قاموس الأعلام

تأليف : شمس الدين سامي فراشري

قاموس الأعلام

تأليف : شمس الدين سامي فراشري

رفع محمود العثماني

قاموس الاعلام

تاريخ وجغرافيا لغاتنى وتعبير اصحله كافهٔ اسماء خاصه‌يى جامعدر

(تاريخه متعلق: كافهٔ اقوام واممله انبيا، خلفا، صحابه، تابعين، رجال حديث، ملوك، امراء وزرا، حكام، حكما، علما، فقها، اوليا، مشايخ، ادبا، شعرا، اطبا، مورخين، سياحين، اصحاب هنر، اشخاص موهومهٔ اساطير والحاصل شرق وغربه وازمنهٔ قديمه وجديده‌يه عائد كافهٔ مشاهيرك اسملرينى، ترجمهٔ حاللرينى وآثار وتأليفاتنك تعريفنى؛ جغرافيايه متعلق: كرهٔ ارضك منقسم بولنديغى قطعات وممالك ودولك، دكيزلر، بوغازلر، آطه‌لر، طاغلر، نهرلر، گوللر ايله اووه‌لرك، كرك اسكى وكرك يكى قصبه‌لرله پيوجك قريه‌لرك اسملرينى، موقعلرينى، طول وعرضلرينى احوال تاريخيه وطبيعيه‌لرينى، اهاليلرينك مقدارينى، باشليجه محصولات واخراجاتلرينى والحاصل تفصيلات ممكنه‌يى شامل وحروف هجا صره‌سيله مرتبدر.)

محررى : ش. سامى صاحب وطابعى : مهران

DICTIONNAIRE UNIVERSEL D'HISTOIRE ET DE GÉOGRAPHIE

PAR

CH. SAMY-BEY FRASCHERY

EDITEUR MIHRAN

TOME SIXIÈME

CONSTANTINOPLE
Imprimerie MIHRAN — Rue de la S. Porte N 7.
1898

آلتنجى جلد

معارف نظارت جليله‌سى طرفندن تقدير وتحسين اولنه‌رق طبع اولنمشدر.

استانبول
(مهران) مطبعه‌سى — باب عالى جاده‌سنده نومرو ٧
١٣١٦

مهران مطبعه‌سی

باب عالی جاده‌سنده نومرو ۷

MIHRAN Imprimeur

قاموس الاعلام

تاریخ وجغرافیا لغاتنی وتعبیر اصحله کافهٔ اسماء خاصه‌یی جامعدر

(باب اللام — فصل الواودن مابعد)

لوآره { ایالتی (Dép. de Loire) فرانسه‌نك ایالات وسطیه‌سندن اولوب، جنوباً یوقاری لوآره وآردش، شرقاً ایزره و رونه، شمالاً ساؤنه مع لوآره، شمال غربی طرفندن آلیه، غرباً دخی (پویی دودوم) ایالاتیله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۴۷۶۰ مربع کیلومتره اولوب، ۶۱۲۲۲۷ اهالیسی واردر. اراضیسی عارضه‌لی اولوب، غرب جهتنده (فوورز) و (مادلینه) طاغلری شرق جهتنده‌ده (بوژوله) سلسله‌سنك اتکلری بولنیور. اورته‌سی ایسه همنامی اولان ایرماغك وادیسندن عبارت اولوب، جنوبدن شماله ایالتی شق ایدن بو ایرماق صاغ وصولدن برچوق نهرلر آله‌رق، بتون میاه جاریه‌سنی جمع ایدر. طوپراغی پك منبت اولمیوب، ذخیره محصولاتی آزدر. باغلری زیاده اولوب، خیلی مقدار شراب یاپیلیر. کنوبر، صفران، جهری ایله سبزه ومیوه‌لرك انواعی حاصل اولوب، هله کستانه‌سی پك چوقدر. چام آغاجلرینك انواعنی حاوی بعض اورمانلری‌ده او-لوب، قطران وسائره‌ده چیقار. مراعلری وحیوانات اهلیه‌سی چوقجه‌در. کمور معدنی پك چوق اولوب، دمیر، قورشون و سائر معدنلریله مرمر و بیلکی وچقماق طاشلری‌ده واردر. صنایعی پك ایلری اولوب، دمیر خانه‌لریله اسلحه، اکه، کلید، ایپك قماشلر، قوردله، چوخه، بز وسائره فابریقه‌لری وایشلك تجارتی واردر. مرکزی (سنت اتیان) قصبه‌سی اولوب، ایالت ۳ قضایه منقسم و ۳۰ ناحیه ایله ۳۲۹ دائره‌یی حاویدر.

لوآره { یوقاری — (Haute Loire) فرانسه‌نك ایالات وسطیه‌سندن اولوب، شمالاً لوآره وپویی دو دوم، غرباً قانتال، جنوب غربی طرفندن لوزره، جنوب شرقی جهتندن آردش ایالتلریله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۴۹۶۲ مربع کیلومتره اولوب، ۳۱۶۷۳۵ اهالیسی واردر. اراضیسی اراضیٔ برکانیه‌دن اولوب، جنوب جهتنده مارژریده، ولی و ویواره طاغلری بولنیور؛ ولوآره ایله آلیه نهرلری وبونلرك برچوق تابعلری جنوبدن شماله طوغری آقیور. طوپراغی خیلی منبت اولوب، ذخایر متنوعه و اوزوم ایله میوه و سبزه‌لرك انواعی کثرتله حاصل اولور. قیونلری واسترلری چوقدر. آنتیمون وکمور معدنلریله مرمر، دکرمن ویاپی طاشی، آلچی وسائره اوجاقلری واردر. صنایعی باشلیجه ایپك و شراب اعمالندن عبارت اولوب، تجارتی‌ده کریدر. مرکزی (پویی) قصبه‌سی اولوب، ایالت ۳ قضایه منقسم و ۲۴ ناحیه ایله ۲۶۳ دائره‌یی حاویدر.

لوآره { آشاغی — (Loire Inférieure) فرانسه‌نك ایالات غربیه‌سندن او-لوب، لوآره نهرینك منصبی اطرافندن عبارت اولمغله، شمالاً موربیهان وایله مع ویلنه، شرقاً منه مع لوآره، جنوباً وانده ایالاتیله، غرباً دخی بحر محیط آطلاسی ایله محاطدر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۶۸۷۵ مربع کیلومتره اولوب، ۶۴۶۲۶۳ اهالیسی واردر. اراضیسی آز عارضه‌لی اولوب، آنجق بر طاقم تپه‌لری واردر. لوآره ایرماغی ایالتی شرقدن غربه شق ایده‌رك، بو ایالتده پك زیاده وسعت پیدا ایدر. حدود شمالیه‌سنده‌ده (ویلنه) ایرماغی

آقیور؛ و هر ایکیسنه منصب اولور بر چوق چایلری‌ده واردر. جهت جنوبیه‌سنده (فراندلیو) اسمیله بیوك بر كول بولنوب، اخیراً قورودلمشدر. سواحل قربنده بعض بطاقلقلری و مملحه‌لری واردر. باشلیجه محصولاتی مصر و سائر حبوباتله كتن، بر نوع شراب اعمالنه یارار الما وسائر میوه‌لر، اوزوم، سبزه‌نك انواعی وسائره‌دن عبارتدر. مرعالری چوق اولوب، قیون وصیغیر ایله سائر حیوانات اهلیه‌سی واردر. آریلری‌ده چوقجه اولوب، خیلی مقدار بال آلنیر. دمیر، قلای، آنتیمون، كمور، مرمر، وسائره معدن واوجاقلری واردر. صنایعی ایلری اولوب، دمیر و باقیر دوكمخانه‌لریله دمیر وچلیكدن مواد مختلفه، پاموق منسوجات، شاپقه، قونیاق، اجزاء كیمیویه، جام وسائره فابریقه‌لری، سفائن اعمالنه مخصوص دستگاهلری، مورینه صیدینه مخصوص سفائنی ویك ایشلك تجارت بحریه‌سی واردر. مركزی (نانته) شهری اولوب، ایالت ٥ قضایه منقسم و٤٥ ناحیه ایله ٢١٧ دائره‌یی حاویدر.

لوآره ((Loiret) فرانسه‌ده لوآره ایرماغنه تابع بر كوچك نهر اولوب، همنامی اولان ایالتده نبعانله، ١٢ كیلومتره‌لك جریاندن صكره، صولدن نهر مذكوره دوكیلور. لوآره ایرماغیله تحت الارض اختلاطی اولوب، اونك فیضاننده بونك دخی صوبی یوكسلیر.

لوآره (ایالتی (Dép. du Loiret) فرانسه‌نك ایالات وسطیه‌سندن اولوب، شمالاً سینه مع‌مارنه، غرب شمالی طرفدن اوره مع لوآر، غرب‌جنوبی جهتندن لوآر مع‌شر، جنوباً شر و نیوره، شرقاً دخی یونه ایالتلریله محدود‌در. مساحهٔ سطحیه‌سی ٦٧٧١ مربع كیلومتره اولوب، ٣٧٧ ٧١٨ اهالیسی واردر. اراضیسی دوز اولوب، آنجق لوآره ایله سینه حوضه‌لرینی آیران برطاقم آلچق تپه‌لری واردر. لوآره ایرماغی ایالتی شرقدن غربه شق ایده‌رك، بر قوس تشكیل ایدیور. قسم شمالیسنك میاه جاریه‌سی ایسه سینه ایرماغنه تابعدر. ایكی حوضه بیننده اختلاط حاصل ایتدیرر بر بیوك جدولی واردر. طوپراغی پك منبت اولوب، یالكز جنوب غربی گوشه‌سی اوقدر منبت دكلدر. محصولاتی حبوبات متنوعه ایله میوه وسبزه‌لرك انواعندن و صفران، اوزوم و سائره‌دن عبارتدر. شرق وجنوب جهتلرنده اورمانلری چوقدر. قیون وصیغیر ایله سائر حیوانات اهلیه‌سی‌ده چوقدر. صنایعی خیلی ایلری اولوب، یوك منسوجات، فانله و چوراب، قونیاق، سركه، شكر، كاغد، صاقسی، چینی و سائره فابریقه‌لری و دباغخانه‌لری واردر. تجارتی پك ایشلكدر. مركزی اورلیان شهری اولوب، ایالت ٤ قضایه منقسم و ٣١ ناحیه ایله ٣٤٩ دائره‌یی حاویدر.

لوآزلورده لونغشان ((Loiseleur - Deslongchamps) فرانسه مشاهیر مستشرقیننده اولوب، ١٨٠٥ ده پارسده طوغمش، و ١٨٤٠ ده وفات ایتمشدر. رسمی كتبخانه‌ده مستخدم اولوب، سانسكری دینلن هند قدیم لسان وادبیاتنی اوكرنمش؛ ولسان مذكوردن بر طاقم مهم كتب قدیمه ترجمه و نشر ایتمشدر.

لوآنده (یاخود سان پاؤلو ده لوآنده. [«سان پاؤلو» ماده‌سنه مراجعت.]

لوآنغو ((Loango) آفریقانك ساحل غربیسنده و جنوبی كینه‌ده ٤° ٣٠′ عرض جنوبی ایله ١٠° ١٠′ طول شرقیده ولب دریادن ٥ كیلو متره ایچریده بر قصبه اولوب، ١٥ ٠٠٠ اهالیسی وفیل دیشی ایله تلوین ایچون مستعمل آغاجلر تجارتی واردر. — بو اسم مقدما مذكور قصبه‌نك مركزی بولندیغی و (لویز) بروندن قونغونك منصبنه‌دك ممتد اولان مملكته دخی ویریلیردی. الیوم فرانسه وپورتكیز ایله قونغو حكومتلری آره‌سنده منقسمدر. [«قونغو» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

لواته (بربر قبائلندن و اندلسده قریش اعمالندن بر ناحیه‌نك اسمی ایدی.

لوانتینه ((La Levantine) اسویچره‌نك (تسین) ناحیه‌سنده و ناحیه‌نك شمال غربی جهتنده بر وادی اولوب، ١٠ ٠٠٠ اهالی ایله مسكون بر قضا تشكیل ایدیور، ومركزی (فایدو) قریه‌سیدر.

لوایان ((Levaillant) مشاهیر سیاحین وطبیعیوندن اولوب، ١٧٨١ دن ١٧٨٤ تاریخنه‌دك آفریقای جنوبیده سیاحت

ایمش؛ وقطعهٔ مذکوره‌نك احوال جغرافیه‌سیله حیواناتی حقنده برقاج معتبر کتاب یازمشدر.

لوائی { ایران شعراسندن ایکی ذاتك مخلصیدر:

برنجیسی (بابا سلطان قلندر) عن اصل (قم)لی اولوب، شاه عباس ماضی زماننده اصفهان قربنده چارباغ تکیه‌سنك پوست نشینی ایدی. بر مثنویسی واردر. شو بر ایکی بیت اونندر:

عربی درمیان مکه و شام
کسب اسباب میثمود مدام
بهر تحصیل مال و کسب هنر
ازحضر رخت بست سوی سفر الخ

— ایکنجیسی سبزوارلی اولوب، اکبر شاه زماننده هندستانه وروده، مشار الیهك اکرام و احسانه نائل اولمش؛ و ۹۷۹ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

در پیش غیر ازآن نکنم گفتکوی تو
تا جای در دلش نکند آرزوی تو

لوب { یاخود لوب‌نور. [« لوب نور » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

لوبك { (Lübeck) آلمانیه‌ده برلینك ۲۳۵ کیلومتره شمال‌غربیسنده وهامبورغك ۶۰ کیلومتره شمال شرقیسنده اوله‌رق (تراوه) نهری اوزرنده وبرقاج دمیریول خطنك محل تقاطعنده واقع سربست بر شهر اولوب، ۵۱۰۵۵ اهالیسی، گنیش و منتظم سوقاقلری، بر طرز مخصوصده کارگیر ابنیه‌سی، چاك قله‌لری، پك یوکسك بر مصنع کلیساسی وبو قله‌لردن برینك تپه‌سنده غریب برساعتی، صنایع مکتبیله دیگر متعدد مکاتبی، ۵۰۰۰۰ جلدی حاوی کتبخانه‌سی، یتیمخانه‌سی وسائر متعدد مؤسسات خیریه‌سی، دمیر دوکمخانه‌لریله ماکینه فابریقه‌لری وسیغاره، صابون، رچل وسائره عملخانه‌لری واردر. نهر سیرسفائنه صالح اوله‌جق صورتده آچلمش اولمغله، بیوك گمیلر دخی لوبکك ریختمنه‌قدر یناشوب، بو شهرده باشلیجه روسیه واسوج ونوروجله بیوك بر تجارت بحریه اجرا اولنور.

— لوبك حکومتی شهر مذکورله تراوه نهرینك ایکی کنارنده ومنصبی اطرافنده بولنان یرلردن وپروسیه‌نك هولشتاین ایالتی داخلنده بولنان مفرز برقاج پارچه یردن عبارت اولوب، مجموعنك مساحهٔ سطحیه‌سی ۲۹۹ مربع کیلومتره و اهالیسی ۶۳۵۷۰ کشیدن عبارتدر. اراضیسندن یوزده ۶۰ ی اراضیٔ مزروعه‌وباغچه، ۱۲ سی اورمان، ۹ی ده چایردر.. مملکتك اداره‌سی ۱۴ اعضادن مرکب بر هیئت اعیان ایله ۱۲۰ اعضادن مرکب بر مجلس مبعوثانه محولدر. واردات و مصارفی ۳ ½ ملیون فرانق راده‌لرنده‌در.

لوبلن { (Lublin) روسیه‌نك لهستان مملکتنده و وارشوه‌نك ۱۶۵ کیلومتره جنوب شرقیسنده اوله‌رق بیستریجه نهری اوزرنده ایالت مرکزی بر شهر اولوب، ۳۵۰۰۰ اهالیسی، گوزل منظره‌سی، برقاج سرایی، متعدد بیوك کلیساسی، بر بیوك حاوره‌سی، متعدد مکتبی، برقاج جمعیت علمیه وفنیه‌سی، بیوك بر تیاتروسی، متعدد مؤسسات خیریه‌سی، بر آی دوام ایدر سنوی بیوك پنایرلری وپك ایشلك تجارتی واردر. وقتیله دها بیوك اولوب، شمدی بر قسمی خرابدر.

— لوبلن ایالتی لهستانك جنوب شرقی گوشه‌سندن عبارت اولوب، غرباً رادوم، شمالاً سیدلجه ایالتلریله، شرقاً وواهینیه، جنوباً ده غالیجیه ایله محدوددر. ویستوله ایرماغی غرب وغربی بوغ نهری شرق حدودینی تشکیل ایدوب، (ویپرز) نهری دخی ایچندن جریان ایدر. طوپراغی پك منبت وصویی چوق‌ایسه‌ده، اهالیسی زراعته‌چوق اهمیت ویرمیورلر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۶۸۳۸ مربع کیلومتره اولوب، ۱۱۶۲۹۸ اهالی ایله مسکوندر. ایالت ٤ قضایه منقسمدر.

لوب‌نور { (Lob-Nor) چینه تابع ترکستان شرقی ایله مغولستان آره‌سنده بر بیوك گول اولوب، آلتون طاغك شمالنده ۳۹° ایله ۴۰° عرض شمالی و ۸۶°۳۰′ ایله ۸۸° طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولور. سطحی حذای بحردن ۶۷۲ متره یوکسکدر. ایکی قسمدن عبارت اولوب، قسم غربیسی (قره بوران) و قسم شرقیسی (قره قورچین) دینلیر. برنجیسنك فضلهٔ میاهی ایکنجیسنه دوکیلور. بتون ترکستان شرقینك میاه جاریه‌سنی وازان جمله کاشغر، یارقند، ختن نهرلرینی جمع ایدن (تاریم) ایرماغی بوگوله دوکیلور، ودها طوغریسی

نهر مذكورك آلچق وطوزلى چوللك ايچنده يايلمسندن كول تشكل ايدر . قره بورانمك بويى ٣٢ ايله ٣٧ واكى ١٠ ايله ١٣ كيلومتره آره‌سنده اولوب، تاريمك صولرينك فيضان وتناقصنه كوره، توسع ايدر ، ويا طارالشير ؛ و قوراقلق موسمنده اطرافنده‌كى طوزلى يرلر قورور. درينلكى دخى نهرك مقدار مياهنه كوره ايسه‌ده ، اكثريا بر متره‌يى تجاوز ايتمز وايكى متره درينلكى اولان يرلرى پك آزدر. مع هذا سازلق يرلرى جزئيدر. تاريم نهرى بو كوله كيررکن غرب جنوبيدن يعنى آلتون طاغدن كلن (چرچن دريا) ايله دخى برلشد. يكندن، قره قورانمك منتهاى شرقنده كولدن چيقار ايكن، بيوك بر ايرماق حالنده اولوب، صويى چوق ايسه‌ده، اطرافنده‌كى اهالى ، باليق يتشديردكلرى حوضلرينى طولديرمق ايچون ، آريقلرله صوينى آلدقلرندن، كيتدكجه آزاله‌رق، اصل (لوب نور) دينلن (قره قورچين) كولنه دوكيلور . بيضى الشكل اولان بو كولك غربدن شرقه بويى ٩٦ ايله ١٠٧ كيلو متره آره‌سنده‌در ، و اكى ٢١ كيلومتره‌يى تجاوز ايتمز. بونك درينلكى قره قورانمدن زياده اولوب، اكثر طرفلرنده ٢ و بعض يرلرنده ٤ متره‌يه‌قدر واردر. لكن ساز و قامشلرى دها چوق اولوب، اكثر طرفلرى سطح مادن ٦ متره‌يه‌قدر اوزانان سازلرله مستوردر. لوب نورك صويى طاتلى اولوب، آنجق بولنديغى زمينك واطرافنده‌كى چوللك طوپراغى طوزلى اولديغندن، كنارلرنده و صويى آز اولان يرلرنده صو دخى طوزلى اولور. اصل لوب نورده سازلر صولرك تموجنه مانع اوليورسه‌ده، قره بورانمده ايلك بهارده اسن شدتلى روزكارلر پك بيوك فرطونه‌لر حاصل ايدوب، صويى كولك كنارندن چوق ايلرى‌يه‌قدر سورر. قيشين صولر طونوب، يارم متره‌يه‌قدر بر قالينلقده بوز طوتار. باليغى و صو قوشلرى پك چوقدر. جوارلرنده‌كى اهالى ترك ومغولدن مركب اولوب، دين اسلامله متدين اولدقلرى حالده، اختلاطدن محروم وپك كرى بر حالده ياشادقلرندن ، شرائط مذهبيه‌دن بيخبر اولوب، برطاقم عادات قديمه‌لرينه الآن رعايت ايتمكده‌درلر.

لوبين { (Lioubinie) هرسكده موستار سنجاق وقضاسنده وموستارك ٤٨ كيلومتره جنوب شرقيسنده بر قصبه‌در.

لوبيه { اسكى يونانيلرك آفريقا جوله وير- دكلرى (ليبيا) اسمنك عرب جغرا- فيونى طرفندن مستعمل صورتيدر. [« ليبيا » ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

لوپ ده وغا { (Lope de Véga) اسپا- نيه‌نك اك بيوك شاعرلرندن اولوب، ١٥٦٢ ده مادريدده طوغمش، و١٦٣٥ تاريخنده وفات ايتمشدر. چوجقلغندن شعر سويلكه باشلايوب، مرور زمانله اوقدر سهولتله نظم اشعاره ملكه پيدا ايتمشدى‌كه عمرنده يازديغى منظومه‌لر وتياترو رساله‌لرى وسائره‌نك ١٨٠٠ قطعه‌يه بالغ اولديغى مرويدر. يالكز اك منتخبلرى جمع اولنديغى حالده، آثار منظومه‌سى ٢٥ بيوك جلد تشكيل ايديور. آنجق اكثر اشعارى شتركيه صورتنده‌در. كنج ايكن سوديكى بر زوجه‌سى فوت اولمغله، عسكره كيروب، اسپانيه‌نك مشهور (آرماده انونسيبيله) دونتماسنده خدمت ايتمش؛ وبعده ثانياً تأهل ايدوب، بر مدت صكره ايكنجى زوجه‌سى‌ده وفات ايدنجه، طريق رهبانه داخل اولوب، مع هذا ينه اشعار نظمندن وتياترو كتابلرى يازمقدن واز كچمه‌مش؛ وبيوك بر شهرت واعتبار قزانوب، كليتلى ثروته مالك اولمشيدى. نهايت شدتلى بر زهد وتقوايه دوشوب، رياضاته قويلديغندن، وقتسز وفات ايتمشدر.

لوپز { (Lopez) آفريقانك ساحل غربيسنده فرانسز قونفوسى مهجرنده وشمالى ايله جنوبى كينه آره‌سنده بر برون اولوب، ٣٦′ ٠° عرض جنوبى و ١٥′ ٦° طول شرقيده واقعدر.

لوت { (Lot) فرانسه‌نك جنوب جهتنده بر نهردر، كه (سونه) جبالنده (بلمبار) قربنده نبعان، وغربه طوغرى جريان ايله، لوزره، آويرون، لوت ولوت مع غارونه ايا- لتلرينى شق ايده‌رك، ٤٠٠ كيلومتره‌لك مسافه قطع ايتدكدن صكره، صاغدن (غارونه) ايرماغنه دوكيلور.

لوت { ايالتى (Dep. du Lot) فرانسه‌نك ايالات جنوبيه‌سندن اولوب، شمالاً

قورزه شرقاً قانتال و آویرون، جنوباً تارن مع غارونه، غرباً دخی لوت مع غارونه و دوردونیه ایالتلریله محدوددر. مساحۀ سطحیه‌سی ٥٢١٢ مربع کیلومتره اولوب، ٢٥٣٨٨٥ اهالی ایله مسکوندر. اراضیسی آز عارضه‌لی اولوب، سوونه و قانتال جبالنك بعض قوللری ایالت داخلنده تشعب ایدر. همنامی اولان نهر ایالتی شرقدن غربه شق ایدوب، صاغ وصولدن بر قاچ چای آلیر. طوپراغی منبت وزراعتی ایلری اولوب، حبوبات متنوعه ایله کنوبر، توتون، کستانه و سائره حاصل اولور. حیوانات اهلیه‌دن طوموزلریله طیور بیتیه‌سی چوقدر. مرمر ولیطوغرافیا ودکرمن طاشلری واردر. تجارتی ایشلکدر. مرکزی (قاهور) شهری اولوب، ایالت ٣ قضایه منقسم و ٢٩ ناحیه ایله ٣٢٣ دائره‌یی حاویدر.

لوت (Louth) انکلتره‌نك (لینقولن) قونتلغنده و لینقولنك ٣٥ کیلومتره شرق شمالیسنده بر قصبه اولوب، ١٠٥٠٠ اهالیسی، دمیر یولی وخالی، کاغد وصابون فابریقه‌لری واردر.

لوتا نزیکه (Louta Nzighé) آفریقای وسطیده ویقتوریا نیانزه کولنك غربنده وآلبرت نیانزه کولنك غرب جنوبیسنده بیوك بر کول اولوب، آوروپاجه بو اسمله شهرت بولمش ایسه‌ده، اسم حقیقیسی (موتانزیکه) در. [بو کلمه‌یه مراجعت بیوریله.]

لوتر (Lothaire) بو اسمله غرب ایمپراطورلرندن ایکی کشی کلمشدر:

برنجیسی لویی دبونرك اوغلی اولوب، ٧٩٥ ده طوغمش؛ و ٨١٧ تاریخنده پدری طرفندن ایمپراطورلغه تشریك ایدیله‌رك، فرانقلر قرالی و بعده لومباردلر قرالی عنوانلرینی دخی آلمش ایدی. ٨٤٠ ده، پدرینك وفاتی اوزرینه، بالاستقلال ایمپراطور اولمش؛ وبرادرلری طاسلق شارل ایله لویی جرمانیقك حصه‌لرینی‌ده غصب ایتمك ایستمش ایسه‌ده، بونلر بینلرنده بالاتفاق، کندیسنی مغلوب وعقد معاهده‌یه مجبور ایدوب، بو معاهده موجبنجه کندیسنه ایمپراطور عنوانیله ایتالیا مملکتی وبر طرفدن رین ایله موزه نهرلری وبر طرفدن دخی آلپ سلسلۀ جبالیله رونه ایرماغی آره‌لرنده اولان یرلر قالمشیدی. مرکزی (اکس لاشاپل) شهری ایدی. وفاتندن بر قاچ کون اول ملکنی اوچ اولادی بیننده تقسیم ایده‌رك، بر مناستره چکلمش؛ و ٨٥٥ ده وفات ایتمشدر.

— ایکنجیسی ١١٢٥ تاریخندن ١١٣٧ تاریخنه‌دك آلمانیه ایمپراطوری اولوب، عن اصل صاقسه دوقه‌سی ایکن، بشنجی هنرینك یکنلری سوآبه دوقه‌سی فردریق ایله فرانقونیه دوقه‌سی قونرادك حقلری ابطال اوله‌رق، کندیسی ایمپراطور انتخاب اولنمش؛ وبونلرله اوغراشوب، آنجق پاپانك ودامادی بولنان باویره دوقه‌سنك امدادیله غالب کله‌بیلمشیدی. پاپا ایکنجی اینوسانك لهنده اوله‌رق سیچلیه قرالی روجره قارشی ایتدیکی سفردن عودتنده ایتالیاده وفات ایتمشدر.

لوتر (Lothaire) ایمپراطور برنجی لوترك اوغللرندن اولوب، پدری ملکنی اولادینه تقسیمنده کندیسنه رین ایله موزه ایرماقلری آره‌سنده‌کی یرلر دوشوب، کندیسنك اسمنه نسبتله بو مملکته (لوترانیه) اسمی ویرلمشیدی، که الیوم مستعمل اولان (لورن) اسمی بونك مختصریدر. عجبه‌لرندن کاه بری وکاه دیکریله اوغراشمشدی. زوجه‌سنی تطلیق ایدوب، بر دیکرینی آلمق ایستدیکندن، پاپا طرفندن لعنتامه ایله تهدید اولنه‌رق، ٨٦٩ ده پاپانك عفوینی استرحامه کیتدیکی حالده، رومادن عودت ایدرکن وفات ایتمشدر.

لوتر (Lothaire) ایتالیا قرالی اولوب، پرووانسه‌لی هوغك اوغلی ایدی. ٩٣١ ده پدری طرفندن حکومته تشریك اولنه‌رق، ٩٤٥ ده پدریله برابر (برنجر) طرفندن اسقاط اولنمش؛ وهر نه‌قدر مرقوم برنجر قراللق عنوانتی صاحب ترجیحه اعاده‌یه میلانده اجتماع ایدن مجلس طرفندن اجبار اولنمش ایسه‌ده، بش سنه صکره ٩٥٠ ده کندیسنی تسمیم ایتمش ایدی.

لوتر (Lothaire) فرانسه قراللرندن اولوب، دردنجی لوینك اوغلیدر. ٩٥٢ ده پدری طرفندن حکومته تشریك اولنه‌رق، اوچ سنه صکره، هوغك وصایتیله، خلف اولمش؛ وزادکان طاقیله اوغراشوب، ایمپراطور ایکنجی اوتون ایله دخی محاربه ایتمش؛ ولورنی ضبط ایلمش ایسه‌ده، بو مملکتی ترکه مجبور اولوب، ایمپراطور طرفندن بونك برادری شارل لورنه قرال نصب اولنمشدی.

لوتر (Luther) آلمانیه‌ده پروتستانلغك موجدی اولوب، ١٤٨٣ تاریخنده صاقسه‌نك (آیسلبن) قصبه‌سنده طوغمشدر. فقیر بر معدنجینك اوغلی اولوب، تحصیل علم ایتدکدن صکره، ١٥٠٥ ده (ارفورت) ده‌کی (اوکوستن) رهبانه التحاق ایتمش؛ و ویتمبرغ دار الفنونده معلم اولمش ایدی. ١٥١٠ ده منسوب اولدیغی طائفهٔ رهبانك بعض ایشلریچون رومایه کوندرلمشیدی. ١٥١٧ ده پاپا اونجی لئون نتولیکلرك اعتقادنجه بر عفو ذنوب برات عمومیسی نشر ایدوب، بونك تعمیمنه (دومینکن) راهبلری مأمور اولدیغندن، اوکوستن راهبلری قیصقانمغله، صاحب ترجمه بونلرك کیننه، آلت اولوب، عفو ذنوب اعتقادی علیهنده ٩٥ تکلیفی حاوی بر اعتراضنامه نشر ایتمش؛ وبو اعتراضنامه‌سی پك چوق طرفدارلر بولمشیدی. پاپا لوتری یانته جلبه چالیشمش ایسه‌ده، مقتدر اوله‌میننجه، ایشی اوغسبورغ مجلسنده وکیلی بولنان قاردینال غایتانه حواله ایتمش؛ وبو دخی قوهٔ روحانیه ایله بر ایش کوره‌میننجه، کندیسنك توقیفنه امر ویرمش ایسه‌ده، لوتر وقتیله خبر آلوب، قاچمش؛ وصاقسه پرنسی طرفندن حمایه اولنمغله، قتولیك مذهبنك اساسی علیهنه آچیقدن نشریاته باشلایوب، کتب مقدسه‌دن بشقه بر شیئی طانیمیه‌رق، پاپانك ریاست روحانیه‌سنی، عزبلری، رهبانیتی، رؤساء روحانیه‌نك املاك تصرفنی، پاپانك حکومتنی، کناه چیقارمق اصولنی وسائر مراسم وعقائدی رد وانکار ایتمشدی. پاپا ١٥٢٠ ده لوتری تلمین ضمننده بر امرنامه نشر ایدوب، بونك یازدیغی شیلرك احراقنی امر ایتمش ایسه‌ده، لوتر پاپانك امرنامه‌سنی و واتیقانك قرارنامه‌لرینی احراق ایتمشدی. ١٥٢١ ده (وورم) مجلس منتخبنه جلب اولنوب، شخصنه طوقنلمیه‌جغنه دائر ایمپراطور شارل کینتك بر امرنامه‌سنی حامل اوله‌رق کیتمش؛ واوراده دخی افکار ومسلکنده ثبات ایتمکله، حقوقدن اسقاط اولنمشدی. حامیسی بولنان صاقسه پرنسنك دلالتیله طقوز اون آی (وارتبورغ) سراینده صاقلی طوروب، بو مدت ظرفنده مسلك ومذهبنی مبین بر قاچ کتاب یازمش، وانجیلی هرکسك آکلایه‌جغی بر لسانه ترجمه ایتمشدی. بعده ویتمبرغه عودت ایدوب، علنی وعظ ونصیحته باشلامش؛ وبر چوق طرفدار پیدا ایدوب، از آن جمله اسوج، دانیمارقه، فرا-نقونیه، هسه، پالاتینات، براندبورغ حکمدار وپرنسلری کندیسنك طرفنی التزام ایتمش؛ وبونلرك امداد وحمایه‌سیله ١٥٢٣ و١٥٢٤ تاریخلرنده نورمبرغده اجتماع ایدن مجلس عمومیلرده کندیسنك مذهبنه تابع اولانلرك حریت وجدانه قرار ویرلمش ایدی. بو حریته آز چوق رعایت اولنوب، کندیسیله طرفدارلری بر طاقم مشکلاته دوچار اولدقدن صکره، ١٥٣٢ ده نورمبرغده پروتستان حکمدار وپرنسلرله ایمپراطور شارل کینت آره‌سنده عقد اولنان معاهده‌ده بر یکی مجلس روحانی تشکلنه‌دك پروتستانلره حریت وجدان تأمین اولنمشدی. لوتر بقیهٔ عمرینی مذهبنی نشر وتقویه ضمننده کتابلر و رساله‌لر تحریریله و وعظ ونصیحتله و مذهب جدیدده دخی ظهور ایدن بعض افکار مخالفه‌یی رد وجرح ایله کچیروب، ١٥٤٦ تاریخنده وفات ایتمشدر. ١٥٢٥ ده بر راهبه ایله عقد ازدواج ایدوب، بر قاچ اولادی اولمشدی. کندیسی پك فصیح ونطوق اولوب، سوزینك عوامه بیوك تأثیری وار ایدی. مذهبنه دائر متعدد تألیفاتی واردر. بونك اسمنه نسبتله پروتستانلغه (لوتریانیسم) دخی دیرلر.

لوت مع غارونه (Lot et Garonne) فرانسه‌نك ایالات جنوبیه‌سندن اولوب، شمالاً دوردونیه، شرقاً لوت وتارن مع غارونه، جنوباً ژرس، غرباً دخی لانده وژیرونده ایالتلریله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ٥٣٥٤ مربع کیلومتره اولوب، ٢٩٥ ٣٦٠ اهالـ

لبی واردر. اراضیسی اووه‌لرله تپه‌لردن عبارت اولوب، غارونه ایرماغی ایالتی شرق جنوبیدن غرب شمالی‌یه طوغری شق ایده‌رك، ایالت داخلنده صاغدن (لوت) ایله (تولزاق) وصولدن (ژرس) ایله (بیزه) نهرلرینی آلیر. ایالتك قسم شمالیسنده‌ده ینه مذکور ایرماغه تابع (درویت) نهری آقار. لوت ایله غارونه وادیلرنده طوپراغی منبت اولوب، سائر طرفلرنده چالیلق وچوراقدر. محصولاتی حبوبات متنوعه ایله کنویر، توتون، کستانه وسائر میوه‌لردن عبارتدر. باغلری چوق اولوب، شرابی مقبولدر. قورو یمش اخراجاتی چوقدر. طیور بتیه‌سی کثرتلیدر. دمیر معدنی کثرتله اخراج اولنور. دکرمنلری وقونیاق، کاغد، غانت، فانله وچوراب، باصمه و سائره فابریقه‌لریله دباغخانه‌لری واردر. مرکزی (آژان) اولوب، ایالت ٤ قضایه منقسم و ٣٥ ناحیه ایله ٣٢٥ دائره‌یی حاویدر.

لوجه { (Loja, Loxa) اسپانیانك غرناده ایالتنده وغرناده‌نك ٥٤ کیلومتره غربنده اوله‌رق شنیل نهری اوزرنده برقصبه اولوب، ١٥٩٠٠ اهالیسی واردر.

— آمریقای وسطینك اقوادور جمهوریتنده وقونقه‌نك ١٢٣ کیلومتره جنوبنده وآند سلسله‌سی قربنده دخی بو اسمله ایالت مرکزی برقصبه اولوب، ١٠٠٠٠ اهالیسی، داخلی مکتبی، پك لذیذ میوه‌لری، کلیتلی قینه قینه‌سی وکوزل قرمزی واردر. ١٥٤٤ ده تأسیس اولنمشدر.

لوچرا { (Lucera) ایتالیانك جنوب جهتنده قاپیتاناته ایالتنده و فوجه‌نك ٢٠ کیلومتره غربنده مستحکم برقصبه اولوب، ١٥٠٠٠ اهالیسی، داخلی مکتبی ومصنع برکلیساسی واردر. پك اسکی برقصبه اولوب، ٦٦٥ تاریخ میلادیسنده روم ایمپراطورلرندن ایکنجی قونستان طرفندن تخریب اولنمش؛ و ١٢٣٣ ده ایمپراطور فردریق طرفندن یکیدن اعمار اولنه‌رق، سیجلیه‌دن نقل ایتدیکی عربلرله اسکان اولنمش؛ وآنژولی ایکنجی شارل عربلری چیقاروب، قصبه‌یه (سانته ماریه) نامنی ویرمش ایسه‌ده، ینه اسکی اسمی غلبه ایتمشدر.

لوچرنه { (Lucerne) اسویچره‌ده برنه‌نك ٦٥ کیلومتره شرق شمالیسنده و زوریخك ٤٠ کیلومتره جنوب غربیسنده اوله‌رق «درت ناحیه‌لر» کولنك منتهای شمال غربیسنده همنامی اولان ناحیه‌نك مرکزی برقصبه اولوب، ١٧٨٥٠ اهالیسی، ایکی مکتب اعدادیسی، بری ١٠٠٠٠ ودیکری ٨٠٠٠٠ جلدی حاوی ایکی کتبخانه‌سی، مکمل تاریخ طبیعی نمونه‌خانه‌سی، موزه‌سی، عمومه آچیق خصوصی نمونه مجموعه‌لری، درت کوزل کوپریسی، اسکی برقله‌سی و برقاچ دمیر یولی واردر. پاموق ویوکدن فانله، چوراب وسائره ایله کاغد، حصیر شاپقه وسائره فابریقه‌لری وبرآز تجارتی واردر. زوار وسیاحین آمد شدی زیاده‌در. وقتیله بتون اسویچره جماهیر متفقه‌سنك مرکزی بولنمشدر.

لوچرنه { ناحیه‌سی (Canton de Lucerne) اسویچره جماهیر متفقه‌سنی تشکیل ایدن نواحینك اورته‌ده بولنانلرندن اولوب، غرباً وغرب جنوبی طرفندن برنه، جنوب شرق جهتندن اونتروالدن، شرقاً اشویچ، زوغ وآرغوویه، شمالاً دخی ینه آرغوویه ناحیه‌لریله محدوددر. اسویچره‌نك همان وسطنده واقع اولوب، ٤٦° ٤٧′ ایله ٤٧° ١٧′ عرض شمالی و ٥° ٣٠′ ایله ٦° ١٠′ طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولور. شمالدن جنوبه اولان طول اعظمی ٥٦ واك کنیش یرنده اکی ٤٥ کیلومتره‌در. مساحهٔ سطحیه‌سی ١٥٠١ مربع کیلومتره واهالیسی ١٣٥٣٦٠ کشیدر، که بونلردن یالکز ٥٤٢٠ سی پروتستان و١٥٢ سی اسرائیلی اولوب، قصوری قتولیکدر. جمله‌سی آلمان لسانیله متکلمدرلر. ناحیه‌نك قسم جنوبیسی طاغلق و مرتفع اولوب، آلپ سلاسل جبالندن الك شمالیسنك بعض قوللری ممتد اولور، که بونلرك الك یوکسکی (برنه) ناحیه‌سی حدودنده بولنان و ٢٣٢١ متره ارتفاعی اولان (روتهورن) طاغیدر. ٢٠٠٠ متره‌دن یوکسك دیکر متعدد طاغلری دخی واردر. ناحیه‌نك شماله طوغری کیدلدکجه، اراضیسی کسب انحطاط ایدوب، بر طاقم کوزل تپه‌لر ومنبت وادیلر وبایرلر تکون ایدر. بتون میاه جاریه‌سی (رین) ایرماغنه تابع (آر) نهرینه دوکیلور. درت ناحیه‌لر کولنك یالکز ساحل غربیسی بو ناحیه‌یه عائد اولوب، آیاغی حکمنده اولان (روس) نهری مرکزی

اولان لوچرنه قصبه‌سندن مروروله، غرب جنوبیدن
کلن (امه) نهرینی آلیر، وشرق شمالی‌یه طوغری
آقه‌رق، ناحیه‌دن چیقار. دیگر انهاری غربدن
باشلایه‌رق: ویکرن، سوهر و (آآ) نهرلریدر،
که بونلرك ایکنجیسی (سمپاخ) کولنك آیاغیدر،
واوچنجیسی (بلدك) و (هالویت) اسملریله ایکی
کولك ایچندن کچر. بو وجهله ناحیه‌نك درت بیوك
ومتعدد کوچك کوللری اولوب، میاه جاریه‌سی
چوقدر. یالکز قسم جنوبیسی زیاده صوغوق اولوب،
سائر طرفلرینك هواسی معتدلدر. مع هذا بوره‌لری
وتحولات هوائیه‌سی چوقدر. طوپراغی اولدقجه
منبت اولوب، اسویچره‌ده یالکز بو ناحیه‌نك
احتیاجات محلیه‌دن فضله محصولاتی واردر. ۱۵۰۱
مربع کیلومتره‌دن عبارت اولان اراضیء عمومیه‌
سندن ۱۳۶۹ مربع کیلومتره‌سی استفاده‌لی ارا-
ضیدن اولوب، بونك ۱۰۶۲ کیلومتره‌لکی تارله، باغچه،
چایر و مرعی، ۳۰۶ کیلومتره‌لکی اورمان و
یالکز ۶۰ کیلو متره‌لکی باغدن عبارتدر.
قصبه وقریه مرصه‌لریله کول، یول، قیا وسائره‌کبی
محصول ویرمز اراضیسی‌ده ۱۳۲ مربع کیلومتره‌در.
حیوانات اهلیه‌سی چوقجه ایسه‌ده، جنسلری پك ایی
دکلدر. طاغلرنده دمیر و بعض طرفلرنده کور
معدنلری ومحروقات قبیلندن اولان کول دیبی
طوپراغی واردر. وقتیله بعض انهارنده آلتون ریزه‌
لری وار ایدی. کوللریله نهرلرنده بالیق چوقدر.
صنایعی پك ایلری دکل ایسه‌ده، بعض دمیرخانه‌لری
وپاموق و ایپکدن منسوجاتله صماندن اورمه شیلر
واویون کاغدی وسائره فابریقه‌لری و ۳۵۰ قدر
پنیر ویاغ عملخانه‌لری واردر. تجارتی خیلی ایشلك
اولوب، ذخیره، پنیر، قورو اریك، کیراسو دینلن
کراز راقیسی، حیوانات وسائره اخراجاتی واردر.
اصول اداره‌سنه کلنجه اهالیدن ۲۰ یاشنی طولدیران
افرادك جلسه‌سی انتخاب ایتمك حقنی حائزدر، وبهر بیك
اهالی ایچون برمبعوث انتخاب اولنمغله تشکل ایدن
مجلس یدی کشیدن مرکب برمجلس دائمی انتخاب ایدر، که
بو مجلس ادارهء مملکت وظائفیله موظف اولوب،
هیئت مدیران یرینی طوتار. ناحیه ۵ قضایه منقسم
اولوب، ۱۰۹ دائره‌یی حاویدر. قضا قائممقاملری
بعض شرائطی حائز اهالی میاننده انتخاب اولنور.

لوچیلیوس (Lucilius) اسکی روما شعرا-
سندن ایکی کشینك اسمیدر:
برنجیسی میلاد عیسادن ۱۴۹ سنه اول لاتیوم
خطه‌سنك (سوئسه) قصبه‌سنده طوغوب، قبل المیلاد
۱۰۳ تاریخنده ناپولیده وفات ایتمشدر. هجوه‌میلی
اولوب، ۳۰ قدر هجویه یازمش ایسه‌ده، یالکز
بعض فقره‌لری موجوددر.
— ایکنجیسی (بونیور) یعنی «کنج» لقبیله
تفریق اولنوب، (سنك)ك شاکردی ومحبی ایدی.
ناپولیده نشأت ایتمش؛ و (نرون) زماننده سیچلیه
والیسی بولنمش ایدی.

لوچیوس یاخود لوس (Luce, Lu-cius) بو اسمله اوچ پاپا کلمشدر:
برنجیسی رومالی اولوب، ۲۵۲ تاریخنده
بش آی پاپالق ایتمشدر. اعزه زمره‌سنه الحاق او-
لنه‌رق، مارتك ٤ نده یورطیسی اجرا اولنور.
— ایکنجیسی بولونیه‌لی اولوب، ۱۱۴٤ ده
پاپا انتخاب اولنمش ایسه‌ده، برشیه‌لی آرنودك
طرفدارلری جانبندن حکومت جسمانیه‌دن واز
کچمکه اجبار اولنمش؛ و ۱۱۴۵ ده ایمپراطور
اوچنجی قونرادك امدادیله رومانك اوزرینه هجوم
ایتمکده ایکن، مجروح اولوب، یاره‌نك تأثیریله وفات
ایتمشدر.
— اوچنجیسی ۱۱۸۱ دن ۱۱۸۵ تاریخنه-
دك پاپالق ایتمشدر.

لوحی ایران شعراسندن اولوب،
اصفهانلیدر. ائمهٔ اثناعشرك مدحی
حقنده کوزل قصائدی واردر.

لوحی (حسن — افندی) عثمانلی شعراسندن
اولوب، بروسه‌لیدر. شهر منلا
کورده حسن پاشا مدرسه‌سنده مدرس ایدی.
۱۱۶۵ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو مقطع اونکدر:

لسان حالله کیفیت عشقی بیان ایلر
آنکیچون کنز الدن لوحیا هر بار مجموعه

لوحی اونجی قرن هجری عثمانلی شعرا-
سندن اولوب، پرشتنه‌لیدر. طریق
تصوفه سلوك ایدوب، بر خیلی مدت مرکز افندینك
خدمتنده بولنمشدی. شو ایکی بیت اشعارندندر:

لبیه دمدر صبادن بر اثر یوق
آنکیچون کوی دلبردن خبر یوق
صفا حمخانه سندن دخترز
طلودر آنی اما بر چکر یوق

لودولف (Ludolf) مشاهیر مستشرقیندن اولوب، ١٦٢٤ ده رافورتده طوغمش؛ و ١٧٠٤ ده وفات ایتمشدر. حبش لسان وادبیاتنك آوروپاجه تحصیله آلت اوله‌جق بر قاچ کتاب یازمشدر.

لودوه (Lodéve) فرانسه‌نك (هرولت) ایالتنده و (مونتپلیه) نك ٥٤ کیلومتره شمال غربیسنده اوله‌رق (سورنه) طاغلرینك اتکنده ناحیه مرکزی بر قصبه اولوب، ١١٢٠٨ اهالیسی، داخلی مکتبی، تفرجگاهلری، چوخه، یوك ایپلیك، قونیاق، زیتون یاغی وساٸره فابریقه‌لری ودباغخانه‌لری واردر.

لودویغسبورغ (Ludwigsburg) آلمانیه‌نك وورتمبرغ قراللغنده و استوتغاردك ٢٠ کیلومتره شمالنده اوله‌رق (نقار) نهری اوزرنده و نقار ایالتنك مرکزی بر قصبه‌اولوب، ١٥٠٠٠ اهالیسی، حربیه مکتبی، مکتب اعدادیسی، طوبخانه‌سی، دوکمخانه‌سی، چوخه، ارغنون، کومش وآلتون تل، پورسلن و ساٸره فابریقه‌لری، کوزل رسملری حاوی بر سرایی وفرحفزا منظره‌سی واردر.

لودی (Lodi) ایتالیانك لومبارديه خطه‌سنده و میلانك ٣١ کیلومتره جنوب شرقیسنده اوله‌رق (آده) نهری اوزرنده بر قصبه اولوب، ٢٠٠٠٠ اهالیسی، داخلی وخارجی اعدادیه مکتبلری، کتبخانه‌سی، اسکی بر قلعه‌سی، چینی فابریقه‌سی ومشهور پارمزانه پینیری واردر. — مذکور قصبه‌نك ١٧ کیلومتره غربنده دخی (لودی وکیو) یعنی «اسکی لودی» اسمیله اسکی بر قصبه بولنوب، شمدی قریه حالنده‌در.

لودیانه (Lodiana) هندستانك پنجاب خطه‌سنده ودهلینك ٢٠٠ و سهرندك ٥٠ کیلومتره شمال غربیسنده بر شهر اولوب، ٥٠٠٠٠ اهالیسی و شال دستگاهلری واردر.

لور (یاخود لر) ایرانده خوزستان ایله اصفهان آره‌سنده و خوزستاندن معدود بر یراولوب، بو مملکتده ساکن اولان کرد اقواممندن بر قومك اسمیله مسما اولدیغی جغرافیون عرب آثارنده مسطوردر، یاقوت حموی بو مملکتك اخیراً خوزستاندن تفریقیله جبالدن معدود آیریجه بر خطه عد اولندیغنی علاوه ایدیور. الیوم (لورستان) دینلن یردر. [«لورستان» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

لوران سنت — (St. Laurant) خرستیانلرك عزیزلرندن اولوب، اوچنجی قرن میلادیده پاپا ایکنجی (سیکست)ك باش دیاقوسی وخزینه‌داری ایکن، ٢٥٩ تاریخنده ایمپراطور (والریان)ك خرستیانلره قارشی اولان اراده‌سی اوزرینه، توقیف اولنه‌رق، بر دمیر اسقاره اوزرنده آتشده قیزاردیله‌رق، دهشتلی بر اشکنجه ایله اعدام اولنمشدی. آغستوسك ١٠ نده یورطیسی اجرا ایدرلر. — بو اسمله قتولیکلرك دیکر بر عزیزلری دخی اولوب، اون بشنجی قرن میلادیده ونديك پطریقی بولنمشدی. بعض آثار قلمیه‌سی واردر. بونك یورطیسی ایلولك ٥ نده اجرا اولنور.

لورته (Lorette) ایتالیانك (آنقونه) ایالتنده وآنقونه‌نك ٢٠ کیلو متره جنوب شرقیسنده و آدریاتیق ساحلی قربنده بر قصبه اولوب، ٧٧٣٠ اهالیسی واردر. خرستیانلر حضرت مریم (عم)ك اقامت ایتمش اولدیغی خانه‌نك ملائکلر طرفندن فلسطیندن بو قصبه‌یه نقل ایدلمش اولدیغنه اینانوب، مرمردن کوچك بر خانه وبونك اوستنده بیوك ومتین بر کلیسا یاپمشلردر. وقتیله زیارتنه سنوی برقاچ یوز بیك کشی طوپلانیردی. الیوم اهالیسنك معیشتی زوارد‌ندر.

لورستان ایرانك ایالات غربیه‌سندن اولوب، شمالاً کردستان، شرقاً عراق عجمی، جنوباً خوزستان ایالتلریله، غرباً دخی حدود عثمانیه ایله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ٣٩٠٠٩٥ مربع کیلومتره واهالیسی ٣٠٠٠٠٠ کشیدر. مرکزی قسم شرقیسنده واقع (بروجرد) شهریدر. اراضیسی طاغلق اولوب، شمال غربیدن جنوب شرقیه طوغری بر قاچ صره طاغلر ممتد اولیور، که باشلیجه‌لری شرق جهتنده واقع (سفید کوه) ایله غرب طرفنده بونان (پشت کوه) سلسله‌لریدر. اك یوکسك محللری ٢٦٥٠ متره‌یه قدر چیقار. شط العربه

تابع (کرخه) نهری کردستان ایالتندن کلوب، لورستانی شمال غربیدن جنوب شرقی‌یه طوغری شق، وهمان بتون میاه جاریه‌سنی اخذ ایده‌رك، خوزستان ایالتنه کیرر. اهالیسنك قسم اعظمی کرد اولوب، (لوری) شعبه‌سنه منسوب بولندقلرندن، بونلره نسبتله مملکته لورستان اسمی ویرلمشدر. جغرافیون اسلام آثارنده لامك ضمیله (لر) دینلوب، اتابکاندن ایکی سلاله بو مملکتده حکم سورمش، و(اتابکان لر بزرك) و(اتابکان لر کوچك) اسملریله شهرت بولمشدر.

لورقه (Lorca) اسپانیه‌نك مورسیه ایالتنده ومورسیه‌نك ٦٣ کیلومتره غرب جنوبیسنده اوله‌رق (غوآدالانتین) نهری اوزرنده قضا مرکزی بر شهر اولوب، ٥٢٩٣٥ اهالیسی ومکمل صورتده بندلر وآریقلرله اسقا اولنور منبت بر وادیسی واردر. عربلردن قالمه قلعه‌سیله قلعه‌نك اطرافنده‌کی عرب شهری اولوب، یکی شهر دها آشاغیده منتظم صورتده یاپلمشدر. عربلرجه (لرقه) ویا (لورقه) اسمیله معروفدر.

لورن یاخود لورنه (Lorraine) فرانسه ایله آلمانیه آره‌سنده و (رین) ایرماغی حوضه‌سنده اوله‌رق (نید) و (موزله) نهرلرینك وادیلرنده بیوك بر خطه اولوب، شمدیکی حالده آلمانیا ایمپراطورلغیله فرانسه جمهوریتی آره‌سنده منقسم اولدیغی حالده، شمالاً لوکسنبورغ بیوك دوقه‌لغیله، پروسیه‌نك (تروه) ایالتیله و(پالاتینات) حکومتیله، شرقاً آلساس خطه‌سیله، جنوباً فرانسه‌نك (فرانشه قونته) غرباً دخی (شامپانیه) خطه‌لریله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ٢٢٤٠٠ مربع کیلومتره‌در. هیچ بر طرفدن حدود طبیعیه ایله محدود اولمیوب، حدودی وقت وزمانه کوره دکیشمشدر. شمال شرق جهتی آلمان وغرب جنوبی جهتی فرانسز اهالی ایله مسکون بولندیغندن، اسکیدن بری آلمان وفرانسز لورنی دینمکله ایکی قسمه منقسم بولنمش ایسه‌ده، بو ایکی قسمك حدودی معین دکلدر. اسکیدن مرکزی بولنمش اولان (نانسی) شهری الیوم فرانسه داخلنده بولنمقده، و(مچ) شهری دخی فرانسز لورنی طوپراغنده ایسه‌ده، استحکاماتنه واهمیت موقعیه‌سنه بناءً، ١٧٧١ ده آلمانیه‌یه الحاق اولنان قسمنده قالمشدر. اراضیسی آز عارضه‌لی اولوب، جنوب جهتنده (ووسژ) طاغلرینك اتکلری بولنیور. (رین) ایرماغی (لورن) خطه‌سنك شرق وشرق شمالی حدودی قربنده جریان ایدوب، ذکر اولنان (نید) و(موزله) نهرلری ویر چوق چایلر جنوب غربیدن شمال شرقی‌یه طوغری جریانله (رین) ایرماغنه دوکیلورلر. (موزه) ایرماغی دخی خطه‌نك غرب جهتنده آقه‌رق، او طرفك صولرینی طوپلار. بو وجهله میاه جاریه‌سی چوقدر. اراضیسنك تقریباً درتده بری اورمانلرله مستور اولوب، میشه، کورکن، قاین، اووز وسائر آغاجلری واردر. هر طرفنك وعلی الخصوص (موزله) ایله اوکا تابع (مورته) وادیلرینك طوپراغی پك منبت اولوب، ذخایری احتیاجات محلیه‌نك ایکی مثلی نسبتنده اولدقدن بشقه، شربتجی اوتی، پنجار وسائر صنایعده مستعمل محصولاتی‌ده چوقدر. باغلری‌ده پك چوق اولوب، چیقان شراب عادی ایسه‌ده، پك کثرتلیدر. ووسژ طاغلری جهتلرنده مرعالری چوق اولوب، کلیتلی و مقبول پینیر چیقار. دمیر معدنی ومرمر، آشی بویه‌سی، قیا طوزی وسائره اوجاقلری و میاه معدنیه‌سی‌ده چوقدر. چیقان دمیر محلنده اعمال اولنوب، متعدد دمیرخانه‌لر وپاموقدن انواع منسوجات فابریقه‌لریله، بخارله چویریلیر خرازلری، چلنکیراکه متعلق مواد مختلفه، موسیقی آلاتی وسائره فابریقه‌لری واردر. فرانسه‌یه قالان قسمی (مورته مع موزله) و(موزه) ایالتلرینه منقسم اولوب، آلمانیایه الحاق اولنانی‌ده آلساس ایله برابر مستثنی بر ایالت اتخاذ اولنمشدر. آلمانجه وفرانسزجه سویلین اهالیسندن بشقه لاتینجه واسکی کلتجه‌دن مرکب بر لسان مخصوصله متکلم بر صنف اهالیسی‌ده واردر.

لورن خطه‌سی (قارلووینجیان) سلاله‌سی حکمدارلرندن ایمپراطور لوتر طرفندن اوغلی ایکنجی لوتره ویریلوب، بو مناسبتله (لوتری رنیوم) یعنی «لوترك قراللغی» اسمیله تسمیه اولنمش؛ وبو اسم فرانسز لساننده تخفیف اولنه‌رق، بر قاچ شکله کیردکدن صکره، (لورن) صورتنی

آلمشدر . بر چوق وقت دوقه‌لق صورتنده آبریجه اداره اولنمشدر.

لوروس (Louros) آرناؤدلغك جنوب جهتنده بر نهردر، كه یانیه شهرینك جنوبنده واقع (اولیچقه) طاغندن نبعانله، جنوبه طوغری جریان ایده‌رك، ونارده اووه‌سنه دوشدكدن صكره جنوب غربی‌یه طوغری دونه‌رك، باصیق اولان مذكور اووه‌ده بر طاقم بطاقلقلر تشكیل ایتدكدن صكره ، پروزه ایله سالخوره آره‌سنده نارده كورفزینه دوكیلور. مجراسی تقریباً ۷۵ كیلومتره طولنده‌در .

لوروس (ونام دیكرله فیلیپیاده) یانیه ولایتنك پروزه سنجاغنده وپروزه‌نك ۳۰ كیلومتره شمالنده اوله‌رق همنامی اولان نهره دوكیلان بر كوچك چای كنارنده واووه‌ده واقع قضا مركزی بر قصبه اولوب، ۲۰۰۰ قدر اهالیسی، بر جامع شریفی وبر قاچ خان ودكان وسائره‌سی واردر. نارده قصبه‌سنك یونانه تركی صره‌سنده تشكیل اولنه‌رق، باشلیجه نارده مهاجرلریله اسكان اولنمشدر . هواسی آغیرجه‌در .

— لوروس قضاسی پروزه سنجاغنك شرق جهتندن عبارت اولوب، شمالاً یانیه سنجاغیله وشرقاً حدود یونانیه ایله محدود اولدیغی حالده، جرنیك ناحیه‌سیله برابر ٦٨ قریه‌دن مركب و۲۰۰۰۰ قدر اهالی ایله مسكوندر. اراضیسی پك منبت ومحصولدار اولوب، مرعالری وقیونلر ایچون كوزل قیشلاقلری واردر . مصر وسائر ذخایر ایله پلاموط و حیواناتدن خیلی اخراجاتی واردر.

لوری (یاخود لر) ایرانك غرب جهتنده ساكن بر قوم اولوب، كردلرك برشعبه‌سی اولدقلری حالده، لسانجه واخلاق وعاداتجه كردلردن خیلی فرقلری واردر. بر چوق قبائل و عشایره وباشلیجه (لر كوچك) و(لر بیوك) اسملریله ایكی بیوك شعبه‌یه منقسمدرلر. بو ایكی شعبه‌نك برنجیسی نفس لورستانده وبونك شمالنده واقع كردستان ایالتنده ساكن اولوب، ٥٦۰۰۰ عائله‌دن یعنی تقریباً ۳۰۰۰۰۰ نفوسدن عبارتدرلر. ایكنجیسی ایسه اك زیاده خوزستان وفارس خطه‌لرنده طاغنیق اولوب، مقدارجه دها كثرتلیدرلر .

— لوری اسمی افغانستانده بزده‌كی چنگانه‌لر كبی چركه‌لریله كزر وآیی ومیمون اوینادیر وقاریلری فال آچار بر قوم مخصوصه دخی ویریلیر.

لوریان (Lorient) فرانسه‌نك (موربیهان) ایالتنده و(وانه) نك ٤٨ كیلومتره غرب شمالیسنده قضا مركزی بر شهر واسكله اولوب، ۳۰۵۰۰ اهالیسی، برنجی درجه‌ده مرسای عسكریسی، ترسانه‌سی، استحكاماتی ، هندسهٔ بحریه مكتبی، مكتب اعدادیسی، زراعت، جغرافیا وسائر علومه مخصوص جمعیتلری، سفائن حربیه وتجاریه اعمالنه مخصوص واسع حوضی ودستگاهلری، بیوك دوكمخانه‌لری، متعدد فابریقه‌لری، مورینه بالیغی صیدینه كیدر سفائنی وبك ایشلك تجارتی واردر.

لوزاسه (وآلمانجه لاوزیچ (Lusace, Lausitz) آلمانیه‌نك وسطلرنده (البه) ایله (اودر) ایرماقلری آره‌سنده وبراندبورغ ایله سیلزیه، چهستان و صاقسه قراللغی حدودنده بر بر اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی تقریباً ۵۹٤۰ مربع كیلومتره‌در. اسكیدن بری یوقاری وآشاغی لوزاسه اسملریله ایكی حكومته منقسم اولوب، بعده چهستان و۱٦۳۰ده صاقسه قراللغنه الحاق اولنمشدی. ۱۸۱٤ ده آشاغی لوزاسه‌نك بتونیله یوقاری لوزاسه‌نك قسم شرقیسی پروسیه‌یه ترك اولنه‌رق، بونك قسم غربیسی ینه صاقسه قراللغنده قالمشدر. آشاغی لوزاسه‌ده اراضی قوملق واورمانلرله مستور، ویوقاری لوزاسه‌ده ایسه طاغلقدر. برنجیسنده یوكدن وایكنجیسنده كتندن منسوجات اعمالی اهالینك برنجی مدار اشتغالیدر. اصل اهالیسی (واند) دینلن اسلاو جنسیتنه منسوب ایسه‌ده، بونلر كوندن كونه آلمانلاشدیرلمقده‌در .

لوزره (Lozere) فرانسه‌نك جنوب جهتنده واقع (سونه) سلسلهٔ جبالنه مربوط بر طاغ اولوب، همنامی اولان ایالت داخلنده واقعدر، واك یوكسك ذروه‌سی ۱۵۳۰ متره ارتفاعنده‌در .

لوزره { ایالتی (Dép. de la Lozère) فرانسه ایالاتندن اولوب، شمالاً یوقاری لوآره، شرقاً آردش، جنوباً غارد، غرباً دخی آویرون وقانتال ایالتلریله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۵۰۴۹ مربع کیلومتره اولوب، ۱۳۸۳۱۹ اهالیسی واردر. اراضیسی طاغلق اولوب، سونه جبالی ایالتی شق، ولوآره، غارونه ورونه ایرماقلری آره‌لرنده بر تقسیم میاه خطی تشکیل ایدیورلر. میاه جاریه‌سی بو اوچ ایرماغه تابعدر. طوپراغك قوهٔ انباتیه‌سی آز اولوب، ذخیره‌سی وباغلری آزدر. کتن وکنویر ایله کستانه محصولاتی چوقدر. حیوانات اهلیه‌دن اك زیاده قیون واسترلری واردر. کومش، باقیر، قورشون آنتیمون وسائر معدنلر بولنور. صنایعی آز اولوب، بعض ایپك منسوجاتله عبا، کاغد وسائره فابریقه‌لری ودباغخانه‌لری واردر. اهالیسندن هجرت ایدنلر چوقدر. مرکزی (منده) قصبه‌سی اولوب، ایالت ۳ قضایه منقسم و ۲۴ ناحیه ایله ۱۹۶ دائره‌یی حاویدر.

لوزه { (Leuze) بلچیقه‌نك هاینو ایالتنده و(تورنی) ك ۱۷ کیلومتره شرقنده اوله‌رق (دندر) نهری اوزرنده بر قصبه اولوب، ۶۵۰۰ اهالیسی وایپلکخانه‌لری واردر.

لوزیتانیه { (Luzitanie) ایبریا شبه جزیره‌سنك روماللیر زماننده‌کی تقسیماتنده غرب جنوبی کوشه‌سنه ویریلن اسم اولوب، اهالیسی‌ده (لوزیتان) تسمیه اولنوردی. لوزیتانیه خطهٔ قدیمه‌سی هان شمدیکی پورتکیزدن واسکی لوزیتانلر شمدیکی پورتکیزلیلرك اجدادندن عبارت ایدی. [«پورتکیز» ماده‌سنه مراجعت.]

لوزیه { بغدادك بر محله‌سی اولدیغی «معجم البلدان» ده مسطوردر.

لوس { (Lewes) انکلتره‌نك (سوسکس) قونتلغنده‌و چیچسترك ۶۳ کیلومتره شرقنده اوله‌رق (اوزه) نهری اوزرنده بر قصبه اولوب، ۹۵۰۰ اهالیسی، دمیر دوکمخانه‌لری، طوپ فابریقه‌لری وذخیره وحیوانات تجارتی واردر.

لوسون { (Luçon) فیلیپینه جزایرینك اك بیوکی واك شمالیسی اولوب، ۱۲° ایله ۱۹° عرض شمالی و ۱۱۸° ایله ۱۲۲° طول شرق آره‌لرنده ممتد اولور. مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۰۲۶۹۵ واطرافنده‌کی جزایر صغیرهٔ ملحقه ایله برابر ۱۰۲۸۶۰ مربع کیلومتره واهالیسی ۳½ ملیون کشی راده‌لرنده‌در. قسم شمالیسنده یکپاره وکنیش برآطه اولوب، ساحل غربیسنده (مانیله) کورفزینی بعدالتشکیل، جنوب شرقیه طوغری بربرلرینه مربوط برطاقم شبه جزیره‌لر صورتنده اوزانه‌رق، هر ایکی طرفدن بر چوق برون و قویلری حاوی اولور. اراضیسی طاغلق و پك عارضه‌لی اولوب، یالکز نهرلرك منصبلرنده وکوللرك کنارلرنده بعض اوفاق اووه‌لر کوریلیور. طوپراغی اراضیء برکانیه‌دن عبارت اولوب، طاغلرینك جمله‌سی بربر برکاندر، که بونلرك بعضلری الیوم آتش افشاندر، بعضلری وقتیله سونمش وحتی بر طاقمنك آغزلری کوکوردلی صولرله طولوب، کول حالنه کچمش، و بعضلری‌ده طول مدت سونمش حالنده قالدقدن صکره، آتش ویا طومان پوسکورتمکه باشلایه‌رق، یکیدن حیات اثری کوسترمکده بولنمشدر. بو طاغلردن اکثرینك ارتفاعی ۱۰۰۰ متره راده‌لرنده ایسه‌ده، ۲۰۰۰ متره‌یه تقرب ایدنلری‌ده واردر. اك مرتفعلری واك دهشتناکی اولان (مایون) ونام دیکرله (آلبی) برکانیدر که ارتفاعی ۲۳۷۴ متره‌یه بالغدر. (بومبون) کولنك ایچنده واقع برآطه‌نك اوستنده بولنان (تاآل) برکانی ایسه ارتفاعجه پك کری اولدیغی حالده، پوسکورتدیکی دهشتلی آتشلرله مشهوردر. میاه جاریه‌سی پك چوق اولوب، انهارینك هنوز جمله‌سی تماماً کشف اولنمامشدر. اك بیوکی (ریوغرانده) و نام دیکرله (قاغایان) نهریدر، که ۱۶° عرض شمالینك جنوبنده نبعانله، شماله طوغری جریان ایده‌رك، ۱۸° عرض شمالینك اوته‌سنده ساحل شمالیدن دکیزه منصب اولور. (آبره) نهری دخی واسع بر دالیه‌دن بحر محیطه منصب اولور. (آنیو) نهری کذلك بیوك بردالیه تشکیل ایده‌رك، (لینغاین) کورفزینه دوکیلور. (پانپانغه) نهری (قانداوه) نام واسع کولك یانندن جریان ایده‌رك، (مانیله) کورفزینه واصل اولور. محیط دائره‌سی ۲۰۰ کیلومتره اولان (بی) کولنك آیاغی حکمنده بولنان (پاسیغ) نهری‌ده مذکور

كورفزه دوكيلور. (تاآل) ونام‌ديكرله (بومبون) كولنك آباغى اولان (تاآل) نهرى ده ذكره شاياندر. بيقول نهرى ايسه (آلبى) شبه‌جزيره‌سنده (كينالى) اسميله باشلايوب، (باتو) كولنى بعدالتشكيل، (قابوزاتو) اسميله (سان ميكل) قويته دوكيلور.

لوسون جزيره‌سى اقاليم حاره‌دن معدود اولديغى حالده، مياه جاريه‌سى وياغمورلرى پك چوق اولمغله قوه انباتيه‌جه دنيانك اك برنجى يرى عد اولنمغه شاياندر. هنوز بالطه كورمه‌مش واسع اورمانلرنده كراسته‌يه وسفائن ديركلرينه يارار اشجار مختلفه‌دن باشلايه‌رق آلچق يرلرنده حاصل اولان واليافى كنويركى نسجده قوللانيلان خرما انواعنه وارنجه‌يه قدر آغاجلرك انواعى بولنور. شكر قامشى وتوتون محصولاتى پك چوق وپك مقبولدر. دمير و باقيرايله كور وكوكورد معدنلرى پك چوق ايسه‌ده، الآن منتظم صورتده اخراج اولندقلرى يوقدر. ياغمور موسمى آلتى آى دوام ايدر. يالكز بركانلرينك كثرتندن طولايى زلزله‌لرى پك صيق وپك شدتليدر. تساوى ليل ونهار موسملرنده وعلى الخصوص صوك بهارده فرطونه‌لرى ده پك چوقدر. اهاليسى برقاچ جنسيته منسوب اولوب، اك اسكى و اصل يرلى اهاليسى اولان (نغريتو) لر، كه بر جنس زنجى عرقيدر، وقتيله جزيره‌يى ضبط ايتمش اولان پولينسياليلر طرفندن پوسكورديله‌رك، جزيره‌نك اك ايچ طرفلرنده‌كى طاغلره چكلمش؛ واوراره‌ده وحشى برحالده ياشامقده دوام ايتمشلردر. چوق كچمه‌دن ملاييلر جزيره‌يى استيلا ايده‌رك، پولينسياليلرك بر طاقمنى كنديلرينه مزج، وبر طاقملرينى ايچ طرفلره چكلمكه اجبار ايله، سواحلى و انهارك واديلرينى ضبط ايتمشلردر. شمديكى حالده اهالينك قسم اعظمنى تشكيل ايدن اشبو ملاييلردر. پولينسياليلرك بورنئوده‌كى داياقلرله مشابهتلرى واردر. ملاييلرك لوسونه دخوللرى دين اسلامك بونلر بيننده انتشارندن اسكى اولميدر، كه اسپانيوللر بو جزايره تقربلرنده يالكز مانيله اطرافنده‌كى ملاييلرى مسلم وقصوربنى بت‌پرست بولمشلردر. آنجق اوندن صكره مسلم ملاييلرك جزيره‌يه شدتلى بر هجومى وقوع بولمش، واو صرده‌ده دين اسلام بتون جزيره اهاليسى بيننده انتشاره باشلامش ايسه‌ده، اسپانيوللر بوندن كندى قوتلرينك تزلزلنى حس ايده‌رك، وار قوتلرينى صرفله، دين اسلامك انتشارينه مانع اولمش؛ وبر خيلى وقت سورن محاربادن صكره، لوسونده‌كى مسلمانلر ينه محدود بر حالده قالوب، اسپانيوللر بو جزيره‌ده‌كى بت‌پرست ملايى وپولينسياليلرك چوغنى اسماً اولسون قتوليك ايتمشلردر. اسپانيوللرك ورودندن صكره بونلرله يرليلردن متولد ملز بر جنس اهالى ظهور ايتديكى كبى، چينليلر دخى تجارت ايچون كلوب، بونلر دخى ديكر بر ملز جنس توليد ايتمشلردر.

لوشمايور (Leuchmayor) اسپانيه‌نك مايورقه جزيره‌سنده و پالمه‌نك ٢٧ كيلومتره جنوب شرقيسنده بر قصبه اولوب، ٨٠٠٠ اهاليسى واردر.

لوشنه آرناؤدلقده يانيه ولايتنك برات سنجاغنده وبراتك ٢٧ كيلومتره شمال غربيسنده. اوله‌رق موزاكه اووه‌سنده و بر تپه‌نك اتكنده واقع قضا مركزى برقريه‌در. — قضا (فير) ناحيه‌سيله برابر سنجاق وولايتك منتهاى شمال غربيسنى تشكيل ايدوب، ٢١٥ قريه‌دن مركبدر. بو قضاموزاكه اووه‌سنك قسم اعظمندن عبارت اولمغله، احوال طبيعيه‌سى حقنده «موزاكه» ماده‌سنده تفصيلات لازمه ويريله‌جكندن، بوراده تكرارينه حاجت يوقدر.

لوشه اسپانياده‌كى لوجه قصبه‌سنك اسم عربيسيدر. [« لوجه » ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

لوط قدماى انبيادن اولوب، حضرت ابراهيم (عم)ك برادر زاده‌سيدر. مشار اليه ايله برابر ارض بابلى تركه مجبوراولوب، حرانه وكنعانه برلكده كيتدكدن صكره، سدوم ديارينه كيده‌رك، انواع مناهى‌يه وطبيعتك خلافنده اوله‌رق فسق وفجوره طالمش اولان سدوميلرى دين حقه دعوتله، وعظ ونصيحت ايتديكى حالده، تأثير ايتديره‌مديكندن، كنديسى مملكت مذكوره‌يى تركه مأمور اولوب، درعقب سدوم قومى غضب الهى‌يه اوغرامش؛ وحضرت لوطك زوجه‌سى دخى اصحاب فسق وفجوره اويديغندن، برلكده هلاك اولوب، نبى مشاراليه يالكز قورتلمش؛ وروايته كوره ٨٠ ياشنده حجازده وفات ايتمشدر.

لوط بن يحيى { (ابو مخنف — بن مخنف بن سليمان الازدى) مشاهير
رواة ومورخيندن اولوب، جدى مخنف بن سليمان
اصحاب جناب مرتضويدن ايدى. صاحب ترجمه‌نك
عندالمحدثين روايتى ضعيف ايسه‌ده، وقايع مهمهٔ
اسلاميه حقنده برچوق كتابلر يازمشدر. وفاتى
١٥٧ تاريخنده واقع اولمشدر. تأليفاتى بروجه
آتيدر: «كتاب الردة»، «فتوح الشام»، «فتوح
العراق»، «كتاب الجمل»، «كتاب صفين»
«كتاب النهروان»، «كتاب الغارات»، «كتاب
مقتل على رضه»، «كتاب مقتل الحسين رضه»،
«كتاب المختار بن ابى عبيد»، «كتاب وفات
معاوية وولاية يزيد ووقعة الحرة و مقتل عبدالله بن
الزبير»، «كتاب زيد بن على ويحيى بن زيد»،
«كتاب الضحاك الخارجى»، «كتاب الخوارج
والمهلب ابن ابى صفره» وساٸره.

لوغانو { (Lugano) اسويچره‌نك (تسين) ناحيه‌سنده و (بلينزونه)نك ٢٥
كيلومتره جنوب غربيسنده اوله‌رق همنامى اولان
كولك بر كورفزنده واقع قضا مركزى بر قصبه
اولوب، ٦١٣٠ اهاليسى و ايپك قماشلر، كاغد و
بيچاق فابريقه‌لريله دباغخانه‌لرى، بيوك بر حيوانات
بازارى و شايان تماشا لطيف و پك منبت جوارلرى
واردر.

— لوغانو كولى اسويچره‌نك مذكور
(تسين) ناحيه‌سى داخلنده اولوب، يالكز منتهاى
شمال شرقيسى وجنوب غربى كوشه‌سى ايتاليا طوپراغنده بولنيور. مساحهٔ سطحيه‌سى ٥٩٩ مربع
كيلومتره و سطحى حذاى بحردن ٢٧١ متره
يوكسك اولوب، عمق وسطيسى ١٥٠ و اك درين
محلنده ٢٧٩ متره‌در. شكلى غريب اولوب، بر
طاقم قوللرى وكورفزلرى واردر. اطرافى كوزل
طاغلر واورمانلرله محاط اولوب، بر قاچ چاى ايچنه
دوكيلور؛ و فضلهٔ مياهى (ترزه) اسمنده بر نهر
صورتنده چيقوب، (ماژور) كولنه دوكيلور.
باليغى چوقدر.

لوغدوم باتاوووروم { (Lugdum Bata-vorum) فلمنكده‌كى
(ليده) شهرينك روماليلرجه مستعمل اسم قديميدر.

لوغدونوم { (Lugdunum) فرانسه‌ده‌كى ليون شهرينك اسكى روماليلر
زماننده مستعمل اسم قديميدر.

لوغرونو { (Logrono) اسپانيه‌نك اسكى قستيله خطه‌سنده و (ويتوريا)
نك ٩٤ كيلومتره جنوبنده ايالت مركزى بر قصبه
اولوب، ١٣ ٣٩٥ اهاليسى، ابره نهرى اوزرنده
١٢ كمرلى و ٢٠٠ متره اوزونلغنده بر كوپريسى
وقناپه، صنداليه، اويون كاغدى، قونياق و شاپقه
فابريقه‌لرى واردر.

— لوغرونو ايالتى شمالاً آلاوه و ناواره،
شرقاً ينه ناواره و ساراغوسه، جنوباً سوريه،
غرباً دخى بورغوس ايالتلريله محاط اولوب،
مساحهٔ سطحيه‌سى ٥٠٣٨ مربع كيلومتره واهاليسى
١٧٤ ٤٢٥ كشيدر. حدود شماليه‌سنى (ابره)
ايرماغنك مجراسى تشكيل ايدوب، ساٸر طرفلردن
يوكسك طاغلرله محاطدر. قسم جنوبيسنده‌كى طاغلر
٢٠٠٠ متره ارتفاعنى متجاوز اولوب، اك يوكسكى
٢٣٠٥ متره‌يه بالغ اوليور. بو طاغلردن نبعانله
مذكور ابره ايرماغنه منصب اولان مياه جاريه‌سى
چوقدر. اراضى شماله طوغرى كسب انحطاط ايدوب،
قسم شماليسنده منبت وكوزل اووه‌لرى واردر.
محصولاتى ذخاٸر متنوعه‌ايله كليتلى اوزوم، زيتون،
طوت و ساٸر ميوه‌لردن عبارت اولوب، آنجق
زراعت هنوز پك كريدر. طاغلرينك اورمانلرى
اتلاف اولنوب، مرعالرى چوق وكثرتلى اولان
قيونلرينك يپاغيسى پك مقبولدر. معادنى چوق
ايسه‌ده، اخراج اولنانى يوق كبيدر. صناٸع محليه
بعض قبا منسوجات اعمالندن عبارت و تجارتى ده
خيلى كريدر. ايالت ٩ قضايه منقسم و ١٨٥
ناحيه‌يى حاويدر.

لوغو { (Lugo) اسپانيه‌نك شمال غربى كوشه‌سنده واقع غاليچه خطه‌سنده
ومادريدك ٤٣٠ كيلومتره شمال غربيسنده ايالت
مركزى بر قصبه‌اولوب، ١٨٩٠٠ اهاليسى، حبوبات وباصديرمه تجارتى، شاپقه فابريقه‌لرى، دباغخانه‌لرى وجوارنده كوكوردلى قابليجه‌لرى واردر.

— لوغوايالتى غاليچه خطه‌سنك قسم شرقيسندن
عبارت اولوب، شمالاً بحر محيط آطلاسى ايله، غرباً

قورونيو وپونتو دره، جنوباً اورنسه، شرقاً دخی ليون واوويدو ايالتلريله محدوددر. مساحهٔ سطحيه‌سی ٩٨٠٨ مربع كيلومتره اولوب، ٤١٠ ٣٨٥ اهاليسی واردر. ٦٠ كيلومتره بوينده اولان ساحلی پك كيرينتيلی چيقينتيلی ايسه‌ده، قويلری كوچك، صيغ وقيالق اولوب، كوزل ليمانلری يوقدر؛ و ساحلی تپالق وپولسز طاغلرله مسدوددر. اراضيسی طاغلق وپك صرپ اولوب، اكثر طرفلری ١٠٠٠ ايله ٢٠٠٠ متره ارتفاعلری آره‌سنده‌در. مياه جاريه‌سی چوق اولوب، (مينو) ايرماغی ايالتی شق، و (سيل) نهريله سائر انهارينك چوغنی اخذ ايدر. طوغريدن دكيزه منصب اولور بر چوق كوچك نهرلری دخی واردر. آلچق ودوز يرلری منبت اولوب، اهاليسی باشليجه زراعتله وسواحلده‌كيلر باليقچيلق وكميجيلكله ياشارلر. صنايع وتجارتی هنوز پك كريدر، واخراج اولنور معادنی يوقدر. ايالت ١١ قضايه منقسم و٦٤ ناحيه‌يی حاويدر.

لوغو (Lugo) ايتاليانك راونه ايالتنده و راونه‌نك ٢٥ كيلو متره غربنده قضا مركزی بر قصبه اولوب، ٨٦٧٠ اهاليسی و ايشلك بازاری واردر. قادينلرينك حسن وجماليله مشهوردر.

لوفچه (Lovetz) بلغارستانده صوفيه‌نك ١٣٠ كيلومتره شمال شرقيسنده وطونه‌يه تابع (اوسما) نهری اوزرنده سنجاق مركزی بر قصبه اولوب، ٥٩٧٥ اهاليسی واردر. محاربهٔ اخيره‌دن اول اهاليسی، ١٢٠٠٠ ی متجاوز اولوب، وقايش اعمالی كبی صنايعی خيلی ايلری ايكن، اهالئ اسلاميه‌سندن چوغنك هجرت ايتمسی اوزرينه، تدنی ايتمشدر. محاربهٔ مذكوره‌ده لوفچه‌ده عساكر عثمانيه مردانه مقاومت ايدوب، روسلر پك بيوك فدا كارلقله ضبط ايده بيلمشلردر. او صره‌ده خراب اولوب، بعده تعمير اولنمشدر.

لوفوندن (Loffonden) بحر منجمد شماليده نوروچك ساحل غربيسی قارشيسنده ٣٠° ٦٧ ايله ٤٥° ٦٨ عرض شمالی آره‌لرنده ٩ آطه‌دن مركب بر جزاير مجتمعه‌هيئتی اولوب، باليقچيلق ايله مشغول ٣٥٠٠ نفوسلری واردر. موربنه وطرخون باليقلرينك صيديچون هر سنه بو آطه‌لره ٢٠٠٠٠ قدر باليقچی طوپلانير. (مال استروم) اسميله مشهور مخاطره‌لی ورطه بو جزايرك جنوب غربی جهتنده‌در.

لوق (Locke) انكلتره‌نك اك مشهور حكماسندن اولوب، ١٦٣٢ ده بريستول قربنده (ورينغتون) ده طوغمش؛ و ١٧٠٤ ده وفات ايتمشدر. اوقسفورد دارالفنوننده چيقدقدن صكره فن طبی دخی اوكرنمش ايسه‌ده، اجرای طبابت ايتميوب، (قريست) مكتبنده معلم اولمش ايدی. ١٦٦٠ ده قونت (شافتسبوری) ايله كسب مناسبت ايدوب، بونك اوغلنه مربی تعيين اولنمشدی. بعده مشار اليه باش وكيل اولدقده، (قارولينه) اداره نظاماتی تنظيمه مأمور اولوب، مهمجه بعض مأموريتلره‌ده نصب اولنمش؛ ومشار اليهك نكبتنده معيتنده فلمنكه كيدوب، غياباً اتهام اولنمغله، مذكور معلملكدن دخی عزل اولنمشدی. اورانژه خاندانته منسوب برنس كويوملك معيتنده انكلتره‌يه عودت ايدوب، بعض مهم مناصبه نصب اولنمش؛ و ١٧٠٠ ده مبتلا اولديغی ضعف پيری ايش كورمسنه مانع اولوب، قيد حيات شرطيله قرال طرفندن تخصيصنه اصرار اولنان معاشی دخی قبول ايتميه‌رك، محبه‌سی اولان (لادی مشام)ك قوناغنه چكيله‌رك، اوراده اكمال انفاس حيات ايتمشدر. حريت مذهبيه ومدنيه‌نك حامی و مدافعی اولوب، بعده وولتر طرفندن نشر اولنان بعض افكار و اصوللرك اصل موجديدر. متعدد تأليفاتی واردر. افعال وحركاتی‌ده اقوالنه مطابق حسن اخلاقله متخلق بر حكيم ايدی.

لوقا (St. Luc) انجيلی ضبط وتحرير ايدنلرك بری اولوب، آنطاكيه‌لی ايدی. ظن اولنديغنه كوره، حضرت عيسی (عم)ك رفعندن صكره پاولوس طرفندن دين عيسايه ادخال اولنه‌رق، بونكله برابر نشر مذهب ايچون ٥١ تاريخ ميلاديسنده تروآده وماكدونيه جهتلرينه سياحت ايتمش؛ و ٥٦ ده يالكز اوله‌رق قورينته‌يه كيدوب، اجرای مواعظ ايتدكدن صكره، ٦١ ده پاولوس ايله برلكده رومادة حبس اولنمش؛ وبعده بر چوق يرلر طولاشوب، ٨٤ ياشنده ايكن، يونانك (آخائنا) مملكتنده قتل اولنمشدر. انجيلك

الیوم موجود درت نسخه‌سندن بری لوقانك او.
لوب، حواریونك اعمالنه دائر بر رساله‌سی‌ده واردر.
کندیسی لسان یونانیده واولدقجه فصاحتله یازمشدر.
خرستیانلر تشرین اولك ۱۸ نده یورطیسنی اجرا
ایدرلر.

لوقا { (St. Luca) ایتالیانك اڭ مشهور رساملرندن اولوب، طقوزنجی قرن میلادیده یاشامش؛ وطائفهٔ رهبانه التحاقله، پرهیز وریاضتله عمرینی بچیرمش؛ ومذهبه متعلق بر طاقم رسملر براقشدر.

لوقاده { (Leucade) آیاماوره جزیره‌سنك اسم قدیمیدر. [« آیاماوره » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

لوقاس { (Lucas) فلمنكك اڭ مشهور رسام و حکاکارندن اولوب، ۱۴۹۴ ده (لیدهن) ده طوغمش، و۱۵۳۳ ده وفات ایتمشدر. هنوز ۹ یاشنده ایکن کوزل رسملر یاپمغه مقتدر اولوب، ۱۸ یاشنده فلامند رسام وحکاکارینك برنجیسی عد اولنوردی. بر خیلی رسملری واردر.

لوقانوس { (Lucain, Lucanus) لاتین شعراسندن اولوب، ۳۹ تاریخ میلادیسنده اسپانیه‌نك قوردوبه شهرنده طوغمش، وعمی بولنان حکیم (سنك)ك یاننه رومایه کلوب، ایمپراطور نرونك ابتدا التفات و احسانته نائل اولمش ایسه‌ده، بعده نرون کندیسی شاعرلك ادعاسنده بولندیغندن، حسد ایدوب، کندیسنی شعر سویلکدن منع ایتمش؛ وبونك اوزرینه صاحب ترجه ایمپراطورك علیهنده بولنانلرله برلشمکه مجبور اولوب، طوتلدیغنده، صورت اتلافنی کندیسی اختیار ایتمکه مخیر براغلفله، حمامده طمارلرینی آچوب قانی آقیده‌رق اولمکی ترجیح ایتمش؛ وبو وجهله ٦۵ تاریخنده ۲٦ یاشنده وفات ایتمشدر. « فارساله » یعنی چتالجه عنوانیله قیصر ایله پومپیوس بیننده وقوع بولان محاربهٔ مشهوره‌یی مصور بر منظومه براقشدر.

لوقانیه { (Lucanie) ایتالیانك جنوبنده قالابره‌نك بر قسمیله بازیلیقاته جهتندن عبارت بر خطهٔ قدیمه اولوب، شمالاً قامپانیه وسامنیوم ایله، شرقاً آپولیه ایله، جنوباً دخی بروتوم خطه‌سیله محدود ایدی.

لوقای { یاخود باهامه (Lucayes, Bahamas) بحر محیط آطلاسیده آمریقای شمالی ساحل شرقیسنك قارشیسنده بر جزایر مجتمعه هیئتی اولوب، ۲۰° ایله ۲۸° عرض شمالی و۷۳° ایله ۸۳° طول غربی آره‌لرنده ممتد اولدقلری حالده، فلوریده شبه جزیره‌سندن (باهامه) بوغازیله آیرلمشلردر. کوچك بیوك ۵۰۰ آطه قدر اولوب، ۱۳۰۰ کیلومترولك مسافه‌ده ممتد اولورلر. اڭ بیوکلری: باهامه، آباقو، الوتره، غوآناهانی ونام دیکرله سان سالوادور آطه‌لریدر. لوقای جزایری آنتیل جزایرندن اوزاقجه اولوب، انکلتره دولتنه تابع وجامایقه جزیرهٔ کبیره‌سی ادارهٔ ملکیه‌سنه ملحقدر. اهالیسی ۱۴۰۰۰ کشی راده‌لرنده اولوب، قسم اعظمی زنجیدر. کمیجیلکده وبوزمه‌ده مهارتلری واردر. بو آطه‌لر قریستوف قولومبك اڭ اول کشف ایتدیکی اراضیدن اولوب، مشارالیه ۱۴۹۲ تاریخنده اڭ اول بو جزایردن سان سالوادور آطه‌سنه تقرب ایتمشدی. ابتدا اسپانیه‌نك اولوب، اسپانیوللر اهالیٔ اصلیه‌لرینی محو ایتدکدن صکره، جزایری ترك ایتمشلردی. انکلیزلر ۱٦۲۹ تاریخندن اعتباراً بو آطه‌لرده بر طاقم تجارتکاهر تأسیسنه باشلامشلرسه‌ده، آنجق ۱۷۱۸ ده بر اداره مأموری کوندرمشلردی. اسپانیوللر ۱۷۸۱ تاریخنده آطه‌لری یکیدن ضبط ایدوب، ۱۷۸۳ ده انکلتره‌یه صاتمشلردر.

لوقرچه { (Lucrèce) رومالی مشهوره بر قادین اولوب، روما شهرامینی (لوقرچیوس)ك قیزی و (تارکین قولاتن)ك زوجه‌سی ایدی. (تارکین سوپرب)ك اوغلی (سکتوس) طرفندن عرضنه تجاوز اولنمغله، زوجی، پدری وبروتوس ایله دیکر بر قاچ احبابی حضورنده کندینه اولنان حقارتی اعترافله، اتلاف نفس ایتمش؛ و میلاددن ۵۰۹ سنه اول وقوع بولان بو وقعه روما قراللغنك سقوطیله اعلان جمهوریته سبب اولمشدر. بعض شعرا بو وقعه‌یی تیاترو کتابی صورتنده سلك نظمه چکمشلردر. —[« بورجیا » ماده‌سنده مراجعت بیوریله.]

لوقرچيوس (Lucrèce, Lucretius) رومانك اك مشهور شاعرلرندن اولوب، قبل الميلاد ٩٥ تاريخلرنده طوغمش؛ وچيچرونك معاصرى ومحبى بولنمشدر. ٤٤ ياشنده ايكن اتلاف نفس ايده‌رك هلاك اولمشدر. مشهور حكيم ايپقورك مسلك ماديسنى التزام ايده‌رك، بو بابده بر منظومه يازمشدر.

لوقره (Locres, Locri) ايتاليانك منتهاى جنوبنده واقع (بروتيوم) خطهٔ قديمه‌سنك ساحل غربيسنده قديم بر شهر اولوب، يونان مهاجرلرى طرفندن تأسيس اولنمش؛ سيراقوسه حكمدارى (دنيس)ك ضبطنه كچمش؛ ورومااليلرله قارتاجه‌ليلر بيننده‌كى محاربانده اهاليسى آنيبالك طرفنى طوتوب، بعده رومااليلرك ضبطنه كچمش ايدى. محلى تماميله معين اولميوب، شمديكى (جراچه) قصبه‌سى برنده بولنمش اولديغى مظنوندر.

لوقريده (Locride) يونان قديمده بر خطه اولوب، اوبيا (يعنى آغريبوز) جزيره‌سنك قارشيسنده واقع وجنوباً بئوتيا خطه‌سيله وقورنته كورفزيله، غرباً فوكيده خطه‌سيله، شمالاً (ماليافه) كورفزيله، شرقاً دخى بيوتيا دكيزيله محاط، وشمالى جنوبى وغربى اوله‌رق اوچه منقسم ايدى. برنجيسنك مركزى (ترونيوم)، ايكنجيسنككى (اوپونته)، اوچنجيسنككى ده آمفيسه (يعنى اينه بختى) ايدى. ايلك ايكى قسمى شمديكى (فتيوتيده) ايالتى داخلنده اولوب، اوچنجيسى (فوكيده) ايالتنك قسم جنوبيسنى تشكيل ايديور. زمان قديمده آيرى آيرى اداره اولنوب، شهرلرينى موجب اوله‌جق بركونه وقايع تاريخيه‌لرى يوقدر.

لوقله (Locle) اسويچره‌نك (نوشاتل) ناحيه‌سنده ونوشاتلك ١٦ كيلومتره شمال غربيسنده اوله‌رق فرانسه حدودى قربنده قضا مركزى بر قصبه اولوب، ١٠٤٦٥ اهاليسى، مشهور ساعت فابريقه‌لرى، قيزلره مخصوص بر يتيمخانه‌سى، خسته خانه‌سى وسرت هواسى واردر.

لوقوسوريه (Leuco-Syrie) يعنى «بياض سوريه، آق شام» اسكى يونانيلر ورومااليلر طرفندن حلب ولايتنك قسم شماليسنه ومرعش وجبل بركت جهتنه ويريلن اسم اولوب، بو يرلرك اهاليسى سريانى اولدقلرى حالده، شامك جنوب جهتلرنده‌كى سريانيلردن دها بياض اولدقلرندن، بو جهته بو اسم ويرلمشيدى.

لوقولوس (Lucullus) اسكى روما مشاهير رجالندن اولوب، قبل الميلاد ١١٥ تاريخلرنده طوغمش؛ وسيلانك حمايه‌سنه مظهر اولوب، آسيا وآفريقاده بعض واليلكلرده بولنمش؛ وآميلقاره قارشى ايكى محاربهٔ بحريه ده مظفر اولدقدن صكره، ٧٤ تاريخنده قونسلوس و مهردادە قارشى محاربه‌يه مأمور اولوب، بونى محاربات عديده‌ده مغلوب ودامادى تيغرانه التجايه مجبور ايتمش؛ وتيغران مهردادى تسليم ايتمديكندن، بونكله دخى محاربه ايده‌رك، ٧٠ تاريخنده (تيغرانكرد) اوكنده بر بيوك غالبيته نائل اولمش؛ و نصيبينى ضبط ايتمش ايدى. شدتلى معاملاتندن طولايى معيتنده‌كى عسكر عصيان ايتمكله، ٦٨ تاريخنده قوماندەيى (پومپيوس)ه ترك ايدوب، بو ذات مهيا بولديغى آسيا فتوحاتنى اكمال ايتمشدر. لوقولوس آنجق اوچ سنه صكره رومايه مظفريت آلايله استقبال اولنمق شرفنه نائل اولمش؛ و (توسقولوم) قربنده بولنان بر كوشكنه چكيلوب، بقيهٔ عمرينى اوراده كمال دبدبه ايله بعدالاسرار، ٤٩ تاريخنده وفات ايتمشدر. علوم و معارفه دخى مراق اولوب، عمومه آچيق طوتديغى مكمل بر كتبخانه ايدنمش؛ ويونان فلسفه‌سنى اك اول رومايه ادخال ايدن كنديسى اولمشدر. كرازآغاجنى اك اول كيره‌سوندن آوروپايه نقل ايدن صاحب ترجمه اولديغى مرويدر.

لوقه (Lucques, Lucca) ايتاليانك طوسقانه خطه‌سنده و فلورانسه‌نك ٦٥ كيلومتره غرب شماليسنده ايالت مركزى بر شهر اولوب، ٢٠٤٢٠ اهاليسى، دوز وكنيش سوقاقلرى، كوزل ابنيه‌سى، متعدد مكاتب و سائر مؤسسات علميه‌سيله جمعيات فنيه‌سى، اشجار غرسيله تفرجگاه اتخاذ اولنمش استحكاماتى، درت جهتنده درت قپوسى، ايپكخانه‌لرى، فس، جيغاره وسائره فابريقه‌لرى، اطرافنده پك منبت اراضيسى وقربنده قاپليجه‌لرى واردر. اسكى بر شهر اولوب، وقتيله دها بيوك ايدى. ايپكجيلك وقتيله بو شهرده چوق

دهـا ایلری اولوب، ۳۰۰۰۰ عمـله بو صنعتله اشتغال ایدرلردی.

— لوقه ایالتنك مساحهٔ سطحیه‌سی ۱٤٦٤ مربع کیلومتره و اهـالیسی ۲۸٤٤۸٥ کشیدر؛ و یالکز بر قضادن عبارتدر.

لوقه { (Leuca) ایتالیانك منتهای جنوب شرقیسنده اوترانته ایالتنده اسکی بر قصبه اولوب ، اون برنجی قرن میلادیده اقوام شمالیه طرفنـدن تخریب اولنمش؛ و بعده یرینه شمدیکی (آلسانو) قصبه‌سی تأسیس اولنمشدر.

لوکر { خراسانده (پنجده) قربنده ومرو نهرینك ساحل غربیسنده اوله‌رق (برکوز) قریه‌سی قارشیسنده بر قصبه اولوب ، کندی زماننده خراب ویالکز مناره‌سیله برچوق ویرانه‌لری باقی اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

لوکرن { (Lokeren) بلجیقه‌نك شرقی فلاندره ایالتنده و (غاند)ك ۲۳ کیلومتره شمال‌شرقیسنده بر قصبه اولوب، ۱٦۰۰۰ اهالیسی وچوخه، پاموق منسوجات، شاپقه ، صا. بون وساٸره فابریقه‌لری واردر.

لوکسمبورغ { (Luxembourg) آوروپانك شمال غربی جهتنده مجـك ٥٥ کیلومتره شمال‌غربیسنده اوله‌رق ٤٩°۳۷′ ۳۸″ عرض شمالی ایله ۲٦″ ٤٩′ ۳° طول شرقیده همنامی اولان بیـوك دوقه‌لغك مرکزی بر شـهر اولوب، ۱۹۹۰۹ اهالیسی، چوخه ، غانت ، بز، توتون، بیره‌فابریقه‌لری، دباغخانه‌لری، کتبخانه‌سی، مکتب اعدادیسی، معادن و ساٸره نمونه‌خانه‌لری ، مربی ومربیه‌لر یتیشدیرمکه مخصوص دارالمعلمین و دارالمعلمات، صاغر و دیلسزلره مخصوص مکتبی ، هدم اولنمش جسیم استحکاماتك یرینه آچلمش کوزل تفرجکاهلری، استحکامات مذکوره‌نك بعض بقایاسی وساٸر آثاری واردر.

لوکسمبورغ { بیوك دوقه‌لغی (Grand- (Duché de Luxembourg)
آوروپانك شمال‌غربی جهتنده واقع کوچك برحکومت اولوب، ٤٩°۲۷′ ایله ٥۰°۱۲′ عرض شمالی و ۳°۲٥′ ایله ٤°۱۲′ طول شرق آره‌لرنده ممتد اولدیغی حالده، غیرمنتظم برمثلث شکلنی ابرازایدیور، که ضلع غربیسی بلجیقه‌نك لوکسمبورغ ایالتیله، ضلع شرقیسی پروسیه‌نك رن‌ایالتیله، جنوبده‌کی اساسی‌ده آلمانیه‌نك آلساس‌لورن، وفرانسه‌نك (مورته مع موزله) ایالتلریله محدوددر . شمالدن جنوبه بویی ۸۲ وشرقدن غربه عرض اعظمی ٥۷ کیلومتره اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۲٥۸۷ مربع کیلومتره واهالیسی ۲۱۷٥۸۳ کشیدر. اراضیسی آز طاغ رضه‌لی اولوب؛ آردنه وایفل طاغلرینك بعض قوللری بولنیور . اڭ یوکسك یری ٦٥٥ متره ارتفاعنده اولوب، ارتفاع وسطیسی ۳۰۰ متره‌در. مع هـذا شایان تماشا غریب منظره‌لی موقعلری وکوزل دره‌لری واردر . اڭ بیوك نهری حدود شرقیـه‌سنك قسم جنوبیسنی تشکیل ایدن (موزله) نهری اولوب، میاه جاریه‌سـنك اکثری (رن) ایرماغنـه تابع اولان بو نهره دوکیلور. یالکز جنوب غربی کوشه‌سنك صولری (شیرس) نهری واسطه‌سیله (موزه) ایرماغنـه منصب اولور . لوکسمبـورغك موزله‌یه دوکیلن نهرلرینك اڭ بیوکی بلجیقه‌نك لوکسمبورغ ایالتندن کلن (سور) نهری اولوب ، صـاغدن (الزته) وصولدن (ویلج) چایلرینی ودیکر برچوق دره‌لر اخذ ایدر.

هواسی سرنجه اولوب ، مع هـذا طوپراغی منبت وزراعته الویریشـلیدر . (غوتلاند) یعنی « ایی یر » دینلن قسم جنوبیسی باشلیجه اشجار مثمره وباغ وباغچه‌لرله مستوردر. (ایسلینغ) دینلن قسم شمالیسنده‌ایسه زراعت دها منتشر اولوب، چاودار، یولاف، پتـاته وآز مقدارده بغـدای ، کتن و کنویر حاصل اولور. اورمانلری اسکی وسعتده اولمدقلری حالده ، ینه اراضیسنك برثلثی اورماندن عبارتدر. کثرتله بولنان کوللرینك قورودلمسندن چایرلرینه خالل کلمکه، سقی اراضی ایله صنعی چایرلر یتیشـدیرمك چاره‌لرینه تشبث اولنمشـدر . کوز معدنلری اولمیوب، دمیر معـدنی پك‌چوقدر ، و قورشون، باقیر، آنتیمون معدنلریله آلچی ، یاپی ویازی طاشی اوجاقلری دخی بولنیور . حیوانات اهلیه‌سی چوق اولوب، جوار مملکتلره حیوانات اخراج اولنور. صیغیرلری ۸۳۰۰۰ ، قیونلری ۳۸۰۰۰ ، آتلری ۱۹۰۰۰ ، کچیلری ۹۱۰۰۰، طـوموزلری‌ده ۸۰۰۰۰ رأس راده‌لرنده‌در .

صنايعى پك ايلرى اولوب، معادن دوكمخانه‌لرى ، دباغخانه‌لرى، چوخه وساٸر منسوجاتله كاغد، قانت، شكر، بيره وساٸره فابريقه‌لرى چوقدر . دمير يوللرى وساٸر وساٸط نقليه‌سى دخى مكمل اولمغله تجارتنده پك ايشلكدر.

اهاليسى همان عموميت اوزره آلمان وآلمانجه لسانله متكلم اولوب ، يالكز حدود جنوبيه‌سنده بعض كويلرده فرانسزجه سويلنيور. معهذا لسان رسمى وادبى آلمانجه ايله فرانسزجه اولوب، اهالى مكتبلرنده فرانسزجه‌دخى اوقومغه مجبوردرلر . مذهب عمومى ورسمى قتوليكلك اولوب، ساٸر مذاهبده بولنانلرى پك آزدر.

لوكسمبورغ بيوك دوقه‌لغى مستقل و بيطرف بر حكومت اولوب، دول معظمه‌نك تحت تأمين و كفالتنده اولديغى حالده ، يالكز بيوك دوقه‌لق عنوانى فلمنك قراله عاٸددر. بو عنوان اشتراكندن بشقه فلمنكله بر مناسبت واشتراكى يوقدر . داخليه، عدليه وماليه ناظرلرندن واوچ منتخب مشاوردن مركب بر هيٸت وكلاسيله ١٥ اعضادن مركب بر شوراى دولتى وبهر ٣٠٠٠ ونهايت ٥٠٠٠ اهالى باشنه بر مبعوث انتخاب اولنمق شرطيله بر مجلس مبعوثانى واردر. مملكت ٣ سنجاق و ١٢ قضايه منقسم اولوب، ١٢٩ ناحيه‌يى حاويدر . عسكرى اسايش مملكتى محافظه‌يه مخصوص بربلوك ژاندارمه ايله بر بلوك كوكليدن عبارتدر. معارف مجبوريدر. واردات ومصارف سنويه‌سى طقوز اون مليون فرانق راده‌لرنده‌در.

لوكسمبورغ { بلجيقه — ى (L. Belge) بلجيقه‌نك اك جنوب شرق كوشه‌سنده واقع بر ايالتى اولوب ، نصف شرقيسى ماده آنفه‌ده بيان اولنديغى وجهله ، مستقل بر بيوك دوقه‌لق صورتنده اداره اولنان لوكسمبورغ خطه‌سنك نصف غربيسندن عبارتدر. شمالاً ليژ، غرب شمالى طرفندن نامور ايالتلريله ، غرب جنوبى طرفندن وجنوباً فرانسه حدوديله ، شرقاً دخى لوكسمبورغ بيوك دوقه‌لغيله محدوددر . مساحهٔ سطحيه‌سى ٤٤١٨ مربع كيلومتره و اهاليسى ٢١١١٦٥ كشيدر. بلجيقه‌نك اك بيوك واك آز مسكون ايالتيدر. اراضيسى آز عارضه‌لى اولوب، (آردنه) تپه‌لرى غرب‌جنوبيدن شمال شرقيه طوغرى ممتد اولور . بونلرك اك يوكسك يرى ٦٥١ متره ارتفاعنده‌در . مياه جاريه‌سنك چوغى (موزه) ايرماغنه وياالكز قسم شرقيسنك كيلر موزله نهرينه دوكيلور . طوپراغى پك قورى وغير منبت اولوب، اراضئ عموميه‌سنك بر ربعى چاليلق و خاليدر. ساٸرلرينك‌ده چوغى آنجق بش‌اون سنه ديكلندير‌لدكدن صكره ايشلنه‌بيلور؛ وبعض طرفلرندن آنجق فنك ياردميله وكوبره قوتيله بر مقدار محصولات آلنير . وقتيله هر طرفى احاطه ايتمش اولان اورمانلرندن يالكز اوچ جهتى اليوم اورمانلقدر . معادنى ايسه بالعكس بلجيقه‌نك ساٸر يرلرندن زياده اولوب، دمير و قورشون معدنلريله مرمر، يازى وياكى طاشى اوجاقلرى چوقدر . ايالتك منتهاى جنوبيه‌سى هيٸت عموميه‌سندن مستثنى اولوب، خيلى منبت اراضى‌يى و شمال روزكارندن محفوظ معتدل هوالى واديلرى حاويدر. مرعالرى ضررسز اولوب، صغير وقيون ايله ساٸر حيوانات اهليه‌سى وكوچك اكن طيانيقلى بر جنس بيكيرى واردر. صنايعى پك كرى اولوب ، مملكتك ثروتى باشليجه كراسته و بيكير ايله درى اخراجاتندن عبارتدر. اهاليسى قتوليك واكثريت اوزره (والون) دينلن قبا بر فرانسزجه ايله متكلم اولوب ، يالكز شرق جهتنده‌كى اهاليسى لوكسمبورغ بيوك دوقه‌لغنده كيلر كبى آلمانجه سويلرلر. ايالتك مركزى (آرلون) اولوب، ايالت ٥ قضايه منقسم و٢٠ ناحيه ايله ٢١١ داٸره‌يى حاويدر .

لوكه { (Loke) اسكى اسقانديناو اساطيرنده شرالهى زعم اولنه‌رق، (آره) تعبير اولنان ملكلر طرفندن زنجيرله باغلانمش اولديغنه وبركون قورتيلوب، عالمى محو ايده‌جكنه اينانيرلر ايدى.

لوكه { (Leucé) يعنى « بياض » . قره دكيزده طونه‌نك منصبنده واقع بيلان آطه‌سنك اسم قديم يونانيسى اولوب، اسكى يونانيلر قهرمانلرى ارواحنك بو جزيره‌ده ساكن اولدقلرينه اينانيرلردى.

لوكيانوس { (Lucien , Lucianus) يونان قديم مشاهير مؤلفلرندن

اولوب، میلادك ١٢٠ تاریخلرنده سمیساطده طوغمش؛ وانطاکیه‌ده تربیه اولنوب، ابتدا هیکل تراشلغه، بعده آووقاتلغه و نهایت ادبیاته میل ایتمش ایدی. برخیلی مدت آسیا، یونان، ایتالیا وغالیاده سیاحت ایده‌رك، کندی نطقلرینی ومحرراتنی علنی محللرده اوقومغله مشغول اولدقدن صکره، ٤٠ یاشنده ایکن، بو مسلکدن دخی صرف نظرله، فلسفه‌یه سلوك ایتمشیدی. او تاریخدن اعتباراً معاصرلرینك سیئات و مساوی اخلاقنی تصویر یوللی هجویه واعتراضنامه‌لر یازمغله مشغول اولوب، کرك بت‌پرستلرله، کرك خرستیانلرله وکرك حکما ایله اکلنمشدر. بر آره‌لق مارق آورل طرفندن مصرك برجهتی اداره‌سنه مأمور اولمش؛ و ٢٠٠ تاریخلرنده، پك یاشلی اولدیغی حالده، وفات ایتمشدر. « مکالمهٔ موتی » « مکالمهٔ حکما » کبی تألیفاتی موجوددر.

لولارد (Lollard) اون دردنجی قرن میلادیده ظهور ایتمش برمذهب صاحبی اولوب، انکلتره‌ده و بر روایتده فلمنکده طوغمش؛ وآلمانیاده مذهبنی نشره باشلایوب، ٢٠٠٠٠ قدر طرفدار پیدا ایتمش ایدی. عزیزلری وخرستیانلرك اکثر آیینلرینی رد وانکار ایدردی. انکیزیسیون طرفندن اعدامنه حکم اولنه‌رق، ١٣٢٢ده قولونیه‌ده احراق بالنار اولنمشدر.

لؤلؤة طرسوس قربنده بر قلعه اولوب، مأمون خلیفه طرفندن فتح ایدلمش اولدیغنی، ودمشق شامده دخی بو اسمله بیوك بر محله بولندیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

لوله (Loulé) پورتکیزك (آلغارو) ایالتنده و (فارو)نك ١٤ کیلومتره شمالنده بر قصبه اولوب، ٨٢٥٠ اهالیسی، اسکی برقلعه‌سی وجوارنده کومش معدنلری واردر.

لوله برغوس ادرنه ولایتنك قرق کلیسا سنجاغنده وقرق کلیسانك ٤٠ کیلومتره جنوب شرقیسنده و درسعادتدن ادرنه‌یه کیدن دمیر یول خطندن بر ساعتلق مسافه‌ده واقع قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ٥٠٠٠ اهالیسی، ٣ جامع شریفی، ٢ مسجدی، جوامع مذکوره‌نك صقوللی محمد پاشانك بنا کرده‌سی اولان اك بیوك ومصنعنه مربوط مدرسه‌لرله سائر خیراتی، چارشیسی، ٢ خانی، ٢ تکیه‌سی، بر رشدیه وبری ذکور دیکری اناثه مخصوص ٢ ابتدائی اسلام و ٢ خرستیان ایله برده اسرائیلی مکتبی واردر. وقتیله چبوق لوله‌لری یاپلدیغندن، بو اسمله شهرت بولمشدر. اسکی بر قصبه اولوب، اسم قدیمی (برغوله Bergulœ)در.

— لوله برغوس قضاسی غرباً بابا اسکی، شمالاً نفس قرق کلیسا، شمال شرق طرفندن ویزه قضالریله، جنوباً دخی تکفور طاغی سنجاغیله محاط ومحدود اولوب، بیوك قاریشدیران واحمد بك ناحیه‌لریله برابر ٥٨ قریه‌یی حاوی و ١٥٣١٥ اهالی ایله مسکوندر، که بونلرك نصفندن زیاده‌سی مسلم وقصوری روم، بلغار، یهودی، قبطی وسائره‌دن مرکبدر. اراضیسی اولدقجه منبت اولوب، حبوبات متنوعه ایله اوزوم وسبزه ومیوه‌لرك انواعندن عبارت محصولاتی واردر. مرعالری‌ده ضررسز اولوب، قیون، صیغیر وسائر حیوانات اهلیه‌سی واردر. روم ایلی دمیر یول خطی قضانك جهت جنوبیه‌سنی شق ایده‌رك کچمکله، تجارتنی تسهیل ایدیور.

لوم (Lom) بلغارستانده طونه‌یه تابع ایکی نهرك اسمیدر:

برنجیسی بلقان سلسلهٔ جبالنك شمالی مائله‌سندن اینن آق وقره لومدن بالترکب، جنوب شرقیدن شمال غربی‌یه طوغری آقه‌رق، روسچق شهری یاننده طونه‌یه دوکیلور. وادیسی کوزل باغچه‌لری حاویدر.

— ایکنجیسی بلغارستان ایله صربیه آره‌سنده حدودده واقع طاغلردن نبعان ایله، شرقه طوغری آقه‌رق، لوم پلانقه قصبه‌سی یاننده طونه‌یه دوکیلور.

لومبارد (Lombards) جرمان ویا اسقاندناو اقوامندن بر قوم اولوب، روما امپراطورلرندن (تیبر)ك زماننده (البه) ایله (آلر) مجرالری آره‌سنده وبعده (وسر) و (رین) وادیلرنده ساکن ایکن، دردنجی قرن میلادی اواسطنده شرقه طوغری یاییله‌رق، بالطبع سواحلنده بولنان اسلاو اقوامندن (وند) لرك

برینی ضبط، وبونلرله برابر جنوبه طوغری حرکتله، طونه وادیسنه قدر کلەرك، او وقت (روجیه) دینلن (موراویه) یی استیلا ایتمشلردی. آلتنجی قرن میلادیده (آوار) لرله برلشه رك، بعض تجاوزات تخریب کارانەده بولندقدن صکره ، ٥٦٨ ده رئیسلری (آلبوآن) ك قوماندەسیله ایتالیایه دخول ایدەرك، تدریجاً بو مملکتك اکثر طرفلرینی ضبط ایدوب، لومبارد دولتنی تشکیل ایتمشلردی. ٧٧٤ تاریخنده مشهور شارلمان لومباردلرك حکومت مرکزیەسنی بوزوب، برشعبەسی اولان (فریول) مملکتیده ٧٧٦ ده ضبط ایتمشدی. لومباردلر حکومتندن یالکز (بنونت) ایله (سالرنه) دوقه. لقلری قالوب ، بونلریده ١٠٧٧ ده نورماندلر امحا ایتمشلردر. لومباردلرك حکومتی ابتدا حکمدار. لق اولوب، بعده ٣٢ دوقەنك اجتماعندن عبارت بر زادکان حکومت متفقەسی تشکیل ایتمش؛ ونهایت، انتخابله تعیین اولنمق اوزره ، یکیدن حکمداره احتیاج کورمشلردی. قراللرینك باشلرینه قودقلری تاج دمیردن اولوب، (دمیر تاج) اسمیله شهرت بولمش؛ و بونلردن میراث قالەرق، ایتالیایه مالك اولان (شارل کینت) وبیوك ناپولیون دخی بو تاجی کیمش ایدیلر. لومبارد حکمدارلرینك اسامیسیله تاریخ قعودلری بروجه آتیدر:

اودوآن	٥٢٦	تانیا پرتاایت	٦٧١
آلبوآن	٥٦١	کونیبرت (معاون)	٦٧٨
قلف	٥٧٣	« (حکمدار)	٦٨٦
٣٢ دوقەلر	٥٧٥	لوییپرت	٧٠٠
ارتاریس	٥٨٤	راجیبرت	٧٠١
آجیلولف	٥٩١	ایکنجی آریبرت	٧٠١
آدالوآلد	٦١٥	آنسپراند	٧١٢
روتاریس	٦٣٦	لویتپراند	٧١٢
رودآلد	٦٥٢	هیلدبراند	٧٤٤
برنجی آریبرت	٦٥٣	راچس	٧٤٤
غوندیبرت ایله پرتاریت	٦٦١	آستولف	٧٤٩
غریموآلد	٦٦٢	دیدیه	٧٥٦
غاریبالد	٦٧١	شارلمانك غلبەسی	٧٧٤

لومباردیه (Lombardie) ایتالیانك جهت شمالیەسنده بیوك بر خطه اولوب، شمالاً اسویچره، شمال شرقی جهتندن آوستریانك تیرول خطەسیله، شرقاً وندیك ، جنوباً امیلیه وایفوریه، غرباً دخی پیامونته خطەلریله ، محدوددر. مساحهٔ سطحیەسی ٢٣ ٥٠٧ مربع کیلو مترە اولوب، ٣٣١ ٧١٣ ٣ اهالی ایله مسکوندر. ایتالیانك شمدیکی تقسیماتنده مرکز ادارەلری اسملریله مسمی بروجه زیر ٨ ایالته منقسمدر: برغامه، برشیه، قومه، قرمونه، مانتووه، میلان ، پاویه ، سوندریو. بتون خطەنك مرکزی کثرت نفوسجه ایتالیەنك ایکنجی معمورەسی اولان (میلان) شهریدر. لومباردیه خطەسی آلپ سلسلهٔ جبالنك صرتلرندن باشلایەرق (پو) ایرماغنك مجراسنەدك واصل او. لور، ویالکز بر محلنده یعنی پاویه ایالتنده نهر مذکوری تجاوزله، جنوبه طوغری (آپنین) سلسلهٔ جبالنه قدر اوزانیر . بو وجهله قسم شمالیسی طاغلق ومرتفع اولوب، آلپ سلسلەسنك بر طاقم قوللری جنوبه طوغری ممتد اولور. اك یوکسك محلی(مونته دله دیسغراسیه) طاغی اولوب، ٣٦٨٠ متره ارتفاعی واردر. ٣٠٠٠ مترەیی متجاوز ار. تفاعلرده دها برچوق طاغلری واردر . قسم جنوبیسی ایسه (پو) ایرماغنك مجراسی اوزرنده پیامونتەنك قسم غربیسندن آدریاتیق ساحلنەدك اوزانان واسع اووەنك قسم وسطیسندن عبارت اولوب ، شمالدن جنوبه طوغری آز میلانلی واسع بر اووەدر. میاه جاریەسی پك چوق اولوب، آلپ سلسلهٔ جبالندن نزول ایله، همان متوازیاً شمال غربیدن جنوب شرقیه طوغری جریان ایدەرك پو ایرماغنه دوکیلور بر چوق انهاری واردر . بونلرك اك بیوکلری پیامونته حدودینی آیران (سیزه)دن باشلایەرق غربدن شرقه: آغونیه، تسین، اولانه ، لامبرو ، آدا ، اولیو و اوکا تابع ملا وکیزه ، مینچیو نهرلریدر . لومباردیه خطەسی داخلنده صاغدن (پو) ایرماغنه دوکیلور یالکز (تربیا) نهری واردر. کرك(پو) ایرماغی وکرك مذکور تابعلرینك اکثری سیر سفاینه صالح اولوب، آرەلرنده متعدد اوزون صنعی جدوللرله دخی اختلاط ایدرلر. انهار مذکورەنك اکثری جریانلرنده توسع ایدوب ، بر طاقم کوللر تشکیل ایدیورلر . بو کوللرك اك بیوکلری آلپ جبالنك اتکلرنده واسویچره حدودلرنده واقع ماژور، اوغانه، قومه، ایزرو، غارده کوللریدر .

هواسی ارتفاعه کوره متخالف اولوب، آنجق نهر وکوللرینك کثرتندن و یاغمورلرك سیرکلکیله برابر شدتلی یاغمەسندن عمومیت اوزره هواسی

رطيبدر. ميلانده يازين ميزان الحراره ٢٣ درجه‌يه
قدر چيقار، وقيشين صفردن آشاغى ٧ دركه‌يه
قدر اينر. آنجق (پو) واديسنك بتاقلقلرى وپرنج
تارله‌لرى هوانك جيادتنى بوزوب، صيتمه‌لرى
چوقدر. لومبارديه اوروپا دنيانك الك منبت يرـ
لرندن اولوب، مكمل صورتده اروپا اولندیغى كبى،
زراعت دخى فنه تطبيقاً اجرا اولديغندن، ايتاـ
ليانك بو جهتى پك محصولداردر. الك برنجى محصولى
پرنج اولوب، غداى وساثر ذخايرايله ميوه‌وسبزه‌لرك
انواعى و اپكچيلكده مستعمل طوت آغاجلرى
بولنور. يالكز باغلرنده پك ايى باقلميوب، شرابى
آز وعاديدر. طاغلرنده اورمان ومرعالرى چوق
اولديغى كبى، دمير ولنكيت معدنلريله مرمر وسماق
اوجاقلرى ومياه معدنيه‌سى دخى چوقدر. اراضيسى
اكثريت اوزره زنكينلرك تحت تصرفنده اولوب،
اجرت ويا التزامله ايشلتديريلير. جدول وآريقلرك
اداره‌سى مصارف كليه‌يه متوقف اولديغندن، فقرا
طاقمى اراضى‌يه مالك اوله‌ميور، وكويليلر اكثريت
اوزره فقر وضرورتده ياشار. آنجق صنايعى پك
ايلرى اولوب، برنجى درجه‌ده اپكچيلك و بعده
دميرجيلك وبعض منسوجات وكاغد و ساثره اعمالى
ميلانده و ديكر شهر وقصبه‌لرنده پك منتشردر.
حيوانات اهليه‌سى وعلى‌الخصوص صيغير وقيونلرى
پك چوق اولوب، ياغ وپينير استحصالى دخى صنايع
محليه‌نك الك نافعلرندن اولمغله، بو محصولاتدن مملكته
چوق آقچه كيرمكده‌در. ميلانده هر نوع ترقيات
وصنايع مدنيه وازآن جمله فن طباعت ومعارف
پك ايلرى ومكاتب وساثر مؤسسات پك مكملدر.

لومبارديه اسمى قرون وسطاده جرمانيه
طرفلرندن كله‌رك مملكتى ضبط ايتمش اولان
(لومبارد) قومنه نسبتله حاصل اولمشدر. اهاليسنك
طمارلرنده لاتين، اتروسق، ليغور، غال، لومبارد،
واندال، غوت وساثر جنسيتلرك قانى جولان ايتمكده
اولوب، نسلاً قاريشيق بر قوم اولدقلرى حالده،
بوكون جمله‌سى يكجنس اوله‌رق، ايتاليان لسانيله
متكلمدرلر. آنجق سويلدكلرى لسانك بتون ايتاـ
ليانك لسان عمومئ ادبيسى عد اولنان طوسقانه
لساننده فرقى اولوب، تلفظده فرانسزجه‌يه بكزر
وبرآز سرت و قبادر. هر نه قدر بعض شاعرلر
وساثر مؤلفلر بو لسانده يازوب، بونى دخى لسان
ادبى صره‌سنه كچيرمكه اوزنمشلرسه‌ده، ايتاليانلرك
فكر اتحادى بوكا مانع اولمقده، وبناءً عليه لومبارـ
ديه‌ده دخى طوسقانه لسانى لسان رسمى وادبى
اتخاذ اولنمقده‌در.

لوم پلنقه { (Lom-Palanka) بلغارستانك شمال غربى جهتنده وطونه
ساحلنده اوله‌رق (لوم) نهرى منصبنده وصوفيه‌نك
١٢٦ كيلومتره شمالنده ودينك‌ده ٣٨ كيلومتره
جنوب شرقيسنده سنجاق مركزى بر قصبه اولوب،
٦٩٦٠ اهاليسى وطونه‌ده ايشلك تجارتى واردر.
— سنجاغى شمالاً طونه مجراسيله، غرباً ودين
سنجاغيله، غرب جنوبى طرفندن صربيه حدوديله،
جنوباً صوفيه، شرقاً ايوراچه وراهووه سنجاقلريله
محاط اولوب، ٤١٤٨٥ اهالى ايله مسكوندر.

لومونوسوف { (Lomono:of) روسيه مشاهير شعراسندن و
روس ادبياتنك مؤسسلرندن اولوب، ١٧١١ ده
آرخانكل ايالتنك (قولموغورى) قصبه‌سى قربنده
طوغمش، و ١٧٦٥ ده وفات ايتمشدر. فقير بر
باليقجينك اوغلى اولوب تحصيل علمه هوس ايتمكله،
اوكنه چيقان موانع ومشكلاتله برابر، مكمل صوـ
رتده تحصيل ايتمش؛ ويازديغى غزلياتله وپولتاوه
محاربه‌سنى مصور بر منظومه‌سيله ايمپراطوريچه‌نك
نظر دقتنى جلب ايده‌رك، بعض مكاتبده كيميا
معلمى وبعده مكاتب اعداديه ونهايت دارالفنون
مديرى اولمش؛ و ١٧٦٤ ده شوراى دولت
اعضالغنه نصب اولنمش ايدى. پترسبورغ آقادمياسنك
دخى اعضاسندن ايدى. بيوك پترو حقنده بر
منظومه‌سى، عظمت الهيه حقنده مشهور بر
قصيده‌سى ومنثور اوله‌رق صرف ونحو، حكمت
طبيعيه، علم معادن وساثر فنونه داثر بر قاچ تأليفى
واردر.

لومه { آرناودلقده قوصوه ولايتنك پرزرين سنجاغنده وولايت وسنجاغك منتهاى
غرب جنوبيسنده بر قضا اولوب، شمالاً نفس
پرزرين، شرقاً قالقاندلن قضاليله، جنوباً مناستر
ولايتنك دبره سنجاغيله، غرباً دخى اشقودره
ولايتيله محدوددر. شار طاغنك غربى اتكلرندن

وقره درین وادیسندن عبارت اولوب، اراضیسی
صرب وقورودر. قضا قالیش ناحیه‌سیله برابر ۴۹
قریه‌دن مرکبدر. اهالیسی باشلیجه چوبانلقله مشغول
اولوب، قیشین سلانیك وتسالیه اووه‌لرینه ایندیر-
دکلری قیون سورولری واردر.

لونبورغ { بروسیه‌نك (Lunebourg) هانووره ایالتنده وهانووره‌نك
۱۰۵ کیلومتره شمال شرقیسنده سنجاق مرکزی بر
قصبه اولوب، ۱۹۳۵۰ اهالیسی، سرایی، مکتب
اعدادیسی، زادکان اولادینه مخصوص داخلی
مکتبی، دمیر یولی وطوز وحیواناته متعلق ایشلك
تجارتی واردر. مقدما صورت ممتازه‌ده اداره
اولنور بر پرنسلگك مرکزی ایدی. — وقتیله
مذکور پرنسلگی تشکیل ایدن لونبورغ سنجاغی
۱۱۵۱۴ مربع کیلومتره وسعتنده اولوب،
۴۰۱۳۴۰ اهالیسی واردر. اراضیسی دوز
اووه‌لردن عبارت اولوب، البه ایرماغنه و (وسر)
ایرماغنه تابع (آلر) نهرینه دوکیلور بر چوق
چایلری واردر. یالکز انهارینك وادیلری منبت
اولوب، سائر طرفلرنده طوپراق صوبك نفوذینه
مانع پایشتان بالچیقدن عبارت اولمغله غیر منبتدر.
اراضیسنك بر ثلثندن آز مقداری تارله وباغچه کبی
اراضیٔ مزروعه‌دن، بر ثلثدن زیاده‌سی مرعی،
یوزده ۱۸ ی اورمان وقالان قسمی اراضیٔ خالیه‌دن
عبارتدر. اك برنجی محصولی کتان اولوب، بو
محصولی قادینلر خانه‌لرنده ایشلیوب، بعض بزلر
وچوراب کبی اورمه شیلر یاپارلر. حیوانات اهلیه‌سی
چون اولوب، مملکته مخصوص بر جنس قیونلری
واردر.

لونج { یاخود لونجریا (Lundj, Lundjeria) آرناؤدلقده یانیه ولایتنك ارکری
سنجاق وقضاسنده وارکری قصبه‌سنك شرق جهتنده
بر یر اولوب، نمرچقه طاغنك غربی اتکلرندن
و(ویوسه)یه تابع نهری وادیسندن عبارتدر.
اهالیسی اکثریت اوزره خرستیان اولوب،
ارکریلری استانبولده قصابلق صنعتنی اجرا ایتمکله
کچینیرلر.

لوند { اسوجك (Lund) جنوب جهتنده (مالموهوس) ایالتنده و (مالمو)نك
۲۰ کیلومتره جنوب غربیسنده بر قصبه اولوب،
۱۴۳۰۵ اهالیسی، (قاروالینه فوتوروم) اسمیله
اسوجده ایکنجی درجه‌یی احراز ایتمش دارالفنونی،
۱۲۲۰۰۰ جلدی حاوی کتبخانه‌سی، حیوانات
ونباتات باغچه‌لری، رصدخانه‌سی، مکمل موزه‌سی،
آقادمیاسی، مصنع بر کلیساسی، چوخه، توتون،
شکر فابریقه‌لریله دباغخانه‌لری واردر. اسکی بر
قصبه اولوب، بر چوق وقایع تاریخیه‌نك محل
جریانی اولمشدر.

لوندره { وانکلیزجه لوندون (Londres, London) بیوك برتانیه دولتنك
پایتختی ودنیانك اك بیوك شهری اولوب، انکلتره‌نك
شرق جنوبی جهتنده (تامیسه) ایرماغی اوزرنده
وبو ایرماغك منصبندن ۸۰ کیلومتره یوقاریده اوله‌رق
۵۱°۲۸′ ایله ۵۱°۵۴′ عرض شمالی و ۲°۲۰′۱۵″
ایله ۲°۳۵′ طول غربی آره‌لرنده واقعدر. شرقدن
غربه بویی ۲۵ و اکی ۲۱ کیلومتره اولوب،
مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۸۵ مربع کیلومتره واهالیسی
۴۴۳۳۰۱۸ کشیدر.
اصل (سیته) دینلن شهرك مرکزی (میدلسکس)
سنجاغی داخلنده ایسه‌ده، توسع ایده ایده جنوباً
(سوری) و (کنت)، شرقاً دخی (اسکس)
سنجاقلری اراضیسندن دخی یرلر ضبط ایتمشدر.
شهرك ایچنه قدر سیر سفائنه صالح اولان تامیسه
نهری غربدن شرقه طولامباجلی بر جریانله آقه‌رق،
شهری غیر مساوی ایکی قسمه آییرور. قسم اعظمی
نهرك شمالنده اولوب، بونك اورته‌سنده (سیته)
بولنیور، که ابنیهٔ رسمیه ایله بانقه، بورسه، ضربخانه
کبی تجارت محللری بونده‌در. بونك شرق جهتنده
اك تمیز وذی‌قیمت شیلرك فروختنه مخصوص سوسلی
وکوزل مغازه‌لری حاوی چارشیلر، وغرب جهتنده
ایسه کبار وزادکانك اقامتنه مخصوص محله‌لر بولنیور.
آنجق چارشیلر وتجار واغنیا محله‌لری توسع
ایتدکجه، اختلاطدن احترازلری معلوم اولان
زادکان صنفلری شهرك خارجنه چیقه‌رق، یکی
محله‌لر تشکیل ایتمکده، وبو وجهله بر قاچ سنه اول
آیریجه قصبه‌لر عد اولنان بر چوق یرلر کوندن
کونه پایتخته کسب التصاق ایتمکده‌درلر. دیکر
بعض محله‌لری ایسه فابریقه‌لره وتمیزلکله توافق ایتمز

بعض صنایعه و یاخود فقرا صنفلرینك اقامتنه مخصوص اولوب، صوك درجه‌ده پیس ومستکره بر منظره ابراز ایدرلر. لوندره‌نك سوقاقلرنده طولاشوب هر طرفنی سیر ایدن آدم بر طرفدن فوق العاده بر ثروت وسامان بر طرفدن نهایت درجه‌ده بر فقر وضرورت، بر طرفدن تصورك ما فوقنده بر تمیزلك وزینت بر طرفدن‌ده درجهٔ تحملك خارجنده بر مردارلق کورور. عمومیت اوزره سوقاقلری کنیش ایسه‌ده، خانه‌لری پك یوکسك اولمیوب، فابریقه وصوبه‌لرده یانان معدن کومورلرینك کثرتندن همان بتون خانه‌لرك خارجی سیاه، وبناءً علیه منظرهٔ عمومیه‌سی حزن‌انکیزدر. اکثر ابنیه‌سی امم قدیمه معبدلری کبی ستونلر وکرلرله مزین آغر بر رسمده‌در. قهوه وغازینو کبی عمومی اکلنجه یرلری پك آز واولانلری‌ده قپالی وبللیسز اولوب، انکلیزلر اك زیاده قلوبلره دوام ایدرلر. برقاچ بیوك جاده شهری غربدن شرقه شق ایدوب، جنوبدن شماله بونلری قطع ایدر متعدد سوقاقلری دخی واردر. بتون لوندره سوقاقلرینك اوجاوجه ربطی فرض اولنسه، ٦١٦٤ کیلومترویه بالغ اولور، که بوده اسقوچیه‌نك ادیمبورغ شهرندن خطاستوایه قدر اولان مسافه‌یه معادلدر. تامیسه نهرینك ایکی کنارنده کوزل ریختملر و ٣٠ متره اکنده جاده‌لر اولوب، نهر مذکورك اوستنده ١٣ کارکیر کوپری و ٥ ده دمیر یول کوپریسی واردر. بوندن ماعدا نهرك یتاغی آلتندن تونل صورتنده تحت الارض ایکی یولی اولوب، ٣٧٠ متره طولنده اولان بو ایکی یولدن بری ٢ متره قطرنده دمیر بوریلر ایچندن کچر. شهرك ایچنده متعدد عمومی باغچه‌لر ودها طوغریسی قوریلر بولنوب، بونلرك بعضلری پك واسع اولمغله، ایچلرنده چایرلر آقار، کوللر بولنور واینك، قویون، قاز وسائر حیوانات سوریلری کزر. بونلرك اك مشهورلری: شهرك غرب جهتنده واقع سنت جامس، غرین پارق، هایدپارق و (کنسینغتون غاردن) در، که بربرلرینه ارتباط واتصاللری اولوب، او جسیم واوقدر غلبه‌لکلی شهرك اورته‌سنده بر قیر حالی تشکیل ایدیورلر. شهرك شمال غربی جهتنده واقع (رکنتس پارق) حیوانات ونباتات باغچه‌لرینی، بر رصدخانه‌یی ومتعدد خصوصی کوشکلری حاویدر. بونك شمالنده (پریموروسی هیل) باغچه‌سی بولنیور، که لوندره‌لیلرك اك زیاده سودکلری مسیره‌در. بونلردن بشقه شهرك اك غلبه‌لکلی محله‌لرنده دخی واسع باغچه‌لر بولنوب، بونلرك اك بیوکی (ویقتوریا) باغچه‌سیدر.

لوندره‌نك معابدی ١١٠٠ عددندن زیاده اولوب، اك بیوك واك مصنعلری (سنت پول) کلیساسیدر، که قبه‌سنك ١٢٣ متره ارتفاعی واردر. ایکنجی درجه‌ده (وستمینستر) کلیساسیدر، که اطرافنده‌کی مناسترله برابر، لوندره ایله برلشمزدن اول، همنامی اولان قصبه‌نك مرکزی ایدی. صنعت معماریه‌ده سنت پولدن ایلری اولوب، انکلتره اعاظم رجال وعلما وشعراسنك دخی مزارلرینی حاویدر. ١٦٦٦ تاریخنده وقوع بولان بیوك حریق لوندره‌نك اکثر آثار عتیقه‌سنی امحا ایتمش اولدیغندن، بو ایکی کلیسادن بشقه ذکره شایان معابد قدیمه‌سی یوقدر. مشهور لوندره قله‌سی اك اسکی ابنیه‌سندن اولوب، یولیوس قیصر طرفندن بنا ایدلمش اولدیغی مرویدر. تامیسه نهری کنارنده بولنان پارلمنتو بناسی اك بیوك واك مکمل ابنیهٔ جدیده‌سندندر. سنت جامس وبوکینو نام اسملرله حکمداره مخصوص ایکی کوزل سرایی واردر. بعض بیوك لوردلرك سرایلری دخی مذکور ایکی سرایدن پك کری قالماز. (کیلدهال) دینلن بلدیه دائره‌لریله دوائر رسمیه ابنیه‌سنك چوغی‌ده شهرك تزییناتندن و شایان تذکار آثار معماریه‌سندندر. اوتوز قدر بیوك ومصنع تیاترو‌سی‌ده واردر.

لوندره‌نك اك زیاده سیره شایان و اك واسع مؤسساتنك برنجیسی موزه‌سیدر، که دنیانك اك قیمتدار آثار عتیقه‌سی و ١٢٥٠٠٥٠ جلدی حاوی مکمل بر کتبخانه‌یی حاویدر. تاریخ طبیعی ومعادن وسائر فنون نمونه‌لری، محلك طارلغندن طولایی، اخیراً بو موزه‌دن چیقاریله‌رق، آیریجه بر موزه آچلمشدر. مؤسسات علمیه‌سی پك چوق وپك مکمل اولوب، هرنه قدر انکلتره‌نك اك بیوك واك اسکی دارالفنونلری اوقسفورد وقامبریجده ایسه‌ده، لوندره‌ده دخی دارالفنون مکتبی نامیله اکثر فنونه مخصوص شعبه‌لری بولنان و یالکز عقائد شعبه‌سی اولمیوب، هر مذهبدن شاکردانه

آچیق اولان دارالتحصیله مربوط بر هندسه‌خانه وبر صنایع نفیسه مکتبی واردر. بوکا رغماً عقاید شعبه‌سی اساس اتخاذ اولنان ومعاین ومتعلمینك پروتستان اولمسی شرط اولان دیکر بر دارالفنون دخی آچلمشدر. فنون عالیه‌یه لوندره‌ده هر یردن زیاده اهمیت ویریلوب، هر بر فنه مخصوص آیری آیری مکتبلر واردر. بر مدتدن بری بو مکتبلره اناثدن دخی شاکردان قبول اولندقدن بشقه، صرف اناثه مخصوص ٣٦٠ شاکرد استیعاب ایدر بر مکتب عالی دخی واردر. فنون حربیه وبحریه کبی دولته عائد مکاتب رسمیه‌سی ولوندره‌نك جوارلرنده بعض خصوصی مکتبلری بولنیور. لوندره‌ده‌كی مکاتب ابتدائیه‌یه یاریم ملیون شاکردان دوام ایدیور. جمعیات علمیه وفنیه‌سی وازآن جمله علم الارض، کیمیا، علم البشر، هیئت، جغرافیا، السنهٔ شرقیه (یعنی آسیا)، علم حیوانات، زراعت، آثار عتیقه وسائره جمعیتلری، وبو جمعیتلردن اکثرینك کندیلرینه مخصوص کتبخانه وموزه‌لری واردر. لوندره‌نك خارجنده واقع (غرینویچ) ده‌كی رصدخانه مشهور اولوب، انکلیزلر بو رصدخانه‌نك موقعنی مبدأ طول اتخاذ ایتمشلردر. فن طباعت دخی لوندره‌ده پك ایلری اولوب، پك چوق وپك جسیم مطبعه‌لرده کلیتلی کتابلر وحدسز غزته‌لرله فنی وادبی رسائل موقوته نشر اولنمقده‌در. دنیاده اك زیاده نسخه طبع وصرف ایدن غزته‌لر لوندره غزته‌لری اولوب، بونلرك رواجی ودائره‌لرینك وسعتی وله‌افزای عقولدر.

مؤسسات خیریه‌سی ١٠٢٤ عددنده اولوب، بونلر میاننده ١٨١ خسته‌خانه وتیمارخانه، ٥٣٧ اعانه وصدقه جمعیتی، ٣٢٤ فقرا چوجقلرینك تحصیلنی تسهیله مخصوص جمعیتلردر. بونلرك مجموعنك واردات سنویه‌سی ١٠٠ ملیون فرانق راده‌لرنده‌در.

صنایعجه لوندره دنیانك اك برنجی شهری اولوب، هر نه قدر انکلتره‌نك مانچستر وبیرمینغهام کبی شهرلری بعض صنایعده دها ایلری ایسه‌ده، عمومیت نقطهٔ نظریله بنه لوندره‌نك درجه‌سنه وارمازلر. فابریقه‌لرك اك چوغی شهرك خارجنده اولوب، علی الخصوص شرق طرفنده واسع بر نصف دائره تشکیل ایدرلر. اك کثرتلی معمولات صنایعه‌سی: چینی وپورسلین، بیچاق، اسلحه، مختلف ماکینه‌لر، ساعت، مجوهرات، سفائن، واپورلر وبونلرك تجهیزاتی، ایپك منسوجات، مواد دباغیه، شکر، مسکرات، کلیتلی بیره وسائره‌دن عبارتدر. جوارلرنده سبزه باغچه‌لری پك چوقدر. بانقه معاملاتنجه وسرمایه‌جه لوندره کرهٔ ارضك مرکزی حکمنده اولوب، قطعات خمسه‌ده امور نافعه ومعادن وسائره‌جه تشبثات جسیمه‌ده بولنان شرکتلرك وزنه‌لری لوندره بانقه‌لرندن عبارتدر. کرك آوروپانك هر طرفیله وکرك هند وچین وآمریقا ایله تجارت بحریه‌سی پك ایشلك اولوب، چای، قهوه، چیوید، قاقاو، بهارات متنوعه کبی اقطار بعیده محصولاتنك مرکز بازاری لوندره‌در، وبو قبیلدن محصولات طوغریدن لوندره‌یه سوق، واورادن هر طرفه تقسیم اولنور. سنوی ادخالاتی ٣½ ملیار فرانغی متجاوز اولوب، اخراجاتی ایسه ١½ ملیار فرانقدن دوندر. ادخالاتك بو فرقی درت بچق ملیون اهالینك استهلاك ایتدکلری وهمان کافهٔ خارجدن کلن مأکولاتدن طولایی اولوب، لوندره‌ده سنوی ٣٤٥ ٠٠٠ صیغیر، ١ ٥٢٥ ٠٠٠ قیون، ٢٥ ٠٠٠ طوموز، ٨ ملیون طیور، ٣ ملیون سومون بالیغی، ١٠٠ ملیون کیلو سوت و ٢٠٠ ملیون یمورطه استهلاك اولنور.

هواسی معتدل اولوب، یازین میزان الحراره‌نك وسطی درجه‌سی ١٧ وقیشین صفردن یوقاری ٣ در، وتامیسه نهری نادراً طونار. آنجق قیشلر دائما بویله کچمیوب، بعض دفعه‌ده خیلی سرت وشدتلی اولور. ذاتاً بتون انکلتره‌نك سیسلری چوق اولوب، یاغمور یاغمدیغی وقت دخی سنبلی برهوا بولندیغی کبی، لوندره‌نك حسابسز فابریقه‌لری اوجاقلرندن چیقان معدن کموری طومانلری دخی هوایی طولدیردیغندن، انکلتره پایتختنده آچیق هوا وکونش پك نادر کورنیور. صویی دخی پك ایی اولمیوب، تامیسه نهرینك صوینی استعمال ایدرلر. بوندن مقدم بتون شهرك لغملری بو نهره دوکلدیکندن، صویی پك ملوث ومتعفن ایکن، اخیراً دکیزه دوکیلور لغملر یاپلمغله، نهرك صویی بر درجه قدر تطهیر اولنمش ایسه‌ده، ینه شربی صحت عمومیه‌یه یارایه‌بیله‌جك حالدن چوق اوزاقدر.

تامیسه نهرنده متعدد واپورلر ایشلدیکی کبی بعضلری ابنیه‌نك طاملری اوستندن و بعضلری تونل ودرین خندقلره بر آلتندن کچر متعدد دمیر یول خطلری وهر طرفه ایشلر اومنیبوس آرابه‌لری بولنوب، شهرك محلاتی واوزاق مسافه‌لری آره‌سنده اختلاطی تسهیل ایدرلر. کرا آرابه‌لری‌ده اون بیك عددینی متجاوزدر. اداره‌سی پك قاریشیق اولوب، مرکزی شهر اماتی صورتنده آیریجه بر اداره تشکیل ایتدیکی حالده، مختلف زمانلرده شهره الحاق ایدلمش اولان کنارلری واکثر طرفلری الآن جوارنده‌کی قونتلقلره یعنی سنجاقلره ملحقدر. بتون شهر ۳۹ قضایه منقسم اولوب، ۳۰۰ ی متجاوز مجلس بلدیلری واردر.

لوندره‌نك اسکی کاتلردن قالمه اوله‌رق، انکلتره‌نك رومالیلر طرفندن ضبطندن اول موجود بولنمش اولدیغی مظنون اولوب، هر حالده میلاد عیسی (عم) زمانلرنده موجود و رومالیلرجه (لوندینوم) و یا (لونجیدینیوم) اسمیله معروف ایدی، ورومالیلر طرفندن انکلتره‌نك مرکز اداره‌سی اتخاذ اولنمشدی. آنغلو صاقسونلر زماننده لوندره انکلتره‌ده متشکل حکومات متفقه‌دن برینك مرکزی اولوب، حکومتلرك توحیدنده بتون انکلتره‌نك پایتختی اولمشیدی. میلادك اون دردنجی قرنی اواسطنده اهالیسی ۹۰۰۰ کشیدن زیاده اولمیوب، ۱۶۰۰ده ۱۸۰۰۰۰ ، ۱۶۵۰ده ۳۵۰۰۰۰، ۱۷۰۰ده ۵۵۰۰۰۰، ۱۷۵۰ده ۶۰۰۰۰۰، ۱۸۰۱ده ۸۶۴۸۳۵، ۱۸۲۱ده ۱۲۲۷۵۹۰، ۱۸۴۱ده ۱۸۷۲۳۶۵، ۱۷۵۱ده ۲۳۶۲۲۳۶ ۱۸۶۱ده ۲۸۰۳۹۸۹، ۱۸۷۱ده ۳۲۵۴۲۶۰ ۱۸۸۱ده ۳۸۱۴۵۷۰ و ۱۸۹۶ده ۴۴۳۳۰۱۸ مقدارینه بالغ اولمشدر. بو وجهله کیتدکجه بر نسبت متزایده‌ده اهالیسی آرتمقده اولوب، بر ایکی عصر صکره نه درجه‌لره بالغ اوله‌جغی آکلاشیلیور.

لوندون { و لوندینوم (London, Londi-num) لوندره شهرینك انکلیزجه ولاتینجه اسملریدر. [«لوندره» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

لوندوندری { (Londondery) ایرلانده‌نك اولستر ایالتنده و (دوبلین)ك ۱۹۵ کیلومتره شمال غربیسنده اوله‌رق (فویله) نهری اوزرنده و بونك همنامی اولان کوله دوکلدیکی محل قربنده سنجاق مرکزی برشهر اولوب، ۲۹۱۶۰ اهالیسی، نهرمذکورده لیمانی، دمیر وباقیر دوکمخانه‌لری، دباغخانه‌لری، بز فابریقه‌لری، سفائن امراله مخصوص دستکاهلری وایشلك تجارتی واردر. جوارلری شایان تصوردر. — سنجاغنك مساحهٔ سطحیه‌سی ۲۱۱۳ مربع کیلومتره واهالیسی ۱۶۴۹۹۰ کشیدر. اراضیسی طاغلق وآز منبتدر. باشلیجه محصولاتی چاودار، یولاف، پتاته، کتن وسائره‌در. مراعی وصنعی چایرلری چوق اولوب، خیلی حیوانات اهلیه‌سی واردر.

لونغ چون { (Loung Tsoun) چینك شمال جهتنده واقع (شانسی) ایالتنده و (بوچئو)نك ۱۱۰ کیلومتره شمال شرقیسنده اوله‌رق ۳۵° ۱۰' عرض شمالی ایله ۱۰۹ طول شرقیده واقع قضا مرکزی برشهر اولوب، ۹۰۰۰۰ اهالیسی، جوارنده‌کی کوللردن چیقان کابیتلی طوز اخراجاتی ومصنع بر بتخانه‌سی واردر.

لونغوس { (Longos) سلانیك ولایتنك ساحل جنوبیسنده واقع (خالکیدیق) شبه جزیره‌سنك منتهای جنوبنده بولنان اوچ اوزون وطار بورنك اورته‌ده بولنانی اولوب، شرقاً آینوروز وغرباً کسندره کورفزلریله محاطدر. شمال غربیدن جنوب شرقیه طوغری بویی ۵۰ کیلومتره اولوب، اك یوکسك محلی ۷۹۱ متره ارتفاعنده اولان طاغلق یرلردن عبارت وبر قاچ قریه‌یی حاویدر.

لونل { (Lunel) فرانسه‌نك هرولت ایالتنده و (مونتپلیه)نك ۲۳ کیلومتره شمال شرقیسنده ناحیه مرکزی برقصبه اولوب، ۷۳۷۴ اهالیسی، آق دکیزه ورونه ایرماغنه قدر جدوللری، بیاض شراب وقونیاق اخراجاتی وقربنده پك چوق حیوانات مستحاثه‌سی چیقان مشهور بر مغاره‌سی واردر.

لون لسونیه { (Lons-le-Saunier) فرانسه‌نك شرق جهتنده و پاریسك ۴۰۰ کیلومتره شرق جنوبیسنده (ژوره) ایالتنك مرکزی بر قصبه اولوب، ۹۷۲۴ اهالیسی،

مكتب اعدادیسی، كتبخانه‌سی، آثارعتیقه موزه‌سی، خسته‌خانه‌سی، كلیتلی طوز اخراجاتی وذخایر وسائره متعلق ایشلك تجارتی واردر.

لونویل { (Lunévi's) فرانسه‌نك (مورته مع موزله) ایالتنده و (نانسی)نك ٢٦ كیلو متره شرق جنوبیسنده قضا مركزی بر قصبه اولوب، ١٤ ٣٨٠ اهالیسی، داخلی مكتبی، كتبخانه‌سی و حصیر شاقه ایله پاموق ایپلیك، چینی وسائره فابریقه‌لری وایشلك تجارتی واردر.

لوواردن { (Leuvarden) فلمنكده آمستردامك ١١٠ كیلومتره شمال شرقیسنده فریزه ایالتنك مركزی برشهر اولوب، ٢٩ ٠١٠ اهالیسی، دمیر، باقیر، قورشون دوكمخانه‌لری، واپور اعمالنه مخصوص حوضلری، بز، كاغد، سختیان، مجوهرات وسائره فابریقه‌لری، وذخیره وسائره تجارتی واردر.

لووره { (Louvre) پاریسك غرب جهتنده وسینه ایرماغنك صاغ كنارنده مشهور بر سرای اولوب، وقتیله شهرك خارجنده بر قلعه اوله‌رق، آوجیلرك موعد ملاقاتی اولمقدن بشقه بر ایشه یارامازایكن، ١٢٠٤ تاریخنده فیلیپ اوكوست بو قلعه‌نك ایچنده برقله بنا ایتمشیدی. بعده فرانسه قراللری طرفندن كتبخانه اتخاذ اوله‌رق، فیلیپ اوكوستك اخلافی مذكور قلعه‌نك اطرافنده بر طاقم ابنیه علاوه‌سیله، كیتدكجه توسیع وتزیین ایده‌رك، تدریجاً بر بیوك سرای حالنه قونمشلردی. بر آره‌لق رسمی مطبعه بو سرایه نقل اولنه‌رق، بعض مجالس وجمعیات علمیه‌نك اجتماعنه تخصیص اولنمشدی. بوكونكی كونده آوروپانك اك مزین واك مصنع سرایلرندن اولوب، اك مشهور هنرورانك آثارندن بر چوق رسم و لوحه‌لری حاویدر.

لوول { (Lovell) آمریقای شمالیده ممالك مجتمعه‌نك (مساچوست) جمهوریتنده و (بوستون)ك ٣٨ كیلو متره شمال غربیسنده (میدلسكس) قونتلغنك مركزی بر شهر اولوب، ٥٩ ٤٨٥ اهالیسی واوزرنده بولندیغی (مریماق) نهرینك شلاله‌سی طرفندن چویریلیر بر چوق فابریقه‌لریله پاموق ایپلیك ومنسوجاتی و انواع ماكینه‌لر وآلتلر وسائر مصنوعاتی، ونهر مذكور ایله سیر سفائنه صالح جدولی واردر.

لوون { (Louvain) بلجیقه‌نك برابانت ایالتنده وبروكسلك ٢٤ كیلومتره شرق شمالیسنده قضا مركزی بر شهر اولوب، ٣٦ ٨١٥ اهالیسی، بیاض بیره ایله دانتله، اورمه شیلر، اجزای كیمیویه، نشاسته فابریقه‌لری، دكرمنلری، دباغخانه‌لری، ذخیره و حیوانات تجارتی و بر جدولی واردر.

لوویه { (Louviers) فرانسه‌نك (اوره) ایالتنده و (اوره)نك ٢١ كیلو متره شمالنده اوله‌رق (اوره) نهری اوزرنده قضا مركزی بر قصبه اولوب، ٩٩٧٠ اهالیسی و چوخه. قبا فانله وسائره فابریقه‌لری واردر.

لوهور { (یاخود لوهاوور) هندستانده‌كی لاهور شهرینك كتب عربیه‌ده مستعمل اسمیدر.

لوی { (Levi) [«لاوی» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

لویس { (Lewis) اسقوچیه‌یه ملحق (هبریده) آطه‌لرینك اك شمالیسی اولوب، آره‌لرنده طار بر برزخله مربوط ایكی قسمدن مركبدر. بویی ١٠٠ و اكی ٤٠ كیلومتره اولوب، ١٨ ٠٠٠ اهالیسی واردر. مركزی (استورناوی) قصبه‌سیدر. اسكی (درویید) لردن قالمه بعض آثارعتیقه‌سی واردر.

لویوله { (Loyola) اسپانیانك (كیپوسقوآ) ایالتنده و (سان سباستیان)ك ٢٢ كیلومتره جنوب غربیسنده بر قریه اولوب، بیوك بر مناستریله وبر جزویت مكتبیله وعلی الخصوص جزویت طریقتنك مؤسسی اولان (اینیاس ده‌لویوله) نك وطنی اولمغله مشهوردر.

لویی { لاتینجه لودویقوس وآلمانجه لودویغ (Louis, Ludvicus, Ludvig) بو اسمله آوروپاده بروجه آتی برچوق حكمدارلر كلمشدر:

١ آلمانیا ایمپراطور وقراللری

برنجیسی (دبونر) لقبیله ملقب اولوب، مشهور شارلمانك اوغلیدر. ٧٧٨ ده طوغوب، ٣ یاشنده

ایکن آکتیانه قرالی اولمش؛ و ٨١٣ ده پدری طرفندن غرب ایمپراطورلغنه تشریك اولنوب ، ایرتسی سنه وفات ایدن پدرینه خلف اولمش ؛ و درت سنه صکره ملکنی درت اوغلی بیننده تقسیم ایتمشیدی. ایتالیا والیسی بولنان یکنی (برنارد)ه بو تقسیمدن حصه چیقارمدیغندن مومی الیه عصیان ایدوب، طوتلدیغنده، کوزلرینه میل چکلمش، و بونك تأثیریله وفات ایتمش ایدی. بعده ایکنجی دفعه اولنوب ، بر قیزیله بر اوغلی دخی اولدیغندن ، بونلره دخی حصه چیقارمق ایچون، ٨٢٩ ده بر ایکنجی تقسیمه تشبث ایتدیکنده ، دیکر اوغللری بالاتفاق علیهنه عصیان ایدەرك، کندیسنی اسقاط ایتمشلرسەدە، متعاقباً انعقاد ایدن بر مجلس عمومی طرفندن یکیدن اقعاد اولنمش؛ وآنجق ٨٣٣ ده یکیدن ملکنك تقسیمنی تعدیله قالقیشمغله، اوغللری طرفندن رسماً اسقاط، ومؤبداً حبسنه حکم اولنمش؛ ومع هذا ایرتسی سنه اوغللرندن (لوتر)ه حسد ایدن پپین ایله جرمانیەلی لویی طرفندن تخته اعاده ایدلمش؛ و ٨٤٠ ده اوغلی مرقوم لوییئك وقوع عصیانیله، کدرندن (ماینسه) قربنده وفات ایتمشدر. کوشك و متردد بر حکمدار اولوب ، اوغللریله ایکنجی زوجەسی الندە بر اویونجق حکمندە بولنمش؛ ودره بکلرینك نفوذ واقتداری تزایدینه آچیق یول براقمش ایدی. ایمپراطورلقدە بیوك اوغلی (لوتر) وفرانسه قراللغندە ایکنجی قاریسندن اولان اوغلی طاسلاق شارل خلفی اولمشدی.

— آنف الترجمه نك اوچنجی اوغلی اولان جرمانیەلی لوییئك ٨١٧ تقسیمندە حصه سنه باویره ایله جرمانیه دینلن فرانق دولتنك بتون شرق جهتی دوشوب، پدرینه قارشی دفعاتله عصیان ایتمش؛ ونهایت صوك عصیانیله بونك وفاتنه سبب اولمش ایدی. بیوك برادری لوتره قارشی کوچك قارداشی طاسلاق شارل ایله بالاتفاق ، اسکی فرانسەنك (رین) ایرماغنك صاغ طرفندەکی یرلرله صاقسه ، تورینکه، باویره ، لورنه وغرزون یرلرینی تحت ادارەسنه طوپلامش؛ و ٨٦٦ ده وفات ایتمشدر. قارلومان، لویی و شارل اسملریله اوچ اوغلی وار ایدی.

— آنف الترجمه نك ایکنجی اوغلی (صاقسونیەلی) لویی پدرندن صکره جرمانیه قرالی اولوب، ٨٧٦ ده اوزرینه عسکر سوق ایدن عمجەسی طاسلاق شارلی (آندرناخ) قربنده مغلوب ایتمش؛ وبو غالبیتی اوزرینه فرانسه قراللغنی دخی ضبط ایتمك اوزره، فرانسه یه کیرمش ایسه ده، موفق اولەمامش؛ و ٨٨١ ده نورمانلری مغلوب ایتمش ایسه ده. ایرتسی سنه بونلره مغلوب اولوب، کدرندن وفات ایتمشدر.

— آلمانیا ایمپراطورلرندن ایکنجی (لویی) « کنج » لقبیله ملقب اولوب، برنجی لوترك اوغلیدر. ٨٨٢ تاریخلرنده طوغوب، ٨٢٤ ده ایتالیا قرالی اولمش؛ و ٨٤٩ ده پدری طرفندن ایمپراطورلغه تشریك اولنەرق، ٨٥٥ ده پدرینه خلف اولمش ؛ و ٨٥٩ ده برادری پرووانسەلی شارلی ژوره ایله آلپ طاغلری آرەسندەکی یرلری ترکه مجبور ایتمش؛ و ٨٦٣ ده مرقوم شارلك بلا ولد وفاتی اوزرینه، ملکی اولان پرووانسەیی لورنه قرالی دیکر برادری ایکنجی لوتر ایله مقاسمه ایلمش ایدی . قالابره ایله بنونت دوقەلغنی ضبط ایتمش اولان عرب اهل اسلامنه قارشی عسکر سوقیله غلبه چالەرق ، کندیلرینی اورادن اخراج ایتمشدی . ٨٧١ ده بنونت لومباردلری پرنسی آداجیس طرفندن طوتیلوب، قورتلدیغنده ، اخذ انتقامه چالیشمش ایسەده ، مقتدر اولەمیوب ، ٨٧٥ ده وفات ایتمشدر. یالکز برقیزی قالوب، بورغونیه قرالی (بوزون)ه وارمش ایدی.

— اوچنجیسی « کور » لقبیله ملقب اولوب ، آنف الترجمه نك قیزینك اوغلیدر. ٨٨٠ تاریخنده طوغوب، ٩ یاشنده ایکن (آرله) قراللغنده پدرینه خلف اولمش؛ و ٨٩٩ ده (برنجر) ه قارشی ایتالیایه عسکر سوق ایدەرك ، غالب کلسی اوزرینه، ٩٠٠ تاریخنده رومادە ایمپراطورلغی اعلان اولنمش؛ و ٩٠٣ ده مرقوم برنجر طرفندن (ورونه)ده طوتیلوب، ایمپراطورلقدن اسقاطله برابر ، کوزلرینه میل چکلمش ؛ ویکرمی سنه صکره وفات ایتمشدر .

— دردنجیسی فرانقلرك قارلوونجیان خاندانه منسوب ایمپراطورلرك اخیری اولوب، «چوجق» لقبیله ملقبدر. قارینتیەلی (آرنولد)ك اوغلی او.

لوب، ٨٩٣ ده طوغمش؛ و ٨٩٩ ده، پدرینك
وفاتی اوزرینه، جرمانیه قرالی و ٩٠٨ ده ایمپراطور اولمش ایدی. آلمانیه‌یه تجاوز ایدن مجارلره
وایمپراطورلق ادعاسنده بولنان صاقسه دوقه‌سی
اوتون ایله فرانقونیه دوقه‌سی قونراده قارشی مقاومته مقتدر اوله‌میوب، تختی ترکله، (راتیسبونه)‌یه
چکلمش؛ و ٩١١ ده اوراده وفات ایتمشدر.

— بشنجیسی باویره‌دوقه‌سی (سور)ك اوغلی
اولوب، ١٢٨٤ ده طوغمش؛ و ١٣١٤ ده
ایمپراطور انتخاب اولنوب، رقیبی بولنان آوستریا
دوقه‌سی (فردریق بل)ه قارشی حرب ایده‌رك،
١٣٢٢ ده کندیسنی طوتمغله، اوچ سنه محبوس
ایتدکدن صکره، ایمپراطورلق ادعاسندن واز
کچمك شرطیله قویویرمش ایسه‌ده، پاپا یکرمی
ایکنجی ژان بو موافقته قارشی بولنوب، صاحب
ترجه‌یه فراغی امر ایتمش؛ وبونك مخالفی اوزرینه،
کندیسنی کلیسادن طرد وتامین المش ایدی. ١٣٢٧
تاریخنده عسکرله ایتالیایه کیروب، میلانده لومباردلر
قرالغی تاجنی کیدکدن صکره (پیر دو قوربی)‌یی
بشنجی نیقوله اسمیله پاپا انتخاب ایتدیرمش؛ و ١٣٢٨
تاریخنده بوکا ایمپراطورلغنی تصدیق ایتدیرمش
ایسه‌ده، ١٣٤٦ ده قلمان طرفندن یکیدن آفوروز
اولمش؛ و یرینه لوکسمبورغلی شارل ایمپراطور
انتخاب ایدلمش ایدی. برسنه صکره آتدن دوشه‌رك
تلف اولمشدر.

فرانسه قراللری

برنجیسی (دبونر) لقبیله ملقب اولوب، آلمانیا
ایمپراطوری دخی بولندیغندن، بوقاریده ذکری
کچدی.

— ایکنجیسی طاسلاق شارلك اوغلی اولوب،
(بغ) لقبیله ملقبدر. ٨٤٦ ده طوغوب، ٨٦٧ ده
پدری طرفندن آکیتانه قراللغنه نصب اولنمش؛
واون سنه صکره فرانسه قراللغنده پدرینه خلف
اولوب، ٨٧٩ ده قومپینیه‌ده وفات ایتمشدر.
کوشك برحکمدار اولمغله، زماننده دره بکلری
چوق نفوذ قزانمشلردی. اوچنجی لویی ایله قارلومان
و (ساده شارل)ك پدریدر.

— اوچنجیسی آنف الترجمه ایکنجی لوینك
اوغلی اولوب، ٨٧٩ ده برادری قارلومان ایله
مشترکاً پدرینه خلف اولمش؛ وحصه‌سنه نوستریه
ایله آوستراسیه‌نك قسم غربیسی دوشمش؛ و ٨٨١
تاریخنده نورمانلری مغلوب ایتدکدن برسنه صکره،
٢٢ یاشنده ایکن، اجل قضا ایله وفات ایتمشدر.

— دردنجیسی ساده شارلك اوغلی اولوب،
انکلتره‌ده تربیه اولنمش اولمغله، «ماوراء بحرلی»
لقبیله ملقبدر. ٩٣٦ تاریخنده طول مدت حقنی
غصب ایتمش اولان بورغونیه دوقه‌سی (راؤل)ه
خلف اولوب، اوتونك ضبط ایتمش اولدیغی (لورنه)‌یی
استخلاصه مقتدر اوله‌مامش؛ و نورماندیه‌یی برنجی
کویوملك صبی اوغلی دوقه ریشاردن ضبط ایتمش
ایسه‌ده، متعاقباً دانیمارقه قرالی (هارالد) طرفندن
طوتیلوب، ٩٤٤ ده خصمی ورقیبی اولان پارس
قونتی (هوغ لبلان)ه تسلیم اولنمش؛ وبرسنه صکره
برماندیه‌یی ریشارده ولاؤن دوقه‌لغنی (هوغ)ه
ترك ایتمك شرطیله، سبیلی تخلیه اولنمشدی. ٩٥٤
تاریخنده (ریمس) ده وفات ایتمشدر.

— بشنجیسی «تنبل» لقبیله ملقب اولوب،
(لوتر)ك اوغلیدر. ٩٨٦ ده پدرینه خلف اولوب،
اوسنه (ریمس)ی ضبط ایتمش؛ وبرسنه صکره،
٢٠ یاشنده ایکن، بلا ولد وفات ایلمشدر. قارلو
ونجیان سلاله‌سنك فرانسه‌ده صوك حکمداری
اولوب، مدبر اموری اولان (هوغ قاپت)ك
تشویقیله، زوجه‌سی بلانشه طرفندن تسمیم اولندیغی
مظنوندر.

— آلتنجیسی «شیشمان» لقبیله ملقب اولوب،
برنجی فیلیپك اوغلیدر. ١٠٧٨ ده طوغوب،
١١٣٦ ده وفات ایتمش؛ و ١١٠٠ ده پدرینه
خلف اولمش ایدی. حقوق حکمرانی‌یه تجاوز ایتمش
اولان بعض دره‌بکلرینی بعد التنکیل، انکلتره
قرالی برنجی هنرینك ضبطنده بولنان نورماندیه‌یی
ضبط ایتمکه قالقیشمش ایسه‌ده، ١١١٩ ده مغلوب
اولمشدی. دره بکلرینك قوتی کسره چالیشوب،
بونلره قارشی نواحی اصولنی ایجاد ایتمشیدی.
باش وکیلی (سوژر) اسمنده حکیم و مدبر برآدم
ایدی.

— یدنجیسی «کنج» لقبیله ملقب اولوب،
آنف الترجمه شیشمان لوینك اوغلیدر. ١١٢٠ ده

طوغوب، ١١٨٠ ده وفات ایتمشدر. ١١٣٧ ده
پدرینه خلف اولوب، شامپانیه قونتی تیبویه قارشی
حرب ایتمش؛ و (ویتری) قصبه‌سنی ضبط ایدوب،
کلیساسنه آتش ویره‌رکه، ایچنده بولنان ١٣٠٠ کشی‌یی
یاقمش ایدی. بو گناهی عفو ایتدیرمك زعمیله،
عسکرینی بیهوده یره اتلاف ایتدکدن صکره،
١١٤٩ ده فرانسه‌یه عودت ایتمشدی. ناموسندن
شبهه ایتدیکی زوجه‌سی الئونوره‌یی تطلیق ایدوب،
بو قادینك انکلتره ولی عهدینه وارمسی اوزرینه
جهاز کتیرمش اولدیغی بر چوق یرلر انکلتره‌یه
کچمشدی.

— سکزنجیسی یدنجینك تورونی فیلیپ
اوکوستك اوغلی اولوب، «آرسلان» لقبیله ملقبدر.
١١٨٧ ده طوغوب، ١٢٢٣ ده قرال اولمش؛
وفرانسه‌نك انکلیزلرك النده بولنان بعض یرلریله
لانکدوقك اکثر طرفلرینی ضبط ایتمشدی. بو
فتوحاتی صره‌سنده ١٢٢٦ ده (مونتپانسیه)
قربنده وفات ایتمشدر. قاستیله‌لی (بلانشه) ایله
ازدواج ایدوب ، ١١ اولادی اولمشیدی، که
بونلردن بری سنت لوییدر.

— طقوزنجیسی آنف الترجمه‌نك اوغلی اولوب،
قتولیکلر عندنده اعزه‌دن معدود اولمسیله (سنت لویی)
دینمکله معروفدر. ١٢١٥ تاریخنده طوغوب ،
١٢٢٦ ده والده‌سنك وصایتیله قرال اولمش ؛ و
امور عدلیه و مالیه‌یی اصلاح ایتدکدن صکره،
(مارشه) قونتی وبونك حامیسی اولان انکلتره قرا.
لیله محاربه ایده‌رك، غالب کلمش ؛ و بعده بر بیوك
خسته‌لغه مبتلا اولوب، ایتدیکی نذر اوزرینه ،
ایلشدیکنده اهل صلیب سفرینه کیریشوب، مصره
عزیمتله، ١٢٥٠ ده دمیاط و منصوره‌یی ضبط
ایتمش ایسه‌ده، بعده مغلوب وایکی برادریله برابر
اسیر اولوب، ٨٠٠٠٠٠ آلتون یعنی تقریباً ٧
ملیون فرانق فدیهٔ نجاتله کندینی قورتاره بیلمش؛
واورادن قدسه کیده‌رك ، درت سنه اقامتدن
صکره، فرانسه‌یه عودتنده انکلتره وآراغون
قراللریله مصالحه و معاهده ایدوب ، انکلتره‌یه
کندیسنك وپدرینك ضبط ایتمش اولدیغی فرانسز
یرلرینك برطاقنی اعاده ، و والده‌سندن طولایی
اسپانیاجه اولان بعض حقوق وراثتدن. کف ید
ایتمش ایدی. برادرینك تشویقیله ١٢٧٠ ده بر
بر ایکنجی اهل صلیب سفرینه تشبثله ، تونسه
چیقوب، ابتدا بعض غالبیتلره نائل اولمش ایسه‌ده،
بعده مغلوب اولوب، کندیسی و عسکرینك قسم
اعظمی طاعوندن هلاك اولمشدی . ١٢٩٧ ده
عزیزلکنه قرار ویریلوب ، اغستوسك ٢٥ نده
یورطیسی اجرا اولنور. نامنه نسبتله بر رهبان
طریقی تشکل ایتمشدی.

— اونجیسی (هوتن) لقبیله ملقب اولوب ،
فیلیپ بلك اوغلیدر. ١٢٨٩ ده پارسده طوغوب،
١٣١٦ ده وفات ایتمشدر. ١٣٠٥ ده ناواره و
١٣١٤ ده فرانسه قرالی اولمشدی. اسلافی زما.
ننده زادکان طاقمی غائب ایتمش اولدقلری حقوق
بونك زماننده استرداده کیریشوب، کندیسی قارشی
طوره‌مامش؛ ویالکز (فلاندره) دوقه‌سنه قارشی
حرب ایدوب، بو محاربه‌نك مصارفنی تدارك ایچون
دخی ویرکیلری تزیید و یهودیلرك اموالنی مصادره
ایتمشدی .

— اون برنجیسی یدنجی شارلك اوغلی او.
لوب، ١٤٢٣ ده (بورژه)ده طوغمش ؛ و ١٧
یاشنده ایکن (پراکریه) اسمیله معروف عصیانه
قاریشوب، ١٤٥٦ ده یکیدن عصیان ایتمش ، و
مستحق اولدیغی مجازاتدن قورتلق ایچون، بورغونیه
دوقه‌سی (فیلیپ لیون)ك یانه التجا ایدوب ، قرالك
وفاتنه‌دك اوراده قالمشدی. ١٤٦١ ده تخته قعودله
ویرکیلری تزیید وزادکانك بعض حقوقنی لغو ایده‌رك،
بتون تبعه‌سنی دلکیر ایتمش ؛ و معروف خاندانلره
منسوب مأمورینی تبعید ایله ، فرومایه ومجهول
الاحوال آدملره امنیت ایده‌رك ، حسن اداره‌یه
خلل کتیرمش ایدی. ١٤٦٥ ده دولتك کبار و
زادکانی کندی برادری (بری) دوقه‌سی شارلك
ریاستی تحتنده علیهنده اتفاق ایدوب ، بینلرنده
نتیجه‌سز بر محاربه وقوع بولدقدن صکره، متفقلرك
هر بریله آیری آیری اویوشه‌رق ، و هر برینه
ایستدیکندن زیاده اراضی وحقوق ویره‌رك ،
اتفاقلرینی بعدالامحا، ویردیکی اراضی وحقوقی کری
آلمش؛ وبرادرینی تسمیم ایتدیکی کبی، دیکرلرکده هر
برطاقنی برر صورتله امحا ایلمشدی. باش وکیلی بولنان
قاردینال (لابالو)نك خیانتنی شبهه ایده‌رك، کندیسنی

محبوس طوتمشدی. غدار وحیله‌کار بر آدم ایدی. ١٤٨٣ تاریخنده وفات ایتمشدر.

— اون ایکنجیسی «ملتك باباسی» لقبیله ملقب اولوب، بشنجی شارلك تورونی و اورلیان دوقه‌سی شارلك اوغلیدر. ١٤٦٢ ده طوغوب، ١٥١٥ ده وفات ایتمشدر. ابتدا اورلیان دوقه‌سی اولوب، سکزنجی شارلك صباوتی اثناسنده (بوژو)لی آنایه قارشی حق وصایت دعواسنه قالقیشه‌رق، قرالك عسکریله ایتدیکی محاربه‌ده مغلوب واسیر اولمغله، اوچ سنه محبوس قالدقدن صکره، سبیلی تخلیه اولنه‌رق، فیما بعد حسن حرکتده بولنمش؛ و ١٤٩٨ ده وفات ایدن سکزنجی شارلك یرینه فرانسه قرالی اولمش؛ و ١٤٩٩ ده میلان دوقه‌لغنی و ١٥٠١ ده اسپانیا قرالی قتولیك فردیناند ایله متفقاً ناپولی قراللغنی ضبط ایتمش ایسه‌ده، بونکله مقاسمه صره‌سی کلنجه، بینلرنده محاربه وقوع بولوب، صاحب ترجمه مغلوب اولمغله، ایتالیاده بر کونه حاکمیت دعواسنده بولنمیه‌جغنه دائر اولان معاهده‌یی امضایه مجبور اولمش؛ ومع هذا بر قاچ سنه صکره وندیکلیلره قارشی تشکل ایدن هیئت اتفاقیه‌یه داخل اولوب، بو دفعه غالب کلمش ایسه‌ده، محاربه اثناسنده مقتول اولمشدر. عادل و حامیء معارف و صنایع بر حکمدار اولمغله، تبعه‌سنك محبوبی ایدی. اولاد ذکوری اولمدیغندن، برنجی فرانسوا آخلفی اولمشدر.

— اون اوچنجیسی «عادل» لقبیله ملقب اولوب، دردنجی هنرینك اوغلیدر. ١٦٠١ ده فونتنبلوده طوغوب، ١٦١٠ ده والده‌سی ماریه مدیجیسك وصایتیله، قرال اولمشدی. ١٤ یاشنده ایکن، وصایتدن چیقوب، بر سنه صکره آوستریا خاندانه منسوب (آنه) ایله عقد ازدواج ایتمشدی. ابتدا امور اداره والده‌سنك منظوری اولان (قونچینی) اسمنده بر ایتالیانك یدنده اولوب، ١٦١٧ ده بوندن ناخشنود اولان کبرا ایله برلشه‌رك مرقومی دفع ایتمش ایسه‌ده، اداره‌ء اموری دوقه عنوانیله توقیر ایتدیکی (لوین) اسمنده برینك الینه تسلیم ایتدیکندن، اعیان مملکت بونك علیهنه قیامه مجبور اولمشلردی. نهایت ١٦٢١ ده بونك وقوع وفاتیله قونچینینك تبعیدندن بری کوشه‌ء نکبته چکلمش اولان والده‌سی یکیدن اموره قاریشمغه باشلایوب، مشهور (ریشلیو)یی رأس اموره کتیرمش؛ وبونك ایش باشنه کچمسیله برابر، اون اوچنجی لوینك دوری فوق العاده بر پارلاقلق کسب ایدوب، داخلاً وخارجاً ایشلر محور لایقنده دوران ایتمکه باشلامش؛ وفرانسه بر چوق غالبیتلره نائل اوله‌رق، آوروپاجه موقعی ایلشمش ایدی. بر طاقم کبرا ریشلیونك قوت واقتدار وموفقیتنی چکه‌میه‌رك، قرالك برادری (غاستون)ك ریاستی تحتنده بر هیئت اتفاقیه تشکیل ایله، آلمانیه ایمپراطوری واسپانیه قرالی ایله دخی اتفاق ایتمشلرسه‌ده، غاستونك نفی واوك آیاق اولان بعض اعیانك اعدام اولنمسیله، بونك ده اوکی آلنمش ایدی. آلمانیه‌ده پروتستانلرك حامیسی و متفق اولان (کوستاو آدولف)ك وفاتندن صکره لوبی کندیسی اوتوز سنه‌لك محاربه‌یه کیریشوب، بر چوق محاربه‌لر قزانمش، وبر طاقم یرلر آلوب، فرانسه‌یه نافع بر معاهده امضالنمق اوزره ایکن، ١٦٤٢ ده ریشلیو وبر سنه صکره اون اوچنجی لوبی وفات ایتمشدر. پك کوشك بر حکمدار اولوب، دورینك پارلاقلغی مجرد ریشلیونك اقتدارندن ایدی. حق عادل لقبیله تلقیبی‌ده آنجق شمس برج میزانده ایکن طوغمه‌سندن ایلری کلوب، تولدی کونی قونمشیدی. فرانسه‌ده اغستوسك اون بشنده حضرت مریمك نامنه بیوك آلایلر اجراسی عادتی بو قرال زوجه‌سنك حامل قالمسی مناسبتیله وضع ایتمش؛ وبو عادت یقین زمانلره‌قدر مرعی طوتلمشدر.

— اون دردنجیسی «بیوك» عنوانیله معنون اولوب، ١٦٣٨ ده طوغمشدر. اون اوچنجی لوینك اوغلیدر. ش یاشنده ایکن، والده‌سی آوستریالی (آنه)نك وصایتیله قرال اولوب، اون اوچ یاشنده ایکن، وصایتدن چیقمش ایسه‌ده، امور اداره کافی السابق باش وکیل (مازارن)ك النده قالوب، آلمانیا ایمپراطورلغنه واسپانیه‌یه قارشی بعض غالبیتلر قزانلمش؛ و عقد اولنان معاهده‌لرك بری اوزرینه، اون دردنجی لوبی اسپانیه قرالنك قیزی آوستریالی (ماریه‌ترزه)یی تزوج ایتمش ایدی.

١٦٦١ ده ، (مازارن)ك وقوع وفاتی اوزرینه ،
لویی کندیسی اجرای حکومته باشلایوب، ماهر و
مقتدر وکلانك معاونتیله و دول سائره ایله صلح و
مسالمده بولنمق قوتیله، وارقوتنی اصلاحات داخلیه یه
ویره رك، کوزل نظامات وقوانین وضع، وصنایع و
تجارتك ترقیسنه خدمت ایتمش ؛ وویرکیلری آزالتمش
ایدی . ١٦٦٥ ده قاین پدری بولنان اسپانیا
قرالی دردنجی فیلیپك وفاتی اوزرینه ، والده سنك
جهازی اولان (فلاندره) ایله (فرانشه قونته)
ایالتلرینی طلب ایتمش ایسه ده، ویرلمدیکندن، حرباً
آلمش؛ وآنجق مؤخراً انکلتره ایله فلمنك واسوج
کندیسنه قارشی اسپانیه ایله اتفاق ایتدکلرندن ،
لویی مذکور ایکی ایالتدن فرانشه قونته یی اعاده
ایتمك وفلاندره یی طوتمق اوزره، اسپانیه ایله او.
یوشمشدی . بعده انکلتره نك بیطرفلغنی تأمین ایله،
فلمنکه قارشی عسکر سوق ایده رك، پارلاق غالبیتلره
نائل اولمش؛ وبو موفقیاتی دول سائره نك حسدینی
اویاندیرمغله، ١٦٧٤ ده اسپانیه قرالیله آلمانیه
ایمپراطوری وبراندبورغ پرنسی فرانسه یه قارشی
اتفاق ایتمشلرسه ده. لویی جمله سنه غلبه چالوب ،
فرانشه قونته یی یکیدن ضبط ایتدیکی کبی ،
لوکسمبورغ و دیکر بر چوق یرلر استیلا ایله ،
ایستدیکی یولده معاهده عقد ایتمش ؛ وبو مظفریتی
اوزرینه « بیوك » عنواننه مستحق اولمشدی .
فرانسه بیراغنك تحقیر اولنمسندن طولایی جزایری
وبعده جنوه یی طوپه طوته رق ، ترضیه آلمشدی.
١٦٨٥ ده وقتیله پروتستانلره ویرلمش اولان بعض
امتیازاتی لغو ایله، (نانته) اراده سنی کری آلدیغندن،
اکثر ارباب علم وهنر فرانسه یی ترکله، دیار اجنبیه یه
هجرت ایتدکلرندن ، فرانسه متضرر اولمش ؛ و
متعاقباً کندیسنه قارشی آلمانیا ایمپراطورلغیله اسپانیا
وفلمنك بیننده (اوغسبورغ) اتفاق انعقاد ایده رك،
بر آز صکره انکلتره دخی بو اتفاقه داخل اولمغله،
یکیدن محاربه آچیلوب، فرانسه براً قزانمش ایسه ده،
بحراً غائب ایده رك، بر نتیجه چیقمامشیدی. ١٠٧١
تاریخنده اسپانیه قرالی ایکنجی شارلك وقوع وفاتیله،
اسپانیا تختی اون دردنجی لویینك تورونی آنژو
دوقه سی فیلیپه دوشدیکندن، یکیدن لویی یه قارشی
بر اتفاق دولی حاصل اولوب، « وراثت محاربانی »
اسمیله معروف بر صره محاربه لر آچیلوب، فرانسزلر
ابتدا بعض غالبیتلره نائل، وبعده بوقدر دشمنلره
قارشی مقاومت ایده میوب، بر قاچ محاربه ده مغلوب
اولمش؛ وصلحی طلب ایتمسنه ده رد وتحقیرله جواب
ویرلدیکندن ، نهایت غیرته کله رك ، یکیدن بعض
غالبیتلره نائل اولمغله ، عقد اولنان معاهده ایله بر
چوق یرلر قزانمش؛ وتورونی اسپانیه تختنه اقعاد،
وآنجق آمریقای شمالیده (ترنو) جزیره سی و
هودسون کورفزی کبی بعض یرلری انکلتره یه
ترك ایتمش ایدی . بو معاهده دن ایکی سنه صکره
١٧١٥ ده وفات ایدوب، اوغلیله ایکی تورونی ده
کندیسندن اول وفات ایتمش اولدقلرندن ، بش
یاشنده بولنان حفید زاده سی اون بشنجی لویی خلفی
اولمشدر . اون دردنجی لویینك ٧٢ سنه سورن
دورحکومتی « بیوك عصر » دینکله مشهور اولوب،
فرانسه دولتنك اك پارلاق زمانیدر . مشار الیه
علوم ومعارفك ترقیسی و دارات و دبدبه یولنده
بك چوق فداکارلقلر ایده رك ، هارون الرشید و
برمکیلر دورینی آکدیرر بر حرکتده بولنمغله ،
قورنی، راسین، مولیر، لافونتن، بوآلو، بوسوئه،
فنلون کبی فرانسه نك اعاظم ادبا وشعراسی وحربده،
صنایعده وهر خصوصده اك بیوك فرانسز رجالی
بونك زماننده یتیشمش؛ وآنجق بو سایه ده فرانسز
ادبیات ومدنیتی بتون آوروپا اممی بیننده بر حق
تقدم قزانمشدر. کندیسی بر بیوك حکمداره لازم
اولان اوصافی حائز اولوب، اداره مملکتده بیوك
بر اقتدار ومهارتی وار ایدی.

— اون بشنجیسی آنف الترجمه اون دردنجی
لویینك حفید زاده سی وخلفی اولوب، ١٧١٠ ده
طوغمش؛ و١٧١٥ ده اورلیان دوقه سی فیلیپك
وصایتیله قرال اولوب، سن رشده واصل اولدقدن
صکره دخی موسی الیهی وفاتنه دك وکیل صفتیله
رأس اداره ده طوتمشدی. لهستان قرالی استا.
نیسلاسك قیزینی تزوج ، و١٧٢٦ ده مربیسی
بولنمش اولان قاردینال فلوری یی باش وکالته
نصب ایتمشدی. قاین پدری بولنان لهستان قرالی
استانیسلاسك اسقاطنه مانع اوله میوب، کندیسنك
لورنه دوقه لغنه نصبنی آوستریادن التماس واستحصال
ایتمش؛ وآلمانیه ایمپراطورلغنك انحلالنده باویره

پرنسی (شارل آلبرت) ی انتخاب ایتدیرمکه اعمال نفوذ ایده‌رك ، بونك یدنجی شارل نامیله ومتوفی ایمپراطورك قیزی (ماریه ترزه) یه ترجیحاً انتخابنی استحصال، وایکی سنه موقعنده طوتمغه سعی ایتمش ایسه‌ده، ایکی سنه‌دن زیاده بونی طوته‌میوب، اسقاطندن صکره، ایمپراطورلغه اعلان خصومتله، آوستریانك فلنکده‌کی یرلرینه تجاوز، وبعض یرلر ضبط ایتمش ایسه‌ده، ایتالیاده غالب ایتمش؛ وایته‌دیکی معاهده‌ده قزاندیغی یرلری ترکه مجبور اولمش ایدی. بعده یدی سنه‌لك محاربه‌یه قاریشوب، آوستریانك لهنده اوله‌رق پروسیه وانکلتره‌یه قارشی اعلان حرب ایتمکله، فرانسز دونانمه‌سنك محوینه وهندستان وآمریقای شمالیده‌کی فرانسز مستملکاتنك انکلتره‌نك ضبطنه کچمسنه سبب اولمشدر. زماننده (لورنه) خطه‌سی ارثاً فرانسه‌یه کچوب، قورسیقه جزیره‌سی دخی ضبط، وجزوئیتلر فرانسز طوپراغندن اخراج اولنمشدر. کوشك واقتدارسز بر حکمدار ایدی. ۱۷۷٤ ده وفات ایدوب ، تورونی اون آلتنجی لوبی خلفی اولمشدر.

— اون آلتنجیسی آنف الترجمه‌نك تورونی وخلفی اولوب، ۱۷٥٤ ده طوغمش؛ و۱۷۷٤ ده جدینك سوء اداره‌سیله فرانسه بحق اصلاحات عظیمه‌یه محتاج اوله‌جق بر حاله کلمش اولدیغی بر زمانده‌ده، تخته قعود ایتمشدی. کندیسی پك کوشك اولدیغی حالده، حسن نیت اولدیغندن، بر چوق حقوقدن کف ید ایله، اهالینك امنیت و محبتنی قزانمش آدملردن بر هیئت وکلا وبر طاقم مجالس منتخبه تشکیل ایتدکدن صکره، بونلرك ترتیب ایتدکاری اصلاحات میاننده زادکان ایله طائفهٔ رهبانك بعض حقوقنه طوقنجه، اطرافنده‌کی مداهنلرك اغفالیله، هیئت مذکوره‌یی طاغیتمش؛ و۱۷۷۸ دن ۱۷۸۳ تاریخنه‌دك، انکلتره‌یه قارشی عصیان ایتمش اولان آمریقای شمالی اهالیسنه یاردیم ایدوب، بعض محاربات بحریه قزانمش، وممالك مجتمعه‌نك استقلالنه خدمت ایتمشدر. آنجق امور داخلیه‌یه کلنجه، امر اداره‌یی حسن استعماله مقتدر اوله‌مامغله، دولتك امور مالیه‌سی پك فنا بر حاله کلدیککندن، بر چارهٔ اصلاح بولمق ایچون، ۱۷۸۷ تاریخنده اعیان اها. لیدن مرکب بر مجلس عمومی عقد ایتمش؛ وبونلر طرفندن ویرکیلرك تزییدینه قرار ویرلمش ایسه‌ده، اهالی ویرکیلرك تزییدینه آنجق اونلری ویره‌جك اهالینك قرار ویرمکه حقلری اولدیغنی درمیان ایتمکله، ۱۷۸۹ ده بر مجلس عمومی جمعنه مجبور اولمش؛ وبو مجلس برنجی انعقادنده طرز اداره‌یی تبدیله قرار ویرمش؛ وقرال تکلیفلرینی درحال قبول ایتمش ایسه‌ده، اطرافنده‌کیلرله قرالیچه مانع اولوب، بوذکرك برنجی مروجی اولان (نکر) تبعید ایدلمشدی. بو حرکت ایسه سنهٔ مذکوره تموزینك ۱٤ نده (باستیه) نك ضبطنی مؤدی اولمشیدی . بونی متعاقب مشکلات ظهوریله طرز اداره دکیشه‌رك قرال دخی وفات ایتمشدر.

— اون یدنجیسی آنف الترجمه اون آلتنجی لوبینك ایکنجی اوغلی اولوب، ۱۷۸٥ تاریخنده طوغمش؛ و ۱۷۹٥ ده وفات ایتمشدر.

— اون سکزنجیسی اون آلتنجی لوبینك برادری اولوب، ۱۷٥٥ ده طوغمش، و ۱۸۲٤ تاریخنده وفات ایتمشدر . برادریله برادرزاده‌سنك وفاتندن صکره، ۱۷۹٥ ده قرال عنواننی آلوب، دول اجنبیه طرفندن دخی تصدیق اولنمشدی. اولادی اولمدیغندن، برادری اونجی شارل خلفی اولمشدر.

مجارستان قراللری

مجارستانده لوبی اسمیله ایکی قرال کلمشدر :

برنجیسی « بیوك » عنوانیله معنون اولوب، مجارستان ولهستان قرالی ایدی. هارو برتك اوغلی وخلفی اولوب، ۱۳۲٦ ده طوغمش، و۱۳٤۲ ده مجارستان قرالی اولمشدر . ترانسیلوانیه‌لیلره ، خرواتلره، افلاقلیلره وونچانلره قارشی حرب ایدوب، جمله‌سنه غلبه چالمش؛ ووندیکلیلردن دالماچیه‌یی ضبط ایتمش ایدی. ۱۳٤٥ ده زوجه‌سی ژانه ایله تارنته پرنسی لوبی طرفندن قتل اولنان برادری ناپولی قرالی (آندریا) نك انتقامنی آلمشدی. ۱۳۷۰ ده عمجه‌سی بولنان اوچنجی قازیمیرك وفاتی اوزرینه لهستان قراللغی دخی کندیسنه احاله اولنمشدی . ۱۳۸۲ ده وفات ایدوب، ایکی قیز براقمشدی: که بری مجارستانی ودیکری لهستانی زوجلرینه جهاز کوتورمشلردی.

— ایکنجیسی مجارستان ایله لهستان قرالی اولوب ۱۵۱٦ ده پدری آلتنجی (لادیسلاس)ه خلف اولمشدر. ۱۵۲٦ ده سلطان سلیمان خان ایله ایتدیکی مهاج محاربهٔ مشهوره‌سنی غائب ایتمکله، فرار ایدرکن بر بطاقلقده بوغلمشدر. شارل کینت ایله قرابت صهریه‌سی وار ایدی.

باویره قرالی

باویره قراللرندن دخی بو اسمده بری اولوب، ۱۷۸٦ ده طوغمش، و ۱۸۲۵ ده قرال اولمشدر. برنجی ماقسیمیلیانك اوغلیدر. طائفهٔ رهبانك و سودیکی بر قادینك نفوذینه میدان ویرمکله، ۱۸۴۸ تاریخنده فراغت ایده‌رك، تختی بیوك اوغلی ایکنجی ماقسیمیلیانه ترکه مجبور اولمش؛ و فیمابعد حال انزواده یاشایوب، ۱۸٦۸ ده وفات ایتمشدر. باویره‌ده بر چوق آثار عمرانی واردر. بعض اشعار وسائر تألیفات دخی براقمشدر.

لوییتپراند { (Luitprand) لومباردلرك حکمدارلرندن اولوب، ۷۱۲ تاریخندن ۷۴۴ تاریخ میلادیسنه‌دك حکم سورمش؛ وروم ایمپراطورلرینك ایتالیانك جنوبنده‌کی بعض یرلرینی ضبط ایدوب، فرانسه‌نك (پرووانسه) ایالتنه کیرمش اولان اهل اسلام غزاتنه قارشی شارل مارتله یاردیم ایتمش ایدی.

لوییتپرت { (Luitpert) بو دخی لومباردلرك حکمدارلرندن اولوب، ۷۰۰ تاریخنده تخته قعود ایتمش ایسه‌ده، بر سنه صکره رقیبی اولان آنسپراندك الینه اسیر دوشوب، اتلاف اولنمشدر.

لوییزیاده { (Louisiade) بحر محیط کبیرده و یکی کینه‌نك شرق طرفنده بر طاقم کوچك آطه‌لر اولوب، ۸° ایله ۱۲° عرض جنوبی و ۱۴۸°۲۰′ ایله ۱۵۲°۱۰′ طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولورلر. مجموعنك مساحهٔ سطحیه‌سی ۲۲۰۰ مربع کیلومتره اولوب، اراضیسی قیالق وصیقدر. ۱۷٦۹ ده بحریوندن مشهور (بوکنویل) طرفندن کشف اولنمشدر.

لوییزیانه { (Louisiane) آمریقای شمالیده ممالك مجتمعه‌نك جماهیر جنوبیه‌سندن اولوب، اسکی صاحبلری اولان فرانسزلر طرفندن اون دردنجی لوییك نامنه نسبتله بو یله تسمیه اولنمشدر. غرباً تکزاس، شمالاً آرقانساس، شرقاً میسیسیپی جمهوریتلریله، جنوباً دخی مکسیقه کورفزیله محدوددر. ۲۹° ایله ۳۳° عرض شمالی و ۹۱°۲۰′ ایله ۹٦°۲۰′ طول غربی آره‌لرنده ممتد اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۸۰ ۱۲٦ مربع کیلومتره واهالیسی ۱ ۱۱۸ ۵۸۷ کشیدر. ساحلی ۷۳۵ کیلومتره اوزونلغنده اولوب، بونك نصفندن زیاده اولان قسم شرقیسی میسیسیپی نهر عظیمنك دالیه‌سندن عبارتدر. بو دالیه بر قاچ قوله منقسم اوزون بر شبه جزیره صورتنده جنوبه طوغری اوزانوب، شرق طرفنده آرته‌سندن قره‌لرك ایچنه اوزانمش بر کورفز تشکیل ایدر. الحاصل ساحلی پك کیرنتیلی چیقنتیلی ایسه‌ده، آلچق وبطاقلق اولوب، هواسی پك آغردر. شرق جهتندن حدود (پیرل ریور) یعنی «اینجی چایی» منصبندن باشلایه‌رق، ۳۱° عرض شمالیه قدر بو نهرك مجراسنی تعقیب ایتدکدن صکره، عرض مذکور خطیله غربه طوغری دونوب (رید ریور) نهرینك میسیسیپی ایرماغنه دوکلدیکی نقطه‌یه واصل اولور، واورادن شرقه طوغری مذکور ایرماق مجراسنی تعقیب ایده‌رك، ۲۳° عرض شمالیه واصل اولنجه، غربه طوغری درجهٔ مذکوره خط موهومنی تعقیب ایده‌رك، ۹٦°۲۰′۱۵″ طول غربیه واصل اولنجه، بنه خط مستقیم اوزره جنوبه طوغری اینه‌رك، ۳۲° عرض شمالیده (سابینه) نهرینه واصل اولنجه، ساحله قدر بو نهرك مجراسنی تعقیب ایدر. بو وجهله جنوب جهتی چوق دها کنیشدر. اراضیسی دوز وآلچق اولوب، شمالدن جنوبه ودها زیاده شمال غربیدن جنوب شرقیه حس اولنماز صورتده برمیلی واردر. بو استقامتده ٦۵۰ کیلومتره‌یه بالغ اولان مسافه‌ده آنجق ۵۵ متره‌لك بر انحطاط وقوع بولیور. طاغلری وحتی تپه‌لری دخی اولمیوب، تقسیم میاه خطلری کوزله فرق اولنه‌میه‌جق صورتده‌در. یالکز شمال جهتنده وقتیله ساحل بولنمش اولدیغی آکلاشیلان بر صره سدلر بولنیور، که ارتفاعلری یکرمی اوتوز متره اولوب، پك دیکدرلر. اراضیسنك قسم اعظمی

میسیسیپی ایله دیگر نهرلرك اینه‌یردکلری قوم و
چامورلردن متشکل اولوب، دکیزدن قره‌یه متحول
اولدیغی علم الارضجه مثبتدر . ساحله و انهارك
مجرالرینه قریب اولان اك آلچق یرلری طار قره
پارچه‌لریله بربرندن آیرلمش کوللر وبطاقلقلردن
عبارت اولوب، بو طبقه‌نك اوستنده انهارك فیضا-
ننده صو ایله اورتیلیر واسع شکر قامشی تارله‌لری
بولنیور، که گاه کنارسز بر دکیز و گاه پایانسز بر
زمردآباد صورتنده کورینور . بو طبقه‌نك دخی
اوستنده فاصله‌سز اورمانلر طبقه‌سی بولنور ، که
دائما صودن خارجدر. میاه جاریه‌سی پك چوق
اولوب، آمریقای شمالینك اك بیوك ایرماغی اولان
میسیسیپی نهر عظیمی (لوزیانه)نك ابتدا حدود
شرقیه‌سنی تشکیل و بعده ایچندن جریان ایدر ، و
صاغدن برچوق نهرلر آلیر، که اك بیوکلری شمال
غربیدن گله‌رك مملکتی بوینه شق ایدن و اکثر
میاه جاریه‌سنی طوپلایان (ریدریور) یعنی «قیزیل
ایرماق» در. شمالدن گله‌رك بوكا دوکیلن (بلاق
ریور) یعنی « قره‌ایرماق » دخی خیلی بیوکدر .
مملکتك حدود غربیه وشرقیه‌سنی آیران (سابینا)
ایله (پرل‌ریور) نهرلرینك‌ده برر طرفی لوزیانه‌یه
عائددر . بونلردن بشقه مملکتك ایچنده نبعانله
طوغریدن طوغری‌یه دکیزه دوکیلور برچوق انهار
واردر . بو انهاردن بیوکلرینك و علی الخصوص
میسیسیپینك فیضانلری پك قوتلی اولدیغی کبی، مد
وجزرلرینك‌دخی انهارك منصبلرندن چوق یوقاریلره
قدر تأثیری واردر .

هواسی صیجاق وپك رطوبتلی اولوب، یازین
میزان الحراره‌نك درجهٔ وسطیه‌سی ۲۷ وقیشین ۱۱
راده‌لرنده‌در . هرنه‌قدر عرضاً اقالیم معتدله‌دن
معدود ایسه‌ده، اکثریا جنوب و جنوب غربیدن
اسن صیجاق روزکارلرله طورغون صولردن تبخر
وباغمورلرك کثرتندن تحصل ایدن رطوبت مملکت
حاره‌یه مخصوص برهوا انتاج ایدیور. سواحله
قریب و ۳۱° عرض شمالی درجه‌سندن آشاغی
اولان یرلرنده کلیتلی شکرقامشیله پورتقال، لیمون،
انجیر، شفتالی و سائر میوه‌لر؛ ۳۱° ایله ۳۲°
درجه‌لری آره‌سنده اولان یرلرنده کثرتله پرنج؛
۳۳° درجه‌دن یوقاری یرلرنده دخی پاموق حاصل
اولوب، آنجق مملکتك اصل منبع ثروتی شکر
قامشی محصولیدر. شکر ایله پرنج وپاموقدن صکره
اك کثرتلی محصولاتی مصر واوزومدر . اکثریا
کوکلری قیولرك ایچنده بولنان آصمه‌لری پك واسع
یرلرضبط ایدوب، پك کلیتلی اوزوم محصولی ویررلر.
اورمانلر اراضئ مملکتك نصفندن زیاده یرینی
ضبط ایدوب، میشه، دیش بوداق، قواق، آقچه
آغاج، سوکود، سروی، چام، جوز، طوت
آغاجلریله آمریقایه مخصوص وبناءً علیه بزجه اسملری
مفقود اشجارك انواعی وبش اون متره بویی اولان
برنوع بیبانی قامشی واردر. مملکتك اك ثروتلی
معدنی طوز اولوب، سطح ارضدن بش آلتی متره
آشاغیده پایانسز وتوکنمز طوز مخزنلری بولنمشدر،
که طوزلری پك خالص وصافیدر. بلور، یشم،
لعل کبی ذی‌قیمت طاشلری دخی چوقدر. حیوانات
وحشیه‌دن سیاه آیی ایله قورت وپارس کسب ندرت
اتمش ایسه‌ده، بیه‌جکنی بیقامق خاصه‌سنی حائز
آیی‌یه بکزر برکوچك حیوان ایله بیبانی کدی،
بورسق وبوکا مشابه حیواناتی وآمریقا تمساحیله
قاپلومباغه، چنغراقلی ییلان، انکرك ییلانی وسائر
حشراتی چوقدر. طیوردن بیوك بر جنس قره
قوش ایله شاهین، بوهو قوشی، بیبانی هندی،
ککلیك، صو طاوغی، قاز، اوردك وکوچك قوشلر
کثرتلیدر. صنایعجه بو مملکت ممالك مجتمعه‌نك اك
کریده بولنانلرندن اولوب، برقاچ دمیرخانه و دو-
کمخانه‌دن بشقه معمولات ومنسوجات فابریقه‌لری یوق
حکمنده‌در؛ واهالیسنك باشلیجه مشغولیتی قامشدن
شکر اخراجیله پرنج وپاموغك استحصالندن عبارتدر.
تجارتی ایسه پك ایشلك اولوب، بو جهتجه ممالك
مجتمعه‌نك اك برنجیلرندندر. انهارینك همان جمله‌سی
سیرسفائنه صالح اولوب، قره‌لرك ایچنده هرطرفده
کمیلر ایشلیه‌رك، یلکنلر و واپور طومانلری هر
جهتنه جولان ایدر. بو طرق مائیه‌سنك مجموعی
۳۰۰۰ کیلومتره‌دن زیاده اوزوندر . بناءً علیه
دمیر یوللره چوق احتیاجی یوغیسه‌ده، مع هذا
درت بیوك خط مملکتی شق ایدیور، که بونلرك
اوچی مرکزی اولان یکی اورلیان اسکله‌سندن
باشلایه‌رق، بری شماله، بری شمال غربی‌یه وبری‌ده
غربه طوغری ممتد اولور؛ وشرقاً دخی میسیسیپی

وآلابامه جمهوریتلری خطلریله برلشیرلر. مذکور اوچ قولك هر بریده لوییزیانه جمهوریتی خارجنه چیقه‌رق، ممالك مجتمعه‌نك آغ شکلنده اولان خطوطیله برلشیر. دردنجی خط دخی مملکتك قسم شمالیسنی شرقدن غربه شق ایده‌رك، حدود غربیه قربنده ذکر اولنان اوچ قولك بریله التصاق کسب ایدر. بو وسائط مملکتك تجارتنی تسهیل ایله محصولاتنك اخراجنه خدمت ایدیور. اسکله‌لرینه آمد شد ایدن سفائن ایله اهالیسنك مالی اوله‌رق تجارت بحریه‌سنی اجرا ایدن گمیلری‌ده پك چوقدر.

اهالیسنك نصفندن زیاده‌سی زنجی اولوب، قصوری باشلیجه انکلیز اوله‌رق آوروپا مهاجرلرندن وبر آز مقدار چینلیدن عبارتدر. آوروپادن و علی‌الخصوص انکلتره ایله آلمانیه وایکنجی درجه‌ده فرانسه وسائر آوروپا ممالکندن هجرت ایدنلر چوق اولوب، اهالیسی گیتدکجه چوغالمقده‌در. مرکزی اولان یکی اورلیان ۲۵۰۰۰۰ اهالیلی جامع بیوك برشهر اولوب، باتونروژ وآلکساندریه، ایله دیگر برقاچ قصبه‌سی‌دخی واردر. اهالیدن ۲۱ یاشنی طولدیرمش هرفرد انتخاب ایتمك حقنی حائز اولوب، اصول انتخاب واداره‌سی سائر ممالك مجتمعه‌یه معادلدر. قونغره دینلن مرکز مجلس مبعوثانه بش مبعوث گوندرمك حقنی حائزدر. مملکت ۵۸ قونتلق یعنی سنجاغه منقسمدر.

لوییسبورغ (Luisbourg) آمریقای شمالینك انکلتره‌یه تابع دومینیون قطعه‌سنه ملحق یکی اسقوچیه خطه‌سنده وشبه جزیره‌نك جنوب شرقی ساحلنده واقع بر قویك ایچنده بولنان (قاب بر تون) جزیره‌سی اوزرنده بر قصبه اولوب، ۱۰۰۰۰ اهالیسی واردر.

لوییسویل (Louisville) ممالك مجتمعه‌نك (کنتوکی) جمهوریتنده و فرانقفورتك ۷۵ کیلومتره غربنده اوله‌رق (اوهیو) نهرینك صول کنارنده وبر قاچ دمیر یول خطنك نقطهٔ تقاطعنده واقع بر شهر اولوب، ۱۶۱ ۱۲۹ اهالیسی، دارالفنونی، طبیه مکتبی، یتیملره، کورلره وعاجز گمیجیلره مخصوص آیری آیری دارالعجزه‌لری، متعدد مکاتبی، تجارته متعلق کتابلره مخصوص کتبخانه‌سی، ٤٠ قدر معبدی، مملکتك تاریخنه مخصوص بر جمعیت علمیه‌سی ودیگر مؤسساتی، نهرك اوزرنده بیوك ومصنع بر کوپریسی، نهرك اوراده‌كی شلاله‌لریله چویریلیر ماکینه‌لری حاوی فابریقه‌لری، توتون، حیوانات، باصدیرمه، مسکرات و سائره تجارتی وسفائن اعمالنه مخصوص دستگاهلری واردر. مقدما نهرده ایشلین واپورلر کرك آشاغیدن وکرك یوقاریدن بو شهره‌قدر گله‌رك اوراده اقتارمه ایتمکده ایکن، بعده برجدول آچیله‌رق، آقتارمه‌یه احتیاج قالمامشدر. گوزل ومنتظم بر شهر اولوب، منظره‌سی فرحفزادر. بو شهر ۱۷۷۳ تاریخنده تأسیس اولنمشدر.

لویی فیلیپ (Louis-Philippe) فرانسه قراللرندن اولوب، اورلیان دوقه‌سی (لویی فیلیپ ژوزف)ك بیوك اوغلیدر. گوزل تربیه وتحصیل گوروب، سلك عسکریده میرالایلق رتبه‌سنی احراز ایتمشدی. لویی فیلیپ بر مدت اجرای حکومتدن صکره انکلتره‌یه گچوب، ۱۸۵۰ ده اوراده ۷۷ یاشنده وفات ایتمشدر. گندیسنك ارکك وقیز ۸ اولادی اولوب، بلغارستان پرنسنك والده‌سی پرنسس (قلمانتینه) بونلردك بریدر.

لویی فیلیپ ارضی (Terre de Louis-Philippe) قطب جنوبی دائره‌سنده °۶۳ ایله °٦٤ عرض جنوبی و °۵۹ ایله °۶۱ طول غربی آره‌لرنده واقع خالی ومنجمد بر یردر. ۱۸۳۸ تاریخنده فرانسه بحریونندن تیپودان (دومون) طرفندن کشف اولنه‌رق، او تاریخده فرانسه‌ده حکم سورن قرالك اسمیله تسمیه اولنمشدر.

له (Leches, Polonais) اسلاو اقواممندن مشهور بر قومك اسمی اولوب، آنجق لسانمزده بواسم کاه قومه وبریله‌رك، ساکن اولدیغی مملکته لهستان، وکاه مملکته وبریلوب، سکنه‌سی اولان قومه اهلی دینلیر. هر ایکی جهتله «لهستان» ماده‌سنده تفصیلات وبریله‌جکدر.

لهاسه (Lhassa, Lassa) یاخود لاسه چینه تابع تبت خطهٔ واسعه‌سنك مرکزی وبودا دیننك تبتلیلرله مغوللرك تابع اولدقلری

(لامه) مذهبنك رئيسى اولان (دالاى لامه)نك مقرى برشهر اولوب ، كلكته‌نك ٨٤٥ كيلومتره شمال شرقيسنده وهيمالايا صرتنك ١٧٠ كيلومتره شمالنده اوله‌رق (كيچو) نهرينك صاغ كنارى قربنده وبونك براهماپوتره ايله برلشديكى محلدن ٤٠ كيلومتره يوقاريده‌ اوله‌رق ٣٥٣٢ متره‌لك ارتفاعده و٢٩°٣٩′٢٠″ عرض شمالى ايله ٨٨°٤٥′١٦″ طول شرقيده واقعدر. اهاليسى ٣٣٠٠٠ راده‌لرنده‌در .

لهاور [« لوهور » ماده‌سنه مراجعت بيوريله .]

لهراسب ايران قديمده كيانيان سلاله‌سنك دردنجى حكمدارى اولوب ، كيكاوسك برادرى اورند شاهك اوغلى اولديغى مرويدر . كيخسرو كنديسنى ولى‌عهد اتخاذ ايتمشدى. زال وكودرز و سائر كبرا و قهرمانان ايران كنديسندن ممنون دكلدى. او وقتلرده ايرانيلرله مخاصماتده بولنان تركلره دها قريب اولمق اوزره، بلخى پايتخت اتخاذ ايدوب، بو شهرى پك چوق توسيع وتزيين ايتديكى، و (نوبهار) اسميله بر طاقم بيوك معبدلر بنا ايلديكى تواريخ ايرانيه‌ده مسطوردر. فلسطين ومصرى دخى ضبط ايلمش اولديغى مروى اولوب، تواريخ يونانيه‌ده ملوك ايراندن مصرى ضبط ايدن (كيروس)ك اوغلى (قامبيس) اولديغى بيان اولنديغنه ، وكيروس دخى كيخسرو اولديغى معلوم بولنديغنه باقيليرسه، قامبيس ايله لهراسب بر اولمق اقتضا ايدرسه‌ده اسملرى بيننده هيچ برمشابهت يوقدر. بالعكس (قامبيس) اسمنك (كاوس) اسميله مشابهتى ظاهر، وكيكاوسك مصر سفرى دخى شاهنامه‌ده مسطور ايسه‌ده، بوده كيخسروك اوغلى اولميوب، پدربدر. مبدأ حكومتى ميلاد عيسى (عم)دن ٥٣٠ سنه اول اولوب، ايران مورخلرى ١٢٠ سنه سلطنت سورديكنى بيان ايديورلرسه‌ده، بونده مبالغه اولديغى ظاهردر.

لهستان (Polngne) آوروپاى شماليده اسلاو ممالكندن بيوك برمملكت اولوب، قرون وسطاده وبقين وقتلره كلنجه‌يه‌قدر خيلى واسع وصاحب مكنت بر دولت تشكيل ايتديكى حالده، شمدى روسيه ايله پروسيه و آوستريا بيننده منقسمدر. لهستان دواق الك وسعتلى حالنده غرباً (اودر) ، شرقاً (دنيپر) ايرماقلرى شمالاً بالطيق دكيزى جنوباً دخى قره دكيز ايله محدود اولمق اوزره، ٤٧° ايله ٥٨° عرض شمالى و١٣° ايله ٣٠° طول شرقى آره‌لرنده ممتد ادلوردى. اون بش اون التى مليون اهاليى جامع اولوب، پروسيه‌نك قسم اعظمنى وليتوآنيه‌يى دخى حاوى ايدى. قورلانده دوقه‌لغى‌ده بوكا ملحق ايدى لكن بو حدود ايله محدود اولان لهستان صرف سياسى اولوب ، لهستان اسمنك مدلول جغرافيسى بوقدر توسع ايتمز. اصل لهستان يعنى اهاليسى له اولان يرلر. اليوم روسيه‌يه تابع اولان لهستان ايله آوستريايه تابع غاليچيا وپروسيه‌يه تابع پوزن و سيلزيه خطه‌لريدر . آنجق لهستانك تقسيمنده قسم اعظمى و مركزى روسيه‌يه دوشديكندن ، لهستان يعنى (پولونيه) اسمى دخى بوكا منحصر قالوب، پروسيه وآوسترياية دوشن يرلر اسم مخصوصلريله تسميه اولنمشدر.

بو وجهله بوكونكى اصطلاحات جغرافيه‌ده لهستان دينلن ير روسيه‌نك منتهاى غربنده و وپروسيه ايله آوستريا حدوده‌ى آره‌سنده غيرمنتظم برمربع شكلنده برشبه‌جزيره صورتنده ممتد برمملكت اولوب، شرقاً روسيه‌نك ديكر ممالكيله ، شمالاً و غرباً پروسيه ايله ، جنوباً دخى آوستريانك غاليچيا خطه‌سيله محدوددر . اصطلاحات سياسيه‌ده و روسيه‌نك تقسيمات ملكيه‌سنده لهستان اسمنك محلى اولميوب ، بو مملكت روسيه‌نك ديكر ايالتلرندن فرقسز صورتده اداره اولنور اون ايالته منقسمدر. ٥٠°٣′ ايله ٥٥°٥′٤٥″ عرض شمالى و١٥°٢٠′ ايله ٢١°٥٥′ طول شرقى آره‌لرنده ممتد اولوب، شرقدن غربه بويى ٦١٠ وشمالدن جنوبه اكى ٤٠٤ كيلومتره‌در. مساحهٔ سطحيه‌سى ١٢٧٣١٩ مربع كيلومتره واهاليسى ٩٣٢٥٢٨٣ كشيدر.

پولونيه اسمى دخى اسلاو لساننده دلالت ايتديكى اوزره، لهستان عموميت اوزره آزمتموج وواسع براوه‌دن عبارت اولوب ، حذاى بحردن ارتفاعى ٩٠ ايله ١٣٥ متره آره‌سنده‌در ؛ يالكز شمال جهتنده ١٨٥ و ٢١٠ متره ارتفاعلرينه‌قدر چيقار ؛ ومنتهاى جنوبنده (قارپات) سلسلهٔ جبالنك

اتکری حکمنده اوله‌رق ٢٤٠ و ٣٠٠ متره‌قدر
مرتفع بعض تپه‌لر بولنیور . میاه جاریه‌سی چوق
اولوب، مملکت بالطبع دکیزی مائله‌سنده کائندر.
اك بیوك ایرماغی (ویستوله) در، که غالیچیاده
قارپات طاغلرندن نبعانله ، برمدت لهستانك او
جهتدن حدودینی تفریق ایتمك اوزره، شرق‌شمالی‌یه
طوغری آقدقدن‌وصاغدن یعنی غالیچیاطوپراغندن
برچوق چایلر آلدقدن صکره ، شماله وبعده‌شمال
غربی‌یه طوغری دونوب، صرف لهستان طوپراغی
ایچنده جریان، و صاغدن (ویپرز)، صولدن
(پیلیقه) یی ودیکر برچوق چایلر اخذ ایله لهستانك
مرکزی اولان (وارشووه) شهری ایچندن
کچدکدن صکره، صاغدن کلن وکندیسندن بیوك
اولان (بوغ) نهریله برلشیر ، و اونك استقامتنه
تابع اوله‌رق، شمالدن کلن (وقره) نهرینی دخی
اخذ ایله، غربه وبعده غرب‌شمالی‌یه طوغری آقه.
رق، پروسیه‌یه داخل اولور. مذکور (بوغ) نهرینك
دخی تابعلری چوق اولوب، اك بیوکاری مملکتك
شمال شرق قسمنی اروا ایدن وحدود شمالیه‌سنده‌کی
ارتفاعلردن اینن برچوق چایلر آلان (نارف)
نهریدر. لهستانك یالکز غرب جنوبی کوشه‌سی
ویستوله حوضه‌سنك خارجنده اولوب، بو جهتده
آقان و ابتدا جنوبدن شماله بعده شرقدن غربه
آقان (وارته) نهری صاغدن برقاچ چای اخذ ایله،
(اودر) ایرماغنه دوکلمك اوزره، پروسیه‌یه داخل
اولور. (نیمن) ایرماغی دخی لهستانك منتهای شرق
شمالی حدودینی تفریق ایله، صولدن یعنی لهستان
طوپراغندن برقاچ چای آلیر . کوللری چوق
ایسه‌ده، جمله‌سی کوچك اولوب، مجموعنك مساحهٔ
سطحیه‌لری ٣٦٥ مربع کیلومتره‌یه بالغ اولور.

هواجه و هر خصوصجه لهستان آوروپای
غربی ایله روسیه آره‌سنده اولوب، هواسی رو.
سیه‌دن معتدل وآوروپادن سرتجه‌در. یازین‌وسطی
درجهٔ حرارتی ١٧ وقیشین صفردن یوقاری ٢
اولوب، قیشین تحت الصفر ٢٠ درکه‌یه قدراینديکی
اولور؛ وانهاری ایکی اوچ آی منجمد بولنور .
مع هذا چوق قار یاغماز ؛ لکن هواسی پك سریع
التحول واطرادسز اولوب، رطوبتی ونهر وکوللرك
کنارلرنده‌کی بطاقلقلردن قالقان تبخرات‌جیادت هوایی
اخلال ایدیور. محصولات ونباتاتجه دخی روسیه
ایله غربی آوروپا آره‌سنده اولوب ، بو جهتجه
روسیه‌دن زیاده آلمانیه‌یه مشابهدر. طوپراغی
اکثریت اوزره اینجه قومله قاریشیق بالچیقدن
عبارت اولوب ، یره درت بش محصول ویرر .
باشلیجه محصولاتی: یولاف، چاودار، آرپه، بغدای،
مصر، پتاته، پنجار، شربتجی اوتی، کنویر، کتن،
توتون وسائره‌دن عبارتدر. سنوی حاصل اولان
ذخایر تقریباً ٤٥ ملیون یکی قنطار مقدارنده
اولوب، بونك آنجق طقوزده بری بغدایدر. اك
کثرتلی ذخیره‌سی چاودار ایله یولافدر. پتاته‌محصولی
دخی ٤٠ ملیون قنطاری متجاوز اولوب، برخیلی
مقداری اسپرتو اخراجنده مستعملدر . اراضیٔ
مزروعه‌سی‌عموم اراضیسنك یوزده ٥٥ ی نسبتنده
اولوب، یوزده ٢٥ ی اورمان ، ١٠ ی چایر و
مرعی ودیکری اراضیٔ خالیه وسائره‌در. اور.
مانلرندن شمال جهتنده‌کیلرك اکثر اشجاری چام
وسائر جهتده‌کیلرك میشه، کورکن، قره‌آغاج، قاین
آغاجی، دیش بوداق، آقچه‌آغاج وسائر اشجاردن
عبارتدر. هر طرفنده وعلی‌الخصوص جهت جنوبیه.
سنده اشجار مثمره‌سی چوق اولوب، الما، اریك،
کراز، شفتالی وسائر میوه‌لر حاصل اولور . باغ
یتیشدیرمکه دخی سعی ایتمشلرسه‌ده، شمدی‌یه قدر
ایی بر نتیجه آلنه‌مامشدر. سبزه باغچه‌لری چوقدر.
معادندن اك بول بولنانی دمیراولوب، چنقو وقلای
دخی چیقار. وقتیله چیقارلمش‌اولان باقیرمعدنلری
ایسه متروکدر. کمور معدنی پك چوقدر. مرمر،
دکرمن طاشی، آلچی و سائره اوجاقلری وبعض
جهتلرنده کوکورد وکهربا دخی بولنور. پروسیه
حدودی قربنده بعض میاه معدنیه‌سی‌ده واردر.
حیوانات اهلیه یتیشدرمکه اهالینك سعی زیاده
اولوب، مملکتده تقریباً ½ ٤ ملیون قیون، ½ ٢
ملیون صیغیر و ١ ملیون بیکیر بولنور. قیونلرینك
نصفندن زیاده‌سی‌اینجه وبموشاق تویلیدر. بیکیرلری
اورته بویلی اولوب، قوتلی وکوزل یورویشلیدر .
صیغیرلری ایری وکوزلدر. آریلری چوق اولوب،
علی‌الخصوص جنوب جهتنده خیلی بال چیقار .
ویستوله‌ده وسائر انهارده بالیق چوقدر. حیوانات
وحشیه‌سنه کلنجه، وقتیله او جهتده کثرتلی بولنمش

اولان يبان اوكوزلريله كييك وسمور كبي حيوانات منقرض اولوب، شمديكى حالده طوموز، قورت، تيلكى، طاوشان، آطه طاوشانى، بوزآيى وسائره بولنور. طيورى ١٥٠ جنسه بالغ اولور. اور. مانلرده يبانى حالنده آريلر پك چوق اولوب، بر جنس ميشه ياپراغى اوزرنده براقديغى يمورطه‌سى برنوع قرمز تشكيل ايدن بر بوجك دخى واردر.

لهستان قرن سابق ميلاديده صرف زراعت يرى اولوب، صنايعى هيچ حكمنده ايكن، او وقتدن برى بو مملكتده صنايع خارق العاده بر صورتده ترقى ايدوب، بوكونكى كونده لهستان صنايعجه روسيه‌نك الك ايلرى بولنان يريدر؛ حتى بو صوك يكرمى سنه ظرفنده فابريقه‌لرك عددى تضاعف ايتمش، وايچلرنده ايشلين عمله‌نك مقدارى مقدار سابقنك اوچ مثلى اولمش، ومعمولاتك قيمت مجموعه‌سى درت قات اولمشدر. بو ترقياته الك باشلى سبب كمور معدننك كثرتيله تأسيس اولنان تجارت بانقه‌سى وروسيه‌نك صنايع محليه‌نك ترقيسنه الويريشلى اولان كمرك تعرفه‌لرى اولمشدر. الك باشلى فابريقه‌لرى: پاموق وبوك وكتن، منسوجات، اسپرتو ومسكرات، شكر، زراعت ماكينه‌لرى فابريقه‌لريله دميرخانه‌لر، دوكمخانه‌لر، دكرمنلر، دباغخانه‌لر، طوغله وكرميت خانه‌لر وسائره‌در. صنايعجه الك برنجى مركزلرى وارشووه شهريله (لوچ) قصبه‌سيدر. محصولات ارضيه وحيوانات ايله معمولات صناعيه‌نك كثرتنه انضمام ايدن وسائط نقليه‌نك مكمليتى و دمير يوللرله سير سفائنه صالح نهرلرى لهستانك تجارتنى تسهيل ايتمكله، بو جهتجه دخى بو مملكت روسيه‌نك الك ايلرى بولنان يريدر.

مقدارى يوقاريده ذكر اولنان اهاليسندن تقريباً ثلثانى لهلى، بر مليونى متجاوز مقدارى يهودى وقصورى ليتوآن، روس، آلمان و سائره‌در. مذهبجه لهليلرله ليتوآنلر عموميت اوزره قتوليك، روسلر اورتودوقس وآلمانلر پروتستان اولوب، ١٠٠٠ قدرده مسلمان واردر. آنجق لهليلر يالكز لهستانه منحصر اولميوب، آوستريانك غاليچيا خطه‌سنده ٣ مليونى متجاوز، پروسيه‌نك شرقى وغربى پروسيه ايله پوزن و سيلزيه ايالتلرنده ٣ مليونه قريب و روسيه‌نك ايالات غربيه‌سنده دخى ١ ½ مليون قدر، كه جمعاً ½ ٧ مليون اهلى بولنمغله، آوروپاده موجود لهليلرك مقدار عموميسى ½ ١٣ مليونه بالغ اولور. لهليلر اسلاو زمره‌سنك الك خالص جنسى وسائر اقواملە اختلاط ايتمه‌مش اولانلرى وعلى الخصوص زادكان صنفى اولدقجه بويلى، كوزل اندامل، توانا واكثريت اوزره صارى ويا كستانه صاچلى آدملردر. ذكى، جسور ونازك آدملر اولوب، بو صفتلريله بحق شمال فرانسزلرى اسميله شهرت بولمشلردر. آنجق زادكان صنفنك كبر ونخوتى وصنوف سفليه‌يه عادتا حيوان نظريله باقه‌لريله ايش وصنعته تنزل ايتميه‌رك اكلنجه‌يه حصر اوقات ايتملرى، وزادكاندن اولميانلرك ذلت وحقارته آلیشوب وقار و حيثيتدن محروم قالملرى هر ايكى طرف ايچون مضر اولوب، اصل لهستانك محونى انتاج ايدن بو حالدر، كه شمدى زادكانلغك پك او قدر حكمى قالمديغى حالده، ينه اخلاق عموميه‌دن زائل اولەمامقده، وآلمانلرله يهوديلرك لهليلردن زياده چاليشملريله ثروت مملكتك قسم اعظمنك بونلرك الينه كچمسنه سبب اولمقده‌در. له لسانى چه و واندلسانلريله برابر اسلاو السنه‌سنك غربى طاقمنى تشكيل ايتمكله، اساساً روسجه‌دن چوق فرقلى اولديغى كبى، اوته‌دن برى لاتين وآلمان لسانلرندن برچوق الفاظ وتعبيرات دخى آلمش اولديغندن، برقات دها روس لساننـدن آيرلمش؛ وفنى وادبى كنيش برلسان حكمنه كچمشدر. مع هذا له ادبياتى اسكى اولميوب، وقتيله لهليلر لاتينجه‌يى لسان فنى وادبى اتخاذ ايتدكلرندن، آنجق قرن سابق اواخرنده لهليلر بيننده كندى لسانلرنده يازمش بعض بيوك ادبا و شعرا يتيشمش؛ و او وقتدن له ادبياتى تأسس ايدوب، بو آز مدت ظرفنده چوق ترقى ايتمشدر. لهليلر روسلرله بلغار وصربلرك قوللاندقلرى (كيريل) حرفلرينى قوللانميوب، چهليلر وخرواتلر وسائر قتوليك اسلاولر كبى لاتين خطنى استعمال ايتمكده‌درلر. معارفى پك او قدر ايلرى اولميوب، وارشووه‌ده بر دار الفنون، بر بيطار مكتبى، زادكان قيزلرينه مخصوص بر مكتب وسائر بعض مكاتب عاليه موجوددر. اون اوچ سنه اول اولان بر استاتستيقه كوره، بتون لهستانده ٣٧٣٤ مكتب موجود اولوب، ٧٦٤٩٦ سى اناث اولمق اوزره، ٢٢٢٤٢٢ شاكردانى وار

ایدی . مکاتب مذکوره‌دن ۲۷ سی ذکور و ۲۷ سی اناث رشدیه و اعدادیه‌لری، ۳ ی مکاتب خصوصیه وقصوری مکاتب ابتدائیه‌دن عبارتدر . روس حکومتنك لهٔ لسان وادبیاتنك ممکن مرتبه‌ده ترقیسنی منع ایله لهلیلری روسلاشدیرمغه جهد وغیرت ایتدیکی معلومدر. مملکتك تقسیماتی وهر ایالتك مساحهٔ سطحیه‌سیله مقدار اهالیسی «روسیه» ماده‌سنده مذکور اولمغله تکرارینه حاجت یوقدر.

لهستان زمان قدیمده جرمان واسکیت اقوامنك ساکن اولدقلری یرلر یاننده مجهول بر یر اولوب، آلتنجی ویدنجی قرن میلادیده اسلاولرك حرکات عمومیه‌سی صره‌سنده (له) یاخود (لخ) اسمیله برقوم دخی او طرفه کلوب، یرلشمش؛ ومتعاقباً بونلر، یرلرینك اووه اولمسندن طولایی، «اووه‌لی» معناسیله (پولن) ویا (پولونه) اسمیله شهرت بولمشلرایدی. کیده‌رك بونلر بینلرنده بر نوع حکومت تشکیل ایدوب، حکمدارلرندن برنجی (میسیسلاس) ۹۶۶ تاریخنده خرستیانلغی قبول، وتبعه‌سنی‌ده بو دینه ادخال ایده‌رك، بو مناسبتله آلمانیه وروما ایله‌مناسباته کیریشمکله، بر دولت عداولنمغه باشلامشیدی. آنجق قراللرك ملکی اولادلری بیننده تقسیم ایتمك عادت مضره‌سنه تبعیت ایتمکله، مملکتك کیتدکجه کوچك حکومتلره تقسیم اولنمسی لهستانك قوتنی امحا ایده‌رك، زادکانك پك زیاده نفوذ قزانمسنی وبربرینی متعاقب داخلی فسادلر ظهورینی موجب اولمشدی. اون اوچنجی قرن میلادی اواسطنده تام بو تفرقه‌لرك اوکی آلنه‌جغی زمان مغوللر ظهور ایدوب، چنکیز خانك عسکری لهستانی نهب وتخریب ایتمش؛ وقرن مذکور اواخرنده یکیدن داخلی فسادلر اویانمش ایدی. نهایت جوجه ولادیسلاس ایله اوچنجی قازیمیرك زمانلرنده لهستان اسکی قوتنی استرداد ایده بیلمش؛ ومرقوم قازیمیرك وفاتیله (پیاست) سلاله‌سی منقرض اولوب، بونك دامادی (بیوك لویی) تخته چیقمه، مجارستان ایله لهستان برلشمش ایسه‌ده، بونك وفاتنده قالان ایکی قیزندن بری لهستانه ودیکری مجارستانه قرالیچه اولمغله، یکیدن مجارستان آیرلمش؛ ولهستان قرالیچه‌سی اولان (هدویجه) لیتوآنیه بیوك دوقه‌سی (یاکلون)ه وارمغله، لهستان ایله لیتوآنیه برلشوب، ۱۳۸۶ تاریخنده حاصل اولان بو اتحاد دولتك اراضیسنی ایکی قات ایتمکله، اشبو (یاکلون) سلاله‌سنك حکم سوردیکی زمان ایله اوندن اولکی ۸۰ سنه یعنی ۱۳۰۶ دن ۱۵۷۲ تاریخنه‌دك اولان ۲۶۶ سنه‌لك مدت لهستانك اك پارلاق دوریدر. بو دورده لهستان قراللری شرقی وغربی پروسیه ایله لیوونیه و قورلانده وسائر یرلری دخی الحاق ایده‌رك، بالطیق سواحلندن قره دکیز سواحلنه‌دك ممتد واهالیسی ۱۵ ملیونه بالغ اولوردی. لهستان قراللری ویا خاندانلری اعضاسندن بعضیسی دفعاتله چهستانه، مجارستانه وسائر یرلره دخی حکمفرما اولمشلردی. تاتار خانلرینك وبعده دولت عثمانیه‌نك قره دکیز جهتندن لهستانله همحدود اولمسی وعلی‌الخصوص عثمانلیلرك دفعاتله لهستانك ایچنه دخوللری لهستانك قوتنی کسر ایتمه‌مشدیسه‌ده، زادکانك کیتدکجه کسب قوت ایتملری حکومت مرکزیه‌ده قوت قالمامسنی انتاج ایدوب، نهایت (یاکلون) سلاله‌سنك اخیری اولان (سجیسموند اوکوست)ك ارکك وارثی اولمدیغنه بناءً، برخلف انتخابیچون زادکانی مذاکره‌یه دعوت ایتمسی امثال اولوب، فیمابعد قراللر انتخاب ایله تعیین اولنمق عادت اولمش؛ وبو ایسه درەبکلکی اصولنك ترقیسیله دولتك ضعف و تفرقه‌یه دوشورلمسنی موجب اولوب، ۱۵۷۳ تاریخندن اعتباراً کوندن کونه تدنی‌یه باشلامشدی. مع‌هذا اون یدنجی قرن میلادی اوائلنده لهلیلر ساخته دیمترینك خروجیله روسیه‌ده ایشلرك هرج ومرج اولمسندن بالاستفاده، موسقوه‌یی ضبط ایده‌رك، روسیه‌یی لیوونیه‌یی ودها برچوق یرلر ترکنه مجبور ایتمشلر ایدی. آنجق بو ایکنجی دور چوق سورمیوب، قرن مذکور اواسطنده لیوونیه ایله روسیه‌دن آلمش اولدیغی دیکر یرلری ترکه مجبور اولدقدن بشقه شرقی پروسیه اوزرینه اولان متبوعیت حقندن دخی واز کچمکه مجبور اولمشدی. لهستان جنراللرندن مشهور (سوبیسکی) نك ۱۶۸۳ ده ویانه‌یی محاصره ایتمش اولان عثمانلی عسکرینه مقاومتی بر آرەلق لهستانه بر دور اقبال آچمش ایسه‌ده، مملکتك حال داخلیسی بوندن دخی استفاده‌یه مجال براقامش؛ ومتعاقباً (سوبیسکی) موسقوه معاهده‌سنی امضا ایده‌رك، پودولیه‌یی وکیف شهرینی روسیه‌یه ترك

ايتمشدی. لهستان قرالنك انتخابندن طولايی بيوك پترو ايله اسوج قرالی آره‌سنده وقوعبولان محاربات لهستانك بسبتون ضعفنی موجب اولوب، ١٧٦٤ ده روسيه ايمپراطوريچه‌سی قاترينه بوندن وآوروپانك مشغوليتندن بالاستفاده، اسكی دوستی اولان (استانيلاس پونياتووسكی)يی لهستان قراللغنه نصب ايتمش؛ ودرت سنه صكره لهستانده روسيه‌نك نفوذينه قارشی بر اتفاق تشكل ايدوب، باب عالی ايله فرانسه قرالی اون بشنجی لويی بو اتفاقی تأكيد وتقويه ايتمشلرسه‌ده، فرانسه‌ده باش وكالتك تبدلی ودولت عثمانيه ايله روسيه آره‌سنده وقوع بولان محاربه بوايكی دولتك امدادينه مجال براقامغله، لهليلرك اتفاقی برشيئه مقتدر اوله‌ميوب، ١٧٧٢ تاريخنده لهستانك برنجی مقاسمه‌سنه تشبث اولنمشدی. بو مقاسمه‌ده اوونيه ايله ليتوآنلرك وقتيله روسيه‌دن ضبط ايتمش اولدقلری يرلرك جمله‌سی روسيه‌يه، غاليچيه‌نك قسم شرقيسی آوستريايه، پروسيه‌نك لهستانه تابع اولان يرلری‌ده براندبورغ خاندانه يعنی شمديكی پروسيه قراللغنه دوشمشيدی. قالان قسمنه ينه لهستان قراللغی نامی وېرلمش ايسه‌ده، حقيقتده روسيه‌نك بر ايالتی حكمنه كچمشيدی. ١٧٩٠ ده لهليلر اسوج قراليله دولت عثمانيه‌نك روسيه ايله اولان محاربه‌سندن بالاستفاده، روسيه‌نك تسلطنی دفع ايله حكيمانه بر قانون وضع ايتمشلرسه‌ده، روسيه دولتی لهليلر بيننده تفرقه دوشوروب، ظهور ايدن فساد داخليدن بالاستفاده، ١٧٩٣ ده بر ايكنجی مقاسمه‌يه تشبث ايتمشدی، كه بونده لهستانك شرق جهتندن ٦ ايالتی روسيه، وغرب وشمال جهتندن برچوق يرلری پروسيه آليوردی. بر سنه صكره لهليلر يكدن قيام ايدوب، لهلی (قوشيقوسقو) فوق‌العاده جسارت كوسترمش ومردانه مقاومت ايتمش ايسه‌ده، عاقبت مغلوب اولوب، ١٧٩٥ ده دول ثلثه بيننده لهستانك اوچنجی وصوك مقاسمه‌سی اجرا اولنه‌رق، لهستانك آوروپا خريطه‌سندن بسبتون اسمی رفع اولنمشدر. بو وجهله ١٢ سنه كچدكدن صكره ١٨٠٧ ده بيوك ناپولیون، اسكی لهستان قراللغنك ايكی خمسندن عبارت اولمق اوزره، وارشووه بيوك دوقه‌لغی ناميله بر له حكومتی تشكيل ايتمش ايسه‌ده، ١٨١٥ ده ناپوليونك سقوطی اوزرينه، بو حكومت دخی لغو اولنه‌رق، قسم غربيسی پروسيه وقسم شرقيسی روسيه طرفندن ضبط اولنمش؛ ويالكز قراقوويه شهريله جوارلری بركوچك جمهوريت حالنه قونمش ايسه‌ده، بو دخی ١٨٤٦ ده آوستريا طرفندن ضبطله، غاليچيه‌يه الحاق اولنمشدر. روسيه‌يه كچن قسم اعظمی بر مدت ينه لهستان (يعنی پولونيه) نامنی و بعض امتيازات محافظه ايتمش ايسه‌ده، لهليلرك واقع اولان متعدد قياملری اوزرينه، نامی وامتيازاتی دخی لغو، ولهليلردن بر چوق آدملر سيبريه‌يه نفی اولنه‌رق، مكاتبه دخی روس لسانی ادخال ايدلمش؛ والحاصل لهستانك روسلاشديرلمسيچون هر نوع اجراآت شدتكارانه‌يه تشبث اولنمشدر.

لهستان دولتنك حكمدارلری اساميسيله تاريخ قعودلری بروجه آتيدر:

(١ . زمان قديم)

	ميلادی
له	٥٠١
وانده	٥٤٠
قراقوس	٦٠٠
برنجی پرزميسلاس	١٥٠
ايكنجی له	٨٠٤
اوچنجی له	٨١٠
برنجی پوپيل	٨١٥
ايكنجی پوپيل	٨٣٠
فترت	٨٤٠ الی ٨٤٢

(٢ . پياست سلاله‌سی)

پياست (لهستان دوقه‌سی)	٨٤٢
زيوويت	٨٦٠
دردنجی له	٨٩٢
زيعوميسلاس	٩١٣
برنجی مياسيسلاس	١٠٢٥
برنجی پولسلاس (مرال)	٩٩٢
ايكنجی مياسيسلاس	١٠٢٥
اوتون وماسلاو	١٠٣٢
فترت	١٠٣٧ الی ١٠٤٢
برنجی قازيمير	١٠٤٢
ايكنجی بولسلاس	١٠٥٨
برنجی ولاديسلاس	١٠٨١
اوچنجی بولسلاس	١١٠٢
اربينيی	١١٠٧
ايكنجی ولاديسلاس	١١٣٨
دردنجی بولسلاس	١١٤٦
اوچنجی مياسيسلاس	١١٧٣
ايكنجی قازيمير	١١٧٧
بشنجی له (آق)	١١٩٤
« ايله اوچنجی مياسيسلاس	١١٩٩
« ايله اوچنجی ولاديسلاس	١٢٠٢
« يالكز	١٢٠٧
بشنجی بولسلاس	١٢٢٧
آلتنجی له (قره)	١٢٨٩
ايكنجی پريزميسلاس	١٢٩٠
دردنجی ولاديسلاس (جوجه)	١٢٩٥
چهلی ونسسلاس	١٣٠٠
دردنجی ولاديسلاس (ثانياً)	١٣٠٤
اوچنجی قازيمير (بيوك)	١٣٣٣

(٣ . آنژو سلاله‌سی)

بيوك اويی	١٣٧٠
ماريه ايله هدويجه	١٣٨٣
يالكز هدويجه	١٣٨٤

(٤ . ياكلون سلاله‌سی)

بشنجی ولاديسلاس ياكلون ايله هدويجه	١٣٨٦
آلتنجی ولاديسلاس	١٤٣٤
دردنجی قازيمير (ژان البر)	١٤٤٥
برنجی آلكساندر	١٥٠١
برنجی سجيسموند	١٥٠٦
سجيسموند اوكوست (برنجی)	١٥٤٨

(٥ . منتخب پرنسلر)

والوآلی هنری	١٥٧٣
استفان باتوری،	١٥٧٥
اوچنجی سجیسموند واسه	١٥٨٧
یدنجی ولادیسلاس »	١٦٣٢
ژان قازمیر	١٦٤٩
میشل قوریبوت ویسنودیسکی	١٦٦٩
اوچنجی ژان سوبیسکی	١٦٧٤

(٦ . صاقسون دوری)

ایکنجی اوکوست	١٦٩٧
استانیسلاس لسینسکی	١٧٠٤
ایکنجی اوکوست (ثانیاً)	١٧٠٩
اوچنجی اوکوست	١٧٣٣
ایکنجی استانیسلاس پونیاتووسکی	١٧٦٤
الی	١١٩٥

لیا (Lia) حضرت یعقوبك زوجه‌سی و روبیل، شمعون، لاوی، یهودا، اساحر وزابلونك والده‌سیدر. حضرت یعقوب بونك کوچك همشیره‌سی (راحل)ی طلب ایتمش ایکن، پدری طرفندن لیا ویرلمشیدی.

لیانغ چئو (Liang Tcheou) چینك شمال غربی جهتنده واقع (قان‌سو) ایالتنده و (لان‌چئو) نك ٢٤٠ کیلومتره شمال غربیسنده ومشهور سدك ٢٠ کیلومتره غربنده اوله‌رق ٣٧°٣٥′ عرض شمالی ایله ٩٩°٤٥′ طول شرقیده واقع سنجاق مرکزی بر شهر اولوب، ١٠٠٠٠٠ اهالیسی، تمیز وکنیش سوقاقلری، خیلی استحکاماتی، ایشلك تجارتی و اطرافنده منبت وواسع بر اووه‌سی واردر.

لیائوتونغ (Liao-Toung, Chin-King) ونام دیکرله شین کینغ چینك شمال شرقی ایالاتندن اولوب، مانچوریه‌نك منتهای جنوبی قسمندن عبارتدر. پچیلی کورفزینك شمالنده واقع همنامی اولان قویك اطرافیله بو قویی (قوره) قویندن آیران بر شبه جزیره‌دن عبارت اولوب، شرقاً (قوره) ایله، شمالاً مانچوریه‌نك ژیرینغ ایالتیله، غرباً پچیلی ایالتیله، جنوباً دخی پچیلی کورفزیله محدود اولدیغی حالده، ٣٨°٤٠′ ایله ٤٢°٤٠′ عرض شمالی و ١١٧° ایله ١١٢°٥٠′ طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولور. مساحهٔ سطحیه‌سی ١١٠٠٠٠ مربع کیلومتره اولوب، اهالیسنك مقداری ٦ ایله ٩ ملیون آره‌لرنده تخمین اولنمقده‌در. مرکزی اولان (موقدن) شهرینك ١٨٠٠٠٠ اهالیسی واردر. (ینغ چه) اسمیله بر اسکله‌سی وقوره حدودنده (تاقوشان) اسمیله بر شهری اولوب، هر بری ٤٠٠٠٠ اهالی ایله مسکوندر. شرق وغرب جهتی طاغلق اولوب، اورته‌سنده ٤٥٠ کیلومتره کنیش و ١٥٠٠ متره اوزون بر اووه بولنیور، که اورته‌سندن (لیائوهو) ایرماغی آقیور. بو ایرماق (شاره مورن) اسمیله مغولستاندن کلوب، بر خیلی مسافه‌ده چین ایله مغولستان حدودینی آییریر. مجراسنك آشاغیکی ١٨٠٠ کیلومتره‌لکی سیر سفائنه صالحدر. هواسی معتدل وصاغلام ایسه‌ده، تحولاتی زیاده اولوب، یازین حرارت ٣٢ درجه‌یه قدر چیقار، وقیشین تحت الصفر ٢٢ درکه‌یه قدر اینر. اووه جهتنك طوپراغی پك منبت ویاغمورلری پك چوق اولوب، ذخایر متنوعه ایله پرنج، پاموق، چیویت، توتون، خشخاش، پتاته وسائر محصولاتی احتیاجات محلیه‌دن زیاده اولمغله، خیلی مقداریده اخراج اولنور. وقتیله اورمانلری وحیوانات وحشیه‌سی پك چوق ایکن، شمدی آزالوب، حیوانات اهلیه‌سی وعلی الخصوص قیون، صیغیر وطوموزلری کیتدکجه چوغالمقده‌در. کمور ودمیر معدنلری چوق اولوب، باقیر، آلتون وقورشون معدنلری‌ده آز مقدارده بولنور. بو ایالت اونه‌دن بری مانجولرك وسائر اقوام تاتاریه‌نك چینه دخوللرینك قپوسی حکمنده بولندیغندن، چین دولتی بو ایالتی ادارهٔ عسکریه تحتنده طوتوب، مغول عسکرینك دخی مرکز تجمعی بو ایالتدر. اهالیسی مانجو ایله چینلیدن مرکب اولوب، چین لسانیله متکلمدرلر؛ وپااکثر خانه‌لرینك اصول معماریه‌سی مانجو قاعده‌سنه تابعدر.

لیائوهو (Liao-Ho) چینك شمال شرقی جهتنده آقان (شاره مورن) یاخود (سیرا مورن) ایرماغی مجراسنك آشاغی قسمنه یعنی (لیائوتونغ) ایالتی داخلنده‌کی قسمنه ویریلن اسمدر. [مادهٔ آنفه‌یه مراجعت.]

لیائو یانغ (Liao-Yang) چینك لیائوتونغ ایالتنده و(موقدن) ك ٦٠ کیلومتره جنوب غربیسنده بر شهر اولوب، ٨٠٠٠٠ اهالیسی، استحکاماتی، یوکسك بر بتخانه‌سی وجوارلرنده پك مقبول پاموق محصولاتی واردر.

لیبا (Liba) آفریقای جنوبینك وسطلرنده بیوك بر نهردر، که ١١° عرض جنوبی ایله ٢٠°٤٠′ طول شرقیده (زامبز) ایله (قونغو) حوضه‌لری بیننده‌کی ارتفاعلردن نبعانله، جنوب

غربی‌یه، بعده جنوبه ونهایت جنوب شرقی‌یه طوغری
آقه‌رق، ٥٢ً ١٠َ ٢٤° عرض جنوبیده (زامبز)
ایرماغنه دوکیلور. تابعلری چوقدر. مذکور
ایرماغه وصولنده واسع چایرلر ایچنده تأنی ایله
آقار، وصونی سیاهمتراق کورینور.

— بو اسمله آفریقای وسطینك ٣٠َ ٤° عرض
شمالی ایله ١٥° طول شرقی جهتنده‌کی اراضیٔ
مجهوله‌ده وباکرمینك جنوبنده دخی برکول اولدیغی
مروی اولوب، هنوز کشف وفناً تعیین اولنمامشدر.

لیبانیوس (Libanius) یونان قدیم مشاهیر علماسندن اولوب،
٣١٤ تاریخ میلادیسنده آنطاکیه‌ده طوغمش؛
وشهر مذکور ایله قسطنطینیه ونیقومدیه (یعنی
ازمید) ده تدریس ایدوب، کندیسی بت پرست
اولدیغی حالده، خرستیانلرك اعزه‌سندن (آی‌واسیل)
ایله (یانی خریسو-توم) جملهٔ تلامذه‌سندن بولنمشدر.
ایمپراطور (یولیوس) کندیسنی چوق سووب،
بعض مناصب عالیه‌یه نصب ایتمك ایستدیکی حالده،
کندیسی ایستمیوب، قناعتکارانه یاشامغی ترجیح
ایتمش؛ ومع هذا حسودلرك افتراسنه اوغرایوب،
سحارلقله اتهام اولنه‌رق، نفی اولنمش؛ و ٣٩٠
تاریخلرنده آنطاکیه‌ده وفات ایتمشدر. نطقلری
وسائر بعض آثاری موجود اولوب، فصاحتی درجهٔ
کالده‌در.

لیباو (Libau, Libava) ویا لیباوه روسیه‌نك قورلانده خطه‌سنده
وبالطیق دکیزی ساحلنده اوله‌رق، (میتاوه) نك
١٦٥ کیلومتره غربنده بر قصبه اولوب، ١٠٠٠٠
اهالیسی وصاغلام لیمانی واردر.

لیبتره (Libethra) اسکی ماکدونیه‌نك (پیاریه) خطه‌سنده وترمایبق (یعنی
سلانیك) کورفزی ساحلنده اوله‌رق (اولیمپوس)
طاغی قربنده قدیم بر قصبه اولوب، شاعر
(اورفیوس) ك مزارینی حاوی اولمغله مشهور
ایدی.

— بو اسمله یونانك (بیوتیا) خطه‌سنده دخی
مشهور بر چشمه اولوب، اساطیر یونانیه‌ده علوم
وصنایع حامیه‌لری اولان (موسه) نام پریلره
مخصوص ومنسوب عد اولنوردی.

لیبریا (Libéria) آفریقانك ساحل غر-بیسنده وشمالی کینه‌نك منتهای
غربنده آمریقالیلرك سعیله، اورادن کله زنجیلره
مخصوص اولمق اوزره، تشکیل اولنمش بر جمهو-
ریت اولوب، ٦° عرض شمالی خطنك برآز
اوستنده واقع (یونق) نهری منصبندن ٤٥َ ٤°
عرض شمالی ایله ٩° طول غربیده واقع (پالماس)
بورننه قدر ممتد اولور. بو وجهله ساحلی ٦٠٠
کیلومترویه قریب اوزون اولوب، ایچری‌یه طوغری
وسعتی تقسیم میاه خطی تشکیل ایدن ارتفاعلره
قدر اعتبار اولندیغی حالده، ١٣٠ کیلومترویه
بالغ اولور. اخیراً بو جمهوریته الحاق اولنان
(مدینه) حکومتی داخل حساب اولمدیغی حالده،
مساحهٔ سطحیه‌سی ٨٥ ٣٦٠ مربع کیلو متره
واهالیسی ٨١٨ ٠٠٠ و حکومت مذکوره ایله
برابر ١ ٤١٨ ٠٠٠ کشیدر. اصل آمریقادن
کتیریلان زنجیلر ١٧ ٠٠٠ کشی راده‌لرنده اولوب،
سائرلری یرلیدر. ساحلی آزکیرنتیلی وچیقنتیلی
اولوب، مع هذا بر قاچ کوزل لیمانی واردر. ساحله
قریب وساحل ایله متوازیاً بر صره بطاقاقلر ممتد
اولور، که مواسمه کوره توسع ایدوب، نهرلرك
فیضانی زمانلرنده پك آز فاصله‌لی بر دکیز صورتنه
کیرر بو بطاقلقلرك ایچ طرفنده بر صره تپه‌لر ممتد
اولور، که مملکتك اك کوزل و اك منبت یرلری
اورالری اولوب، آمریقادن کلش اولان زنجیلر
باشلیجه بو طبقه‌ده یرلشمشلردر. بونك دها ایچ
طرفنده بالطه کورمه‌مش اورمانلرله مستور طاغلر
وبونلرك ایلریسنده مرتفع و واسع بر طاقم یایله‌لر
بولنیور، که (مادینکه) دینان زنجیلر جنسیله مسکون
اولوب، هنوز مجهول الاحوال یرلردر.

هواسی نسبةً معتدل اولوب، بر یاغمور وبر
قوراقلق موسمی واردر. یاغمور موسمی نیساندن
تشرین ثانی‌یه وقوراقلق موسمی‌ده کانون اولدن
نیسان ابتدالرینه قدر سورر. قوراقلق موسمنده
سرین بر روزکار اسوب، درجهٔ حرارت ٣١ ی
نادراً کچر، و ٢٥ دن آشاغی اینمز. چیچك وحما
خسته‌لقلریله سائر بر چوق امراض بو مملکتده
بسبتون مجهول ومفقود اولوب، بطاقاقلر قربنده
یالکز نوبتلی صیتمه‌لر حکم سورر؛ وشدتلی صا-

جقلامەلری موجب اولورسەدە، پك مهلكدكلدر . طوپراغی منبت اولوب، اك باشلی محصولاتی واها. لیسنك باشلیجه مدار تعیشی پرنج وداریدر . قهوه مملکتك محصولات طبیعیەسندن اولوب ، برازیلیه ایله آنتیل جزایرینەواوقیانیەیه بورادن نقل ایدلمش ایکن، اهالیسی بو محصولی ایلری کتیرمکه وبوندن بحق استفادەیه مقتدر اولەمامشلردر. بوبر محصولی اوقدر چوقدر، که وقتیله مملکته «بوبرساحلی» نامی ویرلمشیدی. فیل دیشی، آلتون توزی و وزنجی اسرا دخی وقتیله آوروپالیلری جلب ایدن اخراجاتندن ایدی. آنجق بوکونکی کونده باشلیجه اخراجاتی: پالمه یاغیله شکرقامشی، جیویت، قاقاو ، پاموق واصول زرعلری خارجدن ادخال اولنمش سائر محصولاتدن عبارتدر. اورمانلرنده بویاجیلقده مستعمل برچوق آغاجلرله کوتاپرقه آغاجی بولنیور. اورمانلری پك صیق وآغاجلری پك اوزون وبرپر. لرینه کرفتدر. معادنی: دمیر، باقیر، کموروآلتوندن عبارتدر. فیل دیشلری کثرتلیدر. اورمانلرده حسابسز میمون سوریلریله طیورك انواعی وپك معجز سیوری سینکلرله سائر حشرات مضره بولنیور.

مرکزی اولان (مونرووبه) قصبەسی ساحلده اولوب، ۱۳۰۰۰ اهالی ایله مسکوندر. سکنەسی ۲۰۰۰ ایله ۷۰۰۰ آرەلرنده اولان سکز اون قصبه واسکەسی دخی واردر. بر رئیس جمهور وبر معاون ایله بش کشیدن مرکب بر هیئت وکلاسی و۸ اعضادن مرکب بر هیئت اعیانیله بر مجلس مبعوثانی واردر. مجلس مبعوثان اساساً ۱۳کشیدن مرکب اولوب، نفوسك تزاید ایدن بهر اون بیك نفریچون بر مبعوث ضم اولنور. انتخاب ایتمك حقی ۲۱ وانتخاب اولنمق صلاحیتی ۳۰ یاشنی طولدیرمش اولانلره مخصوص اولوب، کرك مبعوثانی واعیانلق وکرك مأموریتلرك جلەسی زنجیلره منحصردر. مع هذا بیاضلر دخی مملکت داخلنده اقامت وتجارت ایتمکه حردرلر. رئیس معاونی هیئت اعیانك دخی رئیسیدر؛ و رئیس جمهور، هیئت اعیانله تذکر ایتمدیجه، برشیئه قرار ویرەمز. قانونك برنجی و اك اساسلی مادەسی اسارتك لغو وممنوعیتیدر. مملکت ٤ ایالته منقسمدر. والیلر وناحیه مدیرلری وکرك حاکملر انتخابله تعیین اولنور. واردات سنویەسی ۳۵۰۰۰۰ ومصارفی ۳۳۰۰۰۰ انکلیز لیراسی رادەلرنده اولوب، باشلیجه وارداتی کمرك رسومندن عبارتدر. ۱٦ ایله ۵۰ یاشلری آرەسنده بولنان وسلاح طاشیمغه مقتدر اولان کافۀ اهالیسی عسکر اولوب، بوندن حرب زماننده ۵ آلایدن مرکب ایکی لوا عساکر ملیه تشکل ایدیور .

آمریقاده اسارتك لغوی اوزرینه حر قالان زنجیلرك کندی کندیلرینه اداره اولنمغه اقتدارلری تجربه اولنمق اوزره ، بعض انسانیت پروران طرفندن کندیلرینه مستقل بر یر ویرلمسی تصور اولنوب، بو یر انتخاب اولنمش؛ و۱۸۱۷ و۱۸۲۱ تاریخلرنده مذکورآزادلی اسرادن بر قاچ قافله نقل اولنەرق، ممالك مجتمعه مأمورلری معرفتیله بو حکومت تشکیل اولنمش؛ و۱۸٤۸ ده استقلالی آوروپا دولی طرفندن تصدیق اولنمشدر .

لیبنیچ { (Leibnitz) آلمان مشاهیر حکماسندن اولوب ، ۱٦٤٦ ده لیپسیقده طوغمش؛ و اورا دارالفنوننده تحصیل ایدوب ، فنونه انتساب ایتمکله ، بعض اصوللر وقاعدەلر کشفیله شهرت بولمش ایدی. (ماینسه) پرنسنك خدمت کتابتنه کیروب، بو وظیفەیی ایفا ایله برابر فنونله توغلدن خالی قالمامش؛ وپرنسك اوغلنك مربیسی صفتیله ۱٦۷۲ ده پارسه کیدوب، درت سنه شهر مذکورده اقامت، و باشلیجه علوم ریاضیه ایله اشتغال ایدەرك، بعض کشفیاتی اوزرینه پارس آقادمیاسی اعضالغنه قبول اولنمشدی . بعده لوندرەیه دخی کیدەرك، حسن قبول کورمش؛ وشهر مذکورك جمعیت علمیەسی اعضالغنه نائل اولمش ایدی. ۱٦۷٦ ده ماینسه پرنسنك وقوع وفاتی اوزرینه، پرونسویق وهانووره دوقەسی طرفندن جلبله، حافظ کتبی اولمش، وبر چوق سیاسی خدمتلرده دخی قوللانلمش ایدی. پرنسك امریله پرونسویق خاندانك تاریخنی یازوب، بو بابده معلومات جمعیچون بتون آلمانیایی وآوروپانك سائر طرفلرینی طولاشەرق، بو مناسبتله بر چوق آثار ومعلومات سائرەیه دخی دسترس اولمشیدی. ۱٦۸۳ تاریخندن اعتباراً لیپسیقده بر مجموعۀ فنیه

نشرینه باشلایوب، برچوق نافع شیلر میدانه قویمشیدی. بوسوئه ایله مخابره‌ده بولنوب، قتولیك ایله پروتستان مذهبلرینی توحیده چوق چالیشمش؛ وبوكا موفق اوله‌میجه، پروتستان مذاهب مختلفه‌سنی اولسون توحیده سعی ایتمش ایسه‌ده، بو بابده دخی بر نتیجه‌یه نائل اوله‌مامشدی. ١٧٠٠ تاریخنده پروسیه قرالی برلینده برآقادمیا تأسیسنه قاندیروب، كندیسی قید حیات شرطیله بونك ریاستنه نصب اولنمشدی. (درسده) ده و ویانه‌ده دخی بر ر آقادمیا تأسیس ایتدیرمكه چالیشمش ایسه‌ده، موفق اوله‌مامشدی. اختیارلغنده بیوك پترو طرفندن روسیه‌یه دعوت اولنوب، پترسبورغ آقادمیاسی تشكیل ایتمش؛ و متعاقباً آلمانیه ایمپرا. طوری آلتنجی شارل طرفندن جلب اولنه‌رق، كندیسنه بارونلق عنوانی ویرلمش، ومعاش باغلانمش ایدی. فرانسه قرالی اوندردنجی لویی طرفندن پاریسه دعوت اولنوب، فرانسه‌ده اقامتنه اصرار اولنمش ایسه‌ده، كندیسی راضی اولمیوب، هانووره‌یه عودتله، ١٧١٦ تاریخنده اوراده وفات ایتمشدر. كافهٔ علوم وفنونله ونشریات و تأسیسات علمیه ایله اشتغال ایدوب، الك زیاده علوم ریاضیه وفلسفه‌ده‌كی خدماتیله شهرت بولمشدر. نوع بشر بیننده تعاطیٔ افكار واختلاطی تزیید ایده‌جك وسائط تحریسیده دوشوندیكی شیلرك الك باشلیلرندن اولوب، عمومی برخط ایجادینه صرف ذهن ایتمشیدی. « بكا مكمل بر الفبا ویرك، سزه مكمل بر لسان ویره‌یم، مكمل برلسان ویرك، مكمل بر مدنیت ویره‌یم » سوزی جملهٔ اقوال حكیمانه‌سندندر. كلیات آثاری متعدد جلدلر اوزره نشر اولنمشدر.

لیبورنه (Libourne) فرانسه‌نك ژیرونده ایالتنده وبوردونك ٣٥ كیلو متره شمال شرقیسنده اوله‌رق (دوردونیه) ایله (ایسله) نهرلرینك ملتقاسی قربنده قضا مركزی برقصبه اولوب، ١٤٢٣٠ اهالیسی، داخلی مكتبی، كتبخانه‌سی، جمعیت علمیه‌سی، حارالری، گوزل بر كوپریسی ونهرده اسكله‌سی واردر.

لیبورنیقوس پورتوس (Liburnicus Portus) ایتا. لیاده‌كی (لیوورنو) شهرینك روماليلر زماننده‌كی اسم قدیمیدر.

لیبورنیه (Liburnie) خرواتستانك سا. حلده‌كی قسم قدیمی اولوب، (ایلیریا)دن معدود ایدی. اهالیسی كمیجیلك و قورصانلقله مشهور اولوب، پك خفیف بر نوع كمیلری وار ایدی. روما شهرنده حماللق ایدن دخی بونلر ایدی.

لیبوسه یاخود لبیسه (Libyssa) گكبوزه قصبه‌سنك اسم قدیمی اولوب، قارتاج سرداری مشهور آنیبال، نفی اولندیغی وقت، بو قصبه‌یه گلمش؛ واوراده انتحار ایتمشدی.

لیبیغ (Liebig) آلمانیانك الك مشهور كیمیاگرلرندن اولوب، كیمیای عضوینك موجدی حكمنده‌در. ١٨٠٣ ده (دار. مستاد) ده طوغوب، ١٨٧٣ ده وفات ایتمشدر. آلمانیه‌نك بر قاچ دارالفنوننده كیمیا معلملكی ایدوب، عمرینی بو فن ایله گچیرمش؛ وكیمیانك حیوانات و نباتاته وزراعته تطبیق خصوصنده پك چوق كشفیات وخدمات نافعه‌یه موفق اولمشدر. تألیفاتی اكثر السنه‌یه ترجمه اولنمشدر. كندیسنك ترتیبی اوزرینه استحضار اولنان ات خلاصه‌سی‌ده اسمیله شهرت بولمشدر.

لیبیه (Libye) اسكی یونانیلر نیلك غربنده و برقه‌نك جنوبنده‌كی چوله بو اسمی ویروب، آنجق كندیلرنجه اورالری مجهول اولدیغندن، مسماسی مبهم بر صورتده اوله‌رق، نه‌رلره‌ده قدر امتداد ایتدیكنی تعیین ایده‌مزلردی، و بعضاً بتون آفریقا قطعه‌سنه‌ده بو اسمی ویررلردی. یكی اصطلاحات جغرافیه‌ده بو اسم صحرای كبیرك ذكر اولنان قسم شرقیسنه ویریلوب، لیبیه صحراسی (Désert Libique) دیرلر. [«صحرای كبیر» ماده. سنه مراجعت بیورله.]

لیپاری (Lipari) ایتالیاده تیرنیان دكیزنده و سیچیلیه‌نك ساحل شمالیسی آچیقلرنده واقع (ائولیان) جزایرینك الك بیوكی والك مسكونی اولوب، سیچیلیه ساحلنده‌كی (میلاچو) بورونك ٧٥ كیلو متره شمال غربیسنده و قالابره ساحلنده‌كی (واتیقانو) بورونك ٧٥ كیلومتره غرب جنوبیسنده اوله‌رق، ٢٩َ ٣٩° عرض شمالی ایله ٣٦َ ١٢° طول شرقیده واقعدر. جنوبنده بولنان

(وولقان) آطه‌سندن آنجق بر کیلومتره وسعتی اولان بر طار بوغازله آیرلمشدر . بویی ۱۲ و وسطی اکی ۷ کیلومتره اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۳۲ مربع کیلومتره‌در . اراضیسی طاغلق و برکانی اولوب، سونمش برکاندن عبارت اولان (کیرقه) طاغنک ۶۰۲ متره ارتفاعی واردر . ارتفاعلری ۵۰۰ متره‌دن آشاغی دیکر بر قاچ طاغی دخی اولوب، جمله‌سی سونمش برکانلردر . اراضیسی لاو آقنتیلریله یوواردلانمش جسیم قیالردن و سونکر طاشندن عبارتدر. اطرافنده‌کی دکیز دخی اکثریا صویک اوزرنده یوزر سونکر طاشلریله مستوردر. بو طاشلردن پک چوق اخراج اولنور . برکانلری چوقدن پاتمامقده ایسه‌ده ، زلزله‌لری چوقدر . جنوب جهتنده کوکوردلی معدن صولری وقابلیجه‌لری دخی واردر . شاب دخی بولنیور . باغلری و زیتونلقلری چوق اولوب ، پک مقبول شراب و زیتون یاغی چیقار. ینه (لیپاری) اسمیله ساحل شرقیسنده بولنان قصبه زیتونلقلرله وپورتقال باغچه‌لریله محاطدر. طاغلری تپه‌لرینه‌دک ایشلنمشدر . اهالیسی ۷۷۰۰ کشیدن عبارتدر.

— مذکور (ائولیان) جزایر مجتمعه‌سنه‌ده شمدی اک زیاده لیپاری اسمی ویریلیور . بونلر ۱۳ عددنده اولوب، ۷ سی مسکوندر، که بونلرده لیپاری، استرومبولی، وولقانو، اوستیقی، فلیقودی، آلیقودی وسالینی‌در . جمله‌سنک اراضیسی برکانی اولوب، آنجق شمدیکی حالده یالکز (استرومبولی) جزیره‌سنده آره‌صره اشتعال ایدر بر برکان واردر. برکانلرندن طولایی بونلره وقتیله (وولقانی) نامی دخی ویریلیردی . اوستلرنده روزکار اکسیک اولمدیغندن، اسکی یونانیلر عندنده روزکارلر الهی زعم اولنان (ائول)ه نسبتله (ائولیان) جزایری دخی دینوردی . جمله‌سنک اهالیسی ۱۸۰۰۰ کشی‌یه بالغ اولور.

لیپستاد (Lippstadt) آلمانیاده غربی پروسیه‌نک وستفالیه ایالتنده (آرنسبرغ) سنجاغنه تابع وآرنسبرغک ۳۶ کیلو متره شمال شرقیسنده اوله‌رق (رین) ایرماغنه منصب (لیپه) نهری اوزرنده واقع قضا مرکزی بر قصبه‌اولوب، ۹۳۵۰ اهالیسی، زراعت ماکینه‌لری، جیغاره وتوتون، ایپ، طوغله وسائره فابریقه‌لریله دباغخانه‌لری وحیوانات وذخیره تجارتی واردر.

لیپسیغ (Leipzig) آلمانیه‌نک صاقسه قراللغنده ودرسده‌نک ۱۰۷ کیلو متره غرب شمالیسنده اوله‌رق ۵۱°۲۰′۱۰″ عرض شمالی ایله ۱۰°۳′۱۵″ طول شرقیده وبرقاچ چایک ملتقاسنده واقع بیوک و صورت مختاره‌ده اداره اولنور بر شهر اولوب، ۳۹۹ ۹۶۹ اهالیسی ، دار الفنونی، فنون مختلفه‌یه مخصوص وعمومی متعدد مکاتب عالیه‌سی، رصدخانه‌سی ، موزه‌سی ، تاریخ طبیعی وسائر فنون نمونه‌خانه‌لری، کیمیا و سائره عملخانه‌لری، دارالفنونه مربوط و ۳۰۰۰۰۰ جلدی حاوی کتبخانه‌سی، مکمل نباتات و حیوانات باغچه‌لری، جغرافیا، طب، السنهٔ شرقیه و سائره‌یه مخصوص جمعیات علمیه‌سی واردر . لیپسیغ شهری آلمانیه‌نک وبلکه بتون کرهٔ ارضک طباعت و نشر کتبجه مرکزی اولوب ، کافهٔ السنه‌ده کتابلر نشر اولنور؛ وبتون آلمانیه‌نک بیوک صحافلری بوشهرده برر وکیل بولندیریورلر. دارالفنوننده ۱۶۵ معلم و ۳۰۵۰ شاکرد بولنیور . بتون آلمانیه ایمپراطورلغنک عمومی محکمهٔ تمیزی دخی بو شهرده انعقاد ایدر. شهرک اسکیدن موجود اولان قسمی کار قدیم طرزنده اولوب، سوقاقلری طار ایسه‌ده، اطرافنده یکی تأسس ایتمش محله‌لری پک کوزل و سوقاقلری کنیش اولوب، جسیم ومصنع ابنیهٔ عمومیه وخصوصیه‌سی، تیاترولری ، متعدد معابدی ، خارجنده واسع باغچه وتفرجگاهلری واردر . خسته‌خانه و یتیمخانه کبی مؤسسات خیریه‌سی‌ده چوق اولوب، صاغر ودیلسزلره مخصوص اوله‌رق آوروپانک اک اسکی مکتبی‌ده بو شهرده بولنیور . صنایعی خیلی ایلری اولوب، مختلف ماکینه‌لر، کاغد ، یوک ویاموق منسوجات، صیرمه، اجزاء کیمیویه، مشمع، توتون، موسیقی آلاتی، صابون ، صنعی چیچکلر ، استامبیل کاغدی وسائره فابریقه‌لری چوقدر . تجارتیده پک ایشلک اولوب، سنه‌ده اوچ کره بیوک پنایر قوریلور. اونبجی قرن میلادی ابتدالرنده تأسس ایدوب، (لیپسیا) تسمیه اولنمشدی.

لیپنیک (L ipnick) آوستریا ومجارستان دولتنک موراویه خطه‌سنده

وتابع اولدیغی (وایسکیرخن) ك ١١ کیلومترہ غرب جنوبیسندہ بر قصبہ اولوب، ٦١٩٥ اهالیسی و چوخہ، شکر، سرکہ وبیرہ فابریقەلری واردر.

لیپه { (Lippe) آلمانیەدە بر نهردر، که همنامی اولان پرنسلکك ایچندە نبعانلە، غربه طوغری آقەرق، وستفالیه خطهٔ واسعەسنه کیرر، وبونی شرقدن غربه طوغری شق ایله، رین ایالتی داخلندە (وسل) شهری یانندە صاغدن (رین) ایرماغنه دوکیلور. قطع ایتدیکی مسافه ١٧٠ کیلومترەدن عبارت ایسەدە، مجراسی پك طولامباجلی اولدیغندن، ٢٥٥ کیلومترەیه بالغ اولور. ٢١١ کیلومترەلکی، ٣ بند واسطەسیله، سیر سفائنه صالحدر. حوضەسی ٤٦٧٥ مربع کیلومترە وسعتندەدر.

لیپه { یاخود لیپه دتمولد (Lippe,L.-Detmold) آلمانیەنك غرب شمالی جهتندە پرنسلك صورتندە ادارە اولنور بر یر اولوب، شرقاً وشمالاً هانوورە، غرباً وجنوباً دخی وستفالیه خطەلریله یعنی هرطرفدن پروسیه قراللغنه تابع یرلرله محاطدر. ٥١° ٤٨′ ایله ٥٢° ١١′ عرض شمالی و ٦° ١٧′ ایله ٧° طول شرقی آرەلرندە ممتد اولوب، مساحهٔ سطحیەسی ١٢١٥ مربع کیلومترە واهالیسی ١٣٤٦١٧ کشیدر. اراضیسی دوز اولوب، یالکز جنوب غربی قسمندە (لیپیشر والد) یعنی «لیپه اورمانی» نامیله درت بش یوز مترە ارتفاعلرندە بعض تپەلر واردر. باشلیجه انهاری (وسر) ایرماغنه تابع اولان (ورە) ایله (امر) چایلری اولوب، رین ایرماغنه تابع اولان ومملکته اسمنی ویرن (لیپه) نهرینك ایسه یالکز منابعی بو پرنسلکك جنوب غربی جهتندەدر. (وسر) ایرماغی دە حدود شمالیەسنك برآز مقدارینی آیرور. هواسی معتدل ایسەدە، رطوبتلیدر، وسیسلری چوقدر. طوپراغی منبت ایسەدە، محصولاتی اهالیسنی بسلمکه کافی دکلدر. اراضیسنك نصفی مزروع و نصف دیکری چایر، اورمان، مرعی واراضیٔ خالیەدن عبارتدر. باشلیجه محصولاتی: بغدای، کتن، کنویر، سبزه، میوه وسائرەدر. قیون، کچی، صیغیر، طوموز وسائر حیوانات اهلیەسیله آری قوغانلری چوقدر. صنایعی یوق حکمندە اولوب، طوغله و کرمیت فابریقەلرندن بشقه فابریقەلری یوقدر. باشلیجه اخراجاتی: کراسته، قطران و دکیز کوپوکندن معمول سیغارەلقدن عبارتدر. ارثی بر پرنسك تحت حکمندە اولەرق مشروطیتله ادارە اولنور. ٢١ اعضادن مرکب بر مجلس مبعوثانی واردر. انتخاب ایتمك حقی ٢٥، وانتخاب اولنمق صلاحیتیدە ٣٠ یاشنی طولدیرمش اولانلره مخصوصدر. واردات ومصارف سنویەسی ١١٩٦٧٧٢ مارقدن عبارتدر. مرکزی اولان (دتمولد) ك ١١٢٣٧ اهالیسی واردر. پرنسلك ٧ قضا و١٢ ناحیەیه منقسمدر.

لیت { (Leith) اسقوچیەنك ادیمبورغ ایالتندە وادیمبورغك ٣ کیلومترە شمال شرقیسندە وهمنامی اولان نهرك منصبندە بر شهر و اسکله اولوب، ٦٧٨٠٧ اهالیسی، ٢٧ کلیساسی، متعدد مکاتبی، لیمانی، کوزل رختملری، سفائن اعمالنه مخصوص دستکاه و حوضلری، ایشلك تجارت بحریەسی، جام، شکر، یلکن بزی، ایپ، صابون و سائرە فابریقەلریله دباغخانەلری واردر. ادیمبورغك اسکلەسی اولوب، آرەلرندە کوزل تفرجکاهلر ممتد اولور.

لیتله روق { (Little-Rock) آمریقای شمالیەدە ممالك مجتمعەنك (آرقانساس) حکومتندە ویکی اورلیانك ٥٧٥ کیلومترە شمال غربیسندە اولەرق (آرقانساس) نهرینك صاغ کنارندە وبونك میسیسیپی ایرماغنه دوکلدیکی محلدن ١٥٠ کیلومترە یوقاریدە حکومت مذکورەنك مرکزی بر قصبه اولوب، ١٣١٨٥ اهالیسی، صاغر ودیلسزلرله کورلره مخصوص مکتبلری، دیکر متعدد مکاتبی، بیمارخانەسی، بیوك حبسخانەسی، متعدد دمیر یول خطلریله، نهردە ایشلر سفائنی وپك ایشلك تجارتی واردر.

لیتله فالس { (Little-Falls) ممالك مجتمعەنك (نیویورق) حکومتندە و (آلبانی) نك ١٠١ کیلومترە شمال غربیسندە اولەرق (موهاوق) نهرینك ایکی کنارندە و (فریه) جدولی اوزرندە واقع بر قصبه اولوب، ٩٣٣٥ اهالیسی واردر. ایکی دمیر یول خطیله مذکور نهر وجدول قصبەنك یانندە طار وایکی طرفدن دیك قیالرله محاط بر بوغازك ایچندن

يگرمی. نهر آشاغی صارقغله بر چوق فابرقه‌لرك ماكينه‌لرينی چويرر. پاموق ويوك ايپليكخانه‌لريله كاغد فابريقه‌لری ودكرمنلری واردر.

ليتوآنيه (Lithuania) روسيه‌نك شمال غربی جهتنده وبالطيق دكيزينك ساحل شرقيسنده بر خطه اولوب، ريغا كورفزندن و(دونه) مجراسنك آشاغی طرفندن (نيمن) مجراسنه دك يعنی ٥٢°٣٠′ ايله ٥٧°٤٥′ عرض شمالی و١٨°٣٠′ ايله ٢٦° طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولور. روسيه‌نك تقسيمات ملكيه‌سنده بواسم معتبر اولميوب، مملكت: قوونو، ويلنا، ويتيپسك وقروونو ايالتلرينه منقسمدر. باشليجه ليتوآنلرله مسكون اولان بو يرك مساحهٔ سطحيه‌سی ٠٦٧ ١٦٧ مربع كيلومتره واهاليسی ٠٠٠ ٤٤٠ ٤ كشيدر. وقتيله يعنی آيريجه بر حكومت ويا لهستان قراللغنه ملحق ايكن ليتوآنيه بوندن چوق دها واسع اولوب، بالطيق ساحلندن قره دكيز ساحلنه دك ممتد اولوردی. اراضيسی دوز وآلچق اولوب، بالطيق دكيزی مائله‌سنده بولنان اك بيوك انهاری ريغا ايله نيمن ايرماقريدر، كه ايكيسينك‌ده مجرالرينك يالكز آشاغی قسملری ليتوآنيه‌ده‌در. هواسی رطوبتلی وقيشين پك صوغوقدر. اورمانلری چوق وپك واسع اولوب، پك بيوك آغاجلری حاويدر. طوپراغی پك منبت اولوب، زراعت اوقدر ترقی ايتمديكی حالده، چاودار، يولاف، كتن وكنوير كبی محصولاتی چوقدر. آتلری كوچك ايسه‌ده، قوتلی وآتشليدر. اورمانلرنده اليوم (بيزون) دينلن يبان اوكوزلری بولنيور. باشليجه اخراجاتی: ذخيره، كراسته، آت، دری، كورك وسائره‌در. صنايعی قبا بر نوع چوخه ايله مواد دباغيه وحبوباتدن اسپرتو اخراجی كبی جزئياتدن عبارتدر.

بو خطه‌نك اهالئ اصليه‌سی اولان ليتوآنلر امم آريانيه‌نك اك اسكيلرندن اولوب، سويلدكلری لسانك زند وسانسكری لسانلريله سائر آوروپا السنه‌سندن زياده مناسبت ومشابهتی واردر. سائر اممه نسبةً اسلاولره قرابت ومشابهتلری زياده ايسه‌ده، اسلاو اقواممندن معدود دكللردر. ليتوآنيه‌ليلر اصل ليتوآنلر لهلتون، قور، ساموكيتيان، بروس اسملريله بش شعبه‌يه منقسم اولوب، اصل ليتوآنلر ٨٤٣ ٣١٠، لتونلر ١ ١١٥ ٣٠٠، قورلر ١٨٥ ٠٠٠، ساموكيتيانلر ٦٦٤ ٠٠٠، بروسلر دخی ٢٠٠ ٠٠٠ نفوسدن عبارتدر. اوتنجی قرن ميلاديده ليتوآنلر اوچ بيوك شعبه‌يه منقسم اولوب، بونلردن بروسلر ويا پروسلر بالطيق دكيزی ساحلندن ويستوله مجراسنه دك اولان يرلرده ساكن ايديلر، كه كنديلرينه نسبتله اوپره پروسيه دينلمشدر؛ اصل ليتوآنلر ساموكيتيان و نام ديكرله (ايمود) لر له برابر شرق جنوبی ولتونلردخی شرق شمالی طرفنده ساكن ايديلر. ليتوآنلرك شهر وقصبه وقلعه‌لری اولميوب، نيم وحشی بر حالده اورمانلرده ياشادقلرندن، قومشولری بولنان جرمانلرله اسلاولر بونلرك بو حالندن بالاستفاده، جرمانلر پروسلرك يرلرينی ضبط ايله، كنديلرينی تدريجاً آلمانلاشديردقلری كبی، لتونلر دخی اسلاولر طرفندن شماله طوغری پوسكورديله‌رك، تاتار جنسندن اولان ليوونلر واستوآنلره قاريشمش؛ ويالكز اصل ليتوآنلر استقلاللرينی محافظه ايدوب، خالص حالنده قالمش ايديلر. علی العموم ليتوآنلر كوزل اندامل ومتناسب سيمالی اولوب، اكثريت اوزره صاری صاچلی ومائی كوزليدرلر. اسكيدن بری كندی بكلرينه ولهليلرله آلمانلره وروسلره مغلوب اولوب، تحكم آلتنده ياشامغه، وايشلدكلری اراضی‌يه مالك اولميوب، بالعكس اراضی ايله برابر ملك كبی صاتلمغه آليشمشلردر. زادكان قسمی اوته‌دن بری تابع اولدقلری لهليلردن، آلمانلردن وروسلردن برآز مدنيت آلمشلرسه‌ده، عوام اهالی پك كريده قالوب، حيوان كبی ياشامقده‌درلر. روسيه حكومتی اسارتی لغو ايله، چفتجيلره ايشليه‌جك اراضی ويردكدن صكره دخی، بونلر اسارتك طبيعتلرينه القا ايتمش اولديغی اخلاقدن واز كچه‌مه‌مش؛ وبينلرنده علوم ومعارفك نشريچون تشكل ايدن جمعيتلر صرف ايتدكلری همتك پك آز ثمره‌سنی كورمشلردر. زادكانلری‌ده اسكيدن بری له وروس لسانلرنده اوقويوب يازمغه آليشمش اولدقلرندن، كندی لسانلرينی يازوب اوقومغه صرف ذهن

اتمه‌مشلردر. بناءً عليه ليتوآن لسانك ادبياتى بر قاچ عقائد كتابندن عبارت قالمشدر. آنجق آغزدن آغزه اهالى بيننده محفوظ اولان بر چوق شعرلرى واردر، كه جمع اولنه‌جق اولسه، بر ادبيات مليه‌يه اساس اوله‌بيلير. بو اشعارده دخى ليتوآنلرك اخلاق مصور اولوب، جسارت وقهرمانلق كبى احواله بدل بر حزن ومغموميت وقدره تسليم حيانى ظاهر اولور. ليتوآنلر خرستيانلغى قبوللرنده اورتودوقس اولوب، بعده لهليلرك سوق واجباريله جله‌سى قتوليك مذهبنى قبول ايتمش؛ وروسلرك تابعيتنه كيردكدن صكره، بر طاقلرى يكيدن اورتودوقس اولمشلردر. شمالده‌كى لتونلرك ايسه اكثرى پروتستاندر.

ليتوآنيه‌نك تاريخ قديمى مجهول اولوب، آكلاشلديغنه كوره، ليتوآنلر بر چوق وقت اسلاولرك تحت تحكمنده بولندقدن صكره، اون اوچنجى قرن ميلاديده، آيريجه بر حكومت تشكيل ايتمش وياخود او وقت اسمى طويلمغه باشلامشدر. رئيسلرندن بر قاچى خرستيانلغى قبول ايتمشلر ايسه‌ده، كنديلرى ويا خلفلرى ينه مذهب قديملرينه رجوع ايتمشلردى. نهايت اون دردنجى قرن ميلادى اواسطنده دوقه‌لرى بولنان (كدمين) روسيه‌نك بتون غرب جهتنى ضبط ايله، موسقوه نهرينه وقره‌دكيز ساحلنه‌دك توسيع حدود ايده‌رك، قرال عنوانتى آلمش؛ و (ويلنه) شهرينى تأسيس، وپايتخت اتخاذ ايتمشدى. هر نه قدر كنديسى خرستيان دكل ايديسه‌ده، آوروپا خرستيان حكمدارلرى كنديسنه تاتارلرك مهاجماتنه قارشى بر سپر نظريله باقوب، تقويه‌سنه مسارعت ايتمشلردى. بونك اوغلى (اولكرد) دخى تاتارلرله آلمانلرك ضبط ايتمش اولدقلرى يرلرى استردادله موسقوه شهرى اوكنه قدر توسيع فتوحات ايتمشدى. بونك اوغلى (ياكلون) لهستانك ملكه‌سى بولنان (هدويجه) يى تزوج ايتمكله، ليتوآنيه ايله لهستان برلشمش ايسه‌ده ، بو اتحاد صرف حكمدارك شخصنده اولوب، مملكتيندن بهرينك اداره‌سى وعسكر وماليه‌سى آيرى ايدى؛ وقراللر لهستانده اقامت ايدرديسه‌ده، ليتوآنيه‌نك دخى دوقه‌لرى وار ايدى. نهايت ١٤٤٤ تاريخنده دردنجى قازيمير ليتوآنيه‌نك بو اداره مختاره‌سنه ختام ويروب، مملكتى بسبتون لهستانه الحاق ايتمشدر. او وقتدن برى ليتوآنلر لهليلرك تغلب وتحكمى آلتنده قالوب، نهايت لهستانك برنجى مقاسمه سنده ليتوآنيه‌نك قسم اعظمى وايكنجيسنده قسم متباقيسى روسيه‌يه ويالكز (كومبينن) خطه‌سى پروسيه‌يه الحاق اولنمشدر. روسيه ضبط ايتديكى يرلرك بر قسمنه يعنى اك مركزده بولنان اوچ ايالته ينه ليتوآنيه اسمنى براقش ايسه‌ده، ١٨٣٠ و٣١ ده ليتوآنلر لهليلرله برابر قيام ايتدكلرندن، روسيه دولتى بوقيامى باصديرنجه، (ليتوآنيه) اسمنى دخى لغو ومنع ايتمش؛ واو وقتدن برى ليتوآنلرى روسلاشديرمغه هر واسطه ايله سعى ايتمكده بولنمشدر.

ليتوآنيه حكمدارلريله تاريخ قعودلرى بر وجه آتيدر:

١ . لهستانله برلشمزدن اول

اردیویل وفاتى	١١٧٠	تراب	١٢٨٠
رينوغولد قعودى	١٢٣٠	ناريموند	١٢٨٠
مندوغ	١٢٣٨	ترويدن	١٢٨٢
تروينات	١٢٦٣	ويتنو ويتين	١٢٨٣
وولستينيك	١٢٦٥	كديمين	١٣١٥
سوينتوروغ	١٢٦٨	ياونوت	١٣٢٨
كبرموند	١٢٧٠	اولكرد	١٣٤١
كيليكين	١٢٧٥	كيستوت	١٣٨٢
روموند	١٢٧٨	يا كلون	١٣٨٢

٢ لهستانله برلشدكدن صكره

اسكبركل (قازيمير)	١٣٨٦	سيغيسموند	١٤٣٢
ويتولد (آلكساندر)	١٣٩٢	قازيمير (لهستانك دردنجى قازيميرى)	١٤٤٠
اسويدريكل(بولسلاس)	١٤٣٠	الى	١٤٤٤

ليث { وبنى ليث [« صفار » و « صفاريه » ماده‌لرينه مراجعت بيوريله.]

ليث بن سعد { (ابو الحرث —) قدماء فقها ومحدثيندن اولوب، من اصل اصفهانلى اولديغى حالده، ٩٤ تاريخ هجريسنده مصرك قلقشنده قريه‌سنده طوغمش؛ وتحصيل علوم ايدوب، مصرده فقه وحديث تدريسيله مشغول اولمش؛ و١٧٥ تاريخنده وفات ايتمشدر. قرافة الصغراده واقع قبرى زيارتكاهدر.

ارباب ثروتدن اولوب، سنوی بش بیك آلتون ایرادی اولمغله، جله‌سنی مستحقینه احسان وتصدق ایدر ایمش. کرم وسخاوتی حقنده بر چوق نوادر منقولدر. حنفی المذهب اولدیغی ومصر قاضیلغنده بولندیغی دخی مرویدر. امام شافعی حضرتلرینك صاحب ترجه حقنده حسن ظن بلیغی اولوب، « اکر امام مالك (رضه) کبی اصحابه یتیشه‌ایدی، مشار الیه قدرشهرت بوله‌جقدی » دیدیکی مرویدر. امام مالك کندیسنه خرما ایله طولو بر صینی هدیه ایتمکله، صاحب ترجه صینی‌یی آلتونله‌طولدیره‌رق اعاده ایتمشدی.

لیجه { دیاربکر ولایت وسنجاغنده ودیاربکر (یعنی آمد) شهرینك ٧٠ کیلو متره شمال شرقیسنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ٣٦٨٨ اهالیسی، ١ جامع شریفی، ٢ مسجدی، ٢ کوچك کلیساسی، ١٥ دکانی، ٢ حمامی، ١ خانی و١٢ چشمه‌سی واردر. باغچه‌لرله محاط اولوب، جوارلرنده آلچی اوجاقلری بولنمغله، اهالیسی بوندن آلوب خانه‌لری انشاسنده قوللانیرلر.

— لیجه قضاسی دیاربکرك منتهای شمالندن عبارت اولوب، کاراز وهانی ناحیه‌لریله برابر ٢٣٠ قریه‌دن مرکبدر. شمالاً وشرقاً بتلیس ولایتیله، جنوباً سلوان قضاسیله، غرباً دخی ارغنی سنجاغیله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ٢٤٥٠ مربع کیلو. متره راده‌لرنده اولوب ، ١٩٥٠ کیلو متره‌لکی اراضیٔ مزروعه ، ٤٧ کیلو متره‌لکی اورمان وقصوری اراضیٔ خالیه‌دن عبارتدر. اهالیسی ٢٠ ٦٨٨ کشی اولوب ، ١٤ ٢٩٠ ی مسلم و ٦٣٩٨ ی خرستیاندر. اهالیٔ مسلمه‌سندن ١٠ ٧٧٧ سی کرد، ٢٥٠٠ ی ترك و١٠١٣ ی چرکسدر. خرستیانلرندن ١٤٨٧ سی سریانی یعقوبی وقصوری مذاهب ثلثه‌یه منقسم ارمنیدر. مرکز قضانك ١١ کیلومتره شرقنده برمحله‌بولنوب، سنوی ٢٥٠ ٠٠٠ کیلو طوز چیقار.

لیچستر { (Leecester) انکلتره‌نك وسطلرنده ولوندره‌نك ١٤٥ کیلومتره شمال غربیسنده اوله‌رق (ترنت) ایرماغنه تابع (سوآر) نهری اوزرنده ایالت مرکزی بر شهر اولوب ، ١٧٤ ٦٢٤ اهالیسی، فانله وچوراب وسائره ایله یوك قاشلر، دانتله، شیریت، آیاق قابی وسائره فابریقه‌لری، دمیرخانه‌لری، دوز وواسع سوقاقلری، کوزل ابنیه‌سی، متعدد مصنع کلیسالری، صنایع نفیسه مکتبی، موزه‌سی، ایکی خسته‌خانه‌سی وسائر مؤسسات خیریه‌سیله مکاتبی وبوکسك بر قلعه‌سی واردر.

— لیچستر ایالتی شمالاً نوتینغهام ، شرقاً لینقولن وروتلاند، جنوب‌غربی جهتندن واروِیق، غرباً استافورد، غرب شمالی طرفندن‌ده دربی ایالتلریله محدود اولوب ، مساحهٔ سطحیه‌سی ٢٠٧١ مربع کیلومتره واهالیسی ٣٥٠ ٠٠٠ راده‌لرنده‌در. اراضیسی دوز وآز متموج اولوب، اك یوکسك محلی ٢٧٥ متره‌لك ارتفاعی تجاوز ایتمیور. (ترنت) ایرماغی حدود شمالیه‌سنك برآزینی تشکیل‌ایدوب، ایالتك بتون میاه جاریه‌سی بوکا منصب اولور. باشلیجه نهری (سوآر)در. اراضیسنك قسم‌غربیسی مزروع وقسم شرقیسی مرعالق اولوب ، اراضیٔ مزروعه‌سنك‌ده چوغنه چایر اکرلر. محصولاتی بغدای، آرپه، یولافدن عبارتدر. قیون، صیغیر، خرکله وسائر حیواناتی چوق‌اولوب، بینك بیکیرلری مشهوردر. آو حیوانلری‌ده چوق اولوب، کوزل زاغرلر دخی یتیشدیریلیر. کومور معدنلری چوق اولوب، سنوی برملیون طونیلاته‌دن زیاده کومور چیقار. قیونلرینك اینجه وکوزل اولان یوکی‌محلنده ایشلنوب، فانله وسائره‌یاپیلیر. صنایع محلیه مرکزی تعریفنده صابیلان انواعدن عبارتدر. پك مقبول پینیرلر دخی یاپیلیر. ایالت ٦ قضایه منقسم اولوب، ٣٣١ ناحیه‌یی حاویدر.

لیچفیلد { (Lichfield) انکلتره‌نك استافورد ایالتنده و استافوردك ٢٦ کیلومتره جنوب شرقیسنده اوله‌رق، بر جدولك اوزرنده بر قصبه اولوب ، ٨٣٦٠ اهالیسی وخالی ایله آرابه و بیره فابریقه‌لری واردر. صرف و نحو تدریسنه مخصوص مشهور بر مکتبی ، غریب بر کتبخانه‌سی و ٨٦ متره ارتفاعنده چاك قله‌سی اولان اسکی و مصنع بر کلیساسی واردر .

لیختنبرغ { (Lichtenberg) آلمانیه‌نك غرب جهتنده وقتیله کوچك بر پرنسلك

ایدی. ۱۸۳٤ تاریخنده پروسیه‌یه الحاق اولنمشدر. — برلینك ٥ کیلومتره شرقنده دخی بو اسمله بیوك بر قریه اولوب، ۱۲٦۲٥ اهالیسی وکنیش سبزه باغچه‌لری واردر.

لیختنستاین { (Lichtenstein) آلمانیای جنوبیده مستقل بر کوچك پرنسلك اولوب، شمالاً وشرقاً آوستریانك (وورارلبرغ) ایالتیله، جنوباً اسویچره‌نك غریزون ناحیه‌سیله، غرباً دخی اونی سنت غال ناحیه‌سندن آیران (رین) مجراسیله محدوددر. شمالدن جنوبه بویی ۲۳ کیلو متره ومساحهٔ سطحیه‌سی ۱٥۹ مربع کیلومتره اولوب، ۹۱۲٥ اهالیسی واردر. مرکزی ۱۰۰۰ اهالیلی جامع اولان (وادوز) قریه‌سیدر. اهالیسی کاملاً آلمان وهمان جمله‌سی قتولیکدر. اراضیسی طاغلقدر. محصولاتی ذخیره ایله کتن و اوزومدن عبارتدر. صیغیرلری چوقدر. پاموق منسوجاتله تختهدن معمول شیلر یاپیلیر. بردمیریول خطی قسم شمالیسنی شق ایدیور. پرنسلك خاندانی پك زنکین اولوب، آوستریا وپروسیه‌ده بیوك املاکی واردر. واکثریا ویانه‌ده اقامت ایدوب، ایمپراطورلك سراینه انتسابی واردر. مشروطیتله اداره اولنوب، ۱۲ سی اهالی طرفندن منتخب و ایکیسی پرنس طرفندن منصوب اولمق اوزره، ۱٤ اعضادن مرکب بر مجلس مبعوثانی واردر. واردات سنویه‌سی ٤۲٦ ۰۰۰ و مصارفی ۲۳٤ ۰۰۰ فرانق راده‌لرنده‌در.

لیخنیدوس { (Lychnide, Lychnidus) آرناؤدلقده‌کی اوخری قصبه وکولنك اسم قدیمیدر. [« اوخری » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

لیدس { (Leeds) انکلتره‌نك (یورق) ایالتنده و یورقك ۳۷ کیلومتره جنوب غربیسنده و (اوزه) ایرماغنه تابع (اره) نهری اوزرنده اوله‌رق بر قاچ دمیریول خطنك نقطهٔ تقاطعنده بر شهر اولوب، ۳٦۷ ٥۰٥ اهالیسی، مختلف مکاتبیله مؤسسات خیریه‌سی و ازان جمله واسع بر خسته‌خانه‌سیله صاغر و دیلسزلره مخصوص مکتب وملجئی، فلسفه وادبیات جمعیتی و بوکا مخصوص تاریخ طبیعی نمونه‌خانه‌سی، متعدد کتبخانه‌لری، مهندسلك و زراعت کبی فنونك تدریسنه مخصوص بیوك بر مکتبی، واسع دوکمخانه‌لری و ماکینه انواعنه مخصوص فابریقه‌لری، چوخه، بز، ایپك قاشلر، خالی وسائر منسوجاته مخصوص عملخانه‌لری، حاضر اثواب وآیاق قابی فابریقه‌لری، دباغخانه‌لری وپك ایشلك تجارتی واردر.

لیده { (Leyde, Leyden) وآلمانجه لیدن فلنکك جنوبی هولانده ایالتنده و (لاهای)ك ۱٦ کیلومتره شمال شرقیسنده اوله‌رق ساحلدن ۱۰ کیلو متره یوقاریده و رینك اسکی رین قولی اوزرنده قضا مرکزی بر شهر اولوب، ٤٤ ۷۱٤ اهالیسی، دوز واسع و تمیز سوقاقلری، متعدد کلیسالری، ۲ خسته‌خانه‌سی، صنایع نفیسه وفنون ایله ادبیات جمعیتلری، ۲۰۰۰ دن زیاده شاکردی اولان مشهور بر دارالفنونی و بوکا مربوط واسع کتبخانه‌سی، ایکی رصدخانه‌سی، عقائد مکتبی، تاریخ طبیعی، حکمت طبیعیه وسائره نمونه‌خانه‌لریله کیمیا و فن جراحی عملیاتخانه‌لری، تاریخ طبیعی وآثار عتیقه وعلم البشر موزه‌لری، واسع نباتات باغچه‌سی، استحکاماتی، طوبخانه‌سی، جسیم ومصنع ابنیهٔ عمومیه وخصوصیه‌سی، چوخه وبوك منسوجات فابریقه‌لری، دباغخانه‌لری وسنوی پك ایشلك بر پناییری واردر. وقتیله پك ایشلك بولنمش اولان کتاب تجارتی وفن طباعت تدنی ایتمشدر. بو شهرده بر چوق کتب عربیه وسائرهٔ شرقیه دخی طبع اولنمشدر. کتبخانه‌سی بر خیلی آثار مقبولهٔ اسلامیه‌یی حاویدر. بشهربر چوق جدوللرله متعدد آطه‌لره منقسم اولوب، آره‌لرنده کارکیر و کوزل کوپریلرله اختلاط اولنور. بر سورله محاط اولوب، ۸ قپوسی واردر. اسکی بر شهر اولوب، رومالیلرجه (لوغدونوم باتاووروم) اسمیله معروف ایدی. بر چوق مشاهیرك مسقط رأسی بولنمشدر.

لیدی { (Lidi) آدریاتیق دکزنده وندیك شهرینك آچیقلرنده ممتد بر صره آطه‌لر اولوب، ۷ عددنده اولدقلری حالده، بر قوس تشکیل ایدیورلر. باغچه‌لرله مستور اولوب، الك بیوکلرینك تقریباً ایکیشر بیك اهالیسی واردر.

لیدیه { (Lydie) آسیای صغیرك یعنی آناطولینك تقسیمات قدیمه‌سنده برخطه

اولوب، شمالاً میسیا، شرقاً فریجیا، جنوباً قاریا ، غرباً دخی یونیه (یعنی یونانیلرك مستعمراتندن اولان سواحل) ایله محدود ایدی. مرکزی (ساردس) شهری ایدی . خطه‌نك الك اسکی اسمی (مئونیه) ایدی. قبل المیلاد ١٥٧٩ تاریخندن ٥٤٨ تاریخنه‌دك ١٠٣١ سنه مستقل بر دولت حالنده اولوب، حدودی وقت و زمانه کوره توسع ایتمش؛ و حکمدارلرینك اخیری اولان (قرسوس)ك زماننده (آلیس) نهری یعنی قزیل ایرماق مجراسنه‌دك کسب وسعت ایلمش ایدی. حکمدارلری ، زیرده کوریله‌جکی وجهله ، اوچ سلاله‌یه منسوبدر . جهانکیر شهیر کیخسرو لیدیه‌یی ضبطله، ایران ممالکنه الحاق ایتمش؛ و بیوك اسکندر ایراندن ضبط ایدوب، بونك وفاتنده آنتیغونك ومتعاقباً سلوکیلرك یدینه کچمش؛ قبل المیلاد ٢٦٠ تاریخنده برنجی (اومن) طرفندن برغمه‌یه الحاق، و ١٣٢ ده اوچنجی آتال طرفندن روما دولتنه ترك اولنمش ایدی . روما دولتنك انقسامنده شرق ایمپراطورلغنه قالوب ، بعده سلجوقیلر طرفندن ضمیمهٔ ممالك اسلامیه اولمش؛ و بو دولتك انقراضنده صاروخان وآیدین بکلرك تصرفنده قالوب، بعده دولت عثمانیه طرفندن فتح اولنمشدر . الیوم صاروخان ایله آیدین سنجاقلرینی وازمیر سنجاغنك بر قسمنی تشکیل ایدیور . لیدیه حکمدارلرینك اسامیسیله ابتدای حکومتلری تواریخی بروجه آتیدر:

(١. آتیاد سلاله‌سی)

	قبل المیلاد
مئون (مانس)	١٥٧٩
قوتوس	—
آتیس	—
لیدوس	—
آکیاسموس	١٤٨٠
هرمون (آردمیس)	—
آلکیموس	—
قامبلیت	—
تمولوس	—
تئوقلیق	—
مارسیاس	—
یاردانوس	—
اومفال	١٣٥٠
پیلمن	١٢٩٢

(٢. هرکلیلر سلاله‌سی)

آلکیوس، بلوس، نینوس، آرغون	١٢٩٢ الی ١٢١٩
مجهول الاسم ١٨ حکمدار	١٢١٩ الی ٧٩٧
برنجی آردیس	٧٩٧
برنجی آلیات	٧٦١
ملس	٧٤٧
قانداؤل	٧٣٥

(٣. مرمناد سلاله‌سی)

کیکس	٧٠٨
ایکنجی آردیس	٦٠٧
سادیات	٦٢١
ایکنجی آلیات	٦١٠
قرسوس	٥٥٩ الی ٥٤٧

لیر { یاخود لیره (Lier, Lierre) بلجیقه‌نك آنور ایالتنده وآنورك ١٧ کیلومتره جنوب شرقیسنده اوله‌رق (نته) نهری ایکی قولنك ملتقاسنده بر قصبه اولوب ، ١٦١٠٠ اهالیسی ، کوزل بر کلیساسیله بوکا مربوط مکتبی ، مشهور بیره‌سی، زیتون یاغی دکرمنلری وباصمه فابریقه‌لری واردر . قرون وسطاده اهمیتی زیاده ایدی.

لیریا { (Liria) اسپانیه‌نك والنسه ایالتنده و والنسه‌نك ٢٥ کیلو متره شمال غربیسنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ٩٤٤٥ اهالیسی واطرافنده پك منبت بر اووه‌سیله رومالیلر زماننده قالمه آثار عتیقه‌سی واردر.

لیزیو { (Lisieux) فرانسه‌نك قالوادوس ایالتنده و (قان)ك ٤٥ کیلومتره شرق جنوبیسنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب ، ١٤٨٠٠ اهالیسی، مکتبی ، صنایعه مخصوص موزه‌سی ، ١٥٠٠٠ جلدی حاوی کتبخانه‌سی و چوخه ، باصمه، یوك وپاموق وکتن ایپلیك ، فانله ، آیاق قابی، اجزاء کیمیویه، بویا وسائره فابریقه‌لری واردر.

لیژر { (Liger) فن زراعت مشاهیر علماسندن اولوب ، بو فنده بر لغت کتابیله دیکر برقاچ معتبر کتاب براقمشدر . ١٦٥٨ ده فرانسه‌نك (اوقزره) قصبه‌سنده طوغمش ، و ١٧١٧ ده وفات ایتمشدر .

لیژه { (Liège) بلجیقه‌ده بروکسلك ٩٠ کیلومتره شرق جنوبیسنده اوله‌رق (اورته) نهرینك (موزه) ایرماغنه دوکلدیکی محلده کوزل بر تپه‌نك اوزرنده واقع ایالت مرکزی بر شهر اولوب ، ١٦٣٢٠٧ اهالیسی ، اوستنده نظارتی کوزل بر قلعه‌سی، دارالفنونی، صنایع ومعادن مکتبلری، دارالمعلمینی، مکمل کتبخانه‌سی، صنایع نفیسه اقادمیا وموزه‌سی، طوبجیلق وبیطر مکتبلری، تاریخ طبیعی نمونه‌خانه‌سی، نباتات باغچه‌سی، صاغر ودیلسزلرله کورلره مخصوص داخلی مکتبلری، آثار عتیقه مکتبیله موزه‌سی ومتعدد جمعیات علمیه‌سیله مکاتب خصوصیه‌سی واردر. صنایعجه‌ده بلجیقه‌نك الك ایشلك مراکزندن اولوب، واسع اسلحه فابریقه‌لریله بخار ماکینه‌لری وچلیك وبرنج وسائره‌دن آلات ومواد متنوعه، چوخه ایله سائر یوك وپاموق

منسوجات، چوقلاته، زیتون یاغی، قانت، کاغد، صابون، جام، اسپرتو، مسکرات، شکر، طوز وسائره فابریقه‌لری، بویاخانه‌لری، دباغخانه‌لری، جوارلرنده کلیتلی کمور، دمیر، شاب معدنلریله توتون و شربتجی اوتی تارله‌لری وباغلری، متعدد مصنع کلیسالریله سائر کوزل ابنیه‌سی، هیکل وسائر تزییناتی وکوزل مسیره و تفرجکاهلری واردر. موزه ایرماغیله بوکا منصب اولان (اورته) نك منقسم بولندیغی اوچ قول شهرك ایچندن جریان ایتمکله، شهری بر قاچ قسمه آیروب، آره‌لرنده کوزل کارکیر کوپریلرله اختلاط اولنور. انهار مذکوره سیر سفائنه صالح اولدیغی کبی، برچوق دمیر یول خطلری‌ده شهردن اطرافه طاغیلیر. تجارتی پك ایشلکدر.

— لیژه ایالتی بلجیقه‌نك ایالات شرقیه‌سندن اولوب، شمالاً بری فلنکه ودیکری بلجیقه‌یه ملحق اولان لیمبورغ ایالتلریله، غرباً برابانت ونامور، جنوباً لوکسمبورغ ایالتلریله، شرقاً دخی پروسیه حدودیله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ٢٨٩٥ مربع کیلومتره اولوب، ٨٠٧٤٦٧ اهالیسی واردر، که بهر مربع کیلومتره باشنه ٢٧٩ کشی دوشمکله، آوروپانك اك مسکون یرلرندندر. جنوب وشرق جهتلری طاغلق اولوب، آردنه سلسله‌سنك انکلریله تولری ممتد اولور. شمال وغرب جهتلری دها دوزدر. (موزه) ایرماغی ایالتی جنوب‌غربیدن شمال شرقی‌یه طوغری شق ایده‌رك، ایالت داخلنده صاغدن (اورته) وبوکا تابع (لینه) ایله (وردره) وصولدن (مهینه) نهرلرینی ودها برچوق چایلر اخذ ایدر. مذکور ایرماغك ایالت داخلنده‌کی مجراسی کاملاً سیر سفائنه صالح اولدیغی کبی، بر قاچ جدولی دخی واردر. اراضیسی منبت اولوب، ذخیره، سبزه، میوه وسائره‌یه متعلق محصولاتی چوقدر. حیوانات اهلیه‌سی چوق وجنسلری ایی اولدیغی کبی، آو حیواناتی وانهارنده بالیغی دخی بولدر. اورمانلری‌ده چوق اولوب، خیلی کراسته ودباغته مستعمل قبوقلر چیقار. مرعالق یرلرنده پك مقبول یاغ وپنیر یاپیلیر. موزه ایرماغی وادیلرنده باغلری اولوب، پك کوزل شرابلر یاپیلیر. آوروپا قطعه‌سنده باغ یتیشن یرلرك اك شمالیسی بوراسیدر. اصل ایالتك منبع ثروتی ایسه معادنی اولوب، کمور معدنی پك کثرتلی اولدیغی کبی، دمیر، چنقو، باقیر، قورشون، کوکورد، شاب معدنلری و مرمریله یاپی ودکرمن ویازی طاشلری و چینی وسائره اعماله یارار طوپراغك انواعی دخی بولنور. بو معادن صنایعك تسهیل وترقیسنی موجب اولوب، اسلحه وماکینه وسائر دمیر وچلیکدن معمول مواد ایله منسوجات وسائره فابریقه‌لری پك چوقدر. طرق مائیه‌سی ودمیر یوللریله سائر وسائط اختلاطی دخی چوق اولمغله، تجارتی پك ایشلکدر. اهالیسی همان کاملاً فرانسز جنسیتنه منسوب اولوب، والون دینلن قبا بر فرانسزجه ایله متکلمدرلر. ایالت ٤ قضایه منقسم اولوب، ٣٤ ناحیه و ٣٣٩ دائره‌یی حاویدر.

لیسا (Lissa) آدریاتیق دکیزنده دالماچیه ساحلی قارشیسنده واقع جزایرك بری اولوب، ساحلدن ٤٤ کیلومتره آچیقده و (لسینه) جزیره‌سنك ٢٠ کیلومتره جنوب غربیسنده اوله‌رق ٤١° ١′ عرض شمالی ایله ١٣° ٤٦′ طول شرقیده واقعدر. شرقدن غربه بویی ١٥ واکی ٧ کیلومتره اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ٩٠ مربع کیلومتره واهالیسی ٧٨٧٠ کشیدر. ساحل شمالیسنده بیوك بر قوی اولوب، اك ایچریسنده مرکزی لیسا قصبه‌سی وبعض استحکامات بولنیور. ساحل غربیسنده‌ده بر قوی واردر. اراضیسی طاغلق اولوب، اك یوکسك محلنك ٥٩٢ متره ارتفاعی واردر. طوپراغی منبت ایسه‌ده، صویی قیتدر. باشلیجه محصولاتی اوزوم اولوب، اهالیسنك بر مقداری‌ده بالیقجیلقله کچینیر.

لیسا (Lissa) پروسیه‌نك شرق پروسیه خطه‌سنده (پوزن) ایالت وسنجاغنك (فراوستاد) قضاسنده وفراوستادك ١٨ کیلومتره شرق شمالیسنده بر قصبه اولوب، ١١٧٦٠ اهالیسی ومختلف فابریقه‌لریله ایشلك تجارتی واردر.

لیسبورن (Lisbourn) ایرلانده‌ده اولستر ایالتنك (آنتریم) سنجاغنده و (بلفاست)ك ١٤ کیلومتره جنوب غربیسنده بر قصبه اولوب، ١٠٧٥٥ اهالیسی وبیوك بز فابریقه‌لریله ایپلیکخانه وبویاخانه‌لری واردر.

لیسبونه (Lisbonne) پورتکیز دولتنك پایتختی اولان بیوك بر شهر

اولوب، دولت مذکوره‌نك اسپرمادوره خطه‌سنده وبحر محیط آطلاسی ساحلنده اوله‌رق (تاج) ایرماغنك منصبنده تشکیل ایتدیکی بیوك خلیجك ساحل شمالیسنده ″١٨ ′٤٢ °٣٨ عرض شمالی ایله ″٣٣ ′٢٥ °١١ طول غربیده واقعدر. بیوك وکوزل بر شهر اولوب، ٣٠٧٦٦١ اهالیسی، استانبولی آکدیرر کوزل منظره‌سی، غایتله لطیف زمرد آباد جوارلری، متعدد مصنع کلیسالری، دارالفنونی، ١٥٠٠٠٠ جلدی حاوی کتبخانه‌سی، فنون مکتبی، فن جراحی، انشاآت بحریه و سائره مکتبلریله دیلسز و صاغرلرله کورلره مخصوص مکتبلری، فنون آقادمیاسی، تاریخ طبیعی وعلم البشر نمونه‌خانه‌لری، رصدخانه‌سی، موزه‌سی، جغرافیا و سائره جمعیتلری، بر قاچ خسته‌خانه‌سی، بیمارخانه‌سی، یتیمخانه‌سی، قراله مخصوص بیوك ومزین سرایی وبوکا مربوط عمومه آچیق نباتات باغچه‌سی، القنطره اسم عربیسیله معروف ٣٥ کمرلی وبری ٧٥ متره یوکسکلکده بر بندك اوزرندن کچن اسکی بر صو یولی، جوارنده کوکوردلی وطوزلی معدن صولری وقابلیجه‌لری، یوك وپاموق وایپکدن بعض منسوجاتله شابقه، غازات، آیاق قابی، توتون فابریقه‌لری، میری‌یه عائد طوب وتفنك فابریقه‌لری، ایشلك تجارتی، صاغلام و واسع لیمانی، آوروپا وآفریقا وآمریقا اسکله‌لرینه آمد شد ایدر سفائنی وپك لطیف هواسی واردر. شهرك اورته‌سنده «تجارت میدانی» اسمیله کوزل و واسع بر میدان بولنوب، کرك بونده وکرك شهرك دیکر بعض میدانلرنده تونج ومرمردن مرکوز هیکللر واردر. شهرك قارشیسنده و بوغازك ساحل جنوبیسنده (المعدن) اسم عربیسندن غلط اوله‌رق (آلماده) اسمیله بر کوچك قصبه بولنیور، که شهرك برمحله‌سی عد اولنه بیلیر. لیسبونه پك اسکی اولوب، اسم قدیمی (اولیسیپو) ایدی. آنجق اندلسك عربلر طرفندن فتحنه‌دك کوچك واهمیتسز بر قصبه حالنده قالوب، عربلر زماننده (اشبونه) و حرف تعریفله (الاشبونه) یاخود (لشبونه) اسمیله خیلی وسعت ومعموریت قزانمش ایدی. پورتکیز دولتنك تشکلندن صکره، پایتخت اتخاذ اوله‌رق، علی الخصوص پورتکیز دوننماسنك تفوقیله کره ارضك هرطرفنده پورتکیز مستعمراتی چوغالدیغی وقت، لیسبونه شهری بیوك بر تجارت بحریه‌نك مرکزی اولمغله، دها زیاده ترقی وتوسع ایتمکه باشلامشدر. ١٧٥٥ تاریخنده مثلی کورلمه‌مش شدتلی بر حرکت ارض شهری همان کاملاً تخریب ایتمشدی.

لیستره { (Lystra) قونیه‌نك شمال غربی جهتنده کائن لادق قصبه‌سنك اسم قدیمیدر.

لیسوس { (Lissus) آرناؤودلقده اشقودره ولایت وسنجاغنده واقع (لش) قصبه‌سنك اسم قدیمیدر.

لیسیاس { (Lysias) یونان قدیمك اك مشهور فصحاسندن اولوب، قبل المیلاد ٤٥٩ سنه‌سنده آتنه‌ده طوغمش، و ٣٧٨ ده وفات ایتمشدر. ٣٣ نطقی باقی اولوب، سلاست وفصاحتلریله مشهوردر. غالب‌كان اسپارته‌لیلرك آتنه‌یه جبراً قبول ایتدیردکلری اوتوزجبابره زماننده اولوب، بونلرك سقوطندن صکره زمانلرنده کورمش اولدیغی حقسزلقلره قارشی اقامهٔ دعوی ایده‌رك، اك کوزل نطقلرینی بو مناسبتله ایراد ایتمشدر.

لیسیپ { (Lysippe) یونان قدیمك اك مشهور هیکلتراشلرندن اولوب، قبل المیلاد ٣٥٠ تاریخلرنده برحیات ایدی. بیوك اسکندرك هیکلنی اك زیاده بکزتمکه موفق اولان بو ذات اولوب، دها بر قاچ اثری واردر. برهیکلی قسطنطینیه‌دن وندیکه نقل اولنه‌رق، الیوم اوراده موجوددر.

لیسیسترات { (Lysistrate) یونان قدیم مشاهیر هیکلتراشاننده اولوب، آنف الترجمه لیسیپك برادری ویا قاینی ایدی. طوپراقدن وبالمومدن اك اول هیکل اعمال ایدن بو ذات اولوب، بو صنعتك موجدی عد اولنور.

لیسیماخوس { یاخود لیسیماق (Lysimaque, Lysimachus) بیوك اسکندرك اك مشهور سردارلرندن اولوب، بو جهانکیرك وفاتنده ٣٢٣ تاریخنده تراکیه ایله قره دکیز ساحلی حصه‌سنه دوشمش؛ ولیسیماخیه شهرینی تأسیسله، پایتخت اتخاذ ایتمش ایدی. آنتیغون و دمتریوسه قارشی سلفقوس وقساندر ایله اتفاق ایدوب،

قبل الميلاد ٣٠١ تاریخنده (ایپسوس) غالبیتنه سبب اولمش ؛ وبونك اوزرینه (بیتینیه) ایله آسیای صغیرك دیكر بعض یرلرینی الحاق ایتمش؛ و ٢٩٥ ایله ٢٨٦ تاریخلرنده ماكدونیه‌یه ایكی سفر ایدوب، بو مملكتی دخی ضبط ایلمش، و تراكیه‌ده ٢٥ ، ماكدونیه‌ده دخی ٤ سنه حكومت سوردكدن صكره ، ٢٨٢ تاریخنده سلفقوسه قارشی ایتدیكی محاربه‌ده (كیروپدیون)ده ، ٨٠ یاشنده اولدیغی حالده، قتل اولنمشدر.

لیسیماخیه (Lysimachie) تراكیه (یعنی كالیبولی) شبه جزیره‌سنده بر شهر قدیم اولوب، آنف‌الترجمه لیسیاخوس طرفندن تأسیس اولنمشدی . (هكسامیلیون) دخی تسمیه اولنوردی.

لیطانی شامده بر نهردر، كه بقاع العزیزده جبل لبنان ایله جبل شرقی اتكلرندن اینن بر قاج دره‌دن بالتشكل، ینه اورالرده تشكل ایدن قاسمی نهرینك عكسنه اوله‌رق، جنوبه طوغری آقار، وجبل لبنانك جنوبی اتكلرینی طولاشه‌رق، صور قصبه‌سنك شمال طرفنده (قاسمیه) اسمیله دكیزه منصب اولور . بو وجهله لیطانی اسمی مجراسنك بالكز یوقاری قسمنه مخصوصدر. جغرافیون عرب آثارنده بو اسمه تصادف اولنمدیغندن ، محدث اولسه كركدر .

لیغ (Liegh) انكلتره‌نك لانقاستر قونتلغنده ومانچسترك ٢٠ كیلومتره غربنده بر قصبه اولوب، ٢١٧٣٥ اهالیسی، یوك و ایپك منسوجات ایله جام وبیره فابریقه‌لری، دوكمخانه‌لری وكثرتلی كمور معدنی واردر.

لیغور (Ligor) هند چیننك ملایی شبه جزیره‌سنده ´٢٥ °٨ عرض شمالیده سیام دولتنه تابع بر كوچك حكومتك مركزی بر قصبه اولوب، ١٢٠٠٠ اهالیسی، اطرافنده اشجار كثیره‌یی حاوی واسع بر اووه‌سی وجسیم بتخانه‌لری واردر. — لیغور حكومتی °٧ ایله °٩ عرض شمالی آره‌لرنده ممتداولوب، ١٥٠٠٠٠ اهالیسی، صولری چوق وقسماً بطاقلق دوز اراضیسی ، پك یوكسك آغاجلری حاوی واسع اورمانلری و پرنج ، بوبر وسائر محصولاتیله آلتون، قلای، فیل دیشی وسائره اخراجاتی واردر . كومش آوانی اوزرینه آلتون قاقمه‌لی كوزل شیلر اعمال ایدر ماهر قیومجیلری واردر.

لیغوریه (Ligurie) ایتالیانك شمال غربی جهتنده بر خطه اولوب ، جنوه كورفزینك ساحل شمالیسنده وآپنین جبالیله ساحل آره‌سنده فرانسه حدودندن (اسپجیه) قوینه قدر ممتداولور. غرباً (نیسه) قونتلغیله، شمالاً پیامونته، شرقاً دخی امیلیه وطوسقانه خطه‌لریله محدوددر . مساحهٔ سطحیه‌سی ٥٢٧٨ مربع كیلومتره واهالیسی ٩٧٦٦٥٤ كشیدر . شمدیكی تقسیماتده ایكی ایالته منقسم اولوب، قسم شرقیسی جنوه و قسم غربیسی (پورتو ماوریچیو) ایالتنی تشكیل ایدیور . آپنین سلسله‌سی بو خطه‌ده دكیزه پك زیاده تقرب ایدوب، دیك وطاشلق اولان اتكلری لب دریایه قدر واصل اولور. غرب جهتنده طاغلرك صرتیله لب دریا آره‌سنده ٥٠ كیلومتره‌لك مسافه وار ایسه‌ده ، بو مسافه شرق طرفنده ٥ كیلو متره‌یه قدر اینر . بو خطه داخلنده آپنین سلسله‌سنك ذروه‌لری ١٧٣١ متره ارتفاعنه قدر چیقار . بوغازلرینك‌ده اك آلچغی ٥٠٠ متره ارتفاعنده‌در . اراضئ مزروعه‌سی ومحصولاتی پك آز اولوب ، آنجق اهالیسی سعی وغیرت مخصوصه‌لریله قیالرك آره‌لرنده تارله‌لر و باغچه‌لر یتیشدیرمكه موفق اولمشلردر؛ وشمال روزكارلرندن محفوظ وجنوبه معروض اولان بو صنعی باغچه‌لرده پورتقال، لیمون و سائر معتدل هوالی یرلره مخصوص میوه‌لر یتیشدیررلر . دكیزك دخی بالیغی پك آز اولوب، بر قسم كایسی بالیقجی اولان ساحل اهالیسی ساردنیه و طوسقانه صولرینه‌دك كیدوب بالیق طوتمق مجبوریتنده‌در. بویله بر یرده صنایعك پك ایلریده اولمسی طبیعی اولوب، لیغوریه‌نك هر طرفنده مقارنه، شهریه، كاغد، صابون ، چناق چوملك، ایپك قماشلر، صنعی چیچكلر وسائره فابریقه‌لریله سفائن اعمالنه مخصوص دستگاه وحوضلر واردر. اهالیسنك بر قسمی بو صنایعله، برقسمی‌ده كمیجیلك، تجارت وبالیقجیلقله چكینوب، مع‌هذا تزاید ایتدكجه مملكت بسلیه‌مدیكندن، برطاقمی‌ده خارجده باغچوانلق وسائر صنعتلرله مشغول اولور؛ و هر

سنه برچوق اهالی آمریقای جنوبی‌یه وسائر ممالك
بعیده‌یه هجرت ایدرلر.

لیغوریه قدیماً (ایبر) قوميله مناسبتی اولدیغی
مظنون اولان لیغورلرله مسکون اولوب، رومالیلر
طرفندن ضبط اولندیغنده، (غالیچه‌یه چیزالپینه)
یعنی آلپ جبالنك بریسنده‌کی غالیایه الحاق اولنمشدی.
قرون وسطاده جنوه جمهوریتنك آق دکیزده‌کی
قوت واهمیتی معلوم اولوب، او وقتلرده لیغوریه
بالطبع جنوه‌یه تابع بولنوردی. [«جنوه» ماده‌
سنه مراجعت بیوریله.]

لیقاونیه { (Lycaonie) آسیای صغیر یعنی آناطولینك تقسیمات قدیمه‌سنده
بر خطه اولوب، پیسیدیه ایله ایسوریه‌نك شمالنده
واقع ایدی. مرکزی ایقونیوم (یعنی قونیه) شهری
اولوب، لارنده دخی باشلیجه معموره‌لرندن ایدی.
دیمك اولیورکه دیار قرماندن عبارت ایدی.

لیقوپولیس { (Lycopolis) مصرك سیوط قصبه‌سنه یونانیلر طرفندن
ویریلن اسمدر.

لیقورغوس { (Lycurgue) یونانك اسپارته خطهٔ قدیمه‌سنك مشهور
واضع قانونی اولوب، اورا حکمداری (اونوم)ك
اوغلی ایدی. برادری (پرونلیدس) میلاددن
۸۹۸ سنه اول وفات ایدوب، زوجه‌سنك قارننده‌کی
جنیندن بشقه اولادی قالماغله، زوجه‌سی کندیسنه
وارمغی وچوجغی طوغدیغنده تلف ایتمکی تکلیف
ایتمش ایسه‌ده، لیقورغوس بو جنایتی قبول ایتمیوب،
یالکز چوجغك وصیسی صفتیله اداره‌ٔ مملکت
ایتمکه باشلامش؛ ومملکتك اساسلی قوانینه احتیاجنی
درك ایدوب، کریده ومصره و آسیایه سیاحتله،
اورالرك قوانین ونظاماتنه کسب وقوف ایتدکدن
صکره، مملکتنه عودتنده بر طاقم قوانین حکیمانه
وضع ایتمشدی. آنجق بو قوانین بعض اهالیسنك
خشنودسزلغنی موجب اولمغله، کندیسی اوزرینه
هجوم ایدوب، بر کوزینی چیقارمشلردی. لیقور-
غوس اهالی‌یه قوانین موضوعه‌یه رعایت ایده‌جکلرینه
یمین ویردکدن صکره، ترك دیار ایدوب، بر دها
عودت ایتمه‌مش. لیقورغوسك قانونی اراضی‌یی اها-
لی‌یه مساوات اوزره تقسیم ایدوب، جمله‌سی عسکر
اولمق اوزره، تعلیم وجمناستیق کبی شیلره مجبور
ایدر، وایش و صنعتی اسرایه ترك ایلردی. بو
قانون اقتضاسنجه اسرادن ماعدا اهالی مساوی او-
لوب، برلکده وبر درلو یمك یرلردی. اهالیدن
منتخب بر هیئت اعیانلری اولوب، بوکا ایکی حکمدار
ریاست، وبونلر عسکره‌ده قومانده ایدرلردی. او
وقتلرك تاریخی پك مضبوط اولمیوب، اساطیرله
ممزوج اولدیغندن، لیقورغوسك موهوم براسمدن
عبارت اولمسی ده محتملدر.

لیقوس { (Lycus) لسان یونانیده «قورت» دیمك اولان بو اسم اسکی یونان
جغرافیونی طرفندن آسیاده برچوق انهاره وازان
جمله زاب نهرینه ویریلیردی.

لیکیون { (Lycée, Lyceum) اسکی آتنه‌ده بر رواق و تفرجگاه اولوب،
آرسطو اوراده کزینه‌رك شاکردانه درس ویرر
ایدی. بو اسم شمدی آوروپا لسانلرنده بعض مکاتبه
اطلاق اولنور.

لیکیه { (Lycie) آسیای صغیرك (یعنی آناطولینك) تقسیمات قدیمه‌سنده
قطعهٔ مذکوره‌نك ساحل جنوبیسنده برخطه اولوب،
شمدیکی تکه سنجاغنك قسم غربیسیله منتشا سنجاغنك
قسم شرقیسندن عبارت ایدی. شمال غربی جهتندن
قاریه، شمالاً فریجیه، شرقاً پامفیلیا ایله محدود
ایدی. باشلیجه معموره‌لری: اقسانته، تلیسوس،
میرا وپاتاره ایدی. لیکیه‌لیلرك باشلیجه معبودی
شمسدن کنایه اولان (آپولون) ایدی. بو خطه
اك اول (سولیم) اسمنده پلاسج اقوامندن بر
قومله مسکون اولوب، بعده ینه پلاسجلردن (ترمیل)
قومی کریددن کله‌رك، مملکته یرلشمش؛ و نهایت
آتنه حکمداری (پاندیون)ك اوغلی (لیقوس)
مملکتی ضبط ایتمکله، بونك اسمنه نسبتله لیکیه
تسمیه اولنمش ایدی. مشهور تروا محاربه‌سنده
رئیسلری (سارپدون)ك قومانده‌سیله یونانیلره
قارشی (پریام)ك امدادینه کیتمشلردی. لیکیه کیخسرو
طرفندن ایران ممالکنه الحاق اولنوب، بعده بیوك
اسکندر طرفندن ضبط اولنه‌رق، بونك وفاتنده
آنتیغونك وبعده سلفکیلرك یدینه کچمش؛ وبیوك
آنتیوخس طرفندن رومایه ترك اولنوب، مؤخراً

بر آره‌لق استقلالنی استرداد ایتمش ؛ ونهایت (قلودیوس) زماننده قطعیاً روما ممالکنه الحاق اولنمشدی. شرق ایمپراطورلغندن صکره سلجوقیلره وبعده قره‌مان اوغللرینه کچوب، نهایت ممالک عثمانیه‌یه الحاق اولنمشدر.

لیلا { [« لیلی » ماده‌سنه مراجعت بیوریله .]

لیله { یاخود لیل (Lille) فرانسه‌ده پاریسك ۲۲۲ کیلومتره شمال شرقیسنده و (دوله) نهریله (سانسه) جدولی اوزرنده (نور) ایالتنك مرکزی بر شهر اولوب، ۲۱۱ ۲۰۱ اهالیسی، جسیم استحکاماتی، کوزل بر کوپریسی، فنون، طب و صیدلانی مکتبلری، داخلی مکتب اعدادیسی، ضربخانه‌سی، بورسه‌سی، بانقه‌سی، کوزل تفرجکاهلری، تیاترویی، کتبخانه‌سی، نباتات باغچه‌سی، متعدد موزه‌لری، آقادمیاسی، جمعیات علمیه وفنیه‌سی، بز، فانله، غانت، دانتله، تول فابریقه‌لری، دوکمخانه‌لری، دباغخانه‌لری، بویاخانه‌لری، اسپرتو، مسکرات، جام، چینی و سائره فابریقه‌لری، یاغ دکرمنلری ویك ایشلك تجارتی واردر. وقتیله بر دره بکی کوشکندن عبارت اولوب، اوننجی قرن میلادیدن صکره بلده حالنه کلمکه باشلامشدر.

لیلی { صحابیاتدن بر قاچ خاتونك اسمی اولوب، الك معروفه‌لری بروجه آتیدر: (ام عبدالله لیلی بنت ابی حثمه بن حذیفة القرشیة العدویه) که عامر بن ربیعه‌نك زوجه‌سی اولوب، حبشه وبعده مدینهٔ منوره‌یه هجرت ایتمش؛ وبعض احادیث شریفه‌نك راویه‌سی بولنمشدر. — (لیلی بنت الخطیم الانصاریة الظفریه) که کندینی رسول الله (صلی الله تعالی علیه وسلم) افندمزه عرض و هبه ایدوب، تزوج بیورلمش، ودخول وقوع بولمقسزین، بنه تکلیفی اوزرینه، تطلیق بیورلمشیدی. بومناسبتله بعضلری ازواج مطهره میاننده عد ایتمشلردر. — (لیلی الغفاریه) که غزالرده معیت جناب نبویده بولنوب، مجروحلرك یاره‌لرینی باغلار، وخسته‌لره باقار ایمش. فخر کائنات (علیه اکمل التحیات) افندمز حضرتلرینك حضرت عایشه (رضی الله عنها) یه خطاباً « هذا علی بن ابی طالب اول الناس ایماناً » بیورمش اولدقلری بو خاتوندن مرویدر.

لیلی { (بنت مهدی بن سعد العامریه) مشهور « لیلی ومجنون » افسانه‌سنده مجنون اسمیله شهرتیاب اولان (قیس بن ملوح العامری) نك عاشقهٔ معشوقه‌سی اولوب، هر نه قدر حقلرنده مروی اولان ماجرالر مبالغه‌لی وقسماً موهوم ایسه‌ده، اساساً لیلی ایله قیسك دولت امویه زماننده یاشامش اولدقلری مرویدر. بسبتون موهوم اولوب، جملری اولمامق احتمالی دخی وارد اولور. لیلی ومجنونك آغزلرندن عشق و علاقه‌لرینه دائر و بربرینه خطاباً برچوق اشعار دخی واردر.

لیلی الاخیلیه { (بنت عبدالله) مشاهیر شاعرات عربدن اولوب، حسن وجمالی دخی شعر وفصاحتی نسبتنده ایدی. کندی قومی افرادندن، عفت وفتوتنه بناءً (فتی الفتیان) دینلکله شهیر (توبه بن الحمیر) ایله معاشقه‌سی اولوب، بربری حقنده پك چوق شعرلری و اول وفات ایدن توبه حقنده لیلانك مؤثر مرثیه‌لری واردر، که « حماسه » و « اغانی » ده مسطوردر. مومی الیه ایله معاشقه‌سی صرف عشق رحمانیدن عبارت اولوب، لیلی بشقه‌سنه وارمش ایکن، توبه کندینی طوته‌میوب، کوی یاره دوام ایله حال مجنونانه‌سی داستان اولمشیدی. لیلانك حجاج بن یوسف حقنده دخی بعض اشعاری ومومی الیه ایله ماجرالری منقولدر. شو ایکی بیت قومی حقنده اولان بر فخریه‌سندندر:

تبکی الرماح اذا فقدن اکفنا
جزعا و تعرفنا الرفاق بحورا
ولنحن اوثق فی صدور نسائکم
منکم اذا بکر الصراخ بکورا

لیلی بنت الحرث { (التغلبیه) مشاهیر شاعرات عربدن اولوب، بنی تغلب قبیله‌سنه منسوبه ونصرانیة المذهب ایدی. قبیله‌سیله بنی قیس بیننده وقوع بولان (ابوالثرثار) محاربه‌سنده‌ده قبیله‌سنك غلبه چالمسی اوزرینه، صاحبهٔ ترجمه‌نك سویلدیکی فخریه‌سندندر:

لما رأونا والصلیب طالعا
و فارس الجیش و سما ناقعا
والخیل لا تحمل الا دارعا
والبیض فی ایماننا قواطعا

لیلی بنت حسان { مادح جناب نبوی حسان بن ثابت (رضی الله عنه) نك

قيزى اولوب، شعر وفصاحتده پدرينه مانندايدى. حتى بركون جناب حسان :

متاريك ادبار الامور اذا اعترت
تركنا الفروع و اجتثثنا اصولها

بيتنى سويليوب ، آلت طرفنى كتيره‌مديكى حالده ، ليلى :

مقاويل بالمعروف خرس عن الخنا
كرام يعاطون العشيرة سولها

بيتيله پدرينه كشايش كتيرمش ؛ و پدرى قيزينك شعرده كنديسنه تفوقنى تسليم ايتمش ايدى.

ليلى بنت طريف { خوارجدن هارون الرشيد زماننده خروج ايدن (وليد بن طريف)ك همشيره‌سى اولوب ، شاعره وشجاعت وجسارتله مشهوره بر خاتوندر . برادرى يزيد بن مزيد طرفندن مقتول اولدقده، صاحبهٔ ترجه اونك يرينه سلاح قوشانوب، اسب سوار اوله‌رق، ميدان مقاومته چيقمش ايسه‌ده ، چوق وقت ثبات ايده‌ميوب، چكلمش؛ وبرادرى حقنده برچوق مرثيه‌لر سويلمشدر. شو بر ايكى بيت مراثئ مذكوره‌سنك برندندر:

بتل تباثا كى رسم قبر كأنه
على جبل فوق الجبال منيف
تضمن مجداً عد مليا وسوددا
وهمة مقدام و رأى حصيف الخ

ليلى بنت مهلهل { صاحب معلقه شاعر شهير عمرو بن كلثومك والده‌سى اولوب، سيادت و شرافتله مشهوره ايدى ، وحقنده بعض نوادر وحكايات منقولدر.

ليلى خانم { عثمانلى شاعره‌لرينك اك مشهوره‌لرندن اولوب ، صدوردن موره‌لى‌زاده حامد افنديك قيزى و كچه‌جى‌زاده عزت ملانك اقرباسندن ايدى. تزوج ايتمش ايسه‌ده، زوجيله امتزاج ايده‌ميوب، چوق كچمه‌دن مفارقت وقوعبولمش؛ وليلى خانم بقيهٔ عمرينى مطالعه‌وشعرله كچيره‌رك، ١٢٦٤ ده وفات ايتمشدر. مرتب ديوانى اولوب، هله مناجاتيله مرثيه‌لرى پك كوزلدر. شو بر ايكى بيت برمناجاتندندر:

حضوره وارمغه بارکنهدن يوق مجالم آه
شبابتده دونوب قدم كمانه يا رسول الله
بو قاره يوزله دوزخدن دخى شرم ايلرم بالله
دكل ليلى قولك لايق جنانه يا رسول الله

ليم { (Lim) طونه‌يه تابع (درينه) نهرينه دوكيلور بر نهر اولوب، آرناوودلقده فوسينه قصبه‌سنك غرب جهتنده‌كى طاغلردن نبعانله، قصبهٔ مذكوره‌دن و (پلاوه) اووه‌سندن كچه‌رك، بو قصبه‌نك اوكنده بر كول تشكيل ايتدكدن صكره، شمال غربى‌يه طوغرى دونه‌رك، قره‌طاغ طوپراغنه كيرر؛ وبعده برآز مسافه‌ده قره طاغ حدودينى آيردقدن صكره، يكيبازاره كيره‌رك ، بو خطه‌يى جنوب غربيدن شمال شرقى‌يه شق ايله، بوسنه‌يه كيردكدن صكره، هرسكدن كلن مذكور (درينه) نهرينه قاريشير. مجراسى تقريباً ٢٠٠ كيلومتره اولوب، اكثر يرلرى درين وايكى طرفى خندق كبى ديكدر. حوضه‌سى ٥٦٢٥ مربع كيلو متره راده‌لرنده‌در.

ليما { (Lima) اسپانيه وپورتكيزده بر ايرماقدر، كه اسپانيه‌نك غاليچه خطه‌سنده نبعانله، غرب جنوبى‌يه طوغرى جريان ايده‌رك ، پورتكيزه كيرر، وبحر محيط آطلاسى‌يه دوكيلور. مجراسى ١٥٠ كيلومتره اولوب ، نصفى اسپانيه و نصفى پورتكيزده‌در . اسپانيه‌ده اسمى (ليميا) در. صوبى پك براقدر . (پونته ده ليما) يعنى « ليما كوپريسى » قصبه‌سنه‌دك اولان آشاغى ٢٠ كيلو متره‌لكى سير سفائنه صالحدر.

ليما { (Lima) آمريقاى جنوبيده (پرو) جمهوريتنك مركزى بر شهر اولوب ، (ريماق) ايرماغى اوزرنده وبونك بحر محيط معتدله اولان منصبندن ١٠ كيلو متره بوقاريده اوله‌رق، ٣٤ َ ٣ ٢ ١٢° عرض جنوبى ايله ٤٥ َ ٢٧ ٧٩° طول غربيده واقعدر. معتنا بر موقعده اولوب ، ١٠٣ ٩٥٦ اهاليسى، واسع و دوز سوقاقلرى ، ايكى قاتلى وجومبه‌لى خانه‌لرى، بر قاچ ميدانى و چشمه وهيكللرى ، بر كاركير وبر دمير كوپريسى، متعدد كليسا ومناستيرى، دارالفنونى، كتبخانه‌سى ، نباتات باغچه‌سى، ٦٠٠ يتاقلى خسته خانه‌سى ، ضربخانه‌سى، تياتروسى، جانبازخانه‌سى ومتعدد تفرجكاهلرى واردر . اكلنجه وسفاهت شهرى اولوب، تجارت وصنايعى پك آزدر. مأكولات وسائر لوازمى پك بهاليدر . اسكله‌سى اولان (قالائو) يه بردمير يول خطيله مربوط اولوب، بو خط (آند) سلسله‌

سنك بر بوغازندن مرورله یوكسك بایله‌لره‌قدر چیقار. ١٥٥٥ تاریخنده تأسیس اولنوب، ابتدا (چوواد دلوس‌ریس) و بعده (ریما) تسمیه اولنمشدی.

لیما { (Lima) ممالك مجتمعه‌نك (اوهیو) جمهوریتنده و (قولومبوس) ك ١٢٢ كیلومتره شمال غربیسنده اوله‌رق (اوتاوه) نهری اوزرنده سنجاق مركزی برقصبه اولوب، ٧٥٧٠ اهالیسی، پك ایشلك ذخیره تجارتی، دمیردوكمخانه‌لری وبخارلی ماكینه‌لر وسائره فابریقه‌لری واردر.

لیمبورغ { (Limbourg) آوروپای غربیده بر خطه اولوب، وقتیله قونتلق ویا دوقه‌لق صورتنده مستقلاً اداره اولنمقده ایكن، شمدیكی حالده فلمنك ایله بلجیقه آره‌سنده منقسمدر؛ و هر ایكی دولتده برر ایالت تشكیل ایدیور:

فلمنكده‌كی لیمبورغ ایالتی بو خطه‌نك شرق وشمال شرق جهتندن عبارت اولوب، شمالدن جنوبه ممتد طار واوزون بر یردر. فلمنكك منتهای جنوب شرقی كوشه‌سنی تشكیل ایدوب، شمالاً (كلدر) وشمالی برابانت، غرباً ینه شمالی برابانت وبلجیقه‌نك لیمبورغ، جنوباً بلجیقه‌نك لیژه ایالتلریله، شرقاً دخی آلمانیه ایله محدوددر. بلجیقه‌یه تابع لیمبورغدن (موزه) ایرماغی مجراسیله آیرلمش‌اولوب، بو ایرماق قسم شمالیسنك اورته‌سنده وبعده حدود شرقیه‌سی قربنده جریانله، بتون میاه جاریه‌سنی جمع ایدر، و منتهای شمالنده ینه حدود غربیه‌سنی آییرر. مساحهٔ سطحیه‌سی ٢٢٠٤ مربع كیلومتره واهالیسی ٢٧٢٠٤٤ كشیدر. اراضیسی فلمنكك اك یوكسكی اولوب، مع‌هذا اك مرتفع تپه‌لری ٢١٠ متره‌یی تجاوز ایتمیور. قسم جنوبیسی اولدقجه منبت اولوب، چاودار، داری، كتن، توتون وسبزه محصولاتی وار ایسه‌ده، شمال غربی قسمی بطاقلق و غیر منبتدر. قسم جنوبیسنده مناسترلری چوقدر. مركزی (ماتسترىخت) اولوب، ایالت ٢ سنجاغه منقسم و ١٨١ ناحیه‌یی حاویدر. مقدما لوكسمبورغ كبی فلمنك قرالنك تحت ریاستنده اوله‌رق مستقل بر حكومت و آلمانیه هیئت اتحادیه‌سنه داخل ایكن، ١٨٦٦ ده استقلالنی غائب ایدوب، فلمنكك بر ایالتی حكمنه كچمشدر.

— بلجیقه‌یه تابع اولان لیمبورغ ایالتی ایسه خطهٔ مذكوره‌نك قسم غربیسندن عبارت اولوب، بلجیقه‌نك شرق شمالی كوشه‌سنی تشكیل، وغیر منتظم بر مربع شكلنی ابراز ایدیور. غرباً (آنور) و (برابانت)، جنوباً (لیژه) ایالتلریله، شرقاً وشمالاً دخی فلمنك حدودیله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ٢٤١٢ مربع كیلومتره و اهالیسی ٢٣١٧٨١ كشیدر. اراضیسی دوز وآلچق اولوب، اك یوكسك محلی ١٣٠ متره ارتفاعنی تجاوز ایتمز. طوپراغی قوملق اولوب، بعض یرلری قابل زراعت اوله‌جق حاله كتیرلمش ایسه‌ده، اكثر طرفلری الآن متحرك قوملردن عبارتدر. میاه جاریه‌سنك برطاقمی شرق جهتنده‌كی (موزه) نهرینه وبرطاقمی‌ده غرب طرفنده‌كی (اسقو) ایرماغنه دوكیلوب، آره‌لرنده‌كی تقسیم میاه خطی فرق اولنه‌میه‌جق صورتده‌در. اك بیوك و اك چوق تابعلری اولان نهری اسقو ایرماغنه تابع (دیله) نهرینه دوكیلن (دمر) چاییدر. كوللریله بطاقلقلری‌ده چوقدر. (دمر) مجراسنك جنوبنده چاودار، بولاف، آرپه، یونجه، كتن، پتاته وپنجار حاصل اولور. شمال جهتی ایسه بطاقلق وقیراجلق اولوب، آنجق بر مقدار چاودار وداری حاصل اولور. كوزل جنسلی صیغیرلریله قیونلری چوقدر. انهارنده صو سموریله طیور مائیه‌نك انواعی وكثرتله بالیق بولنور. معادنه متعلق دمیر ایله بر مقدار باقیر وكمور ویاپی وكیرج طاشلری واردر. اورمانلری چوق ایسه‌ده، آغاجلری پك ایی دكلدر. موزه وادیسنده كوزل مرعالر بولنوب، بیوك سوریلر رعی اولنور. صنایعی پك ایلری اولمیوب، یالكز شكر، اسپرتو وصماندن اورمه شیلر فابریقه‌لریله دباغخانه‌لری واردر. مركزی (هاسلت) اولوب، ایالت ٣ قضایه منقسم و ١٥ ناحیه ایله ٢٠٦ دائره‌یی حاویدر.

لیمبورغلیلر فلاماند جنسیتنه منسوب اولوب، اكثری فرانسزجه دخی بیلیرلر.

لیمبورغ { (Limburg) آلمانیه‌ده بو اسمله ایكی قصبه بولنوب، بری (هسه‌ناسو) ایالتنك (ویسبادن) سنجاغنده و رین ایرماغنه

تابع (لاهن) نهری اوزرنده، ودیکری وستفالیه ایالتنك (آرنسبرغ) سنجاغنده و (لنه) نهری اوزرنده واقعدر. برنجیسنك ٥٦٠٠ وایکنجیسنك ٥٢٦٥ اهالیسی واردر.

لیمپوپو (Limpopo) آفریقانك جنوب شرق جهتنده بحر محیط هندی‌یه دوکیلور بر ایرماق اولوب، ٢٦° عرض جنوبی خطنك بر آز جنوبنده نبعان‌له، ابتدا شمال غربی‌یه وبعده شماله طوغری آقه‌رق، بر چوق انهارك صولرینی جمع ایدر. مجراسی تمامیله مکشوف اولمدیغندن بویی مجهول اولوب، حوضه‌سی ٥٦٠ ٠٠٠ مربع کیلومتره تخمین اولنور.

لیمریك (Limerick) ایرلانده‌نك (فونستر) ایالتنده ودوبلینك ١٧٤ کیلومتره غرب جنوبیسنده و (شانون) خلیجی ایچنده واقع بر آطه‌نك اوزرنده اوله‌رق بحر محیط اطلاسی ساحلندن ٨٠ کیلومتره‌لك مسافه‌ده قونتلق یعنی سنجاق مرکزی بر شهر اولوب، ٣٨ ٥٦٠ اهالیسی، کتان بزیله دانتله، فانت، باصدیرمه وسالاموره فابریقه‌لری، دباغخانه‌لری، دوکمخانه‌لری، سفائن اعمالنه مخصوص دستکاهلری، صید ماهیسی، کوزل لیمانی وایشلك تجارتی واردر. شهرك یکی بر محله‌سی قره‌ده اولوب، آطه‌ده‌کی قسمنه بش کوپری ایله مربوطدر. — سنجاغنك مساحهٔ سطحیه‌سی ٢٦٨٠ مربع کیلومتره واهالیسی ١٨٠ ٦٣٠ کشی اولوب، بونلرك برقسمی الیوم غال یعنی کلت لسانیله متکلمدرلر. قسم شمالیسی اووه وقسم جنوبیسی عارضه‌لی اولوب، طوپراغی خیلی منبت، زراعتی یولنده و مرعالری کوزلدر. حیوانات اهلیه‌سی وهله اینکلری چوقدر. فابریقه‌لری آزدر. قونتلق ١٤ بارونلغه منقسم اولوب، ١٣١ ناحیه‌یی حاویدر.

لیمسون (Limisso, Limasso) قبریس جزیره‌سنك ساحل جنوبیسنده ولفقوشه‌نك ٦٤ کیلومتره جنوب غربیسنده قضا مرکزی بر قصبه واسکله اولوب، ٥٩٩٥ اهالیسی وایشلك تجارتی واردر. لیمانی اولمدیغی حالده، تازه وقوری اوزومله شراب، راق، طوز وسا. ئره‌یه دائر اخراجاتی چوقجه‌در. قصبه‌نك ١٣ کیلومتره شرقنده وقتیله زهره‌نك آیيننه مخصوص معبد وبنالریله مشهور اولان (آماتوس) قصبه‌سنك خرابه‌لری بولنیور. — قضاسی ١٤٢٣ مربع کیلومتره وسعتنده اولوب، ٢٩ ٢١٥ اهالیسی واردر.

لیمفیورد (Liim-Fjord) دانیمارقه‌ده یوتلاند ارضنك قسم شمالیسنده بیوك بر کورفز وبوغاز اولوب، بربرینه مربوط بر قاچ کورفز وبوغاز وکولك تتابعندن متشکل اولدیغی حالده، بحر شمالیدن قاتغات دکیزینه قدر ممتد اولور، وبو ایکی دکیز آره‌سنده بر طریق مائی تشکیل ایدر. غرب جهتنده طار بر بوغازدن دکیزله اختلاط ایدر بر کورفز صورتنده باشلایوب، بو کورفز شرق شمالی جهتندن داخلی دیکر واسع بر کورفز ویا کول ایله اختلاط ایدر، که بوده (مورس) جزیره‌سیله دیکر بر چوق آطه‌لر وشبه جزیره‌لرله مملو اولوب، حسابسز قویلری وبوغازلری حاویدر. بو دخی شرق شمالی جهتنده بر طار بوغازه تحول ایدر، که بوده شرقه طوغری ممتد اولدقجه کنیشلیوب، بر قاچ جزیره‌یی دخی حاوی اولور؛ ونهایت (آلبورغ) قصبه‌سنده یکیدن طارلاشه‌رق، اورادن قاتغات ساحلنه‌دك طار بر جدول صورتنده بولنور. بتوننك بویی ١٦٤ کیلومتره واکی ١ ١/٢ ایله ١٢ کیلومتره آره‌سنده‌در. مساحهٔ سطحیه‌سی ٢١٤٨ مربع کیلومتره اولوب، ٤٨١ مربع کیلومتره‌لکنی آطه‌لر ضبط ایتمشدر. بر قاچ نهر بو خلیجه دوکیلوب، بونلردن بر طاقمی خلیجك ایکی جهتی و یا خلیج ایله دکیز آره‌سنده جدول حالنده‌در.

لیموزن (Limousin) فرانسه‌نك تقسیمات سابقه‌سنده وسطلرنده واقع خطه‌لرندن اولوب، شمالاً مارشه، شرقاً اوورنیه، جنوباً کویانه، جنوب شرقی طرفندن پریغورد، غرب شمالی جهتندن دخی آنغوموآ خطه‌لریله محدود ایدی. مرکزی لیموژه شهری ایدی. مساحهٔ سطحیه‌سی ١٠ ٠٠٠ مربع کیلومتره‌دن زیاده‌جه اولوب، شمدیکی تقسیماتده (قورزه) ایالتنك بتونیله «یوقاری ویانه» ایالتنك نصفندن زیاده قسمنی و (قروزه) ایله (دوردونیه) ایالتلرینك برر قسمنی تشکیل ایدیور. لوآره ایرماغنه تابع (ویانه)

و(ژیرونده) ایرماغنه تابع (دوردونیه) نهرلری خطه‌سنك ایچنده جریان ایدر. میاه جاریه‌سی چوق اولمغله برابر، طوپراغی پك منبت اولمیوب، اورمانلریله مرعالری دها چوقدر. معادنی چوق‌اولوب، صنایعدن اك زیاده بورسلن اعمالی دها ایلریدر. اهالینك سویلدكلری لسان پك قبادر.

لیموژه { (Limoges) فرانسه‌نك وسطلرنده وپاریسك ٣٤٥ كیلومتره جنوب غربیسنده وویانه نهرینك مجراسی قربنده « یوقاری ویانه » ایالتنك مركزی بر شهر اولوب، ٥٣ ٥٨٠ اهالیسی، داخلی مكتب اعدادیسی، مربی ومربیه‌لر یتیشدیرمكه مخصوص دار المعلمین و دار المعلمات، اعدادیه طبیه‌سی، مكتب صنایعی، موزه‌سی، ٣٠٠٠٠ جلدی حاوی كتبخانه‌سی، فنون، صنایع، زراعت، تاریخ، آثار عتیقه و طب و فن جراحی جمعیتلری، ٥٠٠٠ عمله قوللانیر ٣٥ بورسلن فابریقه‌سیله چوخه، پاموق منسوجات وآیاق قابی فابریقه‌لری وایشلك تجارتی واردر. شهر اسكی طرزده اولوب، سوقاقلری طار و غیر منتظم وخانه‌لری طاشدر. قیشین هواسی پك صوغوقدر.

لیمینغتون { (Leamington) انكلتره‌نك (وارویق) ایالتنده وواروبقك ٥ كیلومتره شرقنده بر شهر اولوب، ٢٢ ٩٨٠ اهالیسی، طوزلی معدن صولریله قابلیجه‌لری، متعدد مكتبلری، موزه‌سی، كتبخانه‌سی وسائر مؤسساتی واردر.

لین { سنت — (St Lin) خرستیانلرك عزیزلرندن اولوب، پاپالرك ایكنجیسی عد اولنور. ٦٦ ویا ٦٨ تاریخ میلادیسنده (سنت پیر) یعنی حواریوندن بطروسه خلف اولمش؛ و٧٨ تاریخنده قتل اولنمشدر. ایلولك ٢٣ نده یورطیسی اجرا اولنور.

لین { (Lynn) ممالك مجتمعه‌ده مساچوست جمهوریتنك (اسكس) قونتلغنده وبوستونك ١٤ كیلومتره شمال شرقیسنده ومساچوست قورفزینك شمال شرق ساحلنده اوله‌رق كوزل بر موقعده واقع بر شهر اولوب، ٥٥ ٧٢٧ اهالیسی، سنوی ١٥ ملیون چفتی متجاوز قادین آیاق قابی چیقارر فابریقه‌لری، دباغخانه‌لری، ماكینه انواعی فابریقه‌لری، جسیم ذخیره انبارلری وصید ماهیسیله بوكا مخصوص سفائنی واردر.

لینارس { (Linares) اسپانیه‌نك آندالوسیا خطه‌سنده (جائن) ایالتنك (بائزه) قضاسنده (وبائزه)نك ٢١ كیلومتره شمال غربیسنده بر شهر اولوب، ٣٦ ٦٣٠ اهالیسی وجوارنده پك زنكین سیملی قورشون معدنلری واردر. بو معدنك قورشونی دنیانك اك مقبول قورشونیدر.

لینث { (Linth) اسویچره‌ده بر نهردر، كه (قلاریس) ناحیه‌سنده سیل حالنده اوچ چایك برلشمسندن بالتشكل، كوزل بر وادی ایچنده، شماله طوغری جریانله، (والنستاد) كولنه دوكیلور، واورادن صنعی بر جدول واسطه‌سیله غرب شمالی‌یه طوغری آقه‌رق، زوریخ كولنه كیرر. پك اوزون اولان بو كولك شمال غربی اوجندن (هات) اسمیله خروجنده ینه بو استقامتده دوامله، (رین) ایرماغنه تابع (آآر) نهریله برلشیر. مجراسی كول ایله برابر ١٣٠ وكولدن بشقه ٦٧ كیلومتره‌در.

لینج { (Lintz) آوستریاده ویانه‌نك ١٥٠ كیلومتره غرب شمالیسنده وطونه‌نك صاغ كنارنده یوقاری آوستریا ایالتنك مركزی بر شهر اولوب، ٤١ ٦٨٥ اهالیسی، داخلی مكتب اعدادیسی، دار المعلمینی، صاغر ودیلسزلره مخصوص مكتبی، هندسه خانه‌سی، موزه‌سی، ٣٤٠٠٠ جلدی حاوی كتبخانه‌سی، متعدد جمعیات علمیه‌سی، مكمل بر تیاتروسی، طونه اوزرنده كوزل بر دمیر كوپریسی، میری‌یه عائد بیوك بر چوخه وخالی فابریقه‌سیله واسع بر توتون فابریقه‌سی، فس، باروت، آیینه، بیره وسائره فابریقه‌لری، دباغخانه‌لری وطونه‌یه مخصوص سفائن اعمالیچون دستگاهلری واردر. اهمیت تجاریه وعسكریه‌سی اولوب، روما‌لیلر زماننده (لینتیا) تسمیه اولنوردی.

لیندوس { (Linde, Lindus) ردوس جزیره‌سنك شرق جنوبی ساحلنده قدیمی بر قصبه اولوب، شمدی بیوك بر قریه حالنده‌در. حكیم (قلئوبولوس) ایله هیكلتراش (خاریس) لیندوسلی ایدیلر. اسكی لیندوسلیلر

سیجیلیه‌ده دخی (جلا) قصبه‌سنی تأسیس ایتمشلردی.

لینستر (Leinster) ایرلانده‌نك منقسم اولندیغی درت خطه‌نك بری اولوب، جزیره‌نك جنوب شرقی قسمندن عبارت اولمغله، شمالاً اولستر، غرباً قونوخت ومونستر خطه‌لریله، جنوباً بحر محیط آطلاسی ایله، شرقاً دخی ایرلانده دکیزیله محدوددر. مرکزی بتون جزیره‌نك دخی مرکزی اولان دوبلین شهریدر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۹۷۳۲ مربع کیلومتره و اهالیسی ۱۸۸۱ ده ۱۲۷۸۹۹۰ کشیدن عبارت ایدی. ایرلانده حکومات سبعهٔ متفقه اداره‌سنده ایکن، بو خطه‌نك یالکز قسم جنوبیسی بو اسمله بر حکومت تشکیل ایدوب، قسم شمالیسی (مآت) حکومتنه عائد ایدی. شمدیکی تقسیمات ملکیه‌ده: دوبلین، مات، وستمآت، لرت، لونغفورد، کینغ، قوین، کیلدار، قارلوو، وقلوو، وکسفورد و کیلکنی اسملریله ۱۲ قونتلق یعنی سنجاغه منقسمدر. اهالیسی انکلیزلشوب، یالکز یوزده بش قدری الآن کلت لسانیله متکلمدرلر. [احوال طبیعیه وسائره‌سیچون «ایرلانده» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

لینغه (Linga) سوماتره جزیرهٔ کبیره‌سنك شرق طرفنده وسینغاپورك جنوبنده بر جزیره اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۸۲۶ مربع کیلومتره و اهالیسی تقریباً ۱۰۰۰۰ کشیدر، که جمله‌سی ملایی ومسلم اولوب، کمیجیلکده بیوك مهارتلری وقورصانانه میللری واردر. جوارنده‌کی آطه‌لرله برابر فلمنك دولتنه تابع بر کوچك حکومت اسلامیه تشکیل ایدیور.

لینقولن (Lincoln) انکلتره‌نك شرق جهتنده ولوندره‌نك ۱۹۲ کیلومتره شمالنده اوله‌رق (واش) نهرینه تابع (ویتام) چایی اوزرنده وبر قاچ دمیریول خطنك نقطهٔ تقاطعنده قونتلق مرکزی برشهر اولوب، ۱۵۳۷۳ اهالیسی، جسیم ومصنع بر کلیساسی وذخیره تجارتی واردر. اسکی برشهر اولوب، اسم قدیمی (لیندوم قولونیه) ایدی. مقدما دها بیوك و دها معمور ایدی.

— لینقولن قونتلغی شمالاً یورق، غرباً لیچستر و نوتینغهام، غرب جنوبی جهتندن روتلاند، جنوباً نورتامتون وقامبریج قونتلقلریله، شرقاً دخی بحر شمالی ایله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۷۱۵۳ مربع کیلومتره واهالیسی ۱۸۸۱ ده ۴۶۹۹۲۰ کشیدن عبارت ایدی. اراضیسی دوز وآلچق اولوب، شرق جنوبی وغرب شمالی جهتلرنده بطاقلقلری چوق ایسه‌ده، بونلرك صوینی آقیتمق اوزره، بك چوق جدوللر کشاد و سدلر انشا اولنمشدر. زراعتجه انکلتره‌نك اك ایلری بولنان یرلرندن اولوب، بغدای، آرپه، یولاف و سائر محصولاتیله حیوانات اهلیه‌سی واردر. آتلریله قازلری مقدما پك چوق ایکن، تدنیه یوز طوتمشلردر. صنایعی پك ایلری اولمیوب، یالکز بعض دمیرخانه‌لریله طوغله وکرمیت فابریقه‌لری ودباغخانه‌لری واردر.

لینکستیده (Lyncestide) اسکی ماکدونیه قطعه‌سنك غرب جهتنده بر خطه اولوب، شمالاً پلاغونیه وجنوباً اورستیده خطه‌لریله محدود اولمغله، شمدیکی کسریه قضاسندن وجوارلرندن عبارت ایدی.

لینکوپینغ (Linkœping) اسوجك غوتیه خطه‌سنده واستوقهولمك ۲۱۵ کیلومتره جنوب غربیسنده ایالت مرکزی بر قصبه اولوب، ۸۷۵۰ اهالیسی، داخلی مکتب اعدادیسی، ۴۰۰۰۰ جلدی حاوی کتبخانه‌سی، تاریخ طبیعی وآثار عتیقه موزه‌سی، بیوك بر کلیساسی، قلعه‌سی، چوخه وسائر منسوجات فابریقه‌لری، دباغخانه‌لری وایشلك ذخیره تجارتی واردر. اسکی بر قصبه اولوب، بعض وقوعات تاریخیه‌یه میدان اولمشدر.

لینوس (Linus) یونان قدیم اساطیرنده موسیقی وشرقی وشعرك موجدی زعم اولنور بر شخص موهوم اولوب، شمسدن کنایه اولان (آپولون) ایله سمادن کنایه اولان (اورانیه)نك اوغلی اولدیغنه؛ واورفیوس ایله تامیریس وهرکولك استادی اولوب، هرکول طرفندن قتل اولندیغنه اینانیلیر؛ ووفاتی کونی بر طاقم مرثیه‌لر قرائتیله یورطی اتخاذ اولنوردی.

لینه (Linnè) اعاظم طبیعیوندن اولوب، اسوجلیدر. ۱۷۰۷ تاریخنده (راشولت)ده طوغوب، ۱۷۷۸ ده وفات ایتمشدر. فقیر بر کوی پاپاسنك اوغلی اولوب، برقوندره‌جینك

بانده چراغلق ایتمکده ایکن، عائله سنک احباسندن
بر طبیب کندیسنک استعدادینی درک ایله، اوپسال
دارالفنونی نباتات معلمنک خدمتنه قویمش؛ ومذ-
کور دارالفنونده تحصیل ایدوب، تا زمان تحصیلنده
تاریخ طبیعینک منتظم بر تقسیم وتصنیفه محتاج اولد-
یغنی آکلامشیدی. ۱۷۳۲ ده اوپسال جمعیت
علمیه سی طرفندن لاپونیه نک نباتاتی حقنده تحقیقات
فنیه یه مأمور اولوب، عودتنده بعض رقیبلرینک
معاملات حسدکارانه سنه طیانه مامغله، ترک مملکت
ایدرک، فلمنکه کیتمش؛ ولیده شهرنده فن طبی
بعدالتحصیل، فرانسه وانکلتره یه سیاحت ایدرک،
عصری مشاهیر علماسیله عقد مناسباتله، توسیع
معلومات، وعلی الخصوص اوج سنه اغنیادن و محبان
معارفدن (قلیفتون)ک خدمتنده بولنوب، بونک
نباتات باغچه سیله تاریخ طبیعی نمونه خانه سندن و
کتبخانه سندن چوق استفاده ایتمش ایدی. ۱۷٤۱ ده
وطننه عودتنده قرالک طبیبی و اوپسال دارالفنونده
نباتات معلمی اولوب، وفاتنه دک ۳۷ سنه بو معلمکده
بولنمشدر. تاریخ طبیعی وعلی الخصوص علم نباتات
حقنده برقاچ کتاب یازوب، بو فنک اصطلاحاتنی تعدیل
واصلاح، ونباتاتی صنوف واقسام وانواع واجناسه
تقسیم ایدرک، الیوم مرعی اولان بر اصول وضع
ایتمشدر. عصری علماسندن بعضیسی وازان جمله
مشهور (بوفون) صاحب ترجمه نک ایجاد ایتدیکی
اصطلاحاته معترض بولنمشلرسه ده، بالاخره اصولی
ارباب فن طرفندن قبول اولنمشدر.

لیغنیچ (Liegnitz) پروسیه نک سیلزیه ایا-
لتنده وبرسلاوک ۶۲ کیلومتره غرب
شمالیسنده بر شهر اولوب، ۳۷۱۵۵ اهالیسی،
دمیرخانه لری، ماکینه قزانیله دیکیش ماکینه سی،
پیانو، بلاردو، چوخه، شاپقه وسائره فابریقه لری،
هدم ایدلمش استحکاماتی یرنده کوزل تفرجکاهلری
وجوارنده سبزه ومیوه وفدان باغچه لری واردر.

لیوادیه (Livadia) یونانک آتیقه مع بئوتیه
ایالتنده وآتنه نک ۹۰ کیلو متره
شمال غربیسنده بر قصبه اولوب، اداره عثمانیه زما-
ننده ۱۰۰۰۰ دن زیاده اهالیی حاوی سنجاق
مرکزی ایکن، شمدی آنجق ۱۵۱۵ اهالیسی
قالمشدر.

لیوادیه (Livadia) قریم شبه جزیره سنک
جنوب شرقی ساحلنده ویالته نک
۵ کیلومتره جنوب غربیسنده بر اسکله اولوب، روسیه
ایمپراطورلرینه مخصوص واسع وکوزل بر سرایی و
بوکا مربوط باغچه لریله مشهوردر.

لئوپولد (Léopold) آلمانیه ایمپراطور-
لرندن ایکی کشینک اسمیدر:
برنجیسی ۱٦٤۰ ده طوغروب، ۱۷۰۵ ده
وفات ایتمشدر. ۱٦۵۸ ده پدری اوچنجی فردیناندی
خلف اولوب، ابتدا مجارستانی استیلا ایتمش اولان
عثمانلیلره وبعده (پالاتینات)ه تجاوز ایتمش اولان
فرانسه قرالی اون دردنجی لوئی یه قارشی حرب
ایتمش؛ و ۱٦۸٤ ده فرانسه یه قارشی اسپانیه و
باویره و صاقسه ایله عقد اتفاق ایتمش ایسه ده،
غلبه یه نائل اولمیوب، آلساسی غائب ایتمش؛ و بو
صره ده مجارلر (تکلی) نک ریاستیله قیام ایتدکلری
کبی، عثمانلی عسکری دخی ویانه یه قدر ایلرولمش
ایدی. بعده اسپانیه قرالی ایکنجی شارلک وفاتی
اوزرینه، کندی اوغلی شارلی اسپانیه تختنه اقعاده
قالقیشوب، کندی تورونی اقعاد ایتمک ایستین
اون دردنجی لوئی یه قارشی ۱۷۰۰ ده انکلتره
و فلمنکله اتفاق ایتمش؛ و برقاچ محاربه قزانمش
ایسه ده، صوکنده غائب ایتمش ایدی.
— ایکنجیسی برنجی فرانسوا ایله ماریه ترزه نک
ایکنجی اوغلی اولوب، ۱۷٤۷ ده طوغمش،
و ۱۷۹۲ ده وفات ایتمشدر. ابتدا بیوک دوقه
صفتیله طوسقانه ده حکم سوروب، بیوک برادری
ایکنجی یوسفک وفاتنده آلمانیه ایمپراطورلغنه
کچمش؛ و او صره ده فلمنک قیامده بولندیغی کبی،
مجارستانده دخی قیام امارەلری کورنمکده و
آوستریا وچهستانده ویرکیلردن طولایی خوشنود-
سزلق حکم سورمکده ایکن، حسن اداره سیله
بو مشکلاته غلبه چالشمش؛ وفرانسه قرالی اون آلتنجی
لوئی یی ارباب اختلالک الندن قورتارمق ایچون،
پروسیه قرالیله مخابره یه باشلامش ایسه ده، اوصره ده
وفات ایتمکله، بو تشبثنک ثمره سی کوریله مه مشدر.
ماریه آنطوآنته نک برادری ایدی.

لئوپولد (Léopold) آوستریا دوقه لرندن
اوچ کشینک اسمیدر:

برنجیسی ١٠٩٦ دن ١١٣٦ تاریخنه دك حکم سوروب، آلمانیا ایمپراطورلغی نامزدلکنده (لوتر)ه قارشی اجرای رقابت ایتمش ایسه‌ده، بعده سفك دمایه سبب اولماسمق ایچون ، بو ادعادن واز کچمش؛ وتبعه‌سنك اخلاقنی اصلاحه چالیشمشدر. قتولیکلر عندنده اعزه‌دن معدود اولوب، تشرین ثانینك ١٥ نده بورطیسی اجرا اولنور.

— ایکنجیسی « شانلی » لقبیله ملقب اولوب، ١٣٠٨ دن ١٣٢٦ تاریخنه‌دك حکم سورمشدر. برنجی آلبرتك اوچنجی اوغلی وخلفی اولوب ، قیام ایتمش اولان اسویچره‌لیلری رام ایتمکه چالیشمش ایسه‌ده ، موفق اوله‌میوب، ١٢١٥ ده (مورغارتن) ده مغلوب اولمش ایدی. ایمپراطورلوق ایستین باوره‌لی (لویی)یه قارشی بولنوب، بونی کندیسنك برادری فردریقی ایمپراطورلغه تشریك ایتمکه مجبور ایلمشیدی .

— اوچنجیسی ١٣٥٠ دن ١٣٨٦ تاریخنه‌دك حکم سوروب، حکیم آلبرتك اوچنجی اوغلی و خلفیدر. پدرینك وفاتنده حصه‌سنه (سوآبه) دوشوب، برادری اوچنجی آلبرته مشترکاً تیرولی دخی اداره، و بعده بومملکتله برابر استیریه وقارینتیه‌یی دخی بسبتون ضبط ایتمش؛ واوغلنی لهستان وارثه‌سی (هدویجه) ایله تزویجه چالیشمش ایسه‌ده، موفق اوله‌مامشدی. اسویچره‌لیلره قارشی ایتدیکی محاربه‌ده مقتول اولمشدر.

لئوپولد برنجی — (Léopolde 1) بلجیقه قراللرندن اولوب ، (صاقسه‌قوبورغ سالفیلد) دوقه‌سی فرانسوآنك اوغلیدر. ١٧٩٠ده طوغوب، ١٨٠٨ دن ١٨١٤ تاریخنه‌دك روسیه‌نك خدمت عسکریه‌سنده بولنمش؛ و ١٨١٦ ده یالکز بر سنه برابرکده یاشایان پرنسسه شارلوتی تزوج ایده‌رك، انکلیز تابعیتنی قبول ایتمش؛ و ١٨٣١ ده بلجیقه‌لیلرك قیامی اوزرینه ، بلجیقه قرالی انتخاب ایدیلوب، برسنه صکره فرانسه قرالی (لویی فیلیپ)ك قیزی (لویزه دورلیان) نه عقد ازدواج ایتمش؛ وفرانسه‌نك امدادیله بلجیقه قراللغنی فلنکه قارشی مدافعه وتأمین ایلمش؛ وکوزل بر قانون وضع ایدوب ، فرق مختلفه‌نك جمله‌سنی ممنون ایده‌رك، حسن صورتله اداره مملکت ایتمده نمونه اوله‌جق صورتده حسن حرکتده بولنمشدر. ١٨٦٥ ده وفات ایدوب، اوغلی برابانت دوقه‌سی ایکنجی لئوپولد اسمیله خلفی اولمشدر، والیوم پدری کبی تبعه‌سنی ممنون ایتمکده‌در.

لیورپول (Liverpool) انکلتره‌نك لانقاستر قونتلغنده و لوندره‌نك ٢٨٠ کیلو متره شمال غربیسنده اوله‌رق ، (میسر) خلیجنك شرقی ساحلنده و ایرلانده دکیزندن ٦ کیلو متره ایچریده و برچوق دمیریول خطلرینك محل تقاطعنده بیوك بر شهر و اسکله اولوب ، ٥١٧ ٩١٨ اهالیسی، مذکور خلیجك اوزرنده ١٠ کیلومتره بوینده ریختملری ، ٧٦ پروتستان و متعدد دیکر کلیسالری ، ٨ بیوك تیاتروسی، متعدد کتبخانه‌سی ، برچوق جمعیات علمیه‌سی ، آیری آیری موزه ونمونه خانه‌لری، دارالفنون طرزنده بر بیوك مکتبیله متعدد مکاتب عالیه وسائره‌سی، رصدخانه‌سی، نباتات باغچه‌سی، پك مکمل ومصنع بر دائره بلدیه‌سی و (سنت جورج هال) اسمیله اجتماع و ضیافتلره مخصوص واسع بر بناسی ، بیوك بورسه وکمرك و سائر ابنیهٔ رسمیه‌سی، واسع ودوز سوقاقلری،کوزل ومزین چارشیلری، متعدد یتیمخانه ودارالعجزه‌لری، شهرك داخلنده واطرافنده متعدد عمومی باغچه‌لرله اورمانلری، غریب بر مزارستانی و خلیجك او بر ساحلنده بولنان (بیرکنهید) ایله اختلاط ایتمك اوزره خلیجك آلتندن کچر بر تونلی واردر . لیورپول صنایعجه پك ایلری اولمیوب، حتی اسکیدن بولنمش اولان چینی ، صابون و سائره فابریقه‌لری دخی تدنی ایتمش، وپاموق منسوجات ایچون آچلمش اولان بعض فابریقه‌لر دخی ایلری کیتمه‌مشدر . لکن تجارتده، لوندره‌یه رقابت ایدوب ، موقعنك استعداد ومساعده‌سیله کرك داخلی وکرك خارجی تجارتك بیوك بر مرکزی حکمنه کچمش ؛ و هله آمریقادن کلن ذخیره، پاموق ، کراسته، حیوانات وسائره ایله هندستاندن نقل اولنان پاموق و آوسترالیه‌دن جلب اولنان بیاغی طوپدن لیورپوله کله‌رك، اورادن بتون آوروپایه توزیع اولنور . بو شهرك یوز سنه‌دن بری تجارتجه سنه‌دن سنه‌یه کوریلن ترقیاتی محیرالعقول اوله‌جق درجه‌ده‌در.

تجارتدن صکره سفائن تجاریه و حربیه انشاسنه مخصوص متعدد حوض ودستکاهلری اولوب ، پك چوق سفائن وجوده کتیرلمکده‌در . انکلتره‌نك صنایع مرکزی اولان و فابریقه‌لری چوق بولنان بر چوق یرلرك طبیعی اسکله‌سی بولنمسی وکمور معدنلرینك‌ده بوللغی و قریبق لیورپولك تجارتجه کوندن کونه ترقیسنی و اهالیسنك کیتدکجه زیادلکنی موجب اوله‌رق، بو شهر ایچون پك پارلاق استقباللر تأمین ایتمکده‌در .

— اوستراليانك یکی جنوبی والس مملکتنده وآمریقای شمالینك دومینیون قطعه‌سنده دخی بو اسمله برر کوچك قصبه واردر .

— فروئنلاندك ساحل شرقیسی قارشیسنده و ۷۰° عرض شمالینك اوست طرفنده دخی بو اسمله خالی بر جزیره اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۲۷۷۵ مربع کیلومتره‌در .

لئوستن (Léosthène) آتنه‌لیلرك سر- دارلرندن اولوب، بیوك اسکندرك وفاتندن صکره، خطیب شهیر (دموستن) ك تشویقیله، وطنی ماکدونیه‌لیلرك تحکمندن قور- تارمغه قالقیشه‌رق، (آنتیپاتر)ی لامیاده تحصنه مجبور ایتمش، وتسالیه‌ده بر قاچ محاربه قزانمش ایسه‌ده، محصورلره زیاده تقرب ایتمکله، قبل المیلاد ۳۲۳ تاریخنده بر طاشله قتل اولنمشدر.

لئوکئو (Lieou-Kieou) فورموزه جزیره‌سنك اصل چینجه اسمیدر.

[« فورموزه » ماده‌سنه مراجعت بیوریله .]

لئون (Léon) اسپانیه‌نك شمال غربی جهتنده واقع (لئون) خطه وایالتنده ومادریدك ۲۸۵ کیلومتره شمال غربیسنده ایالت مذکوره‌نك مرکزی بر قصبه اولوب، ۱۱ ۵۱۵ اهالیسی، پك مصنع وظریف بر اسکی کلیساسی، کوزل باغچه ونفرجکاهلری و یازین پك صیجاق قیشین‌ده پك صوئوق هواسی واردر .

لئون (Léon) اسپانیه‌نك شمال غربی جهتنده بر ایالت اولوب، اسکی لئون قراللغنك قسم شمالیسندن عبارت اولدیغی حالده، شمالاً اوویدو، شمال شرقی طرفندن سانتاندر، شرقاً پالنسیا، جنوب شرقی طرفندن والادولید، جنوباً زاموره، غرباً دخی اورنسه ولوقو ایالتلریله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۵ ۳۷۷ مربع کیلومتره اولوب، ۳۸۰ ٦۳۷ اهالیسی واردر . اراضیسی شمال وغرب جهتلرنده طاغلق وسائر طرفلرده مرتفع اووه‌لردن عبارتدر. شمال جهتنده‌کی طاغلری پیرنه سلسلهٔ جبالنه مربوط اولان (آستوریه) جبالنك جنوبی اتکلرندن وبعض قوللرندن عبارت اولوب ، اك یوکسك یرلری ۲۵۰۰ متره ارتفاعنی متجاوزدر، واکثریا قارله مستور بولنور . صرب وصعب المرور بوغازلری واردر. غرب جهتنده‌کی طاغلری ایسه لئون جبالی اسمیله شمالدن جنوبه اوزانان آیری بر سلسله‌دن عبارت اولوب، (دورو) ایله (مینو) حوضه‌لری آره‌سنده حائل اولان بو طاغلرك اك مرتفع نقطه‌لری ۲۰۰۰ متره‌یی متجاوزدر. طاغلق یرلرینك مرعالری چوق اولوب، اهالیسی باشلیجه حیوانات یتیشدیرمکله کچینیرلر. دوز یرلری ایسه زراعته الویریشلی اولوب، اهالیسی چفتجیدر. میاه جاریه‌سی چوق اولوب، شرق جهتنده‌کی (دورو) حوضه‌سنده سئا، اسلا و بوکا تابع قورنیو، تورو، برتزغه ایله اوربیقو؛ وغرب جهتنده‌کی (مینو) حوضه‌سنده بو ایرماغك اك بیوك تابعی اولان (سیل) نهری آقیور. بو انهارك مجرالری پك اینیشلی وصولری دائمی اولدیغندن، کرك ماکینه‌لر چویرمکه وکرك سقی اراضی‌یه استعدادلری وار ایسه‌ده، صنایع محلیه یوق حکمنده اولدیغی کبی، زراعی‌ده بابالرندن بولدقلری طریقه‌دن انحراف ایتمدکلرندن، الیوم هیچ بر استفاده اولنه‌مامقده‌در. مع هذا اهالیسی چالیشقان، ساکن وناموسلی آدملردر. سویلدکلری لسان اولدجه فصیحدر. طاغلرنده دمیر معدنلری بولنوب، کمور وآنتیموان دخی وار ایسه‌ده، چیقارلدیغی یوقدر. اسکی روماليلر طاغلردن آلتون دخی چیقاریرلردی . ایالت ۱۰ قضایه منقسم اولوب، ۲۳۲ ناحیه‌یی حاویدر .

لئون (Roy. de Léon) خطه‌سی و یا قراللغی اسپانیه‌نك وقتیله منقسم بولندیغی ۱۵ خطه‌نك بری اولوب . شمالاً آستوریه، شرقاً وجنوب شرقی طرفندن اسکی

قاستیله، جنوباً استرمادوره، غرباً دخی پورتکیز و غالیچه ایله محدود ایدی. شمدیکی تقسیماتده: لئون، والادولید، سالامانقه وزاموره اسملریله ٤ ایالته منقسمدر. اسکی زمانده (وتونغ) قومیله مسکون اولوب، رومالیلرك وبعده ویسیغوتلرك ضبطنه کچدکدن صکره، اهل اسلام طرفندن فتح ایله، ایکیوز سنه‌یی متجاوز زمان اندلسدن معدود اوله‌رق، ممالك اسلامیه‌دن بولنمش؛ و ٩١٤ تاریخ میلادیسنده آستوریه خرستیان پرنسلری طرفندن ضبط اولنوب، (لئون مع آستوریه) قراللغنی تشکیل ایتمش، وغالیچه دخی بوکا الحاق اولنمش ایدی. ١٠٣٧ ده قستیله (یعنی قشتاله) قرالی طرفندن ضبط اولنوب، بعده بر قاج دفعه آیرلمش؛ وکاه قستیله لئونه وکاه لئون قستیله‌یه حاکم بولنمش؛ ونهایت اسپانیه‌نك توحیدی صره‌سنده لئون دخی قطعیاً الحاق اولنه‌رق، استقلالنی غائب ایتمشدر. لئون قراللرینك اسامیسیله مبدأ حکومتلری تواریخی بروجه آتیدر:

ایکنجی اوردونیه	٩١٤
ایکنجی فروئیلا	٧٢٣
اوچنجی اوردونیه	٩٥٠
برنجی شیشمان سانکه	٩٥٥
اوچنجی رامیر	٩٦٧
ایکنجی برمود	٧٨٢
بشنجی آلفونس	٩٩٩
اوچنجی برمود	١٠٢٧
قستیله‌یه برنجی الحاق	١٠٣٧
دردنجی آلفونس	٩٢٤
ایکنجی رامیر	٧٢٠
التنجی آلفونس	١٠٦٥
قستیله‌یه ایکنجی الحاق	١٠٧٢
ایکنجی فردیناند	١١٥٧
طقوزنجی آلفونس	١١٨٧
اوچنجی فردیناند	١٢٣٠
قستیله‌یه قطعیاً الحاق	١٢٣٠

لئون (Léon) مکسیقه‌نك (غوآناجوآتو) حکومتنده و غوآناجوآتونك ٥٥ کیلومتره غربنده سنجاق مرکزی بر شهر اولوب، ٨٠٠٧٥ اهالیسی، یوك وپاموق منسوجات فابریقه‌لری، دباغخانه‌لری وذخیره وسائره‌یه متعلق ایشلك تجارتی واردر. کرك کثرت نفوسجه وکرك صنایع وتجارتجه مکسیقه‌نك ایکنجی شهریدر.

لئون (Léon) آمریقای وسطینك (نیقاراغوآ) جمهوریتنده و بحر محیط معتدلك ساحلندن ٢٠ کیلومتره‌لك مسافه‌ده ایالت مرکزی بر شهر اولوب، ٣٠٠٠٠ قدر اهالیسی واردر. وقتیله جمهوریتك مرکزی اولوب، ٦٠٠٠٠ دن زیاده اهالیسی وار ایدی. اهالیسنك ثلثانی اصل یرلیلردن (نولتك) قومنه منسوب اولوب، قصوری (لادینوس) اسمیله ملزدر. اطرافنده چامور فیشقیرتیر برقاج برکان بولنیور.

لئون (Léon) اسپانیه‌یه تابع فیلیپینه جزایرندن (پانای) جزیره‌سنك (ایلویلو) سنجاغنده بر قصبه اولوب، ٩٨٦٥ اهالیسی واردر.

لئون آطه‌سی (Isla de Léon) اسپانیه‌نك جنوب غربی ساحلنده وبحر محیط آطلاسیده برآطه اولوب، ساحلدن آنجق دکیزك مدی حالنده صو ایله طولار خندقلرله آیرلمشدر؛ وبر قاچ کوپری ایله قره‌یه مربوطدر. قادیس شهریله (سان فرناندو) قصبه‌سی بو آطه‌نك اوزرنده‌در.

لئون (Léon) بو اسمله شرق ایمپراطورلرندن بروجه آتی ٦ کشی کلمشدر: برنجیسی «قدیم» و «بیوك» لقبیله ملقب اولوب، ٤٥٧ دن ٤٧٤ تاریخ میلادیسنه‌دك حکم سورمشدر. تراکیه‌لی اولوب، مارسیانك وفاتنده بطریق (آسپار)ك سعییله ایمپراطور اولمش؛ ومع هذا (واندال)لره قارشی اولان بر محاربه‌سنده بوندن بر اثر خیانت کورمکله، کندیسنی فامیلیاسیله برابر قتل ایتمشدی. شمال اقوام وحشیه‌سنك تجاوزاتنه قارشی طوره‌رق، ممالکنده صلح واسایشی تأمین ایتمشدی.

— ایکنجیسی «کنج» لقبیله ملقب اولوب، برنجی لئونك قیزینك اوغلیدر. ٤٧٤ تاریخنده ٤ یاشنده ایکن بیوك پدرینه خلف اولمش ایسه‌ده، اون آی صکره وفات ایدوب، ملك پدری (زنون)ك یدنده قالمشدی.

— اوچنجیسی ایزوریه‌لی دینمکله معروف اولوب، ابتدا ایکنجی آناستاسك سردارلرندن ایکن، ٧١٧ تاریخنده ایمپراطورلغه نائل اولمش؛ و قسطنطینیه‌یی محاصره ایتمش اولان مجاهدین اسلامه مقاومت ایدوب، بعض سفینه‌لرینی غرغوریان آتشیله یاقمش ایدی. پت شکنلکده پك ایلری واروب، اصنامه عبادتدن واز کچه‌مین تبعه‌سنی تعقیب ایتمش: وبو بابده کندیسنه مخالفت ایدن بطریق جرمانیوسی نفی ایلمش ایدی. پاپا ایکنجی

واوچنجی غرغوآرلر کندیسنی آفروز ایتمشلردی. ٧٤١ ده وفات ایتمشدر.

— دردنجیسی خزر دیمکله معروف اولوب، قسطنطین قوپرونیم ایله خزر خانك قیزی ایرنه‌نك اوغلیدر. ٧٧٥ دن ٧٨٠ تاریخنه‌دك حکم سوروب، بو دخی عبادت اصنامه راضی اولان خرستیانلری شدیداً تعقیب ایتمشدر.

— بشنجیسی محاربه‌لرده ابراز شجاعت ایتمش اولمغله، ٨١٣ تاریخنده عسکر طرفندن (میخائیل رانغابه) یرینه ایمپراطورلغه ترفیع اولنمش؛ وبلغارلره غلبه چالمش ایسه‌ده، بت شکنلکده پك ایلری واروب، بته طاپان خرستیانلره زیاده عقوبت ویردیکندن، ٨٢٠ سنه‌سنده میلاد عیسی (عم) کیجه‌سی خائن (میخائیل بغ) نشوقیله قتل اولنمشدر.

— آلتنجیسی «حکیم» لقبیله ملقب اولوب، ماکدونیه‌لی باسیلك اوغلیدر. ٨٨٦ تاریخنده تخته چیقوب، ٩١١ ده وفات ایتمشدر. کندیسنه مخالفت ایدن فوتیوسی پطریقلکدن عزل ایتمش؛ وبلغارلرله محاربه‌لرك وعربلرك تجاوزاتنه مقاومت ایتمك ایستمش ایسه‌ده، موفق اوله‌میوب، یالکز استانبول بوغازندن کچمك ایستین بر روس دونانماسنه غلبه چالمشیدی. کندیسی عالم وادیب اولوب، بر قاچ کتاب یازمش، وبر طاقم قوانین ونظامات وضع ایتمش، وعلوم ومعارفی حمایه ایلمش اولدیغندن، حکیم لقبیله تلقیب اولنمشدی.

لئون (Léon) بو اسمله بروجه آتی اون ایکی پاپا کلمشدر:

برنجیسی «بیوك» عنوانیله معنون اولوب، روماده طوغمش؛ و ٤٤٠ تاریخ میلادیسنده پاپالغه انتخاب اولنوب، ٤٦١ ده وفات ایتمشدر. رفض عد ایتدکلری بعض اعتقادات مخالفه اصحابنی آفروز ایتمکله اوغراشوب، بر طاقم دعا کتابلری دخی یازمش؛ وبعض نطقلری جمع ونشر اولنمشدر. قتولیکلر عندنده اعزه‌دن معدود اولوب، تشرین ثانینك ١٠ و ١١ نده یورطیسی اجرا اولنور.

— ایکنجیسی سیچیلیه‌لی اولوب، ٦٨٢ تاریخنده انتخابله، بر سنه پاپالق ایتمش؛ وراونه اکسارخوسیله اوغراشوب، مذهبجه بعض آیینلر وضع ایلمشدر. بو دخی اعزه‌دن معدود اولوب، حزیرانك ٢٨ نده یورطیسی اجرا اولنور.

— اوچنجیسی رومالی اولوب، ٧٩٥ ده انتخاب اولنمش، و ٨١٦ ده وفات ایتمشدر. ٧٩٩ تاریخنده پاپا آدریانك یکنلری طرفندن طوتیلوب، انواع عقوبات وتحقیراتدن صکره بر مناستره حبس اولنمش ایسه‌ده، اورادن فرار یولنی بولوب، شارلمانه التجا ایتمش؛ وبونك طرفندن بر مقدار عسکرله کوندریله‌رك، پاپالق مقامنه اقعاد اولنمش؛ وبوکا مقابلةً ٨٠٠ تاریخنده شارلمانی ایمپراطورلق تاجیله تتویج ایلمشیدی.

— دردنجیسی ینه رومالی اولوب، ٨٤٧ ده انتخاب اولنمش، و ٨٥٥ ده وفات ایتمشدر. رومایی تزیین وتوسیع ایدوب، قربنده الیوم روماشهرندن معدود اولان (لئوپولیس) ویا (لئونینه) قصبه‌سنی تأسیس ایتمش؛ وعرب اهل اسلامك ایتالیایه تجاوزاتنه قارشی بعض تدابیر تحافظکارانه‌ده بولنمش ایدی.

— بشنجیسی ٩٠٣ ده انتخاب اولنوب، بر آی صکره، ظهور ایدن عصیان اوزرینه، حبس اولنمغله، محبسده کدرندن وفات ایتمشدر.

— آلتنجیسی رومالی اولوب، ٩٢٨ ده پاپا انتخاب اولنمش، وبر سنه صکره وفات ایدوب، شایان تذکار بر ایشی کورلمه‌مشدر.

— یدنجیسی ینه رومالی اولوب، ٩٣٦ ده انتخاب اولنمش، و ٩٣٩ ده وفات ایتمشدر. طائفهٔ رهبانك اطاعت وانقیاد وحسن حرکتلرینه چوق اهتمام ایلمشدر.

— سکزنجیسی ٩٦٣ ده، اون ایکنجی ژان صاغ ایکن، ایمپراطور اوتونك نفوذیله، راهب بیله اولمدیغی حالده، پاپا انتخاب اولنوب، مرقوم ژانك وفاتندن صکره پاپالق ادعاسنده بولنان بشنجی بنوآ ایله اوغراشمش، ونهایت غالب کلمش ایسه‌ده، بر سنه صکره ٩٦٥ ده وفات ایتمشدر.

— طقوزنجیسی آلساسلی اولوب، ایمپراطور اوچنجی هنرینك اقرباسندن اولدیغی حالده، ١٠٤٩ تاریخنده انتخاب اولنمش؛ وطائفهٔ رهبانجه اطاعت وانقیادی وسلسلهٔ مراتبه رعایتی تأمین ایچون، بر

تاج مجلس عمومی عقد ایلمش ایدی . فوتیوسك دها اولدن باشلامش اولدیغی تفرقه بونك زماننده دها زیاده آرتوب، روم مذهبی بسبتون آیرلمش ایدی . ١٠٥٣ ده نورمانلره قارشی ایمپراطورك کندیسنه کوندردیکی امداد عسکریله برابر کیدوب، دشمنلری یدینه اسیر دوشمش؛ واون آلتی صکره قورتله بیلوب، بر سنه صکره وفات ایتمشدر. بو دخی اعزه‌دن معدود اولوب، نیسانك ١٩ نده یورطیسی اجرا اولنور.

— اونجیسی مدیچیس خاندانه منسوب اولوب، ١٤٧٥ ده فلورانسه‌ده طوغمش، و١٥٢١ ده وفات ایتمشدر. ١٣ یاشنده ایکن قاردینال اولوب، پاپا ایکنجی یولیوسك خدمتنه کیرمشیدی. ١٥١٣ تاریخنده پاپا انتخاب اولنوب، زمانی بیوك وتوحات سیاسیه ایله کچیرمش؛ و سلفنك آفروس ایتمش اولدیغی فرانسه قرالی اون ایکنجی شارل ایله صلح ایتمش ایسه‌ده، بونك خلفی برنجی فرانسوآنك علیهنده بولنوب، شارل کینت ایله اتفاق ایتمش؛ و منسوب بولندیغی مدیچس خاندانی طوسقانه تختنه اعاده ایلمشیدی. بو موفقیاتی صره‌سنده آنسزین وفات ایتمکله، تسمم اولندیغی مظنوندر. بر طاقم عفو عمومی براتلری نشر ایده‌رك، قتولیکلره بر اجرت معینه مقابلنده صاتمغله، بو اثماندن حاصل اوله‌جق مبالغ ایله عثمانلیلره قارشی بر اهل صلیب سفری آچه‌جغنی اعلان ایتمش ایکن، بعده بو مبالغله (سنت پیر) کلیساسنی تعمیر وتوسیع ایتمشدی. بو براتلرك نشری مشهور (لوتر) ك خروجیله پروتستانلغك ظهورینه سبب اولمشدر. اونجی لیون عالم ومحب معارف برآدم اولوب، روما دارالفنون وکتبخانه‌سنی تأسیس ایتمش؛ و ایتالیانك اك مشهور علما وشعرا و هنرورانی وازآن جمله رافائل، میکل آنجلو وماکیاول کبی رجالی بونك زماننده یتیشمشدر.

— اون برنجیسی ینه مدیچیس خاندانه منسوب اولوب، ١٦٠٥ ده انتخاب اولنمش، وپالکز بر آی پاپالق ایتدکدن صکره وفات ایتمشدر.

— اون ایکنجیسی ١٨٢٣ ده انتخاب اولنوب، ١٨٢٩ ده وفات ایتمشدر. رومایی تزیین، واتیقان کتبخانه‌سنی توسیع، وفنون ومعارفی حمایه ایتمکله، عمومك حرمتنه مظهر اولمش ایدی.

لئون { آفریقالی — (Léon l'Africain) مشاهیر جغرافیون عربدن اولوب، اصل اسمی (حسن) در. اون برنجی قرن هجری اوائلنده غرناطه‌ده طوغوب، آفریقانك بتون اقطار شمالیه‌سنی کزدکدن صکره، بر طاقم خرستیان قورصانلرك الینه اسیر دوشمکله، رومایه کوتوریله‌رك، پاپا اونجی لئونه تقدیم اولنمش؛ وبونك طرفندن وافتیز ایدیله‌رك، لئون تسمیه ایدلمش ایدی. ایتالیان ولاتین لسانلرینی اوکرنمش، وعربی معلملکی ایتمکه باشلامش ایدی . آفریقا سیاحتنده‌کی مشهوداتنی لسان عربیده مکمل صورتده یازوب، بو تألیفنی کندیسی ایتالیانجه‌یه دخی ترجمه ایتمشدی. بو اثری پك معتبر و حالا بوکون آفریقای شمالی احوالیچون مرجع اتخاذ اولنمقده‌در؛ وبتون آوروپا لسانلرینه ترجمه اولنمشدر.

لیون { (Lyon) فرانسه‌نك شرق جهتنده وپارسك ٣٩٠ کیلومتره جنوب شرقیسنده و (رونه) ایرماغیله بوکا دوکیلن (ساؤنه) نهرینك ایکی جهتنده (رونه) ایالتنك مرکزی بیوك برشهراولوب، ٤١٦٠٢٨ اهالیسی، عقائد، حقوق، فنون وادبیات، طب، بیطره، صنایع نفیسه وسائره مکاتب عالیه‌سی، ذکور واناث ایچون آیری آیری داخلی مکتب اعدادیلری، مربیه‌لر یتیشدیرمکه مخصوص دارالمعلمانی، واسع موزه‌سی ١٢٥٠٠٠ جلدی حاوی بر کتبخانهٔ عمومیه‌سیله موزه‌لره مربوط دیکر کتبخانه‌لری، نباتات و حیوانات باغچه‌سی، علوم وفنون و صنایع آقادمیاسی وادبیات، زراعت، تاریخ طبیعی، غرس اشجار، جغرافیه، طب، فن صیدلانی، نباتات، صنایع وسائره جمعیات علمیه‌سی، متعدد مصنع وبیوك کلیساسی، اوچ بیوك و متعدد کوچك تیاتروسی، جسیم ومصنع ابنیهٔ امیریه وخصوصیه‌سی، مشهور ایپك قماشلرله اجزاء کیمیویه، انواع ماکینه‌لر، موم، صابون وسائره فابریقه‌لری ودمیر وتونچ دوکمخانه‌لری واردر. ایپك قماشلر فابریقه‌لری ٣٠٠ ودستکاهلر ٣٥٠٠٠ عددنده اولوب، سنوی ٤٠٠ ملیون فرانق قیمتنده اقمشه چیقار. بتون فابریقه‌لری ٧٢٠ و ایچلرنده ایشلین عمله ٨٠٠٠٠ عددنده‌در . لیون هر جهتجه فرانسه‌نك اك معتنا بر موقعنده وایکی بیوك نهرك ملتقاسنده

اوله‌رق گوزل بر اوو‌ه‌ده واقع اولوب، کنیش و دوزسوقاقلری، اوچ واسع میدانی، گوزل ریختملری، رونه ایرماغنده ١٠ وصاؤنه نهرنده ١١ کوپریسی، اطرافنده جسیم استحکاماتی و بیوکسک ابنیه‌سی واردر. آنجق خانه‌لرینك اکثری طرز واحد اوزره او-لوب، اصول معماریه‌لری پك دلنشین دکلدر. لیون شهری پك قدیم اولوب، میلاد عیسی (عم)دن ٥٩٠ سنه اول بر طاقم یونان مهاجرلری رونه مجراسنی تعقیب ایده‌رك، ساؤنه‌نك ملتقاسنه قدر چیقدقلرنده، اوراده کلتلرله مسکون وبونلرك لساننده « قارغه تپه‌سی » دیمك اولان (لوغدونوم) اسمیله مسمی بر بلده بولمش، وبونلر دخی بو قصبه‌نك بر طرفنه یرلشمشلر ایدی. رومالیلر غالیایی فتح ایتدکلرنده، بو شهری مرکز اداره اتخاذ ایتمشلردی. شمدی دخی لیون فرانسه‌نك کرسی اداره‌سی اولمغه پارسدن الیقدر.

لئونتیوم { (Leontium) سیجیلیه ساحلنده وسیراقوزه‌نك شمالنده قدیم بر بلده ایدی.

لئونتیوم { (Leontium) آتنه‌لی حسنی و شوخ مشرب بر قیز اولوب، حکیم شهیر ابیقورك شاکردی و محبوبه‌سی ایدی. بعض تألیفاتی واردر.

لیونزه { (Lyonnaise) اسکی رومالیلرك غالیانك قسم اعظمنه، یعنی جنوب غربی قسمی اولان آکیتانه‌دن بشقه شمدیکی فرانسه‌نك همان بتونه ویردکلری اسم اولوب، مرکزی اولان لیون شهرینه نسبتله بویله تسمیه اولنمشدی.

لئونس { (Léonce) شرق بطریقلرندن اولوب، ایمپراطور زنونك زماننده ٤٨٥ تاریخنده عسکری طرفندن ایمپراطورلغی اعلان اولنمش؛ واوچ سنه صکره ایمپراطور طرفندن اوزرینه سوق اولنان تئودوریق یدیله اخذ وقتل اولنمش ایدی.

— دیکر بر لئونس دخی ٦٩٥ تاریخنده ایکنجی یوستینیانوس زماننده قسطنطنیه تختنی ضبط ایتمش و ٧٠٥ ده وفات ایتمشدر.

لیون کورفزی { یعنی آرسلان کورفزی (Golfe de Lion) آق دکیزك غرب شمالی کوشه‌سنده وفرانسه سواحل جنوبیه‌سنك غرب جهتنده واقع کنیش بر کورفز اولوب، اسپانیه ساحل شرقیسنك شمال قسمنده واقع (قروس) برونندن فرانسه ساحلی قارشیسنده وتولون قربنده واقع (هیره) جزایرینه قدر بر نصف دائره صورتنده ممتد اولور. بو ایکی نقطه آره‌سنده وتر یرینه ممتد خط موهوم ٢٣٥ کیلومتره اوزونلغنده‌در. سواحلنك بویی، پك اوفق کیرنتی و چیقینتیلری حساب اولنمقسزین، ٤٥٠ کیلومتره‌در. مساحهٔ سطحیه‌سی تقریباً ٨٩٠٠ مربع کیلومتره و اك درین محلنده عمقی ١٠٨ متره‌در. سواحلی لطافت وکثرت محصولات ایله مشهوردر. اك برنجی اسکله‌سی مارسلیه وایکنجی درجه‌ده تولون وسته‌در. بو سواحلدن بر قاچ نهر دوکیلوب، اك بیوکلری (رونه) ایرماغیدر. غرب جهتنده واقع (اوده) نهری بیوك بر جدول واسطه‌سیله ژیرونده ایرماغنه مربوط اولوب، آق دکیزله بحر محیط آطلاسی آره‌سنده فرانسه ایچندن بر طریق مائی تشکیل ایدیور.

لیونه { (Lyonnais) فرانسه‌نك تقسیمات قدیمه‌سنده شرق جهتنده بر خطه اولوب، مرکزی لیون شهری ایدی. شمالاً و شمال شرقی جهتندن بورغونیه، شرق جنوبی طرفندن دوفینه، جنوباً لانکدوق، غرباً دخی اووه‌رنیه و بوربونه خطه‌لریله محدود ایدی. مساحهٔ سطحیه‌سی ٧٨١٠ مربع کیلومتره اولوب، شمدیکی تقسیماتده رونه ایله لوآره ایالتلرینی و(ان) ایله یوقاری لوآره ایالتلرینك بر پارچه‌سنی حاویدر. اراضیسی طاغلق اولوب، یالکز ساؤنه ایله لوآره وادیلرنده طار بعض اووه‌لری واردر. قسم شرقیسی رونه ایرماغی واسطه‌سیله آق دکیزه، وقسم غربیسی لوآره ایرماغندن بحر محیط آطلاسی مائله‌سنده واقع اولوب، بو ایکی ایرماغه تابع بر چوق انهاری واردر. محصولاتی آز ویالکز باغلری وشرابلری زیاده‌در. آنجق معادنی وعلی الخصوص کومور معدنی پك چوق اولوب، بونك یاردیمیله صنایعی پك ایلری و اقمشه ومنسوجات و سائره فابریقه‌لری چوقدر. اورمانلری ومرعالری‌ده چوق اولوب، خیلی کراسته وپنیر وسائره چیقار.

لئونیداس { (Léonidas) یونان قدیمك اسپارته خطه‌سنده بو اسمله ایکی حکمدار کلوب ، برنجیسی قبل المیلاد ٤٩١ تاریخندن ٤٨٠ تاریخنه‌دك حکم سورمش ؛ و آردشیرك یونانه تجاوزنده ٤٠٠٠ کشی ایله ترموپیل بوغازینی طوته‌رق، ایرانیلرك ایلریلمسنه مانع اولمش؛ ویونان مورخلرینك مبالغات عجمانه‌سنه کوره ، دشمنه ٢٠٠٠٠ تلفات ویردیرمش؛ وبعده خائنك بری ایرانیلره بشقه بر طریق کوسترنجه، لئونیداس عسکرینی کری کوندروب، ٣٠٠ فدائی ایله دشمن اردوسی ایچنه هجوم ایتمش؛ وجمله‌سی هلاك اولنجه‌یه قدر حرب ایتمشدی . اسپارته‌ایلر بونلرك کمیکلرینی جمع، واسپارته‌یه نقل ایده‌رك، ناملرینه معبدلر و هیکللر تأسیس ورکز ایتمشلردی .

— ایکنجیسی قبل المیلاد ٢٥٧ تاریخندن ٢٣٨ تاریخنه‌دك حکم سوروب ، لیقورغوسك قانونی احیا ایتمك ایستین اوچنجی آجیسه قارشی طوردیغندن، نفی اولنه‌رق، یرینه (قلئومبروت) منصب اولمش ایسه‌ده، بعده تخته عودته موفق اولوب، مرقوم آجیسك اعدامنه حکم ایتدیرمشدی .

لیوورنو { (Livourne, Livorno) ایتالیانك طوسقانه خطه‌سنده وفلورانسه‌نك ٧٥ کیلومتره غرب جنوبیسنده اوله‌رق ساحل غربیده واقع بر شهر واسکله اولوب، ١٠٥ ٤٥٧ اهالیسی، دمیر یولی، استحکاماتی، دوز وکنیش سوقاقلری، بر واسع میدانی، بر قله‌سی، اطرافنده متعدد کوشکلری، جسیم بر حاوره‌سی، بحریه آقا-دمیاسی، تجارت اوطه‌سی، ٤٠٠٠٠ جلدی حاوی کتبخانه‌سی، ایشلك ومحفوظ لیمانی، سفائن تجاریه وحربیه انشاسنه مخصوص حوض و دستکاهلری و ایشلك تجارت بحریه‌سی واردر.

لیوونیه { (Livonie) روسیه‌نك شمال غربی جهتنده واقع بالطیق ایالاتندن بری اولوب، شمالاً استونیه، شرقاً ویتبسك و پسقوف ایله سنت پترسبورغ، جنوباً قورلاند ایالتلریله، غرباً دخی ریغا کورفزیله محدوددر. مذکور کورفز داخلنده اولوب ، بو ایالته ملحق اولان آطه‌لرله برابر ٣٥′ ٥٦° ایله ٥′ ٥٩° عرض شمالی و ٣٠′ ١٩° ایله ١٥′ ٢٥° طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولور . مساحهٔ سطحیه‌سی ٤٧٠٢٩ مربع کیلومتره واهالیسی ١١٤٩٣٠٠ کشیدر. مساحهٔ سطحیه‌سندن ١٥١٣ مربع کیلو-متره‌لك محلنی کوللر و ٢٨٧٦ مربع کیلومتره‌لکنی مذکور آطه‌لر ضبط ایتمشدر. اراضیسی عمومیت اوزره دوز وآلچق اولوب، اکثر طرفلری اکری بوکری آغاج وچالیلرله مستور یاخود قوملق ویا بطاقلق اولمغله، حزن انکیز، برمنظره حاصل ایدر؛ و پك سیرك اوله‌رق بر قاچ قلبه‌دن عبارت بعض مسکین قریه‌لره تصادف اولنور. یالکز حدود شمالیه‌سی قربنده ١٣٠ متره ارتفاعلرینه قدر چیقار برطاقم کوزل تپه‌لری وشرق جنوبی جهتنده ارتفاعلری ٣٠٠ و ٣٢٠ متره‌لره قدر چیقار یالملری صرب بعض کوچك طاغلری واردر. میاه جاریه‌سیله طورغون صولری چوق اولوب، انهاری ٣٢٥ وکوللری ١٠٠٠ عددلرنده‌در. انهارینك بر طاقمی ریغا وبر طاقمی‌ده فینلانده کورفزلرینه دوکیلور. برنجی‌یه دوکیلنلرینك باشلیجه‌لری: پرناوه، سالیس، آآ و حدود جنوبیه‌سنی تشکیل ایدن دوینه ایرماقلری اولوب، هر برینك متعدد تابعلری واردر . بونلرك جمله‌سی شرقدن غربه طوغری آقار . دوینه‌دن صکره مجراسی الك اوزون و حوضه‌سی الك کنیش اولانی (آآ) ایرماغی اولوب، ایالتك وسطلرینی اشغال ایدیور. فینلانده کورفزینه تابع اولان انهاری ایسه (پرپوس) کولی واسطه-سیله دوکیلوب، بونلر دخی بیوك وکوچك (امباخ) ایله (وو) نهرلریدر. لیوونیه انهارینك چوغی کوللردن باشلایوب، بونلرك آیاقلری حکمنده‌در. کوللرینك الك بیوکی اولان (پرپوس) حدود شرقیه‌سنك قسم شمالیسنی تشکیل ایدر. داخلده‌کی کوللرینك الك بیوکی (ویرج) کولیدر. انهارینك آشاغی طرفلری سیر سفائنه صالحدر.

هواسی قیشین پك صوغوق و یازین صیجاق اولمغله برابر پك سریع التحولدر. یاغمور وقاری زیاده‌در. اراضیسنك نصفنه قریب مقداری یعنی یوزده ٤٣ ی اورمانلق اولوب، پك واسع اور-مانلری واردر. باشلیجه اشجاری چام انواعیله

بيشه، كوركن وسائره‌در. اراضئ مزروعه‌سی آنجق يوزده ٢١ نسبتنده اولوب، باشليجه محصولاتی بولاف، چاودار، كتن، كنوير و پتاته‌در. انهارك كنارلرنده‌كی بطاقلقلر يازين قورويوب، چايره تحول ايتديكی كبی (اوسل) جزيره‌سنك‌ده چايرلری چوقدر. بناءً عليه، حيوانات اهليه‌سی وعلى الخصوص صيغير، قيون، آت وطوموزلری چوق اولوب، جنسلری دخی اصلاح اولنمشدر. آو حيواناتی آز ايسه‌ده، باليقلری زياده‌در. صنايعی خيلی ايلری اولوب، برنجی درجه‌ده پتاته وسائره‌دن چيقاريلان مسكرات واسپرتو ايله بيره وايكنجی درجه‌ده چوخه، يوك، ايپك، پاموق وكتن منسوجات، جام، توتون، كاغد، ياغ، معدندن الات وادوات مختلفه وسائره فابريقه‌لری واردر. باشليجه اخراجاتی : اسپرتو، كتن، كتن تخمی، كنوير، يوك منسوجات، اودون، كراسته وتخته‌دن معمول شيلردن عبارتدر. سواحلی صيغ اولمغله، يالكز انهارينك منصبلرنده واقع پرناوه وريغا اسكله‌لريله ديكر بر ايكی كوچك اسكله‌سی واردر؛ بونلرك‌ده مدخللری مسدود وصعب المروردر. دمير يوللری‌ده حالا آز اولوب، يالكز ريغا اسكله‌سی روسيه‌نك ايچ طرفلرينه بر دمير يول خطيله مربوطدر.

اهاليسنك يوزده ٤٦ سی استونيان، ٤٢ سی لتون، ٦ سی آلمان، ٣ ی روس اولوب، ٥٠٠٠ لهلی و ١٢٠٠ اسرائيلی دخی واردر. خطه‌يه اسمی قزانديران (ليو) لر ايسه منقرض اولوب، يالكز بر قريه‌ده ٢٢ كشی بولنيور. جهت شماليه‌ده ساكن بولنان استونيانلر اقوام تاتاريه‌دن اولوب، بو صوك زمانلرده كندی لسان و جنسيتلرينی ايلريلتمكه وهمجنسلری اولان فينوآرله مناسبات علميه وادبيه‌ده بولنمغه باشلامشلردر. جهت جنوبيه‌ده ساكن بولنان لتونلر ايسه كندی لسانلرينی استونيان لساندن مأخوذ كلمه‌لرله قاريشيق سويليوب، بونلرك كندی لسان و جنسيتلری اغورينه اوقدر غيرتلری كورلميور. مذهبجه اهالينك قسم اعظمی پروتستان اولوب، ١٥٧٠٠٠ اورتودوقس، ١٤٠٠٠ آيريجه بر مذهبده، ٥٠٠٠ قتوليك و ١٢٠٠ موسوی دخی بولنيور. معارف اولدقجه منتشر اولوب، (دوربات) ده مشهور وخيلی علما يتيشديرمش بر دارالفنون واردر. مكاتب ابتدائيه‌ده تدريس اهالينك جنسيتنه كوره استونيان ولتون لسانلرنده ومكاتب اعداديه وعاليه‌ده آلمان لساننده اولور. روسيه حكومتی روسجه‌يی لسان رسمی طانيوب، محاكمه ودوائر حكومتده بشقه لسان قبول ايتمه‌مكه چوقدن قرار ويرمش ايسه‌ده، بو قرار فعلاً اجرا اولنه‌ميور. زادكان صنفيله پروتستان رؤسای مذهبی آلمان اولوب، اهالی‌يی آلمانلاشديرمغه غيرت ايديورلرسه‌ده، موفق اوله‌ميورلر. اراضيسنك چوغی زادكانك مالی اولوب، كويليلر چفتچی وعمله حالنده بولندقلرندن، بونلر الآن سفالت وجهالتدن قورتله‌ميورلر. ايالت ١١ قضايه منقسم اولوب، قضا مركزلرندن بشقه قصبه‌لری يوقدر.

ليووه (Liuva) ويسيغوت حكمدارلرندن اولوب، آتاناجيلدك وفاتی اوزرينه، ٥٦٧ تاريخ ميلاديسنده حكمدار انتخاب اولنمش؛ وفرانسه‌ده‌كی (ناربونه) شهرينی مقر اتخاذ ايتديكی ايچون، اسپانيه‌ده‌كی ويسيغوتلر عصيان ايتمكله، برادری (ليوويجيلد) ی كوندروب، كنديلرينی دائرهٔ اطاعته آلمش؛ و او تاريخدن اعتباراً اسپانيايی بوكا ترك ايدوب، كنديسی پيرنه سلسله‌سنك شمالنده‌كی يرلرله اكتفا ايتمشدی. ٥٧٢ ده وفات ايدوب، برادری ايكی مملكتی‌ده كندی حكمی آلتنه آلمشدی.

لئوويجيلد (Leovigilde) ويسيغوت حكمدارلرندن اولوب، آنفة الترجمه ليووه‌نك برادری وخلفيدر. ابتدا يالكز اسپانيه‌ده وبعده بتون ويسيغوتلر مملكتنده حكم سوروب، ٥٦٩ دن ٥٨٦ تاريخنه‌دك حكمفرما اولمشدر. سوآورله، فرانقلره و سائر خصمانسنه غلبه چالمش؛ وكنديسی اسلافی كبی آريوسك مذهبنه تابع اولمغله، قتوليكلرك طرفنی طوتان عاصی اوغلنی مغلوب ايده‌رك، اخذ وقتل ايتمشدی.

ليوينغستون (Livingstone) مشاهير سياحيندن اولوب، ١٨١٢

تاریخنده اسقوچیه نك (بلانتیر) قصبه سنده طوغمش؛ وغلاسقوو دارالفنوننده عقائد و طب علملرینی او. کرندکدن صکره، ۱۸۴۰ ده آفریقای جنوبی یه عزیمتله، او وقته دك مجهول یرلرده بر قاچ سیاحت ایده رك، آفریقانك نصف جنوبیسنی کشف ایتمشدر. بر مدت امید بروننده یاشایوب، بر میسیونرك قیزیله تزوج ایتمش؛ و ۱۸۴۹ ده اورادن شماله طوغری سیاحت ایدوب، ۱۸۵۲ ده (قونغو) نك منصبندن (زامبز) ك منصبنه دك بتون آفریقای جنوبی یی عرضاً کزمش؛ واو وقته دك هیچ بر آو. روپالینك کورمه مش اولدیغی یرلری فناً کشف و موقعلرینی تعیین ایتمشدر. ۱۸۶۵ ده، آفریقای وسطی یه یعنی خط استوا جهتلرینه دخی سیاحت ایتمك اوزره، زنکباره چیقمش، واثنای سیاحتده معیتنده کی آدملر کندیسنی ترك ایله، زنکباره عودت ایدوب، یالاندن وحشیلر طرفندن اتلاف اولندیغنی خبر ویرمشلرسه ده، کندیسی بر ایکی صادق خدمتجیسیله سیاحتنه دوام ایدوب، آفریقای وسطینك اقطار مجهوله سی ایچنه طالمش ایدی. تحریسنه برچوق آدملر کوندریلوب، بر وجهله نام ونشانی بولنه مامش ایکن، ۱۸۷۲ ده آمریقالی (استانلی) طرفندن بولنمش؛ و بر سنه صکره دیزانتریدن وفات ایدوب، نعشی انکلتره یه نقل، و پك بیوك تعظیماتله دفن اولنمشدر. سیاحتنامه لری نشر، واکثر آوروپا لسانلرینه ترجمه اولنمشدر.

(حرف اللامك صوكی)

م

(باب الميم — فصل الالف الخ)

ماء السماء { حیره‌ده حكومت سورن عرب ملوكندن اوچنجی منذرك والده‌سنك لقبی اولوب، مرقومه بوكا اضافتله (منذر بن ماء السماء) دیرلردی . اصل اسمی «آیینه» معناسیله (ماویه) اولوب، حسن ولطافتندن كنایه اوله‌رق، بو لقبله تلقیب اولنمشدی . — جود وكرمدن كنایه اوله‌رق بعض رجاله‌ده لقب اولمشدر . — (اولاد ماء السماء) دخی اكثریا آچیقده و یاغمور آلتنده یاشایان و یاغموره منتظر بولنان عرب قومنه اطلاق اولنور.

مآب { شام خطه‌سنك جنوبنده واقع بلقا بقعه‌سنده اسكی بر بلده اولوب، بصری یعنی اسكی‌شامدن صكره ویا اول ابو عبیده ابن الجراح (رضه) جانبندن فتح اولنمشدی. الیوم خراب اولوب، نشانی قالمامشدر. مآبیلر آیریجه بر قوم عد اولنوب، بحر احمر ساحلنه‌دك حكملری وار ایدی.

مابلی { آبه — (Abbé Mably) فرانسه مشاهیر علماسندن اولوب، ۱۷۰۹ تاریخنده غرنوبله‌ده طوغمش، و ۱۷۸۵ ده وفات ایتمشدر . طریق رهبانه داخل اولدیغی حالده، حریت افكاره مائل اولوب، تاریخ وعلوم سیاسیه ایله اوغراشمش؛ وبر چوق كتب معتبره براقمشدر. آنجق اسكی اسپارته‌لیلرك اصول معیشتی كبی ناقابل اجرا بعض ترتیبلر التزام ایتمشدر.

ماتاپان { (Matapan) یونانده موره شبه جزیره‌سنك منتهای جنوبنده و (قورون) ایله (ماراتونیس) كورفزلری آره‌سنده بر برون اولوب، ۳۶° ۲۲′ ۵۸″ عرض شمالی ایله ۲۰° ۸′ ۵۳″ طول شرقیده واقعدر . صرب ودیك برطاغ اوجندن عبارت اولوب، اوكنده‌كی دكیز نادراً طالغه‌سز بولنور. اسم قدیمی (تناره) در.

ماتارو { (Mataro) اسپانیه‌ده قاتالونیه خطه‌سنك بارسلونه ایالتنده وبارسلونه‌نك ۳۴ كیلومتره شمال شرقیسنده بر قصبه اولوب، ۱۷۴۰۵ اهالیسی، مشهور بر مكتبی وقابلیجه‌سی واردر.

ماتان { (Matan) بورنئو جزیرهٔ كبیره‌سنك ساحل غربیسنده و ۱° ۵۰′ عرض جنوبیده دكیزه دوكیلن (یاوان) ایرماغی حوضه‌سنده واقع واسماً فلمنك دولتنه تابع بر كوچك حكومت اسلامیه اولوب، ۱۲۰۰۰۰ قدر اهالیسی، منبت وصولی چوق اراضیسی، واسع اورمانلری، هنوز چیقارلمیان دمیر و چینقو معدنلری وكثرتلی بالیغی واردر . مركزی مذكور نهرك اوزرنده وساحلدن ۳۰ كیلومتره ایچریده واقع ماتان ونام دیگرله (قابونغ) قصبه‌سیدر . اهالیسی ملایی و دایاق جنسلرینه منسوبدر.

ماتانزاس { (Matanzas) آمریقاده قوبه جزیرهٔ كبیره‌سنك ساحل شمالیسنده و هاوانه‌نك ۷۰ كیلومتره شرقنده اوله‌رق بر قویك ایچنده واقع ایالت مركزی بر شهر و اسكله اولوب، ۳۰۵۰۰ اهالیسی، ایشلك تجارتی، گوزل منظره و ابنیه‌سی، آقادمیاسی، بیوك ومصنع بر تیاتروسی وباشلیجه شكر اخراجاتی واردر . — ماتانزاس ایالتی ٤ سنجاغه منقسم اولوب، ۲۳۹۰۰۰

اهالی ایله مسکوندر، که بونلرك ١٤٦٠٠ ی چینلی، ٤٣٠٠٠ ی حر زنجی و ٥٥٠٠٠ ی کوله زنجیدر .

ماتبله (Matébélé) آفریقای جنوبیده بیوك بر مملکت اولوب، ١٥° ٣٥´ ایله ٢٢° ١٥´ عرض جنوبی و ٢٣° ٢٥´ ایله ٢٩° ٥٠´ طول شرقی آره‌لرنده و زامبز ایله لومپوپو ایرماقلرینك مجرالری بیننده واقع اولدیغی حالده، شمالاً وشمال غربی جهتلرندن زامبز مجراسیله واسماً پورتکیزه تابع (زامبزیه) اقطار واسعه‌سیله، غرباً وغرب جنوبی طرفندن (خامه) ونام دیکرله شرقی بامانغوآتا ممالکیله محدوددر؛ وجنوباً (لومپوپو) مجراسیله (ترانسوال) ونام دیکرله «افریقای جنوبی» جمهوریتندن تفریق اولنمشدر؛ غرباً دخی پورتکیزه تابع (غازه) مملکتیله محدوددر . غیر منتظم بر خماسی الاضلاع شکلنده اولوب، شمالدن جنوبه‌بوبی ٧٥٠ واك کنیش برنده اکی ٥٨٠ کیلومتره‌در. مساحهٔ سطحیه‌سی تقریباً ٣٠٠٠٠٠ مربع کیلومتره اولوب، اهالیسنك مقداری حقنده‌کی تخمینلر پك متخالف اولمغله ، بعض جغرافیون ١٢٠٠٠٠٠ نفوس اولدیغنی ادعا ایتدکاری حالده ، بعضلری بو اهالینك مقدارینی ٤٠٠٠٠ دن زیاده‌یه چیقارمق ایستمیورلر . (ماتوپو) اسمیله بر سلسلهٔ جبال غرب جنوبیدن شرق شمالی‌یه طوغری ممتد اولوب ، مملکتی ایکی حوضه‌یه تقسیم ایدیور. شمال وغرب جهتنك صولری زامبز، و جنوب شرقی طرفنك‌کیلر لیمپوپو ایرماغنه دوکیلوب، هر ایکیسی ده بحر محیط هندی ماثله‌سنده‌در . وسطی ارتفاعی ١٢٠٠ متره اولوب، ١٦٠٠ و ١٧٠٠ متره‌یه‌قدر چیقار طاغلری ده واردر . جبال مذکوره‌نك هر ایکی طرفدن اتکلر وقوللری اوزانوب ، آره‌لرنده درین وادیلر تکون ایدر ؛ وبو وجهله اراضیسی عمومیت اوزره عارضه‌لی اولوب، یالکز زامبز وادیسی قربنده بر طاقم بطاقلق اووه‌لری واردر . زامبز ایرماغنه دوکیلن انهاری (غوآیی) ایله بوکا تابع (ببزی) و(شانغانی)، (اومیانی) ایله (اومفولی) دن تشکل ایدن (سانیانی) و (پانیامه) نهرلریدر . جنوب جهتنده (لیمپوپو) ایرماغنه دوکیلنلرك ایسه اك بیوکی (شاشه) واوکا تابع (ماقلوچه) و سائره ایله (بوبیه) نهرلریدر .

هواسی مرتفع محللرنده معتدل و پك صاغلام اولوب، تشرین ثانیدن مارده قدر سورن یاز موسمنده میزان الحرارهنك درجهٔ وسطیه‌سی ٢٥ ، و بزم یازمزه متصادف اولان قیش موسمنده ٢٠ در. قیشین میزان الحراره فوق الصفر ٤ درجه‌یه قدر دخی اینرسه‌ده، اصلا قار یاغماز، وصولر طوکماز . قیشین یاغمور دخی اصلا یاغمیوب ، یازین بالعکس صغاناقلی یاغمور یاغار، سیللر دره‌لری طولدیرر ، وشدتلی بوره‌لر وقوع بولور. زامبز وادیسی قربنده‌کی اووه‌لرده ایسه حرارت پك زیاده وهوا پك آغر و صیتمه‌لیدر. طوپراغی منبت و میاه جاریه‌سی چوق اولمغله، پك بیوك اشجار و صیق نباتات بتیشوب ، از آن جمله (باؤباب) دینلن جسیم آغاج ایله اکمك آغاجی وخرما آغاجلرینك انواعی ، زیتون، پاموق وسائره آغاجلری پك چابق بیور . آرسلان، فیل، ظرافه ،کیمیك، جیلان ، یبانی استر وسائر حیوانات وحشیه‌سی چوقدر. اهالیسنك برر مقدار قیون و کچیلری وار ایسه‌ده، (چیچه) تعبیر اولنان بر سملی سینك حیواناته مسلط اولوب، درحال اتلاف ایدر. طوپراغك ایشلنمسی قادینلره محول اولوب، جزئی بر همتله خیلی محصولات آلنیر . اهالیسی (کافر) تعبیر اولنان (زولو) وسائر سواحل اقوامی جنسیتنه منسوب اولوب ، (هوتنتوت) و (بویسمان) جنسیتلرینه منسوب افراد دخی بولنیور. اصل یرلیلر مغلوب اولوب، قرن حاضر میلادی اوائلنده مملکته مستولی اولان دیکر بر قوم پك جبارانه حرکاتده بولنیور . حکمدارلری و رؤساء روحانیه‌لریله دره بکلری اهالی حقنده پك غدارانه حرکتده بولنه‌رق، جزئی بر قباحته قارشی اعدام جزاسنی واشکنجه انواعنی اجرا ایدرلر. ارککلری بتون ایشلری متعدد اولان زوجه‌لرینه حمل، وبونلری حیوان کبی استخدام ایده‌رك، کندیلری تنبللکله وتوتون ومسکرات ایچمکله امرار وقت ایدرلر . انکلتره بو مملکتی ده تحت حمایه‌سنده عد ایدیور .

ماتره (Matera) ایتالیای جنوبینك (بازیلیقاته) ایالتنده و (پوتنچه)نك ٧٠ کیلومتره شرق شمالیسنده بر قصبه اولوب،

۱۵۷۰۰ اهالیسی، پك مفرح وغریب موقعی وایکی مصنع کلیساسی واردر. خیلی وقت ایالتك مرکزی بولنمشدر.

ماتره (Mattra, Mathoura) هندستانك شمال غربی ایالاتندن (آکره) ایالتنده وآکره‌نك ٤٧ کیلومتره شمال غربیسنده اوله‌رق (جمنه) نهرینك صاغ کنارنده قضا مرکزی بر شهر اولوب، ۱۰۰۰۰ قدری مسلم اولمق اوزره، ۵۹۲۸۰ اهالیسی، متعدد جسیم جوامع شریفه‌سیله مصنع بتخانه‌لری، انکلیز واردو لسانلرینه مخصوص بیوك مکتبی، خسته‌خانه‌سی وسائر مؤسساتی واردر. پك اسکی بر شهر اولوب، یونان قدیم وچین جغرافیونی آثارنده مذکوردر. (بودا) مذهبنك اك پارلاق مراکزندن اولوب، بتخانه‌لریله مشهور ایدی. سلطان محمود غزنوی ودهلی سلاطین تیموریه‌سیله سائر حکمداران اسلام بتخانه‌لری جوامع شریفه‌یه تحویل ایله، شهری بر اسلام شهرینه تحویله چالیشمشلرسه‌ده، بت پرستلك تخمی کسیله‌میوب، بر طرفدن یکی بتخانه‌لر یاپلمقده‌در.

ماتو غروسو (Mato Grosso) یعنی «بیوك اورمان» آمریقای جنوبیده برازیلیه حکومات متفقه‌سنی تشکیل ایدن حکومتلرك وغرب جهتنده بولنان اك واسعلرینك بری اولوب، شمالاً آمازوناس وغراؤپاره، شرقاً غویاز، شرق جنوبی طرفندن دخی پاراغوآی وبولیویه دولتلری حدودیله محدوددر. قسم شمالیسی کنیش وقسم جنوبیسی طار وسیوری اوله‌رق، غیر منتظم بر مثلث شکلنی ابراز ایتدیکی حالده، ۷° ایله ۲٤° عرض جنوبی و ′۵۵°۵۱ ایله ′۳۰°٦۷ طول غربی آره‌لرنده ممتد اولوب، شمالدن جنوبه بویی ۱۹۰۰ واك کنیش محلنده اکی ۱٦۰۰ کیلومتره، مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۳۷۹۷۱۲ مربع کیلومتره واهالیسی یالکز ۱۷۰٤۱۷ کشیدر، که بهر ۲۰ مربع کیلومتره‌یه ۱ کشی دوشیور. بو اهالی دخی مرکزی اطرافنده وحدود قربنده اولوب، ایچ طرفلری بسبتون خالی ومجهولدر. انهارك وادیلرنده بعضیسی ساکن وبعضیسی وحشی بر طاقم اهالیٔ اصلیه بولندیغی دخی معلوم ایسه‌ده، بونلرك مقدارلریله احواللری‌ده مجهولیت ایچنده‌در. ١٤° ایله ′۳۰°١٦ عرض جنوبی آره‌لرنده قویابه، دیامانتینو، پاقونه، ویلاماریه اسملریله ٤ قصبه بولنوب، اهالیسنك نصفنه قریب مقداری یعنی ۳۰۰۰۰ ی بونلرده ساکندر. حدود غربیه‌سی قربنده بولنان (ماتوغروسو) قصبه‌سی ایسه تدنیده اولوب، شمدیکی حالده ۲۰۰۰ دن زیاده اهالیسی یوقدر. پاراغوآی ایله پارانه وادیلری جهتنده بولنان (سانته‌آنه) ایله (میرانده) قصبه‌لری‌ده اوچر بیکدن زیاده اهالیی حاوی دکلدر. پارسدن صحرای کبیره قدر اولان مسافه‌یه معادل بر مسافه‌سی بولنان بو مملکت واسعه‌نك معمور و مسکون یرلری همان بوندن عبارتدر. مرکزی وقتیله (ویلابلا) ایکن، شمدی (قویابه) اولوب، حکومت ۳ قضا و۹ ناحیه‌یه منقسمدر.

اراضیسی هنوز تمامیله مجهول ایسه‌ده، عمومیت اوزره پایانسز دینله‌بیله‌جك واسع اووه‌لردن عبارت اولوب، آنجق وسطلرنده غرباً (آند) سلسلهٔ جبالنه مربوط بر صره تپه‌لر ودها طوغریسی آنجق فرق اولنور بر یایله بولنیور، که ارتفاعی ۹۰۰ متره‌یی تجاوز ایتدیکی حالده، بر بیوك تقسیم میاه خطی تشکیل ایدوب، شمالی یعنی آنتیل دکیزی مائله‌سنی جنوبی یعنی بحر محیط آطلاسی مائله‌سندن و (آمازون) حوضه‌سنی (لاپلاته) حوضه‌سندن آیریور. شمالی حوضه‌سی بالطبع چوق دها کنیش اولوب، غربدن باشلایه‌رق (مادیره)، تاپایوز واکسینغو اسملریله آمازون ایرماغنه تابع (آراغوآیه) اسمیله دیکر بر بیوك نهر بر چوق چایلردن بالترکب، شمال شرقی‌یه طوغری آقارلر. جنوبی مائله‌سنده ایسه (پارانه) ایله پاراغوآی نهر عظیملری حدود شرقیه وغربیه‌سنی تشکیل ایده‌رك، حدودی خارجنده بعد الاجتماع لاپلاته ایرماغنه دوکلمك اوزره، جنوبه طوغری آقارلر. اراضینك دوزلکی جهتیله، بونلرك یتاقلری درین اولمیوب، فیضانلرنده اطرافنده‌کی واسع اووه‌لرده فاصله‌سز کوللر وبونلرك آره‌لرنده بر طاقم آطه‌لر تشکیل ایدرلر.

بو قدر واسع بر یرك هواسی بالطبع مختلف

اولوب، عرضه وارتفاعه كوره تخالف ايدرسه‌ده،
عموميت اوزره اقاليم حاره‌دن معدود اولوب، وسطی
ميزان الحراره ٢٤ درجه‌لرده‌در. باشليجه ايكی
روزكار اسوب، شمالدن اسديكنده، ميزان الحراره
٣٠ درجه‌يی كچر؛ وجنوبدن اسديكنده بردن بره
١٤ وحتی ١٢ درجه‌يه قدر اينر؛ وفرطونه ايله
اسر. يوكسك يرلرده هوا صاغلام اولوب، بطاقلق
جهتلرنده صيتمه ايدر، و چيچك خسته‌لغی چوق او-
لوب، آنجق قولره و وبانك وقوعی يوقدر. ارا-
ضيسی پك منبت اولوب، انهارك واديلرنده مصر بره
٢٠٠ ويريور. پرنج و مانيوق پك كوزل يتيشيور،
شكر قامشی بر اكلمكله ٤٠ سنه محصول ويريور.
سائر محصولات دخی بويله قولايلق وبوللقله حاصل
اوليورسه‌ده، شمديكی حالده آنجق جزئی المقدار
اولان اهاليسنك احتياجاتنه بيله كفايت ايده‌ميه‌جك
قدر آز اكلمكده‌در. يالكز صيغيردن سنوی يكرمی
اوتوز بيك رأس همجوار ممالكه اخراج اولنور.
آلتون، دمير، باقير معدنلريله الماس وكهرچله چوق
ايسه‌ده، جزئی مقدار آلتوندن بشقه هنوز اخراج
اولنانی يوق حكمنده‌در. صنايع محليه دخی يوق
حكمنده اولوب، تجارتی‌ده پك كريدر. بونك
برنجی سببی طرق و وسائط نقليه‌نك فقدانيدر.

ماتياس { (St Matthias) حضرت عيسی (عم) لك اصحابندن اولوب، يهودا
استاريوتك يرينه حواريون زمره‌سنه انتخاب وادخال
اولنمش؛ و قپادوقيه‌ده نشر مذهبه چاليشيركن قتل
اولنمشدر. اناجيلك برينی و حضرت عيسانك بعض
احاديثنی ضبط وتحرير ايلمش اولديغی مرويدر.
شباطك ٢٤ نده يورطيسی اجرا ايدرلر.

ماتياس { (Matthias) آلمانيه ايمپراطور- لرندن اولوب، ايكنجی ماقسيميليا-
نك اوغليدر. ١٦١٢ تاريخنده برادری ايكنجی
رودولفه خلف اولمشدر. ذاتاً صاغلغنده برادرينی
جهستان ومجارستان قراللغی كنديسنه تركه اجبار
ايتمشدی. قمودنده آلمانيه دولت عثمانيه ايله
محاربه‌ده بولنوب، مقاومته طاقتی قالمامش اولديغندن،
١٦١٥ ده عقد مصالحه ايله، حربه ختام ويرمش؛
واولادی اولمديغندن، عم زاده‌سی فرديناندی ولی
عهد اتخاذ ايدوب، ١٦١٧ ده پراغه‌ده كنديسنی
تتويج ايتمشدی. آنجق تبعه‌سی بوندن ممنون
اولميوب، جهستانده عصيان ظهور ايتمش؛ وماتياس
١٦١٩ ده وفات ايدوب، بونك نتيجه‌سنی كورمه-
مش ايدی.

ماتيلده { سنته — (Ste Mathilde) صاقسونيه- لی بر دره بكنك قيزی وجرمانيه قرالی
(هنری اوآزلور) ك زوجه‌سی ايدی. ٩٦٨ ده
وفات ايتمشدر. زهد و تقوی وخيراته انهماكندن
طولايی قتوليكلرجه عزيزه‌لردن معدوده اولوب،
مارتك ١٤ نده يورطيسی اجرا اولنور.
— ديكر بر سنته ماتيلده دخی اسقوچيه قرالی
مالقولمك قيزی وانكلتره قرالی برنجی هنرينك زو-
جه‌سی اولوب، ١١١٨ ده وفات ايتمشدر. نيسانك
٣٠ نده يورطيسی اجرا اولنور.

ماتيو { (Matthieu) [«متی» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

ماتيو { (Matthieu) قسطنطينيه روم ايمپرا- طورلرينك قانتاقوزن خاندانته
منسوب اولادلرندن اولوب، ابتدا پدری (يانی
قانتاقوزن) وبعده (يانی پالئولوغ) ايله مشتركاً
١٣٥٣ دن ١٣٥٦ تاريخنه‌دك اوچ سنه حكم
سورمشدر.

ماتيو دلادروم { (Matthieu de la Drôme) فرانسه‌ده
تقويم نشريله شهرت بولمش ارباب فندن اولوب،
١٨٠٨ ده (رومان) قربنده طوغمش؛ و علم
ثروت وفن معاشرت بشر حقنده بر طاقم افكار
جديده‌يه سلوك ايدوب، ١٨٣٠ و ١٨٤٨ وقوعا-
تنه قاريشدقدن صكره، اوچنجی ناپوليونك حكومتی
غصب ايتمسی اوزرينه، بر كوشه‌يه چكيلوب، بر دها
امور سياسيه‌يه قاريشمامش؛ و مشهور تقويمنك
نشرينه باشلايوب، ١٨٦٥ ده وفات ايتمكله، تقويمنك
نشرينه ورثه‌سی طرفندن دوام اولنمقده‌در.

ماجان { مرو شهری ايچندن كچن نهرك اسمی اولديغنی ياقوت حموی بيان
ايديور.

ماجشون { (ابو يوسف يعقوب بن ابی سلمه دينار القرشی التيمی)
مشاهير تابعيندن وفقهادن اولوب، مدينه‌ده ياشا-

مش؛ وعبد الله بن عمر (رضهما) وسائر ذواتله كوريشوب، عمر بن عبد العزيز حضرتلری دخی، مدینه والیسی بولندیغی زمان، صاحب ترجمه‌یی یانندن آیرماز ایمش. ١٦٤ تاریخنده وفات ایتمشدر.

ماجلان { یاخود ماغلان (Magellan , Magalhaens) پورتکیزك اون آلتنجی قرن میلادی مشاهیر بحریوننددن اولوب، ابتدا (آلبوکرق)ك معیتنده هندستان صولرنده بولندقدن صکره، آمرندن کوردیکی بر حقسزلق اوزرینه، پورتکیز دونناسنی ترکله ، شارل کینتك زماننده اسپانیه‌نك خدمت بحریه‌سنه کیروب ، آسیانك جنوبنده‌کی (ملوك) جزایرینه بر سفر ایتمکه مأمور اولمش؛ واو وقته‌دك اوراره یالکز امید بروتی طولاشه‌رق کیتمك طریقی بیلنمکده ایکن، صاحب ترجمه آمریقانك منتهای جنوبنی طولاشه‌رق کیتمکی دوشونوب، بر چوق مشکلات وصعوباتله بوکا موفق اولمش ایدی. ١٥١٩ سنه‌سی ایلولنك ٢٠ سندن ١٥٢٠ سنه‌سی تشرین اولی ٢١ ینه‌دك الیوم اسمیله مسمی بوغازی کشف ایله، ایچندن بالمرور، بحر محیط معتدلی شق ایده‌رك ، ٢٥٢١ سنه‌سی ماردنده فیلیپینه جزایرینه باشمش؛ وجزایر مذکوره‌دن (زبو) آطه‌سنده یرلیلرله واقع بر منازعه‌سنده اتلاف اولنمشدر.

ماجلان ارضی { (Territoire de Magellan) آمریقای جنوبیده شیلی دولتنك منتهای جنوبیسندن عبارت وآند سلسلهٔ جبالنك صرتیله بحر محیط معتدل ساحلی آره‌سنده شمالدن جنوبه ممتد طار واوزون بر یر اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ١٩٥٠٠٠ مربع کیلومتره اولدیغی حالده، آنجق ٣٦٢٤ اهالیسی واردر. هنوز تمامیله معلوم اولمیان اراضیسی طاغلق وصرب اولوب، آند سلسلهٔ جبالنك پك دیك اولان اتکاری دکیزك ایچنه کیره‌رك، بر طاقم اوزون برونلر وقیالق شبه جزیره‌لرله بونلر آره‌سنده پك طولامباجلی وطار خلیجلر وقویلر تشکیل ایتمکله، نوروج سواحلنی آکدیرر. دانتله رسمنده اولان بو سواحلك قارشیسنده بر طاقم قیالق آطه‌لر و صیغلر بولنوب، آطه‌لرینك اك بیوکی (ولینغتون) جزیره‌سیدر. اك یوکسك طاغی ٢١٧٠ متره ارتفاعی اولان (شاتاز) برکانیدر. چام و سائر آغاجلری حاوی اورمانلری، آلتون توزلری وکمور معدنلری چوق اولمغله، شیلی حکومتی بر دمیر یول خطی انشا، وسائر وسائطه توسل ایده‌رك، برودتی درجهٔ نهایه‌ده اولان بو مملکتی اسکان واعماره چالیشمقده‌در.

ماجلان بوغازی { (Détr. de Magellane) آمریقای جنوبینك منتهای جنوبیسنده پاتاغونیه ایله آتش ارضی آره‌سنده ٥٢°٤٦′ عرض جنوبیده و ٧٠°٣٨′ ایله ٧٧°١٤′ طول غربی آره‌سنده ممتد بر بوغاز اولوب، آنف الترجمه کاشفنك اسمیله تسمیه اولنمشدر. شرقدن غربه بویی ٥٠٠ کیلومتره اولوب، اکی ٦٠ ایله ٢٠ کیلومتره آره‌سنده مختلفدر. قیالرله صیغلری و سائر مهالکی چوق اولوب، (لمر) بوغازی کشف اولنه‌لی ماجلان بوغازی سفائن طرفندن ترك اولنمشدر.

ماجلان جزایری { (Archipel de Magellan) بحر محیط کبیرده جاپونیه‌نك جنوب شرقی، فیلیپینه آطه‌لرینك شمال شرقی و (ماریانه) جزایر مجتمعه‌سنك شمال غربی جهتنده طاغنیق بر طاقم آطه‌لر اولوب، ٢٠° ایله ٣٢° عرض شمالی و ١٢٨° ایله ١٦٠° طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولورلر. جمله‌سنك مساحهٔ سطحیه‌سی ١١٠ مربع کیلومتره قدر تخمین اولنوب، اکثری خالی اولمغله، یالکز ١٠٠ قدر نفوسلری واردر. اراضیلری برکانی وهوالری صیجاق ورطوبتلی اولوب، طوپراقلری پك منبتدر. (پیل) آطه‌سنك ٣١ کشیدن عبارت اولان اهالیسی مقدما اعلان استقلال ایله، بر حکومت تأسیس ایتمشلرسه‌ده، متعاقباً جاپونیه بر کمی کوندروب، ادعای حاکمیته قالقیشمشیدی.

مأجوج { (Magog) یافث بن نوح (عم)ك ایکنجی اوغلی اولوب، نسلی آسیانك منتهای شمالنده وچین سدینك اوته‌سنده بولندیغی، کتب بنی اسرائیلدن مأخوذ اوله‌رق، تواریخ اسلامیه‌ده دخی مذکوردر. مأجوج ویأجوج قوملری بویلرینك قیصه‌لغیله وسائر اوصافله و ظلم ویغماکرلکله متصف اولدقلری حالده ، سد

اسکندری یعنی چین سدینی تجاوزله کرهٔ ارضك معمورهلرینی خراب ایدهجکاری سویلنیور . هر حالده بونلرك مغول وسیبیریه تاتارلرندن عبارت اوله‌جقلری آکلاشیلیور . بعض مؤلفین بونلرك خبر ویریلان خروجلری چنکیزله برابر عالم اسلامه مسلط اولان مغول وتاتارلرك انتشار وغلبه‌سندن عبارت اولمسی فکرنده بولنمشلردر .

ماچراته { (Macerata) ایتالیاده رومانك ۱۷۸ کیلومتره شمال شرقیسنده ایالت مرکزی بر قصبه اولوب، ۱۰۰۶۵ اهالیسی، دارالفنونی، موزه‌سی، ۳۰۰۰۰ جلدی حاوی کتبخانه‌سی، مصنع کلیسالری، چینی وجام فابریقه‌لریله اون و یاغ دکرمنلری وبعض ابنیهٔ قدیمه‌سی واردر. اسکی برقصبه اولوب، اسم قدیمی هاویه رچینه‌در.

— ماچراته ایالتی شرقاً آدریاتیق دکیزیله، جنوباً آسقولی پیچنو ، غرباً پروزه ، شمالاً دخی آنقونه ایالتلریله محاط اولدیغی حالده ، مساحهٔ سطحیه‌سی ۲۷۷۷ مربع کیلومتره و اهالیسی ۲۳۹۶۷۵ کشیدر. غرب جهتی آپنین سلسلهٔ جبالنك اتکارندن عبارت اولوب، مرتفع و طاشلق اولمغله، اورمان و مرعالریله بر مقدار زیتون آغاجلرینی وسائر اشجار مثمره ایله بعض باغلری حاویدر. ساحله قریب یرلری ایسه منبت اولوب ، ذخیره ، اوزوم، زیتون ومیوه و سبزه‌لرك انواعی حاصل اولور. قیونلری چوق ایسه‌ده ، بپاغیسی عادیدر. بعض طرفلرنده ایپك چیقاریلیر. ایالت ۲ قضایه منقسم اولوب، ٥٤ ناحیه‌یی حاویدر.

ماچوساکی { (Matsousaki) جاپونیه‌ده نیپون جزیره‌سنك ساحل جنوبیسنده (اوواری) قویی ایچنده و (قوسیداغاوه) نهرینك منصبی قربنده بر قصبه اولوب ، ۸۷۸۰ اهالیسی واردر.

ماچوسیما { (Matsousima) جاپونیه‌ده نیپون جزیرهٔ کبیره‌سنك ساحل شرقیسنده واقع (سدنای) کورفزینك شمال غربی ساحلنده برقوی اولوب، بویی ١٥ و اکی ۷ کیلومتره‌در. اوکی برطاقم آطه‌لرله محفوظ ایسه‌ده، صویی صیغدر. مذکور آطه‌لرك مقداری ۸۰۰ ی متجاوزدر.

ماچومای { یاخود ماچمای (Matsoumaï, Matsmaï) جاپونیه‌ده (یسو) جزیرهٔ کبیره‌سنك منتهای جنوبنده (چوغار) و نام دیکرله ماچومای بوغازینك غربی مدخلنده بر قصبه اولوب، ۱۶۰۹۰ اهالیسی ، اوکنده بر قویی واطرافنده پك چوق اشجار وفدانلقلری واردر .

ماچوموتو { (Matsoumoto) جاپونیه‌ده نیپون جزیرهٔ کبیره‌سنك وسطلرنده بر قصبه اولوب ، ۱۶۲۰۵ اهالیسی وبیوك بر محکمه‌سی واردر.

ماچویامه { (Matsouyama) جاپونیه‌نك سیقوق جزیره‌سنده و توکیونك ٦٧٠ کیلومتره غرب جنوبیسنده بر شهر اولوب، ۲۷۸۲٥ اهالیسی واردر.

ماچویه { (Matsouyé) جاپونیه‌ده نیپون جزیره‌سنك جنوب غربی جهتنده و توکیونك ٦٠٠ کیلومتره غربنده اوله‌رق، شایان تصویر بر موقعده بر شهر اولوب، ۳۷۰۳۰ اهالیسی واردر .

ماچین { چینه تابع ترکستان شرقیده (تاریم) مجراسنك جنوب غربی جهتنده‌کی چوللرده وبونلرك جنوبنده واقع طاغلرده ساکن ترك اقوامندن برقوم اولوب، سیماجه مغول ایله آریاجنسیتلرندن مرکب اولدقلری آکلاشیلیور. وایچلرنده صاری صاچلی ومائی کوزلی آدملردخی بولنیور ایسه‌ده ، لسانجه ترکستان شرقینك سائر اهالیسندن فرقلری اولمیوب ، چغتای لسانیله متکلمدرلر . کندیلری تنبل وذوق واکلنجه‌یه مجبور اولوب، زراعت وسائره ایشلرینی باشلیجه قادینلری کورر . جمله‌سی مسلم و سنی اولدقلری حالده ، اسکیدن قالمه بعض عادات مخصوصه‌لری دخی واردر .

ماچین { (Matchin) رومانیه‌یه تابع دوبریجه خطه‌سنده و ابرائیلك ١٥ کیلومتره شرق جنوبیسنده اوله‌رق طونه‌نك اك بیوك قولی کنارنده واقع برتپه‌نك اوزرنده بر قصبه اولوب، ۳۰۰۰ اهالیسی وجوارنده روماليلردن قالمه بعض استحکامات خرابه‌لری واردر.

ماچینی { (Mazzini) ایتالیا مشاهیر سیاسیوندن اولوب، ۱۸۰۸ ده جنووه‌ده طوغمش، و ۱۸۷۲ ده وفات ایتمشدر. علم حقوق اوکرنوب، ابتدا آووقاتلغه سلوك ایتمش ایسه‌ده، درعقب بو مسلکی ترکله، ادبیات و سیاسیاته انتساب ایده‌رك، برطاقم غزته‌لره وموقوت مجموعه‌لره یازی یازمغه باشلامش، وایتالیاده (مانچونی) نك اویاندیردیغی رومانتیق اصولی قبول ائلش ایدی.

ماخان { (یاخود ماخوانه) خراسانده مرو قربنده بر قریه اولوب، مشهور ابومسلم خراسانینك مسقط رأسی بولنمشدر.

ماخانیداس { (Machanidas) یونان قدیمده لاکدمونیه حکمدارلرندن اولوب، قبل‌المیلاد ۲۱۰ ده موقع اقتداره کلمش؛ وبتون (پلوپونس) یعنی موره شبه جزیره‌سی تحت حکمنه آلمغه چالیشمقده ایکن، ۱۰۶ ده (فیلوپمین) طرفندن قتل اولنمش ایدی.

ماداپولام { (Madapolam) هندستانك شرق جنوبی ساحلنده و مدراس ایالتنده (نرساپور) قربنده و (کوداوری) ایرماغنك دالیه‌سنده اوله‌رق، بونك بر قولی اوزرنده اسکی برقصبه اولوب، وقتیله پایتسقه و سائر پاموق منسوجات فابریقه‌لریله و پك ایشلك پاموق تجارتیله مشهور ایکن، ۱۷۸۹ ده شدتلی فرطونه‌لردن غرق و تخریب اولنمغله، الیوم بر بالیقچی کویی حکمنده‌در. حالا بو کون پایتسقه‌یه آوروپا لسانلرنده بو بلده‌نك اسمی ویرلمکده‌در.

ماداغسقار { (Madagascar) بحر محیط هندیده وآفریقای جنوبینك ساحل شرقیسی قارشیسنده بیوك بر جزیره اولوب، ساحل مذکوردن ۳۹۰ کیلومتره‌لك دکیزله آیرلمشدر. شمال شرقیدن جنوب غربی‌یه طوغری ممتد طولانی برآطه اولوب، منتهای شمالیسنده‌کی عنبر برونی ۳۰" ۵۷' ۱۱° ومنتهای جنوبنده‌کی سنته ماریه برونی ۵۵" ۳۸' ۲۵° عرض جنوبیده واقعدر. اك شرق نقطه‌سی ۲۰" ۷' ۴۸° و اك غربیسی ۳۰" ۵۹' ۴۰° طول شرقیده بولنیور. بیوکلکده کرهٔ ارض جزایرینك اوچنجیسی اولوب، بورنئو وبکی کینه‌دن صکره کلیر. شمالدن جنوبه بویی ۱۵۱۵ واك کنیش برنده اکی ۶۰۰ وعرض وسطیسی ۴۷۰ کیلومتره اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۵۹۰۰۰۰ مربع کیلومتره تخمین اولنمغله، فرانسه‌دن بیوکدر. ساحل شرقیسیله متوازیا بوینجه برقاچ صره طاغلر اوزانوب، بونلرك اك غربیسی دها یوکسك ودیکرلری ساحله تقرب ایتدکجه دها آلچق بولندقلرندن، دکیزدن باقلدقده بر جسیم مردبون شکلنی ابراز ایدر. جبال مذکوره‌دن سواحل غربیه‌یه قدر ایسه انحطاط برسطح مائل صورتنده وفرق اولنه‌میه‌جق صورتده وقوع بولوب، او جهتده پك کنیش اووه‌لر ممتد اولیور، و ساحل دوز وآلچق کورنیور. طاغلرینك اك یوکسکی (چافایادونه) اولوب، ۲۵۹۰ متره ارتفاعی واردر. بوطاغلردن بر چوق صولر اینوب، شرقه طوغری اینتلری، مسافه‌نك آزلغی جهتیله، کوچك اولوب، طاشقن وقیالرله مملو پك اینیشلی وادیلر ایچنده سیل صورتنده اینه‌رك، بحر محیط هندی‌یه دوکیلورلر. غربه طوغری اینتلری ایسه، واسع بایرلر واووه‌لرده جریانله برلشه‌رك، برقاچ بیوك ایرماق تشکیل ایدرلر. بو ایرماقلرك اك بیوکلری جنوبدن باشلایه‌رق: اونیتاهی، مانفوقه، چتروبونیه، مانامبولو، مانزارای، ایقوپه، ماهازابه و سوفیه نهرلریدر. اك بیوکلری اولان (ایقوپه) نك مجراسی ۸۰۰ کیلومتره اوزونلغنده‌در. ساحل شرقیسنه اینن ایرماقلرینك دخی باشلیجه‌لری شمالدن باشلایه‌رق: آنتانامبالانه، مانانارە، مانینغوری، اونیبه، مانغورو، مانانزاره، ماموروته، فاراوئی، ماتیتانانه، مانانارە نهرلریدر. بونلردن هیچ برینك بویی ۲۰۰ کیلومتره‌یی تجاوز ایتمیور، وهیچ بری سیر سفائنه صالح دکلدر. کوللری آز وکوچك اولوب، اك بیوکلری (تتریغه) اسکله‌سی قربنده اولان (آلاؤتره) کولیدر، که بویی ۲۰ و اکی ۳ کیلومتره‌در. سواحل شرقیه‌سی قربنده بر صره کوچك کوللری اولدیغی کبی، برقاچ طوزلی کولی دخی واردر، که آغزلری طیقانمش کورفزلردن متشکلدر. سواحلی اکثر طرفلرده آلچق و بطاقلق اولوب، شرق جهتنده ۱۰ ایله ۲۰ کیلومتره آره‌سنده وغرب طرفنده ۱۰۰ کیلومتره‌دن زیاده وسعتده بر نوع

تماماً ممتد اولیور. یالکز جزیره‌نك شمال قسمی
بوندن مستثنی اولوب، اوراده سواحلی قیالق
و طاغلق ولمغله، برچوق قویلر وکوزل لیمانلر
تشکیل ایدیور. ساحل شرقیسنك قسم شمالیسنده
(آنتانژیل) اسمیله بیوك برکورفز بولندیغی کبی،
منتهای شمالنده عنبر برونی یاننده دخی (ویئوسو آرز)
اسمیله بر بری ایچنه کیرفت برقوی بولنیور.
شمال غربی ساحلی ایسه کوزل قویلر ولیمانلرله
مملو اولوب، او طرفه دوکیلن انهارك منصبلری
دخی بر اوزون خلیج صورتنده‌در. جزیره‌نك
سائر طرفلرنده لیمانلری سیرکدر.

ماداغسقار جزیره‌سی اقالیم حاره داخلنده
بولنیورسه‌ده، وسعتی حسبیله، درجهٔ عرضی مختلف
اولدیغی کبی، ارتفاعی دخی مختلف اولدیغندن، هواده
دخی بالطبع اوکا کوره اختلاف واردر. عمومیت
اوزره آطه‌ده ایکی موسم حکم سوروب، مایسدن
تشرین اوله‌دك سورن قوراقلق موسمنده آلچق
یرلرده هوا سرینجه‌در، ویوکسك طاغلرده قار
دخی یاغار. تشرین ثانیدن نیسانه قدر سورن
یاغمور موسمنده ایسه حرارت زیاده اولوب، انهارك
طغیانیله بطاقلقلر دخی توسع ایدر، وهوا تحمل
اولنمیه‌جق درجه‌ده آغر وصیتمه‌لی اولور. معهذا
الك صیجاق موسمده میزان الحراره ٣٤ درجه‌یی تجاوز
ایتمز و الك صوغوق موسمده نادراً ٦ درجه‌دن
آشاغی اینر. طوپراغنك قوهٔ انباتیه‌سی اسکیدن
بری پك مشهور اولوب، آنجق اخیراً اولنان کشفیات
بو قوتك ظن اولندیغی درجه‌ده اولمدیغنی کوسترمشدر. سواحله قریب یرلری وعلی الخصوص جبالك
شرق جهتنده‌کی مائله‌سی وقتیله اولنان تعریفلر
درجه‌سنده منبت اولدیغی حالده، داخلی طرفلری
وطاغلریله یوکسك یایلالری بالعکس بسبتون قورو
وهر محصولدن عاریدرلر. سواحله قریب تپه‌لری
وطاغلرینك آشاغی طرفلری اورمانلرله مستور
اولوب، بونلرده (باؤباب) دینلن شجر عظیم ایله
(راوینالا) اسمنده خرما جنسندن برآغاج بولنیور،
که یاپراقلرینك دیبنده بولنان کیسه‌لرده یاغمور
وچی صوینی طوتوب، صوصایان سیاحینك امدادینه
یتیشدیکه « سیاح آغاجی » نامیله دخی معروفدر.
سرائغوزلغه وطاوشانلغه یارار برچوق آغاج جنسلری
بولنوب، بونلرجیلغه یارار وکوزل ورنکلر ویرر
اشجاری ده چوقدر. مزروعاتی برنجی درجه‌ده
پرنج اولوب، بونك اون اون بش نوعی یتیشیر.
پاموق، کنوبر، چیویت، شکر قامشی، قهوه، پتاته،
توتون، موز، لیمون، هندستان جوزی، مصر،
مانیوق، فصولیه، قاؤن، صوغان و سائره دخی
حاصل اولور. بغدای ایله آرپه ویولافك زرعی
دخی آوروپالیلر طرفندن ادخال اولنمش ایسه‌ده،
اهالی رغبت ایتمه‌مشدر. معادنه دائر هنوز کشفیات
فنیه اجرا اولنمامش، وحکومت محلیه طرفندن معادن
تحریسی قویاً و مجازات شدیده ایله منع ایدلمش
اولدیغندن، بو بابده صاغلام بر معلومات ویریله‌مز
ایسه‌ده، دمیر معدننك کثرتله بولندیغی وباقیر،
کومش، آلتون و معدن کوری اثرلری دخی
کورلدیکی مروی اولوب، هله کور معدنلری پك
واسع ایمش. میاه معدنیه‌سی دخی چوقدر.

ماداغسقار جزیره‌سی آفریقایه او قدر یقین
اولوب، جغرافیاجه بو قطعه‌یه مربوط عد اولندیغی
حالده، حیوانات اجناسنجه بو قطعه‌یه اصلا مشابهتی
اولمیوب، اکثر حیواناتی کندینه مخصوص وبعضیسی
آسیا جزایریله اوقیانیه‌یه مشابهدر. فیل، کرکدان،
زرافه، آرسلان، قپلان کبی حیوانات جسیمه‌سی
اولمیوب، حیوانات مخصوصه‌سی باشلیجه (لمور) تعبیر
اولنان ومیمونلر کبی درت اللی اولدقلری حالده،
چارپا انواعندن عد اولنان حیوانات انواعندن
عبارتدر. آطه‌ده بولنان ٢٣٨ جنس طیوردن
١٢٩ ی بو جزیره‌یه مخصوصدر. کرتنکله جنسندن
حشراتیله کلبك و سائر حشرات مخصوصه‌سی ده
چوقدر. شمدیکی حیوانات موجوده‌سی نه قدر
غریب ایسه، طبقات ارضیه‌سنده انقاضی بولنان
حیوانات منقرضه‌سی ده او قدر غریب اولوب،
بونلر میاننده تمساح وصو آیغیری ایله ایکی اوچ
متره بویی بولنمش اولان بر قوش مستحاثه‌لری دخی
بولنیور. بونك یمورطه‌سی دخی بولنوب، ٦ دوه
قوشی یمورطه‌سی بیوکلکنده‌در. حیوانات اهلیه‌سی
اورکوجلی جسیم صیغیرلرله بیاغیسی کچی قیلنه مشابه
ایری قویروقلی قیونلردن وکچی ایله کثرتلی طیور
یتیه‌دن عبارتدر. آریلری چوق اولوب، یشیل

بر جنس بال حاصل اولور. ایپك بوجكلرینكده
انواعی بولنوب، ایپك چیقاریلیر.
اهالیسنك مقداری مختلف فیه اولوب، ٣
ایله ٦ ملیون آره‌لرنده مختلف مقدارلرده
تخمین اولنمشدر. الك اول بو جزیره‌ده ساكن اولان
اهالینك، قربیت مناسبتیله، آفریقادن كلمش اولملری
ملحوظ اولوب، بعده جزیرة العربدن ماداغسقاره
اهالی كچمش اوله‌جغی دخی شبهه‌سزدر. آنجق بو
ایكی طریقله جزیره‌یه داخل اولان اهالینك آثاری
اوقدر بللی اولمیوب، شمدیكی حالده ماداغسقارلیلر
لسانجه، سیماجه، اخلاق وعاداتجه والحاصل جنسیتجه
ماداغسقاردن بك اوزاق وبحر محیط كبیرك وسعتیله
آیرلمش بر عرقه منسوبدرلر، كه اوده ملاقه شبه
جزیره‌سنده وجاوه وسوماتره ایله سائر جزایر
متجاوره‌ده ساكن بولنان (ملایی) جنسیدر. ذاتاً
كمیجیلكده‌كی مهارت فوق العاده‌لریله مشهور اولان
بو قوم مجهول بر زمانده بتون بحر محیطی شق ایله
بو جزیره‌یه قدر كلوب، اسكان ایتمشلردر. احتمالدر، كه
الك اول بر قاچ كمی فرطونه وآقنتی طرفندن اورایه
سوق اولنوب، یولی اوكرندكدن صكره، بكنه‌لری
بو مملكته كروه كروه هجرت ایتمشلردر. اكثر
نباتاتنك تخملری‌ده بو وجهله اقطار مذكوره‌دن
آقنتی ایله ونه‌ده كمی ایله نقللری ممكن اوله‌میه‌
جغندن، وقتیله ماداغسقاردن جاوه وسوماتره‌یه
قدر واسع بر قره بولنوب، بعده باتمغله، بعض
پارچه‌لری جزایر صورتنده قالمش اولدیغی، وحیوا-
نات ونباتاتجه اولان مشابهتك بوندن ایلری كلدیكی
ملحوظدر. لكن بو تبدلات ارضیه هر حالده
خلقت بشردن اول وقوع بولدیغندن، اهالیجه اولان
مشابهت بوكا حمل اوله‌میوب، مطلقا هجرت وقوع
بولمشدر. جزیره‌نك سواحل شرقیه‌سنده بولنانلر
جمله‌دن زیاده اختلاطدن سالم اولوب، الك اسكی
اهالینك احفادی عد اولنورلر. بونلرك چهره‌لری
بوارلاق، برونلری یاصی و باصیق و صاچلری
چوق وقبادر. سواحل غربیه‌سنده‌كیلر ایسه
جزیرة العرب وهند وسائر طرفلردن كیتمش آدملر
احفادندن اولوب، قافقاس عرقنه منسوبدرلر.
كوله‌لری ایسه آفریقانك (كافر) جنسیتنه منسو-
بدرلر. اصل اهالینك قسم اعظمنی تشكیل ایدن و
جزیره‌نك داخلی وبیوك طرفلرنده ساكن اولان
(هووه)لر ایسه صرف ملایی جنسنه منسوبدرلر.
علی العموم اهالیسی ٢٠ قدر قوم و قبیله‌یه منقسم
اولوب، بونلردن (آنتایمورو) دینلن قوم اصل
مكه‌لیدر، وحتی بعض سیاحلر كندیلرنده بر طاقم
كتب عربیهٔ قدیمه نسخه‌لری بولمشلردر. (ساقالاو)
یاخود (سقلاوی) قومی دخی الك معروفلرندندر.
اصل ونسبلرینك بو اختلافیله برابر ماداغسقارلیلرك
جمله‌سی بر لسانله متكلم اولوب، ملایی لسانیله مشا-
بهت وقرابتی میدانده اولان بو لسانك اقوام مختلفه
بیننده سویلنیلن شعبه‌لری آره‌سنده‌كی فرق
آنجق السنهٔ اجنبیه‌دن مأخوذ كلمه‌لرك وجودندن
عبارتدر. خط مخصوصلری اولمیوب، اكثری
اوته‌دن بری خط عربیی محافظه ایتمشلردر؛ و
الرنده عربی كلمات وتعبیراتله قاریشیق لسان محلیده
بو خط ایله محرر بعض ادعیه وسحر و افسون
كتابلری بولنیور. قرق اللی سنه‌دن بری ایسه
لسانلرینی لاتین خطیله تحریر ایدوب، ادبیات ملیه‌
لرینی ایلریلتمكده‌درلر. بوندن آكلاشیلیوركه مقدما
جزیرة العرب تجار وكمیجیلرینك نفوذیله ماداغاسقار
ده دین اسلام كورنمكه باشلایه‌رق، اهالی مدنیت
اسلامیه‌یه تابع ومائل ایكن، اخیراً بعض میسیونر-
لرك سعییله هووه‌لر طرفندن رسماً واسماً خرستیان
مذهبی قبول اولنمش ایسه‌ده، اهالی الیوم عادات
قدیمه‌لرندن واز كچه‌میوب، اسكی آیینلرینی اجرا
ایتمكده‌درلر. مقدما هر قبیله كندی رئیسنك
حكمی آلتنده اولوب، رئیسلری دخی اعیان اهالی
واختیارلردن وبیوك مسائلده عموم اهالیدن مجلسلر
عقدیله بونلرك قرارینه كوره حركت ایدرلردی.
آنجق مؤخراً هووه‌لر آطه‌یه حاكم اولوب، امور
حكومتی ید اداره‌لرینه آلنجه، بو ساده وكوزل
اصول حكومته ختام ویروب، اصحاب تیمار اصولنجه
بر حكومت تأسیس ایتمشلردر. قرالیچه‌نك
زوجی باش وكیل عنوانیله حقیقتده مدیر امور
اولوب، دیكر وكلایی كندیسی كیف‌مایشاء تعیین، و
قرالیچه‌یی امور حكومتدن بسبتون اوزاق وبیخبر
طوته‌رق، كندیسی اجرای حكومت ایدر. زادكان
واعیان مملكت كرسی حكومتده منفی كبی طوتیلوب،
كندی مملكتلرینه واملاكه وچفتلكلرینه دخی كیتمكه

مأذون دكللردر . بويله بر حكومت طول
مدت دوامی محال اولمغله ، فرانسه دولتی بر
وسیله بوله‌رق، برقاچ سنه‌در جزیره‌یه سوق
عسكرله، غلبه چاله‌رق ، ماداغسقاری ایلریده
بسبتون ضبط ایتمك اوزره ، شمدیلك تحت حمایه‌سنه
آلمق ادعاسیله مستقلكنی عدادینه الحاق ایتمشدر.

ماداغسقارلیلر عمومیت اوزره بللرندن
دیزلرینه‌قدر اینر بر پشتمال باغلایوب ، اوموزلرینه
دخی بر پشتمال آته‌رق، قیافتلری بوندن عبارت
اولدیغی كبی، خانه‌لری‌ده تخته‌دن وآغاج یاپراقلریله
مستور اولوب ، احتیاجلری پك آز اولدیغندن ،
صنایع وتجارتلری پك كری اولوب، مع‌هذا دمیر.
جیلكده ، قیومجیلقده، بعض ایپكلی قماشلر نسجنده،
كراسته اعمالنده وسائر بعض ایشلرده استعدادلری
پك زیاده‌در. تجارتی سنوی یكرمی یكرمی بش
ملیون فرانق قیمتنده اولوب، باشلیجه پرنج، كراسته،
صیغیر ، دری ، بال مومی و سائره اخراجاتندن
عبارتدر .

هووه‌لرك حكومتی جزیره‌نك هر طرفنه
شامل اولمیوب، باشلیجه شمال شرق قسمنه منحصردر.
غرب جنوبی قسمی ایسه الیوم هووه‌لره تابع
اولمیوب هر قبیله، بوقاریده تعریف‌اولندیغی‌وجهله،
كندی رئیسیله اختیار مجلسنك اداره‌سی تحتنده
بولنیور. هووه‌لرك حكمی آلتنده اولان یرلرك
تقسیمات ملكیه‌سی پك قاریشیق اولدیغی كبی،
مستقل اولان یرلری‌ده‌اقوام وقبائله كوره‌منقسمدر.
هووه‌لر دولتنك مقر اداره‌سی (تاناناریوه) شهری
اولوب، اقوام‌مستقله‌دن‌ده هربرینك‌كندی مركزی
واردر.

بو جزیره اسكی‌یونانیلرله رومالیلرك معلومات
جغرافیه‌لری خارجنده اولوب ، اك اول
بونی جغرافیا عالمه طانیتدیران عربلردر. عربلر
من القدیم بو جزیره‌یه آمدشد ایده‌رك، اجرای
تجارت ایدرلردی، وسواحلنده بر طاقم مهاجرلر
وتجارتخانه‌لر تأسیس ایتمشلردی. مسعودی بونی
(جفونه) وادریسی (شزبزه) تسمیه ایدیور. اك
اول ماداغسقار اسمنی ویرن (مارقو پولو) اولوب،
آوروپاجه بو اسمله شهرت بولمشدر .

مادالنه (Maddalena) ساردنیه‌جزیره‌سنك شمال شرقیسنده واقع
جزایرك اك مهمی اولوب، (بونیفاچو) بوغازی
مدخلنده واقعدر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۹۰ مربع
كیلومتره واهالیسی ۱۹۱۵ كشیدر.

مادالونی (Maddaloni) ایتالیانك (تره‌دی لابوره) ایالتنده وقازرته‌نك ٤
كیلومتره جنوب‌شرقیسنده برقصبه اولوب، ۱۹۲۷۰
اهالیسی، اسكی بر سرایی، حربیه مكتبیله دیكر بر
اسكی مكتبی، كوزل موقعی وبر صو یولی واردر.

ماده‌ره (Madère) بحر محیط آطلاسیده پورتكیزه تابع بر جزیره اولوب ،
آفریقا ساحل غربیسنك غرب شمالیسنده قناریه
جزایرینك شمالنده وآسور جزایرینك شرق جنوبیسنده
واقعدر؛ و (پورتوسانتو) آطه‌سیله وبرقاچ قیالق
آطه‌جقلرله برابر منفرد بر هیئت تشكیل ایدیور .
آفریقا ساحلنده‌كی (جوبی) بورننك ٥٤٥ شمال
غربیسنده ولیسبونه‌نك ۱۱۲٥ كیلومتره جنوب
غربیسنده اوله‌رق ″٤٦ ′۳۷ °۳۲ عرض شمالی
ایله ″۳۸ ′۱٥ °۱۹ طول غربیده واقع اولوب،
مذكور ملحقاتیله برابر مساحهٔ سطحیه‌سی ۸۱٥
مربع كیلومتره واهالیسی ۱۳۳۹٥٥ كشیدر .
پورتوسانتو جزیره‌سنك یالكز ۲۰۰۰ اهالیسی
اولوب، دیكر آطه‌جقلر دخی خالی اولمغله، اهالیٔ
مذكوره‌نك قسم‌كلیسی ماده‌ره جزیره‌سنده‌ساكندر.
شرقدن غربه بویی ٥٥، اكی ٢٤ ومحیط‌دائره‌سی
۱٥٥ كیلومتره‌در. بونجه برطاغ ممتد اولوب ،
جزیره‌نك اورته‌لرنده‌واقع اك‌یوكسك‌ذروه‌سی ۱۸٦۰
متره ارتفاعنده‌در. بو طاغك اتكلری پك صرب
و درین وادیلری حاوی اولوب ، سواحلی دخی
قیالق ویوكسكدر. مسكون یرلری باشلیجه مذكور
وادیلرك آشاغی طرفلرنده‌در. شرق جهتنده اوزون
بر بورنی اولوب، قارشیسنده بیوك بر فناری حاوی
برخالی آطه بولنیور. وقتیله آطه‌یی ستر ایدن اور.
مانلردن پك آز اثرلر قالمشدر . اراضیسی بركانی
اولوب، كوچك آطه‌لردخی‌دكیزك پك درین‌محللرندن
چیقمش بركانلردن عبارت ایسه‌ده، بونلردن هیچ
برینك آتش ویا طومان اثری‌كوستردیكی بیلنمیور؛
ومیاه معدنیه‌سی اولمیوب، زلزله دخی وقوع بولدیغی
یوقدر.

ماده‌ره جزیره‌سنك هواسی دنیانك اك كوزل

واك ملايم هواسى اولوب ، يازين ميزان الحراره
وسطى اوله‌رق ٢١ وقيشين ١٦ درجه‌لرده بولنور.
الك صيجاق موسمده ٣٣ درجه‌يه قدر چيقار، والك
صوغوق موسمده ٨ درجه‌دن آشاغى اينمز. هر نه
قدر طاغلرينك تپه‌لرنده بعضاً قار دخى ياغيور
سه‌ده، قصبه‌سى اولان (فونچال) صوغوق روز.
كارلردن محفوظ اولديغندن، اوراده ابدى قار
ياغماز، وصولر طوكماز. بوجزيره‌نك هواسى كوكس
علتلرينه مبتلا اولانلره نافع اولمغله مشهور اولوب،
انكلتره وآلمانيه وسائر آوروپادن برچوق خسته‌لر
تبديل هوا ايچون ماديره‌يه كيدرلر. بغداى، آرپه،
مصر وسائر حبوباته متعلق محصولاتى احتياجات
اهاليه‌يه كافى اوليوب، اوزوم وشكر قامشى محصو.
لاتى دها زياده‌در، ومادره شرابلرى مشهوردر.
اراضيسى يك طار وصرب وصويى قيت اولديغى
حالده، اهاليسى سعى وغيرتلريله صرب اوچوروملرده
دخى سدلرله تارله‌لر ياپه‌رق، محصولات يتيشديرمكه
چاليشيرلر. ميوه وسبزه‌لرك انواعيله بر مقدار
توتون دخى حاصل اولور. صنايعى ايلرى اوليوب،
يالكز شكر وتوتون فابريقه‌لريله محلنده مستعمل
بعض بوك منسوجات دستكاهلرى واردر. قاريلرى
ايپك وصيرمه ايله بعض نقشلر و اينجه بوداقلردن
سبتكبى بعض شيلر ياپارلر. سنوى اخراجاتى
٣ ½ وادخالاتى ٤ ½ مليون فرانق راده‌لرنده‌در.
اهاليسى پورتكيز اولوب، پورتكيزجه ايله متكلم
ايسه‌لرده، طمارلرنده عرب و زنجى قانى دخى
بولنديغى شبهه‌سزدر. بو جزيره طوغريدن
طوغرى‌يه پورتكيزه ملحق اولوب، قرال طرفندن
نصب اولنمش بر متصرف معرفتيله اداره اولنور،
و ٤ ناحيه ايله ٩ دائرهٔ بلديه‌يه منقسمدر. مركزده
برمكتب اعداديسيله رهبانه مخصوص برمدرسه‌سى
وكويلرده مجبورى مكاتب ابتدائيه‌سى واردر.

مادره { (Madera) آناطوليده برطاغ وبر چايك اسميدر. طاغ قاز طاغى
قوللرندن اولوب، ادرميد جوارندن جنوب غربى‌يه
طوغرى اوزانمغه باشلايه‌رق، آيوه‌لغك اوسته‌نه
قدر ممتد اولور. چاى ايسه بونك شرق جنوبى
اتكلرندن نبعانله، چاندرلى قوبى ايچنه دوكيلور.

مادره { سيرا — (Sierra Madre) يعنى «آنا سلسلهٔ جبال» مكسيقه‌نك
مرتفع ياپلالرينى غرباً بحر محيط معتدل مائله‌سندن
آيران بيوك برسلسلهٔ جبال اولوب، ممالك مجتمعه
حدودندن آمريقاى وسطى‌يه قدر شمال غربيدن
جنوب شرقى‌يه ممتد اولور. بو سلسلهٔ عظيمه مختلف
اسملرله مسمى اولوب، سيره مادره اسمى دخى
اصل حدود شماليه‌دن ٣٠° عرض شماليه قدر
اولان قسمنه مخصوص ايسه‌ده، وسطلرنده ومنتهاى
جنوبنده دخى ينه بو اسم ظهور ايتديككندن، بو
اسم عمومنه دخى اطلاق اولنمشدر. بو سلسله‌نك
الك يوكسك محللرى ٣٢٠٠ متره ارتفاعلرينه قدر
چيقدقلرى حالده، شرق جهتنده اولان اتكلرى
آز ميلانلى اولوب، بوطرفدن مكسيقه‌نك يوكسك
ياپلالرينه اينلير. غربى اتكلرى ايسه يك صرب
وديك اولوب، او جهتدن آز مسافه قطع اولنمغله،
دكيشن ارتفاعلردن طولايى، برقاچ هوا ومختلف
مناظر طبيعيه كوريلور. بو جهتدن آرابه ايشليه.
بيله‌جك يوللرى اوليوب، استرلرك دخى زحمتله
ايشله‌ديكلرى صرب يوللرى واردر. بو ديك اتكلرك
اكثرى اورمانلرله مستور اولوب، مياه جاريه‌لرى ده
طاشدن طاشه دوشه‌رك چاغلايانلر تشكيل ايدر.
— مكسيقه ياپلالرينك شرق كنارنده
بولنان، و ٢٠٠٠ متره‌دن زياده ارتفاعى اولميان
سلسله‌يه دخى بعضاً (سيره مادره) نامى ويريليور.

مادره ده ديوس { (Madre de Dios) بو اسم كفر آميز
اسپانيوللر طرفندن آمريقاده شيلى حكومتنه تابع
جزاير كثيره‌دن ٥٠° عرض جنوبى قربنده بولنان
بر جزيره ايله آمازون ايرماغنه تابع (ماديره)
نهرينه دوكيلن بر بيوك چايه ويرلمشدر. نهر مذ.
كور (پرو) ده آند سلسلهٔ جبالنك الك شرق
قوللرندن (قوزقو) قربنده نبعانله، شرق شمالى‌يه
طوغرى جريان ايده‌رك، (بوليويه) يه كيرر،
وبتون بوليويه‌يى دخى شق ايله، صاغدن برچوق
قوللر اخذ ايده‌رك، برازيليه حدودنده ديكر
انهارله برلشه‌رك، مذكور (ماديره) يى تشكيل
ايدير. مجراسى ١٤٠٠ كيلومتره ويتغنك كنيشلكى
٥٠٠ متره‌دن زياده اولوب، سير سفائنه صالحدر.
فيضانلرى‌ده چوقدر.

مادريد { (Madrid) اسپانیه دولتنك پایتختی بر شهر اولوب ، مملکت مذکورهنك وسطلرنده یکی قستیله خطهسنده و (تاج) ایرماغنه تابع (جارامه) نهرینه دوکیلن (مانزانارس) چایی اوزرنده اولهرق ٦٥٠ متره ارتفاعی اولان بر اووهده و ٣٠ً ٢٤َ ٤٠° عرض شمالی ایله ٥٤ً ٦َ ٠° طول غربیده واقعدر . اولدقجه منتظم بر شهر اولوب، ٥٠٠٠٠٠ اهالیسی، قراله مخصوص بیوك بر سرایی، کوزل ابنیهٔ رسمیهسی، متعدد کلیسالری، برقاچ میدانی وبونلرده مرکوز هیکللری، پك واسع و زنکین موزهسی ، اسلحهٔ عتیقهیه مخصوص سلاحخانهسی ، آقادمیاسی، دار الفنونی ، متعدد مکاتب عالیه و اعدادیهسیله ١٠٠ قدر مکاتب ابتدائیهسی، ٣٠٠٠٠٠ کتب مطبوعه ایله ٣٠٠٠٠ ال یازیسیله یازلمش کتابلری حاوی بر کتبخانهٔ رسمیسیله دیکر متعدد کتبخانهلری، نباتات باغچهسی، تاریخ طبیعی نمونهخانهسی، رصدخانهسی، ٥ یتیمخانه ودار العجزهسی، ٢٠ خستهخانهسی، محتاجین مرضاسنه خانهلرنده خدمت ایتمکه مخصوص جمعیتلری، متعدد تیاترولری، بوغا کوریشنه مخصوص ١٢٠٠٠ کشی استیعاب ایدر عرب طرزنده برجانبازخانهسی، نهرك او برطرفنده بر یازلق سراییله باغچهلری ، شهره بول صو کتیرر بیوك بر صو یولی ، نهرك اوزرنده ٣ کارکیر کوپریسی، چوخه، خالی، آلات موسیقیه، توتون فابریقهلریله بیوك بر دمیرخانهسی واردر . هواسی پك یابس وافراط ایله تفریط آرهسنده اولوب ، یازین میزان الحراره ٤٢ درجهیی کچدیکی حالده ، قیشین تحت الصفر ١١ درکهدن آشاغی اینر. عربلرك اندلسه حکومتلری زماننده مادرید (مجریط) اسمیله کوچك بر قصبه اولوب، ١٥٦١ تاریخنده قرال ایکنجی فیلیپ طرفندن پایتخت اتخاذ اولنمغله، کوندن کونه بیومکه باشلایهرق، نهایت اسپانیادمیر یوللرینك مرکزی اولدقده، اسکله وکنارلرده بولنان بیوك شهرلرك جملهسنه مرجع عمومی یرینه کچوب، بر قات دها توسع وترقی ایتمکه باشلامشدر.

مادلی { (Madeley) انکلترهنك (اشروب) قونتلغنده و (اشروسبوری) نك ٢٢ کیلو متره شرق جنوبیسنده بر قصبه اولوب ، ٩٢١٠ اهالیسی، کومور معدنی ، دمیرخانهلری و پورسلین فابریقهلری واردر.

مادلینه { (Madeleine) حضرت عیسی علیه السلامك صحابیاتندن اولوب، اوائل حالنده شوخ مشرب برقیز ایکن، نبی مشار الیهك معجزاتنی کورنجه، ایمان وتوبه ایدهرك، معیتنه طاقلمش ایدی. قتولیکلر تموزك ٢٢ سنده یورطیسنی اجرا ایدرلر.

— خرستیانلرك بو اسمله دیکر برعزیزهلری دخی واردر، که (پاچی) خاندانته منسوب اولدیغی حالده، ١٥٦٦ ده طوغمش، و ١٦٠٧ ده وفات ایتمشدر . زهد وتواضعیله شهرت بولمش ، و بعض تألیفات دینیه براقمشدر. مارتك ٢٥ نده یورطیسنی اجرا ایدرلر.

مادوره { (Madoura, Madoera) آسیا جزایرندن جاوه جزیرهٔ کبیرهسی قسم شرقیسنك شمالنده بیوك بر آطه اولوب ، ٥١َ ٦° ایله ١٦َ ٧° عرض جنوبی و ٢٥َ ١١٠° ٣١ً ایله ١٧ً ٤٨َ ١١١° طول شرقی آرهلرنده ممتد اولدیغی حالده، بویی ١٦١ ووسطی اکی ٣٠ کیلو مترهدر. مساحهٔ سطحیهسی ٤٤٠٠ وملحقاتی اولان بر طاقم کوچك آطهلرله برابر ٥٢٨٦ مربع کیلومتره اولوب، ملحقات مذکوره ایله برابر اهالیسی ٧٨٩٣٠٠ کشیدر . مرکزی (بماکسان) در. بو جزیره ایله جاوه آرهسندهکی بوغازك کنیشلکی ٣ ایله ٨ کیلومتره آرهسندهدر . سواحلی آز کیرینتیلی چیقینتیلی اولوب ، یالکز ساحل جنوبیسنده (سومناپ) نامیله بر قوی ولیمانی واردر. اراضیسی طاغلق واورمانلق اولوب ، میاه جاریهسیده چوقدر. اکثر چایلری اوفق وسقی اراضییه الویریشلی اولوب، یالکز (سومناپ) قوینه دوکیلن (مارینکان) نهری بیوجکدر . طوپراغی آز منبت اولوب ، بو جهتجه جاوهدن چوق کریدر . اهالینك اك برنجی مدارمعیشتی اولان پرنج احتیاجات اهالییه کفایت ایدهجك مقدارده اولمیوب، بوندن بشقه اولهرق شکر قامشی ، پاموق، قهوه ، هندستان جوزی، مصر، توتون، بوبر وسائره دخی حاصل اولور. حیواناتیده آزدر . معادنه متعلق یالکز طوزی چوقدر. صنایع محلیه بعض منسوجات

نجیله باغ، شکر وسائره اخراجندن عبارتدر . بو جزیره ادارهٔ جاوه جزیره‌سنه ملحقدر.

مادوره } (Madoura) هندستانك مدراس اداره و ایالتنده و مدراسك ۴۲۰ کیلومتره جنوب غربیسنده اوله‌رق (وایغه) نهری اوزرنده و ۱۶′ ۵۵″ ۹° عرض شمالی ایله ۴۴″ ۴۹′ ۷۵° طول شرقیده واقع برشهراولوب، ۷۳۸۰۵ اهالیسی، جسیم و قدیم بر بتخانه‌سی ، متعدد جوامع شریفه‌سی وپروتستان و قتولیك میسیونرلره مخصوص بعض کلیسا ومکتبلری واردر.

مادیره } (Madeira) آمریقای جنوبیده (آمازون) ایرماغنه تابع بیوك برنهردر، که بولیویه ایله برازیلیه حدودنده بولیویه‌نك اکثر میاه جاریه‌سنی جمع ایدن (بنی) ایله (ماموره) نك اجتماعندن بالتشکل، برازیلیه‌نك (ماتوغروسو) ایله (آمازون) جمهوریتلری آره‌سنده و بعده بونلرك ایکنجیسی داخلنده برازیلیه‌نك پایانسز لانوسلری ایچنده شمال شرقی‌یه طوغری جریانله، ۴۳″ ۲۳′ ۳° عرض جنوبی و ۵۵″ ۷′ ۶۱° طول غربیده آمازون ایرماغنه دوکیلور . کندیسنی ترکیب ایدن انهارك بولیویه‌ده‌کی مجرای مخصوصلری حساب اولنمقسزین، مادیره‌نك بو اسمی آلدیغی یردن یعنی برازیلیه حدودندن (آمازون) ایرماغنه‌دك مجراسی ۱۴۵۰ کیلومتره طولنده اولوب، اینیشلی اولان یوقاری قسمنده برچوق شلاله‌لری وسرعت جریانلری واردر . اوویه دوشدکدن صکره اولان قسم اسفلی ایسه سیرسفائنه صالحدر. مادیره‌یی تشکیل ایدن انهاردن (ماموره) نك منبعندن محسوب اولدیغی حالده، مادیره‌نك اونکله برابر مجراسی ۳۵۰۰ کیلومتره‌یه بالغ اولور ، و آمازون ایرماغنی ترکیب ایدن انهارك اك اوزونی اولدیغی کوریلور . مجراسنك آشاغی ۱۰۶۰ کیلومتره‌لکی قوراقلق زماننده دخی سیر سفائنه صالحدر . قوراقلق موسمنده ثانیه‌ده ۴۱۴۲ و فیضاننده ۱۴۶۴۲ مکعب متره صو دوکر . اك آز درین محلنده ۵ متره‌دن زیاده عمقی اولوب، بعض محللرنده درینلکی ۱۵۰ متره‌یه‌قدر وارير . صاغ طرفدن برقاچ تابعی واردر. مجراسنك بعض یرلری هنوز مجهول اولوب، هواسنك آغرلغندن، وجولان ایدن اقوام وحشیه‌نك قورقوسندن قولای تحری اولنه‌میور.

ماذران } همداندن بر قوناقلق مسافه‌ده بر قلعه ایله برکول و ایچندن مهلك بر روزکار چیقار بر مغاره اولدیغی جغرافیون اسلام آثارنده مسطوردر.

مارات } (Marat) فرانسه رجالندن اولوب ، اسویچره‌ده (نوشاتل) قربنده ۱۷۴۴ ده طوغمش؛ واجرای طبابت ایچون پارسه‌کیتمش، و ۱۷۹۲ ده مقتولاً وفات ایتمشدر.

ماراتون } (Marathon) یونان قدیمك آتیقه خطهٔ قدیمه‌سنده وآتنه‌نك ۳۰ کیلومتره شمال شرقیسنده اهمیت موقعیهٔ حربیه‌سی بولنان کوچك برقصبه اولوب ، میلاد عیسی علیه السلامدن ۴۹۰ سنه اول میلتیادی طرفندن ایران اردوسنه بوموقعده اولان مقاومتله شهرت بولمشدر .

ماراتونیسی } (Marathonisi) یونانده موره شبه جزیره‌سنك (لاقونیه) ایالتنده و اسپارته‌نك ۴۱ کیلو متره جنوب شرقیسنده اوله‌رق همنامی اولان کورفزك شمال غربی کوشه‌سنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ۱۹۹۰ اهالیسی واردر.

— ماراتونیسی کورفزی موره شبه جزیره‌سنك جنوبنده‌کی اوچ کورفزك اك غربیسی اولوب، ازمنهٔ قدیمه‌ده (لاقونیه) وقرون وسطاده (قورون) کورفزی دینیلیردی.

ماراقایبو } (Maracaibo) آمریقای جنوبیده ونزوئلا جمهوریتنك ساحلی قربنده و دکیزله اختلاطی اولان همنامی واسع برکولك کنارنده اوله‌رق (قاراقاس)ك ۵۳۰ کیلو متره غربنده ایالت مرکزی بر شهر اولوب، ۲۲۲۲۵ اهالیسی ، پك صیجاق و آغر هواسی وشکر، روم، چوقلاته وسائره اخراجاتیله پك ایشلك تجارتی واردر.

— ماراقایبو کولی ونزوئلانك ساحل شمالیسنده واقع اولوب، شمالدن جنوبه بویی ۱۶۵ و اکی ۹۰ و ۹۵ ومنتهای جنوبنده ۱۲۰ کیلو متره‌در. بوکول ۵۵ کیلومتره اوزون و ۱۴

كيلومترە كنيش بر ايكنجى كول ايلە اختلاط
ايدر، كە همنامى اولان شهر دخى بونك كنارندە.
در. بو ايكنجى كول ′٤ °١١ عرض شماليدە آتتيل
دكزيلە اختلاط ايدر.

مارانهاؤ { ياخود ساؤ لويز دە مارانهاؤ
Maranhao, Sao Luiz de }

(M.) برازيليە ممالك مجتمعەسنك مارانهاؤ حكو-
متندە وهمنامى اولان جزيرەنك اوزرندە ٢°
′٣٢ عرض جنوبى ايلە ′٢٠ °٤١ طول غربيدە
واقع حكومت مذكورەنك مركزى برشهراولوب،
٠٠٠ ٣٨ اهاليسى، داخلى مكتب اعداديسى،
تجارت مكتبى وسائر مكاتبى، پرنج، قاقاؤ، پاموق،
درى، سختيان، بويا اشجارى، قاؤچوق وسائرە
اخراجاتى واردر.

مارانهاؤ { (Maranhao) آمريقاى جنوبيدە
برازيليە ممالك مجتمعەسنى تركيب
ايدن جمهوريتلرك برى اولوب، غير منتظم بر معين
شكلندە اولديغى حالدە، شمال شرق طرفندن بحر
محيط آطلاسى ايلە شمال غربى جهتندن (پارە)،
غرب جنوبى جانبندن (غوياز)، جنوب شرق
طرفندن دخى (پياؤهى) جمهوريتلريلە محاط
ومحدوددر. تقريباً ١° ايلە ٩° عرض جنوبى
و٤٤° ايلە ٥١° طول غربى آرەلرندە ممتد اولوب،
بهر ضلعى تقريباً سكز طقوز يوز كيلومترە طوللر.
ندەدر. مساحۀ سطحيەسى ٨٨٤ ٤٥٩ مربع كيلو.
مترە واهاليسى ٠٤٠ ٤٥٩ كشيدر، كە بهر مربع
كيلومترە باشنە بركشى بيلە دوشەميور. اراضيسى
آلچق ودوز اولوب، اكثر طرفلرى بالطە كور.
مەمش واسع اورمانلرلە مستوردر. ايچ طرفلرندەكى
ارتفاعلرى آنجق تقسيم مياه خطلرينى تشكيل ايدە.
بيلەجك صورتدە بر طاقم تپەلردن عبارت اولوب،
ارتفاعلرى ٢٥٠ مترەيى تجاوز ايتمز. بو وجهلە
طاغ نامنە مستحق يرلرى يوقدر. يعنى حدود
جنوبيەسى قربندەكى (سيراداسيننتا)، (سيرادونغرو)
و (سيراداس مانغابيراس) دخى مطنطن اسملريلە
برابر بو قبيلدندر. مياه جاريەسى چوق اولوب،
(ريو توقانتين) ايرماغنك بر پارچەسى حدود
شرقيەسنى تشكيل ايديور. (پارناهيبە) ايرماغى
منبعندن منصبنەدك حدودندن آيرليەرق، شرق
جنوبى حدودينى تشكيل ايديور. (غوروپى) اسميلە
دها كوچك بر ايرماق دخى غرب شمالى حدودينى
آيريور. مملكتك داخلندە نبعان وجريان ايدن
انهارك ايسە باشلجەلرى شرقدن باشلايەرق: ايتا-
پيقورى، مآرينى، غرآجاهو، پينداره نهرلريدر، كە
درديسى دە مارانهاؤ كورفزينە دوكيلور. بو كورفزك
خارجندە طوغريدن طوغرى‌يە بحر محيطە دوكيلور
برقاچ كوچك نهر ايلە مذكور (پارناهيبە) يە دوكيلور
بيوجك بر چاى دخى واردر. سواحلنك قسم
شرقيسى دوز اولوب، وسطندە مذكور (مارانهاؤ)
كورفزى بولنيور، كە ١٠٠ كيلومترە قدر قرەلرك
ايچنە كيروب، اورتەسندە ايكى نهرك منصبلرى
آرەسندە شمالە طوغرى بر شبە جزيرە اوزانير،
وبونك اوجندە ينە او اسملە بر جزيرە وجزيرەنك
اوستندە حكومتك مركزى اولان (مارانهاؤ)
شهرى بولنيور. بو وجهلە ايكى‌يە آيرلمش اولان بو
كورفزك قسم شرقيسى (سان جوزە) وقسم غر-
بيسى (سان ماركوس) ديناير. ساحل غربيسندەدە
(القنطرە) اسكلەسى بولنيور. بو كورفزدن حدود
غربيەيە قدر ساحل خيلى گيرنتيلى چيقنتيلى اولوب،
قارشيسندە سان جوزە اسميلە بر بيوجك وبرقاچ
كوچوجك آطە دخى واردر.

هواسى پك صيجاق اولميوب، تبدلات هوائيە-
سى دە هيچ حكمندەدر. الك صيجاق موسمندە ميزان
الحرارەنك درجۀ وسطيەسى ٢٧ والك صوغوق
موسمندە ٢٦ در. بناءً عليه بو مملكتدە فصول اربعە
دن بحث اولنمق عبث اولوب، يالكز ايكى موسمى
اولديغنى بيلمك اقتضا ايدر. ياغمور موسمى كانون
اولدن حزيرانە، وقوراقلق موسمى حزيراندن كانون
اولە قدر سورر. قوراقلق موسمندە بتون آغاجلر
ياپراقلرينى دوكوب، اورتەلق يانغين محلنە دونر.
ياغمور موسمى كلنجە، يردن برە اورتەلق زمردە
دونوب، ذاتاً پك قوتلى وياپراقلرى پك بيوك
اولان نباتات جانلنيرسەدە، چە فائدەكە قوراقلق
موسمندە حيواناتك طيانمسى پك مشكل اولور؛ وبو
حال او اقطارك اسكان واعمارينە مانع اولمقدەدر.
بطاقلق اولان محللرندە ياغمور موسملرندەدە نوبت
صيتمەلرى وصارى صيتمە وسائر خستەلقلر دخى

آره صره ظهور ایدرسه‌ده، عمومی دکلدر. اور-
مانلری چوق اولوب، کراسته آغاجلریله بویا وضمغ
ورجینه انواعنی ویرر اشجاری ونباتات طبیه‌سی
چوقدر. محصولات ارضیه‌سی وانیله، پاموق، شکر
قامشی، برنج، قاقاؤ ومیوه‌لرك انواعندن عبارتدر.
صیغیر، بیکیر، کچی وسائر آوروپادن نقل اولنمش
حیوانات اهلیه‌نك جنسلری پك عادیدر؛ وبر طرفدن
نورانلق موسملرینك شدت وامتدادی بر طرفدن
دخی بونلره مسلط اولان بر طاقم پراسه‌لر وسائر
حشرات مضره تکثرینه مانع اولمقده‌در. صولرنده
کوبك بالیقلری چوقدر. معادنی دمیر، باقیر، قیا
طوزی، بلور، مرمر وسائره‌دن عبارت اولوب،
آنجق اخراج اولنانی یوق کبیدر. صنایع وتجارتی
هنوز لاشیٔ حکمنده اولوب، زراعت وحیوانات
محصولاتی دخی اسارتك لغوی اوزرینه، اخیراً
سکته‌یه اوغرامشدر. بر قاچ سنه اولکی استا-
تستیقه کوره اخراجاتی سکز طقوز وادخالاتی اون
ایکی ملیون فرانق راده‌لرنده ایدی. طرق ومعابر
ووسائط نقلیه‌یه متعلق هیچ بر شیئی یوقدر.

مارانیون { (Maranon) آمریقای جنو-
بیه‌ده مشهور (آمازون) ایرماغنی
ترکیب ایدن ایکی بیوك نهردن بری اولوب،
دیکری (ایسا) و (یونومایو) اسملریله معروفدر.
مارانیون نهری (پرو) جمهوریتنده ۱۰° ۱۵′
عرض جنوبیده واقع (لاوریقوشه) کولندن
خروج ایله، ابتدا شمال غربی‌یه، بعده شمال شرق
ونهایت شرق جنوبی‌یه طوغری آقه‌رق، کندیسی
سیر سفائنه صالح اولدیغی کبی، کرك پرودز وکرك
اقوآدوردن بنه سیر سفائنه صالح اوله‌جق قدر
بیوك بر چوق انهار اخذ ایله کیتدکجه بیویه‌رك،
جنوبدن کلن (هواللاغه) و (قوآیالی) ایله
واقوآدوردن ایکن (تابه) ایله برلشدکدن صکره،
برازیلیا حدودینه واصل اولور؛ واوراده صاغدن
پرو ایله برازیلیه حدودینی آیره‌رق کلن (یاقارومه) یی
دخی بعدالاخذ، برازیلیه طوپراغی ایچنه کیروب،
دها ایلریده صولدن (ایسا) نهر عظیمیله برلسه‌رك،
آمازونی تشکیل ایدر. آند سلسله‌سی ارتفاعلرندن
اووه‌لره دوشرکن بر طاقم طار وایشلی بوغازلردن
کچه‌رك، برچوق شلاله‌لر تشکیل ایدر.

مَأرِب { یمنده صنعا ایله حضرموت آره-
سنده وصنعادن درت مرحله‌لك
مسافه‌ده قدیم برشهر اولوب، سدیله مشهور ایدی.

ماربله { (Marbella) اسپانیه‌ده آندالو-
سیه‌نك (مالاغه) ایالتنده ومالا-
غه‌نك ۵۰ کیلومتره جنوب غربیسنده اوله‌رق
ساحل بحرده قضا مرکزی بر قصبه اولوب،
۷۹۰۰ اهالیسی، جبل طارق ایله آفریقا ساحلنه
نظارتی، کوچك لیمانی، فناری واطرافنده میوه
وسبزه باغچه‌لری واردر.

ماربورغ { (Marburg) آوستریا و مجا-
رستان دولتنك (استیریه)
خطه‌سنده وغراچك ۶۰ کیلومتره جنوب شرقیسنده
اوله‌رق طونه‌یه تابع (دراوه) نهرینك ایکی
کنارنده واقع قضا مرکزی بر قصبه اولوب،
۱۷ ۶۳۰ اهالیسی، ذخیره وشراب محصولاتی
ودمیرخانه‌لریله دباغخانه‌لری واردر.

ماربورغ { (Marburg) غربی پروسیه‌ده
(هسه‌ناسو) ایالتنك (قاسل)
سنجاغنده وقاسلك ۸۰ کیلومتره جنوب غربیسنده
بر قصبه اولوب، ۱۱ ۲۲۵ اهالیسی، چلنکیرلکه
متعلق شیلرله بیره، توتون وسائره فابریقه‌لری، دبا-
غخانه‌لری، دارالفنونی و ۱۲۰ ۰۰۰ جلدی حاوی
کتبخانه‌سی واردر.

مارتن { سنت — (St. Martin) قتو-
لیکلرك عزیزلرندن اولوب، ۳۷۴
تاریخ میلادیسنده فرانسه‌ده (تور) پسقپوسی
اولمش، وفرانسه‌نك شمال وغربی جهتلرنده خرستیانلغی
نشر ایتمش ایدی. تشرین ثانینك ۱۱ نده یورطیسی
اجرا اولنور.

مارتن { (Martin) بو اسمله ۵ پاپا
کلمشدر:
برنجیسی طوسقانه‌لی اولوب، ۶۴۹ دن ۶۵۴
تاریخنه‌دك پاپالق ایتمش؛ وایمپراطور ایکنجی قو-
نستانك منسوب بولندیغی بر مذهب مخصوصك
رفضنه حکم ایتمکله، عزل وقسطنطینیه‌یه جلب
اولنه‌رق، قریم شبه جزیره‌سنه نفی اولنمش؛ وبر
مدت صکره اوراده وفات ایتمشدر. قتولیکلر

ترزنده اعزه‌دن معدود اولوب، تشرین ثانینك ١٢ سنده بورطیسی اجرا اولنور.

— ایکنجیسی ٨٨٢ دن ٨٨٤ تاریخنه‌دك، واوچنجیسی ٩٤٢ دن ٩٤٦ تاریخنه‌دك پاپالق ایدوب، اهمیتلی بر وقوعاتلری اولمامشدر.

— دردنجیسی فرانسز اولوب، ١٢٨١ دن ١٢٨٥ تاریخنه‌دك پاپالق ایتمش؛ وآراغونلی پدرویه قارشی سیجلیه قرالی آنژولی شارلی مدفعه ایده‌رك، خصمنی آفروس ایتمش؛ وسیجلیه ایکندیلری نامیله معروف قتل عام فاعللرینی تامین ایلمش ایدی.

— بشنجیسی، یکرمی اوچنجی ژانك قونستانسه مجلسی طرفندن اسقاطی اوزرینه، ١٤١٧ ده انتخاب اولنه‌رق، غرب کلیساسنده‌کی تفرقه‌یه ختام ویرمش؛ ومذکور مجلسك اکمال مذاکراتنه‌دك ریاستنی ایده‌رك، ژان هوسك طرفکیرانی تلعین ایتمش؛ و حکومت جسمانیه‌سنی استردادله، ناپولی قراللغنك و بشقه‌لرینك الینه کچمش بعض یرلری کری آلمش؛ و ١٤٣١ ده وفات ایتمشدر.

مارتوس (Martos) اسپانیه‌نك (جائن) ایالتنده وجائنك ١٣ کیلومتره جنوب غربیسنده اوله‌رق، بر صرتك اوزرنده واقع بر قصبه اولوب، ١٢٨٠٠ اهالیسی واسکی رومالیلردن قالمه بعض آثار عتیقه‌سی واردر.

مارته یاخود مارثه ویا مارطه (Marthe) همشیره‌سی مریم (یاخود ماریه) ایله برابر حضرت عیسی (علیه السلام)ك صحابیاتندن اولوب، نبی مشارالیه بونلرك بولندقلری (بطانیه) قصبه‌سنی تشریف ایتدکجه، کندیلرینه مسافر اولورلردی. جمله معجزاتندن اولمق اوزره، احیا ایلدکاری عزیر (ویا لازار) دخی بونلرك برادری ایدی. حضرت عیسی (علیه السلام) کندیلرینه مسافر اولدقده، بو ایکی همشیره‌دن مریم اقدام نبویلری اوکنده طوروب، موعظه‌لرینی دیکلر، و صاحبهٔ ترجمه ایسه یمکنی و سائر مالزمه‌سنی تهیئه ایتمکه شتاب ایدرمش. حتی برکون (مارته) همشیره‌سنك بو شرفنه قیصقانوب، حضرت عیسی (علیه السلام)ه شکایت ایتمش؛ وحضرت مشارالیه: اوده حصه‌سنه اصابت ایدن خدمتی ایفا ایدیور، بیورمش ایدی.

مارتین غارسیا (Martin Garcia) آمریقای جنوبیده (آرجنتین) جمهوریتنده و (لاپلاته) ایرماغی خلیجنك اك ایچری محلنده واقع برآطه اولوب، بویی ٣٧٠٠ وحذای بحردن ارتفاعی ٤٠ متره‌در. اهمیت تجاریه و عسکریه‌سنه بناءً بوکوچك جزیره‌نك تصرفی حقنده قومشولر بیننده خیلی منازعات وقوع بولمشدر.

مارتینیقه (Martinique) آمریقاده‌کی کوچك آنتیله جزایرندن فرانسه دولتنه تابع برجزیره اولوب، اصل اسمی یرلیلری اولان (قرائب) لساننده (ماردینیته) در. شمال جهتنده بولنان فرانسه‌یه تابع (غوآدلوپه) و (ماریه‌غالانته) آطه‌لرندن انکلتره‌یه تابع (دومینیق) جزیره‌سیله آیرلمش اولدیغی کبی، جنوباً دخی (لوسیه) وسائر انکلیز آطه‌لریله محاطدر. مارتینیقه آطه‌سی ١٤° ٢٣′ ٤٣″ ایله ١٤° ٥٢′ ٤٧″ عرض شمالی و ٦٣° ٩′ ١٩″ ایله ٦٣° ٣٤′ ٣٤″ طول غربی آره‌لرنده ممتد اولوب، شمال غربیدن جنوب شرقی‌یه بویی ٦٥، اك کنیش محلنده اکی ٣٤ ومحیط دائره‌سی ٢٦٠ کیلومتره‌در. مساحهٔ سطحیه‌سی ٩٨٨ مربع کیلومتره اولوب، ١٨٩٥٩٩ اهالیسی واردر، که هر مربع کیلومتره باشنه ١٩٢ کشی دوشمکله، جزیره چوق مسکون دیمك اولیور. شکلی غیر منتظم واراضیسی طاغلق اولوب، (پله) اسمیله شمال غربی جهتنده بولنان اك بویوك طاغنك ١٣٥٠ متره ارتفاعی واردر. بو طاغلر برکانی الاصل اولوب، پله برکانی صوك دفعه اوله‌رق ١٨٥١ تاریخ میلادیسنده آتش افشان بولنمشدر. غرب شمالی قسمنك سواحلی دوزجه اولوب، شرق جنوبی قسمنك ایسه قوی و برونلرله شبه جزیره‌لری چوقدر. شرق جنوبی جهتنده بیوك بر کورفز بولنوب، ایچنده مرکزی اولان (فورت ده فرانسه) نامیله مستحکم برقصبه‌سی واردر. وسطلرنده‌کی طاغلردن هر طرفده‌کی سواحله برچوق انهار آقوب، بونلرك چوغی سیل حالنده‌در. اك بیوکلری فورت ده فرانسه کورفزینه دوکیلن (ریویر ده لازارد) یعنی «کرتنکه‌لر نهری» در.

مارتینیقه‌نك دخی، سائر آنتیله جزایری کبی، هواسی صیجاق و رطوبتلی اولوب، اصل بو یرلرك

هواسی آوروپالیلر ایچون ناقابل تحمل حالنه قویان ایسه سرعت تحولیدر . شوبله که چوق دفعه صباحلین میزان الحراره ٢٠ درجه کوستریرکن ، اویلن وقتی ٤٠ و اقشام اوستی ٣٠ درجه ابراز ایدر. بو تحولاتک سرعتی و یاغمور موسملرنده یاغمورلرله فرطونه‌لرک کثرتی عادی صیتمه ایله صاری صیتمه، دیزانتری، امراض جلدیه و سائر انواع علل مهلکه تولید ایدیور. طوپراغی پك منبت اولوب، اقالیم حارهیه مخصوص محصولاتك جمله‌سی واز آن جمله: خرما آغاجلرینك انواعیله صبرآغاجی وسائر بهارات قبیلندن اشجارك اجناسی ، شکرقامشی ، قهوه، پاموق ، قاقاؤ، مصر ، مانیوق ، موس ، پتانه، طاتلی یرالماسی، توتون، هندستان جوزی، پورتقال ، لیمون، آناناس ، وانیله ، تمرهندی و اسملرینی بیلدیکمز دیکر انواع میوه‌لر حاصل اولور، واهالی برنلردن شکرله‌لر وشروب وایکورلر یاپارلر. اورمانلری چوق اولوب ، طاغلری ١٠٠٠ متره ارتفاعلرینه‌دك اورمانلرله مستوردر . حیوانات اهلیه‌سی آوروپادن منقول اولوب، حیوانات محلیه‌سی باشلیجه طیور انواعندن عبارت اولمغله ، آوی چوقدر. تجارتی ایشلك اولوب، سنوی اخراجاتی ٣٦ وادخالاتی ٣٣ ملیون فرانغی متجاوزدر.

مارجانه { (Margiane) یونان قدیم جغرافیونك آسیای وسطیده مرو جهتنه ویردکاری اسم اولوب، بو اسمك کرك (مرو) اسمیله وکرك بو شهرك ایچندن کچن (مرغاب) نهریله مناسبتی درکاردر . مرکزینه‌ده اسکندرك اخلافی زماننده (آنطیوخیا مارجانه) نامی ویریلیر ایدی، که بوده مرو شهرندن عبارت ایدی.

مارچلوس { Claudius — (قلاودیوس Marcellus) بو اسمله اسکی رومالیلرده اوچ مشهور ذات کلمشدر:

برنجیسی سردارلردن اولوب ، بش کره قونسلوس اولمش ؛ وقبل المیلاد ٢٢٢ تاریخنده غالری مغلوب ایدوب ، حکمدارلری (ویریدومار)ی کندی الیله قتل، ومیلانی ضبط ایله، آلپك بری طرفنده‌کی غالیایی روما ممالکنه الحاق ایتمش ایدی. بعده آنیباله قارشی سوق عسکره مأمور اولوب، ٢١٦ و ٢١٥ ده ایکی محاربه قزانمش؛ و میدان حربی سیجلیه‌یه نقل ایله ، اوچ سنه‌لك محاصره‌دن صکره ٢١٣ ده سیراقوسه‌یی ضبط ایتمش ؛ و ٢١٠ ده قانوسیومده آنیبالی مغلوب ایتمش ؛ و ایکی سنه صکره پوصیده اوریله‌رق، اتلاف اولنمش ایدی. « رومانك قلیجی » لقبنه مظهر اولمشیدی . مشهور (آرشیمد) صاحب ترجمه‌نك سیراقوسه‌یی ضبطنده اتلاف اولنمشدر.

— ایکنجیسی برنجینك خاندانه منسوب اولوب، میلاددن ٥١ سنه اول قونسلوس اولمش ؛ وقیصرك غالیادن عزلنی الك اول سناتویه تکلیف ایدن کندیسی اولوب، بوندن ظهور ایدن محاربهٔ داخلیه‌ده پومپیوسك طرفنی التزام ایتمش؛ و قیصر فرساله‌ده غالب کلنجه، کندیسنی مدللی‌یه نفی ایتمش ایدی. بعده سناتونك رجاسیله کندیسنی اطلاق ایده‌رك، رومایه عودتنه مساعده ایتمش ایسه‌ده ، مدللیدن عزیمت ایده‌جکی اثناده برکوله‌سی طرفندن قتل اولنمشدی. خطیب شهیر چیچرون بونك اطلاقی حقنده مشهور برنطق ایراد ایتمشدر .

— اوچنجیسی آوغستوسك همشیره‌سی واوقتاویه‌نك اوغلی اولوب، دایسی طرفندن اوغللغه و ولایت عهده قبول اولنمش ، و قیزی یولیه‌یی تزوج ایلمش ایدی. کندیسندن چوق شیلر مأمول اولنمقده ایکن، قبل المیلاد ٢٣ تاریخنده ١٨ یاشنده وفات ایتمشدر . شاعر شهیر (ویرجیل) بونك مرثیه‌سنی یازمش؛ ووالده‌سی بو مرثیه‌یی اوقوینجه بایلوب، شاعره هر بر مصراعی ایچون اون بیك (سترك) یعنی تقریباً ایکی بیك فرانق جائزه ویرمش ایدی.

مارد { دومة الجندل قربنده بر قلعه ولوب ، « تمرد مارد و عزالابلق » ضرب مثلنه مبنی علیه اولمشدر.

ماردوکنتس { (Mardocentès) میلاد عیسی (عم)دن ٢٢١٨ سنه اول بابلستانی احفاد نمروددن ضبط ایتمش بر عرب حکمداری اولدیغی و نسلی تاریخ مذکوردن اعتباراً ارض بابلده ٢٢٥ سنه حکم سوردیکی تواریخده مسطور اولوب، بونك اسم حقیقیسی و نره‌دن چیقدیغی آکلاشیله‌مدی.

ماردونیوس { (Mardonius) یونان قدیم مورخلرینك روایتنه

كوره، ایران شاهی داریوسك (اسفندیارك ؟) سردارلرندن اولوب، میلاددن ٤٩٢ سنه اول، یونانی ضبط ایتمك اوزره، تراكیه خطه‌سندن بر فرقهٔ عسكریه سوق ایده‌رك ، ماكدونیه‌یی ضبط ایتدكدن صكره ، آتنوروز آچیقلرنده دوننماسی فرطونه‌دن باتمش؛ و ٤٨٠ ده ترموپیله وسالامینه‌ده حرب ایدوب ، (پلاتیه) ده (پاوسانیاس) طرفندن مغلوب واثنای محاربه‌ده تلف اولمشدی.

مارده { اندلسده قرطبه‌یه ملحق واسع بر ناحیه اولدیغی جغرافیون عرب آثارنده مسطوردر.

ماردین { جزیره‌نك شمال جهتنده دیار بكر ولایتنه ملحق ودیار بكرك ٩٠ كیلومتره جنوب شرقیسنده اوله‌رق قره‌جه طاغك جنوبی اتكنده واقع لوا مركزی بر قصبه اولوب، ٢٥٠٠٠ اهالیسی ، اوسته‌نده متین بر قلعه‌سی، سوری، ٢٠ دن زیاده جوامع شریفه‌سی، ٤٥ مسجدی، ٣ مدرسه‌سی، ٩ كلیساسی ، ٣ مناستری، ٨ حمامی، ١ خانی ، ٧٠٠ دكانی و بز، خالی وسائر منسوجات دستگاهلری واردر. شهرك قسم اعظمی مرتفع بر قیانك اوزرنده مؤسس اولوب، جنوبنه طوغری گوزك گوره بیلدیكی قدر ممتد اولان واسع ومنبت بر اووه‌یه نظارت كامله‌سی واردر. بر قسمی‌ده بو تپه‌نك آلتنده واقعدر . میاه جاریه‌سی‌ده پك بولدر . هر نه‌قدر قیشین زیاده‌جه صوئوق ویازین صیجاق ایسه‌ده ، هواسی پك صاغلامدر. قصبه‌نك خارجنده ، اسكی شهرك خرابه‌لری گورلیور. اهالیسنك ١٦٠٠٠ قدری مسلم و قصوری مذاهب ثلثه‌یه منقسم ارمنی ایله سریانی، كلدانی واسرائیلیدر.

— ماردین قضاسی سنجاغك غرب جنوبی گوشه‌سندن عبارت اولوب، شرقاً نصیبین شمالاً مدیات وعونیه قضالریله ، غرباً دیار بكر مركز سنجاغیله ، جنوباً دخی زور مستقل متصرفلغیله محدوددر. قوچحصار وعاموده ناحیه‌لریله برابر ٢٣٠ قریه‌دن مركب اولوب، ٥٧٢٧٤ اهالیسی واردر، كه بونلردن ٤٠٥٠٠ ی ترك ، كرد ، عرب و چركس اوله‌رق مسلم ، ١٥٧٠٠ ی ارمنی، روم، كلدانی وسریانی اوله‌رق خرستیان ، ٥٨٠ ی اسرائیلی وقصوری یزیدی و چنگانه و سائره‌در . اراضیسی منبت اولوب، بو بابده مادهٔ آتیه‌ده لوا حقنده ویردیگمز معلوماتله اكتفا ایدرز .

ماردین { سنجاغی. دیاربكر ولایتنی تركیب ایدن اوچ سنجاغك بری و اك شرق جنوبیسی اولوب، غرباً وغرب شمالی طرفندن نفس دیاربكر سنجاغیله ، شمالاً بتلیس ، شمال شرقی طرفندن وان، شرق جنوبی جهتندن موصل ولایتلریله، جنوباً دخی زور مستقل متصرفلغیله محاط ومحدوددر. سنجاغك اورته‌سندن غربدن شرقه طوغری بر صره تپه‌لر ممتد اولوب، بر تقسیم میاه خطی تشكیل ایدرلر. بو ارتفاعلرك شمالی مائله‌سندن اینن صولر سنجاغك شمال وشمال شرقی جهتندن حدودینی آیران دجله ایرماغنه منصب اولدیغی حالده، جنوبی مائله‌سندن اینن صو فراته تابع (خابور) نهرینه دوكلك اوزره، چوله طوغری ایندرلرسه‌ده، یالكز یاغمور موسملرنده خابوره واصل اولورلر. اراضیٔ لوانك قسم شمالیسی طاغلق اولوب، قسم جنوبیسی ایسه چوللكدر ، و شمالدن جنوبه گیدلدكجه، كرك اراضینك طبیعتی وكرك هواسی دگیشیر. مساحهٔ سطحیه‌سی ٢٠٧٤٠ مربع كیلومتره اولوب ، ١٦٠٠٠ مربع كیلومتره‌لكی قابل زراعت، ٤٠٠٠ مربع كیلومتره‌لكی قیالق وطاغلق و ٦٥٠ مربع كیلومتره‌لكی‌ده اورمانلقدر. محصولات ارضیه‌سی بغدای، آرپه، فصولیه، مرجمك، پرنج، سیسام، پاموق، توتون، اوزوم، زیتون، بادم وسائر میوه‌لرك انواعندن عبارتدر. اوزوملرندن پك مقبول شراب وپكمز اعمال اولنور. میوه‌لرینك‌ده برخیلی مقداری قورودیله‌رق ویا پستیل ایدیله‌رك اخراج اولنور. بر نوع یشیل فستیقدن قوقولی بریاغ چیقاروب، بوندن صابون یاپارلر. مرعالری چوق اولوب، حیوانات اهلیه‌سی ٦٠٠٠٠٠ ی متجاوز قیون، ١٠٠٠٠٠ مقدارینه قریب كچی، ٣٣٥٠٠ مركب واستر، ١٣٥٠٠ آت، ١٠٣٥٠ صیغیر، ١٠١٠٠ دوه و سائره‌دن عبارتدر . قیونلرك محصولندن خیلی مقدار یاغ وپینیر ایله یاپاغی چیقار. صنایع محلیه وقتیله پك ایلری اولوب، شمدی دخی نمونه مقامنده پاموق ویوك واییكدن

بعض منسوجاتله قيوجيلغه متعلق شيلر وبرمجدن آوانئ مختلفه ايله بعض مواد دباغيه اعمال اولنيور ايسه‌ده، طرق ومعابرك فقدانى صنايع محليه‌نك رواج وترقيسنه مانع اولمقده اولوب، يالكز احتياجات محليه‌يه كوره اعمالات وقوع بولمقده‌در. سنجاغك سنوى وارداتى ٩٥٠٠٠ ليرا راده‌لرنده‌در. ماردين سنجاغى: ماردين، نصيبين، جزره، مديات وعونيه اسملريله ٥ قضايه منقسم اولوب، ١٣ ناحيه و ١٠٣٢ قريه‌يى حاويدر. اهاليسى ١٩٣٠٢٢ كشى اولوب، ثلثانى مسلم وبر ثلثى ارمنى، روم، سريانى وكلدانى اوله‌رق مذاهب مختلفه‌يه متفرق خرستيان و ٥٨٠ ى‌ده اسرائيليدر. لوا داخلنده ١ رشديه و ٣ مدرسه ايله ٦٢٥ اسلام صبيان مكتبى وجماعات مختلفهٔ نصرانيه‌يه مخصوص ٥٩ مكتب واردر. بو سنجاق قرون وسطاده پك‌چوق وقوعات تاريخيه‌نك محل جريانى بولنمغله، تاريخ نقطهٔ نظرندن اهميتلى بر چوق خراب قلعه‌لرى وسائر مواقع مشهوره‌سى واردر.

مارس (Mars) سياراتدن مريخك روما-ليلر عندنده اسمى اولوب، بونلرجه حرب و جنكك الٓهى ومشترى ايله (يونون) ك اوغلى زعم اولنوردى. اسكى رومادة عبادتنه مخصوص معبدلر وراهبلر وار ايدى. سنه‌نك برنجى آيه و هفته‌نك اوچنجى كوننه دخى بونك اسمنى ويرمشلردى. كويا زهره‌يه عاشق اولوب، كنديسيله الفت ايتمكده ايكن (وولقان) طرفندن باصيلوب، ايكيسى تلدن بر آغك ايچنه آلنمش. يونانيلر بو معبوده (آريس) نامنى ويررلردى.

مارساله (Marsala) وطوغريسى مرسى‌الله سيجليه‌نك ساحل غربيسنده ترايانى ايالتنده وترايانينك ٣٠ كيلومتره جنوب غربيسنده بر اووه‌ده و پالرمودن ترايانى‌يه كيدن دمير يول خطى اوزرنده بر قصبه واسكله اولوب، ١٩٧٣٠ اهاليسى ومشهور شراب ايله طوز اخراجاتى واردر. پك قديمى بر بلده اولوب، اسم قديمى (ليليبئوم) در. سيجليه‌لى ديودورك روايتنه كوره ازمنهٔ قديمه‌ده ٩٠٠٠٠ اهاليسى وار ايدى. قرون وسطاده عربلرك ضبطنه كچوب، ليماننك كوزللكى مناسبتيله اللهك ليمانى دينلمش، و فيما بعد بو اسمله مسمى قالمشدر. شارل كينت قصبه‌يى عربلردن ضبط ايتديكنده، تكرار بونلرك الينه كچمسون ديه، ليمانى طولديرمشيدى. قرن حاضر ميلادى اوائلنده مجدداً بر صنعى ليمان انشاسنه مجبور اولمشلردر.

مارسل (Marcel) بو اسمله ايكى پاپا كلمشدر:

برنجيسى ٣٠٨ دن ٣٠٩ تاريخنه‌دك برسنه پاپالق ايدوب، سنت مارسلنه خلف اولمش، و ايمپراطور (ماقزنس) طرفندن نفى اولنمش ايدى. اعزه‌دن معدود اولوب، كانون ثانينك ١٦ سنده يورطيسى اجرا اولنور.

— ايكنجيسى ١٥٥٥ ده پاپالغه انتخاب اولنوب، يالكز ٢١ كون بو مقامده قالمشدر.

— ديكر بر سنت مارسل دخى پارس پسقپوسى اولوب، ٤٤٠ تاريخلرنده وفات ايتمشدر. پارس جوارلرينى بر اژدرهانك تسلطندن قورتارمش اولديغى متواتردر.

مارسل ژوزف — (J. Marcel) مشاهير مستشرقيندن اولوب، ١٧٩٨ ده بر هيئت فنيه معيتنده مصره كوندرلمش؛ و مصرك احوال تاريخيه وسائره‌سنه دائر بر قاچ كتاب يازديغى كبى، لسان عربيدن بر قاچ كتاب دخى فرانسزجه‌يه ترجمه، و فرانسزجه‌دن عربى‌يه بر لغت كتابى ترتيب ايلمشيدى. ١٨٥٤ ده وفات ايتمشدر.

مارسلن سنت — (S[t] Marcelin) ٢٩٥ تاريخ ميلاديسندن ٣٠٥ تاريخنه‌دك پاپالق ايدوب، بونك زماننده ايمپراطور ديوقلتيان خرستيانلرى تعقيب ايتمش ايدى. نيسانك ٢٦ سنده يورطيسنى اجرا ايدرلر.

مارسليه (Marseille) فرانسه‌نك ساحل جنوبيسنده آق دكيز كنارنده وپارسك ٦٦٠ كيلومتره جنوب شرقيسنده ايالت مركزى بر شهر وبيوك اسكله اولوب، ٤٠٣٧٤٩ اهاليسى، فنونه مخصوص مكتب عاليسى، طبيه مكتبى، تجارت وصنايع وموسيقى مكتبلرى، آتنه اسميله بر جمعيق، فنون وادبيات وصنايع نفيسه آقادمياسى، طب، استاتستيق وسائره جمعيتلرى،

نبـاتات باغچه‌سی ، كوزل موزه‌سی ، تاریخ طبیعی
نمونه خانه‌سی، رصدخانه‌سی، واسع كتبخانه‌سی،
متعدد مؤسسات خیریه‌سی، بانقه‌سی، ضربخانه‌سی،
ایكی بیوك لیمانی، مكمل ریختملری، جسیم استحكا-
ماتی، فانله، چوراب، فس، شاپقه، سختیان،
موم، صابون، جام، شكر، یاغ ، بویا وسائره
فابریقه‌لری، پك ایشلك تجارتی؛ سفائن امرالنه
مخصوص واسع حوض ودستكاهلری، آق دكیزك
هر طرفنه ایشلر بیوك واپور قومپانیه‌لری واردر.
شهر اسكی و یكی مارسلیه اسملریله ایكی‌یه منقسم
اولوب، یكیسنك كنیش ودوز سوقاقلری واردر.
متعدد بیوك ومصنع كلیسالریله تیاترولری وسائر
ابنیهٔ عمومیه‌سی واردر. قرانتنه‌خانه‌سی‌ده آوروپا-
ده‌كیلرك اك مكملیدر. مارسلیه كثرت نفوسجه
پارس ولیوندن صكره اوله‌رق فرانسه‌نك اوچنجی
شهریدر. پك اسكی برشهر اولوب، میلاددن ٦٠٠
سنه اول بر یونان هیئت مهاجرینی طرفندن
(ماسالیا) اسمیله تأسیس اولنمشدی. موقعی اقتضاسنجه
آز مدت ظرفنده چوق ترقی ایدوب، اهالیسی
او جوارلرده بر طاقم قصبه‌لر دها تأسیس ایتمش؛
وآق دكیزده اجرای تجارت خصوصنده قارتاجلیلره
رقابت ایده‌رك، بحر محیط آطلاسی‌یه وبالطیق دكیزینه
قدر دخی كیتمكه باشلامشلر ایدی. اندلس فاتحلری
اولان غزاة اسلام مارسلیه‌یی دخی ضبط وتخریب
ایدوب، آنجق چوق وقت محافظه ایده‌مه‌مشلردی.
بو شهر بر خیلی وقت مستقل صورتده اداره
اولنمش؛ ومعارف مركزلرندن بولنمشدر.

مارسیانوس { (Marcien, Marcianus) قسطنطنیه روم ایمپراطور-
لرندن اولوب، ٤٥٠ دن ٤٥٧ تاریخنه‌دك حكم
سورمشدر. تراكیه‌ده مجهول بر عائله‌یه منسوب
اولوب ٣٩١ تاریخنده طوغمش؛ وپك كنج ایكن
عسكر یازیلوب، قطع مراتب ایله، تریبون وسناتور
اولمشیدی. كنج تئودوسیوسك وفاتندن صكره،
تخته چیقن همشیره‌سی (پولخریه) یی تزوج ایده‌رك،
بو وجهله حكومته نائل اولمشیدی. كندیسی جسور
ومدبر اولمغله، آتیلانك تهدیداتنه جواب ویره‌رك،
كندیسنی چكلمكه مجبور ایتمشیدی رومل كندیسیله
زوجه‌سنی اعزه صره‌سنه چیقروب، شباطك ١٧ سنده
یورطیلرینی اجرا ایدرلر.

مارشنه { (Marchena) اسپانیه‌نك سویله (یعنی اشبیلیه) ایالتنده وسویله‌نك
٤٠ كیلومتره شرق جنوبیسنده بر قصبه اولوب،
١٣ ٧٧٠ اهالیسی، اسكی بر سرایی ورومالیلردن
قالمه بعض آثاری واردر.

مارشه { (La Marche) فرانسه‌نك اسكی تقسیماتنده بر خطه‌سی اولوب،
شمالاً بری وبوربونه، غرباً پوآتو، جنوباً لیموزن،
شرقاً دخی اوورنیه ایله محدود ایدی. مركزی
(كرت) قصبه‌سی اولوب، یوقاری وآشاغی مارشه‌یه
منقسم ایدی. مرتفع بر یر اولوب، ویانه، قروزه،
آنغلن، غارتمپه وشر نهرلری بو خطه داخلنده
نبعان ایدرلر. شمدیكی تقسیماتده (قروزه) ایالتیله
یوقاری ویانه ایالتنك قسم اعظمنی تشكیل ایدیور.

مارشه { (Les Marches و ایتالیانجه Marche) ایتالیانك وسطینك
شرق طرفنده بیوك بر خطه اولوب، آپنین سلسلهٔ
جبالنك صرتیله آدریاتیق دكیزی آره‌سنده ممتد
اولدیغی حالده، شمالاً امیلیه، غرباً طوسقانه
واومبریه، جنوباً دخی آبروچه خطه‌لریله محدوددر.
حدود شمالیه‌سنده سنت مارتن جمهوریت صغیره‌سی
دخی بولنیور. شمدیكی تقسیمات ملكیه‌ده پزارو،
اوربینو، آنقونه، ماچراته وآسقولی پیچنو اسملریله
٤ ایالته منقسمدر. مساحهٔ سطحیه‌سی ٩٨٣٥
مربع كیلومتره اولوب، اهالیسی بر ملیونه قریبدر.
آپنین سلسله‌سنك بو خطه داخلنده‌كی اك یوكسك
ذروه‌لری ١٧٠٠ متره‌یه قدر چیقار. آدریاتیق
ساحلنه طوغری برچوق قوللری اوزانیر. صولری
دخی بو دكیزه دوكیلوب، باشلیجه انهاری: ترونتو،
اوفیده، آزو، تنا، كینتی، پوتنجه، موزونه، ازینو،
میزا، چزانو، متأورو، ائوالیه وماركیه‌در. طوپراغی
منبت اولوب، اك باشلی محصولاتی بغدای، اوزوم،
زیتون وسائره اولوب، چوق ایپك دخی چیقار.
كتن وكنویر دخی احتیاجات محلیه‌یه كوره یتیشوب،
حالبوكه ذخیره‌دن خیلی اخراجاتی دخی اولور.
میوه وسبزه ایله كراسته اخراجاتی دخی واردر.
شرابیله زیتون یاغی عادیدر. طاغلق جهتلرنده

نیون وسائر حیواناتی چوقدر. صنایع محلیه باشلیجه ابچیلکه منحصر اولوب، بز، یوك منسوجات، كاغد ودمیر وتونجدن معمول شیلر كبی مصنوعاتی آنجق احتیاجات محلیه‌یه كوره‌در.

مارغاته { (Margate) انكلتره‌نك (كنت) قونتلغنده و(تامیسه) ایرماغنك منصبنده واقع (تانت) آطه‌سی اوزرنده اوله‌رق لوندره‌نك ١٢٠ كیلومتره شرق جنوبیسنده بر قصبه اولوب ١٢٠٠٠ اهالیسی، دمیریولی، كوزل خانه‌لری، ایشلك ذخیره تجارتی ودكیز حاملری واردر.

مارغاریته { (Margarita) آمریقاده ونزوئلا ساحلی قارشیسنده آنتیله جزایرندن بر جزیره اولوب، (بلانقوییله) و(هرمانوس) آطه‌لریله برابر جمهوریت مذكوره‌یه ملحق (نوئوه اسپارته) اسمیله بر ایالت تشكیل ایدیور. ساحلدن ٢٥ كیلومتره كنیش بر بوغازله آیرلمش اولوب، بر اوجی ″٣٠ ′٣ °١١ عرض شمالی ایله ″٣ ′٤٧ °٦٦ طول غربیده واقعدر. آره‌لری آلچق بر برزخله مربوط ایكی پارچه‌دن عبارت اولوب، قسم شرقیسی یالكز بر طاقم تپه‌لری وقسم غربیسی ایسه ١٣٤٦ متره ارتفاعنده بر طاغی حاویدر. بویی ٦٠ واك كنیش محلنده اكی ٣٤ كیلومتره اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ٤١٤٣ مربع كیلومتره واهالیسی ٣٠٩٨٣ كشیدر. مركزی آسونسیون قصبه‌سیدر. قسم شرقیسی زراعته صالح اولوب، قسم غربیسنده كچی وسائر حیوانات یتیشدیریلیر. وقتیله سواحلنده اینجی چیقاریلوب، اسمی دخی بوكا دلالت ایدرسه‌ده، بونك صیدی شمدی متروكدر. بو آطه ١٤٩٨ ده قریستوف قولومبك كندیسی طرفندن كشف اولنمشدر.

مارغلیچ { (Margariti) یانیه ولایتنك پروزه سنجاغنده و پروزه‌نك ٥٠ كیلومتره شمال غربیسنده اوله‌رق ساحل بحردن ١٠ كیلو متره‌لك مسافه‌ده واقع قضا مركزی برقصبه اولوب، جمله‌سی مسلم وآرناؤد اولمق اوزره، ٣٠٠٠ قدر اهالیسی واردر.

— قضاسی پارغه وفنار ناحیه‌لریله برابر ٧١ قریه‌دن مركب اولوب، تخمیناً ٢٥٠٠٠ اهالیسی واردر. اهالیسنك جمله‌سی آرناؤد وقسم كلیسی مسلم اولوب، شجاعت وجسارتلریله مشهوردرلر. اراضیسی منبت اولوب، ذخیره، پرنج، زیتون وسائره حاصل اولور. سواحله قریب محللرنده قیشین هوا ملایم اولمغله، قیونلر ایچون قیشلاق مرعالری واردر. پارغه‌دن بشقه اوفق كمیلر وقایقلر یناشیر بر قاچ كوچك اسكله‌سی دخی واردر.

مارغوس { (Margus) خراسانده مرو شهری ایچندن كچن (مرغاب) نهرینك یونان قدیم جغرافیونی آثارنده مضبوط اسمیدر. — صربیه‌ده‌كی موراوه دخی یونان قدیم جغرافیونی آثارنده بو اسم ایله مذكوردر.

مارق { سنت — (St. Marc) خرستیانلرك عزیزلرندن اولوب، ٣٣٦ تاریخنده ٨ آی پاپالق ایتمشدر. — [«مارقو» ماده‌سنه‌ده مراجعت بیوریله.]

مارق آنطو آن { ومارق آورل. [«آنطوآن» و«آورلیوس» ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

مارقو { (St. Marc) انجیلك جامعلرندن اولوب، ظن اولندیغنه كوره، برقه‌ده دنیایه كلمش؛ وحواریوندن پطروسه التحاق ایدوب، بونك معیتنده كزمش؛ وروماده كندیسنه ترجمانلق ایتمش ایدی. بعده برقه‌نك مدن خمسه‌سنه ومصره كیده‌رك، وعظ ونصیحتله مشغول اولمش؛ و٥٢ تاریخنده اسكندریه‌ده بر كلیسا تأسیس ایتمش ایدی. ٦٨ تاریخنده (سرابیس) آیینی اثناسنده مصریلر طرفندن طوتیلوب، قتل اولنمشدر. نیسانك ٢٥ نده یورطیسی اجرا اولنور. اناجیل اربعهٔ موجوده‌نك بری بونك تحریركرده‌سی اولوب، كندیسی حضرت عیسی (عم) ی كورمدیكی حالده، مجرد پطروسك آغزندن ایشیتدیكی اوزره ضبط ایده‌رك، صعود عیسی (عم) دن اون سنه صكره لسان یونانیده قلمه آلمشدر. اكثری ماتیونك یازدیغی انجیلك مختصری حكمنده‌در.

مارقوپولو { [«پولو» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

ماركریته { (Margarite) خرستیانلرك بو اسمله ایكی عزیزه‌لری او-

لوب، برنجیسی آناطولیده (پیسیدیه) خطهٔ قدیمه-
سنك آنطیوحیه قصبه‌سنده بولنمش؛ وتابع اولدیغی
دین عیسی یی ترك ایتمسی حقنده اولنان تکلیفاتی
رد ایتدیکیچون قتل اولنمشدی. تموزك ۲۰ سنده
یورطیسی اجرا ایدرلر .

— ایکنجیسی اسقوچیه قرالیچه‌سی و قرال
اوچنجی مالقولمك زوجه‌سی اولوب، ۱۰۹۳ ده
وفات ایتمشدر .

— فرانسه وناواره ایله سائر آوروپا دولی
قرالیچه‌لرندن دخی بو اسمله بر قاچ قادین کلمشدر .

مارکیزه { (Iles Marquises) بحر محیط
کبیرك قسم شرقیسنده فرانسه‌یه
تابع بر طاقم آطه‌لر اولوب، ۷°۵۵' ایله ۱۰°۳۰'
عرض جنوبی و ۱٤۱° ایله ۱٤۳°٦' طول غربی
آره‌لرنده ممتد اولورلر. ایکی طاقه منقسم اولوب،
جنوب شرقی جهتنده‌کی طاقم بش، وشمال غربی
طرفنده‌کی طاقم دخی یدی آطه‌دن مرکبدر.
مجموعنك مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۲۷٤ مربع کیلومتره
واهالیسی ۵۸۹٤ کشیدن عبارتدر. اك بیوکاری
(نوقه هیوا) ایله (هیوا اوآ) آطه‌لریدر. جمله‌سی
اراضیٔ برکانیه‌دن اولوب، یرلری پك طاغلقدر.
وطاغلرینك پك صرب اولان اتکاری ساحل بحره
قدر ممتد اولوب، یالکز دره‌لرینك منصبلرندن
باشلایه‌رق برآز یوقاری‌یه قدر قابل سکنی بعض
محللری واردر. هوالری صیجاق ورطیب ایسه‌ده،
تحولاتی آز اولمغله، صاغلامدر. طاغلرك بایر
ووادیلرنده آغاجلر چوق اولوب، باشلیجه اکمك
آغاجی، هندستان جوزی وسائر بونلرکبی میوه‌لری
اهالینك یکتا مدار تعیشی اولان اشجار بولنور.
پورتقال ولیمون آغاجلری کبی بعض اشجار دخی
آوروپالیلر طرفندن ادخال اولنمشدر. اهالی موز،
آناناس، طاتلی پتاته، توتون، شکر قامشی کبی
شیلر دخی یتیشدیررلر. آوروپالیلرك دخولندن
اول بو آطه‌لرك حیواناتی بر نوع فاره ایله کوچك
بر جنس طوموزدن عبارت ایکن، شمدی قیون،
کچی وسائر اوروپا حیوانات اهلیه‌سی چوغالمشدر.
طیور وحشراتی ده آز اولوب، سواحلده بالیغی
چوقدر .

اهالیسی پولینسیا جنسندن اولوب، تاهیتیلیلرله
قرابت جنسیه‌لری واردر. تندرست، متناسب-
الاعضا وعادتا بیاض وکوزل آدملر اولوب، قابلیت
و استعدادلری دخی واردر، آنجق بیچاره‌لرك
مقداری کیتدکجه آزالمقده‌در. بو آطه‌لر ۱۵۹٤
تاریخنده اسپانیه‌لی (آلوارومندانه) طرفندن کشف
اولنوب، ۱۷۷٤ ده قپودان قوق طرفندن زیارت
اولنمش؛ و۱۸٤۲ ده فرانسز آمیرالی (دوپتی توآر)
طرفندن فرانسه تابعیتی آلتنه آلنمشدر .

مارکیلان { (Marghilan) روسیه‌یه تابع
ترکستانده فرغانه ایالتنك مر-
کزی بر شهر اولوب، طاشکندك ۲۳۷ کیلومتره
جنوب شرقیسنده وخوقندك ٦۵ کیلومتره شرق
جنوبیسنده اوله‌رق دها آشاغیده باغچه‌لرك اوراسنده
وقوملرده نابدید اولان (شاه مردان) نهری
اوزرنده و ٤۰°۲۷'۵۵" عرض شمالی ایله ٦۹°
۵۷'۲۲" طول شرقیده واقعدر. فرغانه‌نك مرکزنده
وهواسی کوزل بر موقعده اولوب، ۲٦۰۰۰
اهالیسی واردر. روسلر مملکتی ضبطلرنده، خو-
قندی ترکله، بوشهری مرکز اتخاذ ایتدکلرنده،
اسکی شهر موقعنك ۱٦ کیلومتره جنوبنده یکی بر
محله تأسیس ایدوب، دوائر حکومتی اوراده انشا
ایتمشلردر. شهرك بو قسم جدیدیله اسکیسی آره-
سنده‌کی مسافه کوندن کونه ابنیه ایله طولمقده‌در؛
و(یارمزار) اسمیله بر متین قلعه هر ایکی طرفه
حاکم بولنمقده‌در. اهالیسی سارت وتاجیك اولوب،
لسان فارسی ایله متکلمدرلر. باشلیجه مشغولیتلری
باغچوانلق ایله ایپك ودوه تویندن کوزل بعض
منسوجات نسجی صنعتلریدر. میزان الحراره یازین
٤۰ درجه‌یه قدر چیقار، وقیشین تحت الصفر ۱۰
درکه‌یه قدر اینر. پك اسکی بر شهر اولوب، جغرا-
فیون اسلام آثارنده (مرغینان) اسمیله مذکوردر.
سوری پك اسکی اولوب، ۱۲ قپوسی و داخلنده
فن معماریجه جالب انظار دقت بعض ابنیهٔ قدیمه‌سی
واردر. اهالیسی بونلرك برطاقنی بیوك اسکندره
عطف ایدوب، ماکدونیه‌لی جهانکیرك هندن
عودتنده بو شهرده وفات ایتمش اولدیغنه معتقد
ایسه‌لرده، اسکندرك فرغانه‌یه قدر کیتمدیکی محققدر.
جوارلری پك منبت وپك کوزلدر .

مارکیون { (Marcion) خرستیان اصحاب
مذهبندن اولوب، سینوبلیدر.

وایکنجی قرن میلادیده یاشامشدر. راهب اولوب، بکر بولنان بر راهبه‌یی باشدن چیقاردیغیچون طرد اولنه‌رق، کردون اسمنده بریله بالاشتراك، بری خیر ودیکری شر الهی وبرنجیسی روحه ایکنجیسی‌ده جسمه حاکم اولمق اوزره ، بر ثنائیت اصولی ایجاد ایله ، ایتالیا، مصر، شام وایرانده بر چوق تابعلر بولمش؛ وبرخیلی وقت مذهبی اعتبارده بولنمش ایدی.

مارمانده (Marmande) فرانسه‌نك لوت مع غارونه ایالتنده و (آژن)ك ٥٠ کیلومتره شمال غربیسنده اوله‌رق غارونه‌نك ساحل یمیننده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ٦١١٥ اهالیسی، مکتبی وبعض فابریقه‌لری واردر.

مارنغو (Marengo) ایتالیاده پیامونته خطه‌سنك آلکساندریه ایالت وقضاسنده وآلکساندریه‌نك ٥ کیلومتره جنوب شرقیسنده بر قریه اولوب ، ١٨٠٠ تاریخنده فرانسزلرك آوستریالیلره قارشی قزاندقلری بیوك بر مظفریتله مشهوردر.

مارنه (Marne) فرانسه‌نك شمال شرق جهتنده (سینه) ایرماغنه تابع بر نهر اولوب، یوقاری مارنه ایالتنك جنوب جهتنده و ساؤنه ایله موزله منابعی قربنده نبعانله، شمال غربی‌یه طوغری جریان ایده‌رك، ایالت مذکوره‌یی وبعده مارنه ایالتنی اورته‌سندن شق ایله ، اسنه ایالتنك بر کوشه‌سنی وبعده سینه مع مارنه ایالتنی یاره‌رق، سینه مع اوآزه ایالتنك‌ده اراضیسندن مرورله ، سینه ایالتنده و پارسك اوست طرفنده صاغدن سینه ایرماغنه دوکیلور . مجراسی ٥٢٥ کیلومتره اوزونلغنده اولوب، ملتقاسندن (سنت دیزیه) یه قدر اولان ٣٨٤ کیلومتره‌لکی سیر سفائنه صالحدر. حوضه‌سی ١٢٦٨٠ مربع کیلومتره‌در . فیضانده ثانیه‌ده ٥٠٠ و ٦٠٠ و بعضاً ٧٠٠ مکعب متره صو دوکرسه‌ده، قوراقلق موسمنده دوکدیکی صویك مقداری ١٦ و ١٥ وحتی بعضا ١١ مکعب متره‌یه‌قدر اینر . تابعلری چوقدر . کندی مجراسنك اقسامی وکندیسیله تابعلری آره‌سنده بر قاچ جدولی اولدقدن بشقه سینه حوضه‌سنی (رین) حوضه‌سنه ربط ایدر بر بیوك جدولی دخی واردر .

مارنه ایالتی (Dép. de la Marne) فرانسه‌نك شمال شرق جهتی ایالاتندن اولوب، اورته‌سندن جریان ایدن نهرك اسمیله تسمیه اولنمشدر. جنوباً یوقاری مارنه واوبه ، غرباً سینه مع مارنه واسنه، شمالاً اینه اسنه وآردنه، شرقاً دخی موزه ایالتلریله محدود اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ٨٢٠٤ مربع کیلومتره واهالیسی ٤٣٤٦٩٢ کشیدر . اراضیسی شمال جهتنده تباشیری وچوراق اولوب، جنوب جهتنده منبتدر. محصولاتی حبوبات متنوعه ایله سبزه ومیوه‌لرك انواعندن عبارت اولوب، موقعی شامپانیه خطه‌سندن معدود اولمغله ، کوزل شرابلری واردر . مرینوس و ملز جنسلرندن قیونلری وکثرتلی آو حیواناتیله بالیغی واردر . صنایع محلیه مختلف یوك منسوجاتله، فانله، کاغد ، جام وسائره اعمالندن عبارت اولوب ، تجارتنك قسم اعظمنی تشکیل ایدن شراب اخراجاتیدر . اك بیوك شهری (ریمس) اولوب، تجارت و صنایع مرکزی اوراسی ایسه‌ده، مرکز اداره‌سی (شالون سورمارنه) قصبه‌سی اولوب، ایالت ٥ قضایه منقسم و ٣٢ ناحیه ایله ٦٦٥ دائره‌یی حاویدر.

مارنه یوقاری — ایالتی (Dép. de la Haute-Marne) فرانسه‌نك شرق شمالی قسمی ایالاتندن اولوب، جنوباً یوقاری ساؤنه وقوت دور، غرباً اوبه، شمالاً مارنه و موزه ، شرقاً دخی ووسژ ایالتلریله محدوددر . مساحهٔ سطحیه‌سی ٦٢٥٨ مربع کیلومتره اولوب ، ٢٤٣٥٣٣ اهالیسی واردر. شامپانیه ایله بورغونیه و لیونه خطه‌لرینك برر پارچه‌لرندن مرکبدر . اراضیسی مختلف اولوب، یوکسك طاغلری واووه‌لری‌ده واردر. دره وقاینا‌قلریله پیکارلری چوقدر. اراضیسی اکثریت اوزره قوملق وطاشلق ایسه‌ده، کوزل ایشلنمش اولوب، حبوباتك انواعیله سبزه و میوه‌لرك هر درلوسی وشالغم، خردال ، کنویر و سائره حاصل اولور. اورمانلری‌ده چوقجه اولوب، کراسته واودون قطع اولنور . صیغیر، قیون ، هندی وسائر حیوانات اهلیه‌سیله آریلری‌ده چوقدر. دمیر معدنیله مرمر، آلچی ، یاپی طاشی وسائره اوجاقلری واردر . باشلیجه صنایعی دمیرجیلکه متعلق بیچاق وسائره، فانله، چوراب، مواد دباغیه

وسائره اعمالدن عبارتدر. ایالت ٣ قضایه منقسم اولوب، ٢٨ ناحیه و ٥٥٠ دائره‌یی حاویدر.

ماروس { (Maros) مجارستان وترانسیلوا. نیه‌ده بیوك بر نهر اولوب ، قارپات جبالندن (آلوته) منابعی قربنده نبعانله، ابتدا شمال غربی‌یه، بعده غرب جنوبی‌یه و نهایت غربه وغرب شمالی‌یه طوغری جریانله، ٦٢٩ كیلو متره‌لك جریاندن صكره ، صولدن طونه‌یه تابع (تیسه) نهرینه دوكیلور . حوضه‌سی ٤٣٩٥٨ مربع كیلومتره اولوب، قسم اعظمی طاغلق ایسه‌ده، ینه مجارستانك قسم كلیسی سیر سفائنه صالحدر . تابعلری چوق اولوب، باشلیجه‌لری : آرانیوس ، كوكولو واستره‌لدر. كندیسندن (آرانها) اسمیله بر قول آیریله‌رق، جنوبه طوغری جریانله، ١٢٠ كیلومتره‌لك جریاندن صكره (تیسه) نك بطاقلقلرینه قاریشیر .

ماروس تورده { (Maros Torda) مجارستانك ترانسیلوانیه‌ده‌كی ایالاتندن اولوب ، ماروس مجراسنك یوقاری قسمنی حاویدر. مساحهٔ سطحیه‌سی ٤٣٢٤ مربع كیلومتره اولوب ، ١٥٩٠٠٠ اهالیسی واردر. اهالیسنك نصفندن زیاده‌سی مجار، بش آلتی بیكی آلمان وقصوری روماندر . مركزی (ماروس واساره‌لی) اولوب، ایالت ٩ قضایه منقسمدر.

ماروس واساره‌لی { (Maros-Vasar-hely) مجارستانك ترانسیلوانیه خطه‌سنده آنف البیان ماروس تورده ایالتنك مركزی بر قصبه اولوب ، هرمانستادك ٨٧ كیلومتره شمال شرقیسنده و ماروس نهری اوزرنده واقعدر. كوزل بر قصبه اولوب، اكثری مجار وقصوری رومان اولمق اوزره، ١٢٨٨٥ اهالیسی، اوستنده متین بر قلعه‌سی، مصنع بر كلیساسی ، موزه‌سی، ٨٠٠٠٠ جلدی حاوی كتبخانه‌سی، توتون فابریقه‌سی وكراسته، ذخیره، شراب، توتون وسائره تجارتی واردر .

ماروق { (Maroc) آوروپالیلرك مراكش شهرینه ومغرب اقصایه ویردكلری اسمدر. [« مراكش » و« مغرب اقصی » ماده‌لرینه مراجعت بیوریله .]

مارون { سنت — (St. Maron) خرستیانلرك عزیزلرندن اولوب، ٤٠٥ تاریخ میلادیسنده طریق رهبانه داخل اولمش؛ وشامده صور قربنده بر طاغده منزوی اولوب، یاننه بر چوق تلامذه طوپلامش ایدی. ٤٣٣ ده وفات ایدوب، شباطك ٩ نده و١٤ نده یورطیسی اجرا ایدرلر. — دیكر بر مارون دخی سوریه پطریقی اولوب، یدنجی قرن میلادیده یاشامش؛ ومارونیلرك رئیسی اولمشدر.

مارونی { (Maroni) آمریقای جنوبیده فرانسز غویانه‌سیله فلمنك غویانه‌سی آره‌سنده خط حدودی تشكیل ایدر بر ایرماقدر، كه منابعی هنوز مجهول اولوب ، جریانی عمومیت اوزره جنوبدن شماله‌در. منصبنه قریب محلده فرانسز دولتی مجرمینه ایشلتمك اوزره بر بیوك میری چفتلك یاپمشدر. منصبندن ٨٠ كیلومتره یوقاری‌یه قدر یتاغی ١٥٠٠ متره‌دن آشاغی اولمیوب، سیر سفائنه صالحدر، وآطه‌لری چوقدر. منصبندن ٣٦٠ كیلومتره یوقاری‌یه قدرده یتاغی درت بشیوز متره كنیشلكنده‌در. آشاغیده سیر سفائنه صالح طبیعی بر جدول واسطه‌سیله (سورینام) ایرماغیله اختلاط ایدر. مجراسنك بویی ٦٨٠ كیلومتره راده‌لرنده‌در .

مارونی { (Maroni) آفریقا ساحل شرقیسی قارشیسنده واقع (قومور) جزایرینك اك بیوكی اولان بیوك قومورك ساحل غربیسنده سورله محاط بر كوچك قصبه واسكله‌در.

مارونیلر { (Maronites) سوریه خرستیان جماعتندن اولوب، جبل لبنانده وبیروت و طرابلس جهتلرنده ساكندرلر. بونلر اسكی سریانی وفنیكه‌لیلر احفادندن اولوب، یدنجی قرن میلادیده (مارون) اسمنده بر راهب كندیلرینه بعض قوانین مذهبیه وضع ایتمكله، او وقتدن بری بوكا نسبتله مارونی تسمیه اولنمقده‌درلر. هرنه قدر بعض آیینلرده سریانی لسانی دخی استعمال ایدیورلرسه‌ده، كندیلری چوقدن بری عربلشوب ، صرف عربی لسانیله متكلم بولنمقده، وعلوم ومعارفه میللری اولمغله، علوم وادبیات عربیه‌ده كیتدكجه ترقی ایتمكده‌درلر. اهل صلیب وقوعاتی زماننده

فرنكلرله مناسباتده بولنه‌رق، طمارلرینه فرنك قانی دخی قاریشمش؛ و بو اختلاط اوزرینه، مذهبلرینك بعض مرتبه‌ده مخالفتیله برابر، پاپانك ریاست روحانیه‌سنی طانیمشلردر.

ماریانه (جزایری) (Iles Mariannes) بحر محیط کبیرك شمال غربی جهتنده اسپانیه‌یه تابع بر جزایر مجتمعه هیئتی اولوب، فیلیپینه جزایرینك شرقنده، جاپونیه‌نك جنوب شرقیسنده وقارولینه جزایرینك شمالنده اوله‌رق ١٣° ایله ٢١° عرض شمالی و ١٤٢° ایله ١٤٣°٤٥′ طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولور. براوونك صورتنده اولوب، ایکی قسمدن مرکبدر؛ قسم جنوبیسی جنوب غربیدن شمال شرقی‌یه ممتد ٥، وقسم شمالیسی جنوبدن شماله ممتد ١٠ جزیره‌دن عبارتدر. مجموعنك مساحهٔ سطحیه‌سی ١١٤٥ مربع کیلومتره اولوب، ١٠١٧٢ اهالی ایله مسکوندرلر. اك مسکونلری جنوبده‌کیلر اولوب، بونلردن دخی (غوآجام) آطه‌سی کثیر النفوسدر. طبیعت اراضیجه مذکور ایکی طاقم بربرینه مخالف اولوب، جنوبده‌کیلر دوزو آلچق وشمالده‌کیلر ٨٠٠ متره ارتفاعلرینه قدر طاغلری حاویدر. جنوبده‌کیلر اراضیٔ مرجانیه وکلسیه‌دن ودیکرلری اراضیٔ برکانیه‌دن عبارت اولوب، بونلرده الیوم آتش افشان بعض برکانلر دخی بولنیور؛ و زلزله‌لر صیق وقوع بولیور. اکثرینك ساحللری قیالق وصرب اولوب، سفائنك یناشمه‌سنه پك الویریشلی دکلدر؛ ولیمانلری آزدر. هوالری معتدل وصاغلام اولوب، میزان الحراره‌نك درجهٔ وسطیه‌سی ٢٧ در، وبوندن آز یوقاری چیقار، ویا اینر. حزیراندن تشرین اوله قدر سورر بر یاغمور، ودیکر سکز آیده حکمنی اجرا ایدر بر قوراقلق موسملری واردر. ایلول آینده بورالری شدتلیدر. نباتاتجه آسیا جزایرینه وعلی الخصوص فیلیپینه آطه‌لرینه مشابه اولوب، بعض نوعلری‌ده اسپانیوللر طرفندن اورادن نقل اولنمشدر. پرنج ایله شکر قامشی اسکیدن بری ماریانه آطه‌لرینك محصولات مخصوصه‌سندندر. هندستان جوزی واوکا مشابه اشجار مثمره‌لری‌ده چوقدر. (ایفیل) تعبیر اولنور پك سرت وطیانیقلی بر آغاجدن دخی کوزل کراسته کسیلیر. (ریما) اسمنده قاثون بیوکلکنده پك لذیذ ومغذی بر میوه ویرر بر نوع آغاجی دخی واردر. پورتقال ولیمون دخی چوقدر. مصر، پتاته، قاقاؤ، مانیوق، قاؤن، قارپوز، خیار وسائره‌ده حاصل اولور. حیواناتجه قارولینه جزایرینه مشابه اولوب، حیوانات اهلیه‌دن اسکیدن یالکز بر جنس طوموز وار ایکن، اسپانیوللر طرفندن آوروپا حیواناتنك همان جمله‌سی ادخال اولنمش؛ وچوغی یبانی حالنه کچمشدر. بو آطه‌لرك اهالیٔ اصلیه‌سی پاپو ونغریتو جنسیتلرینه منسوب (شامورو) اسمیله معروف بر قوم اولوب، جزایرك کشفنده ٤٠٠٠٠ کشی رادده‌لرنده ایدیلر. استقلاللرینی غائب ایدوب اسپانیوللرك مساویٔ اداره یوزندن اسکی نشئه و شطارتلرینی غائب ایدوب، کوندن کونه مقدارلری آزالمغه باشلامغله، ١٧٤١ تاریخنده آنجق ١٨١٦ کشی قالمشیدی. اووقت اسپانیول حکومتی فیلیپینه آطه‌لرینك (تاغال) تعبیر اولنان اهالیسندن بر مقدار کتیروب، ماریانه آطه‌لرنده اسکان ایتمکله، بونلر یرلیلرله واسپانیوللرله قاریشه‌رق چوغالمغه باشلامشلردر. آنجق شامورولر چالیشقان آدملر اولوب، زراعت ایشلرینی چوق ایی اجرا ایدرکن، شمدیکی اهالی تنبل وحاللرندن مأیوس آدملردر. اسکی قیافتلر وقازیق اوزرینه مبنی اسکی طرزده خانه‌لر بسبتون قالقمامش ایسه‌ده، آوروپا قیافتی وآوروپا طرزنده خانه‌لر کیتدکجه چوغالمقده‌در. شامورولر اولدقجه مدنی وبر طاقم صنایع ومعلوماته مالك ایدیلر. شمدیکی اهالی اسکی شامورو صنعتلرینی اونودوب، چناق چوملك، حصیر، سختیان، یوك وپاموق والیافدن بعض منسوجات، صابون وسائره اعمالنی اوکرنمشلردر. اسکی مذهبلرینی‌ده ترك ایدوب، خرستیانلغی قبول ایتمش؛ وشامورو ایله تاغالدن مرکب اولان کندی لسانلرینی‌ده بیلیورلرسه‌ده، اسپانیولجه‌یی دخی اوکرنمشلردر؛ وبولسان کیتدکجه تعمم ایتمکده‌در.

ماریانه آطه‌لری ١٥٢١ تاریخنده مشهور ماجلان طرفندن کشف اولنه‌رق، آمریقاده‌کی اسپانیه مستملکاتیله فیلیپینه جزایری آره‌سنده‌کی طریقك اوزرنده بولنمغله، ١٦٦٨ ده اسپانیه دواتی بر جزویت میسیونرینك دلالتیله بو جزایری تحت حکمنه آلمش؛ ویرلیلر اسپانیوللری حسن قبول

ایتمش ایکن ، معاملات سیئه‌لرینی کورنجه ، قیام
ایدوب، اوتوز سنه پیاپی اسپانیوللرله ایتدکاری
محاربه‌لرده همان کاملاً محو وتلف اولمشلردر.

ماریانه (Marianna) برازیلیه ممالك مجتمعه‌سنك میناس جرائس حکو-
متنده و (اورو پرتو) نك ۸ کیلومتره شرق جنو-
بیسنده بر قصبه اولوب، ۷۰۰۰ اهالیسی واردر.

ماریپورت (Maryport) انکلتره‌نك (کومبرلاند) قونتلغنده
وایرلانده دکیزی ساحلنده بر قصبه اولوب، ۱۷۵۰۰
اهالیسی ، پاموق منسوجات فابریقه‌لری ، دمیر
دوکمخانه‌لری، مشهور آیینه فابریقه‌لری وکومور
معدنی واردر.

ماریلاند (Maryland) آمریقای شمالیده ممالك مجتمعه‌نك جماهیر شرقیه
سندن بری اولوب، شمالاً پانسیلوانیه، شرقاً
غربی ویرجینیا، جنوب شرق طرفندن و جنوباً
ویرجینیا، غرباً دخی بحر محیط آطلاسی ودلاوار
جمهوریتلریله محدوددر. (چزاپیق) خلیج کبیری
جنوبدن شماله اوزانه‌رق بو جمهوریتك اراضیسنی
ایکی‌یه آیردیغی کبی، (پوتوماق) نهرینك مجراسیله
منصبنده‌کی اوزون خلیج دخی شرق جنوبی حدو-
دینی تشکیل ایدیور. نهرمذکور مجراسیله (چزاپیق)
خلیجی آره‌سنده تشکل ایدن شبه جزیره‌نك بتونی
وبو خلیج ایله بحر محیط آطلاسی آره‌سنده‌کی دیکر
شبه جزیره‌نك اورته قسمی ماریلاند جمهوریتنی
تشکیل ایدوب، بو ایکنجی شبه جزیره‌نك شمال
شرق قسمی (دلاوار) جمهوریتنی تشکیل ایتمش،
وجنوب جهتنده‌کی اوجی ویرجینیا جمهوریتنه الحاق
اولنمشدر. بو وجهله ۳۷° ۵۵′ ایله ۳۹° ٤٤′
عرض شمالی و ۷۷° ۲۰′ ایله ۸۱° ۵۰′ طول
غربی آره‌لرنده ممتد اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی
۳۱۶۲۰ مربع کیلومتره واهالیسی ۱۰٤۲۳۹۰
کشیدر، که بهر مربع کیلومتره باشنه ۳۲ کشی
دوشیور. مرکز اداره‌سی (آناپولیس) شهری
ایسه‌ده، اك بیوك معموره‌سی (بالتیموره) شهریدر،
که ممالك مجتمعه‌نك بدنجی شهری اولوب، بتون
جمهوریت اهالیسنك بر ثلثی بو شهرده ساکندر.
بتون ممالك مجتمعه‌نك مرکز حکومتی اولان
(واشینغتون) شهری دخی بو جمهوریتك اراضیسی
ایچنده بولنوب، جوارلریله برابر مشترك قولومبیه
قضاسی اتخاذ اولنان ۱۵۵ مربع کیلومتره وسعتنده
بر مربع تشکیل ایدیور. اراضیسی آلغانی سلسلهٔ
جبالنك ۱۲۰۰ متره‌یه قدر چیقان بعض قوللریله
اووه‌لر وبایر ودره‌لردن عبارت اولوب، علم الارض
نقطهٔ نظرنجه پك مختلف اتربه‌دن عبارتدر. هر نه
قدر بحر محیط آطلاسیده دخی بر مقدار ساحلی
وار ایسه‌ده، بو ساحلك یالکز صید ماهیجه اهمیتی
اولوب، اصل مملکتك شریان حیاتی (چزاپیق)
اسمیله جنوبدن شماله قدر عادتاً بر دکیز قولی کبی
مملکتی ایکی‌یه آیران خلیجدر، که دائما سفائن مختلفه
ایله مستور بولنور. بونك ایچ طرفنده ینه مملکتك
بوینجه ممتد اولان پوتوماق نهری دخی بیوك
بر شریان حیات ایسه‌ده، بونك اهمیتی باشلیجه
قولومبیا قضاء مشترکنه و واشینغتونه عائددر. ما-
ریلاندك بو خلیج ونهره دوکیلور برقاچ چایی دخی
اولوب، اراضیسنی سقی وارووا ایدرلر.

قسم غربیسی طاغلق و اورمانلق اولوب ،
هواسی سرت وافراط وتفریطدن غیرسالمدر. قسم
شرقیسنده ایسه (چزاپیق) خلیجی حسابسز قوللریله
قره‌لرك ایچنه صوقیله‌رق، هوانی چوق تعدیل
ایدر. شمالدن جنوبه دخی هواجه تغیر کوریلوب،
قسم شمالیسی ممالك مجتمعه‌نك اقطار شمالیه‌سندن
عد اولنه بیله‌جك بر حالده واقطار جنوبیه‌نك مهلك
صیتمه‌لرندن وسائر امراض مستولیه‌سندن امین
ایکن، قسم جنوبیسنده بو امراض احیاناً یوز کوستریر،
وپرنج وپاموق حاصل اولور. قیشین میزان الحراره
بعضاً صفردن آشاغی اینر، ویازین ۲۵ درجه‌یه
قدر چیقار. مع هذا بکرمی اوتوز سنه‌ده بر کره
شدتلی قیش اولوب، چزاپیق خلیجی آیلرجه بوزلر
آلتنده قالیر. طوپراغی پك منبت اولمیوب، اصلاحنه
دخی چوق اهمیت ویرلمیور. مع هذا خیلی مقدار
مصر، بغدای، توتون، میوه وسبزه حاصل اولور.
لکن اك اهمیتلی محصولی بو مملکته مخصوص
اولوب بشقه بر برده مثلی یتیشمین توتوندر. چزا-
پیق خلیجنده پك مقبول استریدیه وبر نوع قاپلومباغه
چیقوب، بونلردن کرك جانلی وکرك قوطیلر ایچنده

محفوظ اوله‌رق پك كليتلی مقدار اخراج اولنور. حيوانات اهليه‌سی ٢٦٢٠٠٠ صيغير، ١٣٠٠٠٠ آت، ١٧٠٠٠٠ قيون، ٣٣٥٠٠٠ طوموز وسائره‌دن عبارتدر. دمير، باقير، چنقو، كومور وسائر معادنی چوقدر. صنايعی خيلی ايلری اولوب، علی الخصوص (بالتيمور) شهرنده معادن اعماله، منسوجات مختلفه نسجنه، جامجيانه و سائر انواع صنايعه مخصوص فابريقه‌لريله دباغخانه‌لری ودوكمخانه‌لری پك چوقدر، وكيتدكجه ايلريلمكده‌در. سفائن اعماله مخصوص حوض ودستكاهلری دخی چوق اولوب، پك چوق سفائن اعمال اولنور. سواحلك كثرتی وسفائنك مملكتك هرطرفنه نفوذ ايتملريله برابر، دمير يوللری دخی پك چوق اولوب، ١٨٨٢ ده مجموع خطوطی ١٦٧٦ كيلومترويه بالغ ايدی. اهاليسنك ثلثنه قريب مقداری زنجيدر. مملكت درت سنه مدتله انتخاب اولنور بر والينك تحت اداره‌سنده بولنوب، ٢٤ اعضادن مركب بر هيئت اعيانيله ٨٦ اعضادن مركب بر مجلس مبعوثانی واردر. بيوك مأمورلر اهالی طرفندن معين مدتله انتخاب، وكوچكلری والی طرفندن نصبله هيئت اعيان طرفندن تصديق اولنور. واشينغتون مجلس عمومی مبعوثانه ٥ اعضا كوندرمك و رئيسك انتخابنده ٧ رأی ويرمك حقنی حائزدر. مملكت ٢٣ قونتلق يعنی سنجاغه منقسمدر. عدليه‌جه ٧ قضايه منقسم، هر بر قضا متعدد محاكم صلحيه دوائرينه منقسمدر. حاكملر ١٠ ومحاكم صلحيه رؤساسی ٦ سنه مدتله انتخاب اولنورلر.

ماريئنبورغ (Marienburg) غربی پروسيه‌نك دانجيغ ايالتنده و دانجيغك ٤٥ كيلومترو جنوب شرقيسنده اوله‌رق ويستوله‌نك شرق قولی اولان (نوغات) نهرينك صاغ كنارنده بر قصبه اولوب، ٩٥٦٠ اهاليسی، برقاچ فابريقه‌سی وكراسته وذخيره وسائره تجارتی واردر.

مارينوردر (Marienwerder) پروسيه‌نك غربی پروسيه ايالتنده ودانجيغك ٧٠ كيلومترو جنوبنده و (ليبه) نهری اوزرنده سنجاق مركزی بر قصبه اولوب، ٨٢٤٠ اهاليسی، دوكمخانه‌لری، ماكينه فابريقه‌لری، مكتب اعدادیسی و عسكری مكتب وخسته‌خانه‌سی واردر.

ماريوپول (Mrioupol) روسيه‌ده (يقاترينوسلاف) ايالتنك (آلكساندروفسق) قضاسنده و طيغانك ١٠٤ كيلومترو غرب جنوبيسنده اوله‌رق آزاق دكيزينك ساحل شماليسنده بر قصبه اولوب، ١٤٩٨٠ اهاليسی وطوغله وكرميت فابريقه‌لری واردر.

ماريوت (Mariout) مصرده اسكندريه‌نك غرب جهتنده بر كول وبونك كنارنده بر اوفق قصبه اولوب، بو كوله نيلك صوبی قاريشديغندن، نهرك صولری آشاغی اولديغی وقت مساحهٔ سطحيه‌سی ٥٣٠ و نيلك فيضاننده ٧٥٠ مربع كيلومترو‌در. وقتيله قبورو اولوب، محلی كويلر وباغلرله مستور بولنمقده، و مصرك اك كوزل شرابلری بورادن چيقمقده ايكن، ١٨٠١ تاريخ ميلاديسنده اسكندريه‌يی محاصره ايتمش اولان انكليز جنرالی (هوچينسون) خندقلر حفريله، موقع مذكوری كوله تحويل، و قرق كوبی صويه غرق ايتمشيدی. بعده محمد علی پاشا بو كولی قوروتمغه چوق چاليشمش ايسه‌ده، موفق اوله‌مامشدر. — كنارنده‌كی قصبه‌نك بر كونه اهميتی اولمديغی حالده، مشار اليه محمد علی پاشا طرفندن بر صيفيه ياپديرلمش اولمقدن ناشی، اسكندريه‌يه بر دمير يول شعبه‌سيله مربوطدر.

ماريوس (Marius) اسكی رومانك اك مشهور سردارلرندن اولوب، قبل الميلاد ١٥٣ تاريخلرنده آرپينوم قربنده دنيايه كلمش؛ وابتدا ١٣٤ ده (نومانسه) محاصره‌سنده ابراز لياقت ايدوب، ١١٩ ده (متلوس)ك سعييله تريبون و ١١٦ ده پرتور انتخاب اولنمش؛ ومرقوم

متلوسك معيتنده (يوغورتا)يه قارشى آفريقايه مأمور اولديغى حالده ، متلوسى اتهام ايله ، ١٠٧ تاريخنده كنديسى اونك يرينه قونسلوس عنوانيله نوميديه سفرى قاندلكنه نصب اولنمش ايدى . رفاقتنده بولنان (سيلا) (يوغورته) نك كنديسنه تسليميله نوميديه سفرينه ختام ويرمكه موفق اولمش ايسه‌ده، ماريوسك آماج كين و حسدينه هدف اولمش ايدى . بش سنه‌مدتله قونسلوسلقده قالوب، ١٠٢ تاريخنده ايتاليايه‌متهيء هجوم اولان (توتون) عسكرينى محو ويريشان، وبر سنه صكره (كيمبر) لرى مغلوب ايتدكدن صكره ، رومايه عودتنده ابتدا (ساتورنينوس) ك طرفنى طوتمش ايسه‌ده، بعده عوام طرفنك مغلوبيتنى كورنجه ، آسيايه چكلمش ايدى. ٩٠ دن ٨٨ تاريخنه‌دك دوام ايدن داخلى محاربه‌ده (سيلا) ايله مشتركاً حركت ايتمكله مكلف اولوب، ايتاليانلرى التزام ايتديكى حالده، بونلرى ازمكده اولان (سيلا) عوامك توجه و محبتنى قزانمش ؛ و ٨٨ تاريخنده سيلا قونسلوس عنوانيله برابر مهرداده قارشى سوق اولنان اوردونك باش قوماندانى اولمشدى. ماريوس سيلايى بو موقعدن چكلمكه مجبور ايتمك ايستمش ايسه‌ده ، سيلا رومانك اوزرينه عسكر سوقيله ماريوسى فراره و (مينتورنه) بطاقلقلرنده اختفايه مجبور ايتمش ؛ و متعاقباً بولديره‌رق، حبسه آتمش ايدى . وماريوسك متعاقباً سبيلى تخليه اولنه‌رق، آفريقايه رحلتله ، بر مدت قارتاج ويرانه‌لرنده طولاشدقدن صكره ، طرفكيرانندن(سينا) نك ايتاليانلرى تحريكله لهنده بر نمايش اجراسنه چاليشمقده اولديغى خبر آله‌رق، بيك كشى تداركله، ايتاليايه كچوب، سناتونك مخالفتيله برابر ، رومايه داخل اولمش ؛ و يدنجى دفعه اوله‌رق كنديسنى قونسلوسلغه انتخاب ايتديرمش؛ اون بش كون صكره ٨٦ تاريخنده كثرت عشرتدن تلف اولمشدر . ماريوس اقبال و مكنتنى عوام اهاليسنك محبتندن و سوق الجيشده‌كى اقتدار و مهارتندن قزانوب ، آنجق عسكرينه حربدن استفاده ايتديرديكى جهتله، بونلر دائما محاربه‌يى آرزو ايدوب ، حرب خارجى فقداننده داخلى تفرقه‌لر توليد ايتمكه چاليشيرلردى.

— ينه ماريوس اسميله بر اوغلى وار ايدى، كه جسارت وحسن وجماليله مشهور اولوب، كنديسنك وفاتندن صكره ٨٢ تاريخنده قونسلوس اولمش؛ وسيلايه قارشى محاربه‌يى تازه‌لتمش ايسه‌ده، مغلوب اولوب، مأيوسيتندن كنديسنى تلف ايتديرمشدى .

ماريه { (Marie) آوروپاليلرجه حضرت مريم (ع م)ه ويريلن اسمدر. [«مريم» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

ماريه { (Ste Marie) حضرت مريمدن بشقه خرستيانلرك بو اسمله ايكى عزيزه‌لرى واردر. برنجيسى سالف الترجمه مارته ايله حضرت عيسى (ع م)ك ديريلتمش اولديغى(لازار)ك همشيره‌سى اولوب ، نبى مشار اليه فوق العاده صداقت ومحبتى وار ايدى ؛ حتى بركره مبارك آياقلرينى پك قيمتلى بر ماء معطرله ييقايوب ، كندى صاچيله قوروولامش ايدى. كانون اولك ١٧ سنده همشيره‌سيله برلكده يورطيسى اجرا ايدرلر.

— ايكنجيسى مصرلى اولوب، اوائل حالنده اسكندريه آشفته‌لرندن ايكن، قدسده برخرستيان آييننك اجراسى صره‌سنده تنصر وتوبه و استغفار ايده‌رك، بقيهٔ عمرينى بيابانده رياضت وعبادتله كچيرمشدر. ٤٢١ تاريخلرنده وفات ايدوب ، نيسانك ٩ نده يورطيسى اجرا اولنور.

ماريه { (Marie) بو اسمله انكلتره‌ده ايكى قراليچه حكم سورمشدر:

برنجيسى ماريه تودور (M. Tudor) اسميله معروفه اولوب ، قرال سكزنجى هنرينك قيزى اولديغى حالده ، ١٥١٦ ده طوغمش؛ وخاندانندن اوزاق اوله‌رق ، ياشامقده ايكن ، ١٥٥٣ تاريخنده برادرى آلتنجى ادوآرك وفاتنده، (ژانه-

فری) نورنومبرلاند دوقه‌سنك معاونتیله ، محاربه ایتمش ایسه‌ده ، صاحبهٔ ترجمه غلبه چالوب ، مرقومه‌یی اله کچیره‌رك ، بیوتنی اوردیرمش ؛ و قتولیکلکی اعاده ایله پروتستانلری تعقیب ایده‌رك ، پك چوق بیکناه آدملر اعدام واحراق ایتدیرمشدر . ١٥٥٤ ده شارل کینتك اوغلی ایکنجی فلیپه وارمش ایسه‌ده ، مومی الیه اسپانیه تختنه کچنجه ، کندیسنی ترك وتطلیق ایتمشیدی . (قاله)نك فرانسزلر طرفندن استردادی ١٥٥٨ ده مأیوسیتنی موجب اوله‌رق ، سبب وفاتی اولمش ، واولادی قالمامشدر .

— ایکنجیسی قرال ایکنجی ژاقك قیزی اولوب ١٦٦٢ ده طوغمش ، واون بش یاشنده ایکن (اورانژ) پرنسنه‌وارمش ؛ وبوکا فوق‌العاده صداقت کوستروب ، پدرینك وفاتنده ١٦٨٨ ده مرقوم اوچنجی ویلیام اسمیله انکلتره قرالی اولمش ایدی . پدری قتولیك اولدیغی حالده ، کندیسی پروتستانلقده بیوك برتعصب کوسترمشدر . ١٦٩٥ تاریخنده چیچك خسته‌لغندن وفات ایتمشدر .

ماریه { (Marie) بواسمله پورتکیزده دخی ایکی قرالیچه کلمشدر :

برنجیسی ١٧٣٤ ده طوغوب ، ١٧٦٠ ده عمجه‌سی اوچنجی پدرویه وارمش ؛ و ١٧٨٦ ده ، بونك وفاتی اوزرینه ، رأس حکومتده قالمش ایسه‌ده ، ١٧٩٠ ده شعورینه خلل کلوب ، اوغلی آلتنجی ژان وکالت ایتمش ؛ و ١٨٠٧ ده ، پورتکیزك فرانسزلر طرفندن ضبطی اوزرینه ، اوغلیله برابر برازیلیه‌یه کیدوب ، اوراده وفات ایتمشدر .

— ایکنجیسی برازیلیه ایمپراطوری برنجی دون پدرونك قیزی اولوب ، دونا ماریه دینمکله معروفه‌در . ١٨٢٦ ده پدری طرفندن پورتکیز قراللغی کندیسنه ترك اولنه‌رق ، عمجه‌سی دون میکله نشانلانمش ایسه‌ده ، آوروپایه کانجه‌یه‌قدر مرقوم دون میکل بعض تشبثات اغتشاشیه‌ده بولندیغندن ، پدری بالذات پورتکیزه کله‌رك ، بش سنه چالیشدقدن صکره ، دون میکلی اخراجله ، قیزینی پورتکیز مقام حکومتنه یرلشدیره بیلمش ؛ و دون میکلك بوزمش اولدیغی نظامات وقوانینی اعاده ایتمشدی . ١٨٥٥ ده وفات ایدوب ، ایکنجی قوجه‌سی صاقسه‌قوبورغ

غوته پرنسی فردینانددن متولد اوغلی بشنجی پدرو خلف اولمشدر .

ماریه { بورغونیه‌لی — (M de Bourgogne) بورغونیه دوقه‌سی « جری » شارلك

قیزی اولوب ، ١٤٧٧ تاریخنده ٢١ یاشنده ایکن پدرینك ممالك واسعه‌سنه وارثه اولمغله ، فرانسه قرالی اون برنجی لوئینك تجاوزاتنه وتبعه‌سنك عصیانلرینه قارشی حامیسی اولمق اوزره ، ایمپراطور اوچنجی فردریقك اوغلی آرشیدوق ماقسیمیلیانه وارمش ؛ و ١٤٨٢ ده وفات ایتمشدر . بو مناسبتله بورغونیه ممالکی آوستریا خاندانته کچوب ، طول مدت فرانسه ایله آوستریا بیننده سبب حرب ونزاع اولمشدر .

ماریه { آوستریه‌لی — (M. d'Autriche) آنفة الترجمه بورغونیه‌لی ماریه‌نك

حفیده‌سیدر . آرشیدوق کوزل فیلیپك قیزی ومشهور شارل کینتك همشیره‌سی اولوب ، ١٥٢١ ده مجار قرالی ایکنجی لوئی‌یه وارمش ؛ و بش سنه صکره بونك عثمانلیلره قارشی ایتدیکی (مهاج) محاربه‌سنده مقتول اولمسی اوزرینه ، ١٥٣١ ده شارل کینت طرفندن فلمنك امارتنه تعیین اولنمغله ، ١٥ سنه کمال اقتدارله اجرای حکومت ایده‌رك ، ماریه‌بورغ قصبه‌سنی دخی تأسیس ایلمش ؛ و ١٥٥٨ ده وفات ایتمشدر .

ماریه آنطوآنته { (Marie-Antoinette) آلمانیه ایمپراطوری

برنجی فرانسوآ ایله ماریه ترزه‌نك قیزی اولوب ، ١٧٥٥ ده طوغمش ؛ و ١٧٧٠ ده مؤخراً فرانسه قرالی اولان اون آلتنجی لوئی‌یه وارمش ایدی . زوجنك تخته کچمسیله برابر ، صاحبهٔ ترجمه تعریضات شدیده‌یه هدف اولوب ، کندیسی متکبره ومصرفه اولمغله برابر ، اثنای شورشده هدف قضا اولمشدر .

ماریه استوآرت { (Marie Stuart) اسقوچیه و فرانسه

قرالیچه‌سی اولوب ، اسقوچیه حکمداری بشنجی ژاقك قیزیدر . ١٥٤٢ ده طوغوب ، هفته‌سنده پدری وفات ایتمکله ، والده‌سی لورنه‌لی ماریه‌نك وصایتی آلتنده اوله‌رق ، اسقوچیه قرالیچه‌سی طانینمش ؛ و ١٥٥٨ ده فرانسه ولیعهدینه واروب ،

بر سنه صکره موسی الیه ایکنجی فرانسوآ اسمیله فرانسه قرالی اولمغله، صاحبهٔ ترجمه فرانسه قرالیچه‌سی اولمش؛ وبونکله یالکز ۱۸ آی برلکده یاشادقدن صکره، طول قالوب ، اسقوچیه‌یه عودته مجبور اولمشیدی. اسقوچیه‌لیلر پروتستانلقده و کندیسی ایسه قتولیك مذهبنده تعصب التزام ایتدکلرندن، کندیسندن ممنون اولمیان تبعه‌سنی خوشنود ایتمك ایچون، عمزاده‌سی بولنان (هنری دارنلی) اسمنده کوزل بر اسقوچیه‌لی‌یه وارمشیدی . معیتنده کاتب صفتیله (داوید ریجیو) اسمنده بر کنج ایتالیان بولنوب، بك محرمی اولدیغندن، زوجی قیصقانوب ، بونی کندیسنك کوزی اوکنده قتل ایتمش؛ ومتعاقباً (دارنلی) دخی بر صورت فجیعه‌ده قتل اولنه‌رق، زوجه‌سنك تشویقیله قونت (بوتول) طرفندن اولدیرلدیکی متواتر اولدیغی حالده، چوق کچمه‌دن قرالیچه‌نك مرقوم قونت ایله عقد ازدواج ایتمسی بو تواترك صحتنی تصدیق ایتمکله، بونك اوزرینه اسقوچیه‌لیلر قیام ایدوب، کندیسنی اخذ و حبس و قتولیك مذهبندن واز کچمکه اجبار ایته‌کاری حالده ، فراره یول بولوب، اقرباسندن بولنان انکلتره قرالیچه‌سی (الیزابت)ه التجا ایتمش ایسه‌ده، الیزابت بونك حسن و جمالنی چکه‌مدیکی کبی ، انکلتره قرالیچه‌سی عنوانی آلمق ایسته‌مسندن طولایی دخی کندیسنه خصومتی اولوب، تام انتقام آلمق فرصتنی اغتنامله، کندیسنی حبس ایدوب، ۱۸ سنه محبوس طوتمش؛ وتخلیصیچون اولنان تشبثاتدن هیچ برینك ثمره‌سی کورلمیوب ، نهایت ۱۵۸۷ ده الیزابتك علیهنده بر اتفاق وقوع بولمغله، بو کینه‌دار قرالیچه ماریه استوآرتی دخی ذی مدخل کوسترمکله ، سهام قضایه هدف اولمشدر . (دارنلی) دن بر اوغلی اولمش ایدی، که آلتنجی ژاق اسمیله اسقوچیه‌ده وبرنجی ژاق اسمیله انکلتره‌ده حکم سورمشدر . قوهٔ قلبیه‌سی‌ده حسن وجمالیله معادل اولوب، بعض مؤثر اشعاری واردر . برچوق ادبا وشعرا ترجمهٔ حالنی فاجعه صورتنده ضبط وتحریر ایتمشلردر.

ماریه ترزه (Marie Thérèse) آلمانیا ایمپراطوریچه‌سی ومجارستان قرالیچه‌سی اولوب ، ایمپراطور آلتنجی شارلك قیزیدر. ۱۷۱۷ ده طوغوب، ۱۷۳۶ ده لورنه دوقه‌سی فرانسوآیه وارمشیدی . پدرینك اولاد ذکوری اولمدیغندن، کندیسنی ولیة العهد طانیتمش ایسه‌ده، ۱۷۴۰ تاریخنده واقع وفاتنده بر چوق مدعیلر ظهور ایدوب، پروسیه قرالی ایکنجی فردریق سیلزیه‌یی ضبط، واسپانیه دولتی ایتالیاده‌کی ممالکنی طلب ایتدیکی کبی ، باویره پرنسی دخی فرانسه‌یه استناد ایده‌رك (رین) جهتنده‌کی ممالکنی استیلا، وبدنجی شارل اسمیله کندی ایمپراطورلغنی اعلان ایتمش ایدی. صاحبهٔ ترجمه بوقدر دشمنلره مقاومتده عاجز قالوب، وبانه‌یی ترکله ، مجارستانه کیده‌رك، و مجار زادکانی طوپلایه‌رق، بشیکده بولنان اوغلنی بونلرك حمایه‌لرینه عرض ایتدیکنده، جمله‌سی بر آغزدن قرالیچه‌لری ماریه ترزه اوغورنده اوله‌جکلرینه یمین ایتمشلردی . ایکنجی فردریقله ایتدیکی محاربه‌ده مغلوب اولوب، سیلزیه‌یی پروسیه‌یه ترك ایتمکه مجبور اولمش ایسه‌ده، باویره پرنسنی مغلوب ایدوب، آلمش اولدیغی یرلری استرداد، و کندیسنی ایمپراطورلق دعواسندن واز کچمکه، وانکلتره ایله بالاتفاق، فرانسزلری آلمانیادن ال چکمکه اجبار ایتمش؛ ونهایت ۱۷۴۸ ده، عقد ایتدیکی (اکس لاشاپل) معاهده‌سیله سیلزیه‌دن بشقه بتون ممالك موروثه‌سنی تأمین ایدوب، زوجنی برنجی فرانسوآ اسمیله آلمانیه ایمپراطوری طانیتمش ایدی. بو معاهده‌دن صکره اصلاحات داخلیه ایله اوغراشوب، علوم وصنایعی حمایه، وبر چوق دارالفنونلر کشاد ایتمشدی . بعده ۱۷۵۶ تاریخنده پروسیه ایله یدی سنه‌لك محاربه دینلن محاربهٔ مشهوره‌یه کیریشوب، بو دفعه فرانسه متفق اولدیغی حالده، ینه سیلزیه‌یی ایکنجی فردریقه قطعیاً ترکه مجبور اولمشدی. ۱۷۷۲ ده ایسته‌یه‌رك روسیه ایمپراطوریچه‌سیله وپروسیه قرالیله لهستانك مقاسمه‌سنه راضی اولوب، غالیچیه ایله لودومیریه‌یی کندی حصه‌سنه آلمش ایدی. ۱۷۸۰ ده وفات ایدوب ، ۱۷۶۵ ده ایمپراطور تاجیله تتویج ایتمش اولدیغی بیوك اوغلی ایکنجی یوسف خلفی اولمشدر . پك مقتدره بر حاکمه اولوب، بحق « وطنك والده‌سی » لقبنه مظهر اولمشیدی. خلفی اولان مرقوم ایکنجی یوسفدن بشقه طوسقانه بیوك دوقه‌سی لئوپولد ،

مودنه دوقه‌سی فردیناند، فرانسه قرالیچه‌سی ماریه آنطوآنته وناپولی قرالیچه‌سی ماریه قارولینه‌دخی اولادی ایدی.

ماریه دو مدیچیس (Marie de Médicis) طوسقانه بیوك دوقه‌لغنده بولنمش اولان مشهور مدیچیس خاندانه منسوب اولوب، فرانسه قرالی دردنجی هنری‌نك زوجه‌سی واون اوچنجی لوینك والده‌سیدر. حسن وجمالیله وحیل ودسایسیله مشهوره اولوب، زوجنی بدبخت ایتمش، وقتلنده دخی ذی مدخل بولندیغی شبهه اولنمشدر. ١٦١٠ ده قعود ایدن صبی اوغلنه وصیه اولوب، منظورلری بولنان بر طاقم ایتالیانلرك الینه تسلیم امور ایتمکله، نهایت ١٦١٧ ده باش وکیل بولنان (لوین) طرفندن امور حکومته مداخله‌دن تبعیدینه لزوم کورلمش؛ وجبراً موقعنی استرداد ایچون سلاحه صاریلوب، مشهور (ریشلیو) نك توسطیله برطریق مصالحه بولنمش؛ وبعده ریشلیو باش وکیل اولدقده، بونك دخی علیهنده اعمال دسایسده دوام ایتمکله، نهایت ١٦٣١ ده فرانسه‌یی ترکه اجبار اولنوب، بقیهٔ عمرنی بروکسل ولوندره وقولونیه‌ده کچیرمش؛ و ١٦٤٢ ده بو صوك شهرده وفات ایتمشدر. صنایع نفیسه وفن معماری‌یه مراقلی اولوب، پارسده بعض سرایلری وسائر آثاری واردر.

ماریه غالانته (Marie-Galante) آمریقاده آنتیل جزایرینك فرانسه‌یه تابع اولانلرندن کوچك برآطه اولوب، غوآدلوپه جزیره‌سنه ملحقدر. مذکور جزیره‌نك ٢٨ کیلومتره شرق جنوبیسنده اوله‌رق ١٥° ٣٥′ عرض شمالی ایله ٦٣° ٣٨′ طول غربیده واقعدر. همان مدور الشکل اولوب، ١٥ کیلومتره قطری واردر. اراضیسی دوز اولوب، اك یوکسك محلك ٢٠٥ متره ارتفاعی واردر. دائمی آقار یالکز ایکی دره‌سی واردر. طوپراغی کلسی و هواسی پك صاغلامدر. مساحهٔ سطحیه‌سی ١٤٩ مربع کیلومتره واهالیسی ١٧٠٧٤ کشیدر. باشلیجه محصولاتی شکر قامشی، پاموق، مانیوق، سبزه و سائره‌دن عبارتدر. واسع چایرلریله اورمانلری‌ده واردر. اهالیسی بالیقچیلقله ودیکر آنتیل جزایرنده ایشچیلکله دخی کچینیرلر.

ماریة القبطیة فخر کائنات (صلعم) افندمزه اسکندریه امیری مقوقس طرفندن اهدا اولنان جاریه اولوب، شرف استفراشه نائل اولمغله، حضرت ابراهیم کندیسندن دنیایه کلمشدر. سکزنجی سال هجریده مدینهٔ منوره‌یه ورود ایدوب، اون آلتنجی سنه‌ده ارتحال ایتمش؛ وجنازه نمازی خلیفهٔ زمان حضرت فاروق اعظم (رضی‌الله عنه) طرفندن قیلنمشدر. صاحبهٔ ترجمه ایله برابر همشیره‌سی (سیرن) و (مابور) اسمنده بر خادم کوله ایله بیاض بر استر وایپکدن بر طاقم اثواب اهدا اولنوب، سیرین مادح جناب نبوی حسان بن ثابت (رضه) ه تزویج بیورلمشیدی.

ماریه لوییزه (Marie-Louise) فرانسه ایمپراطوریچه‌سی اولوب، آوستریا ایمپراطوری برنجی فرانسوآنك قیزیدر. ١٧٩١ ده طوغوب، ١٨١٠ ده، منعقد اولان معاهده اقتضاسنجه، ایمپراطور بیوك ناپولیونه وارمش؛ وسنه‌سنده بوندن بر اوغلی اولمشیدی. ١٨١٢ دن ١٨١٤ تاریخنه‌دك وقوع بولان محاربات اثناسنده فرانسه‌ده اسماً نائبهٔ حکومت اولوب، دول متفقه عسکری فرانسه‌یه کیردیکنده، هیچ بر حرکتده بولنمامش؛ و زوجیله اوغلندن آیرلمق اوزره، دول متفقه طرفندن کندیسنه اولنان تکلیفی قبول، وحتی ناپولیونك فرانسه‌یه عودتنه قارشی پروتستو ایتمش ایدی. بو حرکت اطاعتکارانه‌سنه مقابل کندیسنه قید حیات شرطیله پارمه دوقه‌لغی ویریلوب، کذلك صفتیله معیتنه ویریلن آوستریا جنراللرندن قونت (نیپرغ) ایله یاشامش؛ و بوندن اوچ اولادی اولمش ایدی. ١٨٤٧ ده وفات ایتمشدر. عاجزه واهمیتسز بر قادین ایدی.

مازاتلان (Mazatlan) مکسیقه ممالك مجتمعه‌سنك سینالوآ جمهوریتنده و (قولیاقان) ك ٢٠٦ کیلومتره جنوب شرقیسنده اوله‌رق، قالیفورنیه کورفزی مدخلنده قضا مرکزی برقصبه واسکله اولوب، ١٩١٣٥ اهالیسی وخیلی ایشلك تجارتی واردر.

مازارن (Mazarin) فرانسه‌نك اك مشهور رجالندن اولوب، عن اصل ایتالیان

اولدیغی حالده، ابتدا پاپانك خدمتنده بولنمش، وطریق رهبانه داخل اولمشیدی. اون اوچنجی لویی زماننده پاپا طرفندن مأموریت مخصوصه ایله پارسده بولندیغی اثناده مشهور ریشلیونك نظر دقتنی جلب ایتمش؛ وبونك توسطیله قاردینال اولوب، فرانسه خدمتنده استخدام اولنمش؛ وریشلیونك وفاتنده باش وکالتده خلفی اولوب، اون دردنجی لوینك صباوتی وآوستریالی آننك وصایتی زماننده فرانسه‌نك امور سیاسیه‌سنی پك ماهرانه اداره ایتمش؛ وفرانسه ایله اسپانیه بیننده‌کی محاربانده خیلی موفقیتلر قزانمش ایدی. مع‌هذا زادکان وکبرانك خصومتنی قزانوب، اوچ دفعه فرانسه‌یی ترکه مجبور اولمشیدی. پك طمعکار اولوب، کلیتلی بر ثروت بریکدیرمشیدی. ١٦٦١ ده وفات ایتمشدر. علوم وصنایع نفیسه‌نك ترقیسنه چوق خدمت ایدوب، کندی اسمنه نسبتله یاد اولنان بر کتبخانه‌سی وسائر مؤسساتی واردر.

مازاره { (Mazzara) سیجلیه‌نك ترابانی ایالتنده وترابانینك ٤٢ کیلومتره جنوبنده اوله‌رق ساحل بحرده وهمنامی اولان نهرك منصبنده بر قصبه واسکله اولوب، ١٣٠٠٥ اهالیسی، کوکوردلی قابلیجه‌لری، سوریله قلعه‌سی و جوارنده (سالینونته) شهر قدیمنك خرابه‌لری واردر. صقلیه جزیره‌سنی ضبط ایدن عرب فاتحلری الك اول بو قصبه‌یه چیقمشلردر. جغرافیون عرب آثارنده (مازر) اسمیله مذکور اولوب، صحیحین شارحلرندن بر محدثك مسقط رأسی اولدیغی یاقوت حموی بیان ایدیور.

مازارینو { (Mazzarino) سیجلیه‌ده قالتا. نیزته ایالتنك (ترانووه) قضا. سنده وترانووه‌نك ٢٦ کیلومتره شمالنده بر قصبه اولوب، ١٣٢١٥ اهالیسی واردر.

مازاقه { (Mazaca) قیصریه شهرینك اسم قدیمیدر.

مازحین { جزیره‌ده بر بر اولوب، حضرت عثمان (رضه) ك زمان خلافتنده معاویه طرفندن بنی قیس و بنی اسددن عربلرله اسکان ایدلمش اولدیغی کتب فتوحده مسطوردر.

مازر { سیجلیه‌ده‌کی مازاره قصبه‌سنه حکو. مت اسلامیه زماننده ویریلن اسم عربیدر. [« مازاره » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

مازری { (ابو عبدالله محمد بن علی التمیمی) مشاهیر فقهاء مالکیه‌دن ومحدثیندن اولوب، صقلیه جزیره‌سنك مازر (یعنی مازاره) قصبه‌سنده نشأت ایتمش؛ و ٥٣٦ تاریخنده افریقیه‌نك مهدیه شهرنده ٨٣ یاشنده وفات ایتمشدر. صحیح مسلمه «کتاب المعلم بفوائد کتاب مسلم» عنوانیله پك مقبول و معتبر بر شرح تألیف ایتمشدر، که قاضی عیاض دخی «کتاب الاکمال» عنوانیله بوکا بر تکمله یازمشدر. «ایضاح المحصول فی برهان الاصول» عنوانیله بر تألیف معتبری وادبیاته دائر بر قاچ اثری دخی واردر.

مازکرد { معمورة العزیز ولایتنك درسیم سنجاغنده و مرکز لوا اولان خوزاتك ٣٥ کیلومتره شمال شرقیسنده اوله‌رق مزور چایی اوزرنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، اسلام وارمنیدن مرکب ١٥٠٠ اهالیسی واطرافنده بر طاقم خرابه‌لری واردر. — قضاسی ٣ ناحیه و ٢٠١ قریه‌دن مرکب اولدیغی حالده، ٥١٠٠ اهالی ایله مسکوندر. محصولاتی ذخیره وسائره‌دن عبارت اولوب چکیلری و آربلری دخی چوق اولمغله، باغ وپینیر وبال، بال مومی و دری کبی اخراجاتی واردر.

مازندران { ایرانك ایالات شمالیه‌سندن اولوب، بحر خزر ساحلیله البرز سلسله جبالنك صرتی آره‌سنده هلال شکلنده شرقدن غربه ممتد اولدیغی حالده، شمالاً بحر مذکورله، غرباً گیلان، جنوباً عراق عجمی، شرقاً دخی استراباد ایالتلریله محدوددر. شرقدن غربه بویی ٣٢٠ و وسطی اکی ٨٥ کیلومتره اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ٢٧٠٩٠ مربع کیلومتره واهالیسی تخمیناً ٣٠٠٠٠٠ کشیدر، که هر مربع کیلومتره باشنه ١١ کشی دوشیور. مرکزی (ساری) شهری اولوب، دیگر باشلیجه معموره‌لری (برفروش) ایله (آمل) در.

اراضیسی جبال مذکوره‌نك صرتلریله شمالی اتکلرندن وساحل بوینجه ٥٠ ونهایت ٥٦ کیلومتره اکنده ممتد اولان بر اووه‌دن عبارتدر. جبال مذکوره‌نك الك یوکسك وسطلرنده واقع (دماوند) جبل مشهوریدر، که علم الارض نقطهٔ نظرنجه‌بك‌ده البرز سلسله‌سندن معدود دکلدر. بونك ارتفاعی

مختلف فیه اولوب، ٥٢٦٨ متره یوکسکلکنده اولمسی
احتمالی اقربدر. (تخت سلیمان) طاغنک ٤٤٠٠،
(نیزوه) نک ٤١٠٠، (شاهکوه) ک ٤٠٠٠ متره
ارتفاعلری واردر. بوجبال مرتفعه‌نک عراق عجمی‌یه
داخل اولان جنوبی اتکلری (خنک) اسمیله ٢٨٥٠
متره ارتفاعلرنده جیلاق بر یایله تشکیل ایتدیکی
حالده، مازندرانه داخل اولان شمالی اتکلری اور-
مانلرله مستوردر. جبال مذکوره‌نک کچید و بوغازلری
دخی ٢٥٠٠ متره ارتفاعلرینی متجاوزدر. بحر
خزردن کان بلوطلر جبال مذکوره‌نک شمالی
اتکلرینه دوکلدیکه، جنوبی اتکلرینه رطوبت واصل
اولهماز؛ و بناءً علیه ایکی جهتی آره‌سنده رطوبت
وبوستجه بیوک برفرق واردر. جبال مذکوره‌نک
شمالی اتکلرندن اینه‌رک مازندرانی شق ایدن انهار
چوق اولوب، هر نه قدر مسافه‌نک آزلغی بونلرک
چوق بیومسنه مساعد دکلسه‌ده، ایچلرنده صوبی
خیلی بول بولنانلری‌ده واردر. انهار مذکوره‌نک
شرقدن باشلایه‌رق باشلیجه‌لری: تکاه، تاجین،
تلار، بابل، هاهراز و بوکا تابع نور نهرلریدر.
بونلرله سائر دها کوچک انهارک اکثری دکیزه
منصب اوللمازدن اول اووه‌ده یایله‌رق، دکیزدن
طار دیللرله آیرلمش برطاقم کوللر وبطاقلقلر تشکیل
ایدرلر، که (مرد آب) اسمیله معروف اولوب، اراضیٔ
واسعه ضبط، وهوایی اخلال ایدرلر. ساحل قربنده
دکیزک عمقی پک زیاده اولمغله، انهار مذکوره‌نک
دوکلدکاری قوملر وچامورلر طالغه‌لردن طاغیلدمغله،
ساحل پک دوزدر وهیچ کیرنتی چیقنتیسی وقوی
ولیمانلری یوقدر. انهارک کثیرنندن دکیز صوبی
ساحلدن خیلی ایلری‌یه قدر طاتلی بولنور.

هواسی پک رطیب اولوب، یاغمورلری چوق
وبناءً علیه نباتات واشجاری پک کثرتلی وقوتلیدر.
البرز جبالنک ٢٠٠٠ متره ارتفاعلرینه قدر اولان
اتکلری پک صیق اورمانلرله مستور اولوب، چام،
میشه، دیش بوداق ودها آشاغیده سروی، چمشیر
وسائر اشجار مختلفه بولنور؛ وطهرانه وایرانک دها
ایچ طرفلرینه قدر کراسته واودون کور بوخطه‌دن
کیدر. اکثر آغاجلره بیانی آصمه‌لر صاریلوب،
آغاجدن آغاجه آتیله‌رق، طبیعی چارداقلر تشکیل
ایدر؛ آریلر آغاج داللرنده قوغان قوروب، چوق
دفعه اشجارک یاپراقلرندن بال آقار. ساری شهری
باغچه‌لرنده خرما آغاجلری بولنوب، وقتیله بو آغاجک
بتون مازندران سواحلنده بولنمش اولدیغی مرویدر.
انجیر، لیمون، پورتقال، بادم، نار وسائر میوه‌دار
آغاجلری پک چوقدر. طوپراغی پک منبت اولوب،
بغدای وسائر ذخایرله پرنج، پاموق، شکر قامشی
وسائره حاصل اولور. اهالینک باشلیجه مدار معیشتی
پرنج ایله بالیقدر. آنجق سواحلده‌کی بطاقلقلر
و رطوبتک کثرتی هوایی اخلال ایتمکله، صیتمه،
روماتیسمه، کوز خسته‌لقلری وسائر علتلر اهالی‌یه
مسلط اولوب، مملکتک استعداد طبیعیسی نسبتنده
ترقیسنه مانع اولیورلر. اورمانلرده قاپلان، پارس،
آیی، قورت وسائر حیوانات وحشیه بولنیور.
حیوانات اهلیه‌سی اورکوجلی صیغیرله هندکیلره
مشابه بر جنس کوچک صیغیر، زحمته پک طیانیقلی
بر جنس بیکیر، قیون، کچی وسائره‌دن عبارتدر.
طاغلرنده دمیر معدنیله نفت وپترول کثرتله بولنور.
تجارتی باشلیجه روسیه ایله وباکو اسکله‌سیله اولوب،
قره‌دن یوللری پک ناقصدر، و ساریدن طهرانه
کیدن ایکی جاده‌سی‌ده پک مکمل دکلدر.

اهالیسی مازندرانی دینان اصل ایرانیلرله کرد
وترکمان عشایرندن مرکب اولوب، اصل مازندران
لسانی اسکی فارسی‌یه مشابه اولدیغی حالده، کویلر-
ده حال اصلیسیله قوللانلمقده‌در. شهر وقصبه‌لرده
ایسه لسان ادبی اولان فارسی استعمال اولنیور.
مازندرانیلر تندرست وجسور آدملر اولوب،
تناسب اعضایه وقادینلری حسن وملاحته مالکدر.
بو خطه ٥٠٠٠ سواری و ١٢٠٠٠ پیاده
عسکری ویروب، دولت ایرانیه‌نک الک ایی
عسکری مازندرانیلردر. اسکی یونان جغرافیونی
آثارنده مازندران (تاپیر) یاخود (تاپور) مملکتی
اسمیله مذکور اولوب، بو اسمک (طبرستان)
اسمیله مشابهتی ظاهردر؛ چونکه طبرستان اسمی
دخی کاه مازندرانک شرق ویا شرق جنوبی جهتنه
وکاه بتوننه ویرلمشدر. یاقوت حموی مازندرانک
طبرستانک اسم دیکری اولدیغنی، وکتب اوائلده
کورلمدیکنه بناءً بونک بر اسم محدث اوله‌جغنی بیان
ایدیور. آنجق مازندران اسمی ایرانیلرجه اسکیدن
معلوم اولوب، یالکه عربلرجه مجهول ایدی.

فردوسی « شاهنامه » سنده کیکاوسك مازندرانی ضبط ایتمکه کیتمسندن بحث ایتدیکی صره‌ده ، بو مملکتك متانتنی واهالیسنك جسارتنی تعریف ایدیور. برنجی قرن هجریده وخراسان فتوحاتی صره‌سنده فتح اولنه‌رق، ممالك اسلامیه‌یه الحاق اولنمش ایسه‌ده، آنجق یوز سنه صکره تحت اطاعت وانقیاده آلنمشدی. شرق طرفنده اقوام تورانیه‌نك تجاوزاتنه قارشی ساحلدن جباله قدر برصره سدلری واستحکاماتی وار ایسه‌ده، بونلر اقوام تورانیه‌نك تجاوزینه مانع اوله‌میوب ، کرك چنکیز وکرك تیمورلنك عسکرلری مازندرانی چیکنمش؛ وافشار، قاچار و سائر ترکان عشیرتلری مازندرانه کیروب یرلشمشدر.

مازنی { (ابوعثمان بکر بن محمد) مشاهیر ادبا ونحویوندن اولوب، اصمعینك تلامذه‌سندن ومبردك معلملرندندر. بصره‌لی اولوب ، ٢٤٩ تاریخنده اوراده وفات ایتمشدر. باشلیجه تألیفاتی: « کتاب ماتلحن فیه العامة » ، « کتاب الالف واللام »، « کتاب التصریف » ، « کتاب العروض »، « کتاب القوافی »، « کتاب الدیباج علی خلاف کتاب عبیده » وسائره‌در.

مازوویه { (Mazovie) لهستانك اسکی بر خطه‌سی اولوب ، مرکزی وارشووه شهری ایدی . اون آلتنجی قرن میلادی‌یه قدر آیریجه بردوقه‌لق صورتنده اداره اولنوردی. اهالیسی (مازور) تعبیر اولنوب ، لهلیلرك الك اصیللری ایدی . الیوم پروسیه‌ده بولنان مازورلر ایسه ٤٠٠٠٠٠ نفوس قدر اولوب، لهلیلرك الك جاهل وقبالریدر، وعشرته ابتلالری زیاده‌در.

ماژندی { (Magendie) الك مشهور تشریح علماسندن اولوب ، ١٧٨٣ ده فرانسه‌نك بوردو شهرنده طوغمش ؛ و ١٨٥٥ ده پارسده وفات ایتمشدر . تشریح معلمی و آقادمیا و سائر جمعیات فنیه اعضاسندن بولنمش ؛ وبك چوق تجارب وتحقیقات فنیه اجرا ایده‌رك، فن تشریحی زیاده ترقی ایتدیرمشدر . متعدد تألیفاتی واردر.

ماساچوست { [« مساچوست » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

ماسافره { (Massafra) ایتالیانك جنوبنده اوترانته ایالتنك (تارنته) قضاسنده وتارنته‌نك ١٨ کیلو متره شمال غربیسنده برقصبه اولوب، ١٠١٥٠ اهالیسی واردر .

ماسایه { (Masaya) آمریقای وسطینك نیقاراغوا جمهوریتنده و غراناده‌نك ١٦ کیلومتره شمال غربیسنده برقصبه اولوب، ١٨٠٠٠ اهالیسی واردر . سکنه‌سی همان کافهٔ اهالئ اصلیه‌دن اولوب، حصیر شاقه ، خلاط ، پاموق منسوجات ورچل وسائره اعمالی کبی صنایعله مشغولدرلر .

ماسرجسی { (ابوالحسن محمد بن علی) مشاهیر فقهاء شافعیه‌دن و ائمه‌دن اولوب، خراسان و عراق و حجازده تفقه ایتمش؛ وابو اسحاق مروزی ایله صحبت ایدوب ، برلکده مصره کیتمش؛ و مشار الیهك وفاتنه‌دك یانندن آیرلیوب ، بعده بغداده ، و ٣٤٤ ده خراسانه عودتله، نیشابورده تدریسله اشتغال ایده‌رك، مشاهیر فقهادن برچوق ذوات حلقهٔ تدریسنده بولنمشدر . ٣٨٤ تاریخنده ٧٦ یاشنده وفات ایتمشدر .

ماسرجویه { دولت امویه زماننده یتیشن مشاهیر اطبادن اولوب ، یهودی المذهب ایدی . بصره‌ده اجرای طبابتله مشغول اولوب، مهارت وحذاقتی حقنده بر چوق نوادر منقولدر . (اهرن) کتابنی سریانیجه‌دن عربی‌یه نقل ایدن بو ذات اولوب، « کناش » ، « کتاب فی الغذاء » و « کتاب العین » عنوانلریله اوچ تألیفی دخی واردر .

ماسولیپاتام { یاخود مچلیپتم (Masouli-patam) هندستانك مدراس اداره‌سنده ومدراسك ٣٥٠ کیلو متره شمال شرقیسنده کریشنه ایالتنك مرکزی برشهر اولوب، ٣٦٥٢٠ اهالیسی، بك پارلاق رنکلی مشهور بزلری وخیلی ایشلك تجارتی وار ایسه‌ده، لیمانی طولغون وصوبی صیغدر .

ماسویه { (ابو یوحنا) خلافت عباسیه زماننده یتیشن مشاهیر اطبادن اولوب، نصرانی المذهب و سریانی الجنس ایدی . کندیسی امی اولدیغی حالده ، (جندی سابور) بیمارستاننده جبرئیل بن بختیشوع کبی مشاهیر اطبانك معیتنده خسته‌کانه باقق وادویه‌یی حاضرلامق کبی

خدمتلرده بولنه‌رق ، ذکاوت و استعداد طبیعیسی
قوتیله ، تشخیص امراض وتداویده فوق‌العاده مها-
رت قزانمش؛ وهارون‌الرشیدك حضورنده بعض
موفقیتلره نائل اولمغله، احسان و التفاتلرینه نائل
اولمشیدی. اوغلی یوحنا بن ماسویه طبی علمی وعملی
اوله‌رق اوکرنمشدی .

ماسه { (Massa) ایتالیانك طوسقانه خطه-
سنده وفلورانسه‌نك ٩٤ کیلومتره
غرب‌شمالیسنده ماسه مع قراره ایالتنك مرکزی
بر قصبه اولوب، ٥٠٠٠ اهالیسی ، مشهور سماق
مرمری، کوزل بر قلعه‌سی و پورتقال باغچه‌لری
واردر.

— ماسه مع‌قراره ایالتی طوسقانه‌نك قسم
شمالیسندن عبارت اولوب، غرباً جنوه ، شمالاً
پارمه، شمال شرقی طرفندن رجیو، شرقاً مودنه ،
جنوباً لوقه ایالتلریله، جنوب غربی طرفندن دخی
آق دکیزله محدود اولدیغی حالده ، مساحهٔ سطحیه‌سی
١٦٧٨ مربع کیلو متره و اهالیسی ١٦٩٤٧٠
کیشیدر . ٣ قضایه منقسم اولوب ، ٣٥ ناحیه‌یی
حاویدر .

ماسیاس { (Macias) پورتکیزك اك
مشهور شاعرلرندن اولوب ،
اکثر اشعارنده کندی ماجرای معاشقه‌لرینی سلك نظمه
چکمکله، « عاشق » لقبیله شهرت بولمش؛ و بونلردن
برنده ماجرای عشقنی حکایه ایتدیکی قادینك قو-
جه‌سی طرفندن قتل اولنمشدر . اون بشنجی قرن
میلادیده یاشایوب، کندینه مخصوص لسان وطرز
افاده‌سی واردر.

ماسیلون { (Massillon) فرانسه‌نك اك
مشهور ادبا وخطیبلرندن او-
لوب، وعظ ونصیحتده‌کی فصاحت وطلاقتیله شهرت
بولمشدر . اون دردنجی لوبی دورنده یاشامش ؛
و ١٧٤٢ ده وفات ایتمشدر . نطق وموعظه‌لریله
سائر بر خیلی آثاری موجوددر .

ماسینیسا { (Masinissa) مغربده‌نومیدیه
خطهٔ قدیمه‌سنك حکمداری
اولوب ، ابتدا قارتاجایلرله متفق اوله‌رق، اسپانیه-
ده روماليلره قارشی حرب ایتمش ایسه‌ده ، روما
سرداری (اسکیپیون) اسیر طوتدیغی بر یکننی
بلا فدیه کندیسنه کوندردیکندن ، بو معامله‌دن
فوق‌العاده متأثر اولوب ، او وقتدن یعنی قبل‌المیلاد
٢١٢ تاریخندن اعتباراً روماليلر طرفنه دونمش؛
وماسسیلیانلر حکمداری سیفاقسی مغلوب ایدوب،
طوتمغه کلی یاردیمی اولمشیدی. بو غالبیتك اوزرینه
مرقوم سیفاقسك قاریسی (سوفونیسبه) یی تزوج
ایتمش؛ وحالبوکه اسکیپیون مرقومه‌یی، بر علامت
ظاهرهٔ ظفر اولمق اوزره، رومایه سوق ایتمك ایستد-
یکندن، بو ازدواجی تصدیق ایتمه‌مش؛ وماسینیسا
ایسه ، نومیدیه‌لی بر قاری‌یه بو معامله‌یی تجویز
ایتمدیکندن، مرقومه‌یه بر مقدار زهر کوندروب،
او دخی ایچمش ایدی. مع‌هذا ینه روماليلرك اتفا-
قنده ثبات ایدوب، مکافاةً مغلوب ملکی وقارتاجیلیلر
ملکنك بر پارچه‌سی کندیسنه ویرلمشیدی. بو حکمدار
نومیدیه‌یه مدنیتی ادخال ایتمش؛ میلاددن ١٤٩
سنه اول وفات ایدوب، ملکی میسیپسا، غولوسه
وماناستابعل نام اوچ اولادی بیننده مقاسمه اولنمشدی.

ماسیوس { (Masius) دیاربکر ولایتنده‌کی
قره‌جه طاغه یونان قدیم جغرا-
فیونی طرفندن ویریلن اسمدر.

ماط { آرناودلقده مناستر ولایتنك دبره
سنجاغنده وسنجاغك منتهای غربنده
بر قضا اولوب، ٣٢ قریه‌دن مرکبدر. شرقاً نفس
دبره قضاسیله، شمالاً اشقودره ولایتنك میردیته
قضاسیله، غرباً ینه‌ولایت مذکوره‌نك اقچه‌حصار وتیران
قضالریله ، جنوباً دخی ایلبصان سنجاغیله محدوددر.
ینه بو اسمله مسمی نهرك حوضه‌سنك یوقاری
جهتندن عبارت اولوب، جبال ایله محاط یوکسك
بر یایله حالنده‌در. طوپراغی منبت واراضیسی کوزل
ایسه‌ده ، ارککلری اکثریا خانه‌لرنده محصور
یاشادقلرندن ، ویا استانبولده وسائر محللرده
باغچوانلق وباغچیلق کبی خدمتلرده بولنمق مجبوریتنده
اولدقلرندن، اراضی بحق ایشلنمیور. اهالیسی کاملاً
مسلم اولوب، جسارت وشجاعت وصداقتله مشهوردرلر.

— ماط نهری همنامی اولان قضانك جنوب
جهتنده نبعانله ، شمال غربی‌یه طوغری جریان
ایده‌رك، قضاء مذکورك بتون میاه جاریه‌سنی جمع
ایدر؛ و بعده اشقودره ولایتنه کیروب، میردیته
وآقچه حصار قضالری آره‌سنده‌جریان، ومیردیته‌دن

کلن (فاندی) نهرینی ودیکر بر چوق چایلری اخذ ایله، اوویه دوشدیکنده، توسع ایدەرك، واور. مانلرك آرەسنده آقەرق، آدریاتیق دکیزینه دوکیلور. مجراسی تقریباً ٩٠ کیلومتره اوزوندر.

ماغدالنه (Magdalena) آمریقای جنوبینك قولومبیه جمهوریتنده بیوك بر ایرماقدر، که مملکت مذکورەنك جنوب جهتنده و (آند) سلسلهٔ جبالنده ٢° عرض شمالیده واقع بر کوچك کولدن نبعانله، سلسلهٔ مذکورەنك ایکی بیوك شعبەسی آرەسنده آچیلان مثلث الشکل واسع بر وادینك ایچنده شمال شرقی‌یه طوغری جریان، وصاغدن بوغوته ایله سوغاموسو وصولدن قاوقه نهرلرینی ودیکر برچوق انهار اخذ ایدەرك، ١٧٠٠ کیلومترەلك جریاندن صکره ١١° ٥´ عرض شمالیده ایکی قولدن آنتیل دکیزینه دوکیلور. دکیز سفائنی غربی آغزندن نهره کیروب، ٢٠ کیلومتره یوقاری‌یه قدر چیقارلر. منصبندن ١٠٠٠ کیلومتره یوقاری‌یه قدر دخی نهره مخصوص واپورلر ایشلیوب، آنجق بو مسافەنك اورتەسنده سیر سفائنك دوامنه مانع بر شلاله بولندیغی کبی، دیکر بعض طرفلرنده دخی آچیلمه محتاج یرلری واردر. منصبندن ٣٥٠ کیلومتره یوقاریده اصل ایرماقدن بر قول آیریلوب، تابعی اولان (قاوقه) نهرینه منتهی اولور؛ و ایکی نهر آرەسنده ١٥٠ کیلومتره اوزونلغنده آلچق وبطاقلق بر جزیره تشکل ایدیور. ثانیه‌ده حدوسطی اوزره ٨٣٤ مکعب متره صو دوکر.

— جمهوریت مذکورەنك بر ایالتی دخی بو اسمله مسمی اولوب، مساحهٔ سطحیەسی ٦٩٨٠٠ مربع کیلومتره واهالیسی ١٣٧٣١٨ کشیدر. مرکزی ٦٠٠٠ اهالیسی اولان سانته مارته قصبەسیدر.

ماغدبورغ (Magdebourg) پروسیەنك صاقسه ایالتنده و برلینك ١٢٤ کیلومتره غرب جنوبیسنده و (البه) ایرماغنك صول کنارنده وبر قاچ دمیر یول خطنك نقطهٔ تقاطعنده ایالت مذکورەنك مرکزی مستحکم بر شهر اولوب، ٢١٤٣٩٧ اهالیسی، ایکی مکتب اعدادیسی، تجارت، فن جراحی، صنایع، صنایع نفیسه و سائره مکتبلری، دارالمعلمینی، کتبخانەسی، متعدد مؤسسات خیریەسی، جسیم ومصنع بر کلیساسیله دیکر ١٠ پروتستان و ٢ قتولیك کلیساسی، شکر تصفیه خانەلری، دمیر خانەلری، قوردله وشریت وسائره فابریقەلریله دباغخانەلری، پك ایشلك ذخیره و سائره تجارتی، ایشلك بازارلریله سنه‌ده برکره قوریلور پنایری واردر. سفاین نهرك ایچنده شهره قدر چیقارلر.

ماغوسه (Famagouste) قبریسك ساحل شرقیسنده و لفقوشەنك ٣١ کیلومتره شرق جنوبیسنده مستحکم وخراب برقصبه اولوب، آنجق بر قاچ یوز اهالیسی، محبس اتخاذ اولنور اسکی ومتین استحکاماتی وطولمش لیمانی واردر. ادیب شهیر کمال بك مرحوم بو قلعه‌ده اوچ سنه محبوس قالمشدر. بو قصبه بطلیموس فیلادلفك همشیرەسی (آرسینوئه) طرفندن بنا اولنەرق، بعده رومالیلرك، صکره عربلرك، اهل صلیب وقوطانی زماننده لوسینیان فامیلیاسنك، ١٣٧٢ ده جنوبزلرك، ١٤٨٩ ده وندیکلیلرك و ١٥٧١ ده، اوزون بر محاصرەدن صکره، عثمانلیلرك الینه کچمش؛ و ١٧٣٥ ده شدتلی بر زلزلەدن خراب اولمشدر.

ماق آدم (Mac-Adam) اسقوچیەلی بر مهندس اولوب، کندی اسمیله معروف شوسه اصولنك موجدیدر. ١٧٥٥ ده طوغوب، ١٨٣٦ ده وفات ایتمشدر.

ماقاریه (Macquarie) اوقیانوسیەنك اك جنوبی آطەسی اولوب، یکی زلاندەنك ١٠٧٠ کیلومتره جنوب غربیسنده ٥٤°٣٩´ عرض جنوبی ایله ١٥٦°٢٠´٣٦´´ طول شرقیده واقعدر. بویی ٣٧ و اکی ١١ کیلومتره اولوب، مساحهٔ سطحیەسی ٤٤٠ مربع کیلومترەدر. درت بش یوز متره ارتفاعلرنده یالکز اوتله مستور طاغلری وسفائنك یناشمسنه غیر مساعد ساحللری واردر. خالی اولوب، اهالیسی یوقدر. فوق‌دیلن آبی بالیغی جنسیله طیور مائیەسی چوق اولوب، یکی زلانده‌یه مخصوص پاپاغان جنسی دخی بولنیور. ١٨١١ ده قپودان (والکر) طرفندن کشف اولنمشدر.

ماقاریه (Macquarie) آوسترالیانك یکی جنوبی والس مهجرنده بر نهردر،

كه ماڭى طاغلرڭ داخلى مائله‌سندن اينن (فيش‌ربور) ايله (قامپل ربور)ڭ (سيدنى) عرضنده واقع اجتماعندن بالتشكل، شمال غربى‌يه طوغرى جريانله، (كودكنوغ) و (ارسكينه) نهرلرينى دخى اخذ ايله، (دارلينغ) ايرماغنه طوغرى آقارسه‌ده، نهر مذكوره وصولدن اول (هاريس) طاغنڭ شمال غربيسنده بر طاقم بطاقلقلرده محو اولور؛ و يالكز بر اوفق قولى ديكر برطاقم صولرله برلشه‌رك دارلينغه واصل اولور. مجراسى تقريباً ١٢٠٠ كيلومتره اوزوندر.

— بو اسمله (تاسمانيه) جزيره‌سنده دخى بر قوى وكوچك نهر واردر.

ماقاسار { [«مانقاسار» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

ماقاو { (Macao) چينڭ ساحل جنوبيسنده وقانتونڭ ١٠٤ كيلومتره جنوب شرقيسنده اوله‌رق هونغ قونغڭ ٦٠ كيلومتره غرب جنوبيسنده وقانتون نهرينڭ منصبنده تشكيل ايتديكى خليجڭ غربى ساحلنده ٢٢°١١′٢٥″ عرض شمالى ايله ١١١°١٣′٥٧″ طول شرقيده واقع پورتكيزه تابع بر شهر وبوكا ملحق كوچك بر مستعمره اولوب، شهرڭ ٥٩٩٥٠ وملحقاتيله برابر مستعمره‌نڭ ٦٧٠٣٦ اهاليسى واردر. مساحهٔ سطحيه‌سى آنجق ١٢ مربع كيلومتره‌در. بو بر ١٥٨٠ تاريخنده چين ايمپراطورى طرفندن برقوتلى قورصانى تنكيله‌كى خدمتلرينه قارشى پورتكيزليره ويريلوب، آنجق چين دولتى دخى بسبتون ال چكميه‌رك، اجراى نظارت ايتمكده، وانكليزلر دخى بعض مرتبه قاريشمقده‌درلر. شهرده بعض انكليز مستشرقينى طرفندن اداره اولنور چينجه بر مطبعه ايله بر موزه واردر. آوروپاليلرڭ محله‌سى آيريدر. ١٨٤٥ تاريخندن برى سربست ليمان ايسه‌ده، انكليزلرڭ (هونغ قونغ)ه دخولندن برى تدنيده‌در.

ماقريانوس { (Macrien, Macrianus) روما ايمپراطورلرندن غاليانوسڭ زماننده ايمپراطورلق دعواسنه قالقيشان اوتوز كشيدن برى اولوب، اقتدارينه بناءً قوماندانلغه واصل اولمش؛ وايمپراطور (والريانوس)ڭ ايران سفرنده سوريه والى‌لكنه نصب اولنمش؛ و ٢٦٠ تاريخ ميلاديسنده، والريانوسڭ ايرانيلرڭ الينه اسير دوشديكنى خبرآلنجه، سوريه‌ده اعلان سلطنتله، ايليريايه‌قدر كيدوب، اوراده (آورئول) طرفندن مغلوب اولمغله، ٢٦١ ده كنديني كندي ضابطلرينه قتل ايتديرمشيدي. ايكي اوغلي حكومته تشريك ايدوب، اونلر دخى او صره‌ده مقتول اولمشلردر.

ماقرينوس { (Macrin, Macrinus) روما ايمپراطورلرندن اولوب، ١٦٤ تاريخ ميلاديسنده آفريقاده‌كى نوميديه‌نڭ (قيساريه) شهر قديمنده طوغمش؛ وبعض بيوجك منصبلره كچمش ايدى. ٢١٧ تاريخنده، ايمپراطور (قاراقاله)نڭ وفاتى اوزرينه، عسكر طرفندن ايمپراطورلغه انتخابله، بر طاقم قوانين و نظامات حكيمانه وضع ايتمشدر. ٢١٨ ده قاپادوقيه‌ده قضاءً وفات ايتمشدر.

ماقسنچيوس { (Maxence, Maxentius) دردنجى قرن ميلاديده آوغستوس عنوانيله روما دولتنڭ غرب جهتنده حكم سورنلردن اولوب، (ماقسيميان هرقول)ڭ اوغليدر. (قونستانس قلور)ڭ وفاتى اوزرينه، ٣٠٦ ده ايتالياده آوغستوس عنوانني آلوب، و (سور)ى رادنه‌ده محاصره ايدوب، قتل ايتديرديكي كبي، غالريوسى دخى مغلوب ايتدكدن صكره، پدريله بوزيشه‌رق، ٣٠٧ ده بونى‌ده غاليايه چكلمكه اجبار ايتمش؛ و بعده عصيان ايتمش اولان افريقيه واليسنه قارشى عسكر سوق ايدوب، اوراسنى آتش ايله قان آلتنده براقمش؛ ورومايه عودتنده فوق العاده ظلم وتعدى‌يه و على الخصوص خرستيانلرى پك زياده ازمكه باشلامش؛ و بونڭ اوزرينه ايمپراطور قسطنطين عسكر سوق ايده‌رك، ٣١٢ ده روما سورى خارجنده مغلوب ايتمش؛ ومغلوباً فرار ايدركن، آلتنده بر كوپرى يقلمغله، مغروقاً وفات ايتمشدر.

ماقسيموس { (Maxime, Maximus) بو اسمله روما غرب ايمپراطورلرندن بروجه آتى اوچ كشى كلمشدر:

(ماقسيموس پوپينوس) كه روما سردار ووالىسى ايكن، ٢٣٧ تاريخنده، غورديانلرڭ وفاتى اوزرينه، سناتو طرفندن (بالبينوس) ايله برابر

(ماقسیمینوس)ه قارشی ایمپراطورلغه انتخاب اولنمش؛ ومتعاقباً ماقسیمینوس وفات ایتمکله، موی‌الیهما بر قاچ آی صلح واسایشله حکم سوردکدن صکره، نظام واسایشی تأمین مقصدیله بعض تشبثاته کیریشدکلرنده، قضاءً وفات ایتمشلردی.

— (ماینوس ماقسیموس)، که تئودوسیوسك زماننده خدمت عسکریه‌ده بولنوب، برتانیه‌ده حسن خدمتی کورلمش، وغالیا والیسی اولمش‌ایدی. ٣٨٣ ده کندی ایمپراطورلغنی اعلان ایتمش؛ وغرب ایمپراطوری غراتیانوسی اسیر طوتمشیدی. غالیا ایله اسپانیا وبیوك برتانیه‌جه ذاتاً حکومتی قبول اولنه‌رق، ایتالیایی دخی ضبط ایتمك ایستدیکنده، تئودوسیوس اوکنه چیقوب، پانونیه‌ده ٣٨٨ تاریخنده ایتدکلری محاربه‌ده مغلوب اولمش؛ و(آکیلیه)ده تحصن ایتدیکی حالده، دشمننه تسلیم اولنه‌رق قتل اولنمشدی.

— (پترونیوس ماقسیموس) که ٤٥٥ تاریخنده زوجه‌سنك عرضنه کچن اوچنجی (والنتینیان)ی قتل ایله، غرب ایمپراطوری اولمش؛ ومقتولك زوجه‌سنی کندیسنه وارمغه اجبار ایتمش ایسه‌ده، مرقومه، اخذ ثار ایچون، واندالار حکمداری (جنسریق)ی ایتالیایه جلب ایده‌رك، رومایی کندیسنه تسلیم ایتمش؛ وصاحب ترجمه فرار ایدرکن، طاشلانه‌رق اتلاف اولنمشدی.

ماقسیمیانوس هرکولس (Maximien Hercule,) (Maximianus Hercules) روما ایمپراطورلرندن اولوب، ٢٥٠ تاریخلرنده پانونیه‌نك (سیرمیوم) شهرنده طوغمش؛ وعسکره کیروب، آز مدتده قطع مراتبله، ٢٨٦ ده سلاح آرقداشی بولنمش اولان دیوقلتیان طرفندن ایمپراطورلغه تشریك اولنمش؛ وبتون ممالك غربیه‌نك اداره‌سی کندیسنه احاله اولنه‌رق، قونستانس دخی قیصر عنوانیله معیتنده بولنمش ایدی. غالیا وآفریقاده بر چوق غالبیتلر قزانمش ایسه‌ده، بیوك برتانیه‌ده، بعض مغلوبیتلره دوچار اولمشیدی. ٣٠٥ تاریخنده دیوقلتیان ایله برابر فراغه مجبور اولمش ایسه‌ده بر سنه صکره اوغلی (ماقسنجیوس)ك معاونت وتشویقیله یکیدن عنان حکومتی الینه آلمش؛ واوغلی دخی حکومته تشریك ایتمش ایکن، برسنه صکره بونی اشترا کدن محروم ایتمك ایستدیکنده، قیزی فاؤسته ایله دامادی قسطنطینك یاننه (تروه)یه چکلمش؛ لکن ٣٠٩ ده بوکا دخی خیانتله، برینی طوتمق ایچون، کندیسنی قتل ایتدیرمکه چالیشدیغندن، غالیایه فرار ایدوب، غاللری عصیانه تشویق ایتمش ایسه‌ده، مارسلیه‌ده محاصره اولنه‌رق، ٣١٠ ده اوراده کندی کندینی بوغمغه مجبور اولمشیدی. اثنای حکومتنده خرستیانلری تعقیب ایتمشیدی.

ماقسیمیلیان (Maximilien) آلمانیا ایمپراطورلرندن ایکی کشینك اسمیدر:

برنجیسی اوچنجی فردریقك اوغلی اولوب، ١٤٥٩ ده طوغمش؛ وتخته چیقمازدن اول ١٤٧٧ ده بورغونیه وارثهٔ حکومتی ماریه ایله عقد ازدواج ایتمش؛ وبورغونیه وراثتنه ادعاسی اولان فرانسه قرالی اون برنجی لویی ایله مخاصماته کیریشمشیدی. ١٤٨٦ ده روما قرالی و١٤٩٣ده وفات ایدن پدری برینه آلمانیه ایمپراطوری اولمش ایدی. ١٤٩٥ ده فرانسه قرالی سکزنجی شارل ایله محاربه ایدوب، بونی ضبط ایتمش اولدیغی ایتالیا وناپولیدن ال چکمکه مجبور ایتمش؛ وآنجق قیام ایتمش اولان اسویچره‌لیلره قارشی موفق اوله‌میوب، ١٤٩٩ ده (باله) معاهده‌سیله اسویچره‌نك استقلالنی تصدیقه مجبور اولمشیدی. ١٥٠٨ ده وندیك جمهوریتنه قارشی فرانسه قرالی اون ایکنجی لویی ایله وپاپا ایله عقد اتفاق ایتمش ایسه‌ده، متعاقباً بونلردن آیریله‌رق، انکلتره قرالنی فرانسه‌یه قارشی تشویق ایتمش؛ وبونك آچدیغی محاربه‌ده ١٥١٣ ده کندیسی‌ده کوکللی صفتیله بولنه‌رق، غالبیته سبب اولمشیدی. ١٥١٦ ده فرانسه قرالی برنجی فرانسوآنك میلان جهتنده‌کی فتوحاتنه مانع اولوب، آنجق کندیسی‌ده میلانی ضبط ایده‌مه‌مش؛ و١٥١٩ ده وفات ایتمشدر. پك ماهر ومدبر وعالم بر حکمدار اولوب، مصاهرت عقدیله بورغونیه وچهستان حکمدارلقلرینی کندی عائله‌سنه قزاندیردیغی کبی، اسپانیه وارثه‌سی ژانه‌یی دخی اوغلی کوزل فیلیپه تزویج ایده‌رك، اسپانیه‌یی‌ده خاندانه ربط ایتمشیدی. بونك اوغلی

مشهور (شارل كينت) خاني اولوب، آوروپانك نم اعظمنه حاكم بولنمشدر. ماقسيميليان محاربه اثناسنده بيله ادارهٔ ملك ايله مشغول اولوب، آلمانيه‌يى ١٠ بيوك دائره‌يه تقسيم، محاكمى اصلاح، شوراى دولت كبى بر هيئت وكندى رياستى تحتنده بر محكمهٔ عاليه تشكيل وويانه ايله اينغولستاد دارالفنونلرينى تأسيس ايلمش ايدى. فن حربهٔ زراعته وفن معمارى‌يه متعلق برر كتاب ايله بر خيلى اشعار دخى يازمشدر.

— ايكنجيسى ايمپراطور برنجى فرديناندك اوغلى اولوب، ١٥٢٧ ده طوغمش، و١٥٥٨ ده روما قرالى انتخاب اولنوب، ١٥٦٤ ده آلمانيا ايمپراطورلغى تحتنده پدرينه خلف اولمش؛ وترا. نسيلوانيه پرنسى ژان سجيسموند ايله وبعده جنتمكان سلطان سليمان خان وسليم خان ثانى حضراتى دورلرنده دولت عليه ايله طول مدت محاربه‌ده بولنه‌رق، ١٥٦٨ ده دولت عثمانيه ايله مصالحه ايتمشدى. صلحپرور بر حكمدار اولوب، علوم و فنونى حمايه، وكنديسى‌ده علومه خدمت ايتمش، وپروتستانلره مساعد بولنمشدر. ١٥٧٦ ده وفات ايتمشدر.

ماقسيميليان (Maximilien) بو اسمله باويره‌ده درت پرنس كلوب، «بيوك» لقبيله ملقب اولان برنجيسى ١٥٩٨ دن ١٦٥١ تاريخنه‌دك باويره پرنسى بولنمشدر.

— ايكنجيسى آوستريانك خدمت عسكريه‌سنده و عثمانليلره قارشى مهاج و بلغراد محاربه‌لرنده بولنه‌رق، بعده اسپانيه جانبندن فلمنك واليسى اولمش ايدى. ايمپراطور يدنجى شارلك پدريدر.

— اوچنجيسى مرقوم يدنجى شارلك اوغلى اولوب، باويره پرنسى بولنمش؛ و اصلاحات داخليه ايله اوغراشوب، و١٧٧٧ تاريخنده وفات ايتمشدر.

— دردنجيسى ١١٩٩ ده باويره پرنسى اولمش، وبيوك ناپوليونك آرزولرينه كوره حركت ايتمكله، ١٨٠٦ ده عنوانى قراللغه تحويل اولنمش؛ و١٨١٣ ده ناپوليونه قارشى اولان اتفاق دوليه‌يه داخل اولوب، قراللق عنوانتى محافظه ايتمش؛ وحكومتنى مشروطيته تحويل، وبر طاقم اصلاحات اجرا ايتدكدن صكره، ١٨٢٥ ده وفات ايتمشدر.

ماقسيميليان (F. I. Maximilien) آوستريا‌ده اليوم حكومت سورمكده اولان ايمپراطور فرانسوا يوسفك برادرى ومكسيقه ايمپراطورى اولوب، ١٨٣٢ ده طوغمش، وآوستريا بحريه‌سنده فريق اولوب، بر مدت لومبارديه ايله ونديك واليسى دخى بولنمش؛ و ١٨٦٣ ده فرانسز عسكرينك مكسيقه سفرى اوزرينه، اوچنجى ناپوليونك سعيله مكسيقه ايمپرا. طورلغنه انتخاب اولنه‌رق، ١٨٦٤ ده آمريقايه عزيمتله، مكسيقوده فوق العاده بر استقباله مظهر اولمش؛ و بو مملكتده بر حكومت منتظمه تأسيسنه سعى ايتمشدر. ١٨٦٧ سنه‌سى حزيرانك ١٩ نده وفات ايتمشدر. علوم و ادبياته انتسابى اولوب، بعض اشعار وسائر آثار قلميه‌سى واردر. بلجيقه قرالى برنجى لئوپولدك قيزى شارلوته ايله عقد ازدواج ايتمشيدى.

ماقسيمينوس (Maximin, Eaximi-nus) روما ايمپراطور. لرندن اولوب، غوت قومنه منسوب اولديغى حالده، تراكيه‌ده طوغمش؛ وابتدا چوبان ايكن، بعده عسكره كيروب، جسارتيله آز مدت ظرفنده قطع مراتب ايده‌رك، ٢٣٥ تاريخنده، آلكساندر سورك وفاتى اوزرينه، ايمپراطورلغى اعلان اولنمش؛ وممالكنه تجاوزاتده بولنان جرمانلره، سارماتلره‌و داچلره قارشى بر قاچ غالبيته نائل اولمش ايدى. ٢٣٧ ده سناتو طرفندن يرينه ايكى غورديانلر ناميله معروف ايكى كشى انتخاب اولنمش ايسه‌ده، بونلر كنديسنك سردارلرى طرفندن مغلوب وقتل اولنمشدى. بونك اوزرينه سناتو (ماقسيموس پو- بيانوس) ايله (بالبينوس) اسملريله ديكر ايكى ايمپرا. طور انتخاب اولنمش؛ وصاحب ترجمه بوخبرى آلنجه محاربه‌ده بولنديغى جرمانيه‌يى تركله، ايتاليايه يورمش ايسه‌ده، اثناى راهده وفات ايتمشدر. پك ايرى و قوتلى اولوب، پك چوق بر ايجرو پارمقلرى آره‌سنده طاشلر قيراردى.

ماقسيمينوس دايا { (Maximin Daïa) روما ايمپراطور- لرندن اولوب، غالريوسك يكنى وتراكيه‌لى بر چوبانك اوغلى ايدى. كنديسى دخى ابتداى حالنده چوبان ايكن، ٣٠٥ تاريخنده ديوقلتيان فراغت ايتزدن اول كنديسنه قيصر عنوانى ويرمش، و ٣٠٧ ده آوغستوس عنوانيله نائل اولمش ايدى. ٣١١ ده، غالريوسك وفاتى اوزرينه، قسطنطين وليچينيوس ايله مشتركاً ايمپراطور انتخاب اولنمش ايسه‌ده، درعقب بونلرله بوزيشه‌رق، ماقسنچيوس ايله برلشمش؛ وآنجق ليچينيوس طرفندن ادرنه‌ده مغلوب اولوب، ٣١٣ ده طرسوسده وفات ايتمشدر.

ماقلسفيلد { (Macclesfilde) انكلتره‌نك (چستر) ايالتنده و چسترك ٥٣ كيلومتره شمال شرقيسنده بر شهر اولوب، ٤٠٠٠٠ اهاليسى، مصنع بر كليساسى، ايپك قماشلره پاموق منسوجات فابريقه‌لرى، صو ايله اداره اولنور ايپلكخانه‌لرى، دمير و باقير دوكمخانه‌لرى وجوارلرنده كومور معدنيله يازى طاشى اوجاقلرى واردر.

ماقو { (Mako) مجارستانده (ماروس) نهرينك صاغ كنارنده و بوده‌نك ١٧٦ كيلومتره جنوب شرقيسنده (قسناد) سنجاغنك مركزى بر قصبه اولوب، ٢٧٥٠٠ اهاليسى واردر.

ماقون { (Macon) فرانسه‌ده پاريسك ٤٠١ كيلومتره جنوب شرقيسنده وليونك ٦٧ كيلومتره شمالنده اوله‌رق (ساؤنه) نهرينك صاغ كنارنده (ساؤنه مع لوآره) ايالتنك مركزى بر قصبه اولوب، ١٨٠٠٠ اهاليسى، مكتب اعداديسى، دارالمعلمينى، ساعتجيلق و رسم مكتبلرى، كتبخانه‌سى، علوم، فنون، صنايع وزراعت جمعيتلرى، كوزل رختم وكوپريسى، خراب بر طاق ظفرى، قطيفه، يوك منسوجات، ساعت چلنكيرلكه متعلق مواد وسائره فابريقه‌لرى وشراب وسائره تجارتى واردر.

ماكان { (بن كاكى) ايران شعراسندن و امرادن اولوب، طبرستانليدر. نصر بن احمد سامانى زماننده خراسانى ضبط ايتمش ايسه‌ده، مشار اليه طرفندن اوزرينه سوق اولنان امير الامرا ابو على محمده قارشى طوره‌ميوب، منهزماً فرار ايتمشدى. شو رباعى جمله اشعارندندر.

دركوى قضا نه رهكذر ميدانم
نه سر قضا ونه قدر ميدانم
دانم كه كس از قضا نيارد جستن
از سر قضا همين قدر ميدانم

ماكدونيه { (Macédoine, Macedonia) بالقان شبه جزيره‌سنك قسم جنوبيسنك وسطنده بيوك بر خطه‌نك اسم اقديمى اولوب، حدودى زمانه كوره تخلف ايتمش ايسه‌ده، اصل ماكدونيه اوچ طرفدن جبال مرتفعه ايله آيرلمش وآطه‌لر دكزينه مائل مثلث الشكل بر بيوك حوضه‌دن عبارت ايدى. قسم غربيسنده جنوباً اولمپوس طاغيله وپنيوس (يعنى كوستم) مجراسيله تساليادن، غرباً پيندوس وشارل سلسلهٔ جباليله ايليريادن، شمالاً اليوم قره طاغ دينلن جبل ايله وديكر طاغلرله مسيه (يعنى صربيه وبلغارستان)دن، شرقاً دخى (ردوب) سلسلهٔ جباليله تراكيه خطه‌سندن آيرلمش اولديغى حالده، قسم شرقيسنده آطه‌لر دكزيله محدود ايدى. شمديكى تقسيماتده سلانيك ولايتنك بتونيله مناستر ولايتنك سرفيجه و قوصوه ولايتنك اسكوب سنجاغيله بلغارستانك كوستنديل سنجاغنى حاويدر. چپه چوره حدودينى آيران جبال مرتفعه ايله بونلرك خطه‌نك ايچنه اوزانديقلرى اتكلر وقوللردن ماعدا ماكدونيه‌نك وسطلرنده ايكنجى درجه‌ده برطاقم طاغلر واردر. مختلف استقامتلرده ممتد اولوب، خطه‌نك شمال وغرب جهتلرنده سلاسل حدوديه ايله كنديلرى بيننده برطاقم مرتفع حوضه‌لر ويايله‌لر و مناستر و اسكوب اووه‌لرى كبى برقاچ يوكسك اووه دخى تشكيل ايدرلر. بو ايكنجى درجه‌ده‌كى جبال ما-

كدونيه‌يي ايكي قسم طبيعي‌يه آيروب ، اوستلرنده يونان جهتنه يوقاري، وجنوبلرنده ساحله قدر ممتد اولان آلچق جهتنه آشاغي ماكدونيه نامي ويريليور . آشاغي ماكدونيه دخي كاملاً اووه‌لق اولميوب، سلانيك سيروز، درامه، قره‌صواووه‌لري آره‌لرنده بر طاقم تپه‌لر وطاغ قوللري بولنيورسه‌ده، عموميت اوزره، ويوقاري ماكدونيه‌يه نسبتله اراضيسي منحطدر . ساحلي خيلي كيرينتيلي چيقنتيلي اولوب، بيوك وكوچك برچوق كوزل قوي وكورفزلري حاويدر . تساليه حدودندن باشلايه‌رق ساحل شماله طوغري ممتد اولديغي حالده ، بعده شرقه طوغري دونه‌رك، سلانيك كورفزيني، وبونك شرقنده (خالكيديقي) اسميله اينك ممه‌سي شكلنده جنوب شرقي‌يه طوغري ممتد جسيم بر شبه جزيره تشكيل ايديور، كه بونك منتهاي جنوبيسنده پارمق كبي اوچ اوزون برون ممتد اولوب، كسندره‌وآينوروز كورفزلريني وجوده كتيريرلر. بو شبه جزيره‌نك شرق طرفنده وسلانيك كورفزينك مقابلنده اورفانو ونام ديكرله رندينه اسميله بر بيوك كورفز بولنوب، اورادن ساحل شرقه طوغري امتدادنده طاشوز آطه‌سنك قارشيسنده قواله وماكدونيه‌نك حدود شرقيه‌سي اوجنده (لاغوس) كورفزلريني تشكيل ايديور. ماكدونيه تماميله آطه‌لر دكيزي مائله‌سنده واقع اولوب . باشليجه ٤ حوضه‌سي واردر . اك بيوك ايرماغي (واردار) در ، كه خطه‌نك منتهاي شمال غربيسنده (شار) طاغندن نبعانله، جنوب شرقي‌يه طوغري آقه‌رق، سلانيك كورفزينه دوكيلور . ماكدونيه‌نك بتون شمال غربي قسميله اورته‌سي واردارحوضه‌سي داخلنده‌در. خطه‌نك جنوب غربي قسمي (اينجه قره‌صو) و نام ديكرله (بيستريجه) ايرماغي حوضه‌سني تشكيل ايدوب، بونهر شمالدن جنوبه طوغري ايندكدن صكره، بيوك بر قوس تشكيل ايله شماله طوغري دونر. وبعده شرقه توجهله، ينه سلانيك كورفزينه دوكيلور . ماكدونيه‌نك شرق طرفي همان متوازي دينله‌جك بر استقامتله شمال غربيدن جنوب شرقي‌يه طوغري آقان ايكي ايرماغك حوضه‌سندن عبارتدر، كه ايكيسي‌ده (قره‌صو) اسميله معروف اولوب، غرب جهتنده‌كي اك بيوكي (استرومجه) دخي دينله‌رك، سيروزاووه‌سندن وتخيانوس كولندن بالمرور، اورفانو كورفزينه دوكيلور . ديكري يعني اك شرقيسي ايسه (مستا) اسميله دخي معروف اولوب، طاشوز جزيره‌سي قارشيسنده كنيشجه بر اووه‌يي شق ايله دكيزه منصب اولور . بو انهاردن هر برينك وعلى الخصوص واردارك بر چوق تابعلري دخي اولوب، ماكدونيه‌نك مياه جاريه‌سي چوق ايسه‌ده، شمديكي حالده هيچ بري سيرسفائنه صالح اولميوب، زراعتجه دخي اكثرينك فائده‌دن زياده ضررلري كورلمكده‌در . آرناؤدلقدن محدود اولان قسم غربيسنده پرسبه ورسنه و دها بريده كسريه، اوستروه، يكيجه، طوبران، بشيك، آقواسيل، تخيانوس كوللري و دها كوچك بر طاقم كوللري دخي واردر .

ماكدونيه شمال وغرب روزكارلرندن سلاسل جبال ايله بر درجه‌يه‌قدر محفوظ اولوب ، جنوب روزكارينه آچيق اولديغندن ، عموميت اوزره هواسي معتدل اولوب، هر نه‌قدر آلچق وبطاقلق طرفلرنده حرارت زياده اولديغي كبي ، صيتمه‌لر دخي اكسيك دكل، و طاغلرك اوستنده برودت زياده ايسه‌ده ، اورته ارتفاعلرده و وادي و بايرلرنده هواسي پك لطيف و صاغلامدر . بعض طرفلرنده اورمانلر موجود اولوب ، ميشه ، كوركن، چام، ديش‌بوداق و سائر اشجارك انواعي بولنيورسه‌ده، وسائط نقليه‌نك فقدانندن طولايي بونلردن حقيله استفاده اولنميور . طوپراغي پك منبت اولوب، بغداي، آرپه، چاودار ، يولاف ، مصر و ذخائر متنوعه ايله پاموق، توتون، خشخاش وسائره حاصل اولور. شمال غربي جهتنك ميوه‌لري جسامت ولذتده مشهوردر . شرق طرفي توتون محصوليله مشهوراولوب، دنيانك اك كوزل توتونلري بو جهتده حاصل اولور، وهر طرفه كليتله اخراج اولنور. خشخاش زرعي يكي اولوب ، آنجق پك تمتعلي اولمق مناسبتيله ، سنه‌دن سنه‌يه آرتوب ،

كايتلی آفيون اخراج اولنيور . باغلری پك چوق اولوب، هر طرفنده و علی الخصوص غرب جنوبی جهتنده اغستوس جهتنده مشهور شرابلر اعمال وكليتله اخراج اولنور. طوت آغاجی پك ايی يتيشوب ، ايپك اخراجنه مملكتك بيوك استعدادی وار ايسه ده، اهالی هر نصلسه بو صنعته آليشمامشلردر . دمير ، باقير ، قورشون، كومش ، منغانس وسائر معدنلر دخی بولنديغی تحقق ايتمش ايسه ده ، وسائط نقليه ومحروقات وسائر شرائط فقدانندن طولايی اخراج اولنانلری يوق كبيدر . مرعالری چوق وگوزل اولوب، قيون، كچی، صيغير وسائر حيوانات اهليه‌سی چوقدر. وخيلی ياغی، دری و سائر محصولات حيوانيه اخراج اولنور .

الحاصل، ماكدونيه طبيعتك كافهٔ نعمتلرينه نائل بر مملكت اولوب ، عمرانه فوق العاده استعدادی واردر. صنايع محليه شياق وعبا ايله خاولی و بعض ايپكلی قاشلر ودميرجيلك وباقيرجيلغه متعلق شيلرله سختيان وسائره اعمالندن عبارت اولوب، اخيراً سلانيكده پاموقدن ويوكدن بعض منسوجات اعمالنه مخصوص وبوكا مماثل بر قاچ فابريقه دخی آچلمشدر . سلانيكدن بدأ ايله اوروپا خطوطنه كسب التصاق ايدن اسكوب خطی بر قاچ سنه‌دن بری ايشلمكده اولديغی كبی، اخيراً بری سلانيكدن درسعادته وديگری مناستره منتهی اولمق اوزره ايكی خط دخی انشا اولنه‌رق، بونلر ماكدونيه‌نك ثروت ومعموريتنك ترقيسنه چوق خدمت ايتمشدر. برنجی اسكله‌سی ومركز تجارت ومدنيتی سلانيك اولوب، بو شهر كوندن كونه ترقی وتوسع ايتمكده‌در .

ماكدونيه‌نك اهاليسی ١٨٥٠٠٠٠ كشی راده‌لرنده اولوب، ٧٥٠٠٠٠ قدری مسلم، ٥٠٠٠٠ ی يهودی و قصوری خرستياندر. مسلمانلرينك غرب و شمال جهتلرنده بولنانلری آرناؤد وجنوب وشرق طرفلرنده ساكن اولانلری تركدر. خرستيانلرينك جنوب جهتنده وسواحل ايله شهر وقصبه‌لرده كيلرك چوغی روم ، قراده بولنانلرك بر قسمی بلغار ، طاغلرده ومرعالری چوق يرلرده وعلی الخصوص غرب جهتنده كيلرك بر خيليسی اولاخ وقصوری چنكانه وسائره‌در. بو وجهله ماكدونيه باشليجه بش جنسيتله مسكون اولوب، بونلر دخی ترك ، آرناؤد، بلغار ، روم واولاخ جنسيتلريدر. هر نه قدر بو بش قومدن هر بری بر طرفده زياده كثرتلی بولنمقده ايسه‌ده، صرف بر قومله مسكون بری اولميوب، هر طرفی بر ايكی ويا زياده جنسله مسكوندر. شمال وغرب جهتی آرناؤد وبلغارلرله، اورته جهتی ترك، بلغار وآز مقدارده اولاخ وروملرله، جنوب غربی طرفی ترك، روم واولاخله، سواحل طرفی ترك وروملرله، شرق جهتی ده ترك، روم وبلغارلرله مسكوندر. يهوديلر و سائر بعض اقوام افراد قليله‌سی‌ده سلانيك مناستر وسائر شهرلرده بولنورلر. اقوام مذكوره‌دن هر بری كندی لسانيله متكلم اولوب، لسان مشتركلری تركجه‌در .

ماكدونيه ده زمان قديمده اكثر اهالی قبائل صورتنده وكندی رؤسالرينك رياستی آلتنده بولنوردی . ماكدونيه‌ليلر او وقتلرده مدنيتدن محروم و بدوی بر حالده ياشارلردی . اليوم ماكدونيه‌ده ساكن اولان اقوامدن اسلاولرله بلغارلرك يدنجی قرن ميلاديدن صكره وتركلرك فتوحات عثمانيه صره‌لرنده اوراره كلدكلری تاريخله معلوم اولديغی كبی اولاخلرك دخی روماليلرك حاكميتی زماننده بونلر طرفندن ايتاليادن نقل واسكان اولدقلری معلوم اولديغندن، ازمنهٔ قديمه‌ده واساساً ماكدونيه اهاليسنك خانغی جنسيته منسوب بولندقلری جای تأملدر. روملر ماكدونيه‌نك قديماً يوناندن معدود اولديغی واهالئ قديمه‌سنك يونانی بولندقلرينی ادعا ايديورلرسه‌ده ، بو بابده ايراد ايتدكلری دلائلك جمله‌سی مدعالرينی چوروتمكدن بشقه بر ايشه يارامپور . برنجی قرن ميلاديده ياشامش ومشهوداتی اوزرينه كتاب مشهورينی يازمش اولان ابو الجغرافيين (استرابون) يونانيلرك تساليه‌ده‌كی پنيوس (يعنی كوستم) مجرا-

سنه‌دك اولوب، نهر مذكورك شمالنده يونانلى بولنمديغنى ويونانى لسانى سويلنمديكنى بيان ايله، ايپر وماكدونيه وايليريا اهاليسنك بر لسانله متكلم وبر درلو اخلاقله متخلق اولدقلرينى علاوه ويونلرك لساندن بالمناسبه بعض كلمه‌لر ايراد ايديور. بو افاده‌يه وبو كلمه‌لره باقيلنجه، اسكى ماكدونيه‌ليلرك صرف وخالص آرناوٖد بولنمش اولدقلرنده شبهه قالماز. حتى تروا محاربه‌سنده ماكدونيه‌ليلر پلاسچ جنسيتنه منسوب اولان تروآليلرك امدادينه كيدوب، يونانيلره قارشى حرب ايتمشلردى. ماكدو-نيه حكمدارلرندن ايكنجى فيليپ مما لكنى توسيع ايده‌رك، ماكدونيه سواحلنده بولنان بعض يونان مستملكاتنى و بعده يونانك‌ده اكثر طرفلرينى ضبط ايله ايرانه قارشى سفره حاضرلانمقده ايكن، وفاتى وقوع بولوب، اوغلى مشهور بيوك اسكندر بو مقصدينى اجرا ايتمش؛ واسكندردن صكره ماكدو-نيه‌ليلر اطراف عالمه حاكم اولمشلر ايسه‌ده، ماكدونيه بو فتوحاتدن قزانه‌جق يرده غائب ايتمشدر؛ چونكه كنديلرينك لسان تحريريلرى و ادبيات مليه-لرى اولمديغندن، بالطبع مدنيت يونانيه‌يه تابع اولوب مصرده‌كى بطالسه، شام وايرانده‌كى سلفكير وسائر طوائف ملوك مرور زمانله كندى جنسيتلرينى غائب ايتمش اولدقلرى كبى، ماكدونيه دخى حكومت طالب ومدعالرى آره‌سنده منازع فيه قاله‌رق، خرابه يوز طوتمش ايدى. ميلاد عيسادن ٢٠٠ سنه اول ماكدونيه حكمدارى بشنجى فليب قارتاجلى آنيبالى التزام ايتمش اولمغله، روماليلرله مخاصمانه كيريشوب، ١٩٧ ده روما سردارلرندن (فلامينيوس) عسكر سوق ايده‌رك، مرقوم فيلبى تساليا‌ده مغلوب ايتمش؛ و اون سنه صكره ينه روما سردارلرندن (پاولوس‌اميليوس) ماكدونيه حكمدارى پرسيوس‌ى پيدناده مغلوب ايده‌رك، ماكدونيه وايپيرك ٨٠ قصبه‌سنى تخريب، وبيكلرجه اهاليسنى اسير اوله‌رق رومايه سوق ايتمش ايدى. ١٤٨ تاريخنده سردار (متلوس) بر وسيله ايله بتكرار عسكر سوقيله، بر ايكنجى پيدنا غالبيتيله ماكدونيه‌يى ضبط ايده‌رك، روما ممالكنه الحاق ايتمشدى. استقلالى زماننده مركزى كاه شمدى وودينه دينلن (ادسه) وكاه واردار يكيجه‌سى قربنده بولنمش اولان (پلا) شهرى اولوب، سلانيك او وقتلرده موجود دكليدى. روما ايمپرا-طورلغنك ايكى‌يه انقسامنده بالطبع شرق ايمپرا-طورلغنه دوشوب، (ايليريا) دائرهٔ واسعه‌سنك منقسم بولنديغى ايكى (ديوسه) دن برينى تشكيل ايتمش ايسه‌ده، اصل ماكدونيه‌دن بشقه بر چوق يرلرى دخى حاوى اولوب، بروجه آتى ٦ اياالته تقسيم اولنمش ايدى: ١. نفس ماكدونيه، مركزى سلانيك؛ ٢. يكى ايپر، مركزى دبراخيوم (دراچ)؛ ٣. اسكى ايپر، مركزى نيقوپوليس (پروزه قربنده)؛ ٤. تساليه، مركزى لاريسا (يكيشهر)؛ ٥. كريد، مركزى غورتينه؛ ٦. آخائيا (يونان)، مركزى قورينته، اون اوچنجى قرن ميلاديده اهل صليب روم ايمپراطورلغنى ضبط ايتدكلرنده، ماكدونيه ده سلانيك قراللغى ناميله بر دولت تأسيس ايتمشلردى. اون بشنجى قرن ملاديده جنتمكان خداوندكار غازى ويلديرم سلطان بايزيد خان حضرانى زمانلرنده ماكدونيه ضميمهٔ ممالك عثمانيه اولمشدر.

ماكسين { جزيره‌ده خابور مجراسى او-زرنده ورجه قربنده بر قصبه اولوب، زيتون ياغى محصوليله معروف اولديغى وبعض مشاهير علمانك مسقط رأسى بولنديغنى ياقوت حموى بيان ايديور.

ماكنزى { (Mackenzie) انكلتره مشاهير سياحيننده اولوب، قرن سابق ميلادى اواخرنده آمريقانك اقصاى شمالنده خيلى وقت سياحت ايده‌رك، اقطار قطبيه‌ده بحر محيط كبير سواحلنه‌دك ايلريلمش؛ واسميله مسمى ايرماغى كشف ايتمشدر. سياحتنامه‌سى نشر، وسائر السنه‌يه دخى ترجمه اولنمشدر.

ماكنزى { (Mackenzie) آمريقانك اقطار شماليه‌سنده دومينيون قطعه-سنك «شمال غربى» ايالت واسعه‌سنده بر بيوك ايرماق اولوب، ٦١° ايله ٦٣° عرض شمالى آره-لرنده بولنان وبرچوق انهار ايله ديكر كوللرك آياقلرينى طوپلايان «اسرا كولى» نام جسيم كولك

منتهای فربندن خروجله، شمال غربی‌یه طوغری
جریان ایده‌رك، صولدن (لارد) نهری اسمیله بیوك
بر نهری ودیکر بر قاچ انهاری وصاغدن واسع
کوللرك آیاقلرینی آلیر؛ و ٦ یرده پك اینیشلی
جریانلر تشکیل ایده‌رك، صولدن قیالی طاغلره
مربوط دیك وقیالق جبالك اتکلری یانندن واکثریا
بوزلرله مستور خالی اووه‌لرك ایچندن جریانله،
٦٩° عرض شمالیده برچوق قوللره بالانقسام،
همنامی اولان بر قویه دوکیلور. مذکور کولدن
خروجندن اعتباراً مجراسی ١٧٠٠ کیلومتره اولوب،
بوکوله دوکیلان انهارك الك اوزونی منبعندن حساب
اولنورسه، ٤٠٠٠ کیلومتره‌دن زیاده‌در. حوضه‌سی
١٥١٧٠٠٠ مربع کیلومتره قدر تخمین اولنور.
بو نهرك صویی تشرین اول ابتداسندن حزیران
ابتداسنه‌دك منجمد بولنور.

— آوسترالیه‌نك قوینسلاند مهجرنده دخی
بو اسمله بر نهر واردر، که (داوسون) نهریله
برلشه‌رك بحر محیط معتدله دوکیلان (فیجروی)
ایرماغنی تشکیل ایدر. مجراسی ٥٠٠ کیلومتره
اوزونلغنده‌در.

ماکیاول (Machiavel) ایتالیا مشاهیر محررینندن اولوب، ١٤٦٩ ده
فلورانسه‌ده طوغمش، و ١٥٢٧ ده وفات ایتمشدر.
١٤٩٩ تاریخندن اعتباراً ١٣ سنه فلورانسه جمهو-
ریتنك کاتبی بولنوب، امور سیاسیه‌ده اجرای نفوذ
ایتمش؛ وفرانسه وآلمانیه وروما‌یه مأموریت مخصو-
صه ایله کیتمش ایدی. مدیچیس خاندانك فلورانسه
حکومتنه عودتنده مأموریت مذکوره‌یی غائب
ایدوب، مؤخراً اونجی لئون نامیله پاپا اولان
قاردینال مدیچیسك علیهنده بولنمق افتراسیله،
اشکنجه‌یه آلنمش، ونفی اولنمشدی. بعده اطلاق،
و فلورانسه‌یه جلب اولنه‌رق، مدیچیس خاندانك
توجهنی قزانمش؛ و ١٥٢١ ده وقعه‌نویسلری اولمش
ایدی. نکبت زمانی تألیفاته حصر ایدوب، آثارینك
چوغنی او وقت یازمشدر. آثاری وفاتندن صکره
نشر اولنمشدر.

مالابار [«ملیبار» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

مالاغه (Malaga) اسپانیه‌نك آندالوسیه خطه‌سنده ومادریدك ٤١٥ کیلو-
متره جنوب غربیسنده وآق دکیز ساحلنده نصف
دائروی بر قویك ایچنده ایالت مرکزی بر شهر
اولوب، ١٣٤٠١٦ اهالیسی، کوزل لیمانی، اوستنده
روماليلر زماندن قالمه خراب بر قلعه‌سی وعربلردن
قالمه (القصبه) اسمیله بر ایچ قلعه‌سی، اطرافنده
(وادی المدینه) اسمنده بر چایله اروا اولنور پك
کوزل باغچه‌لریله کوشك وصیفیه‌لری، قربنده کو-
کوردلی قاپلیجه‌لری و قورشون معدنی، بر مکتب
عالیسیله بر دارالمعلمینی، پاپاسلره مخصوص مدرسه‌سی،
پسقپوس دائره‌سنده سکز اون بیك جلدی حاوی
کتبخانه‌سی، مشهور وپك مقبول شرابیله زیتون
باغی، قوری اوزوم، پورتقال، لیمون، انجیر، بادم
وسائر میوه‌لر اخراجاتی وپك ایشلك تجارتی واردر.
دمیر یول ایله اسپانیه‌نك ایچ طرفلرنده‌کی شهرلره
مربوطدر. هواسی قیشین پك ملایم اولوب، میزان
الحراره ٦ درجه‌دن آشاغی اینمز، ویازین دخی ٣٠
درجه‌دن یوقاری چیقمیوب، پك معتدلدر. علل
ساریه ومستولیه اصلا ظهور ایتمیوب، هواسی پك
صاغلام وجوارلری جنتدن نشان ویرر بر لطافتده
اولدیغندن، اکر سوقاقلریله خانه‌لری غیر منتظم
ونظافتدن عاری اولمیه ایدی، بوشهر بتون آوروپا
ایچون کوزل بر تبدیل هوا محلی اوله‌جق ایدی.
پك اسکی برشهر اولوب، فنیکه‌لیلر طرفندن تأسیس
اولنمشدی. بعده خیلی تدنی ایتمش ایکن، عربلرك
الینه کچنجه، فوق العاده بر معموریت کسب ایتمشدی.
مدنیت اسلامیه‌نك برچوق آثاری الیوم باقیدر.
عربلرجه اسمی (مالقه) در.

— مالاغه ایالتی آندالوسیه خطه‌سنك منقسم
بولندیغی ٨ ایالتك بری اولوب، قادیس ایالتندن
صکره اسپانیه‌نك اك جنوبی محلیدر. جنوباً آق
دکیزله، غرباً قادیس، شمال غربی طرفندن سویله
(اشبیلیه)، شمال شرقی جهتندن قوردوبه (قرطبه)،
شرقاً دخی غرناده (غرناطه) ایالتلریله محدوددر.
مساحهٔ سطحیه‌سی ٧٣٤٩ مربع کیلومتره واهالیسی
٥١٩٣٧٧ کشیدر. اراضیسی طاغلق اولوب، الك

بوكسك طاغى اولان (تجدا) ونام ديكرله (پلاده) جبلنك ٢١٣٥ متره ارتفاعى واردر. وقتيله اور- مانلرله مستور بولنمش اولان بو طاغلر باقلامقدن بوكونكى كونده چيلاق حالندهدر، وبعضلرى قيالق اولوب، غريب مغاره واوچوروملرى حاويدر. بو طاغلردن بر چوق چايلر آقوب، بر طاقمى سقى اراضيده قوللانيليرسهده، جملهسى قوللانيله ايدى، مملكت چوق دها معمور اوله جقدى. بونلرك اك بيوكى (غوآداهورسه) در، كه غرناده ايالتندن كلهرك، مالاغه جوارلرندهكى اووهلرى بعد الاروا آق دكيزه دوكيلور. (غوآديارو) نهرىده ايالتى شق ايله، قادس ايالتنه كيرر. طاغلرنده قورشون دمير، باقير، نيكل، غرافيت وسائر معدنلر بولنيور- سهده، اخراج اولنانلرى يوق حكمندهدر. مياه معدنيهسىده پك چوقدر. هواسى صيجاق وطوپراغى منبت اولوب، ذخائر عادهدن بشقه شكر قامشى، پورتقال، ليمون، مشهور شرابلر ويرر كليتلى اوزوم، انجير، بادم، زيتون وسائر ميوهلرك انواعى حاصل اولور. زلزلهلرى پك صيق اولوب، پك شدتليلرى دخى اولمشدر. ايالت ١٥ قضايه منقسم اولوب، ١٠٥ ناحيهيى حاويدر.

مالاقوف (Malakoff) قريم شبه جزيره- سنده سواستوپول شهرينه حاكم قلاعك برى واك متينى اولوب، قريم محاربه- سنده فرانسز جنرال (پليسيه) طرفندن هجومله ضبط اولنمش؛ وبونك اوزرينه روسلر سواستوپولى تخليهيه مجبور اولمشلردى. موىاليه بوكا مكافاةً مشير اولمش، وكنديسنه مالاقوف دوقهسى عنوانى دخى ويرلمشيدى.

مالايى [«ملايى» مادهسنه مراجعت بيوريله.]

مالبان اقصاى بلاد غربده وساحل بحر محيطده بر قصبه اولديغنى ياقوت حموى بيان ايديور.

مالبرانش (Malebranche) فرانسه مشاهير حكماسندن اولوب، ١٦٣٨ ده پارسده طوغمش، و ١٧١٥ ده وفات ايتمشدر. دقارتك كتابلرينى اوقويهرق، ابتدا بوكا تابع اولمش، و تلامذهسى زمرهسنه الحاق ايتمش ايسهده، بعده كنديسنه مخصوص غريب بر طريق طوتهرق، تصوفه ميل ايتمش؛ وبعض مسائلده جبريونك مسلكنه تقرب ايتمشدر. حكمت طبيعيه وعلوم رياضيهدن دخى بهرهسى واردر. ادبياتده دخى يد طولاسى اولوب، آثارى فصاحتله يازلمشدر.

مالتبرون (Malte-Brun) مشاهير جغرا- فيوندن اولوب، ١٧٧٥ تا- ريخنده دانيمارقهنك يوتلاند خطهسنده (تريه) قصبهسنده طوغمش، و ١٨٢٠ ده پارسده وفات ايتمشدر. جغرافيايه دائر ١٦ جلد اوزره مكمل بر اثر يازوب، بعده ٧ جلد اوزره مختصرينى دخى يازمشدر، كه وفاتندن صكره كندى اوغلى وبعده (قورتامبرت) طرفندن بعض تعديلات و تصحيحاتله تكرار نشر اولنمشدر. ديكر بعض آثارى دخى واردر.

مالتپه استانبول جوارنده وقرتال قضاسنده اولهرق حيدر پاشادن ازميده كيدن دمير يول خطى اوزرنده وساحل بحرده بر قريه اولوب، بعض كوشك وصيفيهلرى وسبزه باغچهلرينى حاويدر.

مالخاتون مؤسس دولت عثمانيه فردوس آشيان سلطان عثمان خان غازينك زوجهسى و شيخ ادهباليك قيزى اولوب، غازئ مشاراليه، سلطنته نائل اولمازدن اول، شيخ مشار اليهك زاويهسنه دوام ايتمكله، هر نصلسه كنديسنى كوروب، تعشق ايتمش؛ و غازئ مشاراليهك كوروب نقل ايتديكى بر رؤيا اوزرينه، پدرى تزويجنه رضا ويرمش؛ وصاحبهٔ ترجمه علاء الدين پاشا ايله سلطان اورخان غازينك والدهسى اولمشدر. مالخاتون شيخ ادهباليدن اوچ آى صكره وسلطان عثمان خاندن بر آى اول ارتحال ايدوب، بيله جكده پدرى يانته دفن اولنمشدر.

مالديب (Maldives) بحر محيط هنديده هندستانك جنوب غربى ساحلى آچيقلرنده وبوساحلدن ٧٧٥ كيلومترهلك مسافهده -

بر جزایر صغیرهٔ مجتمعه هیئتی اولوب، ٧° ٦′ عرض شمالی ایله ٠°٤٢′ عرض جنوبی و ٧٠°١٢′ ایله ٧١°٢٤′ طول شرقی آره‌لرنده ٨٦٦ کیلومتره بویی و ٨٠ کیلومتره اکی اولان بر مسافهٔ واسعه‌ده ممتد اولورلر. بو آطه‌لرك اراضیسی پك آلچق اولوب، دکیزك مدی حالنده قسم اعظملری صو آلتنده بولنمغله، جزر حالنده جمله‌سنك مساحهٔ سطحیه‌سی ٥٠٠٠ ومد حالنده یالکز ٩٠٠ مربع کیلومتره وسعتنده‌در. بو آطه‌لرك عددی مجهول اولوب، اك مفصل خریطه‌لرده یالکز اك بیوکلری کوستردیکی حالده، برقاچ یوزه بالغ اولور. اهالیسنك مقداری دخی مجهول اولوب، ٣٠٠٠٠ ایله ١٥٠٠٠٠ آره‌لرنده مختلف مقادیرده تخمین اولنمشدر. جزایر مذکوره ١٩ طاقه منقسم ایسه‌لرده، اداره‌جه ١٣ دائره‌یه منقسم اولوب، ١٧٥ ودیکر برحسابه کوره ٢٠٠ مسکون جزیره‌یی حاویدرلر. جمله‌سی اراضیٔ مرجانیه‌دن متشکل اولوب، هیچ بر یرلرینك ارتفاعی ٢ متره‌یی تجاوز ایتمیورسه‌ده، ٢٥ متره‌یه قدر یوکسك هندستان جوزی آغاجلری اولدیغندن، اوزاقدن فرق اولنورلر. هر بر طاقمی تسبیح کبی بر دائره ویا قطع ناقص تشکیل ایده‌جك وضعیتده اولوب، بو طاقملر دخی بینلرنده کذلك بویله بر شکل تشکیل ایدرلر. میاه جاریه‌سی پك چوق وطوپراقلری پك منبت اولوب، هندستان جوزلرینك اك ایپلری بو آطه‌لرده اولدیغی کبی، بر نوع انجیر ایله تمرهندی، اکمك آغاجی وسائر اشجار مثمره یتیشیر. پاموق وداری دخی حاصل اولور. قیون وسائر حیوانات اهلیه‌سیله یابانی و طیور مائیه‌سیله سائر آو قوشلری پك چوقدر. دکیزدن کلیتلی بونجق چیقوب، بورادن آفریقانك وسطلرینه وسواحل غربیه‌سنه‌دك نقل ایله آقچه وزینت مقامنده قوللانیلیر. یرلیلر (سنغالی) جنسیتنه منسوب اولوب، کندیلرینه مخصوص لسانله متکلمدرلر. لسانلرینی وقتیله (دواهی) حروفیله یازمقده ایکن، شمدی خط عربی‌یی استعمال ایتمکده‌درلر. درت قرن اول دین اسلامی قبول ایدوب، الیوم جمله‌سی مسلمدرلر؛ و بینلرنده دین اسلامی نشر ایدن بر ایرانلینك تربه‌سی کندیلرنجه بیوك زیارتکاهدر. کندیلری کمیجیلکده ماهر اولوب، سرندیبه وکلکته‌یه قدر کمیلرله کیدرلر. مسقط وسائر جزیرة العرب سیاحینی اسکیدن بری بو آطه‌لره بناشوب، اجرای تجارت ایده کلمشلردر. ابن بطوطه دخی بو جزیره‌لره سیاحت ایدوب، حتی یقین وقته‌دك اوروپالیلرك بو جزائر حقنده‌کی معلوماتلری اشبو عرب سیاحنك ویردیکی تفصیلاتدن عبارت ایدی. یرلیلر یوکدن بعض منسوجاتله حصیر، چناق چوملك، معادندن بعض آلات واوانی وسائره اعمال ایدرلر. مرکزلری (ماله) ویا (مالی) جزیره‌سنده ینه بو اسمله بولنان قصبه‌در.

مالرب (Malherbe) فرانسه‌نك اك مشهور شعراسندن اولوب، ١٥٥٥ ده (قان) شهرنده طوغمش، و ١٦٢٨ ده پارسده وفات ایتمشدر. اصیل لکن فقیر بر عائله‌یه منسوب اولوب، آنغولم پرنسنك خدمتنه کیرمشیدی. بر قاچ اولادی اولوب، جمله‌سی کندیسندن اول وفات ایتمشدر. اشعارنده لسانك فصاحتنه وکلمه‌لرك حسن انتخابنه پك زیاده دقت ایدوب، آنجق افکار شاعرانه ایجادنده مهارتی یوقدر؛ وبناءً علیه اشعاری لفظاً پك کوزل ومعناً پك عادیدر.

مالسیا (Malaisie) [«ملایی» و «جزایر بحر محیط» ماده‌لرینه مراجعت.]

مالطه (Malte) بحر سفیدده انکلتره‌یه تابع بر آطه اولوب، سیجیلیه‌نك ساحل جنوبیسنك ٩٠ کیلومتره جنوبنده وتونسك ساحل شرقیسنك ٢٠٠ کیلومتره شرقنده اوله‌رق ٣٥° ٥٣′ ٥٠″ عرض شمالی ایله ١٢° ١١′ ٦″ طول شرقیده واقعدر. بیضی الشکل اولوب، بویی ٢٧ و اك کنیش یرنده اکی ١٤ کیلومتره‌در. مساحهٔ سطحیه‌سی ٢٤٩ وملحقی اولان برقاچ کوچك آطه ایله برابر ٣٢٣ مربع کیلومتره اولوب، ١٧١ ٦٧١ اهالیسی واردر. مرکزی ساحل

شمالیسنده وایچ ایچنه کیرنتیلی بر قوی و لیمانك ایچنده واقع (والته) شهریدر. طوپراغی مالطه طاشندن عبارت اولوب، آطهنك هر طرفی قورو وصوسزدر. اورمانی واشجاری اولمیوب، یالکز صنعی دینلهجك برصورتله باغچهلر یاپلمش؛ و بعض خروب و فرنك انجیری آغاجلری یتیشدیرلمشدر. هواسی قیشین ملایم وصاغلام اولوب، میزانالحراره ۱۰ ایله ۲۱ درجهلری آرهلرنده بولنورسهده، یازین پك صیجاق اولوب، هله جنوب روزکاری اسدیکنده ناقابل تحمل بردرجهیه چیقار. محصولاتی آفریقانككیلره مشابه اولوب، پورتقال، لیمون، مندلینه، بتانه، جزیره اهالیسنك ٤ آیلق مأکولاتنه یتیشهجك قدر ذخیره، پاموق و بر نوع اوزون بونجه حاصل اولور. موسمنده چیچکلری پك چوقدر. ملحقاتندن (غوجو) آطهجغنك بالی و (قومینو) نك کیمیونی مشهوردر. مالطه کچیسی دنیاجه مشهور کچیلری چوق اولوب، سائر حیوانات اهلیهسی آزدر. اهالی باشلیجه بالیقچیلق وکمیجیلکله کچینوب، برچوق مالطزلر دخی تونسده، جزایرده، طرابلس غربده وسائر محللرده بققاللق وسائر اصنافلقلرله تعیش ایدرلر.

مالطه آق دکیزك اورتهسنده واقع اولوب، پك واسع وصاغلام لیمانی دخی اولمغله، شرق وغرب و آوروپا ایله آفریقا آرهسنده بیوك بر تجارتك مرکزیدر. سنوی تجارتی برملیار فرانغی متجاوزدر. انکلترهنك آق دکیز دونانماسی سنهده آلتی آی مالطه لیماننده اقامت ایتمکله، دولت مشار الیها بو آطهده جسیم استحکامات انشا ایدوب، برخیلی مقدار عسکر دخی اقامه ایدر. اهالیسی جزیرهده حکم سورمش اقوام مختلفه بقایاسندن مرکب ایسهلرده، حکومت اسلامیه زماننده جزیرهیه کلن عربلر دیکرلرینه غلبه چالوب، جملهسی عربلاشمشلردر ، و الیوم عربی لسانیله متکلمدرلر. آنجق سویلدکلری عربجهده ایتالیانجه وسائر آوروپا لسانلرندن مأخوذ برچوق کلمهلر دخی قوللانیرلر. کندیلری اوتهدن بری افریقا سواحلی اهالیسیله کل یوم مناسباتده بولندقلری حالده، سویلدکلری لسانك شامك عربجه- سنه قریب اولمسی وتتیله عرب اهالیسنك اورادن کلمش اولدیغنه دلالت ایدیور . مالطزلرك کبارلری ایتالیالاشمق هوسنده اولوب، اطهده نشر اولنان غزتهلر دخی ایتالیانجه چیقیورسهده، انکلیز حکو- متی مکاتبده مالطز وانکلیز لسانلرینك تحصیلی مجبوری ایدوب، ایتالیانجهیی اختیاری براقمش؛ و اهالی مالطزجه یعنی عربجه سویلمکدن آیریلهمامشدر. انکلترهنك مالطهده حاکمیتی پك سطحی اولوب ، یالکز بر والی تعیین ایدر ، وجزیره کندی قوانین مخصوصهسیله اداره اولنور. ۱۷ اعضادن مرکب بر مجلسی اولوب، بونلرك ۸ ی اهالی طرفندن انتخاب، و ۹ ی حکومت طرفندن تعیین اولنور . بوندن بشقه ۳ اعضادن مرکب بر مجلس ادارهسی دخی واردر . جزیره وملحقاتی ٤٥ ناحیهیه منقسم اولوب، ناحیه مدیرلری اهالی طرفندن انتخاب ، ووالی طرفندن تصدیق اولنور . مالطهده بر دارالفنون ایله ۲ اعدادیه ومتعدد ابتدائیه مکتبی واردر. اهالیسی کاملاً قتولیکدر.

مالطه قدیماً اقوام مجهوله ایله مسکون اولوب، بونلرك مسکنلری بولنمش اولان مغارهلرك بعضلریله بعض خریب و قبا قلهلر الیوم باقیدر . اومیروسك (اوجیجیه) تسمیه ایتدیکی جزیرهنك مالطهدن عبارت اولوب، قالیپسو مغارهسنك بونده بولنمش اولدیغی مظنوندر . بعده فنیکهلیلرك، یونانلیلرك، قارتاجلیلرك الینه کچوب ، موقعنك تجارته اولان استعدادی حسبیله، معموریتی پك ایلرییه وارمش ایدی. یونانیلرجه (ملیته) اسمیله معروف ایدی. سیچیلیه ایله برابر قارتاجلیلردن رومالیلره کچوب ، روما دولتنك انقسامنده شرق ایمپراطورلغی حصه- سنه دوشمش؛ و بنی اغلب زماننده غزاة اسلام ٤٠ سنه ظرفنده اوچ دفعه جزیرهیی صاروب ، ۸۷۰ تاریخ میلادیسنده ضبط ایتمشلردی. صقلیه جزیرهسندن حکومت اسلامیهنك رفعی صرهلرنده یعنی اون برنجی واون ایکنجی قرن میلادیده مالطه دخی سیچیلیه قرالی روجر طرفندن ضبط اولنمش؛ وانکیزیسیون محکمهٔ ملعنتکارانهسی مسلمانلرله مو- سویلر حقنده انواع عقوبات اجرا ایتمکله ، بونلرك چوغی آفریقایه کچمکه مجبور اولمشلردی. ردوسك جنتمکان قانونی سلطان سلیمان خان حضرتلری طرفندن ضبطی اوزرینه ، شارل کینت

ردوسدن چیقاریلان (سن‌ژان) شوالیه‌لرینه مالطه‌یی ویرمش ایدی. مالطه سجیلیه‌یه ملحق ایکن، بر نوع جمهوریت صورتنده ومختاریتله اداره اولنمقده ایکن، بو شوالیه‌لر ظلم وتعصبله حرکت ایتمکه باشلامشلردی. ینه قانونی سلطان سلیمان دورنده عثمانلی دوننماسی طول مدت مالطه‌یی محاصره ایده‌رك، پك زیاده تضییق ایتمش و طفورت پاشانك شهادتی اوزرینه محاصره رفع اولنمشدی. ١٧٩٨ ده بیوك ناپولیون مصره کیدرکن مالطه‌یی ضبط ایدوب، ١٨٠٠ ده مالطلر برچوق امدادات اجنبیه ایله فرانسه‌نك تابعیتندن چیقه‌رق، انکلتره‌نك حمایه‌سی آلتنه کیرمش؛ و ١٨١٤ ده عقد اولنان پارس معاهده‌سی بو جزیره‌نك انکلتره‌یه ترکنی تصدیق ایتمشدر.

مالِطه { اندلسده بر قصبه اولوب، بعض مشاهیر علماء اسلامك مسقط رأسی بولندیغی کتب عربیه‌ده مسطوردر.

مالقولم { (Malcolm) اسقوچیه حکمدار- لرندن درت کشینك اسمی اولوب، اون واون برنجی قرن میلادیده حکم سورمشلردر. اك مشهورلری اوچنجیسیدر، که پدری (دونقان)ك (ماقبت) طرفندن تلف ایدلمسی اوزرینه، ١٠٤٠ ده انکلتره‌یه قاچوب، یدی سنه صکره پدرینك قاتلنی قتل ایتدیره‌رك، ملك موروثنی استرداد ایتمش؛ و انکلتره قرالیله ایتدیکی محاربه‌ده ١٠٩٣ ده مقتول اولمشدر.

مالقولم { (Malcolm) اسقوچیه‌لی بر انکلیز ضابطی اولوب، ١٧٨٢ ده میر الایلقله هندستانه کیده‌رك، دیکر بعض مأموریتلردن صکره بمبای والیسی اولمش؛ و ١٨٠٨ تاریخنده فرانسز نفوذینه قارشی انکلیز نفوذینی موازنه ایتدیر- مك اوزره، برخصیتله ایرانه اعزام اولنه‌رق، انکلتره‌یه عودتنده عوام قامره‌سی اعضالغنه انتخاب اولنمش؛ و ١٨٣٣ ده وفات ایتمشدر. ابتدادن ١٨١٥ تاریخ میلادیسنه‌دك اولان وقایعی حاوی مکمل بر ایران تاریخی یازمشدر، که فرانسزجه‌یه و فارسی‌یه دخی ترجمه ونشر اولنمشدر. هندستانه دائر بعض تألیفاتی دخی واردر.

مالقه { اسپانیه‌ده‌کی (مالاغه) شهرینك املاء عربیسیدر. [« مالاغه » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

مالك { صحابه‌دن برچوق ذواتك اسمی او- لوب، اك معروفلری بروجه آتیدر: (مالك بن التیهان الانصاری الاوسی) که انصاردن اك اول فخر کائنات علیه اکمل التحیات افندمزه ملاقی اولان آلتی ذاتك بری اولوب، برنجی و ایکنجی عقبه‌ده حاضر بولنمش، وعقبه کیجه‌سی اك اول بیعت ایدن بر روایتده کندیسی اولمشدر. بنی عبد الاشهلك نقیبی اولوب، بدر و احد غزالرنده ودیکر کافهٔ غزواتده حاضر بولنمش؛ و ٢٠ نجی سال هجریه‌ده خلافت جناب فاروقیده مدینه‌ده وفات ایتمش؛ و بر روایتده صفین محاربه‌سنده معیت جناب مرتضویده شهید اولمشدر.

— (مالك بن الدخشم) که بدر وقعه‌سنده حاضر بولنمش؛ ونفاقله اتهام اولنمش ایسه‌ده، بونك افترا اولدیغی احوالندن آکلاشلمشدر. مسجد الضرارك احراقنه جانب نبویدن اعزام بیوریلان دخی بو ذات ایدی.

— (ابو اسید مالك بن ربیعة الانصاری الخزرجی الساعدی) که بدر واحد غزالرنده وسائر غزواتده حاضر بولوب، شهادت حضرت عثمان رضی الله عنهدن مقدمجه کوزلرینه عمی طاری اولمش؛ و ٣٠ وبر روایتده ٦٠ ویا ٦٥ تاریخنده وفات ایتمشدر.

— (مالك بن زمعة القرشی العامری) که امهات مؤمنیندن سوده بنت زمعه‌نك برادری واك اول اسلامه کلنلردن اولوب، زوجه‌سی عمره بنت السعدی العامریه ایله برابر حبشه هجرت ایتمشیدی.

— (مالك بن سنان الانصاری الخزرجی الخدری) که احد وقعه‌سنده حاضر بولنوب، مصاب اولان مبارك وجه رسول الله (صلی الله علیه وسلم)دن آقان قانی یالایوب یوتمش، وبو محاربه‌ده شهید اولمشدر.

— (ابو حکیم مالك بن عبد الله الخثعمی) که اهل فلسطیندن اولوب، معاویه و یزید و عبد الملك بن مروان زمانلرنده قرق سنه رومله قارشی سوق اولنان عسکره قوماندە ایتمش؛ و وفاتنده قبری

اوزرینه فرق بیراق کسر اولنمشدی . صالح ومتقی
برذات اولوب، صحبتی اولمدیغی و کبار تابعیندن
بولندیغی دخی مرویدر . معاویه‌دن مخالف شرع
شریف اوله‌رق آلمش اولدیغی بر امری اجرا
ایتمیوب، بو مخالفتیله مشار الیهی ممنون ایتمش اولدیغی
منقولدر .

— (ابو علی مالك بن عوف النصری) که
حنین وقعه‌سنده رئیس مشرکین اولوب ، مغلوب
اولمسی اوزرینه، طائفه چکلمش؛ و جانب نبویدن
اسلامی قبول ایتدیکی تقدیرده ایادیء مسلمینه‌دوشن
اهل واموالنك کندیسنه ردی وعد بیورلدیغی
مسموعی اولنجه ، نزد جناب نبوی‌یه کلرك ،
شرف اسلامله مشرف اولمش ؛ وکندیسنه یوز
دوه دخی‌اعطا بیوریله‌رق، مؤلفة قلوبدن بولنمش؛
واسلامنده صادق اولوب، فتوح شامده وسعد بن
ابی وقاص (رضه) معیتنده قادسیه فتحنده دخی‌حاضر
بولنمشدر.

— (ابو ثور مالك بن نمط الهمدانی) که
قومی افرادیله نزد جناب نبوی‌یه کله‌رك، شرف
اسلامله مشرف اولمش، و قومنك زکاتی کندیسنه
حواله بیورلمش ایدی . طبیعت شعریه‌سی دخی او-
لوب، بعض اشعاری واردر.

— (مالك بن نویرة التمیمی الیربوعی) که نزد
نبوی‌یه کله‌رك، شرف اسلامله مشرف اولمش ،
وجانب رسالتپناهیدن قومنك زکاتنه مأمور بیو-
رلمش ایدی .

مالك { (ابو عبدالله — بن انس بن مالك الاصبحی المدنی) ائمهٔ اربعه‌نك
بری وبلکه برنجیسی اولوب، ۹۵ تاریخ هجریسنده
مدینهٔ منوره‌ده دنیایه کلمش؛ وعلم قرائتی نافع بن
ابی نعیمدن تعلم ایتمش؛ و عبدالله بن عمر (رضهما)
نك آزادلیلرندن زهری ونافعدن و سائر کبار
تابعیندن استماع احادیث شریفه ایدوب ، ربیعة الرأیدن
دخی تحصیل علم ایلمش ایدی . صحابه‌دن سهل بن
سعد حضرتلرینه دخی یتیشوب، تابعیندن معدود
اولدقلری مرویدر . فقه وحدیث و تفسیرده بر
درجه‌ده وسعت معلوماتی وار ایدی ، که معلملری
دخی کندیسندن استفتایه مجبور اولمش؛ وزماننده
مدینهٔ منوره‌ده امر افتا کندیسنه منحصر قالمش
ایدی . احادیث شریفه نقل ایده‌جکی وقت آبدست
آلوب، کمال حرمت و وقارله دیز چوکدیکی، ومدینهٔ
منوره داخلنده عمرنده حیوانه راکب اولمیوب ،
یایا یوریدیکی، وسائر معاملاتده بو وجهله حرمت
فوق العاده‌سی اولدیغی مرویدر . ۱۴۷ تاریخنده
کندیسندن طلب اولنان ناحق برفتوایی ویرمدیکی
ایچون کندیسنه ۷۰ قیرباج اورلدیغی، و مع هذا
قناعت وجدانیه‌سنه قارشی افتایه راضی اولمدیغی، و
اولاد عباسدن ابو جعفر منصورك عمی جعفر بن
سلیمان طرفندن دخی قیرباجله ضرب ایدلمش اولدیغی
مرویدر . ۱۷۹ سال هجریسنده مدینهٔ منوره‌ده
ارتحال ایدوب، بقیعده دفن اولنمشدر. حدیثه دائر
«الموطأ» عنوانیله بر کتاب تألیف ایلمشدر ، که
کتب حدیثك اك اسکیسیدر . (امام دار الهجره)
لقبیله دخی شهرتی واردر . امام مالکك مذهبی
اك زیاده مغربده منتشر اولوب ، زمانمزده دخی
بنغازی، طرابلس غرب، تونس، جزایر و مغرب
اقصی اهالیسی مالکی المذهبدر .

مالك { جهنمه موکل ملکك اسمیدر .

مالك بن انس { [مادهٔ آنفه‌یه مراجعت بیوریله .]

مالك بن دینار { (ابو یحیی — البصری) مشاهیر علما و زهاددن
اولوب، بصره‌ده یاشامشدر . کدیمیله کچینوب ،
مصحف شریف یازه‌رق، اجرتیله تعیش ایدردی .
۱۳۱ تاریخنده بصره‌ده وفات ایتمشدر . مستجاب
الدعوه اولوب ، بو بابده وورع و تقواسی حقنده
برچوق نوادر منقولدر .

مالك بن طوق { (التغلبی) خلافت عباسیه امراسندن اولوب ،
شجاعت وجسارتیله و جود وسخاوتیله مشهوردر .
فرات وادیسنده‌کی (رحبه) نك مؤسسیدر .
شویله که برکون هارون الرشیدك معیتنده اورادن
قایقله کچمکده ایکن، صو طولابلرینك اوکنده
قایقدن اینمکی تکلیف ایتمش؛ وهارون الرشید بونی
ایجاب ایده‌جك بر سبب کورمدیکی حالده، اینوب،
فراتك کنارندن کچمکده ایکن ، قایغك طولابك

چرخنه ایلیشه‌رك دورلدیکنی کورنجه، قربانلرذبحنی امر، وصاحب ترجه‌یه نه مکافات ایستدیکنی سؤال ایتمش؛ ومالك بن طوق اعمار ایده‌جك بر یر طلب ایتمکله، احسان اولنان اراضیده مذکور رحبه‌یی تأسیس ایدوب، امارتی کندیسنه توجیه اولنمشدی. بعده هارون الرشید صاحب ترجه‌دن تکالیف امیریه طلب ایدنجه، امتناع ایدوب، نهایت عصیان ایتمش؛ وطوتیلوب، بر مدت محبوس قالدقدن صکره، حضور خلیفه‌یه چیقارلدیغنده، اصلا سوز سویله‌مش؛ وبو سکوتی رشیدك حدتنی موجب اولوب، بیوننك اورلمسنی امر ایتدیکنده، بداهةً سویلدیکی بر شعرله خلیفه‌نك مرحمتنی جلب ایده‌رك، عفو اولنمش ایدی. بعده متوکلك زماننده دمشق امیری او- لوب، بو امارتنده جود وکرمیله شهرت بولمش؛ و ٢٥٩ تاریخنده وفات ایتمشدر.

مالك بن نویره { [« مالك » ماده‌لرینك برنجیسنه مراجعت.]

مالکی { (عبدالمالك) اوتنجی قرن هجری عثمانلی شعراسندن اولوب، طریق قضایه سالك ایدی. شو بیت اونکدر:

ره عشقکده جانا چشمه‌لردر چشم خونباشم
آکا دست بلا یاپمش کمرلردر ایکی قاشم

مالمو { (Malmö) اسوجك ساحل جنو- بیسنده (سوند) بوغازی اوزرنده وقوپنهاغك قارشیسنده اوله‌رق استوقهولمك ٥٢٠ کیلومتره جنوب غربیسنده (مالموهوس) ایالتنك مرکزی بر شهر اولوب، ٥٢٤٧٠ اهالیسی، کوزل بر بحریه مکتبی، بیمارخانه‌سی، مصنع بر کلیساسی، قلعه‌سی، سفائن اعمالنه مخصوص حوض ودستکاهلری، چوخه، خالی، قانت، شاپقه، صابون، توتون وسائره فابریقه‌لری، صنعی کوزل لیمانی و بالطیق دکیزی اسکله‌لریله ایشلك تجارت بحریه‌سی واردر.

مالموهوس { (Malmöhus) اسوجك ایالات جنوبیه‌سندن اولوب، قریستیانستاد ایالتیله برابر (اسقانیه) خطه‌سنی تشکیل ایدیور. شمالاً قاتغات دکیزیله وقریستیانستاد ایالتیله، شرقاً ینه بو ایالتله، جنوباً بالطیق دکیزیله، غرباً دخی سوند بوغازیله محدود اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ٤٧٩٥ مربع کیلومتره و اهالیسی ٣٨٣٢٠٣ کشیدر. اراضیسی ٩٠ متره‌یه قدر ارتفاعی اولان کوچك اووه‌لردن مرکب اولوب، بونلرك آره‌لرنده بر طاقم تپه صره‌لری و نهرلر وکوللر بولنیور. اك بیوك نهری (قالینکه) و اك بیوك کولی (رینغیو) در. طوپراغی پك منبت او- لوب، بو ایالت اسوجك ذخیره انباری حکمنده‌در. اراضیسنك یوزده ٦٨ ده قابل زراعت اولوب، یوزده ٦٠ ی ذخایر زرعنه مخصوصدر. اور- مانلری‌ده چوقدر. اك کثرتلی معدنی کوردر. ایالت داخلنده ١١٨٠٠٠ قیون، ١٠١٠٠٠ صیغیر، ٤٨٠٠٠ طوموز، ٦٠٠٠ آت و یالکز ١٠٠ کچی موجوددر. هواسی عرضنه نسبتله پك معتدل اولوب، وسطی میزان الحراره ٩ ایله ١٠ درجه آره‌سنده‌در. مع‌هذا سنه‌ده ١١٥ کون صولر منجمد بولنور.

مالوه { یاخود ملوه (Malwa) هندستانك وسطلرنده بیوك بر خطه اولوب، مخمس الاضلاع برشکلده اولدیغی حالده کنك ایرماغی حوضهٔ واسعه‌سنك غرب جنوبی کوشه‌سنی تشکیل ایدیور؛ و سائر طرفلری طاغلرله محاط اولدیغی حالده، شمال شرقی‌یه طوغری مائل اولوب، میاه جاریه‌سی او جهته طوغری اینه‌رك، مذکور ایرماغه تابع (جنه) نهر عظیمنه دوکیلور. جنوباً ویندیاه، جنوب غربی جهتندن دونکر و سلامبهار، غرباً وغرب شمالی طرفندن آراوالی جبالیله، شمال شرق طرفندن دخی مذکور جنه مجراسیله محاطدر. مذکور (جنه) نهرینه تابع چنبال ایله سند نهرلرینك بتون حوضه‌لری و (بتوه) حوضه‌سنك قسم اعلاسی بو خطه داخلنده بولندیغی کبی، طاغلر آره‌سنده بر بوغازدن خروجله (کبای) قوینه دوکیلان (ماهی) نهری حوضه‌سنك‌ده یوقاری قسمی بو خطه‌ده‌در. ٢١° ٢٤′ ٤٦″ ایله ٢٦° ٥١′ ٤٥″ عرض شمالی و ٧١° ٤٠′ ایله ٧٦° ٤٦′ طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولوب، جنوب غربیدن شمال شرقی‌یه بویی ٧٠٠ واك کنیش محلنده اکی ٥٠٠ کیلومتره‌در.

ندیه (یاخود گوالیور) ایله هولکار راجه‌لقلرینی، بهوپال ایله دواس حکومت ممتازه‌لرینی و غرب بهتلرنده بر طاقم کوچك دره بکلکلرینی حاویدر. ساحهٔ سطحیه‌سی ۱۲۹۳۲۸ مربع کیلومتره ولوب، ۴۸۱۳۵۲۷ اهالی ایله مسکوندر. مادنی چوق ایسه‌ده، اخراج اولنانلری یوق مکمنده اولوب، یالکز ابنیه طاشلری چیقاریلیر. ك باشلی واك قیمتلی محصولی خشخاش اولوب، خیلی مقدار آفیون چیقار.

اهالیسی آریا جنسیتنه منسوب اقوام مختلفه‌دن مرکب اولوب، قسماً مسلم وقسماً برهمنیدر. سلطان محمود غزنوی طرفندن ضبط اولنه‌رق، بعده دهلی حکمداری علاء الدین طرفندن دین اسلام برقات دها تعمیم اولنمش؛ ومؤخراً تغلق سلاله‌سی حکم سوروب، بونلردن صکره مملکت آل تیمورك ضبطنه کچمش؛ وبونلرك حکمی آلتنده دلاور خان غوری واوغلی هوشنك مالوه‌یی خیلی اعمار، وآثار اسلا- میه‌سنی تکثیر ایتمشلردی. ۱۵۲۶ تاریخ میلادیسنده بو سلاله منقرض اولوب، مملکت کجرات حاکمی بهادر شاهك ضبطنه کچمش، ومتعاقباً اکبر شاه طرفندن ضبط اولنمش ایدی. دولت تیموریه‌نك ضعفی اثناسنده مهراته‌لرك ضبطنه کچوب، بونلر بر طاقم حکومتلر تشکیل ایتمشلرسه‌ده، اسایش وانتظامی محافظه‌یه مقتدر اوله‌مدقلری جهتله، بو خطه ملجأ اشقیا اولدیغندن، ۱۸۱۷ ده انکلیزلر بونلرك تنکیلنی وسیله اتخاذ ایده‌رك، مملکته دخول ایله، مواقع مهمه‌ده عسکر طوردیره‌رق، بعض یرلرینی ضبط ایتمش، وبعضلرینی تحت حمایه ویا تابعیتلرینه آلمشلردر.

مالوئینه (Malouines) [«فالقلاند» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

ماکی اوتنجی قرن هجری شعراسندن وقضاتدن اولوب، کوسه ولاابالی برآدم ایمش. ۹۴۲ ده کلیبولیده وفات ایتمشدر. شو بر ایکی بیت اوننکدر:

کاکلك شول جیمه بکزر کیم جنان اوستنده‌در
غمزه‌لر اول سینه بکزر کیم سنان اوستنده‌در
اشك خونینمله هر دم چشم کریانم نم
شول حبابه بکزر ای دلبر که قان اوستنده‌در

مالی (شیخ ابو صایه) ایران شعراسندن وأطبادن اولوب، شیرازلیدر. شو بیت اوننکدر:

بعد وصف آن میان ذکر دهانش مشکل است
در قلم چون مو بگیرد نقطهٔ نتوان نهاد

مالیقولو (Malicolo) بحر محیط کبیرده واقع یکی هبریده جزایرینك بری اولوب، هیئت مذکوره‌نك وسطلرنده و(اسپیریتو سانتو) جزیره‌سنك جنوب شرقیسنده اوله‌رق °۱۶ '۱۵ عرض جنوبیده واقعدر. جزیرهٔ مذکوره‌دن صکره یکی هبریده آطه‌لرینك اك بیوکی اولوب، شمال غربیدن جنوب شرقی‌یه بویی ۱۱۱ واك کنیش یرنده‌کی اکی ۴۴ کیلومتره‌در. مساحهٔ سطحیه‌سی ۲۲۶۸ مربع کیلومتره و اهالیسی ۶۰۰۰ ایله ۱۰۰۰۰ کشی آره‌لرنده‌در. اراضی مرجانیه‌دن متشکل اولوب، ینه بو جنسدن بر طاقم کوچك آطه‌لر وصیغلر وقیالرله محاطدر. بر طاغ جزیره‌یی جنوبدن شماله شق ایدوب، سواحله قریب یرلری هندستان جوزی و آبنوس آغاجلریله مستور کنیش و بول صولرله اروا اولنور اووه‌لردن عبا- رتدر. بر قاچ کوزل لیمانی اولوب، اك صاغلامی قپودان قوقك (ساندویچ) تسمیه ایتدیکی قویدر. ۱۸۸۴ تاریخنده اهالی رؤساسنه امضا ایتدیریلن بر مقاوله بو آطه‌یی فرانسه‌نك حمایه‌سی آلتنه آلمشدر. اهالیسی قیصه بویلی، زیاده اسمر وپك چرکین اولوب، انساندن زیاده میمونه بکزیورلرسه‌ده، او جوارلر اهالیسنك اك ذکیلریدر. بو جزیره اسپانیه‌لی کیروس طرفندن ۱۶۰۶ ده کشف او- لنه‌رق، ۱۷۶۸ ده فرانسز بوکنویل و ۱۷۷۴ تاریخنده دخی مشهور انکلیز قپودان قوق طرفندن زیارت اولنمشدر.

مالینه (Malines, وفلامان لساننده محلن Machlen) بلجیقه‌نك آنور ایالتنده وآنورك ۲۴ کیلومتره جنوب شرقیسنده وبروکسلك ۲۰ کیلومتره شمال شرقیسنده اوله‌رق (دیله) نهری وبر جدولك اوزرنده وکوزل بر اووه ایچنده قضا مرکزی بر شهر اولوب، ۵۳۷۷۲ اهالیسی، ۹۷ متره یوکسك بر ساعت قله‌سی بولنان مصنع

بر کلیساسیله سائر برچوق کلیسا ومناسترلری ، کتب دینیه طبعنه مخصوص مطبعه‌لری وخالی وسائره فابریقه‌لری واردر. مد وجذرك تأثیری شهره‌قدر حس اولنوب ، بیوك کمیلر دخی جدولدن شهرك ریختملرینه‌قدر یناشدیغندن ، تجارتی خیلی ایشلکدر .

مامطیر { طبرستانده آمل قربنده کوچك بر قصبه اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور .

ماموره { (Mamoré) آمریقای جنوبینك بولیویه جمهوریتنده بر بیوك نهردر ، که (غوآپای) ایله (شیموره) چایلرینك ١٥°٢٢′٤٥″ عرض جنوبیده واقع اجتماعندن بالتشکل ، شمال غربی‌یه و بعده شماله طوغری جریانله صولدن آپره ، یاقومه وسائر برطاقم چایلر آقه‌رق ، برازیلیه حدودینه واصل اولنجه (آمازون) ه تابع مادیره نهر عظیمنه دوکیلور. (غوآپای) منبعندن اعتباراً مجراسی ١٨٠٠ کیلومتره اوزوندر. ثانیه‌ده دوکدیکی صو تخمیناً یدی سکز بیك مکعب متره‌در.

مأمون { (ابوالعباس عبدالله بن هارون الرشید) خلفاء عباسیه‌نك یدنجیسی اولوب ، هارون الرشیدك ایکنجی اوغلیدر. هجرتك ١٧٠ نجی سنه‌سی دنیایه کلوب ، صغر سننده مشاهیر علماء عصرندن تحصیل علوم ایله ، ادبیات عربیه‌ده وفقه وحدیث وسائر علوم اسلامیه‌ده ید طولی قزاندقدن صکره ، حکمت و فلسفه وسائر علوم عقلیه‌یی تماميله تحصیل ایتمش ؛ و ١٩٨ ده بغدادده مسند خلافته کچمشدر بعده خراسانده ایکن ، اهل بیت نبویدن علی رضا ابن موسی کاظم (رضهما) یی ولی عهد اتخاذ ایده‌رك ، عباسیلرك زی رسمیسی اولان سیاه اثواب وبیراغی دخی یشیله تبدیل ایتمش ؛ و بو ایسه آل عباسی بالطبع مغبر ایتمکله ، بونلر بغدادده عمی ابراهیم بن مهدی‌یه بیعت ایلمشلرایدی. مأمون حسن بن سهلی عسکرله کوندروب ، ابراهیمی مغلوب واختفایه مجبور ایده‌رك ، کندیسی مظفرانه بغداده داخل اولمش ؛ وبو آره‌ده امام علی رضا اجل موعودیله خراسانده ارتحال ایتمکله ، ولایت عهد مسئله‌سی بالطبع برطرف اولدیغندن ، مأمون خلیفه کمال عدل و حقانیتله اجرای حکومت ه ، وعلوم و فنونك ترقیسنه خدمت ایتمکه باشلایوب ، حکمت وطب وسائر فنون عقلیه کتابلرینك لسان یونانی وسریانیدن عربی‌یه ترجمه‌سنه پك چوق جهد وغیرت ایتمش ؛ وقسطنطینیه‌دن صورت مخصوصه‌ده کتب فنیهٔ یونانیه جلب ایله ، مترجملر تدارك ایده‌رك ، وبونلره ترجمه ایتدکلری کتابلرك ثقلتنجه آلتون ویره‌رك ، همان کافهٔ کتب فنیهٔ یونانیه‌یی عربی‌یه ترجمه ایتدیرلمش ؛ و تدقیقات فنیه ومذاکرات علمیه مجلسلری قوره‌رق ، کندیسی دخی بالذات مذاکراته داخل اولوردی . یکرمی سنه ایله آلتی آیه قریب مدت حکومت سوردکدن صکره ، غزا ایچون کیتمش اولدیغی روم (یعنی آناطولی) دیارنده آطنه قربنده واقع (بدنون) قصبه سنده خسته‌لنه‌رق ، وفات ایتمش ؛ و اوغلی عباس طرفندن نعشی طارسوسه نقل ایله ، اوراده دفن اولنمشدر . وصیتی اوزره کوچك برادری معتصم خلفی اولمشدر. مأمونك دوری حقیقةً علوم ومعارف دوری اولوب ، مدنیت اسلامیه او دورده تکمل ایتمشیدی.

مأمونیه { بغدادده بیوك بر محله ایدی.

مامه خاتون { ارضروم ولایت وسنجاغنك ترجان قضاسنده و فراته تابع قره صوبك صاغ کنارنده اوله‌رق ارضرومدن ارزنجانه کیدن جاده اوزرنده و بو شهرلرك ایکیسندنده ٨٨ کیلومتره‌لك مسافه‌ده واقع قضاء مذکورك مرکزی بر بیوك قریه‌در .

مان { (Man) بیوك برتانیه‌نك ایرلانده دکیزنده واسقوچیه‌نك منتهای غرب جنوبیسی قارشیسنده برآطه‌سی اولوب ، ٥٤°٢٤′٣٦″ ایله ٥٤°٣′١٤″ عرض شمالی و ٦°٣٩′ ایله ٧°٦′ طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولدیغی حالده ، غرب جنوبیدن شرق شمالی‌یه طوغری بوبی ٥٢ والك کنیش محلنده اکی ٢١ کیلومتره‌در. مساحهٔ سطحیه‌سی ٥٨٨ مربع کیلومتره واهالیسی ٥٣٧٤٠ کشیدر بر صره طاغلر آطه‌ده ممتد اولوب ، شمالی وجنوبی اوله‌رق ایکی طاقه آیریلیور ، وذروه‌لری

٦٠٠ متره راده‌لرینه قدر چیقار. شمال جهتنده
کنیش بر اووه‌سی واردر. طوپراغی چیلاق وقو.
ریجه ایسه‌ده ، بر قاچ چایی واردر، وذخیره،
بقله، سبزه، میوه، کتویر وسائر محصولاتی واردر.
چیلك وآغاچ چیلکاری مشهوردر. قورشون،
دمیر، باقیر معدنلریله قرانیت ویازی وکیرج طاشلری بولنیور. مرعالری وطبیعی صنعی چایرلری
چوق اولوب، قیون، صیغیر، آت وسائر حیوانات
اهلیه‌سی واردر. اهالیسی اسکی کات قومی بقایا
سندن اولوب، اسقاندیناو جنسیله دخی مخلوطدر.
والیوم غائلیق دینلن لسانله متکلمدرلر. بوآطه بر
صورت ممتازه‌ده وکندینه مخصوص منتخب مجلسلر
واسطه‌سیله اداره اولنوب، ایکی قضایه منقسمدر.
بر بیوك مکتبیله مکاتب عدیدهٔ ابتدائیه‌سی
واردر. مرکزی (قاستلتون) قصبه‌سی اولوب،
(دوغلاس) اسمیله بر معموره‌سی دخی واردر.

مان { (Mans) فرانسه‌نك غرب جهتنده وپاریسك ١٨٤ کیلومتره جنوب
غربیسنده و(سارته) نهری اوزرنده (سارته)
ایالتنك مرکزی بر شهر اولوب، ٤٣١٨٥ اهالیسی
مکتب اعدادیسی، دار المعلمین، دار المعلمات، پاپاسلره
مخصوص مدرسه‌سی، زراعت وفنون وصنایع
جمعیتلری، بر مجموعهٔ موقوته دخی نشر ایدر
جمعیت تاریخیه‌سی، موزه‌سی، ٥٥٠٠٠ جلدی
حاوی کتبخانه‌سی، بیمارخانه‌سی، بر قاچ کوپریسی،
قدانلقلری، دمیر وباقر دوکمخانه‌لری، ماکینه
انواعیله لوقوموتیف و چلنکیرلکه متعلق مواد
مختلفه، ساعت، صنعی چیچکلر، اجزاء کیمیویه،
رجل وشکرلمه‌لر، کتن وکتنوردن بز وایپ، بویا،
توتون وسائره فابریقه‌لریله دباغخانه‌لری وطیور
بتیه ایله ذخیره وچیچك وسائره تجارتی واردر.

ماناغوا { (Managua) آمریقای وسطیده نیقاراغوآ جمهوریتنك مرکزی بر
قصبه اولوب، همنامی اولان کولك ساحل جنو.
بیسندن ١ کیلومتره‌لك مسافه‌ده واقع و ٩٠٠٠
اهالیی جامعدر. آمریقانك کشفندن اول ٥٠٠٠٠
وبالکه ٦٠٠٠٠ اهالیی جامع بیوك بر شهر
ایدیسه‌ده، شمدیکی حالده خراب وحزن انکیز بر
حالده اولوب، آنجق قراناده ایله لئون آره‌سنده‌کی
رقابتنه بناءً مرکز اتخاذ اولنمشدر. جوارلرنده
کلیتلی قهوه حاصل اولور.

— ماناغوآ کولنك بویی ٥٠ وای ٨ ایله
٢٥ کیلومتره آره‌سنده‌در. مساحهٔ سطحیه‌سی
١٤٥٠ مربع کیلومتره اولوب، حذای بحردن
٤٧ متره یوکسکدر. درینلکی آز وصوبی یشیله
چالار صاری رنکنده‌در. فضله میاهی آیاغی اولان
(پانالویه) نهری واسطه‌سیله نیقاراغوآ کولنه
دوکیلو. جنوب وجنوب غربی جهتنده صو ایله
طولمش درین برکان آغزلرندن عبارت اولان بر
قاچ کوچك کول بولنیور.

ماناقور { (Manacor) اسپانیه‌نك مایورقه جزیره‌سنده وپالمه‌نك ٤٨ کیلومتره
شرقنده اوله‌رق ساحلدن ١٢ کیلومتره‌لك مسافه‌ده
قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ١٤٩٣٠ اهالیسی،
اسکی بر سرایی وپالمه اغنیاسنه مخصوص صیفیه‌لری
واردر.

ماناهیکی { (Manahiki) بحر محیط کبیرك پولینسیا قسمنده شرکت آطه‌لرینك
شمالنده ومارکیزه آطه‌لرینك غربنده بر جزایر
مجتمعه هیئتی اولوب، ١٢ آطه‌دن مرکب اولدقلری
حالده، ٣°٣٠′ ایله ١٣° عرض جنوبی و ١٥٢°
ایله ١٦٩° طول غربی آره‌لرنده ممتد اولورلر.
جمله‌سنك مساحهٔ سطحیه‌سی ١٣٧ مربع کیلومتره
واهالیسی ١٧٠٠ کشیدر. جمله‌نك اك بیوکی (مالدن)
آطه‌سی اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ٨٩ مربع
کیلومتره‌در. اوندن صکره پوقه پوقه، ماناهیکی،
راقائنغه، تونغاروه وسائره‌در. اك مسکونی ایسه
ماناهیکی آطه‌سیدر. اراضیٔ مرجانیه‌دن متشکل
اولوب، نباتات وحیواناتلری پك آزدر. حیوانات
محلیه‌دن یالکز صیچانلری چوق اولوب، سائر
حیوانات و طیور بریه‌لری وحتی حشرات دخی
بسبتون مفقوددر. طیور مائیه ایله قاپلومباغه‌لری
چوقدر. هندستان جوزی آغاجلری یالکز اك
بیوکلرنده بولنوب، سائر اشجار ونباتات دخی یوق
کبیدر. اهالیسی مارکیزه جزایری وتاهیتی اهالیسیله

هجنس اولوب، اونلر کبی متناسب الاعضا وتندرست آدملر ایسه‌ده، دها اسمردر. واو قدر کوزل دکللردر. بونلر باشلجه بالیقله ومیدیه واستریدیه کبی شیلرله وبرده هندستان جوزی وپاندانو دینان میوه ایله بسلنیرلر. قیافتلری یالکز عورت یرلرینی اورتن بر طار پشتمالدن عبارتدر، که بونی وبالیق آغلرینی هندستان جوزی آغاجنک الیافندن یاپارلر. مسکنلری درت قازیق اوزرنده طاللردن یاپلمش ومذکور آغاجک یاپراقلریله اور. تلمش قلبه‌لردن عبارتدر. آنجق شمدی آوروپا اصولی اوزره بعض اولر یاپلمش؛ و اهالی طاؤق وطوموز بسلمکه آلیشمشلردر. قاریلری حصیر اوررلر، وارککلری قایق یاپارلر وبالیقجیلقله اوغرا. شیرلر. بو آطه‌لر انکلتره‌یه تابع اولوب، اهالیسی میسیونرلر واسطه‌سیله پروتستان اولمشلردر.

مانتووه { (Mantoue, Mantova) ایتا. لیانک لومباردیه خطه‌سنده و میلانک ۱۳۰ کیلومتره شرق جنوبیسنده و (مینچو) نهرندن متشکل صنعی بر کولک کنارنده ایالت مرکزی بر شهر اولوب، ۲۸ ۰۵۰ اهالیسی وجسیم استحکاماتی واردر. وقتیله چوق دها بیوک اولوب، هواسنک آغرلغندن طولایی تدنی ایتمش ایسه‌ده، ینه بیوک وایپک منسوجات فابریقه‌لری، دباغخانه‌لری، باصمه‌خانه‌لری، کهرجله خانه‌سی، ۸۰ ۰۰۰ جلدی حاوی کتبخانه‌سی، کیمیا وحکمت طبیعیه عملخانه‌لری آثار عتیقه موزه‌سی، معادن نمونه‌خانه‌سی، نباتات باغچه‌سی، متعدد ومصنع کلیسالریله کوزل بر حاو. ره‌سی وکنیش ودوز سوقاقلری واردر. پک اسکی بر شهردر.

— مانتووه ایالتی لومباردیه‌نک جنوب شرقی کوشه‌سندن عبارت اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۲۳۵۹ مربع کیلومتره و اهالیسی ۳۰۳ ۷۳۵ کشیدر. (بو) ایرماغی اورته‌سندن کچوب، صولدن (مینچو) وصاغدن (سکیا) نهرلرینی آلیر. دیکر انهاریله صنعی حدودلری والحاصل صولری پک چوق اولوب، اراضیسنک قسم اعظمی پرنج تارله. سیله چایر واورماندن عبارتدر. ایالت ۱۱ قضایه منقسم و ۶۸ ناحیه‌یی حاویدر.

مانجوریه { یاخود مانجو مملکتی (Mandchou-rie) آسیانک شمال شرق جهتنده بیوک مملکت اولوب، یقین وقته کلنجه‌یه قدر شمالاً اوخوجق دکیزینه و (ساخالین) جزیره‌سنی آیران تاتارستان بوغازینه قدر ممتد اولدیغی حالده، شرقاً جاپون دکیزیله محدود ایکن، اخیراً شمال وشرق شمالی جهتلری روسیه طرفندن ضبط اولنه‌رق، سیبریه‌یه الحاقله، برقسمی (آمور) اسمیله بر ایالت حالنه افراغ، وبر قسمی «سواحل» ایالتنه ضم اولنمغله، او جهتلردن مانجوریه‌نک ساحلی قالمیوب، شمالاً (آمور) ایرماغی وشرقاً بوکا تابع (اوسوری) نهری مانجوریه‌نک حدودینی تشکیل ایدیور. وبو وجهله شمدیکی جغرافیای سیاسی اصطلاحنده مانجوریه اسمی بو مملکتک یالکز چینه تابع اولان قسم اعظمنه ویریلوب، بو اعتبارله مانجوریه جنوباً بچیلی کورفزیله، شرق جنوبی طر. فندن قوره ایله، شرقاً وشمالاً وشمال غربی طر. فندن روسیه‌یه تابع سیبریه ایله غرباً دخی مغو. لستانله و نفس چین ایله محدوددر. ۳۸°۴۰′ ایله ۵۳°۲۰′ عرض شمالی و ۱۱۵°۴۰′ ایله ۱۳۲° ۴۵′ طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۹۴۲ ۰۰۰ مربع کیلومتره و اهالیسی ۷ ۵۰۰ ۰۰۰ کشیدر. بری جنوب غربیدن شمال شرقی‌یه ودیکری بوکا عموداً شرق جنوبیدن غرب شمالی‌یه ممتد ایکی پارچه‌دن مرکب اولوب، آره‌لرنده آمور ایرماغنه تابع (سونغاری) نهر عظیمی آقار. شمال غربی قسمی (هه‌لونغ کانغ) اسمیله بر، و جنوب شرقی قسمی کیرین و لائوتونغ اسملریله ایکی ایالت تشکیل ایدیور. مجموعی برچبوق لوله‌سی شکلنی ابراز ایدیور. مرکز عمومیسی اورته‌ده‌کی ایالتک مرکزی اولان (کیرین) شهریدر.

اراضیسی طاغلق اولوب، غرب شمالی قسمنده بیوک (هینغان) اسمیله اوزون بر سلسلهٔ جبال چین ومغولستاندن کله‌رک شماله طوغری امتدادله مانجوریه‌نک بتون او جهتنی شق ایده‌رک، آمور مجراسی قربنه قدر واصل اولور. اورادن شرق جنوبی‌یه طوغری بر طاقم قوللر اوزاده‌رق، کوچک هینغان اسمیله بر دیکر سلسله‌یه اولاشیر، که

بو سلسله دخی شمال غربیدن جنوب شرقی‌یه طو-
غری اوزانه‌رق، سونغاری نهرینه یول ویرمك
اوزره، بر بوغاز بعد التشکیل، ینه او استقامتده
دوامله، قوره حدودنده بولنان (شان آلین)
سلسله‌سنه اولاشیر، که بونك سرمدی قارلرله
مستور اولان اك یوکسك ذروه‌لری ٣٦٠٠ متره
ارتفاعنه قدر چیقار. بو وجهله بربرلرینه کسب
ارتباط ایدن و او واسع ممالکی قول وانکلریله
طولدیران بو اوچ سلسله‌دن بشقه مانجوریه‌نك بر
چوق منفرد طاغلری دخی واردر. مانجوریه‌نك
قسم اعظمی آمور ایرماغی واسطه‌سیله اوخوچق
دکیزی مائله‌سنده بولنوب ، یالکز اك جنوبده
بولنان لائوتونغ ایالتی پچیلی کورفزی مائله‌سنده
بولنیور. مذکور آمور ایرماغی مملکتك غرب
شمالی وشمال حدودینی طولاشیر. بیوك هینغان
سلسلهٔ جبالنك غربی اتکلرندن اینن (خالخه کول)
ودیکر بر قاج نهر طوغریدن آمور ایرماغنه دو-
کیلوب، مملکتك دیکر میاه جاریه‌سنك اکثری
(سونغاری) نهرینه طوپلانیر. بو نهر مذکور
(شان آلین) سلسلهٔ جبالندن نبعانله، غرب شمالی‌یه
طوغری آقه‌رق ، مغولستان حدودینه واصل
اولنجه، مانجوریه‌نك یوقاری جهتنك یعنی (هه‌لونغ
کانغ) ایالتنك اکثر انهارینك و مذکور بیوك
هینغان سلسله‌سنك شرق اتکلرندن اینن صولرك
اجتماعندن تشکل ایله جنوبه طوغری آقه‌رق
مغولستانك بر کوشه‌سنی شق ایدن و بر چوق
تابعلری اولان (نونی) نهرینی صولدن اخذ ایله
شرق شمالی‌یه طوغری دونر ، دها آشاغیده ینه
صولدن (هولان) وصاغدن مولان هو ، خونغ
هو ودیکر بر قاج نهر اخذ ایله (آمور)ایرماغنه
دوکیلور . (اوسوری) نهری دخی حدود شر-
قیه‌سنی تشکیل ایدیور . (لائوتونغ) ایالتنك
حدودینی آیران بر صره طاغلر آمور حوضه‌سنی
دخی پچیلی مائله‌سندن آیروب ، بو ایالتك همان
بتون میاه جاریه‌سی چین ومغولستاندن کلن(لائوهو)
ایرماغنه دوکیله‌رك، مذکور کورفزه منصب اولور.
منتهای غربنده ومغولستان حدودنده (بویرنور)
و (دالای نور) اسملریله ایکی کول بولنوب ،
(خالخه کول) نهری بو کوللرك ایکیسنی ده شق
ایله، ایکنجیسنده مغولستاندن کلن (کرولن)
نهرینی دخی آلیر، وآیاغی (آمور) ایرماغنه دو-
کیلور. حدود شرقیه‌سنده دخی (خانقه) اسمیله
بر بیوك کول بولنوب ، مملکتك داخلنده‌ده بر
چوق کوچك کوللر واردر .

مانجوریه اسپانیه وفرانسه ایله قلمنك عرضلرنده
اولوب، هر نه‌قدر شمال وشرق جهتلرندن سیبریه‌نك
و اوخوچق دکیزیله آمور وادیسنك قطب شمالینك
برودتی تأثیراتنه آچیق یرلریله محاط ایسه‌ده ،
داخل مملکتده مختلف استقامتلرده ممتد اولان
طاغلر بو برودتك هر طرفه نفوذ و تأثیرینه مانع
اولدیغندن، مانجوریه‌نك هواسی معتدل عد اولنه
بیلیر . مع هذا کانونلرده میزان الحراره تحت الصفر
٢٤ درکه‌یه‌قدر اینر ، وآغستوسده ٣٢ درجه‌یه
قدر چیقار . کیجه ایله کوندوز آره‌سنده‌کی فرق
دخی چوقجه‌در. یایله‌لری مغولستانك کیلر قدر یوکسك
اولمیوب، میاه جاریه‌سی دخی چوق و طوپراغی
عمومیت اوزره منبتدر . اراضیسی پك مختلف-
المنظره اولوب، پك صیق اورمانلری، واسع چایر-
لری، قوری چوللری واردر. آمور و سونغاری
وادیلرنده‌اوتلری ٣ متره‌یه‌قدر یوکسله‌رك آغاجلرك
داللرینه قاریشان وآنجق بالطه ایله یول آچیله‌بیلن
واسع چایرلر ممتد اولور. اکثر طاغلری ذروه-
لرینه‌قدر یشیل اولوب، آره‌لری اورمانلرله مستور
ومیشه، قره آغاج ، سکود آغاجلری و سائر
اشجار پك اوزون اولور . بعض طاغلرینك تپه‌سندن
باقلدقده مملکت زمردین بر بحر متموج صورتنده
کورینور . سونغاری نهریله تابعلری وادیلرندن
بعضلری کثرت نباتاتده آسیا جزایرینه مشابهدر .
نباتاتجه مملکت سیبریه ایله چین آره‌سنده اولوب ،
هر ایکی طرفه بکزر. طوپراغی پك منبت اولوب،
ایشلنن یرلرنده برنجی درجه‌ده سبزه‌لرك انواعی و
ایکنجی درجه‌ده داری کلیتله حاصل اولور. دارینك
بر قاج نوعی اولوب، انسان و حیوانلرك باشلیجه
مدار معیشتی بو محصولدر . بر نوعنك اونندن
پك مقبول چورکلر یاپارلر ، و صمانیله قوله‌لرینی
اورترلر. بر نوعندن دخی برجنس راقی چیقاریرلر.
مصر دخی باشلیجه محصولاتندن اولوب ، بوندن

دخی بر نوع راقی چیقاریرلر. بغدایی آز اولوب،
ایلك بهارده اکیلیر. بتاته دخی آز اولور. کتن،
کنویر، سیسام وآرپه دخی آز مقدارده حاصل
اولور. چیویت وخشخاش ذرعی بو صوك سنه‌لرده
ادخال اولنوب، کیتدکجه تعمم ایتمکده‌در. توتون
دخی محصولاتنك الك برنجیلرندن اولوب، مانچولر
بو نباتی یتیشدیرمك علمی پك ایی بیلدکلرندن،
چینك الك ایی توتونی بو ممالکتده حاصل اولور،
وبورادن چینك هر طرفنه نقل اولنور. حیواناتجه
دخی سیبریا ایله چین آره‌سنده اولوب، اکثر طر-
فلری ایشلنمه‌مش وییانی برحالده‌بولندیغندن، حیوا-
نات وحشیه‌سی چوقدر. اورمانلرده قپلان وپارسك
انواعی بولنوب، مانچوریه چارشیلرنده صاتیلان
پوستلرینك کثرتنه باقیلیرسه، بو حیوان پك
کثرتلیدر، وبعضلری پك بیوکدر. سیاه آیی، طو-
موز، قورت، تیلکی، بیانی کدی، بیانی کوپك،
صاکسار، کییك، قرهجه، سمور، غرب طرفنده‌کی
چوللرده سوریلرله غزال، آلمه طاوشانی وساٸره
بولنور. مانچوریه الك برنجی آو ممالکندندر.
حیوانات اهلیه قیصه بویلی بر جنس بیکیرله، استر،
مرکب، صیغیر، قیون، طوموز، کوپك وساٸره‌دن
عبارتدر. قیونلر سونغاری وادیسنك اوته‌سنده
بولنمیورسه‌ده، طوموزلر الك شمالی جهتلرینه قدر
منتشردر. طیوری پك متنوع وپك چوق اولدیغی
کبی، انهارنده بالیقلری دخی پك کلیتلیدر. بوجکلری
ده چوقدر.

اهالیٔ اصلیه‌سی اولان مانچولر اقوام تورا-
نیه‌دن اولوب، مغوللر وترکلرله مناسبت جنسیه‌لری
واردر، ولسانلری اولدقجه مکمل بر ادبیاته نائل
اولوب، ترکجه ومغولجه‌یه مشابهدر. مانچولر اساساً
اقوام بدویه‌دن اولوب، وقتیله عشایر حالنده
یاشار، وخیمه وسوریلرله کزرلردی. بوندن ۲۵۰
سنه اول مانچولر جنوبه طوغری هجومله، چینی
ضبط ایتمشلرسه‌ده، کندیلری چینلیلرك درجهٔ
مدنیتندن پك دون بولندقلرندن، بو غلبه‌دن
قزانه‌جقلرینه غائب ایتمشلردر. کرك ایمپراطور
خاندانی وکرك حاکمیت صفتیله چینه داخل اولانلر
پك آز مدت ظرفنده جنسیت ولسانلرینی غائب
ایدوب، چینلیلره قاریشدقلری کبی، اشتراك حکومت
مناسبتیله، مانچوریه‌یه دخی اوقدر چینلی کیروب
یرلشمش، که مانچولر بونلره تابع اوله‌رق، تدریجاً
بونلرك لسان واخلاق ومذهبنی قبول ایتمشلردر.
بونلرك چوجقلری‌ده چینلی مکتبلرینه دوام ایتمکله،
اکر چین دولتی، خاندان حکمدارینك لسان
اصلیسی اولمق مناسبتیله، مانچو لسانك تحصیلی
مجبوریت تحتنده بولندیرمیه ایدی، بو لسان
بسبتون متروك و مهمل اولوب، اونودلمش اوله-
جقدی. شمدیکی حالده یالکز شمال جهتلرنده طا-
غلرده عشایر حالنده یاشایان مانچولر کندی لسانلرینی
سویلمکده‌درلر. ینه شمال وشمال غربی طرفلرنده
تونغوز اقوامندن دخی برچوق عشایر وغرب طرفنده
بیوك هینغان سلسله‌سنك غربی اتکلرنده مغول
عشایری بولنوب، ساٸر طرفلرده وشهر وقصبه
وقریه‌لرده چینلیلره چینلیلشمش مانچولر بولنیور.
لسانك جنسیتدن زیاده اهمیتی اولوب، اهالینك
مقدار عمومیسنك بر ثلثنی تشکیل ایدن مسلمانلر،
جنسیتجه خالص چینلی اولدقلری حالده، آیری
اوله‌رق کندیلرینه مخصوص قرا و قصبات ویا
محلاتده ساکن بولنورلر. بونلر حکومتجه بعض
امتیاز و استثنالره نائل اولوب، ازآن جمله ولیمه
و جنازه مصرفلری ایمپراطور طرفندن تسویه
اولنور. ساٸر اهالینك قسم اعظمی بودا دیننك
چینده مرعی مذهبنه و عشایر حالنده یاشایانلر
ایسه، لاما مذهبنه وتونغوزلرك بعضلری سیبریه-
ده‌کی (سامانیسم) دیننه تابعدرلر. مانچو لسانی
مغولجه کبی یوقاریدن آشاغی‌یه و صاغدن صوله
یازیلیر سریانیجه‌دن مأخوذ بر خط مخصوصله تحریر
اولنور.

مانچوریه مستثنی بر صورتده اداره اولنوب،
ایمپراطورك ملك خاصی عد اولنور. لاؤتونغ،
کیرین و(هه‌لونغ کانغ) اسملریله اوچ ایالته منقسم
اولوب، بو اوچ ایالتك برنجیسی اخیراً چین ایالاتنه
الحاق اولنه‌رق، رسماً مانچوریه‌دن معدود اولمغله
برابر، اداره‌جه چینك ساٸر ایالاتندن همان فرق
یوقدر. دیکر ایکی ایالتك اداره‌سی ایسه صرف
عسکری وتیمار و زعامت اصولنده‌در. صنایع
و تجارتی پك کری اولوب، عادی ومحلی اوفق

نفك صنعتلردن بشقه آغجی زیتون یاغی وراقی اخراجی صنایعندن عد اولنه بیلیر. راقی‌یی ارکك و قادینلری کثرتله استعمال ایدرلر. تجارتی تسهیل ایده‌جك وسائط نقلیه‌سی دخی مفقود اولوب، یکیندن بر یول مانجوریه‌یه دخول ایله لاؤتونغ ایالتنك مرکزی اولان (موقدم) دن بالمرور، (کیرین) ه واصل اولور. واورادن برقولی ساحل شرقی‌یه وبر قولی‌ده اوچنجی ایالتك مرکزی اولان (جیجیقار) شهرینه طوغری اوزانیر. بو شهرده ینه ایکی‌یه آیریلوب، بری سیبریه‌نك یوللرینه اولاشمق اوزره شماله، ودیکری مغولستان حدودینه منتهی اولمق اوزره غربه طوغری اوزانیر. بونلر کاروان یوللری اولوب، دیکر یوللری پك عادی وطبیعی بر حالده‌در. (سونغاری) نهریله بوکا تابع (نونی) نهرنده قایقلر ایشلیوب، کوچك واپورلر دخی ایشلیه‌بیلیرسه‌ده، ایشلدن یوقدر. آلتون، دمیر وکومور معدنلری چوق ایسه‌ده، هیچ بری اخراج اولنمیوب، مقدما آلتون ریزه‌لرینك جمع واخراجنده اونوز بیك قدر عمله استخدام اولنمقده ایکن، شمدی بو دخی متروکدر. ایالت مرکزلرندن بشقه اون اون بش بیکدن زیاده اهالیسی اولان معمو. ره‌لری آزدر.

مانجوریه اسکیدن مجهول بر یر اولوب، آوجیلق وکورجیلکله کچینیر بدوی اقوامله مسکون بولندیغی، وبونلرك چین دولتنه اوق وسنان ویا کورکدن عبارت ویرکی ویردکلری چینلیلرك اسکی تاریخلرنده مذکوردر. اونجی قرن میلادیده مانجولردن (چنتان) اسمنده بر قبیله جنوبه طو. غری هجوم‌له، چینی ضبط ایده‌رك، (لاؤ) یعنی «دمیر» دولتنی تأسیس ایتمشلردی. ایکیوز سنه صکره (نوشین) یاخود (نیوچی) اسمنده دیکر بر مانجو قبیله‌سی چینی بونلردن ضبطله، (کین) یعنی «آلتون» دولتنی تأسیس ایتمشدی. بو دولت دخی یوز سنه قدر دوامدن صکره جنکیز خانله خروج ایدن مغوللر طرفندن ضبط اولنمشدی. اون دردنجی قرن میلادیده چینه بر اوچنجی مانجو هجوم واستیلاسی وقوع بولوب، الیوم چینده حکم سورن مانجو ایمپراطورلغی تأسس ایتمشدر. او وقتدن بری مانجوریه چینله متحد اولوب، چینك نفوذی آلتنه کیرمشدر. ۱۸۵۸ تاریخ میلادیسنده چین ایله روسیه آره‌سنده عقد اولنان (آیغون) معاهده‌سی (آمور) و (اوسوری) نهرلرینك ارته‌سنده بولنان مانجوریه‌نك شمال وشرق جهتلرینی یعنی همان یاریسنی روسیه‌یه ترك ایتمشدر.

مانچستر (Manchester) انکلتره‌نك لانقاستر قونتلغنده ولانقاستره‌ك ۷۲ کیلومتره جنوب شرقیسنده اوله‌رق (مرسی) ایرماغنه تابع (ایرول) نهری اوزرنده واقع بر شهر اولوب، ٥٠٥ ٣٦٨ اهالیسی اولمغله، کثرت نفوسجه لوندره، غلاسقوو ولیورپولدن صکره انکلتره‌نك دردنجی شهریدر. مؤسس بولندیغی محل ٤٦٧٦ یکی دونم وسعتنده‌در. شهر نفس مانچستر ایله (سالفورد) دن مرکبدر. سوقاقلری دوز ایسه‌ده، خانه‌لرینك اصول معماریسی پك عادی وابنیه‌سی غیر منتظم اولدیغندن، منظرهٔ عمومیه‌سی حزن انکیزدر. بلدیه دائره‌سی انکلتره‌نك اك بیوك ابنیه‌سندن اولوب، ۲۵۰ دن زیاده اوطه‌یی حاویدر. کتبخانهٔ عمومی اتخاذ اولنان اسکی بلدیه دائره‌سیله (سالفوردك) دائرهٔ بلدیه‌سی بر بیوك کلیسا ودیکر معابد متعدده، خسته‌خانه، بورسه وسائره اك بیوك ابنیه‌سندندر. (آتنئوم) اسمنده واسع کتبخانه وقرائتخانه وسائره‌یی حاوی علمی بر قلوبی، (روآیال انستیتو) اسمیله مشهور رسملری و رسم وسائره سرکی محللرینی وعمومی درسلر درسخانه‌لرینی حاوی بر بیوك دائره‌سی واردر. کتبخانه‌لری پك چوق اولوب، ایچلرندن کتبخانهٔ عمومینك ۱۳۷٤۰۰، (چتام) کتبخانه‌سنك ٤۰۰۰۰ ودیکر بر کتبخانه‌نك ۷۰۰۰۰ جلد کتابی واردر. جمعیات علمیه‌سی چوق اولوب، بونلردن «جمعیت علمیه وفلسفیه» عنوانیله ۱۷۸۱ تاریخنده تأسس ایدنی او وقتدن بری چوق ایشلر کورمکده‌در. دار الفنونی، طبیه مکتبی، ۲۵۰ شاکردی مجاناً ودیکرلرینی جزئی بر اجرتله قبول ایدر مکمل بر مکتبی و دیکر مکاتب متعدده‌سی واردر. مؤسسات خیریه‌سی ده چوق اولوب، دیلسز وصاغرلرله کورلره مخصوص دار العجزه‌لری

وبونلرك تنجلرینه مخصوص مكتبلری، خسته‌خانه‌لری وسائر خیراتی چوقدر. تیاترولری‌ده چوق اولوب، هله بری پك بیوكدر . عمومی باغچه‌لری‌ده چوق اولوب، بونلردن برینك اورته‌سنده برتاریخ طبیعی نمونه‌خانه‌سی و رسم موزه‌سی بولنیور . صنایعی دخی پك ایلری اولوب، برنجی درجه‌ده پاموقدن منسوجاتك اعمالیدر. مانچستر اسكیدن بری پاموق منسوجاتك مركز عمومیسی اولوب، بو صوك زمانلرده آمریقا وهندستان رقابت ایتمكه باشلامشلرسه‌ده، ینه مانچسترده بو منسوجاته مخصوص یوزلرجه بیوك فابریقه‌لر واردر. ایپك وبوك قماشلر، مختلف ماكینه‌لر، انواع آلات وادوات، اجزاء كیمیویه وسائر معمولاتی‌ده چوقدر. لانقاستر كومور معدنلرینك قربیتی صنایعنك ترقیسنی تسهیل ایتمكده‌در. تجارتی پك ایشلك اولوب، دمیر یول خطلری مكمل اولدیغی كبی، نهرلره اختلاط ایدر متعدد جدوللری دخی واردر . سنه‌ده سكز اون ملیار فرانق قیمتنده تجارت اجرا ایدر.

مانچستر { (Manchester) آمریقای شمالیده ممالك مجتمعه‌نك (نیوهامپشیر) جمهوریتنده و (قونقورد)ك ۲۲ كیلومتره جنوب شرقیسنده اوله‌رق (مریماق) نهرینك ساحل یسارنده برشهر اولوب، ۳۲ ٦۳۰ اهالیسی، ایپك و بوك منسوجاتله واغون، انواع ماكینه‌لر، لوقوموتیف، چلنكیرلكه متعلق شیلر وسائره فابریقه‌لری وایشلك تجارتی واردر. فابریقه‌لرینك چوغنده ماكینه‌لر نهرك صویله چوریلیر.

— بو اسمله ممالك مذكوره‌ده دیگر برقاچ كوچك قصبه دخی واردر.

مانچونی { (Manzoni) ایتالیانك اك مشهور شاعرلرندن اولوب، ۱۷۸٤ده میلانده طوغمش؛ وابتدا میلانده بعده پارسده تحصیل ایدوب، وولنی ایله ودیگر فرانسه شعراسیله عقد مناسبات ایتمشیدی . متدین برآدم اولوب، حضرت‌عیسی (عم)ك احوالنی مبین برمنظومه یازمش؛ وایتالیاده رومانتیسم اصولنی التزام ایدوب، بو اصولده برقاچ حكایه كتابی وبرچوق اشعاری واردر. اك مشهور اثری « نامزدلر » عنوانلی حكایه كتابیدر، كه بونده ایتالیانك او وقتكی اخلاق

عمومیه‌سنی تصویر ایدیور. عائله‌جه مصاب اولوب اواخر عمرنده كوشهٔ انزوایه چكلمش؛ ومع هذا ۱۸٦۰ ده ایتالیا آقادمیاسی اعضالغنه انتخاب اولنمش ایدی. ۱۸۷۳ ده وفات ایتمشدر.

مانچینوس { (Mancinus) روما سردارلرندن اولوب ، قبل المیلاد ۱۳۷ تاریخنده قونسلوس اولمش ؛ و ۳۰۰۰۰ كشی ایله اسپانیه‌یه (نومانتین)لره قارشی كوندریلهرك ، ٤۰۰۰ كشی قارشیسنده مغلوب اولمش ؛ و روما حقنده مضر برمعاهده‌یه وضع امضا ایتمكله حیاتنی قورتاره‌بیلمشیدی. سناتو بونك معاهده‌سنی تصدیق ایتمیوب، كندیسنی دشمننه تسلیم ایتمش ایسه‌ده، بونلر سماحت ایدوب ، كندیسنی صاغ و سالم اعاده ایتمشلردی.

ماندالای { (Mandalay, یاخود مانداله (Mandaleh) هند چینینك غرب شمالی جهتنده برشهر اولوب ، مقدما (آوه) ونام دیگرله مستقل برمانیه‌نك پایتختی ایكن ، شمدی انكلتره‌یه تابع یوقاری برمانیه ایالتنك مركزیدر. رانغونك ۵۸۲ كیلومتره شمالنده وكلكته‌نك ۸۲۰ كیلومتره شرق جنوبیسنده اوله‌رق ، (ایراوادی) ایرماغنك صول كنارنده ٤ كیلومتره‌لك مسافه‌ده وواسع براووه‌ده واقع اولوب، ۶۵۰۰۰ ودیگر بر تخمینه كوره ۱۰۰۰۰۰ اهالیسی واردر. شهر چین اصولنده اولوب ، وسطنده دوائر رسمیه‌یه و كبرایه مخصوص مستطیل الشكل برایچ قلعه‌سی وبونك اطرافنده تجارته و عوامه مخصوص شهر محلاتی بولنیور. اسكی حكمدارلره مخصوص سرایلری، بتخانه‌لری وبرچوق غریب وصنع آثاری واردر. سوقاقلری كنیش و دوز اولوب، اك بیوك جاده‌لرینك ایكی طرفنده تمرهندی آغاجلری دیكلمشدر.

ماندانه { (Mandane) یونان قدیم مورخلرینه كوره مدیه حكمداری آستیاغك قیزی وجهانكیر كیروسك والده‌سیدر. كیروس كیخسرو و آستیاغ افراسیاب ایسه، ماندانه‌نك دخی ایرانیلرك (فرنكیس) تسمیه ایتدكلری قادین اولمسی اقتضا ایدر؛ لكن اسملر بیننده هیچ بر مشابهت یوقدر.

ماندو (Mandou) اسکی مصریلرك اك بیوك معبودلری اولان ٨ اله کاذبك بری اولوب، تناسل و ذریتك حامیسی عد ، وتکه بدنلی وقوش باشلی تصویر ایدرلردی. یونانیلر بونی کندیلرینك (پان) تعبیر ایتدکلری معبود مو- هومه قیاس ایدرلردی.

ماندوی (Mandvi) هندستانك ساحل غربیسنده (کچ) حکومت ممتازه‌سنده و بهوجك ٥٦ کیلومتره جنوب غر- بیسنده اوله‌رق (کچ) کورفزینك مدخلنده و همنامی برقیصه ایرماغك منصبنده برشهر و اسکله اولوب، ٣٦٠٠٠ اهالیسی، اسکی حکمدارلرینه مخصوص برسرایی، ایکی مصنع جامع شریفی وقدیم بر بتخانه‌سی واردر . اهالئ مسلمه‌سنك کیمیاکده فوق العاده مهارتلری اولوب ، تحت تصرفلرنده بو- لنان ٢٠٠ کمی ایله زنکباره آمد شد ایده‌رك ، کرکدان دریسی، فیل دیشی وسائر آفریقا محصولاتی تجارتی ایدرلر.

ماندینغ (Mandingues) آفریقای غر- بیده سنغال ایله نیجر منابعنده و قونغ جبالندن تمبکتویه‌قدر اولان یرلرده ساکن اقوام زنجیه‌دن بر بیوك قوم اولوب ، ٧٥° ایله ١٦° عرض شمالی و ٢° ایله ١٧° طول غربی آره‌لرنده منتشردرلر. بونلرك بولندقلری یرلر پك واسع اولمغله برابر، هنوز تمامیله معلوم اولمدیغندن، وکندیلری هر طرفده دیکر برقوملە قاریشمش او- لدقلرندن، سیمالری دخی مختلف اولوب، سیاحلر طرفندن پك متباین صورتلرده تعریف اولنمشلردر. اك طوغری تعریفه کوره ، کندیلری باقیر رنکنه چالار سیاه رنکده اولوب، صاچلری پك قیویرجق ایسه‌ده، برونلری اوقدر یاصی وطوداقلری اوقدر قالین دکلدر. وبدنلری ایری واولدقجه متناسبدر. مع هذا قادینلری پك چرکیندر. مالینکه، سونینکه و بامباره اسملریله باشلیجه اوچ شعبه‌یه منقسمدرلر. قسم اعظملری مسلم اولوب ، پك آز مقدارلری الیوم مشرك بولنیور . (ماندینغ) اسمی (مالینکه) دن غلط ولوب، بوده (مالی) ویا(ملی)آدملری دیمکدر . بش آلتی یوز سنه اول (مالی) و یا (ملی) حکومتی سودان غربیده خیلی قوتلی بر دولت اولوب، تمبکتویه دخی حاکم ایدی ؛ و بنی مرین وسائر مغرب دولتلریله مناسباتده‌بولنیوردی. ابن خلدون ، ادریسی وابن بطوطه بو دولت سو- دانیه‌دن بحث ایدیورلر. حکمدارلر (برامندانه) اسمنده بری دین اسلامی قبول ایدوب، تبعه‌سنه وسائر اقوام متجاوره‌یه دخی قبول ایتدیرمش ؛ و بوندن طولایی کرك کندیسی وکرك اخلافندن موسی وسلیمان خیلی محاربه ایتمشلر ایدی. مرکزلری اولان (مالی) قصبه‌سی نیجر مجراسی اوزرنده ایدی . نهایت اوتنجی قرن هجری اواسطنده (عمر اسکیا) اسمنده بری بونلره غلبه چالوب، بو دولته ختام ویرمش؛ ومرکزلرینی تخریب ایلمشدر. تمبکتو ایسه دها اول توارقلرك ضبطنه کچمشیدی . ماندینغلرك صنایعه اولدقجه استعدادلری اولوب ، اسکیدن بری آلتون معدنی اخراج ایتمکده ، و دمیری بیوك بر مهارتله ایشلمکده‌درلر .

مانرزا (Maneresa) اسپانیه‌نك بارسلونه ایالتنده وبارسلونه‌نك ٥٠ کیلو متره شمال غربیسنده بر قصبه اولوب ، ١٦٥٢٥ اهالیسی، بیوك برچوخه فابریقه‌سی ، باروتخانه‌سی ، ایچندن جریان ایدن (قاردونر) نهرینك صوییله چویریلیر بر خیلی ماکینه‌لری و اسکیدن قالمه بر جدولی واردر . جزویت طریقه‌نك موجدی اینیاس دو لویوله‌نك بر سنه یاشامش اولدیغی مغاره بوقصبه‌ده زیارتکاه اولوب، مناسترلرله محاطدر .

مانشه (Manche) فرانسه ایله انکلتره آره‌سنده‌کی دکیزك اسمی اولوب ، حقیقتده بحر محیط آطلاسینك بربیوك کورفزیدر، که شمال شرقی جهتندن (پادوقاله) بوغازندن شمال دکیزیله اختلاط ایدر . غرب یعنی بحر محیط آطلا- سی جهتندن مدخلی انکلتره‌نك منتهای غرب جنو- بیسنده‌کی (لاندس اند) برونیله فرانسه‌نك فینیستر ایالتی اوجنده بولنان (اوکسان) جزیره‌سی آره- سنده اولوب، ١٨٠ کیلومتره وسعتنده اولان بو مدخلدن پادوقاله بوغازینه‌دك بویی ٥٠٠ کیلومتره- در . ٤٨°٣٠′ ایله ٥١° عرض شمالی و ٣٠′٥° ایله ٨° طول غربی آره‌لرنده ممتد اولور. جنوبده‌کی فرانسه سواحلی ١١٢٠ وشمالده‌کی انکلتره سوا- حلی دخی ٧٥٠ کیلومتره اوزونلغنده‌در. فرانسه

سواحلنك وسطلرنده مانشه ايالتنى تشكيل ايدن (قوتنتين) اسميله بيوك بر شبه جزيره شماله طوغرى ممتد اولوب ، ايكى طرفنده ايكى بيوك كورفز تشكيل ايتمكله برابر ، مانشه دكيزينى خارجى و داخلى ايكى قسمه آييرور . بو شبه جزيره نك اوجنده كى (هاغ) برونيله قارشيسنده انكلتره سا. حلنده واقع (پورتلاند) برونى آره سنده دكيزك وسعتى ٩٠ كيلو متره اولوب ، بر ايكنجى مدخل حالنده در. هر ايكى ساحلده قويلر وليمانلر چوقدر: و هر ايكى ساحلدن بو دكيزه برچوق نهرلر دوكيلوب، اك بيوكلرى فرانسه نك (سينه) ايرماغيدر . مانشه نك عمقى آز اولوب، يالكز بر يرده ١٣٥ متره درينلكى واردر. سائر طرفلرده عمقى ١٠٠ متره يى تجاوز ايتميوب ، عمق وسطيسى ٨٦ واك آز درينلكى ٣٦ متره در. طوزينك كثرتجه بحر محيط آطلاسى ايله مساوى اولوب ، باليغى چوقدر. مكسيقه كورفزندن (غولف استريم) اسميله بحر محيط آطلاسى يى يارەرق كلن صيجاق آقندى انكلتره وايرلانده نك خارجندن طولاشوب، مانشه دكيزينه كيرمز. مانشه دكيزى داخلنده باشليجه اوچ جزيره بولنوب، اك بيوكلرى اولان (ويخت) آطه سى انكلتره ساحلى قربنده و(ژرسى) ايله (كرنسى) فرانسه ساحلى قربنده بولنيورسه ده، اوچيده انكلتره يه عائددر. فرانسه سواحلى قربنده بر طاقم كوچك آطه لر دخى بولنيور. هر ايكى دولت سوا. حلنده كى قارشيلقلى اسكله لر آره سنده كل يوم واپورلر وكيلر ايشليوب، بيوك بر تجارت اجرا اولنور. بو طرق بحريه نك اك قيصه سى پادوقاله بوغازنده فرانسه نك (قاله) اسكله سيله انكلتره نك (دووره) اسكله سى آره سنده كى يول اولوب، ايى هواده بو طريقى واپور بر ساعت ايله بر چاريكده قطع ايدر. انكليزلر مانشه دكيزينه (بريتيش قنال) يعنى «انكليز جدولى» نامنى ويريورلر.

مانشه { (La Manche, Mancha) اسپا. نيه نك وسطلرنده بر خطه اولوب، يكى قستيله ايله مورسيه آره سنده واقعدر. شمديكى تقسيماتده قسم اعظمى (چوداد رآل) ايالتنى تشكيل ايدوب، قسم باقيسى آلباسته (البسيطه)، قونشقه وتوله ده ايالتلرى بيننده منقسمدر. ٦٠٠ ايله ٨٠٠ متره ارتفاعلرى آره لرنده بولنور مرتفع بر يايله دن عبارت اولوب، شرقدن غربه بويى ٢٢٠ وشمالدن جنوبه اكى ١٢٠ كيلومتره در. اراضيسى مرتفع، قورو، چيلاق وقيزيل طوپراقدن عبارت اولوب، هواسى يازين پك صيجاقدر، وقيشين تحت الصفره ١٥ درجه يه قدر اينر. آز ياغمور ياغوب ، غو آديانه ايرماغندن بشقه انهارينك چوغى يازين قورور. اولانجه صولرى ده آجى وطوزليدر. مع هذا طو. پراغى منبت اولوب، نسبةً زياده جه ياغمور ياغديغى سنه خيلى ذخيره حاصل اولور. آنجق اراضيسى اغنياءنك النده اولوب، عوام اهالى پك فقيردر. اشجار غرسيله اورمانلر تشكيل وانهارك صولرينى سقى اراضيده قوللانمق اوزره سدلر وبندلر انشا اولنه جق اولسه، پك معمور بر ير اوله بيلير.

مانشه { (Dép. de la Manche) ايالتى فرانسه نك ايالات شماليه سندن اولوب، مانشه دكيزى ايچنه اوزانان (قوتانتن) شبه جزيره سندن واوكا قريب يرلردن يعنى نورمانديه خطه سنك قسم غربيسندن عبارت اولديغى حالده، جنوباً (ايله مع ويلنه) و(ماينه)، شرقاً (اورنه) و(قالوادو) ايالتلريله محدود بنه شرقاً وشمالاً وغرباً دخى مانشه دكيزيله محاط اوله رق، سنت مالو ايله سينه كورفزلرى آره سنده بولنيور. مساحهٔ سطحيه سى ٥٩٢٨ مربع كيلومتره و اهاليسى ٥١٣ ٨١٥ كشيدر. اراضيسى آز عارضه لى وهواسى رطيب اولوب، طوپراغى پك منبتدر، و پك ايى ايشلنيور. اوچ جهتده كى سواحله اينر بر قاچ نهرى اولوب، مياه جاريه سى چوقدر. محصولاتى حبوبات متنوعه ايله كتن، كنوير، سيدره دينلن بر نوع شراب اعماله يارار آلما وسائر ميوه و سبزه لرك انواعندن عبارتدر. اورمانلرى آز ايسه ده، مرعا. لرى چوق اولوب ، آت، صيغير، قويون وسائر حيوانات اهليه سى واردر. سواحلنده باليغى پك چوقدر. صنايعى خيلى ايلرى اولوب، چوخه، بز، دانتله، پاموق ايپليك، كاغد، كودرى، باقرجيلق و چلنكيرلكه متعلق مواد مختلفه ايله بيچاق وسائره اعمال اولنور. دميريوللرى واسكله لرى چوق اولوب، تجارتى پك ايشلكدر. مركزى (سنت لو) اولوب، ايالت ٦ قضايه منقسم و٤٨

ناحیه ایله ٦٤٣ دائره‌یی حاویدر. مرکزندن صکره
باشلیجه معموره‌لری ساحل شمالیسنده‌کی (شربورغ)
اسکله‌سیله ساحل غربیده ویا قربنده بولنان
قوتانسه، غرانویل وآورانشه‌دردر.

مانع { فرس شعراسندن اولوب، بخارالیدر. شو رباعی اونکدر:

وجود من اکر در بوتهٔ عشق مجاز افتد
باآیین حقیقت دربی سوز وکداز افتد
خیال کاکل و زلف تو عمر جاودان دارد
خوش آن عاشق‌که در اندیشهٔ دور ودراز افتد

مانغقاسار { وغلطی ماقاسار (Mangkas-sar, Makassar) آسیا
جزایرندن سلب جزیرهٔ کبیره‌سنک جنوبه طوغری
ممتد اولان شبه جزیره‌سنک ساحل غربیسنده
اوله‌رق ٥ ٤ '٧ °٥ عرض جنوبی ایله '٢١ '٤ °١١٧
طول شرقیده واقع بر قصبه اولوب، ٢٠٠٠٠
اهالیسی، صاغلام وواسع لیمانی، دمیردن بیوک بر
ریختمی، متعدد فنارلری، ایچری طوغری تجارت
یوللری، سربست لیمان اولمغی مناسبتیله ایشلک
تجارتی، کنیش سوقاقلری واطرافنده مفرح برلری
واردر. ایکی قسمدن عبارت اولوب، بری یرلیلره
ودیکری مملکتده حاکم اولان فلمنکلیلرله سائر
آوروپالیلره مخصوصدر. جزیره‌نک والیسی بو
قصبه‌ده اقامت ایدر. ملایی وعرب اهالی اسلامیه‌نک
کندیلرینه مخصوص آیریجه حاکملری واردر.
فلمنکلیلرک بر مکتبی وفلمنک لسانده بر غزته ایله
کتابلر نشر ایدر بر مطبعه‌لری اولدیغی کبی، السنهٔ
محلیه‌ده کتب نشر ایدر بر مطبعه دخی موجوددر.
— مانغقاسار بوغازی مذکور سلب ایله
بورنئو جزیره‌لری آره‌سنده جنوب غربیدن شمال
شرقی‌یه طوغری ممتد اولوب، بویی ٧٢٠ ووسطی
اکی ٢٥٠ واک طار محلنده وسعتی ١٤٠ کیلو-
متره‌در. دکیز دیبله‌جک درجه‌ده واسع اولان بو
بوغاز جاوه ایله سلب دکیزلری آره‌سنده بر طریق
اختلاطدر.

مانفرد { یاخود منفرو آ (Manfred, Main-froi) سیجلیتین قراللرندن اولوب،
ایمپراطور ایکنجی فردریقک ولد نا مشروعی اولدیغی
حالده، ١٢٣١ تاریخ میلادیسنده طوغمش؛ وابتدا
تارنته پرنسی عنوانی حائز اولوب، ١٢٥٤ ده، برادری
قوزادک وفاتی اوزرینه، بونک اوغلی (قونرادن)ک
صباوتی اثناسنده اجرای وصایته دعوت اولنمش؛
وبو وصایت حقنی طلب ایدن پاپا دردنجی (اینوسان)ه
وواقع اولان بر اختلاله قارشی ابتدا مغلوب اولمش
ایسه‌ده، ایرتسی سنه غالب کلوب، ١٢٥٨ ده
صبی مرقومک حقنی غصبله، کندی قراللغنی اعلان
ایتمشدی. پاپا دردنجی آدریان کندیسنی آفروس
ایدوب، علیهنه بر اهل صلیب حربی آچمش؛ وبونک
ملکنی فرانسه قرالی (سنت لوبی)نک برادری
آنژولی شارله ویرمشیدی. صاحب ترجمه بوکا
قارشی ایتدیکی محاربه‌ده ١٢٦٦ ده (بنوننه)
قربنده مقتول اولمشدر. پدرینک وبرادری قونرادک
قاتلی اولدیغی مظنوندر.

مانفردونیه { (Manfredonia) ایتالیانک قاپیتاناته ایالتنده وفوجه‌نک
٣٨ کیلومتره شمال شرقیسنده اوله‌رق همنامی
اولان قویک شمال غربی ساحلنده وبر دمیر یول
خطنک مبدأنده بر قصبه اولوب، ٩٣٢٥ اهالیسی
وذخیره اخراجاتی واردر. (سیپونتام) اسمیله قدیم
بر شهر اولوب، حرکت ارضدن خراب اولمش؛
وآنف الترجمه مانفرد طرفندن یکیدن اعمار
اولنوب، اسمنه نسبتله تسمیه اولنمشدر. ١٦٢٠
تاریخ میلادیسنده عثمانلی دونماسی طرفندن تخریب
اولنمشدی.

مانقو قاپاق { (Manco-Capac) آمریقانک کشفندن اول پروده حکو-
مت سورمش وخیلی مدنیته نائل بولنمش اولان
اینقه دولتنک مؤسسی اولوب، برلیلر کونشک
اوغلی ویا طورونی اولمسی اعتقادنده ایدیلر. قوزقو
کوبی اطرافنده بر طاقم اقوام وحشیه‌یی جمع وتربیه
ایده‌رک، شمسه عبادت ایتمکی اوکرتمش، وکنه-
یلرینی انسان قربان ایتمکدن منع، و(قوزقو)
شهرینی دخی تأسیس ایتمشیدی. دولتنه نائل
اولمسنک میلادک ١٠٢٥ تاریخلرنده وقوعی تخمین
اولوب تأسیس ایتدیکی دولت پروده ٥٠٠ سنه
دوام ایتمشدر.

بر ایکنجی مانقو قاپاق ١٥٣٣ تاریخ میلا-
دیسنده اسپانیول پیزاره طرفندن قتل اولنان
برادری (آتاهو آلپه)نک یرینه اینقه‌لر تختنه

چیقمش ایسەده، بو دخی متعاقباً اسپانیوللرك
الینه دوشوب، برمدت محبوس قالدقدن صکره،
آند سلسلهٔ جبالنه فرار یولنی بولوب، اوراده
تحت محافظه‌سنه آلدیغی بر اسپانیول ملتجیسی
طرفندن مقتولاً وفات ایتمشدر.

مانلیوس { (Manlius) اسکی رومانك بر
خاندانی اولوب، افرادندن برقاچ
کشی قبل المیلاد دردنجی واوچنجی قرنده قونسلو-
سلق وسردارلق کبی بیوك موقعلرده بولنمشلردر.

مانو { (Manou) هندولرك اساطیرنده
((براهما))نك اوغلی و نوع بشرك
پدری زعم اولنوب، الك اسکی قوانین وآداب
معاشرتی متضمن اولەرق سانسکری لساننده بولنان
اسکی بر منظومه‌نك بونك نظم کرده‌سی اولدیغنه
اینانیرلر. اساطیر پرده‌سی رفع ایدیلنجه هندك الك
اسکی شعرا وحکماسندن بولنمش اولەجغی آکلا-
شیلیور.

مانوئل { (Manuel) قسطنطینیه روم
ایمپراطورلرندن ایکی کشینك
اسمیدر:

برنجیسی قومننوس خاندانه منسوب اولوب،
یانی قومننوسك اوغلیدر. ۱۱۴۳ تاریخنده پدرینك
وفاتی اوزرینه، بیوك برادری ایساقك حقنی
غصبله، تخته قعود ایتمشدی. ۱۱۴۷ ده آلمانیه
ایمپراطوری قونراد ایله فرانسه قرالی کنج لویی
قوماندەلرنده بولنان اهل صلیبه قارشی مسلمانلرله
اتفاق ایدەرك، بونلرك مغلوبیتنی منتج اولمش؛ و
بونك اوزرینه اهل صلیبك متفقی اولان سیچیلیه
قرالی روجر یونانه دخول ایله، تبه وقورنته‌یی
غارت ایتمشدی. صربلیلر ومجارلرله دخی محاربه
ایتمش؛ و قونیه سلجوقیلرندن عزالدین ایله آنا
طولیده ایتدیکی محاربەده مغلوب اولمش ایدی.
جسور وحرب آزما برحکمدار ایدیسه‌ده، اخلاقسز-
لق وارتکابله شهرتی وار ایدی.

— ایکنجیسی پالئولوغ خاندانه منسوب او-
لوب، ۱۳۹۱ ده رهن صفتیله ییلدیرم سلطان بایزید
خان حضرتلرینك یاننده بولندیغی حالده، فرار ایله
پدری یانی پالئولوغه خلف اولمشیدی. پادشاه مشارالیه
بونك زماننده یدی سنه قسطنطینیه‌یی محاصره
آلتنده طوتوب، تیمور فتنه‌سی اوزرینه محاصره‌یی رفع
ایتمشلردی. بعده سلطان مراد خان ثانی حضرتلری
طرفندن دخی محاصره اولنەرق، ینه دیکر بر
غائله‌نك ظهوری محاصره‌نك رفعنه سبب اولمشدی.
مانوئل غرب دول نصرانیه‌سندن عثمانلیلره قارشی
استمداد ایتمسیله فرانسز ومجار وسائره‌دن مرکب بر
اهل صلیب فرقه‌سی امدادینه کلمش ایسه‌ده سلطان
بایزید مشارالیه بونلری طونه ساحلنده نیکبولیده
کلیاً مغلوب وپریشان ایتمشدی. ۱۴۲۵ ده ۷۷
یاشنده وفات ایتمشدر.

مانه { (Mânes) اسکی رومالیلرله اتروسقلر
اساطیرنده ارواح امواتدن عبارت
زعم ایتدکلری برجنس جنلره ویریلن اسم اولوب،
مقبره‌لر وشباط آیی بونلره مخصوص عد اولنور؛
وکندیلرینه سیاه قربانلر ذبح ایدیلیردی.

مانهایم { (Mannheim) باده بیوك دوقه-
لغنده و قارلسروهه‌نك ۵۵ کیلو
متره شمالنده اولەرق، (نقار) ایله (رن) ك
ملتقاسنده واسع براووه‌ده ایالت مرکزی بر شهر
اولوب، ۹۰۶۷۷ اهالیسی، دمیر دوکمخانه‌لری،
ماکینه، توتون، جیغاره، شکر، اسپرتو، بیره،
اجزاء کیمیویه، نشاسته، یوك منسوجات، خالی،
مجوهرات، آینه وسائره فابریقه‌لری، دباغخانه‌لری،
کرك متعدد اولان دمیر یول خطلریله وکرك رن
ایرماغی ونقار نهری طریقلریله پك ایشلك تجارتی
وبیوك حیوانات بازارلری واردر. سوقاقلری
سطرنج واری پك منتظم اولوب، آنجق طرز واحده
بولنملری انشراح بخش دکلدر. عمومی باغچه‌لری و
بیوك میدانلری اولوب، بونلرك برنده شاعر شهیر
(شیلر)ك هیکلی بولنیور.

مانی { مذهب موجدلرندن اولوب، (مانیٔ
نقاش) دیمکله شهرت بولمشدر.
میلادك ۲۴۰ تاریخلرنده دنیایه کلوب، کرچه
ایکن کوله صفتیله بر طول قادین طرفندن اشترا
وبعده اعتاق وتعلیم وتربیه اولنمشدی. هر نصلسه
خرستیانلرله مناسباتده بولنوب، نصرانیته و انجیله
کسب وقوف ایتمش؛ وانجیلده (پاراقلیت) اسمیله
کله‌جکی خبر ویریلن نبی کندیسی اولدیغنی ادعا ایده-
رك، بر مذهب جدید ایجادینه قالقیشمشیدی.

میدانه قویدیغی مذهب اساساً خرستیانلق ایله زردشت
دیننك مزجندن عبارت اولوب، ثنائیته یعنی، بری
خیر وحسناته مصدر اوله‌رق نور وضیا وروحدن،
ودیکری شر و سیئاته منبع اوله‌رق ظلمت و جسما
نیتدن عبارت اولمق اوزره، ایکی الهك وجودینه
قائل ایدی. یالکز حضرت عیسایه برنجی و دیکر
انبیایه ایکنجی اله موهومی طرفندن مرسل نظریله
باقوب، انجیلك نور و روحانیتدن و توراتك ظلمت
وجسمانیتدن ترشح ایتدیکنی ادعا ایدردی. کندیسی
طبابتده دخی ماهر اولوب ، ساسانیاندن برنجی
شاپورك طبیبی اولمغله ، بو مذهب باطلنی حکمدار
مشار الیه قبول ایتدیروب، اونك یاردیمیله هند و
چین حدودینه‌قدر نشر ایتمشدی. رساملقده فوق‌
العاده مهارتی اولدیغی مروی اولوب، حتی (ارتنك)
یاخود (ارژنك) اسمیله معروف اولان وسمادن
نزولنی ادعا ایتدیکی کتاب دخی معجزه یرینه قبول
ایتدیردیکی فوق‌العاده رسملرله مزین ایمش. نهایت
شاپورك خسته‌لنان قیزینی ایی ایده‌مه‌مکله، غضبنه
اوغرایوب، ایرانی ترکه مجبور اولمش؛ وروما دولتی
طوپراغنه کچوب، جزیره‌ده (کسکر) پسقپوسی
(آرخلاوس) ایله ایتدیکی مباحثه‌ده مغلوب اولمش؛
وبو طرفده مذهبنك رواجی امیدینی غائب ایتمکله،
هرمزك زمانـنده ایرانه عودت ایتمش ؛ وبونك
خلفی بهرام دین زردشتده متعصب اولمغله ، ٢٧٤
تاریخ میلادیسنده مانینك حیاً دریسنی یوزدیره‌رك
اتلاف ومذهبنی اورته‌دن رفع و منع ایتمشـدی .
ترجمهٔ حالی پك قاریشیق و مشوش بر صورتده
منقول اولوب ، حقنـده متباین روایتلر واردر .
آوروپاجه مانس (Manés) و مانیکه یاخود ما.
نیکیوس (Manichée) اسمیله معروف اولوب ،
(نقاش) لقبی بو ایکنجی اسمك آخرنده‌کی علاوه‌دن
غلط اولمق احتمالی دخی واردر . مذهبنی قبول
ایدنلر، زجر وتعقیب آلتـنده اولدقلری حالده ،
ینه پك چوغالوب، روم وایران دولتلرینك هر
طرفلرینه یایلمش، وبوز بیکلرجه قتل اولنه‌رق، بر
چوق مدت ظرفنده وجودلری قالدیریله‌بیلمشیدی.

مانی { (شیخ محمد بن چالیق علی) اونجی قرن هجری عثمانلی شعراسندن اولوب،
طریق تدریسه سالك ایدی. شو بیت اونکدر:

ای مصور اوپتك صانمه بنانن یازدك
دیشدی انکشتنی تحریر ایدرکن قلمك

مانی { ایران شعراسندن اولوب ، مشهد‌لیدر. ابتدای حالنده پدری یاننده
کاسه‌جیلك صنعتیله مشغول ایکن، بعده ادبیاته
انتسابله، سلطان حسین بایقرانك اوغلی محمد محسن
میرزانك خدمتنه کیرمش ایدی . شـو بیت جمله‌
اشعارندندر :

شب عیش وکامرانی بکذشت وروزها شد
چه شبی تو ای‌شب‌غم‌که ز پی سحر نداری

مانیاس { خداوندکار ولایتنك قره‌سی سنجاغنه تابع باندرمه قضاسنده
بیوجك بر کول اولوب، ساحل شمالیسی باندرمه‌
نك یعنی مرمره ساحلنك ١٤ کیلومتره جنوبنده
واقعدر . ´٧ °٤٠ ایله ´١٥ °٤٠ عرض شمالی و
´٣٠ °٢٥ ایله ´٤٥ °٢٥ طـول شرقی آره‌لرنده
ممتد اولوب، شرقدن غربه بویی ٢٨ والك کنیش
محلنده‌کی اکی ١٣ کیـلو متره‌در . شرق جهتنده
بولنان (آپولیون) کـولندن ٣٣ کیلومتره‌لك
مسافه ایله آیرلمش ایسه‌ده، فیضان میاه زمانـده
بو کوللرك ایکیسی‌ده زیاده توسـع ایدوب، چوق
دفعه همان برلشمك درجه‌سنه کلیرلر . ینه مانیاس
اسمیله جنوبدن یعنی بالیکسری قضاسندن کلن بر
چای ایله دیکر برقاج دره مانیاس کولنه دوکیلور.
وکولك فضلهٔ میاهی ساحل شرقیسـندن قره دره
اسمیله چیقوب، شمال شرقی‌یه طوغری جریانله ،
صو صیغیرلی یعنی مخالج نهرینـه دوکیلور . بو
نهره ایسه آپولیون کولنك دخی آیاغی دوکلمکله،
بو واسطه ایله ایکی کول آره‌سنده و ایکیسـیله
مرمره دکیزی بیننده اختلاط حاصل اولوب، اوفق
قایقلر ایشلیور ؛ وجزئی برهمتـله واپورلر دخی
ایشلیه بیله‌جك حاله قونمسی قولایدر . مانیاس کو.
لنك بالیغی چوقدر.

مانیاس { خداوندکار ولایتـنك قره‌سی سنجاغنه تابع باندرمه قضاسنده
بر ناحیه اولوب، قضانك شرق جنوبی قسمندن و
همنامی اولان آنف‌البیان کولك اطرافندن عبارت
اولدیغی حالده، ٦٣ قریه‌دن مرکب و ١٤٥٢١
اهالی ایله مسکوندر. اهالیسنك یالکز ٧٦٦سی
روم و ٧٤٣ ی ارمنی اولوب ، قصوری کاملاً
مسلمدر. مرکزی کولك جنوب شرقی جهتنده و

باندرمه‌نك ٣٥ كيلومتره جنوبنده واقع و اخيراً
اسكان اولنان برقاچ يوز مهاجرله برابر ١٠٠٠ قدر
اهالى ايله مسكون مانياس قريه‌سيدر، كه اطرا-
فنده‌كى ويرانه‌لردن قديماً قصبه حالنده بولنمش
اولديغى آكلاشيليور. اراضيسى پك منبت ايسه‌ده،
سبب معموريتى اولان كول ونهرى موجب خرابى
دخى اولوب، فيضاننده اكثر اراضيسنى صولر
باصار؛ وصولر چكلدكده بر طاقم بطاقلقلر قالوب،
هواسنى اخلال ايدرلر. هر سنه مايسك ٢١ ندن
اعتباراً اون بش كون سورر (قوش پنايرى) ناميله
بر پناير قوريلوب، اك زياده قويون آليش‌ويريشى
اولور. باشليجه محصولاتى بغداى، آرپه، مصر،
يولاف، بقله وسائره‌در. عموم اراضيسى
٢٣٤٨١٦٢ دونم اولوب، بوندن يالكز
٧٨٩٥٨٧ دونمى مزروعدر. قيون، صيغير،
مانده وخركله اوله‌رق حيوانات اهليه‌سى چوقدر.
داخل ناحيه‌ده ٤ جامع، ٥٥ مسجد و ٥٤ مكتب
موجوددر. كيكلى قريه‌سنده كوكوردلى برقابلجه
بولنديغى كبى، چاوش قريه‌سى قربنده دخى كوكوردلى
صولرى واردر.

مانيقه (Manica) آفريقاى جنوبينك شرق جهتنده وسفالة الذهب سوا-
حلنك ايچ طرفلرنده پورتكيز مستعمراتندن معدود
يرلرده بر مملكت اولوب، اسماً دولت مذكوره‌يه
تابع حاكم مخصوصى واردر. مركزى ٤٧َ ١٨°
١٠ عرض جنوبيده و ١٣٥٠ متره ارتفاعنده
واقعدر. اراضيسى طاغلق ويوكسكدر. بو مملكت
اسكيدن برى آلتون معدنلرينك كثرتيله مشهور
اولوب، حتى حضرت سليمان زماننده آلتون، فيل
ديشى، صندال، ميمون، طاوس وسائره جلبيچون
سفائنك آمدشد ايتمكده اولديغى كتب بنى اسرائيلده
مذكور اولان (اوفير) ك مانيقه ساحلنده بولنمش
اولديغنه ذاهب اولانلر واردر.

مانيله (Manile, Manila) اسپانيه‌يه تابع فيليپينه جزايرينك اك بيوكى اولان
لوسون جزيره‌سنك وبتون جزاير مذكوره‌نك
مركزى برقصبه اولوب، جزيرهٔ مذكوره‌نك سا-
حل غربيسنده واقع بيوك برقويك ساحل شرقيسنده
و (باى) كولنك آياغى اولان (پاسيغ) نهرينك
منصبنده مؤسس اولديغى حالده، ١٧٩٥٠ اهـا-
ليسى، سورى، استحكاماتى، سورك خارجنده و
اطرافنده جسيم قصبه و قريه‌لرى، كارگير بر كو-
پريسى، دوز وكنيش سوقاقلرى، اورته‌سنده بيوك
بر ميدانى، متعدد كليسالريله مناسترلرى وقيشله‌لرى،
بر بلدى وبر عسكرى خسته‌خانه‌سى، طوبخانه‌سى،
ضربخانه‌سى، آوروپاليلره ويرليلره مخصوص آيرى آيرى
متعدد مكتبلرى، دارالفنونى، دارالمعلمينى، مكمل
رصدخانه‌سى، صاغلام وواسع ليمانى، كليتلى چيغاره
اخراجاتى وايشلك تجارتى واردر. هواسى زياده
رطيب ايسه‌ده، صاغلام اولوب، آنجق زلزله‌لرى
وقاصرغه فرطونه‌لرى پك صيقدر.

مانيما (Manyéma) آفريقاى وسطيده (تانغانيقه) دينلن واسع كولك قسم
شماليسنك غرب جهتنده واورالرده (لوآلابه)
تسميه اولنان قونغو ايرماغنك ايكى جهتنده واك
زياده صاغنده واسع بر مملكت اولوب، مشاهير سيا-
حيندن ليوينغستون واستانلى و قامرون طرفندن
كشف وسير اولنمشدر. حدودى و درجهٔ وسعتى
مجهول ايسه‌ده، بعض جغرافيون مساحهٔ سطحيه-
سنى ٣٨٥٤٠٠ مربع كيلومتره و اهاليسنى
٤٢٠٠٠٠٠ تخمين ايتمشلردر. سياحين مومى
اليهمك تعريفنه كوره، كرهٔ ارضك اك كوزل
يرلرندن اولوب، تپه‌لرينه‌دك اشجار ونباتاتله مستور
تپه‌لرى، پك چوق مياه جاريه‌سى و شايان تصوير
واديلريله منظره‌لرى واردر. آنجق اورمانلرى
پك صيق وسمايه سر چكمش اشجار داللرى بربرينه
كرفت وآصمه قبيلندن صارمشيقلى نباتات آغاجدن
آغاجه آتلمش بر حالده وبرده بيتن قالين اوتلر آدم
بويندن يوكسك وچوغنك ياپراقلرى اوستره كبى
كسكين وديكنلرى ايكنه كبى صيورى اولديغندن،
و اكثر يرلرنده اراضى بطاقلق حالنده اولوب،
انسان بلنه قدر باتديغندن، يول آچوب كچمك پك
مشكلدر. بوندن ماعدا رطوبتى پك زياده وخط
استوايه قريبتى جهتيله بالطبع حرارتى چوق اولديغندن،
هواسى آغر اولوب، امراضك انواعى حكمسورر،
وهله روماتيسمه علتى عموميدر. اهاليسى پك وحشى
اولوب، قوته قارشى نه قدر آلچق و متبصبص كو-
رينورلرسه، او قدر زبونكشدرلر؛ و ضعيف

بولدقلری آدم حقنده اصلا مرحمت ایتمزلر. ذاتاً کندیلری مردمخوار اولوب، یالکز اولدیردکلری آدملری دکل، خستەلقدن اولنلری دخی یرلر؛ وحتی لاشەلرینی صودەچوروددوب، بعده یدکلری‌ده مرویدر. رنکجه پك سیاه اولمدقلری کبی، سیمالری دخی اولدقجه دوزکون وتناسب اعضالری یرنده اولوب، هله قادینلری ایچنده عادتا کوزللری‌ده واردر. صاچلری چوق واوزوندر. قیافتلری اقلیمك حرارتیله متناسب یعنی اکثریا بر پشتمالدن عبارت اولوب، کوپه، حلقه، بونجق، توی کبی سوسلره ارکك وقادینلری میالدر. سلاحلری بیوك برمهارتله قوللاندقلری اوزون وخفیف مزراقله بیوك قالقان واوقدن عبارتدر. کویلری منتظم اولوب، کنیش سوقاقلری وهر کویك اورتەسنده مذاکره وصحبت ایچون طوپلاندقلری بر دائرهٔ عمومیه بولنور. هر کوی وقبیلەنك کندی رئیسی اولوب، بو رئیسلرك یاننده دائما بر طاؤلجی بولنور، و نرەیه کیتسه طاؤل چالدیرەرق کیدر. عمومی بر حکمدارلری یوغیسەده، زنکباردن اورایه کلمش اولان عرب تجارلرینك رئیسی قونغو مجراسی قربنده (نیانغوئه) قصبەسنده یرلشوب، معیتندەبیوك برقوتی وممالکتك هر طرفنده وکیللری وآدملری بولنەرق، بونلر بر نوع سپاهیلکله اجرای تجارت ایتدکلرندن، رئیس موی‌الیه عموم مملکتك حاکم مستقلی عد اولنه بیلەجك درجەده نفوذ وقوت قزانمشدر. هر نه قدر یرلی اهالی مواد خسیسەیه وجنلره عبادت ایدر مشرکلر ایسەده، ذکر اولنان عرب تجارلری دین اسلامی نشر ایتمکده، وانوار اسلامه قارشی کفر وجهالت، کونشك اشعەسی قارشیسنده قار اریدیکی کبی، محو اولمقدەدر. حتی یرلیلر، انسان اتی یمك ایچون، عربلردن صیقی صیقی کیزلنمکه مجبور اولوب، شمدیکی حالده بوعادت مکروهەلرینی کتم وستره مجبور اولیورلر. ١٨٨٥ ده انعقاد ایدن برلین قونفرەسی بو مملکتی قونغو مستقل حکومتنه ترك ایدوب، خریطەلرده دخی اویله کوسترلمکده ایسەده، مذکور عربلرك قونغوحکومت موهومەسنی طانیوب طانیمیەجقلری جای دقتدر.

مانیوس { (Magnus) بو اسمله اسوجده ایکی حکمدار کلمشدر:

برنجیسی (بیرکر)ك ایکنجی اوغلی اولوب، ١٢٤٠ ده طوغمش، و ١٢٧٥ ده، بیوك برادری ولادمارك حقنی غصبله، تخته جلوس ایدەرك، برادرینی حبس مؤبدله محکوم ایتمشیدی. زادکان طاقمی کندیسنك منظوری اولان (ابنغمان)ی قتل، و قرالیچەیی دخی تهدید ایتمکله، کندیسی بوندن حاصل اولان انفعالنی کتم ایدەرك، بتون زادکانی بر ضیافته دعوت، وکلدکجه طوتوب قتل ایتمشدی. خرسزلره قارشی پك شدتلی قوانین وضع ایله، بو بابده زیاده شدت کوستردیکندن، «انبارلرك کلیدی» دیمك اولان (لادولوس) لقبیله تلقیب اولنمشدی. ١٢٩٠ ده وفات ایتمشدر.

— ایکنجیسی «مغفل» معناسیله (اسملك) لقبیله ملقب اولوب، دوقه (اریق)ك اوغلیدر. ١٣١٦ ده طوغوب، درت یاشنده ایکن، آنف الترجمه برنجی مانیوسك اوغلی (بیرکر)ه خلف اولمش؛ و ١٣٣٧ ده بالذات اجرای حکومته باشلایوب، صباوتی زماننده سناتونك ضبط ایتمش اولدیغی اسقانیه وبلکینکیه وهالاند خطەلرینی دانیمارقەیه ترك ایتمکله، بوندن طولایی مذکور لقبی قزانمش؛ و ١٣٦٣ ده ملکی مکلمبورغلی دوقه آلبرته ترك ایتمکه مجبور اولوب، ١٣٧٤ ده نوروجده وفات ایتمشدر.

مانیوس { (Magnus) نوروج و دانیمارقه قرالی اولوب، (سنت اولاوٌس)ك اوغلیدر. ١٠٣٦ ده نوروج تختنده (سوئنون)ه و ١٠٤٢ ده دخی دانیمارقه تختنده اوچنجی قانوته خلف اولوب، ١٠٤٧ ده واقع وفاتنده دانیمارقه سوئنونه ونوروج هارالده قالەرق، یکیدن آیرلمشلر ایدی.

— بوندن صکره نوروجده بو اسمله دها بر قاچ کشی حکم سوروب، اك معروفلری: ١٠٩٣ دن ١١٠٣ تاریخنەدك قراللق ایدن و (اورقاده) و (هبریده) جزایریله ایرلاندەیه سفر ایدەرك، دوبلینی ضبط ایتدکدن صکره اوراده قتل اولنان اوچنجی —؛ و ١٢٦٣ دن ١٢٨٠ تاریخنەدك صلح واسایشله حکم سوروب، بر طاقم قوانین و نظامات وضع ایتمکله، «قانونی» تلقیب اولنان بدنجی مانیوسدر.

مانیوس { (Magnus) دانیمارقه قراللرندن اولوب ، اوچنجی فریستیانك اوغلیدر. ١٥٤٠ ده طوغوب، ١٥٧٠ ده قرال انتخاب اولنمش؛ وچار دردنجی ایوان طرفندن مغلوب اولوب، لهلیلر دخی ممالکنك اك کوزللرینی ضبط ایتمشلردی. ١٥٨٣ ده وفات ایتمشدر.

مانیوس پورتوس { (Magnus Portus) «بیوك لیمان» دیمك اولان بو اسم اسکی روماليلر طرفندن انکلتره‌ده‌کی پورچوت، اسپانیه‌ده‌کی قورونیه وجزایرده‌کی (آرزو) بلده‌لرینه ویریلیردی.

مانیه { یاخود ماینه (Magne, Maïna) یونانك موره شبه جزیره‌سنده واقع لاقونیه خطه‌سنك جنوب شرقی قسمندن عبارت بر یر اولوب، قرون ایله قولوکیتیه کورفزلری آره‌سنده واقع طاغلق و سهل المدافعه بر یردر. بناءً علیه اهالیسی اوته‌دن بری مستثنی بر حالده یاشامغه آلیشوب، خیدودلق وقورصانلغه سلوك ایتمشلر؛ وادارهٔ عثمانیه زماننده بو کوچك یرك تحت انقیاده آلنمسنه اهمیت ویرلمدیکندن، بالآخره یونان اختلالنك یووه‌سی اولمشدر. مع‌هذا اراضیسی منبتدر. اهالیسی ٦٠٠٠٠ راده‌لرنده‌در.

ماوراء النهر { آسیای وسطیده جیحون مجراسنك شمالنده‌کی یرلره ویریلن اسم اولوب، صغد، فرغانه، شاش، اشروسنه وسائر خطه‌لری یعنی، شمدیکی اصطلاحات جغرافیه‌یه کوره، بخارا خانلغیله روسیه‌یه تابع اولان ملغا خوقند خانلغنی وسائر ترکستان بلادینی حاوی ایدی. ماوراء النهرك شمالاً نره‌لره قدر ممتد اولدیغی معلوم اولمیوب، اوجهتدن حدودی غیرمعین ایسه‌ده، سیحون مجراسنه ویا او وقتلرده ممالك اسلامیه‌نك امتداد ایتدیکی محللره یعنی مشرك و نیم وحشی اولان یغماکر اتراك عشایری حدودلرینه‌دك ماوراء النهر صاییلیردی. جغرافیون اسلام ماوراء النهرك معموریتنی، طوپراغنك قوهٔ انباتیه‌سنی، ذخیره ومیوه وسائر محصولاتنك بوللغنی، حیوانات اهلیه‌سنك کثرتنی، اهالیسنك کرم وسخاوت ومهمان نوازلغنی، طرق ومعابرینك مکملیتنی، رباطلریله سائر مؤسسات خیریه‌نك کثرتنی واهل ماوراء النهرك شجاعت وجسارتیله علوم ومعارفه اولان میل و استعدادلرینی تعریف ایتمکله بیتیره‌میورلر. یاقوت حموی مملکتك بومعموریت سابقه‌سنی بعدالتعریف ٦٠٠ تاریخنده سلطان محمد بن تکش خوارزمشاهك ماوراء النهری ضبط ایتدیکنده، هر بر طرفنی آیریجه اداره ایدن خانلری طرد ایله، مملکتك خرابه یوز طوتمسنه سبب اولدیغنی، وبونی متعاقب چنکیزك خروجیله مغول عسکرینك ممالك اسلامیه‌دن اك اول ماوراء النهره کیره‌رك، هر طرفنی تخریب ایتدکلرینی بیان ایدیور.

ماوراء النهر تا برنجی قرن هجریده یعنی حضرت عثمان (رضه) ك زمان خلافتنده وبعده دولت امویه عهدنده فتح اولنه‌رق، ممالك اسلامیه‌یه الحاق اولنمش؛ واساساً اهالیسی کاملاً ترك ایکن، فتحی صیره‌سنده وصکره‌دن پك چوق عربلرله ایرانیلر بو مملکته هجرت ایتدکلری کبی، ترك اهالیسنك چوغی‌ده خلافت عباسیه زماننده بغداده وسائر ممالك اسلامیه‌یه کله‌رك طاغلدقلرندن، ماوراء النهر تدریجاً ترکستانلقدن چیقه‌جق درجه‌ده اهالیسی قاریشمش ایدی. حتی شمدی دخی اخیراً داخل اولمش و مملکتی ضبط ایتمش اولان اوزبکلردن بشقه اهالیسنك چوغی لسان فارسی ایله متکلمدرلر. یونان قدیم جغرافیونی ماوراء النهره «ماوراء جیحون» معناسیله (ترانسوقسیانه) نامنی ویررلر ایدی.

بخارا وفرغانه وترکستان ماده‌لرنده تفصیلات لازمه ویرلمش اولدیغندن، بوراده زیاده تطویل کلامه حاجت کورمدك.

ماوردی { [«علی ماوردی» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

ماوروقورداتو { (Mavrocordato) عن اصل فنارلی بر روم عائله‌سی اولوب، افرادندن برقاچ کشی دولت عثمانیه خدمتنده تمیز ایتمشلردر: (آلکساندر ماورو قورداتو) سراطبا و باش ترجمان اولوب، بعض سیاسی مأموریتلره و از آن جمله ١٦٩٩ تاریخ میلادیسنده آوستریا ایله (قارلوویچ) معاهده‌سنی امضا ایتمکه مأمور اولمشیدی. — بونك اوغلی (نیقوله ماورو قورداتو) دخی باش ترجمان و

١٧٠٧ ده بغدان وبعده افلاق بكى اولمشيدى . — بونك برادرى (قسطنطين ماورو قورداتو) ١٧٣٥ ده افلاق بكى اولوب، مملكت مذكوره‌ده اسارتى لغو، و بر طاقم قوانين وضع ايتمش ؛ و دفعاتله عزل و يكيدن نصب اولندقدن صكره ، ١٧٦٣ ده بسبتون توجه وامنيتى غائب ايده‌رك ، عزل اولنمشدى. — (آلكساندر ماورو قورداتو) يونان اختلالنه قاريشوب، رؤساء اشقيانك اك غيرتليلرندن بولنمش؛ و ١٨٢٣ ده ، تشكل ايدن حكومت موقته مجلسنك رئيسى اولمش ايسه‌ده ، قپوديستريا ايله وروسيه طرفيله اوبوشه‌مديغندن، ايشدن چكيلوب، بعده يكيدن قاريشمش؛ ودفعاتله رياسته كچمش ايدى . ١٨٥٨ ده وفات ايتمشدر . بو خاندانك اليوم افرادى يونانده ويونان خدمتنده بولنيورلر .

ماوروميخالى { (Mavro michali) يونان اختلالى رؤساسندن اولوب، موره‌ده‌كى مانيه‌نك بكى ايكن ، سلاح شقاوته صاريلوب ، اهل اسلامك موره‌دن اخراجنده آثار تعصب كوسترمش ؛ وحكومت موقته مجلسى اعضالغنه نصب اولنه‌رق ، مجلس مذكورك رئيسى اولان قاپوديستره ايله چكينه‌مديكندن ، بونك طرفندن حبس اولنمش ؛ وبرادرلرى اخذ ثار ايچون ١٨٣١ ده مرقوم قاپوديستره‌يى قتل ايتمشلردى. بوجنايتدن صكره سبيلى تخليه اولنه‌رق قرال اوتون طرفندن جنرال رتبه‌سيله هيئت اعيانه ادخال اولنمشدى . ١٨٤٨ ده وفات ايتمشدر.

ماوريتانيه { (Mauritanie) فنيكه لساننده (« مغرب » ديمك اولان بر كله‌دن غلط اولان بو اسم ازمنهٔ قديمه‌ده روماليلر ايله يونانيلر طرفندن مغرب اقصايه يعنى شمديكى فاس حكومتيله جزايرك قسم غربيسنه ويريليردى. بو مملكت قديمه‌نك حدود جنوبيه‌سى غير معين اولوب، غرباً بحر محيط آطلاسى ايله وشمالاً آق دكيزله محاط ايدى . حدود شرقيه‌سى ايسه زمانه كوره تخلف ايتمشدى . ادارهٔ ايكى‌يه منقسم اولوب ، قسم غربيسى مركزى اولان طنجه شهرينه نسبتله (ماوريتانيه تينجيتانه) ، وقسم شرقيسى دخى بنه مركزى اولان قيصريه (يعنى جزاير) شهرينه نسبتله (ماوريتانيه قيصريانيه) دينيليردى . سواحلى معمور اولوب، ايچ طرفلرى بدوى وسركش بربر قبائليله مسكون ايدى. ماوريتانيه اسكيدن برى كنديته مخصوص بربر حكمدارلرك النده اولوب، روماليلرله قارتاجليلر آره‌سنده محاربه ظهورنده بونلر كاه قارتاجليلرك وكاه روماليلرك طرفنى التزام ايتمش؛ و روماليلر قارتاجليلرى محوايتدكدن صكره، بونلرك ايشلرينه قاريشمغه وايچلرينه فساد القا ايتمكه باشلايوب، نهايت ٤٢ تاريخ ميلاديسنده (سوئتونيوس پاولينوس) نام سردار ماوريتانيه‌يى تماميله ضبط، و روما ممالكنه الحاق ايتمشدر.

ماوشان { همدان قربنده (اروند) طاغنك اتكارنده قراى كثيره‌يى حاوى بر ناحيه اولوب، نباتات ومعموريتنك كثرتيله وحسن ولطافت طبيعيه‌سيله مشهور ايدى.

ماهان { كرمانده خطه‌نك مركزى اولان سيرجاندن ايكى مرحله‌لك مسافه‌ده بر قصبه اولوب، عربلرجه (ماهات) اسميله معروف اولديغى « معجم البلدان » ده مسطوردر.

ماه پيكر { جنتمكان سلطان احمد خان اول حضرتلرينك قادينلرندن اولوب، سلطان مراد رابع وسلطان ابراهيم خان حضرتلرينك والدهٔ محترمه‌لريدر. (كوسم والده) ديمكله دخى شهرتى اولوب، بو اسمده ذكرى كچمشدر.

ماه دينار { نهاوندك نام ديكريدر. [«نهاوند» ماده‌سنه مراجعت .]

ماهر { (على قلبخان) ايران شعراسندن اولوب، دامغانليدر. علمدن بهره‌سى اولمديغى حالده، شعرده وخطاطلق و رساملقده مهارتى وار ايدى. وطنندن اردبيله واروب ، شيخ حاجى ابراهيم اردبيلى‌يه انتساب ايتمش؛ و اورادن تبريزه كيدوب، اوراده وفات ايتمشدر. شو بيت اونكدر:

> دركوش و زبان دل مردم سخن تست
> در خلوت هركس كه‌رسى انجمن تست

ماهر { (ميرزا محمد على) هندستان شعراسندن اولوب، پدرى هندولردن ايكن اهتدا ايتمش ؛ و اكره‌ده بعض كبرانك منشيلك خدمتنده بولنوب، ١٠٨٩ ده وفات ايتمشدر .

اورنك زیب عالمکیرك جلوسنده یازدیغی «کل اورنك» عنوانیله برمنظومه‌سی وسائر بعض تألیفاتی واردر.

ماهربال { یاخود ماهر بعل (Maherbal) قارتاج سردارلرندن اولوب، آنیبالك معیتنده روماليلره قارشی ایتالیا محاربه‌سنده بولنمش؛ وغالیا جبزالپینه (یعنی ایتالیای شمالی) اهالیسنی رومایه قارشی قیامه قاندیره‌رق، اترورده بر محاربه قزانمش؛ و (قانه) محاربه‌سنده سواری قوماندانی بولنمش ایدی. بو مظفریتدن صکره آنیباله رومانك اوزرینه یورمكی اخطار ایدوب، قاندیره‌میتجه: «غالب کلمکی بیلیرسك، لکن غلبه‌دن استفاده ایتمکی بیلمزسك» دیدیکی مشهوردر.

ماهربك { (نعمان —) متأخرین شعرا ورجال عثمانیه‌دن اولوب، افربوزلیدر. ۱۲۳۸ ده درسعادته کله‌رك، منسوب اولدیغی طریق علیه‌یی تبدیل ایله، خواجه‌لك رتبه‌سیله مکتوبیٔ صدارته داخل اولمش؛ و بعده مهمه اوطه‌سنه وخارجیه کتابتنه نقل اولنه‌رق، ۱۲۵۲ ده تقویم وقایع نظارتنه تعیین اولنمش؛ و ۱۲۵۵ ده آمدیٔ دیوان همایون و ۵۶ ده رتبهٔ اولی ایله اوقاف همایون ناظری اولمش؛ و بعده معزولاً خانه‌سنده اقامت ایتمکده ایکن، ۱۲۵۹ تاریخنده وفات ایتمشدر. مرتب دیوان اشعاری اولوب، شو مقطع جملهٔ اشعارندندر.

بنده آلدانادم سیه رنك فسون غمزه‌كه
ماهره سر رشتهٔ سحر و بیاندر برچك

ماه ملك { سلطان سنجرك بك سودیکی برقیزی اولوب، وفاتنده‌بدری بك متأثر اولمغله، حقنده مرثیه‌لر نظمیله کندیسنی تسلی ایتمك ودها طوغریسی آغلاتمق ایچون، عمعق بخاری‌یی یانه جلب ایتمك ایستمش؛ وعمعق ایسه بك یاشلی وعلیل اولدیغندن، کیتمکدن امتناع ایدوب، آنجق برمرثیه ارسال ایلمشیدی، که شو ایکی بیت اوندندر.

هنکام آن‌که کل دمد از صحن کلستان
رفت آن کل شکفته و درخاك شد نهان
هنکام آن‌که شاخ شجر نم کشد ز ابر
بی‌آب ماند نرکس آن تازه بوستان

ماهون { (Mahon) اسپانیه‌نك بالئار جزائرندن مینورقه جزیره‌سنك ساحل شرقیسنده برقویك ایچنده واقع جزیرهٔ مذکوره‌نك مرکزی برقصبه اولوب، ۱۵۰۰۰ اهالیسی، صاغلام لیمانی، کوزل ابنیه‌سی، استحکاماتی، ترسانه‌سی، قرانتنه خانه‌سی، برآز تجارتی وصید ماهیسی واردر. بك اسکی بر قصبه اولوب، میلاددن ۲۰۷ سنه اول قارتاجلی ماغون اسمنده بری طرفندن تأسیس اولنمشدی.

ماهه { (Mahé) بحرمحیط هندیده موریس جزیره‌سنك شمالنده برطاقم جزایر مجتمعه اولوب، ۳۰ قدر کوچك آطه‌دن مرکبدر. الك بیوکلری ۶۰۰۰ اهالی ایله مسکون اولان ماهه آطه‌سیدر. ۱۷۶۱ تاریخندن بری انکلیزلرك الندە‌در.

ماهی { متأخرین شعراء عثمانیه‌دن اولوب، کنغریلیدر. قصبهٔ مذکوره‌ده تدریسله مشغول بولنمش، و ۱۲۱۰ ده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

اولدیکمدن صکره بر دولت بیلیردم ماهیا
یار ایشیکی طاشی دیکسه علامت باشمه

ماهی { ایران شاعرلرندن اولوب، ملا نشاء‌نك همشیره‌سی ایدی. شو بیت اونکدر:

اشکی که سر زکوشهٔ چشمم برون کند
بر روی من نشیند و دعوای خون کند

مایدشت { عراقده خانقین قربنده برقلعه وقصبه اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

مائستریخت { (Maëstricht) فلنکده آمستردامك ۱۸۵ کیلو متره جنوب شرقیسنده و (موزه) ایرماغنك ساحل یسارنده (لیمبورغ) ایالتنك مرکزی بر شهر اولوب، ۳۳۵۶۰ اهالیسی، کنیش ودوز سوقاقلری، کوزل ابنیه‌سی، نهر مذکورك اوزرنده ۱۶۰ متره اوزون کارکیر برکوپریسی، متعدد مصنع کلیسالری، بیوك چارشیسی، متعدد بازار وبنابرلری، واسع بر کتبخانه‌سی، هدم ایدلمش اولان استحکاماتك یرنه ونهر بوینجه کوزل تفرجکاهلری واردر. قربنده بر طاغك آلتندن تاازمنهٔ قدیمه‌دن بری طاش چیقارلمقده‌دن بتون طاغك آلتی ۲۵ کیلو متره محیط دائره‌سنده و متعدد قسملره منقسم جسیم

مغاره‌لر تشکیل ایتمشدر، که بر اوجلری بالجمله طوپراغنده آچیلوب، حجره‌لرندن بعضیسنك هر ایکی طرفندن قپوسی واردر. بك اسکی بر شهر اولوب، رومالیلر عندنده (ترایقتوم آد نورام) یعنی «موزه کچیدی» نامیله معروف ایدی. شمدیکی اسمی دخی فلمنکجه بو معنایی افاده ایدر.

مایسن (Meissen) آلمانیه‌ده صاقسه قراللغنده ودرسده‌نك ٢٣ کیلو متره شمال غربیسنده اوله‌رق (البه) ایرماغنك ساحل یسارنده مستحکم برقصبه اولوب، ١٣٠٠٠ اهالیسی، اسکی بر قلعه‌سی، مصنع بر کلیساسی، مکتب اعدادیسی، کتبخانه‌سی، مختلف نمونه‌خانه‌لری، مشهور صاقسونیه فابریقه‌سی وچوخه، شاپقه وسائره‌یه متعلق معمولاتی واردر.

مائل فرس شعراسندن بروجه آتی برقاچ کشینك مخلصیدر:

برنجیسی مشهدلی اولوب، شو بیت اونکدر:

بی لب لعلت بیزمی جام نتوانم کرفت
بی تو ای آرام جان آرام نتوانم کرفت

— ایکنجیسی (اسماعیل بیك) عن اصل طهرانلی اولوب، استراباده نشأت ایتمش؛ ونادر شاه معیتنده هندستانه کیتمش ایدی. شو رباعی اونکدر:

قصاب پسر لبت چو خندان بینم
درخنده چو کاردت بدندان بینم
ترسم که مرا زنده‌کذاری کان دست
آلوده بخون کو سفندان بینم

— اوچنجیسی (میر شیرعلی بن میرداشم علی) هندستانك هوکلی بندر قربنده واقع (بوهار) قصبه‌سنده نشئت ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

براه عشق نه‌جای نه‌منزلی دارم
چو نالهٔ جرس کاروان دلی دارم

— دردنجیسی (میر مدد علی بن میر محمدعلی کروری) هندستانده لکهنو مضافاتندن اولوب، شو بیت اونکدر:

کج کله کرده بصد شوخی وناز آمده
بارك الله بر اهل نیاز آمده

— بشنجیسی همدانلی اولوب، شو بیت اونکدر:

جز خون دل که ریخت جدائی بکام ما
کر بی تو خورده ایم شرابی حرام ما

— آلتنجیسی هندستان براهمنه‌سندن وکاتبه قومی افرادندن اولوب، لکهنولیدر. شو بیت اونکدر:

تا آمدی رفت از جا دل من
رفیق و بردی جانا دل من

مائلی فرس شعراسندن ایکی کشینك مخلصیدر:

برنجیسی کاشانلی اولوب، اورانك ساداتندن ایدی. شو بیت اونکدر:

این محالست که هرکز تو مرا داری دوست
وانهم ای دوست که کویی تو مرا دوست مدار

— ایکنجیسی طاشکندلی اولوب، شو بیت اونکدر:

رخ نمودی ومرا بی سرو سامان کردی
آفرین باد عجب کار نمایان کردی

ماین (Mayen) یاخود (ژان‌ماین) بحر منجمد شمالیده ٧١° عرض شمالی ایله ١٢°٢٤´ طول غربیده، ایسلانده‌نك شمال شرقی واسپیچبرغك جنوب غربی جهتنده بر جزیره اولوب، سواحلی بوز یغینتیلریله مستوردر. اراضیسی برکانی اولوب، ٢٠٨٥ متره ارتفاعی اولان (بیرنرغ) برکانی ١٨١٨ تاریخنده دخی دهشتلی بر صورتده پاتلایه‌رق، خیلی وقت آتشلر پوسکورمشدر. ١٦١١ تاریخنده فلمنك بحریوندن (ژان ماین) طرفندن کشف اولنوب، اونك اسمیله تسمیه اولنمشدر.

ماین (Mein, Mayn) آلمانیه‌نك غرب جهتنده (رن) ایرماغنه تابع برنهردر، که باویره‌نك یوقاری فرانقونیه ایالتنده (روتر ماین) ایله (وایسرماین) اسملرنده ایکی چایدن بالترکب، غربه طوغری جریانله، صاغ وصوله طوغری برچوق طولامباجلر تشکیل ایده‌رك، آشاغی فرانقونیه‌یی دخی بریاندن بریانه شق ایله، (باده) و (هسه) حدودینه طوقنه‌رق، و (وچبورغ) ایله (فرانقفورت) و سائر شهر و قصبه‌لرك ایچندن کچه‌رك، (ماینسه) شهری قارشیسنده (رن) ایرماغنه دوکیلور. منبعندن منصبنه‌دك اولان مسافه خط مستقیم اوزره ٢٥٥ کیلومتره‌دن زیاده اولمدیغی حالده، مجراسی پك طولاشیقلی اولمقدن طولایی، ٤٩٥ کیلومتره اوزونلغنده‌در. منصبنده کنیشلکی ٢١٠ متره‌در.

بحراسنك قسم اعظمی یعنی ٣٣٠ کیلومتره‌لکی سیر سفائنه صالح ایسه‌ده ، قوراقلق موسملرنده یالکز کوچك کمیلر ایشلیه بیلیر . (لوبی) جدولی بو نهری طونه‌یه تابع (رنیج) و (آلتموهل) چایلرینه ربط ایده‌رك، طونه ایله رین ایرماقلری و قره دکیزایله شمال دکیزی بیننده برسیر سفائن طریقی تشکیل ایدیور. (ماین) نهرینك حوضه‌سی ٢٧٤٤٥ مربع کیلومتره وسعتنده‌در. وادیلرینك اکثری باغلریله وشراب محصولیله آلمانیه‌جه‌مشهوردر. صاغ و صولدن تابعلری چوق اولوب ، اك بیوکلری شمالدن ایتن (ساله) نهریدر.

ماینسه { (Mayence, Mainz) آلمانیه‌نك هسه بیوك دوقه‌لغنده و دارمستادك ٣٢ کیلومتره شمال غربیسنده اوله‌رق (رین) ایرماغنك صول کنارنده و (ماین) نهرینك منصبی قارشیسنده برقاچ دمیر یول خطنك نقطهٔ اجتماعنده واقع بر شهر اولوب، ٧٦٩٥٧ اهالیسی، جسیم استحکاماتی، متعدد قیشله‌لری، طوبخانه‌سی، مکتب اعدادیسی، صنایع مکتبی، ١٢٠٠٠٠ جلدی حاوی کتبخانه‌سی، آثار عتیقه و رسم موزه‌سی، تاریخ طبیعی وسائره نمونه خانه‌لری ، رومالیلر زمانندن قالمه برچوق آثار عتیقه‌سی ، رین ایرماغنده ٦٠٠ متره اوزونلغنده دوبه‌لر اوزرینه یاپلمش کوپریسی، متعدد میدانلریله تفرجگاهلری، طباعتك موجدی مشهور کوتنبرغك تونجدن جسیم برهیکلی، مصنع بر کلیساسی ، متعدد مطبعه‌لری، صاقسونیه، چینی، ماکینه انواعی، موسیقی آلاتی، آرابه، اجزاء کیمیویه ، یوك وپاموق منسوجات، خالی، قیوجیلغه متعلق مواد، ایپ و خلاط ، مارانغوزلغه عائد اثاث بیتیه ، ساخته‌اینجی وسائره فابریقه‌لری و (رین) طریقیله ودمیر یوللر و(ماین) یولیله پك ایشلك تجارتی واردر . اسکی بر شهر اولوب، رومالیلر موقعنك اهمیتنی درك ایله ، اوراده بعض استحکامات انشا ایتمشلردی، که بونلرك اطرافنده تدریجا شهر تشکل ایتمشدر. قرون وسطاده برخیلی وقت جوارلریله برابر باش پسقپوسلق عنوانیله وباش پسقپوسنك تحت اداره‌سنده برحکومت ممتازه صورتنده بولنمشدر.

ماینه { (Mayenne) فرانسه‌ده بر نهردرکه (اورنه) ایالتنده نبعانله ، غرب شمالی‌یه وبعده غرب جنوبی‌یه طوغری جریانله ، همنامی اولان ایالتی و بعده (منه) اسمیله (منه مع لوآره) ایالتنی شق ایده‌رك ، ١٩٠ کیلومتره‌لك جریاندن صکره، (لوآره) ایرماغنه دوکیلور . بحراسنك ١٢٥ کیلومتره‌لکی سیرسفائنه صالحدر.

ماینه { (Dép. de la Mayenne) ایالتی فرانسه‌نك ایالات غربیه‌سندن اولوب، ایچندن جریان ایدن آنف‌البیان نهرك اسمیله مسمادر . شمالاً مانشه واورنه ، شرقاً سارته ، جنوباً منه مع لوآره، غرباً دخی ایله مع ویلنه ایالتلریله محدود اولوب ، مساحهٔ سطحیه‌سی ٥١٧٠ مربع کیلومتره و اهالیسی ٣٣٢٣٨٧ کشیدر . اراضیسی وعلی‌الخصوص قسم شمالیسی طاغلق و اورمانلق اولوب ، چوراق یرلریده چوقدر . محصولاتی حبوبات متنوعه ایله کتن، کنویر، میوه وسبزه‌دن عبارتدر. باغلری آز اولوب، الما وسائره‌دن (سیدر) تعبیر اولنان برنوع شراب اخراج و استعمال ایدرلر. دمیر معدنیله مرمر ویاپی ویازی طاشلری‌چوقدر. آت، قیون، طوموز وسائره‌دن عبارت حیوانات اهلیه‌سی واردر . صنایعی خیلی ایلری اولوب، ایپلیکخانه‌لریله سفره بزی، مندیل، بز، کودری وسائره فابریقه‌لری واردر. مرکزی (لاوال) قصبه‌سی اولوب، ایالت ٣ قضایه منقسم و ٢٧ ناحیه ایله ٢٧٥ دائره‌یی حاویدر .

ماینه { (Mayenne) فرانسه‌نك ماینه ایالتنده و(لاوال) ك ٢٨ کیلومتره شمال شرقیسنده وهمنامی اولان نهرك اوزرنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ٨٢٣٠ اهالیسی ، مکتب اعدادیسی، راهبلره مخصوص مدرسه‌سی ، تیمارخانه‌سی، بیوك بز فابریقه‌لری ودکرمنلری‌واردر.

ماینینکن { (Meiningen) آلمانیه‌ده‌صاقسه ماینینکن حکومتنك مرکزی بر قصبه اولوب، (ورا) نهرینك ایکی‌قولی آره‌سنده و (غوتیه)نك ٧٥ کیلومتره جنوب غربیسنده واقع اولدیغی‌حالده، ١٠٠٠٠ اهالیسی ، ایکی کوزل قلعه‌سی، مکتب اعدادیسی، کتبخانه‌سی ، علوم و صنایع نمونه‌خانه‌سی و چوخه و سائره فابریقه‌لری واردر.

مايوته (Mayotte) بحر محيط هندیده آفریقانك ساحل شرقیسیله ماداغسقار جزیره‌سی آره‌سنده واقع و فرانسه‌یه تابع (قوموره) آطه‌لرینك الك جنوب شرقیسی اولوب، برلیلر طرفندن (ماؤته) و (ماؤری) تسمیه اولنور. ١٢°٣٩′ ایله ١٢°٥٩′ عرض جنوبی و ٤٢°٤٦′ ایله ٤٣°٢′ طول شرقی آره‌لرنده اولوب ، شمالدن جنوبه بویی ٤٠ کیلومتره‌در. مساحهٔ سطحیه‌سی ٣٥٠ مربع کیلو متره اولوب، ١٢٠٠٠ اهالی ایله مسکوندر . اراضیسی طاغلق اولوب ، ذروه‌لری ٧٠٠ متره‌یی تجاوز ایتمزسه‌ده ، دکیزدن پك یوکسك کورینور . هواسی معتدل اولوب ، میزان الحراره ٣٠ ایله ٣١ درجه‌لری آره‌لرنده بولنیور . تشرین ثانیدن مایسه قدر شمال شرقی روزکاری اسوب، یاغمور زیاده یاغار، وهوا دها صیجاق اولور؛ و مایسدن تشرین ثانی‌یه قدر جنوب شرقی روزکاری اسوب، قوراقلق ونسبةً سرینجدر. اراضیسنك ثلثانی طاغاق وچیلاق یانمش اراضئ برکانیه‌دن عبارت اولمغله، غیر منبت ایسه‌ده، آلچق برلریله وادی و اتکلری پك منبت اولوب، شکر قامشی، قهوه، وانیله واخیراً ادخال اولنان پاموق، قاقاؤ، صبر، رچینه وسائره حاصل اولوب، اخراج اولنور . احتیاجات محلیه ایچون دخی مصر، مانیوق، پتاته وعلی الخصوص پك مقبول اولان پرنج یتیشدیریلیر. اورمانلری ومرعالری‌ده چوق اولوب ، سفائن وابنیه انشاسنه الویریشلی کراسته قطع اولنور . اهالیسی اسکیدن اورایه کیتمش عربلرله زنکبار سواحلندن کچمش زنجیلردن و ماداغاسقارلیلرله بعض هندیلردن مرکب ملز بر جنس اولوب، زنکبار سواحلی اهالیسنك سویلدکلری لسانك بر چوق عربی کلمه‌لرله ممزوج بر نوعنی سویلرلر ، و بونی خط عربی ایله یازارلر. ایلری کلنلری فصیح عربی دخی بیلیرلر؛ ومکتب ومدرسه‌لرنده کندی لسانلریله عربی‌یی تحصیل ایدوب، راهبلرك آچدقلری فرانسز مکتبلرینه کیتمزلر . جمله‌سی مسلم اولوب ، ذکی و مستعد آدملر ایسه‌ده، پك چالیشقان اولمیوب ، آزله قناعت ایدرلر . فرانسه طرفندن بر قوماندان بولنوب، بر ملکیه و بر عدلیه مأموریله بر مجلس اداره‌نك معاونتیله آطه‌یی اداره ایدر . آطه ٤ مدیریته منقسمدر. واردات ومصارف سنویه‌سی ٢٤١٠٠٠ فرانقدن عبارتدر.

مايورقه (Majorque) آق دکیزك قسم غربیسنده اسپانیه‌نك ساحل شرقیسی قارشیسنده واقع و اسپانیه‌یه تابع (بالئار) جزایرینك الك بیوکی اولوب، ٣٩° ایله ٤٠° عرض شمالی و ٠° ایله ١°١٠′ طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولدیغی حالده ، مساحهٔ سطحیه‌سی ٣٣٩٤ مربع کیلومتره واهالیسی ٢٣٠٣٩٦ کشیدر. جنوب غربیدن شمال شرقی‌یه ممتد غیر منتظم بر مربع شکلنده اولوب، جنوب غربی و شمال شرقی ساحللرنده برر بیوك کورفزی واردر؛ و بو ایکی کورفزك برنجیسی ایچنده مرکزی اولان (پالمه) شهری بولنیور . ایکنجیسی ایسه ایکی قویه منقسمدر . یالکز شمال غربی جهتنده‌کی ساحل صرب اولوب ، سائر طرفلرده کوزل قوی و لیمانلری وار ایسه‌ده، قرون سالفه‌ده اهالیسی قورصانلرك قورقوسندن ایچ طرفلره چکیلوب ، سواحلی خالی براقمشلردر . غرب شمالی ساحلی بوینجه بر طاغ ممتد اولوب، الك یوکسك ذروه‌سی ١٤٤٥ متره ارتفاعنده‌در، وسائر طرفلری ١٠٠٠ متره‌دن آشاغی دکلدر. بونك دکیز طرفندن اولان مائله‌سی پك دیك و صرب اولدیغی حالده ، ایچ طرفده‌کی اتکاری بر سطح مائل صورتنده اوزاقلره قدر ممتد اولوب، واسع وکوزل اووه‌لره منتهی اولور . کرك بو اتکلر وکرك آز متموج اولان اووه‌لری پك منبت وکوزلدر. مذکور طاغك اکثر طرفلری چام اورمانلریله مستوردر؛ وبعض دره‌لرنده یازین دخی قار اکسیك اولماز. جزیره‌نك شرق شمالی کوشه‌سنده دخی ٥٨٣ متره ارتفاعنده بر طاغ یوکسلوب، جنوبه طوغری ساحل بوینجه برقول اوزانیور. بو طاغك آلتنده «آرته مغاره‌سی» دینمکله معروف بیوك بر مغاره بولنیور، که آقان کلسی صولرك تحجر ایتمسیله ایچی پك کوزل شکللر آلوب، آوروپانك بو قبیلدن اولان مغاره‌لرینك الك غریبیدر، ودکیزك آلتنه قدر اوزانیور. میاه جاریه‌سی باشلیجه شمال شرقی‌یه طوغری آقرب ، (ماناقور) نهری و دیکر بر ایکی نهر جزیره‌یی

جنوبدن ویا غرب جنوبیدن شماله طوغری شق ایله، ساحل شمالیده‌کی (آلقودیه) کورفزینه دوکیلور. سیل قبیلندن برطاقم قیصه نهرلر دخی بسا اثر طرفلرده‌کی سواحله اینیور؛ وبونلرك عادی وقتلرده صویی آنجق باغچه‌لرك سقینه یتیشیرسه‌ده، یاغمور موسمنده چوق دفعه اووه‌لری باصار، و یوللری اوزرنده بولنان قصبه‌لرده تخریباتی موجب اولورلر. مایورقه‌نك اووه‌لری قیشین صوثوق روزکارلردن طاغلرله محفوظ اولدقلری کبی، یازین دخی دکز ملتملری حرارتی تعدیل ایتدیکندن، هواسی پك معتدل اولوب، قیشین میزان الحراره ۸ درجه‌دن آشاغی اینمز، ودرجهٔ وسطیه‌سی ۱۸ در. طوپراغی پك منبت اولوب، اووه‌نك هرطرفی وطاغلری دخی ۵۰۰ متره ارتفاعنه قدر مزروع و حتی صرب یرلری ده سدلر انشاسیله معموردر. هله وادیلرده‌کی باغچه‌لری دنیاده امثالسزدر. بناءً علیه اهالیسی، کوندن کونه چوغالمقده اولدقلری حالده، جمله‌سنك وقتی خوش اولوب، ایچلرنده ضرورت چکن و دیلنجیلك ایدن هیچ یوقدر. محصولاتی حبوبات متنوعه ایله کلیتلی سبزه و میوه وعلی الخصوص پورتقال، لیمون، بادم، زیتون، اوزوم وسائره‌دن عبارت اولوب، (بنی سالم) باغلرینك شرابی و مایورقه بغدایندن محلنده یاپیلان اکمك مشهوردر. ذخیره وشراب و زیتون یاغندن بشقه کلیتلی میوه و سبزه دخی اسپانیه وفرانسه‌یه اخراج اولنور. حیوانات اهلیه‌دن الك زیاده طوموز بسلیوب، پك چوق اخراج ایدرلر. اهالیسی ذکی، چالیشقان، ناموسلی، مهمان نواز وتناسب اعضایه مالك آدملر اولوب، قادینلری کوزللکله مشهوردر. سویلدکلری لسان اسپانیولجه‌نك آیریجه بر نوعی اولوب، بونده ادبیاتلری دخی وار ایسه‌ده، لسان رسمی اولان قستیلان اسپانیولجه‌سی کیتدکجه ترقی وتعمم ایتمکده‌در. بالئار جزایری بر ایالت تشکیل ایدوب، مایورقه جزیره‌سی بو ایالتك مرکزی اولان (پالمه) شهرینی حاویدر، واوچ قضایه منقسمدر. پالمه‌دن بشقه یالکز ساحل شمالیسنده واقع (آلقودیه) اسمیله برقصبه‌سی اولوب، آنجق بیوك قریه‌لری چوقدر. پالمه‌دن بدأ ایدن بر دمیر یول خطی مذکور (آلقودیه) اسکله‌سنه منتهی اولیور، و دیکر قضانك مرکزی اولان (موناقور) ه دخی بر شعبه اوزانیور. بو جزایر دخی اسپانیه ایله برابر عصرلرجه عرب اهل اسلامی الندە بولنوب، حکومت امویه‌نك انقراضنده ظهور ایدن طوائف ملوك صره‌سنده بورالرده دخی بعض مستقل اسلام حکومتلری تأسس ایتمشدی.

مایوریانوس (Majorien, Majorianus) روما غرب ایمپراطورلرندن اولوب، (آنتیوس) زماننده غالیاده حسن خدمته موفق اولمغله، ۴۵۷ تاریخنده پطریق (ریجیمر) طرفندن تخته اقعاد اولنه‌رق، وبرکی بقایاسنی عفو ایله، محاکمی اصلاح ایتدکدن صکره، ویسیغوتلر حکمداری ایکنجی تئودوریقه قارشی غالیایه، وبعده آفریقاده واندالر حکمداری جنسریقه قارشی آفریقایه عسکر سوق ایده‌رك، روما دولتنی بویله قوتلی دشمنلردن قورتارمغه موفق اولمقده ایکن، مرقوم (ریجیمر) بو قدر جسور بر ایمپراطورك قوتندن توهمله، اهالی‌یی تشویق ایده‌رك، (تورتونه) ده اسقاطنی و ۴۶۱ تاریخنده صورت ازاله‌سنی احضار ایتمشدر.

مأیوس فرس شعراسندن اولوب، بخارالیدر. شو بیت اونکدر:

روز نوروزست دستار حریفان پرکل ست
کوی نومیدیست کویا کوشهٔ دستار ما

مبارز الدین (امیر — بن مظفر) فارسده حکومت سورن آل مظفر ملوکنك برنجیسی و دولت مذکوره‌نك مؤسسی اولوب، ۷۱۸ تاریخنده ملوك ایلخانیه‌نك اخیری اولان سلطان ابو سعید طرفندن یزد والیلکنه تعیین اولنمش؛ وسلطان مشارالیهك وفاتنده اعلان استقلال ایله، ۷۴۲ ده کرمانی ضبط ایتمش؛ و ۷۵۸ ده شیخ ابو اسحاق اصفهانده ازاله ایده‌رك، فارس و عراق عجمی ومتعاقباً آذربیجانی دخی قبضهٔ تسخیرینه آلمشیدی. ۷۶۰ تاریخنده تبریزدن اصفهانه عودت ایتدیکنده، اوغللری شاه شجاع وشاه محمودك حرکات غیرمطیعانه‌سی اوزرینه، (بم) قلعه‌سنده حبس ایتمشلردی. بش سنه دخی مکحولاً محبسده یاشایوب، ۷۶۵ ده ۶۵ یاشنده وفات ایتمشدر. مرقوم شاه شجاع فارسده تخت سلطنته چکوب،

برادری شاه محمودی اصفهانه ودیکر برادری سلطان احمدی کرمانه امیر نصب ایتمشدی.

مبارك { [« رکن الدین مبارك » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

مبارك { بصره قربنده هشام بن عبدالملك زماننده عراق والیسی بولنمش اولان خالد بن عبدالله القسری طرفندن کشاد اولنمش برجدول ایدی. — واسطك اوست طرفنده دخی بو اسمله برجدول وقریه اولوب، بر روایتده موی الیه خالدك کشاد ایتدیکی جدول بو ایدی.

مبارك { (شیخ — بن شیخ موسی) هندستان مشاهیر علماسندن اولوب، ترکی الاصلدر. ۱۰۰۱ تاریخنده وفات ایدوب، آکره‌ده مدفوندر. « منابع العیون » عنوانیله بر تفسیری و « جوامع الکلام » عنوانیله دیکر بر تألیفی واردر. شیخ فیضی وابو الفضل اسملریله ایکی اوغلی اولوب، ایکنجیسی اکبر شاهه وزیر اولمشیدی.

مبارك بن سلامه { مشاهیر اطباء عربدن اولوب، یهودی المذهب ایدی. پدری ابوالخیر سلامه بن مبارك بن رحموندن وسائر مشاهیر عصرندن تحصیل طب وفنون سائره ایدوب، مصرده اجرای طبابت ایتمش؛ و « مقالة فی الجسرة المسماة بالشقفة والخزفة » اسمیله مختصر بر تألیف براقمشدر.

مبارك شاه { بو اسمله دهلیده اوچ حکمدار حکم سورمشدر:

برنجیسی (قطب الدین) خلجی سلاله‌سنه منسوب اولوب، ۷۱۷ تاریخنده، پدری سلطان علاء الدین خلجینك وفاتی اوزرینه، تخته قعود ایتمش؛ ودرت سنه حکومت سوردکدنصکره، کوله‌سی ایکن وزارته نصبله کافهٔ امور دولتی بدینه تسلیم ایتمش اولدیغی ملك خسرو طرفندن ازاله اولنه‌رق، بو نکله خلجی سلاله‌سی ختام بولمشدر. مرقوم خسرو حکومتی ضبط ایتمش ایسه‌ده، برقاچ آی صکره پنجاب والیسی غازی خان تغلق کندیسنی قتل ایله، دهلی حکومتنی ضبط ایتمشدی. شاعر شهیر امیر خسرو دهلوی صاحب ترجمه‌نك زماننده برحیات اولوب، نامنه بر منظومه یازمشدر.

— ایکنجیسی خضر خانك اوغلی اولوب، ۸۲٤ تاریخنده پدرینه خلف اولمش؛ و ۱۳ سنه حکومت سوردکدن صکره، عبد الصمد نام شخص ایله رفقاسی طرفندن مسجدده ازاله اولنه‌رق، یکنی محمد شاه اقعاد اولنمشدی.

— اوچنجیسی (ملك واصل) شرقی سلاله‌سنه منسوب اولوب، خواجه جهان شرقینك اوغلی ایدی. ۸۰۳ تاریخنده موی الیه (جونپور) حکومتنده خلف اولمش؛ و او صره‌ده دهلی حکومتی هرج ومرج اولمغله، امرانك دعوتی اوزرینه، کیدوب اورا تختنه قعود ایتمش ایسه‌ده، برقاچ آی حکومتدن صکره ۸۰٤ ده وفات ایدوب، کوچك برادری ابراهیم شاه شرقی خلفی اولمشدر.

مبارکشاه { [« سید مبارکشاه » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

مبدع { ایران شعراسندن اولوب، تبریزلیدر. شو رباعی اونکدر:

می طپد دل در برم دلبر نمیدانم چه شد
انتظارم کشت آن کافر نمیدانم چه شد
دوش سرزد نالهٔ همت بلندی از دلم
نه فلك را سوخت بالاتر نمیدانم چه شد

مبرد { (ابوالعباس بن یزید الثمالی الازدی) ائمهٔ نحاتدن وکبار ادبادن اولوب، لغت ونحو وسائر علوم عربیه‌ده ید طولی صاحبی ایدی. ۲۱۰ تاریخنده بصره‌ده دنیایه کلوب، اوراده تحصیل ایتدکدن صکره، دار الخلافة بغداده رحلت، وابو عمر جرمی، ابو عثمان مازنی و ابو حاتم سجستانی کبی مشاهیر ادبادن اخذ علوم ایتمش؛ و کندیسندن صولی ونفطویه وابو علی الطوماری کبی مشاهیر اخذ واستفاده ایتمشلردر. کندیسی وسعت علم ومعلوماتیله برابر فصیح الکلام، حاضر جواب و مجلس آرا ایدی. هر صوریلان مسئله‌ده درحال وبلا تأمل جواب ویرردی. بناءً علیه معاصرلرندن رقیبی اولان ابوالعباس ثعلب، علمده کندیسندن کری قالمدیغی حالده، او جربذه‌یه مالك اولمدیغندن، مباحثه‌دن توقی ایدردی؛ و مبرد ایسه مشار الیه ایله مباحثه‌یی چوق سووردی. بینلرنده‌کی مناظره‌لره ومبردك وفرت ذکاسیله ادبیات عربیه‌ده وحفظ اشعار واخبار عربده‌کی قوتنه دائر برچوق نوادر منقولدر. مبردك برچوق تألیفاتی اولوب، اك

مشهورلری: « الکامل »، « المقتضب »، « الروضه » وسائره‌در. ۲۸۵ ویا ۲۸٦ ده بغدادده وفات ایتمشدر.

مبشر { صحابه‌دن وانصاردن ایکی ذات او- لوب، ایکیسی‌ده بدر محاربه‌سنده حاضر بولنمشدر.

مبشر بن فاتك { (امیر محمود الدوله ابو الوفاء) مشاهیر علماء اسلامدن و امراء مصردن اولوب، طب، حکمت، علوم ریاضیه، منطق وسائر علوم وفنونده یدطولی صاحبی ایدی؛ ودائما ارباب هنرله صحبت ایدوب، کندیسندن پك چوق ذوات علوم حکمیه‌ده استفاده ایتمشلردر. حسن خطی دخی اولوب، قدمای حکمانك آثارندن پك چوق کتابلر استنساخ ایتمشدی. کتبخانه‌سی پك واسع وکتابلری پك چوق اولوب، بتون اوقاتی کتبخانه‌سنده مطالعه وتحریرله کچیردیکندن، بوکا قیصقنان زوجه‌سی کندیسنك وفاتی متعاقب، کتا- بلری بربر آلوب، حوضه آتدیغندن، موجود اولان اکثر کتبنك صحیفه‌لری صودن بوزوق اولدیغی کوریلیور دیه ابن ابی اصیبعه « عیون- الانباء » نده بیان ایدیور. مشاهیر اطبادن یهودی المذهب ابو الخیر سلامه بن رحمون صاحب ترجمه‌نك جلهٔ تلامذه‌سندن ایدی. ابن فاتکك بر چوق تألیفات نافعه‌سی اولوب، باشلیجه‌لری: « کتاب الوصایا والامثال »، « الموجز من محکم الاقوال »، « کتاب مختار الحکم ومحاسن الکلم »، « کتاب البدایه فی المنطق »، « کتاب فی الطب » وسائره‌در.

میپل { (Meppel) فلمنكك (درنته) ایا- لتنده و (آسن)ك ٢٤ کیلومتره جنوب غربیسنده اوله‌رق، برقاچ چایك محل اجتماعنده واقع برقصبه اولوب، ۸۲۴۰ اهالیسی، برقاچ دمیر یولی، (زویدرزه) کورفزینه قدر سیر سفائنه صالح جد- ولی، بز، پاتیسقه، چوخه و شاپقه فابریقه‌لری، کلیتلی ساده یاغ اخراجاتی واهمیتلی یناپرلری واردر.

متا { (Méta) آمریقای جنوبیده (اورنوق) ایرماغنه تابع بیوك بر نهردر، که قو- لومبیه جمهوریتنده (آند) سلسلهٔ جبالنك اك شرق اتکلرندن اینن (ریو نغرو) ایله (هومادآ) چایلرینك برلشمسندن بالتشکل، جمهوریت مذکو- ره‌نك شرق طرفنده‌کی واسع اووه‌لرك ایچنده شرق شمالی‌یه طوغری جریانله، (ونزوئلا) ممالکنه دا- خل اولور؛ و ٢٥′ ٦° عرض شمالی ایله ۷۰ طول غربیده مذکور ایرماغه دوکیلور. مجراسی ۱۲۰۰ کیلومتره‌دن اوزون اولوب، منصبنده اکی ۲۰ کیلومتره وعمقی ۲۰ متره‌در. تابعلری چوق اولوب، اك بیوکلری صولدن آلدیغی (آقاپارو) ایله (قازاناره) نهرلریدر. قسم اعظمی سیر سفائنه صالحدر.

متاپونته { (Métaponte) ایتالیانك ساحل شرقیسنده و (لوقانیه) خطه- سنده بر شهر قدیم اولوب، ازمنهٔ قدیمه‌ده معموریت وتجارتیله وحکیم شهیر (فیثاغوراس) ك اوراده کشاد ایتدیکی مدرسه‌ده‌کی تدریساتیله شهرت بو- لمشدر. حکیم مشار الیهك وفاتی دخی اوراده وقوع بولمشدر. بر چوق وقوعات تاریخیه‌نك محل جریانی اولوب، نهایت عرب بحریونی طرفندن تخریب او- لنه‌رق، بردها اعمار اولنه‌مامشدر. برچوق معابد وسائر ابنیه آثاری وبعض جسیم ستونلر وسائره باقیدر. محلی الیوم (توره دی ماره) اسیله معروفدر.

مترجم { [« محمد رشدی پاشا (مترجم) » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

مترنیق { (Metternich) آوستریا مشاهیر سیاسیوننده اولوب، ۱۷۷۳ ده قوبلنجه‌ده طوغمش؛ واستراسبورغده اکمال تحصیل ایدوب، دیپلومات (قاونیچ)ه داماد اولمش؛ و ۱۷۹۷ ده (راستاد) قونغره‌سنده کاتب صفتیله بولنمش ایدی. او وقتدن ایمپراطور ایکنجی فرانسوآ یوسفك نظر دقتنی جلب ایدوب، درسده، بعده برلین و ۱۸۰٦ ده پاریس سفارتنه تعیین اولنمش ایدی. ۱۸۰۹ تاریخنه‌دك ناپولیوندن آوستریانك مقصد سیاسیسنی کیزلمکه موفق اولوب، ویانه‌یه عودتنده باش وکیل اولمش؛ و آوستریانك (واغرام) ده مغلوبیتی اوزرینه، آرشیدوشسه ماریه‌لویزه‌نك ناپولیونه تزویجنی کندیسی تصور ایتمش؛ ومشار الیهایه پارسه قدر رفاقت ایلمش ایدی. مع هذا ۱۸۱۳ تاریخنده فرانسه‌یه قارشی تشکل ایدن اتفاق دولی‌یه آوستریایی دخی ادخال ایده‌رك، او بابده عقد اولنان

معاهده‌یی امضا ایتمش؛ و لیپسیغ محاربه‌سندن صکره پرنس عنوانه نائل اولمش ایدی. ۱۸۱٤ و ۱۸۱٥ تاریخنده ویانه‌ده عقد اولنان قونفره‌یه ریاست ایتمش؛ و ۱۸۱٥ ده پارسده انعقاد ایدن قونفرانسده آوستریا طرفندن مرخص بولنمش؛ واوندن صکره عقد اولنان قونفره وقونفرانسلرك جمله‌سنده بولنمش ایدی. ایمپراطور فرانسوا آبوسفك وفاتندن صکره دخی موقعنی محافظه ایدوب، پروسیه و روسیه ایله عقد اتفاق ایتمش ایدی. ۱۸٤۸ ده مجار ارباب قیامنك غلبه‌سی اوزرینه، استعفاسنی ویروب، آوستریایی ترك ایتمش؛ و ۱۸٥۱ تاریخنده عودت ایتمش ایسه‌ده، آرتق امور سیاسیه‌یه قاریشمامش؛ و ۱۸٥۹ ده وفات ایتمشدر. حکومت مطلقه طرفداری و افکار جدیده‌نك آشوری درجه‌ده دشمنی اولوب، آوستریایی پروسیه وروسیه ایله متفق بولندیرمق برنجی آرزوسی ایدی. بیوك املاکه مالك ایدی.

متروبچه { قوصوه ولایتنك پرشتنه سنجاغنده وپرشتنه‌نك ۳۸ کیلومتره شمال غربیسنده اوله‌رق، (ایبار) نهرینك صاغ طرفنده وبوكا تابع (ستنیچه) چایی اوزرنده واقع قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ۵۰۰۰ قدر اهالیسی، ۳ جامعی، ۱ مسجدی، رشدیه وابتدائیه مکتبی واوستنده خراب برقلعه‌سی واردر. سلانیكدن بوسنه‌یه طوغری ممتد اولان دمیریول خطی شمدیلك بوقصبه‌ده منتهی اولیور.

— متروبچه قضاسی پرشتنه سنجاغنك منتهای غربنده اولوب، جنوباً وولچترین قضاسیله، شرق شمالی طرفندن صربیه حدودیله غرب شمالی طرفندن دخی یکیبازار سنجاغیله محدوددر. ۱۷۰ قریه‌دن مرکبدر. اهالیسی بوشناق وآرناؤددن مرکب اولوب، قسم اعظمی مسلمدر. اراضیسی عمومیت اوزره طاغلق اولوب، منبت وادی واووه‌لری دخی واردر. اورمانلری چوق اولوب، میشه وچام و سائر اشجاردن جسیم دیرکلر وسائر کراسته قطع اولنور. محصولاتی حبوبات مختلفه ایله سبزه و میوه‌لرك انواعندن عبارتدر. جنسی پك مقبول دکرمن طاشلری دخی چیقوب، جوارلره دخی کوندریلیر. حیوانات اهلیه‌سی ده چوقجه‌در. مرکز قضادن ۳ ساعتلق مسافه‌ده (بانسقه) اسمیله بعض امراضه نافع برقابلیجه واردر.

متروبچه { یاخود متروویچ (Mitrovica, Mitrovitz) آوستریا و مجارستان دولتنك خرواتستان مع اسلاوونیه ایالتنده (پتروارادین) سنجاغنده و پتروارادینك ۳۸ کیلومتره جنوب غربیسنده اوله‌رق صاوه نهری اوزرنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، ۷۱٤٥ اهالیسی واردر. (سیرمیوم) شهر قدیمنك موقعنده‌در.

متعه { اندلس مشاهیر مغنیاتندن حسن وآنه مالك ادیبه وشاعره برقیز اولوب، مغنی شهیر زریابك جاریه‌سی و شاکردی ایدی. عبدالرحمن ثالث زماننده یاشایوب، شو بر قاچ بیت مشار الیهك حضورنده بداهةً سویلدیکی اشعارندندر:

یا من یغطی هواه　　من ذا یغطی النهارا
قد کنت املك قلبی　　حتی علقت فطارا
یا ویلتی اتراه　　لی کان او مستعارا
یا بابی قرشی　　خلعت فیه العذارا

متقی { (محمد) عثمانلی شعراسندن اولوب، عربزاده قدسینك اوغلیدر. ۹۹۲ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو بیت اشعارندندر:

نی مجنون مثال ایتدك بو استغنا نه‌در سندن
وفا ومهر اومان شمدنکرو دیوانه‌در سندن

متقی { ایران شعراسندن دخی ایکی ذاتك مخلصیدر:

برنجیسی (سید محمد) ری شهرندن اولوب، یتمش یاشندن صکره (عوامل) کتابنی اوقومغه باشلامش اولدیغندن، بین الظرفا (عوامل خوان) دینمکله شهرت بولمشیدی. شو بیت اونکدر:

اندرین مازندران کس را چرا کیرد ملال
کیله رقاص است چنکی پشه وخوش خوان شغال

— ایکنجیسی (محمد تقی) اصفهانلی اولوب، شاه عباس ثانی عهدی صلحاسندن ایدی. مختصر دیوانی واردر. شو بیت اونکدر:

هیچ طاقی بجهان چون خم ابروی تو نیست
رو بمحراب که دارد که دعا کوی تو نیست

متقی بالله { (ابراهیم بن المقتدر بالله جعفر) خلفاء عباسیه‌نك یکرمی برنجیسی اولوب، نسلی آلتی بطنده هارون الرشیده واصل

اولور. ٢٩٧ تاريخنده دنيايه كلوب، ٣٢٩ ده برادری، راضی بالله محمدك وفاتی اوزرينه، تخت خلافته جلوس ايتمش؛ ودرت سنه‌يه قريب مدت حكومت سوردكدن صكره، ٣٣٣ ده امير الامرا بولنان (توز) طرفندن اسقاط اولنه‌رق، و ٢٤ سنه دخی او حالده محبوس ياشايوب، ٣٥٧ تاريخنده وفات ايتمشدر. بعض تواريخده (مقتفی بالله) ديه مقيددر.

متكلم { [« حسن متكلم » ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

متلوس { (Metellus) اسكی روماليلرده (كچيليوس) خاندانك بر شعبه‌سی اولوب، قبل الميلاد ٢٨٣ تاريخندن اعتباراً ٢٥٠ سنه ظرفنده روما دولتنه بر قاچ قونسلوس، سانسور، ديكتاتور و سائره ويرمش؛ وبونلر دولتلرينه بيوك خدمتلر ايتمشلردر:

(كچيليوس متلوس) قبل الميلاد ٢٥١ ده قونسلوس اولوب، (پانورمه) ده قارتاجليلری مغلوب ايتمش؛ و ١٢٠ فيللرينی آلمش ايدی. بر حريق اثناسنده (پالاديوم)ی قورتاريركن، آتشدن كوزلری كور اولمشدی.

— (متلوس ماكدونيقوس) قبل الميلاد ١٤٨ ده پرتور اولوب، ١٤٧ ده ماكدونيه‌نك حكمدار اخيری آندريسقوسی مغلوب ايده‌رك، ماكدونيه‌يی روما ايالاتنه الحاق ايتمشدی. بعده آخائياليلری دخی دفعاتله مغلوب ايدوب، يونانك بر قاچ مهم شهرينی ضبط ايتمش؛ وبعده قونسلوس وسانسور اولوب، چوق معمر اولمش؛ و درت اوغلنك بربرينی متعاقب قونسلوس اولدقلرينی كورمش ايدی.

— (متلوس نوميديقوس) قبل الميلاد ١٠٩ ده قونسلوس اولوب، او وقته قدر حقندن كلنه‌مين (ياغورته) يه قارشی سوق عسكرله، بونك پايتختی (سيرته) يی ضبط ايتمش؛ وكنديسنی دخی اسير طوتمق اوزره ايكن، عزل اولنه‌رق، يرينه معيتنده بولنان ماريوس نصب اولنمش ايدی. مع هذا مظفرانه رومايه عودت ايدوب، (نوميديقوس) لقبنه مظهر اولمش ايسه‌ده، بعده ماريوس ايله ساتورنينوسك تزويراتيله نفی اولنه‌رق، بونلرك سقوطندن صكره، قبل الميلاد ٩٩ تاريخنده رومايه عودت ايده بيلمشيدی.

— (متلوس پيوس) آنف الترجمه‌نك اوغلی اولوب، پدرينك منفادن جلبنه چالیشمش؛ ومحاربات داخليه اثناسنده (پومپديوس سيلو) يی مغلوب ايتمشدی. قبل الميلاد ٨١ ده قونسلوس اولوب، اسپانيه‌ده (سرتوريوس) ه قارشی سوق عسكر ايتمشدی.

— (متلوس قرتيقوس) قبل الميلاد ٦٩ تاريخنده قونسلوس اولوب، ٦٦ ده كريدی فتح ايتمكله، بو لقبله تلقب ايتمشدر.

— (متلوس پيوس اسكيپيون) اسكيپيون ناسيقه‌نك تورونی اولوب، متلوس پيوس طرفندن اوغللغه قبول اولنمش؛ وقبل الميلاد ٥٢ تاريخنده قونسلوس اولوب، دامادی بولنان پومپيوسك طرفنی طوتمش؛ وفرساله (يعنی چتالجه) محاربه‌سندن صكره آفريقايه كچه‌رك، قاتون و يوبانك معاونتيله عسكر ترتيب ايده‌رك، قيصره قارشی ٤٦ تاريخنده (تاپسوس) ايله محاربه ايتمش ايسه‌ده، كلياً مغلوب اولوب، دشمننه تسليم اولنمامق ايچون، اتلاف نفس ايتمشدر.

متليس { (Metelis) مصرده‌كی (رشيد) ك اسم قديميدر.

متمم { (بن نويرة التميمی) صحابه‌دن اولوب، خالد بن وليد (رضه) ك قتل ايتمش اولديغی سالف الترجمه (مالك بن نويره) نك برادريدر. موی اليه مالكك اسلامده ثباتی مشكوك وارتدادی مروی اولديغی حالده، صاحب ترجمه‌نك اسلامده ثباتنده شبهه يوقدر. طبيعت شعريه‌سی اولوب، برادری حقنده برچوق مراثيسی واردر. ذاتاً بر كوزی كور اولديغی حالده، برادرينه كثرت بكاسندن اوكوزندن دخی ياش آقمشيدی. شوايكی بيت بر مرثيه‌سندندر:

وكنا كندمانی جذيمة حقبة
من الدهر حتی قيل لن يتصدعا
فلما تفرقنا كأنی و مالكا
لطول اجتماع لم نبت ليلة معا

متن { جبل لبنان متصرفلغنده بر قضا اولوب، متن اعلا، بسكنتة، قاطع،

شوبر و ساحل اسملریله ٥ ناحیه و ١٧٨ قریه‌یی حاویدر.

متنبی { (ابو الطیب احمد بن الحسین الجعفی. (الکندی) اعاظم شعراء عربدن اولوب، ابو تمام ایله برابر بعد الاسلام یتیشن شعراء عربك اك بیوکاری عد اولنور. ٣٠٣ تاریخنده کوفه‌نك (کنده) محله‌سنده دنیایه کلمشدر. پدری جعف قبیله‌سنه منسوب اولدیغی حالده ، کوفه‌ده سقالق ایتمکله مشغول ایدی. صاحب ترجمه صباوتندن تحصیل علم وادبه قویلوب، فصاحت عربیه‌ده و اشعار واخبار عربده کسب ملکه و مهارت ایتمك ایچون، برخیلی مدت بنی کلب وسائر قبائل بیننده طولاشمش؛ وروایته کوره، اورالرده حاشا قرآن کریمه تقلیداً برطاقم سوره‌لر اویدیره‌رق، نبوت دعواسنه قالقیشمش؛ و برطاقم طرفکیران دخی پیدا ایتمش ایدی. اوزرینه عسکر کوندریلوب، طوتلدقده، توبه ایتمش ایسه‌ده، (متنبی) اسمی کندیسنه لقب مقامنده قالمشیدی . بعده دمشق شامه کیده‌رك، اوراده اشعاریله شهرت بولمغه باشلامش؛ و او زمانده مرجع علما وشعرا اولان سیف الدین بن حمدانك نظر تقدیر والتفاتنه و بك چوق انعام و احسانلرینه نائل اولوب ، مشار الیهك مدحنده بر چوق قصیده‌لر سویلمشدر. بعده مشار الیهك دائره‌سنده بولنان ابن خالویه ایله یکینه‌میوب ، بینلرنده جریان ایدن مناقشه اوزرینه، مصره انتقال ایده‌رك ، کافور اخشیدی طرفندن حسن قبول کورمش؛ وکندیسنی مدح ایتمشدر . اورادن بغداده و فارسه کیده‌رك، آل بویهدن عضد الدوله‌نك دخی مداحی ولطف دیده‌سی اولمش؛ و نهایت بغداده و اورادن کوفه‌یه عودت ایتمکده ایکن ، فاتك بن الجهل الاسدی عشیرتیله اوکنه چیقوب ، کندیسنی صویمشلردر . یاننده بولنان خدمتجیسی مفلح افندیسنك بلا مقاومت صویلدیغنی کورنجه : شو بیت :

فالخیل واللیل والبیداء تعرفنی
والحرب والضرب والقرطاس والقلم

سزك دکلیدر؟ دیه‌رك استهزا ایتمك ایستمکله، متنبی بونك اوزرینه غیرته کلوب ، همان آتنك عنانی چویره‌رك، متعرضلره هجوم ایتمکله ، واقع اولان مقاتله‌ده قتل اولنمشدر. بو وجهله ٣٥٤ تاریخنده مقتولاً وفات ایتمشدر. اشعار و قصایدینی حاوی مرتب دیوانی اولوب، برچوق مشاهیر ادبا طرفندن شرح اولنمشدر . اخیراً بعض حواشی ایله بیروتده طبع ونشر ایدلمشدر. نحو و لغت وادبیات عربیه‌ده دخی ید طولاسی اولوب، بو بابده‌کی وسعت معلوماتی ائمهٔ نحاتدن « ایضاح » و « تکمله » صاحبی ابو علی الفارسینك شهادتیله مثبتدر. قوهٔ حافظه‌سیله ذکاوتی حقنده برچوق نوادر منقولدر. اشعاری مشهور ایسه‌ده، ایکی بیتنك ایرادی تنسیب اولندی.

الا لیت شعری هل اقول قصیدةً
ولا اشتکی فیها ولا اتعتب

و بی ما یذود الشعر عنی اقله
و لکن قلبی یا ابنة القوم قلب

متوث { اهواز ایله واسط بیننده مستحکم برقصبه اولوب، محدثیندن بر قاچ ذاتك مسقط رأسی بولنمشدر.

متوشلح { یاخود متوشلم (Mathusalem) ادریس (عم) ك اوغلی اولوب، کندیسندن حضرت نوح (عم) ك پدری اولان (لامك) تولد ایتمشدر . طول عمریله مشهور اولوب، قبل المیلاد ٤٢٧٧ دن ٣٣٠٨ تاریخنه‌دك ٩٦٩ سنه یاشادیغی کتب بنی اسرائیلده مسطوردر.

متوکل علی الله { (جعفر بن المعتصم محمد بن هارون الرشید) خلفاء عباسیه‌نك اوننجیسی اولوب ، ٢٠٦ ده طوغمش؛ و ٢٣٢ تاریخنده، برادری واثق بالله هارونك وفاتی اوزرینه، تخت خلافته جلوس ایله ، ١٥ سنه‌یه قریب مدت اجرای حکومت ایتدکدن صکره، ٢٤٧ ده سامراده وفات ایده‌رك، اوراده دفن اولنمشدر. ضعیف البنیه، اسمر اللون ، کوزل کوزلی بر ذات اولوب، اسلافنك طوتدقلری طریقی ترکله، طریق اهل سنتی احیایه چالیشمش؛ وفوق العاده حلیم وکریم برذات اولمغله، جملهنك محبتنی قزانمش ایسه‌ده ، سنیلکده‌کی تعصبنه مبنی، سبط اکرم سلطان الشهدا امام حسین (رضه)ك مشهد شریفنه طوپلانان زوارك کثرتنی چکه‌میوب، قبر مبارکنی هدم ایتدیر-

ميى حقنده اغبرار عمومى يى موجب اولوب ، اكثرشعرا بوندن طولايى هجويه لر سويلمشلردر.

— مصرده مقام خلافتده بولنان عباسيلردن دخى ايكى ذات (متوكل على الله) لقبيله تلقيب اولنمشدر: برنجيسى (محمد)، معتضد بالله ابوبكرك اوغلى اولديغى حالده، ٧٧٩ تاريخنده بالانتخاب، ينه او سنه اسقاط ، و ٧٨٥ ده ثانياً انتخابله ، ٧٨٨ ده ينه عزل اولنمش؛ و ٨٠٧ ده ثالثاً خليفه اولوب، ينه او سنه وفات ايتمشدر. — ايكنجيسى (عبد العزيز بن يعقوب) برنجينك تورونى اولوب، ٩٠٣ دن ٩٢٣ تاريخنه دك خليفه عنوانى حائز بولنمش؛ وبونك تورونى اماناتى ياوز سلطان سليم خانه تسليم ايلمشدر.

متوكليه { آنف الذكر خليفه متوكلك سامرا قربنده بنا ايتمش اولديغى بر قصبه اولوب، (جعفريه) دخى دينليردى . خليفهٔ مشاراليهك وفاتندن صكره اهاليسى سامرايه هجرت ايتمكله، خالى قالوب، خراب اولمشدر.

متولى { شامك بعض جهتلرنده ساكن بر جماعت اسلاميه اولوب، شيعيلكه تمايللرى واردر، وصلاح الدين ايوبى زمانندن قالمه اكراد وايرانيلر احفادندن اولدقلرى مظنوندر . اللى آلتمش بيك نفوسه بالغ اولدقلرى تخميندر.

متون { (Méton) يونان قديم مشاهير منجمييندن اولوب، ميلاددن بش قرن اول آتنه ده ياشامش؛ وسنهٔ قمريه ايله سنهٔ شمسيه يى بربرينه توفيق ايچون ، ١٩ سنه لك بر زيج ترتيب ايدوب، بو مدتك بر دور قمرى تشكيل ايتديكنى اك اول بو ذات كشف ايتمشدر.

متونه { (Methone) مورەده كى (مدون) قصبه سنك اسم قديمى اولديغى كبى، سلانيك كورفزنده دخى قديماً بو اسمله برقصبه اولوب، اسكندر كبيرك پدرى فيليپ بو قصبه يى محاصره سنده بر كوزينى غائب ايتمشيدى.

متى { (S. Mathieu) حواريوندن و انجيلى ضبط و تحرير ايدن درت اصحاب عيسى (عم)دن برى اولوب ، فلسطينك (جليله) خطه سنده طوغمش؛ و ابتدا روماليلرك خدمتنده تحصيلدار بولنمشدر . بو مأموريتى اجرا ايتمكده ايكن، نبى مشار اليه طرفندن جلب اولنه رق ، حواريون زمره سنه داخل اولمشيدى . حضرت عيسى (عم)ك رفعندن صكره فلسطينده و بعده حبش و ايرانده نشر مذهب واجراى وعظ ونصيحت ايتمش؛ وظنه كوره ايرانده قتل اولنمشدر . خرستيانلر ايلولك ٢١ نده يورطيسنى اجرا ايدرلر. بو ذاتك يازديغى انجيل اناجيل اربعه نك اك اسكيسى اولوب، ظن اولنديغنه كوره، حضرت عيسى (عم)ك رفعندن ٨ سنه صكره يازلمشدر . اصلى سريانى لساننده ايكن، بعده لسان يونانى يه ترجمه اولنمش؛ وسريانيجه اولان متنى نابود اولمشدر.

متى بن يونان { (ابوبشر) مشاهير اطبا و منطقيوندن اولوب ، عن اصل (ديرقنى) دن اولديغى حالده ، بغدادده نشأت ايتمش؛ وقويريون ويحيى المروزى و ابو احمد بن كرنيب وسائر علماى معاصريندن تحصيل علوم ايلمش؛ و ٣٢٨ تاريخنده وفات ايتمشدر. نصرانى المذهب ايدى . سريانيجه دن عربى يه بر قاچ كتاب ترجمه ايتمشدر. باشليجه آثارى: «مقالة فى مقدمات»، «كتاب آنالوطيقا» ، «كتاب المقاييس الشرطية»، «شرح كتاب ايساغوجى لفرفوريوس» وسائره در.

متيجه { جزايرك نفس جزاير ايالتنده واسع بر اووه اولوب، جزاير شهرينك جنوب وشرق جنوبى وغرب جنوبى جهتلرنده ممتد اولور. شرقدن غربه بويى ٩٥ ووسطى اكى ١٥ كيلومتره اولوب، حذاى بحردن ارتفاعى ٢٠ ايله ٢٥٠ متره آره لرنده در . درن (يعنى آطلاس) سلسلهٔ جبالى اتكلرندن باشلايه رق ، ساحله و يا ساحل بويجه ممتد اولان تپه لره قدر ممتد اولديغى حالده، جنوبدن شماله طوغرى ميلانلى و آز متموجدر. آلتى نهر جنوبدن شماله آقه رق متيجه اووه سنده بر طاقم واديلر تشكيل ايديور . بونلرك اك بيوكلرى (حراش) ايله (مزفرن) نهرلريدر . بو اووه نك طوپراغى نهايت درجه ده منبت اولوب، اسكى عرب حكومات اسلاميه سى زماننده انهار مذكوره نك صولرى حسن اداره اولنمغله ، اووه نك هر طرفى معمور و ، ابن خلدونك روايتنه كوره، اوتوزدن زياده قصبه يى حاوى وكتن محصولاتنك كثرتيله مشهور ايدى . بعده مغرب اوجاقلرى دينلن

طايلرك ادارۀ جاهلانه‌سی زماننده انهارك سد
بندلری وجدوللری بوزیلوب ، فضلۀ میاهی بر
چوق بطاقلقلر تشکیل ایتمکله ، اوکوزلم اووه بر
صبته بووه‌سی حالنه کچمش ؛ و یالکز اوچ
درت عرب عشیرتنه جولانکاه و حیوانلرینه مرعا
حکمنه کیرمش ایدی . اخیراً فرانسز حکومتی اووه.
نك اهمیتنی وقوۀ انباتیه‌سنی آکلایه‌رق ، مبالغ
کلیه صرفیله انهاره سدلر یاپمغه ، جدوللر
آچمغه واسکی معموریتنی مع‌زیادة اعاده ایله ، اسکا.
نه سعی ایتمکده‌در.

متیم الافریقی { مغرب شعراسندن اولوب ، ترجمۀ حالنه وتاریخ ولادت
ووفاتنه دسترس اولنه‌مدیغی حالده ، یالکز «فوات.
الوفیات» ده کوریلن اشعارندن بر ایکی بیتی ایراد
اولنور:

تلوم علی ترك الصلاة خليلتی
فقلت اعزبی عن ناظری انت طالق
فوالله لااصلیت لله مفلسا
یصلی له الشیخ الجلیل و فائق
لما ذا اصلی این مالی و منزلی
واین خیولی والحلی و المناطق

متیم الهاشمیه { مشاهیر مغنیاتدن ادیبه و شاعره بر قیز اولوب ،
بصره‌لیدر . فن موسیقیی مشهور ابراهیم موصلیدن
واوغلی اسحاقدن اوکرنمشیدی . مأمون خلیفه‌نك
حضورنده بداهةً سویلمش اولدیغی بعض اشعار
«کتاب الاغانی» ده مسطوردر.

متیمنه { (Methymne) مدللی جزیره. سنده‌کی (مولوه) قصبه‌سنك
اسم قدیمیدر. — بو اسم دیکر بعض اسکله‌ره اضا.
فتله روماليلر زماننده اسپانیه‌ده بر قاچ قصبه‌یه
علم اولمشیدی، که عربلر زماننده (مدینه) اسمنه
تحویل اولنه‌رق ، مثلا (متیمنه آسیدونیه) یی
عربلر (مدینة شذونیه) صورتنه تحویل ایتمشلردر؛
وبو صورت الیوم اسپانیوللرجه مستعملدر .
[«مدینه» ترکیباتنه مراجعت بیوریله.]

متین { فرس شعراسندن اوچ ذاتك مخلصیدر:
برنجیسی (شیخ عبدالرضا بن عبدالله) اصفهانلی
اولوب، محمد شاه زماننده هندستانه رحلتله، بر
مدت لکهنوده برهان‌الملك سعادت خانك تخصیص
ایتدیکی معاشله کچینمش؛ و بعده بنکاله‌یه کیدوب،
١١٧٥ ده اوراده وفات ایتمشدر. ٥٠٠٠ بیتی
حاوی دیوانی واردر. اشعارینه دسترس اولنه‌مدی.
— ایکنجیسی (محمدعلی خان) کشمیرلی او.
لوب، بو دخی هندستانده یاشامشدر، نیتکیم شو
بیتدن آکلاشیلیور:

سبز کشتیم از خط اما دل بزلفش بسته ام
من زکشمیرم ولی هندوستان می ساز دم

— اوچنجیسی (ملاجیون) لاهورلی اولوب،
مملکتنده مکتب خواجه‌لکیله مشغول ایدی .
نستعلیق خطنی یازمه‌ده بیوك مهارتی وار ایدی .
شو بیت اونکدر:

کر حق طلب کنی سك اصحاب کهف باش
بکذار همنشینی اصحاب فیل را

مثال { ایران شعراسندن اولوب ، تبریز. لیدر. شو بیت اونکدر:

کریم را نبود دستکاه بخشش تنك
مرا خجالت عذر کناه می سوزد

مثالی { (حسن) اونجی قرن هجری ثانلی شعراسندن اولوب، ادرنه‌لیدر .
ابتدا صنعتله مشغول ایکن ، بعده ادبیاته میل
ایده‌رك، شعر وانشاده یدطولی قزانمشیدی. شو
بیت اونکدر:

قویوب کویکده کوکلم راه غربت اختیار ایتدم
کوکل قالسون بکم یول قالسون دیرلر مثلدر بو

مثالی { (ابراهیم خان) ایران شعراسندن اولوب، زند خاندانه منسوب اولان
کریم خانك اوغلیدر. شیرازده نشأت ایتمشدر. شو
قطعه جملۀ اشعارندندر:

شها نا بسته عهد دوستداری
شکستی از جفا پیمانم ای دوست
بماند باتو ام زندان کلستان
کلستان بی تو چون زندانم ای دوست

— بو مخلصله ایران شعراسندن دیکر بری
دخی اولوب ، کاشانلی و سلطان حسین صفوی
عصری قصه خوانلرندن ایدی. شو بیت اونکدر:

مده ای خضر فریبم بحیات جاودانی
من وخاك آستانش تو وآب زندکانی

مثقال { (عبدالوهاب بن محمد الازدی) مشاهیر شعرادن اولوب، هجوه
میلی وار ایدی، وکیمسه‌یی مدح ایتمیوب، کیمسه‌ده

هجوندن قورتلهمازدی. مجانه‌جی کنج برخرستیانه علاقه‌سیله شهرت بولوب، سنه‌لرجه بوندن آیرلماز، وحتی کلیسایه دخی برلکده کیدر ایمش. نهایت مرقوم اسکندریه‌ده وفات ایدوب، صاحب ترجمه حقنده برچوق مرثیه‌لر سویلمشدر. کندیسی ٥٠٠ تاریخندن صکره‌جه وفات ایتمشدر. شو قطعه جملهٔ اشعارندندر:

اهدی الیّ مدامة	صفراء صافية حيا
فكأنها و حبابها	بدر تكلل بالثريا
فشربتها من كفه	وسكبت فاضلها عليا

مثنى { (بن حارثة الشيبانی) شجعان صحابه‌دن و اصحاب رأی و تدبیردن اولوب، طقوزنجی سال هجریده قومنك هیئت مبعوثه‌سی میاننده نزد نبوی‌یه کله‌رك، شرف اسلامله مشرف اولمشیدی. حضرت ابو بکر (رضه)‌ك ابتدای خلافتلرنده خالد بن ولید کندیسنی عراقه کوندروب، عودتنده خلیفهٔ مشارالیه ایله مسلمینی ایرانك فتحنه تشویق، وبوممالك واسعه‌نك ضبطنی تهوین ایتمکله، جانب خلیفهٔ مشارالیهدن بر سریه ایله عراقه اعاده بیوریله‌رق، برقاچ محاربه ایتمش؛ و چوق زحمت چکمشیدی. بعده حضرت عمر (رضه) زمان خلافتنده مشهور مختارك پدری ابو عبید ثقفی بر مقدارعسکرله امدادینه اعزام بیوریله‌رق، برلکده (قس الناطف)ده حرب ایتمشلر؛ وابوعبید بومحاربه‌ده شهید اولوب، مثنی دخی آلدیغی جریحه‌دن متأثراً قادسیه وقعه‌سندن اول ارتحال ایتمشدر. زوجه‌سی (سلمی بنت جعفر) ی فاتح ایران سعد ابن ابی وقاص (رضه) تزوج ایتمشدر. برادری مسعود بن حارثه دخی ایرانیلره قارشی اولان محارباتده معیتنده ایدی.

مجار { (Hongrois, Magyars) آوروپانك قسم وسطیسنده یعنی آوستریا ومجارستان دولتنك مجارستان قسمنده ساکن بر قوم اولوب، اقوام تورانیه‌دن اولدیغی حالده، وولغا و اورال جهتلرندن شمدی بولندقلری یره انتقال ایتمشلردر. زمرهٔ تورانیه‌نك فینوآ شعبه‌سنه منسوب اولوب، ترکلرله وسائر اقوام تورانیه ایله دخی مناسبتلری وار ایسه‌ده، روسیه‌نك شمال غربی جهتنده ساکن فینوآلرله واسکی بلغارلرله قرابتلری دها یقین ولسانلرینك اونلرك لسانیله مشابهتی زیاده‌در.
[زیاده معلومات ایچون «مجارستان» ماده‌سنه مراجعت.]

مجار { روسیه‌ده (ترك) ایرماغی اوزرنده اسکی بر قصبه اولوب، تیمورلنك طرفندن تخریب اولنمشدی.

مجارستان { (Hongrie) آوروپانك قسم وسطیسنده بیوك بر مملکت اولوب، آوستریا ومجارستان نام رسمیسیله یاد اولنان دولتك بر قسم عظیمنی تشکیل ایدیور. باشلیجه اهالیسی اولان مجار قومنك اسمیله تسمیه اولنوب، آنجق ملی مجارستان ایله سیاسی مجارستان بیننده خیلی فرق واردر؛ یعنی مجارستان قراللغی نفس مجارستاندن بشقه ترانسیلوانیه (یعنی اردل) ایله اسلاوونیه وخرواتستانی دخی حاویدر.

حدود ومساحه‌سی. — مجارستان اکثراطرافندن حدود طبیعیه ایله محدود اولوب، شمالاً وشمال شرقی جهتندن (قارپات) سلسلهٔ جبالیله، شرق جنوبی طرفندن ترانسیلوانیه آلپیله، جنوباً طونه و اوکا تابع دراوه نهرلریله محاطدر. یالکز غرب وشرق جهتلرندن حدود طبیعیه‌سی اولمیوب، آنجق ترانسیلوانیه مجارستاندن عد اولنورسه، شرق جهتندن دخی قارپات سلسله‌سیله محاط دیمکدر. غرباً استیریه وآشاغی آوستریا، شمالاً موراوینه، سیلزیه و غالیچیه، شمال شرقی جهتندن بوقووینه خطه‌لریله، یعنی بو اوچ جهتدن آوستریا ایمپراطورلغی ممالکیله، شرقا مجارستان قراللغنه تابع ترانسیلوانیه خطه‌سیله و برآز یرده رومانیه‌نك افلاق مملکتیله، جنوباً صربیه ایله، جنوب غربی جهتندن دخی ینه مجارستان قراللغنه تابع اسلاوونیه وخرواتستانله محدوددر. بو حدود داخلنده ٤٤° ٣٠′ ایله ٤٩° ٣٨′ عرض شمالی و ١٣° ٤٠′ ایله ٢٢° ٤٥′ طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولوب، شرقدن غربه بویی ٧٠٠ وشمالدن جنوبه اکی ٦٠٠ کیلومتره‌در. مساحهٔ سطحیه‌سی ٢٢٤ ٦٥٩ مربع کیلومتره اولوب، آوستریا ومجارستان دولتنك بر ثلثندن زیاده‌جه اولدیغی حالده، ١٢ ٦٥٠ ٠٠٠ نفوس ایله مسکوندر، که بهر مربع کیلومتره باشنه ٥٤ کشی دوشوب، دولت مشارالیهانك سائر طرفلرندن آز مسکوندر.

حال طبیعیسی، جبال وانهاری. — مجارستانك بر قسمی اووه وبر قسمی طاغلقدر؛ و تعبیر آخرله مجارستان همان هر طرفدن یوکسك طاغلرله محاط ویالکز جنوب جهتندن طونه وادیسنه منتهی ٤٠٠ کیلومتره اوزون و ٣٠٠ کیلومتره کنیش واسع بر اووه‌در. شمال جهتندن بر بیوك قوس تشکیل ایدن (قارپات) سلسلهٔ جبالی بعض محللرنده دیوار کبی دیك صیرتلر و بعض یرلرنده آز چوق قبه‌لی وباصیلیق تپه‌لر صورتنده ممتد اولوب، جنوبه طوغری مجارستانك ایچنده برچوق قوللر وشعبه‌لر اوزاتیور، که بونلر مختلف استقامتلرده اوزانه‌رق و بینلرنده برچوق وادیلر حاصل ایده‌رك، مملکتك باشلیجه طاغلق قسمنی تشکیل ایدیورلر . شرق جهتنده (قارپات) و (ترانسیلوانیه آلپی) سلسله‌لرینك قوللری باشلیجه ترانسیلوانیه خطه‌سنده ایسه‌ده، اوجلری مجارستانه دخی داخل اولور . غرب جهتنده‌کی طاغلرك ایسه آنجق اتکلرینك اوجلری مجارستانه داخل اولور. بناءً علیه باشلیجه طاغلق جهتلری شمال وشرق طرفلرنده‌در. قارپات سلسله‌سنك اك یوکسك محلی سیلزیه ایله غالیچیه حدودی قربنده بولنان (تاتره) طاغی اولوب، ٢٦٤٧ متره ارتفاعی واردر. بونك جنوبنده سلسلهٔ مذکوره شعباتندن اوله‌رق کوچك تاتره طاغی بولنوب، ٢٠٤٣ متره یوکسکدر . بونك غرب جهتنده ١٦٦٧ متره یوکسك اولان (فاتره) ودها جنوبده ١٠٠٩ متره ارتفاعی اولان و آنجق منفرد اولدیغندن پك یوکسك کورینن (ماتره) طاغی بولنیور. غرب جنوبی حدودی قربنده دخی (آلپ) سلاسل جبالنه منسوب (لیته) طاغی بولنوب، ارتفاعی ٥٠٠ متره‌دن آشاغیدر.

بو طاغلرك آره‌سنده پایانسز وکنارسز کورینه‌جك درجه‌ده واسع بر اووه ممتد اولوب، هر نه قدر شمالدن جنوبه جزئی بر میلانی وار ایسه‌ده، بو میلان حس اولنمیه‌جق درجه‌ده اولوب، کوزله فرق اولنماز. محیط دائره‌سی ١٢٠٠ کیلومتره‌دن زیاده اولان بو واسع اووه، که وقتیله دکیز اولوب، انهارك ایندیردکلری طوپراقلرله طولمشدر، اکثر طرفلرنده سیاه باتلیقدن وبعض یرلرده قومدن عبارت اولوب، وقتیله آسیای وسطینك صحرالری کبی اوزون اوتلرله مستور ایکن، شمدی اکثر طرفلری آچیلوب، تارله‌یه تحویل اولنمش ایسه‌ده، برچوق یرلری الآن او حالده اولوب، کلیتلی صیغیر وخرکله سوریلرینه مرعا اولمقده‌در. ازمنهٔ قدیمه‌ده بو واسع اووه‌نك اکثر طرفلری اورمانلق بولنمش ایکن، بعده آسیادن کلن اقوامك آنجق حیوانات سوریلریله تعیشلری بو اورمانلرك اتلافیله اوراسنك مغولستان صحراسی حالنه ارجاعنی موجب اولمشدی. هر نه قدر شمدیکی حالده مجار حکومتی اورمانلر یتیشدیرمکه چوق جهد ایدیورسه‌ده، بو صحرای واسعك ایچنده برتك آغاجه راست کلنمکسزین کونلرجه کزیله بیله‌جك یرلر واردر. مزروع اولان ویا مرعا حالنده بولنان جهتلری متموج بر بحر اخضر و، طوپراغی طوزلی اولمغله، زرع اولنه‌میان یرلری قوماق بر چول حالنده اولوب، اوته‌سنده بریسنده یرك ایچنه آچلمش بر دلیکدن عبارت و اکثریا یازین قورور قویولر، بعض بطاقلقلر ومتعفن صولی کوللر، اوته‌ده بریده، وقتیله قره قول ترصدکاهی ویا مزار اولمق اوزره، یاپلمش بر طاقم صنعی تپه‌لر کورینور . مجرالری بریرندن پك سییرك اولان بیوك انهاردن بشقه بو صحرای واسعك ایچنده آقار چایلر ویا یردن نبعان ایدر صولر اولمیوب، مذکور قیولرله بطاقلقلردن بشقه میاهی یوقدر . انهار طاشدیغی وقت، آلچق یرلرینی صو باصار، وبطاقلق وکوللری بینلرنده التصاق پیدا اولور. مجارستانك غربنده وطونه مجراسنك شمالنده بر ایکنجی اووه بولنیور، که برنجیسندن چوق کوچك و اوندن مرتفع اولوب، بونك هر طرفی مکمل صورتده زرع واعمار اولنمشدر.

مجارستانك همان بتونی طونه حوضه‌سنده و قره دکیز مائله‌سی داخلنده اولوب، یالکز منتهای شمالنده قارپات سلسله‌سندن نبعان ایدن بعض انهاری سلسلهٔ مذکوره‌ده بر طاقم بوغازلردن یول بوله‌رق، شماله طوغری جریانله بالطیق دکیزینه منصب اولان (ویستوله) ایرماغنه دوکیلورلر . طونه ایرماغی صولدن یعنی شمالدن موراوه نهرینی آلدیغی محلده مجارستانه داخل اولوب، شرق جنوبیه و بعده شرقه طوغری جریانله،

مجارستانك واسع اووه‌سنه كیردكدن صكره بردن
بره جنوبه طوغری دونوب، بتون اووه‌نك منتهای
غربیسنی شق ایله، صاغدن موراوه نهرینی آلنجه،
مجارستانك حدود جنوبیه‌سنی تشكیل ایتمكه باشلار؛
وتیسا ایله تامش وقاروس وسائر انهاری بعد الاخذ،
مشهور دمیر قپوده مجارستان حدودینی ترك ایدر.
بو نهر عظیمك مجارستان داخلنده و حدودنده
مجراسی ٦٥٠، وطولامباجلری داخل حساب او-
لورسه، ١٠٠٠ كیلومتره‌در. طونه مجارستانه كیرر
ایكن ذاتاً بیوك بر ایرماق اولدیغی حالده، مجارستان
داخلنده صاغ وصولدن برچوق انهار وبو مملكتك
حدودنده دراوه، صاوه وتیسا كبی اوچ عظیم نهر
و بتون مجارستانك میاه جاریه‌سنی وقارپات سلسلهٔ
عظیمه‌سنك صولرینی دخی طوپلامغله، مجارستاندن
خروجنده چوق دها بیوك بولنور. دمیر قپوده
مجراسی طار و طونه یتاغنك صول جهتی آلچق
اولدیغندن، طغیان میاه زماننده صو یوقاری‌یه
تپوب، برخیلی مسافه‌لره قدر اووه‌لر دكیزه دونر،
وتیسا وتامش وسائر انهارك منصبلری بر كورفز
شكلنی آلوب، بو نهرلر ١٠٠ و ١٥٠ كیلومتره‌یه
قدر ترسنه یعنی منبعلرینه طوغری آقمغه باشلار.
طونه‌نك مجارستان داخلنده یتاغی سطحی و غیر
ثابت اولوب، پك صیق دكیشیر، وبرچوق یرلرده
قوللره آیریلوب، آره‌لرنده موقت بر طاقم آطه‌لر
واطرافنده بر چوق كوللر وبطاقلقلر تشكل ایدر.
طونه‌نك مجارستان داخلنده آلدیغی انهار چوق
اولوب، پشته‌دن یوقاری صاغدن (لیته) و (واب)
وصولدن (واغ)، (استرغون) و (ایپولی) نهرلریله
دیكر برچوق انهار آلیر. پشته‌دن آشاغی صولدن
یعنی مجارستان اووه‌سندن هیچ بر نهر آلمیوب،
صاغدن بتون او جهتك صولرینی جمع ایدن (ساروییچ)
نهرینی و بعده حدودده مذكور (دراوه) نهرینی
آلیر. لكن بونلرك هیچ بری مجارستانجه (تیسا)
نهرینك اهمیتنی حائز دكلدر. بو نهر عظیم صرف
مجارستانده نبعان وتشكل ایدوب، مملكتك اكثر
میاه جاریه‌سنی جمع، وكندیسیله حسابسز تابعلری
قارپات اتكلرندن وترانسیلوانیه طاغلرندن اینه‌رك،
و طونه ایله متوازیاً آقه‌رق، مجارستان صحرای
واسعنی شمالدن جنوبه اورته‌سندن شق ایله، مملكتك
حدود جنوبیه‌سنده طونه‌یه قاریشیر. مجراسنك
خط مستقیم اوزره طولی ٥٤٥ كیلومتره ایسه‌ده،
طولامباجلریله ١٣٠٠ كیلومتره‌یه بالغ اولور.
مجارستانك ثلثانی (تیسا) نك حوضه‌سی داخلنده‌در.
اك بیوك تابعلری صولدن یعنی شرقدن كلوب،
بونلرك باشلیجه‌لری: ساموس، كوروس وماروس
نهرلریدر. صاغدن آلدیغی انهار دها چوق ایسه‌ده،
او قدر بیوك اولمیوب، جمله‌سی شمالدن اینرلر.
باشلیجه‌لری: تاراج، تالابور، آغ، بورسووه،
بودروغ، هرناد، اكر، زاجیوه وسائره‌در. تیسا
طونه‌دن زیاده فیضانه تابع اولوب، یتاغی دكیشدیر-
مه‌ده و اطرافنده‌كی اراضی‌یی باصمه‌ده اوندن دها
دهشتلیدر؛ و اطرافنده تشكیل ایتدیكی بطاقلقلر
صیتمه‌لری مؤدی اولمغله، بتون مملكتك هواسنی
اخلال ایدر.

انهارك تشكیل ایتدكاری بطاقلقلر حساب او-
لنمدیغی حالده، مجارستانك ایكی بیوك كولی وار-
در، كه ایكیسی‌ده غرب جهتنده وطونه مجراسنك
تشكیل ایتدیكی زاویه‌نك داخلنده اولوب، بونلرك
بری (بالاتون) ودیكری (فرتوتاوه) كولیدر.
برنجیسی اوروپانك اك بیوك كوللرندن ایسه‌ده،
درینلكی ٦ ونهایت ٨ متره‌دن زیاده دكلدر.
ایكنجیسی‌ده خیلی بیوك ایسه‌ده، صویی تحت الارض
طونه‌دن وسائر انهاردن كلدیكیچون، وقت وقت
قورویوب، ینه صو ایله طولار.

اقلیم وهواسی. — مجارستان واسع بر یر
اولوب، عرضاً جهات شمالیه‌سیله جهات جنوبیه‌سی
آره‌سنده خیلی فرق بولندیغی كبی، ارتفاعجه و
وضعیت وسائر احوال طبیعیه و موقعیه‌جه دخی
جهات مختلفه‌سی آره‌سنده چوق فرق بولندیغندن،
هواسی مختلفدر. طاغلق اولان شمال جهتلرنده
هوا صوغوق اولوب، قیشلری آلتی آیدن زیاده
سورر، وچوق دفعه ایلولدن قار یاغمغه باشلایوب،
مایسك اواسطنده بسبتون یردن قالقار. اراضی
انحطاط كسب ایتدكجه، تدریجاً هوا كسب ملایمت
ایدر. نهایت یوقاریده تعریف اولنان واسع اووه‌نك
هواسی یازین پك صیجاق و قیشین ینه زیاده صو-
غوقدر. آنجق اصل مجارستان هواسنك محذوری
اطرادسزلغیله سرعت تحولیدر. یازین اورته‌سنده

بعضاً پك صوثوق روزكارلر اسر ، وقيشين ايچنده بهار هوالی كونلر اولور. مجارستانك مهلك صيتمه‌لرینی توليد ايدن يالكز بطاقلقلری اوليوب ، بو اطرادسزلغك‌ده بيوك مدخلی واردر. قاصيرغه كبی شدتلی روزكارلر اووه‌ده يازين توزلری و قيشين قاری قالديروب، اورته‌لغی بر دومان ايچنده براقير. ياغمورلرك مقداری دخی بويله اطرادسز اولوب، بعضاً پك چوق ياغار ، و بعضاً بسبتون قوراقلق حكم سوررر.

محصولاتی ، نباتات وحيوانات ومعادنی . — ترانسيلوانيه ايله برابر مجارستان اراضيسنك يوزده ٩٢ سی محصولدار و ٨ ی بسبتون خالی و غير نافعدر . زرع اولنان تارله‌لر ٨٥٥٧٠٠٠ ، باغلر ٣١٨٧٠٠، چايرلرله باغچه‌لر دخی ٣٤١٧٥٠٠ يكی دونم وسعتنده‌در . هر نه‌قدر مجارستانك بعض اراضيسی قوملق و يا بطاقلق ايسه‌ده ، اكثر طرفلری بيكلرجه عصرلر صويك آلتنده چوريمش نباتاتدن متحصل و پك منبت بر سياه طوپراقدن عبارتدر. مجارستان طبيعت اراضی و محصولاتجه آوروپادن زياده روسيه‌يه وآسيايه مشابهدر . هر نه‌قدر دها ياپيله‌جق چوق شيلر وار ايسه‌ده، بو صوك زمانلرده مجارلر زراعتی چوق ايلری‌يه كوتوروب، علی‌الخصوص بيوك مالكلری و واسع چفتلكلری فنه تطبيقاً ايشلمكده و كوندن كونه خالی يرلری وبطاقلقلری اراضیٔ مزروعه و معموره‌يه تحويل ايتمكده‌درلر . آنجق ، يوقاريده دينلديكی كبی، هوانك و ياغمورلرك اطرادسزلغی بو مملكتده زراعتی طالعه باغلی برقزانج حالنده بولنديروب، بعض سنه‌لر زراعك اللری بوكرلرنده قالير. بو حال ايله مجارلرله ترانسيلوانيه‌ده‌كی رومانلرك قيدسز وغمسز وقدره تابع طبيعتلريله برابر ، مجارستان آوروپانك اك محصولدار يرلرندن معدود اولوب، كليتلی بولاف ، آرپه، چاودار ، مصر ، بغدای، داری وسائره حاصل اولور. بو محصولاتی احتياجات محليه مقدارندن چوق زياده اولوب ، خيلی مقدار ذخيره اخراج اولنور . هر نه‌قدر كوبره فقدانندن طولايی طوپراغی فرانسه وانكلتره‌ده ويرديكی قدر ويرمزسه‌ده، اراضیٔ مزروعه‌سنك وسعت فوق‌العاده‌سی بو نقصانی مع زيادة اكمال ايدر. بغدای اك زياده بيوك و كوچك اووه‌ده وعلی‌الخصوص تيسا نهرسنك شرق جهتنده ، چاودار ايله بولاف وداری شمال طرفلرنده‌كی اسلاوونلر ممالكنده، مصر دخی شرق وجنوب طرفلرنده كثرتله يتيشير. توتون دخی اك باشلی محصولاتدن اولوب ، سنوی ٢٠٠٠٠ ايله ٥٠٠٠٠ طونيلاته آره‌لرنده توتون حاصل اولور، وبر خيلی مقداری خارجه وعلی‌الخصوص فرانسه وايتاليايه اخراج اولنور . كنوبر و كتن كليتله حاصل اولوب، جنسلری دخی پك اييدر. شربنجی اوتی احتياجات محليه مقدارندن آزدر . قولزه وپانجار محصولاتی دخی كيتدكجه چوغالمقده‌در. حساب وسطی اوزره مجارستان ١٧ مليون قنطار جديد بغدای، ينه ١٧ مليون چاودار، ٩ مليون ملز ، ١١ مليون آرپه، ١٨ مليون يولاف، ٢٠ مليون دخی مصر ، كه جمعاً ٩٢ مليون قنطار جديد ذخيره ، ١٢ مليون پتاته، ٩ مليون پنجار ، ١٥ مليون لخنه، ١١٥ مليون قنطار اوت ويونجه ، ١٢٥ مليون صمان، ٥٠٠٠٠٠ كتن، ٣٠٠٠٠٠ كنوبر، ٧٠٠٠٠٠ كتن وكنوبر تخمی و سائره محصولاتی ويرر. توتون محصولاتی ٤٠٠٠٠٠ ايله ٤٥٠٠٠٠ قنطار آره‌لرنده وقولزه محصولاتی‌ده حد وسطی اوزره ٥٠٠٠٠٠ قنطار راده‌لرنده‌در. فاصوليه، نخود، صوغان ، قاون كبی شيلرله بوياجيلقده واجزاجيلقده مستعمل نباتات مختلفه‌سی دخی چوقدر. ميوه‌لرك انواعی چوق اولوب، همان جمله‌سی لذتلريله مشهوردر.

مجارستان اراضيسی محصولاتجه بروجه آتی بش منطقه‌يه منقسمدر : اولا، ارتفاعلری ٥٠٠ متره‌دن آشاغی اولان اووه‌لر وآلچق تپه و اتكار، كه ذخيره ايله ميوه‌دار آغاجلرك انواعنی حاصل ايدر؛ ثانياً، ارتفاعلری ١٣٠٠ متره‌يه‌قدر اولان طاغلق يرلر ، كه ميشه، كستانه و قاين آغاجلرينی حاويدر. ثالثاً، ١٣٠٠ ايله ١٥٠٠ متره ارتفاعلری آره‌لرنده بولنان طاغلق يرلر، كه چام آغاجنك انواعنی يتيشديرر؛ رابعاً ارتفاعی ١٥٠٠ ايله ١٨٠٠ متره آره‌سنده اولان يرلر، كه بونلرده يالكز آردیچ قبيلندن بعض ديكنلی چاليلر و اكری بوكری بودور چاملر يتيشه بيليور ؛

خامسا، ١٨٠٠ مترەدن يوكسك اولان طاغلر منطقەسی، كه بوده ایكی‌یه منقسم اولوب، ٢١٠٠ مترەدن آشاغی اولان یرلرنده تك توك و سیرك اولەرق بعض اكری بوكری چالیلر وآلب‌جبالنه مخصوص بعض نباتات بولنور، و اوندن یوقاری اولان یرلری ایسه صرف قیالق وچپلاق اولوب، سیاه بریوصوندن بشقه برشیسی یوقدر.

مجارستانك اورمانلری بروجه‌مذكور چام انواعیله میشه، قاین، كستانه آغاجلرینی و سائر اشجاری حاوی اولوب، آنجق بو اورمانلر، حسن محافظه اولنمامقدن بیهوده اتلاف اولنوب، الیوم پك آز ویك سیركدر. ترانسیلوانیەدە نسبةً اورمانلر زیادەدر. آنجق بو صوك سنەلردە مجارستانك اووەلرنده روزكارلرك قوتی كسوب، قومەلری سوروكلسنه مانع اولمق وسائر محسناتلرندن استفاده اولنمق اوزره، ملیونلرله آغاجلر دیكیلوب، سنەدن سنەیه تزیید اولنمقدەدر.

مجارستانك اك اهمیتلی محصولاتندن بری‌ده شرابدر. فرانسه وایتالیا ایله اسپانیەدن صكره آوروپانك اك زیاده شراب ویرن یری بوممالكتدر؛ ومجار شرابلری مشهوردر. مجارستان باغلرینك مجموعی ٣٠٠٠٠٠ یكی دونم اولوب، اك شمالی واك یوكسك اولان یرلرندن ماعدا هر طرفنده باغ یتیشیور. فیلوقسرانك ظهورندن اول مجارستانده شراب محصولاتی سنەدن سنەیه آرتمقده اولوب، سنوی اوچ درت یوز ملیون كیلو شراب حاصل اولور، و بونك قسم كلیسی اخراج اولنور ایدی. شرابلری انواع مختلفەدن عبارت اولوب، ایچلرنده پك قیمتدارلری واردر.

معادنجه دخی مجارستان زنكین بریر اولوب، هرنه‌قدر آلتون وكومش معدنلری اسكی زمانلردەكی بوللغی غائب ایتمش، و ترانسیلوانیەدەكیلردن چوق كری قالمش ایسەدە، ینه بر خیلی مقدار چیقارلمقدەدر. اك كثرتلی معدنلری دمیر وباقیر ایله كموردر. قورشون، جیوه، آنتیمون، شاب، كهرچله وسائر معادن دخی بولنور. شرق وشمال شرقی طرفلرنده قیا طوزی پك چوق بولنوب، اخراج اولنمقدەدر. میاه معدنیەسی وامراض مختلفەیه نافع ایلیجه وقابلیجەلری دخی چوقدر.

حیوانات اهلیەسی چوق اولوب، هر نه‌قدر وقتیله همان كاملاً مرعا بولنمش اولان مجارستان صحراسی سنەدن سنەیه تارلەیه تحویل اولنمقدە ایسەدە، حال طبیعیسنه براغلمش مرعالر یرینه محفوظ ویا صنعی چایرلر كیتدكجه تكثیر ایدلمكدە اولمغله، حیوانات اهلیەسی بمسز قالمیور. صیغیرلری پك ایری، بیاض واوزون بوینوزلی اولوب، آنجق اینكلرینك سودی آزدر، وبو جهتلرینه بحق خدمت اولنمیور. قیونلری دخی ایری ایسەدە، یپاغیلری قیصه وقبا واتلری لذتسزدر. یرلی قیونلرله ممالك عثمانیه قیونلرینك اختلاطندن پیداییسی دها ایی بر جنس قیون تحصل ایتدیكی كبی، اسپانیەدن مرینوس قوچلری جلبیله دخی جنسلری اصلاح اولنمشدر. یرلی آتلر دخی قوتلی وطیانیقلی ایسەدە، پك كوچك وكوسترشسز اولوب، آنجق حكومت بر قاچ واسع حاره آچەرق، برقاچ بیك عرب آیغیری تداركله، اهالینك قیصراقلرینی دخی بو آیغیرلره چكدیرەرك، و بر قاچ بیك جنس قیصراق دخی بولندیروب، خالص جنس آیغیرلری آرتیرەرق، كوندن كونه یرلی حیواناتك جنسنی اصلاح وتبدیل ایتمكدە، و بو صورتله پك ایری آرابه وبینك حیواناتی یتیشدیریلەرك، هر طرفه كلیتله اخراج اولنمقدەدر. استروم كبلری‌ده چوقدر. طوموزلری دخی چوق اولوب، بوسنه وصربیەدن دخی بو حیوانك ضعیفلری ادخال اولنوب، سمیردلدكدن صكره، باصدیرمەلری اخراج اولنور. ١٨٧٠ سنەسی استاتستیقنه كوره، مجارستانده تاریخ مذكورده ٤ ½ ملیوندن زیاده صیغیر، ١٠ ملیونه قریب قیون، ٢٥٠٠٠٠ قدر كچی، ٢ ملیون آت، ٤ ملیونده طوموز وار ایدی. اوندن اول دها چوق اولوب، بعض امراض مستولیه مقدارلرینی آزالتمش ایدی. قیونلرینك ثلثانی وصیغیرلرینك برثلثی اصلاح اولنمش جنسه منسوب ایدی. مجارستانك غرب جهتنده قاز وطاوقلر چوق ویك سمیز اولوب، كلیتله اخراج اولنور. حیوانات وحشیەسی چوق اولوب، قورت وكوچك بوجكلر محسوب اولمقسزین، ١٤٠٠٠ جنس حیوان صایلمشدر. كیك، قرەجه، یبان كچیسی، آیی، قورت، پورسق، وشق، طاغ صیچانی وسائره ایله طیورك انواعی و نهرلرله

بطاقلقلرده كليتلى صو قوشى انواعى بولنور. قرن حاضر ميلادى اوائلنه‌دك مجارستان اووه‌لرنده سوريلرله كزمكده بولنمش اولان يبان اوكوزيله سياه قورت وقوندوز وسائر حيوانات وحشيه بسبتون منقرض اولمشدر. كرك انهارنده وكرك كوللرده باليقلرك انواعى چوق اولوب، كليتله صيد، وكرك تازه كرك صالاموره ويا قوطيلر ايچنده اخراج اولنمقده‌در. طونه ده بولنان برجنسك يمورطه‌سندن خاويار دخى ياپارلر. آريلرى يك چوق اولوب، مجارستان داخلنده ٦٠٠٠٠٠ دن زياده قووان بولنور، وسنوى ١٤٠٠٠٠ قنطاردن زياده بال وبال مومى آلنير. ايپك بوجكلرى دخى كيتدكجه تكثير ايدلمكده اولوب، خيلى مقدار قوزه چيقار.

اهاليسى، جنسيت و لسان ومذهبلرى. — آوستريا ومجارستان دولتى آوروپا قطعه‌سنده اك زياده اقوام واجناس مختلفه ايله مسكون بر دولت اولديغى حالده، مجارستان بو دولتك سائر طرفلرندن زياده اختلاف اجناس ايله متمارفدر. اوفق تفك جماعتلر داخل حساب اولمديغى حالده، مجارستانده اون اون ايكى قوم ساكن بولنيور. اك برنجيسى مجار قوميدر، كه اك كثرتلى واك قوتليسى اولوب، مملكتده قوم حاكمدر. ايكنجى درجه‌ده اسلاولر در، كه شمالى وجنوبى اسلاولرناملريله ايكى طاقمه منقسم اولدقلرى حالده، شمالى اسلاولر: اسلوواق وروتن اسملريله باشليجه ايكى، وجنوبى اسلاولردخى: صرب وخروات اسملريله ينه باشليجه ايكى، كه بتون مجارستان اسلاولرى درت قومه منقسم اولوب، بينلرنده چهلى، موراو، اسلوون وسائر اسلاواقوامى افرادى دخى بولنور. شمال اسلاولريله جنوب اسلاولرينك ساكن بولندقلرى يرلر آره‌سنده مجارلره مسكون اراضى حيلولت ايديور. اوچنجى درجه‌ده آلمان جنسيتيدر، كه مجارستانك هرطرفنده واك زياده شهر وقصبه‌لرده طاغنيق برحالده بولنيورلر. دردنجى درجه‌ده رومان جنسيدر، كه اصل ترانسيلوانيه اهاليسى اولوب، نفس مجارستانك دخى شرق طرفلرنده مجارلر وآلمانلرله قاريشيق بولنيورلر. اسرائيليلر بسبتون بشقه برقوم اولدقلرى حالده، يالكز مذهبجه آيرى بر جماعت تشكيل ايدوب، لسانجه مجارلاشمش، ودها طوغريسى آلمانلاشمشلردر. چنكانه‌لر دخى مجارستانده كثرتلى اولوب، بومملكتك واسع اووه‌لرينى جولانلرينه موافق بولمغله، چركه‌لرينى كزديروب طورورلر. برمقدار ارمنى وسائره دخى بولنيور. مجارستان قراللغنده يعنى نفس مجارستان ايله ترانسيلوانيه وخرواتستان ايله اسلاوونيه داخلنده ساكن بولنان مجارلر ٧ ½ مليونه قريب اولوب، آلمانلر ٢ مليونى متجاوز، شمال اسلاولرى تقريباً ٢٣٠٠٠٠٠، جنوب اسلاولرى ٢٧٠٠٠٠٠، رومانلر ٢ ½ مليونى متجاوز، اسرائيليلر ٤٠٠٠٠٠ ى متجاوز، چنكانه‌لر دخى ١٠٠٠٠٠ مقدارينه قريبدر. (قومان) و(يازيغ) اسملريله ينه مجارلر كبى اقوام تورانيه‌دن ايكى كوچك قوم دخى بولنيور، كه بر قاچ بيك افراددن مركبدرلر.

بو صاييلان اقوامدن هر برينك وطن اصليسى مجارستانك خارجنده اولوب، اوراسنك تعريفى صره‌سنده حقلرنده تفصيلات لازمه اعطا ايدلمش اولديغندن، ويا ايديله‌جكندن، شوراده مملكتك صاحبلرى اولان مجارلر حقنده برقاچ سوزسويلمك اقتضا ايدر. هر نه قدر مجارلر بتون مجارستان قراللغى اهاليسنك نصفندن آز ايسه‌ده، اسلاوونيه وخرواتستان ايله ترانسيلوانيه داخل حساب اولميوب، نفس مجارستان اعتبار اولنديغى حالده، اكثريتى قزانوب، همان بشده اوچى نسبتنده‌در. بوندن ماعدا مجارلر قوم حاكم ولسانلرى لسان رسمى اولديغندن، آلمان، اسلاو، اسرائيلى، رومان وسائر اقوام افرادينك دخى چوغى مجارجه سويلمكده‌در.

مجارلر آسيا اقواممندن وزمرهٔ تورانيه‌نك فينوآ شعبه‌سندن اولوب، روسيه‌نك شمال جهتلرنده بولنان لاپونلر، ووغوللر، ساموييدلر و فينلانده‌ليلرله و اسكى بلغارلرله لسانجه وجنسيتجه بيوك قرابت و مشابهتلرى واردر. بونلر (اونغر) ويا (هونغار) اسميله (اورال) سلسلهٔ جبالنك جنوبنده وبلغارلرك وطن اصليلرينك شرق طرفنده ساكن اولوب، (بشكير) دينلن قوم ايله بر ويا يك يقين ايديلر. طقوزنجى قرن ميلادى اواخرنده (خزر) قومى طرفندن وطن اصليلرندن اخراج اولنه‌رق، آوروپايه طوغرى ياييلمش؛ و قارپات سلسله‌سنى

تجاوزله، او وقت (داجیا) و (پانونیه) دن معدود
اولان شمدیکی مجارستان صحراسنه دوشنجه، بو
صحرایی وطن اصلیلرینه مشابه بولمغله، خوشلانوب،
وطن ثانی اتخاذ ایتمشلردی. قرون وسطاده (هون)
اسمیله آوروپایی یغما وتخریب ایدن قوم وحشی
دخی مجارلرك اجدادندن بشقه برشی دکلیدیلر.
هونلر صرف تاتار ومغول چهره‌لی اولدقلری حالده،
بو وطن جدیدلرنده اسلاولر، آلمانلر وسائر اقوام
آریانیه ایله اختلاط ایده‌رك، و علی الخصوص
خرستیان اولدقدن صکره، بونلرله قاریشه‌رق،
سیمالری خیلی دوزلمش؛ وعثمانلی ترکلر کبی اقوام
تاتاریه‌دن اولدقلری بللی اوله‌میه‌جق برحاله کلمشلر
ایسه‌ده، بو تبدل باشلیجه زادکان وکبار طاقمنده
اولوب، عوام ناس وعلی الخصوص مجارستان صحراسنك
ایچ طرفلرنده اختلاطدن مصون اوله‌رق یاشایان
کویلیلر الیوم تاتار چهره‌لرینی محافظه ایتمکده‌درلر.
مجارلر جسور، جنسیتلریله مفتخر، نسل و نسب
واصالته چوق اهمیت ویرر، عالیجناب، مهمان‌نواز
وعزت نفس صاحبی آدملردر.

مجارلر بر وقت قبائل وعشایر حالنده یاشا-
دقدن صکره، حکومت تشکیل ایدوب، خرستیان
دینینی واو وقت بتون آوروپانك لسان ادبی وعلمیسی
اولان لاتین لسانینی قبول ایله، بو لسانده
اوقویوب یازمغه باشلامشلردی؛ ولاتینجه‌یی سائر
آوروپا اقوامنك جمله‌سندن زیاده زمان محافظه
ایدوب، قرن حاضر میلادی ابتداسنه‌دك، لسان
تحریریلری لاتینجه ایدی. بو مناسبتله لاتینجه‌دن
لسانلرینه برچوق تعبیرات واصطلاحات آلدقلری
کبی، اسلاوجه‌دن، آلمانجه‌دن و، طول مدت
عثمانلیلرك تحت تابعیتنده بولنمغله، ترکجه‌دن دخی
برچوق کلمه‌لر استعاره ایتمشلردر. نهایت مجارلردخی
آوروپانك سائر امنه توفیق حرکتله، کندی
لسانلرینی لاتین حروفیله یازمغه باشلایوب، اولدقجه
مکمل بر ادبیات ملیه‌یه صاحب اولمشلردر. مجارجه
السنهٔ تورانیه‌نك جمله‌سنه مشترك اولان آهنکی
وشیوهٔ اصلیه‌سنی محافظه ایتمکده‌در. مجارلر اسلاو
وآلمان و سائر برلکده یاشادقلری اقوامه یالکز
قوتله دکل ادبیات و معارف ملیه‌لریله دخی غلبه
چالمغه چالیشمقده، و بینلرنده دائمی صورتده بر
رقابت ومسابقت دعوی ونزاعلری دوام ایتمکده‌در.

یاریم ملیون راده‌لرنده اولان موسویلردن
بشقه مجارلرك ومجارستانده یاشایان اقوام سائره‌نك
جمله‌سی خرستیان اولوب، نصفنه قریب مقداری
قتولیك، ۳ ملیون قدری پروتستان، ایکی ملیونه
قریب مقداری اورتودوقس و قصوری مذاهب
مختلفهٔ سائره‌یه منسوبدرلر. پروتستانلق ظهورنده
همان بتون مجارلر بو مذهب جدیدی قبول ایتمشلر
ایسه‌ده، صکره پاپا ایله آلمانیه ایمپراطورلری جبراً
کندیلرینی قتولیکلکه اعاده‌یه جهد ایدوب، حتی
آوستریا حکومتی مجارلری «قتولیك، آلمان وفقیر
وضرورته دوچار» ایتمکی رسماً وظیفه ایدنمشیدی.
عثمانلیلر پروتستانلری حمایه و محافظه ایتمه‌مش وله
ایدیلر، شمدی مجارستانده هیچ بر پروتستان بو-
لنمیه‌جقدی.

صنایع وتجارتی، معارف ومدنیتی. — یوقاریکی
تفصیلاتدن آکلاشلدیغی اوزره، مجار ادبیاتی پك
یکی اولوب، بو قوم آنجق قرن سابق میلادیده
کندی لسانی یازمغه باشلادیغی حالده، معارف
ملیه‌لرینی ایلریلتمکه فوق‌العاده سعی وجهد ایتمکله،
بو کونکی کونده معارفده خیلی ایلری بولنوب،
کوندن کونه دخی ترقی ایتمکده‌درلر. مجارستان
اووه‌لرنده اهالی پك طاغنیق اولدیغی حالده،
ینه مکتبسز کوی اولمیوب، بوندن یکرمی
سنه اولکی استاتستیقه کوره، مجارستانده
۱۶۰۰۰ مکاتب ابتدائیه وار ایدی؛ حالبوکه
سنه‌دن سنه‌یه اولان ترقیاته نظراً شمدی‌یه‌قدر بو
مقدارك تضاعف ایتمش اوله‌جغنده شبهه یوقدر.
مکاتب ابتدائیه‌نك آز مافوقنده بر نوع مکتبلریله
مکاتب رشدیه واعدادیه وعالیه‌سی‌ده واردر. تاریخ
مذکورده مکاتب اعدادیه‌سی ۱۵۰ عددنده او-
لوب، برطاقمی رسمی وحکومتك تحت اداره‌سنده
وبرطاقمی‌ده خصوصی و جماعات مختلفه‌یه مخصوص
ایدی. بری پشته‌ده ودیکری پرسبورغده اوله-
رق ایکی مکمل دارالفنونی ومتعدد مکاتب عالیه-
سیله صنایع و سائره مکتبلری دخی واردر.
مجار مکتبلری ترقی وتزاید ایتدکجه، آلمان واسلاو
مکتبلری آزالمقده اولوب، برطاقلری صرف مجار
وبرطاقلری‌ده مختلط (یعنی مجار وآلمان یاخودمجار

واسلاو) مكتبلرينه تحويل اولنمقده‌در . مجار حكومتی وجمعيات علميه‌سی نفس مجارستانده ومجار قراللغنده مجار لسانتی تعميم خصوصنده ابراز مساعيدن بر آن كری طورميور.

مجار لسانده برنجی دفعه اوله‌رق ١٧٨٠ تاريخنده پرسبورغده بر غزته چيقمش ايدی . ١٨٧٩ ده مجارستانده مجار لسانده ٥١ سياسی، ١٤٧ فنی وادبی غزته، ٣٣ مذهب ومكتب ، ٧ اكلنجه، ٦٨ ايالت، ١٨ ده اعلان وسائره غزته‌سی، كه جمعاً ٣٢٤ غزته نشر اولنوردی . بونلرك ١٦٨ ی پشته‌ده و ١٦٤ ی ديكر ٧٨ محلده چيقاردی . بو عددلرك شمدی‌يه‌قدر تضاعف درجه‌سنده آرتمش اوله‌جغنده شبهه يوقدر. مجار لسانده اولان بو مطبوعاتدن بشقه مجارستانده تاريخ مذكورده آلمان لساننده ١٠٣ ، اسلاو لسانلرنده ٥٨ ، رومانجه ١٦ ، ايتاليانجه ٤ ، عبرانيجه دخی ٣ غزته ورساله موقوته نشراولنور ايدی . ترقياتك درجه‌سی شوندن آكلاشيليور، كه ١٨٧٩ ده نشر اولنان مجار غزته‌لری ٣٢٤ ايكن، ١٨٨٢ ده ٤١٢ عددينه بالغ اولوب ، اوچ سنه ظرفنده ٨٨ غزته علاوه اولنمشدی . مجار لسانده نشر اولنان كتابلر دخی سنه‌ده ١٥٠٠ جلدی متجاوز اولوب، اكثری جغرافيا و تاريخ وفنه متعلق جدی اثرلردر. پشته‌ده آيده بر كره برمجموعهٔ مخصوصه نشر ايدر بر جغرافياجمعيتيله علم‌الارض، علم‌جوهوا ومقناطيس، علوم طبيعيه، استاتستيق وسائره جمعيات علميه‌سی واردر . بری لسان وادبيات، بری تاريخ وفلسفه، بری‌ده علوم رياضيه وطبيعيه‌يه مخصوص اوله‌رق اوچ شعبه‌دن مركب بر رسمی آقادميا ايله ديكر متعدد آقادميالر تأسس ايتمشدر.

مجارستان صنعت يری اولميوب، اصل زراعت يری اولمغله ، صنايع هنوز كری ايسه‌ده ، بسبتونده مفقود اولميوب ، كوندن كونه ايلريلكده‌در. معارفك اولديغی كبی صنايعك‌ده الك برنجی مركزی پشته شهری اولوب ، مجارستانك غرب وشمال طرفلری صنعتده دها ايلريدر . الك برنجی صنعت دباغلق اولوب، سختيان، كاوساله، مشين، كودری وسائره اوله‌رق سنوی سكز اون مليون فرانق قيمتنده معمولات وجوده كليور . ايكنجی درجه‌ده بز وسائر پاموق منسوجاتله بعض يوك منسوجات ياپيليور . مجارستان داخلنده‌كی دكرمنلر ٢٥٠٠٠ راده‌لرنده اولوب، يرلی ذخيره‌نك چوغی اونه تحويل اولندقدن صكره اخراج اولنور . معادنك كرك اخراجی وكرك ايشلنمسی مملكتك معادنجه اولان ثروت طبيعيه‌سيله متناسب اولميوب، ذی‌قيمت معادنك سنوی حاصلاتی آنجق سكز اون مليون فرانقه بالغ اوليور. دمير باشليجه شمال جهتنده ايشلنوب، بو صنعت اورالرده خيلی ترقی ايتمكده‌در. او جهتده جام وكاغد وغرب جهتنده پنجار شكری، توتون، پورسلان، اسپرتو، بيره و سائره فابريقه‌لری واردر.

هر نه‌قدر مجارستان خارجدن معمولات صناعيه و امتعه وسائره جانبنه محتاج ايسه‌ده ، اخراج ايتديكی محصولات ارضيه وحيوانات وسائره بوكا مع‌زيادةٍ تقابل ايدر. بناءً عليه، تجارتی پك ايشلكدر. سنوی اخراج اولنان ذخيره ادخال اولناندن اوچ درت يوز مليون فرانق زياده ، حيواناتاخراجاتنك فرقی ٤٠ مليون فرانقی متجاوز، توتون اخراجاتی ٢٠ مليون فرانق راده‌لرنده‌در. ياغی، دری وسائر محصولات حيوانيه ايله قورو وتازه ميوه وسائره اخراجاتندن دخی خيلی تجارتی واردر. داخلی تجارت باشليجه پنايرلرده اجرا اولنوب، مجارستانك ٩٠٠ دن زياده محلنده پناير قوريلور. حيوانات وذخيره بازارلری‌ده چوقدر. طونه ايله تيسا وسائر بيوك نهرلر سير سفائنه صالح اولدقدن بشقه، دمير يوللری‌دخی پك‌چوق اولوب، مملكتك هر طرفنی طولاشدقلری كبی، قارپات و ترانسيلوانيه آلپی سلسله‌لرينی‌ده برقاچ محلده ياروب، رومانيه ، غاليچيه، موراوه و سائر ممالك دمير يوللريله كسب التصاق ايدرلر. بو وسائط و مكمل اولان بيوك جاده‌لر تجارتی تسهيل ايدن وسائطدن ايسه‌ده، دمير يول موقفلری ونهر اسكله‌لری ايله كويلر آره‌سنده يوللرمفقود حكمنده‌در؛ چونكه اووه‌لرده طاش بولنمديغی كبی، اورمانلر دخی پك اوزاق اولديغندن ، ياپيلان يوللر دخی بر تسويهٔ ترابدن عبارتدر. بتون مجارستانك مجموع انهاری ١٤٠٠٠ كيلومتره طولنده اولوب ، بونك تقريباً

یالکز ۵۰۰۰ کیلومترەلکی سیر سفائنه صالحدر . ودمیریوللرینك مجموعی ده ۱۴۰۰۰ کیلومترەیه قریبدر.

مجارلرك طبعاً صنعت وتجارته میللری اولمیوب، بالعکس صنعت وتجارته و بونلرله مشغول اولان آلمانلره ویهودیلره نظر حقارتله باقارلر؛ وکندیلری عسکرلك وچفتجیلك وچوبانلغه رغبت ایدرلر. چو. بانلقله مشغول اولانلری الیوم بدویجه بر صورتده یاشایورلر. اراضی بینلرنده پك مساواتسز بر صو. رتده منقسم اولوب ، کندی ادارەسنه کوره طوپراغه مالك اولانلری آزدر ؛ واکثر اراضی هنوز دره بکلك فکرندن آیریلەمیان زادکان و اغنیانك تحت تصرفندە بولنور پك واسع چفتلکلردن عبارتدر. اسکیدن بری سواریلکه چوق میل و استعدادلری اولوب، « مجار آت اوزرنده طوغار » سوزی عندلرنده ضرب مثلدر.

اصول ادارەسی، تقسیمات ملکیەسی، شهر و قصبەلری، احوال مالیه وسائرەسی. — مجارستان اوتەدنبری آوستریا ایله بر دولت تشکیل ایدیورسه. ده ، ادارهٔ داخلیەسی بسبتون آیری اولوب ، یالکز امور عسکریه وخارجیەسی وقسماً امور مالیه آوستریا ایله مشترکدر. آوستریا ایمپراطورلق او. لدیغی حالده، مجارستان قراللق اولوب ، آوستریا ایمپراطوری بولنان ذات مجارلر طرفندن دخی قرال طانیلیر؛ وپشتەده صورت مخصوصەده مجار قراللغی تختنه قعود ایدر. ۴۴۴ اعضادن مرکب بر مجلس مبعوثانیله، باش پسقپوس وپسقپوسلردن ، جماعات مختلفه رؤساسندن، ایالات والیلرندن، و پرنس و قونت وبارونلرله ترانسیلوانیەنك ۶ اعیانندن و اسلاوونیه مع خرواتستان مجلس مبعوثاننك ایکی وکیلندن که جمعاً ۷۴۴ اعضادن مرکب بر هیئت اعیانی واردر. مجلس مبعوثان اعضاسنك ۳۳۴ ی نفس مجارستانده، بری فیومەده، ۷۵ ی ترانسیلوا. نیەده، ۳۴ ی ده خرواتستان واسلاوونیەده انتخاب اولنور . بو مجلس مبعوثان اعضاسندن ۴۰ کشی ایله هیئت اعیاندن ۲۰ کشی (دلغاسیون) یعنی « هیئت مرخصه » نامیله آیریلوب، آوستریا مجلسلرندن ینه بو وجهله آیریلان ۶۰ کشیلك برهیئتله مشترکاً بالمناوبه بر سنه ویانەده وبر سنه پشتەده دولتك امور مشترکەسنی آیری آیری تذکر ایدرلر ، و بالاجتماع برلکده قرار ویررلر. مجارستانك کندینه مخصوص هیئت وکلاسی اولوب ، یالکز خارجیه و حربیه وبحریه ناظرلری یوقدر. ۹ کشیدن مرکب اولان هیئت وکلاسندن ایکیسی دولتك هیئت وکلای مشترکەسنه داخلدر. پشتەده بر محکمهٔ تمییزی وبتون مجارستانده ۱۰ محکمهٔ استیناف، ۸۶ محکمهٔ ابتدائیه، ۳۷۴ قضا محکمەسی وهر ناحیەده بر محکمهٔ صلحیه واردر . پشتەده بر دیوان محا. سبات بولنیور.

مجارستان قراللغی نفس مجارستان ایله اوکا ملحق اولان ترانسیلوانیەدن بشقه، مختاریت ادارەیه نائل اولان خرواتستان مع اسلاوونیه خطهٔ واسعه. سنی وفیومه ایالتنی دخی حاویدر.

مجارستان اسکیدن بری (قومیتاته) یعنی « قونتلق » اسمیله برطاقم ایالاته منقسم اولوب ، بونلر شمدیکی حالده ۴۹ عددندەدر . بو قومیتاتەلر عادی ایالات حکمنده اولمیوب ، اسویچرەنك نوا. حیسی کبی هر بری مختاریت ادارەیه مالك اولمغله، جملەسی حقیقتده بر حکومات متفقه هیئتی تشکیل ایدیورلر. بوندن بشقه ۵۲ شهر وقصبه ادارهٔ مستقلەیه نائل اولوب، بونلردن هر برینك اهالیسی برر رئیس انتخاب ایدر، واونك ومعیتندەکی مجلس منتخبك معرفتیله اداره اولنورلر.

نفس مجارستانك منقسم اولدیغی ۴۹ قومیتاته. نك اسامیسیله مساحهٔ سطحیەلری و ۱۸۸۰ سنەسی استاتستیقنه کوره نفوسلری بروجه آتیدر:

قومیتاته	مربع کیلومتره	مقدار اهالی
آباوژ	۲ ۸۷۳	۱۶۳ ۷۸۶
آراد	۶ ۴۴۳	۳۰۳ ۹۶۴
آروه	۲ ۰۷۷	۸۱ ۶۴۳
باقس بودروغ	۱۱ ۰۷۹	۶۳۸ ۰۶۳
بارانیه	۵ ۱۳۳	۲۹۳ ۴۱۴
بارس	۲ ۶۷۲	۱۴۲ ۱۳۹

قومیتانه	مربع کیلومتره	مقدار اهالی
بکس	٣ ٥٥٨	٢٢٩ ٧٥٧
برك	٣ ٧٢٧	١٥٣ ٦١٥
بیهار	١٠ ٩١٩	٤٤٦ ٧٧٧
بورسود	٣ ٥١٠	١٩٥ ٣١١
قساناد	١ ٦١٨	١٠٩ ٠١١
قسونغراد	٣ ٤١٤	٢٢٨ ٤١٠
استرغوم	١ ١٢٣	٧٢ ١٦٦
فهر	٤ ١٥٦	٢٠٩ ٤٤٠
کومور	٤ ١١٨	١٦٥ ٢٦٨
کور	١ ٣٨١	١٠٩ ٤٩٣
هایدو	٣ ٣٥٣	١٧٣ ٣٢٩
هوس	٣ ٨٠٢	٢٠٨ ٤٢٠
هونت	٢ ٦١٥	١١٥ ٧٨٧
یاس ناکی قون سولنوق	٥ ٣٧٤	٢٧٨ ٤٤٣
قومارور	٢ ٩٤٤	١٥١ ٦٩٩
قراسوسورنی	٩ ٧٥١	٣٨١ ٣٠٤
لیپتو	٢ ٢٥٨	٧٤ ٧٥٨
مارماروس	١٠ ٣٥٥	٢٢٧ ٤٣٦
موسون	١ ٩٤٤	٨١ ٣٧٥
نوغراد	٤ ٣٦٧	١٩٢ ٥٩٠
نیترا	٥ ٧٥٠	٣٧٠ ٦٥١
پشت پلیس سولت قیس قون	١٢ ٥٩٣	٩٨٧ ٦٢٠
پوشونی	٤ ٣١١	٣١٤ ١٧٣
شاروش	٣ ٧٩١	١٦٨ ٨٨٩
شونغوکی	٦ ٥٣١	٣٠٧ ٤٤٨
شوپرون	٣ ٣٠٧	٢٤٥ ٧٨٧
شابولز	٤ ٠١٧	٢١٤ ٠٠٨
شاتمار	٦ ٤٩١	٢٩٣ ٠٩٢
شپش	٣ ٦٣٦	١٧٣ ٩٥٧
سیلاکی	٣ ٦٧١	١٧١ ٠٧٩
طمش	٧ ١٣٦	٣٩٦ ٠٤٥
تولنه	٣ ٦٤٣	٢٣٤ ٦٤٣
تورنه	٦١٨	٢٠ ٩١٣
توروننال	٩ ٤٩٥	٥٣٠ ٩٨٨
ترنسن	٤ ٦٢٠	٢٤٤ ٩١٩
اوغوقسا	١ ١٩١	٦٥ ٣٧٧
اونغ	٣ ٠٥٦	١٢٦ ٧٠٠
واس	٥ ٠٣٥	٣٦٠ ٥٥٠
وسپرم	٤ ١٦٦	٢٠٨ ٤٨٧
زاله	٥ ١٢٢	٣٥٩ ٩٨٤
زمپلن	٦ ١٩٥	٢٧٣ ١٠٢
زولیوم	٢ ٧٣٥	١٠٢ ٧٩٣

مجارستانك مركزى بوده‌پشته اولوب، جمعاً ١٤٣ شهرى واردر، كه بونلردن ٣٠٠٠٠ دن زياده اهاليسى اولانلر بروجه آتيدر:

بوده‌پشته	٤٩١ ٩٣٨	طمشوار	٣٩ ٨٨٤
سکدین	٨٥ ٥٦٩	غروس واراادین	٣٨ ٥٥٧
ساباتقه	٧٢ ٧٣٢	بکس قسابه	٣٤ ٢٤٣
دبرسین	٥٦ ٩٤٠	فونفکیرشن	٣٤ ٠٦٧
هودمزوواز ارلی	٥٥ ٤٧٥	قلاوزنبورغ	٣٢ ٧٥٦
پرسبورغ	٥٢ ٤١١	ماقو	٣٢ ٦٦٣
کسکمت	٤٨ ٤٩٣	سنتش	٣٠ ٧٩١
آراد	٤٢ ٠٥٢	میسقولز	٣٠ ٤٠٨
		فلکیهازه	٣٠ ٣٢٦

مجارستان قراللغنك واردات و مصارف سنويه‌سى ٤٧٣ مليون فلورين يعنى تقريباً ٤٧ مليون عثمانلى ليراسى راده‌لرنده‌در. عسكرودونماسى آوستريا ايله مشترك اولديغندن، ايجاب ايدن تفصيلات «آوستريا» ماده‌سنده ويرلمشدر.

احوال تاريخيه‌سى. — اليوم مجارستان دينلن يرك ازمنهٔ قديمه‌ده غرب طرفى (پانونيا) و شرق طرفى (داچيا) دن معدود ايدى. داچيا اسكى جرمان اقوامندن اولديغى مظنون اولان (داچ) قوميله وپانونيه ايسه شمديكى آرناوودلرك اجدادى اولان ايليريالرله مسكون ايدى. غرب جهتندن كلتلر يعنى غاللر دخى كلوب، بونلره قاريشمشلردى. روماليلر پانونيايى ضبط ايتدكلرنده، اوراده قصبه و قلعه‌لره مالك و اولدقجه حضريتده ياشار اهالى بولنمشلردى. اوچنجى قرن ميلاديده (غوت) لر مملكته داخل اولمش؛ و ٣٧٦ تاريخنده آسيادن هجوم ايدن (هون) نام تاتار قوم وحشيسى طرفندن اورادن طرد واخراج اولنمشلردى. هونلر مجارستان صحرالرندن خوشلانوب، اوراده يرلشمشلرديسه‌ده، خانلرى بولنان (آتيلا) نك وفاتندن يعنى ٤٥٣ تاريخندن صكره اوستروغوتلر، كپيدلر ولومباردلر مملكته دخول ايله، بينلرنده منازعه ايتمكده‌لر ايكن، يدنجى قرن ميلاديده (آوار) دينان بر تاتار قومى

مملکتی ضبط ایتمش؛ وبونلره دخی متعاقباً اسلاولر
وبلغارلر تعرض ایلمکه باشلامشیدی. ٧٩٩ تا-
ریخنده مشهور شارلمان آوارلرك دولتنی امحا ایتمشدی.
وطن اصلیلری اولان اورال اتکلرندن خزرلر
وپچنکلر طرفندن طرد اولنه‌رق قره دکیزساحلنده
(دون) ایله (دنیپر) مجرالری آره‌لرنده یرلشمش
اولان و (مجار) دینلن دیکر بر تاتار قومی ٨٨٩
تاریخنده قارپات سلسله‌سنی تجاوزله (تیسا) وطونه
وادیلرنده وطن اصلیلرینه مشابه واسع صحرالر
بوله‌رق، یرلشمشلردی. مجارلرك ورودنده بالطبع
مملکت خالی اولمیوب، بربرینی تعقیب ایتمش اولان
داچ، ایلیریان، کلت، غوت، هون، آوار قوملرینك
بقیة السیوفی مملکتده ساکن بولنیوردی؛ ومجارلر
البته بونلرله اختلاط وامتزاج ایدوب، دهاکثرتلی
اولمق ویا مجرد قوم حاکم بولنمق مناسبتیله مجارلر
اونلره کندی لسانلرینی قبول ایتدیرمش؛ واونلر
دخی مجارلاشمشلردر. علی‌الخصوص هونلرله آوار-
لرك مجارلره قرابت جنسیه‌لری ولسانلرینك مشابهتی
وار ایدی. مجارلر (آلموس) نام خانلرینك معیتنده
مجارستانه کیروب، بونك اوغلی (آرپاد) آلمانیه
ایمپراطوریله اتفاق ایده‌رك، مجارستانده قالمش
اولان اقوام مختلفه‌یی تحت اطاعتنه آلمش؛ وکندیسنه
اونغاریه دوقه‌سی عنوانی ویرلمش ایدی. اونجی
قرن میلادیده دوقه بولنان (کیسا) نك زماننده
خرستیانلق مجارستانه دخول ایتمکه باشلایوب،
بونك اوغلی برنجی استفان کندیسی بومذهبی قبول
ایله، تبعه‌سنه دخی قبول ایتدیرمش؛ و ١٠٠٠
تاریخ میلادیسنده پاپا طرفندن کندیسنه مجارستان
قرالی عنوانی ویرلمش، وبر تاج اهدا اولنمشدی.
مرقوم استفان اسلاولرله بلغارلری رام ایتمش؛ وبر
چوق قوانین و نظامات وضع ایلمش ایدی. بونك
وفاتنده مجارلر بیننده بر طاقم اختلافات ظهور
ایدوب، نهایت برنجی لادیسلاس ١٠٧٧ ده
اعادهٔ اسایش وانتظامه موفق اولمش؛ واسلاوونیه
ایله خرواتستانی ضبط ایدوب، خلفی (قولومان)
دالماچیه‌یی‌ده علاوه ایتمشدی. قسطنطینیه‌ده تربیه
ایدلمش اولان اوچنجی (بلا)، قرال اولدقده،
روملرك اصول ومدنیتنی مملکتنه ادخال، وفرانسه
قرالی فیلیپ اوکوستك همشیره‌سی مارکریته‌یی
تزوج ایلمشیدی. مجارستانی (فومیتاته) لره تقسیم
ایدن دخی بودر. ایکنجی آندریا بشنجی اهل
صلیب سفرینی آچمش؛ وزادکانه بر طاقم امتیازات
ویروب، ١٢٢٢ تاریخنده بوکا دائر بر فرمان
مخصوص اصدار ایتمش‌ایدی. بونك اوغلی دردنجی
(بلا) زماننده مغوللر مجارستانی پایمال ایدوب،
بوندن صکره قراللرك اللرنده هیچ برحکم وقوت
قالمامش، ونهایت اوچنجی آندریا ایله بو سلاله
١٣٠١ ده منقرض اولمشدر. بوندن صکره مجارلر
قراللرینی انتخابله تعیین ایتمکی اصول اتخاذ ایدوب،
چهستان و باویره خاندانلرندن بربرینی متعاقب ایکی
قرال انتخاب ایتمشلرسه‌ده، بونلر فراغت ایتمکله،
١٣٠٨ ده پاپا سکزنجی بونیفاسك تکلیفیله بشنجی
استفانك قیزندن حفید زاده‌سی (شارل روبرت)ی
قراللغه قبول ایتمشلردی. بونك زماننده مجار دولتی
قوت وسطوتك اوج بالاسنه واصل اولوب، مجا-
رستاندن بشقه خرواتستان، دالماچیه، بوسنه،
صربیه، افلاق، ترانسیلوانیه (یعنی اردل)، بغدان
وبلغارستانه حاکم ایدی. بونك اوغلی برنجی (لویی)
قزیل روسیه‌یی دخی ضبط ایتمش؛ و لهستان
قراللغی دخی کندیسنه احاله اولنمشدی. بونك
قیزی (ماریه) مجارستان قراللغنده کندیسنه خلف
اولوب، زوجی بولنان براندبورغ برنسی وایمپراطورك
اوغلی (سجیسموند) ی دخی حکومته تشریك ایتمش
ایدی. بونلرك زماننده مجار زادکانی قیام ایتمش؛
وعثمانلیلر مجارستانه تعرضه باشلایه‌رق، برقاچ بیوك
مظفریته نائل اولمشلردی. بشنجی لادیسلاسك
صباوتنده وصیسی بولنان (هونیاد) براز وقت عثمانلی
اسلحه‌سنه مقاومت ایده بیلمش؛ واوغلی (ماتیاس
قوروون) مرقوم لادیسلاسك وفاتنده قرال انتخاب
اولنمشدی. مرقوم تأمین اسایشله برابر، مجارستانده
معارفك ترقیسنه خدمت ایدوب، پرسبورغده بر
دارالفنون و بوده‌ده بر کتبخانه تأسیس ایتمشدی.
بوندن صکره ١٤٩٠ ده قرال انتخاب اولنان
چهستان قرالی ایکنجی (و لادیسلاس) ایله خلفی
ایکنجی لویی مجارستانده فتوحات عثمانیه‌نك ترقیاتنه
مانع اوله‌میوب، ایکنجیسی ١٥٢٦ ده قانونی سلطان
سلیمان خانك مجار سفرنده مهاج محاربه‌سنده مقتول
اولمشدر. عثمانلیلرك بو مظفریت عظیمه‌سی مجارلر

ایچون بیوك بر ماتم كونی اولوب، بونی متعاقب بر طرفدن آوستریا پرنسی فردیناند و بر طرفدن وویوودهلردن ژان زاپولی مجارستان قراللغی ادعا- سنه قالقیشمش؛ و برنجیسی مجارستانك غرب شمالی قسمنی، ایكنجیسیده اردلی الده ایتمش ایسهده، مجارستانك قسم اعظمی عثمانلیلرك ضبطنه چكوب، مجارلرك اختلافات داخلیهسی فتوحات عثمانیهنك كیتدكجه دها ایلری وارمسنی موجب اولمقده ایدی. مركزی اولان بوده (یاخود بودین) شهری و مجارستانك نصف جنوبیسی و بلكه قسم اعظمی ٢٠٠ سنهیه قریب مدت ممالك عثمانیه واسلامیهدن بولنمشدر؛ واردل دخی بعض امتیازاتله وبر وویوو- دهنك تحت ادارهسنده اولهرق دولت عثمانیهنك تحت تابعیتنده ایدی. حدود عثمانیه خارجنده قالان مجارلر نهایت ١٥٧٠ ده بعض امتیازاتله و ادارهٔ مختاره آلتنده بولنمق شرطیله ایكنجی ماقسیمیلیانك حكمدارلغنی تصدیق ایدوب، ١٦٨٧ ده مجارستان قراللغنك ارثاً آوستریانك هابسبورغ خاندانندە قالمسنی قبول ایتمشلردر. ١٦٩٩ ده آوستریا ایله دولت عثمانیه آرهسنده عقد اولنان (قارلوویچ) و ١٧١٨ ده بازاروویچ معاهدهلری مجارستانك آوستریایه ترکنی ایجاب ایتمكله، او وقتدن مجارلر آوستریا خاندانته صادق قالوب، حتی (ماریه ترزه) یی اضمحلالدن تخلیصله استرداد قوت ایتمسنه صرف مجارلر سبب اولمشلردر. نهایت ١٨٤٨ ده مجارلر آلمانلرك تحكمندن بیزار اولوب، استرداد استقلال هوسنه دوشمكله، قیام ایدوب، رئیسلری (قوسوت) و (قلایقه) كبی رجالك مهارت و اقتداریله، غالب كلمشلر ایكن، آوستریا روسیهدن استمداد ایدوب، روس عسكرینك امدادیله كندیلرینی رام ایتمش ایسهده، چوق وقت تحت قهرده طوتمیوب، ١٨٦١ تاریخنده امتیازات قدیمهلرینك بر طاقنی كندیلرینه اعاده ایتمش؛ ١٨٦٥ ده كندیلرینه آیریجه مجلس مبعوثان وهیئت وكلا تشكیلی حقنی ویرمش؛ و١٨٦٧ تاریخنده شمدیكی صورتده آوستریا ومجارستان دولتنی تشكیل ایدوب، آوستریا ایمپراطوری مجارستان قرالی عنوانی دخی آلمش؛ وبو وجهله مجارلر آرزو- لرینه نائل اولدقلری حالده، آوستریا دخی بر شیٔ غائب ایتمیوب، بلكه بویله جسور بر قومك صداقت و خلوصله ارتباطندن بر قات دها قوت و مكنت كسب ایتمشدر.

مجارستان حكمدارلرینك اسامیسیله ابتدای حكومتلری تواریخی بروجه آتیدر:

(١. آرپاد سلالهسی)

آرپاد (مجارستان دوقهسی)	٨٩٠
سولتان	٩٠٧
توقسوس	٩٥٨
كیسا	٩٧٢
برنجی استفان (قرال)	٩٩٧
پترو (آلمانیهلی)	١٠٣٨
ساموئل آبا (مدعی)	١٠٤١
ثانیاً پترو	١٠٤٤
برنجی آندریا	١٠٤٦
برنجی بلا	١٠٦١
سالومون	١٠٦٣
ایكنجی كیسا	١٠٧٤
برنجی لادیسلاس	١٠٧٧
قولومان	١٠٩٥
ایكنجی استفان	١١١٤
ایكنجی بلا	١١٣١
ایكنجی كیسا	١١٤١
اوچنجی استفان	١١٦١
ایكنجی لادیسلاس ایله زوربادردنجی استفان	١١٦٢
اوچنجی بلا	١١٧٣
امریك	١١٩٦
اوچنجی لادیسلاس	١٢٠٤
ایكنجی آندریا	١٢٠٥
دردنجی بلا	١٢٣٥
بشنجی استفان (قومان)	١٢٧٠
دردنجی لادیسلاس	١٢٧٢
اوچنجی آندریا	١٢٩٠
چهستان قرالی ونسسلاس	١٣٠١
باویره قرالی اوتون	١٣٠٥

(٢. آنژو سلالهسی)

شارل روبرت	١٣٠٨
برنجی لویی (بیوك)	١٣٤٢
برنجی ماریه	١٣٨٢

نابولیلی ایکنجی شارل ١٣٨٥

(٣. لوکسمبورغ سلاله‌سی)

سیجیسموند ١٣٨٦

(٤. آوستریانك هابسبورغ سلاله‌سی)

آلبرت ١٤٣٧

الیزابت ١٤٣٩

(٥. یاکلون سلاله‌سی)

لهستان قرالی برنجی ولادیسلاس ١٤٤٠

(٦. آوستریا خاندانی)

بشنجی لادیسلاس ١٤٤٥

(٧. هونیاد سلاله‌سی)

ماتیاس قوروِن ١٤٥٨

(٨. چهستانك یاکلون سلاله‌سی)

ایکنجی ولادیسلاس ١٤٩٠

ایکنجی لویی ١٥١٦

(٩. آوستریا خاندانی)

برنجی فردیناند ١٥٢٦

(وسائر آلمانیه ایمپراطورلری)

مجازی { ایران شعراسندن اولوب ، شو قطعه اونکدر :

کفتمش سیم ساقها داری
خاطرش رنجه شد ز کفتن من
سخنی پاك و صاف میکویم
کر غلط کفته ام بکردن من

مجاشع { (بن مسعود السلمی) صحابه‌دن اولوب، بصره‌یه نازل اولمشیدی. حضرت عمر (رضه)ك زمان خلافتنده بر سریه ایله (توج) قصبه‌سنی محاصره وفتح ایتمشیدی . جمل وقعه‌سنده حضرت عایشه (رضها) طرفنده بولنوب، عبدالله بن الزبیر معیتنده اولدیغی حالده ، محاربهٔ عظیمه‌دن اول واقع اولان بر مصادمه‌ده قتل اولنمشدر. برادری مجالددن اول اسلامه کلمشیدی.

مجالد { (ابو معبد — بن مسعود السلمی) صحابه‌دن اولوب، آنف الترجمه مجاشعك برادریدر. فتح مکه‌دن صکره اسلامه کلوب، بعده بصره‌ده ساکن اولمشدی. جمل وقعه‌سنده مقتول اولدیغی مرویدر.

مجانه { افریقیه‌ده قیروانك ٥ قوناق غربنده بر قصبه اولوب ، بسر بن ارطاة طرفندن فتح ایدلمش اولمغله ، (قلعة بسر) اسمیله دخی معروف اولدیغی، واطرافنده زغفران محصولنك بوللغیله وجنوبنده‌کی طاغلرده دمیر، قلای ، سرمه‌سنك وکومش معدنلرینك ودکرمن طاشلرینك کثرتیله مشهور اولدیغی کتب عربیه‌ده مسطوردر. رومالیلر زمانده (قاستلوم مدیانوم) اسمیله معروف اولوب، الیوم (برج مجانه) اسمیله معروف بیوك بر قریه حالنده‌در؛ وجزایرك قسطنطینه ایالتنده و جزایردن قسطنطینه‌یه کیدن طریق اوزرنده واقعدر. — مجانه اسمی ایسه شمدیکی حالده قصبه‌نك اطرافنده‌کی اووه‌یه ویریلیور، که بو اووه حذای بحردن ١٠٥٧ متره مرتفع اولوب، ١٤٩١ و ١٤٩٧ متره ارتفاعی اولان ایکی طاغك آره‌سنده واقعدر. شمدیکی جغرافیا کتابلرنده بو اووه‌نك قوهٔ انباتیه‌سیله هواسنك جیادتندن بحث اولنیورسه‌ده ، جغرافیون اسلامك ذکر ایتدکاری معدنلردن بحث اولنمیور .

مجاهد بن سلیمان { (التمیمی) مصر مشاهیر ادبا وشعراسندن اولوب، (ابن الربیع) و (خیاط) دینمکله دخی معروفدر. ابو الحسین علی الجزار نام شاعرله مشاعره ومهاجاتی واردر. ٦٧٢ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو ایکی بیت جملهٔ اشعارندندر :

وظبی نظلمت من خداه لقلبی علیه حقوق و دم
اخذت القصاص بتعضیضه ولم یجر بعد علیه القلم

مجاهد شاه بهمنی { هندستانك دکن جهتنده حکومت سورن بهمنی سلاله‌سی ملوکندن اولوب، ٧٧٦ تاریخنده بدری محمد شاه اوله خلف اولمش ؛ و اوچ سنه حکومت سوردکدن صکره، عمی داود خان طرفندن قتل، وتختی ضبط اولنمشدی.

مجد { فرس شعراسندن بروجه آتی بش کشینك مخلصیدر:

برنجیسی (مجدالدین سرخسی) اکابر شعرادن وحکمادن معدود اولوب، خراسانده نشأت ایتمشدر. شو رباعی اونکدر :

ای چون دل لاله چشم خونخواره ترا
چون دوزخیان دل ستمکاره ترا
باشد که مرا بچاکری بپذیری
آخر نبود ز چاکری چاره ترا

— ایکنجیسی (مجدالدین عوفی) صوفی مشرب بر ذات اولوب، شو قطعه اونکدر:

کلها شکفت هر سو هرکس بباغ درشد
من در خزان هجران ماندم بهار من کو
یاران بباغ رفته کلکشت و عیش کرده
بیچاره مجد عفوی نالان که یار من کو

— اوچنجیسی (قاضی مجدالدین) سوستر توابعندن (دزفول) قاضیسی ایدی . شو بیت اونکدر:

بفکر پرده پوشی نیستم چاک کریبانرا
نمک پاشم چرا از تجبه این زخم نمایانرا

— دردنجیسی (قاضی بینای نسوی) فضلادن اولوب، (مهنه)لی ایدی . شو رباعی جملهٔ اشعارندندر:

خواهی که میان خلق قاضی باشی
باقی باشی کهی که ماضی باشی
با خلق خدا حکم چنان کن که اکر
آن با تو کنند کسی راضی باشی

— بشنجیسی (مولانا مجد تبارکامی) شیخ زین‌الدینک مریدانندن اولوب، قصیدهٔ برده‌یی تخمیس ایتمش، وخواجه عبدالله انصارینک « منازل السائرین » نه کوزل بر شرح یازمشدر. شو بیت اونکدر:

آنان که بعجز قد تو جایی نکرانند
کوته نظرانند چه کوته نظر اند

مجدالدوله { (ابو طالب رستم بن فخرالدوله علی بن رکن‌الدوله حسن بن بویه) آل بویه ملوکنک سکزنجیسی اولوب ، ۳۸۷ تاریخنده عراق عجم حکومتنده پدرینه خلف اولمش، و خراسانی دخی ید تصرفنه آلمش ایدی. تخته جلوسنده صبی اولمغله، بر خیلی زمان والده‌سی سیده خاتون ادارهٔ امور ایتمشدی . مجدالدوله ۳۳ سنه حکومت سوردکدن صکره ، ٤٢٠ تاریخنده (ری) قربنده سلطان محمود غزنوی ایله ایتدیکی محاربه‌ده مغلوب اولوب ، اسیر دوشمکله خراسان وعراق آل سبکتکینک الینه کچمشدی . حکیم شهیر ابو سینا بو ذاته وزیر اولمشدی.

مجدالدین اربلی { (ابو عبدالله بن احمد بن الظهیر) مشاهیر ادبا وشعرادن اولوب، ٦٠٢ تاریخنده دنیایه کلمش؛ وبغدادده ابوبکر بن الخازندن وکاشغریدن ودمشقده سخاوی وتاج‌الدین بن حمویه وسائر مشاهیر علمادن استماع ایتمش ؛ ومدرسهٔ قیمازیه‌ده تدریس ایلمش ایدی . فقه حنفیده دخی ید طولی صاحبی ایدی. ٦٩٧ تاریخنده وفات ایتمشدر. ایکی بیوک جلد اوزره مرتب دیوان اشعاری واردر . شو بر ایکی بیت جملهٔ اشعار رائقه‌سندندر:

غزال له من اخته البعد والسنی
ولیس لها در القلائد و الثغر
اغارت علی اسرار ارواح شربها
وانفذت الافراح من قبضة الاسر

مجدالدین بوری { (تاج الملوک ابو سعید بن ایوب بن شاذی) مشهور صلاح‌الدین ایوبینک برادری اولوب، اولاد ایوبک اک کوچکی ایدی. ٥٥٦ تاریخنده تولد ایتمشدی. صلاح‌الدین حلبی محاصره ایتدیکنده ، صاحب ترجمه دیزندن یاره‌لنمش؛ وبر سنه صکره ٥٧٩ تاریخنده حلبده وفات ایتمشدر . برادری طرفندن حلبده والی ایدی. علم وادبیاتدن بهره‌سی اولوب، مرتب دیوان اشعاری واردر. شو ایکی بیت جملهٔ اشعارندندر:

اقبل من اعشقه راکباً — من جانب الغرب علی اشهب
فقلت سبحانك یا ذا العلا — اشرقت الشمس من المغرب

مجدالدین سجاوندی { مفسریندن اولوب، «عین المعانی» عنوانیله بر تفسیر شریفی واردر.

مجدالدین عبدالسلام { [« عبدالسلام بن تیمیه » ماده‌سنه مراجعت بیوریله .]

مجدالدین نشابی { (اسعد بن ابراهیم) مشاهیر شعرا و منشیادن اولوب، اربل صاحبنک منشئ دیوانی ایدی ؛ وبونک طرفندن مأموریت مخصوصه ایله ملوک عندینه دفعاتله اعزام اولنمشدی. خلیفه مستنصرک یانینه دخی کوندریلوب، حضور خلیفه‌یه چیقدیغنده، جملهٔ اشعارندن اولان شو قطعه‌یی سویلمشیدی:

جلالة هیبة هذا المقام
تحیر عالم علم الکلام
کأن المناجی به قائماً
یناجی النبی علیه السلام

مجدالدین همکر { مشاهیر شعراء ایراندن اولوب، (مجد) و (رهی) تخلص ایدردی. شیرازلی اولوب، نوشیروان عادل

نسلندن اولدیغی مرویدر؛ ونسب و فضلنه بناءً مجالس سلاطین وکبرایه مداوم ایدی . اتابکان فا. رسدن ابوبکر سعد ابن زنکینک توجه و محبتی قزانوب، دائما برابرطاوله اوینازدی. وملك‌الشعرا عنوانه نائل اولمشیدی . شیخ سعدیء شیرازی ایله دخی معاصر ایدی. مغوللرك تسلطندن‌صکره ابقا خان طرفندن شیراز والیسی اولمش؛ و٦٨٦ تاریخنده ٩٠ یاشلرنده وفات ایتمشدر . همکر چونلمه دیمك اولوب، وجه تلقبی آکلاشیله‌مدی . مرتب دیوانی‌اولوب، شو ایکی بیت جمله‌ء اشعارندندر.

نه چرخم مید هد کام ونه ختر
نه دل میکردم رام و نه دابر
کجا همراه کردد سایه با من
چو روز من بود باشب برابر

مجدالعرب { (ابو فراس علی بن محمد العامری) شعراء عربدن اولوب، عراق وشامده یاشامش؛ وملوك‌معاصرینی مدح‌ایلمشدر. اواخر عمرنده زی‌اتراکه کیرمش؛ و ٧٥٣ ده موصلده وفات ایتمشدر. شو قطعه جمله‌ء اشعارندندر:

فارق تجد عوضا عمن تفارقه
فی‌الارض والنصب تلاق الرشد فی النصب
فالاسد لولا فراق الغاب ما افترست
والسهم لولا فراق القوس لم یصب

مجدالملك { ملوك ایلخانیه‌دن ابقاخانك رجالندن اولوب ، مرقومك برادری سلطان احمد زماننده صاحب دیوان خواجه شمس الدینك قتلندن صکره اونك یرینه وزیر اولمش؛ وچوق چکمه‌دن ٦٨١ ده بو دخی قتل اولنمشدر.

مِجدَل { جزیره‌ده وشمدیکی زور متصرفلغی داخلنده خابور نهرینك ساحل یسار یعنی‌شمالیسنده وجغجغ چایی ملتقاسندن یوقاریده وقتیله کوزل ومعمور بر قصبه اولوب ، بیوك بازار وچارشیسی وار ایدی؛ و اوستنده‌کی تپه‌نك اوزرنده بر قلعه بولنیوردی. یاقوت‌حموینك زماننده معمور ایدی. الیوم خرابدر.

مجدلی { (مسعود بن ابی‌بکر بن‌ملکدار) یدنجی قرن هجری شعراسندن اولوب؛ آنف البیان مجدل قصبه‌سندن ایدی . ملك اشرف بن‌العادل حقنده بر چوق مدحیه‌لری واردر . خیاط لقبیله ملقب سالف‌الترجمه مجاهد الدین بن سلیمان حقنده سویلمش اولدیغی شو بر ایکی بیت جمله‌ء اشعارندندر :

و سرت عنه و اشواقی تجاذبنی
الیه وافرقی من عظم فرقته
لوکنت من‌عظم‌سقمی والنحول‌به
خیطاً لما ضاق عنی خرم ابرته الخ

مَجدلیابه { فلسطینده رمله قربنده قلعه‌سی متین برقریه اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدوب ، بطلیوسك بونی بیوجك بر معموره کبی تعریف ایتدیکنی‌ده کوستریور ، که بو حالده هرودوتك مغداله (Magdala) اسمیله ذکر ایتدیکی شهرك عینی اولمق اقتضا ایدر. — طبریه کولنك ساحل غربیسنده دخی وقتیله مغداله اسمیله بر قصبه اولوب ، انجیلده مذکوردر . شمدیکی حالده (المجدل) اسمیله کوچك برکوی حالنده‌در.

مجدی { صحابه‌دن ایکی ذاتك مخلصی اولوب ، بری (مجدی‌الضمری) در، که بنی مصطلق غزاسنده و دیکر آلتی‌غزاده معیت جناب نبویده بولنمشدر. — دیکری (مجدی بن قیس الاشعری) در ، که مشهور ابو موسی الاشعرینك برادریدر.

مجدی { (محمد) اونجی قرن‌هجری عثمانلی شعراسندن اولوب، ابتدا طریق تدریسه داخل وبعده سلك قضاته سالك‌اولمشیدی. ٩٩٩ ده وفات ایتمشدر. « شمعیه » عنوانیله بر رساله‌سی وبعض‌اشعاری واردر. شو بیت‌اونکدر:

ویرمشوز صبر وقراری عاشق درمانده یوز
کوکلمز قالمشدر آنجق آکه خاطر مانده یوز

مجدی { (مناوزاده مصطفی – افندی) متأخرین شعراء عثمانیه‌دن و مدرسیندن اولوب ، بروسه‌لیدر . ١٠٧٧ ده دنیایه کلمش، و ١١٥١ ده وفات ایتمشدر. شو مطلع اونکدر :

مقام عون حقدن دم اورور نازك ادادر نی
تهی دل صانمه زاهد تا ازلدن پرهوادر نی

مجذر { (بن زیادالبلوی) صحابه‌دن اولوب، بدرغزاسنده قتلی رسول‌الله (صلعم) افندمز جانبندن نهی بیورلمش اولان ابو.

البحتری‌یه راست کلدکله، کندیسنی حیاً نزد نبوی‌یه
کوتورمك ایستمش ایسه‌ده، مرقوم راضی اولمیوب،
یانده‌کی آرقداشنی دخی قورتارمق ایستدیکندن،
مجذر قتاله مجبور اولوب، کندیسنی قتل ایتمشدی.
احد وقعه‌سنده حارث بن سوید بن الصامت طرفندن
شهید اولمشدر. مرقوم حارث مسلم اولدیغی
حالده، مجرد پدرینك انتقامنی آلمق ایچون مجذری،
قتل ایله، مکه‌یه قاچوب، ارتداد ایتمش؛ وفتح
مکه‌دن صکره بتکرار مسلم اولوب، مجذرك قتلی
ایچون قصاصاً اعدام بیورلمشدر.

مجذوب { فرس شعراسندن ایکی ذاتك لقبیدر:
برنجیسی (میرحیدر) تحصیل علومدن صکره
شعورینه خلل کلمشدی؛ وعلما ایله مباحثه ومناظره‌دن
ال چکمیوب، اکثریا غلبه چالاردیسه‌ده، بحث
آره‌سنده بعضاً آبوق صابوق سویلکه باشلاردی.
شو بیت جمله اشعارندندر:

لب ودندان آن مه باچه ماند
چوقندی بر پرنج دانه داند

— ایکنجیسی (میرزا محمد) تبریزلی اولوب،
صوفی مشرب وعالم بر شاعر ایدی. اون برنجی
قرن هجریده یاشامشدر. «شاه راه نجات»
عنوانیله بر منظومه‌سی واردر. شو بیت جمله
اشعارندندر:

ترك دیوانکی از طعنهٔ مردم نکنم
شهر کرتنك بود دامن صحرائی هست

— هندستانك اون اوچنجی قرن هجری
شعراسندن دخی ایکی کشینك مخلصیدر.

مَجَرده { افریقیه‌ده بر ایرماقدر، که جزائرك قسنطینه ایالتنده ۱۰۰۰
متره‌دن زیاده ارتفاعی اولان اورمانلق طاغلردن
نبعانله، شرق شمالی‌یه طوغری آقه‌رق، سوق
اهرس قربندن وبر طاقم طار وشایان تصویر بوغازلر
ایچندن بالمرور، ۱۰۰ کیلو مترهلك مسافه قطع
ایتدکدن صکره، تونسه دخول ایله، بنه او
استقامتده واسع ومنبت بر وادی ایچنده جریان،
وصاغدن (وادی ملك) ایله ایکی طرفدن دیکر بر
فاج‌چای اخذ ایله، منبت بر اووه‌یی شق ایده‌رك،
تونس شهرینك ۲۰ کیلومتره غرب شمالیسندن
بالمرور، (اوتیقه) شهر قدیمی خرابه‌لرنده‌کی (ابو
شاطر) قریه‌سی یاننده ایکی قولدن (غارالملح)
کولنه دوکیلور، که بو کول دخی نهرك ایندیردیکی
قوملردن متشکل بر سدله دکیزدن آیریلوب، مع
هذا دکیزله اختلاط ایدر. نهرك مجراسی ۳۶۵
کیلومتره اوزونلغنده اولوب، حوضه‌سی ۲۵۰۰۰
مربع کیلومتره وسعتنده‌در. یاغمور موسملرنده
صویی بول اولوب، یازین آز و بولانیق اولمغله،
شربه غیر صالحدر. بك چوق چامور و قوم ایندیروب، بونلرك بریکمه‌سی تونسك او جهته‌کی
سواحلنی خیلی تغییر ایتمشدر. قارتاجلیلر بو نهری
(ماقاراط) و رومالیلر (باغراده) تسمیه ایدرلر
ایدی. بو ایکی اسمله اسم حاضرینك بر اساسه
مبنی اولدیغی نمایاندر.

مجرم { فرس شعراسندن بش کشینك مخلصیدر:
برنجیسی (مرتضی قلی بیك بن سلطان حسن)
شاملو ترك عشیرتی امراسندن اولوب، خطاطلقده
وموسیقیده دخی مهارتی وار ایدی. هندستانه
رحلت ایدوب، ۱۰۲۰ تاریخنده اوراده وفات
ایتمش؛ ووصیتی اوزره تقی اوحدی اشعارینی جمع
ایله دیوانی ترتیب ایلمشدر. شو بیت اونکدر:

زان کونه غریبانه بزندان تو مردیم
کایام نشد آکه و تقدیر ندانست

— ایکنجیسی (شیخ عبدالله) کشمیرلی اولوب،
شیخ مسلم کشمیرینك نورونی ایدی. شو بیت
اونکدر:

اکر سوی چمن آیی زقمری داد برخیزد
پی تعظیم بالای تو سرو آزاد برخیزد

— اوچنجیسی (شیخ غلام حسین) هندستانك
عظیم آباد شهرندن اولوب، شیخ وجیه الدین عشقینك
پدریدر. شو بیت اونکدر:

بنواز بزخم تیغ ظالم
از آب مکن دریغ ظالم

— دردنجیسی (میرزا محمد) کشمیرلی اولوب،
شو بیت اونکدر:

بیا مجرم چو تیر از قبضهٔ کشمیر بیرون شو
که کر پای بزرکان درمیان نبود فرنکست این

— بشنجیسی (میرزا محمد) یزدلی اولوب،
«آفتاب عالمتاب» عنوانلی تذکرة الشعرانك

تاریخ تألیفنه‌دك برحیات ایدی. شو بیت اونکدر:

قدح در کف ساقی پر حباب
سهیلی ست در پنجهٔ آفتاب

مجرمی { ایران شعراسندن اولوب ، ار- دبیلیدر. شو بیت اونکدر:

ازجنون منت‌پذیرم زانکه عمری شدکه یار
ازنظر رفتست و با او کرم گفتارم هنوز

مجروح { هندستان شعراسندن ایکی ذاتك مخلصیدر:

برنجیسی (شیخ غلام‌سعد بن شیخ فضل‌الله) کانپور مضافاتندن (جاجو) قصبه‌سندن ایدی . فارسی واردو لسانلرنده دیوان اشعاری واردر . شو بیت اونکدر:

بحسرت سوخت رنك لعل تو یاقوت کانی را
پشیمان ساخت ابروی‌تو تیغ اصفهانی را

— ایکنجیسی (مولوی عصمة‌الله خان بن مولوی عبدالقادر خان) بنارسلی اولوب ، کنج یاشنده وفات‌ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

ستارکان فلك راست اضطراب عظیم
کمان برم که درکوش یاری جنبند

مجریط { الیوم اسپانیه دولتنك پایتختی اولان مادرید شهرینه اندلسه حاکمیتلری زماننده عربلرك ویردکلری اسم اولوب، او وقت کوچك بر قصبه ایدی. ادبادن (ابو نصر هارون بن موسی‌القیسی)نك مسقط رأسی اولمغله، معروف ایدی.

مجلدی { ایران شعراسندن اولوب ، خراسانده مجلدلکده‌کی مهارتیله دخی مشهور ایدی. شو بیت‌اونکدر:

هرکه که چشم بر من درویش میکنی
لب میکزی وجان مرا ریش میکنی

مجلسی { ایران شعراسندن اوچ کشینك مخلصیدر:

برنجیسی اصفهانلی اولوب ، ملا محتشم کاشی تلامذه‌سندندر. هندستانه رحلتله ، اون برنجی قرن هجری اوائلنده دکنده وفات ایتمشدر . شو بیت اونکدر:

درجهان هرجا بلایی بود ازمادر گذشت
غیربخت تیره‌کو چون سایه دردنبال ماست

— ایکنجیسی خراسانلی اولوب ، شو قطعه اونکدر :

دائم زدیده مارا خون دلست حاصل
حاصل که درعذابم ازدست دیده و دل

سر رشتهٔ محبت درکردن ارادت
آسان نمود اول آخر فتاد مشکل

— اوچنجیسی هراتلی اولوب ، شو بیت اونکدر:

هر زمان کردی زکوی دوست سربر میکند
تا کدام افتاده آنجا خاك بر سر میکند

مجلی { (ابوالمعالی — بن جمیع القرشی المخزومی) مشاهیر فقهاء شافعیه‌دن اولوب ، عن اصل ساحل شامده‌کی (ارسوف) قصبه‌سندن اولدیغی حالده، مصرده نشأت ایتمش؛ و ابن سالار زماننده مصر قاضیسی اولوب، ٥٤٩ ده انفصال، و ٥٥٠ ده وفات ایتمشدر. فقهده «کتاب الذخائر» عنوانیله مفصل وپك مقبول وممتبر برکتابی واردر.

مجمع { (بن جاریة ابن عامر الانصاری. الاوسی) صحابه‌دن و رسول‌الله (صلعم) افندمزك عهدنده قرآن کریمی جمع ایتمکله توغل ایدنلردن اولوب، جمع ایتدیکی قرآن کریمدن یالکز بر ایکی سوره ناقص اولدیغی مرویدر . پدری منافقیندن اولوب ، صاحب ترجمه دخی کنجلکنده اونکله واصحابیله مسجدالضرارده نماز قیلاردی؛ بعده مسجد مذکور امر نبوی ایله احراق ایدلمشیدی . خلافت جناب فاروقیده مجمعك کندی قومنه امامت ایتمسندن بحث اولندقده ، فاروق اعظم (رضه): بو آدم وقتیله مسجدالضرارده منافقلره امامت ایتمشدر، بیورمغله، صاحب ترجمه، مسجد مذکوره دوام ایتدیکی حالده ، منافقلرك اسرارندن خبیر اولمدیغنه یمین ایتمکله ، امامتنه رخصت ویرلمشیدی. اوغلی وبرادرزاده‌سی کندیسندن روایت ایتمشلردر.

مجمعه { جزیرة العربده نجدك (سدیر) خطه‌سنده وریاضك ٢٣٠ کیلو متره شمال غربیسنده اوله‌رق، باغ وباغچه‌لر و مزروعاتله مزین واسع بر وادینك ایچنده بر قصبه اولوب، ١٢٠٠٠ اهالیسی، ٣٠ قدم یوکسکلکنده سوری، بونك خارجنده صو ایله مملو خندغی و قصبه‌یه وبتون اووه‌یه حاکم قلعه‌سی واردر . وقتیله سدیر شهرلرینك مرکزی ایکن ، وهابیلرك غلبه‌سندن بری مرکزیتی غائب ایتمشدر. — یاقوت حموی بو اسمله بلاد هذیلدن وادی نخله‌ده بر بر

اولدیغی بیان ایدیور . عجبا ایکیسی برمیدر ؟

مِجنب { سواد عراق ایله یمن آره‌سنده‌کی یرلره یعنی نجد ودهنایه اطلاق اولنور بر اسمدر.

مجنون { لیلی اسمنده بر قیزه اولان عشق وعلاقه‌سیله و شیدالغیله حالی افسانه حکمنه کچمش اولان (قیس بن ملوح) ك شهرتیدر، ویا بر افسانه‌نك شخص موهومیدر.

مجنون { فرس شعراسندن آلتی کشینك مخلصیدر :

برنجیسی سمرقندلی اولوب، علائق دنیویه‌دن آزاده ودرویش مشرب بر آدم ایدی. شو بیت اونکدر :

هیچکس بامن مجنون نشود همخانه
که جنون منش آخر نکند دیوانه

— ایکنجیسی مشهدلی اولوب، حسن خطده دخی مهارتی وارایدی، وصول الیه یازاردی. شو بیت اونکدر :

روزم از فرقت رویش چو شب غم کذرد
شبم از هجر تو تا روز بماتم کذرد

— اوچنجیسی یزد جردلی اولوب ، شو بیت اونکدر:

رقص چون من نیم بسمل درمیان خون خوش ست
قصد جانم کن اکر میل تماشا کرده‌

— دردنجیسی کشمیرلی اولوب ، شو بیت اونکدر:

ساغری سرشار میخواهم بدست نو کلی
کز چراغ عکس رویش بزم من روشن شود

— بشنجیسی مولانا کمال الدین رفیقینك اوغلی اولوب، شو بیت اونکدر:

یوفا بودی ز اول من ترا نشناختم
حیف اوقاتی که درکوی تو ضایع ساختم

— آلتنجیسی شو بیتك قائلیدر :

چون نبا شد زجفای تو کریبانم چاك
که بعد تو درشق ز کریبان رفته است

مَجَنّه { جاهلیتده مکه قربنده بر پنایر محلی اولوب، بهر سنه ذی القعده‌نك یکرمیسندن آخرینه‌دك اون کون پنایر قوریلور، ایك چوق اخذ وعطا اولوردی . اصل بر قصبه ویا طائفك اسمی اولوب، پنایره‌ده اطلاق اولندیغی دخی مرویدر.

مجیبی { ایران شعراسندن ایکی کشینك مخلصیدر :

برنجیسی بهبهان ساداتندن اولوب، «عرفات» عنوانلی تذکرة الشعرانك صاحبی تقی اوحدینك معاصری ایدی. شو بیت اونکدر :

جوش زد خون دل وسر نکشودم کله را
من واین صبر بنازم جکر حوصله را

— ایکنجیسی شیرازلی اولوب ، شو بیت اونکدر :

سرور مجلس عشاق آه وافغانست
در و پیالهٔ لبریز چشم کریانست

مجید { فرس شعراسندن اوچ کشینك مخلصیدر :

برنجیسی طالقانلی و بر روایتده تبریزلی اولوب، اصفهانده نشأت ایتمش ، وحسن خطده دخی مهارتی اولوب، زی درویشانده یشامش ؛ و ١٠٨٥ ده وفات ایتمشدر . شو بیت اونکدر:

ظلمست که بیرون کنیم ازقفس اکنون
کز جور توام ریخته شد بال وپر آنجا

— ایکنجیسی شیرازلی اولوب ، شو قطعه اونکدر :

مارا ز سرو ولاله نصیبی نمیرسد
ای نو بهار در دل ما طرح داغ ریز
ام شب که کلبه ام ز تماشای او پرست
ای چشم لخت نور بصر در چراغ ریز

— اوچنجیسی (میرزا —) شوسترلی اولوب، ١٠٧٨ ده دنیایه کلمش؛ وامرا وظرفانك مجالسنه مداوم اولوب، جعفرزرکوب ایله مشاعره ومطایبه‌ده بولنمشدر . بعده هندستانه رحلت ایده‌رك، وزیرالممالك نواب صفدر جنكك التفات واحساننه نائل اولمشیدی. شو بیت اونکدر:

روید بجای سبزه زخاك من آفتاب
از بس که تخم مهر درآب وکل من است

مجید اوزی { سیواس ولایتنك آماسیه سنجاغنده وآماسیه‌نك ٤٥ کیلومترو جنوب غربیسنده قضا مرکزی برکوچك قصبه اولوب، ٣٥١٢ اهالیسی، رشدیه مکتبی ، بر جامعی، بر خانی، بر حمامی، ٣٠ دکانی وهفته‌ده بر جمعه کونی قوریلور بازاری واردر.

— مجید اوزی قضاسی آماسیه سنجاغنك جنوبی کوشه‌سندن عبارت اولوب، شمالاً کومش حاجی کویی

شرقاً نفس آماسیه قضالریله، جنوب شرقی طرفندن توقاد سنجاغیله، غرب جنوبی طرفندن دخی آنقره ولایتیله محدوددر. صاری سلیمان، الوان چلبی، قاین، قشلاجق، یکی قشله وقره یعقوب اسملریله ٦ ناحیه و ١٣٥ قریه‌یی حاوی اولوب، ٢٢ ١٨٨ اهالی ایله مسکوندر، که بونلرکده ٧٠٠ ١٨ ی اسلام، ٢٥٦٨ ی مذاهب ثلاثه‌یه منقسم ارمنی و ٩٢٠ سی روم اولوب، جمله‌سی لسان ترکی ایله متکلمدر. اراضیسی عارضه‌لی اولوب، غرب جنوبی جهتنده قیزلر طاغی و قره طاغ ایله آلان طاغی وجنوب شرقی طرفنده بعض اورمانلر بولنیور. یشیل ایرماغه تابع آماسیه چاییله بوکا دوکیلان چکرک چایی و طوزانلی صو ایله دیکر بعض انهار قضایی شق وبعض اراضیسنی سقی ایدرلر. طوپراغی پک منبت ومیاه جاریه‌سی چوق اولمغله، بغدای، آرپه، یولاف، داری، مصر وسائر حبوباتله سبزه ومیوه‌لرك انواعی کثرتله حاصل اولور. مرعالری‌ده کوزل اولوب، حیوانات اهلیه سورولری چوقدر. آری قوغانلری‌ده چوق اولوب، خیلی مقدار بال و بال مومی چیقار. قضا داخلنده ٥٠ جامع، ٨ مسجد، ١ مدرسه، ٦١ اسلام و ٢ خرستیان مکتبی موجوددر. صنایع محلیه عجم تقلیدی شاللرله بز، چول وکندیردن سجیم واورغان امثالی کبی شیلردن عبارتدر.

مجیدیه { رومانیه‌یه ملحق دوبریجه خطه‌سنك کوستنجه سنجاغنده وکوستنجه‌نك } ٣٣ کیلومتره غرب شمالیسنده طونه ساحلندن دخی ٢٠ کیلومترهلك مسافه‌ده ودمیر یول خطی اوزرنده بر قصبه اولوب، قریم محاربه‌سندن صکره تأسیس وقریم مهاجرلریله اسکان اولنمشدی. مذکور دمیر یولك انشاسی اوزرینه اهالیسی ٢٥٠٠٠ کشی‌یه بالغ اولمش ایکن، بعده ظهور ایدن ساری صیته‌لردن اکثر اهالیسی طاغیلوب، ٣٠٠٠ کشی راده‌لرنده قالمشدی. رومانیه‌یه الحاقندن صکره سنوی ایکی پنایر قوریلوب، سائر بعض اعمارات دخی اجرا اولنمغله، یکیدن بیومکه باشلامشدر.

مجیدیه { آنقره ولایتنك قیر شهری سنجاغنده بر قضا اولوب، شمال } غربی جهتندن کسکین، غرب جنوبی طرفندن نفس قیر شهری، جنوب شرقی طرفندن آوانوس قضالریله، شرق شمالی طرفندن دخی یوزغاد سنجاغیله محدوددر. مرکزی ٣٠٠ قدر اهالیسی اولان بویالق قریه‌سیدر. قضا ٧٠ قریه‌دن مرکب اولوب، جمله‌سی مسلم واکثری کرد اولمق اوزره، ١٠١٧٨ اهالیسی واردر. اراضیسی عارضه‌لی اولوب، چچك طاغنك اتکلری ممتد اولور. دلیجه ایرماق شرق شمالی حدودینی آیروب میاه جاریه‌سی نهر مذکوره دوکیلور. باشلیجه محصولاتی: بغدای، آرپه، چاودار و سائر ذخایرله میوه و سبزه‌لرك انواعندن عبارت اولوب، احتیاجات محلیه نسبتنده یتیشدیریلیر. بعض اورمانلری‌ده واردر. قضا داخلنده امراض جلدیه‌یه نافع بر قاپلیجه ایله بر مملحه و بر نوع صاریمتراق یوشاق طاش اوجاغی بولنوب، بوندن چبوق لوله‌سی وبارداق وسائره یاپارلر. مرعالری وحیوانات اهلیه‌سی چوق اولوب، ٨٥٠٠٠ قیون، ٥١٠٠٠ تفتیك کچیسی، ١٨٥٠٠ عادی کچی و سائره‌دن عبارتدر. دوه‌لری‌ده چوقدر. مرکز قضاده بهر جمعه کونی بازار قوریلور. قضانك واردات سنویه‌سی ٨٠٠٠ لیرا راده‌لرنده‌در.

مجیر الدین بن تمیم { (محمد بن یعقوب الاسعردی) } مشاهیر شعراء عربدن اولوب، حماده نشأت ایتمش؛ واورا صاحبی ملك منصورك خدمتنده اولوب، طائفهٔ جندیانه منسوب شجیع وکریم بر ذات ایدی. ٦٨٤ تاریخنده شهر مذکورده وفات ایتمشدر. اکثر شعرانك اشعارینی بشقه معناره چکه‌رك تضمین ایتمك عادتی ایدی. شو ایکی بیت جمله اشعارندندر:

ولم انس قول الورد والنار قد سطت
علیه فاسی دمعه یتحدر
ترفق فما هذی دموعی التی تری
و لکنها روحی تذوب فتقطر

مجیر الدین بیلقانی { (ابو المعالی —) } مشاهیر شعراء ایراندن اولوب، آذربیجانك بیلقان قصبه‌سندن ایدی. ظهیر الدین فاریابی وخاقانی اقرانندن اولوب، اتابك ایلدکزك توجه والتفاتنه وملك الشعرا عنوانینه نائل اولمغله، محسود اقران اولمشیدی. بر آره‌لق اصفهان

تحصیلدارلغنه نصب اولنوب، اهل اصفهان طرفندن اکرامه مظهر اولمامغله، حقلرنده بر هجویه سویلمش؛ وشرف الدین شقروه اهل اصفهانه وکالةً جواب ویرمش ایدی. ۹٤۰ تاریخنده وفات ایتمشدر. مرتب دیوانی واردر. شو بر ایکی بیت جملهٔ اشعارندندر:

شمع دل کس نیم پس چه سبب همچو شمع
مرده نفس میزنم بر سر این خاکدان
دهر مرا همچو شمع بی کنه آویختست
کر بفرو شد رواست کر بکدازد همان

مج { (Metz) آلمانیه‌یه تابع آلساس لورنه ایالتنده لورنه سنجاغنک مرکزی بر شهر اولوب، پاریسک ۳۱٦ کیلومتره شرق شمالیسنده و (موزله) ایله (سیله) نهرلرینک ملتقاسنده واقعدر. استحکامات جسیمه ایله مستحکم بر شهر اولوب، ٥٤۷۱٥ اهالیسی، آقادمیاسی، داخلی مکتب اعدادیسی، حربیه مکتبی، دارالمعلمین و دارالمعلماتی، رسم مکتبی، بیوک ومصنع برکلیساسی، موزه‌سی، ٥۰۰۰۰ جلدی متجاوز کتابی حاوی کتبخانه‌سی، کوزل تفرجکاهلری، متعدد هیکللری، کوزل فدانلقلری، مشهور رجل وشروب اخراجاتی، چوخه، فانله وسائر یوکلی قاشلرله شمسیه، شاپقه، صنعی چیچکلر، دمیر قاربوله، آلات زرعیه، پیانو، چینی صوبه، بیره، مسکرات و سائره فابریقه‌لری، چاك دوکمخانه‌لری، دباغخانه‌لری وپك ایشلک تجارتی واردر. نهرك ایچنده سفاین شهره قدر ایشلیور. پك اسکی بر شهر اولوب، تا رومالیلر زماننده اهمیت موقعیه‌سیله ممتاز ایدی. فرانسه‌یه تابع ایکن (موزله) ایالتنك مرکزی ایدی.

مجوه { یانیه ولایت وسنجاغنده و یانیه‌نك ۳۸ کیلومتره شرق شمالیسنده اولەرق (پیندوس) سلسلهٔ جبالی اوزرنده ویونان حدودی قربنده واقع قضا مرکزی بیوك بر قریه اولوب، جمله‌سی اولاخ اولمق اوزره، ٥۰۰۰ قدر اهالیسی، بر قشله‌سی، اولاخ و روم لسانلرینه مخصوص آیری آیری مکتبلری وشیاق، کلیم و چوراب کبی بوك معمولاتی واردر. مرتفع بر محلده بولنمغله، یازین هواسی سرین و پك صاغلام ومیاه جاریه‌سی چوق وکوزلدر. اهالیسنك چوغی مصر ورومانیه‌ده وسائر طرفلرده تجارتله مشغول اولوب، اغنیادندر.

— مجوه قضاسی مرکزایله ۳ قریه‌دن مرکب اولوب، طاغلق بر یردر.

محاسبی { (ابو عبدالله الحرث بن اسد) مشاهیر عرفا واتقیادن اولوب، علوم ظاهریه وباطنیه‌یی جامع ایدی. علم اصول وکلامده وزهد وتصوفده تألیفاتی اولوب، اك مشهوری «کتاب الرعایة» عنوانلی تصنیفیدر. بصره‌لی اولوب، جنید بغدادی ایله وسائر مشایخ عصریله صحبت ایتمشدی. بعض اقوال عارفانه‌سی مشهوردر. ۲٤۳ تاریخنده وفات ایتمشدر.

محالب { یمنده زبید قربنده بر کوچك قصبه و ناحیه اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

محب { فرس شعراسندن اوچ کشینك مخلصیدر:

برنجیسی (حافظ — علی) هراتلی اولوب، شو بیت اونکدر:

محتسبا غیر آزار دل من کار نیست
میکند از باده منم واقف اسرار نیست

— ایکنجیسی (محمد قلیخان) هندستانده نواب شجاع الدوله‌نك منسوبیندن ایدی. شو بیت اونکدر:

آمده از ره کرم یار بپرسش محب
شکر خدا که کرد کار کریهٔ صبح وشام او

— اوچنجیسی شیرازلی اولوب، بابا مداح دینمکله معروف ایدی. شو رباعی اونکدر:

زنهار قدم زبردباری نکشی
شیرازهٔ عجز و خاکساری نکشی
بسیار مکوکه شرمساری نکشی
دیدار عزیز کن که خواری نکشی

محب الله { (قاضی —) هندستان علماسندن اولوب، عالمکیرك زماننده لکهنو وبعده دکنده حیدرآباد قاضیسی ایدی. بهادر شاهك دهلی تختنه قعودنده ۱۱۱۹ ده مسند صدارته ارتقا اولنمشدی. بر چوق تألیفاتی وازان جمله «کتاب سلم» و «مسلم» عنوانلریله ایکی اثری واردر.

— شیخ محب الله اسمیله هندستان علماسندن

دیکر بری دخی اولوب ، « عبادات الخواص » عنوانیله بر کتاب یازمش ؛ و ١١٥٨ ده وفات ایتمشدر .

محبت { (نواب محمد خان بهادر) هندستان کبرا وشعراسندن اولوب ، پدری (حافظ الملك حافظ رحمت خان بهادر) مراد آباد حاکمی اولدیغی حالده ، انکلیزلرك امدادینه مظهر اولان اود حاکمی (وزیر الممالك شجاع الدوله بهادر) ایله ایتدیکی محاربه‌ده مقتول اولمش ؛ وصاحب ترجمه ایله برادرلری مشار الیه شجاع الدوله‌یه التجایه مجبور اولوب ، اونك تخصیص ایتدیکی جزئی بر معاشله چکینه‌رك ، اون اوچنجی قرن هجری اواسطنده وفات ایتمشدر . شو بیت جملهٔ اشعار رائقه‌سندندر :

با من برای درد شدم خلق در جهان
یا خلق کشته درد جهانی برای من

محبتی { فرس شعراسندن ایکی کشینك مخلصیدر :

برنجیسی (میر دیوانه) دیمکله معروف او-لوب ، شو رباعی اونکدر :

آن سرو سهی که قد رعنا دارد
مانند الف میان جان جا دارد
بالای بتان بلای جانست ولی
من بندهٔ آن بتم که بالا دارد

— ایکنجیسی (لار)لی اولوب ، شو بیت اونکدر :

چشم پوشیده توان کرد سفر
چه قدر راه فنا هموارست

محب علی { هندستان شعراسندن ایکی ذاتك اسمیدر :

برنجیسی اکبر شاهك عهدی علماسندن اولوب ، شو رباعی اونکدر :

بصدمهٔ که تهمت زد بسی زجا رفتم
هزار ساله ره رفته از قفا رفتم
گدایئ در بیگانه منفعت دارد
رهم غلط شده در کوی آشنا رفتم

— ایکنجیسی ینه علمادن وشاهجهان منسوبیننددن اولوب ، گوزل مثنویلری واردر . شو بیت اونکدر :

سزد چو خشم فرو خورده باز پس گردد
زمنع تو نفس شعله از گلوی تفنك

محبوبه { خلفاء عباسیه‌دن متوکلك شاعره وحسنی بر جاریه‌سی اولوب ، بعض آلات موسیقیه وتغنیده دخی مهارتی وار ایدی .

شو برایکی بیت خلیفه‌نك کندیسنه طارغین اولدیغی صره‌ده سویلدیکی اشعارندندر :

ادور فی القصر لا اری احداً
اشکو الیه و لا یکلمنی
کأننی قد اتیت معصیة
لیس لها توبة تخلصنی الخ

محبی { فرس شعراسندن اوچ کشینك مخلصیدر :

برنجیسی مجهول الاحوال اولدیغی حالده ، اشعاری مقبول ومتداولدر . شو رباعی او جمله‌دندر :

باز آشفته ام از گیسوی عنبر بویی
بسته شد جان و دلم در گره ابرویی
او بصد ناز درون دل من جلوه کنان
من دیوانه نظر میکنم از هر سویی

— ایکنجیسی دهلیلی اولوب ، گوزل غزل ومثنویلری واردر . شو بیت اونکدر :

رسوا وسینه چاکم زان کوی بگذرانید
باشد که آید آن مه بهر نظاره بیرون

— اوچنجیسی (لار) خطه‌سندن وشاملو ترك اولوسندن اولوب ، شو بیت اونکدر :

از زلف سوی غمزه گریزد دلم بعجز
مظلوم من همیشه بظالم برد پناه

محترم { فرس شعراسندن ایکی ذاتك مخلصیدر :

برنجیسی کشمیرلی اولوب ، ینه شعرادن میرزا عبدالغنینك اوغلیدر . شو بیت اونکدر :

بیزم غیر دوش اورا چو مست وبیخبر دیدم
برای آنکه هشیارش کنم بسیار نالیدم

— ایکنجیسی (محمد هاشم) سمرقندلی اولوب ، هندستانه رحلتله ، جلال الدین اکبر شاهك مداحلری صره‌سنه کیرمش ؛ وفرت ذکاوتیله آز مدت ظرفنده هندولرك مشهور (مهابهارت) منظومهٔ عظیمه‌سنی ازبر ایتمش ایدی . شو بیت اونکدر :

در کام جان ز ذکر عطای خدایگان
فرسوده تر شده ز کف پا سر زبان

محتشم { (مولانا —) اعاظم شعرای ایراندن اولوب ، کاشانلیدر . دولت صفویه زماننده یاشایوب ، شاه طهماسبی مدح ایتمشدر . « صباحیه » ، « شبابیه » و « جلالیه » عنوانلریله اوچ دیوانی وآریجه قصایدی ومعما وتاریخلری واردر . سلطان الشهدا امام حسین (رضه) حقنده

اولان مرثیهٔ دلسوزی دخی مشهوردر. شو بر
ایکی بیت برادری عبدالغنینك وفاتنه سویلنمش
اولدیغی مرثیه‌سندندر:

ستیزه‌کر فلکا از جفا وجور تو داد
نفاق پیشه سپهرا زکینه ات فریاد
مرا ز ساغر بیداد شربتی دادی
که تا قیامتم از مرك یاد خواهد داد

محرم { (امیر شاه حسین) فرس شعراسندن
وعن‌اصل چغتای قومندن اولوب،
شو بیت اونکدر:

سیل اشك من ز کوی یار برد اغیار را
بوده است آری اثرها گریهٔ بسیار را

محرم دده { عثمانلی شعراسندن وطریق
مولوی ددکانندن اولوب ،
عن‌اصل ادرنه‌لی اولدیغی حالده، بر مدت دور نما-
لکدن صکره، ازمیرده قرار بولمشیدی. شو بیت
جملهٔ اشعارندندر:

مسجد عشقده قندیل تجلیٔ زمان
شعله‌یاب اولمه‌ده شوق آور اطوارمدن

محرمی { اوتنجی قرن هجری عثمانلی شعرا-
سندن اولوب، غلطه‌لیدر. ابتدا
طریق تدریسده بولنوب، بعده محکمه کاتبلکنه
سلوك ایتمش؛ وسلانیکدن عودتنده بر قورصان
کمیسی طرفندن اولاد وعیالیله اسیر دوشوب، فدیهٔ
نجات تدارکیچون، اولادینی بالترهین، استانبوله
ورودله، اصحاب مروت و احباسنك معاونتیله مبلغ
مطلوبی تدارك ایتمش ایسه‌ده، اثنای عودتنده
ارتحال ایتمش؛ و اولاد وعیالی بعض ارباب حمیت
طرفندن قورتارلمشیدی. شو مطلع جملهٔ اشعارندندر:

سیر ایچون روشن جمالك هر حبابی دیده در
آب زنجیرین سورر عشقکله برشوریده در

محرمی { ایران شعراسندن دخی بری او-
لوب، سلطان حسین بایقرا عهدی
سخنورانندندر. شو قطعه اونکدر:

بی رخت روز و شبم در الم و غم گذرد
بی الم بر من مسکین نفسی کم گذرد
بی مه روی تو هر صبح سعادت که دمد
برمن غمزده همچون شب ماتم گذرد

محریط { اندلسده وادی‌الحجاره مضافاتندن
بر قصبه اولوب، ملوك امویه‌دن
محمد بن عبدالرحمن طرفندن تأسیس ایدلمش اولدیغی
«معجم البلدان» ده مسطوردر.

محزون { فرس شعراسندن ایکی ذاتك
مخلصیدر:
برنجیسی (مولوی عبدالرحمن واعظ) هند-
ستان اعاظم علماسندن صدیقی‌النسب وحنفی‌المذهب
بر ذات اولوب، علوم شرعیه‌ده ونظم ونثرده ید
طولی صاحبی ایدی. میرزا پورده ساکن ایکن،
وطننی ترکله، ایفای حج ومجاورت نیتیله مکهٔ مکرمه-
یه انتقال ایتدیکی حالده ، بعض اصحاب سعایتك
غمزیله حجاز والیسی طرفندن اورادن اخراج اولنمغله،
وطننه عودت ایدوب، ۱۲۷٤ ده وفات ایتمشدر.
شو بر ایکی بیت جملهٔ اشعارندندر:

در شوق مدینه می سرایم
هر لحظه سرور عاشقانه
جز باد صبا که میرساند
درگوش حبیب این ترانه

— ایکنجیسنك احوالی معلوم اوله‌میوب ،
شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

رخشرا مهرگفتم ماه من از من مکدر شد
لبشرا لعل خواندم سرخ چون یاقوت احمرشد

محسن { حضرت علی (رضه)ك حضرت
فاطمة‌الزهرا (رضها)دن دنیایه
کلن اولادینك اوچنجیسی اولوب ، جانب رسالتپنا-
هیدن بو اسمله تسمیه بیورلمش؛ وصبی ایکن ارتحال
ایتمشدر .

محسن { فرس شعراسندن بروجه آتی
یدی کشینك اسمیدر.
برنجیسی طوسلی اولوب ، سادات موسویه-
دندر. شو بیت اونکدر:

حرف محبتم که جهانی ازو پر است
زان نشنوی که گوش تو زان داستان پر است

— ایکنجیسی (افتخار احمد بن مولوی محمد
احسن) هندستانك بلکرام شهرندن اولوب ،
بهوپالده بعض مناصبده بولنمشدر . شو مطلع
اونکدر :

ببین که کوی تو ز عاشق بچه عنوان برخاست
خلق نالان بدم خنجر بران بر خاست

— اوچنجیسی (فانیٔ رازی) اکبر شاه زماننده
هندستانه رحلتله، اون برنجی قرن هجری اواسطنده
بنارسده وفات ایتمشدر. شیرین وخسرو حکایهٔ
مشهوره‌سنی سلك نظمه چکمشدر. دیوانی ۷۰۰۰
بیتی حاویدر. شو رباعی اونکدر:

ای چرخ زبون کیر زبونم کردی
رنگین چو سرانکشت بخونم کردی
از دائرهٔ عقل برونم کردی
بازیچهٔ روزکار دونم کردی

— دردنجیسی (میر محمد حسین نجفی بن میر قاسم استر ابادی) اولوب، شو بیت اونکدر:

زمان پستی وایام سر بلندیٔ ما
تفاوتی نکند پیش دردمندیٔ ما

— بشنجیسی همدانلی اولوب، اکبر شاه زماننده هندستانه انتقال ایله، کجراتك احمد آباد شهرنده توطن ایتمشیدی. شو بیت اونکدر:

غرور حسن نکذارد که یاد دوستان آری
الهی تیرکی بخشد کسوفی آفتا بترا

— آلتنجیسی (لار) لی اولوب، دکنه رحلتله بقیهٔ عمرینی اوراده امرار ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

برهنه پای منه بر زمین که از هرسو
برهکذار تو دلها چو اخکر افتاده است

— یدنجیسی (میرزا —) تبریزلی اولوب، شو بیت اونکدر:

موج آب زندکانی نقشهای پای تو
خندهٔ کبك دری باشد صدای پای تو

محسن زاده { [«عبدالله پاشا» و «محمد پاشا» ماده‌لرینه مراجعت.]

محسن قیصری { سلطان اورخان غازی دوری علماسندن اولوب، قیصریه‌ده مجدالدین قیصریدن وسائر علمادن تحصیل علوم ادبیه وشرعیه ایتدکدن صکره، شامه عزیمتله، تفسیر وحدیث اوقومش؛ ووطننه عودتنده فقه و فرائضه دائر ایکی کتاب تألیف، وبرینی کندیسی شرح دخی ایتمش؛ و عروضده اندلسینك مختصرینه کوزل برشرح یازمشدر.

محسنی { ایران شعراسندن اولوب، (تون) لیدر. شو بیت اونکدر:

کدام دل که ز بی رحمیت بجان نرسید
هنوز حرف جفایت بداستان نرسید

محشری { ایران شعراسندن ایکی ذاتك مخلصیدر:

برنجیسی خوانسارلی اولوب، شاه عباس ماضی زماننده یاشامشدر. شو بیت اونکدر:

سینه کندم ز غمت کوه بفریاد آمد
بیستون ناله برآورد که فرهاد آمد

— ایکنجیسی نیشاپورلی اولوب، زماننك اعاظم علماسندن ایدی. ملا نظیریٔ نیشاپورینك استادیدر. شو بیت اونکدر:

یار چو تیغ کشد فرصتش از خدا طلب
عضو بعضو خویشرا زخم جدا جدا طلب

مُحَصَّب { مکهٔ مکرمه ایله منی آره‌سنده ومنایه دها قریب بر محلدر.

محضری { ایران شعراسندن اولوب، همدانلیدر. شو بیت اونکدر:

عمرت بشب کذشت بیا محضری بکو
ای خانمان خراب چه کردی بروز خویش

محقر { (شیخ محمد افضل الله آبادی) هندستان علما وشعراسندن اولوب، ١٠٨٨ تاریخنده غازی پور مضافاتندن سید پورده طوغمش؛ وتکمیل علوم ظاهریه ایتدکدن صکره، یکرمی بش یاشنده ایکن، کالپی شهرینه انتقال ایله اعاظم مشایخ زماننده میر سید محمددن انابت آله‌رق، کمالات ذاتیه‌سی حسبیله آز مدت ظرفنده شیخ مشار الیهك سرحلقهٔ مریدانی اولوب، مجاهدات شاقه‌ایله تصفیهٔ درون ایتمشیدی. بعده مرشدینك اشارتیله الهآباده کیدوب، تدریس وتلقین وارشادله وکتب عربیه و فارسیه تألیفیله مشغول ایکن، ١١٢٤ تاریخنده ٣٧ یاشنده وفات ایتمشدر. نسبی، خلفایه تماس ایتمکسزین، حضرت عباس (رضه)ه منتهی اولوردی. حضرت مولانای رومك «مثنوی» سنی شرح ایتمشدر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

دل بیادش محو کشت ونام میکیرد هنوز
مست من ازدست رفت وجام میکیرد هنوز

محققی { (محمد شریف) ایران شعراسندن اولوب، شوسترلیدر. هندستانه رحلتله بنکاله حاکمی ابراهیم خان فتح جنکه انتساب ایتمشدی. شو رباعی اونکدر:

کفتی که جهان چیست نمودی بی بود
حقست ولی منکر حس نتوان بود
چون جوهر لفظ لاست هستیٔ دوکون
صورت موجود و معنیش نفی وجود

محکم { هندستان شعراسندن و براهمه‌نك کاتبه طائفه‌سندن اولوب، شو مقطع اونکدر:

محکم مطلب شیخی وطامات زرندان
سودا بسر ازجبه و دستار نداریم

محلیه { موصل ایله سنجار آره‌سنده وتل اعفر قربنده برقصبه ایدی.

محلم { صحابه‌دن اولوب، عهد رسول الله صلی الله تعالی علیه و سلمده وفات ایتمشدر. بر قوله کوره مشارالیه صاحب ترجمه‌نك حمصده ساکن اولوب، ابن الزبیر رضی الله عنه زماننده اوراده وفات ایلدیکی دخی مرویدر.

محلة { مصرده برقاج قصبه‌نك اسمی اولوب، الك بیوکی قاهره ایله دمیاط آره‌سنده واقع (محلة دقلا) در. دیکرلری: محلة ابی الهیثم، محلة شرقیون، غربیه‌ده‌کی محلة متوف، محلة نقیدة، محلة الخلفاء، المحلة الکبیرة وسائره‌در.

محمد { (ابو القاسم محمد المصطفی و احمد المختار بن عبدالله بن عبدالمطلب بن هاشم بن عبد مناف بن قصی بن کلاب بن مره بن کعب بن لوی بن غالب بن فهر القرشی الهاشمی) سید الکونین، امام الثقلین، مفخر موجودات، خاتم الانبیاء والمرسلین (صلی الله علیه وسلم) افندمزك اسم شریفلری اولوب، اول حبیب جناب کبریاء میلاد عیسی (عم)ك ٥٦٩ نجی سالنده وهجرت نبویه‌لرندن ٥٣ سنه اول فیل وقعه‌سی سالنده و نوشیروان عادل حکومتنك قرق ایکنجی سنه‌سنده ربیع الاولك اون ایکنجی بازار ایرتسی کونی طلوع شمسدن اول دنیایی تشریف ایتمشلردر. پدرلری عبدالله عبدالمطلبك (فاطمه بنت عمر بن عائذ بن عمران بن مخزوم المخزومیه) دن متولد اولادندن اولوب، زبیر و ابوطالب ایله و عاتکه و امیمه و بیضاء و بره ایله بر آنادن طوغمه قرداش ایدی. بو وجهله مدینهٔ منوره‌ده‌کی مخزومیلر والد جناب نبوی عبداللهك دایلری ایدی. فخر کائنات (صلی الله علیه وسلم)ك والدهٔ محترمه‌لری ایسه (آمنه بنت وهب بن عبد مناف بن زهره بن کلاب بن مره بن کعب بن لؤی بن غالب بن فهر الزهریة القرشیه) اولوب، نسبی کلابده یعنی درت بطنده زوج مکرمه‌لرك نسبیله برلشیر. جناب عبدالله فوق العاده بر حسن وجماله مالك اولدقدن ماعدا سیماسنده غریب بر نور لمعان ایتدیکندن، بتون بنات قریش نکاحنه تشنه اولدقلری حالده، مشارالیها آمنه‌یه نصیب اولوب، بعد التزوج مشار الیهانك حامل اولمسیله برابر جناب عبداللهده‌کی نور سماوی جناب آمنه‌یه انتقال ایتمش؛ و بعد الولاده او نور رسول الله (صلعم) افندمزك ذات مبارکنده تجسم ایلمشدر. پدرلری عبدالله پدری عبدالمطلب طرفندن ارزاق جلبیچون برقافله قریشله شامه اعزام اولنوب، عودتنده مدینهٔ منوره‌ده دایلرینه اوغرایوب، اوراده خسته‌لنمغله، قافله مکهٔ مکرمه‌یه عزیمتنده اثنای طریقده وفات ایدوب، دارالنابغه‌ده دفن اولنمشدر. وفاتنده یکرمی بش یاشنده ایدی؛ واقوای روایاته کوره، وفاتی ولادت باهر السعادت جناب نبویدن اول وقوع بولوب، رؤیتنه نائل اوله‌مامش؛ واول خواجهٔ دو سرا در یتیم کبی یتیم اوله‌رق دنیایه کلمشدر. جدی عبدالمطلب کندیلرینه پدرلك ایدوب، ارضاع ایچون بنی سعد بن بکر بن هوازندن حلیمه بنت ابی ذؤیب جنابلرینه تسلیم اولنه‌رق، بش سنه بنی سعد قبیله‌سی ایچنده بولنمش؛ وبش یاشنده ایکن والدهٔ مشفقه‌سنه اعاده اولنمشدی. بنی سعد فصاحت لسانله مشهور اولدقلرندن، اول حضرت «انا افصح العرب مبدأی من قریش ونشأت فی بنی سعد بن بکر» بیورمشلردر. بر سنه صکره والده‌لری مدینهٔ منوره‌ده‌کی دایلرینه کوتوروب، اوراده کندیسی ارتحال ایتمکله، دادیلری (ام ایمن) مکهٔ مکرمه‌یه نقل ایده‌رك، جدلری عبد المطلبه تسلیم ایتمشدی. بو وجهله اول در یتیم بحر نبوت آلتی یاشلرنده ایکن والده‌لرندن دخی یتیم قالمش؛ وسکز یاشلرنده ایکن کندیلرینه پدرلك ایدن جدلری عبدالمطلب دخی ارتحال ایدوب، لابوین عمی ابو طالب کندیلرینی تحت حمایه‌سنه آلمشیدی. اون ایکی یاشلرنده مشار الیه عبد المطلبك رفاقتنده شامه عزیمت بیورمشیدی. بو سفرلرنده کفر نام قریه‌ده راهب بحیرا ایله ملاقات ایدوب، مشارالیه اوستلرنده نبوت علامتلرینی کوره‌رك، تبشیر، وشاملك ایلریسنه وارمقدن منع ایتمش اولمسیله، بصری (یعنی اسکی شام) شهرنده آله‌جقلرینی آلوب، عودت بیورمشلردی. اون درت و بر روایتده

اون یدی یاشلرنده ایکن، عمی زبیر بن عبدالمطلب
ویا عباس (رضه) ایله جانب یمنه عزیمت ایدوب ،
بو سفرده کندیلرندن نیجه خوارق ظهور ایتمشدی.
یکرمی بش یاشلرنده ایکن امنیت و استقامتده‌کی
شهرتلرینه بناءً اغنیاء قریشدن طول بولنان (خدیجه
بنت خویلد بن عبدالعزی بن قصی) حسابنه ومشار
الیهانك کوله‌سی میسر ایله برلکده تجارت ایچون
شامه عزیمت بیوروب، بو دفعه دخی دیر بحیرایه
واصل اولدقلرنده، ارتحال ایتمش اولان بحیرانك
خلفی نسطورا نبوتلرینی تبشیر ، وشامه وار-
مقدن منع ایتمکله ، او محلده متاعلرینی بیع ایله
عودت بیورمشلردی. عودتلرندن ایکی آی صکره
قرق یاشلرنده بولنان مشار الیها ایله عقد ازدواج
بیورمش؛ وبو وجهله حضرت مشار الیها ایلك
زوجه‌لری واولادلرینك والده‌سی اولمشدر. اوتوز
بش یاشلرنده ایکن ، کعبهٔ شریفه‌نك بناسی تجدید
اولنه‌رق، فرق قریش بیننده بر ستونك وضعنده اختلاف
ظهور ایتدیکی حالده، جمله‌سی حکملرینه راضی اولمغله،
بر تدبیر حکیمانه ایله، یعنی ستونی بر کلیمك اوزرینه
وضع ایله هر بر فرقه‌یه کلیمك بر اوجنی طوتدیره‌رق،
فصل دعوی ودفع نفاق بیورمشلر ایدی . قرق
یاشلرنده ایکن نبوتله بعث بیوریلوب ، وحی نازل
اولمغه وخلقی اسلامه دعوته باشلایه‌رق، ایلك اول
مشار الیها خدیجة الکبری وبعده حضرت ابو بکر
صدیق (رضه) و صبی بولنان حضرت علی بن ابی طالب
(رضه) وزید بن حارثه وعبدالله بن مسعود ایمان
کتیره‌رك، اسلامه کلمشلردر. بعده حضرت صدیقك
سعییله حضرت عثمان بن عفان ومتعاقبا عبدالرحمن بن
عوف، سعد بن ابی وقاص، زبیر بن العوام ، طلحه
بن عبدالله، سعید بن زید ، بلال حبشی ، صهیب
رومی، عمار بن یاسر، والده‌سی سمیه ، ام سلمه ،
خوله بنت حکیم (رضهم) ورجال و نسادن بر خیلی
ذوات شرف اسلامله مشرف اولوب، آنجق کفار
قریشك ممانعت وتعرضندن فخر کائنات افندمز اوچ
سنه دعوتی سراً ایدوب، مع هذا فئهٔ قلیلهٔ مسلمین
انواع اذا وجفالره دوچار اولور ، واول شمس
نبوتك ویردیکی نور ایمان قوتیله جمله‌سنه قاتلانوب،
بلا شکری تحمل ایدرلردی. سنهٔ رابعه‌ده «فاصدع
بما تؤمر واعرض عن المشرکین» آیت کریمه‌سی نازل
اولمغله، جهاراً وعلناً دعوته باشلایوب، کفارك اذا
وجفاسی بر قات دها آرتمغله ، اصحاب کرامدن
ایستینلرك ارض حبشه‌ هجرتلرینه مساعده بیورلمش؛
وحضرت عثمان بن عفان (رضه)ك تحت ریاستنده
اون بر ارکك ودرت قادیندن مرکب بر قافله بحر
احمری کچه‌رك، نجاشی (اصحمه) یه التجا ایتمشلردی.
حضرت عثمانك زوجه‌سی رقیه بنت رسول الله (صلعم)
ایله زبیر بن العوام وعبدالرحمن بن عوف دخی بو
میانده ایدیلر. «والنجم» سورهٔ شریفه‌سی نازل
اولوب، مسجد حرامده تلاوت بیورلدقده، طائفهٔ
مسلمین ایله برابر کفار قریش دخی سجده‌یه واروب،
بو خبر حبشه‌ده‌کی مؤمنینك مسموعی اولنجه، حب
وطن سائقه‌سیله عودته شتاب ایدوب ، آنجق
مشرکینك تمرد وجفاده دواملری اثنای راهده
مسموعلری اولمغله، ینه حبشه‌ عودته مجبور اولمشلر؛
وبو دفعه جعفر بن ابی طالب (رضه)ك ریاستیله صحابه
وصحابیاندن برجم غفیر التحاقله، جمعاً ٨٠ ارکك و
١٨ قادین حبشه هجرت ایتمشلردی. بعثك آلتنجی
سنه‌سی عم بزرکوار جناب نبوی حمزه بن عبدالمطلب
و شجعان قریشدن عمر بن الخطاب (رضهما) ایمان
کتیرمکله، اسلام بر قات دها قوت بولدیسه‌ده ،
دیکر عم نبوی ابو لهب ایله صنادید قریشدن ابو
جهل و سائر کفار قریش فخر کائنات افندمزه
قارشی بغض وکین اظهارندن ومسلمینه ایصال جفا
واذیتدن خالی قالمازلردی. مع هذا دیکر عمی و
وصیسی ابو طالب، اسلامه کلدیکی حالده، سید الکو-
نین افندمزی حمایه وصحابت ایتدیکندن ، ذات
نبویلرینه ایصال کزنده مقتدر اوله‌مازلری . بعث
ودعوتك اونجی سالنده مشار الیه ابو طالب وفات
ایتدیکی کبی، بو اون سنه‌لك غوائل زماننده مالاً
وبدناً رسول الله (صلعم) افندمزه فدا کارانه معا-
ونت وتسلی وغیرتله صادقانه رفاقت ایدن حضرت
خدیجه (رضها) دخی ابو طالبدن اوچ کون صکره
ارتحال ایتمکله، کفار قریش برقات دها اظهار خصومته
فرصت بولدقلرندن، اوچ آی بونلرك انواع جفا-
لرینه بعد التحمل، جانب طائفه عزیمت ، و بر آی
اقامتله اورانك اهالیسنی اسلامه دعوت بیورمشلر

ایسه‌ده، بونلر دخی کفر وتمرد اظهاریله، تعرضه
باشلادقلرندن، ناچار طائفی ترکله، عودت بیوره‌رق،
مطعم بن عدینك وقبیله‌سنك یاردیمیله مکه‌یه داخل
اولمشلردر. بعثتك اون برنجی سنه‌سی موسم حجده
مدینه‌دن آلتی کشی مکه‌یه کلوب، دائرهٔ اسلامه
داخل اولمغله، ایرتسی سنه بونلرك تشویقیله مدینه
خلقندن بر جم غفیر (عقبه) نام محلده سیدالمرسلین
افندمزه بیعت ایتدکاری کبی، سنهٔ متوالیه‌ده یعنی
بعثتك اون اوچنجی سنه‌سی عقبهٔ ثانیه وقوع بولوب،
بو دفعه مدینه‌نك اوس وخزرج قبیله‌لرندن بش
یوزی متجاوز ذکور واناث مذکور عقبه‌ده
بیعت، و هرحالده نبی محترم ودین اسلام اغورنده
فدای جانه آماده اولدقلرینه قسم ایدوب، انصار
اسمنه کسب استحقاق ایتمشلردر. بونك اوزرینه
صحابه‌دن یاسر بن عمار و ابن مسعود وبلال حبشی
خفیاً ومتعاقباً حضرت عمر بن الخطاب صحابه‌دن یکرمی
ذاتی بالاستصحاب علناً جانب مدینه‌یه عزیمت ایتمشلر؛
ومتعاقباً رسول الله (صلعم) افندمز، کندیلرینه مو-
دوع بعض اماناتی اصحابنه تسلیم ایتمك اوزره،
حضرت علی (رضه)ی بالتوکیل، حضرت ابابکر
صدیق (رضه)ی وکوله‌سی عامر بن فهیره‌یی وعبدالله
بن ارقطی بالاستصحاب، ٥٣ یاشلرنده اولدقلری
حالده، مدینهٔ منوره‌یه هجرت بیورمق اوزره،
یوله روان اولوب، کفار قریش طرفندن تعقیب
اولنمغله، بر مغاره‌ده اختفایه مجبور اولمش؛ و
اثنای راهده برچوق اذا وجفالر کوروب، نهایت
مدینه قربنده واقع (قبا) نام محله وصول ایله،
بنی سالم بن عوف ایله جمعه نمازینی قیله‌رق، او
محلده مسجد قبانك اساسنی وضع بیورمش؛ واورا-
ده اون درت کون بعدالاقامه، مدینهٔ منوره‌یه
داخل اولوب، حضرت ابا ایوب انصارینك خانه‌لرینه
نزول بیورمشلردر. اهل مدینه جانبندن فوق-
العاده حسن قبول کوریلوب، همان جمله‌سی دین
اسلامه داخل اولمش؛ واسم اصلیسی یثرب اولان
بو شهر مبارك (مدینة النبی) اسمیله شهرت بولمشدر.
اعیان انصار ومهاجرین بینلرنده مواخاة امر بیو-
ریله‌رق، مهاجریندن هر بری انصاردن بریله

آخرت قرداشی اولمش؛ و او وقته قدر بیت مقدس
قبله اتخاذ اولنورکن، کعبهٔ مکرمه‌نك قبله اتخاذی
من طرف الله امر بیورلمش؛ واکثر ارکان وقواعد
اسلام تعین ایتمشدر. کفاره قارشی غزا و جهادله
دخی مأمور اولوب، هجرت نبویه‌نك ایکنجی سالنده
بدر غزاسی وقوع بولمشدر، که بو محاربه‌ده عسکر
مسلمین اوچیوز یکرمی وعسکر مشرکین طقوز یوز
اللی کشی اولدقلری حالده، جناب حق جانب
رسول الله (صلعم)ه ظفر احسان بیوروب، رئیس
مشرکین اولان ابو جهل وسائر اصحاب تمرد مقتول
اولمش؛ و مکه‌ده قالمش اولان ابو لهب قریشك
مغلوبیتی خبرینی آلنجه، قهرندن فوت اولمشدی.
بو غزاده قریشدن اللی کشی قتل وقرق درت کشی
اسیر اولمش؛ واسرا بیننده عم جناب نبوی عباس
ایله عمزاده‌لری عقیل بن ابی طالب دخی بولنوب،
زمرهٔ مؤمنینه التحاق ایتمشلردر. سائر قبائل
عربه قارشی برطاقم کوچك غزالر دها بعد الوقوع
اوچنجی سال هجریه‌ده ینه قریشه قارشی احد محاربه-
سی وقوع بولوب، بونده مشرکین اوچ بیك و
مسلمین یدی یوزکشی اولمغله برابر (عبدالله بن ابی)
کبی بعض منافقین، بو قتاله نه موجب، دیه‌رك
رجوع کوسترمکله، عسکر مؤمنین بیننده بعض
طائفه‌لرك ترددینه سبب اولمش؛ وبحکمته تعالی
جانب مسلمینده بعض مرتبه انهزام علامتلری کو-
رنمش ایسه‌ده، رسول کبریا (صلعم) افندمز
کمال متانتله ثبات بیوروب، اصحاب کرام دخی
شیرانه حمله‌لر ایتمکله، طائفهٔ کفاره کلیتلی تلفات
ویردیرمشلر؛ وحمزه بن عبدالمطلب (رضه) مها-
جریندن دیکر اوچ وانصاردن یتمش بر صحابه شهید
اولوب، فخر کائنات (صلعم) افندمزك دخی مبارك
دیشلرندن بری مصاب اولمشدر. دردنجی سنهٔ
هجریه‌ده خندق غزاسی وقوع بولوب، مظفریت
نصیب اولدیغی کبی، بشنجی سال هجریه‌ده دخی بنی
مصطلق وبنی لحیان غزالری وقوع بولدی. آلتنجی
سنهٔ هجریه‌ده خیبر غزاسی وقوع بولوب، بش قلعه
فتح بیورلمش؛ وبو اثناده جعفر بن ابی طالب ایله
اللی ایکی نفر مسلم حبشدن عودت ایدوب، فخر-

الرسل (صلم) افندمز مشار اليهك سالماً عودتنه زياده‌سيله مسرور اولمشلردر. اهل فدك دخی او اثناده محصوللرينك نصفنی ويرمك شرطيله صلح ايدوب، اوراسی نبی محترم (صلم) افندمزك ملك خاصی اولمشدی . ينه او سنه عمره نيتيله مهاجرين وانصاردن بيك درتيوز كشی ايله كعبهٔ شريفه‌يه عزيمت ايدوب ، حرب ايچون كلمدكلرينی اخبار ايچون، حضرت عثمان (رضه) ی مكهٔ مكرمه‌يه اعزام بيورمشلرسه‌ده، قريش او سنه دخوللرينه موافقت ايتمدكلرندن ، حديبيه قريه‌سنده تحت الشجره‌ده جانب مسلميندن نبی ذی‌شان (صلم) افندمزه بيعت اولنمشدر، كه بو بيعت (بيعة الرضوان) دينمكله معروفدر. قريش ايله دخی صلح اولنه‌رق، عودت بيورلمشهدی . يدنجی سال هجريده ملوك اطرافه نامهٔ سعادتلری ارسال بيوريله‌رك، اسلامه دعوت بيورلمش؛ و قيصر طرفندن حرمتكارانه جواب تقديم اولنوب، ايرانده كسری بولنان خسرو پرويز نامهٔ سعادتی شق ايتمك كستاخلغنده بولنمش ايدی. ينه بو سنه عمرة القضا وقوع بولوب ، رسول الله (صلم) افندمز ايكی بيك اصحابلريله زيارت بيت الله بيورمشدر . سكزنجی سال هجريده ، برنجی دفعه اوله‌رق، شام روملرينه قارشی بر سريه اعزام بيوريله‌رق، سنجاق زيد بن حارثه‌يه، وبونك شهادتی تقديرنده جعفر بن ابی طالبه وبونك ده شهادتی تقديرنده عبدالله بن رواحه تسليم بيورلمش ايدی. روملر بو سريهٔ قليله‌يی يك كليتلی بر عسكرله قارشيلادقلرندن، مشار اليهك اوچی ده ، بربرينی متعاقب وهر بری شيرانه مقاومت ايتدكدن صكره، شهيد اولمغله؛ عسكر مسلميك بقيه‌سنی خالد بن وليد (رضه) بر خدعهٔ حربيه ايله قورتاره‌رق، اعاده ايتمشدر. ينه سكزنجی سال. هجريده فتح مكه ميسر اولوب، اسلام برقات دها اعتلا ايتمش؛ وصناديد قريشدن برطاقمی آرزولريله وبرطاقمی ده، مؤلفهٔ قلوبدن اولمق اوزره، بعض مواعد ومكافاته قارشی اسلامه كلوب، ابو سفيان بن حرب واوغلی معاويه وعكرمه بن ابی جهل و ابو بكر صديقك مكحول بولنان پدری ابو قحافه بو ميانده ايديلر. بو سنه هوازنه قارشی حنين غزاسی و طائفك محاصره‌سی دخی وقوع بولوب، عمره‌يی دخی بعد الادا ، مدينهٔ منوره‌يه عودت بيورلمشيدی . طقوزنجی سال هجريده (تبوك)ه عزيمت بيوروب ، طول مدت باقی اولان مسجد نبويلرينی بنا بيورمش ؛ و دومة الجندله خالد بن وليد (رضه) ی اعزام بيوره‌رق ، اورانك صاحبی اكيدری طوتوب كتيرمكله، كنديسيله صلح بيورلمشيدی . مدينهٔ منوره‌يه عودت بيورلدقدن صكره، ابابكر صديق (رضه)ك امارتيله طائفهٔ مسلمين مكهٔ مكرمه‌يه اعزام بيوريله‌رق، اسلامده برنجی دفعه اوله‌رق ايفای حج بيورلمش؛ ومتعاقباً « براءة » سورهٔ شريفه‌سی نازل اولمغله، حضرت علی بن ابی طالب (رضه) ايله ارسال بيوريله‌رق ، ايفای حجدن صكره حرم شريفده قرائت واعلان اولنمشدی . اونجی سال هجريده جزيرة العربك هر طرفندن وفدلر يعنی هيأت مبعوثه كله‌رك، تصديق نبوت وبيعت ايتمكله، « اذا جاء نصرالله » سورهٔ شريفه‌سی نازل اولوب، بحمدالله تعالی بين العرب اسلام تعمم ايتمشدر . او سنه بالذات مكهٔ مكرمه‌يه عزيمت بيوريلوب ، كافهٔ مسلمين ايله ايفای حج بيورلمشدر، كه بوكا حج الوداع دينلمشدر. مدينهٔ منوره‌يه بعد العوده اون برنجی سال هجری صفرينك يكرمی سكزنجی كونی روملره قارشی اسامه بن زيدك سردارلغيله بر سريه ترتيب بيورمقده‌لر ايكن، مزاج شريفلرينه انحراف عارض اولوب، اون اوچ كون اضطراب حمی و صداع ايله مضطرب اولدقدن صكره، ربيع الاولك اون ايكنجی بازارا يرتسی كونی روح پرفتوحلری قبض اولنه‌رق، عالم ارواحه انتقال بيورمشلردر. ارتحاللرنده سن شريفلری آلتمش اوچ اولوب ، مبارك صاچ وصقالنده برقاچ قيل بياض وار ايدی.

حضرت عايشة الصديقه (رضها) نك خانه‌لرنده ارتحال ايدوب، وصيت نبويه‌لری اوزره، حضرت علی المرتضی (رضه) جانبندن حضرت عباس ايله اوغللری فضل وقثمك معاونتيله غسل و تكفين اولنه‌رق، ارتحال ايتديكی محلده دفن اولنمشلردر، كه اوراسی الی يوم القيام زيارتكاه كافهٔ مؤمنين اولان روضهٔ مطهره‌يه تحويل اولنمشدر. مكهٔ مكرمه‌ده تولد بيوردقلری خانهٔ سعادت دخی بر چوق اللره كچوب، برقاچ قالبه افراغ اولندقدن صكره، اليوم محل مباركی زيارتكاهدر.

اول سيد كونين حسن الوجه، بشوش ، مباركـ طوداغى اكثر اوقاتده متبسم اولديغى حالده، اصلا قهقهه ايله كولمز، اورته بويلى، بغداى رنكلى، خفيف صورتده كرلى برونلى، بادم كوزلى، سيركجه وسياه صقاللى، درجهٔ نهايه‌ده نورانى وسويملى اولوب، صورت مكمله‌ده ومحبوب القلوب اوله‌جق برحالده خلق بيورلمشيدى. حلمى، صبرى وسائر اخلاق واوصاف شريفه‌لرى حقنده جلدلر طولوسى كتابلر يازلمش؛ لكن بحق تعريف و توصيف اولنه‌مامشدر. مدح نبويلرنده بكـ چوق آيات كريمه نازل اولمشدر. معراج نبويلرى و سائر معجزات رسالتپناهيلرى كافهٔ مؤمنينكـ معلومى اولمغله برابر، ذكرى لازم كلسه، شوراسنكـ استيعابه تحملى اولمديغى معلومدر.

حضرت خديجة الكبرادن دردى ذكور و دردى اناث اوله‌رق سكز اولادى دنيايه كلمشدر. اركككلرى قاسم، طاهر، طيب وعبدالله اولوب ، دردى دخى طفل ايكن ارتحال ايتمشلردر . قيزلرى زينب، رقيه، ام كلثوم وفاطمة الزهرادر . زينب قبل الاسلام ابوالعاص بن الربيعه تزويج بيورلمش ، وبدنجى سال هجريده مدينه‌ده ارتحال ايتمشدر . امامه اسمنده برقزى وبونكـ‌ده مغيره بن نوفلدن يحيى اسمنده بر اوغلى اولوب، بونده ذريتى منقطع اولمشدر. رقيه وام كلثوم بربرينى متعاقب جناب ذى النورينه واروب، برنجيسى برنجى سال هجريده مدينه‌ده ارتحال ايدوب ، عبدالله اسمنده دنيايه كلن اوغلى دخى آلتى ياشنه وارمه‌دن وفات ايتمشدر. جناب ام كلثوم دخى سكزنجى سال هجريده ارتحال ايدوب، اولاد براقمامشدر. مارية القبطيه‌دن دخى فخر كائنات (صلعم) افندمزكـ بر اوغللرى دنيايه كلوب، ابراهيم تسميه بيورلمش ؛ وبو دخى طفل ايكن ارتحال ايتمشدر. بو وجهله رسول‌الله (صلعم) افندمزكـ طقوز اولادى اولوب، سكزى كنديلرينكـ حياتلرنده ارتحال ايتمش؛ وياالكز حضرت فاطمة الزهرا (رضها) بى حياتده براقشلردر . ذريت دخى يالكز مشار اليهادن قالوب، اهل بيت نبوى سبطين مكرمين امام حسن وامام حسين (رضهما) افنديلرمزكـ نسبنده تسلسل ايتمشدر.

خديجة الكبرى (رضها) دن صكره فخر كائنات (صلعم) افندمز اون درت قادين تزوج ايدوب ، يالكز اون برينى جمع بيورمش؛ ويالكز اون بريله دخول وقوع بولمشدر. ازواج مطهره‌لرى: خديجة الكبرى بنت خويلد ، عايشة الصديقه بنت ابى بكر، حفصه بنت عمر، ام حبيبه بنت ابى سفيان، زينب ابنة خزيمه، زينب ابنة جحش، ام سلمه بنت ابى اميه، ميمونه بنت الحرث، صفيه ابنة حى، جويريه بنت الحرث، سوده ابنة زمعه واسملرى مختلف فيه اولوب وغير مدخول بها اولان ديكر درت قادندر.

محمد { صحابه‌دن برچوق ذواتكـ اسمى اولوب، اكـ معروفلرى بروجه آتى ذكر اولنور: (محمد بن الاشعث بن قيس الكندى)، كه پدرى دخى صحابه‌دن اولوب، عهد جناب نبويده طوغمشدر . — (محمد بن ثابت بن قيس) ، كه بو دخى عهد رسول‌الله‌ده دنيايه كلوب، پدرى دخى صحابه‌دن ايدى ، ويزيد بن معاويه زماننده يوم الحره‌ده شهيد اولمشدر. — (ابوالقاسم محمد بن جعفر بن ابى طالب القرشى الهاشمى)، كه حبشده دنيايه كلوب، ديكر برادرلرى و پدرلريله برابر مدينه‌يه عودت ايتمشلردى . پدرلرى شهيد اولدقده جناب نبويدن برادرلريله برابر مبارك دزلرينه آلنه‌رق « بونلركـ دنيا وآخرتده وليسى بنم » بيورلمشيدى. صاحب ترجمه جناب فاروقدن صكره ام كلثوم بنت على يى تزوج ايتمش ؛ وروايته كوره تستره‌ده شهيد اولمشدر. — (ابوالقاسم محمد بن حاطب بن الحارث القرشى الجمحى)، كه پدر و والده‌سى قدماى صحابه‌دن اولوب، حبشه هجرت ايتمش اولمغله، صاحب ترجمه اوراده طوغمش؛ واسلامده برنجى اوله‌رق محمد تسميه اولنمشدر. بعده ابوينيله مدينهٔ منوره‌يه عودت ايتمش؛ ودعاى جناب نبوى‌يه مظهر اولمشدى. جمل وصفين ونهروان و سائر محارباتده معيت جناب مرتضويده بولنمش ؛ و ٧٤ تاريخنده مكه‌ده و يا ٨٦ ده كوفه‌ده وفات ايتمشدر . — (ابوالقاسم محمد بن ابى حذيفه بن عتبة القرشى العبشمى)، كه عهد جناب نبويده حبشده دنيايه كلمشدر . معاويه بن ابى سفيانكـ دايسنكـ اوغليدر. خلافت جناب ذى النورينده مصرده بولنوب، خلقى خليفهٔ مشار اليهه قارشى تحريكات ايدن كنديسيدر . حضرت عثمان (رضه) جانبندن مصر واليسى بولنان عبدالله بن

سعدك قاچمسيله براقديغى وكيلى صاحب ترجمه‌دفع ايدوب ، مصرى ضبط ايتمش؛ وجناب ذى‌النورينك شهادتندن صكره مقام خلافته كچن جناب مرتضى طرفندن عزل اولنه‌رق، قيس بن سعد مصر وا. ليلكنه تعيين بيورلشيدى. معاويه مصره مستولى اولديغى وقت، محمد بن ابى خذيفه‌يى رهن طريقيله آلوب، حبس ايتمش؛ وبر مدت صكره محبسدن قاچمغله، معاويه‌نك آزادليسى رشدين طرفندن طوتيلوب، قتل اولنمش؛ وبونكله ابو خذيفه نسلى منقرض اولمشدر. — (ابوالقاسم محمد بن طلحه بن عبدالله القرشى التيمى)، كه عشرهٔ مبشره‌دن جناب طلحه‌نك ارشد اولادى اولوب، جانب نبويدن اسم شريفيله تسميه بيورلشيدى. كثرت زهد وعبادتنه مبنى (سجاد) لقبيله ملقب ايدى. كنديسى جناب مرتضانك هوادارى اولديغى حالده، مجرد پدرينه اطاعةً جمل محاربه‌سنده بولنمش ايسه‌ده، استعمال سلاح ايتميوب، قالقانى آلتنه آلمشيدى. هرنه‌قدر حضرت مرتضى مشار اليهك قتلنى عسكرينه نهى ايتمش ايسه‌ده، سبط مكرم جناب حسن (رضه) جانبندن مقتولين بيننده كورلمكله، پدر بزركوارينه كوسترلدكده، فوق العاده حزن وكدرينى موجب اولمش؛ وجناب حسن « بن سزه بورايه كلمه‌مكزى اخطار ايتمدم‌مى ؟ » ديدكده، جناب مرتضى كوز ياشى دوكه‌رك : « آه اوغلجغم ! كاشكى يكرمى سنه اول وفات ايدوبده بوكونى كورميه ايدم » بيورمشيدى. محمد بن طلحه‌نك طبيعت شعريه‌سى دخى اولوب، اورلديغى وقت شو بيتلرى سويلديكى مرويدر :

واشعث قوام بآيات ربه
قليل الاذى فيما ترى العين مسلم
ضممت اليه بالقناة قميصه
فخر صريعا لليدين وللفم
على غير ذنب غير ان ليس تابعاً
علياً و من لايتبع الحق يظلم

قاتلى حقنده اختلاف واردر. — (ابوالقاسم محمد بن عبدالله)، كه ابابكر صديق (رضه)ك اولادندن اولوب، آتيده « محمد بن ابى بكر » ماده‌سنده ذكر اولنه‌جقدر. — (محمد بن عبدالرحمن بن ابى بكر القرشى التيمى)، كه جناب صديق اكبرك طورونى اولوب، كنديسى وپدرى وجدى وبيوك جدى ابو قحافه برلكده عهد رسول الله (صلم) ه يتيشمش، و صحبته نائل اولمشلردر. بويله درت بطنه منسوب اولمق شرفى صحابه بيننده كيمسه‌لره ميسر اولمامشدر. — (محمد بن عمرو بن حزم الانصارى)، كه پدرى جانب نبويدن نجرانده عامل ايكن، طقوزنجى ويا اونجى سال هجريده دنيايه كلوب، اسمى جانب نبويدن تحريراً وضع بيورلمش؛ وكبار فقها صره‌سنه كچوب، يزيد بن معاويه زماننده يوم الحره‌ده مدينه‌ده شهيد اولمشدر. — (محمد بن عمرو بن العاص القرشى السهمى)، كه ارتحال جناب نبويده حديث السن اولوب، صفين محاربه‌سنده، برادرى عبدالله پدرينه اطاعةً بولنوب، حرب ايتمديكى حالده، صاحب ترجمه محاربه ايدوب، مجروح اولمشدى. بو حرب حقنده طرفينك شجاعت وثباتنى مصور بعض اشعارى واردر. ذريتى قالمامشدر. — (محمد بن قيس الاشعرى)، كه مشهور ابو موسى الاشعرينك برادرى اولوب، مشار اليه ايله وديكر برادرلريله وقومندن اللى كشى ايله برابر، وطنلرى اولان يمندن حبشه و اورادن جعفر بن ابى طالب حضرتلريله برابر مدينه‌يه عزيمت ايدوب، خيبرك فتحى كونى نزد جناب نبويه‌يه واصل اولمشلردى. بقيهٔ احوالى معلوم اوله‌مدى. — (ابو عبدالرحمن محمد بن مسلمة الانصارى الاوسى ثم الحارثى)، كه بدر واحد غزالرنده و سائر غزواتك اكثرنده معيت جناب رسالتپناهيده بولنوب، تبوك غزاسنده ويا ديكر بر غزاده دخى مدينهٔ منوره‌يه توكيل بيورلشيدى. خلافت جناب فاروقيده جهينه صدقاتنه مأمور اولديغى كبى، عمالدن شكايت وقوعنده دخى، كمال استقامتنه بناءً، تفتيشه مأمور بيوريلوردى. حضرت عثمانك شهادتى وقعه‌سنه و اوندن صكره بين المسلمين ظهور ايدن فتنه‌لره اصلا قاريشميوب، سعد ابن ابى وقاص واسامه بن زيد و عبدالله بن عمر (رضهم) كبى بيطرف قالمش؛ و سببنى صورانلره : « بكا رسول الله (صلم) بر قليج ويروب، بونكله مشركلره قارشى محاربه ايت، و بين المسلمين اختلاف ظهورنده بر طاشه اوروب، قير، بيورمشلردر » دير ايدى. ٤٦ تاريخنده ٧٧ ياشنده مدينهٔ منوره‌ده ارتحال ايتمشدر؛ واون اركك ايله آلتى قيز اولاد براقمشدر.

محمد { (امام —) [« محمد بن الحسن » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

محمد { خلفاء عباسیه‌دن برقاچ ذاتك اسمی اولوب، لقبلریله شهرتلری اولدیغندن، لقبلرینه مراجعت اولنمق اقتضا ایدر.

محمد { آل سبکتکینك ایکنجی حکمداری اولوب، دولت مذکوره‌نك مؤسسی اولان سلطان محمود غزنوینك اوغلیدر. ۴۲۱ تاریخنده پدرینك وفاتنده وصیتی اوزره، غزنه تختنه جلوس ایدوب، درت سنه اجرای حکومتدن صکره، برادری مسعود خروج ایدوب، بینلرنده وقوع بولان محاربه‌ده مغلوب واسیر اولمغله، کوزلرینه میل چکیله‌رك، حبس اولنمش؛ وطقوز سنه بوحالده محبوس قالدقدن صکره، ۴۳۳ تاریخنده، برادری مسعود مقتول اولنجه، محبسدن چیقوب مکحول اولدیغی حالده، ثانیاً تخته قعود ایتمش؛ وبو دفعه دخی بر سنه حکومت سوردکدن صکره، برادر زاده‌سی مودود بن مسعود غالب کلکله، کندیسنی قتل، وتختنی ضبط ایتمشدی.

محمد { ایرانده حکومت سورن ملوك سلجوقیه‌دن ایکی ذاتك اسمیدر:

برنجیسی سلالهٔ مذکوره‌نك بشنجی حکمداری اولوب، (ملکشاه بن آلب ارسلان بن چغری بك بن میکائل بن سلجوق) ك اوغلیدر. پدرینك وفاتندن صکره شام، عراق عرب، جزیره، آذربیجان واران جهتلری کندیسنه عائد اولمق اوزره، برادری برکیارق ایله صلح ایتمش اولدیغی حالده ۴۹۸ تاریخنده، برکیارقك فوتی اوزرینه، بالاستقلال تخت سلطنته جلوسله، هندستانه عسکرسوق ایده‌رك بیوك فتوحاته نائل اولمش؛ وملك موروثنی خیلی توسیع ایتمشدی. عادل ومستقیم ومحب علما وهنرمندان بر پادشاه اولوب، زماننده علوم وصنایع چوق ترقی ایتمش؛ وبرچوق علما وادبا یتیشمشدر. اون اوچ بچق سنه حکومت سوردکدن صکره، ۵۱۱ تاریخنده، ۳۷ یاشنده اولدیغی حالده، اصفهانده وفات ایتمشدر.

— ایکنجیسی سلالهٔ مذکوره‌نك اون برنجی حکمداری اولوب، سلطان محمودك اوغلی وآنف الترجمه سلطان محمد بن ملکشاهك تورونیدر. ۵۴۷ تاریخنده، برادری ملکشاه ثانینك اسقاط وحبسی اوزرینه، اتفاق امرا ایله، عراق تختنه اقعاد اولنه‌رق، عمی سلیمان شاه ایله آرس نهری وادیسنده ایتدیکی محاربه‌ده غالب اولمش؛ وبعده خلیفهٔ عباسی مقتفی بالله ایله دخی بوزیشوب، بغدادی محاصره ایتدکدن صکره، صلح ایدوب، کریمه‌سی کرمان خاتونی خلیفهٔ مشارالیهه تزویج ایلمشیدی. سکز سنه حکومت سوردکدن صکره، ۵۵۴ ده همدانده وفات ایتمشدر. بو دخی حامیٔ معارف ومحب هنر اولوب، زماننده علما وادبا اقبالده ایدی.

محمد { غوریان سلاله‌سی ملوکندن ایکی کشینك اسمیدر. [« سیف الدین » و « غیاث الدین غوری » ماده‌لرینه مراجعت.]

محمد { خوارزمشاهان سلاله‌سندن ایکی پادشاهك اسمی اولوب، « قطب الدین خوارزمشاه » و « قطب الدین محمد » ماده‌لرنده ذکر اولنمشدر.

محمد { ملاحدهٔ اسماعیلیه ملوکندن اوچ کشینك اسمیدر:

برنجیسی ملوك مذکوره‌نك اوچنجیسی اولوب، ۵۳۲ تاریخنده پدری کیابزرك امیده خلف اولمش؛ و ۲۴ سنه حکومت سوردکدن صکره، ۵۵۷ ده وفات ایتمشدر.

— ایکنجیسی (خواند محمد) ملوك مذکوره‌نك بشنجیسی اولوب، برنجیسنك تورونیدر. ۵۶۱ تاریخنده پدری حسنه خلف اولوب، ۴۶ سنه حکومت سوردکدن صکره، ۶۰۷ ده وفات ایتمشدر.

— اوچنجیسی « علاء الدین محمد » ماده‌سنده ذکر اولنمشدر.

محمد { فارسده حکومت سورن اتابکان ملوکندن ایکی کشینك اسمیدر:

برنجیسی سلالهٔ مذکوره‌نك بشنجی حکمداری اولوب، (سعد بن ابی بکر بن سعد بن زنکی بن مودود بن سلقر) ك اوغلیدر. ۶۵۸ تاریخنده یالکز اون ایکی کون حکومت سورن پدری سعده خلف اولوب، کندیسی صغیرالسن اولمغله، والده‌سی (ترکان خاتون) وصایة ادارهٔ امور ایتمش؛ ویالکز ایکی سنه سلطنت نامنی حائز اولدقدن صکره، ۶۶۱ ده وفات ایتمشدر.

— ایکنجیسی (سلغر بن سعد بن زنکی) نك اوغلی اولوب، عم زادەسنك اوغلی اولان آنف الترجه محمد اولك وفاتی اوزرینه، ٦٦١ ده تخته قعود، وسکز آی اجرای حکومت ایتدکدن صکره، سلغنك والدەسی مرقومه ترکان خاتونله ایتدیکی محاربەده مغلوب واسیر اولوب، قتل اولنمشدر.

محمد { آذربیجانده حکومت سورن اتابکان سلالەسنك ایکنجی حکمداریدر. [«جهان پهلوان» مادەسنه مراجعت.] — لرکوچکده حکومت سورن اتابکاندنده ایکی کشینك اسمیدر. [«عزالدین محمد» و «نورالدین محمد» مادەلرینه مراجعت بیوریله.]

محمد { قره ختاییان ملوکندن دخی ایکی کشینك اسمیدر. [«قطب الدین محمد» و «مظفرالدین محمد» مادەلرینه مراجعت بیوریله.]

محمد { ملوك کرتدن بروجه آتی ایکی کشینك اسمیدر:

برنجیسی (ملك شمس الدین محمد) سلالهٔ مذکورەنك بانیسی اولوب، ٦٤٣ تاریخنده جدمادریسی رکن الدینه خلف اولەرق، والئ غورستان اولمش؛ وبعده منکوقاآن فرمانیله هرات، غرجستان وسیستان ایله او حوالی دخی کندیسنه احاله اولنەرق، ٣٣ سنه امارت وحکومت ایتدکدن صکره، ٦٧٦ ده ابقاخان زماننده وفات ایتمشدر.

— ایکنجیسی (ملك معزالدین ابو الحسین محمد) سلالهٔ مذکورەنك یدنجی ملکی اولوب، ٧٣٢ تاریخنده، برادری ملك حافظك قتلی اوزرینه، هراتده مسند امارته قعود ایتمش؛ واسلافندن زیاده حسن اداره وتوسیع مملکته موفق اولوب، ٧٣٦ ده، سلطان ابو سعیدك وفاتی ودولت ایلخانیەنك انقراضی اوزرینه، اعلان استقلال ایله، نامنه خطبه اوقوتمش؛ و ٧٤٣ ده سربدارانله محاربه ایدوب، غالب کلمش؛ و ٣٩ سنه حکومت سوردکدن صکره، ٧٧١ ده وفات ایتمشدر. منلا سعد الدین تفتازانی «مطول» ی بونك نامنه یازمشدر.

محمد { معین الدین شاهرخ بن تیمورك احفادندن بابا اوغل ایکی کشینك اسمیدر:

برنجیسی (میرزا سلطان محمد) مشارالیه شاهرخك توروني ومیرزا بایسنغرك اوغلی اولوب، ٨٤٦ تاریخنده جدی طرفندن عراق حکومتنه تعیین اولنمشیدی. برمدت صکره عصیان ایدوب، فارسی استیلا ایتمش؛ وبعده یانته کیدوب، عرض اطاعت ایلمشیدی. جدینك وفاتنده عراق وفارسده اعلان استقلال ایدوب، خراسانی دخی ضبطه قالقیشمغله، برادری بابر میرزا ایله، محاربەیه کیریشوب، ٨٥٥ تاریخنده مقتولاً وفات ایتمشدر.

— ایکنجیسی (میرزا یادکار محمد) برنجینك اوغلی اولوب؛ اولاد جلال الدین امیرانشاهدن سلطان ابوسعید میرزانك قتلی اوزرینه، ٨٧٣ده اوزون حسنك یاردمیله خراسانی ضبط ایتمش ایسەده، ایکی سنه صکره هراتده سلطان حسین بایقرا ایله ایتدیکی محاربەده مقتول اولمش؛ وخراسان مشارالیه سلطان حسینك الینه کچمش ایدی.

محمد { (میرزا پیر —) اولاد تیموردن معز الدین عمر شیخك اوغلی اولوب، بدری مقتول اولدقده، جدی طرفندن فارس حکومتنه نصب اولنمش؛ واونك حیاتنده اون بر وبعده بش که جمعاً اون آلتی سنه اوراده حکومت سوردکدن صکره، ٨١٢ ده امراسندن حسین شربتدار اسمنده بری طرفندن (دوجاهه) نام محلده قتل اولنمشدر.

محمد { اولاد تیموردن غیاث الدین جهانکیرك بو اسمده ایکی اوغلی اولوب، بری (میرزا سلطان محمد) آنقره محاربەسنده جدی معیتنده بولنمغله، یلدیرم سلطان بایزید خانك انهزامندن صکره، بروسه طرفلرینی غارت وتخریبه مأمور اولمش؛ وتیمورك عودتی صرەلرنده ٨٠٥ تاریخنده سفرحصارده فوت اولوب، نعشی سلطانیەیه واورادن سمرقنده نقل ودفن اولنمشدی.

— دیکری (میرزا پیر محمد) «پیر محمد» مادەسنده ذکر اولنمشدر.

محمد { (قره —) [«قره محمد» مادەسنه مراجعت بیوریله.]

محمد { (اوغورلی —) آق قیونلی دولتنك مؤسسی اوزون حسنك اولادندن اولوب بدری طرفندن اصفهان والیسی تعیین اولنمش ایکن، برادری خلیلك ولیعهد اتخاذ اولنمسنه حسد ایدوب، عصیان ایدەرك، شیراز اوزرینه عسکر

سوق ایتمش: وپدرینك قارشیسنه گلمکده اولدیغی خبر آلنجه، بغداده واروادن سلطان محمد خان ثانی نزدینه التجا ایتمش؛ وسیواس والیلکنه نصب اولنمش ایدی. برمدت صکره بلا اذن جانب ایرانه عسکر چکەرك، پدری طرفندن مقابلەسنه کوندریلن عسکر طرفندن قتل اولنمشدی.

محمد { ملوك فاطمیەنك سکزنجیسی اولان مستنصر باللهك اوغلی واون برنجیلری حافظ لدین اللهك پدری اولوب، کندیسی حکم سورمەمشدر.

محمد { مصردە حکومت سورن ملوك ایوبیەدن ایکی کشینك اسمیدر. [« کامل (ملك —) » و « محمد المنصور » مادەلرینه مراجعت.]

محمد { (ملك سعید ناصرالدین —) و (ملك ناصر ناصر الدین —) و (ملك صالح —) [« سعید » و « ناصر » و « صالح » مادەلرینه مراجعت بیورله.]

محمد { قنالی زاده تذکرەسندە اونجی قرن هجری عثمانلی شعراسندن بو اسمده واسملریله متخلص ایکی کشی ذکر ایدیور:

برنجیسی طمطراقلی مدایحله ءیوقه چیقا. ربورسەده، ایکی صحیفه املا ایدن طمطراقلی تعبیراندن آنجق کباردن برذاتك مخدومی اولدیغی استشمام اولنوب، کیم نەسی اولدیغی آکلاشلمق ممکن دکلدر. هرحالده شو مقطع اونکدر:

عشقدن خالی دکلدر ای محمد کوکلمز
برعجب وادیده یوزکیم اولمزهیچ یارسز

— ایکنجیسی دلبند زادەلردن اولوب، ایچ ایل، بکیشهر، سلانیك و سائره قضالرنده بولندقدن صکره دفتردار اولمشیدی. پك چوق لطائف و نوادر حفظنده ایدی. شو بیت اونکدر:

قور اشیکك خاکنه هرکون سری مهر فلك
درکه عالیکه ایلر عرش اعلا سرفرو

محمد { فرس شعراسندن بروجه آتی بش کشینك اسم ومخلصیدر:

برنجیسی (جام) لی اولوب، بر روایتده مولانا عبدالرحمن جامینك برادریدر. تقی اوحدی ایله صحبت ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

ای بساتوبه که چون توبۀ دیرینۀ من
خوبرویان بشکستند بیك چشم زدن

— ایکنجیسی تبریزلی اولوب، نادر شاهك خدمتنده بولنمشدر. شو بیت اونکدر:

از تغافل وبتبسمی میکشدمرا وزنده میکند
ناله میکنم طعنه میزندکریه میکنم خنده میزند

— اوچنجیسی (تون) لی اولوب، شو بیت اونکدر:

زانم بکلو کریه کره کرد نفسرا
تا درد دل خویش نکویم همه کسرا

— دردنجیسی (میرزا —) سبزوار مضافاتندن کسکن ساداتندن اولوب، کوزل غزلیاتی واردر. شو بیت اونکدر:

اول عشق است واز حیرت ندارم ذوق وصل
مرغ دام افتاده خود چندی نخواهد دانەرا

— بشنجیسی (حاجی —) سمرقندلی اولوب، شو مطلع اونکدر:

از شوق نرکس توکه هستیم مست ازان
چندان کریست دیده که شستیم دست ازان

محمد { (شیخ —) مؤلفیندن ایکی ذات اولوب، بری توحیده دائر « جام جهانما » و « نفس رحمانی » عنوانلریله ایکی ودیکری تصوفده « چهل رساله » عنوانیله برکتاب یازمشدر. تفصیل احواللرینه دسترس اولنەمدی.

محمد آباد { ایرانك خراسان ایالتنده ومشهدك ١٤٠ کیلومتره شمال غربیسنده اولەرق کلستان طاغنك شمالی اتکنده (درکز) تعبیر اولنان پك منبت بر وادینك ایچنده بر قصبه اولوب، اطرافده بولنان ترکمان عشایرینك محل دادوستادیدر. قربنده بولنان خراب برقله، نادر شاهك طوغدیغی خیمەنك محلنه علامت اولمق اوزره، مشارالیه طرفندن بنا اولنمشدر. بو قصبه یکی اولسه کرکدر؛ چونکه « معجم البلدان » ده مذکور اولمیوب، بو اسمله یالکز نیشابور قپوسی جوارنده برقریه ذکر اولنیور.

محمد اسعد افندی { [« اسعد افندی » مادەلرینه مراجعت.]

محمد افندی { (اسیری —) سلطان محمد خان رابع دورنده مسند مشیخت اسلامیه یه چیقن علماء عثمانیەدن اولوب، بروسەلیدر. مملکتنده و بعده استانبولده تحصیل علم ایله، علی الاصول دور مدارس ایتدکدن صکره،

١٠٥٤ تاریخنده مکهٔ مکرمه قضاسنه نصب اولنه‌رق، مصره طرد اولنان دارالسعاده آغاسی سنبل آغا ایله برلکده کمی ایله کیتمکده‌لر ایکن، ردوس آچیقلرنده قورصانلرك الینه اسیر دوشمکله، بر خیلی وقت اسارتده قالدقدن صکره، فدیه ایله قورتلمش؛ وبو مناسبتله (اسیری) تخلص ایتمشدر. بو وجهله حجازه کیتمك میسر اوله‌میوب، ١٠٥٩ ده مصر و ١٠٦٢ ده ادرنه قاضیسی اولمشدی. ١٠٦٤ ده صدراعظم ابشیر مصطفی پاشا ایله شیخ‌الاسلام ابو سعید زاده اسعد افندی وسائر ارکان دولت حقنده امضاسز اوله‌رق حضورهمایونه تقدیم ایتدیکی ورقه‌دن طولایی، شیخ الاسلام مشارالیهك انهاسی اوزرینه، بمك زاده ایله برابر نفی اولنه‌رق، ١٠٦٥ ده بالاطلاق، استانبول قاضیسی و ١٠٦٧ ده آناطولی قاضیعسکری اولمشدی. ١٠٦٩ ده بولوی مصطفی افندی یرینه مسند جلیل فتوایه ترفیع اولنمش؛ واوچ سنه‌یه قریب مدت امور فتوایی اداره ایتدکدن صکره، ١٠٧٢ ده برکون کوپریلی زاده فاضل احمد پاشا ایله حضور همایونده کوپریلی محمد پاشانك اقردیسنی ایدرکن، حقنده بعض تعریضاتده بولندیغندن، عزل وبروسه‌یه نفی اولنه‌رق، ١٠٩٢ ده اوراده وفات ایتمشدر.

محمد افندی { (امام سلطانی —) سلطان مصطفی خان ثانی و احمد خان ثالث دورلرنده ایکی دفعه مسند جلیل مشیخت اسلامیه‌یه چکمش علمای عثمانیه‌دن اولوب، بروسه‌لیدر. سلطان محمد خان رابع حضرتلرینه بروسه‌ده اقامتلری اثناسنده امامت ایدوب، سلطان احمد مدرسه‌سی مدرسلکنده ویکیشهر قضاسنده بولنمش؛ وبعده استانبول قاضیسی ومتعاقباً دفعهٔ روم ایلی قاضیعسکری اولمشیدی. ١١٠٦ تاریخنده محمد صادق افندی یرینه مفتیٔ انام اولوب، یالکز ٦٧ کون بو مقام عالیده قالدقدن صکره، عزل اولنه‌رق، قوناغنده اقامت ایتمکده ایکن، ١١١٥ ده سلطان احمد خان ثالثك جلوسنی متعاقب وسید فیض‌الله افندینك ادرنه‌ده شهید اولمسی اوزرینه، ارباب شورش طرفندن آت میدانته کوتوریلوب، مقام مشیخته نصبی استحصال اولنمشدی. بو دفعه دخی آلتی آی ایله یدی کون مقام فتواده قالوب، آنجق صورت انتخاب ونصبی باعث غروری اولمغله، بعض مناسبتسز تفوهاتده بولنمسی اغبرار جناب پادشاهی‌یی موجب اولمغله، عزل وبروسه‌یه نفی اولنه‌رق، اوراده افاده وتدریسله مشغول ایکن ١١٤١ ده ارتحال ایتمشدر. عالم ومتقی ومستقیم برذات اولوب، احکام شرعیه‌نك تمامیٔ اجراسنده والتزام حقده متانتی تعصب درجه‌سنده ایدی.

محمد افندی { (شریف زاده السید —) سلطان مصطفی خان ثالث و عبدالحمید خان اول عصرنده مسند مشیختده بولنان علماء عثمانیه‌دن اولوب، صاحب فتاوی چتالجه‌لی علی افندینك حفیدی وموالیدن یکیشهرلی شریف افندینك اوغلیدر. ١١١٥ تاریخنده طوغوب، ١١٣٣ ده مدرس اولمش؛ و ١١٥٩ ده آمد وبعده بروسه ومکه قاضیسی ونقیب الاشراف، ١١٧٠ ده استانبول قاضیسی، ١١٨٠ ده آناطولی و ١١٨٣ ده روم‌ایلی قاضیعسکری اولمشیدی. ١١٨٧ تاریخنده میرزا زاده السید محمد سعید افندینك یرینه مفتیٔ انام اولوب، آلتی بچوق آیه قریب مدت امور فتوایی اداره ایتدکدن صکره، اوائل دور سلطان عبدالحمید خانیده عزل اولنه‌رق، آلتی سنه قوناغنده ضعف پیری ایله اوغراشدقدن صکره، ١١٩٣ ده ارتحال ایتمشدر. حسن خطه مالك اولوب، یازی یازمغه اوشنمدیکندن، برچوق تعلیقات براقمشدر.

— محمد افندی اسمنده اولان دیکر مشایخ اسلام ایچون «معلول زاده، چیوی زاده، بوستان زاده، بهائی افندی، حنفی محمد افندی، صنعی‌زاده، آنقروی، دباغ زاده، میرزا زاده، دری، دری زاده» ماده‌لرینه مراجعت بیورلمق اقتضا ایدر.

محمد اکبر { [«اکبر شاه» ماده‌سنه مراجعت.] — ینه دهلی ملوك تیموریه‌سندن اورنکزیب عالمکیرك بو اسمده براوغلی اولوب، پدرینه قارشی عصیان ایتمکله، ایرانه قاچه‌رق، ١١١٥ تاریخنده اوراده وفات ایتمشدر.

محمد اکبر { (بن محمد کیسودراز) هندستان علماسندن اولوب، کابرکه شهرنده نشأت ایتمش؛ و «عقائد اکبری» عنوانیله هندستانجه

مشهور و متداول بر عقائد کتابی تألیف ایتمشدر.

محمد امین [«امین» ماده‌سنه مراجعت بیورله.]

محمد امین اوتنجی قرن هجری شعراسندن اولوب، عن اصل ایرانده قزوین مضافاتندن ابهر قصبه‌سندن ایکن، بو طرفه هجرت ایده‌رك، حسن قبوله مظهر اولمش؛ وفارسی وترکی بر خیلی اشعار براقمشدر. شو بیت اشعار ترکیه‌سندندر:

جفا وجوریمی بیلدم که یارك امتحانیدر
دل وجانه آنك هر بیری بر لطف نهانیدر

محمد امین افندی [«حبانی زاده» ماده‌سنه مراجعت.]

محمد امین پاشا [«یاغلقجی زاده» ماده‌سنه مراجعت بیورله.]

محمد امین رؤف پاشا [«رؤف پاشا» ماده‌سنه مراجعت بیورله.]

محمد امین عالی پاشا [«عالی پاشا» ماده‌سنه مراجعت.]

محمد الانباری (ابو طاهر — بن ابی الفضل) مشاهیر ادبا وشعرادن اولوب، آبا واجدادی عن اصل انبارلی اولدیغی حالده، کندیسی ۵۰۷ تاریخنده مصرده طوغمش، و ۵۹۶ ده وفات ایدوب، قرافه‌ده دفن اولنمشدر. شعر وانشاده وتفسیر وحدیث وسائر علومده یدطولی صاحبی اولوب، بر تفسیر شریفی وایکی جلد اوزره «کتاب المنظوم والمنثور» عنوانیله بر تألیفی واردر. صلاح الدین ایوبینك یمنده حکومت سورن برادری سیف الاسلام طغتکین طرفندن مأموریت مخصوصه ایله وحجاجله برابر بغداده کیدوب، جانب خلیفه‌دن اکرام والتفات کورمش؛ وبرمدت دارالسلامده قالمش ایدی. صلاح الدین ایوبی طرفندن دخی تنیس و اسکندریه‌ده بعض معتنا مأموریتلره تعیین اولنمشدی. حسن خطی دخی اولوب، برچوق کتابلر استنساخ ایتمشدی. احبابندن برینك وفاتنده سویلدیکی بر مرثیه‌سندن اولان شو ایکی بیت جمله اشعارندندر:

عجباً لی وقد مررت بآثا — رك کیف اهتدیت نهج الطریق
اترانی نسیت عهدك فیها — صدقوا ما لمیت من صدیق

محمد باقر (ابو جعفر امام — بن زین العابدین علی بن الحسین بن علی بن ابی طالب رضهم) ائمهٔ اثناعشرك بشنجیسی اولوب، امام جعفر صادقك پدریدر. هجرت نبویه‌نك ۵۷ نجی سالنده مدینهٔ منوره‌ده دنیایه کلوب، جد بزرکواری امام حسین (رضه) ك شهادتنده اوچ یاشنده ایدی. والده‌سی (ام عبدالله بنت الحسن بن الحسن بن علی بن ابی طالب) اولمغله، ایکی جهتدن دخی حضرت علی المرتضی وفاطمة الزهرا (رضهما) نك حفید زاده‌لریدر. علم وعرفان وتقوی صاحبی برذات ستوده صفات اولوب، عموماً حرمت و تعظیمه مظهر اولمش؛ وسعت معلوماتنه بناءً (باقر) لقبیله تلقیب اولنمشدی. ۱۱۳ تاریخنده، ۵۶ یاشنده اولدیغی حالده، حمیمه‌ده وفات ایدوب، نعش مبارکی مدینهٔ منوره‌یه نقل ایله، بقیعده پدرینك مزارنده وامام حسن ایله حضرت عباس (رضهما) نك مرقدلری یاننده دفن اولنمشدر. بنی امیه دورنده یاشامغله، بك چوق جور و جفالره دوچار اولمش؛ وعمر عزیزینك بر قسمنی زندانلرده کچیرمشدر.

محمد باقر داماد (میر — بن سید محمود) ایران ساداتی وعلماسندن اولوب، شاه عباس ماضینك دامادی ایدی. «الافق المبین» و «شرح المختصر فی الاصول» عنوانلریله ایکی تألیفی واردر. ۱۰۴۰ تاریخنده وفات ایتمشدر.

محمد باقر مجلسی (بن محمد تقی) ایرانك مشاهیر علماسندن و مذهب شیعی فقهاسندن اولوب، شاه سلیمان صفوی زماننده اصفهانده شیخ الاسلام ایدی. فقهه دائر «الحق الیقین» وحدیثده «بحر الانوار» عنوانلریله ایکی تألیفی واردر، که شیعیلرجه دستور العمل حکمنده‌در. ۱۱۱۰ تاریخنده ۷۲ یاشنده وفات ایتمشدر.

محمد بصروی (ابو الحسن — بن محمد) مشاهیر شعرای عربدن اولوب، عکبره قربنده بولنان (بصری) قریه‌سندن ایدی. ۴۴۳ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو برایکی بیت جمله اشعارندندر:

ترى الدنيا و زهرتها فتصبو
ومايخلو من الشبهات قلب
فضول العيش اكثره هجوم
و اكثر ما يضرك ما تحب

محمد بن ابراهيم { (حجة العرب بهاءالدين — ابن النحاس الحلبي)

مشاهيرادبادن اولوب، علوم عربيه‌دن بشقه منطق وهندسه‌ده و سائر علومده دخی بدطولاسی وار ايدی. حسن اخلاق وكرم وسخاوتيله دخی مشهور ايدی. ٦٢٧ تاريخنده حلبده طوغوب، حلب خراب اولديغی وقت مصره انتقال ايله، ابن طولون جامعنده وقبهٔ منصوريه‌ده تدريس وافاده ايله اشتغال ايدر ايدی. شمس الدين ذهبی حلقهٔ تدريسنه مداومت ايدنلر جمله‌سندن بولنمشدر. ٦٩٨ تاريخنده قاهره‌ده وفات ايتمشدر. (ابن النحاس) كنيه‌سيله دها مشهوردر. برخيلی اشعاری وبعض تأليفاتی واردر. تأهل ايتميوب، عمرينی تجردله كچيرمشدر. شو ايكی بيت جملهٔ اشعارندندر:

انی تركت لذی الوری دنياهم
و ظللت انتظر الممات و ارقب
وقطعت فی الدنيا علائق ليس لی
ولد يموت و لا عقار يخرب

محمد بن ابی بكر { يار غار فخر المرسلين جناب صديق اكبر

(رضه) افندمزك اولادندن اولوب، والده‌سی اسماء بنت عميس الخثعميه‌در، كه صديق اكبردن اول جعفر طيار بن ابی طالب (رضه) ك تحت نكاحنده بولنمش، وجناب ابابكردن صكره حضرت علی بن ابی طالب (رضه) افندمزه وارمشيدی. بو وجهله صاحب ترجمه عبدالله بن جعفر ايله يحيی بن علی نك لام برادرلريدر. حجة الوداعده يعنی اونجی سال هجريده والده‌سی حجه كيدركن (ذی الحليفه) نام موقعده طوغمشدر. همشيره‌سی ام المؤمنين عايشة الصديقه (رضها) كنديلرينی ابو القاسم تكنيه ايدوب، مؤخراً اوغلنی‌ده قاسم تسميه ايتمشدی. جمل وقعه‌سنده وبعده صفين محاربه‌سنده معيت جناب مرتضويده بولنوب، بعده حضرت علی (رضه) جانبندن مصر واليلكنه نصب بيورلمش؛ ومعاويه طرفندن اوزرينه عمرو بن العاص كونديريلوب، بينلرنده وقوع بولان محاربه‌ده محمد بن ابی بكر منهزم اولمغله، خصمنك الينه اسير دوشه‌رك، غدارانه قتل، ونعشی بر اشك لاشه‌سی ايچنه قونيله‌رق، احراق اولنمشدر. بو وقعهٔ مؤلمه ٣٨ نجی سال هجريده وقوع بولوب، محمد بن ابی بكر ٢٨ ياشنده ايدی. قاتلی معاويه بن خديج السكونی اولديغی‌ده مرويدر. صورت قتل و احراقی جناب عايشه (رضها) نك مسموعی اولدقده «او بنم قرداشم وآخرت اوغلم ايدی» ديه‌رك پك چوق مكدر اولمش؛ وبقيهٔ عمرنده آتننده پيشمش ات يمه‌مشدر.

محمد بن احمد الاندلسی { (ابو عبدالله — القيسی)

مشاهير شعرادن اولوب، (ابن الحداد) ديمكله معروفدر. معتصم بن صمادحه منسوب بولنمش؛ و ٤٨٠ تاريخنده وفات ايتمشدر. مرتب بيوك ديوان اشعاريله عروضده بركتابی واردر. شو ايكی بيت جملهٔ اشعارندندر:

وقد هوت يهوی نفس مهاسيا
فهددت مضر من تيمت سبأ
كان قلبی سليمان و هد هده
طرفی وبلقيس ليلی والهوی النبأ

محمد بن اسحق { مورخيندن ومدينهٔ منوره‌نك قدمای اعيان

علماسندن اولوب، سيرت نبويه‌يی الك اول ضبط و تحرير ايدن بوذاتدر، وبو بابده يازديغی كتاب اكثر اصحاب سيرك مرجع ومأخذيدر. ١٥١ تاريخ هجريسنده وفات ايتمشدر.

محمد بن اسحق الوراق { «فهرس العلوم» عنوانلی كتاب

مشهورك مؤلفی اولوب، ابن ابی يعقوب و نديم بغدادی ديمكله معروفدر. علوم قديمه‌يی ويونان وهند وفرس لسانلرندن عربيه مترجم كتابلرك اسامی وتعريفاتنی حاوی اولان بو كتابی ٣٧٧ تاريخنده يازمشدر.

محمد بن تمليح { اندلسده يتيشن مشاهير اطباء اسلامدن اولوب،

ناصر ومستنصر باللهك خدمت طبابتنده بولنمش؛ وقرطبه جامع شريفنه اولنان علاوه‌نك بناسی نظارتنه دخی مأمور اولمشيدی. قاضی صاعد ديوركه: جامع شريف مذكورك محرابی يانده اسمی وكنديسنك نظارتيله علاوه اولنان بنانك ٣٥٨ ده

اكال اولنديغنى آلتون يازى ايله محرر كوردم.
دبكر بعض مأمورينلرده دخى بولنمشدى . طبده
كوزل بركتاب تأليف ايتمشدر. نحو ولغت وادبياتده
دخى يدطولاسى وطبيعت شعريه‌سى وار ايدى.

محمد بن ثواب { (ابو عبدالله —) بودخى اطباء اسلامدن اولوب،
موصليدر . ابن الثلاج ديمكله دخى معروفدر .
فن طبى احمد بن ابى الاشعثدن اوكرنوب، مشار
اليه ملازمت ايتمكله، عمليانده دخى كسب ملكه
ايتمشدى. كندى خطيله بر چوق كتب طبيه استنساخ
ايتمشدر.

محمد بن جابر { [«بتانى» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

محمد بن جهير { (فخر الدوله ابو نصر — الموصلى الثعلبى) مشاهير
وزرادن اولوب، ٣٩٨ تاريخنده موصلده تولد
ايتمش؛ واورادن حلبه كيده‌رك ، اورا صاحبنك
ناظر ديوانى اولمش؛ وبعده آمده كيده‌رك ، بر
مدت اقامتدن صكره، ميافارقين وديار بكر صاحبى
امير نصر الدوله احمد بن مروان الكرديه وزير
اولمش؛ وبونك وفاتنه‌دك وزارتنده قالوب، رتق و
فتق امور دولت يد استقلالنده بولنديغى كبى،
مشار اليهك وفاتندن صكره دخى اوغلى نظام الدين
طرفندن وزارتده ابقا اولنمغله، امور دولتى قوام
سابقنده دوام ايتديرمشيدى. بعده ٤٥٤ تاريخنده
بغداده كيدوب، خليفهٔ عباسى قائم بامر الله طرفندن
حسن قبول كورمش؛ وابو الغنائم بن دراست يرينه
وزارته تعيين اولنمش؛ وخليفهٔ مشار اليهك وفاتنه.
دك بو مقامده قالوب ، خلفى و حفيدى اولان
مقتدى بالله طرفندن ابقا اولنمغله، برقاچ سنه دها
اجراى وزارت ايتدكدن صكره ، شيخوختنه بناءً
اوغلى (عميد الدوله شرف الدين ابو منصور محمد)
وكالت ايتمكده اولديغى حالده ، ملكشاه سلجوقينك
وزيرى اولان مشهور نظام الملك صحابتنه مظهر
اولان سلفى ابو الغنائمك سعييله عزل اولنمش
ايسه‌ده، اوغلى عميد الدوله مشار اليه نظام الملكه
اوبوشه‌رق، كنديني بالاصاله خليفه‌نك وزارتنه
تعيين ايتديرمشيدى. ٤٧٦ تاريخنده صاحب ترجمه
ملكشاه سلجوقينك يانه كيدوب، پادشاه مشار اليه
طرفندن كنديسنه ديار بكر توجيه اولنمغله ،
امرادن آرتق بن اكسب ايله وتركمان واكرادن
بر جماعتله عزيمت ايدوب، اوغلى ابو القاسم زعيم.
الرؤسا آمد شهرينى وكنديسى ميافارقينى اوچ آيلق
محاصره‌دن صكره ٤٧٩ ده اسكى افنديسى نظام.
الدينك اوغلى ناصر الدوله ابو المظفر منصور يدندن
فتح ايده‌رك ، بنى مروانك املاك واموالنى ضبط
ايتمشدى. بعده ديار ربيعه دخى كنديسنه ويريله‌رك،
موصل و سنجار ورحبه‌يى دخى تحت اداره‌سنه
آلمش؛ وخطبه‌ده ملوك سلجوقيه‌يه نيابةً كنديسنك
دخى اسمى ذكر اولنمغه باشلامشيدى. ٤٨٣ ده
موصلده وفات ايتمشدر . كريم ومحب علما و شعرا
اولوب، مدحنده شعراء زمانى پك چوق قصيده‌لر
سويلمشلردر. اولاد واحفادى دخى طول مدت
دولت واقباله نائل بولنمشلردر .

محمد بن الحسن { (الامام ابو عبدالله — الشيبانى) ائمهٔ فقهاء
حنفيه‌دن و امام الاعظم ابو حنيفه حضرتلرينك
اصحابندن اولوب، الامامان ديدكلرى وقت كنديسيله
امام يوسف مراد اولنور . پدرى عن اصل
دمشقك غوطه‌سنده بر قريه‌دن اولديغى حالده ،
عراقه هجرتله، واسطده توطن، وصاحب ترجمه
١٣٥ تاريخنده اوراده تولد ايتمشدر. كنج ايكن
كوفه‌يه عزيمتله، اوراده تحصيل علوم ايتمش ؛ و
احاديث شريفه استماعيچون زماننك اعلام ائمه‌سنه
مراجعت ايدوب، نهايت امام اعظم ابو حنيفه (رضه)ك
مجلس افاده‌سنه دخول ايله، سنه‌لرجه دوام، و
بعده امام مشار اليهك تلامذه‌سندن ابو يوسفك
درس وافاده‌سندن دخى استفاده ايده‌رك، فقهده
تكمل ايتمشيدى . ابو حنيفه حضرتلرينك علمى
ضبط وتحرير ايدن باشليجه امام محمددر. بر چوق
تأليفاتى اولوب ، اك مشهورلرى : «الجامع الكبير»
و «الجامع الصغير» عنوانلى كتابلريدر. مؤلفاتنده
كرك فقه وكرك ادبيات عربيه‌يه متعلق مسائل
مشكله‌نك حلى بولنيور . فصيح اللسان بر ذات او.
لوب، تكلمى دخى قواعد نحو و بلاغته مطابق
ايدى. وجيه وسمين بر ذات ايدى. هارون الرشيد
نزدنده قدر واعتبارى پك زياده اولوب، بر آره‌لق
رقه قضاسنه تعيين اولنمشدى. خليفهٔ مشار اليه

برنجی دفعه اوله رق، خراسان جهتنه عزیمت ایتدیکنده صاحب ترجمه ایله ائمهٔ نحاتدن مشهور کسائی معیتنده بولنوب، ۱۸۹ تاریخنده (ری) ده ایکیسی بر کونده وفات ایتمکله، هارون الرشید جنازه نمازلرینی بالذات قیلوب، عقیب دفنده «الیوم دفنت الفقه والعربیة» دیدیکی مرویدر. امام شافعی حضرتلری بغداده ورودنده صاحب ترجمه ایله کوریشوب، حضور خلیفه‌ده مباحثه ایتمش؛ ووفرت ذکا ومعلوماتنه حیران اولمشیدی. مشاهیر نحاتدن (فراء) امام محمدک تیزه‌سنک اوغلیدر.

محمد بن الحسن البغدادی { (بهاء الدین / (ابو المعالی

— بن حمدون) مشاهیر ادبا وکتابدن اولوب، خلفاء عباسیه‌دن مستنجد باللهک ندماسندن ایدی. ادبیات ونوادر وتاریخه متعلق «التذکرة» عنوانیله ۱۲ جلد اوزره بیوک برکتاب تألیف ایتمشدر. خلیفهٔ مشار الیه کتاب مذکورک بعض فقره‌لرندن آلنمغله، کندیسنی حبس ایدوب، بیچاره ۵۶۲ ده محبسده وفات ایتمشدر. هجوه دائر اولان شوایکی بیت جملهٔ اشعارندندر:

یا خفیف العقل والرأس معاً
و ثقیل الروح ایضاً والبدن
تدعی انك مثلی طیب
طیب انت و لکن باللبن

محمد بن الحسن البغدادی { (ابو علی —) / (مشاهیر شعراء

عربدن اولوب، مرتب دیوان اشعاری واردر. ۴۷۳ تاریخنده بغدادده وفات ایتمشدر. شوقطعه جملهٔ اشعارندندر:

یفنی البخیل بجمع المال مدته
وللحوادث و الایام مایدع
کدودة القز ما تبنیه یهدمها
وغیرها بالذی تبنیه ینتفع

محمد بن الحنفیه { (ابو القاسم محمد بن علی / بن ابی طالب) سبطین

مکرمیندن صکره اولاد جناب مرتضانک ارشد وافضلی اولوب، والده‌سی (خوله بنت جعفر بن قیس الحنفیه) در. هجرت نبویه‌نک ۲۱ نجی سنه‌سی دنیایه کلوب، علم تحصیلنه قویلمغله، او زمانده عبدالله بن العباس (رضه) له برابر علم وفقهی جمع ایتمشلردی. ورع وتقوی واتصاف واستقامتله دخی تعین ایدوب، پدرینک زیاده‌سیله محبت وتقدیرینه مظهر اولمشدی. جمل وقعه‌سنده پدرینک لواسنی حامل ایدی. کندیسی بین الامه فتنه وشقاقه مداخله‌دن مجتنب اولمغله، ابتدا بو محاربه‌یه قاریشمق ایسته‌مه‌مش ایسه‌ده، حضرت علی (رضه)ک «پدرکک داخل بولندیغی طرفک حقلی اولدیغنده شبهه‌ک وارمیدر؟» دیمسی اوزرینه، وسوسه‌سی مندفع اولوب، لوایی الینه آلمشیدی. صولت وقوت و شجاعتده دخی یگانه ایدی. حضرت علی المرتضی (رضه) مجروح اولوب، ارتحالی تقربنی حس ایدنجه، سبطین مکرمین ایله صاحب ترجمه‌یی یانینه آله‌رق، کندیسنی جناب امامینه توصیه وامانت ایتمشلردی. عبدالله بن الزبیر اعلان خلافت ایتدیکنده، عبدالله بن عباس ایله محمد الحنفیه (رضهما)یه بیعت ایتمکی تکلیف ایتمش ایسه‌ده، بونلر هر کس ایتدکدن صکره ایده بیله‌جکلری جوابنی ویرمکله، کندیلرینی تعقیب وتهدید ایتمشدی؛ وبر روایتده صاحب ترجمه طائفه قاچوب، اوراده وفات ایتمشدر. آنجق اصح روایاته کوره ۷۱ تاریخ هجریسنده مدینهٔ منوره‌ده ارتحال ایدوب، جنازه‌سی نمازنی مدینه والیسی بولنان ابان بن عثمان بن عفان (رضه) قیلمشدر. مختار بن ابی عبید الثقفی خروج ایتدیکنده، محمد بن الحنفیه نامنه بیعت آلمغه باشلامشیدی. حضرت علی (رضه)ک کوله‌لرندن (کیسان)ه تابع اولان کیسانیه فرقه‌سی صاحب ترجمه‌یی امام طانیوب، (رضوی) طاغنده فرق اصحابیله برابر حیات ابدیه ایله حی اولدیغنه اینانیرلردی. شجاعت وقوتی وعلم وفقه وتقواسی حقنده بکچوق نوادر منقولدر. (محمد حنیف) و (محمد حنفی) دخی دیرلردی.

محمد بن الخضر { (ابو الیمن — التنوخی) / مشاهیر شعراء عربدن

اولوب، (السابق) دیمکله معروفدر. بغداده داخل اولوب، خطیب تبریزی وابیوردی وابن باقیا ایله صحبت، وبعده ری واصفهاندن عزیمتله، ابن الهباریه ایله ملاقات ایلمشیدی. «تحفة الندمان» عنوانیله برتألیفی واردر. ۵۰۰ تاریخندن صکره‌جه وفات ایتمشدر. شو قطعه جملهٔ اشعارندندر.

ولقد عصیت عواذلی واطعته
رشأ یقتل عاشقیه ولایدی

ان تلق شر اللوم فيه مسامعي
فيما جنت من ورد و جنته الندى

محمد بن الخياط { (ابو بكر —) مشاهیر ادبادن اولوب ، سمر قندلی اولدیغی حالده، بغداده ورودله، ابو اسحاق الزجاجله مناظره‌ده بولنمشدی . «کتاب معانی القرآن» ، «کتاب النحو الکبیر» ، «کتاب المقنع» ، عنوانلریله اوچ کتابی و سائر تألیفاتی واردر .

محمد بن دانیال { (شمس الدین —) مشاهیر ادبا وشعرادن اولوب، کحالقده دخی مهارتی وار ایدی . «طیف الخیال» عنوانیله ادبیاته متعلق کوزل بر تألیفی واردر. مصرده یاشایوب، ۶۰۸ تاریخنده بنه اوراده وفات ایتمشدر . شو ایکی بیت جملهٔ اشعارندندر:

ولرب ليل بالخليج قطعته
اذ بت منه ساهراً بالشاطي
امسى الفضاء منادمي وحشاشتي
محشوة بغرائب الاخلاط

محمد بن رضوان { (السید — الدمشقی) سادات حسینیه‌دن وشعرادن اولوب، حسن خطی دخی اولمغله، پك چوق کتابلر استنساخ ایتمشدی . ۶۷۱ ده وفات ایتمشدر. شو ایکی بیت اونکدر:

يا من يعيب تلوني ماقي التلون مايعاب
ان السماء اذا تلو- ن وجهها يرجى السحاب

محمد بن رضوان { (زین الدین —) ادبا وشعرادن اولوب ، مصرك محله قصبه‌سنده ترزیلکله مشغول ایدی؛ بو صنعتدن قزاندیغی اقچه ایله کوزل بر خانه یاپدیروب، برچوق کتابلر دخی تدارك ایتمشیدی. ابن الرماد دینمکله دخی معروفدر . شو قطعه اشعارندندر:

نار قلبي لاتقرى اهبا
وامنعي اجفان عيني ان تناما
فاذا نحن التقينا فارجعي
نار ابراهيم برداً و سلاما

محمد بن سعادة { (قاضی القضاة شهاب الدین — بن شمس الدین الخوبی) مشاهیر علمادن وفقهاء شافعیه‌دن اولوب، بدری دمشق الشامده قاضی القضاة بولنمش؛ وکندیسی ۶۲۶ تاریخنده طوغوب ، اصفهان و بغداد ودمشقده تحصیل علوم ایله ، فقه ، تفسیر، حدیث، اصولین، حساب وعلوم ادبیه‌ده ید طولی قزاندقدن صکره، مصره عزیمتله، بحریه جهتی قاضیلغنه نصب اولنه‌رق ، بر خیلی وقت (بهنسی)ده اقامت ایتمش؛ وبعده دمشقه جلب اولنه‌رق، قاضی القضاة اولمش؛ و افاده وتدریسله اشتغال ایدوب، مشاهیر علمادن برچوق علما یتشدیرمشیدی. ۶۹۳ تاریخنده وفات ایتمشدر. یکرمی علمی حاوی بیوك بر کتاب تألیف ومتون مشهوره‌دن بر قاچنی شرح ایتمشدر. بر خیلی اشعاری دخی اولوب، شو بیت جملهٔ اشعارندندر :

احسنت في الماضي واني واثق
بك تجود على فيما قد بقي
انت الذي ارجو لحالي في الورى
ان الذي يرجو سواك شقي

محمد بن سعد { (ابو عبدالله — بن منیع الزهری) مشاهیر علما ومحدثیندن اولوب، آتی الترجمه واقدی‌یه بر مدت کاتبلك ایتمکله ، (کاتب الواقدی) دینمکله دخی شهرت بولمشدر. سفیان بن عیینه و امثالی مشاهیردن استماع وروایت ایتمشدر. صحابه وتابعین ایله کندی زمانه‌دك اولان خلفانك تراجمنی حاوی ۱۵ جلد اوزره بیوك وپك معتبر برکتاب یازوب، اختصار دخی ایتمشدر. روایتنده صدوقدر . فقه وحدیثده بعض تألیفاتی دخی واردر . ۲۳۰ ده بغداده ۶۲ یاشنده وفات ایتمشدر.

محمد بن سعدان { (ابو جعفر — الضریر) مشاهیر نحویون وقراءدن اولوب، بو ایکی فنده برر تألیفی واردر. ابو معاویة الضریردن اخذ ایدوب، کندیسندن دخی ابن المرزبان وسائرلری استفاده ایتمشدر . ۲۳۱ ده وفات ایتمشدر.

محمد بن سعید القیروانی { [«ابن شرف» ماده‌سنه مراجعت بیوریله .]

محمد بن سلام { (ابو عبدالله — بن عبدالله بن سالم البصری) مشاهیر ادبا ونحاتدن اولوب، حماد بن سلمه‌دن اخذ علوم ایتمش؛ وکندیسندن امام احمد بن حنبل وابو-

العباس ثعلب اخذ ایتمشلردر. اشعار واخبار عربه معلوماتی اولوب، شعراء عربك تراجم احوالنی دخی حاوی « طبقات الشعرا » عنوانیله بر كتابی واردر.

محمد بن سلیمان { (ابو منصور — بن قتلش السمرقندی) مشاهیر ادباء شعرادن اولوب، بغدادده خلیفهٔ عباسینك حاجبی ایدی. قمار وطاوله‌یه ابتلاسی وار ایدی. ٦٢٠ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو قطعه جملهٔ اشعارندندر:

تقول حليلتي لما رأتني
وقد ازمعت عن وطني غدوا
اقم واطلب مرامك من صديق
فقلت لها يصير اذا عدوا

محمد بن سوار { (ابو المعالی نجم الدین — بن اسرائیل الشیبانی) [« ابن اسرائیل » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

محمد بن صالح { (بن عبدالله بن موسی بن عبدالله بن حسن بن حسن بن علی بن ابی طالب) احفاد جناب مرتضویدن ادیب وشاعر بر ذات اولوب، ٢٤٠ تاریخنده خلیفهٔ عباسی متوكل طرفندن آل ابی طالبدن دیگر بر ذاتله برابر بغدادده جلب وحبس اولنه‌رق، اوچ سنه محبوس قالمش؛ وبعده حجازه عودت ایتمشیدی. شو بر ایكی بیت اثنای محبوسیتنده سویلدیكی اشعارندندر:

وبدا له من بعد ما اندمل الهوى
برق تالق بالحمى لمعانه
يبدو كحاشية الرداء دونه
صعب الذرا متمنع اركانه الخ

محمد بن طاهر { (بن عبدالله بن طاهر ذی الیمینین) خلفاء عباسیه زماننده خراسانده حكومت و امارت ایدن بنی طاهرك بشنجی واخیری اولوب، ٢٤٨ تاریخنده پدرینه خلف اولمش؛ وكندیسی آبا واجدادی كبی عادل وعاقل بر ذات ایدیسه‌ده، لهو ولعب وعیش وعشرته میال اولدیغندن، محافظهٔ مملكتده مقتدر اوله‌میوب، زماننده یعقوب بن لیث صفار سیستانده خروجله، خراسانه عسكر چكدیكی كبی، علویلردن داعیٔ كبیر دینمكله مشهور حسن بن زید دخی طبرستانه مستولی اولمغله، صاحب ترجمه ایكی آتش آره‌سنده قالوب، یعقوب بن لیثه « خلیفه‌دن منشورك وارمیدر؟ » دیه ایلچی واسطه‌سیله سؤال ایتدیكنده، مرقوم قلیجنی چیقاروب، « بنم منشورم بودر » دیمكله حربده دوام ایدوب، ٢٥٩ تاریخنده نیشاپوره داخل اولمش؛ وكندیسنی اقاربندن ٦٠ كشی ایله تحت اسارتده سیستانه كوندرمش ایدی. بو وجهله آل طاهر حكومتی پایانه ایروب، خراسان وجوارلری بنی لیثك ضبطنه كچمشدی.

محمد بن طغج { [« اخشید » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

محمد بن عبدالحكم { (ابو عبدالله — بن عبدالله المصری) اعاظم فقهاء شافعیه‌دن وامام شافعی حضرتلرینك اجلهٔ اصحابندن اولوب، ١٨٢ تاریخنده مصرده دنیایه كلمش؛ و پدری عبدالله بن الحكمدن وامام مالكك اصحابندن اشهب وابن وهبدن اخذ علوم ایدوب، بعده امام شافعی حضرتلرینه انتسابله، سرحلقهٔ تلامذه‌سی اولمشیدی. مذهب مالكی منسوبینی پدرینه مراجعتله، صاحب ترجمه‌نك مذهب مشار الیهی ترك وامام شافعی‌یه انتساب ایتمسندن شكایت ایتدكلرنده، مشار الیه « كنجلك اثریدر » دیه‌رك جواب ویردكدن صكره، اوغلنه كیزلیجه « بو ذاتدن آیرلمه، زیرا بو مملكتك خارجنه كیدوبده، اشهبدن روایت ایدرسه‌ك، اشهب كیمدر، دیه‌جكلردر » دیمشیدی. فی الواقع، صاحب ترجمه بغداده عزیمتله، اورانك قاضیسی حضورنده وفقهادن مركب بر مجلس داخلنده اشهبدن روایت ایتدیكنده، قاضیٔ مشار الیه « اشهب كیمدر؟ » دیمشیدی. صاحب ترجمه امام شافعیدن صكره مصر فقهاسنك رئیسی اولوب، احمد بن طولون زماننده بعض مسائل مهمه‌ده فتوی ویرمش؛ ومرجع كل اولمشیدی. ٢٦٨ تاریخنده وفات ایدوب، امام شافعینك قبری یاننده دفن اولنمشدر.

محمد بن عبدالرحمن { (بن حكم بن هشام بن عبدالرحمن الاموی) اندلسده حكومت سورن ملوك امویه‌نك بشنجیسی اولوب، ٢٣٨ تاریخنده وفات ایدن پدرینه خلف اولمش؛ و ٢٧٢ ده ٦٥ یاشنده وفات ایتمشدر. ٣٤ سنه‌یه بالغ اولان مدت حكومتی غوائل ایله وخارجی وداخلی دشمنلره مقاومتله كچوب،

مرةقدر دفعاتله مظفر اولمش ایسه‌ده، بر غائله‌یی دفع ایدر ایتمز، دیکری ظهور ایدوب، اسپانیه‌نك کوشه وکنارلرنده قالمش اولان خرستیان برنسلری کیتدکجه قوتلرینی آرتیره‌رقده بولندقلرندن، صاحب ترجه اسلافی کبی مدنیت ومعموریتك ترقیسنه چوق خدمتلر ایده‌مه‌مشدر. الك اول کندیسی اشغال ایدن غوط قومنه منسوب وخرستیاندن دونمه اولان سرقسطه والیسی موسی بن زیاد الجدایی و طلیطله والیسی بولنان اوغلی لبینه بن موسی اولوب، بونلر استوریش ونوار خرستیانلریله بالاتفاق، تحت ادارەلرنده بولنان یرلری دولت اسلامیه‌دن آیرمش؛ وعسکر اسلامی برقاچ سنه اشغال ایتدکدن صکره، مرقوم موسانك وفاتندن صکره، ممالك مذکوره استرداد اولنمشدی. بعده عمر بن حفص اسمنده بر شقی ظهور ایله، تبعه‌یه ایصال کزند ایتمکده خیلی وقت دوام ایتمشدی. فرانسزلر براً و نورمانلر بحراً اندلسه هجوم ایتدکلری کبی، اسپانیه خرستیانلری دخی پورتکیز واسترمادوره جهتلرندن خیلی ایلریلمش؛ واسلام دونماسنك غالیچه سواحلنده فرطونه‌یه طوتیلوب، شکست اولمسی بونلره برقات دها جسارت ویرمش ایسه‌ده، صاحب ترجه‌نك اوغلی بولنان و شجاعت وجسارت وتدابیر حربیه ایله مشهور اولان منذرك وبعضاً بالذات محمد بن عبدالرحمنك قوماندەسیله سوق اولنان اوردولر مرقوملری چکلمکه مجبور ایده‌رك، ممالك مضبوطه‌یی استرداد ایتمشدی.

محمد بن عبداللطیف { جنتمکان سلطان بایزید خان اول دوری علما- سندن اولوب، «هدایه» یه کوزل بر شرح و «روضة المتقین» عنوانیله برکتاب یازمشدر.

محمد بن عبدالله { اندلسده حکومت سورن ملوك امویه‌نك یدنجیسی اولان عبدالله بن محمدك اوغلی و ملوك مذکوره- نك سکزنجیسی بولنان عبدالرحمن الناصرك یعنی عبدالرحمن ثالثك پدریدر. وقوع بولان برمحاربه‌ده ٢٨٢ تاریخنده مجروح اولوب، برقاچ کون صکره وفات ایتمشدر.

محمد بن عبدالله { خلفاء عباسیه نامنه افریقیه‌ده حکومت سورن بنی اغلب امراسنك ایکنجیسی اولان ابو- العباس عبدالله بن ابراهیمك اوغلی اولوب، امیر مشار الیه زماننده صقلیه (یعنی سیچیلیه) جزیره‌سی فتح اولنمغله، اورایه والی تعیین اولنه‌رق، بلرم (یعنی پالرمو) شهرنده طقوز سنه اجرای حکومت ایتدکدن صکره، ٢٣٧ تاریخنده اوراده وفات ایتمشدر.

محمد بن عبدون { (الجبلی العذری) مشاهیر اطباء اسلامدن اولوب، اندلسده نشأت ایتمش؛ و ٣٤٧ تاریخنده شرقه رحلتله، بصره‌یه داخل اولمش؛ و بغدادی کورمکسزین، اورادن فسطاط مصره دونوب، بر خیلی وقت اورانك بیمارستانی اداره ایتمش؛ و عملیات طبیه‌ده کسب ملکه و ممارسه ایلمش؛ و ٣٦٠ تاریخنده اندلسه عودت ایدوب، مستنصر بالله ومؤید باللهك خدمت طبابتنه کیرمش ایدی. زماننده قرطبه‌ده کندیسندن ماهر طبیب یوغیدی. طبابته اختصاصندن اول حساب وهندسه ومنطقله توغل ایدوب، بو علملرده دخی یدطولاسی وار ایدی. «کتاب فی التکسیر» عنوانیله برتألیفی واردر.

محمد بن علی { (ابو عبدالله — بن عبدالله بن العباس بن عبدالمطلب الهاشمی) خلفاء عباسیه‌نك ایلکلری اولان سفاح وابو جعفر منصورك پدریدر. صاحب ترجه ١٦١ تاریخنده ٦٤ یاشنده وفات ایدوب، امامتی اوغلی ابراهیمه ترك ایتمش؛ مشارالیه خلفاء عباسیه‌نك برنجیسی اولمشدر.

محمد بن علی { (ابو عبدالله — بن حمزه بن الحسن بن عبیدالله بن العباس بن علی بن ابی طالب) مشاهیر علما وشعرادن اولوب، احادیث شریفه واخبار عرب روایتنده صدوق و موثوق برذات ایدی. ابو عثمان المازنی و ابن الفرج الریاشی وسائر مشاهیردن اخذ واستماع ایتمشدی. وفاتی ٢٨٦ تاریخنده واقع اولمشدر.

محمد بن عمر { (الملك المنصور — بن الملك المظفر تقی الدین بن الامیر نورالدین) حماده حکومت سورن ملوك ایوبیه شعبه‌سندن عالم وادیب و شاعر بر ذات اولوب،

(ابن شاهنشاه) دیمکله دخی معروفدر . کافهٔ علومدن بهره‌سی اولوب، شجاعتله دخی متصف ایدی. اوتوز سنه حکومت سوردکدن صکره ، ٦١٠ تاریخنده وفات ایتمشدر. حامیٔ علما و ادبا اولوب، سراینده فقها، ادبا، شعرا، حکما، منجمین وسائر ارباب علم وهنردن دائما ایکیوزدن زیاده ذوات موجود بولنوردی. کندیسی تألیفله دخی اشتغال ایدوب ، وسعت معلوماتنه دلالت ایدر « مضمار سرالحقائق وسیر الخلائق » عنوانیله بیوك بر کتابی، ١٠ جلد اوزره بر «طبقات‌الشعرا »سی وبر قاچ جلددن مرکب سنه بسنه وقایعی مبین بر تاریخی واردر. پك چوق کتب نفیسه ونادره دخی جمع ایتمشدی.

محمد بن عیسی { [« ترمذی » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

محمد بن قطب‌الدین { کبار مشایخدن قطب‌الدین ازنیقینك اوغلی اولوب، علوم شرعیه وعقلیه‌ده تمهر ایتدکدن صکره، طریق تصوفه سلوك ایتمشدی . استادی بولنان فنارینك کتابنی مفصلاً شرح ایتدیکی کبی، صدرالدین قونوینك « مفتاح‌الغیب » و «نصوص» عنوانلی کتابلرینی مختصراً شرح ایتمشدر . وفاتی ٨٨٥ تاریخنده واقع اولمشدر.

محمد بن محمد { (ابو العزیز — الخراسانی البغدادی) مشاهیر شعرادن اولوب، ١٥ جلد اوزره دیوان‌اشعاری، عروضده بر کتابی، نوادره متعلق بر تألیفی وسائر آثار ادبیه‌سی واردر . ٥٩٦ تاریخنده ٨٢ یاشنده وفات ایتمشدر. شو قطعه جملهٔ اشعارندندر:

انا راض منکم بایسر شیٔ
ترضیه لعاشق معشوقه
وسلام علی الطریق اذا ما
جمعتنا بالاتفاق الطریق

محمد بن محمد { (الشاطبی) [« ابن شرقه » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

محمد بن محمد الیعمری { [«ابن ابی بکر یعمری» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

محمد بن مروان { ملوك امویه‌نك دردنجیسی اولان مروان بن حکمك اوغلی وملوك مذکوره‌نك اخیری اولان مروان حمارك پدری اولوب، کندیسی سلطنته نائل اولمامشدر. برادری عبدالملك زماننده سرعسکر اولوب، ٧٦ تاریخنده ملاطیه جهتنده روملره قارشی و٨٢ و٨٤ و ٨٥ ده اوچ دفعه ارمینیه‌ده غزا ایتمش؛ وجزیره وآذربیجان والیلکنه نصب اولنوب، ٩١ تاریخنده عزل اولنمش؛ و ١٠٢ ده وفات ایلمشدر.

محمد بن ملکشاه { (السلجوقی) [«محمد» صره‌سنده ذکری چکمشدر.]

محمد بن موسی { بنی موسی اسمیله شهرت بولان واسلامده علوم ریاضیه‌نك موجدلری حکمنده اولان اوچ برادرك بری اولوب ، دیکرلری احمد بن موسی و حسن بن موسی در. بو اوچ برادر علوم ریاضیه و هیئت وسائره‌یه دائر اولان کتب قدیمهٔ یونانیه‌یی بولوب، ترجمه ایتدیرمك خصوصنده بذل همت وصرف مقدرت ایده‌رك، فنون مذکوره‌ده تفرد ایتمشلردی. مأمون خلیفه کرهٔ ارضك یکرمی‌درت بیك میل وسعتنده اولدیغنك اثباتی خصوصنده تردد ایتمکله، بونی اثبات ضمننده، بو اوچ برادره مراجعت ایتدیکنده، بونلر واسع بربر طلب ایتمکله، سنجار صحراسی کوستریله‌رك، اورایه عزیمت ایتمشلر؛ وبرقازیغه اوزون برایپ باغلایوب، شماله طوغری چکه‌رك، ایپك بیتدیکی برده ارتفاع آلدقلری کبی، جنوبه طوغری دخی کیده‌رك، ایپك بیتدیکی محلده ارتفاع آلمش ؛ وایپك بویله ارتفاع درجه‌لرینك فرقنی حساب ایده‌رك، کرهٔ ارضك او وسعتده بولندیغنی اثبات ایتدکلری کبی، دها زیاده اطمئنان کلك اوزره، بو تجربه‌یی کوفه صحراسنده دخی موقع اجرایه قومشلر ایدی. محمد بن موسی ٢٥٩ تاریخنده وفات ایتمشدر. فن جبرده اولان بر تألیفی

انكلتره مستشرقلرندن موسيو (روزن) طرفندن انكليزجه‌يه ترجمه اولنه‌رق، ١٨٣١ تاريخنده متن عربيسيله برابر لوندره‌ده طبع ونشر اولنمشدر.

محمد بن يوسف الهروى { مشاهير علما. دن اولوب، «بحرالجواهر» عنوانيله بر قاموس العلوم مؤلفيدر.

محمد بيجان { [« يازيجى اوغلى » ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

محمد پاشا { (روم —) ابوالفتح سلطان محمد خان ثانى حضرتلرى وزراسندن اولوب، محمود پاشانك صدارتى زماننده وزير ثانى ايدى؛ و صدر مشار اليه زياده كين وغرضى اولوب، نهايت قرهمان سفرى اثناسنده نزد پادشاهيده حقنده سعايت ايدوب، ٨٧٢ ده عزلنه سبب اولمش؛ وبرينه كنديسى نصب اولنمش ايدى. مدت صدارتى اوچ سنه سوروب، زمانتى قرهمان اوغللرينك تنكيليله چكيرمش؛ واوچ سنه‌لك صدارتدن صكره ٨٧٥ ده عزل اولنه‌رق، بر مدت صكره وفات ايتمش؛ واسكدارده بنا كرده‌سى اولان جامع شريف حوليسنده دفن اولنمشدر. رومدن دونمه ايدى. عثمان ثابت افندى « حديقة الوزرا » سنده هر نصلسه بونى ذكر ايتميوب، محمود پاشانك عزلنده ٨٧٢ ده اسحق پاشانك نصب اولنديغنى يازيور؛ حالبوكه اسحق پاشا صاحب ترجمه‌يه خلف اولوب، ٨٧٥ ده نصب اولنمشدر.

محمد پاشا { (قرهمانى نشانى —) بو دخى دور سلطان محمد خان ثانيده مسند صدارته چقن وزرادن اولوب، مولانا جلال الدين رومى حضرتلرينك نسلندندر. ابتدا طريق تدريسه سلوك ايدوب، اكتساب معارف ايتدكدن صكره، كتاب ديوان سلكنه انتقال ايله، فن انشاده دخى كسب ملكه و مهارت ايده‌رك، بو سلكده قطع مراتبله، رتبهٔ وزارتله نشانجى اولمشيدى. بو مسندده طول مدت قالديغيچون (نشانى) لقبيله دخى معروفدر. ٨٨٢ تاريخنده كدك احمد پاشانك عزل وحبسى اوزرينه، مسند صدارت عظمايه ارتقا اولنه‌رق، درت سنه بو مقام عاليده قالمش؛ وبر چوق قوانين ونظامات وضعنه موفق اولمشدر. ٨٨٦ ده سلطان محمد خان ثانى حضرتلرى آناطولى سفرينه عزيمت ايدوب، گكبوزه‌ده ارتحال ايتديكنده، نعشلرينى اخفا و ارتحاللرينى كتم ايده‌رك، استانبوله عودتنده ظهور ايدن شورش آره‌سنده طائفهٔ بكتاشيانك دست غدريله شهيد اولمشدر. عالم واديب وشاعر بر ذات اولوب، استانبولده جامع و حمامى و سائر بعض خيراتى واردر.

محمد پاشا { (پيرى —) [« پيرى پاشا » ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

محمد پاشا { (صوقللى طويل —) قانونى سلطان سليمان خان وسليم خان ثانى ومراد خان ثالث دورلرنده ١٥ سنه مسند صدارت عظماده بولنمش بر وزير اولوب، عن اصل بوسنه‌نك صوقل قصبه‌سندن اولديغى حالده، حرم همايونده تربيه اولنه‌رق، قپوجى باشيلق ايله طشره‌يه چيقمش؛ و ٩٥٣ ده قپودان پاشا اولوب، بعده روم ايلى ايالتنده ايكن طمشوار فتحنده مساعئ مشكوره‌سى كورلمكله، رتبهٔ وزارتله مكافاة اولنه‌رق، ٩٦٩ ده اسمخان سلطانى تزوجله مصاهرت شهر يارى شرفنه نائل اولمش؛ ومتعاقباً وزير ثانى اولمش ايدى. ٩٧٢ ده هرسكلى سميز على پاشا برينه مسند صدارت عظمايه ترفيع اولنه‌رق، جنتمكان سلطان سليمان خانك اواخر سلطنتنده ايكى سنه بو مقام عاليى اشغال ايتمش؛ وسكتوار فتحى صره‌سنده پادشاه مشاراليه ارتحال ايتديكنده، نعشنى اخفاء وارتحالنى كتم ايده‌رك، وارث تخت سلطنت سلطان سليم خان ثانى واصل اولنجه‌يه قدر اردوى همايونك نظام وانتظامنى محافظه‌يه وبركونه شورش وقوعنه ميدان ويرمه‌مكه موفق اولمش ايدى. سلطان سليم خان ثانى حضرتلرى صاحب ترجمه‌نك اقتدار ودرايت وصداقتنى تقدير ايله، رتق وفتق امورى يد ادا-

ەسنه ترك ايتمكله، ارتحالنه‌دك سكز بچق سنه
امور دولتی حسن اداره ايتمشدی. سلطان مراد
خان ثالث حضرتلری طرفندن مسند صدارتده ابقا
بيورلەرق، بونلرك دورنده دخی آلتی سنه‌يه قريب
مدت ايفای وكالت مطلقه ايتدكدن صكره، ۹۸۷
تاريخنده مجذوب بر جرارك خنجر غدريله شهيد
اولمشدر. ابا ايوب انصاری جوارنده تربۀ مخصو-
صه‌سنده مدفوندر. عاقل ومدبر وموفق بر وزير
اولوب، مدت صدارتنده حسن تدبيريله پك چوق
فتوحاته موفقيت ميسر اولمشدر. سرای همايونه
دخولندن تاريخ شهادتنه‌دك آلتمش سنه ظرفنده
بركون معزول قالمامش، هيچ بر تهمتله متهم اولمامش،
وتشبثاتنده هيچ بر موفقيتسزلك اثری كورلمه‌مشدر.

محمد پاشا { (لالا —) سلطان محمد خان ثالث دورنده مسند صدارت
عظمايه كچن وزرادن اولوب، مغنيسالی بر زعيمك
اوغليدر. مراد خان ثالثك شهزاده‌لكلرنده زمرۀ
چاوشانندن اولوب، تكه‌لی محمد چاوش ديمكله
شهرت بولمشيدی. پادشاه مشاراليهك جلوسلرنده
حرم شريف تعميراتی كتابتيله جانب حجازه عزيمت
ايتمش؛ وبعده بعض مأموريتلرده بولنەرق، ۹۹۰
تاريخنده شهزاده سلطان محمد خان مغنيسا لواسنه
سايه‌انداز اولدقده، علمدارلق خدمتيله معيتلرنده
بولنوب، حسن خدمت وصداقتی كورلمكله، دايۀ
شهزاده‌نك كريمه‌سی كنديسنه تزويج اولنمش؛ ومتعاقباً
دفتردار وبعده شهزادۀ مشاراليه لالا اولمشيدی.
۱۰۰۳ تاريخنده مشاراليه سلطان محمد خان ثالثك
جلوسلرنده سلك وزرايه داخل اولوب، ۱۰۰۴ ده
سنان پاشانك دردنجی عزلنده، مهر صدارت
عهده‌سنه تفويض اولنمش؛ وآنجق بر كره مقامنه
كيده بيلوب، شيرپنجه‌يه مبتلا اولمغله، نصبندن اون
كون صكره وفات ايتمشدر. شيخ وفا جامعی خطيره-
سنده مدفوندر. عادل وعفيف بر ذات ايدی.

محمد پاشا { (جراح —) [« جراح محمد پاشا » ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

محمد پاشا { (لالا —) سلطان احمد خان اول دورنده مسند صدارت
عظمايه كچن وزرادن اولوب، بوسنه‌لی اولديغی
حالده، حرم همايونده تربيه اولنمش؛ وميرآخورلقله
چيقوب، ۹۹۹ ده طائفۀ بكتاشيان ضابطی اولمش؛
وبعده اناطولی ايالتنه نصب اولنمشدی. اكری
سفرنده حسن خدمتی كورلمكله، روم ايلی ايالتنه
نقل اولنەرق، طول مدت بو منصبده بولنمش؛
ويمشجی حسن پاشا صدارتنده انكروس (يعنی مجار)
حدودی سرداری اولمشيدی. ۱۰۱۳ ده ياوز
علی پاشا يرينه صدراعظم اولوب، متخلق اولديغی
شجاعت وجسارت سائقه‌سيله همان بدون جانبنه
سوق عسكر ايده‌رك، واچ وپشته وخطوان قلعه‌لرينی
فتح، واستوار ايله استرغونی محاصره ايتدكدن
صكره، حلول شتا مناسبتيله مشتای بلغراده عودت
ايتديكنده، پايتخته دعوت اولنمغله، كلوب، التفات
حضرت پادشاهی‌يه نائل اولدقدن صكره، ۱۰۱۴ ده
بتكرار مجارستان سفرينه عزيمتله، استرغونی ويسيم،
ويشغراد، پوليه، تپه‌دلن وسائر مجار قلاعنی فتح
ايله، دشمنی طلب صلحه مجبور ايتدكدن صكره،
آناطوليده اسايش مختل اولوب، ايران طرفندن
بعض حركات صلح شكنانه رونما اولديغندن، در
سعادته جلب بيورلەرق، شرق سفرينه عزيمتی
حقنده خط همايون صادر اولمش؛ وسفر تداركنده
ايكن ۱۰۱۵ تاريخنده فلج علتيله ارتحال ايدوب،
ابا ايوب انصاريده صوقوللی محمد پاشا تربه‌سنده دفن
اولنمشدر.

محمد پاشا { (داماد ويا اوكوز —) سلطان احمد خان اول و عثمان خان
ثانی زمانلرنده ايكی دفعه مسند صدارت عظمايه
كچمش وزرادن اولوب، استانبولده قره‌كمرك سمتنده
بر اوكوز نعلبنديك اوغلی ايدی. سرای همايونه
آلنەرق، سلحدارلق رتبه‌سنه واصل اولدقدن
صكره، ۱۰۱۶ ده مصر ايالتنه تعيين اولنەرق،
اورانك قوللری يعنی عسكری بعض حركات باغيانه
وغصب كارانه‌يه تصدی ايتمش اولدقلرندن، بر قاچ
بيك نفری قتل واجلا ايده‌رك، اعادۀ امن واسايشه
موفق اولمش؛ وبوندن طولايی مصرجه (قول قيران)
لقبيله شهرت بولمشدی. بعدالعزل درسعادته كلوب،

مصاهرت حضرت پادشاهی شرفنه نائلیتله برابر
قپودان پاشا و ۱۰۲۲ ده وزیر ثانی اولمش؛ و
۱۰۲۳ده مهر صدارت عهده‌سنه تودیع اولنمش؛
وبرسنه صکره شرق سردارلغیله عزیمت ایده‌رك ،
قیش ابتدالری اولمغله، بهاره انتظاراً مشتای حلبده
قالمش؛ و حلول ربیعده روانه طوغری عزیمتله،
شهر مذکوری الّی بش کون محاصره ایتدیکی
حالده، فتحنه موفق اوله‌میوب، ارضرومه عودت
ایتمش؛ و بوده سؤ تدبیرینه حمل اولنمغله، ۱۰۲۶ده
عزل اولنمشدی. عثمان خان ثانی دورنده ۱۰۲۷
ده قائممقام و ۱۰۲۸ ده قیصریه‌لی خلیل پاشا یرینه
ثانیاً صدر اعظم اولوب، ایران ایله عقد مصالحه
اولنمغله، برسنه غائله‌سزادارهٔ امور دولت ایتدکدن
صکره، ۱۰۲۹ ده عزل، سنهٔ مزبوره‌ده حلبده
وفات ایتمشدر. مدت صدارتی دفعهٔ اولاده ایکی
سنه ایله درت آی ودفعهٔ ثانیه‌ده برسنه‌در. جسور
و وقور بر وزیر ایدی.

محمد پاشا { (کورجی —) سلطان مصطفی خان اول دورنده مسند صدارت
عظمایه کچن وزرادن اولوب ، حرم پادشاهیده
اوطه باشی ایکن، ۱۰۱۳ ده رتبهٔ وزارتله مصر
ایالتنه نامزد اولدقدن صکره، بوسنه ایالتیله بغداد
محافظلغنه تحویل مأموریت ایتمش؛ و ۱۰۱۸ ده
وزیر ثالث اولوب ، اوچ دفعه قائممقاملق ایلمش
ایدی. ۱۰۳۱ تاریخنده لفکه‌لی مصطفی پاشا یرینه
وزیر اعظم اولوب ، حسب الوقت وقعهٔ سابقه‌ده
ذی مدخل اولانلری برر صورتله پنجهٔ مجازاته
اوغراتدیغندن، ۱۰۳۲ ده مره حسین پاشانك
تحریکیله قول طائفه‌سی دائرهٔ اطاعتدن خروج
ایتمکله، عزل ونفی اولنمشدی. ۱۰۳۳ ده سلطان
مراد خان رابع دورنده قائممقاملق مسندینه اعاده
اولنه‌رق، ۱۰۳۵ تاریخنه‌دك حل وعقد امور
عهدهٔ کفایتنه مسلم اولمشیکن، سنهٔ مذکوره‌ده وفات
ایدوب، ابا ایوب انصاریده تربهٔ مخصوصه‌سنه دفن
اولنمشدر. مدت وزارتی یالکز بش آیدر. صادق
وخیرخواه و وقور بر وزیر ایدی.

محمد پاشا { (چرکس —) [«چرکس محمد پاشا» ماده‌سنه مراجعت.]

محمد پاشا { (طبانی یاصی —) سلطان مراد خان رابع دورنده مسند صدارت
عظمایه کچن وزراون اولوب ، آرناوود جنسیتنه
منسوبدر. دارالسعاده اغاسی حاجی مصطفی آغانك
خدمتنده بولنوب، توجهنی قزانمغله، اونك دلالتیله
میرآخور و بعده مصر والیسی اولدقدن صکره،
۱۰۴۱ تاریخنده رجب پاشا یرینه مسند صدارت
عظمایه ارتقا اولنمشدر. رأی وتدبیر صاحبی فعال
برذات اولمغله، احوال ملك ودولتك انتظامنه خلل
ویرن اشقیای سپاهك تربیه و تنکیلندن صکره،
امور دولتی یکی بر نظام وترتیبه قویمش؛ و هر
طرفجه امن و اسایشك تقرّرینه موفق اولمشدی.
۱۰۴۳ ده شرق سفرینه قرار ویرلمکله، اردوی
همایون ایله حلب مشتاسنه عزیمت، واوراده مهام
سفری تدارك واحضار ایتدکدن صکره، ارضرومه
عزیمتله، بالذات سفره عزیمت بیوران پادشاه مشار
الیهك رکابنه واصل اولمش؛ و واقع اولان فتوحاتده
حسن خدمتی کورلمکله، مکافاةً روم ایلی ایالتی دخی
علاوهٔ مأموریتی اولمش؛ و عودت پادشاهیده ،
حدود ایشلرینی تسویه ایچون، مشتای آمده
قالوب، ۱۰۴۵ ده ایران شاهی یکیدن حدودی
تجاوز ایتمکله، بو دفعه عسکر ایرانك کثرتنه بناءً
غلبه ممکن اوله‌میوب، مأیوساً مشتای آمده عودته
مجبور اولدیغندن، جنحهٔ تقصیر ایله ۱۰۴۶ ده عزل
اولنه‌رق، درسعادته عودتنده، ایکی بچق آی
صرجه سراینده محبوس قالدقدن صکره، مظهر عفو
پادشاهی اولوب، اوزی محافظه‌سنه وبعده بودین
محافظلغنه نصب اولنمشدی. ۱۰۴۹ ده قائممقاملق
مأموریتیله درسعادتنه عودت ایدوب، سنهٔ مذکو-
ره‌ده ، سلحدار پاشانك دسیسه‌سیله ، افلاق
وبوودهلغی ماده‌سنده ارتکابله اتهام اولنه‌رق،
یدی قلعه‌ده حبس واعدام اولنمشدر. مدبر وعاقل
بر وزیر اولوب، مدت صدارتی بش سنه‌یه قریبدر.
وفاتنده اللی یاشلرنده ایدی.

محمد پاشا { (سلطان زاده —) عصر سلطان ابراهیم خانیده مسند صدارت عظمایه چیقن وزرادن اولوب، نسبی رستم پاشایه وجغاله زاده سنان پاشایه منتهی اولور. سلطان زاده اولمغله، سرای همایونده تربیه اولنه‌رق، ۱۰۳۰ تاریخنده سلطان عثمان‌خان خوتین سفرینه عزیمت ایتدکلرنده، قپوجی باشیلق ایله طشره‌یه چیقوب، شبابتی جهتیله، (جوان قپوجی‌باشی) دینمکله شهرت بولمشیدی. استعداد فطریسی وشرف نسبی سائقه‌سیله آز مدت ظرفنده وزیر قبه نشین اولوب، ۱۰٤۷ ده مصر ایالتنه نصب اولنمشدی. اوچ سنه خطهٔ مصریه‌یی اداره ایتدکدن صکره، درسعادته عودتله، ۱۰۵۱ ده سردارلقله آزاق استخلاصنه مأمور اولوب، وصولندن اول دشمن اوراسنی تخلیه ایله، چکلمش اولدیغندن، بلاحرب داخل اولوب، اعادهٔ اسایش ایتمشدی. بو موفقیتندن طولایی حسن تدبیرله شهرت بولمسی وزیر اعظم بولنان قره مصطفی پاشانک موجب اندیشه‌سی اولمغله، اوزیده قالمسیچون فرمان همایون استحصال ایتمشدی. ۱۰۵۳ ده مأذوناً درسعادته کلوب، همان شام ایالتی توجیهیله تبعید اولنمش؛ ومحل مأموریتنه وصولی متعاقب، قره مصطفی پاشا مظهر قهر اولمغله، مهر صدارت صاحب ترجمه‌یه ارسال بیوریله‌رق، ۱۰۵٤ ده درسعادته وصول ایله مسند صدارته قعود ایتمشدی. او صره‌ده مشهور جنجی خواجه صاحب نفوذ اولوب، سلفی قره مصطفی پاشا کبی بر وزیر عاقل بونک دام مکر وتزویرینه افتاده اولمغله، صاحب ترجمه، بونک دسایسندن احترازاً، مماشات‌کارانه حرکتده بولنمغه مجبور اولمش؛ و یالکز کریدی محاصره ایتمکده اولان عسکره وقت وزمانیله ارزاق ومهمات یتیشدیرمک خصوصنده حسن خدمتله اکتفا ایتمشدی. مع هذا ۱۰۵۵ تاریخنده دفتردار صالح پاشانک سعایتیله عزل، و سردارلق نامیله کریده اعزام اولنه‌رق، نازک طبع وسفر دریایه غیر متحمل اولمغله، کریده وصولنده خسته‌لنوب، ۱۰۵٦ ده وفات ایتمش؛ ونعشی درسعادته نقل اولنه‌رق، هدایی محمود افندی تربه‌سی جوارینه دفن اولنمشدر. مدت صدارتی ۲۲ آی اولوب، وفاتنده قرق یاشلرنده ایدی.

محمد پاشا { (صوفی —) [«صوفی محمد پاشا» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

محمد پاشا { (کورجی —) سلطان محمد خان رابع دورنده مسند صدارته چیقن وزرادن اولوب، ۱۰۳۷ ده رتبهٔ وزارتله شام والیسی اولمش؛ وبعده دیاربکر، حلب، شام، ارضروم ایالتلرینه بالدفعات نصب اولنه‌رق، ۱۰٦۱ ده وزیر قبه‌نشین اولمش؛ وینه او سنه لین الجانب وداعیهٔ شدتدن متجانب اولمق صفتیله، مهر صدارت عهده‌سنه تودیع اولنمشدی. نهایت سکز آیلق صدارتدن صکره ۱۰٦۲ ده عزل اولنه‌رق، مهر صدارت خصم جانی اولان طرخونجی احمد پاشایه اعطا اولنمغله، صاحب ترجمه ایکی آی یدی قلعه‌ده محبوس قالدقدن صکره، شیخ الاسلام بهائی افندینک رجاسیله عفو اولنه‌رق، اوخری سنجاغیله تبعید اولنمش؛ و۱۰٦۳ ده صدراعظم درویش محمد پاشانک التماسیله ابا ایوب انصاری جوارنده‌کی کوشکنده اقامت ایتمک اوزره، درسعادته عودتنه مساعده بیورلمشیکن، حسب الخفه بعض ناىجا تفوهاتده بولنمغله، طمشوار ایالتیله یکیدن تبعید اولنوب، ۱۰۷٦ ده طمشوارده وفات ایتمشدر.

محمد پاشا { (درویش —) [«درویش محمد پاشا» ماده‌سنه مراجعت.]

محمد پاشا { (بوینی اکری —) عصر سلطان محمد خان رابعده مسند صدارته چیقن وزرادن اولوب، جانیکلیدر. تیمورقازق خلیل پاشایه انتساب ایدوب، کیده‌رک کتخداسی اولمشیدی. بغداد سفرنده ایرانیلره قارشی محاربه‌ده فوق العاده جسارت کوستره‌رک، قرق یاره آلمش؛ وبوننک

اکرباکی دخی بو جرمه‌لردن منبعث اولمش ایدی.
افندیسنك وفاتنده سلحدار مصطفی پاشایه کتخدا
اولوب، بعده چاوش‌باشیلقله خدمت دولته کیره‌رك،
آناطولیده ظهور ایدن جلالیان اشقیاسیله متفق
اولان ابشیر پاشا غائله‌سنی برطرف ایتمکه مأمور
اولمله، حسن خدمته موفق اولدیغندن، مکافاةً
رتبهٔ وزارته نائل اولمش؛ وقنیزه محافظه‌سنه مأمور
اولوب، بعده بعض الویه وایالاته تعیین اولنه‌رق،
١٠٦٦ تاریخنده شام والیسی ایکن، مهر صدارت
کندیسنه ارسال ایله، درسعادته جلب اولنمش؛
وآنجق سوء تدبیریله واقرباسندن صاچ یاغی لقبیله
ملقب بر فرومایه‌یی بکیدن دفتردار ایتمك کبی اوضاع
ناسجاسیله دیللره دوشوب، او صره‌ده ایادیء دشمنه
دوشن لیمنی وبوزجه‌آطه‌یی استخلاصه دخی موفق
اوله‌مدیغندن، ایکی آیلق صدارتدن صکره عزل،
ومعلقره‌یه نفی اولنه‌رق، بعده ابا ایوب انصاری
جوارلرنده واقع قوناغنده اقامتنه مساعده اولنمش؛
واون سنه قدر منکوب قالدقدن صکره، ١٠٧٦ ده
وفات ایتمشدر. وفاتنده سنی طقسانی متجاوز ایدی.
کنجلکنده شجاعت ویارارلغی کورلمش ایسه‌ده،
شیخوختی مورث عجز وفتور اولمش ایدی.

محمد پاشا { (کوپریلی —) [« کوپریلی محمد پاشا » ماده‌سنه مراجعت.]

محمد پاشا { (الماس —) جنتمکان سلطان مصطفی خان ثانی دورنده مسند
صدارته کچن وزرادن اولوب، سینوبلیدر. بر کمی
رئیسنك اوغلی اولوب، کوچکلکدن دیوریکلی محمد
آغایه انتساب ایده‌رك، مشارالیه طرابلس ایالتنه
نصبنده برلکده او طرفه کیتمش؛ ١٠٨٩ تاریخنده
رکابدارلق خدمتیله ممتاز اولمشیدی. ١٠٩٩ ده
سلحدار و متعاقباً روم ایلی پایه‌سیله طغراکش
دیوان همایون اولمش؛ و ١١٠٠ ده عهده‌سنه
وزارت رتبه‌سی توجیه اولنمشدی. ١١٠٦ تاریخنده
جنتمکان سلطان مصطفی خان ثانینك جلوسلرنده
قائممقام رکاب همایون اولمش؛ وبنه او سنه سورمه‌لی
علی پاشادن صکره مسند صدارت عظمایه کچمشدی.
ایرتسی سنه مجارستان سفرینه عزیمت همایون وقوع‌
عنده معیت حضرت پادشاهیده بولنوب، او سنه
و ١١٠٨ ده خدماتی کورلمش ایسه‌ده، ١١٠٩ ده
حسب‌القدر منهزم اولوب، میدان معرکه‌ده شهید
دوشمشدر. مدت صدارتی ایکی بچق سنه اولوب،
شهادتنده سنی ٣٦ ایدی.

محمد پاشا { (رامی —) [« رامی محمد پاشا » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

محمد پاشا { (تبردار —) [« بالطه‌جی محمد پاشا » ماده‌سنه مراجعت.]

محمد پاشا { (قیصره‌لی —) جنتمکان سلطان احمد خان ثالث دوری صدور
عظامندن اولوب، قیصریه قراسندن (ارکندی)
قریه‌سنده مصر تجارندن حاجی علینك صلبندن
دنیایه کلمش؛ وطشره‌جه بعض مأموریتلرده بولندقدن
صکره، درسعادته کله‌رك، او صره‌ده رتبهٔ وزارتله
حلب ایالتنه نصب اولنان آبازه سلیمان پاشانك
معیتنده صمان کتابتیله او طرفه عزیمت ایدوب،
مشارالیهك قبریس ایالتنه تحویل مأموریتنده
اوراجه بر متسلملکده بولنمش؛ وافندیسی درسعادته
کلوب، وزیر قبه نشین اولدقده قپوجیلر کتخداسی
اولمش؛ ومشارالیه سلیمان پاشانك صدارتی زماننده
قدر واعتباری آرتمش ایدی. بعده افندیسی قندیه
ایالتیله تبعید اولندقده، استعفا ایدوب، مؤخراً
شهید علی پاشانك صدارتی اثناسنده برمدت رکاب
همایون سپاه آغالغنده استخدام اولندقدن صکره،
وارادین سفرینه یتیشدیرمك اوزره، آرناؤدلغك
دوقه‌کین جهتنده پیاده عسکری تدارکنه مأمور
اولوب، مأموریتنی بالایفا، معسکر همایونه وصولی
صدراعظم علی پاشانك شهادتنه تصادف ایتمکله،
خلفی خلیل پاشا جانبندن خدمتنه مکافاةً حلب
محصلقنه نصب اولنه‌رق، مأموریتنه عزیمت ایتمك
اوزره، ادرنه‌یه وصولنده، رکاب همایون قائممقامی
یازیجی ابراهیم افندینك حقوق سابقه‌یه مستند
توسطی اوزرینه، مذکور محصلقی طرفندن بر
وکیله ضبط ایتدیرمك اوزره، کندیسی درکاه عالی

قپوجیلر کتخداسی اولمش؛ و چوق کچمه‌دن رتبهٔ وزارتله توقیعیٔ دیوان همایون اولوب، ۱۱۲۹ ده صدراعظم خلیل پاشا معیتنده نمچه سفرینه مأمور اولمش، وحسب‌القدر واقع اولان انهزام اوزرینه، مشارالیه خلیل پاشا عزل اولندقده، سنهٔ مذکوره‌ده مهر صدارت صاحب ترجمه‌نك عهده‌سنه احاله اولنمشدی. ادرنه مشتاسنه عودتنده نمچه‌لینك صلح آرزوسنده بولندیغی شایع اولمغله، استفاده‌لی بر مصالحه‌یه موفق اولمق اوزره، اردوی همایونك مکمل صورتده ترتیبنه تشبث اولنوب، آنجق مکالمات صلحیه‌یه وامور سیاسیه‌یه کندیسنك او قدر اقتداری اولمدیغی معلوم اولدیغندن، طقوز ماهه قریب صدارتدن صکره عزل اولنه‌رق، نارده جهتی سرعسکرلکنه تعیین اولنمش ایسه‌ده، او طرفده عسکرجه بر ایش اولمدیغندن، متعاقباً نیش محافظلغنه تحویل ماموریت ایتمش؛ و چوق کچمه‌دن قندیه و ۱۱۳۲ ده مصر ایالتنه نصب اولنه‌رق، آلتی سنه اوراده طائفهٔ سرکشانك تأدیب وتربیه‌سیله اوغراشدقدن صکره، ۱۱۳۸ ده عزل اولنه‌رق، ۱۱٤۰ ده جده ایالتنه نصب اولنمش؛ و ۱۱٤۱ ده زیارت بیت‌الله الحرام ثناسنده ٦۰ یاشلرنده ارتحال ایتمشدر. ایری وشیشمان صاحب وقار وتمکین واورته اقتدارلی برآدم ایدی. مشهور داماد ابراهیم پاشا خلفی اولمشدر.

محمد پاشا } (سلحدار —) سلطان محمود خان اولك ابتدای دورسلطنتنده مسندصدارته کچمش وزرادن اولوب، استانبوللیدر. سرای همایونه دخول ایله، چاوشلقله کیلاراوطه‌سنه مأمور اولوب، بعده کیلار کتخداسی و ۱۱۳۷ تاریخنده دفعةً سلحدار شهریاری اولمشیدی. ۱۱٤۰ده عایشه سلطانك زوجیتنه مناسب کورلمکله، رتبهٔ وزارتله شرف مصاهرت پادشاهی‌یه نائل اولوب، ۱۱٤۱ ده وزیرقبه‌نشین اولمش؛ وارضروم ایالتی آرپه‌لق اوله‌رق ویرلمش ایدی. ۱۱٤۳ ده داماد ابراهیم پاشانك شهادتی منتج وقعه اوزرینه، مهر صدارت عهده‌سنه تسلیم اولنه‌رق، متعاقباً تخت سلطنته جلوس ایدن جنتمکان سلطان محمودخان اول جانبندن دخی مقامنه ابقا بیورلمش؛ وبوز کونلك صدارتدن صکره عزل، وحلب ایالتنه وبعده بغداده، مؤخراً ینه حلبه نصب اولنه‌رق، ۱۱٥۰ تاریخنده شهر مذکورده وبر روایتده ارضرومده وفات ایتمشدر. اویله نازك بر وقتده ادارهٔ امور ایده‌جك درجه‌ده اقتداره مالك ایدی.

محمد پاشا } (سلحدار سید —) بو دخی سلطان محمود خان اول دوری صدور عظامندن اولوب، دیمتوقه‌لیدر. سلطان مصطفی خان ثانی دورنده سرای همایونه دخول ایله، پیشکیر اغاسی وچوقدار اولدقدن صکره سلحدارلغه واصل اولمشیدی. اندرون همایونده تربیه اولنه‌رق، عربی وفارسی‌یه وقوفی اولمغله، مکرراً مأموریت مخصوصه ایله جانب ایرانه کوندریله‌رك، حسن خدمتی کورلمسی اوزرینه، ۱۱٤۸ ده رتبهٔ وزارتله مسند قائممقامی‌یه واون آلتی کون صکره کورجی اسماعیل پاشا یرینه مسند وکالت مطلقه‌یه نصب اولنمش؛ وایرتسی سنه روسلرك قره دکیز جهتنه تجاوزلری اوزرینه، روسیه ایله محاربه آچلدیغی حالده، صاحب ترجمه امور حربیه‌یه وقوفدن بیبهره اولدیغی کبی، مقرب ومشاورلری دخی تدبیر وحمیتدن محروم آدملر اولمغله، بیهوده یره اضاعهٔ اوقات اولنه‌رق، دشمنك ایلریلمسنه وتزیید قوت ایتمسنه سببیت ویرلمش؛ وبو حالده داخلاً بر شورش انتاج ایتمك درجه‌سنه کلمش اولدیغندن، بر سنه ایله سکز آیلق صدارتدن صکره عزل اولنه‌رق، آغریبوزده اقامته مأمور اولمش؛ وطول مدت اوراده اقامتدن صکره اوزی، بعده حانیه، بلغراد، اینه‌بختی، ونهایت ۱۱٦۰ ده جده ایالتنه نصب اولنه‌رق، ۱۱۷۰ ده زیارت بیت الله الحرام اثناسنده وفات ایتمشدر. علم وحلم وعفت و استقامتله متصف برآدم اولوب، آنجق امور سیاسیه ومهمه‌یه اقتداری یوغیدی.

محمد پاشا } (یکن —) بودخی مصر سلطان محمود خان اول صدور عظامندن اولوب، آنطالیه‌لیدر. قدمای رجال دولتدن کل یوسف افندینك یکنی اولمغله، (یکن) لقبیله شهرت بولمشدر. بعض امانتلرده وازآنجمله استانبول کمرکی نظارتنده بولندقدن صکره، ۱۱٤۸ ده سفرهمایون اثناسنده مسندقائممقامی‌یه نصب اولنان کوبریلی زاده نعمان پاشانك اوغلی حافظ احمدپاشایه

لغدا اولمش؛ و ١١٥٠ ده مشار الیهك برینه مسند قائممقامی‌یه تعیین بیورلمش؛ ومتعاقباً، محسن زاده عبدالله پاشانك عزلی اوزرینه، مهر صدارت عهده‌سنه تسلیم اولنمشدی. او اثناده روسیه و آوستریایه قارشی بردن محاربه آچلمغله، عادت قدیمه اوزره سردارلقله عزیمت واردوی همایونی مکمل و منتظم صورتده سوق ایده‌رك، تدبیر و مهارتله دشمندن بر چوق قلاع ضبط واسترداد اولنمش؛ و حلول‌شتاده مظفراً عودت ایدوب، التفات پادشاهی‌یه نائل اولدقدن صکره، ١١٥١ سنه‌سی بهارنده‌ینه اردوی همایونله سفر تدارکنده ایکن، بعض حسود. لرك غمزیله عزل اولنه‌رق ، ساقزه تبعید اولنمش؛ و ١١٥٣ ده قندیه، بعده آغریبوز، ١١٥٥ده بوسنه ایالتنه نصب ایدلمش ایدی. ١١٥٧ ده نادر شاه جانبندن بعض تجاوزات عهدشکنانه کورلمکله، حین‌حاجتده شرق سرعسکرلکنه مهیا اولمق‌اوزره، آیدین ایالتنه نقل اولنه‌رق، ینه او سنه آناطولی ایالتی والیلکیله برابر قارص سرعسکرلکنه نصب اولنمش؛ و ١١٥٨ ده قارصه تعرض ایدن نادر شاهك اردوسنه‌مقابله ایله، مظفریت اردوی همایون طرفنده ایکن، بعض خونه‌نك عار فراری ارتکاب ایتملری اوزرینه، اردوی همایونده آثار پریشانی رونما اولوب، بوزغونلغه سببیت ویرلمش؛ وصاحب ترجمه او صره‌ده خسته اولدیغی حالده ، بو حال مأیوسیتیله تزاید مرضنه سبب اولوب ، اوراده وفات ایتمشدر. مدت صدارتی اون درت بچق آیدر. شجیع وغیور وحمیت واستقامتله متصف بر ذات اولوب، آنجق ارباب کسالت وارتکابه قارشی حدت وغضبی زیاده اولمغله، بو کردارده بولنانلر پنجهٔ مجازاتنه دوشمك قورقوسیله ، صدارتدن عزلنه چاره بولدقلری کبی، قارصده بوزغونلغی اسبابنی دخی تهیئه ایتمشلردی.

محمد پاشا (عوض الحاج —) بودخی جنتمکان سلطان محمود خان اول دوری صدور عظامندن اولوب، عن اصل یاغوذینه اها. لیسندن نصرالله اسمنده برینك اوغلی ایدی. هنوز صبی ایکن، پدری طرفندن متنفذان رجال‌وقتدن کل یوسف افندی‌یه انتساب ایتدیریله‌رك ، اونك دائرهٔ تربیه‌سنده بیومش؛ وموی الیهك وفاتنده قدماء وزرادن قوجه بکر پاشایه انتساب ایده‌رك ، بونك جده والیلکنده کتخداسی اولمش ایدی . بعده دیکر بعض مأموریتلرده بولنوب، استانبول کمرکی امانتنده آنف‌الترجمه یکن محمد پاشا ایله خلف سلف اولمشلردی. عهد سلطان محمود خانیده باش باقی قولی اولوب ، خدمات حسنه‌سی کورلمکله ، ١١٤٥ ده چاوش‌باشی، و ١١٤٨ ده حکیم‌اوغلی علی پاشانك برنجی عزلنده قائممقام اولمشیدی. بعده ودین محافظه‌سی انضمامیله نیکبولی سنجاغنه نصب اولنه‌رق، او صره‌ده آچیلان آوستریا وروسیه محاربه‌سنده ودین قلعه‌سنی جزئی برعسکرله کلیتلی دشمنه قارشی مدافعه‌یه وایکی سنه طیانمغه موفق اولدیغی کبی، اثنای حربده برچوق خدمات و آثار شجاعت ودرایتی کورلمکله، ١١٥١ ده یکن محمد پاشا عزل اولندقده ، صدارت عظمی و سردارلق مقامی کندیسنه مناسب کوریله‌رك ، مهر وکالت کندیسنه ارسال، و عجالةً درسعادته جلب بیو. ریلوب، بش اون کون ظرفنده ایجاب ایدن مهماتی بالتدارك، اردوکاهه عودت، و سلفی کبی امورحربیه وعسکریه‌یی حسن تمشیتله، دشمنی طلب صلحه مجبور ایتمکه موفق اولمش؛ ومعاهدهٔ صلحیه‌یی بعدالامضاء درسعادته عودت ایده‌رك، التفات پادشاهی‌یه نائل اولمشدی. برسنه ایله درت بچق آی مقام صدارتده قالدقدن صکره، ١١٥٣ ده عزل ایله، جده ایالتنه نصب اولنمش ایسه‌ده، عربستان هواسیله امتزاج ایده‌میه‌جکنی عرض ایله، استعفا ایتدیکندن، ثانیه، وبعده آغریبوز، بوسنه ، اینه بختی ایالت و محا. فظلقلرینه نصبله، ١١٥٤ ده‌اوراده وفات ایتمشدر. وفاتنده ٦٠ یاشلرنده اولوب، غیور وشجیع ومستقیم برذات ایدی. وفاتندن برسنه صکره صندوقهٔ مزاری وضع اولنه‌جغی صره‌ده جسدینك چوریمه‌مش اولدیغی کورلمکله، بین‌العوام مظنه صره‌سنه کچمش ایدی.

محمد پاشا (تریاکی الحاج —) بو دخی عصر سلطان محمود خان اولده مسند صدارت عظمایه کچن وزرادن اولوب ،

استانبوليدر . پدری بکتاشیان اوجاغنه منسوب اولمغله، کندیسی دخی بواوجاغه انتسابله، کیده‌رك رئیس بکتاشیان اولمشیدی . عقل وتدبیریله شهرت بولوب، ١١٤٩ ده اردوی همایون بابا طاغنده ایکن، کتخدای صدر عالی خالص افندینك حمایه-سیله سواری مقابله‌جیسی ویکن محمد پاشا زماننده موقوفاتی نصب اولنه‌رق، مصالحه زماننده طونه جهتنده تحدید حدوده مأمور اولمش؛ وحسن خد-متی کورلمکله ، یکیچری افندیلکنه نصب اولنمش ایدی. ١١٥٨ ده ترسانه امینی و ١١٥٩ ده کتخدای صدر عالی اولوب، قرق بش‌کون صکره سید حسن پاشا یرینه مسند جلیل صدارت عظمایه ارتقا اولنمشدی. اسکیدن بری حلم وملایمتله مشهور ایکن، صدارته کچنجه، تبدیل اخلاق‌ایدوب، رجال وعلمادن کیسه ایله کچینه‌مدیکندن ، ٨٥ کونلك صدارتدن صکره، ١١٦٠ ده عزل اولنه‌رق، ایچ ایل وبعده موصل وبغداد والیسی‌اولمش؛ ومؤخراً جده‌یه نصب اولنمش ایکن، کیتمکدن امتناع ایتد-یکندن، رتبه‌سی رفع اولنه‌رق ، رتموده اقامتنه مأموراولمش؛ و ١١٦٤ ده اوراده ٧٠ یاشلرنده وفات ایتمشدر . حدیدالمزاج وخود رأی بر آدم ایدی.

محمد پاشا { (دواتدار —) [« دواتدار محمد پاشا » ماده‌سنه مراجعت.]

محمد پاشا { (سلحدار —) جنتمکان سلطان مصطفی خان ثالث دورنده مسند صدا-رتده بولنان وزرادن اولوب، استانبوللی وریاله‌جی قاون احمد قپودانك اوغلیدر . ١١٢٢ ده طو-غوب، برادر اکبرینك التماسیله اندرون همایونه آلنه‌رق، حلواخانه‌یه و ١١٤٤ ده ایچ کیلارده زمرهٔ غلامانه داخل ، ١١٤٥ ده رکاب همایون چوقداری، ١١٥٤ ده خانهٔ خاصه‌یه نقل اولنه‌رق، ١١٥٦ ده تفنکچی شهریاری و بعده پیشکیر اغاسی اولمشیدی. سلطان عثمان خان ثالث دورنده رکابدار وایکی کون صکره چوقدار و یتمش کون مرورنده سلحدار اولدقدن صکره، غافلانه‌حرکتی اوزرینه، سرای همایوندن اخراج اولنه‌رق ، ١١٦٩ ده ترحاله ومتعاقباً اوزی ایالتنه نصب اولنمشدی . ١١٧١ ده جنتمکان سلطان مصطفی خان ثالثك جلو-سنده شهزاده‌لکلرنده سبق ایدن خدمتنه بناءً ، عایشه سلطانك تزویجیله شرف مصاهرته نائل اولمش ؛ و بعده بر بری متعاقب سلستره، دلوینه ، خداوندکار، اوزی ایالتلرینه نصب اولندقدن صکره ، ١١٧٢ تاریخنده روم ایلی، ١١٧٤ ده کوتاهیه و برسنه صکره سیواس وبعده آیدین وینه کوتاهیه ، سلانیك، مرعش، ینه‌اوزی، هرسك‌ونهایت‌بوسنه والیسی اولوب، بو صوك ایالتده درت‌سنه‌قاله‌رق، قره طاغجه بعض فتوحاته موفق اولمش؛ و ١١٨٤ تاریخنده اردوی همایونه جلبله، مهرصدارت ومقام سرداری کندیسنه تسلیم وتوجیه اولنمش؛ وآنجق بو دخی سلفی‌کبی موفقیتسزلکه دوچار اولمغله ، بابا طاغی هزیمتی اوزرینه، اون برنجی آیلق‌صدارتدن صکره ، ١١٨٥ ده عزل اولنه‌رق ، مرفوع الوزاره اوله‌رق کلیبولیده اقامتنه مساعده‌اولنمش؛ وینه او سنه وزارتی اعاده ایله، آغریبوز و بعده طربزون وصکره اینه بختی‌ایالتلرینه نصب‌ایدلمشدی. ١١٨٧ ده سلطان‌عبدالحمید خان اولك جلوسلرندن صکره، مکرراً سلانیك وبوسنه ایالتی و بندر محا-فظلغی توجیه اولنه‌رق، ١١٩٤ ده ثالثاً کوتاهیه وبعده ارضروم والیسی اولوب ، مأمور اولدیغی اکرادك تربیه‌سنه‌موفق اولدیغی‌حالده، ١١٩٦ده خصم قدیمی اولان علائیه‌لی الحاج یکن محمد پاشا مسند صدارته کچنجه ، عزل اولنه‌رق ، خلفی خلیل حمید پاشا نیکده سنجاغنه نصبنی استحصال ایدوب، بعده بر بری متعاقب رسمو، جده، مصر، سلانیك، حانیه، قندیه ایالتلرینه نصب اولنه‌رق ، بو صوك مأموریتنده ایکی سنه قالمش؛ و ١٢٠٢ تاریخنده‌اوراده وفات‌ایتمشدر. وفاتنده ٨٠ یاشنده ایدی. غرض ونفسانیتدن مجتنب لطائفه واطعمهٔ نفیسه‌یه مائل بنده‌پرور و صاحب تمکین بر وزیر ایدی.

محمد پاشا { (عزت —) [« عزت محمد پاشا » ماده‌لرینه مراجعت‌بیوریله]

محمد پاشا { (دارنده‌لی —) جنتمکان سلطان عبدالحمیدخان اول دوری‌صدور

عظامندن اولوب، دارندەلی واورادە جبەجی زادە
دینمکلە معروف خاندانە منسوب ایدی. اقرباسندن
دارندەلی عبدالرحمن پاشانك سوقیلە قپوجی باشیلقلە
چراغ بیوریلەرق، کسریەلی احمد پاشایە کتخدا او-
لمش؛ وبعض مهم مأموریتلردە استخدام اولنمش
ایدی. ١١٨١ دە میرآخور اول وبر سنە صکرە
بوغاز حصارلری محافظلغنە مأمور اولمش؛ واوراجە
حسن خدمتی کورلمکلە، سلحدار قرە وزیرك سوقیلە
١١٩٠ دە کتخدای صدر عالی اولوب، اون آلتی
کون صکرە درویش پاشا برینە مقام صدارت عظمایە
نصب اولنمش؛ وبر سنە ایلە سکز آیە قریب مدت
ادارۀ امور دولت ایتدکدن صکرە ، ١١٩٢ دە
عزل اولنەرق، بوزجە آطەیە مأمور اولمش؛ وبعدە
وزارتی اعادە ایلە اینەبختی محافظلغنە وەؤخراً اگریبوز ایالتنە
نصب اولنەرق، ١١٩٣ دە تقاعداً دارندەدە اقامتە
مأمور اولمش؛ و ١١٩٨ دە ینە وزارتی اعادە ایلە
ارضروم ایالتنە نصب اولنەرق، محل مأموریتنە
وصولدن اول ٧٠ یاشلرندە وفات ایتمشدر. مقتدر
بر ذات اولوب، آنجق سلحدار محمد افندینك مزاجنە
کورە حرکت ایدەمدیکندن، نکبتە دوچار اولمش
ایدی. دارندەدە جامع، مدرسە ، خان، حمام ،
کوپری، چشمە، قالدیرم کبی برچوق خیراتی واردر.

محمد پاشا { (قلفات —) بو دخی دور سلطان عبدالحمید خان اول صدور عظا-
مندن اولوب، بلغاردن دونمە ایدی. صوفیە جوار-
لرندە بر کویدن اولوب ، بر چفتلکك چوربەجیسی
اولدقدن صکرە، شرف اسلاملە مشرف اولەرق ،
درسعادتە ورودلە، وکیلجی زادە نام چوربەجی یە
انتساب ایدەرك، مرقوم ١١٧١ دە یکیچری آغاسی
اولدقدە، کندیسنی سلحدار ایتمشدی . یکیچری
آغاسنك عزلندە خلقی طرفندن بر تهمت اسنادیلە
اعدام اولنەجغنی درك ایدەرك، بر مدت فرار و
اختفا ، و بعدە یکیدن اوجاغە دخول ایدوب ،
کیدەرك باش چاوش ، و ١١٨٢ سفرندە نفس
طورناجیلغی ایلە ادرنە آغاسی، وبعدە درسعادتە
عودتلە، سکبان باشی اولمش؛ و بر قاچ دفعە عزل
وبتکرار نصب اولندقدن صکرە، ١١٩١ دە یکیچری
آغاسی و ١١٩٢ دە صدراعظم اولوب، بر سنە
بو مقام عالیدە بولندقدن صکرە، ١١٩٣ دە عزل،
وبوزجە آطەیە نفی اولنمش؛ وبعدە منفاسی کلیبولی یە
تحویل اولنەرق، اورادە کوزلری کور اولدقدن
صکرە ١٢٠٧ دە فوت اولمشدر . عقل ودرایت
واهلیتدن محروم جسیم الجثە بر آدم اولوب، هیچ بر
اثر وخدمتی یوقدر.

محمد پاشا { (سلحدار سید —) بو دخی دور سلطان عبدالحمید خان اول
صدور عظامندن اولوب، آنف الترجمەنك خلفیدر.
(قرە وزیر) دینمکلە معروف ایدی. نیکدە مضا-
فاتندن عربسون قصبەسندە سید علی اسمندە برینك
صلبندن ١١٤٨ دە طوغوب، ١١٦٠ دە در-
سعادتە ورودلە ، اقرباسندن آشجی باشی سلیمان
آغانك وساطتیلە آشاغی مطبخە نفر قید اولندقدن
صکرە، تحصیل علمە هوسی اولمغلە ، طشرە کیلارە
چراغ اولوب، بر مقدار قرائت وکتابت اوکرنمش؛
وبعدە بالطەجیلر اوجاغنە نقل ایلە ، اورادە دخی
تحصیل کتابتە چالیشمش؛ و ١١٧٥ دە خزینۀ همایون
غلمانی زمرەسنە الحاق اولنەرق، ایکنجی یازیجی
اولمش؛ وکوچك برادری حلواجی مصطفی اغا دخی
شهزادە سلطان عبدالحمید خان اولك قهوەجی باشیسی
اولمغلە، یازیلرینی صاحب ترجە یازمق مناسبتیلە
شهزادۀ مشار الیهە منسوبیت پیدا ایتمشیدی .
پادشاە مشار الیهك جلوسلرندە خانۀ خاصەیە نقل
ایلە، ماینجی ومتعاقباً خزینە کتخداسی و چوق
کچمەدن سلحدار اولوب، نفوذ و اعتباری آرتمش
ایدی. برچوق زمان بو منصبدە قالوب، اکتساب
صیت وشهرت ایتدکدن صکرە، ١١٩٣ دە مهر
صدارت عهدەسنە احالە اولنمش؛ وبر بچق سنە ایلە
١٦ کون بو مقامدە قالدقدن صکرە، ١١٩٥ دە
٥٣ یاشندە ایکن، مرض سلدن وفات ایتمشدر.
قصیر القامە زیادەسیلە اسمر وقبیح المنظر بر آدم او-
لوب، اوائل حالندە مزاحجی مزاح و لطیفەیە مائل
ونصرالدین خواجە فقراتنی حافظ اولوب، اکتساب
نفوذ واقتدار ایتدکدن صکرە شدت وحدت اظها-
رینی اعتیاد ایتمشدی. برادرلریلە اقاربی پك چوق
اولوب، بونلری قایرمقدەکی تهالکی دە بادئ قیل
وقال اولمشیدی. مسقط رأسندە جامع ، عمارت ،
مکتب، صو یولی کبی برچوق خیراتی اولوب، محل

مذكوری قریه‌دن قصبه‌یه تحویل، و (كل‌شهر) تسمیه ایتمشدی.

محمد پاشا { (یکن‌الحاج —) بو دخی سلطان عبدالحمید خان اول دوری صدور عظامندن اولوب ، علائیه‌لیدر . پدری بلغراد سردن کچدی آغالرندن حاجی یوسف اسمنده بری ایدی. ١١٥٥ ده درسعادته‌وروده اوچ سنه صکره بلغراده عزیمت ایده‌رك، پدرینك سلکنه سلوك ایتمش؛ و بر مدت صکره قپاق‌کله نام سردن کچدی آغاسیله بالاتفاق فتنه احداث ایتمکله، علائیه‌یه فرار ایتمش؛ واوراده دخی بویله بر فتنه‌یه سبب اولمغله، استانبوله قاچوب، بر مدت والده خاننده اختفا ایتدکدن صکره، اللی بیك غروش جائزه اعطاسیله، جرمنی عفو ایتدیره‌رك، افلاق سردارلغنی وطورناجیلق پایه‌سیله ایساقجی کوپریسی محافظلغنی استحصال ایتمشدی. عوض‌زاده خلیل پاشانك انهزامنده اصالةً طورناجی اولوب ، بعده وارنه‌یه نفی اولنمش؛ و چوق کچمه‌دن اورا آغالغنی استحصال ایتمش؛ وبعده زغرجی‌باشی‌وباشبوغ نصب اولنوب، سلستره باشبوغی نامیله اکتساب شهرت ایلمشدی. ١١٨٠ ده قول کتخدالغیله اردوی همایونه دعوت اولنه‌رق، ١١٨٦ ده یکیچری آغاسی اولدقدن صکره، عهده‌سنه وزارت توجیهیله آغاباشی عنوانی احراز ایتمش؛ وصدر اعظم محسن زاده محمد پاشا قرین آباده وفات ایتدیکنده ، ادرنه‌ده قائممقام اولوب، لواء شریفی درسعادته کتیرمش؛ وبکرمی بش‌کون آغا پاشالقده قالدقدن صکره، آیدین ومتعاقباً اوکا بدل سلستره‌و ١١٨٩ تاریخنده ودین‌وبعده ینه سلستره‌وصکره‌قیرشهری، اوزی، کوتاهیه ایالت ومحافظی توجیه اولنمش ؛ و ١١٩٣ ده علائیه‌یه نصب اولنه‌رق، اورایه وصولنده وزارتی رفع ایله، اقامته مأمور اولمش؛ و بعده وزارتی اعاده ایله، ١١٩٥ ده خوتین محافظلغنه وبعده ترحاله و ١١٩٦ ده روم ایلی‌ایالتنه نصب اولنمش؛ واو سنه عزت محمد پاشانك عزلی اوزرینه، مسند صدارت عظمایه ارقا اولنمشدر . یالکز درت ماهله‌طقوزکون بو مقام عالیده‌قالدقدن صکره، ١١٩٧ ده عزل ایله ودین محافظلغنه نصب اولنوب، ١١٩٨ ده اینه بختی سنجاغی آربه‌لق اوله‌رق کندیسنه ویرلمش ؛ و ١١٩٩ ده مصر والیسی اولوب، ١٢٠٠ ده دیار بکر ایالتی توجیهیله، بحراً ادرنه معسکرینه عودت ایتدیکنده ، اسمعیل سرعسکرلکنه نصب اولنه‌رق، کوستنجه‌یه‌وصولنده وفات‌ایتمشدر. فساد ایچون یارادلمش محرك‌وطمعکار بر آدم ایدی.

محمد پاشا { (ملك —) [« ملك محمد پاشا » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

محمد پاشا { (سلیم — وعزت —) [« سلیم محمد پاشا » و « عزت محمد پاشا » ماده‌لرینه مراجعت بیوریله .]

محمد پاشا { (رشید —) و (خسرو —) [« رشید پاشا » و « خسروپاشا » ماده‌لرینه مراجعت بیوریله .]

محمد پاشا { (قبریسلی —) [« قبریسلی محمد پاشا » ماده‌سنه مراجعت .]

محمد پاشا { (عمار زاده —) دور سلطان محمد خان رابع قپودان پاشالرندن اولوب، ترسانه کتخداسی ایکن، ١٠٥٨ ده مسند قپودانی‌یه‌ارقا اولنمش؛ ودونتمای همایونله آق دکزه چیقمغه مأمور اولوب ، بوغازدن طیشاری چیقه‌مدیغندن، سکز بچق آیلق قپودانلقدن صکره ١٠٥٩ ده اوراده اعدام اولنمشدر . « خریطهٔ قپودانان » ده عمادزاده لقبیله مذکوردر.

محمد پاشا { (حیدر آغازاده —) بو دخی سلطان محمد خان رابع دوری قپودان پاشالرندن اولوب، بوز اوقلیدر . یکیچری اوجاغندن یتیشوب، مصر والیلکنده وسائر ایالات وسنجاقلرده بولندقدن صکره، ١٠٥٩ تاریخنده بییقلی مصطفی پاشانك اوسنه‌نه مسند قپودانی‌یه کچوب، کرید محاصره‌سی زمانی اولمغله، دونتما ایله او طرفه عزیمت ایده‌رك، خانیه‌یه بناشمغه مقتدر اوله‌میوب، رسمویه چکلمکه مجبور اولمش ؛ واورایه عسکر ومهمات چیقاریرکن، قندیه جهتندن دشمن دونتماسنك کلکده اولدیغنی کورنجه، مدللی‌یه‌طوغری قاچدیغندن ، بر سنه ایله سکز کونلك مأموریتدن صکره عزل، و ١٠٦٦ ده اعدام اولنمشدر.

محمد پاشا { (چاوش‌زاده —) [« چاوش زاده محمد پاشا » ماده‌سنه مراجعت بیوریله .]

محمد پاشا { (طوپال —) بو دخی سلطان محمد خان رابع دوری قپودان پاشا-
لرندن اولوب، برچوق سنجاق وایالتلرده بولندقدن و وزارت رتبه‌سیله طمشوار والیسی اولدقدن صکره، ١٠٦٧ ده سیدی احمد پاشا اوستنه قپودان دریا اولمش؛ و برسنه ایله بربچق آی بو مقامده قالدقدن صکره، عزل وسافزده اعدام اولنمشدر.

محمد پاشا { (سیدی پاشا زاده —) بو دخی سلطان محمد خان رابع دوری
قپودان پاشالرندن اولوب، قپودان اسبق سیدی احمد پاشانک اوغلیدر. ١٠٨٧ ده، علی پاشانک ایکنجی عزلنده، مسند قپودانی‌یه نصبله، دونتما ایله کرید صولرینه عزیمت ایتمش؛ وبربچق سنه‌یه قریب مدت دونتمای همایونی اداره ایتدکدن صکره، ١٠٨٨ ده عزل اولنه‌رق، ١٠٩٥ ده دراج او- کنده وقوع بولان محاربهٔ بحریه‌ده شهید اولمشدر.

محمد پاشا { (آشجی —) [«آشجی محمد پاشا» ماده‌سنه مراجعت بیورله.]

محمد پاشا { سلطان احمد خان ثالث دوری قپودان پاشالرندن اولوب،
آغریبوزلی کوسه علی پاشانک اوغلیدر. ترسانه کتخداسی ایکن، چورلیلی کتخداسی ابراهیم پاشا برنجی عزلنده، ١١٢١ ده مسند قپودانی‌یه کچوب، ایکی سنه ایله ایکی بچق آیه قریب مدت بو مقامده قالدقدن صکره، ١١٢٣ ده عزل اولنمش؛ وبقیهٔ احوالی معلوم اوله‌مامشدر.

محمد پاشا { (حاجی —) بو دخی سلطان احمد خان ثالث دوری قپودان پاشا-
لرندن اولوب، بوستانجی باشی ایکن، ١١٢٣ ده آنف‌الترجمه کوسه علی پاشازاده محمد پاشادن صکره مسند قپودانی‌یه نصب اولنه‌رق، یدی آی ایله اون طقوز کون بو مقامده قالدقدن صکره، ١١٢٤ ده بالانفصال استانبول قائممقاملغنه نقل، وینه او سنه قتل واعدام اولنمشدر.

محمد پاشا { (جانم خواجه —) [«جانم خواجه» ماده‌سنه مراجعت بیورله.]

محمد پاشا { (طوراق —) سلطان محمود خان اول دورنده ١١٥٩ ده
قپودان پاشا اولوب، یدی سنه‌یه قریب مدت بو مقامده قالەرق، دونتمای همایونله دفعاتله آق دکیزه چیقمش؛ و ١١٦٦ ده عزل ورسمویه نفی اولنه‌رق، ١١٦٩ ده اوراده وفات ایتمشدر.

محمد پاشا { (کتخدا —) سلطان مصطفی خان ثالث دوری قپودان
پاشالرندن اولوب، عن‌اصل آخسخه‌لی وبر روایتده داغستانلیدر. خیلی وقت کتخدای صدر عالی بو- لنمغله، کتخدا و وزیر کتخداسی دینمکله متعارف ایدی. ١١٧٥ ده حسن پاشادن صکره مسند قپودانی‌یه کچوب، برسنه بو مقامده بولندقدن صکره، ١١٧٦ ده انفصال، و١١٨٠ ده قارصده وفات ایتمشدر.

محمد پاشا { (آغا —) [«آغا محمد پاشا» ماده‌سنه مراجعت بیورله.]

محمد پاشا { (سلیمان پاشا زاده —) سلطان مصطفی خان ثالث دورنده
١١٨٦ تاریخنده طوسون پاشادن صکره قپودان پاشا اولوب، ایکی آی صکره عزل اولنمش؛ وبقیهٔ احوالی معلوم اوله‌مامشدر.

محمد پاشا { (بوستانجی باشی حاجی —) بوستانجی باشی ایکن، دور
سلطان سلیم خان ثالثده ١١٢٠ تاریخنده بوستانجی باشی حافظ اسماعیل پاشادن صکره قپودان دریا اولوب، یدی آی ایله اون طقوز کون بو مقامده قالدقدن صکره، ١١٢١ ده عزل اولنه‌رق، قره حصاره مأمور اولمشدی.

محمد پاشا { (طوبجی باشی قره —) سلطان محمود خان ثانی دوری قپودان
پاشالرندن اولوب، عن اصل آنطاکیه‌لی ونصیری طائفه‌سندندر. درسعادتده ورودنده طوبجی نفری یازیلوب، بو سلکده قطع مراتبله، طوبجی باشی اولمش؛ وضبط وربطده‌کی اقتداریله شهرت بولوب، روم فترتنده باروتخانه‌نک محافظه‌سنه کوریلن حسن خدمتنه مکافاةً، رتبهٔ وزارتله تلطیف اولنه‌رق، نصوح زاده علی پاشانک دونتما ایله برابر احتراقنده ١٢٣٧ تاریخنده قپودان دریا اولمش؛ ودونتمای همایونله موره‌یه عزیمته مأمور اولدیغی حالده، سمت مقصوده واره‌مدیغندن، بش آیلق مأموریتدن صکره عزل، ولمنی محافظلغنه نصب اولنه‌رق، بعده

آنقره سنجاغنه تعیین اولنمش؛ و اوراده وفات ایتمشدر. — [« قره محمد پاشا » ماده‌سنه‌ده مراجعت.]

محمد پاشا { (دارنده‌لی عزت —) [« عزت محمد پاشا » ماده‌سنه مراجعت.]

محمد پاشا { (آتش —) متأخرین مشیران بحریه‌دن اولوب، سلك مذ- کورده قطع مراتبله، جنت‌مکان سلطان عبدالعزیز خان دورنده ۱۲۷۹ ده بحریه ناظری اولمش؛ وتام ایکی سنه ترسانهٔ عامره‌یی اداره ایتمشدر. بحریه فریقان کرامندن ویاوران حضرت شهریاریدن عارف پاشا حضرتلرینك پدریدر.

محمد پاشا { (دوقکین‌زاده —) [« دوقکین زاده » ماده‌سنه مراجعت.]

محمد پاشا { (سید —) سلطان محمد خان ثالث دوری وزراسندن او- لوب، عن اصل ایرانلی وصحیح النسب ساداتدن ایدی. ۱۰۰۴ تاریخنده قورد پاشادن صکره مصر والیسی اولوب، ایکی سنه خطهٔ مصریه‌یی اداره ایتدکدن صکره، ۱۰۰۶ ده عزل‌اولنه‌رق، درسعادته‌عودتنده‌رتبهٔ وزارتله روان‌سرعسکرلکنه نصب اولنمش؛ و اوراده بر سنه‌یه قریب ایرانیلر طرفندن محاصره اولندقدن صکره، شاه عباسك الینه اسیر دوشمش؛ وبر خیلی وقت اسارتده قا- لوب، اوراده وفات ایتمشدر.

محمد تقی { (یاخود محمد الجواد بن علی رضا بن موسی کاظم بن جعفرصادق بن‌محمد باقر بن‌علی‌زین العابدین بن‌حسین بن‌علی بن ابی طالب رضهم) ائمهٔ اثناعشرك طقوزنجیسی او- لوب، ۱۹۵ تاریخنده مدینهٔ منوره‌ده دنیایه‌کلمش؛ ومأمون خلیفه‌نك قیزی ام الفضلی تزوج ایلمشیدی. ۲۲۰ ده، زوجه‌سنك عمی معتصم خلیفه ایله کو- ریشمك اوزره، بغداده کیدوب، اوراده وفات ایتمش؛ و مقابر قریشده جدی امام موسی کاظم (رضه) ك قبری اتصالنده دفن اولنه‌رق، زوجه‌سی خلیفه‌نك سراینه آلنمشدی. مسموماً وفاتی مظنوندر. صلاح و تقوی وجود وکرمله متصف اولوب، آباء و اجداد کرامندن متسلسلاً جناب مرتضی (رضه) دن منقول برخیلی احادیث شریفه و اخبار غریبه روایت ایتمشدر.

محمد جامه باف { [« جامه باف » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

محمد جان بیك { ایران شعراسندن وافشار اولوسندن اولوب، دا- غستانده نشأت ایتمش؛ وشاه عباس‌ثانینك تیراندازی یعنی اوقجی باشیسی بولنمشدر. شو بیت اونكدر:

بتکلیف هوا تا ساغر سرشار بردارم
چه منتها ز زلف ابر کوهر بار بردارم

محمد جواد { [« محمد تقی » ماده‌سنه مرا- جعت بیوریله.]

محمد جواد { فرس شعراسندن اولوب، عن‌اصل ترکستاندن اولدیغی حالده، هندستانه رحلتله، لاهورده متمکن ایکن، نادر شاهك هندستان فتوحاتنده بونك عسکرندن بر نفرطرفندن شهید ایدلمشدر. شورباعی اونكدر:

کفتا چه کسی چو کردی از هجرم دق
کفتم که کنم بهر چه هستم لائق
روکرده سیه بکرد عالم کردم
کانیست سزای آن که کردد عاشق

محمد چلبی { سلطان مراد خان رابع‌دوری علماسندن‌اولوب، هیئت‌ونجومه وقوفی اولمغله، بعض ازیاجی واردر. ۱۰۴۰ ده وفات ایتمشدر.

محمد چلبی افندی { [« سعدالدین افندی زاده » ماده سنه مراجعت بیوریله.]

محمد حاجی { فرس شعراسندن اولوب، کابللی اولدیغی حالده، هند ملوکندن همایون شاهك نظرالتفاتنه مظهراوله‌رق، امراسی صره‌سنه کچمشیدی. شو بیت اونكدر:

صد آرزو ست دردل تنکم کره ز دوست
دل نیست در برم کره آرزوی اوست

محمد حسین { (میرزا —) اولاد تیموردن میرزا سلطان حسینك و بر روایتده اوغلی بدیع الزمانك اولادندن شیرین‌زبان برشاعر اولوب، اون درت یاشنده ایکن برادری

میرزا ابوالحسن طرفندن قتل اولنان برادری محمد مؤمنه چوق محبتی اولمغله، حقنده برچوق مرثیه‌لر سویلمشدر. شو بر ایکی بیت بو بابده‌کی مرائیسنك برندندر:

منم دیوانهٔ ژولیده مویی پیرهن چاکی
نه از کشتن مرایمی نه از خون ریختن باکی
زکشته پشته خواهم ساخت بهر خاطر یاری
چو خون مؤمن مسکین طلب دارم زبیباکی

محمد حکیم (میرزا —) اولاد تیموردن هندستان فاتحی هایون شاهك اوغلی ومشهور جلال الدین اکبر شاهك برادریدر. ٩٦١ده کابلده طوغوب، برادرینك زمان سلطنتنده کابلستان حاکمی ایکن، پنجابه تجاوز ایتدیکندن، اکبر شاه مقابله‌سنه عسکر کوندرمکه مجبور اولمغله، مرکز حکومتنه عودت، و ایالتیله قناعت ایده‌رك، ٩٩٣ ده کابلده وفات ایتمشدر.

محمد حنفی (یاخود محمد حنیف) [«محمد بن الحنفیه» ماده‌سنه مراجعت.]

محمد خان اول (چلبی سلطان — بن یلدیرم بایزید خان، بن مراد خان بن اورخان بن عثمان خان الغازی) سلاطین عظام عثمانیه‌نك بشنجیسی اولوب، استیلای تیموردن صکره، برادرلرینك تفرقه‌لریله حاصل اولان ایام فترته ختام ویرمکله، دولت عثمانیه‌نك بحق مؤسس ثانیسی عد اولنور. ٧٨١ تاریخنده دنیایه کلوب، تیمور وقعه‌سنده، ٢٣ یاشنده اولدیغی حالده، اردوکاهده بولنمغله، بایزید پاشا اسمنده صادق بر آرناوود طرفندن تبدیل قیافتله وهزار محن و مشاقله دشمن عسکرندن قورتاریله‌رق، سالماً آماسیه‌یه ایصال اولنمشدی. تیمورلنك آناطولیده بولندیغی مدتجه آماسیه و توقاتده بولنه‌رق، راست کلدیکی تاتار و ترکمان عسکرلرینه قارشی خارق العاده بر جسارتله مقابله ایتمش؛ و بسالت واقتدارینی کوسترمشیدی. پدرینك وفاتی خبر آلدقدن، وتیمور آناطولیدن چکلدکدن صکره، بولندیغی جهتده اعلان سلطنت ایدوب، بروسه‌ده ادعای سلطنت ایدن برادری عیسی چلبی ایله حربه طوتیشمش؛ وبینلرنده برقاچ محاربه وقوع بولدقدن صکره، عیسی چلبی مغلوباً قرمان ایلنه قاچمش؛ واوراده ناپدید اولوب، بردها نام ونشانی ایشیدلمه‌مشدر. بو وجهله چلبی سلطان محمد خان بروسه‌یه داخل اولوب، آناطولیده‌کی ممالك عثمانیه‌یه مالك اولمش ایسه‌ده، روم ایلی جهتی اولاد بایزیدك بیوکی اولان سلیمان شاهك النده بولنوب، مشار الیه روم ایمپراطوریله دخی اتفاق ایده‌رك، ادرنه‌یی پایتخت اتخاذ ایتمشدی. سلیمان شاه عیسی چلبینك مغلوبیت وفرارینی خبر آلنجه، بروسه‌یه عسکر سوق ایدوب، بلا حرب شهره داخل اولمش؛ و چلبی سلطان محمد خان ینه آماسیه وطوقاد جهتنه چکلمش ایدی. بعده صاحب ترجه بروسه‌یی وسائر آناطولی ممالکنی استرداد ایدوب، یالکز روم ایلی جهتی سلیمان شاهك النده قالمشیدی. اولاد بایزیددن پدریله برابر اسارته دوشوب تیمورك عودتنده کرمیان بکنه تسلیم ایدلمش اولان موسی چلبی دخی ظهور ایدوب، ابتدا چلبی سلطان محمد خانه تأمینات اعطاسیله تحت اطاعتنده بولنمغی تعهد ایتمش ایکن، بعده بعض آثار عصیان کوستر مکله، مغلوب اوله‌رق، روم ایلی جهتنه قاچوب، بیوك برادری سلیمان شاه ایله اوغراشمغه باشلامشیدی. سلیمان شاه اوائل حالنده عدل وحقانیتله حرکت ایدوب، کندیسی عالم بر ذات اولمغله، علوم ومعارف وصنایعی خیلی ایلری کوتورمش ایسه‌ده، بعده عیش وعشرته مبتلا اولوب، هیچ بر ایشه باقماز اولدیغندن، وبرادرلرینك بیوکی اولمق مناسبتیله یانینده قالمش اولان میخال اوغلی و اورنوس زاده کبی کبار رجالك نصایحنی دخی دیکلمز اولدیغندن، بونلر عاقبت کندیسندن مأیوس اولوب، موسی چلبی‌یی دعوتله، ادرنه‌ده تخته اقعاد ایتمشلر؛ وسلیمان شاه ادرنه‌دن چیقوب کیدرکن، یولده راست کلدیکی و شبهه اوزرینه ایکیسنی قتل ایتدیکی بش برادرك دیکر اوچی طرفندن قتل اولنمشدر. بو وجهله اولاد بایزیددن یالکز ایکیسی قالوب، چلبی محمد خان آناطولیده وموسی چلبی روم ایلنده حکم سورمکده ایدی. آنجق سلیمان شاه نه قدر سفیه ایدیسه، موسی چلبی‌ده او قدر ظالم و خونخوار اولدیغندن، و چلبی سلطان محمد خانك ایسه عقل ودرایتی، عدل وحقانیتی، جسارت وشجاعتی وانصاف ودیانتی کبی اوصاف ممدوحه‌سی مسلم انام بولندیغندن، موسی چلبینك معیتنده بولنان رجال دولت برر

برر چلبی سلطان محمد خانك طرفنه دونمکله، بر
طرفدن بونلرك وبر طرفدن دخی موسی چلبینك
طارلتمش اولدیغی صربیه قرالی وروم ایمپراطورینك
معاونت مادیه ومعنویه‌لریله، صاحب‌ترجه روم‌ایلی‌یه
کچوب، تدریجاً برادرینك ملکنی ضبط ایتمش؛ و
نهایت بینلرنده واقع اولان محاربه‌ده موسی چلبی
مجروح اولوب، فرار ایدرکن بر بطاقلغك ایچنده
وفات ایتمکله، ممالك عثمانیه‌نك بتونی چلبی سلطان محمد
خانه قالوب، مشارالیه ٨١٦ تاریخنده آبا واجدادی
کبی علی‌العموم ممالك عثمانیه وعثمانیان پادشاهی
اولمش؛ و بو وجهله اون ایکی سنه‌لك فترته ختام
ویرمشدر.

چلبی سلطان محمد خانك تخت عثمانی‌یه جلوسیله
فترت وتفرقه‌یه ختام ویرلمسی همجوار بولنان دول
وحکومات طرفندن حسن تلقی اولنه‌رق، پادشاه
مشارالیه جلوسلرینی متعاقب کرك قسطنطینیه روم
ایمپراطورینه و وندیك جمهوریتنه وکرك آسیاده‌کی
حکومات اسلامیه‌یه ومصر سلطاننه ایلچیلر اعزامیله
جلوسلرینی رسماً اخبار ایتمش؛ و بونلرك جمله‌سندن
مقابلةً سفیر و هدیه‌لر کوندریلوب، تجدید عهود
صلح و مسالمت اولنمشدی. دولت سلجوقیه‌نك
انقراضنده آناطولیده ظهور ایتمش اولان حکومات
صغیره‌یه اجدادی طرفندن ختام ویریله‌رك، برر
برر ملکلری ضمیمهٔ ممالك عثمانیه اولمشیکن،
تیمورلنك غالب کلنجه، بونلری ملك قدیملرینه اعاده
ایتمکله، بونلردن ازمیرده حکومت سورن جنید
بك وقرەمان بکی پادشاهك روم‌ایلنده موسی چلبی
ایله اوغراشدیغی اثناده تجاوزاتده بولنمغله، تأدیبلرینه
لزوم کوروب، ابتدا جنیدی مغلوب وتسلیمه مجبور
ایده‌رك، خدمتنه آلمش؛ و بعده قرەمان اوغلی
اوزرینه یوریوب، کندیسنی کلیاً منهزم ایتدکدن
صکره، تحت تابعیتنده بولنمق شرطیله قرەمان ایلی
بکلکنده ابقا ایتمش ایکن، پادشاه اورادن چکیله‌
رك، آنقره‌ده بولندیغی حالده، قرەمان اوغلی محمد
بك نقض عهد ایتمکله، پادشاه نامزاج اولدیغی حالده،
وزراسندن مارالذکر بایزید پاشا بر حیلهٔ حربیه
ایله مومی‌الیه محمد بکی و اوغلی مصطفی بکی دام
اسارته دوشوروب، حضور پادشاهی‌یه کتورمکله،
اوراده فیمابعد صداقتدن آیرلمیه‌جغنه یمین ایتدکدن

صکره، محلنه وارەدن نقض عهد ایدوب، نهایت آنطا-
لیه‌یی محاصره ایتمکده ایکن قتل اولنمشدر. چلبی سلطان
محمد خان قرەمان غائله‌سنی برطرف ایتدکدن صکره،
کرمیان بکیله اسفندیار بکك عهد واماننی قبول ایله،
اسفندیار بکك اوغلی قاسم بکی رهن آله‌رق،
بروسه‌یه عودت ایتمشدی. او صره‌ده یعنی ٨١٨
تاریخنده وندیك جمهوریتنه تابع جزایر بحر سفید
بکلرندر بعضلری سفائن عثمانیه‌یه صارقندیلق ایتمکله،
وندیك دونماسنه قارشی چالی بکك قوماندەسیله
عثمانلی دونماسی کلیبولیدن چیقاریله‌رق، ایکی دونما
آره‌سنده برقاچ محاربهٔ بحریه وقوعندن صکره،
صلح تقرر ایتمش؛ و ٨١٩ ده افلاق بکی اظهار
آثار سرکشی ایتمکله، پادشاه طونه جهتنه عسکر
سوق ایدوب، (یرکوکی) و (ایساقجی) قلعه‌لرینی
بعدالتحکیم، افلاق بکیله حرب ایده‌رك، غنائم
کثیره واوچ سنه‌لك ویرکی‌یی اخذ ایله، اورادن
مجارستانه کچه‌رك، برقاچ قلعه فتحندن صکره، مجار
قرالندن تضمینات اخذیله، طلب ایلدیکی صلحی امضا
ایده‌رك، ادرنه‌یه عودت ایتمش؛ واو اثناده آتدن
دوشمکله، برخیلی وقت راحتسز اولمشلردی. شهزاده
سلطان مراد خانی آماسیه سنجاغنه تعیین بیورمشلر
ایدی. ٨٢١ تاریخنده اسفندیار بك صامسون و
بافره‌یی ضبط ایدوب، کوچك اوغلی خضر بکه
ویرمکله، پادشاه نزدلرنده بولنان قاسم بك بن اسفند-
یارك حقوقنی محافظه ایچون، او طرفه ارجاع عنان
صولت ایتدکلرنده، اسفندیار بك بلاد مذکوره‌یی
پادشاهه تسلیم ایتمکله، طالب صلح وامان اولمش؛ و
بو وجهله اورادن بروسه‌یه عودت بیوریله‌رق،
٨٢٢ ده شهر مذکورده جامع ومدرسه وعمارت
بناسیله مشغول اولدقدن، وهرکه وککبوزه‌یی فتح
ایتدکدن صکره، سلانیك فتحنه عزیمت ایتمشلردی.
بو صره‌ده موسی چلبینك قاضیعسکری بولنمش
اولان صماونه قاضیسی زاده شیخ بدرالدین برطریق
الحاده صاپوب، شاکردانندن بورکلوجه مصطفی
آیدین جهتنده اظهار الحادله، عصیان ایتدیکی کبی،
کندیسی دخی افلاقه فرار، واورادن روم ایلی‌یه
دخول ایله، اطرافنه برطاقم سبکمغزان طوپلایه‌رق،
فساد چیقارمغه چالیشدیغندن، سلانیکك فتحندن
صرف نظرله، سیروزه کیدیله‌رك، مرقوم شیخ اخذ

وصلب اولنمشدر. اورادن عودت بیوریلوب ، ٨٢٤ سنه‌سی جاذی‌الاولاسنك اوائلنده خسته‌لنه‌رق، بر قاچ کون ظرفنده ارتحال ایتمشدر . ارکان دولت، شهزاده مراد خان آماسیه‌دن بروسه‌یه کلنجه‌یه‌قدر، قرق‌ایکی کون وفاتنی کتم‌ایدوب، شهزادهٔ‌مشارالیه بروسه دارالسلطنتنده‌تخت‌عثمانی‌یه جلوس ایتدکدن صکره، سلطان محمد خانك جنازه‌سی شهر مذکوره نقل ، وبنا کرده‌لری اولان جامع شریفك یاننده تربهٔ مخصوصه‌سنه دفن اولنمشدر. وفاتنده سنی ٤٣ اولوب، زمان فترتده‌کی حکومتندن بشقه، مدت سلطنتلری سکز سنه‌دن بش کون اکسیکدر.

محمدخان ثانی { (ابوالفتح سلطان — بن مراد خان ثانی بن چلبی سلطان محمدخان اول) سلاطین عظام عثمانیه‌نك یدنجیسی اولوب، آباواجدادی آناطولی وروم ایلنده بلاد کثیره فتحیله حدود دولتی خیلیدن خیلی‌یه توسیعه موفق اولدقلری ، وآناطولی وروم ایلندن مرکب‌اولان بویله بر دولت‌معظمه‌نك مرکز طبیعیسی بو‌ایکی‌قطعه‌نك آره‌سنده‌وایکیسنك کلیدی مقامنده بولنان شهرشهیر قسطنطنیه‌اولدیغی حالده، بو شهرعظیم او وقته‌دك، دولتك حدودی خارجنده قالمش ایکن ، فتحنه و پایتخت اتخاذینه موفق اولان صاحب ترجمه‌نك سلاطین عظام‌عثمانیه ایچنده، همنامی اولان مجدد دولت‌کبی ، بر موقع مهم اشغال بیوردقلری شرح وایضاحه محتاج‌دکلدر. ٨٣٣ تاریخنده ادرنه‌ده دنیایه کلوب، هنوز صبی ایکن مغنیسا سنجاغنه تعیین بیورلمش ؛ و جلادت طبعی‌جهتیله، هیچ برمعلمه مطاوعت‌ایتمیه‌رك، تحصیلدن امتناع ایتدیکندن، پدری ملا کورانی‌یی مأذونیت کامله ایله تربیه‌سنه مأمور بیورمغله ، مشهور اولدیغی اوزره، علامهٔ مشار الیه الندە بر دکنکله حضورینه واروب، تعلیم وتربیه‌یه همت ایتمشدر. ٨٤٧ تاریخنده پدرلری سلطان مراد خان ثانی غوائل سلطنتدن چکیله‌رك ، استراحت ایتمك آرزوسنه دوشمکله، سلطان محمد خان‌حضرتلری‌مغنیسادن ادرنه‌یه جلب بیوریله‌رق، تخت عثمانی‌یه اجلاس بیورلمش؛ وپدرلری اسحق پاشایی وسائر بعض خواص بندکاننی بالاستصحاب، مغنیسایه عزیمتله، صاروخان وآیدین ومنتشا سنجاقلرینك وارداتنی کندی ذاتلرینه آیره‌رق، صفای خاطرله عمرسورمکده، وصاحب ترجمه دخی صدر اعظم خلیل پاشانك وسائر وزراسنك معاونت مدبرانه‌سیله ادرنه‌ده سلطنت ایتمکده ایکن، پاپا سلطان مراد خانك بو وجهله ایشدن چکلمسندن استفاده اولنه‌جق وقتدر ، دیه‌رك، بر طاقم قاردیناللر اغزامیله، مجار قرالی بر قاچ سنه اول عثمانلیلره وبردیکی عهد ویمینی نقض ایتمکه قاندیروب، بونلرله اهلیلر وافلاق، بغدان، صرب وسائر خرستیانلردن مرکب بر اهل صلیب اتفاق بالتشکیل، سکسان بیك عسکرله وارنه‌یه‌قدر کلدکلرنده، ارکان دولت هنوز اون درت یاشنده تجربه‌سز بر پادشاهك بویله برقوته قارشی کله‌میه‌جکنی دوشونه‌رك، سلطان مرادخانك امورسلطنتی ید اقتدارینه آلمسنی‌رجا واسترحامده‌اصرار ایتمکله، هرنه‌قدر مشار الیهك بحراً عودنی طریقنی کسمکه وندیك دونغماسی مأمور اولمش ایسه‌ده ، پادشاه مشار الیه براً استانبول بوغازینه قدر کلوب، بو بوغازی تجاوزله، قرق بیك کشی‌ایله دشمنك‌قارشیسنه یتیشه‌رك، مشهور اولان وارنه ملحمهٔ کبیره‌سنده مجار قرالی مقتول‌دوشمش؛ وسائرکبراء نصرانیه‌نك بر طاقمی اسیر اولوب ، عسکرلری محو وپریشان اولمشدی. بو موفقیتدن صکره، سلطان مرادخان ثانی ینه صاحب ترجمه‌یی تخت عثمانیده براقوب ، کندیسی‌مغنیسایه چکلمك‌ایستمشلر ایسه‌ده، پادشاهك حداثت سنی عسکر بیننده بعض‌مرتبه اطاعتسزلکه سبب اولمغله، صدر اعظم خلیل پاشانك وسائر رجال دولتك اخطارات متوالیه‌سی وبالذات سلطان محمد خانك التماسی‌اوزرینه، سلطان مراد خان ٨٤٨ ده ادرنه‌ده تکرارتخت‌عثمانی‌یه جلوس ایتمش؛ وسلطان محمد خان ثانی مغنیسا سنجاغنه عودت ایلمشیدی.

بووجهله پدری‌زماننده ایکی سنه سلطنت‌سوردکدن‌بدی سنه صکره، ٨٥٥ تاریخنده پدرلری‌سلطان مراد خان ثانی ارتحال ایتمکله، مغنیسادن کلوب ، تخت سلطنته جلوس ایتمشلردر. جلوسلرینی متعاقب اظهار عصیان ایچون‌فرصت قاچیرمیان قرمان اوغللری اوزرینه عسکر سوق ایدوب ، قرمان اوغلی ابراهیم بك طاش ایلنه فرار ، وقیزینی نزد پادشاهی‌یه رجاجی کوندروب، استرحام امن وامان ایتمکله، فیما بعد صداقتدن آیرلمامق شرطیله ، جرم

سابقنی عفو بیورەرق، بروسەیە عودتلە، منویء ضمیری اولان، قسطنطینیە فتحی مقدماتنە تشبث بیورروب، بوغازکسن یعنی روم ایلی حصارینك انشاسنە بدأ ایتمش؛ و بونی بالاکمال جسیم طوپلرلە بعدالتجهیز، او قیشی ادرنەدە کچیروب، ٨٥٦ سنەسی ایلك بهارندە مکمل بر اردو ایلە و او وقتەدك مثلی کورلەمش جسیم طوپلرلە استانبولی براً محاصرە ایلمش؛ وغلطە ایلە سرای برونی آرەسی زنجیرلرلە قپانمش اولدیغندن، بالطە لیمانندن کیلرینی قرەیە چکوب، حاضرلدیغی طریق اوزرندە سوروکلەرك، لیلاً خلیج ایچنە ادخال ایتمکلە، روملر صباحلین مأمولرینك خلافندە کندیلرینی براً وبحراً محاصرە آلتندە کورنجە، شاشیرمشلردی. برقاچ کون محاصرەدن صکرە نهایت طوپ‌قپودن هجوم ودخول اولنەرق، روملرك دخی مأیوسانە مقاومتیلە پك شدتلی بر محاربەدن صکرە، ایمپراطور مقتول دوشمش؛ وشهر فتح اولنەرق، پایتخت دولت عثمانیە اولمشدر.

سلطان محمد خان ثانی حضرتلری بو فتح عظیم ایلە اکتفا ایتمیوب، ٣١ سنە دوام ایدن مدت سلطنتی فتوحاتلە وسفر ومحاربە ایلە کچەرك، ممالك عثمانیەیی خیلی توسیع ایتمش؛ وکوشە وکنارلرندە ایادیء دشمناندە قالمش اولان نیچە ممالك و قلاع مهمەیی ضمیمهٔ ممالك عثمانیە ایلمش؛ وبر قاچ دولتە ختام ویرمشدر. صربیە و بوسنە قراللریلە دفعاتلە محاربە ایدوب، بوسنە وهرسکی وبلغراد و سمندرە ودها نیچە بلادی فتح ایتدیکی کبی، افلاق و بغدانی دخی تحت اطاعتنە آلمشدی. پدرلری زماننده آرناوودلغی کاملاً تحت ادارەسنە آلمش وعساکر عثمانیەنك شدتلی هجوملرینە مقاومت ایتمش اولان اسکندر بکلە مکرراً جنك ایدوب، نهایت اسکندر بکك وفاتیلە، بو قطعەیی دخی کاملاً وقطعیاً ممالکنە الحاق، ومواقع مهمەسنی تحکیم ایلمشدی. وندیکلیلرلە وجنویزلرلە دخی دفعاتلە محاربە ایدوب، مورەیی، آغریبوزی، مدللی‌یی، آزاق و قریمی و سائر نیچە یرلر فتح ایتمشدی. طربزوندە تشکل ایتمش اولان روم ایمپراطورلغنەدە ختام ویرەرك، مملکتنی کاملاً ضبط ایتدیکی کبی، آماصرییی دخی فتح ایتمش ایدی. عهدشکنلکدە قصور ایتمین قرەمان اوغللریلە دفعاتلە محاربە ایدوب، نهایت بونلرك حکومتنە ختام ویرەرك، مملکتلرینی کاملاً ضبط ایتدیکی کبی، اسفندیار اوغللرینك حکومتنی دخی لغو ایدەرك، قسطمونی جهتنی ضبط ایتمشدی. ایرانە حکم ایدن اوزون حسن تجاوز حدود ایتمکلە، او طرفە سفر بیورروب، ترکمانلری فرارە مجبور ایتمش؛ وقرەحصار شرقی وسائر بلادی فتح ایلە، حدود عثمانیەیی فرات وادیسنەدك سورمش ایدی. کذلك احمد پاشا معرفتیلە ایتالیانك جنوب جهتندن عبارت اولان پولیەیە تجاوز اولنەرق، اورالری غارت اولندیغی کبی، ردوس دخی محاصرە اولنمشدی.

بو فتوحاتی صرەسیلە وتفصیلاتیلە ذکر ایتمك ایستسەك برجلد طولایسی کفایت ایتمیەجکندن، یالکز بو وجهلە مجملاً صایمقلە اکتفایە مجبورز. الحاصل، مدت سلطنتلرینی حرب وسفر وفتوحاتلە کچیروب، ٨٨٦ تاریخندە، ٥٣ یاشندە ایکن، ینە متهیء سفر اولدقلری حالدە، کبکبوزەدە ارتحال ایدوب، نعشی درسعادتە نقل ایلە، بناکردەسی اولان جامع شریفك خطیرەسندە تربهٔ مخصوصەسنە دفن اولنمشدر. شجاعت وجلادتی وامور حربیە وسیاسیەدەکی مهارت واقتدارلری آثاریلە مستدلدر.

محمد خان ثالث

(سلطان غازی — بن مراد خان ثالث بن سلیم خان ثانی بن سلیمان خان قانونی بن سلیم خان اول بن بایزید خان ثانی بن محمد خان ثانی) سلاطین عظام عثمانیەنك اون اوچنجیسی اولوب، (اکری فاتحی) دینمکلە شهیردر. ٩٧٤ تاریخندە پدرلرینك شهزادەلکی وصاروخان متصرفلغی زماننده صارت قصبەسندە دنیایە کلوب، ١٠٠٣ تاریخندە، ٢٧ یاشندە ایکن، پدرینك وفاتی اوزرینە، مغنیسادن کلەرك، تخت عثمانی‌یە جلوس ایتمش؛ و بعض تدابیر مالیەیە تشبثدن صکرە، ایرتسی سنە صدر اعظم بولنان ابراهیم پاشانك سردارلغیلە وخواجە سعدالدین افندینك دخی مرافقتیلە مجارستان سفرینە عزیمت ایدەرك، اکری شهرینی برمدت محاصرەدن صکرە فتح، وفانیچە وسائر نیچە بلادی ضبط ایلمش؛ ومجارستانی عثمانلیلرك الندن چیقارمق ایچون، آلمانیە ایمپراطوریلە اردل، افلاق وبغدان پرنسلرینك تشکیل ایتدکلری اتفاق حکمسز براقەرق، حکومات مذکورەنك عساکر متفقەسنی مغلوب و پریشان

ایتمش؛ وبو سفرك بو سببه مبنی اولان اهمیتندن طولایی (اکری فاتحی) دینلکه شهرت بولمشدر. بو سفر اثناسنده آناطولیده جلالی حسن پاشا و قره یازیجی رفع لوای عصیان ایتمکله، آلمانیا ایمپراطوریله عقد مصالحه اولنه‌رق، آنا طولیجه اعادهٔ اسایش تدابیرینه تشبث اولنمش؛ وبرخیلی وقت اوغراشلدقدن صکره ، مرقوم شقیلر عرض اطاعت و انقیاد ایده‌رك، اسایش اعاده اولنمش ایسه‌ده ، بونلرله اوغراشلدیغی مدتجه، آلمانیه ایمپراطوریله متفقلری فرصت بولوب، نقض عهد ایده‌رك، مجارستانك بعض قلاع وبلادینی ضبط ایتمش؛ وهرنه‌قدر درعقب اردوی همایون سوق اولنه‌رق، قانیژه و سائر محال مهمه استرداد اولنمش ایسه‌ده ، بعض برلردخی دشمنلرك النده قالمشیدی. سلف پادشاهی سلطان مرادخان ثالث زماننده ضبط ایدلمش اولان تبریز ونخجوان جهتلرینك استردادی ضمننده ایرانیلر نقض عهد ایله، حدود شرقیه‌ده دخی آتش مخاصمات یکیدن اویاندیرلمش ؛ وبعض برلر الدن چیقمش ایدی. سلطان محمدخان ثالث بو غوائل ایله مشغول اوله‌رق طقوز سنه ایله ایکی آی سلطنت سوردکدن صکره، ۱۰۱۲ تاریخنده وفات ایدوب، اوغلی سلطان احمد خان اول خلفی اولمشدر. دیانت واحکام شرعیه‌یه زیاده ارتباطی اولوب، شرب خمر ایدنلر حقنده شدتلی مجازات اجراسنی وبتون میخانه‌لرك قپادلمسنی امر ایتمشدی. بعض فتوحاتله برابر، زمان سلطنتی دور انحطاطك مبدئی عد اولنور . جلوسنده اون طقوز برادرینی وپدرینك حامل بولنان اون جاریه‌سنی وبعده ایکی اوغلنی اعدام ایتدیرمشدر.

محمد خان رابع { (سلطان غازی — بن ابراهیم خان بن احمدخان بن محمد خان ثالث) سلاطین عظام عثمانیه‌نك اون طقوزنجیسی اولوب، (آوجی) لقبیله مشهوردر . ۱۰۵۱ تاریخنده دنیایه کلوب، ۱۰۵۸ ده پدرینك اسقاطی اوزرینه، یدی یاشنده اولدیغی حالده ، تخت عثمانی‌یه جلوس ایتمش؛ وصباوتی زماننده بعض ارباب نفوذك سوءاستعمالاتی وناهلرك سرکاره کلمسی نتایجندن اوله‌رق ، دولتك امور مالیه و ملکیه وعسکریه‌سی مذبذب برحاله کلوب، حدودك هر طرفنده دشمنلر فرصت‌یاب تجاوز اولمش ایکن، ۱۰۶۶ تاریخنده یعنی جلوسنك سکزنجی سالنده کوپریلی محمد پاشا مقام جلیل صدارته کله‌رك، و اساسلی اصلاحاته مباشرت ایده‌رك ، بو اصلاحات سایه‌سنده خیلی موفقیتلر کورلمش؛ وآوستریایه قارشی عسکر سوق اولنه‌رق ، مجارستانك برچوق قلاع وبلادی استرداد ، ویا یکیدن فتح ، وثانیاً ویانه محاصره اولنمش؛ وکریدده ونديك جمهوریتنه قارشی محاربه‌یه دوام اولنه‌رق، کریدك برچوق برلری ومرکزی اولان قندیه‌شهری ضبط ایدلمش ایدی. لهستان وروسیه ایله دخی محاربه اولنه‌رق، قزانلمشیدی . بو موفقیات واجراآت مشار الیه کوپریلی محمد پاشا ایله اوغلی احمد فاضل پاشا ومرزیفونی قره مصطفی پاشانك من حیث المجموع ۲۸ سنه سورن مدت صدارتلرنده واقع اولوب، بعده قره ابراهیم وسلیمان وسیاوش پاشالرك زمان صدارتلری اولان دور محمدخان رابعك صوك اوچ درت سنه‌سنده دولت علیه دول متجاوره برطاقم محاربات ایله اوغراشمش اولوب، صید وشکاره مراقلری وار ایدی . ۱۰۹۹ تاریخنده عزلت، ۱۱۰٤ ده ارتحال دار آخرت ایتمشدر. اولادندن سلطان مصطفی خان ثانی وسلطان احمد خان ثالث سلطنت سورمشلردر.

محمد خدا بنده { (سلطان —) [« خدا بنده » ماده‌سنه مراجعت.]

محمد رشدی پاشا { (مترجم —) دور سلطان عبدالمجید خانیدن پادشاه زمان سلطان عبدالحمیدخان ثانی افندمز حضرتلرینك زمان همایونلرینه‌دك درت دفعه مسند صدارت عظمایه کچمش وزرادن اولوب، سینوب سنجاغنده آیاندون قضاسی خاندانندن حاجی حسن آغانك اوغلیدر. ۱۲۲٦ تاریخنده دنیایه کلوب، طفل ایکن والده‌سیله برابر درسعادته ورودله، تحصیل علم ایتدکدن

صکره، ١٢٤١ تاریخنده، وقعهٔ خیریه اوزرینه،
کشاد اولنان عساکر نظامیه‌نك یدنجی ترتیب طا-
بورینه قید اولنمش؛ واستعدادی حسبیله قطع مراتب
ایده‌رك، قول آغاسی اولدقدن صکره، لسان
فرانسوی ایله بعض فنون جدیده‌نك تحصیلنه قویلمش؛
وطقوز سنه قول آغالقله خدمت ایدوب، روم ایلی
وآناطولی وشام جهتلرنده بولندقدن صکره، بیکباشی
و بعده آلای امینی اولمش؛ وبو رتبه‌ده ایکن، بعض
کتب عسکریه‌نك ترجمه‌سی مأموریتیله باب سرعسکری-
یه آلنه‌رق، او وقتدن (مترجم) لقبیله شهرت
بولمشدی. آزمدت ظرفنده قائممقام و میر الای و
١٢٥٩ده میرلوالقله روم ایلی اردوی همایونه مأ-
مور اولمش؛ ومتعاقباً دار شورای عسکری اعضا-
لغنه نقل اولنه‌رق، ١٢٦١ ده فریقلك رتبه‌سیله
عساکر ردیفه‌نك صورت تشکیل وتنظیمیله نظارتی
علاوهٔ عهده‌سنه احاله اولنمش؛ و ١٢٦٣ تاریخنده
مشیریت رتبه‌سنه نائل اولوب، خاصه اردوی
همایونی مشیریتنه نصب اولنمشدی. ١٢٦٤ ده
دار شورای عسکری رئیس الرؤساسی و ١٢٦٧
تاریخنده سرعسکر اولوب، عساکر نظامیه‌نك
اصلاح وترقیاتنه خیلی خدمتلری کورلمش؛ و١٢٦٩
تاریخنده عزل اولنه‌رق، ثانیاً خاصه مشیری
اولمشدی. ١٢٧٠ ده استعفا ایدوب، متعاقباً شام
والیلکی انضمامیله برشام اردوی همایونی مشیریتنه
نصب اولنمش ایسه‌ده، استعفاسی قبول بیورلیه‌رق،
بر مدت معزول قالدقدن صکره، ١٢٧١ ده مجدداً
تشکیل اولنان مجلس عالیٔ تنظیماته مأمور اولمش؛
وینه او سنه ثانیاً سرعسکر اولوب، ١٢٧٣ ده
عزل اولنمش ایسه‌ده، ینه او سنه ثالثاً مقام سر
عسکری‌یه نصب اولنمشدی. ١٢٧٤ ده عزل،
و وفات ایدن فتحی پاشا یرینه طوبخانه مشیریتنه
نصب اولنه‌رق، ١٢٧٥ ده مشیریت مذکوره‌نك
سرعسکرلکه الحاق اوزرینه، مجالس عالیه‌یه مأمور
اولمش؛ ومتعاقباً مجلس عالیٔ تنظیمات ریاستنه تعیین
بیورلمشدی. ١٢٧٦ ده مسند جلیل صدارت
عظمایه ارتقا اولنه‌رق، بش آی ایله سکز کون بو
مقام عالیده بولندقدن صکره، ینه او سنه انفصال
ایده‌رك، تشکیل اولنان اصلاحات مالیه مجلسی ریاستنه
نصب بیورلمش؛ و ١٢٧٧ ده واقع جلوس حضرت
عبدالعزیز خانیده ریاست مذکوره‌ده ابقا بیوریله-
رق، او صره‌ده وجودجه کوردیکی لزوم اوزرینه،
لاجل التداوی مأذوناً برلینه عزیمت ایدوب، اوراده
بولندیغی حالده، ١٢٧٨ ده رابعاً مقام سرعسکری
عهده‌سنه توجیه بیورلمش؛ وپارس ایله آوروپانك
سائر جهتلرینی سیر وتماشا ایده‌رك عودت ایلمش
ایدی. ١٢٧٩ ده عزل اولنه‌رق، مستوفی معاشله
استراحت ایتمکه مأذون، و بعده مجالس عالیه‌یه
مأمور اولوب، ١٢٨٢ ده مجلس والای احکام
عدلیه ریاستنه نصب اولنمش؛ و ١٢٨٣ ده ثانیاً
صدر اعظم اولوب، بو دفعه دخی سکز بچق ماه
بو مقام عالیده قالمش؛ و بعده دیکر بعض مسانید
عالیه‌ده بولنه‌رق، ١٢٨٩ ده ثالثاً مقام صدارت
عظمایه کچمش؛ ویالکز اوچ آی اجرای وکالت مطلقه
ایتمشدر. ١٢٩٣ ده رابعاً صدر اعظم اولوب،
خلیفهٔ دوران سلطان عبدالحمید خان ثانی افندمز
حضرتلرینك جلوس همایونلرنده دخی مقام مشارالیهاده
ابقا بیورلمغله، سکز آی ایفای وکالت ایتدکدن صکره،
شیخوختنه بناءً استعفا ایدوب، مغنیساده‌کی چفتلکنه
چکلمش؛ و ١٢٩٨ ده اوراده وفات ایتمشدر.

محمد رشدی پاشا { (شروانی‌زاده —) دور سلطان عبد-
العزیز خانیده مسند صدارته کچن وزرادن اولوب،
ابتدا طریق علمیه منسوب ایکن، امور سیاسیه‌یه
عقلی ایردیکنه مبنی، فؤاد پاشا مرحومك توسطیله
طریقی تبدیل ایدیله‌رك، رتبهٔ وزارت توجیه اولنمش؛
وبعض ولایات والیلکلرنده ونظارتلرده بعد الاستخدام
١٢٩٠ ده صدر اعظم اولوب، طقوز آی ایله
اون کون بو مقامده قالمش؛ ومؤخراً طائفده وفات
ایتمشدر.

محمد زینی افندی { (آق محمود زاده السید —) سلطان محمود
خان اول دورنده مشیخت اسلامیه مسندینه کچن
علمادن اولوب، ١٠٧٨ ده دنیایه کلمش؛ وتحصیل
علمله علی الاصول دور مدارس ایتدکدن صکره،
سلانیك ومصر و ١١٢٠ ده استانبول قاضیسی،
١١٣٠ ده نقیب الاشراف، ١١٣٤ ده آناطولی
و ١١٤٠ ده روم ایلی قاضیعسکری اولمشیدی.
١١٥٩ ده حیاتی زاده‌نك عزلنده مسند مشیخت

اسلامیه‌یه ارتقا اولنمش؛ وبر سنه ایله طقوز بچوق آی
بو مقام عالیده قالدقدن صکره، شیخوخیتی و ضعف
وهرمی بحق تمشیهٔ امور ایتمسنه مانع اولدیغندن،
١١٦١ ده عزل اولنه‌رق، ١١٦٤ اواخرنده
وفات ایتمش؛ واباایوب انصاری جوارنده پدری
یاننده دفن اولنمشدر. تقوی وحسن اخلاق صا-
حبی فقرا پرور برذات ایدی.

محمد سعد الدین { (بن محمد بن علی بن العربی الطائی الحاتمی)
مشاهیر ادبا وشعرادن اولوب، مشهور محی الدین
عربی (قدس سره) نك اوغلیدر. ٦١٨ تاریخنده
ملاطیه‌ده طوغوب، ٦٨٦ ده دمشق شامده
وفات ایتمش؛ وپدری یاننده دفن اولنمشدر. علم
حدیث وسائر علوم تدریسیله مشغول اولمشدر.
مرتب دیوان اشعاری واردر. شو بر ایکی بیت
جملهٔ اشعارندندر:

الایا سائلی عن شرح حالی
سؤال المشفق البر الرحیم
فاما الجسم فهو کما تراه
سقیم مثل ناظرك السقیم
و اما حال قلبی یا حبیبی
فلا تسأل عن اصحاب الجحیم

محمد سعید افندی { [« خلیل افندی زاده » و « میرزا زاده » ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

محمد سعید غالب پاشا { [« غالب پاشا » ماده‌سنه مرا- جعت بیوریله.]

محمد شاطبی { [« ابن الجنان » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

محمد شاه { کرمانده حکومت سورن ملوك سلجوقیه‌دن ایکی کشینك اسمیدر:
برنجیسی ملوك مذکورەنك آلتنجیسی اولوب،
آرسلانشاه بن کرمانشاه بن قاوردك اوغلیدر.
٥٣٦ تاریخنده پدرینه خلف اولمش؛ و ١٤ سنه
صلح واسایشله حکومت سوروب، ٥٥٠ تاریخنده
وفات ایتمشدر.
— ایکنجیسی ملوك مذکورەنك اون برنجی
واخیری اولوب، بهرامشاه بن طغرلشاه بن محمد
شاهك اوغلیدر. پدریله عملری آرسلانشاه و
تورانشاه بینلرنده برچوق نزاعلر ومحاربه‌لر ایده‌رك،
ملك کرمانی خراب ایتدکدن، و اوچیده تلف
اولدقدن صکره، ٥٧٠ تاریخنده حکومت بوکا
قالمش ایسه‌ده، اقرباسندن مبارکشاه ودیکر برقاچ
کشی مخالفتده بولنمغله، صاحب ترجمه سلطان عراق
اولان آرسلان بن طغرل سلجوقینك یاننه قاچوب،
اونك امدادیله کرمانی ضبط ایتمش ایسه‌ده، چوق
سورمه‌دن قوم غزاندن ملك دینار طرفندن
کرماندن اخراج اولنه‌رق، اوراده سلجوقیان
حکومتنه ختام ویرلمشدر.

محمد شاه { (امیر —) قره قیونلی دولتنك مؤسسی اولان قره یوسف
ترکمانك اولادندن اولوب، مشارالیه ٨١٣ تاریخنده
سلطان احمد ایلکانی‌یی قتل ایتدیکنده، بغداد
حکومتنی بوکا ویرمکله، ٢٣ سنه اوراده حکومت
سوردکدن صکره، برادری امیراسپان اوزرینه
خروج ایتمکله، موصله فرار ایتمش؛ و اورادن
آذربیجان جهتنه کیتمکده ایکن، ٨٣٧ ده امیر
حاجی همدانی طرفندن قتل اولنمشدر.

محمد شاه { (بن فرید الدین بن خضر خان) هندستانده دهلی ملوکندن
اولوب، ٨٣٧ تاریخنده عمی مبارکشاهه خلف
اولمش؛ و ١٢ سنه حکومت سوردکدن صکره،
٨٤٩ ده وفات ایدوب، اوغلی سلطان علاء الدین
خلفی اولمشدر.

محمد شاه { (بن احمد شاه) هندستانده کجرات ملوکندن اولوب،
٨٤٧ تاریخنده پدرینه خلف اولمش؛ وطقوز سنه‌یه
قریب مدت حکومت سوردکدن صکره، ٨٥٥ ده
زوجه‌سی طرفندن مسموماً وفات ایدوب، اوغلی
قطب شاه خلفی اولمشدر.

محمد شاه { (بن هوشنك شاه) هندستانده (مالوه) خطه‌سی ملوکندن
اولوب، ٨٣٧ ده پدرینه خلف اولمش؛ و یالکز
طقوز آی حکومت سوردکدن صکره، وزیری
بولنان محمود خان طرفندن تسمیم وملکی ضبط او-
لنوب، مرقوم محمود شاه خلجی نامیله مالوه تختنه
قعود ایتمشیدی.

محمد شاه { هندستانده دهلی حکمدارا- نندن اولوب، جهانشاهك

اوغلی وجهاندار شاه بن بهادر شاهك یكنیدر. (روشن اختر) لقبیله ملقبدر. ١١١٤ تاریخنده طوغوب، ١١٣٠ ده رفیع الدوله‌یه خلف اولمش؛ و ٣٠ سنه ایله ٦ آی حكومت سوردكدن صكره، ١١٦١ ده وفات ایدوب، اوغلی احمد شاه خلفی اولمشدر.

محمد شاه { ایرانده حكومت سورمكده اولان قاجار سلاله‌سی ملوكنك اوچنجیسی اولوب، میرزا عباسك اوغلی وفتح علی شاهك تورونیدر. ١٢٥٠ تاریخنده جدینه خلف اولوب، ١٤ سنه حكومت سورمش؛ و١٢٦٤ده وفات ایدوب، حكمدار سابق ناصر الدین شاه خلفی اولمشدر.

محمد شاه بهمنی { هندستانك دكن قطعه‌سنده حكومت سورن بهمنیان سلاله‌سنه منسوب ایكی حكمدارك اسمیدر:

برنجیسی ملوك مذكوره‌نك ایكنجیسی اولوب، سلطان علاء الدین حسن بهمنینك اوغلیدر. ٧٧٦ تاریخنده پدرینه خلف اولوب، ١٧ سنه حكومت سورمش؛ و ٧٩٣ ده وفات ایدوب، اوغلی مجاهد شاه خلفی اولمشدر.

— ایكنجیسی ملوك مذكوره‌نك اون اوچنجیسی اولوب، همایون شاهك اوغلیدر. ٨٦٨ تاریخنده، طقوز یاشنده اولدیغی حالده، برادری نظام شاهه خلف اولمش؛ و صباوتنده امور دولت والده‌سنك تحت نظارتنده اوله‌رق خواجه جهان وخواجه محمود كاوان طرفندن اداره اولنمشدی. محمد شاه ٢٠ سنه‌یه قریب مدت حكم سوردكدن صكره، ٨٨٧ ده وفات ایدوب، اوغلی محمود شاه اول خلفی اولمشدر.

محمد شاه تغلق { هندستانك دهلی شهرنده تخت نشین اولان تغلق سلاله‌سنه منسوب ایكی حكمدارك اسمیدر:

برنجیسی (ملك فخر الدین جونان) ٧٢٥ ده پدری غیاث الدین تغلق شاهه خلف اولمش؛ و٢٧ سنه‌یه قریب مدت حكم سوردكدن صكره، ٧٥٢ ده وفات ایدوب، عم زاده‌سی سلطان فیروز شاه باربك بن سپهسالار رجب خلفی اولمشدر. زماننده علاء الدین حسن كنكوه دكنده رفع لوای استقلال ایدوب، قطعهٔ مذكوره‌یی دهلی حكومتندن آیرمشدی. صاحب ترجمه‌نك دهلیده بر چوق آثاری واردر.

— ایكنجیسی (ناصر الدین — بن فیروز شاه) ٧٥٤ ده دنیایه كلوب، ٧٨٩ ده پدرینك حیاتنده تخته جلوس ایتمش ایسه‌ده، چوق كچمه‌دن ابو بكر شاه تختنی ضبط ایتمش؛ و صاحب ترجمه ٧٩٢ ده عسكر سوقیله، دهلی‌یی ضبط ایدوب، ٣ سنه ایله ٧ آی حكومت سوردكدن صكره، ٧٩٦ ده وفات ایتمشدر. اوغلی همایون (علاء الدین سكندر شاه) اسمیله خلفی اولوب، ٤٥ كون صكره فجأةً وفات ایتمكله، برادری محمود شاه تخته كچمش ایدی.

محمد شاه شرقی { هندستانك جونپور جهتنده حكم سورن شرقی سلاله‌سی حكمدارانندن اولوب، ٨٥٦ ده پدری محمود شاه شرقی‌یه خلف اولمش؛ و بر قاچ سنه حكومت سوردكدن صكره برادری حسین شاه شرقی طرفندن قتل، وملكی ضبط اولنمشدی.

محمد شاه عادل { هندستانده دهلی حكمدارانندن اولوب، عن اصل افغان قبائلندن (سور) قبیله‌سی رؤساسندندر، و اصل اسمی (مبارز خان بن نظام خان سوری) در. سلیم شاهك قاینی اولمغله، ٩٦١ تاریخنده، مشار الیهك وفاتی اوزرینه، ایكی یاشنده بولنان اوغلی فیروزی تخته اجلاسله، اونك نامنه اجرای حكومت ایتمكه باشلامش؛ و چوق كچمه‌دن صبیٔ مرقومی قتل ایله، كندی سلطنتنی اعلان ایلمش ایدی. كندیسی جاهل وامی اولوب، اكثر مناصب دولته دخی كندینه بكزر آدملر نصب ایتمكله، جمله‌نك خشنودسزلغنی موجب اولمشدی. سلیم شاه مشار الیهك انیشته‌سی بولنان (ابراهیم خان سور) بیوك بر اردو ترتیبیله اوزرینه یوریوب، ٩٦٢ ده دهلی‌یی ضبط ایتمش؛ وصاحب ترجمه (چونار) ه قاچوب، اورانك حكومتیله قناعت ایتمش ایسه‌ده، ٩٦٣ ده بنكاله حاكمی بهادر شاه ایله ابتدیكی محاربه‌ده قتل اولنمشدی.

محمد صادق افندی { (صدر الدین زاده —) سلطان احمد خان ثانی و مصطفی خان ثانی و احمد خان ثالث

دورلرنده مسند مشیخت اسلامیه‌یه کچن علمادن او-
لوب، مشاهیر علمادن صدرالدین شروانی احفا-
دندندر. ۱۰۴۰ تاریخنده دنیایه کلوب، تحصیل
علم ایله علی الاصول دور مدارس ایتدکدن صکره،
۱۰۹۱ ده حلب، بعده مصر قاضیسی، ۱۱۰۳ده
آناطولی، ۱۱۰۵ ده روم‌ایلی قاضیعسکری و بنه
او سنه شیخ الاسلام اولمش؛ وسلطان مصطفی خان
ثانینك جلوسلرنده ابقا اولنمشدی. طقوز آی قدر
امور فتوایی بعد الاداره، عزل اولنه‌رق، ۱۲
سنه‌یی متجاوز مدت معزول قالدقدن صکره،
سلطان احمد خان ثالث دورنده ۱۱۱۸ تاریخنده
ثانیاً مسند فتوایه نصبله، بو دفعه دخی بر سنه ایله
درت کون بو مقام عالیده قالدقدن صکره، طبیعتنده
مرکوز اولان عجزینه ضعف وهرمی دخی منضم
اولدیغندن، ۱۱۱۹ ده عزل اولنه‌رق، ۱۱۲۱
ده وفات ایتمشدر. اکثر علومه واقف وطریقته
منسوب اصحاب تقوی واستقامتدن ایدی.

محمد صوفی { ایران مشاهیر شعراسندن
اولوب، مازندرانلی اولدیغی
حالده، هندستانه رحلتله، بر مدت کجراتك حیدرآباد
شهرنده اقامت، وبعده کشمیره نقل وطن ایتمشیدی.
جهانکیر صاحب ترجمه‌نك صیتنی ایشیدوب، یاننه
جلب ایچون، کشمیر حاکمنه نامه یازمش؛ و شاعر
دهلی‌یه عزیمت ایتمش ایسه‌ده، شهرنده وصولنده
۱۰۳۵ تاریخنده وفات ایتمشدر. «میخانه وبتخانه»
عنوانیله بر منظومه‌سی واردر. شو بیت اونکدر:

مرا بوقت جدائی چو شمع مردن به
که زنده باشم وبی دوست بنکرم جارا

محمد عادلشاه { هندستانك بیجاپور خطه-
سنده حکومت سورن
عادلشاهان ملوکندن اولوب، ۱۰۳۶ تاریخنده
پدری ابراهیم عادلشاه ثانی‌یه خلف اولمش؛ و
۱۰۴۴ تاریخنده دهلی حکمداری شاهجهان دکن
قطعه‌سنی فتح ایتدیکی صره‌ده، صاحب ترجمه دخی
سائر دکن ملوکیله برابر مقاومت ایتمکه چالیشمش
ایسه‌ده، نهایت کلیتلی تضمینات و جزیه اعطاسیله
عرض اطاعته مجبور اولمش؛ و ۱۰۶۷ ده وفات
ایدوب، اوغلی علی عادلشاه ثانی خلفی اولمشدر.
تربه‌سی پك مرتفع ومصنع اولدیغی کبی، جوامع و
سائره اوله‌رق بیجاپورده بر چوق ابنیهٔ عالیه‌سی
واردر.

محمد عارف افندی { [«دری‌زاده» و
«عرب زاده» و
«عارف افندی» ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

محمد عطاءالله افندی { [«عرب‌زاده» و
«دری زاده»
ایله «عطاءالله افندی» ماده‌لرینه مراجعت.]

محمد علی { فرس شعراسندن بروجه آتی
بش شاعرك اسمیدر:
برنجیسی ملا غیاثك اوغلی وخطاطیندن مولانا
حسینك برادریدر. شو بیت اونکدر:

ازغنچهٔ لبش اثر خنده ظاهرست
هر چند ازحجاب تبسم نمیکند

— ایکنجیسی ایران میرزالرندن اکثر علومه
آشنا بر ذات اولوب، وطنی ترکه، هندستانه
رحلت ایتمش؛ و نادر شاهك هندستانه استیلاسنده
قزلباش عسکری النده شهید اولمشدر. شو بیت
اونکدر:

دلبرا چند کنم ناله زخونخواری دل
غم دل خور اکرت هست بدل یاری دل

— اوچنجیسی هندستانك لکهنو شهرندن
اولوب، ۱۲۳۸ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو بیت
اونکدر:

برای عاشق مسکین چرا خنجر کشیدنها
زبهر کشتن او بس همین دزدیده دیدنها

— دردنجیسی (بابا محمد علی شال فروش)
دینمکله معروف اولوب، مثنوی نظمنده ماهر ایدی.
شو بیت اونکدر:

دو وحشی دارد آن کوه دل افروز
پلنك آن شب است وشیر آن روز

— بشنجیسی ایرانلی اولوب، شو بیت اونکدر:

زمن دزدیده رمزی داشت باغیر در مجلس
غرض کرزان اشارت رفتن من بود برخیزم

محمد علی بیك { ایران شعراسندن وترکمان
اعیانندن اولوب، شو بیت
اونکدر:

بحمدالله که ازکویت نرفتم
بکارآمد سراپای شکسته

محمد علی پاشا { خطهٔ مصریه‌نك اداره‌سنی
برصورت جدیده وحسنه‌یه

افراغ ايله اجرا ايتديكى اصلاحات اساسيه وتجددات سايه‌سنده خطهٔ مذكوره ايچون بر دور ترقى و مدنيت آچان ذاتدر، كه نسلى اليوم خطهٔ مصريه‌ده ارثاً واليلك وخديولك ايتمكده‌در. ١١٨٣ تاريخنده آرناودلقده قوريجه جوارنده واقع بر قريه‌ده دنيايه كلوب، كنديسى چوجق ايكن، پدرى هر ايكى نصلسه، وطنى تركله، عائله‌سيله برابر قواله‌يه هجرت ايتمش؛ ومحمد على اوراده بيويوب، توتون تجارتنه سلوك ايتمشيدى. مع هذا منسوب اولديغى جنسيتك خصلت فطريه‌سى اولان عسكرلك وجنكاورلك استعدادندن دخى تهى اولميوب، مصرك فرانسز استيلاسندن صكره دوشمش اولديغى حال اغتشاشندن تخليصچون عسكر يازلديغى صره‌ده، صاحب ترجمه دخى برمقدار آرناود عسكرى تدارك ايده‌رك، او طرفه عزيمت ايتمش؛ وخطهٔ مصريه‌ده‌كى آرناود عسكرينك سركرده‌سى بولنان يويانلى حسن پاشانك معيتنه كيرمش ايدى. وقوع بولان بر قاچ محاربه‌ده وعلى الخصوص ابوقير محاربه‌سنده فوق العاده جسارت كوستروب، اكتساب صيت و شهرت ايتمكله، قدر واعتبارى برتر اولوب، مصر واليسى بولنان خسرو پاشا ايله آرناود عسكرى و مصر مملوكلرى آره‌سنده ظهور ايدن منافشات آره‌سنده مهم بر موقع طوتمش؛ وتدريجاً مصرده‌كى آرناود عسكرينك سركرده‌سى اولوب، بو قوتى ايستديكى كبى استعماله باشلامشيدى. خسرو پاشا بو مناقشانك عهده‌سندن كله‌ميوب، عاجز قالمغله، مصرك اداره‌سى بيوك بر كشمكش وحال تذبذبده بولنديغى بر زمانده، محمد على عسكرى ضبطله، خسرو پاشايه ايشدن ال چكديره‌رك، ادارهٔ مملكتى يد اقتدارينه آلدقدن وكمال سهولتله اسايشى اعاده ايتدكدن صكره، كيفيتى دردولتـه عرض ايتمكله، باب عالى، خطهٔ مصريه‌جه اسايش وانضباطك اعاده وتقريرى ايچون، محمد على‌يى مصر واليلكنه نصب ايتمكدن اسلم طريق كوره‌مامشدى.

بو وجهله محمد على ١٢١٥ تاريخنده رتبهٔ وزارتله رسماً مصر واليلكنه نصب اولنجه، ابتدا اسايش وامنيتك تقريرى ايچون مصرك يكيچريلرى ديمك اولان ممالكك وجودينى قالديرمق اقتضا ايتديكنى درك ايله، بوكا موفق اولدقدن صكره، بتون ممالك اسلاميه ايچنده برنجى اوله‌رق، عساكر منتظمه ترتيبنه كيريشوب، برطرفدن پيدا ايتديكى قوتله واوغللرى ابراهيم واسماعيل پاشالرك ياردميله صعيد مصره و نوبه وسودانه طوغرى توسيع ممالك ايتمكله، وبر طرفدن دخى فنون حربيه و طبيه وسائره ايچون تأسيس ايلديكى مكتبلر و تشكيل ايتديكى ترجمه جمعيتلرى واسطه‌لريله معارف جديده‌نك نشر وتعميمنه، وآوروپادن جلب ايتديكى معلمين وارباب هنر وصنعت معرفتيله زراعت وصنايعك ترقيسنه فوق مايتصور سعى وهمت ايده‌رك، آز زمان ظرفنده مصر اسفلى ووادئ نيلى احيا وپرنج، پاموق، شكر قامشى و ذخائر متنوعه‌نك زرعنى تكثير، وبرچوق فابريقه‌لر كشاد ايلمشدى.

او وقته‌دك اوراده بولنديريلان برقاچ بيك نفر عسكرك علوفه‌سنه كفايت ايتمين مصر وارداتى آز زمان ظرفنده مأمول اولنميه‌جق درجه‌لره ابلاغله، خطهٔ مصريه‌يى بيوك ومعمور بر مملكت عظيمه حالنه قويمشدر. او صره‌ده وهابيلر جزيرة العربك اكثر طرفلرينى ضبط ايدوب، خطهٔ حجازيه‌يى دخى تهديد ايتمكده اولدقلرندن، باب عاليدن آلديغى امر اوزرينه، او طرفه عسكر سوق ايده‌رك، و بعده كنديسى عودتله، اوغلى ابراهيم پاشايى براقه‌رق، وآلتى سنه متمادياً بونلرله اوغراشه‌رق، قوتلرينك اساسنى قيرمش، وجمعيتلرينى پريشان ايدوب، او جهتدن هر مخاطره‌نك اوكنى آلمش ايدى. يونان اختلالنده دخى ابراهيم پاشايى عساكر مصريه ايله موره‌يه كوندروب، اوچ سنه اوراده تنكيل اشقيا واعادهٔ اسايشله مشغول اولمش: ودونتماسى ناوارينده احراق اولنمشدى.

بو خدماتنه مقابل طرف دولتدن كريد جزيره‌سى دخى اداره‌سنه ويرلمش ايدى. مؤخراً باب عالى مصر واليلكنك محمد على پاشا نسلنده ارثى اولمسنى قبول وتصديق ايتمشدى.

او تاريخدن اعتباراً صرف خطهٔ مصريه‌نك وسودانه طرفرى ضبط ايتديكى يرلرك حسن اداره‌سيله مشغول اولوب، برچوق اصلاحات وترقياته موفق اولمش؛ و ١٢٦٤ ده بر نوع عته‌يه مبتلا اولوب،

والی وکالتی بافرمان عالی اوغلی ابراهیم پاشایه
توجیه بیورلمش؛ وکندیسی ایکی سنه بوحالده یاشا.
دقدن صکره، ١٢٦٦ ده اسکندریه‌ده ارتحال
ایتمشدر.

محمدعلی خارق‌العاده بر داهی اولوب، اساساً
اوقومامش اولدیغی وبراز اوقومغی‌ده ٤٥ یاشندن
صکره اوکرندیکی حالده، مدنیت جدیده‌نک محسناتنی
تقدیر ایله، خطهٔ مصریه‌کبی انواع دسایس ومنافع
متضاده‌یه میدان اوله‌کلمش بر مملکتی چابکدن
دینلکه شایان ید اقتدارینه آلدقدن صکره، اوقدر
آز مدت ظرفنده برحال ترقی ومدنیته ایصاله موفق
اولمسی محیرالعقولدر . تربه‌سی قاهره‌ده مکمل
اولوب، اسکندریه‌ده توبجدن بر هیکلی دخی رکز
اولنمشدر.

محمدعلی پاشا { (داماد —) دور سلطان عبدالمجید خانیده مسند صدا-
رته کچمش و دفعاتله قپودان دریا و سرعسکر
اولمش مشیران دولت عثمانیه‌دن اولوب ، همشین
قضاسی خاندانندن حاجی علی اوغللری عائله‌سنه
منسوب غلطه باشی اغاسی حاجی عمرآغانک اوغلیدر.
١٢٢٨ ده دنیایه کلوب ، درسعادته ورودنده
همشهریسی قپودان اسبق احمد پاشانک دلالتیله ،
اندرون همایونه داخل اولمش؛ واستعداد فطریسی
حسبیله، بر مدت صکره جنتمکان سلطان محمودخان
ثانینک قرناسی سلکنه کچمشیدی . ١٢٥٥ ده
مأموریت مخصوصه ایله تزییده بولنان اردوی همایونه
اعزام اولنه‌رق، عودتنده پادشاه مشارالیه ارتحال،
وسلطان عبدالمجید خان حضرتلری جلوس ایتمش
اولمغله ، فریقلق رتبه‌سیله دار شورای عسکری
اعضالغنه، و ١٢٥٦ ده غلطه امور ضبطیه‌سی
انضمامیله طوبخانهٔ عامره مشیریتنه نصب بیورلمش؛
و ١٢٦٠ ده سلطان محمود خان حضرتلرینک کریمه.
لرندن دولتلو عصمتلو عادله سلطان حضرتلرینک
زوجیتنه تنسیب اولنه‌رق ، شرف مصاهرت
جناب پادشاهی‌یه نائل اولمش ایدی. ١٢٦١ ده
قپودان دریا اولوب، ایکی سنه ایله اوچ آی بو
مقامده قالدقدن صکره ، ١٢٦٣ ده عزل اولنه.
رق، مجالس عالیه‌یه مأمور اولمش ایسه‌ده، سکز
بچق آی صکره ثانیاً قپودان دریا اولوب ، بو
دفعه دخی اون‌برآی مسند قپودانیده قالمش ؛ و
١٢٦٥ ده سرعسکر اولوب ، ١٢٦٧ ده عزل
ایله، برقاچ ماه استراحت ایتدکدن صکره ، ثالثاً
قپودان دریا اولوب، بو دفعه دخی اون درت آیه
قریب مدت امور بحریه‌یی اداره ایتمش؛ و ١٢٦٨
تاریخنده مسند جلیل صدارت عظمایه کچوب ،
اون برماهه قریب مدت وکالت مطلقه‌ده بولندقدن
صکره، ١٢٦٩ ده روسیه محاربه‌سی آچلمغله ،
معلومات واقتدارینه بناءً مقام سرعسکریده بولنمسنه
لزوم کورلمه‌رک، ثانیاً سرعسکر اولمش؛ و ١٢٧٠
تاریخنده عزل اولنه‌رق، ١٢٧١ ده قسطمونی‌یه
مأمور اولمش ایسه‌ده، برقاچ کون مرورنده
اعاده اولنه‌رق ، رابعاً قپودان دریا اولمش ؛
وبو دفعه دخی ایکی سنه ایله یدی ماه امور
بحریه‌یی بعدالاداره ، ١٢٧٤ ده عزل، و ٨
ماه صکره خامساً مسند قپودانی‌یه نصب اولنمش؛
ایدی. ١٢٧٧ ده واقع جلوس همایون جناب عبد.
العزیز خانیده مسندنده کورده ابقا، و ١٢٧٨ ده
طوبخانهٔ عامره مشیریتی و مابین همایون مشیریتیله
خزینهٔ خاصه نظارتی دخی علاوةً عهده‌سنه احاله
بیورلمش؛ و ١٢٧٩ ده انفصال ایدوب، ١٢٨١
ده مجالس عالیه‌یه مأمور، و ١٢٨٢ ده سادساً
قپودان دریا اولمش؛ وبو دفعه دخی ایکی سنه‌یه
قریب مدت بو مقامده قالدقدن صکره ارتحال
ایدوب، ابا ایوب انصاری حوارنده تربهٔ مخصوصه‌سنه
دفن اولنمشدر.

محمدعلی پاشا { (مشیران دولت علیه‌دن اولوب، مجار دیمکله شهرت
بولمش ایسه‌ده، عن‌اصل آلمانیه‌لی اولوب ، چو-
جق‌ایکن ممالک عثمانیه‌یه التجا و اهتدا ایتمش، و
مکتب فنون حربیه‌ده تحصیل ایتمشیدی. آزمدت
ظرفنده قطع مراتب ایده‌رک، یونان حدودنده و
تسالیه جهتنده خیدودلرک وجودینی قالدیرمق
خصوصنده خدمتی کورلمشیدی .

محمدعلیخان { فرس شعراسندن ایکی کشینک اسمیدر:

برنجیسی عن اصل داغستانلی اولوب ، ملوک
صفویه زماننده بکلر بکی وسپهسالار بولنمش ؛ و
١١٢٨ تاریخنده افغانلیلری تأدیب ایچون قندهاره

كيدركن، اثنای راهده وفات ايتمشدر . شو رباعی اونكدر:

جان ززلف تابداری دارد
دل داغ زلالهٔ عذاری دارد
تن حسرت تيغ آبداری دارد
سرهم سرفتراك سواری دارد

— ايكنجيسی هندستانده لكهنو مضافاتندن (مه‌پان) قصبه‌سنك رئيسی اولوب ، انكليزلرك استيلاسندن صكره بعض بلادك مفتيلكنده استخدام اولنمش؛ و ١٢٤٧ ده (باندا) بلده‌سنده وفات ايتمشدر. شو بيت اونكدر:

دامن كشان ز صحبت من يار ميرود
كارم ز دست ودست من از كار ميرود

محمدعلی شاه (ابو الفتح معين الدين سلطان زمان —) هندستانده لكهنو ملوكندن اولوب ، عن‌اصل (نواب ناصرالدوله) عنوانيله اود خطه‌سنك واليسی و نواب عليخانك اوغلی ايكن، انكليزلرك استيلاسندن صكره، ١٢٥٣ ده ، يكنی (سليمان‌جاه ناصرالدين حيدر)ك وفاتنده، انكليز حكومتی طرفندن لكهنو تختنه اقعاد اولنمش؛ وبش سنه حكومت ايتدكدن صكره، ١٢٥٨ ده ٧٥ ياشنده وفات ايدوب ، اوغلی (ثريا جاه احمدعلی شاه) خلفی اولمشدر.

محمد عوفی (نورالدين —) مشاهير ادبادن اولوب، «لباب الباب» عنوانيله برتذكرة الشعرانك و «جامع الحكايات» عنوانيله بر مجموعه‌نك مؤلفيدر. ٦٢٥ تاريخلرنده مروده ياشامشدر.

محمد قزوينی ايران شعراسندن اولوب ، طول مدت قزوينده قاضی بولنمشدر. شو بيت اونكدر:

شمع من پرتو ببزم ديكران می افكند
وه كه اين كرمی مرا آتش بجان می‌افكند

محمد قلندر ايران شعراسندن اولوب ، خراسانليدر. شو بيت عارفانه اونكدر:

ما ز دريا ييم دريا هم زماست
اين سخن داند كسی كوآشناست

محمد قلی ايران شعراسندن اولوب ، شوسترليدر. شو بيت اونكدر:

دل نيست كه كرد سرآن زلف دو تاشد
از رشتهٔ جانم كرهی بود كه واشد

محمد كاشی ايران شعراسندن اولوب ، «اخلاق شاهی» عنوانيله بر كتابك مؤلفيدر . شو بيت اونكدر:

مانقد عمر صرف ره يار كرده ايم
حاصل بعمر خويش همين كار كرده‌ايم

محمد كاظم (ميرزا —) هندستان ملوك تيموريه‌سندن عالمكيرك منشيسی ووقعه‌نويسی اولوب، حكمدار مشار اليهك «عالمكيرنامه» عنوانيله تاريخنی و «شاهنامه» ، «روزنامه» و «اخبار حسنيه» عنوانلريله ديكر اوچ كتاب يازمشدر. تاريخ مذكوری ١١٠٠ تاريخنده اكمال ايتمشدر.

محمد كرای قريم خانلرندن بو اسمله درت كشی كلمشدر:

برنجيسی منكلی كرايك اكبر اولادی اولوب، پدری برحيات ايكن، غزايه عزيمت ايتديكنده، كيمی وكيل براقه‌جقسكز ديه واقع اولان سؤاله جواباً تاتار شيوه‌سيله اوغلم محمدكرای قالغايی (يعنی قالسون) ديمكله، غيبوبتنده وكالت ايتمش؛ وپدری عودت ايتديكنده، لذت حكومتدن ذوقياب اولمشدر، محروم قالمسون ديه، قالغايلق عنوانيله شهرت بولان برمنصب جديد ايجاد ايتمش؛ و كنديسنه آق مسجد قصبه‌سنی مقر تعيين ايله ، آرپه‌لق صورتيله برطاقم يرلر تخصيص ايلمش؛ وولی عهدلكنی مصدق فرمان عالی استحصال ايتمش ايدی. بو وجهله صاحب ترجمه برنجی اوله‌رق پدری زماننده قالغای سلطان اولوب، ٩٢٠ تاريخنده ، پدرينك وفاتی اوزرينه، مسند خانی‌يه صعود ، و برادری بهادر كرايی قالغايلق منصبنه نصب ايتمش؛ وكنديسی دخی پدری كبی غزا وجهادله مشغول اوله‌رق ، اون سنه حكومت سوردكدن صكره، ٩٣٠ ده بعض نوغای فسده‌سی طرفندن ليلاً باصيلوب، قالغاييله برابر شهيد ايدلمشدر . وفاتنده ٥٨ ياشنده ايدی.

— ايكنجيسی دولت كرای خانك اولادندن اولوب، ٩٨٥ تاريخنده پدری يرينه قريم خانلغنه نصب اولنه‌رق ، برادری عادل كرای سلطانی قالغايلق منصبنه تعيين ايتمش؛ وشرق سفرينه تاتار عسكريله عزيمت ايدوب، آنجق كنديسی پك

شیشمان و آخر جثه‌لی اولدیغندن ، سردار اکرم
مصطفی پاشا سفردن عودتله ، اوز تیمورزاده عثمان
پاشایی وکیل براقدیغی صره‌ده ، صاحب ترجمه دخی
قالغای عادل کرایی وبرادرلرندن دیگر ایکی کشی
وکیل براقه‌رق ، کندیسی قریمه عودت ایتمشدی .
متعاقباً وقوع بولان محاربه‌ده قالغای مشار الیه
ایرانیلرك الینه اسیر دوشوب ، بعده شهید اولمغله ،
محمد کرای خان اونك برینه اوغلی سعادت کرایك
قالغایلغنی عرض ایتمشه‌ده ، برادری الب کرای
دها مسن اولدیغندن ، بونك قالغایلغنی اجرا او-
لنوب ، سعادت کرای ایچون دخی ، مأیوس اولمسون
ده ، نورالدینك اسمیله بر ایکنجی منصب ایجاد ،
وایکنجی ولیعهد نامیله فرمان عالی اصدار اولنمش
ایدی . بر سنه صکره ینه شرق سفرینه عزیمته
مأمور اولمشیکن ، کندیسی موسقوف دیارینی غارت
ایتمکه گیدوب ، اوغلی مراد کرای سلطانی سفر منـ-
کوره گوندرمسی اغبرار پادشاهی‌یی موجب اولمش ؛
واوز تیمور عثمان پاشانك شرواندن عودتله کفه‌دن
مرورنده آره‌لرنده مباینت ظهور ایتمش ؛ وقالغای
بولنان الب کرای مشار الیه عثمان پاشایه التجا
ایدوب ، بونك اغفالاتی عسکر تاتارك پریشانلغنی
موجب اولمش اولدیغندن ، ۹۹۲ تاریخنده مسند
خانیدن عزل اولنوب ، ایتل (یعنی وولغا) جهتنده‌کی
نوغایلره التجا ایتمك اوزره ، یوله چیقه‌رق ،
(تکلیجق) نام محله وصولنده تعقیبنه مأمور
اولان برادری الب کرای یتیشوب ، قتل ایتمشدر .
عمری ۵۲ و مدت حکومتی ۷ سنه‌در .

— اوچنجیسی سعادت کرای خانك اوغلی
وآنف الترجمه محمد کرای ثانینك تورونی اولوب ،
سلامت کرایك خانلغی زماننده قالغای بولندقدن
صکره ، فرار ایدوب ، بر مدت ویزه وبحر سفید
بوغازنده اقامت ایتمش ؛ وبعده برخیلی وقت یدی
قلله‌ده و ردوسده محبوس قالمش ایدی . ۱۰۳۲
تاریخنده صدر اعظم اولان مره حسین پاشا ایله
حقوق سابقه‌سی اولمق حسبیله ، جانبك کرای
خانك یرینه قریم خانی اولوب ، برادری شاهین
کرایی قالغای نصب ایتمش ؛ واوغلی بغدان احمد
کرایی رهن صورتیله درسعادته گوندرمش ؛ وسائر
اقاربی روم ایلی جهتنده بولنمغله ، قریمده نورالدینلك
منصبنه تعیین اولنه‌جق خان زاده‌لردن کیمسه
بولنمدیغندن ، چوبان مصطفانی دولت کرای عنوانیله
نورالدینلکه عرض ایتمشدی . بر سنه ایله اوچ آی
خانلق ایتدکدن صکره ، حامیسی اولان مره حسین
پاشانك صدارتدن عزلی اوزرینه ، کندیسی دخی
عزل اولنوب ، سلفی خانلق مسندینه اعاده اولنمش
ایسه‌ده ، صاحب ترجمه مقاومته گیریشدیکندن ،
فساد ظهورینه میدان ویرلمه‌مك اوزره ، ینه مسند
خانیده ابقا اولنمش ؛ وبو دفعه دخی اوچ سنه ایله
طقوز آی خانلق ایدوب ، اکثر زمانی سلفی جانبك
خان ایله حرب ونزاع ایتمکله گچیرمش ؛ و ۱۰۳۷
تاریخنده عزل اولندقده ، قزاقلرله برلشوب ، قریمه
هجوم ایتمکله ، واقع اولان محاربانك برنده قتل
اولنمشدر .

— دردنجیسی سلامت کرای خانك اولادندن
اولوب ، جانبك کرای خانك لام برادریدر . مشار الیه
جانبك کرایك خانلغنده نورالدین وقالغای بولنوب ،
بعد العزل ، یانبولی جوارنده اقامت ایتمکده ایکن ،
۱۰۵۱ تاریخنده ، بیوك برادری بهادر کرایك
وفاتی اوزرینه ، قریم خانلغنه نصب اولنه‌رق ، اوچ
سنه قدر اجرای حکومت ایتمش ایسه‌ده ، نه قریم
رجالنی و نه‌ده باب عالی‌یی ممنون ایده‌مدیکندن ،
۱۰۵٤ ده عزل ورودسه نفی اولنمش ؛ و ۱۰۶۰ ده
اسلام کرای خانك وفاتی اوزرینه ، ثانیاً خان قریم
اولوب ، اون ایکی بچق سنه قدر حکومت سورمش ؛
ونامناسب عزل ونصبلرله کبار تاتاری دلگیر ایده-
رك ، حقنده شکایات آرتمش اولدیغی کبی ، کوپریلی
زاده احمد پاشا ایوار سفرینه دعوت ایتمشیکن ،
بالذات گیتمیوب ، اوغلی احمد کرایی گوندرمسی ده
اغبراری موجب اولمغله ، ۱۰۷۶ ده عزل اولنوب ،
داغستانه فرار ، و ۱۰۸۵ تاریخنده اوراده وفات
ایتمشدر .

محمد گیسو دراز { (صدر الدین — حسینی) هندستانك مظنه کرامندن
اولوب ، ۷۲۱ تاریخنده دهلیده طوغمش ، و ۸۲۵
ده دکنك (کلبرکه) ونام دیگرله (حسن آباد) بلده-
سنده وفات ایتمشدر . شیخ ناصر الدین چراغ دهلوینك
مریدی و صاحب « عقائد اکبری » اولان محمد

اکبرك پدریدر. تصوف وطریقته دائر «آداب المرید»، «وجدالعاشقین» و «اضمار الاسرار» عنوانلی کتابلرك صاحبیدر.

محمد معظم { «بهادرشاه اول» ماده‌سنده ذکری سبق ایتدیکی اوزره، هندستان ملوك تیموریه‌سندن اولوب، کندیسی ادیب وشاعر اولمغله، شوراجقده بر رباعیسنی ایراداله برابر، شیعیلکه زیاده میلی اولدیغی، و اذانه (علی ولی‌الله و وصی رسول‌الله) عبارەسنی علاوه ایتمك ایستمش ایسه‌ده، سنیلرك غلبه‌سندن طولایی موفق اوله‌مدیغنی علاوه ایدیورز. رباعیسی شودر:

اعلی تر از آنی که علی خوانندت
والاتر از آنی که ولی دانندت
بر هستیٔ خود گواه می‌خواست خدا
بی مثل بیا فرید و بی مانندت

محمد المنصور { [«منصور» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

محمد مهدی { [«مهدی» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

محمد میرزا { جلال‌الدین امیرانشاه بن تیمورلنکك اولادندن اولوب، علم وتقوی ایله مشغول وطمع دنیادن مبرا اولمغله، برادری خلیل سلطانك یاننده سمرقندده بولنور ایدی. عمی شاهرخ سمرقندی ضبط ایله اوغلی مشهور اولوغ بکه ویردیکنده، صاحب ترجمه مشارالیه اولوغ بك کبی عالم ونیك‌سیرت برحکمدارك معیتنده بولنمغی جانه منت بیله‌رك، اولوغ بکك توجه و محبتنی قزانمشیدی. ۸۴۵ تاریخنده وفات ایدوب، اوغلی ابو سعیدی پادشاه مشارالیهه توصیه وامانت ایتمشیدی. مشارالیه ابو سعید بعده سلطنته نائل اولوب، هندستانده حکومت سورن ملوك تیموریه‌نك جدی اولمشدر.

محمد میرزا { آق قیونلی دولتنك مؤسسی اولان اوزون حسنك احفادندن ویوسف میرزا بن حسنك اولادندن اولوب، ملوك مذکوره‌نك سکزنجیسی عد اولنور. عمزاده‌سی سلطان احمددن صکره ۹۰۴ ده عراق وفارس حاکمی اولوب، برادری الوند میرزا ایله جنك ایلدکده، غالب کلمکله، تبریزی دخی ضبط ایلمش؛ و او اثناده عم زاده‌سی مراد بك فارس وعراقه مظفراً داخل اولمغله، صاحب ترجمه اصفهان قربنده مقابله‌سنه کیدوب، محاربه‌ده مقتول اولمشدر.

محمد میرزا { قره قیونلی دولتی ملوکندن میرزا جهانشاه بن قره یوسفك اوغلی اولوب، پدرینك قتلی صره‌سنده اوزون حسنك الینه دوشوب قتل اولنمشدر.

محمد نزار { [«قائم بامرالله» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

محمد یزیدی { (ابو عبدالله — بن ابی محمد) مشاهیر ادبا و شعرادن اولوب، علم قرائت ولغتده دخی یدطولی صاحبی ایدی. معتصم خلیفه‌نك معیتنده مصره کیدوب، اوراده وفات ایتدیکی مرویدر. شو بر ایکی بیت جمله اشعارندندر:

الهوی امر عجیب شأنه
تارة یأس و احیاناً رجا
لیس فیمن مات منه عجب
انما یعجب ممن قد نجا

محمد یزیدی { (ابو عبدالله — بن العباس بن محمد بن ابی محمد) بو دخی مشاهیر ادبادن اولوب، آنف الترجمه‌نك حفیدیدر. نوادر وآدابدن حفظنده پك چوق‌شیلر بولنوب، کندیسندن ابو بکر الصولی وابو عبیدالله العسکری وسائرلری روایت ایتمشلردر. ۳۱۶ تاریخنده ۸۲ یاشنده وفات ایتمشدر.

محمدیه { مغربده ملوك فاطمیه‌دن محمد بن مهدینك تأسیس ایتمش اولدیغی (مسیله) قصبه‌سنك نام دیکریدر. [«مسیله» ماده‌سنه مراجعت.] — ینه مغربده زاب نواحیسنده بو اسمله بر قصبه وبرقه‌ده بر معموره و کرمانده بر بلده و سامرا قربنده دیکر بر قصبه و بغداد جوارلرنده برقاچ قریه و (ری) ده برمحله بولندیغی «معجم البلدان» ده مسطوردر.

مُحَمَّره { ایرانك خوزستان ایالتنده، شوسترك ۲۰۰ کیلومتره جنوب غربیسنده وبصره‌نك ۳۸ کیلومتره شرق جنوبیسنده اوله‌رق حدود عثمانیه قربنده وکارونك شط‌العربه دوکلدیکی محلده بر قصبه اولوب، ۱۵۰۰۰ اهالیسی واردر. کرك شط العربده وکرك کارونك اسکی مجراسی

اولان بنكوشى قولنده كميلر دكيزدن قصبه‌يه قدر چيقوب، كارون نهرى اورادن ١٣٠ كيلومتره يوقارى‌يه قدر دخى سير سفائنه صالح اولديغندن، وبو وجهله محمره كارون ايله شط وخوزستان ايله عراق وبحر فارس آره‌لرنده كليد عد اولنه بيله‌جك بر نقطه‌ده بولنديغندن، بك اهميتلى بر تجارتگاه اولمق استعدادينى حائز ايكن، ايرانيلر بو استعداد طبيعيدن بك آز استفاده ايده بيليورلر؛ ايشلين سفائن بك آز واهميتسزدر. حالبوكه محمره‌نك هواسى دخى نسبةً صاغلام و يازين حرارتى بصره و بغداددن آزدر. انكلتره دولتى ١٨٥٦ ده بو قصبه‌يى ضبط ايتمشيكن، بعده حدود ايرانيه وعثمانيه‌نك تحديدى صره‌سنده ايرانه اعاده ايتمشدر. محمره يكى بر قصبه‌در.

محمود { صحابه‌دن برقاچ ذاتك اسمى اولوب، اك معروفلرى بروجه آتيدر: (ابو نعيم محمود بن الربيع بن سراقة الانصارى الخزرجى) كه درت ياشنده ايكن فخر عالم (صلعم) افندمزك قبيله‌لرينه منسوب برقيودن مبارك آغزلرينه آلوب توكورديكى صويى طوپلايوب حفظ ايتمشيدى. اهل مدينه‌دن معدود اولوب، بعض احاديث شريفه روايت ايتمش؛ و ٩٩ تاريخنده وفات ايلمشدر. —(محمود بن لبيد بن رافع الانصارى الاوسى) كه عهد رسالتپناهيده طوغوب، مدينه‌ده ساكن اولمش؛ وعلما وفقهادن اولوب، بعض احاديث شريفه روايت ايتمش؛ و ٩٦ تاريخنده مرحوم اولمشدر. اكثر رواياتى ابن عباس (رضه) دن اولمغله، مسلم كنديسنى تابعيندن عد ايتمشدر. —(محمود بن مسلمة الانصارى) كه احد وخندق وخيبر غزالرنده حاضر بولنوب، بو اوچنجى غزاده شهيد اولمشدر.

محمود { اتابكان ملوكندن ايكى كشينك اسميدر. [«صمصام الدين محمود» و «نورالدين محمود» ماده‌لرينه مراجعت بيوريله.]

محمود { (شاه —) فارس وعراق عجمده حكومت سورن آل مظفر ملوكندن اولوب، بو دولتك مؤسسى اولان مبارز الدين محمد بن مظفرك ايكنجى اوغليدر. بيوك برادرى شاه شجاع ايله بالاتفاق پدرلرينه عصيان ايده‌رك، كنديسنى مكحول ومحبوس ايتدكدن صكره، برادرى شاه شجاعك فرمانيله اصفهان حاكمى اولمش؛ ومتعاقباً برادرينه دخى عصيان ايدوب، عراق عرب حكمدارى اويس ايلكانينك ياردميله عراق عجمده كسب استقلال ايتمش؛ و شاه شجاع ايله مكرراً محاربه ايلدكدن صكره، ٧٧٦ ده وفات ايدوب، ملكى شاه شجاعه قالمشيدى.

محمود { (امير —) آذربيجان جهتنده حكم سورن امير چوبانك اولادندن اولوب، پدرى زماننده ارمن وكورجستان حاكمى ايدى. برادرى امير دمشقك قتلندن صكره سلطان ابو سعيد اوزرينه سوق ايتديكى عسكر طرفندن اخذ، وتبريزه سوق ايله، قتل ايدلمشدر.

محمود { (ميرزا سلطان —) جلال الدين اميرانشاه بن تيمورك احفادندن اولوب، (سلطان ابو سعيد بن ميرزا محمد سلطان بن اميرانشاه) ك اوغليدر. برادرى سلطان احمدك فوتندن صكره ماوراء النهر پادشاهى اولوب، آنجق ايكى آى حكومت سوردكدن صكره، ٨٩٩ ده وفات ايتمشدر.

محمود { (ميرزا شاه —) معين الدين شاهرخ بن تيمورك احفادندن اولوب، (ميرزا بابر بن بايسنغر بن شاهرخ) ك اوغليدر. ٨٦١ تاريخنده، پدرينك وفاتى اوزرينه، ١١ ياشنده ايكن، خراسان تختنه قعود ايتمش ايسه‌ده، درعقب عم زاده‌سى ميرزا ابراهيم عسكر سوق ايده‌رك، خراسانى ضبط ايتمش؛ وصاحب ترجمه فرار ايدوب، ينه او سنه وفات ايتمشدر.

محمود { (برهان الشريعه —) يدنجى قرن هجرى مشاهير علماسندن اولوب، «هدايه» كتابنه مقدمه برينى طوتمق اوزره يازديغى «وقايه» عنوانلى تأليفيله مشهوردر. بين الطلبه متداول اولان بو كتابه بر چوق شرحلر يازيلوب، اك مشهورى عبيدالله بن مسعودك «شرح الوقايه» سيدر، كه متندن زياده شهرت بولمشدر.

محمود آباد { هندستانك شمال جهتنده (اود) خطه‌سنك سيتاپور ايالت و سنجاغنده، و سيتاپورك ٥٣ كيلومتره جنوب شرقيسنده بر قصبه اولوب، ٦٣١٠ اهاليسى، كوزل بر سرايى، متعدد جوامع شريفه‌سيله بتخانه‌لرى وباقير وتونجدن اوعيه‌لى معمولاتى واردر.

محمود افغانی { اون ایکنجی قرن هجری اوائلنده ایرانی ضبط ایدن
ودولت صفویه‌نك سبب انقراضی اولان بر صاحب
خروج اولوب، اصل قندهارده (کلزایی)
قبیله‌سنك رئیسی ایدی. ١١٢٧ تاریخنده، پدری
میراویسك وفاتیله امارت کندیسنه انتقال ایدنجه،
کندی قبیله‌سیله سائر افغانلیلردن قوتلی بر اردو
ترتیب، وسنی بولنان عسکرینی شیعیلره قارشی جهاده
تحریك ایده‌رك، ایرانه تجاوزله، دولت صفویه‌نك
او وقتکی ضعفندن وحال تذبذبندن بالاستفاده،
١١٣٥ تاریخنده پایتخت ایران اولان اصفهان
شهرینی ضبط ایتمش؛ وشاه حسین صفوی‌یی اسیر
طوته‌رق، تخت وتاجنی کندیسنه ترك وتسلیمه مجبور
ایلمش ایدی. بو وجهله ایران حکمداری اولوب،
ایکی سنه حکومت سوردکدن، وتحت اسارتنده
خاندان صفوی‌یه منسوب برقاچ کشی‌یی بر کیجه‌ده
قتل ایتدیردکدن صکره، دهشتلی بر علته دوچار
اولوب، کندی اتلرینی دیشلریله قوپارمغه باشلا.
دیغندن، افغان امراسی بونك یرینه عم زاده‌سی
اشرف افغانی‌یی ایران تختنه اقعاد ایتمشلردی. اشرف
افغانی، حکومته مالك اولنجه، کسب عافیت ایدرقور.
قوسیله، صاحب ترجمه‌یی ١١٣٨ ده قتل ایتدیرمشدر.

محمود افندی { خداوندکار غازی دوربنك مشاهیر علماسندن اولوب،
پادشاه مشارالیه طرفندن پایتختی اولان بروسه
قاضیلغنه نصب اولنمش؛ وطول مدت بو منصبده
قالوب، شیخوختنه بناءً (قوجه افندی) دینمکله
شهرت بولمشیدی. خداوندکار غازی شهزاده سلطان
بایزیده کرمیان بکنك قیزینی آلمق ایچون کوندر.
دیکی هیئتنه دخی صاحب ترجمه‌یی رئیس نصب
ایتمشدی. (قاضی زاده) دینمکله شهیر اولان وسمر.
قندده اولغ بکك مدرسه‌سنده مدرسلك ایدوب،
علوم ریاضیه وهیئتده زماننك فریدی اولان علامه
صاحب ترجمه‌نك حفیدیدر، وبوکا نسبتله قاضی زاده
دینلیردی.

محمود افندی { (امام شهریاری) سلطان احمد خان ثالث دوری
مشایخ اسلامندن اولوب، استانبوللی وطوبخانه‌لی
احمد آغا اسمنده برینك اوغلیدر. تحصیل علم وعلی
الاصول دور مدارس ایده‌رك، مدرسلکی زماننده
سلطان مصطفی خان ثانی‌یه امام اولمشیدی. ادرنه
پایه‌سیله یکیشهر قاضیسی اولدقدن صکره، ١١١٨
ده آناطولی و ١١١٩ ده، چورلیلی علی پاشانك
حمایه‌سیله، امثالنه ترجیحاً روم ایلی قاضیعسکری
و ١١٢٥ ده شیخ الاسلام اولمشدر. اون طقوز
بچق آی قدر امور فتوایی بعد الاداره ١١٢٦ ده
عزل اولنه‌رق، ١١٣٠ ده وفات ایتمشدر. ابه
زاده عبدالله وعطاءالله افندیلرك نفی و مدرسینه
مخصوص اولان مخرج مناصبنی معزولینه توجیهی
کبی بعض خصوصاتدن آغزلره دوشمش ایسه‌ده،
بو ایشلرده مجبور ومعذور اولدیغی مرویدر.

محمود برسری { (خواجه —) ایران مشاهیر شعراسندن اولوب،
ابتدا میرزا علاءالدین زماننده نیشاپورده شهرت
بولمش؛ و بعده مشهده کیدوب، خودپسند اولمق
سببیله، اورا شعراسیله کچینه‌مدیکندن، بدخشانه
انتقاله مجبور اولمش؛ واوراده سلطان محمد بدخشانی‌یی
مدح ایدوب، چوق احسانلرینی کورمش؛ وبوندن
قزاندیغی مال ایله تجارته باشلایوب، سلطان ابو
سعید کورکانی زماننده مالدارلقله شهرت بولمشیدی.
٨٦١ تاریخنده سلطان ابو سعید مشارالیه هراتده
باغ زاغانده بر سور عظیم ترتیب ایتدیکنده،
مدحی متضمن بر قصیده تقدیم ایتمکله، التفات
واحسانه نائل اولمشدی. ٨٧٢ ده وفات ایتمشدر.
«ده‌نامه» عنوانیله بر مجموعهٔ قصائدی واردر.
شو بر ایکی بیت ذکر اولنان قصیده‌سندندر:

ای سدرهٔ رفیع ترا سدره آسمان
از چار طاق قدر تو یك طاق آسمان
صحن طربسرای ترا نزهت ادم
کریاس کبریای ترا رونق جنان

محمود برلاس { بوده ایران شعراسندن اولوب، شو بیت اونکدر:

ماجام می کرفته بمیخانه میرویم
پیمان شکسته بر سر پیمانه میرویم

محمود بك { آق قیونلی دولتی ملوکندن اولوب، اوزون حسنك تو.
رونی واوغورلی محمدك اوغلیدر. عمی مسیح میر.
زادن صکره بغداد حاکمی علی برناك سعییله
عراق وفارس حکمداری اولمش ایسه‌ده، متعاقباً

عمی سلطان خلیل وعم زاده‌سی میرزا بایسنغر ایله جنك ایدوب، مرقوم علی پرناك ایله برابر قتل اولنمشدر.

محمود بن سبکتکین { [«محمود غزنوی» ماده‌سنه مراجعت بیورله.]

محمود بن یمین الدین { (امیر —) ایران شعراسندن اولوب، ابن یمین دینمکله دخی معروفدر. ٧٤٥ تاریخنده وفات ایدوب، (فریومد) ده پدرینك صومعه‌سنده مدفوندر. شو رباعی جملهٔ اشعارندندر:

منکر که دل ابن یمین پر خون شد
بنگر که از ین سرای فانی چون شد
مصحف بکف وچشم بره روی بدوست
با پیك اجل خنده زنان بیرون شد

محمود بیك { فرس شعراسندن ایکی کشینك اسمیدر: برنجیسی تورانلی اولوب، شو بیت اونکدر:

سرکشتکی زسر نرود مرد عشق را
کر بعد مرك سنك شوم آسیا شوم

— ایکنجیسی حلوایی لقبیله ملقب اولوب، شو بیت اونکدر:

طاقت ندارم بیش ازین صبر وقرار از دست رفت
ای من بقربان سرت رحمی که کار از دست رفت

محمود پاشا { ابو الفتح سلطان محمد خان ثانی دورنده ایکی دفعه صدر اعظم اولمش وزرادن اولوب، خروانی الاصلدر. غزا اثناسنده محمد اغا اسمنده برامینك بد اسارتنه دوشوب، سیاسنده مشاهد اولان آثار استعداددن طولایی، سلطان مراد خان ثانی دورنده سرای همایونه آلنه‌رق، خزینهٔ همایونه چراغ اولمش؛ و بعده شهزاده سلطان محمد خان مشار الیهك خدمتنه تخصیص اولنمشدی. سرای همایونده تعلیم وتربیه کوروب، اکثر علومدن بهره‌مند اولمشدی. سلطان محمد خان ثانینك جلوسلرندن صکره اوجاق آغالقلرنده استخدام اولنوب، نهایت روم ایلی ایالتنه نصب اولنمشدی. استانبولك فتحی اوزرینه، ٨٥٧ ده مهر صدارت صاحب ترجمه‌یه ویریلوب، ١٥ سنه امور دولتی اداره ایتمش؛ وبو مدت ظرفنده وقوع بولان سفرلرك بعضنده معیت حضرت پادشاهیده وبعضنده سردار بولنه‌رق، بوسنه و هرسکی استخلاص ایتمش؛ ومجارلرله محاربه ایدوب، غالب کلمش؛ و لوفچه وسائر بلادی ایادی دشمندن قورتارمش؛ ودونانمای همایونله دخی آق دکیزه چیقوب، مدللی اوکنده دشمن دونانماسنی تخریب ایده‌رك جزیرهٔ مذکوره‌یی فتح ایتمشدی. نهایت قره‌مان اوغلی پیر احمد بکك قهر واعدامی خصوصنده روم محمد پاشا طرفندن تقصیرله اتهام اولنه‌رق، حقنده تزویرات وقوعیله، قره حصار منزلنده ٨٧٢ ده عزل اولنه‌رق، کلیبولی سنجاغنه تعیین اولنمش؛ و ٨٧٣ ده دونانمای همایونله آغریبوز فتحنه مأمور اولوب، جزیرهٔ مذکوره‌یی ضمیمهٔ ممالك عثمانیه ایتدیکی کبی، اوزون حسنه قارشی اولان سفرده دخی حسن خدمتی کورلمکله، ٨٧٧ تاریخنده ثانیاً صدر اعظم اولوب، بو دفعه دخی خدمات مبروره‌سی کورلمش ایسه‌ده، فرار ایدن دشمنانی تعقیبده تکاسل ایتدی دیه بد خواهلرینك واقع اولان غمزیاتی اوزرینه، ٨٧٨ ده عزل و نفی اولنه‌رق، ادرنه قربنده احیا کرده‌سی اولان خاص کویده اختیار عزلت ایتمشدی. عاقل، مدبر، جسور، محب علما، معارف پرور بر وزیر اولوب، بك چوق کتب وتألیفاتك دیباجه‌لری نامنك ذکریله تزیین اولنمش، وبا مشار الیهك نامنه یازلمشدر. استانبولده بیوك جامع شریفیله مدرسه وحمامی اولوب، اطرافنده‌کی محله وچارشی دخی الیوم اسمیله تسمیه اولنمقده‌در. صوفیه‌ده دخی بیوك بر جامع شریف بنا ایتمشدی. ایکی شهزاده وچندرلی خلیل خاندانندن صکره و استانبولده الك اول صدر اعظم اولان بو ذات اولوب، بروجه مذکور کلیبولی سنجاغنده ایکن، دونانما ایله آغریبوزك فتحنه مأمور اولمغله، قپودانان دریا جدولنه دخی داخل اولوب، دولت علیه‌ده اوچنجی قپودان دریا عد اولنیور.

محمود پاشا { (صوغان یمز —) سلطان محمود خان اول دورنده ١١٥٩ ده قپودان دریا اولوب، ٦ آی بو مقامده بولنمش؛ ودونانما ایله آق دکیزه چیقوب، مدللیده وفات ایتمشدر.

محمود پاشا { (طوبجی باشی زاده —) دور سلطان عبد المجید خانیده

١٢٦٨ ده قپودان دریا اولوب، برسنه ایله ٤٠
کون بو مقامده قالمش؛ وروسیه محاربه‌سی اثناسنده
سینوبده بولنان دونمای همایون فیلوسنك روس
دونماسی طرفندن احراق اولنمسی اوزرینه، ١٢٧٠
تاریخنده عزل اولنه‌رق، تحت محاکمه‌یه آلنمغله ،
بولی‌یه نفینه قرار ویرلمشیدی. ١٢٧٣ ده عفو و
اطلاق اولنه‌رق، درسعادته کلسنه رخصت ویرلمش؛
و وصولنی متعاقب سنهٔ مذکوره‌ده وفات ایتمشدر.
سلك عسکریدن یتیشمه اولوب، بر آره‌لق بحریه
رئیسی اولمش؛ وبالآخره خاصه مشیری اولوب ،
داماد محمدعلی پاشانك مستصحبی اولمغله، مشار الیهك
زمان صدارتنده مسند قپودانی‌یه ترفیع اولنمشدی.
جاهل وامی بر آدم ایدی.

محمود پهلوان { ایران شعراسندن اولوب، کنجه‌لی ومظنه‌دن پوریا
ولینك اوغلیدر . « کنزالحقایق » عنوانیله بر
مثنویسی واردر. شو رباعی جملهٔ اشعارندندر:

مرد تمام آن که نکفت وبکرد
آن که بکفت و بکند نیم مرد
وآن که بکفت ونکند زن بود
نیم زن است آن که نکفت ونکرد

محمود جونپوری { (ملا —) هندستانك مشاهیر شعرا وعلما
سندن اولوب، کمال فطانتندن ١٧ یاشنده ایکن
تکمیل علوم عقلیه ونقلیه ایتمش؛ وبعده شیخ محمد
افضل جونپوری تلامذه‌سی زمره‌سنه داخل اولمش
ایدی. ١٠٦٠ تاریخنده وفات ایتمشدر. مدارسده
متداول « شمس بازغه » عنوانیله بر تألیفی ومرتب
دیوان اشعاری واردر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر.

هر آن میی که ندارد خمار درلب توست
چرا که چشم تو پیوسته درخمار بود

محمود خان اول { (غازی سلطان — بن مصطفی خان ثانی بن محمد
خان رابع بن ابراهیم خان) سلاطین عظام عثمانیه‌نك
یکرمی‌درد نجیسی اولوب، ١١٠٨ تاریخنده دنیایه
کلمش، و ١١٤٣ ده عمی سلطان احمد خان ثالثك
فراغنده، ٣٥ یاشنده اولدیغی حالده، تخت عثمانی‌یه
جلوس ایتمشدر. جلوسی داخلاً برطاقم قاریشیقلقلره
تصادف ایتمکله، اول باول یکیچری سرکشلرینك
وسائر فسده‌نك تربیه‌سنه تشبث اولنوب ، بعده
ایران شاه جدیدی نادرشاه مقدما دولت عثمانیه‌نك
ضبطنه کچمش اولان آذربیجان واران جهتلرینك
استردادینه قالقیشمش اولدیغندن، شرق سفری
آچیلوب، ابتدا بغداد والیسی احمد پاشانك و بعده
طوپال عثمان پاشانك سردارلغیله حربه باشلانلمش؛
ونادر شاه بیوك بر قوته مالك اولدیغندن، بر قاچ
محاربه قزانمغله برابر او صره‌ده روسیه دولتی دخی
آزاق ودربند وقوبان جهتلرندن بعض تجاوزاتده
بولندیغندن، ناچار نادر شاهله عقد مصالحه‌یه مجبو-
ریت الویروب، روسیه محاربه‌سنه کیریشلمشدی .
بو محاربه اثناسنده آوستریا دولتی صورتا بین-
الدولتین صلح ومسالمتی اعاده‌یه توسط ایتدیکی حالده،
خفیاً روسیه ایله اتفاق ایتمش اولمغله، مصالحه امکانی
اشکال ایده‌جك برطاقم تکالیفده بولنوب ، نهایت
آوستریا عسکری دخی بوسنه و صربیه جهتلرنده
حدودی تجاوز ایتمشیدی . هرنه‌قدر روسلر بغتةً
قریمه داخل اولوب، بو شبه جزیره‌یی غارت و
وتخریب، وآزاق ایله دیکر برچوق قلاع ضبط
ایتدکلری کبی، آوستریالیلر دخی بوسنه‌نك هر طرفنه
صوقلمش، و بلغراد وسمندره و سائر قلاعی ضبط
ایتمشلرسه‌ده ، بوسنه والیسی بولنان صدر اسبق
حکیم‌زاده علی پاشانك تدبیریله وقادینلرینه وارنجه‌یه
قدر سلاحلنوب ، مردانه مقاومت ایدن بوسنه
دلاورلرینك غیرتیله، درعقب آوستریالیلر کلیتلی
تلفاتله چکلمکه مجبور ایدلمش؛ وقره دکیز جهتنده
دخی قریم تاتارلریله عساکر عثمانیه روسلرك
ایلریلمسنه سپر چکمشلر ایدی . ١١٤٨ دن ١١٥٢
تاریخنه‌دك دوام ایدن وایکی بیوك دولته بردن و
اوقدر واسع حدودده مقاومتدن عبارت اولان
بو محاربه اثناسنده مصالحه مذاکراتی برکون
اکسیك اولمیوب، کرك روسیه وکرك آوستریانك
ابتداکی تکلیفاتی پك آغر اولدیغی حالده ، کوپریلی
محمد پاشانك تربیه‌کرده‌سی اولان صدر اعظم یکن
محمد پاشانك کمال ثباتله طاورانمسی، وعساکر عثمانیه‌نك
بر قاچ مظفریته نائل اولمسی دشمنلرك اوقدر بیوك
امیدلر وقورنتیلر بسلمکه مجال براقامغله، تکلیفلرینی
کیتدکجه ایندیره‌رك، نهایت جزئی بعض فداکارلقلرله
عقد مصالحه اولنمشدی.

بو محاربه‌لرك سوردكلری مدتدن ماعدا سلطان محمود خان اولك زمانی صلح واسایشله گچوب، نادر شاهك واقع اولان بعض تكلیفاتی نتیجه‌سز قالمش؛ ونادر شاهك وفاتندن صكره ایرانك هرج ومرج اولمسنه دولت عثمانیه اصلا قاریشمیوب، حتی تبریز اهالیسی وبعض ولات وسائر اكابر ایران دولت علیه‌یه التجا ایله، عرض تابعیت ایتمشلر ایكن، باب عالی رد ایدوب، مداخله ایتمه‌مشدی. وقوعات داخلیه‌نك اك مهملری جزیرة العربده عبدالوهابك ظهوریله كندیسنك اسمنه نسبتله یاد اولنان مذهب جدیدی ایجاد ایلمسی، واستانبول وادرنه‌ده شدتلی زلزله‌لر وقوعیدر.

سلطان محمودخان اول ذوق واكاهجه‌یه مائل وابنیه انشاسنه مراقلی اولوب، بوغاز ایچنده و پایتختك سائر طرفلرنده بر قاچ سرای وكوشك و عالی بنا، وبرچوق سور وآلایلر اجرا ایلمشلردی. اوائل دور سلطنتنده قیمتدار كتب نادره‌یی حاوی اولمغله استانبول كتبخانه‌لری آره‌سنده ممتاز اولان آیاصوفیه كتبخانه‌سیله متعاقباً والده جامع شریفنده بر كتبخانه تأسیس ایلدكلری كبی، اواخر سلطنتلرنده دخی غلطه سراینده مكمل بر كتبخانه آچمشلردی. ١١٦٨ سنه‌سی ارتحال ایدوب، مدت سلطنتی ٢٥ سنه‌دن ٢٠ كون اكسیكدر. پدرلری سلطان مصطفی خان ثانی تربه‌سنده مدفوندر. برادرلری سلطان عثمان خان ثالث خلفلری اولمشلردر.

محمود خان ثانی { (غازی سلطان — بن عبد الحمید خان اول بن احمدخان ثالث) سلاطین عظام عثمانیه‌نك اوتوزنجیسی و الیوم زینت افزای تخت عثمانی اولان سلطان عبد الحمیدخان ثانی افندمزك جد امجدلریدر. ١١٩٩ تاریخنده دنیایه كلوب، ١٢٢٣ تاریخنده، ٢٤ یاشنده ایكن، برادرلری سلطان مصطفی خان رابعدن صكره تخت عثمانی‌یه جلوس ایتمشلردر. عمزاده‌لری شهنشاه اسبق سلطان سلیم خان ثالث حضرتلرینك تربیه‌كرده‌سی اولمغله، مشارالیه كبی اصلاحات وتجددات لزومنی تقدیر بیوروب، آوروپا دولتلك كوندن كونه تزاید ایدن قوتلرینه ومنتظم عسكرلرینه طرز قدیم اوزره اولان و ذاتاً اسكی چیغرندن دخی چیقوب بر حال تذبذب وپریشانیده بولنان ناقص وغیر منتظم قوتلرله قارشی طورمق، ودول متمدنه اورته‌سنده طرز واصول قدیمله طیانه بیلمك محال اوله‌جغنی چشم حقیقت بین ایله عین الیقین كوره‌دكلرندن، عنان دولتی ید اقتدارینه آلیر آلماز، برنجی املی یكیچری اوجاغنك الغاسیله، نظام جدیدك وضع و ترتیبی اولدیغی حالده، جلوسلری پك غائله‌لی وخطرناك بر وقته تصادف ایتدیكندن، مناسب وقت وفرصت انتظارینه مجبور اولمشلردی. او صره‌لرده آناطولی وروم ایلنده بر چوق دره بكلری ظهور ایتمش؛ و والیلرك بر طاقمی بر دره بكلك طوری اخذیله تفرد داعیه‌سنه قالقیشمش اولدقلرندن، ابتدا بو حالك اوكنی آلمق اقتضا ایدوب، بونلرك برر برر تربیه و تنكیلنه تشبث ایله، موفق اولمشلردی. روسیه ایله ایكی سنه محاربه اولنوب، نهایت ١٢٢٧ ده بكرش معاهده‌سنك عقدیله بسارابیه‌نك تركنه مجبوریت الویرمش ایدی. سلطان محمود خان اول زماننده ظهور ایتمش اولان وهابیلر جزیرة العربده كیتدكجه قوت بولوب، مذهبلرینی تعمیم ایتمكله، رئیسلری مسعود حجازه مستولی اولوب، بر قاچ سنه‌دن حجاجك یوللرینی كسمش اولدیغندن، مصر والیسی محمد علی پاشا بونلرك دفع وتنكیلنه مأمور اولمغله، اوغلی ابراهیم پاشانك قوماندەسیله باشلیجه آرناؤدلردن مركب بر فرقۀ عسكریه سوق اولنه‌رق، مرقوم اخذ وكرفت، وطرفدارلری تعقیب وتنكیل ایله حرمین شریفینك طرق تأمین اولنمشدی. بعده روم ایلی خرستیان تبعه‌سنك بعضلرنده آثار عصیان ظهور ایده‌رك، بش سنه بونلرله اوغراشلدقدن صكره، ١٢٣٣ ده صربیه‌یه امتیاز ویرلكه، وافلاق ایله بغدانك دائرۀ امتیازلرینك بر قات دها توسیعنه مجبور اولنمشدی. ١٢٣٦ ده تپه‌دلنلی علی پاشانك وجودی قالقدقدن صكره، یونان اختلالی ظهور ایدوب، بونكله دخی سكز سنه اوغراشلدقدن ومصر عسكرینك دخی امدادیله عصیان بسبتون باصدیرلدقدن صكره، آوارینده عثمانلی دونناسنی یاقان آوروپا دولتلك توسطیله، ١٢٤٤ ده یونانك استقلالی قبول اولنمشدی. درعقب روسیه ایله بر ایكنجی محاربه وقوع بولوب، آوروپا دولتلك

توسطیله ادرنه معاهده‌سی امضا ایدلمشدی. ١٢٤١ تاریخنده وقعهٔ خیریه نامیله معروف اولان وقعهٔ عظیمه ظهور ایدوب، بونده پادشاه مشارالیه بیوك برغیرت وجسارتله سنجاق شریفی یدمؤیدلرینه آله‌رق، یکیچری باغیلرینه قارشی عموم ملت اسلامیه‌نك معاونتنه مراجعت ایتمش؛ وبیوك بر سهولتله یکیچری اوجاغنی لغو وباغیلری دفع وتنکیله موفق اولدقدن صکره، نظام جدیدك ترتیبنه و حربیه وطبیه مکتبلرینك تأسیسیله، آوروپا مدنیتنی قبول و تطبیقه دامن درمیان غیرت اولمشلردی. آنجق ذاتاً بر ایشه یارامیه‌جق برحاله کلمش اولان اسکی اوجاغك لغویله برابر، نظام جدید دخی هنوز تمامیله اجرا اولنه‌میوب، ممالك عثمانیه‌نك اکثر طرفلرنده تعصب وجهالت بونك حسن قبولنه مانع اولمقده بولنمغله، دولته او صره‌ده بالطبع ضعف طاری اولوب، کرك یونانده وکرك جزیرة العربده دولته بیوك خدمتلر ابراز ایتمش اولان مصر والیسی محمد علی پاشا دخی دولتك بو ضعفندن وکندی قوتندن استفاده طمعنه دوشوب، اوغلی ابراهیم پاشانك قومانده‌سیله سوریه جهتنه عسکر سوق ایتمش؛ و وقوع بولان اوچ محاربه‌ده عساکر مصریه کثرت و انتظام قوتیله غلبه چالوب، بو حاله قارشی روسیه ایله خنکار اسکله‌سی معاهده‌سیله عقد اتفاقه مجبوریت الویرمشیدی. مصریلرله بر دیکر محاربه آچیلوب، ابراهیم پاشا آناطولی‌یه داخل اولدیغی صره‌ده ١٢٥٥ ده سلطان محمود خان ثانی ارتحال ایدوب، بیوك مخدومی و والد ماجد حضرت شهریاری سلطان عبد المجید خان جلوس ایتمشلردر.

سلطان محمود خان ثانی حضرتلری افکار تجددکارانه وترقی‌پرورانه‌یه مالك مدبر و غیور بر پادشاه ایدی. هر نه قدر زمان سلطنتلرنده دولت حسب القدر برخیلی یرلر غائب ایتمش ایسه‌ده، اوحال ایچنده اصلا یأس وفتوره دوچار اولمیان همت مشکلات براندازانه‌لری سایه‌سنده، دولت آوروپا طرزنده عساکر منتظمه‌یه مالك اولوب، فرقنده اولمقسزین اضمحلاله خدمت ایدن زوربالرك شرندن قورتلمش؛ و پادشاه مشارالیه دولته بر یکی دور ترقی ونمودن آچوب، بوسایه‌ده‌در، که خلف بزرکواری زماننده دولت عثمانیه آوروپا دول معظمه‌سی زمره‌سنه داخل اولمش؛ وقریم محاربه‌سنده همان بتون آوروپا دولت عثمانیه ایله یکدل ویکجهت بولنمشدر. بناءً علیه، دورنده واقع اولان ضایعات ضروریاتدن عد اولنوب، سلطان محمود خان ثانی حضرتلری چلبی سلطان محمد خان کبی مجدد دولت عد اولنمغه شایان برپادشاه عظیم الشاندر. چنبرلی‌طاش قربنده تربهٔ مخصوصه‌لرنده مدفوندر.

محمود خان لنکا { هندستانده ملتان شهر وخطه‌سنده حکومت سورن لنکا سلاله‌سنك دردنجی حکمداری اولوب، فیروز لنکانك اوغلیدر. ٩٠٨ تاریخنده جدی حسین لنکایه خلف اولمش؛ و ٢٣ سنه حکومت سوروب، ٩٣١ ده وفات ایتمش؛ ووفاتی متعاقب بابرشاه، پنجابی فتح ایتدیکی صره‌ده، آرغون حسینی ملتانك ضبطنه مأمور ایدوب، بو مملکتی صاحب ترجمه‌نك اوغلی وخلفی اولان ایکنجی حسین لنکانك الندن آلمشدر.

محمود خراسانی { ایران شعراسندن اولوب، کنجلکنده خوارده‌جه بر عمر سوردکدن صکره، مولانا مجد تبارکانی‌یه انتسابله، طریق فقر وتصوفه سلوك ایتمش؛ ونهایت مشیختنه نائل اولمشدی. شو رباعی اونکدر:

یکچند ز دوستان جدا خواهم شد
با محنت و درد مبتلا خواهم شد
تا یار بسازد آشنای خویشم
بیگانه ز خویش وآشنا خواهم شد

محمود خطاط { (خواجه —) ایران شعرا و خطاطینندن اولوب، مولانا میر علی شاکردانندن وشاه طهماسب صفوی منسوبینندن ایدی. شو بیت اونکدر:

قدم از دو دیده سازم چوروم بجست جویت
که ز پای رشکم آید که نهم بخاك کویت

محمود سبکتکین { [«محمود غزنوی» ماده‌سنه مراجعت.]

محمود سلجوقی { ایرانده حکومت سورن ملوك سلجوقیه‌نك بدنجیسی اولوب، (محمد بن ملکشاه بن آلب آرسلان بن چغری

بك)ك اوغلیدر. ٥١٢ تاریخنده، پدرینك وفاتی اوزرینه، عراق حكمداری اولوب، عمی سلطان سنجر ایله ابتدا جنك ایتمش؛ وبعده اطاعت ایدوب، قیزی ماه ملكی تزوج ایتمكله، دامادی اولمشدی. ١٣ سنه سلطان سنجرك فرمانیله عراق وآذربیجانده حكومت سوردكدن صكره، ٥٢٥ تاریخنده ٢٧ یاشنده وفات ایتمشدر. ادبیات واشعاره مائل زندوست وآوه مراقلی اولوب، ایپكلی و صیرمه‌لی چوللر ومرصع طاسمه‌لرله مزین بوز زاغری اولدیغی مرویدر.

محمود سیف الدین { ایران شعراسندن ومشهور كمال اسماعیل اصفهانی اولادندن اولوب، اصفهانلیدر. شوربایی جملهٔ اشعارندندر:

تنت را کوئی از جان آفریدند
لبترا زاب حیوان آفریدند
ز لعلت پرتوی در ساغر افتاد
ز عکسش جوهر جان آفریدند

محمود شاه { فارس و عراقده حكومت سورن اینجویان دولتنك مؤسسی اولوب، كندیسی ابتدای حالنده مغول حكمدارلرینك املاك خاصه‌لرینك مدیری اولمغله، امیر چوبانك صحابتیله بیوك بر نفوذ قزانمش؛ وشیرازده كلیتلی املاك وعقار ایدنمش ایدی. سلطان ابو سعیدك وفاتنده سلالهٔ چنكیزدن عاجز بربنی فارس تختنه بالاجلاس، مدبر الملكی اولمق هوسنه دوشمكله، آذربیجانده بولنان اربا خان اوزرینه عسكر سوق ایدوب، ٧٣٦ تاریخنده كندیسنی اخذ وقتل ایتدیرمشدر. اوغلی سلطان شیخ ابو اسحاق سلطنته نائل اولمشدر.

محمود شاه { هندستانك كجرات خطه‌سنده حكومت سورن ملوكدن اوچ كشینك اسمیدر:

برنجیسی (بایقرا) لقبیله ملقب اولوب، محمد شاهك اوغلی و قطب شاهك برادریدر. ٨٦٣ تاریخنده، عمی داود شاهك اسقاطی اوزرینه، كجرات تختنه قعود ایله، احمد آباد شهرینی توسیع وتزیین، ودكنه ایكی سفر ایدوب، خیلی یرلر فتح ایتمشیدی. ٥٥ سنه حكومت سوروب، ٩١٧ تاریخنده ٧٠ یاشنده وفات ایتمش؛ واوغلی مظفر شاه ثانی خلفی اولمشدر.

— ایكنجیسی برنجینك تورونی وآنف البیان مظفر شاه ثانینك اوغلی اولوب، ٩٣٢ تاریخنده قتل اولنان بیوك برادری اسكندر شاهه خلف اولمش ایسه‌ده، اوچ آی صكره دیكر برادری بهادر شاه جونپوردن كلوب، تختی ضبط ایتمش؛ وصاحب ترجمه بر سنه صكره فوت اولمشدر.

— اوچنجیسی آنف البیان بهادر شاهك برادری لطیف خانك اوغلی اولوب، ٩٤٣ تاریخنده میران محمد شاهك وفاتی اوزرینه، كجرات تختنه قعود ایتمش؛ واو وقتدن سواحله مسلط اولمغه باشلایان پورتكیزلیلره قارشی (سورات) ده متین بر قلعه یاپدیرمشیدی. ١٨ سنه حكومت سوردكدن صكره، ٩٦١ ده مقتولاً وفات ایدوب، احمد شاه ثانی خلفی اولمشدر.

محمود شاه { افغانستان جهتلرنده حكم سورن احمد شاه ابدالی احفادندن وتیمور شاه بن احمد شاهك اولادندن اولوب، دوست محمد خان طرفندن كابلدن اخراج اولنمغله، هراته كیده‌رك، برقاچ سنه اوراده حكومت سورمش؛ و ١٢٤٥ ده وفات ایدوب، اوغلی كامران خلفی اولمشدر.

محمود شاه بهمنی { هندستانك دكن جهتنده حكومت سورن بهمنیان سلاله‌سندن ایكی حكمدارك اسمیدر:

برنجیسی سلالهٔ مذكوره‌نك بشنجی حكمرانی اولوب، سلطان علاءالدین حسنك اك كوچك اوغلی اولدیغی حالده، ٧٨٠ تاریخنده، بیوك برادری داود شاهك قتلی اوزرینه، (كلبركه) تختنه قعود ایتمش؛ ویكرمی سنه‌یه قریب مدت حكومت سوردكدن صكره، ٧٩٩ ده وفات ایتمشدر. ادیب و شاعر بر حكمدار اولمغله، علوم و ادبیاتی حمایه، وشعرایه پك چوق اكرام واحسان ایدردی. میر فیض الله اینجو احسانلرینه نائل اولان شعرا جمله‌سندندر. معاصری اولان خواجه حافظ شیرازی دخی صاحب ترجمه طرفندن دعوت اولنه‌رق، هندستانه عزیمته مهیا اولمش ایسه‌ده، بعض موانع حیلولت ایتمشیدی.

— ایكنجیسی ملوك مذكوره‌نك اون دردنجیسی

اولوب، ٨٨٧ تاریخنده دکنك احمدآباد شهرنده پدری محمد شاه ثانی‌یه خلف اولمش؛ و ٣٧ سنه حکومت سوردکدن صکره، ٩٢٣ تاریخنده وفات ایدوب، سلطان احمد شاه ثانی خلفی اولمشدر. زمانی فتن داخلیه ایله گچوب، اکثر ایالات والیلری داعیهٔ استقلاله قالقیشمشدی.

محمود شاه پوربی { هندستانك بنکاله خطه‌سی ملوکندن اولوب، ٨٩٩ تاریخنده پدری فیروز شاه پوربی‌یه خلف اولمش؛ وبر سنه صکره سیدی بدر طرفندن قتل اولنه‌رق، مرقوم مظفرشاه اسمیله تخت مغصوبنه قعود ایتمشدر.

محمود شاه تغلق { (ناصرالدین سلطان —) هندستانده دهلیده حکومت سورن آل تغلق ملوکندن اولوب، محمد شاه بن فیروز شاه تغلقك اوغلی ایدی. ٧٩٦ ده اون یاشنده ایکن، برادری همایون شاهه خلف اولوب، صباوتی زماننده بعض ولات اعلان استقلال ایتمش؛ و٨٠١ تاریخنده تیمورلنك هنده تجاوزله، دهلی‌یی ضبط ایتدیکنده، صاحب ترجمه گجرات جهتنه قاچمشیدی. تیمورك غنائم کثیره ایله هندستاندن ایرانه عودتنده صاحب ترجمه‌نك عم زاده‌سی نصرت خان بن فتح خان بن فیروز شاه دهلی حکومتنی ضبط ایتمش؛ و بر سنه صکره وفات ایدوب، اقبال خان خلفی اولمشیدی. بونك دخی وفاتی اوزرینه، محمود شاه قنوجدن خروجله، ٨٠٨ ده دهلی‌یی ضبط ایده‌رك، وفاتنه یعنی ٨١٥ تاریخنه‌دك حکومت سورمش ایسه‌ده، اکثر ولاة بو فتن داخلیه صره‌سنده اعلان استقلال ایله کسب قوت ایتمش اولدقلرندن، دهلیده بنی تغلق دولتی صاحب ترجمه ایله ختام بولمشدر.

محمود شاه خلجی { هندستانك (مالوه) جهتنده حکومت سورن خلجیان سلاله‌سندن ایکی حکمدارك اسمیدر: برنجیسی سلالهٔ مذکوره‌نك برنجیسی وخلجیان دولتنك مؤسسی اولوب، عن اصل خان جهان خلجی عنوانیله هوشنك شاهك وزیری ایکن، بونك وفاتنده، کندی پدریله بالاتفاق، متوفای مشار الیهك اوغلی محمدی تسمیم ایله، ٨٣٩ تاریخنده تخت ضبط ایتمش؛ و ٣٤ سنه حکومت سوروب، ٨٧٣ ده وفات ایتمکله، اوغلی غیاث الدین خلجی خلفی اولمشدر.

— ایکنجیسی ملوك مذکوره‌نك دردنجی واخیری اولوب، سلطان ناصرالدین بن غیاث الدینك اوغلیدر. ٩١٧ تاریخنده پدرینه خلف اولوب، ٢٠ سنه حکومت سوردکدن صکره، ٩٣٧ ده گجرات حکمداری بهادر شاه مالوه‌یی ضبط، و گجراته الحاق ایده‌رك، خلجیان دولتنه ختام ویرمش؛ وصاحب ترجمه‌یی یدی اوغلیله اسیر ایدوب، حبس ایتمکله، محبسده وفات ایتمش، ویا قتل اولنمشدر.

محمود شاه شرقی { هندستانك جونپور شهرنده حکومت سورن شرقیان سلاله‌سی ملوکندن اولوب، ٨٤٤ ده پدری ابراهیم خان شرقی‌یه خلف اولمش؛ و ١٧ سنه حکومت سوردکدن صکره، ٨٦٢ ده وفات ایدوب، اوغلی محمد شاه شرقی خلفی اولمشدر.

محمود شبستری { ایرانك مشاهیر شعرا وعرفاسندن اولوب، اکثر علومده ید طولاسی وکثرت مطالعه‌سی وار ایدی. بعده دوچار عشق اولوب، برمدت قلندرانه گزدکدن صکره، شیخ امین الدین تبریزینك حلقهٔ ارشادینه داخل اولوب، تصفیهٔ درون ایتمش؛ و ٧٢٠ تاریخنده تبریز قربنده مسقط رأسی اولان شبستر بلده‌سنده وفات ایتمشدر. تصوفه متعلق «گلشن راز» عنوانیله بر منظومهٔ مقبوله‌سی واردر. شو رباعی جملهٔ اشعارندندر:

در دیر مغان صراحی و جام نماند
ز اغاز اثر ونشان ز انجام نماند
کو پیر مغان و زاهد کوشه نشین
کز مسجد و میخانه بجز نام نماند

محمود عزیز افندی { [«هدایی عزیز محمود افندی» ماده‌سنه مراجعت بیورله.]

محمود غزنوی { (سلطان — بن سبکتکین). خلافت عباسیه زماننده ظهور ایدن دول عظیمهٔ اسلامیه‌دن آل سبکتکین ونام دیکرله غزنویان دولتنك مؤسسی اولوب، سلاطین وغزاة اسلام اعاظمندندر. پدری سبکتکین آل سامان امراسندن خراسان والیسی آلبتکینك کوله‌سی ایکن، دامادی اولمش؛ ووفاتنده خلفی او-

لوب، سامانیلرك ضعفندن بالاستفاده، استقلال و تفرد دعواسنه قالقیشه‌رق، غزنه جهتنی دخی ضبط ایتمشیدی. اوغلی صاحب ترجمه سلطان محمود ٣٥٧ تاریخنده دنیایه کلوب، پدرینك حیاتنده خراسان والیسی اولمغله، پدرینك وفاتنده یانده بولنان کوچك اوغلی اسماعیل یرینه کچمش ایسه‌ده، سلطان محمود درعقب غزنه‌یه واروب، ٣٨٧ ده ملك موروثی برادرینك الندن آلمش؛ واعلان سلطنت ایدوب، سامانیلرك النده قالمش اولان یرلری دخی ضبط، و فارس وعراق جهتلرنده حکم سورن آل بویه ایله جنك، و بعده صلح ایده‌رك، سلطنتنی طانیتدیرمشیدی. خراسان ایله الیوم افغانستان و بلوجستان دینلن یرلر کاملاً تحت تصرفنده اولدقدن صکره، ماوراء النهر خانی ایلك خان وبعده قدر خانله حرب ایده‌رك جیحونك اوته‌سنه وخوارزمه‌قدر توسیع حدود، وآل بویهدن دخی عراق عجم وفارس جهتلرنده بر خیلی یرلر ضبط ایتمشدی. هندستانه اون ایکی سفر ایدوب، لاهور، قنوج، دهلی وسائر بلاد هندی دخی ضبط ایله، تا دکنك وسطلرینه‌قدر توسیع فتوحات، ونشر اسلام ایده‌رك، بر چوق جسیم ومشهور بتخانه‌لری جوامع شریفه‌یه تحویل ایتمش؛ وهندولرك صنملرینی تزیین ایدن مجوهرات و سائره‌یی حرمینه هدیه ایتمش، وغزنه مؤسسات اسلامیه‌سنی تزیینده قوللانمشیدی. هند برهمنیلرینه قاریلری قوجه‌لرینك جنازه‌سیله برابر دیری دیری یاقمق، ومیتلری کنك ایرماغنه آتمق کبی مغایر انسانیت و مدنیت عادات باطله‌یی منع ویساغ ایده‌رك، انسانیته ومدنیت اسلامیه‌یه بیوك خدمتلر ایتمشدر. بو فتوحات جهانکیرانه‌سیله برابر، عالم ومحب علما و ادبا بر پادشاه اولوب، درباری مجمع شعرا و علما ایدی، ونامنه و کندیسنك امر وتشویقیله بر چوق کتب مشهوره یازیلوب، جمله‌سی مادحلرندن بری اولان فردوسینك «شاهنامه» سیده بو جمله‌دندر. صحیح العقیده اولوب، مذهبنده تعصبی و ارباب رفض و بدعته بغضی وار ایدی. ٣٣ سنه کمال شوکت و موفقیتله سلطنت سوروب، ٤٢١ تاریخنده غزنه‌ده وفات ایتمشدر. شهر مذکورده تربه‌سی پك مکمل ومزین ایدی. اوغلی محمد خانی اولمش؛ وسلاله‌سی ٥٤٣ تاریخنه‌دك سلطنت سورمشلردر. سلطان محمودك طبیعت شعریه‌سی دخی اولوب، شو رباعی جمله اشعارندندر:

آیینهٔ خویش را بصیقل دادم
روشن کردم به پیش خود بنهادم
درآیینه عیب خویش چندان دیدم
کز عیب دگر کسان نیامد یادم

محمود غوری { [«غیاث الدین غوری» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

محمود فیروزی { (بن عبدالله خان) هندستان مشاهیر مورخیننددن اولوب، اوتوزسنه قطب شاه ثانینك خدمتنده بولنمش؛ و ١٠٢٠ ده وفات ایتمشدر. «تاریخ قطب شاهی» و «تاریخ جامع الهند» عنوانلریله ایکی تألیفی واردر.

محمود قزوینی { (قاضی — بن قاضی روح الله) ایران شعراسندن اولوب، شو بیت اونکدر:

شمع من پرتو بیزم دیگران می افکند
وه‌که این گرمی مرا آتش بجان می افکند

محمود کاوان { (خواجه —) هندستانده دکن حکمدارلرندن نظام شاه بهمنینك وزیری اولوب، بعده صبی بولنان محمد شاه ثانی زماننده وکیل السلطنه اولدقده، بدخواهلری کندیسنه بعض مقاصد نامشروعه اسناد ایتمکله، ٨٨٦ تاریخنده ٧٨ یاشنده قتل اولنمشدر. شاعر وادیب برذات اولوب، «روضة الانشا» عنوانیله برتألیفی واردر، که بونده معاصری اولان مولانا عبدالرحمن جامی ایله اولان بعض مکاتباتی دخی مندرجدر.

محمود کیلانی { ایران شعراسندن اولوب، اکبرشاه زماننده کیلاندن هندستانه رحلت ایتمشدی. شو رباعی اونکدر:

هنگامهٔ من زکینه برهم زده‌ئی
رخت هوسم بنیل ماتم زده‌ئی
در نوبت هرکس زده‌ئی فال سرور
جز نوبت من که قرعه برغم زده‌ئی

محمود لطف الله { (میرزا —) هندستان مشاهیر شعرا واعیانندن اولوب، پدری حاجی شکرالله تبریزلی اولدیغی حالده، هندستانه رحلتله (سورت) شهرنده ساکن اولمش؛ وصاحب ترجمه ١٠٩٥ تاریخنده اوراده طوغوب، آقا حسین خوانساری شاگردانندن آقا حبیب اللهدن تحصیل علم و ادب ایتمش؛ و بعده تجارت

طريقيله بنگاله‌يه گيدوب، اوراده حاكمى نواب سرفراز الدوله بهادرك دامادى اولمغله، بونك توسطيله (مرشد قليخان رستم جنگ) عنواننه و(اود) صوبه‌دارلغنه نائل اولمش ايسه‌ده، ايفاى وظيفه‌ده قصور ايتديكندن، اورادن بالانفصال، دكن واليسى نواب آصف جاهك يانـنه گيتمش؛ و ١١٦٤ ده حيدرآباد شهرنده وفات ايتمشدر. شو بيت اونكدر:

ز چاك سينه مى آيد بگوشم نالهٔ زارى
دل است اين يا جرس يا نالهٔ مرغ گرفتارى

محمود مشهدى { مشاهير شعرادن وشريعت و طريقته واقف علمادن اولوب، مولانا سهربنك برادريدر. ١٠٨٠ ده وفات ايتمشدر. شو رباعى جملهٔ اشعارندندر:

زنار پرست زلف عنبر بويت
محراب نشين گوشهٔ ابرويت
يارب تو چه قبله‌ئى كه باشد شب وروز
روى دل كافر ومسلمان سويت

محمود نجم الدين { (بن ملك العلما ركن الدين محمد) ايران شعراسندن اولوب، شاه شجاع ايله شاه منصور بيننده وقوع بولان محاربه‌ده شهيد اولمشدر. شو رباعى اونكدر:

گفتم بصلاح كوشم ومستورى
وز يار جفا پيشه گزينم دورى
جانم بچنين قصه چو راضى گردد
بيچاره دلم نميدهد دستورى

محمود نديم پاشا { دور سلطان عبدالعزيز خانيده ايكى دفعه مسند صدارته گچمش وزرادن اولوب، بغداد واليسى اسبق نجيب پاشانك اوغليدر. تحصيل علم ايتدكدن صكره، مكتوبىٔ صدارت قلمنه دوامله، سعيد پاشانك برنجى سرعسكرلكنده ديوان افنديسى، بعده صدراعظم معاونى بولنمش؛ ومؤخراً كتابت وانشاده‌كى قوتى سببيله آمدى اوطه‌سنه مأمور اولوب، ١٢٦٣ ده عهده‌سنه رتبهٔ اولى توجيه ايله، صدارت مكتوبجيسى، ١٢٦٥ ده بالوكاله و ٦٦ ده اصالةً آمدىٔ ديوان همايون وبعده بكلكجىٔ ديوان همايون اولمشيدى. ١٢٧٠ ده رتبهٔ بالا ايله صدارت وبر قاچ ماه صكره خارجيه مستشارى اولمش؛ وبعده مأموريت مخصوصه ايله وارنه‌يه عزيمت ايتمشيدى. ديگر بعض مناصب مهمه‌ده دخى بولنه‌رق، رتبهٔ وزارته نائل اولدقدن صكره، طرابلس غرب واليلگنه نصب اولنوب، بر قاچ سنه اوراسنى حسن اداره‌يه موفق اولمش؛ و دور سلطان عبدالعزيز خانيده درسعادته ورودله، ١٢٨٤ ده بحريه نظارتنه تعيين بيوريله‌رق، درت سنه‌يه قريب مدت ترسانه‌يى حسن اداره ايله، برچوق اصلاحات اجراسنه موفق اولمش؛ و ١٢٨٨ ده، عالى پاشانك وفاتى اوزرينه، مسند جليل صدارت عظمايه نصب اولنه‌رق، ١١ آى بو مقام عاليده بولنمش؛ وبعض تنقيحات اجرا ايلمشيدى. ١٢٨٩ ده بالانفصال، برمدت چشمه‌ده اقامت ايتدكدن صكره، ١٢٩٢ ده ثانياً صدراعظم اولوب، بو دفعه دخى ٨ آيه قريب مدت مسند صدارتنده قالدقدن صكره، ١٢٩٣ ده بالانفصال ينه چشمه‌يه چكلمش؛ وپادشاه زمان سلطان عبدالحميد خان ثانى افندمز حضرتلرى دورنده داخليه ناظرى اولوب، ١٢٩٩ تاريخنده ارتحال ايتمش؛ وچغال اوغلنده تربهٔ مخصوصه‌سنه دفن اولنمشدر. طبيعت شعريه‌سى دخى اولوب، شو بيتى مشهوردر:

تفكر ايتملى‌ده بو جهانه بر گلشى
گيدر ملى گدرى باقلى صفايه كشى

محمود الوراق { [«وراق» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

محمودى { (ملك مؤيد شيخ — الظاهرى) مصرده حكومت سورن مماليك چراكسه‌نك دردنجيسى اولوب، سلطان برقوقك آزادليلرندن ايدى. اك نفوذلى امرادن اولمغله، ٨١٥ تاريخنده، سلالهٔ عباسيه‌دن خليفه طانينمش اولان (مستعين بالله ابو الفضل عباس المتوكل)ك اسقاطى اوزرينه، اتفاق امرا ايله سلطان مصر اولوب، ٨ سنه حكومت سوردكدن صكره، ٨٢٤ تاريخنده وفات ايتمشدر. عالم برذات اولوب، سرايى مجمع علما ايدى. قاهره‌ده باب الزيله‌ده واقع جامع مؤيد بونك بنا كرده‌سيدر.

محمودى { وان ولايتنك حكارى سنجاغنده وسنجاغك منتهاى شمالنده برقضا اولوب، جنوباً الباق ومعمورة الحميد قضالريله، غرباً وشمالاً وان سنجاغيله، شرقاً دخى حدود ايرانيه ايله محدوددر. ٥ ناحيه ايله ٨٣ قريه‌يى

حاوی اولوب، ٣١٦٨٠ اهالیسی واردر، که بونلرکده ٢٨٢٠٠ ی کرد و ٢٤٨٠ ی ترك یعنی ٢٥٦٨٠ ی مسلم، ٢٥٠٠ ی یزیدی، ٢٥٠٠ ی ارمنی و ١٠٠٠ ی نستوریدر. کردلر میلان، مقوری، تاقوری وشمسیکی اسملریله ٤ عشیرته منقسم اولوب، هر عشیرت بر ناحیه تشکیل ایدیور. یزیدیلر دخی آیریجه بر عشیرت و ناحیه تشکیل ایدیورلر. مرکزی ٣٠٠٠ اهالیی حاوی اولان و وانك ٩٠ کیلومتره شرقنده و حدود ایرانیه‌دن ١٠ کیلومتره‌لك مسافه‌ده بولنان (سرای) قریه‌سیدر. قضانك اراضیسی اکثریت اوزره اووه وطوپراغی منبت اولوب، انهاری یوغیسه‌ده، کوچك دره‌لرله قایناق وچشمه‌لری چوقدر. باشلیجه محصولاتی: بغدای، آرپه، داری، کتن وسائره‌دن عبارتدر. قویون، کچی، صیغیر وخرکله‌یه متعلق حیوانات اهلیه‌سی چوق اولوب، کردلر بوحیوانلرندن خیلی تجارت واستفاده ایدرلر.

محمودیه { مصرده بیوك برجدولدر، که نیلك اك غربی شعبه‌سی اولان رشید قولندن باشلایه‌رق، ابتدا جنوب غربی‌یه وبعده غرب شمالی‌یه طوغری ادکو ایله مربوط کوللری آره‌سنده اسکندریه لیماننه قدر واصل اولور. سیرسفائنه صالح اولان بوجدول ١٢٣٥ تاریخنده محمد علی پاشا مرحوم طرفندن آچیلوب، سلطان محمود خان ثانی اسمنه نسبتله تسمیه اولنمشدی. انشاسنده ١٣٢٠٠٠ عمله قوللانلدیغی حالده، بر سنه‌ده اکمال اولنمشدر. بو جدول اسکندریه شهرینك ترقی معموریتنه سبب اولمشدر. جدول ایله متوازیاً اسکندریه‌دن دمیر یول خطی تمدید اولندقدن صکره جدولك بردرجه‌یه قدر اهمیتی آزالمشدر.

محمودیه { مصرك بحریه مدیریتنده‌ودمنهورك ١٧ کیلومتره شمالنده اوله‌رق همنامی اولان جدولك ساحل یسارنده ورشیددن دمنهوره کیدن دمیر یول خطی اوزرنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ٤٣٣٠ اهالیسی واردر.

محوی { اونجی قرن هجری عثمانلی شعراسندن ایکی ذاتك مخلصی اولوب، بری استانبوللی ودیکری قسطمونیلیدر؛ — متأخرین شعرادن دخی ایکی کشینك مخلصی اولوب، بری (خیره‌بولی) لیدر. و ١١٥٠ ده وفات ایتمشدر. دیوانچه‌سی واردر. دیکری عن‌اصل تبریزلی اولوب، ١٢٦٣ ده درسعادته وروده، خط تعلیقده‌کی مهارتی قوتیله، استنساخ کتبله کچینیردی. شو مطلع اونکدر:

دلاوار مخفی کنج اول قوسی ویرانه صانسونلر
مثلدر بوکه دیرلر عاقل اول دیوانه صانسونلر

محوی { فرس شعراسندن درت کشینك مخلصیدر:
برنجیسی (مولانا عبدالعلی) اردبیللی اولوب، ١٠٢٠ تاریخنده هندستانه رحلت ایتمش، و بقیهٔ احوالی معلوم اوله‌مامشدر. شو بیت اونکدر:

رهی در پیش دارم کاخر عمرست انجامش
بهرجا مرکم آسایش دهد منزل نهنم نامش

— ایکنجیسی همدانك اسدآباد محله‌سندن اولوب، طول مدت نیشاپورده اقامتی سببیله، کندیسنی نیشاپورلی عد ایدنلر دخی واردر. هندستانه سفر ایدوب، ینه وطننه عودت ایتمشیدی. شو رباعی اونکدر:

محوی بهوای دل نوایی نزنی
در کوچهٔ کس در سرایی نزنی
بیکانکی تمام عالم دیدی
زنهار که حرف آشنایی نزنی

— اوچنجیسی اصفهانلی اولوب، شاه طهماسب ماضی زماننده یاشامشدر. شو بیت اونکدر:

میداد زبان در دهن محوی ومیکفت
کین راز نهان هست نکهدار زبان را

— دردنجیسی (ارشاد احمد بن شیخ عبدالقادر) هندستانده دهلی مضافاتندن مظفر نکره ملحق (پهلت) قصبه‌سندن اولوب، برمدت دهلیده اقامت ایتدکدن صکره، بهوپاله رحلتله، ولیة العهد جهان بیکصاحبه‌نك زوجی نظیر الدوله‌یه انتساب ایتمشدی. شو بیت اونکدر:

بارحمتت کناه نکردن کناه من
دستوری کناه ندادن کناه کیست

محیط { (بحر —) کرهٔ ارضك قره‌لرینی احاطه ایدن بیوك دکیزلره ویریلن اسم اولوب، بحور محیطه: بحرمحیط معتدل (کبیر)،

بحر محيط آطلاسى، بحر محيط هندى، بحر منجمد شمالى وبحر منجمد جنوبى اسملريله بش دكيزدن عبارتدر. [« معتدل، آطلاسى، هندى، منجمد شمالى ومنجمد جنوبى » ماده‌لرينه مراجعت بيوريله.]

محيط { ايران شعراسندن ايكى كشينك مخلصيدر:

برنجيسى (مير محمد سعيد) اصفهانلى اولوب، شهر مذكورك محاصره‌سنده كنج ياشنده قتل او. لنمشدر. شو رباعى اونكدر:

ای آه بيا دامن آن ماه بكير
وی ناله كريبان سحركاه بكير
دلبر زبر خانهٔ ما ميكذرد
ای اشك برون آی وسر راه بكير

— ايكنجيسى (ميرزا محيط الدين خان) مشهد نجباسندن اولوب، هندستانه رحلتله، لكهنو. ده وزيرالممالك نواب شجاع الدوله بهادرك وبعده اوغلى نواب آصف‌الدوله بهادرك خدمتنده بولنمش؛ وبعده نكبت وسفالته دوچار اولمشدى. شو بيت اونكدر:

شد زلف را نصيب كه پوسيد پای او
عمر دراز بهر چنين روزها خوش است

محيي { غوث‌اعظم عبدالقادر كيلانى حضر. تلرينك شعرده قوللاندقلرى مخلصى اولوب، ترجمهٔ حالى « عبدالقادر كيلانى » ماده. سنده سبق ايتمكله، شوراجقده تبركاً اشعار عارفانه. سندن بر ايكى بيتك ايراديله اكتفا اولنور:

كريبانى بسر تربت ويرانهٔ ما
بينى ازخون جكر آب زده خانهٔ ما
شكرلله كه نمرديم ورسيديم بدوست
آفرين باد برين همت مردانهٔ ما
با احد درلحد تنك بكوييم ای‌دوست
آشنايم بتو غير تو بيكانهٔ ما
محيى ازشمع تجلىٔ لكاهش ميسوخت
دوست ميكفت زهى همت پروانهٔ ما

محيي { ايران شعراسندن ايكى ذاتك مخلصيدر:

برنجيسى (لار) خطه‌سندن اولوب، علامه ملا جلال‌الدين دوانينك شاكردانندن ايدى. سلطان يعقوب زماننده‌ن شاه‌طهماسب ماضى‌دورينه. دك معمر اولوب، ايفاى حج وزيارت حرمين ايچون حجازه سفر ايتمش؛ وعودتنده مظفر بن‌محمودشاه نامنه « فتوح‌الحرمين » عنوانيله برمثنوى يازمش؛ وبيك اسكندرى جائزه آلمش ايدى. شو بيت اونكدر:

بهر توام كشند وتوآهى نمى كنى
ای سنكدل چه آه نكاهى‌نمى‌كنى

— ايكنجيسى (صدرالعالم مولانا محمد بن مولانا يحيي) اعاظم علمادن اولوب، غزينن كفارينه قارشى اولان جنكده شهيد اولمشدر. شو رباعى اونكدر:

ظالم كه كباب از دل درويش خورد
چون درلكرى زپهلوى خويش خورد
دنيا عسلى‌است هر كه زو بيش خورد
خون افزايد تب آورد نيش خورد

محيي { آنى الترجمه شيخ‌الاسلام فنارى‌زاده محيي‌الدين افنديك مخلصيدر.

محيي‌الدين افندى { (چيوى زاده —) [« چيوى زاده » ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

محيي‌الدين افندى { (فنارى زاده —) قانونى سلطان سليمان خان دورنده مشيخت اسلاميه مقام والاسنه كچن علمادن اولوب، مشهور شمس الدين فناريك احفا. دندن وروم ايلى صدورندن محمد شاه افنديك اوغليدر. پدرندن وبعده خطيب‌زاده وافضل‌زاده. كبي مشاهير معاصرنندن تحصيل علوم ايله، بر قاچ مدرسه‌ده مدرسلك ايتدكدن صكره، ٩٢٥ ده ادرنه وبعده استانبول قاضيسى، ٩٢٩ ده آناطولى قاضيعسكرى اولمش؛ ومتعاقباً روم ايلى قاضيعسكر. لكى دخى علاوةً عهده‌سنه تفويض اولنمغله، اون بش سنه صدرين وظائفنى ايفا ايتدكدن صكره، ٩٤٤ ده انفصال وتقاعد ايده‌رك، او اثناده حج شريفه عزيمت، وبر سنه مجاورت و حرم شريف نبوى‌يى زيارت ايتدكدن صكره، عودتنده ٩٤٨ تاريخنده شيخ‌الاسلام اولوب، اوچ سنه ايله برآى امور فتوايى اداره ايتدكدن صكره، ٩٤٢ ده استعفا ايدوب، كوشهٔ تقاعده چكلمش؛ و ٩٥٤ ده وفات ايدوب، ابا ايوب انصارى (رضه) جوارنده دفن اولنمشدر. عالم واديب وشاعر برذات اولوب، ورع وتقوى ايله وحلالى حرامدن تفريقده‌كى دقتيله وهر شيئى دفعاتله ييقامدقچه قوللانمامق مراقبله

وبرده كثرت اكل وشربيله مشهوردر . مجاورتى زماننده تفسير شريف درسيله مشغول اولوب ، وفاتنه‌دك بر تفسير شريف ترتيبنه چاليشمش ايسه‌ده ، اكماله موفق اوله‌مامشدر . كتب تدريسيه‌دن بعضنه حواشى وتعليقاتى واردر . شو قطعه جمله اشعارندندر:

اوكرلر كرچه كيم صبر جميلى
ولى صبرك دخى ارزانى خوشدر
دل محبيدن اكسك اولمسون درد
مسافرخانه‌نك مهمانى خوشدر

محيي الدين بن عربي { (الشيخ ابو بكر محمد بن على بن محمد الطائى الاندلسى) كبار مشايخدن و اعاظم عرفا وصوفيوندن اولوب ، ٥٦٠ تاريخنده اندلسك مرسيه شهرنده طوغمش؛ واوراده ابن بشكوال‌دن وسائر مشاهير علمادن بعدالتحصيل ، شرقه رحلتله ، شام و بغداد ومكه‌ده اكابر علما و مشايخ عصريله كوريشوب ، استفاده ايتمش؛ واكمال علوم ظاهره وباطنه ايله تصفيهٔ درون ايتدكدن صكره ، كمالات صوريه ومعنويه‌سيله شهرت بولوب ، مقصود ارباب طلب اولمشيدى . بر آره‌لق قونيه‌يه كلوب ، ملك سلجوق طرفندن اكرام وتعظيم كورمش؛ وصدرالدين قونوينك طول بولنان والده‌سنى تزوج ايلمش ايدى . بعده شامه معاودت ايدوب ، ٦٣٨ ده اوراده ارتحال ايتمش؛ وجبل قاسيونده دفن اولنمشدر . شيخ اكبر دينمكله‌دخى معروفدر . وفرت فكر و ذكايه وخارق العاده بر قوهٔ حافظه ايله وفصاحت وبلاغت وطبيعت شعريه‌يه مالك ايدى . عصرى ملوك واكابرندن بر چوق هدايا وجوائز آلوب ، جمله‌سنى ارباب احتياجه توزيع و تصدق ايدردى . تأليفاتى پك چوق اولوب ، اكثرى تصوفه متعلقدر . آثارنده‌كى افكار عاليه‌نك فهمى تصوفه وحقيقته آشنا اولمغه متوقف اولديغندن ، بعض ظاهرپرستان تأليفاتنده كفرينه حكم ايده‌جك سوزلر بوله‌رق ، تكفيرينه جرأت ايتمشلرسه‌ده ، حضرت شيخك بويله برشائبه‌دن مبرا اولوب ، اقوال عارفانه وحكيمانه‌سنك آكلايانلر ايچون عين حقيقت اولديغنده شبهه يوقدر . باشلبجه تأليفاتى بروجه آتيدر: « الفتوحات المكيه » ٢٠ جلد ، « التدبيرات الالهية » ، « التنزلات الموصلية » ، « فصوص الحكم » ، « الاسرا الى المقام الاسرا » ، « شرح خلع النعلين » ، « الاجوبة المسكتة عن سؤالات الحكيم الترمذى » ، « تاج الرسائل » ، « منهاج الوسائل » ، «كتاب العظمة» ، «كتاب البيان» ، «كتاب التجليات» ، « مفاتيح الغيب » ، «كتاب الحق » ، « مراتب علوم الوهب » ، « الاعلام باشارات اهل الالهام » ، «العبادة والخلوة» ، « المدخل الى معرفة الاسماء » ، « كنه ما لابد منه » ، « النقباء » ، «حلية الابدال» ، «الشروط فيما يلزم اهل طريقة الله تعالى من الشروط» ، « اسرار الخلوة » ، « عقيدة اهل السنة » ، « المقنع فى ايضاح السهل الممتنع » ، « اشارات القولين » ، «كتاب الهو والاحديت » ، « الانحاد المشتق » ، « الجلالة » ، « الازل » ، « القسم » ، « عنقاء مغرب » ، « ختم الاوليا » ، « شمس المغرب » ، « الشواهد » ، « مناصحة النفس» ، «اليقين» ، « تاج التراجم » ، «القطب» ، « رسالة الانتصار » ، « الحجب » ، « الانفاس العلوية فى المكاتبة » ، « ترجمان الاشواق » ، « الذخائر » ، « الاغلاق فى شرح ترجمان الاشواق » ، « مواقع النجوم » ، « مطالع اهلة الانصار » ، «المواعظ الحسنة » ، « المبشرات » ، « خطبة ترتيب العالم » ، « الجلال والجمال » ، « مشكاة الانوار فيما روى عن الله عز وجل من الاخبار » ، « شرح الفاظ التى اصطلحت عليها الصوفية » ، « محاضراة الابرار ومسامرات الاخيار » ٥ جلد وسائره . اشعار رائقه‌سندن دخى بر ايكى بيتك ايراديله اكتفا اولنور:

ليت شعرى هر دروا اى قلب ملكوا
و فؤادى لو درى اى شعب سلكوا
اتراهم سلموا ام تراهم هلكوا
حار ارباب الهوى فى الهوى وارتبكوا

محيي الدين شهر زورى { (ابو حامد محمد بن القاضى كمال الدين) مشاهير فقها وادبادن اولوب ، ٥١٠ ويا ٥١٦ تاريخنده دنيايه كلمش؛ و بعدالتحصيل ، بدرندن نيابةً حلبده ومصرده قاضيلق ايتمش؛ و بعده موصله عودت ايدوب ، اوراتك قاضيسى اولمش؛ واورا صاحبى (عزالدين مسعود بن قطب الدين مودود بن زنكى) نزدنده قدر واعتبارى

تزايد ايدوب ، دفعاتله ايلچيلكله بغداده اعزام او.
لنمش ايدى. موصلده پدرينك مدرسه‌سنده و
مدرسهٔ نظاميه‌ده تدريس علومله مشغول اولوردى.
سخاوت وكرمى مشهور اولوب، قاضيلغى زماننده دين
ايچون حبس ايله محكوم مديونلرك بورجلرينى كندى
كيسه‌سندن ويره‌رك سبيللرينى تخليه ايدردى .
٥٨٦ ده موصلده وفات ايتمشدر. اشعار رائقه‌سى
اولوب، قار نزولنى توصيف يولنده اولان شو بر
ايكى بيت او جمله‌دندر:

ولما شاب رأس الدهر غيظاً
لما قاساه من فقد الكرام
اقام يميط هذا الشيب عنه
وينثر ما اماط على الانام

محيي الدين طوسى { طقوزنجى قرن هجرى علماسندن اولوب ،
«كنز العاشقين» عنوانيله بر كتاب يازمش؛ وامام غزالينك «كيمياء السعادة» نى اختصار ايتمشدر.

محيي الدين عجمى { سلطان بايزيد خان ثانى دورى علماسندن او.
لوب، طول مدت ادرنه قاضيسى بولنمش؛ واوراده وفات ايتمشدر. سيد شريفك «فرائض» نه حوا.
شيسى ، شهيد بابنده بر رساله‌سى و سائر بعض آثارى واردر.

محيي چلبى { اوتنجى قرن هجرى عثمانلى شعراسندن اولوب ، نيكده.
ليدر. ابوالسعود افنديك حلقهٔ تدريسنه و بعده زمرهٔ قضاته داخل اولنشيدى. شو بيت اونكدر:

سندن ياتوب ياقلمغه جانا ملكره
طوتدى دخان آتش آهم فلكره

مُخا { يمن ولايتنك تعز سنجاغنده وصنعانك ٢٥٥ كيلومتره جنوب غربيسنده
عدنك ده ٢٠٢ كيلومتره غرب شماليسنده اوله‌رق، بحر احمرك ساحل شرقيسنده وباب المندبك شمالنده ١٣°١٩´١" عرض شمالى ايله ٤٠°٤٩´٣٦" طول شرقيده واقع قضا مركزى برقصبه واسكله اولوب، وقتيله قرق اللى بيك اهالى بى جامع ومعمور وايشلك بر اسكله ايكن، شمديكى حالده خراب ومتروك او.
لوب ، آنجق اوتوز قرق خانه‌يى حاوى بر كوى حالنده‌در. بو تدنيسى ليماننك طوله‌سندن وعدنك
ترقيات فوق العاده‌سيله تجارتجه اولان تسهيلاتندن
ايلرى كلوب، وقتيله بتون يمنك محصولاتى مخادن
اخراج وامتعهٔ اجنبيه دخى اورادن ادخال اولنقده
ايكن ، شمدى بتون يمنك تجارتى عدن طريقيله
وقسماً حديده و لحيه اسكله‌لرندن اجرا اولنيور .
سوقاقلرينك عدم نظافتيله لغملرك دخى سوقاقلرده
آقه‌سندن ايلرى كلن وخامت هواسى دخى اسباب
تدنيسى جمله‌سندندر. يمنك قهوه‌سى دخى وقتيله بو
اسكله‌دن اخراج اولنديغيچون ، آوروپاجه مخا
(Moka) قهوه‌سى ناميله شهرت بولمشدر. مخا قصبه.
سى پك اسكى اولميوب ، جغرافيون اسلام آثار
عربيه‌سنده اسمنه تصادف اولنميور. — اوچ قريه.
دن مركب اولان قضاسنك باشليجه محصولاتى دوره
ايله خرمادر.

مخابط { حضرموتده بر بر اولديغنى ياقوت حموى بيان ايديور.

مخائل { يمن ولايتنك عسير سنجاغنده وابها ايله قنفده آره‌سنده وابهادن ١٨٠
قنفده‌دن ٢٤ ساعتلق مسافه‌ده واقع قضا مركزى بر قصبه اولوب، ١٠٠٠ قدر اهاليسى، هفته‌ده بر
قوريلور بازارى و قشله‌سى واردر . — ٢٨
قبائلدن عبارت اولان قضاسنك باشليجه محصولاتى بغداى، آرپه، دوره ، خرما وسائره‌دن عبارتدر.

مختار { (ابو اسحاق -- بن ابى عبيد الثقفى) مشاهير غزاتدن اولوب، پدرى صحا.
به‌دن اولديغى حالده، كنديسى هجرت نبويه سنه‌سى
دنيايه كلمش؛ وبناءً عليه صحبت وروايته نائل اوله‌ما.
مشدر . سيد الشهدا امام حسين (رضه) افنديمزك
انتقامنى آلمق داعيه‌سيله ٦٥ تاريخنده خروج
ايدوب، كوفه‌يى ضبط ايتمش؛ واهل شيعه‌دن بر
چوق آدملر كنديسنه تابع اولمغله، شمر ذوالجوشنى،
حضرت امامك مبارك باشنى كسن حولى بن زيدى،
حضرت مشار اليهى شهيد ايدن عسكرك قوماندانى
بولنمش اولان عمر بن سعد ابن ابى وقاصى، بونك
اوغلى حفصى واوزرينه عسكر سوق ايدن عبيدالله
بن زيادى وسائر يزيديلرى قتل ايتمش؛ وبو اغوده
پك چوق مشاق وبليه‌يه دوچار اولوب، اهل اسلامك
محبتنى قزانمش ايدى. عبدالله بن عمر وعبدالله بن
عباس ومحمد بن الحنفيه (رضهم) ه مال كوندريره.

ومشار اليهم كنديسندن قبول ايدرلردی . عبدالله بن عمر (رضهما) صاحب ترجمه‌نك قاینی اولوب ، همشیره‌سی صفیه بنت ابی عبیدی تزوج ایتمشدی. کوفه‌ده بریجق سنه حکومت سوردکدن صکره ، ٦٧ تاریخنده مصعب بن زبیر اوزرینه عسکر سوق ایدوب، کندیسی شهید ایتمشدر .

مختار { فرس شعراسندن اوچ کشینك مخلصیدر :

برنجیسی (مختار بیك) رشتلی اولوب، شو بیت اونکدر:

من کیستم بعشق تو از کار رفته‌ئی
خورشید عیش برسر دیوار رفته‌ئی

— ایکنجیسی (میرزا ابراهیم بیك حسینی) سبزوارلی اولوب، شو بیت اونکدر:

چنان مستانه می‌آید بشوق دام تحجیرش
که از موج شراب ناب نتوان کرد زنجیرش

— اوچنجیسی هندستان برهمنیلرندن ووزیر الممالك نواب آصف الدوله بهادرك منسوبیننندن اولوب، اسلامه ومذهب شیعی‌یه تمایلی وار ایدی . شو بیت اونکدر:

دل خون شد وتاکی دهد دلدار آزار اینچنین
یارب چه سازم چون کنم دل آنچنان یار اینچنین

مختار { سامراده خلیفه متوکلك مشهور بر سراینك اسمیدر.

مختار افندی { (ترشیجی زاده احمد —) دور سلطان عبد العزیز خانیده مقام مشیخت اسلامیه‌یه کچن علمادن اولوب، ١٢٨٩ ده مقام مشارالیهه اصعاد اولنمش؛ ویکرمی آیه قریب مدت بو مقامده قالدقدن صکره، ١٢٩١ تاریخنده وفات ایدوب، اسکدارده دفن اولنمشدر.

مختار بك { (یوسف پاشاحفیدی احمد —) بو دخی سلطان عبد العزیز خان دوری مشایخ اسلامندن اولوب، آنف الترجمه ترشیجی زاده مختار افندینك سلفیدر. ١٢٨٨ ده مقام فتوایه کچوب، ١٥ آی امور فتوایی بعد الاداره، ١٢٨٩ ده انفصال، وبرقاچ سنه صکره ارتحال ایتمشدر.

مختار پاشا { سلطان محمود خان ثانی دوری وزراسندن اولوب، تپه‌دلنلی علی پاشانك اوغلیدر . پدرینك تحت اداره‌سنده اوله‌رق آنده متصرف ایدی. پدری فرمانلی اولوب، یانیه‌ده محاصره اولندیغی وقت، ترحاله متصرفی بولنان ولی پاشا ایله ودیکر برادرلریله برابر، دولته التجا ایتمشلر ایسه‌ده، علی پاشانك قتلندن صکره بونلرك دخی کله‌لری آلنه‌رق، درسعادته کوندرلمش؛ وطوپ قپو خارجنده دفن اولنمشدر.

مختاری { اوننجی قرن هجری عثمانلی شعراسندن وساداتدن اولوب، امیر هاشمك اوغلی وینه شعرادن امیرینك برادریدر . شو بیت جمله اشعارندندر:

زلفك نسیم آچوب ایده‌می خدین آشکار
اول کونی کوستردی عجب باکه روزکار

مختاری { (عثمان) ایران مشاهیر شعراسندن اولوب، غزنه‌لیدر . آل سبکتکیندن سلطان ابراهیمك زماننده یاشایوب، حکیم سنائی اقرانندن ایدی. سلطان ابراهیمدن صکره هندستانه وبعده کرمانه سفر ایدوب، غزنه‌یه عودت، و٥٤٤ تاریخنده اوراده وفات ایتمشدر. شو مطلع اونکدر:

روزکاری خوشتر است از شکر وعنبر ترا
یاسمن در عنبر است ولاله در شکر ترا

مخدوم { (میر —) ایران مشاهیر شعراسندن اولوب، نیشابورلیدر. میر قاسم انوارك شاکرد و مریدی اولوب ، اولاد معنویه‌سندن معدود اولمغله، اونك طرفندن مخدوم تخلیص اولنمشدی. شو مطلع اونکدر:

مطرب بزن ترانه و ساقی بیار جام
خونش حلال بادکه کفته است می حرام

مخدومه { ایران شاعره‌لرندن اولوب، یزدلیدر. شو رباعی اونکدر:

شب عربده با محنت هجران کردم
با او دل وجان دست وکریبان کردم
چون دیدم ازو روی خلاصی مشکل .
جان دادم وکار برخود آسان کردم

مُخَرَّم { بغدادده رصافه ایله نهرمعلی آره‌سنده بر بیوك محله اولوب، آل بویه وآل سلجوق حکمدارلرینك سرایلری بو محله‌ده ایدی. ٥٨٧ تاریخنده ناصرلدین الله طرفندن تخریب اولنمشدر.

مخرمه { (ابو صفوان — بن نوفل بن اهیب بن عبد مناف القرشی الزهری)

صحابه‌دن و مؤلفهٔ قلوبدن اولوب، فتح مکه کونی اسلامه کلمش؛ و بعده اسلامده صدق وخلوصله حرکتده بولنمشدر. سعد ابن ابی وقاصك عمزاده‌سی ایدی. اسلامه کلدیکنده خیلی مسن وانساب قریش وعربه واقف ایدی. ٥٤ تاریخ هجریسنده ١١٥ یاشنده اولدیغی حالده، مدینهٔ منوره‌ده وفات ایتمشدر. اواخر عمرنده کوزلرینه عمی طاری اولمشیدی.

مخشی { (بن حمیر الاشجعی) صحابه‌دن اولوب، منافقیندن ومسجد الضرار اصحابندن ایکن، تبوك غزاسنده بولندقدن وحضرت رسول الله (صلعم) ایله اصحاب کرامی حقنده بعض اراجیفه جرأت ایتدکدن صکره، توبه ایدوب، فیمابعد اسلامنده صدق وخلوص کورلمش؛ وشهیداً وفاتنی آرزو و دعا ایدوب، یمامه وقعه‌سنده شهید اولمش؛ ونعشی بولنمامشدر.

مخفی { ایران شعراسندن اولوب، رشت قصبه‌سنده نشأت ایتمش؛ و فارس حاکمی امام قلیخانك خدمتنده بولنمشدر. نحیف البدن برآدم اولوب، مع‌هذا کوکنار شربنه مداوم ایمش. وطننك قیزلرینی ذم بحثنده اولان شو رباعی جملهٔ اشعارندندر:

مخفیا دختران خطهٔ رشت
چون غزالان مست میکردند
از پی مشتری بهر بزار
بند تنبان بدست میکردند

مخفی بیکم { (سلیمه) هند ملوکندن همایون شاهك قیزی کلرخ بیکمك قیزی اولوب، شاعره وادیبه بر خاتون ایدی. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

کاکلت را من زمستی رشتهٔ جان کفته ام
مست بودم زین سبب حرف پریشان کفته ام

— سالفة‌الترجمه (زیب النسابیکم) ك دخی مخلصی مخفی اولوب، شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

بیکانه وار میکذری از دیار چشم
ای نور دیده حب وطن دردل تو نیست

مخلص { فرس شعراسندن بروجه آتی یدی کشینك مخلصیدر:

برنجیسی (میرزا محمد) قم شهرندن اولوب، مرتب دیوانی واردر. شو بیت اونکدر:

عندلیب وکل سرو وفاخته عمرها باهم عشق باخته
کشته هرکسی یار یار خود هست یارغیر غیر یارمن

— ایکنجیسی (سید احمد حسین بن سید محمد حسین) هندستانك سهرند شهرندن اولوب، محمد شاهك کرز بردارانندن ایدی. شو بیت اونکدر:

هر سرو قدی‌را نرسد دعوی بالا
با دلبر ما سلمه الله تعالی

— اوچنجیسی (شاه محمود) نیشابورلی اولوب، شو بیت اونکدر:

سنك بیداد زدی بر سر اغیار مرا
بچنین لطف سرافراز نکردی مردم

— دردنجیسی (قاسم‌خان) ایرانی الاصل اولدیغی حالده، کشمیرده نشأت ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

نشئهٔ صهبای کفتار توام بیهوش کرد
آنچه بامستان کند پیمانه بامن کوش کرد

— بشنجیسی (مخلص‌الدوله سید حسین‌خان بهادر) هندستانك لکهنو شهرندن اولدیغی حالده، کلکته‌ده اود حکمدارلرینك اخیری اولان واجد علی شاهك خدمتنده بولنمشدر. شو بیت اونکدر:

قرارم برد ترکی کلعذاری دشمن جانی
بکیسو سنبلستانی بابرو تیغ عریانی

— آلتنجیسی (نواب — خان میر بخشی) هندستانده اورنك زیب عالمکیرك امراسندن ایدی. شو بیت اونکدر:

دربزم طرب راه مده همچومنی را
کافسرده دل افسرده کند انجمنی‌را

— یدنجیسی ایرانلی اولوب، شوبیت اونکدر:

چنان کردیده‌ام رسوا اکر بیند مرا یاری
کند بیکانکی هر چند باشد آشنای من

مخلص‌الدوله { (ابوالمتوج مقلد بن نصر بن منقذ الکنانی) شیزر قلعه‌سنده حکم سورن بنی منقذك برنجیسی اولوب، اصحاب نفوذ و اقتداردن بر رئیس وامیر ایدی. ٤٥٠ تاریخنده وفات ایتمشدر. کریم برذات اولوب، عصری شعراسنك کندیسی حقنده برچوق مدحیه‌لری واردر.

مخلص بابا { سلطان عثمان‌خان غازی دوری مشاهیر مشایخندن مجاب الدعوه

بر ذات اولوب، غازیٔ مشارالیهك بعض فتوحاتنده رفاقتلرنده بولنمش؛ و بعده قرەمان دیارندە توطن ایتمش ایدی.

مخلص پاشا { [« اسعد مخلص پاشا » ماده سنه مراجعت بیوریله .]

مخلص پاشا { (سیروزلی یوسف —) سلطان محمود خان ثانی وعبد المجید خان دوری وزراسندن و شعرادن اولوب، سیروز اعیانی اسماعیل بكك اوغلی ایدی. ١٢٣٣ تاریخنده مأموراً یانیه جهتنده ایكن، رتبهٔ وزارتله آغریبوز محافظلغنه وبعده صاروخان، ١٢٣٨ ده حلب ایالتنه نصب اولنمش؛ وبر آرەلق كوتاهیەیه نفی اولنمقدن صكره، منتشا وقرەحصار صاحب سنجاقلرینه، ١٢٥١ ده بلغراد محافظلغنه، ١٢٥٦ تاریخنده ثانیاً صاروخان ومتعاقباً روم ایلی ایالتنه نصب اولنمش؛ و ١٢٥٨ ده بالانفصال سیروزه عزیمتله؛ ١٢٥٩ اوراده وفات ایتمشدر. شو مطلع اونكدر:

حساب عشق كیم آكلار كیمكله سویلشەیم
كتاب عشق كیم آكلار كیمكله سویلشەیم

مخلصی { اوتنجی قرن هجری عثمانلی شعراسندن اولوب، قانونی سلطان سلیمان خان شهزادەلرندن سلطان بایزید شهیدك خواجەسی جعفر افندینك اوغلیدر. شو بیت اونكدر:

اولودرین آیرلازین سورین جانم سن
ای طبیب دل وجان دردیمه درمانم سن

یعنی (اولورم آیرلمام سورم جانمسك، ای طبیب دل وجان دردمه درمانمسك.)

مخنف { (بن سلیم الازدی الغامدی) صحابەدن اولوب، كوفیوندن معدوددر. كوفەده بنی ازدك نقیبی ایدی. خلافت جناب مرتضویده اصفهان والیسی اولمش؛ وصفینده حضرت مشارالیهك معیتنده بولنوب، ازد رایتنی حامل بولنمشدر. اخبار وسیر صاحبی اولان (ابو مخنف لوط بن یحیی بن سعد بن مخنف) صاحب ترجمەنك احفادندندر.

مداح { (میر علی شاه كشمیری) هندستان شعراسندن اولوب، اود خطەسی حكمدارلرینك اخیری اولان واجد علی شاهك خدمتنده كلكتەده بولنمشدر. قصائد وغزلیات وسائر اشعارینی حاوی دیوانی یدی قسمه منقسمدر. شو مطلع اونكدر:

از كشتگان ناز چو محضر نوشته اند
دردا كه نام من سر دفتر نوشته اند

مدامی { اوتنجی قرن هجری عثمانلی شعراسندن وزمرهٔ سپاهیاندن اولوب، اواخر حالنده استانبولده بیت المال امینی اولمشیدی. شو بیت اونكدر:

كوكلم چشمەسیدر چشم كهرپاش دكل
سطر تاریخیدر اوستنده آنك قاش دكل

مدامی { ایران شعراسندن اوچ كشینك مخلصیدر:

برنجیسی (میرزا محمد صادق) شیخ سعدیٔ شیرازینك كریمەسی ستاره بانونك نسلندن اولوب، هندستانه رحلتله، خیرپور والیسی نواب علی مراد خانه انتساب ایتمش؛ ومدحی مقابلنده آغرجائزەلره نائل اولمش ایدی. شو مطلع اونكدر:

سحر برای تماشای لاله و ریحان
كشید توسن شوقم بسوی باغ عنان

— ایكنجیسی (مدامیٔ جدری) همدانلی اولوب، اكبر شاه زماننده هندستانه رحلت ایتمشدی. شو بیت اونكدر:

نمی دانست مجنون عاشقی رسوای عالم شد
منم استاد عشق و عاشقی برمن مسلم شد

— اوچنجیسی اصفهانلی اولوب، شو بیت اونكدر:

انتظاری داشتم كامروز یارم میكشد
وه كه پیدانیست یار وانتظارم میكشد

مُدانیه { خداوندكار ولایتنك بروسه یعنی مركز سنجاغنده وبروسەنك ٣٤ كیلومترە شمال غربیسنده اولەرق كملك كورفزینك مدخلنده وبوز برونك قارشیسنده بر قصبه واسكله اولوب، ٢٠٠٠ ی مسلم وقصوری روم و سائره اولمق اوزره، ٥٩٠٠ اهالیسی، ٨ جامع شریفی، ١ تكیەسی، ٣ كلیساسی، ١ مدرسەسی، ١ رشدیه و ٢٩ صبیان ایله ٨ روم مكتبی، ٧ خانی، ٢ مسافرخانەسی، ٢ حمامی، ١٦ یاغخانەسی، ٢ ایپكخانەسی، ٣ دكرمنی، ٩١ مغازەسی، ١٤٣ دكانی، كوزل صولری واطرافنده فرحفزا مسیرەلری

وطوت وزیتون آغاجلریله مستور تپه‌لری واردر. بروسه‌نك باشلیجه اسكله‌سی اولوب، شهر مذكوره كوزل بر شوسه ایله وبر دمیر یول خطیله مربوط اولمغله، تجارتی خیلی ایشلك اولوب، مذكورخطك ایلری‌یه تمدیدیله آناطولی دمیر یوللرینه ربطی حالنده، مدانیه‌نك اهمیت تجاریه‌سی آرته‌جغی شبهه‌سزدر. مدانیه پك اسكی بر قصبه اولوب، اسم قدیمی (میرلیا) ایدی، كه بونك بعض خرابه‌لری قصبه‌نك اطرافنده موجوددر. مذكور میرلیا ماكدونیه‌نك حكمدار اخیری اولان بشنجی فیلیپ طرفندن تخریب اولنه‌رق، بعده یكیدن تأسیس اولنه‌رق (آپامیا) تسمیه اولنمشدی. اهل صلیبك الینه كچدیكنده (مونتانیه) تسمیه اولنوب، شمدیكی اسمی بوندن مأخوذدر. سلطان اورخان غازی جانبندن فتح اولنمشدر.

— مدانیه قضاسی شرقاً كملك، جنوباً نفس بروسه ومخالیج، غرباً ینه مخالیج قضالریله شمالاً دخی مرمره دكیزی وكملك كورفزیله محدود اولوب، امیر علی آطه‌سی دخی بو قضایه ملحق بر ناحیه تشكیل ایدیور. مذكور امیر علی وترلیه ناحیه‌لریله برابر ١٨ قریه‌یی حاوی اولوب، ٣٥ ١١٤ اهالیسی واردر، كه بونلرك ١٤ ٢٨٧ سی مسلم وقصوری رومدر. اراضیسی ساحل بوینجه ممتد اولان و اشجار و مزروعاتله مستور بولنان بر صره تپه‌لرله بونلرك آلتنده‌كی دوز یرلردن عبارت اولوب، طوپراغی پك منبتدر. الك برنجی محصولاتی زیتون ایله طوت اولوب، استانبوله وسائر طرفلره كلیتله اخراج اولنان زیتون یاغیسی پك مقبولدر. قضا داخلنده ٥٠ ایپكخانه ودستكاه بولنوب، صرف ایپكدن ویاموقله قاریشیق دوشمه‌لك وسائر قماشلر یاپیلیر. سائر محصولاتی: بغدای، آرپه، چاودار، یولاف، مصر، كتن، سیسام و سبزه و میوه‌لرك انواعندن عبارتدر. صوغانی مشهوراولوب، استانبوله كلیتله نقل اولنور. باغلری دخی چوق اولوب، اوزومی وشرابی پك مقبولدر. داخل قضاده ٢٦ جامع، ٢٩ كلیسا و ٤٥ یاغخانه موجوددر.

مدائن { بغدادك ٢٦ كیلومتره جنوب شرقیسنده و دجله‌نك ایكی ساحلنده اوله‌رق دیاله‌ك دجله‌یه دوكلدیكی محل قربنده اسكی بر شهر اولوب، اشكانیان وساسانیان زماننده ایران دولتنك قیشلق پایتختی ایدی. بونك اصل اسمی طیسفون (Ctésiphon) اولوب، اتصالنده (سلفقیه) شهری دخی وار ایدی، وملوك ایراندن همان هر بری شهره آیریجه بر محله علاوه ایتدیكندن، عربلر طرفندن جمع صیغه‌سیله (مداین) تسمیه اولنمشدر. مداین ١٦ نجی سال هجریده وخلافت جناب فاروقیده سعد ابن ابی وقاص (رضه) طرفندن فتح اولنه‌رق، او صره‌ده كوفه وبصره وبعده حجاج طرفندن واسط تأسیس اولنمغله، مدائن اهمیتدن دوشوب، اهالیسی بو یكی شهرلره انتقال ایتمش؛ ونهایت ابو جعفر منصور جانبندن بغداد تأسیس اولندیغنده، خراب بولنان مدائنك اكثر انقاضی بو یكی شهرك بناسنده استعمال اولنمق اوزره نقل اولنمشدر. مع هذا بر طاقم خرابه‌لری الیوم موجود اولوب، علی‌الخصوص (طاق‌كسری) دینكله معروف‌اولان جسیم وعالی بركمر وداخلنده نوشروان سراینك ویرانه‌لری جالب نظر عبرتدر.

مدحی { اونجی قرن هجری عثمانلی شعراسندن وزمرهٔ قضاتدن اولوب، ابوالسعود افندی درسنه مداومت ایتمش؛ وكفه وكوتاهیه قاضیسی بولنمش ایدی. شو بیت اونكدر:

> نعلجك نقشن كوروب ای مهر عالم خاكده
> شوقدن بر نعل كسدی ماه نو افلاكده

مدراس { (Madras) هندستانك شرق جنوبی ساحلنده، كلكته‌نك ١٣٧٨ كیلومتره جنوب‌غربیسنده وبمبایك ١٠٤٩ كیلومتره شرق جنوبیسنده، ١٣° ٤′ ٩″ عرض شمالی ایله ٧٧° ٥٤′ ٣٧″ طول شرقیده بر شهر اولوب، هندستان قطعهٔ واسعه‌سنك انكلیز اداره‌سنجه منقسم بولندیغی اوچ دائره‌دن برینك یعنی الك جنوبیسنك مركزیدر. كثرت نفوسجه هندستانك اوچنجی شهری اولوب، ٤٥٢ ٥١٨ اهالیسی واردر. شهرك بویی ١٣ واكی ٥ كیلومتره ومساحهٔ سطحیه‌سی ٧٠ مربع كیلومتره اولوب، همان پارس قدركنیشدر. ایچندن آقان (كوام) نهری شهری ایكی‌یه آییرر، شمال جهتنده‌كی قسم اعظمی طرز قدیمده‌در، وبرلیلرله مسكون اولوب، چار-

شی وبازار و لیمان وبانقه‌لرله معاملات تجاریه و
صرافیه مؤسساتی بو قسمده‌در. قسم جنوبیسی ایسه
طرزجدید اوزره اولوب، کنیش ودوزسوقاقلری،
واسع میدان و باغچه‌لریله تفرجکاهلری واردر ، و
قلعه ایله دوائر رسمیه دخی بونده‌در. ۳۸ کیلو
متره ارتفاعنده بر فناری دخی واردر . ایکی
نباتات باغچه‌سی دخی اولوب، برنده مکمل برحیوانات
طاقمی دخی بولنیور . دارالفنون یرینی طوتار بر
مکتبی وطب، هندسه، السنهٔ شرقیه، صنایع نفیسه
مکتبلری، ایکی دارالمعلمینی، موزه‌سی، السنهٔ شرقیه
جمعیتی، رصدخانه‌سی ، متعدد بتخانه‌لریله جوامع
شریفه وکلیسالری واردر. شهرك خارجنده بیوجك
ایکی کول بولنوب، بینلرنده بر جدول آچلمش؛ و
نهر ایله دخی اختلاطلری اولوب ، بونلردن شهره
صو دخی آقیدلمشدر. اهالیسنك ۶۰۰۰۰ قدری
مسلم اولوب، اهالیٔ مسلمه‌سی مقدما چوق دها
زیاده ایکن، تدنی ایتمشدر. هندستانك ایچ طرفلرینه
ممتد اولور برقاچ دمیر یول خطی‌ده واردر .
اسکیدن منسوجات صنعتی پك ایلری ایکن، آوروپا
فابریقه‌لرینه قارشی رقابت ایده‌میوب، تدنی ایتمشدر.
تجارتی پك ایشلك اولوب، باشلیجه اخراجاتی : قهوه،
شکر، چیویت ، یاغ وبویانك انواعی ، پاموق ،
بهارات وسائره‌دن عبارتدر. هواسی نسبةً معتدل
اولوب، یازین ۳۴ و قیشین ۲۰ درجه‌راده‌لرنده‌
در؛ آنجق قولره وچیچك خسته‌لقلریله داء الفیل
ومسکین علتی همان هرسنه ظهور ایدر . ۱۶۳۸
تاریخ میلادیسنده انکلیزلرك الینه کچدیکنده کوچك
برقصبه ایدی. اسمی (مدرسه) ویا (مدارس) دن
غلط اولدیغی مظنوندر.

مدراس { ادارەسی (Présidance de) انکلترەنك تحت‌ادا- (Madras) }
رەسنده بولنان هندستان قطعهٔ واسعه‌سنك منقسم
اولدیغی اوچ دائره‌نك بری اولوب ، هند شبه
جزیره‌سنك قسم جنوبیسندن و ساحل شرقیسنك
قسم اعظمندن عبارتدر. اوچ جهتدن دکیزله محاط
اولوب، شرق جهتنده یعنی بنکاله کورفزنده ساحل
بوینجه ۲۰° عرض شمالی‌یه‌قدر چیقه‌رق ، بویی
۱۹۳۱ کیلومتره اولدیغی حالده ، غرب جهتنده
یعنی بحر عمانده ۱٤° عرض شمالیدن یوقاری
چیقمیوب ، بویی ۸۶۹ کیلومتره‌دن عبارتدر .
شمالاً شرق جهتنده کلکته اداره‌سنك (اوریسا)
خطه‌سیله وایالات وسطیه ایله، ومنتهای غربده
ساحل قربنده بمبای اداره‌سنك (کناره)ایالتیله
محدود اولدیغی حالده، جهت وسطیه‌ده کریشنا
ایرماغیله واوکا تابع (تونکابهادره) نهری مجرا-
سیله نظام دولت اسلامیه‌سی الکاسندن آیرلمشدر.
بو حدود داخلنده وهمان هرطرفدن مدراس مما-
لکیله محاط اوله‌رق، میسور دولتی و فرانسه‌یه
تابع بر ایکی اوفق یرله بعض حکومات ممتازهٔ صغیره
دخی بولنیور . شمال شرقیدن جنوب غربی‌یه
طول اعظمی ۱۵۲۹ و اك کنیش محلنده اکی
۷۲٤ کیلومتره‌در . طوغریدن طوغری‌یه انکلیز
اداره‌سنه تابع اولان یرلرینك مساحهٔ سطحیه‌سی
۳۵۸ ۲۲۹ مربع کیلو متره اولوب ، انکلتره ایله
ایرلانده مجموعندن بیوکدر. ملحق اولان لك‌دیب
جزایریله برابر اهالیسی ٤٤٠ ۶۳۰ ۳۵ کشی‌یه بالغ
اولور . حدودی داخلنده بولنان حکومات ممتازه-
نك دخی مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۷۷ ۲۸۱ مربع کیلو
متره و اهالیسی ۱۸۸ ۲۲۹ ۳ کشیدر.

مدراس اداره‌سی اولدقجه طاغلق ومرتفع بر
یر اولوب، ساحل غربیسنه متوازیاً تا بمبای جوار-
لرندن کلن و بتون ملیبار ساحلی بوینجه اوزانان
غربی کات سلسلهٔ جبالی بولندیغی کبی، شرق جهتنده
دخی شرقی کات اسمیله یاد اولنان بر صره طاغلر
جنوب غربی‌یه طوغری اوزانه‌رق ، میسورك
حدود جنوبیه‌سی قربنده بولنان (نیلکیری) جبا-
لنده بو ایکی سلسله برلشیر ؛ وبناءً علیه مذکور
نیلکیری طاغلری مدراس اداره‌سی جبالنك دوکومی

حالنده اولوب، اك يوكسك يريدر . نيلكيرى
جبالنك اك مرتفعى اولان (دودابتا) طاغنك
٣٦٣٣ متره ارتفاعى اولوب ، ٢٥٠٠ متره‌لك
ارتفاعى متجاوز ديكر بش طاغى دخى واردر. غربى
كات سلسله‌سنك اك يوكسك ذروه‌سى ١٧٤٦ و
شرقى كات جبالنده اك يوكسكى ١٤٩٠ متره
ارتفاعنده‌در. شرقى كات سلسله‌سندن (جاوادى)
و (شيواراى) اسملريله ايكى قول آيريلوب ، شرقه
طوغرى اوزانديغى كبى، غربى كات سلسله‌سنك جنو.
بنده دخى ينه او استقامتده (تراوانقور) سلسله.
سى اوزانوب ، هندستانك منتهاى جنوبيسنه قدر
واصل اولور. ايكى كات سلسله‌سنك آره‌سنده
٣٠٠ ايله ٩٠٠ متره‌لك ارتفاعلر آره‌سنده بر
يايله بولنوب، ميسور دولتنى ومدراس اداره‌سنك
١٢ سنجاغنى حاويدر. غربى كات سلسله‌سى ساحل
قربنده اولوب ، جنوبه طوغرى اوزاندقجه ،
ساحلدن تباعد ايتديككندن، اوجهتده طاغلرله ساحل
آره‌سنده واسع اووه‌لر بولنيور. شرقى كات طاغلرى
غربى كات كبى برسلسله تشكيل ايتميوب، بربرلرندن
آيرى برصره طاغلردن مركب اولمغله، آره‌لرنده بر
چوق انهارك واديلرى بولنيور ،كه بونلر غربى
كاتدن كله‌رك، يايله‌يى وشرقى كات صره‌سنى و بعده
اووه‌لرى شق واروا ايله ساحل شرقيه اينرلر .
مدراس اداره‌سنك انهارى پك چوق اولوب، اكثرى
وجه مذكور اوزره غربدن شرقه آقارلر ، غربى
كات سلسله‌سنك غربى اتكلرندن اينه‌رك بحر عمانه
دوكيلن انهارى دخى چوق ايسه‌ده، مجرالرى پك
قيصه واكثرى سيل حالنده‌در. بوممالكت واسعه‌نك
اك بيوك ايرماقلرى كوداوورى، كريشنا و كاورى
اولوب، برنجيسنك مجراسنك يالكز آشاغى طرفيله
منصبى مدراس اداره‌سنده بولنديغى كبى، ايكنجيسى
دخى خيلى مسافه‌ده حدود شماليه‌سنى بعدالتشكيل،
نسبةً آز يرده بسبتون اداره‌نك اراضيسى ايچنده
آقار؛ اوچنجيسنك ايسه منابعى و مجراسنك يوقارى
قسمى ميسور دولتى طوپراغنده ايسه‌ده ، قسم
اعظمى مدراس دائره‌سى داخلنده‌در . ايكنجى
درجه‌ده‌كى انهاردن كريشنا ايله كاورى مجرالرى
آره‌سنده بولنان (پنار) ايله (پلار) نهرلرى
اولوب، اوچنجى درجه‌ده دخى تعدادى مورث
ملال بر چوق انهار بولنيور . كريشنايه تابع
اولان وخيلى مسافه‌ده حدود شماليه‌يى آيران
(توتكا بهادره) نهرى دخى ذكره شايان انهار
عظيمه‌دندر.

هواسى عرض وارتفاعه تابع اولوب ، ايچ
طرفلرنده ياز ايله قيش آره‌سنده‌كى فرق دها زياده‌در. مثلا ١٥°٩´ عرض شماليده‌و يايله‌ده‌بولنان
(بلارى) نهرنده ميزان الحراره‌نك درجهٔ وسطيه‌
سى تموزده ٣٨ وكانون ثانيده ٢٣ در . كرك
جنوبه وكرك سواحله طوغرى اينلدكجه بو فرق
آزالير. هرحالده عموميت اوزره هواسى پك صيجاق
اولوب، يالكز نيلكيرى جبالى اوزرنده و سائر
مرتفع طاغلرده سرمدى بر بهارحكم سوريور .
ايكى طرفنده‌كى طاغلر بلوطلرك حلولنه مانع اولمغله،
داخلى يايله‌سنك ياغمورلرى آز و سيرك اولوب ،
اهالى اونه‌دن برى ياغمور صولرينى جمع وسقى اراضيده استعمال ايتمك اوزره، مكمل بندلر وسدلر
ياپمشلردر. سواحل غربيه‌سنك يعنى مليبارك ايسه
ياغمورلرى پك چوق وبوره وفرطونه‌لرى پك شدتلى
اولديغى كبى، سواحل شرقيه‌سنك‌ده ، بوندن آز
ايسه‌ده، ينه چوقدر. سواحلده ياغمورلرك كثرتيله
حرارتك شدتى هواينى تحمل اولنه‌ميه‌جق بر حاله
قويار. نوبتلى صتمه‌لرله قولره ، چيچك وسائر علل
ساريه اكسيك اولميوب، اكثريا ياغمور موسملرى
عقيبنجه ظهور ايدر؛ وبعض دفعه قحط وغلا دخى
منضم اولوب، تلفات كليه‌يى موجب اولور.

اووه‌لرى وعلى الخصوص سواحل شرقيه‌سنده‌كى
واسع اووه‌لر انهارك داليه‌لريله وانقسام ايتدكلرى
حسابسز قوللرله آره‌لرنده‌كى جدوللر واسطه‌سيله
كوزل سقى و اروا اولنه‌رق ، طوپراقلرى دخى
انهارك دوكدكلرى اتربه‌دن متشكل اولمغله، پك
منبت اولدقلرى كبى، يايله‌لرك دخى، ياغمورى آز
اولديغى حالده، طوپراغى پك منبتدر. اك باشلى
محصولاتى: پرنج، پاموق، قهوه، شكر، چيويت،
چاى، بوبر، يوكسك يرلرده آرپه ودارى، خرما،
تمر هندى، قوقه جوزى وسائر ميوه‌لرك انواعندن

عبارتدر. دارچین، آراروت، ضمغ، مازی وسائره دخی بولنور. هر نه قدر الك قیمتدار اشجاری حاوی اورمانلری میسورده ودیکر حکومات ممتازه‌ده ایسه‌ده، مدراس اداره‌سی اراضیسنده دخی بك کنیش اورمانلر بولنوب، صندل، آبنوس، تك آغاجلری وکراسته وسرانفوزلنه یارار اشجارك انواعی بولنور. حیوانات وحشیه‌سی هندك سائر طرفلریله مشترك اولوب، فیل، یبان اوکوزی، کرکدان، قپلان و سائره‌دن عبارتدر. زهرلی ییلانلریله سائر حشراتی‌ده چوقدر. حیوانات اهلیه‌سنك اك کثرتلیلری صیغیر و قیون اولوب، ۸ ملیونی متجاوز صیغیر و ۷ ملیونه قریب قیونلری واردر. آتلرینك جنسی خیلی تدنی ایتمشدر.

اهالیسی همان کاملاً هندك اهالیٔ قدیمه‌سندن قاله اولان (دراوید) جنسیتنه منسوب اولوب، باشلیجه ۵ قومه منقسمدر: شمال شرقی جهتنده (تلوکو) قومی بولنوب، نفوسی ۱۲ ملیونه بالغ اولور: جنوب شرقی طرفنده ۱۵ ملیوندن عبارت اولان (تامل) قومی بولنیور؛ ساحل غربیده‌کی کناره خطه‌سیله میسور حدودنده‌کی برلرك اهالیسی (کناری) اسمیله آیریجه بر قوم تشکیل ایدیور؛ ملیبارده ۲ ½ ملیونه بالغ (ملایلام) نامیله بر قوم بولنیور؛ اقوام مذکوره‌نك بشنجیسی‌ایسه مدراس شهرنده ساکن و ۲۹۰۰۰ کشیدن عبارت اولان (تولو) قومیدر. بونلردن ماعدا اداره‌نك منتهای شمال شرقیسنده و اوریسه خطه‌سی حدودنده (اوریه) اسمیله بر لسان سویلنوب، بعض طاغلرده دخی کندیلرینه مخصوص لسانلرله متکلم بعض اقوام صغیره واردر. بولسانلرك جمله‌سی دراویدیان زمره‌سنه منسوب اولوب، بینلرنده مناسبت ومشابهت واردر. مذهبجه اکثری براهما وآز مقداری بودا دیننه تابع اولوب، ۱ کثری سنی وبرمقداری شیعی اولمق اوزره، ایکی ملیونه‌قریب مسلمان‌ویاریم ملیون قدر خرستیان اهالی دخی واردر. اهالیٔ اسلامیه‌سنك برطاقمی برلی‌وبرطاقمی‌ده عرب‌وایرانی وتاتار اولادندندر. خرستیانلرك چوغی آوروپالی وبر آزی اسکیدن هنده‌کچمش سریانی ونسطوری اولوب، بونلرك سریانی و پهلوی لسانلرنده بعض کتب دینیه‌لری واردر. براهمانیلرهندك عادت‌قدیمه‌سی اوزره صنوفه منقسمدر.

هندستانك بو جهتنده وقتیله چیقان و بتون عالمده چیقدقلری شهرلرك اسمیله شهرت بولان اقمشه‌نك انواعی شمدی معطل اولوب، صنایع محلیه فیل دیشیله صندال آغاجندن اویمه‌لی بعض شیلرله شکرقامشندن وپرنج وسائره‌دن روم وراقی اخراجی کبی جزئیاتدن عبارتدر. تجارتی خیلی ایشلك اولوب، هرنقدر لیمان فقدانی بر درجه‌یه‌قدر مانع اولیورسه‌ده، سیر سفائنه صالح انهار و جدوللرله دمیر یوللرك کثرتی محصولات داخلیه‌نك اسکله‌لره ایندیرلمسنه چوق خدمت ایدیور.

مملکت بتون هندستان والیٔ عمومیسنه تابع بر والینك زیر اداره‌سنده اولوب، عسکر قوماندانیله ایکی ملکیه مأمورندن مرکب بر مجلس استشاره‌سی‌ده واردر. هر بری بیوك بر ایالت دیمك اولان ۲۱ سنجاغه منقسم اولوب، هر سنجاق متعدد ناحیه‌لردن وهر ناحیه ۵۰ ونهایت ۱۰۰ قریه‌دن مرکبدر.

مدران { (یاخود ثنیة‌مدران) مدینهٔ منوره ایله تبوك آره‌سنده بر یراولوب، حضرت رسول الله (صلعم) افندمزك اوراده مسجد شریفلری واردر.

مدرس { کبار مشایخدن بشکطاشی یحیی افندی مرحومك مخلصیدر. [« یحیی افندی (بشکطاشی —) » ماده‌سنه مراجعت بیوریله .]

مدرکی { ایران شعراسندن اولوب، شو بیت اونکدر:

بروزکار تو هر دل که بود پر خون شد
ستم توکردی وتهمت نصیب کردون شد

مدرنی { قسطمونی ولایتنك بولی سنجاغنده وبولینك ۴۸ کیلومتره جنوب غربیسنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ۵۰۰۰ قدر اهالیسی، ۲ جامع شریفی، رشدیه واعدادیه مکتبلری و متعدد تربه وزاویه‌لری واردر.

مدرنی قضاسی شمالاً نفس بولی ودوزجه، جنوباً کوینك قضالریله، شرقاً آنقره ولایتیله، غرباً دخی ازمید متصرفلغیله محدوددر. قضا ۱۴۲ قریه‌دن

مرکزدر. اهالیسی ٥١١ ٢٦ کشی اولوب، جمله‌سی مسلم وترکدر. اراضیسی عارضه‌لی اولوب ، اورمانلری چوقدر ، وآغاجلری کراسته‌یه الویریشلی اولوب، خیلی کراسته اخراج اولنور . طوپراغی منبت اولوب ، محصولاتی : بغدای، آرپه، یولاف، مصر، بورچاق، نخود، مرجمك، داری، آفیون وسائره ایله سبزه ومیوه‌لرك انواعندن عبارتدر. صنایع محلیه : خالی، کلیم، پاموقدن یتاق چارشفی، پشکیر، الاجه، دوشمه‌لك، کوماشلك بز، قهوه دکرمنی وسائر باقیر آوانیسی کبی شیلر اعمالندن عبارتدر. مرعالری وقیون وسائر حیوانات اهلیه‌سی چوق اولوب، پینیری مشهوردر. درون قصاده ٤ جامع، ٦٣ مسجد، ١٠ مدرسه ، بر رشدیه وبر ابتدائیه ایله ١٥٩ صبیان مکتبی، ٦ خان، ٤٤٨ دکان ، ٣ حمام ، ٥٢ دکرمن ، ٤٨ خزار ، ٥ فرون و ٣ ایلیجه ایله بر معدن صویی موجوددر. قضانك واردات سنویه‌سی ١٢٠٠٠ و مصارف محلیه‌سی ١٥٠٠ لیرا راده‌لرنده‌در.

مدستون { (Maidstone) انکلتره‌ده لوندره‌نك ٥٤ کیلومتره جنوب شرقیسنده و (مدوای) نهری اوزرنده (کنت) قونتلغنك مرکزی برشهر اولوب، ٢٦٠٠٠ اهالیسی، کوزل ابنیه‌سی، دمیرخانه‌لری، کاغد فابریقه‌لری وایشلك تجارتی واردر .

مدعا { (Médéa) جزایرك نفس جزایر ایالتنده وجزایر شهرینك ٧٠ کیلومتره جنوب غربیسنده و مرتفع بر یرده بر قصبه اولوب، ٤٨٦٠ اهالیسی و جوارلرنده باغلریله مشهور قوش قونماز وبغدای محصولاتی واردر.

مدفونه { صعید مصرده نیلك صول طرفنده واقع برجدولك اوزرنده ٢٦° ٢٠′ عرض شمالی ایله ٢٩° ٤٠′ طول شرقیده بر قریه اولوب، (آبیدوس) شهر قدیمنك خرابه‌لری اوزرنده بولنمغله مشهوردر.

مدللی { (Mytilène, Mételin , Lesbos) آناطولی‌یه منسوب عثمانلی آطه‌لرندن اولوب، جزایر بحر سفید ولایتنه ملحق بر سنجاق تشکیل ایدیور. اصل جزیره‌نك اسمی (لسبوس) اولوب، متلینی یاخود مدللی مرکزی اولان قصبه‌نك اسمی اولدیغی حالده، شمدی بو اسم آطه‌یه اطلاق اولنوب، قصبه‌یه ایسه بریلر « قلعه » معناسیله (قاسترو) دیرلر. جزایر مذکوره‌نك اك کوزلی اولوب، ادرمید کورفزی داخلنده بولنیور. ٣٩° عرض شمالی خط مفروضی قسم جنوبیسنی شق ایتدیکی کبی، ٢٤° طول شرقی خطی دخی همان اورته‌سندن کچیور. غرب شمالیدن شرق جنوبی‌یه اولان طول اعظمی ٧٤ و عرض اعظمی ٥٥ کیلومتره اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ٣٥٠٠ مربع کیلومتره واهالیسی (بونده) جزایر صغیره‌سیله برابر ١٠٧ ٢٨٣ کشیدر، که بونلرك ١٣ ٧١٢ سی مسلم وترك ، ٧٦١ ی قتولیك، ١٠٠ ی اسرائیلی، ١٠ ی ارمنی وقصوری رومدر. شکلی غیرمنتظم برمثلث صورتنده اولوب ، جنوب غربی ساحلنده طار بر بوغازدن باشلایه‌رق وکیتدکجه کنیشلیه‌رك شمال شرقی‌یه طوغری (قالونی) اسمیله اوزون برکورفز اوزانیر، وآطه‌یی هکبه کبی ایکی مساوی قسمه آیریر. جنوب شرقی ساحلنده ینه اوشکلده اکن دها کوچك (یرا) اسمیله دیکر برکورفز شمال غربی‌یه طوغری اوزانوب، بونك ایچ طرفیله ساحل شرقی آره‌سنده‌کی برزخده مرکزی اولان مدللی قصبه‌سی بولنیور. اراضیسی طاغلق اولوب، بری شرق شمالیدن غرب جنوبی‌یه ودیکری ساحل شرقی بوینجه اوزانیر ایکی صره طاغلری واردر . جنوب جهتنده بولنان (اولیمبوس) طاغنك ٩٣٨ وشمالده‌کی (لپتیمنوس)ك ٨٣٨، غرب جهتنده‌کی بر تپه‌نك‌ده ٥٤٢ متره ارتفاعی واردر. غرب جهتنده‌کی طاغلری سفائن کراسته‌سنه الویریشلی چام آغاجلریله مستوردر . مذکور قالونی و یرا کورفزلری صاغلام وواسع بر لیمان ایسه‌لرده، برنجیسنك مدخلی بر طاقم قیالرله مسدوددر. ساحل شمالیسنده دخی (مولیوو) اسمیله کوزل بر لیمان واردر . ایکنجی درجه‌ده اوله‌رق ساحل شرقیسنده مدللی وساحل غربیسنده صیغری لیمانلریله دیکر برقاچ قوی بولنیور. سواحلی اطرافنده برطاقم خالی آطه‌جقلر بولنوب، مرطارله مستوردر. اك بیوك نهری ساحل غربیسنه این (وولاریس) اولوب، مجراسی ١٤ کیلومتره طوانده‌در. یدی سکز ودها آز کیلومتره مجراسی

اولان دیکر برقاچ نهری دخی اولوب، میاه‌جاریه‌-
سی بولدر.

هواسی قیشین معتدل وایلق و صوك بهارده
پك لطیف اولوب، یازك حرارتی دخی ملتم روزکار-
لریله تعدیل اولنور. قیشین یالکز طاغلرك تپه‌لرینه
قار یاغار. هواسی صاغلام وامراض محلیه‌سی پك
آزدر. طوپراغی پك منبت اولوب، بغدایی ازمنهٔ
قدیمه‌دن بری مشهور اولدیغی کبی، اوزومی دخی
چوق وپك لذیذ اولوب، یاپیلان شراب ازمنهٔ قدیمه-
دهکی شهرتیله متناسب دکل ایسه‌ده، ینه پك ایپدر.
سنوی ٤ ملیون کیلو اوزوم حاصل اولور. زیتون
دخی جزیره‌نك الك برنجی محصولاتندن اولوب،
سنوی ٢٥ ملیون کیلویه بالغ اولور؛ وکلیتلی
زیتون یاغی اخراج اولنور. سنوی ٣ ملیون کیلو
پلاموط، ١½ ملیون کیلو انجیر دخی حاصل اولور.
بادم، پورتقال، لیمون وسائر میوه وسبزه انواعیله
خیلی مقدار آرپه، چاودار، مصر، داری وسائر
حبوبات دخی آلنیر. قیون، کچی، صیغیر، آت،
استر، مرکب وسائر حیوانات اهلیه‌سی‌ده چوق او-
لوب، اورمانلرنده جثه‌سنك کوچکلکیله مشهور
اولان مدللی بیکیرلری وحشی وصالمه حالنده بو-
لنور، واهالی طرفندن اخذ و اخراج اولنور.
فرمجه وکیبك ایله سائر آو حیوانلری‌ده چوق
اولوب، حیوانات وحشیهٔ مضره‌سی یوقدر. قالونی
کورفزیله نهرلرده بالیق پك کثرتلیدر. صنایع محلیه
یاغ وشراب ایله صابون اعمالی، دکرمنجیلك، دباغلق
وسائره‌دن عبارت اولوب، جزیره‌ده ٩٧ سی
بخارله ایشلمك اوزره، ٢٩٧ یاغخانه، ١٤ دباغخانه،
٩٢ صابونخانه، ٢٦٨ دکرمن واخیراً آچلمش بر
ایکی طوغله وکرمید فابریقه‌سی واردر. بوکا الویر-
یشلی طوپراغی چوق اولوب، اسکیدن بری دستی
وچناق چوملك کبی شیلر یاپلقده‌در. سنوی
٦٠٠٠٠ تپه‌قدر صاردلیه بالیغی دخی چیقوب،
جنسی پك مقبولدر. ایکی محلنده مملحه‌سی اولوب،
خیلی طوز چیقار. متعدد میاه معدنیه‌سیله برقاچ
ایلیجه‌سی دخی واردر. ذخیره‌سی آنجق احتیاجات
محلیه‌یه کفایت ایدوب، حتی بر مقدار بغدای دخی
ادخال اولنورسه‌ده، یاغ، صابون، پلاموط،
انجیر، سختیان وصاردلیه اخراجاتی ادخالاتنه مع
زیادة تقابل ایدوب، سنوی اخراجاتی ٩٥ وادخا-
لاتی ٦٥ ملیون غروش راده‌لرنده‌در. واردات
سنویه‌سی ٨½ ملیون غروشه قریبدر.

بو جزیره الدن اله کچه‌رك، ٢٠٦ و ٢٦٨ و
٤٢٧ تواریخ هجریه‌سنده موقتاً عرب اهل اسلامنك
ضبطنه کچمش؛ ونهایت ٨٦٦ ده ابوالفتح سلطان
محمد خان ثانی جانبندن فتح اولنه‌رق، ضمیمهٔ ممالك
عثمانیه اولمشدر. اهالیٔ اسلامیه‌سی ترکجه لسانله
متکلمدرلر.

مدللی { (Mételin, Mitylène) آنف
البیان جزیره‌نك و همنامی اولان
سنجاغك مرکزی بر قصبه واسکله اولوب، جزیره‌نك
ساحل شرقیسنده و بر تپه‌نك شمالی اتکنده واقع
اولدیغی حالده، ٢٠٠٠٠ اهالیسی، تپه‌نك اوزرنده
جنوبزلردن قالمه بر قلعه‌سی، یالکز کوچك کمیلرك
کیرمسنه مساعد ایکی لیمانی، کوزل بر ریختمی،
١٤ جامع شریفی، ٧ کلیساسی، اهالیٔ اسلامیه‌سنه
مخصوص بر رشدیه وایکی ذکور ایله براناث ابتدا-
ئیه‌سی، روملره مخصوص بر رشدیه وذکور واناثه
مخصوص ٧ ابتدائیه مکتبی وباشلیجه استانبول و
ازمیر ایله ایشلك تجارتی واردر. اسکیدن قالمه
سوقاقلری طار وغیر منتظم ایسه‌ده، دوز وکنیش
بعض جاده‌لر دخی آچلمش، وکوزل بر طاقم ابنیه
یاپلمشدر. اهالیسی چالیشقان وتجارت و صنعتله
مشغولدرلر.

— مدللی قضاسی قصبه ایله جزیره‌نك قسم
شرقیسنده واقع و ٦ ناحیه‌یه منقسم ٨٥ قریه‌دن
مرکب اولوب، ٤٠٨٨٦ اهالیسی واردر.

مدللی { سنجاغی. بوقاریده بیان اولنان
مدللی جزیره‌سیله آیوه‌لغك قار-
شیسنده بولنان یونده جزایر صغیره‌سندن مرکبدر.
مدللی جزیره‌سی نفس مدللی، مولوه، پیلار وصغری
اسملریله ٤ قضایه منقسم اولوب، یونده جزایری
دخی آیریجه بر قضا تشکیل ایدیور. بو وجهله
مدللی سنجاغی ٥ قضادن مرکب اولوب، مرکز
قضاسنك ٦ ناحیه‌سی‌ده واردر. [سائر احوالی
جزیره‌نك تعریفی صره‌سنده ذکر اولنمشدر.]

مدوق { (Médoc) فرانسه‌نك غرب جهتنده
(ژیرونده) ایالتی داخلنده و

(بوردله) خطه‌سنده بر کوچك بر اولوب، ژیرونده مجراسیله ساحل بحر آره‌سنده شبه جزیره‌یی اراضیدن عبارتدر. مرکزی (لسپاره) قصبه‌سیدر. باغلری چوق اولوب، شرابلریله مشهوردر.

مدهوش { فرس شعراسندن اوچ کشینك مخلصیدر:

برنجیسی لاهور ساداتندن اولوب، عالمکیر زماننده اوراجه بعض مناصبده مستخدم ایدی. شو بیت اونکدر:

تیغی کشیده بر سرم آن سیمبر رسید
کفتم که چیست کفت که عمرت بسر رسید

— ایکنجیسی (قلندر) اصفهانلی اولوب، بعده کشمیره انتقال ایتمشیدی. شو بیت اونکدر:

سرمایهٔ مستی چو می از جوش کرفتم
بیهوش شدم داد خود از هوش کرفتم

— اوچنجیسی دهلی برهمنیلری رؤساسندن اولوب، کانپورده توطن، و ١٢٥٥ ده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

حشر برپا کشت وبیداری نصیب ما نشد
زلف مشکینش مکر زنجیر پای خواب بود

مدیات { دیار بکر ولایتنك ماردین سنجاغنده وماردینك ٦٠ کیلومتره شمال شرقیسنده طاغلر و تپه‌لرله محاط کوزل بر اوونك ایچنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، ٦٠٠٠ اهالیسی واطرافنده کوزل باغ وباغچه‌لری واردر. ملوك طوائفدن سلفکیلرك زماننده تأسیس اولنوب، بعده ساسانیلر زماننده تخریب اولنمش ایدی؛ وآکلاشلدیغنه کوره طول مدت خراب حالنده قالمشدر؛ زیرا « معجم البلدان » ده اسمنه تصادف اولنمیور. برکونه آثار عتیقه‌سی ده یوقدر.

— مدیات قضاسی شمالاً دجله مجراسیله بتلیس ووان ولایتلرندن آیرلمش اولدیغی حالده، غرباً عونیه، جنوباً نفس ماردین ونصیبین، شرقاً دخی جزره قضالریله محدوددر. قضا ٥ ناحیه و ٢٢٦ قریه‌یی حاوی اولوب، ٤٥٨٧٤ اهالیسی واردر، که بونلرك نصفی کرد، ترك، چرکس و عرب اوله‌رق مسلم، ونصف دیکری مذاهب ثلثه‌یه منسوب ارمنی، روم، کلدانی، سریانی ویعقوبی او.له‌رق خرستیاندر. قضانك اراضیسی ٣١٩٤ مربع کیلومتره وسعتنده اولوب، ٥٩٨ کیلومتره‌لکی اراضیٔ خالیه، ١٠٠ مربع کیلومتره‌لکی اورمان وقصوری قابل زراعتدر. ذخیره‌یه متعلق محصولاتی چوق اولدیغی کبی، اوزومی دخی کلیتلی اولوب، خیلی مقدار شراب وراق ایله قورو اوزوم چیقار. میوه وسبزه‌لری ده چوقدر. قضا داخلنده ومرکزدن ١٧ کیلومتره‌لك مسافه‌ده ازمنهٔ قدیمه‌دن قالمه قیانك ایچنه اویلمش بر مناستر بولنوب، ٤٠ قدر حجره ایله بر کلیسایی شاملدر.

مدیچیس { (Médicis) ایتالیانك طوسقانه خطه‌سنده وفلورانسه شهرنده مشهور بر خاندان اولوب، نسلی بیوك شارلمانه منتهی اولدیغی مرویدر. بو خاندانك اعضاسی ١٣١٤ تاریخندن اعتباراً فلورانسه‌ده رئیس جمهور وبیوك دوقه بولنمش، بر قاچی پاپا اولمش، وقادینلرندن بعضیسی فرانسه‌ده و سائر اوروپا دولنده قرالیچه اولمشدر. بر آز وقت دوشدکدن صکره ١٤٢١ تاریخنده بو خاندان یکیدن فلورانسه‌ده سرکاره کلوب، بعده ایکی شعبه‌یه آیرلمشیدی، که بونلرك بری ١٥٣١ ده و دیکری ١٧٤٣ ده منقرض اولمشدر.

مدیحی { اونجی قرن هجری عثمانلی شعراسندن اولوب، سیروزلیدر، و طول مدت اوراده قاضی بولنمشدر. شو بیت اونکدر:

آن حسنکده اولان حالتی کوردکده کوزم
مبتلا درد و بلایه بنی اول آن ایتدی

مدین { (Madian) جزیرة العربك منتهای شمال غربیسنده فلسطین ایله حجاز آره‌سنده بحر احمر ساحلنده بر خطه اولوب، عقبه کورفزندن (وادی حس)ه قدر ممتد اولور. اصل مدین بو خطه‌ده ساکن قبیله‌نك اسمی اولوب، بعض جغرافیون عربك تعریفنه کوره، خطه‌نك مرکزی اولان وتبوکك حذاسنده بولنان قصبه‌نك اسمی ده مدین ایمش. شمدیکی حالده مرکزی ساحلده بولنان (الوجه) قصبه‌سی اولوب، خطهٔ مذکوره خیلی وقتدنبری ادارهٔ مصریه‌یه ملحق ایکن، اخیراً طوغریدن طوغری‌یه ادارهٔ عثمانیه آلتنه

آلنه‌رق، الوجه قضاسی نامیله حجاز ولایتنك مدینهٔ منوره سنجاغنه الحاق اولنمشدر. مساحهٔ سطحیه‌سی تقریباً ۲۵۰۰۰ مربع کیلومتره اولوب، تخمیناً ۲۰۰۰۰ اهالی ایله مسکوندر. برقاچ اصره طاغلری اولوب، اك بیوکلری ساحل بویجه ممتد اولان (جبل تهامه) ایله بونك ایچ طرفنده بولنان جبل الشفا وسائر طاغلردر. اك یوکسك ذروه‌لری عقبه بوغازی مدخلنده بولنان و ۲۳٤۰ متره ارتفاعی اولان (جبل الحرب)در. ارتفاعلری ۲۰۰۰ متره راده‌لرنده بولنان دها برقاچ طاغی اولمغله، عمومیت اوزره اراضیسی طاغلق و یوکسکدر. بونلرك چوغی غرانیت وپورفیر جنسندن اولوب، بعض تپه‌لری‌ده سونمش برکانلردن عبارتدر. جبل تهامه‌نك تپه‌لری وصرتلری آردیچ آغاجلریله وصبق اورمانلرله مستوردر. مدیان خطه‌سنك معادنی چوق اولوب، خالص کوکورد ایله دمیر و کومش معدنلری هرطرفنده بولندیغی کبی، شمال جهتنده باقیر وجنوب طرفنده آلتون معدنلری دخی بولنیور. ازمنهٔ قدیمه‌ده بو معدنلر چیقارلمقده بولنمشدر. شمدی دخی یالکز صویك ندرتی اخراجلرینه مانع اولمقده‌در. شمدیکی حالده مذکور (الوجه)دن بشقه معموره‌سی یوغیسه‌ده، فراعنهٔ مصر ورومالیلر زماننده قالمه بر چوق خرابه‌لر کورلدیکی کبی، اسکی نبطیلرك ۳۲ معموره‌سنك ویرانه‌لری دخی مشهود دیدهٔ عبرتدر. سواحلده بیوجك بعض قریه‌لر بولنوب، هر بری بر قصبه واسکله اولمق استعدادنده‌در. بو خطه تاریخ انبیاده حضرت شعیب (عم)ك وطنی وحضرت موسی (عم)ك اظهار معجزات یری اولمغله معروفدر.

مدینه { عالم اسلامك مکهٔ مکرمه‌دن صکره اك مقدس شهری اولوب، اصل اسمی (یثرب) اولدیغی حالده، بعد الهجره (مدینة النبي) ویا (مدینة رسول الله) ترکیبندن اختصاراً بو اسمله شهرت بولمشدر. مدینهٔ منوره مکهٔ مکرمه‌دن صکره حجازك ایکنجی شهری اولوب، مکه‌نك ۳٤۰ کیلومتره شمالنده وبحر احمرده اسکله‌سی اولان ینبع البحرك ۲۰۰ کیلومتره شرق شمالیسنده بولنه‌رق، ۲۰′ ۲۵° عرض شمالی ایله ۳′ ۳۷° طول شرقیده، و اوچ طرفدن طاغلرله محاط اولدیغی حالده، جنوبه طوغری اوزانان آز متموج ومنبت براووه‌نك کنارنده واقعدر. اهالیسی ۲۰۰۰۰ راده‌لرنده اولوب، شهر بیضی الشکل اولدیغی حالده، ٤۰ قدر قله‌سی و ٤ قپوسی اولان کوزل و ۳۰ متره مرتفع برسورله محاطدر. سورك خارجنده وشهرك جنوب وغربنده باغچه‌لر وخرمالقلرله محاط صیفیه‌لری وآربجه محله‌لری واردر. شهرك وسطنه قریب محلنده روضهٔ مطهره‌یی ومسجد جناب نبوی‌یی حاوی حرم شریف بولنوب، بویی ۱٦٥ و اکی ۱۳۰ آدیمدر. حرم شریفك درت طرفی ستونلر اوزرینه مبنی رواقلرله محاط اولوب، جنوب جهتنك ستونلری ۱۰، غرب طرفنده‌کیلر ٤ و شمال ایله شرق جهتنده‌کیلرده ۳ صره‌در. حرم شریفك جنوبنده مرمرله و آلتون یازیلرله مزین (باب السلام) اسمیله برمصنع قپو بولنیور. حرم شریفك جنوب شرقی کوشه‌سنده روضهٔ مطهره بولنیور، که داخلاً وخارجاً انواع ذی قیمت زینتلرله مزین اولوب، فخر کائنات (صلعم) افندمزله حضرت ابابکر صدیق وعمر فاروق (رضهما) نك قبر شریفلرینی شاملدر. مدینهٔ منوره‌نك خانه‌لری مکهٔ مکرمه‌نك کیلر کبی کارکیر ومرتفع اولوب، اکثری درت بش قاتلیدر. سوقاقلرینك اکثری طار وبعضلری قالدیرمسز اولوب، اك کنیش وکوزل جاده‌لری حرم شریفدن شام و مصر قپولرینه قدر ممتد اولان سوقاقلردر. چارشی دخی بو جاده‌لرك برنجیسنده‌در. جنتمکان قانونی سلطان سلیمان خان طرفندن مکمل برصویولی انشا اولنه‌رق، (قبا) دن مقدار کافیده صو آقیدلمش اولدیغی کبی، قیولری دخی بولدر، و قیشین ایکی سیل دخی آقیور. بو صولرك بوللغی مدینهٔ منوره باغچه‌لریله مزرعه‌لرینك قوهٔ انباتیه وطراوتنی موجب اولیور. شهرك ایکی فرسخ شمالنده غزای مشهورك محل وقوعی اولان احد طاغی بولنیور. داخل شهرده ۱۰ مسجد، ۱۷ مدرسه، بر رشدیه و ۱۱ صبیان مکتبی، ۱۲ کتبخانه، ۸ تکیه، ۹۳۲ دکان و مغازه، ٤ خان، ۲ حمام و ۱۰۸ رباط موجوددر.

مدینهٔ منوره پك اسکی برشهر اولوب، نه‌وقت وکیمك طرفندن بنا اولندیغی معلوم دکل ایسه‌ده، اسکی زمانلرده عمالقه‌نك مساکنندن بولندیغی مرویدر. بعده بنی اسرائیلدن قریظه ونضیر قبیله‌لری مملکته مستولی اولوب، طول مدت شهر بونلرك ضبطنده قالدقدن صکره، خزرج ایله اوس قبیله‌لری

حکومت وریاستی یهودیلرك الندن آلمشدی. فخر کائنات (صلعم) افندمزك والده‌لری مدینهٔ یثربدن اولمغله، او مناسبتله رسول الله (صلعم) افندمزه مدینه‌لیلرك انتسابی اولوب، حضرت نبی محترم مکهٔ مکرمه‌ده ایکن، مدینه‌لیلردن بر خیلی ذوات کلوب، خارج مکه‌ده بیعت ایتمش؛ وجناب رسول الله افندمز مکهٔ مکرمه‌یی ترك ایتمکه مأمور اولدقلری وقت مدینهٔ منوره‌یه هجرت بیوروب، اون بر سنه بو مبارك شهرده اقامت، واوراده ارتحال ایتمکله، مدینهٔ منوره خاتم الانبیا افندمزك قبر شریفنی حاوی اولمق شرفنه نائل اولمشدر. رسالتپناه افندمزك مدینهٔ منوره اهالیسی حقنده ادعیهٔ نبویه‌لری و متعدد احادیث شریفه‌لری اولوب، فضائلی پك چوقدر. حضرت ابابکر وعمر و عثمان (رضهم) زمانلرنده مدینهٔ منوره مرکز خلافت اسلامیه اولوب، خیلی توسع وترقی ایتمش ایکن، بعده مرکزیت کوفه ودمشق ونهایت بغداده نقل اولنمغله، مدینه شرف عالی و دائمیسی موجود اولدیغی حالده بالکلیه معموریت نقطهٔ نظرنجه بر درجه‌یه قدر تدنی ایتمش؛ و هله معاویه و یزید زمانلرنده و عبدالله بن زبیرك علیهنده اولنان سوقیات صره‌سنده بعض مرتبه‌ده تخریب اولنمش ایدی. مسجد نبوی فخر الرسل (صلعم) افندمز جانبندن کرپیجدن یاپدیر-یلوب، ستونلری خرما آغاجندن و سقفی خرما یاپراقلریله مستور ایدی. بعده حضرت عمر (رضه) زماننده ۱۷ نجی سال هجریه‌ده کارکیر یاپیلوب، بر درجه دها توسیع، وحضرت عثمان (رضه) زماننده ۲۹ تاریخ هجریسنده مکمل صورتده و مرمر ستونلرله تأسیس اولنه‌رق، ولید بن عبدالملك زماننده، عمر بن عبدالعزیز حضرتلری مدینه والیسی اولدیغی حالده، مسجد نبوی اساساً هدم، وروم و مصردن جلب اولنان معماران وصنعتکران معرفتیله وصالح بن کیسانك نظارتیله مکمل صورتده مجدداً بنا، و ۸۹ تاریخنده اکمال ایدلمش؛ وعباسیلردن مهدی ومأمون زمانلرنده بر قات دها توسیع وتزیین اولنمشدی. بعده ظهور ایدن دول اسلامیه وعلی الخصوص مصر وحجازده حکومت سورن بنی ایوب، ومماليك چراکسه واتراك زماننده بر قات دها تزیین واعمار اولنوب، جنتمکان یاوز سلطان سلیم خان حضرتلری طرفندن مصر فتح اولنجه، حجاز دخی دولت علیهٔ عثمانیه‌یه التحاق ایتمش؛ و او وقتدن بری سلاطین عظام عثمانیه حرمین شریفینك اعمار وتزیيننه پك زیاده همت ایتمشلردر. علی الخصوص والد ماجد حضرت پادشاهی جنتمکان سلطان عبدالمجید خان بر ملیون لیرایه قریب بر مبلغ کلی صرفیله مسجد نبوی‌یی و روضهٔ مطهره‌یی فوق العاده بر مکملیتده تجدیده موفق اولمشلردر. بو مدینهٔ منوره‌نك تاریخی بر چوق ذوات طرفندن یازیلوب، اك مشهوری (سمهودی) نك یازدیغی تاریخدر.

بو کونکی کونده مدینهٔ منوره حجاز ولایتنه ملحق بر سنجاغك مرکزی اولوب، شیخ الحرم و مدینهٔ منوره محافظی عنوانیله ایکی مأمورك تحت اداره‌سنده بولنیور؛ وینبع البحر ایله الوجه قضالری دخی بو سنجاغه ملحقدر.

مدینه } سودان غربیده فرانسه‌یه تابع سنغامبیه مملکتنده بو اسمله اوچ قصبه بولنوب، بری سنغال نهرینك صول کنارنده ونهر مذکورك سیر سفائنه صالح اولان قسمنك منتهاسنده اوله‌رق ساحلده‌کی سنت لوییك ۵۷۰ کیلومتره شرق جنوبیسنده واقع وشهر مذکوره بر دمیر یول خطیله مربوطدر. — دیکری مهجر مذکورك جنوبنده (لافاته) حکومت زنجیهٔ اسلامیه‌سنك مرکزی اولوب، منبت بر مملکتك مرکز تجارتیدر. — اوچنجیسی (اولی) حکومتنك مرکزی اولوب، غامبیه نهرینك ساحل یسارنده و سنت لوییك ٤٠ کیلومتره شرق جنوبیسنده واقعدر.

مدینه } (Médina) عربیدن مأخوذ اولان بو اسمله اسپانیه‌ده و اسپانیوللرك ضبطنده بولنمش اولان آمریقا اقطارنده و ممالك مجتمعه‌ده دخی بر چوق کوچك قصبه‌لر و سنجاقلر و مغربده بعض محللر بولنیور.

مدینهٔ ابو } صعید مصرك قنا مدیریتنه تابع قوص قضاسنده و قوصك ٤٠ کیلومتره جنوب غربیسنده اوله‌رق، نیلك ساحل یسارنده بر قریه اولوب، (طیبه) شهر قدیمنك خرابه‌لری اوزرنده بولنمغله مشهوردر. بو قریه‌ده اسکی مصریلرك بر قاچ جسیم معبدیله سائر خرابه‌لر وذی قیمت آثار عتیقه کشف اولنمشدر.

مدینهٔ اصفهان } ومدینهٔ بخارا، مدینهٔ سمرقند، مدینهٔ مرو، مدینهٔ نیسابور وسائره. اصفهان و بخارا وسائر

بیوك شهرلرك ایچ قلعه داخلنده برلنان محله‌لرینه ویریلن اسم اولوب، بو محله‌لره نسبتله شهرت بولان علما (مدنی) لقبیله معروفدرلر.

مدینهٔ جابر (یاخود قصر جابر) ایرانده (ری) ایله قزوین آره‌سنده و (دستبی) ناحیه‌سنده بر قصبه اولوب، بنی‌زمان بن تیم‌اللهدن جاره منسوب ایدی.

مدینه دل قامپو (Medina-del-Campo) اسپانیه‌نك (والادولید) ایالتنده و والادولیدك ٤٤ کیلومتره جنوب غربیسنده بر قصبه اولوب، شمدیکی حالده ٦٠٠٠ اهالیسی وار ایسه‌ده، ایکی قرن اول اهالیسی ٦٠٠٠٠ دن آشاغی دکلیدی.

مدینة السلام بغداد شهرینك اسم دیکریدر.

مدینة السلطان طرابلس غربده‌کی (سرت) شهر قدیمنك خرابه‌لرینه ویریلن اسمدر.

مدینه سیدونیه (Medina-Sidonia) اسپانیه‌نك قادیس ایالتنده وقادیسك ٣٢ کیلومتره جنوب شرقیسنده بر قصبه اولوب، ١٢٤٠٠ اهالیسی و جوارنده کوکوردلی وچلیکلی میاه معدنیه‌سی واردر. اسکی فنیکه‌لیلردن قالمه قدیم بر قصبه‌در.

مدینة الفیوم خطهٔ مصریه‌ده فیوم مدیریتنك مرکزی بر شهر اولوب، قاهره‌نك ٧٥ کیلو متره جنوب غربیسنده ونیلدن آیریلان بحر یوسف جدولی کنارنده واقع و ٢٥٨٠٠ اهالیلی جامعدر. شهرك شمالنده‌کی تپه‌لرده قدیماً (آرسینوئه) و (شد) وبعده (قروقودیلوپولیس) یعنی «مدینة التمساح» تسمیه اولنان شهر قدیمك خرابه‌لری بولنیور. مدینة الفیوم لطیف وهواسی معتدل اولمغله، اسکیدن بری ملوك مصرك بو شهرده سرای وکوشکلری وار ایدی. اطرافی باغ وباغچه‌لر وخرماالقلرله محاط اولوب، کللری پك چوق وچیچقان کل یاغی وصویی مشهوردر. تجارتی دخی پك ایشلك اولوب، مذکور یوسف جدولنده پك چوق کمیلر ایشلر.

مدینة المبارك قزوین قربنده بر قصبه اولوب، مأمون ویا معتصم خلیفه‌نك کوله‌لرندن مبارك الترکینك تأسیس کرده‌سی ایدی.

مدینهٔ مصر مصرده بر قصبه اولوب، مصر والیسی بولنمش اولان عبدالعزیز بن مروان طرفندن بنا اولنمشیدی.

مدینهٔ موسی قزوینك قارشیسنده خلفاء عباسیه‌دن موسی الهادی طرفندن و پدری مهدینك زماننده بنا اولنمش بر قصبه اولوب، اوسطنده (رستماباد) اسمیله بر محل وار ایدی.

مدینة النبی [«مدینه» ماده‌لرینك برنجیسنه مراجعت بیوریله.]

مدینة النحاس (یاخود مدینة الصفر) اندلسده بر شهر اولوب، حقنده بعض کتب عربیه‌ده صحتدن بعید بر طاقم خوارق غیرمعقوله منقولدر. بوقاریده مذکور (مدینه سیدونیه) نك عینی اولسه کرکدر.

مدیولانوم (Mediolanum) اسکی غالیاده بر قاچ شهر و قصبه‌نك اسم مشترکی اولوب، الك مشهوری میلان شهریدر.

مدیه (Médie) یونان قدیم مورخین و جغرافیونی ایرانك عراق عجمی وآذربیجاز جهتلرینه بو اسمی ویروب، (پرسیا) تسمیه ایتدکلری ایرانك سائر طرفلرندن تفریق ایدرلردی. مدیه غرباً آتوریه ایله، شمالاً بحر خزرله، شرقاً هرقانیه (یعنی خراسان) ایله، جنوباً دخی سوسیانه (یعنی خوزستان) وپرسیا (یعنی فارس) ایله محاط ایدی. نفس مدیه یعنی عراق عجم ایله (آتروپاتنه) یعنی آذربیجانه منقسم اولوب، مرکزی (اکباتانه) یعنی همدان شهری ایدی. مدیه‌لیلر، مملکتلرینك قوهٔ انباتیه‌سنه ولطافت هواسنه بناءً، اسکیدن مدنیته نائل اولوب، میلاد عیسادن ٧٥٩ سنه اول آتوریه حکمدارلری نینوس وسمیرامیس مدیه‌یی ضبط ایتمشلرسه‌ده، چوق چکمه‌دن مدیه‌لیلر استقلاللرینی استرداد ایدوب، قوتلی بر دولت تشکیل ایتمشلردی. یونان مورخلری بو دولتك حکمدارلرینه دیوکس، فراؤرت، کی آقسار اول، آستیاغ، کی اقسار ثانی اسملرینی ویریورلر. بونلردن دیوکسك جمشید وآستیاغك (آزی ضحاقه) یعنی ضحاك تازی اولدیغی مظنوندر. اصلی فرهاد اولمسی محتمل اولان فراؤرت میلاددن ٦٩٠ سنه اول فارسی ضبط ایدوب، حکمدارینی مدیه دولتنه جزیه‌کذار ایتمشیدی. افراسیاب اولمسی لازم کلن

ایکنجی کی آقسار قیزینی فارس شاهنه تزویج ایدوب، بوندن طوغان کیروس (یعنی کیخسرو) مدیه‌یی ضبط ایله، بتون ایرانی پرسیا (یعنی فرس) نامیله بر دولته قلب ایده‌رك، بو دولتك حدودینی آطه‌لر دکیزینه قدر توسیع ایتمشدی. بو وجهله کیخسرودن صکره مدیه ایران دولتنك بر قسمندن عبارت قالوب، آنجق بتون ایرانه‌دخی بعضاً مدیه نامی ویریلیردی. کیخسرو حکایه‌سی اسکی ایرانیلرك توران دیدکلری یرلرك مدیه‌دن عبارت اولمسی احتمالنی ویردیکی کبی، اسکی مدیه‌لیلرك‌ده ایرانی اولمیوب، اقوام تورانیه‌دن یعنی اتراکدن بولنمش اولملری احتمالی لسانیونی اشغال ایتمکده‌در. حالبوکه ایران تاریخلرنده مدیه نامنه ویا بوکا بکزر بر اسمه تصادف اولنمدیغی کبی، ایرانك قدیماً بویله ایکی دولته منقسم بولندیغنه دخی هیچ بر اشارت اولمیوب، جمشیددن کیخسروه قدر کچن حکمدارلرك دخی جمله‌سنك ایرانك هر طرفنده حکم سوردکلری وجیحون مجراسنده تورانیلرله حرب ایتدکلری بیان اولنیور. هرنه قدر ایرانیلرك مضبوط تاریخلری پك نقصان ایسه‌ده، زنداوستادن مأخوذ اولان معلومات تاریخیه‌ده‌ده بو قدر نقصانه احتمال ویریله‌مز. هر حالده اشبو مدیه دولتی شرق و غرب تواریخنی تطبیق ایتمك ایستینلر ایچون بر معمادر.

مدیه { ادرنه ولایتنك قرق کلیسا سنجاغنده وقرق کلیسانك ۷۵ کیلومتره شرق جنوبیسنده استانبولك‌ده ۱۲۰ کیلومتره غرب شمالیسنده اوله‌رق قره دکیز ساحلنده وقزغان دره‌نك منصبی قربنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ۱۵۰۰ قدر اهالیسی، ایکیسی خراب اولان ۳ جامعی وبر سوری واردر. — مدیه قضاسی سنجاغك منتهای شرق جنوبیسنده اولوب، شمالاً آخته‌بولی و طرنوه، غرباً و غرب جنوبی طرفندن ویزه قضالریله، جنوب شرقی طرفندن چتالجه سنجاغیله، شرقاً و شرق شمالی طرفندن دخی قره دکیزله محدوددر. ملحق اولان صماقوجق ناحیه‌سیله برابر ۵ قریه‌دن مرکب اولوب، ۷۰۱۸ اهالیسی واردر، که بونلرك‌ده ٤٦٢ سی اسلام، ٦٣٧٢ سی روم و ۲۷٤ ی بلغاردر. اراضیسی اولدقجه منبت اولوب، ذخایر متنوعه ایله سبزه‌نك انواعی حاصل اولور. مرعالری واودون وکومور قطعه الوریشلی اورمانلری‌ده واردر. ۱۲۹۵ تاریخنه دك بر ناحیه صورتنده اداره اولنوب، تاریخ مذکورده قضایه تحویل اولنمشدر. قضانك واردات سنویه‌سی ۷۰۰۰ ومصارف محلیه‌سی ۱۰۰۰ لیرا راده‌لرنده‌در.

مذار { عراقده واسط ایله بصره آره‌سنده میسان ناحیه‌سنك مرکزی بر قصبه ایدی. خلافت جناب فاروقیده عتبه بن غزوان یدیله فتح اولنمشدی. عبدالله بن علی بن ابی طالب (رضه) ك تربه‌سی بو قصبه‌ده پك مزین و مکلف اولوب، زیارتکاه ایدی؛ واهالیسی کاملاً شیعی‌المذهب ایدی.

مذاقی { ایران شعراسندن اولوب، نیشابورلیدر. مذهبلکله مشغول اولوب، سلطان حسین بایقرانك بارکاهی ملازملرندن ایدی. شو قطعهٔ مستزاده اونکدر:

چون ماه تو از محنت ماه رمضان — کشتم لاغر
دور فلکم نداد هرگز لب نان — بی‌خون جکر
بر روز برای قرص خورشید فلك — درم روزه
آن نیز بوقت شام کردد پنهان — از پیش نظر

مذهب { (محمد جعفر بن میرزا محمود) ایران شعراسندن و مشاهیر مذهبیندن اولوب، اصفهانلیدر. شو بیت اونکدر:

باشد چراغ داغ شهیدان عشق را
حاجت بنور شمع ندارد مزار ما

مذیخره { یمنده عدنك اوست طرفنده مرتفع بر طاغك اوزرنده متین بر قلعه اولوب، یاننده نبعان ایدن نهرك وادیسنك قوهٔ انباتیه‌سیله مشهور ایدی.

مرابطین { [«ملثمین» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

مراد { (ملا —) ایران شعراسندن درویش مشرب و مستجاب الدعوه بر آدم اولوب، قزوینلیدر. شو بیت اونکدر:

عمری بدر صومعهٔ چون شیخ نشستم
جز غیبت رندان نشنیدیم کرامت

مراد افندی { (شیخ الحاج —) مشایخ نقشبندیه‌دن اولوب، ۱۲۰۳ ده درسعادتده طوغمش؛ و علوم ظاهره وباطنیه‌یی وعلی‌الخصوص ادبیات فارسیه‌یی بعد

التفصیل، پدری یرینه چارشنبه بازاری قربنده
واقع مراد منلا درگاهنده پوست نشین اولمش
ایدی. ١٢٦٤ ده فجأةً وفات ایتمشدر. تکیه‌سی
جوارنده بر دارالمثنوی کشاد ایدوب، جلال الدین
رومی حضرتلرینک بو اثر معنویسی تدریسیله
مشغول اولوردی. مثنوی شریفه «خلاصة
الشروح» عنوانیله بر شرح یازدیغی کبی، پندنامهٔ
عطاری دخی «ماحضر» عنوانیله شرح ایتمش؛
وتحفهٔ شاهدی‌یه دخی برشرح ایله بر قواعدفارسیه
یازمشدر. ترکجه مرتب دیوان اشعاری دخی
واردر. شو مقطع برمناجاتندندر:

مراد دردمندک جملهٔ احوالی معلومک
آنی تقریر وتحریره نه‌حاجت یارسول الله

مراد بخش { هندستان ملوکندن شاه جهانک اک کوچک اوغلی
اولوب، پدری زماننده گجرات والیسی بولنمش؛
وبرادری عالمگیر تخته گچوب، دیگر برادری دارا
شکوهله محاربه ایتدکدن صکره، صاحب ترجمه‌یی
دخی طوتدیروب، گوالیار قلعه‌سنه حبس؛ واورا-
ده ١٠٧٢ تاریخنده قتل ایتدیرمشدر.

مراد بک { اوزون حسنک تورونی ویعقوب بکک اوغلی اولوب، آق‌قیونلی
سلاله‌سنک صوک حکمداریدر. عم زاده‌سی
سلطان احمدک وفاتندن صکره، شرواندن چیقوب،
آذربیجانده تخت‌نشین‌اولمش‌ایسه‌ده، متعاقباً جنتمکان
سلطان‌ابراهیم‌خان اوزرینه عسکرسوقیله، کندیسنی
اخذ ومراغه قلعه‌سنه حبس ایده‌رک، یرینه الوند
میرزایی اوتورتمشیدی. بر مدت صکره، مرقوم
الوندمیرزا برادری محمدمیرزا یه مغلوب اولدقده،
صاحب ترجمه محبسدن خروجله، مرقوم محمدمیرزایی
اصفهان قربنده قتل ایده‌رک، ٩٠٨ ده ثانیاً تخته
گچمش؛ ومؤخراً شاه اسماعیل صفوی ایله‌همدانده
ایتدیکی محاربه‌ده مغلوب اولوب، بغداده‌قاچشیدی.
٩١٤ ده شاه اسماعیل بغدادی دخی ضبط ایتد-
یکنده، روم طرفنه قاچوب، ٩٢٠ ده دیاربکرده
شاه اسماعیلک عسکری طرفندن قتل اولنمشدر.

مراد بک { مصرده تفرد ایتمش اولان ممالیک چراکسه رؤساسندن
اولوب، ١١٩٠ تاریخنده ادارهٔ مصریه‌یی الینه
آلمش؛ و ایتدیکی مظالم صره‌سنده فرانسه
قونسلوسنی دخی تحقیر ایتمکله، بیوک بوناپارتک
مصره قارشی عسکر سوق ایتمسنه سببیت ویروب،
بوکا قارشی ایتدیکی محاربه‌لرک جمله‌سنده مغلوب
اولدقدن صکره، صعید مصری محافظه ایتمک شر-
طیله او طرفه چکلمش؛ وفیمابعد فرانسزلره معین
اولوب، حتی عثمانلی عسکری سوق اولندقده،
بو آدم فرانسزلره یاردیم ایده‌رک، عثمانلی اردوسنه
قارشی حرب ایتمش؛ و ١٢١٦ ده وبادن فوت
اولمشدر.

مراد پاشا [«قویوجی مراد پاشا» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

مراد پاشا { دور سلطان محمد خان رابعده ایکی دفعه مسند صدارته
گچمش وزرادن اولوب، آرناؤد جنسیتنه منسوبدر.
وطنندن درسعادته ورودله، یکیچریلک سکسونجی
اوجاغنده نفر قید اولنمش؛ وگیده‌رک قطع مراتبله
چورباجی اولوب، بغداد سفرنده قول کتخداسی
وبعده سکبان باشی اولمش ایدی. گریدک فتحنده
حسن خدمتی گورلمکله، عودتنده پادشاه مشارالیهک
جلوسلری صره‌سنده یکیچری آغاسی اولوب،
١٠٥٩ تاریخنده مسند صدارته گچمشدی. منشئی
اولان یکیچری اوجاغنی اصلاحله سرکشان طاقمنی
ضبط وربط آلتنه آلمغه قیام ایتدیکندن، طائفهٔ
مذکوره سرآمدانی گوجندیروب، یکیچری آغاسی
بولنان قره‌چاوش یرینه گچمک ایچون، حیل ودسا-
یسه تشبث ایدنجه، صاحب ترجمه مقاومته مقتدر
اوله‌میه‌جغنی آکلایه‌رق، ١٥ آیلق صدارتدن
صکره، ١٠٦٠ ده بالاستعفا، بودین ایالتنی
استدعا ایتمش؛ ومستدعاسی قرین قبول اولوب،
اوچ سنه بودین والیسی بولندقدن صکره،
١٠٦٣ ده عزل ایله درسعادته جلب اولنمش؛
و ١٠٦٤ ده قپودان‌دریا اولوب، دونتمای همایونله
آق دکیزه چیقدقده، بوغازی طوتمش اولان
وندیک‌دونتماسنی تار ومار ایده‌رک، شان وسطوت
دولتی اعلا ایتمکله، التفات و عواطف پادشاهی‌یه

نائل اولمشيدى. صدر اعظم بولنان ابشير پاشانك عليهنه سپاهى ويكيچرى طائفه‌لرينى تحريك ايله، مشار اليهك سبب اعدامى اولوب، ١٠٦٥ ده ثانياً مقام صدارت عظمايه كچمش؛ ٣ آيلق صدارتدن صكره ينه استعفا ايده‌رك، شام ايالتنه نصب اولنمش؛ ومحل مأموريتنه كيدركن، حماده وفات ايتمشدر. عاقل ومدبر بر وزير ايدى.

مراد پهلوان { ايراز شعراسندن اولوب، شيرازليدر، وبر مدت يزدده ياشامشدر. شو بيت اونكدر:

نتوان قصاص خون من از تيغ او كرفت
تا وان آب رفته نشايد زجو كرفت

مرادچايى { فرات ايرماغنى تركيب ايدن ايكى بيوك نهرك بريى اولوب، آناطوليده‌كى حدود عثمانيه‌نك منتهاى شمال شرقيسنده وبايزيد قربنده الا طاغدن نبعانله، غرب شماليه، بعده غرب جنوبى‌يه ونهايت جنوبه طوغرى آقه‌رق، بتليس ولايتنه داخل اولور؛ وينه غربه وغرب جنوبى‌يه طوغرى اولان استقامتنى آله‌رق، وصاغ وصولدن برچوق چايلر اخذ ايله، كيتدكجه بيويه‌رك، معمورة العزيز ولايتنه كيرر؛ وكبان معدننك اوست طرفنده ارضروم جهتندن كلن (قره‌صو) ايله برلشه‌رك، فرات ايرماغنى تشكيل ايدر؛ وقره صويك استقامتنه تابع اوله‌رق، جنوبه طوغرى دونر. خط مستقيم اوزره مجراسنك طولى ٥٧٥ كيلومتره اولوب، پك چوق اولان طولامباجلرى محسوب اولورسه، ايكى مثلنه بالغ اولور. مجراسنك قسم اعظمى طاغلر آره‌لرنده اولوب، طار بوغازلردن، صرعتلى اينيشلردن وقياالق يرلردن كچمكله، سير سفائنه صالح اولميوب، يالكز (پالو) قصبه‌سندن آشاغى اولان قسمنده كلك ايشلر. اك باشلى تابعلرى بايزيد سنجاغنده صاغدن شريان صويى، بتليس ولايتنده صولدن طوزله صويى وقره صو، صاغدن دخى خنج صو وكونك صو، معمورة العزيز ولايتنده دخى صاغدن برى صويدر. (پلاين) ك بو نهرى (اومبرات) اسميله ذكر ايتديكنه باقيلرسه، (مراد) اسمنك بو اسم قديمندن غلط اولديغنه حكم اولنه بيلير. كرك مجراسنك طولنجه وكرك صوينك كثرتجه قره صودن بيوك اولديغى حالده، مجرد كچديكى يرلرك پك معروف اولمامسنه بناءً اسكيدن برى قره صويه فراتك آناقولى نظريله باقيله‌رق، اوكا فرات اسمى دخى ويرلمكده‌در.

مراد خان اول { (خداوندكار غازى سلطان —) سلاطين عظام عثمانيه‌نك اوچنجيسى اولوب، سلطان اورخان غازينك اوغلى ومؤسس دولت غازى سلطان عثمان خانك نوروننيدر. ٧٢٦ تاريخ هجريسنده دنيايه كلوب، پدرى زماننده صدراعظم بولنان وپدرندن آز وقت اول ارتحال ايدن سليمان پاشادن سناً كوچك ايدى. پدرلرى دورنده سلطان‌اوكى وبعده بروسه و جوارلرى واليسى اولوب، بو خطه او زماندن برى نام عاليلريله ياد اولنمغه باشلامشدر. ٧٦١ ده ارتحال ايدن پدر بزركوارينه خلف اولوب، بروسه‌ده تخت عثمانى‌يه جلوس ايتمشدر. اسكيدن منوىٔ ضميرى پدرى زماننده برادرى سليمان پاشانك سردارلغيله روم ايلنده بدأ اولنان فتوحاتى ايلرى‌يه سورمك اولوب، جلوسنى متعاقب بوكا حاضرلنمقده ايكن، قرمان اوغلى پادشاهك بو نيتندن استفاده ايله، آناطوليده‌كى ممالك عثمانيه‌يه خلل كتيرمك اوزره، آنقره جهتنده‌كى اخيلرى تحريك ايتديكندن، پادشاه روم ايلى حقنده‌كى نياتنك اجراسنى تأخير ايله، او جهته سوق عسكر ايده‌رك، او وقت آناطولى قطعه‌سنجه اهميتى پك زياده اولان آنقره شهرينى وجوارلرينى فتح ايتمش؛ وبروسه‌يه عودتنده بروسه قاضيلغيله قاضيعسكرلك وظيفه‌سنى بالتوحيد، شيخ اده‌بالى نسلندن وكبار علمادن چاندرلى قره خليلى بو مقامه نصب، وقاضيعسكرلك پايه‌سنى ايجاد ايلمشدر. بعده سليمان پاشانك معيتنده روم‌ايلى فتوحاتنده بولنمش اولان لالا شاهين پاشايى بكلر بكى عنوانيله سردار تعيين ايده‌رك، صدارت وظيفه‌سنى‌ده بو ذات اجرا ايدردى. بو ترتيباتدن صكره ٧٦٣ ده روم ايلى‌يه كچه‌رك، برطرفدن كنديلرى وبر طرفدن دخى لالا شاهين پاشا وحاجى ايلبكى واورنوس بك قول قول آيريله‌رق، چورلى، ديمتوقه، كشان، باباى عتيق، ادرنه، كومولجنه، زغره وسائر

او طرفلری فتح ایتملریله ، مرکزی ادرنه اولمق اوزره، بیوك بر ایالت تشکیل، وادارهسنی لالا شاهین پاشایه احاله بیوردقدن صکره، بروسهیه عودت ایتمشلردی. لالا شاهین پاشا فلبه شهرینی دخی فتح ایله، حدود عثمانیهیی بالقان سلسلهٔ جبالنك صرتنه قدر توسیع ایتدیکی کبی، حاجی ایلبکی و اورنوس بك دخی درامه ، قواله ، سیروز ، عورنحصاری، قرهفریه وسائر او جوارلری فتح ایله نیجه خیرات ومبراتله دخی اعمار ایتمشلردی.

بو وجهله درت بش سنه ظرفنده تراکیه خطهٔ قدیمهسنك بتونیله ماکدونیهنك نصفی ادارهٔ عثمانیه آلتنه کچهرك، آوروپا قطعهسندهکی ممالك عثمانیه بو درجهده توسع ایدنجه، همجوار بولنان خرستیان دولتلری کندیلریچون تهلکهنك تقربنی کورهرك ، مجار، بوسنه ، صرب قراللریله افلاق بکی بینلرنده بالاتفاق، اوتوز بیك کشی ایله صریح مجراسنه قدر ایلریلدکلرنده، لالا شاهین پاشا حضرت پادشاهدن استمداد ایتمش؛ و خداوندکار غازی درحال عزیمت ایتمش ایسهده، ابتدا طریق رجعتی تأمینه لزوم کورهرك، برقاچ کون بیغانك فتحیله مشغول اولمش؛ و او صرهده دشمن تقرب ایتمکله، لالا شاهین پاشا معیتندهکی اون بیك کشی ایله مقاومته مجبور اولوب، حاجی ایلبکی قوماندهسنده اولان بو فرقه ٧٦٦ ده دشمنی او وقتدن بری (صرب صندیغی) تعبیر اولنان محلده کلیاً منهزم وپریشان ایتمشدی. بعده کرك بالذات وکرك لالا شاهین پاشا وتیمور طاش بك وسائر غزاة سردارانیله روم ایلنده بالقان سلسلهسنك اوتهسنده وتا طونه ساحلنهدك، بر چوق ممالك وقلاع مهمه و ازآن جمله سلستره، نیکبولی، نیش، صوفیه، طرنوی، شمنی، مناستر وآرناوودلق و بوسنهدن بعض یرلر فتح ، و ادرنه شهرینی ایکنجی پایتخت اتخاذ بیورمشلردی . آناطولیده کرمیان بکنك قیزینی شهزاده سلطان بایزید خانه آلوب ، جهاز اولهرق، کوتاهیه ایله دیکر بعض یرلر آلدقلری کبی، کندی کریمهلرینیده قرهمان اوغلنه تزویج بیورمش؛ ومعهذا برمدت صکره قرهمان اوغلی عصیان ایتمکله ، اوزرینه عسکر سوق ایدهرك، اسپارطه شهرینی وحمیدایلنی فتح ایتمشلردی.

روم ایلندهکی فتوحاتك بو درجهده توسعی یکیدن خرستیان دولتلرینی اتفاقه مجبور ایدوب، صرب، بوسنه، بلغار، افلاق، بغدان، مجار، لهوچه قراللری بالاتحاد، ایکیوز بیك عسکردن مرکب بر اردو ترتیب ایله، ممالك عثمانیهیه هجوم، و قوصوه اووهسنده طرفین حربه تشبث ایتدکلرنده، مظفریت عثمانلیلره میسر اولوب، صرب قرالی لازاری ودیکر برقاچ حکمدار میدان حربده مقتول قالمش؛ وبو مظفریت عظیمه صرب قراللغنه ختام ویروب، روم ایلنده حاکمیت عثمانیهیی تأمین ایلمشدر. ٧٩١ ده شهیداً ارتحال ایدوب، اکبر اولادی یلدیرم بایزید خان خلفلری اولمشدر. یعقوب چلبی و ساوجی بك اسملریله دیکر ایکی اوغلی دخی وارایدی. نعشلری بروسهیه نقل اولنهرق، شهرك خارجنده چکرکه نام محلده بنا کردهسی اولان جامع ومدرسهسی یاننده تربهٔ مخصوصهسنه دفن اولنمش؛ و قوصووهده احشالرینك دفن اولندیغی محلده دخی بر تربهٔ مکمله بنا ایدلمشدر. متدین، عادل، غیور ومرحمتلی بر پادشاه اولوب، ٣٠ سنه سورن مدت سلطنتلرنده ٣٧ غزا ایتمش، و ٦٥ یاشنده ارتحال ایلمشدر. سپاهی وونیق عسکرلری زمانلرنده ایجاد اولنمشدر.

مراد خان ثانی { (غازی سلطان — بن چلبی محمد خان بن یلدیرم بایزید خان بن مراد خان اول) سلاطین عظام عثمانیهنك آلتنجیسی اولوب، ٨٠٦ تاریخنده دنیایه کلمش؛ و ٨٢٤ ده، پدرینك وفاتی اوزرینه، ١٨ یاشنده اولدیغی حالده، والی بولندیغی آماسیهدن بروسهیه ورود ایدهرك ، تخت عالیٔ عثمانییه جلوس ایلمشدر . روم ایمپراطوری اولوباد قربنده پادشاهك عسکریله حربه کیریشدیکنده ، مغلوب واسیر اولمغله ، ٨٢٦ ده ادرنهده صلب اولنمشدر . دوزمه مصطفانك غائلهسی برطرف اولدقدن صکره، روم ایمپراطو-

رينه قارشی عسکر سوق اولنه‌رق، استانبول محاصره اولنمش ایسه‌ده، او اثناده اسفندیار بك نقض عهدله بولی‌یه تعرض ایتدیکندن، شهر مذکورك محاصره‌سی رفع اولنه‌رق، مرقومك اوزرینه عسکر سوق، وسینوبدن ماعدا مملکتی ضبط، و واقع اولان رجاسی اوزرینه، کریمه‌سی زوجیت جناب پادشاهی‌یه قبول بیوریله‌رق، عقد مصالحه اولنمشدی. دیار اسفندیاردن عودت بیورلمازدن اول، افلاق و ویووده‌سی عصیان ایتمش ایسه‌ده، ودین محافظی فیروز بك طرفندن مغلوب اولوب، آخر هدیه ورهن طریقیله ایکی اوغلنی بالاستصحاب، ادرنه‌یه ورودله، عفو وامانه طالب اولمشدی. بعده جنیدك اوزرینه بایزید پاشانك برادری حمزه بك سوق اولنه‌رق، مرقومی قتل، و ازمیر وملحقاتی ضبط ایلدیکی کبی، منتشا وکرمیان جهتلری دخی، حاکملرینك بلاولد فوتلری اوزرینه، ضمیمهٔ ممالك عثمانیه اولدی. قره‌مان اوغلی محمد بك عصیان ایدوب، آنطالیه‌یی محاصره ایتمش ایسه‌ده، قلعه‌دن آتیلان کله ایله اتلاف، واوغلی علی بك اخذ و کرفت اولنه‌رق، دیکر اوغلی ابراهیم بك مغلوب اولدقدن صکره عفو بیورلمش؛ وجانیك وسائر بعض بلاد فتح اولنمشدی.

بو وجهله آلتی یدی سنه ظرفنده آناطولیده ممالك عثمانیه خیلیدن خیلی‌یه توسیع، و حدود خاقانیه تأمین اولندقدن صکره، ۸۳۲ تاریخنده پادشاه حضرتلری روم ایلی‌یه کچه‌رك وقتیله فتح اولنمش و وقعهٔ تیمورده الدن چیقمش اولان سلانیك شهرینی فتح ایله، ادرنه‌یه عودت بیورمشیدی. ۸۳۴ ده یانیه اهالیسی کندی رضالریله تسلیم اولندیغی کبی، آرناؤدلغك دیکر بعض یرلری دخی فتح اولنمشدی. اورنوس زاده علی بکك معیتنده مجارستان سفرنده بولنان عسکر غنایمه طالمغله، مجار قرالی بوندن بالاستفاده، ذاتاً نسبتسز درجه‌ده زیاده اولان عسکریله بغتةً هجوم ایتمکله، عساکر عثمانیه‌نك دوچار انهزام اولدیغی و مجار قرالنك عثمانلیلره قارشی بر اهل صلیب اتفاق تشبثنده بولندیغی مسموع حضرت پادشاهی اولوب، بالذات مجارستان سفری تدارکاتنده ایکن، ۸۳۷ ده قره‌مان اوغلنك یکیدن عصیانی خبر آلنمغله، آناطولی جانبنه ارجاع عنان بیوره‌رق، ایچ ایلدن بشقه دیار قره‌مانی ضبط، و ابراهیم بکك عفو و امان استرحامنی قبول بیورمشیدی. ۸۴۱ ده ینه اورنوس زاده علی بك مجارستانه قارشی سوق عسکره مأمور اولوب، صرب ایله افلاق و بغدان دخی مجارله متفق اولدقلری حالده، عساکر عثمانیه غالب کلمش؛ و متعاقباً حضرت پادشاه دخی بالذات سفر ایدوب، بلغرادی محاصره و سمندره‌یی فتح بیورمشیدی. بعده ادرنه‌یه عودت بیوروب، استراحت ایتمکده ایکن، افلاق و ویووده‌سی حدودی تجاوز ایتمکله، قارشیسنه کوندریلن مزید بکك عسکری یغما وچاپوله قویبله‌رق پریشان اولدقلرندن، مغلوب ومشارالیه مزید بك شهید اولمش؛ و بعده مأمور اولان قوله شاهین پاشا دخی عسکری دائرهٔ اطاعت و انتظامه ادخاله موفق اوله‌میوب، منهزم اولمشدی. روم ایلنده بربرینی تعاقب ایدن بو ایکی انهزام قره‌مان اوغلنك جسارتنی آرتیرمقله، یکیدن نقض عهد و عصیان ایتمسنی موجب اولدیغندن، ۸۴۶ تاریخنده حضرت پادشاه بالذات او طرفه عزیمتله، آماسیه متصرفی بولنان شهزاده علاء الدینی دخی بالاستصحاب، ایتدیکی محاربه‌لرده غالب کلمش؛ و قره‌مان اوغلی منهزم اولدیغی حالده، پادشاهك همشیره‌سی بولنان زوجه‌سنك وقوع بولان توسط واسترحامی اوزرینه جرمی عفو اولنمشیدی. مشارالیه شهزاده علاء الدین آماسیه‌یه عودتنده وفات ایتمش ایدی. بو صره‌ده مجارلر مشهور یانی هونیادینك قومانده‌سیله وکلیتلی عسکرله هجوم ایدوب، آلاجه حصار ونیش وشهرکویی طرفلرینی احراق ایله، ادرنه‌یه طوغری ایلریلمشلر؛ وغلبه‌لکلرینه بناءً کندیلرینه مقابله ممکن اوله‌میوب، یالکز ایزلادی بوغازی محافظه اولنه‌رق، تجاوزلرینه میدان ویرلمه‌مش ایدی.

بو فوائلدن صکره سلطان مراد خان ثانی حضرتلری امور سلطنتدن فراغت واستراحت آرزوسنه دوشوب، ۸۴۷ تاریخنده مغنیسا متصرفلغنده

بولنان شهزاده سلطان محمد خانی ادرنه‌یه جلبله، تخت سلطنته اجلاس ایتمش؛ وکندیلری اسحق پاشایی بالاستصحاب مغنیسایه چکلمش ایدی. پادشاهک بو وجهله اختیار عزلت ایتمسنه بشقه معنالر ویره‌رک، وسلطان محمد خانک کنجلکندن استفاده امیدینه دوشه‌رک، مجار، آلمان، بوسنه، افلاق وبغدان حکمدارلری بالاتفاق، سکسان بیک عسکرله حدود عثمانیه‌یی تجاوز ایتملریله، سلطان محمد خان حضرتلری وکلاسیله بالاستشاره، سلطان مراد خان حضرتلرینک دعوتنه قرار ویرمشلر؛ وبو بابده زیاده ابرام والحاح ایتملریله، سلطان مراد خان ثانی حضرتلری بالمجبوریه ادرنه صحراسنه کله‌رک، مشارالیه سلطان محمد خانی ینه ادرنه تختنده ابقا ایله، کندیلری اردوی همایونک سردارلغنی درعهده ایده‌رک، وارنه‌یه قدر ایلرلمش اولان دشمن عسکرینک اوکنه چیقمش؛ وحربه کیریشدکلرنده، ابتدا غلبه دشمن طرفنده کورنمش ایسه‌ده، بعده مجار قرالنک برحرکت جرأتکارانه نتیجه‌سی اوله‌رق مقتول اولمسی اوزرینه، دشمن عسکرینه فتور کلوب، عساکر اسلام بیوک برمظفریته نائل اولمش؛ ودشمنلرک عسکرینی تار و مار ایتدکدن صکره، ادرنه‌یه عودتلرنده سلطان محمد خان حضرتلریله وکلای دولتک رجا واصراری اوزرینه، ٨٤٨ ده ثانیاً تخت سلطنته جلوس ایتمشلردر. ٨٥٠ تاریخنده طورخان بکی مستوفی عسکرله مورهنک ادارهٔ عثمانیه خارجنده قالمش اولان بعض قلاعنی فتحه مأمور ایتدکلری کبی، کندیلری دخی بالذات آرناودلق سفرینه عزیمت ایدوب، او طرفده رفع لوای استقلال ایتمش اولان اسکندر بکله حرب ایده‌رک، برخیلی یرلر فتح ایتمشلردی. ٨٥٣ ده مجارلرله لهلیلر وچهلیلر وسائر دول نصرانیه بالاتفاق یوز اللی بیک عساکر متفقه ایله هجوم ایتدکلری حالده، حضرت پادشاه قوصوه اووه‌سنده کندیلریله حربه کیریشوب، وارنه مظفریتندن بیوک و اوندن پارلاق برمظفریته نائل اولمش؛ ودشمنلرک رؤسا و حکمدارانندن برقاچی میدان حربده مقتول دوشوب، بقیه‌سی دخی پریشان و برچوغی اسیر اولمشیدی. بو مظفریتدن صکره ادرنه‌ده استراحت ایتمکده‌لر ایکن، ٨٥٥ تاریخنده اوچ کونلک خسته‌لقدن صکره، ٤٩ یاشنده ارتحال ایتمش؛ و نعشی بروسه‌یه نقل اولنه‌رق، وصیتی اوزره، اوستی آچیق تربه‌یه دفن اولنمشدر.

مرادخان ثالث (سلطان ــ بن سلیم خان ثانی بن سلیمان خان بن سلیم خان اول بن بایزیدخان ثانی بن محمدخان ثانی بن مراد خان ثانی) سلاطین عظام عثمانیه‌نک اون ایکنجیسی اولوب، ٩٥٣ تاریخنده دنیایه کلمش؛ و ٩٨٢ تاریخنده، پدرلرینک وفاتی اوزرینه، متصرف بولندیغی مغنیسادن درسعادته کله‌رک، ٢٩ یاشنده تخت عثمانی‌یه جلوس ایتمشدر. جدی قانونی سلطان سلیمان خان دورندن بری مسند صدارتده بولنان وپدری دورنده امور دولتی حسن تمشیته موفق اولان صقوللی محمد پاشایی مسند وکالتده ابقا ایدرک، مشار الیه بش سنه دها اموردولتی اداره ایتمش؛ وبو اثناده آوستریایه قارشی بعض اوفق تفک محاربه‌لر اولوب، اردل دوقه‌سی لهستان تختنه اقعاد اولنمغله، لهستان قراللغی دخی نوعما حمایهٔ عثمانیه آلتنه آلنمشیدی. فاس حاکمنک وفاتیله ورثه‌دن شریف محمد المستنصر تختی ضبط ایتدیکی حالده، رقیبی اولان شریف عبدالملک درسعادته کله‌رک، دولت علیه‌یه التجا ایتدیکندن، جزایر بکلر بکیسی رمضان پاشا عسکر سوقنه مأمور اولوب، مرقوم مستنصری اخراج، وعبد الملکی تختنه اقعاد ایتمش؛ ومستنصر پورتکیز حکمدارینه التجا ایتمکله، پورتکیز قرالنک بالذات قومانده‌سنده بولنان مستوفی عسکرله عودت ایتدیکی حالده، مشارالیه رمضان پاشا پورتکیزلیلری دخی مغلوب ایدوب، قرال ایله مستنصر دخی میدان حربده مقتول قالمشلردی. بعده ایران تختنه یکی قعود ایتمش اولان شاه اسماعیل ثانی‌یه قارشی محاربه آچیله‌رق، لالا مصطفی پاشا وسنان پاشا وعثمان پاشانک سردارلقلریله طول مدت حرب وجدال دوام ایله، کورجستان، شروان، داغستان، دربند، روان وآذربیجانک برقسمی وحتی تبریز شهری دخی فتح اولنمشدی. بعده آوستریایه قارشی حرب آچیلوب، مجارستان جهتنده دخی بر خیلی یرلر ضبط اولنه‌رق، پادشاه مشار الیهک دورنده حدود عثمانیه خیلی توسیع اولنمشدی. بو وجهله سلطان مراد خان ثالث ٢١ سنه سلطنت سوردکدن

صكره، ١٠٠٣ تاريخنده ٥٠ ياشـلرنده ارتحال ايتمشدر. اديب وشاعر ومحب علما بر پادشاه اولوب، اشعارنده (مرادى) تخلص ايدرلردى . زمانـنده بك چوق شعرا يتشمش ايسـه‌ده، ايچلرنده بحق تميز ايدنلرى پك آزدر. ذوق وصفايه مائل وحليم وسليم بر پادشاه اولوب، خيراتى وعطاياسى پك چوقدر . حرم شريفه كاركير قبه‌لر بنا ايتديره‌رك، بواغورده كليتلى مبالغ صرف ايتمش؛ وبرصو دخى آقيتمشلردر. يوز اون سكز اولادى دنيايه كلديكى مروى اولوب، بيوكلرى اولان سلطان محمد خان ثالث خلفلرى اولمشـدر . آياصوفيه جامع شريفى خطيره‌سـنده مدفوندر.

مراد خان رابع { (غازى سلطان — بن احمد خان بن محمد خان ثالث بن مرادخان ثالث) سلاطين عظام عثمانيه‌نك اون يدنجيسى اولوب، ١٠١٨ تاريخنده دنيايه كلمش؛ و ١٠٣٢ تاريخنده، ١٤ ياشنده اولدقلرى حالده، عمى سلطان مصطفى خانه خلف اوله‌رق ، تخت عثمانى‌يه جلوس ايلمشدر . شجاعت وسطوت و قوتده ياوز سلطان سليمه مانند اولوب، جلوسلرنده امور اداره هرج ومرج برحالده بولنمش، ويكيچرى وسپاهى عسكرلرى ضبط و ربط دائره‌سـندن چيقمش اولديغندن، اجراى وصايت ايدن والده‌لرى ماهپيكرك معاونتيله ، ايش باشـنه مقتدر آدملر كتيره‌رك، اصلاح احواله چاليشمش ايسـه‌ده ، ايران شـاهى شاه عباس بغدادى ضبطـله ، اوتوز بيك اهالئ اسلاميه‌يى شهيد، وقزاقلر قايقلرله قره دكيز سواحلنده بعض قرايى احراق ايتمشلردى. مسند صدارته تعيين اولنان حافظ احمد پاشا ايرانه قارشى عسكر سوقيله، بغدادى محاصره ايده‌رك، شاه عباسك برچوق عسكرينى اتلاف، وكوستنجه‌ده قزاقلرك ٢٥٠ قايقلرينى غرق ايله، درت بيك قدر قزاغى هلاك ايده‌رك، اعادۀ امن وآسايش ايتمشيدى مؤخراً عزل اولنه‌رق، مهر صدارت خليل پاشايه ويرلمكله، او صره‌ده برطرفدن ايرانيلر بغداد جهتنه تجاوزلرينى تشديد ايدوب، برطرفدن دخى آبازه پاشا آناطوليده خروجـله ، بر طاقم حوادث وقوعه كلديكنـدن ، ١٠٣٧ ده خسرو پاشا مسند صدارت وسردارى‌يه كچه‌رك، شرقه سوق عسكرله، ايرانيـلرى مغلوب، وآنا طوليجه اسـايشى اعاده ايتمشدى. او صره‌ده اسـتانبولده يكيچريلر بيننده بعض اويغونسز حاللر ظهور ايدوب، پادشاه بوكبى حاللرك وبر چوق سوء اسـتعمالاتك اوكنى آلمق ايچون، زياده شـدت كوسترمكه مجبور اولمش؛ وطبعاً شديدالشكيمه اولمغله، توتون، انفيه و شراب استعمـالى كبى حاللره قارشى دخى پك آغر جزالر تعيين ايلمشلردى. بو سايه‌ده ممالك عثمانيه‌نك هر طرفنده اسايش تأمين اولندقدن صكره، ١٠٤٤ تاريخنده پادشاه بالذات شرق سفرينه عزيمت ايده‌رك، روان وتبريز ايله سائر بلادى بعد الفتح درسعادته عودت بيورمش؛ و ١٠٤٨ ده ثانياً شرق سفرينه عزيمت ايله، بغـدادى فتح، و ايران اردوسنى كلياً منهزم ايده‌رك، وايران خان وميرزالرندن برچوق اسـير طوته‌رق، مظفراً عودت ايتمش ؛ وبغـداد فاتحى ديمكله شهرت بولمشدر. مقدما لهستانله عقد معاهده ايده‌رك، له قرالنى بر چوق مبالغ تأديه‌سـنه مجبور ايتمش اولدقلرى كبى، بعـده ونديك جمهوريتيله دخى سنوى باب عاليه يكرمى بش بيك آلتون ويرمك شرطيله تجديد معاهده ايتمشلردى. بو وجهله ١٧ سنه‌يه قريب مدت سلطنت سوردكدن صكره، ١٠٤٩ ده ٣١ ياشنده ارتحال ايدوب ، پدرلرى سلطان احمد خان تربه‌سنه دفن اولنمشدر. جملۀ خيراتندن اوله‌رق كعبۀ شريفه‌يى مجدداً بنـا ايتديرمشلردر.

مراد رئيس { مشاهير بحريون عثمانيه‌دن اولوب ، قورصانلقـدن يتشمش، وپيرى رئيس وسـيدى على ايله برلكده بحر احمر و عمـان ايله بصره كورفزى جهتنده‌كى دونتماى همايونده بولنه‌رق، برآره‌لق قطيف سنجاق بكيسى دخى اولمش ايدى. پيرى رئيسك وفاتندن صكره ٩٦١ ده مصر دونتماسنك رياستى صاحب ترجه‌يه ويريلوب، بصره كورفزينه عزيمت ايتمش ؛ وهرمز بوغازنده پورتكيز دونتماسيله حربه كيريشمش ايدى. بر چوق فتوحاتى اولوب، نهايت ١٠٦٣ ده رودوسده وفات ايتمكله، تربه‌سى ساحل بحرده اليوم بحريونجه زيارتكاهدر . اسكدارده جامع شريفى وسائر خيراتى واردر .

مراد طاغی { آنا طولینك غرب جهتنده خداوندكار ولایتنك كو. تاهیه سنجاغنده بیوك برطاغدر، كه شرقاً امیرطاغنه متصل اولدیغی حالده، غرب شمالی‌یه طوغری ممتد اولوب، اك یوكسك ذروه‌سی اولان آق طاغك ۲٤٤۰ متره ارتفاعی واردر. اتكلرندن اینن صولر مندرس، كدیز، صوصغیرلی و سقاریه واسطه‌لریله آق دكیزه، مرمره‌یه و قره دكیزه منصب اولمق اوزره، اوچ طرفه متوجه اولمغله، بوطاغ برتقسیم میاه نقطه‌سی تشكیل ایتمش اولور. اتكلری اور. مانلرله وتپه‌لری اكثریا قارله مستوردر.

مراد كرای { قریم خانلرندن اولوب، سلامت كرای خان زاده مبارك كرایك اوغلیدر. عمی محمد كرایك ایكنجی دفعه خانلغنده نورالدینلك منصبنده بولنوب، بعده سراجه‌لی چفتلكنده اقامت ایتمكده ایكن، ۱۰۸۸ تاریخنده صدراعظم قره مصطفی پاشانك سوقیله مسند خانی‌یه تعیین اولنه‌رق، له و نمچه سفر. لرنده اردوی همایون معیتنده بولنمش ایسه‌ده، بروجه دلخواه خدمته موفق اوله‌مدیغندن، ۱۰۹٤ ده واراذین قلعه‌سی پیشكاهنده عزل اولنه. رق، ینه سراجه‌لی چفتلكنه چكلمش؛ و ۱۱۰۷ ده ارتحال ایتمشدر. بونك زمانه‌دك روسیه سفیرلری طوغریدن طوغری‌یه باب عالی‌یه مراجعت ایده‌میوب، قریم خانلری واسطه‌سیله مطلوبلرینی عرض ایتمك عادت ایكن، صاحب ترجمه علی الدوام مست ومدهوش بولنمغله، كان ایلچیلری تحقیر ایتدیكندن، بونلرك ابتدا بندر والیاكنه وكیده‌رك طوغریدن باب عالی‌یه مراجعت ایتملرینه سبب اولمشدر.

مراد میرزا { ایران شعراسندن و شاه اسماعیل صفوی احفادندن اولوب، دهلی حكمدارلرندن جهانكیر شاهك مقربانندن ایدی. شو بیت اونكدر:

میكنم بر لوح تربت نقش داغ خویشرا
بر مزار خویش میسوزم چراغ خویشرا

مرادی { (ابومحمد ربیع بن سلیمان) امام شافعینك اصحابندن اولوب، مصرده مشاهیر مؤذنیندن ایدی. امام مشارالیهدن روایت ایتمش؛ و ۲۷۰ تاریخنده وفات ایدوب، قرافه‌ده دفن اولنمشدر. شو ایكی بیت كندیسندن منقولدر:

صبراً جمیلاً ما اسرع الفرجا
من صدق الله فی الامور نجا
من حشی الله لم ینله اذی
ومن رجا الله كان حیث رجا

مرادی { سلطان مرادخان ثالثك اشعارنده قوللاندقلری مخلص اولوب، پادشاه مشارالیهك مرتب دیوانی آیاصوفیه كتبخانه‌سنده وسائر كتبخانه‌لرده موجوددر.

مرادی { ایران شعراسندن ایكی كشینك مخلصیدر:

برنجیسی استرآبادلی اولوب، ایفای حج شریف نیتیله تبریزه وصولنده اوراده وفات ایتمشدر. شو بیت اونكدر:

كفتم از وصل كنی شادم وآنكاه كشی
این نشد ترسم ازآن روزكه آن هم نشود

— ایكنجیسی مولانا وحشیء تافقینك برادری وشرف الدین علی تافقینك شاكردی اولوب، شو بیت اونكدر:

بعد مردن تربت مارا عمارت كومباش
بر سر قبر شهیدان كنبد كردون بس است

مرادی { (شیخ — افندی) متأخرین شعراء عثمانیه‌دن و مشایخدن اولوب، ۱۲۱۵ تاریخنده درسعادتده دنیایه كلمش؛ وصما. قوده شیخ عبدالرحمن افندیدن اخذ انابتله، درسعادته عودت ایتمشدی. هزارفن بر ذات اولوب، آینه اوزرینه كوزل خطلر یازمه‌ده دخی مهارتی وار ایدی. شو بیت بر مستزادندندر:

اول بزم از لذتیدر بزم جهانده	شمدیكی زمانده
خلق بربرینه ایتدیكی سودای محبت	اسكیدر او الفت

مرادی { (السید صدر الدین ابو الفضل محمد خلیل افندی) اون ایكنجی قرن هجری علماسندن اولوب، دمشق شامده مفتی ایدی. «سلك الدرر فی اعیان القرن الثانی عشر» عنوانیله حروف هجا ترتیبیله مرتب ٤ جلد اوزره بر تراجم احوال كتابی واردر، كه اك نافع آثاردن اولوب، ۱۲۱۱ تاریخنده اكمال اولنمش؛ و ۱۳۰۱ تاریخنده مصرده بولاق مطبعه‌سنده طبع ونشر اولنمشدر. — صاحب ترجمه‌نك جدی (مراد المرادی)

عن اصل بخارالی اولوب، ایران وهند وشام وحجاز جهتلرنده طول مدت سیاحت ایتمش؛ وبعده دمشق شامده یرلشوب، اوراده برمدرسه دخی بنا ایلمش؛ و ۱۱۳۲ تاریخنده درسعادتده وفات ایتمشدر. عربی و فارسی وترکجه اوله‌رق اوچ لسان اوزره و «المفردات القرآنیة» عنوانیله بر تفسیر شریفی وسائر آثاری واردر.

مراره { صحابه‌دن اوچ ذاتك اسمی اولوب، الك معروفلری (مراره بن الربیع الانصاری العمری) در، که بدر غزاسنده حاضر بولنمش؛ و تبوك غزاسنده « وعلی الثلاثة الذین خلفوا » آیت کریمه‌سنده مذکور اولدیغی اوزره فخرالرسل (صلعم) افندمزدن کری قالان اوچ کشینك بری بولنمشدر. دیکر ایکیسی کعب بن مالك وهلال بن امیه‌در.

مراغه { ایرانك آذربیجان ایالتنده وتبریزك ۸۰ کیلو متره جنوبنده اوله‌رق، سهند کوهك جنوبی اتکنده و (ارمیه) کولنه دوکیلن بر نهرك اوزرنده واقع بر قصبه اولوب، ۱۵۰۰۰ اهالیسی، مرتفع وخراب بر سوری، بیوك چارشیسی، جسیم برحمامی و اطرافنده کوزل باغ وباغچه‌لری واردر. قرون وسطاده چوق‌دها بیوك اولوب، علی الخصوص هلاکو طرفندن پایتخت اتخاذ اولنمغله، دولت ایلخانیه زماننده بیوك بر شهر حالنه کچه‌رك، نصیرالدین طوسینك بنا ایتمش اولدیغی رصدخانه ایله شهرت بولمشیدی. قربنده واقع (ده‌کورکان) قریه‌سنده اینجه و شفاف لوحه‌لره یارلق استعدادینی حائز بر جنس کوزل مرمر چیقوب، ایرانك هر طرفنه سوق اولنور.

مراغه { صعید مصرده جرجا مدیریتنك طهطا قضاسنده وطهطانك ۱۰ کیلو متره جنوب شرقیسنده بر قصبه اولوب، ۸۶۶۰ اهالیسی واردر.

مَرّاکُش { (Maroc) مغرب اقصاده فاسك تقریباً ۴۰۰ کیلومتره جنوب غربیسنده و بحر محیط آطلاسی ساحلندن تقریباً ۲۰۰ کیلومتره‌لك مسافه‌ده اوله‌رق درن (یعنی آطلاس) سلسلهٔ جبالنك شمالی اتکنده و (تنسیف) نهرینك صول کنارنده ۳۱°۳۷′۲۰″ عرض شمالی ایله ۹°۵۶′۲۴″ طول غربیده واقع برشهر اولوب، مغرب اقصی دولتنك ایکی پایتختندن بریدر. (دیکری فاس شهریدر.) خرما وزیتون آغاجلریله مستور کوزل بر اووه‌ده طاغنیق و باغچه وخالی عرصه‌لرله محاط خانه‌لردن مرکب و بناءً علیه پك واسع بر شهر اولوب، اهالیسی مختلف مقدارلرده تخمین اولنمش؛ وبعض سیاحین طرفندن ۲۵۰۰۰۰ کشی‌یه قدر چیقارلمش ایسه‌ده، ۵۰۰۰۰ ونهایت ۶۰۰۰۰ دن زیاده اولمدیغی مرویدر. اطرافنده‌کی سور یدی سکز متره یوکسك وبر طاقم قله‌لرله محکم ایسه‌ده، بعض یرلری خرابدر. قصبه اسمیله بر ایچ قلعه‌سی دخی واردر. شهرك ۷ وقصبه‌نك ۲ قپوسی واردر. جوامع شریفه‌سی ۲۰ دن زیاده اولوب، الك بیوکلری قطبیه، منصوری، ابن یوسف، جامع المؤذن وسائره‌در. آنجق هیچ برینك صنعت معماریه‌سی اولمیوب، یالکز اندلسدن منقول اولان بعض قپولری مصنعدر. اصنافه کوره اقسامه منقسم چارشیلری واسع اولوب، هر پنجشنبه کونی بازار دخی قوریلور. خان وحماملری دخی چوقدر. خانه‌لرینك سوقاغه پنجره‌لری اولمیوب، عرب اصولی اوزره مدرسه طرزنده‌در. بر قاچ کنیش جاده‌سی وار ایسه‌ده، اکثر سوقاقلری طار و غیر منتظم اولوب، بونلرك چوغنك اقسامدن صکره قپانیر قپولری واردر. باغچه‌لری ودرن جبالنك اورمانلرك آره‌لرندن کوریلن ماثیتراق ذروه‌لری خارجدن شهره پك کوزل بر منظره قزاندیریور ایسه‌ده، داخلاً نظافت و لطافتدن بسبتون محرومدر. وقتیله خیلی ایلری بولنمش اولان صنایع محلیه دخی تدنیده اولوب، یالکز معمولات دباغیه‌سی رواجلیدر. اهالیسی بیننده ۶۰۰۰ قدر موسوی بولنوب، بونلرك محله‌سی آیریدر. صوینی بول و هواسی قیشین لطیف ایسه‌ده، یازین زیاده صیجاقدر. اقالیم معتدله وحاره‌یه مخصوص میوه‌لری مبذول وپك لذیذدر.

مراکش شهری ۴۷۰ تاریخ هجریسنده ملوك ملثمیندن یوسف بن تاشفین طرفندن تأسیس اولنه‌رق، قربنده بولنمش اولان (اغمات) اهالیسی

بورايه نقل اولنمشدی. ملثمين وموحدين زمانلرنده مغرب اقصانك پايتختی اولوب، ايكيوز سنه قدر يك معمور بولنـدقدن صكره ، فاس شهری كرسیٔ حكومت اتخاذ اولنمغله، مراكش مملكت مذكوره‌نك ايكنجی شهری درجه‌سنه اينه‌رك، مع هذا او وقتدن بری مغرب اقصی ملوكی كاه فاسده وكاه بو شهرده اقامت ايدوب، ايكيسی‌ده پايتخت حكمنده‌در. مغرب اقصی دولتنه دخی اجنبيلر طرفندن (ماروق) يعنی مراكش نامی اطـلاق اولنور. [« مغرب اقصی » ماده‌سنه مراجعت بيوريله .]

مِرباط { جزيرة العربك ساحل جنوبيسنده حضرموت ايله عمـان بيننده بر قصبه واسكله اولوب، اليوم مسقط امامنه تابع و امامت مذكوره ممالكنك منتهای غرب جنوبيسنده واقعدر. وقتيله معمور وتجارتكاه بر بندر اولوب، اليوم خراب اولان (ظفار) شهرينك اسكله‌سی بولنمش ايكن، شمديكی حالده آنجق ٣٠٠ اهالی ايله مسكون سونوك برقريه حكمنده‌در. اطرافنده شجر لبان وسائر ذی‌قيمت ضمغلر ويرر اشجـار بولنبورسه‌ده ، رواجدن دوشكوندر . وقتيله قادينلرينك آچيقاغيله وكيجه‌لری مهتابده اركك قادين برلكده كزوب بيپروا معاشقه ايتمك عادتيله دخی مشهور ايدی.

مُرَبيطر { اندلسده بلنسيه‌دن ٤ فرسخلق مسـافه‌ده بر قصبه اولوب ، بر ملعبه‌سيله مشهور اولديغی « معجم البلدان » ده مسـطوردر . اليوم والنسه‌نك ٢٧ كيلومتره شمال شرقيسنده واقع (موروبدرو Murviedro) قصبه‌سی اولديغی آشكارشيليور. روماليـلر زماننده (ساغونته) اسميله بيوك برشهر وعربلر زمانـنده خيلی معمور بولنمش اولان بو قصبه‌نك اليـوم ٦٢٩٠ اهاليسی اولوب، واسع بر تياترو خرابه‌سی، بر جانباز خانه‌سی وعربلردن قالمه برچوق آثاری واردر.

مرتاض { (مولانا مير —) تذكرهٔ دولتشاهده مذكور شـعرای ايراندن اولوب، كثرت مطالعه‌سيله، وفرت زهديله وشطرنجه اولان ابتلاسيله مشهور ايدی. شو مطلع اونكدر :

تا نيايد سوی دل غير خيال دلستان
بر سرره مردمان چشم كشته ديده‌بان

مرتضی { حضرت علی بن ابی طالب (رضه) افندمزك القاب شريفه‌سندندر .

مرتضی { [« شريف مرتضی » ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

مرتضی افندی { (السيد —) دور سلطان محمود خان اول وعثمان خان ثالثده مسـند مشيختده بولنمش علمادن اولوب، سالف الترجمه شيخ الاسلام السيد فيض الله افنديك اوغليدر . ١١٠٦ تاريخنـده دنيايه كلوب، تحصيل علومله علی الاصول دور مدارس ايتدكدن صكره، ١١٥٤ ده استانبول قاضيسی، ١١٦٠ ده آناطولی قاضيعسكری اولمش؛ وبعد العزل ١١٦٣ ده مسند مشيخت اسلاميه‌يه چيقوب، سلطان محمود خانك ارتحالنه‌دك امور فتوايی اداره ايتمش؛ وسلطان عثمان خان ثالثك جلوسلرندن صكره، ضعف ونحافتندن طولايی رسم كونلرنده حضوری متعسر اولديغنه بناءً ، ١١٦٨ ده عزل اولنه‌رق، ١١٧١ ده وفات ايتمشدر . مدت مشيختی بش سنه‌يه قريبدر . عفيف وصلابت دينيه‌يه مالك قناعت كار بر ذات ايدی .

مرتضی قليخان { ايران شعرا وكبراسندن اولوب، هرات حاكمی بولنمش اولان حسن خان شاملونك اوغليـدر. شو بيت اونكدر:

آنچنان منتظرم درره شـوق
كه اكر زود بيايی دير است

مرتضی نظامشاه { هندستانك دكن خطه‌سنده بو اسمله ايكی حكمدار كلمشدر :

برنجيسی ٩٧٢ تاريخنده پدری حسين نظامشاه اوله خلفاً اولوب، صبی اولديغی جهتله ، ٦ سنه والده‌سنك وصايتيله وبعده بالذات ٩٩٧ تاريخنه‌دك حكم سورمشدر .

— ايكنجيسی ١٠٠٩ تاريخنده ملك عنبر نام عبد حبشی سعيله احمد نكرده تخت موروثنه اقعاد اولنمش ايسه‌ده، بر حكمی اولمامش؛ و ١٠٢٨ تاريخنده مرقوم ملك عنبرك اوغلی فتح خان طرفندن

اسقاط اولنه‌رق، سکز یاشنده بولنان اوغلی حسین
خان اقعاد اولنمش ایدی.

مرتیر تیدویل { (Merthyr - Tydvil) انکلتره‌نك والس خطه-
سنده واقع (غلامورغان) ایالتنده و (قاردیف)ك
٣٦ کیلومتره شمال غربیسنده اوله‌رق (تاف)
نهری اوزرنده بر شهر اولوب، ٦٤٥٠٠ اها-
لیسی، جدولی، دمیر یولی، جسیم دمیرخانه‌لری و
وکور ودمیر معدنلری واردر.

مرج { برقه خطه‌سنك ایچ طرفلرنده یعنی
یایله‌نك اوزرنده بر بقعه اولوب،
بنغازی متصرفلغنه تابع بر قضا اتخاذ اولنمشدر.
— «جابر» دیمك اولان بو اسم دیکر بعض محلره
دخی علم اولمشدر.

مرجع { (میرزا محمد باقر) ایران شعراسندن
وشیخ علی حزینك معاصرلرندن او-
لوب، اصفهانلیدر. شو بیت اونکدر:

در قید زلف پرشکن افتاد کارمن
آشفته تر ز زلف تو شد روزکارمن

مرج عیون { بیروت ولایت و سنجاغنده
وسنجاغك جهت شرقیه‌سنده
بر قضا اولوب، شمالاً جبل لبنان متصرفلغیله، غرباً
صیدا قضاسیله، جنوباً صور قضاسی وعکا سنجاغیله،
شرقاً دخی سوریه ولایتیله محدوددر. مرکزی
جدیده قصبه‌سی اولوب، هونین و حوله ناحیه‌لریله
برابر ٥٩ قریه‌یی و ٢٦٠٠٠ قدر اهالی‌یی جامعدر،
که بونلرك ٧١٢٤ ی جماعات مختلفه‌یه منقسم خرستیان
وقصوری مسلم اولوب، حوله ناحیه‌سنده‌کی تخمیناً
٦٠٠٠ اهالیسی خیمه نشین عربلردن عبارتدر.
اراضیسی عمومیت اوزره طارضه‌لی اولوب، یالکز
حوله کولنك اطرافی اووه‌لقدر. شریعه نهری قضانك
حدود شرقیه‌سنی تشکیل ایدوب، جنوب شرقی
جهتنده بالتوسع مذکور کولی تشکیل ایدیور.
بو کوله وشریعه‌یه منصب اولمق اوزره برقاج چای
ودره‌سی دخی اولوب، میاه جاریه‌سی بولدر؛ و
اراضیسی کوزل اروا اولنور. مذکور کولك
اطرافی بطاقلق اولوب، تصعد ایدن تعفنات جوار-
لرینك هواسنی اخلال ایتمکده‌در. جزئی برهمت و
مصرفه محتاج اولان تطهیری حالنده هم هوا
اصلاح همده برچوق اراضیء منبته صویك آلتندن
تخلیص اولنه‌جقدر. طوپراغی منبت اولوب، بغدای،
آرپه، مصر، داری، سیسام، پرنج، فصولیه،
نخود، مرجمك وسائر حبوبات ایله اوزوم، زیتون،
انجیر وسائر میوه‌لر حاصل اولور. ایپك بوجکی
دخی یتیشدیریلوب، سنوی ١٥٠٠٠ قیه‌قدر
قوزه آلنیر، و بر مقدار بال دخی چیقار. ذخایری
احتیاجات محلیه‌دن فضله اولوب، اخراجاتی اولدیغی-
کبی، زیتون وقوزه‌سی دخی اخراج اولنور. حیوا-
نات اهلیه‌سی برنجی درجه‌ده کچی وایکنجی درجه‌ده
قیون، صیغیر، خرکله وسائره‌دن عبارتدر. قضا
داخلنده ١١ مسلم و ١٦ غیرمسلم مکتبی بولنوب،
بونلرك ٤ ی اناثه مخصوصدر. مرکزی مرتفع بر
محلده اولوب، هواسی پك صاغلامدر.

مرداس { صحابهٔ رسول‌الله (صلعم) دن
بدی کشینك اسمیدر.

مرد خاتون { دمشق شام امیری تاج‌الملوك
بن طغتکینك زوجه‌سی و
شمس‌الملوك ایله شهاب‌الدین محمودك والده‌سی محترمه
بر قادین اولوب، بعده عمادالدین زنکی طرفندن
تزوج، وصکره تطلیق اولنمشدی. آلتنجی قرن هجریده
یاشامش، و دمشقك خارجنده بر مدرسه بنا
ایتمشدر.

مردمی { (میر محمد هاشم) ایران شعراسندن
ومشهد رضوی ساداتندن او-
لوب، برمدت هرانده علی قلیخان شاملونك صحبتنده
بولنمش؛ وبونك قتلی صره‌سنده مقتول اولمشدر.
شو بیت اونکدر:

آه از آن حسرت که چون وقت وداع از خود روم
باخود آیم باهزاران شوق و بینم یار نیست

مردمی { اوننجی قرن هجری عثمانلی شعرا-
سندن دخی ایکی کشینك مخلصیدر:
برنجیسی استانبوللی اولوب، بودین دفترداری
علی چلبینك اوغلیدر. شو بیت اونکدر:

باشه چیقماز کار عاشق کچمینجه باشدن
کچمینلر باشدن عاشق میدر چاق باشدن

— ایکنجیسی سپاهی زمره‌سندن اولوب، حسن
خطه مالك ایدی. شو بیت اونکدر:

دترردن جسمى كون رخلرى تابى تجه‌در
قره كوثلر كتورن باشمه زلقى شى‌در.

مرزبان { (عماد الدين الله عزالملوك ابو كاليجار) آل بويه ملوكنك اونـ
بشنجيسى اولوب، سلطان الدوله ابو شجاع بن بهاء الدوله‌نك اوغليدر . ۴۱۶ تاريخنده ، بدرينك وفاتى‌اوزرينه، فارسده تخت‌نشين اولوب، بغدادده امير الامرا بولنان عمى‌جلال‌الدوله ايله درت سنه‌ قدر محاربه ايتدكدن صكره مصالحه ايتمشدى . جلال‌الدوله‌نك وفاتندن صكره بغداد اميرالامرالغى دخى كنديسنه قالمغله، اوغلى ملك رحيمى بغداده براقوب، كنديسى شيرازده اقامت ايتمشدى . زماننده فارسده اسماعيل شبانكاره‌خروج ايدوب، برمدت كنديسنى اوغراشديرمش؛ وبعده سلطان طغرل سلجوقى عراقدن اوزرينه عسكرسوق‌ايتمش ايسه‌ده، صاحب‌ترجمه قاضى‌ابو محمدناصحى‌كوندروب، قيزينى حكمدار مشار اليهه تزويج ايتمك شرطيله مصالحه ايتمش؛ و ۲۴ سنه حكومت سوردكدن صكره ، ۴۴۰ تاريخنده ۴۰ ياشنده‌وفات‌ايتمشدر.
— [« صمصام الدوله » ماده‌سنه دخى مراجعت بيوريله .]

مرزبانى { (ابو عبدالله محمد بن عمران) مشاهير ادبادن اولوب، ۲۹۷ تاريخنده بغدادده دنيايه كلمش ، و ۳۸۴ ده وفات ايتمشدر. حديثده دخى يدطولى صاحبى ايدى. بر چوق تأليفاتى وكوزل مجموعه‌لرى اولوب، يزيد بن معاويه‌نك اشعارينى دخى جمع‌ايله ديوانى ترتيب‌ايدن صاحب‌ترجمه‌در. تشيعه مائل اولديغى حالده ، بو خدمتى غريبدر.

مرزوق { طرابلس غرب ولايتنده فزان سنجاغنك مركزى بر قصبه اولوب، طرابلسك ۷۷۵ كيلومتره جنوب شرقيسنده ۲۵°۵۵′۱۶″ عرض شمالى ايله ۱۱°۴۹′۵۱″ طول شرقيده وحفره ديدنلن اوزون وكنيش بر وادينك منتهاى‌شرقيسنده واقعدر. سور و برجلرله محاط اولوب، ۶۵۰۰ اهاليسى ، حكومت قوناغى وبر جامع وقيشله‌يى‌حاوى ايچ قلعه‌سى، خيلى‌ايشلك بازار وچارشيسى، اطرافنده سبزه وميوه باغچه‌لريله خرماللقلرى وبونلرك آره‌لرنده صيفيه‌لرى واردر. اورته‌سندن بركنيش جاده كچوب، سائر سوقاقلرى طاردر. هواسى يازين آغراولوب، ميزان الحراره كولكه‌ده ۴۵ درجه‌يه‌قدرچيقار؛ وقيشين ۶ درجه‌يه‌قدر اينر. بو قصبه بش‌آلتيوز سنه اول تأسيس اولنوب، سودان ايله طرابلس غرب اسكله‌سى آره‌سنده‌كى‌كاروان يولى اوزرنده بولنمغله، خيلى‌اهميت قزانمشدر .

مرزيفون { سيواس ولايتنك آماسيه سنجاغنده و آماسيه‌نك ۳۷ كيلومتره غرب شماليسنده صامسونك‌ده ۱۰۵ كيلو متره جنوب غربيسنده واقع قضا مركزى بر قصبه اولوب، طاوشان طاغنك اتكنده وواسع بر اووه كنارنده مؤسس اولمغله، مفرح و شايان تصوير منظره‌سى، ۲۰۰۰۰ اهاليسى ، اطرافنده كوزل باغ وباغچه‌لرى وبك بيوك جوز آغاجلرى، متعدد جوامع شريفه‌سى، مكتب رشديه‌سى ، آمريقا پروتستان ميسيونرلرينه منسوب واناثه مخصوص برشعبه‌يى حاوى جسيم بر داخلى مكتبيله، جزويتلره مخصوص بيوك مكتبى، وارمنيلرك ۲۳۰ شاكردانى اولان بر مكتبلرى واردر . خانه‌لرى‌خارجاً سياه وعادى وسوقاقلرى طار اولمغله ، قصبه‌نك منظره‌سى بك مقبح اولديغى‌كبى، نظافت و طهارته اصلا رعايت اولنميوب، حرارت دخى يازين ۳۷ درجه‌يه‌قدر چيقديغندن، هواسى بك‌ايى‌دكلدر. يالكز ايكنديدن صكره اسن شمال روزكارى كيجه‌لرى هوانك حرارتنى تعديل ايدر . اهاليسنك ۶۶۰۰ ى خرستيان وقصورى مسلمدر.

— مرزيفون قضاسى شرقاً نفس آماسيه ، شمالاً حوضه، غرباً كوش‌حاجى كويى، جنوباً دخى مجيد اوزى قضالريله محدود اولوب ، اركلى ، زوغى وآليجق اسملريله ۳ ناحيه و ۴۷ قريه‌دن مركبدر . اهاليسى ۳۱۰۲۰ كشى اولوب، باشليجه مركزده ساكن اولان ۸۰۰۰ خرستياندن ماعداسى مسلمدر. اراضيسى عارضه‌لى ومختلف اولوب ، يشيل ايرماغه‌منصب بر قاچ چاى ودره‌سى واردر. طوپراغى بك منبت اولوب، ذخيره وميوه وسبزه‌يه متعلق محصولاتى چوقدر . بغدايى بك مقبول و ميوه‌لرى بك‌لذيذدر . باغلرى دخى چوقدر . خشخاش دخى قضانك الك باشلى محصولاتندندر .

صنایع محلیه باشلیجه منوسه‌نجه‌ندن عبارت اولوب،
قضا داخلنده بوکا مخصوص ۳۰۰۰ قدر دستکاه
موجوددر .

مرسبورغ { (Mersebourg) پروسیه‌نك صاقسه ایالتنده وماغدبور-
غك ۹۰ کیلومتره جنوب شرقیسنده و (ساله)
نهرینك صول کنارنده کوچك برحکومت ممتازه‌نك
مرکزی بر قصبه اولوب، ۱۳۱۰۰ اهالیسی ،
جسیم ومصنع برکلیساسی، داخلی مکتب اعدادیسی،
متعدد مؤسسات خیریه‌سی، حکومته عائد حاراسی
وباروت، نشاسته، سرکه وسائره فابریقه‌لری واردر.
— مرسبورغ حکومت ممتازه‌سی (اودر)
اوستنده‌کی فرانقفورت ایله ماغدبورغ حکومتلری
آره‌سنده واقع اولوب، بویی ۱۹۶ واکی ۱۰۶
کیلومتره اولدیغی حالده، ۹۰۵۰۰۰ اهالی ایله
مسکون و ۱۷ قضایه منقسمدر. طوپراغی منبت
اولوب، کومش، باقیر، دمیر وکومور معدنلریله طاش
اوجاقلری چوقدر .

مرسل { ایران شعراسندن وساوه شهری ساداتندن اولوب ، شو بیت
اونکدر:

من غریب نه یاری نه همدمی دارم
غریب درد دلی وعجب غمی دارم

مرسی { (Mersey) انکلتره‌نك شمال غربی جهتنده بر نهردر، که (چستر)
ایالتنده نبعانله ، غربه طوغری جریان ایدرك ،
۱۳۰ کیلومتره‌لك جریاندن و چستر ایله لانقاستر
ایالتلرینی آیردقدن صکره ، ۵ کیلو متره کنیش
و ۳۰ کیلومتره اوزون بر خلیج تشکیل ایدرك،
ایرلانده دکزینه دوکیلور. ثانیه‌ده ٤٠ مکعب متره
صو دوکر.

مرسی الخرز { جزایر ساحلنك منتهای شرقنده و تونس حدودی
قربنده براسکله ولیمان اولوب ، وقتیله مرجان
اخراجاتیله مشهور ایدی . اخیراً فرانسزلر طرفندن
اعمار و تجدید اولنه‌رق ، (لاقاله La Calle)
تسمیه اولنمشدر .

مرسی الدجاج { جزایرك نفس جزایر ایا- لتنده و جزایر شهرینك
۶٠ کیلومتره شرق شمالیسنده اوله‌رق (اشیر)
نهری منصبنك قربنده برقصبه واسکله اولوب، جغرا-
فیون عربك تعریفنه کوره، اوچ جهتدن دکیزله محاط
وجهت رابعه‌دن قره‌دن بر تك قپوسی اولان بر
سورله آیرلمش ایدی. الیوم فرانسزلر طرفندن بو
اسمك ترجمه‌سیله (Port aux Poules) تسمیه او-
لنیور . قربنده (بنی جناد) یاخود (جنة جناد)
قصبه‌سی بولنیوردی، که اخیراً فرانسزلر طرفندن
(جنت Djinet) اسمیله یکیدن اعمار واسکان او-
لنمشدر .

مرسی الزیتونة { افریقیه ساحلنده و میله‌دن برکوناللك مسا-
فه‌ده بر قصبه اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

مرسی علی { صقلیه ساحلنده بر قصبه اولدیغی « معجم البلدان » ده
مسطور اولوب ، الیوم ایتالیانلرك (مارساله) تسمیه
ایتدکلری اسکله اولسه کرکدر . (مارساله) ماده-
سنده بعض آوروپا ارباب تحقیقنك ظننه تابع اوله‌رق،
بو اسمك (مرسی الله) اسم عربیسندن غلط اولمق
احتمالنی بیان ایتدکسه‌ده، (مرسی علی) دن غلط
اوله جغی آکلاشیلیور .

مرسی الکبیر { (المرسی الکبیر) جزا- یرك وهران ایالتنده و
وهرانك ۶٠ کیلو متره غرب شمالیسنده اوله‌رق
وهران کورفزینك بر قوبی ایچنده کوچك برقصبه
واسکله اولوب، آفریقای شمالینك اك کوزل لیمانی
حاویدر .

مرسین { آطنه ولایتنده و آطنه‌نك ۶۷ کیلومتره جنوب غربیسنده
سنجاق مرکزی، بر قصبه واسکله اولوب ، ۹۰۰۰
اهالیسی، اخیراً انشا اولنمش کوزل ریختملریله بر
طاقم یکی مغازه ومسافرخانه وسائر ابنیه‌سی ، کنیش
سوقاقلری، برجامع شریفی، جماعات مختلفه‌یه مخصوص
٤ کلیساسی، ۲ مدرسه‌سی، بررشدیه و۲ ابتدائیه
مکتبیله جماعات غیر مسلمه‌یه مخصوص متعدد مکاتبی،
پورتقال ولیمون ایله پك مقبول قیصی و آرمود
آغاجلرینی حاوی باغچه‌لری و پك ایشلك تجارتی
واردر. بو قصبه بر قاچ سنه اوله کلنجه‌یه قدر ،
هواسنك وخامتندن طولایی، پك عادی بر قریه

حالنده‌ایکن، اخیراً اورادن طرسوس و آطنه‌یه‌قدر بر دمیر یول خطی و بر شوسه ایله سائر بوکبی بعض وسائط عمرانک انشاسی اوزرینه، ترقی‌یه یوز طو- توب، ذاتاً آناطولینک بر بیوک و مهم قسمنک اسکله‌سی اولمغله، سنه‌دن سنه‌یه توسیع و تزیین، و هواسی دخی اصلاح اولنمقده‌در. حتی مرکز سنجا- غنه ملحق بر قضانک مرکزی ایکن، طرسوس قضاسنک دخی الحاقیله مجدداً تشکیل اولنان سنجاغه مرکز اتخاذ اولنمشدر. مذکور دمیر یولک آطنه- دن ایلری‌یه تمدیدیله آناطولی بیوک خطنه ربطی حالنده مرسینک اهمیت و معموریتی بر قات دها آرته‌جغنده شبهه یوقدر. جوارلرنده بر قاچ شهر قدیمک خرابه‌لری بولنوب، بونلرک انقاضی دخی قصبه ابنیه‌سنک تأسیس و تزیيننه یارامقده‌در.

— مرسین قضاسی همنامی اولان سنجاغک غرب جنوبی قسمندن عبارت اولوب، الوانلی ناحیه- سیله برابر ٨٨ قریه‌دن مرکب و ٢٩١٨٥ اهالی ایله مسکوندر. قضا لب دریادن بوغا سلسلهٔ جبا- لنک سرمدی قارلرله مستور صرتنه‌قدر ممتد او- لوب، بناءً علیه اراضیسی درجه درجه کسب ارتفاع ایده‌رک، مختلف هوا و محصولاتی واردر. جبال مذکوره‌نک اتکلری اورمانلرله مستوردر.

مرسین { سنجاغی. آطنه ولایتی ترکیب ایدن بش سنجاغک بری اولوب، شرقاً نفس آطنه سنجاغیله، شمالاً و شمال غربی جهتندن قونیه ولایتیله، غرب جنوبی طرفندن ایچ ایل سنجاغیله، جنوباً دخی آق دکیزله محدوددر. سنجاق نفس مرسین ایله طرسوس قضالرندن مرکب اولوب، ٧٠٧٩١ اهالیسی واردر. اراضیسی شمال غربی حدودنده‌کی بوغا سلسلهٔ جبالی صرتندن ساحل بحره‌قدر ممتد اولان مختلف ارتفاعلی اتکلر و اووه‌لردن عبارت اولوب، هواسی ارتفاعه کوره مختلف و طوپراغی پك منبتدر. طرسوس چایی و دیکر برقاچ چای مذکور سلسلهٔ جبالدن اینه‌رك، اراضیسنی سقی و ارواء ایدرلر. محصولاتی ذخائر متنوعه ایله میوه و سبزه‌لرك انواعندن عبارتدر. اك منبت اولان آلچق اووه‌لرنده هوانك آغرلغی عمله‌نك سعینه مانع اولمغله، اراضیسنك قوهٔ انبا- تیه‌سندن بحق استفاده اولنمیور. اورمانلری چوق اولوب، خیلی کراسته قطع، و مصر و شام سواحلنه اخراج اولنور. معادنی دخی چوق ایسه‌ده، هنوز اخراج اولنانی یوقدر.

مرسیه { (Murcie) اسپانیه‌نك شرق جنوبی جهتنده مادریدك ٣٥٠ کیلومتره جنوب شرقیسنده و آق دکیز ساحلندن ٣٥ کیلو متره‌لك مسافه‌ده اوله‌رق (سغوره) ایرماغی او- زرنده و (سانغونزه) نهری ملتقاسنك اوست طرفنده واقع ایالت مرکزی بر شهر اولوب، ٩٨٥٣٨ اهالیسی، کنیش و دوز سوقاقلری، جسیم و مصنع بر کلیساسی، نهرك اوزرنده کوزل بر کوپریسی، بش داخلی مکتبی، نباتات باغچه‌سی، متعدد و جسیم ایپکخانه‌لری، زیتون یاغی دکرمنلری، صابونخانه‌لری و سائر بعض فابریقه‌لری واردر. (هوئرته) اطرافنده امتداد ایدن اووه دنیانك اك کوزل و اك منبت یری اولوب، عربلردن قالمه جدوللرله سقی و ارواء اولنور. پورتقال و لیمون باغچه‌لریله طوتلق و زیتونلقلری پك چوقدر. اندلس حکومت اسلامیه‌سی زماننده کرك شهرك و کرك اووه‌نك معموریتی چوق دها زیاده و ایپکجیلك چوق دها ایلری اولوب، طوائف ملوك زماننده بیوجك بر دولت اسلامیه‌نك کرسیسی اولمشیدی. بو شهرك ٧١٣ ده ظهور ایدوب، ٧٥٦ ده اهل اسلامك ضبطنه کچدیکی آوروپا تواریخنده مذکور ایسه‌ده، عرب آثارنده (عبدالرحمن بن هشام بن عبدالرحمن الاموی) نك بنا کرده‌سی اولدیغی، و بونك طرفندن (تدمیر) تسمیه اولنوب، اهالی طرفندن موقعنك اسمیله (مرسیه) دینلدیکی مصرحدر. مشارالیهك تأسیسندن اول بر کوچك قصبه ویا قریه حالنده بولنمش اولمسی ده ملحوظدر. مشاهیر لغویوندن بیوك بر لغت کتابنك صاحبی اولان و (ابن بناء) دینمکله شهیر بولنان (ابو غالب تمام بن غالب المرسی) نك و سائر مشاهیر علماء اسلامك مسقط رأسی بولنمشدر.

— مرسیه ایالتی شرق جنوبی جهتندن آق دکیزله، شرقاً آلیقانته، شمالاً و شمال غربی جهتندن آلباسته (البسیطه)، جنوب غربی جهتندن دخی غرناده و آلمریه ایالتلریله محدود اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ١١٥٣٧ مربع کیلومتره و اهالیسی

٤٩١٤٣٦ كشيدر . اسپانيه‌نك اك منبت و اك صيجاق محلی اولوب، آنجق بعض طرفلری صو-سزدر . هواسی قیشین بك لطیف اولوب، یازین میزان الحراره کولکه‌ده ٤٤ درجه‌یه قدر چیقار.

مرشانه { اندلسده قرمونه اعمالندن برقصبه اولوب ، احمد بن سید الخبیرك مسقط رأسی بولندیغی «معجم البلدان»ده مسطوردر.

مرشد { فرس شعراسندن اوچ کشینك مخلصیدر:

برنجیسی (میر مرشد یزدجردی) همدانلی اولوب، هندستانه رحلتله، اورانك کبراسی صره‌سنه کچمشیدی . کوزل بر ساقینامه‌سی واردر، که شو بر ایکی بیت اوندندر:

دلم سوخت بر حال دیوانهٔ
که میکشت برکرد ویرانهٔ
سری پر ز شور ودلی پر زیار
همی کرد فریاد دیوانه وار اخ

— ایکنجیسی (خواجه مرشد) شیرازلی اولوب، خواجه میرکك اوغلیدر. شو بیت اونکدر:

پهلوی سك تو جاست مارا
جایی به ازین کجاست مارا

— اوچنجیسی هندستان برهمنیلرندن اولوب، اله آبادلیدر . شاه عليم اله آبادی شاکردانندن اولوب، اون اوچنجی قرن هجری اواسطنده وفات ایتمشدر. شو قطعه اونکدر:

غبار دل بیفشان کریهٔ مستانه پیدا کن
ز آب دیده سیلابی درین ویرانه پیدا کن
کر از خون جکر داری تمنا باده پیمایی
نخست از دیده ودل شیشه وپیمانه پیدا کن

مرشد آباد { هندستانده بنکاله خطه‌سنك کلکته ایالتنده وکلکته‌نك ١٨٠ کیلومتره شمال غربیسنده اوله‌رق کنك ایرماغی دالیه‌سنك (باکراتی) شعبه‌سی اوزرنده سنجاق مرکزی بر شهر اولوب، نصفنه قریب مقداری مسلم اولمق اوزره، ٣٩٢٣٠ اهالیسی، متعدد جوامع شریفه‌سیله بتخانه‌لری، اسکی نوابلره مخصوص سرایی، باغ وباغچه‌لری، نوابلردن قالمه ایکی بیوك مکتبی، ایپك اقمشه، صیرمه‌لی شریتلر، فیل‌دیشندن اویمه‌لی معمولات، آلات موسیقیه، چبوق وآغزلق وسائر معمولاتی، خارجده بیوك بر حوضی وکنارنده (سرای منصور کنج) اسمیله مزین بر بناسی واهمیت موقعیه‌سیله متناسب تجارتی واردر. بو شهر جلال الدین اکبر شاه طرفندن (مقصود آباد) اسمیله تأسیس اولنه‌رق، افغانلیلرك بنکاله‌یی استیلالرنده تخریب اولنمش؛ وبعده مرشد قلیخان طرفندن بو اسمله تجدید اولنه‌رق، خطهٔ مذکوره کرسیسی اولمش ایدی . انکلیزلرك الینه کچدیکی وقت دخی ١٦٥٠٠٠ اهالیسی اولوب ، ابتدا مرکز اتخاذ اولنمش؛ وبعده کلکته مرکز اتخاذ اولنمغله، مرشد آباد تدنی‌یه یوز طوتمشدر.

— مرشد آباد سنجاغی کلکته ایالتنك شمال غربی کوشه‌سندن عبارت اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ٥٥٥٢ مربع کیلومتره‌در. ٣٧٥٣ قصبه وقریه‌سی اولوب ، ٥٩٠٠٠٠ ی مسلم اولمق اوزره ، ١٢٢٦٧٩٠ اهالیسی واردر، که بهر مربع کیلومتره باشنه ٢٢١ کشی دوشیور . طوپراغی بك منبت ومیاه جاریه‌سیله آرقلری بك چوقدر. اك برنجی صنعتی ایپکجیلك اولوب، بر چوق ایپکخانه‌لری و خانه‌لرده قاش دستکاهلری اولمغله، یالکز بو دستکاهلرده سنوی یوز بیك طوپ قاش یاپیلیر. بر بیوك دمیرخانه‌سی دخی واردر.

مرعش { حلب ولایتنده و حلبك ١٥٤ کیلومتره شمال غربیسنده اوله‌رق آخور طاغنك اتکنده واقع بر تپه‌نك اوزرنده وآق صویك جیحان ایرماغنه دوکلدیکی محل قربنده سنجاق مرکزی بر شهر اولوب، ٥٢٠٠٠ اهالیسی واردر، که بونلرك ٣٢٠٠٠ ی ترك، کرد وعرب اوله‌رق مسلم وقصوری مذاهب ثلثه‌یه منقسم ارمنی، ملکی، سریانی، کلدانی، روم و سائره اوله‌رق خرستیان و ٣٦٨ ی‌ده اسرائیلیدر. شهرك خانه‌لری کرپیجدن اولوب، سوقاقلری دخی قالدیرمسز وغیر منتظم وهر نوع اسباب استراحت مفقود ایسه‌ده، بول میاه جاریه‌سی، بك صاغلام هواسی، اکثری سلجوقیلر زمانندن قالمه ٤٩ جامع شریفی، ١٤ مسجدی، ٢٥ مدرسه‌سی، بر کتبخانه‌سی، ٥ تکیه و زاویه‌سی، ١٧ کلیساسی، بر رشدیه وبر ابتدائیه ایله متعدد صبیان مکاتبی، پروتستان و قتولیك میسیونرلری طرفندن اداره اولنور ایکی اجنبی وجماعات مختلفهٔ نصرانیه‌یه مخصوص متعدد مکتبلری،

١٤٤٧ دكانى حاوى ايشلك چارشيسى، بازارى، ٧ خانى، ١١ حمامى، ٢٨١ آلاجه وسائره دستگاهلرى، ٢ صابونخانه‌سى، ١٣٧ چشمه‌سى، قيشله‌سى، عسكرى خسته‌خانه‌سى، اسكى بر قلعه‌سى ودباغخانه‌لرى واردر. صنايع محليه‌دن اوله‌رق مرعشده اعلا آت طاقملرى وصيرمه‌لى معمولات سراجيه وسائره دخى ياپيلير. اطرافنده باغ وباغچه‌لرى چوق اولوب، اوزوم وانواع ميوه‌لر كثرتله حاصل اولور. مرعش شهرى اسكى اولوب. روماليلر زماننده (جرمانيقه قيصريه) اسميله معروف ايدى. دولت امويه زماننده فتح اولنه‌رق، ملوك امويه‌نك اخيرى اولان مروان حمار قلعه‌سنى بنا ايتمشدى. بعده هارون الرشيد شهرى توسيع واعمار ايتمش؛ ومؤخراً روملرك الينه كچوب، تخريب اولنمش ايسه‌ده، سيف الدوله بن حمدان طرفندن يكيدن فتح اولندقده، اعمار اولنمشدى. بعده بر مدت اهل صليبك ضبطنده اولوب، بونلردن سلجوقيلره وصكره ذوالقدريه امراسنه انتقال ايتمش؛ وياوز سلطان سليم خان حضرتلرى زماننده ضميمهٔ ممالك عثمانيه اولمشدر. آناطوليدن معدود اولوب، اهاليسى تركجه لسانله متكلمدرلر.

— مرعش قضاسى شمالاً البستان، غرباً زيتون واندرين، جنوباً بازارجق وحلب سنجاغنه تابع عينتاب قضالريله، شرقاً دخى اورفه سنجاغيله ومعمورة العزيز ولايتيله محدود اولوب، ٧ ناحيه و ١١٤ قريه‌يى حاوى اولديغى حالده، ٦٤٣١١ اهاليسى واردر، كه بونلرك ٤٣٥٠٠ ى ترك وكرد وآز مقدارده عرب اوله‌رق مسلم وقصورى جماعات مختلفه‌يه منقسم خرستيانلردر. [احوال سائره‌سى ماده آتيه‌ده مندرجدر.]

مرعش { سنجاغى. حلب ولايتنى تركيب ايدن اوچ سنجاغك برى اولوب، ولايتك شمال غربى كوشه‌سندن عبارت اولديغى حالده، كرك موقعجه وكرك تقسيمات جغرافيه‌جه شام قطعه‌سندن معدود اولان حلبدن مفرز اولوب، آناطوليدن معدوددر. جنوباً نفس حلب وجنوب شرقى كوشه‌سندن اورفه سنجاقلرينه متصل اولوب، شرقاً معمورة العزيز، شمالاً سيواس، غرباً دخى آطنه ولايتلريله محاطدر. اراضيسى عموميت اوزره عارضه‌لى اولوب، تاوروس سلسلهٔ عظيمه‌سندن معدود اولان بيك بوغا طاغى حدود غربيه‌سنى تشكيل ايدر؛ وآخور طاغى دخى بو سلسله‌يه مربوط اوله‌رق، سنجاغك ايچنده شمال شرقى‌يه طوغرى امتدادله، درون لواده صاغ وصوله برطاقم قوللر اوزاتير. سنجاغك همان بتونى جيحان ايرماغى حوضه‌سنه داخل اولوب، نهر مذكور بو سنجاقده نبعان ايدن برچوق چايلردن بالتشكل، غرب جنوبى‌يه طوغرى جريانله، آطنه ولايتنه داخل اولور. يالكز جنوب شرقى كوشه‌سنك صولرى فراته تابع (عربان) چاينه جمع اوليور. مذكور جيحان ايرماغنك سنجاق داخلنده‌كى تابعلرينك باشليجه‌لرى: تكير صو، خرما صويى، سكودلى، اركنز وآق صودر. بونلرك اخيرى بربرينه مربوط اوچ كولك آياغيدر. هواسى معتدل وصاغلام اولوب، نسبةً آز اولان اووه‌لريله واديلرى پك منبتدر؛ وطاغلق يرلرى اشجار مختلفه‌يى حاوى اورمانلرله وطوت، زيتون وسائر انواع ميوه اشجاريله مستوردر. باشليجه محصولاتى: ذخاير متنوعه ايله پرنج، پاموق، توتون، سيسام، اوزوم، زيتون، طوت وسائره‌دن عبارت اولوب، بونلر احتياجات محليه‌دن زياده اولمغله، مرعشدن شام وجزيره جهتلرينه پرنج وشراب وراق، واسكندرون طريقيله آوروپايه محصولات مذكوره‌نك ديكرلريله پلاموط وطاغلرده طوپلانيلان نباتات طبيه وسائره اخراج اولنور. توتونى چوق ومقبول اولوب، باشليجه مصر جهتنه اخراج اولنور. مرعالرى دخى چوق اولوب، باشليجه حيوانات اهليه‌سى صيغير وكچيدر. قيونلرى آزدر. آرى قوغانلرى‌ده چوق اولوب، ممالك عثمانيه‌يه بال وآوروپايه بال مومى اخراج اولنور. حيوانات وحشيه‌سى‌ده چوق اولوب، كيك، قورت، تيلكى، يبان كديسى وسائره بولنور؛ و خيلى مقدار كرك چيقار. زيتون قضاسنده بردمير معدنى چيقارلمقده اولوب، بوندن مرعشده نعل وآلات زرعيه ايله سائر ادوات اعمال اولنور. مرعشك قربنده‌دخى بردمير وبركومش معدنى وار ايسه‌ده، چيقارلمامقده‌در. ينه مركز لوا قربنده برى پنبه وديكرى سياه ايكى مرمر اوجاغى دخى بولنيور. نفس مرعشده و وزيتون والبستان قضالرنده كوزل چليكلى معدن

صولری واردر . همان بتون سنجاغك طاغلرینی ستر
ایدن اورمانلرنده میشه، جوز ، کستانه، قاین ،
چنار وسائره آغاجلری بولنوب، کلیتلی کراسته و
اودون قطع اولنور؛ و شهرده میشه و جوزدن
آوروپا کاری صندالیه، قناپه، ماصه وسائره اعمال
اولنوب، پك اوجوز صاتیلیر. طرق ومعابری هنوز
پك کری اولوب، نقلیات دوه و بیکیر و اوکوزله
اجرا اولنور . صنایع محلیه همان مرکزده اجرا او-
لنانلردن عبارت اولوب ، مادهٔ آتیه ده بیان
اولنمشدر .

مرعش سنجاغی: نفس مرعش، البستان ،
زیتون، اندرین وبازارجق اسملریله ٥ قضایه منقسم
اولوب، ٩ ناحیه و ٤٣٤ قریه‌یی حاویدر. اهالیسی
١٧٩٨٥٣ کشیدن عبارت اولوب ، بونلرك
١٣٤٤٠٨ ی مسلم، ٣٦٨ ی اسرائیلی وقصو-
ری خرستیاندر . اهالیٔ مسلمه سندن ٧٨٣٣٤ ی
کرد، ٤٨٤١٢ سی ترك ، ٥٤٣١ ی عرب و
٢٦٦١ ی چرکس وسائره‌در . خرستیانلری‌ده
روم، ارمنی، سریانی ،کلدانی و سائره‌دن مرکب
اولوب، بر طاقلری میسیونرلر معرفتیله قتولیك و
پروتستان اولمشدر.

مَرغاب { خراساده بر بیوك نهردر ، که
افغانستانك غرجستان طاغلرندن
نبعانله، غرب شمالی‌یه وبعده شماله طوغری آقه‌رق،
وصاغ وصولدن برچوق چایلر آله‌رق ، (مرو)
شهری ایچندن کچدکدن صکره ، قره‌قوم چولی
ایچنده قورویوب، محو اولور . اکثر خریطه‌لرده
« اوردك » معناسیله اوله‌رق میمك ضمیله مقید
ایسه‌ده ، صحیحی « چایر صویی » دیمك اوزره میمك
فتحیله‌در .

— بو اسمله افغانستانك منتهای شمال شرقیسنده
(پامیر) خطه‌سنده‌دخی جیحونك الك باشلی قوللرندن
بر نهر اولوب ، (آق‌صو) اسم ترکیسیله دها
معروفدر .

مرغینان { ترکستانك فرغانه خطه‌سنده
طاشکندك ٢٣٧ کیلومتره
جنوب شرقیسنده وخوقندك ٦٥ کیلومتره شرق
جنوبیسنده و (شاه مردان) نهری اوزرنده بر
شهر اولوب، ٢٦٠٠٠ اهالیسی، صاغلام هواسی،
کوزل باغ وباغچه‌لری ودوه تویله بوك وایکدن
ظریف منسوجاتی واردر. سورله محاط اولوب ،
١٢ قپوسی وبعض آثار قدیمه‌سی واردر. پك اسکی
بر شهر اولوب، روسلر طرفندن فرغانه‌نك ضبطنده
خوقنده بدل مرکز ایالت اتخاذ اولنمش ؛ ودوائر
حکومت ایله روس محله‌لری شهرك ١٦ کیلومتره
جنوبنده تأسیس ایدلمش ایسه‌ده، اشبو یکی مرغینان
ایله اسکیسی آره‌سنده‌کی مسافه دخی ابنیه ایله
طولمقده اولوب، قریباً ایکیسی برلشه‌جکدر . آو-
روپالیلرجه (مارکیلان Marghilan) اسمیله معروف
اولدیغندن، بو اسمده دخی ذکری کچمش ایسه‌ده،
املای صحیحی (مرغینان) در. اوائلده بر چوق علما
وسائر مشاهیرك منشئی بولنمشدر.

مرغینانی { [برهان الدین مرغینانی » ماده-
سنه مراجعت بیوریله .]

مرفته { (Myriophyto) ادرنه ولایتنك
کلیبولی سنجاغنده وکلیبولینك ٦٠
کیلومتره شرق شمالیسنده اوله‌رق مرمره دکزی
ساحلنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب ، ٥٠٠٠
قدر اهالیسی، مشهور باغ وباغچه‌لریله پك لذیذ میوه-
لری ، طوغله وکرمیت فرونلری وخیلی ایشلك
تجارتی واردر . اسمی لسان یونانیده «کثیر النبا-
تات » دیمك اولوب، بوده اسکیدن بری باغچه‌لریله
مشهور اولدیغنه دلیلدر.

— مرفته قضاسی شمالاً وشمال غربی جهتندن
تکفور طاغی سنجاغیله ، جنوب غربی طرفندن
شارکوی قضاسیله، جنوب شرقی جانبندن وشرقاً
دخی مرمره دکیزیله محاط ومحدود اولوب ، غنوز
و کستانبولی اسملریله ایکی ناحیه ایله برابر ١٢ قریه‌یی
و ١٧٥٤٧ اهالی‌یی حاویدر، که بونلرك یالکز
١٢٥٥ ی مسلم و ١٠٠ قدری ارمنی ویهودی
وقبطی اولوب، قصوری رومدر . اراضیسی آز
عارضه‌لی وطوپراغی پك منبت اولوب ، محصولاتی
ذخایر متنوعه ومیوه وسبزه‌لرك انواعندن عبارت
ایسه‌ده، اصل ممکتك منبع ثروتی باغلری اولوب،
(قره‌لاخنه) اسمیله حاصل اولان بر جنس سیاه
اوزومدن پك نفیس شراب ودوز راقی اعمال، و
سنوی ٥ ملیون کیلویه قریب شراب و ٥٠٠٠٠٠
کیلویه قدر راقی اخراج اولنور. ایپك قوزه‌سی‌ده

باشليجه اخراجاتندن اولوب، برمقدار توتون دخی حاصل اولور. قضا داخلنده يپاغيدن دوشمه‌لك و توابلق بعض منسوجاتله كليم وسائره اعمال اولنه‌رق، محلنده استعمال اولنور اهاليسنك اك باشلی مشغو. ليتی كمجيلك وباغجوانلقدر . واردات سنويه‌سی ١٤٠٠٠ ليرا راده‌لرنده‌در.

مَرقَب { بيروت ولايتنك لاذقيه سنجاغنده وسنجاغك منتهای جنوبنده بر قضا اولوب، شمالاً جبله قضاسيله ، شرقاً سوريه ولايتنك حما، جنوباً طرابلس شام سنجاقلريله ، غرباً دخی آق دكيزله محدوددر . بو وجهله ساحلدن جبل نصيريه صرتنه‌قدر ممتد اولوب، اراضی لب دريادن شرقه طوغری كسب ارتفاع ايتمكله، عارضه‌ليدر . مركزی ساحلده‌كی (بانياس) اسكله‌سی اولوب ، قضانك اسمی بونك شرق جنوبيسنده واقع واسكيدن بری متانتيله مشهور اولان مرقب قلعه‌سندن مأخوذدر. بانياس نهری وديگر برقاچ چای جبل نصيريه‌دن اينوب، دكيزه منصب اولور . طوپراغی متوسط درجه‌ده منبت اولوب ، ذخيره و سبزه و ميوه‌يه متعلق محصولاتی احتياجات محليه‌يه آنجق قابل ايديورسه‌ده ، پاموق و زيتون محصولندن بر مقدار اخراجاتی واردر. حيوانات اهليه‌سی برنجی درجه‌ده كچی و ايكنجی درجه‌ده صيغير ، قيون وسائره‌در . قضا داخلنده پاموق ويوكدن بعض منسوجات ويلكن بزی اعمال اولنوب، بوندن خارجه‌دخی كونديريلير. اهالئ قضا ٣١٩٥٠ كشی اولوب، بونلرك ٢٨٥٣٢ سی اسلام و قصوری روم ومارونيدر . قضا ٤ ناحيه‌سيله برابر ٣٠٠ قريه‌دن مركب اولوب، داخل قضاده ٣٦ معابد مختلفه، ٦٦٤٦ اماكن خصوصيه و ٧٦٥٢٠٦ دونم اراضی موجوددر .

مركز افندی { (مصلح الدين) كبار مشايخدن و مظنه‌دن اولوب، من اصل دكزلی قضاسندن ايدی. قانونی سلطان سليمان خان دورنده درسعادته ورودله . شيخ سنبل سنان حضرتلرندن اخذ انابت ايتمش؛ و پادشاه مشار اليهك والده‌لری نامنه طوپقوخارجنده‌ياپديرديغی دركاهده پوست نشين اولمشيدی. شيخنك ارتحالندن صكره يرينه كچوب، قوجه مصطفی پاشاده‌كی تكيه‌نك مشيختنه كچمشدی. طوپقپوده‌كی دركاهده چله‌خانه‌سی وتربه‌سی زيارتگاه اولوب ، دركاه مذكور اليوم اسم شريفيله ياد اولنور. زهد وتقواده بيعديل حليم وسليم عارف بالله بر ذات ايدی. ٩٥٩ تاريخنده ارتحال ايتمشدر.

مرمره { (Marmara) همنامی اولان دكيزك غرب جهتنده و استانبولك ١٢٠ كيلومتره غرب جنوبيسنده اوله‌رق، آناطولی ساحلنه مربوط قپو طاغی شبه جزيره‌سی قربنده‌واقع بر جزيره اولوب، ١٣٠ مربع كيلومتره مساحهٔ سطحيه‌سی اولديغی حالده، ٦ قريه‌ده ٩٨٧٥ اهاليسی واردر . اراضيسی طاشلق ايسه‌ده، باغلريله زيتونلقلری چوقدر . جزيره‌يه بو اسمی قزانديران مرمر اوجاقلری اولوب، مائی ايله كول رنكلرنده سماق بر جنس مرمر چيقار . اهاليسی كاملاً خرستيان وآرناود اولوب ، قبل الفتح آرناودلقدن اورايه هجرت ايتمشلردر. اكثری كميجيلك وباليقچيلقله تعيش ايدوب، استانبوله اودون وسائره نقل ايدرلر. جنوب غربی ساحلنده ينه مرمره اسميله مركزی اولان بر بيوك قريه بولنوب ، ٣٢٥٠ اهاليسی واردر . جزيره خداوندكار ولايتنك قره‌سی سنجاغنه تابع اردك قضاسنه ملحق بر ناحيه صورتنده اداره اولنوب، جهت جنوبيه‌سنده آيريجه بر ناحيه تشكيل ايدن پاشا ليمانی وآفسيه اسملريله ايكی بيوجك و بر ايكی كوچك آطه دخی واردر . كه بونلره‌ده بعضاً مرمره اسمی تعميم اولنور .

مرمره { دكيزی (Mer de Marmara) استانبول بوغازيله قلعهٔ سلطانيه بوغازی آره‌سنده و روم ايلی ايله آناطولی يعنی آوروپا ايله آسيا بيننده بر دكيز اولوب، مذكور ايكی بوغازك برنجيسندن قره دكيزله وايكنجيسندن آطه‌لر دكيزی وآق دكيزله اختلاط ايدر. اسم قديم يونانيسی (پروپونتيس) اولوب ، بعده ايچنده‌كی آنف البيان جزيره‌نك اسميله تسميه اولنمشدر . كليبوليدن ازميد كورفزينك منتهاسنه‌دك شرقدن غربه بويی ٢٨٢ و اك كنيش محلنده شمالدن جنوبه اكی ٧٩ كيلومتره‌در . سواحلی ٨٧٠ كيلومتره طولنده اولوب، سواحل شماليه‌سندن ٢٤٠ كيلو متره‌لكی آوروپا وقصوری آسيا قطعه‌سنه عائددر. مساحهٔ سطحيه‌سی ١١٤٧٢ مربع كيلو متره

اولوب ، ٤٠° ١٦′ ايله ٤١° ٥′ عرض شمالى و ٢٤° ٢١′ ايله ٢٧° ٣٧′ طول شرقى آره‌لرنده ممتد اولور. روم‌ايلى جهتنده‌كى ساحلى آز عارضه‌لى اولوب، تكفور طاغى وسليورى قويلرى يك آچيق وبيوك وكوچك چكمجه‌لردخى كورفز ايله كول آره سنده بر حالده‌در. آناطولى سواحلى ايسه دها كيرينتيلى وجيقنتيلى اولوب، منتهاى شرقنده قره‌لرك ايچنه خيلى ممتد اولان ازميد وبونك غرب جنوبيسنده كمليك كورفزلرى بولنديغى كبى ، قپو طاغى شبه جزيره‌سنك ايكى جهتنده دخى باندرمه وارداك كورفزلرى بولنيور . مذكور قپوطاغى شبه جزيره‌سندن بشقه ازميد ايله ادرميد كورفزلرى آره‌سنده دخى (بوز برون) شبه جزيره‌سى مرمره دكيزى ايچنده شرقدن غربه ممتد اولور . بو دكيزك ايچنده‌اوچ طاقم آطه‌لر بولنيور: برنجيسى مرمره جزيره‌سيله پاشا ليمانى و آفسيا آطه‌لرى وديكر بر ايكى كوچك آطه‌دن مركب اولان‌وغرب جهتنده قپو طاغى شبه جزيره‌سنك قارشيسنده بولنان آطه‌لردر، كه اك بيوكلريدر ؛ ايكنجيسى بوز برون شبه جزيره‌سنك اوجى قارشيسنده اولوب مدانيه قضاسنه تابع بولنان (امير على) جزيرهٔ منفرده‌سيدر ؛ اوچنجيسى‌ده استانبولك جنوبنده وقربنده ، اولوب ، شهر امانتنه تابع آطه‌لر قائممقاملغنى تشكيل ايدن بك آطه‌لريدر ، كه بيوك آطه ، هكبه‌لى، قينه‌لى وبورغاز ايله اوچ ايصسز كوچك آطه‌دن مركب اولوب، معمورينجه جمله‌دن مهمدر.

مرمره دكزينك استانبول و ازميددن بشقه صاغلام ليمانى يوغيسه‌ده كرك روم ايلى و كرك آناطولى ساحلنده بر چوق اسكله‌لرى اولوب ، باشلیجه‌لرى روم ايلنده : بيوك وكوچك چكمجه ، سليورى، اركلى، تكفور طاغى، غنوز، مرفته و كليبولى؛ آناطولى‌ساحلنده‌دخى: كمليك، قره‌مرسل، مدانيه، باندیرمه، اردك وسائره‌در. مرمره دكيزينه روم‌ايلى ساحلندن هيچ بر بيوك نهر دوكلديكى كبى، آناطولى ساحلندن دوكيلنلرينك دخى اك بيوكى ميخاليچ نهريدر.

مرمره دكيزينك سواحلندن برآز آچلنجه، عمق ٥٠ متره‌يه‌قدر اينوب ، اورته‌لرنده قعرى ١٠٠٠ متره‌دن درينددر؛ واك درين محلنك عمقى ١٣٣٨ متره‌در. قره دكيزه دوكيلان بيوك‌ومتعدد انهاردن بحر مذكورك صولرى آرتوب، استانبول بوغازندن قلعهٔ سلطانيه بوغازينه طوغرى مرمره ايچندن درت بش ونهايت يدى كيلومتره سرعتلى بر آقنتى پيدا اولور. قره‌دكيز صوينك طوزى يوزده ١٧ وآق‌دكيزككى يوزده ٣٧ اولديغندن، بالطبع برنجينك صويى دهاخفيف اولمغله ، بو آقنتى دكيزك يوزنده اولوب، حالبوكه آطه‌لر دكيزندن كلن آنافور درينندن آقار. بناءً عليه ، مرمره دكيزينك صويى درينده دها طوزلى ويوزده دها طاتليدر. لدوس روزكارى مرمره دكيزينى زياده تحريك ايدوب، بيوك طالغه‌لر وفرطونه‌لر قالديرر. سواحل و جزايرينك اهاليسى باشليجه ترك و رومدن مركبدر.

مرمريس { آيدين ولايتنك منتشا سنجاغنده وردوسك قارشيسنده هر طرفدن قپالى طبيعى بر ليمانك ايچنده قضا مركزى برقصبه واسكله اولوب، جمله‌سى مسلم و كمجى‌اولمق اوزره، ٣٠٠٠ اهاليسى، ياوزسلطان سليم خانك بنا كرده‌سى اولان برجامع و مكتبى و ديكر بر جامعيله برآز تجارتى واردر . پك اسكى بر قصبه اولوب، اسم قديمى (فيسقوس) در ، وقديما ردوس جزيره‌سيله پك ايشلك تجارتى وار ايدى .

— مرمريس قضاسى ولايت وسنجاغك منتهاى جنوب غربيسنده واقع اوزون وطار وپك ايرينتيلى جيقنتيلى بر شبه جزيره‌دن عبارتدر . شمالاً استانكوى كورفزيله ومركز لوا اولان مغله قضاسيله، شرقاً كويجكز قضاسيله ، جنوباً و غرباً دخى آق دكيزله محدوددر. شبه جزيره‌نك اك طار اولان قسم غربيسندن عبارت بولنان داديه ناحيه‌سيله برابر ٢٣ قريه‌دن مركب اولوب، يالكز ٥٢٢ سى خرستيان وقصورى كاملاً مسلم اولمق اوزره، ١٧٨٨٠ اهاليسى واردر . اراضيسى ١٣٩٠ مربع كيلومتره وسعتنده اولوب ، يالكز ٢٠٠ مربع كيلومتره‌لكى اراضئ مزروعه، ٣١٥ كيلومتره‌لكى اورمان، ١٠٠ كيلو متره‌لكى مرعى، ٧٧٥ كيلومتره‌لكى‌ده طاغلق وقيالقدر. حيوانات اهليه‌دن ٣١٠٠٠ كچى و ٧٠٠٠ قيونى‌واردر.

بو قضاده (قنیده) شهرشهیری وسائر مدن قدیمه خرابه‌لری وگوزل مرمر اوجاقلری واردر.

مرمی { صحرای کبیرده جبل نفوسه ایله زویله آره‌سنده خرماقلری چوق بر قصبه اولدیغنی بکری بیان ایدیور.

مَرَند { آذربیجانده تبریزدن ایکی کونلك مسافه‌ده مشهور برمعموره‌اولوب، یدنجی قرن‌هجریدن‌اول کرجیلر طرفندن نهب و تخریب اولنمشدی.

مرو { آسیای وسطیده خراسان خطهٔ عظیمه‌سنك وقتیله مرکزی بولنمش بر شهر قدیم اولوب، الیوم روسیه‌نك (ماوراء خزر) ایالتنه ملحق قره قوم چولیله محاط بر واحده و مرغاب نهری اوزرنده اوله‌رق مشهدك ٢٦٥ کیلومتره شمال شرقیسنده، هراتك ٣٥٠ کیلومتره شمالنده، بلخك ٤٢٥ کیلومتره شرقنده، بخارانك ٣٢٠ کیلومتره جنوب غربیسنده وخیوه‌نك ٤٣٥ کیلومتره جنوب شرقیسنده و بو شهرلرك کاروان یوللرینك تقاطع واجتماع ایتدیکی بر نقطهٔ مهمه‌ده واقعدر. هر نه قدر اطرافی چول‌ایسه‌ده، مرغاب نهری شهره قدر واصل اولوب، وقتیله پك مکمل بولنمش اولان سد وبندلر و جدوللر واسطه‌سیله جوارلری منتظم صورتده سقی وارووا اولندیغندن، باغ وباغچه‌لرله محاط وپك معمور ایدی. ملوك سلجوقیه‌دن آلب‌آرسلان وسلطان سنجر زمانلرنده کرسیٔ حکومت اولوب، بر ملیوندن زیاده اهالیسی وار ایدی؛ ومدرسه وکتبخانه کبی مؤسسات علمیه‌سیله مدنیت اسلامیه‌نك اك پارلاق مرا کزندن معدود ایدی. پك قدیم بر شهر اولوب، (زند آوستا) کتابنده مذکوردر. بعده بیوك اسکندر ودها طوغریسی بونك اخلافندن وطوائف ملوکدن (آنطیوخس سوتیر) طرفندن بر قات دها اعمار وتوسیع اولنوب، جغرافیون یونان آثارنده (مرغیانی) اسمیله مذکوردر، که بو اسمك (مرو) ایله و (مرغ‌آب) ایله مناسبتی ظاهردر. برنجی قرن هجریده ممالك اسلامیه دائره‌سنه داخل اولوب، برخیلی وقت خراسان ایالتنك مرکزی بولنمشدی. یاقوت حموی بو شهرده اوچ سنه اقامت ایدوب، ٦١٦ تاریخنده تاتارلرك تقربی اوزرینه مفارقته مجبور اولدیغنی بیانله، مرونك ١٠ کتبخانه‌سی اولوب، هر برینك کتب کثیرهٔ نادره ایله مالامال اولدیغنی، وکرك «معجم البلدان» نی کرك سائر بعض تألیفاتنی بو کتبخانه‌لردن استعاره ایتدیکی کتابلره مراجعتله وجوده کتیردیکنی علاوه ایدیور. متعاقباً چنکیز طرفندن تخریب، وآثار عمران ومدنیتی امحا اولنمش ایسه‌ده، اهمیت موقعیه‌سنه بناءً، چوق کچمه‌دن یکیدن اعمار اولنمش ایدی. تیمورلنك طرفندن ضبط و تخریب اولندقدن صکره، اوننجی قرن هجری اوائلنده اوزبکلرك النه دوشمش ایسه‌ده، متعاقباً شاه اسماعیل صفوینك ضبطنه کچوب، ١٢٠٢ تاریخنه‌دك ممالك ایرانیه‌دن معدوداوله‌رق، بودورده ایکنجی درجه‌ده بر معموریت پیدا ایتمش ایکن، تاریخ مذکورده بخارا امیری طرفندن ضبط، وسد وبند وجدوللری کلیاً تخریب اولنه‌رق، اهالیسنك بر مقداری بخارایه نقل، و قصوری ایرانه‌طرد اولنمغله، بو قدر بیك سنه‌لك شهر خرابه زاره دونمشیدی. اوچ سنه صکره صارق ومتعاقباً تکه ترکمانلری مرونك خرابه‌لری اوزرنده خیمه‌لرینی قوروب، آنجق بونلر اسکی سد وبند وجدوللری تعمیره مقتدر اوله‌مدقلرندن، عادی وکوچك برطاقم جدوللر کشادیله قناعت ایتمشلردر. بو وجهله مرو او وقتدن بری بر شهر اولمیوب، مرغاب وادیسیله جدوللری اوزرنده ترکمان خیمه کاهی اولان واسع بر واح حالنده قالمشیدی. بو واح ٣٧° ١٥′ ایله ٣٨° عرض شمالی و ٥٩° ٥′ ایله ٥٩° ٥٥′ طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ٥٠٠٠ مربع کیلومتره واهالیسی ١٥٠٠٠٠ ایله ٢٠٠٠٠٠ کشی آره‌لرنده‌در. باشلیجه تکه ترکمانلرندن عبارت اولان بو اهالی خیمه‌نشین‌اولوب، زراعت وحیواناتله واك زیاده چاپول ایله مشغول ایکن، ١٣٠٢ تاریخ هجریسنده روس عسکرینك تقربی اوزرینه، کندی ارادتلریله روسیه‌یه عرض اطاعت ایدوب، دولت مشارالیها مملکته مالك اولنجه، مرو شهر قدیمی خرابه‌لری اوزرنده بر یکی شهرك اساسنی وضع، وبحر خزردن بخارا و سمرقنده‌کیدن دمیر یول خطنی اورادن امرار ایده‌رك، منتظم وکوزل بر شهر تأسیسنه تشبث ایتمشدر. کوندن‌کونه توسع ایتمکده اولان بو یکی

مرو اهمیت موقعیه‌سی ودمیر یولك معاونتیله بلکه اسکیسندن دها کوزل اوله‌جقسه‌ده، آرتق بر بلدۀ اسلامیه اولمیوب، بر روس شهری اوله‌جقدر. اسکیدن (مرو شاهجان) دیمکله دخی معروف اولوب، بوکا منسوب آدملره (مروزی) دیرلردی. بك چوق علما وسائر مشاهیر اسلامك مسقط‌رأسی اولوب ، از جمله امام حنبل حضرتلریله مشاهیر محدثیندن سفیان ثوری ، اسحق بن راهوین ، عبدالله بن المبارك، ابو بکر القفال کبی اعاظم مرولی ایدیلر. سلطان سنجرك تربه‌سنك خرابه‌سی الیوم موجوددر.

مروار { (Marvar) هندستانك راجپوتانه خطه‌سنده برحکومت ممتازه‌اولوب، مرکزی اولان (جودپور) اسمیله دخی معروفدر. غرباً سند، جنوباً کجرات خطه‌لریله، شرقاً (موار) و (جایپور) حکومت ممتازه‌لریله وانکلیز حکومتنه تابع آجیر ایالتیله، شمالاً دخی بکنیر و جیسالمیر حکومتلریله محدوددر. ٢٤° ٣٥´ ایله ٢٧° ١٩´ عرض شمالی و ٤٧° ٢´ ایله ٧٣° ٢´ طول شرق آره‌لرنده ممتد اولوب، مساحۀ سطحیه‌سی ٩٥٨٢٦ مربع کیلومتره واهالیسی ١٧٥٠٤٠٥ کشیدر. شمال غربی قسمی چول حالنده اولوب، شرق‌جنوبی جهتنده حدودده‌کی (آراوالی) طاغلرندن اینن (لونی) ایرماغی وبونك تابعلری جریان ایدیورسه‌ده، بونلرك‌ده صوبی بعض موسملرده قورور. مع‌هذا معمور قسمی بو جهتیدر. چولده دخی یغمور یاغدیغی وقت، درحال اوزون برطاقم اوتلر حاصل اولوب ، اهالی درحال حیواناتی سوق ایتدکلری کبی ، چابق یتیشن اوتلری دخی بیچوب حفظ ایتدکلرندن، بو سایه‌ده برچوق قیون، صیغیر و دوه یتیشدیررلر. اهالیسنك برمقداری مسلم وبر مقداری ویشنو عبادتنه تابع اولوب، بونلر تجارتله و صرافلق و مرابحه‌جیلقله هندستانك هر طرفنه کیدرلر. مرواری دینلن سانسکریدن مشتق برلسان مخصوصله متکلمدرلر.

مروارید { [« عبدالله مروارید » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

مروان { (بن الحکم بن ابی‌العاص بن امیه بن عبد شمس بن عبد مناف القرشی الاموی) ملوك امویه‌نك دردنجیسی‌ودولت مروانیه‌نك مؤسسی‌اولوب، عهد رسول‌الله (صلعم)ده و هجرت نبویه‌نك ایکنجی سنه‌سی دنیایه کلمشدر. حضرت عثمان بن عفان (رضه) ك عمزاده‌سی اولوب، روایته کوره، ولادتی متعاقب، عادت صحابه اوزره ، نزد جناب نبوی‌یه کوتورلدکده، حقنده « الوزغ بن الوزغ » بیورلمشیدی. کندیسی طفل ایکن، پدری جانب رسالتپناهیدن طائفه نفی بیورلمغله ، ارتحال جناب نبوی‌یه وحضرت ابا بکر وعمر (رضهما) زمانلرنده اوراده‌قالوب، رؤیت وصحبته نائل اوله‌مامشیدی. نوبت خلافت حضرت عثمان (رضه) ه کلنجه، قرابتنه بناءً، پدریله برابر عفو، و مدینۀ منوره‌یه جلب اولنه‌رق، کتابت خدمتنده استخدام اولنمش؛ و خلیفۀ مشارالیهك شهادتنی منتج وقوعاته سبب مستقل اولمشدر. (یوم الدار) دیمکله معروف وقعۀ مذکوره‌ده بیونندن مجروح اولوب ، بیونی اکری قالمش ؛ وبناءً علیه (اوقص) و، بیونك اینجه‌لکندن طولایی (خیط باطل) لقبیله شهرت بولمشیدی. حضرت علی (رضه) افندمزك برکون مروانك یوزینه باقه‌رق : « ویلك وویل امة محمد منك ومن بنیك » بیوردیغی محققدر. جناب مرتضایه قارشی جمل وقعۀ مؤلمه‌سنه سببیت ویرن تزویراتده دخی کلی مدخلی اولدیغی حالده، بین المسلمین فسادی اعظام ایچون، حضرت طلحه (رضه) ی کندی الیله شهید ایتمش، وحضرت عثمان (رضه) ك اوغلنه دونوب: پدرکك قاتللرندن برینی اولدیردم، دیمشیدی. معاویه بن ابی سفیانك حکومتی زماننده مدینه وحجاز والیسی اولوب ، اهل بیت نبوی وصحابۀ کرام حقنده برچوق معاملات نارواده بولنمش؛ و ٤٨ تاریخنده عزل اولنمش ایدی. ٦٤ تاریخ هجریسنده معاویه بن یزید فراغت ایدنجه، مروان دمشق شامده خلق کندی‌نامنه بیعته‌دعوت ایتمکله، عبدالله‌بن‌الزبیرنامنه دعوت ایدن ضحاك بن قیس الفهری ایله مرج راهطده محاربه ایدوب، موی‌الیهك مقتول اولمسی اوزرینه، شام ومصر مروانك حکمنه تابع اولمش؛ وبووجهله حکومت آل سفیاندن آل مروانه کچمشدر. حکومته دها زیاده حق قزانمق ایچون، یزید بن معاویه‌نك متروکه‌سنی تزوج ایتمش اولدیغی حالده، برکون اوکی

اوغلی خالد بن یزیده « یا ابن الرطبة الاست »
دیدکله، بو سوز زوجه‌سنك مسموعی اولنجه، کیجه
جاریه‌لریله برلشه‌رك، کندیسنی بوغمشدر. بو وجهله
١٠ آی حکومت سوردکدن صکره، ٦٥ تاریخنده
٦٣ یاشنده وفات ایدوب، بیوك اوغلی عبدالملك خلف
اولمشدر، که بوده پدری کبی ظالم اولوب، مصر
والیسی بولنمش اولان و عمر بن عبدالعزیز حضرتلرینك
پدری بولنان دیکر اوغلی عبدالعزیز عادل و منصف
برذات ایدی. برادری عبدالرحمن بن الحکم دخی
مروانك ضدی اولوب، کندیسی شاعر دخی اولمغله،
حقنده برطاقم هجویه‌لر سویلمشدر.

مروان بن ابی حفصه { (ابو سمط بن سلیمان بن یحیی
بن ابی حفصه یزید) مشاهیر شعراء عربدن اولوب،
جدی ابو حفصه مروان بن حکمك کوله‌سی اولدیغی
حالده، یوم الدار وقعه‌سندن صکره آزاد ایدلمش
ایدی. صاحب ترجمه خلفاء عباسیه‌دن مهدی و
هارون الرشیدی مدح ایتمش؛ و علویلری هجوه
جرأت ایتمکله هارون الرشیده یارانمش ایدی.
معن بن زائدة الشیبانینك مدحنده بر چوق اشعار
وقصائدی اولوب، موسی الیهدن یك آغر جائزه‌لره
نائل اولمشیدی. حقنده یك چوق نوادر و لطائف
منقولدر. ١٠٥ تاریخنده طوغوب، ١٨٢ ده
بغدادده وفات ایتمشدر. مشهور برلامیه‌سی اولوب،
شو بر ایکی بیت اوندندر:

هم القوم ان قالوا اصابوا وان دعوا
اجابوا وان اعطوا اطابو و اجزلوا
وما یستطیع الفاعلون فعالهم
وان احسنوا فی النائبات و اجلوا

مروان بن جناح { مغربده ظهور ایدن مشاهیر اطباء عربدن،
اولوب، یهودی المذهب ایدی. ادبیات عربیه و عبرا-
نیه‌ده و منطقده دخی ید طولاسی وار ایدی.
طبده « التخلیص » عنوانلی بر کتابیله « ترجمة
الادویة المفردة » و « تحدید المقادیر المستعملة فی
صناعة الطب من الاوزان والمکاییل » عنـوانلریله
ایکی تألیفی واردر.

مروان الحمار { (بن محمد بن مروان بن الحکم) شرقده حکومت
سورن ملوك امویه‌نك اون دردنجی واخیری وآل
مروانك اون برنجیسی اولوب، آنف الترجمه مروان
بن الحکمك تورونیدر. ٧٢ تاریخنده دنیایه کلوب،
بر چوق والیلك و قوماندانلقلرده بولندقدن صکره،
١٢٧ تاریخنده، (ابراهیم بن ولید بن عبدالملك)ك
وفاتی اوزرینه، تخته قعودله، بش سنه و اون آی
حکومت سوردکدن صکره، خراسانده ابو مسلم خروج
ایتمکله، هر طرفده مخالفینك غلبه چالمسی اوزرینه،
نهایت صاحب ترجمه اثنای حربده، ادرار ایتمك
اوزره، آتندن ایندیکی حالده، آتی اورکوب
سایسك الندن قورتلمغله، عسکری آتی بوش
کورنجه، مروانك قتلنه ذاهب اولوب، پریشان
اولمش؛ وصاحب ترجمه مصره قاچوب، ابو صیرده
اله کچیریله‌رك، قتل اولنمش؛ و بونکله دولت امویه
ختام بولوب، ملك آل عباسه انتقال ایتمشدر.
ادراری سبب ادباری اولمغله، « ذهبت الدولة
بالبولة » کلامی ضرب مثل حکمنه کچمشدر.

مروداخ بلادن { (Merodach Baladan) بابلستان ملوکندن او-
لوب، بخت نصردن صکره قبل المیلاد ٧٢٠ تاریخلر-
نده تخته قعود ایتمش؛ و ٧٠٩ ده سارغون طرفندن
اسقاط اولندقدن صکره، یکیدن تختی ضبط ایتمش
ایسه‌ده، ٧٠٢ ده سناخریب طرفندن قطعیاً اسقاط
وطرد اولنمش ایدی. اصل اسمنك (مرداس)
اولمسی‌ده محتملدر.

مرورود { (یاخود مروالروذ) خراسانده (مرو شاهجان) دخی دینلن
بیوك مرودن ٥ مرحله‌لك مسافه‌ده بر قصبه
اولوب، بر بیوك نهرك کنارنده بولنمغله، بو اسمله
شهرت بولمشیدی. جغرافیون اسلام آثارنده بو وجهله
تعریف اولنوب، بو نهرك (مرغاب) می یوقسه
اونك غرب جهتنده واقع (هریرود) می اولدیغی
تصریح اولنمیور. هرحالده شمدی خرابدر.

مرو شاهجان { (یاخود مروالشاهجان) بوقاریده تعریف اولنان
مرو شهرینه ویریلن اسم اولوب، (مرورود) دن
تفریق ایچون بو ترکیبله تسمیه اولنوردی.

مرووه { (Mérovée) فرانسه‌نك اسکی فرانق حکمدارلرندن (مرو-
ونجیان) دینلن سلاله‌نك باشیدر. ٤٤٨ تاریخ

میلادیسندن ٤٥٧ تاریخنه‌دك حكم سورمش ؛ وآتیلا ایله حرب‌ایدوب، غالب‌گلمش ایدی.

مرووینجیان { (Mérovingiens) فرانسه‌ده حكومت سورن فرانق حكمدارلری برنجی سلاله‌سنك اسمی اولوب، برنجیلری اولان (مرووه) یه نسبتله بویله تسمیه اولنمشلردر. ٤٤٨ تاریخ میلادیسندن ٧٥٢ تاریخنه‌دك ٣٠٤ سنه حكومت‌سورمشدر. حكمدارلرینك اسامیسیله تاریخ قعودی « فرانسه » ماده‌سنه تصریح اولنمشدر.

مروه { مكهٔ مكرمه‌ده (صفا) جبلنك قارشیسنده بركوچك طاغ اولوب، رنكی قیرمزی‌یه مائلدر ؛ و اوزرنده و اتكلرنده شهر مقدس مذكورك خانه‌لری بولنیور.

مروه { (Méroë) نوبه‌نك جهت‌جنوبیه‌سنده ونیلك صاغ یعنی شرق طرفنده حبش طاغلرندن نبعان ایدن (اتباره) ایله (بحر ازرق) آره‌سنده یعنی (بربر) دن خرطومه وبجرای نیلدن حبشه‌قدر ممتد اولان یرك وبونك مركزی اولان شهر قدیمك اسمیدر . بو خطه اكثرجهتلردن انهار مجراریله محاط اولدیغندن ، (جزیرهٔ مروه) دینلیردی. شهرك الیوم نیلك كنارنده خرابه‌لری موجود اولوب ، ایچلرنده بر چوق اهرام ومعابد وسائر ابنیهٔ مصنعه انقاضیله بر طاقم ستونلر ویازیلی‌طاشلر بولنمشدر. اهرامی ٨٠ قدر ایسه‌ده، مصرك كیلر كبی بیوك اولمیوب ، یكرمی متره ارتفاعنی تجاوز ایتمزلر . وبر طاقمی آنجق درت‌بش متره ارتفاعنده‌در . مروه‌نك مصردن اول مدنیته نائل اولوب، اسكی مصریلرك مدنیتی اورادن آلدقلرینی التزام ایدنلر وار ایسه‌ده، مصر قدیم مدنیتنك هنددن‌مأخوذ اولدیغی‌معلوم‌اولوب، مصرك ایسه مروه‌كبی چولك‌ایچنده بولنان بریردن زیاده هندستانله مناسبتی اولمق طبیعیدر . بناءً علیه، مروه‌نك مدنیتی مصردن منقول اوله‌جغنده شبهه یوقدر. هر حالده اسكی مروه‌لیلر اولدجه قوتلی بر دولت تشكیل ایدوب، بعضاً مصریلره‌غلبه چالشمش اولملری‌ده استبعاد اولنماز. مروه‌حكومتنده رؤساء روحانیه‌نك قوتی زیاده اولوب ، حكمدارلر دخی بونلرك النده زبون ایدی. بطالسه‌زماننه‌دك مروه دولتی قوت ومدنیتنی‌محافظه ایدوب، صكره نه‌وقت تدنی ایتدیكی معلوم دكل ایسه‌ده ، هر حالده ظهور اسلامدن‌اول مضمحل اولوب ، كتب اسلامیه‌ده اسمنه تصادف اولنمیور.

مریچ { (Maritza) روم ایلینك اك بیوك انهارندن اولوب، شرق روم ایلی ایله بلغارستان حدودنده رودوب طاغنك شمالی اتكندن ٢٨٠٠ مترهلك ارتفاعده وطونه‌یه‌تابع اولان (ایسكر) منابعی قربنده نبعانله ، ٢٥ كیلومترهلك محلده شماله و بعده شرقه طوغری جریان ایده‌رك ، فلبه اووه‌سنی بر یاندن بر یانه شق، وبعده برطاقم طاغلر آره‌سندن مرورله ، صاغ وصولدن یعنی رودوب وقره بالقان ایله‌قوجه بالقاندن برچوق چایلر آلیر؛ وشرق جنوبی استقامتنی آلدقدن صكره، جسر مصطفی پاشاده ادرنه ولایتنه دخول ایله ، بو جسیم كوپرینك آلتندن بالمرور، ادرنه شهرینه واصل اولنجه ، صولدن قوجه بالقاندن اینن (طونجه) وصاغدن رودوب وقره بالقاندن یعنی غربدن‌كلن (آرده) نهرلریله برلشوب، صوینی ایكی قات اولدیغی حالده، بردن جنوبه طوغری دونر؛ و قلعه‌لی برغوسده جنوب غربی‌یه طوغری انعطافله، دها آشاغیده شرقدن یعنی استرانجه طاغلرندن كلن (اركنه) نهرینی دخی اخذ ایله ، (اینوز) قربنده آطه‌لر دكیزینه منصب اولور . مجراسنك طولی ٤٥٠ كیلومتره اولوب، تاتار بازارجغنه یعنی فلبه اووه‌سنك مدخلنه‌دك اولان ٨٠ كیلومترهلك قسم اعلاسی پك اینیشلی، ادرنه‌یه‌در قسم وسطیسی اورته اینیشلی اولدیغی حالده، ادرنه‌دن‌آشاغی اولان قسم اسفلی اوقدر آز اینیشلیدر، كه برچوق‌یرلرده طورغون صو حالنی كسب ایدوب ، بطاقلقلر تشكیل ایدر . بو حال سهولتله سیر سفائنه صالح حاله وضعنه مساعد ایسه‌ده، شمدیكی حالده یالكز بركنارندن دیكرینه كچمك‌اوزره صالدی‌ی برطاقم قایقلر واردر؛ زیرا كوپریلری آز وسیرك اولوب، تاتار بازارجغی فلبه، مصطفی پاشا و ادرنه كوپریلرندن و قلعه‌لی برغوسده‌كی‌دمیر یول‌كوپریسندن عبارتدر. مریچك حوضه‌سی ٥٣٨٤٦ مربع كیلومتره وسعتنده اولوب، سواحلدن بشقه همان بتون تراكیه خطه‌سنی

ودنیانك اك كوزل واك منبت یرلرینی حاویدر . بوقاریده ذکر اولنان وهر بری بر نهرعظیم اولان طونجه، آرده و ارکنه‌دن بشقه شرق روم ایلنده صاقدن: یلی دره، قارلی دره، قریشمه، تپه‌لی دره‌یی؛ صولدن‌دخی: توپولقه، بوشتیجه، کوپسه، سازلی دره‌یی؛ ادرنه ولایتنده دخی صاغدن : (قزلدلی دره) ایله برطاقم کوچك چایلر آلیر.

مریده { (Mérida) اسپانیانك استرمادوره ایالتنده و (باداجوز) ك ٥٠ کیلو. متره شرقنده بر قصبه اولوب، ٦٠٠٠ اهالیسی، ٦٦ کرلی قدیم برکوپریسی وبیوك براسکی قلعه‌سی واردر . وقتیله‌چوق دهابیوك اولوب، ٤٠٠٠٠ اهالیسی وار ایدی .

— مکسیقه‌ده و مکسیقونك ٩٥٠ کیلو متره شرق جنوبیسنده دخی بواسمله (یوقاتان) حکومتنك مرکزی برشهر اولوب، ٤٠٠٠٠ اها. لیسی واردر .

— آمریقای جنوبینك ونزوئلا جمهوریتنده و بوغوته‌نك ٣٦٠ کیلومتره شمال شرقیسنده و (شامه) نهری اوزرنده دخی بواسمله ایالت مرکزی بر قصبه اولوب، ٦٠٠٠ اهالیسی ودار الفنونی واردر.

مریسه { نوبه دیارنده بیوك بر جزیره او. لوب، اورادن کوله وخلایق جلب اولندیغنی یاقوت حموی بیان ایدیورسه‌ده، بو جزیره‌نك بحر احمرده‌می یوقسه نیلده‌می اولدیغی تصریح ایتمیور. ذکری سبق ایدن (مروه) نك عینی اولمق احتمالی ده واردر. —(ر) نك تشدیدیله دخی صعید مصرده بر قریه وبر ولایت واسمه اولوب، یك بوروك وایی جنسلی مرکبلریله مشهور اولدیغی دخی « معجم البلدان » ده مسطوردر.

مریم { حضرت عیسی (عم) ك والده‌سی او. لوب، حضرت داود (عم)ك نسلندن عمران اسمنده بر ذاتله (حنه) نك قیزی ایدی . پدر و والده‌سنك اولادی اولمدیغندن، بر اولاد. لری اولور ایسه ، بیت مقدسك خدمتنه حصر ایده‌جکلرینی نذر ایتمشکله، حضرت مریم (عم) دنیایه کلنجه، بیت مقدسك امامی بولنان حضرت زکریا (عم) ه تسلیم ایتمشلردی. اون بش یاشنه کلنجه، بنه حضرت داودك نسلندن یوسف النجار اسمنده برینه نشانلنوب، آنجق مومی‌الیها وارمه‌دن، بکر اولدیغی حالده، بحکمة الله تعالی حامل قالوب ، یهودیلر بالطبع حقنده سوء ظنده بولنمغله، اذا و جفایه وبعض امتحانلره تشبث ایتمشلرسه‌ده، نشانلیسی برائتنه مطمئن اولوب، کندیسیله برلکده ناصره قصبه‌سنه چکلمش ایدی. فلسطین حاکمی بولنان هرود بعض منجملرك سوزندن متوهم اولوب ، او صره‌ده دنیایه کلن اطفالی اعدامه قالقیشدیغندن، یوسف النجار، من طرف الله واقع اولان اشارت اوزرینه، حضرت مریم ایله طفل بولنان حضرت عیسی(عم) ی آله‌رق، مصره قاچمش؛ وبعده فلسطینه عودت ایدوب، نبی مشارالیهك دعوتنده برابرنده بولنمش، و اوغلنك رفعندن صکره دخی بر مدت معمر اولمشدر. خرستیانلر حاشا (ام الله) تسمیه ایدوب، بونك دخی رحم مادرده نطفه‌دن حاصل اولمدیغنه ونهایت سمایه رفع اولندیغنه اعتقادایدرلر.

مریماق { (Merrimac) آمریقای شمالیده ممالك مجتمعه‌ده بر نهردر ، که (نیوهامپشیر) ده (وایت مونتن) طاغلرندن نبعانله، ابتدا جنوبه وبعده شرق شمالی‌یه طوغری جریان، ومساچوست جمهوریتنی شق ایتدکدن صکره (نیوبوری پورت)ده بحر محیط آطلاسی‌یه دو. کیلور. مجراسی ٢٨٠ کیلومتره اوزوندر.

مریم البصریه { مشاهیر ولیاتدن اولوب، حضرت رابعة العدویه ایله صحبتی واردر.

مریم بنت ابی یعقوب { اندلسك اك مشهور ادیبه. لرندن اولوب، اشبیلیه‌ده شعر وادبیات تدریسیله مشغول اولور. صلاح حال وعفتیله دخی شهرت بولمشدر. چوق معمر اولوب، شو ایکی بیت یتمش یاشلرنده سویلدیکی اشعارندندر:

وما یرتجی من بنت سبعین حجة
وسبع کنسج العنکبوت المهلهل
تدب دبیب الطفل تسعی الی العصا
وتمشی بها مشی الاسیر المکبل

مریم المجدلیه { [« ماریه ماغدلینه » ماده. سنه مراجعت بیوریله .]

مربوط { اسکندریه نواحیسندن معمور بر ناحیه اولدیغی جغرافیون عرب آثارنده مذکوردر. املاء صحیح عربیسی بوایسه‌ده، کرك ناحیه وکرك اکثر اراضیسنی ضبط ایتمش اولان کول (ماریوت) ماده‌سنده تعریف اولنمش اولدیغندن، اورایه مراجعت بیوریله.

مَریّه { اسپانیانك جنوب شرقی ساحلنده بر شهر اولوب، الیوم، اسپانیوللرجه حرف تعریف عربی ایله برابر (آلمریه) اسمیله معروفدر. [«آلمریه» ماده‌سنه مراجعت.]

مزدقان { ری ایله ساوه بیننده برکوچك قصبه اولوب، مشاهیر علما وادبادن بعض ذواتك مسقط رأسی بولنمغله، شهرت بولمشدر. — قهستانده دخی بو اسمله بر قصبه وار ایدی.

مزدك { ساسانیاندن قبادك زماننده ایرانده ظهور ایله اباحه والحاد مذهبنی ایجاد ایتمش بر شخص اولوب، مرقوم قباد دخی بونك مذهب باطلنی قبول ایتمكله، ایرانجه انتشارینه سبب اولمش ایسه‌ده، بعده نوشیروان حكمدار اولنجه، مزدكی قتل، ومذهبنی منع ایتمشدر.

مُزدَلِفه { مكهٔ مكرمه‌ده مناسك حج مواقعندن بری اولوب، حجاج عرفاتدن صكره مزدلفه واره‌رق، اوراده اقشام ویاتسی وصباح نمازینی قیلارلر.

مُزَنی { (ابو ابراهیم اسماعیل بن یحیی) ائمهٔ فقهاء شافعیه‌دن و امام شافعی حضرتلرینك اصحابندن اولوب، فقهده وسائر علومده كی ید طولاسیله وورع وتقواسیله مشهوردر. مصرلی اولوب، ٢٦٤ تاریخنده اوراده وفات ایتمش؛ وقرافة الصغراده امام شافعی حضرتلرینك تربه‌سی یاننه دفن اولنمشدر. اصل فقه شافعیی ضبط و تدوین ایدن بو ذات اولوب، بعده كلن فقهاء شافعیه بونك تألیفاتنی شرح و تحشیه ایله اوغراشمشلردر. باشلیجه تألیفاتی: «الجامع الكبیر»، «الجامع الصغیر»، «المختصر»، «المنثور»، «المسائل المعتبرة»، «الترغیب فی العلم»، «كتاب الوثاق» وسائره‌در.

مُزَید { (ابواسحق — المدنی) خواجه نصر الدین كبی ظریف احوال وفقراتیله و بخل و خستیله مشهور بر ذات اولوب، حقنده پك چوق نوادر منقولدر.

مساچوست { (Massachusetts) آمریقای شمالیده ممالك مجتمعه‌یی تركیب ایدن جماهیرك بری اولوب، ممالك مذكوره‌نك شمال شرقی جهتنده وبحر محیط اطلاسی ساحلنده واقع اولدیغی حالده، شمالاً نیوهامپشیر ایله ورمونت، غرباً نیویورق، جنوباً قونكتیقوت ایله روداسلاند جمهوریتلریله، شرقاً دخی بحر محیط اطلاسی ایله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ٢١٥٤٠ مربع كیلومتره اولوب، ٢٢٣٨٩٤٣ كشی ایله مسكوندر، كه هر مربع كیلومتره باشنه ١٠٤ كشی دوشوب، ممالك مجتمعه‌نك اك مسكون یرلرندندر. مركزی یارم ملیونه قریب اهالی ایله مسكون اولان (بوستون) شهریدر. شرقدن غربه ممتد بر مستطیل شكلنده اولوب، بویی ٢٠٠ وانكی ٩٨ كیلومتره‌در. حدود غربیه‌سی قربنده (تاغانیق) و (هوساق) طاغلری متوازیاً شمالدن جنوبه ممتد اولدیغی كبی، وسطلرنده دخی (واچوست) طاغی اطرافنه قول واتكلرینی اوزادیور. سائر طرفلری دوز واووه‌لقدر. مذكور طاغلرك آره‌لرنده شمالدن جنوبه (قونكتیقوت) و (مریماق) ایرماقلریله دیكر بر طاقم انهار جریان ایدر. هواسی صاغلام ایسه‌ده، یازین حرارتی وقیشین برودتی زیاده‌در. ساحله قریب یرلری صوسز وغیر منبت اولوب، ایچ طرفلرینك دخی قوهٔ انباتیه‌سی آزدر. هر نه قدر زراعت پك ایلری اولوب، مملكتك بتونی عادتا بر نمونه تارله‌سی حكمنده ایسه‌ده، هوا وطوپراغك عدم مساعده‌سندن طولایی محصولاتی احتیاجات محلیه‌دن دوندر. اك برنجی محصولی مصر بغدایی وایكنجی درجه‌ده پتاته، توتون وسائره‌در. باغچه‌لری چوق اولوب، سبزه ومیوه‌لری بول اولدیغی كبی، چایرلری دخی چوقدر. اراضیسنك نصفی معمور ومزروع اولوب، بر ثلثی اورمان حالنده‌در. حیوانات اهلیه‌سی وعلی الخصوص صیغیرلری چوق اولوب، قیون، آت وطوموزكبی حیوانلری وسطی حالده‌در. بالیقلری پك چوق اولوب، صیدماهیسی صنایع ایله برابر مملكتك برنجی منبع ثروتیدر. معادنی جزئی مقدار دمیر وباقیردن

عبارت ایسه‌ده، مرمر، بلور و سائر احجاری چوقدر. کورمعدنی‌فقدانه مقابل انهارینك صولری ماکینه چویرمکه مساعد اولوب، بو مملکتك نهرلری اینیشلی جریانلریله وشلاله‌لریله سیر سفائنه صالح دکل ایسه‌ده، بو حاللری مصرفسز ماکینه‌لر چویره‌رك، صنایعك ترقیسنه خدمت ایدیور. صنایعجه بو مملکت بتون ممالك مجتمعه‌نك الك ایلری بولنانی اولوب، الك برنجی صنعتلری معمولات‌دباغیه وقوندره‌جیلقله پاموق ویوك واییك منسوجاتدر. دمیر یوللری چوق وشوسه وسائر طرق پك‌مکمل اولوب، بو سایه‌ده تجارتی پك ایشلکدر. والینك معیتنده بهر سنه انتخاب اولنور ٨ اعضادن مرکب برمجلس اداره بولنوب، ٤٠ کشیدن مرکب بر هیئت‌اعیانی و ٢٤٠ کشیدن مرکب مجلس‌مبعوثانی واردر. ممالك مجتمعه‌نك مجلس عمومیسنه ١١ مبعوث کوندرمك حقنی ورئیس جمهورك انتخابنده ١٣ رأیی حائزدر.

مسافع (بن عیاض القرشی‌التیمی) صحابه‌دن وشعراء عربدن اولوب، حضرت ابابکر صدیق (رضه)ك دایسنك اوغلی ایدی. حسان‌بن‌ثابت حضرتلریله بعض مشاعره‌لری‌واردر.

مسالینه (Messaline) روما ایمپراطورلرندن قلودیوسك زوجه‌سی و مشهور آوغستوسك همشیره‌سی اوقتاویه‌نك حفیده‌سی‌اولوب، ظلم وسفاهتیله واجرا ایتدیکی نفوذله شهرت بولمشدر. نهایت ٤٨ تاریخ میلادیسنده زوجی‌طرفندن قتل اولنمشدر. — بواسمله (نرون)ك زوجه‌سی اولان دیکربر ایمپراطوریجه‌دخی اولوب، او دخی سفاهتیله مشهوره‌در.

مست فرس شعراسندن اوج کشینك مخلصیدر: برنجیسی تبریزلی اولوب، شو بیت اونکدر:

داغ هجرانت کشیدم آه درد آلود هم
آتشی برجانم افتاد و برآمد دودهم

— ایکنجیسی (علی‌کوچك) اصفهانلی‌اولوب، شاه صفینك زماننده یاشامش؛ وهندستانه‌سیاحت ایتمش ایدی. امی اولدیغی حالده، حکیم شفائی طرزنده اشعاری‌واردر. شو قطعه جملهٔ اشعارندندر:

بهر آن بدخونه تنها جان مادر آتش‌است
از پر پروانه تا بال هما در آتش است
کس چه داند ماه نو سرکشتهٔ ابروی‌کیست
شوق میداندکه لعل‌او‌کجا درآتش‌است

— اوچنجیسی (میر ابوالفیض) هندلی اولوب، میرزا عبدالقادر بیدل شاکردانندن‌ایدی. شو بیت اونکدر:

رفتم بخواب جانب شیراز و در سخن
شاکرد شیخ سعدیٔ شیرین زبان شدم

مسترشد بالله (فضل بن المستظهر بالله احمد) خلفاء عباسیه‌نك یکرمی طقوزنجیسی اولوب، ٥١٢ تاریخنده وفات ایدن پدری یرینه مقام خلافته جلوس ایتمش؛ وکندیسی عالم وجسور بر ذات اولوب، حسن اداره‌یه واحکام شرعیه‌نك تمامیٔ اجراسنه سعی و غیرت ایتمش ایسه‌ده، زماننده پك چوق فتنه و فسادلر ظهورایدوب، نهایت ٥٢٩ تاریخنده‌سلطان مسعود سلجوقینك تشویقیله قیام ایدن ملاحدهٔ اسماعیلیه‌یه قارشی‌عادتی اوزره بالذات سوق عسکر ایتدیکنده، مراغه خارجنده بونلر طرفندن چادرنده باصیلوب، قتل اولنمشدر. مدت‌خلافتی ١٨ سنه‌یه قریب اولوب، وفاتنده ٤٥ یاشنده ایدی. خلافتندن اول زهد وتقوی وعلمله مشغول اولوب، طبیعت شعریه‌سی وحسن خطی دخی وار ایدی. شو قطعه جملهٔ اشعارندندر:

ولا عجب للاسد ان ظفرت بها
کلاب‌الاعادی من فصیح و اعجم
فحربة وحشی سقت حمزة الردی
وموت علی من حسام ابن ملجم

مستضیٔ بالله (حسن بن المستنجد بالله یوسف) خلفاء عباسیه‌نك اوتوز اوچنجیسی اولوب، ٥٦٦ تاریخنده، ٣٠ یاشنده اولدیغی حالده، وفات ایدن پدرینه خلف اولمش؛ واون سنه‌یه قریب مدت حکومت سوردکدن صکره، ٥٧٥ ده وفات ایتمشدر. حلیم و سلیم ونهایت درجه‌ده سخی وکریم برذات اولوب، فقرانك احوالنی تفقد ایدر، و اونلرك احوالندن بحث ایتمکی سور ایدی. بونك زماننده مصرده صلاح الدین ایوبی یدیله

دولت فاطمیه‌یه ختام ویریلوب، مصر و شام و برقه
ویمنده خلفاء عباسیه نامنه خطبه اوقونمغه باشلامش
ایدی.

مستظهر بالله { (احمد بن المقتدی بالله عبدالله) خلفاء عباسیه‌نك
یکرمی سکزنجیسی اولوب، ٤٨٧ تاریخنده وفات
ایدن پدری یرینه خلیفهٔ اسلام اولمش؛ و ٢٥
سنه‌یی متجاوز مدت اجرای حکومت ایدوب،
٥١٢ تاریخنده، ٤٤ یاشنده ایکن، بغدادده
وفات ایتمشدر. عادل، جسور و محب علما بر ذات
اولوب، آنجق ریاست ایچون اقتضا ایدن اوصافدن
محروم اولدیغیچون، زماننده برکیارق سلجوقی بیوك
بر حکم ونفوذ قزانمش؛ واهل صلیب ممالك اسلا-
میه‌یه دخول ایله، قدسی ضبط ایتمشلر ایدی.

مستعصم بالله { (ابو احمد عبدالله بن المستنصر بالله منصور)
بغدادده حکومت سورن خلفاء عباسیه‌نك اوتوز
یدنجی واخیری اولوب، ٦٤٠ تاریخنده وفات ایدن
پدری یرینه مقام خلافته چکمش؛ و ١٥ سنه
ایله ٨ آی حکومت سوردکدن صکره،
٦٥٦ تاریخنده هلاکو مغول عسکریله هجوم
ایدوب، بغدادی ضبط وتخریب، و اهالیسنی قتل
عام ایتدیکی صره‌ده، مستعصم ایکی اوغلیله برابر
هلاکونك چادرینه التجا ایتمش ایسه‌ده، بونك
طرفندن حبس، وبعده قتل اولنمشدر. وفاتنده
٤٧ یاشنده ایدی. کوشك وسفاهته مبتلا اولوب،
امور دولتی نا اهللر یدینه براقمش؛ و بغدادده
سنیلرله شیعیلر بیننده ظهور ایدن منازعه‌ده
سنیلرك طرفنی التزام ایدوب، شیعیلری قیردیرمش
ایدی. مستعصمك بو حاله کرفتار اولمسی اسلام
ایچون بیوك بر دور نکبتدر.

مستعلی بالله { (ابوالقاسم احمد بن المستنصر بالله معد) ملوك فاطمیه‌نك
طقوزنجیسی اولوب، ٤٨٧ تاریخنده وفات ایدن
پدری یرینه مصرده تخت نشین اولمش؛ وکندیسی
کوشك وناا‌هل بر آدم اولمغله، زماننده دمشق شامده
ملوك فاطمیه‌نك خطبه‌سی قالقوب، خلفاء عباسیه
نامنه خطبه اوقوندیغی کبی، اهل صلیب فرنکلری
دخی آنطالیه‌یی وبعده قدس وحیفا و قیساریه
وسائر بلادی ضبط ایله، مسلمیندن برچوق اسرا
آلمش، و پك چوق اهالی اتلاف ایتمشلردی.
صاحب ترجمه بیوك برادری نزارله دخی خیلی
وقت اوغراشمشیدی. سکز سنه حکومت سوردکدن
صکره، ٤٩٥ ده قاهره‌ده ٢٦ یاشنده وفات
ایتمشدر.

مستعین بالله { (احمد بن المعتصم بالله محمد بن هارون الرشید) خلفاء
عباسیه‌نك اون ایکنجیسی اولوب، ٢٤٨
تاریخنده برادرزاده‌سی مستنصرك قتلندن
صکره، تخت خلافته جلوس ایلمش؛ ودرت سنه‌یه
قریب مدت حکومت سوردکدن صکره، ٢٥٢
تاریخنده سامراده اختیار اقامت ایتمش؛ وچوق
کچمه‌دن ٣١ یاشنده وفات ایتمشدر. سفیه و
مسرف بر آدم اولوب، دیلی پلتك اولدیغی حالده،
شعر سویلکه وکندی اشعارینی مغنیلره بسته‌لندرمکه
قالقیشوب، کندیسیله اکلنملرینی دعوت ایدردی.

مستعین بالله { (سلیمان بن الحکم بن سلیمان بن الناصر عبدالرحمن)
اندلسده حکومت سورن ملوك امویه‌نك اون برنجیسی
اولوب، ٤٠٠ تاریخنده عمزاده‌سی مؤید بالله
هشام بن حکمك علیهنده ظهور ایدن فتنه صره‌سنده
قرطبه تختنی ضبط ایتمش اولان محمد بن عبدالجباره
قارشی قیام ایده‌رك، بربر عسکریله بوکا غلبه چالمش؛
وقرطبه تختنه جلوس ایتمش ایسه‌ده، ادامهٔ حکومته
مقتدر اوله‌مدیغندن، ینه او سنه مغلوب ومقتول
اولمش؛ وهشام بن حکم ثانیاً حکومت باشنه کلمش
ایدی. کندیسنك طبیعت شعریه‌سی دخی اولوب،
شو بر ایکی بیت جملهٔ اشعارندندر:

عجبا یهاب اللیث حد سنانی
واهاب سحر فواتر الاجفان
و اقارع الاهوال لا متهیبا
منها سوی الاعراض والهجران

مستعین بالله { (ابوالفضل عباس بن المتوکل) خلفاء عباسیه نسلندن او-
لوب، ٨١٥ تاریخنده، امرای چراکسه طرفندن
دمشق شامده حکومته کچیرلمش ایسه‌ده، یالکز
یدی آی اسماً حکومت ایده‌بیلمشدر.

مستغانم { (Mostaganem) جزایرک وهران ایالتنده ووهرانک ۷۲
کیلومتره شرق شمالیسنده اوله‌رق ساحل بحردن
بر کیلومتره‌لک مسافه‌ده ویوکسک بر موقعده واقع
قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ۱۳٤۲۰ اهالیسی،
بیوک بر فناری، دباغخانه‌لری، دکرمنلری، چناق
چوملک فرونلری، مشهور اوزوم وانجیر ایله بیاغی،
دری، ذخیره وسائره اخراجاتی واردر . ایچندن
جریان ایدن (العین الصفراء) باغچه‌لرینی اروا ایدر،
ودکرمنلرینی چویرر . اطرافی پك منبتدر ؛ لکن
لیمانی یوقدر .

مستفید { فرس شعراسندن اولوب ، بخارالیدر . میرزا صائب تبریزی
ایله معاصر اولوب، بینلرنده مراسله‌وار ایدی. شو
بیت جمله اشعارندندر:

تا رسی در مجلس رندان بکامی همچو می
کر ز چشم شیشه افتی دردل پیمانه ئی

مستقیم زاده { [«سلیمان سعدالدین افندی» ماده‌سنه مراجعت.]

مستکفی بالله { (عبدالله بن المکتفی بالله علی بن المعتضد) خلفاء عباسیه-
نك یکرمی ایکنجیسی اولوب ، ۳۳۳ تاریخنده ،
عم زاده‌سی مقتفی باللهه خلف اولمش ؛ و یالکز
بر سنه ایله درت بچق آی حکومت سوردکدن
صکره، معزالدوله احمد بن بویه‌نك غدریله کوزلرینه
میل چکلمش؛ و درت سنه‌دخی بوحالده یاشادقدن
صکره، ۳۳۸ تاریخنده ٤٦ یاشنده‌وفات ایتمشدر.

— مصرده خلافت ایدن عباسیلردن دخی
ایکی ذاتك لقبی اولوب، برنجیسی (سلیمان بن حاکم
بامرالله احمد) ۷۰۱ تاریخنده پدرینه خلف اولمش؛
و ۷٤۰ ده وفات ایتمشدر. — ایکنجیسی متوکلك
اوغلی اولوب، ۸۱۵ ده برادری معتضد بالله داوده
خلف اولمش؛ و ۸٥٤ ده ارتحال ایتمشدر.

مستمسك بالله { (یعقوب بن المتوکل علی الله عبد العزیز) مصرده
اسما خلافت ایدن عباسیلرك اون طقوزنجیسی او-
لوب، بونك اوغلی امانانی سلطان سلیم خان اوله
تسلیم ایتمش؛ ومشارالیه حضرتلری طرفندن استانبوله
نقل اولنه‌رق، بوراده وفات ایتمشدر.

مَستنج { (یاخود مستنك) سندك سرار دینلن ناحیه‌سنده وقندابیلدن ٤، (بست)
دن دخی ۷ کونلك مسافه‌ده اوله‌رق بونلرك شرق
جهتنده برقصبه اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

مستنجد بالله { (یوسف بن المقتفی بالله محمد) خلفاء عباسیه‌نك او-
توز ایکنجیسی اولوب، ۵۱۸ تاریخنده دنیایه کلمش؛
و ۵۵۵ تاریخنده وفات ایدن پدری یرینه مقام
خلافته چکوب، بر مدت برادریله اوغراشمش؛ وتأمین
حال ایتدکدن صکره، ۱۱ سنه حکیمانه اجرای
حکومت ایدوب، ٥٦٦ ده، ٤٨ یاشنده ایکن،
وفات ایتمشدر.

— مصرده خلافت ایدن آل عباسدن
و متوکلك اولادندن بر یوسف مستنجد اولوب ،
۸۵۹ دن ۸۸٤ تاریخنه‌دك مقام خلافتده بو-
لنمشدر.

مستنصر بالله { (محمد بن المتوکل بن المعتصم بن هارون الرشید) خلفاء
عباسیه‌نك اون برنجیسی اولوب، ۲۲٤ تاریخنده
دنیایه کلمش؛ وپدری زماننده ولی‌عهد ایکن، متوکل
کندیسندن بو حقی نزع ایله، دیکر اوغلی معتزه
ویره‌رك، کندیسنی شتم وتحقیر دخی ایتمش ایسه‌ده
صاحب ترجمه ۲٤۷ تاریخنده تخت خلافته جلوس ایتمش
ایدی. عاقل وخیره مائل اولوب، پدری خلافته
اوله‌رق، علویلره محبتی وطبیعت شعریه‌سی دخی
اولوب، شو قطعه جمله اشعارندندر:

متی ترفع الایام من قد وضعته
وینقاد لی دهر علی جموح
اعلل نفسی بالرجاء وانی
لاغدو علی من ساء نی واروح

مستنصر بالله { (منصور بن الظاهر بامر الله محمد) خلفاء عباسیه‌نك
اوتوز آلتنجیسی اولوب، ۵۸۸ تاریخنده طوغمش؛
و ٦۱۳ ده، پدرینك وفاتی اوزرینه، تخت خلافته
جلوس ایتمش؛ وکندیسی عادل وکریم ومحب علم

ومعرفت اولمغله، اون يدی سنه‌يه قريب مدت كمال عدالتله حكم سوره‌رك، تبعه‌سنی ممنون ايتمش؛ وبر بيوك مدرسه دخی بنا ايلمشيدی. مغوللرك بر هجومنه دخی قارشی طورمشيدی. اوغلی وخلفی اولان مستعصم بالله طبعاً بونك ضدی اولوب، خلفاء عباسيه‌نك اخيری اولمشدر.

مستنصر بالله { (ابو تميم معد بن الظاهر لاعزاز دين الله) ملوك فاطميه‌نك سكزنجيسی اولوب، ٤٢٧ تاريخنده، پدرينك وفاتی اوزرينه، يدی ياشنده اولديغی حالده، تخته جلوس ايتمش؛ وآلتمش سنه حكومت سوروب، ٤٨٧ ده وفات ايتمشدر. زماننده پك چوق وقوعات ظهور ايدوب، ٤٥٠ تاريخنده ابو الحرث آرسلان البساسيری بغدادی ضبطله، خلفاء عباسيه‌نك خطبه‌سنی قالديروب، برسنه قدر صاحب ترجمه‌نك نامنه خطبه اوقوتمش؛ وعلی بن محمد الصليحی يمنی ضبطله خطبه‌ده مستنصرك نامنی ياد ايتمكی امر ايلمش؛ ومغربده دولت فاطميه‌نك ظهورندن بری ملوك فاطميه نامنه خطبه اوقونمقده ايكن، بونك زماننده معز بن باديس خطبه‌دن نامنی رفع ايتمش؛ وحرمين شريفينده دخی بونك خطبه‌سی قالديريله‌رق، خليفهٔ عباسی مقتدی باللهك نامنه خطبه اوقونمش؛ و مصرده پك شدتلی قحط وغلا ظهور ايدوب، بر قاچ سنه سورمكله، بر اكمك اللی آلتونه صاتلمش، وانسانلر بربرلرينی يمش ايدی.

مستنصر بالله { (حكم بن عبد الرحمن) [«حكم المستنصر» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

مستنصر بالله { (احمد بن الظاهر بامر الله محمد) مصرده مقام خلافتده بولنان عباسيلرك برنجيسی اولوب، بغداد خلفاسنك اخيری اولان معتصم باللهك عميدر. يكنك زماننده محبوس اولديغی حالده، هلاكو ايله مغوللرك بغداده دخوللرنده، هرج ومرج آره‌سنده اورادن فرار ايده‌رك، اون كشی ايله مصره كلمش؛ و هويتنی اثبات ايتمكله، غلامان اتراكدن مصرحاكمی بولنان ملك ظاهر بيبرس طرفندن مقام خلافته اقعاد اولنه‌رق، كنديسنه بيعت اولنمش؛ ودرت سنه‌لك خلافتدن صكره ٦٦٠ ده وفات ايتمشدر.

مستوفی { [«عزيز الدين المستوفی» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

مستوفی { (خواجه افضل —) مشاهير شعراء ايراندن اولوب، صاحب تذكره دولتشاهك معاصری ايدی. سبزوارده ساكن اولوب، اوراده وفات ايتمشدر. مرتب ديوانی واردر. شو بيت اونكدر:

ای ز بستان جمالت چشم جان را زيب وزين
كشته بر نركس هوا داری چشمست فرض عين

مستی { اوننجی قرن هجری شعراسندن ادرنه‌لی بر ذات اولوب، كنج ياشنده وفات ايتمشدر. شو بيت اونكدر:

می الست صونلدی المه روز ازل
ايچلدن اول ميی مستم دخی خمارم يوق

مسجد التقوی { آيت كريمه‌ده «المسجد اسس علی التقوی» قول شريفيله اشارت بيوريلان معبد فخر كائنات (صلعم) افندمزك هجرتلرنده مدينهٔ منوره‌يه دخولدن اول نزول و درت كون اقامت بيوردقلری بنی عمرو بن عوف قبيله‌سنده و (قبا) نام محلده تأسيس بيوردقلری مسجد شريفدر، كه اسلامده ايلك بنا اولنان معبد اولوب، قبله جهتندن برنجی تمل طاشنی رسول الله (صلعم) افندمز كندی مبارك اليله وضع بيورمشدر. مسجد قبا دينمكله دخی مشهوردر.

مسجد الحرام { مكهٔ مكرمه‌ده‌كی جامع شريف اولوب، وقت سعادتده آچيق بر نمازكاه اولديغی حالده، عمر بن الخطاب (رضه) زمان خلافتلرنده ديوارله احاطه، وكعبهٔ شريفه‌نك اتصالنده بولنان خانه‌لری اشترا ايله اطرافنی توسيع بيورمشيدی. حضرت عثمان (رضه) بر طاقم خانه‌لر دها اشترا ايله، مسجد الحرامی بر قات دها توسيع، و روايته كوره اطرافنده‌كی رواقلری مشاراليه بنا ايلمشدر. ابن زبير زمان خلافتنده مسجد الحرامك تزيیننه اعتنا ايدوب، مرمر ستونلر وضع ايتمشدر. عبدالملك بن مرواز برقات دها تزيين ايتمش، وحجاج بن يوسف ديباجله اورتمش ايدی. وليد بن عبدالملك اندلسدن النان التونلرك برمقداری مسجد الحرامك تزيیننده استعمال ايدوب،

سقف ومیزابنی اعمار ایتمشدی. خلفاء عباسیه‌دن
منصور ومهدی دخی مسجد الحرامك اعمار وتزیيننه
صرف همت ایتمشلردر.

مُسرُقان { ایرانك خوزستان خطه‌سنده تستردن بدأ ایدر بر نهر ودها
طوغریسی جدول اولوب، بر چوق قرا اراضی
وبساتیننی سقی ایتدیکی، وآردشیر بن بهمن یاخود
شابور بن آردشیر طرفندن حفر ایدلمش اولدیغی
«معجم البلدان» ده مسطوردر. — بصره قربنده
دخی بو اسمله ایکی جدول وار ایدی.

مسرور { هارون الرشیدك جلادی اولوب، خلیفهٔ مشار الیهه متعلق حکایات
ونوادرده اسمی چوق ذکر اولنیور.

مسرور { ایران شعراسندن ایکی کشینك اسمی اولوب، برنجیسی (آقارضی)
قزوینلیدر. خوش طبع وقناعتکار برذات اولوب،
شو بیت اونکدر:

ای ساکنان کوی خرابات همتی
من میروم بکعبه شمارا دعا کنم

— دیکری (ولی محمد خان) شاه طهماسب
صفوی امراسندن اولوب، ١١٦٨ ده نادر شاه
وقعه‌سنده، (لار) والیسی اولدیغی حالده، اوراده
بعض اشرار طرفندن قتل اولنمشدر. «آتشکده»
صاحبی آذرك حمیدر. شو بیت اونکدر:

کریه بر بیکانکیهای کسی می آیدم
از زبان هرکه حرف آشنایی سرزند

مِسطاسه { اندلسده فحص البلوط اعمالندن مستحکم بر قصبه اولوب، جیوه
معدنیله مشهور ایدی. — بربر قبائلندن برینك
دخی اسمیدر.

مسطح { (ابو عباد — بن اثاثه بن عباد بن المطلب بن عبد مناف بن قصی
القرشی المطلبی) صحابه‌دن اولوب، والده‌سی حضرت
ابا بکر صدیق (رضه) ك تیزه‌سنك قیزی ایدی.
صدیق اکبر صاحب ترجمه‌یه نفقه باغلامش اولدیغی
حالده، مشهور افك مسئله‌سنده حضرت عایشه
(رضها) یه قارشی اك زیاده جرأت ایدنلردن اولمغله،
حضرت ابا بکر (رضه) نفقه‌سنی کسمشلرسه‌ده،
«ولا یأتل اولو الفضل منکم والسعة» آیت کریمه‌سی
نازل اولنجه، کمافی السابق نفقه‌سنی ویرمکه دوام
ایتمشلردی. بدر غزاسنده حاضر بولنمشدی. ٣٤
تاریخنده ٥٦ یاشنده وفات ایتمش؛ وبر روایتده
٣٧ تاریخنده وفات ایدوب، صفین محاربه‌سنده
معیت جناب مرتضویده بولنمشدر.

مسعود { صحابه‌دن برقاچ ذاتك اسمی اولوب، اك معروفلری بروجه آتیدر:
(مسعود بن الاسود القرشی العدوی) كه بنی‌عدیدن
هجرت ایدن یتمش کشیدن وتحت الشجره‌ده بیعت ایدنلر-
دن اولوب، مؤته وقعه‌سنده شهید اولمشدر. — (ابو
محمد مسعود بن اوس الانصاری الخزرجی البخاری) كه
بدر غزاسنده واوندن صکره‌کی غزواتده معیت
جناب نبویده بولندیغی کبی، فتح مصرده دخی حاضر
بولنمش، وعهد جناب فاروقیده وفات ایتمش؛ و بر
روایتده دها معمر اولوب، صفین محاربه‌سنده
معیت جناب مرتضویده بولنمشدر.

مسعود { آل سبکتکیندن اوچ حکمدارك اسمیدر:
برنجیسی مؤسس دولت اولان سلطان محمود
غزنوینك اوغلی اولوب، ملوك غزنویه‌نك اوچنجیسیدر.
پدرینك وفاتنده وصیتی اوزره خراسان وعراق
وخوارزم جهتلرینه حاکم اولوب، غزنه تختنده
پدری مقامنه اوتوران برادری سلطان محمده تابع
اوله‌رق، ٤ سنه حکم سوردکدن صکره، ٤٢٥
تاریخنده برادری یرینه غزنه تختنه جلوس ایله،
هندستانه طوغری توسیع فتوحات ایتمش؛ و
٤٢٩ ده خراسانده طغرل بك بن سلجوق ایله
ایتدیکی محاربه‌ده مغلوب اولوب، لاهوره چکلمکده
ایکن، کندی عسکری طرفندن ترك اولنه‌رق،
برادری سلطان محمد ثانیاً غزنه تختنه اجلاس
اولنمش؛ و چوق کچمه‌دن صاحب ترجمه‌نك
اوغلی مودود انتقامنی آلوب، غزنه تختنی ضبط
ایتمشدی.

— ایکنجیسی ملوك مذکوره‌نك بشنجیسی
عد اولنوب، برنجینك تورونی و آنفاً مذکور
مودودك اوغلیدر. پدرینك وفاتنده ٤٤١ ده
تخته اقعاد اولنمش ایسه‌ده، طفل اولدیغندن، بر

آی صکره امرا وارکان دولت، عمی علی بن مسعودی اجلاس ایتمشلردی.

— اوچنجیسی ملوك مذکورەنك اونجیسی عد اولنوب، برنجی مسعودك تورونی و ابراهیم بن مسعودك اوغلیدر. ٤٩٣ ده وفات ایدن پدرینه خلف اولوب، غزنه تختنه جلوس، و سلطان سنجر سلجوقینك همشیرەسنی تزوج ایلمش ایدی. ١٦ سنه حکومت سوروب، ٥٠٨ ده وفات ایتمشدر.

مسعود { ایرانده حکومت سورن ملوك سلجوقیەنك طقوزنجیسی اولوب، محمد بن ملکشاهك اوغلیدر. ٥٢٩ تاریخندەوفات ایدن برادری طغرلك یرینه همدانده تخته جلوس ایدوب، ١٨ سنه حکومت سوردکدن صکره، ٥٤٧ ده وفات ایتمشدر. شجیع وحلیم و عادل و رحیم برحکمدار اولوب، تبعەسنی ممنون ایتمش ایسەده، اواخر عمرنده فارسده اتابکاندن سلغریان دولتی ظهور ایدوب، خطهٔ مذکوره سلجوقیلرك الندن چیقمش ایدی. اتابك ایلدکز وزیری ومدبر اموری ایدی.

مسعود { [« عزالدین مسعود »، « غیاث الدین مسعود » و « وجیه الدین مسعود » مادەلرینه مراجعت بیوریله .]

مسعود { (بدرالدین —) لر کوچکده حکومت سورن اتابکان آلتنجیسی اولوب، رئیس سلاله اولان شجاع الدین خورشیدك تورونیدر. ٦٤٠ تاریخنده قتل اولنان برادری حسام الدین خلیلك یرینه حاکم لرستان اولوب، ١٨ سنه حکم سوردکدن صکره، ٦٥٨ ده وفات ایتمشدر. عالم برآدم اولوب، فقه حنفیده ید طولاسی وار ایدی.

— بو سلالەیه منسوب دیگر بر بدرالدین مسعود دخی کلمش ایسەده، مملکت الجایتو خانك الندە اولوب، بونده یالکز اتابك اسمی قالمشیدی.

مسعود { (خواجه —) هندستان قدماء شعراسندن اولوب، عربی، فارسی و هندوستانی لسانلرنده آیری آیری اوچ دیوانی واردر. هندوستانی لساننده شعر سویلین شعراء اسلامك برنجیسیدر. ٥٢٥ تاریخنده وفات ایتمشدر.

مسعود { (خواجه —) مشاهیر شعرادندر اولوب، بخارالیدر. روایته کوره ابتدای حالنده ریاست وحکومته مالك ایکن، بعده جملەسنی ترکله، هراته چکیلوب، درویشانه عمر سورمشدر. تصوف ووعظه متعلق « ام النصایح » و « نورالعین » عنوانلریله ایکی تألیفی و ٣٠٠٠ بیتی حاوی دیوانیله سائر آثاری واردر.

مسعود { فرس شعراسندن بروجه آتی اون اوچ کشینك اسم ومخلصیدر: برنجیسی خان آرزو وسیفیٔ عروضی ایله معاصر ایدی. شو بیت اونکدر:

چه پرسی از دل بد روز حال ابترما
زخاك پای تو دوریم خاك بر سرما

— ایکنجیسی (مسعود بن محمد بن علی الباخرزی) علما وفضلادن اولوب، شو بیت اونکدر:

غم خود نصیب جان غریبان بود ولی
قسم من غریب حزین بیشتر رسید

— اوچنجیسی اصفهانلی وملا نیکیٔ اصفهانی اقرباسندن اولوب، ثروت وسامانه مالك ایدی. شو بیت اونکدر:

زهر مویش هزاران شعله سربر میزند یارب
بحسرت مردهٔ اوراکسی چون درکفن پیچد

— دردنجیسی (امیر سلطان) سبزوارلی اولوب، شو رباعی اونکدر:

درهجر تو ای سمن بر سیمین تن
تا چند کنم ناله و تاکی شیون
در روز نه راحت نه بشب خواب مرا
کر زندکی اینست نصیب دشمن

— بشنجیسی (امیر فخرالدین) کرمانلی اولوب، کندی بندەسنه علاقەسیله حالی داستان اولمشیدی. شو رباعیی حالنه مناسب سویلمشدر:

کافر بچهٔ که عشق او دین من است
هم جان من است وهم جهان بین من است
کس بنده نشد بندهٔ خودرا هرکز
این بندهٔ بنده کشتن آیین من است

— آلتنجیسی (مقبول الله مسعود بك شیرخان) سلطان فیروزك اقرباسندن اولوب، هندك (ماندو) قصبەسنده نشأت ایتمش؛ وبعده دهلی‌یه کیرەرك، استحصال جاه و ثروت ایتدکدن صکره، جملەسنی ترکله، زی درویشانه کیرەرك، مجاهده

وریاضته طالمش ایدی . توحید و تصوفه دائر اشعاری و « تمهیدات » و « مرآت العارفین » عنوانلریله ایکی تألیفی واردر . شو قطعه جمله اشعارندندر :

چند را نی تیغ مژکان بر دلم
خون من خواهد کرفتن دامنت
چون کشتی یك بوسه‌ام ده خون بها
تا نماند خون من در کردنت

— یدنجیسی (مسعود بیك) قزوینلی اولوب، شو بیت اونکدر:

بیچاره آن کسان که تمنت آرزو کنند
خودرا بدست خویش بخون شست وشو کنند

— سکزنجیسی (ری) لی اولوب، وطننده قاضی ایدی. شو بیت اونکدر :

نه مرا شهرهٔ شهر این دل حیران کرده
فاش اسرار مرا دیدهٔ کریان کرده

— طقوزنجیسی کابل ساداتندن اولوب ، شو بیت اونکدر:

مسعود خواست تیر تو بر دیکری رسید
ای دوست میکشد غم واندوه این مرا

— اونجیسی (عبدالوهاب) سیستانلی اولوب، محمد خان افغانك خدمتنده ایدی. شو بیت اونکدر:

شهریست پر ز فتنه و پرفتنه یلدمن
وه چون کنم بفتنهٔ شهریست کارمن

— اون برنجیسی (ملا رکن الدین) فضلای شعرادن اولوب، شو رباعی اونکدر:

ای چرخ مرا ز عشق بیزاری ده
یا یار مرا سرکم آزاری ده
درفرقت آن خوب بد اندیش بمن
ای صبر اکر نمرهٔ یاری ده

— اون ایکنجیسی (ملا —) اصفهانلی اولوب، هندستانه رحلت، وحائباً عودت ایتمشیدی . شو بیت اونکدر:

کوهر خویش همان به که بخاك اندازم
نتوان این همه منت ز خریدار کشید

— اون اوچنجیسی (ملا نجم الدین) هراتلی اولوب، نصیرالدین همایون شاهك منسوبیننندن ایدی. شو رباعی اونکدر:

ای زلف تو از ابجد خوبی جیمی
و زمیم عدم دهان تنکت میمی
اوراق کل و لاله بدور رخ تو
افتاده ز کار چون کهن تقویمی

مسعود افندی { (خواجه زاده —) سلطان محمد خان رابع دورنده مشیخت اسلامیه مسندینه کچن علمادن اولوب، سلطان احمدخان اولك امامی و خواجه‌سی بولنمش اولان آیدینلی مصطفی افندینك اوغلیدر. اکمال تحصیل ودور مدارس ایتدکدن صکره ، طریق قضایه سلوکله، حلب و بروسه قاضیسی و ١٠٦٥ ده آناطولی قاضیعسکری اولمشیدی . حق کولق یوزندن احوال وحرکات وزرایه تعرضده جری اولدیغندن، بر وقت معزول قالدقدن صکره، ١٠٦٦ ده یکیچری طائفه‌سنك طلبیله مقام فتوایه کچمش ایدی . بو لکه‌یی تطهیر ایچون اوجاق زوربالرینك تأدیبی لزومنی التزام ایتمکله، بو حرکتی محظوظیتی موجب اولوب ، معاش ومخصصاتنه ضم اولنمشدی . بو مسندعالیده ایکن دخی تعرضی براقیوب، هر نقدر صورتا اصلاح امور دولته چالیشیردیسه‌ده، حقیقتده کندی سوزینی یورودوب، نفوذ واقتدارینی آرتیرمقدن بشقه برشیٔ دوشونمدیکندن ، قول و فکرینه مخالفت ایدنلری شتم وضرب ایتمك، وحتی اعداملرینه‌قدر ایلری وارمق عادتی اولمغله، جمله‌یی دلکیر ایتدیکندن ، درت بچق آی مقام مشیختده بولندقدن صکره ، عزل، ودیار بکر قضاسنه نصب اولنه‌رق ، بروسه‌یه وصولنده، بولرك عدم امنیتنی وسیله اتخاذیله ، معیتنه آلمق اوزره، آدملر ترتیب ایتمکله تشبثی خصماسنك تزویراتنه سببیت ویرمکله، قتلنه فرمان قضا جریان صادر اولمش؛ وبروسه‌ده اوتوردیغی خانه کیجه‌لین باصیلوب، قتل اولنمشدر.

مسعود بن سعد سلمان { مشاهیر شعراء ایراندن اولوب، جرجانلیدر. منوچهر بن قابوس زماننده یتیشوب، بعده غزنینه رحلتله، سلطان مسعود بن محمود غزنوینك التفات واحسانته نائل اولمش ؛ و صکره توجهدن دوشوب، بر خیلی مدت محبوس قالمش ایدی . حبسدن قورتلیجه، اکابره تردددن واز کچوب، بر زاویه‌ده اختیار عزلت، وتصوفه انتساب ایده‌رك، توحید وموعظه‌یه متعلق قصائد سویلمکله اکتفا ایتمشدی. فارسی وعربی اشعاری

واردر. ٤٥٢ تاريخنده وفات ايتمشدر. شو برابكى
بيت جمله‌ٔ اشعارندندر:

باده كر جان حور شد شايد
زان كه انكور ديده‌ٔ حور است
كلبن باغ پيش ازين كفتى
تاج كسرى وتخت ففغفور است

مسعود شاه { روم سلجوقيلرينك دردنجى حكمدارى اولوب، قلج
آرسلان بن سليمان بن قطلمشك اوغليدر. ٥٣٩ تاريخنده، پدرينك مفروقاً وفاتى اوزرينه، تخت سلطنته چيقوب، آماسيه قربنده بنا ايلديكى (سمره) شهرنده اقامت ايتمش؛ و١٩ سنه حكومت سوردكدن صكره، ٥٥٨ ده وفات ايتمشدر.

مسعود شاه { (امير —) فارس وعراقده حكم سورن اينجويانه‌دن
اولوب، امير محمود شاه اينجونك اوغليدر. ٧٣٦ تاريخنده پدرى مقتول اولدقده، روم طرفنه فرار ايدوب، بعده امير چوبانك اوغلى امير ياغى باصدى ايله برلكده عراق عرب حاكمى شيخ حسن ايلكانى جانبندن فارسه كوندرلدكده، كوچك برادرى سلطان شيخ ابواسحاق شيرازى ضبط ايتمش اولمغله، صاحب ترجمه‌يى مرقوم باغى باصدى‌يه تسليم ايتمش؛ واو دخى كنديسنى قتل ايلمش ايدى.

مسعود قمى { مشاهير شعراء ايراندن اولوب، عن اصل رؤساء
اتراكدن اولديغى حالده، قم شهرنده نشأت ايتمش؛ و بعده هراته عزيمتله، سلطان حسين بايقرا طرفندن حسن قبول كورمش؛ ومشار اليهك وقايعنى سلك نظمه چكمش ايدى. هراتده وفات ايدوب، پير صد ساله تربه‌سى يانده دفن اولنمشدر. «يوسف وزليخا»، «شمس وقمر» و «تيغ وقلم» عنوانلريله اوچ منظومه‌سى و مرتب ديوان اشعارى دخى واردر. صاحب تذكره دولتشاه ايله دخى صحبت ايتمشدر. شو بيت جمله‌ٔ اشعارندندر:

بى تو چون دركريه خوابم ميبرد
خواب مى بينم كه آبم ميبرد

مسعودى { (ابوالحسين على بن الحسين بن على) اعاظم مورخين اسلامدن
اولوب، عبدالله بن مسعود حضرتلرينك نسلندندر. بغدادده تولد ايدوب، بر مدت مصرده اقامت ايتمش؛ وبعض آثارندن آكلاشلديغنه كوره، هند و سرنديب وسواحل چينه قدر سياحت ايلمش ايدى. ٣٤٦ تاريخنده وفات ايتمشدر. «اخبار الزمان» عنوانيله ٢٠ جلددن مركب بيوك برتاريخى اولوب، بونى «الاوسط» عنوانيله اختصار ايتمش؛ وبالكز نوادر و غرائبى حاوى اوله‌رق «مروج الذهب ومعادن الجوهر» عنوانيله برموجزينى يازمشدر. بو اوچ كتابدن بشقه «ذخائر العلوم وما كان فى سالف الدهور»، «كتاب الرسائل والاستذكار بما مر فى سالف الاعصار»، «كتاب التاريخ فى اخبار الامم من العرب والعجم»، «كتاب التنبيه والاشراف»، «كتاب خزائن الملوك وسر العالمين»، «كتاب المقالات فى اصول الديانات»، «كتاب البيان فى اسماء الائمة»، «كتاب الخوارج» وسائر آثارى واردر. اك مشهورى «مروج الذهب» ى اولوب، آوروپا لسانلرينه دخى ترجمه ومتن عربيسيله برابر نشر اولنديغى كبى، مصرده دخى طبع اولنمشدر. اك قيمتدار اثرى اولان «تاريخ الزمان» ك ايسه نسخه‌سى نابود اولوب، يالكز فاتح كتبخانه‌سنده بر نسخه‌سى موجود اولديغى مرويدر.

مسعودى { (ابو عبدالله محمد بن عبدالله بن مسعود) مشاهير فقهاء
شافعيه‌دن اولوب، (مرو) ليدر. ابو بكر القفال المروزى وسائر مشاهيردن اخذ ايدوب، مزنينك «مختصر» نى شرح ايتمشدر. وفاتى ٤٢٠ تاريخلرنده واقع اولمشدر.

مَسقَط { جزيرة العربك شرق جنوبى ساحلنده وعمان كورفزينك جنوب غربى
كنارنده ″٢٦ ′٣٧ °٢٣ عرض شمالى ايله ′١٥ °٥٦ ″٢٦ طول شرقيده مسقط امامتى دخى دينلن عمان حكومتنك مركزى برشهر واسكله اولوب، ٤٠٠٠٠ قدر اهاليسى، برطاقم آطه‌لر وقيالق برونلرله محفوظ ليمانى، پورتكيزليلردن قالمه برطاقم خراب استحكاماتى، آوروپا طرزنده بعض ابنيه‌سيله ايكى بيوك و متعدد كوچك جوامع شريفه‌سى و بك ايشلك تجارتى واردر. بو اسكله جزيرة العرب ايله ايران وهند وآفريقانك سواحل شرقيه‌سى آره‌سنده بك معتنا برنقطه‌ده واقع اولمغله، حكومت واهاليسنك اهمال و عدم تقيديله برابر، تجارتجه خيلى اهميت

قراوب، سنوی اخراجاتی ۲۸ وادخالاتی ۸ مليون
فرانق رادەلرندەدر. باشليجه اخراجاتی قوروبالیق،
خرما وسائر میوەلر، حلوی، پاموق منسوجات،
اشك، استر وسائر حیواناتدن، وادخالاتی شکر،
منسوجات واقمشه، آلات معدنیه وسائرەدن عبا.
رتدر. هواسی غایتله صیجاق اولوب، نیسان آینده
دخی میزان الحراره کولکەده ٤٠ درجەیی کچر.
بناءً علیه سوقاقلری طار واوستنه بر ایکی پارمق
طوپراق سرلمش حصیرلرله اورتیلیدر. مسقط
جغرافیون اسلام آثارنده کوچك واهمیتسز براسکله
صورتنده مذکور اولوب، بونی بیودەرك شمدیکی
حاله کتیرن پورتکیزلیلردر. آلبوکرق ۱۵۰۷
تاریخ میلادیسنده بو اسکلەیی ضبطله، موقعنك
اهمیتنی تقدیر ایدەرك، توسیع وتحکیم، واو وقت پك
قوتلی اولان عثمانلی دوننماسنه قارشی محافظه ایتمشیدی.
۱۹۲۵ ده شاه عباس هرمز آطەسنی پورتکیز.
لیلردن استرداد ایتدیکی وقت، اورادەکی پورتکیز.
لیلر دخی مسقطه انتقال ایتمشیدی. ۱۶۵۸ ده
عربلر مسقطدن دخی پورتکیزلیلری اخراج ایدوب،
بونلرك یرینه هندستاندن، ایراندن، زنکباردن
وسائر جهتلردن اهالی طوپلانمشیدی. بناءً علی
ذلك مسقطك اهالیسی الیوم پك مختلف الجنسدر.
عمان امامری هواسی معتدل اولان (رستاق) ده
مقیم ایکن، بونلردن سید سعید مسقطی مقر اتخاذ
ایدەرك، برقات دها ترقیسنه یاردیم ایتمش، وهیچ
اولمازسه تدنیسنه مانع اولمشدر.

[مسقط ادارەسی ایچون «عمان» مادەسنه
مراجعت بیوریله.]

— یاقوت حموی بو اسمله بحر خزر ساحلنده
وباب الابواب (یعنی دربند) ایله لکز (یعنی داغستان)
آرەسنده برقصبه اولوب، نوشیروانك بنا کردەسی
اولدیغنی، واهالیسنك کاملاً مسلم وقوت وشوکتله
مالك اولدقلرینی بیان ایدیور.

مسكويه { عراق جهتنده ظهور ایدن مشا.
هیر اطباء عربدن اولوب، علوم
حکمیەده دخی ید طولاسی وار ایدی. «کتاب
الاشربة»، «کتاب الطبیخ»، و«کتاب تهذیب
الاخلاق» عنوانلریله اوچ تألیفی واردر.

مسكين { فرس شعراسندن ایکی ذاتك
مخلصی اولوب، برنجیسی بخارالیدر.
شو بیت اونکدر:

قطرهٔ اشکیم اما در درون دل نهان
کربسوی دیده ره یا بیم دریا میشویم

— دیکری (شیخ عبدالواحد) هندستانك اکبر
آباد شهرندن اولوب، برمدت بهوپالده نواب محمد
خان صاحب بهادرك صحبتنده بولنمش؛ و ۱۲۷۱ده
وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

در خیال تشنکان کربلا تا زندەئی
جز سرشك خود ننوشی کاه مسکین آبرا

مسلم بن الحجاج { (ابوالحسین — القشیری)
ائمهٔ حدیثدن اولوب،
صحیح بخاری ایله برلکده کتب حدیثك اك صحیحلری عد
اولنان «صحیح مسلم» ك صاحبیدر. ۲۰۶ تاریخنده
نیشابورده دنیایه کلوب، یحیی بن یحیی النیشابوری
واحمد بن حنبل واسحق بن راهویه و عبدالله بن
مسلمة القعنبی کبی اعاظم علمادن تحصیل علوم ایتدکدن
صکره، استماع احادیث شریفه ایتمك اوزره، عراق
وشام ومصر جانبنه سیاحتله، دفعاتله بغداده کیرەرك،
اهل بغداد کندیسندن روایت ایتمشلردر. روایتده
ثقاتدن ایدی. یازدیغی «المسند الصحیح» کتابی، که
صحیح مسلم و صحیح بخاری ایله برابر «صحیحین» دینمکله
معروفدر، اوچیوز بیك حدیث شریفی حاویدر.
جامع صحیح صاحبی بخاری حضرتلری نیشابورده
ایکن، صاحب ترجمه ایله صحبت و محبت ایدوب،
جناب مسلم بوندن طولایی استادی بولنان وخلق
اللفظ مسئلەسندن طولایی بخاری ایله آرەسی آچیق
بولنان محمد بن یحیی الذهلی ایله دخی بوزیشمش؛ و
مشار الیهك مجلسندن چیقوب، کندیسندن عمرنده
استماع ایتمش اولدیغی شیلری دخی برحماله یوکلەدەرك
اعاده ایتمش ایدی. ۲۶۱ تاریخنده ٥٥ یاشنده
نیشابورده ارتحال ایتمشدر.

مسلم بن عقبه { دولت امویه امراسندن
اولوب، ٦٣ تاریخنده
یزید بن معاویه طرفندن، حرمین اهالیسندن اخذ
ثار ایتمك اوزره، حجاز والیلکنه نصب اولنمش؛
و عسکرله مکهٔ مکرمەیه داخل اولمش ایسەده،
متعاقباً وفات ایتمشدر.

مسلم بن عقیل { (بن ابی طالب القرشی
الهاشمی) عمزادهٔ مکرمی

حضرت امام حسين (رضه) ايله برلكده يزيد بن معاويه‌يه بيعتدن امتناع ايدنلردن اولوب، امام مشار اليه معيتنده كربلا وقعهٔ دلسوزنده بولنمش ؛ و حضرت امامدن برقاچ كون اول شهيد اولوب ، مبارك سرمقطوعى عبيدالله بن زياد طرفندن يزيده كوندرلمشيدى . شيرانه مقاومت ايدوب، شانلى وفجيع برصورتده شهيد اولمشدر.

مسلمه { (بن مخلد بن الصامت الانصارى . (الخزرجى الساعدى) صحابه‌دن اولوب، هجرت نبويه سنه‌سى و بر روايتده دوت سنه اول طوغمش؛ ومصر فتحنده حاضر بولنوب، اوراده ساكن اولمش؛ وبعده مدينهٔ منوره‌يه عودت ايلمش ايدى. معاويه‌نك اصحابندن اولوب ، صفين محاربه‌سنده حضورى مختلف فيه ايسه‌ده، محمد بن ابى بكر (رضهما) نك مصرده قتلنده حاضر بولنمشيدى. بعده معاويه طرفندن مصر ومغرب واليسى اولوب، بو ايكى مملكت برنجى دفعه اوله‌رق، بونك ايچون ادارهٔ واحده‌يه جمع اولنمشدى . حفظ قرآنده امثالى آز ايدى. بعض احاديث شريفه‌نك راويسيدر . مصرده عمرو بن العاصك باشلاديغى جامع شريفى اتمام ايدوب، مناره‌سنى دخى يابدرمش ايدى ، كه اسلامده ايلك ياپيلان مناره بو اولديغى مرويدر . ٦٢ تاريخنده ، مصر واليسى ايكن ، وفات ايتمشدر.

مسلمه { عبدالملك بن مروان اموينك اولا- دندن اولوب، برادرلرى وليد، سليمان، يزيد ثانى، هشام وعمزاده‌سى عمر بن عبد العزيز زمانلرنده سردار عسكر مسلمين اولمغله ، بر چوق غزالر ايده‌رك، ٨٦ ده ارضروم وطربزون جهتلرينى فتح، ٩٩ ده قسطنطنيه‌يى محاصره، بعده خزرلرى مغلوب ايدوب، شروانى ضبط ايتمش ؛ و ١٢٢ تاريخنده وفات ايلمشدر. قسطنطنيه محا- صره‌سنى رفع ايتديكى وقت روم ايمپراطوريله استفاده‌لى بر معاهده عقد ايدوب ، غلطه‌ده‌كى عرب جامعنك بناسى ده او معاهده‌نك جملهٔ شرا- ئطندن بولنمشدر.

مسلمى { قانونى سلطان سليمان خان دورى شعراسندن و زمرهٔ قضاتدن اولوب، اسپارطه‌ليدر ؛ واوراده قاضى ايكن ، ٩٩٤ تاريخنده وفات ايتمشدر. تركى وفارسى اشعا- رى اولوب، شو بيت او جمله‌دندر :

غمزه‌ك اوقنه پادشهم دل سپر اولسون
تك بن قولكه بركوز اوجيله نظر اولسون

مسلمى { ايران شعراسندن اولوب ، شيرازليدر . شو قطعه او نكدر:

اوستاد كائنات كين كارخانه ساخت
مقصود عشق بود جهانرا بهانه ساخت
روزى كه مرغ عشق بعالم كشود بال
جايى نديد در دل ما آشيانه ساخت

مسمبريه { (Mesemberia) تراكيه خطهٔ قديمه‌سنده بو اسمله قديماً ايكى قصبه اولوب، برى قره دكيز ساحلنده امينه بورنى ايله آخيولى آره‌سنده اليوم (ميسيورى) دينلن قصبه‌دن عبارت، وديكرى آطه‌لر دكيزى ساحلنده دده آغاج قربنده واقع ايدى.

مسمر { (Mesmer) مانياتيسمه دينلن مقناطيس حيوانينك موجدى اولان آلمانيه‌لى برطبيب اولوب ، ١٧٣٣ تاريخنده مرسبورغده طوغمش، و ١٨١٥ ده ينه اوراده وفات ايتمشدر . كشفنك سرينه مقابل فرانسه حكو- متى سنوى يكرمى بيك فرانقلق ايراد تكليف ايتديكى حالده، قبول ايتميوب، بعده بونك تدقيقنه مأمور اولان ارباب فندن بعضلرى كنديسنه خادم انسانيت وبعضلرى‌ده شعبده‌باز نظريله باقمغله، بر استفاده ايده‌ميه‌رك ، سفالتده جان ويرمشدر . كشف ايتديكى فنه متعلق برقاچ تأليفى واردر.

مسندة الشام { (امة العزيز بنت نجم الدين) مشاهير محدثاتدن اولوب، شامده زماننده اسناد حديثده تفرد ايتمكله ، بو لقبله شهرت بولمشدر.

مسنه { (Mésène) يونان قديم جغرافيونى طرفندن عراق عربينك دجله ايله فرات آره‌سنده واقع قسمنه ويريلن اسمدر .

مسنه { (Messène) يونان قديمك (پلوپونس) يعنى موره شبه جزيره‌سنده واقع مسنيه خطه‌سنك مركزى وشبه جزيرهٔ مذكوره‌نك الك بيوك معموره‌سى بولنمش اولان بر شهر قديم اولوب، ميلاد عيسادن ٣٧٠ سنه اول

(اپامینونداس) طرفندن تأسیس ویا اعمار اولنمش ایدی. خرابەلری ١٦ کیلو متره اوزون بر محل ضبط ایدوب، یاننده (ماوروماتی) اسمیله برکوچك قصبه بولنیور.

مسنیه { (Messénie) یونانك موره شبه جزیره‌سنده بر خطه و ایالت او‌لوب، شبه جزیرهٔ مذکوره‌نك غرب جنوبی کوشه‌سندن عبارت اولدیغی حالده، قسم جنوبیسی یونان دکیزیله مسنیه و نام دیکرله قالامانه کورفزی آره‌سنده ممتد بر شبه جزیره تشکیل ایدیور. شمالاً آخائیا مع الیده، شرقاً آرقادیه، شرق جنوبی طرفندن لاقونیه ایالتلریله، جنوباً همنامی اولان کورفزله، غرباً دخی یونان دکیزیله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ٣٣٤١ مربع کیلومتره واهالیسی ١٨٣ ٢٣٢ کشیدر، که بهر مربع کیلومتره باشنه ٥٥ کشی دوشیور. مرکزی (قالامانه) شهری اولوب، ایالت ٥ قضایه منقسم و ٢٩ ناحیه‌یی حاویدر. قسم اعظمی طاغلق اولوب، شمال جهتنده هر طرفه تشعب ایدن (لیقو) طاغنك ١٤٢٠، جنوبنده‌کی شبه جزیره‌ده واقع (لیقودیمو) نك ٩٥٠ وبونك جنوبنده یوکسلن (آی دیمتری) نك ٥١٦ متره ارتفاعی واردر. بو طاغلرك آره‌سنده وعلی الخصوص کورفز شمالنده‌کی سواحل جوارلرنده بر طاقم منبت اووه‌لر ممتد اولور. اك بیوك نهرلری حدود شمالیه‌سنی آیران (روفیه) ایله اورته‌سندن جنوبه طوغری اینه‌رك کورفزك ایچنه دوکیلن واك کنیش اووه‌سنی شق ایدن (پامیسوس) ونام دیکرله (ماورو زومنو) اولوب، ایکنجی درجه‌ده اوله‌رق بونك غرب جهتنده ینه مذکور اووه‌ده متوازیاً درت نهر وشرق طرفنده مرکزدن کچن (ندون) نهریله سواحل غربیه‌دن یونان دکیزینه دوکیلن متعدد چایلر واردر. ساحل غربیسنك قسم شمالیسنده دکیزدن اینجه بر دیل ایله آیرلمش اوزون وبیوك برکول بولندیغی کبی، وسطلرنده دخی (فلوراس) کولی ودیکر برقاچ کولی واردر. سواحلی خیلی کیرنتیلی چیقنتیلی اولوب، برچوق لیمانلری واردر. جنوب غربی سواحلی قربنده (قابروره) و (ساپینچه) اسملریله ایکی بیوجك و (ونتیقو)، (اسفاکیه) و (پروداتو) اسملریله اوچ کوچك آطه بولنیور. هر نه قدر اراضیسی پك کوزل وطوپراغی پك منبت ایسه‌ده، زراعت پك کری ومهمل واهالیسی تنبل اولوب، اکثر یرلری‌ده اراضیٔ امیریه‌دن عبارت اولدیغندن، شمدیکی حالده مملکت هرجهتجه پك کری اولوب، یالکز زیتون وطوت آغاجلرندن برآز استفاده اولنه‌رق، بر مقدار زیتون یاغی وایپك قوزه‌سی چیقار. باغلریله پورتقال ولیمون آغاجلری‌ده مهملدر. طرق ومعابری پك فنا حالده‌در. سواحلنده واقع اولوب مقدما خیلی اهمیتلی بولنمش اولان قرون، مدون، ناوارین قصبه‌لری حال تدنیده اولوب، مرکزندن بشقه معمور شهر وقصبه‌سی یوقدر.

ازمنهٔ قدیمه‌ده مسنیه آیریجه بردولت وبعضا جمهوریت تشکیل ایدوب، اهالیسی اسپارته‌لیلره قارشی اوچ اوزون وقانلی محاربه ایتمشلردی. او وقت مسنیه یونانك اك منبت واك کوزل یری ایدی. اهالیسندن برطاقمی سیجیلیه‌یه هجرت ایدوب، الیوم باقی اولان (مسینه) شهرینی تأسیس ایتمشلردی.

مسوپوتامیه { (Mésopotamie) یعنی «بین النهرین» یونان قدیم جغرافیونك والیوم آوروپالیلرك فرات ایله دجله آره‌سنده اولان (جزیره) خطه‌سنه ویردکلری اسمدر. [«جزیره» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

مسور { (ابو عبدالرحمن — بن مخرمه بن نوفل بن اهیب بن عبد مناف بن زهرة القرشی الزهری) صحابه‌دن اولوب، والده‌سی عاتکه بنت عوف عشرهٔ مبشره‌دن عبدالرحمن بن عوفك همشیره‌سی ایدی. هجرتك ایکنجی سنه‌سی مکهٔ مکرمه‌ده دنیایه کلوب، شوری خصوصنده دایسی عبدالرحمن بن عوف (رضه) دن آیرلمامش ایدی؛ وحضرت علی (رضه) افندمزه میل ومحبتی وار ایدی. حضرت عثمان (رضه) ك شهادتنه‌دك مدینه‌ده قالوب، بعده مکه‌یه انتقال ایتمش؛ ویزید بن معاویه‌یه بیعت ایتمیوب، ابن الزبیره تابع اولمش؛ و ٦٤ تاریخنده حصین بن نمیر مشار الیه ابن الزبیره قارشی شامدن عسکر سوق ایتدیکنده، صاحب ترجمه، ٦٢ یاشنده اولدیغی حالده، نماز قیلمقده ایکن، بر منجنیق طاشنك اصابتیله شهید اولمشدر.

مسوئه { ژان — (J. Mésué) عهد عباسى مشاهير اطباسندن يوحنا بن ما-
سويه آوروپاليلر طرفندن ويريلن اسمدر. [« يوحنا بن ماسويه » مادەسنه مراجعت بيوريله.]

مُسَيِّب { بغداد ولايتنك كربلا سنجاق و قضاسنده وبغدادك ٦٠ كيلومتره
جنوب غربيسنده كربلانكده ١٨ كيلومتره شمال شرقيسنده اولەرق، فرات نهرينك صاغ كنارنده ناحيه مركزى بر قصبه اولوب، ٤٥٠٠ اهاليسى، فراتك اوزرنده دوبەلر اوزرينه طوردرلمش بر كوپريسى واهميت موقعيەسى واردر.

مسيب خان { ايران شعراسندن وتكلو ترك عشيرتى رؤساسندن
اولوب، شاه طهماسب صفوى خدمتنده بولنمشدر. موسيقيده دخى مهارتى وار ايدى . شو قطعه اوننكدر:

آراسته آمد وچه آراستنى
دل خواست بعشوه وچه دلخواستنى
بنشست بمى خوردن وبرخاست بر قص
هى هى چه نشستنى چه بر خاستنى

مسيح { (ياخود مسيحا) حضرت عيسى (عم) ك لقبى اولوب، (مسح)
مادەسندن مشتقدر؛ وعبرانيجه دخى بو معنى ايله ينه همان بولفظ قوللانيلوب، يونانيجه بونك ترجمەسى اولەرق (خريستوس) دينلمش؛ وآوروپاليلر بو لفظ يونانييى (قريست) صورتنه تحويل ايتمشلردر.

مسيح { ايران شعراسندن درت كشينك مخلصيدر:

برنجيسى (ركن الدين مسعود بن حكيم نظام الدين على) كاشانلى اولوب، فن طبده وفلسفه وسائر علوم حكميەده يدطولى صاحبى ايدى. شاه عباس ماضينك صاحب ترجمه حقنده توجه وحسن ظنى اولوب، خانەسنه بيله دفعاتله كيتمشيدى. بعده شاه مشاراليهدن رنجيده اولوب، هندستانه رحلتله، اكبر شاهك وبعده جهانكيرك التفات واحسانلرينه نائل اولمش؛ وشاهجهانك جلوسندن صكره اذن آلوب، ١٠٥ ياشنده اولديغى حالده، مشهدرضوى يه كيتمش؛ واوراده شاه عباسك وفاتى خبرينى آلمغله، وطننه عودت ايدوب، ١٠٦٦ تاريخنده وفات ايتمشدر. شو بيت جملهٔ اشعارندندر:

نالهٔ زارست كارم تا نفس باشد مرا
ناله هم فرياد وهم فرياد رس باشد مرا

— ايكنجيسى (حكيم مسيح الزمان) قم شهرندن اولوب، شو بيت اوننكدر:

دانهٔ پنبه چو بيند بزمين خون كريد
دوربين است ز بس ديدهٔ داغ دل ما

— اوچنجيسى شيرازلى اولوب، شهرمذكورده خورده فروشلقله تعيش ايدردى. شو بيت اوننكدر:

از پريدنهاى رنك واز تپيدنهاى دل
عاشق بيچاره هرجا هست رسواى شود

— دردنجيسى (محمد مقيم خان) شو بيتك قائليدر:

خوشا نشئهٔ بادهٔ چشم ساقى
كه دور تسلسل بساغر نباشد

مسيحا { فرس شعراسندن اولوب، شاهجهان زماننده بنكالەده شهرت بولمشيدى.
شو بيت اوننكدر:

من بزوق اين كه مى بوسد لب جانانه را
مى چكم چندان كه لب دارد لب پيمانه را

مسيح الدين { (قاضى — عيسى بن خواجه شكرالله مستوفى) مشاهير
شعراء ايراندن اولوب، ساوه شهرندن اولديغى حالده، قزوينده نشأت ايتمشدر. اوزون حسنك نظر التفات واحسانه نائل اولوب، شهزاده يعقوب بكك تعليم وتربيەسنه مأمور اولمش؛ ومشاراليه يعقوب بكك سلطنتى زماننده مناصب عاليەيه وحددن افزون انعام واحسانه نائل اولمش ايدى؛ معهذا امر بالمعروف ونهى عن المنكر خصوصنده قصور ايتميوب، سلطان مشاراليهده كورديكى قصورلرى يوزينه اورەرق، اصلاحنه چاليشيردى. سلطان يعقوبك وفاتندن صكره وزيرى صوفى خليل طر- فندن قتل اولنمشدر. شو بيت جملهٔ اشعارندندر:

چو نتوانم از وجستن وفا از بيم خوى او
حكايت از وفادارىٔ دلدار ذكر كويم

مسيح پاشا { مسند صدارت عظمايى احراز ايتمش وزرادن او-
لوب، سلطان محمد خان ثانى دورنده روم ايلى بكلر بكى ايكن، ٨٨٤ ده رتبهٔ وزارتله كدك احمد پاشا يرينه قپودان دريا اولمش؛ و ١٣ سنه بو مقامده قالدقدن صكره، ردوسك فتحنه مأمور اولوب، جزيرهٔ مذكورەنك ضبطى قوهٔ قريبەيه كلمش ايكن، مجرد تدبيرسزلكى اثريله موفقيت حاصل اوله- مديغندن، ٨٩٧ ده عزل، ووزارتى رفع اولنەرق، كليبولى محافظلغنه نصب اولنمشدى. دور سلطان بايزيد خان ثانيسنده ٩٠٥ تاريخنده وزارتى اعاده

ابله، ابراهيم پاشادن صكره مسند صدارت عظمايه تعيين اولنه‌رق، ايكى سنه بو مقامده قالدقدن صكره، ٩٠٧ ده غلطه‌ده باروتخانه مخزننه صاعقه اصابت ايتمسيله ظهور ايدن حريقى اطفايه چاليشيركن، مرتفع بر محلدن دوشوب، آياغى قيرلمش؛ وبونك تأثيريله وفات ايتمشدر . صدارتى اثناسنده مأذوناً جانب حجازه كيده‌رك، ايفاى فريضهٔ حج ايتمشيدى. زهد وعبادتله مشغول بر آدم ايدى.

مسيح پاشا { (خادم —) دور سلطان مراد خان ثالثده مسند صدارته يكن وزرادن اولوب، عن اصل سراى همايون آغا- لرندن اولمغله، دور سلطان سليم خان ثانيده كيلار خاص محترق اولدقده، كيلارجى باشى ايدى . تكميل لوازم كيلار ايتمك اوزره، ٩٧٩ ده مصر ايالتنه نصب اولنه‌رق، خطهٔ مصريه‌يى مأمولك مافوقنده حسن اداره، واسايشى تأمين ايتمكله، عصر سلطان مراد خان ثالثده ٩٨٨ ده درسعادته جلبله، وزير ثانى نصب اولنمش؛ و ٩٩٣ ده عثمان پاشا ابن اوزدموردن صكره، مسند صدارت عظمايه يكوب، بر سنه امور دولتى اداره ايتدكدن صكره، رئيس الكتاب حمزه افنديك عزلنى يو- رينه‌مديكندن، استعفا ايدوب، تقاعد ايله كوشه- كزين عزلت اولمش؛ و ٩٩٧ ده وفات ايدوب، قره كركده بنا كرده‌سى اولان جامع شريف خطيره- سنه دفن اولنمشدر.

مسيح ميرزا { اوزون حسنك اولادندن اولوب، برادرى يعقوب بكك فوتنده ٨٩٣ ده اوغلى بايسنغر ميرزا اقعاد اولنمش ايسه‌ده، بعض امرا مرقومى طانيوب، صاحب ترجه‌يى ترجيح ايتمشلر؛ وآنجق بونك حكومتى چوق سورميوب، مشاراليه بايسنغرك لالاسى ومدبر امورى صوفى خليل طرفكيراتنى قتل ايتمكله، صاحب ترجه دخى دعواى حكومتدن واز كچمكه مجبور اولمشدى.

مسيحى { [«ابو سهل مسيحى» ماده‌سنه مراجعت بيورلمه.]

مسيحى { (الامير المختار عز الملك محمد بن ابى القاسم الكاتب) مشاهير ادبا ومؤرخيندن اولوب، آباء و اجدادى عن اصل حرانلى اولدقلرى حالده، كنديسى مصرده طوغوب، تربيه اولنمش؛ و ٣٩٨ ده ملوك فاطميه‌دن حاكم بن العزيزك خدمت كتابتنه كيروب، بعده صعيد مصرك قيس و بهنسا واليلكلرينه نصب اولنمش؛ و حكمدار مشاراليهك نزدنده اعتبارى زياده اولوب، محرم اسرارى اولمشيدى. ٣٦٦ تاريخنده طوغوب، ٤٢٠ ده وفات ايتمشدر. خطهٔ مصريه‌نك ابتداى حالندن كندى زمانه‌دك كافهٔ وقايع واحوالنى وبو خطه‌ده يتيشن ويا كلوب يكن مشاهيرك تراجم احوالنى حاوى ١٣٠٠٠ ياپراقدن مركب مكمل و مفصل بر تاريخى اولديغى كبى، «كتاب التلويح والتصريح»، «كتاب الراح والارتياح»، «كتاب الغرق و الشرق»، «كتاب الطعام والادام»، «كتاب درك البغية فى وصف الاديان والعبادات»، «قصص الانبياء»، «كتاب المفاتحة والمناكحة فى اصناف الجماع»، «كتاب الامثلة للدول المقبلة»، «كتاب القضايا الصائبة»، «كتاب جونة الماشطة»، «كتاب الشجن والسكن»، «كتاب السؤال و الجواب»، «كتاب مختار الاغانى ومعانيها» عنوانلى كتابلرى وسائر آثار نافعه‌سى واردر . طبيعت شعريه‌سى دخى اولوب، شو بر ايكى بيت ام الولد بر جاريه‌سنك وفاتنه سويلديكى مرثيه‌سندندر:

الا فى سبيل الله قلب تقطعها
وفادحة لم تبق للعين مد معا
اصبراً وقد حل الثرى من اوده
فلله هم ما اشد و اوجعا
فياليتنى للموت قدمت قبلها
والا فليت الموت اذهبنا معا

مسيحى { ايران شعراسندن ايكى كشينك مخلصيدر:

— برنجيسى (قوشيخ) مملكتندن اولوب، متقى بر ذات ايدى. شو بيت اونكدر:

مارا بجفا كشته پشيمان شده باشى
خون دل ماريخته حيران شده باشى

— ايكنجيسى تبريز ارمنيلرندن اولوب، تجا- رتله مشغول اولديغى حالده، شعرا ايله صحبت ايدر، وشعر سويلر ايدى. شو قطعه اونكدر:

اى دلبر عيسى نفس ترسايى
خواهم كه به پيش من تو بى ترس آيى
كه چشم ترم باستين خشك كنى
كه بر لب خشك من لب ترسايى

— مسيحى ويا مسيحايى مخلصيله هندستان شعراسندن برى دخى اولوب، جهانكيرك زماننده

پاشامش؛ وهندولرك مشهور (رامایانه) منظومهٔ قدیمه‌سنی نظماً فارسی‌یه ترجمه ایتمشدر.

مسیحی { اوتنجی قرن هجری عثمانلی شعراسندن‌اولوب، پرشته‌لیدر. وزیر علی‌پاشانك کاتب دیوانی اولوب، بونك‌وفاتندن صکره جزئی برتیمارله قناعت ایلمش؛ و ۹۱۸ ده وفات ایتمشدر. حسن خطی‌ده وار ایدی. شو بیت اونکدر:

> محبوبدرر دهره ویرن صورت و زینت
> بتارله بولور نیته که دیرك ایچی صورت

مسیلمة الکذاب { وقت سعادتده یمامه‌ده ظهورله ادعای نبوت ایتمش برآدم اولوب، ابتدا اسلامه کلمش ایکن، بعده ارتدادله، نبوت ادعاسنه قالقیشوب، بر طاقم سبکمغزان کندیسنه تابع اولمغله، آزمدت ظرفنده خیلی طرفدارلر پیدا ایتمش؛ وفخر کائنات (صلعم) افندمزه برنامه ارسال ایدوب، بونده رسالتپناه افندمزك نبوتی تصدیق ایتدیکی حالده، کندیسی دخی تشریك ایله، ارضك نصفی سنك ونصفی بنم اولسون کبی کستاخانه سوزلره جرأت ایده‌رك، جواب سزاسنی آلمش ایدی. او صره‌ده ارتحال جناب نبوی وقوع بولمغله، حضرت ابو بکرصدیق (رضه) افندمز خلافتنك ایکنجی سالنده خالد بن ولید (رضه)ك قیادتیله، مسیلمة الکذابك تربیه‌سی ایچون، یمامه‌یه برسریه‌ارسال بیورمش؛ و عساکر مسلمین ایله اهل رده بیننده شدتلی برمحاربه‌وقوع بولوب، طرفیندن‌یکرمی‌بیك تلفاته سببیت ویرلمش؛ ونتیجهٔ حربده اهل رده مغلوب وپریشان اولوب، مسیله دخی قتل اولنمشدر.

مسیله { مغربده برقصبه اولوب، محمدیه دخی دینلدیکی وملوك فاطمیه‌نك ایکنجیسی اولان قائم بامرالله ابوالقاسم محمد بن المهدی طرفندن ولی‌عهدلکی زماننده بنا اولندیغی «معجم‌البلدان» ده مسطور اولوب، الیوم‌تونسك ۱۰ کیلومتره جنوبنده‌واقع ویالکز ۳۰۰ اهالی‌بی جامع‌اولان محمدیه‌نك عینی اولسه کرکدر.

مسینه { (Messine) ایتالیایه تابع سیچلیه جزیره‌سنك‌شرق شمالی‌کوشه‌سنده وجزیرهٔ مذکوره ایله ایتالیا ساحلی آره‌سنده

اولان همنامی بوغازك اوزرنده اوله‌رق پالرمونك ۲۲۶ کیلومتره شرقنده ایالت مرکزی بر شهر اولوب، ۹۸۹۸۰ اهالیسی، صاغلام وکنیش لیمانی، کوزل ریختمی، استحکاماتی، دارالفنونی، ایکی اعدادیه‌سی، مکتب‌صنایعی، دارالمعلمینی، دیکر مؤسسات علمیه‌سی، دارالفنونه مربوط کتبخانه‌سیله تاریخ طبیعی نمونه‌خانه‌سی ورسم و آثار عتیقه موزه‌سی، پك ایشلك تجارتی، پورتقال، لیمون، اوزوم، شراب وزیتون یاغی اخراجاتی وایپك قماش وزارلرله قوردله فابریقه‌لری واردر. پك اسکی برشهر اولدیغی حالده، دفعاتله زلزله و حریقدن خراب اولدیغندن، ابنیه وسائر آثار عتیقه‌سی یوق حکمنده‌در. سیچلیه جزیره‌سیله برابر ۲۳۰ سنه ممالك اسلامیه‌دن بولنمشدر.

— مسینه ایالتی سیچلیه‌نك شمال‌شرق کوشه‌سنده ساحل شمالی بوینجه ممتد طار بر مستطیل شکلنده اولوب، جنوباً (قاتانیه) ، غرباً پالرمو ایالتلریله، سائر طرفلردن دخی دکیزله محاطدر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۳۲۲۷ مربع کیلومتره اولوب، اهالیسی ۶۰۰۰۰۰ کشی‌راده‌لرنده‌در.

مسینه بوغازی { (Détr. de Messine) ایتالیانك جنوب غربی کوشه‌سی یعنی قالابره ایله سیچلیه جزیره‌سنك شرق شمالی کوشه‌سی آره‌سنده و (تیرنیان) دکیزیله یونان دکیزی بیننده بر بوغاز اولوب، شمالدن جنوبه بویی ۴۲ و اك کنیش برنده اکی ۱۸ کیلومتره‌در. شمال جهتنده‌کی اك طار یری یعنی سیچلیه‌ده‌کی (فارو) ایله قالابره‌ده‌کی (قاوانو) بورونلرینك آره‌سی ۳۱۴۷ متره کنیشلکنده‌در. مد وجذری غیرمنتظم وآقنتیسی وعلی‌الخصوص شمالدن جنوبه اولانی پك قوتلی اولوب، دکیزی اکثریا طالغه‌لیدر.

مسینی { عربلرك آنف البیان مسینه‌شهرینه ویردکلری اسم اولوب، جغرافیون عرب آثارنده بلیدة یعنی کوچك بر قصبه تعبیریله تعریف اولندیغنه نظراً، حکومت اسلامیه زماننده کوچك ومتروك بولنمش اولدیغی آکلاشیلیور.

مسیه { (Mesie, Mæsia) روم ایلینك تقسیمات قدیمه‌سنده قطعهٔ مذکو-
رهنك شمال شرق قسمندن عبارت بر بیوك خطه
اولوب، شمالاً صاوه وطونه نهرلریله، غرباً (درینه)
نهریله، جنوباً شار وبالقان طاغلریله، شرقاً دخی
قره دکیزله محاط ایدی. بو وجهله همان شمدیکی
صربیه وبلغارستاندن مرکب اولوب، شمالاً داچیه
وپانونیه، غرباً ایلیریا، جنوباً دخی ماکدونیه و
تراکیه خطه‌لریله محدود ایدی. اهالیٔ قدیمه‌سی
بلاسج جنسیتنه منسوب قبائل مختلفه‌دن مرکب
اولوب، بونلرك اك مشهورلری مس، داردان و
اسقوردیسق قوملری ایدی. بعده اسلاو وتاتار
اقوامندن برطاقم قبائل دخی کلوب، اهالیٔ اصلیه‌یه
قاریشمشلردی. بو خطه‌نك احوالی یونان قدیم
جغرافیونینك همان مجهولی اولوب، رومالیلر ما-
کدونیه‌لیلرله دردنجی محاربه‌لرینی ایدوب، شار و
بالقان طاغلرینك اوته‌سنه کچدکلرنده، قبل المیلاد
١٤٧ تاریخنده مسیه‌یی اوکرنه‌رك، ١٣٥ تاریخنده
ضبطنه باشلامش، و آوغستوسك زماننده قطعی
اکمال ایتمشلردی. رومالیلر بو خطه‌یی برنجی و
ایکنجی ونام دیکرله غربی و شرقی مسیه‌یه تقسیم
ایدوب، برنجیسی صربیه و ایکنجیسی بلغارستاندن
عبارت ایدی. بعده شرق ایمپراطورلغنه تابع ایکن
بلغار وصرب قوملرینك اوراره کثرتله هجرتلری
اوزرینه، برنجیسی صربیه وایکنجیسی بلغاریه ناملرینی
آلمشلردر.

مشارف { حوران قربنده بر قاچ قریه‌نك مجموعنه ویریلن اسم اولوب،
الیوم اسکی شام دینلن بصری دخی بونلره
داخل ایدی. (سیوف مشرفیه) دینمکله مشهور
مقبول قلیجلر بو کویلرده یاپیلیردی.

مشامی { اونجی قرن هجری عثمانلی شعرا-سندن اولوب، صدر اعظم رستم
پاشانك کتخدالرندن مصطفی کتخدانك اوغلی ایدی.
قونیه‌ده نشأت ایتمشدر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

سینه‌ده خالی دکل هجران هجران اوستنه
تکیه‌در اکسك دکل مهمان مهمان اوستنه

مشان { بصره قربنده خرماسی وسائر میوه-لری چوق برقصبه اولوب، صا-
حب مقامات مشهور حریرینك مسقط رأسی ایدی.

هواسی پك آغر اولوب، خلفاء عباسیه زماننده
منفا اتخاذ اولنوردی.

مشتاق { فرس شعراسندن بروجه آتی طقوز کشینك مخلصیدر:
برنجیسی (ملاحسین) شیرازلی اولوب، شهر
مذکورده قصه خوانلقله مشغول ایدی. شو رباعی
اونکدر:

هر لحظه زمن روایتی میشنوی
و ز قصهٔ من شکایتی میشنوی
سوز دل من فسانه‌ی پنداری
من مردم وتو حکایتی میشنوی

— ایکنجیسی اصفهان ساداتندن اولوب،
برخیلی وقت سلیقهٔ متأخرین اوزره شعر سویلدکدن
صکره، بونلری امحا ایله، متقدمینك طرزنده
شعر سویلکه واونلرك طریقنی احیایه چالیشمشدر.
اکثر اشعاری غزلیات و رباعیاتدن عبارتدر.
صاحب «آتشکده» آذر ایله صحبتی واردر.
شو بیت اونکدر:

صبر است علاج هجر دانم
اما چه کنم نمی توانم

— اوچنجیسی (سید خیرات علی دهلوی)
عن اصل فیض آبادلی اولوب، شیخ علی حزین
لاهیجانینك تلامذه‌سندن ایدی. بر مدت وزیرالممالك
نواب آصف الدوله بهادرك خدمتنده بولندقدن
صکره، ناکپور مهاراجه‌سنك امیرالانشاسی اولمش؛
ویتمش یاشنی کچدکدن صکره، تقاعد معاشیله
(پونا) شهرنده اختیار عزلت ایده‌رك، اوراده
وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

آن کل تازه که دارد روش وآنی چند
داد برباد بیك جلوه کلستانی چند

— دردنجیسی کشمیرلی اولوب، محمد شاه
زماننده دهلی‌یه ورودله، مالك اولدیغی حسن خط
سایه‌سنده کدیمینه یاشامشدر. اهل بیت نبوی
حقنده نعوت وقصایدی واردر. شو بیت اونکدر:

چو آن مفلس که صدجا درکرو باشد متاع او
نظر جایی ودل جایی و جان جایی ذکر دارم

— بشنجیسی لاهورلی اولوب، شاه آفرین
لاهوری شاکردانندن ایدی؛ وصوفیون طریقنه
میلی وار ایدی. شو بیت اونکدر:

دیده‌ئی حالت مشتاق مپرس
که عیان راچه بیان می باشد

— آلتنجیسی (ملا باقر مجلسی) اصفهانلی اولوب ، شیعهٔ امامیه‌نك اکابر علماسندن وشاه سلیمان صفوینك معلمی ایدی . « بحارالانوار » ، « عین‌الحیاة » ، « حق‌الیقین » ، « حدیقة‌المتقین » کبی شیعیلرجه معتبر تألیفاتی واردر . متصوفینك علیهنده ادارهٔ کلام ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

بخواب عدم راحتی داشتم
ازین خواب مارا که بیدار کشت

— یدنجیسی (میرزا محمدرضا) اصفهانه تابع احمدآباد ساداتندن اولوب، علوم عقلیه وحکمیه‌ده ید طولاسی وسلطان حسین صفوی عهدی ارکانندن میرزا عبدالباقی و عبدالوهابله قرابتی وار ایدی. قزوینده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

قد رعنای تو ای شوخ سراپاست بهشت
راست کفتند که بر عالم بالاست بهشت

— سکزنجیسی عن اصل (تون)لی اولوب، اصفهانده نشأت ایتمشدر. شو بیت اونکدر :

شاید آن سنکین دل از خاك تو روزی بکذرد
از کف دل شیشه کن سنك مزار خویش را

— طقوزنجیسی هند برهمنیلرندن اولوب ، حسن صوتیله مشهور ایدی. شو بیت اونکدر:

میکشد هر دم فراق آن لب رعنا مرا
می برد هر لحظه یاد وصل او از جا مرا

مشتاق (شیخ مصطفی افندی) متأخرین شعراء عثمانیه‌دن ومشایخ قادریه‌دن اولوب، بتلیسلی اولدیغی حالده، درسعادته ورودله، ایوبده سلامی افندی خانقاهنده پوست نشین اولمش؛ و ۱۲۴۷ ده ممالکی جانبنه کیده‌رك ، اوراده ارتحال ایتمشدر. مرتب دیوانی واردر. شو مقطع اونکدر:

اویله مشتاقم که مشتاق خدا دیرلر بکا
بندهٔ ناچیزم اما شهریارم دلده‌در

مشتاق (شیخ رزق‌الله دهلوی) هندستان مشاهیر شعرا و علماسندن اولوب، اورا محدثیننده عبدالحق دهلوینك حفیدیدر. هند قدیم لسانه وهندولرك علومنه وقوفی اولوب، سانسکری لساننده « جوت نرنجن » عنوانیله بر کتابی، « واقعات مشتاقی » عنوانیله کندی ترجمهٔ حالیله احوال معاصرینندن باحث بر تألیفی و « تاریخ سکندر لوری » عنوانیله بر تألیفی واردر. ۸۸۹ تاریخنده ۱۰۲ یاشنده وفات ایتمشدر . شو ایکی بیت اخلاق وموعظه‌یه متعلق مثنویاتندندر:

فتح قفل ار از کلید است ای عزیز
جنبش دست از تو میخواهند تیز
قدر خودرا می ندانی ای دغل
تشنه می میری و دریا در بغل

مشتری ایران شعراسندن ایکی کشینك مخلصیدر :
برنجیسی مشهدلی اولوب، شو بیت اونکدر:

کی مست میشوی تو بیك ساغر شراب
ای مشتری مکر بخم می فرو شوی

— ایکنجیسی فراهان ساداتندن اولوب ، شو بیت اونکدر:

حرف محبت است همان داستان ما
جز در حدیث عشق نکردد زبان ما

مشتول مصرك شرقیه جهتنده بو اسمده ایکی قصبه اولوب، برینه (مشتول الطواحین) ودیکرینه (مشتول القاضی) دیرلردی.

مشرب فرس شعراسندن بش کشینك مخلصیدر:
برنجیسی (حکیم عبدالرزاق) اصفهان ساداتندن اولوب، طب وعلوم حکمیه‌ده دخی یدطولی صاحبی ایدی . عالمکیر زماننده هندستانه کیده‌رك، ممالك هندده سیاحت ایتمش؛ و ۱۱۲۷ تاریخنده وفات ایلمشدر. شو بیت اونکدر :

دل از شوق شهادت اضطراب ساکنی دارد
چو جوهر چشم من شد موجهٔ دریای شمشیری

— ایکنجیسی شاه عباس ماضی ملازملرندن میر حسین شیشه‌کرك اوغلی اولوب ، قم شهری ساداتندن ایدی. تبریزده وفات ایتمشدر. نستعلیق خطنده مهارتی وار ایدی. شو بیت اونکدر:

ترك خونریزی که باشد قتل مردم کیش او
پیش پا افتاده مضمونیست سر درپیش او

— اوچنجیسی (میرعنایة‌الله) دهلیلی اولوب، شو بیت اونکدر :

میروی وچو کرد از پی تو
مشرب خاکسار می آید

— دردنجیسی (میرزا اشرف) عن اصل ماصری امراسندن اولوب، نادرشاهك کتابت خد.

منه كيرمش؛ وبعده بونك اسريله كوزلرينه ميل
چكيلوب، مكحول اولديغى حالده، بر مدت دها
اونك خدمتنه ملازمت ايتمش؛ ونهايت ١١٢٥ ده
شيرازده وفات ايلمشدر. شو بيت اونكدر:

وصل تو كفتم رسد پيشترم از اجل
آه كه از بخت بد اين نرسيد آن رسيد

— بشنجيسى هندستان برهمنيلرندن و
راجپوت قومى افرادندن اولوب، اكبر آباده‌ده
ساكن ايدى. محمد مقيم كشميرى تلامذه‌سندن
اولوب، تجارت طريقيله بر مدت بنكاله‌ده سياحت
ايتدكدن صكره، اود نوابى وزير الممالك شجاع الدوله
بهادر خدمتنه كيرمش؛ واون ايكنجى قرن هجرى
اواخرنده وفات ايتمشدر. شو بيت اونكدر.

من بر سياه كارئ خود تا نظر كنم
چون خامه سر فرو برم وكريه سر كنم

مشربى { اونجى قرن هجرى عثمانلى شعرا-سندن اولوب، استانبوليدر.

سلطان سليم خان ثانينك شهزاده‌لكلرنده مغنيساده
خدمتلرنده بولنمشدر. شو قطعه اونكدر:

فراقكله ضعيف و ناتوان و دردنا كم بن
تمكدن شرحه شرحه پاره پاره چاك چا كم بن
كيمى اولديرسه احيا ايلر اول عيسى نفس اما
بو بن اولمليوسن قتل ايلمز آكا هلاكم بن

مشربى { ايران شعراسندن دخى بش كشينك مخلصيدر:

برنجيسى (قم)لى اولوب، ابتدا صنعتله مشغول
ايكن، بعده شعره حصر اشتغال ايتمشيدى. شو
بيت اونكدر:

كردند شهيدان تو چون روز جزا جمع
معلوم شود وسعت صحراى قيامت

— ايكنجيسى تكلو عشيرتى رؤساسندن اولوب،
ملوك صفويه‌دن سلطان محمد خدا بنده زماننده
سالف الترجمه مسيب خانله همصحبت بولنمش؛ واكبر
شاه زماننده هندستانه كيدوب، اوراده وفات
ايتمشدر. شو بيت اونكدر:

در خيال زلف وروبت شد ز اشك وآه من
آب دريا لاله كون و باد صحرا مشكبو

— اوچنجيسى (احمد حسين) هندستانك
(سهسوان) قصبه‌سندن اولوب، الك زياده قصيده
ومثنوى نظمنده مهارتى وار ايدى. شو مطلع
اونكدر:

دم سحر كه كلكشت سبزهٔ كلزار
شدم بديدهٔ دل داخل اولو الابصار

— دردنجيسى خوانسارلى اولوب، شو بيت
اونكدر:

شب خواب ره بچشم پر آبم نمى برد
چندان خيال هست كه خوابم نمى برد

— بشنجيسى (ملا محمد) استرابادلى اولوب،
شو بيت اونكدر:

ساقى اكر مىم ندهد در هواى كل
دست من است ودامن ساقى وپاى كل

مشرقى { ايران شعراسندن ايكى كشينك مخلصيدر:

برنجيسى هراتلى اولوب، على شير نوائى زمانده ياشامشدر. شو بيت اونكدر:

كوهر عشق نثار ره يارى كردم
شادم از عاشقئ خويش كه كارى دارم

— ايكنجيسى (ميرزا ملك) عن اصل مشهدلى
اولوب، اصفهانده نشأت ايتمش؛ وشاه عباس صفوى‌يى
مدح ايدوب، تخصيصاته نائل اولمش ايدى. شو
بيت جملهٔ اشعارندندر:

ميتوانستم شكايت كرد ازو
غير او كر ديكرى ميداشتم

مشعر الحرام { (المشعر الحرام) مكهٔ مكرمه‌ده مروه ايله صفا آره‌سنده
مناسك حجدن بر محلدر.

مشفقى { فرس شعراسندن بش كشينك مخلصيدر:

برنجيسى مولانا لسانينك شاكردى و ولد
معنويسى اولوب، بر مدت سمرقندده ياشامشدر.
كمال خجندينك اشعارينه نظيره سويلردى. بعض
هزليانى‌ده واردر. شو مقطع اونكدر:

مشفقى دل بكسى داده‌ئى امروز كه او
بكشد زارم و از كس نبود پروايش

— ايكنجيسى كاشانلى اولوب، اوراده بر
صنعتله تعيش ايدردى. شو بيت اونكدر:

قاصدم مژدهٔ بيمارئ اغيار آورد
جان فدايش كه رساند خبرى بهتر ازين

— اوچنجیسی بخارالی اولوب ، اوننجی قرن هجریده یاشامشدر . شو بیت اونکدر :

بکویش رفتم وخاری بپای من شکست آنجا
بحمدالله که تقریبی شد از بهر نشست آنجا

— دردنجیسی کشمیرلی اولوب، اکبرآبادده توطن ایتمشیدی . شو بیت اونکدر :

ای آن که سری ز شوق مستت دادند
جانی و دلی مهر پرستت دادند

— بشنجیسی (محمد رضا) قم شهرندن اولوب، شو بیت اونکدر :

آیینه ساخت سحر جمالت نقاب را
درشیشه‌کرد همچو پری آفتاب را

مشفق (شیخ مکهن) هندستان شعراسندن اولوب، مراد آباد شهری مضافاتندن سنبهل قصبه‌سندن اولدیغی حالده، اکبرآباد زماننده دهلیده یاشامشدر. شو رباعی اونکدر:

از سینه غبار غم نمی باید شست
از دل رقم الم نمی باید شست
پایی که براه عشق شد خاك آلود
از آب حیات نمی باید شست

مشکویه ری شهرینه مضاف وشهر مذکوردن ایکی قوناقلق مسافه‌ده اوله‌رق ساوه طریقی اوزرنده واقع بر کوچك قصبه اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

مشکی (ایران شعراسندن ایکی کشینك مخلصیدر:

برنجیسی (درویش —) عن‌اصل غزنینلی اولوب، اصفهانده امرار عمر ایتمشدر . شو بیت اونکدر:

ای‌خوش آن دم که زنم بر درتو تا بصباح
نالها همچو سکان ر تو نباشی بیدار

— ایکنجیسی (میرمحمود) تبریزلی اولوب، شهر مذکورده مسك صنعتیله مشغول ایدی . شو بیت اونکدر:

بفکر آن میان امشب دل صد نا توان کم شد
دل یك‌یك بدست آمد دل‌من زان میان کم شد

مشهد (مشهد رضوی ومشهد مقدس) ایرانك شرق شمالی کوشه‌سنده هربروده تابع کشف‌رود مجراسنك ١٠ کیلومتره جنوبنده و طوس شهرشهیری خرابه‌لرینك ٣٠ کیلومتره جنوب‌شرقیسنده ٣٦°١٧′١٩″ عرض شمالی ایله ٥٧°١٣′ طول شرقیده خراسان ایالتنك مرکزی بر شهر اولوب، ائمهٔ اثنا عشرك سکزنجیسی اولان امام علی رضا بن موسی‌کاظم (رضهما)نك تربهٔ شریفه‌سنی حاوی اولمغله مشهور وشیعیلرجه زیارتکاه عظیمدر . شمدیکی حالده بتون خراسانك الك بیوك شهری اولوب ، ٧٠٠٠٠ اهالیسی ، سوری، محیط دائره‌سی ٧ کیلومتره‌اولان خندق، شرقدن غربه آقار وباغچه‌لربنی اروا ایدر بر جدولی وبونکله متوازیاً هرات قپوسندن غرب قپوسنه‌دك ممتد کنیش واشجارله مظلل برجاده‌سی، بوجاده‌نك اوزرنده بولنان دکانلردن بشقه بیوك تجارته مخصوص چارشی و پازارلریله خان وکروانسرایلری، (مصلا) نامیله واسع برمیدانی و اورته‌سنده پك مصنع ومزین برنماز کاهی، متعددجوامع ومدارسی، خالی، اسلحه، معادن متنوعه‌دن صواتلی وایشله‌لی اوانیٔ مختلفه، جوارده چیقان برنوع سیاه‌طاشدن معمول مواد متنوعه وزوار طرفندن یادکار مقامنده آلنان تسبیح، یازیلی یمنی و سائره‌کبی کوزل معمولاتی وپك ایشلك تجارتی واردر. امام مشار الیهك تربهٔ شریفه‌سی جسیم و پك مصنع اولوب ، قبه‌سی خارجاً آلتون ایله قاپلانمش ، وجدارلری موزاییق طاشلر ویازیلی چینیلرله وداخلاً دخی‌پك ذی‌قیمت زینتلرله تزیین اولنمشدر. تربهٔ شریفه یوقاریده ذکر اولنان بیوك جاده‌نك اورته‌سنده واقع اولوب، جاده‌یی ایکی‌یه آیریور ، و واسع میدانلر وحوایلرله محاطدر . سورك داخلنده و خارجنده برچوق باغچه‌لر و واسع مزارستانلر بولنوب، شیعیلرك اغنیاسی اوزاق یرلردن جنازه‌لرینی اورایه نقل ودفن ایدرلر. زیارت موسمنده یوز بیکدن زیاده زوارطوپلانیر. هارون الرشیدك ونادر شاهك تربه‌لری دخی بو شهرده‌در.

مشهد اسکی برشهر اولمیوب ، جغرافیون اسلام آثارنده اسمنه تصادف اولنمیور . اسمندن دخی آکلاشلدیغی اوزره، بو شهرك اساسی وسبب تأسیسی امام همام مشار الیهك تربهٔ شریفه‌سیدر. مأمون خلیفه زماننده امام علی رضا (رضه) خلیفهٔ مشار الیهك معیتنده خراسانده بولنوب ، ولی‌عهد اتخاذ اولندقدن صکره، طوسده ارتحال

ایتمكله، او وقت خالی وایصسز بولنان محل مذكور.
ده دفن اولنمشدی . بعده تردد ایدن زواره
مخصوص اولمق اوزره ، تربه‌نك اطرافنه بر طاقم
خانه‌لر وسائر ابنیه یاپیلوب ، (سناباد) اسمیله بر
قریه تشكل ایتمشیدی . برچوق زمان بویله قریه
حالنده قالمش ایسه‌ده ، زوارك كیتدكجه تزایدی
تجارتی اورایه جلب ایتمكله، طوس شهری اهمیتدن
دوشوب، اهالیسی برر برر بو قریه‌یه نقل خانه
ایده‌رك، نهایت قصبه و شهرحالنی آلوب، مشهد
اسمیله یاد اولنمغه باشلامش ؛ و بوندن بر ایكی
یوز سنه اول طوس بسبتون اهالیدن خالی وخرابه
حالنده قالوب، مشهد هر طرفدن تهاجم ایدن اهالی
ایله وشیعی المذهب اولان كبار و اغنیانك عطایا.
سیله بیوك ومزین برشهر حالنی آلمشیدی. شهرك
معموریت وثروتی تاتار وتركمانلرك نظرحرص وطمعنی
جلب ایده‌رك، بونلر طرفندن دفعاتله یغما، و ۹۹۶
تاریخنده اوزبكلر خانی عبدالمؤمن طرفندن تخریب
اولنمش ایسه‌ده ، بعده خاندان صفویه‌نك الینه
كچوب، اولكندن زیاده اعمار و تزیین اولنمش ؛
ونادر شاه طرفندن پایتخت اتخاذ اولنوب ، بونك
حفیدی شاهرخ میرزا مشهد وخراسانده برمدت
طیانه بیلمش ایسه‌ده، عاقبت آقا محمد خانك ضبطنه
كچوب، او وقتدن بری ایرانه تابع اولان خراسانك
مركزی بولنمقده‌در.

— بو اسمله بدخشانده دخی فیض آبادك
۱۰۰ كیلو متره غرب جنوبیسنده و جیحونه تابع
كوكچه صویه دوكیلن بر دره‌نك اوزرنده اوله‌رق
خواجه محمد طاغنك اتكنده بر قصبه اولوب ،
زیارتكاه بر تربه‌سی وار ایسه‌ده ، كیمك اولدیغی
تحقیق اولنه‌مدی.

مشهد حسین { ومشهد علی یاخود امام حسین وامام علی [«كربلا» و «نجف» ماده‌لرینه مراجعت بیوریله .]

مشهدسار { ایرانك بحر خزر ساحلنده مازندران ایالتنده و(بارفروش) شهرینك ۲۰ كیلو متره شمالنده بر قصبه و اسكله اولوب، لیماننك مدخلی كوچك اولدیغی حالده، ایرانك او ساحلده‌كی اسكله‌لرینك الك ایشلكی اولوب، شهر مذكورك اسكله‌سیدر.

مشهد مرغاب { ایرانك فارس خطه‌سنده وشیرازك ۱۱۵، اصطخر خرابه‌لرینك‌ده ۶۰ كیلومتره شمال شرقیسنده اوله‌رق (نیریز) كولنه منصب (بندامیر) نهرینه دوكیلن مرغاب چایی اوزرنده بر قریه اولوب ، مانی زمین اوزرنده بیاض چیچكلی پك مقبول خالیلریله واطرافنده ممتد اووه‌ده‌كی آثار عتیقه‌سیله مشهور. در. بر شهرقدیمك خرابه‌سی اولان بوآثارمیاننده بین الاهالی (تخت سلیمان) نامیله برسرای ویرانه‌سی و (مزار مادر سلیمان) نامیله یاد اولنور مصنع بر مزار واردر، كه كیخسروك والده‌سنك مزاری اولوب، سرای مذكورك دخی كیخسرو طرفندن یاپلمش اولدیغی مظنوندر.

مشهدی { (میرمحمد آصف) هندستان شعراسندن اولوب، اود خطه. سنك خیرآباد شهری مضافاتندن سیتاپورده نشأت ایتمشدر. اجدادی خراسانك مشهد شهرندن اورایه هجرت ایتمش ایدی. شو بیت اونكدر:

كر نهی پا بسرخاك من خون آلود
آیم از خاك برون با كفن خون آلود

مشهور { (میرزا محمد زمان) ایران شعرا. سندن اولوب، تبریزلی اولدیغی حالده، تحری معاش ایچون هندستانه رحلت، ومحروم اوله‌رق اصفهانه عودت ایتمشیدی. مبالغه وهجوه میلی وار ایدی. شو بیت اونكدر:

ز بس خشك است خون در پیكرم كركل زنی برمن
صدا همچون شكست شیشه ام از استخوان خیزد

مشهوری { متأخرین شعرادن اولوب، سلانیكلیدر. برمدت بعض كتابتلرده طولاشدقدن صكره، بر جفتلك تدارك، ومدرسلك رؤسنی استحصال ایدوب، شهرمذكورده فارسی تدریسیله مشغول اولوردی. شو ایكی بیت بر نعت شریفندندر:

اوله سلطان رسل كیم ذات پاك احمدی
كائناتك باعث موضوع چار اركانیدر
آندن استمداد ایدن ظن ایتمه آنجق مجرمان
اصفیا و اتقیا یكسر مدد جویانیدر

مشید { هندستان شعراسندن اولوب، شو بیت جمله اشعارندندر:

كر مشید عاشقی هم دین وهم دنیا بباز
ورنه هر طفلی تواند كوی و چوكان باختن

مصاحب { فرس شعراسندن اوچ كشینڭ مخلصیدر:

برنجیسی اصفهانه تابع نائن قصبه‌سندن اولوب، وملده مهارتی وهزله میلی وار ایدی. شو برایكی بیت بر حكایهٔ لطیفه‌سندندر:

بکوچهٔ کذرم بود چون نسیم سحر
فتاده در ره من عکس ماهی از منظر
ز اضطراب سراسیمه هر طرف دیدم
چو آفتاب نمودار شدیکی دختر

— ایكنجیسی (ملا حسن) تبریزلی اولوب، خط غبارده مهارتی وار ایدی. شو بیت اونڭدر:

نامه بر نامهٔ من برد ولی می ترسم
که فراموش کند آنچه زبانی دارد

— اوچنجیسی كشمیر بت پرستاننندن اولوب، فرح آبادده یاشامشدر. شو بیت اونڭدر:

تحصیل فیض صحبت هر دم غنیمت دان
چون کشتهٔ مصاحب بایختکان ز خامی

مصامده { مغربده بربر قبائلندن برقبیله‌نڭ اسمی اولوب، بنی عبد المؤمن دولتنڭ مؤسسی اولان محمد بن تومرت بو قبیله‌یه منسوب ایدی.

مصدوم { (ابوالحسین بن اسدون) اندلسڭ مشاهیر اطباء اسلامندن و ابو مروان عبدالملك بن زهرڭ تلامذه‌سندن اولوب، اشبیلیه‌ده نشأت ایتمش؛ ومنصورڭ خدمت طبابتنده بولنه‌رق، ٥٨٨ ده وفات ایتمشدر.

مصر { (Égypte) آفریقا قطعه‌سنڭ شمال شرقی كوشه‌سندن عبارت وشرق شمالی اوجندن آسیا قطعه‌سنه مربوط بیوك بر مملكت اولوب، اصل خطهٔ مصریه یعنی نفس مصر ایله الیوم خدیویت مصریه‌یه تابع یرلر آره‌سنده عموم خصوص قبیلندن برفرق اولدیغندن، بو ماده‌ده ابتدا اصل مصردن بحث اولنوب، نهایتنده ممالك ملحقه‌سی دخی ذكر اولنه‌جقدر. بوخطه‌نڭ اسكی یونانیلرجه اسمی (اكوبتوس) اولوب، بو اسمڭ اهالیٔ قدیمه‌سی اولان (قبط) اسمیله مشابهت ومناسبتی ظاهردر. بین الاسلام مستعمل اولان (مصر) اسمی ایسه عبرانیلرڭ (مصرایم) اسمندن مأخوذ اولوب، بنی اسرائیلڭ بو خطه‌یی بو اسمله وجه تسمیه‌لری آڭلاشیله‌مامشدر. اسكی مصریلر عندنده ایسه مصرڭ اسمی (حمی) یاخود (حام) ایدی، كه بنی اسرائیل كتب مقدسه‌لرنده بو اسمی اولاد نوح (حم) دن برینه ویرمشلردر. بو اسم لسان قبطیده «سیاه» معناسنی افاده ایدوب، حام بن نوحڭ چهره‌سندن زیاده مصر طوپراغنڭ بو رنكده اولمسی سبب تسمیه‌سی اولسه كركدر.

موقعی، حدود و مساحه‌سی. — خطهٔ مصریه اساساً وطبیعت اراضیجه قورو بر چول اولوب، سبب عمران وحیاتی مجرد ایچندن جریان ایدن نیل ایرماغیدر. معلومدركه بو مبارك ایرماق قاهره شهرینه یعنی ٣٠° عرض شمالی‌یه قدر طار بر وادینڭ ایچنده جریان ایدوب، یالڭز بو وادی‌یی احیا ایتدیكی حالده، اورادن آشاغی برچوق قوللره آیریله‌رق، بو انقسام طبیعی‌یه اسكیدن بری انسان الیله آچلش اولان حسابسز جدوللر دخی منضم اولمغله، قاهره‌دن آق دڭیز سواحلنه‌دك (ذلته) یاخود (دالیه) اسمیله معروف مثلث الشكل بر یر تشكل ایدر، كه بوخطه‌یه دنیانڭ انباری نام وصفتنی قزاندیران ایشته بو یردر. بناءً علیه، بعض جغرافیون خطهٔ مصریه‌یی نیلڭ اشبو دالیه‌سیله قاهره‌دن اسوان شلاله‌سنه قدر اولان وادیسندن عبارت عد ایتمشلردر. لكن بویله بر خطه‌دن عبارت مملكت اوله‌میه‌جغندن، وادیٔ نیلڭ صاغ وصول طرفنده بولنان وآنجق برقاچ واحی حاوی اولان چوللرڭ دخی بالطبع مصردن عد اولنمسی اقتضا ایدر. بو حالده خطهٔ مصریه، تقریباً ٢٤° ایله ٣١° ٣٠′ عرض شمالی و٢٢° ایله ٣٣° طول غربی آره‌لرنده ممتد اولوب، اسوان شلاله‌سندن ساحل بحره قدر بویی ٨٨٠ واڭی ٥٠٠ كیلومتره‌در. شمالاً آق دڭیزله، غرباً برقه وصحرای كبیر و تعبیر آخرله (لوبیه) چولیله، جنوباً نوبه مملكتیله، شرقاً دخی بحر احمرله وسینا شبه جزیره‌سیله محدوددر. شرق شمالی جهتندن خط حدود آق دڭیز ساحلندن بدأً ایله بحر احمرڭ منتهاسنده واقع سویش قصبه‌سنه منتهی اولان برخط موهوم اولدیغی كبی، غرب جهتندن دخی ٢٥° ٣٠′ طول شرقیده واقع (رأس كنیسه) دن باشلایه‌رق، برخیلی مسافه‌ده جنوب غربی‌یه طوغری

امتدادله، (سیوه) واحتی دخی ایچری‌یه آلدقدن صکره، جنوب غربی‌یه طوغری دونه‌رك، چوللك ایچنده اسوان حذاسنه واصل اولور. مذکور چوللر داخل حساب اولمقسزین مصرك اصل مسکون ومعمور اولان وادیٔ نیلیله دالیه‌سی ٣ ٢٨٦ ٠٠٠ یکی دونم اولوب، بونك ثلثانی مزروع وبر ثلثی گول ونهرلرله شهر وقصبه وقرانك ضبط ایتدیکی یرلردن و ٥٠٠ ٠٠٠ دونم قدر اراضیٔ غیر مزروعه‌دن عبارتدر.

شکل طبیعیسی، جبال وانهاری. — نیل نهری نوبه‌دن مصره داخل اولدیغنده، ایکی صره طاغلر ویا تپه‌لرك آره‌سنده جریان ایدوب، بو ایکی سلسله آره‌سنده‌کی وادی آنجق اوچ درت کیلومتره وسعتنده‌در. (اسنا) قصبه‌سنه قدر ١٦٠ کیلومتره‌لك مسافه‌ده بو طارلق دوام ایدوب، اورادن قنایه قدر وسعتی ١٠ ایله ١٢ کیلومتره آره‌سنده‌در. قنادن قاهره‌یه قدر اولان اوچنجی قسمی ایسه ٢٠ ایله ٢٥ کیلومتره آره‌لرنده بر وسعتده‌در. فیضاننده نیلك صولری بتون بو وادی‌یی طولدیره‌غله، معموره‌لرك آره‌سنده اختلاطی تأمین ایچون، وادینك هر طرفنده اسکیدن بری سکز اون قدم ارتفاعنده یوکسك شوسه‌لر یاپلمشدر. ایشته مصر علیانك یعنی صعید مصرك معمور ومسکون یرلری آنجق بو وادیدن عبارتدر. نهرك صاغ یعنی شرق طرفنده‌کی طاغلر یوقاریلرده غرانیت ودها آشاغیده کلسدن عبارت اولدقلری حالده، بسبتون چبلاق وصرب اولوب، نهرك کنارینه قدر اینرلر. صول یعنی غرب جهتنده‌کی طاغلر ایسه دها یاصیق ومجرای نهردن دها اوزاق اولوب، وادیٔ نیلك منبت اووه‌لری بونلرك اتکارنده ممتد اولور. شرق جهتنده‌کی سلسله قاهره‌نك اوستنه قدر کلوب، اوراده (جبل مقطم) اسمیله دیك وصرب بر برون تشکیل ایتدیکی حالده، غرب جهتنده‌کی سلسله تدریجاً انحطاط ایدوب، نهایت اراضیٔ مزروعه‌یه منتهی اولور. قنادن آشاغی نیلك صول کنارندن بر قول آیریلوب، بیوك مجرا ایله متوازیاً ینه وادیٔ نیلك ایچنده آقار، وسیوطده نیل ایله برلشدکدن صکره دها آشاغیده یکیدن آیریلوب، بنی سویفك آلت طرفنده صولده‌کی صرتك بر بوغازندن مروریله، مدینة الفیومدن کچه‌رك، (بحیرة القارون)ه دوکیلور؛ وبو کوله دوکلمزدن اول بر چوق قوللره آیریله‌رق، او جوارلری دخی احیا ایدر.

قاهره شهرندن کچدکدن صکره نیل ایکی بیوك وبرقاچ کوچك قوله آیریلوب، عادتا بر یلپازه شکلنده اولان دالیه‌یی تشکیل ایدر. بیوك قوللرك بری دمیاطده ودیکری رشیدده آق دکیزه دوکیلوب، کوچکلری ایسه دکیزدن اینجه برر دیل ایله آیرلمش برقاچ کنیش وآز درین کوللر تشکیل ایدرلر. بو کوللرك اك بیوکی واك شرقیسی اولان (بحیرة منزله) قوراقلق زماننده ١٨٠ ٠٠٠ و فیضان میاهده ٢٥٠ ٠٠٠ یکی دونم؛ ایکنجیسی اولان (بحیرة برلس) قوراقلقده ٧٠ ٠٠٠ و فیضانده ١١٠ ٠٠٠ دونم؛ اوچنجیسی اولان (بحیرة مریوط) ٥٥ ٠٠٠ و ٧٥ ٠٠٠ دونم؛ ادقو ایله ابو قیر کوللری دخی وسطی اوله‌رق ٣٤ ٠٠٠ و ١٤ ٠٠٠ دونم وسعتنده‌درلر. ایلك ایکیسنك طوزی و بالیغی چوق اولوب، صید ماهیسندن وممله‌لرندن چوق استفاده اولنور. بو دالیه ذاتاً نیلك فیضانی زماننده بیکلرجه سنه‌لردن بری ایندیردیکی طوپراقلردن متشکل اولوب، طوپراغی پك منبت اولدیغی حالده، نیلك صولری پك منتظم برطاقم سد وبندلر وصنعی جدوللرله دالیه‌نك هر طرفنه نشر اولنه‌رق، اراضی‌یی اروا، و فیضاننده کوبره یرینه کچن قیماق کبی بر اوزلی طوپراق ترك ایتمکله، مصر سفلی دینلن بو دالیه بر تمك تارله حالنده اولوب، دنیانك اك منبت واك زنکین یریدر.

مجرای نیلك صاغ طرفنده یعنی وادیٔ نیل ایله بحر احمر آره‌سنده‌کی یرلر قورو و طاشلق بر طاقم طاغ وتپه‌لردن عبارت ایصسز یر اولدیغی کبی، وادیٔ مذکورك صول طرفنده‌کی یرلر دخی صحرای کبیرك برقسمی حکمنده اولوب، قوملق وصوسز بر چول حالنده‌در. بونك یالکز برقاچ یرنده، صحرای کبیرك هر طرفنده اولدیغی کبی، براز صویی حاوی وجزئی نباتات ومزروعات وخرمالغی اولان بعض واحلر بولنوب، مسکوندرلر. بونلرك باشلیجه‌لری (خارجه) و (داخله) ایله (بحریه) و (سیوه) واحلریدر. مصر سفلی ایله آسیا حدودی آره‌سنده ممتد اولان یر دخی قوملق برچول اولوب،

بونك غرب جهتنده مشهور سویش جدولی آچیله‌رق، آق دکیز ایله بحر احمر آره‌سنده بر سیر سفائن طریقی تحصیل ایتمشدر. بحر احمر سواحلنده برقاچ اسکله‌سی اولوب، سویش جدولنك کشادندن اول، بونلردن بعضیلرینك بر درجه‌یه قدر اهمیت تجاریه‌سی وار ایدیسه‌ده، شمدی بسبتون اهمیتدن دوشمشلردر.

الحاصل مصر نیلدن عبارتدر. بتون معموریتی، بتون ثروتی نیلدندر. بتون مسکون ومعموریرلری نیلك اروا ایتدیکی محللرده‌در. نیلك یتیشه‌مدیکی یر چول، قورو، محصولسز وخالیدر. بتون معموره‌لری نیلك وادیسیله دالیه‌سنده‌در. نیلك صولادیغی یرلرك خارجنده، جزیرة العرب وصحرای کبیر چوللرنده اولدیغی کبی، آنجق برطاقم بدوی عربان قبائلی جولان ایدر. نیلك فیضانی سائر بیوك انهارك طاشمسنه مماثل اولمیوب، هیچ بر وقت صو اطرافی باصماز، وهیچ بر وقت شدت وهجومله کلوب خسار وزیانی موجب اولماز. بالعکس تدریجاً وکمال سکونتله صولری یوکسلمکه باشلایوب، یتاغندن طاشاری چیقان صولری درحال طوپراق سونکر کبی ایچر؛ وساعت کبی ایشلدیلمش بندلرك قپولری آچیلوب، بیوك جدوللر واونلردن دها کوچکلرینه یاییلیر؛ و بو وجهله عادتا بر باغچه‌یه صالیویریلن صو کبی بتون اراضی‌یی اروا ایده‌رك، فضله‌سی دکیزه آقوب کیدر. یالکز بعض چقور و آلچق یرلر بالالتزام صو ایله طولدیریلوب، بعده صو تبخر ایتدکه قالان اوزلی چاموره تخم سرپیلیر. قاهره قربنده واقع روضه جزیره‌سنده نیلك مقیاس فیضانی بولنوب، صو ٦ متره ایله ٣٢ سانتیمتره‌دن زیاده یوکسلنجه، مملکتك فیض و برکتنه کافی اولوب، بوندن آشاغی اولنجه غیر کافی اولمغله، قحط وقوعی طبیعیدر. فضله‌سندن ایسه زیان متصور اولمیوب، دها برکت اولور. فیضاننده صولری بولانیق وصاریمتراقدر. نیلك صویندن باصیله‌میه‌جق قدر یوکسك اولان برچوق یرلری دخی طولابله صویی یوکسلده‌رك، اروا واحیا ایدرلر. مصریلرك ایچمه صویی دخی نیلدن اولوب، بو صو پك خفیف ولذیذدر؛ یالکز حاوی اولدیغی چامور طورلمق ایچون، مخصوص کوپلره طولدیریرلر.

اقلیم وهواسی. — مصرك هواسنده شمالدن جنوبه بیوك بر فرق اولوب، اسکندریه‌ده وسائر آق دکیز سواحلنده قیشین میزان الحراره اکثریا ١٠ و ١٢ درجه‌کوستریر، و بعضاً ٣ و ٢ درجه‌یه قدر دخی اینر. قاهره‌ده یازین ٣٥ و ٣٨ وصعید مصرده ٤٥ درجه‌یه قدر چیقار. صعیده‌ده قیشین دخی نادراً ٢٠ درجه‌دن آشاغی‌یه اینر. یاغمورجه دخی بو فرق کوریلوب، صعید مصرده نادراً یاغمور یاغدیغی و بعضاً صره ایله سنه‌لرجه یاغمدیغی حالده، مصر سفلاده سنه‌ده اون اون ایکی کون و آق دکیز سواحلنه قریب محللرده دها زیاده یاغمور یاغار. اسکندریه‌ده قیشین صباحدن اقشامه‌ قدر یاغمور یاغدیغی کونلر اولور. مصرك هواسی اساساً یابس اولوب، بناءً علیه کوللرك وطورغون صولرك کثرتی وعلی الخصوص نیلك فیضاننده هر طرفك صو آلتنده قالمسی دیکر بر یرده اوله‌جغی قدر مضر دکلدر. مع هذا مصر هواسنك اك اغری ینه نیلك فیضانی موسمیدر. بو موسم سنه‌نك صیجاق آیلری اولان حزیران وتموز واغستوس آیلرینه مصادف اولدیغی حالده، بو آیلرده دائما شمال غربی روزکاری اسوب، حرارتی تعدیل ایدر. کانون اولدن شباط نهایتنه دکین بالعکس جنوب شرقی روزکاری اسیور، که او موسمده حرارتی حس اولنماز. مارت ابتداسندن حزیرانه قدر عربلرك (خمسین) تعبیر ایتدکلری وچولدن کلن بر صیجاق روزکار اسر، که قرمزی بلوط شکلنده قوملری سوروکلیوب، یرلیلرك بیله تحمل ایده‌میه‌جکلری بر حرارت وصقندی‌یی موجب اولور. هله صعید مصرده بو روزکار تحمل اولنه‌میه‌جق برحالده‌در. آره صره سموم دینلن مهلك بر روزکار دخی اسر ایسه‌ده، بو یاریم ساعتدن زیاده دوام ایتمز. صعیدك هواسی دها یابس و دها آچیق اولوب، حرارت زیاده اولدیغی حالده، صحت عمومیه‌جه مصر سفلانك هواسنه مرجحدر.

اصول زراعتی، محصولات و حیوانات و معادنی. — مصرده نیل هم یاغمور هم کوبره هم صبان خدمتنی ایدوب، بونلره حاجت براقماز. نیلدن ایکی درلو و ایکی دفعه استفاده اولنور: برنجیسی فیضاننده جدوللر واسطه‌سیله اراضینك

صويه باصديرلمسى، كه بو اك بيوك واهميتليسيدر؛ وايكنجيسى فيضان موسمنك غيرنده يعنى ايلك بهارده طولاب وسائر آلاتله نيلك مجراسندن وجدوللردن صويك اخراجيله اراضينك ارواسيدر. بناءً عليه، بو ايكى واسطه ياردميله اراضيدن سنه‌ده ايكى و بعضاً اوچ دفعه محصول آلنير. طوپراق ضعيفلار و قوهٔ انباتيه‌سنى غائب ايدر قورقوسى يوقدر؛ زيرا نيل مباركك اراضينك اوزرينه براقديغى اوزلى قايماق هر كوبره‌دن ايى اولوب، طوپراغه هر سنه يكى وفوق العاده بر قوهٔ انباتيه ويرر. مصرده سنه باشى بحق صوك بهار تساوىٔ ليل ونهاريدر. اوكوندن اعتباراً صوك بهارك اوچ آينده اهالى زراعته متعلق هيچ بر ايشله مشغول اوله‌ميوب، صويك چكلديكنى بكلرلر. بو اوچ آى ظرفنده تارله‌لر صو آلتنده و يا سونكركبى صو ايله مملو بولنور. تشرين ثانيده صولر چكيلير چكيلمز، هنوز طوپراق چامور حالنده ايكن، تخم سرپمكه باشلارلر. دانه‌لر كندى ثقلتلريله چامورك ايچنه كوملوب، صبان وقازمه‌يه اصلا احتياج مس ايتمز. بو موسمده اكيلن تخمك شباطده محصولى آلنمغه باشلايوب، نهايت نيسانده حصاد موسمى ختام بولور. بو محصولات: بغداى، آرپه، كتن، بقله، نخود، بزليه، يونجه وسائره‌دن عبارتدر. اشبو قيش محصولنه (نيلى) ديرلر. بو محصول آلنير آلنماز، صيفى دينلن بر ايكنجى محصولك ذرعنه بدأ اولنور، كه بو بروجه مذكور نيلدن وجدوللردن بعض آلاتله صو چيقاريلوب، اراضينك اروا اولنمسى قوتيله ممكن اولنيور. بو آلتلر ايكى درلودر: برى بيلديكمز بوستان طولابى اولوب، آنجق مصرده تخته ويا تنكه قوطلى برينه آغزى كنيش دستيلر باغلى اولور. (سافيه) تعبير اولنان بو طولابلرى اوكوزلره چويرتيرلر. ايكنجى نوعى صالينجق كبى ايپله ايكى طرفدن آصيلى كنيش بر ويا ايكى قووه‌در، كه برآدم طرفندن تحريك اولنه‌رق، صويه تماس ايدنجه قووه‌طولار، واك يوكسك محله واصل اولنجه، بر تكنه‌نك ايچنه دوكيلوب، اورادن تارله‌يه كيدر. بوكا (دلو) ديرلر. تا فرعونلرك زماندن قالمه و درت بش بيك سنه‌لك اثرلرده رسملرى كوريلن بو ايكى آلتدن بشقه اخيراً فنك ايجادكرده‌سى اولان ماكينه‌لر و طلومبه‌لر دخى قوللانلمغه باشلايوب، بونلر واسطه‌سيله بيوك بر سهولتله آز زمانده چوق اراضى سقى اولنور. بو واسطه‌لرله ايلك بهارده ذرع اولنان ايكنجى نوع محصولات باشليجه: پاموق، پرنج، شكرقامشى، مصر، چيويت، دوره، سيسام وسبزه‌لرك انواعندن عبارتدر. خيار وسائر سبزه‌لرله حيوانلرى بسلمكه ياراپان بعض نباتاتدن عبارت اولمق اوزره، بعضاً بر اوچنجى محصول دخى آلنير، كه اوده سقى اراضى قوتيله ممكن اولور.

خطهٔ مصريه‌نك اك بيوك ثروتى پاموق، شكر قامشى، پرنج وذخيره‌دندر. پاموغك ذرعى محمد على پاشا مرحومك زماندن اول مجهول اولوب، مشار اليه طرفندن ادخال اولنمش؛ واو وقتدن حاصلاتى سنه‌دن سنه‌يه آرتمقده بولنمشدر. مجدد مشار اليه طرفندن برچوق طوت آغاجلرى دخى غرس اولنمش ايسه‌ده، ايپك يتيشديرلمسى مصرده ترقى ايده‌مه‌مشدر. پورتقال وليمون ايله زيتون دخى كوزل يتيشه بيليركن، بونلردخى جزئياتدن وزيتونلر فيوم جهتنه منحصر اولوب، مصرك اك بول اشجار مثمره‌سى خرما آغاجلريدر. بوندن اوتوز آلتى سنه مقدم بتون خطهٔ مصريه‌ده بش مليوندن زياده خرما آغاجى بولنوب، سنه‌دن سنه‌يه مقدارلرى تزييد اولنمقده‌در. اك زياده صعيد مصرده بولنان بو مبارك آغاجك ميوه‌سى كوزل بر غدا اولديغى كبى، آغاجى ويپراغى دخى چوق ايشه يارار. موز، نار، قيصى وسائر اشجار مثمره‌سى دخى واردر. اوزوم پك ايى يتيشديكى حالده، باغلرى چوق اولميوب، آنجق يينه‌جك قدر اوزوم يتيشديريلير.

ينه تكرار ايدرز كه: مصرده اراضينك قوهٔ انباتيه‌سى وحياتى نيل صويى اولديغندن، بيكارجه سنه‌لردن برى قوراق وچول حالنده اولان واسع اووه‌لر، دنيانك اك منبت تارله‌لرى حكمنه كچمك ايچون، نيلدن بر جدولك تمديدى كافيدر. بناءً عليه، حكومت مصريه اعمار مملكته چاليشه‌رق، بكيدن يكى‌يه جدوللر كشادينه دوام ايتدكجه، اراضئ منبته ومزروعه‌سى سنه‌دن سنه‌يه چوغالوب، ثروت و معموريت مملكت او نسبتده آرتمقده‌در.

مصرده اورماندن بحث اولنه‌ماز؛ چونكه نيلك اروا ايتديكى يرلرى تارله وباغچه ونيلك يتيشه‌مديكى يرلرى ايسه چول حالنده‌در. معادنى دخى پك آز اولوب، يالكز سيوط جوارنده باقير و دمير معدنى بولنيور. طوز سواحلنده و دكيزه يتيشيك كوللرده كثرتلى اولوب، فيوم جهتنده طوزلى معدن صولرى دخى واردر. وادى نطرونده‌كى كوللرده كليتلى نطرون بولنور. كوزل غرانيت طاشلريله سماقى مرمرلرى دخى واردر.

حيوانات وحشيه‌سى همان چقال وصرتلاندن عبارت اولوب، صعيد جهتنده نيلده تمساح وصو آيغيرى دخى بولنور. حشراتى وتمساحك يمورطه‌لرينى يمكله فائده‌سى معلوم اولان بر جنس مسك كديسى دخى بولنيور. زهرلى ييلان انواعيله سائر حشراتى چوقدر. طيوردن قره‌قوش، شاهين مصره مخصوص برجنس قيرلانغيج صو قوشلرينك انواعى و يجع ديلن بر قوش كثرتله بولنور. حيوانات اهليه‌سى: صيغير، دوه، آت، استر، مركب، قيون، كچى وسائره‌دن عبارت اولوب، صيغيرلرى يوكسك وپك كوزل اولديغى كبى، بينك آتلرى دخى مشهوردر. هله مركبلرى ايرى وپك ايبدر. قيونلرينك برطاقمى يوكسك بجاقلى واوزون قويروقلى وبرطاقمى قره‌مان جنسندندر.

صنايع و تجارت ومعارفى. — ممالك متمدنه‌نك صنايعنه قارشى مصرك صنايعى جزئيات قبيلندن ايسه‌ده، بو مملكتده زراعت پك قولاى وآز زحمتله اجرا اولنوب، اهالى‌يى چوق مشغول ايتمديكندن، بونلر صنعتله دخى اشتغاله وقت بولمغله، اوفق تفك معمولات صناعيه دخى مفقود دكلدر. برنجى صنعت محصولات زرعيه‌نك استحضارى اولوب، قامشدن شكر اخراجيچون ٢٠ دن زياده بيوك فابريقه واردر. پاموغك تخمدن تصفيه‌سنه مخصوص فابريقه‌لر دخى كيتدكجه چوغالمقده‌در. بر قاچ كهرچله، زاج، نشادر روحى وباروت فابريقه‌سى‌ده واردر. صعيد مصرده پاموقدن ومصر سفلاده كتندن وهر ايكى جهتده يوكدن كويليلره مخصوص قبا بزلر وعبالرله كليم وسائره نسج اولنور. شامدن جلب اولنان قوزه‌لرله بعض ايپك قماشلر دخى ياپيلير. بركة قارون و وادى نطرون كوللرى سازلرندن كليتلى حصيرلر ياپيلوب، بونلرك برجنسى اينجه ومقبولدر. نيلك چامورندن طوغله وكرميت ايله دستى، كوپ وبوكا مماثل شيلر مصرك هر طرفنده ياپيلوب، چوق قوللانيلير. حتى كونشده قورومش كرپيچلرى‌ده خيلى طيانيقليدر. قاهره واسكندريه‌ده كل ونانه صوييله ياغ اخراجنه مخصوص بر قاچ فابريقه ايله برقاچ دوكمخانه ودميرخانه، حكومته عائد برطوبخانه، بر ايكى جام فابريقه‌سى. اوزومدن شراب وخرما ايله دوره‌دن دخى راقى واسپرتو اخراجى قبط خرستيانلرينه مخصوصدر. فيوم ومنزله كوللرندن اخراج اولنان باليقلرك قورودلمسى وصالامورده ايدلمسى دخى خيلى مقدار اهالى‌يى اشغال ايدر بر صنعتدر. قيوجيلق دخى الك رواجلى صنايع محليه‌دندر.

مصرك تجارتى پك ايشلك اولوب، برطرفدن سودانله وآفريقاى وسطى ايله وبرطرفدن دخى آوروپا وهند وسائر اقطار عالمله معاملات تجاريه‌سى واردر. سودانه محصولات زرعيه ومعمولات صناعيه‌سيله آوروپا امتعه‌سى كوندريلوب، اورادن فيل ديشى، آلتون توزى، تمرهندى، صو آيغيرى، دوه، قپلان وسائره درى وپوستلرى، ضمغ، دوه قوشى توبى، شاب، نطرون وسائره جلب ايديلير. سودان تجارتى كاروانلرله ونيل واسطه‌سيله دخى اجرا اولنور. آوروپايه كيدن اخراجاتك باشليجه‌لرى: پاموق، پاموق تخمى، شكر، بقله، ذخيره، صوغان وسائره ايله سوداندن جلب اولنان مواد مذكوره‌دن عبارتدر. سودان مورراتى داخل حساب اولمقسزين، مصرك يالكز كندى محصولاتندن بحراً آوروپايه و ممالك عثمانيه‌يه اولان اخراجاتى ١٣ مليون مصر ليراسنه قريب اولوب، بونك ٩ ½ مليونى پاموق، ١٢٠٠٠٠٠ ى پاموق تخمى، تقريبا ½ مليونى شكر، ½ مليونى بقله، ٢٠٠٠٠٠ ى ذخيره و ١٥٠٠٠٠ ى صوغان اخراجاتندندر. سوداندن مصره كلوب اورادن آوروپايه وآوروپادن كله‌رك سودانه اخراج اولنان موادندن اولنان تجارت دخى پك مهمدر. ١٣ مليون ليرالق اخراجاته قارشى مصرك آوروپادن آلديغى ادخالات ½ ٨ مليون مصر ليراسنى تجاوز ايتميور؛ حالبوكه بونك برخيلى مقدارى‌ده مصردن ينه اخراج اولنه‌رق، سودانه كيدر.

بو وجهله مصره بهر سنه گیرن آقچه چیقاندن اوچ
درت و بلکه درت بش مليون ليرا زياده اولمغله،
بو فرق ثروت محليه‌یی و اهالینك رفاهنی گیتدکجه
آرتیرمقده‌در. تجارتك قسم اعظمی اسكندریه‌وایكنجی
درجه‌ده دمياط ورشيد وپورت سعيد اسكله‌لرندن
اولوب، بو اسكله‌لردن قاهره‌یه برر دمیر یول خطی
بولندیغی كبی، مصر سفلاده آغ شكلنده هرطرفه
شعبه‌لری واردر. قاهره‌دن بیوك خط نیل مجراسنی
تعقیب ایده‌رك، صعيد مصرك یوقاریلرینه‌قدر تمدید
اولنمشدر. اوچ سنه اول مجموعی ٢٠٤٣ كيلومترهیه
بالغ اولان بو دمير يول خطلريله نيلك سير سفائنه
صالح اولان مجرا وجدوللری مصرده تجارت دا-
خليه‌یی ومحصولات ارضیه‌نك اسكله‌لره ایندیرلمسنی
تسهيل ايديور. سويش جدولی ايسه آوروپا ايله
آسيا وآوستراليه آره‌سنده اجرا اولنان بر بیوك
تجارتك ممری اولوب، بوندن دخی البته مصره
فائده ترتب ایدر.

معارف مصرده هنوز لايقيله منتشر اولميوب،
اورته حالی آدملرك چوغی آنجق اوقویوب یازمق
وبعضيسی يالكز اوقومق بيليرلر. اكثر قرا ومحله
مكتبلری طرز قديم اوزره اولوب، بونلرده شا-
كردان قرآن كريمی لوحه‌لره يازه‌رق حفظ ايدرلر؛
وبو واسطه ايله بر مقدار اوقویوب یازمق‌اوكرنيرلر.
معهذا، ممالك اسلاميه‌نك سائر طرفلرنده منقرض
ویك متدنی برحالده بولنان مدارس مصرده اليوم
بر درجه‌یه قدر اسكی حاللرينی محافظه ايتمكده‌در.
مدارس مصریه‌نك اك بيوكی وجله‌نك مركزی جامع
ازهر اولوب، بونده ٣٠٠ ی متجاوز مدرس اوق
بيكه قريب طلبه‌یه تعليم علوم ايدرلر. معارف جديده‌یه
كلنجه، مصرده تا محمد علی پاشا مرحوم زماننده
علوم وفنونه اهميت ويرلمكه باشلانوب، قاهره‌ده
مكمل برحربيه مكتبيله، طوپجيلره، سواری عسكرينه
وسائر صنوف عسكريه‌یه مخصوص مكتبلر، فنون
طبيه وجراحيه، فن بيطره، فن قباله، علوم رياضيه،
زراعت، حقوق، صنايع، آثار عتيقهٔ مصريه و
سائره مكتبلری، مكاتب رشديه وابتدائيه‌یه معلم
يتيشديركه مخصوص دار المعلمين، اسكندريه‌ده
بحريه مكتبی، كرك قاهره واسكندريه‌ده وكرك
مديريت وقضا مركزلرنده متعدد مكاتب اعداديه
ورشديه ايله بيوك كويلرده دخی مكاتب ابتدائيه
آچلمشدر. بوندن ٢٥ سنه اول اولان براستاتستيقه
كوره، تاريخ مذكورده مصرده حكومت طرفندن
و معارف مديريتی معرفتيله اداره اولنان مكاتب
٢٠٠٠ عددنده اولوب، يالكز مكاتب عاليه‌نك
شاكردانی ١١٩٣ عددينه بالغ اولیوردی .
اجنبيلرك تحت اداره‌سنده دخی ٧٠ مكتب وار
ايدی . بتون مكاتبك شاكردانی‌ده ٩٠٠٠٠
كشی‌یه بالغ اولوردی. او وقتدن بری بوعددلرك
تضاعف ايتمش اوله‌جغنده شبهه يوقدر . اناث
مكتبلرينك علی الخصوص مسلمانلرجه پك كری اولمسی
جای تأسف اولوب، تاريخ مذكورده مكاتبه دوام
ايدن ٣٠١٨ طالباتك جمله‌سی جماعات غير مسلمه‌یه
منسوب ايدی. قاهره‌ده خديويت جليله‌یه مخصوص
بيوك ومكمل بركتبخانه بولنديغی كبی، اكثر جوامع
شريفه‌یه مربوط متعدد كتبخانه‌لر دخی واردر.
مطبعه‌لری متعدد اولوب، برخيلی كتابلر وغزته‌لرله
موقوت رساله‌لر نشر اولنيورسه‌ده، معارفك هنوز
لايقيله تعمم ايتمه‌مسندن، بوكبی آثار معارفك
رواجسزلغندن اولمليدر، كه مصر مطبوعاتی حسن
طبيعت اربابی ممنون ايده‌ميه‌جك بر صورتده‌در؛
وفن طباعتجه بركونه ترقی كورلمه‌مكده‌در. حتی ميری‌یه
عائد اولوب، مقدما پك چوق آثار مهمه ونافعه نشر
ايتمش اولان بولاق مطبعه‌سی دخی تدنيده‌در .
قاهره‌نك خارجنده بر رصدخانه، بولاقده مصر آثار
عتيقه‌سنه مخصوص مكمل بر موزه، برجغرافيه جمعيتی
وسائر مؤسسات علميه دخی واردر.

اهاليسی، جنسيت و لسان و مذهبلری . —
حسن اداره سايه‌سنده مصرك معموريتی آرتدقجه،
وعدالته رعايت اولندقجه، اهاليسی محيرعقول اوله‌
جق برصورتله آرتمقده اولوب ، ١٨٨٢ تاريخ
ميلاديسنده اجرا اولنان استاتستيقده ٦٧٧٩٠٤٠
كشی كوسترلمش ايكن، ١٨٩٧ سنهٔ ميلاديه‌سنده
اجرا اولنان استاتستيقده ٩٦٥٤٣٢٣ كشی
بولنمش، كه بو وجهله ١٥ سنه ظرفنده ٣ مليونه
قريب اهالی آرتوب، مقدار سابقك نصفی درجه‌سنده
بر تزايد وقوع بولمشدر. بو حالده ٣٠ سنه‌ده
تضاعف ايده‌جكی آكلاشيليور! ١٨٧٢ ده اهالئ
مصر ٥٢٥٠٠٠٠ و ١٨٥٥ ده ٤٣١٣٠٠٠

كشيدن عبارت ايدى. قرن سابق ميلادى اواخرنده آنجق ٢٥٠٠٠٠٠ راده‌لرنده تخمين اولنوردى.

شمديكى حالده مصر صرف عرب واسلام مملكتى اولوب، همان بتون اهاليسى مسلم و لسان عربى ايله متكلمدرلر. مع هذا اهاليسنك جمله‌سى نسباً صرف عرب اولميوب، عرب وفلاح اسملريله ايكى بيوك قسمه منقسمدر. فلاحلر اهالئ عموميه‌نك اقلى اوچ ربعنى تشكيل ايدوب، كويلرده و كوچك قصبه‌لرده زراعتله اوغراشان اهالينك قسم كليسى فلاحدر. هر نقدر فلاح اسمى لسان عربيده « چفتجى » ديمك ايسه‌ده ، مصرده بو اسم بر جنسيت مخصوصه معناسيله قوللانيلير. حقيقة ، فلاحلر لسان عربى ايله متكلم ايسه‌لرده، سيماجه و اخلاقجه عربلردن چوق فرقلى اولوب، قبط قومنه دها مشابهدرلر. بناءً عليه بونلر اسكى مصريلرك احفاديله مملكتك فتحنده ودين اسلامك دخولنده جزيرة العربدن كلن فاتحلر اولادينك اختلاط و امتزاجندن متولد اولوب، طمارلرنده قبط قانى زياده ايسه‌ده، حاكميت ومذهب نفوذيله لسان عربى غلبه چالوب، آز مدت ظرفنده كندى لسانلرينى ترك وفراموشله عربلشمشلردر. صكره‌دن هجرت ايده‌رك جزيرة العربدن كلن قبائل فلاحلره نظر تحقيرله باقوب، بونلره قاريشمغه تنزل ايتمدكلرندن، بونلر برخيلى زمان الفت قديمه‌لرى اوزره خيمه‌لريله طولاشمش؛ ونهايت برطاقلرى يرلشوب، زراعتله اشتغاله باشلامشلرسه‌ده، بونلردخى اسكى حاللرندن بسبتون واز كچميوب ، تارله‌لرى يانند‌ه دوه و قيصراقلرينى دخى محافظه ايتمش؛ و خانه‌لرى يانند‌ه دخى چادير قوروب، هله حرب قونوسنى آلنجه همان مشلحلرينى صرتلرينه، كتفيه‌لرينى باشلرينه كچيرمكه، قليجلرينى قوشانمغه ومزراقلرينى اللرينه آلوب، آتك صرتنه فيرلامغه حاضر بولنورلر. بونلرك چوغى صعيد مصرده وادئ نيلك صاغ طرفنده ساكندرلر. بسبتون بدوى حالنده ياشايانلرى ايسه چوللرك واديلرنده طولاشير، ويا واحلرده بولنورلر. وادئ نيل ايله بحراحمر آره‌سنده چوللرك جنوب جهتنده‌كى قبائل (عبابده) اسميله نوبه‌ليلر كبى بشقه‌جه برقوم وشمال طرفنده‌كيلر عرب قبائلندن عبارتدر. وادئ نيلك غرب جهتنده‌كى چوللرده جولان ايدن بدويلرك ايسه جمله‌سى عربدر. قاهره و اسكندريه كبى بيوك شهرلرك اهاليسيله صنعت وتجارتله مشغول اولانلرك دخى چوغى عربدر. فلاحلره كلنجه، بونلر ايرى وتندرست وتناسب اعضايه مالك آدملر اولوب، هله قادينلرى اولدقجه كوزل اولديغى حالده، زوالليلر بيكارجه سنه‌لردن برى مصره حاكم اولان اقوام سائره طرفندن طوپراغى ايشليه‌رك بشقه‌لرينى بسلمكه مخصوص بر نوع حيوان نظريله باقيله‌رق، دائما حقارت كورمكه آليشدقلرندن، عزت نفس حسنى بسبتون غائب ايدوب، طمارلرنده آز چوق عرب قانى دخى اولديغى حالده، پك زياده تذلل ايتمش؛ ويقين وقته كلنجه‌يه‌قدر قيرباجله آنفاريه‌لرده چاليشديريله‌رق، هر نوع راحت وسعادت بشريه‌دن محروم اوله‌رق ياشامغه آليشمشلردر. حالبوكه كنديلرى ذكى ، چاليشقان وپك ناموسلى آدملر اولدقلرندن، بيچاره‌لر بوندن ايى برمعامله‌يه مستحق ايديلر. خطهٔ مصريه‌نك خلافت جناب فاروقيده‌كى فتحنده اهاليسنك قسم اعظمى دين اسلامى قبول ايدوب، كرك بونلر وكرك بعده اهتدا ايدنلر عربلره قاريشه‌رق، بروجه مشروح فلاحلرى تشكيل ايتمشلر؛ و اهالئ قديمه‌نك بر قسمى دخى خرستيانلقده ثبات ايتمشلرسه‌ده، بونلر اقليتده قالوب، مسلمانلرك اورته‌سنده ياشادقلرندن، لسان قديملرينى محافظه ايده‌مه‌مشلر؛ وبينلرنده عربجه قونيشدقلرى حالده، يالكز كليسا ومكتبلرنده قبط لسانى محافظه ايتمشلردر. اليوم (قبط) اسميله معروف اولان بو صنف اهالى، كه خرستيانلغك (يعقوبيه) دينلن برمذهب مخصوصيله متدينلردر، سيما واخلاقجه فلاحلردن فرقسز اولوب، اسكى مصريلر آثارنده كوريلن اهالئ قديمه رسم وهيكللرينه دخى تماميله مشابهدرلر. بونلرك مجموعى يارم مليونه بالغ اوله‌ميوب، اكثرى شهر وقصبه‌لرده وصعيد وفيوم جهتلرنده بولنور؛ و بعض صنايعله ويازيجيلق و صرافلق كبى ايشلرله كچينيرلر. اصل مصرلى اولان بو قبطيلردن بشقه مصرده روم، آرناؤد، ارمنى، مارونى، لوانتن و سائره اوله‌رق ١٥٠٠٠٠ قدر خرستيان اهالى و ١٠٠٠٠٠ قدر اجنبى يعنى فرنك بولنوب ، يهوديلرى‌ده آنجق ٣٠٠٠٠ قدردر. اهالئ اسلاميه بيننده ترك، آرناؤد و چركس اوله‌رق بر

مقدار خلق دخی بولنوب، بونلر باشلیجه مأموریتله ویا املاکله کچینرلر. بو وجهله اهالینك بوقاریده ذکر اولنان مقدار مجموعندن یالکز ٧٥٠٠٠٠ ی خرستیان و ٣٠٠٠٠ ی موسوی اولوب، ٨٨٧٤٣٢٧ سی کاملاً مسلم وسنیدر.

مصرده کافهٔ اهالی لسان عربی ایله متکلم اولوب، بو مملکتده سویلنیلن عربی جزیرة العربك کی قدر فصیح دکلسه‌ده، شام و مغرب عربجه‌سندن دها فصیح وتلفظی دها طوغریدر. یالکز (ج) حرفنی (غ) ویا کاف فارسی کبی تلفظ ایدرلر.

تقسیمات جغرافیه وملکیه‌سی، شهر وقصبه وقریه‌لری. — مصر اسکیدن بری مصر سفلی ومصر علیایه منقسم اولوب، مصر سفلی نیلك دالیه‌سندن وسواحله قریب یرلرندن، و مصر علیا نیلك تشعب ایتدیکی محلدن اسوانده‌کی برنجی شلاله‌یه قدر اولان یرلردن عبارت ایدی. بطالسه زماننده مصر علیانك آشاغی قسمنه مصر وسطی اسمی ویریلوب، خطهٔ مصریه اوچه تقسیم اولنمشدی. عربلر مصر علیایه (صعید) نامنی ویروب، بونلر دخی آشاغی قسمنه (وسطانی) نامنی ویررلرسه‌ده، اك زیاده ایکی‌یه اولان تقسیم قدیمه رعایت ایدوب، مصر سفلایه (وجه بحری) و صعید مصره (وجه قبلی) دخی دیرلر. تقسیمات ملکیه‌سنه کلنجه، زمانه کوره تغیر ایتمش ایسه‌ده، بو تقسیمانده و اقسامنك اسملرنده چوق تخلف یوقدر. شمدیکی حالده مصر ١٤ مدیریت ایله باشلیجه شهرلردن عبارت اولان ٦ محافظلقدن مرکبدر. بونلرك اسامیسیله مساحهٔ سطحیه‌لری ومرکزلری بروجه آتیدر:

مصر سفلی (وجه بحری)

مدیریت	مربع کیلومتره	نفوس	مرکزی
بحیره	٢ ٤١٤	٦٢٣ ٠٨٠	دمنهور
شرقیه	٢ ٣٤٤	٧٤٧ ٣١٥	زقازیق
دقهلیه	٢ ٤١١	٧٣٧ ١٩٨	منصوره
غربیه	٦ ٠٦٢	١ ٢٩٧ ٨٥٣	طنطا
قلیوبیه	٩١٢	٣٧١ ٦١٠	بنها
منوفیه	١ ٦٥٥	٨٦٤ ١٤١	شبین الکوم

صعید (وجه قبلی)

مدیریت	مربع کیلومتره	نفوس	مرکزی
سیوط [١]	٣ ٥٢٠	٧٥٦ ٠٣١	سیوط
بنی سویف	١ ٢٢١	٣١٢ ٧٨٠	بنی سویف
فیوم [١]	١ ٣١٧	٣٧٠ ٦٧٦	مدینة الفیوم
جیزه	٩٥٦	٣٩٨ ٨٨٨	جیزه
منیا	٢ ٠٠٠	٥٤٢ ٨٥٩	منیا
جرجا	١ ٦٨٩	٦٨٧ ٨٩٠	سوهاج
قنا	١ ٤١٠	٧٠٥ ٠٨١	قنا
اسنا	٨٦٢	٢٢٠ ١٨٠	اسنا

محافظلقلر

قاهره	١٦	٥٧٦ ٤٠٠	قاهره
اسکندریه	١٨٠	٣١٩ ٧٦٧	اسکندریه
دمیاط ومطریه	١٢	٤٣ ٤١٧	دمیاط
رشید	٦٣	٢١ ٦٠٠	رشید
سویش	٢٨	١٨ ٠٦٨	سویش
عریش	—	١٦ ٩٩٢	عریش
قصید	—	٢ ٧٠٠	قصید
سیوه واحی	٤٠	٣ ٧٥٠	—
جمعاً مصر	٢٩ ١١٧	٩ ٦٥٤ ٣٢٣	

[١] خارجه وداخله واحلریله برابر.

[١] بحریه وفرافره واحلریله برابر.

هر مدیریت (مرکز) اسمیله بر قاچ قضایه منقسم اولوب، بونلرك اسامیسیله هر مدیریتك حاوی اولدیغی شهر وقصبه وقریه‌لرك مقدارلری بروجه آتیدر:

مدیریت	شهر وقصبه	قریه	قضا
بحیره	٢٢	٢٥٣	نجیله شبراحیت عصف دلنجات دمنهور ابوحمص
شرقیه	١١	٤٢٩	قنیات ابراهمیه منیة القمح بلبیس صوالح عرین
دقهلیه	٤	٤٣٧	میت غمر میت سمنود سنبلاوین دکرلس فارسکور منصوره
غربیه	٣٦	٤٨٤	زفتی سنطه محلة منوف بسیون مندوره المحلة الکبری کفر الشیخ بیله بلاد الارز شرقاً بلاد الارز غرباً اقلیم البرلس
قلیوبیه	٣	١٥٩	شبری قلیوب طوخ

مديريت	شهر وقصبه	قريه	قضا
منوفيه	١٣	٣٣١	اشمون، سبك، منوف، مليج، تلا، شبين الكوم
سيوط	٤	٢٨١ قريه، ١٤ واح	ملوى، ديروت، منفلوط، ابنوب، سيوط، ابو تيج، دوير
بنى سويف	٥	٦٩	ببا، بنى سويف، زاويه
فيوم	١	٨٦ قريه، ٥ واح	سنورس، طبهار
جيزه	٣	١٦٠	اوسيم، جيزه، اطفيح، بدرشين
منيا	٢	٢٥٩	فشن، مغاغا، بنى مزار، قلوصنا، منيا
جرجا	٤	١٨٨	طما، طهطا، سوهاج، منشيه، جرجا، برديس
قنا	٥	١٠٢	فرشوط، دشنا، قنا، قوص، اسنا
اسنا (حدود)	٢	٨٧	ادفو، اصوان، كنوز، حلفا
	١١٥	٣٣٤٤	

خطهٔ مصريه‌نك اك بيوك شهرلرى قاهره و اسكندريه اولوب، يكرمى بيكدن زياده نفوسى اولان معموره‌لرى و مقدار نفوسلرى بروجه آتيدر :

قاهره	٥٧٦٤٠٠	سيوط	٣٧٠٠٠
اسكندريه	٣١٩٧٦٧	محلة الكبيرة	٣١٠٠٠
طنطا	٤٥٠٠٠	منصوره	٣٠٣٠٠
دمياط	٤٣٤٧٧	مدينة الفيوم	٢٩٠٠٠
زقازيق	٤٠٠٠٠	دمنهور	٢١١٠٠
پورت سعيد	٣٧٠٠٠	اخميم	٢١١٠٠

محافظلق صورتنده اداره اولنان بيوك شهر.

لرندن بشقه شهر وقصبه‌لرى بروجه‌بالا ١١٥ وقريه وواحلرى‌ده ٣٣٤٤ عددنده‌در.

اصول اداره‌سى، قوهٔ ماليه وعسكريه‌سى. — مصر دولت عثمانيه‌نك اجزاء متممه‌سندن اولوب، خديويت ناميله وصورت ممتازه‌ده اداره اولنور بر ايالتدر. خديويت محمدعلى پاشا مرحومك سلاله‌سنده پدردن اكبر اولاده انتقال ايدر. سلطنت سنيه‌يه مقطوع بر ويركى ويرر؛ ودول اجنبيه ايله كمرك و تجارت معاهده‌لرى عقدينه، عقد استقراضه ونظامات وضعنه دائر قانونلر واردر. خديو ٦ ناظردن مركب بر هيئت مديرانله، اعضاسنى كنديسى نصب ايتديكى برمجلس مشورتله واهاليدن منتخب برمجلس نوابله ادارهٔ مملكت ايدر. جانب باب عاليدن بر فوق‌العاده قوميسر بولنديريليور. محاكم شرعيه‌دن بشقه آوروپالى‌دخى بولنان محاكم مختلطه‌سى وتجارت محكمه‌لرى واردر.

واردات ومصارف سنويه‌سى ١٠ مليون مصر ليراسى راده‌لرنده اولوب، سنهٔ اخيره بودجه‌سنده وارداتى مصارفندن ٤٠٠٠٠٠ ليراقدر فضله ايدى. ديون خارجيه‌سى ١٠٤ مليون كسور انكليز ليراسى اولوب، ١٥٠٠٠٠ ليرالق استقراض داخليسى دخى واردر. عسكرى ١٨٠٠٠ كشى‌يى بچمه‌مكله مشروط اولوب، طلبه ومدرسين وديكر بعض استثنالردن بشقه هر مصرلى يكرمى ياشندن اعتباراً عسكر صاييلير؛ و ٦ سنه بريه ويا بحريه‌ده نظاميه، ٥ سنه رديف و ٥ سنه مستحفظ، كه جمعاً ١٦ سنه عسكرلك ايتمكه مجبوردر. صلح زماننده قوهٔ عسكريه‌سى ٦٦٤ امرا و ضابطان، ١٣٦٨٥ افراد، ٧١٢ مأمور وكاتب، ١٣٠٠ بيكير، ١٧٠٠ دوه، ٣١٠ استر، ١٥٠ طوپ وسائره‌دن عبارتدر. قوهٔ بحريه‌سى بر يات، بر واپور، ٥ قروآزور، بر فرقتين و بر قوروتدن عبارتدر. پوستهٔ خديوى واپورلرى دخى حكومته عائد اولوب، حين حاجتده دونمايه الحاق اولنور. قوهٔ ضابطه‌سى ٦٣٣٦ كشيدن عبارت اولوب، قاهره واسكندريه وسويش جدولنده‌كيلر برلى و آوروپاليدن مختلط و سائر طرفلرده‌كيلر صرف برليدر. سواحل محافظه‌سنه مأمور سفائنده دخى ٥٠ ضابط ايله ١٠٠٠ بحريه نفرى بولنيور.

سویش جدولنك سنهٔ اخیره‌ده وارداتی ۸۰ ملیون کسور ومصارفی ۵۵ ملیون کسور فرانقه بالغ اولوب ، ۲۵ ملیون فرانق قدر استفاده اولنمشدر.

احوال تاریخیه‌سی . — مصرك تاریخی پك اسکی زمانلره‌قدر چیقوب، معلوم اولان اك اسکی حکمداری میلادعیسادن ۳۹۰۰ سنه‌اول یاشامش اولان (منس)در؛ حالبوکه بوذات حکمدارلرینك برنجیسی دکلیدی. دیمك اولیورکه بوندن تقریباً ۶۰۰۰ سنه اول مصر برحکومت منتظمه ایله اداره اولنه‌جق درجه‌ده حضریت ومعموریته مالك ایدی. حکمدار مومی الیه‌شمدیکی قاهره‌نك اوست طرفنده (منف) شهرینی تأسیس، وپایتخت اتخاذ ایتمشدی. مرقومك زماندن اعتباراً مصرك ایران حکمداری کیخسرو طرفندن ضبط اولندیغی زمانه یعنی قبل المیلاد ۵۲۵ تاریخنه‌دك ۳۴۰۰ سنه ظرفنده مصرده فراعنه نامیله ۲۶ سلاله کلوب ، بونلرك احوالی تمامیله معلوم دکل ایسه‌ده، اك معروفلری دردنجیسیله اون ایکنجیسی و اون سکزنجیسیدر . دردنجی سلاله فرعونلرینك آثاری یادقلری اهرامدن عبارتدر . اون ایکنجی سلاله ایسه قبل المیلاد تخمیناً ۲۸۰۰ دن ۲۶۰۰ تاریخلرینه‌دك ۲۰۰ سنه قدر حکم سورمش ۸ فرعوندن مرکبدر . بونلر نوبه‌یی دخی ضبط، منف قربنده نیلك فضله میاهنی جمع ایتمکه مخصوص (موریس) اسمیله پك واسع صنعی برکول حفر ، (لابیرنت) تعبیر اولنان یوللری پك مشوش غریب بر سرای بنا ایتمش؛ ونیجه ابنیه وسائر آثار ترك ایتمشلردر. اون یدنجی سلاله‌دن صکره، جزیرة العربك شمال جهتنده‌کی عمالقه‌دن بدوی بر قوم کلوب، مصری ضبطله، ۲۵۰ سنه‌قدر حکم سورمشلردر . بونلر اسکی مصریلرجه (هکسوس) یعنی « چوبان » اسمیله معروفدرلر. بنی اسرائیلك بونلرك زماننده مصره انتقال ایتمش اولدقلری مظنوندر. قبل المیلاد ۲۰۴۰ تاریخلرنده مصریلر هکسوسلری طرد واخراجله ، فراعنه حکومتنی احیا ایدرك ، اون سکزنجی سلاله‌یی تشکیل ایتمشلردر. بو سلاله‌نك اوچنجی حکمداری اولان برنجی (توطمس)آسیایه تجاوزله، شامی، فنیکه‌یی، جزیره‌یی، یمنی وآفریقاده نوبه وحبشی ضبط ایدرك، پك پارلاق بر دولت تشکیل ایتدیکی کبی ، ۲۵۰ سنه صکره (رامسس میامون) نام فرعون، که مورخین یونانیجه (سزوستریس) اسمیله مشهوردر، بردرجه دها فتوحاتنی توسیع ایله، باب المندبه‌قدر اولان آفریقا سواحلنی مصره الحاق و (منف) و (طیبه) شهر قدیملریله مصرك سائر جهتلرنده دخی پك چوق ابنیهٔ جسیمه وآثار مصنعه تأسیس ایلمشدر. اشبو اون سکزنجی واون طقوزنجی سلاله زماننده مصرك قوت وشوکت ومعموریتی درجهٔ قصوایه واروب، زراعت وتجارت وصنایع ومعارف وعلی الخصوص هندسه، هیئت، فن معماری و سائر علوم خیلی ترقی ایتمش؛ و مصر او زمانلرده کرهٔ ارضك اك متمدن قطعه‌سی حکمنه کچمش ایدی . یکرمنجی سلاله زماننده آسیا وآفریقاده‌کی ممالك مضبوطه یکیدن الدن چیقوب، یالکز نفس مصر قالمش؛ ومصرك قوت ومعموریتی تدنی‌یه یوزطوتمش ایدی. نهایت یکرمی التنجی سلاله زماننده جهانکیر شهیر کیخسروك اوغلی (قامبیس) قبل المیلاد ۵۲۵ تاریخنده عسکر سوقیله مصری ضبط ایتمش ؛ و بر والی تعیین ایدوب، ادارهٔ داخلیه ونظامات مخصو-صه‌لرینه مداخله ایتمه‌مش ایسه‌ده، ایران حکومتنك سوردیکی مدت زماننده مصریلر اوچ دفعه قیام ایتدکلرندن، میلاددن ۳۵۴ سنه اول ایرانیلر یکیدن مصری ضبطله، ادارهٔ قهریه آلتنه آلمشلردی . قبل المیلاد ۳۳۲ تاریخنده بیوك اسکندر خرو-جنده، مصریلر کندی آرزولریله، کندیسنی دعوت ایتمکله، بلاحرب مصره داخل اولوب، اسکندریه شهرینی دخی تأسیس ایتمشدی . اسکندردن صکره مصر بونك سردارلرندن بطلیوسك حصه‌سنه دوشوب، بونك نسلی مصرده ۳۰۰ سنه حکم سورمش؛ وهرنه‌قدر بونلرك زماننده مصر یونانیلرك ومدنیت یونانیه‌نك نفوذی تحتنده بولنمش ایسه‌ده، بطالسه اسکی مصریلرك مذهب وآیین واخلاق ملیه-لرینه دخی رعایت ایدوب، خطهٔ مصریه‌جه اسکی معموریتی اعاده ایتمشلردی . میلاددن ۵۰ سنه اول روماليلر مصری ضبط ایدوب، بونلرك زماننده یکیدن تدنی‌یه یوز طوتمش؛ و هله شرق ایمپراطور-لغنه یعنی قسطنطینیه قیصرلری حصه‌سنه دوشدکدن، ویکی ظهور ایدن خرستیانلق دینی دخول ایتدکدن

صکره، مصر منازعات مذهبیه میدانی اولوب ، مصریلرك تابع اولدقلری آریوس ویعقوبیه مذهبلری روملرجه مردود اولدیغندن، بو مناسبتله مصریلرله روم ایمپراطورلری آره‌سنده منافرت وخصومت آرتمش؛ و خطهٔ مصریه بو منازعات آره‌سنده چوق تدنی ایتمش ایدی.

مصر قدیمك اك بیوك شهرلری شمدیکی قاهره‌نك جنوبنده‌کی (منف) ایله صعید مصرده قنانك جنوبنده الیوم کرنك دینلن محلده بولنمش اولان (طیبه) شهرلری اولوب، فراعنه‌نك پایتختلری بولنمش اولان بو ایکی عظیم شهردن بشقه اسکی مصریلر زماننده بشقه و بطالسه زماننده بشقه اسملرله یاد اولنان بك چوق شهر وقصبه‌لری وار ایدی . اسکندردن صکره اك بیوك شهری وبطالسه‌نك پایتختی ایسه اسکندریه ایدی . بوتوس ، تنیس، متلوس، سایس، هلیوپولیس، آرسینوئه، آنتینوئه، لیقوپولیس، هیسله، پطولمایس ، لاتوپولیس، سیانه (اسوان) وسائره اك مشهور شهرلرندن ایدی. ابوالمورخین هرودوت کندی زماننده یعنی میلاد عیسادن درت قرن اول مصرده یکرمی بیك شهر وقصبه بولندیغنی بیان ایدیور.

اسکی مصریلرك خالق ارض و سماوات بر اله معنوی‌یه اعتقادلری وار ایدیسه‌ده، بو معبود معنوینك انسان وحیوان صورتنده تجلیسنه دخی معتقد اولملغله، بوندن بر طاقم تثلیثلر چیقاروب ، انسان باشلی حیوان وحیوان باشلی انسان صورتنده تصویر ایتدکاری برچوق موهوم معبودلره وشمس وقمر وسیاراته دخی عبادت ایدرلردی . هر شهر وقصبه‌نك معبودلری‌ده آیری اولملغله، بك قاریشق بر مذهبلری وار ایدی . شمس و قمردن کنایه اولان (ایزیس) و (اوزیریس) ایله (طوتس) و (آپیس) تعبیر ایتدکلری بوغا معبودلرینك اك مشهورلری ایدی . تناسخه و روحك بعدالموت جسمه عودتنه ایناندقلریچون، اغنیاسی اولولرینك جنازه‌لرینی تحنیط ایده‌رك، بر آلتنده‌کی واسع سردابلره، وحکمدارلرینك بو وجهله تهیئه ایتدکاری مومیالرینی اهرام دیدکاری جسیم ابنیه‌نك ایچنه وضع ایدرلردی. اسکی مصریلرك اسکی آثاری اکثریا غرانیت ویاپورفیر طاشندن معمول جسیم هیکللر وصنملردن، ینه جسیم وآغر ابنیه‌دن، مسله دینلن یکپاره و آلتی کنیشجه اوستی طار درت کوشه‌لی دیکیلی طاشلردن وسائر بوکبی آثاردن عبارت اولوب ، بیوك مهارت و صنعتله وعلی الخصوص او وقتك نقصانی آلاتیله یوکسك یرلره رفعی محیر عقول اولان یکپاره جسیم طاشلرله یاپلمشدر . لکن بو آثارك جمله‌سنده جسامتله آغرلق ومتانت غلبه چالوب، آثار قدیمهٔ یونانیه‌ده‌کی ظرافت ولطافت یوقدر. اسکی مصریلرك ایکی نوع خطی وار ایدی. تحریر وقرائتی رؤساء روحانیه‌یه مخصوص اولان (هیروغلیف) خطی، که اکثر آثار باقیه‌ده محکوك اولوب، رمز و اشارت یرینی طوتار برطاقم حیوانات وسائر مواد مختلفه رسملرندن عبارت ایدی؛ وعمومه عائد اولان (خط قبطی) که فنیکه خطندن مأخوذ اولوب، خط یونانی ایله چوق مشابهتی واردر.

خرستیانلق دوری مصرده آنجق بشیوزسنه قدر وبر تدنی و خرابیتله برلکده دوام ایدوب ، ظهور اسلامده مصریلر ، روم ایمپراطورلرندن بیزار اولدقلرندن، جانب اسلامه میل کوسترمشلر ؛ وبناءً علیه، حضرت عمر بن الخطاب (رضه) زماننده ۱۷ نجی سال هجریده عمرو بن العاص عسکر مسلمینله مصره دخولنده مصریلر مقاومتده چوق اصرار ایتمیوب، بعضیسی طوعاً عرض اطاعت ایتمش؛ وکمال سهولتله بتون خطهٔ مصریه فتح اولنه‌رق، اکثر اهالی دین اسلامی قبول ایلمش ؛ و بونلر جزیرة العربدن هجرت ایدن عربلرله قاریشه‌رق ، آز مدت ظرفنده عربلشمشلردر . مصر خلفاء راشدین وملوك امویه وبعده خلفاء عباسیه‌یه تابع بر ایالت صورتنده اداره اولندقدن صکره ، ۲۵٤ تاریخنده خلافت عباسیه جانبندن والی بولنان احمد بن طولون ولایتی امارته تحویل ایتمکله، بش کشیدن مرکب اولان سلاله‌سی ۲۹۱ تاریخنه‌دك حکم سورمش؛ وبعده ینه والیلر معرفتیله اداره اولنوب، ۳۲۱ تاریخنده والیٔ مصر اولان (اخشید) دخی بر ایکنجی امارت تشکیل ایدوب، بش کشیدن مرکب اولان سلاله‌سی ۳۷ سنه حکم سوردکدن صکره، مغربده ظهور ایدن فاطمیوندن معزلدین اللهك سرعسکری جوهر القائد خطهٔ مصریه‌یی ضبط، وقاهره شهرینی تأسیس ایتمشدی. ۳۶۲ده مشارالیه

معزلدین‌الله مهدیه‌دن مصره انتقال ایله ، قاهره‌یی پایتخت اتخاذ ایده‌رك ، خطبه‌دن خلفاء عباسیه‌نك نامنی رفع، و کندیسی شیعی مذهبی اوزره خلافت دعواسنده بولنغله، کندی نامنه خطبه اوقوتمشدر. فاطمیون ٥٦٧ تاریخنه‌دك مصرده ومغرب، شام، حجاز ویمنده حکومت سوروب، بونلرك انقراضنده مصره مالك اولان مشهور صلاح الدین ایوبی مذهب اهل‌سنتی وخلفاء عباسیه خطبه‌سنی اعاده ایتمشدی. ایوبیلر دخی مصر و شام ویمن جهتلرنده ٨٢ سنه حکم سوردکدن صکره، ٦٤٩ ده حکومت اتا . بکلری مقامنده بولنان و (ممالیك بحریه) دیمکله معروف غلامان اتراکه کچوب، بونلر دخی تاریخ مذکوردن ٧٨٤ تاریخنه‌دك ١٣٥ سنه حکم سورمش؛ وایچلرندن سیف الدین قلاون واولادی تمیز ایتمشلردر . تاریخ مذکورده حکومت ممالیك چراکسه‌یه انتقال ایدوب، بونلرك زماننده بغدادده‌کی خلافت عباسیه‌یه مغوللر طرفندن ختام ویرلمکله، نسل عباسیدن برینی مصرده مقام خلافته کچیروب، بیعت ایتمش؛ وبونك نسلی اسماً خلافت ایدوب، حکومت غلامان چراکسه النده بولنمشدر. ممالیك چراکسه ٩٢٣ تاریخنه‌دك ١٣٩ سنه حکم سوردکدن صکره، جنتمکان یاوز سلطان سلیم خان حضرتلری چالدیران مظفریت عظیمه‌سندن عودتنده مصری فتح ایله، ممالك عثمانیه‌یه الحاق ایتمشدر . او وقتدن اعتباراً مصر دولت عثمانیه‌نك بر ایالتی صورتنده اداره اولنور . وقتیله اورادە دخی (ممالیك) اسمیله بر صنف عسکریلر زیاده نفرذ قزانوب ، زورباجه حرکته باشلامش اولدقلرندن، بر خیلی وقتدن بری اهمال ایدلمش اولان نیلك جدول وبندلری بسبتون بطال براغیلوب، خطهٔ مصریه بر ایکی ملیون راده‌لرینه ایتمش اولان اهالی‌یی اعاشه‌یه، و واردانی اوراده‌کی عسکرك علوفه‌سنه تقابل ایتمکه کافی دکلیدی. سلطان سلیم خان ثالث دورنده ١٢١٣ تاریخنده بیوك ناپولیون مصره عسکر سوق ایده‌رك، اوچ سنه خطهٔ مصریه فرانسزلرك ضبطنده قالدقدن صکره، ١٢١٦ ده عساکر عثمانیه مصری استرداد ایتمش؛ مذکور ممالیك طائفه‌سی طغیانلرینی آرتیرد قلرندن، بونلرك تربیه‌سنه کوندریلن عساکر سرکرده‌لری میاننده محمد علی دخی بولنوب، مشارالیه اقتدار طبیعیسیله ادارهٔ مصریه‌یی اله آلمغه و رتبهٔ وزارتله مصر والیلکی احرازه موفق اولدقدن صکره ، اصلاحات جدیده ابتدارله ، مصرك معموریت قدیمه‌سنی اعاده ایتمش؛ وبونی بر ایالت ممتازه حالنه قویه‌رق، والیلکی کندی خانداننه تأمین، وسودان جهتنه طوغری برچوق یرلر ضبط ایله، مصره الحاق ایلمش ایدی. بعده مصر ایالتنه خدیویت نام رسمیسی ویریلوب، وراثت دخی اکبر اولاده مشروط اولمشدر.

مصرده حکومت سورن سلاله‌لرك هر بری کندی اسمی صره‌سنده ذکر ایدلمش اولدیغندن، شوراجقده یالکز محمد علی پاشا سلاله‌سنك جدولنی درجله اکتفا ایدرز:

محمد علی پاشا	١٢٢١
عباس پاشا بن محمد علی	١٢٦٦
سعید پاشا بن ابراهیم بن محمد علی	١٢٧١
اسماعیل پاشا بن ابراهیم	١٢٨٠
توفیق پاشا بن اسماعیل	١٢٩٧
حالا خدیو مصر عباس حلمی پاشا بن توفیق	١٣١٠

خدیویت مصریه.— خدیو مصر نفس مصر ایالت ممتازه‌سندن بشقه، محمد علی پاشا مرحومك و اولاد و احفادینك فتح ایتمش اولدقلری نوبه، دارفور، کردفان ونیلك منابعنه قدر اولان سودان شرق جهتلرینه و بحر احمرك سواحل غربیه‌سیله سینائی شبه جزیره‌سنه وجزیرة العربك مدین جهتنه دخی حاکمدر . بتون خدیویت مصریه‌نك مساحهٔ سطحیه‌سیله اهالیسی بروجه آتیدر:

	مربع کیلومتره	نفوس
نفس مصر وملحقاتی	٥٥٠ ٦٣٠	٩ ٦٥٤ ٣٢٣
نوبه	٨٦٤ ٦٥٠	١ ٠٠٠ ٠٠٠
سودان مصری	٨٥٦ ٥٠٠	١٠ ٨٠٠ ٠٠٠
جمعاً خدیویت مصریه	٢ ٢٧١ ٦٣٠	٢١ ٥٥٤ ٣٢٣

هر نه قدر بوندن برقاچ سنه اول مهدی اسمیله ظهور ایدن برآدم سودان ونوبه جهتلرینی ادارهٔ مصریه‌دن آیره‌رق، سودانده بر حکومت مستقله تشکیل ایتمش ایسه‌ده، مصر عساکری

اوجهتلری یکیدن فتح واسترداد ایتمکه باشلامشدر. بحر احمر سواحلندن بعض یرلری ایتالیا اشغال ایتمش؛ و جزیرة العرب جهتندهکی ساحل دخی طوغریدن طوغری‌یه ادارهٔ عثمانیه آلتنه آلەرق، الوجه قضاسی نامیله حجاز ولایتنه الحاق اولنمشدر.

مصراطه { طرابلس غرب ولایتنك خمس سنجاغنده و طرابلسك ۱۹۰ کیلومتره شرق جنوبیسنده سرت کورفزینك منتهای غربنده وساحل بحرده قضا مرکزی کوچك بر قصبه اولوب، زیتون وخرما آغاجلریله محاطدر. طرابلسك اك ایشلك اسکه‌لرندن اولوب، فناری دخی اولمغله، بعض کمیلر بناشیر، وفزانه ایشلر کاروانلری واردر. کابم وحصیر ایله کچی و دوه تویندن جوال اخراجاتی واردر. وقتیله تجارتی دها ایشلك ایدی.

مصرایم { (Misraim) کتب بنی اسرائیل روایتنه کوره حام بن نوح (عم)ك اوغلی اولوب، اسکی مصریلرك جد اعلاسی عد اولنور. میلاد عیسی (عم) دن ۲۲۰۰ سنه اول مصرده حکومت سورمش اولدیغی تخمین ایدرلر؛ حالبوکه احفادندن اولمسی اقتضا ایدن (منس) ك میلاددن ۳۹۰۰ سنه اول مصرده حکومت سوردیکی آثاریله مثبتدر. اسکی عبرانیلر خطهٔ مصریه‌یه دخی بو نامی ویررلردی.

مصری { [« نیازی » ماده‌سنه مراجعت بیوریله .]

مصطفی { سلطان الانبیا (صلعم) افندمزك مخلص شریفیدر.

مصطفی { (سلطان —) ابو الفتح سلطان محمد خان ثانینك اکبر اولادی‌اولوب، پدرینك حیاتنده قرمان والیسی ایکن، ۸۷۸ ده اجل موعودیله وفات ایتمش؛ و نعشی بروسه‌یه نقل ودفن اولنمشدر.

مصطفی { قانونی سلطان سلیمان خانك اکبر اولادی اولوب، پدری زماننده آماسیه متصرفی ایدی.

مصطفی { فرس شعراسندن درت کشینك مخلصیدر:

برنجیسی (میرزا —) ملوك صفویه‌دن شاه طهماسب ماضینك اوغلی و شاه اسماعیل ثانینك برادری اولوب، شجاعت وسخاوت وسائر فضائل ایله محبوب عالمیان ایدی.

— ایکنجیسی (مولوی سید غلام مصطفی) هندستانده دهلی مضافاتندن (بردوان) قصبه‌سندن اولوب، علم وفضلنه بناءً، ۱۲۳۰ تاریخلرنده انکلیزلر طرفندن بعض مملکتلرك مفتیلکنه نصب اولنمشدی. شو مطلع اونکدر:

دی که نهال قامتش جلوه‌گر از نظر گذشت
دل ز شکیب باز ماند جان ز قرار درگذشت

— اوچنجیسی کشمیرلی‌اولوب، شو بیت‌اونکدر:

بغیر از غم که هرگز کم مبادا
ندارد کس سرغمخواری من

— دردنجیسی (میر —) دهلیلی اولوب، شو رباعی اونکدر:

ای آن که ز دوریت بجانم شب وروز
در هجر تو با آه وفغانم شب وروز
یك لحظه ز خاطرم فراموش نه‌ئی
جزنام تو نیست بر زبانم شب وروز

مصطفی { (بکری —) سلطان مراد رابع دورنده مجنوارلغیله شهرت بولمش برآدم اولوب، غرائب احوالندن طولایی پادشاه مشارالیهك ندماسی صره‌سنه کچمشدی. حقنده بر چوق نوادر منقولدر.

مصطفی { جزایرده جزایر شهرینك اتصالنده بر قصبه اولوب، ۱۳۵۵۰ اهالیسی اولدیغی حالده، شهر مذکورك محلاتی صره‌سنه کچمشدر.

مصطفی افندی { (ابو الیامن —) سلطان محمد خان ثالث وسلطان احمد خان دورلرنده ایکی دفعه شیخ الاسلام اولمش علمادن اولوب، طوسیه‌لیدر. بروسه‌ده صاری کز زاده‌دن تحصیل علم ایدوب، موسی البهك قاینی اولمشیدی. بعده درسعادته وروده ابوالسعود افندیدن‌استفاده ایتمش؛ وعلی‌الاصول‌دورمدارسله، طریق قضایه سلوك ایده‌رك، ۱۰۱۰ تاریخنده استانبول قاضیسی، ۱۰۱۱ ده آناطولی‌قاضیعسکری اولدقدن صکره، ینه او سنه دفعهٔ مقام مشیخت اسلامیه‌یه نصب اولنمش؛ واون آلتی بچق آی امور فتواپی بعدالاداره، ۱۰۱۳ ده متقاعد، و۱۰۱۵ تاریخنده ثانیاً مفتیٔ انام اولوب، بو دفعه دخی

درت آی بو مقام عالیده بولندقدن صکره، سنهٔ مرقومه‌ده قولنج علتندن وفات ایتمشدر. علم وعرفان ووقار وسماحتله متصف وطریقته منسوب اولوب، بعض کتب تدریسیه‌یه تعلیقاتی واردر.

مصطفی افندی { [«دمیمك زاده» و «دبالی زاده» ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

مصطفی افندی { (بولوی —) سلطان محمد خان رابع دورنده مقام مشیخت اسلامیه‌یه کچن علمادن اولوب، بولیدن درسعادته ورودله، شیخ الاسلام سابق یحیی افندیدن تحصیل علوم، وطریق قضایه سلوك ایده‌رك، ١٠٥٦ ده استانبول قاضیسی، ١٠٦٣ ده آناطولی و١٠٦٧ ده روم ایلی قاضیعسکری اولدقدن اون کون صکره کوپریلی محمد پاشانك سوقیله شیخ الاسلام اولمش؛ وآنجق صدر مشارالیهك کربد سرداری دلی حسین پاشانك قتلیچون ایستدیکی فتوایی ویرمیوب، دیکر بعض خصوصاتده دخی رأینه مخالفت ایتمکله، یکرمی ایکی بچق آیلق مشیختدن صکره ١٠٦٩ ده عزل، ومصره نفی اولنه‌رق، ١٠٨٦ ده اوراده وفات ایتمشدر. علم وفضلی واحکام شرعیه‌نك تمامیء اجراسنه همت وتعصبی وار ایدی. «کنز». شرحی و «اشکال تأسیس». حاشیه‌لری واردر.

مصطفی افندی { [«میرزامصطفی افندی» «دری‌زاده» و «حیدی زاده» ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.»

مصطفی افندی { (فیض الله افندی زاده السیدالشیخ —) سلطان محمود خان اول دورنده مسند مشیخت اسلامیه‌یه کچن علمادن اولوب، سلطان مصطفی خان ثانی دورنده شیخ الاسلام بولنمش اولان السید فیض الله افندینك اولادندندر. ١٠٩٠ ده دنیایه کلوب، پدرینك زمان مشیختنده دور مدارسله، ١١١٣ ده مکهٔ مکرمه منلاسی اولدقدن صکره، ١١١٤ ده بالفعل آناطولی و متعاقباً روم‌ایلی قاضیعسکری اولمشیدی. ١١١٥ تاریخنده پدری ادرنه‌ده اشرار الندە شهید اولدقده، صاحب ترجمه دخی دیکر برادرلریله برابر توقیف، و بر مدت بدی قله‌ده حبس اولندقدن صکره، قبریس جزیره‌سنه نفی؛ و بعده بروسه‌ده اقامتنه مساعده اولنمش ایدی. یکرمی سکز سنه اوراده حال نکبتده قالدقدن صکره، ١١٤٣ ده سلطان محمود خان اولك جلوسلرنده درسعادته جلب وتلطیف بیوریله‌رق، ١١٤٥ ده روم ایلی قاضیعسکری و ١١٤٨ ده شیخ الاسلام اولمش؛ وطقوز سنه ایله ایکی آی امور فتوایی اداره ایتدکدن صکره، ١١٥٨ ده، علت فلجه مبتلا اولوب، وفات ایتمشدر. عالم وادیب واخلاق حسنه ایله متصف برذات ایدی.

مصطفی پاشا { [«قوجه مصطفی پاشا»، «قره مصطفی پاشا»، «ابشیر پاشا»، «کوپریلی زاده مصطفی پاشا» و «بیقلی مصطفی پاشا» ماده‌لرینه مراجعت.]

مصطفی پاشا { (لفکه‌لی —) سلطان مصطفی خان اول دورنده مسند صدارته کچمش وزرادن اولوب، سرای همایونده یتیشمش؛ و سلحدار اولدقدن صکره، ١٠٢٦ ده مصر والیسی اولوب، عدم اقتدارندن طولایی، آز مدت صکره معزول اولمشیدی. پادشاه مشارالیهك دایه‌سنك قوجه‌سی اولمغله، ١٠٣١ ده وقوع بولان فتنه اثناسنده مره حسین پاشا یرینه مسند صدارته نصب اولنه‌رق، بنه عدم اقتدار و حرص و طمعیله بدنام اولمش؛ وآنجق اوچ آی بو مقام عالیده طوره بیلوب، مؤخراً عزل اولنمش؛ وبر مدت ازمید وقسطمونی جهتلرنده طولاشدقدن صکره، وفات ایدوب، صدجیلرده دفن اولنمشدر.

مصطفی پاشا { (سورنازن —) سلطان محمد خان رابع دورنده یالکز درت ساعت صدر اعظم اولمش وزرادن اولوب، قرەمان والیسی، ١٠٦١ و ١٠٦٢ ده ایکی دفعه دفتردار، ١٠٦٣ ده رتبهٔ وزارتله طمشوار والیسی، ١٠٦٥ ده قپودان دریا اولمش؛ و ١٠٦٦ ده مهر صدارت کریدده بولنان دلی حسین پاشایه کوندرلدکده، صاحب ترجمه قائممقام اولمشیکن، اغتنام فرصتله، بر طاقم حیل ودسایسه تشبث ایده‌رك، صدارتك دلی حسین پاشادن نزعیله کندیسنه توجیهنی استحصال ایتمك طریقنی بولمش

ایسه‌ده، طوائف عسکریه عابهنده بولنمغله، هنوز
ایشه باشلامه‌دن، عزل، وارضروم ایالتی توجیهیله
تبعید اولنمش؛ وبرسنه‌صکره اوراده وفات ایتمشدر.
درت ساعتلق صدارتنده قره کوز محمدی دفتردار
ایتمکدن بشقه بر ایش کورمیوب، بونکله فرومایه
پرورلکنی کوسترمش؛ وظرفای عصرك «چالیجق
سورناسنی چیقدی جیندن قره‌کوز» لطیفه‌سیله
نغمه‌پرداز اولمسنه سبب اولمشدر.

مصطفی پاشا { (مقتول —) بو دخی دور
سلطان محمد خان رابع

صدور عظامندن اولوب، مرزیفونلیدر. بغداد
سفرنده شهید اولان اعیان سپاهدن اوروج بكك
اوغلی اولوب، ١٠٤٤ ده دنیایه کلمشیدی. کوپریلی
محمد پاشا، بدریله اولان موالات قدیمه‌سنه بناء،
کندیسنی تحت حمایه‌سنه آلوب، اوغلی فاضل احمد
بك ایله برلکده تربیه ایتمش؛ وصدارتی زماننده
تلخیصجی ایدوب، بتوه فتحی مژده‌سیله رکاب همایونه
کوندرمش؛ وبوکا مکافاةً، ١٠٦٨ ده میراخور
ثانی، و ١٠٧٠ ده ایکی طوغ ایله سلستره میرمیرانی،
و ١٠٧١ ده رتبهٔ وزارتله دیاربکر والیسی اولمش
ایدی. ١٠٧٢ ده درسعادته جلبله، مسند قپودانی‌یه
و ١٠٧٤ ده رکاب همایون قائممقاملغنه نصب او-
لنمشدی. اون درت سنه بو مقامده ایفای حسن
خدمت ایتدکدن صکره، ١٠٨٧ ده کوپریلی زاده
فاضل احمد پاشا یرینه مسندنشین صدارت عظمی
اولمش؛ و ١٠٨٩ ده چهرین قلعه‌سنی ضبط وهدم
ایدوب، ١٠٩٣ ده نمچه سفرینه عزیمتنده
حسب‌القدر منهزم اولمغله، مشتای بلغراده عودت
ایتمشیدی. ١٠٩٥ ده جنحهٔ تقصیر وسؤ تدبیرله
اتهام اولنه‌رق، اعدامنه فرمان عالی صادر اولمش
ایدی. عقل وتدبیر و وقار وکرمله متصف اولوب،
آنجق جمع ماله زیاده انهماکی اولمغله مشهوردر.
قتلنده اللی یاشلرنده ایدی.

مصطفی پاشا { (تکفور طاغلی — سلطان
سلیمان خان ثانی دورنده

مسند صدارته کچن وزرادن اولوب، بدایت حالنده
بکتاشیان زمره‌سنه داخل اولمغله، ١٠٩٠ ده
یکیچری آغاسی اوله‌رق، ١٠٩٢ ده رتبهٔ وزارته
نائل اولمش؛ و ١٠٩٤ ده ویانه سفرندن صکره
سردارلق انضمامیله حلب ایالتنه نصب اولنه‌رق،
محاربه‌دن فرارله دشمنك غلبه‌سنه سبب اولدیغندن،
١٠٩٦ ده قنیژه محافظلغیله تبعید اولنمشیکن،
١٠٩٨ ده ثانیاً یکیچری آغاسی اولمش؛ وآز مدت
سدالبحر محافظلغیله اخراج اولندقدن صکره،
١٠٩٩ ده مهر صدارت عهده‌سنه احاله اولنمشدی.
اسفارك تعاقبندن طولایی، خزینهٔ دولت رخنه‌دار
اولمغله، تزیید واردات مقصدیله، بر طاقم نامناسب
ویرکیلر طرح ایده‌رك، عمومی ازعاج ایتمش؛
وکندیسی عقل وتدبیردن محروم و ذوق وصفایه
مجبور اولمغله، ایشلری برطاقم نا اهل‌الینه براقه‌رق،
عرب رجب پاشا کبی بر بی اذعانی سردار ایلمش؛
ودشمن دراغمان بوغازینه‌دك ایلریلمش ایدی. بو
احوالك اوزرینه، بعض خیرخواهانك اخطاریله
١١٠١ ده عزل، ومعلقره‌یه نفی اولنه‌رق، اوسنه
اوراده یتمش یاشلرنده وفات ایتمشدر.

مصطفی پاشا { (دال طبان —) سلطان
مصطفی خان ثانی دوری

صدور عظامندن اولوب، مناسترلیدر. قره ابراهیم
پاشایه ایچ مهتری اولوب، مشارالیهك صدارتنده
قپوجی باشی و ١١٠٣ ده یکیچری آغاسی اولمش؛
ومتعاقباً ایکی طوغ ایله بابا طاغی محافظلغنه نصب
اولنه‌رق، چوق کچمه‌دن وزارت رتبه‌سیله تبجیل
اولنمش ایدی. بعده آناطولی و ١١٠٨ ده سر-
دارلق انضمامیله دیاربکر والیلکنه نصب اولنه‌رق،
احوال وحرکات غریبه‌سی اوزرینه، مظهر غضب
پادشاهی اولمشیکن، شیخ الاسلام فیض‌الله افندینك
شفاعتیله، بوسنه سرحدنده بونچل قلعه‌سنه نفی
و وزارتنك رفعیله اکتفا اولنمشدی. ١١٠٩ ده
عفو، و وزارتی اعاده اولنه‌رق، بوسنه وبر سنه
صکره رقه و بعده بغداد ایالتنه نصب اولنمش؛
و ١١١٢ ده سردارلق عنوانیله بصره‌نك استخلاصی
اثناسنده دیاله نهری مجراسنجه ایتدیکی تعمیرات
تقدیر اولنمغله، ١١١٣ ده آناطولی ایالتنه جلب
اولنه‌رق، ١١١٤ ده مهر صدارت عهده‌سنه
احاله اولنمشدی. کندیسی جاهل ومعند وغریب
طورلی بر اعجوبه اولمغله، جزئی قباحته قارشی بیك
دکنك اوردیرمق وقادینلرك قیافتلرینی دکیشدیرمك
کبی حرکات غریبه ایله خلقی بیزار ایده‌رك، درت

آی بوصورتله اجرای وکالت ایتدکدن صکره ، الی پاشلرنده اعدام اولنه‌رق ، جزای سزاسنی بولمشدر.

مصطفی پاشا { [« باهر کوسه مصطفی پاشا » و « چلبی مصطفی پاشا » ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

مصطفی پاشا { (علمدار یاخود بیراقدار —) سلطان محمود خان ثانی حضرتلرینك ابتدای جلوسلرنده مسند صدارت عظمایه کچن وزرادن اولوب، روسچقلی، وبرروایتده عن‌اصل آرناؤد ایدی. سلطان مصطفی خان دورنده روسیه سفری آچلدیغنده برمقدار عسکر طوپلایه‌رق، بیراقلرینی حامل اولمغله ، بیراقدار ویا علمدار اسمیله شهرت بولوب ، بعده پاسبان اوغلی فتنه‌سنده روسچق اعیانی ترسنکلی زاده‌یه معاونت ایتمش ؛ وبونك توسطیله هزارغراد اعیانلغنه نصب وقپوجی باشیلق پایه‌سیله تلطیف اولنمشدی. مؤخراً ترسنکلی زاده مقتول اولدقده، اطراف اعیانی وموی‌الیهك اتباعی بیراقدارك اونك یرینه روسچق اعیانلغنه کچسنی تنسیب ایتملریله ، ذاتاً کندیسی اوته‌دن بری جسارت وشجاعتیله مشهور اولدیغی حالده ، مواشی تجارتیله واراضی ایشلتمکله ، بیوك برثروته دخی مالك اولوب، کرم وسخاوت صاحبی اولدیغندن، بتون روم ایلی قطعه‌سنده شهرت بوله‌رق، قوت ومکنتی اعدای دولتجه دخی باعث اندیشه اولور ایدی . طائفهٔ بکتاشیانه میلی اولمغله ، یکیچریلرك کندیسنه محبتی وکندیسنك اوجاقه ارتباطی وار ایدی . حتی سلطان سلیم خان ثالث عساکرموظفه ترتیبنه تشبث ایتدیکی وقت ، یکیچریلرك فسده کروهی صاحب ترجمه‌یی اغفال ایله، بعض مخابراتده بولنمشلردی . بعده روسیه محاربه‌سی آچلدقده یکیچری اوجاغنك آرتق برایشه یارامیه‌جق حاله کلدیکنی رأی‌العین کوروب، بونلرك لهنده وعساکر موظفه ترتیبی تشبثاتنه قارشی سبق ایدن حرکاتنه نادم اولمشیدی. محاربهٔ مذکوره‌ده طونه سواحلنده بیوك برغیرتله دوشمنه قارشی طوروب ، خدمات مبروره‌سی کورلمکله ، ۱۲۲۱ ده وزارت رتبه‌سیله وطبل وعلم وخلعتله تلطیف بیورلمشیدی . محاربهٔ مذکوره‌ده یکیچریلرك عدم انتظامی وفتنه وفسادلری باعث انهزام اولوب، علمدار مصطفی پاشا ، دولتك استقبالنی تهدید ایدن حال تذبذبدن تخلیصی ایچون یکیچری اوجاغنك لغویله ، سلطان سلیم خانك نیت وترتیبلری اوزره ، عساکر موظفه‌نك برآن اول ترتیبندن بشقه چاره اولمدیغنی درك ، و بوبابده بعض اصدقای دولتله دخی مشاوره ایده‌رك، روم ایلی اوردوسیله ادرنه‌یه وصول، واورادن سنجاق شریفی چیقارمق بهانه‌سیله استانبوله بالدخول سلطان محمود خان حضرتلری تخت عثمانی‌یه جلوس ایتمش ؛ وجلوسلرینی متعاقب مهرصدارتی صاحب ترجمه‌یه تودیع بیورمشلردر.

مصطفی پاشا { (چیلاق ویا بیلاق —) دور سلطان سلیمان خانیده ۹۲۶ ده قپودان دریا اولوب، ۱۴ سنه بومقامده قالمش ؛ وآق دکیز وقره دکیزده برچوق سفرلر ایتمشدی. ۹۴۰ ده وفات ایدوب، ابا ایوب انصاری (رضه) جوارنده دفن اولنمشدر.

مصطفی پاشا { یاوز سلطان سلیم خان وسلیمان خان زمانلرنده وزیر ثانی اولوب، آرناؤد ایدی . سلطان سلیمان خانك همشیره‌سی کندیسنه تنکیح اولنوب ، مصاهرت پادشاهی شرفنه نائل اولمشدی . جسور ومدبر بر وزیر اولوب، مجارستان محاربه‌لرنده وردوس محاصره‌سنده حسن خدمتی کورلمش: وبومحاصره‌ده ایکن (خیربای)ك وفاتی خبری آلنمغله، ۹۲۸ ده مصر والیسی اولوب ، اورایه وصولنده ممالیك چراکسه بقیه‌سی عصیانده بولمغله، کندیلرینه قارشی حرب ایده‌رك، خطهٔ مصره‌یی مجددا فتح واسایشنی تأمین ایتدکدن ، یعنی سکز بچق آیلق والیلك ایلدکدن صکره، درسعادته جلب اولنمش؛ و۹۳۵ تاریخنده بنه وزیر ثانی ایکن ، وفات ایدوب ، اکبوزه‌ده بنا کرده‌سی اولان جامع شریف خطیره‌سنه دفن اولنمشدر.

مصطفى پاشا { سلطان محمد خان ثالث دورنده ١٠٠٦ دن ١٠١٠ تاريخنه‌دك ٤ سنه قپودان دريا بولنوب، مقدما دخى جغاله زاده سنان پاشايه قپودانلقده وكالت ايتمشدى. قباد پاشا زاده ديمكله معروفدر.

مصطفى پاشا { (دفتردار —) سلطان عثمان خان ثانى دورى قپودان پاشالرندن اولوب، نيكده‌ليدر. خوتين سفرنده يكيچرى آغاسى اولوب، ١٠٣٠ تاريخنده مسند قپودانى‌يه چيقمقله برابر، كوپرينك محافظه‌سنه دخى مأمور اولمش ايسه‌ده، ايفاى وظيفه‌ده اقدام ايده‌مديكندن، ينه اوسنه عزل، و بعده مصر واليلكنه وصكره دفتردارلق مقامنه نصب اولنمش؛ و ١٠٤١ ده ظهور ايدن موسى چلبى وقعه‌سنده قتل اولنمشدر.

مصطفى پاشا { [« جانبولاط زاده »، «خالجى زاده»، «قپلان مصطفى پاشا » و « صارى مصطفى پاشا » ماده‌لرينه مراجعت بيوريله.]

مصطفى پاشا { (سلحدار —) سلطان مراد خان رابع دورى قپودان پاشالرندن اولوب، اندرون همايوندن يتيشه‌رك، سلحدارلق مقامنه نائل اولدقدن صكره، ١٠٤٧ ده كمانكش قره مصطفى پاشا يرينه قپودان دريا اولمش؛ وبغداد سفرنده ركاب همايونده بولنوب، ١٠٤٩ تاريخنده سلطان ابراهيم خانك جلوسنده عزل ايله، روم ايلى ايالتنه نصب، وبعده طمشواره نقل اولنه‌رق، ١٠٥١ تاريخنده اوراده قتل اولنمشدر.

مصطفى پاشا { (دلاك —) سلطان محمد خان ثالث دورى قپودان پاشالرندن اولوب، بوسنه‌ليدر. قپوجى باشيلرندن اولوب، قرمان وروم ايلى واليسى وبعده دفتردار اولمش؛ و١٠٦٥ ده ديو مراد پاشادن صكره مسند قپودانى‌يه نصب اولنه‌رق، سنه‌سنده عزل، و١٠٧٣ ده مدلليده قتل اولنمشدر.

مصطفى پاشا { (سلحدار —) سلطان محمد خان رابع عصرى قپودان پاشالرندن اولوب، بوز اوقلى و (كوچك سپاهى) ديمكله معروفدر. اندرون همايونده تربيه اولنه‌رق، سلحدار اولدقدن صكره، ١٠٩١ ده قپلان مصطفى پاشادن صكره مسند قپودانى‌يه نصب اولنمش؛ ودرت سنه‌يه قريب بومقامده قالدقدن صكره، ١٠٩٥ ده عزل اولنمشدر.

مصطفى پاشا { (مصاحب —) بودخى سلطان محمد خان رابع دورى قپودان پاشالرندن اولوب، اولجه مصاحب شهريارى ايكن، ١٠٧٨ ده رتبهٔ وزارته و١٠٨٦ تاريخنده مصاهرت حضرت پادشاهى شرفنه نائل اولمش؛ و١٠٩٣ ده حلب واليسى و بعده وزير قبه‌نشين اولوب، ١٠٩٥ ده سلحدار مصطفى پاشادن صكره مسند قپودانى‌يه نصب، و١٠٩٧ ده موره‌نك استخلاصيچون سرعسكرلكه نقل اولنه‌رق، متعاقباً بوغاز محافظى اولمش؛ و ١٠٩٨ ده اوراده وفات ايتمشدر.

مصطفى پاشا { (ايلچى —) سلطان احمد خان ثالث دورى قپودان پاشالرندن اولوب، مرزيفونلى مقتول مصطفى پاشانك حفيديدر. نشانجى ايكن، ١١٣٢ ده مسند قپودانى‌يه تعيين اولنه‌رق، اون سنه ايله درت آى بومقامده قالدقدن صكره، ١٠٤٣ ده قتل اولنه‌رق، جدينك ارغاد بازارنده‌كى مدرسه‌سى خطيره‌سنه دفن اولنمشدر.

مصطفى پاشا { (شهسوارزاده —) سلطان محمود خان اول دورى قپودان پاشالرندن اولوب، ١١٥٥ ده مسند قپودانيده صارى مصطفى پاشايه خلف اولمش؛ وسنه‌سنده عزل اولنمش؛ و١١٧٥ ده وفات ايتمشدر.

مصطفى پاشا { (ميرآخور —) سلطان مصطفى خان ثالث دورى قپودان پاشالرندن اولوب ميرآخور ايكن، ١١٧٤ تاريخنده مسند قپودانى‌يه نصب، وبش آى صكره عزل اولنه‌رق، ١١٧٥ تاريخنده بلغرادده فوت اولمشدر.

مصطفى پاشا { (سنك وكوچك —) بودخى عصر سلطان مصطفى خان ثالث قپودان پاشالرندن اولوب، ١١٧٦ ده كتخدا محمد پاشايه خلف اولمش؛ و يدى آى صكره

عزل اولنمرق، ١١٧٧ ده وفات ايتمشدر. «مات الذباب» جمله‌سی تاریخ فوتيدر. شرف مصاهرته دخی نائل اولوب، نشانجيلقدن اول برچوق ايالتلرده بولنمشدر.

مصطفى پاشا كوپريسى { (ياخود جسر مصطفى پاشا)

ادرنه ولايت وسنجاغنده وادرنه‌نك ٣٠ كيلومتره غرب شماليسنده وشرق روم ايلی ولايتيله خط امتيازی قربنده ودميريول خطنك برساعت شمالنده اوله‌رق مريچ نهری اوزرنده واقع قضا مركزی برقصبه اولوب، ٨٠٠٠ قدر اهاليسی بر بيوجك و برقاچ كوچك جامع شريفی، حكومت و دائرهٔ عسكريه قوناقلريله قشله‌لری ورخسته‌خانهٔ عسكريسی، بر رشديه وبری ذكور بری اناثه مخصوص ايكی ابتدائيه مكتبيله روملره مخصوص بر و بلغارلره مخصوص ذكور واناث بتی ويهوديلره مخصوص برمكتبی، برعمومی باغچه‌سی، سنه‌ده بر قوريلور پنايری، ايكی چنانی چوملك وايكی‌ده طوغله وكرميت فابريقه‌سی وخيلی ايشلك تجارتی واردر. هواسی آغيرجه‌در. قصبه‌نك اوكنده مريچ نهری اوزرنده بيوك بر كوپری اولوب، صدر اعظم مصطفى پاشا طرفندن تعمير ايدلمش اولمغله، قصبه دخی بواسمله تسميه اولنمشدر.

— مصطفى پاشا قضاسی چرمن، لفكه وسلبوكن اسملريله ٣ ناحيه وجمعاً ٥٢ قريه‌يی حاوی اولوب، ٢٧١٣٨ اهالی ايله مسكوندر، كه بونلرك ٩٧١٥ ی مسلم وترك، ١٢٧١٦ سی بلغار، ٤١٥٠ سی روم، ٤٢٥ ی يهودی و١٣٢ سی ارمنی قتوليك وسائره‌در. اراضيسی ٦٣٩٥٤٠ دونمدن عبارت اولوب، قسماً طاغلق وقسماً مريچ واديسی اطرافنده‌كی اووه‌لردن عبارتدر. طوپراغی منبت اولوب، باشليجه محصولاتی بغدای، آرپه، يولاف، چاودار، داری، مصر، بورچاق، فاصوليه، نخود، مرجمك، بقله، توتون، پاموق وسائره‌دن عبارتدر. اكثر محصولاتی احتياجات محليه‌دن زياده اولوب، فضله‌سی اخراج اولنور. باغ وباغچه‌لری‌ده چوق اولوب، خيلی مقدار اوزوم وسائر ميوه‌لر حاصل اولور؛ واوزومدن شراب اعمال اولنور. طوت آغاجلرينك زرعيله ايپك قوزه‌سی يتيشديرلمسنه‌ده اخيراً تشبث اولنمشدر. اورمانلری اورته حالده‌در. مرعی وچايرلری‌ده ضررسزجه اولوب، قضانك حيوانات اهليه‌سی ٥٥٠٠٠ قيون، ٢٥٠٠٠ كچی، ٥٠٠٠ صيغير، ١٣٠٠ جانوار، ٨٠٠ بيكير، ٣٠٠ مركب و ٨٠ استر راده‌لرنده‌در. صنايع محليه اولرده قادينلرك ياپدقلری كوزل برنوع شياقله ايپك وپاموقدن يرلی بزلر وخاولی وسائره‌دن عبارتدر. كايتلی حصير دخی اعمال اولنوب، ادرنه‌يه وشرقی روم ايلی‌يه اخراج اولنور. قضا داخلنده ٣٢ جامع، ٢ تكيه، ٢١ كليسا، ٢ مناستر، ١ مدرسه، ٤٠ مكتب، ٢٠ دكان ومغازه، ٣ صودكرمنی و ٢ عبا طولابی موجوددر. مريچ وآرده نهرلری قضانك ايچندن كچيورسه‌ده، ياكز دكرمنلری چويروب، سقی اراضيده قوللانيله‌ميور. قضانك واردات سنويه‌سی ٢٧٠٠٠ ليرا راده‌لرنده‌در.

مصطفى چلبى { يلدرم سلطان بايزيد خانك اولادندن اولوب، تيمورلنكه

قارشی اولان محاربه‌ده شهيد ونابديد اولمشدر.

مصطفى چلبى { اوتنجی قرن هجری عثمانلی علما وشعراسندن اولوب،

«اخلاق السلطنه» عنوانيله بركتابی، «ثلجيه» عنوانيله برمنظومه‌سی وبعض قصائد وسائر اشعاری واردر. شو بيت اونكدر:

سركوينده اولورسه نوله اشكم سائل
صوكبی اول بويی سروآلجغه اولدی مائل

مصطفى خان { (بن مسيب خان) ايران شعراسندن وتكلو ترك

عشيرتی رؤساسندن اولوب، كافهٔ علوم وفنونی پدرندن تحصيل ايتمش؛ وكنج ياشنده شاه عباس ماضينك امريله شهيد اولمش ايدی. شو بيت اونكدر:

ز دوريت شب وروزم بآه وناله كذشت
دوروز هجر تو برمن هزار ساله كذشت

مصطفى خان اول { (بن محمد خان ثالث بن مراد خان ثالث

بن سليم خان ثانی بن سليمان خان قانونی) سلاطين عظام عثمانيه‌نك اون بشنجيسی اولوب، ١٠٠١ تاريخنده دنيايه كلمش؛ و١٠٢٦ ده، برادر اكرمی سلطان احمد خان اولك ارتحالی اوزرينه، تخت

عثمانی‌یه جلوس ایتمش ایسه‌ده ، رشد ودرایتدن محروم ایدی .

مصطفی خان ثانی { (بن محمد خان رابع بن ابراهیم خان بن احمد خان اول) سلاطین عظام عثمانیه‌نك یکرمی ایکنجیسی اولوب، ۱۰۷٤ده دنیایه کلمش؛ و۱۱۰٦ تاریخنده عمی سلطان احمد خان ثانینك ارتحالی اوزرینه، تخت عثمانی‌یه جلوس ایتمشدر.

مصطفی خان ثالث { (بن احمد خان ثالث بن محمد خان رابع بن ابراهیم خان) سلاطین عظام عثمانیه‌نك یکرمی آلتنجیسی اولوب، ۱۱۲۹ تاریخنده دنیایه کلمش؛ و۱۱۷۱ده، عم زاده‌سی سلطان عثمان خان ثالثك وفاتی اوزرینه ، ٤۲ یاشنده تخت عثمانی‌یه جلوس ایتمشدر . اسراف و سوء استعمالاتك اوکنی آلمغه غیرت ایدوب، مسند صدارتده بولدیغی قوجه راغب پاشایی دخی ابقا ایله ، بعض دول اجنبیه ایله عقد مناسبات ایده‌رك ، روسیه‌نك نیات وتشبثاتنه مقاومت ایتمك تدارکانده ایکن، ۱۱۷٦ده مشارالیه راغب پاشا وفات ایتمکله ، مناسبات مذکوره ناتمام قالمش ؛ و۱۱۸۳ ده ایمپراطوریچه قاترینه‌نك قورمش اولدیغی ترتیبك آثاری لهستان طرفندن ظهور ایتمکله، صدر اعظم حمزه پاشا روسیه سفیرینی یدی قله‌ده حبس ایده‌رك ، وقتسز اعلان حربه سببیت ویرلمش ؛ وابتدا عساکر عثمانیه قزانوب، خوتینده روسیه‌لیلر مغلوب اولمش ، وقریم خانی روسیه‌یه کیروب، بعض بلادی یغما ایتمش ایسه‌ده، بعده روسلر کرك طونه منصبی جهتلرنده وکرك قافقاسیه‌ده وقریمده غالب کله‌رك روسیه دونناسی جبل طارق بوغازندن کیره‌رك ، چشمه اوکنده دونتمای همایونی احراق ایتمش؛ وروم ایلنده روسیه عسکری وارنه وسلستره‌یه قدر ایلریلمش ایدی . بو احوال مؤسفه اوزرینه ، سلطان مصطفی خان بالذات طونه اردوسنك زمام اداره‌سنی اله آلمق اوزره، سفره حاضرلانمقده ایکن، ۱۱۸۷ده ۵۹ یاشنده ارتحال ایدوب، بنا کرده‌سی اولان لاله‌لی جامع شریفی یاننده تربهٔ مخصوصه‌سنه دفن اولنمشدر. رمضان شریفده حضور درسی ابتدا بونلرك زماننده حادث اولمشدر. محب علما وخیراته مائل بر پادشاه اولوب، حرمین شریفینه بعض ذی قیمت هدایا تقدیم ایتمشیدی . برادرلری سلطان عبدالحمید خان اول خلفلری اولمشدر.

مصطفی خان رابع { (بن عبدالحمید خان اول بن احمد خان ثالث) سلاطین عظام عثمانیه‌نك یکرمی طقوزنجیسی اولوب ، ۱۱۹۳ده دنیایه کلمش ؛ و۱۲۲۲ده ، تخت عثمانی‌یه جلوس و۳۱ یاشنده ارتحال ایتمشدر. مدت سلطنتلری اون درت آیدن زیاده‌جه‌در . پدرلری سلطان عبدالحمید خان اول تربه‌سنده مدفوندر.

مصطفی رشید پاشا { [« رشید پاشا » ماده‌سنه مراجعت.]

مصطفی عاشر افندی { و« مصطفی عاصم افندی [« عاشر افندی» و « عاصم افندی » ماده‌لرینه مراجعت.]

مصطفی نائلی پاشا { (کریدلی —) دور سلطان عبدالمجیدخان دوری صدور عظامندن اولوب، آرناوودلقده مناستر ولایتنك کوریجه سنجاق وقضاسنده واقع (پویان) قریه‌سنده ۱۲۱۳ ده طوغمش ، واسکیدن تمیز ایتمش برخاندانه منسوب اولوب، ومجرد طول مدت کرید والیلکنده بولندیغیچون ، کریدلی دینمکله شهرت بولمشدر . پدری اسماعیل بك ایله برابر دایسی بولنان پلاسه‌لی طاهر پاشانك معیتنده وفرانسزلرك مصردن اخراجیچون سوق اولنان عسکر میاننده جانب مصره عزیمت ایدوب ، طاهر پاشا مصر والیسی اولدقدن صکره اوراده وفات ایدوب، برادری حسن پاشا محمد علی پاشا مرحومك والیلکی

زمانـده میرمیرانلق رتبه‌سیله سرکرده اولمش؛ وصاحب ترجه دخی بونك معیتنده قالمش ایدی. وهابیلره قارشی محمد علی پاشا طرفندن سوق اولنان عساکر مصریه ایله برابر حجازه عزیمتله، بش سنه سورن محاربانده اظهار شجاعت ایتدیکندن، سرکرده‌لکه نائل اولمش ایدی. ۱۲۳۷ تاریخنده کریدده ظهور ایتمش اولان عصیانی باصدیروب اعادهٔ اسایش ایتمك اوزره، مشارالیه حسن پاشا عساکر مصریه ایله کریده مامور اولدقده، صاحب ترجه دخی برابر کیدوب، چوق کچمه‌دن حسن پاشا اورادە وفات ایتمکله، قوماندانلق رتبهٔ میرمیرانی ایله صاحب ترجه‌یه احاله اولنمش؛ و او صره‌ده ابراهیم پاشانك عساکر مصریه ایله موره‌ده ایتدیکی خدمانه مکافاةً کرید جزیره‌سنك اداره‌سی مشارالیه محمد علی پاشایه احاله اولندقده، والیلکی دخی صاحب ترجه‌یه علاوه اولنمشدی. اشقیانی دفع وتنکیل ایله اسلام وخرستیان اهالی بیننده مساوات وحسن آمیزشی تقریره موفق اولوب، کرك ادارهٔ مصریه‌ده وکرك بعده طوغریدن طوغری‌یه ادارهٔ دولته آلندقدن صکره کرید جزیره‌سنی اوتوز سنه قدر حسن اداره ایدوب، رتبهٔ وزارته ونشان وسائر التفاتلره نائل اولمشیدی. حتی ۱۲۶۵ تاریخنده، کریدده یکیدن ظهور ایدن عصیانی سرعت کامله ایله باصدیروب، اعادهٔ اسایشه موفق اولدیغنه مبنی، فوق‌العاده اوله‌رق وکالاق صنفی دخی توجیه بیورلمشیدی. ۱۲۶۷ده انفصال ایدوب، درسعادته ورودله، مجلس والای احکام عدلیه اعضالغنه ومتعاقباً ریاستنه نصب، وایکنجی وبعده تبدیلاً برنجی مجیدی نشانیله دخی تلطیف بیورلمشیدی. ۱۲۶۹ ده مسند جلیل صدارت عظمایه تعیین اولنه‌رق، بر سنه ایله ۲۶ کون بو مقام عالیده بولندقدن صکره، ۱۲۷۰ ده انفصال ایله مجلس خاص وکلایه مأمور اولمش؛ و۱۲۷۳ ده ثانیاً صدراعظم اولوب، اوچ آیه قریب مدت مهر صدارتی حامل اولدقدن صکره، بالانفصال، کوشهٔ استراحته چکلمش؛ و ینه او سنه مجالس عالیه‌یه مأمور اولوب، ۱۲۷۸ تاریخنده دور سلطان عبدالعزیز خانیده برنجی عثمانی نشانیله دخی تلطیف بیورلمش؛ و۱۲۸۹ده ۷۶ یاشنده ارتحال ایدوب، فاتح جامع شریفی خطیره‌سنده مدفوندر. کار آزموده وترکجه، عربجه، رومجه و آرناؤدجه اوله‌رق درت لسانه واقف اولوب، وفرت ثروت وسامانیله وکرم وسخاوتیله دخی مشهوردر.

مُصعَب ﴿ (ابو عبدالله بن عمیر بن هاشم بن عبد مناف بن عبدالدار بن قصی بن کلاب القرشی العبدری) قدما و فضلاء صحابه‌دن اولوب، کندیسی پك یاقیشیقلی وانواع ناز ونعمه آلیشمش اولدیغی حالده، و لده‌سندن واقربا. سندن کیزلیجه اسلامه کلمش؛ وتعلقاتی خبر آلنجه، پك چوق اذا وجفایه دوچار اولوب، حبشه هجرت ایتمشیدی. بعده مکه‌یه عودت ایدوب، عقبهٔ اولاده جانب رسالتپناهیدن بیعت ایدن اون ایکی کشی ایله برابر کده، تلقین دین و تعلیم قرآن کریم ایتمك اوزره، مدینهٔ منوره‌یه اعزام بیورلمش ایدی. اسلامندن طولایی ابوینی طرفندن ترك اولنه‌رق، آلیشمش اولدیغی ناز ونعمته مقابل فقر وضرورتله قناعت ایتمشیدی. بدر واحد غزالرنده لوای سید المرسلینی حامل اولوب، بو غزالرك ایکنجیسنده شهید اولمشدر. «من المؤمنین رجال صدقوا ماعاهدوالله علیه» آیت کریمه‌سی بو ذات ایله اقرانی حقنده نازل اولمشدر.

مصعب بن زبیر ﴿ عشرهٔ مبشره‌دن جناب زبیر (رضه) ك اولادندن اولوب، برادری عبدالله بن زبیر طرفندن بصره والیلکنه نصب اولنمش؛ وکوفه‌ده ظهور ایدن مختار بن عبید الثقفی یی قتل ایده‌رك، کوفه‌یی دخی ضبط ایلمش ایدی. بعده ۷۱ تاریخنده عبدالملك بن مروان زمانـنده حجاج بن یوسف طرفـندن قتل اولنه‌رق، سرمقطوعی کوفه‌ده

بولنان عبدالملكه ارسال اولنمشدی . امام حسين (رضه) ك كريمه‌سی جناب سكينه (رضها) ايله حضرت طلحه (رضه) ك كريمه‌سی عايشه‌يی تزوج ايتمشدی.

مصقله { صقليه جزيره‌سنك جبل النار جهتنده يعنی اتنه بركانی قربنده بر قصبه اولديغی « معجم البلدان » ده مسطوردر.

مصلح الدين كاملی { اوننجی قرن هجری مشاهير علما وشعرا. سندن اولوب ، مدارس ثمانيه‌دن برنده مدرس ايدی. ابو السعود افنديك درسنه دخی ملازمت ايتمشيدی . فارسی تكلمه اقتداری ونسخ وتعليق خطلرنده مهارتی وار ايدی. شو مطلع اونكدر :

دمادم در فشان اولدوغی بو در چشم كرياناك
غبار كبكب كفشندن آيری دوشدی جانانك

مصلح الدين لاری { مورخيندن او. لوب ، « مرآت الادوار » وسائر آثارك صاحبيدر. [« لاری » ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

مصنفك { (مولی علاء الدين علی بن مجد الدين محمد الشاهرودی) مشاهير علمادن وفخر الدين رازی حضرتلرينك احفادندن اولوب ، نسبی بر جهتدن حضرت عمر بن خطاب وبر جهتدن حضرت ابا بكر صديق (رضهما) يه واصل اولور . ٨٠٣ تاريخنده خراسانده بسطام مضافاتندن شاهرودده طوغمش ؛ و برادريله برابر تحصيل ايچون هراته كيدوب، پك كنج ايكن تصنيفه باشلاديغندن، تصغير صيغه‌سيله (مصنفك) لقبيله شهرت بولمشدر. ٨٢٣ ده « ارشاد » ی، بعده « مصباح » ی، « آداب البحث » ی، « لباب » ی، « مطول » ی، « شرح مفتاح » ی، « قصيدهٔ برده » يی، ابن سينانك « قصيدهٔ روحيه » سنی ، « وقايه » يی و « هدايه » يی شرح ايتمش؛ و « حدائق الايمان لاهل العرفان » عنوانيله بر كتاب يازمش ايدی . ٨٤٨ تاريخنده بلاد رومه هجرتله بوراده دخی بعض مشاهير متونی وزمخشرينك « كشاف » عنوانلی تفسير شريفنی شرح ايتمش؛ ولسان فارسيده دخی « انوار الاحداق » و « تحفة السلاطين » عنوانلريله ايكی كتاب و ٨٦١ ده وزير محمود پاشا نامنه « التحفة المحموديه » عنوانيله نصايحه متعلق بر اثر وابو الفتح سلطان محمد خانك امريله فارسی بر تفسير يازمشدر. بو جهته ورودنده ابتدا قونيه‌ده مدرس اولمش؛ وبعده وزير محمود پاشانك دعوتيله درسعادته كلوب، پادشاه مشاراليهه تقديم اولنمش؛ والتفاتلرينه ومخصصات ومعيناته نائل اولمش ايدی. ٨٧٥ ده درسعادتده وفات ايدوب، ابا ايوب انصاری جوارنده دفن اولنمشدر. فقه شافعی وحنفيده وتفسير وحديث وسائر علومده يدطولاسی وطريق تصوفه انتسابی وار ايدی.

مُصَوَّع { بحر احمرك ساحل غربيسنده و. حبش قيبسنده ٣٦" ٣٥' ١٥° عرض شمالی ايله ٤٣" ١٥' ٣٧° طول شرقيده بر قصبه واسكله اولوب ، ٥٠٠٠ اهاليسی، اسكی حبشيلره مخصوص بولنمش قديم كليسادن مبدل بر جامع شريفی وخيلی ايشلك تجارتی واردر. قصبه كوچك بر آطه‌نك اوزرنده مؤسس اولوب، بو آطه ٩٠٠ متره اوزونلغنده بر ريختمله ديكر بر آطه‌يه و اوده ١٥٠٠ متره اوزون بر ريختمله آفريقا ساحلنه مربوطدر؛ وبو ريختملرك اوزرندن قصبه‌يه صو ويرن بر صو يولی چكيلمشدر . بو انشاآت اخيراً حكومت مصريه طرفندن اجرا اولنمشدر . مصوعك اوكنده اوله‌رق آچيقلرده دخی (دحلك) اسميله بر بيوك وبر چوق كوچك آطه‌لر بولنيور . مصوع محدث بر قصبه اولوب ، ١٥٢٠ تاريخ ميلاديسنده پورتكيزليلر طرفندن ضبط اولنمش ايسه‌ده ، متعاقباً عثمانلی دونغاسی طرفندن فتح ايله حبش ايالتنه الحاق اولنمش ؛ و اخيراً اداره‌سی خديويت مصريه‌يه ويرلمشيدی. سوداننك خديويتدن

آبرلمسی اوزرینه، ایتالیا دولتی بحراحرده برمقدار ساحلی تحت تصرفنه آلدیغی صره‌ده، مصوعی دخی ضبط ایتمشدر. هواسی پك صیجاق ورطیب اولوب، یازین میزان‌الحراره کولکه‌ده ٤٠ درجه‌دن یوقاری چیقمغله، عادتا حمام ایچی کبیدر.

مصیره { بحر عمانده ومسقط امامتنك جنوب شرقی ساحلی قارشیسنده اوله‌رق همنامی اولان قوبك شمال شرقیسنده برآطه اولوب، شمالدن جنوبه بویی ٧٠ کیلومتره‌در. جزیره ایله ساحل آره‌سنده‌کی بوغاز صیغ اولوب، یالکز کوچك کیلرکچه بیلیور. یاقوت حموی بوجزیره‌نك برچوق کویلری اولدیغنی بیان ایدیور.

مَصیصه { آطنه ولایتنك مرکز قضاسنده وآطنه شهرینك ٣٠ کیلومتره قدر شرقنده اوله‌رق جیحان نهرینك ساحل غربیسنده وحذای بحردن آنجق ١٠ متره یوکسك اولان براووه‌ده واقع (مسیس) قصبه‌سنك عربلرجه مستعمل اسمی اولوب، قرون وسطاده اهمیتلی وبیوك برشهر ایدی. شمدیکی حالده ناحیه مرکزی اولوب، ٢٠٠٠ اهالیسی واردر. قدیم برشهر اولوب، اسم قدیمی (موپسوئسته Mposueste) ایدی. قرون وسطاده (مالمیستره Malmistra) وبعده مصیصه تسمیه اولنمشدی. خلافت عباسیه زماننده ٣٣٩ تاریخنده فتح، وممالك اسلامیه‌یه الحاق اولنمش ایکن، بعده اهل صلیب طرفندن ضبط ایله، بنی لیون حکومتنك مرکزی اولمشیدی. بعده سلجوقیلرك وذوالقدریه حکومتنك الینه کچوب، دور سلطان سلیم خان اولده ضمیمهٔ ممالك عثمانیه اولمشدر. کرك ازمنهٔ قدیمه‌دن وکرك بنی لیون دورندن قالمه اوله‌رق اطرافنده برچوق خرابه‌لر موجوددر. اوکنده جیحان نهری اوزرنده رومالیلردن قالمه واخیراً تعمیر اولنمش بیوك برکوپری واردر.

مضطر { هندستانك اکهنو شهری مضافا. تندن ایکی شاعرك مخلصی اولوب، برنجیسی (شیخ امام الدین) شو قطعه‌نك قائلیدر:

طپیدنها ای دل دیوانه داری
مگر خاصیت پروانه داری
ادای چشم مستت کرد مدهوش
چرا ساقی بکف پیمانه داری

— ایکنجیسی براهمه‌دن اولوب، شو بیت اونکدر:

سر بصحرای جنون زن ای دل دیوانه ام
چاك چون کردی کریبان پا بدامانی چرا

مطاع { (عبدالباقی خان) ایران شعراسندن اولوب، شیراز مضافاتندن (مینا) قصبه‌سندن ایکن، هندستانه رحلتله (کانپور) شهرنده قاضی محمد صادق خان اخترله الفت ایتمشدی.

مطربه { مشاهیر شاعراتدن اولوب، کاشغرلی اولدیغی حالده، طغان شاهك زوجاتندن ایدی. شوقطعه شاه مشارالیه حقنده سویلدیکی مراثیسندندر:

در ماتمت ای شاه سیه شد روزم
بیروی تو دیدکان خود بر دوزم
تیغ تو کجاست ای دریغا تامن
خون ریختن از دیده باو آموزم

مطربی { ایران شعراسندن اولوب، قزوینلیدر. ملا فروغینك تلامذه. سندن اولوب، مطربلکده‌کی مهارتی سببیله بو مخلصله مخلص ایتمش؛ وبنه بوهنرندن طولایی شاه عباس ماضی‌یه انتساب ایدوب، مقربینی صره‌سنه کچمش ایدی. شو بیت اونکدر:

جان بکف راه تو پیمودم وغافل بودم
که طلبکار تو وارسته زجان می بایست

مُطَرِّز { (ابو عمر محمد بن عبدالواحد البا. وردی) ائمهٔ لغتدن اولوب، ابو العباس ثعلبك تلامذه‌سندن اولمغله، (غلام ثعلب) دیمکله دخی معروفدر. ٢٦١ تاریخنده خراسانك (ابیورد) قصبه‌سنده دنیایه کلوب، استاد مشارالیهدن وسائر مشاهیر علمادن تحصیل ایتمش؛ وعلی‌الخصوص

لغت وحدیث وسائر علومده‌کی وسعت معلوماتیله وحافظه‌سنك قوتیله شهرت بولمشیدی . بغدادده تدریسله مشغول اولوب، طلبه‌سنه هرکون ازبردن بر جزء املا ایدر ، ولغتدن هرنه صورلسه ، درحال از بردن جواب ویروردی . حق بوقدر قولایلقله و اصلا دوشونمکسزین جواب ویرمسندن سوزلرینه اعتماد اولنمیوب، کذبه حمل اولنوردیسه‌ده، کندیسی دفعاتله سویلدکلرینی کتابلرله اثبات ایدوب، دفع شبهه ایدردی. ٣٤٥ تاریخنده وفات ایدوب، معروف کرخی تربه‌سنك قارشیسنده دفن اولنمش ایدی . باشلیجه تألیفاتی : «کتاب الیواقیت» ، «شرح الفصیح لثعلب»، «کتاب الجرجانی»، «کتاب الموضح»، «کتاب الساعات» ، «کتاب یوم ولیلة»، «کتاب المستحسن»، «کتاب العشرات»، «کتاب الشوری» ، «کتاب البیوع»، «کتاب تفسیر اسماء الشعراء»، «کتاب القبائل» ، «کتاب المکنون والمکتوم»، «کتاب التفاحة»، «کتاب المداخل»، «کتاب علل المداخل»، «کتاب النوادر»، «کتاب فائت العین» ، «کتاب فائت الجمهرة» ، «کتاب ما انکرته الاعراب علی ابی عبید فیما رواه وصنفه»، «کتاب غریب الحدیث» وسائره . طبیعت شعریه‌سی دخی اولوب ، شو بیتی طلبه‌سندن محمد بن حسن الحاتمینك خسته اولدیغنی ایشیتمکله، زیارتنه کیتدیکی حالده ، اونده بوله‌مدیغندن ، تباشیرله قپوسنه یازمشیدی :

واعجب شیء سمعنا به * علیل یعاد فلا یوجد

مطرز { (عبدالواحد) شعرادن اولوب، ٣٥٤ تاریخنده بغدادده طوغمش ؛ و٤٣٩ده ، وفات ایتمشدر . شو ایکی بیت جمله اشعارندندر:

ولما وقفنا بالصراة عشیة
حیاری لتودیع وورد سلام
وقفنا علی رغم الحسود وکلنا
یفض عن الاشواق کل ختام

مطرزی { مشاهیر شعرادن شیخ نظامینك جدی اولوب، کندیسی‌ده شاعر اولدیغی بعض آثارده کورلمش ایسه‌ده ، اشعار واحوالنه واقف اوله‌مدق .

مطرف { (ابو ایوب بن مازن الکنانی الصنعانی) مشاهیر فقها ومحدثیندن اولوب، طول مدت یمنده صنعا قاضیسی بولنمش ؛ و١٩١ تاریخنده (منبج) ده وفات ایتمشدر. امام شافعی حضرتلری کندیسندن روایت ایتمش ایسه‌ده، روایتنك درجهٔ وثوقی حقنده اختلاف واردر.

مطریه { مصر سفلاده قلیوبیه مدیریتنك شبری قضاسنده وقاهره‌نك ٩ کیلو متره شمال شرقیسنده ١٢١٠ اهالی‌یی جامع برقریه اولوب، (هلیوپولیس) یعنی (عین‌شمس) شهرقدیمنك خرابه‌لری یاننده بولنمغله ، مشهوردر. بوقریه‌ده صویندن حضرت عیسی (عم)ك ایچمش اولدیغی مروی اولان برقیو ایله نبی مشار الیه و والده‌سنك کولکه‌سنده اوتورمش اولدقلری منقول بولنان برآغاج اوراده‌کی قبط راهبلری طرفندن زواره ارائه اولنمقده ایسه‌ده ، بوآغاجك نهایت اوچیوز سنه‌لك اولدیغی ظاهردر . ینه بوقریه جوارنده اخیراً حربیه مکتبی اتخاذ اولنان عباسیه قصری بولنیور. قربنده بولنان برچفتلکده دخی دوه قوشلری یتیشدیریلوب ، مصرك دیکر هیچ برمحلنده یتیشدیرلمز. مطریه وقتیله اطرافنده‌کی بلسان یعنی بلسنك آغاجلری اورمانیله مشهور اولوب ، بلسنك یاغی منحصراً اورادن چیقاردی .

— ینه مصر سفلانك دقهلیه مدیریتنده ومنصوره‌نك ٥٦ کیلو متره شرق شمالیسنده اوله‌رق منزله کولنك کنارنده دخی بو اسمله برقریه اولوب ، اهالیسی مذکور کولده بالیقچیلقله مشغولدرلر.

مطلعی { (بابا حسین) ایران شعراسندن اولوب، قزوینلیدر. هزلیاته میلی زیاده ایدی . شو بیت اونکدر :

زندکی بامن چه خواهد کرد وآب زندکی
خضر را می سازم از مردن کباب زندکی

مطموره { طرسوس جهتنده بر قصبه او. لوب، سيف الدوله بن حمدان طرفندن فتح ايدلمش اولديغى «معجم البلدان» ده مسطوردر.

مطيع { فرس شعراسندن ايكى ذات او. لوب، برى كاشغر حاكمى ايدى. شو بيت اونكدر:

شورش سودانه تنهادر سر شوريده ماند
بر سراپايم كمند شوق او پيچيده ماند

— ايكنجيسى هندستان براهمه‌سندن اولوب، عن‌اصل قنوجلى اولديغى‌حالده، اكهنوده ياشامشدر. شو بيت اونكدر:

هركه مارا وترا ديد بهم كفت كه نيست
صنمى خوشتر ازآن برهمنى بهتر ازين

مطيعا { ايران شعراسندن اولوب، اصفهانك عباس آباد محله‌سندن اولديغى حالده، اوغليله برابر هندستانه رحلت ايتمش؛ و اوغلنك اوراده وفاتى اوزرينه، وطننه عودت ايلمش ايدى. شو بيت اونكدر:

آهى كه مرا از دل پردرد برآيد
چون شاه سواريست كه از كرد برآيد

مطيع لله { (فضل بن المقتدر بن المعتضد بن الموفق بن المتوكل بن المعتصم بن هارون الرشيد) خلفاء عباسيه‌نك يكرمى اوچنجيسى اولوب، ٣٠١ تاريخنده طوغمش؛ و ٣٣٤ ده، عم‌زاده‌سى مستكفينك اسقاطى اوزرينه، تخت خلافته جلوس ايله، ٢٩ سنه وبش آى حكومت سوردكدن صكره، ٣٦٣ ده فلج علتنه مبتلا اولمغله، كندى اختياريله خلافتى طايع بالله عبدالكريمه ترك ايده‌رك، فراغت، و بر سنه صكره وفات ايتمشدر. زماننده حجر اسود قرامطه‌دن آلنوب، كعبهٔ شريفه‌يه اعاده اولنمشدى. طبيعت شعريه‌سى دخى اولوب، شو ايكى بيت سيف الدوله بن حمدان حقنده سويلديكى مدحيه‌سندندر:

تخيرت سيفا من سيوف كثيرة
فلم ار فيها مثل سيف الدولة
ارى الناس فى وسط المجالس يشربوا
وذاك بثغر الشام يحفظ يخفق

مظفر { (امير —) فارسده حكومت سورن آل مظفر دولتنك مؤسسى اولان امير مبارز الدينك پدرى اولوب، ابتدا لرستان اتابكانك وبعده آرغون خانك خدمتنده بولنه‌رق، ميبد وهزاره حاكمى اولمشيدى.

مظفر { (شاه —) فارسده حكومت سورن آل مظفر دولتنك مؤسسى اولان امير مبارز الدينك اكبر اولادى اولوب، پدرينك حياتنده شيرازك خارجنده شيخ ابو اسحاقله ايتديكى محاربه‌ده ٧٥٤ ده مقتول اولمشدر. اوغلى شاه يحيى سلاله‌نك دردنجى حكمدارى اولمشدر.

مظفر { (آل —) سكزنجى قرن هجريده دولت چنكيزيه‌نك انقراضيله تيمورلنكك خروجى آره‌سنده ظهور ايدن دولتلرك برى اولوب، ٧١٨ دن ٧٩٥ تاريخنه‌دك دوام ايتمش؛ وفارس ايله عراق وجوارلرينه حكم سورمشدر. بو دولتك مؤسسى اولان امير مبارزالدين محمد ملوك ايلخانيه‌نك اخيرى اولان سلطان ابو سعيد طرفندن ٧١٨ ده يزد حكومتنه نصب اولنه‌رق، سلطان ابو سعيدك بلاوارث وفاتنده اعلان استقلال و سلطنت ايتمش؛ و ٩٢٤ ده كرمانى ضبط ايتديكى كبى، ٩٥٨ ده شيخ ابو اسحق قتل ايله فارس و عراق ومؤخراً آذربيجانى دخى اله كتيره‌رك، بيوجه بر دولت تشكيل ايتمشيدى. اوغلى وخلفى شاه شجاع برادرلرينك هر برينى برمملكته حاكم و والى نصب ايدوب، بونلر كيده‌رك روابط تابعيت واطاعتى كوشتكله، بينلرنده تفرقه دوشه‌رك، نهايت تيمورلنك برر برر جمله‌سنى اله كچيروب، قتل ايتمكله، آل مظفر دولتى منقرض اولوب، ممالكى ضميمهٔ دولت تيموريه اولمشدر. پايتختلرى شيراز اولوب، شهر مذكور بونلرك

زماننده اوج معموریته واصل اولمش؛ وشاعر شهیر خواجه حافظ شیرازی دخی بونلرك زماننده یاشایوب، وشاه شجاعی مدح ایتمشدر. آل مظفر ملوكنك اسامیسیله مبدأ حكومتلری بروجه آتیدر:

١	امیر مبارز الدین بن مظفر	٧١٨
٢	شاه شجاع بن مبارز الدین	٧٦٠
٣	سلطان زین العابدین بن شجاع	٧٨٦
٤	شاه یحیی بن مظفر بن مبارز الدین	٧٩٠
٥	شاه منصور بن مظفر بن مبارز الدین	٧٩٠ الی ٧٩٥

مظفر { (ملك —) [« قطز » ، « بیبرس » و « حاج » ماده‌لرینه مراجعت.]

مظفر { فرس شعراسندن اوج ذاتك اسم وتخلصیدر:

برنجیسی (حاجی مظفر بیك بن علی رضا بیك) ایراندن هندستانه رحلتله نواب تقرب خانك توجهنی قزانمش؛ و بیوك بر ثروته نائل اولوب، ایفای حج شریف ایچون جانب حجازه عزیمت، واورادن اصفهانه عودت ایتمشیدی. شو بیت اونكدر:

سراپای وجودم از محبت شد كف خاكی
هما بر تربتم ننشست از بی استخوانیها

— ایكنجیسی (میر — حسین) كاشانلی اولوب، شاه عباس زماننده طبابتده‌كی حذاقتیله وحسن خطیله دخی شهرت بولمشیدی. شو بیت اونكدر:

مانقد عمر صرف ره یار كرده ایم
حاصل بعمر خویش همین كار كرده ایم

— اوچنجیسی (میرزا —) هراتلی اولوب، علمادن ایدی. غیاث الدین كرت و شاه شجاعك زماننده یاشامغله خواجه حافظ شیرازینك معاصری ایدی. وقاریله برابر طوپراغك اوزرینه اوتوره‌رق درس ویرمك عادتی ایدی. شعرده‌كی مهارتنه مبنی كندیسنه خاقانیٔ ثانی دیرلر ایدی. وفاتندن اول دیوان اشعارینی صویه آتوب، امحا ایتمشیدی. شو قطعه اونكدر:

ای بر سمن از عنبر سارا زده خالی
مسكین دل من كشت زخال تو بحالی
مه بدر نماید چو ز خورشید شود دور
من كز تو شوم دور نمایم چو هلالی

مظفر الدین { (ملك اشرف — و ملك معظم —) [« اشرف » و « معظم » ماده‌لرینه مراجعت بیورله.]

مظفر الدین افراسیاب { لر بزرك اتابكانك طقوزنجی وصوك حكمداری اولوب، ٧٦٤ تاریخنده پدری ركن الدین یوسف شاهه خلف اولمش؛ و زماننده تیمورلنك خروج ایدوب، سائر ممالك ایران صره‌سنده لرستانی دخی ضبط ایتمش ایسه‌ده، صاحب ترجمه مقاومت ایتدیكندن، بنه مقامنه ترك ایتمش ایدی. ٧٩٥ ده وفات ایدوب، بونكله لر بزركده اتابكان دولتی منقرض اولمشدر.

مظفر الدین شیرازی { مشاهیر علمادن اولوب، وطننده صدرالدین شیرازی و جلال الدین دوانی كبی مشاهیردن قرائتله، كافهٔ علوم شرعیه‌ده و حساب و هندسه و هیئت كبی فنونده ید طولی كسب ایتدكدن صكره، دیار رومه رحلتله، قاضیعسكر بولنان مؤید زاده ایله عقد روابط الفت و انسیت ایتمش؛ و مشارالیه طرفندن حضور سلطان بایزید خانی‌یه تقدیم اولنه‌رق، بعض مدارس مدرسلكلرینه نصب بیورلمش؛ وبعده كوزلرینه عمی طاری اولمغله، یاوز سلطان سلیم خان طرفندن كندیسنه تقاعدیه تخصیص اولنمش ایدی. « تجرید » ه و « شرح المطالع » ه حاشیه‌لر یازدیغی كبی، هندسه‌ده « كتاب اقلیدس » ك مشكلاتنی دخی حل ایده‌رك برحاشیه تألیف ایتمشدر.

مظفر حسین میرزا { احفاد تیموردن مشهور سلطان حسین بایقرانك اوغلی ومیرزا بدیع الزمانك برادری اولوب، ٩١١ تاریخنده وفات ایدن پدری برینه برادریله مشتركاً هراتده خراسان تختنه جلوس ایتمش؛ وچوق چكمه‌دن شیبك خان اوزبك ماوراء النهردن اوسترلرینه عسكر سوق ایتمكله، آره‌لرنده

واقع اولان محاربه‌ده صاحب ترجمه مغلوب اولوب، استراباده قاچمش؛ واوسنه اوراده وفات ایتمشدر. بونکله برادرینک مغلوبیتی خراسانده دولت تیموریه‌یه ختام ویروب، ملکلری اوزبکلرک ضبطنه کچمشدر.

مظفرحسین میرزا { (بن سلطان حسین میرزابن بهرام میرزا بن شاه اسماعیل) ملوک صفویه نسلندن اولوب، والده‌سی طرفندن دخی نسبی شاه نعمةالله ولی‌یه منتهی اولدیغی حالده، قندهار امیری ایکن، عبدالله خان اوزبکک سطوتندن توهمله، هندستانه قاچه‌رق، اکبر شاهه التجا، وقندهاری کندیسنه ترک ایدوب، بعض مناصبه تعیین اولنمش؛ ومؤخراً شاهجهان اسمیله دهلی حکمداری اولان میرزا حرم صاحب ترجمه‌نک قیزی قندهاری بکمی تزوج ایلمش ایدی. طبیعت شعریه‌سی دخی اولوب، شو بیت اونکدر:

برسرکوی تو آمد شبشه ام را پابسنك
سنك دل رحمی‌که آمد پای این مینا بسنك

مظفر شاه { کجرات حکمدارانندن اوچ کشینک اسمیدر:

برنجیسی ابتدا مظفر خان نامیله دهلی حکمداری سلطان محمد تغلق ثانی جانبندن کجرات والیسی ایکن، ٧٩٩ ده اعلان استقلال ایله، ١٥ سنه سلطنت سوردکدن صکره، ٨١٤ ده وفات ایدوب، تورونی احمد شاه خلفی اولمشدر.

— ایکنجیسی ٩١٧ ده پدری سلطان محمود شاه بایقرایه خلف اولوب، ١٥ سنه حکومت سوردکدن صکره، ٩٣٢ده وفات ایتمشدر.

— اوچنجیسی، محمود شاه ثالثک اوغلی اولمق ادعاسیله، ٩٦٨ده وفات ایدن شاه احمد ثانینک یرینه وزیر اعتماد خان سعییله کجرات تختنه اقعاد اولنمش ایسه‌ده، ٩٨٠ده ینه اعتماد خانک دعوتیله اکبرشاه دهلیدن عسکرسوق ایدوب، کجراتی ضبط ایتمشدر.

مظفرشاه پوربی { بنکاله حکمدارانندن اولوب، عن اصل (سیدی بدر) اسمیله حبشی برکوله ایکن، ٩٠٠ تاریخنده محمود شاهک یرینی ضبط ایتمش؛ واوچ سنه حکومت سوردکدن صکره، وزیری سید شریف عصیان ایتمکله، بینلرنده وقوع بولان محاربه‌ده صاحب ترجمه ٩٠٤ ده مقتول اولوب، وزیر مشارالیه علاءالدین ثانی نامیله تخت نشین اولمشدر.

مظهر { فرس شعراسندن درت کشینک مخلصیدر:

برنجیسی استراباد قراسندن اولوب، اشعاری لطیف وتکلفدن عاریدر. شو بیت اونکدر:

هرچه آمد بنظر عشق من وحسن تو بود
این دوکوهر همه جا در صدف یکتائیست

— ایکنجیسی هندستانک (کره) قصبه‌سندن اولوب، فیروز شاهک مقربیندن ایدی. مولانا محمد صوفیٔ مازندرانی کجراتده صاحب ترجمه‌نک اشعارینی جمع ایله دیوانی ترتیب ایتدیکندن، بعضلری کندیسنی کجراتلی ظن ایتمشلردر. شو بیت اونکدر:

صبح شد صبح سراز خواب کران بردارید
باده خواهید و زدل درد کران بردارید

— اوچنجیسی (مهر علیخان) ملوک صفویه منسوبیندن اولوب، شو بیت اونکدر:

بسرعت میرود قاصد نمیدانم چه بنویسم
حدیث آرزو مندی بصد دفتر نمیکنجد

— دردنجیسی (میرمحمدسمیع) اصفهانلی اولوب، هندستانه رحلتله، آجمیر شهری احتسابنه مأمور اولمشیدی. شوبیت اونکدر:

بدیر وکعبه و نیرنك جمالت نور می بخشد
فروغ شمع رخسار تودر هر خانه می بینم

معاذ { آتی‌الترجمه معاذ بن جبل حضرتلرندن بشقه صحابه‌دن برقاچ ذاتک اسمی اولوب، اك معروفلری بروجه آتی ذکر اولنور:

(ابوحلیمه معاذ بن الحارث الانصاری الخزرجی) که (قاریٔ) لقبیله دخی ملقب اولوب، خندق غزاسنده حاضر بولنمش؛ وخلافت جناب فاروقیده مشارالیه طرفندن مسلمینه تراویح قیلدیرمغه مأمور اولانلردن اولوب، جسر وقعه‌سنده ابوعبیدالثقفی معیتنده بولنه‌رق، منهزماً عودت ایتمشیدی. بعده مدینهٔ منوره‌ده ساکن اولوب، ٦٣ تاریخنده یوم‌الحره وقعه‌سنده شهیداولمشدر. —

(معاذ بن‌الحارث الانصاری الخزرجی) که والده‌سنه

اضافتله ابن‌عفراء دینلمکله معروف اولوب، هجرتدن
اول مکه‌یه عزیمتله ایمانه کلن مدینه‌لیلردندر .
برادرلری عفو ومعوذ ایله برابر بدر غزاسنده
حاضر بولنه‌رق ، مومی‌الیهما بومحاربه‌ده شهید
اولمش؛ وکندیسی احد وخندق ایله سائر غزواتده
دخی بولنوب، بر روایتده خلافت حضرت عثمان
زماننده وبرروایتده صفین محاربه‌سی اثناسنده وفات
ایتمشدر. ابوجهلی قتل ایدنلرکده بریدر.

معاذ بن جبل { (ابوعبدالرحمن الانصاری الخزرجی الجشمی) کبار
صحابه‌دن وعقبهٔ ثانیه‌ده بیعت ایدن یتمش انصاردن
اولوب ، بدر واحد وسائر غزواتده معیت جناب
نبویده بولنمشدر . قرآن کریمده وحلالی حرامدن
تفریقده وسائر خصوصاتده اعلم ناس اولدیغنه دائر
احادیث صحیحهٔ نبویه وارد اولمشدر . کندیسندن
برچوق احادیث شریفه منقولدر . شرف اسلامله
مشرف اولدقده اون سکز یاشنده اولوب، ۱۸ نجی
سال هجریده وقوع بولان عمواس طاعوننده
ارتحال ایتمشدر. کرم وسخاوتله مشهور اولوب،
دیونی پك چوق اولمغله، داینلرینك مراجعتی اوزرینه،
مالی تقسیم فرما ایدلمش؛ وجانب نبویدن یمنه مأمور
اولوب، ارتحال رسالتپناهیده اوراده بولنمشدی .
ورع وتقواسی حقنده دخی برچوق نوادر منقولدر.
مذکورطاعوندن کندیسندن اول اولادی مصاب
اولوب ، ذریتی قالمامشدر.

معاذالهرا { (ابومسلم — بن مسلم) مشاهیر نحویوندن اولوب ،
کسائیدن اخذ علم ایتمش ؛ ونحوده برقاچ کتاب
یازمش ایسه‌ده، نابود اولمشدر . طبیعت شعریه‌سی
دخی اولوب ، اکثر اشعاری هجوه دائردر. پك
چوق معمر اولوب ، اولاد واحفادی کندیسندن
اول وفات ایتمشلردی . حقنده بر چوق نوادر
منقولدر. ۱۸۷ تاریخنده وفات ایتمشدر.

معافر { یمنده برقبیله اولوب، ساکن اولدیغی محلده یاپیلان اثواب «ثیاب معافریه»
دینلمکله مشهور ایدی . افرادندن پك چوق خلق
مصره انتقال وتوطن ایتمشلردی .

معافی { (بن زکریا النهروانی) [«ابوالفرج الجریری » ماده‌سنه مراجعت.]

معان { شام خطه‌سیله حجاز حدودنده وشام حجاجنك طریقی اوزرنده مهم بر
نقطه‌ده اوله‌رق دمشقك ۳۵۰ کیلومتره جنوبنده
سوریه ولایتنك شام سنجاغنه تابع قضا مرکزی
برقصبه اولوب، وقتیله خیلی بیوك ومعمور ایکن ،
شمدیکی حالده عربلردن آنجق ۱۰۰۰ قدر اهالیسی
واردر. لکن اخیراً اوراسی آیریجه برسنجاق اتخاذ
اولنمغله، کوندن کونه ترقیسی مأمولدر.
— معان ونام دیکرله کرك سنجاغی بلقاء
خطه‌سندن عبارت اولوب ، عین‌الزرقاء مجراسندن
عقبه کورفزینه وحجاز حدودینه‌دك شریعه نهریله
بحرلوطك ووادیٔ عربه‌نك شرق جهتنده‌کی اراضیٔ
واسعه‌دن عبارتدر. بویرلر حد ذاتنده قابل عمران
ایسه‌ده ، شمدیکی حالده عربان النده اولوب ،
اهالیسی پك آز واراضیسی معطلدر. سنجاق :
سلط ، معان وطفیله اسملریله اوچ قضایه منقسم
اولوب ، برناحیه و۲۵ قریه‌یی حاویدر . مقدما
شریعه‌نك غرب جهتنده‌کی نابلس وجنین جهتلریله
برابر بلقاء سنجاغی نامیله بیروت ولایتنه ملحق ایکن،
اخیراً شریعه‌نك غربنده‌کی یرلرینه نابلس سنجاغی
نامیله بیروت ولایتنه براغیله‌رق، اصل بلقاء خطه‌سی
معان ویاکرك سنجاغی نامیله سوریه ولایتنه ملحق
برلوا اتخاذ اولنمشدر. [« بلقاء » ماده‌سنه دخی
مراجعت بیوریله.]

معاویه { (بن ابی سفیان صخر بن حرب بن امیه بن عبد شمس بن عبد مناف
القرشی الاموی) کبار صحابه‌دن ومؤلفهٔ قلوبدن
اولوب، پدری ابوسفیان وبرادری یزید ووالده‌سی
هند ایله برلکده فتح مکه‌ده اسلامه کلمشدر .
کندیسی ایسه دها اول اسلامه کلوب، پدر ووالده‌
سنك قورقوسندن اسلامنی کتم ، ویوم مذکورده
اظهار ایتدیکنی ادعا ایدردی . عائله‌سنك وعلی‌
الخصوص پدر ووالده‌سنك قبل‌الفتح اسلامه وفخر
کائنات (صلعم) افندمزه زیاده بغض وکینی اولوب ،
ابوسفیان دین اسلامك ترقیاتنه مانع اولمغه چوق
چالیشمش ، ووالده‌سی (هند بنت عتبه بن ربیعه بن
عبد شمس‌الاموی) بدر محاربه‌سنده عم جناب
نبوی حضرت حمزه (رضه)‌نك جکرلرینی دیشیله
قوپارمشیدی . مع‌هذا بعدالاسلام کرك ابوسفیان

وكرك معاويه اسلامده ثبات ايدوب، زمان سعادت نشان جناب نبويده حسن حركتده، وحنين غزاسنده دخي حاضر بولنمشلردر . معاويه فخر الرسل (صلعم) افندمزك كاتبلكنده بولنمق شرفنه دخي نائل اولمشدر . حضرت ابابكر (رضه) ك زمان خلافتنده شامه عساكر مسلمين سوق اولندقده، معاويه وبرادري يزيد بن ابي سفيان دخي ابوعبيده بن الجراح وخالد بن وليد (رضهما) نك معيتنده بولنوب، يزيد دمشق جهتنه عامل نصب اولنمش ؛ وخلافت جناب فاروقيده يزيد وفات ايدنجه، يرينه معاويه دمشق عاملي اولمش ايدي. حضرت عثمان (رضه) مقام خلافته كلنجه، بتون شام خطه‌سني معاويه‌نك يد اداره‌سنه ويرمشيدي . نوبت خلافت جناب مرتضايه كلدكده ، معاويه، جناب مشاراليه حقنده اسكيدن بري طاشيديغي بغض وحسده بناءً، بيعتدن امتناع ايله اظهار بغي و عصيان ايتدكدن صكره، حضرت عثمان (رضه) ك شهادتندن دخي حضرت علي (رضه) افندمزي مسئول ايتمك ايستيوب، دمني طلب ادعاسنه قالقيشمش ايدي . حضرت علي (رضه) بر چوق مخابراتله وفصيح خطبه‌لرله نصيحت ايده‌رك ، كنديسني طريق وفاق واتحاده كتيرمكه ، و بين الاسلام نفاق و تفرقه دوشورمه‌مكه جهد ايتمش ايسه‌ده، معاويه ذاتاً، كندي اقرارله مثبت اولديغي اوزره ، خلافتي قورمش اولديغندن، نصايح واقعه كنديسنه تأثير ايتمديكندن ، نهايت حضرت علي (رضه) دخي كرهاً محاربه‌يه كيريشوب ، بينلرنده (صفين) محاربهٔ مشهوره‌سي وقوع بولمش ؛ و بو محاربه‌ده عمار بن ياسر (رضه) شهيد اولنجه ، حديث شريف نبوي موجبنجه معاويه طرفنك « فئة باغيه » اولديغنده شبهه قالمامشيدي. آنجق بو محاربه ايله دخي اختلاف فصل اولنه‌ميوب، طرفيندن نصب اولنان حكملر دخي تأليف بينه موفق اوله‌مدقلرندن، وعمرو بن العاص معاويه‌يي اغوا و تشويقدن خالي قالمديغندن ، حضرت علي (رضه) عراق وحجاز وايران جهتلرنده ومعاويه شام ومصر طرفلرنده حكم سورمكده ايدي. حضرت مرتضي (رضه) ك شهادتندن صكره مقامنه كچن امام حسن (رضه) ه قارشي دخي معاويه عسكر سوقيله، عراقده طرفين حربه كيريشه‌جكلري زمان ، معدن حلم ومرحمت اولان سبط اكرم جناب نبوي، مجرد اراقهٔ دم مسلمينه سبب اولمامق ايچون، برطاقم شرائط محقه ايله خلافتي معاويه‌يه ترك ايده‌رك ، ايشك ايچندن چكلمش؛ ومع هذا چوق كچمه‌دن معاويه‌نك القا آتيله مسموماً شهيد اولمشدر.

بو وجهله معاويه خلافت جناب فاروقيده دمشقده ٤ وخلافت ذي النورينده بتون شام خطه‌سنده ١٢ وخلافت جناب مرتضويده ٤ سنه وخلافت امام حسن زماننده ٦ آي كه جمعاً يكرمي بچق سنه امارت سوردكدن صكره، بو سببله «عام الجماعة» تسميه اولنان ٤١نجي سال هجريده كوفه‌ده خلافتله كنديسنه بيعت اولنه‌رق، يكرمي سنه دخي اجراي خلافت ايتدكدن صكره، ٦٠ تاريخنده ٧٨ ياشنده دمشق شامده وفات ايتمشدر.

معاويه فوق العاده عقل وذكاوته ، فصاحت و بلاغته وقوهٔ ناطقه‌يه مالك ، غايتله صبور وحليم وكرم وسخاوتله متصف برذات اولديغي حالده ، مجرد حب جاه وحرص وطمعي سائقه‌سيله بين الاسلام تفرقه‌يه سبب اولمشدر. فخر كائنات (صلعم) افندمزك « ان وليت فاحسن » حديث شريفيله مأمور اولديغي كوندن اعتباراً خلافت طمعنه دوشمش اولديغي كنديسندن منقولدر . حيفا كه بواسر نبوينك اك زياده اهل بيت نبوي حقنده تماميله عكسني ايشلمشدر. اك اول خلافتي سلطنته تحويل ايله ، اسلامده دارات ودبدبه‌يه رعايت ايدن دخي معاويه‌در . حتي يالكز دمشق اميري ايكن ، حضرت فاروق اعظم روماليلري حيرتده براقان ومشهور اولان طور وقيافت متواضعانه‌سيله شام وفلسطيني تشريف ايتدكلرنده ، معاويه‌نك داراتني كورنجه، « هذا كسرى العرب » بيورمش اولديغي مشهوردر . زمان امارت وخلافتنده دين اسلامك نشر وترقيسنه چوق خدمت ايدوب ، برخيلي فتوحاته موفق اولمشدر . كنديسندن بر چوق احاديث شريفه منقول اولوب ، ابن عباس وابوالدرداء وسائر صحابه وتابعين كنديسندن روايت ايتمشلردر. وفاتندن اول اوغلي يزيده بيعت ايتديرمشدر . ابتدا بوبابده جماعت مسلميني مخير براقمق ايستمش ايسه‌ده، عبدالرحمن بن خالد بن وليد

(رضهما) یی ترجیع ایتدکلرندن، ایرتسی کون مشارالیه مسموماً وفات ایتمکله، هرکس یزیده بیعت ایتمکدن بشقه چاره اولمدیغنی آکلامشیدی. فخر کائنات (صلعم) افندمزك کندیسنه ویرمش اولدیغی بر کوملکه صاروب، رسالتپناه افندمزك صاقلامش اولدیغی طیرناق کسیکلرینیده کوزلرینه وآغزینه قویه‌رق دفن ایتملرینی وصیت ایتمشدی.

معاویه { (بن یزید بن معاویه بن ابی سفیان الاموی) ملوك امویه‌نك اوچنجیسی وآل سفیانك اخیری اولوب، پدر وجدینك عکسی اوله‌رق، دیانت وتقوی وقناعت وانصافله متصف بر ذات ایدی. ٤٢ تاریخنده طوغوب، ٦٤ تاریخنده، پدرینك وفاتی اوزرینه، دمشق شامده مقام خلافته کچمش ایسه‌ده، قرق کون صکره فراغت ایتمش؛ وبرکوشه‌یه چکیلوب، عبادتله اشتغاله باشلامش؛ وقرق کون صکره‌ده وفات ایتمشدر. بوندن صکره حکومتی مروان بن حکم ضبط ایدوب، ابو مسلم خراسانی خروج، و دولت عباسیه تأسس ایدنجه‌یه قدر حکومت بونك نسلنده قالمشدر.

معاویه { آنف‌الترجمه معاویه بن ابی‌سفیاندن بشقه صحابه‌دن بو اسمله برقاچ ذات اولوب، الك معروفلری آتی الترجمه معاویه بن خدیجدر.

معاویه بن خدیج { (ابو عبدالرحمن بن جفنة السکونی) صحابه‌دن و امراء بنی امیه‌دن اولوب، مصرده ساکن اولمش؛ وعمرو بن العاصك امریله محمد بن ابی بکر (رضهما) یی شهید ایتمش ایدی. بعده معاویه بن ابی سفیان زماننده و دها صکره افریقیه‌یه اوچ غزا ایدوب، بونلرك برنده بر کوزی مجروح اولمشدی. ماهر بر قائد اولوب، هله عسکره پك ایی باقمقله، افریقیه‌جه خیلی فتوحاته نائل اولمش؛ ومصرده نام واعتبار قزانمشیدی. ابن عمر (رضه) دن آز اول ارتحال ایتمشدر.

معبد { صحابه‌دن برقاچ ذاتك اسمی اولوب، الك مشهورلری عم زادهٔ جناب نبوی اولان (ابوعباس معبد بن العباس بن عبد-المطلب بن هاشم القرشی الهاشمی) در، که جهد رسول‌الله (صلعم) ده طوغوب، حفظ و روایت ایده‌جك سنده دکلیدی؛ وخلافت جناب‌ذی‌النورینده ٣٥ تاریخنده افریقیه غزاسنده شهید اولمشدر.

معتّب { صحابه‌دن برقاچ ذاتك اسمی اولوب، الك معروفلری: عم زادهٔ جناب نبوی (معتب بن ابی لهب بن عبدالمطلب بن هاشم القرشی الهاشمی) درکه، برادری عتبه ایله برابر فتح مکه‌ده اختفا ایتدکلری حالده، جناب عباس (رضه) امر نبوی ایله کندیلرینی بولوب، نزد رسالتپناهی‌یه کتیرمش؛ و اسلامه کلوب، حنین غزاسنده حاضر بولنمشلر؛ وثبات ایدوب، معتبك بو محاربه‌ده بر کوزی مجروح اولمش ایدی. — (معتب بن الحمراء) دخی قدماء صحابه‌دن اولوب، حبشه و بعده مدینهٔ منوره‌یه هجرتله بدر غزاسنده بولنمش؛ و ٥٧ تاریخنده وفات ایتمشدر.

معتدل { بحر محیط — ونام دیکرله بحر محیط کبیر (Océan Pacifique, Grand Océan) کرهٔ ارضك صو ایله مستور اولان اوج ربعنك منقسم بولندیغی بش قسمك الك بیوکیدر. پاپانسز دینه‌جك درجه‌ده واسع بر بحر اولوب، شرقاً آمریقا، غرباً آسیا وآوسترالیه ایله محدود اولدیغی حالده، شمالاً بهرینك بوغازندن بحر منجمد شمالی ایله، غرباً آسیا ایله فلنك جدید بینده‌کی جزایر آره‌لرنده بولنان بوغازلردن بحر محیط هندی ایله اختلاط ایدر، وجنوب جهتی ایسه آچیق اولوب، اورادن بحر منجمد جنوبی ایله اشتراك ایدر. بو سببه مبنی (بحر محیط جنوبی) دخی تسمیه اولنور. ٥٠° عرض جنوبیدن ٦٥° ٣٣′ ٣٠″ عرض شمالی‌یه و ٩٦° ٤٨′ ١٥″ طول شرقیدن ٦٩° ٣٦′ ٢٤″ طول غربی‌یه قدر ممتد اولوب، عرضاً ١١٥ کسور وطولاً ١٩٣ کسور درجه وسعتی واردر. بو حدود داخلنده مساحهٔ سطحیه‌سی ١٥٨٣٨٤٧٥٨ مربع کیلو-متره اولوب، کرهٔ ارضك بر ربعی و دکیز قسمنك همان نصفی دیمکدر. شرق جهتندن آمریقا سواحلی دوز اولوب، بیوك جزیره وشبه جزیره‌لری اولما-مغله، او جهتدن بحر محیط معتدله مربوط دکیزلر

بوقدر . شمال جهتنده آمریقانك آلاسقه شبه جزیره‌سیله آسیانك قامچاتقا شبه جزیره‌سی آره‌سنده (آلوتیان) اسمیله تسبیح کبی اوزانان برصره آطه‌لر بهرنك بوغازینك جنوبنده و بو ایکی بیوك قطعه آره‌سنده بحرمحیط معتدله مربوط (بهرنك دکیزی) نامیله بر دکیز آیریورلر، که ٢٣٢٣١٢٧ مربع کیلومتره وسعتنده‌در . سواحل غربیه‌سنده یعنی آسیا جهتنده دخی برچوق جزیره وشبه جزیره‌لر بولنمغله، بو جهتده درت دکیز تشکل ایدیور . بونلرك اك شمالیسی سیبریه سواحلیله قامچاتقه شبه جزیره‌سی وقوریله جزایری آره‌سنده بولنان (اوخوچق) دکیزیدر، که ١٥٠٧٦٠٩ مربع کیلومتره وسعتنده‌در . اونك آلت طرفنده (جاپون دکیزی) بولنیور، که جاپونیه جزایریله قوره ومانچوریه سواحلی آره‌سنده اولوب، ١٠٤٣٨٢٤ مربع کیلو متره کنیشده‌در . بونك جنوب غربی جهتنده قوره شبه جزیره‌سیله چین سواحلی آره‌سنده قربه صوقلش اولان (صاری دکیز) بولنیور، که پچیلی و قوره کورفزلرینی دخی حاویدر. بونك‌ده جنوب غربیسنده چین سواحلیله بورنئو وفیلیپینه جزائری آره‌سنده ١٢٢٨٥٤٠ مربع کیلو متره وسعتنده اولان (چین دکیزی) بولنیور .

بحر محیط معتدل کرهٔ ارضك اك درین محلرینی حاوی ایسه‌ده، بحر محیط آطلاسی کبی درینلکی بر دوزی‌یه اولمیوب، بعض طرفلری‌ده پك صیغدر . اك درین محلی قسم شمالیسنده (آلوتیان) جزایرینك جنوبنده وجاپونیه سواحلندن آمریقا سواحلی قربنه‌دك ممتد اولان (توسقارورو) چوقوریدر، که درینلکی ٨٥٠٠ متره‌یه قدر واریر . غرب جهتنده جاپونیه ایله فیلیپینه وکینه جزایری آره‌لرنده دخی درینلکی ٦٠٠٠ متره راده‌لرنده‌در. مذکور (توسقارورو) چقورندن جنوب شرقی‌یه طوغری آمریقا سواحلیله متوازیاً خط استوانك اوته‌سنه قدر پك واسع بر محلده دخی قعر دریا ٥٠٠٠ متره راده‌لرنده دربندر. اك جنوبی طرفلری دخی بو درینلکده‌در. غرب جنوبی جهتنده آوسترالیه ایله یکی زلانده جزایری آره‌سنده دخی (طومسون) چقوری نامیله درین برمحل واردر . عرضاً قسم وسطیسی یعنی خط استوایه قریب محلری تاجاپونیه وآوسترالیا سواحلندن شیلی سواحلنه‌دك صیغ برمنطقه غرب شمالیدن شرق جنوبی‌یه طوغری ممتد اولوب، اکثر یرلری ١٠٠٠ ایله ٢٠٠٠ متره درینلکنده اولان بو منطقه‌نك بعض یرلری ١٠٠٠ متره‌دن آز درینلکده‌در ؛ بوصیغلر حسابسز جزایرصغیره هیئت مجتمعه‌لریله مملودر . بو منطقه صاغ و صوله برطاقم قوللر صالیورق، شمالاً ساندویچ آطه‌لرینه وجنوباً یکی زلانده‌نك ایلریسنه قدر اوزانیر . بو وجهله بحر محیط معتدلك عمقی پك مختلفدر .

بحر محیط معتدل خط استوا جهتنده پك واسع اولوب، قسم اعظمی منطقهٔ حاره‌ده بولنمغله، تبخراتی چوق اولدیغندن، بو یوزدن غائب ایتدیکی صویك یرینی طوتمق ایچون، ایکی قطبدن ایکی صوغوق آقنتی بحر محیط معتدله داخل اولوب، برودتلری سببیله صولری دها کثیف و آغر اولدیغندن، دکیزك آلتندن جریان ایدرلر . بو ایکی آقنتیدن شمالدن کله‌رك بهرنك بوغازندن کیرنی ایکی قوله آیریله‌رق، بری آمریقای شمالی سواحلنه طوغری ایتر ؛ ودیکری اوخوچق وجاپون دکیزلرینه کیروب، هر ایکیسی‌ده او سواحلك هواسنی زیاده تبرید ایدرلر . جنوبدن کلنی ایسه شرق شمالی‌یه طوغری ایلریلیوب، آمریقانك منتهای جنوبنده‌کی ماجلان جزایرینه واصل اولنجه، ایکی قوله بالانقسام بری بحر محیط آطلاسی‌یه کچر، و دیکری شیلی و پرونك سواحلنی یالایه‌رق، خط استوایه طوغری چیقار. بو آقنتیلرك صویی کچدکلری یرلرده‌کی صودن اون اون ایکی درجه دها صوغوقدر . بو صوغوق آقنتیلرك اوسنده اوچ بیوك و صیجاق آقنتی بحر محیط معتدلی شق ایدیور . بونلرك بری خط (استوا آقنتیسی)، بری (هومبولد آقنتیسی) و اوچنجیسی (قورو سیوو) دینلان آقنتیدر. خط استوا آقنتیسی کرهٔ ارضك اك بیوك و اك قوتلی آقنتیسی اولوب، ٢٦ عرض جنوبیدن ٢٤ عرض شمالی‌یه قدر ٥٥٠٠ کیلومتره اکی اولدیغی حالده، تقریباً ١٤٠ درجه یعنی ١٥٥٨٠ کیلومتره‌لك محلده جریانله، کرهٔ ارض محیط دائره‌سنك

برثلثنى قطع ايدر . بوبيوك آقنتى آمريقاى وسطى
سواحلندن باشلايه‌رق، فيليپينه جزايرينه ويكى كينه
وآوستراليه ساحلنه قدر واصل اولور؛ وكونده حد
وسطى اوزره ۳۰ ميل آلوب ، بعض برلرده
روزكارك دخى امداديله سرعتى زياده‌لشير .
دريناكى دخى ۱۵۰۰ متره راده‌لرنده‌در. منتهاى
غربه واصل اولنجه ، برقولى آوستراليه‌نك سواحل
شرقيه‌سنى تعقيب ايله جنوبه طوغرى دونه‌رك ،
آنى‌ليبان (هومبولد) آقنتيسنه قاريشير؛ برقولى
شماله طوغرى اوزانه‌رق، (قوروسيوو) آقنتيسيله
برلشير ؛ برقولى‌ده ملايى جزايرى بوغازلرى آره-
سندن هند سواحلنه طوغرى چيقار. غريبدركه
بو بيوك آقنتينك ايكى قولى آره‌سنده آنافور
صورتنده عكسى بر آقنتى ٦° عرض شمالى ايله
۱۰° عرض جنوبى آره‌سنده غربدن شرقه
آقيور. هومبولد آقنتيسى جنوبدن كلن صوثوق
آقنتينك آلت طرفى حكمنده اولوب، پرو واقوآدور
سواحلنى يالايه‌رق، ٥° عرض جنوبيده ساحلى
تركله، غرب شماليه طوغرى دونه‌رك، خط استوا
آقنتيسنه قاريشير . بونك سرعتى كونده ۳۰ كيلو
متره راده‌لرنده‌در . (قوروسيوو) آقنتيسنه
كلنجه ، بو آقنتى فيليپينه جزايريله چين سواحلى
آره‌سنده تشكل، ودها طوغريسى اورالره طيابان
خط استوا آقنتيسندن تشعب ايله ، شمال شرقى‌يه
طوغرى آقه‌رق، ژاپونيه‌نك سواحل شرقيه‌سنى
يالادقدن صكره، شرقه طوغرى دونر؛ وآمريقاى
شمالى سواحلنه تقرب ايدنجه ، شماله طوغرى بر
كوچك قول اوزاتير؛ و قسم كليسى جنوب غربى‌يه
طوغرى جريانله ، قاليفورنيه سواحلنى يالايه‌رق،
مكسيقه ساحلى قارشيسنده ينه غربه طوغرى
دونوب، خط استوا آقنتيسنه قاريشير . بونك
سرعتى كونده ۵۳ ايله ۷۵ كيلو متره آره‌سنده ،
اكى ۷۵ كيلو متره ودريناكى ۹۰۰ متره‌در.

بحر محيط معتدلده باشليجه ايكى روزكار حكم
سوروب ، برى قطب شماليدن و ديكرى قطب
جنوبيدن كليرسه‌ده ، كره ارضك حركت يوميه‌سى
بونلرك استقامتنى ميل ايتديروب ، برى شمال
شرقيدن وديكرى جنوب شرقيدن اسر . بو ايكى
روزكار متين ومنتظم صورتنده اسوب، سيرسفائنه
پك سهولت بخشدر. آنجق آطه‌لرك قربنده دكيز
ايله قره آره‌سنده‌كى حرارت تفاوتندن وسائر
اسبابدن بوروزكارلر بشقه استقامتلر دخى آلير.
مد وجزرى دخى چوق اولوب، مد حالنده سواحلده
دكيز ۱۰ متره‌يه قدر يوكسلير. هرنه‌قدر چين دكيزى
ويكى زلانده جهتلرنده بعضاً شدتلى روزكارلر
وقاصيرغه‌لر اسوب، مخوف فرطونه‌لر اوليورسه‌ده،
عموميت اوزره بحر محيط معتدلك وعلى الخصوص
انكيننك فرطونه‌لرى بحر محيط هندى وآطلاسى‌يه
نسبتله سيرك وخفيف اولوب، بوسببه مبنى بوكا
« معتدل » ودها طوغريسى « ساكن » نامى
ويرلمشدر .

بحر محيط معتدل جزايرك كثرتيله ممتاز
اولوب ، غرب جهتنده ژاپونيه جزايريله فيليپينه ،
يكى كينه، بورنئو، سلب ومنتهاى غرب جنوبيسنده
يكى زلانده جزاير كبيره‌سى بولنيور . بونلردن
بشقه اولان آطه‌لرى پك كوچك وكومه كومه
اوله‌رق پك واسع مسافه‌لرده طاغنيق بر حالده
اولوب ، جزاير بحر محيط ديتمكله معروفدرلر .
بونلر باشليجه اوچ طاقه منقسم اولوب، شمال غربى
جهتنده‌كيلره ميقرونسيا (يعنى جزاير صغيره) ،
غرب جنوبى طرفنده‌كيلره ملانسيا (يعنى جزاير
سوداء) ، وسطلرده‌كيلره پولينسيا (يعنى جزاير
كثيره) نامى ويريليور . بو اوچ طاقك هبرى بر
چوق طاقملرى حاوى اولوب، هرطاقم دخى متعدد
آطه‌لردن مركبدر، كه بونلرده حديث التشكل اراضئ
مرجانيه‌دن عبارتدر .

بحر محيط معتدله چوق انهار منصب اولميور؛
چونكه آمريقا سواحلى بوينجه بريانندن بريانه بر
صره طاغلر ممتد اولوب، بوسلسله‌نك غربى مائله‌سى
ديكنه بحر محيط معتدل ساحلنه اينمكله، هرنه‌قدر
بومائله‌نك ياغمورى چوق ايسه‌ده ، اوزون انهار
تحصل ايده‌جك مسافه‌سى اولميوب ، آنجق سيل
صورتنده بعض صولر آقار ؛ آوستراليه‌نك دخى
او طرفه آقار ايرماقلرى وديكر جزائرك بيوك
انهارى اولميوب، يالكز چينك اكثر مياه جاريه‌سى
بودكيزه دوكيلور. چين انهارينك‌ده اك بيوكلرى :
آمور، هوآنغ‌هو، يانغ‌چه وسى‌كانغ ايرماقلريدر .
مع هذا بوبحر محيطك صويى سائر بحوردن آز

طوزليدر. صوينك رنكى كزل بر صورتده ماى كورينور.

بحر محيط معتدلك وجودينه دائر اسكى يونانيلرله روماليلرك هيچ بر فكر ومعلوماتلرى اولميوب، (اريترا) يعنى بحر احمر تسميه ايتدكلرى بحر محيط هندينك كرهٔ ارضك بتون او طرفنى احاطه ايتمش اولديغنه ذاهب ايديلر. بعده مدنيت اسلاميه زماننده عرب بحريون و تجارى چين وهند چينينك سواحلنه‌دك ايلرلدكلرى، بحر محيط كبيرك وجودينى برنجى اوله‌رق عربلر آكلامشلرسه ده، جغرافيون اسلام دخى برصورت صريحه ده ذكر ايتميوب، بعضاً‌ده بحر صين ناميله ياد ايده‌رك، عادتا بر دكيز ظن ايتمشلردر. آمريقانك كشفنده قريستوف قولومب كشف ايتديكى يرك آسيا قطعه‌سندن اولديغنه مطمئن اولجه، بونك اوته‌سنده يعنى غربنده بر ديكر دكيز اوله‌جغنه ذاهب اولمش؛ واورايه كچمك ايچون بر بوغاز بولمغه چاليشمش ايدى. نهايت اون آلتنجى قرن ميلادى اوائلنده اسپانيه سردارلرندن (واسقونونز) پانامه بوغازينك برطاغى اوستندن بحر محيط معتدلى كورديكى كبى، متعاقباً مكسيقه‌يى ضبط ايله سواحل غربيه‌سنه اينن اسپانيولر دخى بحر محيط مذكورى كورمشلردر. متعاقباً پورتكيز قپودانلرندن مشهور (ماجلان) آمريقانك منتهاى جنوبنده كندى اسميله تسميه اولنان بوغازى كشف ايله، اشبو بحر محيطى كوروب، سكونت و اعتدالى نظردقتنى جلب ايتمكله، بوكا (پاسيفيق) يعنى «معتدل» و يا «ساكن» نامنى ويرمشدى. چوق كچمه‌دن بر اسپانيول كميسى قرطونه طرفندن اورادن مكسيقه سواحلنه قدر آتلمغله، بلا اختيار بحر محيط معتدلده ايلك سياحتى ايدوب، آمريقانك سواحل غربيه‌سنى طولاشمشدى. آز وقت صكره اسپانيول و بعده انكليز كميلرى ماجلان بوغازندن مرورله، شرقه طوغرى يوللرنده دوام ايده‌رك، فيليپينه وملوك جزايرينه و آوستراليه وچين سواحلنه قدر كيتمكه باشلامش؛ وبحر محيط كبيرك درجهٔ وسعتنى آكلامش ايديلر. پورتكيزليلر دخى برى طرفدن آفريقا وهندستانى طولاشه‌رق، غرباً بحر محيط معتدله داخل اولمشلردى. ينه اون آلتنجى قرن ميلادى داخلنده دور عالم اجرا اولنوب، بحر محيط معتدل تماميله معلوم اولمشدى. او وقتدن برى كشفيات و تحريات بربرينى ولى ايده‌رك، بوكونكى كونده بو واسع بحرك مجهول هيچ بر نقطه‌سى قالمامشدر. بوكون بو بحر محيطده دائمى صورتده ايشلين ژاپون و آمريقا و آوستراليه واپورلريله چين و جزاير بحر محيط كميلرندن بشقه، آوروپاليلرك دخى منتظم صورتده اورالره آمد شد ايدر اون اوچ واپور قومپانيه‌لرى واردر، كه بونلرك جمله‌سى سويش جدولندن ايشلر. بحر محيط مذكورى شق ايدر متعدد تلغراف حبللرى دخى واردر.

معتز بالله { (محمد بن المتوكل بن المعتصم بن هارون الرشيد) خلفاء عباسيه‌نك اون اوچنجيسى اولوب، ٢٣٣ تاريخنده طوغمش؛ و ٢٥٢ ده، عمى مستعين بالله احمددن صكره تخت خلافته جلوسله، اوچ بچق سنه اجراى حكومت ايله، ٢٥٥ تاريخنده وفات ايده‌رك، سامراده دفن اولنمشدر. مليح الوجه، اديب و شاعر بر ذات ايدى.

معتصم بالله { (ابو اسحق محمد بن هارون الرشيد) خلفاء عباسيه‌نك سكزنجيسى اولوب، ١٨٠ تاريخنده دنيايه كلمش؛ و برادرى مأمون زماننده ولى‌عهد اولمغله، ٢١٨ تاريخنده، مشار اليهك وفاتى اوزرينه، تخت خلافته جلوس ايتمش؛ و ٨ سنه ايله ٨ آى اجراى حكومت ايتدكدن صكره، ٢٢٧ ده سامراده ارتحال ايتمشدر. فوق العاده بر قوته مالك مهيب و جسور برآدم ايدى. بو دخى مأمون خليفه كبى معتزله اعتقادينه تابع اولوب، خلق قرآنه قائل ايدى؛ و بوكا قائل اولميان علمايى تعذيب ايدوب، بو اعتقادى زورله قبول ايتديرمكه چاليشيردى. بعض اشعارى واردر. بر چوق فتوحات ايدوب، روم يعنى آناطولى ديارنده‌كى (عموريه) يى دخى ضبط، و ايمپراطور تئوفيلى مغلوب ايده‌رك، ٣٠٠٠٠ عسكرينى اتلاف ايتمشيدى. خلفاء عباسيه‌دن ايلك اول ترك عسكرى

ترتیب ایدن بو ذات اولوب، جمع ایتدیکی عسکری بغداد استیعاب ایتمه‌مکله، سامرا دینان (سر من رأی) شهرینی دخی تأسیس، ومعسکر اتخاذ ایده‌رك، کندیسی دخی اکثریا اوراده اقامت ایدردی.

— مصرده اسماً خلافت ایدن عباسیلرك سکزنجیسی (زکریا بن ابراهیم) دخی معتصم لقبیله ملقب اولوب، ابتدا ٧٧٩ ده و ثانیاً ٧٩١ ده مقام خلافته کچمش؛ وبرنجی دفعه‌سنده برقاچ آی ایکنجی دفعه‌سنده ایسه ١٦ سنه خلافت نامنه بولنمشدر.

معتصم بن صمادح { (ابو یحیی محمد بن احمد التجیبی) اندلس طوائف ملوکندن اولوب، جدی محمد بن احمد بن صمادح ملوك امویه‌دن مؤید هشام بن حکمك زماننده وشقه والیسی ایکن، اورادن اخراج اولنمشیدی. اوغلی یعنی صاحب ترجمه‌نك پدری (معن) مریه صاحبی عبدالعزیز بن ابی عامرك قاینی اولمغله، سفره عزیمتنده مریه‌ده وکیل براغیله‌رق، شهر مذکوری ضبط ایتمش؛ و صاحب ترجمه ملك مذکورده پدرینه وارث اولوب، کندیسی عادل وکریم ومرحمتلی بر ذات اولمغله، ملکنی حسن اداره ایتمش؛ وسراینی مجمع شعرا وعلما اولمشیدی. امیرالمؤمنین یوسف بن تاشفین اندلسه کلدیکنده، صاحب ترجمه معتمد بن عباده برابر کندیسنه مطاوعت ومعاونت ایدنلردن بولنمش ایسه‌ده، بعده مشارالیهك معتمد حقنده فکر ونیتی دکیشمکله، صاحب ترجمه دخی معتمدله برابر اطاعتندن خروج ایتمش؛ ویوسف بن تاشفین مریه‌یی محاصره ایدوب، ضبط ایتمك اوزره ایکن، خسته بولنان معتصم ٤٨٤ تاریخنده وفات ایتمشدر. حتی دشمنلرینك تقربنی کورنجه، اجلك تأنیسنه جانی صیقیله‌رق: « نغص علینا کل شیء حتی الموت » دیدیکی مشهوردر. کندیسی ادیب و شاعر بر ذات اولوب، بعض اشعاری مرویدر. شعراء عصرینك کندیسی حقنده برچوق مدحیه‌لری دخی واردر.

معتضد بالله { (احمد بن الموفق بن المتوکل بن المعتصم بن هارون الرشید) خلفاء عباسیه‌نك اون آلتنجیسی اولوب، ٢٤٣ تاریخنده طوغمش؛ و ٢٧٩ تاریخنده، عمی معتمد علی‌الله احمدك وفاتی اوزرینه، تخت خلافته جلوس ایتمش؛ و ٩ سنه ایله طقوز بچق آی حکومت سوردکدن صکره، ٢٨٩ ده وفات ایتمشدر. قوی‌البنیه وفوق‌العاده جسور وصاحب هیبت ووقار ومع‌هذا صوك درجه‌ده عادل ومعارف پرور برذات اولوب، اسلافی زماننده‌کی سوء استعمالاتك نتایجنی اصلاح وتعمیر، وممالکنك هرطرفنده اسایشی تأمین، وویرکیلری تنقیص ایلمش؛ وقرامطه‌نك حقندن کلوب، کعبهٔ معظمه‌یی تعمیر ایتمش؛ ودولت صفاریه‌یه دخی ختام ویرمش ایدی. علما وادبایی حمایه وتلطیف، ومنتسبین اهل بیت نبوی‌یی توقیر ایدردی. طبیعت شعریه‌سی دخی اولوب، بعض اشعاری منقولدر.

— مصرده اسماً خلافت ایدن عباسیلردن دخی ایکی کشینك لقبی اولوب، برنجیسی (ابو بکر بن مستکفی بالله سلیمان) ٧٤٩ دن ٧٦٢ یه قدر ١٣ سنه، وایکنجیسی (داود بن المتوکل علی‌الله محمد) ٨٠٨ دن ٨١٥ تاریخنه‌دك ٧ سنه خلافت ایتمشدر.

— [« عباد » ماده‌سنه دخی مراجعت.]

معتمد بالله { (محمد بن عباد) [« ابن عباد » ماده‌سنه مراجعت.]

معتمد علی‌الله { (احمد بن المتوکل بن المعتصم بن هارون الرشید) خلفاء عباسیه‌نك اون بشنجیسی اولوب، ٢٢٩ تاریخنده طوغمش؛ و ٢٥٦ ده، عم زاده‌سی مهتدی باللهك وفاتی اوزرینه، تخت خلافته جلوس ایتمش؛ و ٢٣ سنه حکم سوروب، امور اداره‌یی مدبر الملکی اولان برادری موفق بالله طلحه‌نك یدینه ترکله، خراسانده امراء صفاریه و مصرده بنی طولون تفرد ایتمش اولدقلری کبی، بصره‌ده دخی قرامطه ظهور ایتمشیدی. ولیعهدی بولنان مشار الیه موفق بالله کندیسندن اول وفات ایتمکله، بونك اوغلی آنف الترجمه معتضد بالله خلفی اولمشدر.

معدن { (و نام دیکرله حمیدیه) قونیه ولایتنك نیکده سنجاغنده و سنجاغك منتهای جنوب غربیسنده برقضا اولوب، ایچنده بولنان مشهور بلغار (وطوغریسی بوغا) طاغی معدنندن طولایی بو اسمله تسمیه اولنمشدر. قضا ٤٣ قریه‌دن عبارت اولوب، ٢٠٠٠٠ قدر اهالیسی واردر. اراضیسی اولدقجه منبت اولوب، حبوبات متنوعه ایله سبزه و میوه‌لرك انواعی حاصل اولور. معمولات صناعیه‌سی کلیم، سجاده، عبا، چوراب و سائره‌دن عبارتدر.

معدن { (یاخود آق طاغ معدنی) آنقره ولایتنك بوزغاد سنجاغنده و بوزغادك ٧٥ کیلومتره جنوب شرقیسنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، ٣٠٠٠ قدر اهالیسی واردر.

— معدن قضاسی سنجاق و ولایتك منتهای شرقنده اولوب، اراضیسی و علی‌الخصوص شرق جهتی طاغلق و اورمانلق، و غرب طرفی منحطدر. قزیل ایرماغه تابع دلیجه ایرماغه دوکیلان قوناق صویی و یشیل ایرماغه تابع برایکی چای بو قضاده‌کی آق طاغدن نبعان ایدر. اراضیسی منبت اولوب، حبوبات متنوعه ایله سبزه و میوه‌لرك انواعی حاصل اولور. قضانك نامنی قزاندیران سیملی قورشون معدنی مقدما دولتجه چیقارلمقده ایکن، اخراجی یوللرینك فقداننده طولایی مصارفنه تقابل اوله‌مموب، ترك اولنمشدر. قضانك اهالیسی ٣٢٩٤٢ کشی اولوب، ٢٥٥٩٠ ی مسلم و ترك، ٤٩٩٠ ی ارمنی، ٢٠٣٠ ی روم و ٣٣٢ سی چنکانه‌در. قضا داخلنده ٢ جامع، ٢ مدرسه، ٥ کلیسا، ٣ مسلم و ٦ غیر مسلم مکتبی موجود در.

معروف { فرس شعراسندن بش کشینك مخلصیدر:

برنجیسی تبریزلی اولوب، شو بیت اونکدر:

وقت اجلم ناله نه از رفتن جانست
ازیار جدا میشوم این ناله از آنست

— ایکنجیسی اصفهانلی اولوب، شو بیت اونکدر:

درجهان هیچ دلی نیست که افکار تونیست
هیچ آزاد ندیدم که کرفتار تونیست

— اوچنجیسی بغدادلی اولوب، شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

ز ترك چشم تو هر تیر غمزه کامد راست
درون سینه نشست آنچنان که دل میخواست

— دردنجیسی (محمد طاهر) کشمیرلی اولوب، شو بیت اونکدر:

قتیل عشق نه‌ئی آرزوچه میداری
دل دونیم نداری رفوچه میداری

— بشنجیسی (محمد عالم) ینه کشمیرلی اولوب، شو بیت اونکدر:

در وطن شعلهٔ ادراك کسی سرنکشد
آتش سنك کی ازدامن کوه افروزد

معروف کرخی { (ابو محفوظ — بن فیروز) مشاهیر اولیاء اللهدن و کبار صوفیوندن اولوب، امام علی رضا بن موسی الکاظم (رضه) ك آزادلیسی ایدی. ابوینی عن اصل نصرانی المذهب اولوب، صاحب ترجمه‌یی صباوتنده، مذهبنی تعلیم ایچون، برمعلمه تسلیم ایتمش اولدقلری حالده، معلم جناب حق ایچون حاشا « اوچدر » دیدکجه، معروف « بردر » دیه جواب ویرر، و معلم ضرب ایتدکجه، ینه بو سوزینی تکرار ایله، اصرار ایدرمش. نهایت ابوینی خانه‌سنی ترکله، جناب امام همامك یاننه کیده‌رك، شرف اسلامله مشرف اولمش؛ و بعده خانه‌سنه عودتله، ابوینی دخی اسلامه کتیرمش ایدی. تحصیل علم و معرفت ایله، باطننی دخی تصفیه ایدوب، برکون کوفه‌ده ابن سماکك وعظندن ایشیتدیکی برکلام حقیقت اشتمالدن اویانه‌رق، آلایش دنیایی ترك، و زمرهٔ صوفیونه التحاق ایتمشدی. اقوال و احوال عارفانه‌سی مشهور اولوب، حقنده پك چوق نوادر منقولدر. کبار مشایخدن سری سقطی حضرتلری جملهٔ مریدانندن بولنمشدر. ٢٠٠ تاریخنده ارتحال ایدوب، بغدادده قبری زیارتکاه عمومی بولنمشدر. بغداد جوارنده‌کی (کرخ) بلده‌سنه نسبتله (کرخی) دینلمشدر.

معرة النعمان { (یاخود معره) حلب ولایت و سنجاغنده و حلبك ٨٤ کیلو متره جنوب غربیسنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ٥٩٠٠ اهالیسی، اسکی بر قلعه‌سی، ١٦

جامع شریفی، ١٥ مسجدی، ٢ مدرسه‌سی، ١ کتبخانه‌سی، ٤ حمامی، ١ خانی، ٣٠٠ دکانی، ٤ فرونی و ١٠ بویه‌خانه‌سی واردر. اسکی بر شهر اولوب، اسکی رومالیلر زماننده (خالیس) اسمیله معروف ایکن، صحابه‌دن (نعمان بن بشیر) اوراده ساکن اولمغله، مشارالیهه نسبتله معرة النعمان تسمیه اولنمشدر. سوریه‌نك جانبنده حضرت یوشع بن نون (عم) ك قبری بولندیغی متواتر اولوب، آنجق نبی مشارالیهك نابلسده مدفون اولدیغنك محقق بولندیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور. بوقصبه اعاظم شعرادن (ابوالعلاء المعری) نك و معری نسبتیله معروف دیکر بر چوق مشاهیرك مسقط رأسی بولنمشدر. شاعر مشارالیه اوراده مدفوندر.

— معره قضاسی سنجاق و ولایتك منتهای جنوبنده اولوب، جنوباً سوریه ولایتیله، غرباً جسر شغور، شمالاً ادلب، شمال شرقی طرفندن باب، شرقاً دخی رقه قضالریله محدوددر. اراضیسنك قسم جنوبیسی بر آز عارضه‌لی وقسم شمالیسی دوز وآچیق اولوب، بو جهتده حلبدن کلن (قویق) نهری کسب توسع ایله بطاقلق برکول تشکیل ایدیور. بوکولك اطرافی پك منبت اولوب، قضانك اکثر قراسی کولك اطرافنده‌در. طوپراغی منبت اولوب، باشلیجه محصولاتی: بغدای، آرپه، داری، سیسام، نخود، مرجمك، بقله، پاموق، زیتون، اوزوم، انجیر، نار، الما، جوز، قاوون، قاربوز وسائره‌دن عبارتدر. حیوانات اهلیه‌سی: کچی، قیون، صیغیر، بیکیر، مرکب، استر، دوه وسائره‌دن عبارت اولوب، خیلی مقدار یاغ وپنیر ایله یپاغی، کچی قیلی ودوه تویی اخراج اولنور. حیواناتك چوغی موالی، حدیدی و ابو خالد عشیرتلرینك تحت تصرفنده‌در. آریلری ده چوق اولوب، بال وبال مومی چیقار. حاصل اولان پاموقدن داخل قضاده بعض منسوجات یاپیلیر. بوندن بشقه یوکدن دخی عبا ومشلح کبی بعض شیلر نسج اولنور. زیتون یاغی اخراجی و مذکور کولده بالیق صیدی و بالیق یومورطه‌سی اعمالی دخی اهالینك باشلیجه منابع ثروتندندر. اهالیٔ قضا یالکز ١٢٠٣٢ کشیدن عبارت اولوب، بونلرك آنجق ٢٠٠ ی خرستیان وقصوری اسلامدر. لسان محلی عربجه‌در.

معری { [«ابوالعلاء معری» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

معز { فرس شعراسندن ایکی کشینك مخلصیدر:

برنجیسی (میرمحمد معز الدین) کاشان ساداتندن اولوب، اکبر شاه زماننده هندستانه رحلت ایتمش ایدی. شو بیت اونکدر:

بیك نظر ز تو قانع شدیم و نگذارند
زهی قناعت عاشق زهی مروت مردم

— ایکنجیسی (شیخ معز الدین) هندستانده لکهنو مضافاتندن اولوب، اون اوچنجی قرن هجری اواسطنده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

رفت مجنون از جهان وساز غم ناساز ماند
ناوك بیداد لیلی در کمان ناز ماند

معز الدوله { (ابو الحسین احمد بن بویه) آل بویه ملوکنك اوچنجیسی عد اولنوب، مؤسس دولت اولان عماد الدوله علینك برادریدر. مؤسس مشارالیهك امریله کرمان وسیستان جهتلرینی فتح ایدوب، بو اثناده محاربه‌نك برنده صول الی وصاغ النك برقاچ پارمغی کسلمش اولمغله، (اقطع) لقبیله ملقب ایدی. بعده اهواز وبصره و واسط جهتلرینه حاکم اولوب، ٣٣٤ ده بغداده داخل اولمش؛ وخلیفه مستکفی بی اسقاط ایده‌رك، کوزلرینه میل چکدیردکدن صکره، برینه چکن مطیع لامرالله زماننده امیرالامرالق ایتمشدر. ٢١ سنه عراقده حکومت سوردکدن صکره، ٣٥٦ تاریخنده ٥٣ یاشنده وفات ایتمشدر.

معز الدین { (ابو الحسین محمد) ملوك کرتك یدنجیسی واك بیوکاری اولوب، ٧٣٢ تاریخنده، برادری ملك حافظدن صکره، هراتده موقع امارته چکمش؛ و ٧٣٦ ده سلطان ابو سعیدك وفاتی اوزرینه، اعلان استقلال ایله، کندی نامنه خطبه اوقوده‌رق، خراسان و غورستان حکمداری اولمش؛ و ٧٤٣ ده سربدارلرندن وجیه الدین مسعود ایله جنك ایدوب، غالب کلمش ایدی. کمال عدالت وشوکتله ٣٩ سنه حکم سوروب، ٧٧١ ده وفات ایتمشدر. سعد الدین تفتازانی «مطول» ی بونك نامنه یازمشدر.

معز الدين عمر شيخ { [«عمر شيخ» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

معز الدين محمد { (مير —) مشاهير خطاطيندن اولوب، بيك بيتدن عبارت بر رساله‌سى اون بيك آلتونه صاتلشيدى. ٩٩٣ تاريخنده برحيات ايدى.

معز بن باديس { (بن منصور بن بلكين بن زيرى بن منادالحميرى الصنهاجى) افريقيه ومغرب جهتلرنده حكومت سورن بنى زيرى ملوكندن اولوب، ابتدا مصرده ملوك فاطميه‌نك تحت تابعيتنده بولنمش؛ وبونلردن حاكم بامرالله طرفندن كنديسنه شرف الدوله عنوانى ويرلمش ايكن، بعده بونلرك خطبه‌سنى رفع ايله، خلفاء عباسيه نامنه خطبه اوقوتمش؛ و او وقته قدر مغربده مذهب حنفى غالب ايكن، صاحب ترجمه مذهب مالكى‌يى قبول ايتديره‌رك، تعميمنه سبب اولمشدر. عالم ومعارف پرور برحكمدار اولوب، دائره‌سى مجمع علما وادبا ايدى. ٣٩٨ ده منصوريه‌ده طوغوب، ٤٠٦ ده محمديه‌ده كنديسنه بيعت اولنمش؛ و ٤٥٤ ده قيروانده وفات ايتمشدر.

معز لدين الله { (ابو تميم معد بن منصور بن قائم بن مهدى) فاطميونك دردنجيسى اولوب، مصرى فتحله قاهره‌يى پايتخت اتخاذ ايدن كنديسيدر. ٣١٨ تاريخنده مهديه‌ده طوغوب، پدرى زماننده ولى‌عهد بولنمغله، ٣٤١ تاريخنده، پدرينك وفاتى اوزرينه، تخت موروثنه جلوس ايده‌رك، ابتدا بلاد موروثه‌سى اولان افريقيه‌نك هرطرفنى گزوب، اسايش وامنيتى تقرر ايتديردكدن صكره، عسكرينى تنسيق ايله جوهر قائدى مكمل بر اردو ايله مغربه گوندره‌رك، بحر محيطه قدر اولان بتون آفريقا ممالكنى فتح، وفاس وسجلماسه حاكملرينى مهديه‌يه نقل ايتمش ايدى. بعده ٣٥٨ ده دها بيوك بر اردو ترتيب ايله، ينه مشاراليه جوهر قائد قيادتيله جانب مصره اعزام ايده‌رك، او صره‌ده كافور اخشيدى وفات ايتمش؛ ومصر قحط ووبادن خراب اولمش اولديغى حالده، جوهر كمال سهولتله خطهٔ مصريه‌يى و اوكا تابع اولان شام و حجازى ضبط ايدوب، قاهره شهرينى تأسيس ايتمش؛ ومعزى قاهره‌يه گلمكه تشويقه باشلامش ايدى. نهايت ٣٦٢ ده معز مصره داخل اولوب، ابا و اجدادينك نعشلرينى دخى اورايه نقل ايله، فيمابعد قاهره‌يى پايتخت اتخاذ ايتمشدر. مغربده ٢١ ومصرده ٣ كه جمعاً ٢٤ سنه حكم سوردكدن صكره، ٣٦٥ ده وفات ايتمشدر. عاقل ومدبر وعالم وشاعر بر ذات ايدى.

معزى { (محمد بن عبد الملك امير —) مشاهير شعراء فرسدن اولوب، سمرقندليدر. سلطان ابراهيم بن مسعود غزنوى زماننده ظهور ايدوب، بعده سلطان جلال الدين ملكشاه سلجوقى زماننده ترقى ايتمش؛ و سلطان معزالدين سنجر زماننده اميرالامرا و ملك الشعرا اولوب، بيوك شان واعتبار قزانمش ايدى. سلطان مشاراليهك اواخر سلطنتنده ٥٤٢ تاريخنده مروده وفات ايتمشدر. مرتب ديوانى واردر. سلطان مشاراليهك بركون هلالى گورمسى اوزرينه بداهةً سويلديكى شو رباعى جملهٔ اشعارندندر:

اى ماه چو ابروان يارى گويى
يا همچو كمان شهريارى گويى
نعلى زده از زر عيارى گويى
در گوش سپهر گوشوارى گويى

معزىٔ لنك { بو دخى ايران شعراسندن اولوب، شو بيت كنديسنكدر:

در مانده ميروم ز سر كوى يار خويش
آرى بدل نرفت كسى از ديار خويش

معصوم { فرس شعراسندن درت كشينك مخلصيدر: برنجيسى (شاه معصوم لارى) طبابتله مشغول اولوب، درويشانه برعمر سورمشدر. شو بيت اونكدر:

بس كه در عشق تو خورد از پنجهٔ شفقى فشار
استخوانم شد برنك شاخ آهو تابدار

— ايكنجيسى لاهورلى اولوب، قاضى ابو-

الماليلنك اوغليدر، وسمرقندى اوراجه زيارتكاهدر. شو بيت اونكدر :

مرده حسرت برد آن دم كه برى دست بتيغ
كين عطا روزى آنستكه جانى دارد

— اوچنجيسى تبريز ميرزالرندن اولوب ، دفعاتله هندستانه سياحت ايتمشيدى . شو بيت اونكدر :

پدر پير ز عيب پسران مى لرزد
تيرچون كشت خطا پشت كمان مى لرزد

— دردنجيسى (مير معصوم) همدانلى اولوب، مير رفيع الدين حيدر معمائينك اوغليدر . شو بيت اونكدر :

كويند پيشش آيد از هرچه كسى كريزد
از يار ميكريزم شايدكه پيشم آيد

معصوم { (ملا محمد —) اونجى قرن هجرى مشاهير شعراسندن } اولوب ، خراسانلى اولديغى حالده ، ديار رومه هجرتله طريق قضايه سلوك ايدەرك ، روم ايلنده بعض ملالقلرده بولنمشيدى . فارسى و تركى كوزل اشعارى واردر . شو بيت اشعار تركيەسندندر :

نيجه بر دولت وصلندن اولەسك محروم
اول مهك يولنه و ير حاصلكى اى معصوم

معصوم بهكرى { (مير —) هندستان شعراسندن واكبرشاه } رجالندن اولوب، مرتب ديوانى، «مخزن الاسرار» ه نظيره اولەرق « معدن الافكار » عنوانيله برمنظومەسى و بر « تاريخ سند » ى واردر . ١٠١٥ تاريخنده بهكرده وفات ايتمشدر .

معظم { (ملك —) [« تورانشاه » مادەلرينه مراجعت اولنه .] }

معظم { (ملك — شرف الدين بن الملك العادل سيف الدين ابى بكر بن ايوب شادى) } شامده حكومت سورن ملوك ايوبيەدن اولوب ، صلاح الدين ايوبينك برادر زادەسى ومصرده حكومت سورن ملك كامل ناصر الدين محمدك برادرى در . ٦١٥ تاريخنده ، پدرينك وفاتى اوزرينه ، شامى ضبط ايدەرك ، اون سنه حكومت سورمش؛ واهل صليب فرنكلرينك دمياطدن اخراجيچون برادرينه امداد ايدوب ، فلسطينده دخى اهل صليبه قارشى كمال مقابله حرب ايدەرك ، قيسارەيى استرداد ايتمش ايدى . ضعف اولمغله، اهل صليبه فرصت ويرمشدى . ٦٢٥ دە ٤٩ ياشنده وفات ايدوب، اوغلى ملك ناصر شامده خلفى اولمش ايسەده ، مؤخراً باديه عربانه الحاق ايتمشدر .

معظم { (ملك — مظفرالدين ابو سعيد كوكبورى بن ابى الحسن زين الدين } على بن بكتكين) پدرى موصل اتابكانى امراسندن اولوب، بونلرك نامنه جزيره وكردستان جهتلرنده بر چوق يرلر ضبط ايتديكى حالده ، يالكز اربلى كندى نفسيچون محافظه ايتمش ؛ و وفاتنده صاحب ترجمه اربلده خلفى اولوب ، آنجق اتابكى بولنان مجاهدالدين قايماز كنديسنى، نااهلدر ديه ، اربلدن اخراجله، برادرى (زين الدين ابوالمظفر يوسف)ى يرينه اقامه ايتمش ؛ و صاحب ترجمه بغداده و بعده موصله كيدوب، صاحب موصل سيف الدين غازى بن مودود طرفندن حرانه نصب اولنمش؛ و بعده صلاح الدين ايوبى يه انتساب ايدوب، بونك طرفندن ٥٧٨ دە رها وورقه دخى صاحب ترجمه يه اعطا ، و همشيرەسى (ربيعه خاتون بنت ايوب) تزويج اولنمغله، اينشتەسى اولوب ، اهل صليب محاربانده صلاح الدينك معيتنده بولنمش؛ و ٥٨٦ دە برادرى وفات ايتمكله، اربله نصب اولنەرق، شهرزور دخى كنديسنه الحاق اولنمشدى. طول عمرله معمر اولوب، جود وكرميله شهرت بولمشدر .

معظم { هند شعراسندن اوچ ذاتك مخلصيدر : }

برنجيسى (خواجه —) جلال الدين اكبر شاهك دايسى اولوب، حدت آرەسنده زوجەسنى قتل ايتمكله ، اكبر شاه طرفندن قصاصاً اعدام اولنمشدر . شو بيت اونكدر :

درد دلرا نتوان پيش تو اى جان كفتن
محنتى دارم ازين دردكه نتوان كفتن

— ايكنجيسى (محمد —) هندستانك اكبر آباد شهرندن اولوب ، متوكل برآدم ايدى . اون اوچنجى قرن هجرى اواسطنده ٦٠ ياشنده وفات ايتمشدر . شو برايكى بيت برنعت شريفندندر :

بهر ترویج نبی سرور ملك تقدیس
افسر فرق رسل قبلهٔ دین رأس رئیس
حضرت احمد مرسل که اساس افلاك
دارد از بارقهٔ جلوهٔ نورش تأسیس

— اوچنجیسی (معظم علیخان) بهار خطه‌سی کبراسندن اولوب، شو بیت اونکدر :

بروز بیکسی دیوانکی آمد بکار من
که شد از سنك طفلان جمع اسباب مزارمن

معقل { (ابوعبدالرحمن — بن‌سنان الاشجعی) فضلا و اتقیاء صحابه‌دن اولوب ، فتح مکه‌ده حاضر بولنمش؛ و بعده مدینهٔ منوره‌ده ساکن اولوب ، یزید بن معاویه‌یه بیعتدن امتناع ایتمکله، یوم الحره‌ده مسلم بن عقبة المری طرفندن شهید ایدلمشدر. صاحب ترجمه ایله برابر یوم مذکورده مرقوم مسلم طرفندن فضل بن عباس بن ربیعه بن الحارث بن عبدالمطلب ، ابو بکر بن عبدالله بن جعفر الطیار ، ابو بکر بن عبیدالله بن عمر الفاروق، یعقوب بن طلحه بن عبیدالله ، عبدالله بن زید بن عاصم (رضهم) و سائر متعینان شهیداً اعدام اولنمشدر . — (معقل بن یسار المزنی) دخی متعینان صحابه‌دن اولوب، بصره‌ده ساکن اولمش ؛ و معاویه‌نك اواخر سلطنتنده و یا یزیدك زماننده وفات ایتمشدر . و بصره قربنده‌کی (نهر معقل) بونك اسمیله تسمیه اولنمشدر . — بو اسمله صحابه‌دن دیکر برقاچ ذات دها واردر .

مَعلاة { مکهٔ مکرمه ایله بدر آره‌سنده بر یردر .

مُعلثایا { موصل مضافاتندن جزیرة ابن عمر قربنده کوچك برقصبه ایدی .

معلقره { (Malgara) ادرنه ولایتنك تکفورطاغی سنجاغنده و تکفورطاغنك ٦٠ کیلو متره غرب جنوبیسنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، ٣٠٠٠ اهالیسی، ٧ جامعی، بر مسجدی، برخراب مدرسه‌سی، ٢ تکیه‌سی، برقاچ تربه و زیارتکاهی و اطرافنده وقتیله دها بیوك بولنمش اولدیغنه دلالت ایدر بعض خرابه‌لری واردر .

— معلقره قضاسی شرقاً نفس تکفورطاغی، شمالاً خیره‌بولی قضالریله، شمال غربی جهتندن ادرنه، جنوباً دخی کلیبولی سنجاقلریله محدود اولوب، رغوز، همت، هرکه و زغار اسملریله ٤ ناحیه و ٨٣ قریه‌دن مرکبدر . اسلام، روم و سائره‌دن مرکب تخمیناً ٣٥٠٠٠ اهالی ایله مسکوندر. اراضیسی آز عارضه‌لی و منبت اولوب، حبوبات متنوعه ایله میوه وسبزه‌لرك انواعی حاصل اولور. اورمان ومرعالری دخی ضررسز اولوب، حیوانات اهلیه‌سی قیون، کچی، صیغیر وسائره‌دن عبارتدر. درون قضاده ٨ خان، ٣ حمام، ١٨ فرون، ١٨٩ یل دکرمنی، ٦١ مکتب ، ٣٢ کلیسا و مناستر، و ٨٨ چشمه موجوددر. قضانك واردات سنویه‌سی ٢٣٠٠٠ لیرا راده‌لرنده‌در.

مَعلولا { دمشق شام قربنده قراء متعدده‌یی شامل بر ناحیه ایدی .

معلول زاده { (السید محمد افندی) جنتمکان سلطان مرادخان ثالث دورنده مسند مشیخت اسلامیه‌یه چیقن علمادن اولوب، جنتمکان سلطان سلیمان خان دوری صدورندن معلول محمد امیر افندینك اوغلیدر. ٩٤٠ ده دنیایه کلوب، ابو السعود افندینك درسنه دوام ایتمش، ودامادی اولمش ایدی . دور مدارس ایتدکدن صکره، ٩٧٣ ده حلب وبعده شام، مصر، بروسه، ادرنه قاضیسی و ٩٨١ ده آناطولی قاضیعسکری، ٩٨٤ تاریخنده نقیب الاشراف، ٩٨٧ ده روم ایلی قاضیعسکری اولمشیدی. ٩٨٨ ده مسند مشیخت اسلامیه‌یه تعیین اولنه‌رق، بر سنه ایله سکز بچوق آی امور فتوایی بعد الاداره، ٩٨٩ ده اختیار عزلت وتقاعد، و ٩٩٣ ده ارتحال ایدوب، زنجیرلی قیوده پدرینك احیا کرده‌سی اولان دارالقراء خطیره‌سنه دفن اولنمشدر. عالم وکریم واخلاق حسنه صاحبی برذات ایدی .

معلوم { (محمد حسین بیك) ایران شعراسندن اولوب تبریزلیدر. شو بیت اونکدر:

جواب نامه ام از بس زجانان دیرمی آید
جو نکر میرود قاصد بکویش پیرمی آید

مَعلیا { فلسطینده اردن جوارنده بر ناحیه ایدی .

معمایی { اوتنجی قرن هجری شعراسندن اولوب ، عن‌اصل تیره‌لی اولدیغی حالده ، سلانیکده نشأت ایتمشدر . معما سویلکده مهارتی اولوب، جنتمکان یاوز سلطان سلیم خان

حضرتلرینه معمالرینی تقدیم ایله، اوچیوز آلتون جائزه‌یه نائل اولمشیدی. شو قطعه اونکدر :

صو دوکدن غیری نیتدم بیلسه‌م اول جانانه
که ایلز بر دم نظر بو دیدهٔ گریانه
طاشلر رحم ایلدی رحم ایلمز اول سنك دل
آه آتشبارم یجره شعلهٔ سوزانه

معمر بن مثنی { [«ابو عبیدهٔ نحوی» ماده‌سنه مراجعت .]

معموره { مصیصه شهرینك اسم دیگری اولوب، شهر مذکور زلزله‌دن وحربدن خراب اولدیغی حالده، ١٤٠ تاریخنده ابو جعفر منصور طرفندن اعمار اولندیغنه بناءً، بو اسمله تسمیه اولنمشدی.

معمورة الحمید { حجاز ولایتنك جده سنجاغنده و جده‌نك ٢٠٠ ، مكهٔ مكرمه‌نك ١٥٠ کیلومتره جنوب شرقیسنده وعسیر حدودی قربنده قضا مرکزی بر قصبهٔ جدیده اولوب، هواسی آغر و موقعی اهمیتسز اولان (لیث) بلدهٔ قدیمه‌سندن یارم ساعتلق مسافه‌ده و اون کمی آلیر محفوظ ودربن بر لیمانك کنارنده تأسیس اولنمشدر. پادشاه زمان غازی سلطان عبدالحمید خان ثانی حضرتلرینك عهد همایونلرنده تأسیس اولنمغله، اسم شاهانه‌لریله تسمیه اولنمشدر. برجامع شریف ایله بر مکتب، بر فرون، بر خندق، وبدی قله انشا اولنه‌رق، ١٠ خان و ١٠ دکان دخی یاپلمش، وکوندن کونه خانه‌لر یاپیله‌رق، بیومکه باشلامشدر. بر وادیده بولنمغله، منبت اراضیسی، خرمالقلری و مرعالری اولوب، جوارلرنده چیقان اینك یاغی مشهوردر. -- قضاسی اشبو مرکزجدید ایله ٢٠٠٠ اهالیبی حاوی اولان مرکز متروکی لیث قصبه‌سندن و ٣ قریه‌دن مرکب اولوب، اکثر اراضیسی قیالق وقوملق اولمغله، خالیدر.

معمورة الحمید { موصل ولایتنك سلیمانیه سنجاغنده و سنجاغك منتهای شمالنده بر قضا اولوب، جنوباً بازیان، جنوب شرقی طرفندن شهر بازار قضالریله، شرقاً حدود ایرانیه ایله، غرب شمالی جهتندن دخی شهر زور سنجاغیله محدوددر. مرکزی (مرکه) قریه‌سی اولوب، قضا دخی مقدما بو اسمله مسمی ایدی. سورطاش و پشدر ناحیه‌لریله برابر ٦٠ قریه‌دن مرکب اولوب، آنجق ٦٦٠٠ اهالی ایله مسکوندر. اهالیسی باشلیجه کرد عشیرتلرندن عبارت اولوب، بونلر قراده ساکن وزراعتله مشغول ایسه‌لرده، یازین یایلالرده چادرلر آلتنده یاشارلر. اراضیسنك قسم اعظمی طاغلق ایسه‌ده، قضانی شق ایدن زاب اسفل ایله بوکا تابع انهار وادیلرنده منبت یرلری دخی واردر. محصولاتی: بغدای، آرپه، پرنج وسائره ایله سبزه ومیوه انواعندن عبارتدر. قیون وسائر حیوانات اهلیه‌سی چوقدر.

معمورة الحمید { وان ولایتنك حکاری سنجاغنده وسنجاغك غرب شمالی جهتنده بر قضا اولوب، جنوباً مرکز لواء، شرقاً الباق، شمالاً محمودی قضالریله، غرباً دخی وان سنجاغیله محدوددر. مرکزی همنامی اولان چایك اوزرنده واقع (خوشاب) قریه‌سیدر. قضا حربان وآغجه قلعه اسملریله ٢ ناحیه و ٣٤ قریه‌دن مرکب اولوب، یالکز ٣٠٠٠ ی ارمنی وقصوری مسلم وعمومیتله کرد اولمق اوزره، ١٦٨٤٠ اهالیسی واردر. اراضیسی قسماً طاغلق وقسماً اوولق اولوب، (چوغ) طاغنك ٤٠٠٠ متره ارتفاعی و (چوغ کدیکی) اسمیله مشهور بر بوغازی واردر. بونك قارشیسنده (کوزل دره) اسمیله مرعالریله مشهور بردیکر بوغاز بولنیور. اووه‌لری مذکور خوشاب نهریله اروا اولنوب، پك منبت ایسه‌ده، اهالیسی یالکز احتیاجلرینه کوره ذخیره اکوب، اراضیسنك قسم کلیسی مرعا حالنده براقیرلر، وپك بیوك قیون سوریلری بسلیوب، کلیتلی یاغ، پنیر وبیاغی اخراج ایدرلر. وان کولنه دوکیلن مذکور خوشابدن بشقه چوغ صوینی اسمیله برچای دخی همنامی اولان طاغدن اینه‌رك، دجله‌یه تابع زاب اعلایه دوکیلور. مرکز قضاده کوزل بر قلعه وقضا داخلنده ایکی بیوك کوپری بولنوب، جمله‌سی آثار عتیقه‌دندر.

معمورة العزیز { نفس آناطولینك منتهای شرقنده بر ولایت اولوب، خاقان مرحوم سلطان عبدالعزیزخان زماننده دیاربکر ولایتندن تفریق و تشکیل اولنمغله، بو اسمله تسمیه اولنمشدر. غرباً سیواس وحلب (مرعش سنجاغی)، جنوباً ینه حلب، شرق جنوبی جهتندن دیاربکر، شمال شرقی طرفندن وشرقاً

دخی ارضروم ولایتلریله محدود اولوب، ٣٧°٢٠′ ایله ٣٥′ ٣٩° عرض شمالی و ١٠′ ٣٥° ایله ٣٧° ٥٠′ طول شرقی آره‌لرنده ممتددر . مساحهٔ سطحیه‌سی ٣٧ ٨٠٠ مربع کیلومتره یعنی تقریباً ٤١ ٠٠٠ ٠٠٠ دونمدر.

اراضیسی عارضه‌لی ومختلف اولوب، آناطولینك سواحل جنوبیه‌سی حذاسنی تعقیب ایده‌رك کلن وآطنه ولایتی حدودنده شمال شرقی‌یه دونن (طاو. روس) یعنی «بوغا» سلسلهٔ جبالی، بر قاچ قوله منقسم اولدیغی حالده، معمورة العزیز ولایتنی جنوب غربیدن شمال شرقی‌یه طوغری شق ایله، درسم سنجاغنده دها زیاده ارتفاع وحشونت کسب ایده‌رك، قافقاس سلسلهٔ عظیمه‌سنه اولاشمق اوزره، ارضروم ودیاربکر ولایتلرینه کیرر. بوسلسله‌نك شعبه‌لرندن اوله‌رق داخل ولایتده بولنان طاغلرك اك بیوکلری: ملاطیه وخربوت جهتلرینه متوازیاً ممتد اولان بالیان ونمرود طاغلریله اکین جهتنده‌کی صاری چیچك ودرسمك حدود شمالیه‌سنده‌کی مزور طاغلریدر. بونلرك اك بوکسك ذروه‌لری ١٦٠٠ متره‌یی تجاوز ایتمیوب، اکثری ١٠٠٠ ایله ١٥٠٠ متره آره. لرنده‌در . ولایتك بتونی فرات حوضه‌سی داخلنده اولوب، بصره کورفزی مائله‌سنه تابعدر. ارضروم ولایتندن یعنی شمال غربیدن کلن (قره صو) ایله بتلیس و دیار بکر ولایتلرندن یعنی شرقدن کلن (مراد) نهری داخل ولایتده برلشه‌رك ، فرات ایرماغی تشکل ایدیور، که ولایت درونده جنوبه و بعده شرقه طوغری پك طولاه‌باجلی بر جریاندن صکره ، ولایتك حدود شرقیه‌سنه واصل اولور ؛ و اورادن جنوب غربی‌یه دونه‌رك، بربیوك مسافه‌ده حدود ولایتی بعد التفریق، حلب ولایتنه کیرر. بو وجهله معمورة العزیز ولایتی او جهتدن جزیره خطه‌سیله محدود اولوب ، حتی مرکز ولایتك ده داخل اولدیغی بر پارچه‌سی موقعاً جزیره‌دن معدود در . طوغریدن فراته منصب اولمق اوزره ، ولایت داخلنده قوری چای، تخمه چایی، کاخته صویی، کوك صو، و سائر بعض چایلر غرب وغرب شمالیدن شرق وشرق جنوبی‌یه طوغری آقدیغی کبی، قره صو یه‌ده کمر چایی ودیکر برقاچ چای ، ومراد نهرینه ده درسم سنجاغندن موزور صویله چمشکزك چایی و برچوق دره‌لر دوکیلور . بو وجهله ولایتك میاه جاریه‌سی پك چوقدر . ولایت داخلنده یالکز برکول بولنیور، که خربوتك ٢٥ کیلومتره جنوب شرقیسنده اولوب ، مساحهٔ سطحیه‌سی ٥٠ مربع کیلومتره‌در . عمقی سواحلده بر متره ایکن، اورته‌لرنده ٧٠ متره‌یه قدر واریر. بوکولده لذیذ بیلان بالیغیله سائر بالق انواعی وپك کوزل میدیه وصوسموری صید اولنور. مزرعه‌نك جوارنده برقاچ بطاقلق دخی وار ایسه‌ده، هوایی اخلال ایده‌جك درجه‌ده دکلدر.

معمورة العزیز ولایتنك هواسی عمومیت اوزره معتدل وپك صاغلام اولوب، ملاطیه وکبان معدنی کبی بعض یرلرنده صیتمه اکسیك دکلسه‌ده، بو بطاقلق ودیکر اسباب محلیه‌دن اولمیوب، مجرد میوه‌لرك کثرتیله اهالینك پرهیزه رعایت ایتمه‌مسندن ایلری کلیر. قیشین چوق قار یاغارسه‌ده، شباطدن بهار باشلایوب، قار قالقار. اراضیسی پك منبت ومحصو. لدار اولوب، بو ولایت آناطولینك و هله قسم شرقیسنك اك منبت یریدر. آنجق اسکله‌لردن بعد مسافه‌سی کبی بعض عوارض زراعتك پك ایلری وارمسنه مانعدر . باشلیجه محصولاتی : بغدای، آرپه، مصر، پرنج، فاصولیه، نخود وسائر حبوبات ایله آفیون، پاموق، توتون ، اوزوم ، طوت ، بادم ، جوز و سائر میوه‌لر و سبزه‌لرك انواعندن عبارت اولوب، اوزومدن شراب و بکمز یاپلدیغی کبی ، کرك بونك وکرك سائر میوه‌لرك قوروسی دخی اخراج اولنور. آفیون و ایپك مقدما ولایتك اك بیوك وارداتنی تشکیل ایدرکن ، بو صوك سنه‌لرده تنزل وتدنی ایتمشدر . توتونی سنوی ٢٠٠ ٠٠٠ قیه قدر اولوب، پك سرت اولمغله ، یالکز داخل ولایتده واك زیاده کردلر طرفندن استعمال اولنور. اورمانلری وقتیله پك چوق ایکن، بولسزکسلمکدن وعلی الخصوص کبان معدننده احراق اولنان اودوندن اتلاف اولنه‌رق ، شمدیکی حالده ولایتك اکثر طرفنده محروقات یرینه تزك وکراسته یرینه میوه‌دار آغاجلرك اخشابی قوللانلقده اولوب ، اورمانلر پك سیرك و پك آزدر . یالکز درسم سنجاغنده الیوم اورمان بولنیورسه‌ده، اوراده دخی کیتدکجه آزالمقده‌در. معادنجه شمدیلك یالکز کبان

معدننده‌كى سيملى قورشون و چشكزكده‌كى كمور معدنلريدر . بونلرك برنجيسى پك زنكين اولوب، اسكيدن برى دولتجه اخراج اولنمقده‌در. ملاطيه‌ده بر بيوك مملحه دخى اولوب، طوزلى بر كولك ،يازين صويى تبخر ايتمكله ، ترسب ايدن طوزدن سنوى بر مليون قيه قدر طوپلانوب، داخل ولايتده و جوار محللرده صرف اولنور ؛ و يالكز شمال جهتلرينه سعرد وسيواسدن طوز ادخال اولنور. مركز سنجاغيله درسم سنجاغنده برقاچ صيجاق معدن صويى بولنوب ، بعض امراضه نافع ايسه ده ، هنوز جنسلرى تعين ايتمه‌مشدر . مرعالرى آز اولوب ، مع هذا اهالى خيلى مقدار حيوانات اهليه يتيشديروب، الك زياده مركب و استرلره اهميت ويررلر. حيوانات اهليه‌سنك سنوى تولداتى : ١٨٠٠٠٠ قيون ، ٩٠٠٠٠ كچى، ١١٤٠٠٠ صغير ، ١٨٠٠٠ مركب ، ٩٠٠٠ بيكير و ٤٥٠٠ استردن عبارتدر . طاغلرده آيى، قورت، تيلكى، طاوشان ، كيك ، زردوا وسائر پوستلرى كورك اعمالنه يارار حيوانات بولنيور .

ولايتك صنايع محليه‌سى خيلى ايلرى اولوب، يوكدن كليم و پرده‌لك وسائره ايله پاموقدن بز ومانوسه و ايپكدن كزى و چتارى وجيجكلى قماشلر اعمال اولنور. باشليجه اكين و عربكيرده سنوى ١٦٠٠٠ طوپ مانوسه، ٢٠٠٠٠ طوپ بز ، خربوت و مزرعه‌ده ٢٣٠٠ طوپ ايپكلى قماش، ١٠٠٠ پارچه كليم، ٥٠٠ پرده‌لك وسائره اعمال اولنور . بو منسوجاتدن بشقه داخل ولايتده معمولات دباغيه و باقير و دميردن آلات وادوات ياپيلير؛ وسائر صنايع عاديه اجرا اولنور. ولايتك هر طرفدن قره‌لرله محاط و اسكله‌لردن اوزاق اولمسيله، آرابه ايشليه‌جك يوللرينك نقصانى ونقلياتجه اولان صعوبت و امنيتسزلك تجارتك ترقيسنه مانع اولوب، ولايتك اكثر محصولات زرعيه وصناعيه‌سى همجوار اولان ولايتلره اخراج اولنور ؛ واهالى احتياجلرندن زياده محصولات ومعمولات يتيشديرمكه اوزنمه‌مكده‌درلر. يالكز خفيف و ثقللرى قولاى اولان بعض شيئلر آوروپايه نقل اولنور . اهالينك امتعهٔ اجنبيه اشتراسنه رغبتلرى اولمديغى كبى دها اوجوز و دها طيانيقلى اولان امتعهٔ محليه‌نك رواجنى موجب اولمقده‌در . بناءً عليه، اخراجاتك آزلغيله برابر، ادخالات اخراجاتك نصفى مقدارينه دخى بالغ اوله‌ميور. الك باشلى اخراجاتى: آفيون، ياغى، پاموق، كچى وقره‌جه‌دريسى، ايپك وپاموق منسوجات، ذخير؛ وايكنجى درجه‌ده : كليم، آياق قابى، ايپك قوزه‌سى وتخمى، قورو يمش، بال وبال مومى ، شراب ، كراسته و سائره‌دن عبارتدر . ادخالاتنك ايسه الك برنجيسى پاموق ايپليك واوندن صكره منسوجات مختلفه ايله كاوساله، قهوه، شكر، طاش ياغى، دمير، باقير، قلاى و سائر معادن ، ساعت، مجوهرات، بيچاق وچلنكيرلكه متعلق مواد مختلفه، اجزا ، بويا، كاغد ، جيغاره كاغدى، كبريت، فس وسائره‌در . مجموع اخراجات سنويه‌سى ٢١ وادخالاتى ١٠ مليون غروش راده‌لرنده‌در. يالكز صامسون اسكله‌سندن بدأ ايدن بر شوسه سيواس ولايتندن كلوب ، مزرعه‌دن كچه‌رك ، ديار بكر ولايتنه كيرر ؛ بوكا ولايت داخلنده بعض شعبه‌لر دخى ياپلمقده‌در. صو دكرمنلرى چوقدر. ولايتك واردات سنويه‌سى ٢٠ و مصارف محليه‌سى ٧ مليون غروش راده‌لرنده اولوب، واردات مذكوره ولايتك وسعتيله وقوهٔ انباتيهٔ فوق العاده سيله غير متناسب اولديغى ظاهردر .

معارف جهتنه كلنجه مركز ولايتده بر اعداديهٔ ملكيه ايله بر رشديهٔ ملكيه و بر رشديهٔ عسكريه وذكور و اناثه مخصوص برر مكتب ابتدائى بولنديغى كبى، سنجاق و قضا مركزلرينك اكثرنده رشديه مكتبلرى و اكثر محلات ايله بعض قراده صبيان مكتبلرى و قصباتده آز چوق معمور مدرسه‌لر بولنيور . بتون ولايتده ١٣ رشديه ، ٢١٥ ابتدائيه و صبيان مكتبلرى، ٣١ مدرسه، ٤٥ ارمنى، ١٢ ارمنى پروتستانى و ٦ ارمنى قتوليكى مكتبى ، بونلردن بشقه‌ده قتوليك ميسيونرلرينه مخصوص ٨ و پروتستان ميسيونرلرينه مخصوص ٥ مكتب ،كه جمعاً ولايتده ٣٣٦ مكتب و مدرسه موجوددر. مركز ولايتده حكومته عائد برمطبعه (يعنى مطبعهٔ ولايت) بولنوب، هفته‌ده بر كره تركجه رسمى بر غزته و هر سنه بر سالنامهٔ ولايت

نشر اولنور . داخل ولایتده ۸۸ جامع شریف و ۱۹۹ کلیسا بولنیور .

اهالیٔ ولایت ۳۱٤ ۵۷۵ کشی اولوب ، بونلرك ۹٤٦ ۵۰٤ سی مسلم ، ۹۸۳ ٦۱ ی ارمنی ، ٦۰٦۰ ی ارمنی پروتستانی ، ۱٦۷۵ ی ارمنی قتولیکی و ٦۵۰ سی رومدر . اهالیٔ مسلمه‌سندن ۹۵۰ ۵٤ سی کرد وقصوری ترك اولوب ، بونلرك ده ۵۸۰ ۱۸۲ ی قزیل باش و باقیسی سنیدر . کردلر درسم سنجاغنده اکثریت اوزره بولنیورلر . اکین و عربکیر کبی بعض یرلرینك ارککاری خدمتجیلك و اوطه‌جیلق کبی ایشلرله استانبولده و سائر طرفلرده و عمومیت اوزره بر قسمی عسکرلکده بولنیورلر .

ولایت بروجه آتی ۳ سنجاق و ۱٦ قضایه منقسم اولوب ، ۷۰ ناحیه و ۱۸۹۰ قریه‌یی حاویدر :

سنجاق	قضا	ناحیه	مقدار قرا
خربوت	خربوت	چای قره علی	٤۱
		ارتکل	۳۷
		خوع علیا	۲۷
		ملا کندی	۲۱
		شیخ حاجی	۲۲
		ایسکان	٦۹
		سیسلی	۲۰
		دیشیدی	٤۲
	عربکیر	شونك	۲۹
		مطمور	۳۲
	کبان معدنی	هبوك	۷
		قره‌جه	۱۵
		دریجن	٤
		طاهر	۲۲
		ایغر	۱۳
	اکین	ایلچ	۱۹
		ایغی	۲٤
		امرانك	۷
		آغین	۱۹
		پاشکای	۱٤
	پتورکه	تلمو	۹
		کفردیز	۵
		سنان	۲۵
		طرفسو	۲۳
		کرکر	۱۳
		بیلبول	۱٤
		مردیس	۱٦
ملاطیه	ملاطیه	ایزولی	۲٦
		کوزنه	۱۳
		اسپندره	۱۹
		یورغه	۹
	حصن منصور	صمصاد	۵٤
		چالقان	۳۲
		قاریجق	۳۵
		قوچ علی	۱۳
		قیوجامه	٤۰
	بهسنی	هوری	۱۵
		سورك	۱۵
		بیلوبران	۹
		پروزی	۱۳
		طوت	۱٤
		قزیل این	۱۹
		کیسون	۱۸
		شامبیادی	۱۲
	آقچه‌طاغ	حکیم‌خان	۲۵
		ایوالی	۲۱
		کورنه	۱۵
		حسن چلبی	۱۰
		لوند اوغلی	۲۲
		پولاد	۱۱
		قاسم‌اوغلی	۱۸
	کاخته	طوقاریس	۷۸
		سنجك	۳۲
		علوظ	۳٦
درسم	درسم	سکدبك، سین	۱۰٦
	مازکرد	پاخ، موخندی، مارخو	۲۰۱
	چارسنجاق	پرتك، اسکرد، نتنك	۱۱۰
	چشکزك	کرمیلی، اسقوار، باشوارتنك	۹۵
	قزیل کلیسا	ایرسك، رمضان	۳۳
	اووه‌جق	هوبك، قالان، جارپازان	۸۳

اجمالاً

خربوت سنجاغی	۵	قضا	۲۷	ناحیه	۵۸۹	قریه
ملاطیه »	۵	»	۲۷	»	٦۷۵	»
درسم »	٦	»	۱٦	»	٦۲۸	»

[مرکز سنجاغیله مرکز ولایت ایچون « خربوت » ماده‌سنه مراجعت بیوریله .]

معن بن زائدة (بن عبدالله الشیبانی) جود وکرمیله و ترجمهٔ

حالنك غرابتيله شهرت بولمش برذات اولوب، ابتداى
حالنده دولت امويه امراسندن اولمغله ، بعض
واليلكرده و اك نهايت عراقين واليسى (يزيد بن
عمر بن هبيرة الفزارى) نك معيتنده بولنمش
ايدى . دولت امويه‌دن صكره، حكومت آل
عباسه كلنجه، صاحب ترجمه واسطه موسى‌اليه يزيد
بن عمرله برابر ابوجعفر منصوره قارشى مصرانه
مقاومت ايتمش؛ ويزيد بن عمرك قتلندن صكره
اختفا ايتمشيدى . كنديسى بولوب كتيرنه جانب
خلافتدن آغر مكافاتلر وعد ايدلمش اولمغله، مدت
اختفاسنده باشنه برچوق وقوعات غريبه كلمش
ايدى . نهايت ١٣٤ تاريخنده خراساندن برجماعت
ابوجعفر منصوره قارشى عصيان ايدوب ، هاشميه
وقعه‌سى اولدقده ، معن بن زائده ، يوزى وباشى
صاريلى اولديغى حالده ، منصورك اوكنده بيوك
برغيرت وشجاعتله حرب ايدوب، ارباب عصيانى
طاغيتمش؛ ومنصور كيم اولديغنى صورنجه، يوزينى
آچه‌رق، آراديغك معن بن زائده‌يم، ديه‌رك، مظهر
عفو واحسان اولمش؛ وينه بر طاقم واليلكرده
استخدام اولنه‌رق، عاقبت ١٥١ تاريخنده سجستان
واليسى ايكن، خوارج طرفندن قتل اولنمشدر .
مشاهير شعرادن مروان بن ابى حفصه صاحب تر-
جمه‌يه مختص اولوب، حقنده برچوق مدحيه ووفاتنده
كوزل مرثيه‌لر سويلمشدر. معن بن زائده‌نك جود
وكرمى وسائر احوال غريبه‌سى حقنده برچوق نوادر
منقولدر. طبيعت شعريه‌سى دخى وار ايدى.

معنوى { اوتنجى قرن هجرى عثمانلى شعرا-سندن ومنتسبين طريقت مولويه‌دن
اولوب، سلانيكليدر. شو بيت اونكدر:

دور ايدر كعبهٔ كويكده سنك ليل ونهار
رقص ايدر شمس كلاهيله قمر مولويدر

معنوى { فرس شعراسندن دخى ايكى ذاتك مخلصيدر:
برنجيسى (خواجه عبداللطيف) بخارالى اولوب،
خواجه عبيدالله احرارك اولادندندر. طريقت مو-
لويه اسرارينى متضمن اشعار معنويه‌سى واردر. شو
بيت او جمله‌دندر:

نى بشيخ اندر نسب نى در برهمن ميرسم
زادهٔ چاك كريبانم بدامن ميرسم

— ايكنجيسى هراتلى اولوب، شو رباعى اونكدر:

كامل ز بلاخوف شكرفى دارد
ناقص دردى بطعنه حرفى دارد
از حوصله است بيم عارف ز بلا
ترسد ز شكست هركه ظرفى دارد

معنى { فرس شعراسندن بش ذاتك مخلصيدر:
برنجيسى (سيد ابوالفيض) هندستانك شاهجهان
آباد شهرنده نشأت ايدوب، ميرزا عبدالقادر بيدلك
شاكردانندن ايدى. شو بيت اونكدر:

با توكل كردرين بحر آشنايى ميشود
باوجود دست وپا بيدست وپايى ميشود

— ايكنجيسى (شيخ محمد مسعود بن حافظ
محمد معصوم) عن‌اصل پنجابدن اولوب، شاهجهان
آباده نشأت ايتمشدر. نستعليق وشكسته خطلرينى
كوزل يازاردى. شو بيت اونكدر:

بيرخش سير چمن لطف ندارد معنى
خم هرشاخ كلى در نظرم شمشيرست

— اوچنجيسى لاهيجانلى اولوب، مشهور محمد
على حزين لاهيجانينك عمجه‌سى ايدى. شو بيت
اونكدر:

نمك ز شور جنون رفت وبيد ما غم كرد
سياهى از سرداغم فتاد و داغم كرد

— دردنجيسى (ميان منكلى) بنه شعرادن
محمد مكارمك اوغلى اولوب، هندستانده اكبر آباد
مضافاتندن (كوئل) قصبه‌سندندر. شاه عالم زماننده
ياشامشدر. شو بيت اونكدر:

معنى در آرزوى كهر آبرو مريز
غواص بحر فكر شوودم مزن درآب

— بشنجيسى (مير يحيى) شو بيتك قائليدر:

در بيستون سينه ز شوق تو ناخنم
كار هزار تيشهٔ فرهاد ميكند

معونة { (بئر —) ارض عامر ايله حرة بنى سليم بيننده بر قيو اولوب، يانينده
وقوع بولان غزا ايله مشهوردر. بونك سببى شو
در، كه (ابو براء عامر بن مالك) مدينهٔ منوره‌يه
كله‌رك، فخر كائنات (صلعم) افندمزدن اصحابدن
بر قاچ ذاتك نجده اعزاميله، اهل نجدك اسلامه
دعوت بيورلمسنى التماس ايتمكله، معيتنه صحابه‌دن
قرق كشى توفيق بيوريله‌رق اعزام بيورلمش؛ وبونلر

(بئر معونه) یه واصل اولنجه، (عامر بن الصفیل) بنی سلیم قبیله‌سنی وسائر قبائل عربی تحریکله، قار. شیلرینه چیقه‌رق، جمله‌سنی شهید ایتمشلردی. حسان بن ثابت حضرتلرینک بئر معونه شهداسی حقنده کوزل بر مرثیه‌سی واردر.

معید احمد افندی { جنتمکان سلطان ابراهیم خان دوری مشایخ اسلامندن اولوب، قازآبادلیدر. علی الاصول دور مدارسله، طریق قضایه سلوك ایده‌رك، ١٠٣٥ ده شام وبعده مصر وادرنه و ١٠٤٥ ده استانبول قاضیسی، ١٠٤٧ ده آناطولی قاضیعسکری اولمش ایدی. التزام حقانیتده مبالغه ایدوب، خاطر والتماس علیهنده شدتلی معامله اظهار، وغلیظ تعبیرات استعمال ایدر، دور سلطان مرادخان رابعده ١٠٤٩ ده ثانیاً صدر آناطولی و ١٠٥١ ده صدر روم ایلی اولمش؛ و ١٠٥٤ ده مسند مشیخت اسلامیه‌یه ارتقا اولنه‌رق، ١٦ آی قدر امور فتوایی کمال عدالتله اداره ایتدکدن صکره، ١٠٥٧ ده ارتحال ایتمشدر. قاضی چشمه‌سنده بنا کرده‌سی اولان مدرسه‌سی جوارنده مدفوندر.

معیدی { اونجی قرن هجری عثمانلی شعرا. سندن ایکی ذاتك مخلصیدر:

برنجیسی قالقاندلنلی اولوب، پدری سلطان بایزید خان دوری مدرسلرندن معید زاده ایدی. صاحب ترجمه‌نك اشعاری چوق اولوب، خمسه‌سی دخی واردر. شو مطلع مغنیلر طرفندن بسته‌لنوب شهرت بولمش برغزلندندر:

طالع منحس اولدوغی چرخ ستمکردن میدر
باشمه بونجه بلا دلدن می دلبردن میدر

— ایکنجیسی مرعشلی اولوب، اجدادی ذوالقدریه امراسی صدورندن ایدی. کندیسی مدرسیندن اولوب، ٩٩٤ ده وفات ایتمشدر. شو مطلع اونکدر:

نوش ایدن دلتشنه جانا جرعهٔ لعل ترك
آدین آکمز بر دخی عالمده آب کوثرك

معیقیب { (بن ابی فاطمة الدوسی) صحا. بهدن اولوب، مکهٔ مکرمه‌ده اسکیدن اسلامه کلمش؛ و ایکنجی قافله ایله حبشه هجرت ایدوب، بعده غزاء خیبر زماننده مدینهٔ منوره‌یه عودت ایتمش؛ و مهردار جناب نبوی اولمق شرفنه نائل اولمش ایدی. خلافت جناب فاروقیده بیت المال خزینه‌داری اولوب، جذام علتنه مبتلا اولدقده، جانب فاروقیدن اطبا جلبیله تداوی ایتدیریله‌رك، علت مذکوره توقیف ایدلمش ایدی. حضرت عثمانك خلافتنده مهر جناب نبوی یی (اریس) قیوسنه دوشوروب، ضیاع ایدیسنه سبب اولان دخی صاحب ترجمه‌در. اواخر خلافت ذی النورینده و برروایتده عهد جناب مرتضویده ٤٠ تاریخنده ارتحال ایتمشدر.

معین { فرس شعراسندن طقوز ذاتك مخلصیدر:

برنجیسی (خواجه معین الدین بن عبدالله) شیرازلی اولوب، شو رباعی اونکدر:

ایام بقا چو باد نو روز کذشت
روز وشب ما بمحنت و سوز کذشت
تا چشم نهادیم بهم صبح دمید
تا چشم کشادیم ز هم روز کذشت

— ایکنجیسی سبزوارلی اولوب، هندستانه رحلتله، دکنده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

در ظلمت فراق چنان کم شدم که وصل
با شمع روی دوست نیابد نشان من

— اوچنجیسی (معین الدین دقاق) «عرفات» عنوانلی تذکره صاحبی تقی اوحدینك اوغلیدر. اتقیادن اولمغله، شاه طهماسب صفوی کندیسنه اعتقاد کامل ایله معتقد اولوب، مجلس وعظنه مداومتی وظیفه ایدنمشیدی. قزویندن شیرازه و بعده هندستانه کیده‌رك، دکنده متوطن اولمش؛ و ٩٧٩ ده اوراده وفات ایتمشدر. شو مقطع اونکدر:

دام صیاد معین باز بخود می بالید
تازه صیدیش همانا بکمند افتادست

— دردنجیسی (معین الدین) یزدلی و یا تبریزلی اولوب، شو رباعی اونکدر:

خون میچکدم بجای آب از دیده
کار من ودل هست خراب از دیده
بر خیز و بیا که تا تو رفتی رفتست
رنك از رخ وصبر ازدل وخواب ازدیده

— بشنجیسی عن اصل استرابادلی اولوب، مشهدده متوطن ایدی. نکات ولطائف وظرائفه آشنا ومجلس آرا بر ذات اولوب، بو بابده «لذت»

عنوانیله بر رساله یازمش اولمغله ، (معین لذت) دیمکله شهرت بولمشیدی . ۹۷۶ تاریخنده شاه طهماسب صفوی جانبندن عقد صلح ایچون استانبوله اعزام اولنان معصوم بیك معیتنده بوطرفه کلوب، بعده هیئت سفارتله برابر جانب حجازه عزیمتنده ، امیرالحاج ایله موی الیه معصوم بیك بیننده اختلاف دوشوب، نتیجه حربه منجر اولمغله، معصوم بیك و رفقاسی قتل اولندقده، صاحب ترجمه دیکر برقاچ کشی ایله قورتیله‌رق، جده‌یه و اورادن کمی ایله هندستانه عزیمت ایتمش ایسه‌ده ، یولده کمی باتمغله، مغروق اولمشدر. شو رباعی اونکدر :

افسوس که پیك عمر راهی کردیم
مردانه نزیستیم و واهی کردیم
در نامه نماند جای یك نقطه سفید
از بس که شب و روز سیاهی کردیم

— آلتنجیسی (ملاملك) خرم آبادلی اولوب، شو بیت اونکدر :

روید ز تربتم کل و بادام تا بحشر
بر خاکم ار فتد نکه التفات تو

— یدنجیسی (مولانا معین الدین) هراتلی اولوب، علم وفضل و تقواده زمانینك فریدی ایدی. « معارج النبوة » عنوانیله برتألیفی، «روضة الجنة» عنوانیله بر هرات تاریخی و « تاریخ موسوی » و « روضة لواعظین » عنوانلریله ایکی اثری واردر. اونتجی قرن هجری اواخرینه‌دك برحیات ایدی . شو قطعه جملهٔ اشعارندندر :

چو من ز بادهٔ شوق تو مست و بیخبرم
همه جمال تو بینم بهر چه مینکرم
تو هر حجاب که خواهی فروکذار که من
بنعرهٔ که زنم صد حجاب وا بدرم

— سکزنجیسی (مولوی معین الدین خان) هندستان مشاهیر علماسندن اولوب، پدرندن صکره دار السلطنت شاهجهان آباده مفتی اولمش ؛ و ۱۲۲۶ ده وفات ایتمشدر . دیوان اشعاری اوچ بیك بیتی حاویدر . شو بیت اونکدر :

ناخن همی زند بدل این بیت ابرویت
زان کردم از صحیفهٔ حسنت یك انتخاب

— طقوزنجیسی هندستانك بدایون قصبه‌سندن و میرزا محمد حسن قتیلك تلامذه‌سندن اولوب، شو بیت اونکدر :

تا تو رفتی ز بر من دل زارم رفته است
کارم از دست شد ودست زکارم رفته است

معین الدین ابو نصر [« طنطرانی » ماده‌سنه مراجعت.]

معین الدین پروانه [« پروانه » ماده‌سنه مراجعت .]

معین الدین جاجرمی (ابو حامد محمد بن ابراهیم) مشاهیر فقهاء شافعیه‌دن اولوب ، نیساورده اقامت وتدریسله اشتغال، و ۶۱۳ تاریخنده اوراده ارتحال ایتمشدر . « کتاب الکفایة » ، « ایضاح الوجیز » و « کتاب القواعد » عنوانلریله اوچ تألیف مشهور ومعتبری واردر .

معین الدین جوینی [« جوینی » و « معینی جوینی » ماده‌لرینه مراجعت بیوریله .]

معین الدین چشتی (خواجه —) کبار مشایخدن وهندستانك نجبه مظنه‌دن اولوب ، عن اصل سیستانلی اولدیغی حالده، هندستانه رحلتله، شهاب الدین غوری زمانند‌ه یاشامش ؛ و ٦٣٤ تاریخنده ۹۷ یاشنده آجیرده وفات ایتمشدر . تربه‌سی زیارتکاه اولوب ، پك مصنع ومزیندر. طبیعت شعریه‌سی دخی اولوب، شو قطعه جملهٔ اشعار عارفانه‌سندندر :

عاشق هر دم فکر رخ دوست کند
معشوقه کرشمهٔ که نیکوست کند
ما جرم وکنه کنیم و او لطف و عطا
هر کس چیزی که لایق اوست کند

معین الدین شاهرخ [« شاهرخ » ماده‌سنه مراجعت.]

معین الدین هروی [« معین الدین » ماده‌سنك یدنجی فقره‌سنه مراجعت بیوریله.]

معینی اونتجی قرن هجری عثمانلی شعراسندن ایکی ذاتك مخلصیدر :

برنجیسی طریق تدریسه داخل اولدقدن صکره، دیوان سلطانی کتابی سلکنه سالك اولمشیدی . شو بیت اونکدر :

دوات آسا نم لعلك غمیله بغری خون اولمش
قلم مانند حیرت یازوسنده سر نکون اولمش

— ایکنجیسی استانبوللی اولوب ، زمرهٔ قضاتدن ایدی . شو بیت اونکدر :

صراط ایله بزی قورقوتمه واعظ لطف حق چوقدر
کچنلر دن ایشتدك بزکه آنده قورقواق یوقدر

معینیٔ جوینی { مشاهیر شعرا و ادبادن اولوب، طریقت صوفیونه
انتسابی وار ایدی. اسفرائن قربنده (انداده) قریه‌سنده دنیایه کلمش؛ و علوم ظاهره‌یی ملا فخرالدین اسفراینیدن بعدالتحصیل، شیخ سعدالدین محمد حمویه‌نك دائرهٔ ارشادینه دخول ایله، تصفیهٔ باطن ایلمش ایدی. شیخی ٦٥٠ تاریخنده وفات ایتمکله، صاحب ترجمه‌نك یدنجی قرن هجری اواسطنده یاشامش اولدیغی آکلاشیلیور. شیخ سعدینك «کلستان» نه تقلیداً «نکارستان» عنوانیله منثور و منظوم بر اثر مقبولی واردر. شو قطعه جملهٔ اشعار عارفانه‌سندندر:

از زلف پریشان تو آشفته ترم من
درکوی تو آشفته چو باد سحرم من
باشدکه بیابم ز کلستان تو بویی
عمریستکه چون باد صبا در بدرم من

مغادر { ونام دیکرله سویره (Mogador) مغرب اقصانك بحر محیط آطلاسی
ساحلنده و (تنسفت) نهری منصبنك ٧٠ کیلومتره جنوب غربیسنده اوله‌رق ٣١°٣٠′٣٠″ عرض شمالی ایله ١٢°٣′٤٤″ طول غربیده بر قصبه و اسکله اولوب، ١٢٠٠٠ اهالیسی، قارشیسنده‌کی کوچك آطه‌ده استحکاماتی، صیغ و غیر محفوظ لیمانی، صاغلام و پك لطیف هواسی، تمیز سوقاقلری و خیلی ایشلك تجارتی واردر.

مغاره { (Mégare) یونانك آتیقه مع بئوتیه ایالتنده و آتنه‌نك ٣٢ کیلو متره
قربنده اوله‌رق اکینه کورفزی قربنده و (سالامینه) جزیره‌سی قارشیسنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ٤٠٢٥ اهالیسی و قصبه‌نك اوزرنده‌کی تپه‌ده وندیکلیلردن قالمه بر قلعه‌سی واردر. ازمنهٔ قدیمه‌ده مغاره بیوك و معمور بر شهر اولوب، (مغاریده) دینلن کوچك بر خطه‌نك مرکزی ایدی؛ و آیریجه بر جمهوریت تشکیل ایدوب، اهالیسی (دوریان) جنسنه منسوب اولمغله، آتنه‌لیلره قارشی خصومتلری وار ایدی؛ و بونلرله چوق محاربه‌لر ایتمشلردی. آق دکیز و قره دکیز سواحلنده بر خیلی مهجرلر دخی تأسیس ایدوب، هراقلیا (قره دکیز ارکلیسی)، سیمبریه (سیلیوری)، خالکدونیه (سلانیك جهتنده) و مغاره هوبلیانه (سجیلیه‌ده) بو جمله‌دن ایدی. شهرك ابنیهٔ عتیقه‌سندن هیچ بر اثر موجود وباقی اولمیوب، یالکز پلاسجیلرك زماننده قالمه جسیم طاشلردن یاپلمش بر بیوك دیوار قسماً باقیدر. ریاضیٔ شهیر (اوقلید) مغاره‌لی ایدی.

مغاره هوبلیانه { (Mégare Hybléenne) سجیلیه جزیره‌سنك ساحل
غربیسنده و (هوبله) طاغنك آتیه‌سنده بر شهر قدیم اولوب، اسکی مغاره‌لیلرك مهجرلرندن ایدی. روماییلر زماننده تخریب اولنمشدر.

مغاریده { (Mégaride, Mégaris) یونانده قورنته برزخنك شرق شمالی
جهتنده و آتیقه ایله قورنتیه آره‌سنده کوچك بر خطه اولوب، قورنته کورفزیله اکینه کورفزی آره‌سنده واقعدر. شمدیکی حالده، آتیقه مع بیوتیه ایالتنه ملحق بر قضا صورتنده اداره اولنوب، ١٥٠٠٠ اهالی ایله مسکون اولدیغی حالده، زمان قدیمده آیریجه بر جمهوریت صورتنده اداره اولنوب، اهالیسی (دوریان) جنسنه منسوب بولنمغله، اکثریا اسپارته‌لیلرله و نادراً آتنه‌لیلرله متفق ایدیلر. برزخك اوزرنده‌کی اهمیت موقعیه‌سی جهتیله و اهالیسنك جسارت و شجاعتنه بناءً، هر ایکی طرف اتفاقلرینه طالب ایدیلر.

مغاستن { (Mégasthène) یونان قدیم مورخین و جغرافیونندن اولوب،
قبل المیلاد ٢٩٥ تاریخلرنده (سلفقوس نیقانور) طرفندن هندستانه اعزام اولنمغله، عودتنده هندك احوالنه دائر بر کتاب یازمشدی. بو کتاب نابود اولوب، یالکز بعض فقره‌لری و ساخته بر نسخه‌سی موجوددر.

مغام { (یاخود مغامه) اندلسده بر قصبه اولوب، بعض مشاهیر علماء اسلامك
مسقط رأسی بولنمشدر. اسپانیوللرجه شمدی اسمی نه ایدوکی تحقیق اولنه‌مدی.

مغانی { (ملا علی دامغانی) شعرای ایراندن اولوب، شو بیت اونکدر:

در کوی جنون چاك کریبان نخرد کس
کانجا جکر پاره بخروار فروشند

مغرب { جغرافیون اسلام بو اسمی آفریقانك مصردن بشقه سواحل شمالیه‌سیله
اندلسه یعنی اسپانیه و پورتکیزه اطلاق ایدرلر. ممالك مذکوره‌دن الیوم جزایر نامیله معروف اولان خطهٔ واسعه‌یه (مغرب اوسط)، و فاس یاخود مراکش حکومتنی تشکیل ایدن مملکته (مغرب

اقصی) نامنی ویررلر. ممالك مذكوره « برقه، طرابلس غرب، تونس وجزایر » ماده‌لرنده تعریف ایدلمش اولمغله، یالکز (مغرب اقصی) نك زیرده ذکروتعریفنه لزوم کورلمشدر.

مغرب اقصی { (Maroc) آفریقانك شمال غربی کوشه‌سنده بیوك بر مملکت اولوب، اوته‌دن بری مستقلاً اداره او- لنمغله دول حاضرۀ اسلامیه‌نك برینی تشکیل ایدیور. آوروپالیلرجه مرکزی اولان (مراکش) دن غلط اوله‌رق (ماروق) اسمیله معروف اولدیغی کبی، بزجه دخی مرکز دیکری اولان (فاس) اسمیله معروف ایسه‌ده، جغرافیای اسلام اصطلاحنجه (مغرب اقصی) اسمیله معلوم اولدیغندن، بو ماده‌ده ذکری مناسب کورلدی.

موقعی، حدود و مساحه‌سی. — مغرب اقصی آفریقا قطعه‌سنك منتهای غرب شمالیسنده واقع اولوب، برکوشه‌سی آوروپایه پك زیاده تقربله کندیسیله اسپانیه آره‌سنده سبته (ونام دیکرله جبل طارق) بوغازینی تشکیل ایدر؛ واورادن شرقاً آق دکیزو غرب جنوبی‌یه طوغری بحر محیط آطلاسی سواحلی بو یکجه ممتد اولور. داخلاً درن (یعنی آطلاس) جبالنك اوته‌سنده چول ایچنده نره‌یه قدر ممتد اولدیغی معین دکلدر. بو وجهله غرباً وغرب شمالی طرفندن بحر محیط آطلاسی ایله، شمالاً سبته بوغازی وبحر سفیدله، شرقاً جزایرله، جنوباً و جنوب شرقی جهتندن دخی صحرای کبیر چوللریله محدود در. تقریباً ۲۷° ایله ۳۶° عرض شمالی و ۲° ایله ۱۲° طول غربی آره‌لرنده ممتد اولوب، مساحۀ سطحیه‌سی ۸۰۰۰۰۰ مربع کیلومتره دن زیاده تخمین اولنور. سواحلی ۱۷۵۰ کیلومتره اولوب، بونك ۴۲۵ کیلومتره‌لکی آق دکیزده، ۶۰ کیلو- متره‌لکی سبته بوغازنده و ۱۳۰۰ کیلومتره‌یه قریب قسمی‌ده بحر محیط آطلاسیده‌در. جزایرله اولان حدودی‌ده ۳۵۰ کیلومتره اوزوندر.

شکل طبیعیسی، جبال وانهاری. — مغرب اقصی آوروپانك یانی باشنده اولدیغی حالده، اهالیسنك بولندیغی حال بدویت هنوز تحریات وتحقیقات فنیه اجراسنه مانع اولمغله، موجود خریطه‌لرده‌ دخی تخمینی وخطادن غیر سالم اولدیغندن، احوال ارضیۀ داخلیه‌سی حقنده آنجق سطحی بر معلومات ویره‌بیله‌جکز.

بتون مغربی یعنی آفریقانك شمال غربی قسمنی شق ایدن درن (یعنی آطلاس) سلسلۀ جبالی بحر محیط آطلاسی ساحلنده واقع (قیر) برونندن باشلایوب، مغرب اقصانی غرب جنوبیدن شرق شمالی‌یه طوغری بوینه شق ایله، مقعر طرفی شماله ناظر اولمق اوزره، آچیق برقوس تشکیل ایده‌رك، جزایر حدودینه واصل اولور. بو سلسله‌نك اك مرتفع محلی مذکور برونك تقریباً ۶۰۰ کیلومتره شرق شمالیسنده واقع (جبل عیاشین) و نام دیکرله (جبل مغران) در، که ۴۵۰۰ متره ارتفاعی وقارله مستور ذروه‌لری اولوب، بردوکوم تشکیل ایتمکله، اورادن جهات اربعه‌یه طوغری برطاقم قوللر اوزانیور. اصل سلسله ایسه برطرفدن جزایر حدودینه و بر طرفدن دخی مذکور (قیر) برونـنه طوغری اوزانه‌رق، عمومیت اوزره ۳۰۰۰ متره ارتفاعنده برصرت تشکیل ایدیور، که بونك ۳۵۰۰ متره ارتفاعلرینه قدر ذروه‌لری ونهایت ۱۲۰۰ متره‌یه قدر بوغاز وکچیدلری دخی واردر. بو سلسله‌نك شمالی مائله‌سی اراضیٔ مختلفه‌دن مرکب وسطح مائل صورتنده اولوب، بحر محیطك روزکار و بلوطلرینه ده معروض اولمغله، اکثر یرلری وعلی الخصوص وادیلری نباتات واورمانلرله مستور اولدیغی حالده، بو نعمتدن محروم اولان مائلۀ جنوبیه‌سی غرانیت طاشندن عبارت صرب، قورو وجبلاقدر. مذکور جبل عیاشیندن آیریلان قوللرك بری، که آوروپالیلرجه (آنتی آطلاس) ویا (کوچك آطلاس) اسمیله معروفدر، بیوك سلسله‌نك جنوبنده و اوتکله متوازیاً غرب جنوبی‌یه طوغری اوزانه‌رق، مملکتك غرب جنوبی کوشه‌سنه قدر اوزانیر؛ و ایکی سلسله آره‌سنده (وادی درعه) و (وادی سوس) جریان ایدر. بونك ارتفاعی ۱۵۰۰ ایله ۳۰۰۰ متره آره‌لرنده مختلف مقدارلرده تخمین اولنمشدر. درن سلسله‌سنك شمالی مائله‌سندن برچوق قوللر آیریله‌رق، غرب وغرب شمالی‌یه طوغری ممتد اولورلر، که بونلرك ارتفاعی ۲۰۰۰ متره‌یی تجاوز ایتمز. اك بیوکلری (جبل الحدید) ایله (جبل صنهاجه) در. اووه‌لرك اورته‌لرنده (غور) تعبیر اولنور ۱۰۰ متره ارتفاعلرنده برطاقم منفرد تپه‌لر بولنیور. مملکتك منتهای شمالنده و بحر سفید ساحلیله بوغاز قربنده

دخی سلسلهٔ مذکوره‌یه مربوط اولمیان بر طاقم طاغلر بولنوب، بونلرك اڭ زیاده ذکره شایان اولانی جبل طارقك قارشیسنه قدر اوزانان (جبل موسی) در.

مغرب اقصانك انهاری دخی تمامیله معلوم اولمیوب، آنجق اڭ بیوكلری ومجرالرینك صورت عمومیه‌سی بیلنیر. بو مملكتك میاه جاریه‌سی چوق اولوب، بو جهتجه بتون آفریقانك برنجی یری عد اولنمغه شایاندر. عمومیت اوزره مغرب اقصانك انهاری وسطلرنده‌كی مرتفع طاغلردن و جوغی جبل عایشین اتكلرندن اینه‌رك، اطراف اربعه‌یه یاییلیر. بونلرك اڭ بیوكلری مولویه، سبو، ام‌الربیعه، درعه، وادی‌زیز، وادی‌قیر وسائره‌در. برنجیسی یعنی (وادی مولویه) مذكور جبل عایشینك شمال شرقی اتكلرندن نبعانله، شرقه‌وبعده شماله طوغری آقه‌رق، و مملكتك شرق شمالی قسمنك بتون میاه جاریه‌سنی جمع ایله، كیتدكجه صویی آرته‌رق، جزایرحدودی قربنده آق دكیزه دوكیلور. (سبو) نهری درن سلسله‌سنك شمالنده واقع صنهاجه‌طاغندن نبعانله، غرب شمالی‌یه طوغری آقه‌رق، وفاس شهری یانندن بالمرور، صاغ وصولدن برچوق چایلر آله‌رق، مملكتك غرب شمالی قسمنك میاه جاریه‌سنی طوپلادقدن صكره، جنوب غربی‌یه طوغری دونوب، (رباط) اسكله‌سنك شمالنده بحر محیط آطلاسی‌یه منصب اولور. كثرت میاهجه مغرب اقصانك اڭ بیوك نهری اولوب، آشاغی طرفنده مجراسنك وسعتی ١٠٠ ایله ٣٠٠ متره آره‌لرنده و عمقی ٣ متره‌دن زیاده‌در، كه بوحال سیر سفائنه صالح اوله‌جق حاله قونمسنه مساعددر. (ام‌الربیعه) ایرماغی ینه جبل عایشیندن نبعانله درن سلسله‌سنك شمالی اتكاری آلتنده غرب‌جنوبی‌یه و بعده‌غرب شمالی‌یه‌طوغری آقه‌رق، بحر محیط آطلاسی‌یه دوكیلور. وادی درعه درن سلسله‌سنك جنوبی اتكلرندن نبعانله، سلسلهٔ مذكوره ایله كوچك اطلاس سلسله‌سی آره‌سنده آقان برچوق‌انهارك صولرینی‌طوپلایه‌رق، بو ایكنجی سلسله‌نك بر بوغازندن مرورله، مملكتك جنوبنده‌كی صحراء كبیره چیقدقدن صكره، غرب جنوبی‌یه و بعده غربه طوغری جریان ایده‌رك، بحر محیطه واصل اولور. مجراسنك طولنجه مغرب اقصانك اڭ بیوك ایرماغی اولان بو نهر یالكز قارلرك اریمسی موسمنده بحره واصل اولوب، سائر موسملرده، كچدیكی یرلرك قوملق وپك‌صیجاق اولمسی سببیله، صویی یولده قورویوب، آشاغی قسمی بر قورو وادی حالنده قالیر. آطلاس‌سلسله‌سنك جنوبی مائله‌سندن نبعانله جنوبه طوغری آقه‌رق، صحرای كبیره كیرن وادی زیز و وادی قیر و سائر اودیه ایسه موسمه كوره آز چوق مسافه‌ده جریان ایدوب، بعده صحرای‌كبیرقوملری ایچنده قورورلر. برنجی درجه‌ده اولان انهار مذكوره‌دن بشقه ایكنجی درجه‌ده برچوق انهار بولنوب، بونلردن (ابورقرق) رباط ایله سلا آره‌سنده بحر محیطه دوكیلور؛ (تنسفت) نهری مراكشك ایچندن كچدكدن صكره، ام‌الربیعه منصبنك جنوبنده بحر مذكوره منصب اولور؛ بیوك ایله كوچك آطلاس آره‌سنده (وادی‌سوس) غرب جنوبی‌یه طوغری آقه‌رق، اغادیرك جنوبنده بحر محیطه واصل اولور؛ بونكله وادی درعه آره‌سنده دخی (وادی نون) اسمیله بر نهرآقار.

عمومیت اوزره مغرب اقصا انهارینك یاغمور موسملرنده وقارلرك اریمسی هنكامنده صولری چوق اولوب، یازین كچیله‌جك درجه‌ده آزالیر؛ وسائر یرلر انهارینك عكسنه اوله‌رق، منصبلرینه تقرب ایتدكجه، صولری آزالیر. بوده برنجی درجه‌ده صولرینك سقی اراضیده قوللانلمسندن وایكنجی درجه‌ده هوانك حرارتیله كچدكلری یرلرك قوملق اولمسندن ایلری كلیور. بعض سیاحینك تخمیننه كوره، بتون مغرب اقصا انهارینك ثانیه‌ده دكیزه دوكدكلری صویك مجموعی ٢٢٥ مكعب متره‌یی تجاوز ایتمز. هیچ اولمازسه یاغمور موسملرنده سیر سفائنه صالح اوله بیله‌جك انهارینك ده منصبلری قوم‌سدلریله مسدود اولوب، یالكز بعضیلرینك ایچ طرفلرنده سازدن بر طاقم دوبه‌لر یوزدبریلیر.

سواحلی، اسكله ولیمانلری. — مغرب‌اقصانك سواحلی قابل استفاده اوله‌جق حالده اولمیوب، بوحال مملكتك ترقیاتنه مانع‌اولان اسبابك بریدر. آق دكیزده‌كی سواحلی او جهتده‌كی طاغلرك لب دریایه قدر اینن اتكلرندن عبارت اولوب، پك‌آز

برلرنده طار برر پارچه اووه و دوز محل واردر. صاغلام و بیوك هیچ بر لیمانی اولمیوب ، آنجق کوچك کمیلر بارینه‌جق برطاقم اوفق قویلر وآچیق اسکله‌لر واردر؛ وبوغازده سبته وطنجه اسکله‌لری بولنوب، برنجیسی اسپانیه‌نك النده‌در؛ وایکنجیسی مملکتك اك بیوك واك مهم وتجارتگاه اسکله سی ایسه‌ده، بونك دخی لیمانی یوقدر. بحر محیط آطلاسیده‌کی سواحلی ایسه دوز و آلچق اولوب، کیرنتی وچیقنتیلری وقوی ولیمانلری یوق حکمنده‌در؛ و دکیزده ۲۰۰ مترهلك برعمق بولمق ایچون، ۵۰ کیلومتره آچلمق اقتضا ایدر. بناءً علیه ۸ درجهٔ جغرافی اوزونلغنده بولنان بو سواحلده هیچ بر بیوك اسکله بولنمیوب، موجود اولان عرایش ، رباط ، مزغان ، صافی ، مغادر ، اغادیر وانفی اسکله‌لری آچیق و اهمیتسزدر .

اقلیم وهواسی، محصولات وحیوانات و منابع ثروتی . — مغرب اقصا هواجه بتون آفریقای شمالینك اك کوزل یری اولوب ، عمومیت اوزره هواسی معتدل وصاغلامدر . هواجه مملکت بش قسمه تقسیم اولنه‌بیلیر : برنجیسی سواحل قسمی ، که قیشین صوغوق اولمیوب ، یازین دخی حرارت دکیزدن اسن ملتم روزکارلریله تعدیل اولنور . مثلا (مغادر) اسکله‌سنده میزان الحراره یازین ۲۱ و قیشین ۱۶ درجه کوستروب ، نهایة النهایه یازین ۳۱ درجه‌یه قدر چیقار ؛ وقیشین آنجق ۱۰ درجه‌یه قدر اینر. دیمك اولیورکه بو مملکتك سواحلی دنیانك اك کوزل واك معتدل هواسنه مالکدر. یالکز بحرمحیطده‌کی سواحلك قسم جنوبیسیله آق دکیزده‌کی سواحل شمالیه سنده هوا بو قدر مطرد اولمیوب، تحولاتی وکوندوز ایله کیجه آره‌سنده‌کی فرق زیاده‌جه‌در. درن سلسلهٔ جبالی صحرای کبیرك قیزغین روزکارلرینك سواحله وصولنه مانع اولیور. ایکنجی قسمی درن سلسله‌سنك شمال و غرب جهتنده‌کی آلچاقجه طاغلر واتکلردن عبارت اولوب، بوقسمك ارتفاعی حسبیله، یازین هواسی سرین وکوزل ایسه‌ده، قیشین قاری وبرودتی زیاده‌جه‌در. اوچنجی قسمی طاغلر آره‌لرنده اولان اووه‌لرله وادیلردر، که روز-کارآله‌مدیغندن، یازین هواسی پك صیجاق اولوب، قیشین یاغمورلری پك چوقدر، وسیل کبی آقار. دردنجیسی یوکسك طاغلرك اوستیدر، که قیشین قار و بوزله مستور اولوب، یازین دخی بعض یر-لرندن قار زائل اولماز، یاخود پك کچ اریر. بشنجیسی جنوب شرق جهتنده صحرای کبیردن ممدود اولان واسع چوللردر، که هرجهتجه صحرای کبیرك هواسنه تابع اولوب، آنجق وادیلریله واحه‌لری یعنی صولی ونباتاتی حاوی مسکون یرلری صحرای کبیرك سائر جهتلرندن زیاده‌در.

کرك طاغلری وکرك آلچاق یرلری قومله قاریشیق بالچیقدن برطبقهٔ منبته ایله مستوراولوب، بو بالچیق اکثر یرلرده قرمزی رنکنده اولمغله، بعض محصولاتی وقیونلرینك یپاغیسی‌ده قیرمزی‌یه چالار. طوپراغك قوهٔ منبته‌سیله صویك کثرتنه مبنی، مغرب اقصی جزایر وتونسدن زیاده نباتاتله مستور ودها منبتدر. طاغلرینك اکثری اورمانلرله مستور اولدیغی کبی، اووه‌ده دخی واسع اورمانلری واردر. اکثر نباتاتی آق دکیز سواحلنك وعلی الخصوص اسپانیه‌نك نباتاتنه مماثل اولوب ، عموم نباتاتنك آنجق برعشری مملکته مخصوص اجناسدندر. شمال جهتنك باشلیجه اشجاری: یشیل‌میشه، منطارمیشه‌سی، صنوبر دینلن چام جنسی ، خروب ، قوجه یمشی آغاجی، ارزه، آقاسیا، بر نوع سروی، انهارك کنارلرنده کثرتله بولنان طفلالر وسائره‌دن عبارتدر. جنوبه طوغری ایلریلدکجه، ممالك حاره‌یه مخصوص اشجار انواعیله خرما آغاجلرینه تصادف اولنوب، خرما آغاجی طنجه‌ده دخی یتیشیرسه‌ده، میوه ویرمز. کرك محروقات وکرك کراسته ومرانغوزلغه متعلق ایشلر ایچون مغرب اقصانك، حوایج داخلیه‌یه کفایت ایتدکدن صکره، کلیتله اخراج دخی اولنه بیله‌جك قدر اشجاری واردر؛ لکن اورمانلردن حقیله استفاده اولنه‌میور . طبده وصنایعده و ورنیق ومشمع اعمالنده مستعمل درت نوع قیمتلی صمغ وبر نوع مقبول کونلك ویرر اشجاری دخی واردر. جنوب جهتلرنده واك صوسز یرلرده اصطلاح فنیده (سیدروودندرون) یعنی « دمیر آغاج » نامیله معروف زیتونه مشابه بر نوع آغاج یتیشیور، که میوه‌سندن یاغ چیقاریلوب، یپراقلرینی‌ده حیوانلر یر، وآغاجی پك سرت وطیانیقلیدر. زیتون آغاجلری پك چوق

ايسه‌ده، برقسمی يبانی حالنده‌در. قينه آغاجی دخی بتيشير. باغ پك كوزل بتيشوب، اعلا اوزوم اوليور. سه‌ده، بونك ده تكثيرينه همت اولنمامشدر. پاموق خدايی نابت حالنده يتيشير. شكر قاميشی وقتيله عربلر طرفندن بورايه و اسپانيايه ادخال اولنمش ايكن، بو دخی آز مقدارده يتيشديريليور. طوت آغاجلرينه‌ده مملكت پك مساعد اولوب، ايپك اخراجی منابع ثروتك برقسم مهمی اوله بيلير. توتون دخی پك ايی حاصل اوله بيلديكی حالده، زرع اولنميوب، اهالی توتونه بدل خشيش استعمال ايدرلر. اشجار مثمره‌سی‌ده چوق وميوه‌لری پك لذيذ اولوب، اوزوم، پورتقال، ليمون، خرما، موز، نار، انجير، بادم، آرمود، الما، كراز، جوز، كستانه، شفتالی ويبانی حالنده عناب، فرنك انجيری، قوجه يمشی، بوكورتلن طودی، خروب وسائره حاصل اولور. طاغلرده طبده وبوياجيلقده وسائر صنايعده مستعمل برچوق نباتات بولنديغی دخی معلوم ايسه‌ده، بونلردن الآن بوليله وحقيله بر استفاده اولنميور.

زراعت پك اسكی وناقص برصورتده اجرا اولنديغی حالده، طوپراق وهوانك ياردميله وعلی‌الخصوص انهارك صوييله وجدوللر واسطه‌سيله اروا اولنان يرلرده آز سعی وعمل ايله چوق محصولات آلنيور. صو او يرلرده طوپراغك يكتا سبب حياتی اولمغله، اهالی جدوللرك حسن حالده بولندرلمسنه واراضينك سقينه اهتمامدن كری طورميور. اك باشلی محصولات زرعيه‌سی: بغدای، آرپه، دوره، مصر، پرنج، بقله، نخود، بزليه، مرجمك، سيسام، داری، سوپوركه نخمی، آناسون، كتن، صفران وسائره‌دن عبارتدر.

مغرب اقصانك معادنجه پك زنكين اولديغی تخمين اولنوب، هر نه قدر بو بابده تجربيات فنيه اجرا اولنمامش ايسه‌ده، قوملرده ونهرلرده كوريلن ريزه‌لردن آلتون معدننك مملكتك اكثر طرفلرنده وجودی آكلاشيلوب، اكثر يرلرده قوآرج وسائر طاشلرك ايچنده. ويا باقيرله قاريشيق بولنور. آطلاس سلسله‌سنده و وادی نونده آلتون وكومش معدنلری كثرتله بولنيور. باقير پك كثرتلی اولوب، سوس جهتنده اخراج دخی اولنور. درن سلسله‌سنده وجبل حديدده دمير معدنی پك چوق اولوب، بالچيغك ايچنده بو برك شكلنده يومريلر حالنده دخی تصادف اولنور. آنجق يالكز بعض يرلرده اهالی طرفندن اصول عتيقه اوزره چيقارلمقده‌در. آنتيمون پك چوق اولوب، بر تركيبی كحل اسميله عربلر طرفندن اخراج اولنور. يالكز بو معدن، بحق چيقاريله‌جق اولسه، مماككی زنكين ايتمكه كافيدر. مراكش جوارنده وسائر طرفلرده كليتلی كوكورد معدنلری بولنديغی حالده، اهالی باروت اعمالچون كوكوردلی معدن صولرينك كنارلرنده تكثف ايدن كوكوردلری طوپلامغله اكتفا ايديورلر. سيملی قورشون معدنلری‌ده چوقدر. قيا طوزی‌ده چوق اولوب، بعض طاغلر صرف بو معدندن متشكلدر. كمور معدننك دخی مختلف محللرده بولنديغی مروی ايسه‌ده، حكومت محليه بوبابده هيچ بر تحريات اجراسنه مساعده ايتميور. مرمر، آلچی، لوله‌جی چاموری وايشه يارار احجار واتربه‌نك انواعی دخی واردر. سبته سواحلنده وقتيله مرجان صيد اولنوردی. مياه معدنيه‌سی‌ده چوق ايسه‌ده، هنوز حل وتحقيق اولنميوب، يالكز طنجه قربنده چليكلی ايليجه‌لر بولنديغی معلومدر.

حيوانانجه دخی مغرب اقصی اك زنكين يرلردن اولوب، آرسلان وقپلان پك آز يرلرده واك زياده جزاير حدودی قربنده بولنيور. آيی هر طرفده وهله يبانی طوڭوز پك كثرت اوزره تصادف اولنيور. ميمونك يالكز بر جنسی واردر. دوه قوشلريله غزاللر جنوب جهتنده كثرت اوزره‌در. ييلان انواعيله عقرب وسائر حشرات كثرتليدر. چكركه دخی چوق اولوب، هله قيرمزی رنكده اولان بر نوعی صحرای كبيردن كله‌رك، مملكتده تخم براقمغله، مزروعاتك دشمنی كسيلير. مرعالری چوق وكوزل اولمغله، حيوانات اهليه‌سی پك چوق اولوب، ياي‌لالرنده پك بيوك قيون وكچی سوريلری كزر. آت، استر ومركبك جنسلری پك كوزل اولوب، استرلرينك يورويشی پك خفيف وسرعتلی ومركبلری ايری وقوتليدر. صيغيرلری او قدر چوق دكلدر. جنوب جهتنده دوه‌لر و هجين دوه‌لری كثرتلی

اولوب، صحرای کبیری شق ایله سوادان تجارتنی اجرا ایدن بیوك کاروانلرده قوللانیلیر. بتون مغرب اقصاده ٤٠ ملیون قیون، ١٢ ملیون کچی، ٦ ملیون صیغیر، ٤ ملیون استر ومرکب، یاریم ملیون بیکیر ویاریم ملیون دوه بولندیغی تخمندر.

معارف وصنایع وتجارتی. — مغرب اقصاده معارف جدیده‌یه شمدی‌یه قدر اصلا میل اولنمیوب، معارف قدیمهٔ اسلامیه دخی چوق تدنی ایتمشدر. هر نه‌قدر فاس ومراکشده وسائر بیوك شهرلرده متعدد مدارس وار ایسه‌ده، بونلرده دخی علوم ادبیه و دینیه اوقونور، فنونه اهمیت ویرلمز؛ وتحصیل ایله توغل ایدنلرك چوغی کیمیا ونجوم کبی علوم موهومه هوسنه دوشوب، مملکتك ترقیسنه خدمت ایده‌جك علومه رغبت ایتمیورلر. مکاتب ابتدائیه‌ده ایسه یالکز قرآن کریمك حفظیله لوحه‌لر اوزرینه تحریری معتاد اولوب، بونکله صبیان بر آز عباره اوقومغی و جزئی یازی واملا اوکرنیرلر. بومکتبلرده شهر وقصبه‌لره مخصوص اولوب، قراده بولنمدیغندن، اهالینك قسم اعظمی اوقویوب یازمق نعمتندن دخی محروم بولنیور. طباعتك ایجادندن بری بشیوز سنه کچدیکی حالده، آوروپانك یانی باشنده بویله کوزل برمملکتده الیوم نه بر مطبعه واردر، نه بر غزته چیقیور، نه برکتاب باصیلیور.

خارجله عدم اختلاطلری اسکیدن بری مشغول اولدقلری بعض صنایعك دوامنی تأمین ایتمش ایسه‌ده، بوبابده دخی بیك سنه‌لك آلات وادوات واصولدن سرمو انحراف ایتمیوب، برکونه ترقی و تسهیلات آرامق خاطرلرینه کلمه‌مشدر. الك باشلی معمولات صناعیه‌لری: احرام، خالی، کلیم و سائره کبی یوك منسوجاتله ایپك قماشلر، نقشلر، معمولات دباغیه، چناق چوملك کبی شیلر، اثواب، اسلحه، مواد سراجیه، قیومجیلغه متعلق شیلر، حصیر، باقیر وکومشدن آوانی وسائره‌دن عبارت اولوب، بومعمولات، بر نوع ظرافت وغرابتدن خالی اولمامغله برابر، اهالینك احوال واحتیاجات حاضره‌سیله متناسبدر. بوصنایعك باشلیجه مراکزی: فاس، مراکش، رباط، مغادر، سلا، تتوان و سائر قصبه‌لردر.

ایکی طرفی دکیزله محاط و آوروپایه او قدر قریب اولمغله برابر نهایت درجه‌ده منبت وحیوانات و سائر منابع ثروتی بول اولان بویله بر مملکتك تجارتی پك واسع اولمق لازم کلیرکن، مغرب اقصی حکومتنك علم ثروت قواعدندن بیخبر اولمسیله، ذخیره وسائر محصولاتك وحیواناتك اخراجنی منع ایتمسی، یوللرك فقدانی و سائر احوال تجارتك ترقیسنه مانع اولمغله، شمدیکی حالده بتون مملکتك خارجله اولان تجارتی ٥٨ ملیون فرانغی تجاوز ایتمیور؛ والك غریبی شوکه ادخالاتی ٣٢ ملیونی متجاوز اولوب، اخراجاتی ٢٦ ملیونی کچه‌میور. حالبوکه او قدر زنکین بریرك اخراجاتی ادخالاتنك برقاچ مثلی نسبتنده زیاده اولوب، دائما مملکته آقچه کیرمك وکیتدکجه ثروت مملکت آرتمق اقتضا ایدردی. تجارت خارجیه‌سی برنجی درجه‌ده فرانسه و ایکنجی درجه‌ده انکلتره ایله وآز مقداری دول سائره ایله اولور. اخراجاتی باشلیجه یپاغی، دری، مصر، بقله، بادم، ضمغ، دوه قوشی تویی، بال، بال مومی، زیتون یاغی، آیاق قابی، احرام وسائره‌دن؛ و ادخالاتی پاموق، پاموق منسوجات، شکر، چای، ایپك، ایپکلی قماشلر، کاغد، دمیر، چلیك، موم، کومش مسکوکات وسائره‌دن عبارتدر. تجارت داخلیه‌سی پك فنا برحالده اولان یوللرده استر ودوه ایله اجرا اولنوب، پك کثرتلی اولان (سوق) یعنی بازارلر وسنه‌ده بر ویا اوچ درت دفعه قوریلان پنایرلر بو تجارتی بر درجه‌یه قدر تسهیل ایدیور. بو تجارت داخلیه باشلیجه یوك وحیوانات کتیره‌رك مقابلنده یرلی و یا اوروپا امتعه و معمولاتی آلان عربان ایله شهر وقصبه تجاری بیننده اجرا اولنور. سودانه ایشلر کاروانلری دخی اولوب، بونلر دوه قوشی تویی، فیل دیشی وسائر شیلر کتیررلر.

اهالیسی، جنسیت و لسان و مذهبلری. — مغرب اقصاده تعداد نفوس اجرا اولنمیوب، هیچ بر استاتستیقه رعایت اولنمدیغندن، مقدار اهالیسی حقنده صاغلام و قطعی بر معلومات ویرمك ممکن اولمیوب، مجموع اهالیسی ٨ ملیون تخمین اولنیور. بو اهالی باشلیجه بربر و عربدن مرکب اولوب،

اهالی٬ قدیمه بقایاسی اولان بربرلرك بر طاقمی یعنی درن وصنهاجه طاغلرنده وسائر جبالده یاشایانلری خالص حالده واختلاطدن مصون قالدقلری والیوم بربر لسانیله متکلم اولدقلری حالده، برطاقلری‌ده عربلرله قاریشه‌رق ، لسان اصلیلرینی ترکله ، عربلشمشلردر؛ و یالکز سیمالرندن طمارلرنده بربر قانی بولندیغی آکلاشیلیور. عربلرك دخی برطاقمی بروجه مذکور بربرلرله قاریشوب ، بر طاقلری وعلی‌الخصوص یایلالرده سوربلریله یاشایان واکثری الیوم خیمه‌نشین بولنانلری اختلاطدن مصون اوله‌رق صرف عرب حالنده قالمشلردر . بربرلر دوزکون چهره‌لی، بیاض رنکلی و چوغی ماوی ویاصاری کوزلی وکستانه یاخود صاری صاچلیدر. عربلر ایسه اسمرجه وسیاه کوزلی سیاه صاچلیدر. طاغلرده یاشایانلری خشونت طبعه مالك وسرکش آدملر اولوب ، نیم مستقل بر حالده بولنیورلر . همان مساوی مقدارده بولنان بربر وعرب جنسلرندن بشقه ، مغرب اقصاده یاریم ملیون قدر زنجی ، ٢٠٠٠٠٠ قدر یهودی و ١٥٠٠ قدر آوروپالی واردر. زنجیلر کوله وخلایق ویا آزادلی اولوب، باشلیجه شهر وقصبه‌لرده بولنیورلر. یهودیلرك بر مقداری یرلی و برمقداری اسپانیه‌دن کلمه اولوب، مملکتك هرطرفنده صرافلق وتجارلقله مشغولدرلر. آوروپالیلر باشلیجه اسپانیولدن عبارت اولوب ، یالکز طنجه شهرنده ساکندرلر .

یهودیلرله آوروپالیلردن بشقه عموم اهالی مسلم ومالکی‌المذهب اولوب، عصبیت دینیه‌لری زیاده‌در؛ وایچلرنده سادات وشرفا چوقدر . لسان عمومی وادبی عربی اولوب، تکلمده بربرجه کلمه‌لرله مخلوط وغلط برنوعی قوللانیلیر. طاغلرده نیم مستقل حالده یاشایان بربر قبائلی الیوم بینلرنده بربر لساننده قونیشورلرسه‌ده، همان جمله‌سی عربی‌یه دخی آشنا . درلر؛ ولسان ادبی وتحریریلری عربیدر. زنجیلرك مملکتده متولد اولمیانلری وطن اصلیلری اولان سودان لسانلریله دخی متکلمدرلر. یهودیلرك دخی یرلی اولانلری عربجه واسپانیه‌دن مطرود اولانلری اسپانیولجه قونیشورلر .

تقسیماتی، شهر وقصبه‌لری . — مغرب اقصی وقتیله ایکی حکومته منقسم اولوب ، شمال شرقی جهتنده کینك مرکزی (فاس) و جنوب غربی طرفنده کینك مرکزی (مراکش) ایدی. ایکیسی برلشدکدن صکره دخی بو ایکی شهر مرکزیتدن دوشمیوب، مغرب اقصی حاکمی کاه فاسده وکاه مراکشده اقامت ایدیور. آنجق جسامت ومعموریتجه اولان تفوقنه بناءً اصل پایتخت (فاس) شهریدر. مملکت (عملات) اسمیله ٤٤ ایالته منقسم اولوب، بونلرك ٣٥ ی درن سلسله‌سنك شمالنده و ٩ ی سلسله٬ مذکوره‌نك جنوبنده‌اوله‌رق چول جهتنده‌در . بو ایالاتك حدودی پك ده معین اولمیوب، صیقجه تبدیل دخی اولدیغندن، واسملری هنوز مجهول اولدیغندن، تصریحنه موفق اولەمدق. هر ایالت ایکی ایله اون بش آره‌سنده قبائله منقسم وهرقبیله متعدد (دوار) ویا (قصور) ی حاویدر.

باشلیجه شهر و قصبه‌لریله مقدار نفوسلری بروجه آتیدر :

فاس	١٠٠ ٠٠٠	صافی	٨ ٠٠٠
مراکش	٥٠ ٠٠٠	عرایش	٨ ٠٠٠
رباط	٤٠ ٠٠٠	سبته	٧ ٠٠٠
القصر الکبیر	٢٥ ٠٠٠	قازابلانقه	٧ ٠٠٠
تتوان	٢٢ ٠٠٠	تمنتت	٦ ٠٠٠
طنجه	٢٠ ٠٠٠	مزغان	٦ ٠٠٠
مکناسه	١٢ ٠٠٠	زناغه	٥ ٥٠٠
وزان	١٥ ٠٠٠	تزه	٥ ٠٠٠
مغادر	١٢ ٠٠٠	سرغات	٤ ٠٠٠
ترودلت	٨ ٣٠٠	ملیله	٣ ٠٠٠

اصول اداره‌سی، قوه٬ مالیه وعسکریه‌سی. — مغرب اقصی ٢٥٠ سنه‌دن بری (فلالی) شرفا . سنك تحت حکومتنده اولوب، حاکملك بو خاندانك اعضاسی ایچنده ارثاً انتقال ایدر. احکام شرعیه کالیله جاریدر. احوال مهمه‌ده علما ومشایخ ایله اعیان مملکت و رؤسا جنوددن مرکب (آیة الاربعین) عنوانیله برمجلسك استشاره وقرارینه مراجعت اولنور. ایالاته حاکم طرفندن تعیین اولنان قائدلر هم والی هم قوماندان صفتنی حائز اولوب، اسایش عمومی‌یی وطرق ومعابرك امنیتنی محافظه ایله برابر ویرکیلری طوپلامق

وحين حاجتده عسكر ديوشيرمك ايله موظفدرلر .

وزان شريفى شرفاء ادريسيه نسلندن اولوب ، (مولى طيب) طريقتنك دخى اك بيوك شيخى اولمغله ، مغرب اقصاده حكم ونفوذى پك زياده اولوب، مغرب اقصى تختنه بيله شرفاء فلاليه‌يه قليچ قوشانمق حقى‌ده حائزدر؛ وقبائلك عصيانى حالنده، اجراى نصايح ايچون، توسطنه مراجعت اولنور . بوقاريده ديديكمز كبى ، بربر وعربان قبائلنك بعضيسى فاس حاكمنى آنجق اسماً طانيوب، ويركى وعسكر ويرمدكلرندن، حاكمك حكمى مغرب اقصانك هرطرفنه تماميله جارى دكلدر؛ وحاكم چوق دفعه بو قبائلك حركاتندن مسؤل اولمديغنى اعلانه مجبور اولور. محاكم شرعيه‌دن بشقه محاكم وقضادن بشقه حاكم اولميوب، فاسده برقاضى القضاة دخى واردر. اعدام جزاسى پك صيق اجرا اولنمازسه‌ده، طياق جزاسى كثيرالاستعمالدر .

حاكمك املاك خاصه‌سى وارداتيله عيناً ونقداً آلنان ويركيلر ورسملر (دارالخزنه) دينلن خزينهٔ دولت طرفندن طوپلانيله‌رق ، تقريباً ١٣ مليون فرانقه بالغ اولدقلرى حالده، مصارف سنويه آنجق ٥ مليون فرانقه بالغ اولور؛ و هر سنه خزينه‌يه ٧ مليون فرانق فضله قالير . واليلرك وسائر مأمورينك معاش و مخصصاتلرى بو حسابه داخل اوليوب، بونلر كندى اداره‌لريچون اهاليدن آيريجه ويركيلر وهديه‌لر آليرلر . جوامع ومدارس وسائر خيراته‌دخى جانب حكومتدن برشى ويرلمدكدن بشقه، اوقاف وارداتنك ده فضله‌سى خزينه‌يه آلنير .

مغرب اقصاده ٦ صنف عسكر واردر : برنجيسى (بخارى) اسميله معروف ٥٠٠٠ زنجى سواريسندن عبارت اولوب ، بونلر بابادن اولاده ارثاً عسكر وحكمدارك محافظه‌سنه مأمور اولمغله، دائما معيتنده بولنورلر. ايكنجيسى (مخزنى) اسميله ينه پدردن اولاده ارثاً عسكراولان برنوع سپاهى صنفى اولوب، ٢٥٠٠٠ سوارى نفرندن عبارتدر. اوچنجيسى(عسكر) ناميله وقرعه ايله آلنمش ٦٣٠٠ پياده نظاميه عسكريدر. دردنجيسى ٨٠٠ مقدارنده اولان طوپجى عسكرندن، بشنجيسى ٩٠٠ بحريه نفرندن، آلتنجى صنفى حرب زماننده طوپلانيلان و مقدارلرى ٣٠٠٠٠٠ و بعض تخمينلره كوره ٥٠٠٠٠٠ سوارى و پياده افرادينه بالغ اولان نفير عام عسكريدر. بو وجهله دولت مذكوره حرب زماننده ٣٥٠٠٠٠ قدر عسكر چيقاره بيليرسه‌ده، بونلر تعليم عسكريدن محروم و چاقمقلى و قاپسوللى تفنكلرله مسلح عساكر غير منتظمه‌دن معدود اولوب ، جسارت فطريه‌لرندن بشقه بر فضيلتلرى يوقدر. بونلره دولت حرب زماننده يالكز معينات ويروب، معاش ويرمز. بحريه نفراتى دخى عساكر بريه ميانده قوللانيلوب، وقتيله غزادن بحريه ايله آوروپايى ديتره‌تمش اولان سواحل شماليه اهاليسى‌ده شمدى قايقلريله طنجه‌يه اودون طاشيمغله قناعت ايتمكده‌درلر.

احوال تاريخيه‌سى . — مغرب اقصى ديكر ممالك غربيه ايله يعنى مصردن بشقه آفريقانك سواحل شماليه‌سيله برابر ازمنهٔ قديمه‌ده بربر قبائليله مسكون اولوب، قبائل مذكوره بر حال استقلال وسركشيده ياشايه‌رق، امم قديمهٔ متمدنه ايله اختلاط ايتمدكلرندن، احوال قديمه‌لرى معلوم دكلدر. بعده فنيكه‌ليلر يعنى كنعانيون شمديكى تونس جهتنده (قارتاج) شهرينى تأسيس ايتدكلرى وقت ، بو مهاجرك غرب جهتنده اولان جزاير ومغرب اقصى جهتلرى اهاليسنه كندى لسانلرنده « مغاربه » ديمك اولان (ماحوريم) ياخود (مغاريم) نامنى ويرمشلردى. روماليلر بو اسمى قارتاجليلردن آله‌رق، (ماؤرى) صورتنه تحويل، وممالكتلرينى (ماؤريتانيه) تسميه ايتمشلردى . قارتاجليلر مغرب اقصانك يالكز ساحللرنده بعض قصبه‌لر و مهاجرلر ايدنمكله اكتفا ايدوب ، ايچريسنه صوقيله‌مامش اولدقلرى كبى، روماليلر دخى قارتاجليلرك ممالكنى ضبط ايتدكلرى وقت ، مغرب اقصا اهاليسنك خشونت وجسارتنه چاربوب، آنجق ميلاددن ٤٢ سنه صكره اوراسنك ضبطنه مقتدر اوله‌بيلمشلردى. روماليلر جزاير جهتنه (نوميديه) نامنى ويروب ، (ماوريتانيه) اسمنى مغرب اقصايه تخصيص ايتمشلردى. بشنجى قرن ميلاديده روماليلرك ممالكنى يغما ايدن اقوام وحشيهٔ شماليه‌دن (وندال) لر اسپانيه‌دن آفريقايه كچه‌رك ، مغرب اقصايى ضبط ايتمش ؛

و بونلردن صکره ممالکت یوستنیانوس زماننده قسطنطینیه روم ایمپراطورلرینك ضبطنه کچمش ایدی.

ظهور اسلامده مغرب اقصی بو حالده اولوب ، معاویه بن ابی سفیان زماننده عقبه بن نافع حضرتلری مصر والیسی عمرو بن العاص طرفندن مغرب فتحنه مأمور اولمغله ، بربر قبائلنی مغلوب ایدەرك ، فتوحاتی بحر محیط آطلاسی ساحلنه دك توسیع ، و مغرب اقصایی دخی ممالك اسلامیه دائرەسنه ادخال ایتمشدر. بعده بربرلر دفعاتله ارتداد و عصیان ایتمشلرسەده ، ینه دائرۀ اطاعته آلنمشدی . بنی امیه زماننده اندلسك فتحی مغرب اقصاده حکومت اسلامیه نك بر قات دها تأسسنی موجب اولمشیدی. خلفاء عباسیه دن هارون الرشید زماننده ادریس علوی ظهور ایله ، مغربیلری کندینه تابع ایدەرك ، ١٧٧ تاریخنده مغرب اقصی و اوسطده ادارسه دولتنی تأسیس ایتمشدی . مرکزی یکی تأسیس ایتدکلری فاس شهری اولان بو دولت ٢٠٠ سنه دوام ایدوب ، اواخر دورنده ادریسیلر ضعفه دوچار اولمغله ، گاه اندلسده کی امویلرك وگاه افریقیەده کی فاطمیلرك نامنه خطبه اوقومغه باشلامشلردی . نهایت ٣٧٤ تاریخنده فاطمیون سردارلرندن بانئ قاهره اولان مشهور جوهر قائد مغرب اقصایی کاملاً فاطمیونك ادارەسی آلتنه آلمشیدی . فاطمیون متعاقباً مرکزلرینی مصره نقل ایتدکلرنده مغربی کندیلرینه تابع اولان زناته بربرلرندن بنی زیری امراسنه ترك ایتمشلردی . چوق چکمەدن بنی زیری امراسی فاطمیونك ضعف وکسالتندن ومرکزلرینك بعدندن بالاستفاده ، خطبەدن ناملرینی رفع ایله ، اعلان استقلال ایتمشلردی. بونلرك مغربده ٨٠ سنه قدر حکملری سوروب ، بشنجی قرن هجری اواسطنده مغرب اقصانك جنوبنده لمتونه بربر قبیله سنه منسوب مرابطین دولتی ظهور ، ومراکش شهرینی تأسیس ، وپایتخت اتخاذ ایله ، شماله طوغری توسیع فتوحات ایدەرك ، بتون مغرب اقصایی وبعده اندلسك ده برقسمنی ضبط ایتمشلردی. چوق سورمەدن مرابطین دولتی دخی سطوت وقوتی غائب ایدوب ، ٥١٢ تاریخنده دولت موحدین ظهور ایله ، آز مدت ظرفنده بتون مغربی واندلسك برقسمنی ضبط ایدەرك ، مراکش ، فاس ، رباط ودیگر مغرب اقصی شهرلرینی اعمار ایتمشیدی.

دولت موحدین ١٣٠ سنه دوام ایتدکدن صکره ، یدنجی قرن هجری اواسطنده بنی مرین دولتی ظهور ایدوب ، ١٦٤٨ ده مغرب اقصایی موحدینك النەدن نزع ایله ، ٨٨٥ تاریخنه دك ٢٣٧ سنه محافظه و اداره ایتمشلردر. بونلر مراکشی ترکله ، فاسی مرکز اتخاذ ، و ازسرنو اعمار ایتمشلردر. بنی مرینەدن صکره مغرب اقصی حکومتی (بنی واتس)ك الینه کچوب ، بونلر دخی ٨٨٥ دن ٩٥٧ تاریخنه دك حکم سورمشلردر؛ وبونلرك زماننده اندلسدن اهل اسلام ویهودیلر طرد واخراج اولنمغله ، گروه گروه مهاجرلر گلوب ، مغرب اقصانك اهالیسنی چوغالتمشلردر. بونلردن صکره نوبت حکومت (درعویلر) ه کچوب ، بونلرك زماننده مغرب اقصانك معموریت وسطوتی درجۀ قصوایه وارمشیدی. پورتکیز حکمداری (سباستیان) اندلسك ایادئ مسلمیندن اخراجیله قناعت ایدەمیەرك ، آفریقانك شمالینی دخی عالم نصرانیته قزاندیرمق طمع خامیله ، بیوك بر اردو ایله هجوم ایتدیکنده ، ٩٨٩ (و میلادی ١٥٧٨) تاریخنده القصر الکبیرده مغلوبیت عظیمه یه دوچار اولەرق ، اسیر دوشمکله ، بو مغلوبیت بردها مغرب اقصایه نظر طمعله باقاملرینی موجب اولمش؛ ومغرب اقصی حاکمی بو مظفریت عظیمەدن صکره تمبکتویه قدر توسیع فتوحات ایتمش ایدی. اون برنجی قرن هجری اواسطنده خاندان حکومت اعضاسی بیننده کی نفاق وتفرقه بو دولتك دخی ضعفنی موجب اولمغله ، شرفاء حسنیه دن اولوب اوتوز سنه مقدم مغرب حجاجیله حجازدن گلەرك (تافیلات) ده یرلشمش وعمومك حرمت وتوجهنی قزانمش اولان (مولی علی) اهالی طرفندن رأس حکومته گچیریلەرك شمدیکی شرفاء فلالیه دولتنی تأسیس ایتمش؛ واوغلی (مولی رشید) بر چوق محاربەلردن صکره ١٠٥٨ ده مراکشی ضبط ایتمش؛ وبونك برادری وخلفی اولان (مولی اسماعیل) انکلیزلرك الینه کچمش اولان طنجه وعرایشی دخی ضبطله ، مغرب اقصی دولتنه شمدیکی حدودی قزاندیرمشدر . بونك زماننده عربلرك اندلسدن اخراجلرندن بری او جهت ممالك اسلامیه سنده کورلەمش بر صورتله پارلاق اولوب ، هر جهتجه ترقیاته باشلانمش؛ وآوروپا دولیله مناسباته گیریشوب ، حتی مشهور اون دردنجی لوینك قیزی

مادموآزل (دوبلوآ) يى زوجيته طلب ايچون فرانسه‌يه
بر هيئت سفارت كوندرمش ايدى. مولى اسماعيلدن
صكره افراد خاندان بيننده تفرقه ونزاعلر اكسيك
اولمامغله، بربر وعرب قبائلى دخى بو كشمكشدن
بالاستفاده عصيانه وحكومتى طانيمه‌رق مملكتك
امنيتنى سلب ايتمكه باشلامش؛ و بو حال مغرب
اقصانك كوندن كونه تدنيسنى موجب اولمشدر. او
وقتدن برى مملكت برحال مجهوليتده قالوب، احوال
داخليه‌سى تماميله معلوم دخى دكلدر. مولى اسماعيلك
اخلافندن الك معروفلرى ١٢١١ دن ١٢٢٩ تاريخنه
قدر حكومت سورن ومغرب اقصى قورصانلرينى منع
وتنكيل ايدن وبيوك ناپوليونه بر هيئت سفارت
كوندرن (مولى سليمان) ايله ١٢٢٩ دن ١٢٦٧
تاريخنه قدر حكومت سورن وعبدالقادر جزايرى
ايله عقد اتفاق ايدن (مولى عبدالرحمن) در. بونك
اوغلى وخلفى (سيدى محمد) برادرلريله قبائلك عصيانينى
باصديردقدن صكره، آوروپا دولنك مدعياتنه
ختام ويرمكه تشبث ايتمكله، ١٢٧٧ ده اسپانيه
اعلان حرب ايدوب، تتوانى ضبط، و يوز مليون
فرانق تضمينات مقابلنده تخليه ايتمشيدى. او وقتدن
مغرب اقصى اهاليسنك اسپانيوللره قارشى بغض
وخصومت قديمه‌لرى آرتوب، آوروپاليلره بالمجبوريه
ويريلن تجارت مساعداتى دائما هيجان و قياملرينى
موجب اوليور. مشاراليه سيدى محمد تبعه‌سنك
بويله برقياميله چوق اوغراشوب، بو اغورده چوق
قان دوكلش؛ ومدهش برقحط وغلا قيامى تعقيب
ايدوب، اهالينك برعشرينى كوتورمشدر. ١٢٩٠ ده
سيدى محمد وفات ايتمكله، اوغلى (مولى حسن) خلفى
اولمش؛ و ١٣١٢ ده بودخى وفات ايدوب، اليوم
حكم فرما اولان كنج اوغلى (مولى عبدالعزيز)
مسند حكومته كچمشدر. مشاراليه شرفاء فلاليه‌نك
اون بشنجيسيدر.

مغرب اوسط { [«جزاير» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

مغربى { (وزير — ابوالقاسم حسين بن على) مشاهير ادبا و وزرادن اولوب،
نسلى آخر ملوك عجم اولان يزدجرده منتهى اولديغى
مرويدر. اجدادى اسكيدن مغربه هجرت ايتمش،
وبر روايتده بونلرك برى بغدادك غربجهتنه عامل
بولنمش اولديغندن، بولقبله شهرت بولمشدر. ٣٧٠
تاريخنده دنيايه كلمش؛ و اون درت ياشنه وارنجه‌يه
قدر علوم ادبيه‌يى وحساب وجبر وهندسه ومنطق
و سائر فنونى اكمال ايله، شعر سويلكه وكوزل
نثر يازمغه باشلامش؛ و اون يدى ياشنده ايكن
بدرينك «اصلاح المنطق» عنوانلى كتابنى كوزل
برصورتده اختصار ايتمش؛ وبعده «كتاب الايناس»،
«ادب الخواص»، «كتاب المأثور فى ملح الخدور»
كتابلرينى وديكر تأليفات يازمشدر. ٤٠٠ تاريخنده
ملوك فاطميه‌دن حاكم بامرالله بدريله عمجه‌سنى
و برادرلرينى اعدام ايتديكنده، مصردن فرارله،
رمله‌يه كيدوب، اورانك صاحبى (حسان بن مفرج
بن الجراح الطائى) يى حاكمك عليهنه تشويق ايتمكله،
مشاراليه مكه صاحبى بولنان (ابوالفتوح حسن بن
جعفر العلوى) يى جلبله، خلافتله بيعت ايده‌رك،
رشيد تلقيب ايتمشيدى. حاكم اموال كثيره صرف
و دسايس عديده استعمال ايله، بنى جراحى بو
تشبثدن واز كچيروب، ابوالفتوح دخى مكه‌يه عودت
ايدنجه، صاحب ترجمه بغداده عزيمت ايدوب، وزير
فخر الملك ابو غالبه التجا ايتمش؛ وخليفهٔ عباسى قادر
بالله كنديسندن متوهم اولوب، طردينى طلب ايتمش
ايسه‌ده، وزير مشاراليه حمايه ومدافعه ايتمش؛
و بعده ابو غالبله واسطه كيتمش؛ و بونك قتلندن
صكره خليفه‌نك قلبنى استماله ايده‌رك، بغداده عودت
ايلمش ايدى. متعاقباً موصله عزيمت ايتمش؛ وتصادفاً
او صره‌ده بنى عقيل اميرى (معتمد الدوله ابو المنيع
القرواش) ك كاتبى وفات ايتمش اولمغله، اونك يرينه
نصب اولنمشدى. بعده برآره‌لق بغدادده آل بويهدن
ملك شرف الدوله‌يه وزارت ايتمش؛ صكره ينه
موصله عودتله، ابو المنيعه انتساب ايتمش؛ ونهايت
قادر باللهك اشعارى اوزرينه، بوندن مفارقته مجبور
اولوب، ميافارقين صاحبى ابو نصر بن مروانك
يانينه كيتمش؛ وآخر عمرينه‌دك بونك يانينده مسافر
قالوب، ٤١٨ تاريخنده اوراده وفات ايتمش؛ ووصيتى
اوزره، مشهد على (رضه) جوارينه نقل ودفن او-
لنمشدر. مرتب ديوان اشعارى اولوب، شو ايكى
بيت جملهٔ اشعار رائقه‌سندندر:

اقول لها والعيس تحدج للسرى
اعدى لفقدى ما استطعت من الصبر

اليس من الخسران ان لياليا
تمر بلا نفع ويحسب من عمری

مغربی { [« ابو الحكم مغربی » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

مغربی { (شیخ — محمد شیرین) مشاهیر شعراء ایراندن و صوفیوندن اولوب ، شاهرخ زماننده یاشامش ، وکمال خجندینك احباسندن بولنمشدر. ۸۱۹ ده تبریزده وفات ایدوب، مزاری سرخابده زیارتگاه ایدی. بر چوق قصائدی وسائر اشعاری اولوب، شو رباعی اونکدر:

تا برده بصبح در طلب شامی چند
ننهاده برون ز خویشتن کامی چند
در کسوت خاص آمده عامی چند
بد نام کننده نکو نامی چند

مغل { (عبدالوهاب شیبانی) فرس شعراسندن وعن اصل مغول طائفه‌سندن اولمغله، بو مخلصله تخلص ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

شهریست پر ز فتنه وسر فتنه یار من
وه چون کنم بفتنهٔ شهریست کار من

مُغله { آیدین ولایتنده وازمیرك ۱۷۷ کیلو. متره جنوب شرقیسنده اوله‌رق مندرس ایرماغنه تابع چینه نهری اوزرنده وطاغلق برمحلده واقع منتشا سنجاغنك مرکزی بر قصبه اولوب، یالکز ۱۱۱۵ ی روم وقصوری کاملاً مسلم وترك اولمق اوزره، ۱۵۰۰۰ اهالیسی، ۶ جامع شریفی، بر کلیساسی، ذکور واناث رشدیه‌لریله ۶ اسلام وبر روم مکتب ابتدائیسی، ۶ مدرسه‌سی، ۲ کتبخانه‌سی، ایکی تکیه‌سی، ۳ حمامی، ۶ خانی، ۱۰۰ دکانی حاوی چارشیسی، ۲ کرمیدخانه‌سی و ۴۷ چشمه وسبیلی واردر. قصبه طاغلرله محاط اوفق بر اووه‌نك کنارنده وبرطاقم تپه‌لرك اتکلرنده اولوب، یوللری‌ده هنوز یاپلمامش اولدیغندن، اختلاطی کوجدر. آنجق مغله‌دن خط مستقیم اوزره ۱۶ وشوسه‌نك چكه‌جکی طریقله ۳۰ کیلو. متره‌لك مسافه‌ده بولنان کوك آباد اسکله‌سنه قدر برشوسه انشاسی دردست اولوب، بوحالده مذکور اسکله‌نك دخی ترقیسی مأمولدر. یالکز اووه‌سی مزروع اولوب، محصولاتی قصبه اهالیسنك معیشتنه کفایت ایتمدیکندن، طواسدن ذخیره ادخال اولنور. مجاورنی پك طورغوندر. مغله‌نك (آلینده) شهر قدیمنك موقعنده بولندیغی مظنوندر.

— مغله قضاسی منتشا سنجاغنك مرکز قضاسی اولوب، شمالاً آیدین، شمال شرقی جهتندن دکزلی سنجاقلریله، شرقاً کویجکز قضاسیله، جنوباً مرمریس قضاسی وکوك آباد کورفزیله، غرباً دخی بودروم ومیلاس قضالریله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۲۰۵۰ مربع کیلومتره اولوب، ۹۷۲ کیلومتره‌لکی طاغ وسائره‌دن عبارت اراضئ خالیه، ۵۰۰ کیلومتره‌لکی اراضئ مزروعه، ۴۲۸ کیلومتره‌لکی اورمان و ۱۵۰ کیلومتره‌لکی مرعادر. (بوز اویوك) و (اوله) ناحیه‌لریله برابر ۵۵ قریه‌دن مرکب اولوب، مرکزده‌کی جزئی مقدار رومدن ماعداسی کاملاً مسلم وترك اولمق اوزره، ۴۲۸۰۰ اهالیسی واردر. اراضیسی عمومیت اوزره طاغلق اولوب، منبت اووه‌لری دخی واردر. محصولاتی حبوبات متنوعه ایله سبزه ومیوه‌لرك انواعندن عبارت اولوب، آنجق احتیاجات محلیه‌یه تقابل ایده‌جك مقدارده‌در. توتون محصولاتی سنوی ۳۵۰۰ لیرایه قدر بالغ اولور. اورمانلری چوق اولوب، سنوی ۴۵۰۰ مکعب متره‌لك کراسته قطع اولنور؛ ودباغت ایچون ۴۵۰۰ بیكی قنطار میشه قبوغی چیقار. حیوانات اهلیه‌سی باشلیجه قیون وکچی اولوب، بونلرك سنوی تولداتی یوز بیك رأسه قریبدر. قضانك وارداتی ۲۱۰۰۰ لیرا راده‌لرنده‌در. بو قضا داخلنده پك چوق اسکی خرابه‌لر بولنوب، اك مشهوری بوز اویوك ناحیه‌سنك مرکزی قربنده ومغله ایله میلاس آره‌سنده یاری یولده واقع (استراتونیکیه) شهر قدیمنك خرابه‌سیدر، که الیوم (اسکی حصار) اسمیله معروف بر قریه‌نك اطرافنده واسع بر یر ضبط ایدوب، بر چوق مرمر ستونلری ویکپارچه جسیم مرمر طاشلرندن یاپلمش بعض معابد وسائر ابنیهٔ مصنعه انقاضی کورلمکده‌در. بوشهر (آنطیوخس سوتیر) طرفندن بنا اولنوب، زوجه‌سی (استراتونیکه) نك اسمیله تسمیه اولنمشدی. بونك قربنده (لاکینه) قریه‌سی جوارنده دخی اخیراً اویه‌لی مرمردن معمول مصنع بر معبد قدیم کشف اولنمشدر. مندرسه تابع (چینه) نهری جنوبدن شماله قضایی شق ایدرك، قضانك اکثر میاه جاریه‌سی بو نهره وجنوب جهتنده بر قاچ چای دخی کوك آباد کورفزینه دوکیلور. قضا داخلنده ۷۳ جامع، ۸۳

مسجد، ١٠ مدرسه، ٤ تكيه، ٢ كليسا، ٥٧ اسلام و ٢ روم مكتبى، ٥٣٠ دكان، ١٠٨ مغازه، ٦ خان، ٤ حمام و ٧٢ دكرمن موجوددر.

مُغَمَّس { مكهٔ مكرمه ايله طائف آره‌سنده و يولك اوزرنده بر ير اولوب، اصحاب فيله قولاغوزلق ايتمش اولان (ابورغال)ك قبرى اوراده اولمغله، كاوب كچنلر طرفندن رجمى معتاددر.

مغنيسا { (Magnésie, Manissa) آيدين ولايتنده و ازميرك ٣٣ كيلومتره شمال شرقيسنده اوله‌رق (كديز) مجراسنك ٣ كيلومتره جنوبنده (يمانلر) طاغنك اتكنده وواسع بر اوونك كنارنده صاروخان سنجاغنك مركزى بر شهر اولوب، ٣٦٢٥٢ اهاليسى، ايچلرندن بر قاچى جسيم ومصنع اولمق اوزره، ٢٥ جامع شريفى، ٣٧ مسجدى، ٢٥ مدرسه‌سى، بر عمارتخانه‌سى، ١٨ تكيه‌سى، مكمل بر اعداديهٔ ملكيه‌سيله ذكور واناثه مخصوص رشديه‌لرى و ١٠ مسلم، ٢ روم، ٢ ارمنى و ١ يهودى مكاتب ابتدائيه‌سى، ٤ روم، ٢ ارمنى، ١ قتوليك و ١ پروتستان كليساسيله ٣ خاوره‌سى، برقاچ كتبخانه‌سى، برى بلديه‌يه وبرى روم و ارمنى جماعتلرينه مخصوص ٣ خسته‌خانه‌سى، اسكيدن موجود بر تيمارخانه‌سى، خراب حالنده سراى و قلعه‌سى، بيوك چارشيسى، ١٩ خانى، ١٥٣ مغازه‌سى، ٢ اون و ٢ ياموق فابريقه‌سى، ٢٠ دباغخانه‌سى، ١٤ ياغخانه‌سى، ٨ منسوجات فابريقه‌سى، ٩ كرميت خانه‌سى و سائر مؤسساتى واردر. طاغدن اينن اوچ دره شهرى اوچ قسمه تقسيم ايدر. اووه‌دن باقلديغنده، شهرك منظره‌سى پك دلنشين ايسه‌ده، سوقاقلر بنك اكثرى طار ومعوج اولوب، نظافتده پك رعايت اولنمديغندن، داخلاً حالى اوقدر ايى دكلدر. مع هذا بر قاچ يكى جاده آچيلوب، شهرك اعمار و تزيينه تشبث اولنمشدر. ازميردن آلا شهر وقصبه‌يه كيدن دمير يول خطى مغنيسادن كچوب، بو شهرك بر آز ايلريسنده مذكور ايكى شعبه‌يه آيرلمغله، تجارتى برقات دها تسهيل اولنديغى كبى، اطرافى دخى پك منبت ومحصولدار اولديغندن، كوندن كونه ترقى وكسب عمران ايتمكده‌در. اهاليسنك ٢١٠٠٠ ى مسلم و ترك، ١٠٤٠٠ ى روم، ٢٠٠٠ ى ارمنى، ١٠٠٠ ى يهودى و ٦٠٠ ى اجنبيدر.

مغنيسا شهرى پك قديم اولوب، ازمنهٔ قديمه‌ده آيدين جهتنده دخى بو اسمله بر معموره بولنديغندن، تفريق ايچون بوكا كديز نهرينك وآرقه‌سنده‌كى طاغك اسم قديمنه اضافتله، هرموس و يا سيپيله مغنيساسى، وديكرينه، مندرس اسم قديمنه اضافتله مآندر مغنيساسى نامى ويريليردى. اصل مغنيسانك تاريخچه اشتهارى ميلاد عيسادن ١٩٠ سنه اول روما سردارلرندن (اسكيپيون) ايله اوچنجى آنطيوخس بيننده قربنده وقوع بولان محاربهٔ عظيمه اولمشدر. بو محاربه‌دن صكره شهر صلحاً روماليلره تسليم اولنه‌رق، بيوك و معمور بر تجارتكاه اولمش؛ و بعده بيزانتنلر زماننده تشكل ايدن ازنيق ايمپراطورلغنك ايكنجى پايتختى حكمنه كچمش ايدى. ازنيق ايمپراطورلرى يكيدن قسطنطينيه‌يه كيردكدن صكره، مغنيسا بر آر تنزله يوز طوتمش ايسه‌ده، ينه معموريتى باقى اولوب، ٧١٣ تاريخ هجريسنده روم سلجوقيلرى دولت منقرضه‌سى امراسندن (صاروخان) مغنيسايى روملردن ضبط، و تشكيل ايتديكى حكومته مركز اتخاذ ايتمشدى. بونك نسلى ٨٥ سنه قدر مغنيساده حكومت سوردكدن صكره، ٧٩٢ تاريخنده غازى يلديرم سلطان بايزيد خان شهرى وملحقاتى فتح، و ممالك عثمانيه‌يه الحاق ايلمشدر. او وقتدن و على الخصوص سلطان مراد خان ثانى زماننده اعتباراً مغنيسا اكثريا شهزادكان مقرى اولمغله، پادشاه مشاراليه استراحتلرى زمانى دخى اوراده كچيرمش؛ وابوالفتح سلطان محمد خان ثانى ومراد خان ثالث دخى طول مدت اوراده اقامت ايتمش؛ وشهرى جسيم ابنيه وخيراته اعمار ايلمشلردر. مقناطيس قديماً بوشهرك جوارنده كشف اولنمغله، بونك اسمنه نسبتله لسان يونانيده (مغنيتس) تسميه اولنمشدر، كه مقناطيس بونك محرفيدر.

— مغنيسا قضاسى صاروخان سنجاغنك مركز قضاسى اولوب، سنجاغك منتهاى غربنده واقع اولمغله، جنوباً وغرباً وغرب شمالى جهتندن ازمير سنجاغيله، شمالاً صومه وقرق آغاج، شرقاً آق حصار، شرق جنوبى طرفندن دخى قصبه قضالريله محدوددر. مساحهٔ سطحيه‌سى ١٨٤٧ مربع كيلومتره اولوب، يالكز ٨٠٠ مربع كيلومتره اكى اراضئ مزروعه، ٤٠٠ كيلومتره اكى مرعى،

٤٨ کیلومترهلکی اورمان و ٦٠٠ کیلومترهلکیده اراضیٔ خالیهدن عبارتدر. اسلاك، بوند طاغی، پلاموط و بلك اسملریله ٤ ناحیه ایله ٢٢٣ قریهیی حاویدر. اهالیٔ قضا ٨٩ ٠٩١ کشی اولوب، بو مقدارك ٦٨ ١٨٦ سی مسلم وترك، ١٥ ٣٩٨ ی روم، ٢٢٢٧ سی ارمنی، ١٣٤٤ ی یهودی و ٩٣٥ ی اجنبیدر. اراضیسی مختلف اولوب، طاغلری و واسع اووهلری واردر. طوپراغی پك منبت اولوب، علی‌الخصوص شهرك شمالنده ممتد اولان وکدیز ایرماغیله شمالدن کلهرك بوکا دوکیلن متعدد چایلرله اروا اولناز مغنیسا اووهسی دنیانك الك منبت یرلرندندر. باشلیجه محصولاتی: کلیتلی بغدای، آرپه، و سائر حبوبات انواعیله، توتون، پاموق، زیتون، اوزوم وسبزه ومیوهلرك انواعندن عبارتدر. قاثونی مشهوردر. خیلی مقدار پلاموط دخی چیقار. قضانك واردات سنویهسی ٧٠٠٠٠ لیرا رادهلرندهدر. قضا داخلنده ٣٣ جامع، ٥٠ مسجد، ٢٥ مدرسه، ١٨ تکیه، ٢٦ کلیسا، ١٩ مکتب، ١٥٥ دکرمن، ٥٥ دباغخانه، ٢٢ یاغخانه، ٢ اون و ٢ پاموق فابریقهسی، ١٢ کرمیت خانه، ١٥ منسوجات کارخانهسی، ١٠ حمام، ٢٨ خان، ٢١٩ مغازه و ٢١١٠ دکان موجوددر.

مغول (Mongoles) امم تورانیهنك الك بیوکلرندن بری اولوب، ترکلر ومانچولرله قرابت جنسیهلری واردر. آسیانك وسطلرنده الیوم چین دولتنه تابع بولنان و (مغولستان) دینمکله معروف اولان واسع بر چولده وسیبریه و ترکستانك بعض جهتلرنده بولنیورلر. جنکیز خانك خروجلرنده آسیانك قسم اعظمیله آوروپانك برقسمنی خراب ایتمکله شهرت بولمشلردر. تفصیلاتی مادهٔ آتیهده مندرجدر.

مغولستان (Mongolie) آسیای وسطیده بیوك بر یر اولوب، الیوم چین دولتنه تابعدر.

موقعی، حدود و مساحهسی. — مغولستان چین ممالك واسعهسنك قسم شمالیسندن عبارت اولوب، شمالاً سیبریه، غرباً ترکستان شرقی، جنوباً نفس چین، شرقاً دخی مانچوریه ایله محدوددر. مغولستانك حدودی و درجهٔ وسعتی تماميله معین اولميوب، عمومیت اوزره دیلهبیلیر، که آسیانك صولری هیچ بر دکیزه آقیان و واسع بر حوضهٔ داخلیه تشکیل ایدن قطعهٔ واسعهسنك قسم اعظم شرقیسنه مغولستان و قسم اصغر غربیسنه ترکستان شرقی نامی ویرلمشدر. هر طرفدن طاغلرله وحدود طبیعیه ایله محدوداولوب، غرب جهتندن حدودینك برقسمی بر سلسلهٔ جبال صورتنده دکلسهده، او طرفدن دخی بر تقسیم میاه خطیله آیرلمشدر. حدود شمالیهسنده آلتون طاغ، سایان، کنتی وسائر سلسلهلر بر اوزون دیوار کبی اوزانهرق، مغولستانی سیبریهدن آیردیغی کبی، جنوب جهتنده دخی (این‌شان) (الاشان) و (نان شان) سلسلهلری نفس چیندن، شرق طرفنده (بیوك خینغان) سلسلهسی مانچوریهدن، غرب جهتندن ده مغول آلتون طاغی ودها آشاغیده بر تقسیم میاه خطی ترکستان شرقیدن آیریور. شوقدر وارکه چین دولتی بو حدود طبیعیهیه تماميله رعایت ایتمیوب، اسباب سیاسیه ولزوم محلیدن طولایی اولملیدر، که حدود شرقیهنك قسم شمالیسنده مانچوریه وقسم جنوبیسنده مغولستان خینغان سلسلهسنی چوق تجاوز ایتمش؛ وجهت جنوبیهنك ده هر طرفنده سلسلهلرك صرتی وتقسیم میاه خطی حدود اتخاذ اولنمامشدر. آنجق بوجهتده چینلیلر، مغوللرك تجاوزاتندن امین اولمق ایچون، اسکیدن عجایب عالمك الك عجیبی اولان سد مشهوری انشا ایدهرك، صنعی حدود مستحکمه ایجاد ایتمشلردر. بو حدود داخلنده مغولستان ٣٧°٣٠′ ایله ٥٣°٤٥′ عرض شمالی و ٨٥°٢٠′ ایله ١٢٤° طول شرقی آرهلرنده ممتد اولوب، مساحهٔ سطحیهسی تقریباً و تخمیناً ٣ ٣٧٧ ٣٠٠ مربع کیلومترهدر.

شکل طبیعیسی، جبال وانهاری وکوللری. — مغولستان ظن اولندیغی کبی دوم دوز بر چولدن عبارت اولمیوب، حدود اربعهسنی تشکیل ایدن طاغلر دخی سور کبی یالکز کنارلرینه دونمیهرك، ایچریه طوغری آز چوق ممتد اولور قوللری اولدیغندن، طبیعت اراضیجه بوقطعهٔ واسعه بربرندن چوق فرقلی اوچ قسمه تقسیم اولنهبیلیر. اولا طاغلق اولان شمال غربی قسمی، که بر ثلثندن زیادهدر؛ ثانیاً شرق

وجنوب قسمی،که برنجیسی کبی واسع دکل ایسه‌ده، چولك اطرافنده صولی و اورمانلی برکنار تشکیل ایدیور؛ ثالثاً بو ایکی قسمك بیننده اولوب، اصل مغولستانی تشکیل ایدن (غوبی) ونام دیکرله (شامو) صحراء واسعه‌سیدر،که غرب جنوبیدن شرق شمالی‌یه طوغری ممتد و مرتفع بر چولدر. اشبو غوبی صحراسی مغولستانك حدودیله محدود اولمیوب، غرباً ترکستان شرق ایچنده تا هیمالایه و هندوکوه اتکلرینه قدر اوزانیر؛ و بناءً علیه، (ترکستان شرق غوبیسی) ایله (مغولستان غوبیسی)ناملریله ایکی‌یه منقسمدر. شورا‌ده بالطبع ایکنجیسندن بحث ایده‌جکز.

مغولستانك برنجی قسمی یعنی شمال غربی جهتی طبیعت اراضیجه مغولستاندن زیاده سیبریه‌نك قسم جنوبیسنه مشابهدر. غرباً روسیه حدودینی آیران (سایلوکم) سلسلهٔ جبالندن مغولستان آل طاغی ویا آلتون طاغی اسمیله اوزون ویوکسك بر طاغ تشعب ایدوب، جنوب شرقی‌یه طوغری اوزانیر. بونك شرق شمالی اتکندن (ایردین اولا) اسمیله دیکر بر طاغ و بونك قارشیسنده یعنی شمالنده (خانغای) طاغی قسم مذکورك شرق جهتنده اوزانیرلر. بونلرك شمالنده (تانی اولا) اسمیله بر بیوك طاغ تا روسیه حدودندن کله‌رك، مذکور طاغلرك قارشیسنه قدر اوزانیر؛ وایکی طاقمك آره‌سنده (بوغدو اولا) و (تار باغه طاغی) یوکسلوب، بو طاغلر داخلی بر حوضه اطرافنده بردائره تشکیل ایدرلر. صولری برطاقم کوللره طوپلانان بوحوضهٔ داخلیه شرق جنوبی جهتندن ایکی بوغازدن غوبی صحراسیله اختلاط ایتمکله، صحراء مذکوره وقتیله دکیز ایکن، بوحوضه‌نك دخی ایکی کنیش کورفز حالنده بولنمش اولدیغی آکلاشیلیر. بو حوضه‌نك شمال وجنوبنده سیبریه وترکستانه طوغری دونمش ایکی خارجی حوضه بولنیور. شمالده‌کی مذکور (تانی اولا) طاغیله سیبریه حدودینی آیران (سایان) سلسله‌سی آره‌سنده (اولوکم) وبوکا تابع (بك کم) و (کمجك) نهرلری سیبریه‌نك (ینیسی) ایرماغنه دوکلمك اوزره، غربه طوغری آقوب کیدرلر. مغولستان آلتون طاغنك جنوبنده‌کی حوضه‌ده دخی (قره ابرتیچ) واوکا تابع (اولو اونغوز) نهرلری غرب شمالی‌یه طوغری آقوب، ترکستانه کیررلر. مغولستانك اشبو شمال غربی قسمنك منتهای شرقنده (کن تی) یاخود (خان طاغی) اسمیله دیکر برجبل کسب ارتفاع ایدوب، یوقاریده ذکر اولنان (خانغای) طاغنك منتهای شرقیسنه طوغری (خان اولا) اسمیله وسائر اسملرله برطاقم قوللر اوزاتمغله، بونکله یوقاریده ذکر اولنان طاغلر آره‌سنده دیکر بر حوضه تشکل ایدیور،که سیبریه داخلنده واقع (بایقال) کولندن چیقه‌رك ینیسی ایرماغنه دوکیلن (سلنغه) نهرینك حوضه‌سی اولوب، مذکور ایرماغی تشکیل ایتمك اوزره، حوضه‌یی احاطه ایدن طاغلردن (اورخون) نهری ودیکر بر چوق انهار طوپلانیر. (کن تی) جبالنك شرقی اتکلرندن (کرولن) و (قوپتون) اسملریله ایکی نهر شرقه طوغری آقوب، برنجیسی مانجوریه داخلنده‌کی (دالای نور) کولنه وایکنجیسی سیبریه حدودنده‌کی همنامی اولان کوله دوکیلور. آمور ایرماغنك الك باشلی قوللرندن اولان (اونون) نهری دخی مذکور طاغدن نبعانله سیبریه‌یه داخل اولور. بوقسمده‌کی جبالك الك یوکسکی آلتون طاغ سلسله‌سنده‌کی (چاساغتوبوغدو) جبلی اولوب ٤٣٠٠ متره ارتفاعی واردر. دیکرلرینك ارتفاعلری ٣٠٠٠ ایله ٤٠٠٠ متره آره‌لرنده‌در. بوطاغلر اورمانلر ومرعالرله مستور ومیاه جاریه‌لری پك چوق اولوب، اتکلریله آره‌لرنده‌کی دره واووه‌لر قابل عمراندر. یوقاریده‌ده ذکر اولنان حوضهٔ داخلیه‌ده انهار صولرینك طوپلانمسندن برچوق کوللر تشکل ایدوب، بونلرك الك بیوکلری شمال جهتنده‌کی (اوبسانور)-در،که شرقدن (چه) نهرینی وسائر طرفلردن برقاچ نهر آلیر؛ بونك جنوبنده (قره‌اوسو) کولی بولنیور،که شرقاً (جابهان کول) وغرباً (غوبدو کول) نهرلرینی و (دورغه‌نور)، (قیرغیزنور) و (آیریق نور) کوللرینك آیاقلرینی آلیر؛ (آچیت نور) ایله (اوریون نور) دخی ایکنجی درجه‌ده‌کی کوللردندر. (سلنغه) حوضه‌سنده وحدود شمالیه قربنده دخی (قوسوکول) اسمیله بیوك برکول بولنوب، آیاغی مذکور ایرماغه دوکیلور.

شرق وجنوب جهتنده‌کی قسم ثانی‌یه کلنجه، بوقسمك برجهتی یعنی خینغان سلسلهٔ جبالنك شرق

طرفنده‌كی قسمی هرنه‌قدر سیاسةً مغولستانه تابع ایسه‌ده، اصل مانجوریه‌دن معدود اولوب، مانجو-ریه‌نك سائر طرفلرندن فرق یوقدر؛ ومیاه جاریه-سیله اورمانلری واراضیٔ مزروعه‌سی واردر. كركك مذكور خینغان سلسله‌سنك وكرك حدود جنوبیه‌ده‌كی (این شان)، (آلاشان) و(نان‌شان) سلسله‌لرینك مغولستانه طوغری اولان اتك وقوللر-ینه كلنجه، مغولستانك ارتفاعنه بناءً، بونلر چوق اوزاقلره ممتد اولمیوب، طار برمنطقه تشكیل ایدرلر؛ وآقان صولر پك قیصه مسافه‌لرده قورویوب، چولده برطاقم كوللر حاصل ایدر. مع هذا بومنطقه‌نك دخی اورمانلری وقابل زرع واعمار اراضیسی واردر. علی‌الخصوص چینك مشهور (هوآنغ‌هو) ایرماغی مغولستانك بوقسمنه دخول ایله، بیوك بر دیرسك تشكیل ایده‌رك، بر بیوك پارچه‌سنی احیا ایدر. خینغان سلسله‌سنك شرق اتكلرندن اینن انهارك‌ده اك بیوكاری پچیلی كورفزینه دوكیلان (لاؤهو) ایرماغنك اوست طرفندن عبارت اولان (فره‌مورن) ایله (آمور) ایرماغنه تابع (سونغاری) نهرینه دوكلن (نونی) نهریدر. مذكور سونغاری مجراسی دخی برخیلی مسافه‌ده مغولستانك حدودینی آیریور. بوقسمك اك یوكسك طاغی ٣٣٠٠ متره ارتفاعنده‌در.

قسم ثالث اولان غوبی صحراء واسعه‌سنه كلنجه، بونك حذای بحردن ارتفاع وسطیسی ١٠٠٠ متره راده‌لرنده اولوب، اورته‌سی ٦٠٠ متره‌یه قدر اینر، وكنارلری كیتدكجه یوكسلوب، ١٣٥٠ متره ارتفا-عنه قدر چیقار. تركستان شرقیده‌كی (غوبی) صحراسی متحرك قوملردن عبارت اولدیغی حالده، مغولستانده‌كی غوبینك قوملق یرلری آز اولوب، اكثر طرفلری صومون كبی ایریلی اوفقلی طاشلرله مستوردر. بسبتون دوز یرلری‌ده آز اولوب، اكثر جهتلری آز چوق متموج حالنده وبعض تپه‌لرواوفق طاغلری دخی حاویدر. بوچولده انهاردن بحث اولنه‌مازسه‌ده، شمال وجنوب جهتنده‌كی طاغلردن اینن برطاقم انهار تبخر ایدوب قورویNجه‌یه قدر غوبینك كنارلرنده آقار، ومجرالرینك نهایتنده بر طاقم كوللر ودها طوغریسی طوزلی ومتعفن طور-غون صولر پیدا ایدر. بونهر وكوللرك اك بیوكاری شمالدن (خانغای) طاغندن اینه‌رك (اولون نور) كولنه منتهی اولان (اونكین كول) نهریله جنوبدن (نان شان) طاغندن اینوب (سوغوق نور) و(سو-بونور) كوللرینه نهایت بولان (قولای) و(ادر-ینا) نهرلریدر. بوایكی نهرك شرق طرفنده (هاؤ-تای هو) نهری (چای نینغ ها) كولنه و(سانغ كانغ) نهری (بوهای) كولنه دوكیلور. (كیلتای) و(جارانای) اسملریله دیكر ایكی كول دها واردر.

اقلیم وهواسی. — مغولستان هواسنك اك برنجی علائم فارقه‌سی بیوستیله كثرت وسرعت تحولیدر. مغولستان هرطرفدن یوكسك طاغلرله محاط اولدیغندن، روزكار هرخانغی طرفدن اسسه، رطوبتنی بوطاغلر جلب وسلب ایتدكلرندن، مغو-لستانه پك قورو اوله‌رق كیرر. قیشین اكثریا بحر منجمد شمالیدن كلن شمال غربی روزكاری اسوب، حامل اولدیغی بلوطلر مغولستانك یالكز شمال غربی جهتنده بولنان وشمال غربیدن جنوب شرقیه طوغری اوزانان طاغلرك شمالی مائله‌لرینه طوقنور. بناءً علیه بوطاغلرك شمالی مائله‌لری صولی ونباتاتله مستور اولوب، دیكر مائله‌لری قورو وچیلاقدر. مغولستانك دیكر طرفلری ایسه بونعمتدن دخی محروم اولوب، قیشین اسن اشبو شمال غربی روز-كاری اوقدر صوغوق واوقدر یابسدر، كه انسانلر یوزلرینی كچه ایله ایتجه صارمسه‌لر، درحال دریلرینی صویوب، اتلرینی یارار. یازین ایسه اكثریا جنوب شرقی روزكاری اسوب، بونك دخی رطوبتنی چین طاغلری جذب ایتدكلرندن، مغولستانه وصولنده پك صیجاق وپك قورو بولنور. نادراً بوروزكار رطوبتلی اوله‌رق مغولستانه وصول ایدوب، اوحالده صغانقلی بریاغمور یاغار، وسیللر بریكوب، برایكی كونده قورویه‌جق برطاقم طوزلی كولجكلر حاصل اولور. یازین میزان الحراره ٣٣ وبعض جهتلرده ٤٥ درجه‌یه قدر چیقار؛ وقیشین تحت‌الصفر ٤٨ دركه‌یه قدر اینر، وبعضاً جیوه‌سی طوكار. برقاچ كون ظرفنده وحتی كوندوز ایله كیجه آره‌سنده كوریلن تفاوت دخی پك بیوكدر. مثلا كوندوزین میزان-الحراره صفردن یوقاری ٢٠ درجه كوسترركن، كیجه تحت‌الصفر ١٠ دركه‌یه قدر اینر. ایلك وصوك بهار دخی اولمیوب، قیشدن بردن بره یازه ویازدن

قیشه کچیلیر . الك معتدل آیلری آغستوس ایله ایلولدر. مع هذا عمومیت اوزره مغولستانك هواسی پك صاغلام اولوب ، امراض ساریه ومستولیه‌سی یوق کبیدر .

نباتات ومعادن وحیواناتی . — مغولستانك یاغمور کورن شمال غربی وجنوب شرقی جهتلرنده اشجار مختلفه بولنوب ، شمال غربی جهتنده‌کی طاغلرك شماله ناظر مائله‌لرنده چام انواعیله کورکن وسائر آغاجلری حاوی اورمانلر بولنیور . جنوبی مائله‌لری ایسه باشلیجه مرعالق اولوب ، تك توك بعض کوچك آغاجلر وچالیلر دخی بولنیور. انهارك کنارلرنده قواق وسکود آغاجلری واردر . جنوب شرقی جهتلرنده‌کی طاغلرك ایسه اصل بول یاغمور کورن مائله‌لری چینده بولندیغندن، مغو-لستانه داخل اولان طرفلرنده آنجق برطاقم کوچك آغاجلر بولنیور ؛ یالکز خینغان جبالنك شرق طرفنده بیوك اورمانلر واردر . غوبی صحراء واسعه‌سنده ایسه آغاجدن اثر اولمیوب ، آنجق طوزلی کول وبطاقلقلرك اطرافنده برطاقم سازلر وجزئی رطوبتی اولان یرلرنده بر طاقم قبا اوتلر واکری بوکری چالیلر بولنور، که خیمه‌لریله کزن مغول قبائلنك حیواناتی بونلره پك‌ده تنزل ایتمز دکللردر .

زراعته کلنجه، مغولستانك یالکز شمال غربی کوشه‌سیله حدوده قریب محللرنده بعض دره وبایرلرده جزئی محصولات یتیشدیریلوب، بونلرده: آرپه ، داری ، مصر ، بغدای وبعض سبزه‌لردن عبارتدر .

مغولستانده کول و بطاقلقلرك اطرافنده آچیقده بولنان طوز ، کهرجله ، کبریتیت سوده ، منغانس وسائره‌دن بشقه ، طوپراغك ایچنده دخی معادن مختلفه بولنه‌جغی مظنون ایسه‌ده ، چین حکومتی معادن تحریاتنی ممنوعیت شدیده آلتنه آلمش اولدیغندن، بو جهت مجهول قالمشدر. یالکز سلنغه وادیسنده غرافیت و شمال غربی قسمنك مختلف محللرنده کور معدنی علامتلری کورلمشدر. اوجهتده سیملی قورشون و آلتون معدنلری دخی بولندیغی مظنوندر .

حیواناتجه مغولستانك قسم اعظمی آسیای وسطی‌یه ویالکز شمال جهتنده سیبریه‌یه طوغری آقان انهارك حوضه‌لری جنوبی سیبریه‌یه تابع اولوب ، طاغلرده واورمانلرده قورت، آیی، طوموز، تیلکی وکیك انواعیله یبانی کچی وسائره بولندیغی کبی ، غوبی صحرالرنده دخی غزاللرك انواعیله برنوع یبان قیونی سوریلرله کزرلر . (جغتای) تعبیر اولنان برنوع یبان استری کثرتله بولنوب، مغوللر اتیچون صید ایدرلر . غوبی صحرالرنده کرتنکله انواعیله سائر حشرات چوق ایسه‌ده ، ییلان وسائر زهرلی حشرات نادردر . مغولستانه مخصوص اولوب ، بناءً علیه لساننزده اسملری اولمیان حیوانات انواعی دخی بولنوب ، بونلردن بری غوبیده وجنوب جهتلرنده حیوانات اهلیه‌یه دخی قاریشدیغندن ، تأنیسی قولای اوله‌جقسه‌ده ، مغوللر وحشت حالنده براقوب، صید ایتمکی ترجیح ایدرلر. یرلی طیورك اجناسی چوق دکل ایسه‌ده ، کچی‌جی قوشلری چوقدر. بالیقلری پك آز اولوب ، یالکز شمال جهتنده‌کی انهار وکوللرده بولنور. ذاتاً مغوللره بالیق وقوش اتی یمك مذهبلری طرفندن ممنوعدر .

حیوانات اهلیه‌یه کلنجه ، بونلر مقدار اهالی‌یه نسبةً چوق اولوب، مغوللرك الك باشلی معیشتی وثروتلری حیوانات اهلیه‌دندر . مراعلرك و اراضینك وسعتیله طوزك کثرتی‌ده بوحیوانلرك تکثرینه مساعددر . مغوللرك باشلیجه حیواناتی ایری قویروقلی (یعنی قره‌مان جنسی) قویونلرله ، صیغیر ، دوه وآتدن عبارت اولوب، مرکب، استر، طوموز وکدی یالکز چینلیلرله مسکون اولان جنوب جهتلرنده بولنور . کچی وکوپك دخی مغوللرك حیوانات اهلیه‌سی جمله-سندندر . دوه‌لری ایکی اورکوچلیدر . دوه ، جزیرة العربده اولدیغی کبی، مغولستان چوللرنده دخی کوجیه‌لرك یورلماز ، ییقماز و چوراق یرلرك یبانی وقبا اوت و یاپراقلریله قناعت ایدر بر رفیق مددکاریدر. آتلری کوچك وقالین بیونلی و بجاقلی اوله‌رق کوزل دکل ایسه‌ده ، پك طیانیقلیدر. غوبی صحراسنده نیم وحشی حالنده بیوك خرکله سوریلری بولنور. مغوللرك سواریلکه چوق مراقلری اولوب، یاریشلره چوق اهمیت ویررلر.

اهالیسی، جنسیت و لسان و مذهبلری . — مغولستانك او قدر وسعتیله برابر اهالیسی آنجق

۰۰۰ ٥٤٣ ٣ راده‌لرنده تخمین اولنمقده‌در . بونلردن یالکز غرب جنوبی وغرب شمالی جهتلرنده برقاچ ترك قبائلی وجنوب شرقی جهتنده بر مقدار چینلی اهالی بولنوب، قصوری کاملاً مغولدر. آنجق مغوللر مغولستانه منحصر اولمیوب ، سیبریه‌ده ، ترکستانده، افغانستانده وحتی روسیه‌ده دخی بولنان افرادیله برابر جمله‌سی بش ملیونه قریب بر مقداره بالغ اولورلر. مغوللر باشلیجه اوچ شعبه‌یه منقسمدرلر: شرقی مغوللر، خازاره‌لر، قالموقلر . شرقی مغوللر ، اوچ ملیونه قریب مقدارده اولدقلری حالده ، مغولستانك شمال غربی کوشه‌سندن بشقه هرطرفنده منتشر اولوب ، شمال جهتنده‌کیلره (خالخا) نامی دخی ویریلیور. قالموقلر بر ملیوندن زیاده اولوب، مغولستانك غرب وشمال جهتنده و روسیه ممالکنده بولنیورلر. خازاره‌لر دخی بورباتلرله برابر یاریم ملیون راده‌لرنده اولوب ، بونلر مغولستانك غرب جهتلرنده و سیبریه‌ده طاغنیق برحالده‌درلر.

مغوللر اقوام تورانیه‌نك الك مهم و الك خالصلرندن اولوب، شمدی‌یه قدر الك زیاده اختلاطدن دور قالانلری دخی اولمغله، سیمالری حال اصلیسنی محافظه ایتمش اولدیغندن، اقوام تورانیه‌دن بشقه چینلیلر ، جاپونیه‌لیلر و هند چینی اهالیسیله برابر منسوب بولندقلری عرقه دخی (مغول عرق) نامی ویرلمشدر. مغوللر عمومیت اوزره اورته بویلی، طیقناز جه وکونت بدنلی، مقوسجه بجاقلی، یاصی وباصیق برونلی، سیرك صقاللی، سیاه وسرت صاچلی، چیقیق بناقلی، اینجه طوداقلی والحاصل تاتارچهره‌لی آدملر اولوب، رأیلرنده متین، جسور، مهمان پرور، مشاق سفریه پك متحمل آدملردر. همان جمله‌سی خیمه نشین اولوب، زراعتدن زیاده زحمتی آز اولان چوبانلغی سوه‌رك، قیون، دوه وخرکله سوریلریله کزرلر . بونلرك سوت واتیله وبرمقدار داری ایله بسلنیرلر؛ واورمانسز طرفلرده حیوانلرینك تزکنی یاقارلر . قومس تعبیر اولنان اکشیمش قیصراق سودینی وچایی چوق سورلر. یننق وکیینتی‌یه متعلق ایشلری قادینلرینه تحمیل ایدوب ، ارککلری چوبانلق وآوجیلقدن وبعضلری کاروانله سفر ایتمکدن بشقه ایش کورمزلر ؛ ووقتلرینك چوغنی چای وقومس ایچه‌رك بول بول حکایه‌لر نقل ایتمکله کچیریرلر.

لسانلری السنهٔ تورانیه جمله‌سندن اولوب ، ترك ، مانچو و تونغوز لسانلریله چوق مشابهت ومناسبتی واردر. قواعد صرفیه‌سی ساده ومطرد اولوب، شیوه وتلفظی‌ده لطافتدن پك عاری دکلدر. اویغورجه‌دن واساساً سریانیجه‌دن مأخوذ برخط مخصوصلری اولوب ، یوقاریدن آشاغی‌یه یازیلیر . وسطرلر صاغدن صوله صره‌لانیر . ادبیاتلری تیبتجه‌دن مترجم بر طاقم مذهب کتابلریله بر طاقم شرقیلر مجموعه‌لرندن وخارق عاده نقلیاتله مملو بعض تواریخدن عبارتدر. آوروپا وعلی الخصوص روسیه وآلمانیه مستشرقینی مغولجه‌نك صرف و لغت کتابلرینی ضبط، وبعض کتابلرینی کندی لسانلرینه ترجمه، وعینلرینی طبع ونشر ایتمشلردر.

مذهبلری بودا دیننك (لامائیسم) دینلن شعبه‌سی اولوب، مرکز مذهبیلری تیبتده‌کی (لهاسه) شهری و رئیس اعظم روحانیلری اوراده‌کی بیوك (لاما) در. لاما اسمیله اولان رؤساء روحانیه‌لری طبیبلك و سحربازلق دخی ایدرلر . بکار راهبلر و راهبه‌لرله مملو جسیم مناسترلری واردر. ایکنجی درجه‌ده وکندیلرینه مخصوص مرکز روحانیلری مغولستانك وسطی قسمنك شمال جهتنده واقع (اورغه) شهریدر. چادرلرنده بر طاقم بتلر بولندیره‌رق، عبادت ایدرلر.

صنایع و تجارت واحوال مدنیه‌سی. — مغوللر صنایعجه پك کری اولوب، قوللاندقلری معمولات صناعیه‌نك همان جمله‌سی کندیلرینه چیندن کلیر . یالکز کچه و دوه تویله آت قیلندن ایپ یاپمغی ، قبا برنوع مشین سپیلکی ویرده دمیردن بیچاق وچاقمق وکومشدن قادینلریچون کوپه و بیلزیك

وخلخال برینه مستعمل حلقه‌لر اعمالنی بیلیرلر . حتی
قیونلری اوقدر چوق ایکن، یاغیلرینی قیرقمغی
بیلمیوب، یالکز کندیلکندن دوشن تویلرینی
طوپلامغله اکتفا ایدرلر . هله اکیروب طوقومق
صنعتنی هیچ بیلمزلر .

مغولستانده چیقان شیئلرك چینده ندرت
ولزومی ومغوللرك چین معمولاتنه احتیاجی بو ایکی
یر آره‌سنده خیلی ایشلك بر تجارت اجراسنی منتج
اولوب، بو دخی چینلیلر یدیله اجرا اولنور . مغو
لستانك اخراجاتی باشلیجه حیوانات وحیوان محصولاتی
اولوب، کلیتلی قیون، آت، دوه، صیغیر، دری،
یاغی، قیل، (کن بی) طاغلرندن کسیلن کراسته
وغوبینك طوزلی کوللرندن چیقان کلیتلی طوزدن
عبارتدر . بو اخراجاته مقابل چیندن قالب حالنده
چای، بز وسائر پاموق منسوجات، بچاق و بالطه
کبی آلات، مطبخ اوانی و ادواتی، چبوق، توتون
وسائره‌در . مغولستانك غرب و شمال جهتلرنده
روسیه ایله دخی برمقدار تجارت اجرا اولنوب،
اخراجاتی ینه چینه کیدنلرك عینی وادخالاتی باشلیجه
قاوساله وتلاتین ایله چوخه، قطیفه و سائر منسو .
جاتدن عبارتدر . مغولستانك غرب جهتندن بوندن
برقاچ سنه‌اول روسیه‌یه ۶۰۰ ۰۰۰ فرانقلق قیمتنده
موادچیقمش، ومقابلنده ۴۰۰ ۰۰۰ فرانقلق قیمتنده
ادخالات وقوع بولمش ایدی . بوندن بشقه اورغه
شهرنده روس تجاری ۶۰۰ ۰۰۰ فرانقلق تجارت
ایتمشلردی . چینله اولان تجارتی بوندن نسبتسز
درجه‌ده زیاده‌در . مسکوکات اوله‌رق چینك (لان)
تعبیراولنان کومشدن ۳۶ درهملك بر اوفق چبوق
ایسه‌ده، بونك ندرتی جهتیله اکثریا چای قالبلریله
حساب کوره‌رك، برچای قالبنی درت بش فرانق
اعتبارایدرلر . دها کوچك مبلغلر ایچون قوللاندقلری
برنوع قوشاقله حساب کوروب، مثلا برقیونی مغول
شوقدر چای قالبیله شوقدر قوشاغه صاتار . هر
نه قدر مقابلنده دائما چای وقوشاق آلمازسه‌ده ،
حساب ینه بونلرله اولور . مغولستانك ایچنده آرابه
ایشلر یالکز برجاده اولوب، بوده سیبریه‌دن کله‌رك،
(کاخته) و (قالغان) شهرلرندن وغوبی صحراسی
اورته‌سندن مروروله، چینه کیروب، پکینه منتهی
اولور . چین ایله روسیه آره‌سنده‌کی تجارت طریقی
اولان بو جاده‌نك حسن حالده بولنمسنه دولتین
مشارالیهما چوق دقت ایدیورلر . ایکنجی درجه‌ده
برطاقم پوسته یوللری واردر، که بونلرده یالکز
دوه و بیکیرله کاروانلر کچوب، آرابه ایشلمز .
بونلردن بری اورغه‌دن اولیاسوتای و قوبدویه،
بری اولیاسوتایدن قوقوخوتو و قالغانه، بری
قوبدودن روسیه حدودنده‌کی (خاق) و(بیسق)ه،
بری اولیاسوتایدن قارقوله، بری اولیاسوتایدن
بارقوله، بری‌ده (دولون نور) دن کرولن
و (نرچینسك) ه قدردر . بو یوللر تمامیله معین
اولمیوب، یاغمور یاغدیغنه و حیوانات ایچون اوت
بولندیغنه کوره سنه‌دن سنه‌یه تخلف ایدر .

مغوللرك اکثری خیمه‌نشین اولوب، پك ابتدائی
برحالده یاشایورلر . بونلرك تعیشی صرف حیوانات
اهلیه‌دن وجزئی نسبتده آودن اولوب، حیوانلرینك
سوت واتیله بسلنیرلر، ویوك و قیللرندن اثوابلرینی
و چادرلرینی یاپارلر . دیانةً قوش یمکدن ممنوع
اولدقلرندن، آولری ات ویا پوستلری ایچون اوردقلری
درت آیاقلی حیواناتدن عبارتدر . آوك چوغی
آلتون طاغ اورمانلرنده اجرا اولنور . کورکله
سیوری قلپاقلرینك کنارلرینی تزیین ایدرلر؛ وچین
و روسیه‌یه‌ده خیلی کورك اخراج ایدرلر . جزئی
زراعتله اوغراشان مغوللر شمال غربی جهتنده‌کی
دربت، تورغوت وچاخوچین قبیله‌لریله مغولستانك
جنوب جهتلرنده چین حدودنده‌کی مغوللردر .
چینلیلر مغولستانه کلوب، زراعتله مشغول اولدقلری
کبی، مغوللرك‌ده بعضلرینی زراعته آلیشدیرمشلردر .
شهر وقصبه‌لرده ساکن اولان مغوللرك ثروتی
اکثریت اوزره ینه سوریلردن عبارت اولوب،

برطاقلری‌ده جزئی بعض صنعتلرله وتجارتله مشغول اولورلر. بو حالده یاشایشلری مغوللر بیننده بیوك فرق اولمامسنی موجب اولوب، حیوانات اهلیه‌نك كثرت وقلتنه كوره زنكین و فقیر اولانلری همان بر حالده یاشارلر ؛ و بك زنكین ویا بك فقیرلری اولمیوب، برمساوات حكم سورر ؛ وقبائل رؤسا ـ سندن بشقه صنف ممتازلری یوقدر. برمدتدن‌بری شدتلی قیشلرك تعاقبی و حیواناتده ظهور ایدن صالغین خسته‌لقلر عمومیت اوزره مغوللری فقره دوچار ایتمشدر .

اصول اداره‌سی، تقسیمات ملكیه وعسكریه ـ سی . — مغولستان چین‌دولتنه تابع اولدیغی حالده، بسبتون بشقه وكندینه مخصوص براصول‌اداره‌سی واردر. مغوللر (خوچون) تعبیرایتدكاری قبیله‌لره منقسم اولوب، برچوق قبیله‌لر بر (اویماق) تشكیل ایدرلر . بهر (خوچون) كندی رئیسنك تحت اداره‌سنده اولوب، بر رئیسك وفاتنده وارثی پكینه كیدەرك، اوراده بر رسم مخصوصله ریاست‌كندیسنه توجیه‌اولندقدن‌صكره، خاقانك فرمانی حامل اوله‌رق قبیله‌سنه عودت ایدر . بر اویماغی تشكیل ایدن قبائلك رؤساسی‌سنه‌ده بركره اویماغك مركزمعیننه طوپلانوب، ایچلرندن برینی رئیس‌انتخابیله(چوخان) تعبیر ایتدكلری برمجلس عمومی تشكیل ایده‌رك ، قبائلك و اویماغك امورعمومیه ومصالح مشتركه‌سنی مذاكره‌ایدرلر. قبائل‌رؤساسنك قرار وحركتلرنده نظام مخصوصی حدودینی تجاوز ایتمه‌ملرینه پكیندن تعیین‌اولنمش وشهر وقصبه‌لرده مقیم‌والیلر ومتصرفلر نظارت ایدرلر . جسامتلرینه كوره بر ویا برقاچ (خوچون) بر « بیراق » تشكیل ایدرلر؛ وحرب زماننده كندی رؤسالرینك قوماندەسی آلتنده اوله‌رق‌او بیراغك آلتنه‌طوپلانوب، سوق‌اولنورلر. یالكز جنوب جهتنده چین حدودنده اولان ایكی ایالت اویماقلره منقسم‌اولمیوب، بونلرك ذاتاً‌اهالیسی چینلی‌ایله قاریشیق ویاچینلیلشمش متوطن مغوللردن عبارت اولدیغنـدن، نفس چین ایالاتی كبی اداره اولنورلر . بو وجهله بتون مغولستان بروجه آتی درت بیوك دائره ایله ایكی ایالته منقسم اولوب ، ٢٦ اویماق و ١٥١ بیراق و یا قبیله‌یی حاویدر :

دائره و ایالت	اویماق	بیراق‌ویاقبیله
خالخا (شمالی مغولستان)	چچن خان	٢٣
	توشتو خان	٢٠
	ساین نویین	٢٤
	تاساغتوخان	٢٠
جنوبی مغولستان	سونیت	٢
	چاخار	٨
	اورات	٣
	تومد	٣
شرق وشرق جنوبی مغولستانی	دوربت	١
	آروخورچین	١
	خورلوس	٢
	چالیت	١
	بارین	٢
	چاراغوت	٢
	اویوت	٢
	نایمان	٢
	اوجوموجین	٢
	خاؤچیت	٢
	آباغه وآباغنار	٤
	كشیكتن	٢
	خاراچین	٣
	ماؤمینغام، خالخه‌وسائره	٤
غرب شمالی یعنی قوبدو دائره‌سی	دربت	٢
	تورغوت	٩
	الوت	١
	قبائل مختلفه	٧
اوردوس ایالتی		٧
آلاشان «		٤

هر دائره واویماغك بیوك مأمورینی مغول ومانجودن مركبدر. برقاچ صنف بكلری واردر، كه بونلرده بكلك ارثاً انتقال ایدوب، خاقان چین دخی بربكی بر صنفـدن مافوقنده‌كی صنفه ترفیع ایده بیلیر . الك بیوكلری (خان) دینلوب، خانلرك مادوننـده جینوان، جونوان، بیله، بیز، غون صنفلری بولنیور. بو بكلر اوقات معینـه‌ده پكینه كیدوب، خاقان چینی تبریك، وآت ودوه و سائر حیواناتدن عبارت ویركیلرینی تقدیم ایتمكه مجبور ـ درلر؛ ومقابلنده جانب خاقانیدن خلعت،قلیج، تویلی قلپاق كبی هدیه‌لره نائل اولورلر. اهالی ایسه بنه حیواناتدن‌عبارت اولان ویركیلرینی خانلرینه‌وبكلرینه ویررلر . بوندن بشقه یوللری محافظه وكندی حیوانلریله مأمورینی نقل، اثنای‌سفرده اعاشه ایتمكله وسائر بویله آنغاریه‌لرله موظفدرلر. برده حدودك

محافظه‌سیچون اویماق مقدار معین نفرات ویروب، بونلر اوچ دورت سنه حدود خدمت عسکریه‌سنده بولنورلر. اصل خدمت عسکریه‌یه گلنجه، یوقاریده دینلدیکی کبی مغولستان بیراقلره منقسمدر. اکثریا هر قبیله بر بیراق تشکیل ایدر، و رئیس قبیله بیراقداریدر. بو بیراقلر (سومون) اسمیله ۱۵۰ کشیدن مرکب بلوکلره منقسمدرلر؛ بر قاچ بیراق (چالان) اسمیله برآلای وبرقاچ آلای بر قول ویا اردو تشکیل‌ایدر. اکثریت اوزره قوللرله‌اویماقلرك تقسیمی‌توافق ایدوب، هر اویماق بر قول چیقاریر؛ و اویماغك خانی قول قوماندانیدر. مغول عسکری کاملاً سواریدر. بتون مغولستانك والئ عمومیسی (چان چون) عنوانیله مانچولی برآدم اولوب، (اولیا سوتای) ده اقامت ایدر. طائفهٔ رهبانك وبونلره منسوب بعض صنوف اهالینك امتیاز واستثنالری واردر. نظامات وقوانین یکینده ترتیب اولنوب، آنجق کوچك ایشلرده مغول رؤساسی عادات قدیمه‌لرینه کوره حرکت ایدرلر. جزالری جرمه، نفی واعدامدن عبارتدر.

احوال تاریخیه‌سی. — مغوللرك تاریخ قدیمی و بولندقلری یره نره‌دن کلدکلری مجهول اولوب، آنجق چینك یدنجی وسکزنجی قرن میلادیده حکم سورمش اولان (تانغ) سلاله‌سی زماننده کی چین تواریخنده (شی اوئی مونغ قو) واوتنجی واون برنجی قرن میلادینك چین محرراتنده ینه (مونغ قو) و (مونغ اولی) اسملریله مذکوردرلر. شو قدر وارکه او وقتلرده مغوللر شمدیکی مغولستانك یالکز شرق جهتنده ومانچوریه قربنده ساکن اولوب، شمدیکی مغولستانك غرب طرفلری ایسه اویغورلر وسائر ترك اقوامیله مسکون ایدی. ایکنجی قرن میلادی‌یه طوغری او جهتده‌کی اقوام تورانیه‌نك جمله‌سی، بربرلرینی ایته‌رك، غربه طوغری یایلدقلری صره‌ده، مغوللر دخی شمدیکی مغولستانك وسط و جنوب طرفلرینه طوغری ایلریلمش اولمیدرلر. غرب جنوبی طرفنه انتشارلری‌ایسه پك مؤخردر. اصل مغوللرك عالمده شهرت بولملری چنکیز خانك خروجندن بریدر. مغوللر روایات ملیه‌لرنده، برنجی حکمدارلری اولمق اوزره، (بودانچار) اسمنده برینی یاد ایدوب، بونك اصل و نسب و صورت ظهورینی برطاقم‌اساطیرموهومه ایله احاطه ایتمشلردر. بونك اخلافی کیتدکجه مالکلرینی توسیع ایدوب، یدنجیلری اولان (یسئوقای) بیوجك بر ملکه صاحب بولنمش؛ وبونك اوغلی وخلفی (تموجین) جهانکیر اولوب «ملك مظفر» مناسبیله (چنکیز خان) عنوانیله شهرت بولمشدر. بونلرك مرکزی الیوم (ساین نوین) ایله (توشتوخان) اویماقلری حدودنده خرابه‌لری موجود بولنان (قره قوروم) شهری ایدی.

چنکیز خان ۶۰۳ تاریخ هجریسنده بتون مغوللری ومغولستانك غرب جهتنده‌کی اقوام ترکیه‌یی کندی حکمنه رام ایدوب، خان خانان ویا خاقان عنوانتی آلدقدن صکره، مغول واتراکدن جسیم بر اردو تشکیل ایله، بونك اوکنه اقوام ترکیه‌دن (تاتار) دینلن قومك شجعان افرادینی سوره‌رك، اویغور، قیرغیز وسائر اتراکی تحت حکمنه آلمش؛ وبعده ماوراء النهر، خراسان، عراق عجمی، آذر-بیجان، دشت قبچاق وروسیه‌نك قسم اعظمنی ضبط، وبو ممالك واسعه‌یی کاملاً غارت وتخریب ایده‌رك، اکثر اهالیسنی قتل عام ایتمشدی. عسکرینك پیشدارلری بولنان مذکور (تاتار) قومی مناسبتیله چنکیز خانك بتون اوردوسنه وعلی‌العموم مغوللره تاتار نامی دخی ویرلشیدی. چنکیز خان یکرمی سنه قدر دوام ایدن جهانکیرلك دورنده عالمی آتش ایله قان ایچنده براقه‌رق، وهله عالم اسلام ایچون برآفت مبرم کسیله‌رك، وفاتندن اول ممالك واسعه‌سنی اوچ اولادی بیننده تقسیم ایده‌رك، مغولستانی تولی خانه، اویغور وماوراء النهر وخوارزم جهتلرینی یعنی ترکستانی چغتای خانه، دشت قبچاغی یعنی روسیه ایله سیبریه‌نك غرب جنوبی جهتنی‌ده جوجی خانه ویرمش؛ و قره قوروم تختیله جمله‌سی اوزرینه ریاست وحکومتی‌ده اوکتاقاآنه براقمش ایدی. اوکتاقاآن پدرینك طوتدیغی طریقده دوام ایله، چینك قسم اعظمنی ضبط ایتدکدن صکره، سلطان جلال‌الدین خوارزمشاهی رفع ایله، غربه طوغری توسیع فتوحات ایده‌رك، ترکستانك قسم باقیسنی، عراق‌وفارسی وکرجستان وقافقاسیه‌یی‌دخی الحاق ایده‌رك، قارصه قدر کلمشیدی. جوجی‌خانك اوغلی باتوخان وولادهٔ کی بلغارحکومتنی احیا ایله،

روسیه‌نك هرطرفنه یاییله‌رق، موسقووه‌یی واووقت روسلرك مركزی اولان كیفی و سائر كافهٔ معمو. ره‌لرینی یغما واحراق ایتدكدن صكره، سردارلرندن برینی لهستانه كوندردیكی حالده، كندیسی مجارستانه داخل اولوب ، پشته‌یی ضبط ایتمش؛ و سیلزیه‌ده (لینیج) ی آلمش اولان سرداریله اوروپای وسطیده بولشمق اوزره ایكن، اوكتاقاآنك وفاتی كندیسنی مغولستانه جلب ایتمش ایدی . اوكتاقاآنك اوغلی وخلفی كیوك خان پدرینك ملكنی محافظه و(قوره) ایله قافقاسیه‌نك بعض جهتلرینی ضم ایتمشدی. بونك خلفی اولان منكوقاآن بن تولی خان تیبتی و هند چینی‌یی وتونكینی ضبط ایتدیكی كبی، برادری هلاكو خانی دخی غرب جهتنده فتوحاته مأمور ایتمكله ، مرقوم ایرانی كاملاً تحت اطاعتنه آلدقدن صكره، بغداده‌كی خلافت عباسیه‌یی دخی رفع ایله، عراق عربی وجزیره وشامك برر قسمنی ضبط ایتمشدی. منكوقاآنك خلفی و برادری قبلاقاآن چینك قالان قسمنی دخی ضبط ایله ، (سونغ) سلاله‌سنك حكومتنه ختام ویره‌رك، پكین تختنه اوتورمش ، و هند چینینك قالان جهتلرینی دخی كاملاً فتح ایلمشیدی. بونك زماننده مغول دولتی قوت ومكنتك اوج بالاسنه واصل اولوب، دنیاده نه اوندن اول ونه‌ده اوندن بری بیوك دولت اولمامشدر. جاپونیه دكیزندن (دنیپر) مجراسنه وسیبریه‌دن مالاقه شبه جزیره‌سنه قدر ممتد اولوب ، همان بتون آسیانی وآوروپانك بر بیوك قسمنی حاوی ایدی . (بودا) دیننك لامانیسم مذهبی دخی بونك زماننده مغو. لستانه داخل اولوب، تدریجاً انتشار و تعمم ایتمشدر. دها اول برطاقم نسطوری راهبلر روملردن تعقیب اولنه‌رق، او جهتلره كیتمش اولدقلری كبی، اوصره‌ده دخی مغوللرك عالم اسلامه قارشی بر بلای اعظم كسلدكلرینی چشم ممنونیتله كورن پاپا طرفندن مغول خانلری یانته برطاقم میسیونرلر كوندریله‌رك، خر. ستیانلغك نشرینه چالیشلمش ایسه‌ده، برنتیجه استحصال اولنه‌مامشدی .

چنكیزك تأسیس ایتدیكی مغول دولت عظیمه‌سی، وسعت فوق العاده‌سنه بناءً ، چوق وقت متحد طوره‌میوب ، بربرندن آیری اوج دولته منقلب اولمشدی. هلاكونك قوردیغی ایلخانیه دولتی ایكی اوج بطن صكره بردولت اسلامیه‌یه منقلب اولوب، قوتله اسلامه غالب كلن مغوللر مدنیت اسلامیه‌یه مغلوب اولمش ؛ و نهایت ٧٣٦ تاریخنده سلطان ابوسعیدله منقرض اولمشدر. جوجی خانك اولادی النده اولان دشت قپچاق دولتی دخی بر اسلام وترك دولتی اولدقدن صكره درت خانلغه منقسم اولوب، قزان، اژدرخان ونوغای خانلقلری بربرینی متعاقب روسلر طرفندن رفع اولندقلری كبی ، دولت عثمانیه‌نك تحت تابعیتنه كیرمك سایه‌سنده جمله‌سندن زیاده دوام ایدن قریم خانلغی دخی نهایت روسیه‌نك الینه كچمشدر. لكن دیدیكمز كبی، بوخانلقلر چوقدن تركلشوب ، مغوللقدن هیچ بر اثر محافظه ایتمه‌مشلردی . چینده‌كی مغول دولتی ایسه ١٢٧٩ دن ١٣٨٨ تاریخ میلادیسنه‌دك آنجق ١٠٩ سنه دوام ایدوب، تاریخ مذكورده چینلیلر صوك مغول حكمدارینی پكیندن چیقاردقدن بشقه، متعاقباً مغولستانی دخی ضبط ایتمكله قوییلوب ، مغول قبائلی بیننده‌كی تفرقه و نفاق دخی چینلیلرك فتوحاتنه خدمت ایتمشدر. مغولستانك غرب جهتنده بولنان قالموقلر سائرلرندن زیاده مقاومت ایتمشلردر. چنكیزك فتوحاتی اثناسنده عالمه یاییلان مغوللر جنسیتلرینی غائب ایدوب، امم مغلوبه‌یه قاریشمشلر. سه‌ده، بعده سیبریه و تركستانه و تا روسیه‌یه قدر هجرت ایدن بعض قالموق وسائر مغول قبائلی الیوم بولندقلری یرلرده جنسیت و لسانلرینی محافظه ایتمكده‌درلر .

الحاصل مغوللر چنكیز خانك خروجیله برابر بردن بره پارلایوب، ایلك دفعه اوله‌رقناملرینی طویورمغله برابر ، كرهٔ ارضك نصفنی تحت قهر و تخریبلرینه آلمشلر؛ ویوزسنه قدر هرطرفه لرزه انداز دهشت اولدقدن صكره ، بو فتوحاتدن هیچ بر استفاده ایتمكسزین، كما فی السابق چوللرینه چكیلوب، بردها نام ونشانلری ایشیدلمه‌مشدر . مغولستانك ایچ طرفلری یقین وقتلره كلنجه‌یه قدر مجهول اولوب، اخیراً بعض روس و انكلیز و سائره سیاحلری ایچنی كزمكله، احوال عمومیه‌سندن عالم مدنیتی خبردار ایتمشلردر .

مغیره { صحابه‌دن برقاچ ذاتك اسمی اولوب، الك معروفلری بروجه آتیدر :

(ابو سفیان مغیره بن الحارث بن عبد المطلب بن هاشم القرشی الهاشمی) که ترجمهٔ حالی « ابوسفیان » ماده‌سنده کچمشدر. یالکز طبیعت شعریه‌سی اولدیغنی مادهٔ مذکوره‌ده ذکر ایتمدیکمزدن، شوراجقده علاوه‌سیله، ارتحال جناب نبوی حقنده سویلنمش اولدیغی بر مرثیه‌سندن بر ایکی بیتك ایرادی مناسب کورلدی :

ارقت فبات لیلی لا یزول
ولیل اخی المصیبة فیه طول
واسعدنی البکاء و ذاك فیما
اصیب المسلمون به قلیل
فقد عظمت مصیبته وجلت
عشیة قیل قد قبض الرسول   الخ

— (مغیره بن الاخنس بن شریق الثقفی) که یوم الدارده حضرت عثمان (رضه) ی مدافعه‌ده پك غیرت کوستروب، بو وقعهٔ مؤلمه‌ده شهید اولمشدر. پدری دخی صحابه‌دن ایدی. طبیعت شعریه‌سی دخی اولوب، شو ایکی بیت وقعهٔ مذکوره حقنده سویلدیکی اشعارندندر :

لما تهدمت الابواب و احترقت
یموت منهن بابا غیر محترق
حقاً اقول لعبدالله آمره
ان لم تقاتل لدی عثمان فانطلق
هو الامام فلست الیوم خاذله
ان الفرار علی الیوم کالسرق

— (ابو عبدالله مغیره بن شعبه بن ابی عامر الثقفی) که دهاة عربدن معدود اولوب، یمامه وقعه‌سنده و فتوح الشامده حاضر بولنمش، و یرموك محاربه‌سنده بر کوزی مصاب اولمشیدی. قادسیه محاربه‌سنده و نهاوند و همدان فتحنده دخی بولنمشدر. جانب فاروقیدن بصره و بعده کوفه عاملکنه نصب اولنمش؛ و عهد ذی النورینده عزل اولنه‌رق، مشارالیهك شهادتندن صکره ظهور ایدن اختلافاته مداخله‌دن اجتناب ایتمش؛ و امام حسن (رضه) جانبندن امر خلافت معاویه‌یه ترك بیورلدقده عمرو بن عاصك اوغلی عبدالله کوفه‌یه نصب اولنمش ایسه‌ده، صاحب ترجمه معاویه‌یه « عمرو بن العاصی مصر و مغربه و اوغلی کوفه‌یه تعیین ایدوب، بر آرسلانك ایکی چکه‌سی آره‌سنه کیرمکه نصل جسارت ایدیورسك ؟ » دینجه، مرقوم عبداللهی عزل ایله، کندیسنی کوفه والیلکنه نصب ایتمش؛ و آخر عمرینه‌دك اوراده قالوب، ۵۰ تاریخنده وفات ایتمشدر. کندیسندن بعض احادیث شریفه منقولدر. اسلامده الك اول دیوان قوران بو ذات اولوب، بصره‌ده بونی یاپمشدر. — (ابو یحیی مغیره بن نوفل بن الحارث بن عبدالمطلب بن هاشم القرشی الهاشمی) که فخر کائنات (صلعم) افندمزك عم زاده‌لرینك اوغلی اولوب، هجرتدن اول مکه‌ده و بر روایتده رحلت جناب نبویدن آلتی سنه مقدم دنیایه کلوب، عهد جناب ذی النورینده قاضیلق ایتمش؛ و بعده معیت جناب مرتضویده صفین محاربه‌سنده وسائر غزواتده حاضر بولنمش؛ و حضرت علی (رضه) افندمزك شهادتنده ابن ملجم قلیجنی چیقاروب، کیمسه‌یی یانینه یناشدیرمدیغی حالده، صاحب ترجمه اوستنده بولنان قطیفه‌یی قاتل مرقومك اوستنه آته‌رق، کندیسی پك توانا دخی اولمغله، طوتمغه موفق اولمشیدی. جناب حیدر کرارك تحت نکاحنده بولنان حفیدهٔ جناب نبوی (امامه بنت زینب) حضرت مشارالیهك وصیتیله ارتحالندن صکره صاحب ترجمه‌یه وارمشیدی.

مفتون { فرس شعراسندن درت ذاتك مخلصیدر :

برنجیسی (شیخ احسان الله بن شیخ امان الله) هندستانك اود خطه‌سنده‌کی شاه آباددن ایدی. شو بیت اونکدر :

صدای ناله از هر کوچه و بازار می آید
یقین دارم که آن ترك سپهسالار می آید

— ایکنجیسی (میرزا —) شو بیتك قائلیدر :

چرا از کوی خود راندی من آزرده جانی را
غریبی خاکساری بی کسی بی خان و مانی را

— اوچنجیسی (میرزا عبدالرحیم بیك) لاهورلی و علی محمد مجردك شاکردانندن اولوب، اون اوچنجی قرن هجری اواسطنده شهید اولمشدر. شو بیت اونکدر :

در فطرت کامل نکند حادثه نقصان
یاقوت چو ساییده شود قوت روحاست

— دردنجیسی (غلام مصطفی) غلام مرتضی دینمکله شهیر راضی الدین سرورینك برادری اولوب،

١١٦٨ ده ٣٠ یاشنده وفات ایتمشدر. مرتب دیوانی واردر.

مفتی { فرس شعراسندن ایکی کشینك مخلصیدر:

برنجیسی تبریزلی اولوب، شو بیت اونکدر:

منم پیش خدنك تیز پایش چون نشان مانده
وجودم کشته خاك و استخوانی درمیان مانده

— ایکنجیسی شاه شجاع کرمانی احفادندن اولوب، لکهنوده مفتی ایدی؛ و شهر مذکورده (مفتی گنج) محله سنك بانیسیدر. شو بیت اونکدر:

شهید تیغ هجرانم نه پروای کفن دارم
همین یك شام ماتم را سراپای بدن دارم

مفتی زاده { (احمد افندی) سلطان عبدالحمید خان اول دوری مشایخ اسلا-
مندن اولوب، پدری کلیبولیده مفتی بولنمغله، بو لقبله شهرت بولمشدر. تحصیل علم ایتدکدن صکره، طریق قضایه سلوکله، ١١٨٦ تاریخنده سلطان مصطفی خان ثالث زماننده وقوع بولان سفر همایونده مکه پایه سیله اوردوی همایون قاضیلغنه نصب اولنمشدی. ١١٩٦ ده روم ایلی پایه سیله آناطولی قاضیعسکری و ١٢٠٠ ده شیخ الاسلام اولمشدر. کندیسی عالم وفاضل ودرجۀ نهایه ده محق وعادل برذات اولوب، آنجق او صره ده روسیه محاربه سی آچلمغله، امور دولت کسب نزاکت ایتدیکی حالده، کندیسی ضعف وهرمه دوچار اولدیغندن، یکرمی ایکی آیه قریب مدت امور فتوایی بعدالاداره، ١٢٠٢ ده عزل اولنه رق، ١٢٠٤ ده مسند مشیخته حمیدی زاده مصطفی افندینك انهاسیله آرپه لغی اولان آنقره یه نفی اولنمش ایسه ده، متعاقباً عفو واطلاق اولنه رق، درسعادته عودت، و ١٢٠٦ ده ارتحال ایتمشدر. تفسیر بیضاوینك بعض مشکلاتی حقنده رساله لی واردر.

مفرد { ایران شعراسندن اوچ کشینك مخلصیدر:

برنجیسی همدانی اولوب، ابتدا نعلبندلیقله مشغول ایکن، بعده خدمت امرایه میل ایدرك، آقاخانه انتساب ایتمشیدی. شو بیت اونکدر:

بیخود از زمزمۀ مرغ گرفتار شدم
دیگری یاد تو میکرد من از کار شدم

— ایکنجیسی (قم) لی اولوب، ترزیلکله مشغول ایدی. شو بیت اونکدر:

خون بلبل را نه تنها درچمن گل میخورد
هر کجا خاریست آب از چشم بلبل میخورد

— اوچنجیسی تبریزلی ویا اصفهانلی اولوب، شو بیت اونکدر:

طره اش پای دل هر دردمندی بسته است
این پریشان هرکرا دیده استبندی بسته است

مفضل بن سلمه { (ابو طالب —) مشاهیر نحویوندن وائمۀ
کوفیوندن اولوب، نحو ولغتده زماننك فریدی ایدی. ابو عبدالله بن الاعرابیدن وسائر مشاهیر عصرندن اخذ علوم ایتمشدر. تألیفاتی بروجه آتیدر: «کتاب معانی القرآن»، «البارع فی علم اللغة»، «کتاب الاشتقاق»، «کتاب آلة الکاتب»، «کتاب المقصور والممدود»، «کتاب المدخل الی علم النحو»، «کتاب جلاء الشبهة فی الرد علی المشبهة»، «کتاب الخط والقلم»، «کتاب الفاخر فیما یلحن فیه العامة»، «کتاب عمائر القبائل»، «کتاب العین».
[«ابوطالب ضبی» ماده سنده «دائرة المعارف»ك سهوینه قاپیله رق، آتی الترجمه (مفضل ضبی) ایله تشویش ایدلمش، وتألیفاتنده ده بعضی، کتاب مذکورده کورلدیکی اوزره، یاکلش قید ایدلمش اولدیغندن، بوراده تکرارینه مجبور اولدق.]

مفضل الضبی { (ابو عبد الرحمن — بن محمد) مشاهیر نحات کو-
فیوندن اولوب، موثوقیتنه بناءً، بصریوندن ابو زید الانصاری دخی کندیسندن اخذ ایتمشیدی. خلیفۀ عباسی مهدی ایچون اشعار عربك الك ایلرینی انتخاب وجمع ایدرك، «المفضلیات» عنوانیله برمجموعۀ مرغوبه وجوده کتیرمشیدی، که بعده بو مجموعه یه بعضلری دیکر اشعار علاوه، وبعضلری اشعار اصلیه سندن برطاقمنی طی ایدرك، مفصل ومختصر مختلف نسخه لر وجوده کتیرمشلردر. الك صحیحی ابو عبدالله بن الاعرابینك نقل وروایتی اوزرینه یاپیلانیدر. «کتاب الامثال»، «کتاب معانی الشعر»، «کتاب العروض» عنوانلی اثرلر دخی جملۀ تألیفاتندندر. اصمعی ایله دخی صحبتی و مباحثه لری واردر. «کتاب الامثال»ی «امثال العرب» عنوانیله ١٣٠٠ تاریخنده استانبولده «الجوائب» مطبعه سنده طبع ونشر اولنمشدر.

مفلح { ایران شعراسندن اولوب، اصفهانلیدر. شو بیت اونکدر:

بهشت آنجاست کآزاری نباشد
کسی را با کسی کاری نباشد

مفلس { فرس شعراسندن ایکی کشینك مخلصیدر:

برنجیسی (امان الله) دهلیده صبیان معلمکیله مشغول ایدی. مهرنده «المفلس فی امان الله» عبارهسنی حك ایتدیرمشیدی. شو بیت اونکدر:

چه بلا چشم تو ای رشك پری دارد سحر
که پری در طلب چشم تو دیوانه بود

— ایکنجیسی هندستانك (کون آباد) قصبهسندن اولوب، شو بیت اونکدر:

جهد کن تا پیش محتاج آبرو پیدا کنی
قطره چون کوهر شود، فیضش بدهقان میرسد

مفلسی { ایران شعراسندن ومشهد ساداتندن ایدی. شو بیت اونکدر:

خلق کوید مفلسی دیوانه شد
لاجرم دیوانکیش مفلسیست

مفید افندی { متأخرین شعراء عثمانیهدن ایکی ذات اولوب، ایکیسیده طریقت نقشبندیه مشایخندندر. برنجیسی (شیخ عبد الکریم —) بروسهلی اولوب، ۱۱۳۰ ده حج طریقنده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

بوس لعلك ویردی جانا شیوه دیکر بکا
شمدی رنك بیخودیدر کردش ساغر بکا

— ایکنجیسی (شیخ اسماعیل —) استانبوللی اولوب، ۱۲۱۷ ده وفات ایتمشدر. شو قطعه اونکدر:

باقی ساعتده بر دقیقه فوت ایلمیوب
اویناتمهده رقاص دروننی هر کاه
مفتاح انابتله قور ایشلتسن سن ده
دل ساعتنی بصوت الله الله

مفیدی { ایران شعراسندن اولوب، وطنی اولان اصفهانده مسجد جامع مدرسلرندن ایدی. مرتب دیوانی واردر. شو بیت اونکدر:

بهرزه درد سر خویش میدهد ناصح
مفید نیست نصیحت ذکر مفیدی را

مقابر الشهداء { بغدادده باب حرب قنطرهسنك جنوب جهتنده مشهور بر یر ایدی.

— مصرده دخی بو اسمله معروف بر یر ایدی، که مروان بن حکم دمشق شامده حکومتی ضبط ایتدیکنده، یعنی ٦٥ تاریخنده مصرلیلر بیعت ایتمیوب، عبدالله بن الزبیره میل ایتدکلرندن، مروان مصره عسکر سوق ایتمش؛ و وقوع بولان محاربهده قتل اولنان ٦٠٠ مصریلر بو محله دفن اولنمغله، بو اسمله شهرت بولمشدر.

مقابر قریش { بغدادده مشهور بر مزارستان و بیوك بر محله اولوب، سور ایله محاط ایدی. اك اول خلیفه ابو جعفر منصورك اوغلی جعفر بو محله دفن اولنمشدی. امام موسی کاظم بن جعفر صادق (رضهما) دخی بو محلده مدفوندرلر. امام همام مشارالیهك مدفون بولندقلری کاظمیه شمدی بغداددن ایکی ساعت قدر اوزاق بولندیغی حالده، او وقتلرده شهره متصل وبلکه داخل بولنمسی بغدادك اسکی بیوکلکنه دلیلدر.

مقاتل بن سلیمان { (ابوالحسن — الازدی المروزی) مشاهیر علمادن وائمه مفسریندن اولوب، بیوك بر تفسیرك صاحبیدر. عن اصل بلخلی اولوب، مروده تحصیل ایتمش؛ وبر خیلی وقت خراسانده تدریس وروایتله مشغول اولدقدن صکره، بغداده داخل اولوب، عراقجه دخی شهرت وشان قزانمش؛ و ۱۵۰ تاریخنده بصرهده وفات ایتمشدر. تفسیردهکی قوت و اقتداری امام شافعی حضرتلرینك شهادتیله دخی مثبت اولدیغی حالده، حدیثده روایتی غیر موثوق ومتروکدر. تفسیرینه یهود ونصارادن اخذ ایلدیکی کتب بنی اسرائیلك تفصیلاتنی درج ایتمش اولدیغی دخی مرویدر.

مقاتل بن عطیه { (ابو الهیجاء — البکری الحجازی) مشاهیر ادبا وشعرادن اولوب، (شبل الدوله) لقبیله ملقبدر. امراء عرب اولادندن اولوب، برادرلریله بوزشدیغندن طولایی ترك دیارله، بغداده و بعده غزنهیه وخراسانه رحلتله، وزیر شهیر نظام الملکه انتساب ایتمش؛ و بونك قتلندن صکره بغداده عودتله، برمدت اقامتدن صکره مستظهر باللهك توصیهسیله کرمانده وزیر بولنان مشاهیر

اجواددن ناصرالدين مكرم بن العلانك يانه كيده‌رك، مدحنده بولنمش، وبرچوق احسانلرينه نائل اولمش ايدى. اورادن بغداده عودتندن صكره ماوراء النهره سياحت، و خراسانه عودتله، هراتده بر قادينك دام عشقنه دوچار اولوب، حقنده برچوق غزليات سويلمش؛ ونهايت مروه كيدوب، اوراده اختيار توطن ايتديكى حالده، ٥٠٥ تاريخنده خسته‌لنه‌رك، شهر مذكورك بيمارستاننده (يعنى خسته‌خانه‌سنده) وفات ايتمشدر. قصائد ومراثى وسائر اشعارى چوق اولوب، مرقوم ابن العلايه تقديم ايتديكى قصيده‌سنك مطلعى شودر:

دع العيش تذرع عرض الفلا
الى ابن العلاء و الا فلا

مقالى { اوننجى قرن هجرى شعراسندن ايكى ذاتك مخلصى اولوب، برنجيسى آلا شهرليدر؛ وسلك قضايه سالك اولوب، ٩٩٢ تاريخنده وفات ايتمشدر. شو بيت اونكدر:

بو چرخ پيره‌زن اى دل دكلدر مايهٔ دولت
كشينك باشى صاغ اولمق يتر سرمايهٔ دولت

— ايكنجيسى غالبا ينه آلا شهرلى اولوب، شو بيت اونكدر:

كيم كه سن نقطه‌دهانه بوله بر ذره‌جه عيب
ديلرم يوغ ايده سلطان سرا پردهٔ غيب

مقام { مسجد الحرامده كعبهٔ مكرمه‌نك خارجنده بر طاشدر، كه اوزرنده حضرت ابراهيم (عم) ك قدمى اثرى اولمغله، مناسك حجدن اولوب، دميردن بر صندوقله وبونك اوستى كسوهٔ مخصوصه ايله مستور طوتيلور؛ و ايجابنده آچيلير. حقنده روايات مختلفه واردر.

مقبل { (مولانا شرف الدين) مشاهير شعراء ايراندن وعلمادن اولوب، كرمانليدر. شو بيت اونكدر:

مقامى سخت دلخواهست جنت
و ليكن رونق كويت ندارد

مقبلى { خلافت عباسيه زماننده عراق جهتنده ظهور ايدن مشاهير اطباء اسلامدن اولوب، «مقالة فى الشراب» و «تلخيص كتاب المسائل لحنين بن اسحق» عنوانلريله ايكى تأليفى واردر.

مقبول { فرس شعراسندن ايكى كشينك مخلصى اولوب، برنجيسى (قم)

ساداتندن اولديغى حالده، سلطان حسين بايقرا زماننده هراته رحلت ايتمش؛ ونهايت كاشانده كوشهٔ عبادته چكيلوب، اوراده وفات ايتمشدر. شو بيت اونكدر:

نه كسى‌كه بهر دردم رود و طبيب جويد
نه كسى‌كه كر بميرم كفن غريب جويد

— ايكنجيسى هندستانك لكهنو شهرندن اولوب، قلندرانه سياحت ايدردى. «نور نامه» و «قاف نامه» عنوانلريله ايكى منظومه‌سى و اردو لساننده «درد الفت» عنوانيله برمثنويسى واردر. ١٢٧٠ ده وفات ايتمشدر. شو بيت اونكدر:

بغمزه ناز تو انداز دلبرى آموخت
ستمكرى بستمكر ستمكرى آموخت

مقتدر بالله { (جعفر بن المعتضد بن الموفق بن المتوكل بن المعتصم بن هارون الرشيد) خلفاء عباسيه‌نك اون سكزنجيسى اولوب، ٧٨٢ تاريخنده طوغمش؛ و ٢٩٥ تاريخنده، هنوز ١٣ ياشنده اولديغى حالده، برادرى مكتفى باللهك وفاتى اوزرينه مقام خلافته كچمش؛ وياالكز زمان صباوتنده دكل، سن رشده وصولندن صكره دخى بركونه اقتدار و اهليت كوستره‌مديكندن، حكم ونفوذ طائفهٔ نسا وطواشينك النده قالمش؛ و قرامطه حجازه مستولى اولوب، حجر اسودى هجره نقل ايتدكلرى كبى، مغربده عبيدالله مهدى ظهور ايله، دولت فاطميونى تأسيس ايده‌رك، خليفهٔ عباسينك نامنى خطبه‌دن رفع ايتمش؛ وايران وجزيره جهتلرى دخى تابعيتندن چيقمش ايدى. ايكى دفعه اسقاط و ينه اقعاد اولندقدن صكره، ٣٢٠ تاريخنده بغدادى تركه مجبور اولوب، مونس نام خادمك عسكرى النده قتل اولنمشدر.

مقتدى بالله { (عبدالله بن احمد بن القائم بن القادر بن اسحق بن المقتدر) خلفاء عباسيه‌نك يكرمى يدنجيسى اولوب، ٤٤٨ تاريخنده طوغمش؛ و ٤٦٧ ده، جدى قائم بامر اللهك وفاتى اوزرينه، ملكشاه جلال الدين سلجوقينك سعييله، مقام خلافته كچمش؛ و اون طقوز سنه ايله بش آى اجراى خلافتدن صكره، ٤٨٧ تاريخنده فجأةً وفات ايتمشدر. عادل و صلحپرور و محب علما بر ذات اولوب، زماننده مشاراليه ملكشاهك و وزيرى مشهور نظام الملكك انضمام

همتیله بغدادده علوم ومعارف چوق ترقی ایتمش؛ وعلی الخصوص علم هیئتجه بعض ترقیات مهمه وقوع بولوب، دنیاده شمدی‌یه قدر وضع واتخاذ اولنان تاریخلرك اصلح واصحی اولان (تاریخ جلالی) ایجاد اولنمشدی .

مقتفی لامرالله { (محمد بن المستظهر بن المقتدر) خلفاء عباسیه‌نك اوتوز برنجیسی اولوب، ٥٨٩ تاریخنده طوغمش؛ و ٥٣٠ ده، برادرزاده‌سی راشد باللهك شهادتی اوزرینه، تخت خلافته جلوس ایله، بسبتون امیر الامرالرك الینه كچمش اولان حكم ونفوذی قسماً اولسون استردادە چالیشه‌رق، ٢٥ سنه‌یه قریب مدت اجرای خلافتدن صكره، ٥٥٥ تاریخنده ٦٦ یاشنده وفات ایتمشدر .

مقداد بن الاسود { كبار صحابه‌دن واك اول اسلامه كلنلردن اولوب ، اصل ونسبی مختلف فیه اولدیغی حالده ، اسود بن عبد یغوث الازهری طرفندن اوغللغه قبول اولنمشدی . حبشه هجرت ایدوب، بعده مكهٔ مكرمه‌یه عودت ایتمش ؛ و مدینهٔ منوره‌یه هجرت ایده‌میوب، اسلامنی كتم ایله، مكه‌ده قالمش؛ وبعده عكرمه بن ابی جهلك قیادتیله مسلمینه قارشی سوق اولنان سریه ایله التحاقله، تلاقیٔ فئتین وقوعنده عتبه بن غزوانله برابر اهل اسلام جانبنه كچمش؛ و بدر واحد وسائر غزواتك جمله‌سنده معیت جناب نبویده بولنمش؛ وعلی الخصوص بدر غزاسنده چوق غیرت وفداكارلق كوسترمشیدی . بعده مصر فتوحنده دخی بولنمش؛ وخلافت ذی النورین عهدنده . ٧٠ یاشنده اولدیغی حالده ، مدینه‌ده وفات ایتمشدر . فضائلی حقنده برقاچ حدیث شریف مرویدر . حب الله وحب رسول الله شرفنه نائل اولان درت وبر روایتده اون درت صحابه‌نك بریدر . ذوات مشارالیهم درت روایت ایدنلره كوره : علی بن ابی طالب، سلمان فارسی، ابو ذرغفاری ومقداد بن اسود ؛ و اون درت روایت ایدنلره كوره : حمزه بن عبدالمطلب، جعفر بن ابی طالب، ابوبكرصدیق، عمر بن الخطاب، علی بن ابی طالب، حسن بن علی، حسین بن علی، ابن مسعود ، سلمان فارسی ، عمار بن یاسر، خذیفه، ابو ذرغفاری، مقداد بن اسود وبلال حبشیدر .

مَقدِس، مُقَدَّس { قدس شریفه وفلسطین خطه‌سنه یعنی موطن بنی اسرائیل اولان ارض مقدسه‌یه وبریلن اسم اولوب، بو مملكته منسوب اولان ذوات دخی (مقدسی) نسبتیله معروفدرلر. [« قدس » و « فلسطین » ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

مقدسی { (ابو محمد عبدالله بن ابی الوحش بری) مشاهیر علمادن اولوب ، نحو ولغت وسائر علومده ید طولی صاحبی ایدی . اجدادی عن اصل قدسلی اولوب، كندیسی ٤٩٩ ده مصرده طوغمش ، و ٥٨٢ ده وفات ایتمشدر . جوهرینك « صحاح » نه حاشیه‌لر یازوب ، غرائب لغتدن مؤلفك اهمال ایتدیكی بر چوق مستدركات علاوه ایتمشدر .

مقدسی { [« ابن عبدالدائم » و « شهاب الدین مقدسی » ماده‌لرینه مراجعت .]

مقدشو { حبشك جنوبنده واقع بر برخطه‌سنك ساحلنده بر قصبه واسكله اولوب، صندال، آبنوس، فیل دیشی، عنبر وسائره اخراجاتی و ایشلك تجارتی اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور. شمدیكی خریطه‌لرده بو اسمه تصادف اولنمدیغندن، یا اسمی دكیشمش و یا قصبه خراب اولمش اولمسه كركدر .

مقدونیه { جغرافیون عرب (ماكدونیه) بی بوصورتده یازیورلر. غریبدركه جغرافیون ومورخین اسلامك اكثری مقدونیه‌نك موقعنی بر وجهله تعیین ایده‌میوب، بعضلری بطالسه‌نك ماكدونیه‌لی اولملرندن یاكیله‌رق، مقدونیه‌نك مصرده و یا مصرك نام دیكری اولدیغنی ذكر ایتمشلر ؛ و بعضلری دها غریب فكر وذهابده بولنمشلردر . ازجمله خواجه سعدالدین افندی « تاج التواریخ » نده ازمیدك اسم قدیمی مقدونیه اولدیغنی بیان ایدیور . [« ماكدونیه » ماده‌سنه مراجعت بیوریله .]

مَقره { مغربده بربر صحرالرنده بنی حماد قلعه‌سی قربنده و (طبنه) دن ٨ فرسخلق مسافه‌ده برقصبه اولدیغی « معجم البلدان » ده مسطوردر .

مقریزی { (تقی الدین احمد) اعاظم مورخین اسلامدن اولوب ، اجدادی بعلبك قربنده (مقریز) قریه‌سندن اولدیغی حالده،

كنديسى ٧٦٤ تاريخنده قاهره‌ده طوغمش؛ وتحصيل علمدن صكره مصرجه بعض مهم مناصبده بولنمش؛ و خطهٔ مصريه حقنده تتبعات وتحقيقات تاريخيه وجغرافيه ايده‌رك، بو بابده امثالى نامسبوق كتابلر يازمشدر. مقريزى موثوق ومحقق بر مورخ اولوب، فرنكلر تأليفاتنه پك زياده اهميت ويرمش، وكندى لسانلرينه ترجمه ايتمشلردر. وفاتى ٨٤٦ تاريخنده واقع اولمشدر. تأليفاتنك الك بيوكى والك مشهور ومهمى «كتاب المواعظ والاعتبار بذكر الخطط والآثار» عنوانلى كتابيدر، كه خطهٔ مصريه حقنده معلومات مكملهٔ تاريخيه وجغرافيه‌يى حاوى اولوب، ١٢٧٠ تاريخنده بولاق مطبعه‌سنده ٢ بيوك جلد اوزره طبع اولنمشدر. بوندن بشقه «السلوك فى معرفة الدول والملوك» عنوانيله مصر و شامده حكومت سورن ممالیكك تاريخنى يازمشدر، كه بوده بيوك بر اثر اولوب، مشاهير مستشرقيندن (قاترمر) طرفندن فرانسزجه‌يه ترجمه ايله ١٨٣٢ ده ٢ جلد اوزره نشر اولنمشدر. «اخبار قبط مصر» عنوانلى اثر معتبرى‌ده (ووستنفلد) طرفندن آلمانجه‌يه ترجمه اولنه‌رق، متن عربيسيله برابر ١٨٤٥ ده (كوتينكن)‌ده نشر اولنمشدر. حبشده حكومت سورن ملوك اسلاميه‌نك دخى تاريخنى يازوب، بو اثرى لاتينجه ترجمه‌سيله برابر ١٧٩٠ ده فلمنكك (ليده) شهرنده طبع اولنمشدر. اوزان ومكائيله ومسكوكات اسلاميه‌يه متعلق ايكى رساله‌سى‌ده اولوب، برنجيسى مشهور (سيلوستر دوساسى) طرفندن فرانسزجه‌يه بالترجمه، ١٧٩٩ ده پارسده، وايكنجيسى ١٣٠٠ تاريخلرنده استانبولده «الجوائب» مطبعه‌سنده نشر اولنمشدر. فرنك وروملرك دمياطك اوزرينه اولان سفرلرينى مبين بر تاريخى دخى واردر، كه لاتينجه ترجمه‌سيله برابر (هاماكر) طرفندن ١٨٢٤ تاريخنده آمستردامده نشر اولنمشدر. اشبو آثار مهمه‌دن بشقه مقريزى مصرده يتيشن ويا مصرى زيارت ايدن مشاهيرك تراجم احوالنى مبين حروف هجا ترتيبيله مرتب بيوك بر كتاب تأليفنه مباشرت ايدوب، اكمالنه عمرى مساعده ايتمديكى بو اثرى، خط دستيله محرر اولديغى حالده، پارس كتبخانه‌سنده محفوظدر.

مَقَس { قاهره‌نك اوكنده و نيلك كنارنده بر محل اولوب، اوراده (ام دنين) اسميله بر قصبه وقلعه وار ايدى، كه ٢٠ تاريخ هجريسنده عمرو بن العاص طرفندن، شدتلى بر مقاومتدن صكره، فتح ارلنمشدى.

مقصدى { ايران شعراسندن و اطبادن اولوب، ساوه‌ليدر. شو بيت اونكدر:

خواهم كه كسى حال مرا پيش تو كويد
اما چه كنم بيكسم و هيچ كسم نيست

مقصود { فرس شعراسندن بروجه آتى درت كشينك مخلصيدر:

برنجيسى (درويش — تيركر) عن اصل هراتلى اولوب، مشهده انتقال ايله، اوراده اوق اعمالى صنعتيله اشتغال ايتمش؛ وفقيرانه بر عمر سوره‌رك، طقسان ياشنده وفات ايتمشدر. اكثر اشعارى رباعياتدن عبارتدر. شو رباعى او جمله‌دندر:

بوى كل و مل نواى مرغان بهار
حاضر همه و تو غائبى اى زيبا يار
آنجاكه تو غائبى ازينهام چه حظ
وآنجاكه تو حاضرى باآنهام چه كار

— ايكنجيسى باقر خرده فروشك برادرى اولوب، كاشانيدر. صدرالدين محمد بن غياث الدين منصور دشتكينك خدمتنده بولنوب، اونك معيتنده ايفاى حج شريف ايتمش؛ ونهايت (يزد) ده يتاغنده مقتول بولنمشدر. شو بيت اونكدر:

شب وصل است كلوكير شو اى مرغ سحر
پاسى از شب نكذشتست چه فريادست اين

— اوچنجيسى سبزوار مضافاتندن (مزينان) قصبه‌سندن اولوب، (زنده‌دل) لقبيله ملقبدر. روز وشب عيش وعشرتله وقلندرانه بر عمر سورمكله مشغول اولديغندن، اقرباسى طرفندن دار وديارندن طرد اولنه‌رق، سرخس شهرينه كيتمش؛ و اوراده بر طاشجى ايله عقد مناسبت ايدوب، طاغلرده ياشامغه باشلامشيدى. جنوندن خالى دكليدى. شو بر ايكى بيتى حالنه موافقدر:

جنونم نشانيد با صد شكوه
ز دامان مادر بدامان كوه
مرا كوه خوشتر ز صحرا ودشت
ز ياران غافل تماشا وكشت

— دردنجيسى (مولوى مقصود عالم)

هندستانده اکهنو مضافاتندن (پهانی) قصبه‌سندن اولوب ، میرزا اسدالله خان غالبه اشعارینی تصحیح ایتدیرمك ایچون، دهلی‌یه کیده‌رك، بونك طرفندن شمس‌الشعرا عنوانیله مظهر اولمشدی. « شکرستان معنی » ، « اسکندرنامه » و « مقصود الصنایع » عنوانلریله اوچ مثنویسی و سائر اشعاری واردر . شو مطلع اونکدر :

تیرش ز دل تپفش ز سر آن هم گذشت این هم گذشت
در مقتلم پیش نظر آن هم گذشت این هم گذشت

مقصود کرای { قریم خانلرندن اولوب ، سلامت کرای خانك اوغلیدر. پدرینك وفاتندن صکره فندقلی چفتلکنده اقامت ایدوب، قریم کرایك برنجی خانلغنده قالغایلق منصبنده بولنمشدی . ۱۱۸۱ تاریخنده آرسلان کرای خانك یرینه قریم خانی اولوب ، ایرتسی سنه سفرهمایون آچلمغله، حربه اقتداری اولمامق وسیله‌سیله، عزل اولنه‌رق ، مذکور چفتلکه عودت ایتمش ؛ و ۱۱۸۵ ده ثانیاً مسند خانی‌یه تعیین اولندیغی حالده، دولتکرای خانك قوبان جهتنه مأموریتی باعث انفعالی اولمغله ، یدی آی قدر روسجق جهتنده امرار اوقات ایتدکدن صکره، بلا استیذان چفتلکنه عودت ایتمسی اوزرینه ، عزل و صماقویه نفی ، و بعده چفتلکنده اقامتنه مساعده اولنمش ایدی. ۱۱۹۵ ده اوراده وفات ایتمشدر . مذکور چفتلك اوکنده طونجه نهری اوزرنده بر کوپریسی واردر .

مقصود میرزا { آق قیونلی دولتنك مؤسسی اوزون حسنك اولادندن اولوب، پدری زماننده بغداد حاکمی ایدی . برادری سلطان خلیلك ولایت عهدینه مخالفتده دیکر برادری اوغورلی محمدله متفق اولمق تهمتیله ، پدری طرفندن عزل، و سلطان خلیلك جلوسنده قتل اولنمشدر. اوغلی رستم بك سلاله‌نك بشنجی حکمداری عد اولنوب، آذربیجانده حکم سورمشدر .

مُقَطَّع { ساحل شامده یافه قربنده دکیزه دوکیلور بر قیصه نهر اولوب ، مجراسنك آشاغی طرفی اون ایکی متره کنیش اولدیغی حالده ، یاغمور موسمنده جریانی شدتلی وتهلکه‌لیدر. کسب توسعه بطاقلق تشکیل ایتدیکی یرلرنده تمساح بولنور.

مُقَطَّم { (جبل —) مصرده قاهره شهرینك جنوبنده بر طاغ اولوب ، ۱۳۶ متره ارتفاعی واردر . اوستنده بر قلعه اولوب، اورادن شهرك هر طرفی بر تصویر کبی کورینور. اتکنده (قرافه) مزارستانی بولنیور، که صحابه وائمه وسائر اعاظم اسلامدن برچوق ذواتك مرقدلرینی حاویدر. بو طاغك شرق جهتنده‌کی چولده تحجر ایتمش اشجاردن عبارت غریب بر طاش اورمانی کوریلور، مقطم طاغی تا حبش ونوبه‌دن نیلك صاغ کناری بوینجه اوزانان وهر یرده بشقه بر اسمله یاد اولنان اوزون بر سلسله‌نك منتهاسی اولوب، اوراده سلسلهٔ مذکوره یردن کسلدیکندن، « کسیك » دیمك اولان بو اسمله تسمیه اولنمشدر .

مقلد { (ابو حسان — بن المسیب العقیلی) موصلده حکومت سورن بنی عقیل امراسنك ایکنجیسی اولوب، ۳۸۷ تاریخنده مؤسس امارت اولان برادری (ابو الذداد محمد بن المسیب) ه خلف اولمش ؛ وکوفه ایله انباری و وادیٔ فراتی دخی ضبط ایله ، ملکنی توسیع ایده‌رك، خلیفهٔ عباسی قادر بالله طرفندن سنجاق وخلعتله وعنوان وکنیه ایله تلطیف اولنمش ایدی. درت سنه حکومت سوردکدن صکره، ۳۹۱ ده انبارده بر غلام ترکی طرفندن قتل اولنمشدر. محب علما ادیب وشاعر برذات اولوب، حقنده شعراء عصری بر چوق مدحیه‌لر و وفاتنده مرثیه‌لر سویلمشلردر. اوغلی (معتمدالدوله ابو المنیع قرواش) خلفی اولمشدر.

مَقَلّه { جزیرة العربك جنوبنده حضرموت ساحلنده و عدنك ۴۷۰ کیلومتره شرقنده بر قویك ایچنده واقع بر قصبه واسکله اولوب، ۷۰۰۰ وبر روایتده ۱۸۰۰۰ اهالیسی، صاغلام لیمانی وقارشیسنده‌کی آفریقا سواحلیله ایشلك تجارتی واردر. عدندن صکره او ساحلك اك ایشلك اسکله‌سی اولوب، صمغ، دری، سناء مکی، سیسام، کونلك، توتون وسائر اخراجاتی واردر. بك منبت واهالیسی چوق بر وادینك مخرجی اولوب، باشلیجه بی عیسی قبیله‌سیله مسکوندر . قصبه‌ده هندلی، زنکبارلی، حبشی، سومالی، زنجی و سائر اهالی

دخی بولنیور. قصبه وملحقاتی نقیب عنوانیله بر شیخك تحت ادارەسندەدر.

مقوقس { وقت سعادتده قسطنطینیه روم ایمپراطورلغی طرفندن مصر والیسی بولنوب، فخر کائنات (صلعم) افندمزه ماریة القبطیه ایله همشیرەسی سیرینی وبرکوله ایله بر استر تقدیم واهدا ایلمشیدی. بو مناسبتله کندیسنی صحابەدن عد ایدنلر وار ایسەده، مرقوم اسلامه کلیوب، رؤیته دخی نائل اولمامش؛ وزمان جناب فاروقیده خطهٔ مصریه کندیسندن ضبط و قمع ایدلمش اولدیغندن، بو عداده ادخالی مناسبتسزدر.

مقونغ { (Mékong) آسیا قطعەسنك اك بیوك ایرماقلرندن اولوب، تیبتك شرق جهتنده (لانغ‌چانغ) طاغلرندن نبعانله، شرق جنوبی‌یه طوغری جریان ایدەرك، مملکت مذکورەنك خاچی وخام ایالتلرینی شق ایتدکدن صکره، چینك (یونان) ایالت واسعەسنه دخول ایله، جنوبه طوغری دونر؛ وبو ایالتی بر یاندن بر یانه شق ایله، صاغ وصولدن برچوق انهار آلدقدن صکره، (نام هونغ) اسمیله هند چینی‌یه داخل اولوب، اسماً فرانسەیه تابع (تونکین) اراضیسیله انکلترەیه تابع برمان اراضیسی آرەسنده ودها طوغریسی اراضیٔ غیر مضبوطهٔ مجهوله ایچنده جریان ایدر؛ وسیام دولتنك حدودی داخلنه کیرنجه، کاه شرقه وکاه جنوبه طوغری طولاشیقلی برجریاندن صکره، جنوب شرق استقامتنی آلەرق، وبرچوق انهار اخذیله کیتدکجه بیو. یەرك، (مقونغ) اسمیله فرانسەیه تابع (قامبوج) مملکتنه کیرر؛ وبوراده برمدت جنوبه بعده غرب جنوبی‌یه ونهایت ینه جنوبه طوغری آقەرق، (تونله‌ساب) نام بیوك کولك آیاغنی‌ده آلدقدن صکره، ایکی قوله آیریلەرق، ینه فرانسەیه تابع (قوشنشین) مملکتنه کیرر؛ وبوراده متعدد قوللره انقسامله، واسع بر دالیه تشکیل ایدەرك، برچوق آغزلردن چین دکیزینه دوکیلور. مجراسی اقلی ٤٢٠٠ کیلومتره اوزون اولوب، حوضەسنك وسعتی تقریباً ١٠٠٠٠٠٠ مربع کیلومترەدر. قوراقلق زماننده تشعی محلندن یوقاریده ثانیەده ١٢٠٠٠ وفیضاننده نهایت ٧٠٠٠٠ مکعب متره صو دوکر. مجراسنك یوقاری یعنی تیبت و یونانده‌کی قسمی طاغلر آرەسنده وطار بوغازلردن عبارت اولوب، پك اینیشلیدر. سیامك (لاوس) دینلن مملکت واسعەسنه داخل اولنجه، مجراسی هم توسع ایتمکه هم او قدر اینیشلی اولمامغه باشلارسەده، برچوق یرلرنده ینه سرعتلی اینیشلری وقیالق شلالەلری اولدیغندن، یالکز قسماً کوچك کمیلر وسالار یوزمسنه مساعددر. بعض یرلرنده وسعتی برایکی کیلومترەیه ودرینلکی ١٥ و ١٦ مترەیه قدر بالغ اولور. فیضانی حزیرانده باشلایوب، ایلوله قدر کیتدکجه آرتار؛ وصکره ایتمکه باشلایوب، شباطه قدر تنزلده بولنور. مارتدن حزیرانه قدر صولری آز اولور. فیضاننده صویی ١٢ مترەیه قدر ارتفاع کسب ایدر؛ وسرعتی او قدر آرتار، که کمیلر یوقاری‌یه طوغری سیر ایدەمزلر. فیضانی نیلككی کبی یواش اولمیوب، شدتلی اولدیغی کبی، مجراسی اوزرنده منتظم سدلر و بندلر دخی بولنمدیغندن، نهر طاشدیغی وقت اطرافنده‌کی اوولر دکیزه دونوب، اهالی قایقله ایشلرلر. بو حال هوایی پك وخیم برحاله قویدیغی کبی، زراعتجه‌ده او قدر استفاده اولنمسنه مساعد دکلدر. نهرك صویی صاری‌بتراق ومواد عضویه‌یی حاوی اولوب، ایچمەده آغردر؛ وبرآز طورنجه تعفن ایدر. مد وجزر نهرك ایچنده قامبوجك منتهای شمالنده واقع مذکور (تونله ساب) کولنه قدر حس اولنور.

مقیم { فرس شعراسندن بروجه‌آتی یدی کشینك مخلصیدر:

برنجیسی قزوینلی اولوب، بر «یوسف وزلیخا» منظومەسی واردر. شو بیت اوندندر:

براهش خانهٔ ازنی بنا کرد
درون نی بسان ناله جا کرد

— ایکنجیسی سبزوارلی اولوب، خان اعظم اکبری ایله قرابتی وار ایدی. هندستانه رحلتله، برمدت اوراده اقامت ایتمشیدی. شو بیت اونکدر:

با مقیم از ناز کفتی نیست پروای کسم
آری آری کی باین خوبی ترا پروای ماست

— اوچنجیسی (میر محمد) استرابادلی اولوب، شو رباعی اونکدر:

افسوس که اهل هنر وهوش شدند
وز خاطر همدمان فراموش شدند
آنان که بصد زبان سخن می کفتند
آیا چه شنیدند که خاموش شدند

— دردنجیسی (شیخ محمد) هندستانك سهارنپور قصبه‌سندن اولوب، احباسندن بولنان منشی احمد علی رسا ایله مشترکاً «نیشتر غم» عنوانیله بر منظومه یازمشدر. شو بر ایکی بیت اونك مقدمه‌سندندر:

منشی احمد علی از قوم شریف
داشت هم ذهن رسا طبع لطیف

روزی آن داد ده شعر و سخن
قصهٔ خواند که موزونش کن

لاجرم یك دو شبی بنشستم
نقش این طرفه حکایت بستم

— بشنجیسی (محمد) هندستان کبراسندن اولوب، ۱۱۶۶ ده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

اشك چشمم رفته رفته در کلو زنجیر شد
طفل دامنکیر من آخر کریبان کیر شد

— آلتنجیسی (میرزا —) تبریزلی اولوب، شو بیت اونکدر:

کی صید کند فاخته یا کبك دری را
شوخی که بر تیر کند بال پری را

— یدنجیسی (میر محمد) اکبر آبادلی اولوب، شو بیت اونکدر:

تو جلوه می کنی و هر طرف که می بینم
زمین دو دست دعا سوی آسمان دارد

مقیما { (قوچی بن ملا قیدی) ایران شعراسندن اولوب، شیرازلیدر. شو بیت اونکدر:

در دور ما بهار طرب رو نمیدهد
یارب زمانه منتظر سال وماه کیست

مقیمی { ایران شعراسندن ایکی کشینك مخلصیدر:

برنجیسی (حسن بیك شکر اوغلی) ترکمان رؤساسندن اولوب، پدر و والده‌سی طرفندن جهانشاهك اقرباسندن ایدی. شو بیت اونکدر:

مرا افتاد در دل آتش از جایی که از غیرت
نمی خواهم که چشم غیر بر خاکسترم افتد

— ایکنجیسی تبریزلی ملا بهادرك اوغلی اولوب، شاه عباس ماضی زماننده اصفهانه انتقال ایتمشیدی. شو بیت اونکدر:

چو دریای رحمت تلاطم کند
کنه صاحب خویشرا کم کند

مکاده { اندلسده طلیطله مضافاتندن بر قصبه اولوب، بعض مشاهیر علماء اسلامك مسقط رأسی بولنمش اولدیغی جغرافیون عرب آثارنده مسطوردر.

مکارم { ایران شعراسندن اولوب، قزوینلیدر. شو بیت اونکدر:

بهر جا که آن جامه کلکون نشیند
چو من کشته بسیار درخون نشیند

مکتبی { ایران مشاهیر شعراسندن اولوب، شیرازلیدر. ۸۹۵ تاریخنده یازمش اولدیغی بر «لیلی و مجنون» منظومه‌سی ودیکر اشعاری واردر. شو بر ایکی بیت منظومهٔ مذکوره‌نك ابتداسندندر:

ای بر احدیّت ز آغاز
خلق ازل و ابد هم آواز

ای بر تر از آنکه دیده جوید
یا نطق زبان بریده کوید

نی از کنه منت زیان بود
نی با شدت از عذابم سود الخ

مکتفی بالله { (علی بن المعتضد بن الموفق بن المتوکل بن المعتصم بن ها-

رون الرشید) خلفاء عباسیه‌نك اون یدنجیسی اولوب،
٢٦٤ تاریخنده طوغمش؛ و٢٨٩ ده پدری یرینه
مسند خلافته چیقوب ، عقل و تدبیر و اقتداره مالك
اولمغله ، مصر و شامی بنی طولونك ید تغلبندن
قورتارمش؛ وقرامطه وملاحدهٔ اسماعیلیه‌نك حقندن
گلمشدر. آلتی بچوق سنه اجرای خلافتدن صکره ،
٢٩٥ ده ٣١ یاشنده وفات ایتمشدر. حسن الوجه
وادیب بر ذات اولوب ، طبیعت شعریه‌سی دخی
وار ایدی .

مَکحول { (ابوعبد —) اعاظم علما وفقهادن اولوب، حسن بصری بصره‌ده،
شعبی کوفه‌ده و سعید بن المسیب مدینه‌ده نه مرتبه‌یی
حائز ایدیسه‌ده ، صاحب ترجمه دخی شامده او
مرتبه‌ده بولنیوردی. انس بن مالکدن وسائر صحابه
وتابعیندن روایت ایتمش؛ وافتا ایله مشغول اولوب،
١١٨ تاریخنده وفات ایتمشدر . عن اصل سندلی
اولوب، کابل اسراسی میاننده بولنمش اولمغله ،
لساننده عجمت اولوب، (ح) یی (ه) تلفظ ایدر،
وسائر حروفی بو وجهله تبدیل ایدرك ، عربی‌یی
ایی سویلیه‌مز ایدی .

مکران { (جغرافیون عرب آثارنده میمك ضمیله و بعض اشعار عربیه‌ده
کاف مشدده‌نك دخی فتحیله مستعمل ایسه‌ده زبان
نزدی میمك فتحی وكافك سكونیله‌در) آسیانك بحر
عمان ساحلنده برخطه‌سی اولوب، الیوم قسم اعظم
شرقیسی بلوجستانه و قسم غربیسی ایرانه تابعدر .
شرقاً بلوجستانك (لاس) و (جلاوان) خطه‌لریله ،
شمالاً دشت خرانله وسیستان خطه‌سیله ، غرباً
کرمانله، جنوباً دخی بحر عمانله محدود در. یونان
قدیم جغرافیونی واك اول بیوك اسکندرك مورخلری
بوخطه‌یه (گدروسیا) نامنی و یروب ، اهالیسنی
(ایختیوفاج) یعنی « آکل السمك » نامیله یاد ایتمشلردی.
مکران اسمنك ده بوترکیبك ترجمهٔ فارسیه‌سی اولان
(ماهی خوران) دن غلط اولدیغنی ظن ایدنلر
وار ایسه‌ده، بو توجیه بعیدجه گورینیور. مساحهٔ
سطحیه‌سی تخمیناً ١٢٥٠٠٠ مربع کیلومتره قدر
تخمین اولنوب ، تقریباً ٢١٠٠٠٠ اهالی ایله
مسکوندر . اراضیسی عمومیت اوزره قوملق
وسنکستان اولوب ، ساحل ایله متوازیاً بر طاقم
چبلاق تپه‌لر ممتد اولور، و بونلرك آره‌لرنده جزئی
رطوبتی حائز برطاقم وادیلر بولنور . ساحلده‌کی
بر قاچ معموره‌دن بشقه مذکور وادیلرده اوته‌ده
بریده بعض واحلر بولنوب، سائر طرفلری صوسز
چوللر و خالی قورو طاغلردن عبارتدر . منتهای
شمالنده ١٠٠٠ متره ارتفاعلرنده بریایله بولنوب،
اکثر جبالی اورایه مربوطدر. ساحلده دخی بعض
آلچق وطاشلق طاغلر دکیزك ایچنده برون و شبه
جزیره شکلنده اوزانوب ، بر طاقم قویلر تشکیل
ایدرسه‌ده، بونلرك جمله‌سی صیغ اولدیغندن ، هیچ
بر ایی لیمانی یوقدر؛ و بیوك گمیلر قییدن اوچ‌درت
کیلومتره آچیقلرده طورمغه مجبوردر . باشلیجه
برونلری شرقدن باشلایه‌رق : رأس هورماره ،
رأس پاسنی، رأس گوادار ، رأس بشکان، رأس
جونی، رأس فرسك، رأس بریز، رأس ملدام ورأس
موندانیدر . بو برونلرك تشکیل ایتدکاری قویلرك
ایچنده بعض کوچك اسکله‌لر بولنیور. ساحله قریب
برصره چامور برکانلری بولنوب ، بونلرك ١٠٠
متره ارتفاعنی تجاوز ایتمین تپه‌لرندن وقت وقت
چامورلر فیشقیرر . مکران سواحلنده یالکز بر
جزیره بولنوب، هورماره ایله پاسنی برونلری آره-
سنده (سنکدیب) یعنی « طاش آطه » اسمیله
معروفدر. واوسطنده مشهور بر زیارتگاه واردر.
مکرانك دائمی صورتده آقار انهاری اولمیوب ،
یاغمور موسملرنده سیل کبی آقار و سنه‌نك قسم
اعظمنده بسبتون قورو حالده بر طاقم وادیلری
واردر، که باشلیجه‌لری شرقدن باشلایه‌رق بروجه
آتیدر: حدود شرقیه‌سی خطنی تشکیل ایدن(خور
هنکول) ، هورماره برونك شرق طرفنده دکیزه
دوکیلن (بهاسول)، سنکدیب جزیره‌سنك قارشیسنه
منصب اولان (موکوله) ، پاسنی اسکله‌سنده منصبی
بولنان و آشاغیکی سکزاون کیلومتره‌لکی سیرسفائنه
صالح اولان (شادی خور) ، (گوادار) قوینه
دوکیلن و (کج) ایله (نهنك) نهرلری اجتماعندن
تشکل ایدن و ٢٧٥ کیلومتره طولی اولوب بتون
مکران انهارینك اك بیوکی اولان (دشت)، ینه
مذکور قویه دوکیلن و اهمیتده دشتدن کری
قالمیان (سرباز) و نهایت (قیر) و (بندرود)
وادیلریدر .

مكرانك هواسى پك صيجاق وآغر اولوب ، ياز مارتدن تشرين‌اوله قدر دوام ايدر. بوموسمده اسن شمال غربى روزكارى ، ايرانك چوللرندن كلمكله، پك قيزغين اولوب ، نباتاتى قاورور. يالكز حزيراندن آغستوسك ابتدالرينه دك غرب جنوبى روزكارى اسديكنده دكيزك رطوبتنى سوق ايده‌رك، ياغمور ياغديرمغله، حرارتى تعديل ايدر . تشرين ثانيدن اعتباراً قيش موسمى باشلايوب، بوموسمده دخى مرتفع اولان ايچ طرفلرده هوا صوغوقجه اولور ، وسواحلده ايسه آنجق حرارت تعديل ايدلمش اولور . قيش موسمى دخى يابس اولوب، يالكز شباطده اوچ هفته قدر بر ايكنجى ياغمور موسمى اولور . اك زياده حكم سورن خسته‌لق صيتمه وبونك انتاج ايتديكى قره‌جكر شيشكينلكيدر.

مكران بربرلريله دائمى صورتده مخاصماتده بولنور نيم وحشى قبائل ايله مسكون اولوب، اسماً كلات اميرينك تحت تابعيتنده ايسه‌ده، اميرك بو مملكتده هيچ برحكم واقتدارى اولمديغندن، ايران دولتى بوحالدن بالاستفاده، قبائل مذكوره‌يى برر برر الحاقه باشلامش اولديغندن ، كلات اميرينك حاميسى اولمق ادعاسنده بولنان انكلتره دولتى ۱۸۷۲ تاريخنده مداخله ايدوب ، مكرانك قسم غربيسنى ايرانه ترك، وقسم اعظم شرقيسنى بلوجستانه تأمين ايتمك اوزره، بر خط حدود تعيين ايتمشدر. بلوجستانه تابع اولان مكران شرقى سواحلنده : هورماره، پاسنى، كولنچ، كوادار، جونى، وايچ طرفنده كولوه، دشت، پنجكار، كنج، تومپ، مند ومشكى قضالرينه منقسم اولوب ، مساحهٔ سطحيه‌سى ۸۳۰۰۰ مربع كيلومتره واهاليسى ۱۱۰۰۰۰ كشيدر . ايرانه تابع اولان مكران غربى ايسه (بامپشت) ايالتنه ملحق اولوب، كاه، سرباز وسرحد قضالرينى حاوى و ۱۰۰۰۰۰ قدر اهالى ايله مسكوندر .

اصطخرى مكرانك اك بيوك شهرى (قيربون) اولديغنى، وبيد، قصيرفيد، درك، فهلفهره، راسك، چرپان، ثيز، قصدار دخى معموره‌لرى جمله‌سندن بولنديغنى بيان ايديور. اك باشلى محصولاتى خرما ايله شكر قامشى اولوب ، (نافيذ) ديبلن نبات شكرينك دنيانك هر طرفنه اورادن نقل اولنديغى دخى جغرافيون عربك تعريفاتندن منفهم اوليور . آنجق شمديكى خريطه‌لرده اصطخرينك صايديغى معموره‌لردن هيچ برينك اسمى كورلمديكى كبى ، اوبله مشهور نبات شكرى چيقديغى دخى بيلنميور.

حضرت عثمان بن عفان (رضه) زماننده (حكيم بن جبله) لاجل التفتيش اوطرفه كونديريله‌رك، عودتنده خليفهٔ مشاراليه «ان قل الجيش فيها ضاعوا، وان كثروا جاعوا» يعنى آز عسكر سوق اولنورسه، ضايع اولور، وچوق سوق اولنورسه، آچ قالير، ديمسيله، فتحندن صرف نظر اولنمش؛ وبعده معاويه زماننده زياد بن ابى سفيان (سنان بن سالمه بن المحبق الهذلى) يى او جهتده فتوحاته مأمور ايتمكله، ابتدا مشاراليه مكرانى فتح، وممالك اسلاميه‌يه الحاق ايتمشدر.

مكرى (Makri) آيدين ولايتنك منتشا سنجاغنده ومغله‌نك ۹۰ كيلومتره جنوب شرقيسنده همنامى اولان كورفزك منتهاى شرق جنوبيسنده واقع قضا مركزى بر قصبه اولوب، ۶۸۶۱ اهاليسى ، ۲ جامعى، بر كليساسى، بر رشديه و ۲ ابتدائيه مكتبيله روملره مخصوص رشديه وابتدائيه مكتبلرى، ۵۰ دكانى، ۲۰ مغازه‌سى، برخانى، برحمامى، ۳ چشمه‌سى وخيلى ايشلك ليمانى واردر. بو اسكله‌نك سنوى تجارتى ۲۱۰۰۰۰ عثمانلى ليراسى راده‌لرنده اولوب، ۱۱۸۰۰۰ ى اخراجات و ۹۲۰۰۰ ى ادخالاتدر. اسكى قصبه زلزله و حريقدن خراب اولمغله ، يكيدن بر طرز دلنشينده بنا اولنمشدر. قصبه‌نك آرقه‌سنده ۲۰۰۰ متره ارتفاعى اولان بر طاغ و اطرافنده كوزل ومنبت بر اووه بولنوب، باغ وباغچه‌لرى وآره‌لرنده صيفيه‌لرى واردر. آنجق بو اووه‌ده بعض طورغون صولر بولنمغله، قصبه‌نك هواسنى افساد ايتدكلرندن، مكرى حائز اولديغى اهميت موقعيه نسبتنده ترقى وتوسع ايده‌ميور. قصبه‌نك بربچق ساعت جنوبنده وآچيق دكيز ساحلنده بولنان (لويسى) قريه‌سى نفس مكريدن دها معمور ومزين اولوب، ذاتاً آره‌لرى باغچه‌لر وصيفيه‌لرله طولمش اولديغندن، كسب معموريت ايتدكجه، ايكيسنك برلشه‌جكى مأمولدر . مكرى ازمنهٔ قديمه‌ده (تلميوس) اسميله بيوك بر شهر اولوب، كاهنلريله مشهور ايدى . بر

تیاتروسنك خرابه‌سیله قیابه اولمش بعض حجره‌لری وسائر آثاری الیوم موجوددر.

— مکری قضاسی ولایت و سنجاغك منتهای جنوب شرقیسنده واقع اولوب، شرقاً قونیه ولایتنك تکه سنجاغیله، شمالاً دکزلی سنجاغیله، شمال غربی جهتندن کوبجکز قضاسیله، غرب جنوبی جهتندن وجنوباً دخی آق دکیزله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ٤٤٨٩ مربع کیلومتره اولوب، یالکز ٧٠ کیلومتره‌اکی اراضیٔ مزروعه، ٨٠ کیلومتره‌اکی مرعی، ١٠٨٠ کیلومتره‌اکی اورمان و ٣٢٥٩ کیلومتره‌اکی‌ده اراضیٔ خالیه‌دن و طاغلق طاشلق یرلردن عبارتدر. بو رقملردن آکلاشلدیغی اوزره، اراضیسی طاغلق اولوب، مرکز قضانك جنوبنده مناره طاغی، شرق طرفنده آق طاغ وغرب جهتنده قرتال طاغی، مکری طاغی وسائر جبال کسب ارتفاع ایدیور. (دالمان) چایی قضانك غرب شمالی حدودینی آیردیغی کبی، قوجه چای دخی قضانك شمالدن جنوبه شق ایدر. بو ایکی نهره دوکیلور برچوق چای ودره‌لری دها واردر. باشلیجه محصولات ارضیه‌سی بغدای، آرپه، داری، سیسام وسائر حبوباتله تونون و میوه وسبزه‌لرك انواعندن عبارتدر. پك واسع اولان اورمانلرنده چام انواعیله فستیق، میشه وسائر اشجار بولنوب، سنوی ١١٠٠٠ مکعب متره کراسته قطع اولنور. ٦٠٠٠ یکی قنطار پلاموط دخی چیقار. قضا داخلنده بر قروم وبرده منغانز معدنی اخراج اولنمقده اولوب، سائر معادنی دخی واردر. حیوانات اهلیه‌سنك تولدات سنویه‌سی ١١٠٠٠٠ راده‌لرنده اولوب، بو مقدارك ٩٩٠٠٠ قدری قیوندن عبارتدر. قضا (اشن) ناحیه‌سیله برابر ٦٦ قریه‌دن مرکب اولوب، ٢٤٩٤٤ اهالی ایله مسکوندر، که بوندن ٣٨٣٧ سی روم، ٢٦ سی اسرائیلی، ٣٧ سی اجنبی وقصوری کاملاً مسلم وترکدر.

مکری قضاسی لیکیه خطهٔ قدیمه‌سی موقعندن عبارت اولوب، خطهٔ مذکوره ازمنهٔ قدیمه‌ده پك معمور بولنمش اولمغله، مکرینك موقعنده بولنمش اولان (تلمیسوس) دن بشقه قوجه چایك منصبنده خطه‌نك مرکزی بولنمش اولان (اقسانتوس) شهر قدیمنك و بونك قربنده واقع (دیوار) قریه‌سنده (تلوس)، مناره طاغنك اتکنده (پناره)، مکرینك ١٥ کیلومتره شمال شرقیسنده اوروملی قریه‌سنده (قادیانده)، وحدود شرقیه‌سنده (قالاماکی) کورفزنده (پاتاره) شهر قدیملرینك خرابه‌لری وسائر برچوق ویرانه‌لر وقیمتدار آثار عتیقه بولنیور.

مُکس } وان ولایت وسنجاغنده وواننك ٩٩ کیلومتره جنوب غربیسنده طاغلق بر محلده وبهتان صوینه تابع برچایك اوزرنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ٣٨٥٢ اهالیسی واردر. یاقوت حموی بو قصبه‌نك قالیقلا قربنده و (پسفرجان) ناحیه‌سنده بولندیغنی بیان ایدیور.

— مکس قضاسی سنجاغك جنوب غربی کوشه‌سنده واقع اولوب، شمالاً قارجکان وکواش، شرقاً شتاق قضالریله، جنوباً حکاری سنجاغیله، غرباً دخی بتلیس ولایتیله محدوددر. مانس، تنیس ودلان اسملریله اوچ ناحیه‌سیله برابر ٥٣ قریه‌دن مرکب اولوب، ١٢٥١٤ اهالیسی واردر، که بو مقدارك ٣٦٦٠ ی باشلیجه اکراددن مسلم، ٣٥٠ سی یزیدی، ٧٢ سی اسرائیلی وقصوری مذاهب ثلثه‌یه منقسم ارمنیدر. اراضیسی طاغلق اولوب، قابل زراعت یرلری آز ایسه‌ده، مرعالری چوق وپك کوزل اولوب، علی الخصوص کردلرك کلیتلی قیونلری واردر. قضانك برنجی منبع ثروتی قیون محصولاتیدر. دمیر معدنلری قضانك هر طرفنده موجود اولوب، بونلرك بری قدیماً ایشلنمش وبری بوندن یوز سنه اوله کلنجه‌یه قدر ایشلنمکده بولنمش ایکن، شمدی ایکیسی‌ده متروکدر، ودیکرلری هیچ آچیلمامشدر. قضا داخلنده برقاچ بیوك مناستر وبعض اسکی قلعه خرابه‌لری واردر.

مکسیقو } (Mexico) آمریقای شمالیده مکسیقه کورفزینك قوش اوچشی حسابیله ٢٥٠ کیلومتره غربنده وبحر محیط معتدلك ٣٠٠ کیلومتره شرقنده اوله‌رق ″٤٥′٢٥°١٩ عرض شمالی ایله ″٣٢′٢٧°١٠١ طول غربیده و ٢٢٩٠ متره ارتفاعنده واقع مکسیقه ممالك مجتمعه‌سنك مرکزی برشهر اولوب، ٣٤٠٠٠٠ اهالیسی، دار الفنونی، کتبخانه‌سی، آقادمیاسی، رصدخانه‌سی، ضربخانه‌سی، موزه‌سی، نباتات باغچه‌سی، بیوك بر معادن مکتبی وبوکا مربوط معادن نمونه‌خانه‌سی وسائر متعدد مکاتبی وسائر

مؤسسات عالیه وخیریه‌سی واردر . شهرك اورته‌
سنده (پلاچه مایور) یعنی « بیوك میدان » اسمیله
پك واسع بر میدان بولنوب ، بونك اورته‌سنده
آمریقانك اك بیوك معبدی اولان وقبل الكشف
كندیلرینه مخصوص بر مدنیته نائل بولنمش اولان
(آزتك) قومنه مخصوص معبد قدیمك ویرانه‌لری
اوزرینه مؤسس جسیم و مصنع بر كلیسا ایله كافهٔ
دوائر حكومتی ورصدخانه وكتبخانه كبی نیجه دوائر
مخصوصه‌یی حاوی بولنان ومحیط دائره‌سی بر كیلو.
متره اولان واسع بر بنا و سبزه ومیوه و سائر
ییلنجیه مخصوص كنیش بر بازار بولنیور. سوقاقلری
سطرنج‌واری دوز وكنیش اولوب ، زلزله‌لرك كثرت
وقوعندن طولایی اكثر خانه‌لرینك ایكیدن زیاده
قاتلری یوقدر . بلدیه دائره‌سی دخی پك بیوك
ومصنعدر . اكثر جاده‌لرینك ایكی طرفنده آغاجلر
غرس اولنمشدر ؛ وشهرك ایچنده متعدد عمومی
باغچه‌لر واطرافنده صیفیه وكوشكلر بولنوب ، دمیر
یول وتراموای خطلریله آمد شد ایدیلیر. قیومجیلق ،
جواهرجیلك ، سراجلق وسائره‌یه متعلق صنایعی
خیلی ایلری وتجارتی ایشلكدر. شهرك شرق جهتنده
(تكسقوقو) وجنوب شرق طرفنده (شالقو)
اسملریله ایكی بیوك كول بولنوب ، شهرك اورته‌سندن
كچن بر صنعی جدول بو ایكی كول آره‌سنده بر
طریق اختلاط تشكیل ایدیور . بوكوللرده دنیانك
هیچ بر محلنده امثالی اولمیان سیار باغچه‌لر بولنوب ،
واسع دوبه‌لرك اوزرینه طوپراق طولدیرلمغله ،
اوستلرنده هرنوع سبزه ومیوه یتشدیریلیر ؛ وبو
سیار باغچه‌لر شهرك ایچنه سوق اولنه‌رق ، مشتریلره
تازه سبزه ومیوه قوپارلدقدن صكره ، اقشام ینه
كوللره اعاده اولنور . شهرك وسطلری ومذكور
میدان كیجه‌لری الكتریق ضیاسیله تنویر اولنور .
مكسیقو آمریقانك كشفندن اول دخی موجود
بولنمش برشهر اولوب ، اووقت (تنوشتیتلان) تسمیه
اولنوردی ؛ واووقت مذكور كوللر شهرك كنارینه
قدر اوزانیرلردی . بعد الكشف بسبتون تجدید
اولنه‌رق ، اسكی حالندن بر اثری قالمامشدر . شهر
هر طرفدن طاغلرله محاط ٤٣٦ مربع كیلومتره
وسعتنده داخلی بر حوضه‌نك ایچنده بولنوب ، بو
حوضه‌نك میاه جاریه‌سی ٦ كول تشكیل ایدیور .
— شهر جوارلریله برابر ١٢٠٠ مربع كیلو.
متره وسعتنده و ٤٨٤٦٠٨ اهالی ایله مسكون
مستقل بر قضا ویا سنجاق تشكیل ایدوب ، هیئت
متفقه‌یی تركیب ایدن حكومتلرك هیچ برینه ملحق
دكلدر ؛ ومكسیقو ایله مورلوس حكومتلری آره.
سنده واقعدر .

مكسیقو { حكومتی (Etat de Mexico) } مكسیقه ممالك مجتمعه‌سنی تركیب
ایدن حكومتلرك بری اولوب ، دولت مذكوره‌نك
مركزی اسمیله مسمی ایسه‌ده ، همنامی اولان شهر
مستقل برقضا و یاسنجاق صورتنده اداره اولنوب ،
بوحكومته داخل دكلدر ، وجمله‌سی بیننده مشترك
عد اولنور . مكسیقو حكومتی ممالكتك وسطلرنده‌كی
مرتفع یایله‌نك اوزرنده و جنوبی اتكلرنده واقع
اولوب ، شمالاً وشمال شرقی جهتندن هیدالغو ،
غرباً میشوآقان ، جنوباً غوئررو ومورلوس ، شرقاً
دخی پوئبله و تلاقسقاله حكومتلریله محدوددر .
١٨° ٢١' ٣٠" ایله ٢٠° ٢١' عرض شمالی و ١٠٠°
٤٣' ٣٢" ایله ١٠٢° ٤٢' ٢" طول غربی آره.
لرنده ممتد اولوب ، مساحهٔ سطحیه‌سی ١٩ ٨١٢
مربع كیلومتره و اهالیسی ٨٣٨ ٧٣٧ كشیدر ، كه
بهر مربع كیلومتره باشنه ٤٢ كشی دوشیور .
مركزی مكسیقونك ٥٠ كیلومتره غرب جنوبیسنده
واقع و ٢٣ ٦٤٨ اهالیلی جامع (تولوقه) شهریدر .
اراضیسی طاغلق و پك مرتفع اولوب ، (پوپوقا.
تپتل) بركاننك ٥٤٢٠ ، (ایقستاسیهوآتل) طاغنك
٥٢٠٠ ، (نوادو ده تولوقه) نك ده ٤٥٠٠ متره
ارتفاعلری و سرمدی قارلرله مستور ذروه‌لری
واردر . مكسیقو شهرینك اطرافنده اولان داخلی
حوضه‌دن بشقه بری مكسیقه كورفزینه و دیگر
ایكیسی بحر محیط معتدله دوكیلور اوچ ایرماغی
اولوب ، مكسیقه كورفزینه دوكیلان (قوئزالایه)
ودیگر ایكیسی (ریوفرانده ده سانتیاغو) ایله
(ریوآتویاق) در . كوللری چوق اولوب ، داخلی
حوضه‌ده كیلردن بشقه تولوقه قربنده دخی (لرما)
كولی بولنیور . هواسی ارتفاعه كوره مختلف اولوب ،
یایله‌نك قیشلری پك سرتدر ، وبو موسمده میزان.
الحراره نادراً ٦ درجه‌دن یوقاری چیقوب ، زیتون
آغاجلری میوه ویرمز . یالكز (ویلادل واله) ایله

(تماسقالتپك) قضالرینك هواسی صیجاق اولوب، اورادە موز وشکرقامشی بتیشیر. زراعتەطوپراغی پك الویریشلی اولمیوب ، مع هذا قهوه ، پاموق ، شکر قامشی، موز، مصر و بعض طرفلردە بغدای، آرپە وسائرحبوبات دخی حاصل‌اولور . اورمانلری چوق اولوب ، کراستەیە الویریشلی اشجار انواعی بولنور. معادنی چوق اولوب، آلتون ، کومش ، قورشون، دمیر، آنتیمون، جیوه، کمور، کوکورد ایلە لیطوغرافیە طاشلری و مرمر انواعی چیقار . کوللرندە بالیق پك کثرتلیدر. صنایع محلیە باشلیجە بوك منسوجاتلە جام معمولاتندن عبارتدر. مکسیقو شهرندن کلەرك تولوقەدن کچن بر دمیر یول خطی مملکتی شق ایدیور . حکومت ١٥ قضایە منقسم اولوب، ٨٤ ناحیەیی حاویدر .

مکسیقه { (Mexique) آمریقای شمالیدە جماهیر متفقە صورتندە ادارە اولنور بیوك و مستقل بر مملکتدر . مرکزی مکسیقو و مملکت مکسیقە دینلدیکندن ، تفریقنە دقت اولنملیدر.

موقعی،حدود ومساحەسی. — مکسیقە آمریقای شمالینك منتهای جنوبندە واقع اولوب ، موقعاً آمریقای وسطینك دخی بر بیوك پارچەسنی‌حاویدر؛ چونکە تهوآنتپك برزخندن و، (یوقاتان) شبە جزیرەسنك اوجنە قدر بر چنکل تشکیل ایتمك اوزرە ، شرقە طوغری دوندیکی محلدن اعتباراً منتهای شرقی قسمی آمریقای وسطیدن عد اولنمق اقتضا ایدر. مکسیقە ١٥° ایلە ٣١″ ٤٢′ ٣٢° عرض شمالی و ٥٣″ ٨′ ٨٩° ایلە ٤٤″ ٢٨′ ١١٩° طول غربی آرەلرندە ممتد اولوب، شرقاً بحر محیط آطلاسی‌یە مربوط مکسیقەکورفزی و آنتیل دکیزیلە، غرباً وغرب جنوبی جهتندن بحر محیط معتدل ایلە محدود اولەرق، ایکی دکیز آرەسندە ممتد اولدیغی حالدە، شمالاً ممالك مجتمعە ایلە وجنوب شرقی طر. فندن آمریقای وسطینك غوآتمالە جمهوریتیلە وانکلترەنك هوندوراس‌مستعمرەسیلە محدوددر. حدود شمالیەسنك قسم اعظم شرقیسنی (ریوغراندە دل نورتە) ایرماغنك مجراسی تحدید ایدوب، ١٠٩ طول‌غربی‌یە قریب برنقطەدن اعتباراً قسم‌غربیسی‌دە خریطە اوزرینە چیزلمش خطوط مفروضۀ مستقیمە

ایلە آیرلمشدر . حدود شمالیەسی ٣١٠٠، حدود جنوبیەسی تقریباً ٧٠٠، سواحل‌شرقیەسی ٢٦٠٠، سواحل غربیەسی‌دە ، قالیفورنیە شبە جزیرۀ طویلەسنك انضمامیلە، ٦٢٠٠ کە جمعاً محیط‌دائرەسی ١٢٦٠٠ کیلومترەدر . مساحۀ سطحیەسی ١٩٤٦٥٢٣ واهالیسی ١٢٥٧٠١٩٥ کشیدر، کە بهر مربع‌کیلومترە باشنە آنجق ٦ کشی دوشیور.

شکل طبیعیسی، جبال و انهاری. — مکسیقەنك حدود شمالیەسی قلم شکلندە کسیك اولوب، ساحل غربیدە ٢٣° عرض شمالی‌یە تقرب ایتدیکی حالدە، ساحل شرقیدە ٢٦° عرض شمالی‌یە قدر آنجق چیقار. سواحل غربیەسی‌محدب وسواحل شرقیەسی مقعر اولوب ، اوجی قوس صورتندە دونمش بر بوینوز شکلنی ابراز ایدیور. منتهای شمال غربیسنە بیتشیك قول شکلندە اوزون بر شبە جزیرە جنوبە طوغری ساحل ایلە متوازیاً ٢١° عرض شمالی‌یە قدر اوزانەرق ، ساحل ایلە کندیسی آرەسندە قالیفورنیە کورفزی نامیلە اوزون برکورفز وجودە کتیریر، کە برقاچ آطەیی‌دە حاویدر. قالیفورنیە شبە جزیرەسنی دینلن بوشبە جزیرەشمال جهتندە وممالك مجتمعە داخلندە بولنان قالیفورنیەنك آلت طرفی حکمندەدر.

هر نە قدر اسکیدن بری آمریقانك شمالندن منتهای جنوبیسنەدك غیر منقطع برسلسلۀ جبال‌ممتد اولدیغی فکری تعمم ایتمش‌ایسەدە، مکسیقەطاغلری بویلە غیر منقطع برسلسلە تشکیل ایتمیوب، بالعکس حدود شمالیە و جنوبیەدە کسب انحطاط ایدر بر یوکسك یایلەدن عبارتدر. بو مملکتك اك یوکسك محلی جنوب غربی جهتندەکی مقعر قسمی اولوب، مرکزی اولان مکسیقو شهری واکثر معمورە. لریدە ارتفاع وسطیسی ٢٠٠٠ مترە اولان وذروەلری ٥٠٠٠ و ٥٥٠٠ مترەیە قدر چیقان بو یایلەدەدر. جنوب شرقی‌یە طوغری بو یایلە بردن برە انحطاط ایدوب، تهوآنتپك برزخندە ٢٠٠ مترەیە قدر اینر. مذکور یایلەدن شمال شرقی‌یە طوغری اولان انحطاط ایسە پك یواش وتدریجی اولوب، حدوددەکی (ریوغراندە دە نورتە) ایلە (جیلا) وادیلرینە منتهی اولور، کە بری برینك عکسنە آقان بو ایکی وادی مکسیقە ایلە قالیفورنیە

ارتفاعلری آره‌سنده منحط بر صره تشکیل ایدوب، اڭ یوکسك محلی ۸۰۰ متره ارتفاعنده‌در. مکسیقه‌نڭ مذکور یایله‌سندن قوروق شکلنده برسلسلهٔ جبال ساحل غربی‌یه متوازیاً وکیتدکجه ساحلدن اوزاقلا- شه‌رق شماله طوغری ممتد ومذکور وادی‌یه منتهی اولور. بو داخلی طاغلر ویایله‌لر هر ایکی ساحله طوغری درجه درجه کسب انحطاط ایدوب، مختلف ارتفاعلرده‌محللر پیدا اولیور. مذکور یایله‌نڭ ایکی طرفنده (سیرامادره) یعنی «آنا سلسلهٔ جبال» معناسیله ایکی صره طاغلر ممتد اولوب، بونلرڭ اڭ یوکسکلری پوپوقاتپتل (۵۴۱۰ متره)، ایقستاسبهواتل (۵۲۰۷ متره) ، سیتالتپتل (۵۲۹۰ متره) ، نائوهقامپاتپتل (۴۰۹۰ متره) ، نوادو ده تولوقه (۴۶۰۰ متره) ، نواده ده قولیما (۴۳۰۴ متره)، مالینشه (۴۱۲۰ متره) ، رمیو آلتپك (۴۰۰۰ متره) ، قولیمه برکانی (۳۸۸۶ متره) ، تانسیتارو (۳۸۶۰ متره)، میشو آقان (۳۷۵۰ متره) وسائره‌در . سونمش برکانلری چوق اولوب، آره صره آتش پوسکورتنلری‌ده بش قدردر، که‌بونلرڭ بری مذکور قولیما برکانیدر . یایله‌نڭ اوسق طاغ وبایر ووادی واووه‌صورتلرنده اولوب، اووه‌لرینڭ بعضیسی‌ده پك کنیشدر. شماله‌طوغری کیدلدکجه ، ارتفاع آزالدیغی‌حالده، اووه‌لر کیتدکجه کسب‌وسعت ایده‌رك ، صو دخی آزالمغله ، بو اووه‌لر مرتفع چوللر صورتنی آلیور .

مکسیقه میاه جاریه جهتنجه پك ایی اولمیوب، یایله‌لرنده‌کی مرتفع طاغلرینڭ سرمدی قارلرله مستور اولان ذروه‌لری دنیانڭ سائر طرفلرنده ایتدکاری خدمتی ایتمیورلر. مثلا آوروپاده بو قبیلدن یوکسك طاغلر قیشین قارلرله اورتیلوب ، یازین او قارلرڭ اریمسیله، طوپراغڭ صویه محتاج اولدیغی اوموسمده بوطاغلردن متعدد انهار اینه‌رك، آلچق اراضی‌یی سقی و اروا ایدر . حالبوکه مکسیقه‌ده ذاتاً یازین یاغمورلر کثرتله یاغوب، قارلرڭ دخی اریمسی منضم اولنجه ، طغیان میاهی و بناءً علیه ، فائده‌یه بدل مضرتی موجب اولور . قیشین ایسه یاغمور یاغمدیغی کبی، قارلر دخی اریمیوب، قوراقلق حکم سورر. بو سببه مبنی، مکسیقه‌نڭ جبال مرتفعه‌یی و یوکسك یایله‌لری حاوی اولان جنوب غربی قسمنده یازین

سیل کبی برچوق انهار آقوب ، قوراقلق موسمی اولان قیش آیلرنده بونلرڭ یتاقلری بسبتون قورور . بوصولر شمال و یاجنوبه طوغری آقیوب، یایله‌نڭ شرق و غربه طوغری اولان مائله‌لرندن سرعتلی بر اینیشله ایندکلرندن ، اوزون مجرالری یوقدر، وبناءً علیه، بیوك ایرماقلر تشکل ایده‌میور. یایله‌نڭ هرطرفدن قپالی اولان ایچ طرفلرینه طوغری آقان صولر ایسه آلچق یرلرده بریکوب، بر طاقم کوللر حصوله کتیریر، که بونلردخی قوراقلق موسمنده قورور، ویاخود پك زیاده طارلاشوب، کوچولور. ۲۴° عرض شمالیدن یوقاری اولان یرلری ایسه چول حالنده اولوب، طوپراغی سونکر کبی صویی امدیکندن ، یاغمور موسمنده آقان انهار چابق قورور، و برطاقمی دفعاتله یره باتوب، ینه چیقار؛ وچوغی بر طاقم کوللر و بطاقلقلر تشکیل ایده‌رك منقطع اولور. اشجار و نباتاتڭ قلتی‌ده یاغمور صو- لرینڭ بو وجهله فائده‌سز تلف اولمسنی موجب اولیور .

مکسیقه انهارینڭ اڭ بیوکی حدود شمالیه‌سنی تشکیل ایدن ومنابعنڭ‌چوغی ممالك مجتمعه‌ده بولنان (ریوغرانده دل نورته) اولوب، بونڭ‌دخی‌صویی مجراسنه کوره دکلدر ؛ مجراسی ۲۵۰۰ کیلومتره اوزون و حوضه‌سی ۵۴۴۰۰۰ مربع کیلومتره وسعتنده اولدیغی حالده، ثانیه‌ده مکسیقه کورفزینه آنجق ۱۶۰۰ مکعب متره صو دوکر . مع هذا منصبندن‌اعتباراً ۵۰۰ کیلومتره‌لك محلی‌سیرسفائنه صالحدر. بوندن صکره مکسیقه کورفزینه دوکیلن باشلیجه انهاری‌شمالدن‌باشلایه‌رق : ریوسان‌فرناندو، ریوسانتاندر، ریوتامپیقو، ریوده توقسپان، ریو ده قازونس، سان پابلو، ریو ده پالماس، ریو داتو پان، ریودلا آنتیغو آده جامایه، ریو بلانقو، ریوپاپالو آپان، ریو ده سان جوان ، قواچه قو آلقوس پدرغال ، ریو ده تاباسقو، غریجالوه ، ریو دوسوماسینته، ریو ده قاندلاریه ، ریوما مانتل وسائره‌در. اڭ صوڭ ذکر اولنانلری ۳۰۰ ایله ۷۰۰ کیلومتره آره‌لرنده مختلف طوللرده اولوب ، آمریقای وسطیده غو- آتماله‌نڭ اورمانلرله مستور طاغلرندن اینمکله ، صولری دها بولدر ، و ایچلرنده بعض اوفق کیلر ایشلر. بحر محیط معتدله دوکیلن انهارینڭ ده باشلیجه‌لری

 م ك س

جنوبدن باشلایه‌رق : ریو ده تهو آنتپك، ریووردە، ریوده مکسقاله ، ریوقو آهو آیانه ، ریودلا آرمریه، ریو پیجوبو، ریوغرانده ده سانتیاغو، ریوسان‌پدرو، ریو دلاقاناس، ریو شاماتله، ریو ده مازاتلان، ریو ده پیاقستلا ، ریو ده قولیاقان ، ریو ده سینالوآ، ریو دل یوئرته، ریومایو، ریو یاقونی، ریوسونوره، ریو دلا آسونسیون و نهایت مجراسنك یالکز آلت طرفی‌مکسیقه داخلنده بولنان‌وقالیفورنیه‌کورفزینك منتهاسنه‌دوکیلن (قولورادو) نهرلریدر. قالیفورنیه شبه جزیره‌سنك ایسه یالکز برطاقم سیللری‌اولوب، هیچ بر نهری یوقدر .

مکسیقه‌نك کوللری چوق اولوب، چوللرده و یایله‌لرك باصیق یرلرنده یاغمور موسملرنده تشکل وسواحلده اولوب آز چوق دکیزله اختلاط ایدن کول وبطاقلقلردن بشقه، بو مملکتده برچوق بیوك ودرین کوللر واردر، که باشلیجه‌لری بروجه آتیدر: مکسیقو یایله‌سنده بولنان تکسقوقو ، جالیسقو و میشوآقان جمهوریتلرنده اولوب ۹۰ کیلومتره بویی اولان (شاپاله) ، میشوآقانده منظره‌لرینك لطافتیله مشهور اولان (پاچقوارو) و (قویچئو)، که بونلرك ایکنجیسی ۲۰۹۰ متره‌لك ارتفاعنده‌اولوب، زمردآسا جزایری حاویدر.

مکسیقه کورفزنده‌کی سواحلی بر بیوك قوس تشکیل ایدوب، بوجهتده‌کی سواحل آلچق، قوملق ویا بطاقلق صورتنده‌در ، ودکیزله اختلاط ایدر برچوق کوللری حاویدر. قوی ولیمانلری پك آز اولوب، الك ایشلك اسکله‌لری اولان (وراقروز) ایله (تامپیقو) نك دخی لیمانلری یوق کبیدر. بحر محیط آطلانتیده‌کی سواحلی ایسه دها یوکسك ودها صاغلام اولوب، برخیلی قوی ولیمانلری‌ده واردر، که باشلیجه‌لری شمالدن باشلایه‌رق : غویاماس ، مازاتلان ، سان بلاس وآقاپولقودر . قالیفورنیه شبه جزیره‌سنك داخلی وخارجی سواحلنده دخی برچوق قویلر ولیمانلر وار ایسه‌ده، الیوم معموریتدن محرومدرلر . مذکور کورفزك ایچنده : آنجل دلاغوآرده ، تیبورور ، سان مارقوس ، قارمن، قانالینه، سانته‌قروز، سان جوزف، اسپیریتوسانتو، سرالبو ؛ کورفزك خارجنده وجنوبنده (تره‌مار. یاس) یعنی « اوج کاین » ، شبه جزیره‌نك طیشا‌ ریسنده‌ده سانته مارغرینه وسدروس آطه‌لری بولینور.

اقلیم وهواسی.— مکسیقه‌نك نصف جنوبیسی اقالیم حاره‌دن و نصف شمالیسی دخی اوکا قریب اولمغله ، سواحلنده هواسی پك صیجاق ورطوبتلی اولوب ، هله مکسیقه کورفزی سواحلنده پك‌ده صیتمه‌لی وآغردر. اورادن سرمدی قارلرله مستور طاغلرك تپه‌سنه دك درجه درجه مختلف هوالره تصادف اولنور . سواحلده‌کی دوز اووه‌لردن آیریلوب ، بر قاچ یوز متره‌لك ارتفاعلره چیقلنجه، صیتمه‌لی هوالردن قورتلوب، کیتدکجه میزان الحراره‌نك تدنی ایتدیکی واشجار ونباتاتك‌ده اوکا کوره دکیشدیکی کوریلور . آوروپاده ایکی بیك متره ارتفاعی اولان طاغلرك اوستنده اقامت وتنفس مشکل اولوب، آنجق اکری بوکری برطاقم جوجه آغاجلر بتیشدیکی حالده ، مکسیقه‌ده بو ارتفاعده اولان وسطی یایله‌لرده بهار دائمی دینلکه شایان برهواده و اشجار ونباتات کوناکون ایله مزین جنت‌آسا باغچه‌لر ایچنده بولنیلیور . بو ارتفاعده بولنان مکسیقو شهرنده شباطدن تشرین اوله قدر میزان الحراره ۲۰ ایله ۲٤، وتشرین اولدن شباطه قدر دخی ۱٦ ایله ۱۷ درجه‌لری آره‌لرنده بولنور. کیجه‌لری کوندوزدن چوق دها سرین اولوب، ۱۰ ایله ۱۷ درجه‌لری آره‌لرنده تخلف ایدر. ساحلده بولنان (وراقروز) شهرنده قیشین میزان‌الحراره‌نك درجهٔ وسطیه‌سی ۱٦ ویازین ۲۵ ونهایت ۲۷در. یایله‌نك اورته‌لرنده دخی هواسی صیجاق بعض محفوظ وادیلر وچقور اووه‌لر واردر . مکسیقه هواسنك برخاصیتی واردر، که اوده یازدن طوغریدن طوغری‌یه قیشه وقیشدن یازه کچیلوب، بهار وکوز موسملری اولمامسیدر . بر یاغمور وبرده قوراقلق موسمی اولوب، یاغمور موسمی یاز موسمنه تصادف ایدر. شباطده بر ایکی یاغمور یاغوب، نباتات تازه‌لنمکه واشجار یاپراقلانمغه، و مایسدن اعتباراً هرکون یاغمور یاغمغه باشلار. تشرین‌اولده یاغمورلر آزالوب، مکسیقه‌نك الك کوزل موسمی اولور؛ وکانون اولده قوراقلقدن نباتات قورویوب ، آغاجلر یاپراقلرینی دوکر. بو انتظام سواحلده و سواحله قریب آلچق محللرده اولوب، یوقاریلره چیقلدقجه، کرك یاغمور

وکرك قوراقاق موسمی اوقدر انتظامله حکمنی اجرا ایتمز. علی الخصوص شماله طوغری کیدلدکجه، یاغمورلر سیرکلشوب، چوق دفعه آنجق تموزدن ایلوله قدر یاغمور یاغار؛ وبعضاً بو موسمده دخی پك آز یاغمور یاغوب، قوراقلق او واسع یایله‌لری چول حالنده بولندیریور. مکسیقه کورفزی سواحلنده وعلی الخصوص (وراقروز) اسکله‌سنده صاری صیتمه شدتله حکمنی اجرا ایدر. مع هذا یرلیلر بو علت مدهشه‌یه چوق طوتلیوب، طول عمر دخی مکسیقه هواسنك جملهٔ نتایجندندر؛ حالبوکه علت مذکوره دخی اك زیاده عدم نظافتدن ولغملرك میدانده اولمسندن ایلری کلیور. سواحل شرقیه ایله مملکتك شرق مائله‌سنده اکثریا شمال شرقیدن سرت بر روزکار اسوب، شدتلی فرطونه‌لری موجب اولورسه‌ده، هوانك تصحیحنه مدار اولور. سواحل غربیه و جنوبیه‌ده ایسه اکثریا جنوبدن بر روزکار اسر، که دکیزجه مخاطره‌لی دکل ایسه‌ده، پك صیجاق وصحته مضردر.

نباتات ومحصولاتی، معادن وحیواناتی. — نباتات ومحصولاتجه مکسیقه دنیانك اك زنکین یریدر. ساحلدن اك یوکسك طاغلرینه چیقنجه‌یه قدر هرهوایه تصادف اولنمغله، نباتاتی دخی بالطبع هواسنك تخلفیله یعنی ارتفاعله تخلف ایده‌رك، همان هرنوع محصولات یتیشیر. سواحلده اوصیجاق وصیتمه‌لی هوادہ وبرچوق سملی حشراتك میاننده اقالیم حاره‌یه مخصوص ایری ایری یاپراقلی نباتلر ویارلاق پارلاق رنکلی چیچکلر واو اقلیمله مخصوص اولوب لسانمزده اسملرینی بوله‌میه‌جغمز لذیذ میوه‌لر حیرت‌بخش بر منظره حاصل ایده‌رك، چیچکلرك قوقوسی بتون هوای نسیمی‌یی تعطیر ایدر. بونلر میاننده خرمالرك انواعی، برآز دها یوقاریده موز، صکره پورتقال، لیمون، دها یوقاریلرده زیتون، صکره میشه واك نهایت چام آغاجلری وقورانلقلك حکم سوردیکی محللرده مکسیقه‌یه مخصوص غایتله بیوك یاپراقسز وایری دیکنلی بر طاقم غریب اشجار بولنیور. صیجاق یرلرنده شکر قامشی وپك کثرتلی وپك بیوك اولان موز آغاجلرینك کولکه‌سنده قهوه یتیشیر. حبوباته متعلق اوله‌رق مکسیقه‌نك اصل محصولی ومکسیقه‌لیلرك برنجی مدار تعیشلری مصر اولوب، قامشی اوچ دورت متره یوکسك اولور، وپك ایری قاللر ویرر. صوده پیشمش مصر قاللری بر مکسیقه‌لینك سفره‌سندن اکسیك اولماز. پك مغذی وایری دانه‌لی برنوع سیاه فاصولیه دخی ایکنجی درجه‌ده‌در. بغدای وسائر حبوبات دخی آوروپالیلر طرفندن ادخال اولنمشدر. مصر ۲۵۰۰ متره‌لك ارتفاعلره قدر وبغدای ایسه دها یوقاریلرده منطقهٔ بارده‌ده دخی حاصل اولور. مانیوق اك زیاده غرب جهتنده‌کی آلچق یرلرده حاصل اولور. پرنج دخی یتیشیورسه‌ده، کلیتله زرع اولنمیور. اوزومه هوا وطوپراق پك مساعد ایسه‌ده، اسپانیوللر وقتیله باغ یتیشدیرمکی منع ایتمش اولدقلرندن، الآن مکسیقه‌ده باغلر لایقیله تکثیر ایدیله‌مه‌مشدر. زیتون یتیشدیرمکی‌ده اسپانیوللر منع ایتمشلر دیسه‌ده، مکسیقه‌نك استقلالندن بری زیتون محصولاتی خیلی چوغالمشدر. وانیله، قاقاؤ، چیویت، توتون، قرمز وسائر محصولاتی‌ده شکر و قهوه ایله برابر مکسیقه‌نك اك باشلی منابع ثروتندندر. توتون وچوقلاته ذاتاً مکسیقه‌دن چیقوب، بو مملکتك اهالیٔ قدیمه‌سی اولان (آزتك)لردن بتون عالمه یایلمشدر. پاموق دخی اسکیدن بری یتیشدیریلیر بر محصول اولوب، ۱۶۰۰ متره ارتفاعلرینه قدر اولان یرلرك جمله‌سنده حاصل اولور. قینه‌قینه وسائر نباتات طبیه‌سیله بهاراتی‌ده پك چوقدر. میوه‌لری پك لذتلی اولوب، موزلری امثالسز اولدیغی کبی، پورتقاللری‌ده بیلدیکمز نوعلردن چوق دها قوقولی ودها لذیذدر. (شیریموبه) و(مانغه) تعبیر اولنور پك لذیذ ایکی جنس میوه‌سی واردر. ایکنجیسنك آغاجی و یاپراقلری‌ده پك کوزلدر. برنجیسی انسان یدکدن صکره زیاده حدت ایدرسه آکسزین تلف اولدیغی مرویدر. هندستان جوزی یعنی قوقه، اکمك آغاجی، تره یاغی آغاجی، سوت آغاجی وسیاح آغاجی بولنیور، که اسملرندن آکلاشلدیغی اوزره، بری اکمك یرینی طوتار بر بیوك میوه، بری تره یاغی و دیکری سوت کبی بر ماده ویرر. سیاح آغاجی برنوع موزدر، که کوتوکنك هرنره‌سنه برکرتك چیزیله‌جك اولسه، اورادن تازه وصوغوق بر صو فیشقیروب، صوسز یرلرده بولجیلرك حرارتنی کسمکه مدار

اولور. (ماکی) تعبیر اولنور ویکرمی قوللی شمعدان
صورتنده اولان بر نوع نباتك الیافی کتن کبی
منسوجاتده قوللانیلیر، وایچیلیر بر مایع ویریر، که
حرارتی سوندیرمکله برابر مغذی ولذیذ ومع هذا
پك اوجوز اولدیغندن، بتون مکسیقه لیلر بونی
ایچرلر، وکلیتله یتیشدیررلر. آنجق چوق ایچلدکده
حدتله قاریشیق بر سرخوشلق ویرر. بونك برنوع
راقیسنی ده چیقاریرلر. الیافیچون یتیشدیریلیر دیکر
برچوق نباتلر دخی واردر. فرنك انجیرینك ده
انواعی وپك ایریلری اولوب، جیت مقامنده ارا.
ضینك حدودینه دیکرلر ومیوه لرندن برچوق
مأکولات ومشروبات یاپارلر. مکسیقه دن ممالك
مجتمعه یه اخراج اولنان میوه لردن مملکته کلیتلی
واردات کیرر، وسنه دن سنه یه بو اخراجاتك مقداری
آرتمقده در. کراسته یه وعلی الخصوص سفائن کراسته.
سنه ومراقوزاق وبویاجیلغه الویریشلی اشجاری ده پك
چوقدر. الحاصل، مکسیقه اشجار، محصولات، اثمار
وهر نوع محصولاتجه کرهٔ ارضك برنجی یری
اولوب، اقالیم مختلفه یه مخصوص انواع محصولاتله
برابر مملکته مخصوص بر چوق محصولاتی اولدیغی
حالده، پك کنیش یرلری ده صوسزلقدن قوب قورو
چوللر حالنده در. مع هذا منبت وهرنوع محصولات
یتیشدیرمکه او قدر مساعد اولان یرلری ده لایقیله
ایشلنمیوب، مملکتك حاوی اولدیغی ١٩٦ ملیون
یکی دونم اراضیدن ٦٠ ملیون قدری قابل زراعت
اولدیغی حالده، بونك آنجق اونده بری ایشلنیور.
بونك ده باشلیجه سببی اراضینك پك بیوك چفتلکلر
حالنده اغنیانك تحت تصرفنده بولنمسیله زراعك
اراضی یه مالك اولمامسیدر. بو حال آمریقانك کشفندن
اول مکمل بولنمش، واسپانیه نك حاکمیتی زماننده
دخی بردرجه یه قدر. حسن اداره اولنمش اولان
جدوللرك اهمالیله خراب اولمسی، واکثر یرلرك
صودن محروم قالوب، زراعته اولان قابلیتی غائب
ایتمسی انتاج ایتمشدر. اهالی اراضی یه مالك اوله میجه
مکسیقه نك توکنمز بر ثروتی اولان معادنه میل
وانهماك کوسترمش ایسه ده، بر مملکتده زراعت
ترقی ایتمدکجه، ایشلیه جك عمله بیه جك بوله میه جقندن،
بشقه هیچ بر ایشده ایلری کیده مز. بناءً علیه،
ایشلنمین اراضینك مجاناً اهالی یه توزیعی حقنده بر
نظام اتخاذی مکسیقه نك بردن بره ترقیسنی موجب
اوله جق بر تدبیردر.

معادنجه مکسیقه دنیانك اك زنکین یری
اولوب، هر نه قدر ممالك مجتمعه ده کی قالیفورنیه
ایله آوستورالیه کومش وآلتون معدنلرینك کشفندن
صکره مکسیقه بو ایکی قیمتلی معدن خصوصنده
اوچنجی درجه ده قالمش ایسه ده، مکسیقه نك همان
هر طرفنده کومش وبونکله یوزده اون نسبتنده
قاریشیق آلتون معدنلری بولندیغندن، اکر اصول
جدیده اوزره ومکمل آلات ووسائطله اخراج
اولنه جق اولسه، مکسیقه نك کومش وآلتونی بته
برمجیلکی قزانه جغی شبهه سزدر. شمدیکی حالده سنوی
١٣٠ ملیون فرانق قیمتنده کومش وآلتون
چیقیورسه ده، سنه دن سنه یه تزیید اولنمقده در.
مع هذا موجود معادنك بیکده بری بیله اخراج
اولنمیوب، پك قیمتلی دفینه لر طوپراق آلتنده قالمقده در.
کومش وآلتوندن بشقه مکسیقه ده دمیر، باقر،
قلای، جیوه، کوکورد، کمور، شاب، طاش یاغی،
نفت، طوز وسائر معدنلر دخی بولنیورسه ده،
پك آزی اخراج اولنیور. مرمرلری سیرك ایسه ده،
پك اییدر. کرج طاشی ولوله جی چاموریله چینی
وسائره امثالنه یارار اتربه سی، وقولای یونتیلیر
ابنیه طاشلریله آشی بویالرینك انواعی دخی چوقدر.

مکسیقه نك حیوانات اهلیه سی بعد الکشف
اسپانیوللر طرفندن ادخال اولنان قیون، صیغیر،
آت، طوموز وسائر اجناسدن عبارت اولوب،
مرعالرینك کثرتی حسبیله پك زیاده چوغالمشلردر.
آتلری کوچك ایسه ده، پك طیانیقلی وآتشلی
اولوب، واسع اووه لرده نیم وحشی حالنده بیوك
خرکله سوریلری تشکیل ایدرلر. لکن نقلیاتده
استر دها زیاده قوللانیلوب، موقعه کوره دها
طیانیقلیدر. عموم حیوانات اهلیه سنك تولدات
سنویه سی ٤٠٠ ملیون فرانق قیمتنده در. موزه.
سنده کی مستحاثلری میاننده فیل وسائر چارپای
کیکلری بولنیورسه ده، شمدیکی حالده بویله حیوا.
ناندن اثر اولمیوب، آنجق طیور وحشراتی پك
چوق وپك متنوعدر. کوللرده ونهرلرده کرتنکله
ایله بالیق آره سنده بر حیوان بولنیور، که یرلیلر اتنی
چوق یرلر. قرمزی وبرن بوجك ایله کوللرك

قامشلری اوزرینه یمورطه‌لرینی براقیر برنوع سینك وار، كه بو یمورطه بالیق یمورطه‌سی كبی چورك شكلنده اولوب، اهالی طرفندن جمع و فروخت واكل اولنه‌رق، پك مقبولدر. سواحلده وعلی الخصوص قالیفورنیه كورفزی ایچنده خیلی مقدار اینجی وصدف دخی صید اولنور.

صنایع وتجارت ومعارف. — صنایعجه مكسیقه پك كری اولوب، بتین وقتلره كلنجه‌یه قدر معادن اخراجنه وزراعته لازم اولان آلات وادوات دخی طرز قدیم اوزره بولنمقده، وبونلرك فنه مطابقلرینی یاپه‌جق فابریقه‌لر بسبتون مفقود ایكن، بو صوك سنه‌لرده بخار وصو ایله ایشلر بر قاچ ایپلیك، منسوجات، كاغد، توتون وسائره فابریقه‌لری آچلمشدر. اصل یرلیلر فابریقه‌لرده بر فرانق یومیه ایله كونده اون بش ساعت چالیشدیرلدیغندن، فابریقه‌لردن چوق استفاده اولنه بیلیرسه‌ده، مكسیقه‌لیلرك بو صوك سنه‌لرده‌كی غیرتیله برابر موجود فابریقه‌لرینه لاشی حكمنده‌در. اصل یرلیلرك رسمه، بویاجیلغه، اویماجیلغه وقیومجیلغه چوق استعدادلری اولوب، تحصیلسز و پك قبا آلتلرله تخته اوزرینه كوزل رسملر اویارلر؛ وبازار محللرنده چابجاجق كویلیلرك رسملرینی ویا بال مومندن یاخود لوله‌جی چاموروندن هیكللرینی یاپوب، كندیلرینه صاتارلر. الحاصل اهالینك صنایعه چوق استعدادلری وار ایسه‌ده، اسپانیه دولتی، مملكتده حاكم بولندیغی مدتجه، صنایعك ترقیسنه خدمت ایده‌جك یرده، مانع اوله‌جق برخط حركت اتخاذ ایتمش؛ واستقلالندن بری مكسیقه حكومتی جدی صورتده ترقیاتله اوغراشه‌جق آز وقت بولمشدر.

معارفك ترقیسنه بو صوك سنه‌لرده پك چوق غیرت ایدلمكده اولوب، شهر و قصبه‌لره منحصر بولنمش اولان مكاتبك كوچك و اك اوزاق كویلره وارنجه‌یه قدر تعمیم اولنمقده، و مطبوعاتك وعلی‌الخصوص علوم وفنون مختلفه‌یه مخصوص رسائل موقوته‌نك عددی كوندن كونه آرتمقده‌در. مركزده ذكور واناث ایچون آیری آیری برر مكمل مكتب ایله اناثه مخصوص برصنایع مكتبی، حقوق، طب، هندسه، صنایع نفیسه، زراعت، تجارت، اداره ملكیه، صنایع، فن حرب مكتبلری وصاغر و دیلسزلره كورلره مخصوص بر مكتب ومكمل بر كتبخانه، بر رصدخانه، بری ماكینه‌لره، بری صنایع نفیسه‌یه و بری ده آثار عتیقه‌یه مخصوص اوله‌رق اوچ موزه، تشریح، معادن، علم الارض وسائره نمونه‌خانه‌لری وسائر مؤسسات علمیه بولندیغی كبی، ایالات حكمنده اولان جماهیر متفقه مركزلرنده دخی مختلف مكاتب عالیه و مؤسسات علمیه موجوددر، وكوندن كونه تزاید ایتمكده‌در. ١٨٨٠ سنه‌سی استاتستیقنه كوره، تاریخ مذكورده مركزده‌كی مشترك قضا داخلنده ٢١٣ ذكور و ٢٢٨ اناث مكاتب ابتدائیه ورشدیه‌سیله ١٦ ذكور و ٤ اناث مكاتب عالیه‌سی وایالاتده ٦٢٢٨ ذكور و١٨٦٧ اناث مكاتب ابتدائیه و رشدیه‌سیله ٨٤ ذكور و١٢ اناث مكاتب عالیه‌سی، والحاصل بتون مكسیقه‌ده ٨٦٥٢ مكتب موجود اولوب، بونلره ٤٥٢ ٨٥٢ شاكرد دوام ایدردی. مكاتب مذكوره‌نك اداره‌سیچون ده ١٥ ½ ملیون فرانق صرف اولنوردی. اووقتدن بری مكاتبك عددی تضاعف ایتمش اوله‌جغی شبهه‌سیزدر. ٥٤ اركان حرب ضابطندن مركب بر هیئت فنیه طرفندن ترتیب اولنه‌رق طبع و نشر اولنان مكسیقه‌نك مفصل و پك مكمل بر بیوك خریطه‌سی مكسیقه‌نك معارفجه اولان ترقیاتنه برنمونهٔ عالیه‌در. ١٨٣٩ تاریخنده تشكل ایتمش اولان بر جغرافیه جمعیتی مكسیقه‌نك احوال جغرافیه‌سنه دائر پك چوق خدمتلر ایتمكده، ومعین صورتده بر رساله موقوتهٔ فنیه نشر ایلمكده‌در. مكسیقه‌ده اك زیاده فنونجه وعلی الخصوص علم معادنه تعلق ایدن فنلرده ترقی اولنوب، ادبیات قسمی اوقدر ایلری كیتممشدر. تاریخه وفن آثار عتیقه‌یه متعلق ترقیاتی ده زیاده‌در.

محصولات و معادننك كثرتی مكسیقه‌ده بیوك بر تجارت اجراسنه و اخراجاتك ادخالاته چوق غالبه چالمسنه سبب اولیور. سنوی ادخالاتی ٩٠ ملیون فرانغه بالغ اوله‌مدیغی حالده، اخراجاتی ٢٣٥ ملیون فرانغی متجاوز اولوب، بو وجهله بهر سنه مملكته ١٤٥ ملیون فرانق كیرر. معادنك اخراجیله زراعت لایقیله ترقی ایده‌جك، و دمیر یوللر تكثیر وتعمیم ایدیله‌جك اولورسه، تجارتك چوق دها ایلری كیده‌جكی و مملكتك ثروتی آرتدقجه آرته‌جغی

شبهه‌سزدر. باشلیجه اخراجاتی: کومش وآلتون، قهوه، آغاج الیافی، اخشاب، دری، باقیر، قورشون، حیوانات و توتوندر. سنه‌ده تقریباً اون بیك کمی مکسیقه اسکله‌لرینه آمدشد ایدوب، جمله‌سی ۳ ½ ملیون طونیلاته استیعابنده بولنمشدر. مکسیقه‌نك سفائن تجاریه‌سی ۲۷٤ عددنده اولوب، ٥۲ سی واپوردر. دمیریوللری ۱۱ ٤۷۰ کیلومتره طولنده اولوب، اك بیوك خطی مکسیقه کورفزنده (ورا. قروز) اسکله‌سندن بدأ ایله ایکی طرفدن مکسیقویه چیقان واورادن یوکسك یایله‌لری تعقیب ایده‌رك، تاحدود شمالیه‌یه وصول ایله ممالك مجتمعه خطوطیله برلشن خط کبیردر، که مکسیقه‌نك اورته‌لرنده غرب شمالی‌یه طوغری براوزون قول صاله‌رق، بوده ممالك مجتمعه خطوطنه اولاشور. دیکر برخط دخی حدود شمالیه‌نك قسم شرقیسندن ممالك مجتمعه‌دن مکسیقه‌یه داخل اولوب، سالتیلویه قدر واصل اولور. برخط دخی قالیفورنیه کورفزنده (غوآیماس) اسکله‌سندن بدأ ایله، شماله طوغری اوزانه‌رق ممالك مجتمعه خطوطیله کسب التصاق ایدیور. موجود اولان خریطه‌لرده مکسیقه‌نك ایکی ساحلنی ربط ایده‌جك یعنی مکسیقه کورفزندن باشلایوب ده بحرمحیط آطلاسی ساحلنه منتهی اوله‌جق هیچ برخط کورلمیور. بوکاده بحر محیط مذکور مائله‌سنك بك اینیشلی اولمسی مانع اولسه کرکدر.

اهالیسی، جنسیت ولسان ومذهبلری. — مکسیقه اهالیسی، یوقاریده دینلدیکی کبی، ۱۲ ٥۷۰ ۱۹٥ کشیدن عبارت اولوب، باشلیجه ۳ صنفه منقسمدر: یوزده ۱۹ ی آوروپالی یعنی اوروپا مهاجرلریله صرف آوروپالی ابویندن متولد خالص اسپانیول، یوزده ۳۸ ی خالص یرلی یعنی آمریقانك کشفندن اول مملکتك صاحبلری بولنمش اولان اسکی اهالینك اولادی، یوزده ٤۳ ی ده مختلف درجات وصورده ملزلردر. آوروپالیلرك قسم کلیسی اسپانیول اولوب، اخیراً هجرت ایتمش وهر سنه ایتمکده اولان برچوق فرانسز، ایتالیان، آلمان وسائر آوروپالیلر دخی وار ایسه‌ده، بونلر دخی مرور زمانله اسپانیوللره تابع اوله‌رق، اونلرك لسانی قبوله مجبوردرلر. اصل مملکتك صاحبلری وبرنوع زادکان صنفی تشکیل ایدوب مملکتك اداره‌سنی اله آلانلر مملکتك اسکی فاتحلری اولان اسپانیوللردن متولد اولوب‌ده یرلیلرله قاریشمیه‌رق نسللرینی وجنسیتلرینی خالص اوله‌رق محافظه ایدنلردر. بونلر یکی هجرت ایدن اسپانیوللره بیله نظرحقارتله باقه‌رق، وهله ملزلرله اصل یرلیلری اصلا صایمیه‌رق، فوق‌العاده برکبروغرور وعزت‌نفس ایله متصفدرلر. اسپانیوللرك خاصه‌لری اولان جنسیت تفخری بونلرده تضاعف ایده‌رك، کندیلرینه همان کوکدن اینمش نظریله باقرلر؛ وبو کبر وغرورلری ترقیلرینه‌دخی مانع اولیور. اهالینك قسم اعظمنی تشکیل ایدن ملزلرك چوغی ینه اسپانیول فاتحلرله یرلی قاریلرك اختلاطندن متولد اولوب، بعضلری‌ده بو ملزلرك یرلی قاریلرله ویا زنجی کوله وخلایقلرك یرلیلر وملزلرله امتزاجندن تولد ایتمشلردر. بونلرك بکزلری مختلف درجاتده اسمر وسیمالری اسپانیول ایله آمریقالی سیماسی آره‌سنده اولدیغی حالده، اسپانیول لسانیله متکلمدرلر؛ وکندی کندیلرینه اسپانیول نظریله باقرلر. مملکتك اك چالیشقان وزراعت وصنایع وتجارتله اوغراشان اهالیسی وتعبیر آخرله مکسیقه‌نك اساسلی نفوسی بونلردر. یرلیلره کلنجه: بونلر کشفدن اول اورانك یکتا ومستقل اهالیسی بولنمش اولان اقوام مختلفه‌نك احفادندن عبارت اولوب، بینلرنده آز چوق مناسبتی اولان برچوق اقوام واجناسه وهر قوم برچوق قبائله منقسم و ۲۰۰ قدر لسانله متکلمدرلر. بونلرك برطاقمی کویلرده متمکن اولوب، زراعتله ورنجبرلکله مشغولدرلر؛ وبرطاقملری‌ده الیوم خیمه‌نشین اولوب، عشیرت حالنده قونوب کوچرلر. بونلر آمریقانك سائر طرفلرده‌کی اهالئ قدیمه‌سی قدر وحشی اولمیوب، آمریقانك کشفنده اجدادلری زراعت وصنعتله مشغول ایدیلر؛ ونهرلرینه مکمل جدوللر یاپوب، اراضیی شمدیکندن ایی ایشلرلر، وکومش وآلتون معدنلرینك اخراج واعمالنی‌ده بیلیرلردی. آنجق او وقت (آزتك) دینلن کوچك برقومك تحت تحکمنده اولوب، آنلاره‌یه چالیشدیرلیقلری کبی، اسپانیوللرك النه کچنجه، دها دهشتلی برظلم آلتنه کیرمش، وبوکون مستقل اولدقلری حالده، ینه مملکته صاحب بولنان اسپانیوللرك نظر حقارتندن وکندیلرینی برچوق حقوقدن محروم براقان برطاقم

حقسز نظاماتدن قورتیله‌مدقلرندن، بیچاره‌لره دائمی برحزن ومغمومیت طبیعت ثانیه اولمش ؛ و هیچ بر وقت یوزلری کولمیوب، دائما تنها طورمغی وبرکوشه وکناره چکلمکی سورلر. شهر وقصبه‌ده یاشایانلرینك کنارلرده کندیلرینه مخصوص محله‌لرده قلبه‌لری واردر؛ وحاللریله صورت تعیشلری آجینه‌جق برصورتده‌در. زنکین اسپانیوللرك بیوك چفتلکلرنده چفتجی ویا عمله بولنانلری‌ده هر قرق اللیسی بر قلبه‌ده و حیوانلریله برلکده بیتوتت ایدوب، سفالتلریله پیسلکلری درجهٔ نهایه‌ده‌در. اثوابلری آمریقان بزندن بر پانتالونله برکوملکدن وکنیش سپرلی برحصیر شاپقه وبرچفت طاقونیه‌دن ویتاق واثاث بیتیه‌یه بدل دخی برحصیردن، یمکلری‌ده مصر اکمکندن عبارتدر. بو درجه‌ده بسیط اولان احتیاجلرینی استحصال ایدنجه، بشقه برشیٔ دوشونمیوب، آرتق چالیشمغی فضله عد ایدرلر. بیچاره‌لر بو حال ایله برابر پك مطیع وساکن آدملر اولوب، ذکاوت و استعداد. لری‌ده یوق دکلدر، ومجبوریت تحتنده اولنجه چا. لیشمقدن چکنمزلر. یوریمه‌ده قوتلری خارق‌العاده اولوب، ایکی اوچ کونلك یولی برکونده آلیرلر؛ وچوق دفعه آرقه‌لرنده یوز کیلولق بر یوك اولدیغی حالده، اوزون مسافه‌لر قطع ایدرلر. بونلر ملزلرله قاریشه‌رق، کیتدکجه عددلری آزالمقده، وایچلرنده بعض اقوامك افرادی توکنوب، بو وجهله برخیلیسی منقرض ولسانلری منقطع اولمشدر. بش اون بیك زنجی اهالی دخی بولنوب، بونلردخی ملزلروبرلیلرله تزوج ایده‌رك، خالصلری کیتدکجه آزالمقده‌در.

اسپانیوللرله ملزلر اسپانیول لسانیله متکلم اولوب، متمکن اولان برلیلردخی، بینلرنده کندی لسانلرینی قوللاندقلری حالده، اسپانیولجه‌یه دخی آشنادرلر. بووجهله مملکتك لسان عمومی ورسمیسی اسپانیولجه اولوب، بتون مکاتبده دخی بو لسان تدریس او. لنیور؛ وکافهٔ مطبوعات ونشریات بولسانده‌اولیور. اسپانیوللر تا آمریقانك کشفنده اهالی‌یه خرستیانلغی قبول ایتدیرمکده بیوك برغیرت وتعصب کوسترەرك، طوعاً ویا جبراً همان جمله‌سنی خرستیان ایتمشلردی. بنا برین متمکن اولان برلیلردخی خرستیان‌اولوب، خیمه‌نشین اولان عشایرك ایسه خرستیانلغی قبول ایدنلری‌ده اسماً خرستیان اولوب، قلباً اعتقاد قدیملرنده ثبات ایتمشلردر. مذهب عمومی قتولیك مذهبی اولوب، ممالك مجتمعه‌دن کوندرلمش بعض میسیونرلرده برلیلرك برطاقنی پروتستان ایتمشلردر.

تقسیمات ملکیه‌سی، شهر و قصبه‌لری. — مکسیقه ١٨٥٥ تاریخندن بری جماهیر متفقه صو. رتنده اداره اولنوب، ٢٧ حکومت، ٢ ایالت و ١ مشترك قضاء مرکزیدن مرکبدر، که اسامیسیله مساحهٔ سطحیه‌لری ومقدار نفوسلری بروجه آتیدر:

حکومت	مربع کیلومتره	اهالی	مرکزی	نفوسی
(حدود شمالیه جهتنده)				
سونوره	١٩٧ ٩٧٣	١٩١ ٢٨١	هرموزیلو	٨ ٣٧٦
شیشوآهوآ	٢٢٨ ٩٤٦	٢٦٦ ٨٣١	شیشوآهوآ	١٨ ٥٢١
قوآهوئیلا	١٥٦ ٧٣١	٢٣٥ ٦٣٨	سالتیلو	١٩ ٦٥٤
نوئوواليون	٦٢ ٣٨١	٣٠٩ ٦٠٧	مونتری	٥٦ ٨٥٥
(مکسیقه کورفزی سواحلنده)				
تاماؤلیپاس	٨٤ ٤٣٤	٢٠٤ ٢٠٦	جودادوبقتوریه	١٤ ٥٧٥
وراقروز	٧٠ ٩٣٢	٨٥٥ ٩٧٥	جالاپه	١٨ ١٧٣
تاباسقو	٢٥ ٢٤١	١٣٤ ٧٩٤	سان‌جوان باؤتیستا	٢٧ ٠٣٦
قامپیشه	٥٦ ٤٦٢	٩٦ ٤٥٨	قامپیشه	١٦ ٦٣١
یوقاتان	٨٥ ٨٢٧	٢٩٧ ٥٠٧	مریدا	٣٦ ٧٢٠

حكومت	مربع كيلومتره	اهالی	مركزی	نفوسی
(بحر محيط معتدل سواحلنده)				
سينالوآ	٧٤ ٢٦٩	٢٥٦ ٤١٤	قولياقون	١٤ ٢٠٥
جاليسقو	٩٢ ٩١٩	١ ١٠٧ ٨٦٨	غوآدالاجاره	٨٣ ٨٧٠
قوليما	٥ ٤١٨	٥٥ ٦٧٧	قوليما	١٩ ٣٠٥
ميشوآقان	٦٣ ٦٤٦	٨٨٩ ٧٩٥	مورليه	٣٢ ٢٨٧
غوئررو	٦٦ ٤٧٧	٤١٧ ٦٢١	شيلپانسينغو	٦ ٢٠٤
اوآياقه	٨٨ ٩٧١	٨٨٢ ٥٢٩	اوآياقه	٣٢ ٦٤١
شياپاس	٥٥ ٣١٦	٣١٣ ٦٧٨	قونستلاغوتيرز	٧ ٨٨٢
(وسطده)				
دورانغو	٩٢ ٢٧٥	٢٩٤ ٣٦٦	دورانغو	٤٢ ١٦٥
زاقاتقاس	٦٥ ١٦٧	٤٥٢ ٧٢٠	زاقاتقاس	٤٠ ٠٢٦
آغوآس قالينتس	٦ ٠٩٥	١٠٣ ٦٤٥	آغوآس قالينتس	٣١ ٦١٩
سان لوبی پوتوزی	٦٦ ٠١٠	٥٧٠ ٨١٤	سان لوبی پوتوزی	٦٩ ٦٧٦
غوآناجوآنتو	٢٨ ٤٦٢	١ ٠٤٧ ٢٣٨	غوآناجوآنتو	٣٩ ٣٣٧
قوئرتارو	٩ ٤١٦	٢٢٧ ٢٣٣	قوئرتارو	٣٢ ٧٩٠
هيدالغو	٢٣ ١٧٠	٥٤٨ ٠٣٩	پاشوقه	٥٢ ١٨٩
مكسيقو	١٩ ٨١٢	٧٣٨ ٧٣٧	تولوقه	٢٣ ٦٤٨
مورلوس	٥ ٢٥٣	١٥٩ ٨٠٠	قوئرناواقه	٨٠ ٥٥٤
پوئبلا	٣٢ ٣٧١	٩٧٩ ٢٢٣	پوئبلا	٩١ ٩١٧
تلاتسقاله	٣ ٨٩٨	١٦٦ ٨٠٣	تلاتسقاله	٢ ٨٧٤
مركز قضاء مشتركی	١ ٢٠٠	٤٨٤ ٦٠٨	مكسيقو	٣٣٩ ٩٣٥
آشاغی قاليفرنيه ايالتی	١٤٣ ٦٩٢	٤٢ ٢٨٧	لاپاز	٤ ٧٣٧
تپيك ايالتی	٢٩ ٢١١	١٤٤ ٣٠٨	تپيك	١٦ ٢٢٦
جمعاً مكسيقه	١ ٩٦٥ ٥٢٣	١٢ ٥٧٠ ١٩٥		

مركزی اولان مكسيقودن صكره اك بيوك شهری غوآناجوآنتو جمهوريتنده واقع و ١٢٠٠٠٠ اهالیلی جامع اولان (لئون دلاس الداماس) وجدولده مذكور حكومت مركزلريدر.

اصول ادارەسی، قوۀ ماليه وعسكريەسی. — مكسيقه ممالك متفقەدن مركب برحكومت اولوب، عموم اهالی طرفندن ٤ سنه مدتله انتخاب اولنمش بر رئيس جمهوری، ايكنجی درجەده وينه ٤ سنه مدتله، وبهر حكومت طرفندن ٢ اعضا اولمق اوزره، انتخاب اولنمش ٥٤ اعضادن مركب براعيان وطوفريدن طوغرىيه و ٢ سنه مدتله انتخاب اولنور ٢٢٧ اعضادن مركب برمجلس مبعوثانی واردر. انتخاب ايتمك حقی متأهل اولانلر ايچون ١٨ وبكارلر ايچون ٢١ ياشنی طولديرمش اولانلره، وانتخاب اولنمق حقی ده رياست ايچون ٣٥، مجلس اعيان ايچون ٣٠ و مجلس مبعوثان ايچون ٢١ ياشنی طولديرمش اولانلره مخصوصدر. رئيس جمهور امور ادارەيی آلتی ناظردن مركب برهيئت وكلايه حواله ايدوب، بو هيئتی كنديسی انتخاب ايدر، و مسئول طوتار. امور عدليه آيری اولوب، حكام ٦ سنه مدتله اهالی طرفندن انتخاب اولنور. هر حكومت ادارۀ داخليەسنده مستقل اولوب، كندينه مخصوص مجلس

مبعوثانی، والی نامیله بر رئیسی و بر محکمهٔ عالیه‌-
سیله بر تنظیمات مجلسی واردر. واردات ومصارف
سنویه‌سی ٤٧ ملیون کسور دولار راده‌لرنده
اولوب، بر دولار ٢ فرانق ایله ٦٦ سانتیمدن
عبارتدر. بو عمومی بودجه‌دن بشقه هر حکومتك
کندینه مخصوص بودجه‌سی اولوب، بونلرك‌ده مجموعی
١٨ ملیون دولاره بالغ اولور. باشلیجه وارداتی
کمرك ایله پول رسمندن عبارت اولوب، سائر ویر-
گیلری پك آزدر. سلاح طاشیمغه مقتدر هر مکسیقه‌لی
٢٠ یاشندن ٥٠ یاشنه‌دك عساکر ملیه سلکنه
داخل اولوب، حین حاجتده سلاح آلتنه آلنمق
ایجون، معین وقتلرده تعلیم اولنور. صلح زماننده‌کی
عساکر دائمه ایسه کوکللی افراددن مرکب اولوب،
احتیاطیله برابر پیاده وسواری وطوبجی وژاندارمه
اوله‌رق ٦٠ جنرال، ٣٦٠٠ ضابط، ٤٥٠٠٠
نفر، ٧٠٠٠ آت و ٣٠٠٠ استردن عبارتدر.
حرب زماننده جمعاً ١٦٥٠٠٠ عسکر چیقاریله بیلیر.
دونانماسی ٢ آویزو، ٢ طوپ چکر، بر مکتب
سفینه‌سی و ٥ واپوردن عبارت اولوب، بر قاچ
تورپیوز ایله بر زرهلی، بر قروآزور، ٤ طوپ
چکر وایکی نقلیه واپوری‌ده دردست انشادر. بحریه
عسکری ٨٤ امرا وضابطانله ٤٢٥ نفردن مرکبدر.

احوال تاریخیه‌سی. — مکسیقه‌نك آمریقانك
کشفندن اول اولدقجه بر مدنیته نائل بولندیغنی
سویلدی ایدك. او وقت قصبه‌لری و معبدلریله
حکمدارانه مخصوص سرایلری وار ایدی. او
مدنیتك بعض آثاری الیوم باقیدر. آمریقانك کشفندن
صکره ١٥١٧ و ١٥١٨ تاریخلرنده اسپانیه سردار-
لرندن برایکی کشی مکسیقه سواحلنه یناشمشیدی. ١٥١٩
ده (قورتز) بر اسپانیول فرقه‌سیله و برقاچ کمی ایله
مکسیقه ساحلنه یناشه‌رق، اهالی طرفندن چیچك
دمتلریله ومحبت نمایشلریله قبول اولنمش؛ و ورا-
قروزده بعض تأسیساتدن صکره، بویله بر حسن
قبول دوستانه ایله او وقت (تنوستیتلان) دینلن
مکسیقویه قدر گیتمش؛ وحکمدار بولنان (مونتزوما)
طرفندن دخی حسن قبول کورمش ایکن، بر
طرفدن یغماکرلك طمعیله وبرطرفدن‌ده خرستیانلغی
نشر ایتمك فکر تعصبکارانه‌سیله آزتکلرك حکومتندن
خوشنود اولمیانلرك طرفنی طوته‌رق، عسکرینه بر
بیوك فرقهٔ معاونه پیدا ایتمش؛ ومالك اولدیغی
طوپلر واسلحهٔ ناریه قوتیله یرلیلره غلبه چاله‌رق
مکسیقویی ضبط ایلمش ایدی. بیچاره مکسیقه‌لیلر
برآز مقاومتدن صکره عرض اطاعتله (مونتزوما)
اسپانیه قرالی شارل کینته تقدیم اولنمق اوزره،
برچوق هدایا ویردیکی حالده، بیچاره‌لری
قتل عام، و بتون مالملکلرینی نهب وغارتله،
مکسیقویی وسائر معموره‌لری احراق، ونهایت
کندیلرینه معاونت ایدن یرلیلری دخی اسرا صفتیله
سپاهیلر بیننده تقسیم ایده‌رك، اراضی‌یی کاملاً ضبط
ایتدکدن بشقه، اسکی صاحبلرینی‌ده طوپراقلریله
برابر مال وملك کبی قوللانمغه باشلامشلردی. او
وقت مکسیقه دخی آمریقای جنوبی ووسطی کبی
اسپانیه‌نك بر ایالتی ویا خدیویتی حکمنده بولنوب،
یالکز اسپانیه ایله تجارت ایتمك اوزره،
سائر کیلره مکسیقه اسکله‌لرینه یناشمق، ومکسیقه-
لیلره بشقه دولتلر تبعه‌سیله تجارت ایتمك و فابریقه
آچمق وحتی برچوق محصولاتك زرعی بیله ممنوع
ایدی. اصل یرلی آمریقالیلر حیوان مثابه‌سنده
طوتلدیغی کبی، اسپانیوللرله یرلیلردن متولد اولان
ملزلر دخی بیوك برحقارت آلتنده بولنوب، حکومت
نظرنده محقر وذلیل ایدیلر.

نهایت قرن حاضر میلادی اوائلنده ممالك
مجتمعه‌نك انکلتره‌نك بیوندروغی آلتندن چیقمسی
واسپانیه‌نك بیوك ناپولیونك ضبطنه کچمسی آمریقای
جنوبیه‌ده‌کی اسپانیه مستملکاتنجه بادیٔ تزلزل اولدیغی
کبی، مکسیقه‌لیلر دخی او صره‌ده فرصتدن استفا-
ده‌یه قالقیشوب، ١٨١٠ ده هیدالغو اسمنده بر
راهبك تحت ریاستنده قیام ظهور ایتمش؛ وقرق
بیك یرلی انتقام حسیله التحاق ایدوب، او تاریخدن
١٨٢١ تاریخنه‌دك، اسپانیه عسکریله یرلی اهل
قیام بیننده برچوق قانلی محاربه‌لر وقوع بولدقدن
صکره، تاریخ مذکورده اسپانیه قوماندانلرندن
مکسیقه‌نك ملز جنسنه منسوب (اتیوربید) اسمنده
بری عسکریله برابر اهل قیامه التحاق ایتمکله،
درعقب بونلر غالب کلوب، مملکتلرینك استقلالنی
تأمین ایتمش؛ و ١٨٢٤ ده دول معظمه‌یه قبول
ایتدیرمشلردر. یالکز اسپانیه ١٨٣٦ تاریخنه‌دك

تصديق ايتمه‌مشدى. لكن مكسيقه استقلاله نائل
اولمغله برابر اسايشه‌ده نائل اوله‌ميوب، ابتدا «قوم
(اتيوربيد) ى ديكتاتور طانيدقلرى حالده،
چوق كچمه‌دن اسقاط و مملكتدن طرد ايتمش؛
و ۱۸۴۴ ده مكسيقه‌يه عودتنده طوتوب قورشونه
ديزمشلردر. بوندن صكره‌ده فتن داخليه
اكسيك اولمامشدى. ۱۸۶۱ ده ديون خارجيه
فائضلرينك تأدياتى تعطيل ايتمكله، فرانسه وانكلتره
واسپانيه متفقاً عسكر ودونتما سوق ايتدكلرى
حالده، متعاقباً اسپانيه وانكلتره عسكرلرى كرى
آلوب، فرانسز عسكرى اوچنجى ناپوليونك غريب
بر لعبهٔ سياسيه‌سيله كليتلى صرفيات وتلفاتى كوزينه
آله‌رق، برر برر بتون مكسيقه ممالكنى ضبط،
و ۱۸۶۴ ده آوستريا ايمپراطورى فرانسوا ژوسفك
برادرى ماقسيميليانى ايمپراطورلق تختنه اقعاد ايله،
برقاچ سنه محافظه صورتيله اوراده اقامتدن صكره،
۱۸۶۶ و ۱۸۶۷ ده مملكتى تخليه ايدنجه، مكسيقه‌
ليلر يكيدن قيامله، ماقسيميليانه كيتمكى تكليف
ايتدكلرى حالده، مشاراليه قبول ايتميوب، مقاومت
ايتديكندن، لدى المحاربه كنديسنى طوتوب، قور-
شونه ديزمش؛ و ممالك مجتمعه صورتنده
اعلان ايتمشلردر. مكسيقه وقتيله شماله طوغرى چوق
دها واسع اولوب، برخيلى يرلرى ممالك مجتمعه
طرفندن ضبط اولنمشدر. اسپانيه‌يه تابعيتى زماننده
«يكى اسپانيه» دخى دينليردى.

مكسيقه (يكى —) Nouveau Mexique, (New Mexico, Nuevo M.)
ممالك مجتمعه‌نك غرب جنوبى جهتنده ومكسيقه
حدودنده هنوز جماهير صره‌سنه كچميوب ايالت
صورتنده اداره اولنور بر مملكتدر، كه غرباً
آريزونه ايالتيله، شمالاً قولورادو، شرقاً تكزاس
جمهوريتلريله، جنوباً دخى ينه مذكور تكزاس
حكومتيله ومكسيقه حدوديله محدود اولديغى حالده
۳۱°۲۰′ ايله ۳۷° عرض شمالى و ۱۰۵°۲۰′ ايله
۱۱۱°۲۰′ طول غربى آره‌لرنده ممتد وخطوط
مستقيمهٔ مفروضه ايله محدود بر مربع تشكيل ايدييور.
مساحهٔ سطحيه‌سى ۳۱۷۴۷۰ مربع كيلومتره اولوب،
۱۵۳۵۹۳ اهالى ايله مسكوندر، كه بهر ايكى مربع
كيلومتره باشنه آنجق بركيشى دوشيور. ۱۸۵۰
تاريخندن برى ممالك مجتمعه‌يه ملحق بر ايالت صورتنده
اداره اولنوب، موقتاً ۱۲ سنجاغه منقسمدر، ومركزى
(سانته‌فه) قصبه‌سيدر. اراضيسى اوچ قسمه تقسيم
اولنه‌بيلير: قسم شرقيسى (لانوس استاقادو) اسميله
دوز وواسع اووه‌لردن، قسم وسطيسى قيالى طاغلر
سلسله‌سنه منسوب بربرى آرقه‌سندن شمالدن جنوبه
ممتد بر قاچ صره طاغلردن وقسم غربيسى يوكسك
يايلالردن عبارتدر. مذكور طاغلرك الك شرقيسى
اوتلر وصره‌لرله، ايكنجيسى اورمانلرله مستور،
اوچنجيسى دائما بلوطلر ايچنده ودردنجيسى سرمدى
قارلرله مستور وديكبلى طاشلركبى ديم‌ديك كورينور.
غربده‌كى يايلالرى ايسه غرانيت طاشندن عبارت
اولوب، ايكى طرفى ديوار كبى كسيك پك درين
واديلرى وغريب مغاره‌لرى حاوى پك وحشى بر
يردر. انهارى آز وقورى اولوب، برنجيسى اوراده
(ريوبراوو) يعنى «وحشى چاى» دنيلن (ريوغرانده‌دل
نورته) ايرماغى قيالى طاغلر صره‌لرى آره‌لرنده قولو-
رادو جمهوريتندن كه‌رك ۲۴۰۰ متره‌لك ارتفاعده
بو ايالته دخول، وجنوبه طوغرى طار واديلر
وبوغازلر ايچندن جريانله، صاغدن (شامه) و (سان
جوزه) نهرلرينى دخى آلدقدن صكره، ۱۰۰۰
متره‌لك ارتفاعده و تكزاس جمهوريتيله مكسيقه
حدود مشتركه‌سنده ايالتدن خروج ايدرك، مكسيقه
حدودينى تعقيب ايدر. شرق جهتنده‌كى اووه‌لرده
جريان ايدن نهرلر شرقه وغرب طرفنده‌كى يايلالرده
بولنانلر دخى غربه طوغرى آقار. شرق جهتنده
باشليجه ايكى نهر آقيور، كه برى قيالى طاغلردن
شرقه طوغرى اينن اوچ درت نهرك اجتماعندن
بالتشكل جنوبه طوغرى جريانله تكزاسه كيره‌رك
مذكور ريوغرانده ايرماغنه دوكيلان (ريوپقوس)،
و ديكرى ميسيسيپى‌يه تابع (ريدريور) ه دوكلك
اوزره قسم شماليده شرقه طوغرى آقان (قناديان)
نهريدر. غرب جهتندن اينن انهار ايسه قاليفورنيه
كورفزينه منصب قولورادو ايرماغنه تابع اولوب،
باشليجه‌لرى: سان جوان، ليتله قولورادو و جيلا
نهرلريدر. بتون بو انهارك صولرى پك آزدر.
طاتلى كوللرى اوليوب، برقاچ طوزلى كولى واردر،
كه يازين صولرى تبخر ايتمكله، خيلى طوز آلنير.

مركزی و باشلیجه معموره‌لری ریوغرانده‌نك وا. دیسنده واوكا تابع وادیلرده اولوب، (ریوپقوس)ك وادیسی بسبتون خالیدر. ارتفاعی ومعمور اولان یرلرنده اورمانلرینك كثرتی حسبیله، هواسی معتدل وپك صاغلام اولوب، یازین میزان الحراره نادراً ۳۱ درجه‌یه قدر چیقار، و اكثریا ۲۰ درجه كوستریر؛ قیشین دخی نادراً تحت الصفر ۲۰ درکه‌یه قدر اینوب، اكثریا صفردن یوقاری بولنور. تموز واغستوسده همان هركون صغاناقلی یاغمورلر یاغار. قیشین آز قار یاغوب، یرده چوق طورماز. قیشین دخی كونشك كورنمدیكی كون اولماز. اورمانلری اراضیسنك یوزده آلتیسنی ضبط ایدوب، باشلیجه ریوغرانده حوضه‌سنده‌در. اشجاری قواق، سكود، میشه، جوز، دیش بوداق ویوكسك طاغلرده چام وسائره‌دن عبارتدر. مرعالری دها چوق او. لوب، حیواناتی ایی بسلر بر جنس اوتی واردر. حیوانات وحشیه‌سی كییك، یبانی مانده، طوموز، قراجه، قپلان، سیاه، بوز وتكیر آیی، قورت، طاوشان، آطه طاوشانی، طاغ صیچانی، كانجك، سنجاب وسائره ایله طیور مختلفه‌دن وعلی الخصوص اوكوزك بیله حقندن كلن جسیم قره قوشلرله یبانی حالنده هندی، قاز، اوردك وسائره‌دن عبارتدر. حشراتی آزدر. اووه‌لرنده سیوری سینكلرله سائر موذی حیوانجقلر چوقدر. چكركه‌لری چوق ودائمیدر. میاه معدنیه‌سی چوق اولوب، بعضلری پك صیجاقدر. زراعت یالكز انهار صولریله یتیشه. بیلدیكی یرلرله بعض آرتزین قیولریله اروا اولنان یرلرده ممكن اوله بیلوب، سائر طرفلرده قوراقلق مانع اولور. باشلیجه محصولاتی: بغدای، مصر، یولاف، آرپه وسائره‌دن عبارت اولوب، مجموعی سنوی آنجق ۵۶۰۰۰۰ هكتولیترەیه بالغ اولور. هوا وطوپراغی هرنوع سبزه ومیوه وباغ یتیشدیرمكه صالح ایسه‌ده، طوپراغك ارواسی شرطدر. شمدیكی حالده بوقبیلدن محصولاتك مجموعی ۱۲۵۰۰۰ فرانق قیمتنی تجاوز ایتمیور. مرعالرینك كثرتی جهتیله حیوانات یتیشدیرمكه استعدادی دها زیاده اولوب، صیغیر وآتلری وعلی الخصوص قیونلری كیتدكجه چوغالمقده‌در. ۱۸۷۰ده ۶۲۰۰۰۰ قیون وار ایكن، ۱۸۸۰ده ۲۱۰۰۰۰۰ رأسه بالغ اولمشدی. آنجق قو. راقلقدن واكثریا حكم سورن اویوز علتندن طولایی بیاغیلری اوقدر چوق دكلدر. معادنجه مملكت پك زنكین اولوب، كومش وآلتون معدنلری كثرتله بولندیغی كبی، كمور، دمیر، قورشون، چنقو، جیوه، باقر وسائر معدنلرله مرمر وغرانیت طاشلری‌ده چوقدر. آنجق بونلرك جمله‌سی طرق وسائر وسائط فقداندن ووحشیلرك ممانعتندن یقین وقته قدر معطل قالوب، یكی ایشلمكه باشلامشلردر. شرقدن كلن وساحل غربی‌یه منتهی اولان بر دمیر یول خطی مملكتك جنوب غربی قسمنی شق ایتدیكی كبی، مكسیقه‌دن كلن دیكر برخط دخی بونی قطع ایله، منتهای شماله قدر مملكتی شق، و اورته‌سنده (آلبوكرق) قصبه‌سندن غربه طوغری بر قول تمدید ایدیور. بو خطلر اك معمور یرلرندن مرور ایده‌رك، مملكتی هر طرفله اختلاطده بولندیریور. اهالیسنك قسم اعظمی آوروپالی اولادندن و اك چوغی مكسیقه‌لی اولوب، قصوری آمریقا انكلیزی وسائر مهاجرلردن عبارتدر. اون بیك قدر یرلی آمریقالیلر بیك قدر زنجی دخی واردر. مذكور مكسیقه‌لیلر اسپانیول ایله یرلیلردن متولد ملز آدملر اولوب، ترقی وتمدنه پك آز استعداد كوستریورلر. بو یر اسكیدن مكسیقه‌یه داخل اولوب، آزتكلر زماننده شمدیكندن ایی بر مدنیته نائل ایدی. اسپانیوللر مملكتی فتح ایتمكله یرلیلرله برابر كندیلری دخی تدریجاً وحشیت درجه‌سنه اینمشلردر. ممالك مجتمعه حكومتی مملكته صاحب اوله‌لیدن بری سعی ایتمكله برابر، هنوز اهالیسنی طریق مدنیته ادخال ایده‌مه‌مش؛ وبونلر جماهیر متفقه صره‌سنه كیرمكه قابلیت كوستره‌مه‌مشدر.

مكسیقه كورفزی (Golfe de Mexique) آمریقاده بحر محیط آطلاسی‌یه مربوط بر بیوك كورفز ودها طوغریسی بر دكیز اولوب، آمریقای شمالینك جنوب شرقیسنده واقع اولدیغی حالده، غرباً وجنوباً مكسیقه وشمالاً ممالك مجتمعه سواحلیله محاطدر. غرب جهتندن بر قسمی مكسیقه‌نك (یوقاتان) و ممالك مجتمعه‌نك (فلوریده) شبه جزیره‌لریله قپالی اولدیغی كبی، بو ایكی شبه جزیره آره‌سنده قالان آرالغك دخی قسم وسطیسنی قوبه جزیرهٔ كبیره‌سنك قسم

غربیسی قپامغله، بو جزیره‌نك ایکی طرفنده قالان وهر ایکیسی‌ده تقریباً ٢٠٠ کیلومتره وسعتنده اولان یوقاتان وفلوریده بوغازلرندن آنتیله دکیزیله وبحر محیط آطلاسی ایله اختلاط ایدیور. بو وجهله همان هر طرفدن قپالی بر دکیز اولمغله، ایچنده مد وجذر پك آز حس اولنیور. سواحلی آلچق وبطاقلق اولوب، اکثر طرفلرنده بر طاقم طوزلی کوللری دکیزدن آییرر قومدن اینجه دیللرله محاطدر. باشلیجه اسکله‌لری قوبه جزیره‌سنده‌کی هاوانه ایله مکسیقه سواحلنده: یوقاتانده‌کی (پروغرسو)، الك جنوبی ساحلنده (قامپشه)، همنامی اولان دیلك ایچنده‌کی (قارمن)، مکسیقه‌نك الك بیوك اسکله‌سی اولان (وراقروز) و (تامپیقو)؛ ممالك مجتمعه سواحلنده دخی: غالوستون ایله یکی اورلیان وکی وست اسکله‌لریدر. سواحل قربنده‌کی دیللر واهمیتسز کوچك آطه‌لردن بشقه مکسیقه کورفزی داخلنده هیچ بر جزیره یوقدر. یوقاتان و فلوریده شبه جزیره‌سیله بتون ممالك سواحلی قربنده دکیز پك صیغ اولوب، ١٠٠ قولاج عمقنی بولمق ایچون، بو سواحلدن اقلی ٢٠٠ کیلومتره آچلمق اقتضا ایدر. یالکز غرب جنوبی یعنی مکسیقه‌ده وراقروز وتامپیقو جهتی سواحلی خیلی درین اولوب، اوطرفدن ساحلدن ١٠٠ کیلومتره آچیلنجه ١٠٠٠ قولاج درینلکه تصادف اولنور. کورفزك الك درین محلی اورادن باشلایه‌رق شرق شمالی‌یه طوغری ممتد اولور. الك درین محلی یوقاتان شبه‌جزیره‌سیله مکسیقه‌نك ساحلده‌کی حدود شمالیه نقطه‌سی آره‌سنه تمدید اولنه‌جق بر وترك وسطنده واقع اولوب، اوراده ٣٧٣٥ متره عمق واردر. یکی اورلیان ایله قوبه جزیره‌سی آره‌سنده عمق ٢٩٥٠ متره‌یه تنزل ایدر. بو درینلك مذکور جزیره‌نك ساحلنه قدر دوام ایدیورسه‌ده، مذکور ایکی بوغازده ینه قعر دریا یوکسلیر. آوروپا سواحلنه طوغری کلن مشهور (غولف استریم) آقندیسنك بر قولی قوبه جزیره‌سنی طولاشه‌رق، یوقاتان بوغازندن مکسیقه کورفزینه داخل اولورسه‌ده، وقتیله ظن اولندیغی کبی، بو کورفزی طولاشمیوب، میسیسیپی نهر عظیمنك صولرندن حاصل اولان آقندیدن ابتیله‌رك، یالکز قوبه سواحلنی طولاشدقدن صکره، فلوریده بوغازندن چیقار. مکسیقه کورفزینه بر چوق انهار دوکیلوب، بونلرك الك بیوکی همان بتون ممالك مجتمعه میاه جاریه‌سنی جمع ایدن میسیسیپی نهر عظیمیله مکسیقه‌نك حدود شمالیه‌سنی آیران (ریوغرانده دل‌نورته) در. ممالك مجتمعه‌ده نهر مذکورك صاغ وصولنده دیکر بر چوق انهار ایله مکسیقه یایله‌لرندن اینن انهارك جمله‌سی‌ده بو کورفزه منصب اولور. بوقدر طاتلی صولرك دوکلسی بالطبع کورفزك صوینك بحر محیط صویندن چوق دها طاتلی اولمسنی و داخلدن بوغازله طوغری بر آقندی‌یی موجب اولیور. مکسیقه کورفزینك بالیقلری چوق اولوب، اینجیلری دخی مقبول واریدر. دانه‌سی ٧٥ قراطه قدر اینجیلر چیقار.

مکلمبورغ { (Mecklembourg) وآلمانجه مکلنبورغ (Mecklenburg)

آلمانیه ممالك شمالیه‌سندن بر مملکت اولوب، شمال غربی جهتندن بالطیق دکیزیله ویالکز غرب جهتندن آز بر مسافه‌ده (لوبك) خطهٔ ممتازه‌سیله وسائر طرفلردن پروسیه ممالکیله یعنی شمال شرقی جهتندن پومرانیه، جنوب شرقی جهتندن وجنوباً براندبورغ، جنوب غربی طرفندن هانووره، غرباً دخی هولشتاین ممالکیله محاط و محدوددر. ٢٥″ ٦′ ٥٣° ایله ٢٢′ ٥٤° عرض شمالی و ١٥′ ٨° ایله ٥١″ ٣٢′ ١١° طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولوب، شرقدن غربه بویی ٢١٩ وشمالدن جنوبه اکی وسطی صورتده ١٠٠ کیلومتره قدردر. مساحهٔ سطحیه‌سی ١٦٠٩١ مربع کیلومتره واهالیسی ٦٩٨٣٩٦ کشیدر، که هر مربع کیلومتره باشنه آنجق ٤٢ کشی دوشوب، آلمانیانك الك آز مسکون یرلرندندر.

بو مملکت ادارةً وسیاسةً غیر مساوی ایکی بیوك دوقه‌لغه منقسم اولوب، بیوك دوقه‌لری بر خاندانك ایکی شعبه‌سندن عبارتدر. بر مشترك مجلس منتخبلری وعمومی بر محکمهٔ تمییزلری وار ایسه‌ده، هر بری ادارهٔ داخلیه‌ده تماميله مستقل اولوب، ایکیسی‌ده آلمانیه ایمپراطورلغی هیئت متحده‌سنه داخلدرلر.

— مکلمبورغ اشورین. بو ایکی بیوك دوقه‌لغك الك بیوکی اولوب، مملکت مذکوره‌نك قسم اعظم غربیسندن عبارت اولمغله، ساحلك بتونی

ضبط ایتمشدر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۳۱۶۲ مربع
کیلومتره واهالیسی ۵۹۶۸۸۳ کشی اولوب، بهر
مربع کیلومتره باشنه ۴۵ کشی دوشیور. اهالیسی
عمومیت اوزره پروتستان اولوب، یالکز ۲۵۰۰
قدر قتولیك وبر اوقدر موسوی واردر. اراضیسی
دوز وقوملق بر اووه‌دن عبارت اولوب، یالکز
ایکی صره تپه‌لر غرب شمالیدن شرق جنوبی‌یه
طوغری ممتد اولور. آره‌لری ۲۰ کیلومتره‌لك
مسافه ایله آیرلمش اولان بو ایکی صره تپه‌لرك
برنجیسی نهایت ۱۸۰ و ایکنجیسی ۱۷۵ متره‌لك
ارتفاعه قدر چیقار. بو واسع اووه‌ده وعلی‌الخصوص
مذکور ایکی صره تپه‌لرك آره‌سنده ۳۰۰ قدر
کول بولنوب، اك بیوکلری جنوب شرق جهتنده‌کی
موریج، کولپن وپلابر ایله غرب جهتنده‌کی (اشو.
رین) کوللریدر. شرق جهتنده‌کی (مالخین) کولی
اوقدر بیوك دکل ایسه‌ده، جوارلرینك کوزللکیله
مشهوردر. البه ایرماغی جنوب غربی حدودینك
برقسمنی تشکیل ایدوب، مکلمبورغك بتون غرب
جنوبی میاه جاریه‌سی بو ایرماغه دوکیلور. بونلرك
چوغی کوللرك آیاقلری حکمنده‌در، ویا کوللرك
ایچندن کچر. باشلیجه‌لری: الده ایله روبنیچ وبوکا
تابع سوده وشاله نهریدر. شمال شرقی حدودینی
تشکیل ایدن (رکنیچ) ایله اورته‌دن آقان (وار.
نوو) نهرلری‌ده بالطبع دکیزینه منصب اولور.
(پنه) نهری دخی شرق جهتنده‌کی کوللرك فضله‌
میاهنی طوپلایه‌رق، پومرانیه‌یه کیرر. بو وجهله
میاه جاریه‌سی پك چوق اولوب، بوسایه‌ده اوقوملق
صحرانك برچوق یرلری منبت تارله‌لره تحویل اولنمغه
مساعد ایسه‌ده، اراضینك حالی و نظاماتی زراعتك
ترقیسنه مانعدر. اراضینك جمله‌سی بیوك دوقه ایله
سائر زادکانك ملکی اولوب، ایشلین زراع یقین
وقته کلنجه‌یه قدر طوپراقله برابر بکلرك مالکنـدن
معدود اوله‌رق، چفتلکله برابر آلنوب صاتیلیردی.
هر نه قدر ۱۸۲۰ تاریخندن بری بو حاله ختام
ویریلوب، زراع اسارتدن قورتارلمش؛ وایشلدکلری
اراضی‌یه وارث اولمق حقی قزانمشلر ایسه‌ده، بو
وراثت یالکز اکبراولاده منحصر اولوب، اراضینك
ورثه بیننده تقسیمنه نظام مساعد اولمدیغندن،
میراثدن محروم اولانلر ترك وطنله، هجرته مجبور
اولورلر؛ وهر حالده زراع بحق متصرف اولمدیغی
اراضینك اعمارینه سعی وغیرت ایتمزلر. اراضیسنك
یوزده ۵۷ سی تارله و باغچه، ۸ ی چایر، ۵ ی
مرعی، ۱۷ سی‌ده اورماندر. باشلیجه محصولاتی
حبوبات متنوعه‌ایله سبزه و بعض میوه‌لردن عبارتدر.
کرچ، آلچی، کمور معدنی و طوزی چوقدر.
حیوانات اهلیه‌سی قیون، صیغیر، طوموز، آت
و سائره‌دن عبارت اولوب، قیونلری بر ملیوندن
زیاده، صیغیرلری ۲۷۳۰۰۰، طوموزلری
۱۹۳۰۰۰، بیکیرلری ۸۴۰۰۰، کچیلری ده
۲۰۰۰۰ رأس راده‌لرنده‌در. بیکیرلری یوکسك،
یوروك، و قوتلیدر. یاغی، یاغ، پینیر و سائر
محصولات حیوانیه اخراجاتی چوقدر. صنایعی پك
کری اولوب، مع هذا برخیلی فابریقه ودستکاهلری
اولوب، ایچلرنده ۶۲۰۰۰ قدر عمله ایشلر.
باشلیجه تجارت بحریه‌سی (ویسمار) اسکله‌سندن
اولیور. (روستوق) شهرنده‌کی دارالفنوندن
شقه بو بیوك دوقه‌لقده ۶ اعدادیه، ۶ مکاتب
خصوصیه، ۳ مکاتب عالیه، ۲ دارالمعلمین، ۳ بحریه،
بر حربیه مکتبی، برر صاغر ودیلسز مکتبی وبیك
قدر مکاتب ابتدائیه موجود در. بودجه‌سی ایکی
شعبه‌دن مرکب اولوب، بری بیوك دوقه‌نك املاك
خاصه‌سندن، ودیکری رسوم مختلفه‌دن عبارتدر.
برنجیسی ۱۸½ و ایکنجیسی ۴ ملیون فرانقه بالغ
اولوب، مصارف اداره‌نك بر قسمنی بیوك دوقه
کندی املاکی وارداتندن تسویه ایدر. اصول
حکومتی مشروطیت اولوب، یالکز زادکان‌ایله‌اصحاب
اراضی و شهرلر اهالیسنك بعضلری مجلس مبعوثانه
اعضا انتخاب ایتمك و اولنمق حقنی حائزدر. کویلیلر
وچفتچیلر بوکبی حقوق مدنیه‌دن محرومدرلر.
عسکری آلمانیانك طقوزنجی واون دردنجی قول
اوردولرینك بر قاچ آلای وطابورینی تشکیل ایدوب،
عموم آلمانیه اوردوسنه تابع اولدیغی کبی، امور
خارجیه‌سی‌ده برلینجه اداره اولنور. مرکز اداره‌
سی ۳۶۳۸۷ اهالیسی اولان (اشورین) شهری
ایسه‌ده، بیوك دوقه ۶۰۰۰ اهالیسی ومکمل
کتبخانه‌سی، موزه‌سی، نباتات باغچه‌سی و سائر
تزییناتی اولان (لودویغسلوست) قصبه‌سنده اقامت
ایدر. اك بیوك شهری ایسه ۵۰۰۰۰ اهالیسی

اولان (روستوق) در. اك بیوك اسكله‌سی بولنان (ویسمار)ك ١٨٢٤١ و (كوستروو)ك ١٧٥٣٠ اهالیسی واردر. بتون بیوك دوقه‌لقده ٤٠ شهر وقصبه، ٩ بیوك قریه و ٢٦٠٠٠ كوی وچفتلك موجوددر. بر قاچ دمیر یول خطی مملكتی شق ایدر.

مكلمبورغ استرلیچ. — بیوك دوقه‌لغی ایسه مكلمبورغ اشورینك شرق‌جنوبی‌كوشه‌سنه یاپشمش بر یامه شكلنده اولوب، ساحلدن محرومدر. غرب شمالی جهتندن مكلمبورغ اشورین ایله، شمالاً پومرانیه ایله، شرقاً وجنوباً دخی براندبورغ ایله محاطدر. مساحهٔ سطحیه‌سی ٢٩٢٩ مربع كیلومتره واهالیسی ١٠١٥١٣ كشی اولوب، بهر مربع كیلومتره باشنه آنجق ٣٤ كشی دوشیور. اهالیسی میاننده یالكز ٣٠٠ قتولیك و٥٠٠ موسوی اولوب، قصوری كاملاً پروتستاندر. بونك دخی اراضیسی طبق مكلمبورغ اشورینككی كبی اولوب، ینه برچوق كوللری واردر، كه جمله‌سنك مساحهٔ سطحیه‌لرینك مجموعی ١٤١ مربع كیلومتره‌یه بالغ اولور؛ واك بیوكلری (تولنسه) در. بونك آیاغی اولان (تولنسباخ) چایی (پنه) نهرینه دوكیلور؛ و دیگر چایلرینك اك بیوكلری (هاول) ایله (واكنیج) در. زراعت وحیوانات اهلیه‌جه بو صوك سنه‌لرده خیلی ترقی كورلمشدر. اراضینك یوزده ٤٨ ی تارله و باغچه، ٦سی چایر، ٢ ١/٢ ی مرعی، ٢٠سی‌ده اورماندر. داخل مملكتده ٢٢٢٠٠٠ قیون، ٤٢٥٠٠٠ صیغیر، ٣١٠٠٠ طوموز، ١٦٠٠٠ بیگیر، ٨٠٠٠ده كچی واردر. صنایع پك ایلری اولمیوب، مع‌هذا یوك منسوجات، كاغد، جام، اسپرتو، توتون فابریقه‌لریله دباغخانه‌لری واردر؛ ایچلرنده ایشلین عمله ١١٠٠٠ كشی‌یه بالغ اولور. مملكتك ٩ شهر وقصبه، ٢ بیوك قریه و ٤٥٠ كوی‌وچفتلكی واردر. اصول‌اداره‌سی مكلمبورغ اشورینككی كبی اولوب، آنجق بو ایكی اداره‌دن مركبدر: بری تعریف اولنان مكلمبورغ استرلیچ بیوك دوقه‌لغی و دیگری (راچبورغ) پرنسلكی‌در، كه مكلمبورغ اشورینك منتهای غربنده واقع كوچك بر یردن عبارتدر. مملكت داخلنده ٣ اعدادیه ایله ٢ دارالمعلمین وسائر مكاتب واردر.

بیوك دوقه‌سنك املاك خاصه‌سی مملكتنك وسعتنه نسبتله اوته‌كندن زیاده‌در. مركزی ١٠٣٤٥ اهالیلی جامع اولان (نالیسترلیچ) قصبه‌سیدر.

مكناسه { (Méquinez) مغرب اقصاده فاسك ٦٠ كیلومتره غرب جنوبیسنده (بوفكران) وادیسنده و (زغون) طاغنك جنوبی اتكنده و٥٠٠ مترهلك ارتفاعده واقع بر شهر اولوب، اهالیسی ٢٥٠٠٠ ایله ٤٠٠٠٠ آره‌لرنده تخمین اولنیور. شهر زیتون آغاجلریله مستور بر بایرك ایچنده بولنمغله، لطیف منظره‌سی، متعدد جوامع و مساجد و چارشی و بازارلری، كنیش سوقاقلری، واسع باغچه ومیدانلری، متعدد سرای وكوشكلریله سائر ابنیهٔ مصنعه‌سی، سوری وایچ قلعه‌سی واردر. یاقوت حموینك تعریفنه كوره شهر ایكی قسمدن مركب اولوب، بری اسكی اولدیغی حالده، دیگرینی ملوك ملثمیندن مشهور یوسف بن تاشفین بنا ایتمشیدی؛ وایكیسی آره‌سنده قلعه وار ایدی. لكن شهرك اصل بیومسی اوندن صكره اولوب، سلالهٔ حاضره ملوكندن مولی اسماعیل اعمارینه چوق همت ایتمشدر؛ وتأسیس ایتدیكی جامع‌شریف، خراب اولدیغی حالده، الیوم زیارتكاهدر. دفعاتله مغرب اقصانك پایتختی بولنمشدر. پك بیوك خزینه‌لری حاوی اولدیغی‌ده متواتردر.

مكّه { جزیرة العربك حجاز خطهٔ مباركه‌سنده جده‌نك یعنی بحراحمر ساحلنك ١٠٠ كیلومتره شرقنده ٢١°٢٨'٣٠" عرض شمالی ایله ٣٧°٥٤'٤٥" طول شرقیده بر شهر شهیر اولوب، كعبهٔ شریفه‌یی حاوی اولمغله برابر، مسقط رأس جناب خاتم الانبیاء والمرسلین (صلعم) اولدیغندن، بتون عالم اسلامك قطب و مركزی واك مقدس شهریدر. یالكز خطهٔ حجازیه‌نك دكل، بتون جزیرة العربك دخی مركزی واك بیوك شهریدر. نجد ایله تهامه آره‌سنده برجدار حاجز حكمنده اولان حجاز جبالنك ایكی بوغازی محل اجتماعنده واقع اولمغله، هرنه قدر اطراف وجوانبی قورو وطاشلق اولوب، قوهٔ انباتیه‌سی یوغیسه‌ده، تجارتجه پك معتنا برنقطه‌ده واقع اولدیغندن، قبل الاسلام دخی تجارتكاه ومعمور برشهر ایدی. علی‌الخصوص زمان جاهلیتده دخی بتون عربلرك

معبد عظیمی ومحل حجی بولنمش اولان کعبهٔ شریفه
مناسبتیله ، جزیرة العربك هرطرفندن اهالی بو
شهرمبارکه اجتماع ایله، هم ایفای حج وهم تجارت
ایدر؛ وشعر وفصاحت مسابقه‌لرینه دخی کیریشیر.
لردی. مکهٔ مکرمه‌نك اهالیٔ دائمه‌سی ۸۰۰۰۰
کشی راده‌لرنده اولوب، موسم حجده عالم اسلامك
هر طرفندن بر ایکی یوز بیك حجاج طوپلاندقدن
بشقه ، مواسم سائره‌ده دخی زوار و معتکفین
اکسیك اولمدیغندن ، دائما بو مقدار زیاده خلق
بولنور. شرقاً جبل ابو قبیس ایله غرباً دیکر
طاغلر آره‌سنده شمالدن جنوبه ممتد بر وادیده
ومذکور طاغك اتکنده مؤسس اولوب، شمالدن
جنوبه بویی ۳ واکی بر کیلومتره قدردر. خانه‌لری
کارکیر ومرتفع اولوب ، اوچ ودرت قاتلیدر.
سوقاقلری‌ده کنیشدر. کعبهٔ شریفه واطرافنی احاطه
ایدن مسجد حرام شهرك اورته‌سنده اولوب، ایکی
جهتنده صفا ایله مروه تپه‌لری بولنیور؛ وآره‌لرینه
مسعی طریقی اوزانیور، که مکهٔ مکرمه‌نك الك کنیش
سوقاغی اولوب ، ایکی طرفی دکانلرله محاطدر. کعبهٔ
شریفه حقنده «کعبه» ماده‌سنده تفصیلات لازمه
ویرلمش اولدیغندن ، شوراده تکرارینه حاجت
کورمیورز. شهر داخلنده مسجد حرامدن بشقه
۶ مناره‌لی جامع شریف ایله ۶۷ مسجد، ۶ مدرسه،
۲ کتبخانه ، بر رشدیه و ۴۳ صبیان مکتبی ، ۲
بدستان، ۹ خان، ۱۹ رباط، ۲ حمام، ۲۵ مغازه،
۳۰۰۰ دکان، ۱ غربا خسته‌خانه‌سی، ۴۰ چشمه
وسبیل وسائر مؤسسات وخیراتی واردر. اخیراً
شهرك خارجنده جملهٔ مؤسسات خیریهٔ حضرت
پادشاهیدن اولمق اوزره ، حجاجه مخصوص جسیم
ومکمل مسافرخانه‌لر انشا اولنمشدر. مکهٔ مکرمه‌نك
اطراف وجوانبی طاشلق اولمغله، صویی قیت اولوب،
اسکیدن قیو و صهریج صولرینه منحصر ایکن ،
هارون الرشیدك زوجه‌سی زبیده اوچ کونلك
مسافه‌دن برصو اساله ایتمشلردر، که الی یومنا هذا
(عین زبیده) نامیله باقی اولوب، آنجق مشارالیهانك
عمری وفا ایتمه‌مکله، عرفاته قدر کلمش اولدیغندن،
قانونی سلطان سلیمان خانك کریمه‌سی مهرماه سلطان
اورادن مکهٔ مکرمه‌یه ایصال ایده‌رك، شهری بول
صو ایله احیا ایتمشدر. مکهٔ مکرمه‌نك اکثر جوانبی
سور برینی طوتار قیالق طاغلرله محاط اولدیغندن،
یالکز آره‌لری سور ایله قپانمش، واوچ قپو آچلمش
ایدی. شمدیکی حالده سور وقپولردن اثر یوقیسه‌ده،
قپولرك اسملری باقیدر. مکهٔ مکرمه‌نك هرطرفی
وقت سعادت جناب نبوی‌یی آکدیرر بر یادکار
قیمتدار ایله مجهل اولوب ، علی الخصوص شعب بنی
هاشمده مولد جناب رسالتپناهی ایله حضرت علی
(رضه) افندمزك محل ولادتلری، زقاق الحجرده
فخر کائنات (صلعم) افندمزك طول مدت اقامت
بیورمش اولدقلری سعادتخانهٔ خدیجة الکبری،
بونك مقابلنده حضرت ابابکر صدیق (رضه)
افندمزك خانه‌لری وسائر بر چوق محال مبارکه
زیارتکاه مسلمیندر. باب المعلا خارجنده واقع
مزارستانده ام المؤمنین حضرت خدیجه (رضها)
ایله والدهٔ رسالتپناهی جناب آمنه‌نك وصحابه‌دن بر
چوق ذواتك مرقد شریفلری بولنیور. مکهٔ مکرمه‌نك
اماکن مقدسه و مناسك حجدن اولان عرفات
ومنا وسائر محال مبارکه‌سنی وزیارتکاهلرینی تماملیه
تعریف وتوصیفه شوراجقده محل مساعد اولمدیغندن،
برنبذه‌سنك ذکریله اکتفایه مجبورز. هواسی یازین
پك صیجاق ایسه‌ده، یابس اولدیغندن، صاغلام
وقیشین ایسه پك لطیفدر. آغستوسده (رؤمور)
حسابیله میزان الحراره ۳۹ درجه‌یه قدر چیقار،
وکانون‌ثانیده ۱۸ درجه‌یه قدر اینر. مکهٔ مکرمه‌نك
بر چوق دیکر اسما والقابی اولوب، مکه اسمندن
صکره، الك معروفلری: بکه، بطحا، ام القری، البلد
الحرام، البلد الامین وسائره‌در.

مکهٔ مکرمه پك قدیم برشهر اولوب، نه وقت
وکیملر طرفندن بنا اولندیغنه دائر تاریخ برکونه
معلومات صحیحه ویره‌میور. هرحالده، کعبهٔ شریفه
بر زمانلر سجده‌کاه موحدین بولندقدن صکره،
نیجه زمانلرده بتخانه‌یه تحویل ایدلمش اولمغله،
جاهلیت زماننده بتون جزیرة العرب اهالیسنجه بر
معبد عمومی اتخاذ اولندیغندن ، اسکیدن بری
عربلر هر طرفدن ایفای حج ایچون مکهٔ مکرمه‌یه
طوپلانیر ؛ وشهرك اهمیت موقعیه‌سی وجزیرة
العربك هان وسطلرنده بولنمسی مناسبتیله ، زیارتله
برابر تجارت دخی ایدرلردی. مکه اهالیسی یالکز

حجازك آليش وبريشيله اكتفا ايتميوب، بحر احمر
وشام وعراق ويمنله دخی تجارت ایدر، و مقنن
صورتده بوجهاته کاروانلر ایشلدیرلردی. اسکیدن
بری هیچ برحکمداره تابع اولمیوب، دائما رؤساء
و اغنیاء اهالی بالاجتماع برنوع حکومت اشرافیه
اداره اولنوردی. گاه جرهم قومی وگاه بنی اسماعیل
اولان عرب مستعربه مکه‌ده تفوق ایدوب، نهایت
ریاست بنی اسماعیلدن قریش قبیله‌سنه کچمش؛ وفخر
کائنات (صلعم) افندمز بو قبیله‌ده ظهور ایلمشدر.
نبی ذی‌شان بعدالبعث اون اوچ سنه مکهٔ مکرمه‌ده
اقامت بیوروب، دعوتله مشغول اولدقلری حالده،
نهایت حق رسالتپناهیلرنده وصحابهٔ کرام حقنده
قریشك اذا وجفاسی درجهٔ تحملی تجاوز ایدنجه،
مکهٔ مکرمه‌یی ترکله، مدینهٔ منوره‌یه هجرت بیور-
دقلرنده، ام القرادن بیزار ومتنفر اولمیوب، بالعکس
بوشهر مبارکك فضائلی حقنده برچوق آیات کریمه
واحادیث شریفه واردر. بعدالاسلام مرکز خلافت
مدینه، کوفه، شام وبعده بغداد اولوب، مکهٔ
مکرمه یالکز ابن عباس زماننده مرکز خلافت
بولنمشدر. مع هذا کافهٔ خلفا وسلاطین وامرای
اسلام مکهٔ مکرمه‌نك اعمار وتزیینه همت ایتمشلردر.
٣٨٥ تاریخنده دك مکهٔ مکرمه وخطهٔ حجازیه
خلفاء عباسیه وبعده ملوك فاطمیه طرفندن نصب
اولنمش عامللر معرفتیله اداره اولنوب، تاریخ
مذکورده شرفادن ارثاً امرا نصبی معتاد اولمش؛
واو وقتدن بری امارت مکهٔ مکرمه سلالهٔ طاهرهٔ
شرفاده تسلسل ایدوب، بونلر اکثریا مصر وشام
ونادراً یمن حکمدارلرینه تابع بولنمش؛ ونهایت یاوز
سلطان سلیم خان مصری فتح ایله، اماناتی تسلیم
ایده‌رك، خلافت وسلطنتی جمع، و«خادم الحرمین»
عنوانی احراز ایتدیکنده، بالطبع امارت مکه دخی
دولت عثمانیه‌یه التحاق ایتمش؛ واو وقتدن بری
سلاطین عظام عثمانیه حرمینك تعمیرات وتزییناتنه
صرف نقدینهٔ همت ایتمشلردر.

— مکهٔ مکرمه حجاز ولایتنك دخی مرکزی
اولوب، مرکز سنجاغی: طائف، تمار، قرن،
نجران، مرالظهران، عکاظ، منجره، کثه، جبرشن،
سراة، نعم، علك، حنکان، ویش، وادی نخله،
ذات عراق، یلیل ناحیه‌لرینی حاویدر. [زیاده تفصیلات
ایچون «حجاز» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

مکی { [«ابو طالب مکی» و «ابو محمد مکی» ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

مکی { (صائن الدین ابو الحزم — بن ریان الماکسینی الموصلی الضریر) مشاهیر
ادبا و قراءدن اولوب، جزیره‌ده خابور کنارنده
واقع (ماکسین) قصبه‌جغنده طوغمش؛ پدری
حصیرجی اولوب، کندیسی کوچك براقیله، والده‌سی
اعاشه‌سنه مقتدر اوله‌مدیغندن، صاحب ترجمه موصله
رحلتله، تحصیل علمه قویلمش؛ وسکز طقوز یاشنده
ایکن کوزلرینه حمی طاری اولدیغی حالده، تحصیله
دوامدن واز کچمیوب، بعده بغداده رحلتله، اوراده
دخی ابن الصفار و ابن الانباری کبی مشاهیردن
اخذ و استفاده ایتمش ایدی. اورادن موصله
عودتله، افاده وتدریسله اشتغال ایده‌رك، بیوك بر
صیت وشهرت قزانمش؛ ونهایت زیارت ایچون
قدسه کیدوب، موصله عودتی متعاقب ٦٠٣
تاریخنده وفات ایتمش؛ وبر روایتده، برمخالفتندن
طولایی، صاحب موصل نورالدین آرسلان شاه
طرفندن تسمیم اولنمشدر. عماده‌کی اشتراکندن
طولایی، ابو العلا المعرینك اشعارینی چوق سور،
واونك کفتارینه تبعیت ایدرمش. شو قطعه جمله‌
اشعارندندر:

علی الباب عبد یسأل الاذن طالباً
له ادباً لا ان نعماك تحجب
فان کان اذن فهو کالخیر داخل
علیك والا فهو کالشر یذهب

مکی { (حاجی محمد) ایران شعراسندن او-لوب، اصفهانلیدر. جانب حجازه
عزیمتله بر مدت مکهٔ مکرمه‌ده اقامت ایتدکدن
صکره، هندستانه رحلت، وبعده ینه مکهٔ مکرمه‌یه
عودتله، یکرمی سنه اوراده اقامت ایتمشدر. مولانای
رومك مثنویسنه برنظیره سویلکه اوزنوب، شو
ایکی بیت اوندندر.

پیش اهل معرفت معنی کل است
طبع صاحب دل برآن کل بلبل است
عارف معنی بزرك دین بود
نکته کر فهمی بزرکی این بود

مکی محمد افندی { سلطان عبدالحمید خان اول وسلیم خان ثالث
دورلرنده ایکی دفعه مشیخت اسلامیه مسند جلیلنه

کچمش علمادن اولوب، بدری خلیل افندی مکه ملاسی ایکن، ١١٢٦ تاریخنده اول بلدهٔ مبارکه‌ده دنیایه کلمش؛ و بدرینک وفاتندن صکره درسعادته ورودله، تحصیل علم ایدرک، طریق قضایه بالسلوک، ١١٧٩ ده سلانیک وبعده شام ومدینهٔ منوره قاضیسی ونهایت ١١٩٨ ده استانبول قاضیسی وینه او سنه آناطولی و١٢٠٠ ده روم ایلی قاضیعسکری اولمشیدی. ١٢٠٢ ده مسند جلیل مشیخت اسلامیه‌یه کچوب، یالکز اوچ بچق آی بو مقامده قالدقدن صکره، عزل اولنمش؛ و ١٢٠٥ ده ثانیاً شیخ الاسلام اولوب، بو دفعه بر سنه ایله درت آیلق مشیختدن صکره، شیخوخت وهرمنه مبنی، ١٢٠٦ تاریخنده عزل اولنه‌رق، روم ایلی حصارنده‌کی یالیسنده اقامت اوزره ایکن، ١٢١٢ تاریخنده ارتحال ایتمشدر. عالم وادیب، متواضع، خلوق و قناعتکار بر ذات اولوب، پك ساده‌جه یاشار، وفضلهٔ معاشنی تصدق وخیراته صرف ایدردی. اوائل بیضاوی‌یه حاشیه‌سی، قصیدهٔ بردهٔ‌یه ترکجه مفصل شرحی، دیکر بر قاچ رسائل علمیه‌سی ومرتب دیوانی واردر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

بر کون ایلر قصر عالی طاق اقباله صعود
سلم حیثیتك افزون ایدنلر پایه‌سین

ملا — بومپونیوس — (Pomponius Méla) اسکی لاتینلرك اك مشهور جغرافیونندن اولوب، میلاد عیسی (عم) دن ٤٣ سنه اول جغرافیایه متعلق مفصل بر کتاب یازمشدر، که الیوم موجود، وجغرافیای قدیم حقنده معلومات نافعه‌یی حاوی اولمغله، مقبول اولوب، طبع ونشر اولنمشدر.

ملا چلبی — اوننجی قرن هجری عثمانلی شعراسندن اولوب، مصر والیسی سنان پاشانك تذکره‌جیسی ومسیح پاشانك کاتبی بولنمشدی. شو بیت اونکدر:

کر اولورسه‌ك واردوغمدن کویکه رنجیده دل
یا شکست ایله آیاغم یا قدم رنجیده قل

ملاچو — (Melazzo) سیجیلیه‌نك شمال شرق ساحلنده ومسینه‌نك ٣٥ کیلومتره غربنده بر قویك ایچنده واقع مستحکم بر قصبه اولوب، ٩٠٠٠ اهالیسی، صیدماهیسی وشراب وزیتون یاغی اخراجاتی واردر.

ملازکرد — بتلیس ولایتنك موش سنجاغنده وولایت و سنجاغك منتهای شمال شرقیسنده بر قضا اولوب، شمالاً ارضروم، شرقاً وان ولایتلریله، جنوباً بتلیس سنجاغیله، غرباً دخی بولانق قضاسیله محدوددر. قضا اللی ناحیه‌سیله برابر ٥٠ قریه‌یی حاوی اولوب، ٢١٠٠٠ اهالی ایله مسکوندر، که بونلرك ١٢٠٠٠ ی مسلم وکرد وقصوری ارمنیدر. اراضیسی عارضه‌لی اولوب، قسم جنوبیسنده ٣٠٠٠ متره ارتفاعی اولان (سیپان) طاغی بولنیور. شمال جهتنده مراد نهری شرقدن غربه آقه‌رق، اکثر میاه جاریه‌سنی آلیر. بر ایکی کولی دخی اولوب، ایچلرندن خیلی طوز چیقار. طوپراغی پك منبت اولوب، بغدای، آرپه، داری، مرجمك، نخود وسائر حبوبات احتیاجات محلیه‌دن زیاده اولمغله، فضله‌سی وچریش وآنیسون کبی محصولاتی وان کولنده یلکن کمیلریله اخراج اولنور. اورمانلری چوقدر. حیوانات اهلیه‌سی باشلیجه قیون وآتدن عبارت اولوب، کردلر بونلردن کلیتلی مقدارلر دیاربکره وسائر طرفلره کوندریرلر. حیوانات وحشیه‌سی قورت، تیلکی و صاکسار کبی جنسلردن عبارت اولوب، پوستلری ایچون صید اولنور. صنایع محلیه باشلیجه سجاده وکلیم نسجندن عبارت اولوب، پك ایی وطیانیقلیلرینی یاپارلر. مرکزی اولان قلعه قریه‌سی اطرافنده بونك وقتیله بیوك بر شهر بولنمش اولدیغنه دلالت ایدر بر چوق خرابه‌لر وقضانك سائر طرفلرنده قیایه اویلمش بر طاقم حجره‌لر وسائر بر چوق آثار عتیقه بولنیور. (رشکان) قریه‌سنده اوجاقدن چیقدیغنده ایستنلدیکی کبی کسیلیر یومشاق وکونشده قالینجه مرمر کبی قاتی اولان بر طاش معدنی بولنیور.

ملاس — (Mélas) یونانیهٔ قدیمده «قره» دیمك اولان بو اسم قدیما بر قاچ نهره علم اولمشیدی: بری تراکیه خطه‌سنده بشیکه کورفزینه دوکیلن جری صو. — بری ملاطیه قربنده فراته دوکیلن قره صو. — بری‌ده تکه سنجاغنده‌کی منوغات نهریدر.

ملاشاه — مشاهیر شعرا وصوفیوندن اولوب، بدخشانلی اولدیغی حالده، هندستانه رحلتله، شهزاده داراشکوه واکثر کبرا

وعلماء هند كنديسنه انتساب ايتمشلردى . منظوم ومنثور برچوق آثارى واردر. ١٠٦٩ تاريخنده ارتحال ايتمشدر. شو بيت جملهٔ اشعارندندر:

شود زيك دل زنده هزار دل زنده
زيك چراغ توان صد چراغ روشن كرد

مِلاص { صقليه جزيره‌سنده برحصن حصين اولديغى « معجم البلدان » ده مسطور اولوب، يوقاريده مذكور (ملاچو) نك عينى اولديغى آكلاشيليور.

ملاطيه { [املاء صحيحى (ملطيه) اولمغله ، اورايه مراجعت بيوريله.]

ملاقه { (Malacca) هند چينينك ملاقه شبه جزيره‌سنك غرب جنوبى ساحلنده وسينغاپورك ٢١٠ كيلومتره غرب شماليسنده اوله‌رق ٢°١١′٢٤″ عرض شمالى ايله ٩٩°٥٤′٣٦″ طول شرقيده واقع وجوارلريله برابر انكلتره دولتنه تابع برشهر واسكله اولوب، ٢٠٠٠٠ اهاليسى، كوزل ابنيه‌سى وخيلى ايشلك تجارتى واردر . بر كوچك نهرله ايكى قسمه منقسم اولوب، قسم جنوبيسى پورتكيزلى وسائر آوروپاليلرله ، و قسم شماليسى ملايى، چينلى وعرب اهالى ايله مسكوندر. اكثر خانه‌لرى كوزل باغچه‌لرله محاطدر. شهرك آرقه‌سنده واسع ساج آغاجى اورمانلرى بولنيور . بو شهر وقتيله شبه جزيره‌نك اك بيوك معموره‌سى اولوب، مذكور شبه جزيره‌يه كندى اسمنى دخى ويرمش ايكن، ليماننك صيغ وبيوك سفائنك دخولنه غير مساعد اولمسندن طولايى، كرى قالوب، سينغاپور اسكله‌سى ترقى ايتمشدر.

—ملحقاتى يعنى ملاقه مهجرى (لينكى) ايله (كسانغ) نهرلرى آره‌سنده وساحلدن اوفير، رمبان وتامپير طاغلرينه يعنى دكيزدن ٥٠ كيلومتره ايچرى‌يه قدر ممتد اولوب، هر طرفدن (نكرى سمبيلان) حكومات مجتمعه‌سى اراضيسيله محاطدر . مساحهٔ سطحيه‌سى ١٦٥٧ مربع كيلومتره اولوب، ٩٥٥٧٩ اهالى ايله مسكوندر . ساحل طرفى دوز و ايچ طرفلرى طاغلق اولوب، طاغلرنده برمقدار آلتون وكليتلى قلاى معدنلرى واردر. هواسى پك صيجاق ايسه‌ده، صاغلامدر . طوپراغى پك منبت اولوب، كوزلده ايشلنمكله، پرنج، بوبر، هند جوزى وسائر حبوبات وبهاراتله پك لذيذ ميوه‌لر حاصل اولور . قوشلرى پك كوزل طيورك انواعى بولنور . اهاليسنك اوچ ربعى ملايى جنسنه منسوب اولوب، قصورى چينلى، هندلى، عرب وزنجيدر. چينليلردن ماعداسى مسلمدر.

ملاقه { شبه جزيره‌سى (Presqu'Ile de Malacca, P. Malaise) هند چينينك منتهاى جنوبنه مربوط بيوك و اوزون بر شبه جزيره‌در.

موقعى، حدودى ومساحه‌سى. — بو جسيم شبه جزيره ١٣°٣١′ عرض شماليده هند چينى برندن آيريلوب ، جنوب شرقى‌يه طوغرى اوزانه‌رق ١°٢٢′٣٠″ عرض شمالى‌يه قدر ممتد اولور . شرق جهتنده سيام كورفزى وچين دكيزى، غرب جهتنده دخى بحر محيط هندى و ملاقه بوغازى بولنيور ، كه بو بوغاز شبه جزيره ايله سوماتره جزيرهٔ كبيره‌سنك شمال شرقى ساحلى آره‌سنده تكون ايديور . قوش اوچشى حسابيله بويى ١٤ درجه‌دن زياده يعنى ١٥٧٧ كيلومتره واكى ١٠° عرض شماليده بولنان (قرا) برزخنده ٧٠ ودها آشاغيده ٥° عرض شماليده ٣٣٠ كيلومتره‌در . طولاً ٩٦° ايله ١٠٢° درجه‌لرى آره‌لرنده ممتد اولور. بعض جغرافيون دخى شبه جزيره‌يى مذكور (قرا) برزخندن اعتبار ايديورلر، كه اوحالده مساحهٔ سطحيه‌سى ٢١٢٠٠٠ مربع كيلومتره‌دن عبارت اولوب، تقريباً بر مليون اهالى ايله مسكوندر.

شكل طبيعيسى، جبال وانهارى، سواحلى. — ملاقه شبه جزيره‌سى اسكيدن برى آوروپاليلرجه معلوم اولديغى حالده، اليوم ايچ طرفلرى لايقيله تحقيق اولنه‌ميوب ، احوال داخليه‌سى آنجق بر صورت عموميه‌ده بيلنيور . بو شبه جزيره‌نك اراضيسى عموميت اوزره طاغلق وعارضه‌لى اولوب، هند چينينك سواحل غربيه‌سنى تعقيب ايده‌رك كلن سلسلهٔ جبال ملاقه شبه جزيره‌سنه داخل اوليورسه‌ده، شبه جزيره‌نك او بر اوجنه قدر غير منقطع بر صورتده دوام ايتميوب، بالعكس، (قرا) برزخنده درين بر بوغاز بعد التشكيل، جنوبه طوغرى دوامله، (سالانغ) جزيره‌سى قارشيسنه قدر كلن برونده ختام بولور. بعده ديكر بر طاقم

جبال جنوب غربی‌یه طوغری اوزانوب، بونلردخی بر چوق یرلرده منقطع اولور؛ وبر چوق شعبه‌لره آیریله‌رق، و صاغ وصوله قوللر صاله‌رق، بتون شبه جزیره‌یه طاغلق برحال ومنظره قزاندیریورلر. بونلرك اسم عمومیسی (لوآنغ) در. بو جبالك آره‌لرنده بعض منفرد طاغلر وتپه‌لر دخی یوكسلوب، اووه‌لرك توسع وامتداد ایتمسنه محل قالمیور. بو طاغلرك اك یوكسكلری شبه جزیره‌نك اك كنیش یرلرنده اولوب، اورانك اك یوكسك ذروه‌سی ۲۷۰۰ متره‌یی متجاوزدر. دیكرلرینكده اكثری ۲۰۰۰ متره راده‌لرنده‌در. بو جبالدن چوغنك اتربه‌سی غرانیتدن عبارت اولوب، اكثر یرلرده قالین بركلس طبقه‌سیله مستوردر، كه قلای معدنلریده بونده بولنور. هر نه‌قدر سونمش بركانلر كورنمیور ایسه‌ده، اراضینك اكثر یرلرده آلت اوست اولمسی، طاغلرده برچوق مغاره‌لرك بولنمسی ومیاه معدنیه‌نك كثرتیله زلزله‌لرك صیق صیق وقوعی بركانلرك عدم فقدانه دلالت ایدیور.

انهاری چوق اولوب، شبه جزیره‌نك طار اولان قسم شمالیسنده بالطبع مجرالری پك اوزون اوله‌میه‌جغندن، چوغی سیل حالنده ایسه‌ده، جنوبه طوغری اینلوب، اراضیسی توسع ایتدكجه، انهاریده بوی قزانوب، علی‌الخصوص بونلرك برطاقمی جنوب ویا شماله طوغری آقمغله، خیلی‌اوزون وبیوك انهار تحصل ایدیور. اك بیوكلری (پراق) ایرماغیدر، كه (نكری سمبیلان) حكومات متفقه‌سی حدود شمالیه‌سنده داخلی سلاسل جبالك آره‌لرنده نبعانله، جنوبه طوغری آقه‌رق، اوچ بیوك وبرچوق كوچك انهارك صولرینی جمع ایله، همنامی اولان حكومتك اراضیسنی شق ایده‌رك، ساحل غربیده بر قوبك ایچنه دوكیلور. حوضه‌سی ۱٤۰۰۰ مربع كیلو. متره‌در. بونك حوضه‌سنك برآز جنوبنده وسلسلهٔ جبالك او بریغی شرق مائله‌سنده (پهانغ) ایرماغی دخی، بوندن كوچك اولمدیغی حالده، جنوبه وبعده شرقه طوغری آقه‌رق، ساحل شرقیدن چین دكیزینه دوكیلور. ساحل غربی‌یه مذكور پراقك جنوبنده: برنام، سلانغور، قلانغ، لاروت وموآر نهرلری عمومیت اوزره شرقدن غربه آقارلر. (جهور) نهری جنوبه طوغری آقوب، شبه جزیره‌نك ساحل جنوبیسنده همنامی اولان شهرك بولندیغی كورفزه دوكیلور. مذكور (پهانغ) ایرماغنك شمالنده دخی: لیبه، قالانتان، روپن، اندوآ وسائر انهار ساحل شرقی‌یه ایندر. بو انهارك چوغی سیر سفائنه صالح دكل ایسه‌ده، اكثرینك منصبلرینه قریب محللری خلیج تشكیل ایده‌جك درجه‌ده كنیش و درین اولدیغندن، اورالره كمیلر كیرر. (پراق) ایرماغنك آغزندن اعتباراً ۳۰۰ و (برنام) ك ۱۲۵ كیلو. متره‌لكی سیرسفائنه صالحدر. بتون انهارك صولری سقی اراضیده قوللانیلوب، زراعتجه استفاده اولنور. ذكره شایان یالكز بركولی واردر كه شبه جزیره‌نك ایكنجی برزخی اولان (لیغور) ك شرق جهتنده ساحل ایله متوازیاً شمالدن جنوبه ممتد اولوب، بر چوق آطه‌لری حاوی اولان (تاله‌ساب) كولیدر.

سواحلی بیوك كورفزلر وشبه جزیره‌لر ابراز ایتمیورسه‌ده، خیلی كیرنتیلی چیقنتیلی اولوب، برچوق قویلری واكثر انهارك آغزرنده خلیجلری واردر. عمومیت اوزره سواحلی دوز وآلچق اولوب، اكثر محللری سازلقلرله مستوردر. سواحل غربیه‌سنك علی‌الخصوص قسم شمالیسی قارشیسنده بر چوق جزایر مجتمعه ومنفرده بولنوب، اك شمالده انكلتره‌یه تابع (تناسریم) خطه‌سنه ملحق (مركی) جزایری واردر، كه اون اون بش بیوك و حسابسز كوچك آطه‌لردن مركبدر. دها جنوبده شبه جزیره‌نك جنوبه طوغری ممتد بر برونك اوجنده (سالانغ) اسمیله بیوجك برجزیره ایله بونك ایچ طرفنده یعنی تشكیل ایتدیكی كورفز داخلنده بر چوق جزایر صغیره و دها جنوبده (لیغور) خطه‌سنك غربنده: لانتار، بوتون، تروتو، لانغاره، توبه، لاداس جزایری وبر چوق كوچك آطه‌لر بولنیور. دها جنوبده و ملاقه بوغازی مدخلك قارشیسنده‌كی قره قسمیله برابر انكلتره‌یه تابع و (جورجتوون) اسكله‌سنی حاوی اولان (پینانغ) ودها جنوبده ینه انكلیز اداره‌سنده بولنان (دیندینغ) وخیلی‌دها آشاغیده (قولونغ) جزایر منفرده‌سی موجوددر. شبه جزیره‌نك منتهای جنوبنده قره‌دن بر وبریجق كیلومتره كنیش و ٥٥ كیلومتره اوزون بر بوغازله آیرلمش اولان (سینغاپور) جزیره‌سی بولنیور، كه اوزرنده‌كی شهر جسیمله مشهوردر. دها آشاغیده‌كی

(ريوو) جزاير مجتمعه‌سی موقعا ملاقه شبه جزيره‌سنه ملحق عد اولنمق اقتضا ايدرسه‌ده، فلمنك مستملكاتندن اولمغله، سوماتره ملحقاتندن عد اولنيور . ساحل شرقينك قارشيسنده‌كی آطه‌لر دها آز اولوب، جنوبدن باشلايه‌رق جهور ساحلی قارشيسنده: تينكی، آوار، بمانكيل، تيومان؛ دها شمالده: برخاله، قاپاس، رنانغ، برهينتان، راكيل، تانتالام ونهايت (سالانغ) جزيره‌سنك حذاسنده‌كی چيقيلتينك قارشيسنده واقع (بنان) و (ساميه) نام بيوك وبرچوق كوچك آطه‌لردن عبارتدر.

اقليم وهواسی. — ملاقه شبه جزيره‌سی خط استوايه تماس ايده‌جك بر عرضده اولوب، اك صيجاق يرلردن اولمق لازم كليركن، بحارله مملو دكيزلرك اورته‌سنده بولنمغله، كرك شمال شرق وكرك جنوب غربی روزكاری‌دائما رطوبت وياغمور كتيرديكندن، وطاغلری بوروزكارلره مانع اولميه‌جق بر حال و وضعيتده بولنديغندن، هواسی عرضنك اقتضاسندن چوق دها معتدلدر. سواحلنده دها صيجاق ايسه‌ده، اورالرده دخی ميزان الحراره نادراً ۳۲ درجه‌يی تجاوز ايدر. ۷۵۰ متره ارتفاعی اولان يرلرنده ايسه ميزان الحراره ۲۱ درجه‌دن يوقاری چيقماز. آنجق رطوبتك كثرتيله چوروين مواد عضويه تعفناتندن هوا عموميت اوزره آغر اولوب، حتی يوكسك محللرينك هواسی بيله آليشيق اولميان يبانجيلره ياراماز. حرارت وبرودت وياغمور وقوراقلق موسملری اولميوب، دائما صيجاق بردر، ودائما ياغمور ياغار؛ مع هذا تشرين ثانيدن مايسه قدر دها چوق ياغوب، بوآيلرده ياغمور ياغمديغی كون نادر اولور.

نباتات و معادن وحيواناتی. — ملاقه شبه جزيره‌سنك قوهٔ انباتيه‌سی پك زياده اولوب، هر طرفی نباتاتله مستوردر. ساحلدن سازلقلر باشلايوب بونلرك ايچ طرفنده واسع برنج تارله‌لری وهندستان جوزی وسائر اشجار مثمره باغچه‌لری، دها ايلريده ديكر برطاقم مزروعات ودها ايچ طرفلرده پاپانسز بالطه كورمه‌مش اورمانلر بولنيور، كه بونلرك اكثر اشجاری صندال، ساج، آبنوس كبی اخشابلری پك قيمتدار آغاجلردن وكافور، دارچين، كوتاپرقه كبی اشجاردن مركبدر. چه فائده كه كرك معادنی اخراج ايدن چينليلر وكرك يرليلر مملكتك استقبالنی دوشونميه‌رك، بوقيمتدار آغاجلری مجرد محروقات ايچون اصولسز و نظامسز بريولده كسوب، محو واتلاف ايديورلر. بوآغاجلرك آره‌لرينه آصمه قبيلندن صارمشيقلی نباتات دخی صارلمغله، ايچلرينه دخولی ممكن اولميوب، آنجق يوكسك تپه‌لردن سيرلری پك دلنشيندر. زراعت پك كری اولوب، اهالينك باشليجه مدار تعيشی اولان برنج محصولی دخی بعض طرفلرنده احتياجات محليه‌يه تقابل ايده‌ميور. اووه‌لری كنيش اولان بعض جهتلرنده برنجدن بشقه شكر قامشی، پاموق، توتون، پتاته، بوبر وسائره دخی يتيشديريليور. پراق و سلانغور جهتلرينه چای وقهوه زرعی دخی ادخال اولنمشدر. جهور جهتنده دخی اخيراً قهوه يتيشديرلمكه باشلانمشدر. قاقائونك زرعی دخی اخيراً ادخال اولنوب، پك ايی محصول ويرمشدر. دارچين، هند جوزی، جنجفيل و سائر بهاراتله او اقليمه مخصوص ميوه‌لرك انواعی دخی حاصل اولور.

معادنجه ملاقه شبه جزيره‌سی هر يردن زنكين اولوب، هله قلای معدنی مملكتك هرطرفنه منتشردر. بو معدن همان سطح ارضده بولنوب، جزئی بر همت و مصرفله چيقاريله بيلديكی حالده، طرق و معابرك فقداندن وآلات وادواتك بيله نقلی ممكن اوله‌مديغندن، شمديلك اكثر يرلرده ياالكز نهرلرك ايندير‌ديكی چامورلرده بولنان ريزه‌لرله وچينليلرك كندی اصوللرنجه ايشلدكلری بر ايكی معدنله اكتفا اولنيور. مع هذا چينليلر بومعدنلرك برنده ۲۰۰۰۰ عمله ايشلدوب، سنوی ۲ ½ مليون فرانق قيمتنده قلای اخراج ايديورلر. بعض يرلرده قلای آلتون ودميرله مخلوط بولنيور. صرف آلتون وكومش و بعض جهتلرنده دمير معدنلری دخی بولنوب، علی الخصوص (اوفير) تسميه اولنان طاغك آلتون معدنلری او قدر چوقدر، كه طاغه قديماً آلتونك كثرتيله افسانه حكمنه كچمش اولان بو اسم ويرلمشدر. (قرا) برزخی جهتنده كمور معدنلری دخی بولنمشدر.

حيوانات وحشيه‌سی پك چوق اولوب، بو جهتجه ملاقه شبه جزيره‌سی سوماتره وجاوه وسائر او جهتده‌كی جزائره مشابهدر. كركدان، فيل،

یبان مانده‌سی، آیی، قپلان، جیبون تعبیر اولنان
نسناسك اوچ جنسی، بر قاچ جنس میمون، کیك؛
طیوره متعلق دخی قره قوش، قرتال، شاهین،
سولون، ککلیك، چوللق وتویلرینك کوزللك وپار.
لاقلغیله ویا سسلرینك کوزللکیله مشهور طیورك
انواعی بولنور. سواحل وجزایرك قیالق طرفلرنده
بر نوع قیرلانغیج یووه‌سی کثرتله بولنوب، چینلیلر
طرفندن یندیکنـدن، کثرتله طوپلانیلیر. انهارك
صولرنده تمساح و قاپلومباغه ایله بالیغك انواعی
بولنور. اورمانلرنده ییلانلری چوق اولوب، اك
بیوکلرندن بر جنسی واردر، که فرطونه‌یی اولدن
حس ایتمك خاصه‌سنی حائز اولدیغندن، تناسریم
کمیجیلری طرفندن آلیشدیریلوب، کیده بسلنیر.
دیکر بر جنسی‌ده واردر، که سائر ییلانلری یر.
بوجك وکابکلرك پك چوق کوزل نوعلری واردر.

اهالیسی، جنسیت ولسان ومذهبلری. — ملاقه شبه جزیره‌سنك اهالیسی بر قاچ جنسیته
منسوب ایسـه‌ده، قسم کلیسی ملایی جنسیدر. بو
شبه جزیره‌نك اسمیله تسمیه اولنان ویا شبه جزیره‌یه
اسمنی ویرن بو قوم مملکتك هرطرفنده منتشر او.
لوب، بونلرك لسانی مملکتك لسـان عمومیسیدر.
بوملایلرك اکثری اولدقجه متمدن وتجارت وصنعت
وزراعتله مشغول اولوب، دین اسلامله متدیندرلر.
یالکز طاغلرده بولنان برطاقم قبائل هنوز وحشیت
حالنده یاشایوب، چپلاق کزرلر؛ وجن وپریلره
طاپینوب، ایچلرندن بعضلری‌ده اسماً مسلمان اولمشلر.
سه‌ده، دین اسلامدن خبرلری اولمیوب، اسکی
اعتقادات جاهلیه‌لرینی‌ده دین اسلامه قاریشدیرمشلردر.
بونلردن بشـقه طاغلرده (نغریتو) تعبیر اولنان
وشبه جزیره‌نك اك اسکی اهالیسی بولنمش اولدقلری
ملحوظ اولان برقوم وحشی افرادی دخی بولنوب،
مذکور وحشی ملایلر دخی بعض یرلرده بونلرله
ممزوج بولنیورلر. شبه جزیره‌نك شمال جهتنده بر
مقدار سیاملی اهالی دخی بولنوب، بونلر کندی
لسـانلرینی محافظه ایتمشلرسـه‌ده، ملایلرله چوق
قاریشمش اولدقلری سیاملرندن آکلاشیلیور. بونلردن
ماعدا شهر و قصبه‌لرده عرب، هندلی، آوروپالی
وچینلی اوله‌رق بر چوق مهاجرلر دخی بولنوب،
هله چینلیلر بعض یرلرده اهالینك ربع وثلثنی تشکیل
ایده‌جك درجه‌ده کثرتلی و صنایع مختلفه ایله
وعلی الخصوص معدنجیلکله مشغولدرلر. عربلر اسکیدن
بری کلش اولمغله، اشتراك مذهب مناسبتیله، جوقی
ملایلره قاریشمشلردر. آوروپالیلرك چوغی پورتکیزلی
اولوب، بونلر دخی یرلی کبی اولمشلردر؛ وحتی
سویلدکلری لسان ملایی کلماتیله مخلوطدر.

تجارت وصنایعی. — مملکتك کثرت معادنی
مناسبتیله، باشلیجه صنایعی معدنجیلکه متعلق اولوب،
خارجدن جلب اولنان ایپکدن ملایلرك کیدکلری
بعض قماشلر وقما، قلیج کبی اسلحه وسائره دخی
اعمال اولنور. صنایع چینلیلر ایله ملایلرك النده‌در.
تجارت محلیه دخی باشلیجه ملایی وچین یالکن کیلریله
اجرا اولنوب، قلای، آلتون، کومش، میوه،
بهارات، جیویت، دری، بوینوز، آبنوقه، چای،
بوبر، قهوه، هندستان جوزی ویاغی، تره یاغی،
رچینه وسائره اخراج اولنور. اخراجات وادخالات
اوله‌رق تجارت سنویه‌سی بر ملیار فرانغه تقرب
ایدر. بوندن ماعدا مملکت آوروپا ایله اقصای شرق
وهند ایله چین وآوسترالیا آره‌سنده واقع اولمغله،
ترانسیت تجارتی‌ده پك ایشلکدر. انکلتره‌یه تابع
اولان ویا تحت حمایه‌سنده بولنان مملکتلرده برقاچ
بیوك جاده بولنوب، فیل ایله نقلیات اجرا اولنور.
بعض دمیر یول خطلرینك تمدیدینه‌ده باشلانمشدر.

تقسیمات جغرافیه وملکیه‌سی. — ملاقه شبه
جزیره‌سنك یالکز منتهای شمال شرقیسی طوغریدن
طوغری‌یه سیامك وبر قاچ محلی انکلتره‌نك تحت
اداره‌سنده اولوب، سائر طرفلری برطاقم حکومات
صغیرهٔ اسلامیه‌یه منقسمدر. بونلرك بر طاقمی
یعنی شمالی وشرق شمالی جهتلرنده‌کیلر اسماً سیام
دولتنه تابع ودیکرلرندن برقاچی انکلیز حکومتنك
تحت حمایه‌سنده، واکثری سوزده مستقل ایسه‌ده،
حقیقتده جمله‌سی انکلیز نفوذی آلتنده بولنیورلر.
طوغریدن طوغری‌یه انکلتره‌یه تابع اولان یرلر:
ولسلی، ملاقه، دیندینغ مملکتلریله پینانغ وسینغاپور
جزیره‌لری اولوب، مرکزلری سینغاپور شهریدر؛
و اوراده اقامت ایدن والی اسماً مستقل اولان
حکومات اسلامیه‌نك یاننده برر وکیل بولندیره‌رق،
کافهٔ امور داخلیه‌لرینه مداخله ایدر. حکومات
مذکوره‌نك اك بیوکلری جنوبده‌کی جهور وبونك

شمالنده اولەرق ساحل شرقیده‌کی پهانغ حاکمیتلریله ساحل غربیده جهوریت صورتنده اداره اولنان حکومات سبع هیئت متفقه‌سیدر.

ملاقه شبه جزیره‌سنده‌کی حکومات مختلفه‌نك اسامیسیله مساحهٔ سطحیه‌لری و مقدار نفوسلری بروجه آتیدر:

حکومت	مربع کیلومتره	مقدار نفوس
(۱. سیام دولتنه تابع حکومات)		
لیغور مع سنغوره	٤٤ ٠٣٠	٥٠ ٠٠٠
کده	٩ ٣٢٤	٣٠ ٠٠٠
پاتانی	١٢ ٩٥٠	٣٠ ٠٠٠
کلانتا	١٨ ١٣٠	٢٠ ٠٠٠
تیرنغانو مع کامان	١٥ ٥٤٠	٥٠ ٠٠٠
جمعاً سیامه تابع حکومات	٩٩ ٩٧٤	١٨٠ ٠٠٠
(۲. حکومات مستقله)		
پهانغ	٢٥ ٩٠٠	٥٠ ٠٠٠
جهور	٢٠ ٧٢٠	١٠٠ ٠٠٠
حکومات متفقهٔ سبع	٥ ١٨٠	٣٠ ٠٠٠
جمعاً حکومات مستقله	٥١ ٨٠٠	١٨٠ ٠٠٠
(۳. انکلتره‌یه تابع یرلر)		
سینغاپور	٥٨٠	١٣٩ ٢٠٨
پینانغ	٢٧٧	٩٠ ٩٥١
ولسلی	٦٧٨	٩٧ ٩٥١
ملاقه	١ ٦٥٧	٩٣ ٥٧٩
دیندینغ	٥٥٠	٢ ٠٠٠
جمعاً انکلتره مستملکاتی	٣ ٧٤٢	٤٢٣ ٦٨٩
(٤. انکلتره‌نك تحت حمایه‌سنده‌کی حکومات)		
پراق	٢٠ ٧٢٠	١١٠ ٠٠٠
سلانغور	١٢ ٩٥٠	٥٠ ٠٠٠
سولکی اوجونغ	١ ٢٩٥	١٢ ٠٠٠
جمعاً انکلتره‌نك حمایه‌سنده	٣٤ ٩٦٥	١٧٤ ٠٠٠
جمعاً ملاقه شبه جزیره‌سی	١٩٠ ٤٨١	٩٥٧ ٦٨٩

حکومات مستقله ویا تابعهٔ مذکوره‌دن هر برینك مرکزی شهر ویا قصبه عنوانی حائز ایسه‌ده، بونلرك اکثری قامشدن وصمانله مستور قلبه‌لردن مرکب اولوب، یالکز حاکملرك قوناقلریله بر ایکی اوچر خانه‌لری قصبه خانه‌لرینه بکزر. آنجق انکلیزلرك النده بولنان شهرلرده کارکیر خانه‌لر ومنتظم سوقاقلر کوریلوب، بونلرده‌ده اك معموری سینغاپوردر.

احوال تاریخیه‌سی. — مصرده حکومت سورن ماکدونیه‌لیلر و روماللر زمانلرنده بعض تجار وسیاحین بحر محیط هندیده ملاقه شبه جزیره‌سنه قدر کیدوب، بو شبه جزیره‌یه «آلتون شبه جزیره‌سی» نامنی ویرمشلر ایسه‌ده، حقنده برکونه معلومات ویرمه‌مشلردی. عربلر تا ایکنجی قرن هجریدن ملاقه شهرینه آمد شد ایده‌رك، اجرای تجارته باشلامش؛ واو وقتدن اورالرده عربلر برلشوب دین اسلامی نشر ایتمشلردر. لکن جغرافیون عربك بو بابده ویردکاری معلومات پك مبهم ومشوشدر. ملایلر کندی روایتلرینه کوره، اون ایکنجی قرن میلادیده سوماتره‌دن ملاقه شبه جزیره‌سنه کچمشلردر. پورتکیزلیلر ١٥١١ده ملاقه شهرینی ضبط ایدوب، ١٦٤١ده فلنکلیلر پورتکیزلیلردن آلمشلردی. ١٨٢٤ده انکلتره ملاقه‌یی سوماتره‌نك بعض یرلریله مبادله ایتدیکی کبی، سینغاپوری دخی جهور حکومتدن مبایعه ایتمش؛ وبو وجهله ملاقه شبه جزیره‌سنه صوقیلوب، تدریجاً حاکم مستقل اولمق طریقنی طوتمشدر.

ملاقه بوغازی { (Détr. de Malacca) آسیانك جنوبنده هند چینی‌یه مربوط اولان ملاقه شبه جزیره‌سیله سوماتره جزیره‌سی آره‌سنده بر بوغاز اولوب، بحر محیط هندی ایله بحر محیط کبیره ملحق چین دکیزی آره‌سنده بر طریق اختلاطدر. °٥ عرض شمالی خطنك برآز اوست طرفندن باشلایوب، سینغاپور جزیره‌سنك خارجنده تقریباً °١ عرض شمالیده منتهی اولور. بویی ٧٧٨ کیلومتره اولوب، مبدأ شمالیسنده عرض اعظمی ٢٩٧ وملاقه شهری اوکنده‌کی اك طار یری ٥٥ کیلومتره اکنده‌در. منتهای جنوب شرقیسنده بر طاقم آطه‌لرله برچوق قوللره آیریلوب، بونلرك اك ایشلکی سینغاپور جزیره‌سیله (ربو) جزایری آره‌سنده شرقه طوغری اوزانانیدر، که سینغاپور بوغازی دینمکله معروفدر.

ملال { هندستان شعراسندن اولوب، عن اصل دهلیلی اولدیغی حالده، لکهنوده نواب آصف الدوله بهادرك معیتنده فوجدارلق خدمتنده بولنمش؛ وکنج یاشنده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

بی دیدن جمال تودارد بسی ملال
بنما جمال وشاد بفرما ملال را

ضبط ایتمشدر. مساحهٔ سطحیه‌سی ١٣١٦٢ مربع کیلومتره و اهالیسی ٥٩٦٨٨٣ کشی اولوب، بهر مربع کیلومتره باشنه ٤٥ کشی دوشیور. اهالیسی عمومیت اوزره پروتستان اولوب، یالکز ٢٥٠٠ قدر قتولیك وبر اوقدر موسوی واردر. اراضیسی دوز وقوملق بر اووه‌دن عبارت اولوب، یالکز ایکی صره تپه‌لر غرب شمالیدن شرق جنوبی‌یه طوغری ممتد اولور. آره‌لری ٢٠ کیلومتره‌لك مسافه ایله آیرلمش اولان بو ایکی صره تپه‌لرك برنجیسی نهایت ١٨٠ و ایکنجیسی ١٧٥ متره‌لك ارتفاعه قدر چیقار. بو واسع اووه‌ده وعلی‌الخصوص مذکور ایکی صره تپه‌لرك آره‌سنده ٣٠٠ قدر کول بولنوب، اك بیوکلری جنوب شرق جهتنده‌کی موریچ، کولپن وپلابر ایله غرب جهتنده‌کی (اشو-رین) کوللریدر. شرق جهتنده‌کی (مالحین) کولی اوقدر بیوك دکل ایسه‌ده، جوارلرینك کوزللکیله مشهوردر. البه ایرماغی جنوب غربی حدودینك برقسمنی تشکیل ایدوب، مکلمبورغك بتون غرب جنوبی میاه جاریه‌سی بو ایرماغه دوکیلور. بونلرك چوغی کوللرك آیاقلری حکمنده‌در، ویا کوللرك ایچندن کچر. باشلیجه‌لری: الده ایله روبنیچ وبوکا تابع سوده وشاله نهریدر. شمال شرق حدودینی تشکیل ایدن (رکنیچ) ایله اورته‌دن آقان (وار-نوو) نهرلری‌ده بالطیق دکیزینه منصب اولور. (پنه) نهری دخی شرق جهتنده‌کی کوللرك فضله‌ میاهنی طوپلایه‌رق، پومرانیه‌یه کیرر. بو وجهله میاه جاریه‌سی پك چوق اولوب، بوسایه‌ده اوقوملق صحرانك برچوق یرلری منبت تارله‌لره تحویل اولنمغه مساعد ایسه‌ده، اراضینك حالی و نظامانی زراعتك ترقیسنه مانعدر. اراضینك جمله‌سی بیوك دوقه ایله سائر زادکانك ملکی اولوب، ایشلین زراع یقین وقته کلنجه‌یه قدر طوپراقله برابر بکلرك مالکندن معدود اوله‌رق، چفتلکله برابر آلنوب صاتیلیردی. هرنه قدر ١٨٢٠ تاریخندن بری بو حاله ختام ویریلوب، زراع اسارتدن قورتارلمش؛ وایشلدکلری اراضی‌یه وارث اولمق حقی قزانمشلر ایسه‌ده، بو وراثت یالکز اکبر اولاده منحصر اولوب، اراضینك ورثه بیننده تقسیمنه نظام مساعد اولمدیغندن، میراثدن محروم اولانلر ترك وطنله، هجرته مجبور اولورلر؛ وهر حالده زراع بحق متصرف اولمدیغی اراضینك اعمارینه سعی وغیرت ایتمزلر. اراضیسنك یوزده ٥٧ سی تارله و باغچه، ٨ ی چایر، ٥ ی مرعی، ١٧ سی‌ده اورماندر. باشلیجه محصولاتی حبوبات متنوعه‌ایله سبزه و بعض میوه‌لردن عبارتدر. کرچ، آلچی، کور معدنی و طوزی چوقدر. حیوانات اهلیه‌سی قیون، صیغیر، طوموز، آت و سائره‌دن عبارت اولوب، قیونلری بر ملیوندن زیاده، صیغیرلری ٢٧٣٠٠٠، طوموزلری ١٩٣٠٠٠، بیکیرلری ٨٤٠٠٠، کچیلری ده ٢٠٠٠٠ رأس راده‌لرنده‌در. بیکیرلری یوکسك، یوروك، و قوتلیدر. یاغی، یاغ، پینیر و سائر محصولات حیوانیه اخراجاتی چوقدر. صنایعی پك کری اولوب، مع هذا برخیلی فابریقه ودستکاهلری اولوب، ایچلرنده ٦٢٠٠٠ قدر عمله ایشلر. باشلیجه تجارت بحریه‌سی (ویسمار) اسکله‌سندن اولیور. (روستوق) شهرنده‌کی دارالفنوندن شقه بو بیوك دوقه‌لقده ٦ اعدادیه، ٦ مکاتب خصوصیه، ٣ مکاتب عالیه، ٢ دارالمعلمین، ٣ بحریه، بر حربیه مکتبی، بر صاغر ودلسز مکتبی وبیك قدر مکاتب ابتدائیه موجوددر. بودجه‌سی ایکی شعبه‌دن مرکب اولوب، بری بیوك دوقه‌نك املاك خاصه‌سندن، ودیکری رسوم مختلفه‌دن عبارتدر. برنجیسی ١٨½ و ایکنجیسی ٤ ملیون فرانقه بالغ اولوب، مصارف اداره‌نك بر قسمنی بیوك دوقا کندی املاکی وارداتندن تسویه ایدر. اصول حکومتی مشروطیت اولوب، یالکز زادکان ایله اصحاب اراضی و شهرلر اهالیسنك بعضلری مجلس مبعوثانه اعضا انتخاب ایتمك و اولنمق حقی حائزدر. کویلیلر وچفتجیلر بوکبی حقوق مدنیه‌دن محرومدرلر. عسکری آلمانیانك طقوزنجی و اون دردنجی قول اردولرینك بر قاچ آلایی وطابورینی تشکیل ایدوب، عموم آلمانیه اردوسنه تابع اولدیغی کبی، امور خارجیه‌سی‌ده برلینجه اداره اولنور. مرکز اداره‌سی ٣٦٣٨٧ اهالیسی اولان (اشورین) شهری ایسه‌ده، بیوك دوقه ٦٠٠٠ اهالیسی ومکمل کتبخانه‌سی، موزه‌سی، نباتات باغچه‌سی و سائر تزییناتی اولان (لودویغسلوست) قصبه‌سنده اقامت ایدر. اك بیوك شهری ایسه ٥٠٠٠٠ اهالیسی

اولان (روستوق) در. اڭ بيوك اسكله‌سى بولنان (وبسمار)ڭ ١٨٢٤١ و (كوستروو)ڭ ١٧٥٣٠ اهاليسى واردر. بتون بيوك دوقه‌لقده ٤٠ شهر وقصبه، ٩ بيوك قريه و ٢٦٠٠٠ كوى وچفتلك موجوددر. بر قاچ دمير يول خطى مملكتى شق ايدر.

مكلمبورغ استرليج. — بيوك دوقه‌لغى ايسه مكلمبورغ اشورينڭ شرق جنوبى كوشه‌سنه ياپيشمش بر پامه شكلنده اولوب، ساحلدن محرومدر. غرب شمالى جهتندن مكلمبورغ اشورين ايله، شمالاً پومرانيه ايله، شرقاً وجنوباً دخى براندبورغ ايله محاطدر. مساحۀ سطحيه‌سى ٢٩٢٩ مربع كيلومتره واهاليسى ١٠١٥١٣ كشى اولوب، بهر مربع كيلومتره باشنه آنجق ٣٤ كشى دوشيور. اهاليسى ميانده يالكز ٣٠٠ قتوليك و ٥٠٠ موسوى اولوب، قصورى كاملاً پروتستاندر. بونڭ دخى اراضيسى طبقى مكلمبورغ اشورينڭكى كبى اولوب، بڭ برچوق كوللرى واردر، كه جمله‌سنڭ مساحۀ سطحيه‌لرينڭ مجموعى ١٤١ مربع كيلومتره‌يه بالغ اولور؛ واڭ بيوكلرى (تولنسه) در. بونڭ آياغى اولان (تولنسباخ) چايى (پنه) نهرينه دوكيلور؛ ودیكر چايلرينڭ اڭ بيوكلرى (هاول) ايله (واكنيچ) در. زراعت وحيوانات اهليه‌جه بو صوڭ سنه‌لرده خيلى ترقى كورلمشدر. اراضينڭ يوزده ٤٨ ى تارله وباغچه، ٦ سى چاير، ½٢ ى مرعى، ٢٠ سى‌ده اورماندر. داخل مملكتده ٢٢٢٠٠٠ قيون، ٤٢٥٠٠ صيغير، ٣١٠٠٠ طوموز، ١٦٠٠٠ بيكير، ٨٠٠٠ ده كچى واردر. صنايع پك ايلرى اولميوب، مع‌هذا بوك منسوجات، كاغد، جام، اسپرتو، توتون فابريقه‌لريله دباغخانه‌لرى واردر؛ ايچلرنده ايشلين عمله ١١٠٠٠ كشى‌يه بالغ اولور. مملكتڭ ٩ شهر وقصبه، ٢ بيوك قريه و ٤٥٠ كوى‌وچفتلكى واردر. اصول اداره‌سى مكلمبورغ اشورينڭكى كبى اولوب، آنجق بو ايكى اداره‌دن مركبدر: برى تعريف اولنان مكلمبورغ استرليج بيوك دوقه‌لغى و ديكرى (راچبورغ) پرنسلكى‌در، كه مكلمبورغ اشورينڭ منتهاى غربنده واقع كوچك بر يردن عبارتدر. مملكت داخلنده ٢ اعداديه ايله ٢ دارالمعلمين وساٸر مكاتب واردر.

بيوك دوقه‌سنڭ املاك خاصه‌سى مملكتڭ وسعتنه نسبتله اوته‌كندن زياده‌در. مركزى ١٠٣٤٥ اهاليى جامع اولان (ناليسترليج) قصبه‌سيدر.

مكناسه { (Méquinez) مغرب اقصاده فاسڭ ٦٠ كيلومتره غرب جنوبيسنده (بوفكران) واديسنده و (زغون) طاغنڭ جنوبى اتكنده و ٥٠٠ مترەلك ارتفاعده واقع بر شهر اولوب، اهاليسى ٢٥٠٠٠ ايله ٤٠٠٠٠ آره‌لرنده تخمين اولنيور. شهر زيتون آغاجلريله مستور بر بايرڭ ايچنده بولنمغله، لطيف منظره‌سى، متعدد جوامع و مساجد و چارشى و بازارلرى، كنيش سوقاقلرى، واسع باغچه وميدانلرى، متعدد سراى وكوشكلريله ساٸر ابنيۀ مصنعه‌سى، سورى وايچ قلعه‌سى واردر. ياقوت حموينڭ تعريفنه كوره شهر ايكى قسمدن مركب اولوب، برى اسكى اولديغى حالده، ديكرينى ملوك ملثميندن مشهور يوسف بن تاشفين بنا ايتمشيدى؛ وايكيسى آره‌سنده قلعه وار ايدى. لكن شهرڭ اصل بيومسى اوندن صكره اولوب، سلالۀ حاضره ملوكندن مولى اسماعيل اعمارينه چوق همت ايتمشدر؛ وتأسيس ايتديكى جامع شريف، خراب اولديغى حالده، اليوم زيارتكاهدر. دفعاتله مغرب اقصانڭ پايتختى بولنمشدر. پك بيوك خزينه‌لرى حاوى اولديغى‌ده متواتردر.

مكّه { جزيرة العربڭ حجاز خطۀ مباركه‌سنده جده‌نڭ يعنى بحر احمر ساحلنڭ ١٠٠ كيلومتره شرقنده ″٣٠ ′٢٨ °٢١ عرض شمالى ايله ″٤٥ ′٥٤ °٣٧ طول شرقيسده بر شهر شهير اولوب، كعبۀ شريفه‌يى حاوى اولمغله برابر، مسقط رأس جناب خاتم الانبياء والمرسلين (صلعم) اولديغندن، بتون عالم اسلامڭ قطب و مركزى واڭ مقدس شهريدر. يالكز خطۀ حجازيه‌نڭ دكل، بتون جزيرة العربڭ دخى مركزى واڭ بيوك شهريدر. نجد ايله تهامه آره‌سنده برجدار حاجز حكمنده اولان حجاز جبالنڭ ايكى بوغازى محل اجتماعنده واقع اولمغله، هرنه قدر اطراف وجوانبى قورو وطاشلق اولوب، قوۀ انباتيه‌سى يوغيسه‌ده، تجارتجه پك معتنا برنقطه‌ده واقع اولديغندن، قبل الاسلام دخى تجارتكاه ومعمور بر شهر ايدى. على‌الخصوص زمان جاهليتده دخى بتون عربلرڭ

معبد عظیمی ومحل حجی بولنمش اولان کعبهٔ شریفه مناسبتیله ، جزیرة العربك هرطرفندن اهالی بو شهرمبارکه اجتماع ایله، هم ایفای حج وهم تجارت ایدر؛ وشعر وفصاحت مسابقه‌لرینه دخی کیریشیرلردی. مکهٔ مکرمه‌نك اهالیٔ دائمه‌سی ۸۰۰۰۰ کشی راده‌لرنده اولوب، موسم حجده عالم اسلامك هر طرفندن بر ایکی یوز بیك حجاج طوپلاندقدن بشقه ، مواسم سائره‌ده دخی زوار و معتکفین اکسیك اولمدیغندن ، دائما بو مقدار زیاده خلق بولنور . شرقاً جبل ابو قبیس ایله غرباً دیکر طاغلر آره‌سنده شمالدن جنوبه ممتد بر وادیده ومذکور طاغك اتکنده مؤسس اولوب، شمالدن جنوبه بویی ۳ واکی برکیلومتره قدردر . خانه‌لری کارکیر ومرتفع اولوب ، اوچ ودرت قاتلیدر . سوقاقلری‌ده کنیشدر. کعبهٔ شریفه واطرافنی احاطه ایدن مسجد حرام شهرك اورته‌سنده اولوب، ایکی جهتنده صفا ایله مروه تپه‌لری بولنیور؛ وآره‌لرینه مسعی طریقی اوزانیور، که مکهٔ مکرمه‌نك اك کنیش سوقاغی اولوب ، ایکی طرفی دکانلرله محاطدر. کعبهٔ شریفه حقنده «کعبه» ماده‌سنده تفصیلات لازمه ویرلمش اولدیغندن ، شوراده تکرارینه حاجت کورمیورز . شهر داخلنده مسجد حرامدن بشقه ٦ مناره‌لی جامع شریف ایله ٦٧ مسجد، ٦ مدرسه، ۲ کتبخانه ، بر رشدیه و٤٣ صبیان مکتبی ، ۲ بدستان، ۹ خان، ۱۹ رباط، ۲ حمام، ۲٥ مغازه، ۳۰۰۰ دکان، ۱ غربا خسته‌خانه‌سی، ٤٠ چشمه وسبیل وسائر مؤسسات وخیراتی واردر . اخیراً شهرك خارجنده جملهٔ مؤسسات خیریهٔ حضرت پادشاهیدن اولمق اوزره ، حجاجه مخصوص جسیم ومکمل مسافرخانه‌لر انشا اولنمشدر. مکهٔ مکرمه‌نك اطراف وجوانبی طاشلق اولمغله، صویی قیت اولوب، اسکیدن قیو وصهریج صولرینه منحصر ایکن ، هارون الرشیدك زوجه‌سی زبیده اوچ کونلك مسافه‌دن برصو اساله ایتمشلردر، که الی یومنا هذا (عین زبیده) نامیله باقی اولوب، آنجق مشارالیهانك عمری وفا ایتمه‌مکله، عرفاته قدر کلمش اولدیغندن، قانونی سلطان سلیمان خانك کریمه‌سی مهرماه سلطان اورادن مکهٔ مکرمه‌یه ایصال ایده‌رك، شهری بول صو ایله احیا ایتمشدر. مکهٔ مکرمه‌نك اکثر جوانبی سور یرینی طوتار قیالق طاغلرله محاط اولدیغندن یالکز آره‌لری سور ایله قپانمش، واوچ قپو آچلمش ایدی. شمدیکی حالده سور وقپولردن اثر یوغیسه‌ده قپولرك اسملری باقیدر . مکهٔ مکرمه‌نك هرطرفی وقت سعادت جناب نبوی‌یی آکدیرر بر یادکار قیمتدار ایله مجهز اولوب ، علی الخصوص شعب بنو هاشمده مولد جناب رسالتپناهی ایله حضرت علی (رضه) افندمزك محل ولادتلری، زقاق الحجرده فخر کائنات (صلعم) افندمزك طول مدت اقامت بیورمش اولدقلری سعادتخانهٔ خدیجة الکبری، بونك مقابلنده حضرت ابابکر صدیق (رضه) افندمزك خانه‌لری و سائر بر چوق محال مبارکه زیارتکاه مسلمیندر . باب المعلا خارجنده واقع مزارستانده ام المؤمنین حضرت خدیجه (رضها) ایله والدهٔ رسالتپناهی جناب آمنه‌نك وصحابه‌دن بر چوق ذواتك مرقد شریفلری بولنیور. مکهٔ مکرمه‌نك اماکن مقدسه و مناسك حجدن اولان عرفات ومنا وسائر محال مبارکه‌سنی وزیارتکاهلرینی تمامیله تعریف وتوصیفه شوراجقده محل مساعد اولمدیغندن، برنبذه‌سنك ذکریله اکتفایه مجبورز. هواسی یازین پك صیجاق ایسه‌ده، یابس اولدیغندن، صاغلام وقیشین ایسه پك لطیفدر. آغستوسده (رؤمور) حسابیله میزان الحراره ۳۹ درجه‌یه قدر چیقار، وکانون‌ثانیده ۱۸ درجه‌یه قدر اینر. مکهٔ مکرمه‌نك بر چوق دیکر اسما والقابی اولوب، مکه اسمندن صکره، اك معروفلری: بکه، بطحا، ام القری، البلد الحرام، البلدالامین وسائره‌در.

مکهٔ مکرمه پك قدیم برشهر اولوب، نه وقت وکیملر طرفندن بنا اولندیغنه دائر تاریخ برکونه معلومات صحیحه ویره‌میور. هرحالده، کعبهٔ شریفه بر زمانلر سجده‌کاه موحدین بولندقدن صکره ، نیجه زمانلرده بتخانه‌یه تحویل ایدلمش اولمغله، جاهلیت زماننده بتون جزیرة العرب اهالیسنجه بر معبد عمومی اتخاذ اولندیغندن ، اسکیدن بری عربلر هر طرفدن ایفای حج ایچون مکهٔ مکرمه‌یه طوپلانیر ؛ وشهرك اهمیت موقعیه‌سی وجزیرة العربك همان وسطلرنده بولنمسی مناسبتیله ، زیارتله برابر تجارت دخی ایدرلردی . مکه اهالیسی یالکز

حجاجك آليش وريشيله اكتفا ايتميوب، بحر احمر وشام وعراق ويمنله دخى تجارت ايدر، و مقنن مورنده بوجهاته كاروانلر ايشلديرلردى. اسكيدن برى هيچ برحكمداره تابع اولميوب، دائما رؤساء واغنياء اهالى بالاجتماع برنوع حكومت اشرافله اداره اولنوردى. كاه جرهم قومى وكاه بنى اسماعيل اولان عرب مستعربه مكه‌ده تفوق ايدوب، نهايت رياست بنى اسماعيلدن قريش قبيله‌سنه كچمش؛ وفخر كائنات (صلعم) افندمز بو قبيله‌ده ظهور ايلمشدر. نبى ذى‌شان بعدالبعث اون اوچ سنه مكهٔ مكرمه‌ده اقامت بيوروب، دعوتله مشغول اولدقلرى حالده، نهايت حق رسالتپناهيلرنده وصحابهٔ كرام حقنده قريشك اذا وجفاسى درجهٔ تحملى تجاوز ايدنجه، مكهٔ مكرمه‌يى تركله، مدينهٔ منوره‌يه هجرت بيوردقلرنده، ام القرادن بيزار ومتنفر اولميوب، بالعكس بوشهر مباركك فضائلى حقنده برچوق آيات كريمه واحاديث شريفه واردر. بعدالاسلام مركزخلافت مدينه، كوفه، شام وبعده بغداد اولوب، مكهٔ مكرمه يالكز ابن عباس زماننده مركز خلافت اولنمشدر. مع‌هذا كافهٔ خلفا وسلاطين وامراى اسلام مكهٔ‌مكرمه‌نك اعمار وتزيينه همت ايتمشلردر. ٣٨٠ تاريخنه دك مكهٔ مكرمه وخطهٔ حجازيه خلفاء عباسيه وبعده ملوك فاطميه طرفندن نصب اولنمش عامللر معرفتيله اداره اولنوب، تاريخ مذكورده شرفادن ارثاً امرا نصبى معتاد اولمش؛ واو وقتدن برى امارت مكهٔ مكرمه سلالهٔ طاهرهٔ شرفاده تسلسل ايدوب، بونلر اكثريا مصر وشام ونادراً يمن حكمدارلرينه تابع بولنمش؛ ونهايت ياوز سلطان سليم خان مصرى فتح ايله، اماناتى تسلم ايده‌رك، خلافت وسلطنتى جمع، و«خادم الحرمين» عنواننى احراز ايتديكنده، بالطبع امارت مكه دخى دولت عثمانيه‌يه التحاق ايتمش؛ واو وقتدن برى سلاطين عظام عثمانيه حرمينك تعميرات وتزييناتنه صرف نقدينهٔ همت ايتمشلردر.

— مكهٔ‌مكرمه حجاز ولايتنك دخى مركزى اولوب، مركز سنجاغى: طائف، تمنار، قرن، نجران، مرالظهران، عكاظ، منجره، كشه، جبرشن، سراة، نعم، علك، حنكان، ويش، وادى نخله، ذات عراق، يليل ناحيه‌لرينى حاويدر. [زياده تفصيلات ايچون «حجاز» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

مكى [«ابو طالب مكى» و «ابو محمد مكى» ماده‌لرينه مراجعت بيوريله.]

مكى (صائن الدين ابو الحزم — بن ريان الماكسينى الموصلى الضرير) مشاهير ادبا و قراءدن اولوب، جزيره‌ده خابور كنارنده واقع (ماكسين) قصبه‌جغنده طوغمش؛ پدرى حصيرجى اولوب، كنديسنى كوچك براقغله، والده‌سى اعاشه‌سنه مقتدر اوله‌مديغندن، صاحب‌ترجمه موصله رحلتله، تحصيل علمه قويلمش؛ وسكز طقوز ياشنده ايكن كوزلرينه عمى طارى اولديغى حالده، تحصيله دوامدن واز كچميوب، بعده بغداده رحلتله، اوراده دخى ابن الصفار و ابن الانبارى كبى مشاهيردن اخذ واستفاده ايتمش ايدى. اورادن موصله عودتله، افاده وتدريسله اشتغال ايده‌رك، بيوك بر صيت وشهرت قزانمش؛ ونهايت زيارت ايچون قدسه كيدوب، موصله عودتى متعاقب ٦٠٣ تاريخنده وفات ايتمش؛ وبر روايتده، برمخالفتندن طولايى، صاحب موصل نورالدين آرسلان شاه طرفندن تسميم اولنمشدر. عماده‌كى اشتراكندن طولايى، ابو العلا المعرينك اشعارينى چوق سور، واونك كفتارينه تبعيت ايدرمش. شو قطعه جملهٔ اشعارندندر:

على الباب عبد يسأل الاذن طالباً
له ادبا لا ان لعماك يحجب
فان كان اذن فهو كالخير داخل
عليك والا فهو كالشر يذهب

مكى (حاجى محمد) ايران شعراسندن اولوب، اصفهانليدر. جانب حجازه عزيمتله بر مدت مكهٔ مكرمه‌ده اقامت ايتدكدن صكره، هندستانه رحلت، وبعده ينه مكهٔ مكرمه‌يه عودتله، يكرمى سنه اوراده اقامت ايتمشدر. مولاناى رومك مثنويسنه برنظيره سويلكه اوزنوب، شو ايكى بيت اوندندر.

پيش اهل معرفت معنى كل است
طبع صاحب دل برآن كل بلبل است
عارف معنى بزرك دين بود
نكته كر فهمى بزركى اين بود

مكى محمد افندى سلطان عبدالحميد خان اول وسليم خان ثالث دورلرنده ايكى دفعه مشيخت اسلاميه مسند جليلنه

معبد عظیمی ومحل حجی بولنمش اولان کعبهٔ شریفه
مناسبتیله ، جزیرة العربك هرطرفندن اهالی بو
شهرمبارکه اجتماع ایله، هم ایفای حج وهم تجارت
ایدر؛ وشعر وفصاحت مسابقه‌لرینه دخی کیریشیر-
لردی. مکهٔ مکرمه‌نك اهالیٔ دائمه‌سی ۸۰۰۰۰
کشی راده‌لرنده اولوب، موسم حجده عالم اسلامك
هر طرفندن بر ایکی یوز بیك حجاج طوپلاندقدن
بشقه ، مواسم سائره‌ده دخی زوار و معتکفین
اکسیك اولمدیغندن ، دائما بو مقدار زیاده خلق
بولنور . شرقاً جبل ابو قبیس ایله غرباً دیکر
طاغلر آره‌سنده شمالدن جنوبه ممتد بر وادیده
ومذکور طاغك اتکنده مؤسس اولوب، شمالدن
جنوبه بویی ۳ واکی برکیلومتره قدردر . خانه‌لری
کارکیر ومرتفع اولوب ، اوچ ودرت قاتلیدر .
سوقاقلری‌ده کنیشدر. کعبهٔ شریفه واطرافنی احاطه
ایدن مسجد حرام شهرك اورته‌سنده اولوب، ایکی
جهتنده صفا ایله مروه تپه‌لری بولنیور؛ وآره‌لرینه
مسعی طریقی اوزانیور، که مکهٔ مکرمه‌نك الك کنیش
سوقاغی اولوب ، ایکی طرفی دکانلرله محاطدر. کعبهٔ
شریفه حقنده «کعبه» ماده‌سنده تفصیلات لازمه
ویرلمش اولدیغندن ، شوراده تکرارینه حاجت
کورمیورز . شهر داخلنده مسجد حرامدن بشقه
۶ مناره‌لی جامع شریف ایله ۶۷ مسجد، ۶ مدرسه،
۲ کتبخانه ، بر رشدیه و۴۳ صبیان مکتبی ، ۲
بدستان، ۹ خان، ۱۹ رباط، ۲ حمام، ۲۵ مغازه،
۳۰۰۰ دکان، ۱ غربا خسته‌خانه‌سی، ٤٠ چشمه
وسبیل وسائر مؤسسات وخیراتی واردر . اخیراً
شهرك خارجنده جملهٔ مؤسسات خیریهٔ حضرت
پادشاهیدن اولمق اوزره ، حجاجه مخصوص جسیم
ومکمل مسافرخانه‌لر انشا اولنمشدر. مکهٔ مکرمه‌نك
اطراف وجوانبی طاشلق اولمغله، صویی قیت اولوب،
اسکیدن قیو و صهریج صولرینه منحصر ایکن ،
هارون الرشیدك زوجه‌سی زبیده اوچ کونلك
مسافه‌دن برصو اساله ایتمشلردر، که الی یومنا هذا
(عین زبیده) نامیله باقی اولوب، آنجق مشارالیهانك
عمری وفا ایتمه‌مکله، عرفاته قدر کلمش اولدیغندن،
قانونی سلطان سلیمان خانك کریمه‌سی مهرماه سلطان
اورادن مکهٔ مکرمه‌یه ایصال ایده‌رك، شهری بول
صو ایله احیا ایتمشدر. مکهٔ مکرمه‌نك اکثر جوانبی
سور یرینی طوتار قیالق طاغلرله محاط اولدیغندن،
یالکز آره‌لری سور ایله قپانمش، واوچ قپو آچلمش
ایدی. شمدیکی حالده سور وقپولردن اثر یوقیسه‌ده،
قپولرك اسملری باقیدر . مکهٔ مکرمه‌نك هرطرفی
وقت سعادت جناب نبوی‌یی آکدیرر بر یادکار
قیمتدار ایله مجهل اولوب ، علی‌الخصوص شعب بنی
هاشمده مولد جناب رسالتپناهی ایله حضرت علی
(رضه) افندمزك محل ولادتلری، زقاق‌الحجرده
فخر کائنات (صلعم) افندمزك طول مدت اقامت
بیورمش اولدقلری سعادتخانهٔ خدیجة الکبری،
بونك مقابلنده حضرت ابابکر صدیق (رضه)
افندمزك خانه‌لری و سائر بر چوق محال مبارکه
زیارتکاه مسلمیندر . باب المعلا خارجنده واقع
مزارستانده ام المؤمنین حضرت خدیجه (رضها)
ایله والدهٔ رسالتپناهی جناب آمنه‌نك وصحابه‌دن بر
چوق ذواتك مرقد شریفلری بولنیور. مکهٔ مکرمه‌نك
اماکن مقدسه و مناسك حجدن اولان عرفات
ومنا وسائر محال مبارکه‌سنی وزیارتکاهلرینی تماميله
تعریف وتوصیفه شوراجقده محل مساعد اولمدیغندن،
برنبذه‌سنك ذکریله اکتفایه مجبورز. هواسی یازین
پك صیجاق ایسه‌ده، یابس اولدیغندن، صاغلام
وقیشین ایسه پك لطیفدر. آغستوسده (رؤمور)
حسابیله میزان الحراره ۳۹ درجه‌یه قدر چیقار،
وکانون‌ثانیده ۱۸ درجه‌یه قدر اینر. مکهٔ مکرمه‌نك
بر چوق دیکر اسما والقابی اولوب، مکه اسمندن
صکره، الك معروفلری: بکه، بطحا، ام‌القری، البلد
الحرام، البلدالامین وسائره‌در.

مکهٔ مکرمه پك قدیم برشهر اولوب، نه وقت
وکیملر طرفندن بنا اولندیغنه دائر تاریخ برکونه
معلومات صحیحه ویره‌میور. هرحالده، کعبهٔ شریفه
بر زمانلر سجده‌کاه موحدین بولندقدن صکره،
نیجه زمانلرده بتخانه‌یه تحویل ایدلمش اولمغله،
جاهلیت زماننده بتون جزیرة العرب اهالیسنجه بر
معبد عمومی اتخاذ اولندیغندن ، اسکیدن بری
عربلر هر طرفدن ایفای حج ایچون مکهٔ مکرمه‌یه
طوپلانیر ؛ وشهرك اهمیت موقعیه‌سی وجزیرة
العربك همان وسطلرنده بولنمسی مناسبتیله ، زیارتله
برابر تجارت دخی ایدرلردی . مکه اهالیسی یالکز

حجاجك آلیش ویریشیله اکتفا ایتمیوب، بحر احمر
وشام وعراق ویمنه دخی تجارت ایدر، و مقنن
صورتده بوجهته کاروانلر ایشلدیرلردی. اسکیدن
بری هیچ برحکمداره تابع اولمیوب، دائما رؤساء
واغنیاء اهالی بالاجتماع برنوع حکومت اشرافله
اداره اولنوردی. گاه جرهم قومی وگاه بنی اسماعیل
اولان عرب مستعربه مکه‌ده تفوق ایدوب، نهایت
ریاست بنی اسماعیلدن قریش قبیله‌سنه چکمش؛ وفخر
کائنات (صلعم) افندمز بو قبیله‌ده ظهور ایلمشدر.
نبی ذی‌شان بعدالبعث اون اوچ سنه مکهٔ مکرمه‌ده
اقامت بیوروب، دعوتله مشغول اولدقلری حالده،
نهایت حق رسالتپناهیلرنده وصحابهٔ کرام حقنده
قریشك اذا وجفاسی درجهٔ تحملی تجاوز ایدنجه،
مکهٔ مکرمه‌یی ترکله، مدینهٔ منوره‌یه هجرت بیور-
دقلرنده، ام القرادن بیزار ومتنفر اولمیوب، بالعکس
بوشهر مبارکك فضائلی حقنده برچوق آیات کریمه
واحادیث شریفه واردر. بعد الاسلام مرکز خلافت
مدینه، کوفه، شام وبعده بغداد اولوب، مکهٔ
مکرمه یالکز ابن عباس زماننده مرکز خلافت
بولنمشدر. مع‌هذا کافهٔ خلفا وسلاطین وامرای
اسلام مکهٔ مکرمه‌نك اعمار وتزییننه همت ایتمشلردر.
٣٨٠ تاریخنده دخی مکهٔ مکرمه وخطهٔ حجازیه
خلفاء عباسیه وبعده ملوك فاطمیه طرفندن نصب
اولنمش عاملر معرفتیله اداره اولنوب، تاریخ
مذکورده شرفادن ارثاً امرا نصبی معتاد اولمش؛
واو وقتدن بری امارت مکهٔ مکرمه سلالهٔ طاهرهٔ
شرفاده تسلسل ایدوب، بونلر اکثریا مصر وشام
ونادراً یمن حکمدارلرینه تابع بولنمش؛ ونهایت یاوز
سلطان سلیم خان مصری فتح ایله، امامانی تسلم
ایده‌رك، خلافت وسلطنتی جمع، و«خادم الحرمین»
عنوانتی احراز ایتدیکنده، بالطبع امارت مکه دخی
دولت عثمانیه‌یه التحاق ایتمش؛ واو وقتدن بری
سلاطین عظام عثمانیه حرمینك تعمیرات وتزییناتنه
صرف تقدینهٔ همت ایتمشلردر.

— مکهٔ مکرمه حجاز ولایتنك دخی مرکزی
اولوب، مرکز سنجاغی: طائف، ثمنار، قرن،
نجران، مرالظهران، عکاظ، منجره، کثه، جبرشن،
سراة، نم، علك، حنکان، ویش، وادی نخله،
ذات عراق، یلیل ناحیه‌لرینی حاویدر. [زیاده تفصیلات
ایچون «حجاز» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

مکی { [«ابو طالب مکی» و «ابو محمد مکی»
ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

مکی { (صائن الدین ابو الحزم — بن ریان
الماکسینی الموصلی الضریر) مشاهیر
ادبا و قراءدن اولوب، جزیره‌ده خابور کنارنده
واقع (ماکسین) قصبه‌جغنده طوغمش؛ پدری
حصیرجی اولوب، کندیسنی کوچك براقغله، والده‌سی
اعاشه‌سنه مقتدر اوله‌مدیغندن، صاحب ترجمه موصله
رحلته، تحصیل علمه قویلمش؛ وسکز طقوز یاشنده
ایکن کوزلرینه عمی طاری اولدیغی حالده، تحصیله
دوامدن واز کچمیوب، بعده بغداده رحلتله، اوراده
دخی ابن الصفار و ابن الانباری کبی مشاهیردن
اخذ و استفاده ایتمش ایدی. اورادن موصله
عودتله، افاده وتدریسله اشتغال ایده‌رك، بیوك بر
صیت وشهرت قزانمش؛ ونهایت زیارت ایچون
قدسه کیدوب، موصله عودتنی متعاقب ٦٠٣
تاریخنده وفات ایتمش؛ وبر روایتده، برمخالفتندن
طولایی، صاحب موصل نورالدین آرسلان شاه
طرفندن تسمیم اولنمشدر. عماده‌کی اشتراکندن
طولایی، ابو العلا المعرینك اشعارینی چوق سور،
واونك کفتارینه تبعیت ایدرمش. شو قطعه جملهٔ
اشعارندندر:

على الباب عبد يسأل الاذن طالباً
له ادبا لا ان نعماك تحجب
فان كان اذن فهو كالخير داخل
عليك والا فهو كالشر يذهب

مکی { (حاجی محمد) ایران شعراسندن او-
لوب، اصفهانلیدر. جانب حجازه
عزیمتله بر مدت مکهٔ مکرمه‌ده اقامت ایتدکدن
صکره، هندستانه رحلت، وبعده ینه مکهٔ مکرمه‌یه
عودتله، یکرمی سنه اوراده اقامت ایتمشدر. مولانای
رومك مثنویسنه برنظیره سویلکه اوزنوب، شو
ایکی بیت اوندندر.

پیش اهل معرفت معنی کل است
طبع صاحب دل بر آن کل بلبل است
عارف معنی بزرك دین بود
نکته کر فهمی بزرکی این بود

مکی محمد افندی { سلطان عبدالحمید خان
اول وسلیم خان ثالث
دورلرنده ایکی دفعه مشیخت اسلامیه مسند جلیله

بچمش علمادن اولوب ، پدری خلیل افنـدی مکه ملاسی ایکن، ۱۱۲٦ تاریخنده اول بلدهٔ مبارکه‌ده دنیایه کلمش؛ و پدرینك وفاتندن صکره درسعادته وروديله، تحصیل علم ایده‌رك، طریق قضایه بالسلوك، ۱۱۷۹ ده سـلانیك وبعده شـام ومدینهٔ منوره قاضیسی ونهایت ۱۱۹۸ ده استانبول قاضیسی وینه او سنه آناطولی و ۱۲۰۰ ده روم ایلی قاضیعسکری اولمشیدی. ۱۲۰۲ ده مسند جلیل مشیخت اسلامیه یه کچوب ، یالکز اوچ بچق آی بو مقـامده قالدقدن صـکره، عزل اولنمش؛ و ۱۲۰۵ ده ثانیـاً شیخ الاسلام اولوب، بو دفعه بر سـنه ایله درت آیلق مشیختدن صکره، شیخوخت وهرمنه مبنی، ۱۲۰٦ تاریخنـده عزل اولنه‌رق ، روم ایلی حصـارنده‌کی یالیسـنده اقامت اوزره ایکن، ۱۲۱۲ تاریخنده ارتحال ایتمشـدر . عالم وادیب، متواضع، خلوق و قنـاعتکار بر ذات اولوب، پك ساده‌جه یاشـار، وفضلهٔ معاشنی تصدق وخیراته صرف ایدردی . اوائل بیضاوی‌یه حاشـیه‌سی، قصیدهٔ برئه‌یه ترجه مفصل شرحی، دیکر بر قاچ رسائل علمیه‌سی ومرتب دیوانی واردر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

بر کون ایلر قصر عالی طاق اقباله صعود
سلم حیثیتك افزون ایدنلر پایه‌سین

ملا بومپونیوس — (Pomponius Méla) اسکی لاتینلرك اك مشهور جغرافیونندن اولوب، میلاد عیسی (عم) دن ٤٣ سنه اول جغرافیایه متعلق مفصل بر کتاب یازمشـدر، که الیوم موجود، وجغرافیای قدیم حقنده معلومات نافعه‌یی حاوی اولمغله، مقبول اولوب، طبع ونشر اولنمشدر.

ملا چلبی اونجی قرن هجری عثمـانلی شعراسندن اولوب، مصر والیسی سنان پاشـانك تذکره‌جیسی ومسیح پاشـانك کاتبی بولنمشدی. شو بیت اونکدر:

کر اولورسه‌ك واردوغمدن کویکه رنجیده دل
یا شکست ایله آیاغم یا قدم رنجیـده قل

ملاچو (Melazzo) سیچلیه‌نك شمال شرق ساحلنده ومسینه‌نك ۳۵ کیلومتره غربنـده بر قویك ایچنده واقع مستحکم بر قصـبه اولوب، ۹۰۰۰ اهـالیسی ، صیدماهیسی وشراب وزیتون یاغی اخراجاتی واردر.

ملازکرد بتلیس ولایتنك موش سنجاغنده و ولایت و سنجاغك منتهای شمال شرقیسنده بر قضا اولوب، شمالاً ارضروم، شرقاً وان ولایتلریله، جنوباً بتلیس سنجاغیله، غرباً دخی بولانق قضاسیله محدوددر. قضا المالی ناحیه سیله برابر ۵۰ قریه‌یی حاوی اولوب ، ۲۱ ۰۰۰ اهالی ایله مسکوندر، که بونلرك ۱۲۰۰۰ ی مسلم وکرد وقصـوری ارمنیدر . اراضیسی عارضـه‌لی اولوب، قسم جنوبیسـنده ۳۰۰۰ متره ارتفـاعی اولان (سیپان) طاغی بولنیور. شمال جهتنده مراد نهری شرقدن غربه آقه‌رق، اکثر میاه جاریه‌سنی آلیر . بر ایکی کولی دخی اولوب، ایچلرندن خیلی طوز چیقار. طوپراغی پك منبت اولوب، بغدای، آرپه ، داری ، مرجمك ، نخود و سـائر حبوبات احتیاجات محلیه‌دن زیاده اولمغله، فضله‌سی وچریش وآنیسون کبی محصولاتی وان کولنده یلکن کمیلریله اخراج اولنور. اورمانلری چوقدر. حیوانات اهلیه‌سی باشلیجه قیون وآتدن عبارت اولوب، کردلر بونلردن کلیتلی مقدارلر دیاربکره وسائر طرفلره کوندریرلر . حیوانات وحشیه‌سی قورت، تیلکی و صاکسار کبی جنسلردن عبارت اولوب، پوستلری ایچون صید اولنور. صنایع محلیه باشلیجه سجاده وکلیم نسجندن عبـارت اولوب، پك ایی وطیـانیقلیلرینی یاپارلر . مرکزی اولان قلعه قریه‌سی اطرافنده بونك وقتیـله بیوك بر شهر بولنمش اولدیغنـه دلالت ایدر بر چـوق خرابه‌لر وقضانك سـائر طرفلرنده قیایه اویلمش بر طاقم حجره‌لر وسائر بر چوق آثار عتیقه بولنیور. (رشکان) قریه‌سنده اوجاقدن چیقدیغنده ایستنلدیکی کبی کسیلیر یومشاق وکونشده قالیجه مرمر کبی قاتی اولان بر طاش معدنی بولنیور.

ملاس (Mélas) یونانیٔ قدیمده «قره» دیمك اولان بو اسم قدیما بر قاچ نهره علم اولمشـیدی : بری تراکیه خطه‌سـنده بشیکه کورفزینه دوکیلن جری صو. — بری ملاطیه غربنـده فراته دوکیلن قره صو. — بری‌ده تکه سنجاغنده‌کی منوغات نهریدر.

ملاشاه مشـاهیر شعرا وصوفیوندن اولوب، بدخشانلی اولدیغی حالده، هندستانه رحلتله، شهزاده داراشکوه واکثر کبرا

وظائف هندکندیسنه انتساب ایتمشلردی . منظوم ومنثور برچوق آثاری واردر. ۱۰۶۹ تاریخنده ارتحال ایتمشدر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

شود زیك دل زنده هزار دل زنده
زیك چراغ توان صد چراغ روشن کرد

ملاص { صقلیه جزیره‌سنده برحصن حصین اولدیغی « معجم البلدان » ده مسطور اولوب، بوقاریده مذکور (ملاچو) نك عینی اولدیغی آکلاشیلیور.

ملاطیه { [املاء صحیحی (ملطیه) اولمغله ، اورایه مراجعت بیوریله.]

ملاقه { (Malacca) هند چینینك ملاقه شبه جزیره‌سنك غرب جنوبی ساحلنده وسینغاپورك ۲۱۰ کیلومتره غرب شمالیسنده او. لوق ۲۴ً ۱۱ُ ۲° عرض شمالی ایله ۳۶ً ۵۴ُ ۹۹° طول شرقیده واقع وجوارلریله برابر انکلتره دولتنه تابع برشهر واسکله اولوب، ۲۰۰۰۰ اهالیسی، کوزل ابنیه‌سی وخیلی ایشلک تجارتی واردر . بر کوچك نهرله ایکی قسمه منقسم اولوب، قسم جنوبیسی پورتکیزلی وسائر آوروپالیلرله ، و قسم شمالیسی ملایی، چینلی وعرب اهالی ایله مسکوندر. اکثر خانه‌لری کوزل باغچه‌لرله محاطدر. شهرك آرقه‌سنده واسع ساج آغاجی اورمانلری بولنیور . بو شهر وقتیله شبه جزیره‌نك اك بیوك معموره‌سی اولوب، مذکور شبه جزیره‌یه کندی اسمنی دخی ویرمش ایکن، لیماننك صیغ وبیوك سفائنك دخولنه غیر مساعد اولمسندن طولایی، کری قالوب، سینغاپور اسکله‌سی ترقی ایتمشدر.

— ملحقاتی یعنی ملاقه معبری (لینکی) ایله (کسانغ) نهرلری آره‌سنده وساحلدن اوفیر، رمبان وتاهبیرطاغلرینه یعنی دکیزدن ۵۰ کیلومتره‌ایچری‌یه قدر ممتد اولوب، هر طرفدن (نکری سمبیلان) حکومات مجتمعه‌سی اراضیسیله محاطدر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۶۵۷ مربع کیلومتره اولوب، ۹۵۵۷۹ اهالی ایله مسکوندر. ساحل طرفی دوز و ایچ طرفلری طاغلق اولوب، طاغلرنده برمقدار آلتون وکلیتلی قلای معدنلری واردر. هواسی پك صیجاق ایسه‌ده، صاغلامدر. طوپراغی پك منبت اولوب، کوزلده ایشلنمکله، پرنج، بوبر، هند جوزی وسائر حبوبات وبهاراتله پك لذیذ میوه‌لر حاصل اولور. تویلری پك کوزل طیورك انواعی بولنور . اهالیسنك اوچ ربعی ملایی جنسنه منسوب اولوب، قصوری چینلی، هندلی، عرب وزنجیدر. چینلیلردن ماعداسی مسلمدر.

ملاقه { شبه جزیره‌سی (Presqu'Ile de Malacca, P. Malaise) هند چینینك منتهای جنوبینه مربوط بیوك و اوزون بر شبه جزیره‌در.

موقعی، حدودی ومساحه‌سی. — بو جسیم شبه جزیره ۳۱ُ ۱۳° عرض شمالیده هند چینی برندن آیریلوب، جنوب شرقی‌یه طوغری اوزانه‌رق، ۳۰ً ۲۲ُ ۱° عرض شمالی‌یه قدر ممتد اولور . شرق جهتنده سیام کورفزی وچین دکیزی، غرب جهتنده دخی بحر محیط هندی و ملاقه بوغازی بولنیور ، که بو بوغاز شبه جزیره ایله سوماتره جزیرهٔ کبیره‌سنك شمال شرقی ساحلی آره‌سنده تکون ایدیور . قوش اوچشی حسابیله بویی ۱۴ درجه‌دن زیاده یعنی ۱۵۷۷ کیلومتره واکی ۱۰° عرض شمالیده بولنان (قرا) برزخنده ۷۰ ودها آشاغیده ۵° عرض شمالیده ۳۳۰ کیلومتره‌در . طولاً ۹۶° ایله ۱۰۲° درجه‌لری آره‌لرنده ممتد اولور. بعض جغرافیون دخی شبه جزیره‌یی مذکور (قرا) برزخندن اعتبار ایدیورلر، که اوحالده مساحهٔ سطحیه‌سی ۲۱۲۰۰۰ مربع کیلومتره‌دن عبارت اولوب، تقریباً بر ملیون اهالی ایله مسکوندر.

شکل طبیعیسی، جبال وانهاری، سواحلی. — ملاقه شبه جزیره‌سی اسکیدن بری آوروپالیلرجه معلوم اولدیغی حالده، الیوم ایچ طرفلری لایقیله تحقیق اولنه‌میوب ، احوال داخلیه‌سی آنجق بر صورت عمومیه‌ده بیلنیور . بو شبه جزیره‌نك اراضیسی عمومیت اوزره طاغلق وعارضه‌لی اولوب، هند چینینك سواحل غربیه‌سنی تعقیب ایده‌رك کان سلسلهٔ جبال ملاقه شبه جزیره‌سنه داخل اولیورسه‌ده، شبه جزیره‌نك او بر اوجنه قدر غیر منقطع برصورتده دوام ایتمیوب، بالعکس، (قرا) برزخنده درین بر بوغاز بعد التشکیل، جنوبه طوغری دواملە، (سالانغ) جزیره‌سی قارشیسنه قدر کان برونده ختام بولور. بعده دیکر بر طاقم

جبال جنوب غربی‌یه طوغری اوزانوب، بونلردخی بر چوق یرلرده منقطع اولور؛ وبر چوق شعبه‌لره آیریله‌رق، و صاغ وصوله قوللر صاله‌رق، بتون شبه جزیره‌یه طاغلق برحال ومنظره قزاندیریورلر. بونلرك اسم عمومیسی (لوآنغ) در. بو جبالك آره‌لرنده بعض منفرد طاغلر وتپه‌لر دخی یوکسلوب، اووه‌لرك توسع وامتداد ایتمسنه محل قالمیور. بو طاغلرك اك یوکسكلری شبه جزیره‌نك اك كنیش یرلرنده اولوب، اورانك اك یوکسك ذروه‌سی ٢٧٠٠ متره‌یی متجاوزدر. دیکرلرینك‌ده اکثری ٢٠٠٠ متره راده‌لرنده‌در. بو جبالدن چوغنك اتربه‌سنی غرانیتدن عبارت اولوب، اکثر یرلرده قالین برکلس طبقه‌سیله مستوردر، که قلای معدنلریده بونده بولنور. هر نه‌قدر سونمش برکانلر کورنمیور ایسه‌ده، اراضینك اکثر یرلرده آلت اوست اولمسی، طاغلرده برچوق مغاره‌لرك بولنمسی ومیاه معدنیه‌نك کثرتیله زلزله‌لرك صیق صیق وقوعی برکانلرك عدم فقدانته دلالت ایدیور.

انهاری چوق اولوب، شبه جزیره‌نك طار اولان قسم شمالیسنده بالطبع مجرالری پك اوزون اوله‌میه‌جغندن، چوغی سیل حالنده ایسه‌ده، جنوبه طوغری اینلوب، اراضیسی توسع ایتدکجه، انهاری‌ده بوی قزانوب، علی‌الخصوص بونلرك برطاقی جنوب ویا شماله طوغری آقمغله، خیلی‌اوزون وبیوك انهار تحصل ایدیور. اك بیوکلری (پراق) ایرماغیدر، که (نکری سمبیلان) حکومات متفقه‌سی حدود شمالیه‌سنده داخلی سلاسل جبالك آره‌لرنده نبعانله، جنوبه طوغری آقه‌رق، اوچ بیوك وبرچوق کوچك انهارك صولرینی جمع ایله، همنامی اولان حکومتك اراضیسنی شق ایده‌رك، ساحل غربیده بر قویك ایچنه دوکیلور. حوضه‌سی ١٤٠٠٠ مربع کیلو-متره‌در. بونك حوضه‌سنك برآز جنوبنده وسلسله‌ٔ جبالك او بریعنی شرق مائلسنده (پهانغ) ایرماغی دخی، بوندن کوچك اولمدیغی حالده، جنوبه وبعده شرقه طوغری آقه‌رق، ساحل شرقیدن چین دکیزینه دوکیلور. ساحل غربی‌یه مذکور پراقك جنوبنده: برنام، سلانغور، فلانغ، لاروت وموآر نهرلری عمومیت اوزره شرقدن غربه آقارلر. (جهور) نهری جنوبه طوغری آقوب، شبه جزیره‌نك ساحل جنوبیسنده همنامی اولان شهرك بولندیغی کورفزه دوکیلور. مذکور (پهانغ) ایرماغنك شمالنده دخی لیبه، قالانتان، روپن، اندوآ وسائر انهار ساحل شرقی‌یه اینر. بو انهارك چوغی سیر سفائنه صالح دکل ایسه‌ده، اکثرینك منصبلرینه قریب محللری خلیج تشکیل ایده‌جك درجه‌ده کنیش و دریز اولدیغندن، اوراره کیملر کیرر. (پراق) ایرماغنك آغزندن اعتباراً ٣٠٠ و (برنام) ك ١٢٥ کیلومتره‌لکی سیرسفائنه صالحدر. بتون انهارك صولری سقی اراضیده قوللانیلوب، زراعتجه استفاده اولنور ذکره شایان یالکز برکولی واردرکه شبه جزیره‌نك ایکنجی برزخی اولان (لیغور) ك شرق جهتنده ساحل ایله متوازیاً شمالدن جنوبه ممتد اولوب، بر چوق آطه‌لری حاوی اولان (تاله‌ساب) کولیدر.

سواحلی بیوك کورفزلر وشبه جزیره‌لر ابراز ایتمیورسه‌ده، خیلی کیرنتیلی چیقنتیلی اولوب، برچوق قویلری واکثر انهارك آغزلرنده خلیجلری واردر عمومیت اوزره سواحلی دوز وآلچق اولوب، اکثر محللری سازلقلرله مستوردر. سواحل غربیه‌سنك علی‌الخصوص قسم شمالیسی قارشیسنده بر چوق جزایر مجتمعه ومنفرده بولنوب، اك شمالده انکلتره‌یه تابع (تناسریم) خطه‌سنه ملحق (مرکی) جزایری واردر، که اون اون بش بیوك و حسابسز کوچك آطه‌لردن مرکبدر. دها جنوبده شبه جزیره‌نك جنوبه طوغری ممتد بر برونك اوجنده (سالانغ) اسمیله بیوجك برجزیره ایله بونك ایچ طرفنده یعنی تشکیل ایتدیکی کورفز داخلنده بر چوق جزایر صغیره و دها جنوبده (لیغور) خطه‌سنك غربنده: لانتار، بوتون، تروتو، لانفاره، توبه، لاداس جزایری وبر چوق کوچك آطه‌لر بولنیور. دها جنوبده و ملاقه بوغازی مدخلك قارشیسنده‌کی قره قسمیله برابر انکلتره‌یه تابع و (جورجتوون) اسکله‌سنی حاوی اولان (پینانغ) ودها جنوبده ینه انکلیز اداره‌سنده بولنان (دیندینغ) وخیلی‌دها آشاغیده (قولونغ) جزایر منفرده‌سی موجوددر. شبه جزیره‌نك منتهای جنوبنده قره‌دن بر وبریچق کیلومتره کنیش و ٥٥ کیلومتره اوزون بر بوغازله آیرلمش اولان (سینغاپور) جزیره‌سی بولنیور، که اوزرنده‌کی شهر جسیمله مشهوردر. دها آشاغیده‌کی

(ربوو) جزایرمجتمعه‌سی موقعا ملاقه شبه جزیره‌سنه ملحق عد اولنمق اقتضا ایدرسه‌ده، فلمنك مستملکاتندن اولغله، سوماتره ملحقاتندن عد اولنیور. ساحل غربنك قارشیسنده‌كی آطه‌لر دها آز اولوب، جنوبدن باشلایه‌رق جهور ساحلی قارشیسنده: تینكی، آوار، بانکیل، تیومان؛ دها شمالده: برخاله، قاپاس، رنانغ، برهینتان، راكیل، تانتالام ونهایت (سالانغ) جزیره‌سنك حذاسنده‌كی چیقیلتینك قارشیسنده واقع (بنان) و (سامیه) نام بیوك وبرچوق كوچك آطه‌لردن عبارتدر.

اقلیم وهواسی. — ملاقه شبه جزیره‌سی خط استوایه تماس ایده‌جك بر عرضده اولوب، اك صیجاق یرلردن اولمق لازم كلیركن، بخارله مملو دکیزلرك اورته‌سنده بولنمغله، كرك شمال شرقی وكرك جنوب غربی روزكاری دائما رطوبت ویاغمور كتیردیكندن، وطاغلری بوروزكارلره مانع اولمیه‌جق برحال ووضعیتده بولندیغندن، هواسی عرضنك اقتضاسندن چوق دها معتدلدر. سواحلنده دها صیجاق ایسه‌ده، اورالرده دخی میزان الحراره نادراً ٣٢ درجه‌یی تجاوز ایدر. ٧٥٠ متره ارتفاعی اولان یرلرنده ایسه میزان الحراره ٢١ درجه‌دن یوقاری چیقماز. آنجق رطوبتك كثرتیله چوروین مواد عضویه تعفناتندن هوا عمومیت اوزره آغر اولوب، حتی یوكسك محلاربنك هواسی بیله آلیشیق اولمیان یبانجیلره یاراماز. حرارت وبرودت ویاغمور وقوراقلق موسملری اولمیوب، دائما صیجاق بردر، ودائما یاغمور یاغار؛ مع هذا تشرین ثانیدن مایسه قدر دها چوق یاغوب، بوآیلرده یاغمور یاغمدیغی كون نادر اولور.

نباتات ومعادن وحیواناتی. — ملاقه شبه جزیره‌سنك قوهٔ انباتیه‌سی پك زیاده اولوب، هر طرفی نباتاتله مستوردر. ساحلدن سازلقلر باشلایوب بونلرك ایچ طرفنده واسع برنج تارله‌لری وهندستان جوزی وسائر شجار مثمره باغچه‌لری، دها ایلریده دیكر برطاقم مزروعات ودها ایچ طرفلرده پایانسز بالطه كورمه‌مش اورمانلر بولنیور، كه بونلرك اكثر اشجاری صندال، ساج، آبنوس كبی اخشابلری پك قیمتدار آغاجلردن وكافور، دارچین، كوتاپرقه كبی اشجاردن مركبدر. چه فائده كه كرك معادنی اخراج ایدن چینلیلر وكرك یرلیلر مملكتك استقبالنی دوشونمیه‌رك، بوقیمتدار آغاجلری مجرد محروقات ایچون اصولسز ونظامسز بریولده كسوب، محو واتلاف ایدیورلر. بوآغاجلرك آره‌لرینه آصمه قبیلندن صارمشیقلی نباتات دخی صارلمغله، ایچلرینه دخولی ممكن اولمیوب، آنجق یوكسك تپه‌لردن سیرلری پك دلنشیندر. زراعت پك كری اولوب، اهالینك باشلیجه مدار تعیشی اولان برنج محصولی دخی بعض طرفلرنده احتیاجات محلیه‌یه تقابل ایده‌میور. اووه‌لری كنیش اولان بعض جهتلرنده برنجدن بشقه شكر قامشی، پاموق، توتون، بتاته، بوبر وسائره دخی یتیشدیریلیر. پراق وسلانغور جهتلرینه چای وقهوه زرعی دخی ادخال اولنمشدر. جهور جهتنده دخی اخیراً قهوه یتیشدیرلمكه باشلانمشدر. قاقائونك زرعی دخی اخیراً ادخال اولنوب، پك ایی محصول ویرمشدر. دارچین، هند جوزی، جنجفیل وسائر بهاراتله او اقلیمه مخصوص میوه‌لرك انواعی دخی حاصل اولور.

معادنجه ملاقه شبه جزیره‌سی هریردن زنكین اولوب، هله قلای معدنی مملكتك هرطرفنه منتشردر. بومعدن همان سطح ارضده بولنوب، جزئی برهمت ومصرفله چیقاریله بیلدیكی حالده، طرق ومعابرك فقداندن وآلات وادواتك بیله نقلی ممكن اوله‌مدیغندن، شمدیلك اكثر یرلرده یالكز نهرلرك ایندیردیكی چامورلرده بولنان ریزه‌لرله وچینلیلرك كندی اصوللرنجه ایشلدكلری برایكی معدنله اكتفا اولنیور. مع هذا چینلیلر بومعدنلرك برنده ٢٠٠٠٠ عمله ایشلدوب، سنوی ٢ ½ ملیون فرانق قیمتنده قلای اخراج ایدیورلر. بعض یرلرده قلای آلتون ودمیرله مخلوط بولنیور. صرف آلتون وكومش وبعض جهتلرنده دمیر معدنلری دخی بولنوب، علی الخصوص (اوفیر) تسمیه اولنان طاغك آلتون معدنلری اوقدر چوقدر، كه طاغه قدیماً آلتونك كثرتیله افسانه حكمنه كچمش اولان بو اسم ویرلمشدر. (قرا) برزخی جهتنده كمور معدنلری دخی بولنمشدر.

حیوانات وحشیه‌سی پك چوق اولوب، بوجهتجه ملاقه شبه جزیره‌سی سوماتره وجاوه وسائر او جهتده‌كی جزائره مشابهدر. كركدان، فیل،

یبان مانده‌سی، آپی، قپلان، جیبون تعبیر اولنان نسناسك اوج جنسی، بر قاج جنس میمون، کیك؛ طیوره متعلق دخی قره قوش، قرتال، شاهین، سولون، ککلیك، چوللق وتویلرینك کوزللك ویار. لاقلغیله ویا سسلرینك کوزللکیله مشهور طیورك انواعی بولنور. سواحل وجزایرك قیالق طرفلرنده برنوع قیرلانغیج یووه‌سی کثرتله بولنوب، چینلیلر طرفندن بندیکنـدن، کثرتله طوپلانیلیر. انهارك صولرنده تمساح و قاپلومباغه ایله بالیغك انواعی بولنور. اورمانلرنده ییلانلری چوق اولوب، اك بیوکلرندن بر جنسی واردر، که قرطونه‌یی اولدن حس ایتمك خاصه‌سنی حائز اولدیغندن، تناسریم کمیجیلری طرفندن آلیشدیریلوب، کیده بسلنیر. دیکر بر جلنسی‌ده واردر، که سائر ییلانلری یر. بوجك وکلبکلرك پك چوق کوزل نوعلری واردر.

اهالیسی، جنسیت ولسان ومذهبلری. — ملاقه شبه جزیره‌سنك اهالیسی بر قاج جنسیته منسوب ایسه‌ده، قسم کلیسی ملایی جنسیدر. بو شبه جزیره‌نك اسمیله تسمیه اولنان ویا شبه جزیره‌یه اسمنی ویرن بو قوم مملکتك هرطرفنده منتشر او-لوب، بونلرك لسانی مملکتك لسـان عمومیسیدر. بوملایلرك اکثری اولدقجه متمدن وتجارت وصنعت وزراعتله مشغول اولوب، دین اسلامله متدیندرلر. یالکز طاغلرده بولنان برطاقم قبائل هنوز وحشیت حالنده یاشایوب، چیلاق کزرلر؛ وجن وپریلره طاپینوب، ایچلرندن بعضلری‌ده اسماً مسلمان اولمشلر-سه‌ده، دین اسـلامدن خبرلری اولمیوب، اسکی اعتقادات جاهلیه‌لرینی‌ده دین اسلامه قاریشدیرمشلردر. بونلردن بشـقه طاغلرده (نغریتو) تعبیر اولنـان وشبه جزیره‌نك اك اسکی اهالیسی بولنمش اولدقلری ملحوظ اولان برقوم وحشی افرادی دخی بولنوب، مذکور وحشی ملایلر دخی بعض یرلرده بونلرله ممزوج بولنیورلر. شبه جزیره‌نك شمال جهتنده بر مقدار سیاملی اهالی دخی بولنوب، بونلر کندی لسـانلرینی محافظه ایتمشلرسـه‌ده، ملایلرله چوق قاریشمش اولدقلری سیاملرندن آکلاشیلیور. بونلردن ماعدا شهر و قصبه‌لرده عرب، هندلی، آوروپالی وچینلی اوله‌رق بر چوق مهاجرلر دخی بولنوب، هله چینلیلر بعض یرلرده اهالینك ربع وثلثنی تشکیل ایده‌جك درجه‌ده کثرتلی و صنایع مختلفه ایله وعلی الخصوص معدنجیلکله مشغولدرلر. عربلر اسکیدن بری کلمش اولملغله، اشتراك مذهب مناسبتیله، چوغی ملایلره قاریشمشلردر. آوروپالیلرك چوغی پورتکیزلی اولوب، بونلر دخی یرلی کبی اولمشـلردر؛ وحتی سویلدکلری لسان ملایی کلماتیله مخلوطدر.

تجارت وصنایعی. — مملکتك کثرت معادنی مناسبتیله، باشلیجه صنایعی معدنجیلکه متعلق اولوب، خارجدن جلب اولنان ایپکدن ملایلرك کیدکلری بعض قماشـلر وقما، قلیج کبی اسلحه وسـائره دخی اعمال اولنور. صنایع چینلیلر ایله ملایلرك النده‌در. تجارت محلیه دخی باشلیجه ملایی وچین یالکن کمیلرله اجرا اولنوب، قلای، آلتون، کومش، میوه، بهارات، چیویت، دری، بوینوز، آبیوقه، چای، بوبر، قهوه، هندستان جوزی و یاغی، تره یاغی، رچینه وسائره اخراج اولنور. اخراجات وادخالات اوله‌رق تجارت سنویه‌سی بر ملیار فرانغه تقرب ایدر. بوندن ماعدا مملکت آوروپا ایله اقصای شرق وهند ایله چین وآوستралیا آره‌سنده واقع اولملغله، ترانسیت تجارتی‌ده پك ایشلکدر. انکلتره‌یه تابع اولان ویا تحت حمایه‌سنده بولنان مملکتلرده برقاج بیوك جاده بولنوب، فیل ایله نقلیات اجرا اولنور. بعض دمیر یول خطلرینك تمدیدینه‌ده باشلانمشدر.

تقسیمات جغرافیه وملکیه‌سی. — ملاقه شبه جزیره‌سنك یالکز منتهای شمال شرقیسی طوغریدن طوغری‌یه سیامك وبر قاج محلی انکلتره‌نك تحت اداره‌سنده اولوب، سائر طرفلری برطاقم حکومات صغیرهٔ اسـلامیه‌یه منقسمدر. بونلرك بر طاقمی یعنی شمال وشرق شمالی جهتلرنده‌کیلر اسماً سیام دولتنه تابع ودیکرلرندن برقاچی انکلیز حکومتنك تحت حمایه‌سنده، واکثری سوزده مستقل ایسه‌ده، حقیقتده جمله‌سی انکلیز نفوذی آلتنده بولنیورلر. طوغریدن طوغری‌یه انکلتره‌یه تابع اولان یرلر: ولسلی، ملاقه، دیندینغ مملکتلریله پینانغ وسینغاپور جزیره‌لری اولوب، مرکزلری سینغاپور شهریدر؛ و اوراده اقامت ایدن والی اسماً مستقل اولان حکومات اسلامیه‌نك یاننده برر وکیل بولندیره‌رق، کافهٔ امور داخلیه‌لرینه مداخله ایدر. حکومات مذکوره‌نك اك بیوکلری جنوبده‌کی جهور وبونك

شمالنده اولەرق ساحل شرقیده‌کی پهانغ حاکمیتلریله ساحل غربیده جهوریت صورتنده اداره اولنان حکومات سبع هیئت متفقه‌سیدر.

ملاقه شبه جزیره‌سنده‌کی حکومات مختلفه‌نك اسامیسیله مساحهٔ سطحیه‌لری و مقدار نفوسلری بروجه آتیدر:

حکومت	مربع کیلومتره	مقدار نفوس
(١. سیام دولتنه تابع حکومات)		
لیغور مع سنغوره	٤٤ ٠٣٠	٥٠ ٠٠٠
کلمه	٩ ٣٢٤	٣٠ ٠٠٠
پاتانی	١٢ ٩٥٠	٣٠ ٠٠٠
کلانتا	١٨ ١٣٠	٢٠ ٠٠٠
تیرنغانو مع کامان	١٥ ٥٤٠	٥٠ ٠٠٠
جمعاً سیامه تابع حکومات	٩٩ ٩٧٤	١٨٠ ٠٠٠
(٢. حکومات مستقله)		
پهانغ	٢٥ ٩٠٠	٥٠ ٠٠٠
جهور	٢٠ ٧٢٠	١٠٠ ٠٠٠
حکومات متفقهٔ سبع	٥ ١٨٠	٣٠ ٠٠٠
جمعاً حکومات مستقله	٥١ ٨٠٠	١٨٠ ٠٠٠
(٣. انکلتره‌یه تابع یرلر)		
سینغاپور	٥٨٠	١٣٩ ٢٠٨
پنانغ	٢٧٧	٩٠ ٩٥١
ولسلی	٦٧٨	٩٧ ٩٥١
ملاقه	١ ٦٥٧	٩٣ ٥٧٩
دیندینغ	٥٥٠	٢ ٠٠٠
جمعاً انکلتره مستملکاتی	٣ ٧٤٢	٤٢٣ ٦٨٩
(٤. انکلتره‌نك تحت حمایه‌سنده‌کی حکومات)		
پراق	٢٠ ٧٢٠	١١٠ ٠٠٠
سلانغور	١٢ ٩٥٠	٥٠ ٠٠٠
سونکی اوجونغ	١ ٢٩٥	١٢ ٠٠٠
جمعاً انکلتره‌نك حمایه‌سنده	٣٤ ٩٦٥	١٧٤ ٠٠٠
جمعاً ملاقه شبه جزیره‌سی	١٩٠ ٤٨١	٩٥٧ ٦٨٩

حکومات مستقله ویا تابعهٔ مذکوره‌دن هر برینك مرکزی شهر ویا قصبه عنوانی حائز ایسه‌ده، بونلرك اکثری قامشدن وصمانله مستور کلبه‌لردن مرکب اولوب، یالکز حاکملرك قوناقلریله بر ایکی لوجر خانه‌لری قصبه خانه‌لرینه بکزر. آنجق انکلیزلرك النده بولنان شهرلرده کارکیر خانه‌لر ومنتظم سوقاقلر کوریلوب، بونلرکده اك معموری سینغاپوردر.

احوال تاریخیه‌سی.— مصرده حکومت سورن ماکدونیه‌لیلر و رومالیلر زمانلرنده بعض تجار وسیاحین بحر محیط هندیده ملاقه شبه جزیره‌سنه قدر کیدوب، بوشبه‌جزیره‌یه «آلتون شبه جزیره‌سی» نامنی ویرمشلر ایسه‌ده، حقنده برکونه معلومات ویرمه‌مشلردی. عربلر تا ایکنجی قرن هجریدن ملاقه شهرینه آمد شد ایدەرك، اجرای تجارته باشلامش؛ و او وقتدن اورالرده عربلر یرلشوب دین اسلامی نشر ایتمشلردر. لکن جغرافیون عربك بو بابده ویردکلری معلومات پك مبهم ومشوشدر. ملاییلر کندی روایتلرینه کوره، اون ایکنجی قرن میلادیده سوماتره‌دن ملاقه شبه‌جزیره‌سنه کچمشلردر. پورتکیزلیلر ١٥١١ ده ملاقه شهرینی ضبط ایدوب، ١٦٤١ ده فلنکلیلر پورتکیزلیلردن آلمشلردی. ١٨٢٤ ده انکلتره ملاقه‌یی سوماتره‌نك بعض یرلریله مبادله ایتدیکی کبی، سینغاپوری دخی جهور حکومتدن مبایعه ایتمش؛ وبو وجهله ملاقه شبه جزیره‌سنه صوقیلوب، تدریجاً حاکم مستقل اولمق طریقنی طوتمشدر.

ملاقه بوغازی { (Détr. de Malacca) آسیانك جنوبنده هند چینیه مربوط اولان ملاقه شبه جزیره‌سیله سوماتره جزیره‌سی آره‌سنده بر بوغاز اولوب، بحر محیط هندی ایله بحر محیط کبیره ملحق چین دکیزی آره‌سنده بر طریق اختلاطدر. ٥° عرض شمالی خطنك برآز اوست طرفندن باشلایوب، سینغاپور جزیره‌سنك خارجنده تقریباً ١° عرض شمالیده منتهی اولور. بوبی ٧٧٨ کیلومتره اولوب، مبدأ شمالیسنده عرض اعظمی ٢٩٧ وملاقه شهری اوکنده‌کی اك طار یری ٥٥ کیلومتره اکنه‌دەر. منتهای جنوب شرقیسنده بر طاقم آطه‌لرله برچوق قوللره آیریلوب، بونلرك اك ایشلکی سینغاپور جزیره‌سیله (ریو) جزایری آره‌سنده شرقه طوغری اوزانانیدر، که سینغاپور بوغازی دینمکله معروفدر.

ملال { هندستان شعراسندن اولوب، عن اصل دهلیلی اولدیغی حالده، لکهنوده نواب آصف الدوله بهادرك معیتنده فوجدارلق خدمتنده بولنمش؛ وکنج یاشنده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

بی دیدن جمال تودارد بسی ملال
بنما جمال وشاد بفرما ملال را

ملالی { ایران شعراسندن ایکی کشینك مخلصی اولوب، بری کاشانلیدر. شو بیت اونکدر:

مده ای خضر فریبم بحیات زندگانی
من وخاك آستانش تو وآب زندگانی

— دیکری (میرخورد شیرازی) عن‌اصل بخارا ساداتندن اولوب، سبزوارده طوغمش، وشیرازده نشأت ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

زنالهٔ توملالی درون من خون شد
دکر برای خدا این ترانه ساز مکن

ملانسیا { (Mélanésie) یعنی «سیاهیلر جزایری» اوقیانیا دینلان بحر محیط کبیر جزایرینك منقسم اولدیغی اوچ قسمدن بری اولوب، جزایر مذکورهنك غرب جنوبی جهتنده بولنانلرندن عبارت اولمغله، شمالاً میقرونسیا، شرقاً پولینسیا، جنوباً آوستراليا، غرباً دخی ملائیه جزایری صولریله محدوددر. ملانسیا یکی کینه جزیرهٔ کبیرهسیله بونك اطرافنده‌کی جزایر صغیرهدن ویکی بریتانیه، سالومون، سانته قروز، توقوبیه، یکی هبریده، یکی قالدونیه وفیجی جزایر مجتمعه‌سندن عبارتدر. یکی کینه اکثر اهالیسنك جنسنه اعتباراً ملانسیادن معدود اولمق اقتضا ایدرسه‌ده، بعض جغرافیون بونی ملائیا جزایرندن عد ایدیورلر. کذلك فیجی جزایر مجتمعه‌سنی پولینسیایه الحاق ایدنلر واردر. یکی کینه سز ملانسیا جزایرینك مساحهٔ سطحیه‌سی ١٤٥٨٥٥ ویکی کینه ایله برابر ٩٥٣٨١١ مربع کیلومتره اولوب، برنجی تقدیرده ٦١٧٤٠٠ و ایکنجی تقدیرده ١١١٧٤٠٠ اهالی ایله مسکوندر.

ملانسیایی اوقیانیانك سائر جهتلرندن آیران شیء اهالیسنك جنسی ورنکی اولوب، میقرونسیا وپولینسیا اهالیسی عادتا بیاض اولدقلری حالده، بونلر وقتیله آوستراليا زنجیلری دینله‌جك درجه‌ده اسمردرلر. مع هذا زنجیلر کبی بسبتون سیاه‌ده اولمیوب، یالکز اسمراکلری زیاده‌در. وقتیله (پاپو) و (نفریتو) دخی تسمیه اولنمشلرسه‌ده، بوکون پاپو اسمی یالکز کینه‌ده بولنان برجنس مخصوصه ونفریتو دخی فیلیپینه جزایرنده بولنان دیکر بر جنسه حصر اولنه‌رق، بونلره ملانسیالیلر دینمکله اکتفا اولنیور. ملانسیالیلر حقیقةً نوع بشرك درکهٔ سفلاسنده بولنور برجنس اولوب، رنکلری زیتونی‌یه مائل قیو اسمر، بویلری اورته، ال وآیاقلری پك بیوك وقول و بجاقلری پك اینجه، کوزلری کوچك، چقور و بر برینه قریب، برونلری باصیق واکلی، آغزلری بیوك، طوداقلری قالین، صاچلری زیاده قیوبرجق و باشلرنده کومه کومه طورور، آلنلری طار وآرقه‌یه مائل واکثرینك بدنی چوق قیللیدر. بولندقلری جزایره کوره، بینلرنده آز چوق فرقلری اولوب، بعض یرلرده پولینسیالیلر وملاییلرله دخی قاریشمشلرسه‌ده، اساساً عمومیت اوزره، برجنسه منسوب بولندقلری آکلاشیلیور، حتی آوستراليه ویکی زلانده اهالیٔ اصلیه‌سیله‌ده برجنس اولدقلری مظنوندر. برچوق لسانلرله متکلم ایسه‌لرده، کرك لسانجه وکرك اخلاق وعادات واعتقاداتجه بینلرنده ارتباط و مناسبت بولندیغی ظاهردر. هر نه قدر کندیلرینی الك اول کورن آوروپا سیاحلرندن بعضیسی کندیلرینی پك وحشی کوسترمشلرسه‌ده، او آوروپالیلر دخی بیچاره‌لرك حقنده آز وحشیلکلر اجرا ایتمه‌کلرندن، کندیلرینی وحشیانه معاملاته مجبور ایتمشلردر. یوقسه حقلرنده رفق و ملایمتله معامله اولندیغی حالده، او قدر وحشی اولمدقلری کوریلور. حتی پولینسیالیلر قدر خرسز وسفیه اولمدقلری مجرب اولوب، چوقده چالیشقان و مشقته متحمل آدملردر. بو حاللرینه بناءً، آوروپالیلر کندیلرینی قونتراتله یکی اصول بر نوع اسارت آلتنه آله‌رق، مستملکاتلرنده آغاچلری چفتلکلره کروه کروه سوق ایده‌رك، چالیشدیررلر.

ارککلری همان چیلاق کزوب، یالکز بللرینه بعض اوتلردن وآغاج قبوغی الیافندن یاپدقلری برقوشاق باغلارلر، و بوکا ستر عورت ایده‌جك قدر بریامه آصارلر. قاریلری بلدن دیزه قدر فیستانمسی برشیٔ کیرلر. آنجق سوسه چوق اهمیت ویروب، صاچلرینی بر چالی اورمانی کبی بلوك بلوك دوزلتیرلر، قولاق وبرون وطوداقلرینه حلقه، توی، کمیك وسائره‌کبی شیلر صوقارلر، بونجق وسائره‌دن کردانلقلر وبازوبندلر باغلارلر، بدنلرینی باغلادلر واشکال مختلفهٔ کثیره ایله توسیم ایدرلر. مسکنلری درت قازیقدن عبارت اولوب، اوستی ویانلری چالی

ويابراقله قاپلانمش اولور . يكى كينه‌ده بو قبله‌لرك بتون بر قبيله‌يى احاطه ايده‌جك قدر بيوكلرى واردر. بر مقدار زراعتله اوغراشوب، حتى بوكا چوق استعداد طبيعيلرى اولديغى‌ده مرويدر . باليقچيلق‌ده باشليجه مدار تعيشلرى اولوب، اويلمش كونوكدن عبارت كنديلرينه مخصوص قايقلرى واردر. كيمياكده پولينسياليلر قدر ماهر دكللردر. طوپراقدن دستى وچناق چوملك وآغاج ودميك وچاقماق طاشندن ياى، اوق، غارغى وسائر اسلحه ياپمه‌ده مهارتلرى واردر . اعتقادلرينك تفصيلاتى معلوم دكل ايسه‌ده، هرحالده جن وپريلره وارواح امواته ايناندقلرى معلوم اولوب، جنازه‌لرينى بر چوق آيينلرله دفن ايدرلر . آيين روحانيلرينى اكثريا رؤسالرى اجرا ايدوب، آيريجه راهبلرى يوقدر. قبائله منقسم اولوب، هر قبيله‌نك كندى رئيسى واردر؛ و اكثريا بينلرنده حرب وجدالده بولنورلر . بعضلرينك وقتيله انسان اتى يدكلرى‌ده مرويدر.

بو جزايرك جمله‌سى خط استوا ايله مدار جزى آره‌سنده اوله‌رق كرهٔ ارضك نصف جنوبيسنك اقاليم حاره‌سنده بولنمغله، عموميت اوزره هوالرى صيجاقدر. احوال اراضى وسائره‌يه متعلق هر برطاقمك اسم مخصوصنده تفصيلات ويرلمشدر. آوروپا دولتلرى بو صوك زمانلرده ملانسيايه داخل اولوب، فرانسه يكى قالدونيه‌يى ضبط، ويكى هبريده جزايرينى‌ده استقبال ايچون تأمين ايتمش ؛ وانكلتره فيجى جزايرينى ويكى كينه‌نك شرق جنوبى قسمنى استملاك ايلمشدر. فلمنك اسكيدن يكى كينه‌نك نصف غربيسنه مالكدر. نهايت آلمانيا دولتى دخى يكى كينه‌نك شمال شرقى قسميله يكى برتانيه وسالومون جزايرينه حاكم اولوب، اوجهتدن توسيع مستملكات ايتمكده‌در . پروتستان وقتوليك ميسيونرلرى ملانسيا اهاليسنى خرستيان ايتمكه چاليشمقده ايسه‌لرده، شمدى‌يه قدر پك آز ثمره استحصال ايدوب، حتى ايچلرندن صورتا خرستيانلغى قبول ايدنلر دخى اسكى اعتقادلرندن واز كچه‌ميورلر. هر خانغى شيئه برى طرفندن (تابو) نامى ويريليرسه، اوكا موقتاً وبو نام اوستندن رفع اولنجه‌يه قدر عبادت وحرمت اولنمق عادتى آوستراليه‌ليلرله ملانسياليلرده جارى بر عادتدر.

ملائى (Malais) آسيانك منتهاى جنوبيله جزايرنده وبحر محيط كبير وهندى جزاير بعيده‌سنده منتشر بيوك بر امت اولوب، بعض علماى بشر طرفندن نوع بشرك آيريجه بر عرق عد اولنمشدر . حقيقةً كنديلرينه مخصوص رنك وسيمالرى اولوب، آنجق بعض محققين عندنده مغول عرقيله هندولرك اختلاط وامتزاجندن تحصل ايتمشدر . ملاييلرك وطن اصليلرى هند چينينك جنوب شرق جهتى اولوب ، اورادن سوماتره، جاوه، بورنئو وسائر او جوارده‌كى جزائره وبعده ملاقه شبه جزيره‌سنه وفيليپينه، فورموزه آطه‌لرينه وتا بحر محيط معتدلك منتهاى شرق و جنوبنه ومداغسقار جزيره‌سنه قدر يايلمشلردر.

ملاييلر قيصه‌جه بويلى، صاريمتراق اسمر بكزلى، باصيق برونلى، قالينجه طوداقلى، چيقيق يناقلى، سيرك و سياه صقاللى، چوق وديك صاچلى آدملر اولوب، پك ذكى، مونس، صنايع ومدنيته وعلى‌الخصوص كميجيلكه زياده‌سيله مستعد آدملردر. بعض آوروپاليلر كنديلرينى پك قورقونج قورصان وغدار صورتنده كوسترمك ايستمشلرسه‌ده ، ايچلرنده ياشامش آدملرك شهادتيله مثبتدر، كه كنديلرى نهايت درجه‌ده نازك ولين الطبع آدملر اولوب، آنجق حسن معامله‌لرينه مقابله بالمثل كوره‌مدكلرى وقت ، بالطبع حيثيت و عزت نفسلرينه طوقنوب ، طبعاً پك جسور دخى اولدقلرندن ، كنديلرينى صايدير مغه مقتدر اولدقلرينى اثبات ايدرلر .

قديماً كنديلرينه مخصوص بر دينله متدين اولوب، جن وپريلره وتناسخ ارواحه معتقد ايديلر. بعض طاغلرده وحشى حالنده قالانلرى اليوم او اعتقادده بولنيورلر . بعده هندستاندن (براهما) و دها صكره سرنديبدن (بودا) مذهبى ملاييلرك ايچنه نفوذ ايتمشدى. بودا مذهبى تحتنده ايكن، جاوه‌ده وسائر بعض جزايرده برطاقم بيوك وشوكت وشكوهه مالك ملايى دولتلرى تشكل ايتمشيدى . اسكيدن برى عرب بحريونى ملاييلرك ايچنه دين اسلامى ادخال ايتمش اولدقلرى حالده، طقوزنجى

قرن هجری اواسطنده دین اسلام ادیان سائره‌یه غلبه چاله‌رق ، سوماتره وجاوه وسائر جزایرده بیوك و قوتلی دول اسلامیه ظهور ایتمش؛ و بودا دیننده قالان بعض اوفق قوملر بر طرفه چکیلوب ، مسلمان اولان ملایلر ایسه دین اسلامك كندیلرینه ویردیکی شوق وغیرت جدیده ایله ، بحر محیطك هر طرفنه یاییله‌رق ، جزایر کبیره‌نك بتون سواحلنی وقابل زرع وعمران یرلرینی ضبط ایتمش؛ وطاغلره چکیلن وحشیلری دخی تدریجاً دائرهٔ اسلام وانسیته آلمغه باشلامشلردر . بو انتشارلرنده ملایلر جزایر مذکوره‌ده بولدقلری اجناس مختلفه ایله قاریشه‌رق ، شمدیکی حالده ، بر چوق اقوامه منقسم بولنیورلر ایسه‌ده ، جمله‌سی بر لسانله متکلم وبر نوع اخلاقله متخلقدرلر . یالکز بودا مذهبنده قالمش اولان جزئی بر طائفه‌لری هندن مأخوذ بر خط مخصوص استعمال ایدوب ، سائر ملائیلرك جمله‌سی لسانلرینی خط عربی ایله تحریر ایدیورلر؛ ولسانلرنده مکمل ادبیاتلری و بر خیلی کتب تاریخیه و ادبیه‌لری وکندیلرینه مخصوص بر طرزده شعرلریله منظومه‌لری واردر . آنجق مطبوعاتجه هنوز هندستان مسلمانلری کبی ترقیاته نائل اوله‌مامشلردر . بولندقلری ممالکك اکثری بو کونکی کونده فلمنکلیلرك مستملکاتندن ایسه‌ده ، فلمنکلیلر یالکز تجارتی تحت انحصارلرینه آلمغله قناعت ایدوب ، هر طرفده ملایلرك کندی حاکملری وحکومت اسلامیه‌لری واردر . آنجق بو حکومتلر کوچك و متفرق بولندقلرندن ، حکم واقتدارلری محدوددر . مع هذا اوراره مدنیتك نشری و طاغلرده‌کی وحشیلرك کوندن کونه دائرهٔ مدنیته ادخالی تجارتلرندن بشقه بر شیئه دوشونمین مدنی آوروپالیلرك دکل ، بلکه ملایی مسلمانلرینك همتی ومدنیت اسلامیه‌نك نفوذی سایه‌سنده‌در .

بتون ملایلر کندیلرینك مدنیتنه تابع اولان دیکر بعض اقوام قلیله ایله برابر ۳۳ ملیون قدر تخمین اولنیور .

ملایی { شبه جزیره‌سی (Presqu'Ile Malaise) ملاقه شبه جزیره‌سنك نام دیکریدر . [« ملاقه » ماده‌سنه مراجعت بیوریله .]

ملائیه { یاخود مالسیا (Malaisie) آسیا قطعه‌سنك جنوب شرقی جهتنده بحر محیط هندی ایله بحر محیط کبیر آره‌لرنده واقع بر طاقم جزایر کبیره و صغیره‌نك هیئت مجموعه‌سنه ویریلن اسم اولوب ، بونلری جغرافیونك بعضی اوقیانیادن عد ایتدکلری حالده ، بعضلری ده آسیا قطعه‌سنه ملحق عد ایدوب ، حتی آسیا جزایر مجتمعه‌سی (Archipel Asiatique) تسمیه ایتمکده‌درلر . (ملائیه) اسمی ایسه باشلیجه واك متمدن اهالیسی اولان (ملایی) جنسیتنه نسبتله‌در . بو جزایر آسیا ایله آوسترالیه قطعه‌لری آره‌سنده واقع اولوب ، هله بر طاقمی آسیانك ملاقه شبه جزیره‌سیله آوسترالیه‌نك منتهای شمالیسی آره‌سنده اویله بر صره تشکیل ایدیور ، که آره‌لرنده ایکی بحر محیطك اختلاطنه یول ویرن برقاچ بوغاز اولمسه ایدی ، بو ایکی قطعه آره‌سنده آمریقای شمالی وجنوبی آره‌سنده‌کی آمریقای وسطی برزخی کبی بر برزخ اوله جقدی . بو صره‌یی تشکیل ایدن سوماتره و جاوه ایله جاوه‌نك شرقنده بر دیزی تشکیل ایدن آطه‌لردر . دیکر ملائیه جزایری ایسه بو صره‌نك شرق طرفنده آسیانك آنتیللری حکمنده‌در . بونلرکده اك بیوکلری بورنئو و سلب ایله فیلیپینه جزایریدر . اك غربی نقطه‌لری اولان سوماتره‌نك منتهای شمالی غربی کوشه‌سی ۹۲° ۵۵′ ، و اك شرق نقطه‌لری اولان (سرام) جزیره‌سنك منتهای شرقیسی ۱۲۸° ۴۰′ طول شرقیده واقعدر . عرضاً ۲۰° عرض شمالیدن ۱۱° عرض جنوبی‌یه قدر ممتد اولور؛ و بو وجهله خط استوا اوسطلرندن کچوب ، جمله‌سی اقالیم حاره ایچنده بولنیورلر . شمالده درجهٔ مذکوره‌یه قدر چیقان یالکز فیلیپینه جزایری اولوب ، هیئت مجموعه‌نك قسم اعظمی خط استوانك جنوبنده‌در . هیئت مجموعه‌لری بر مثلث تشکیل ایدر ، که بر و بحری برلکده آوروپانك اوچ ربعنه مساویدر . یالکز قره جهتنك یعنی آطه‌لرك مجموعاً مساحهٔ سطحیه‌سی ۲ ۱۸٫۰۰۰ مربع کیلومتره اولوب ، تقریباً ۳۱ ملیون اهالی ایله مسکوندر . آنجق ایچ طرفلرینك مقدار اهالیسی پك تخمینیدر . مفرداتی بر وجه آتیدر :

جزایر	مربع کیلومتره	نفوس
(خط استوانك شمالنده)		
فیلیپینه وسولو جزایری	۲۹۱ ٤٤۸	۷ ٤٥۰ ۰۰۰

جزایر	مربع کیلومتره	نفوس
(خط استوانك آلتنده)		
سوماتره وجزایر صغیرهٔ ملحقه‌سی	٤٤٢ ٤٣٠	٢ ٠٠٠ ٠٠٠
بورنئو وملحقاتی	٧٤٨ ٦٩٠	١ ٧٥٨ ٠٠٠
سلب وملحقاتی	١٧٢ ٨٤٨	٤٧٣ ٩٦٣
ملوك جزایری	١١١ ٢٢١	٣٧١ ٠٠٠
جاوه مع مادوره وسائره	١٣٤ ٦٠٧	١٦ ٨٩١ ٠٦٨
بانقه	١٣ ٠٥٠	٦١ ٢٦٩
بیلیتون	٦ ٥٥٢	٢٥ ٠٠٠
جاوه‌دن تیموره قدر اولان جزایر	٩٧ ٥٩٢	٢ ١١٠ ٣٣٠
جمعاً	٢ ٠١٨ ٢٣٨	٣١ ١٤٠ ٦٣٠

بو جزایر باشلیجه اوچ طاقه تقسیم اولنه‌بیلیر: برنجیسی سوماتره‌دن تیموره قدر، یوقاریده تعریف اولندیغی اوزره، آسیا ایله آوسترالیه آره‌سنده بر صره تشکیل ایدن سوماتره، جاوه، مادوره، بالی، لومبوق، سمباوه، فلورس، سومبا، تیمور جزایری. وبونلرك اطرافنده بولنان برچوق جزایر صغیره؛ ایکنجیسی اورته‌ده بولنان بورنئو وسلب جزیره‌لریله ملوك جزائری یعنی جیلولو، میسوت، سرام، بوئرو، سوئله آطه‌لری وبونلرك آره‌لرنده برچوق جزائر صغیره؛ اوچنجی طاقده شمالده بولنان فیلیپینه جزایریدر. بو جزایر کثیره آره‌لرنده برچوق کرفتلی وطولاشیقلی بوغازلر بولنیور، که اکر او دکیزلر سکونتلریله وآقنتیلرینك اطراد وانتظامیله مشهور اولمیه ایدی، سیر سفائن حقنده پك مخاطره‌لی اوله بیلیردی. بو جزائرك آره‌لرینه شرق شمالیدن بحر محیط معتدل وجنوب غربیدن بحر محیط هندی صولری کیروب، برنجیسنه ملحق اولان چین دکیزی فیلیپینه ایله بورنئو وسوماتره آره‌لرینه کیردیکی کبی، صرف داخلی اوله‌رق درت دکیز دخی تحصل ایدیور: برنجیسی جاوه ایله بورنئو آره‌سنده‌کی جاوه دکیزی، ایکنجیسی سونده جزائرینك الك شرقیلریله ملوك جزائری وسلب جزیرهٔ کبیره‌سی آره‌لرنده‌کی باندە دکیزی، اوچنجیسی سلب ایله بورنئو وفیلیپینه جزائری آره‌لرنده‌کی سلب دکیزی، دردنجیسی‌ده بورنئو ایله فیلیپینه جزائری آره‌سنده‌کی سولو (یاخود جولو) دکیزیدر، که سلب دکیزندن (جولو) جزائر صغیره‌سیله آیرلمشدر.

ملائیه جزائری خط استوانك آلتنده‌وقربنده بولنوب، اطرافلرنده بولنان دکیزلرك صیجاق صولری تبخر ایتمکله، هر خانغی روزکار اسسه، یاغمور یاغدیردیغندن، هوالری صیجاق ورطیب اولوب، نباتات و محصولات کثرتجه کرهٔ ارضك برنجی یریدر. کرهٔ ارضك دیکر هیچ بر یرنده بو قدر چوق وبو قدر بویوکسك اورمانلر، بو قدر ایری یاپراقلی وکراه اوتلر، بو قدر پارلاق چیچکلر وبو قدر لذیذ میوه‌لر اولماز. بوجزایردن برینك کندی حالنده براغلمش وانسان الی کورمه‌مش هرخانغی پارچه یرینك هیئتیله آوروپایه نقلی ممکن اولسه، خزینه‌لر صرفیله وجوده کله‌میه‌جك بر نباتات باغچه‌سی تشکیل ایده بیلیر. بو جزایرك ایشلنمه‌مش اولان خالی یرلری کاملاً اورمانلرله مستور او - لوب، یالکز تیمور جزیره‌سیله جزیرهٔ مذکوره ایله جاوه آره‌سنده واقع سونده جزایرینك مائلهٔ جنوبیلرینه سنه‌نك ثلثانی مدتنجه اسن جنوب شرقی روزکاری آوسترالیه‌نك قیزغین چوللرندن کله‌رك، یابس و محرق اولدیغندن، جزائر مذکوره‌نك او مائله‌سی چیلاقدر. آنجق حرارت ورطوبتك کثرتی بر بره کلنجه، انسانك صحتنه پك‌ده نافع اوله‌میه‌جق برحال تولید ایدر.

بو جزائره مخصوص احوالك الك مهملرندن بری‌ده برکانلرینك کثرتیدر. سوماتره‌نك براوجندن تیمور جزیره‌سنه‌دك بر دیزی تشکیل‌ایدن جزائرده برصره برکانلر بولنوب، مذکور تیمورجزیره‌سندن برکانلر صره‌سی شماله طوغری دونه‌رك، فیلیپینه جزائرینك منتهای شمالنه قدر چیقار؛ وبو وجهله ٨٠٠٠ کیلومتره‌دن اوزون بر نصف دائره تشکیل ایدر، که بو نصف دائرهٔ عظیمه ٦٠ قدر الیوم آتش افشان وبوزلرجه سونمش برکانلری حاوی اولوب، بو صره‌یه قریب یرلرك اراضیسی کاملاً اراضیٔ برکانیه‌دن عبارتدر، وزلزله‌لری پك صیق وپك شدتلیدر. بتون ملائیه جزائرندن الك بویوکسك طاغلری حاوی اولانی سوماتره اولوب، اوراده ٤٠٠٠ متره‌یی متجاوز ارتفاعلرده طاغلر واردر. جاوه‌ده (سمیرو) طاغی دخی ٣٧٥٠ متره ارتفاعنده‌در.

بوجزائرده علم الارضه تعلق‌ایدرغریب برحال مشاهده اولنور، که اوده تحت‌البحر بری آسیادن و دیکری آوسترالیادن کله‌رك ممتد اولان ایکی

یابلەنك جزائرك نباتات وحیواناتنە اولان تأثیریدر. آسیادن کلن یابلە جاوەنك منتهای شرقنە وبورنئونك شرق طرفنە قدر کلوب، فیلیپینە جزائرینە طوغری‌دە ایکی قول اوزاتیور. آوسترالیەدن کلن یابلە ایسە یکی کینەیە وبو جزیرە ایلە تیمورجزیرەسی آرەسندەکی آطەلرە قدر ممتد اولور. بو ایکی تحت‌البحر یابلەنك آرەسندە دکیز پك درین اولوب، تیمور وسوندە ایلە سلب وملوك جزائری او درین قیودن چیقمش اراضیٔ برکانیەدن عبارتدر. ایمدی آسیایە مربوط اولان یابلە اوزرندەکی جزایرك نباتات وحیواناتی آسیا قطعەسنك نباتات وحیواناتنە، وآوسترالیەیە مربوط اولان یابلە اوزرندە بولنان جزائرك نباتات وحیواناتی آوسترالیانك کیلرینە تابع و مشابهدر. آرەدەکی خط فاصلەدە بولنان جزائر ایسە نباتات وحیوانانجە، قریبتلرینە وروزکار وآقنتینك استقامتنە کورە، قطعیتندن برینە ویا دیکرینە تابع بولنورلر. آسیایە تابع اولان جزائر مذکورەدە فیل، کرکدان، یبانی ماندە، نسناس، میمون، صیغیر، قیون، آت وسائر حیوانات معروفە بولندیغی حالدە، آوسترالیەیە تابع بولنانلردە بونلرك هیچ برندن اثر کورلمیوب، چارپالردن معهود قانغورو انواعی و طیور ایلە ذوات الثدی بیننده اولان بعض حیوانات غریبە بولنیور. مثلا بورنئو ایلە یکی کینە آرەسندە اقلیم وهواجە هیچ برفرق اولمدیغی حالدە، حیوانانجە بو درجەدە فرق بولنمسی مجرد تحت‌البحر برینك آسیایە ودیکرینك آوسترالیایە مربوط بولنمسیدر. شبهە قالمیور، کە بر کون مذکور یابلەلر سطح ماءدن خارج بولنوب، جزائر مذکورەدن بر طاقمی آسیایە وبر طاقمی آوسترالیایە مربوط بولنمش؛ وبو فرق او وقتلردن قالمشدر.

ملانیە جزائری ایکی جنس اهالی ایلە مسکوندر: بری جزائرك اهالیٔ اصلیە وقدیمەسی اولدیغی حالدە، الیوم یالکز بیوك جزائرك ایچ طرفلرینە منحصر قالوب، کیمسەنك بناشەمیەجغی صرب و یوکسك طاغلرلە اورمانلرك ایچندە وحشیانە برحال استقلالدە یاشامقدەدرلر. بونلر سوماترەدە (باتا)، بورنئودە (دایاق)، لوسوندە (تاغال)، میندانائودە (بیسایا)، و سائر جزائردە سائر اسملرلە معروف اولوب، سویلدکلری لسانلر بیننده آز چوق فرق وار ایسەدە، جملەسنك برجنسیتە منسوب بولندقلری سیما واخلاق و عادانجە اولان مشابهتلرندن آکلاشیلیور. حتی بونلرك بحرمحیط کبیرك تا اورتەلرینە قدر طاغنیق اولان پولینسیا جزایرینك اهالیسیلە دخی مشابهت و مناسبتلری واردر. بونلر، او عرضلردە یاشادقلری حالدە، تمامیلە بیاض بکزلی، دوز و اینجە و بعضاً‌دە بر آز قافا برونلی، اینجە و دوز صاچلی، صیق صقاللی و بیقلی، متناسب الاعضا وتمامیلە عرق قافقاسی‌یی آکدیرر کوزل آدملردر. جنس دیکر ایسە بوکونکی کوندە هر طرفدە اکثریت مطلقەیی قزانمش اولان ملایبلردر، کە جزایر صغیرەنك هرطرفنی وجزایر کبیرەنك سواحلیلە باصیلەبیلن یرلرینی ضبط ایدوب، کندیلری مسلم واولدقجە مدنی آدملر اولمغلە، تجارت وصنایع وزراعتی ضبط ایتمش؛ واهالیٔ قدیمە طاغلرە و اورمانلرە چکیلوب، حیوان کبی یاشامغە مجبور اولمشلردر. مع هذا دائما بویلە آیری قالمیوب، ملایبلر اهالیٔ قدیمەیی دخی دائرۀ مدنیت واسلامیتە ادخالە چالیشمقدن خالی قالمدقلرندن، اونلرك دخی چوغی دین اسلامی قبول ایلە، ملایبلرە قاریشمش؛ وکوندن کونە بولندقلری حالت وحشیتی ترکلە، ملایبلرك جمعیتنە داخل اولمغە باشلامشلردر. ملایبلر حقندە بوقاریدە «ملایی» مادەسندە تفصیلات ویرلدیکندن، بورادە تکرارینە لزوم اولمیوب، یالکز اقوام اصلیۀ مذکورەنك ذاتاً اهمیتی اولمدیغی حالدە، کوندن کونە دخی قبول اسلام ایلە ملایبلرە قاریشمقدە اولملرینە بناءً، شوراجقدە یازمقدە اولدیغمز جزائرك صرف ملائی مسلمانلریلە مسکون ممالك اسلامیەدن معدود بولندقلرینی، وآنجق بولندقلری خواب غفلتدن اویانمغە محتاج اولدقلرینی تذکارلە اکتفا ایدرز.

ملبورن (Melbourne) آوسترالیانك جنوب شرقی قسمندە کائن ویقتوریە مهجرینك مرکزی بر شهر اولوب، مملکتك ساحل جنوبیسندە بولنان (پورت فیلیپ) نام بیوك قویك منتهای شمالیسندە و (یارە یارە) نهرینك منصبندە اولەرق ٣٧° ٥٣″ ٤٩′ عرض جنوبی ایلە ٢٨″ ٣٨′ ١٤٢° طول شرقیدە واقعدر. جسیم وکوزل برشهر اولوب، ٤٣٨ ٩٥٥ اهالیسی،

بك دلنشين موقع ومنظره‌سی، سطرنج‌واری دوز وكنيش سوقاقلری، متعدد باغچه‌لريله كوچك اورمانلری، جسيم ومصنع بر پارلمنتو دائره‌سيله سائر ابنيهٔ رسميه‌سی، دار الفنونی، تاريخ طبيعی نمونه‌لرينی دخی حاوی بيوك موزه‌سی، ١١٢٠٠٠ جلد كتابی وبر چوق رسم ولوحه وسائر آثاری حاوی واسع كتبخانه‌سی، رصدخانه‌سی، نباتات باغچه‌سی، ضربخانه‌سی، بيوك ومصنع دائرهٔ بلديه‌سی، درت بيوك تياتروسی، دائمی بر سركيسی، متعدد بازار محلری، اوچ خسته‌خانه‌سی، كورلره مخصوص بر دار العجزه‌سی، بری پروتستانلره و ديكری قتوليكلره مخصوص ايكی كليساسی، متعدد مكاتب اعداديه و رشديه وابتدائيه‌سی واردر. ملبورنده صنايع وتجارت دخی پك ايلری اولوب، ١٨٨١ سنه‌سی استاتستيقنه كوره، شهر داخلنده او تاريخده ٢٤٦٩ فابريقه بولنه‌رق، ايچلرنده ٣٨١٤١ عمله چالشير، وسنوی ٣٣٤½ مليون فرانق قيمتنده معمولات چيقار ايدی. اووقتدن بری بومقدارلرك تضاعف درجه‌سنده آرتمش اوله‌جغی شبهه‌سزدر. ليمانی پك ايشلك اولدقدن بشقه، ايكنجی درجه جسامتده بولنان كميلر نهرك ايچنه دخی دخول ايدوب، شهرك رختملرينه يناشيرلر. نهرك تعميق وتوسيعيله بيوك كميلری دخی استيعاب ايده‌جك حاله وضعی دخی دردستدر. اخراجات سنويه‌سی ٤٠٠ وادخالاتی ٣٦٥ مليون فرانق راده‌لرنده‌در. سفائن انشا و تعميرانه مخصوص حوض و دستكاهلری ده چوق اولوب، آنجق تعميراتله اشتغال اولنديغندن، يكيدن انشاآتی چوق دكلدر. شهرك سوقاقلری ٣٢ متره كنيشلكنده اولوب، عمومی باغچه‌لريله ميدانلری ده چوق اولديغندن، شهر پك واسعدر. اطرافنده برچوق يازلق كويلر وباغچه وكوشكلر دخی اولوب، دمير يول وتراموای واومنيبوسله ايشلنير. دنياده ملبورن قدر اهاليسی خوش ياشار مملكت تصور اولنه‌ميوب، اكثر عمله‌نك دخی كنديلرينه مخصوص خانه‌لری و باغچه‌لی و مفرح صفيه‌لری واردر. ملبورندن برقاچ دميريول خطی آيريلوب، ايچری‌يه طوغری وبری (سيدنی) يه كيدر. سان فرانسيسقودن صكره، كرهٔ ارضك الك يكی شهری اولوب، ١٨٠٢ده پورت فيليپ قويی كشف اولنمش، ١٨٣١ده ايلك مهاجرين قافله‌سی اورايه يناشمش، و ١٨٣٥ده اوراده بر قصبه تأسيسنه قرار ويريلوب، ابتدا موقعنك اسميله (دوتيغاله)، بعده (ويليامستوون) ونهايت باش وكيلك اسميله (ملبورن) تسميه اولنمشدی. بو اسمی آلديغنده بر قاچ قلبه‌دن عبارت ايدی. آلتمش سنه ظرفنده نه حاله كلمشدر!

مُلتان } (ياخود مولتان) هندستانك پنجاب مملكتنده لاهورك ٣١° كيلومتره جنوب غربيسنده و دهلينك ٥٨٢ كيلومتره غرب شماليسنده وسند ايرماغنه تابع (چين آب) نهری ساحل يسارندن ٧ كيلومتره‌لك مسافه‌ده اوله‌رق ١٢′ ٣٠° عرض شمالی ايله ″٤٥ ′١٠ °٦٩ طول شرقيده ولاهوردن كراچی‌يه كيدن دمير يول خطی اوزرنده ايالت مركزی برشهر اولوب، ٣٨٩٥٠سی مسلم اولمق اوزره، ٥٧٩٠٠ اهاليسی، بيوك بر چارشيسی، برقلعه‌سی، اخيراً هدم اولنمش سورلری، طار و طولاشيقلی و چوغی چيقماز سوقاقلری واردر. وقتيله شمسك عبادتنه مخصوص جسيم بر معبدی وار ايدی، كه اورنكزيب طرفندن جامع شريفه تحويل اولنه‌رق، سيخلر طرفندن جبخانه اتخاذ اولنمغله، ١٨٤٩ محاصره‌سنده آتش آله‌رق، قربنده بولنمش اولان (ويشنو) معبدينی دخی برهوا ايتمشدر. ياقوت حموی بو معبدی وايچنده‌كی صنمی تعريف ايديور. ملتان پنجابك مركز تجارتی اولوب، چين آب اوزرنده‌كی (شيرشاه) اسكله‌سندن كراچی‌يه و اورادن آوروپايه خيلی مقدار شكر، پاموق، چيويت، يوك وايپك ايپليك وسائره اخراج ايدر. بوشهر پك قديم اولوب، بطليموسك جغرافيه‌سنده (قاسپيره) اسميله مذكوردر. تا دولت امويه زماننده ممالك اسلاميه‌يه الحاق اولنه‌رق، اووقتدن بری اكثريا مستقل برحكومت اسلاميه‌نك مركزی بولنمشدر. الك صكره سيخلرك ضبطنه كچوب، بونلر برخيلی وقت مقاومتدن صكره، ١٨٤٩ تاريخنده انكليزلره تسليم ايتمشلردر.

— ملتان ايالتی پنجابك منقسم بولنديغی ١٠ ايالتك بری اولوب، شمالاً در اسماعيل خان، شاهپور، دراجات ورواﻟﭙندی، شرقاً لاهور،

جنوباً بهاوالپور، غرباً دخی در غازیخان ایالتلریله
محدود اولدیغی حالده، مساحهٔ سطحیه‌سی ٥٢٥٦٠
مربع کیلومتره و اهالیسی ١٧١٢٣٩٤ کشی او.
لوب، اوچ ربعندن زیاده‌سی مسلمدر. غرباً سند
وجنوباً اوکا تابع ستلج مجرالریله محدود اولوب،
بینه سنده دوکیلن چیناب نهری‌ده ایالتی شمالدن
جنوبه شق ایدر؛ وصولدن جلام وراوی نهرلرینی
دخی آلیر. بووجهله میاه جاریه‌سی چوق اولوب،
انهارك مجرالرینه قریب اولان یرلری جدوللرله
اروا وزرع اولنه‌رق، کلیتلی بغدای، آرپه، داری
وسائر حبوباتله توتون، شکر قامشی، چیویت، پرنج
ومیوه وسبزه‌لرك انواعی حاصل اولور. صو آلتنده
بولنمیان یرلرده دخی یاغموردن صکره اوزون
برطاقم اوتلر بیتوب، کلیتلی قیون سوریلری رعی
اولنور؛ وبك چوق یاغ وپیاغی چیقار.

ملتزم { کعبهٔ شریفه‌نك حجر اسود ایله قپو
آره‌سنده‌کی محلی اولوب، وسعتی
٤ زراعدر. مدعی ومتعوذ دخی دینور.

ملتمس { (مولوی محمد مهدی) هندستان
شعرا وادباسندن اولوب، جهان
آبادده نشأت ایتمش؛ وبرمدت انکلیزلرك خدمتنده
بولنوب، اواخر عمرنده اختیار عزلت ایلمش ایدی.
شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

شب ملتمس از سوز غم بیکسی من
تنها غم جانان چو شمعی بسرم سوخت

ملثمین { (ونام دیکرله مرابطین) مغربده
ظهور ایدن دول اسلامیه‌نك اك
بیوکلرندن اولوب، ٤٤٠ تاریخلرندن ٥٤٠ تاریخنه
دك یوز سنه‌یه قریب مدت مغرب اقصی واندلسده
حکومت سورمشدر. مؤسسلری مغرب اقصانك
جنوب جهتنده‌کی صحرای کبیر قسمنده ساکن قبائل
بربردن اولوب، کندیلری اوجهت بربرلرینك عادتی
اوزره یوزلرینی صاردقلرندن، (ملثمین) اسمیله
شهرت بولمشلردر. اوائل ظهورلرنده رئیسلری
مغربده (مرابط) دینلن کروه دراویشاندن اولمغله،
(مرابطین) اسمیله دخی معروفدرلر. اوقبائله تعلیم
دین ایچون قیروانك اوزمان قطبی بولنان ابوعمران
الفارسی جانبندن مأمور اولان عبدالله بن یاسین
اسمنده علمادن بر ذات تعلیم و ارشادی کبره‌رك
دعوته تحویل ایله، اهل اسلامی اتفاق واتحاده
دعوت ایتمکه باشلایوب، آنجق قبیلهٔ مذکوره
طرفندن طرد اولنمغله، رؤسادن کندیسنك تلامذه‌سی
صره‌سنه کچمش اولان یحیی بن عمر و برادری
ابوبکری بالاستصحاب برزاویه‌یه چکلمش، وبوسیله
مرابطین اسمیله شهرت بولمشلردر. مریدلری چو.
غالنجه مرقوم یحیی بن عمرك قیادتیله قبائل مشرکین
اوزرینه عسکر سوق اولنه‌رق، صحرای کبیرده
نشر اسلام اولنمقده ایکن، او وقتکی حکومتلرك
حالت تشتت و تذبذبندن بیزار اولان سجلماسه
ودرعه وسوس وسائر بلاد مغرب دخالت ایتمکله،
بر بر ضبط اولنه‌رق، ٤٤٥ تاریخنده عادتا
بر دولت تشکل ایتمش؛ واصل مؤسسی اولوب
آنجق حکومته طالب اولمیان عبدالله بن یاسین بر
محاربه‌ده شهید اولدیغی کبی، رأس حکومته کچمش
اولان مرقوم یحیی دخی ٤٤٧ تاریخنده وفات
ایدوب، یرینه برادری ابوبکر کچمش ایدی. بو
ذات مغرب اقصاده عمزاده‌سی یوسف بن تاشفینی
توکیل ایدوب، کندیسی صحرای کبیری شق ایله
سودانه داخل اوله‌رق، اورالرده نشر اسلامله
اوغراشمغه باشلامش؛ وبوبولده پك بیوك خدمتلره
موفق اولدقدن صکره، ٤٧٨ده وفات ایتمشدر.
یوسف بن تاشفینه کلنجه، بوذات حقیقةً فوق العاده
جسور وعاقل ومدبر اولوب، وکالتی زماننده مغرب
اقصانك هرطرفنی ضبط ایله ید اداره‌سنه آلمش؛
ووارث تخت اولدقده، مراکش شهرینی دخی تأسیس،
و پایتخت اتخاذ ایده‌رك، کلیتلی ومنتظم بر اردو
ترتیب ایلمش؛ وامیر المسلمین عنواننی آلمش ایدی.
او صره‌ده اندلس دخی ملوك امویه‌دن صکره
ظهور ایتمش اولان طوائف ملوك بیننده منقسم
ومتفرق برحالده بولنمغله، خرستیان دولتلری فرصت
بوله‌رق، تجاوزاتده بولندقلرندن، اشبیلیه صاحبی
محمدبن عباد المعتمدك واقع اولان استمدادی اوزرینه،
٤٧٩ده یوسف بن تاشفین مکمل بر اردو ایله
اسپانیه‌یه کچوب، زلاقه مظفریت عظیمه‌سنه نائلیتله،
اسپانیوللری کلیا منهزم وپریشان ایتدکدن صکره،
محافظهٔ حدود ایچون برخیلی عسکر براقه‌رق،
مراکشه عودت ایتمشیدی. ٤٨١ ده ثانیاً دعوت
اولنه‌رق، اندلسه مرورنده، طوائف ملوك بیننده‌کی

اختلافاتک منازعاته منجر اولمسیله، بو حال ایله موقّت ممکن اوله‌میه‌جغنی لایقیله آکلادیغندن، اندلسی ابتدا کندی ید اقتدارینه آلوب‌ده صکره دشمنلره مقابله ایتمک فکر ونیتیله، فرصت بکلمک اوزره، آفریقایه عودت ایتمش؛ وچوق بکمه‌دن وسیله بولوب، عسکر سوقیله، برر برر طوائف ملوکک وجودینی قالدیره‌رق، وبونلردن بعضنک اتفاق ایتمش اولدقلری خرستیان دولتلرینی مغلوب ایده‌رک، بتون اندلسی تحت اداره‌سنه آلمش؛ واسپانیه‌ده حکومت اسلامیه‌یه یکیدن قوت قزاندیرمشیدی. ٤٩٦ ده بالذات اندلسه عزیمتله، قرطبه‌ده اوغلی علی بن تاشفینی رسماً ولی‌عهد طانیتدیردقدن صکره، اندلسده وکیل براقه‌رق، مراکشه عودت و ٥٠٠ تاریخنده وفات ایتمشدر. خلفی مشارالیه علی بن تاشفین‌دخی جسور برحکمدار ایدیسه‌ده، علی‌العموم ملثمین ملوک وامراسنک استعمال ایتدکلری شدت واجرا ایتدکلری مظالمدن گرک مغرب اقصی وگرک اندلس اهالیسی بیزار اولمغله، بونک زماننده هر ایکی جهتده آثار ناخشنودی وعصیان ظهور ایده‌رک، مغربده محمد بن تومرت المهدی اسمنده علمادن بری ظهور ایله، خلقی ملثمین علیهنه تشویق ایتمکه باشلامش؛ وکندیسنه برچوق خلق تابع اولوب، برقاچ محاربه قزانمغله، موحدین دولتنک اساسنی وضع ایتمش؛ وخلفی عبدالمؤمن موفقیتده دوام ایدوب، علی بن تاشفین برقاچ مغلوبیته دوچار اولمش؛ واندلس ممالکی دخی برر برر حکمندن چیقمش؛ ونهایت ٥٣٩ تاریخنده تلمسانده کلیاً مغلوب اولوب، مهیا بولندیردیغی سفائنله اندلسک مریه شهرینه کچمک اوزره، وهران اسکله‌سنه ایتمکده ایکن، راکب اولدیغی اسبله برابر بر اوچورومدن دوشوب تلف اولمش؛ وبونک وفاتیله ملثمین دولتی ختام بولوب، نوبت حکومت موحدینه کچمشدر.

ملثمین حکمدارانک اسامیسیله مبدأ حکومتلرینک تواریخی بروجه آتیدر:

یحیی بن عمر	٤٤٠
ابو بکر بن عمر	٤٤٧
یوسف بن تاشفین	٤٧٨
علی بن یوسف	٥٠٠ الی ٥٤٩

ملده { یاخود ملیته (Meleda, Melita) آدریاتیق دکیزنده آوستریانک دالماجیه ایالتنه ملحق آطه‌لردن اولوب، راغوزه قضاسنه تابع وراغوزه‌نک شمال غربیسنده اوله‌رق (سابیونجلو) شبه جزیره‌سی قارشیسنده واقعدر. جنوب شرقیدن شمال غربی‌یه ممتد طار و اوزون بر آطه اولوب، شرق جنوبی کوشه‌سی ″٢٠ ′٤٢ °٤٢ عرض شمالی ایله ′٢٢ °١٥ طول شرقیده واقعدر. بویی ٣٨ ووسطی اکی ٥ کیلومتره اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ٩٣ مربع کیلومتره واهالیسی ١٥٠٠ کشیدر. ٦ قریه‌یی حاوی اولوب، بر ناحیه تشکیل ایدر. اراضیسی طاغلق اولوب، برچوق مغاره‌لری‌ده واردر. محصولاتی زیتون و اوزومله بر مقدار ذخیره‌دن عبارت اولوب، ایپک قوزه‌سی وبال دخی چیقار.

ملطیه { (یاخود ملاطیه) معمورة العزیز ولایتنده وخربوطک ٨٥ کیلومتره غرب جنوبیسنده اوله‌رق فراته تابع طوقمه صوینه دوکیلن براق و کوزل برچایک اوزرنده سنجاق مرکزی بر شهر اولوب، یالکز ٣١٣٠ ی ارمنی وقصوری مسلم اولمق اوزره، ٣٠٠٠٠ اهالیسی، ٥٠ قدر جامع ومسجدی، ٦ مدرسه‌سی، ١ رشدیه ومتعدد صبیان ایله ارمنیلره مخصوص برقاچ مکتبی و قتولیک میسیونرلرینه مخصوص جسیم بر مکتبی، برقاچ کلیساسی ومتعدد تربه وزیارتکاهلری واردر. بوندن آلتمش سنه اوله کلنجه‌یه قدر اصل ملطیه شهری شمدیکنک آلت طرفنده الیوم (اسکی ملطیه) دینلن موقعده اولوب، شمدیکی (یکی ملطیه) ایسه (آشپوزی) نامیله اونک صیفیه‌لرندن عبارت ایدی. اسکی ملطیه‌نک پرنج تارله‌لری اورته‌سنده و باصیق بر یرده بولنمسیله، اهالیسی ١٢٥٥ده، شهرک عسکرله مملو بولنمسی سببیله، بر قیش ایچیوب، صیفیه‌لرده قالمغله، بوکا آلیشوب، اوتاریخدن اعتباراً ملطیه‌یی بسبتون ترکله، چارشی وبازاری‌ده آشپوزی‌یه نقل ایده‌رک، بوکا ملطیه نامنی ویرمشلردر؛ واسکی ملطیه خالی قالوب، خراب اولمشدر. بناءً علیه یکی ملطیه‌نک خانه‌لری ینه صیفیه حالنده سیرک و باغ وباغچه‌لرله محاط اولوب، شهرک محیط دائره‌سی پک واسعدر. شهرک بر ساعت یوقاریسنده نبعان ایدن

مذكور نهر متعدد ومنتظم خرقلره تقسيم اولنه‌رق، باغچه‌لرینی اروا ایتمکله، میوه‌لری وعلی‌الخصوص شفتالی، قایسی، الما، آرمود، قیزلجق وسائر اثماری پك چوق وپك لذیذدر. اوزومی‌ده پك ایری دانه‌لی ولذیذ اولوب، خیلی مقداری قورودیلور، وپك نفیس شراب یاپیلور. هواسی لطیف ایسه‌ده، صولرینك کثرتندن برآز رطوبتلیدر. قواق آغاجلری‌ده چوق اولوب، خیلی کراسته قطع اولنور. اسکی ملطیه پك اسکی بر شهر اولوب، ۱٤۰ تاریخنده ابوجعفر منصور طرفندن روملردن فتح، وعبدالوهاب بن ابراهیم الامام معرفتیله اعمار وتوسیع اولنمش؛ وبعده تکرار روملرك الینه کچوب، نهایت سلجوقیلر طرفندن ثانیاً فتح ایدلمش ایدی.

— ملطیه قضاسی همنامی اولان سنجاغك مرکز قضاسی اولوب، سنجاغك شمال شرقی قسمندن عبارت اولمغله، شرقاً وشمالاً خربوت سنجاغیله، غرباً آقچه طاغ، جنوباً دخی بهسنی وحصن منصور وکاخته قضالریله محدوددر. ملطیه شهریله ۱۳۰ قریه‌دن مرکب اولوب، ٤٤۹۰٦ اهالیسی واردر، که بونلردن ٤۸۹۰ ی جماعات ثلثه‌یه منقسم ارمنی وقصوری مسلمدر. اهالیٔ مسلمه‌سنك ٤٤۰۰ ی کرد وقصوری ترکدر. [سائر احوالیچون مادهٔ آتیه‌یه مراجعت بیوریله.]

ملطیه { سنجاغی. معمورة العزیز ولایتنی ترکیب ایدن اوچ سنجاغك بری واك جنوب غربیسی اولوب، شمال شرقی جهتندن خربوت سنجاغیله، شرقاً دیاربکر، جنوباً حلب، غرباً ینه حلب وسیواس ولایتلریله محدوددر. ٣٥°٣٠′ ایله ٣٦°٣٧′ عرض شمالی و ٣٧°٢٨′ ایله ٣٨°٥٥′ طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولدیغی حالده، مساحهٔ سطحیه‌سی ۱٤٦۰۰ مربع کیلومتره یعنی ۱٥۹۳۳۸۰۰ دونم اولوب، ۸۳۸۳۱۲۲ دونمی اراضیٔ مزروعه‌دن، ٦۰۲٤٦۷۸ دونمی طاغلق وخالی یرلردن، ۱۰٥۲۰۰۰ دونمی اورماندن، ٤۷٤۰۰۰ دونمی‌ده چایر ومراعادن عبارتدر. ملطیه، آقچه طاغ، بهسنی، حصن منصور وکاخته اسملریله ٥ قضایه منقسم و ۲۷ ناحیه ایله ۱۲٤۰ قریه‌یی حاویدر. اهالیسی ۲۱٦۲۸۰ کشی اولوب، ۱٦۲۰۰ ی جماعات ثلثه‌یه منقسم ارمنی وقصوری کاملاً مسلم اوله‌رق ۲۲۰۰۰ ی کرد وباقیسی ترکدر. بونلر میاننده ٦٦۰۰۰ ی قزلباشدر. اراضیسی عارضه‌لی اولوب، علی‌الخصوص غرب وجنوب جهتلرنده بر طاقم یوکسك طاغلری وآره‌لرنده کوزل وادیلریله اووه‌لری واردر. میاه جاریه‌سی چوق اولوب، فرات ایرماغی حدود شمالیه‌سنك بر قسمیله شرق جنوبی حدودینی تشکیل ایده‌رك، بتون سنجاغك صولرینی جمع ایدر. باشلیجه انهاری شمال جهتنده‌کی قورو چای ایله طوقمه صویی واوکا تابع سلطان صویی وجنوب جهتنده بولانیق واوکا تابع آق صو ایله کوك صو وسائره‌در. طوپراغنك قوهٔ انباتیه‌سیله صولرینك کثرتی سایه‌سنده محصولاتی چوق اولوب، حبوبات وذخایرك ومیوه وسبزه‌لرك انواعیله توتون وسائره حاصل اولیورسه‌ده، طائفهٔ زراعك سرمایه‌سزلکندن واسکله‌لرك بعدیله طرق ومعابرك فقدانندن طولایی احتیاجات داخلیه‌دن پك‌ده زیاده زرع اولنمیوب، اهالی ینه فقیردر. اورمانلری کبان معدنی اغورنده بیهوده اتلاف اولنوب، پك آز قالمشدر. حیوانات اهلیه‌سی وعلی‌الخصوص قیونلری زیاده‌جه اولوب، دری ویپاغیدن خیلی اخراجاتی واردر. [زیاده معلومات ایچون «معمورة العزیز» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

مَلفون { مغربده بر قصبه اولدیغنی عمرانیدن نقلاً یاقوت حموی بیان ایدیور.

ملفی { (Melfi) ایتالیانك پوتنچه ایالتنده و پوتنچه‌نك ٤۰ کیلومتره شمال غربیسنده بر قصبه اولوب، ۱۲٦٦۰ اهالیسی وبعض آثار عتیقه‌سی واردر.

ملقونیه { بلاد رومدن قونیه قربنده بر قصبه اولدیغنی ویاننده‌کی طاغدن دکرمن طاشلری چیقمغله، بو معنایی افاده ایدن بو اسمله تسمیه اولندیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

مُلك { (Moloch) اسکی کنعانیلر یعنی فنیکه‌لیلرله قارتاجیلرك وعمونیلرله موآبیلرك بر معبودی اولوب، بعلك عینی اولدیغی دخی مرویدر. هر حالده کنعانیون لساننده «حکمدار» دیمك ایدی. انسان بدنلی واوکوز قفالی اوله‌رق تونجدن

جسيم هيكللرينى يابارلردى، كه ايكى الى اوزرينه ربنيى طوتوب، بونك اوزرنده بو دهشتلى معبود باﷲ ذبح ايتدكلرى چوجقلرى ياقارلردى.

ملك { ملك اشرف، ملك صالح، ملك عادل، ملك كامل وسائره [« اشرف، صالح» وسائره ماده‌لرينه مراجعت بيوريله.]

ملك { فرس شعراسندن بروجه‌آتى بدى كشينك مخلصيدر:

برنجيسى باخرزلى اولوب، شو بيت اونكدر:

صد قصه كر ز ليلى ومجنون روايت است
پيش حديث عشق تو اينها حكايت است

— ايكنجيسى خوافلى اولوب، ملك زوزن اولادندن اولمغله، بو مخلصله تخلص ايتمشدى. شو بيت اونكدر:

شب عيدم بقدح كرد اشارت مه‌نو
مى وميخانه ذكر جان كرو وجامه كرو

— اوچنجيسى (قم) لى اولوب، ٩٨٧ ده هندستانك دكن خطه‌سنه رحلتله، احمد نكرده برهان نظامشاهك التفات واحسانه نائل اولمش؛ وبعده ابراهيم عادلشاه ثانى‌يه انتساب ايتمشيدى. ١٠٢٥ ده اوراده وفات ايتمشدر. مرتب ديوانى وبر قاچ مثنويسى واردر. شو بيت اونكدر:

رفتم كه خار از پا كشم محمل نهان شد از نظر
يك لحظه غافل كشتم وصد ساله راهم دور شد

— دردنجيسى (ملك طيفورى) ديمكله معروف اولوب، ابتدا (قيصر) تخلص ايدردى. بر مدت تبريزده ياشامشدر. شو بيت اونكدر:

خون چكان است ملك تيغ ستم ميترسم
كه بى آخر بدر خانهٔ قاتل برود

— بشنجيسى (ملك دينار) ديمكله معروف اولوب، كچ ومكران حاكمى ايدى. جملهٔ اشعارندن اولان شو بيت مهرنده محكوك ايدى:

خداوند جهانرا كونبودى ملك بسيارى
نداى كچ ومكران راچنين ارزان بدينارى

— آلتنجيسى (ملا ملك سعيد) شو بيتك تأليفدر:

پيش عفوت قلت تقصير از تقصير ماست
جرم بى اندازه ميخواهد عطايى بى حساب

— يدنجيسى (ملك بيك) ايران شعراسندن اولوب، شو بيت اونكدر:

شمع را كل مى شمرد وانجمن را كلستان
بلبل امشب تا سحر در آتش پروانه سوخت

ملك احمد پاشا { [« احمد پاشا (ملك —) » ماده‌سنه مراجعت.]

ملك ارض { (Melkart) يعنى « ملك الارض » اسكى كنعانيونك يعنى فنيكه‌ليلرك معبودلرندن اولوب، ثروت وصنايع وكسبيانك مربيسى عد اولنور، واك بيوك معبدى صورده بولنوردى. شمسدن كنايه اولوب، معبدنده دائمى صورنده آتش ياناردى. مالطه‌ده، قادقسده وقارتاجه‌ده دخى معبدلرى وار ايدى.

ملك حاجى كراى { [« حاجى كراى خان (ملك —) » ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

ملكشاه { (ابو الفتح جلال الدين —) ايرانده حكومت سورن ملوك سلجوقيه‌نك اوچنجيسى واك بيوكى اولوب، ٤٦٥ ده، ١٨ ياشنده ايكن، پدرى آلب آرسلانك شهادتى اوزرينه، وزير شهير نظام الملكك سعييله تخت سلطنته جلوس ايله، براز وقت كرمان حاكمى بولنان عمى قاورد بكله اوغراشدقدن صكره، وزير مشار اليهك تدبير ومعاونتيله غالب كلوب، ماوراء النهر وخوارزمى، شام ومصرى وروم يعنى آناطولى قطعه‌سنك چوغنى وسائر ممالكى ضبطله، دولتنك حدودينى كاشغردن وسيحون مجراسندن آق دكيزه وبحر احمر وعمانه قدر توسيع ايتمش؛ وبغداده‌كى خلفاء عباسيه‌يى يد اختيار واداره‌سنه آلمش ايدى. خليفهٔ عباسى مقتدى باﷲ ملكشاهك قيزينى تزوج ايدوب، بو قيزدن ابو الفضل جعفر تولد ايتمشدر. خليفهٔ مشار اليهك بوندن بيوك مستظهر لقبيله معروف بر اوغلى اولمغله، كنديسنى ولى‌عهد اتخاذ ايتمش اولديغى حالده، صاحب ترجمه اونى عزل ايله كندى تورونتى ولى‌عهد اتخاذينه اجبار و تضييق ايتمكه باشلامش ايسه‌ده، او صره‌ده ارتحال ايدوب، خليفه بو تضييقدن قورتلمش؛ وكنديسنك وفاتندن صكره ديكر قيزى خاتون العصمتى مشار اليه مستظهره تزويج ايلمشيدى. ملكشاه ٢٠ سنه حكومت سوردكدن صكره، ٤٨٥ تاريخنده بغدادده ٣٨ ياشنده وفات ايدوب، نعشى اصفهانه نقل، وبنا كرده‌سى اولان مدرسه‌نك حظيره‌سنه دفن اولنمشدر.

جسور، عادل، عالم وعاقل ومدبر بر پادشاه اولوب، السلطان العادل لقبیله ملقب ایدی. وزیری نظام الملك دخی دلالتیله پك چوق خیرات وحسناته موفق اولوب، نیجه انهـاره جدوللر وكوپریلر، نیجه شهر و قصبه‌لره سـورلر وقلعه‌لر وحسابسز مدرسـه‌لر، رباطلر، صو یوللری وسائر ابنیهٔ خیریه بنا ایتمشیدی. ٤٨٠ تاریخنده بصره‌دن حجازه عزیمتله، ایفای حج وزیارت روضهٔ مطهره ایدوب، حرمین خلقنه پك چوق عطـایا ویرمش، وطریق حجاجده بر چوق اعمارات وجوده‌كتیرمش ایدی. صیده زیاده مراق اولوب، پك زیاده نشانجی اولدیغندن، چوق آولر اورمش، وهر اوردیغی آو ایچون فقرایه بر آلتون ویرمكی عادت ایدنمش ایدی. اقوال وافعال عادلانه‌سی حقنده پك چوق نوادر منقولدر. دائره‌سی مجمع علما وادبا اولوب، علوم ومعارفی حمایه واهل هنری تشویق ایدردی. ٤٧١ ده بر تاریخ شمسیٔ صحیح وضع ایتمشـدر، كه فصل ربیعك ابتداسندن بدأ ایدوب، آیلری بروج سماویه و مواسم و قواعد هیئته موافق اولمغله، كافهٔ تقویملرك اصح و اصلحی ایدی. (تاریخ جلالی) دینمكله معروفدر. بركیارق، سنجر ومحمد اسملریله اوچ اولاد براقوب، اوچی‌ده سلطنت سورمشلردر. طبیعت شعریه‌سی دخی اولوب، شو رباعی جملهٔ اشعارندندر:

بوسی زده یار دوش بر دیدهٔ من
او رفت و از و بمـاند تردیدهٔ من
زان داد برین دیده نگارینم بوس
كو چهرهٔ خـویش دید بردیدهٔ من

ملكشاه ثانی { (بن محـمود بن محمد بن جلال الدین ملكشـاه)

ایران ملوك سلجوقیه‌سـنك اون برنجیسی اولوب، ٥٤٧ تاریخنده وفات ایدن عمی سلطان مسعودك یرینه تخت سلطنته جلوس ایتمش‌ایدی. سخی‌وخوش طبع بر آدم ایدیسه‌ده، صیده ولهو ولعب وعیش وعشرته دوشكون اولدیغندن، درت آیلق حكومتدن صكره اتفاق امرا ایله اسـقاط و حبس اولنه‌رق، بعده محبسـدن فرارله خوزستانه كیده‌رك، سكز سنه اوراده یاشادقدن صكره، یرینه كچن سلطان محمدك وفاتی اوزرینه، ٥٥٤ ده عراق تختنی یكیدن ضبط ایتمش ایسه‌ده، اون بش كون صكره ٥٥٥ تاریخنده ٣٢ یاشنده وفات ایتمشدر.

ملك محمد پاشا { دور سلطان سلیم خان ثالثده مسند صدارت

عظمایه كچن وزرادن اولوب، بوسـنه‌لی سلیمان پاشانك اوغلیدر. ١١٣٢ ده درسعادتده طوغوب بدری قپودان دریا ایكن، ١١٤٨ده‌طمانده امرای بحریه سلكنه داخل اوله‌رق، برلكده عودت ایتمش وبرمدت ترسـانه قپو كتخداسی بولندقدن صكره ١١٦٥ ده رتبهٔ میرمیرانی ایله قپودان دریا اولوب آق دكیزه سفرندن عودتنده ١١٦٦ ده رتبهٔ وزارته نائل اولمش؛ و١١٦٨ ده عزل ووزارتی رفع ایله استانكویده اقامته مأمور اولدیغی حالده، بر سنه صـكره وزارتی اعاده ایله سلانیك سنجاغنه نصب اولنمش؛ و١١٧١ ده سـلطان مصطفی خان ثالثك جلوسـنده نشانجیلقله درسعادته جلب اولنـه‌رق زینب سلطانك تزوجیـله شرف مصـاهرته نائل اولمشیدی. بعده یانیـه سنجاغنه تعیین اولنـه‌رق ١١٧٢ ده نشانجیلقله یینه درسعادته‌جلب، و١١٧٧ ده ودین وبرسنه صكره بلغراد محافظلغنه، بعده‌آناطولی ایالتنه نصب اولنمش؛ واوآره‌لق صـدارته نصب اولنـان محسن‌زاده روم ایلندن كنجه‌یه قدر برآی قائممقاملق مقامنده بولنمش؛ واوندن صكره آیدین وبعده روم‌ایلی ایالتنه تعیین اولنه‌رق، ١١٨٠ ده ثانیـاً قپودان دریا اولمش؛ وبر سـنه صكره ینه نشانجیلق ایله سلطان سراینده اقامت ایتمكده ایكن ١١٨٢ ده روسیه سفری آچلدقده، موره وآیدین مناصبی دخی عهده‌سنده اولدیغی حالده، قائممقاملق مقامنه تعیین اولنه‌رق، آلتی سنه بوحالده قالدقدن صـكره، ١١٨٧ ده سلطان عبدالحمیـد خان اولك جلوسلرنده ثالثاً قپودان دریا اولمش؛ و١١٨٨ ده عقـد معاهده مكالماتنـده بولنمق اوزره، خوتین محافظلغنه وبعـده بلغراد، صكره موره و صكره آغریبوز محافظه‌سـنه مأمور اولمش؛ و١١٩٥ ده مصر ایالتنه بعده ینه بلغراد وصكره قندیه محافظلغنه وموره‌محصللغنه، صكره بندر وودین محافظلغنه نصب اولنـه‌رق، ١٢٠٠ ده اوراده خزینـه‌سی محترق اولدیغی حالده، صدر اعظم یوسف پاشانك غدریله وعملمانده اولمق بهانه‌سیله وزارتی رفع، واملاكی غصب اولنه‌رق، ساقزده اقامته مأمور اولمش‌ایدی. سلطان سلیم خانك جلوسندن صكره وزارتی اعاده

اولەرق، قندیه محافظلغنه نصب اولندقدن صکره، ١٢٠٦دە مقام صدارت عظمایه تعیین بیوریلەرق، ایکی بچق سنەیه قریب مدت امور دولتی اداره ایتدکدن صکره، ١٢٠٩دە عزل اولنەرق، اورته کویده یالیسنده اقامت ایتمکده ایکن، ١٢١٦دە وفات ایتمش؛ وصوثوق چشمەدە خلیلەسنك تربەسنه دفن اولنمشدر. حلیم وسلیم وغرض ونفسانیتدن وظلمدن متوقی خیرخواه بر ذات ایدی.

ملکی { ایران شعراسندن اولوب، همدان اعمالندن (تون) قربنده واقع سرکان قصبەسندن اولدیغی حالده، اکبرشاه زماننده هندستانه رحلتله، بنکاله وکشمیرده بعض مناصب عالیەده بولنمش؛ و١٠٠٤ وبر روایتده ١٠٤٠ تاریخلرنده وفات ایتمشدر.

ازروز فراق توچه کویم که چه روز است
روز یست که ازوی بشب تار کریزند

ملل { مدینهٔ منوره ایله مکهٔ مکرمه آره‌سنده‌کی طریق اوزرنده ومدینه‌دن ایکی قوناقلق مسافه‌ده مشهور بر محلدر.

ملوك جزایری { (Archipel des Moluques) آسیا ایله آوستralیه بیننده ملائیه جزایرندن بر جزایر مجتمعه مبنی اولوب، جزایر مذکوره‌نك اك شرقیلریدر. سلب ایله یکی کینه جزیرهٔ کبیره‌لری آره‌سنده واقع اولوب، ٤٣´ ٢° عرض شمالی ایله ٢٣´ ٨° عرض جنوبی و ٢´ ١٢٢° ایله ٤٠´ ١٣٢° طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولدقلری حالده جمله‌سنك مساحهٔ سطحیه‌سی ٨٠٠٠٠ مربع کیلومتره واهالیسی تقریباً ٦٠٠٠٠٠ کشیدر. اك بیوکلری شمالده واقع وسلب جزیره‌سنه بك مشابه اوله‌رق برقاچ اوزون شبه جزیره‌دن مرکب اولان (جیلولو) ایله سرام، بورو، زولا، اوبی، باتیان، میسقوت وسائره‌در. اصل ملوك جزایرله شرق جنوبی وغرب جنوبی طاقملرینه منقسم اولوب، برنجی طاقمده (آروئه) وایکنجیسنده (تیمور لاؤت) جزیره‌لری اك بیوکلریدر. کوچك آطه‌لری پك چوق اولوب، تعدادلری دخی متعسردر. بانده وآمبوآن آطه‌لری اك معروفلرندندر. اراضیلری طاغلق اولوب، اکثر جبالی برکانی الاصلدر، والآن آره صره آتش پوسکورتور برکانلری واردر. اك مرتفعلری ٣٠٠٠ مترەیه قدر چیقار. اك اوزون نهرلری ٦٠ کیلومترەیی کچمیوب، چوغی یازین قورور. طوپراقلری سائر ملائیه جزایری قدر منبت دکل ایسه‌ده، قرانفیل وهند جوزی کبی ایکی قیمتدار محصوللری واردر. قهوه، چیویت، دارچین، پرنج وسائر محصولاتی‌ده واردر. اصل اهالینك مدار تعیشی (ساغوت) تعبیر اولنان برجنس خرما آغاجنك ایلیکندن چیقان برنوع اون ایله بالیقدر. توتون، پاموق وهندستان جوزی دخی اولور. اورمانلری چوق وپك صیق اولوب، کراسته ومرانغوزلغه یارار آبنوس، ساج، صندال آغاجلری وسائر اشجاری چوقدر. حیواناتی آسیا ایله آوستralیه حیواناتی بیننده اولوب، آسیایه مخصوص اولانلرینك منقول اولدقلری مظنوندر. طیور وحشراتی وپاپاغان وجنت قوشی کبی کوزل نویلیلری چوقدر. معدنلری آز اولوب، آلتون، دمیر، کومور، شاب وسائره‌دن عبارتدر. بعض میاه معدنیه‌لری‌ده واردر. بوجزایرك سواحلده وسواحله قریب اهالیسی ملایی جنسنه منسوب ودین اسلامله متدین اولوب، اسکیدن بری عربلر وچینلیلرله واصل یرلیلرله دخی قاریشمشلردر. بیوکلرینك ایچ طرفلرنده ایسه الیوم نیم وحشی برحالده یاشار (آلفورو) ویا (آرفورو) اسمیله معروف بر قوم بولنیور، که سیماجه دها دوزکون ودها بیاض اولوب، بونلر دخی کیتدکجه دین اسلامی قبول ایله دائرهٔ مدنیته کیرمکده‌درلر. برچوق حکومات صغیرهٔ اسلامیه‌یه منقسم اولوب، بونلر فلمنك دولتنك آنجق اسماً حاکمیتنی طانیمقده وبوحاکمیت آنجق تجارت جهتنه منحصر بولنمقده‌در. فلمنك دولتی بتون جزایرده جاوه‌لی وسائره‌دن مرکب بیك نفر قدر عسکر بولندیریور. اك ایشلك تجارتکاهی (بانده) جزیرهٔ صغیره‌سنده‌کی سربست اسکله‌در.

ملول { (شیخ شرف الدین) هندستان شعراسندن والکهنو شهزادکانندن درویش نهاد برآدم اولوب، اون ایکنجی قرن هجری اواخرنده یاشامشدر. مرتب دیوانی و«هفت میخانه» عنوانلی برمنظومه‌سی واردر. شوبیت اونکدر:

سرسیر هند زلف بت سحرساز داری
بخدا سپهر دم ای دل سفر دراز داری

ملولی { (میر اسدالله) ایران مشاهیر شعرا- سندن اولوب، اصفهانلیدر. شاه طهماسب ماضی زماننده مشهد تولیتنده بولنمش؛ و۹۶۶ده وفات ایتمشدر. شوبیت جملهٔ اشعارندندر:

طرفه حالیست که آن آتش‌سوزان زبرم
دورتر میرود وبیشترم می سوزد

— بو مخلصله دیکر بر شاعر دخی اولوب، اسمی مولانا محمددر. شو بیت اونکدر:

آنم بکلو گریه گره کرده نفس را
تا درد دل خویش نگویم همه کس را

ملون { (Melun) فرانسه‌ده سینه‌مع مارنه ایالتنك مرکزی بر قصبه اولوب، پاریسك ٤٥ کیلومتره جنوب شرقیسنده واقع و۸۳۹۷ اهالیلی جامعدر. داخلی مکتبی، دارالمعلمینی، کتبخا-نه‌سی وبعض فابریقه‌لریله ایشلك تجارتی واردر.

ملویل { (Melville) آمریقای شمالیده دومینیون قطعه‌سنك منتهای شمالنده شماله طوغری ممتد بیوك بر شبه جزیره اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۶۱۹۰۰ مربع کیلومتره اولدیغی حالده، جنوبدن قریب ۱۰۰ کیلومتره وسعتنده اولان (رانه) برزخیله مربوطدر. کوللری چوق و سواحلی پك کیرنتیلی چیقنتیلی اولوب، شرقاً (فوقس) بوغازیله، شمالاً (فوری) و (هکلا) بوغازیله، غرباً دخی بوتیا کورفزی وقومیتی قویبله محاطدر. ساحل شرقیسنده (لیون) خلیجی اسمیله قره‌نك ایچنه پك زیاده کیرمش بر خلیج وبونك آغزنده (وینتر) جزیره‌سی بولنیور. بر طاقم یوصونلرله اکری بوکری چالیلردن بشقه نباتاتی اولمیوب، سنه‌نك اکثر مواسمنده قارله مستور وسواحلی بوزلرله محاط اولور. اوزرنده یالکز جزئی مقدار اسکیمولر قیزاقلرینی چکن کوپکلریله بوزلرك ایچنده یاشایوب، بالیقله بسلنیرلر.

ملویل { جزیره‌سی (Ile de Melville) بحر منجمد شمالیده آمریقانك شمالنده ۷٤° ۲٥′ ایله ۷٦° ٥٦′ عرض شمالی و۱۰۸° ایله ۱۲۰° طول غربی آره‌لرنده ممتد بیوك بر جزیره اولوب، (پاری) جزایر مجتمعه‌سندن معدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ٤۲٥۰۰ مربع کیلومتره اولوب، بر قاچ درین قویی واوزون شبه جزیره‌سی واردر. جنوباً ملویل کورفزی و بانقس بوغازی، غرباً (کات) و (فیلچو ویلیام) بوغازلری، شمالاً بحر محیط منجمدله، شرقاً دخی (بیام مارتن) بوغازیله محاطدر. طاغلق وچیلاق بر یر اولوب، اون اون بش متره قالینلغنده بوزلرله محاط بولنور. اوزرنده بیاض آیی، قورت، تیلکی، مسك صیغیری، رن، بالینه، آیی بالیغی، بر جنس فاره وپك چوق طیور مائیه بولنیور. اهالیٔ دائمه‌سی یوغیسه‌ده، یازین قاره‌دن اسکیمولر کیدوب، صید ایدرلر.

ملویل { (Melville) بو اسمله بحر منجمد شمالینك آمریقا جهتنده آنف. البیان (ملویل) جزیره‌سیله (پرنس آلبرت) ارضی و (پرنس دوغال) ایله (باتورست) جزیره‌لری آره‌سنده بر کورفز، — غروئنلاند اراضیسنك ساحل غربیسنده و ۷٥° عرض شمالیدن بوقاری بر قوی و بر برون، — ماداغسقار جزیره‌سنك دخی شمال شرقی ساحلنده و ۱۲° عرض جنوبی قربنده دخی بر قوی واردر.

ملویل { (Melville) آوسترالیه‌نك ساحل شمالیسی قارشیسنده بر جزیره اولوب، ساحلدن (قلارنسه) بوغازیله وغرب جهتنده‌کی (باتورست) جزیره‌سندن پك طار بر بوغازله آیرلمشدر. اك جنوبی کوشه‌سی ۳۰″ ۸′ ۱۲° عرض جنوبی ایله ٥۰″ ۳٤′ ۱۲۸° طول شرقیده واقعدر. شرقدن غربه بویی ۱۳۰ و اکی ٥۰ کیلومتره‌در. ساحل شمالیسی (وان دیمن) ایله (فلیمینغ) برونلری آره‌سنده بر قوس شکلنده اولوب، برچوق قویلری واردر. اراضیسی یوکسك وسواحلی دیکدر. آوسترالیه‌نك شمال اراضیسنه ملحقدر.

— آوسترالیه‌نك شرق شمالی ساحلنده و (قوینسلاند) مهجرنده دخی بو اسمله بر برون اولوب، ۳۰″ ۹′ ۱٤° عرض جنوبی ایله ٤′ ۱٤۲° ٤۰″ طول شرقیده واقعدر.

ملهمی { فرس شعراسندن ایکی کشینك اسمی اولوب، بری اردبیلیدر. شو بیت اونکدر:

آتش عشق مای سوزنبوده ست اول
هرکه پیداشده بروی زده دامانی چند

— دیکری عن اصل هندستانك (کوکن) خطه‌سی براهمه‌سندن ایکن، رؤیاسنده فخر کائنات (صلعم) افندمزك اشارتیله دین اسلامی قبول ایتمش؛ وآرتق دنیایه التفات ایتمیوب، بقیهٔ عمرینی باشی آچیق و یالین آیاق کزمکله کچیرمشدر. شو رباعی اونکدر:

در هجر تو کاردل بسختی بکذشت
امید بعمدکشاده رختی بکذشت
عمرم همه چون مردم چشم ازغم تو
در دائرهٔ سیاه بختی بکذشت

ملیانه { جزایرك نفس جزایر ایالتنده وجزایر شهرینك ۹۱ کیلومتره جنوب غربیسنده ۷۴۰ مترهلك ارتفاعده و (وادی یونان) نك منابعی قربنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ۳۷۰۰ ی عرب اولمق اوزره، ۶۹۰۰ اهالیسی، مربیه‌لر یتیشدیرمکه مخصوص دارالمسلمینی، صو ایله دونر بر چوق دکرمنلری، بالیق یتیشدیرمکه مخصوص حوضلری، کوزل باغچه‌لری، کوزل منظره‌لی بر تفرجکاهی ومشهور شرابی واردر. هواسی غایتله صاغلام ولطیفدر. زیارتکاه بر تربه‌یی حاوی مصنع بر جامع شریفیله ساعت قله‌سی اتخاذ اولنان بر مناره‌سی اولوب، اکثر ابنیه‌سی یکی وآوروپا طرزنده‌در. تا رومالیلر زماننده‌ن قالمه اسکی بر قصبه اولوب، زیری بن مناد طرفندن تجدید واعمار، وبلکین طرفندن مقر اتخاذ اولنمش ایدی.

ملیبار { (Malabar) هندستانك ساحل غربیسنك قسم جنوبیسندن عبارت بر بیوك خطه اولوب، هندك منتهای جنوبنده‌کی (قوماربن) بروننده‌ن باشلادیغی حالده، شمالاً نره‌یه قدر ممتد اولدیغی بك معین اولمدیغندن، بعض جغرافیون (کناره) خطه‌سی دخی ملیباردن عد ایدیورلرسه‌ده، اکثری ملیباری شمالاً کناره خطه‌سیله تحدید ایدرلر. حالبوکه یاقوت حموی ملیبارك ملتان ایله محدود اولدیغنی بیان ایدیور. اوتقدیرده ایسه الیوم کنکان دینلن بمبای ایالتیله کجرات وکچك دخی ملیباردن معدود اولمسی اقتضا ایده‌جکدی. شمدیکی عرف جغرافی‌یه کوره ملیبار ۱۲° عرض شمالینك بر آز شمالنده واقع (دلی) بروننده‌ن مذکور (قوموربن) بروننه قدر ممتد اولوب، بویی ۵۴۰ کیلومتره‌دور. شمالاً کناره خطه‌سیله وشرقاً غربی کات سلسلهٔ جبالنك صرتیله محدود اولوب، بوخطه‌ده وعلی الخصوص (کالیقوت) شهرندن آشاغیده مذکور صرت ایله ساحل آره‌سی خیلی آچیله‌رق، ۸۰ کیلومتره‌یه قدر توسع ایدر؛ و (پالکات) ده سلسلهٔ مذکوره بر کنیش بوغاز صورتنده آچیلوب، شمال شرقی روزکارینك ملیبار ساحلنه و جنوب غربی روزکارینك دکنك ایچ طرفلرینه هبوبنه کچید ویریور. اراضیسی، اوچ منطقه‌یه منقسم اولوب، الك شرق جهتنده‌کی (کات) سلسله‌سنك صرتلری صیق اورمانلرله مستوردر؛ بایرلردن عبارت اولان منطقهٔ ثانیه‌سی اراضیٔ منبته ومزروعه‌دن عبارتدر؛ منطقهٔ ثالثه‌سی‌ده ساحل بوینجه ممتد اولان و برنج تارلالریله هندستان جوزی آغاجلرینی حاوی اولان آلچق یرلردر، که بعض طرفلری بطاقلقلری و دکیزله اختلاط ایدر طوزلی وصیغ کوللری حاویدر. بو کوللر یاغمور موسملرنده و انهارك طغیاننده طاشوب، چوق دفعه مزروعاتی اتلاف ایتدکلرندن، اهالی بونلرك خرقلر واسطه‌سیله فضله میاهنی طاغیتمغه چوق سعی وغیرت ایدرلر. (آتیاله) طاغلرندن نبعاننه مذکور (پالکات) بوغازندن کچه‌رك ساحله واصل اولان (بونانی) و (آلیکیری) طاغلرندن نبعاننه (ترادنکور) طاغلرینی طولاشه‌رق بر بوغازدن کچن (پریبار) نهرلرندن ماعدا بتون ملیبارك انهاری غربی کات سلسلهٔ جبالندن اینوب، مجرالری بك قیصه اولمغله سیللر حکمنده اولوب، آنجق یاغمور موسملرنده صولری بك زیاده‌در. ساحله جنوب غربی روزکاری بك زیاده شدتله اسوب، فرطونه‌لری بك زیاده اولدیغی حالده، صاغلام قوی و لیمانلری‌ده یوق حکمنده‌در. اراضیٔ مزروعه‌سنك نصفی برنج تارلالرندن عبارت اولوب، اهالیسنك باشلیجه مدار تعیشی اولان بو محصولدن صکره، قهوه، قره بوبر، هند جوزی، دارچین، آراروت، هندستان جوزی یعنی قوقه، صوغان، صارمساق وسائر محصولاتی واردر. آلتون وسائر معدنلری ده چوقدر. حیوانات وحشیه‌سی: فیل، یبان اوکوزی، کیك، یبان کچیسی، آیی، صرتلان، طوموزه

قيلان، پارس و سائره‌دن عبارتدر. قسم اعظم شماليسى طوغريدن طوغرى‌يه انكليز حكومتنه تابع اولوب، ينه مليبار اسميله مدراس حكومتنه تابع بر ايالت تشكيل ايديور، كه ١٥٥٤٥ مربع كيلو. متره وسعتنده اولوب، ٢٢٦١٢٥٠ اهالى ايله مسكوندر. قسم جنوبيسى قوشين وتراوانكوره اسميله ايكى حكومت ممتازه‌يه منقسمدر. [«قوشين» و «تراوانكوره» ماده‌لرينه مراجعت بيوريله.]

مليح { (ملابديع) ايران شعراسندن اولوب، سمرقندليدر. پدرى ملا محمد شريف امير تيمور كوركانى مدرسه‌سنده مدرس بولنمشيدى. صاحب ترجمه‌نك بخارا حاكمى عبدالعزيز خانله موالاتى وار ايدى. شو بيت اونكدر:

تا دركنار دختر رزرا كشيده است
لب تشنه اند باده پرستان بخون خم

مليحى { ابوالفتح سلطان محمد خان ثانى دورى شعراسندن اولوب، توقادليدر. شو بيت اونكدر:

بجمر كوروبن سوز درونم اوده ياندى
شمع آغلادوغم كوردى باشى قانه بوياندى

مليحى { ايران شعراسندن وتقى اوحدى معاصرينندن اولوب، شو بيت اونكدر:

تماشاى چمن با آن كل رخسار بايستى
بهار آمد چه سود از سير كلشن يار بايستى

مليله { مغرب اقصانك ساحل شماليسنده و سبته بوغازينك شرق جنوبيسنده اوله‌رق (رأس الدير) ك ١٥ كيلومتره جنوب شرقيسنده و بر شبه جزيره اوزرنده اسپانيه دولتنه تابع مستحكم بر قصبه اولوب، ٣٠٠٠ اهاليسى، بركوچك ليمانى، مشهور بالى وآغر هواسى واردر.

مَلينده { آفريقانك ساحل شرقيسنده ٣° ١٢′ ٤٨″ عرض جنوبى ايله ٣٧° ٥١′ ٧″ طول شرقيده زنكبار حاكمنه تابع بر قصبه واسكله اولوب، شمدى يالكز ١٢٠٠ اها. ليسى وارايسه‌ده، وقتيله خيلى بيوك ومهم بولنمشدر. شيرازدن كيتمش بر طاقم ايرانيلر طرفندن تأسيس اولنديغى مروى اولوب، جوارلرنده بولنان بعض ايران آلتون مسكوكاتى‌ده بوكا دلالت ايدر. واسقودى غاما طرفندن ضبط اولنه‌رق، برآره‌لق پورتكيزلر النده بولنمشدر. ليمانى يوقدر، واچيله‌جك صويى بر بچق ساعت اوزاقدن كلير.

ممالك عثمانيه { (Turquie) آل عثمان سلطنت سنيه‌سنك تحت حكمنده بولنان ممالك واسعه‌دن مركب بر دولت معظمه اولوب، آوروپا وآسيا وآفريقا قطعه‌لرينك برر بيوك پارچه‌سنى جامعدر.

موقعى، حدودى ومساحه‌سى. — ممالك عثمانيه آق دكيزك نصف شرقيسنك اطرافنى وبحر احمرك همان هر طرفنى احاطه ايدوب، قره دكيزك غرب وجنوب سواحليله بحر فارس يعنى بصره كورفزينك سواحل غربيه‌سنى دخى شاملدر. قسم اعظمى آسيا قطعه‌سنده اولوب، وسعت اراضيجه ايكنجى درجه‌ده آفريقاده‌كى برلر ايسه‌ده، اهميتجه آوروپا قطعه‌سنده‌كى ممالك عثمانيه‌در. اك شمالى نقطه‌سى آوروپاده بوسنه خطه‌سنده ٤٥° ١٥′ واك جنوبى نقطه‌سى يمنده عدن كورفزى ساحلنده ١٣° عرض شماليده، اك غربى نقطه‌سى طرابلس غربك غدامس قضاسنده ٦° ٣٠′ واك شرق نقطه‌سى بحر فارسده الحسانك قطر قضاسنده ٤٩° طول شرقيده واقعدر. شرقدن غربه ٤٢½ وشمالدن جنوبه ٢٢½ درجۀ جغرافيه آره‌لرنده ممتد اولور. اك اوزون مسافه‌سى شمال غربيدن جنوب شرقى‌يه طوغرى اولوب، تقريباً ٤٨٥٠ كيلومتره‌در. ايران حدودينك نقطۀ تلاقيسنده اولان بازيددن طرابلس غربك منتهاى غرب جنوبيسنده اولان غاته قدر شرق شماليدن غرب جنوبى‌يه طوغرى اولان مسافه‌سى ٣٥٠٠ كيلومتره‌دن زياده، وغدامسدن بصره كورفزينه قدر اولان مسافه‌سى‌ده ٤٤٠٠ كيلومتره‌در.

مساحهٔ سطحیه‌سی ٤٠٤٩١٠٠ مربع کیلومتره اولوب، ٤٠٥٣٥٠٠٠ اهالی ایله مسکوندر. شمالاً آوستریا، صربیه، رومانیه، روسیه‌دولتلریله وقره دکیزله، شرقاً ایرانله و بصره کورفزیله، جنوباً عمان امامتی‌دهناچولی، عدن کورفزی، سودان مصری وصحرای کبیر ایله، غرباً دخی ینه صحرای کبیر وتونس امارتیله وآق دکیز و یونان وآدریاتیق دکیزلریله محدوددر. قره طاغ ویونان ایسه براً وبحراً ممالك عثمانیه دائره‌سی داخلنده بولنیور.

حال طبیعیسی، جبال وانهاری وکوللری. — بو قدر واسع ممالکك هر طرفی بشقه بر اقلیمده بولنمله، احوال طبیعیهٔ اراضیجه بربرلرینه بکزه‌مه‌جکی طبیعی اولوب، ذاتاً ممالك عثمانیه‌نك هر بر طرفی روم ایلی، آناطولی، شام، عراق، کردستان، جزیرة العرب، مصر و طرابلس غرب ماده‌لرنده آیری آیری تعریف اولندیغندن، شوراجقده آنجق احوال عمومیه‌سی حقنده معلومات مجمله اعطاسیله اکتفا ایده‌جکز. بو جهتجه ممالك عثمانیه درت قسمه تقسیم اولنه بیلیر: برنجیسی آر چوق اورمانلرله مستور طاغلری ومنبت اووه ویایلری وبول میاه جاریه‌یی حاوی اولوب، هواسی دخی معتدل اولان روم ایلی وآناطولی قطعه‌لریدر، که کردستان دخی بونلره الحاق اولنه بیلیر؛ ایکنجیسی خیلی صیجاق سواحلی وجیقلدقجه هواجه کسب اعتدال ایدر یوکسك طاغلری وبونلرك آرقه‌سنده صوسز چوللری بولنان شام و یمن ایله حجاز جهتلریدر؛ اوچنجیسی دوز وپك صیجاق اولوب، حد ذاتنده چول حالنده ایکن، بیوك انهارك امدادیله وجدوللر واسطه‌سیله دنیانك اك معمور یرلری حکمنه کچن ویا کچه‌بیلن مصر ایله عراقدر؛ دردنجیسی‌ده صوسز چول حالنده اولان بر الشام ونجد ایله طرابلس غربدر.

ممالك عثمانیه‌نك پك چوق و ایچلرندن بعضیسی خیلی یوکسك اولان طاغلری اساساً ایکی طاقمه آیریله‌بیلیر؛ آوروپا قطعه‌سنده‌کی طاغلر آلب سلسلهٔ عظیمه‌سنه، و آسیاده‌کیلر قافقاس سلسلهٔ کبیره‌سنه مربوط اوله‌رق، بوایکی جسیم کومه تشعب وتسلسل ایدیور. آلپ سلسلهٔ عظیمه‌سنك (آلپ دیناریق) تعبیر اولنان بر قولی جنوب شرقی‌یه طوغری اوزانه‌رق، بوسنه وهرسکی شعبه‌لریله طولدیر‌دقدن صکره، ایکی قوله آیریله‌رق، بری بالقان (واسم قدیمیله هموس) نامی آلتنده شرقه طوغری اوزانوب، بلغارستان ایله شرقی روم ایلی آره‌سنده قره دکیز ساحلنده‌کی امینه برونه قدر واصل اولور؛ وردوب یاخود دسپوط طاغی نامیله جنوب شرقی‌یه طوغری آطه‌لر دکیزی ساحلنه‌دك بر قول اوزاتیر؛ دیکری ایسه (شار) ودها آشاغیده (پندوس) نامیله جنوبه طوغری اوزانه‌رق، یونانه داخل اولوب، اورانك دخی طاغلرینی تشکیل ایدر. روم ایلی طاغلرینك اك یوکسکی (شار) طاغی اولوب، ٣٠٥٠ متره ارتفاعی واردر. بالقانك شمالنده طونه، جنوبنده فلبه، وردوبك شرقنده ادرنه وغربنده سلانیك اووه‌لری ممتد اولوب، هر بری روم ایلینك برذخیره انباری حکمنده‌در. شار ایله بالقان آره‌سنده دخی قوصوه نامیله معروف مرتفع بر اووه و دها جنوبده مناستر اووه‌سی بولنیور. بو میانده‌کی موزاکه اووه‌سی ده ذکره شایاندر. آناطولی جبالنه کلنجه: بونلر قافقاس سلسله‌سندن اوچ قول اوزره آیریله‌رق حدود عثمانیه‌یه کیرر؛ بری حدود ایرانیه‌نك اوجنده (آغری) طاغی نامیله ٥١٥٦ متره یوکسك بر جبلدن باشلایه‌رق، جنوبه طوغری حدود ایرانیه‌یی تعقیبله، صاغ و صوله بر چوق شعبه‌لر پیدا ایده‌رك، کردستانك قورو وطاشلق طاغلرینی بعد التشکیل، ایرانه داخل اولوب، فارسه طوغری اوزانیر. ایکنجی قول ایسه قارصدن ارضرومك اوستنه طوغری کله‌رك، بعده نفس آناطولی ایله کردستان وجزیره آره‌سنده جنوب غربی‌یه طوغری اوزانیر؛ و صکره ایکی قوله آیریله‌رق، بری غربه

طوغری توجهله (طاوروس) یعنی بوغا طاغی نامیله
آیدین ولایتنه قدر کلیر، و بروسه و بیغایه قدر
قوللرینی اوزادەرق، کشیش طاغنی دخی تشکیل
ایدر. منفرد کبی کورینورسەده، ینه بوکا مربوط
اولان ارجیش طاغی مذکور آغری طاغندن
صکره آناطولینک اک یوکسک جبلی اولوب،
۴۰۰۰ متره ارتفاعی واردر. بو وجهله آناطولینک
اوچ جهتنی طولاشان اشبو طاوروس سلسلەسندن
اسکندرون کورفزی اوستنده بر بیوک قول
آیریلوب، جنوبه طوغری توجهله، ابتدا جبل برکت
و بعده جبل نصیریه و جبل لبنان و جبل الشیخ
اسملریله وسائر اسملرله شام قطعەسنی وفلسطینی شق
ایله، جزیرة العربه کیرر وجبال (سراة) نامیله
حجاز و یمنی دخی شق ایدەرک، و یمنده خیلی
ارتفاع کسب ایدەرک، عدن برونه منتهی اولور.
قافقاسدن آیریلان اوچنجی قول ایسه (پونتیق) اسم
قدیمیله طربزون ولایتنک حدود جنوبیەسنی تعقیب
وسیواسه طوغری برقول تمدید ایتدکدن صکره،
قسطمونی ولایتنه داخل اولور، و بوزغاد وقیر
شهری و آنقره‌یه طوغری قوللر اوزادەرق
(سقاریه) وادیسنه قدر کلیر. بو وجهله بو ایکی
قول آناطولینک شمال وجنوب سواحلی قربنده
اوزانمغله، ایکیسی آرەسنده آناطولینک یوکسک
بر یایلەدن عبارت اولان ایچ طرفلری بولنیور.
آنجق بو قوللرک ایکیسیده غیر منقطع اولمیوب،
انهارک جریانه کچید ویرر بر چوق بوغازلری
وآلچق یرلری واردر. آفریقاده مصرده نیلک
ایکی طرفندەکی صرتلر وطرابلس غربدەکی قورو
حمادەلر دخی علاوه اولنورسه، ایشته ممالک عثما.
نیەنک طاغلری بوندن عبارتدر.

ممالک عثمانیەنک انهاری چوق اولوب، ذکره
شایان اولانلری اوچ صنفه تقسیم اولنه‌بیلیر: برنجی
صنف ایرماقلری درت اولوب، بونلردن طونه
آوروپاده، فرات ایله دجله آسیاده، نیل دخی
آفریقاده آقار. برنجیسی قره دکیزه، ایکنجی
و اوچنجیسی، که شط العرب اسمیله برلشیرلر، بصره
کورفزندن بحر عمانه، دردنجیسیده آق دکیزه
دوکیلور. طونه مجراسنک یالکز قسم اسفلنک بر
پارچەسی صاغ کنارندن ممالک عثمانیەیه یعنی
بلغارستانه تماس ایدر. بونک تابعلرندن صاوه
بوسنەنک حدود شمالیەسنی ودرینه حدود شرقیەسنی
تشکیل ایتدیکی کبی، بوسنه نهری دخی خطهٔ
مذکورەیی شق ایدر. ینه طونەیه تابع صربیەنک
(موراوه) نهریله بوکا تابع (ایبار)ک دخی منابعی
ومجرالرینک برر قسمی ممالک عثمانیه داخلندەدر.
فرات ایله دجلەنک یعنی شط العربک حوضەسی بتون
کردستان و جزیره وعراق وآناطولینک قسم شر.
قیسنی احاطه ایدر. فراتی ترکیب ایدن قره صو
ایله مراد چایلری ارضروم ولایتنک شرق وشمال
حدودندن نبعان ایدەرک، ابتدا غربه طوغری
جریانله برلشدکدن صکره، بیوک بر قوس تشکیل
ایله، شامک حدودینی یالادقدن صکره، شرق
جنوبی‌یه طوغری دونر. مذکور ایکی قولدن هر
برینک آلدیغی متعدد چایلردن بشقه بعد التلاقی
فراتک باشلیجه تابعلری آناطولیدن کلن طوقه صو
ایله جزیرەدن ایتن خابوردر. دجلەنک حوضەسی
ایسه فرات مجراسنک تشکیل ایتدیکی بو جسیم
قوسک ایچنده اولوب، بونک تابعلری کردستان
طاغلرندن اینن بهتاز، سعرد، زاب اعلا، زاب
اسفل، دیاله وسائرەدر. ایکنجی درجەدەکی انهاره
کلنجه: بونلر روم ایلنده: آطه‌لر دکیزینه منصب
اولان مریچ، قره صو (استرومه) و واردار
وآدریاتیق دکیزینه دوکیلن درین؛ آناطولیده
دخی قره دکیزه دوکیلن قزیل ایرماق وسقاریه ایله
آطه‌لر دکیزینه منصب اولان کدیز وبیوک مندرس
وآق دکیزه دوکیلن سیحان و جیحان نهرلریدر.
بونلرک اک مهمی قزیل ایرماق اولوب، حوضەسی
آناطولینک قسم اعظمنی ضبط ایدیور. تابعلرینک

اڭ بیوكلری : دلیجـه ایرماق ، دیورکی چایی وقسطمونیدن ایتن کوك چایدر. روم ایلنده کیلرکده اڭ مهمی مریچ اولوب، طونجه، آرده وارکنه کبی اوچ بیوك تابعی واردر. طغیانلری نه قدر مخاطره‌لی ایسه ، سد وبندلرله اصلاحی حالنده اوقدر نافع اوله‌جغی شبهه‌سزدر. بو انهارك حائز اولدقلری اهمیتك برجهتی‌ده پك منبت اووه‌لردن کچمه‌لریدر.

اوچنجی درجه‌ده‌کی انهار دخی: روم ایلنده آطه‌لر دکیزینه دوکیلن دیکر قره صو (مسته) وانیجه قره صو (بیستریچه) ایله آدریاتیق دکیزینه دوکیلن نارنده (هرسکده) ، اشقومبی ، دوول ، بوسه ، قالامه ؛ آناطولیده قره دکیزه دوکیلن یشیل ایرماق وفلیاس چایی، مرمره‌یه منصب اولان صو صیغیرلی، آطه‌لر دکیزینه دوکیلن باقر چایی وکوچك مندرس وآق دکیزه دوکیلان طالمان چایی، قوجه چای، قره صو وکوك صو؛ شام خطه‌سنده دخی ینه آق دکیزه دوکیلن عاصی ولیطانی ایله بحر لوطه منصب اولان شریعه ونام دیکرله اردن؛ یمن خطه‌سندن دخی بحر احمره ایتن وادی العشر، وادی سهام وسائره‌در . یمن طاغلرینك داخلی مائله‌سندن اینوب چولده قورور برچوق انهار دخی واردر . طونه ونیل ایله قسماً شط العربك سیر سفائنه قابلدر.

ممالك عثمانیه‌ده طاتلی وطوزلی برچوق کوللر بولنوب، طوزلیلرینك باشلیجه‌لری آناطولیده واك زیاده قونیه ولایتنده‌در. روم ایلنده‌کی کوللرك اك بیوکلری : اشقودره ، اوخری ، پرسپه، کسریه، یانیه ، اوستروو ، طوبران ، بشیك ، تخیانوس ؛ آناطولیده کیلرك باشلیجه‌لری : صبانجه ، ازنیق ، آپولونیه ، میخالیچ ، سماو ، بوردور ، اکردیر ، آقشهر، بکشهر، صوغله، قوچحصار وجمله‌نك اك بیوکی اولان وان کوللریدر؛ شام خطه‌سنده دخی (آق دکیز) دینلن کول ایله طبریه کولی وبحر لوطدر. کرك بر الشامده وکرك بصره ولایتنده بعض انهارك صولرینك بریکمه‌سندن منحصل برچوق بطاقلقلر دخی واردر .

سواحل وجزایری وقوی ولیمانلری . — ممالك عثمانیه‌نك هرطرفنه دکیزلر کیرمکله، سواحلی پك چوقدر . آق دکیز وقره دکیزك سواحل عمومیه‌لرینك نصفی ممالك عثمانیه‌دن معدود اولدیغی کبی، بحر احمر سواحلنك همان بتونی وبحر فارس سواحلنك همان نصفی دخی ممالك عثمانیه‌دندر . بو دورت باشلی دکیزدن بشقه آق دکیزه تابع آدریاتیق ویونان دکیزلری روم ایلینك سواحل غربیه‌سنی ، آطه‌لر دکیزی روم ایلینك سواحل جنوبیه‌سیله آناطولینك سواحل غربیه‌سنی ایصلاتیور . آق دکیزله قره دکیز آره‌سنده اولان مرمره دکیزی دخی روم ایلی ایله آناطولی آره‌سنده بولنیور . قره دکیز روم ایلینك سواحل شرقیه‌سیله آناطولینك سواحل شمالیه‌سنی ایصلاتیور. آق دکیز آناطولینك سواحل جنوبیه‌سیله شامك سواحل غربیه‌سی ومصرك سواحل شمالیه‌سی آره‌سنده بر بیوك کورفز صورتنده کیردکدن بشقه، بنغازی وطرابلس غرب سواحل شمالیه‌سی بوینجه دخی غربه طوغری ممتد اولوب، سرت کورفزینی تشکیل ایدیور. بحر احمر حجاز ویمن سواحل غربیه‌سیله مصرك سواحل شرقیه‌سی آره‌سنده اوزانیر برعثمانلی دکیزیدر. بحر فارس دخی عراقك منتهای جنوبیله الحسا خطه‌سنك یعنی جزیرة العربك اوجهتدن عثمانلی اداره‌سنده بولنان قسمنك سواحل شرقیه‌سنه وبحر عمانك عدن کورفزی دخی یمنك سواحل جنوبیه‌سنه تماس ایدیور. بو وجهله ممالك عثمانیه‌نك طقوز دکیزی اولوب، اوچی بحر محیط هندی‌یه وآلتیسی بحر محیط آطلاسی‌یه تابعدر ؛ وینه عثمانلی طوپراغنده بو ایکی بحر محیط آره‌سنده برطریق اختلاط آچلمشدر، که سویش جدولیدر . عموم سواحل عثمانیه‌نك طولی ۱۶۰۰۰ کیلومترویه قریب اولوب، بونك بر ثلثی بحر احمرده، بر ثلثه قریب مقداری آق دکیزده وتصوری سائر دکیزلرده‌در .

عثمانلی دکیزلرندن اك زیاده قویلریله طبیعی
لیمانلری حاوی اولانی آطه‌لر دکیزی اولوب، بونك
آناطولی ساحلنده وآناطولی‌یه منسوب اولوب ،
بو ساحلك قارشیسنده بولنان آطه‌لرده پك چوق
طبیعی لیمانلری واردر ، و ساحل پك کیرنتیلی
چیقنتیلیدر . ادرمید ، چاندارلی ، ازمیر ، اورله ،
چشمه ، صیغاجق ، قوش آطه ، کوکرجینلك ، بودروم ،
جووه ، سومبکی قریلریله مدللی ولیمنی آطه‌لرینك
ایکیشر قویی بو ساحلك باشلیجه قویلریدر . برنجی
درجه‌ده تجارتکاه اسکله‌سی ایسه ازمیردر . آطه‌لر
دکیزینك روم‌ایلنده‌کی ساحلنك قویلری سلانیك ،
کسندره ، آینوروز ، اورفانو ، قواله ، بوریلی کول
وبشیکه قویلری اولوب ، برنجی درجه‌ده تجارتکاه
اسکله‌سی سلانیك و ایکنجی درجه‌ده قواله و دده
آغاجدر . آدریاتیق دکیزینك یکتا قویی وطبیعی لیمانی
آولونیه اسکله‌سی قربنده‌کی پاشا لیمانی اولوب ،
اسکله‌لری‌ده شنکین ، دراج وآولونیه‌در ؛ لکن
بونلرك تجارتی قورفه جزیره‌سنك سربست لیمانی
چکیور . یونان دکیزنده سراندوس ، پارغه وپروزه
اسکله‌لری وموردتو کبی بعض طبیعی لیمانلر واردر .
پروزه‌دن ایچری‌یه کیرن نارده کورفزی تجارت
بحریه‌یه پك الویریشلی بر یر ایسه‌ده ، آغزی صیغ
اولوب ، بیوك واپورلر کیره‌مز . مرمره دکیزینك
آناطولی ساحلنده ازمید ، ادرمید ، باندیرمه واردك
قوی ولیمانلری وروم‌ایلی ساحلنده کلیبولی وتکفور
طاغی اسکله‌لری بولنیور . مرمره ایله آطه‌لر دکیزی
آره‌سنده‌کی قلعهٔ سلطانیه بوغازی سیاسةً اهمیت
حائز اولوب ، مرمره ایله قره دکیز آره‌سنده‌کی
بوغازك مدخلنده پایتخت دولت علیه اولان استانبول
شهر شهیری بولنیور . قره دکیزك آناطولی ساحلی
طبیعی وصنعی لیمانلر یوق ایسه‌ده ، طربزون ،
کیره‌سون ، صامسون ، سینوب ، بارطین ، ارکلی
کبی برچوق اسکله‌لری واردر . روم ایلی ساحلنده
ایسه برغوس قویی و وارنه اسکله‌سی ایله دیکر
بر قاچ اسکله بولنیور . شابلرله مملو اولوب ،
سیر سفائنجه تهلکه‌سی بیوك اولان بحر احمرك
بتون اهمیتنی سویش جدولی جلب ایدوب ، جزیرة
العرب ساحلنده ینبع البحر ، جده ، قنفده ، حدیده
وآفریقا ساحلنده اك باشلی سواکن اسکله‌سی
بولنیور . بو دکیزك بیوك قویلری اولمیوب ، طبیعی
لیمانلری‌ده آزدر . بحر فارسك یکتا اهمیتلی
اسکله‌سی بصره‌نك اسکله‌سی اولان (فاو) در .

ممالك عثمانیه‌نك آدریاتیق ویونان دکیزلریله قره
دکیزده هیچ برآطه‌سی اولمدیغی کبی ، بحر احمرده‌کی
آطه‌لر دخی پك کوچك و اهمیتسز اولوب ، یالکز
فرسان آطه‌لری وبصره کورفزنده‌کی بحرین جزیره‌سی
ذکره شایان وانجی و صدف صیدندن طولایی
برآز اهمیتی حائزدرلر . آق دکیزده ممالك عثمانیه‌نك
ایکی بیوك جزیره‌سی واردر ، که بری قبریس ودیکری
آیریجه بر ولایت صورتنده اداره اولنان کرید جزیره‌
لریدر . جزایر عثمانیه‌نك چوغی ایسه آطه‌لر دکیزنده
وآناطولی ساحلنك قارشیسنده بولنوب بونلردن
سیسام صورت ممتازه‌ده اداره اولنور ، وقواله‌نك
قارشیسنده اولمغله روم ایلی‌یه ملحق عد اولنان
طاشوز اداره‌سی مصریه‌یه محولدر ، ودیکرلری (جزایر
بحرسفید) نامیله آیریجه بر ولایت تشکیل ایدیورلر .
بونلر : ردوس ، ساقز ، مدللی ، لیمنی ، سمدرك ،
ایمروز ، نیقاریه ، پاطموز ، لریوز ، قالیمنوز ، استانکوی ،
آستروپالیه ، سومبکی ، هرکه ، کربه ، قاشوط ودیکر
بر قاچ کوچك آطه‌دن عبارتدر . مرمره دکیزنده
دخی مرمره ، پاشا لیمانی ، امیر علی وبك آطه‌لری
نامیله بر قاچ کوچك آطه بولنیور .

اقلیم وهواسی . — ممالك عثمانیه پك واسع او-
لوب ، مختلف عرضلری حاوی اولدیغندن ، وارتفاع
وساژ جهتجه دخی اقطار مختلفه‌نك فرق اولدیغندن ،
هواجه بینلرنده چوق اختلاف و تفاوت واردر .
ممالك عثمانیه اقالیم حاره ومعتدله‌یی حاوی اولوب ،
هرنه‌قدر شمالاً اقالیم بارده‌یه قدر وارهمازسه‌ده

بونده ارتفاعله قزانیر. اڭ صوغوق یرلری منتهای
شمال شرق ایله منتهای شمال غربی کوشه‌لری او-
لوب، ارضروم وبایزید جهتیله کردستان طاغلرنده
وبرده قوصوه و بوسنه وهرسکایله اشقودره وقو-
صوه‌نك شمال طرفنده قیشین چوق‌قار یاغار وزیاده
صوغوق‌اولور؛ ویازین هوا سرین وکوزل اولور. بو
جهتلرك هواسی عمومیت‌اوزره پك صاغلامدر. آناطو-
لینك مرتفع‌اولان وسطی قسمی یعنی کوتاهیه‌وقره حصار
صاحبدن بدأ ایله سیواس وقیصریه وقره حصار
شرقی جهتنه‌دك اولان یرلرده دخی قیشین او قدر
صوغوق اولوب، کثرتله قار یاغارسه‌ده، یازین‌ده
او نسبتده‌صیجاق اولور. روم ایلینك جنوب وغرب
سواحلیله آناطولینك سواحل غربیه‌سی و قره دکیز
سواحلنك قسم شرقیسی و بو جهتلره قریب اولان
دوز وآلچق اووه ودره‌لرك وجزایر بحر سفیدك
هواسی چوق دها معتدل اولوب، یازین‌خیلی صیجاق
اولور، ومیزان الحراره ۳۵ درجه‌یه قدر چیقار؛
قیشین دخی هوا معتدل اولوب، نادراً قار یاغار؛
وزیتون وپورتقال ولیمون آغاجلری یتیشیر. روم
ایلینك قره دکیز سواحلیله طونه وادیسی یازین
بو قدر صیجاق اولورسه‌ده، قیشین‌ده او نسبتده
صوغوق شدتلی اولور. آناطولینك سواحل جنو-
بیه‌سیله او سواحله قریب آلچق یرلرده وشام سوا-
حلنده یازین حرارت بر قات دها زیاده اولوب،
قیشین دخی اصلا برودت حس‌اولنماز. مصروبنغازی
ایله طرابلس‌سواحلی دخی حرارتجه بو یرلردن پك
فرقلی دکلدر؛ بالعکس آفریقا سواحلی شمال‌ملتلرینه
معروض وآناطولی وشام سواحلی یوکسك طاغلرك
حیلولتیله بو روزکاردن محفوظ اولدیغندن، عرضجه
اولان فرق ایله برابر، آفریقا سواحلی دها سرین
عد اولنه بیلیر، و هواسی دها صاغلامدر. مع‌هذا
آناطولی وشام سواحلنده اولمیان خرما آغاجی
آفریقا سواحلنده پك اعلا مثمر اولور. عراق‌عرب
و بصره کورفزی سواحلیله برالشام وحجاز ویمنك

تهامه تعبیر اولنان وساحل بوینجه ممتد اولان آلچق
یرلری ومصرك ایچ طرفیله فزان جهتی ایسه ممالك
عثمانیه‌نك اڭ صیجاق یرلری اولوب، بو جهتلرده
یازین میزان الحراره ۵۰ درجه‌یه قدر چیقار،
و انسانلر، حرارتدن محافظه ایچون، سردابلرده
طورمق مجبور اولورلر. بو طرفلرك یازی
حماملك داخلنه مشابه اولدیغی کبی، قیشی‌ده
چوق فرقلی دکلدر. آنجق شامك جبالی ارتفاعله
کسب اعتدال ایدوب، بو خطه‌نك مرتفع یرلری
هواجه پك کوزل اولدیغی کبی، یمنك‌ده جبال سرات
اوزرنده بولنان جهتی و از آنجمله صنعا معتدل
هوالیدر؛ مع هذا هواسی پك یابس‌اولوب، ارتفاعله
قزانیلان سرینلك هیچ بر وقت عرض اقتضاسندن
اولان سرینلك قدر لطیف و صاغلام اوله‌ماز.
بو وجهله ممالك عثمانیه هواجه برقاچ قسم ومنطقه‌یه
منقسمدر. یاغموره کلنجه: روم ایلنده وآناطولینك
شمال و شرق جهتنده قیشین قار و ایلك و صوك
بهارده یاغمور کثرتله یاغوب، یازین دخی آره صره
یاغار. آناطولینك وسطلری طاغلرله محاط اولوب، هر
طرفدن‌کلن بلوطلرك رطوبتنی او طاغلر جلب ایتد-
یکندن، وسطی یایله‌ده آز یاغمور یاغار، وبو یاغمور
ندرتی اورالرینك عمرانه قابلیتسزلکنی موجب‌اولیور.
شام وعراق وجزیرة العرب ایله آفریقاده ایسه
قیشین آز یاغمور یاغوب، یازین هیچ یاغماز.

منابع ثروتی، محصولات ومعادن وحیواناتی.—
ممالك واسعهٔ عثمانیه‌ده عرضك و هوا ایله طبیعت
اراضینك اختلافاتی نباتات ومحصولات وحیواناتك‌ده
اختلافنی موجب اولوب، اقالیم بارده ومعتدله وحاره‌یه
مخصوص محصولات متنوعه یتیشیور. اصل ممالك
عثمانیه ذخیره یری اولوب، روم ایلی وآناطولیده
وشام وعراقده کلیتلی بغدای، آرپه، مصر، چاودار،
یولاف، سیسام، داری، مرجمك، فاصولیه، نخود
وسائر حبوبات یتیشیور. صو آلتنده بولنان
یرلرده پرنج زرع اولنورسه‌ده، مصر پرنجندن

بشقه‌سی پك شهرت قزانه‌میوب ، داخلده صرف
اولنان پرنجك چوغی خارجدن كلیر . پاموق
دخی ممالك عثمانیه‌نك اك باشلی محصولاتندن
اولوب ، مصرده چیقان كلیتلی مقدارندن بشقه
آطنه، آیدین وسلانیك طرفلرنده دخی خیلی مقدار
چیقار. آفیون دخی منابع ثروت جمله‌سندن اولوب،
آناطولیده اوته‌دن بری یتیشدیرلدیكی كبی، بوصوك
سنه‌لرده سلانیك واسكوب وسائر روم ایلی جهتلرنده
دخی كلیتله یتیشدیرلمكه باشلامشدر. مصرده شكر
قامشی ، یمنده قهوه وآز مقدارده چیویت دخی
چیقار. میوه وسبزه‌لر كلیتله یتیشوب، الما، آرمود،
كراز، ویشنه، شفتالی، قایصی، نار، آیوه، انجیر،
بادم، جوز، فندیق، كستانه، اوزوم، وسائر میوه‌لر
روم ایلی وآناطولینك هر طرفنده حاصل اولور.
زیتون اصل ممالك عثمانیه‌یه مخصوص اولوب، روم
ایلی وآناطولینك سواحل غربیه وجنوبیه‌سیله
آطه‌لرده وشام وطرابلس غربده كلیتله بولنور.
پورتقال، لیمون ، طاتلی لیمون ، مندلینه وآغاج
قاثونی‌ده ذكر اولنان یرلرده وطربزون جهتنده
پك چوقدر. برالشام ایله عراق وجزیرةالعربك هر
طرفیله مصر وطرابلس غربده خرمانك انواعی
كلیتله یتیشیر. مصرده موز ویمنده تمرهندی دخی
اولور. استانبولك چیلكی‌ده مشهوردر. میوه‌لردن
اك زیاده اخراج اولنانلری : اوزوم، انجیر، خرما
وفندقدر. روسیه‌یه تازه میوه وسبزه دخی اخراج
اولنور. آناطولینك میوه‌لری پك چوق اولوب ،
بر خیلی مقداری قورودیله‌رق و پستیله تحویل
اولنه‌رق، اخراج، ویا قیش ایچون حفظ اولنور.
پورتقال ولیمون ایله مندلینه اخراجاتی‌ده چوق
اولوب ، علی‌الخصوص یافه پورتقاللرندن چوق
چیقار. كلیتلی زیتون یاغی دخی چیقار. شراب
محصولاتی اوزومك كثرتی نسبتنده اولمیوب، یالكز
اهالیسی خرستیان اولان یرلرده یاپیلیر . قبریس
وسلانیك جهتلرینك شرابلری مشهوردر.

ممالك عثمانیه‌نك وقتیله همان بتون طاغلری
اورمانلرله مستور اولوب، اورمانلرك كثرتی یاغموری
دخی جلب ایتمكله ، شمدی قورو و چول حالنده
اولان بر چوق یرلر او وقتلرده پك منبت ومعمور
بولنمش ایكن، حیفا كه مقدملری محافظه وحسن ادا.
ره‌لر ینه همت اولنمیوب ، هله آناطولینك شرق
وشرق شمالی جهتلریله كردستان وعراق بسبتون
چبلاق قالوب، محروقاتدن بیله محرومدرلر. شامده
وایچ ایل وتكه جهتلریله آیدین وخداوندكار وعلی.
الخصوص قسطمونی وكنغری جهتلرنده و روم
ایلینك اكثر طرفلرنده الیوم خیلی اورمانلر موجود
ایسه‌ده، یالكز تكه و بولی جهتلرندن برآز كراسته
چیقوب، اكثر طرفلرك وسائط نقلیه فقدانندن
طولایی اورمانلرندن استفاده اولنه‌میور. اورمانلرك
اكثر اشجاری چام انواعیله، میشه، كوركن، قره
آغاج ، اوخلامور، آقچه آغاج، قواق، سوكود
وسائره‌در. پلاموط اخراجندن دها زیاده استفاده
اولنوب ، قطران ورچینه دخی چیقار . توتون
ممالك عثمانیه‌نك اك باشلی محصولاتندن اولوب ،
هر طرفده بر نوعی چیقارسه‌ده ، اك مقبولی
واك كلیتلیسی یكیجه وقواله جهتلرینك توتونلری
اولوب، بونك بر خیلی مقداری‌ده ممالك اجنبیه‌یه
اخراج اولنور .

ممالك عثمانیه‌نك هر طرفنده معادنك انواعی
بولنوب ، آنجق مسافه‌لرك اوزونلغیله وسائط
نقلیه‌نك نقصانی ، محروقاتك فقدانندن فرسادن
طولایی اخراج اولنانلری پك جزئی او-
لوب ، آناطولی وروم ایلینك بر قاچ یرنده
چیقاریلان باقیر، قروم، منغانز ، سیملی قورشون
وسائر معادنله دولت طرفندن ایشلتن اركلی كوور
معدنندن عبارتدر. كوشخانه وكبان معدنلری ترك
وتعطیل اولنمشدر. طاش یاغی ونفت دخی چوقدر.
طوز كرك سواحلده‌كی مملحه‌لرده وكرك آناطولیده‌كی
طوزلی كوللرده و بعض قیا طوزی معدنلرنده كلیتله

ییتوب، احتیاجات محلیه‌یی دفع ایتدکدن بشقه خیلی
اخراجات‌دخی اولور. معدن صولری وکوکوردلی،
جلبکلی وسائر معدنلی ایلیجه‌لر پك چوق اولوب،
بروسه، یالوه وسائر محال قاپلیجه‌لری وچیتلینك
معدن صوبی مشهوردر.

مرعالر چوق اولوب، هر نه قدر صنعی چایرلر
بتشدیرمك اصولی دها بیلنمیورسه‌ده، یاز ین
یایلالرده‌کی طبیعی مرعالرده وقیشین قیشلاقلرده
وطبیعی چایرلردن طوپلانیلوب قورودیلان اوتلرله
پك چوق حیوانات یتشدیریلوب، حیوانات اهلیه
ممالك عثمانیه‌نك اك باشلی منابع ثروتندندر. بونلر-
دن اك چوق بولنانی قیون واکنجی درجه‌ده
کچی اولوب، صیغیره او قدر اهمیت ویرلیور.
روم ایلنده‌کی قیونلر قیویرجق اولوب، بونلرك اتی
لذیذ وبر جنسنك یپاغیسی بر آز دها یموشاق
دیکرینك پك سرت وهر حالده اینجه منسوجاته
یارامیه‌جق بر حالده‌در. آناطولی وعربستان
جهتلرینك قیونلری قرمان جنسندن اولوب،
نوپروقلری پك ایری، اتلری پك یاغلی وآغیرجه
ویاغلری ینه قبادر. آفریقا وجزیرة العرب
جهتلرنده اوزون بجاقلی واوزون قویروقلی برجنس
قیون دخی واردر. کچیلری مختلف اجناسه منقسم
اولوب، آطه‌لرده وشام جهتلرنده سودی چوق
بر جنسی واردر. بتون شام خطه‌سنده کچیلر
بونلردن چوق زیاده‌در. آناطولینك آنقره
وقسطمونی ولایتلریله او جوارلرده تفتیك کچیسی
دخی چوق اولوب، تفتیکندن اولکی قدر دکلسه
ده، خیلی استفاده اولنور. اینکلر عمومیت اوزره
کوچك وکونده آنجق درت قیه سوت ویرر
جنسدن اولوب، یالکز مصر اینکلری پك یوکسك
وکوزلدر. میغالیچ اینکلری کبی بعض کوزل
جنسلری‌ده واردر. آت جنسنك اصل منشئی ممالك
عثمانیه اولوب، جزیرة العرب ایله عراق وشام ومصرك
عرب جنسی آتلری وکحیلان قیصراقلری مشهوردر.
شام ومصرك اشکاری ایری وپك ایی اولوب،
بونلردن کوزل استرلر دخی یتیشدیریلیر. قبریسك
ایری استرلری مشهوردر. آناطولی وروم ایلنده
عادی وکوچك ومع هذا جفاکش بعض بیکیرلر دخی
یتیشدیریلیر. بوسنه‌نك کیلر سائرلرینه مرجحدر.
کریدده دخی رهوان یوروییشیله مشهور بر جنس
آت یتیشیر. مدللیده محلنك اسمیله معروف پك
کوچك بر جنس بیکیر وردوسده ینه بویله کوچك
بر جنس مرکب یتیشوب، بونلر طاغلرده یبانی
حالنده کزرلر. دوه عربلرله مسکون اولان ممالك
عثمانیه‌نك هرطرفنده پك چوق بولنوب، بحق
چولك کمیسی دینلن بومبارك حیوان عشیرت حالنده
یاشایان عربلرك رفیق غیر مفارقیدر. آناطولیده
وروم ایلینك ادرنه جهتلرنده دخی بولنور. عرب
عشایری اك زیاده آت ودوه وکرد ویوروك عشایری
کلیتلی قیون یتیشدیررلر. طوموز باشلیجه روم ایلنده
واك زیاده بلغارلرده بولنور. ایپك بوجکی وآری
ممالك عثمانیه‌نك هر طرفنده یتیشدیریلوب، خیلی
قوزه وبال وبال مومی چیقار. حیوانات وحشیه:
قورت، آیی، طوموز، تیلکی، طاوشان، صاکسار،
چقال، صرتلان، پورسوق، سنجاب وسائر حیوانات
صغیره ایله کییك، قره‌جه، طاغ کچیسی، یبان قیونی
وسائره‌دن عبارتدر. جزیرة العرب جهتلرنده آرسلان
ویمن ومصرده برر جنس میمون دخی بولنور.

صنایع وتجارت ومعارف. — ممالك عثمانیه‌ده
صنایع جدیده یعنی فنك ایجاد ایتدیکی سهولتلی
ماکینه‌لرله فابریقه‌لرده اجرا اولنور صنعتلر هنوز
ترقی وتعمیم ایتمکه باشلایوب، شمدیکی حالده صنایع
محلیه جزئیات قبیلندن ایسه‌ده کوندن کونه ایلرو-
لمکده اولدیغی کورولمکده‌در. هرکه‌ده‌کی ایپك اقمشه
فابریقهٔ همایونیله فسخانهٔ عامره‌دن واخیراً قره‌مرسلده
آچیلان قازمیر وسائره فابریقه‌سندن وحلبده تأسیس
اولنان ایپك قماشلر وسیواس ولایتنك کرون قصبه-
سنده قوریلان یوکلی وپاموقلی دوشمه‌لك وسائره

فابريقه‌سندن و بونلره مماثل بر قاچ فابريقه جداً شايان تقدير بر حالده‌در. صنايعمزك برنجيسى خالى و سجاده وكليم نسجيدر، كه بونلر حقيقةً رغبته مستحق معمولاتدن اولمغله، نه قدر يتيشديرلسه، سوريله‌جكنده شبهه يوغيسه‌ده، كليتله اهالى آناطولينك عشاق وكردوس قصبه‌لرينه منحصر اولوب، آناطولينك وكردستانك و شامك همان هر طرفنده و روم ايلينك‌ده بعض جهتلرنده ياپيليورسه‌ده، اولرده و متفرق صورتده ياپيلوب، ياپانلر صاتمق يولنى بيليورلر؛ واكثريا پك اوجوز اللرندن چيقاروب، آره‌ده واسطه اولانلر قزانيور. ايكنجى درجه‌ده مانوسه وآلاجه ديديلن پك طيانيقلى بر جنس پاموق طوقمه‌در، كه آناطولينك اكثر طرفلرنده ياپيلير، واورانك اركك وقادين اهاليسى بيننده قوللانيلير. عبا وشياق اك زياده روم ايلنده ياپيلوب، كويليلرك ملبوساتى باشليجه بونلردر. سلانيك ولايتنك مايه طاغى عبالرى مشهور اولوب، كليتله چيقار. بونلر اكلى ياپيلوب بر آزده دها دوزكون چيقاريله‌جق اولسه، فوق العاده اوجوزلغنه وصاغلاملغنه بناءً، اورته حاللى آدملر طرفندن دخى ملبوساتده قوللانيله بيلير. شامك دمشق وحما وحلب شهرلريله سائر طرفلرنده ودياربكر وسائر جهتلرده ايپكلى وبوكلى وپاموقلى وصيرمه‌لى وقلابدانلى پرده‌لك ودوشمه‌لك منسوجاتله اثوابلق ايپك وپاموق قماشلر ياپيلير. اينجه بز وبورونجك كبى پاموقلى وايپكلى بزلر آناطولى و روم ايلنده كليتله ياپيلوب، اك مشهور- لرى بروسه‌ده و بروزه و تيران قصبه‌لرنده ياپيلانلردر. هله دوشمه‌يه متعلق ممالك عثمانيه معمولاتى كرك كوزللكجه وكرك طيانمه جهتجه آوروپا معمولاتنه قات قات مرجحدر. باقير وتونجدن اوانى، مختلفه اعمالى صنعتى دخى نصلسه شمدي‌يه قدر آوروپا تقليدندن قورتلوب، اليوم باقيرجيلق و دوكمه‌جيلكله تعيش ايدر بر خيلى آدملر بولنور. دميرجيلك، چلنكيرلك، تنكه‌جيلك، يور- غانجيلق كبى احتياجات عاديه‌دن اولان اوفق تفك صنعتلر موضوع بحثمز اولان صنايع ميانده ذكر اولنه‌ماز. قالان صنعتلر پرزرينك مقاص وقلمتراشلرى، اورانك و طربزونك كومش تل قافه‌لى اسلحه و باستونلرى وبونلره مماثل مهارتله ايشلنير اوفق تفك شيلردن عبارتدر، كه بونلرك هر بر درلوسى بر مملكته مخصوصدر. طوپراقدن چناق چوملك ودستى كبى شيلر همان هر برده واك زياده قلعهٔ سلطانيه‌ده ياپيلير. لوله‌جيلر چبوق لوله‌لرينك آرتق چوق لزومى قالمامسى اوزرينه، قهوه وچاى طاقملرى اعمالنى دوشونمشلرسه‌ده، بوكبى معمولات دخى مستحق اولدقلرى رواجى بوله‌مامشدر. محصولات ارضيه وحيوانيه تهيئه واستحضارى ومثلا زيتون ياغى، شراب، ياغ، پينير وسائره اعمالى بر صنف اهالى‌يى اشغال ايدوب، دباغت دخى همان هر برده اجرا اولنورسه‌ده، معمولات دباغيه مشين وسختيانه منحصر قالوب، كاوساله، ويدلو، لوسترين وتلاتين ياپيله‌ميور. الحاصل، صنايع محليه جزئياتدن عبارت و پك كرى اولوب، آنجق اكثر صنايعك كوچك ويا ناقص مقياسده نمونه‌سى موجود و اهالى او صنايعله مألوف اوليغندن، احتياجات زمانيه‌يه كوره ترقى ايدوب، رواج بولملرى جزئى بر همت وارائهٔ طريقه محتاجدر.

ممالك عثمانيه آوروپا ايله آسيا وآفريقانك اك كوزل يرلرينى وبو اوچ قطعه‌نك تلاقى والتصاق نقطه‌لرينى حاوى اولوب، بر طرفدن آسياى وسطى وشرق وبر طرفدن‌ده سودان وآفريقاى وسطى ايله آوروپا آره‌سنده واقع اوليغندن، واقاليم مختلفه پك ايشلكدر. اخراجات واقعه‌نك باشليجه‌لريله تقريبى قيمتلرى بروجه آتيدر:

	ليراى عثمانى
اوزوم	٢٠٤٤٠٠٠
قوزه وخام ايپك	٢٠٢٠٠٠٠
ذخيره	١٨٣٦٠٠٠
پاموق	٨٢٥٠٠٠
تفتيك	٧٣٣٠٠٠
آفيون	٦٩٨٠٠٠
قهوه (يمندن)	٦١٠٠٠٠
مازى	٥٧٥٠٠٠
بياغى	٤٨٩٠٠٠
انجير	٤٨٣٠٠٠
درى وسختيان	٤١٠٠٠٠

	ليراى عثما
زيتون ياغى	٠٣٠٠٠
معادن كولچه‌سى	٨٠٠٠٠
اجزا وبويا	١٦٠٠٠
سبزه	١٧٠٠٠
سيسام	٩٩٠٠٠
خرما	٦٤٠٠٠
حيوانات	٦٣٠٠٠
تخم	١٦٠٠٠
خالى وسجاده وكليم	١٥٠٠٠
فندق	٨٩٠٠٠

ادخالاتك اك باشلى قلملرى بروجه آتيدر:

	ليراى عثمانى		ليراى عثمانى
بز آتونلى	٢٠٦٥ ٠٠٠	پاتيسقه	٦٠٥ ٠٠٠
شكر	١٦٤٥ ٠٠٠	دمير	٤٨١ ٠٠٠
پكه	١٤٦٩ ٠٠٠	چوخه	٤٧٤ ٠٠٠
پاموق وبوك منسوجات	١٣٤٠ ٠٠٠	دمير آلات وادوات	٤٢٠ ٠٠٠
پاموق ايپليك	١١٣٦ ٠٠٠	قازمير وقاستور	٤٠٥ ٠٠٠
اجزا وبويا	٩٦٥ ٠٠٠	كراسته	٣٤٧ ٠٠٠
پرنج	٩٥٤ ٠٠٠	كاغد	٣٠١ ٠٠٠
قهوه	٨٥٠ ٠٠٠	بقاليه	٢٩٤ ٠٠٠
ذخيره	٨١٢ ٠٠٠	حاضر اثواب	٢٦٧ ٠٠٠
درى وسختيان	٧٩٧ ٠٠٠	معدن كورى	٢٥٣ ٠٠٠
حيوانات	٦٢٤ ٠٠٠	ايپك اقمشه	٢٥٠ ٠٠٠

بوجدوللردن آكلاشيليور، كه ممالك عثمانيه‌ده ذخيره اخراجى اوچنجى درجه‌ده قاليور، واخراجات واقعه‌ك نصفى نسبتنده‌ده خارجدن ذخيره آلنيور.

ممالك عثمانيه اك زياده انكلتره، ايكنجى درجه ده آوستريا ومجارستان، اوچنجى درجه‌ده فرانسه، دردنجى درجه‌ده روسيه، بشنجى درجه‌ده بلغا. رستان امارتى و اوندن صكره سائر دولتلرله تجارت ايدوب، ادخالاتله اخراجات بيننده اك زياده فرق بولنان آوستريا ومجارستان دولتيله اولان تجارتمز در، دولت مشاراليها بزه سنوى ٥ مليون ليرا. لق اشيا ويرديكى حالده، بزدن آنجق بونك ربعى نسبتنده محصولات آليور. انكليز تجارتنك ادخالات نسى اخراجات قسمندن يوزده ٢٥ نسبتنده زياده در. فرانسه ايله اولان تجارتمز هپسندن زياده بزه نافع اولوب، دولت مشاراليها بزه ويرديكى امتعه قيمتنك بر ربعى قدر فضله اوله‌رق بزدن محصولات آليور.

ممالك عثمانيه اسكله‌لرينه (ينه مصر و بلغا. رستاندن بشقه) سنوى كيروب چيقان سفائن ١٩٠٠٠٠ راده‌لرنده اولوب، مجموعى ٣٤٠٠٠٠٠٠ طونيلاته استيعابنده‌در. بونلرك تقريباً ٣٩٠٠٠ ى وابور وقصورى يلكن كيسيدر. عثمانلى سنجاغنى حامل اولان سفائن تجاريه دخى جمعاً ٣٧٨٠٠ طونيلاته استيعابنده ٧٨ وابورايله ١٥٢٠٠٠ طونيلاته استيعابنده ٧٨٦ يلكن كيسندن عبارتدر. موجود دمير يوللرك مجموعى ٤٢٤١ كيلومتره طولنده اولوب، بونك ١٩٩٢ كيلومتره‌لكى روم ايلنده، ١٩٠٤ كيلومتره‌لكى آناطوليده، ٣٤٥ كيلومتره‌لكى ده شامده‌در. روم ايلنده برى استانبولدن بلغارستان وصربيه طريقيله وديكرى سلانيكدن صربيه طريقيله آوروپا خطوطنه‌كسب التصاق ايدن ايكى بيوك خطدن بشقه، برنجى خطدن آيريله‌رق دده‌آغاج اسكله‌سنه واورا. دن سلانيكه ممتد بر خط ايله سلانيكدن مناستره قدر دخى بر خط واردر. آناطولى دمير يوللرينك بر خطى حيدر پاشادن بدأ ايله آنقره‌يه قدر واصل اولور، واسكيشهردن بر قول آيريلوب، كوتاهيه وقره حصار طريقيله قونيه‌يه قدر كيدر. ازميردن دخى ايكى خط بدأ ايدوب، برى آيدين و دكيزلى طريقيله قونيه وكوتاهيه‌ده او برخطله برلشمك اوزره، خداوندكار ولايتنه داخل اولمش؛ وديكرى مغنيسا. يه قدر واردقدن صكره ايكى قوله آيريلوب، برى آلاشهره وبرى صومه‌يه قدر وارمشدر. برنجيسنك ينه او بر خطله برلشمسى و ايكنجيسنك باندرمه‌يه قدر تمديدى متصوردر. مدانيه‌دن بروسه‌يه ومرسيندن آطنه‌يه قدر ايكى كوچك خط دخى واردر. شام دمير يول خطلرينك برى بيروتدن دمشقه وديكرى يافه‌دن قدسه‌قدر تمديد اولنمشدر.

پايتختده ايكى اوچ اعداديه ايله متعدد رشديه و اصول جديده اوزره ابتدائيه مكتبلرى بولنديغى كبى، دولته عائد حربيه، بحريه، طبيه، مهندسخانه (يعنى طوپجى) مكاتب عسكريه. سى و بونلرك اعداديه‌لريله متعدد رشديهٔ عسكريه‌لر موجوددر. مكاتب عاليه‌دن معدود ملكيه، طبيهٔ ملكيه، حقوق، زراعت، تجارت، دارالمعلمين، دار المعلمات، اورمان ومعادن مكتبلرى يله تدريساتى فرانسزجه وتركجه اولان مكتب سلطانى وبرمكتب صنايع‌ايله برمكتب صنايع اناث بولنيور. دارالشفقه

نامیله و یتیم و بیکس چوجقلرك تعلیم وتربیه‌سنه مخصوص مکمل بر مکتب ایله ابتدائیه و رشدیه واعدادیه درسلرینه مخصوص متعدد خصوصی مکتبلر دخی واردر. بو خصوصی مکتبلرك طشره لرده ازمیر و سلانیك كبی بعض بیوك شهرلرده دخی امثالی آچلمشدر. جماعات غیر مسلمه‌نك رؤساء روحانیه‌لرینك تحت اداره‌سنده كرك پایتختده وكرك ولایاتده ابتدائیه ورشدیه واعدادیه اوله‌رق ذكور واناثه مخصوص متعدد مکتبلری اولدیغی كبی، قتولیك و پروتستان میسیونرلرینك وراهب وراهبه‌لرك تحت اداره‌سنده دخی متعدد ذكور واناث مکتبلری موجوددر. مصر مستثنی اولدیغی حالده، پایتختدن صكره معارفجه اك زیاده ترقی ایتمش بیروت شهری اولوب، اوراده اك زیاده میسیونرلرك ومارونیلرك متعدد ومکمل مکتبلری وحتی بر مکتب طبیه‌لری ده واردر.

پایتختده بر موزه كشاد اولنوب، مدیری بولنان ذاتك همتیله خیلی توسع وترقی ایتمکده‌در. جوامع شریفه‌یه مربوط اولان كتبخانه‌لر قیمتدار آثاری حاوی ایسه‌ده، هیچ برینك كتابلری ١٠٠٠٠ جلدی تجاوز ایده‌مدیكی حالده، چوغی بر كتابدن بش اون نسخه‌یی حاویدر.

اهالیسی، جنسیت ولسان ومذهبلری. — عموم ممالك عثمانیه‌نك اهالیسی، یوقاریده ذكر اولندیغی كبی، ٤٠٥٣٥٠٠٠ كشی اولوب، بونك بر ربعندن زیاده‌سی یعنی تقریباً ١٠ ملیونی خرستیان، ٣٠٠٠٠٠ قدری موسوی وقصوری یعنی ٢٨ ½ ملیون قدری مسلمدر. ممالك عثمانیه قدر اهالیسی مختلف الجنس هیچ بر دولت اولمیوب، كرك اسلام وكرك خرستیانلری متعدد اجناسه منقسم ومختلف السنه ایله متكلمدرلر. اك برنجی جنسیتی وقوم حاكم صفتنی حائز اولان ترك قومی اولوب، آناطولینك همان عموم اهالیسیله روم ایلنده‌كی مسلمانلرك نصفی وشام وكردستان وعراق اهالیسنك بر قسمی تركدر. لسانله حكم ایدیله‌جك اولسه، نفس آناطولینك خرستیانلری دخی، مذهبجه روم وارمنی جماعتلرینه ملحق ایسه‌لرده، ترك عد اولنمق لازم كلیر. لكن بونلر داخل حساب اولنمسزین، اصل ترك اولان اهالی ١٠ ملیونه بالغ اولور. روم ایلنده تركلر استانبول ایله ادرنه وسلانیك ولایتلرنده وقوصوه ومناستر ولایتلرینك شرق وجنوب جهتلریله بلغارستان وشرقی روم ایلنده بولنیور. شامك شمال جهتلرنده یعنی عینتاب، كلیس، اورفه جهتلریله كردستانك اكثر طرفلرنده كردلرله وعراقده عربلرله قاریشیق بولنوب، حتی بغدادكده اهالیٔ حاضره‌سی تركدر. آناطولینك شرق شمالی جهتلریله كردستانده و بغدادده بولنان تركلر تركمان جنسندندر. آناطولینك وسطلرنده وعلی الخصوص قونیه جهتلرنده (یوروك) و(آفشار) كبی خیمه‌نشین بعض ترك عشیرتلری دخی واردر. تركلرك حاكمیتی یالكز لسان جهتجه اولوب، سائر هیچ برجهتجه دیگر اقوام مسلمه‌دن فرقلری یوقدر. واكثری زراعتله مشغول ساكن ومطیع آدملردر. تركلردن صكره اك كثرتلی جنسیت عربلر اولوب، مصرك همان جمله‌سی عرب اولان طقوز كسور ملیون اهالیسی محسوب اولمدیغی حالده، شام جزیره، عراق، حجاز، یمن وطرابلس غرب جهتلرنده تحت تابعیت عثمانیه‌ده ١٠ ملیونه قریب عرب اهالی بولنیور. بو وجهله ممالك عثمانیه اهالیسنك ثلثانی ومصر دخی داخل اولورسه همان اوچ ربعی عرب وترك اولوب، قالان ربعی متعدد جنسیتلره منقسمدر. تقریبی اوله‌رق عموم ممالك عثمانیه اهالیسی جنسیتجه بروجه آتی تقسیم اولنه‌بیلیر:

عرب	١٩٦٥٠٠٠٠
ترك	١٠٠٠٠٠٠٠
بلغار وپوماق	٣٠٠٠٠٠٠
آرناؤد	١٨٠٠٠٠٠
بوشناق وصربلی	١٦٠٠٠٠٠
كرد	١٥٠٠٠٠٠

روم	۱ ۱۳۵ ۰۰۰
ارمنی	۹۵۰ ۰۰۰
اولاخ	۳۰۰ ۰۰۰
یهودی	۳۰۰ ۰۰۰
چرکس	۱۵۰ ۰۰۰
چنکانه	۱۵۰ ۰۰۰
جمعاً	٤۰ ۵۳۵ ۰۰۰

مذهبجه ممالك عثمانیـه اهالیسنك قسم اعظمی مسلم اولوب، ایکنجی درجه‌ده قالان خرستیانلری روم، ارمنی، قتولیك، پروتستان، سریانی، کلدانی، مارونی وسائر مذاهب عدیده‌یه منقسمدر. مذاهب مختلفه‌یه تابع اهالینك تقریباً مقدارلری بروجه آتیدر:

مسلم	۳۲ ۷۵۰ ۰۰۰		
خرستیان	۷ ٤۸۵ ۰۰۰	۵ ۳۰۰ ۰۰۰	اورتودوقس (روم)
		۸۲۵ ۰۰۰	قتولیك
		۷۳۵ ۰۰۰	ارمنی
		۵۷۵ ۰۰۰	مارونی ، سریانی ، کلدانی، قبطی وسائره
		۵۰ ۰۰۰	پروتستان
موسوی	۳۰۰ ۰۰۰		
جمعاً	٤۰ ۵۳۵ ۰۰۰		

مسلمانلر عرب، ترك، کرد، آرناؤد، بوشناق، پوماق ، چرکس و چنکانه جنسیتلرینه منسوب اولوب؛ بونلردن هربری کندی لسانیله وپوماقلر بلغارجه تکلم ایدرلر. اهالیٔ اسلامیه‌نك قسم اعظمی سنی اولوب، بونلرکده چوغی حنفی المذهبدر؛ یالکز مصرده وکردستانك بعض طرفلرنده مذهب شافعی وطرابلس غربده مذهب مالکی غالبدر. بغداد وبصره جهتلری اهالیسنك بر بیوك قسمی شیعی المذهب اولدیغی کبی، یمن اهالیسنك قسم اعظمی‌ده فرق شیعیه‌دن زیدی مذهبنه تابعدر. آناطولینك شرق جهتنده‌ده ینه شیعیلردن قزلباش مذهب خفیسنه تابع آدملر واردر. شام جهتلرنده اسماً مسلم اولان درزیلر وکردستان جهتنده یزیدیلر دخی بولنیور، که بو ایکی طائفه‌دن هر برینك اعتقادی دین اسلامه مغایردر. اورتودوقس یعنی روم مذهبنه تابع اولان خرستیانلر روم، بلغار، بوشناق، آرناؤد، اولاخ و عرب (شام وبیروت جهتلرنده) جنسیتلرینه منقسم اولوب، روملرك همان جمله‌سی اورتودوقس ویالکز ا-کی وندیك وجنویزلیلر اولادندن اولوب روملاشمش اولان بعض لواتینلر قتولیكدر. بلغارلرك دخی قسم عظیمی اورتودوقس اولوب، یالکز یوز بیك قدری قتولیك وبك آزی پروتستاندر. بوشناقلرك ثلثانی خرستیان اولوب، بونلرکده ثلثانی اورتودوقس وبر ثلثی قتولیكدر. آرناؤدلرك بر ثلثی خرستیان اولوب، همان یاری یاری‌یه اورتودوقس وقتولیکلره منقسمدر. اولاخلرك جمله‌سی اورتودوقسدر. ارمنیلرك قسم کلیسی کندیلرینه مخصوص برمذهبه منسوب اولوب، ایچلرنده یوزبیك قدری قتولیك واللی بیك قدری‌ده پروتستاندر. ارمنیلرك یالکز کردستانده و ارضروم جهتلرنده ساکن اولانلریله استانبولده‌کیلر ارمنیجه قونیشوب، آناطولیده ساکن بولنانلری ، اوراده‌کی روملر کبی، صرف ترکجه لسانیله متکلمدرلر. قبطیلرك دخی کندیلرینه مخصوص مذهبلری واردر. عربی لسانیله متکلم اولان عربلر ایسه مارونی ، روم ، روم قتولیکی، سریانیٔ قدیم، سریانی قتولیکی، کلدانی، ملکی وسائره اوله‌رق برچوق مذاهبه منقسمدرلر. یهودیلرك شام وعراق ویمن ومصر وطرابلس غرب جهتلرنده ساکن اولانلری یرلی اولوب، لسان عربی ایله متکلم اولدقلری حالده، روم ایلی وآناطولیده‌کیلر اسپانیادن طرد اولنه‌رق بو طرفه هجرت ایتمش اولمغله ، الیوم اسپانیول لسانیله متکلمدرلر.

ممالك عثمانیـه‌ده جنسیت و قومیتك اهمیتی ایکنجی درجـه‌ده اولوب ، مذهبـه زیاده اهمیت ویرلمکله، هر برمذهبك منسوبینی کندیلرینه مخصوص جماعتلر تشکیل ایدر؛ وهرجماعتك کندی رؤسـاء روحانیـه‌لرینك اداره‌سی تحتنده مکتبلری وسائر مؤسسات علمیه وخیریه‌لری واردر.

تقسیمات جغرافیه وملکیه‌سی. — ممالك عثمانیه‌نك

برى برينه غيرمطابق ايكى تقسيمى واردر، كه برى تقسيم جغرافى و ديكرى تقسيم ملكيدر . تقسيم جغرافى مملكتك اسكيدن برى و اكثريا اهالينك جلسيتنه كوره مختلف خطه‌لره ، و تقسيم ملكى‌ده اداره‌ٔ حاضره‌جه ولايات وسائره‌يه صورت تقسيميدر. اولا تقسيم جغرافيسنى بيان ايده‌لم:

(آوروپا قطعه‌سنده)

بوسنه (مع هرسك ويكيبازار)
قوصوه، اشقودره
مناستر ويانيه
بلغارستان
تراكيه

(آسياده)

آناطولى
شام (مع فلسطين)
جزيره
عراق
حجاز
يمن

(آفريقاده)

مصر
طرابلس غرب (مع برقه)

تقسيم ملكى‌يه كلنجه : ممالك عثمانيه‌نك قسم اعظمى طوغريدن طوغرى‌يه دولتك تحت اداره‌سنده اولوب ، برقسمى‌ده صورت ممتازه‌ده اداره اولنور . امتيازله اداره اولنان يرلرك بعضيسى ينه باب عاليدن منصوب والى ويا متصرفلر معرفتيله وآنجق كنديلرينه مخصوص نظاماتله اداره اولنور، كه كريد ، سيسام ، و جبل لبناندن عبارتدر . بعضيسى‌ده سياسةً دولت عثمانيه‌يه تابع وادارةً مستقل اولوب، ارثى پرنسلر معرفتيله اداره اولنور. بو يرلر خديويت مصريه ايله بلغارستاندن عبارتدر. شرق روم‌ايلى برنجى جنسدن ايسه‌ده، اداره‌سى بلغارستان پرنسنه ترك واحاله اولنديغندن، بلغارستانل توحيد اولنمشدر. بوسنه وهرسك موقتاً آوستر و مجارستان دولتنك و قبريس انكلتره‌نك تحـ اداره‌سنده بولنيور . طوغريدن طوغرى‌يه ادار اولنان يرلر ايسه ولاياته منقسم اولوب، هرولاي بر قاچ سنجاغه، وهرسنجاق بر قاچ قضا وناحيه‌ي تقسيم اولنور. بعض سنجاقلر دخى، هيچ بر ولايت ملحق اولمقسزين ، مستقلاً اداره اولنور. تقسيم ملكى بروجه آتيدر :

ولايت	مربع كيلومتره	مقدار اهاليسى
(طوغريدن اداره اولنان ممالك)		
شهر اماتنى	٧ ٠٠٠	١٣٦٠ ٠٠٠
ادرنه ولايتى	٣٨ ٩٠٠	١ ٠٠٠ ٠٠٠
سلانيك »	٣٥ ٤٥٠	١ ٢٠٠ ٠٠٠
مناستر »	٢٧ ٣٠٠	٧٥٠ ٠٠٠
قوصوه »	٢٤ ٠٠٠	٧٥٠ ٠٠٠
اشقودره »	١١ ٧٠٠	٢٢٥ ٠٠٠
يانيه »	١٨ ٢٠٠	٦٥٠ ٠٠٠
جزاير بحر سفيد »	١٢ ٨٠٠	٣٢٥ ٠٠٠
كريد »	٧ ٦١٨	٢٩٤ ١٩٢
خداوندكار »	٧٣ ٨٠٠	١ ٦٢٦ ٩٠٠
آيدين »	٥٤ ٠٠٠	١ ٣٩٦ ٥٠٠
قونيه »	١٠٢ ٨٠٠	١ ٠٨٨ ٠٠٠
آطنه »	٣٧ ٢٠٠	٤٠٣ ٤٠٠
آنقره »	٦٥ ٥٠٠	٨٩٢ ٩٠٠
قسطمونى »	٤٩ ٦٠٠	١ ٠١٨ ٩٠٠
سيواس »	٦٢ ٨٠٠	١ ٠٣٦ ٥٠٠
طربزون »	٣٠ ٧٠٠	١ ٠٤٧ ٧٠٠
ارضروم »	٥١ ٠٠٠	٥٩٧ ٠٠٠
معمورة العزيز »	٣٤ ٣٠٠	٥٧٥ ٣٠٠
دياربكر »	٣٥ ٥٠٠	٤٧١ ٥٠٠
بتليس »	٣٦ ٨٠٠	٣٩٨ ٨٠٠
وان »	٤٠ ٢٠٠	٤٣٠ ٠٠٠
موصل »	٧٥ ٧٠٠	٣٠٠ ٣٠٠
بغداد »	١٤١ ٢٠٠	٨٥٠ ٠٠٠
بصره »	٤٢ ٧٠٠	٢٠٠ ٠٠٠

ولايت		مربع كيلومتره	مقدار اهاليسى
سوريه	ولايتى	٦١ ٧٠٠	٣٥٠ ٠٠٠
حلب	»	٧٨ ٦٠٠	٩٩٥ ٨٠٠
بيروت	»	٣٠ ٥٠٠	٥٣٣ ٦٠٠
حجاز	»	٢٥٠ ٠٠٠	٣٠٠ ٠٠٠
يمن	»	٢٠٠ ٠٠٠	٢ ٥٠٠ ٠٠٠
طرابلس غرب » بنغازى متصرفلغى		١ ٠٣٣ ٤٠٠	١ ٠٠٠ ٠٠٠
چتالجه	»	—	—
ازميد	»	١١ ٢٠٠	٢٢٢ ٨٠٠
بيغا	»	٦ ٨٠٠	١٢٩ ٤٠٠
قدس	»	٢١ ٣٠٠	٣٣٣ ٠٠٠
زور	»	٨٥ ١٠٠	١٠٠ ٠٠٠
جمعاً		٢ ٨٨٢ ٨٠٠	٢٣ ٦٩٤ ٢٠٠

(ممالك ممتازه)

خديويت مصريه	٩٩٤ ٣٠٠	٩ ٦٥٤ ٣٢٣
بلغارستان وشرقى روم ايلى	٩٦ ٦٦٠	٣ ٣٠٩ ٨١٦
سيسام بكلكى	٤٦٨	٤٩ ٧٣٣
جبل لبنان متصرفلغى	٦ ٥٠٠	٣٩٩ ٥٠٠
مصره ملحق طاشوز آطه‌سى	٣٩٣	١٢ ١٤٠
جمعاً ممالك ممتازه	١ ٠٩٨ ٣٢١	١٣ ٤٢٥ ٥١٢
بوسنه وهرسك	٥٨ ٣٧٨	١ ٧٢١ ٠٩٢
قبريس	٩ ٦٠١	٢٠٩ ٢٩١
جمعاً ممالك عثمانيه	٤ ٠٤٩ ١٠٠	٤٠ ٥٣٥ ٠٠٠

ممالك عثمانيه‌نك اك بيوك شهرى پايتخت سلطنت سنيه اولان استانبول اولوب، ٢٠ ٠٠٠ دن زياده اهاليسى اولان ديكر شهرلرله مقدار نفوسلرى‌ده بروجه آتيدر:

استانبول	٨٧٣ ٥٦٥	آطنه	٤٥ ٠٠٠
قاهره	٤٣٠ ٠٠٠	قونيه	٤٤ ٠٠٠
اسكندريه	٢٥٠ ٠٠٠	عينتاب	٤٣ ١٥٠
ازمير	٢٠٠ ٠٠٠	سيواس	٤٣ ١٢٢
سلانيك	١٥٠ ٠٠٠	قدس	٤١ ٣٣٥
دمشق (شام)	١٥٠ ٠٠٠	ارضروم	٣٨ ٩٠٠
بغداد	١٤٥ ٠٠٠	بتليس	٣٨ ٨٨٦
حلب	١٢٧ ١٤٩	آيدين	٣٦ ٢٥٠
بيروت	١٢٠ ٠٠٠	قلبه	٣٦ ٠٣٣
بروسه	٧٦ ٣٠٣	حمص	٣٥ ٠٠٠
قيصريه	٧٢ ٠٠٠	مغنيسا	٣٥ ٠٠٠
كربلا	٦٥ ٠٠٠	طربزون	٣٥ ٠٠٠
موصل	٦١ ٠٠٠	آمد (دياربكر)	٣٤ ٠٠٠
مكهٔ مكرمه	٦٠ ٠٠٠	منصوره	٣٠ ٣٠٠
مرعش	٥٢ ٠٠٠	طرابلس غرب	٣٠ ١١٠
صوفيه	٤٧ ٠٠٠	آماسيه	٣٠ ٠٠٠
دمياط	٤٦ ٢٠٠	حله	٣٠ ٠٠٠
طنطا	٤٥ ٠٠٠	كركوك	٣٠ ٠٠٠
ملطيه	٣٠ ٠٠٠	ارزنجان	٢٣ ٠٠٠
وان	٣٠ ٠٠٠	قصبه	٢٣ ٠٠٠
توقاد	٢٩ ٨٩٠	كوتاهيه	٢٢ ٢٦٦
مدينهٔ فيوم	٢٩ ٠٠٠	دمنهور	٢٢ ١٠٠
آنقره	٧٢ ٨٢٥	لاذقيه	٢٢ ٠٠٠
موش	٢٧ ٠٠٣	الاشهر	٢٢ ٠٠٠
آنطاليه	٢٥ ٠٠٠	نازللى	٢١ ٦٧٩
ازميد	٢٥ ٠٠٠	اخميم	٢١ ١٠٠
ماردين	٢٥ ٠٠٠	آيوه‌لق	٢٠ ٧٧٤
نابلس	٢٤ ٨٣٠	ديرزور	٢٠ ٠٠٠
قنديه	٢٤ ٦٠٠	اسپارطه	٢٠ ٠٠٠
آطه بازارى	٢٤ ١٥٠	كليس	٢٠ ٠٠٠
آنطاكيه	٢٣ ٥٥٠	قرق آغاج	٢٠ ٠٠٠
شمنى	٢٣ ٥١٧	خربوت	٢٠ ٠٠٠
اسلييه	٢٣ ٢١٠		

احوال تاريخيه‌سى. — ممالك عثمانيه اسكيدن برى مدنيته نائل اولمش وقديماً بيوك اهميت قزانمش اراضئ تاريخيه‌دن مركب اولمغله، احوال تاريخيه‌سى پك مهم ايسه‌ده، قديماً ممالك عثمانيه‌نك هر برخطه‌سى آيريجه و پك معتنا بر دولت ومملكت متمدنه تشكيل ايتديكندن، هر برينك احوال تاريخيه‌سى كندى اسمى صره‌سنده ذكر و بيان اولنوب، بوراده تكرارينه حاجت يوقدر. ايران جهانكيرلرندن كيخسرو آسياده‌كى ممالك عثمانيه‌نك چوغنى ضبط، و ايران دولتنه الحاق، واوغلى مصرى دخى علاوه ايتمشيدى. بوممالك واسعه برخيلى وقت ايرانيلرك النده قالدقدن صكره، بيوك اسكندرك ضبطنه كچوب، بونك وفاتندن صكره، سردارلرندن ظهور ايدن طوائف ملوك بيننده بالانقسام، بونلر آره‌لرنده محاربه ومجادله اكسيك اولمامغله، بو مياندە ممالك مذكوره اسكى معموريت و مدنيتلرينى قسماً غائب ايتمش ايدى. او صره‌ده روماليلر قوت پيدا ايتمكله، اشبو حكومات صغيره‌نك تفرقه‌سندن بالاستفاده، برر برر جمله‌سنى استيلا ايتمشلردى. بو وجهله جزيرة العربدن وايرانيلرك النده قالان عراق و جزيره وكردستان جهتلرندن ماعدا ممالك عثمانيه كاملاً روما دولتى ممالكندن معدود اولوب، بو دولت ايكى‌يه انقسام ايتديكى وقت ممالك مذكوره شرق ايمپراطورلغنك حصه‌سنه دوشمشيدى. بو حكومت زماننده ممالك مذكوره چوق تدنى ايتمشيدى. ظهور اسلامدن صكره شام وعراق ايله مصر وجزيرة العرب ومغرب خلافت اسلاميه دائره‌سنه كيروب، روم ايمپراطور-

لفنك حدودی فرات یوقاری وادیسنده قالمش؛ وچوق دفعه عساکر مسلمین او حدودی تجاوزله، آناطولی‌یه کیرمشلردی. سلجوقیلر آناطولینك تا غرب جهتلرینه قدر ایلریلیوب، قونیه دولتنی تشکیل ایتمشلردی. روم سلجوقیلرینك انقراضی صره‌سنده ظهور ایدن دولت عثمانیه آناطولی‌یه روم ایلنی دخی ضم، وهر ایکی جهتده توسیع ممالك ایده‌رك، نهایت روم ایمپراطورلغنك تملرینی چیقارمغله، یرینی طوتمش؛ وتدریجاً شمدیکی ممالك عثمانیه‌یی اداره‌ٔ واحده‌یه آلمشلردر. او وقتدن بری‌کی احوال تاریخیه ایچون «عثمانیه (دولت —)» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.

ممالك مجتمعه (États-Unis) هر نه قدر آمریقانك الیوم اکثر یرلری ممالك ویا جماهیر متفقه صورتنده اداره اولنیورسه‌ده، بو اسم آمریقای شمالینك قسم اعظمنی ضبط ایدن واك اول بویله برحکومت تشکیل ایدوب آمریقانك اك بیوك دولتی بولنان ودول معظمه صره‌سنه داخل اولان بر دولته علم اولمشدر، که بوکا ساده‌جه (آمریقا) دخی دیرلر.

موقعی، حدود و مساحه‌سی. — ممالك مجتمعه آمریقای شمالینك همان نصفندن عبارت اولوب، قطعه‌ٔ مذکوره‌نك جنوب غربی کوشه‌سنده‌کی مکسیقه‌دن بشقه بتون قسم جنوبیسنی وقطعه‌ٔ مذکوره‌نك منتهای شمال غربی کوشه‌سنده اولان (آلاسقه) اراضی‌ٔ واسعه‌سنی حاویدر. مذکور آلاسقه ممالك مجتمعه‌دن بسبتون آیری اولوب، آره‌لرنده انکلتره‌یه تابع (دومینیون) ممالك واسعه‌سی بولنمغله، اصل ممالك واسعه بحر محیط آطلاسیدن بحر محیط معتدله‌دك آمریقانك بتون اکنجه یعنی ″١٠ ′١٧ °٦٩ ایله ′٤ °١٢٧ طول غربی و°٢٤ ′٢٥ ایله °٤٩ عرض شمالی آره‌لرنده ممتد اوله‌رق، آمریقای شمالینك بتون اقالیم معتدله‌سنی شاملدر. شرقاً بحر محیط آطلاسی، شمالاً دومینیون، غرباً بحر محیط معتدل، جنوباً دخی مکسیقه ومکسیقه کورفزیله محدوددر. بو وجهله براً یالکز مذکور دومینیون ومکسیقه ایله همحدود اولوب، سائر طرفلردن دکیزله محاطدر. حدود شمالیه‌سی بحر محیط معتدل ساحلنده (وانقوور) جزیره‌سی قارشیسنده‌کی کورفزدن باشلایه‌رق، °٤٩ عرض شمالی خط مستقیم مفروضنی تعقیب ایله، ٢٦ درجه‌ٔ جغرافیه‌ده بو وجهله دوام ایتدکدن صکره، بربرینك آرقه‌سنده بولنان وبینلرنده اختلاط ایدن بیوك کوللر وصکره برخیلی مسافه‌ده بونلرك آیاغی اولان (سنت لوران) ایرماغنك مجراسی خط حدود یرینی طوتار؛ ونهایت خط حدود بو نهرك جنوبنه چکه‌رك، بر مدت °٤٥ عرض شمالی خطنی تعقیب ایدر، وصکره شماله ونهایت جنوب غربی‌یه دونه‌رك، ومذکور ایرماغك جنوبنده برخیلی یرلری، حدود طبیعیه خلافنده اوله‌رق، انکلیز مستملکاتنه براقه‌رق، ینه °٤٥ عرض شمالیده بحر محیط آطلاسی‌یه واصل اولور. حدود جنوبیه‌سی ایسه °٢٦ عرض شمالیده مکسیقه کورفزنده (ریوغرانده دل نورته) منصبندن بدأ ایله، بو ایرماغك مجراسنی تعقیب ایده‌رك، غرب شمالی‌یه طوغری خیلی طولاشیقلی اوله‌رق، °١٠٩ طول غربی خط مفروضی قربنه‌دك بعدالدوام، بر طاقم خطوط مستقیمه‌ٔ مفروضه‌دن عبارت اوله‌رق غربه وغرب شمالی‌یه طوغری کیده‌رك، ′٣٠ °٣٢ عرض شمالیده بحر محیط معتدله واصل اولور. آلاسقه اراضی‌ٔ واسعه‌سی ایسه بوحدودك خارجنده و بسبتون مفرز وآیری بر یر اولوب، °٥٥ ایله °٧٢ عرض شمالی و°١٤٣ ایله °١٧٠ طول غربی آره‌لرنده ممتد وشرقاً دومینیون، شمالاً بحر منجمد شمالی، غرباً بهرنك بوغاز ودکیزی، جنوباً دخی بحر محیط معتدل ایله محدود اولدیغی حالده، بسبتون اقالیم بارده واراضی‌ٔ منجمده‌دن عبارتدر. ممالك مجتمعه‌نك مساحه‌ٔ سطحیه‌سی ٧ ٨٣٦ ٠٠٠ وآلاسقه ایله برابر ٩ ٢١٢ ٣٠٠ مربع کیلومتره اولوب، ٧٠ ملیونی متجاوز اهالی ایله مسکوندر.

شکل طبیعیسی، جبال وانهاریله کوللری. — ممالك مجتمعه‌نك قسم اعظمی اووه‌لق ودوز اولوب، یالکز قسم غربیسی مرتفع و طاغلقدر. او جهتده «قیالی طاغلر» اسمیله بیوك برسلسله‌ٔ جبال دومینیون ممالکت واسعه‌سندن وتا آلاسقه‌دن کلوب، جنوب شرقی‌یه وبعده جنوبه طوغری اوزانه‌رق، مکسیقه حدودنده کسب انحطاطله، (ریوغرانده) نك جریاننه چکید ویریورسه‌ده، حدودك اوته‌سنده مکسیقه داخلنده ینه اعتلا ایله، آمریقای وسطی اورته‌سندن بالمرور، آمریقای جنوبیده (آند) سلسله‌سی نامیله

تا منتهای جنوبیسه‌کی ماجلان بوغازینه قدر دوام ایدر. بو سلسلهٔ عظیمه ممالك مجتمعه داخلنده بر چوق شعبه‌لره منقسم اولوب، صاغ وصوله بعض قوللر دخی اوزانیور. بو قوللرك اك بیوکی جنوب شرقی‌یه طوغری اوزانان (واهساچ) سلسلهٔ جبالیدر، که ایداهو ایله ویومینغ جمهوریتلری آره‌سنی بعدالتفریق، اوتاه جمهوریتی ایچنده امتداد ایدیور. قیالی طاغلر سلسله‌سنك اك یوکسك طاغلری: پیق بلانقه (٤٤٠٩ متره)، هاروارد (٤٣٨٤ متره)، لونغ پیق (٤٤٥٠ متره)، بیوك تتون (٤١٧٥ متره) جبالیدر. قیالی طاغلر سلسله‌سنك شرق طرفنده ساحل ایله متوازیاً دیکر برسلسله ینه دومینیوندن کلوب، ابتدا «شلاله‌لر سلسله‌سی» نامیله جنوب غربی‌یه و بعده (سیرانواده) اسمیله جنوب شرقی‌یه طوغری ٣٥° عرض شمالی‌یه قدر اوزانیر. بو سلسله‌نك اك یوکسك نقطه‌لری: جفرسون (٤٧٢٥ متره)، رنیر (٤٤٠٤ متره)، ویتنی (٤٥١١ متره) طاغلریدر. بو سلسله‌نك دخی شرقنده وتا ساحلك اوسننده (قوست رانجه) یعنی «ساحل سلسله‌سی» نامیله برصره طاغلر وانقوور جزیره‌سی قارشیسندن باشلایه‌رق، ساحلی تعقیب ایله، مکسیقه حدودینی بالتجاوز، قالیفورنیه شبه جزیره‌سی بوینجه مذکور شبه جزیره‌نك اوجنه قدر واصل اولور. بونلرك ارتفاعی ایکنجی درجه‌ده‌در. قیالی طاغلر سلسله‌سیله شلاله‌لر سلسله‌سی وسیرانواده آره‌لرنده ایکی اوچی طارجه واورته‌سی واسع بر یوکسك یایله تشکل ایدیور، که اکثر میاه جاریه‌سی هیچ بر طرفدن دکیزه یول بوله‌میوب، ایچنده‌کی متعدد و واسع کولره دوکیلور. قیالی طاغلر سلسله‌سنك شرق انکلرندن باشلایه‌رق ممالك مجتمعه‌نك قسم اعظمی پك خفیف صورتده متموج وعمومیت اوزره شمالدن جنوبه مائل پایانسز دینله‌جك درجه‌ده واسع براووه اولوب، یالکز منتهای شرقنده (آلغانی) اسمیله جنوب غربیدن شمال شرقی‌یه طوغری بر سلسلهٔ جبال اوزانیور، که بونك‌ده اك یوکسك نقطه‌سی ٢٠٤٤ متره‌سی اولان (بلاق‌دوم) طاغیدر. آلاسقه شبه جزیره‌سنك طاغلری چوق اولوب، قیالی طاغلر سلسله‌سنك مبدئی حکمنده اولان اوزون بر سلسله «آلاسقه جبالی» نامیله قسم جنو-
بیسنده غربدن شرقه ممتد اولدیغی کبی، وسطلرنده دخی (قابوه) و (یوقون) اسملریله ایکی طاغ وسائر جبال بولنیور. اك یوکسکاری اولان (سنت الیاس) طاغك ٥٩٤٤ متره ارتفاعی واردر.

ممالك مجتمعه‌نك میاه جاریه‌سیله کوللری پك چوق اولوب، میاه جاریه‌جه اوچ بیوك حوضه‌یه منقسمدر: غرب جهتنده بحر محیط معتدل و شرق وشرق شمالی طرفنده بحر محیط آطلاسی حوضه‌لری بولنوب، بتون قسم وسطی وجنوبیسی ایسه مکسیقه کورفزی حوضه‌سنی تشکیل ایدیور. بو اوچ حوضه‌دن برنجیسی ١٦٦٧٩٩٦ وایکنجیسی ١٢٦٦١٤٠ مربع کیلومتره وسعتلرنده اولدقلری حالده، اوچنجیسنك وسعتی ٤٣٥٩٦٣٤ مربع کیلومتره‌یه بالغ اولور. کرهٔ ارضك اك بیوك ایرماغی اولان (میسیسیپی) نهر عظیمی بو حوضه‌ده اولوب، یالکز بونك حوضه‌سی ٣٢٥٦٩١٤ مربع کیلومتره وسعتنده‌در. بو دهشتلی ایرماغك مجراسی ٢٩٤٠، و بوکا تابع (میسوری) نهر عظیمنك‌کی ٣٨٦٥، و بونك منبعندن مکسیقه کورفزنده‌کی منصب مشترکه قدر حساب اولنورسه، ٥٨٨٢ کیلومتره اوزونلغنده‌در. بناءً علیه، بو ایکی نهرك ملتقاسندن یوقاری میسیسیپی اسمی میسوری‌یه ویرلمك اقتضا ایدرکن، مجرد مجراسنك استقامتنه مبنی بو اسمی کوچك قولی محافظه ایدوب، اك بیوکی اولان میسوری بوکا تابع عد اولنیور. (میسیسیپی) نك کندیسی ممالك مجتمعه‌نك حدود شمالیه‌سی قربنده و بیوك کوللرك غرب جهتنده تقسیم میاه خطنی تشکیل ایدن تپه‌لر آره‌سنده (ایتاسقه) کولندن نبعانله، کاه شرقه وکاه غربه تمایل ایده‌رك، جنوبه طوغری جریان، وصاغ وصولدن برچوق انهار اخذ ایله، مجراسنك همان وسطنده اولان (سنت لویی) شهرینه واصل اولدقده، صولدن کلن (میسوری) ایله برلشیر. میسوری ایسه قیالی طاغلرده «روضهٔ ملیه» تعبیر اولنان ومشترکاً بتون ممالك مجتمعه‌یه عائد اولان محل مرتفعدن نبعانله، ابتدا شماله و بعده شرقه ونهایت جنوب شرقی‌یه طوغری جریان ایده‌رك، حدود شمالیه‌دن کلن بر چوق چایلر ودها آشاغیده ینه قیالی طاغلر سلسله‌سندن اینن متعدد بیوك

نهرلر اخذ ایله، مذکور سنت لویی ملتقاسنه واصل اولور. بو وجهله بو نهر عظیمی آلدقدن صکره، میسیسیپی کندی استقامتنده دوام یعنی جنوبه طوغری جریان ایدەرك ، دها آشاغیده صولدن (اوهیو) اسمیله دیگر برنهر عظیم آلیور، که بوده ممالك مجتمعەنك بتون شمال شرقی قسمیله آلغانی سلسلەسنك غربی اتکلرندن اینن حسابسز انهارك صولرینی جمع ایدر. دها آشاغیده دخی صاغ وصولدن برچوق انهار آلوب، اك بیوکلری صاغدن آلدیغی (آرقانساس) و (ریدریور) یعنی « قزیل ایرماق » در، که بونلرکده هر بری برچوق انهارك جمعندن متشکلدر. بو وجهله حدسز طمارلرك جمع اولدقلری بر شریان عظیم و بیوك مقیاسده بر نیل صورتنده (یکی اورلیان) قربنده مکسیقه کورفزی ساحلنه وصولنده، متعدد قوللره بالانقسام واسع بر دالیه تشکیل ایدیور، ودوکدیکی چامورلرله گیتدکجه دکیزدن بر قزانەرق، دالیەسی برشبه جزیره صورتنده دکیزك ایچنەاوزانیور. (میسیسیپی) نك صوبی اك چوق اولدیغی محلی (اوهیو) نهرینك ملتقاسی آلتنده‌کی یری اولوب، اوراده فیضانی موسمنده‌ثانیه‌ده ٤٠٠٠٠ مکعب متره صو دوکر. هر نه قدر اورادن آشاغی، ذکر اولندیغی اوزره، بر قاچ نهر دها آلیورسه‌ده، صاغ وصولدن صوینك بر خیلی مقدارلری آیریلەرق، بر طاقم آلچق اووەلرده باتاقلقلر تشکیلیله غائب اولیور. هر نه قدر سد و بندلر انشاسنه آمریقا حکومتی کلیتلی مبلغلر صرف ایدیورسه‌ده، فیضاننده سدوبند دیکمیوب، چوق دفعه سدلری ییقەرق و یا یچەرك ، اطرافی صو باصار. یالکز میسیسیپی ایله میسوری واوهیو دکل، بونلرك تابعلرندن چوغی دخی سیر سفائنه صالح اولوب، ممالك مجتمعەنك هر طرفنده واپورلر و یلکن کمیلری طولاشیر. انهاردن بر چوغنك‌ده سرعتلی اینیشلری وشلالەلری اولوب، بونلر دخی مصرفسز اولەرق بر چوق ماکینەلر چویرەرك ، بیوك فابریقەلر اداره، وصنایعك ترقیسنه خدمت ایدیور. مکسیقه کورفزینه میسیسیپیدن بشقه ممالك مجتمعەدن بر چوق انهار دوکیلوب، اك بیوکلری (ریوغراندەدل نورته) در، که قیالی طاغلرك قسم جنوبیسندن نبعانله، یکی مکسیقه، حکومتی شمالدن جنوبه اورته‌سندن شق ایتدکدن صکره، مکسیقه حدودینه واصل اولنجه، شرق جنوبیه طوغری دونەرك، منصبنه قدر خط حدودی تشکیل ایدیور. بونك‌ده مجراسی ٢٣٥٢ کیلومتره اوزونلغنده‌در. دیگرلری : قولورادو، برازوس، ترینیتی، سابینه، آلابامه، فلیت ریور وسائره‌در.

بحر محیط آطلاسی مائله‌سنده‌کی انهاره کلنجه: بونلرك اك بیوکی (سنت لوران) ایرماغیدر، که حدود شمالیەنك قسم شرقیسنده بر یری آلتنده بولنان واسع گوللرك آیاغی حکمنده اولوب، پك آز یرده ممالك مجتمعه‌یه تماس ایدر؛ وقسم اعظمی قناده‌یه عائددر. بونك مجراسی ١١٣٥ کیلومتره اولوب، کنیشلکی زیاده‌در. آلغانی سلسلهٔ جبالی ممالك مجتمعەنك سواحل شرقیەسندن پك اوزاق اولمدیغندن، مذکور سلسلەنك شرق مائله‌سندن اینەرك بحر محیط مذکوره دوکیلن انهار چوق ایسه‌ده، مسافەنك آزلغنه مبنی، هیچ بری بیوك دکلدر. باشلیجەلری: هودسون، دلاواره، سوسکهانه، پوتوماق و ساوانه نهرلریدر. بحر محیط معتدله دوکیلنلری ایسه آز ایسه‌ده، خیلی بیوکدر. بونلرك بری (قولومبیه) ایرماغیدر، که دومینیونك بریتانیه قولومبیەسی حکومتنك وسطلرنده قیالی طاغلردن نبعانله، جنوبه طوغری جریان ایدەرك ، ممالك مجتمعه‌یه کیردکدن صکره، جنوب شرقیدن کلن (اسناکەریور) ایله برلشەرك، (شلالەلی طاغلر) سلسلەسنك بر بوغازندن بالمرور، پك اوزون بر خلیج تشکیل ایدەرك، بحر محیط معتدله دوکیلور. دیگری (قولورادو) ایرماغیدر، که قیالی طاغلرك غربی مائله‌سندن نبعانله، جنوب غربی‌یه طوغری جریان، وصاغ وصولدن برچوق انهار اخذایدەرك، مکسیقه حدودینه واصل اولور، ومکسیقەنك برآز یرینی شق ایله (قالیفورنیه) کورفزینك منتهاسنه دوکیلور. (ساقرامنتو) اسمنده ایکنجی درجه‌ده بر نهر دخی (نواده) ایله (قوست‌رانجه) سلسلەلری آره‌سنده‌کی حوضەنك میاهنی جمع ایدەرك، سان فرانسیسقو قوینه دوکیلور . (هومبولد) اسمنده ٨٠٠ کیلومتره طولی اولان بر نهر دخی قیالی طاغلرله (نواده) سلسلەسی آره‌سنده‌کی داخلی حوضه‌ده آقوب، همنامی اولان کوله منتهی اولور.

ممالك مجتمعه‌نك كوللری پك چوق اولوب، اك بيوكلری حدود شماليه‌سنده بربرينه مربوط اولان بش كولدر، كه هر بری بر دكيز حكمنده اولوب، اك يوقاريده‌كينك فضلهٔ مياهی بر بوغازدن ايكنجيسنه وايكنجيسنك فضلهٔ مياهی ينه بويله بر بوغازدن اوچنجيسنه وكذلك بشنجيسنه قدر دوكيلوب، اك آشاغيده‌كندن‌ده سنت لوران ايرماغی چيقار. بو كوللر يوقاريدن يعنی غربدن باشلايه‌رق: سوپريور، ميشيغان، هورون، اريه واونتاريو كوللريدر. بونلردن يالكز ميشيغان كولی اوزون بر كيسه صورتنده جنوبه طوغری صارقوب، هر طرفی ممالك مجتمعه ايله محاطدر؛ ديكرلرينك ايسه يالكز جنوبی ساحللری ممالك مجتمعه‌يه و شمالی طرفلری قناده‌يه عائددر. بو كوللرك مساحهٔ سطحيه‌لرينك مجموعی ٢٤٦٧٥٠ مربع كيلومتره‌يه بالغ اولور. (اريه) ايله (اونتاريو) كوللری آره‌سنده‌كی بوغازده مشهور (نياغاره) شلاله‌سی تشكل ايديور. بونلردن بشقه ممالك مجتمعه‌نك هر طرفنده كرك نهارك توسعندن وكرك مجرا بوله‌ميان چايلرك صولرندن متشكل ويا مستقل اوله‌رق پك چوق كوللر بولنوب، بونلرك اك بيوكی قيالی طاغلرك شرق طرفنده‌كی مرتفع داخلی حوضه‌ده واقع «بيوك طوزلی كول» در. مذكور يايله‌ده دها بر چوق كوللر بولنديغی كبی، ميسيسيپينك منابعی جوارلرنده دخی حسابسز كوچك كوللر واردر.

سواحل وجزايری. — ممالك مجتمعه‌نك، يوقاريده دينلديكی كبی، اوچ دكيزده يعنی بحر محيط آطلاسی ايله اوكا تابع اولان مكسيقه كورفزنده وبحر محيط معتدلده جمعاً ٢٢٠٠٠ كيلومتره‌لك سواحلی اولوب، دكيزدن پك آز فرقی اولان مذكور بيوك كوللرده‌كی ساحلی ده ٥٠٠٠ كيلو-متره طولنده‌در. هرنه‌قدر ممالك مجتمعه‌نك سواحلی آوروپانككی كبی بيوك كورفز وشبه جزيره‌لری حاوی دكل ايسه‌ده، ينه خيلی كيرنتيلی چيقنتيلی اولوب، بر چوق امين قويلری واوزون خليجلری واردر. بحر محيط آطلاسيده‌كی ساحلنده (مساچوست) قويی بر صره آطه‌لرله محفوظ اولديغی حالده، ايچنده متعدد ليمان وحوضلری ومكمل رينختملری اولان (بوستون) مرسای عظيمی؛ دها آشاغيده (نيويورق)ك امثالسز ليمانلرينی حاوی اولان قويی بولنيور؛ دها جنوبده دلاوار خليجی سفائنك (فيلادلفيا) شهرينه دك چيقمسنه مساعددر؛ دها آشاغيده (چزاپيق) قويی ايكی‌يه چتاللاشه‌رق، بالتيموره وواشينغتون شهرلرينه قدر اوزانيور. بو كورفزك آلتنده ايسه سواحل بتاقلق اولمغه باشلايوب، بو حال فلوريده شبه جزيره‌سنی طولاشه‌رق، مكسيقه كورفزنده دخی (تكزاس)ك اسكله‌سی اولان (غالوستون) ه قدر دوام ايديور. مع هذا بو سواحلده دخی برچوق اسكله‌لر بولنوب، اك بيوكلری بحر محيطده (چارلستون) و مكسيقه كورفزنده (يكی اورليان) در. بحر محيط معتدلده‌كی ساحلی دها ديك و چوق دها صاغلام اولوب، او جهتدن طاغلرك اتكلری لب دريايه قدر ايندیكندن، بتاقلقدن اثر يوغيسه‌ده، ساحل دها دوزدر؛ مع هذا ايلريده اورالرده مدنيت وعمران ترقی ايتدكجه، پك تجارتكاه اسكله‌لر حالنی كسب ايده‌جك بر چوق كوچك قويلر وطبيعی ليمانلر واردر. شمديكی حالده او ساحلك اك بيوك اسكله‌سی (سان فرانسيسقو) شهريدر، كه جنوب و شرقه طوغری ايچدن ايچه اوزانان بر قاچ قويك آغزنده واقع اولوب، دنيانك سفائننی استيعاب ايده بيلير؛ وجاپونيه، چين، آوستراليه و سائر او جهتلرله كايتلی تجارت ايدر. جزايری سواحلنك پك قربنده بولنان برطاقم كوچك آطه‌لردن عبارتدر. اك بيوك شبه جزيره‌لری‌ده مكسيقه كور-فزينی بحر محيط آطلاسيدن آيران (فلوريده) وشمالده كوللرك آره‌سنه كيرن (ميشيغان) شبه جزيره‌لريدر، كه هر ايكيسی‌ده برر حكومت تشكيل ايدرلر. آلاسقه‌نك سواحلی پك كيرنتيلی چيقنتيلی وجزايری چوق ايسه‌ده: سنه‌نك اكثر مواسمنده بوز وقارلرله مستور و خالی اولوب، بركونه اهميتی اولمديغندن، حسابه ادخال اولنمامشدر.

اقليم و هواسی. — ممالك مجتمعه اقاليم معتدله داخلنده ايسه‌ده، عموميت اوزره مملكتلری آو-روپانك او عرضده بولنان يرلرندن چوق دها صوغوقدر؛ بو دخی آوروپا سواحلنی مكسيقه كور-فزندن چيقان (غولف استريم) نام صيجاق آقنتی يالاديغی حالده، آمريقای شمالی سواحلی قطب شماليدن صوغوق آقنتيلريله واورادن توپوب كلن بوز كتله‌لريله محاط اولمسندن ايلری كليور. آمريقانك

كرك صوغوغی وكرك صيجاغی دها زياده و دها تأثيرليدر. ممالك مجتمعه‌نك وسعتی وعرضك اختلافی وبرطرفدن دخی ارتفاعك درجات مختلفه‌سی هوانك تخلفنی موجب اولمغله، مختلف هوالری واردر. اك صوغوق يرلری غرب جهتنده قيالی طاغلر سلسله‌سی اوزرنده‌كی يرلرله اقطار شماليه‌سيدر. اك صيجاق يرلری‌ده مكسيقه كورفزی سواحليدر. آنجق ممالك مجتمعه وعلى العموم آمريقای شمالی هواسنك برخاصه‌سی‌ده ياز ايله قيش و كيجه ايله كوندوز آره‌سنده‌كی فرق اولوب، بو فرق دخی شماله طوغری كيدلدكجه دها زياده‌در. مثلا فلوريده ساحلنده (كی‌وست) ده كيجه ايله كوندوز آره‌سنده‌كی فرق ٨ درجه‌دن زياده اولمديغی حالده، چارلستونده ١٢، (بالتيموره) ده ٢١ و (سنت لوبی) ده ٢٤ درجه‌يه قدر چيقار. اك شمالده ميسيسيپی منابعنده كوندوزين ميزان الحراره ٤٨ درجه‌يه قدر چيقديغی حالده، كيجه‌اين ٢٠ درجه‌يه اينر. بونكده سببی شودركه آمريقای شماليده بری شمال شرقيدن و ديكری جنوب غربيدن اوله‌رق ايكی روزكار اسديكی، وبونلرك برنجيسی بالطبع صوغوق وايكنجيسی صيجاق اولديغی حالده، ممالك مجتمعه‌نك طاغلری دخی بو استقامتده اولوب، بو روزكارلرك شدتنی كسه‌جك هيچ برطاغی يوقدر. مكسيقه كورفزی ساحلنده وميسيسيپی مجراسنك آشاغيلرنده بتاقلقلرك كثرتيله حرارتدن هوا پك آغر اولديغی كبی، شمال جهتلرنده‌ده بوسرعت تحول هوانك كرك برودت وكرك حرارتنك تأثيرينی زياده حس ايتديرر. قيشدن يازه دخی بردن بره كچيلوب، آره‌ده بهار موسمی يوقدر، ويالكز برقيصه ياغمور موسمی واردر. يالكز صوك بهاری اولدقجه لطيفدر. غرب يعنی بحر محيط معتدل سواحلی جنوبدن كلن بر صيجاق آقنتی يالاديغندن، او سواحلده‌كی ممالك سواحل شرقيه‌دن حرارتجه بش درجهٔ جغرافيه نسبتنده فرقليدر. ممالك مجتمعه‌نك غرب جهتنك هواسی دها يابس ودها صاغلام ايسه‌ده، قيشين قارلری چوق وتيپی ايله قاريشيق دهشتلی قاصيرغه‌لری پك صيقدر. شدتلی حرارتك ممالك مجتمعه‌نك تا منتهای شمالنه قدر چيقمسی صحتجه نه قدر مضر ايسه، محصولاتجه او قدر نافع اولوب، ممالك حاره‌يه مخصوص قيمتلی محصوللرك بو ممالك واسعه‌نك همان هر طرفنده يتيشمسنه خدمت ايدر. ياغمورلری عموميت اوزره چوق اولوب، مكسيقه كورفزی سواحلنك اورته طرفلرينه دها چوق و شرق جهتلريله سواحل غربيه‌ده ايكنجی درجه‌ده ياغار؛ و يالكز غرب جهتنده‌كی مرتفع محللرك ياغمورلری آزدر.

نباتات وحيوانات ومعادنی، محصولات وزراعتی. — ممالك مجتمعه‌نك اراضيسی قوهٔ انباتيه ونوع محصولاتجه پك مختلف اولوب، بو جهتجه اك ايی يرلری شرق و جنوب ايله وسط جهتلريدر. يوقاريده ديديكمز كبی (آلغانی) طاغلرينك روزكار و ياغموره تأثيری اولمديغندن، ممالك مجتمعه‌نك بتون بو اقطار واسعه‌سنده كثرتله ياغمور ياغوب، پك چوق وپك بيوك انهار آقمغله، اراضيسی عموميت اوزره انهارك ايندیردكلری اوزلی چامورلردن ويوز بيكارجه سنه‌لردن بری اورمان ياپراقلريله چاير اوتلرينك چوروكندن متشكل اتربهٔ نباتيه‌دن عبارت اولديغندن، بوجهتلر حال طبيعيسنده بالطه كورمه‌مش وافلاكه سرچكمش پك صيق اورمانلرله واوزون اوتلری حاوی پاياںسز چايرلرله مستوردر؛ وانسان اليله آچيلنجه، غايتله منبت تارلالره تحول ايدرلر. بو صايديغمز يرلرك ايچنده دخی ميسيسيپی وتابعلرينك واديلری بالخاصه منبت ومحصولداردر. او پاياںسز اووه‌لر بركره آچيلوب تارله‌يه تحويل اولنجه، بخار ماكينه‌سيله سوق اولنان اك يكی ايجاد آلات زرعيه ايله بردن اكيلوب بچيله‌رك، كليتله آلنان محصول او پاياںسز تارلالرك خندقلری مقامنده اولان او بيوك نهرلرك ايچنده ايشلين واپور وكميلره ويا آغ كبی تقاطع ايدن دمير يول واغونلرينه كمال سهولتله دوكيلور؛ وبو وجهله تخمدن اون اولوب، كمينك انبارينه ويا واغونه كيرنجه‌يه قدر ماكينه‌دن ماكينه‌يه كچه‌رك، نه انسان الی، نه حيوان صرفی كورور. قيالی طاغلر سلسلهٔ مرتفعه‌سی برطرفدن بحر محيط معتدل بلوطلرينك شرقه وبر طرفدن‌ده مكسيقه كورفزی بخارلرينك غربه طوغری ايلريلمسنه مانع اولديغندن، بوسلسله‌نك يالكز ١٦٠٠ متره‌دن يوكسك اولان طاغلری لزومی قدر ياغمور كورور، و اورمانلر وچايرلرله مستور اولوب، قابل عمران بولنور.

١٠٠٠ ايله ١٦٠٠ مترهآره‌لرنده اولان يايله‌لرنده
دخی آمريقانك اوجهتيله مكسيقه‌يه مخصوص اولان
وعادتا قوللی شمعدان شكلنده يكرمی اوتوز مترهيه
قدر ايكی اوج ديك دالّلی اوله‌رق يوكسلوب اصلا
ياپراقلری اولميان سيرك برطاقم غريب آغاجلرله ايری
ديكنلری، ياپيشقان لزوجتلی بر مايعی ويا ناقابل
تحمل قوقوبی حاوی برطاقم چاليلر يتيشير. ١٠٠٠
مترهدن آشاغی اولان يرلری ايسه بسبتون چول
حالنده اولوب، يانمش كبی قورو قيالردن، قومدن
ويا چاقيل طاشلرندن عبارتدر. بو يرلرك قسماً
احياسی ارواية محتاج اولديغی حالده، آقان سيرك
وصويی آز انهاری دخی ايكی طرفی صنديق كبی
ديكنه كسلمش قيالردن عبارت پك درين ومدهش
واديلرك ايچنده آقديغندن، ارووا دخی پك آز
يرلرده ممكن اوله‌بيليور. بو يرلر مكسيقه حدودندن
يعنی ٣٢° عرض شماليدن ٤٦° عرض شماليه قدر
ممتد اولوب، آنجق مرتفع يرلری مستثنادر. قيالی
طاغلرك شرق جهتنده ميسيسيپی واديسنه طوغری
ممتد اولان يرلر دخی مذكور طاغلرك حيلولتيله
بحر محيط معتدل بلوطلرندن محروم وبحر محيط
آطلاسيدن اوزاق بولندقلرندن، قوراقلغه مصاب
ايسه‌لرده، بونلر بسبتون قورو وچيلاق اولميوب،
اوزون وقبا اوتلرله مستوردر. آنجق اراضيلرينك
ايشلنمسی بنه سقی و اروايه متوقفدر. بو يرلرده
يبانی اوكوزلرله تياكی وطاوشان وكيك كبی حيواناتك
انواعی بولنيور. حالبوكه ذكر اولنان چوللرده
كرنكله‌نك حسابسز انواعندن بشقه حيوان دخی
يوق كبيدر. آنجق مذكور چايرلركده چكركه‌لری
پك چوقدر.

ممالك مجتمعه‌نك الك برنجی محصولی مصر او-
لوب، بغدای، آرپه، يولاف، چاودار و سائر
حبوبات دخی سنه‌دن سنه‌يه اوقدر تكثر وتزايد
ايتمكده‌در، كه ايكی اوچ سنه اولكی استاتستيق
بوكون يازيله‌جق اولسه، همان نصفی درجه‌سنده
آشاغيده قالمش اولور. ١٨٩٥ سنه‌سی استاتستيقنه
كوره، او سنه ذخاير محصولاتی مملكتی اداره
ايتدكدن صكره، ١١٥ مليون دولار قيمتنده
اخراجات اولمشدر. برقاچ سنه‌دن بری آمريقا
اونلرينك تا اوروپايه قدر كلوب، بزم محصولات
عليه‌يی بطال ايده‌جك درجه‌ده اوجوز صاتلديغنی
كوريورز. لكن مملكته الك زياده ثروت جلب ايدن
محصول پاموق اولوب، كليتله يتيشن بو محصولدن
داخل مملكتده صرف ويا اعمال اولناندن بشقه
سنهٔ مذكوره‌ده ٢٠٥ مليون دولار قيمتنده
اخراجات وقوع بولمشدر. اوچنجی درجه‌ده‌كی
محصولی توتون اولوب، بونك دخی اخراجاتندن
سنوی ممالك مجتمعه‌يه ٣٠ مليون دولار
قدر كيرر. شكر قامشی دخی جنوب
جهتنده وميسيسيپی واديسنك آشاغيلرنده يتيشير.
باغ اصولی يكی ادخال اولنوب، آنجق يته‌جك
قدر اوزوم يتيشديرلمكده ايكن، بوصوك سنه‌لرده
قاليفورنيه‌ده باغلر اوقدر چوغالمشدر، كه ١٨٨٦
سنه‌سنده ممالك مجتمعه داخلنده صرف اولنان ٩٠
مليون ليتره‌شرابدن ٧٩ مليون ليتره‌سی يرلی اولوب،
يالكز ٢١ مليون ليتره ادخال اولنمشدر. شمدی‌يه
قدر يرلی شرابلر ادخالاته احتياج براقميه‌جق درجه‌ده
چوغالمش اولمليدر، كه صوك استاتستيق جدولنده
شراب ادخالندن بحث اولنميور. بناءً خيلی كثرتلی
اوله‌رق حاصل اولور. الحاصل، ممالك مجتمعه
اصل زراعت يری اولوب، الا ن اراضيسنك آنجق
بر ربعی ايشلنمكده اولديغی حالده، دنياپی محصولا-
تيله طولديرمقده‌در. اهاليسی آرتوب، اراضئ
مزروعه‌سی چوغالدقجه، محصولاتی پك زياده تكثر
ايده‌جكنه شبهه يوقدر. كرك طاغلرنده وكرك
اووه‌لرده اورمانلری پك چوق وكرك كراسته‌يه
كرك مرانغوزلق وبوياجيلق وسائره‌يه متعلق پك
چوق اشجار بولنيور. كراسته اخراجندن دخی
سنوی مملكته ٢٠ مليونی متجاوز دولار كيرر.

مرعا و چايرلرينك كثرتی جهتيله حيوانات
اهليه‌سی‌ده چوق اولوب، بوبابده يكی براستاتستيقه
دسترس اوله‌مديغمزدن، هرنه قدر شمدی‌يه قدر
مقدارلری تضاعف ايتمش اوله‌جغی ملحوظ ايسه‌ده،
برمقياس اولمق اوزره، ١٨٧٥ سنه‌سی استاتستيقندن
بحث ايده‌جكز. تاريخ مذكورده ممالك مجتمعه‌ده
٩ ½ مليونی متجاوز آت، ١ ½ مليونه قريب مركب
و استر، ٢٧ مليونه قريب صيغير، ٣٤ مليونه
قريب قيون وكچی، ٣١ مليونه قريب طوموز
بولنيوردی. كرك دری حيوان وكرك باصديرمه،

سوجوق ، دری ، یاغ ، پنیر و یپاغی کبی مواد حیوانیه اخراجاتی مملکتك اك بیوك منابع ثروتندندر. سواحلنده بالیغی چوق اولوب، پك چوق تازه وطوزلی بالیق ایله صاردلیه واستریدیه وسائره اخراج اولنور.

معادن خصوصنده دخی ممالك مجتمعه دنیانك اك زنكین یری اولوب، معادن موجوده‌نك هنوز برجزء قلیلی اخراج ایدلمکده اولدیغی حالده، ١٨٨٦ تاریخنده ٤٣٠ ملیون فرانق قیمتنده آلتون وکومش یعنی بو قیمتلی معدنلرك بتون کرهٔ ارضده چیقان مقدارینك برثلثندن زیاده چیقمشدر؛ کمور معدنی سنوی ١٢٠ ملیون طونیلانه‌یه بالغ اولوب، بو بابده یالکز انکلتره‌دن کری قالمشدر؛ دمیر معدنی دخی سنوی ٦ ½ ملیون طونیلاته‌یه بالغ اولوب، انکلتره‌دن یالکز بر ملیون کری بولنمشدر؛ چلیك ٣ ٣/١٠ ملیون طونیلاته‌یه بالغ اولوب، بو خصوصده کافهٔ دوله تقدم ایتمشدر. قورشون، باقیر، چنقو، قلای معدنلری توکنمز درجه‌ده‌در. قالیفورنیه‌نك آلتون، کومش، باقیر وقورشون معدنلری پك چوقدر. کنتوکیده جیوه وکمور و بو حکومتله تنسه و ویرجینیه‌ده نطرون پك بولدر. طوزی پك چوق اولدیغی کبی، پانسیلوانیه‌ده طاش یاغی دخی پك کلیتلی اولوب، آطلانتیق نامیله مملکتمزه دخی کلن جنسی اعلا پترول اورادندر.

صنایع وتجارت ومعارفی. — ممالك مجتمعه زراعتجه دنیانك برنجی مملکتی اولدیغی حالده، بونکله قناعت ایتمیوب، صنایعجه دخی کافهٔ ممالك ارضه تقدم ایتمك یولنی طوتمشدر؛ وشمدیکی حالده یالکز انکلتره‌دن بعض جهتلرجه کری ایسه‌ده، اوکا دخی تقدم ایتمك استعدادینی کوستریور. معدن کمورینك بو ممالك واسعه‌نك همان هر طرفنده کثرتله بولنمسیله برابر، سرعتله آقان و یا آصیلان صولرینك‌ده کثرتی ودمیر وسائر معدنلرله پاموق، یوك، وسائر صنایعه آلت وسرمایه اوله‌جق موادك بوللغی ممالك مجتمعه اهالیسنی بالطبع صنعته سوق ایتدیکندن، واهالینك قسم اعظمی ذاتاً صنعته منهمك اولان انکلیز جنسیتنه منسوب بولندیغندن، ممالك مجتمعه‌ده صنایعك ترقیسی طبیعیدر. اك ایلری‌کیدن صنایع دمیر وچلیکدن ماکینه وآلات وادوات انواعیله پاموق منسوجاتدر. یوك وایپك منسوجات ایکنجی درجه‌ده‌در. بر سنه‌ده ممالك مجتمعه فابریقه‌لرندن چیقان زراعت ماکینه‌لری کرهٔ ارضك سائر کافهٔ جهاتنده یاپیلان ماکینه‌لر مجموعندن زیاده‌در. جسیم دمیرخانه ودوکمخانه‌لری پك چوق اولوب، کوندن کونه دخی چوغالمقده‌در. آمریقان نامیله شهرت بولان بزلرله سائر پاموق منسوجاتجه ممالك مجتمعه انکلتره‌یه احتیاجدن قورتلدقدن ماعدا، بو معمولاتدن انکلتره‌یه کلیتلی مقدار اخراج ایتمکه باشلامشدر. مملکتده حاصل اولان پاموغك بر بیوك قسمی یرلی فابریقه‌لرده نسج اولندقدن صکره، اخراج اولنیور. یوك و پاموق منسوجاتجه دخی ممالك مجتمعه‌نك هنوز اخراجاتی یوغیسه‌ده، احتیاجات داخلیه‌سنی دفع ایده‌جك درجه‌ده معمولاتی واردر. دباغخانه‌لر یله کاغدفابریقه‌لری‌ده چوقدر. سفائن ووapور ماکینه‌لری انشا واعمالنه مخصوص فابریقه‌لردخی تزایدده‌در.

محصولات زرعیه‌سیله معادنی بو درجه‌ده بول وصنایعی بو قدر مترقی اولان بر مملکتك تجارتی پك ایشلك اولمق امور طبیعیه‌دندر. طرق ومعابر ولیمان کبی وسائطك مکملیتی دخی تجارتك ترقی وتوسعنی انتاج ایدیور. سواحلنده بیوك اسکله ولیمانلری ودنیانك هر طرفنه ایشلر مکمل واپور شرکتلریله سفائن کثیره‌سی اولدیغی کبی، بحرمحیط آطلاسیدن بحر محیط کبیره قدر او واسع ممالکی بر یاندن بر یانه شق ایدر اوچ بیوك دمیر یول خطی وداخلاً آغ کبی بربرینی قطع ایدر واك وحشی یرلرینه، نباتسز چوللرینه بیله کیرر خطوط کثیره‌سی واردر. عموم دمیر یوللرینك مجموع طولی ٢٨٨٥١٦ کیلومترو‌یه بالغ اولور. بوندن ماعدا انهارکثیره‌سنك چوغی‌ده سیر سفائنه صالح اولوب، ساحلدن بیکلرجه کیلومترو اوزاق یرلرده واپورلر لوقوموتیفلرله ویلکنلر بخارلرله مسابقته چالیشیرجه‌سنه بربرلرینه قاریشیرلر. ممالك مجتمعه اسکله‌لرینه سنوی ٣٠٠٠٠ مقدارینه قریب سفائن دخول ایدوب، مجموعی تقریباً ٢٠ ملیون طونیلاته استیعابنده‌در. ممالك مجتمعه‌نك مالی اولان سفائن تجاریه: ٢٢١٢٨٠١ طونیلاته استیعابنده ٦٥٥٤ واپور

ايله ١٥٩ ٤٢٣ ٢ طونيلاته استيعابنده ١٦٦٨٦
يلكن كيسندن ،كه جمعاً ٩٦٠ ٦٣٥ ٤ طونيلاته
استيعابنده ٢٤٠ ٢٣ سفائندن عبارتدر . صوك
استاتستيقه‌كوره، سنوى اخراجاتى ٠٠٠ ٠٠٠ ٨٨٩
وادخالاتى ٠٠٠ ٦٠٠ ٧٨٨ دولاردن عبارت
اولوب، بر دولار دخى ٥ فرانق ٢٠ سانتيمدر.
اخراجاتنك قسم اعظمى يعنى همان اوچ ربعى آوروپا
يه و بر ربعك قسم كليسى ديكر آمريقا ممالكنه
وباقيسى آسيا وآوستراليه‌يه كيتديكى حالده، ادخالا-
تنك آنجق نصفى آوروپادن ونصف ديكرينك
ثلثانى سائر آمريقا ممالكندن و بر ثلثى آسيا
وآوستراليه‌دن كلير. ترانسيت تجارتى‌ده سنوى ٧٠
مليون دولار راده‌لرنده‌در . باشليجه اخراجاتى :
پاموق، ات، ذخيره، پترول، حيوانات ، توتون،
كراسته، دمير معمولات، باقير، پاموق منسوجات،
معمولات دباغيه ، معدن كورى، اجزاء كيمويه
وسائره؛ الك باشلى ادخالاتى‌ده : قهوه، شكر،
اجزاء كيمويه، يوك منسوجات، پاموق منسوجات،
ايپك اقمشه، درى، بز وقناواچه، بياغى، دمير
معمولات، خام ايپك، قاوچوق ، ميوه، توتون،
كراسته، كتن وكنوير، چاى، چينى معمولاتى،
مجوهرات وسائره‌در. اوروپا ايله اولان تجارتنك
قسم اعظمى وهله اخراجاتنك ثلثانى انكلتره ايله
اجرا اولنوب، ممالك مجتمعه‌نك عموم اخراجاتنك
نصفى انكلتره‌يه كيدر .

معارفك نشر وتعميمى خصوصنه ممالك مجتمعه
حكومتى پك چوق سعى ايدوب ، مع‌هذا جنوب
جهتنده‌كى ممالكده هنوز معارفجه بيوك نقصانلر
واردر. ١٨٦٩ سنه‌سى استاتستيقنه كوره، تاريخ
مذكورده ممالك شماليه‌دن مساجوستده اوقويوب
يازمق بيلينلر ٦٠٠ ده ١ نسبتنده ايكن، ممالك
جنوبيه‌دن (تنسه) ده اوقومق بيلينلر ٦ ده ١
نسبتنده‌ايدى. بتون ممالك جنوبيه يالكز پانسيلوا-
نيه حكومتنك معارف يولنه صرف ايتديكى مبلغك
نصفنى صرف ايده‌ميورلر. مع‌هذا او وقتدن برى
خيلى ترقيات اجرا اولنوب، حكومت مركزيه‌ممالك
جنوبيه‌يه معارفه صرف ايتمك اوزره ٠٠٠ ٢١٧
مربع كيلومتره اراضى ويرمشدر. ١٨٨٧ استا-
تستيقنه كوره، سنهٔ مذكوره‌ده ممالك مجتمعه‌ده
٣٦١ دارالفنون ومكاتب عاليه بولنوب، بونلرده
٤٧٧٦ معلم و ٧٠٠٢٤ شاكرد بولنوردى؛
حقوق مكاتبى ٥٠ عددنده اولوب ، ٣١٠ معلم
و ٣١٨٥ شاكردلرى وار ايدى؛ ١٧٨ عددنده
اولان مكاتب طبيه‌ده ٢٩٣٦ معلم و ١٦٣٦٦
شاكرد بولنوردى ؛ مكاتب ابتدائيه‌ده دخى
١١٨٠٥٦٦٠ شاكرد دوام ايدردى. سنهٔ
مذكوره‌ده عموم مكاتبك اداره‌سيچون
١١٥١٢٦٩٩٨ دولار يعنى تقريباً ٣٤ مليون
عثمانلى ليراسى صرف اولنوب، بوندن ٧٩٥٤٦٢٧٣
دولارى معلمين معاشنه ويريليور. ١٨٧٦ ده
عموم ممالك مجتمعه‌ده ٣٦٨٢ كتبخانه موجود
اولوب، بونلردن ٣٠٠٠ ى قرن حاضر ميلادى
وسطندن‌صكره تأسيس اولنمشدر. حاوى‌اولدقلرى
كتابلر دخى ٠٠٠ ٢٧٧ ١٢ جلده بالغ‌اولوردى.
تاريخ مذكورده ٨١٢٩ غزته نشر اولنوب ،
٣٥٨ ى آلمان، ٢٣ ى فرانسز وقصورى انكليز
لساننده ايدى. آنجق او وقتدن برى‌كى ترقيات
پك چوقدر.

اهاليسى ، جنسيت و لسان و مذهبلرى . —
ممالك مجتمعه‌نك ١٨٩٠ تاريخنده اجرا اولنان
استاتستيقده اهاليسى ٢٤٤ ٩٨٢ ٦٢ كشى‌اولوب،
هرمربع‌كيلومتره باشنه آنجق ٧ كشى دوشيوردى.
١٨٩٥ده اهاليسنك ٠٠٠ ٧٥٣ ٦٩ مقدارينه
بالغ اولمسى تخمين ايدى . بو حساب وقياسه كوره
اشبو ١٨٩٨ تاريخنده ٧٣ ميلونى تجاوز ايتمش
اوله‌جغنده شبهه يوقدر. بو فوق العاده تزايد بر
طرفدن تولداتله وبر طرفدن دخى هجرتله حاصل
اولوب ، اوله منبت و صنايع و تجارت و اسباب
معموريتى او درجه‌ده مكمل بر مملكتك مربع
كيلومتره باشنه يدى سكز كشى دوشه‌جك درجه‌ده
مسكون اولمسى اراضيسنك خالى اولديغنى كوسترمكله،
اهالئ حاضره‌سنك بر قاچ مثلى بسلمكه استعدادى
اولديغندن، اهاليسى پك صيق اولان آوروپادن
اورايه خلقك فوجافوج هجرت ايتملرى طبيعيدر.
بوسببه مبنى هر سنه آشاغى يوقارى يارىم مليون
خلق آوروپادن ممالك مجتمعه‌يه هجرتله، اقطار مختلفه سنه
يرلشمكده‌در . اشبو مهاجرلرك قسم اعظمى بيوك
برتانيه‌لى يعنى انكليز و ايرلانده‌لى ايله اسقوچيه‌لى

اولوب ، آلمانلرله ایتالیانلر ، روسلر ، آوستریالیلر
واسوج نوروجلیلر هجرتده ایکنجی، وفرانسزلرله
سائر آوروپا اقوامی اوچنجی درجه‌ده‌در. اهالینك
قسم کلیسی انکلیز جنسیتنه منسوب وانکلیز لسانیله
متکلم اولوب، بونلر (آنغله) یعنی انکلیز اسمنك
اصل یرلی آمریقالیلر طرفندن صورت تلفظیله
(یانکه) دینمکله شهرت بولمشلردر؛ واقلیم وهوانك
تأثیریله کرك سیماجه وکرك اخلاقجه اصل انکلیزلردن
آیریله‌رق، چوق فرقلیدرلر. سائر جنسیتلره منسوب
اولان مهاجرلرکده چوغی بونلره قاریشوب ،
انکلیزلشمشلردر؛ وبر طاقملری وعلی‌الخصوص آلمانلر
مجتمع صورتده هجرت واسکان ایده‌رك، لسانلرینی
محافظه ایتمشلرسه‌ده ، مرور زمانله بونلرك دخی
یانکه‌لشه‌جکلری مظنوندر.

اصل یرلیلر (پوروژ) یعنی « قزیل دری »
اسمیله معروف بر عرق مخصوصه منسوب اولوب،
بکزلری قیرمزی‌یه مائل باقیر رنکنده ، کوز
وقاشلرینك اوجلری یوقاری‌یه مائل، صقال وبییقلری
پك سیرك وعادتلری اوزره سوکلمکله مفقود ،
صاچلری سیاه وسرت، برونلری اوزونجه واکثریا
قاقا شکلنده، یناق کمیکلری وچکه‌لری چیقیقجه،
متناسب الاعضا وتندرست آدملردر. آمریقانك
کشفنده دخی پك سیرك اولدقلری مروی ایسه‌ده،
اووقتدن بری آوروپا مهاجرلری طرفندن حسن
معامله کورمه‌مکله، بینلرنده حاصل اولان خصومت
ومنافرت اوزرینه ، بونلر طرفندن سببلی سببسز
قتل واتلاف ایدلدکلری دخی ناقابل انکاردر. هر
حالده الیوم مقدارلری پك آز اولوب ، اجدادلری
کبی آوجیلق وبالیقجیلقله طاغلرده وخالی یرلرده
عشایر حالنده طولاشان واستاتستیقه ادخال
اولنمیانلردن بشقه، اسکان ایدوب آز چوق قوانین
مملکته تابع ومدنیته داخل اولانلری آنجق
۵۸۸۰۰ مقدارنده‌در؛ ودیکرلریله برابر هرحالده
۲۰۰۰۰۰ مقدارینی تجاوز ایتمزلر. وقتیله کندیلرینه
مخصوص بر حضریتلری وار ایکن، شمدی بسبتون
وحشیت حالنده دوشوب ، حسابسز اقوام وقبائله
منقسم وبربرلرندن فرقلی مختلف السنه ایله متکلم
بولنملری هربرقبیله‌نك برقوم منقرضك بقیة السیوفی
اولدیغنه دلیلدر. اك مشهورلری: ایروقوآ، شیروکی،
غریق وسائره‌در. وقتیله مکسیقه‌یه ملحق بولنمش
اولان غرب جنوبی جهتنده ومکسیقه کورفزی
سواحلی قربنده اسکی اسپانیول وفرانسز مهاجرلریله
یرلی قادینلردن متولد برطاقم ملز اهالی وار ایسه‌ده،
انکلیزلر مغروریت جنسیه‌لرینه بناءً، یرلی قادینلرله
ازدواجه تنزل ایتمدکلرندن ، انکلیز مهاجرلریله
مسکون اولان سائر طرفلرده بویله ملز اهالی
بولنمیوب، بونلر اسکیدن قادینلرینی دخی انکلتره‌دن
کتیرمشلردی.

زنجی اهالی وقتیله آفریقادن نقل اولنمش
اسرانك اولادندن اولوب ، بونلر ممالك شمالیه‌ده
استقلالدن وممالك جنوبیه‌ده ۱۸۶۵دن بری
اسارتدن قورتلمشلر ایسه‌ده، ینه یانکه‌لرك نظرنده
محقر بر صنف عد اولنمقدن قورتله‌مامشلردر.
خالص زنجی اولانلری ۶۳۳۷۰۸۰ وملز او-
لانلری‌ده ۱۱۳۲۰۶۰ مقدارنده‌در. بونلر دخی
انکلیز لسانیله متکلم وپروتستان مذهبیله متدیندرلر.
ممالك مجتمعه‌ده وعلی‌الخصوص غرب جهتنده رنجبر-
لکله مشغول ۱۰۷۴۷۵ چینلی دخی بولنیورسه‌ده،
بونلر بکار اوله‌رق چالیشوب، قزانه‌جقلرینی قزاندقدن
صکره چینه عودت ایتدکلرندن ، پك‌ده اهالیدن
صایلمازلر. آنجق کیدنلرك یرینه دیکرلری
کلوب ، دائما اکسیك اولمازلر؛ وپك اوجوز چا-
لیشدقلرندن ، یرلی عمله‌نك ممانعتیله بعض قیود
وشروط وضع اولنمسه، پك زیاده چوغاله‌جقلردر.

مذهبجه یالکز ۶۲۳۱۴۱۷سی قتولیك ،
۱۳۰۴۹۷سی یهودی وقصوری مذاهب مختلفه‌یه
منقسم پروتستاندر. (مورمون) اسمیله یکی بر
جماعت دخی واردر، که عندلرنده تعدد ازواج
مساغدر، وکندیلرینه مخصوص مشترك بر اصول
معیشتلری واردر. بونلر باشلیجه غرب جهتنده
طوزلی کول جوارنده بولنیورلر. ادبیاتلری بالطبع
انکلیز ادبیاتی اولوب ، آنجق ممالك مجتمعه‌ده
یتیشمش کندی ادبا وشعرالری دخی واردر؛
وبونلرك بعضیسی انکلتره‌ده یتیشنلری کچمشدر.

تقسیمات ملکیه وجغرافیه‌سی، شهر وقصبه‌لری.

— ممالك مجتمعه ۴۵ مستقل جمهوریت ایله « اراضی »
نامیله ۵ ایالتدن وبرقضاء مشترکدن مرکب اولوب،
بونلر موقعلرینه کوره جماهیر شمالیه وجنوبیه

وشرقیه وغربیه ووسطیه کبی اسملرله یاد اولنور. سه‌ده، دیکر تقسیمات جغرافیه‌سی یوقدر. مرکز عمومی شرق جهتنده واقع اولوب، قضاء مشترك دخی بو شهر ایله جوارلرندن عبارتدر. ویومینغ جمهوریتنك غرب‌شمالی کوشه‌سنده «روضهٔ عمومیه» نامیله بتون ممالك مجتمعه‌نك تفرجکاهی مقامنده مربع‌الشکل بر یر و (تکزاس) جمهوریتنك منتهای شمالنده دخی «اراضیٔ مشترکه» نامیله مستطیل الشکل بر یر واردر. مذکور جمهوریتلره ایالتلرك مساحهٔ سطحیه‌لریله ١٨٩٢ استاتستیقنه کوره مقدار نفوسلری و مرکزلریله اك بیوك شهرلری (چونکه آمریقا اصولنجه ایکنجی درجه‌ده برشهر مرکز اتخاذ اولنوب، اك بیوك معموره‌لر تجارته سربست براقیلیر) بروجه آتیدر:

جمهوریت	مربع کیلومتره	اهالی	مرکزی	اك بیوك شهری
منه	٨٥ ٥٧٠	٦٦١ ٠٨٦	آوغوسته	پورتلاند
نیوهامپشیر	٢٤ ١٠٠	٣٧٦ ٥٣٠	قونقورد	مانچستر
ورمونت	٢٤ ٧٧٠	٣٣٢ ٤٢٢	مونتپلیه	بورلینغتون
ماساچوست	٢١ ٥٤٠	٢ ٢٣٨ ٩٤٣	بوستون	بوستون
روده‌ایسلاند	٣ ٢٤٠	٣٤٥ ٥٠٦	پروویدانس	پروویدانس
قونکتیقوت	١٢ ٩٢٥	٧٤٦ ٢٥٨	هارتفورد	نیوهاون
نیویورق	١٢٧ ٣٥٠	٥ ٩٩٧ ٨٥٣	آلبانی	نیویورق
نیوجرسی	٢٠ ٢٤٠	١ ٤٤٤ ٩٣٣	ترنتون	نوارق
دلاواره	٥ ٣١٠	١٦٨ ٤٩٣	دوور	ویلمینغتون
ماریلاند	٣١ ٦٢٠	١ ٠٤٢ ٣٩٠	آناپولیس	بالتیموره
پانسیلوانیه	١١٧ ١٠٠	٥ ٢٥٨ ٠١٤	هاریسبورغ	فیلادلفیه
غربی ویرجینیه	٦٤ ١٨٠	٧٦٢ ٧٩٤	ویلینغ	ویلینغ
شرقی ویرجینیه	١٠٩ ٩٤٠	١ ٦٥٥ ٩٨٠	ریچموند	ریچموند
شمالی قارولینه	١٣٥ ٣٢٠	١ ٦١٧ ٩٢٧	رالینغ	ویلمینغتون
جنوبی قارولینه	٧٩ ١٧٠	١ ١٥١ ١٤٩	قولومبیا	چارلستون
جورجیا	١٥٤ ٠٣٠	١ ٨٣٧ ٣٥٣	آتلانته	ساوانه
فلوریده	١٥١ ٩٨٠	٣٩١ ٤٢٢	تالاهاسی	کی‌وست
آلابامه	١٣٥ ٣٢٠	١ ٥١٣ ٠١٧	مونتقومری	موبیله
میسیسیپی	١٢١ ٢٣٠	١ ٢٨٩ ٦٠٠	جاقسون	ویقسبورغ
لویزیانه	١٢٦ ١٨٠	١ ١١٨ ٥٨٧	یکی اورلیان	یکی اورلیان
آرقانساس	١٣٩ ٤٧٠	١ ١٢٨ ١٧٩	لتیله‌روق	لتیله‌روق
تنسه	١٠٨ ٩١٠	١ ٧٦٥ ٥١٨	ناشویل	ناشویل
کنتوکی	١٠٤ ٦٣٠	١ ٨٥٨ ٦٣٥	فرانقفورت	لویسویل
میسوری	١٧٩ ٧٨٠	٢ ٦٧٩ ١٨٤	جفرسون	سنت لویی
ایلینوآ	١٤٦ ٧٢٠	٣ ٨٢٦ ٣٥١	اسپرینغفیلد	شیقاغو
ایندیانه	٩٤ ١٤٠	٢ ١٩٢ ٤٠٤	ایندیانوپولیس	ایندیانوپولیس
اوهیو	١٠٦ ٣٤٠	٣ ٦٧٢ ٣١٦	قولومبوس	سینسیناتی
میشیغان	١٥٢ ٥٨٥	٢ ٠٩٣ ٨٨٩	لانسینغ	دتروآ
ویسقونسین	١٤٥ ١٤٠	١ ٦٨٦ ٨٨٠	مادیزون	میلووکی
یووه	١٤٥ ١٠٠	١ ٩١١ ٨٩٦	دسموآن	دوبوق

جمهوريت	مربع كيلومتره	اهالى	مركزى	اك بيوك شهرى
مينزوته	٢١٥ ٩١٠	١ ٣٠١ ٨٢٦	سنت پول	سنت پول
شمالى داقوته	١٨٣ ٣٥٠	١٨٢ ٧١٩	بيسمارق	بيسمارق
جنوبى داقوته	٢٠١ ١١٠	٣٢٨ ٨٠٨	سيوفالس	—
نبراسقه	٢٠٠ ٧٤٠	١ ٠٧٨ ٩١٠	اوماها	اوماها
قانساس	٢١٥ ٥٨٦	١ ٤٢٧ ٠٩٦	تپقه	ليونوورت
تكزاس	٦٨٨ ٣٤٠	٢ ٢٣٥ ٥٢٣	آوستن	غالوستون
قولورادو	٢٦٩ ١٥٠	٤١٢ ١٩٨	دنور	دنور
اوتاه	٢٢٠ ٠٦٠	٢٠٧ ٩٠٥	غريت ساله‌لاكه‌سيتى	—
ويومينغ	٢٥٣ ٥٣٠	٦٠ ٧٠٥	چيانه	—
مونتانه	٣٧٨ ٣٣٠	١٣٢ ١٥٩	هلنه	ويرجينيه سيتى
ايداهو	٢١٩ ٦٢٠	٨٤ ٣٨٥	بويزه سيتى	—
واشينغتون	١٧٩ ١٧٠	٣٤٩ ٣٩٠	اولمپيا	اولمپيا
اورغون	٢٤٨ ٧١٠	٣١٣ ٧٦٧	سالم	پورتلاند
نواده	٢٨٦ ٧٠٠	٤٥ ٧٦١	قارسون	ويرجينيه
قاليفورنيه	٤١٠ ١٤٠	١ ٢٠٨ ١٣٠	ساقرامنتو	سان فرانسيسقو
		(اراضى)		
آريزونه	٢٩٢ ٧١٠	٥٩ ٦٢٠	توقسون	—
يكى مكسيقه	٣١٧ ٤٧٠	١٥٣ ٥٩٣	سانته‌فه	—
اوقلاهومه	١٠١ ٠٨٠	٦١ ٨٣٤	—	—
ايندييان تريتورى	٨١ ٣٢٠	١٨٦ ٤٩٠	اوقمولجى	—
آلاسقه	١ ٣٧٦ ٣٠٠	٣١ ٧٩٥	سيتقه	سيتقه
قولومبيا قضاء مشتركى	١٨٠	٢٣٠ ٣٩٢	واشينغتون	واشينغتون

ممالك مجتمعه‌نك بك جسيم شهرلرى اولوب، بونلرك اهاليسى حيرت‌افزا برصورتله سنه‌دن سنه‌يه آرتمقده، ويكيدن تأسيس اولنان معموره‌لر بش اون سنه ظرفنده بيوك شهر حالنى آلمقده‌در. على‌العموم ممالك مجتمعه شهر وقصبه‌لرى مجدد اولمغله، سوقاقلرى سطرنج چيزكيلرى كبى دوز وكنيش وفوق‌العاده تميز وكوزلدر. ١٨٩٠ استاتستيقنه كوره ٤٠٠٠٠دن زياده اهاليسى اولان شهرلرله مقدار نفوسلرى بروجه‌آتيدر:

نيويورق	١ ٥١٥ ٣٠١	سان‌فرانسيسقو	٢٩٨ ٩٩٧	دتروآ	٢٠٥ ٨٧٦	نيوهاون	٨١ ٢٩٨
شيقاغو	١ ٠٩٩ ٨٥٠	سينسيناتى	٢٩٦ ٩٠٨	ميلووكى	٢٠٤ ٤٨٦	پاترسون	٧٨ ٣٤٧
فيلادلفيا	١ ٠٤٦ ٩٦٤	قلولاند	٢٦١ ٣٥٣	نوارق	١٨١ ٨٣٠	لوول	٧٧ ٦٩٦
بروقلين	٨٣٤ ٤٧٢	بوقالو	٢٥٥ ٦٦٤	ميناپوليس	١٦٤ ٧٣٨	ناشويل	٧٦ ١٦٨
سنت لويى	٤٥١ ٧٧٥	يكى اورليان	٢٤٢ ٠٣٩	جرسى	١٦٣ ٠٠٣	اسقرانتون	٧٥ ٢١٥
بوستون	٤٤٨ ٤٧٧	پيتسبورغ	٢٣٨ ٦١٧	لوييسويل	١٦١ ١٢٩	فال‌ريور	٧٤ ٣٩٨
بالتيموره	٤٣٤ ٤٣٩	واشينغتون	٢٣٠ ٣٩٢	اوماها	١٤٠ ٤٥٢	قامبريج	٧٠ ٠٢٨
				روچستر	١٣٣ ٨٩٦	آتلانته	٦٥ ٥٣٣
				سنت پول	١٣٣ ١٥٦	ممفيس	٦٤ ٤٩٥
				قانساس سيتى	١٣٢ ٧١٦	ويلمينغتون	٦١ ٤٣١
				پروويدانسه	١٣٢ ١٤٦	دايتون	٦١ ٢٢٠
				دنور	١٠٦ ٧١٣	تروى	٦٠ ٩٥٦
				ايندياناپوليس	١٠٥ ٤٣٦	غران راپيد	٦٠ ٢٧٨
				آلغانى	١٠٥ ٢٨٧	ريدنيغ	٥٨ ٦٦١
				آلبانى	٩٤ ٩٢٣	غامدن	٥٨ ٣١٣
				قولومبوس	٨٨ ١٥٠	ترنتون	٥٧ ٤٥٨
				سيراقوزه	٨٨ ١٤٣	لين	٥٥ ٧٢٧
				وورچستر	٤٤ ٦٥٥	لينقولن	٥٥ ١٥٤
				تولدو	٨١ ٤٣٤	چارلستون	٥٤ ٩٥٥
				ريچموند	٨١ ٣٨٨	هارتفورد	٥٣ ٢٣٠

سنت جوزف	٥٢ ٣٢٤	اسپرینغفیلد	٤٤ ١٧٩
لوانسویل	٥٠ ٧٥٦	مانچستر	٤٤ ١٢٦
لوس آنجلس	٥٠ ٣٩٥	اوتیقه	٤٤ ٠٠٧
دسموآن	٥٠ ٠٩٣	هوبوکن	٤٣ ٦٤٨
بریجپورت	٤٨ ٨٦٦	ساوانه	٤٣ ١٨٩
اوآقلاند	٦٨ ٦٨٢	ساآنطه	٤٢ ٨٣٧
پورتلاند	٤٦ ٣٨٥	پئوریا	٤١ ٠٢٤
ساجیناو	٤٦ ٣٢٢	نیوبوفورد	٤٠ ٧٣٣
سالت لاکه‌سیتی	٤٤ ٨٤٣	اریه	٤٠ ٦٣٤
لاورانسه	٤٤ ٦٥٤	سومرویل	٤٠ ١٥٢

اصول اداره‌سی، قوهٔ مالیه وعسکریه‌سی. — ممالك مجتمعه جهوریت صورتنده اداره اولنوب، بونی ترکیب ایدن ٤٥ حکومتك بهری دخی ادارهٔ داخلیه‌جه تمامیله مستقل اولمغله، هر بری بنه او اصولده اداره اولنور، وهر برینك کندینه مخصوص مجلس مبعوثانی و مجلس اعیانی وآیریجه نظامانی واردر. امور سیاسیه واحوال عمومیه ایچون بر حکومت مشترکه‌لری واردر، که مرکزی واشینغتون شهرنده‌در. اشبو حکومت مرکزیه‌نك قونغره نامیله عمومی بر مجلس مبعوثان و مجلس اعیانی واردر. مجلس مبعوثانی ٣٥٧ اعضادن مرکب اولوب، هر حکومت اهالیسنك مقداریله متناسب عدده مبعوثان انتخاب وارسال ایدر. هنوز جهوریت شکلنه وضع اولنمیوب اراضی نامیله ایالت صورتنده اداره اولنان یرلر مجلس مبعوثانه برر وکیل کوندریرلر، که بونلرك رأی ویرمکه حقلری اولمیوب، یالکز اعضای مشاوره صفتیله بولنورلر. مبعوثان ٢٥ یاشنی کچکین اولمق واقل ٧ سنه‌دن بری ممالك مجتمعه‌نك انتخاب اولنه‌جقلری جهوریتنده ساکن بولنمق شرطیله بلااستثنا عموم اهالی طرفندن ٢ سنه مدتله انتخاب اولنورلر. مجلس اعیان بهر جهوریتدن ایکی کشی انتخاب اولنمق شرطیله ٩٠ اعضادن مرکب اولوب، اعیانلغه انتخاب اولنمق حقنی ٣٠ یاشنی کچکین و ٩ سنه‌دن بری انتخاب اولنه‌جغی حکومت طوپراغنده ساکن بولنمق شرطلریله مشروطدر. مجلس اعیان اعضاسنك بهر ثلثی ایکی سنه‌ده بر تبدیل اولنوب، دیکرلری انتخاب اولنور. مجلس اعیانك رئیسی رئیس جمهورك دخی معاونی صفتنی حائزدر؛ ومجلس اعیانده یالکز تساویٔ آرا حالنده رأی ویرر.

مجلس اعیان ایله مجلس مبعوثان سنه‌ده بر کره ولزومی تقدیرنده فوق‌العاده اوله‌رق دخی برلکده اجتماع ایدرلر. رئیس جمهور ٣٥ یاشنی کچکین و ١٠ سنه‌دن بری ممالك مجتمعه‌ده ساکن بولنمق شرطیله و ٤ سنه مدتله ایکنجی درجه‌ده انتخابله انتخاب اولنور. شویله که: هر جهوریت مرکزه کوندردیکی مبعوثان واعیانك مجموعی مقدارنده منتخبلر انتخاب ایدوب، اشبو هیئت منتخبین رئیسی انتخاب ایدر. رئیس حکومت اجرائیه‌نك وکیلی اولوب، قابنتو تشکیلنی بر باش وکیله حواله ایدر؛ وکندیسی قوهٔ بریه و بحریه‌نك باش قوماندانی عد اولنور. هیئت وکلا ایشلرندن مسئول اولدقلری کبی، رئیس حکومت دخی اجراآتندن مسئول اولوب، حین حاجتده محکمهٔ کبرا رئیسنك تحت ریاستنده انعقاد ایدن مجلس اعیانده محاکمه اولنور. علی‌العموم مأمورینك محاکمه‌سی‌ده مجلس اعیانده اولور. محاکم بسبتون مستقل اولوب، رئیس جمهور کرك محاکم رؤساسنی وکرك جماهیر متفقه والیلرینی وسائر بیوك مأمورلری مجلس اعیانك تصدیقیله تعیین ایدر. مجلس مبعوثانك مقرراتی مجلس اعیاندن بعدالتصدیق رئیس جمهورك تصدیقنه عرض اولنور؛ وبونك طرفندن تصدیق اولنمیانلری اعاده اولنه‌رق، بتکرار مجلس مبعوثان واعیانده بالمذاکره، ثلثان اکثریتله تصویب اولنجه، نظام حکمنه کچوب، موقع اجرایه وضع اولنور. جماهیر متفقه‌نك بهرنده خصوصی مجلس مبعوثان واعیانك حقوق و وظائفی عینیله بویله اولوب، اورالرده رئیس جمهورك حقوق ووظائفی دخی والی حائزدر. ممالك مجتمعه‌ده رسماً هیچ بر مذهب ملتزم اولمیوب، کافهٔ مذاهب سربستدر.

ممالك مجتمعه‌نك واردات ومصارف سنویه‌سی ٤٦٠ ملیون دولار راده‌لرنده اولوب، باشلیجه وارداتی کمرك رسمیله توتون ومسکرات وسائره رسوماتندن عبارتدر؛ وزراعت وصنایعك ترقیسنه پایبند اوله‌جق ویرکیلری یوقدر.

صلح زماننده بالفعل خدمت عسکریه مجبوری اولمیوب، ایستینلر کوکللی اوله‌رق ٣ سنه مدتله

عسكر يازيلرلر. آنجق عموم اهالينك سلاح طاشيمغه مقتدر اولان افرادى ١٨ ياشلرندن ٤٥ ياشلرينه‌دك عساكر مليه‌دن معدود اولوب، قيشين بولندقلرى يرلرده ضابطلرى معرفتيله تعليم ايديلير. بو وجهله عموم اهالى معلم بولنوب، حين حاجتده ٩ ½ مليون عسكر سلاح آلتنه آلنه‌بيلير. عموم عسكرى ٨ قول اردو اوزرينه مرتب اولوب، اركان حربيه هيئتى مكمل اولان بو قوت صلح زماننده ٢٥ آلاى پياده، ١٠ آلاى سوارى، ٥ آلاى طوپجى و ١ طابور استحكام كه جمعاً ٢١٣١ اركان وامرا و ضابطانله ٢٥٧٠٦ نفر كوكللى عسكردن عبارتدر. حرب زماننده بو قوۀ دائمه‌يه قادرلرى مرتب اولان ٩٢٧٨ ضابط و ١٠٧٢٩٤ نفر عساكر مليه الحاق اولنه‌رق، قوۀ عموميه ١٤٤٧٣٦ كشى‌يه ابلاغ اولنور. قوۀ بحريه‌سى صنوف مختلفه‌دن ٦٨ سفائندن مركب اولوب، بونلرك مجموعى ١٩٩٦٦٦ طونيلاته استيعابنده و ٢٧٠٤٩٥ بيكيرقوتنده و ٤٥٨ طوپ ايله مع امرا وضابطان ومأمورين ١٣١٩٩ عساكر بحريه‌يى حاويدرلر. بونلردن بشقه بر خيلى نقليه، طورپيوز، طوپ چكر، رموركور و يلكن كميلرى اولوب، دردست انشا دخى متعدد زرهليلرى و سائر سفائنى واردر، كه شمدى‌يه قدر بونلرك‌ده برچوغى اكمال اولنمشدر. سفائن تجاريه‌نك‌ده بر طاقمى حرب زماننده بحريه نظارتى طرفندن استيجار اولنمق اوزره قيد اولنمشدر.

احوال تاريخيه‌سى. — ممالك مجتمعه‌نك آمريقانك كشفندن اولكى احوال تاريخيه‌سى سائر آمريقا جهاتنك كبى مجهول اولوب، غرب جهتنك، مكسيقه‌نك (آزتك) دولتنه تابع اولمغله، بر آز دها مدنى، وشرق و وسط جهتلرينك دائما آوجيلق و باليقجيلقله ياشار نيم وحشى اقواملە مسكون ويا بونلره جولانكاه بولنمش اولديغى آكلاشيليور. كشفدن صكره اسپانيوللر غرب وجنوب، فرانسزلر شمال وجنوب، فلمنكليلرله اسوجليلر دخى شرق جهتلرينه يناشه‌رق، بعض كوچك مهجرلر ياپمشلردى؛ لكن الك صكره انكليزلر غلبه چالوب، سواحل شرقيه‌دن باشلايه‌رق، ايچرى‌يه طوغرى ايلريلمش؛ و بر بيوك مهجر تأسيس ايدوب، على الخصوص سواحل شرقيه وجنوبيه‌يى اسكان واعمار ايتمشلردى. فرانسه‌نك آوروپاده مشغول بولنديغنى فرصت اتخاذ ايده‌رك، انكلتره قناده‌يى دخى ضبط ايله، آمريقاى شمالينك قسم اعظمنه صاحب مستقل اولوب، اهالئ محليه حقنده پك آغر ومجرد انكلتره‌نك تجارتنى تأمينه الويريشلى بر طاقم نظامات شديده وآغر ويركيلر و ممنوعيتلر وضع ايتمشيدى. اهالى بو اصوله چوق وقت تاب آور اوله‌ميوب، ١٧٦٨ ده بوستون شهرنده بر قيام ظهور ايتمش؛ وهر نه قدر درعقب باصلمش ايسه‌ده، ١٧٧٠ ده قيام تكرر ايتمش؛ و ١٧٧٤ ده فيلادلفياده بر اجتماع عمومى وقوعيله، ١٧٧٥ ده ممالك مجتمعه‌نك شمديكى جماهير شرقيه‌سنى تشكيل ايدن يرلر اهاليسيله انكليز عسكرى بيننده جدى محاربه‌لره باشلانيله‌رق، جورج واشينغتون وفرانقلن كبى بيوك آدملرك سعييله، ١٧٧٦ ده ١٣ مملكتك استقلالى اعلان اولنمش؛ وانكلتره دولتى ١٧٨١ ده بو استقلالى «ادارۀ مختاره» ناميله طانيمغه مجبور اولمش ايدى. او تاريخده وضع اولنان اصول حكومت دوام ايده‌ميوب، ١٧٨٧ ده شمديكى اصوله تحويل اولنمشدر. ايلك رئيس جمهور اولان ذات مشار اليه واشينغتوندر. ١٨١٢ ده انكلتره ممالك مجتمعه‌يى يكيدن تحت اسارتنه آلمق مقصديله بر قوۀ عسكريه كوندرمش ايسه‌ده، مغلوباً عودته مجبور اولمشدر. بو وجهله ممالك مجتمعه ابتداى امرده ١٣ جمهوريتدن و همان يالكز سواحل شرقيه‌دن عبارت ايكن، او تاريخدن اعتباراً همان يالكز يرلى وحشيلرك جولانكاهى اولان ايچ طرفلرى دخى جسته جسته اسكان واعماره باشلايوب، هر بر قطعه‌يى ابتدا «اراضى» ويا ايالت صورتنده اداره ايتدكدن صكره، سكاننك كندى باشلرينه اداره اولنه‌بيله‌جك حاله كلدكلرينى ادارۀ مركزيه كورنجه، ادارۀ داخليه‌جه استقلال ويره‌رك، هيئت متفقه‌يه ادخال ايتمكله، الى يومنا هذا بو اصوله دوام ايده‌رك، جماهير متفقه‌يى ٤٥ عددينه ابلاغ ايتمشدر. مكسيقه ايله بر بيوك محاربه ايدوب، تكزاس، يكى مكسيقه، آريزونه، قاليفورنيه واوتاه مملكتلرينى ضبط، و بونلرك‌ده چوغنى جماهير منظوره عدادينه ادخال ايدوب، ديكرلرينى‌ده ايتمك اوزره‌در. جماهير جنوبيه‌نك هراسى آغير وصيجاق

اولدیغندن، اورالرك اهالیسی اسرای زنجیه استخدامنه لزوم کوردکلرندن، ١٨٦١ ده اسارتك لغوی طرفداری اولان (لینقولن) ك ریاسته انتخابی اوزرینه، جماهیر جنوبیه هیئت اتفاقیه‌دن آیرلمغله، بینلرنده محاربهٔ داخلیه اویانوب، ٤ سنه دوام ایتمش؛ وترقیاته خیلی مانع اولمش ایسه‌ده، عاقبت جماهیر شمالیه غالب کلمکله، اسارتی کلیاً لغو ایتمکله برابر، هیئت اتفاقیه‌یی محافظه وادامه ایتمشدر. اشبو ١٨٩٨ سنهٔ میلادیه‌سنده دخی ممالك مجتمعه (قوبه) جزیره‌سنك قیامنده بولنان اهالیسنی التزام ایده‌رك، اسپانیه‌یه اعلان حرب ایتمش؛ و پارلاق مظفریات بحریه و بریه‌یه نائل اولوب، آنتیل جزایرندن (پورتوریقو) ضبط ایتمش؛ وقوبه‌یه استقلال قزاندیرمغله برابر، اوزرینه حمایه حقی قزانمشدر.

ممالیك (Mamelouks) مصرده دولت ایوبیه‌نك انقراضندن خطهٔ مصریه‌نك یاوز سلطان سلیم خان جانبندن فتحنه دکین حکومت سورن غلامان اتراك (ونام دیکرله ممالیك بحریه) ایله غلامان چراکسه‌یه ویریلن اسمدر. [«بحریه» و «چراکسه» ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

— مصرك ادارهٔ عثمانیه آلتنه دخولندن صکره دخی ممالیك اسمی خطهٔ مذکوره‌دن رفع اولنیوب، ممالیك چراکسه بکاری یکیچری کبی برصنف عسکر صورتنده قالمش؛ وبونلر نفوذ واقتدار قزانوب، چوق دفعه والیلری عاجز براقه‌جق فائله‌لر چیقارمقده بولنمشلردی. محمد علی پاشانك دخی اجراآتنه ممانعت ایتدکلرندن، مشارالیه مصرجه اولان اصلاحات متصوره‌سنه فائحه اولمق اوزره، ممالیکك اتلافیله بو اوجاغك رفع والغاسنه موفق اولمشدر.

ممتاز فرس شعراسندن درت ذاتك مخلصیدر:

برنجیسی (حکیم عثمان بن محمد) غزنه‌لی اولوب، مشهور حکیم سنائینك استادیدر. ابتدا (عثمانی) تخلص ایدردی. آل سبکتکیندن سلطان ابراهیمك خدمتنده بولنمش؛ وبونك وفاتندن صکره هندستانه کیدوب، بهرام شاه معیتنده غزنه‌یه عودت، وبعده کرمانه رحلت ایله، آرسلان شاه سلجوقینك التفاتنه مظهر اولمش؛ وصکره غزنه‌یه عودتله، ٤٣٤ ده اوراده وفات ایتمشدر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

یك روز دامن توبکیرم که چند شب
در دوریٔ تو اشك بدامن کرفته ام

— ایکنجیسی (افضل علی بیك) من اصل کرجی اولوب، شاه عباس ماضینك کوله‌لرندن وشاه سلیمان صفوی رجالندن ایدی. شو بیت اونکدر:

کریه را زین پس کل آلود غم دنیا مکن
آب این جو داخل دریای رحمت میشود

— اوچنجیسی (مولوی سیدامان علی بن سید برکت علی) هندستان سادات وعلماسندن اولوب، فرید پور قصبه‌سنده ساکن ایدی. شو مقطع اونکدر:

زخیر و شرمنم آزاد و ممتاز اندرین عالم
نه جور ازدشمنان دیدم نه طرف ازدوستان بستم

— دردنجیسی هندستان بت پرستانندن اولوب، شو بیت اونکدر:

دل خون شد وتاکی دهد دلدار آزار اینچنین
یارب چه سازم چون کنم دل آنچنان یار اینچنین

ممش پاشا دور سلطان محمود خان ثانیده مسند صدارته کچمش وزرادن اولوب، آرناؤددر. درسعادته ورودله، بعض وزرانك خدمتنده بولنه‌رق، بر مقدار کتابت دخی تحصیل ایتمش؛ ویوسف ضیا پاشایه انتساب ایدوب، بونك طرفندن خواجکان زمره‌سنه الحاق اولنمش ایدی. بعده چاوش باشی اولوب، ١٢٢٣ ده، علمدار مصطفی پاشا وقعه‌سندن طولایی، متوسط الاقتدار برآدمك مقام صدارتده بولنمسنه لزوم کورلمکله، مهر وکالت کندیسنه تودیع اولنمش ایسه‌ده، یالکز ٤٠ کون بومقامده قالدقدن صکره، عدم اقتدارینه بناءً، عزل، ورتبه‌سی رفع اولنه‌رق، ١٢٢٤ ده اوراده وفات ایتمشدر.

ممطیر طبرستانده آملدن ٦ فرسخلق مسافه‌ده برقصبه اولدیغی جغرافیون اسلام آثارنده مسطوردر.

ممفیس (Memphis) [«منف» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

ممك زاده (مصطفی افندی) دور سلطان محمد خان رابعده مسند مشیخت

اسلامیه‌یه چکن علمادن اولوب، سالف الترجمه شیخ.
الاسلام معید احمد افندینك دامادی ایدی.
علی الاصول دور مدارس ایتدکدن صکره، ۱۰۵۲
تاریخنده قدس بعده مصر و ۱۰۵۷ ده استانبول
قاضیسی وینه او سنه آناطولی و بعده روم ایلی
قاضیعسکری اولمش؛ و ۱۰۶۳ ده نفی وبعده عفو
اولنه‌رق، ۱۰۶۶ ده، چنار وقعه‌سی اوزرینه،
مقام مشیخت اسلامیه‌یه نصب اولنمش ایسه‌ده،
طائفهٔ باقیه‌نك اعتراضی اوزرینه، ۱۳ ساعت صکره
عزل، وبروسه‌یه اعزام اولنه‌رق، اورادن مجاورت
ایتمك اوزره، مکهٔ مکرمه‌یه عزیمتنه مساعده او.
لنمش؛ وایرتسی سنه حلب قاضیلغنه نصب اولنه‌رق،
۱۰۶۷ ده اوراده وفات ایتمشدر.

ممکن (کاظم علیخان) هندستان شعرا.
سندن اولوب، شاهجهان آبادلیدر.
وزیرالممالك نواب شجاع الدوله‌نك خدمتنده بولنمش؛
و ۱۱۷۴ تاریخنده بنکاله حاکمی نواب قاسم علیخانك
خدمتنه کیرمش ایدی. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

کر کافرم واکر مسلمان
من زان ویم هرآنچه هستم

ممل (Memel) پروسیه‌ده شرق پروسیه
ایالتنك (قونیغسبرغ) سنجاغنده وقو.
نیغسبرغك ۱۱۸ کیلومتره شمال شرقیسنده اوله‌رق
(دانکه) نهری منصبنده و (کوریش هاف) خلیجنی
بالطیق دکیزیله اختلاط ایتدیرن بوغازده قضا مر.
کزی برقصبه اولوب، ۱۹۰۰۰ اهالیسی، اخلامور
آغاجلریله مستور اوزون وکنیش بر جاده‌سی،
بحریه مکتبی، دمیر دوکمخانه‌سی ومتعدد فابریقه‌لریله
ایشلك تجارتی واردر.

ممنون (Memnon) یونان قدیم خرافاتنده
بو اسمله مصر ویا ایران ملوکندن
بری اولوب، تروآلیلرك امدادینه کلمش اولدیغی،
وآخیلاؤس طرفندن قتل اولندیغی، وکویا شفق
الهه‌سنك اوغلی بولندیغی مذکور اولوب، حقنده
بر طاقم خوارق منقولدر. — مصرده (ممنونیوم)
اسمیله جسیم برهیکل وار ایدی، که میلاد عیسادن
۱۸ قرن اول یاشامش اولان فراعنه‌دن اوچنجی
(آمنوفیس)ك هیکلی اولوب، میلاددن برقرن اول
زلزله‌دن ییقلمله، قاعده‌سندن شفقده بر غریب
سس چیقدیغی، و بعده هیکل تعمیر اولنمغله بو
سسك کسلدیکی مرویدر. بونکله یونانك ممنون
حقنده‌کی خرافاتی بیننده بر مناسبت اولسه کرکدر.

ممنون (Memnon) ردوسلی اولوب، ایران
شاهی دارانك سردارلرندن ایدی.
بیوك اسکندرك ممالك ایرانه تجاوزنده آسیای
صغیری استیلا ایتمکی داراپه تکلیف ایدوب، تکلیفی
قبول اولنمامش ایسه‌ده، ینه جهانکیر مشارالیه
قارشی کمال متانتله حرب ایتمش؛ ومیلت شهرینی
مدافعه‌دن صکره، ساقز ومدللی جزیره‌لرینی ضبط
ایدوب، یونانه تجاوزاتك تشبثنده ایکن، ۳۳۳ده
مدللیده وفات ایتمشدر.

ممنون (میر نظام الدین بن میر قمرالدین
منت) هندستان شعرا وکبراسندن
اولوب، دهلیلیدر. اکبر شاه ثانی زمانه یتیشوب،
بعده انکلیز حکومتی طرفندن آجمیر صدرالصدوری
نصب اولنمش؛ و ۱۲۶۰ ده وفات ایتمشدر. شو
بیت اونکدر:

باده بی‌چاشنی زهر حرام است اینجا
جز هلاهل همه روکرده جام است اینجا

— بو مخلصله هندستان شعراسندن دیکر
بری دخی اولوب، (سامانه) ساداتندن ایدی،
واکمنوده یاشامشدر. شو بیت اونکدر:

نبود آنی دلم را از کف من برد در آنی
نمی دانم قرار آنی که ازوی دیده ام آنی

مناذر خوزستانده کبری وصغری اوله‌رق
ایکی ناحیه اولوب، فتوحده وخوارج
وقوعاتنده مذکوردر.

منار (Manaar) هندستانك منتهای جنوب
شرقی ساحلیله سرندیب جزیره‌سی
آره‌سنده‌کی کورفزه وسرندیب ساحلی قربنده بولنان
بر کوچك آطه‌یه وبر بلن اسمیدر. آطه‌نك بویی ۷
وانی ۲ کیلومتره‌در. کورفزك ودها طوغریسی
بوغازك جنوب جهتنده یعنی °۸ عرض شمالیده
انی ۲۲۴ وشمال جهتنده ۱۸۳، شمالدن جنوبه
مسافه‌سی‌ده ۱۴۰ کیلومتره و مساحهٔ سطحیه‌سی
۱۲۲۰ مربع کیلومتره‌در.

منازکرد (ومعربی منازجرد) درسم
سنجاغنده قضا مرکزی اولوب
الیوم (مازکرد) دینلن قصبه‌نك اسکی اسمیدر.

منازی { [«ابو نصر منازی» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

مناستر { (Bitolia) روم ایلنده آرناؤدلغك شرق وماكدونیه خطهٔ قدیمه‌سنك
غرب جهتنده وسلانیكك ۱۸۰ كیلومتره شمال
غربیسنده اوله‌رق ′۲ °۴۱ عرض شمالی ایله
″۳۰ ′۱ °۱۹ طول شرقیده و بریستری طاغنك
شرق شمالی اتكنده واسع بر اووه‌نك كنارنده
و(دراخور) نهری اوزرنده واقع ولایت مركزی
بر شهر اولوب، ۳۱۳۴۷ اهالیسی، ۲۴ جامع
شریفی، ۵ كلیساسی، ۹ حاوره‌سی، ۹ مدرسه‌سی،
ملكی وعسكری مكتب اعدادیلری، ذكور واناثه
مخصوص رشدیه‌لری، ۶ مكتب ابتدائیسی، بلغار،
روم واولاخلره مخصوص رشدیه مكتبلری،
قتولیك وپروتستان میسیونرلرینه مخصوص ذكور
واناث رشدیه‌لری، ۲ بیوك قیشله‌سی، عسكری
خسته‌خانه‌سی، ۲۴۸۲ دكان ومغازه‌سی، ۱۴ خانی،
۷ حامی، ۶ دقیق فابریقه‌سی و بر ساعت قله‌سی
واردر. شهرك موقعی حذای بحردن ۵۵۰ متره‌قدر
مرتفع اولمغله، یازین هواسی سرین ولطیف و هله
دراخور رنجتملری اوزرنده‌كی یرلری پك مفرح
ایسه‌ده، اطرافی مرتفع جبال ایله محاط اولوب،
بولندیغی اووه‌نك ده بعض جهتلری بتاقلقجه اولدیغندن،
قیشین سیس ورطوبت اكسیك دكلدر. آرناؤد-
لغك كلیدی حكمنده اولان بر موقعده واقع
اولغله، فن حرب نقطهٔ نظرنجه اهمیت فوق‌العاده‌سی
اولوب، اسكیدن بری اردو مركزی اتخاذ
اولنمشدر. اسكله‌سی حكمنده اولان سلانیك ایله
آرناؤدلغك هر طرفی آره‌سنده بولنمسی واطرافده‌كی
اووه‌نك صوك درجه‌ده منبت ومحصولدار اولمسی
تجارت نقطهٔ نظرنجه‌ده اهمیتنی موجب اولمقده
اولوب، اسكیدن بری مناسترده خیلی ایشلك
تجارت اجرا اولنمقده‌در. اخیراً سلانیكه بر دمیر
یول خطیله ربطی اهمیت تجاریه‌سنی بر قات دها
آرتیروب، بو خطك پروزه ودراجه قدر تمدیدی
حالنده بو اهمیتك تضاعف ایده‌جكنده شبهه یوقدر.
مناسترده یوكدن كلیم، ولنجه، فانله، چوراب كبی
شیلر یاپیلدیغی كبی، قیوجیلغه متعلق تلكاری شیلرله
دمیرجیلكه متعلق مواد دخی اعمال اولنور.

مناستر شهری دور عثمانی اعماراتندن اولوب،
غازی خداوندكار زماننده ۷۸۴ تاریخنده تیمور
طاش بك طرفندن فتح اولندقده (بیتولیه) شمدیكی
مناستردن بر چاریك مسافه‌ده واقع كوچك بر
قصبه ایدی؛ وشمدیكی شهرك یرنده، اسمندن
آكلاشلدیغنه كوره، یالكز بر مناستر وار ایدی.
شهر عثمانلیلر زماننده تأسیس اولنوب، بر خیلی
وقت خرستیانلره بو شهرده اقامته مساعده اولنماز
ایدی. شمدیكی حالده اهالیسنك ثلثاندن زیاده‌سی
مسلم وقصوری اولاخ، بلغار، روم، یهودی
وسائره‌در. شهرك لسان عمومیسی تركجه اولوب،
آرناؤدجه، بلغارجه، اولاخجه، رومجه واسپانیولجه
دخی سویلنمكده‌در.

— مناستر قضاسی همنامی اولان ولایت
وسنجاغك مركز قضاسی اولوب، مناستر شهریله
۴ ناحیه‌یه منقسم ۲۴۱ قریه‌دن مركب اولدیغی
حالده، جنوباً فلورینه، شرقاً پرلپه، شمالاً قرچوه
واوخری قضالریله، غرباً وغرب جنوبی جهتندن
دخی كوریجه سنجاغیله محدوددر. اهالیسی ۱۶۱۸۶۳
كشی اولوب، نصفندن زیاده‌سی مسلم وقصوری
بلغار، اولاخ، روم وآرناؤد جنسیتلرینه منسوب
خرستیاندر. قضایه ملحق نواحیء مذكوره قوز-
شوه، رسنه، پرسپه وتیمور حصاردر. اراضیسی
بتون ولایتك اك منبت ومحصولداری اولوب،
كلیتلی ذخیره ایله میوه وسبزه‌لرك انواعی حاصل
اولور. طاغلرینك اكثری اورمانلرله مستوردر.
قضا داخلنده خیلی كنیش اولان پرسپه وواتتروق
كوللری بولنوب، حاوی اولدقلری بالیقلر سنوی
تقریباً بیك لیرا بدل ایله احاله اولنور. قضانك
واردات سنویه‌سی ۹۰۰۰۰ لیرایی متجاوزدر.

مناستر { ولایتی. ممالك عثمانیه‌نك روم ایلنده‌كی ولایتلرندن اولوب، شرقاً
سلانیك، شمالاً قوصوه، شمال غربی جهتندن
اشقودره، جنوب شرق طرفندن یانیه ولایتلریله،
جنوباً دخی حدود یونانیه ایله محدوددر. جنوب
شرقیدن شمال غربی‌یه طوغری اولان اك بیوك
مسافه‌سی قوش اوچشی حسابیله تقریباً ۲۵۰ كیلو-
متره‌در. انی ایسه بونك نصفنده بالغ اوله‌ماز. بو
ولایتك حدودی نه طبیعی ونه جغرافیدر. یعنی

نه طاغ ونهر کبی حدود طبیعیه ایله آیرلمشدر، نه‌ده اهالینك جنسیتنه واراضینك موقع طبیعیسنه مستند بر حدودله محدوددر. قسم اعظمی اولان شمال غربی جهتی آرناوٴدلغك قسم وسطیسندن عبارتدر؛ وجنوب شرق قسمی یعنی سرفیجه سنجاغی ماکدونیه‌نك جهت جنوبیه‌سیله تسالیه‌نك بر پارچه‌سندن متشکلدر. عمومیت اوزره اراضیسی طاغلق و پك عارضه‌لی اولوب، شار وپندوس طاغلری وبونلرك آره‌سنده خیلی انحطاط کسب ایده‌رك کچید و برن بر صره تپه‌لر شمالدن جنوبه طوغری ولایتی بوینه شق ایله، بر خط تقسیم میاه تشکیل ایده‌رك، آدریاتیق مائله‌سنی آطه‌لر دکیزی حوضه‌سندن آیریور. کرك شار وکرك پندوسك اك مرتفع طرفلری مناستر ولایتنك خارجنده اولوب، مع‌هذا کرك بو ایکی طاغك آره‌سنده سلسله‌نك صره‌سنده وکرك بو صره‌نك خارجنده اوله‌رق، ولایت داخلنده بر چوق طاغلر بولنوب، بونلرك بعضلری خیلی بیوکدر. نرجقه طاغی مناستر اووه‌سیله پرسپه کولی آره‌سنده اوزانوب، اك یوکسك محلی اولان ومناستر شهرینك اوستنده بولنان (پریستری) طاغنك ٢٦١٧ متره ارتفاعی واردر. (غراموس) طاغی پندوس سلسله‌سنه مربوط اوله‌رق ولایتك غرب جنوبی جهتنده شمالدن جنوبه طوغری اوزانیر. ارتفاعی ٢٣٠٠ متره‌در. اوخری کولنك شمالنده‌کی ژابلانیقه طاغنك ٢٢٨٠، پرسپه ایله اوخری کوللری آره‌سنده‌کی (غالیچیچه) طاغنك ٢٠٤٣، مناستر اووه‌سنك شرقنده‌کی (نیجه) طاغنك اك یوکسك محلی اولان (قایمقچالان) تپه‌سنك ٢٥١٧، ولایتك حدود شمالیه‌سنده واقع (بابا سنیقه)نك ٢٦٠٠، ولایتك حدود جنوبیه‌سنده‌کی (وبجی) طاغنك ٢٠٦٥ متره ارتفاعی واردر. ارتفاعلری ٢٠٠٠ متره‌دن آشاغی بر چوق طاغلری دها واردر. ولایتك میاه جاریه‌سی چوق اولوب، بو جهتجه ایکی مائله‌یه منقسمدر: قسم شرقیسی آطه‌لر دکیزی وقسم غربیسی آدریاتیق مائله‌سنده بولنیور. برنجی مائله (واردار) وقره‌صو (نام دیکرله بیستریچه) حوضه‌لرندن عبارتدر. مناستر اووه‌سنك صولرینی جمع ایدن (قره‌صو) چاییله بونك شمالنده بر قاچ کوچك چای سلانیك ولایتی داخلنده (واردار) ایرماغنه دوکلمك اوزره، شرق شمالی‌یه طوغری آقار. ولایتك شرق جنوبی قسمنك میاه جاریه‌سی بالاجتماع قره‌صو ایرماغنی تشکیل ایدرلر، که سرفیجه سنجاغنی غربدن شرقه شق ایله، ینه سلانیك ولایتی داخلنده سلانیك کورفزینه دوکیلور. ولایتك جنوب غربی قسمنك یعنی کوریجه سنجاغنك میاه جاریه‌سی (دوول) نهرینی تشکیل ایدیور، که غربه طوغری جریانله برات نهریله برلشه‌رك (سمان) ایرماغنی تشکیل ایله، آدریاتیقه دوکلمك اوزره یانیه ولایتنه کچر. بونك شمالنده ایلبصان سنجاغی داخلنده (اشقومبی) نهری شرقدن غربه آقه‌رق، ینه مذکور دکیزه دوکیلور. نهایت (قره‌درین) نهری اوخری کولندن خروجله، شماله طوغری آقه‌رق دبره سنجاغنی شق ایتدکدن صکره، آق‌درینله برلشه‌رك ینه آدریاتیقه دوکلمك اوزره، قوصوه وبعده اشقودره ولایتنه کیرر. کوللری چوق اولوب، روم ایلینك اك بیوك واك کوزل کولی ولان اوخری کولیله پرسپه، واندروق، مالك، کسریه کوللری ولایت داخلنده واوستروه کولی ده حدود شرقیه‌سنده بولنیور.

اراضینك قوهٔ انباتیه‌سنجه مناستر ولایتی اوچ قسمه تقسیم اولنه‌بیلیر: برنجی درجه‌ده منبت اولان قسمی نفس مناستر سنجاغیله کوریجه سنجاغنك شرق جهتی یعنی ولایتك قسم وسطیسیدر. ایکنجی قسمی سرفیجه سنجاغی یعنی ولایتك جنوب شرق جهتی، اوچنجی قسمی‌ده دبره وایلبصان سنجاقلریله کوریجه سنجاغنك قسم غربیسی یعنی ولایتك غرب وشمال طرفلریدر. مناستر سنجاغك واردات سنویه‌سی سرفیجه ایله کوریجه سنجاقلرینك مجموع حاصلاتیله آنجق مساوی اولور؛ ودبره ایله ایلبصان سنجاقلرینك مجموع حاصلاتی‌ده سرفیجه سنجاغی حاصلاتنك نصفنه وکوریجه سنجاغی حاصلاتنك ثلثانه مساوی اوله‌میور. عموم ولایتك اراضیٔ مزروعه‌سی ٢٦٧٣٣١٢ دونمدن عبارت اولوب، سنوی تقریباً ٢٧٠٥٠٠٠ کیله مصر، ٢٥٩٤٠٠٠ کیله بغدای، ١٤١٥٠٠٠ کیله چاودار، ١١٥٨٠٠٠ کیله آرپه، ٢٤٠٠٠٠ کیله یولاف ١٣٣٠٠٠ کیله بورچاق، ٢٤٥٠٠ کیله کتان تخمی

١٥٠٠٠ كيله داری، ٣٠٠٠ كيله كنوير تخمی، ١٤٣٢٠٠٠ قيه فاصوليه، ٤١٥٠٠٠ قيه توتون، ١٥٧٠٠٠ قيه نخود، ١٣٠٠٠٠ قيه بقله، ٨١٠٠٠ قيه پاموق، ٣٥٠٠٠ قيه پتاته، ١٨٠٠٠ قيه مرجمك، ٢٧٥٠ قيه كوك بويا وسائره حاصلات آلنير. باغلری دخی ٣٢٥٦٢٨ دونمدن عبارت اولوب، سنوی بر بچق مليون قيه قريب تازه اوزوم و ٢٣٠٦٠٠٠ قيه قدر شراب آلنير. بعض طرفلرينك شرابلری مشهوردر. بو صوك سنه‌لرده بر مقدار آفيون دخی اكلمكه باشلانمشدر. توتونك قسم اعظمی يرليده حاصل اولوب، داخل ولايتده وآرناؤدلغك سائر طرفلرنده صرف اولنور. ذخائر احتياجات محليه‌يی دفع ايتدكدن صكره خيلی اخراجات دخی اولور. زراعت اليوم اصول عتيقه‌ده وناقص آلات وادواتله اجرا اولنوب، اراضينك قوهٔ انباتيه‌سی نسبتنده استفاده اولنه‌ميور. اشجار مثمره‌سی چوق اولوب، هر نوع ميوه وعلی الخصوص آيوه، الما، آرمود، ويشنه، كراز، جوز، كستانه، بادم، شفتالی، قايسی، طوت، اريك وايلبصان واديسنده پورتقال ايله زيتون دخی حاصل اولور. اورمانلری چوق اولوب، ولايتك اكثر جبالی اورمانلرله مستور ايسه‌ده، اسكله‌لرك بعد مسافه‌سی ووسائط نقليه‌نك فقدانی جهتيله اكثرندن استفاده اولنميوب، آنجق محلرده استعمال اولنان كراسته واودون قطع اولنور. يالكز ولايتك منتهای شرقنده‌كی (موريخوده) اورمانلرندن كسيلن كراسته اورادن جريان ايدن قره صو نهريله وارداره ايندريلور. اورمانلرك اكثر اشجاری چام وميشه ايله كوركندر. يايله‌لرده وطاغ اتكلريله واديلرده مرعالر و چايرلر چوقدر. حيوانات اهليه ١١٨٠٠٠٠ قيون، ٦٦٧٠٠٠ كچی، ١٩٥٠٠٠ صغير، ٤٠٠٠٠ مركب، ٣٠٠٠٠ بيكير، ٨٠٠٠ استر و ٧٢٠٠٠ طوموز وسائره‌دن عبارتدر. معادنی چوق اوله‌جغی اوته بريسنده تصادف اولنان علامتلردن آكلاشيلور. سه‌ده، اخراج اولنانلری يوق حكمنده اولديغی كبی، لايقيله كشفيات دخی اجرا اولنمامشدر. كوريجه قربنده بر آنتراسيت معدنی بولنوب، اهالی اخراج ومحروقاتده استعمال ايتدكلری كبی، بر قرمزی معدنی دخی واردر. مياه معدنيه‌سی وكوكوردلی وچليكلی وسائر ايليجه‌لری چوقدر. مناستر قربنده‌كی اكشی صو بو جمله‌دندر.

صنايع محليه يوكدن شياق، عبا، ولنجه، كليم، فانله، چوراب، پاموقدن بز، ايپكدن بروجك، چارشفلق وسائر بعض قماشلر نسجيله صرمه وقلابدان ايشله‌لی خاولی وچوره‌كبی شيلر، صابون، كومشدن چيغاره و قهوه طاقمی واسلحه كبی مواد و جوزدن صدف قاقمه‌لی ماصه وقنايه طاقمی وسائره اعمالندن عبارتدر. بونلرك چوغی ال ايله ومنسوجات واورمه شيلر قادينلر طرفندن خانه‌لرده ياپيلوب، آتش ويا صو ايله چويريلير ماكينه‌لری حاوی فابريقه‌لری پك آزدر. ولايتك هيچ بر طرفدن اسكله‌سی اولميوب، ايچ طرفلردن عبارت اولمغله، تجارتی جزئيات قبيلندن اولوب، اخراجات وادخالات ايچون برنجی اسكله‌سی سلانيك و ايكنجيسی آدرياتيق دكزنده دراچه‌در. لكن اخراجاتی زياده اولان مناستر سنجاغنك سلانيكه قربيتی زياده اولديغی كبی، مناستردن سلانيكه تمديد اولنان دمير يول خطی‌ده بو تجارتی تسهيل ايتمكده‌در.

اهالئ ولايت هنوز تحريرلری اجرا اولنميانلرله برابر بر مليون راده‌لرنده اولوب، بونك نصفندن زياده‌سی مسلم وقسم باقيسنك بر ثلثی بلغار و ثلثانی همان متساوياً آرناؤد، اولاخ وروم جنسيتلرينه منقسم خرستياندر. اهالئ مسلمه‌سنك‌ده قسم اعظمی آرناؤد اولوب، يالكز نفس مناستر شهريله مناستر و سرفيچه سنجاقلرينك بعض قصبه وقراسنده تركجه لسانيله متكلمدرلر. بوحالده عموم اهالينك نصفندن زياده‌سی آرناؤد اولوب، كوريجه، دبره وايلبصان سنجاقلری صرف آرناؤدلق و مناستر ايله سرفيچه سنجاقلری مخلوطدر. مناستر وكسريه قصبه‌لرنده ٥٠٠٠ قدر يهودی و ولايتك هر طرفنده طاغنيق بر مقدار چنكانه اهالی دخی بولنيورلر. دبره ايله ايلبصان اهاليسی هنوز بر حال استثناده ياشادقلرندن، بو ايكی سنجاقده بر كونه ترقيات وقوع بولمامشدر. خرستيان اهالی معارفجه خيلی ترقی ايدوب، بلغارلرله اولاخلر وروملر بربرلرينه رغماً مكتبلرينی تزييد ايتمكده‌درلر. اهالئ اسلاميه معارفجه هنوز كری اولوب، مناستر وكوريجه‌ده برر اعداديهٔ ملكيه

ودیکر لوا وقضا مرکزلرنده برقاج رشدیه وابتدائیه مکتبی وار ایسه‌ده، اکثر اهالئ اسلامیه‌نك لسان ترکی‌یه واقف اولاملری نشر معارفه مانع اولمقده‌در. آرناوٴدلسانده یالکز کوریجه‌ده بری ذکوره ودیکری اناثه مخصوص ایکی مکتب بولنوب، ایکنجیسی پروتستان میسیونرلرینك تحت اداره‌سنده‌در. ولایتك واردات سنویه‌سی ٥٣٠٠٠٠٠ ومصارف محلیه ١٠٠٠٠٠٠ لیرا راده‌لرنده‌در.

مناستر ولایتی بروجه زیر ٥ سنجاغه منقسم اولوب، ٢٢ قضا، ٢٤ ناحیه و ١٩٠٨ قریه‌یی حاویدر:

سنجاق	قضا	ناحیه	مقدار قرا
مناستر	مناستر	رسنه، پرسپه، قرشوه، تیمور حصار	٢٤١
	پرلپه	موریخوه	١٣١
	فلورینه	رودنیك، نوسقه	٧٦
	قرچوه	—	١١٣
	اوخری	استروغه، درجه	١٠٣
سرفیچه	سرفیچه	ولوندوس	٢٩
	قوزانه	ونچه	٨١
	جمعه	صاریغالر، قطرانیچه	٥٤
	ناسلیچ	سچشته، ژوبان	٩٣
	کره‌بنه	—	٧٨
	آلاصونیه	لیوادی، دومنك، دشقاط	٧٢
کوریجه	کوریجه	بهلشته، اوپار	١٦٠
	کسریه	خورپشته، کلبسوره، بوربوچقو	١٢٠
	استاروه	کوکس	١٠٠
	قولونیه	—	٥٤
دبره	دبره	—	١١١
	ماط	—	٣٢
	دبرهٔ زیر	—	٣٧
	رقه‌لر	—	٤٤
ایلبصان	ایلبصان	—	١٥٥
	غرامس	—	٦٦
	پکین	—	٥٣

مناسه (Manassé) حضرت یوسف (عم)ك اکبر اولادی اولوب، حضرت یعقوب (عم) جانبندن اولادی صره‌سنه ادخال اولنمغله، اون ایکی سبطدن برینك رئیسی اولوب، قبیله‌سی اردن نهرینك صاغ وصولنده ساکن وایکی شعبه‌یه منقسم ایدی. اسباط اثنا عشر اراضیسندن اك واسعنه مالك ایدی.

— بو اسمده یهود حکمدارانندن بری دخی اولوب، ١٢ یاشنده ایکن، پدری ازخیایه خلف اولمش؛ وقبل المیلاد ٦٩٤ دن ٦٤٠ تاریخنه‌دك ٥٤ سنه حکم سورمشدر. ابتدا عبادت اصنامه صاپوب، اخطارات ونصایحده بولنان (ایسائیا) یی دستره ایله ایکی‌یه بولدیردکدن، وسائر بوکبی مظالمده بولندقدن صکره، قبل المیلاد ٦٧٢ تاریخنده آثور حکمداری (آصرهادون) قدسی ضبط، وکندیسنی وتبعه‌سنی بابله سوق ایله، ٣ سنه تحت اسارتده طوتمش؛ وخلفی (ساوٴسدوش) قدسه عودتنه مساعده ایتمش ایدی. بودفعه متنبه اولوب، اوثان معابدینی هدم وعبادة اللهی نشره همت ایتمشدر.

مَناف و:

مَناة جاهلیتده عربلرك عبادت ایتدکلری اصنامدن اولوب، هله مناة کرك قریش وکرك عموم عربلر عندنده پك معزز وعبادتی عمومی ایدی.

مَنبِج حلب ولایت وسنجاغنده وحلبك ١١٠ کیلومتره شرق شمالیسنده اوله‌رق فرات مجراسنك ٣٣ کیلومتره قربنده و واسع بر اووه‌نك منتهای شرقنده قضا مرکزی بر کوچك قصبه اولوب، جمله‌سی چرکس اولمق اوزره، ١٥٠٠ اهالیسی، برجامع شریفی، برمسجدی، بر مکتب ابتدائیسی، ١٥ دکانی، بر خانی، برفرونی و خراب بر قلعه‌سی واردر. منبج اسکی بر شهر اولوب، ماکدونیه‌لیلر زماننده (هیراپولیس) تسمیه اولنوردی. ابو عبیده (رضه) حلب و انطاکیه فتحندن صکره بو شهری دخی صلحاً فتح ایتمشیدی. هارون الرشید امراء عباسیه‌دن (عبدالملك بن صالح بن علی بن عبدالله بن عباس) معرفتیله منبجی بر قات دها اعمار و توسیع وتزیین ایتمکله، بر خیلی وقت بیوك ومعمور بر شهر حالنده دوام ایتمش؛ ونهایت تیمورلنك طرفندن تخریب اولنه‌رق، او

وقتدن بری بر خرابه‌زار حالنده قالمش ایکن ، ۱۲۹۵ تاریخنده چرکس مهاجرینیله اسکان اولنه‌رق، یکیدن اعمار اولنمشدر. چرکسلر تمیزلکه فوق‌العاده مراقلی اولمغله، یکی منبج تمیز وکوزل برقصبه اولوب، کوندن‌کونه کسب عمران ایتمکده‌در.

منبج شاعر شهیر بحترینك وابو فراسك وفصاحتیله آل عباس بیننده تمیز ایدن مشار الیه عبدالملك بن صالح ایله دیکر بر چوق مشاهیرك مسقط رأسی بولنمشدر. فراندن قصبه‌یه صو کتیرملك اوزره تحت الارض بر قاچ جدول یك اسکی بر زماندن قاله اوله‌رق الیوم موجوددر.

— منبج قضاسی حلب سنجاغنك منتهای شرق شمالیسنده واقع اولوب ، غرباً عینتاب و باب ، جنوباً رقه قضالریله، شرقاً زور مستقل متصرفلغیله، شمالاً دخی اورفه سنجاغیله محدوددر . اراضیسی پك واسع اولوب، فرات شمالدن جنوبه قضایی شق ایله ، شمال جهتنده صاغدن (سجور) و جنوب شرق جهتنده صولدن (بتیخ) نهرلرینی آلیر . اراضیسنك عمرانه فوق‌العاده استعدادی اولوب ، آنجق جدوللر حفریله اروالری اقتضا ایدر. قضایی ترکیب ایدن ۲۳۳ قریه‌دن ۱۷۳ ی املاك سنیه‌دن وبرخیلیسی املاك امیریه‌دن اولوب، چرکس مهاجرلرینه دخی اراضی ویرلمکله، بونلر بر چوق کویلر تشکیل ایتمشلردر، که تمیزلکلریله وتارله‌لرینك کوزل ایشلنمسیله فرق اولنور. محصولاتی حبوبات متنوعه ایله زیتون ومیوه‌لرك انواعندن عبارت اولوب، کرك ذخایرینك وکرك میوه‌لرینك جنسی پك ایبدر. قضا داخلنده بولنان خرابه‌لرك کثرتی اورانك معموریت قدیمه‌سنه بر دلیل اولوب، مسکنه، قلعة النجم، خناصر، بالیس، قره منبج وسائره بوجمله‌دندر. کرك مرکزینك وکرك بتون قضانك هواسی پك صاغلامدر. مرکزده وچرکس کویلرنده چرکس کاری شاپاق وعبا نسج اولنور . قضانك واردات سنویه‌سی آنجق ۴۵۰۰ لیرا راده‌لرنده‌در.

مَنبَسه { زنج (یعنی زنکبار) سواحلنده بیوك برشهر اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

منت { فرس شعراسندن ایکی کشینك مخلصیدر:

برنجیسی (کریم خان) اصفهانلی اولوب ، افشار عشیرتنك امراسندن اولمغله ، نادر شاه زماننده (ری) بکار بکیسی اولمش؛ وبونك معیتنده پك چوق جسارت وشجاعت کوسترمش ایدی . بعده نادر شاهك غضبنه اوغرایوب، کوزلرینه میل چکلمش؛ وارومیه‌ده وفات ایتمشدر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر :

چنان از دود آهم بیتو ای کل تار شد کاش
که روز از تیرکی کم کرد بلبل آشیانشرا

— ایکنجیسی (میر قمرالدین) دهلیلی اولوب، مرشدآباد نوابی نزدنده ملك‌الشعرا عنواننه مظهر اولمش؛ ودکنه سیاحتله حیدرآباد نظامنه تقدیم ایتدیکی بر قصیده ایچون ۵۰۰۰ روبیه جائزه آلمش؛ و بعده دهلی‌یه عودت ایدوب ۱۲۰۸ ده اوراده وفات ایتمشدر. «چمنستان» و «شکرستان» عنوانلریله ایکی منظومه‌سی وفارسی واردولسانلرنده ۱۵۰۰۰۰ بیتی حاوی دیوانلری واردر.

مُنت اشیون { اندلسده اشبونه (یعنی لیسبونه) اعمالندن بر قصبه اولدیغی «معجم‌البلدان» ده مسطوردر.

منتخب { (میرزا روح الله) کشمیر شعراسندن اولوب، شو بیت اونکدر:

مبین ای بوالهوس برچهرهٔ زردم بچشم کم
که من خودرا باکسیر محبت کیمیا کردم

منتخب‌الدین { (ابوالفتوح اسعد بن ابی الفضائل محمود العجلی) مشاهیر فقهاء شافعیه‌دن ومحدثیندن اولوب، ۵۱۵ تاریخنده اصفهانده طوغمش؛ وممالکتنده تحصیل علوم ایتدکدن صکره، استماع احادیث شریفه ایچون خیلی وقت سیاحت ایتمش؛ و ۶۰۰ تاریخنده اصفهانده وفات ایلمشدر. غزالینك «وسیط» و «وجیز» ینه کوزل شرحلری و «تتمة التتمه» عنوانیله فقهده معتبر بر کتابی واردر.

منتشا { آیدین ولایتنی ترکیب ایدن بش سنجاغك اك جنوبیسی اولوب ، آناطولی شبه جزیره‌سنك منتهای غرب جنوبی کوشه‌سندن وقدیماً (قاریه) دینلن خطه‌دن عبارتدر. شمالاً آیدین و دکیزلی سنجاقلریله، شرقاً قونیه ولایتیله، جنوباً آق دکیزله، غرباً دخی آطه‌لر

دکیزله محاطدر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۳۲۳۹ مربع کیلومتره‌دن عبارت اولوب، بونك ۷۹۶۸ کیلومتره‌لکی طاغلق وطاشلق اوله‌رق اراضیٔ خالیه‌دن، ۲۹۱۱ کیلومتره‌لکی اورماندن، آنجق ۱۶۴۰ کیلومتره‌لکی اراضیٔ مزروعه‌دن و ۷۲۰ کیلومتره‌لکی‌ده مراعدن عبارتدر. بو رقملردن دخی آکلاشلدیغی اوزره، اراضیسی طاغلق اولوب، طاوروس سلسلهٔ مشهوره‌سنه مربوط بر صره طاغلر شرقدن غربه امتداد ایده‌رك، قول واتکارله بتون سنجاغی طولدیریور. بو سلسله‌نك باشلیجه طاغلری شرقدن باشلایه‌رق: حدودده بولنان و ۳۰۵۰ متره ارتفاعی اولان (آق طاغ) وبونك غرب جهتنده بولنان قره‌جه طاغ، قرتال طاغی (ارتفاعی ۲۶۰۰ متره)، الجك طاغی (۲۰۶۰ متره)، مندوس طاغی (۲۰۰۰ متره)، بوز طاغی (۱۹۰۰ متره) وسائر طاغلر بربرلرینه مربوط اوله‌رق آیدین سنجاغنده‌کی (بش پارمق) طاغنه اولاشیرلر. بو طاغلرك آره‌لرنده یالکز (طالمان) و (قوجه چای) وادیلری بر آز کنیشجه اولوب، سائر طرفلری طار بوغازلردن و صرپ اتکلردن عبارت واکثر یرلرده چام وبیشه آغاجلریله مستوردر. ساحل جنوبیسنه ایتن مذکور ایکی نهردن بشقه کرك طوغریدن دکیزه وکرك آیدین سنجاغنده آقان بیوك مندرسه دوکیلور بر چوق چای ودره‌لری دخی واردر. طورغون صولری اولان پك آز یرلر مستثنی اولدیغی حالده، عمومیت اوزره سنجاغك هواسی پك لطیف وصاغلامدر. محصولاتجه ولایتك دیکر درت سنجاغندن چوقجه‌ری اولوب، باشلیجه محصولاتی: بغدای، آرپه، داری، سیسام وسائر حبوباتله پاموق، توتون، اوزوم، انجیر، زیتون وسائره‌دن عبارتدر. اراضینك زراعته عدم استعدادینه مبنی اهالی اك زیاده باغلره وانجیر آغاجلرینه اهمیت ویروب، قورو اوزوم وانجیری پك مقبولدر. اورمانلرندن خیلی مقدار پلاموط دخی چیقار. حیوانات اهلیه‌سی ۵۰۰۰۰۰ رأس راده‌لرنده اولوب، بونك نصفندن زیاده‌سی یعنی ۲۸۱۰۰۰ ی کچی، ۱۵۰۰۰۰ قدری قیون و ۴۰۰۰۰ ی صیغیردر. میاه معدنیه‌سی دخی چوق اولوب، بعض امراضه نافع بر قاچ ایلیجه‌سی واردر. اورمانلری پك چوق اولوب، چام، فستق، میشه وسائر اشجار بولنیور؛ آنجق یوللرك صرتندن ووسائط نقلیه‌نك فقداننده طولایی، بونلردن بحق استفاده اولنه‌میوب، آنجق ۳۲۵۰۰ مکعب متره کراسته، ۲۸۷۰۰ بیکی قنطار میشه قبوغی، ۵۶۰۰۰۰ کیلو پلاموط و ۱۰۰۰۰۰ کیلو قدر قطران چیقار. ملحه‌لری چوق اولوب، سنوی ایکی میلیون قیه قدر طوز چیقار. سنجاغك سواحلی پك کیرنتیلی چیقنتیلی اولوب، دکیزك ایچنه اوزانمش پك اوزون وهرطرفی اوی‌لی شبه جزیره‌لریله برونلری وبونلرك آره‌لرنده کورفز وقویلریله طبیعی لیمانلری واردر. بوحال زمان قدیمده (قاریه) خطه‌سنك معموریتنی موجب اولوب، بو سواحلده برچوق مشهور وتجارتکاه معموره‌لر وار ایدی، که بعضلرینك خرابه‌لری الیوم باقیدر. شمدیکی حالده باشلیجه لیمان واسکله‌لری غربدن باشلایه‌رق: کوللك، بودروم، کوك آباد، مرمریس، مکری وسائره‌در. صنایع محلیه کویلرده یاپیلان بعض کلیملرله زیتون یاغی اخراجی کبی شیلردن عبارتدر. سنجاغك سنوی اخراجاتی ۱۶۵۰۰۰ وادخالاتی یالکز ۴۳۰۰۰ عثمانلی لیراسی راده‌لرنده‌در. سنجاغك واردات سنویه‌سی ۱۱۸۰۰۰ و مصارف محلیه‌سی ۱۸۰۰۰ لیرا راده‌لرنده‌در. اهالیٔ نوا ۱۴۵۵۴۴ کشی اولوب، ۱۳۴۷۵۷ سی مسلم وترك، ۱۰۱۳۶ سی ینه ترکجه لسانیله متکلم روم (؟)، ۵۱۰ ی یهودی، ۱۱۴ ی ارمنی و ۱۴۱ ی اجنبیدر. سنجاق داخلنده ۲۴۰ جامع، ۱۴۵ مسجد، ۲۵ کلیسا، ۵ مدرسه، ۲ کتبخانه، ۱۴۵ اسلام و ۹ روم مکتبی، ۹ حمام، ۱۶ خان، ۱۴۳۶ دکان، ۴۱۶ مغازه، ۲۵۸ دکرمن، ۱۱ یاغخانه، ۸ کره‌میت خانه، ۷ کراسته فابریقه‌سی موجوددر. آیدین ولایتی ماده‌سنده مذکور اولدیغی اوزره، منتشا سنجاغی: مغله، میلاس، مکری، مرمریس، بودروم و کویجکز اسملریله ۶ قضایه منقسم اولوب، ۴ ناحیه و ۳۵۲ قریه‌یی حاویدر. مرکزی مغله قصبه‌سیدر.

بوسنجاغك قسم غربیسی ازمنهٔ قدیمه‌ده (قاریه) خطه‌سی تشکیل ایدوب، قسم شرقیسی ایسه (لیکیه) خطه‌سندن معدود ایدی. کرك قاریه‌لیلر وکرك لیکیه‌لیلر پلاسج اقوامندن معدود اولوب، تروا محاربه‌سنده تروآلیلرك امدادینه کیتمشلردی.

برخیلی وقت مستقلاً اداره اولندقدن صکره، لیدیه
حکمدارلرینك ضبطنه و بعده لیدیه ایله برابر
ایرانیلرك تحت تابعیتنه کیرمشلردی. ایرانیلرك تحت
تابعیتنده اولدقلری حالده ، (هالیقارناسه) یعنی
بودروم شهرنده برقرالق تشکل ایدوب، قراللرندن
(موسولوس) بعد الموت کندیسنه یاپیلان مصنع
زهسیله مشهوردر. بونك زوجه‌سی وهمشیره‌سی
(آرتمیسه) لیکیه‌نك بتونی وفریجیه‌نك برقسمنی دخی
ضبط ایتمشدی . بیوك اسکندر اوراسنی ضبط
ایندکدن صکره، مرقومه‌نك همشیره‌سی (آدا) یی
زالیجه طانیمشدی. جهانکیر مشارالیهك وفاتندن
صکره اورالری سلفقیلرك حصه‌سنه دوشوب، بعده
رومالیلرك ضبطنه کچمش؛ وروما دولتنك انقسامنده
شرق ایمپراطورلغنه قالوب، نهایت قونیه سلجوقیلری
طرفندن ضمیمهٔ ممالك اسلامیه اولمش؛ و دولت
سلجوقیه‌نك انقراضنده اوراده والی بولنان (منتشا)
بك اعلان استقلال ایتمکله، او وقتدن بری مملکت
بو اسمله شهرت بولمشدر. سلطان مراد خان ثانی
دورنده ضمیمهٔ ممالك اسلامیه اولوب، او وقتدن
بری برسنجاق صورتنده اداره اولنمقده‌در. سواحلی
قرون وسطاده قورصان یتاغی اولمغله ، اسکی
معموره‌لری خراب اولمشدر.

منتش زاده { [«عبدالرحیم افندی» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

مُنتَفِك { بصره ولایتنی ترکیب ایدن درت سنجاغك بری واك غربیسی اولوب،
شمال شرقی جهتندن عماره، شرق جنوبی طرفندن
بصره سنجاقلریله ، جنوباً چول ایله، غرب شمالی
جانبنده‌ده بغداد ولایتنك حله سنجاغیله محدوددر.
۳۰° ایله ۲۰′ ۳۲° عرض شمالی و ۳°؛ ایله ۴۵°
طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی
تقریباً ۴۰۰۰۰ مربع کیلومتره‌در . اراضیسی
دوز اولوب، فرات ایرماغی سنجاغی غربدن شرقه
اورته‌سندن شق ایدیور؛ وکرك ینه فراتدن کرك
دجله‌دن آیریلوب کلن برقاچ جدول سنجاغك مجرای
فرات شمالنده‌کی اراضیسنی قسماً اروا ایده‌رك ،
فراته دوکیلور. بو جدوللرك اك بیوکی (شط الحی)
در، که لوانك شمال جهتنده ایکی قوله آیرلدقدن
صکره، بو قوللرك تکرار برلشمسیله، بیوك بر
جزیره تشکل ایدیور. جدوللرینك ایکنجیسی (شط
ام الجمال) در، که بودخی دجله‌دن کلیر. اراضیسی
صولاندیغی حالده پك منبت ومحصولدار اولوب،
صوسز قالنجه، چول حالنه کچر؛ بناءً علیه سنجاغك
اعماریله ثروتنك تزایدی جدوللرك تکثیریله حسن
اداره‌سنه متوقفدر. اسکیدن قالمه اولان جدوللر
کافی اولمدقدن بشقه ، بونلرك‌ده چوغی بوزوق
اولوب، صولرك بعض چقور یرلرده تراکمیله هوانی
اخلال ایدن بتاقلقلرك تکثرینی موجب اولیور. بو
بتاقلقلردن یالکز پرنج زرعیله استفاده اولنیور.
شمدیکی حالده اك برنجی محصولی خرما اولوب، حمار
وسوق الشیوخ ایله ناصریه قضالرنده ۵۰۰۰۰ جریب
خرمالق یعنی ۵۰۰۰۰۰ کوك خرما آغاجی بولنیور.
وسنوی ۲۶۰۰۰ طونیلاته قدر خرما آلنیور .
دیکر محصولاتی: بغدای، آرپه، پرنج، مصر، داری،
ماش، سیسام وسائر حبوباتله توتون، پورتقال،
لیمون ، قایسی ، الما، آیوه، نار ، انجیر، اوزوم،
طوت وسائر میوه‌لردن عبارتدر. خرمالقلرله اشجار
مثمره‌دن بشقه اورمانی اولمدیغی کبی، معادن ومیاه
معدنیه‌سی دخی یوق کبیدر . حیوانات اهلیه‌سی
چوق وجنسلری ایی اولوب، بعضلری سنه‌ده ایکی
دفعه طوغرور . بتون لوا حیوانات اهلیه‌سنك
تولدات سنویه‌سی ۶۵۰۰۰۰ راده‌لرنده اولوب،
۵۰۰۰۰۰ ی قیون ، ۵۰۰۰۰ ی صیغیر ،
۴۰۰۰۰ ی دوه ، ۳۰۰۰۰۰ ی مرکب ،
۲۰۰۰۰ ی‌ده بیکیر جنسندندر. آنجق عشایرك
پك کثرتلی اولان حیواناتی بوحسابه داخل دکلدر.
صنایع محلیه عبا و دیکر بعض منسوجاتله حصیر
اعمالندن و قیوجیلق وسائر بعض صنعتلردن عبا-
رتدر . سنجاغك مرکزی ناصریه قصبه‌سی اولوب،
ناصریه، سوق الشیوخ، شطره، حمار وحی اسملریله
۵ قضایه منقسم و ۱۶ ناحیه‌یی حاویدر . قراسی
آز اولوب، اکثر اهالیسی خیمه‌نشیندر . اهالیٔ
لوا ۲۵۰۰۰۰ کشی راده‌لرنده اولوب ، یالکز
۱۶۰۰ ی صابئیندن و ۱۵۰۰ ی اسرائیلی
وقصوری کاملاً مسلمدر. اهالیٔ مسلمه‌نك یالکز
۹۱۵۰ سی سنی وباقیسی شیعی المذهبدر . کافهٔ
اهالیسی لسان عربی ایله متکلمدرلر. لوا داخلنده
برچوق مدن قدیمه خرابه‌لری بولنوب ، برخیلی

آثار عتیقه چیقارلمشدر. منتفك اسمی ایچنده جولان ایدن واك زیاده نفوذ و اقتداره مالك اولان بر عرب عشیرتی اسمندن مأخوذدر.

منتور { (Mentor) اساطیر یونانیه‌ده مشهور اولایسك محبی اولوب، مرقوم تروا محاصره‌سنه عزیمتنده اوغلی (تلاق) ك تربیه‌سنی وعائله‌سنك محافظه‌سنی بوكا احاله ایتمشدی. حقیقتده انسان اولمیوب، گویا عقل وحكمت الهه‌سی آتنه (ونام دیگر مینروه) براختیار قیافتنه گیرمش، ومنتور نامنی آلمشیدی. بو سمك «عقل» معناسنی افاده ایدر برلفظدن اشتقاقی‌ده بوكا دلالت ایدیور.

منتهی { (میر عطا) ایران شعراسندن وطهران ساداتندن اولوب، شاه سلیمان صفوی زماننده یاشامش؛ واكبر شاه عهدنده هندستانه عزیمتله، بعده جهانگیرك دخی التفاتنه مظهراولوب، بندرلاهری حكومتنه نصب اولنمش؛ وایرانه عودتی اثناسنده یولده شهید اولمشدر. شو بیت اونكدر:

زلفت زهر دوجانب خونریز عاشقانست
چیزی نمی توان گفت روی تو درمیانست

منجم { (ملا عبدالرحیم) هندستان شعرا ومنجمیننده اولوب، عالمگیر زماننده یاشامش؛ و اواخر عمرنده نور بصردن محروم قالمش ایدی. شوبیتی بوحالنه مناسب سویلمشدر:

روز را تیره ترزشب دیدم
معنیٔ روز سیه فهمیدم

منجم بن الفول { اندلس مشاهیر حكما واطباسندن اولوب، موسوی المذهب ایدی. سرقسطه شهرنده نشأت ایتمشدر. حكمت ومنطقه متعلق سؤال جواب طرزنده «كنزالمقل» عنوانیله بركتابی وسائر تألیفاتی واردر.

منجمد جنوبی { بحر — (Océan Glacial Antarctique) كرهٔ ارضك قطب جنوبیسی اطرافنه ممتد بردكیز اولوب، بحر منجمد شمالی كبی، قره‌لرله محاط اوله‌جغنه، بالعكس بحر محیطلرله محاط اولدیغندن، بونك نره‌لره قدر ممتد اولدیغنی تعیین ایتمك مشكلدر؛ وحدودی صرف فرضی واعتباریدر. بحر منجمد شمالی، قره‌لرك حیلولتیله، مدار قطبیٔ شمالی‌یه قدر ممتد اوله‌میوب، ۷۰° عرض شمالیده قالدیغی حالده، بحر منجمد جنوبی مدار قطبیٔ جنوبی‌یی گچوب، ۶۰° عرض جنوبی‌یه قدر ممتد اولور. بناءً علیه، اوته‌كندن چوق گنیش اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۲۰۶۴۸۶۰۰ مربع كیلومتره، حجمی ۶۳۱۴۰۳۴۰ مكعب كیلومتره و اك درین عمقی ۳۳۰۰ متره تخمین اولنیور. هربری ۲۵۰۰۰ سنه دوام ایدن دور برودت نوبتی شمدیكی حالده قطب جنوبیده اولدیغندنمی، یوقسه قره‌لرله محاط اولمدیغندنمی ویا دیگر بر سبب طبیعیدنمی، هرنه‌دن ایسه، بحر منجمد شمالی چوق دها صوغوق وبوزلری دها منتشر اولوب، دائرهٔ تأثیری زیاده‌در. ۶۰° عرض جنوبیدن دها یوقاریلره قدر سرمدی قارلر وبوزلرله مستور یرلره تصادف اولنوب، بحریون چوق ایلری‌یه صوقیله‌مامش؛ واورالرده بر طاقم طاغلر وبركانلر دخی گورمكله قره اولدیغنه حكم، وبر طاقم اسملر دخی وضع ایتمشلرسه‌ده، طوپراغنی هیچ بر وقت چپلاق گوره‌مه‌مشلردر. احوال طبیعیه‌سی بونك دخی بحر منجمد شمالینككنه مشابه اولوب، آنجق اسكیمولری واو قدرده حیوانات بحریه‌سی یوقدر. (منجمد) لفظی غلط اولوب، لسان عربیده (انجماد) و (منجمد) كلمه‌لری اولمدیغندن، (جامد) دینلمك اقتضا ایدرسه‌ده، شهرتنه بناءً، استعمالی وجهله قیدینه مجبور اولدق.

منجمد شمالی { بحر — (Océan Glacial Arctique) كرهٔ ارضك قطب شمالیسنی احاطه ایدن همان مدور الشكل بر دكیز اولوب، ۷۰° عرض شمالی‌یه قدر ممتد اولور. آسیا، آمریقا وآوروپا سواحل شمالیه‌سیله محاط اولوب، یالگز اوچ یردن دیگر بحرمحیطلرله اختلاط ایدر. بونلرك برنجیسی واك گنیشی غروئنلاندك ساحل شرقیسیله یكی زمبله جزیره‌سی آره‌سنده‌كی گچید اولوب، اورادن بحرمحیط آطلاسی ایله اختلاط ایدر؛ ایكنجیسی بافن دكیزی و داویس بوغازی گچیدی اولوب، اورادن دخی بحر محیط مذكورله اختلاط ایدر؛ اوچنجیسی آسیانك منتهای شرق شمالیسیله آمریقانك غرب شمالی گوشه‌سی آره‌سنده‌كی بهرنك بوغازی اولوب، بورادن بحر محیط كبیرله اختلاط كسب ایدر. بو دكیزك مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۳۵۷۸۶۹۰ مربع كیلومتره، اك درین عمقی

١٥٤٥ متره وحجمی ٢٠٩٩٠٢٨٠ مکعب کیلو.
متره حساب و تخمین اولنمشدر. سنه‌نك اکثر
موسملرنده صویی طوکمش حالنده، وتموزدن ایلوله
قدر اولان یاز موسمنده متحرك جسیم بوز کتله‌لریله
مملو اولدیغندن، شمدی‌یه قدر مذکور اوج نجیددن
کیرمکه جسارت ایدن سفائن بوبحری بر یاندن بر
یانه شق ایتمکه موفق اوله‌میوب، یاری یولدن
دونمکه مجبور اولمش، ویا باتوب هلاك اولمشلردر.
بو دکیزك ایچنده حالی وقار وبوزلرله مستور برچوق
واسع آطه‌لر بولنوب، آمریقانك شمالنده بر چوق
بوغازلرله بربرلرندن آیرلمش اولان یرلردن وغرو.
نلاند اراضیسندن بشقه، آوروپا جهتنده ایسلانده،
اسپیچبرغ، فرانسو آ یوسف ارضی، یکی زمبله،
یکی سیبریه ورانکل ارضی نام جزایر بولنیور. بحر
منجمد شمالیده قیشین اوچ آی متمادیاً کیجه اولوب،
کونش هیچ کورنمز؛ وکرك قره کرك بوز حالنده
اولان دکیز کثیف برقار کفننه بورینه‌رك، یالکز
فجر شمالی دهشتلی ضیاسیله اومدهش طبیعتی تنویر
ایدر. بعده کونش آزر آزر کورینمکه باشلایوب،
اوچ آی صکره ینه اوچ آی دوام ایتمك اوزره
متمادیاً کوندوز اولور؛ وبو موسمده حرارت او
کثیف بوز وقارلری اریده‌جك درجه‌ده اولوب،
قره جهتی موقت بر طاقم پارلاق چیچکلرله ودکیز
جسیم بوز قیالریله و بالیق وحیوانات بحریه وصو
قوشلریله طولار. بو دائمی کوندوز زائل اولوب،
کونش کیتدکجه دها زیاده کورینمه‌مکه باشلاینجه،
یکیدن صولر طوکمنه وقار یاغمغه باشلایوب، بوز
طاغلری بولندقلری یرلرده طوکوب قالیرلر؛ وطقوز
آیلق قیش موسمی باشلار. بودهشتلی یرلرده دخی
اسکیمو دینلن قومك افرادی دریلره صارلمش
اولدقلری حالده، برك دلیکلرینه و قارلرك آلتنه
صوقیله‌رق، اوردقلری آیی بالیغی ات و یاغیله
بسلنیرلر، وقیزاقلرینی کوپکلره سوردیره‌رك، قار
وبوزلرك اوستنده سیر وسیاحت ایدرلر. بحرمنجمد
شمالینك نا اورته‌سی مقناطیس ویا کرهٔ ارضك
دیکر بر قوتیله بوزدن سالم اوله‌رق یاز قیش
اریمش حالنده بولندیغی مروی ایسه‌ده، هنوز
محقق دکلدر.

منجمه { ایرانك اك مشهور شاعره وفاضله‌لرندن اولوب، مولانا جامینك
عصرنده یاشامشدر. (ماه) ویا (مه) دخی تخلص
ایدردی. زوجنك وفاتنه سویلدیکی مرثیه‌سندن
اولان بو بیت جملهٔ اشعارندندر:

کوکب بختم که بود ازوی منور آسمان
بنکرای مه کز فراقت درزمین است این زمان

منجیقوف { (Menzikoff) روسیه مشاهیر سیاسیونندن اولوب،
عن اصل موسقوه قربنده برکویلی چوجغی وبورکجی
چراغی ایکن، ذکاوت وجربزه‌سیله بیوك پترونك
نظر دقتنی جلب ایده‌رك، بونك طرفندن اخذ وتربیه
اولنمش، و ١٧٠٤ ده جنرال اولوب، پرنسلك
عنوانتی دخی احراز ایتمشدی اسوجه قارشی او-
لان محاربانده وپولتاوه محاربه‌سنده چوق خدمتی
کورلمشدی. بیوك پترونك وفاتنده زوجه‌سی
قاترینه‌یی تخته چیقارمغه غیرت ایدوب، موقعنی
محافظه ایتمش؛ وایکنجی پترونك قمودنده بونك
وصیسی اولوب، کندی قیزینی دخی بو کنج
ایمپراطوره نشانلامش ایدی. آنجق پك زیاده نفوذ
قزانوب، خودسرانه حرکته باشلادیغندن، ١٧٢٧
تاریخنده ایکنجی پترو طرفندن عزل، وسیبریه‌نك
(برزوف) قصبه‌سنه نفی اولنمش؛ و او دهشتلی
هواده نکبتنی مردانه تحمل ایدوب، ١٧٢٩ ده
وفات ایتمشدر. — اوغلی (آلکساندر منجیقوف)
ایمپراطور نیقولانك جنرال وآمیرالرندن اولوب،
١٨٥٣ ده استانبولده سفیر بولنمغله، بر طاقم
تکالیف نا معقوله‌ده بولنه‌رق، قریم محاربه‌سنه
سببیت ویرمش؛ وقریمده‌کی روسیه عسکرینك باش
قوماندانی اولوب، آلماده و اینکرمانده مغلوب
اولمش، و سواستوپول مقاومتنی ترتیب ایلمش
ایدی. ١٧٨٩ ده طوغوب، ١٨٦٩ ده وفات
ایتمشدر.

منچیوس { ودها طوغریسی منغ چئو (Mencius, Meng-Tseu)
چین حکماسندن اولوب، میلاد عیسادن ٤٠٠
سنه اول (چئو) شهرنده طوغمش، و ٨٤ یاشنده
وفات ایتمشدر. مشهور قونفوچیوسك تورونی
(چوسه) دن تلمذ ایدوب، برخیلی وقت قونفوچیوسك
کتابلرینی شرح وتفصیل ایتمکله اوغراشمش؛ وبعده

کندیسی دخی اخلاقه دائر بر کتاب یازمشدر، که
چینلیلر طرفندن قونفوچیوسك کتابلرینه الحاق
اولنه‌رق، مقدس عد اولنمقده‌در. آوروپا لسانلرینه
ترجمه اولنمشدر.

مندانه { (Mendana) اسپانیه مشاهیر
بحریوننده‌ن اولوب، ١٥٦٨ ده
پرو ساحل غربیسندن بحر محیط کبیره بر سیاحت
ایده‌رك، (سالومون) جزایرینی کشف ایتدیکی کبی،
١٥٩٤ ده دخی (کیروس) ایله برلکده برایکنجی
سیاحت ایدوب، کندی اسمیله دخی تسمیه اولنان
مارکیزه و واشینغتون جزایرینی کشف ایتمشدر.
[«مارکیزه» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

مَندب { [«باب المندب» ماده‌سنه مراجعت
بیوریله.]

مندرس { (بیوك — Méandre, Mendéréh)
آناطولینك غرب جهتنده بیوك
بر ایرماق اولوب، قونیه ولایتنده ١٠٠٠ متره
ارتفاعنده واقع (خوبران) کولندن خروجله، ایکی
دفعه یرك آلتنه کیروب چیقدقدن صکره، خدا-
وندکار ولایتنه دخول ایدوب، شمالدن کلن صندقلی
چایی و بعده کوتاهیه‌دن کلن وکدیزدن بیوك
اولان (بناز) چایی اخذ ایله، سازلق بر اووه‌نك
ایچنده بعد الجریان، برطاقم طار بوغازلردن مرورله،
آیدین ولایتنك دکیزلی سنجاغنه کیره‌رك، غرب
جنوبی‌یه طوغری آقار؛ وصولدن چوروك صویی
اخذ ایله اووه‌یه دوشوب، غربه طوغری پك
طولامباجلی بر جریانله آقه‌رق، ینه صولدن یکی
دره وچینه چایلرینی وصاغ وصولدن دها برچوق
دره‌لر آلدقدن صکره، آیدین اووه‌سندن بالمرور،
سوکه قضاسنه کیرنجه، جنوب غربی‌یه طوغری
دونر؛ واطرافی بتاقلقلی برحال آلوب، دکیزه منصب
اولور. مندرس چوق چامورلر ایندیروب، منصبی
سنه‌ده ١٢ متره دکیزك ایچنه کیریور. ایکی بیك
بشیوز سنه‌دن بری ٣٢٥ مربع کیلومتره وسعتنده
برکورفز طولدیروب، بوندن یالکز برکول قالمشدر،
که، ساحلدن ١٥ کیلومتره اوزاقده‌در. مجراسی
تقریباً ٣٨٠ کیلومتره طولنده اولوب، عادی وقتده
دکیزه ٢٠٠ مکعب متره صو دوکر. حوضه‌سی
٢٣٩٠٠ مربع کیلومتره‌در.

مندرس { (کوچك —) آیدین ولایتنك
ازمیر سنجاغنده بر ایرماقدر، که
بوز طاغ ایله جمعه طاغی اتکلرندن اینن برچوق
چایلردن بالتشکل، بو ایکی طاغك آره‌سنده تحصل
ایدن واسع اووه‌ده شرقدن غربه و بعده غرب
جنوبی‌یه طوغری جریانله، پك منبت اولان مذکور
اووه‌یی بعد الارواء، آیاثلوغ شهر قدیمنك خرابه‌لری
اوکنده قوش آطه کورفزینه دوکیلور. مجراسی
١٢٥ کیلومتره طولنده ومساحهٔ سطحیه‌سی ٣٠٠٠
مربع کیلومتره وسعتنده‌در. بو دخی بیوك مندرس
کبی چوق چامورلر دوکوب، ساحلی کیتدکجه ایلری‌یه
سورمکده‌در. اسم قدیمی (قایستره) اولوب، مندرسه
تشبیهله کوچك مندرس تسمیه اولنمشدر.

مندرس { بیغا سنجاغنده دخی بو اسمله
بر نهر اولوب، اسکی تروآ
خطه‌سنی شق ایله، قلعهٔ سلطانیه بوغازی خارجنده
آطه‌لر دکیزینه دوکیلور. یاغمورلر موسمنده سیل
حالنده آقوب، قوراقلق زماننده صویی پك آزالیر.

مندل { هندستانده برمملکت اولوب، (مندلی)
دینلکله معروف الك مقبول عودك
اورادن چیقمسیله مشهور ایدی.

مندلی { بغداد ولایت وسنجاغنده وبغدادك
١١٥ کیلومتره شرق شمالیسنده
اوله‌رق حدود ایرانیه‌دن ٧ کیلومتره‌لك مسافه‌ده
قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ١٤١٠ اهالیسی
و رشدیه مکتبی واردر. ایران زوارینك طریقی
اوزرنده واقع اولمغله، بر مقدار تجارتی وقربنده
نفت قیولری واردر.

— مندلی قضاسی بغداد سنجاغنك منتهای
شرق شمالیسنده واقع اولوب، شمالاً ایران حدودیله،
شرقاً کوت العماره، جنوباً عزیزیه، غرباً دخی
خراسان و خانقین قضالریله محدوددر. مساحهٔ
سطحیه‌سی ٥٠٠٠ مربع کیلومتره اولوب، ١٥٠٠٠
اهالی ایله مسکوندر، که بونلرك یالکز ٢٠٠٠ ی
شیعی و تصوری سنی اولوب، عرب وکردن
مرکبدر. قضانك ایچندن آقان وارضیسنی سقی
ایدن نفت نهری اراضیٔ ایرانیه‌دن کلکله، اهالیٔ
قضا، صویك مجراسنی چویرمك ایچون، ایران
حکومتنه بر رسم ویرمکه مجبوردرلر. سقی وزرع

اولنان اراضیسی ۷۰۰ فدان یعنی ۲۱۰۰۰۰ دونم اولوب، باشلیجه محصولاتی بغدای وآرپه وخرما ایله سائر میوه‌لرك انواعندن عبارتدر. باغچه‌لری چوقدر. بو قضاده زفت ونفت ایله پترول وسوماق دینلن بر نوع قرمزی آشی بویه‌سی وطوز وکوکورت کثرتله بولنوب، اخراج اولنور. حیوانات اهلیه‌سنك تولدات سنویه‌سی ۶۷۰۰۰ راده‌لرنده اولوب، بونك ۵۰۰۰ ی قیون، ۷۰۰۰ ی صیغیر وقصوری بیکیر، مرکب ودوه‌دن عبارتدر. بو قضاده کوزل کتفه‌لر یاپیلیر.

مندوزه { (Mendoza) اسپانیه مشاهیرندن اوچ کشینك اسمیدر: بری اسپانیه قاردینالی دینمکله مشهور اولوب، فردیناند ایله ایزابلایه مسلمانلره قارشی اولان محاربه‌لرده یاردیم ایتمشدی. — ایکنجیسی قادیس اغنیاسندن اولوب، شارل کینت زماننده پاراغوآیی کندی مصارفیله کشف وفتح ایتمکی تکلیف ایده‌رك، بر وقت آمریقای جنوبیده طولاشدقدن و (بوئنوس آیرس) شهرینی تأسیس ایتدکدن صکره، ۱۵۳۷ تاریخنده اسپانیایه مواصلت ایتمکده ایکن، یورغونلقدن وآجلقدن وفات ایتمشدر. — اوچنجیسی شاعر جغرافی، مورخ، عسکر ودیپلومات اولوب، بعض مناصب سیاسیه‌ده بولنمش؛ وغرناطه‌نك اسپانیوللر طرفندن ضبطی تاریخنی ودیگر بعض کتابلر یازمشدر. ۱۵۰۳ ده غرناطه‌ده طوغوب، ۱۵۷۵ ده وفات ایتمشدر.

مندوزه { (Mendoza) آمریقای جنوبیده آرجنتین جمهوریتنك غرب جهتنده وبوئنوس آیرسك ۹۹۰ کیلومتره غرب شمالیسنده اوله‌رق (آند) سلسلهٔ جبالی اتکنده و (ریو ده مندوزه) نك برجدولی اوزرنده ۵۲′ ۳۲° عرض جنوبی ایله ۹″ ۵′ ۷۱° طول غربیده واقع ایالت مرکزی برشهر اولوب، ۲۸۸۰۳ اهالیسی، کنیش وکوزل سوقاقلری، شیلی ایله حیوانات و بوئنوس آیرس ایله ذخیره تجارتی، اوستنده‌کی طاغلرده کوکورتلی قابلیجه‌لری واطرافنده منبت اراضیسی واردر. بوئنوس آیرسدن کلن دمیر یول خطی بو شهردن کچه‌رك، شیلینك (والپارزو) اسکله‌سنه واصل اولمغله، بو شهر ایکی بحر محیط آره‌سنده اجرا اولنان تجارتك مهم بر موقعیدر.

— مندوزه ایالتی آرجنتین جمهوریتنك ایالات غربیه‌سندن اولوب، غرباً شیلی حدودیله، شمالاً (سان جوان)، شرقاً (سان لویی) ایالتلریله، جنوباً دخی (پامپه) و (آند) اراضیسیله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۴۸۱۶۰ مربع کیلومتره اولوب، ۱۱۶۶۹۸ اهالی ایله مسکوندر. شمال غربی قسمی طاغلق و خالی اولوب، ایالتك غرب جهتی آند سلسله‌سنك اتکلرندن و شرق طرفی واسع اووه‌لردن عبارتدر. طاغلردن اینن مندوزه، تونویان ودیامانته نهرلری اراضیسنی سقی ایدوب، اروا اولنمیان جهتلری ایسه چول حالنده‌در. هواسی پك یابس و یاغمورلری سیرك اولدیغندن، اکثر میاه جاریه‌سی بر طاقم بتاقلقلر تشکیل ایده‌رك قورور. محصولاتی: بغدای، مصر، توتون، سبزه، اوزوم وسائره‌دن عبارت اولوب، طوت آغاجلری دخی چوق اولمغله، خیلی مقدار ایپك دخی چیقاریلیر. قواق وسوکوت آغاجلری چوقدر. کمور معدنی، پترول وهرنوع معادنی چوق ایسه‌ده، باشلیجه باقیر ایله کومشك اخراجیله قناعت ایدیورلر. حیوانات اهلیه‌سی چوق دکل ایسه‌ده، سان جوان ایالتندن کلوب شیلی‌یه اخراج اولنان حیواناتی مندوزه ایالتنده سمیرتیرلر. اورانك یازی اولان کانونلرده میزان الحراره ۳۰ درجه‌یه قدر چیقار، وتموز وآغستوسده ۲ درجه‌یه قدر اینر. قیشین قار دخی یاغار. معارف خیلی ترقیده‌در. شیلیدن بو ایالته هجرت ایدنلر چوقدر. ایالت ۱۲ سنجاغه منقسمدر.

منذر { صحابه‌دن برچوق ذواتك اسمی اولوب، اك معروفلری (منذر بن عمرو بن خنیس الانصاری الخزرجی الساعدی) درکه عقبه بیعتنده وبدر واحد غزالرنده حاضر بولنوب، بئر معونه وقعه‌سنده شهید اولمشدر.

منذر { اندلسده حکومت سورن ملوك امویه‌نك آلتنجیسی اولوب، ۲۷۲ تاریخنده، پدری محمد بن عبدالرحمنك وفاتی اوزرینه، تخته جلوس ایتمش؛ وغالب بن ابی حفص نام شقی سرقسطه‌ده عصیان ایدوب، طلیطله‌یی دخی ضبط

ایتمکله، منذر حاجی بولنان هشامی عسکرله مرقوملک اوزرینه سوق ایتمش ایسه‌ده، غالب برطاقم حیل و دسایسله هشامی اغفال ایده‌رک، طلیطله‌یی بعدالتخلیه ینه ضبط ایتدیکندن، منذر مشارالیه هشامی اعدامله، بالذات عسکر سوق ایده‌رک، طلیطله‌یی محاصره ایتمش؛ وبر سنه سورن محاصره اثناسنده وقوع بولان محاربانک برنده ۲۷۵ده قتل اولنمشدر. معیتنده بولنان برادری عبدالله خلفی اولمشدر.

منزله { مصر سفلانک دقهلیه مدیریتنده (دکرنس) مرکزقضاسنک مرکزی بر قصبه اولوب، منصوره‌نک ٤٧ کیلومتره شرق شمالیسنده ونیلک دمیاط قولندن آیریله‌رق منزله کولنه دوکیلن طبیعی بر جدولک اوزرنده واقع و٨٤٥٠ اهالی‌یی جامعدر. بو قرنک اوائلنده بر بالیقچی کویندن عبارت ایکن، او وقتدن بری بیویوب، شمدی برقاچ جامع شریفی، کوزل ابنیه‌سی، صید ماهیسی وبرنج تجارتی واردر.

منزله { کولی (بحیرهٔ منزله) ساحل مصرک شرق جهتنده دمیاط ایله پورت سعید آره‌سنده واسع وصیغ برکول اولوب، شمالاً طار وقوملق بر دیل ایله دکیزدن آیرلمشدر. بویی ٤٤ واکی ٤٠ کیلومتره اولوب، نیلک فیضاننده مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۲۰۰ مربع کیلومتره‌در. درینلکی ایسه آنجق بر متره‌در. صویی طوزلی اولوب، کنارلرنده‌کی محله‌لرده کلیتلی طوز چیقار. بالیغی پک چوق اولوب، صید ماهی رسومندن حکومت خیلی واردات آلیر. نیلک فیضاننده صویی چوغالوب، او موسمده اسن شمال روزکارلرندن آقی دکیزده قالقان طالغه‌لردخی فضله میاهک دکیزه دوکلسنه مانع اولدیغندن، صولر اطرافی باصار. فیضان موسمنده کولک صویی طاتلیدر. سائر موسملرده برچوق برلری صویک خارجنه چیقوب، بر چوق آطه‌لر ظهور ایدر؛ وکولک ایچنده قاقلر زور طولاشه بیلیر. زمان قدیمده بو کولک محلنده نیلک اوچ قولی آقوب، جدوللرله اراضی‌یی سقی ایدردی. بعده بو قوللرک منصبلری طیقانوب، صولر اطرافه طاغلمغله، کول تحصل ایتمشدر.

منستیر { تونسک ساحل شرقیسنده وتونس شهرینک ۱۳۰ کیلومتره جنوب شرقیسنده اوله‌رق مهدیه ایله سوسه آره‌سنده وبر کوچک شبه جزیره‌نک اوجنده بر قصبه واسکله اولوب، ۷۵۰۰ اهالیسی، صاغلام سوری، ایچ قلعه‌سی، ۱۳ جامعی، ۸ زاویه‌سی، مناستردن مبدل اولمسی ملحوظ اولان قلعه کبی بیوک بر رباطی، فرانسزلر طرفندن تأسیس اولنمش بر دارالمعلمینی واطرافنده کوزل باغچه‌لرله زیتونلق و خرمالقلری واردر. وقتیله علما وزهادینک کثرتیله مشهور ایدی.

منشیه { بلاد عربده بعض شهرلرک خارجنده بولنان وصیفیه وباغچه‌لری حاوی اولان یازلق محلره وبر طاقم قرا وکوچک قصباته علم اولمشدر.

منصف { فرس شعراسندن اوچ کشینک مخلصیدر:

برنجیسی (بابا خواجه‌خاطب) هندستانده دهلی دولت تیموریه‌سی وزراسندن ایکن، جذبه‌یه دوچار اولوب، مالملکنی تصدق ایتدکدن صکره، ایفای حج ایچون جانب حجازه عزیمت ایتمش؛ وعودتنده لاهورده زاویه نشین اولوب، ۱۱۲۸ ده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

باکسی نیست مرا طاقت همپاییها
بعدازین دست من ودامن تنهاییها

— ایکنجیسی (شاه علیخان) شاهجهان آبادلی اولوب، لسان فارسی تدریسیله و مطالعهٔ کتب و دواوین فارسیه ایله مشغول ایدی. شو بیت اونکدر:

آنکه می پرسد بعشقش داستان من بمن
میکند کویا ملامت از زبان من بمن

— اوچنجیسی عن اصل شیرازلی اولوب، طهرانده نشأت، و برآره‌لق هندستانه سیاحت ایتمشدی. شو بیت اونکدر:

دلیل هرطرف و رهنمای هرکذرم
میان کعبه وبتخانه منزلیست مرا

منصور { (ابو جعفر - بن محمد بن علی بن عبدالله بن عباس) خلفاء عباسیه‌نک ایکنجیسی اولوب، ۹۵ تاریخ هجریسنده طوغمش، و ۱۳۶ تاریخنده، برادری ابوالعباس سفاحک وفاتی اوزرینه، هاشمیه‌ده تخت خلافتنه جلوس ایتمش؛ ووراثت ادعاسنده بولنه‌رق شامده اعلان خلافت

ایدن عمی عبداللهی مؤسس دولت عباسیه اولان
ابومسلم خراسانی واسطه‌سیله مغلوب وقتل ایتدکدن
صکره، مشارالیه ابومسلمك دخی نفوذینی چکه‌میه‌رك،
۱۳۷ ده کندیسنی قتل ایتدیرمشدر. روملرله بر
چوق محاربه‌لر ایدوب، آناطولینك غرب جهتلرنده
برخیلی یرلر فتح ایتمش؛ وبعض بنی‌امیه طرفدارلریله
وطویلرله دخی اوغراشمش ایدی. ۱۴۰ تاریخنده
بغدادی تأسیس ایدوب، مقرخلافت اتخاذایتمشدر.
ماوراءالنهر جهتنده دخی بعض فتوحاته نائل اولمش
ایسه‌ده، اندلسده بنی امیه‌دن برشعبه ظهور ایدوب،
اوراسی خلافت عباسیه ادارەسندن چیقمشدر. الك
اول اسلامده علوم و فنونك ترقیسنه خدمت ایدن
صاحب ترجمه اولوب، ارباب علم و هنری حمایه
وتشویق ایتمشدر. ۲۲ سنه‌یه قریب مدت خلافت
سوردکدن صکره، ۱۵۸ تاریخنده، ایفای حج
ایچون مکۀ مکرمه‌ده بولندیغی حالده، ۶۳ یاشنده
وفات ایتمشدر. دوانقی لقبیله دخی ملقبدر. حدیث
وتفسیر و فقهك تدوینه دخی منصور زماننده بدأ
اولنوب، او وقته‌دك علم حفظ وروایتدن عبارت
ایدی. وفاتنده خزینه‌ده ۶۰۰ ملیون درهم ایله
۲۴ ملیون دینار براقدیغی مرویدر. اوغلی مهدی
خلفی اولمشدر.

منصور ﴿ خراسان و ماوراء النهرده حکومت سورن آل ساماندن ایکی کشینك اسمیدر:

برنجیسی (امیر منصور بن نوح بن نصر بن احمد
بن اسماعیل) سامانیلرك آلتنجیسی اولوب، ۳۵۰ ده
برادری امیر عبدالملکه خلف اولمش؛ و دیلمیلرله
محاربه ایدوب، رکن الدوله‌یی کندیسنه یوز اللی
بیك آلتون ویرکی اعطاسنه وقیزینی کندیسنه تزویجه
مجبور ایتمشیدی. ۱۵ سنه کمال عدالتله اجرای
حکومت ایتدکدن صکره، ۳۶۵ ده وفات ایدوب،
برچوق خیرات براقشدر. تاریخ طبری‌یی فارسی‌یه
ترجمه ایدن ابو علی بن محمد بونك وزیری ایدی.

— ایکنجیسی (امیر منصور بن نوح بن منصور)
آل سامانك سکزنجی حکمداری اولوب، ۳۸۷
تاریخنده پدری امیر نوحه خلف اولمش؛ و یالکز
بر سنه ایله یدی آی حکومت سوردکدن صکره،
باباسی قوللرندن امیر الامرا (بکتوزون) عصیان
ایدوب، سرخسده کندیسنه غلبه چالمغله، کوزلرینه
میل چکمش؛ وکوچك برادری امیر عبد الملك
ثانی‌یی اقعاد ایتمشدر.

منصور ﴿ (شاه — بن شاه مظفر بن مبارز الدین) فارسده حکومت سورن
آل مظفرك بشنجی و صوك حکمداری اولوب،
عمی شاه شجاع زماننده شستر حاکمی اولمشیدی.
تیمورلنکك فارسه مستولی اولوب، برادری شاه
یحیایی فارسه حاکم نصب ایتدیکنی خبر آلدقده،
۷۹۰ ده عسکر چکوب، فارسی ضبط ایتمش؛
و بش سنه حکم سوردکدن صکره، تیمور تکرار
فارسه کلدکده، وقوع بولان محاربه‌ده، صاحب ترجمه
غالب کلمك اوزره ایکن، کندیسی وآتی مجروح
اولمغله، عسکر تیمورك الینه اسیر دوشمش؛ وبونکله
آل مظفر دولتی منقرض اولمشدر.

منصور ﴿ (میرزا — بن میرزا بایقرا بن معز الدین عمر شیخ بن تیمور
کورکانی) خراسانده حکومت سورن مشهور سلطان
حسین بایقرانك پدری اولوب، ۸۴۹ ده وفات
ایتمشدر.

منصور ﴿ (الملك المنصور) مصر وشامده حکومت سورن ممالیك بحریه‌دن
آلتی کشینك لقبیدر:

برنجیسی (الملك المنصور علی) ملوك مذکورەنك
ایکنجیسی اولوب، ملك معز ایبکك اوغلیدر. ۶۵۵
تاریخنده، پدرینك قتلی اوزرینه، ۱۵ یاشنده
اولدیغی حالده، تخته قعود، وپدرینی قتل ایتدیرمش
اولان شجرة الدری قتل ایتمش؛ وایکی سنه ایله
سکز آی اجرای حکومتدن صکره، چنکیز عسکری
شامه مستولی اولمغله، اویله بر زمانده جسور وتجربه
دیده برحکمداره لزوم اولمق ملابسه‌سیله، ۶۵۷
تاریخنده کندیسی اسقاط اولنه‌رق، یرینه امرادن
سیف الدین قطز قعود ایتمشدی.

— ایکنجیسی (الملك المنصور سیف الدین
قلاوون) [« قلاوون » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

— اوچنجیسی (الملك المنصور حسام الدین لاجین)
[« حسام الدین » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

— دردنجیسی (الملك المنصور ابو بکر بن الملك
الناصر محمد بن قلاوون) ملوك مذکورەنك اون

اوچنجیسی اولوب ، ٧٤١ تاریخنده پدرینه خلف اولمش ایسه‌ده ، یالکز ایکی بچق آی حکومت سوروب، ٧٤٢ ده اتفاق امرا ایله اسقاط، ویرینه برادری ملك اشرف علاء الدین کوچك اقعاد اولنمشدی.

— بشنجیسی (الملك المنصور محمد بن الملك المظفر امیر حاج بن الملك الناصر محمد بن قلاوون) ملوك مذکوره‌نك یکرمی برنجیسی اولوب، ٧٦٢ده عمی ناصر الدین سلطان حسنه خلف اولمش؛ ویالکز ایکی سنه ایله اوچ آی حکومت سوردکدن صکره، ٧٦٤ ده اسقاط، وحبس اولنه‌رق، ممالیك چراکسه زماننده ٨٠١ تاریخنده محبسده وفات ایتمشدر.

— آلتنجیسی (الملك المنصور علی بن الملك الاشرف شعبان بن حسین بن الملك الناصر محمد بن قلاوون) ملوك مذکوره‌نك یکرمی اوچنجیسی اولوب ، ٧٧٨ ده ، ٨ یاشنده اولدیغی حالده ، پدرینه خلف اولمش؛ وبش سنه مصر وشام حکومتی بونك نامنه اولدقدن صکره، ٧٨٣ ده ١٣ یاشنده وفات ایتمشدر.

منصور { (الملك المنصور) مصر وشامده حکومت سورن ممالیك چرا- کسه‌دن دخی ایکی کشینك لقبیدر:

برنجیسی (الملك المنصور عبدالعزیز بن الملك الظاهر سیف الدین برقوق) ملوك مذکوره‌نك اوچنجیسی اولوب ، ٨٠٨ تاریخنده، برادری ملك ناصر ابو السعادات فرحك اختفاسی اوزرینه، تخته اقعاد اولنمش ایسه‌ده، اوچ آی صکره مرقوم فرح ظهور ایله، کندیسنی اسقاط، واسکندریه‌ده حبس ایدوب، محبسده وفات ایتمشدر.

— ایکنجیسی (الملك المنصور ابو السعادات عثمان بن الملك الظاهر سعید چقمق) ملوك مذ- کوره‌نك اون برنجیسی اولوب، ٨٥٧ ده، پدرینك فراغی اوزرینه ، طقوز یاشنده اولدیغی حالده، مقام حکومته کچمش ایسه‌ده ، یالکز ایکی آی حکومت بونك نامنه اولوب، ینه او سنه اتابکی اولان ابو النصر اینال کندیسنی اسقاطله، یرینه قعود، وملك اشرف تلقب ایتمشیدی.

منصور { فرس شعراسندن بش کشینك مخلصیدر:

برنجیسی (خواجه —) طوسلی اولوب، شاهرخ میرزا امراسندن ایدی ؛ و ٨٥٤ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

رمقی بیش نمانده ست به بیمار غمت
قدمی رنجه کن ای دوست که درمیکذرد

— ایکنجیسی (درویش —) [« درویش منصور » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

— اوچنجیسی دامغانلی اولوب ، اورانك شیخ الاسلامی ایدی. شو رباعی اونکدر:

دربستر آرزو غنودن تا کی
تا کی مرهون نفس بودن تا کی
یکبار بسهوهم سری بالا کن
بردرکه خلق جبهه سودن تا کی

— دردنجیسی هندستانك اکبر شاه دوری شعراسندن اولوب، شو بیت اونکدر:

کی زدل مهررخ آن بت بیباك رود
این نه حرفیست که ازصفحهٔ ادراك رود

— بشنجیسی (برخوردار بیك) نائنلی اولوب کنج یاشنده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

غیر چشم توکه خون دل احباب خورد
کس ندیده‌ست که بیمار می ناب خورد

منصور بالله { (اسماعیل بن محمد نزار بن عبید الله المهدی) ملوك فاطمیه‌نك اوچنجیسی اولوب، ٣٣٤ تاریخنده پدری بایزید مخلد نام خارجی طرفندن مهدیه‌ده تحت محاصره‌ده ایکن وفات ایدنجه ، صاحب ترجمه بونك موتنی کتم واخفا ایله، ایکی سنه دها محصوراً جنك ایده‌رك، مرقومی مجروحاً اله کچیره‌رك، قتل ایتدکدن صکره، پدرینك وفاتنی اعلان ایله، تخت سلطنته قعود، ویدی سنه حکومت سوردکدن صکره، ٣٤١ ده وفات ایتمشدر. جسور وعاقل برحکمدار ایدی.

منصور تمیمی { (ابو الحسین — بن اسماعیل الضریر) مشاهیر فقهاء شافعیه‌دن اولوب، جزیره‌نك (رأس عین) قصبه‌سنده طوغمش؛ ومصرده نشأت ایتمشدر. فقهده « الواجب » « المستعمل » ، « المسافر » ، « الهدایة » عنوانلریله تألیفاتی وبعض اشعاری واردر. ٣٠٦ تاریخنده مصرده وفات ایتمشدر.

منصور حلاج { مشاهیر ارباب جذبه‌دن اولوب، فارسك بیضا شهرندن ایدی. خلیفه مقتدر بالله زماننده ظاهراً شریعته مغایر بعض تفوهاتده بولنمغله، ۳۰۶ تاریخنده فتواء فقها ایله بغدادده اعدام اولنمشدر.

منصوره { مصر سفلاده قاهره‌نك ۱۱۸ کیلومتره شمالنده دقهلیه مدیریتنك مرکزی برشهر اولوب، ۲۶۹۵۰ اهالیسی، ایشلك تجارتی و یاکن بزیله سائر پاموق وکتان منسوجات فابریقه‌لری واردر. بو شهر ۶۱۶ ده ملك عادل طرفندن اهل صلیب مغلوب وفرانسه قرالی طقوزنجی لوئی اسیر اولدیغی وقت بنا اولنمشدر.

منصوره { وقتیله سند خطه‌سنك مرکزی بر بیوك شهر اولوب، مهران یعنی سند نهرینك تشکیل ایتدیکی برآطه اوزرنده وملتاندن ۱۲ مرحله‌لك مسافه‌ده واقع ایدی. بیوك وتجارتكاه بر شهر اولوب، اهالیسی کاملاً مسلم ایدی؛ وبیوك برجامع وسائر خیراتی وار ایدی. بر روایتده ابوجعفر منصور زماننده تأسیس ویا فتح و توسیع اولندیغندن، وبر روایتده هارون الرشید زماننده بنی امیه نامنه خروج ایدن (منصور بن حمور الکلبی) طرفندن تأسیس اولندیغندن، بو اسمله تسمیه اولنمشدی. شمدیکی خریطه‌لرده بو اسمه تصادف اولنمدیغندن، خراب اولسه کرکدر.

— خوارزمده جرجانیه قارشیسنده وجیحون کنارنده وبطیحه‌ده یعنی بصره جهتنده دخی بو اسمله بر معموره وار ایدی. برنجیسنك نهر طرفندن باصیلوب، خراب اولدیغی؛ وایکنجیسنك آل بویهدن بهاء الدوله بن عضد الدوله زماننده تأسیس اولنوب، بعده خراب اولدیغی یاقوت حموی بیان ایدیور.

منصوره { (یاخود منصوریه) افریقیه (یعنی تونس) ده قیروان قربنده اسکی بر شهر اولوب، ملوك فاطمیه‌نك اوچنجیسی اولان منصور بن قائم طرفندن ۳۳۷ تاریخنده تأسیس، ومقر حکومت اتخاذ اولنمشدی. ملوك فاطمیه‌نك مصره انتقالندن صکره بنی بادیس طرفندن مرکز اتخاذ اولنمش؛ و ۴۴۲ تاریخنده خروج ایدن عربلر طرفندن تخریب ایدلمشدر.

منعم { فرس شعراسندن درت کشینك مخلصیدر: برنجیسی (قاضی فوزالحق) هندستانده بریلی مضافاتندن کهاته قصبه‌سندن ایدی. شو بیت اونکدر.

رفته ایم ازخود چنان کز مامپرس احوال ما
بیخودی می آید اکنون بهر استقبال ما

— ایکنجیسی (عبدالرحمن) بخارالی اولوب، شهر مذکورده محتسب ایدی. شو بیت اونکدر:

زبسکه ضبط نکه میکنم زرخسارش
کمان برند که جایی دکر کرفتارم

— اوچنجیسی هندستانده مرادآباد ساداتندن اولوب، آبا و اجدادی ارباب حکومتدن ایکن، وکندیسی اکثر علوم وفنونه عارف اولدیغی حالده، دوچار فقر اولوب، وطننی ترکله، ۱۲۰۱ ده لکهنویه انتقال ایتمشدی. بر تفسیر شریفی وآلتی بیك بیته بالغ کلیاتی واردر. شو بیت اونکدر:

خراب ناز وپامال اداها میکند مارا
خدا رسوا کند دل راکه رسوا میکند مارا

— دردنجیسی (میرزا بیك) اکبرآبادلی اولوب، عالمکیر زماننده بعض مناصب عالیه‌یه وبهار خطه‌سی صوبه‌دارلغنه نائل، وبهادر شاه زماننده خانخانان عنوانیله منصب وزارته واصل اولمش؛ وجونپورده کوزل برکوپری بنا ایتدیرمشدر. شو بیت اونکدر:

بلبل ازناله کل ازخون دل ایجادکنم
عالم ناز ونیاز دکر آباد کنم

مَنف { (Memphis) مصر قدیمك مرکزی و فراعنه‌نك پایتختی اولوب، الیوم خرابه‌لری جیزه مدیریتنك بدرشین قضاسنده و قاهره‌نك ۲۰ کیلومتره جنوب غربیسنده واقعدر. فراعنه زماننده پك بیوك برشهر اولوب، ۶۰۰۰۰۰ قدر اهالیسی وار ایدی. فراعنه‌نك الك اسکیلرندن (منس) طرفندن تأسیس اولنمشدی. پك معمور ومزین برشهر اولوب، الیوم خراب حالنده باقی اولان سرای ومعبدلریله هیکل وستونلری واهرام وسائر ابنیهٔ جسیمهٔ مصنعه‌سی حیرت‌افزای ناظرینندر. مصر استقلالنی غائب ایدوب، ایرانیلرك ضبطنه کچدیکنده، منف شهری بالطبع پارلاقلغنی قسماً غائب ایدوب، بیوك اسکندرطرفندن اسکندریه تأسیس اولنجه، منف تدنی‌یه باشلامش؛ وهله قاهره‌نك تأسیسندن صکره بسبتون خالی قالوب، خراب اولمشدر. خرابه‌لری اوزرنده ۳۰۰۵ اهالیسی اولان (میت

وهينه) قصبه‌سيله بدرشين قريه‌سى وبرچوق خرما.
لقلر بولنيور.

منفلوط. { صعيد مصرك سيوط مديريتنده وسيوطك ٢٥ كيلومتره شمال
غربيسنده ونيلك ساحل غربيسنده اوله‌رق قاهره‌دن
سيوطه‌كيدن دمير يول خطى اوزرنده قضا مركزى
بر قصبه اولوب، ١٣٢٣٥ اهاليسى، متعدد منا.
ره‌لى جوامعى، چارشيسى، بهر بازاركونى قوريلور
بازارى وقربنده كريجدن بر هرمى واردر.

منفوحه { نجدده رياضك قربنده وجهت جنوبيه‌سنده بر قصبه اولوب،
٢٠٠٠٠ اهاليسى و اطرافنده باغ و باغچه‌لريله
خرمالقلرى واردر. «معجم البلدان» ده يمامه‌ده
بر قريهٔ مشهوره اولديغى و (اعشى) نك اورادن
اولوب قبرى بولنديغى مذكوردر. بونك عينى
اولوب، بعده بيويه‌رك قصبه حالنى آلمش اولمسى
ملحوظدر.

منفى { (Menfi) سيجليه‌نك جرجنتى ايالتنده و ساحل بحرده بر قصبه اولوب،
١٠٠٦٠ اهاليسى واردر.

منفيه { بحر زنج ساحلنده مشهور بر بلده اولديغى «معجم البلدان» ده
مسطوردر.

منقارى زاده { (يحيى افندى) سلطان محمد خان رابع دورنده
مسند مشيخت اسلاميه‌يه كچن علمادن اولوب،
مواليدن علائيه‌لى منقارى زاده عمر افنديك
اوغليدر. تحصيل علم ايله، على الاصول دور مدارس
ايده‌رك، ١٠٥٨ده مكه وبعده مكرراً مصرمنلاسى
و١٠٦٩ده استانبول قاضيسى و١٠٧٢ده روم‌ايلى
قاضيعسكرى و١٠٧٣ده شيخ الاسلام اولمش؛
و اون بر سنه قدر امور فتوايى اداره ايتدكدن
صكره، فلج علتنه مبتلا اولوب، بر مدت تبديل
هوا ايچون ادرنه‌ده اقامت ايتمش؛ و ١٠٨٤ده
عزل وتقاعد اولنه‌رق، ١٠٨٨ده وفات ايتمشدر.
اسكدارده تأسيس كرده‌سى اولان مدرسه خطيره.
سنده مدفوندر.

منقشلاغ { (Manghichlak) خوارزمك اواخر حدودنده اوله‌رق
خوارزم ايله سقين بيننده وبحر خزر قربنده بر
قلعهٔ حصينه اولوب، شدت برودتيله مشهور اولديغى
جغرافيون اسلام آثارنده مسطوردر. — شمديكى حالده
بو اسم روسيه‌نك ماوراء خزر ايالت واسعه‌سنك
بحر مذكور ايله خيوه آره‌سنده واقع بر قضاسنه
ويريليور، كه بوزاچى شبه جزيره‌سنى دخى حاوى
اولوب، قاباداق خليجندن قره بوغاز كورفزينه قدر
ممتد اولور. مساحهٔ سطحيه‌سى ١٥٠٠٠٠ مربع
كيلومتره اولوب، جمله‌سى قرغيز اولمق اوزره،
١٥٠٠٠٠ اهالى ايله مسكوندر. اراضيسى دوز
وقوملق اولوب، بعض آلچق طاغلرى‌ده واردر.
قيشين ميزان الحراره تحت الصفر ٢٤ دركه قدر
اينوب، بوره‌لرى‌ده چوقدر.

منك { (Mengs) آلمانيه‌نك اك مشهور رسساملرندن اولوب، ١٧٢٨ده
چهستانك (آوسيغ) قصبه‌سنده طوغمش، و١٧٧٩ده
وفات ايتمشدر. آلمانيه‌نك رافائلى دينليور. برخيلى
آثار استادانه‌سى موجوددر.

منكب { اندلس ساحلنده بيره خطه‌سنه ملحق وغرناطه‌دن ٤٠ ميل مسا
فه‌ده واقع برقصبه اولديغى جغرافيون عرب آثارنده
مسطوردر.

منكث { ماوراء النهرده اسبيجاب نواحيسنده بر قصبه وبخارا قربنده بر قريه
اولديغنى ياقوت حموى بيان ايديور.

منكلور { (Mangalora) هندستانك مدراس اداره‌سنده و مدراسك ٦٠٠
كيلومتره غرب جنوبيسنده اوله‌رق مليبار ساحلى
قربنده جنوبى كناره‌نك مركزى بر شهر اولوب،
٢٩٧١٠ اهاليسى، كوزل ابنيه‌سى، تميز سوقاقلرى،
هندستان جوزى وسائر اشجارى، مصنع برمناره‌سى
اولان خراب برجامع شريفى و بصره كورفزى
وجزيرة العرب سواحليله پك ايشلك تجارتى واردر.
ابن بطوطه بو شهرى زيارتنده ايچنده ٤٠٠٠
عرب تجارى بولديغنى بيان ايديور.

منكلى كراى اول { قريم خانلرندن او. لوب، اك اول
تحت تابعيت عثمانيه‌يه كيرن بو ذاتدر. حاجى كراى
خانك اوغلى اولوب، پدرينك وفاتنده ٨٧١ تاريخنده
اوچ آى قدر مسند خانيده بولندقدن صكره،

عمزاده‌لرندن نور دولت خان وبعده یای کلدی خان ایله ایتدیکی محاربه‌لرده مغلوب اولمغله ، منکوب قلعه‌سنده جنویزلره التجا ایتمش؛ وبعده طرفدارلرینك تکثر ودعوتی اوزرینه ، قریمه عودتله، مرقوم یای کلدی خانی مغلوب ایده‌رك ، بتکرار مسند خانی‌یه کچمش ایسه‌ده ، قزان خانی سید احمد خان وسائر اقرباسنك تجاوزاتندن امین اولمق ایچون ، ابوالفتح سلطان محمد خان ثانی درکاهنه مراجعتله ، کفه وطمان ومنکوب قلعه‌لرینك جنویزلردن اخذینه تشبث اولندیغی حالده، معاونت ایده‌جکنی وعد ایده‌رك، مطلوبی اسعاف، وطوغ وعلم وسائر تشریفاتله تلطیف اولنمش؛ وقلاع مذکوره‌نك فتحنده خدماتی کورلمکله، حقنده‌کی التفات وتوجه اضعاف ایدلمش؛ وسلطان بایزید خان زماننده دخی کیلی وآقکرمانك فتحنده قرق اللی بیك عسکرله یاردیم ایتمکله، یکیدن التفاته نائل اولمش؛ و (طورله) یعنی (دنیپر) سواحلنده فتح اولنان برخیلی اراضی کندیسنه احسان اولنمش ایدی. ٤٧ سنه حکومت سوردکدن صکره، ٩١٩ ده ٧١ یاشنده وفات ایتمشدر. عاقل و عادل وشجیع بر ذات اولوب، قریمده برچوق جوامع و مدارس وسائر خیراتی واردر. طبیعت شعریه‌سی دخی اولوب، شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

فراقکدین منم حالم صورار بولسانك اکر جانا
کوکلده ناو وکوزده آب و دلده آه ولور پیدا

منکلی کرای ثانی { حاجی سلیم کرایك اولادندن اولوب ، ١٠٩٢ ده پدرینك منفی بولندیغی ردوس جزیره‌سنده طوغمش؛ وپدرینك خانلغی زماننده بعض سرعسکرلکلرده و برادرلرینك خانلغنده قالغایلق منصبنده بولندقدن صکره، ١١٣٧ ده، قریمده‌کی شورشی تسکین ایتمك شرطیله خانلق مسندینه نصب اولنمش؛ وکوردیکی حسن خدمت اوزرینه، درسعادته جلبله ، انواع نوازشلرله تلطیف ایدلمش ایدی . سلطان محمود خان اولك جلوسی متعاقب ١١٤٣ تاریخنده عزل، ورودس جزیره‌سنه نفی اولنه‌رق، ١١٥٠ ده ثانیاً قریم خانی اولمش؛ وبعده روسیه‌لیلر قریمك بعض طرفلرینه مستولی اولمغله، لاجل المذاکره درسعادته دعوت اولنه‌رق، قریمه بعدالعوده، ١١٥٢ ده وفات ایتمشدر. قریمده وبوجاقده جوامع ومدارس وسائر خیرات واستانبولده طوپخانه‌ده بر کاشنی تکیه‌سی بنا ایتدیرمشیدی. طبیعت شعریه‌سی دخی اولوب، شو مطلع اونکدر:

افتادهٔ دام سر زنجیر جفایز
برزلف سیهکاره قول اولمغه سزایز

منکوقا آن { سلالهٔ چنکیزك دردنجی حکمداری اولوب، چنکیزك دردنجی اوغلی تولی خانك اکبر اولادی ایدی. ٦٤٨ تاریخنده ، عم زاده‌سی کیوك خانك وفاتی اوزرینه، تخت سلطنته قعود ایده‌رك، برادرلرندن هلاکو خانی غرب یعنی ایران وعراق وشام وقبلاقاآنی چین و تبت جهتلرنده توسیع ممالکه مأمور ایتمش؛ و ٩ سنه حکومت سوردکدن صکره، ٦٥٧ ده، چینده برشهری محاصره ایتمکده ایکن، قتل اولنمشدر. اسلافنه نسبةً عادل ومنصف اولوب سادات وعلما ومشایخی تکالیف امیریه‌دن عفو ایتمشیدی. فرانسه قراللرندن طقوزنجی لویی ، کندیسنی خرستیانلغه دعوت، و عالم اسلامه قارشی اتفاقنی تکلیف ایتمك اوزره ، نزدینه بر هیئت سفارت کوندرمش ایسه‌ده، صاحب ترجمه بو هیئته وتکلیف واقعه اصلا التفات ایتمه‌مشدی.

منکه { هند مشاهیر اطبا و حکماسندن اولوب، هارون الرشید زماننده بغداده جلبله، حذاقتنك آثاری کورلدیکندن ، پك چوق انعام واحسانه نائل اولمش؛ وامر خلیفه ایله هند اعاظم اطباسندن (شاناق) ك تألیفاتنی وسائر کتب هندیه‌یی فارسی‌یه ترجمه ایدوب، بشقه‌لرینه فارسیدن عربی‌یه نقل ایتدیرمش ایدی.

منلاس { (Ménélas) یونان قدیمده اسپارته حکمدارلرندن اولوب، قاتن‌پدری (تیندار) ه خلف اولمشیدی. زوجه‌سی (هلنه) حسن وجمالیله مشهوره اولوب ، تروا حکمداری پریامك اوغلی (پارس) طرفندن قاچیرلمغله، بو وقعهٔ ناموس‌شکن بتون یونانیلرك بالاتفاق تروایه هجومیله پلاسج جنسندن اولان آوروپا وآسیا اقوامنك تروآلیلره معاونتنی و بینلرنده اون سنه دوام ایدن بر محاربهٔ عظیمه‌نك وقوعنی موجب اولمشدر. شاعر شهیر (اومیروس) بو محاربه‌یی مصور (ایلیاده)

عنوانلی منظومهٔ مشهورهسنی یازمشدر . منلاس
سائر یونانیلرله برابر تروآ محاربهسنده بولنوب، ابراز
شجاعتله ، مرقوم پارس ایله مبارزه ایتدکده ،
کندیسنی مغلوب وفراره مجبور ایتمشیدی. هلنه
تخلیص اولندقده، کندیسنه تسلیم اولنمش؛ وروایته
کوره سکز سنه دکیزلرده طولاشدقدن صکره ،
وطننه عودت ایده بیلمش ایدی. هلنهدن (هرمیونه)
اسمنده بر قیزی اولوب ، مشهور (آخیلاوس)ك
اوغلی پیروسه وارمشیدی . برادری (آغاممنون)
دخی تروآ محاربهسنك اك مشهور قهرمانلرندندر .

— بو اسمده اسکندریهده یتیشن یونان
ریاضیونندن بریده اولوب ، برنجی قرن میلادی
اواخرنده یاشامش؛ ودوائر حقنده بر کتاب
یازمشدر، که اصلی مفقود ایسهده، ترجمهٔ عربیهسی
بولنوب، لاتینجهیه ترجمه ونشر اولنمشدر .

منلاند { (Mainland) اسقوچیهیه ملحق
و اسقوچیهنك شمالنده واقع
(شتلاند) جزائرینك اك بیوکی اولوب، قسم جنوبیسی ۶۰° عرض شمالی خطی آلتندهدر . شمالدن
جنوبه بویی ۱۳۸ وعرض اعظمی ۵۵ کیلومتره
اولوب، ۱۶۰۰۰ اهالی ایله مسکوندر. مرکزی
(الرویق) قصبهسیدر. دمیر وباقیرمعدنلری چوقدر.

— بوجزایرك جنوبنده واقع (اورقاده) جزایرینك
اك بیوکنه دخی بعضا بو اسم ویریلورسهده ،
(پومونه) اسمیله دها معروفدر . [« شتلاند »
و « اورقاده » مادهلرینهده مراجعت.]

منلك { (Menlik) سلانیك ولایتنك سیروز
سنجاغنده وسیروزك ۵۵ کیلومتره
شمال غربیسنده اولهرق قره صو (استرومه)
نهرینه تابع بر چایك اوزرنده وطاغلق بر محلده
قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ۲۳۷۴ اهالیسی،
۲ جامعی، ۲۲ کلیساسی، بر مسلم ایکی روم وبر
بلغار مکتبی، بر بیوك چالار ساعتی، ۱۹۰۵ دکانی
وبر ایپك فابریقهسی واردر.

— منلك قضاسی جنوباً نفس سیروز،
شرقاً نورهقوب، شمالاً جمعهٔ بالا، غرباً دخی
پتریچ قضالریله محدوددر. حدود غربیهسی قرهصو
(استروم) نهری آیروب، بتون اراضیسی طاغلقدر،
وبو طاغلردن اینن بر چوق درهلر نهر مذکوره
دوکیلور. اراضیٔ مزروعه آنجق اللی آلتمش بیك
دونمدن عبارت اولوب، سائر طرفلری طاشقدر.
باشلیجه محصولاتی : بغدای ، چاودار، یولاف،
آرپه، داری، مصر، پرنج، توتون، پاموق، سیسام
وخشخاشدن عبارتدر . باغلری ۱۳۶۰۰ دونم
قدر اولوب، سنوی بر ملیون قیهدن زیاده شراب
اعمال اولنور . مرعالری ۱۰۰۰۰، چایرلری
۴۰۰۰ و اورمانلری ۱۶۰ دونم قدردر. حیوانات
اهلیهسی ۴۵۰۰۰ قیون، ۳۵۰۰۰ کچی، ۵۰۰۰
صیغیر، ۲۰۰۰ طوموز ، ۲۰۰۰ مرکب، ۶۵۰
بیکیر و ۲۵۰ استر رادهلرندهدر. سنوی ۳۰۰۰۰
قیه قدر یاغی و ۷۰۰۰ قیه کچی قیلی چیقار. مقدما
خیلی ایپك بوجکی یتشدیروب، برقاچ حریر فابریقهسی
وار ایکن، تخمه دوشن خستهلق اوزرینه، پك
آزالمشدر . آری قوغانلری ۲۳۵۲ عددنده
اولوب، خیلی بال وبالموی چیقار. قضا ۵۰ قریهدن
مرکب اولوب، ۱۹۴۲۴ اهالی ایله مسکوندر، که
بونلرك ۱۱۰۹۳ ی بلغار، ۴۷۲۵ ی اسلام
وترك ، ۲۱۳۹ ی روم ، ۱۳۵۱ ی چنکانه ،
و ۱۲۶ سی اولاخدر. قضا داخلنده ۱۷ جامع،
۲ مدرسه، ۱۷ مکتب، ۴۲ کلیسا ، ۵ حمام،
۲۴۳ دکان، ۶ مغازه، ۱۵ خان، ۳ پرنج دیرمنی،
۲ پاموق ماکینهسی، ۱۰ خزار، ۱ ایپك فابریقهسی و ۶۵ دکرمن موجوددر. واردات سنویهسی
۱۹۰۰۰ لیرا رادهلرندهدر.

منمن { آیدین ولایتنك ازمیر یعنی مرکز
سنجاغنده و ازمیرك ۲۶ کیلومتره
شمالنده اولهرق کدیز ایرماغنك صول کنارنده
قضا مرکزی بر قصبهاولوب ، ۹۳۸۷ اهالیسی،
مکتب رشدیهسی ، مسلم و غیرمسلم ۱۱ مکاتب
ابتدائیهسی، اولدقجه ایشلك چارشیسی، بهر بازار
ایرتسی قوریلور بازاری ، کنیش وتمیز سوقاقلری
واوستندهکی تپهلرده ۲۰ قدر یل دکرمنی واردر.
جوارلرینك قاوونی مشهور اولوب ، قیشین دخی
طیانیر. ازمیره دمیریول ایله مربوطدر.

— منمن قضاسی ازمیر سنجاغنك غرب شمالی
جهتنده وساحل بحرده اولوب، جنوباً ازمیر مرکز
قضاسیله و ازمیر کورفزیله ، غرباً ینه مذکور
کورفزله وفوجتین قضاسیله، شمالاً چاندارلی کورفزیله

ورغمه قضاسیله، شرقاً دخی صاروخان سنجاغیله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۹۹۵ مربع کیلومتره اولوب، ۴۵۰ کیلومتره‌لکی اراضیٔ مزروعه، ۲۵۰ کیلومتره‌لکی مرعی، ۲۶۷ کیلومتره‌لکی طاغلق و۲۸ کیلومتره‌لکی اورمانلقدر. اراضیسنك قسم اعظمی کدیز نهرینك دوکدیکی چامورلردن متشکل اولمغله، پك منبت اولوب، ذخیره وسائر محصولاتی چوقدر. قضا ۴۵ قریه‌دن مرکب اولوب، ۳۰۱۹۶ اهالی ایله مسکوندر، که بونلرك ۲۰۳۰۹ ی مسلم وترك، ۷۷۷۹ ی روم، ۵۰۸ ی ارمنی، ۱۰۰ ی یهودی و۱۵۰۰ ی اجنبیدر. قضا داخلنده وساحل بحرده (لفکه) قریه‌سی بولنیور، که قدیماً بیوك برشهر اولوب، برآطه اوزرنده واقع ایکن، نهرك دوکدیکی قوملردن دکیز طولوب، ساحله بیتشمشدر.

منوات { ساحل شامده عکا قربنده بر کوچك قصبه اولدیغی «معجم البلدان» ده مسطوردر.

منوچهر { ایرانك اساطیرله قاریشیق اولان تاریخ قدیمنه کوره، فریدونك تورونی واصغر اولادی اولان (ایرج)ك اوغلی اولوب، فریدون ملکنی اوچ قسمه تقسیم ایتدیکنده، (تور)ه توران یعنی ترکستانی، سلمه اسم سامیه‌نك اوطانی اولان عراق وشام وجزیرة العرب جهتلرینی ویروب، ایرجی دولتك مرکزی اولان ایرانده وکندی تختنده براقدیغیچون، تور ایله سلم قیصقانوب، ایرجی قتل ایتمشلردی. بونك اوزرینه فریدون ایرجك اوغلی منوچهری اونك یرینه ایران تختنه اقعاد ایتمکله، منوچهر، پدرینك انتقامنی آلمق اوزره، سلم وتور ایله طول مدت حرب ایدوب، ایکیسنی قتل ایتمش؛ وبعده تورك اوغلی پشنك ایله وبونك اوغلی افراسیاب ایله دخی دائمی محاربه‌لرده بولنه‌رق، ایران قهرمانلرندن مشهور رستم زالك جدی سام بن نریمان دخی بو محاربه‌لرده منوچهرك معیتنده بولنه‌رق، محاربه‌لرك چوغی بونك یاردیمیله قزانلمشیدی. سامك وفاتندن صکره منوچهرك طالعی دونوب، تورانیلر دفعاتله ایرانیلری مغلوب، و منوچهرك اوغلی (نوذر)ی اسیر ایتمشلردی. منوچهر چوق وقت معمر وتخت نشین اولوب، وفاتنده اوغلی یرینه کچمشدی.

منوچهر { طبرستان وری ایله جرجان جهتنده حکومت سورن وشمکیر ملوکندن اولوب، سالف الترجمه مشهور امیر قابوسك اوغلیدر. ۴۰۳ تاریخنده امرا قابوسك علیهنه قالقیشدقلرنده، صاحب ترجمه کندیسنی فراغ واستعفا ایتمکه قاندیروب، یرینه تخت نشین اولمش؛ وچوق کچمه‌دن سلطان محمود بن سبکتکین بونك ممالکنی ضبط ایتمش ایسه‌ده، صاحب ترجمه مقاومت ایتمدیکندن، ینه مسند امارتده ابقا ایله، کندی قیزینی تزویج ایده‌رك، داماد ایتمشیدی. منوچهر مستقلاً وغزنویلرك تحت تابعیتنده اوله‌رق ۴۰ سنه حکومت سوردکدن صکره، ۴۴۳ ده وفات ایتمش؛ واوغلی نوشروان خلفی اولمشدر.

منوچهر { شروان ملوکندن اولوب، خاقان لقبیله دخی مشهوردر. بهرام چوبینه نسلندن اولمق ادعاسنده ایدی؛ و۵۶۷ تاریخنده تخت نشین ایدی. شاعر شهیر خاقانی بونك مداحی اولوب، لقبنه نسبتله تخلص ایتمشیدی.

— ینه شروان ملوکندن ۷۲۰ تاریخنده وفات ایدن شیخ ابراهیمك بو اسمده بر اوغلی اولوب، شاعر کاتبی بونك مداحی ایدی، و۸۱۵ ده واقع وفاتنده مشهور بر مرثیه یازمشدر.

منوچهر { (حکیم نجم الدین احمد بن یعقوب بن منوچهر) مشاهیر شعراء ایراندن اولوب، (شصت کله) لقبیله دخی معروفدر. عن اصل بلخلی اولوب، ابوالفرج سنجری شاکردانندن اولدیغی حالده، غزنه‌یه رحلتله، سلطان محمود بن سبکتکینك بارکاهی شعراسی زمره‌سنه داخل اولمش؛ ومدحنده بر چوق قصیده‌لر سویلیوب، بیوك جائزه‌لره نائل اولمغله، خیلی مال وثروت بریکدیرمشیدی. سلطان مسعود وسلطان محمد زمانلرنده دخی برحیات اولوب، ۴۸۳ ده وفات ایتمشدر. بعض مدحیه‌لری ومرتب دیوانی واردر. شو بر ایکی بیت جملهٔ اشعارندندر:

جهانا چه بدمهر وبدخو جهانی
چو آشفته بازار و بازارکانی
عنین ترکس آن کس غنی ترکفتو
فروترکس آن کس توبرتر لشانی

منوغات { قونيه ولايتنك تكه سنجاغنه تابع علائيه قضاسنده بر نهر وبونك صاغ كنارنده و منصبندن ١٢ كيلومتره يوقاريده ناحيه مركزى بر قريه‌در. نهر قونيه سنجاغى حدودنى آيران طاغلردن نبعانله، جنوبه طوغرى آقار. مجراسى ١٢٠ كيلومتره اولوب، آشاغى طرفى كوچك كميلر سيرينه مساعددر. اسم قديمى (ملاس) يعنى (قره صو) در. — منوغات ناحيه‌سى ٤٦ قريه‌دن مركب اولوب، اراضيسى عارضه‌لى ايسه‌ده، پك منبت واورمانلرى چوقدر.

منوف { مصر سفلانك منوفيه مديريتنده و مركز مديريت اولان شبين الكومك ١٢ كيلومتره جنوب غربيسنده وقاهره‌نك ٦٠ كيلومتره شمال غربيسنده ونيلك ايكى بيوك قولى آره‌سنده‌كى فرعونيه جدولى اوزرنده واقع قضا مركزى بر قصبه اولوب، ١٦٧٠٠ اهاليسى وكاغد مقصى ايله ايپك وبوك قوشاقلر والاك وفلبور كبي معمولاتى واردر. اسكى بربلده اولوب، تواريخ قديمه‌ده (مومفيس) اسميله مذكوردر اطرافنده بعض آثار عتيقه بولنمشدر. وقتيله مديريتك مركزى اولمغله، مديريت بونك اسمنه نسبتله تسميه اولنور.

منوفيه { مصر سفلى مديريتلرندن اولوب، جنوباً جيزه، شرق جنوبى طرفندن قليوبيه، شرق شمالى طرفندن وشمالاً غربيه مديريتلريله وچول ايله محدوددر. مستطيل الشكل بر بر اولوب، غرباً نيلك رشيد قوليله شرق جنوبى طرفندن دخى دمياط قوليله محدوددر؛ وايچنده جريان وتقاطع ايدن بر چوق جدوللر اراضيسنى سقى وإروا ايدر. مساحهٔ سطحيه‌سى ١٥٨٣ مربع كيلومتره يعنى ٣٧٢٣٠٣ فدان اولوب، ٨٦٤١٤١ اهالى ايله مسكوندر. مديريت: شبين الكوم، اشمون، سبك، منوف، مليج وتلا اسملريله ٦ قضايه منقسم اولوب، ١٣ قصبه و٣١٨ قريه‌يى حاويدر. مركزى (شبين الكوم) شهريدر. جنس اراضيسى ومحصولاتى مصر سفلانك سائر طرفلريله مشترك اولديغندن، «مصر» ماده‌سنده بيان اولنان معلومات عموميه‌يه علاوةً سويله‌نه‌جك برشئ يوقدر.

منوقان { كرمانده برقصبه اولديغى جغرافيون عرب آثارنده مسطوردر.

منه { (Maine) آمريقاى شماليده ممالك مجتمعه‌يى تركيب ايدن جاهيرك الك شمال شرقيسى اولوب، غرباً (نيوهامپشير) جمهوريتيله، غرب شمالى جهتندن وشمالاً وشمال شرقى طرفندن انكلتره‌يه تابع دومينيونك كبك ويكى برونسويق ايالتلريله، شرق جنوبى جهتندن وجنوباً دخى بحر محيط آطلاسى ايله محدوددر. الك اول فرانسه‌نك منه خطه‌سى اهاليسى طرفندن اسكان واعمار اولنمغله، بو اسمله تسميه اولنمشدر. ٤٣°٥´ ايله ٤٧°٢٥´ عرض شمالى و ٦٦°١٦´ ايله ٧٣°٢٤´ طول غربى آره‌لرنده ممتد اولوب، مساحهٔ سطحيه‌سى ٨٥٥٧٠ مربع كيلومتره و اهاليسى ٦٦١٠٨٦ كشيدر. سواحلى پك كيرنتيلى چيقنتيلى اولوب، قوى وخليجلرى چوقدر. اراضيسى عموميت اوزره ٢٠٠ متره قدر يوكسك بر يايلادن عبارت اولوب، اكثر يرلرى دوزدر؛ وآنجق ١٠٠٠ متره راده‌لرينه قدر چيقان بعض طاغلرى واردر؛ يالكز قسم وسطيسنده بولنان بر طاغى ١٦٤٢ متره ارتفاعنده‌در. انهارى چوق اولوب، اكثرينك مجرالرى قياالقدر. كوللرى ده چوق اولوب، بونلرك بعضلرندن نهرلر چيقار، وبعضلرينه چايلر دوكيلور. انهارينك الك بيوكلرى: شمالده‌كى (سنت جوان) ايله شرق جنوبى جهتنده‌كى (كنبك) ووسطده‌كى (پنوبسقوت) نهرلريدر. اكثر انهارينك مجرالرى اينيشلى وجريانلرى سرعتلى اولوب، برچوق ماكينه‌لر تحريك ايدرلر. مملكت فرانسه‌نك جنوب جهتلرى عرضنده اولديغى حالده، هواسى چوق دها صووق اولوب، يازين وسطى درجه‌سى ٢٦ و قيشين تحت الصفر ٢ در. وقتا، يازلرى پك صيجاق ايسه‌ده، يالكز اوچ، ايلك بهارى بر، صوك بهارى ايكى آيدن عبارت اولوب، آلتى آى سورن قيش موسمنده ايسه برودتى زياده‌در. اراضيسنك ثلثانى اورمان ايله كول واراضئ خاليه‌دن عبارت اولوب، قابل زراعت عد اولنان بر ثلثنك ده آنجق نصفى ايشلنمكده‌در. باشليجه محصولاتى بتاته وايكنجى درجه‌ده اوت اولوب، ذخايرى جزئياتدندر. معادنى دخى يوق حكمنده اولوب، كوزل مرمرلريله يابى طاشلرى ده وار ايسه‌ده، چيقارلميور. اصل اهاليسنك مدار معيشتى اورمانلرى اولوب، قيشين كليتلى

كراسته قطع ايله انهارك مجراسنه‌دك بوزلرك او.
زرينـه يووارلاده‌رق، انهـارك بوزلرى اريجه ،
كراسـته صالرى ايـنديريلوب، پك كثرتلى اولان
حرازلرده تخته و سـائره‌يه تحويل ايله، اسـكه‌لره
ايندريلير. اورمانلرينك اشجارى: چام، قره‌آغاج،
كوركن ، اخـلامور، ديش بوداق، جوز وسـائر
انواعدن عبارتدر. حيوانات اهليه‌سى باشليجه قيون
ايله صيغيردن وبرر مقدار بيكير وطوموزدن عبا-
رتدر. صنـايعى خيلى ايلرى اولوب، پاموق،
يوك و ايپك منسـوجاتله مواد دباغيه ، معمولات
معدنيه، كاغد، شكر و سائره فابريقه‌لرى چوقدر.
كراسته‌جيلك وسفائن اعمالى دخى مملكتك اك باشلى
منابع ثروتندندر. پورتلاند اسكله‌سندن باشلايه‌رق
برى جنوب غربى‌يه، برى شمال شرقى‌يه و برى‌ده
شمال غربى‌يه ممتداولور اوچ دمير يول خطى مملكتى
شق ايله، ممالك مجتمعه و قنـاده‌نك هر طرفيـله
اختلاطده بولنديريور؛ و بونلرله سير سفائنه صالح
انهارى وكثرتلى اولان ليمـانلرى تجارتى تسهيل
ايديور. اهاليسنك اكثرى انكليز و بر آزى فرانسز
جنسـيتنه منسـوب اولوب ، ۱۵۰۰ قدر زنجى
و ۱۱۰۰ اصل يرلى اهـالى دخى واردر. بعض
طرفلرينك اهاليسى پك صيق ايكن، بعض جهتلرى
ده بوش كيـدر. جمهوريت ۱٦ سنجـاغه منقسم
اولوب، ۱۹ شهر وقصبه‌يى حاويدر. اك بيوك شهرى
اولان (پورتلاند)ك ٤٦٣٨٥ ومركزى اولان
(آوغوسته) نك آنجق ۸٦٦٥ اهـاليسى واردر.
۳۱ اعضادن مركب برهيئت اعيانيله ۱۵۱ اعضادن
مركب بر مجلس مبعوثانى اولوب ، كرك بونلرك
اعضاسى وكرك والئ مملكت برسنه مدتله طوغريدن
طوغرى‌يه اهالى طرفندن انتخاب اولنور. واليلك
معيتنـده مذكور ايكى مجلسك براكده اجتمـاعيله
انتخاب اولنان ۷ اعضادن مركب بر مجلس اداره
بولنيور. ممالك مجتمعه‌نك مجلس عموميسنه ٦ اعضا
كوندرمك و رئيس جمهورك انتخـابنده ۸ رأى
ويرمك حقنى حائزدر. رئيس واعضاسى ٦ سـنه
مدتله انتخاب اولنور بر محكمهٔ تميزى واردر.

منه ((Maine) فرانسـه‌نك منـه‌مع‌لوآره ايالتنـده بر بيوك نهردر ، كه ماينه،
سارته ولوآر نهرلرينك اجتماعندن بالتشكل ، (آنژر)
شهرى ايچنـدن مرورله، جنوب غربى‌يه طوغرى
آقه‌رق ، صـافدن (لوآره) ايرماغنـه دوكيلور.
محل اجتماعدن يعنى بو اسمى آلديغى يردن اعتباراً
مجراسى ۱۰ كيلومتره اولوب ، فيضـاننده ثانيه‌ده
۱۵۰۰ وقورقلق موسمنده ياالكز ۲۵ مكعب‌متره
صو دوكر. حوضـه‌سى ۲۱۹۰۰ مربع كيلومتره
وسـعتنده‌در . طار ودرين اولوب . سير سفائنه
صالحدر .

منه ((Maine) فرانسه‌نك اسكى تقسيماتنده غرب شمالى جهتنده بر خطه اولوب ،
شمـالاً نورمانديه، غرباً برتانيـه، جنـوباً آنژو
وتورنه، شرقاً دخى ايـوه خطه‌لريله محدوددر.
ايچندن جريان ايدن نهرك اسميله تسميه اولنمشدر.
شمديكى تقسيماته‌كوره (مانيه) ايله (سارته) ايالتلر-
ينك اك بيوك قسملريله (اورنه) و (اوره‌مع‌لوآر)
ايالتلرينك برر پارچه‌سندن عبارتدر .

منه‌مع‌لوآره (فرانسـه‌نك شمـال غربى جهق ايالاتنـدن اولوب ،
شمالاً سارته ومانيه، غرباً آشاغى لوآره، جنوباً
وانده ، ايكى سـوره وويانه ، شرقاً دخى ايندره
مع‌لوآره ايالتلريله محدوددر. مسـاحهٔ سطحيـه‌سى
۷۱۲۱ مربع كيلومتره اولوب، ۵۱۸۵۸۹ اهالى
ايله مسـكوندر. اراضيسى آز عارضـه‌لى اولوب ،
لوآره ايرماغى ايالتى شرقدن غربه اورته‌سندن شق
ايله، صاغ وصولدن برقاچ نهر آلمغله، مياه جاريه‌سى
چوقدر. طوپراغى منبت وزراعتى پك ايلرى اولوب،
محصـولاتى ذخيره ، پتاته، پنجـار، كتن، كنوير،
اوزوم وميوه‌لرك انواعنـدن عبارتدر . حيـوانات
اهليه‌سى برنجى درجه صيغير، ايكنجى درجه طوموز
واوچنجى درجه‌ده قيـون وبيكيردن عبـارتدر .
اورمانلرى كوزل اولوب، فدانلقلرى دخى مشهوردر.
يازى طاشى، كمور، دمير وسـائر بعض معدنلريله
بعض مياه معدنيه‌سى ده واردر. صنايع وتجـارتى
خيلى ايلرى اولوب ، منسـوجات، كاغد وسـائره
فابريقه‌لرى واردر. متعدد دمير يول خطلرى ايالتى
شـق ايدوب ، انهارينك اكثرى ده سير سـفائنه
صالحدر. ايالت ۵ قضايه منقسم اولوب، ۳٤ ناحيه
و ۳۸۱ دائره‌يى حاويدر .

منیب { متأخرین شعراء عثمانیه‌دن ایکی کشی اولوب، برنجیسی (ابراهیم — افندی) رئیس الکتاب رجائی افندینک اوغلیدر. مکتوبی صدرعالی اوطه‌سنه مداومتله رتبهٔ خواجگانی‌یه نائل اولدقدن صکره، هنوز ۳۰ یاشنده یوغیکن، ۱۲۲۰ده وفات ایتمشدر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

آقار برقاللو صودر هجریار ایله کوزم یاشی
قزل ارماغدر کویا جکر داغنده دریاسی

— ایکنجیسی (خواجه — افندی) عینتابلی اولوب، ۱۱۸۲ده درسعادته وصول ایله، طریق تدریسه وسلک قضایه داخل اولمش؛ و ۱۲۲۲ تاریخنده آناطولی قاضیعسکری اولدقدن صکره، ۱۲۳۸ده منفی بولندیغی آیدین کوزل حصارنده وفات ایتمشدر. «سیر کبیر»ی ترکجه‌یه ترجمه و «دوحة المشایخ»ه بر ذیل تحریر ایتمشدر. اکثر اشعاری تاریخ قبیلندن اولوب، نقله شایانه دسترس اوله‌مدق.

منیف { (مصطفی — افندی) متأخرین شعراء عثمانیه‌دن اولوب، آنطاکیه‌لیدر. ۱۱۳۰ تاریخنده درسعادته مواصلتله، صاحب تاریخ راشد افندینک معیتنده جانب ایرانه اعزام اولنه‌رق، عودتنده دفتردار عاطف افندی‌یه انتساب ایتمش؛ و بعض مأموریتلرده استخدام اولندقدن صکره، ۱۱۵۶ تاریخنده وفات ایتمشدر. مرتب دیوانی ودیکر بعض آثاری واردر. شو مطلع اونکدر:

فروغ مهر مرآت دله ژنکار در سنسز
حریر پرتومه دوش جانه باردر سنسز

مُنَیمون { مصرده قرای کثیره‌یی حاوی بر ناحیه اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

منین { (Menin) بلجیقه‌نک غربی فلاندره ایالتنده و(قورتری)ک ۱۱ کیلومتره غرب جنوبیسنده بر قصبه اولوب، ۱۱۳۵۰ اهالیسی ومشهور بیره‌سیله بعض منسوجات وسائره فابریقه‌لری واردر.

منینسکی { (Méninski) مشاهیر مستشرقیندن اولوب، ۱۶۲۳ده (لورنه)ده طوغمش؛ وبرخیلی وقت لهستانک استانبول سفارتی ترجمانی بولنوب، بعده ینه بو مأموریتله آوستریانک خدمتنه کچمش؛ و ۱۶۹۸ده ویانه‌ده وفات ایتمشدر. ترکجه وعربی وفارسی لسانلری ایچون ۳ بیوک جلد اوزره برلغت کتابی یازمش؛ وکلملری لاتینجه‌یه و بعض یرلرده آلمانجه و لهجه وسائر آوروپا لسانلرینه دخی ترجمه ایتمشدر.

مُنیة ابی الخُصَیب { صعید مصرک آشاغی جهتنده ونیلک کنارنده بیوک ومعمور برقصبه اولوب، جنوب جهتنده مقام ابراهیم بولندیغی «معجم البلدان»ده مسطوردر.

منیة الاصبغ { مصرک شرق جهتنده برقصبه اولوب، عمر بن عبدالعزیزک برادری اصبغ بن عبدالعزیزه منسوب ایدی.

منیة الزجاج { اسکندریه‌ده بر یر اولوب، معاویه‌نک برادری عتبه بن ابی سفیان اوراده مدفون ایدی.

منیة زفتا { مصرک شمال جهتنده نیلک دمیاط قولی اوزرنده و (منیة عمر) قارشیسنده بر قصبه اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

منیة شِنشِنا { بو دخی مصرک شمال جهتنده بر قصبه ایدی.

منیة الشیرَج { مصرده قاهره‌دن اسکندریه‌یه کیدن طریق اوزرنده وقاهره‌دن بر فرسخلق مسافه‌ده بیوک وچارشیلی بر قصبه اولدیغی «معجم البلدان»ده مسطوردر.

منیة عمر { مصر سفلاده نیلک دمیاط قولی اوزرنده ومنیة زفتا قارشیسنده بر قصبه ایدی.

منیة القائد { صعید مصرده وقاهره‌دن ایکی کونلک مسافه‌ده برقصبه ایدی.

منیة قوص { صعید مصرده‌کی قوص شهرینک برقسمی اولوب، تجار واغنیانک خانه‌لری اوراده ایدی.

اشبو (منیه) لفظی مصر اسماء بلادی ترکیبنه داخل اولوب، شمدیکی خریطه‌لرده ایسه کورلمدیکندن، بوکون مصریلرک (میت) دیدکلری اولسه کرکدر.

موآ { (Moa) ملاتیه جزایرندن تیمور جزیره‌سنک شمال شرقی کوشه‌سی قارشیسنده بر آطه اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۳۳۰ مربع

كيلومتره و اهاليسی ٣٤٠٠ كشيدر . اوستنده (قاربوش) اسميله سونمش بر بركان واردر .

موآب { حضرت لوط (عم)ك اوغلی اولوب، بونك نسلی برالشامدن و جزيرة العربدن فلسطينه هجرت وتوطن ايدن عبرانيلرك منقسم بولندقلری درت قبيله‌نك بری ايدی . [«موآبيلر» ماده‌سنه مراجعت.]

موآب { (جبل —) فلسطينك منتهای شرق جنوبيسنده و بحر لوطك شرق طرفنده مرتفع بر ير اولوب ، حذای بحردن ارتفاع وسطيسی ١٠٠٠ متره اولديغی حالده، ١١٧٠ متره‌يه قدر چيقار بعض تپه‌لری ده‌واردر. بحر لوط ساحلنه بردن انحطاط ايدوب، ديك بر مائله تشكيل ايدر؛ ووادی كرك ، وادی موجب ووادی زرقاء معين كبی بر قاچ دره بو مائلادن بحر مذكوره دوكيلور. اراضيسی قوملو قاريشيق پك منبت برقزيل بالچيقدن عبارت‌اولوب، كوبره‌يه احتياج كوسترمكسزين ، هر سنه كليتلی بغدای محصولانی ويرر. هواسی ارتفاعنه كوره مختلفدر. اسكی كنعانيلر وموآبيلرله عربلردن واهل صليب زمانلرندن‌قالمه برچوق آثار عتيقه‌يی حاويدر. سوريه ولايتنك معان سنجاغی داخلنده‌در.

موآبيلر { (Moabites) عبرانيلرك منقسم بولندقلری درت قومك بری اولوب، موآب بن لوط نسلندن ايديلر، ويابونك رياستيله بحر لوط سواحلنه هجرت وتوطن ايتمشلر ايدی. مركزلری (رباط موآب) ايدی. حكمدارلرندن (اجلون) ميلاد عيسادن ١٣٣٢ سنه اول بنی اسرائيلی مغلوب ايدوب، ١٨ سنه تحت اسارتده طوتمشدر. مؤخراً طالوت طرفندن مغلوب اولوب ، بعده آتوريلرك ضبطنه كچمشلردی . عبده اوثاندن اولوب، معبودلرينه (بعل بلفجور) نامنی ويرر، وانساندن قربان ذبح ايدرلردی .

موار { (Mévar) هندستانك شمال غربی جهتنده واقع (راجپوتانه) مملكتنك منقسم بولنديغی خطه‌لرك بری اولوب، (اوديپور) حكومتنی دخی حاويدر . شمالاً طوغربدن انكليز حكومتنه‌تابع آجيرايالتيله، شرقاً بوندی ومالوه، جنوباً (ماهی‌كنته) و (رواكنته)، غرباً دخی سيروهی وجودبور ويا مروار حكومات ممتازه‌سيله محدوددر. جنوب غربيدن شمال شرقی‌يه بويی ٣٠٠ واك كنيش يرنده اكی ١٨٠ كيلومتره‌در. مساحهٔ سطحيه‌سی ٤٣٠٦٩ مربع كيلومتره اولوب ١٨٧٩٢١٤ اهالی ايله مسكوندر . اراضيسی يوكسك بر يايله‌دن عبارت اولوب، غرب جهتنده (آراوالی) وجنوب طرفنده (ماهی) جبالی ممتد اولور . قسم وسطی وشماليسنك مياه جاريه‌سی، كنك ايرماغی تابعلرندن (جنه) نهرينه دوكلك اوزره، شمال شرقی‌يه طوغری آقه‌رق، (بناس) نهرينه جمع اولور. جنوب جهتنك صولری ايسه، بحر عمانده‌كی (كهی) كورفزينه دوكلك اوزره، جنوب غربی‌يه طوغری آقار. طوپراغی منبت اولوب، پرنج، آرپه، بغدای، چاويت، شكر قامشی، توتون وسائره حاصل اولور. اخشابی قيمتلی اشجاری چوقدر. دميرمعدنيله ذی‌قيمت احجاری ده‌كثرتليدر. بر قاچ حكومت ممتازه‌يه منقسمدر.

موالی { فرس شعراسندن بش كشينك مخلصيدر:

برنجيسی (خراسان خان) عن اصل (لار) اعياننددن اولوب، برچوق وقت سياحت ايتمشيدی. شو بيت اونكدر:

دگر ای دل منه از كوی آن دلبر قدم بيرون
كه باشد كشتنی صيدی كه آيد از حرم بيرون

— ايكنجيسی (تون) قصبه‌سندن اولوب، شو بيت اونكدر:

بسويم يك نظر ناكرده دامن بركشيد ازمن
نميدانم چه بدكردم كيكويد چه ديد از من

— اوچنجيسی (مرتضی قليخان) كشميرلی اولوب، هندستان ملوك تيموريه‌سی مداحلرندن ومير محمد طاهر علوی كشميری شاكردانندن ايدی . شو مقطع اونكدر:

تا موالی شد مريد علوی صاحب سخن
نغمه اش رشك نوای عندليب آمل است

— دردنجيسی (ميرزا ابو الحسن) اصفهانلی اولوب، كنج ياشنده كجراته رحلتله، حيدر آباده نواب نظام الملك آصفجاهه انتساب ايده‌رك، بكلربكی منصبنه نائل اولمش ايكن، نواب مشاراليه برسبيدن

منفعل اولوب، طوپك آغزینه باغلانمش؛ وطوپه آتش ویردكلرنده، طوپ پاتلایوب، صاحب ترجمه‌یه خلل كلممكله، نواب بو حالی كورنجه، عذر خواه اولوب، منصب سابقنی تكلیف ایتمش ایسه‌ده، قبول ایتمیوب، دهلی‌یه واورادن لكهنویه عزیمتله، اوراده یتمش یاشنده وفات ایتمشدر. شو بیت اونكدر:

نشئه از میخانهٔ طبع متین تابرده ام
چون نصیری عشق ،ولی‌شد ،والی‌كارمن

— بشنجیسی (— بیك) تركان امراسندن اولوب، شو بیت اونكدر:

درآتش غم سوختم ویار نداست
حاشا كه محبت اثری داشته باشد

موبد { فارس شعراسندن اولوب، هندستانه سیاحت ایتمشیدی. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

ازدیر وكعبه حاجت من كر رواشدی
چندین چرا مشقت هركیش بر دمی

— كشمیر شعراسندن و میرزا عبدالغنی بیك قبولك شاكردانندن ۱۱۷۲ ده وفات ایدن صاحب دیوان (زنده‌رام) ك دخی مخلصیدر.

موبد شاه { عن اصل زردشتی اولوب، اكبر شاه زماننده اهتدا، وحكمدار مشارالیهك نامنه «دبستان مذاهب» عنوانیله بركتاب تألیف ایتمشدر.

موبیله { (Mobile) ممالك مجتمعه‌نك آلابامه جمهوریتنده ومركز جمهوریت اولان (مونتغومری) نك ۲۵۱ كیلومتره جنوب غربیسنده اوله‌رق مكسیقه كورفزنده همنامی اولان خلیجك منتهاسنده وبنه همنامی اولان ایرماغك منصبنده قونتلق مركزی برشهر واسكله اولوب، ۲۹۱۳۵ اهالیسی، پك ایشلك تجارتی، كلیتلی پاموق اخراجاتی وشرق وغرب وشماله طوغری اوچ دمیر یول خطی واردر.

— موبیله ایرماغی (آلابامه) ایله (تومبیغبی) نهرلرینك اجتماعندن بالتشكل، شمالدن جنوبه طوغری ۵۰ كیلومتره‌لك جریاندن صكره، همنامی اولان شهرك یاننده همنامی اولان خلیجه دوكیلور. الك اوزونی اولان (تومبیغبی) ایله برابر مجراسی ۴۵۰ كیلومتره‌یه بالغ اولوب، حوضه‌سی ۱۱۳۰۰۰ مربع كیلومتره‌در. مذكور خلیجك‌ده بوبی ۷۰ واكی ۴۰ كیلومتره‌در.

مؤتفكه { شامده‌كی (سلمیه) قربنده اسكی برشهراولوب، خراب اولدیغنده، قالان اهالیسنك سلمیه‌یه انتقال ایتمش اولدقلری مرویدر.

مؤته { شامده بلقاء قراسندن برقریه اولوب، روملره قارشی جانب نبویدن زید بن حارثه‌نك قیادتیله اسرا بیوریلان سریه‌نك اوراده روملرك كلیتلی عسكرینه قارشی ایتدیكی محاربه ایله ومشارالیه زید بن حارثه ایله جعفر بن ابی طالبك شهادتیله مشهوردر.

موتیه { (Motya) سیچلیه جزیره‌سنك ساحل غربیسنده (درپانوم) بورننك جنوبنده وساحله بركوپری ایله مربوط برآطه‌جغك اوزرنده اسكی برقصبه اولوب، زمان قدیمده پك تجارتكاه ایدی.

موجب { (وادی —) سوریه ولایتك معان سنجاغنده وجبل موآبده بلقا ایله كرك آره‌سنده برنهر اولوب، بحر لوطك شرق ساحلنه دوكیلور. اسم قدیمی (آرنون) در.

موجد { فرس شعراسندن بش ذاتك مخلصیدر:

برنجیسی (میرزا مجید) شیرازلی اولوب، سلطان ابراهیم میرزانك ندیمی ایدی. شو بیت اونكدر:

دائم ز دیده مارا خون لبست حاصل
حاصل كه درعذابم از دست دیده ودل

— ایكنجیسی همدانلی اولوب، هندستانه رحلتله رفاهله یاشامش؛ ۱۰۲۴ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو بیت اونكدر:

دارم كلهٔ از تو اكر حوصله داری
اما تو كجا حوصلهٔ این كله داری

— اوچنجیسی (سراج الدین علیخان) عن اصل لكهنو مضافاتندن (موهان) قصبه‌سندن اولوب، كلكته‌ده قاضی القضاة ایدی. ۱۲۳۸ تاریخنده وفات ایتمشدر. بعض كتب فقهیه‌یی عربیدن فارسی‌یه ترجمه ایتمشدر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

كل ببلبل واشد وهم شمع باپروانه سوخت
هركسی را بهره از یارش بود الا مرا

— دردنجیسی آکه‌نو براهمه‌سندن اولوب ، حسن خطده دخی مهارتی وار ایدی. شو بیت اونکدر:

رسایی نیست تاسرمنزل اوکفر وایمان را
که دیر وکعبه سنك ره بودکبر ومسلمان‌را

— بشنجیسی (شفیما) اصفهانلی اولوب، نادر شاه زماننده وفات ایتمشدر. شو رباعی اونکدر:

آن شوخ که عشق‌را هوس میداند
بلبـل با زاغ همنفس میـداند
کفتـا که مکوی راز عشقم بکسی
من با که بکویم همه کس میـداند

مَوجی { بدخشان شعراسندن اولوب ، ۶۰۰۰ بیتی حاوی بر «یوسف وزلیخا» منظومه‌سی واردر. ۹۷۹ ده هندستانك اکره شهرنده وفات ایتمشدر.

مُوَحِّدین { مغرب و اندلسده حکومت سورمش بر دولت اسلامیه اولوب ، ۵۳۰ تاریخنده ظهور ، و ۶۶۸ تاریخنه‌دك ۱۲۳ سنه دوام ایتمشدر. جمله‌سی ۱۳ کشیدر . اصل مؤسسی مصامده بربرلرندن وامام غزالینك طلبه‌سندن محمد بن تومرت حسینیدر . کندیسی شرقه سیاحتله، تحصیل علوم ایتدکدن صکره، حجه کیده‌رك، مغربه عودت ایتمش؛ وامر معروف ونهی عن المنکر ایله مغاربه بیننده شهرت بولوب، او زمانده مغربده حکم سورمکده اولان ملثمینك علیهنه اداره‌ٔ لسانله ، خلقی بونلردن تبریده باشلامشیدی. ملوك ملثمیندن علی امام غزالینك «احیاء علوم الدین» عنوانلی کتاب مشهورینی یاقوب ، مغربده انتشارینی منع ایتدیکیچون، امام مشارالیهك دخی ابن تومرتك بو حرکتنه مدخلی اولدیغی مرویدر. مریدلری چوغالنجه، ایچلرندن (عبدالمؤمن بن علی) یی قائد نصب ایده‌رك، علناً خاقی ملوك ملثمینه قارشی دعوته باشلامش؛ ومرقوم عبدالمؤمن قرق بیك کشی ایله مراکشك اوزرینه هجوم ایتدکده، ملثمینك اخیری اولان اسحق طرفندن مغلوب اولوب، بر طاغده تحصن ایتمش؛ ومحمد بن تومرت بو مغلوبیت خبرینی آلنجه، کدرندن وفات ایدوب، جان ویررکن، مریدلرینه مرقوم عبدالمؤمنه تابع اولملرینی وصیت ایتمکله، بونك قوتی چوغالوب، مراکشی اون برآی محاصره‌دن صکره فتح، واسحقی قتل ایده‌رك اعلان سلطنت ایتمشدی . مراکشدن صکره فاس و مغرب اوسط ایله اندلسك جنوب جهتلرینی اله کتیره‌رك ، خلفلرندن دخی ایلك ایکی اوچی توسیع ممالك ایتمه‌ده دوام ایتمشلرسه‌ده ، بالآخره بونلره دخی ضعف طاری اولوب ، اسپانیوللر اندلسك برچوق یرلرینی ضبط ایتدکاری کبی، آفریقاده دخی بنی حفص وبنی زیری وبنی مرین دولتلری ظهور ایدوب، مملکتلرینی برر برر اللرندن نزع ایتمکله، نهایت تاریخ مذکورده موحدینك اخیری اولان ابو دبوس بنی مرین ایله ایتدیکی محاربه‌ده مقتول اولمغله، دولت موحدین پایانه ایروب، منقرض اولمشدر. ملوك موحدینك اسامیسیله تاریخ جلوسلری بروجه آتیدر:

عبد المؤمن بن علی ۵۳۵
یوسف بن عبد المؤمن ۵۵۸
یعقوب بن یوسف ۵۸۰
محمد التأخر بن یعقوب ۵۹۵
یوسف المنقر بن محمد ۶۱۰
عبد الواحد المستنی بن یوسف بن عبد المؤمن ۶۲۰
عبدالله العادل بن یعقوب بن یوسف ۶۲۱
یحیی المستنی بن محمد الناصر ۶۲۱
ادریس المأمون بن یوسف ۶۲۲
عبد الواحد الرشید بن ادریس ۶۳۷
علی المعتضد بن ادریس ۶۳۸
ابو حفص عمر المرتضی بن یوسف ۶۴۶
ابو دبوس الواثق ۶۶۵
الی ۶۶۸

مودنه { (Modène) ایتالیانك امیلیه خطه‌سنده بولونیه‌نك ۳۷ وفلورانسه‌نك ۱۰۰ کیلومتره شمال غربیسنده منبت بر اووه‌ده واقع ایالت مرکزی بر شهر اولوب ، ۳۱۰۵۵ اهالیسی، بز وچوخه و ایپك قماشلر فابریقه‌لری، دمیر دوکمخانه‌لری ، دوربین وکوزلکه متعلق معمولاتی وجوارنده توکنمز پترول منبعلری واردر. سوقاقلری واسع وابنیه‌سی هوادار کوزل برشهر اولوب، دارالفنونی، آقادمیالری، جمعیات علمیه‌سی، حربیه مکتبی ، مکتب صنایعی ، بری حکومته ودیکری بلدیه‌یه عائد ایکی داخلی مکتب اعدادیسی، ۹۰۰۰۰ جلدی حاوی کتبخانه‌سی، رسم موزه‌سی، اسکی دوقه‌لره مخصوص بولنمش سرایی و مصنع کلیسالری واردر. پك اسکی بر شهر اولوب، ازمنهٔ قدیمه‌ده چوق دها واسع ومعمور بولنمش ایکن، قرون وسطاده تدنی ایتمشدی . برچوق وقت مستقلاً اداره اولنمشدر.

— موده نه ایالتی شمالاً مانتوه، شرقاً فراره وبولونیه، جنوباً فلورانسه ایله لوقه و ماسه مع فراره، غرباً دخی رجو ایالتلریله محدود اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۲۵۷۲ مربع کیلومتره واهالیسی ۴۷۰ ۲۸۵ کشیدر. ۳ قضایه منقسم اولوب، ۴۵ ناحیه‌یی حاویدر.

مودود (بن مسعود بن محمود بن سبکتکین) دولت غزنویه‌نك دردنجی حکمداری اولوب، ۴۳۴ تاریخنده محمد بن محموده قارشی خروجله، بونك قتل ایتمش اولدیغی پدری مسعودك قاتنی طلب ایده‌رك، غلبه چالمش؛ ومرقوم محمد ایله امرادن شریك اولانلری قتل ایدوب، پدری تختنه قعود ایتمش؛ وخراسان حاکمی بولنان جغری بك بن میکائیل سلجوقینك قیزینی تزوج ایدوب، سلجوقیلرك سطوتندن امین اولمش؛ وغزنین ایله بعض بلاد هندده یدی سنه حکومت سوردکدن صکره، ۴۴۱ ده، خراسانه کیدرکن، بولده قولنجدن وفات ایتمشدر.

مودود [«قطب الدین مودود» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

مودود بن سلغی دولت سلجوقیه امراسندن اولوب، فارسده حکومت سورن اتابکان دولتنك مؤسسی اولان سنقر ایله خلق زنکینك پدریدر.

مودود چشتی (خواجه — بن خواجه یوسف بن سمعان) پیران طریقتدن و اعاظم صوفیوندن اولوب، ۵۲۷ تاریخنده وفات ایتمشدر. تربه‌سی (چشت) قصبه‌سنده زیارتکاهدر.

مودود چشتی شعرا ومشایخدن وآنف الترجمه‌نك احفادندن اولوب، شوبیت جمله اشعارندندر:

ای لالهٔ رخسار تو ازلاله خوشترنك آمده
پیش لب تو نام کل بردن مرا ننك آمده

مودیقه (Modica) سیجلیه‌ده سیراقوزه ایالتنك (نوتو) قضاسنده ونوتونك ۲۸ کیلومتره غرب جنوبیسنده بر شهر اولوب، ۳۷ ۹۲۰ اهالیسی وجوارنده غریب بر وادیسیله مغاره‌لری واردر.

مور (سنت —) قتولیکلرك اك بیوك عزیزلرندن اولوب، سنت بنوآنك مریدی ایدی. آلتنجی قرن میلادیده یاشایوب، فرانسه‌ده برچوق مناسترلر تأسیس ایتمشدر. کانون ثانینك ۱۵ نده یورطیسنی اجرا ایدرلر.

مور (Maures) اسکی قارتاجلیلرك «مغرب» معناسیله آفریقانك شمال غربی جهته ویردکلری (موریه) ویا (ماوربتانیه) اسمندن مشتق و غلط اولان بو اسم آوروپالیلر طرفندن عرب وبربردن مرکب اولان مغرب واندلس اهل اسلامنه ویریلور.

مورات (Murat) بیوك ناپولیونك اسکی آرقداشلرندن اولوب، ایتالیا ومصر محاربه‌لرنده ابراز شجاعت ایتمکله، بوناپارطك ایمپراطورلغی زماننده فریقلك رتبه‌سنه نائل اولوب، مشار الیهك همشیره‌سی (قارولینه)یی تزوج ایتمش؛ وآلمانیه واسپانیا محاربه‌لرنده دخی خدمتی کوریلوب، اسپانیا قراللغنی قورمش ایسه‌ده، ۱۸۰۸ده ناپولی قراللغنه نصب اولنوب، مشهور موسقوه سفرنده ینه ناپولیونك معیتنده سواری قوماندانی بولنمش؛ و بعده بتون اردونك قوماندہ‌سی کندیسنه ترك اولنمشدی. لیپسیغ محاربه‌سندن صکره ناپولیونك صوکی وخیم اوله‌جغنی آکلایه‌رق، ناپولی‌یه عودته مسارعت ایتمش؛ و ۱۸۱۴ ده فرانسه‌یه قارشی انعقاد ایدن اتفاق دولی‌یه داخل اولوب، ناپولیونه قارشی ایتالیانك شمالنه عسکر سوق ایتمشدی. ناپولیونك بعدالنفی البه آطه‌سندن فرانسه‌یه عودتی خبر آلنجه، ینه کندیسنك طرفنی التزامله، آوستریا اردوسنه قارشی عسکر سوق ایتمش ایسه‌ده، مغلوب اولوب، عسکرینی وتختنی غائب ایتمش؛ وقورسیقه‌یه چکیلوب، اوراده پیدا ایتدیکی طرفدارلرله کمی‌یه بینه‌رك، قالابریه چیقدیغنده، فرطونه کندیسنی عسکرندن آیری دوشورمش اولمغله، دردست اولنه‌رق، ناپولی قرالی فردینانك امریله ۱۸۱۵ ده قورشونه دیزلمشدر. — ایکنجی اوغلی ناپولیون مورات اوچنجی ناپولیون زماننده هیئت اعیان اعضاسندن اولوب، ۱۸۶۱ ده ناپولی قراللغنه دعوای حق ایتمکله، فرانسه خدمتندن اخراج اولنمش؛ و ۱۸۷۸ ده وفات ایتمشدر.

موراوه { (Morava) صربيه‌ده طونه‌نك صاغ جهت تابعلرندن بيوك بر نهر اولوب، صرب موراوه‌سی و بلغار موراوه‌سی اسملريله ايكی نهردن تركب ايدر. صرب موراوه‌سی يكی‌بازار ايله صربيه حدودنی آيران جبالدن نبعانله، صربيه داخلنده شماله و بعده شرقه وشرق‌جنوبی‌يه طوغری آقه‌رق، وقوصوه‌دن كيدن (ايبار) ايله ديكر بر قاچ چای يعنی صربيه‌نك بتون جنوب غربی‌مياه جاريه‌سنی طوپلايه‌رق، صربيه‌نك وسطلرنده (و'رادين) قصبه‌سی اوكنده بلغار موراوه‌سيله برلشير. بلغار موراوه‌سی ايسه قومانووه قربنده قره‌طاغ دينلن جبلدن نبعانله، شماله و بعده شرقه طوغری جريان ايده‌رك، صربيه‌يه كيرر؛ و (ايبورانيه) اوكندن بعدالمرور شماله طوغری دونوب، صاغ وصولدن بر چوق چای ودره‌لر يعنی صربيه‌نك بتون جنوب شرق قسمنك مياه جاريه‌سنی جمع ايدر. برلشدكدن صكره موراوه غربه آز ميلانله شماله طوغری آقه‌رق، وبنه صاغ وصولدن بر چوق چايلر آله‌رق، نهايت ايكی قوله آيريلوب، كوچكی سمندره‌نك اوكنده و بيوكی دها آشاغيده طونه‌يه دوكيلور. صربيه‌نك قسم اعظمی موراوه‌نك حوضه‌سی داخلنده اولوب، يالكز غرب وشرق حدوديله شمال جهتنك بر قسمی بو حوضه‌نك خارجنده‌در. صرب موراوه‌سنك مجراسی ٢٠٠، بلغار موراوه‌سنك‌كی ٣٦١ وايكيسنك ملتقاسندن آشاغی اولان مجرای مشتركی ده ١٥٩ كيلومتره اوزونده‌در. سير سفائنه صالح اولميوب، يالكز بعض يرلرنده وبعض موسملرده صال وآلتی‌دوز اوفق قايقلر يوزديريلير. صويی اروای اراضی‌يه چوق يارايوب، آنجق فيضانلری‌ده چوق دفعه اراضی‌يی باصار. يالكز بر دمير يول كوپريسيله ديكر ايكی كوپريسی اولوب، سائر طرفلرنده ايچندن صال ايله كچيلير.

موراوه { (Morave) آوستريا‌ده طونه‌نك صول تابعلرندن بر نهردر، كه دولت مشارالیهانك حدود شماليه‌سی قربنده (اسنيبرغ) طاغلرندن نبعانله، جنوبه طوغری جريان ايده‌رك، موراويه خطه‌سنی شق، وبو خطه‌نك حدود جنوبيه‌سی خارجنده طوغريدن كلن (تايه) نهرينی اخذ ايدر؛ و بعده آشاغی آوستريا‌يی مجارستاندن آيره‌رق، پرسبورغك اوست طرفنده طونه‌يه دوكيلور. مجراسی ٣١٩ كيلومتره اولوب، ٨٠ كيلومتره‌لكی سيرسفائنه صالحدر. جريانی يواش وساكن بر نهر ايسه‌ده، فيضاننده چوق دفعه اطرافی باصوب، كلی خساری موجب اولور. حوضه‌سی ٢٧٣٢٧ مربع كيلومتره وسعتنده‌در.

موراويف { (Mouravief) روسيه‌نك مشاهير شعرا و مورخيلندن اولوب، ١٧٥٧ده اسمولنسكده طوغمش، و١٨٠٨ ده وفات ايتمشدر. خاصه عسكری امراسندن اولوب، ايمپراطوريچه قاترينه طرفندن اوغللری آلكساندر و قسطنطينك مربيلكنه و بعده برنجی آلكساندر زماننده هيئت اعيان اعضالغنه نصب اولنه‌رق، مشاور خاص دخی اتخاذ اولنمش؛ وبعده معارف مستشاری ونهايت موسقوه دارالفنونی مديری اولمش ايدی. آثاری ٣ بيوك جلد تشكيل ايتمشدر.

— پرنس موراويف دخی روسيه جنراللرندن اولوب، ١٧٩٤ ده طوغمش، و ١٨٦٦ ده وفات ايتمشدر. لهستان وايران وقافقاسيه محاربه‌لرنده كسب شهرت ايتمشدر.

موراويه { (Moravie) آوستريا و مجارستان دولتنك آوستريا حكومتنه تابع برخطه وايالت اولوب، ايچندن مرور ايدن (موراوه) نهرينه نسبتله بويله تسميه اولنمشدر. شمال جهتنده (چيزلتباينه) دينلن يرلردن اولوب، شمالاً آوستريا و پروسيه‌يه تابع سيلزيه، غرب شمالی جهتندن چهستان، جنوباً آشاغی آوستريا، شرق جنوبی طرفندن دخی مجارستان ايله محدوددر. ٤٨°٤١´ ايله ٤٨ ١٤´°٥٠ عرض شمالی و ١٢°٥٢´ ايله ١٦°١٢´ طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولوب، مساحهٔ سطحيه‌سی ٢٢٢٢٢ مربع كيلومتره واهاليسی ٢٢٧٦٨٧٠ كشيدن عبارتدر، كه بهر مربع كيلومتره باشنه ١٠٢ كشی دوشيور. مركزی ٩٤٤٦٢ اهاليسی اولان (برون) شهريدر. اراضيسی عموميت اوزره طاغلق و مرتفع اولوب، مملكت شمالدن جنوبه مائل و اكثر طرفلرندن طاغلر و تپه‌لرله محاط بر يايله تشكيل ايديور. شمال غربی حدودنده ممتد

اولان تپه‌لر صره‌سی (البه) ایله (طونه) حوضه.
لری یعنی بالطبع دکیزیله قره دکیز مائله‌لری آره‌سنده
برتقسیم میاه خطی تشکیل ایتمکله، موراوه کاملاً
طونه حوضه‌سنه داخلدر همان کافهٔ میاه جاریه‌سی
مملکتی اورته‌سندن شق ایدن آنف‌البیان موراوه
نهرینه طوپلانه‌رق، تابعلرینك ك بیوکلری مملکتك
جنوب جهتنده آقان (تایه) نهریله بوکا دوکیلن
(ازویتاوه)، (اوسلاوه) و (ایغلاوه) نهرلریدر.
هواسی یالکز مرتفع یرلرنده سرتجه اولوب، سائر
طرفلرنده پك لطیف وصاغلامدر. طوپراغی پك
منبت وزراعتی پك ایلری اولوب، عموم اراضیسنك
آنجق یوزده اوچی اراضیٔ خالیه‌دندر. ۱۲۰۰۰
مربع کیلومتره‌لکی یعنی نصفندن زیاده‌سی مزروع،
٤۱٥۰ مربع کیلومتره‌لکی چایر ومرعی، ٥۷۰۰
مربع کیلومتره‌لکی‌ده اورماندر. باشلیجه محصولاتی:
بغدای، چاودار، آرپه، یولاف، مصر وسائر
ذخایرله بناته، سبزه، پنجار، کتن، کنویر، شربتجی
اوتی وسائره‌دن عبارتدر. بغدایی نفاستیله مشهوردر.
فدانلقلری واشجار مثمره باغچه‌لری دخی چوق
ومیوه‌لری پك نفیسدر. باغلر یالکز جنوب جهتنده
بولنور. اوتی وسائر حیوانات بسلمکه مخصوص
نباتاتی چوقدر. حیوانات اهلیه‌سنك اك کلیتلیسی
صیغیر وایکنجی درجه‌ده طوموز وبیکیر اولوب،
قیون وکچیلری آزدر. طیوری وعلی‌الخصوص
قازلری وآریلری‌ده چوقدر. بالیق وآوحیواناتندن‌ده
خیلی استفاده اولنور. اورمانلر کوزل بر اصولده
محافظه وقطع اولنه‌رق، کلیتلی کراسته چیقار.
دمیر وکمور معدنلری پك‌چوق اولوب، شاب، یازی
طاشی وسائره دخی بولنور. نافع میاه معدنیه‌سی‌ده
چوقدر.

صنایعی پك ایلری اولوب، دمیر دوکمخانه.
لری پك چوق اولدیغی کبی، چوخه وسائر یوك
منسوجاتله پاموق وکتن طوقه‌لرك نسجی اهالینك
برقسم اعظمنك مدار اشتغال وتعیشیدر. چوخه
وسائر منسوجاتی مملکتی اداره ایتدکدن صکره
ممالك عثمانیه‌یه دخی کلیتله اخراج اولنور. تجارتی
پك ایشلك اولوب، هرنه قدر موراوه‌نك اکثر
طرفلری سیر سفائنه صالح دکل ایسه‌ده، دمیر
یوللری پك چوق و شوسه‌لری پك مکمل اولوب،
تجارتی تسهیل ایدرلر.

اهالیسنك یوزده یتمشدن زیاده‌سی اسلاو
اولوب، چهلیلره پك یقین اولان موراو جنسیتنه
منسوبدرلر. مجارستان حدودی جهتنده کیلرده
اسلوواق اسمیله معروفدرلر. یوزده اوتوزدن آشاغی
اولان آلمانلر باشلیجه شهر وقصبه‌لرده تجارت وصنعتله
ومأموریتله مشغولدرلر. آلمانلر اك زیاده سیلزیه
ونفس آوستریا حدودنده‌در. اسلاولر عمومیتله
قتولیك وآلمانلر اکثریتله پروتستاندر. موراوه‌نك
بر دارالفنونی، برآقادمیاسی، بر طب وفن جراحی
مکتبی، بر اورمان مکتبی ودیکر متعدد مکاتب
عالیه‌سیله ۱۲ قتولیك و بر پروتستان مکاتب
اعدادیه‌سی واردر. ۱۸۸۰ استاتستیقنه کوره،
تاریخ مذکورده ۱۹۹۸ مکاتب ابتدائیه موجود
اولوب، اهالینك یوزده ٦۷ دن زیاده‌سی اوقویوب
یازمق بیلیردی.

۱۸٦۱ تاریخندن بری موراوه، آوستریانك
سائر یرلری کبی، بر نوع مختاریت اداره‌یه نائل
اولوب، ۱۰۰ اعضادن مرکب بر مجلس مبعوثانی
واردر، که بومجلس ویانه‌ده‌کی مجلس عمومی ایچون‌ده
۳۱ اعضا انتخاب ایدر. مملکت ۳۱ قضایه منقسم
اولوب، کندی باشلرینه اداره اولنور ٦ شهری
واردر. صلح محاکمندن بشقه ٦ محکمهٔ ابتدائیه‌سی
وبر محکمهٔ استینافی واردر.

موربیهان { (Morbihan) فرانسه‌نك ساحل غربیسنده بحر محیط
آطلاسی‌یه مربوط برقوی اولوب، مدخلی ٥°۱٥′
طول غربی ایله ٤۷°۳۳′ عرض شمالیده واقعدر.
بویی ۱۸ واکی ۸ کیلومتره‌در. اسمی کلت لسانده
«کوچك دکیز» دیمکدر.

موربیهان { (Dép. du Morbihan) ایالتی فرانسه‌نك ایالات غربیه‌سندن
اولوب، اسکی برتانیه خطه‌سندن معدوددر. غرباً
فینیستره، شمالاً قوت دونور، شرقاً ایله مع ویلنه،
جنوب شرقی طرفندن آشاغی لوآره ایالتلریله،
غرب جنوبی طرفندن دخی بحر محیط آطلاسی ایله
محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ٦۷۹۸ مربع
کیلومتره اولوب، ٥٤٤٤۷۰ اهالی ایله مسکوندر.

مرکزی (وانه) شهربدر. سواحلی پك گیرنتیلی چیقنتیلی اولوب، همنامی اولان قوی دخی ساحلنده‌در. کیرون شبه جزیره‌سیله (قروآ) و(بل ایل) آطه‌لری ده بو ایالته ملحقدر. اراضیسنك بر قسمی ناقابل زراعت چوراق یرلردن عبارت اولوب، معهذا فنك امدادیله و اهالینك سعییله خیلی مقدار ذخایرله داری، کتن، کنویر وسائره حاصل اولور. باغلری آز اولوب، سیدره تعبیر اولنان طاغ الماسی شرابی چوقدر. حیوانات اهلیه‌سی چوجقه اولوب، ساده یاغی مشهوردر. آریلری ده چوق اولوب، خیلی بال چیقار. دمیر وقورشون معدنلریله بلور، بازی طاشی، بایی طاشی وچینی وسائره اعمالنه یارار اتربه‌سی واردر. صنایعی پك ایلری اولمیوب، تجارت بحریه‌سی ضررسزدر. ایالت ٤ قضایه منقسم اولوب، ٣٧ ناحیه و ٢٤٩ دائره‌یی حاویدر.

مورته { (La Meurthe) فرانسه‌نك شرق جهتنده بر نهردر، که ووسژه طاغلرندن نبعانله، شمال غربی‌یه طوغری جریان ایده‌رك، سنت دیه، باقاره، لونویل ونانسی ایچندن بعدالمرور، رین ایرماغنه تابع موزله نهرینه قاریشیر. مجراسی ١٦٠ کیلومتره اولوب، ١١٨ کیلومتره‌لكی صال بوزدیرمکه و ١٢ کیلومتره‌لكی سیر سفائنه صالحدر.

مورته مع موزله { (Meurthe et Moselle) فرانسه‌نك ایالات شرقیه‌سندن اولوب، جنوباً ووسژه، غرباً موزه ایالتلریله شمالاً بلجیقه ولوکسمبورغ حدودیله، شرقاً وشمال شرق جهتندن دخی لورنه خطه‌سیله یعنی آلمانیه حدودیله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ٥٢٣٢ مربع کیلومتره و اهالیسی ٤٤٤١٥٠ کشیدر. مرکزی (نانسی) شهربدر. اراضیسی عارضه‌لی ومرتفعجه اولوب، ووسژه سلسله‌سنك بعض قول وانکلری ممتد اولور. ایالته اسمی ویرن (موزله) ایله اوکا تابع (مورته)، مادون، سانون وسیه جنوبدن شماله وماده ایله اورنه غربدن شرقه آقه‌رق، جمله‌سی (رین) ایرماغنه تابع اولان (موزله) نهرینه دوکیلور. یالکز منتهای شمالنده (قلاوار) نهری شمال شرقیدن جنوب غربی‌یه طوغری آقه‌رق موزه ایرماغنه کیدر. بو وجهله ایالتك همان بتونی رین حوضه‌سنده اولوب، لورنه خطه‌سندن هیچ بر حدود طبیعیه ایله آیرلمامشدر، وذاتاً قدیماً لورنه خطه‌سنه داخل ایدی. کوچك کوللری ده چوقدر. طوپراغی منبت اولوب، حبوبات متنوعه، سبزه ومیوه‌لرك انواعندن بشقه پتاته، پنجار، شلغم، کتن، کنویر وسائر محصولاتی و باغلری واردر. شرق وغرب جهتلرنده اورمانلری چوقدر. مرمر، آلچی، لیطوغرافیا و بایی طاشلری، آتش بویه‌لری ومیاه معدنیه‌سیله ایلیجه‌لری ده چوقدر. واسع بر قیا طوزی معدنی اولوب، سنوی ٤٥ ملیون کیلو طوز چیقارلیر. آت، صیغیر وقیون ایله سائر حیوانات اهلیه‌سی واردر. صنایعی پك ایلری اولوب، باشلیجه‌لری معادنك ایشلنمسیله بلور، جام، کاغد، چوخه، بز، بویا، اجزاء کیمیویه وسائره‌یه متعلقدر. نانسینك صیرمه وایپك نقشلری مشهوردر. ایالت ٤ قضایه منقسم اولوب، ٢٩ ناحیه و ٧١٤ دائره‌یی حاویدر.

مؤرج { (ابو فید — بن عمرو السدوسی) مشاهیر نحویون ولغویوندن اولوب، بصره‌لیدر. احمد بن خلیلدن اخذ ایدوب، سیبویه‌نك شریکلرندندر. هله علم لغتده فرید عصر اولوب، لغات عربیه‌نك ثلثنی ازبرنده ایدی. بر چوق تصنیفاتی اولوب، الك مشهورلری: «کتاب الانواء»، «کتاب المعانی»، «حذق نسب قریش» وسائره‌در. مأمون خلیفه‌نك معیتنده خراسانه کیدوب، بر مدت مروده و بعده نیسابورده اقامت ایتمش؛ واورانك علماسی کندیسندن استفاده ایلمش ایدی. ١٩٥ تاریخنده وفات ایتمشدر. کوزل اشعاری دخی اولوب، شو ایکی بیت او جمله‌دندر:

روعت بالبین حق ما اراع له
وبالمصائب من اهلی و جیرانی
لم یترك الدهرلی علقا اضن به
الا اصطفاه بنأی او بهجران

مورس { (Morse) آمریقانك مشاهیر حکمت شناسانندن اولوب، تلغرافك چیزکی ونقطه‌یه بدل باصمه حروفله کشیده‌سی اصولنك موجدیدر. ١٧٩١ ده (مساجوست)

جهوریتنك (شارلستوون) شهرنده طوغمش و ۱۸۷۲ ده وفات ایتمشدر.

مورسیه { (Murcie) [«مرسیه» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

مورفه { یاخود مورفئوس (Morphée, Morpheus) اساطیر یونانیه‌ده اویقو ورؤیالر پیه‌سی وکیجه‌نك اوغلی زعم اولنه‌رق، انسانلری اغفال ایله اویوتمق ایچون هر شکله کیردیکنه اینانیرلردی. اسمی دخی بوکا دلالت ایدیور. الـده بر خشخاش چیچکی طوتار وکلبك قنادلریله مجهز تصویر ایدرلردی.

مورلوس { (Morelos) مکسیقه ممالك مجتمعه‌سنی ترکیب ایدن حکومتلردن اولوب، شمالاً وشمال غربی جهتندن مرکز قضاسیله ومکسیقو مملکتیله، غرب جنوبی جهتندن غوئررو، جنوب شرقی طرفندن وشرقاً دخی پوئبله حکومتلریله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۵۲۵۳ مربع کیلومتره اولوب، ۱۵۹۸۰۰ اهالی ایله مسکوندر. مرکزی ۸۵۵٤ اهالیی جامع اولان (قوئرناواقه) قصبه‌سیدر. مکسیقه‌نك یوکسك یایلاسی اوزرنده بولنوب، حدود شمالیه‌سنده ۵٤۲۰ متره ارتفاعی اولان (پوپوقاپتلت) برکانی بولنیور. هواسی معتدل ومطرد اولوب، میزان الحراره قیشین نهایت ۱۹ درجه‌یه اینر، ویازین ۲۳ دن یوقاری چیقماز؛ یعنی یاز ایله قیشی آره‌سنده پك آز فرق واردر. محصولاتی: شکر قامشی، قهوه، مصر، فاصولیه‌یه مشابه بر محصول، موز، پورتقال، لیمون واورایه مخصوص محصولات متنوعه‌دن عبارتدر. پرنج، سیسام، پاموق، کنویر، طوت وسائره یتیشدیرمکه‌ده استعدادی واردر. بعض طرفلرنده باغلر دخی یتیشدیرلمشدر. حیوانات اهلیه‌سی‌ده چوقجه‌در. بر دمیر یول خطی مملکتی شق ایدیور. حکومت ۵ قضایه منقسم اولوب، ۲۷ ناحیه‌یی حاویدر.

مورله { (Morella) اسپانیه‌نك والنسه خطه‌سنده (قاستلون) ایالتنده وقاستلونك ۷۰ کیلومتره شمالنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ۷۱۹۰ اهالیسی وچوخه وبز فابریقه‌لری واردر.

مورله { (Morlaix) فرانسه‌نك فینیستر ایالتنده وکیمپرك ٦٦ کیلومتره شمال شرقیسنده قضا مرکزی بر قصبه واسکله اولوب ۱۲٤۷۰ اهالیسی، بیوك بر توتون فابریقه‌سی تجارت بحریه‌سی وصاغلام لیمانی واردر.

مورلیا { (Morelia) مکسیقه‌نك حکومات وسطیه‌سندن (میشوآقان) حکومتنك مرکزی بر شهر اولوب، مکسیقونك ۹۰ کیلومتره غرب شمالیسنده واقع و ۲٤۰۰۰ اهالیی جامعدر. کوزل وتمیز سوقاقلری، متعدد میدا[نلری] و باغچه‌لری و بر مصنع کلیساسیله بعض سرایلر[ی] واردر.

مورمون { (Mormons) آمریقا ممال[ك] مجتمعه‌سنده یکی ظهور ایتم[ش] بر مذهبه تابع بر جماعت اولوب، بونلر کویا میلا[د] عیسادن ٦۰۰ سنه اول حکام بنی اسرائیلد[ن] صدقیانك زماننده یازلمش وبو قدر زماندن صکر[ه] آمریقاده بولنمش برکتابك احکامنه تابعدرلر وایتیزی سن رشده وصولرنده برماء جاریده اج[را] ایدرلر. آمریقا اهالئ اصلیه‌سنك بنی اسرا[ئیل] ذریتندن اولدقلرینه معتقددرلر. بینلرنده تعد[د] ازواجی تجویز ایتمشلردر. بو مذهبك موجد[ی] ۱۸۰۵ ده ممالك مجتمعه‌نك (ورمونت) حکومتن[ده] طوغمش اولان (جوزف اسمیت) اسمنده بر[ید] و ۱۸۳۰ ده پیدا ایتدیکی تابعلرله (میسوری) مملک[تنه] کیده‌رك، اوراده آیریجه بر مهجر تأسیس ایتمك ایستم[ش] ایسه‌ده، سائر مذاهب اصحابیله واقع اولان منازع[ه]لری اوزرینه، ۱۸۳۸ ده اورادن اخراج اولنه‌ر[ق] (ایلینوآ) جهوریتنه انتقال، و اوراده (ناؤو[و]) اسمیله یکی برقصبه تأسیس ایتمشلردی. لکن اورا[ده] دخی منازعه‌لر ظهور ایدوب، ۱۸٤٤ ده مر[قوم] اسمیت ایله برادری هیرام هیجانه کلن اهالی طرفن[دن] قتل اولنمغله، مورمونلر قیالی طاغلر ایله سیرانو[ادا] آره‌سنده طوزلی کولك جنوبنده و (اوتا) کولنك شمالنده‌کی خالی برلره کیدوب، (دزر[ت]) اسمیله بر مهجر تأسیس ایتمشلردر. قالیفورنیه آلتـ[ون] معدنلرینك کشفندن صکره بو یر، اورانك یو[ل] اوزرنده بولنمغله، پك چابق کسب عمرانه باشلایو[ب]

١٨٥٠ده (اوتاه) اسميله آيريجه بردائره يعنى ايالت اتخاذ اولنمشدر. ١٨٥٨ده مورمونلر ممالك مجتمعه حكومت مركزيه‌سنى طانيمامغه قالقيشوب، استقلال دعواسنده بولنمشلرسه‌ده، عسكر سوق اوزرينه، بلا محاربه عرض مطاوعت ايتمشلردر. ١٨٨٢ده ممالك مجتمعه حكومتنك برقرار رسميسيله، كنديلرينه تعدد ازواج منع اولنمشدر. انكلتره ودانيماركه‌ده دخى مورمون مذهبنه تابع بعض افراد بولنيور.

مورنه { سيرا — (Sierra - Morena) اسپانيانك جنوب جهتنده اوزون برسلسلهٔ جبال اولوب، آق دكيز سواحلى قربندن پورتكيزك قسم جنوبيسنه دك آندالوسيا ايله قستيله واسترمادور آره‌لرنده شرق شماليدن غرب جنوبيه طوغرى ممتد اولور. برتك صره اولميوب، بربرينى تعقيب ايدن برچوق جبالدن مركبدر. اك يوكسكى اولان (سرو ده المناره) نك ١٨٠٢ متره ارتفاعى واردر. (سيرا القراض)، (سيرا مادرونه) و (سيرا المعدن) دخى اك مرتفع يرلرندندر. اتك وقوللرى شمال وجنوبه طوغرى خيلى اوزاقلره قدر ممتد اولور. برچوق بوغازلرى وباصيق يرلرى اولوب، برقاچ دميريول خطى طرفندن قطع اولنور. شمالى اتكارندن اينن صولر غوآديانه (يعنى وادى آنه) وجنوبى مائله‌سندن ايننلرى‌ده غواد الكوير (يعنى الوادى الكبير) ايرماغنه دوكيلوب، سلسلهٔ جبال بو ايكى وادينك آره‌سنده ممتد اولور. اورمانلرى چوق دكل ايسه‌ده، اكثر طاغلرى چاليلقلر وكوزل مرعالرله مستوردر. هواسى‌ده اسپانيه‌نك شمال و وسط جهتلرينه نسبةً ملايم اولديغندن، قيشين هرطرفدن كليتلى قيون سوريلرى بو طاغلره طوپلانير. اورمانلرى باشليجه ميشه، چام، كوركن، ديش بوداق وسائر اشجارى حاوى اولوب، سلسله‌نك اكثر يرلرى‌ده اوزاقدن سياه كورينن وسلسله‌يه «قره طاغ» ديمك اولان بو اسمى قزانديران برمتره يوكسكلكنده برچاليدر، كه رايحه‌سى اوزاقدن طويليلر.

موروان { (Morvan) فرانسه‌نك وسطلرنده (سينه) ايله (لوآره) حوضه‌لرى آره‌سنده برطاغ اولوب، شمالى اتكارندن اينن چايلرى (سينه) ايرماغنه تابع (يونه) نهرينى تشكيل ايدرلر. جنوبى اتكارندن اينن مياه جاريه‌سى ايسه (لوآره) ايرماغنه دوكيلور. اك يوكسك محلنك آنجق ٩٠٢ متره ارتفاعى واردر. اورمانلرى چوق اولوب، پارسده صرف اولنان اودون وكمور كاملاً بو طاغدن كسيلير، ويونه وسينه واسطه‌سيله ايندريلير.

موره { (Morée , Peloponèse) يونانك قسم جنوبيسنى تشكيل ايدر برشبه جزيره اولوب، شمال شرقى كوشه‌سندن (قورنته) برزخيله يونانك روميلى ديدكلرى قره جهتنه مربوطدر. شمال جهتندن (قورنته) كورفزى دينان اوزون بركورفزله نفس يوناندن آيريلوب، بونك مدخلنده يعنى موره‌نك شمال غربى كوشه‌سنده (پاتراس) وشمال شرقى كوشه‌سنده‌ده (اكينه) كورفزلرى بولنيور. موره شبه جزيره‌سى بر پنجه شكلنده اولوب، جنوب شرقيه طوغرى ممتد درت شبه جزيره‌سى وبونلرك آره‌لرنده ناوپليه، مارانونيس ومسينيا كورفزلرى اسملريله اوچ كورفزى واردر. ساحل غربيسى دخى مقعرجه اولوب، آرقاديه كورفزينى حاويدر. ٣٦°٢٠′ ايله ٣٨°٢٠′ عرض شمالى و ١٨°٤٥′ ايله ٢١°١٠′ طول شرقى آره‌لرنده ممتد اولوب، مساحهٔ سطحيه‌سى ٢٢٢٠١ مربع كيلومتره واهاليسى ٧٤٣١٨٩ كشيدر. اراضيسى عموميت اوزره طاغلق اولوب، دوز يرلرى آنجق بعض واديلردن عبارتدر. اليده مع آخائيا، قورنتيا مع آرغوليده، آرقاديا، مسينيا ولاقونيه اسملريله ٥ ايالته منقسمدر. ادارهٔ عثمانيه زماننده برايالت اولوب، مركزى وسطنده بولنان (طريپوليچه) قصبه‌سى ايدى. دولت عثمانيه‌نك ظهورنده موره ونديك وجنوه جمهوريتلريله اهل صليبدن قالمه برطاقم فرنك بككلرى بيننده منقسم اولوب، سلطان مراد خان ثانى زماننده فتحنه بدأ اولنمش؛ وابوالفتح سلطان محمد خان ثانى دورنده فتحى اكمال اولنوب، بعده ونديك جمهوريتى مكرراً بعض جهتلرينى ضبط ايتمش ايسه‌ده، يكيدن استخلاص اولنمشدى. [زياده تفصيلات ايچون «يونان» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

مورى { (Murray, Moray) اسقوچيه‌نك شمال جهتنده برخطه اولوب،

شمديكي حالده، درت بش ايالت بيننده منقسمدر. موري خليجي بوخطه‌نك ساحل شرقيسنده قره‌لرك ايچنه كيرمش بيوك برخليج اولوب، بويى ٤٠ كيلومتره واكى مدخلنده ٢٦ كيلومتره اولوب، كيتدكجه طارلاشمقله، (نس) ايرماغنك منصبنه منتهى اولور. مذكور ايرماق سير سفائنه صالح اولديغي كبي، ساحل غربيده‌كي (قرومارتي) خليجنه دوكيلن قوناق نهريله دخي صنعي بر جدول ايله اختلاط ايتديكندن، بو ايكي خليج آره‌سنده بتون اسقوچيه‌يي شق ايدر برطريق بحرى آچلمشدر.

موري { (Murray) آوستراليه‌نك الك بيوك ايرماغى اولوب، قطعهٔ مذكوره‌نك منتهاى جنوب شرقيسنده واقع (مور. يونغ رانجه) طاغندن نبعانله، ابتدا شماله وبعده غرب شماليه طوغرى آقه‌رق، وويقتوريه ايله يكى جنوبى والس مستعمره‌لرينك حدودينى آيره‌رق، صاغ وصولدن بر چوق چايلر ونهايت صاغدن تا قوينسلاندن كلن وكنديسندن چوق دها بيوك اولان (دارلينغ) نهرينى آلدقدن صكره، جنوبى آوستراليه مستعمره‌سنه دخول ايله، غرب جنوبيه وبعده جنوبه طوغرى دونه‌رك، (رانقونتر) قوينه دوكيلور. مجراسى ١٧٩٠ كيلومتره اولوب، قوراقلق موسمنده كنيشلكى ٦٠ ونهايت ٨٠ متره‌يى تجاوز ايتمزسه‌ده، فيضاننده شدتله طاشوب، اطرافى باصار. دارلينغ نهريله برابر حوضه‌سى ٧٠٠٠٠٠ مربع كيلومتره وسعتنده‌در. فيضانى زماننده ايچنده واپورلر ايشلرسه‌ده، طولامباجلرى چوق اولديغندن، برآز زحمت چكيلير. كنديسيله تابعلرى حوضه‌سنده بولنان كليتلى قيون سوريلرينه صو ويرمكه يارار.

موريس { ياخود ماوريچيوس (Maurice, Mauritius) روما شرق ايمپراطورلرندن اولوب، ٥٣٩ ده قپادوقيانك (آرابيسوس) قصبه‌سنده طوغمش، وايمپراطور ايكنجى تيبرك دامادى اولمش ايدى. ٥٨٢ تاريخنده ايمپراطور اولوب، ايران شاهى ايكنجى خسروى صندالىٔ حكومته اوتورتمش، ولومبارده‌لره قارشى ايتاليانلره ياردىم، وآوارلرله دخى محاربه ايتمشيدى. ٦٠٢ تاريخنده كنديسنه عصيان ايدن (فوقاس) طرفندن مغلوب و اسير اولوب، آلتى اوغليله برابر قتل اولنمشدر. فن حربه حقنده بر تأليفى واردر.

موريس { (Ile Maurice) آطه‌سى ونام ديكرله «فرانسه آطه‌سى». بحر محيط هنديده مداغسقار ساحل شرقيسى آچيقلرنده وسنت پول جزيره‌سنك شرق شماليسنده. انكلتره‌يه تابع بيوجك برآطه اولوب، ١٩°٥٩′ ايله ٢٠°٣١′٣٠″ عرض جنوبى و ٥٥° ايله ٥٥°٣٠′ طول شرقى آره‌لرنده ممتد اولور. مساحهٔ سطحيه‌سى ١٩١٤ مربع كيلومتره اولوب، ٣٥٨٠٠٠ اهالى ايله مسكوندر. مركزى ساحل غربيسنده واقع (پورت لوبى) اسكله‌سيدر. اراضيسى طاغلق اولوب، اورته‌لرى ٥٠٠ متره ارتفاعنده بر يايله تشكيل ايدر، وطاغلرى‌ده ٨٢٥ متره‌يى كچمز. مياه جاريه‌سى چوق اولوب، ياغمور موسملرنده سيل كبى آقان انهارينك چوغى قوراقلق موسمنده قورو دره‌لر حالنه كچر. سواحلى پك كيرنتيلى جيقنتيلى ايسه‌ده، اوكلرنده صيغلر وقيالر چوق اولوب، سير سفائن حقنده مخاطره‌ليدر. طوپراغى منبت وهواسى معتدل اولوب، هله قوراقلق موسمنده پك لطيفدر. بزم قيشمزه مصادف اولان يازموسمى ايسه ياغمورموسمى دخى اولمغله، اوموسمده حرارت ورطوبت هوايى ساحلده برآز آغرلاشديرسه‌ده، ايچ طرفلرده ينه هوا لطيفدر. ساحلده بيله ميزان الحراره ٣٣ درجه‌يى كچمز. الك برنجى محصولى وجزيره‌نك مدار ثروتى شكر قامشى اولوب، برر مقدار بغداى، مصر، پرنج، پاموق، چيويت، بور، دارچين وسائره دخى حاصل اولور. منطقهٔ حاره‌يه وآوروپايه مخصوص ميوه‌لرك‌ده اكثرى يتيشيور. حيوانات اهليه ووحشيه‌سى آز اولوب، بونلر دخى آوروپاليلر طرفندن ادخال اولنمشدر. اورمانلرى پك چوق ايكن، شكر قامشى زرعيچون بر خيليسى اتلاف اولنوب، آطه‌ده ياغمورلرك آزالمسنى موجب اولمشدر. اهاليسى آوروپالى مهاجرلر ايله بونلرك مملكتده طوغمش اولاد و احفادندن وعمله صفتيله هند وچيندن وآفريقا سواحلندن طوپلانان مختلف الجنس آدملردن مركبدر. جزيره‌نك ملحقاتى اولان ديكر بعض جزائرله برابر واردات سنويه‌سى ٢٠ مليون فرانغه قريب اولوب، باشلبجه كمرك رسمندن

عبارتدر. جزیره مقدما فرانسه‌نك اولوب، ١٨١٤ تاریخنده انکلتره‌یه کچمشدر.

موریسون { (Morisson) انکلتره مشاهیر مستشرقیندن وپروتستان } مبسیونرلرندن اولوب، ١٧٨٢ده طوغمش، و١٨٣٤ده وفات ایتمشدر. مأموراً چینه‌کوندریلوب، چینجه‌یی مکمل اوکرنمش؛ وانجیل وتوراتی لسان مذکوره ترجمه ایتدیکی کبی، چینجه‌نك صرفنی و٦ جلد اوزره برمکمل لغتنی وچینجه‌دن انکلیزجه‌یه وانکلیزجه‌دن چینجه‌یه برلغت کتابنی ترتیب ایتمشدر.

موزاکه { (Muzakia) آرناؤدلغك اك بیوك اووه‌سی اولوب، آولونیه‌نك } شمالنده منصب اولان (وبوسه) ایله ایلبصانك ایچندن جریان ایدن (اشقومبی) ایرماقلری مجرالری آره‌سنده آدریاتیق دکیزی ساحلندن خیلی ایچری‌یه قدر ممتد اولور. ساحلده شمالدن جنوبه بویی ٥٠ کیلومتره قدر اولوب، وسطلرنده ساحلدن ایچری‌یه طوغری اکی دخی اوکا قریب ایسه‌ده، شمال وجنوب جهتلرنده کیتدکجه طارلاشه‌رق، طاغ اتکلری ساحله قرب ایدر. مذکور ایکی نهردن بشقه (دوول) ایله (اوسون) ك برلشمسندن تحصل ایدن (سمان) ایرماغی دخی اووه‌نك اورته‌سندن پك طولامباجلی برجریانله آقار. موزاکه‌نك بادیٔ عمران وسعادتی اوله‌بیله‌جك حالده بولنان بواوچ ایرماق وعلی‌الخصوص مذکور (سمان) شمدیکی حالده سبب خرابیت وعطالتیدر؛ چونکه قیشین طاشدیغنده، صولری اووه‌یی باصوب، اکثر طرفلرینی کول حالنه قویار، ویازین اوصولر تعفن ایدوب، صیتمه منبعی اولان برطاقم سازلقلر حالنه کچر. بو وجهله صو آلتنده قالان یرلر ایشلنه‌مدکدن بشقه، هوانك آغرلغندن زراع طیانه‌میوب، او یر طرفلرینی دخی ایشلیه‌میورلر؛ وبو سببدن اهالیسی پك تنبل و سفیل بر حالده بولنیور: و اوکوزلم اراضینك قسم اعظمی بطال طوریور. بوندن ماعدا نهرك یتاغی دخی ثابت اولمیوب، دوکدیکی قوملرك تشکیل ایتدکلری سدلره کوره، هر سنه دکیشیور. منصبی دخی بو حالده یعنی قوملرله مسدود بتاقلق حالنده‌در. شمدیکی حالده باشلیجه مصر وایکنجی درجه‌ده بغدای وسائر حبوبات اکیلیورسه‌ده، پرنج، پاموق وسائر محصولات یتیشدیرمکه استعدادی واردر. اکر نهر مذکورك یتاغی سدلرله تحدید اولنه‌رق، اراضی طغیان میاهدن تأمین ایله برابر، سقی اراضی ایچون جدوللر دخی آچیله‌جق اولسه، موزاکه‌نك بر کوچك مصر اوله‌جغنده شبهه یوقدر. سمانك آغزی تطهیر اولنسه، بر درجه‌یه قدر سیر سفائنه دخی صلاحیت کسب ایتمسی مأمولدر. شرق جهتنده وساحلدن اوزاق یرلرنده بعض اوفق تپه‌لر بولنوب، کرك بونلر وکرك اووه‌نك کنارلرنده‌کی طاغ اتکلری باغلر وزیتون آغاجلری وسائر اشجار مثمره وغیر مثمره ایله مستوردر. کرك بو تپه‌لرك اکثرنده وکرك اووه‌نك بعض جهتلرنده اورمانلر دخی واردر. بتون اووه‌ده طاشدن اثر اولمدیغندن، وطوغله وکرمیت اعمالنه کیمسه همت ایتمدیکندن، اهالی سازدن وقامشدن یاپدقلری قلبه‌لرده اسکان ایدرلر. شمال جهتی (قره طوپراق) اسمیله دخی معروف اولوب، اورانك اورمانلری دها زیاده‌در. بو اووه انهارك دوکدکاری طوپراقلردن متشکل آلچق اراضیٔ جدیده‌دن اولمغله، سواحلی دکیزله اختلاط ایدر ودکیزدن اینجه قوم دیللریله آیرلمش طوزلی صیغ کوللردن عبارتدر. بو کوللرك اك بیوکی (قراواسه) در. بونلردن بشقه داخلده دخی (تربوف) و (موروس) اسملریله ایکی کول واردر. موزاکه‌ده کوچك لکن قوتلی برجنس بیکیر دخی یتیشوب، خیلی خرکاه سوریلری واردر. اهالیسی (لاله) تعبیر اولنوب، تنبللك و خیلازلقله مشهوردرلر. بر طاقمی اسلام وبرطاقمی خرستیاندر.

موزامبیق { (وپورتکیزجه موسامبیق Mozambique, Moçam- } bique) آفریقای جنوبینك ساحل شرقیسنده ومداغسقار جزیره‌سنك قارشیسنده پورتکیز دولتنه تابع بیوك بر یر اولوب، ١٠° ٣٩′ ٥″ عرض جنوبیده واقع (دلغادو) بروننددن ٢٦° ٥٠′ عرض جنوبیده کائن (دلاغوآ) قویینه‌دك ممتد اولور. حدود شمالیه‌سی (رووومه) مجراسنی تعقیب ایدوب، (تانغانیقه) کولنه‌دك اخیراً آلمانیه‌نك تحت حمایه‌سنه آلدیغی زنکبار حاکمیتی اراضیسیله محدوددر. جنوب جهتنده ایسه ساحله قریب محلده (زولو) ممالکندن (آماتونغه) مملکتیله محدود اولوب،

بعده حدود شماله طوغری دونه‌رك، بر خیلی مسافه‌ده غرباً «جنوبی آفریقا جمهوریتی» دینلن حکومت مستقله ایله محدوددر. اورادن یوقاری غرباً انکلیزلرك و یا پورتکیزلیلرك تحت اداره‌سنده اولوب حقیقتده کیمسه‌نك نفوذینه تابع اولمیان اراضیٔ غیر مضبوطه ایله محدوددر، ودها طوغریسی او جهتدن حدودی معین دکلدر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۸۹۶۴۰۰ مربع کیلومتره اعتبار اولنوب، اهالیسنك مقداری معلوم دکل ایسه‌ده، اوچ‌درت یوز بیك راده‌لرنده تخمین اولنیور. اراضیسنك احوالی هنوز مجهول اولوب، یالکز سواحلیله (زامبز) ایرماغنك مجراسی بردرجه‌یه‌قدر معلومدر. مع‌هذا نهر مذکورك وادیسی حقنده دخی موجود خریطه‌لر بیننده بیوك اختلافلر واردر. آفریقانك اك بیوك ایرماقلرندن اولوب آفریقای جنوبینك اکثر میاه جاریه‌سنی جمع ایدن مذکور (زامبز) موزامبیق اورته‌سندن شق ایله، بیوك بر دالیه تشکیل ایده‌رك، ۱۸° عرض جنوبی اطرافنده دکیزه دوکیلور. حدود جنوبیه‌سی قربنده (لیمپوپو) وحدود شمالیه‌سنده دخی (رووما) ایرماقلری آقیور. بونلرك آره‌لرنده ایکنجی درجه‌ده برچوق انهار بولنوب، اکثرینك یالکز منصبلری معلومدر. قسم شمالیسنده (تانغانیقه) اسمیله مسمی واسع بر کول و بونك جنوبنده (شیروا) کولی بولنیور. اراضیسی عارضه‌لی اولوب، طاغلری و اووه‌لری وار ایسه‌ده، لایقیله تعیین اولنه‌مامشدر. منطقهٔ حاره داخلنده بولنمغله، هواسی بالطبع صیجاق اولوب، بزم قیشمزه متصادف اولان یازی قوراقلقله کچوب، نیساندن تشرین اوله قدر یاغمور موسمی سورر. هواسی بیانجیلر حقنده وخیمدر. اراضیسی پك منبت ایسه‌ده، بشیوز سنه متمادیاً مملکتدن کیلر طولوسیله آلوب کوتوریلن اسرا اهالیسنك مقدارینی آزالتمغله برابر، آوروپادن مهاجر کیتمسنده هوا مانع اولمش، واعماره مقتدر بر حکومت الینه دخی دوشمه‌مش اولدیغندن، پك جزئی یرلرندن استفاده اولنیور. باشلیجه محصولاتی: پرنج، شکر، داری، پاموق، توتون، قهوه، چیویت و یاغ اخراجنه یارار بعض حبوباتله نباتات طبیه وساره‌دن عبارتدر. پورتکیزلیلر زراعته اهمیت ویرمیوب، یالکز آلتون تحریسیله مشغولدرلر؛ حالبوکه بو ذی‌قیمت معدن دخی زامبز مجراسنك جنوبنده واقع و بین العرب (سفالة الذهب) دینلمکله مشهور اولان سفاله خطه‌سنده پك کثرتلی ایکن، یالکز سیللرك ایندیردکلری قوملرده بولنسانیله قناعت ایتمکده‌درلر. باقیر، دمیر و کمور معدنلری دخی وار ایسه‌ده، هیچ بری اخراج اولنمیور. اخراجاتی ذکر اولنان محصولات ارضیه‌سیله آلتون توزی، فیل دیشی، کرکدان بوینوزی، قپلان پوستی، کراسته، ضمغ، قاوچوق، کهرچله، بال، بالمومی، طوز وساره‌دن عبارتدر. اهالیسی مختلف اقوام زنجیه ایله سواحلده وشهر وقصبه‌لرده بولنان عرب، هندلی، پورتکیزلی وسائر مهاجرلره بونلرك یرلیلرله ازدواجندن متولد ملزلردن مرکبدر. پورتکیزلیلردن اول عربلر اورالرده مهاجرلر تأسیس ایدوب، دین اسلامی دخی نشر ایتمش اولدقلرندن، اك متمدن اهالیسی مسلمان وایچ طرفلرده کیلر مشرکدر. پورتکیز قرالی طرفندن منصوب بر والینك تحت اداره‌سنده اولوب، بونك معیتنده ملکیه ومالیه مأمورینیله امراء عسکریه‌دن مرکب بر مجلس اداره واردر. اهالینك اعیانندن مرکب اولان مجلس بلدیه ایله دخی والی ایستدیکنده استشاره ایدر. مملکت ۹ ایالته منقسم اولوب، مرکزی موزامبیق شهریدر.

موزامبیق (Mozambique) آفریقای جنوبینك ساحل شرقیسنده ۱۵° ۳′ ۲٤″ عرض جنوبی ایله ۳۸° ۲۸′ ۱۲″ طول شرقیده بر کوچك آطه‌نك اوزرنده مؤسس آنف‌البیان مملکتك مرکزی بر قصبه واسکله اولوب، ۸۰۰۰ اهالیسی، صاغلام لیمانی، کوزل منظره‌سی، استحکاماتی، بیوك ابنیهٔ میریه‌سی، ایشلك تجارتی، بازار وچارشیسی وایچ طرفلره آمدشد ایدر کاروانلری واردر. بو قصبه‌ده بر جمعیت جغرافیه واردر؛ و «شرق آفریقا» عنوانیله بر غزته نشر اولنور. تحت البحر تلغراف خطلریله بر طرفدن عدنه و برطرفدن امید برونه مربوطدر. فرانسه‌نك (مساژری ماریتیم) شرکتیله انکلتره‌نك برشرکتی بواسکله‌یه مقنن صورتده واپور ایشلتیورلر. اون آلتنجی قرن میلادی ابتدالرنده (واسقودی غاما) موزامبیقك اوکنه اوغرادیغنده، بو قصبه‌یی

وملحقاتی سلطان ابراهیم اسمنده برامام عربك منتظم حکومتی آلتنده بولوب، بعده پورتکیزلیلر برطاقم دسایسله بو حکومتی دوشوروب، فضولاً مملکتی ضبط ایتمشلردر.

موزله { (Moselle) رین ایرماغنه تابع بیوك بر نهر اولوب، فرانسه‌نك (ووژه) ایالتنده و ووژه طاغلرندن نبعانله، ابتدا شماله، بعده شمال غربی‌یه ونهایت شمال شرقی‌یه طوغری آقه‌رق، (مورته مع موزله) ایالتنی دخی شق ایله، صاغدن (مورته) و صولدن (مادون) و(ماده) نهرلرینی آلدقدن صکره، فرانسه حدودینی کچه‌رك، آلمانیه‌نك لورنه ایالتنه کیرر، و(مج) شهری ایچندن بالمرور، اوراده صاغدن (اسه) ودها آشاغیده صولدن (اورنه) نهرلرینی آلیر. نهایت لورنه‌دن چیقوب، بر خیلی مسافه‌ده لوکسمبورغ حکومتیله آلمانیه حدودینی آیردقدن صکره، ینه حدودی تعقیب ایده‌رك شمالدن کلن (سوره) ایله برلشنجه، شرقه طوغری دونه‌رك، پروسیه‌نك رین ایالتنه کیرر؛ وخیلی واسع اولدیغی حالده، پك طولاشیقلی بر مجراده جریانله، صاغدن (ساه) وصولدن کیل، سالم، ایزر، اوس واك چایلرینی بعدالاخذ (قوبلنج) شهری اوکنده (رین) ایرماغنه دوکیلور. مجراسی ۵۱٤ کیلومتره طولنده وحوضه‌سی ۲۸۳٦۰ مربع کیلومتره وسعتنده‌در. ثانیه‌ده ۲٤ ½ و یالکز پك قوراقلق زمانلرنده ۱٦ ½ مکعب متره صو دوکر.

مَوزور { اندلسده قرطبه‌نك جنوب غربیسنده و قرمونه ناحیه‌سنه متصل بر ناحیه اولدیغی معجم البلدانده مسطوردر.

موزون { فرس شعراسندن درت کشینك مخلصیدر:

برنجیسی (خواجه بابا میر شریف) سمرقندلی اولوب، علوم ریاضیه‌ده دخی عصرینك فریدی ایدی. شو بیت اونکدر:

الفت غنچه صبا را کند آوازه بلند
میکند شهرهٔ عالم دل آگاه مرا

— ایکنجیسی (راجه‌رام زائش) هندستان بت‌پرستلرندن اولوب، عظیم آباد مضافاتندن اولدیغی حالده، پدری نواب مهابت جنکك رئیس دیوانی اولمغله، کندیسی دخی قطع مراتب ایده‌رك، عظیم آباد محافظی اولمشیدی. عظیم آبادك شاه عالم طرفندن محاصره‌سنده مقاومتده ثبات ایتمکله، ۱۱۷۰ ده قلعه فتح اولنجه، نواب قاسم علیخان عالیجاه طرفندن حبس اولنمش؛ و ۱۱۸۵ ده مشارالیه عالیجاه انکلیزلره مغلوب اولنجه، صاحب ترجمه‌یی محبسدن اخراجله، صویه آتمش؛ وموزون حیاتدن امیدینی کسنجه، بر بارداق صو ایستمش ایسه‌ده، الینه ویردکلرنده، ایچمزدن بارداغی یره آته‌رق، بداهةً شو بیتی سویلمشدر:

محروم رفت ازتولب تشنهٔ حسین
ای آب خاك شوکه ترا آبرو نماند

شیخ محمد علی حزین لاهیجانینك شاکردانندن اولوب، مرتب دیوانی واردر.

— اوچنجیسی ینه هندستان بت‌پرستلرندن ودکن والیسی نواب آصفجاهك امراسندن اولوب، ۱۱۷۹ ده حیدرآباد مضافاتندن مصطفی نکر قلعه‌سنك محافظی ایکن، انکلیزلرله ایتدیکی محاربه‌ده قتل اولنمشدر. شو بیت اونکدر:

شبکه یاد ماهرویی دردل من راه داشت
چشم کریان ازخیالش یوسفی درچاه داشت

— دردنجیسی هندستانك (ناکور) قصبه‌سندن اولوب، سلسلهٔ نسبی شیخ حمید الدین ناکوری‌یه منتهی اولور. حسن خطی دخی وار ایدی. شو بیت اونکدر:

مراچه سود زکلهای رنك رنك بهار
چونیست بیتو دلمرا بهیچ کونه قرار

موزه { (La Meuse) رین ایرماغنه تابع بر بیوك نهر ودها طوغریسی منصبی قربنده رینله قاریشور بر ایرماق اولوب، فرانسه‌نك (بوقاری مارنه) ایالتنده نبعانله، شماله طوغری جریان ایده‌رك، ووژه ایالتنك غربی کوشه‌سنی وهمنامی اولان ایالتی بوینه شق ایله، شمال غربی‌یه میل ایده‌رك، (آردنه) ایالتنه کیرر؛ و اوراده صاغدن (شیدس) نهرینی اخذ ایله، (سدان) شهری ایچندن بعدالمرور، غربه و بعده شماله طوغری دونر؛ وینه صاغدن بلچیقه‌دن کلن (سموآ) نهرینی اخذ ایله تکرار غربه وبعده ینه شماله دونه‌رك،

نهایت بلجیقه طوپراغنه کیرر. بلجیقه‌ده شماله طوغری
اولان استقامتنی محافظه ایله صاغدن (لسه) نهرینی
بعدالاخذ، (نامور) شهرینه واصل اولنجه، صولدن
کلن (سامبره) نهرینی اخذ ایله، بونك استقامتنه
تابع اوله‌رق، شرقه طوغری دونر؛ و (لیژه)
شهرینه واصل اولنجه، صاغدن ایکی قولدن مرکب
اولان (اورته) یله (ودره) یی آلوب، شماله
طوغری دونر؛ وبرآز برده فلمنك (لیمبرغ) ایالتنه
کیروب، (مائستریخت) شهرندن کچدکدن صکره،
فلمنك ایله بلجیقه ایمپرغلری آره‌سنده خط حدوده‌ی
تشکیل، و بعده ینه فلمنکه دخول ایله، حدود
شرقیه‌سی قربنده جریان ایدر؛ ونهایت غربه طوغری
دونوب، بر خیلی مسافه‌ده رینك الك جنوبی قولیله
متوازیاً آقار؛ و بعده بونکله برلشوب، (دور
درخت) کولنی تشکیل ایدر؛ واورادن بیوك قسمی
(هولاندش‌دیپ) اسمیله کنیش و پك اوزون بر
خلیج صورتنده دکیزه قدر اوزانیر؛ و بر قسمی ده
رین ایرماغك دیکر قوللریله وبلجیقه‌دن کلن اسقو
خلیجیله اختلاط ایدر بر چوق جدوللره وقوللره
آیریلیر؛ والحاصل فلمنك دکیزله نهر آره‌سنده
وبیلك قول وشعبه‌یه منقسم صوزینه قاریشیر.
مجراسی ۹۲۵ کیلومتره اوزونلغنده اولوب، ۴۹۲
کیلومترهلکی فرانسه‌ده، ۱۹۴ کیلومترهلکی بلجیقه‌ده،
۲۳۹ کیلومترهلکی‌ده فلمنکده‌در. حوضه‌سی
۳۳۰۰۰ مربع کیلومتره وسعتنده‌در. اصل منصبی
مسدود اولوب، یالکز کوچك کیلرك کیرمسنه
مساعد ایسه‌ده، دها بیوکلرینك دخی کیرمسنه
مساعد جدوللر حفر اولنوب، سیرسفائن تسهیل
اولنمشدر.

موزه (Dép. de la Meuse) ایالتی فرانسه‌نك شرق شمالی قسمی
ایالاتندن اولوب، ایچندن جریان ایدن ایرماغك
اسمیله مسمادر. جنوبدن شماله ممتد اولوب، شرقاً
مورته مع موزله، جنوباً ووسژه و یوقاری مارنه،
غرباً مارنه وآردنه ایالتلریله، شمالاً دخی ینه آردنه
ایالتیله وبلجیقه حدودیله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌
سی ۶۲۲۸ مربع کیلومتره اولوب، ۲۹۲۲۵۳
اهالی ایله مسکوندر. مرکزی (بارلدوق) قصبه‌
سیدر. مذکور موزه ایرماغندن بشقه (سینه)
حوضه‌سنه تابع (مارنه) و (اسنه) نهرلری دخی
بو ایالتده آقار، وایکی حوضه آره‌سنده بر صنعی
جدول آچلمشدر. اراضیسی عارضه‌لی اولوب،
ووسژه وآردنه طاغلرینك آلچق اتکلری ایالتك
ایچنده ممتد اولیورسه‌ده، یوکسك طاغلری یوقدر.
طوپراغی خیلی منبت وزراعتی یولنده اولوب،
ذخایر متنوعه ایله شالغم، کتن، کنویر، یاغ اخراجنه
یارار حبوبات، اوزوم وسائر محصولاتی واردر.
چایر و اورمانلری‌ده چوقدر. دمیر معدنلریله
صنایعده مستعمل بعض اتربه‌سی واردر. کچی،
وسائر حیوانات اهلیه‌سی اولوب، بیکیرلری کوچکدر.
دمیرخانه‌لری چوق اولوب، یوك وپاموق منسوجات
فابریقه‌لریله یغخانه‌لری واردر. ایالت ۴ قضایه منقسم
اولوب، ۲۸ ناحیه و ۵۸۶ دائره‌یی حاویدر.

موزه یاخود موسه (Muses) اساطیر قدیمهٔ یونانیه‌ده علوم وفنون وصنایع
نفیسه‌نك حامیه‌لری زعم اولنور طقوز موهوم
پری‌یه وبریلان اسم اولوب، بونلر مشتری ایله قوهٔ
حافظه‌دن کنایه اولان (منموسینی) نك قیزلری
زعم ولنوردی. بونلرك اسملریله هر برینك کویا
حامیه ایتدیکی علم بر وجه آتیدر: قلیو، فن تاریخ
مربیه‌سی؛ تالیه، مضحکه مربیه‌سی؛ ملپومنی، هائله
مربیه‌سی؛ اراتو، شرقیلر ومرثیه‌لر مربیه‌سی؛
قالیوپه، منظومه‌لر وقهرمانانه اشعار مربیه‌سی؛
اورانیه، هیئت ونجوم مربیه‌سی؛ پولیمنیه، فصاحت
وغزلیات مربیه‌سی؛ ترپسیخوره، رقص مربیه‌سی؛
اوترپه، موسیقی مربیه‌سی، علوم ومعارف پیه‌سی
زعم اولنان وشمسدن کنایه اولان (آپولون) ونام
دیکر (پوسیدون) دخی کویا بونلرك جمعیتنه
ریاست ایدردی؛ واونکله برابر اکثریا یونانده‌کی
(پارناسوس) و بعضا پندوس، هلیقون و پیریوس
طاغلرنده اقامت ایتدکلرینه معتقد ایدیلر. بعض
چشمه‌لر بو پریلره مخصوص عد اولنور؛ و (بغاسه)
اسمنده موهوم بر آتلری اولدیغنه اینانیلیردی.
کندیلری بکر وکنج قیزلر صورتنده، کوزل وادیبانه
طور وحاللی و باشلری تاجلی، وهر برینك الینه
حمایه ایتدیکی علم ایله متناسب بر شیء بولندیغی
حالده، تصویر اولنورلردی.

موزه { موزئوم یاخود موسیون (Musée, (Museum, Μουσεῖον) بطالسه زماننده اسکندریه‌ده جسیم بر بنا ایدی، که دولتك مصرفیله دنیانك هر طرفندن ارباب علم وهنر جمع واداره اولنه‌رق، مباحث علمیه ایله اشتغال، وترقئ علوم وفنونه خدمت ایدرلردی. بو نوع آقادمیه برنجی بطلیوس طرفندن تأسیس اولنوب، اخلافی طرفندن دخی اداره ومحافظه ایدلمش ونهایت مصر ممالیکی الینه کچدکدن صکره، آورلیان زماننده یانوب، تجدید اولنمامشدر. بو موزه‌یه دوام ایدن مشاهیر ایچنده ارباب فنندن: مشهور اوقلید، ارایستترات، دیوقانت؛ شعرادن: تئوقریت آراتوس، آپولونیوس، لیقوفرون، قالیماق؛ منقدیندن: آرستارق؛ فلاسفه‌دن: آمونیوس ساقاس وسائرلری معروفدر. بعده بو اسم دیکر بعض جمعیات علمیه‌یه ونهایت آثار عتیقه وعلمیه‌یی حاوی دائره‌لره ویرلمشدر، که بو صوك معنی ایله لسانمزه دخی داخل اولمشدر.

موستار { (Mostar) بوسنه‌ده هرسك سنجاغنك مرکزی بر قصبه اولوب، بوسنه سراینك ٧٣ کیلومتره جنوب غربیسنده اوله‌رق (نارنته) نهری اوزرنده واقعدر. قسم اعظمی مسلم اولمق اوزره، ١٢٦٦٥ اهالیسی، ٣٠ جامع ومسجدی، ٢ اورتودوقس و برقتولیك کلیساسیله بونلرك معیتنده مکتبلری، برکر اوزرینه مؤسس بر طاش کوپریسی ودباغجه ایله ایشلك تجارتی واردر. اوزومی چوق وشرابی مشهوردر. اطرافی چیلاق و یازین حرارتی زیاده‌در. — سنجاغنك مساحهٔ سطحیه‌سی ٨٢٢٧ مربع کیلومتره واهالیسی ١٨٩٥٤٨ کشی اولوب، ٦٥٢٦٨ ی مسلم، ٦٤٣٧٧ ـی قتولیك و٥٩٨٥٨ ی اورتودوقسدر. ١١ قضایه منقسمدر.

موسقرون { (Mouscron) بلجیقه‌ده غربی فلاندره ایالتنك (قورتره) قضاسنده وقورتره‌نك ١٠ کیلومتره جنوب غربیسنده برقصبه اولوب، ١٢٤٦٠ اهالیسی، داخلی مکتبی و بر خیلی فابریقه‌لری واردر.

موسقوف { مرکز قدیملری اولان موسقوه شهرینه نسبتله روسلره ویریلن اسمدر. [«روسیه» ماده‌سنه مراجعت.]

موسقوه { (Moscou, Moskva) روسیه‌نك وسطلرنده پترسبورغك ٥٨٨ کیلومتره جنوب شرقیسنده و (اوقا) واسطه‌سیله (وولغا) ایرماغنه تابع (موسقوه) چایی اوزرنده اوله‌رق برچوق دمیر یول خطلرینك محل تقاطعنده ٥٥° ٤٥′ ١٩″ عرض شمالی ایله ٣٥° ١٤′ ٤″ طول شرقیده ایالت مرکزی بر بیوك شهر اولوب، ٨٢٦٤٤٤ اهالیسی، وسطنده متعدد سرایلری و بیوك کلیسالرله سائر ابنیهٔ مصنعه‌یی حاوی بر ایچ قلعه‌سی، سوری، استحکاماتی، بیوك چارشیسی، بورسه‌سی، متعدد باغچه‌لری، اوچ درت بیك طلبه‌یی حاوی جسیم دارالفنونی، و بوکا مربوط اوله‌رق ١٢٥٠٠٠ جلدی حاوی کتبخانه‌سی، مکمل موزه‌سی، حکمت، کیمیا، تاریخ طبیعی، معادن، مسکوکات وسائره نمونه‌خانه وعملیاتخانه‌لری، رصدخانه‌سی، بیوك بر مطبعه‌سی، متعدد بیوك تیاترولری، جسیم بر یتیمخانه‌سی، زراعت واورمان آقادمیه‌سی، السنهٔ شرقیه مکتبی، مکتب صنایعی، تجارت آقادمیه‌سی، رسم مکتبی، ٨ اعدادیه و ٥ داخلی رشدیه مکتبی، اناث ایچون ایکی درسخانه‌سی، ٥ داخلی ایله ١٠ قدر خارجی مکتب اناثی، ٨ حربیه مکتبی، بر عقاید آقادمیه‌سی، بر رهبان مدرسه‌سی، متعدد مکاتب ابتدائیه‌سی، والحاصل ٥٠٠٠٠ دن زیاده شاکردانی حاوی جمعا ٤٥٠ مکتبی، ٢٠ دن زیاده جمعیت علمیه وفنیه‌سی، ٦ موزه‌سی، ٣ رسمخانه‌سی وسائر مؤسسات علمیه‌سیله، متعدد جمعیات خیریه‌سی و ٢٠ قدر خسته‌خانه‌سی واردر. موسقوه‌ده ٥٥ غزته ورسائل موقوته نشر اولنوب، مع‌هذا اهالیسنك نصفی اوقویوب یازمق بیلمزلر. صنایع وتجارتی دخی پك ایلری اولوب، ١٨٨٥ استاتستیقنه کوره، تاریخ مذکورده موسقوه‌ده ٥٧٨ فابریقه بولنه‌رق، بونلرده ٥٢٥٨٧ عمله ایشلر، وسنوی ٢٢٠ ملیون کسور فرانقلق معمولات چیقار ایدی. اك چوغی یوك و پاموق منسوجاتله معادن مختلفه فابریقه‌لری ودباغخانه وسائره‌در. تجارتی بر طرفدن پترسبورغ وآوروپا ایله و بر طرفدن‌ده سیبریه وآسیای وسطی وچین ایله اولوب، سنوی ٢٥٠

اولان تپه‌لر صره‌سی (البه) ایله (طونه) حوضه .
لری یعنی بالطبع دکیزیله قره دکیز مائلاری آره‌سنده
برتقسیم میاه خطی تشکیل ایتمکله ، موراوه‌یه کاملاً
طونه حوضه‌سنه داخلدر . همان کافهٔ میاه جاریه‌سی
مملکتی اورته‌سندن شق ایدن آنف‌البیان موراوه
نهرینه طوپلانه‌رق ، تابعلرینك اك بیوکلری مملکتك
جنوب جهتنده آقان (تایه) نهریله بوکا دوکیلن
(ازوبتاوه) ، (اوسلاوه) و (ایغلاوه) نهرلریدر .
هواسی یالکز مرتفع یرلرنده سرتجه اولوب ، سائر
طرفلرنده پك لطیف وصافلامدر . طوپراغی پك
منبت وزراعتی پك ایلری اولوب ، عموم اراضیسنك
آنجق یوزده اوچی اراضیٔ خالیه‌دندر . ۱۲۰۰۰
مربع کیلومتره‌لکی یعنی نصفندن زیاده‌سی مزروع ،
۴۱۵۰ مربع کیلومتره‌لکی چایر ومرعی ، ۵۷۰۰
مربع کیلومتره‌لکی‌ده اورماندر . باشلیجه محصولاتی :
بغدای ، چاودار ، آرپه ، یولاف ، مصر وسائر
ذخایرله پتاته ، سبزه ، پنجار ، کتن ، کنویر ، شربنجی
اوتی وسائره‌دن عبارتدر . بغدایی نفاستیله مشهوردر .
فدانلقلری و اشجار مثمره باغچه‌لری دخی چوق
ومیوه‌لری پك نفیسدر . باغلر یالکز جنوب جهتنده
بولنور . اوتی وسائر حیوانات بسلمکه مخصوص
نباتاتی چوقدر . حیوانات اهلیه‌سنك اك کلیتلیسی
صیغیر وایکنجی درجه‌ده طوموز وبیکیر اولوب ،
قیون وکچیلری آزدر . طیوری وعلی‌الخصوص
قازلری وآریلری‌ده چوقدر . بالیق وآوحیواناتندن‌ده
خیلی استفاده اولنور . اورمانلر کوزل بر اصولده
محافظه وقطع اولنه‌رق ، کلیتلی کراسته چیقار .
دمیر وکمور معدنلری پك‌چوق اولوب ، شاب ، یازی
طاشی وسائره دخی بولنور . نافع میاه معدنیه‌سی‌ده
چوقدر .

صنایعی پك ایلری اولوب ، دمیر دوکمخانه .
لری پك چوق اولدیغی کبی ، چوخه وسائر یوك
منسوجاتله پاموق وکتن طوقه‌لرك نسجی اهالینك
برقسم اعظمنك مدار اشتغال وتعیشیدر . چوخه
وسائر منسوجاتی مملکتی اداره ایتدکدن صکره
ممالك عثمانیه‌یه دخی کلیتله اخراج اولنور . تجارتی
پك ایشلك اولوب ، هرنه قدر موراوه‌نك اکثر
طرفلری سیر سفائنه صالح دکل ایسه‌ده ، دمیر
یوللری پك چوق و شوسه‌لری پك مکمل اولوب ،
تجارتی تسهیل ایدرلر .

اهالیسنك یوزده یتمشدن زیاده‌سی اسلاو
اولوب ، چهلیلره پك یقین اولان موراو جنسیتنه
منسوبدرلر . مجارستان حدودی جهتنده‌کیلرده
اسلوواق اسمیله معروفدرلر . یوزده اوتوزدن آشاغی
اولان آلمانلر باشلیجه شهر وقصبه‌لرده تجارت وصنعتله
ومأموریتله مشغولدرلر . آلمانلر اك زیاده سیلزیه
ونفس آوستریا حدودنده‌در . اسلاولر عمومیتله
قتولیك وآلمانلر اکثریتله پروتستاندر . موراوه‌نك
بر دارالفنونی ، بر آقادمیاسی ، بر طب وفن جراحی
مکتبی ، بر اورمان مکتبی و دیکر متعدد مکاتب
عالیه‌سیله ۱۲ قتولیك و بر پروتستان مکاتب
اعدادیه‌سی واردر . ۱۸۸۰ استاتستیقنه کوره
تاریخ مذکورده ۱۹۹۸ مکاتب ابتدائیه موجو
اولوب ، اهالینك یوزده ۶۷ دن زیاده‌سی اوقویوب
یازمق بیلیردی .

۱۸۶۱ تاریخندن بری موراوه‌یه ، آوستریانك
سائر یرلری کبی ، بر نوع مختاریت اداره‌یه نائل
اولوب ، ۱۰۰ اعضادن مرکب بر مجلس مبعوثانی
واردر ، که بومجلس ویانه‌ده‌کی مجلس عمومی ایچون‌د
۳۱ اعضا انتخاب ایدر . مملکت ۳۱ قضایه منقس
اولوب ، کندی ماشلرینه اداره اولنور ۶ شهری
واردر . صلح محاکمندن بشقه ۶ محکمهٔ ابتدائیه‌س
وبر محکمهٔ استینافی واردر .

موربیهان { (Morbihan) فرانسه‌نك ساحل غربیسنده بحر محیط
آطلاسی‌یه مربوط برقوی اولوب ، مدخلی ۱۵′ ۵°
طول غربی ایله ۳۳′ ۴۷° عرض شمالیده واقعدر
بویی ۱۸ واکی ۸ کیلومتره‌در . اسمی کلت لساننده
«کوچك دکیز» دیمکدر .

موربیهان { ایالتی (Dép. du Morbihan) فرانسه‌نك ایالات غربیه‌سنده
اولوب ، اسکی برتانیه خطه‌سندن معدوددر . غر
فینیستره ، شمالاً قوت دونور ، شرقاً ایله مع ویلنه
جنوب شرقی طرفندن آشاغی لوآره ایالتلریله
غرب جنوبی طرفندن دخی بحر محیط آطلاسی ا
محدوددر . مساحهٔ سطحیه‌سی ۶۷۹۸ مر
کیلومتره اولوب ، ۵۴۴۴۷۰ اهالی ایله مسکوندر

مركزی (وانه) شهریدر. سواحلی پك كیرنتیلی یقنتیلی اولوب، همنامی اولان قوی دخی ساحلنده‌در. كیرون شبه جزیره‌سیله (قروآ) و(بل ایل) آطه‌لری ده بو ایالته ملحقدر. اراضیسنك بر قسمی ناقابل زراعت چوراق یرلردن عبارت اولوب، مع‌هذا فنك امدادیله واهالینك سعییله خیلی مقدار ذخایرله داری، كتن، كنویر وسائره حاصل اولور. باغلری آز اولوب، سیدره تعبیر اولنان طاغ الماسی شرابی چوقدر. حیوانات اهلیه‌سی چوقجه اولوب، ساده یاغی مشهوردر. آریلری ده چوق اولوب، خیلی بال چیقار. دمیر وقورشون معدنلریله بلور، بازی طاشی، یاپی طاشی وچینی وسائره اعمالنه یارار اتربه‌سی واردر. صنایعی پك ایلری اولمیوب، تجارت بحریه‌سی ضررسزدر. ایالت ٤ قضایه منقسم اولوب، ٣٧ ناحیه و ٢٤٩ دائره‌یی حاویدر.

مورته { (La Meurthe) فرانسه‌نك شرق جهتنده بر نهردر، كه ووژه طاغلرندن نبعانله، شمال غربی‌یه طوغری جریان ایدرك، سنت دیه، باقاره، لونویل ونانسی ایچندن بعدالمرور، رین ایرماغنه تابع موزله نهرینه قاریشیر. مجراسی ١٦٠ كیلومتره اولوب، ١١٨ كیلومتره‌لكی مال بوزدیرمكه و ١٢ كیلومتره‌لكی سیر سفائنه صالحدر.

مورته مع موزله { (Meurthe et Moselle) فرانسه‌نك ایالات شرقیه‌سندن اولوب، جنوباً ووسژه، غرباً موزه ایالتلریله شمالاً بلجیقه ولوكسمبورغ حدودیله، شرقاً وشمال شرقی جهتندن دخی لورنه خطه‌سیله یعنی آلمانیه حدودیله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ٥٢٣٢ مربع كیلومتره و اهالیسی ٤٤٤١٥٠ كشیدر. مركزی (نانسی) شهریدر. اراضیسی عارضه‌لی ومرتفعجه اولوب، ووسژه سلسله‌سنك بعض قول وانكلری ممتد اولور. ایالته اسمی ویرن (موزله) ایله اوكا تابع (مورته)، مادون، سانون وسیه جنوبدن شماله و ماده ایله اورنه غربدن شرقه آقه‌رق، جمله‌سی (رین) ایرماغنه تابع اولان (موزله) نهرینه دوكیلور. یالكز منتهای شمالنده (قلاوار) نهری شمال شرقیدن جنوب غربی‌یه طوغری آقه‌رق موزه ایرماغنه كیدر. بو وجهله ایالتك همان بتونی رین حوضه‌سنده اولوب، لورنه خطه‌سندن هیچ بر حدود طبیعیه ایله آیرلمامشدر، وذاتاً قدیماً لورنه خطه‌سنه داخل ایدی. كوچك كوللری ده چوقدر. طوپراغی منبت اولوب، حبوبات متنوعه، سبزه ومیوه‌لرك انواعندن بشقه پتاته، پنجار، شلغم، كتن، كنویر وسائر محصولاتی و باغلری واردر. شرق وغرب جهتلرنده اورمانلری چوقدر. مرمر، آلچی، لیطوغرافیا و یاپی طاشلری، آتشی بویه‌لری ومیاه معدنیه‌سیله ایلیجه‌لری ده چوقدر. واسع بر قیا طوزی معدنی اولوب، سنوی ٤٥ ملیون كیلو طوز چیقاریلیر. آت، صیغیر وقیون ایله سائر حیوانات اهلیه‌سی واردر. صنایعی پك ایلری اولوب، باشلیجه‌لری معادنك ایشلنمسیله بلور، جام، كاغد، چوخه، بز، بویا، اجزاء كیمیویه وسائره‌یه متعلقدر. نانسینك صیرمه وایپك نقشلری مشهوردر. ایالت ٤ قضایه منقسم اولوب، ٢٩ ناحیه و٧١٤ دائره‌یی حاویدر.

مؤرج { (ابو فید — بن عمرو السدوسی) مشاهیر نحویون ولغویوندن اولوب، بصره‌لیدر. احمد بن خلیلدن اخذ ایدوب، سیبویه‌نك شریكلرندندر. هله علم لغتده فرید عصر اولوب، لغات عربیه‌نك ثلثانی ازبرنده ایدی. بر چوق تصنیفاتی اولوب، اك مشهورلری: «كتاب الانواء»، «كتاب المعانی»، «حذق نسب قریش» وسائره‌در. مأمون خلیفه‌نك معیتنده خراسانه كیدوب، بر مدت مروده و بعده نیسابورده اقامت ایتمش؛ واورانك علماسی كندیسندن استفاده ایلمش ایدی. ١٩٥ تاریخنده وفات ایتمشدر. كوزل اشعاری دخی اولوب، شو ایكی بیت او جمله‌دندر:

روعت بالبین حق ما اراع له
وبالمصائب من اهلی و جیرانی
لم یترك الدهرلی علقا اضن به
الا اصطفاه بنأی او بهجران

مورس { (Morse) آمریقانك مشاهیر حكمت شناسانندن اولوب، تلغرافك چیزكی ونقطه‌یه بدل باصمه حروفله كشیده‌سی اصولنك موجدیدر. ١٧٩١ ده (مساچوست)

جمهوریتنڭ (شارلستوون) شهرنده طوغمش و ۱۸۷۲ ده وفات ایتمشدر.

مورسیه { (Murcie) [«مرسیه» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

مورفه { یاخود مورفئوس (Morphée, Morpheus) اساطیر یونانیه‌ده اویقو ورؤیالر پیه‌سی وکیجه‌نڭ اوغلی زعم اولنرق، انسانلری اغفال ایله اویوتمق ایچون هر شکله گیردیکنه اینانیرلردی. اسمی دخی بوکا دلالت ایدیور. الده برخشخاش چیچکی طوتار وکلبك قنادلریله مجهز تصویر ایدرلردی.

مورلوس { (Morelos) مکسیقه ممالك مجتمعه‌سنی ترکیب ایدن حکومتلردن اولوب، شمالاً وشمال غربی جهتندن مرکز قضاسیله ومکسیقو مملکتیله، غرب جنوبی جهتندن غوئررو، جنوب شرقی طرفندن وشرقاً دخی پوئبله حکومتلریله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۵۲۵۳ مربع کیلومتره اولوب، ۱۵۹۸۰۰ اهالی ایله مسکوندر. مرکزی ۸۵۵۴ اهالیلی جامع اولان (قوئرناواقه) قصبه‌سیدر. مکسیقه‌نڭ یوکسك یایلاسی اوزرنده بولنوب، حدود شمالیه‌سنده ۵۴۲۰ متره ارتفاعی اولان (پوپوقاپتات) برکانی بولنیور. هواسی معتدل ومطرد اولوب، میزان الحراره قیشین نهایت ۱۹ درجه‌یه اینر، ویازین ۲۳ دن یوقاری چیقماز؛ یعنی یاز ایله قیشی آره‌سنده پك آز فرق واردر. محصولاتی: شکر قامشی، قهوه، مصر، فاصولیه‌یه مشابه بر محصول، موز، پورتقال، لیمون واورایه مخصوص محصولات متنوعه‌دن عبارتدر. پرنج، سیسام، پاموق، کنویر، طوت وسائره یتیشدیرمکه‌ده استعدادی واردر. بعض طرفلرنده باغلر دخی یتیشدیرلمشدر. حیوانات اهلیه‌سی‌ده چوقجه‌در. بر دمیر یول خطی مملکتی شق ایدیور. حکومت ۵ قضایه منقسم اولوب، ۲۷ ناحیه‌یی حاویدر.

مورله { (Morella) اسپانیه‌نڭ والنسه خطه‌سنده (قاستلون) ایالتنده وقاستلونڭ ۷۰ کیلومتره شمالنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ۷۱۹۰ اهالیسی وچوخه وبز فابریقه‌لری واردر.

مورله { (Morlaix) فرانسه‌نڭ فینیس ایالتنده وکیمپرك ۶۶ کیلومتره ش شرقیسنده قضا مرکزی بر قصبه واسکله اولو ۱۲۴۷۰ اهالیسی، بیوك بر توتون فابریقه تجارت بحریه‌سی وصاغلام لیمانی واردر.

مورلیا { (Morelia) مکسیقه‌نڭ حکو وسطیه‌سندن (میشوآقان) حکـ متنڭ مرکزی بر شهر اولوب، مکسیقونڭ ۰ کیلومتره غرب شمالیسنده واقع و ۲۴۰۰۰ اهالی جامعدر. گوزل وتمیز سوقاقلری، متعدد مید و باغچه‌لری و بر مصنع کلیساسیله بعض سرای واردر.

مورمون { (Mormons) آمریقا م مجتمعه‌سنده یکی ظهور ا بر مذهبه تابع بر جماعت اولوب، بونلر گویا م عیسادن ۶۰۰ سنه اول حکام بنی اسرائی صدقیانڭ زماننده یازلمش وبو قدر زماندن ص آمریقاده بولنمش برکتابڭ احکامنه تابعدر وایتیزی سن رشده وصوللرنده بر ماء جاریده ایدرلر. آمریقا اهالیء اصلیه‌سنڭ بنی اسر ذریتندن اولدقلرینه معتقد درلر. بینلرنده تع ازواجی تجویز ایتمشلردر. بو مذهبڭ موج ۱۸۰۵ ده ممالك مجتمعه‌نڭ (ورمونت) حکوم طوغمش اولان (جوزف اسمیت) اسمنده بر و ۱۸۳۰ ده پیدا ایتدیکی تابعلریله (میسوری) مم گیده‌رك، اوراده آیریجه بر مهجر تأسیس ایتمك ای ایسه‌ده، سائر مذاهب اصحابیله واقع اولان مناز لری اوزرینه، ۱۸۳۸ ده اورادن اخراج اولنه (ایلینوئا) جمهوریتنه انتقال، واوراده (ناو اسمیله یکی برقصبه تأسیس ایتمشلردی. لکن او دخی منازعه‌لر ظهور ایدوب، ۱۸۴۴ ده ص اسمیت ایله برادری هیرام هیجانه گلن اهالی طر قتل اولنمغله، مورمونلر قیالی طاغلر ایله سیرا آره‌سنده طوزلی گولڭ جنوبنده و (ا گولنڭ شمالنده‌کی خالی برلره گیدوب، (دز اسمیله بر مهجر تأسیس ایتمشلردر. قالیفورنیه آ معدنلرینڭ کشفندن صکره بو یر، اورانڭ اوزرنده بولنمغله، پك چابق کسب عمرانه باشلا

١٨٥٠ده (اوتاه) اسمیله آیریجه برداڭره یعنی ایالت اتخاذ اولنمشدر. ١٨٥٨ده مورمونلر ممالك مجتمعه حکومت مرکزیه‌سی طانیمغه قالقیشوب، استقلال دعواسنده بولنمشلرسه‌ده، عسکر سوق اوزرینه، بلا محاربه عرض مطاوعت ایتمشلردر. ١٨٨٢ده ممالك مجتمعه حکومتنك برقرار رسمیسیله، کندیلرینه تعدد ازواج منع اولنمشدر. انکلتره ودانیمارقه‌ده دخی مورمون مذهبنه تابع بعض افراد بولنیور.

مورنه { سیرا — (Sierra - Morena) اسپانیانك جنوب جهتنده اوزون برسلسلهٔ جبال اولوب، آق دکیز سواحلی قرینندن پورتکیزك قسم جنوبیسنه دك آندالوسیا اله قسنیله و استرمادور آره‌لرنده شرق شمالیدن غرب جنوبی‌یه طوغری ممتد اولور. بر تك صره اولیوب، بربرینی تعقیب ایدن برچوق جبالدن مرکبدر. اك یوکسکی اولان (سرو ده المناره) نك ١٨٠٢ متره ارتفاعی واردر. (سیرا القراض)، (سیرا مادرونه) و (سیرا المعدن) دخی اك مرتفع یرلرندندر. اتك وقوللری شمال وجنوبه طوغری خیلی اوزاقلره قدر ممتد اولور. برچوق بوغازلری وآصیق یرلری اولوب، برقاچ دمیریول خطی طرفندن قطع اولنور. شمالی اتکلرندن اینن صولر غوآدیانه (یعنی وادی آنه) وجنوبی مائله‌سندن ایننلری‌ده غواد الکویر (یعنی الوادی الکبیر) ایرماغنه دوکیلوب، سلسلهٔ جبال بو ایکی وادینك آره‌سنده ممتد اولور. اورمانلری چوق دکل ایسه‌ده، اکثر طاغلری چالیلقلر و کوزل مرعالرله مستوردر. هواسی‌ده اسپانیه‌نك شمال و وسط جهتلرینه نسبةً ملایم اولدیغندن، قیشین هرطرفدن کلیتلی قیون سوریلری بو طاغلره طوپلانیر. اورمانلری باشلیجه میشه، چام، کورکن، دیش بوداق وساثر اشجاری حاوی اولوب، سلسله‌نك اکثر یرلری‌ده اوزاقدن سیاه کورینن وسلسله‌یه «قره طاغ» دیمك اولان بو اسمی قزاندیران برمتره یوکسکلکنده برچالیدرکه رایحه‌سی اوزاقدن طویلیر.

موروان { (Morvan) فرانسه‌نك وسطلرنده (سینه) ایله (لوآره) حوضه‌لری آره‌سنده برطاغ اولوب، شمالی اتکلرندن اینن چایلری (سینه) ایرماغنه تابع (یونه) نهرینی تشکیل ایدرلر. جنوبی اتکلرندن اینن میاه جاریه‌سی ایسه (لوآره) ایرماغنه دوکیلور. اك یوکسك محلنك آنجق ٩٠٢ متره ارتفاعی واردر. اورمانلری چوق اولوب، پارسده صرف اولنان اودون وکمور کاملاً بوطاغدن کسیلیر، ویونه وسینه واسطه‌سیله ایندیریلیر.

موره { (Morée, Peloponèse) یونانك قسم جنوبیسنی تشکیل ایدر برشبه جزیره اولوب، شمال شرقی کوشه‌سندن (قورنته) برزخیله یونانك روملی دیدکلری قره جهتنه مربوطدر. شمال جهتندن (قورنته) کورفزی دینلان اوزون برکورفزله نفس یوناندن آیریلوب، بونك مدخلنده یعنی موره‌نك شمال غربی کوشه‌سنده (پاتراس) وشمال شرقی کوشه‌سنده‌ده (اکینه) کورفزلری بولنیور. موره شبه جزیره‌سی بر پنجه شکلنده او-لوب، جنوب شرقی‌یه طوغری ممتد درت شبه جزیره‌سی وبونلرك آره‌لرنده ناوپلیه، ماراتونیس ومسینیا کورفزلری اسملریله اوچ کورفزی واردر. ساحل غربیسی دخی مقعرجه اولوب، آرقادیه کورفزینی حاویدر. ٣٦°٢٠′ ایله ٣٨°٢٠′ عرض شمالی و ١٨°٤٥′ ایله ٢١°١٠′ طول شرقی آره-لرنده ممتد اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ٢٢٢٠١ مربع کیلومتره و اهالیسی ٧٤٣١٨٩ کشیدر. اراضیسی عمومیت اوزره طاغلق اولوب، دوز یرلری آنجق بعض وادیلردن عبارتدر. الیده مع آخائیا، قورنتیا مع آرغولیده، آرقادیا، مسینیا ولاقونیه اسملریله ٥ ایالته منقسمدر. ادارهٔ عثمانیه زماننده برایالت اولوب، مرکزی وسطنده بولنان (طریپولیچه) قصبه‌سی ایدی. دولت عثمانیه‌نك ظهورنده موره وندیك وجنوه جمهوریتلریله اهل صلیبدن قالمه برطاقم فرنك بکلکری بیننده منقسم اولوب، سلطان مراد خان ثانی زماننده فتحنه بدأ اولنمش؛ وابوالفتح سلطان محمد خان ثانی دورنده فتحی اکمال اولنوب، بعده وندیك جمهوری مکرراً بعض جهتلرینی ضبط ایتمش ایسه‌ده، یکیدن استخلاص اولنمشدی. [زیاده تفصیلات ایچون «یونان» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

موری { (Murray, Moray) اسقوچیه‌نك شمال جهتنده برخطه اولوب،

شمديكی حالده، درت بش ايالت بيننده منقسمدر.

موری خليجی بوخطه‌نك ساحل شرقيسنده قره‌لرك ايچنه كيرمش بيوك برخليج اولوب، بويی ٤٠ كيلومتره و اكی مدخلنده ٢٦ كيلومتره اولوب، كيتدكجه طارلاشمقله، (نس) ايرماغنك منصبنه منتهی اولور. مذكور ايرماق سير سفائنه صالح اولديغی كبی، ساحل غربيده‌كی (قرومارتی) خليجنه دوكيلن قوناق نهريله دخی صنعی بر جدول ايله اختلاط ايتديكندن، بو ايكی خليج آره‌سنده بتون اسقوچيه‌يی شق ايدر برطريق بحری آچلمشدر.

موری { (Murray) آوستراليه‌نك اك بيوك ايرماغی اولوب، قطعهٔ مذكوره‌نك منتهای جنوب شرقيسنده واقع (مور. يونغ رانجه) طاغندن نبعانله، ابتدا شماله وبعده غرب شمالی‌يه طوغری آقه‌رق، ووبقتوريه ايله يكی جنوبی والس مهجرلرينك حدودينی آيره‌رق، صاغ وصولدن بر چوق چايلر ونهايت صاغدن تا قوينسلاندن كلن وكنديسندن چوق دها بيوك اولان (دارلينغ) نهرينی آلدقدن صكره، جنوبی آوستراليه مهجرينه دخول ايله، غرب جنوبی‌يه وبعده جنوبه طوغری دونه‌رك، (رانقونتر) قوينه دوكيلور. مجراسی ١٧٩٠ كيلومتره اولوب، قو. راقلق موسمنده كنيشلكی ٦٠ ونهايت ٨٠ متره‌يی تجاوز ايتمزسه‌ده، فيضاننده شدتله طاشوب، اطرافی باصار. دارلينغ نهريله برابر حوضه‌سی ٧٠٠٠٠٠ مربع كيلومتره وسعتنده‌در. فيضانی زماننده ايچنده وابورلر ايشلرسه‌ده، طولامباجلری چوق اولديغندن، بر آز زحمت چكيلير. كنديسيله تابعلری حوضه‌سنده بولنان كليتلی قيون سوريلرينه صو ويرمكه يارار.

موريس { ياخود ماوريچيوس (Maurice, Mauritius) روما شرق ايمپراطورلرندن اولوب، ٥٣٩ ده قپادوقيانك (آرابيسوس) قصبه‌سنده طوغمش، وايمپراطور ايكنجی تيبرك دامادی اولمش ايدی. ٥٨٢ تاريخنده ايمپراطور اولوب، ايران شاهی ايكنجی خسروی صندالیٔ حكومته اوتورتمش، ولومباردلره قارشی ايتاليانلره ياردیم، وآوارلرله دخی محاربه ايتمشيدی. ٦٠٢ تاريخنده كنديسنه عصيان ايدن (فوقاس) طرفندن مغلوب و اسير اولوب، آلتی اوغليله برابر قتل اولنمشدر. فن حر[ب] حقنده بر تأليفی واردر.

موريس { آطه‌سی (Ile Maurice) و[يا] ديكرله «فرانسه آطه‌سی» بحر محيط هنديده مداغسقار ساحل شرقيس[ی] آچيقلرنده وسنت بول جزيره‌سنك شرق شماليسند[ه] انكلتره‌يه تابع بيوجك بر آطه اولوب، ′٥٩°٩ ايله ″٣٠′٣١°٢٠ عرض جنوبی و °٥٥ ايله ′٣٠°٥ طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولور. مساحهٔ سطحيه‌[سی] ١٩١٤ مربع كيلومتره اولوب، ٣٥٨٠٠٠ اها[لی] ايله مسكوندر. مركزی ساحل غربيسنده وا[قع] (پورت لوبی) اسكله‌سيدر. اراضيسی طاغلق او[لو]ب، اورته‌لری ٥٠٠ متره ارتفاعنده بر يا[يلا] تشكيل ايدر، وطاغلری‌ده ٨٢٥ متره‌يی كچمز. مياه جاريه‌سی چوق اولوب، ياغمور موسملرند[ه] سيل كبی آقان انهارينك چوغی قوراقلق موسمند[ه] قورو دره‌لر حالنه كچر. سواحلی پك كيرنتي[لی] چيقنتيلی ايسه‌ده، اوكلرنده صيغلر وقيالر چو[ق] اولوب، سير سفائن حقنده مخاطره‌ليدر. طوپرا[غی] منبت وهواسی معتدل اولوب، هله قوراقلق موسمی پك لطيفدر. بزم قيشمزه مصادف اولان يازموس[می] ايسه ياغمور موسمی دخی اولمغله، اوموسمده حرار[ت] ورطوبت هوايی ساحلده بر آز آغرلاشديرسه‌ده، ا[وته] طرفلرده ينه هوا لطيفدر. ساحلده بيله ميزا[ن] الحراره ٣٣ درجه‌يی كچمز. اك برنجی محصو[لی] وجزيره‌نك مدار ثروتی شكر قامشی اولوب، [بر] مقدار بغدای، مصر، پرنج، پاموق، چيويت، بو[يا،] دارچين وسائره دخی حاصل اولور. منطقهٔ حار[ه] وآوروپايه مخصوص ميوه‌لركده اكثری يتيشيو[ر.] حيوانات اهليه ووحشيه‌سی آز اولوب، بونلر د[خی] آوروپاليلر طرفندن ادخال اولنمشدر. اورمانلر پك چوق ايكن، شكر قامشی زرعيچون بر خيلی[سی] اتلاف اولنوب، آطه‌ده ياغمورلرك آزالمسنی موج[ب] اولمشدر. اهاليسی آوروپالی مهاجرلرله بونلر[ك] مملكتده طوغمش اولاد و احفادندن وعمله صفت[يله] هند وچيندن وآفريقا سواحلندن طوپلانان مختل[ف] الجنس آدملردن مركبدر. جزيره‌نك ملحقاتی اولا[ن] ديكر بعض جزائرله برابر واردات سنويه‌سی ... مليون فرانغه قريب اولوب، باشليجه كمرك رسمند[ن]

عبارتدر. جزیره مقدما فرانسه‌نك اولوب، ١٨١٤ تاریخنده انكلتره‌یه كچمشدر.

موریسون (Morisson) انكلتره مشاهیر مستشرقیندن و پروتستان مبشرلرندن اولوب، ١٧٨٢ ده طوغمش، ١٨٣٤ ده وفات ایتمشدر. مأموراً چینه كوندریلوب، چینجه‌یی مكمل اوكرنمش؛ و انجیل و توراتی لسان مذكوره ترجمه ایتدیكی كبی، چینجه‌نك صرفنی و ٦ جلد اوزره بر مكمل لغتنی و چینجه‌دن انكلیزجه‌یه و انكلیزجه‌دن چینجه‌یه بر لغت كتابنی ترتیب ایتمشدر.

موزاكه (Muzakia) آرناودلغك اك بیوك اووه‌سی اولوب، آولونیه‌نك شمالنده منصب اولان (وبوسه) ایله ایلبصانك ایچندن جریان ایدن (اشقومبی) ایرماقلری مجرالری آره‌سنده آدریاتیق دكیزی ساحلندن خیلی ایچری‌یه قدر ممتد اولور. ساحلده شمالدن جنوبه بویی ٥٠ كیلومتره قدر اولوب، وسطلرنده ساحلدن ایچری‌یه طوغری اكی دخی اوكا قریب ایسه‌ده، شمال و جنوب جهتلرنده كیتدكجه طارلاشه‌رق، طاغ اتكلری ساحله قرب ایدر. مذكور ایكی نهردن بشقه (دوول) ایله (اوسون)ك برلشمسندن تحصل ایدن (سمان) ایرماغی دخی اووه‌نك اورته‌سندن پك طولامباجلی بر جریانله آقار. موزاكه‌نك بادئ عمران و سعادتی اوله‌بیله‌جك حالده بولنان بو اوج ایرماق و علی الخصوص مذكور (سمان) شمدیكی حالده سبب خرابیت و عطالتیدر؛ چونكه قیشین طاشدیغنده، صولری اووه‌یی باصوب، اكثر طرفلرینی كول حالنه قویار، و یازین او صولر تعفن ایدوب، صیتمه منبعی اولان بر طاقم سازلقلر حالنه كچر. بو وجهله صو آلتنده قالان یرلر ایشلنه‌مدكدن بشقه، هوانك آغرلغندن زراع طیانه‌میوب، او بر طرفلرینی دخی ایشلیه‌میورلر؛ و بو سببدن اهالیسی پك تنبل و سفیل بر حالده بولنیور: و اوكوزلم اراضینك قسم اعظمی بطال طوریور. بوندن ماعدا نهرك یتاغی دخی ثابت اولمیوب، دوكدیكی قوملرك تشكیل ایتدكلری سدلره كوره، هر سنه دكیشیور. منصبی دخی بر حالده یعنی قوملرله مسدود بتاقاق حالنده‌در. شمدیكی حالده باشلیجه مصر و ایكنجی درجه‌ده بغدای و سائر حبوبات اكیلیورسه‌ده، پرنج، پاموق و سائر محصولات یتیشدیرمكه استعدادی واردر. اگر نهر مذكورك یتاغی سدلرله تحدید اولنه‌رق، اراضی طغیان میاهدن تأمین ایله برابر، سقی اراضی ایچون جدوللر دخی آچیله‌جق اولسه، موزاكه‌نك بر كوچك مصر اوله‌جغنده شبهه یوقدر. سمانك آغزی تطهیر اولنسه، بر درجه‌یه قدر سیر سفائنه دخی صلاحیت كسب ایتمسی مأمولدر. شرق جهتنده و ساحلدن اوزاق یرلرنده بعض اوفق تپه‌لر بولنوب، كرك بونلر و كرك اووه‌نك كنارلرنده‌كی طاغ اتكلری باغلر و زیتون آغاجلری و سائر اشجار مثمره و منروعاتله مستوردر. كرك بو تپه‌لرك اكثرنده و كرك اووه‌نك بعض جهتلرنده اورمانلر دخی واردر. بتون اووه‌ده طاشدن اثر اولمدیغندن، و طوغله و كرمیت اعمالنه كیمسه همت ایتمدیكندن، اهالی سازدن و قامشدن یاپدقلری قلبه‌لرده اسكان ایدرلر. شمال جهتی (قره طوپراق) اسمیله دخی معروف اولوب، اورانك اورمانلری دها زیاده‌در. بو اووه انهارك دوكدكاری طوپراقلردن متشكل آلچق اراضئ جدیده‌دن اولمغله، سواحلی دكیزله اختلاط ایدر و دكیزدن اینجه قوم دیللریله آیرلمش طوزلی صیغ كوللردن عبارتدر. بو كوللرك اك بیوكی (قراواسه) در. بونلردن بشقه داخلده دخی (تربوف) و (موروس) اسملریله ایكی كول واردر. موزاكه‌ده كوچك لكن قوتلی بر جنس بیكیر دخی یتیشوب، خیلی خركاه سوریلری واردر. اهالیسی (لاله) تعبیر اولنوب، تنبللك و خیلازلقله مشهوردرلر. بر طاقمی اسلام و بر طاقمی خرستیاندر.

موزامبیق (و پورتكیزجه موسامبیق Mozambique, Moçambique) آفریقای جنوبینك ساحل شرقیسنده و مداغسقار جزیره‌سنك قارشیسنده پورتكیز دولتنه تابع بیوك بر یر اولوب، ٥ ٣٩ ١٠° عرض جنوبیده واقع (دلغادو) بروننده‌ن ٥٠ ٢٦° عرض جنوبیده كائن (دلاغوآ) قویننه‌دك ممتد اولور. حدود شمالیه‌سی (رروومه) مجراسنی تعقیب ایدوب، (تانغانیقه) كولنه‌دك اخیراً آلمانیه‌نك تحت حمایه‌سنه آلدیغی زنكبار حاكمیتی اراضیسیله محدوددر. جنوب جهتنده ایسه ساحله قریب محلده (زولو) ممالكندن (آمانونغه) مملكتیله محدود اولوب،

بعده حدود شماله طوغری دونەرك، بر خیلی
مسافەدە غرباً «جنوبی آفریقا جمهوریتی» دینلان
حکومت مستقله ایله محدوددر. اورادن یوقاری
غرباً انکلیزلرك ویا پورتکیزلیلرك تحت ادعاسندە
اولوب حقیقتده کیمسەنك نفوذینه تابع اولمیان اراضیٔ
غیر مضبوطه ایله محدوددر، ودها طوغریسی او
جهتدن حدودی معین دکلدر. مساحهٔ سطحیەسی
١٨٩٦٤٠٠ مربع کیلومترە اعتبار اولنوب،
اهالیسنك مقداری معلوم دکل ایسەده، اوچ‌درت
یوز بیك رادەلرنده تخمین اولنیور. اراضیسنك
احوالی هنوز مجهول اولوب، یالکز سواحلیله
(زامبز) ایرماغنك مجراسی بردرجەیه‌قدر معلومدر.
مع‌هذا نهر مذکورك وادیسی حقنده دخی موجود
خریطەلر بیننده بیوك اختلافلر واردر. آفریقانك
اك بیوك ایرماقلرندن اولوب آفریقای جنوبینك
اکثر میاه جاریەسنی جمع ایدن مذکور (زامبز)
موزامبیقی اورتەسندن شق ایله، بیوك بر دالیه
تشکیل ایدەرك، ١٨° عرض جنوبی اطرافنده
دکیزه دوکیلور. حدود جنوبیەسی قربنده (لیمپوپو)
وحدود شمالیەسنده دخی (رووما) ایرماقلری
آقیور. بونلرك آرەلرنده ایکنجی درجەده برچوق
انهار بولنوب، اکثرینك یالکز منصبلری معلومدر.
قسم شمالیسنده (نانغانیقه) اسمیله مسمی واسع بر
کول وبونك جنوبنده (شیروا) کولی بولنیور. ارا-
ضیسی عارضەلی اولوب، طاغلری و اووەلری وار
ایسەده، لایقیله تعیین اولنەمامشدر. منطقهٔ حارە
داخلنده بولنمغله، هواسی بالطبع صیجاق اولوب، بزم
قیشمزه متصادف اولان یازی قوراقلقله کچوب، نیساندن
تشرین اوله قدر یاغمور موسمی سوررر. هواسی
یبانجیلر حقنده وخیمدر. اراضیسی پك منبت ایسەده،
بشیوز سنه متمادیاً مملکتدن کیلر طولوسیله آلوب
کوتوریلن اسرا اهالیسنك مقدارینی آزالتمغله برابر،
آوروپادن مهاجر کیتمسنده هوا مانع اولمش،
واحداره مقتدر بر حکومت الینه دخی دوشمەمش
اولدیغندن، پك جزئی برلرندن استفاده اولنیور.
باشلیجه محصولاتی: پرنج، شکر، داری، پاموق،
توتون، قهوه، چیویت و باغ اخراجنه یارار بعض
حبوباتله نباتات طبیه وسائرەدن عبارتدر. پورتکیز-
لیلر زراعته اهمیت ویرمیوب، یالکز آلتون
تحریسیله مشغولدرلر؛ حالبوکه بو ذی‌قیمت معدن
دخی زامبز مجراسنك جنوبنده واقع و بین العرب
(سفالة الذهب) دینلکله مشهور اولان سفاله
خطه‌سنده پك کثرتلی ایکن، یالکز سیللرك ایندیر-
دکلری قوملرده بولنانیله قناعت ایتمکدەدرلر.
باقیر، دمیر وکمور معدنلری دخی وار ایسەده،
هیچ بری اخراج اولنمیور. اخراجاتی ذکر اولنان
محصولات ارضیەسیله آلتون توزی، فیل دیشی،
کرکدان بوینوزی، قپلان پوستی، کراسته، ضمغ،
قاوچوق، کهرجله، بال، بالمومی، طوز وسائرەدن
عبارتدر. اهالیسی مختلف اقوام زنجیه ایله سواحلده
وشهر وقصبەلرده بولنان عرب، هندلی، پورتکیزلی
وسائر مهاجرلرله بونلرك یرلیلرله ازدواجندن متولد
ملزلردن مرکبدر. پورتکیزلیلردن اول عربلر
اوورالرده مهاجرلر تأسیس ایدوب، دین اسلامی
دخی نشر ایتمش اولدقلرندن، اك متمدن اهالیسی
مسلمان وایچ طرفلرده کیلر مشرکدر. پورتکیز قرالی
طرفندن منصوب بر والینك تحت ادارەسنده
اولوب، بونك معیتنده ملکیه ومالیه مأمورینیله
امراء عسکریەدن مرکب بر مجلس اداره واردر.
اهالینك اعیانندن مرکب اولان مجلس بلدیه ایله
دخی والی ایستدیکنده استشاره ایدر. مملکت ٩
ایالته منقسم اولوب، مرکزی موزامبیق شهریدر.

موزامبیق (Mozambique) آفریقای جنوبینك ساحل شرقیسنده
١٥° ٣′ ٢٤″ عرض جنوبی ایله ٣٨° ٢٨′ ١٢″
طول شرقیده برکوچك آطەنك اوزرنده مؤسس
آنف‌البیان مملکتك مرکزی بر قصبه واسکله
اولوب، ٨٠٠٠ اهالیسی، صاغلام لیمانی، کوزل
منظرەسی، استحکاماتی، بیوك ابنیهٔ میریەسی، ایشلك
تجارتی، بازار وچارشیسی وایچ طرفلره آمدشد
ایدر کاروانلری واردر. بو قصبەده بر جمعیت
جغرافیه واردر؛ و «شرق آفریقا» عنوانیله بر
غزته نشر اولنور. تحت البحر تلغراف خطلریله بر
طرفدن عدنه و برطرفدن امید برونه مربوطدر.
فرانسەنك (مساژری ماریتیم) شرکتیله انکلترەنك
برشرکتی بواسکله‌یه معین صورتده واپور ایشلتیورلر.
اون آلتنجی قرن میلادی ابتدالرنده (واسقودی
غاما) موزامبیقك اوکنه اوغرادیغنده، بو قصبه‌یی

وملغاتی سلطان ابراهیم اسمنده برامام عربك منتظم حکومتی آلتنده بولوب، بعده پورتکیزلیلر برطاقم دسایسله بو حکومتی دوشوروب، فضولاً مملکتی ضبط ایتمشلردر.

موزله ((Moselle) رین ایرماغنه تابع بیوك بر نهر اولوب، فرانسه‌نك (ووژه) ایالتنده و ووژه طاغلرندن نبعانله، ابتدا شماله، بعده شمال غربی‌یه ونهایت شمال شرقی‌یه طوغری آقه‌رق، (مورته مع موزله) ایالتنی دخی شق ایله، صاغدن (مورته) و صولدن (مادون) و(ماده) نهرلرینی آلدقدن صکره، فرانسه حدودینی بچه‌رك، آلمانیه‌نك لورنه ایالتنه کیرر، (ماتز) شهری ایچندن بالمرور، اوراده صاغدن (نیه) ودها آشاغیده صولدن (اورنه) نهرلرینی آلیر. نهایت لورنه‌دن چیقوب، بر خیلی مسافه‌ده لوکسمبورغ حکومتیله آلمانیه حدودینی آیردقدن صکره، ینه حدودی تعقیب ایده‌رك شمالدن کلن (سوره) ایله برلشنجه، شرقه طوغری دونه‌رك، پروسیه‌نك رین ایالتنه کیرر؛ وخیلی واسع اولدیغی حالده، پك طولامباجلی بر مجراده جریانله، صاغدن (ساه) وصولدن کیل، سالم، ایزر، اوس والك چایلرینی بعدالاخذ (قوبلنج) شهری اوکنده (رین) ایرماغنه دوکیلور. مجراسی ٥١٤ کیلومتره طولنده وحوضه‌سی ٢٨٣٦٠ مربع کیلومتره وسعتنده‌در. نسبه‌ده ٢٤ $\frac{1}{2}$ و یا اکثر پك قوراقلق زمانلرنده ١٦ $\frac{1}{2}$ مکعب متره صو دوکر.

مَوزور (اندلسده قرطبه‌نك جنوب غربیسنده و قرمونه ناحیه‌سنه متصل بر ناحیه اولدیغی معجم البلدانده مسطوردر.

موزون (فرس شعراسندن درت کشینك مخلصیدر:

برنجیسی (خواجه بابا میر شریف) سمرقندلی اولوب، علوم ریاضیه‌ده دخی عصرینك فریدی ایدی. شو بیت اونکدر:

الفت غنچه صبا را کند آوازه بلند
میکند شهرهٔ عالم دل آگاه مرا

— ایکنجیسی (راجه‌رام زائن) هندستان بت‌پرستلرندن اولوب، عظیم آباد مضافاتندن اولدیغی حالده، پدری نواب مهابت جنکك رئیس دیوانی اولمغله، کندیسی دخی قطع مراتب ایده‌رك، عظیم آباد محافظی اولمشیدی. عظیم آبادك شاه عالم طرفندن محاصره‌سنده مقاومتده ثبات ایتمکله، ١١٧٠ ده قلعه فتح اولنجه، نواب قاسم علیخان عالیجاه طرفندن حبس اولنمش؛ و ١١٨٥ ده مشارالیه عالیجاه انکلیزلره مغلوب اولنجه، صاحب ترجمه‌یی محبسدن اخراجله، صویه آتمش؛ وموزون حیاتدن امیدینی کسنجه، بر بارداق صو ایستمش ایسه‌ده، الینه ویردکلرنده، ایچمزدن بارداغی یره آته‌رق، بداهةً شو بیتی سویلشدر:

محروم رفت ازتولب تشنهٔ حسین
ای آب خاك شوکه ترا آبرو نماند

شیخ محمد علی حزین لاهیجانینك شاکردانندن اولوب، مرتب دیوانی واردر.

— اوچنجیسی ینه هندستان بت‌پرستلرندن ودکن والیسی نواب آصفجاهك امراسندن اولوب، ١١٧٩ ده حیدرآباد مضافاتندن مصطفی نکر قلعه‌سنك محافظی ایکن، انکلیزلرله ایتدیکی محاربه‌ده قتل اولنمشدر. شو بیت اونکدر:

شبکه یاد ماهرویی دردل من راه داشت
چشم کریان ازخیالش یوسفی درچاه داشت

— دردنجیسی هندستانك (ناکور) قصبه‌سندن اولوب، سلسلهٔ نسبی شیخ حمید الدین ناکوری‌یه منتهی اولور. حسن خطی دخی وار ایدی. شو بیت اونکدر:

مراچه سود زکلهای رنك رنك بهار
چونیست بیتو دلمرا بهیچ کونه قرار

موزه ((La Meuse) رین ایرماغنه تابع بر بیوك نهر ودها طوغریسی منصبی قربنده رینله قاریشور بر ایرماق اولوب، فرانسه‌نك (پوقاری مارنه) ایالتنده نبعانله، شماله طوغری جریان ایده‌رك، ووژه ایالتنك غربی کوشه‌سنی وهمنامی اولان ایالتی بوینه شق ایله، شمال غربی‌یه میل ایده‌رك، (آردنه) ایالتنه کیرر؛ و اوراده صاغدن (شیدس) نهرینی اخذ ایله، (سدان) شهری ایچندن بعدالمرور، غربه و بعده شماله طوغری دونر؛ وینه صاغدن بلجیقه‌دن کلن (سموآ) نهرینی اخذ ایله تکرار غربه وبعده ینه شماله دونه‌رك،

نهایت بلجیقه طوپراغنه کیرر. بلجیقه‌ده شماله طوغری
اولان استقامتنی محافظه ایله صاغدن (لسه) نهرینی
بعدالاخذ، (نامور) شهرینه واصل اولنجه، صولدن
کلن (سامبره) نهرینی اخذ ایله، بونك استقامتنه
تابع اوله‌رق، شرقه طوغری دونر؛ و (لیژه)
شهرینه واصل اولنجه، صاغدن ایکی قولدن مرکب
اولان (اورته) یله (ودره) یی آلوب، شماله
طوغری دونر؛ وبر آز یرده فلمنك (لیمبرغ) ایالتنه
کیروب، (ماٴستریخت) شهرندن کچدکدن صکره،
فلمنك ایله بلجیقه لیمبرغلری آره‌سنده خط حدوده‌ی
تشکیل، و بعده ینه فلمنکه دخول ایله، حدود
شرقیه‌سی قربنده جریان ایدر؛ ونهایت غربه طوغری
دونوب، بر خیلی مسافه‌ده رینك اك جنوبی قولیله
متوازیاً آقار؛ و بعده بونکله برلشوب، (دور
درخت) کولنی تشکیل ایدر؛ واورادن بیوك قسمی
(هولاندش‌دیپ) اسمیله کنیش و پك اوزون بر
خلیج صورتنده دکیزه قدر اوزانیر؛ و بر قسمی ده
رین ایرماغك دیکر قوللریله وبلجیقه‌دن کلن اسقو
خلیجیله اختلاط ایدر بر چوق جدوللره وقوللره
آیریلیر؛ والحاصل فلمنکك دکزله نهر آره‌سنده
وبیك قول وشعبه‌یه منقسم صوزینه قاریشیر.
مجراسی ۹۲۵ کیلومتره اوزونلغنده اولوب، ۴۹۲
کیلومتره‌لکی فرانسه‌ده، ۱۹۴ کیلومتره‌لکی بلجیقه‌ده،
۲۳۹ کیلومتره‌لکی‌ده فلمنکده‌در. حوضه‌سی
۳۳۰۰۰ مربع کیلومتره وسعتنده‌در. اصل منصبی
مسدود اولوب، یالکز کوچك کمیلرك کیرمسنه
مساعد ایسه‌ده، دها بیوکلرینك دخی کیرمسنه
مساعد جدوللر حفر اولنوب، سیرسفائن تسهیل
اولنمشدر.

موزه (Dép. de la Meuse) ایالتی فرانسه‌نك شرق شمالی قسمی
ایالاتندن اولوب، ایچندن جریان ایدن ایرماغك
اسمیله مسمادر. جنوبدن شماله ممتد اولوب، شرقاً
مورته مع‌موزله، جنوباً ووسژه و بوقاری مارنه،
غرباً مارنه وآردنه ایالتلریله، شمالاً دخی ینه آردنه
ایالتیله وبلجیقه حدودیله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌
سی ۶۲۲۸ مربع کیلومتره اولوب، ۲۹۲۲۵۳
اهالی ایله مسکوندر. مرکزی (بارلدوق) قصبه‌
سیدر. مذکور موزه ایرماغندن بشقه (سینه)
حوضه‌سنه تابع (مارنه) و (اسنه) نهرلری دخی
بو ایالتده آقار، وایکی حوضه آره‌سنده بر صنعی
جدول آچلمشدر. اراضیسی عارضه‌لی اولوب،
ووسژه وآردنه طاغلرینك آلچق اتکلری ایالتك
ایچنده ممتد اولیورسه‌ده، یوکسك طاغلری یوقدر.
طوپراغی خیلی منبت وزراعتی یولنده اولوب،
ذخایر متنوعه ایله شالغم، کتان، کنویر، یاغ اخراجنه
یارار حبوبات، اوزوم وسائر محصولاتی واردر.
چایر و اورمانلری‌ده چوقدر. دمیر معدنلریله
صنایعده مستعمل بعض اتربه‌سی واردر. کچی،
وسائر حیوانات اهلیه‌سی اولوب، بیکیرلری کوچکدر.
دمیرخانه‌لری چوق اولوب، یوك وپاموق منسوجات
فابریقه‌لریله یاغخانه‌لری واردر. ایالت ۴ قضایه منقسم
اولوب، ۲۸ ناحیه و ۵۸۶ دائره‌یی حاویدر.

موزه یاخود موسه (Muses) اساطیر قدیمهٔ یونانیه‌ده علوم وفنون وصنایع
نفیسه‌نك حامیه‌لری زعم اولنور طقوز موهوم
پری‌یه ویریلن اسم اولوب، بونلر مشتری ایله قوهٔ
حافظه‌دن کنایه اولان (منموسینی) نك قیزلری
زعم ولنوردی. بونلرك اسملریله هر برینك کویا
حامیه ایتدیکی علم بر وجه آتیدر: قلیو، فن تاریخ
مربیه‌سی؛ تالیه، مضحکه مربیه‌سی؛ ملپومنی، هائله
مربیه‌سی؛ اراتو، شرقیلر ومرثیه‌لر مربیه‌سی؛
قالیوپه، منظومه‌لر وقهرمانانه اشعار مربیه‌سی؛
اورانیه، هیئت ونجوم مربیه‌سی؛ پولیمنیه، فصاحت
وغزلیات مربیه‌سی؛ ترپسیخوره، رقص مربیه‌سی؛
اوترپه، موسیقی مربیه‌سی، علوم ومعارف مربیه‌سی
زعم اولنان وشمسدن کنایه اولان (آپولون) ونام
دیکر (پوسیدون) دخی کویا بونلرك جمعیتنه
ریاست ایدردی؛ واونك ایله برابر اکثریا یونانده‌کی
(پارناسوس) و بعضا پندوس، هلیقون و پیریوس
طاغلرنده اقامت ایتدکلرینه معتقد ایدیلر. بعض
چشمه‌لر بو پریلره مخصوص عد اولنور؛ و (پغاسه)
اسمنده موهوم بر آتلری اولدیغنه ایناننیلیردی.
کندیلری بکر وکنج قیزلر صورتنده، کوزل وادبانه
طور وحاللی و باشلری تاجلی، وهر برینك الینه
حمایه ایتدیکی علم ایله متناسب بر شیٔ بولندیغی
حالده، تصویر اولنورلردی.

موزه { موزئوم ياخود موسيون (Musée, Musseum, Μουσεῖον) بطالسه زماننده اسكندريه‌ده جسيم بر بنا ايدى، كه دولتك مصرفيله دنيانك هر طرفندن ارباب علم وهنر جمع واداره اولنه‌رق، مباحث علميه ايله اشتغال، وترقئ علوم وفنونه خدمت ايدرلردى. بو نوع آقادميه برنجى بطليوس طرفندن تأسيس اولنوب، اخلافى طرفندن دخى اداره ومحافظه ايدلمش ونهايت مصر روماليلرك الينه كچدكدن صكره، آوْرليان زماننده يانوب، تجديد اولنمامشدر. بو موزه‌يه دوام ايدن مشاهير ايچنده ارباب فندن: مشهور اوقليد، اراسيسترات، ديوقانت؛ شعرادن: تئوقريت آراتوس، آپولونيوس، ليقوفرون، قاليماق؛ منقدندن: آرستارق؛ فلاسفه‌دن: آمونيوس ساقاس وسائرلرى معروفدر. بعده بو اسم ديكر بعض جمعيات علميه‌يه ونهايت آثار عتيقه وعلميه‌يى حاوى دائره‌لره ويرلمشدر، كه بو صوك معنى ايله لسانمزه دخى داخل اولمشدر.

موستار { (Mostar) بوسنه‌ده هرسك سنجاغنك مركزى بر قصبه اولوب، بوسنه سرايـنك ٧٣ كيلومتره جنوب غربيسنده اوله‌رق (نارنته) نهرى اوزرنده واقعدر. قسم اعظمى مسلم اولمق اوزره، ١٢٦٦٥ اهاليسى، ٣٠ جامع ومسجدى، ٢ اورتودوقس و برقتوليك كليساسيله بونلرك معيتنده مكتبلرى، بركر اوزرينه مؤسس بر طاش كوپريسى و دباغخانه ايله ايشلك تجارتى واردر. اوزومى چوق وشرابى مشهوردر. اطرافى چيلاق ويازين حرارتى زياده‌در.

— سنجاغنك مساحۀ سطحيه‌سى ٨٢٢٧ مربع كيلومتره واهاليسى ١٨٩٥٤٨ كشى اولوب، ٦٥٢٦٨ ى مسلم، ٦٤٣٧٧ سى قتوليك و ٥٩٨٥٨ ى اورتودوقسدر. ١١ قضايه منقسمدر.

موسقرون { (Mouscron) بلجيقه‌ده غربى فلاندره ايالتنك (قورتره) قضاسنده وقورتره‌نك ١٠ كيلومتره جنوب غربيسنده برقصبه اولوب، ١٢٤٦٠ اهاليسى، داخلى مكتبى وبر خيلى فابريقه‌لرى واردر.

موسقوف { مركز قديملرى اولان موسقوه شهرينه نسبتله روسلره ويريلن اسمدر. [« روسيه » ماده‌سنه مراجعت.]

موسقوه { (Moscou, Moskva) روسيه‌نك وسطلرنده پترسبورغك ٥٨٨ كيلومتره جنوب شرقيسنده و (اوقا) واسطه‌سيله (وولغا) ايرماغنه تابع (موسقوه) چايى اوزرنده اوله‌رق برچوق دمير يول خطلرينك محل تقاطعنده ٥٥° ٤٥′ ١٩″ عرض شمالى ايله ٣٥° ١٤′ ٤″ طول شرقيده ايالت مركزى بر بيوك شهر اولوب، ٨٢٦ ٤٤٤ اهاليسى، وسطنده متعدد سرايلرى و بيوك كليسالرله سائر ابنيۀ مصنعه‌يى حاوى بر نيچ قلعه‌سى، سورى، استحكاماتى، بيوك چارشيسى، بورسه‌سى، متعدد باغچه‌لرى، اوچ درت بيك طلبه‌يى حاوى جسيم دار الفنونى، وبوكا مربوط اوله‌رق ١٢٥٠٠٠ جلدى حاوى كتبخانه‌سى، مكمل موزه‌سى، حكمت، كيميا، تاريخ طبيعى، معادن، مسكوكات وسائره نمونه‌خانه وعمليانخانه‌لرى، رصدخانه‌سى، بيوك بر مطبعه‌سى، متعدد بيوك تياترولرى، جسيم بر يتيمخانه‌سى، زراعت واورمان آقادميه‌سى، السنۀ شرقيه مكتبى، مكتب صنايعى، تجارت آقادميه‌سى، رسم مكتبى، ٨ اعداديه و ٥ داخلى رشديه مكتبى، اناث ايچون ايكى درسخانه‌سى، ٥ داخلى ايله ١٠ قدر خارجى مكتب اناثى، ٨ حربيه مكتبى، بر عقايد آقادميه‌سى، بر رهبان مدرسه‌سى، متعدد مكاتب ابتدائيه‌سى، والحاصل ٥٠٠٠٠ دن زياده شاكردانى حاوى جمعا ٤٥٠ مكتبى، ٢٠ دن زياده جمعيت علميه وفنيه‌سى، ٦ موزه‌سى، ٣ رسمخانه‌سى وسائر مؤسسات علميه‌سيله، متعدد جمعيات خيريه‌سى و ٢٠ قدر خسته‌خانه‌سى واردر. موسقوه‌ده ٥٥ غزته ورسائل موقوته نشر اولنوب، مع هذا اهاليسنك نصفى اوقويوب يازمق بيلمزلر. صنايع وتجارتى دخى پك ايلرى اولوب، ١٨٨٥ استاتستيقنه كوره، تاريخ مذكورده موسقوه‌ده ٥٧٨ فابريقه بولنه‌رق، بونلرده ٥٢٥٨٧ عمله ايشلر، وسنوى ٢٢٠ مليون كسور فرانقلق معمولات چيقار ايدى. اك چوغى يوك و پاموق منسوجاتله معادن مختلفه فابريقه‌لرى ودباغخانه وسائره‌در. تجارتى بر طرفدن پترسبورغ وآوروپا ايله و بر طرفدن‌ده سيبريه وآسياى وسطى وچين ايله اولوب، سنوى ٢٥٠

ملیون فرانقی تجاوز ایدر . موسقوه روسیه‌نك اسكی پایتختی و پترسبورغدن صكره ایكنجی شهری اولوب، امپراطورلرك رسم تتویجی وسائر مراسم الیوم اوراده اجرا اولنمغله ، ایكنجی پایتخت عد اولنه‌بیلیر. مع هذا سوقاقلرینك اكثری غیر منتظم وخانه‌لری ترتیبسز اولوب، شهر بر چوق خالی عرصه‌لری و بوش میدانلرله بتاقلقلری دخی حاویدر. كرك شهرك ایچنده وكرك اطرافنده متعدد باغچه‌لر وآغاجلقلر دخی واردر.

— موسقوه ایالتی روسیه‌نك ایالات وسطیه‌سندن اولوب، شمال غربی جهتندن وشمالاً تور، شمال شرقی طرفندن ولادیمیر ، شرقاً ریازان، جنوباً توله وقالوغه، غرباً دخی اسمولنسك ایالتلریله محدوددر. مساحهٔ سطحیه ٣٣٣٠٤ مربع كیلومتره اولوب ، ٢٣٧٢٠٣٩ اهالیسی واردر . اراضیسی دوز اولوب ، موسقوه نهری ایالتك غرب جهتنده نبعانله شرق جنوبی یه طوغری آقه‌رق ، ایالتی شق ایدر. اراضیسنك بر ثلثی مزروع اولوب ، بر ثلثندن زیاده‌سی اورمانلق وچایلق وقصوری مرعی واراضیٔ خالیه‌در . هواسی قیشین پك صوغوق و یازین پك صیجاقدر. طوپراغی منبت اولمیوب، ذخایری احتیاجات محلیه‌یه كفایت ایتمز. حیوانات اهلیه‌سی‌ده آزدر. صنایعی ایلریدر. بر قاچ دمیر یول خطی ایالتی شق ایدر.

موسقوه { نهری (Moskva) روسیه‌نك وسطلرنده وولغایه تابع (اوقه) نهرینه دوكیلور بر چای اولوب، همنامی اولان ایالتك حدود غربیه‌سنده نبعانله، شرقه طوغری جریان ایده‌رك ، موسقوه شهری ایچندن كچر؛ و (قولومنه) دن ٥ كیلومتره آشاغیده نهر مذكوره دوكیلور . مجراسی ٤٩١ كیلومتره اوزونلغنده وحوضه‌سی ١٥٣٠٦ مربع كیلومتره وسعتنده اولوب ، موسقوه شهرندن آشاغی اولان ١٨١ كیلومتره‌لك محلی سیر سفائنه صالح ایسه‌ده، سنه‌ده آلتی آیه قریب مدت طونمش حالنده بولنور . وادیسی بونجه بر دمیر یول خطی ممتد اولور.

موسكیتو { (Mosquitos) آمریقای وسطیده اقوام اصلیه‌دن بر قوم وحشی اولوب ، نیقاراغوا حكومتنك ساحل شرقیسنده (موسكیتیا) دینلان اووه‌لرده ساكندرلر. بونلر وقتیله خیلی جمعیتلی ایكن ، مسكراته اولان انهماكلرندن وسائر سفاهتلرندن محو اولوب، قالان بر قاچ بیك افرادی‌ده انواع امراضه وعلی الخصوص فرنكی ومسكین عائلرینه مبتلادرلر. آوله وبالیقجیلقله یاشایوب، قایق یاپمق وقوللانمق صنعتلرنده‌ده مهارتلری واردر. انكلیزلر، بونلرك بولندقلری یرلری ضبط ایتمكه وسیله بولمق ایچون، رئیسلرینه حكمدار نامنی ویروب ، كندیسنی تحت حمایه‌لرینه آلمشلر دیسه‌ده ، نیقاراغوا حكومتی لوندره قابنتوسیله بر خیلی وقت اوغراشدقدن صكره، بو یره مالك اولمشدر. موسكیتیانك اوكنده بولنان واسع بر صیغه (موسكیتو صیغی) نامی ویرلدیكی كبی، بو ساحل ایله پانامه برزخی آره‌سنده وقوسته‌ریقه‌نك دخی ساحل شرقیسنده تشكل ایدن واسع بر قوی دخی (موسكیتو كورفزی) نامیله معروفدر.

موسكیتیا { (Mosquitia) آمریقای وسطیده نیقاراغوا مملكتنك ساحل شرقیسی بوینجه شمالدن جنوبه ممتد بر یر اولوب، باشلیجه اهالیسی اولان آنف البیان (موسكیتو) لرك اسمنه نسبتله بویله تسمیه اولنمشدر. شمالدن جنوبه بویی ٣٠٠ كیلومتره‌در. اوزون اوتلرله مستور اووه‌لردن عبارت اولوب، غربدن شرقه بر چوق نهرلر آقار، وبونلرك وادیلری اورمانلرله مستوردر. اهالیسی ٨٠٠٠ ایله ٢٥٠٠٠ آره‌لرنده مختلف مقدارلرده تخمین اولنوب، مذكور موسكیتولرله سائر نیم وحشی اقوام اصلیه‌دن مركبدر. نیقاراغوا حكومتی بو یری یكی تصرف ایدوب، هنوز لایقیله مالك اولمامشدر. انهارینك كثرتنه بناءً قابل عمران اولوب، هواسنك آغرلغیله برابر، ایلریده معموریته نائل اولمسی مأمولدر.

موسلبورغ { (Musselburgh) اسقوچیه‌نك ادیمبورغ قونتلغنده وادیمبورغك ١٠ كیلومتره شرق جنوبیسنده و (فیرت) خلیجنده (اسك) نهرینك منصبنده بر قصبه اولوب، ٧٨٦٥ اهالیسی، اوج كوپریسی ویلكن بزبله شابقه فابرقه‌لری ودباغخانه‌لری واردر.

موسوروس { (Musurus) روم مشاهیر علماسندن اولوب، ١٤٧٠

تاریخنده کریدك رسمو قصبه‌سنده طوغمش؛ وکنج ایکن ایتالیایه کیدوب ، پادووه‌ده لسان یونانینك تدریسنه قویلمغله ، ایتالیا و فرانسه وآلمانیه‌دن حلقهٔ تدریسنه چوق آدملر طوپلانمش ایدی. بعده پاپا طرفندن رومایه جلب اولنه‌رق ، پسقپوسلقله موره‌یه کوندرلمشدی. ۱۵۱۷ ده وفات ایتمشدر. یونان قدیم آثارینك آوروپاجه انتشارینه الك زیاده خدمت ایدنلردن اولوب ، افلاطون وآرستوفان وسائر قدمانك آثارینی ترجمه ، وکندیسی دخی، بعض اشعار وسائره تحریر ایتمشدر.

موسوملی { (Mussomeli) سیجلیه‌نك قالتانیزته ایالتنده و ۳۰ کیلومتره غرب شمالیسنده بر قصبه اولوب ، ۹۷۷۰ اهالیسی، کوکورت وقیا طوزی معدنلری وخراب بر سرایی واردر.

موسوی { [«عماد الدین» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

موسه { آلفرد ده — (Alf. de Musset) فرانسه مشاهیرشعراسندن اولوب، ۱۸۱۰ تاریخنده پارسده طوغمش؛ و ۱۸۵۷ ده وفات ایتمشدر. دردنجی هنری مکتبنده اورلیان دوقه‌سیله درس شریکی اولوب، او وقتدن مشارالیهك محبتنی قزانمش اولمغله ، بو سایه‌ده داخلیه وبعده معارف نظارتی حافظ کتبی اولمش ایدی. ابتدا (رومانتیق) دینلن مسلك ادبی‌یه سالك اولمش؛ وبو مسلکده بر خیلی اشعار وحکایه کتابلری یازدقدن صکره، بومسلکی ترك ایتمشیدی. فرانسه آقادمیاسی اعضالغنه دخی قبول اولنمشدی . کنجلکنده دهریوندن اولوب، بعده روحانیته اینانديغی آثار اخیره‌سندن آکلاشیلیور. کرك اشعاری وکرك حکایه وتیاترو کتابلری پك مقبول اولوب، بادیٔ شهرتی اولمشدر. اسرافی سودیکندن، ضرورتده یاشایوب، وقتسز ضعف پیری‌یه دوچار اولمشیدی.

موسی { (Moïse) بنی اسرائیلك نبی مرسلی وشارعلری اولوب، (عمران بن قهث بن لاوی بن یعقوب بن اسحق بن ابراهیم عم)ك اوغلیدر. والده‌سی‌ده (یوحابث بنت لاوی بن یعقوب) ایدی. حضرت یوسف (عم) دن صکره بنی اسرائیل مصرده قالوب، انواع مظالم وحقارانه دوچار اولدقلری صره‌لرده ومیلاد عیسی (عم) دن ۱۷۰۵ سنه اول مصرك پایتخت قدیمی اولان (منف) شهرنده طوغوب، او زمانك فرعونی بنی اسرائیلدن طوغان ارکك چوجقلرك اتلافنی امر ایتمش اولمغله، والده‌سی کندیسنی بویله بر اولومدن قورتارمق ایچون، طوغار طوغماز بشیکیله نیله القا ایتمش؛ وبشیك فرعونك سرایی اوکندن کچر ایکن، فرعونك زوجه‌سی وبر روایتده قیزی صفیه، اولادی اولمدیغندن، کندیسنی آلوب، بیوتمش ایدی. حضرت موسی (عم) ایری جثه‌لی وقوی الشکیمه برذات ایدی. قرق یاشنه بالغ اولنجه، اصل ونسبندن خبردار اولمغله، فرعونك سراینی ترك ایده‌رك،قومنه واقرباسنه التحاق ایتمش؛وکندیسندن اوچ یاش بیوك اولان برادری هارون (عم) ایله بولشمش ایدی: برکون بر مصرینك بنی اسرائیلدن برینه جور و اذا ایتدیکنی کورمکله غیرته کلوب، کندیسنی قتل ایتدکدن صکره ، (مدین) صحراسنه قاچمش؛ واوراده شعیب (عم) ایله کوریشوب، قیزی (صفورا) یی طلب ایدنجه ، بر خیلی وقت کندیسنه چوبانلق ایتمسی شرط قونمغله، بو شرطی بالاجرا ، صفورایی تزوج ایتدکدن صکره، قومنی فراعنه‌نك ظلمندن قورتارمق ایچون، مصره عودت ایتمش؛ و مدین صحراسنده آیین مذهبلرینی اجرا ایله اللهه قربانلر ذبح ایتمك اوزره ، بنی اسرائیله اذن ویرلمسنی استدعا ایتمش ایسه‌ده، مطلوبی اسعاف اولنمدیغندن، صولری قانه تحویل ایتمك، قورباغه یاغدیرمق، بر طاقم بیوك سینکلر وچکرکه‌لر، وبای بقری ، بدن انسانده یاره‌لر و اورلر، طولولر ، کوك کورلمه‌لری ، اوچ کونلك متمادی ظلمت ، طوغان چوجقلرك یاشاماسی کبی مصائب ویره‌رك، اظهار معجزات ایدنجه، فرعون اذن ویرمکه مجبور اولمش ایدی . حضرت موسی قومیله برابر، ارض کنعانه کیتمك اوزره، مصردن چیقوب ، اوکلرندن یوروین نوردن برستون کندیلرینه رهبرلك ایتدیکی حالده، بحر احمره طوغری یوله کیرمشلر ایکن ، فرعون ایتدیکنه نادم اولوب ، عسکرله آرقه‌لرینه دوشمش ایسه‌ده، حضرت موسی ایله بنی اسرائیل ساحل بحر احمره واصل اولنجه ، دکیز آچیلوب ، اورته‌سندن کچمشلر ؛ وفرعون ایله

عسكري دخی کچمك ایستینجه، دکیز قپانوب، فرعون عسكريله برابر غرق اولمش ایدی . حضرت موسی قومیله طور سینایه کچوب ، اوراده جناب خلاقله مكالمه ايتمك شرفنه نائل اولمش؛ واخلاق وشريعتك اساسی اولان مشهور اون صحوفی آلوب، بعده ایلك بش سفرندن عبارت اولان تورات دخی نازل اولمش ایدی . صكره قوميله صحرای تیهه کیروب، اوراده يوللريني غائب ايتمكله، آج وصوسز قالوب ، نبی مشارالیهك معجزه‌سیله کوكدن من وسلوى ياغمش؛ وعصاسیله بر قیایه اووروب، صو چیقارمش ایدی. حضرت موسی بر آره‌لق جناب حقك لطفندن امیدینی کسدیکیچون، موعود اولان ارض کنعانه واصل اولمق کندیلرینه میسر اولميوب، قرق سنه صحرای تیهده طولاشدقدن ، وبيك درلو مشکلات چیقاران قومیله اوغراشدقدن صكره، ارض کنعانك کوزکدیکی بر تپه‌نك اوزرنده ۱۲۰ یاشنده وفات ایتمشدر . حضرت هارون (عم) کندیسندن اوچ سنه اول ارتحال ایتمکله، یوشع نبی (عم) خليفه‌سی اولمش ؛ وبنی اسرائیلی ارض مقدسه‌یه ایصال ایلمشدر . حضرت موسی (عم) ك دیلنده برات بکی بولنمغله، پلتك سویلدیکندن ، وحضرت هارون فصیح اللسان اولدیغندن ، دعوت و وعظ ونصیحتده کندیسنه وزارت و معاونت ایدردی . حضرت موسی (عم) ك فرعونه قارشی عصاسنی اژدرهایه تحویلی کبی معجزه‌لری دخی مشهوردر .

موسی { فرس شعراسندن ایکی ذاتك اسم ومخلصیدر:

برنجیسی (محمد -) کشمیرلی اولوب، میرزا محمد مجرمك شاکردی ایدی. شو قطعه اونکدر:

این چشم دل آزار بیاید وببینید
این غمزهٔ خونخوار بیاید وببینید
موسی اکر ازهوش برآید عجبی نیست
این مظهر انوار بیاید وببینید

— ایکنجیسی (نقاش میرزا — رضا) همدانلی اولوب، شو رباعی اونکدر:

کفتم روم که چشمت مائل بخواب نازست
بکشود زلف وکفتا بنشین که شب درازست

موسی بن اسرائیل { مشاهیر اطباء اسلامیه‌دن اولوب ،

ابراهیم بن مهدی‌نك کاتب خصوصیسی ایدی . علم نجوم و تاریخ و ادبیاتدن دخی بهره‌سی اولوب ، مجلس آرالغی دخی وار ایدی . ۱۲۶ تاریخنده بصره‌ده طوغوب، ۲۲۲ده وفات ایتمشدر :

موسی بن سیار { (ابو ماهر — بن یوسف) بودخی مشاهیر اطباء اسلامدن اولوب ، «مقالة فی لفصد» عنوانیله برکتابی واسحق بن حنینك «کناش» ینه ذیلی واردر. عراق وجزیره جهتلرنده یاشامشدر.

موسی بن العازار { (الاسرائيلي) مشاهیر اطباء عربدن اولوب ، یهودی المذهب ایدی . مصرده کندیسی واوغللری اسحق واسماعیل واسحقك اوغلی یعقوب دخی ملوك فاطمیه‌دن معزلدين اللهك خدمت طبابتنده بولنه‌رق، قدر وشانلری پك عالی ایدی . طبابته دائر مشارالیه معز ایچون یازدیغی «الكتاب المعزی» ایله «مقالة في العلل» ، «جواب مسئلة في حقائق العلوم» و «كتاب الاقرباذين» جمله تألیفاتندندر. عون‌الله اسمنده بر اوغلی‌ده اهتدا ایتمشیدی.

موسی بن عقبه { «كتاب المغازی» عنوانلی اثر مشهورك مؤلفی اولوب، ۱٤۱ تاریخنده وفات ایتمشدر.

موسی بن میمون { (الرئیس ابو عمران — القرطبی) مشاهیر اطبا وحکمادن اولوب، طبده حذاقت کامله‌سی اولدقدن بشقه، حکمت وفلسفه‌ده وسائر علومده وشریعت یهودده ید طولاسی وار ایدی. قرطبه‌ده تحصیل ایدوب، روایته کوره، اوراده اهتدا ایله، قرآن کریمی حفظ، وعلم فقهی دخی تحصیل ایتدکدن صكره، مصره کله‌رك، ارتداد ایله، یهود مذهبنه رجوع ایتمشیدی . صلاح الدین ایوبینك وبعده اوغلی ملك افضل علینك خدمت طبابتنده بولنوب ، عندلرنده بیوك قدر و اعتباری وار ایدی . «کتاب شرح العقار» عنوانیله ایکی تألیف معتبری ومذهب یهوده متعلق بیوك برکتابی واردر. ولادتی ۵۳۰ تاریخلرنده اولوب، ۶۰۱ده وفات ایتمشدر. فلسفه وطبی طفیلدن وابن رشددن تحصیل ایتمشدی . ابن ابی اصیبعه‌نك «طبقات الاطبا» سنده بوقاریده ذکر اولنان تألیفاتی کوریلوب، آنجق کندیسنك

كرك عربی وكرك عبرانی لساننده طب و فلسفه ومذهبه متعلق دها برچوق تأليفاتی واردر. توراتك بعض جمله‌لرينی فلسفه‌يه تطبيقاً تفسير ايتديكندن، بين‌اليهود خيلی قيل وقالی موجب اولمشيدی. بعض تأليفاتی آوروپا لسانلرينه ترجمه اولنمشدر. آوروپاجه ميمونی (M ïmonide) لقبيله مشهوردر.

موسی بن نصير { (ابو عبدالرحمن — اللخمی) مشاهير غزاتدن وكبار تابعيندن اولوب، آزاديسی اولان طارق بن زياد ايله برابر اندلسك يعنی اسپانيه وپورتكيز شبه جزيره‌سنك فاتحيدر. پدری نصير معاويه بن ابی سفيانك مختصلرندن اولديغی حالده، صفين محاربه‌سنده جناب مرتضی (رضه) ه قارشی حرب ايتميوب، معاويه كنديسنه «سن بندن بوقدر نعمتلر كورديكك حالده، كفران نعمت ايديورسك» ديه تكدير ايتديكنده، «يا سندن زياده نعمتلرينی كورديكم بر ذاته قارشی نانكورلك‌می ايده‌يم؟ بو خصوصده سكا ياردیم ايدرسه‌م، جناب حقه عصيان ايتمش اولورم» ديمشيدی. صاحب ترجمه دخی پدری كبی منصف ومتقی وشجيع بر ذات ايدی. عبدالعزيز بن مروان زماننده مصر واليسی بولنان برادری عبد الله بن مروانك معيتنده بولنوب، وليد بن عبد الملك تخته كچدكده، صاحب ترجمه‌يی افريقيه ومغربه مأمور ايتمسنی عمی موسی ايله عبدالله امر ايتمكله، موسی بن نصير ٨٩ تاريخ هجريسنده افريقيه‌يه واروب، ممالكی قحط وغلا وفساد وتفرقه‌دن خراب بولمغله، امن و آسايش ورفاهی اعاده‌يه صرف همت ايتمش؛ وبلاد سوسه قدر كيدوب، كافهٔ قبائل بربری تحت اطاعته ارجاع ايتدكدن صكره، عودتنده آزاديسی مشاراليه طارق بن زياد البربری‌يی ١٩٠٠٠ بربر سواری ايله وبرمقدار عربله طنجه‌ده براقمش ايدی. افريقيه‌يه عودتندن صكره، طارق بن زياده اندلسه مرورينی امر ايتمكله، مشاراليه ٩٢ تاريخ هجريسنده ١٢٠٠٠ سواری ايله جزيرة الخضرايه وار وقتدن جبل طارق دينلان محله كچوب، اسپانيه وپورتكيزك صاحبلری بولنان غوتلرله محاربه‌يه باشلامش؛ وكنديسی جسور وغيرتلی ونطوق بر ذات اولمغله، عسكرينی تشويق وتحريص ايده‌رك، غوتلرك حكمداری لودريقی كندی اليله قتل، وبتون اندلس ممالك واسعه‌سنی بر بر فتح ايتمكه باشلامشيدی. بو خبر موسی بن نصيره واصل اولنجه، بو شرفی بالذات كنديسی آلمیوب، طارقه ترك ايتديكنه نادم اولمغله، همان مقدار كافی عسكر آله‌رق، اندلسده طارق بن زياده التحاق ايتمش؛ وكنديسی هدايا ايله شامه اعاده ايتمك ايستمش ايسه‌ده، طارق، بحر محيط ساحلنه يتيشوب، آتنی دكيزك ايچنه سورمدكجه، عودت ايتميه‌جكنه يمين ايتمكله، موسی بن نصيرك معيتنده قالمش؛ وايكيسی برلكده جليقه‌يی دخی فتح ايده‌رك، بتون اسپانيه وپورتكيزك ضبطنی استكمال، و پيرنه طاغلرينی تجاوزله، فرانسه‌نك (ناربونه) شهرينه قدر توسيع فتوحات ايلشلردی. موسی بن نصير حسدينی ضبط ايده‌ميوب، بوندن طولايی طارق بن زياده خصومت باغلامغله، كويا كنديسنك اذنی اولمقسزين سوق عسكر ايتديكنی بهانه ايده‌رك، كنديسنی حبس ايدوب، قتلنه قصد ايتمش ايسه‌ده، وليد بن عبد الملكدن آلديغی امر اوزرينه، اطلاقنه وبرلكده شامه عودته مجبور اولمشيدی. دمشقه وصولنده وليدك غضبنه اوغرايوب، يازين صيجاق بر كونده بايلنجه‌يه قدر كونشده براغلمش، و بعده حبس ايدلمش ايدی. او صره‌ده وليد وفات ايدوب، برادری سليمان تخته كچنجه، عفو واطلاق اولنمش؛ و ٩٧ تاريخنده مشاراليه سليمانك معيتنده حجه كيدوب، عودتنده (وادی القری) وبر روايتده (مرالظهران) ده وفات ايتمشدر.

موسی پاشا { دور سلطان ابراهيم خانيده ١٠٥٥ تاريخندن اعتباراً ايكی سنه قپودان پاشالق ايتمش؛ ودونتما ايله كريده كيدوب، بعده روم‌ايلی وآناطولی عسكرينی كريده كچيرمكه مقتدر اوله‌مديغندن، ١٠٥٧ ده عزل وعصر سلطان محمد خان رابعده ١٠٨٥ ده يدی قله‌ده حبس وقتل اولنمشدر.

موسی چلبی { يلديرم سلطان بايزيد خانك اولادندن اولوب، تيمورلنكه قارشی اولان آنقره محاربه‌سنده پدری معيتنده بولنمغله، برلكده قيد اسارته دوشوب، پدر بزركواری مرحوم اولدقده، جانب تيموردن نعشنی

بروسه‌یه نقل و دفنه مأذون اولمش؛ و بروسه
وحوالیسی کندیسنه ویرلمش ایسه‌ده، برادری عیسی
چلبی او جهته مستولی اولدیغندن، صاحب ترجمه
پدرینك جنازه‌سنی دفن ایتدکدن صکره، بروسه‌یه
مالك اوله‌میوب، برادرلرینك الك کوچکی اولان
وتوقاد وآماسیه جهتلرنده بولنان چلبی سلطان محمد
خان حضرتلرینه التجا ایتمش؛ و وقایع تاریخیهٔ معلومه
اوزرینه عثمانلی تخت وتاجی چلبی سلطان محمد خان
حضرتلرنده تقرر ایتمشدر.

موسی کاظم { (ابو الحسن امام — بن جعفر الصادق بن محمد الباقر
بن علی زین العابدین بن الحسین بن علی بن ابی طالب)
ائمهٔ اثنا عشرك یدنجیسی اولوب، ۱۲۹ تاریخنده
مدینهٔ منوره‌ده دنیایه کلمش، و۱۸۳ ویا روایتده
۱۸۶ده بغدادده وفات ایدوب، بغداد خارجنده
الیوم کاظمیه دینلن محلده دفن اولنمشدر. زهد
وتقواسیله وکرم وسخاوتیله مشهوردر. مدینهٔ
منوره‌ده مقیم اولوب، امور سیاسیه‌یه اصلا
قاریشمدیغی حالده، خلفاء عباسیه‌دن محمد مهدی
کندیسنی بغداده جلبله، حبس ایتمش؛ وبر مدت
صکره حضرت علی بن ابی طالب (رضه)
افندمزی رؤیاسنده کوروب، «یا محمد فهل عسیتم
ان تولیتم ان تفسدوا فی الارض وتقطعوا ارحامکم»
خطابنه مظهر اولمغله، موسی کاظم حضرتلرینی
حبسدن چیقاره‌رق، کندیسنه و اولادینه خروج
ایتمیه‌جکنه قسم ایتمسنی تکلیف ایتمش؛ ومشارالیهك
«بونی بن ابدی یاپمام وبو بنم ایشم دکلدر» دیه
تأمین ایتمسی اوزرینه، مدینه‌یه عودتنه مساعده
ایتمشیدی. بعده هارون الرشید ۱۷۹ تاریخنده
عمره‌دن عودتنده مدینهٔ منوره‌دن کچرکن، کندیسنی
برابر آلوب، بغداده کتیره‌رك، حبس ایتمش؛
و مورخ بغداد مشهور خطیبك روایتنه کوره،
وفاتنه‌دك محبوس طوتمش؛ ومسعودینك روایتنه نظراً
هارون الرشید دخی کوردیکی هولناك بر رؤیا
اوزرینه سبیلنی تخلیه ایدرك، مدینه‌یه اعاده
ایتمشیدی. آنجق بغدادده وفاتی خطیبك روایتنی
مؤکددر. حتی مسموماً ارتحالی دخی مرویدر.
خطیبك قولنه کوره، رشیدك صاحب ترجمه حقنده
بغض وکینی شوندن حاصل اولمش، که روضهٔ
مطهره‌یه دخولنده مقام تفخرده «السلام علیك
یا رسول الله یا ابن عمی» دینجه، موسی کاظم
حضرتلری «السلام علیك یا رسول الله یا ابت»
دیمشیدی. تربه‌سی زیارتکاه انام اولوب، پك
مزیندر. [«کاظمیه» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

موسئوس { (Musée, Musseus) یونان قدیمك الك اسکی شاعرلرندن
اولوب، (اورفیوس)ك شاکردی ویا اوغلیدر.
میلاد عیسادن اون اوچ اون درت عصر اول
یاشامشدر. اساطیر یونانیه حقنده برچوق اشعاری
وار ایدیسه‌ده، جمله‌سی نابود اولوب، «هرو
ولاندر» عنوانیله کندیسنه اسناد اولنان منظومه
ایسه میلادك دردنجی ویا بشنجی قرننده یازلمشدر.

موسیه { (Mœsie) [«مسیه» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

موش { بتلیس ولایتنده و بتلیسك ٦۵ کیلومترو غرب شمالیسنده وواسع
بر اووه‌نك کنارنده اوله‌رق کوزل بر تپه‌نك
اتکنده واقع سنجاق مرکزی بر شهر اولوب،
۲۷۰۰۰ اهالیسی، ۳ بیوك جامع شریفیله ۱۰
مسجدی، ٤ کلیساسی، ٦ مدرسه‌سی، رشدیه
مکتبیله اسلام وخرستیانلره مخصوص متعدد مکاتب
ابتدائیه‌سی، ۵ خانی، ٤ حمامی، ۱۵۰ دکان
ومغازه‌سی، بر قرائتخانه‌سی و ۳۰ چشمه‌سی واردر.
اولری اخشاب ایسه‌ده، موقعی کوزل واکثریسی
باغچه‌لرله محاط اولدیغندن، منظره‌سی پك دلنشیندر.
شهرك اوستنده خراب بر قلعه واردر. شهرك
آلتنده کوز کوره بیلدیکی قدر زمرد آسا بر
اووه ممتد اولور. صویی پك کوزل وهواسی او
درجه‌ده صاغلامدر، که اهالینك طهارت و نظافته
اصلا رعایت ایتمه‌ملریله برابر ساری و یا مستولی
خسته‌لقلردن اثر کورلمز. قیشین چوق قار یاغوب،
میزان الحراره وسطی اوله‌رق تحت الصفر ۱٦
درکه‌ده بولنور؛ و یازین ۲٦ درجه‌یی تجاوز ایتمز
بهار اکثریا سیللرله کچر. اهالیسنك ۱۵۰۰۰
قدری باشلیجه‌کرد اوله‌رق مسلم وقصوری مذاهب
ثلثه‌یه منقسم ارمنیدر.

— موش قضاسی همنامی اولان سنجاغك
مرکز قضاسی اولوب، موش شهریله اطرافنده‌کی

واسع اووه‌دن عبارت اولدیغی حالده، جنوباً صاصون، قضاسیله، شرقاً بتلیس سنجاغیله، شمال شرقی جهتندن بولانق، شمالاً وارطو قضالریله، غرباً دخی کنج سنجاغیله محدوددر. کصور، خاندریس وخبوط اسملریله ۳ ناحیه و ۱۹۱ قریه‌دن مرکب اولوب، ۴۲۰۰۰ اهالی ایله مسکوندر. مراد چایی قضانك شمال غربی قسمنی شق ایتدیکی کبی، بوکا تابع قره صو دخی قضانك شرق و جنوب جهتلرینی شق ایده‌رك، بونلره دوکلك اوزره، بر چوق کوچك چایلر دخی اراضیسنی سقی ایدر. اراضینك میلانی شرقدن غربه‌در. کرك اووه وکرك اطرافنده‌کی تپه‌لر وطاغ اتکلری پك منبت اولوب، اووه‌ده بغدای، آرپه، چاودار، یولاف، داری، مرجمك، نخود وسائر حبوبات ایله قصبه وقرا جوارلرنده‌کی باغچه‌لرده جنسی اعلا میوه وسبزه‌لرك انواعی وتپه وطاغ اتکارنده دخی کلیتلی اوزوم وتوتون حاصل اولور. قضا داخلنده بعض میاه معدنیه و بر طاقم آثار عتیقه بولنیور. حیوانات اهلیه‌سی وآری قووانلری چوقدر.

موش { سنجاغی. بتلیس ولایتنی ترکیب ایدن درت سنجاغك بری واك شمال شرقیسی اولوب، شرقاً وان، شمالاً ارضروم ولایتلریله، غرباً کنج، جنوباً دخی بتلیس سنجاقلریله محدوددر. موش، بولانق، ملازکرد، وارطو وصاصون اسملریله ۵ قضایه منقسم اولوب، ۱۰ ناحیه و۶۷۷ قریه‌یی حاویدر. اهالیسی ۱۲۳۴۵۹ کشیدن عبارت اولوب، بومقداردن ۶۶۷۵۲ سی ترك وکرددن مرکب مسلم، ۵۵۳۶۵ ی مذاهب ثلثه‌یه منقسم ارمنی، ۹۷۰ ی یزیدی و ۳۷۲ سی چنکانه‌در. سنجاغك جنوب جهتنده شرقدن غربه اوزانان صاصون طاغنك ۲۶۰۰ ولوانك منتهای شرقنده وان ولایتی حدودنده شمالدن جنوبه ممتد اولان (سیپان) طاغنك ۳۸۰۰ متره ارتفاعی واردر. شمال جهتنده خورطاغی وارضروم ولایتندن کلن بیك کول طاغنك اتکاری ووسطلرنده بلنجار طاغی وسائر بعض منفرد و آلچق طاغلر بولنیور. بو طاغلرك آره‌لرنده ممتد اولان اووه‌لرك ده حذای بحردن ارتفاعی ۱۳۰۰ متره‌دن زیاده‌در. بووجهله سنجاغك هرطرفی مرتفع اولوب، قیشین برودت زیاده اولور، وچوق قار یاغوب، ایکی اوچ آی انهارك صولری دخی طوکار. یازلری ایسه پك لطیف وعمومیت اوزره هواسی صاغلامدر. فراتك شرقی قولی اولان مراد چایی سنجاغك قسم شمالیسنی شرقدن غربه شق ایدوب، وارطو قضاسنده شمالدن اینن بر چوق چایلرك برلشمسندن تشکل ایدن (چاپشور) نهرینی اخذله، جنوبه طوغری دونه‌رك، موش قضاسنه کیرر؛ وبعده ینه غربه طوغری دونوب، سنجاغك جنوب شرقی قسمنی اروا ایده‌رك کلن قره صویی ودیکر برقاج چایی آلدقدن صکره، کنج سنجاغنه کیرر. بووجهله میاه جاریه‌سی بولدر. بولانیق قضاسنده (بولانیق) اسمیله واسعجه برکول بولنوب، قیشین زیاده توسع ایتمکله، اطرافنده‌کی اووه‌لرده نیل نهری کبی بر اوزلی چاموربراقیر، که اویرلرك پك محصولدار اولمسنی موجب اولور. موش اووه‌سنك بعض جهتلرنده دخی بر طاقم بطاقلقلر بولنوب، اسکیدن بری ایچلرنده اوردك وکنارلرنده طوموز آولانیر؛ وسازلرندن حصیر یاپیلیر. طوپراغی پك منبت اولوب، بغدای، آرپه، چاودار، یولاف، داری، مرجمك، نخود وسائره ایله سبزه ومیوه‌نك انواعی و اوزوم و توتون حاصل اولور. توتون محصولاتی سنوی ۲۰۰۰۰۰ کیلو راده‌لرنده‌در. بغدایی پك ایی اولوب، ذخایری بتون ولایتی اداره ایده‌جك درجه‌ده اوله‌بیلیرسه‌ده، هر طرفدن اسکله‌لرك اوزاقلغندن و وسائط نقلیه‌نك فقداننده طولایی، اهالی کندی احتیاجلرندن زیاده اکمزلر. مازی، صمغ وچریش اخراجاتی واردر. بولانیق ووارطو ایله صاصون قضالرنده ومرکز قضاسنك بعض تپه‌لرنده براز اورمانلر بولنوب، آنجق احتیاج محلیه‌یه کوره کراسته و اودون قطعنه کفایت ایدیور. باشلیجه آغاجلری میشه وقواقدر. اسکیدن اخراج اولنمقده ایکن اخیراً ترك ایدلمش بر دمیر معدنیله سیملی قورشون وکمور معدنلری وار ایسه‌ده، اخراج اولنمیور. طاغلرده آیی، قورت، تیلکی، یبان کچیسی ودریلری کورکه یارار بعض حیوانات صغیره بولنور. حیوانات اهلیه‌سی بر ملیونی متجاوز اولوب، ۸۰۰۰۰۰ قیون وکچی، ۲۰۰۰۰۰ صیغیر،

٣٠٠٠٠ بیکیر، ١٢٠٠٠ مرکب و ٢٠٠٠ استردن عبارتدر؛ بیکیرلری یینك ایچون قوللا. نیلوب، ضررسزدر. یوك ایچون باشلیجه اوکوزلری قوللانیرلر. سنجاق داخلنده ١٠٠٠٠ قدر آری قوغانی بولنوب، سنوی ٤٠٠٠٠ قیه قدر بال وهمان او قدر بال مومی ارضروم طریقیله اخراج اولنور. ٢٠٠٠٠ قدر کچی دریسی ده چیقار. صنایع محلیه بیاض وقیرمزی بز ایله بر نوع تول وباشلیجه کردلرك یاپدقلری کوزل کلیملر نسجیله مرکزده یاپیلان بر طاقم کومش اوانی و سائره اعمالندن عبارتدر. سنجاغك سنوی وارداتی ٥٠٠٠٠ لیرا رادهلرندهدر. سنجاغك بعض طرفلرنده بر طاقم قلعه خرابهلری و سائر آثار عتیقه ایله بر طاقم مغارهلر وسائره بولنیور.

موصل { (اصلی میمك فتحی وصادك کسریله اولدیغی حالده، الیوم زبانزدی میم و صادك ضمیلهدر.) جزیرهنك شرق شمالی کنارنده و دجلهنك صاغ یعنی غربی ساحلنده و (نینوی) شهر شهیر قدیمی خرابهلرینك قارشیسنده اولهرق بغدادك ٣٣٢ کیلومتره شمال غربیسنده و ٣٦°٣٥′ عرض شمالی ایله ٤٠°٤٣′ طول شرقیده ولایت مرکزی برشهر اولوب، ٦١٠٠٠ اهالیسی، جامع کبیر و جامع احمر ایله برابر ٢٩ جامع ومسجدی، ٢٣ خانی، ٢٦٧٧ دکان ومغازهسی، ٣٦ حمامی، ١٨ مکتبی، ١٢ مدرسهسی، ١٧ کلیساسی، ٢٠ دباغخانهسی و ٣٠ بویاخانهسیله متعدد منسوجات دستکاهلری واردر. شهرك ایچنده قتولیك میسیونرلرینه مخصوص بر مناستر ومکتبله خطوط مختلفه حروفاتنی حاوی بر مطبعه واردر. ولایتك رسمی مطبعهسی دخی اولوب، بر رسمی غزته وسالنامه طبع اولنور. سورك خارجنده اوچ بیوك قیشله موجوددر. بعض جهتلری خراب بر سورله وخندقله محاط اولوب، ١٢ قپوسی و ١٨ قلهسی واردر. خانهلری کارکیر اولوب، آنجق سوقاغه پنجرهلری اولمدیغندن، وسوقاقلرینك اکثری طار وغیر منتظم اولدیغندن، منظرهسی لطیف دکلدر. اهالیسندن ٤٨٠٠٠ ی مسلم، ١٠٠٠٠ ی همان متساویاً کلدانی، سریانی و یعقوبی جماعتلرینه منقسم خرستیان و ٣٠٠٠ ی یهودیدر. لسان عمومی محلی عربی اولوب، ترکجه وکردجه دخی سویلنیر. هواسی یازین ٣٦ و ٤٠ درجهیه قدر چیقدیغی حالده تحت الصفر ١٢ درکهیه قدر اینر. مع هذا هواسی پك صاغلامدر.

موصلك تا قارشیسنده (نینوی) شهری بولنمش اولدیغندن، زمان قدیمده موجود بولنمامش ویا بولنمش ایسه، شهر مذکورك برمحلهسی حکمنده بولنمش اولهجغنده شبهه یوقدر. تواریخ قدیمهده بوکا بکزر بعض اسملره تصادف اولنورسهده، موصل اسمی عربی اولدیغندن، عربلرك وصولندن اول موجود ایدیسهده، کوچك بر قصبه حالنده اوملی ایدی. ملوك امویهنك اخیری اولان مروان حمار موصلك توسیع واعمارینه صرف همت ایتمکله، او وقتدن بیوك بر شهر حالنه کچمش؛ واو وقتلرده (نینوی) موجود اولمدیغندن، موصل تدریجاً شهر قدیم مذکورك اهمیتنی آلمغه باشلامش ایدی. شام ومصر ایله خراسان و بغداد و بصره کاروانلری بینك محل وصول واجتماعنده بولندیغندن، بو اسم عربی ایله تسمیه اولنمش؛ وبو اهمیت موقعیهسندن طولایی کسب عمران ایلمشدر. بعده بنی عقیل وبنی مروان دولتلرینك مرکزی ونهایت عراقین سلجوقیلرینك پایتختی اولوب، بونلرك وعلی الخصوص جلال الدین ملکشاه سلجوقینك زماننده فوق العاده اعمار وتوسیع اولنهرق، اك بیوك مراکز مدنیت اسلامیه صرهسنه کچمشیدی. سلجوقیلردن صکره اتابکان دولتلرندن اك بیوکنك پایتختی اولوب، بونلر دخی اعمارینه همت ایتمشلردی. بعده هلاکو وصکره تیمورلنك طرفندن تخریب اولنهرق، بر دها اسکی معموریتنی بولهمامشدر. موصل شهری صنایعیله وعلی الخصوص منسوجاتی واپیك قماشلریله مشهور اولوب، بو قماشلردن بر نوعنه الیوم آوروپاده (موصلین) نامی ویرلمسی وقتیله آوروپایه موصلدن نقل اولندیغنه دلیلدر. بو صنایعك بو کون آنجق بر کولکهسی قالمش ایسهده، یکیدن احیاسنه همت اولنورسه، استعداد وقابلیت موجوددر. دجلهنك سیرسفائنه صالح اولهجق حاله وضعی، وشام ساحلندن وکرك استانبولدن بصره کورفزینه تمدید اولنهجق دمیر یول خطلرینك

اكالی موصلك اسكی معموریتنی اعاده وتجدید ایده‌بیلیر.

— موصل قضاسی ولایت وسنجاغك مركز قضاسی اولوب، شهر ایله دجله‌نك ایكی طرفنده اراضیٔ واسعه‌دن عبارت اولدیغی حالده، شرقاً زیبار، شمالاً عقره ودهوك، غرباً سنجار قضالریله، جنوباً چول ایله، جنوب شرقی طرفندن دخی شهرزور سنجاغیله محدوددر. شیخان وعشایر سبع ناحیه‌لریله برابر ٥٠٦ قریه‌دن مركب اولوب، ٩٧٥٠٠ اهالی ایله مسكوندر. برچوق بیوك تپه‌لری وبعض مدن عتیقه خرابه‌لرینی حاویدر. [احوال سائره‌سیچون ولایت وسنجاغك تعریفنه مراجعت بیوریله.]

موصل { ولایتی. جزیره‌نك شمال شرقی قسمیله كردستانك جنوب شرقی قسمندن مركب و دجله‌نك ایكی جهتنده واقع بر ولایت اولوب، مركزینك اسمیله مسمادر. شمالاً وان و دیاربكر ولایتلریله، غرباً زور مستقل متصرفلقیله، جنوباً بغداد ولایتیله، شرقاً دخی ایران حدودیله محدود اولدیغی حالده، ٣٤°١٥´ ایله ٣٧°١٥´ عرض شمالی و ٣٩°٣´ ایله ٤٤° طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولور. مساحهٔ سطحیه‌سی ٧٥٧٠٠ مربع كیلومتره و اهالیسی آنجق ٢٨٠٣٠٠ كشیدر. اراضیسی مختلف اولوب، دجله‌نك شرق جهتنده اولان كردستان قسمی پك عارضه‌لی وغرب جهتنده‌كی قسمی، جزیره‌نك سائر طرفلری كبی، دوز اولوب، یالكز (سنجار) طاغی وموصل قربنده (تل عفرین) دینلن تپه بولنیور. كرك شمالده وان ولایتی حدودی وكرك شرق طرفنده حدود ایرانیه بوینجه برطاقم یوكسك طاغلر ممتد اولوب، بونلرك قوللری واتكلری اكثر یرلرده دجله كنارینه قدر ممتد اولور؛ و یالكز شهرزور سنجاغنده دجله‌نك صاغ طرفنده واسع اووه‌لر بولنوب، نفس موصل سنجاغنك اوجهتده اووه‌لری كوچك پارچه‌لردن عبارتدر. بو جهتده‌كی باشلیجه طاغلری شمال غربیدن باشلایه‌رق: زاخو، بوتما، زلوار، مزور، برمان، سربیور، قندیل، قره قوچ، جبل حمرین، قره طاغ، جبل علی، كوشك طاغی وسائره‌در. بو طاغلرك جمله‌سی یایلاق و اكثری طاشلق اولوب، اتكلرنده و یایلالرنده مرعالر وار ایسه‌ده، هیچ بری اورمانله مستور دكلدر. دجله ایرماغی دیاربكر ولایتندن كله‌رك، موصل ولایتنی شمال غربیدن جنوب شرقی‌یه طوغری بوینه شق ایدر. صولدن مذكور جبالدن اینه‌رك، دجله‌یه منصب اولان انهار چوق اولوب، اك بیوكلری (زاب اعلا) ایله (زاب اسفل) در. زاب اعلا قطور جوارنده حدود ایرانیه‌ده نبعانله، وان ولایتنك حكاری سنجاغنی شق، وبتون میاه جاریه‌سنی جمع ایده‌رك، جنوب غربی‌یه و بعده جنوب شرقی‌یه طوغری آقار؛ وموصل سنجاغنك شرق كوشه‌سنی شق ایله، شهرزور سنجاغی حدودینه واصل اولنجه، جنوب غربی‌یه دونوب، ایكی سنجاغك حدودینی آیره‌رق آقار، وصاغدن (غازر) نهرینی دخی آلدقدن صكره، دجله‌یه منصب اولور. زاب اسفل ایسه ایرانك ایچندن كلوب، حدودی آیران سلسله‌نك بر بوغازندن سلیمانیه سنجاغنه دخول ایله، اورانك اكثر میاه جاریه‌سنی جمع ایده‌رك، شمال غربی‌یه طوغری آقار؛ وشهر زور سنجاغنه داخل اولنجه، غرب جنوبی‌یه طوغری دونوب، مذكور سنجاغی شق ایله، دجله‌یه دوكیلور. دجله‌نك اك بیوك تابعلرندن اولان دیاله نهری دخی ولایتك شرق جنوبی حدودینك برمقدارینی آیریر. (شط ادهم) شهر زور سنجاغنده شمالدن جنوبه آقار. هزیل ایله خوببر (یعنی كوچك خابور) نهرلری دخی حكاریدن كله‌رك، موصل سنجاغنده برلشدكدن صكره دجله‌یه دوكیلورلر. (خوصر) نهری‌ده موصل شهرینك قارشیسنده مذكور ایرماغه قاریشور. جزیره جهتنده سنجار طاغندن ینبع بو اسمله برنهر غرب جنوبی‌یه طوغری جریانله فراته تابع (خابور) نهرینه دوكلدیكی كبی، وادی طرطر، وادی احمر ووادی قصب دخی سنجار وتل عفرین‌دن نبعانله، جنوب شرقی‌یه طوغری آقه‌رق، یالكز یاغمور موسملرنده برنجیسی فراته و دیگر ایكیسی دجله‌یه واصل اولورلر.

هواسی یازین پك صیجاق اولوب، میزان‌الحراره ٤٢ درجه‌یه قدر چیقدیغی حالده، قیشلری دخی شدتلی وسوركلیدر. مع‌هذا دجله‌یه قریب اولان

برلرده روزکار اکسیك اولمدیغندن، وکیجه‌لری سرین اولدیغندن، حرارت تحمل اولنور؛ وهوا پك صاغلامدر. یالکز طاغ اتکلرنده روزکار آلماز بعض وادیلرك ایچنده، کرك طبیعی وکرك اسقاء اراضی ایچون بریکدیریلن طورغون صولردن طولایی، هوا آغیر وصیتمه‌لیدر. طاغلرده قیشلر دها سرت اولوب، قارلر بتون قیش اورته‌لغی ستر ایدر. سام روزکاری نادراً اسوب، تلفاتی موجب اولور. طوپراغی پك منبت اولوب، آنجق زراعت اصول قدیمه اوزره وپك ناقص آلاتله اجرا او- لندیغندن، بحق استفاده اولنه‌میور. باشلیجه محصولاتی: بغدای، آرپه، پرنج، مرجمك، نخود، فاصولیه، مصر، بتاته، بقله، سیسام، توتون، پاموق، کنوبر، میان کوکی، اوزوم، زیتون، فستیق، پورتقال، لیمون، خرما، قایصی، شفتالی، زردالی، نار، انجیر، اریك، کراز، جوز، بادم، فندیق، کستانه، عناب، الما، آرمود، آیوه، خروب، آق وقره طوت وسائر میوه‌لرله سبزه‌لرك انواعندن عبارتدر. قینه وبرنوع صمغ دخی چیقار. بغدای محصولاتی سنوی ۳۰ وآرپه ۳۵ ملیون کیلویه بالغ اولوب، مملکتی اداره ایتدکدن صکره، جوارلره دخی اخراج اولنور. اوزوم وپورتقال محصولی دخی کلیتلیدر. اورمانلری پك سیرك وآز اولوب، آنجق بعض بتاقلقلرده بولنور. معدنجه موصل ولایتی ممالك عثمانیه‌نك اك زنکین یرلرندن عد اولنه‌بیلوب، کمور معدنی متعدد محللرنده موجود اولدیغی کبی، زفت، طاش یاغی (یعنی غاز دیدیکمز پترول)، کوکورت، باقیر، سیملی قورشون وحتی آلتون معدنی دخی بولنیور. بونلردن زفت وپترول اهالی طرفندن صورت خصوصیه‌ده چیقارلدیغی کبی، دیکر معادننك بعضیسی دخی یقین وقته کلنجه‌یه قدر چیقارلمقده اولوب، بعده مصارفه تقابل ایتمدیکندن ترك اولنمشدر. ولایتك اکثر طرفلرنده میاه معدنیه وایلیجه‌لر بولنوب، هله موصل شهرینك جوارلرنده واقع عین‌الکبریت، عین‌الدیر، عین‌العلیل وعین‌الصفرا قابلیجه‌لری امراض جلدیه و روماتیزمه وسائر علله پك نافعدر. ولایتك جزیره‌ده‌کی قسمنده

بر چوق مملحه‌لر بولنوب، علی‌الخصوص منتهای غربنده واقع (بواره) کولندن کلیتلی ونفیس طوز چیقار؛ وموجود مملحه‌لرك جمله‌سی ایشلنمدیکی حالده ولایتی وجوارلری اداره ایدرلر. حیوانات اهلیه‌سی چوق وجنسلری پك ایی اولوب، علی‌الخصوص کرد وعرب عشیرتلری کلیتلی قیون، کچی وخرکا سوریلری بسلرلر. قیونلری قرمان وعرب جنسنه منسوب اولدقلری کبی، کچیلرینك برطاقمی عادی، بر طاقمی شام وبر طاقمی‌ده تفتیك کچیسیدر. آتلری عرب جنسنه منسوب اولوب، پك ایبدر. دوه‌لری ایکی اورکوجلی بلخ دوه‌سیله بر اورکوجلی عرب جنسی مزجندن متولددر. استر ومرکبلرینك بینمکه مخصوص ایری وپك ایی برر جنسلری بولنور قیون وکچیلرینك مقداری ۱۶۰۰۰۰۰، صیغیر لری ۵۰۰۰۰۰، بیکیرلری ۲۶۰۰۰۰، دوه‌لری ۹۰۰۰۰، استرلری ۱۶۰۰۰ ومرکبلری ۰۰۰ رأس راده‌لرنده‌در. طیور اهلیه‌سی‌ده چوقدر موصل جوارلرنده آری قوغانلری چوق اولوب خیلی مقدار بال چیقار. حیوانات وحشیه‌دن طا واورمانلرده قورت، سیاه وبوز آیی، طوموز وشق، صرتلان، کیك، قراجه وچول جهتنه سوریلرله جیلان، تیلکی، طاوشان، چقال وسائر بولنوب، صاکسار، تیون، قوندوز، سمور وسا پوستلری کورك امالنه یارار حیواناتی دخ چوقدر. اسکی زمانلرده کلیتله بولنان آرسلان قپلان وپارس کبی حیواناتدن اثر قالمامشدر. طیور انواعی پك چوق اولوب، یالکز ازمنهٔ قدیمه‌ده موجودیتی مروی اولان دوه قوشی شمدی بولنمیور ییلان وعقرب کبی حشرات مهلکه چوق اولدیغ کبی، چکرکه دخی آره صره ظهور ایدوب، مزروعا مسلط اولور. دجله‌ده وزابلرده بالیغك انوا بولنیور.

صنایع محلیه وقتیله پك ایلری بولنوب موصلك اینك اقمشه‌سیله سائر منسوجات ومعمولا مشهور بولنمش ایکن، سهولت ومکملیت واهونیت آوروپا فابریقه‌لرینه قارشی رقابت ممکن اوله‌مدیغند صنایع محلیه‌نك تدنیسی طبیعی اولوب، داخ ولایتده یوك وپاموقدن بز، چارشف، کتفیه

اوطه دوشمه‌سی، حمام طاقمی، خاولی ، قوشـاق ، كلیم، سجاده ، عبا ، چول وتفتیك ودوه توینـدن بعض منسوجات اعمال اولندیغی كبی، باقیر وتونجدن اوانیٔ مختلفـه ایله قیوجیلغه متعلق شیلر و مواد دباغیه وسائره دخی اعمال اولنور. بونلرك احتیاجات زمانیـه‌یه توفیقیله محلنده اولسـون رواج واعتباره مظهریتی جزئی بر همته متوقفدر. تجارتی برطرفدن بغداد وبصره واو طریقله بمبای ایله، بر طرفدن همدان وكرمان وسائر ممالك ایرانیه ایله، بر طرفدن حلب واسكندرونله، برطرفدن دخی ارضروم وطربزونله اجرا اولنوب، آنجق بو طریقلرك درديده بك اوزون اولدیغی حالده، اوچنده دوه واسـترله وبغداد طریقنده دجله اوزرنده كلك دینان ناقص ومشقتلی بیك سـنه‌لك بر واسطه ایله ایشـلنوب، مكمل وسـائط نقلیه بولنمدیغندن ، بالطبع تجارتی لایقیله ترق ایده‌میور. باشلیجه اخراجاتی: هندستانه سـوق اولنان عرب آتلریله آورویایه كیدن طاتلی پلاموط ، مازی، دری، یپـاغی، تفتیك . پاموق وبویارك انواعندن، بغداده ادخال اولنـان ذخایر وقورو یمشـدن وحیوانات مختلفه ایله بال مومی ، آفیون، زیتون یاغی ، صابون، چریش ، مشین، مختیان، مرمر، آلچی، كراسته وبعض منسوجاتدن عبارتدر. اخراجاتك چوغی دجله‌ده كلكله وبغداد طریقیله اجرا اولنوب، ولایت محصولاتندن بشقه بتلیس ودیاربكر ولایتلرندن دخی برخیلی محصولات وسائر مواد موصله كلوب، اورانك تجاری طرفندن بغداده كوندریلور. سـنوی اخراج اولنان یپاغی ایكی ملیون كیلویه قریب ومازی بر بچق ملیـون كیلویی متجاوز اولوب، بو ایكی ماده‌دن صكره كلن پاموق ٨٠٠٠٠٠ و تفتیـك یاریم ملیون كیلویه بالغ اولور. بغدای وآرپه اخراجاتی آلتیشر ملیون كیلویه بالغ اولور . سـنوی یاریم ملیوندن زیاده قیون، ٦٠٠٠٠ صیغیر، ٢٨٠٠٠ دوه، ٩٠٠٠ استر، ٢٠٠٠ مركب و ١٠٠٠ قدر عرب آتی اخراج اولنور. دری وپوست ایله مشین اخراجاتی دخی خیلی اهمیتلیدر. عموم اخراجات سـنویه‌سی ٤٠٠٠٠٠ عثمانلی لیراسنه بالغ اولور . ادخالاتی ایسـه اخراجاتك همان بر ربعی نسبتنده اولوب ، ١١٠٠٠٠ لیرا راده‌لرنده‌در. باشلیجه ادخالاتی: پاموق ایپلیك ایله شكر، قهوه، پترول ، ایشلنمش وخام معادن، آورویا امتعه‌سی، عجم شال وخالیلری، هندستان اقمشه‌سی وسائره‌دن عبارتدر . ولایتك واردات سـنویه‌سی ٢٣٥٠٠٠ ومصـارف محلیه ٨٠٠٠٠ لیرا راده‌لرنده‌در.

اهالیٔ ولایتك مقداری یوقاریده ذكر اولنوب ، ولایتك وسعتنه كوره بو مقدار پك دون اولدیغندن، لایقیله مسكون اولمدیغی آكلاشیلیور. بو اهالی سنجاق اعتباریله بروجه آتی منقسمدر:

١٥٩٦٨٠	نفوس	موصل سنجاغی
٨٩٠٠٠	»	شهرزور »
٥١٦٠٠	»	سلیمانیه »
٣٠٠٢٨٠	»	جمعاً موصل ولایتی

جنسیت ومذهب اعتباریله دخی بروجه آتی منقسمدر:

	٨٠٠٠٠	متمكن عرب
	٩٣٠٠٠	خیمه‌نشین عرب عشایری
	٥٩٣٨٠	كرد
	١٦٠٠٠	تركمان
٢٤٨٣٨٠		جمعاً اهالیٔ مسلمه
	١٨٠٠٠	كلدانی
	٧٠٠٠	سریانی قتولیكی
	٥٠٠٠	یعقوبی
٣٠٠٠٠		جمعاً خرستیان اهالی
٦٠٠٠		اسرائیلی
١٤٩٠٠		یزیدی
١٠٠٠		مذاهب مختلفه
٣٠٠٢٨٠		جمعاً یكون

یزیدیلر ودیكر مذاهب اصحابی اسماً مسـلم وجنسیتجه كرددر. بونلرله برابر كردلرك مقداری ٧٥٢٨٠ نفوسـه بالغ اولور، كه بونلر كردجه وجدولده مذكور تركمانلر تركجه سویلیوب ، قالان ١٧٣٠٠٠ اهالیٔ اسلامیه ایله علی العموم خرستیان ویهودیلر یعنی جمعاً ٢٠٩٠٠٠ نفوس لسان عربی ایله متكلمدرلر. بو حالده ولایتك اك عمومی لسانی عربی، ایكنجی درجه‌ده كردجه واوچنجی درجه‌ده تركجه‌در. خرستیانلر اسكی آثوریلر وكلدانیلر احفادندن اولدقلری كبی، مسلمانلرك دخی متمكن اولانلری اهالیٔ قدیمه ایله عربلرك احفادندن مركب اولوب، یالكز خیمه‌نشین اولان عربلر خالص عربدر. عرب عشایرینك اك بیوكلری شمروطی عشیرتلری اولوب،

بونلر کلیتلی سور یلر بله دجله‌نك صاغ طرفنده
جزیره‌ده جولان ایدرلر. کردلرك ایسه اکثری
متمکن و بعضلری نیم‌متمکن اولوب، عشیرت حالنده
یاشایانلری دخی قیشین کویلرده خانه‌لرنده و یازین
یایلالرده چادرلر آلتنده اقامت ایدرلر. کردلرك بر
طاقمی ایرانیلرله قاریشیق اولوب، بونلر میاننده
(شباق) و (ساربلی) کبی غریب اعتقادلرده
بولنانلری‌ده واردر. خرستیانلرك جمله‌سی نسب
وجنسیتجه بر وشمدیکی حالده جمله‌سی عرب اولدقلری
حالده، مجرد مذهبجه اولان فرقلرندن طولایی بر
طاقمی کلدانی و بر طاقمی سریانی نامرینی آلمشلردر.
یهودیلر اسکی بنی‌اسرائیل احفادندن اولوب، ساکن
بولندقلری یره کوره عربجه وکردجه سویلرلر.

داخل ولایتده رشدیه مکتبلری ولایت وسنجاق
مرکزلرینه منحصراوله‌رق اوچ یابدن عبارتدر. بتون
ولایتده ۱۰۷ صبیان مکتبی بولنوب، بونلرده دخی
اصول‌قدیمه اوزره تدریس‌اولنور. مدرسه‌لری ٦٥
عددنده‌اولوب، بونلرك تدریساتی‌ده پك‌تدنیده‌در.
کلدانی وسریانیلرك وقتولیکلرك دخی جمعا ۳٥
وموسویلرك یالکز موصلده بر مکتبلری اولوب،
بونلرك‌ده جمله‌سی مکاتب ابتدائیه‌دن عبارتدر.
جمعاً مکاتب ومدارسده ٦٦٨٥ شاکرد بولنوب،
٨٤٥ ی اناثدر.

موصل ولایتی همان (آثوریه) خطهٔ قدیمه‌
سندن عبارت اولوب، احوال قدیمه‌سی «آثوریه»
ماده‌سنده ذکر اولنمشدر. آثور دولتنك انقرا
ضنده ممالکت ایرانیلره، بعده اسکندره وسلفکیلره
وصکره ساسانیلره کچمشیدی. حضرت عمر (رضه)ك
زماننده فتح، وممالك اسلامیه‌یه الحاق اولنه‌رق،
خلافت عباسیه زماننده بنی مروان و بنی حمدان
و بعده سلجوقیلر وصکره اتابکیلرك ید اداره‌سنده
بولنمش؛ وبرآره‌لق ایوبیلرك وسائر طوائف ملوکك
تحت اداره‌سنده بولنمش؛ وجنکیزیلردن صکره
تیمورك و بعده آق قیونلی وقره قیونلیلر ونهایت
ملوك‌صفویه‌نك الینه کچمش؛ وچالدیران محاربه‌سندن
صکره جنتمکان یاوز سلطان سلیم خان حضرتلری طرفندن
ممالك عثمانیه‌یه الحاق اولنمشدر. اهالیسندن قسم اعظمنك
عرب اولمسیله برابر، ممالکت کردستاندن معدوددر.
موصلك قارشیسنده واقع اولوب، اخیراً اجرا
اولنان تحریات اوزرینه، پك چوق آثاری میدانه
چیقمش اولان نینوی شهرشهیری خرابه‌لرندن بشقه،
ولایتك هرطرفنده وعلی‌الخصوص موصل سنجاغنده
پك چوق مدن قدیمه ویرانه‌لری بولنیور.

موصل ولایتی بر وجه آتی ۳ سنجاغه منقسم
اولوب، ۱۸ قضا، ۲۲ ناحیه و ۳۰۳۱ قریه‌یی
حاویدر:

سنجاق	قضا	ناحیه	مقدار قرا
موصل	موصل	شیخان، عشایر سبع	٥۰٦
	عمادیه	—	۰۰
	زاخو	سلیفانی	۱۰۹
	عقره	سورچی	۱۳۲
	زیبار	شروان، مزوری بالا	۱۸٥
	دهوك	مزوری	۲۱٥
	سنجار	تلعفر	۰۰
شهر زور	کرکوك	ملحه، طوز خورماتو، آلتون کوپری، کیل، شوان	۳٥۲
	رواندز	دیره، بالك، برادوست	۲۸۳
	کوی سنجاق	شقلاوه	۱۲۱
	اربیل	سلطانیه، دیزه‌یی	۲۳۰
	صلاحیه	قره‌تپه	۹۱
	رانیه	۰	۹۰
سلیمانیه	سلیمانیه		
	کلنبر	پروجك، قزلجه، قره‌طاغ	٤۷۳
	بازیان	قلعهٔ سیوکه	۱٥۹
	معمورة الحمید	سود طاش، پشدر	۱۷٦
	شهر بازار	۰	۱۲٥

موصل { سنجاغی. همنامی اولان ولایتك
مرکز سنجاغی اولوب، ولایتك
شمال غربی قسمندن وهمان نصفندن عبارت اولدیغی
حالده، شرقاً شهر زور سنجاغیله وسائر جهتلرده

ولايتك حدوديله محدوددر. شهر زور سنجاغندن
شمال شرقى جهتنده زاب اعلا مجراسيله و بو نهرك
منبعلرندن آشاغيده دجله ايرماغيله آيرلمشدر.
سنجاغك قسم اعظمى دجله‌نك غربنده وجزيره
خطه‌سنده اولوب، نهر مذكورك شرقنده اولان
قسمى آز ايسه‌ده، ولايتك اك معمور واك مسكون
يريدر. اسكى آثوريلردن قالمه آثار عتيقه‌نك چوغى ده
بو جهتده‌در. سائر احوالى ماده‌ٔ آنفه‌دن آكلاشلديغى
ايچون، تكرارينه حاجت كورلمدى.

موط { آطنه ولايتنك ايچ ايل سنجاغنده
وسلفكه‌نك ٨٥ كيلومتره شمال
غربيسنده اوله‌رق، صولدن كول‌صويه دوكيلن
بر دره‌نك قربنده قضا مركزى بر كوچك قصبه
اولوب، ٨٦٥ اهاليسى، ١ جامعى، ١ مدرسه‌سى،
٢ خانى، اوستنده اسكى بر قلعه‌سى واطرافنده
كنيش باغ و باغچه‌لرى و برچوق خرابه‌لرى واردر.
اك اول (اولبه) وبعده (غلاوديوپوليس) تسميه
اولنان بر شهر قديمك محلنده مؤسس اولوب،
سلجوقيلر زماننده دخى خيلى معمور ايدى؛ و او
وقتدن قالمه برقاچ خراب جامع وحمام وخانى واردر.
قرمان اوغللرندن برينك دخى مزارينى حاويدر.
— موط قضاسى شمالاً قونيه ولايتيله،
غرباً ارمناك، جنوباً كلنار، شرقاً دخى سلفكه
قضالريله محدوددر. قسم شماليسى بوغا سلسله‌سنك
اتكلرندن عبارت اوله‌رق طاغلق وقسم جنوبيسى
(كوك صو) واديسندن عبارت اووه‌لق اولوب،
نهر مذكور قضايى غربدن شرقه شق ايله، صاغ
وصولدن بر قاچ چاى آلير. اكثر اراضيسى طاغلق
طاشلق واورمانلق اولوب، اراضئ مزروعه‌سى
آزدر؛ و محصولاتى احتياجات محليه‌يه كوره‌در.
باغلرى واشجار مثمره‌سى دها چوقدر. اورمانلرى
ده زياده‌جه‌در. قضا ٧٤ قريه‌دن مركب اولوب،
اهاليسى، كاملاً مسلم اولمق اوزره، ١٥٣٦٨
كشيدر.

موطيكى { بتليس ولايت وسنجاغنك منتهاى
غربنده بر قضا اولوب، شرقاً
بتليس مركز قضاسيله، شمالاً موش سنجاغيله،
غرباً وجنوباً دخى سعرد سنجاغيله محدوددر.
مركزى (ميس) قريه‌سى اولوب، قضا ١٢٩ قريه‌دن
مركبدر؛ و يالكز ٦٠٠٠ ى ارمنى وقصورى كرد
ومسلم اولمق اوزره، ٢٢٦١٢ اهالى ايله مسكوندر.
اراضيسى عارضه‌لى اولوب، قسم شماليسنده ٢٠٥٠
متره ارتفاعى اولان (خندق) طاغى بولنيور.
باشليجه محصولاتى: بغداى، دارى، چاودار،
توتون، آز مقدارده پاموق وكتنوير، اوزوم وميوه‌
لرك انواعندن عبارتدر. مازى وچريشى ده چوقدر.
اورمانلرى چوقدر. مياه جاريه‌سى پك لذيذ
وصوغوقدر. هواسى قيشين پك صوغوق و يازين
لطيفدر. حيوانات اهليه‌سى باشليجه قيون وكچيدن
عبارتدر. آرى قوغانلرى‌ده چوق اولوب، خيلى
بال چيقار. اهالى يوكدن عبا وكتنويردن بز يپارلر.

موغان { (عربيسى موقان) آذربيجانك
منتهاى شمال شرقيسنده وقره
باغ ايله شروان وكيلان آره‌سنده اوله‌رق (آرس)
نهرينك (كور) ايرماغيله برلشديكى محلك جنوب
شرقيسنده وآرس ايله كور و بالارود مجرالرى
آره‌سنده بر خطه اولوب، قوملق و بتاقلق بر
اووه‌دن عبارتدر. قسم غربيسى ايرانه وقسم شرقيسى
روسيه‌يه تابع اولوب، باكو ايالتنه ملحقدر. مساحهٔ
سطحيه‌سى ٤٤٤٠ مربع كيلومتره‌در. يازين هواسى
پك صيجاق وقيشين صو آلتنده اولوب، يالكز
ايلك بهارده كرد چوبانلرى سورولرينى اوراية
سوق ايدرلر. وقتيله جدوللرله معمور اولوب؛
چوق اهاليسى وشهر وقصبه‌لرى وارايدى. مغوللرك
هجومنده جدوللرى خراب اولوب، اهاليسى
طاغلمشدر.

موفق الدين { [«ابن الصائغ» و «ابن
ابى الحديد» ماده‌لرينه
مراجعت بيوريله.]

موفق الدين بن المطران { (ابو نصر
اسعد بن ابى
الفتح الياس بن جرجس المطران) مشاهير اطبادن
اولوب، علوم حكميه و ادبيه‌ده دخى يدطولى
صاحبى ايدى. دمشقده دنيايه كلمش؛ وعلوم دينيهٔ
نصرانيه‌نك تحصيلى ايچون روم ديارينه سياحت
ابتدكدن صكره، بغداده كيده‌رك، ابن تلميذدن
وسائر مشاهيردن طبى وسائر علوم حكميه ايله ادبيات
عربيه‌يى تحصيل ايتمش؛ وبعده دمشقه عودتله

اجرای طبابته باشلایوب، نورالدین بن زنکینك یاپدیردیغی بیمارستانك سر طبیبی بولنمش؛ و نهایت صلاح الدین ایوبی‌یه انتساب ایدوب، مشارالیهك عندنده قدر و اعتباری پك زیاده اولمغله، چوق احسانلرینه نائل اوله‌رق، بیوك بر ثروت قزانمش؛ و اواخر عمرنده اهتدا ایتمشیدی. کتابلره چوق مراق اولوب، وفاتنده کوچك رساله‌لردن ماعدا یکرمی بیك جلد کتابی ظهور ایتمشیدی. معاشله اوچ مستنسخ طوتوب، دائما کتاب استنساخ ایتدیریر ایدی. کندیسنك دخی حسن خطی اولوب، کندی خطیله برچوق کتابلر یازمشیدی. ٥٨٧ تاریخنده دمشقده وفات ایتمشدر. باشلیجه تألیفاتی: «بستان الاطباء وروضة الالباء» نامنام، «المقالة الناصرية فی حفظ الامور الصحية»، «المقالة المجبية فی التدابير الصحية»، «اختصار کتاب الادوار للکدانيين»، «لغز فی الحکمة»، «کتاب علی مذهب دعوة الاطباء»، «کتاب الادوية المفردة» نامنام، «کتاب آداب طب الملوك» وسائره‌در.

موفق الدین عبد السلام { مشاهیر اطباء اسلامدن او- لوب، حماده دنیایه کلمش؛ ودمشقده نشأت ایدوب، اوراده طبی وعلوم حکمیه و سائره‌یی تحصیل ایله، حلبه انتقال ایده‌رك، اوراده صاحبی ملك ناصر یوسف بن محمدك خدمت طبابتنده بولنمش؛ و بعده بونك دمشقی ضبطنده برابرنده شهر مذکوره عودت ایتمش؛ و تاتارلرك دمشقه قصدلرنده مصره کیدوب، نهایت حمایه عودتله اورا صاحبی ملك منصورك خدمت طبابتنه کیره‌رك، احسان والتفاتنه مظهر اولمشیدی.

موفق الدین عبد العزیز { (بن عبدالجبار السلمی) بو دخی مشاهیر اطباء اسلامدن اولوب، ابتدای امرده دمشقده مدرسهٔ امینیه‌ده علم فقه ایله اشتغال ایتمش؛ و بعده علم طبی تحصیل ایدوب، اجرای طبابتده اکتساب ایتدیکی مهارتله و فقرای خستکانه کندی کیسه‌سندن ادویه واغذیه کوند- روب ایتدیکی خیرات وتصدقاتله شهرت بولمشدر. ملك عادل ابو بکر بن ایوبك خدمت طبابتنده، ونورالدین محمود بن زنکینك بیمارستانی سرطبیبلکنده بولنمش؛ و ٦٠٤ تاریخنده ٦٠ یاشلرنده وفات ایتمشدر.

موفق الدین عبد اللطیف { [«ابن اللباد» ماده سنه مراجعت بیوریله.]

موفق بالله { (طلحه بن المتوکل بن المعتصم بن هارون الرشید) خلفاء عباسیه‌نك اون بشنجیسی اولان معتمد علی اللهك برادری و ولیعهدی اولوب، زمان خلافتنده مدبر اموری ایدی. کندیسی مدبر وعاقل برذات اولوب، برادرندن بر آز اول ارتحال ایتمکله، خلافت ایتمه‌مش ایسه‌ده، برادرینك زماننده ادارهٔ امور ایدن کندیسی ایدی.

موفق بن الخلال { (یوسف بن محمد) مشاهیر ادبا وشعرادن اولوب، مصرده ملوك فاطمیه‌دن حافظ لدین‌الله عبد المجیدك کاتب دیوانی ایدی؛ و نزدنده قدر واعتباری پك عالی ایدی. چوق زمان معمر اولوب، اواخر عمرنده اعمی وکوتوروم اولمش؛ و صلاح الدین ایوبینك مصره دخولندن صکره ٥٦٦ ده وفات ایتمشدر. موم حقنده اولان شو بر ایکی بیت جملهٔ اشعارندندر:

وصحيفة بيضاء تطلع فی الدجی
صبحاً وتشفی الناظرين بدائها
شابت ذوائبها اوان شبابها
واسود مفرقها اوان فنائها
كالعين فی طبقاتها ودموعها
و سوادها وبياضها وضيائها

موفق بن شوعه { مشاهیر اطبا وشعرادن اولوب، یهودی المذهب ایدی. مصرده صلاح الدین ایوبینك جملهٔ اطباسندن اولوب، ٥٧٩ ده قاهره‌ده وفات ایتمشدر. نجم خویشانی اسمنده متعصب وثقیل الروح برشیخك حیوانه بینمش بر ذمی‌یه راست کانجه، تعرض ایتمك عادت جاهلانه‌سی اولمغله، صاحب ترجمه‌یی بر کون سوار کورنجه، خنجرینی آتوب، کوزینه اصابت ایتمکله، بر کوزینی چیقارمشیدی. بو بابده سویلدیکی شو قطعه جملهٔ اشعارندندر:

لا تعجبوا من شعاع الشمس اذ حسرت
منه العيون وهذا الشأن مشهور
بل اعجبوا كيف اعمی مقلتی نظری
للنجم وهو ضئيل الشخص مستور

موقدن (Moukden) چینك شرق شمالی جهتنده پكینك ٦٥٠ كیلومتره شرق شمالیسنده و (لاؤتونغ) ك ١٧٥ كیلومترەلك مسافەده (لاؤهو) ایرماغنه تابع (هونهو) نهری اوزرنده و "٣٠ َ٥٠ °٤١ عرض شمالی ایله °١٢١ َ١٧ "٢٠ طول شرقیده (لاؤتونغ) ایالتنك مركزی بر بیوك شهراولوب، ١٨٠٠٠٠ اهالیسی، سوری، ایچ قلعەسی، كنیش سوقاقلری، كوزل ابنیەسی وخیلی ایشلك تجارتی واردر. اطرافی پك منبت ومحصولداردر.

مول (Mull) اسقوچیەنك ساحل غربیسی قارشیسنده بولنان هبریدەجزایرندن برجزیره اولوب، ساحلدن ٣ كیلومتره كنیش اولان مول بوغازیله آیرلمشدر. شمالدن جنوبه بوی ٤٣ وقسم جنوبیسنده اكی ٤٥ كیلومتره ومساحهٔ سطحیەسی ٨٥٦ مربع كیلومتره اولوب، ٥٢٢٠ اهالی ایله مسكوندر. اراضیسی بركانی اولوب، شلالەلر تشكیل ایدر چایلری، اورمانلری، مرعالری وبر آز اراضئ مزروعەسی واردر. چالیلق وبتاقلق یرلری‌ده چوقدر. اهالیسی كلت لسانتی محافظه ایتمشلردر.

مولانازاده ایران شعراسندن اولوب، سلطان حسین بایقرازماننده مرانده یاشامشدر. شو بیت اونكدر:

درحالت تكلم از نازكی زبانش
برك كل است كویا درغنچهٔ دهانش

مولانای روم [«جلال الدین رومی» مادەسنه مراجعت.]

مولتان [«ملتان» مادەسنه مراجعت بیوریله.]

مولداو (Moldau) چهستانده برنهردر، كه (بوهمروالد) طاغندن نبعانله، پراغه شهری ایچندن بالمرور، ٣١٠ كیلومترەلك جریاندن صكره، (البه) ایرماغنه دوكیلور. مجرا. سنك آشاغی قسمی سیر سفائنه صالحدر.

مولداوه (Moldava) رومانیەده بغدان خطەسنه (مولداویه) نامنی قراندیران بر نهر اولوب، آوستریانك غالیچیا خطەسنده نبعانله، جنوبه طوغری جریان ایدەرك، بوقووینه خطەسنی شق ایتدكدن صكره، بغدانه داخل اولور؛ و جمعا ١٥٠ كیلومترەلك جریاندن صكره، طونەیه تابع (سرت) نهرینه دوكیلور.

مولداویه (Moldavie) رومانیه‌یی تركیب ایدن مملكتیندن بری اولان (بغدان) ك آوروپاجه معروف اسمیدر. [«بغدان» مادەسنه مراجعت بیوریله.]

مولدوانی [«علی پاشا (مولدوانی —)» مادەسنه مراجعت بیوریله.]

مولر (A. Muller) آلمانیه مشاهیر مستشرقیندن اولوب، كتب مقدسەنك السنهٔ مختلفهٔ شرقیه‌یه ترجمەسی هیئتنه داخل بولنمغله، بو ایش ایچون اون سنه لوندرەده اقامت ایتمش؛ و ٦٠ جنس خطوط شرقیه حروفنك قالبلرینی‌ده ایتدیرمشیدی. ١٦٣٠ ده طوغوب، ١٦٩٤ ده وفات ایتمشدر.

مولفتا (Molfeta) ایتالیاده ملغا ناپولی قراللغنك باری ایالتنده وبارلتەنك ٢٦ كیلومتره جنوبنده اولەرق آدریاتیق دكیزی ساحلنده بر قصبه اولوب، ٢٦٠٠٠ اهالیسی وار ایدی. وقتیله بر دوقەلغك مركزی ایدی.

مولوسیه (Molossie) اپیر اسم قدیمیله معروف اولان آرناؤدلغك طوسقەلق جهتنك جنوب شرقی قسمنه ویریلان اسم اولوب، همان یانیه سنجاغندن عبارت و (آمبراكیه) یعنی نارده جهتنی دخی حاوی ایدی. اهالیسی پلاسج جنسندن اولوب، روایته كوره، مشهور آخیلاوسك (آشیلك) تروآ محاربەسندن عودتندن صكره، اوغلی (پیروس) ویابعده‌نورونی (مولوسوس) قوم وقبیلەسیله تسالیەدن، هجرت ایدەرك، بو خطه‌یی اسكان واعمار ایتمشیدی. مولوسیەنك كوپكلری جسامتلریله مشهور ایدی.

مولوغه (Mologa) روسیەده (وولغا) ایرماغنه تابع برنهر اولوب، نور، نووغورود ویاروسلاو ایالتلرینی شق ایدر مجراسی ٤٠٠ كیلومتره بوینده‌در.

مولوه (Molivo) جزایر بحر سفیدك مدللی جزیره وسنجاغنده ومدللی

قصبه‌سنك ٤٥ كيلومتره شمال غربيسنده بر تپه‌نك آلتنده و پك كوزل بر موقعده قضا مركزى بر قصبه‌جق واسكله اولوب، ٤٠٠٠ قدر اهاليسى ورشديه مكتبى واردر.

— مولوه قضاسى جزيره‌نك شمال غربى قسمندن عبارت اولوب، ٨٦٢٢ سى مسلم اولمق اوزره، ٣٧١٣٧ اهاليسى، ٢٧ جامع ومسجدى، ٢ مدرسه‌سى، ١ تكيه‌سى، ٤٧ كليساسى، ٢٢ اسلام و ٥٣ روم مكتبى، ١٢٧ دكرمنى، ٧٣ ياغخانه‌سى، ٢ صابونخانه‌سى و ٥ دباغخانه‌سى واردر. [احوال سائره‌سيچون «مدللى» ماده‌سنه مراجعت.]

مولويه { مغرب اقصاده بر ايرماقدر، كه فاسك جنوبنده (درن) سلسله‌سنك اك يوكسك طاغى اولان جبل عياشيندن نبعان ايله، ابتدا شرقه و بعده شمال شرقى‌يه طوغرى جريان ايده‌رك، جزائر حدودى قربنده مليله كورفزنده آق دكيزه دوكيلور. مجراسى تقريباً ٤٥٠ كيلومتره بوينده اولوب، وسطى اكى ٤٠ متره‌در. فيضاننده ثانيه‌ده ٨٠٠ مكعب متره صو دوكر، واكى ٢٠٠ متره‌يى تجاوز ايدر. قوراقلق موسمنده ايسه ثانيه‌ده آنجق ٢٠ مكعب متره صو دوكر. جريان ايتديكى يرلر باشلجه چاقيل ايله مستور وادى واووه‌لردن عبارتدر.

موله { (Mola) ايتاليانك بارى ايالتنده وبارينك ٢٢ كيلومتره جنوب شرقيسنده اوله‌رق آدرياتيق دكيزى ساحلنده بر قصبه اولوب، ١٩٠٠٠ اهاليسى وصابونخانه‌لريله دباغخانه‌لرى واردر.

مولهوزه { (Mulhouse) آلمانيه‌يه تابع آلساس‌لورن ايالتنك يوقارى آلساس سنجاغنده و (قولمار) ك ٣٧ كيلومتره جنوبنده اوله‌رق (رين) ه تابع (ايل) نهرى ورين ايله رونه ايرماقلرينى ربط ايدن جدول اوزرنده قضا مركزى بر شهر اولوب، ٨٢٩٨٦ اهاليسى، كوزل موقع و منظره‌سى، دمير يوللرى، داخلى وخارجى مكتب اعداديه‌لرى، صنايع جمعيتى، تجارت اوطه‌سى، متعدد باصمه ويوك منسوجات فابريقه‌لرى وجوارنده ليتوغرافيا طاشى اوجاغى واردر.

مولى { (آقا عبدالمولى) ايران شعراسندن اولوب، اصفهانلى اولديغى حالده، سنجان ساداتيله قرابتى اولديغندن، اكثريا اوراده اقامت ايدردى. اكثر خطوطى كوزل يازاردى. ١١٦٠ تاريخنده وفات ايتمشدر. شو بيت اونكدر:

شبها درآب وآتشم از اشك وآه خويش
درمانده ام چو صبح بروز سياه خويش

موليير { (Molière) فرانسه اعاظم شعراسندن اولوب، مضحكه‌نويسلرك امام وپيرى حكمنده‌در. ١٦٢٢ تاريخنده پارسده طوغوب، پدرى قرالك يورغانجيسى اولمغله، كنديسى دخى ابتدا اونك يانسنده چراقلق ايتمكده ايكن، بعده تحصيله اولان آرزوسى اوزرينه، مكتبه كيده‌رك، اكمال تحصيلدن صكره آووقاتلغه سلوك ايتمش ايسه‌ده، تياترويه اولان ميلنه مقاومت ايده‌ميوب ابتدا خصوصى صورتده بين الاحبا ويريلن اويونلرده وبعده عمومى تياتروده آقتورلق ايتمكه باشلامش؛ ونهايت كندى رياستى تحتنده بر تياترو طائفه‌سى تشكيل ايدوب، فرانسه‌نك هر طرفنه كيده‌رك كندى قلمه آلديغى اويونلرى اجرا ايدردى. صكره پارسده بر تياترو تأسيس ايدوب، يازديغى ٣٠ قدر مضحكه‌يى اويناتمقده، واك مهم روللرينى كنديسى اجرا ايتمكده ايدى. ١٦٧٣ تاريخنده بر اويون اجرا ايتمكده ايكن، وفات ايتمشدر. آثارينك جمله‌سى ناقابل تقليد اوله‌جق درجه‌ده ماهرانه‌در. كنديسى زماننك ومنسوب بولنديغى قوم ومملكتك اخلاقنى بحق بيلوب، آثارنده بر مهارت مخصوصه ايله تنقيد، وعادات واخلاق ذميمه‌يى تزييف ايتديكندن، اخلاق عموميه‌نك اصلاحنه چوق خدمت ايتمشدر. آنجق برچوق آدملرى جرح ايدوب، بعضلرينك ده كين وحسدينى جلب ايتديكندن، عمرينى مشاق واكدارله كچيرمش؛ و ٥١ ياشنده ايكن، ضعف پيرى‌يه دوچار اولوب، تلف اولمشدر. آثارى مشهور اولوب، اكثر السنه‌يه‌ده ترجمه اولنمشدر.

مومپوقس { (Mompox) آمريقاى جنوبيده قولومبيه جمهوريتنده و قارتاجنه‌نك ٢٠٠ كيلومتره جنوب شرقيسنده اوله‌رق (ماغداله) ايرماغنك صول كنارنده ايالك

مرکزی برقصبه اولوب، ۱۰۰۰۰ اهالیسی وتوتون، چوقلاه، شکر وآلتون اخراجاتی واردر.

مؤمن { فرس شعراسندن بروجه آتی بدی کشینك مخلصیدر:

برنجیسی (محمد —) میرزا بدیع الزمان بن سلطان حسین بایقرانك اوغلی اولوب، ۱۸ یاشنده ایکن، تکمیل علومله، برشاعر شیرین زبان اولدیغی حالده، ۹۳۰ تاریخنده سرخوش پدرینك امریله برادری ابوالحسن میرزا طرفندن قتل اولنمشدر. اثنای قتلنده سویلدیکی شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

تا جوانمردی که بیجرم درین سن میکشد
کافری سنگین دلی کشته است مؤمن میکشد

— ایکنجیسی (میر محمد —) استراباد سادات وناظم علماسندن اولوب، برمدت میرزا حیدر صفوی‌یه معلملك ایتمش، وبعده هندستانه کیتمشیدی. شوبیت اونکدر:

ای که کفتی عشق را درمان بهجران کرده اند
کاش میکفتی که هجران را چه درمان کرده اند

— اوچنجیسی (مولانا حسین —) یزدلی اولوب، ملا میرزاجان شیرازینك شاکردانندندر. اکثر علوم و فنونه واقف ایدی. اکثریا رباعی سویلردی. شو رباعی اونکدر:

مؤمن بیدی نیست کسی مانندت
وین طرفه که خلق نیك میخوانندت
یك چند چنان بدی که خود میدانی
یك چند چنان باش که میدانندت

— دردنجیسی اصفهانلی اولوب، هندستانه هجرتله، جهانکیرك بارکاهنه مداومت ایتمشیدی. شوبیت اونکدر:

مانند شعله برزده دامان کذشت ورفت
کرم ازبرم چنانکه بدل اضطراب سوخت

— بشنجیسی سبزوارلی اولوب، تقی اوحدینك معاصری ایدی. شو رباعی اونکدر:

اول همه جام آشنایی دادی
آخر ز پیش زهر جدایی دادی
چون کشته شدم نکفتی این کشتهٔ کیست
داد از تو که داد بیوفایی دادی

— آلتنجیسی دامغانلی اولوب، شو بیت اونکدر:

فرنك زاده نکاهی بکن بمؤمن بیدل
شوم فدای صنمخانهٔ که کافرش است این

— بدنجیسی مشهدلی اولوب، ترکمان بکلرندن ایدی. شو بیت اونکدر:

آمدم برسرکوی تو واز خود رفتم
تا نکویند حریفان که چرا آمد ورفت

موموس { (Momus) اساطیر یونانیه‌ده استهزا وجناس وکنایه ییه‌سی زعم اولنوب، کونش ایله کیجه‌نك اوغلی اولدیغنه اعتقاد اولنوردی.

موناقو { (Monaco) فرانسه‌نك «بحری آلپ» ایالتی داخلنده وآق دکیز ساحلنده و(نیسه) نك ۱۳ کیلومتره شرق شمالیسنده همنامی اولان مستقل برکوچك حکومتك مرکزی برقصبه اولوب، نفس موناقو ایله قوندامینه ومونته قارلو اسملریله آیری آیری اوج محله‌دن مرکب اولدیغی حالده، ۱۰۰۰۰ اهالیسی، اسکیدن قالمه برطاقم استحکاماتی، برنسه مخصوص کوزل سرای وباغچه‌سی، عمومی بر باغچه‌سی، پك واسع صالونلری حاوی وسربست اوله‌رق قماره مخصوص بیوك ومصنع بر قازینوسی واولدقجه ایشلك لیمانی واردر.

— موناقو برنسلکی قصبه ایله جوارلرندن عبارت اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی آنجق ۲۱ مربع کیلومتره واهالیسی ۱۳۳۰۴ کشیدن عبارتدر. اخراجاتی: زیتون یاغی، پورتقال، لیمون، عطریات، مسکرات وبر طاقم کوزل صاقسی وسائره‌دن عبارتدر. ارثی بر برنسك تحت حکمنده اولوب، قصبه‌نك متصرفی معیتنده مجلس اعیان نامیله بر مجلس اداره‌سی وبرمحکمه‌سی واردر. ۵ ضابطه ۷۰ نفردن مرکب برمعیت بلوکی و ٤٤ ژاندارمه‌سی واردر. باشلیجه وارداتی قمار رسمندن عبارت اولوب، قیشین هواسی پك کوزل ویازین دکیز حاملری اولمق مناسبتیله، اکلنمك وسربست قمار اوینامق ایچون، آوروپانك هرطرفندن میراثیدیلر بو یره طوپلانیر.

مون بلان { (Mont Blanc) یعنی «آق طاغ» آلپ سلسلهٔ جبالنك اك یوکسك طاغی اولوب، فرانسه ایله ایتالیا واسویچره حدودینك نقطهٔ تلاقیسنده واقعدر. حذای بحردن ٤٨١٠ متره یوکسك اولوب،

آوروپا قطعه‌سنڭ اڭ مرتفع نقطه‌سیدر، وسرمدی قارلرله مستوردر.

مونپلیه { (Montpellier) فرانسه‌نڭ جنوب جهتنده پارسڭ ٦٠٠ كیلومتره جنوب شرقیسنده وآق دڭیزدن ٨ كیلومتره‌لك مسافه‌ده اوله‌رق بر جدولڭ قربنده (هرولت) ایالتنڭ مركزی بر شهر اولوب، ٤٨٢٧٠ اهالیسی، آقادمیه‌سی، علوم، فنون، طب، فن صیدلانی، رسم، صنایع نفیسه، تجارت، هندسه، فن مخانیكی مكاتب عالیه‌سی، داخلی مكتب اعدادیسی، دار المعلمین، كتبخانه‌سی، موزه‌سی، نباتات باغچه‌سی، تاریخ طبیعی نمونه‌خانه‌سی، حكمت طبیعیه عملیاتخانه‌سی، زراعت وآثار عتیقه جمعیتلری، كوزل ابنیه‌سی، مفرح میدان وتفرجگاهلری، لطیف هواسی، كوزل منظره‌سی، بیوك تیاتروسی، واسع خسته‌خانه‌سی، مسكرات واجزاء كیمویه ایله ایپك اقمشه وبز وپاموق منسوجاتله مواد سائره فابریقه‌لری، دباغخانه‌لری وبك ایشلك تجارتی واردر.

— آمریقای شمالیده واشینغتونڭ ٨٣٨ كیلومتره شمال شرقیسنده دخی بو اسمله (ورمونت) جمهوریتنڭ مركزی بر قصبه اولوب، ٤٠٠٠ اهالیسی واردر.

مونترآل { (Montréal) آمریقای شمالیده دومینیون قطعه‌سنڭ (كبك) ایالتنده وكبكڭ ٢٢٥ كیلومتره جنوب شرقیسنده اوله‌رق (سنت لوران) نهریله بر جدولڭ آره‌سنده واقع همنامی بر جزیره‌نڭ جنوب غربی كوشه‌سنده بر شهر اولوب، ٢١٦٦٥٠ اهالیسی، كوزل منظره‌سی، اهمیت موقعیهٔ تجاریه‌سی، متین ریختملری، دمیر یوللرینه مخصوص كوپریلری، دنیاده امثالی اولمیان بر عمومی باغچه‌سی، كنیش سوقاقلری وكوزل ابنیه‌سیله متعدد مؤسسات علمیه وخیریه‌سی وفابریقه‌لری واردر. التیوز طونیلاته‌لغه قدر سفائن شهره قدر چیقار. دومینیونڭ اڭ بیوك شهری اولوب، كوندن كونه دخی بیومكده‌در.

مونتروزه { (Montrose) اسقوچیه‌نڭ فورفار قونتلغنده وآبردینڭ ٦٠ كیلومتره جنوبنده و (اسك) نهری اوزرنده اوله‌رق بونڭ شمال دڭیزنده‌كی منصبندن آز یوقاریده بر قصبه واسكله اولوب، ١٨٠٠٠ اهالیسی، كوزل لیمانی، ایكی فناری، داخلی مكتبی، یلكن بزی فابریقه‌لری، دباغخانه‌لری وصید ماهیسی واردر.

مونتروژ { (Montrouge) فرانسه‌نڭ سینه ایالتنده و پارسڭ ٥ كیلومتره جنوبنده بر بیوك كوی اولوب، ١٦٠٠٠ اهالیسی استحكاماتی، ابنیه طاشی اوجاغی فدانلقلری، صابون موم، طوتقال، بویا، ورنیك، اجزاء كیمیوی وسائره فابریقه‌لری وبر بیوك مطبعه‌سی واردر.

مونتری { (Monterey) مكسیقه‌ده مكسیقونڭ ٧١٢ كیلومتره شمال غربیسنده (نوئوولئون) جمهوریتنڭ مركزی بر قصبه اولوب، ١٦٠٠٠ اهالیسی وبر قاتدن عبارت خانه‌لریله بر میدان وچشمه‌سی واردر.

مونتزوما { (Montézuma) آمریقانڭ كشفنده مكسیقه حكمداری اولوب، ١٥٠٢ تاریخندن بری، حكم سورمكده ایدی، وفتوحاتیله ممالكنی خیلی توسیع ایتمشیدی. ١٥١٩ ده اسپانیوللر (قورتز) ڭ قوماندەسیله مملكتنه كیردكلری وقت، زواللی آدم كندیلرینی حسن قبول ایتدیكی حالده، بونلر كویا خیانتنی كشف ایتمش اولمق بهانه‌سیله، كندیسنی اسیر طوتوب، رهن مقامنده محافظه ایله، ممالكنی ضبط ایتمشلردی. بعده تبعه‌سی عصیان ایدوب، كندیسنی طلب ایتدكلرنده، كندیلرینه نصیحت ویرمكه چیقوب، مجروح اولمش؛ وعلاج و یمك یمك ایستمیوب، ١٥٢٠ ده آجلقدن اولمشدر. بر اوغلی واینیز ایدیلوب، نسلی یقین وقته كلنجه‌یه قدر مونتزوما قونتلری نامیله باقی ایدی.

مونتسكیو { (Montesquieu) فرانسه‌نڭ اڭ مشهور علما ومدققیندن اولوب، ١٦٨٩ ده بوردو قربنده خانداننه مخصوص اولان (بره‌ده) كوشكنده طوغمش، و ١٧٥٥ ده پارسده وفات ایتمشدر. روما دولتنڭ اسباب ترقی وزوالی حقنده مدققانه بر كتابله «محررات ایرانیه» عنوانیله بر اثر مخیل نشر ایدوب، اكتساب شهرت ایتدكدن صكره، «روح قوانین» عنوانیله دیكر بر كتاب یازوب، بونكله شهرتی اوج

بالایه واصل اولامشیدی. « محررات ایرانیه » عنوانلی اثرنده امور دینیه حقنده اوقدر رعایتکار کورنمیور. سه‌ده، سائر آثارنده خیلی دیندارانه ادارۂ لسان ایتمش؛ وسائر حکمای عصریله مناسباتده بولندیغی حالده، بو سببدن وواتردن تباعد ایتمشیدی. صورت افاده‌سی منقح ومتیندر.

مونتغولفیه { (Montgolfier) فرانسه‌لی ایکی برادر اولوب، بالونی ایجاد ایتمکله کسب اشتهار ایتمشلردر. (ویدالون لیزانونی) قصبه‌سنده بیوکی ۱۷٤۰ وکوچکی ۱۷٤۵ ده طوغوب، کشف ایتدکلری اعجوبه‌نك ۱۷۸۳ ده مملکتلرنده ایلك تجربه‌سنی اجرا ایتمش؛ وبعده پارسده‌دخی تکرار ایتمشلردی. بوخدمتلری تقدیر اولنه‌رق، کندیلری آقادمیا مخابرلکنه نصب وکاغد فابریقه‌جیسی بولنان پدرلرینه زادکانلق عنوانی توجیه اولنمشدی. اصل موجد اولان کوچکی ۱۷۹۹ ده مملکتنده وفات ایدوب، بیوکی پارسه انتقال ایله، آقادمیا اعضالغنه ودیکر بعض مأموریتلره نصب اولنمش؛ و ۱۸۱۰ ده اوراده وفات ایتمشدر. بالوندن بشقه بعض صو ماکینه‌لری وسائر آلات کشف، و بعض کتب نافعه تألیف ایلمشلردر.

مونتلوسون { (Montluçon) فرانسه‌نك (آلیه) ایالتده (مولان)ك ۷۰ کیلومتره جنوب غربیسنده و پارسك ۳۲٦ کیلومتره جنوبنده و (شر) نهری اوزرنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ۲۲۷٤۳ اهالیسی، نهر مذکور اوزرنده کوزل بر کوپریسی، اورادن بدأ ایدر جدولی وبر قاچ فابریقه‌سی واردر.

مونتمورنسی { (Montmorency) فرانسه‌نك (سینه مع اوآزه) ایالتنده وپارسك ۱۵ کیلومتره شمالنده وهمنامی اولان واسع بر اورمانك کنارنده ناحیه مرکزی بر قصبه‌جق اولوب، حکیم شهیر ژان ژاق روسونك اقامتکاهی بولنمش اولان زاویه‌سیله مشهوردر.

مونتنغرو { (Montenegro) آوروپا لسانلرنده قره‌طاغ برنسلکنه ویریلن اسم اولوب، لاتین لساننده « قره طاغ » دیمکدر. [« قره‌طاغ » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

مونتوبان { (Montauban) فرانسه‌ده پارسك ٦۳۹ کیلومتره جنوبنده و (تارن) نهری اوزرنده (تارن مع غارونه) ایالتنك مرکزی بر شهر اولوب، ۲۳۹٦۱ اهالیسی، داخلی مکتب اعدادیسی، دارالمعلمینی، کتبخانه‌سی، علوم وفنون جمعیتی، موزه‌سی، عمومی باغچه‌سی، کوزل بر کوپریسی، تفرجکاهلری وبرخیلی فابریقه‌لریله تجارتی واردر.

مونتویدئو { (Montevideo) آمریقای جنوبیده (لاپلاته) خلیجی مدخلنك ساحل شمالیسنده وبوئنوس آیرسك ۲۱۵ کیلومتره شرقنده اوله‌رق ۳٤° ٥٤′ ۳۳″ عرض جنوبی ایله ۲۹° ٥۸′ ۳۲″ طول غربیده (اوروغوآی) جمهوریتنك مرکزی بر شهر واسکله اولوب، ۱۷٥۰۰۰ اهالیسی، دارالفنونی، ۱۰۰۰۰ شاکردی حاوی ٦٤ مکتبی، دوز، کنیش ونمیز سوقاقلری، کوزل ابنیه‌سی، بیوك تیاتروسی وسائر ابنیۂ عمومیه‌سی، پك صاغلام ولطیف هواسی، فرانسز، ایتالیان، اسپانیول و سائر جنسیتلردن مرکب شن ومهمانواز اهالیسی، کوزل باغچه وتفرجکاهلری و ایشلك تجارتی واردر.

مونته قریستو { (Monte-Cristo) ایتالیانك طوسقانه خطه‌سنه ملحق وخطۂ مذکوره‌نك ساحلی قارشیسنده اوله‌رق (تیرنیان) دکیزنده و (البه) جزیره‌سنك جنوبنده کائن بر کوچك آطه اولوب، مساحۂ سطحیه‌سی ۱۰ مربع کیلومتره‌در. قورصانلر طرفندن نهب وغارت اولنه‌رق، خیلی وقتدن بری خالی قالمشیکن، اخیراً ایتالیا دولتی مجرمینی اورایه نقل ایله توطین ایتمکه باشلامشدر. آلکساندر دومانك مشهور بر حکایه کتابنك عنوانی اولمغله کسب اشتهار ایتمشدر.

موندووی { (Mondovi) ایتالیاده پیامونته خطه‌سنك قونی ایالتنده و (قونی) نك ۲٥ کیلومتره شرق جنوبیسنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ۹۷۰۰ اهالیسی و ایپك قاشلرله چینی وسائره فابریقه‌لری واردر.

موندینو { (Mondino) تشریح مشاهیر علماسندن اولوب، فن مذکوری یکی بر اصوله دوکمش، و ترقیاتنه چوق خدمت ایتمشدر. ۱۲٦۰ تاریخلرنده میلانده ویا فلورانسه‌ده طوغمش، و ۱۳۲٦ ده بولونیه‌ده وفات ایتمشدر.

مونرآله { (Monréale) سیجیلیه‌نك پالرمو ایالتنده و پالرمونك ٦ کیلومتره غرب جنوبیسنده کوزل برقصبه اولوب، ١٤٠٠٠ اهالیسی، مصنع وبیوك برکلیساسی ومشهور پورتقال وبادم وزیتونی واردر.

مونروویه { (Monrovia) آفریقانك ساحل غربیسنده (لیبریه) جمهوریت زنجیه‌سنك مرکزی برقصبه اولوب، ١٣٠٠٠ اهالیسی، دوز سوقاقلری و دکیزه ناظر لطیف موقع ومنظره‌سی واردر.

مونزه { (Monza) ایتالیاده لومباردیه خطه‌سنك میلان ایالتنده ومیلانك ١٧ کیلومتره شمال شرقیسنده اوله‌رق (پو) ایرماغنه تابع (لامبرو) نهری اوزرنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، ١٧٠٨٠ اهالیسی و مصنع کلیسالری واردر، که بونلرك الك بیوکنده اسکی لومبارد حکمدارلرینك دمیر تاجی محفوظدر.

مونستر { (Munster) ایرلانده‌نك منقسم اولدیغی درت قسمك بری اولوب، جزیره‌نك جنوب غربی جهتندن عبارتدر. شمالاً قونوخت، شرقاً لینستر خطه‌لریله، جنوباً مانشه دکیزیله غرباً دخی بحر محیط آطلاسی ایله محاطدر. مساحهٔ سطحیه‌سی ٢٤٥٥٦ مربع کیلومتره اولوب، ١٣٣١٬١٠٥ اهالی ایله مسکوندر. نورمانلرك ورودندن اول بو خطه شمالی وجنوبی موسته اسملریله ایکی دائره‌یه منقسم ایدی. شمدیکی حالده: قلاره، لیمریق، تیپراری، کری، قورق وواترفورد اسملریله ٦ قونتلغه منقسمدر.

مونستر { (Münster) پروسیه‌نك غرب جهتنده وبرلینك ٣٩٠ کیلومتره غرب جنوبیسنده اوله‌رق (امس) ه تابع (آآ) نهری اوزرنده وستفالیه ایالتنك مرکزی برشهر اولوب، ٥٧٠١٨ اهالیسی، منسوجات مختلفه ایله ماکینه، پیانو، کاغد وسائره فابریقه‌لری، دباغخانه‌لری، بیوك مطبعه‌لری وصحاف دکانلری، پاالکز فلسفه وعقائد قسملرینی حاوی دارالفنونی، نباتات وحیوانات باغچه‌سی، کتبخانه‌سی، قتولیکلره وپاپاسلره مخصوص مکتب ومدرسه‌سی، مربیه‌لر یتیشدیرمکه مخصوص مکتبی، فنون وصنایعه وتاریخه مخصوص جمیتلری، خسته‌خانه‌سی، تیمارخانه‌سی و مصنع کلیسالری واردر. ابنیه‌سنك طرز معماریسی وشهرك منظرهٔ عمومیه‌سی الیوم قرون وسطایی آکدیریور.

مونستر { (Münster) آلمانیه مشاهیر مستشرقیننددن اولوب، لسان عبرانی‌یه واقف اولمغله، صرف ولغت کتابنی ترتیب، وعبرانیجه‌دن برچوق کتابلر ترجمه ایتمشدر. ١٤٨٩ تاریخنده (اینکلهایم) ده طوغمش، و ١٥٥٢ ده وفات ایتمشدر.

مونغوپارق { (Mungo-Park) اسقوجیه مشاهیرسیاحیننددن اولوب، ١٧٩٥ ده لوندره جمعیت جغرافیه‌سی طرفندن آفریقای وسطی‌یه برسیاحت اجراسنه مأمور اولمغله، نیجر مجراسنك قسم اعظمنی کشف ایتمش؛ و ١٧٩٧ ده آورویایه عودت ایدوب، ١٨٠٣ده برایکنجی سیاحته کیتمش ایسه‌ده، ١٨٠٥ دن صکره کندیسندن خبرآلنمامغه باشلایوب، حوصه‌ده قتل اولندیغی آکلاشلمشدر. سیاحتنامه‌لری نشر، والسنهٔ سائره‌یه دخی ترجمه اولنمشدر.

مونق { (Munk) آلمانیا مشاهیر مستشرقیننددن اولوب، عربی و عبرانی لسانلری حقنده برچوق تدقیقاتده بولنمش؛ وبوبابده بعض آثار معتبره براقمشدر. ١٨٠٢ده طوغوب، ١٨٦٧ده وفات ایتمشدر.

مونکیر { (Monghir) هندستانده بهار خطه‌سنك (بهاکلپور) ایالتنده و٥٣ کیلومتره غرب شمالیسنده وکنك ایرماغنك ساحل یمیننده قضا مرکزی برشهر اولوب، ١٢٥٠٠ ی مسلم اولمق اوزره، ٥٥٣٧٠ اهالیسی، برقلعه‌سی، برقاج سرایی، اسلحه معمولاتی وجوارلرنده میاه معدنیه‌سیله اورمانلری واردر.

مونموت { (Monmouth) انکلتره‌ده لوندره‌نك ١٨٠ کیلومتره غرب شمالیسنده قونتلق مرکزی برقصبه اولوب، ٥٥٨٥ اهالیسی، دمیرخانه‌لری، ذخیره وکراسته تجارتی واطرافنده کوزل منظره‌لی مواقعی واردر.

مونوپولی { (Monopoli) ایتالیانك باری ایالتنده وبارینك ٤٣ کیلومتره جنوب شرقیسنده اوله‌رق آدریاتیق ساحلنده بر

برقصبه اولوب، ۱۳۱۵۵ اهالیسی وپاموق وکتن بز فابریقه‌لریله دباغخانه وبویاخانه‌لری واردر.

مونیخ { (München وآلمانجه Munich) آلمانیای جنوبیده باویره قراللغنك پایتختی بر شهر اولوب، برلینك ۵۱۰ کیلومتره جنوب غربیسنده ووینانك ۳۶۰ کیلومتره غربنده اولەرق طونەیە تابع (ایزار) نهری اوزرنده و ۴۵″ ۸′ ۴۸° عرض شمالی ایله ۱۸″ ۱۶′ ۹° طول شرقیده وبرچوق دمیریول خطلرینك نقطهٔ تقاطعنده واقعدر. بیوك وگوزل برشهر اولوب، ۴۰۷۱۷۴ اهالیسی، دار الفنونی، مکتب صنایعی، طب، فن بیطری، اورمان، طوپوغرافیا، صاغر ودیلسز، صنایع نفیسه، فن معماری، تجارت مکتبلری، درت مکتب اعدادیسی، قیزلره مخصوص بیوك بر مکتبی، علوم وفنون وصنایعه مخصوص آقادمیالری، جغرافیا جمعیتی، ۳۰۰۰۰۰ جلدی حاوی واسع کتبخانه‌سی، مکمل موزه‌سی، مصنع ومزین سرایلی، ۴۳ کلیساسی، آقادمیایه مربوط فنون مختلفه نمونه‌خانه‌لریله قیمتدار آثار فنیه‌سی وکتبخانه‌سی واردر. مذکور ایکی کتبخانه‌دن بشقه قراللق بر ملیون جلد کتب مطبوعه ایله ۳۰۰۰۰ ال یازیسی کتابلری حاوی کتبخانه‌سی‌ده عمومه آچیقدر. هرنه قدر شهر چیلاق بر اووه‌ده اولوب، هواسی سرنجه و رطوبتلی ایسه‌ده، صنعی تزییناتی وباغچه وتفرجگاهلری چوقدر. صنایع مراکزندن دخی اولدیغی حالده، جام، بورسان، مجوهرات، ساعت، ریاضیه، حکمت طبیعیه، فن جراحی، موسیقی الات وادواتیله دوربین وگوزلك کبی شیلر، کاغد، بیره، آبنوسدن مواد مختلفه، صنعی چیچکلر، غانت، فورچه، موم، عطریات وسائره فابریقه‌لریله طونج وچنقو دوکمخانه‌لری، دباغخانه‌لری، ومحل کشف وایجادی بولندیغی لیطوغرافیا مطبعه‌لری چوقدر. متعدد خسته‌خانه، یتیمخانه وسائر مؤسسات خیریه‌سی ده واردر.

موهاو { (Mohave) ممالك مجتمعه‌نك حکومات غربیه‌سندن قالیفورنیه حکومتنك قسم جنوبیسنده بر چولك واورالرده جولان ایدر اقوام وحشیهٔ اصلیه‌دن بر قومك اسمیدر. بوچولی سان فرانسیسقویه منتهی اولان بر دمیریول خطی شق ایدیور.

موهاوق { (Mohawk) ممالك مجتمعه‌نك نیویورق حکومتنده بر نهردر، که (ترنتون) ك ۸ کیلومتره غربنده نبعانله، ابتدا جنوبه وبعده شرق جنوبی‌یه طوغری آقەرق، ۲۵۰ کیلومتره‌لك جریاندن صکره (هودسون) نهرینه دوکیلور. ملتقاسندن یوقاری ۲۵ متره یوکسکدن دوشوب، گوزل بر شلاله ودها بعض کوچك شلاله‌لر تشکیل ایدیور. یتاغی پك اینیشلی وشلاله‌لی اولدیغندن، کندیسی سیر سفائنه صالح دکل ایسه‌ده، مذکور هودسون مجراسیله اونتاریو کولی آره‌سنده آچلمش بر جدوله صو ویریور. مجراسی بوینجه بر دمیریول خطی دخی تمدید اولنمشدر. مجراسی اوزرنده برقاچ معموره بولنوب، اك بیوکلری روما واوتیقه‌در.

موهل { (Mohl) مشاهیر مستشرقیندن اولوب، ۱۸۰۰ ده استوتغارده‌ده طوغمش، و (آبل رموزات) و (سیلوستر دوساسی) کبی اعاظم مستشرقیندن السنهٔ شرقیه‌یی اوکرنوب، اك زیاده فارسی‌یه تخصص ایتمشیدی. فرانسه‌ده توطن ایدوب، آقادمیا اعضالغنه وفرانسه مکتبنده فارسی معلمکنه نصب اولنمشدی. ۱۸۷۵ ده وفات ایتمشدر. کتب فارسیه‌دن زردشته متعلق فقره‌لری جمع ونشر ایتدیکی کبی، فردوسینك «شاهنامه»سنی‌ده فرانسزجه‌یه ترجمه وطبع ایتمشدر.

موهلی { (Mohéli) مداغسقارك منتهای شمالیسیله آفریقا ساحلی آره‌سنده واقع (قوموره) جزایرندن بری اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۲۳۱ مربع کیلومتره واهالیسی ۶۰۰۰ کشی راده‌لرنده‌در. بونلر عربلرله آفریقالی ویا مداغسقارلی قاریلردن متولد اولوب، دین اسلامله متدیندرلر. دیکر قوموره جزایریله برابر اسماً فرانسه‌نك حمایه‌سی آلتنده بولنیور. یرلیلر (معالی) تسمیه ایدرلر.

موهوب { (ابوالفضل — بن ظافر بن جابر السکری) مشاهیر اطبای اسلامدن اولوب، بشنجی قرن هجری اواخرنده حلبده یاشامشدر. «اختصار کتاب المسائل لحنین بن اسحق» عنوانیله برکتابی واردر. پدری ظافر، جدی جابر و اوغلی جابر دخی حذاق اطبادن

اولوب، عن اصل موصللی اولدقلری حالده، پدری
ظافر حلبه هجرت ایتمشیدی.

موهیقان { (Mohicans) آمریقای شمالیده اقوام اصلیه‌دن بیوك بر قوم
اولوب، ممالك مجتمعه‌نك شمال شرقی کوشه‌سنده
هودسون مجراسیله بحر محیط آطلاسی سواحلی
آره‌سنده بولنورلردی. همان کاملاً منقرض ومحو
اولمشلردر. مشهور حکایه نویس (قوپر) «موهیقانلرك
اخیری» عنوانلی حکایه کتابیله اسملرینه شهرت
قزاندیرمشدر.

موهیلف { (Mohilew) روسیه‌ده پترسبورغك ٦٦٧ کیلومتره جنوبنده
و (دنیپر) نهری اوزرنده ایالت مرکزی بر شهر
اولوب، تقریباً ١٧٠٠٠ ی یهودی اولمق اوزره،
٤٠٥٣٥ اهالیسی، استحکاماتی، کوزل بر میدانی،
٢٩ روس، ٣ قتولیك، ١ پروتستان کلیساسیله
٢ خاوره‌سی، ذکور و اناث ایچون آیری آیری
اعدادیه مکتبلری، دار المعلمینی، ابه مکتبی وسائر
مؤسسات علمیه وخیریه‌سیله تلاتین وسائر معمولات
دباغیه‌سی وایچ یاغی، بال مومی، بال، پوتاس، کتن
وکنویر اخراجاتی واردر.

— موهیلف ایالتی روسیه‌نك ایالات وسطیه‌
سندن اولوب، شمالاً ویتبسك، شرقاً اسمولنسك
شرق جنوبی جهتندن وجنوباً چرنیغون، غرباً
دخی مینسك ایالتلریله محدوددر. ٥١° ٥٧′ ایله
٥٥° ١٣′ عرض شمالی و ٢٦° ٣١′ ایله ٣٠°
٢٥′ طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولوب، مساحهٔ
سطحیه‌سی ٤٨٠٤٧ مربع کیلومتره و اهالیسی
١٤٤٥٧٤١ کشیدر، که هر مربع کیلومتره
باشنه ٣٠ کشی دوشیور. اراضیسی دوز اولوب،
شمال جهتی برآز دها یوکسك اولمغله، بالطیق
دکیزیله قره دکیز ماثله‌سی آره‌سنده تقسیم میاه خطنی
تشکیل ایدن تپه‌لر صرتنه داخلدر. جنوب جهتی
دها آلچقدر. میاه جاریه‌سی چوق اولوب، (دنیپر)
ایرماغی ایالتی شق ایله، صاغ وصولدن بك چوق
چایلر ودره‌لر آلیر. کوللری دخی چوق لکن کو.
چکدر. هواسی صوغوق اولوب، یازین میزان الحراره
نهایت ٣١ درجه‌یه قدر چیقار، وقیشین تحت الصفر
٣٥ درکه‌یه قدر اینر. قیشین درت آی صولر
منجمد حالنده بولنور. اراضیسنك برثلثندن زیاده‌سی
اورمان، بر ثلثه قریب مقداری اراضئ مزروعه،
بر عشری چایر وقصوری اراضئ خالیه‌در. باشلیجه
محصولاتی: چاودار، بولاف، آرپه، داری، کتن،
کنویر و پتاته‌در. حیوانات اهلیه‌سی آز وجنسلری
عادیدر. نهرلرنده بالیق چوقدر. اورمانلرده قورت،
آیی، تیلکی وسائر حیوانات وحشیه و پوستلری
کورکه یارار انواع حیوانات بولنیور. صنایعی هنوز
کریدر.

موهیلف { (Mohilew) روسیه‌نك (پودولیه) ایالتنده و (قامنیچ پودولسکی) نك
٩٢ کیلومتره شرق جنوبیسنده اوله‌رق (دنیستر)ك
صول کنارنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب،
١٨١٥٠ اهالیسی وموم، ایچ یاغی، بیره ومسکرات
فابریقه‌لریله دباغخانه‌لری واوزوم وقورو یمش اخرا
جاتی واردر.

مؤید { [«هشام المؤید» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

مؤید { (ملك —) [«ابو الفدا» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

مؤید { (هزبر الدین داود بن یوسف بن رسول الترکانی) یمنده ٢٠ سنه حکم
سوروب، ٧٢١ تاریخنده وفات ایتمش؛ و اوغلی
مجاهد خلفی اولمش ایدی. عالم بر ذات اولوب،
کتبخانه‌سی ١٠٠٠٠٠ جلد کتابی حاوی ایدی.

مؤید { (ملك —) [«محمودی» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

مؤید { (ملك — احمد) مصر وشامده حکومت سورن ممالیك چراکسه‌نك اون
اوچنجیسی اولوب، ٨٦٨ تاریخنده، پدری ملك
اشرف ابونصر اینالك وفاتی اوزرینه، وصیتی اوزره،
تخته قعود ایتمش ایسه‌ده، یالکز درت آی حکومت
سوردکدن صکره، ینه او سنه اتابکی بولنان امیر
خوشقدم طرفندن اسقاط، وبری ضبط اولنمشدی.

مؤید الالوسی { (ابو سعید محمد بن علی) مشاهیر شعرادن اولوب،
٤٩٤ تاریخنده عراقك حدیثه قصبه‌سی قربنده
واقع (الوس) قریه‌سنده طوغمش؛ و دجیله‌ده
نشأت ایدوب، بعده بغداده دخول ایله، خلیفه
مسترشد بالله زماننده چاوش اوله‌رق سلك عسکری‌یه

داخل اولمش؛ و بعده سلطان مسعود بن ملکشاه سلجوقینك خدمتنه کیرمش؛ و برچوق غزللر ومدحیه وهجویه‌لر سویلیوب، او میانده خلیفه مقتفی بالله حقنده دخی بر هجویه سویلکله، حبس ایدیله‌رك، اون سنه محبوس قالمش؛ و خلیفه مستنجد باللهك جلوسنده ٥٥٥ تاریخنده اطلاق اولندقده، محبسك قرانلقندن کوزلری ایی کورمز اولمش ایدی. محبسدن چیقنجه، موصله کیدوب، ٥٥٧ تاریخنده اوراده وفات ایتمشدر. شو بر ایکی بیت جمله‌ اشعارندندر:

رسلوا فابیت الدموع لبعدهم
من بعدهم وعجبت اذ انا باق
وعلمت ان العود یقطر ماءه
عند الوقود لفرقة الاوراق الخ

مؤید الدوله { (ابو نصر بویه بن رکن الدوله بن بویه) آل بویه ملوکندن اولوب، پدرینك وفاتندن صکره ٣٦٦ تاریخنده برادری عضدالدوله فرمانیله عراق حاکمی اولمش؛ و یدی سنه اجرای حکومتدن صکره، ٣٧٣ تاریخنده، ٤٣ یاشنده ایکن، خناقدن وفات ایتمشدر.

مؤید الدوله { [«ابوالمظفر بن منقذ» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

مهاج { (Mobacz) مجارستانك (بارانیه) سنجاغنده وسجدینك ٩٥ کیلومتره غربنده وطونه‌نك غربی قولنك صاغ کنارنده بر قصبه اولوب، ١٢٣٨٥ اهالیسی و واپور اسکله‌سی واردر. جنتمکان قانونی سلطان سلیمان خان حضرتلری ٩٣٢ ده مهاجده مجارلره قارشی بیوك بر مظفریت قزانوب، واقع اولان محاربه‌ده مجار قرالی ایکنجی لویی تلف وعسکری پریشان اولمش ایدی. ابن کمال پاشا بو مظفریتك تاریخنی یازوب، بو کتاب ویانه‌ده طبع اولنمشدر.

مهاجر { صحابه‌دن برقاچ ذاتك اسمی اولوب، الك معروفلری بر وجه آتیدر:

(مهاجر بن ابی امیه بن المغیرة القرشی المخزومی) که ام المسلمین ام سلمه (رضها) نك برادری وخالد بن ولید (رضه) ك یکنی اولوب، اصل اسمی ولید ایکن، جناب نبویدن مهاجر تسمیه بیورلمش؛ وتبوك غزاسنده تخلف ایتمکله، همشیره‌سنك شفاعتیله عفو جناب نبوی‌یه مظهر اولمش؛ وجناب نبویدن حارث بن عبد الکلال الحمیری یاننه یمنه ارسال بیوریله‌رق، بعده کنده صدقاتنه مأمور اولمش؛ و خلافت جناب صدیقیده اهل رده‌یه قارشی یمنه اعزام بیوریله‌رق، حضرموتده حصن النجیری فتح ایتمش، واشعث بن قیس اسیر طوتوب، جانب خلافته کوندرمش ایدی. — (مهاجر بن خالد بن الولید القرشی المخزومی) که عهد جناب نبویده چوجق اولوب، بعده برادری عبدالرحمن معاویه‌نك طرفنی التزام ایتدیکی حالده، کندیسی جناب مرتضایه انتساب ایدوب، جمل محاربه‌سنده برکوزی یاره‌لانمش، وصفین محاربه‌سنده شهید اولمشدر. اوغلی خالد معاویه‌نك طبیبی ابن اثالی قتل ایدوب، مرقومك معاویه‌نك امریله زهرلدیکی عمی عبدالرحمنك انتقامنی آلمشدر.

مهتدی بالله { (محمد بن الواثق بن المعتصم بن هارون الرشید) خلفاء عباسیه‌نك اون دردنجیسی اولوب، جدینك زمان حکومتنده ٢٢٠ تاریخندن صکره طوغمش؛ وعمزاده‌سی معتز بالله بن المتوکلك غلامان خاصه طرفندن اسقاط وقتل اولنمسی اوزرینه، ٢٥٥ تاریخنده تخت حکومته قعود ایتمشدر. متدین و عادل بر ذات اولوب، غلامان خاصه‌نك آرزوسنه کوره حرکت ایده‌مدیکندن، بر سنه‌یه قریب مدت اجرای حکومتدن صکره، بونك دخی علیهنه قیام ایتملریله، کندیلرینه قارشی حرب ایدوب، محاربه‌ده مجروح واسیر اولدقدن صکره، ٢٥٦ ده قتل اولنمشدر. ١٧ ارکك و٦ قیز اولاد براقوب، بغدادده تدریس وخطابتله مشغول اولمشلردر.

مهدی { (ابوالقاسم محمد بن الحسن العسکری بن علی الهادی بن محمد الجواد) ائمهٔ اثنا عشرك اون ایکنجیسی اولوب، ٢٥٩ تاریخنده دنیایه کلمش؛ و پدرینك وفاتندن صکره درت بش وبر روایتده اون یدی یاشنده ایکن، سردابه کیروب، بردها کورنمدیکی متواتر اولمشدر. شیعیلر آخر زمانده ظهور ایده‌جکنه معتقد اولوب، حقنده برچوق روایات نقل ایدرلر.

مهدی { (محمد — بن المنصور بن محمد بن علی بن عبدالله بن عباس) خلفاء

عباسیه‌نك اوچنجیسی اولوب، ١٢٧ تاریخنده دنیایه گلمش؛ و ١٥٨ تاریخنده، پدرینه خلف اوله‌رق، تخت حکومته قعود ایلمشدر. عادل وسخی بر ذات اولوب، اون سنه ایله بر آی کمال شان وعدالتله اجرای حکومت ایتدکدن صکره، ١٦٩ تاریخنده ٤٣ یاشنده جبلده (ماسبذان) نام محلده وفات ایتمش؛ واوراده دفن اولنمشدر. ١٦٠ تاریخنده ایفای حج وزیارت روضهٔ مطهره ایدوب، اهالی حرمینه کلی احسانلر ایتمش؛ وحرم شریفی مرمر ستونلر وآلتون قندیللرله تعمیر وتزیین، ودیبالرله تفریش ایلمش ایدی.

مهدی { [«عبد الله مهدی» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

مهدی { فرس شعراسندن بر وجه‌آتی طقوز کشینك مخلصیدر:

برنجیسی (محمد — پهلوان) علوم وکمالاتله تزیین ذات ایتمش اولدیغی حالده قوت بدنیه وکورشده دخی امثالسز اولمغله (پهلوان) لقبیله شهرت بولمشیدی. موسیقیدن دخی بهره‌سی وار ایدی. علیشیر نوایی تذکره‌سنده مدحنی ایدیور. شوبیت اونکدر:

نیست ره پیش سکان او من بیچاره را
تابدیشان کویم احوال دل صد پاره را

— ایکنجیسی (آقا محمد —)، پدری کیلانلی اولدیغی حالده، کندیسی اصفهانده تولد و نشأت ایتمش؛ و شاه طهماسب صفوی‌یه انتسابله منجم باشیسی اولمش ایدی. دولت صفویه‌نك انقراضنده نادر شاهك قورقوسندن کیلانه چکیلوب، خلقدن انقطاع، و زراعتله اشتغال وتعیش ایدردی. ٧٦ یاشنده وفات ایتمشدر. «آتشکده» صاحبی نادر شاه دورندن صکره کندیسیله کوریشوب، اخلاق حسنه‌سنه حیران اولدیغنی بیان ایدیور. شو رباعی جملهٔ اشعارندندر:

با حکم قضا ستیزه نتوان کردن
با دست علاج تیزه نتوان کردن
تدبیر کجا علاج تقدیر کند
آهن باموم ریزه نتوان کردن

— اوچنجیسی استرابادلی اولوب، ملانظام معمائینك برادری ایدی. ٩٢٤ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

ساقی نبود بی ادبیها عجب ازما
ماهردم مستیم نیاید ادب از ما

— دردنجیسی (میرزا — خان) نادر شاهك کاتبی ومعتمدی اولوب، (منشی الممالك) عنوانینی احراز ایتمشدی. مشارالیهك وقوعات وفتوحاتنی اوچ صورتله ضبط وتحریر ایدوب، «تاریخ نادری»، «تاریخ جهانکشا» و «درهٔ نادره» عنوانلریله اوچ اثر براقمشدر، که فصاحت و سلاستلریله مشهوردر. شو رباعی جملهٔ اشعارندندر:

چون حاصل عمرتو فریبی ودمیست
بیداد مکن کرت بهردم ستمیست
مغرور مشو بخودکه اصل من وتو
کردی و شراری ونسیمی و دمیست

— بشنجیسی (میرزا — بن میرزا حبیب الله) عن اصل شهرستانلی اولوب، پدرندن صکره هندستانده دولت تیموریه‌ده صدارت و وزارت منصبنه نائل اولمش؛ و ابو سعید میرزادن بهادر شاهه‌دك اولان هند ملوك کورکانیه‌سنك تاریخنی یازمشدر. ١٠٤٣ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

بی دوروز کسانرا زخاك برکیرد
ندیده ایم چو دولت عزیز دربدری

— آلتنجیسی (— بیك) قزوینلی اولوب، فتح علی شاه قاچار زماننده یاشامش، واکثر عمرینی سیاحتله کچیرمشدر. لطیفه‌یه مائل، بدیهه‌کو و قلندر مشرب برآدم اولوب، شاه مشارالیهك ویرمش اولدیغی خلعتی میخانه‌یه رهن براقدیغندن، شاهك عتابنه مظهر اولدقده، بداهةً شو بیتی سویلمشدر:

خلعت نو شده در بادهٔ دیرینه کرو
که بود بادهٔ دیرینه به از خلعت نو

— یدنجیسی (میر محمد —) همدان ساداتندن اولوب، شو بیت اونکدر:

مرنجان دل کرم درویش را
بدریای آتش مزن خویش را

— سكزنجيسى (سيد — طباطبا) رى شهرندن اولوب، شو بيت اونكدر:

نيست كرداب كه از شورش ما
آب در ديدهٔ دريا كردد

— طقوزنجيسى (ميرزا —) قم شهرندن اولوب، كوزل اشعارى واردر. شو بيت او جمله ندر:

جايى كه بود شمع رخت انجمن افروز
خورشيد چراغيست كه پروانه ندارد

مهدى (ابو عبدالله محمد بن عبدالله بن تومرت الهرغى) مغربده موحدين دولتنك اصل مؤسسى اولوب، كنديسى حكومت سورمامشدر. مغرب اقصاده جبل سوس مملكتنده دنيايه كلوب، امام حسن بن على (رضهما) نسله منسوب اولمق ادعاسنده ايدى. كنج ياشنده تحصيل علم ايچون شرقه رحلت ايدوب، بغدادده امام غزالى وكيا الهراسى وطرطوشى كبى اعاظم علمادن فقه وحديث وتفسير وسائر علوم دينيه‌يى تحصيل ايله، فوق‌العاده بر زهد وتقوى كوسترمكه باشلامشيدى. بعده مكهٔ مكرمه‌يه عزيمتله، برمدت اقامتدن صكره، كورديكى بر امر منكر اوزرينه، چيقوب مصره كلمش؛ واوراده دخى نهى عن المنكر خصوصنده مبالغه ايتديكيچون، حكومت طرفندن طرد واخراج اولنه‌رق، ٥٠٥ تاريخنده كمى ايله افريقيه‌نك مهديه اسكله‌سنه چيقمش؛ وبر خراب جامع شريفك رواقنده اوتوروب، ينه حركتنده دوام ايتمش ايسه‌ده، اوراده حكم سورن بنى باديسدن يحيى بن تميم كنديسنه حرمت ورعايت ايتمش؛ واورادن بجايه‌يه كچوب، اورادن دخى طرد اولنمغله، (ملاله) قريه‌سنه كيده‌رك، تدريس وارشاده باشلامش؛ و اوراده مار الترجمه (عبد المؤمن بن على القيسى) دخى مريدانى زمره‌سنه داخل اولمش ايدى. مريدلرى چوغالنجه، اونلر ايله مراكشه كيده‌رك، اوراده دخى خراب بر جامع شريفى مكان اتخاذله، امر بالمعروف ونهى عن المنكر خصوصنده مبالغه ايتديكيچون، ملوك ملثميندن كرسىٔ حكومتده بولنان ابوالحسن على بن يوسف بن تاشفين علمادن بر مجلس عقديله، كنديسنى امتحان ايتدكده، مالك بن وهيب الاندلسى بونك برشخص مضر اولديغنى بيانله، حبسى رأينده بولنمش ايسه‌ده، ملك مشاراليه بو بر فقير آدمدر، نيچون كناهنه كيره‌يم، ديه‌رك، ودعاسنى طلب ايده‌رك، صاليويرمشيدى. مهدى مراكشده اقامتك عاقبت مخاطره‌لى اوله‌جغنى آكلايه‌رق، مريدانيله (تينمل) طاغلرينه چكلمش؛ وطاغليلر طرفندن حسن قبول كوروب، مريدانى كيتدكجه تكثر ايتمكله، ايچلرندن شبهه ايتديكى بعضلرندن قورتلمق ايچون، بركون جمله‌سنى بر قيا باشنه كتوروب، اوراده ايچكزدن صادق ومنافق كيملر اولديغنى بكا بر ملك طرفندن خبر ويرلدى ديه‌رك، شبهه‌لنديكى آدملرى قيادن آشاغى آتديرمش؛ وقالانلرى تسليح ايدوب، مرقوم عبدالمؤمنى اون بيك كشى ايله مراكشك اوزرينه سوق ايتمشيدى. بونلر برمدت شهرى محاصره ايتدكدن صكره، مغلوب اولوب، چكلمش؛ وبو مغلوبيت خبرى مهدى‌يه واصل اولنجه، ذاتاً خسته اولديغندن، ٥٢٤ تاريخنده كدرندن تلف اولوب، مريدانه مرقوم عبدالمؤمنه بيعت ايتمكى وصيت براقمش؛ وبو وجهله عبدالمؤمن بالآخره دولت ملثمينى قالديروب، موحدين دولتنى تأسيس ايلمشدر.

مهديه (تونسده تونسك ١٧٦ كيلومتره جنوب شرقيسنده ودكزك ايچنه كيرمش بر شبه جزيره اوزرنده بر قصبه اولوب، ٣٥٠٠ اهاليسى، خراب قلعه‌سيله متعدد جوامع شريفه‌سى، طولمش بركوچك ليمانى، صيدماهيسى وذخيره وسائره اخراجاتى واردر. فاطميونك برنجيسى اولان عبيد الله المهدى طرفندن ٣٠٣ تاريخنده تأسيس، و پايتخت اتخاذ اولنه‌رق، برخيلى وقت بيوك بر شهر حالنده بولنمشدر. مؤسس بولنديغى شبه جزيره وقتيله بر زخنده صنعى برجدول ايله قره‌دن آيرلمشديسه‌ده، بعده جدول طولمشدر. عبيدالله مهدى مهديه‌نك قارشيسنده وايچ طرفنده (زويله) اسميله بر قصبه دخى بنا ايدوب، آره‌لرنده كوبرى ايله اختلاط اولنوردى. ليماننك آغزى دخى ايكى طرفدن برر قلعه ايله محفوظ اولوب، بو ايكى قلعه آره‌سنده زنجير تمديديله ليمان كيجه قپانيردى. خراب حالنده اولان ابنيهٔ قديمه‌سى اسكى بيوكلكنه دليلدر. بعده شارل كينت طرفندن طوپه طوتيله‌رق، تخريب اولنمغله، بر دها اعمار اولنه‌مامشدر. اطرافنده قارتاجليلر زماننده قالمه

بر طاقم مزارلر وسائر آثار عتیقه بولندیغندن، محلنده قارتاجلیلر زماننده بر معموره بولنمش اولدیغی آکلاشیلیور.

— مغرب اقصاده وبحر محیط آطلاسی ساحلنده اوله‌رق (سلا) نك قربنده دخی بو اسمله بر قصبه اولوب، موحدینك برنجیسی اولان عبد المؤمن طرفندن تأسیس، وشیخی اولان صاحب دعوت محمد بن تومرتك نامنه نسبتله مهدیه تسمیه ایتمش ایدی.

مهذب { (قاضی — حسن بن علی) شعرادن اولوب، صالح بن رزیکه منسوب ایدی، وصالح بن رزیکك دیوانندەکی اشعارك چوغی صاحب ترجمه‌نك اولدیغی مرویدر. شوقطعه جمله اشعارندندر:

لقد طال هذا الليل بعد فراقه
وعهدى به قبل الفراق قصير
وكيف ارجى الصبح بعدهم وقد
تولت شموس بعدهم و بدور

مهذب الدین { (ابو سعید محمد بن ابی حلیقه) مشاهیر حکما واطبادن اولوب، مصرده ملك ظاهر رکن الدین بیبرسك زماننده اهتدا ایتمش؛ ومشارالیهك خدمت طبابتنده بولنوب، بك چوق احسانلرینه نائل اولمش ایدی. «کتاب فی الطب» عنوانیله بر تألیفی واردر. (موفق الدین ابو الخیر) اسمیله بر برادری وارایدی، که کحالقده‌کی مهارتیله مشهور اولوب، هنوز یکرمی یاشنده بوفیکن ملك صالح نجم الدین نامنه کحالته متعلق بر کتاب یازمشیدی.

مهذب الدین بن هبل { (ابو الحسن علی بن احمد) مشاهیر اطبا وحکمادن اولوب، شعر و ادبیاتدن و علم حدیثدن دخی بهره‌سی وار ایدی. ٥١٥ تاریخنده بغدادده دنیایه کلوب، تحصیل علوم ایتدکدن صکره، موصله نقل وطن ایده‌رك، بر خیلی وقت (خلاط) ده اقامتله، اورا صاحبندن اموال کثیره‌یه نائل اولدقدن صکره، ماردینه کیده‌رك، بدرالدین لؤلؤه انتساب ایتمش؛ و نهایت کوزلرینه عمی طاری اولمغله، موصله عودت ایدوب، ٦١٠ تاریخنده اوراده وفات ایتمشدر. طبه دائر «المختار» عنوانیله بر تألیف معتبری و «کتاب الطب الجمالی» عنوانیله بر اثری واردر. کوزل اشعاری دخی اولوب، شو بر ایکی بیت او جمله‌دندر:

ايا دوحة هام الفؤاد بذكرها
عليك سلام الله يا دوحة الانس
رمتنى النوى بالبعد منك و قربها
وقد كنت جارا لاصقالك بالامس

مهذب الدین الدخوار { (ابو محمد عبد الرحیم — بن علی) مشاهیر اطباء اسلامدن اولوب، دمشقده تولد ونشأت ایتمشدر. پدری کحال اولوب، کندیسی دخی ابتدا بو فنله مشغول اولمش؛ و بعده طبابته توغل ایدوب، علوم حکمیه وریاضیه وسائره‌یی دخی بحق اوکرنمش ایدی. نورالدین بن زنکینك بیمارستان کبیرینك سراطباسی اولوب، ملك عادلك دخی خدمت طبابتنده بولنمش؛ و رئیس الاطبا عنوانینه نائل اولوب، کایتلی ثروت وسامانه مالك اولمشیدی. بعده ملك اشرف بن ملك عادل طرفندن جلب اولنه‌رق، اکرام والتفات وتخصیصاته نائل اولمشیدی. عمرینی اجرای طبابت وتدریسله چکیروب، حسن خطی اولمغله، برچوق کتب طبیه وسائره دخی استنساخ ایتمشیدی. ٦٢٨ تاریخنده وفات ایدوب، اولادی اولمامغله، خانه‌سنی، فن طبك تدریسنه مخصوص مدرسه اولمق اوزره، وقف و مالملکنی وکتابلرینی دخی بومدرسه‌یه ترك وتخصیص ایتمشیدی. ابوبکر رازینك «الحاوی» عنوانلی کتاب کبیرینی وابو الفرج اصفهانینك «الاغانی الکبیر» عنوانلی کتابنی اختصار ایتدیکی کبی، «مقالة فی الاستفراغ»، «کتاب الجنینة»، «تعلیق ومسائل فی الطب وشکوك طبیة ورد اجوبتها»، «کتاب الرد علی شرح ابن صادق لمسائل حنین»، «مقالة الرد علی رسالة ابی الحجاج یوسف الاسرائیلی فی ترتیب الاغذیة اللطیفة والکثیفة فی تناولها» عنوانلی تألیفاتی دخی واردر.

مِهر { اسکی ایرانیلرك معبودلرندن اولوب، شمسدن کنایه ایدی؛ ونور وضیا وحیات وقوت علاقه‌دار اولنوردی. اسکی یونانیلر و روماليلر دخی بو معبودی ایرانیلردن آلوب، Mithra تسمیه، وعبادتنی بر طاقم سرائرله اجرا ایدرلردی.

مَهرات { مجدده و حضرموت قربنده بر بلده اولوب، مهره‌دن معدود اولدیغی «معجم البلدان» ده مسطوردر.

مهران { (یاخود مهران رود) جغرافیون اسلام آثارنده سند ایرماغنه ویریلن اسمدر. [«سند» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

مِهران { صحابه‌دن اولوب، فخر کائنات (صلعم) افندمزك آزادلیسی ایدی. بعض احادیث شریفه‌نك راویسیدر. — بو اسمده صحابه‌دن دیگر برذات دخی اولوب، اهل جزیره‌نك امامی اولان (میمون بن مهران)ك پدریدر، وبو اوغلی کندیسندن روایت ایتمشدر.

مهرداد { (Mithridate) بواسمله آسیای صغیر اسکی حکمدارلرندن برقاچ کشی کلوب، اك مشهورلری (پونت) یعنی طربزون جهتنده حکم سورنلریدر. بونلر یدی کشی اولوب، برنجیسی ایران دولتنه تابع اولدیغی حالده، قبل المیلاد ٤٠٢ تاریخندن ٣٦٣ تاریخنه دك حکم سورمشدر. — ایکنجیسی ٣٣٧دن ٣٠٢ تاریخنه دك حکم سوروب، بیوك اسکندره عرض اطاعت ایتمش؛ وبو جهانگیرك وفاتنده اعلان استقلال ایله، پافلاغونیه وقپادوکیایی دخی ضبط ایتمشیدی. — اوچنجیسی ٣٠٢دن ٢٦٦ تاریخنه دك ودردنجیسی ٢٦٦دن ٢٢٢ سنه‌سنه قدر حکومت ایتمشلردر. — بشنجیسی ٢٢٢دن ١٨٦ تاریخنه دك حکم سوروب، قیزینی سوریه حکمداری بیوك آنطیوخسه تزویج ایتمشیدی. — آلتنجیسی ١٥٧دن ١٢٣ تاریخنه دك حکم سوروب، رومالیلرله اتفاق، وآرستونیقه قارشی کندیلرینه امداد ایتمکله، مکافاةً فریجیه‌نك برقسمی دخی کندیسنه ویرلمشیدی. — یدنجیسی و اك مشهورلری (اوپاتور) و«بیوك» لقبیله ملقب اولوب، آلتنجیسنك اوغلیدر. قبل المیلاد ١٣١ تاریخنده طوغوب، ١١ یاشنده ایكن، پدری وفات ایتمکله، تخته ادعالری اولانلردن تأمین نفس ایچون، پدرینك اولکاسی خارجنه چیقوب، یدی سنه آو و سیاحتله وتحصیل ایله مشغول اولمش؛ وبعده مملکتنه عودتله، ملك موروثنی اله کچیروب، کرج جهتندن عبارت اولان بوسفوره مسلط اولان اسکیتلری اورادن اخراج، و بیتینیه حکمداری (نیقومد) ایله پافلاغونیه‌یی مقاسمه، وبعده بیتینیه و قپادوکیه‌یی وآسیای صغیرك دیگر بعض جهتلرینی ضبط ایتمش ایسه‌ده، قپادوکیه‌لیلر رومالیلردن استمداد ایتمکله، بونلر میلاد عیسادن ٩٩ سنه اول کندیسنی، اشبو ممالك مضبوطه‌دن ال چکمکه مجبور ایتمشلردی. بوندن طولایی رومالیلره قارشی فوق العاده بر کین وخصومت باغلایوب، کردستان جهتی حکمداری (تیغران) ایله بالاتفاق، آسیای صغیرده‌کی اقوامی رومالیلره قارشی قیامه تشویق، و بر سرعت فوق العاده ایله ٨٨ تاریخنده همان بتون آسیای صغیری ضبط، و اورالرده بولدیغی یوز بیك قدر رومالی‌یی قتل ایتمش؛ و سردارلرندن (آرخلاؤس) ی یونانه کوندروب، یونانیلری رومالیلره قارشی آیاقلاندیرمش؛ و اوراده دخی روما سردارلرندن بر قاچنی مغلوب ایتمشدی. بونك اوزرینه، رومادن (سیلا) کلیتلی عسکر سوقیله آتنه‌یی استرداد، ومهردادك سردارلرینی دفعاتله مغلوب ایده‌رك، اورادن آسیایه تجاوزله، قزاندیغی متعدد محاربه‌لرده بونك ایکیوز بیك قدر عسکرینی اتلاف ایتمش؛ ومهردادك دونناسی دخی مغلوبیتدن و فرطونه‌دن کلی خساره اوغرامش، و تبعه‌سندن امنیتی دخی قالقمش اولمغله، ٨٥ تاریخنده صلحه یاتمش؛ وبتون ضبط ایتدیکی یرلرله قالان دونناسنی تسلیم ایتمك کبی آغر شرطلرله مصالحه‌یی قبوله مجبور اولمش؛ و قافقاس وقریم جهتنده ظهور ایتمش اولان عصیانلری باصدیرمغه کیتمش ایدی. آنجق قپادوکیه جهتنی تخلیه‌ده تأنی وتعلل ایتدیکندن، ایرتسی سنه روماليلرله بر ایکی محاربه دها ایتمشدی. یدی سنه صکره، روماليلر بیتینیه‌یی ضبط ایتدکلرنده، بو خطه اوزرینه ادعای حقوقله، یکیدن روماليلره قارشی عسکر سوق ایتمش ایسه‌ده، (لوقولوس) طرفندن مغلوب اولوب، دونناسی دخی لمنی وبوزجه آطه اوکلرنده باتیرلمش اولمغله، ملك موروثنه چکلمکه مجبور اولمش؛ ولوقولوس کندیسنی اورایه دخی تعقیب ایده‌رك، ٦٩ تاریخنده کلیاً مغلوب ایتمکله، دامادی بولنان تیغرانك یاننه قاچمش؛ و چوق کچمه‌دن کلیتلی بر عسکرله دونوب، ینه محاربه‌یه طوتیشمش ایسه‌ده، ایکی محاربه‌ده مغلوب اولوب، درمانی قالمامش اولدیغی

حالده، (لوقولوس) رومايه جلب اولنمغله، بوندن بالاستفاده، غائب ايتديكي ممالكني استرداد ايتمش؛ وآنجق متعاقباً (بومپيوس) رومادن عسكرسوقيله، فرات واديسنده كيجه‌لين واقع محاربه‌ده، مهرداد كلياً مغلوب اولوب، بوسه‌فوره قاچمش؛ و اورا اهاليسني يكيدن حربه سوق ايتمكه چاليشمش ايسه‌ده، بونلر حربدن بيزار اولدقلرندن، كنديسني اسقاطله، اوغلني اقعاد ايتمشلردي. مهرداد بونك اوزرينه مأيوس اولوب، روايته كوره زهره قارشي برطاقم ترياقلر ايچمش اولمغله، هيچ بر زهر تأثير ايتمديكندن، غاليالي بر نفره كنديسي تلف ايتديره‌رك، قبل الميلاد ٦٣ تاريخنده وفات ايتمشدر. فوق العاده جسور وفعال برآدم اولوب ٢٢ لسانده تكلم ايدردي.

مهرداد { ايرانك اشكانيان طبقه‌سندن دخي بو اسمله اوچ حكمدار كلمشدر:

برنجيسي ميلاددن ١٦٤ سنه اول برادري فرهاده خلف اولوب، آذربيجان، فارس، بابلستان وجزيره‌يي دخي ضبطله، ملكني فرات واديسندن سند واديسنه توسيع، و سورييه حكمداري ايكنجي دمتريوسي اسير ايتمش ايسه‌ده، كنديسنه حسن معامله ايدوب، كندي قيزيني‌ده تزويج ايتمشدي. قبل الميلاد ١٣٩ تاريخنده وفات ايدوب، ايكنجي فرهاد خاني اولمشدر. بعض قوانين حكيمانه وضع ايتديكي مرويدر. — ايكنجيسي اردوان ثانينك اوغلي و خلفي اولوب، قبل الميلاد ١٢٤ تاريخندن ٩٠ تاريخنه‌دك حكم سورمش؛ و تورانيلري مغلوب ايتمش؛ وسلفكيلردن دمتريوسه قارشي برادري فيلبپي التزام و مدافعه ايلمش ايدي. پايتختي بلخ شهري ايدي. — اوچنجيسي اوچنجي فرهادك اوغلي اولوب، قبل الميلاد ٦١ تاريخنده پدريني قتل ايده‌رك، تختني ضبط ايتمش؛ و ٨ سنه حكومت سوردكدن صكره، برادري طرفندن قتل اولنمشدي.

مهرماه سلطان { جنتمكان قانوني سلطان سليمان خان حضرتلرينك

يكتا كريمه‌سي اولوب، وزرادن رستم پاشايه وارمشيدي. عاقله وخيراته مائله برسلطان اولوب، اسكدارده اسكله باشنده و ادرنه قپوسنده جامع شريفلري وسائر پك چوق خيرات ومبراتي واردر. مكهٔ مكرمه‌ده عين زبيده‌يي شهرك ايچنه قدر ايصال ايدن دخي صاحبهٔ ترجمه‌در. ٩٦٤ ده ارتحال ايتمشدر. — جنتمكان سلطان محمود خان ثاني حضرتلرينك دخي بو اسمده بر كريمه‌سي اولوب، بروسه‌لي سعيد پاشانك زوجه‌سي اولمشيدي.

مهره { جزيرة العربك ساحل جنوبيسنده حضرموت ايله عمان آره‌سنده

و (شبة القمر) قوينك اطرافنده واسع بر بر اولوب، شحر ممالكي دخي بونك داخلنده‌در. شرق جهتنده ومرباط اسكله‌سنك اوستنده (جبل القمر) و (جبل السبحان) اسملريله ايكي قيالق طاغ بولنوب، سائر طرفلري آچيق وقوملقدر. سواحلنده برطاقم اوفق كويلر وايچ طرفلرنده طوپراقدن بعض قلبه‌لر بولنوب، مدنيتدن بسبتون محروم بر يردر. اهاليسي ٤٠٠٠٠ قدر تخمين اولنوب، پك اسمر چهره‌لي والسنهٔ حاميه‌دن اولديغي مظنون اولان حميريلرك لساندن قالمه بر لسان مخصوصله متكلمدرلر، كه بو لساني سائر عربلر زور آكلايور؛ وجغرافيون اسلامدن بعضيسي لسان حبشي عد ايتمشلردر. مهره اهاليسي اسكيدن بري بر حال وحشيتده ياشايوب، بر كونه حكومت منتظمه طانيامشلردر؛ وهرقبيله كندي شيخني طانيوب، بونلردن بري بتون مملكته حاكميت دعواسنده ايسه‌ده، كندي قبيله‌سي خارجنه حكمي جاري دكلدر. ياقوت حموي مهره اسمنك ممالكنك اوليوب اصل قبيله‌نك اسمي اولديغني و (هـ) نك سكونيله زبانزد ايسه‌ده، صحيحي (م) و (هـ) نك فتحيله اولديغني بيان ايديور. مهره اهاليسنك ذخيره اكوب بيچمك واكمك ياپمقدن خبرلري اوليوب، آنجق باليقله وكونشده قوروتدقلري باليقلرله بسلدكلري دوه وكچيلرينك سوديله وخرما ايله تعيش ايتدكلري بعض جغرافيون عرب آثارنده مسطوردر. مهره‌نك هجين دوه‌لري مشهور اولوب، بو دوه‌لرك جنسنه ويريلن (مهاري) ياخود (مهري) اسمي دخي مهره‌دن مشتقدر.

مهري { عثمانلي شاعره‌لرينك الك اسكيسي والك مشهوره‌سي اولوب، ابو الفتح

جنتمكان سلطان محمد خان ثاني حضرتلري زماننده ياشامشدر. حسن وجمالي دخي اقتدار ادبيسنه معادل اولوب، زماني ادبا وظرفاسيله الفت وانسيت ايدرديسه‌ده، عفت وعصمتي متفق عليه اولوب، اسكندر اسمنده بر

نوجوان حقنده سویلدیکی بعض اشعار سوء ظنی موجب اولمش ایسه‌ده، بوکا دخی نظماً جواب ویروب، عفتنی مدافعه ایتمشدر. مرقوم حقنده‌کی بر غزلنك مقطعی شودر:

ایردی چون آب حیاته مهری اولمز حشره‌دك
کوردی چون شب ظلمتنده اول عیان اسکندری

مهری { ایران مشاهیر شاعراتندن اولوب، شاهرخ میرزا زماننده یاشامش، وخواجه عبد العزیز اسمنده بر طبیبك زوجه‌سی بولنمشدر. کندیسندن بعض حکایات ظریفه ونوادر منقولدر.

— ایران شعراسندن بر مهری دخی اولوب، مشهدلیدر. شو بیت اونکدر:

همچو آیینه که کردد ز چمن عکس پذیر
نقش اندیشهٔ مهریست در اندیشهٔ ما

مهستی { ایرانك الك مشهور شاعره‌لرندن اولوب، کنجه وبر روایتده نشاپور کبارزاده‌لرندن ایدی. «بیوك خانم» دیمك اولان بو لقبله شهرت بولمشدر. سلطان سنجر سلجوقینك مصاحبه‌لرندن اولوب، بعده عبدالله خان اوزبکك هراتی تسخیری اثناسنده وفات ایتمشدر. بر آقشام سلطان سنجرله اوتورمقده ایکن، بر آره‌لق طشاری‌یه چیقوب، ایرتسی صباح بولجیلی ایده‌جك اولان سلطان سنجر هوایی صوره‌قله، مهستی قار یاغمش اولدیغنی بداهة سویلدیکی شو رباعی ایله افاده ایتمشدی:

شاها فلکت اسب سعادت زین کرد
وز جملهٔ خسروان ترا تعیین کرد
تا در حرکت سمند زرین نعلت
ننهند پا بزمین زمین سیمین کرد

مُهَلَّب { (ابوسعید — بن ابی صفرة الازدی العتیکی) مشاهیر تابعیندن اولوب، بصره‌ده ساکن ایدی؛ وعقل ودرایت وشجاعتیله مشهور اولوب، خوارجه قارشی پك چوق محاربه‌لر ایتمش؛ وبصره‌یی بونلرك تجاوزندن محافظه ایتمش ایدی. عبدالله بن زبیر زماننده مکهٔ مکرمه‌یه کیده‌رك، مشارالیه ایله بعض استشاراتده بولنمش؛ وبعده عبدالملك بن مروان زماننده حجاج بن یوسف طرفندن خراسان والیلکنه نصب اولنه‌رق، ۷۹ تاریخنده خراسانه داخل اولمشدی. دها اول معاویه زماننده دخی سمرقندك وبر روایتده طالقانك فتحنده سعید بن عثمان بن عفان (رضه) معیتنده بولنوب، حربده بر کوزی مجروح اولمشدی. آخر عمرینه دك خراسانده قالوب، ۸۳ تاریخنده اوراده وفات ایتمشدر. واقدی صاحب ترجمه‌نك اهل رده وقوعاتنده، چوجق اولدیغی حالده، اسیر طوتیلوب، حضور جناب صدیق اکبره کوتورلمکله، عفو واطلاق اولندیغنی بیان ایتدیکی حالده، ابن قتیبه «معارف»نده مهلبك حضرت ابابکر (رضه) ی کورمك شرفنه نائل اوله‌مدیغنی، وآنجق صقاللی اولدیغی حالده، حضور جناب فاروقی‌یه کلدیکنی بیان ایدیور. لکن بو ایکنجی تقدیرده حجاجك زماننده والیلك ایده‌بیله‌جك سنده بولنمسی و۸۳ تاریخنه دك یاشامسی استبعاد اولنیور. برچوق اولادی اولوب، الك مشهورلری (یزید بن مهلب) در. نسلی خراسانده قالوب، (مهالبه) اسمیله مشهور ایدیلر. مهلبك برچوق اقوال حکیمانه ونصایحی مرویدر. (کذاب) صفتیله دخی شهرتی وار ایسه‌ده، آنجق خوارجی قاندیرمق ایچون کذبه وحق احادیث موضوعه روایتنه دخی مجبور اولوب، بشقه یولده ارتکاب کذب ایتمدیکی مرویدر.

مُهَلَّبی { (ابومحمد حسن بن محمد الوزیر المهلبی) مشاهیر وزرادن اولوب، شعر وادب وفصاحتیله وجود وکرمیله مشهوردر. آنف الترجمه مهلب بن ابی صفره‌نك احفادندن اولوب، ابتدای حالنده خیلی ضرورت چکه‌رك، دور بلاد ایتمش؛ وبعده آل بویه‌دن معز الدوله‌یه کاتب اولوب، صمیرینك وفاتنده ۳۳۹ تاریخنده اونك یرینه ملك مشارالیهك وزیری ومشاور معتمدی اولمشیدی. خلیفهٔ عباسی مطیع لامرالله‌ك دخی امور وزارتنی صاحب ترجمه اداره ایدوب، بعده جانب خلیفه‌دن دخی رسماً وزارته نصب اولنه‌رق، جامع الوزارتین اولمشیدی. دائره‌سی شعرا وادباء عصرینك مجمع وملجئی اولوب، جمله‌سنه احسانلر ایدر، وکندیلریله مشاعره ایلرنی. «اغانئ کبیر» صاحبی ابو الفرج

اصفهانی دخی بو جملهدن ایدی . کرم وسخاوتی وادب وظرافتی حقنده پك چوق نوادر منقولدر . ٣٥٢ تاریخنده ٦١ یاشنده واسط طریقنده وفات ایدوب، بغداده نقل ودفن اولنمشدر . شو قطعه جملهٔ اشعار رائقهسندندر :

تطوی باوتارها الهموم کما
تطوی دجی اللیل بالمصابیح
ثم تفتت فخلتها سحبت
بر وجها خلعة علی روحی

مهیار { (ابوالحسین — بن مرزویه الفارسی الدیلمی) مشاهیر شعرادن اولوب، عن اصل مجوسی‌المذهب ایکن (شریف رضی ابوالحسن محمد الموسوی) نك تلقینیله اسلامه کلمش؛ وشریف مشارالیهدن تحصیل علم وادب ایتمش ایدی. اشعاری پك کوزل و مشهور اولوب ، دیوانی درت بیوك جلددن مرکبدر. بغدادده یاشایوب، ٤٢٨ تاریخنده وفات ایتمشدر. شوقطعه جملهٔ اشعارندندر:

ان التی علقت قلبك حبها
راحت بقلب منك غیر علوق
عقدت ضمان وفائها من خصرها
فوهی کلا العقدین غیر وثیق

میافارقین { دیاربکر ولایت وسنجاغنده ودیاربکر (یعنی آمد) شهرینك ٧٠ کیلومتره شمال شرقیسنده اولهرق دجلهیه تابع بطمان صوینه دوکیلان برچایك اوزرنده سلوان قضاسنك مرکزی بر قصبه اولوب ، شمدیکی حالده، ٤٠٠٠ ی مسلم و ٣٠٠٠ ی ارمنی وسریانی اولمق اوزره، ٧٠٠٠ اهالیسی وار ایسهده، قرون وسطاده بیوك برشهر اولوب، خلفاء عباسیه زماننده بعض طوائف ملوکك مقری بولنمشیدی. اووقتدن قالمه خراب حالنده بر قلعهسی وبرقاچ جامع شریف وسائر آثاری واردر. قصبهدن بر چاریك اوزاق بولنان خراب برمنارهنك وقتیله شهرك اورتهسنده بولنمش اولدیغی مرویدر . قصبه داخلنده ینه او زماندن قالمه مصنع بر بنا بولنوب ، ١٢ پنجرهسی اولمغله، اعتدال لیل ونهار موسمنده کونش بوپنجرهلرك هر برینه بر ساعت اوریور. اسکی رومالیلرك ویا ایرانیلرك بناکردهسی اولدیغی مروی اولوب، آنجق قبل‌الاسلام اسمی نه اولدیغی تحقیق اولنهمدی. شمدی ایسه (سلوان) اسمیله دخی معروفدر. وقتیله موقع وقلعهسنك متانتیله مشهور ایدی .

میاقو { ونام دیکرله کیوتو (Miaco,Kioto) جاپونیهده (نیپو) جزیرهٔ کبیرهسنك جنوب جهتنده (توکیو) نك ٣٨٠ کیلومتره غرب جنوبیسنده و (بیوا) کولنك ساحل جنوبیسی قربنده اولهرق بر نهرك اوزرنده بر بیوك شهر اولوب، ٢٣٩٤٢٥ اهالیسی، دوز وکنیش سوقاقلری ، متعدد سرایلری ، ایپك قماشلرله چینی وسائره فابریقهلری ومکاتب وسائر مؤسسات علمیهسی واردر. میقادونك اسکی مقری اولوب، او وقت ٤٠٠٠٠٠ دن زیاده اهالیسی وار ایکن، بو شرفی فوت ایدهلی تدنیه یوز طوتمشدر.

میان روذان { (یعنی بین النهرین) شط العربك بصره کورفزینه دوکلزدن اول ایکی قوله آیرلمسیله منصبنده تشکیل ایتدیکی واسع جزیرهیه ویریلان اسمدر. — ماوراء النهرده اوزکند قربنده دخی بو اسمله بر محل وار ایدی.

میانه { آذربیجانده تبریز ایله مراغه آرهسنده برقصبه اولوب، نسبتنده (میانجی) دینلیردی.

میائولیس { (Miaoulis) یونانك استقلالنه خدمت ایدنلردن اولوب ، کمی قپودانی ایدی. ١٧٧٢ ده آقریبوزده طوغوب، ١٨٣٥ ده وفات ایتمشدر . قاپودیستریانك ریاستی تحتنده تشکل ایدن حکومتی طانیمیوب، بوحکومته قارشی هیدره اهالیسنی آیاقلاندیرمغله، اعدامنه حکم اولنهرق، او صرهده قاپودیستریهنك وقوع وفاتیله بو جزادن قورتلمشیدی.

میتاو { (Mitau) روسیهده پترسبورغك ٦٠٠ کیلومتره غرب جنوبیسنده (قورلانده) خطهسنك مرکزی بر قصبه اولوب، ١٥٠٠٠ اهالیسی، مکتب اعدادیسی، فرانسزجهیه مخصوص مکتبی، کتبخانهسی، رصدخانهسی وبز وصابون فابریقهلری واردر .

میخال { (کوسه — یاخود — پك) کشیش طاغی اتکلرنده وامارانوسك شرق جهتنده واقع خرمن قیا درهبکی اولوب، ارطغرل غازی زماننده سلطان عثمان برادری کوندز آلب

ایله برابر ابن اوکی دره بکنك یاننده مسافر ایکن، صاحب ترجمه اسکیشهر بکیله برلکده واروب، ابن اوکی مسافرلرینی تسلیمه دعوت ایتدکاری حالده، مرقوم بو خیانتی قبول ایتمیوب، بالعکس مسافرینی کرامنی بوندن خبردار ایتمکله، سلطان عثمان حضرتلری برادر ومعیتیله برابر بونلرك اوزرینه هجوم ایتدکده، اسکیشهر بکی قاچش، وکوسه میخال اسیر طوتلمش ایدی. بو اسارتی مدتنده کوسه میخال عثمان بکدن کوردیکی معاملهٔ انسانیتکارانه‌یه مفتون اولوب، آخر عمرینه دك محافظه ایتدیکی بر محبت و مربوطیت صمیمهٔ قلبیه حاصل ایتمش؛ وکافهٔ غزوات وفتوحاتده برلکده بولنوب، کندیسی حیل حربیه‌ده ماهر وجسور اولمغله، دولت عثمانیه‌نك تأسیسنه چوق خدمتی کورلمشدر. ۷۰۶ تاریخنده، سلطان عثمان غازینك دعوتی اوزرینه، دین اسلامی دخی قبول ایدوب، آنجق شهرتنه بناءً اسمی دکیشدیرمه‌مشیدی. بروسه‌نك فتحنده دخی خدمت ومعاونتی کوریلوب، سلطان اورخان غازینك اوائل سلطنتنده برحیات بولنمشدر. اولاد واحفادی دخی خدمات مبرورهٔ دولت علیه‌ده بولنوب، بیوك ثروت وسامان ونفوذ واقتدار قزانمش؛ وبرچوق خیرات ومبرات واوقاف براقشلردر.

میخال { (Michel) قسطنطینیه روم ایمپرا- طورلرندن سکز کشینك اسمیدر:

برنجیسی نیکفورك دامادی اولوب، برار- قلرله خلقك توجهنی قزانمش اولدیغندن، ۸۱۱ تاریخ میلادیسنده، قائن پدری وفات ایدنجه، عمومك تسبیله تخته چکوب، بلغارلرله ایتدیکی محاربه‌ده مغلوب اولمش؛ و او صره‌ده مرکزده بعض قا- ریشیقلقلر ظهور ایتمکله، عودته مجبور اولدیغی حالده، اردوده وکیل براقدیغی ارمنی لیون ۸۱۳ تاریخنده کندی ایمپراطورلغنی اعلان ایله، صاحب ترجمه‌یی قنه‌لی آطه‌ده حبس ایتمش؛ ومیخال اوراده راهب قیافتنه کیروب، ۸۴۶ تاریخنه‌دك یاشامشدر. براسمیده (رانغابه) اولوب، (کوروپلات) لقبیله ملقبدر.

— ایکنجیسی فریجیانك عموریه شهرندن او- لوب، ایمپراطور ارمنی لیونك منظوری اولمغله، بونك طرفندن بطریق رتبه‌سنه ترفیع اولندقدن صکره، تخته کوزی اولمق تهمتیله حبس اولنمش؛ و ۸۲۰ تاریخ میلادیسنده، لیون قتل اولنجه، محبسدن چیقاریلوب، تخته اقعاد اولنمشدی. زماننده مجاهدین اسلام ممالکندن کرید و سیجلیه ایله قالابره و پولیه‌یی ضبط ایتمشلردی. (پلغ) لقبیله ملقبدر.

— اوچنجیسی «سرخوش» دینمکله معروف اولوب، ۸۴۲ تاریخ میلادیسنده ۶ یاشنده ایکن، پدری تئوفیله خلف و والده‌سی (تئودوره) وصیه‌سی اولمشیدی. بعده عمی (بارداس) ك تشویقیله والده‌سنی تبعید ایدوب، چوق کچمه‌دن مرقومی قتل ایتدیرمش؛ و ۸۶۶ ده قسطنطینیه‌یی محاصره ایدن روسلره قارشی حرب ایتمشیدی. ۸۶۷ ده حکومته تشریك ایتمش اولدیغی ماکدونیه‌لی باسیل طرفندن قتل اولنمشدر.

— دردنجیسی پافلاغونیه‌لی اولوب، عادی برآدم اولدیغی حالده، ایمپراطوریچه (زوئه) نك محبتنی قزانوب، بونك امریله ایمپراطور رومانی قتل ایتمکله، معشوقه‌سی طرفندن تخته اقعاد اولنمش ایسه‌ده، اجرای حکومته مقتدر اوله‌میوب، امور اداره‌یی برادری خادم (یانی) نك الینه براقمش؛ و ۱۰۴۱ تاریخنده راهب اولوب، ینه او سنه وفات ایتمشدر.

— بشنجیسی (قلفات) لقبیله ملقب اولوب، بر قلفاتجینك اوغلی ایدی. دردنجی میخالك یکنی اولمغله، ۱۰۴۱ ده اونك یرینه ایمپراطور اولوب، ایمپرا- طوریچه زوئه‌نك دسایسندن امین اولمق ایچون، مرقومه‌یی نفی ایتمش؛ وبونك اوزرینه تبعه‌سی قیام ایدوب، کوزلرینه میل چکدکدن صکره، برمناستره حبس ایتمشلردی. یالکز بر سنه حکم سورمشدر.

— آلتنجیسی (استراتیوتیقوس) یعنی «عسکری» لقبیله ملقب اولوب، عسکر امراسندن ایکن، ایمپراطوریچه تئودوره طرفندن ۱۰۵۶ ده تخته اقعاد اولنمش؛ وسناتویی ممنون ایتمك ایچون، قو- ماندانلری مجلس مذکور اعضاسندن انتخاب ایتمکله، عسکرلری دلکیر ایتدیکندن، بر سنه صکره فراغته مجبور اولمش؛ وبقیهٔ احوالی مجهول قالمشدر.

— يدنجيسى قسطنطين دوقاسك اوغلى اولوب، ١٠٦٧ ده ايمپراطور اولمش ايسه‌ده، متعاقباً والده‌سى اودوقسيه‌نك واردينى (رومانديوجن) تختى ضبط ايتمش؛ وآنجق مرقوم ١٠٧١ ده سلجوقيلرك الينه اسير دوشمكله، ميخال يكيدن تخته اوتورمش؛ و ١٠٧٨ ده سردارلرندن اك ايسى اولان (نيكفور بوتونيات) ى تحقير ايتديكندن، اونك طرفندن اسقاط، وبر مناستره حبس اولنه‌رق، بعده (افس) ه پسقپوس تعيين اولنمشدى.

— سكزنجيسى (پالئولوغ) لقبيله ملقب اولوب، بو اسمله معروف خاندانك برنجيسيدر. ابتدا ازنيقده حكومت سورن (يانى لاسقاريس)ك وصيسى اولوب، ١٢٦٠ ده تختى ضبط ايله، مرقوم يانينك كوزلرينه ميل چكمش؛ وبر سنه صكره قسطنطينيه‌يى فرنكلردن استخلاص ايدوب، كافى السابق تختنى اورايه نقل ايتمش؛ وسلجوقيلرله مصالحه ايدوب، يونانه وجزاير بحر سفيده بر قاچ سفر ايلمشدى. ١٢٨٢ ده تراكيه‌ده واقع سفرنده وفات ايدوب، اوغلى ايكنجى آندرونيق خلفى اولمشدر.

ميخال اوغلى { بو اسم كوسه ميخالك بتون احفادينه اطلاق اولنور سه‌ده، اك مشهورلرى غازئ مشار اليهك تورونيدر، كه يلديرم سلطان بايزيد خانك امراسندن اولوب، فترت زماننده اورنوس بك وسائر اعيان دولتله برابر اكبر اولاد بايزيد اولان سليمان شاهك معيتنده قاله‌رق، بونك وفاتنده موسى چلبينك معيتنده بولنمش؛ وبعده سائر امرا ايله برابر چلبى سلطان محمد خانى دعوت ايدوب، بيعت ايتمش، و خدمتنده بولنمشدر. — اوغلى ميخال اوغلى محمد بك ايسه، موسى چلبى‌يه صادق قالديغيچون، چلبى سلطان محمد خان طرفندن توقادده حبس اولنمشدى.

ميخاليچ { خداوندكار ولايتنك بروسه سنجاغنده و بروسه‌نك ٦٠ كيلومتره غربنده اوله‌رق همنامى اولان كولك ساحل غربيسيله صو صيغيرلى ايرماغنك صاغ كنارى آره‌سنده ونهر مذكورك مرمره‌دهكى منصبندن ٣٠ كيلومتره يوقاريده واقع قضا مركزى بر قصبه اولوب، اسلام وروم‌دن مركب ٧٧٨٠ اهاليسى، ايلك سلاطين عثمانيه‌نك خيراتندن متعدد جوامع شريفه‌سى، ٢ مدرسه‌سى، رشديه مكتبى، متعدد روم مكتبلرى، بر صو يولى، بر بزستانى، برقاچ خانى، برقاچ ايپكخانه‌سى و اطرافنده كوزل باغلريله واسع طوتقلرى واردر. كولك ونهرك طاشمسندن حاصل اولان بتاقلقلر سببيله هواسى يازين آغرجه ايسه‌ده، موقعى پك لطيف اولديغندن، نهرك مجراسى آچيلوب، فضله مياهه يول ويرلمكله برابر، سير سفائنه دخى طريق آچيله‌جق اولسه، كه بونك جزئى برهمتله حصول‌پذير اولمسى مأمولدر، قصبه‌نك هم هواسى تصحيح هم ثروت ومعمورينى پك زياده تزييد اولنه‌جقدر. ميخاليچ (ميلتوپوليس) شهر قديمنك خرابه‌لرى اوزرنده مؤسس اولوب، قربنده (لوپاديوم) شهرى دخى بولنمشدر، كه اليوم (اولو آباد) اسميله برقريه حالنده‌در. بعض آثار عتيقه‌سى موجوددر.

— ميخاليچ قضاسى بروسه مركز سنجاغنك منتهاى غرب شماليسنده اولوب، شرقاً مدانيه ونفس بروسه، جنوباً كرماستى قضالريله، غرباً قره‌سى سنجاغيله، شمالاً دخى مرمره دكيزيله محاطدر. مساحهٔ سطحيه‌سى ٣٧٥٠ مربع كيلومتره اولوب، غرب شمالى جهتنده قره طاغ وقورشونلى طاغ اسملريله ايكى جبلى وبعض تپه‌لرى وار ايسه‌ده، اكثر طرفلرى اووه‌لقدر. ميخاليچ ونام ديكرله (آپولون) كولى قضانك شرق جنوبى جهتنده بيوك بر ير ضبط ايدوب، قيشين دها زياده توسع ايدر. بو كوله قضانك خارجنده (قوجه صو) ونام ديكرله سنجان نهرى دوكيلوب، آيغى ميخاليچ قصبه‌سنك شمالنده صو صيغيرلى ايرماغنه قاريشير. مذكور ايرماق قره‌سى سنجاغندن كلرك، قضايه دخول ايله، شمال شرقيه طوغرى آقه‌رق، مذكور آياق واسطه‌سيله كول ايله اختلاط ايتدكدن صكره، صاغدن نيلوفر نهرينى دخى بعد الاخذ مرمره‌يه دوكيلور. بووجهله قضانك آقار وطورغون صولرى چوق اولوب، كرك اراضيسنك طغيان مياهدن قورتارلمسيله نظامنده اورواسيچون وكرك دكيز ايله كول ونهر آره‌سنده سير سفائن ممكن اوله‌بيلمك ايچون، عمليانه اشد احتياج واردر. طوپراغى پك منبت اولوب، اراضئ مزروعه‌سى ٦٠٠٠٠٠ دونمه قريب اولديغى حالده، ٢٣٠٠ دونم قدرى

باغ ، ۲۱۰۰ دونمی باغچه وبوستان و قصوری حبوبات وسائره تارلهلرندن عبارتدر . مرعالری ۱۳۲۸۵۰ واورمانلری ۹۵۵۰۰۰ دونم اولوب، اشجاری: میشه، کورکن، اخلامور، کستانه واریك، آرمود، اخلاط کبی خدابی نابت اشجار مثمرهدن عبارتدر. محصولاتی: بغدای، آرپه، یولاف وسائر حبوباتله پاموق، آفیون، زیتوز وسبزه ومیوهلرك انواعندن عبارتدر . طوت آغاجلری پك چوق اولوب، اهالینك اك برنجی مشغولیتی ایپك قوزهسی بیشدیرلمسیدر. کولده ونهرلرده کلیتلی بالیق چیقهر. حیوانات اهلیهسی: قیون، صیغیر وسائرهدن عبارت اولوب، اینکلری پك کوزلدر . قضا ۸۱ قریهدن مرکب اولوب، ۶۳۸۴۲ اهالی ایله مسکوندر، که بونلرك ۱۶۰۰۰ ی روم، ۳۰۰۰ ی ارمنی، ۶۰۰ قدری یهودی وسائره وقصوری مسلم وترکدر. قضا داخلنده ۹۲ جامع ومسجد، ۲۰ کلیسا، ۸۶ مکتب، ۲ مدرسه، ۲ حمام، ۱۰ خان و ۴۲۲ دکان موجوددر. مرکز قضانك ۳ کیلومتره شرقنده وکولك کنارنده (اولو آباد) قریهسی بولنیور ، که روم ایمپراطورلرندن (آلکسیس قومننوس)ك عثمانلیلره قارشی تأسیس وتحکیم ایتمش اولدیغی (لوپادیوم) قصبهسنك خرابهلری اوزرنده اولوب، سور وقلعهسی حالا موجوددر. بو دخی اوجوارده بولنمش اولان میلتوپولیس شهر قدیمنك انقاضیله یاپلمش؛ وسلطان اورخان جانبندن فتح اولنمشدی.

میخالیچجق { آنقره ولایت وسنجاغنده بر قضا اولوب، ولایتك منتهای غربنده واقع اولمغله ، غرباً خداوندکار ولایتیله، جنوباً سفریحصار، شرقاً آیاش وبکبازاری، شمالاً دخی نعللوخان قضالریله محدوددر. سقاریه ایرماغی حدود شرقیه وشمالیهسنی وبوکا تابع پورسوق چایی حدود جنوبیهسنی تحدید ایدوب ، قضا برشبه جزیره صورتنی آلیر. اراضیسی آز عارضهلی اولوب، مذکور ایکی نهر ایله اروا اولنور . عموم اراضیسی ۱۶۸۵۲۰ دونم اولوب ، بونك آنجق بر ثلثی مزروعدر . محیط دائرهسی ۲۴ ساعت اولان واسع بر اورمانی غرباً اسکیشهر اورمانلرینه ملاصقدر . چایرلری ۲۶۸۵ ، باغلری ۲۱۲۵ وباغچهلری ۱۶۲۵ دونم وسعتندهدر . باشلیجه محصولاتی: بغدای ، آرپه ، یولاف ، بورچاق ، داری ، مصر داریسی ، پرنج ، نخود ، مرجمك ، سیسام، پاموق، توتون ومیوه وسبزهلرك انواعندن عبارتدر. حیوانات اهلیهسی باشلیجه عادی کچی ایله تفتیك کچیسی وقیوندن عبارت اولوب، ماندهلریده چوقجهدر. قضا داخلنده برکیل معدنی بولنوب، آناطولینك هرطرفنه کلیتله نقل اولنان بوکیلدن یالکز میری سنوی ۱۵۰۰۰ لیرا آلیور. دکیز کوپوکی دینلن مادهدن دخی چیقوب ، اسکیشهره نقل اولنور . مرکز قضا قربنده برکموش معدنی دخی وار ایسهده، هنوز بوندن استفاده اولنمامقدهدر. قضا داخلنده بعض کوکورتلی ایلیجهلر و معدن صولری دخی واردر. مرکزی قیوجق قریهسی اولوب ، قضا ۵۸ قریهدن مرکب وجملهسی مسلم اولمق اوزره ، ۱۸۵۳۸ اهالی ایله مسکوندر. درون قضاده ۴۹ جامع، ۴۰ مسجد، ۴ مدرسه، ۶۰ مکتب ، ۶۸ دکان ، ۲ خان ، ۶ اخشاب کوپری و ۳۵ صو دکرمنی موجوددر. بعض قریهلرنده ایپك چیقار . صنایع محلیه کلیم ، سجاده ، چوال کبی شیلر نسجندن عبارتدر .

میخائلیس { (Michaelis) آلمانیه مشاهیر مستشرقیندن اولوب، ۱۶۶۸ تاریخنده طوغمش ، و ۱۷۳۸ ده وفات ایتمشدر . لیپسیغده و بعده (هاله) ده السنهٔ شرقیه تدریسیله مشغول ایدی. عبرانی وعربی لسانلرینه وبنی اسرائیل کتب مقدسهسنه دائر برقاچ معتبر تألیفی واردر. — تورونی دخی بو اسمله معروف اولوب ، ینه مستشرقیندن اولمغله ، عبرانی و سریانی وکلدانی لسانلرینه متعلق برقاچ کتاب یازمش ؛ و توراتوانجیلی شرح وترجمه ایدوب، «یکی کتبخانهٔ شرق» عنوانیله برکتاب وفلسفهیه متعلق بعض اثرلر دخی تألیف ایتمشدر . (کوتینکه) دارالفنوننده فلسفه معلمی ایدی . ۱۷۱۷ ده طوغوب، ۱۷۹۱ ده وفات ایتمشدر.

میخائیل بن ماسویه { خلفاء عباسیه زماننده بتیشن سریانی الاصل اطباء عربدن اولوب ، یوحنا بن ماسویهك برادریدر . مأمون خلیفهنك خدمت طبابتنده بولنوب، قدمانك رأیندن آیرلمدیغی ومتأخرین اطبانك

كشف و ایجادی اولان علاجلره رعایت ایتدیكی و مع‌هذا عموم اطبانك كندیسنه حرمت و رعایتی وخلیفه‌نك فوق‌العاده اعتماد و حسن ظنی اولدیغی مرویدر.

میداس { (Midas) اساطیریه یونانیه‌یه كوره، فریجیه‌نك (پاقتول) نهری آقدیغی جهتنك حاكمی اولوب، كویا شراب الهی (باكوس)ی مملكتنه قبول ایتمكله، بو اله موهومك دیله نه دیلرسه‌ك دیمسی اوزرینه، اللیه هر طوتدیغی شیئك آلتونه تحویل اولنمسنی طلب ایدوب، مطلوبی اسعاف اولنمغله، اللینه آلدیغی اكمك و یمك لقمه‌لری دخی آلتونه تحویل اولندیغندن، آچ قالنجه، بو نعمتدن معاف اولمسنی التماس ایتمش؛ و بونك استحصالیچون نهر مذكورده ییقانمسی امر اولنوب، او وقتدن بو نهرك صولرنده آلتون ریزه‌لری بولنمغه باشلامش. بونك حقنده دیگر بر مصال دها منقولدر. شویله كه: كویا كندیسی چوبانلر واورمانلر الهی اولان (پان) ك دودوكنی شمسدن كنایه اولان (آپولون) ك عودینه ترجیح ایتدیكیچون، آپولون كندیسنك قولاقلرینی اشك قولاغنه تحویل ایتمش؛ ومیداس باشنی صاروب، قولاقلرینی كیمسه‌یه كوسترمزدیسه‌ده، یالكز بربره كوسترمك مجبوریتنده اولوب، كیمسه‌یه سویلمه‌مسنی تنبیه ایتمش؛ حالبوكه كوزه بربر كتم سره مقتدر اوله‌میوب، یرده بر چقور قازه‌رق: «میداسك اشك قولاقلری واردر» دیمش؛ و او یردن بر طاقم سازلر بیتوب، روزكار اسدكجه بو سازلردن بربرك بو سوزی ایشیدلمكه باشلامش.

میدان { نیسابورده، اصفهانده، بغدادده، خوارزمده بر محله و ماوراء النهرده بر قصبه اولوب، اك مشهورلری نیسابورده‌كی ایدی، و «امثال» صاحبی ودیگر میدانیلرك چوغی اورایه منسوبدر.

میدانی { (ابوالفضل احمد بن محمد النیسابوری) مشاهیر ادبا و لغویوندن اولوب، نیسابورك میدان محله‌سنده دنیایه كلمش؛ و ابو الحسن الواحدیدن وسائر مشاهیر عصرندن اخذ علوم ایدوب، اك زیاده «امثال العرب» عنوانلی تألیف معتبریله شهرت بولمشدر. سائر تألیفاتی لغتده «السامی فی الاسامی»، «كتاب الهادی للشادی»، «نزهة الطرف فی علم الصرف» وسائره‌در. امثالی و «السامی فی الاسامی» عنوانلی كتابی مصرده طبع و نشر اولندیغی كبی، صرفه دائر اولنان تألیف مذكوریله «مقامات» و «منشآت»ی دخی استانبولده «الجوائب» مطبعه‌سنده تمثیل اولنمشدر. ٥١٨ تاریخنده نیسابورده وفات ایتمشدر. زمخشری ایله صحبتی و بعض ملاطفه‌لری مرویدر.

میدلبورغ { (Middelbourg) فلنكده لاهایك ٨١ كیلومتره جنوب غربیسنده (والحزن) جزیره‌سی وبر جدولك اوزرنده واقع (زلانده) ایالتنك مركزی بر قصبه اولوب، ١٦٠٤٥ اهالیسی، دمیرخانه‌لری، دباغخانه‌لری وسائر فابریقه‌لری واردر. وقتیله دها بیوك اولوب، تدنی ایتمشدر.

میدلتون { (Middleton) انكلتره‌نك لانقاستر قونتلغنده ومانچسترك ٨ كیلومتره شمال شرقیسنده بر قصبه اولوب، ١٠٣٤٥ اهالیسی، دمیرخانه‌لری، اقمشه ومنسوجات مختلفه ایله صابون وسائره فابریقه‌لری، مكتبی وكتبخانه‌سی واردر.

میدلتوون { (Middletown) ممالك مجتمعه‌نك قونكتیقوت حكومتنده و (هارتفورد)ك ٢٤ كیلومتره جنوبنده اوله‌رق قونكتیقوت نهری اوزرنده كوزل بر قصبه اولوب، ١١٧٣٠ اهالیسی، دمیرخانه‌لری، اسلحه وانواع ماكینه‌لر ایله منسوجات فابریقه‌لری واردر.

میدلسبوروغ { (Middlesborough) انكلتره‌نك یورق قونتلغنده و یورقك ٧٠ كیلومتره شمال غربیسنده اوله‌رق (تیس) نهرینك منصبنده‌كی خلیجك منتهاسنده بر شهر اولوب، ٧٢١٤٥ اهالیسی، جوارنده واسع كومور معدنلری، متعدد جسیم دمیرخانه‌لری، سفائن اعمالنه مخصوص حوض و دستكاهلری، دیگر فابریقه‌لری وایشلك تجارتی واردر. یكی بر شهر اولمغله، سوقاقلری پك منتظمدر.

میدلسكس { (Middlesex) انكلتره‌نك جنوب شرقی جهتنده‌كی

فونتلقلرندن يعنى ايالاتندن اولوب، لوندره شهرينك ده قسم اعظمى بو ايالت داخلنده در. شمالاً هرتفورد، غرباً بوكينغهام، جنوباً سورى، جنوب شرقى طرفندن كنت، شرقاً دخى اسكس ايالتلريله محدوددر. حدود جنوبيه سنى (تاميسه) وحدود شرقيه وغربيه سنى بوكا تابع (قولنه) و (لئا) نهرلرى تحديد ايدييور. مساحهٔ سطحيه سى ٧٣٤ مربع كيلومتره و اهاليسى ٢ ٩٢٠ ٤٨٥ كشى اولوب، هر مربع كيلومتره باشنه ٣ ٩٧٩ كشى دوشيور. اراضيسى دوز وهواسى لطيف ايسه ده، طوپراغى غيرمنبت اولوب، آنجق فنك توسطيله بعض مزروعات يتشديريلكده در. اكثر طرفلرى مرعادر. بالكز تاميسه نك كنارلرنده اولان يرلرى سبزه يتشديرمكه مستعد اولوب، او جهتده كى باغچه لر دخى كوندن كونه عرصه اتخاذ اولنه رق، لوندره محله لرينك توسعنه يارامقده در.

ميرِ { فرس شعراسندن ايكى كشينك مخلصى اولوب، برى سيستانلى و مولانا جامينك معاصرى ايدى. شو مقطع اونكدر:

كر خون مير غمزده از غمزه ريختى
بارى چو زلف سركش ازو روى برمتاب

— ديكرى (ميرزاد عليخان) دهليلى و بابر شاهك امراسندن اولوب، ٩٩٦ تاريخنده كشميرده مغوللره قارشى ايتديكى محاربه ده شهيد اولمشدر.

ميرا { (Myra) ليكيه خطهٔ قديمه سنك يعنى تكه سنجاغنك ساحلنده ودميردره نك منصبنده اسكى بر بلده اولوب، كوزل بر تياتروسنك خرابه لريله سائر آثار عتيقه سى موجوددر.

ميرا { (Mirrha) اساطير يونانيه يه كوره، قبريس حكمدارى (كينيراس) ك قيزى اولوب، پدرينه تعشق ايتمكله، كيجه قرانلقده قوينته كيره رك، حامل قالمش؛ وپدرى خبر آلنجه، كنديسنى قتل ايتمك ايستمكله، جزيرة العربه قاچوب، اوراده حسن وجماليله شهرت بولان (آدونيس) ى يعنى تموزى طوغوردقدن صكره، مرسين آغاجنه تحويل ايتمش. كونش ديمك اولان (مهر) اسم فارسيسيله بر مناسبتى اولوب، اوندن كنايه اوله جغى آكلاشيليور.

ميرابو { (Mirabeau) فرانسه ده بابا اوغل ايكى مشهور آدم اولوب، اجدادلرى فلورانسه لى اولدقلرى حالده، كنديلرى پرووانسه ده دنيايه كلمشلردر. پدرى فن ثروتده اشتهار ايدوب، پارسده (كسنى) ايله عقد مناسبت ايتمش؛ وبوخصوصده اتخاذ ايتديكى مسلكك نشرينه چوق غيرت ايدوب، فوق العاده بر انسانيت پرورلك ابراز ايتديكى حالده، كندى عائله سى حقنده مسلكنى اجرا ايده ميوب، قاريسنه چوق اذيت ويرمش؛ واوغلى عليهنه دعوى اقامه ايدوب، حبس ايتديرمشيدى. ماركى عنوانتى حائز ايدى. ١٧١٥ ده طوغوب، ١٧٨٩ ده وفات ايتمشدر. برخيلى تأليفاتى واردر.

— اوغلى نطق وخطابت وامور سياسيه ايله مشغول اولوب، پك مؤثر نطقلريله شهرت بولمشدر. فرانسه وقوعات مشهوره سنه قاريشوب، شدتلى نطقلر ايراد ايتدكدن صكره، اطمئنان وجدانيسيله مى بوقسه، ظن اولنديغى كبى، آلديغى كليتلى آقچه مقابلنده مى، تبديل مسلك ولسان ايتمشدى. قونت عنوانتى حائز ايدى. ١٧٤٩ ده طوغوب، ١٧٩١ ده وفات ايتمشدر. نطقلرى جمع ونشر اولنديغى كبى، ديكر بعض تأليفاتى ده واردر.

ميرات { هندستانك شمال جهتنده ودهلينك ٦١ كيلومتره شمال شرقيسنده اوله رق كنك ايرماغنه دوكيلان (كالى نادى) نهرى اوزرنده سنجاق مركزى برشهر اولوب، ٣٩ ١٤٠ ى مسلم اولمق اوزره، ٩٩ ٥٦٥ اهاليسى، سلطان محمود غزنوينك وزيرى حسن ميمندى طرفندن بنا وهمايون شاه طرفندن تعمير ايدلمش جسيم ومصنع بر جامع شريفى، متعدد تربه لرى، بش بازارى و سائر آثارى واردر. پك اسكى بر شهر اولوب، غزنويلر وغوريلر زماننده اسكى بتخانه لرى جوامع شريفه يه تحويل اولنمش؛ واو صره لرده شهر چوق بيومشيدى.

— ميرات سنجاغنك مساحهٔ سطحيه سى ٦١٦٢ مربع كيلومتره واهاليسى ١ ٣١٣ ١٣٧ كشى اولوب، ٢٩٠٠٠٠ ى مسلمدر. ١٤ شهر وقصبه سى و١٥٥٨

قریه‌سی واردر . اراضیسی پك منبت ومحصولدار، وتجارتی پك ایلری اولوب، برقاچ دمیر یول خطی مملکتی شق ایدیور.

— میرات ایالتی انکلیز حکومتنه تابع شمال غربی ایالات سبعه‌دن بری اولوب، شمالدن جنوبه بویی ۳۳٦ واکی ۸۰ ایله ۱۰۰ کیلومتره آره‌سنده‌در. مساحهٔ سطحیه‌سی ۲۹۳۱۷ مربع کیلومتره واهالیسی ۵۱٤۱۲۰٤ کشیدر، که بهر مربع کیلومتره باشنه ۱۷۵ کشیدن زیاده دوشیور. ٦ سنجاغه منقسم اولوب، اك شمالیسی هیمالایه طاغلرینك اتکلرندن عبارت ودیکرلری جمنه ایله کنك نهرلری آره‌سنده (دوآب) اسمیله معروف دوز و اووه‌لق بر جزیره‌دن عبارتدر. اراضیسنك مذکور نهرلرك صوییله اروا اولنمیان یوکسك جهتلری قوملق وغیر منبت اولوب، صو آلتنده اولان یرلری پك منبت ومحصولداردر.

میران حسین نظامشاه { هندستانده دکنك نظام مملکتنده حکومت سورن نظامشاهان ملوکندن اولوب، ۹۹٦ تاریخنده، پدری مرتضی نظامشاهك قتلی اوزرینه، احمد نکرده تخته قعود ایتمش ایسه‌ده، ظالم وبدکردار بر آدم اولدیغندن، بر قاچ آی صکره ۹۹۷ ده قتل اولنه‌رق، اکبر شاهه التجا ایتمش اولان عم‌زاده‌سی اسماعیل نظامشاه قعود ایتمشدی.

میرانشاه { (میرزا جلال الدین —) تیمورلنكك اوچنجی اوغلی اولوب، ۷٦۹ تاریخنده طوغمش؛ وپدرینك حیاتنده عراقین وآذربیجان ودیاربکر وشام جهتلرینه والی تعیین اولنه‌رق، تیمورك وفاتندن صکره ینه بوجهتلرده ۳ سنه ایله ۳ آی سلطنت سوردکدن صکره، قره‌قیونلی قره یوسف ترکمانی ایله آذربیجان حدودنده ایتدیکی محاربه‌ده ۸۱۰ تاریخنده مقتول اولوب، تبریزده دفن اولنمش؛ ومؤخراً کیکلری ماوراء النهرك کش قصبه‌سنه نقل ایله، قبهٔ خضراده دفن ایدلمشیدی. برچوق اولادی اولوب، بونلردن سلطان خلیل پدرینك حیاتنده جدینه خلف اوله‌رق، ماوراء النهر تختنه اوتورمشیدی؛ ومیرزا عمر پدری صاحب ترجمه‌یه خلف اولمشدر. دهلیده حکومت سورن سلاطین کورکانیه میرانشاهك احفادی ایدی.

میران عادل خان فاروقی { هندستانده دکنك (خاندش) خطه‌سنده حکومت سورن ملوکدن اولوب، ۸٤۰ تاریخنده پدری ملك ناصر خانه خلف اولمش؛ ودورت سنه حکومت سوردکدن صکره، ۸٤٤ ده برهانپورده قتل اولنه‌رق، اوغلی میران مبارك خان اول خلفی اولمش ایدی.

میران غنی { آنف الترجمه میران عادل خان فاروقینك طورونی اولوب، عادل خان فاروقی ثانی دیمکله دخی معروفدر. ۸٦۱ ده خاندش حکومتنده پدری میران مبارك خانه خلف اولوب، مملکتنی اعمار، وبرهانپوری توسیع وتحکیم ایتمش؛ و٤۸ سنه حکومت سوردکدن صکره، ۹۰۹ ده وفات ایدوب، برادری داود خان فاروقی خلفی اولمشدر.

میران مبارك خان فاروقی { دکنك خاندش خطه‌سی ملوکندن ایکی کشینك اسمی اولوب، برنجیسی ۸٤٦ تاریخنده پدری عادل خان فاروقی‌یه خلف اولمش؛ و۱۷ سنه حکومت سوردکدن صکره، ۸٦۱ ده وفات ایدوب، اوغلی میران غنی میران عادل خان فاروقی ثانی نامیله خلفی اولمشدر. — ایکنجیسی ۹٤۳ تاریخنده برادری میران محمد خانه خلف اولوب، ۳۲ سنه حکومت سوردکدن صکره، ۹۷٤ ده وفات ایتمکله، میران محمد خان فاروقی ثانی خلفی اولمشدر.

میران محمد خان فاروقی { دکنك خاندش خطه‌سنده حکومت سورن ملوکدن ایکی کشینك اسمی اولوب، برنجیسی ۹۲٦ تاریخنده پدری عادل خان ثانی‌یه خلف اولمش؛ و۹٤۳ ده دایسی بولنان کجرات ومالوه حکمداری بهادر شاه پورتکیزلیلرله ایتدیکی محاربه‌ده مقتول اولمغله، والده‌سنك سمیله کجرات ومالوه حکومتنه کچه‌رك، آنجق برقاچ آی صکره وفات ایتمکله، نعشی برهانپوره نقل ودفن اولنمش؛ وبرادری میران مبارك خان ثانی خاندش حکومتنده وبهادر شاهك یکنی محمود شاه کجرات و مالوه حکومتنده خلفلری اولمشلردر.

— ایکنجیسی ۹۷۳ تاریخنده میران مبارك خان ثانی‌یه خلف اولوب، ۱۱ سنه حکومت سوردکدن صکره، ۹۸٤ده وفات ایتمش؛ وبرادری راجه علی خان خانی اولمشدر.

میرجان { فرس شعراسندن اولوب، ماوراء النهرلیدر. قیوجیلقله تعیش ایدردی. شو رباعی اونکدر.

یارب که ز دوستان جدا باد فراق
پیوسته بدشمن آشنا باد فراق
هرلحظه اسیر صد بلا باد فراق
یعنی بفراق مبتلا باد فراق

میرخواند { (مولانا — بن سید خواند شاه) مشاهیر مورخیندن و ادبادن اولوب، بلخك متمیناندن ایدی. علم تاریخله اشتغالی واحوال عالمه وقوفی زیاده اولوب، خلقتدن زمانه دك مكمل وكافهٔ علومدن باحث «روضة الصفا» عنوانیله برتاریخ کتابی یازمش؛ وآنجق صوك فصلنی اتمامه عمری وفا ایتمدیکندن، کندیسی کبی مشاهیر مؤرخیندن اولان اوغلی خواند میر بونی اتمام وآیریجه اختصار ایتمشدر. سلطان حسین بایقرا زماننده یاشایوب، علیشیر نوایی و مولانا جامی وصاحب تذکره دولتشاه ایله معاصر ایدی. ۹۰٤ تاریخنده ٦۷ یاشنده وفات ایتمشدر. تاریخ کبیر مذکوری ترکجه‌یه، واکثر اقسامی آوروپا لسانلرینه ترجمه اولنمشدر.

میردیته { (Mirdite) آرناوودلقده اشقودره ولایت وسنجاغنده مستثنی بر قضا صورتنده اداره اولنور طاغلق وطاشلق بر اولوب، شمالاً پوقه ونفس اشقودره، غرباً لش، جنوباً آقچه حصار قضالریله، شرق جنوبی جهتندن وشرقاً دخی مناستر ولایتنك دبره سنجاغیله محدوددر. اراضیسی طاشلق وغیر منبت اولمغله، اهالیسی پك فقیر اولوب، همان یالکز طاغلرنده‌کی چام اورمانلرندن چیقاردقلری قطران و چیرا صاتیشیله تعیش ایدرلر. کندیلری خرستیان وقتولیك اولدقلری حالده، پك جسور وصادق آدملر اولوب، اسکیدن بری عساکر عثمانیه صفلرنده محاربه ایتمکله موظف و ویرکودن معافدرلر. کندی بکلرندن بری جانب دولتدن قائممقام نصب اولنوب، (اوروش) نام قریه‌ده اقامت ایدر. قضا بیراقلره منقسم اولوب، هربر بیراغك افرادی کندی بیراقدارلرینی طانیرلر. میردیته‌نك نفوسی تحریر اولنمامش ایسه‌ده، اهالیسی ۱۵۰۰۰ قدر تخمین اولنیور.

میرزا بزرك { (امیر الدوله زین العابدین خان بن میرزا جعفر) هندستان شعراسندن اولوب، عن اصل قره‌یوسف ترکمانك احفادندن اولدیغی حالده، ۷ یاشنده ایکن، پدریله برابر هندستانه کیده‌رك، فیض آباده توطن ایتمش؛ وبعده وزیر الممالك نواب شجاع الدوله بهادره داماد اولوب، مناصب عالیه‌یه ترقی ایتمش ایسه‌ده، نهایت لکهنوده بر باغ ایدینوب، اوراده انزوا ایتمشیدی. تصوفه دائر «درالمعرفه» عنوانیله برکتابی وخیلی اشعاری واردر. شو بیت اونکدر:

از عکس گل روی تو آیینه چمن شد
وز نکهت زلف تو صبا مشك ختن شد

میرزاپور { هندستانك بنارس ایالتنده و بنارسك ٤۷ کیلومتره غرب جنوبیسنده اوله‌رق کنكك ایرماغنك ساحل یمیننده سنجاق مرکزی بر شهر اولوب، ۱۰۰۰۰ ی مسلم اولمق اوزره، ٥٦۳۸۰ اهالیسی، متعدد مصنع جوامع شریفه‌سی، جسیم بتخانه‌لری، سرای کبی مغازه‌لری، مکمل ریختملری، برچوق کوزل چشمه‌لری و ایشلك ذخیره وپاموق تجارتی واردر. سنجاغنك مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۳٥۲۷ مربع کیلومتره اولوب، ۱۱۳٦۷۹٦ اهالی ایله مسکوندر.

میرزاجان { ایران شعرا وعلماسندن اولوب، شیرازلیدر. مطول واشارات کبی کتب علیه‌یه حاشیه‌لری و برخیلی اشعاری واردر. شو بیت اونکدر:

دیشب از هجر تو باغم دوش بردوش آمدم
نا امیدی در بر وحسرت در آغوش آمدم

میرزا زاده { (شیخ محمد افندی) سلطان محمود خان اول دورنده مشیخت اسلامیه مسند جلیلنه کچن علمادن اولوب، ۱۱۲٦ ده شیخ الاسلام اولان میرزا مصطفی افندینك اوغلیدر. تحصیل علوم ایله رؤسه نائل اولدقدن صکره، فیض‌الله افندی‌یه داماد اولوب، اونك سوقیله ازمیر، ادرنه وچوق کچمه‌دن استانبول

قاضیسی و ۱۱۲۵ ده آناطولی قاضیعسکری اولمش ایدی. ۱۱۲۸ ده نقض عهد ایدن آوستریایه قارشی سفر همایون اقتضاسنه دائر انعقاد ایدن مجلسده صدراعظم شهید علی پاشایه قارشی معارضه ایتدیکندن طولایی، آرپه‌لیقی اولان براوادی‌یه تبعید اولنه‌رق، برمدت صکره میراخور آغانک شفاعتیله عفو، ودرسعادته جلب اولنه‌رق، روم ایلی پایه‌سیله تلطیف بیوریلوب، بعده ایکی دفعه بالفعل روم‌ایلی قاضیعسکری و ۱۱۴۲ ده مفتی انام اولمش ایسه‌ده، ضعف وهرمه دوچار اولدیغندن، آنجق یدی بچق آی کمال استغنا ایله بومقام عالیده قالدقدن صکره، ۱۱۴۳ ده استعفاسی قبول اولنه‌رق، قوناغنه چکیلوب، ۱۱۴۶ ده ارتحال ایتمشدر. عالم وعفیف ومتقی بر ذات ایدی.

میرزا زاده { (محمد سعید افندی) سلطان مصطفی خان ثالث دوری مشایخ اسلامندن اولوب، آنف الترجمه میرزا زاده شیخ محمد افندینک اوغلیدر. ۱۱۲۲ ده طوغوب، ۱۱۳۳ ده طریق تدریسه داخل اوله‌رق، ۱۱۴۵ تاریخنده ازمیر وبعده بروسه، مکه و ۱۱۶۱ ده استانبول قاضیسی، ۷۱ ده آناطولی و ۷۳ ده روم ایلی قاضیعسکری، ۱۱۷۵ ده نقیب الاشراف ومکرراً صدر روم‌ایلی اولوب، ۱۱۸۳ ده مقام مشیخته نصبیله، اوچ بچق سنه امور فتوایی بعد الاداره، ضعف وثقالتنه وهرمنه بناءً استعفایه مجبور اولوب، ۱۱۸۷ ده استعفاسی قبول اولنه‌رق، بر سنه صکره وفات ایتمشدر. بو دخی پدری کبی عفیف ومحق بر ذات ایدی.

میرزا مخدوم { علامه سید شریف جرجانینک احفادندن اولوب، مذهب سنیه انتسابندن طولایی دیار عجمده کوردیکی تضییق واذا اوزرینه، ترک وطنه مجبور اوله‌رق، دیار رومه کلمش؛ و ۹۸۴ ده درسعادته کلوب، حسن قبول کورمکله، آمد بعده بغداد، طرابلس شام ونهایت مکهٔ مکرمه قاضیلکنه نصب اولنمش؛ وبعده نقیب الاشراف اولمش ایدی. بعده کندیسندن صادر اولان بعض افعال غریبه اوزرینه، استانبولی ترکله، سیاحته مجبور اولمشیدی. فارسی دیوان اشعاری اولوب، شو بیت او جمله‌دندر:

صبر کستاخانه پادر عرصهٔ دل می نهد
شحنهٔ ناز تو میخواهم سزای او دهد

میرزا مصطفی افندی { سلطان احمد خان ثالث دور سلطنتنده مسند مشیخت اسلامیه‌یه کچن علمادن اولوب، صدوردن عبدالرؤف افندینک اوغلی ایدی. ۱۰۴۰ تاریخلرنده دنیایه کلوب، سلطان ابراهیم خان دورنده سرای همایونه دخول ایتمش؛ و خروجنده منقاری زاده‌نک درسنه دوامله، ۱۰۸۶ ده یکیشهر، ۱۰۹۲ ده مصر و ۱۰۹۷ ده مکه و متعاقباً استانبول قاضیسی اولوب، ۱۱۰۱ ده قبریسه نفی اولنمش؛ و ۱۱۰۶ ده روم ایلی قاضیعسکری اولوب، ۱۱۰۹ ده سینوبده اقامته مأمور اوله‌رق، بعد العفو ۱۱۲۰ ده ثالثاً روم ایلی قاضیعسکری اولدقدنصکره، ۱۱۲۶ ده مسند مشیخت اسلامیه‌یه ارقا اولنمش؛ وآلتی بچق آی امور فتوایی بعدالاداره، عزل و طربزونه نفی اولنه‌رق، بعدالعفو میرکونده واقع یالیسنده اقامت ایتمکده ایکن، ۱۱۳۵ ده طقسان یاشلرنده ارتحال ایتمشدر. بعض حواشی ورسائلی واردر.

میرزائی { فرس شعراسندن ایکی کشینک مخلصی اولوب، بری ساوه‌لی ایدی، وسلطان حسین بایقرا زماننده یاشایوب، معمارلقله مشغول ایدی. شو بیت اونکدر:

مرا چو مست ببینی مکو که بیخبر ست این
که هست عالم عشقیم و عالم دکرست این

— دیکری (میرزا ابو سعید) شاعرهٔ شهیره نور جهان بیکمک برادری اولوب، عالمکیر شاه زماننده هندستانده یاشامشدر. شو بیت اونکدر:

یکبار اکر خندد جانرا بنثار آرم
باری چه نثار آرم کربار دکر خندد

میر علی { هرات ساداتندن ومشاهیر شعرا وخطاطیندن اولوب، ۹۲۴ ده وفات ایتمشدر. شو بر ایکی بیت جملهٔ اشعارندندر:

طالب من همه شاهان جهانند ومرا
در بخارا جکر از بهر معیشت خونشد
این بلا بر سرم از حسن خط آمد امروز
وه که خط سلسلهٔ پای من مجنون شد

میرک { فرس شعراسندن بروجه‌آتی آلتی کشینک مخلصیدر:
برنجیسی (میرزا —) هراتلی اولوب، پدری میرزا بدیع الزمانک وزیری ایدی. انشاده وخط

نسخ تحریرنده بی‌مانند ایدی. ٩٣٢ تاریخنده وفات ایتمشدر.

— ایکنجیسی اصفهانلی اولوب، رسم ونقشده دخی مهارتی اولمغله، شاه طهماسب صفوینك مصور باشیسی اولمشیدی. شو بیت جملهٔ اشعارندن اولمق اوزره «صبح کلشن» ده ایراد اولنیورسه‌ده، مولانا جامینك دیوانده مسطوردر:

دو هفته شد که ندیدم مه دو هفتهٔ خودرا
کجا روم بکه کویم غم نهفتهٔ خودرا

— اوچنجیسی (میرزا — بیك) سبزوارلی او. لوب، خیلی وقت سیاحت ایتمش؛ وهندستانه دخی کتمش ایدی. شو بیت اونکدر:

خضر کاهی خود نمائیها بمردم میکند
یافت هرکس دوستی خودرا چراکم میکند

— دردنجیسی هندستانك تهته خطه‌سندن اولوب، شو بیت اونکدر:

با طالع ناساز چه سازیم که یکبار
دستی بفشاندیم وسبوئی بشکستیم

— بشنجیسی شیرازلی اولوب، شو بیت اونکدر:

جانان مباش در پی آزار وکین همه
کاین عالم خراب نیرزد باین همه

— آلتنجیسی شو بیتك قائلیدر:

بلبل بچمن نالد ومن بر سر کویش
او عاشق کل کشت ومن عاشق رویش

میرکی { ایران شعراسندن اولوب، عن اصل بلخلی اولدیغی حالده، اصفهانه کلارك، شاه عباس ماضینك منظوری اولمشیدی. بعده بر نوع وسوسه‌یه دوشوب، کونده برقاچ دفعه غسل ایتمکله، نهایت برکون غسل ایچون صویی پك صوغوق بر حوضه کیروب، برودتك تأثیریله ١٠١٦ ده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

زدیده قطرهٔ خون از جکر برآورده
بدیدن تو دل از دیده سر بر آورده

میرم { ایران شعراسندن اولوب، هراتلی ویا قزوینلی اولدیغی حالده، پك اسمر چهره‌لی اولدیغندن، (میرم سیاه) دینمکله معروفدر. تصوفه انتسابی وار ایدی. بری جدیاتدن ودیکری هزلیات ولطائفدن مرکب ایکی دیوان اشعاری واردر. نهایت ماوراء النهره کیدوب، اوراده وفات ایتمشدر. شو بر ایکی بیت جملهٔ اشعار عارفانه‌سندندر:

ای روح قدس را بجناب تو التجا
بادا هزار جان مقدس ترا فدا
غیر از تو کیست شاه سراپردهٔ وجود
یالن بدا جمالك من کل ما بدا

— غور مملکتندن دیکر بر (میرم) دخی اولوب، اشعاری هزلیاندن عبارتدر.

میرم چلبی { (محمود بن محمد) مشاهیر علما و ارباب فندن اولوب، علوم ریاضیه وهیئتده وادبیات عربیه وفن تاریخده ید طولی صاحبی ایدی. مشهور قاضی‌زاده‌نك اوغلی وخواجه‌زاده‌نك شاکردیدر. علوم ریاضیه‌ده سلطان بایزید خانك معلمی اولمشیدی. بعده سلطان سلیم خان اول جانبندن آناطولی قاضیعسکرلکنه نصب اولنه‌رق، ایفای حج ایله، عودتدن صکره ٩٣١ ده وفات ایتمشدر. سلطان بایزید خانك امریله اولغ بکك زیجنی شرح ایتمش، وعلی قوشجینك هیئتده‌کی «فتحیه» سنه بر شرح یازمش؛ ودیکر بعض تألیفات دخی براقمشدر. تألیفاتی مقبول ومعتبردر.

میرمیدون { (Myrmidons) اسکی یونانیلردن برقوم اولوب، عن اصل (اکین) جزیره‌سی اهالیسندن ایکن، رئیسلری (پلئوس) طرفندن برطاقلری تسالیه‌نك (فتیوتیده) خطه‌سنه نقل واسکان اولنمشدی. بونك ایچون مرقوم (پلئوس)ك اوغلی (آخیلاوس)ك معیتنده تروآ محاصره‌سنه سوق اولنان تسالیه‌لیلر اومیروسك (ایلیاده) منظومه‌سنده میرمیدونلر نامیله یاد اولنیور. بو اسم یونان لسانده «قارینجه» دیمك اولان بر لفظدن مشتق اولوب، کثرتلرینه، چالیشقانلقلرینه ویا طوپراغی حراثتله اشتغاللرینه بناءً بو اسمله تسمیه اولندقلری مظنوندر. کندیلرینك اصل یونانی‌یی یوقسه پلاسجی اولدقلری حقنده اختلاف واردر.

میرون { (Myron) یونان قدیم مشاهیر هیکلتراشاندن اولوب، قبل‌المیلاد ٤٣٢ تاریخلرنده یاشامشدر. تونجدن حیوانات

يابوب حادثا جانلى آبى كوسترمكده‌كى مهارتى محير عقول ايدى.

ميرى { اونبجى قرن هجرى شعراسندن ايكى ذاتك مخلصيدر:

برنجيسى اسپارته‌لى اولوب، ٩٦٧ده بجينده قاضى ايكن وفات ايتمشدر. قنالى‌زاده حسن‌چلبينك جدى اولوب، نسلندن برخيلى علما وادبا يتيشمشدر. مرتب ديوانى واردر.

— ايكنجيسى ديار عجمدن مملكت رومه كلمش ساداتدن بر ذاتك اوغلى اولوب، بروسه‌ده دنيايه كلمشدر. نامى يحيى اولوب، (يحيى‌مير) لقبيله وبوندن غلط اوله‌رق بين العوام (كشميرى زاده) ديمكله مشهور ايدى. صحن مدرسى ايكن، ٩٩٥ده نقيب الاشراف اولمشيدى. علم وفضيله برابر بينجيلكده وآوجيلقده دخى مهارتى وار ايدى. محمد عصارك «مهر ومشترى» عنوانلى منظومه‌سنى نظماً تركجه‌يه ترجمه ايتمشدر. شو بر ايكى بيت اوترجمه‌دندر:

دوشه‌مشدى يوله صولر مرمر
كچه‌مزدى طيانمه‌دن صرصر

ديترر ايدى جبال وهرمصرق
چرخ سنجابى كييشيدى وشق

ميس { (Castelloryzo) آناطولينك ساحل جنوبيسى قربنده وتكه ايله منتشا سنجاقلرى حدودينك ساحله منتهى اولديغى نقطه‌نك قارشيسنده بركوچك آطه وبونك شرق شمالى ساحلنده قضا مركزى بر قصبه اولوب، ردوسك ١٣٠ كيلومتره شرقنده واقعدر. آطه‌نك محيط دائره‌سى ١٥ ميل بحرى اولوب، اراضيسى طاغلق وطاشلق اولمغله، چيلاق ويالكز بر مقدار زيتون وانجير ايله بادم وخروب آغاجلرنى حاويدر. ياغمور صولرندن متراكم بركوچك كولى اولوب، مياه جاريه‌سى يوقدر؛ واهالى صهرنجلردن صو ايچرلر. اطرافنده برچوق كوچك وخالى آطه‌لر بولنوب، بونلرك اك بيوكلرى اولان (آى يوركى) آطه‌سنده يالكز بر مناستر واردر؛ وچوبانلر سوريلرنى سوق ورعى ايدرلر. قصبه كوچك لكن صاغلام بر ليمانك اوزرنده سطح مائلده مؤسس اولمغله خارجدن كوزل كورينور. اهاليسى ٦٨٩٦ كشى اولوب، يالكز ٢٦٠ ى اسلام وقصورى رومدر. قصبه‌ده برجامع شريف وبر مكتب ابتدائى ايله ١٥ كليسا، ٥ روم مكتبى، ٣ اون فابريقه‌سى، ٢٥٠ دكان، براجزاخانه ومتعدد قازينولر موجوددر. اهالى كاملاً كميجيلك، بالقجيلق وسونكرجيلكله كچنيرلر. جزائر بحر سفيدك ردوس يعنى مركز سنجاغنه تابع برقضا صورتنده اداره اولنوب ملحقاتى يوقدر.

ميسان { بصره ايله واسط آره‌سنده بيوك بر ناحيه ايدى.

ميستره { (Mistra) يونانده موره شبه جزيره‌سنك (لاقونيه) ايالتنده واسپارته شهر قديمنك ويرانه‌لرى قربنده بر قصبه اولوب، اداره‌ٔ عثمانيه زماننده سنجاق مركزى ايدى. شمدى اسپارته اسميله ايالت مذكوره‌نك مركزيدر. مقدما ١٢٠٠٠ اهاليسى وار ايكن، شمدى ٣٠٠٠ نفوسله مسكوندر.

ميسرينوس { (Mycerinus) مصر قديم فراعنه‌سندن اولوب، اوچنجى هرمك بانيسيدر. بوندن آلتمش سنه اول هرم مذكور داخلنده مومياسى بولنوب، چيقارلمشدر. تروآ محاصره‌ٔ مشهوره‌سندن اون بطن اول ياشامش اولديغى مظنوندر.

ميسنيه { (Misnie, Meissen) وآلمانجه ميسن صاقسه‌نك اسكى برخطه‌سى اولوب، اليوم صاقسه قراللغى داخلنده درسده ايالتنى تشكيل ايديور.

ميسور { (Meissour, Mysore) هندستانك جنوب جهتنده ودكن خطه‌سنده انكليز حكومتنه تابع اوله‌رق صورت ممتازه‌ده اداره اولنور بر بر اولوب، ١١° ٤٠′ ايله ١٥° عرض شمالى و ٧٢° ٢٠′ ايله ٧٦° ١٠′ طول شرقى آره‌لرنده ممتد اولور. شرقدن غربه بويى ٤٠٨ وشمالدن جنوبه اكى ٣٨٧ كيلومتره اولوب، مساحهٔ سطحيه‌سى ٧٠١٢٦ مربع كيلومتره واهاليسى ٥٠٥٥٤١٠ كشيدر، كه هر مربع كيلومتره باشنه ٧٢ كشى دوشيور. اراضيسى غرب جهتنده عارضه‌لى وطاغلق اولوب، غات سلسله‌

جبالك وجنوبده‌كی (نیلكیری) طاغلرینك اتكلری نصب ایدیور. شرق جهتی ایسه (میدان) نامیله واسع اووه‌لردن عبارتدر. آنجق جبالی ٢٠٠٠ متره‌یی تجاوز ایتمدیكی حالده، اووه‌لری دخی مرتفعجه اولوب، مملكتك ارتفاع وسطیسی ٦٠٠ ایله ٨٠٠ متره آره‌لرنده‌در. میاه جاریه‌سی چوق اولوب، شمال جهتندن (قونغابهادره) و (هرتوی) نهرلری برچوق چایلرینی جمع ایله (كریشنا) ایرماغنه، وجنوب جهتنده‌كی انهار (كواری) ایرماغنه دوكیله‌رك، جمله‌سی بنكاله كورفزینه دوكیلور. اراضیسی پك منبت اولوب، اك برنجی محصولی صویه محتاج اولمیان بر جنس سیاه داریدر. ایكنجی درجه‌ده دخی بغدای، پرنج، پاموق، شكر قامشی، قهوه، نونون، چیویت، قاقائو، توتون، باغ اخراجنه یارار حبوبات متنوعه وسبزه ومیوه‌لرك انواعندن عبارتدر. اورمانلری زیاده‌جه اولوب، صندل و ساج كبی قیمتلی اشجاری دخی واردر. مرعالری چوق اولوب، ایكی بچق ملیونه قریب صیغیر، بر بچق ملیوندن زیاده قیون وكچی وسائر حیوانات اهلیه‌سی واردر. حیوانات وحشیه‌سی‌ده قپلان، پارس، آیی، یبان اوكوزی وسائره‌دن عبارتدر. باقیر معدنلری چوقدر. صنایع محلیه دمیردن زراعت آلاتیله سائر مواد وباقیردن بعض مصنع اوانی اعمالندن وبرطاقم ایپك اقمشه وسائره نسجندن عبارتدر. تجارتی خیلی ایشلكدر. مملكت حكمدارلق صورتنده اداره اولنوب، ٣ ایالت و٨ سنجاغه منقسمدر. اهالیسنك قسم اعظمی بت‌پرست اولوب، همان نصفیت اوزره سیوا و ویشنه عبده‌سنه منقسمدر. ٢٠٩٠٠٠ اسلام، ٢٥٠٠٠ خرستیان و ١٣٢٦٣ ده بودا مذهبنه تابع آدملر واردر. اك بیوك شهری (بنكالور) اولوب، ١٥٥٨٦٠ اهالیسی واردر. مملكته اسمنی ویرن (میسور) شهری ایسه شمدی ایكنجی درجه‌ده اولوب، ٦٠٨٠٠ اهالی ایله مسكوندر. ٥٠٠٠ دن زیاده اهالیسی اولان شهر وقصبه‌لری ٢٢ وكوچك قصبه‌لریله قریه‌لری‌ده ١٩٦٠٨ مقدارنده‌در. بنكالور شهری مركز اتخاذ اولنوب، انكلیز حكومتنك وكیلی و سائر دوائر حكومت اوراده‌در؛ ویالكز (مهراجه) بنكالورده یاپلمقده اولان سراینك اكماله انتظاراً بوندن بر قاچ سنه اول میسورده اقامت ایتمكه دوام ایدیوردی؛ شمدی‌یه قدر او دخی یكی پایتخته كیتمش اولملیدر. معارف عمومیه بو صوك سنه‌لرده میسورده چوق ترقی ایدوب، بوندن یكرمی سنه اول ٢١٨٨ مكتب وار ایدی، وبونلره دوام ایدن ٥١١٩٤ شاكرداندن ٣٥٤٨ ی اناثدن ایدی. اهالیسی متعدد صنوفه منقسم اولوب، هندستانده بنكاله‌دن صكره اك زیاده صنوف اهالی بیننده‌كی فرق و درجاته رعایت ایدن بر میسوردر.

میسور (Maissour, Mysore) هندستانك آنف البیان حكومت ممتازه‌سنك اسكی پایتختی وشمدی ایالت مركزی برشهر اولوب، بنكالورك ١٢٢ كیلومتره جنوب غربیسنده واقع و ٦٠٢٩٠ اهالی ایله ایكی اوج قاتلی كوزل خانه‌لری وبرقاچ سرایی حاویدر.

— میسور ایالتی ١٠٦٨٩ مربع كیلومتره وسعتنده اولوب، ٣٩٨٠٠٠ ی مسلم اولمق اوزره، ٩٤٣١٨٧ اهالیسی واردر.

میسوری (Missouri) آمریقای شمالینك ممالك مجتمعه دولتنده میسیسیپی ایرماغنه تابع بیوك بر نهر اولوب، ممالك مذكوره‌نك شمال غربی جهتنده‌كی (مونتانه) حكومتنك منتهای غرب جنوبیسنده و «روضهٔ مستركه» قربنده نبعان ایله، ابتدا شماله بعده شمال شرقی‌یه و نهایت شرقه طوغری جریان ایده‌رك، صاغ وصولدن مذكور قیالی طاغلردن و دومینیون حدودندن اینن بر چوق چایلر وخصوصیله صولدن (ملك) وصاغدن (موسقلشل) نهرلرینی و حكومت مذكوره‌نك حدود شرقیه‌سنده كندیسی قدر بیوك اولان (یلووستون) نهرینی اخذ ایله، داغوته حكومتنه بالدخول، شرق جنوبی‌یه وبعده جنوبه دونوب، صاغدن كوچك میسوری، بیغ چیانه، وبنه ریور ودیكر برچوق انهار اخذ ایله، (نبراسقه) حكومتی حدودینه واصل اولدقده، ینه صاغدن (نیبراره) نهرینی آلیر؛ وابتدا داغوته نبراسقه ودها آشاغیده نبراسقه‌ایله (یووه) حكومتلری بیننده خط حدودی تشكیل ایده‌رك، صولدن داغوته، بیغ‌سیو ولیتله‌سیو نهرلرینی وصاغدن (پلاته ریور) اسمیله بیوك برنهر اخذ ایله، همنامی اولان حكومتك حدودینه واصل اوله‌رق،

بونكله نبراسقه وبعده قانساس حكومتلرى حدودينى
تفريق ايله، صاغدن (قانساس) نهرينى آلنجه، بونك
استقامتنه تابع اوله‌رق، بردن شرقه طوغرى
دونر؛ و ميسورى حكومتنى اورته‌سندن شق ايله،
صاغ و صولدن بر چوق چايلر آلدقدن صكره،
حكومت مذكوره‌نك حدود غربيه‌سنه واصل اولنجه،
(سنت لويى) شهرينك اوست طرفنده (ميسيسيپى)
ايرماغنه قاريشير. ميسورينك منبعندن اشبو ملتقايه‌دك
اولان مجراسى ٤٨٥٧ كيلومتره اولوب، ميسيسيپينك
ايسه منبعندن اورايه قدر اولان مجراسى ٢٣٦٣
كيلومتره اولديغى ايچون، اصل ميسورى ايرماق
صايلمق ومنصبنه‌دك بو اسمى محافظه ايتمك وميسيسيپى
بونك تابعلرندن صايلمق اقتضا ايدركن، مجرد
ميسيسيپى كندى استقامتنى محافظه ايدوب، ميسورى
بوكا تابع اولديغيچون، ميسيسيپى اصل وميسورى
فرع عد اولنمشدر. ميسورى مكسيقه كورفزنده‌كى
منصبنه‌دك اعتبار اولنسه، مجراسى ٧٢٠٠ كيلو.
متره‌يه بالغ اولور. حوضه‌سى ١٣٤٤١٣٠ مربع
كيلومتره‌در. حوضه‌سنك بو درجه‌ده وسعتى
و تابعلرينك كثرتيله برابر، بتون حوضه‌سنده آز
ياغمور ياغديغندن، ومجراسنك اراضيسى پك قورى
اولمغله، صويى سونكر كبى امديكى كبى، حرارتدن
دخى تبخرات چوق اولديغندن، ميسورينك صويى
نسبةً آزدر؛ وميسيسيپى‌يه قاريشديغنده پك
چامورلى و بولانيق اولوب، مذكور ايرماغك
صوينى ده بولاندير. منابعى حذاى بحردن ٤٠٠٠
متره يوكسك اولوب، ملتقاسنك ارتفاعى آنجق
١١٤ متره‌در. مجراسنك اطرافى وحوضه‌سنك
اكثر جهتلرى هنوز خالى و معمور بتدن بريدر.
مع‌هذا برچوق دمير يول خطلرى تمديد اولنه‌رق،
اسباب عمران تهيئه اولنمشدر. يتاغنك اكثر
طرفلرى ١٢٠٠ و ١٨٠٠ متره كنيشلكنده‌در.
ملتقاسنده دوكديكى صو ثانيه‌ده ٣٥٠٠ مكعب
متره‌دن عبارتدر، يعنى ميسيسيپينك دكيزه دوكديكى
صويك آنجق ١٥ ده بريدر. فيضانى ايلك بهارده
اولوب، اوچ آى قدر دوام ايدر. قيشين ايكى اوچ
آى يوقارى طرفلرى طونمش بولنور. اوفق
وابورلر (يلووستون) و بعضاً (ميلق) نهرلرينك
ملتقاسنه‌دك چيقيورسه‌ده، بيوكلرى آنجق (ژاره)
ملتقاسنه‌دك سربست ايشليه بيليور.

ميسورى { حكومتى (État de Missouri) آمريقاى شماليده ممالك مجتمعه‌يى
تركيب ايدن حكومتلرك برى اولوب، ممالك مذكو-
ره‌نك تا وسطنده واقعدر، واورته‌سندن جريان
ايدن نهرك اسميله تسميه اولنمشدر. همان مستطيل
الشكل بر ير اولوب، ٤٠′ ٣٧° ايله ٣٦° عرض
شمالى و ٤٥″ ٢٥′ ٩١° ايله ٥′ ٩٨° طول غربى
آره‌لرنده ممتد اولور. حدود شرقيه‌سى ميسيسيپى
وحدود غربيه‌سنك قسم شماليسى ميسورى مجرالرندن
عبارت اولوب، سائر طرفلردن حدودى خطوط
مستقيمهٔ مفروضه‌دن عبارتدر. شمالاً يووه، شرقاً
ايلينوا و برر پارچه برده كنتوكى وتنسه، جنوباً
آرقانساس، غرباً دخى نبراسقه وقانساس حكومتلرى
واينديانه اراضيسى ايله محدوددر. مساحهٔ سطحيه‌سى
١٧٩٧٧٨ مربع كيلومتره اولوب، ٢١٦٨٣٨٠
اهالى ايله مسكوندر. ميسورى مجراسى مملكتى
ايكى‌يه بولوب، قسم شماليسى شمالدن جنوبه مائل
بر يايله‌دن عبارت، وقسم جنوبيسى ١٠٠٠ و ١٢٠٠
متره‌يه قدر يوكسك طاغلرى حاوى اولوب، هر
ايكى طرفدن، ميسورى وميسيسيپى‌يه دوكلمك اوزره
بر چوق نهرلر آقار. شمالده كيلرك اك بيوكلرى:
غراندريور ايله چاريتون، وجنوبده كيلرك باشليجه-
لرى: اوساجه و غاسقوناده نهرلريدر. بونلر
ميسورى‌يه دوكيلور. (بلاق ريور) ايسه جنوبه
طوغرى جريانله برقاچ چاى دخى آله‌رق، مملكتك
خارجنده ميسيسيپى‌يه تابع (ويته‌ريور) ه دوكيلور.
طاغلرينك اكثرى اورمانلرله مستور اولوب،
«قره‌طاغ» اسميله ياد اولنورلر. يالكز تپه‌لرى
چيلاقدر. ميسورينك مجراسى چامورلى وفنا منظره‌لى
ايسه‌ده، مملكتك سائر طرفلرى پك كوزلدر.
اكثر چايرلرى واورمانلريله قيرلرى آچيلوب، تارله‌يه
تحويل اولنمش؛ وبو حكومت ممالك مجتمعه‌نك اك
منبت ومحصولدار يرلرى صره‌سنه كچمشدر. هواسى
عموم ممالك مجتمعه‌نك هواسنه تابع اولوب، كرك
حرارت وكرك برودتى زياده‌جه‌در. يازين ميزان
الحراره‌نك درجهٔ وسطيه‌سى ٢٥ وقيشين تحت‌الصفر
١ ايسه‌ده يازين ٣٧ درجه‌يه قدر چيقديغى وقيشين

تحت الصفر ۲۲ درکه‌یه قدر ایندیکی دخی اولور. باشلیجه محصولاتی : مصر، بغدای، بولاف، پتاته، توتون، پاموق ایله سبزه و میوه‌نك انواعندن عبارتدر. اراضیسنك یوزده ٤٥ ی اورمانلرله مستور اولوب، بونلرك اشجاری چام انواعیله، میشه، جوز، سروی وساٸره‌دن عبارتدر. مرعا وچایرلری چوق اولوب، حیوانات اهلیه‌سی ۲ ملیونی متجاوز صیغیر، ۱½ ملیونه قریب قیون، ½ ملیونی متجاوز طوموز وبرملیونه قریب بیکیر و استر ومرکبدن عبارتدر. معادنی برنجی درجه‌ده کومور ودمیر وایکنجی درجه‌ده باقیر، قورشون و چنقو ایله ساٸره‌دن عبارتدر. مرمرلری‌ده چوقدر. صنایعجه ایکنجی درجه‌ده اولوب، مع‌هذا مختلف فابریقه‌لری کیتدکجه چوغالمقده‌در. میسوری ایله میسیسیپی سیر سفاٸنه صالح اولوب، مملکتك برچوق کمی وواپورلری اولدتدن بشقه، دمیریوللری دخی پك چوقدر؛ وبووساٸط تجارتنی تسهیل ایدیور. اهالیسندن یالکز ۱۵۰۰۰۰ قدری زنجی وجزٸی مقداری اصل یرلی وچینلی اولوب، قصوری آوروپا مهاجرلرندن وباشلیجه انکلیزدن عبارتدر. اك بیوك معموره‌لری سنت لویی، قانساس سیتی، سنت جوزف وهانیبال اولوب، سنت لوینك ۳۵۰۵۱۸ اهالیسی واردر. مملکت ۱۱٤ قونتلق یعنی سنجاغه منقسم اولوب، مرکزاداره‌سی (جفرسون سیتی) در.

میسولونکی { (Missolonghi) یونانده آقارنانیه مع انولیه ایالتنك

مرکزی بر قصبه واسکله اولوب، اینه‌بختینك ٤۰ کیلومتره غرب جنوبیسنده و پاتراس کورفزینك شمالنده واقع برقویك مدخلنده واقع اولدیغی حالده، ٦۳۲۰ اهالیسی، پك عادی خانه‌لری، چامورلی سوقاقلری و رطوبتلی وصیتمه‌لی هواسی واردر. یونان استقلالی وقوعاتنده اهمیت قزانمشیدی. مشهور انکلیز شاعری لورد بایرون اوراده وفات ایتمش، وبر هیکلی رکز اولنمشدر.

میسون { (بنت بحدل الکلبیه) معاویه‌نك ازواجندن و شاعرات عربدن

اولوب، یزیدك والده‌سیدر. عمزاده‌سنه محبتی اولوب، بونی مشعر سویلدیکی برقاچ بیتك معاویه‌نك مسموعی اولمسی اوزرینه، کندیسنی بالتطلیق قبیله‌سنه کوندرمش؛ وکوچك بولنان یزید دخی برابرنده کیتدکله، شعر و فصاحتی والده‌سنك قبیله‌سنده اوکرنمش ایدی.

میسیسیپی { (Mississippi) آمریقای شمالیده ممالك مجتمعه دولتنده

بیوك بر ارماقدر، که ممالك مجتمعه‌نك حدود شمالیه‌سی قربنده و (سوپریور) کولنك غرب جهتنده (مینزوته) حکومتی داخلنده ۵۰۰ متره ارتفاعلری اولان برطاقم تپه‌لردن نبعانله، بعض کوچك کوللرك ایچندن کچه‌رك، ابتدا شرقه، بعده جنوبه، صکره جنوب غربی ونهایت جنوب شرقی‌یه طوغری جریان، وصاغ وصولدن برقاچ چای اخذ ایده‌رك، (سنت پول) شهری ایچندن بعد المرور، حکومت مذکوره‌نك حدود شرقیه‌سنه واصل اولور؛ و اورادن منصبی قربنه دك ممالك مجتمعه‌نك مختلف حکومتلری آره‌سنده خط حدود یرینی طوته‌رق، کاه شرقه وکاه غربه میلانله، عمومیت اوزره جنوبه طوغری آقه‌رق، شرق جهتنده‌کی ویسقونس، ایلینوآ، تنسه و میسیسیپی حکومتلرینی غرب طرفنده‌کی مینزوته، یووه، میسوری، آرقانساس و لویزیانه حکومتلرندن تفریق ایدر؛ ونهایت لویزیانه حکومتی داخلنه کیروب، یکی اورلیان شهری قربنده واسع بر دالیه وبرچوق بتاقلقلر تشکیل ایده‌رك، مکسیقه کورفزینه دوکیلور. صاغدن آلدیغی انهارك اك بیوکی کندیسندن چوق دها اوزون اولان میسوری اولوب، اوندن یوقاری دسموآن وریدسدار واوندن آشاغی وهیته، آرقانساس وریدریور نهرلرینی دخی آلیر. صولدن آلدیغی انهارك اك بیوکی (اوهیو) در، که میسوری قدر اوزون دکل ایسه‌ده، صوبی

اوندن چوق زياده وفوق العاده براقدر. اوهيونك
كندى تابعلرى‌ده پك چوق اولوب، آلغانى جبالندن
اينن صولرى يعنى همان بتون ممالك مجتمعه‌نك قسم
شرقيسى مياه جاريه‌سنى جمع ايدر. اوهيودن يوقارى
ميسيسيپى صولرى ايلينوا، روقس‌ريور، ويسقونسن،
قليبقوو وسنت قروآ نهرلرينى وديكر برچوق چايلر
دخى آلير. ميسيسيپينك وصولرن آلديغى انهارك
صولرى براق اولديغى حالده، يالكز ميسوورينك
چامورلى صويى بتون ايرماغك صولرينى بولانديرر.
مجراسنك آشاغى طرفلرنده فيضانى موسمنده صولر
يتاغنه صيغه‌ميوب، اطرافه طاغلمغله، برچوق
بتاقلقلر وكوللر تشكيل ايدوب، پك كنيش اراضى‌يى
بطال براقير، وهوايى بوزار. نيلك بر قاچ مثلى
بيوكلكنده اولان بو دهشتلى ايرماغى سدلر وبندلرله
ضبط ايتمك ممكن اوله‌ميوب، بو يولده صرف
اولنان مليونلرك آنجق قسماً فائده‌سى كوريله‌بيلمشدر.
نهر پك چوق چامورلر ايندبروب، بونلرك تراكمندن
داليه‌سى كيتدكجه توسع ايده‌رك، دكيزك ايچنه
اوزانمقده‌در. مجراسى تقريباً ٥٠٠٠ كيلومتره
اوزونلغنده وحوضه‌سى ٣ ٢١٣ ٥٨٢ مربع كيلومتره
اولوب، ممالك مجتمعه‌نك همان نصفى وسعتنده‌در.
كنيشلكى ودرينلكى محلنه كوره مختلف اولوب، حد
وسطى اوزره ثانيه‌ده ١٧ ٤٤٠ مكعب متره صو
دوكر. كرك كنديسنك قسم اعظمى وكرك تابعلرينك
اكثرى سير سفائنه صالح اولوب، خندقلر واسطه‌
سيله اكمال دخى ايدلمش اولمغله، ٤٠٠٠٠ كيلومتره‌لك
سير سفائن طريقى واردر. آنجق كنديسيله اكثر
تابعلرينك مجرالرى بوينجه دمير يول خطلرى اوزا-
نوب، انهارك اوستندن كوپريلرله دخى بچمكله،
سفائنه چوق احتياج براقميورلر. مع‌هذا بو انهارده
ايشلين واپورلر ١٢١٦ عددنده اولوب، يلكن
كميلريله صاللر دخى پك چوقدر. كنارلر محلنه كوره
واسع چايرلر ومرعالر، بر تارله صورتنده وبخارلى
لوقوموتيفلرله ايشلنير پايانسز تارله‌لر، بالطه كور-
مه‌مش صيق اورمانلر ويا سازلقلردن عبارتدر.

ميسيسيپى { حكومتى. (État de Missis-sippi) آمريقاى شماليده
ممالك مجتمعه‌نك حكومات جنوبيه‌سندن اولوب، صول
كنارنده بولنديغى آنف البيان ايرماغك اسميله
تسميه اولنمشدر. شمالدن جنوبه ممتد غير منتظم بر
مستطيل صورتنده اولوب، حدود غربيه‌سى بيوك
بر مسافه‌ده همنامى اولان ايرماغك مجراسندن
عبارت ايكن، منتهاى جنوبنده بر خط مستقيمله
حدود شرقه طوغرى دونوب، (پثار) نهرينه قدر
كايدر، واورادن دكيزه قدر بو نهرك مجراسنى تعقيب
ايدر. قسم شرقيسنك حدود جنوبيه‌سى مكسيقه
كورفزى ساحلندن و حدود سائره‌سى خطوط
مستقيمهٔ مفروضه‌دن عبارتدر. شرقاً آلابامه،
شمالاً تنسه، غرباً آرقانساس ولويزيانه، جنوباً
دخى ينه لويزيانه حكومتلريله ومكسيقه كورفزيله
محدوددر. ′١٢ °٣٠ ايله °٣٥ عرض شمالى و °٩٠
″٣٢ ′٢٣ ايله ″١٨ ′٥٥ °٩٣ طول غربى آره-
لرنده ممتد اولوب، مساحهٔ سطحيه‌سى ١٢٠ ٠٢٠
مربع كيلومتره واهاليسى ١ ١٣١ ٥٩٧ كشيدر.
مركزى (جاقسون) واك بيوك معموره‌سى
(ويقسبورغ) در. اراضيسى دوز وآلچق اولوب،
آنجق اوچ درت يوز متره ارتفاعنده بعض تپه‌لرى
واردر. اكثر طرفلرينى همنامى اولان ايرماغك
طاشان صولرى باصمغله، بتاقلق ويا اوزلى نهر
چامورلريله مستور منبت يرلردن وبوكسك اشجارى
حاوى اورمانلردن عبارتدر. ميسيسيپى‌نك بر قاچ
قولى آيريله‌رق، مملكتك ايچ طرفلرينه قدر صو-
للرقدن صكره، ينه دونوب، ايرماغه دوكيلور. بو
ايرماقدن بشقه طوغريدن دكيزه دوكيلور برقاچ نهرى
دخى اولوب، باشليجه‌لرى: پيرريور، ليف ريور، بوكا
تابع چيچاساوهى و (نوبيغ‌بى) نك يوقارى قسميدر.
هواسى معتدل اولوب، يازين ميزان الحراره ٢٦
درجه‌يى تجاوز ايتمديكى وقيشين ٨ درجه‌دن آشاغى
ايتمديكى حالده، مجرد حرارتك بلا فاصله دوامى
و رطوبت هوايى آغيرلشديريور. زراعتجه ممالك
مجتمعه‌نك ايلرى بولنان يرلرندن اولميوب، اك برنجى
محصولى پاموق اولديغى حالده، بو محصولجه دخى
برنجى دكلدر. سائر محصولاتى: طاتلى پتاته، شكر
قامشى، توتون، پرنج، مصر وآز مقدارده بغداى،
آرپه، يولاف وسائر حبوباتله اقاليم حاره‌يه مخصوص
ميوه وسبزه‌لرك انواعندن عبارتدر. حيوانات

اهلیه‌سی آزدر. صنایعی ممالک مجتمعه‌نك دیگر جهتلرینه
نسبةً پك كری وجزئیاتدن عبارتدر. اهالیسنك
هان ثلثانی زنجی وقصوری انكلیز وسائره اوله‌رق
آوروپا مهاجریدر. ٣٧ اعضادن مركب بر هیئت
اعیانیله ١١٥ اعضادن مركب بر مجلس مبعوثانی
اولوب، رئیس حكومت وسائر مأمورینی اداره ٤
سنه مدتله انتخاب اولنورلر. عمومی قونفره‌یه ٧
اعضا كوندرمك ورئیسك انتخابنده ٩ رأی ویرمك
حقنی حائزدر. حكومت ١٥ سنجاغه منقسمدر.

میسیه (Mysie) آسیای صغیرك تقسیمات قدیمه‌سنده بر خطه اولوب، قطعهٔ
مذكوره‌نك شمال غربی كوشه‌سندن یعنی شمدیكی
قره‌سی وبیغا سنجاقلرندن عبارت ایدی. جنوباً
(لیدیه)، شرقاً (بیتنیه) خطه‌لریله، شمالاً مرمره
دكزیله، غرباً دخی آطه‌لر دكزیله محدود ایدی.
ایكیه منقسم اولوب، بوغازه قریب اولان شمال
غربی جهتنه كوچك ودیگر قسمنه بیوك میسیه نامی
ویریلیردی. تروآ مملكت مشهوره‌سی‌ده بو خطه
داخلنده ایدی. الیوم قاز طاغی دینان (ایدا)
جبلی مشهور ایدی. اك بیوك معموره‌لری: اردك
قرینده كیزیق، اسكیلا كی، پیتیه، لامپساقوس
(لاپسكی)، آبیدوس، آپولونیه، میلتوپولیس،
داردانوس، سچیه، لاریسا، آسوس، آنتاندروس،
آدرامیت (ادرمید)، اسكپسیس، برغامه (برغمه)
وسائره ایدی. اهالیسی پلاسج اقوامندن اولوب،
ظن اولندیغنه كوره، تراكیه ویا شمدیكی بلغا.
رستانك محلنده بولنمش اولان (مسیه) دن اورایه
كچمشلردی. ابتدا تروآ وبعده لیدیه یعنی ساردس
حكمدارلرینه تابع اولوب، بعده كیخسرو طرفندن
ضبطله، ایران دولتنه الحاق اولنمش؛ و اسكندر
طرفندن بعدالضبط، طوائف ملوك بیننده منازع فیه
اولوب، نهایت برغامه حكومتنه تابع اولمش؛ وصكره
برغامه دولتیله برابر رومالیلر طرفندن ضبط اولنمش
ایدی. عثمانلیلر طرفندن فتح اولندقدن صكره،
شرق جنوبی قسمی طول مدت والیسی بولنان (قره
عیسی) دن تحریفاً (قره‌سی) وشمال غربی جهتی
مركزی اسمیله (بیغا) تسمیه اولنمشدر.

میشار دنباوند جوارنده خیراتی واشجاری چوق بر قصبه اولدیغنی یاقوت
حموی بیان ایدیور.

میشقولج (Miskolcz) مجارستانك شمال جهتنده و پشته‌نك ١٥٠
كیلومتره شرق شمالیسنده (بورسود) ایالتنك
مركزی بر شهر اولوب، ٢٤٣٢٠ اهالیسی وپك
مقبول بغدادیله شرابی واردر.

میشل [«میخائل» و «میكل» ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

میشله (Michelet) فرانسه‌نك اك مشهور مورخین و ادباسندن اولوب،
١٧٩٨ ده پارسده طوغمش، و ١٨٧٤ ده وفات
ایتمشدر. خیلی وقت تاریخ معلمی بولنوب، آقادمیا
اعضالغنه انتخاب، و بعض مأموریتلره دخی نصب
اولنمشدی. كیزو وادفار كینه ایله الفت ورفاقتی
وار ایدی. تاریخه دائر مهم وبیوك برقاچ تألیفدن
بشقه، امور سیاسیه و مباحث معاشرته متعلق
مسائله دخی قاریشوب، دفعاتله مأموریتندن
ومعلمككدن عزل اولنمشدی. نهایت كندی محصول
قلمیله یاشامق اوزره، اختیار عزلت ایدوب، «انجیل
انسانیت»، «قادین»، «عائله»، «قوش»،
«دكیز»، «عشق» عنوانلی آثاری كبی برطاقم
كتب ادبیه و نافعه نشرینه باشلامش؛ و برنجی
زوجه‌سنك وفاتندن صكره تزوج ایتدیكی قادین
دخی، ادبیاتده‌كی اقتداری حسبیله، تحریر آثارده
كندیسنه یاردیم ایتمش؛ وكندیسی‌ده بعض كتابلر
یازمشدر.

میشو (Michaud) فرانسه مشاهیر مورخین و ادباسندن اولوب،
١٧٦٧ ده (ساووآ) نك (آلپن) قصبه‌سنده
طوغمش، و ١٨٣٩ ده وفات ایتمشدر. ابتدا
قراللق وقتولیكلك طرفداری اولوب، بعض غزته.
لرده محررلك ایتمش؛ وفرانسه قاریشیقلغی زماننده
اعدامنه حكم اولنمش ایسه‌ده، اختفا ایدوب، بعده
ایمپراطورلق وقراللق زماننده آقادمیا اعضالغنه
انتخاب، وبعض مأموریتلره نصب اولنمش ایدی.
اك مشهور اثری اهل صلیب محاربانی حقنده ٥
جلد اوزره یازدیغی كتابدر. «كتبخانهٔ اهل صلیب»
عنوانیله دیكر بر اثری دخی اولوب، برنجینك متممی
حكمنده‌در. بونك برادری (كنج میشو) دینمكله
معروف اولوب، مطبعه‌جیلقله مشغول بولنمش؛
و ١٨١١ دن ١٨٢٨ تاریخنه‌دك ٥٢ جلد اوزره

نشر اولنان «تراجم احوال عمومیه» اثر عظیمنك
و «برحیات بولنان ذواتك تراجم احوالی» نك
هیئت تحریریه‌سنه ریاست ایتمشدر. ۱۷۷۲ ده
طوغوب، ۱۸۵۸ ده وفات ایتمشدر.

میشوآقان (Michoacan) مکسیقه ممالك مجتمعه‌سنی ترکیب ایدن حکو-
ماتك وسطنده و بحر محیط معتدل ماثله‌سنده بو-
لنانلرندن بری اولوب، جنوباً غوئررو، شرقاً
مکسیقو، شمالاً قوآناجوآتو وجالیسقوحکومتلریله
غرب جنوبی جهتندن‌ده بحر محیط معتدل ایله
محدوددر. ۱۷° ۵۳′ ایله ۲۰° ۳۳′ عرض شمالی
و ۱۰۲° ۱۷′ ایله ۱۰۶° ۳′ طول غربی آره‌لرنده
ممتد اولدیغی حالده، مساحهٔ سطحیه‌سی ۶۱ ۴۰۰
مربع کیلومتره و اهالیسی ۶۶۱ ۵۳٤ کشیدر.
شرق جهتی بوکسك یایله‌لردن وبر طاقم آتش‌افشان
اولان مرتفع طاغلردن عبارت اولوب، غربه
طوغری ساحله‌دك کیتدکجه کسب انحطاط ایده‌رك،
ارتفاعه کوره مختلف هوالی بر طاقم باصمقلر تشکل
ایدیور. یالکز ساحل جهتی صیجاق وآغر هوالی
اولوب، ایچ طرفلری همیشه بهار دینله‌جك معتدل
هوالی و انواع اشجار و نباتاتله مستور اوله‌رق
جنت آسادر. (ربودلاس بالزاس) اسمیله بیوك برنهر
بوقاریکی یایله‌لردن اینه‌رك، حدود جنوبیه‌سنی
تفریق ایله، صاغدن (ربوغرانده) وسائر برقاچ نهر
یعنی همان بتون مملکتك میاه جاریه‌سنی آلدقدن
صکره، بحر محیط معتدله دوکیلور. حدود شمالیه-
سنده (شاپاله) اسمیله بیوك بر کول بولندیغی کبی
یوقاری یایله‌ده دیکر درت بش بیوك ومتعدد کوچك
کوللر دخی واردر. طوپراغی پك منبت اولوب،
هواسنك درجات مختلفه‌سی‌ده هر نوع محصول یتیشمه‌سنه
مساعد اولمغله، زراعت و ثروت طبیعیه‌جه پك
زنکین بر یر اولوب، باشلیجه محصولاتی: شکر
قامشی، پاموق، چیویت، قهوه، قاقاو، مصر، بغدای،
آرپه، مانیوق وسائره‌دن عبارتدر. میوه‌لرك کرك
اقالیم حاره وکرك اقالیم معتدله‌یه مخصوص انواعی
پك کوزل ولذیذ اولور. اورمانلری‌ده چوق او-
لوب، اقالیم بارده‌یه مخصوص اولان چاملره وارنجه‌یه
قدر هر نوع اشجار یتیشیر. قیون، صیغیر، بیکیر
وسائر حیوانات اهلیه‌سیله آو حیواناتی ونهر وکوللرده
وساحلنده بالیغی چوقدر. کومش، آلتون، باقیر،
دمیر و سائر معدنلری‌ده بولدر. کمور معدنی‌ده
بعض طرفلرنده بولنور. حکومت ٥ سنجاغه منقسم
اولوب، ۲۰ قضایی حاویدر. اهالیسنك قسم اعظمی
اصل یرلیلرك (تاراسق) قومنه وسائر اقوامه منسوب
اولوب، چوغی اسپانیوللرله بالاختلاط ملز حالنده
بولنیور. خالص اسپانیول اولانلری پك آزدر.
صنایع هنوز پك کریدر.

میشیغان (Michigan) آمریقای شمالیده ممالك مجتمعه‌نك قسم شرقیسنك
منتهای شمالنده بولنان وبر برله اختلاط ایدن بش
بیوك کولك بری اولوب، دیکرلری ممالك مجتمعه
ایله دومینیون قطعه‌سی آره‌سنده ممتد اولدقلری
حالده، بوکول صرف ممالك مجتمعه اراضیسیله
محاط اوله‌رق، بر پارمق اوجی شکلنده شمالدن
جنوبه طوغری اوزانیور. منتهای شمال شرقیسنده
(ماکیناو) بوغازندن (هوروون) کولیله و اونك
واسطه‌سیله دیکرلریله دخی اختلاط ایدر. شمالاً
اوزون برشبه جزیره ایله (سوپریور) وشرقاً میشیغان
شبه جزیره‌سی دینلن واسع بر یرله (هوروون)
و (اریه) کوللرندن آیرلشدر. شرقاً وشمالاً
همنامی اولان حکومتله، غرباً ویسقونسن وایلینو-
نوا، جنوباً دخی ایندیانه حکومتلریله محاطدر.
محیط دائره‌سی ۱۷۰۰، بویی ۵۳۰ واکی ۱۰۰
ایله ۱٤۰ کیلومتره آره‌سنده اولوب، مساحهٔ
سطحیه‌سی ۵۲۰۰۰ مربع کیلومتره‌در. ٤۱° ۳۸′
ایله ٤٦° ٦′ ۱۲″ عرض شمالی و ۸۷° ٥′ ٤۳″
ایله ۹۰° ۲۰′ طول غربی آره‌لرنده ممتد اولور.
شمال جهتنده شرق وغرب ساحلنده برقاچ قوبی ایله
بر طاقم آطه‌لری واردر. درینلکی اکثر یرلرنده
۲۰۰ متره راده‌لرنده اولوب، بعض محللرنده ۲۹۷
متره‌یه قدر وارر. اطرافی آلچق وچیلاق واکثریا
قوملق یرلردن عبارتدر. بوکوله هر طرفدن بر
خیلی انهار دوکیلوب، حوضه‌سی ۱۱۸ ۸۱۲ مربع
کیلومتره وسعتنده‌در. فضله میاهی مذکور بوغازدن
هوروون کولنه و اورادن کولدن کوله آقه‌رق
نهایت (سنت لوران) ایرماغی واسطه‌سیله بحر محیط
آطلاسی‌یه دوکیلور. ایچنده کیلر و واپورلر ایشلیوب،
متعدد لیمانلری واردر؛ ومذکور بوغازدن سفائن

كولردن وسنت لوراندن بحر محيط آطلاسی‌يه قدر اينوب چيقار.

ميشيغان { حكومتی (État de Michigan) ممالك مجتمعه‌نك جماهير شماليه‌سندن بری اولوب، همنامی اولان كول ايله هورون واريه كوللری آره‌سنده شماله طوغری ممتد اولان واسع برشبه جزيره ايله بونك قارشيسنده وشمال غربيسنده اوله‌رق ميشيغان ايله سوپريور كوللری آره‌سنده بولنان دها كوچك برشبه جزيره و (سوپريور) كولی ساحل جنوبيسنك برمقدارندن والحاصل بربرندن آيری ايكی پارچه اراضيدن مركبدر. بووجهله شرقاً اريه‌وهورون كوللريله وبونلرك آره‌سنده‌كی بوغازله، شمالاً ينه هورون وسوپريور كوللريله، غرباً ويسقونسن جمهوريتيله وميشيغان كوليله، جنوباً دخی اينديانه واوهيو جمهوريتلريله محدوددر. بيوك پارچه‌سی شمالدن جنوبه ٤٢٠ كيلومتره اوزونلغنده وحد وسطی اوزره ٢٧٠ كيلومتره كنيشلكنده وكوچكی ٢٨٠ كيلومتره بوينده اولوب، اكی ٤٠ ايله ١٣٠ كيلومتره آره‌سنده‌در. بتوننك مساحهٔ سطحيه‌سی ١٤٩٣١٨ وكول ايله برابر ٣٤٢٧٦٠ مربع كيلومتره‌در. ″٣٠ ′٤٥ °٤١ ايله ′٤٧ °٤٦ ″٣٥ عرض شمالی و ′٤٣ °٨٤ ايله ′٤٣ °٩٢ طول غربی آره‌لرنده ممتداولور. اهاليسی ١٦٣٦٩٣٧ كشيدر. اراضيسی دوز وآلچق اولوب، بيوك شبه جزيره‌نك اورته‌سنده تقسيم مياه خطنی تشكيل ايدن تپه‌لرك ارتفاعی ١٢٠ متره راده‌لرنده‌در. كوچك شبه جزيره‌نك سواحلنده رنكارنك قيالردن عبارت بعض اوچوروملر بولنور. اكثر طرفلری چپلاق اولوب، بعض سيرك اورمانلری دخی واردر. انهاری چوق ايسه‌ده، اكثری كوچك اولوب، بيوك شبه جزيره‌ده ميشيغان كولنه دوكيلنلرينك اك بيوكلری شمالدن باشلايه‌رق: مانستی، موسكغون، غران ريور، مارشال، سنت جوزف؛ هورون كولنه دوكيلنلرينك‌ده باشليجه‌لری: ريوبراوسابل ايله قاس نهرلريدر. كوچك شبه جزيره‌دن دخی ميشيغان كولنه متومينه ايله اسقانابه ومونيستر نهرلری دوكيليور. كوچك شبه جزيره‌نك هواسی سرت وصوغوق ومع هذا يازين بعضاً خيلی صيجاق وطوپراغی غيرمنبت اولوب، يالكز معادنی چوقدر. بيوكنك ايسه قسم شماليسی بوندن آز فرقلی، اورته‌سی دها اهون وقسم جنوبيسی ايسه معتدل وپك منبتدر. يالكز بوقسمنك قوهٔ انباتيه‌سی بوحكومتی اك محصولدار ممالك صره‌سنه كچيرمكه كافيدر. باشليجه محصولاتی: بغدای، مصر، بولاف، آرپه، مصرداريسی، چاودار، پاتاته ايله ميوه وسبزه‌لرك انواعندن عبارتدر. حيوانات اهليه‌سی ايكی مليوندن زياده قيون ايله برمليونه قريب طوموز، اوندن آز اكسيك صيغير وسائره‌دن عبارت اولوب، سنوی ١٤٠٠٠٠٠ طونيلاته قدر پينير و ٥٤٠٠٠ يكی قنطار ياغی چيقار. پوستلری كوركه يارار حيوانات وحشيه‌سی خيلی آزالمش ايسه‌ده، ينه انواع كثيره‌سی بولنيور. كوللردن چوق باليق چيقار. معادنی وعلی الخصوص باقير ودمير ايله كومش معدنلری چوق اولوب، كمور وسائر بعض معادنله برابر سنوی ٧٥ مليون فرانق قيمتنده معدن اخراج اولنور. طوزی دخی چوقدر. اورمانلرنده چامك انواعيله ميشه، جوز، كوركن، قره آغاج وسائر اشجاردن سنوی ٢٦٥ مليون فرانق قيمتنده كراسته قطع واخراج اولنه‌رق، علی الخصوص سفائن اعمالنه يارار. صنايعجه پك ايلری اولميوب، يالكز دوكمخانه ودميرخانه‌لری واردر؛ ومحصولات ارضيه وحيوانيه‌نك استحضارينه وكراسته جيلكه متعلق صنعتلرله توغل اولنور. كوللرده ونهرلرك اكثرنده سفائن ايشلديكی كبی، دمير يوللری‌ده چوق اولوب، تجارتنی تسهيل ايديور. حكومت ٧٩ قونتاق يعنی سنجاغه منقسم اولوب، مركزی (لانسينغ) قصبه‌سی واك بيوك شهری ١١٦٣٤٠ اهاليلی جامع اولان (دتروآ) دره‌. شهر وقصبه‌لری ٢٦ عددنده‌در. ٣٢ اعضادن مركب برهيئت اعيانی و ١٠٠ اعضادن مركب برمجلس مبعوثانی واردر. عمومی قونغره‌يه ١١ اعضا كوندرمك حقنی ورئيسك انتخابنده ١٣ رأيی حائزدر.

ميغدونيه { (Mygdonie) ماكدونيه خطهٔ قديمه‌سنك قسم شرقيسنك اسمی اولوب، استرومه ايله واردار نهرلری آره‌سنده واقع ايدی، ومركزی سلانيكك موقعنده بولنمش اولان (ترمه) قصبه‌سی ايدی.

ميقرونسيه { (Micronésie) اوقيانيه‌نك منقسم اولديغی اوچ قسمك بری اولوب، اقسام ثلثهٔ مذكوره‌نك اك شمال غربيسی

اولديغى حالده، اولا، ماريانه جزاير مجتمعه سنك شمال
وشمال غربيسنده واقع و ١١٠ مربع كيلومترهدن
عبارت اولان ماجلان؛ ثانياً، ١١٤٠ مربع كيلو.
متره وسعتنده بولنان ماريانه؛ ثالثاً، ١٤٥٠ مربع
كيلومتره مساحهٔ سطحيه لرى اولان قاروليننه وپالاواس؛
رابعاً، ٤٠٠ مربع كيلومتره وسعتنده اولان مارشال؛
خامساً، ٤٣٠ مربع كيلومتره مساحهٔ سطحيه سى
اولان جيلبرت جزاير مجتمعه سندن مركب وبووجهله
مجموعنك مساحهٔ سطحيه سى ٣٥٣٠ مربع كيلومترهدن
عبارتدر. اهاليسى ٩١٦٠٠ كشى قدر اولوب، بهر
مربع كيلومتره باشنه ٢٦ كشى دوشيور. اك مسكون
يرى جيلبرت آطه لرى اولوب، اوراده بهر مربع
كيلومتره باشنه ٨٦ كشى دوشيور. ماجلان آطه.
لرينك ايسه پك آز يرى مسكوندر. ميقرونسيه ليلرك
پولينسيه ليلرله مشابهت وقرابت جنسيه لرى اولوب،
پك آز عادات واعتقادجه فرقلرى واردر. جزاير
مذكورهده بياض رنكلى ودوزكون سيالى اولان
بوجنسدن بشقه، نغريتو تعبير ايتدكلرى سياه بكزلى
بر جنس اهالئ قديمه نك بقيه سى دخى بولنمقدهدر؛
وملايى جنسى دخى بعده كلوب، جزاير مذكوره يه
داخل اولمش؛ وميقرونسيه ليلره قاريشمشدر.

ميقونه { (Mycone) يونانك كيقلاده جزا-
يرندن بر آطه اولوب، شيره نك
٣٢ كيلومتره شرقنده واقعدر. مساحهٔ سطحيه سى
٨٦ مربع كيلومتره، واهاليسى ٣١٤٥ كشيدر.
طاشلق وقورو بر آطه اولوب، دلوس، دراغونيس
واستاپوديه آطه لريله برابر شيره قضاسنه تابع برناحيه
تشكيل ايدر. ناحيه نك ٤٥٠٠ اهاليسى واردر.

ميكالى { (ابوالفضل عبدالرحمن بن احمد)
مشاهير ادبادن اولوب، خراسانده
عصرينك وحيدى ايدى. نسبى ملوك ساسانيه نك
اخيرى اولان يزدجرده واصل اولوردى. ٤٣٦
تاريخنده وفات ايتمشدر. «كتاب المنتحل»، «كتاب
مخزن البلاغه»، «ديوان الرسائل»، «ديوان الاشعار»
وسائر تأليفاتى واردر. شو قطعه جملهٔ اشعارندندر:

ان لى فى الهوى لساناً كتوما
وجناناً يخفى حريق جواه
غير انى اخاف دمعى عليه
ستراه يفشى الذى ستراه

ميكائيل { ملائكهٔ مقربيندن برينك
اسميدر.

ميكائيل { ملوك سلجوقيه نك برنجيسى وسلجوقيان
دولتنك مؤسسى اولان ارطغرل
بكك پدرى وسلجوقك اوغلى اولوب، برادرى
اسرائيل ايله برابر قبيله سنك رئيسلرى ايديلر. سلطان
محمود غزنوينك طرفنى التزام ايتمكله، اونك اذنيله
جيحونى تجاوز ايدهرك، خراسانده ساكن اولمشلردى.

ميكل آنجلو { وفرانسزلرجه ميشل آنژ
Michel-Angelo, Michel-Ange)
ايتاليانك اك مشهور واك بيوك رسام وهيكلتراش
ومعمارلرندن اولوب، طوسقانه نك آرچو شهرى
قربنده اسكى برخاندانه مخصوص (قاپرره) كوشكنده
١٤٧٥ ده طوغمش، و١٥٦٤ ده وفات ايتمشدر.
چوجق ايكن، عصرى رساملرندن دومينيق وداويد
كيرلانداپونك يانينه شاكرد كيروب، ١٥ ياشنده
ايكن، بواستادلرينه تفوق ايتمكله، كنديلرندن
آيريله رق، مديچيس خاندانينه منسوب (لوران
مانيفيق) كنديسنى سراينه قبول، و خدمتنده
قوللانمقله برابر، اولاد معامله سى ايتمش ايدى.
چوق كچمه دن بونك وفاتيله حاميسز قالمش ايسهده،
اووقته دك ياپمش اولديغى بش اون هيكل ورسم
انظار تحسين وتعجبى موجب اولمغله، خيلى شهرت
قزانمش ايدى. پاپا ايكنجى يوليوس كنديسنى
رومايه جلبله، كندى مدفنى ياپديرمشيدى. سكز
سنه اشتغال ايتديكى بو مدفن اك استادانه آثارندندر.
بعده پاپالردن اونجى لئون ايله اوچنجى پاولو
و اوچنجى يوليوسك ده توجهنى قزانمشيدى. فن
معمارى يه ٤٠ ياشنده باشلاديغى حالده، بو فنده
دخى رقيبلرينه غلبه چالمشيدى. ٧٢ ياشنده ايكن
١٥٦٤ ده رومادهٔ (سنت پير) كليساسنك بعض
تعميرات وتزييناتنه مأمور اولوب، فن معمارينك
دنياده اك كوزل اثرى عد اولنان معبد مذكورك
قبه سنده بيوك بر مهارت كوسترمش، ووفاتنه دك
بو ايشله مشغول بولنمشدر. كرك رسمده وكرك
فن نقر ومعمارىده اك برنجى استادلردن اولديغى
متفق عليه اولوب، رسمده مشهور رفائلدن دخى
كرى قالميور. آثارى حيرت افزادر. تشريحدن
معلوماتى اولوب، كندى ايله دخى انسان وحيوان

بدنلرنی آچه‌رق، اجرای تدقیقات و مطالعات
ایتدیكندن، آثارنده حقیقةً بیوك برمشابهت كوریلور.
طبیعت شعریه‌سی دخی اولوب ، بعض اشعاری
احفادندن بری طرفندن جمع ونشر اولنمشدر. جاه
وثروته ودنیاده هیچ برشیئه التفات ایتمیوب، بر
عصره قریب مدت سورن عمرینی صرف صنعتیله
اشتغال ایله كچیرمشدر. اخلاق حسنه صاحبی ،
خیرخواه وساكن برآدم ایدی. عائله‌سی اسمی
(بوئونارونی) در.

میكنه { (Mycène) یونان قدیمك (پلوپونس) یعنی موره شبه جزیره‌سنده وآر-
غولیده خطه‌سنده اسكی برشهر اولوب، خیلی وقت
آیریجه بركوچك دولت صورتنده اداره اولنمش؛
وكندینه مخصوص حكمدارلری بولنوب ، بعده
خراب اولمشیدی. ویرانه‌لری وبعض آثار عتیقه‌سی
(آرغوس)ك شمالنده موجوددر.

میلاس { آیدین ولایتنك منتشا سنجاغنده و مغله‌نك ٥٥ كیلومتره غرب
شمالیسنده اوله‌رق صاری چایك اوزرنده ومنبت
بر اووه‌نك كنارنده واقع قضا مركزی بر قصبه
اولوب، ١٢ ٠٠٠ اهالیسی، ٣ جامع شریفی، ٥
مسجدی، بركلیساسی، بر اسلام وبر روم مكتب
ابتدائیسی، ٢ حمامی، بر بدستانی، ١٢٠ دكانی،
١ خانی و٦ چشمه‌سی واردر. اسكی بر قصبه او-
لوب، قدیماً میلاسا (Mylassa) اسمیله معروف
وبیوك برمعبدیله مشهور ایدی. اووه‌ده بر خیلی
آثار عتیقه موجوددر.

— میلاس قضاسی منتشا سنجاغنك منتهای غرب
شمالیسنده واقع اولوب، شرقاً مغله مركز قضاسیله،
جنوباً بودروم قضاسیله ، غرباً آطه‌لر دكیزیله ،
شمالاً دخی آیدین سنجاغیله محدوددر. مساحهٔ
سطحیه‌سی ١٨٦٣ مربع كیلومتره اولوب ، بونك
نصفی طاغلق اراضیٔ خالیه‌دن، ٤٠٠ كیلومتره‌لكی
اراضیٔ مزروعه‌دن، ٣٦٧ كیلومتره‌لكی اورماندن
و٢٠٠ كیلومتره‌لكی‌ده مرعادن عبارتدر. قضا
٩٥ قریه‌یی حاوی اولوب ، ٢٨ ٥٨٦ اهالی ایله
مسكوندر. بونلردن یالكز مركزده بولنان
١٩٣٠ی روم و٣١١ی یهودی اولوب، قصوری
كاملاً مسلم وتركدر. محصولاتی ذخیره ایله سبزه
ومیوه‌لرك انواعندن عبارت اولوب، مقدارلری چوق
دكل ایسه‌ده جنسلری پك كوزلدر. توتون دخی محصو-
لاتی جمله‌سندندر. اورمانلرندن خیلی مقدار كراسته
قطع واخراج اولنور. واسع بركور معدنی واردر.
مرسن اوجاقلری پك چوق اولوب ، بو سببه مبنی
اسكی شهر وقصبه‌لرینك ابنیهٔ مصنعه‌سی وهیكل
وسائر آثاری چوق ایدی. حیوانات اهلیه‌سنك
تولداتی سنویه‌سی ١٠٠ ٠٠٠ راده‌لرنده اولوب ،
قسم اعظمی قیون وكچیدن عبارتدر. سواحلنده
چوق قویلری اولوب، كوللك اسمنده بر اسكله‌سی‌ده
واردر. مملحه‌لری چوق اولوب، سنوی ٢ ملیون
كیلو قدر طوز چیقار.

میلان { (Milan) ایتالیانك شمال جهتنده لومباردیه خطه‌سنك وهمنامی اولان
ایالتك مركزی بیوك بر شهر اولوب ، رومانك
٤٧٨ كیلومتره شمال غربیسنده و(پو) ایرماغنه
تابع (اولونه) نهری اوزرنده اوله‌رق ٤٥° ٢٧′ ٣٥″
عرض شمالی ایله ٦° ١′ ٥″ طول شرقیده واقعدر.
ایتالیانك اك كوزل شهرلرندن اولوب، ٢٩٥ ٥٤٥
اهالیسی، ایپك قاشلرله قورده‌له، قطیفه، دانتله
وسائره فابریقه‌لری، بویاخانه‌لری، تره یاغی وپنیر
ایله ذخیره وسائره اخراجاتی وایشلك تجارتی واردر.
بر قاچ دمیر یول خطنك محل تقاطعنده واقعدر.
اطرافنده‌كی واسع اووه‌نك بعض بتاقلقلری و برنج
تارله‌لری اولدیغندن، هواسی رطوبتلیدر. ایچندن
كچن چایك صویی پك آز اولدیغندن، دیكر انهاردن
اوچ جدول آچیلوب، شهره صو آقیدلمشدر. حالا
سورله محاط اولوب، ١٢ قپوسی واردر. اكثر
سوقاقلری طار وغیر منتظم ایسه‌ده، مركزندن
قپولره قدر بعض كنیش جاده‌لر آچلمشدر. برقاچ
میدانی وطاق ظفرلریله كلیسا وسائر ابنیهٔ مصنعه‌سی
واردر. معارفجه دخی ایتالیانك مراكزندن اولوب،
آقادمیاسی، فن بیطره، فن قباله، صنایع نفیسه
وسائره مكتبلری، متعدد مكاتب اعدادیه ورشدیه
و ابتدائیه‌سی ، رصدخانه‌سی ، موزه‌سی ، بری
٢٠٠ ٠٠٠ و دیكری ١٦٥ ٠٠٠ جلدی حاوی
ایكی كتبخانه وسائر مؤسسات علمیه‌سی واردر.
مؤسسات خیریه‌سنك اك بیوكی ٢٥٥٠ یتاقلی
خسته‌خانه‌سیدر. پك واسع بر تیاتروسی دخی او-

لوب ، ایتالیاده‌کی تیاترولرك اڭ بیوکیدر. عمومی باغچه‌لری چوقدر. پك اسکی بر شهر اولوب، میلاد عیسادن ۶۰۳ سنه اول کلتلر طرفندن بنا اولندیغی مرویدر. اسکی لومبارد حکمدارلرینڭ پایتختی بولنمشدر. قرون وسطاده برخیلی وقت بردولتڭ مرکزی بولنمشدر.

— میلان ایالتی شمالاً قومه، غرباً نوواره، جنوباً پاویه وپلزانسه، شرقاً دخی قرمونه وبرغامه ایالتلریله محدود اولوب، واسع بر اووه‌دن عبارتدر. (پو) ایرماغنه تابع تسین، لامبرو، اولونه، موچا وآده نهرلری شمالدن جنوبه جریانله، اراضیسنی سقی ایدرلر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۲۹۹۳ مربع کیلومتره اولوب، ۱۱۱٤۹۹۰ اهالی ایله مسکوندر، که بهر مربع کیلومتره باشنه ۳۷۳ کشی دوشیور. ایالت ٥ قضایه منقسم اولوب، ۲۹۷ ناحیه‌یی حاویدر.

میلت (Milet, Miletus) آسیای صغیرك ساحل غربیسنده (یونیه) مهاجر-لرندن بیوك ومشهور بر شهر قدیم اولوب ، یونیه ایله دوریده وقاریه خطه‌لرینك حدودنده و مآندر (یعنی بیوك مندرس) ایرماغنڭ منصبنده واقع ایدی. برسورله ایکی‌یه منقسم اولوب، درت لیمانی وشمسدن کنایه اولان (آپولون)ڭ عبادتنه مخصوص مشهور وجسیم برمعبدله برکهانتخانه‌سی وار ایدی. اڭ اول برطاقم کرید مهاجرلری طرفندن تأسیس اولنوب، بعده یونانڭ یونیه‌لی مهاجرلری طرفندن تجدید وتوسیع ایدلمکله، قبل المیلاد ۷٥۰ تاریخلرنده یونیه‌نڭ اڭ معمور شهری وصور وقارتاجدن صکره دنیانڭ اڭ بیوك تجارتگاهی ایدی. پك معمور ومزین بر شهر اولمغله ، اهالیسی فوق العاده ثروت وسامان وقوته و ۱۰۰دن زیاده حرب کمیسنه مالك اولوب، آق دکیز وقره دکیز سواحلنده ۳۰۰ قدر مهاجر تأسیس ایتمشلردی، که سینوب واودسا (هوجه‌بك) بوجمله‌دندر. بیاغیسی وقیرمزی چوخه‌لری مشهور ایدی. آنجق سفاهت دخی اونسبتده ترقی ایدوب، اهالیسنڭ اخلاقی پك بوزوق ایدی. حکماء سبعه‌دن مشهور (تالیس) میلاددن ٥۸۷ سنه اول بو شهره کیدوب ، تدریساته باشلامشیدی . میلتده بر چوق حکما و هنروران یتیشوب ، بونلردن (آرستید) اسمنده بری قدیماً «میلت حکایه‌لری» دیمکله شهرت بولان اخلاقه مغایر آچیق حکایه‌لرك موجدیدر. اوته‌دن بری مستقل برحکومت مخصوصه ایله اداره اولنمقده ایکن، میلاددن ٥۰٤ سنه اول کیخسرو طرفندن ضبط ونهب وغارت اولنه‌رق، ایران ممالکنه الحاق اولنمش؛ واسفندیار زماننده میلتلیلر دیکر یونیه‌لیلری دخی ایرانه قارشی آیاقلاندیره‌رق ، مشهور میدیه محاربه‌لرینه سببیت ویرمشلردی . اسکندر طرفندن نهب وغارت او-لنه‌رق، بونڭ خلفلرندن روما‌لیلره کچمش؛ وآنجق اسکی معموریتنی غائب ایتمش ایدی . نهایت دولت سلجوقیه‌نڭ صوڭ دورهٔ حکومتلرنده ویاخود دها صکره تیمورلنڭ زماننده بسبتون تخریب اولنوب، ویرانه‌لری دخی مندرسڭ بتاقلقلری آلتنده، ویالکز معبد مشهورینڭ خرابه‌لری میدانده قالمشدر . مندرسڭ دوکدیکی چامورلر ساحلی ایلری‌یه سورمکله، بو شهر قدیم ساحلده بولنمش ایکن، شمدی موقعی لب دریادن چوق ایچریده بولنمقده‌در، ولیمانلرندن بری کول حالنه کیرمشدر.

میلتون (Milton) انکلتره‌نڭ اڭ بیوك شاعرلرندن اولوب، ۱۶۰۸ ده لوندره‌ده طوغمش ، و۱۶۷٤ ده وفات ایتمشدر. ۱۶٤۰ تاریخنه‌دك برطاقم لاتینجه وبعض انکلیزجه اشعار نشر ایتمش ایسه‌ده ، کیمسه‌نڭ دقتنی جلب ایتمه‌مشیدی. تاریخ مذکورده ظهورایدن وقایع‌سیا-سیه‌یه قاریشوب، (قروموول) ه قارشی بعض نشریاتده بولنمش ایسه‌ده، قروموول طرفندن کتابت خصوصیه-سنه آلنمش؛ واو صره‌ده بونڭ لهنده برکتاب یازمش ایدی. استوآرت خاندانڭ سرکاره عودتنده توقیف اولنمش ایسه‌ده، ایکی آی صکره، (دادنان) نام شاعر طرفندن تخلیص اولنه‌رق ، فیمابعد حال مجهولیتده یاشامش ؛ وبعده ایکی کوزندن کور اولدیغی حالده، «غائب اولمش سعادت» عنوانیله بیوك برمنظومه نظم ایده‌رك، زوجه‌سیله ایکی قیزینه املا ایتمشیدی. مؤخراً بادیٔ شهرتی اولوب ، دنیانڭ اڭ مشهور محصولات شعریه‌سی صره‌سنه کچن بومنظو-مه‌یی برکتابجی‌یه ۳۰ انکلیز لیراسنه صاتمش؛ وکندی حیاتنده بواثری پك اوقدر مقبول عامه

اولامشیدی. تاریخ، لغت، منطق وسائره‌یه متعلق برخیلی تألیفاتی و «بولنمش سعادت» عنوانیله اوبرینك مابعدی‌مقامنده وآنجق اوندن چوق آشاغی بردیکر منظومه‌سی دخی واردر.

میلتیاد (Miltiade) یونان قدیمده آتنه‌نك اك بیوك سردارلرندن اولوب، قبل‌المیلاد ٥١٢ تاریخلرنده لمنی جزیره‌سیله کیقلاده جزایرنی ضبط ایتمش؛ و ٤٩٠ تاریخنده یونانی استیلا ایتمش اولان ایران عسکرینه قارشی (ماراتون) محاربه‌سنی قزانوب، فوق‌العاده حرمت واعتباره نائل اولمش ایدی. بعده ایرانیلر طرفندن ضبط ایدلمش اولان جزایر بحرسفیدك استردادینه کیدوب، (پاروس) جزیره‌سی اوکنده مغلوب اولمغله، آتنه‌لیلر بومغلوبیتی خیانتنه حمل ایده‌رك، ٥٠ تالانت (یعنی تقریباً ١٣٠٠٠٠٠ غروش) جزای نقدی‌یه محکوم ایتمکله، بومبلغی ویره‌مدیکندن، زندانه آتیله‌رق، متعاقباً پاروس محاصره‌سنده آلمش اولدیغی جریحه‌نك تأثیریله زندانده وفات ایتمشدی. اوغلی کیمون دخی مشهور سردارلردن بولنمشدر.

میلفورد (Milford) انکلتره‌نك والس خطه‌سنده واقع (پمبروق) قونتلغنده وپمبروقك ١٠ کیلومتره غرب شمالیسنده اوله‌رق (میلفورد هاون) دینلن اوزون برخلیجك ساحل شمالیسنده برقصبه واسکله اولوب، ٦٠٠٠ اهالیسی وصاغلام وواسع لیمانی واردر.

— ممالك مجتمعه‌ده مساچوست حکومتنك (وورچستر) قونتلغنده وبوستونك ٤٥ کیلومتره غرب جنوبیسنده دخی بواسمله برقصبه اولوب، ٩٣١٠ اهالیسی واردر.

میلفورد هاون (Milford Haven) انکلتره‌نك ساحل غربیسنده (والس) خطه‌سنك غرب جنوبی کوشه‌سنده‌کی شبه‌جزیره‌سنده اوزون وطار برخلیج اولوب، ابتدا غربدن شرقه وبعده شماله طوغری اوزانه‌رق، منتهاسنده (قلدی) نهرینك منصبی بولنور. بویی ١٦ کیلومتره و اکی ١½ ایله ٣ کیلومتره آره‌سنده اولوب، درینلکی ٢٧ ایله ٣٥ متره آره‌لرنده‌در. هرطرفی صاغلام لیمان حالنده اولوب، بتون بر دونمایی استیعاب ایدر. اطرافی تپه‌لرله محاطدر.

میلو (Milo) یونانك کیقلاده جزایرینك اك غرب جنوبیده بولنانی اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ١٦٢ مربع کیلومتره و اهالیسی اطرافنده‌کی جزایر صغیرهٔ ملحقه ایله برابر ٥٥٤٠ کشیدر. ساحل شمالیسندن برکورفز جزیره‌نك وسطلرینه قدر کیره‌رك، آطه‌یی هکبه شکلنه قویپور. بونك ساحل شرقیسنده (پالئوقاسترو) دینلن قصبه‌سی بولنیور. اراضیسی برکانی اولوب، سواحلنده ودکیزك ایچنده بعض بخارلر وکوکوردلی صولر چیقیور. طوپراغی پك منبت اولوب، آنجق پك صیق وقوع بولان حرکت ارضدن اکثر اهالیسی طاغلمغله، آطه خراب حالنده قالمشدر. آثار عتیقه‌سی چوق اولوب، «میلونوسی» نامیله فرانسه‌نك (لوورە) موزه‌سنده بولنان مصنع هیکل دخی بوآطه‌ده بولنمشدر.

میلوپوتامو (Milopotamo) کرید جزیره‌سنك رسمو سنجاغنده ورسمونك شرق جهتنده برقضا اولوب، ١٠٠ قریه‌دن مرکبدر. انهاری چوق اولدیغندن، بواسمله تسمیه اولنمشدر.

میلوش (Miloch) اوبرنوویچ فامیلیاسنه منسوب صربیه پرنسلرینك برنجیسی اولوب، ابتدای حالنده چوبان ایکن، ١٨٠١ ده رئیس اشقیا قره یورکی‌یه التحاق ایتمکله، ١٨١٧ ده قره یورکینك وفاتنده صربلیلر طرفندن پرنسلکه انتخاب اولنه‌رق، ١٨٣٩ ده مظالمنه وحرکات خودسرانه‌سنه بناءً، پرنسلکدن اسقاط اولنمش ایسه‌ده، ١٨٥٨ ده ینه سرکاره کلمش؛ وایکی سنه صکره وفات ایتدیکنده، اوغلی میخال خانی اولمشدر. میخالك اوغلی میلان قراللق عنوانی آلمشدر.

— میلوش اسکی صربیه زادکانندن برینك دخی اسمی اولوب، قوصوه ملحمهٔ کبیره‌سی عقیبنده جنتمکان خداوندکار غازی حضرتلرینی خاینانه شهید ایتمکله شهرت بولمشدر.

میلووکی (Milvaukee) آمریقای شمالیده ممالك مجتمعه‌نك (ویسقونسن) حکومتنده و شیقاغونك ١٣٢ کیلومتره شمالنده اوله‌رق (میشیغان) کولنك ساحل غربیسنده وهمنامی اولان نهرك منصبنده بیوك بر شهر اولوب، ١١٥٥٨٠ اهالیسی، متعدد مکاتبی، یتیمخانه،

خسته‌خانه و سائر مؤسسات خیریه‌سی، جسیم بر دائمی سرکی دائره‌سی، کنیش سوقاقلری، پك ایشلك تجارتی و بر چوق فابریقه‌لری واردر. بو شهرده صمان رنکنده پك طیانیقلی بر نوع طوغله یاپیلوب، خانه‌لری بوندن یاپلمش اولمغله، شهر بو رنکده کوریلور. آمریقانك سائر طرفلرینه‌ده بو طوغله‌دن کلیتله اخراج اولنور. لیماتی واسع وصاغلامدر. اهالیسنك نصفندن زیاده‌سی آلماندر.

میله { جزایرك قسنطینه ایالتنده وقسنطینه‌نك ۴۳ کیلومتره شمال غربیسنده اوله‌رق وادی الرمل اوزرنده بر قصبه اولوب، ۶۶۶۵ اهالیسی، کوزل مناره‌لی برجامع شریفی رومالیلردن قالمه ویاقوت حموینك بیانه کوره (عین ابی السباع) اسمیله معروف برچشمه‌سی، اوزوم وپورتقال تجارتی وپك لطیف وصاغلام هواسی واردر. اسکی بر قصبه اولوب، روماليلر زماننده (میلوه) ویا (میلاووم) اسمیله معروف ایدی. ۱۸۷۱ ده اهالیسی قیام ایتمکله، فرانسز حکومتی اکثر اراضیلرینی ضبط ایدوب، فرانسزلره ویرمکده اولدیغندن، فرانسز مهاجرلری کیتدکجه چوغالمقده اولوب، آیریجه بر محله تشکیل ایتمشلردر.

میلی { اوننجی قرن هجری عثمانلی شعراسندن آتی ذاتك مخلصیدر:

برنجیسی حلب قاضیسی ایکن اوراده وفات ایتمش؛ وحسن خطه ولسان فارسی‌یه چوق مراق اولمغله، مشاهیر خطاطینك برچوق رقعه‌لرینی جمع، وبعض اشعار فارسیه ترك ایتمشدر. شو بیت او جمله‌دندر:

ترا ای نوش لب کام دل وجان میتوان کفتن
بجان بخشی لبت را آب حیوان میتوان کفتن

— ایکنجیسی (زکریا افندی) استانبول قاضیسی وقاضیعسکر اولوب، بعض کتب علمیه‌یه شرح وحاشیه‌لری والسنهٔ ثلثه‌ده اشعاری واردر.

— اوچنجیسی (لطفی بك زاده مصطفی افندی) زمرهٔ قضاتدن ایدی.

— دردنجیسی عمارت کاتبلرندن ایدی.

— بشنجیسی مجالیجلی اولوب، عشرته انهماکله سوء شهرت بولمشدی.

— آلتنجیسی بروسه‌لی اولوب، بزازلق صنعتیله مشغول ایدی. شو بیت اونکدر:

آغلدوغم بوکه هر دم بنم اول سرو سهی
ره عشقنده کوزم یاشنی ارماغ استر

میلی { ایران شعراسندن‌دخی ایکی کشینك مخلصی اولوب، بری تبریزلی وتجاردن ایدی. شو بیت اونکدر:

بقتلم دیری آید ندانم چیست مقصودش
ندارد التفاتی با اسیران کاش می بودش

— دیکری قزوینلی اولوب، شو بیت اونکدر:

غمی که در دل من از جفای دلدارست
بکس نکفته ام و عالمی خبردارست

— هراتلی و (محمدقلی خان) اسمنده بر میلینك‌ده ۹۷۹ تاریخنده هندستانه ورودی بعض تذاکرده محرر اولوب، دیوان صاحبی اولدیغی مذکور ایسه‌ده، اشعارینه دسترس اولنه‌مدی.

میلیٔ ترك { (میرزاقلی) ایران شعراسندن ورؤساء اتراکدن اولوب، مشهدده نشأت ایتمشدر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

منم ودل خرابی بتو می سپارم اورا
بچه کار خواهد آمدکه نکاه دارم اورا

میمذ { آذربیجانده بر قصبه اولدیغی کتب فتوحدن آکلاشیلیور.

میمنت { کشمیر شعرا وکبراسندن اولوب، ۱۱۴۰ تاریخنده وفات ایتمشدر.

میمند { بلخ ملحقاتندن ویاقوتك روایتنه کوره غزنه مضافاتندن بر ناحیه اولوب، سلطان محمود سبکتکینك وزیری اولان ابوالحسن علی بن احمد میمندینك وطنیدر. — فارسده دخی بو اسمله بر پر اولدیغی «معجم البلدان» ده مسطوردر.

ميمون { صحابه‌دن برقاج ذاتك اسمی اولوب، الك معروفلری (ميمون بن يامين) در، كه مدينه يهوديلرينك رئيسی اولوب، بعدالاهتدا اهل اسلام ايله يهوديلر بيننده حكم اولمسنی آرزو اتمكله، يهوديلر بو تكليفی قبول اتمشلرسه‌ده، صاحب ترجمه‌نك شهادت كتيرديكنی ايشيدنجه نكول اتمشلردی؛ وبونك اوزرينه «قل ارأيتم ان كان من عند الله وكفرتم به وشهد شاهد من بنی اسرائيل علی مثله» آيت كريمه‌سی نازل اولمش ايدی.

ميمون بن جعفر { (ابو نوبه) مشاهير نحويون ولغويوندن اولوب، كسائينك شاكردانندن ايدی.

ميمونه { (بنت الحارث بن الحزن الهلاليه) ازواج مطهرهٔ جناب نبويدن اولوب، فخر كائنات عليه اكمل التحياة افندمز حضرتلری كنديلرينی يدنجی سال هجريده عمرة القضاء خلالنده، احرامده ايكن، تزوج بيورمشلر ايدی. ٥١ تاريخنده ارتحال اتمشدر. كنديلرندن ٧٦ حديث شريف مرويدر.

— صحابيه‌لردن ديكر برقاچ خاتونك دخی اسمی اولوب، الك معروفه‌لری (ميمونه بنت عبدالله) در، كه بدرده قتل اولنان مشركينه مرثيه نظم ايدن كعب بن الاشرفه جواباً شهدای مسلمين حقنده بر مرثيه سويلمشيدی. شوبيت او مرثيه‌دندر:

بكت عين من يبكی لبدر واهله
وعلت باهليه لوءی بن غالب

ميمونی { [«موسی بن ميمون» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

ميناب { ايرانك كرمان خطه‌سنده وبندر عباسك ٨٥ كيلومتره شرق شماليسنده وهمنامی اولان نهرك اوزرنده بر قصبه اولوب، ١٠٠٠٠ اهاليسی واطرافنده كوزل باغچه‌لريله كليتلی خرما، پورتقال، نار وسائر ميوه‌لری وپاموق وقينه محصولانی واردر.

ميناس جرائس { (Minas Geraes) آمريقای جنوبيه‌ده برازيليه ممالك مجتمعه‌سنی تركيب ايدن حكومتلك بری اولوب، سواحل شرقيه ايله متوازياً اوزانان سلسلهٔ جبالك صرتندن تا (پاراناهيبا) مجراسنه دك ممتد اولور. شمالاً باهيا، شرقاً ينه باهيا وريو ده ژانيرو، جنوباً ساو پاولو، غرباً دخی ماتوغروسو وغوياز حكومتلريله محدوددر. ″٢٥ ′١٢ °١٤ ايله ′٢ °٢٣ عرض جنوبی و ′٢٨ °٤٢ ايله ′٧ °٥٣ طول غربی آره‌لرنده ممتد اولوب، مساحهٔ سطحيه‌سی ٥٧٤٨٥٥ مربع كيلومتره واهاليسی ٢٤٤٩٠١٠ كشيدر. مركزی (اورو پرتو) قصبه‌سيدر. اراضيسی يوكسك وطاغلق اولوب، عموميت اوزره ارتفاعی ١٠٠٠ ايله ١٥٠٠ متره آره‌سنده‌در. الك يوكسك طاغی اولان (ايتاتيايا) نك ٢٧١٣ متره ارتفاعی واردر. جهت شرقيه‌سنده نبعان ايدن بعض انهاری مذكور سلسلهٔ جبالك بعض بوغازلرندن مروراله بحر محيط اطلاسی‌يه دوكيلور. قسم جنوبيسنده دخی (پارانا) ايرماغنه تابع (ريو غرانده) وحدود شرقيه‌سنده ينه مذكور ايرماغه تابع (پاراناهيبا) نهرلری آقيور. مملكتك قسم اعظم داخليسی ايسه (سان فرانسيسقو) ايرماغی حوضه‌سنك يوقاری قسمندن عبارت اولوب، بو ايرماق جنوبدن شماله جريانله ريو داس ولاس، ريو ده غرانده، ريو پرتو، ريو اوروقوآيه، ريو پاردو ريو غارونهانه اسملريله صاغ وصولدن برقاچ نهر آليور. بو وجهله مياه جاريه‌سی چوق اولوب، مملكتك قسم اعظمی جنوبدن شماله مائلدر. اراضيسی مختلف اولوب، بعض جهتلری بالطه كورمه‌مش وبربرينه چكمش اشجاری حاوی پاياننز اورمانلرله مستور وبعض طرفلری قامپوس تعبير اولنور پاياننز چيلاق ويا قبا اوتلرله مستور اووه‌لردن عبارتدر. بزم يازمزه مصادف اولان قيش موسمی قوراقلقله كچوب، هرنه قدر، عرضی جهتيله، قيش دينله‌جك درجه‌ده صوغوق دكل ايسه‌ده، بعضاً بردن بره صوغوق باصوب، قار دخی ياغار. بزم قيشمزه معادل اولان ياز موسمنده ايسه همان هركون پك كثرتلی وصغاناقلی ياغمورلر ياغوب، ياغمور دينجه، پك شدتلی برصيجاق باصوب، اورته‌لغی بربخار قاپلار. يازدن قيشه وقيشدن يازه بردن بره كچيلوب، ايلك وصوك بهاری يوق كبيدر. ياغمورلرك كثرتی وانهارك فيضانی ايله برابر بتاقلق وكوللری پك آزدر؛ وبناءً عليه هواسی صاغلامدر، واهاليسی چوق ياشار. باشليجه خسته‌

لقلری التهاب قصبات الرئه ایله وجع مفاصل و برص
علتلریدر. هله برص علتی پك چوق اولوب، همان
هر مملکتك مسکینخانه سی واردر. زراعته کوندن
کونه زیاده اهمیت ویرلمکده اولوب، یوکسك
یایلهلرده مصر، فاصولیه، مانیوق، بتاته وآز
مقدارده بغدای، آرپه وبولاف ایله آمریقا اوزومی،
آلچق وادیلرنده شکر قامشیله قهوه وبعض جهتلرنده
پاموق، توتون وپرنج یتیشدیریلیر. اورمانلری
ارتفاعه کوره مختلف آغاجلری حاویدر. آلتون
معدنیله الماس وقتیله بو مملکتك بادئ شهرتی او-
لوب، «معادن عمومیه» دیمك اولان بو اسمله
تسمیه سنی موجب اولمش، والیوم آلتون معدنلری
بولندیغی محقق بولنمش ایسهده، هرطرفنده کلیتله
بولنان دمیر معدنلرینك اخراجی دها فائدهلی
کوریلوب، آمریقای شمالی وآوستralیه آلتونلریله
آمریقای جنوبی الماسلرینك کشفی دخی بو مملکتك
آلتون والماسنی کریده براقمشدر. حیواناتدن اك
زیاده صیغیرلره اهمیت ویریلوب، کرك زراعتده
قوللانمق وکرك سوت واتلرندن استفاده ایچون
چوق اینك یتیشدیریلر، وخیلی مقدار پنیر وباصدیرمه
اخراج ایدرلر. صنایع محلیه معادنك اخراجیله یوك
وپاموقدن بعض قبا منسوجات نسجندن وسائر
اوفق تفك صنعتلردن عبارت اولوب، مملکتك
داخلنده برقاچ دمیرخانه ودوکمخانه دخی واردر.
دمیر یوللری هنوز جزئیاتدن عبارت اولوب،
انهارینكده پك آزی قسماً سیر سفائنه صالح اولهجق
صورتده آچلمشدر. معلوم اولدیغی اوزره، برازیلیه نك
ممالك مجتمعه صورتنه وضعی یکی اولدیغندن، تقسیمات
ملکیه سی وصورت اداره سی حقنده برقیده دسترس
اولنهمدی.

مینام { یاخود منام (Meinam, Ménam) هند چینینك درت بیوك ایرماغندن
بری اولوب، سیام ایله برمان حدودنده کی جبالدن
نبعانله، جنوبه طوغری جریان، وصاغ وصولدن
بر چوق چایلر اخذ ایدهرك، وبعض یرلرده ایکی
وزیاده قوله آیریلهرق، آیوتیا وبانغقوق شهرلری
ایچندن بعدالمرور، ١٣°٣٥′ عرض شمالیده سیام
کورفزینه دوکیلور. مجراسی تقریباً ١٢٠٠ کیلومتره
اوزونلغنده اولوب، بتاغی کنیش وصولری چوقدر.
فیضاننده اطرافنده کی اووهلری باصار. هنوز
مجراسینك هرطرفی معلوم دکلدر.

میندانائو { (Mindanao) فیلیپینه جزایرینك لوسوندن صکره اك بیوکی اولوب،
جزایر مذکورهنك جنوب شرقیسنده ٥°٣٠′ ایله
٩°٥٠′ عرض شمالی و ١١٩°٣٠′ ایله ١٢٤°٢٠′
طول شرقی آرهلرنده ممتداولور. مساحهٔ سطحیه سی
تقریباً ٩٠٠٠٠ مربع کیلومتره واهالیسی ٤٠٠٠٠٠
کشیدر. غربه طوغری اوزون واوجی جنوبه دونمش
برشبه جزیرهسی وجنوب شرقی ساحلنده بیوك بر
کورفزی واردر. غرباً سولو، جنوباً سلبدکیزلریله
وشرقاً بحرمحیط معتدل ایله محاط اولوب، ساحل
شمالیسی قارشیسنده ینه فیلیپینه جزایرنده (ویزایا)
آطهلری بولنیور. اراضیسی طاغلق وطاغلرینك
چوغی صرب ودیك اولوب، اتکلری لب دریاده
برچوق برونلر وقویلر تشکیل ایدیور. بونلرك اك
یوکسکلری ٣٠٠٠ متره ارتفاعنی کچر. وقتیله
برکانلری چوق اولوب، شمدی ینالنی یوقیسهده،
زلزلهلری پك صیقدر. میاه جاریهسی وکوللری چوق
اولوب، آنجق مجرالری پك اوزون دکلدر. اك
اوزون نهری شماله طوغری آقان (آغوسان) واك
بیوك کولی غرب جهتنده کی (لاناؤ)در. آطهنك بر
یاغمور وبرقوراقلق موسمی اولوب، آلتی آی شمال
شرقی وآلتی آی جنوب غربی روزکاری اسر؛ ویرنجی
موسمده آطهنك شرق شمالی وایکنجیسنده غرب
جنوبی مائلهسنده یاغمور یاغار. یاغمورلری پك شدتلی
وفرطونهلری چوقدر. میزان الحرارهنك حدوسطیسی
٢٣ ایله ٣٠ درجهلری آرهلرندهدر. طوپراغی پك منبت
ایسهده، اهالیسی زراعتله چوق اشتغال ایتمدیکندن،
پك آز یرلری مزروعدر. اهالینك برنجی مدار تعیشی
بتاته ایله موز اولوب، برمقدار برنج، قاقاؤ، قهوه
وتوتون دخی حاصل اولور. آطهنك اکثر طرفلری
اورمانلرله مستور اولوب، کراسته یه وسائر نفوذلغه
یارار پك قیمتلی آغاجلری واردر. ضمغ ورچینهلرك
انواعی دخی چیقار. کوکوردی دخی چوق اولوب،
باقیر وآلتون معدنلری دخی وار ایسهده، پك آزی
چیقاریلیور. حیوانات وحشیهسی بیان مانده سیله
کیك، طوموز، میمون وسائرهدن عبارت اولوب،
حشراتی، نهرلرده تمساحلری وسواحلده بالیغی

چوقدر. سواحله قریب دکیزلرنده مرجان دخی چیقار. اهالیسی برقاج جنسیته منسوب اولوب، الك مهمی واسپانیوللردن اول مملکته حاکم بولنوب، الیوم بعض جهتلرنده مستقل بولنانلری ملایی جنسیتنه منسوب ودین اسلام ایله متدیندر. بونلر ٣٠٠٠٠٠ مقدارلرنده‌در. تصوری اسامیٔ مختلفه ایله مسمی اولوب، بورنئونك دایاقلری کبی بیاض ودوزکون چهره‌لی آدملردر. بونلرك بر طاقمی الیوم بت‌پرست ووحشی برحالده بولنوب، معبودلرینه انسان دخی ذبح ایدرلر. وبرطاقلری یعنی سواحلده کیلر اسماً قتولیکالکی قبول ایتمشلردر. طاغلرده جزیره‌نك اك اسکی اهالیسنك بقیه‌سی اولمق اوزره، نغریتو تعبیر اولنور بعض سیاه آدملر دخی بولنیور. بوجزیره فیلیپینه جزایرینك منقسم اولدیغی اوچ ایالتك برینی تشکیل ایدوب، بش سنجاغه منقسمدر، که بوسنجاقلر ادارهٔ عسکریه تحتنده و جزویت پاپاسلرینك نفوذ واقتداری تحتنده بولنیور. آنجق محاربهٔ اخیره‌ده آمریقا دونغاسی فیلیپینه، جزایرنده‌کی اسپانیول حکومتنی ابطال ایتمش اولدیغندن، استقبالده نه اوله‌جغی هنوز مجهولدر.

میندن (Minden) پروسیه‌نك وستفالیه ایالتنده ومونسترك ٦٩ کیلومتره شرق شمالیسنده و (وسر) نهری کنارنده سنجاق مرکزی برقصبه اولوب، ١٧٨٧٠ اهالیسی، بر خیلی فابریقه‌لری وایشلك تجارتی واردر.

میندورو (Mindoro) فیلیپینه جزایرندن بیوجك برآطه اولوب، لوسون جزیره‌سنك جنوبنده واقعدر. ١٣° عرض شمالی ایله ١١٨° طول شرقی خطلری جزیره‌نك اورته‌لرنده تقاطع ایدر. اطرافنده‌کی جزایر صغیره ایله برابر مساحهٔ سطحیه‌سی ١٠١٩٢ مربع کیلو متره واهالیسی ١٥٨١٢٨ کشیدر. اراضیسی طاغلق واورمانلرله مستور اولوب، آنجق ایچ طرفلری کاملاً مجهولدر. سواحلنده بولنمش اولان ملایی اهالیٔ مسلمه‌سی اسپانیوللرك ورودنده جزیره‌یی ترك ایتمش اولدقلری کبی، سائر اهالی دخی ایچ طرفلره چکلمش؛ وبو سببدن جزیره چوق تدنی ایدوب، خراب حالنده قالمشدر.

میندوس (Myndos) قاریه خطهٔ قدیمه‌سنده یعنی منتشا سنجاغنده بودرومك شمالنده و(پالوس) کورفزی ایچنده برشهر قدیم اولوب، بیوك اسکندره قارشی خیلی وقت مقاومت ایتمشدی.

مینروه (Minerve) اساطیر قدیمه‌ده عقل و حکمت و صنایع و حرب الههٔ موهومه‌سی زعم اولنوب، یونانیلرجه (آتنه) و (پالاس) اسمیله معروف ایدی. ابو الآلهه زعم اولنان مشترینك قفاسندن پرسلاح اوله‌رق چیقدیغنه اعتقاد ایدرلردی. حقنده پك چوق غریب مصاللر منقول ایدی. عبادتی یونانیلر وروماللیلر بیننده پك منتشر اولوب، هربرده معبدلری وار ایدی. بونلرك اك بیوکی آتنه‌ده‌کی (پارتنون) اولوب، ایچنده بومعبودهٔ موهومه‌نك مشهور (فیدیاس) طرفندن فیل دیشیله آلتوندن یاپلمش جسیم برهیکلی وار ایدی. کوزل وجدی طورلی برقادین صورتنده تصویر ایدرلردی.

مینزوته (Minnesota) آمریقای شمالیده ممالك مجتمعه‌نك همنامی اولان جمهوریتنده بر نهردر، که جمهوریت مذکوره‌نك حدود غربیه‌سنده نبعانله، جنوب شرقیه وبعده شمال شرقیه طوغری آقه‌رق، حکومت مذکوره‌نك حدود شرقیه‌سنده و(سنت پول) شهری قارشیسنده میسیسیپی ایرماغنه دوکیلور. مجراسی ٦٥٠ کیلومتره اوزوندر.

مینزوته (Minnesota) آمریقای شمالیده ممالك مجتمعه‌نك حکومات شمالیه‌سندن بری اولوب، سوپریور کولنك غربنده واقع وایچندن جریان ایدن نهرك اسمیله مسمادر. شمالاً دومینیون قطعه‌سیله، غرباً داغوته، جنوباً ایووه، شرقاً دخی ویسقونسن جمهوریتلریله ومذکور کول ایله محدوددر. ٣٠َ ٤٣° ایله ٤٩° عرض شمالی و ٥٨َ ٩١° ایله ٣٠َ ٢٩َ ٩٩° طول غربی آره‌لرنده ممتد اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ٢٠٥١٤١ مربع کیلو متره واهالیسی ٧٨٠٧٧٣ کشیدر. اراضیسی دوز اولدیغی حالده، بری بحر منجمد شمالیه ودیکری مکسیقه کورفزینه‌دك ممتد اولان ایکی واسع مائله‌نك تقسیم میاه خطنی حاوی اولوب، بوایکی واسع مائله‌نك ذروه‌سی دیمك اولان یرلرك آنجق ٤٥٠ واك یوکسك تپه‌لرینك ٦٠٠ متره ارتفاعی واردر.

میسیسیپی نهر عظیمی بو مملکت داخلنده نبعان ایدوب،
جنوبه طوغری آقه‌رق ، (سنت پول) شهرندن
آشاغی جمهوریتك حدود شرقیه‌سنی تشکیل ایدیور.
« شمالی قزیل ایرماق » دیمك اولان بر نهر دخی حدود
غربیه‌سنی تحدید ایده‌رك، شماله طوغری جریانله،
دومینیونه کیرر . مینزوته نهری دخی حکومتی
اورته‌سندن شق ایدر. دیگر برخیلی انهاری وشمال
جهتنده برچوق کوللری واردر. هواسی قیشین پك
صوغوق ویازین پك صیجاق اولوب ، یازین میزان
الحراره ٣٣ درجه‌یه قدر چیقار ، وقیشین تحت
الصفر ٣٢ درکه‌یه قدر اینر . مع هذا یابس
اولدیغندن، هواسی پك صاغلام وعلل وامراضی
سیرکدر . اراضیسی خیلی منبت ایسه‌ده، آنجق
سکزده بری مزروع اولوب، باشلیجه محصولاتی :
بغدای، آرپه، یولاف، مصر، پتاته وآز مقدارده
توتون، سبزه ومیوه ایله خیلی مقدار اوتدن عبارتدر.
اورمانلری آزدر. معادنه متعلق یالکز دمیر کثرتله
بولنوب، اخراج اولنمقده‌در . حیوانات اهلیه‌سی
برنجی درجه‌ده صیغیر وایکنجی درجه‌ده بیکیر ،
قیون وطوموزدن عبارت اولوب، حیوانات وحشیه‌سی
وعلی الخصوص پوستلری کورك اعمالنه یارار
حیوانلر ایله طیوری وکول ونهرلرده بالیغی چوقدر.
صنایعی هنوز پك کریدر. کرك سنت‌لوران نهرندن
وکوللردن وکرك میسیسیپی ایرماغندن کیلر بو
مملکته قدر چیقدیغی کبی، دمیریول خطلری دخی
متعدد اولدیغندن، ایلریده زراعت وصنایع وتجا-
رتنك ترقیسی مأمولدر. مرکزی (سنت‌پول) شهری
اولوب ، حکومت ٧٨ سنجاغه منقسمدر ، و ٧
شهر وقصبه‌سی واردر.

مینسك { (Minsk) روسیه‌نك غرب جهتنده
پترسبورغك ٦٢٤ کیلو متره
جنوب غربیسنده و(دنیپر) ایرماغنه تابع (برزینه)
نهرینه دوکیلن (اسویسلوچ) چایی اوزرنده ٣٥°
١٣″ ٥٤′ عرض شمالی ایله ١٧″ ١٣′ ٢٥° طول
شرقیده وایکی دمیریول خطنك نقطهٔ تقاطعنده واقع
ایالت مرکزی برشهر اولوب، ثلثانی یهودی اولمق
اوزره، ٥٤٣٠٥ اهالیسی، ٩٠٠ تاتار ایله مسکون
بر محلهٔ اسلامیه‌سی، برجامع شریفی، ١١ روس، ٤
قتولیك وبر پروتستان کلیساسی، بربیوك و ٤٠ کوچك
خاوره‌سی، ذکور واناثه مخصوص آیری آیری داخلی
مکتبلری وسائر متعدد مکاتبی، کتبخانه‌سی، نباتات
باغچه‌سی، تیاتروسی، صابون، موم، توتون، کبریت،
چینی ، مسکرات، بیره، طوغله وکرمیت وسائره
فابریقه‌لری، دباغخانه‌لری ودمیر دوکومخانه‌لری
واردر. اسکی برشهر اولوب، لیتوآنیه خطه‌سنده
بولنمغله، وقتیله لهستان قراللغنه تابع ایدی.

مینسك { (Minsk) روسیه‌نك ایالات
غربیه‌سندن اولوب، لیتوآنیه
خطه‌سندن معدود ولهستانه بیتشیکدر . واسع بر
ایالت اولوب، غرباً غرودنو، جنوباً وولینیه وکیف،
شرقاً چرنیغوف وموهیلف، شمال شرقی طرفندن
ویتپسك، شمال غربی جهتندن‌ده ویلنو ایالتلریله
محدوددر . ٤٥″ ١٣′ ٥١° ایله ٣٠″ ٧′ ٥٥°
عرض شمالی و ٥٢″ ٢٢° ایله ٣١″ ٢٩′ ٢٨° طول
شرق آره‌لرنده ممتد اولوب ، مساحهٔ سطحیه‌سی
٩١٤٠٦ مربع کیلومترو واهالیسی ١٥٦٩٣٤٢
کشیدن عبارتدر، که هر مربع کیلومترو باشنه ١٧ کشی
دوشر . شمال غربی قسمی قره دکیز ایله بالطیق
دکیزی آره‌سنده‌کی تقسیم میاه خطی اوزرنده
بولنمغله، ٣٧٠ متره ارتفاعلرنده بعض تپه‌لری حاوی
اولوب، سائر طرفلری پك صیق اورمانلرله مستور
بتاقلقلردن عبارتدر ؛ وبونلرك آره‌لرنده بولنان
بعض آلچاق تپه‌لرك اوزرنده کویلر بولنیور .
(دنیپر) ایرماغی (برزینه) نهریله برلشدکدنصکره
ایالته تماس ایدوب ، حدود شرقیه‌سنك قسم جنو-
بیه‌سنی تحدید ایتدیکی کبی، مذکور برزینه نهری‌ده
ایالتك منتهای شمالنده نبعانله ، جنوبه طوغری
آقه‌رق، مرکز ایالتدن کچن (اسویسلوچ) چایی‌ده
آلیر . لکن ایالتك اك بیوك نهری ینه دنیپره
تابع (پریپت) در، که مملکتی غربدن شرقه شق ایله،
صاغدن : استوخود ، سیا ، غورین ، استوبیغه ،
اوبورت ؛ وصولدن : قان اوجینسکی، جنا، لان،
اسلوبخ، پچ وسائر برچوق چایلر یعنی ایالتك اکثر
میاه جاریه‌سنی اخذ ایدر. بو وجهله ایالتك قسم
اعظمی قره دکیز مائله‌سنده اولوب ، یالکز

غرب شمالی كوشه‌سنده بالطیق دكیزینه دوكیلن (نیمن) ایرماغی نبعان و غربه طوغری جریان ایله، بر خیلی مسافه‌ده حدود شمالیه‌سنی تحدید ایدیور. میاه جاریه‌سی چوق اولدیغی كبی، میاه راكده‌سی یعنی كول وبتاقلقلری‌ده بك چوقدر. هواسی روسیهٔ وسطینك سائر طرفلریله مشترك اولوب، یالكز شمالده بالطیق دكیزی مائله‌سنده بولنان یرلری دها صوغوقدر. یازین میزان‌الحراره ٣٤ درجه‌یه قدر چیقدیغی حالده، قیشین تحت‌الصفر ٣٥ دركه‌یه قدر اینر. قیش بك سوركله وبهار هان معدوم اولوب، چوق دفعه مایسك اواخرینه دك قار یاغار. مملكتك برنجی منبع ثروتی زراعت اولدیغی حالده، طوپراق وهواسی بوكا بك مساعد اولمدیغی كبی، آلات وادوات و اصولی دخی بك نقصاندر. اراضیسنك آنجق یوزده ٣٢ سی مزروعدر. باشلیجه محصولاتی: چاودار، بولاف، آرپه، بتاته، كتن وسائره‌دن عبارتدر. ذخیره‌سی احتیاجات محلیه‌یه كفایت ایتمز. ایالتك ثلثاننده‌ن زیاده‌سی اورمانلرله مستور اولوب، باشلیجه اشجاری چام وجزئی میشه‌دن عبارتدر. چایرلری چوق ایسه‌ده، اوتی ایی دكلدر. حیوانات اهلیه‌سی ٢٢٥٠٠٠ بیكیر، ٦٦٠٠٠٠ صیغیر، ٥٥٤٠٠٠ قیون، ٥٠٠٠٠٠ طوموز وسائره‌دن عبارتدر. ٨٠٠٠٠ آری قوغانی دخی واردر. نهر وكوللرده بالیق، اورمانلرده آو حیواناتی و طیوری بك چوقدر. صنایع محلیه هنوز كری اولوب، مع‌هذا مسكرات، اسپیرتو، یاغ، موم، چوخه و سائره فابریقه‌لریله دوكمخانه اوله‌رق ٦٠٠ ی متجاوز فابریقه‌سی واردر؛ واپچلرنده ٣٥٠٠٠ عمله ایشلیوب، سنوی ٢٠ ملیون فرانق قیمتنده محصولات صناعیه چیقار. انهاری سیر سفائنه صالح اولدیغی كبی، ایكی دمیر یول خطی دخی ایالتی شق ایدیورسه‌ده، تجارتی الآن بك كری اولوب، یالكز مسكرات، كتن، قطران، كراسته، حیوانات وسائره اخراجندن عبارتدر.

مینكرلی { (Mingrélie) بلاد قافقاسك غرب جهتنده و قافقاس سلسلهٔ جبالك جنوبنده اوله‌رق قره دكیز ساحلنده بر خطه اولوب، سلسلهٔ مذكوره‌نك اتكلریله (ریون) ایرماغنك مجراسی وقره دكیز آره‌سنده مثلث‌الشكل بر یردن عبارتدر. مساحهٔ سطحیه‌سی ٩٠٠٠ مربع كیلومتره‌در. شمدیكی حالده قوطایی ایالتنك ایكی قضاسیله صغوم قلعه محافظلغنك برقسمندن عبارتدر. اهالیسی ١٦٩٥٦٥ كشی اولوب، كرجیلرك بر شعبه‌سندن عبارت ایسه‌لرده، آبازه‌لرله وسائر جنسیتلرله دخی مخلوطدرلر. بو خطه یونان قدیم جغرافیونك (قولخیده) تسمیه ایتدكلری یردر.

مینو { یاخود مینیو (Mino, Minho) اسپانیه وپورتكیز شبه جزیره‌سنك شمال غربی كوشه‌سنده بر ایرماقدر، كه غالیچه (یعنی جلیقه) خطه‌سنده (لوغو) نك ٣٠ كیلومتره شمال شرقیسنده (سیرا ده‌میرا) طاغندن نبعانله، ابتدا شمال غربی‌یه، بعده جنوب غربی‌یه ونهایت جنوبه طوغری جریان ایده‌رك، واسع ومنبت بر وادی‌یی اسقا ایله، طرفیندن برطاقم دره‌لر آلدقدن صكره، (اورنسه) ایالتی حدودینه واصل اولنجه، صولدن شرقدن كلن وكندیسندن دها بیوك اولان (سیل) نهریله برلشه‌رك، غرب جنوبی‌یه طوغری دونر؛ و (فارو) قصبه‌سی اچندن بعد المرور، پورتكیز حدودینه واصل اولوب، اورادن آشاغی اسپانیه ایله پورتكیز حدودینی تحدید ایله، ٤١° ٤٦′ ٥١″ عرض شمالیده بحر محیط آطلاسی‌یه دوكیلور. مجراسی ٢٧٥ و (سیل)ك منبعندن اعتباراً ٣٣٥ كیلومتره اوزونلغنده اولوب، حوضه‌سی ١٧٠١١ مربع كیلومتره وسعتنده‌در. مجراسنك یالكز آشاغیكی ٣١ كیلومتره‌لكی سیرسفائنه صالحدر. صولری اراضی سقینه وبر خیلی ماكینه‌لر تحریكنه یارایور.

مینو { یاخود مینیو (Minho) ونام دیكرله انتر دورو اه مینو (Entre Douro e Minho) یعنی «مابین دورو ومینو» پورتكیزك منتهای شمال غربیسنده مذكور ایكی ایرماغك مجرالری آره‌سنده بر خطه اولوب، شمالاً اسپانیا حدودیله، شرقاً (تراس اوس مونتس)، جنوباً (بیره) خطه‌لریله، غرباً دخی بحر محیط آطلاسی ایله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ٧٢٧١ مربع

کیلومترہ اولوب، ۷۹۱۰۰۰ اهالی ایله مسکوندر. اراضیسی منبت اولوب ، ذخیره، اوزوم ومیوه محصولاتی وکوزل مرعالری واردر . مرکزی (پورتو) شهری ایدی. شمدیکی تقسیماتنده پورتو، براغه وویانه دوقاسترو اسملریله اوچ ایالته منقسمدر.

مینورقه { یاخود منورق، (Minorque) و اسپانیولجه (Menorca) اسپا- نیه‌نك بالئار جزایرینك ایکنجیسی اولوب، مایورقه‌نك شرق شمالیسنده واقعدر. ٤٠° عرض شمالی خطی آطه‌نك اورته‌سندن و۲° طول شرقی خطی دخی ساحل شرقیسی اوستندن کچر. ساحل غربیسی مایورقه ساحلندن ۳۷ کیلومتره‌لك مسافه‌ده‌در. مساحهٔ سطحیه‌سی ۷۸۰ مربع کیلومتره اولوب، بویی ۵٦ واك کنیش یرنده اکی ۲۸ کیلومتره‌ده‌در. اراضیسی دوز وچیلاق اولوب، آنجق ۳۵۰ مترهیه قدر یوکسلیر بعض تپه‌لری واردر. بووجهله شدتله اسن شمال روزکارلرینه حائل اوله‌جق طاغلری اولمدیغندن ، بو روزکارك شدتی هوایی زیاده صوغوده‌رق، برچوق محصولاتك یتیشمه‌سنه وآغاجلرك بیومسنه مانع اولور. میاه جاریه‌سی آز ایسه‌ده، یاغمورلری وصو ایله طولار غریب مغاره‌لری چوقدر. طوپراغی منبت اولوب، اراضیسنك ثلثانی مزروعدر. باشلیجه محصولاتی: بغدای، آرپه، پتاته، اوزوم ومیوه وسبزه‌لرك انواعندن عبارت اولوب ، روزکاردن محفوظ دره‌لرنده پورتقال، لیمون، موز، خرما آغاجلری دخی یتیشیورسه‌ده، خرما میوه ویرمز. ساحل شرقیسنده (ماهون)، ساحل غربیسنده (چوداده) ، ساحل شمالیسنده (فورنل) قصبه‌لری بولنوب، لیمانلری دخی واردر. دیکر بر ایکی قصبه جنبی وبرر قله ویا کوشکی حاوی چفتلکلری اولوب، کویلری یوقدر. چفتلك وتارله‌لری طاش دیوارلرله محاط اولوب، بو دیوارلرك کثرتی منظرهٔ عمومیه‌سنی چرکینلشدیریور . اهل اسلام ٤٩۰ سنه بو جزیره‌یه مالك بولندقلرندن، حالا بوکون همان بتون چفتلکلری عربی اسملرله مسمادر. اون سکزنجی قرن میلادی ابتداسندن اعتباراً یوز سنه دخی انکلیزلرك النده بولنمغله، ماهون قصبه‌سی انکلیز ممالکنی آکدیریور، وآطه‌یی طولاً شق ایدن بر طریق انکلیزلردن قالمشدر. اهالیسی، ۳٤۱۷۳ کشی اولوب، (قاتالان) لسانیله متکلم، پك چالیشقان، ناموسلی ومهماننواز آدملردر. اسپانیایه ترك اولنه‌لی تجارت و صنایعی تدنیده او- لوب ، اهالیسی جزایره و اسپانیایه کیده‌رك ایش آرامغه مجبوریتنده‌درلر.

مینوس { (Miros) کریدك قدیم برحکمدار وواضع قانونی اولوب، اساطیر یونانیه‌یه کوره، مشتری ایله آوروپانك اوغلی ایدی. آسیادن کریده کلمشیدی. (آندروجیوس) اسمنده بر اوغلی آتنه‌لیلر طرفندن قتل اولنمغله، آتیقه خطه‌سنی نهب وغارت ایدوب، حکمدارلری بولنان (اجیوس)ی هر سنه یدی دلیقانلی ویدی قیز وبرکیسنه اجبار ایتمش؛ وبونلری (مینوطاوروس) دیدکلری غریب بر جانوره آتارایمش. (ددال) نام معماره‌یه یوللری مشوش دخول وخروجی پك مشکل تحت‌الارض برکرداب یاپدیره‌رق مذکور (مینوطاوروس)ی اورایه قپامش؛ وسری میدانه چیقمامق ایچون، مرقوم ددال ایله اوغلی (ایقار)ی اتلاف ایتمشیدی. بعض مورخین بو اسمده کریدك ایکی حکمداری اولدیغنی، وبرنجیسنك قبل‌المیلاد ۱۵۰۰ وایکنجیسنك ۱۳۳۰ تاریخلرنده حکم سوردیکنی، وبو ایشلری یاپان ایکنجیسی اولدیغنی التزام ایتمشلردر. کویا کمال عدالتندن آخرتده دخی حاکم نصب اولنمش ایمش. بعض محققین بونك اصلی ووجودی اولمیوب، هندك (مانو) و(مانی)سی و مصرك (منس)ی کبی قوانین و عدالتك تجسمندن عبارت بر شخص موهوم، وبو حکایه‌لرك هندن مأخوذ بر مصال اولدیغنی التزام ایتمشلردر.

مینوطاوروس { (Minotaure) اساطیر یونانیه‌یه کوره، کرید وضع قانونی و حکمداری مینوسك زوجه‌سی (پاسیفائه)نك بر بوغا ایله اختلاطندن متولد یاری انسان ویاری بوغا غریب برجانور اولوب، مینوس طرفندن مخصوص یاپدیردیغی (لابیرنت) اسمنده برکردابه وضع ایله، انسان اتیله بسلنیرمش؛ آتنه‌لیلر هر سنه بو جانور ایچون یدی دلیقانلی ویدی قیز ویرمکه مجبور اولدقلرندن؛ (تسیوس) اسمنده

برقهرمان كردابه كيروكن بر ابيليك يوماغى بره قوپوب، اوجنى سوروكلركله، جانورى اتلاف ابتدكدن صكره، اپى تعقيب ايدەرك چيقمغـه، ووطنى بو دهشتلى ويركيدن قورتارمغه موفق اولمش.

ميورقه { [«مايورقه» مادەسنه مراجعت بيوريله.]

ميوس هورموس { (Myos Hormos) معرك بحر احمر ساحلندەكى قصير قصبەسنك اسم قديميدر.

ميونته { (Myonte) آسياى صغيرك يونيه خطة ساحليەسندە (مياندر) يعنى بيوك مندرس نهرى اوزرندە ومنصبى قربندە بر شهر قديم اولوب، تا استرابون زمانـدن خراب اولمشيدى. ويرانەلرى موجوددر.

ميهنى { [«اسعد ميهنى» مادەسنه مراجعت بيوريله.]

مئى { هندستان شعراسندن اولوب، كواليار شهرندن ودهلى حكمدارلرى رجالندن ايدى. شو بيت اونكدر:

من ميروم وبرق زنان شعلهٔ آهم
اى همنفسان دور شويد از سر راهم

(حرف الميمك صوكى)

ن

(باب النون — فصل الالف الخ)

نابغهٔ بنی شیبان { (عبدالله بن المخارق) مشاهیر شعراء عربدن

اولوب، بدوی ونصرانی المذهب ایدی. ملوك امویه‌یه منسوب اولوب، عبدالملك بن مروانی واخلافنی مدح ایتمشدر. علی‌الخصوص ولید حقنده چوق مدایحی واردر. شو ایکی بیت بر قصیدهٔ مشهوره‌سندن اولوب، ابو کامل طرفندن بسته‌لنمکله، مغنیلر بیننده شهرت بولمشدر:

امدح الکأس و من اعملها
واهجو قوماً قتلونا بالعطش
انما الکأس ربیـع باکر
فاذا ما غاب عنـا لم نعش

نابغهٔ الجعدی { (ابو لیلی حسان بن قیس بن عبدالله) مشاهیر شعرادن

وصحابه‌دن اولوب، ایام جاهلیته واسلامه یتیشمش؛ وهر ایکی دورده اشعار سویلمشدر. قبل الاسلام وحدانیته اینانیر، وبعض محرماتدن اجتناب ایدردی. حتی او وقت سویلمش اولدیغی بعض اشعارینی اثنای اهتداسنده حضور جناب نبویده اوقومغله، تقدیر و تحسین رسالتپناهی‌یه مظهر اولوب، «اجدت لا یفضض الله فاك» بیورلمشیدی. حضرت عثمان (رضه) زماننده احوال جاریه‌دن ممنون اولمامغله، حضرت مشارالیهه وسبطین اکرمینه وداع ایده‌رك قبیله‌سنه چکلمش؛ وبعده صفین محاربه‌سنده معیت جناب مرتضویده بولنمش ایدی. نابغهٔ ذبیانیدن دها مسن اولدیغی حالده، کندیسندن صکره وفات ایدوب، روایته کوره ۱۸۰ یاشلرینه واصل اولمش؛ وعبدالله بن زبیر (رضهما) نك زمان خلافتنه یتیشوب، مشارالیه طرفندن مکهٔ مکرمه‌یه جلب اولنمش ایدی. بعد الاسلام اوتوز سنه قدر شعر سویلمکدن واز کچوب، بعده ینه سویلمکه باشلادیغندن، (نابغه) لقبیله تلقیب اولنمشدی. (لیلی الاخیلیه) ایله مهاجاتی واردر. اشعاری پك استادانه اولوب، شو بر ایکی بیت جاهلیتده سویلمش اولدیغی اشعارندن اولوب، تقدیر جناب نبوی‌یه مظهر اولمشدر:

بلغنا السماء مجدنا وجدودنا — وانا لنبغی فوق ذلك مظهرا
ولا خیر فی حلم اذا لم یکن له — بوادر تحمی صفوه ان یکدرا
ولا خیر فی جهل اذا لم یکن له — حلیم اذا ما اورد الامر اصدرا

شو بیت دخی زمان جاهلیتده سویلدیکی اشعارندن اولوب، مشهوردر:

الحمد لله لا شریك له
من لم یقلها فنفسه ظلما

نابغهٔ ذبیانی { (ابو امامه زیاد بن معاویه) اعاظم شعراء جاهلیتدن

اولوب، ملوك حیره‌دن نعمانه منسوب ایدی، وحقنده برچوق مدحیه‌لر سویلمشدر. بعده بونکله بوزیشوب، شامده‌کی بنی غسانه انتساب ایتمشیدی. سوق عکاظده کندیسنه مخصوص سختیاندن بر قبه قوریلوب، ایچنده اوتورور، وکلن شعرا کندیسنه شعرلرینی تقدیم ایدرلردی. حتی حسان بن ثابت حضرتلری دخی اشعارینی صاحب ترجمه‌نك تقدیرینه عرض ایتمشیدی. حضرت عمر بن الخطاب وعبدالله بن العباس (رضهما) نابغه‌نك بعض بیتلرینه استناداً کندیسنه «اشعر العرب» دیمشلردر. دیوان اشعاری مرتب اولوب، ۱۸۶۹ تاریخ میلادیسنده درنبورغ طرفندن فرانسزجه ترجمه‌سیله برابر پارسده طبع اولنمشدر. اك مشهور بیتی شودر:

خلفت فلم اترك لنفسك ریبة
ولیس وراء الله للمرء مذهب

شو ایکی بیتی نا قابل تنظیر وتقلیددر:

> فانك كالليل الذي هو مدركي
> وان خلت ان المنتأى عنك واسع
> خطاطيف حجن في حبال متينة
> تمد بها ايد اليك نوازع

نابل { افریقیه‌ده تونس ایله سوسه آره‌سنده بر اقلیم اولدیغی « معجم البلدان » ده مذکوردر.

نابلس { بیروت ولایتنده وبیروتك ١٩٠ کیلومتره جنوبنده قدسك‌ده ٥٥ کیلومتره شمالنده اوله‌رق ٦٧٥ متره‌لك ارتفاعده وجبل عیبال ایله جبل غرزیمك آره‌سنده‌كی وادیده واقع لوا مرکزی برقصبه اولوب، یالکز ١٠٠٠ قدری خرستیان ویهودی وقصوری کاملاً مسلم اولمق اوزره، ١٦٠٠٠ اهالیسی، خارجدن کوزل منظره‌سی، متعدد جوامع شریفه‌سیله اسکی برکلیساسی وبرسامری خاوره‌سی، بول میاه جاریه‌سی، اطرافنده کوزل باغ وباغچه‌لری وفدانلقلریله اشجار مثمره‌سی، ٣٠ صابونخانه‌سی، ٢ سیسام معصره‌سی و ١٣ دکرمنی واردر. پك اسکی برشهر اولوب، زمان قدیمده (سحم) اسمیله فلسطیندن معدود اولدیغی حالده، سامریه‌نك تخریبندن صکره، سامریلرك مرکزی اولمشیدی. ماکدونیه طوائف ملوك زماننده (نئاپولیس) یعنی «یکیشهر» اسمیله یکیدن اعمار وتوسیع اولنوب، اسم حاضری بوندن محرفدر.

— نابلس قضاسی همنامی اولان سنجاغك مرکز قضاسی اولوب، جنوباً جاعین، غرباً بنی صعب، شمالاً جنین قضالریله، شرقاً دخی سوریه ولایتیله محدوددر. قضا ٣٥ قریه ومزرعه‌یی حاوی اولوب ٣٤ ١١٦ اهالی ایله مسکوندر، که بونلردن یالکز ١٤٠٩ ی خرستیان ویهودی وقصوری کاملاً مسلمدر. خرستیانلر روم، لاتین وپروتستان مذهبلرینه منقسمدر. عموم اهالی لسان عربی ایله متکلمدر. اراضیسی عارضه‌لی وطوپراغی منبت اولوب، باشلیجه محصولاتی: بغدای، آرپه، بورچاق، سیسام، نخود، مرجمك، بقله، زیتون، اوزوم وسائر میوه‌لردن عبارتدر. حیوانات اهلیه‌سی: کچی، قیون، صیغیر، دوه وسائره‌دن مرکبدر. آری قوغانلری چوقجه اولوب، خیلی بال چیقار. داخل قضاده ٣٧ جامع ومسجد و ٤٥ مکتب ومدرسه موجوددر.

نابلس { سنجاغی. بیروت ولایتنی ترکیب ایدن بش سنجاغك بری واك جنوبیسی اولوب، شمالاً عکا سنجاغیله، شرقاً سوریه ولایتیله، جنوباً قدس مستقل متصرفلغیله، غرباً دخی آق دکزله محاط ومحدوددر. حدود شرقیه‌سنی شریعه نهری آیروب، میاه جاریه‌سنك برطاقمی نهر مذکوره وبرطاقمی دخی آق دکزه منصب اولور. اراضیسی عارضه‌لی اولوب، جلبوع، عیبال، غرزیم کبی جبالی وکوزل اووه‌لریله وادیلری واردر. باشلیجه انهاری: القاعه، جالوق، عاصی، المدوع، المنشیه، الساخته، العریضه وام‌عجره‌در. طاغلرینك اکثری زیتون آغاجلریله وسائر اشجار مثمره وغیر مثمره ایله واووه‌لری مزروعاتله مستوردر. اراضی مزروعه‌سندن ١٦٨ ٥٢٠ دونمی بغدای، ٢٧ ٦٦٥ دونمی آرپه، ١٠ ٤١٥ دونمی داری، ٦٠٠ دونمی بورچاق، ٥٤ ٣١٠ دونمی سیسام، ٥٩٥ دونمی نخود، ٥٦٠ دونمی بقله، ١٠٠٠٠ دونمی توتون، ٥٠٠ دونمی پاموق تارله‌سی، ١٢١ ٦٩٧ دونمی زیتونلق، ١٨ ٧٢٩ دونمی انجیرلك، ٥٥٠ دونمی باغ، ٥٦٢٥ دونمی میوه وسبزه باغچه‌سی، ٢٥٧٥ دونمی لیمون وپورتقال باغچه‌سی، ٩٤٠٠ دونمی اورمان و ٦٤ ٠٩٤ دونمی‌ده مرعادر. اك مهمی اولان زیتون محصولی سنوی ١ ٣٠٠ ٠٠٠ قیه راده‌لرنده اولوب، بوندن نابلس شهرنده خیلی مقدار صابون اعمال، واوجوارلره اخراج اولنور. ٤٥٠٠ قیه قدر بال دخی چیقار. حیوانات اهلیه‌سنك اك کثرتلی جنسی کچی اولوب، سنجاق داخلنده ٥٥ ٧٠٨ رأس کچی، ١٠ ١٢٦ قیون، ٢٢ ٠٠٠ صیغیر، ٢٣٠٠ مرکب، ٥٥٠ دوه و ٢٥٥ بیکیر بولنیور. سنجاق: نابلس، جنین، جاعین، بنی صعب اسملریله ٤ قضا و ١ ناحیه‌یه منقسم اولوب، ٢١١ قریه ومزرعه‌یی حاویدر. اهالیسی ١٢٠ ٣٣٠ کشی اولوب، یالکز مرکز قضاسنده بولنان ٢٠٠٠ کشی‌یه قریب مقداری خرستیان ویهودی وقصوری کاملاً مسلمدر. علی العموم اهالیسی لسان عربی ایله متکلمدر.

داخل لواده ۷۹ جامع ومسجد، ۱۲۵ مکتب ومدرسه و ۱۰ کلیسا ومناستر موجوددر.

نابوپولاصر { (Nabopolassar) بابل ملوکندن مشهور بختنصرک پدرینه یونان قدیم مورخلرندن نقلاً آوروپالیلرجه ویریلن اسم محرفدر. قبل المیلاد ۶۲۲ دن ۶۰۵ تاریخنه‌دک ۱۷ سنه حکم سورمشدر. مدیه یعنی آذربیجان و عراق حکمداری (کی آشار) ایله بالاتفاق نینوه‌یی ضبط وتخریب، وآتوره‌یی ممالکنه الحاق ایله، ایکنجی بابل دولتنی تأسیس ایتمشدی. مصر فراعنه‌سندن (نخاو) فرات اوزرنده‌کی (قرقسیه) یی کندیسندن ضبط ایتمشدی.

نابونصر { (Nabonassar) بابل حکمدارلرندن اولوب، قبل المیلاد ۷۴۷ تاریخندن ۷۳٤ تاریخنه‌دک حکم سورمش؛ ویالکز صندالیٔ حکومته قعودندن بدأ ایدن تاریخله شهرت بولمشدر. بوتاریخ بطلیوس طرفندن دخی قوللانیلوب، سهواً تاریخ بختنصر دینمکله شهرت بولمشدر.

نابی { (یوسف —) اعاظم شعراء عثمانیه‌دن اولوب، اورفه‌لیدر. سلطان محمد خان رابع دورنده استانبوله کلوب، مصاحب شهریاری مصطفی پاشانک دیوان کاتبی اولمشیدی. مشارالیه طرفندن جانب حجازه اعزام اولنه‌رق، مرفهاً ایفای حجدن صکره، عودتنده کتخدابی اولمش؛ وبرمدت صکره حلبه چکلمش ایدی. بالطه‌جی محمد پاشا حلب والیسی ایکن، کندیسنه زیاده‌سیله متوجه اولوب، ثانیاً مقام صدارته نصبله، استانبوله کلدیکنده، برابرنده کتیروب، باش محاسبه‌جی نصب ایتمش ایدی. ۱۱۲٤ ده وفات ایتمشدر. حالت نزعده ایکن، «نابی بحضور آمد» جمله‌سی تاریخیه‌سنی سویلدیکی مرویدر. اشعاری متین وسلیس اولوب، ضروب امثال حکمنه کچمش برچوق مصراعلری واردر. مرتب دیوان اشعاری، «تحفهٔ دلکش نابی»، «خیریه»، «خیرآباد»، «غزانامه» عنوانلریله منظومه‌لری و «تحفة الحرمین» عنوانیله برکتابی و «سیرویسی» یه ذیلی واردر. شو بیت جمله‌ٔ اشعارندندر:

منشآت دهرده هر لفظ بر معنایه‌در
بزده بو انشای کونک تازه برمضمونیوز

نابی چلبی { شعرادن اولوب، تکفور طاغلیدر. اوراده قهوه‌جیلکله مشغول ایکن، ۱۱٤۵ ده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

ندیم وصل ایکن بیگانه‌یی رغبت اولدم بن
بعید اولدم نظردن مبتلای فرقت اولدم بن

نایینی { ایران شعراسندن اولوب، اصفهان مضافاتندن (نایین) قصبه‌سندن ایدی. شیخ سعدینک اشعارینی تتبع ایدردی. شو مطلع اونکدر:

ای که بی چشم توچشمم غیر چشم تر ندید
هیچ چشمی چشمی از چشم تو نیکو تر ندید

ناپو { (Napo) آمریقای جنوبیده بر نهردر، که اقوآدور حکومتنده (آند) سلسلهٔ جبالندن نبعانله، شرق جنوبی‌یه طوغری جریان ایده‌رک، (پرو) حکومتنه کیرر؛ و (آمازون) ایرماغنه دوکیلور. مجراسی ۱۳۰۰ کیلومتره اوزونلغنده اولوب، آشاغی قسمی آلتی دوز اوفق واپورلرک سیرینه صالحدر. اقوآدور حکومتنک اک بیوک نهریدر.

ناپولی { (Napoli وایتالیانجه Naples) ایتالیانک اک بیوک شهری اولوب، ملغی ناپولی ویا سیجیلیتین دولتنک پایتختی ایدی. شمدیکی حالده ایالت مرکزی اولوب، رومانک ۱۸۸ کیلومتره جنوب شرقیسنده و (وزوو) برکاننک اتکی قربنده اوله‌رق ۴۰°۵۱′٤۰″ عرض شمالی ایله ۱۱°٥٤′۳۰″ طول شرقیده وآچیقجه بر کورفزک ایچنده واقعدر. بیوک وکوزل برشهر اولوب، ٤٦٣١٧٠ اهالیسی، برقاچ سرایی وباغچه‌لری، متعدد جسیم ومصنع کلیسالری، بیوک وکوزل آثاری حاوی موزه‌سی، واسع برتیاتروسی، ۲۰۰۰ دن زیاده شاکردانی حاوی مکمل دارالفنونی، حربیه، هندسه، فن بیطره، موسیقی، صنایع، فن آثار عتیقه، صنایع نفیسه وسائره مکاتب عالیه‌سیله متعدد اعدادیه ورشدیه وابتدائیه مکتبلری، نباتات باغچه‌سی، ایکی رصدخانه‌سی، برقاچ اقادمیاسی، متعدد جمعیات علمیه‌سی، ٥ وبحریه‌یه مخصوص اولانیله برابر ٦ کتبخانه‌سی، شهرک خارجنده کوپک مغاره‌سی دینلن وبریاندن بریانه آرابه ایله یاریم ساعتده چکیله‌بیلن طبیعی تونل صورتنده مشهور برمغاره‌سی، (وزوو) برکاننک

اتكنده اسكى (پومپى) شهرينك وديكر بعض مدن قديمه‌نك خرابه‌لرى، مذكور بركانك تپه‌سنه قدر چيقار دميريولى ، پك لطيف و صاغلام هواسى ، فرحفزا منظره‌سى، صاغلام ليمانى، كوزل رنجتملرى، متعدد دميريوللرى، ايپك اقمشه ايله قطيفه، قورده‌له، پاموق منسوجات، چينى، آثار عتيقه تقليدى اوله‌رق طوپراقدن معمول شيلر ، مقرنه وشهريه وسائره فابريقه‌لرى ويك ايشلك تجارتى واردر. ازمنۀ قديمه‌ده بتون ايتاليانك جنوبى يونان مهاجرلريله مسكون اولديغى كبى، بوشهر دخى آقربوز مهاجرلرى طرفندن تأسيس اولنه‌رق ، « يكى شهر » معناسيله (نئاپوليس) تسميه اولنمش؛ وبعده ميلادعيسادن ٣٢٧ سنه اول روماليلرك ضبطنه كچمش ايدى .
— ناپولى ايالتى قامپانيه خطه‌سنك برقسمندن عبارت اولوب، شمالاً وشمال غربى جهتندن (ترادى‌لابور) ، شرقاً (برنچيپاتواولتربوره)، جنوب شرقى طرفندن (برنچيپاتوچيتربوره) ايالتلريله، سائر طرفلردن دخى دكيزله محاطدر . مساحۀ سطحيه‌سى ٨٧١ مربع كيلومتره اولوب، ١٠٠١٢٤٥ اهالى ايله مسكوندر . ايالت درت قضايه منقسم اولوب، ٦٨ ناحيه‌يى حاويدر . كورفزده واقع اولوب لطافت هواسيله مشهور اولان ونتوتنه، ايسكيه، پروجيده ونيسيده آطه‌لرى دخى بوايالته ملحقدر .

ناپوليون (Napoléon) بواسمله بوناپارت خاندانه منسوب فرانسه حكمدارلرندن ٣ كشى كلمشدر .

برنجيسى (بيوك —) ديمكله معروف اولوب، بوخاندانك مؤسسيدر. ١٧٦٩ تاريخنده قورسيقه جزيره‌سنك آياچو شهرنده طوغوب ، اصيل ايكن فقير وكثير العيال برآدمك ايكنجى اوغلى اولديغى حالده، موقع قومانداننك حمايه ودلالتيله ١٧٧٩ده (بريانه) مكتبنه كيرمش، واورادن پارس حربيه مكتبنه كچمش ايدى . ١٧٨٥ده مكتبدن طوپجى ملازم ثانيسى رتبه‌سيله چيقوب ، قورسيقه‌يه مأمور اولمشيدى . ١٧٩٢ ده قورسيقه‌يه مالك اولان وانكليزلرك متفق بولنان (پاولى) طرفندن طرد اولنه‌رق، بروقت نيسه‌ده ومارسليه‌ده وهمشيره‌لريله برابر فوق العاده برضرورتده ياشامش؛ و١٧٩٣ده يوزباشيلق رتبه‌سيله خدمت عسكريه‌يه آلنه‌رق ، جنرال قارتو طرفندن حكومات متفقه طرفدارى بولنان مارسليه‌ليلرى تربيه‌يه مأمور اولمغله ، بو خدمتده موفق اولديغندن، آزوقتده قطع مراتب ايده‌رك، ينه اوسنه انكليزلرك النده بولنان (تولون) ك محاصره‌سنده ميرلوا معاونى بولنمش ؛ وبرقلعه‌نك ضبطنه موفق اولمغله، ميرلوالق رتبه‌سنى قزانمش ايدى . ١٧٩٤ ده ايتاليايه سوق اولنان اوردونك طوپجى قوماندانلغنه نصب اولنمش ايكن ، متعاقباً روبسپير ايله مناسبتى اولمق ظنيله ، عزل وپارسه جلب اولنه‌رق، آچيغه چيقارلمش؛ وضرورتده بولنديغندن، كچينه بيلمك ايچون، سلطان سليم خان ثالثك ترتيب ايتمكده اولدقلرى عساكر نظاميه‌نك تعليم وتنسيقى ضمننده، دولت عليۀ عثمانيه‌نك خدمت عسكريه‌سنه كيرمك اوزره ايكن، حربيه نظارتنده برخدمته نصب اولنمغله ، بوتشبثدن واز كچمش ايدى . اوصره‌ده پارسده ١٧٩٥ وقوعاتى ظهور ايتمكله ، ارباب اغتشاشك تنكيلنه مأمور اولوب، اعادۀ اسايشه موفق اولمغله، فريق رتبه‌سيله مركز قوماندانلغنه نصب اولنه‌رق، برسنه صكره ايتاليا ده مغلوبيته دوچار اولمغله حال انتظامدن چيقمش اولان فرانسز اوردوسى قوماندانلغنه نصب اولنه‌رق، برسنه ظرفنده برى پيامونته‌نك ودردى آوستريانك اولمق اوزره، كندى اوردوسندن بيوك بش اردويى مغلوب ايده‌رك، ساردنيه قرالنى، پاپايى، پارمه، مودنه ، طوسقانه دوقه‌لرينى ونهايت آلمانيا ايمپراطورينى صلح طلبنه مجبور ايتمش؛ وفلمنكك آوستريانك النده بولنان برلريله رن مجراسنك فرينده‌كى برلرى فرانسه‌يه قزاندرمش؛ وميلان جهتلرينى آوستريادن آيره‌رق ، برحكومت صورتنه افراغ ايتمشيدى . بوموفقيات عظيمه‌سى حقنده عمومك توجه وهيجانى موجب اولمغله، «هيئت اداره » ناميله ايش باشنده بولنان هيئتك وهمنى موجب اولديغندن، كنديسنى پارسدن تبعيد ايچون، انكلتره‌يه قارشى تعرضى حركتده بولنه‌جق بردونمانك قوماندانلغنه نصب ايتمك ايستمشلرسه‌ده، كنديسى، انكليزلره قارشى هندستانجه حركاتده بولنمغه بر استنادكاه اولمق اوزره ، مصرك الده ايدلمسنى تكليف ايتمكله، همان بوتكليفنى قبول ايتمشلردى . ١٧٩٨ ده مصره عزيمت ايدوب، اثناى راهده مالطه‌يى ضبط ايتمش؛ ومصره دخول ايدوب، برقاچ

محاربه‌دن صکره بتون خطهٔ مصریه‌یی استیلا ، وقاهره‌ده برطاقم جمعیات علمیه تأسیس ایتمشیدی . ١٧٩٩ ده شام جهتنك دخی ضبطنه طمع ایدوب، قلعة العریش وغزه ویافه‌یی اله کچیرمش ایسه‌ده ، عکانك ضبطنه مقتدر اوله‌میوب، عسکری آچلقه ووبایه دخی مبتلا اولمغله، مصره عودت ایتمش ؛ واو صره‌ده ایتالیاده‌کی فرانسز عسکرینك مغلوبیت وسوء حالنی خبر آلمغله ، همان فرانسه‌یه عودت ، وقرانتنه بکلمکسزین، پارسه دخول ایتمشیدی. هیئت اداره نفاق وتفرقه‌یه دوشوب، خلق نظرنده نفوذ واعتباری قالمامش، وناپولیون حقنده عمومك توجه وحسن ظن واعتمادی کیتدکجه تزاید ایتمش اولدیغندن، بشیوزلر مجلسی رئیسی بولنان برادری لوسیانك وسائر احباسنك یاردیمیله، ١٧٩٩ تشرین ثانیسنده برنجی قونسلوس عنوانیله واون سنه مدتله ریاست امور ید اقتدارینه تسلیم اولنمشدی.

بو وجهله ایش باشنه کلنجه ، همان ایتالیا اردوسنه عزیمتله (مارنغو) محاربهٔ مشهوره‌سنی ودها برقاچ محاربه قزاندیغی کبی، قوماندانلری دخی رین جهتنده و هر طرفده غالبیته نائل اولمغله، ١٨٠١ و ١٨٠٢ ده انکلتره ایله مصالحه ایده‌رك، صرف امور داخلیه ایله اوغراشمغه باشلامش؛ وبرطرفدن فرانسه‌نك بعض جهتلرنده حکم سورن فسادلری باصدیرمغله برابر، برطرفدن دخی مکتبلر تأسیسی، قوانین وضعی و سائره کبی اصلاحات اساسیه‌یه تشبث ایتمش ایدی. سناتو ١٨٠٢ ده کندیسنك قیدحیات شرطیله قونسلوسلغنی تصدیق ایتدکدن صکره ، ١٨٠٤ ده ایمپراطورلغنی اعلان ایدوب، پاپا یدنجی پی پارسه کیده‌رك ، کندیسنی تتویج ایتمشدی . میلان جهتنده تشکیل ایتمش اولدیغی جمهوریتی دخی قراللغه تحویل ایله، میلانده ایتالیا قرالی عنوانیله دخی تتوج ایتمشدی. آنجق ١٨٠٣ تاریخنده انکلتره تجدید مخاصمات ایتدیکی کبی ، آوستریا، روسیه وسجلیتین دولتلری دخی فرانسه‌نك علیهنده بولنمغه باشلامشلردی. ناپولیون انکلتره‌یه تجاوز تشبثنده ایکن، فرانسه ایله اسپانیه‌نك متفق دونمالرینك (ترافالغار) ده انکلیز آمیرالی (نلسون) طرفندن مغلوب اولدیغی خبر آلمغله، بحراً تجاوزدن صرف نظر ایتمکه مجبور اولمش ایسه‌ده ، براً موفقیاتی دوام ایدوب، ١٨٠٥ ده (اوسترلیچ) محاربهٔ مشهوره‌سنده آوستریا ایله روسیه‌نك عساکر متفقه‌سنی کلیاً مغلوب ایتمش؛ وبونك اوزرینه عقد ایتدیکی (پرسبورغ) معاهده‌سیله ایتالیا قراللغنه ونديکی الحاق ایتدیکی کبی؛ ورتمبرغ ایله باویره‌یی مستقل قراللق صورتنه قویوب، کندینه منسوب قراللر نصب ایتمش؛ وآلمانیه‌ده ١٤ پرنسلکدن مرکب بر « رین حکومات متفقه‌سی » تشکیل ایده‌رك، بونلری تحت حمایه وریاست دائمه‌سنه آلمشیدی . انکلتره ایله روسیه پروسیه‌یی ناپولیونه قارشی دیکر برآلمانیه حکومات متحده‌سی تشکیلنه و فرانسه‌یه قارشی حربه تشویق واقناع ایتمشلرسه‌ده، ناپولیون ١٨٠٦ و ١٨٠٧ ده آلمانیه ولهستانه عسکر سوق ایتمکله، قزاندیغی مظفریتله بو یکی اتفاق دخی ثمره‌سز براقه‌رق، (تیلیت) معاهده‌سیله پروسیه‌دن برچوق یرلر نزع ایله، وستفالیه قراللغی بالتشکیل، ژروم ناپولیون قرال تعیین اولنمش، و وارسوویه بیوك دوقه‌لغنك تشکیلیله، لهستان دخی پروسیه‌دن آیرلمشیدی. روسیه ایمپراطوری آلکساندر ایله عقد ایتدیکی کیزلی بر معاهده دخی فرانسه‌یه اسپانیه‌یی وروسیه‌یه فینلانده‌یی ضبط ایتمك حقنی ویروب، ممالك عثمانیه ایله انکلتره‌دن بشقه بتون آوروپانك بو ایکی دولت آره‌سنده مقاسمه‌سی اساسنی وضع ایدیوردی. انکلتره‌یه قارشی بتون اوروپا اسکله‌لرینی قپایوب، تجارتدن محروم براقمق تشبثی دخی بو معاهده‌نك خفیه ایجاباتندن ایدی . متعاقباً ناپولیون طوسقانه‌یی ضبط، پورتکیزی استیلا وفلسینکه‌یی فرانسه‌یه الحاق ایتمشدی. مقدما ناپولی‌یی سیچلیه‌دن بالتفریق، قراللغنه کندی برادری (ژروم ناپولیون) ی نصب ایتمش اولدیغی حالده، بو دفعه انکلتره‌نك متفق اولان پورتکیزلیلری تربیه ایتمك اوزره ، اسپانیه ایچندن کچمك حقنی قزانمغله ، (مورات) ك قومانده‌سیله سکسان بیك عسکر سوق ایدوب ، اسپانیه قرالی دردنجی شارل ایله اوغللرینی (بایونه) یه جلب ، وفراغه اجبار ایده‌رك، مرقوم ژرومی اسپانیا تختنه اقعاد ایتمش ایسه‌ده، اسپانیوللر شدیداً و مصرانه مقاومت ایتمکله ، هرنه قدر ناپولیون بالذات دخی کیدوب، دفعاتله مغلوب ایتمش ایسه‌ده ، بش سنه دوام ایدن مقاومت

وقیاملرله ناپولیونك ٤٠٠٠٠٠ عسكرینی اتلاف ایتمشلردی. انكلتره بو خونخوارلقلری بهانه اتخاذ ایده‌رك، ناپولیونه قارشی بر بشنجی اتفاق وجوده كتیرمشیدی، كه بونك ریاستنی آوستریا آلمشیدی. بو دفعه روسیه‌دن ماعدا بتون آوروپا علیهنده اولدیغی حالده، ناپولیون ینه غالب كلوب، ١٨٠٩ده ویانه‌یی ضبط ایتمش؛ وآغرام مظفریتیله آوستریایی طلب صلحه مجبور ایلمشیدی. آنجق بو صلحدن چوق استفاده ایتمیوب، یالكز ایلیریا ایالاتی ضبط ایتمكله قناعت ایتمش؛ وآوستریا ایمپراطورینك قیزی (ماریه لویزه) یی تزوج ایدوب، فرانسزلرك چوق سودكلری برنجی زوجه‌سندن آیرلمغله، محبت عامه‌یه خلل كتیرمش ایدی. پاپانك دخی ممالكنی ضبط ایتمكله، بونك طرفندن آفوروز اولمشیدی. ضبط ممالك خصوصنده‌كی میل وانهماك شدیدینه مقاومت ایده‌میوب، طرفدار ومتفق بولنان دولتلری دخی دلكیر ایتمكدن چكنمزدی. فلمنك قراللغنه نصب ایتمش اولدیغی برادری لوبی‌یی عزل ایتدكدن صكره، یكتا متفق اولان روسیه‌یه قارشی عسكر سوقنه قالقیشوب، اولجه دولت عثمانیه واسوجك اتفاقنی استحصال ایتمكسزین، ٤٥٠٠٠٠ عسكردن مركب امثالسز بر اردو ایله ١٨١٢ ده روسیه‌یه داخل اوله‌رق، موسقوه‌یه قدر ایلریلمش؛ وروسلر بو شهری ترك ایدركن احراق ایتملریله، ناپولیون جسیم اردوسیله قیش اورته‌سنده قارلرك آلتنده وهر طرفدن هجوم ایدن روس عسكرینك اورته‌سنده قالوب، عسكرینك قسم كلیسی صووقدن وآجلقدن تلف اولمشیدی. او صره‌ده (مالت) پارسده كندیسنه قارشی بعض القاآتده بولنمغله، داخلاً غوائل بیومكده اولدیغندن، ناپولیون همان فرانسه‌یه عودتله، خارق‌العاده بر سرعتله بتون غوائل داخلیه‌یی برطرف ایتدكدن صكره، كندیسی علیهنه عقد اولنان بر آلتنجی اتفاقه قارشی‌بنه مكمل بر اردو تهیئه ایله، ١٨١٣ ده آلمانیه سفرینی آچوب برقاچ محاربه قزانمش ایسه‌ده، بو دفعه روسیه، آوستریا وپروسیه علیهنده‌كی اتفاقه داخل اولدقدن بشقه، اسوج، باویره، وورتمبرغ وسائر آلمانیه حكومات صغیره‌سی دخی كندیسندن روكردان اولمغله، (درسده) مظفریتندن صكره (لیپسیغ) محاربه‌سنی غائب ایدوب، فرانسه‌یه عودته مجبور اولمش، وفرانسه‌نك هر طرفنه دشمنلر هجوم وتجاوز ایلمشلردی. بونكله برابر ناپولیون قوهٔ خارق‌العاده‌سیله جمله‌سنه مقاومت ایدوب، برقاچ محاربه قزانمش؛ ودشمن اردوسنی كندیسیله پارس آره‌سنده صیقیشدیروب، اسیر ایتمك تشبثنده ایكن، پارس ایكی كون مقاومتدن صكره دشمن اردوسنه قپولرینی آچمغله، ناپولیون خارجده قالدیغی حالده، سناتو كندیسنك اسقاطنی اعلان ایتمش؛ ودول متفقه بوربون خاندانك فرانسه تختنه اعاده‌سنه قرار ویرمشلردی. ناپولیون بونك اوزرینه كندینی تسمیم ایتمك ایستمش ایسه‌ده، موفق اوله‌میوب، ١٨١٤ سنه‌سی نیسانك ١١ نده (فونتنبلو) ده فراغت ایتمش؛ وخاصه عسكرینه پك مؤثر بر نطق ایرادیله وداع ایتدكدن صكره، كندیسنه صادق قالان برمقدار عسكرله كندیسنه تخصیص ایدلمش ومالكانه ویرلمش اولان (البه) جزیره‌سنه عزیمت ایتمش ایدی. آنجق بوربونلرك حركاتی فرانسزلره ناپولیونك عودتنی آرزو ایتدیرمكله، ١٨١٥ سنه‌سی ماردینك برنجی كونی ناپولیون فرانسه‌یه دخول ایده‌رك، بر یرده مقاومت كورمكسزین، یكرمی كونده پارسه واصل اولمشیدی. اسقاطنه سبب اولان دولتلر یكیدن عقد اتفاقله، اوزرینه عسكر سوق ایتدكلری كبی، فرانسزلرك سربستی طرفدارلرینی دخی، قانون اساسی‌یه علاوه ایتدیكی مساعده‌لی شرائطله برابر ممنون ایده‌مدیكندن، مشكل بر حالده بولنوب، مع هذا مقاومته مسارعتله، برقاچ محاربه قزانمش ایسه‌ده، نهایت سنهٔ مذكوره حزیرانك ١٨ نده بلجیقه‌نك (واترلو) نام موقعنده، بكلدیكی امدادك وقتنده یتیشه‌مه‌مسی و بر پاكایشلق وخیانت وقوعیله، مغلوب اولوب، صوك درجه‌ده مقاومته چالیشدقدن صكره، پارسه عودتله، (الیزه بوربون) سراینه قپانه‌رق، حكومتی (ایكنجی ناپولیون) نامنی ویره‌دیكی اوغلنه تركله، فراغت، وكندی ایستكیله (روشفور) لیماننه ایتوب، انكلتره‌نك (بلروفون) نام حرب سفینه‌سنه التجا ایتمش؛ وانكلتره دولتی طرفندن حسن معامله‌یه مظهر اولمق امیدنده بولنمش ایكن، دولت مشارالیها متفقلرینك اجباریله كندیسنی بحر محیط آطلاسینك تا اورته‌لرنده منفرد

برحالده بولنان (سنت هلنه) جزيرهٔ صغيره‌سنه نفی
ايتمشدی. بو قدر وقت بتون آوروپايی ديتردوب،
آلت اوست ايتمش اولان او خارق العاده آدم
اوراده آطه‌نك محافظی بولنان بر قبا انكليزك درشت
معاملاتنی چكه‌رك، بش سنه دخی بو حالده ياشا.
دقدن صكره، ١٨٢١ تاريخنده ٥٢ ياشنده وفات
ايدوب، اوراده دفن اولنمش؛ و ١٨٤٠ ده
كميكلری فرانسه‌يه نقل اولنمشدر.

ناپوليون بيوك اسكندر و قيصر كبی اعاظم
جهانكيراندن معدود ايسه‌ده، ياشاديغی دورك
احواليله موفق اولديغی ايشلر تأمل اولنجه، جمله‌دن
دها بيوك بردها اولديغی تسليم اولنور. فن حربده‌كی
مهارت واقتدار فوق العاده‌سندن بشقه، ادارهٔ
مملكت وترقیٔ معارف وصنايع خصوصلرنده دخی
هر تصورك مافوقنده ايدی. فرانسه‌يی اسايش
مختل و قارمه قاريشيق بر حالده بولوب،
آز زمان ظرفنده اسايش وانتظامی اعاده ايتمش؛
ومعارف وصنايع وسائر اسباب معموريتك ترقيسنه
پك چوق خدمتلر ايتمشدر. برقاچ سنه ظرفنده
فرانسه‌يی بتون آوروپايه حاكم اوله‌جق برحاله
كتيرمش، واك قوتلی دولتلری مغلوب ورام
ايتمشيدی. آنجق محاربه‌يه اولان شدت ميلی سائقه‌سيله
مظفريات واقعه‌سی احوال وزمانك تحملی فوقنده بر
درجه‌يه قدر سورمسی هم فرانسزلرك نافله يره تلف
اولوب، حربدن بيزار اولمسنی هم بتون آوروپا
دولتلرينك كنديسی عليهنه اتفاقه مجبور اولمسيله
عاقبت محوينی موجب اولمشدر. (سنت هلنه)
آطه‌سنده بولنديغی مدتجه احوال ماضيه‌سنی وايتديكی
محاربه‌نك تاريخنی يازوب، «خواطر» ناميله ٥
جلددن عبارت براثر براقش اولديغی كبی، مخابراتی
وسائر آثار قلميه‌سی دخی جمع ونشر اولنمشدر.
بواثرلر كنديسنك صاحب السيف والقلم اولديغنه
بردليلدر.

— ايكنجی ناپوليون (فرانسوا ژوزف)
برنجی ناپوليونله آوستريالی (ماريه‌لويزه)نك اوغلی
اولوب، ١٨١١ ده پارسده طوغمش؛ وطوغديغی
كون روما قراللغنه نصب اولنمش ايدی. ١٨١٤
ده پدری حكومتی كنديسنه ترك ايتديكنده، سناتو
طرفندن ايمپراطورلغی اعلان اولنمش ايسه‌ده، دول
متفقه تصديق ايتميوب، كنديسنی بيوك پدری بولنان
آوستريا ايمپراطورينه تسليم ايتمشلردی. ١٨١٨ده
(رايشتاد) دوقه‌سی عنوانيله برآلايك ميرالايلغنه
نصب اولنمش؛ و١٨٣٢ ده سل رئه علتندن وفات
ايتمشدر.

— اوچنجی ناپوليون (شارل لويی ناپوليون
بوناپارت) فلمنك قرالی وبيوك ناپوليونك برادری
اولان لويی بوناپارت ايله هورتنسه‌نك اوچنجی واك
كوچك اوغلی اولوب ١٨٠٨ ده طوغمشدی.
بيوك برادری اولجه وفات ايتمش اولمغله، بيوك
ناپوليونك سقوطندن صكره والده‌سی ودیكر برادريله
برابر فرانسه‌نك خارجنده واك زياده اسويچره‌ده
ياشامشيدی. ١٨٣٠ دن صكره ايتاليانك وقوعاتنه
قاريشوب، ايكنجی برادری‌ده اوراده وفات ايتمش؛
ومتعاقباً رايشتاد دوقه‌سی دخی وفات ايتمكله،
بوناپارت خاندانك رياستی وايمپراطورلق وراثتی
حقی كنديسنه انتقال ايتمش ايدی. فرانسه‌نك
تختنده بولنان قرال خاندانی بوندن متوهم اولوب،
بوناپارت خاندانی اعضاسنك فرانسه‌يه دخولی ممنوعيتنی
تجديد ايتمشدی. ناپوليون ينه اسويچره‌نك
(آرننبرغ) قصبه‌سنده مقيم اولديغی حالده،
١٨٣٢ دن ١٨٣٦ تاريخنه‌دك برخيلی آثار
سياسيه وعسكريه نشر ايتمشدی. برنه حكومتنك
اوچنجی طوپجی آلاينده يوزباشی بولنيوردی.
١٨٣٦ ده استراسبورغده لويی فيليپه قارشی بعض
تشبثاتده بولنمغله، توقيف اولنه‌رق، برقاچ كون
حبسدن صكره، آمريقا ممالك مجتمعه‌سنه نفی اولنمشدی.
چوق چكمه‌دن اوراده عودتله، لوندره‌ده اقامت
ايدوب، ١٨٣٨ ده «ناپوليون افكاری» عنوانيله
بركتاب نشر ايتمشدی. ١٨٤٠ تاريخنده ناپوليون
خاندانك فرانسه‌ده رأس كاره اعاده‌سی يولنده
بولونيه‌ده بعض تشبثاتده بولنمغله، توقيف اولنه‌رق،
مؤبداً حبس ايله محكوم اولمش؛ و (هام) قلعه‌سنه
حبس اولنمش ايدی. اوراده دخی بعض رساله
وغزته‌لره بندلر يازمشدی. ١٨٤٦ ده فراره
يول بولوب، بلجيقه‌يه واوراده انكلتره‌يه قاچشيدی.

١٨٤٨ وقوعاتنده پارسه عودت ايدوب، حكومت موقته طرفندن امور سياسيه يه قاريشماسى كنديسنه تكليف اولنمش ايسه ده، پارس واوچ ايالت طرفندن انتخاب اولنمغله ، مجلس مبعوثانه داخل اولمش ؛ واجرا آت قوميسيونى بوناپارت خاندانى اعضاسنك فرانسه يه دخولنك ممنوعيتنى تجديد ايتمكه چاليشمغله برابر، مجلس مذكوره دوام ايتمش ايسه ده، بعده تخته كوزى اولمغله اتهام اولنجه، استعفاسنى ويروب، انكلتره يه عودت ايتمشدى . برقاچ آى صكره بش ايالت طرفندن انتخاب اولنمغله ، فرانسه يه عودت ايدوب، وضع قوانين خصوصاتنده كى مذاكراتده رأى ويرمش؛ وسنۀ مذكوره كانون اولنده اكثريت آرا ايله رئيس حكومت انتخاب اولنمش ايدى .

رياستى زماننده بعض نظامات اساسيه نك تبديلنه موفق اولوب ، افكار عموميه واحوال حاضره يى كندى لهنه چويردكدن صكره ، يكيدن رئيس انتخابنك زمانى اولان ١٨٥٢ سنه سى تقرب ايتدكجه، بوربون واورليان خاندانلرى طرفدارلرنده بعض نيات حس اولنمغله برابر، كنديسنك نيتندن شبهه لنن سربستى طرفدارلرينك دخى بركونه حركتده بولنمسنه ميدان ويرلمه مك ايچون، اوچنجى ناپوليون فوق العاده بعض تشبثاته مراجعتله، مجلس مبعوثان رئيسنى واعضادن برچوغنى توقيف، وپارسده ادارۀ عرفيه يى اعلان ايله ، اهالى يى يكيدن قوانين اساسيه وضعيچون انتخاباته دعوت ايده رك، كنديسنك دها اون سنه مدتله رياسته انتخابنه موفق اولدقدنصكره، فرانسه ده ايتديكى بردوروسياحتى متعاقب، رياستنى ايمپراطورلغه تبديل ايتديرمش؛ و ١٨٥٢ سنه سى كانون اولنك ٢ سنده اوچنجى ناپوليون عنوانيله ايمپراطورلغنى اعلان ايتمشدى . تاريخ مذكوردن ١٨٧٠ سنه سنه دك ١٨ سنه سورن بوايكنجى ايمپراطورلق زماننده اوچنجى ناپوليون صنايع وتجارت ومعارفك ترقيسنه، قوۀ بريه وبحريه نك تزييدينه وفرانسه نك آوروپا دولى ميانده كى حال وموقعنك تعاليسنه چوق خدمت ايتمش؛ وعمومى سركيلر آچوب، همان بتون آوروپا واكثر آسيا حكمدارانتى فرانسه يى زيارته جلب ايلمشيدى .

خارجاً اكثر اموردده انكلتره ايله متفقاً حركت ايدوب، بعض ايشلرده دخى پك غريب برخط حركت طوتمشيدى . روسيه يه قارشى انكلتره وپيامونته ايله برابر دولت عثمانيه نك امدادينه يتيشوب، قريم محاربه سنك نتيجه سنده پارسده قونغره تشكيليله پارس معاهده سنك عقدى باشليجه ناپوليونك ايشيدر . چينده انكلتره ايله برلكده حركت ايدوب، چين دولتنى آوروپا تجارتنه برقاچ اسكله آچمغه مجبور ايتمشدر. آنام دولتنه قارشى حرب ايدوب، قوشنشينى فرانسه يه قزانديرمشدر . آوستريايه قارشى پيامونته قرالنه معاونت ايدوب، ايتاليا اتحادينك حصولنه كلى سبب اولمش ؛ ومع هذا پاپانك حكومت جسمانيه سنى محافظه وفرانسز عسكريله مدافعه ايدوب ، كنديسى ايمپراطور بولندقجه ، رومانك ايتاليايه الحاقنه مساعده ايتمه مشدى. مكسيقه امور داخليه سنه انكلتره واسپانيه ايله برلكده وبعده يالكز قاريشوب ، آوستريا ايمپراطورينك برادرى ماقسيمليانى ايمپراطور نصب ايتمش ايسه ده، بيچاره يى صوكنه قدر مدافعه ايده مه مشدى . الك نهايت پروسيه نك اسپانيه تختنه (هوهنزولرن) خاندانندن برينى تكليف ايتمسى اوزرينه، بلاسبب وهيچ بر حاضرلق ايتمه مش اولديغى حالده ، ١٨٧٠ ده پروسيه يه اعلان حرب ايتمك كبى برحركت جرأتكارانه ده بولنمش ؛ وحالبوكه پروسيه اولجه بتون آلمانيه نك اتحاد واتفاقنى حاضرلامش اولديغى كبى، كيزلى طوتديغى مكمل اسلحه دخى ايدنمش اولمغله، ناپوليون بتون آلمانيه نك مكمل وفرقلى اسلحه ايله مسلح بر اردوسنه قارشى بولنمش؛ ومع هذا اصلا مقاومت ايتميوب، شرح وتأويلى مشكل برصورتله يوزبيك عسكريله (سدان)ده تسليم اولمش ؛ وفرانسه ده درحال بر حكومت جديده اعلان اولنمغله، بعد المصالحه سربست براغيلوب، انكلتره يه چكمش؛ و ١٨٧٣ ده اوراده وفات ايتمشدر . اسپانيه زادكاننده برينك قيزى اولان قونتسه (اوژنيه دوكوسمان) ايله عقد ازدواج ايدوب، بوندن برتك اوغلى اولمشيدى، كه انكلتره نك خدمت عسكريه سنده اولديغى حالده، ١٨٧٧ ده آفريقاى جنوبيده زولولره قارشى اولان محاربه ده مقتول اولمشدر. اوچنجى ناپوليونك برخيلى آثار قلميه سى واردر .

ناتال { (Natal) آفریقانك منتهای جنوب شرقیسنده واقع انكلتره مستعمراتندن بر مستعمره اولوب، ۲۰′ ۲۷° ایله ٥′ ۳۱° عرض جنوبی و ۳۰′ ۲٦° ایله ۱٥′ ۲۹° طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولدیغی حالده، شمال شرقی جهتندن زولو مملكتیله وجنوبی آفریقا جمهوریتیله، شمال غربی جهتندن (اورانژ) حكومت مستقله‌سیله، غرب جنوبی طرفندن بازوتو وكافرستان مستعمره‌لریله، شرق جنوبی جهتندن دخی بحر محیط هندی ایله محاط ومحدوددر. بر معین شكلنده اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ٤۸٥٦۰ مربع كیلومتره و اهالیسی ٥٤٤٥۱٥ كشیدر. اراضیسی طاغلق اولوب، حدود غربیه‌سی آران (درانسبركه) سلسلهٔ جبالندن باصامق صورتنده درجه درجه ساحله قدر كسب انحطاط ایدر؛ وجبال مذكوره‌دن اینوب، شمال غربیدن جنوب شرقی‌یه طوغری آقان متعدد انهار بو اتكلرده درین وادیلر آچقله، اراضی بك عارضه‌لی بر صورت آلمشدر. جبال مذكوره‌نك ذروه‌لری ۳۰۰۰ متره ارتفاعنی كچر. ساحلی ۲۹۰ كیلو. متره اوزون اولوب، كیرتی وجیقنتیلری آز اولمغله، (پورت ناتال) دن بشقه قوی ولیمانی یوق كبیدر. هواسی سواحلده خیلی صیجاق ایسه‌ده، ایچری‌یه طوغری ارتفاعله كسب اعتدال ایدوب، یوكسك یرلرنده صوغوقدر. اورانك یازی اولان تشرین ثانی وكانونلرده یوره‌لر صیق اولوب، حرارتی تعدیل ایدرلر. طوپراغی بك منبت اولوب، محصولاتی هوایه و ارتفاعه كوره تخلف ایتمكله، اقالیم حاره و معتدله و حتی بارده‌نك دخی اكثر محصولاتی یتیشیور. سواحلنده شكر قامشی، قهوه، چیویت، پاموق، موز، هندستان جوزی، مصر، آراروت و سائره و ایچ طرفلرده آوروپالیلرك بالترجیح یر. لشدكلری یوكسك یرلرده بغدای، آرپه، یولاف، توتون وآوروپانك بتون سبزه ومیوه‌لری حاصل اولیور. اهالینك باشلیجه مدار تعیشی و اك بول محصولی مصر اولوب، بوندن بر نوع بیره دخی یاپارلر. میاه جاریه‌سنك كثرتی زراعتك ترقیسنی تسهیل ایدیور. معادنی چوق اولوب، اخیراً بك زنكین بر آلتون معدنی كشف اولندیغی كبی، دمیر، كمور، باقیر وسائر معادنی دخی وار ایسه‌ده، اسباب نقلیه‌نك فقدانندن طولایی اخراج اولنه‌میور. وقتیله فیل، آرسلان، صو آیغیری وتمساح كبی حیواناتی چوق ایدیسه‌ده، شمدی فیل وآرسلان مفقود اولوب، صو آیغیریله تمساح دخی نادر بولنیور. آنجق میمونلرك انواعیله طوموز، قپلان وسائر حیوانات وحشیه‌سی و قوشلرك انواعی چوقدر. حیوانات اهلیه‌سی‌ده مقدما زیاده ایكن، بر خسته. لقدن آزالمشدر. صیغیرلری چوقدر. تفتیك كچیلری انكلیزلر طرفندن ادخال اولنوب، كیتدكجه چو. غالمقده‌در. اهالیسی زولو ویا (كافر) دینلن جنسه منسوب یرلی زنجیلرله رنجبرلكه هندن كلش (قولی) لردن و بر مقدار بویر (یعنی فلمنكلی) وانكلیز وآلمان مهاجرلرندن مركبدر. آوروپالیلرله هندلیلر یرلی اهالینك آنجق بر سبعی نسبتنده‌در. یرلیلر الآن بت پرست ومدنیتدن محروم اولوب، تنبلكه وسرخوشلغه میللری زیاده‌در. مستعمره ۹ قونتلق یعنی سنجاغه منقسم اولوب، مركزی داخلده بولنان (پترماریچبورغ) ایسه‌ده، اك بیوك واك تجارتكاه معموره‌سی (پورت ناتال) اسكله‌سندن ٥ كیلومتره ایچریده بولنان (دوربان) در. بو قصبه اسكله‌یه ومركز حكومته بر دمیر یول خطیله مربوطدر. بو مستعمره ادارهٔ مختاره‌یه نائل اوله‌میوب، لوندره‌دن نصب اولنان بر والینك تحت اداره‌سنده بولنیور؛ وآنجق والینك تحت ریاستنده اوله‌رق بیوك مأ. مورلردن مركب اولان مجلس اداره‌یه اهالی دخی بر قاچ اعضا انتخاب ایتمك حقنی حائزدرلر. وارداتی باشلیجه كمرك رسمندن عبارت اولوب، یالكز متعدد قاریلری اولان یرلیلر هر قاری ایچون بر قلبه یاپمق مجبوریتنده بولندقلرندن، بونلرك هر قلبه‌سندن سنوی ۱٤ شلین ویركی آلنیر. واردات سنویه‌سی یاریم ملیون انكلیز لیراسی قدر اولوب، مصارف محلیه دخی او قدردر. باشلیجه اخراجاتی: یپاغی، شكر، دری، دوه قوشی تویی وسائره‌دن عبارتدر. وقتیله خیلی اهمیتلی اولان فیل دیشی وساده یاغ اخراجاتی تنزل ایتمشدر.

ناتال { (Natal) برازیلیه‌ده (ریوغرانده دونورته) حكومتنك مركزی بر قصبه اولوب، (ریوده یانیرونك) ۲۱۸٥ كیلومتره شمال شرقیسنده و (ریوغرانده دونورته) منصبنده واقع و ۱۰۰۰۰ اهالیلی جامعدر.

ناتله { طبرستانده آملدن ۵ فرسخلق مسا- فه‌ده بر قصبه اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

ناجره { اندلسك شرق جهتنده تطیله اعمالندن بر قصبه اولدیغنی جغرافیون عرب آثارنده مسطوردر.

ناجم { (ابو عثمان سعد بن الحسن السمی) مشاهیر شعراء عربدن اولوب، ابن الرومی ایله صحبت ایدر، واشعارینی نقل ایلر ایمش. ۳۱۴ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو بر ایکی بیت جملهٔ اشعارندندر:

لئن کان عن عینی احمد غائبا
فما هو عن عین الضمیر بغائب
له صورة فی القلب لم یقضها النوی
ولم تقطفها اکف النوائب

ناجی { ایران شعراسندن ایکی کشینك مخلصی اولوب، برنجیسی کاشانلی وینه شعرادن ملا حسن واعظ کاشینك اوغلی ایدی. حسن اخلاقله مشهور ایدی. شو بیت اونکدر:

سر از خاك لحد از شرم عصیان بر نمیدارم
که ترسم از وجودم ننك آید اهل محشررا

— دیکری (شاه قاسم) مشهدلی اولوب، دکنه عزیمتله، اوتوز سنه قدر هندستانده سیر وسیاحت ایتدکدن صکره، جهان‌آباده یرلشوب، نواب برهان الملك سید سعادت خان بهادر جانبندن معاش ومعیناته نائل اولمش، ونهایت اکبرآباده کیدوب، اوراده وفات ایتمشدر.

ناجی { (معلم — افندی) متأخرین شعراء عثمانیه‌دن اولوب، روم ایلیلی اولدیغی حالده، ابتدا طلبهٔ علومدن بولنمش؛ و وارنه‌ده برخیلی وقت مدرسه‌نشین اولدقدن صکره، محاربهٔ اخیره‌یی متعاقب درسعادته مواصلتله، بر اسم مستعارله عالم مطبوعاتده اثبات وجود ایده‌رك، بعض اشعار وآثار ادبیه نشر ایده‌رك، حسن افاده وسلاست عبارەسیله انظار دقتی جلب ایتمشیدی. بعده مکتب سلطانی و دیکر بعض مکاتبده ادبیات معلمکی ایدوب، بو مناسبتله «معلم ناجی» دینمکله شهرت بولمشدی. «ترجمان حقیقت» غزته‌سنه دخی برخیلی وقت محررلك ایدوب، بو غزته‌ده بر ادبیات قسمی آچه‌رق، نشر ایچون هوسکاران شعر طرفندن کوندریلن اشعاری تنقید ایدردی. او صره‌ده عصرمزك اعاظم محررلرندن احمد مدحت افندی حضرتلرینه داماد اولمش؛ وآنجق کندیسی ادبیاتده طریق قدمایه پیرو اولوب، اصول جدیده‌یه تابع اولمامشدی. نهایت سرای همایونه آلنه‌رق، تاریخ نویس آل عثمان نام مفخرت اتسامیله تلطیف وبکام بیورلمشدی. چوق معمر اوله‌میوب، ۱۳۱۰ سنه‌سی رمضان مغفرت نشاننك یکرمی بشنجی چهارشنبه کونی اللی یاشلرنده فجأةً وفات ایتمشدر. برخیلی اشعاری، «خرده فروش» و «سانحات العرب» عنوانلریله ایکی مجموعه‌سی، «آتشپاره» و سائره عنوانلریله منظومه‌لری ودیکر بعض رسائلی ایله برلغتچه‌سی و «اسامی» عنوانیله بر مختصر تراجم احوال کتابی واردر.

ناداب { (یاخود ندب) اسرائیل ملوکندن اولوب، (یربعم)ك اوغلی وخلفیدر. قبل المیلاد ۹۴۳دن ۹۴۱ تاریخنه دك ایکی سنه حکم سوردکدن صکره، (بعسا) اسمنده بر سرداری طرفندن قتل، وتختی ضبط اولنمشدی.

نادرشاه { ایران شاهلرندن جهانکیر بر آدم اولوب، عن اصل خراسان دیارنده بر چوبانك اوغلی ایدی. ۱۰۹۹ تاریخنده دنیایه کلوب، پدرینك صنعتنه سلوك ایتمش ایسه‌ده، جسارت وشجاعتنه بناءً، برخیلی رفقا پیدا ایده‌رك، کاروانلری اورمغه باشلامشیدی. افغانلیلرك ایرانی ضبطلرنده، برچوق آدملر بونلردن فرارله، صاحب ترجمه‌نك چته‌سنه التحاق ایتدکلرندن، معیتی ۶۰۰۰ کشی‌یه بالغ اولمش؛ وخراسانی همان حکمی آلتنه آلمش ایدی. افغانلیلرك النده زبون قالمش اولان ایکنجی شاه طهماسب صفوی کندیسندن استمداد ایتمکله، نادر ۱۱۴۳ تاریخنده اصفهانه کیدوب، افغانلیلری دفع ایتمش؛ و (طهماسب قلیخان) نامنی آله‌رق، شاه طهماسبك وزیر ومدبر اموری اولمش ایدی. افغانلیلری افغانستانه قدر تعقیب ایدوب، قندهاری دخی ضبط ایتدکدن صکره، اصفهانه عودتله، شاه طهماسبك کندیسنك غیبوبتنده

دولت علیهٔ عثمانیه ایله عقد ایتمش اولدیغی صلح معاهده‌سنی نقض ایده‌رك، محاربه‌یه کیریشمش؛ و ١١٤٥ ده شاه طهماسبی اسقاطله، ٨ آیلق اوغلنی شاه عباس ثالث نامیله تختـه اقعاد ایده‌رك، بونك نامنه عادتا کندیسی اجرای حکومته باشلامش ایدی. ١١٤٨ تاریخنـده دولت عثمانیه ایله عقد مصالحه ایتدکدن صکره، وفات ایدن شاه عباسك یرینه کندیسی کچوب، (نادر شاه) نامنی آلمش؛ وبیوك بر اردو بالتشکیل، شرقه طوغری یوریه‌رك، افغانستان وبلوجستان جهتلرینی کاملاً ایرانه الحاق ایتدکدن صکره، ١١٥٢ ده هندستانه دخول ایله، ملوك کورکانیه‌نك عسکرینی مغلوب ایده‌رك، دهلی‌یی ضبط، وحسابسز اموال وخزینه‌لر اخذ ایله ایرانه عودت ایتمشدی. بو مظفریاتیله ایرانی احیا ایدوب، اسکی قدر و قوتنی اعاده‌یه مقتدر اولدیغی حالده، مظفریته رفاقتی شرط اولان عدالت وحسن اداره قاعده‌سنه رعایت ایتمه‌مش اولدیغندن، ١١٦٠ ده عصیان ایتمش اولان بعض قبائل اکرادك اوزرینه سفر ایتمکده ایکن، قضاءً وفات ایتمشدر. مدت حکومتی ٢٠ سنه‌در. مرقوم علی (عادلشاه) نامیله یرینه کچمش ایسه‌ده، تورونی شاهرخ بوکا قارشی خروج ایدوب، کندیسنی اله کچیره‌رك، کوزلرینه میل چکمش؛ وعادلشاهدن صکره برادری ابراهیم دخی برقاچ آی حکومت سورمش ایسه‌ده، نهایت ١١٦٢ ده مرقوم شاهرخ تختی ضبط ایدوب، بودخی یالکز بر سـنه حکم سورمش؛ وصکره اسماعیل بن سـید مصطفی حکومتی ضبط ایدوب، بوندن صکره ایران زند خاندانـنه منسوب کریم خانه و اوندن الیوم حکومت سـورن قاجار خاندانـنه کچمشدر.

نادری { (محمد — چلبی بن عبـد الغنی) اوتنجی قرن هجری عثمانلی شعراسندن اولوب، شو مقطع اونکدر:

جهانك نعمتندن کندو آب ودانه‌مز یکدر
ایلك کاشانه‌سندن کوشـهٔ ویرانه‌مز یکدر

نادری { فرس شعراسندن دخی بش کشینك مخلصیدر:
برنجیسی سمرقندلی اولوب، همایون شاه زماننده هندستانه سیاحت، و ٩٦٦ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

وه چه خرامست قد یار را
بنده شوم آن قد و رفتار را

— ایکنجیسی هندستانده لاهور مضافاتندن سیالکوت قصبه‌سندن اولوب، شو رباعی اونکدر:

من بودم دوش ویار سیمین تن من
جمی ز نشاط وعیش پیرامن من
ایشان همه صبحدم پراکنده شدند
جز خون جکرکه ماند بر دامن من

— اوچنجیسی شوسترلی اولوب، شو بیت اونکدر:

ساقی بیا که بی می لعلت چو لالها
بر سنك میزنند حریفان پیالها

— دردنجیسی مشهدلی اولوب، شو بیت اونکدر:

بناخن میکشایم عقدهای موی ژولیده
سیه بختم چه سازم درخور موشانه‌ئی سازم

— بشنجیسی هراتلی اولوب، معماده مهارتی وار ایدی. شو بیت اونکدر:

چو آب زندکی هرسو که آن آرام جان کردد
سر راهی چو کیرم از وه دیکر روان کردد

ناربونه { (Narbonne) فرانسه‌نك جنوب جهتنده پاریسك ٧٨٣ کیلومتره جنوبنده وقارقاسونه‌نك ٥٨ کیلومتره شرقنده اوله‌رق آق دکیزله اختلاط ایدن جدولك اوزرنده (اوده) ایالتنك مرکزی برقصبه اولوب، ١٨٦٥٠ اهالیسی، هندسهٔ مائیه مکتبی، زراعت جمیتی، موزه‌سی، مشهور بالی و ذخیره ایله زیتون یاغی وسائره تجارتی واردر. وقتیله بونك اسمنه نسبتله (نار-بونزه) دینلن برخطه‌نك مرکزی ایدی.

نارده { (Arta) آرناؤدلغك منتهای جنوبنده اولوب، برلین قونفرانسنك قراریله مقدما یونانه ترك اولنمش و، آنجق برقضا تشکیل ایده‌جك قدر ملحقاتی اولدیغی حالده، یونان حکومتی طرفندن آیریجه برایالتك مرکزی اتخاذ ایدلمش برقصبه اولوب، یانیه‌نك ٦٠ کیلومتره

جنوبنده وهمنامی اولان نهرك صول كنارنده اوله‌رق بو نهرك نارده كورفزینه اولان منصبندن ٢٠ كیلومتره یوقاریده ودولت علیهٔ عثمانیه‌یه قالان منبت براووه‌نك كنارنده واقع و ٨٠٠٠ قدر اهالیی جامعدر . نارده ملحقاتیله برابر تقسیمات جغرافیه‌جه آرناوودلقدن معدود اولوب، پورتقال ولیمون باغچه‌لری وارضی مزروعه‌سی نهرك صاغ طرفنده وبناءً علیه دولت علیهٔ عثمانیه طوپراغنده بولنیور. خط حدود یرینی طوتان نهر مذكور اوزرینه كارگیر بر كوپریسی واردر . یونانه تركندن اول اهالیسنك برثلثی مسلم اولوب، تركندن صكره ممالك عثمانیه‌یه هجرت ایتمشلردر . نارده اسكی بر معموره اولوب، قدیماً (آمبراكیه) اسمیله یونانیلردن قورنته‌لیلرك معتبر بر تجارتگاه بر شهرایدی. اهالیسی اطرافنده‌كی بلاسجلره ویركی ویررلردی .

— نارده نهری بری زاغور ناحیه‌سنده ودیكری مچوه قربنده نبعان ایدن ایكی چایدن تركب ایدوب، بونلر (بالدومه) نامیله برلشدكدن صكره، جنوبه طوغری جریان، وبرخیلی مسافه‌ده یونان حدودینی تحدید ایله، همنامی اولان قصبه‌نك یانندن بالمرور، نارده كورفزینه دوكیلور. مجراسنك طولی ١٤٠ كیلومتره‌یه قریبدر .

— نارده ونام دیكرله آمبرا كیه كورفزی (Golfe d'Arta, Ambracique) حدود یونانیه‌نك منتهای غربنده آرناوودلقله یونان آره‌سنده بر كورفز اولوب، غرب جهتنده‌كی پروزه بوغازندن آق‌دكیزه ملحق یونان دكیزیله اختلاط ایدر. ساحل شمالیسنده پروزه قصبه‌سی بولنان بوآغزدن منتهای شرقیسنه قدر بویی ٣٦ كیلومتره‌در . سواحلنده كوزل قویلری واردر . مذكور بوغاز صیغجه اولوب، یالكز ٤ متره صو چكن كیلر كیره بیلیر . سواحل شمالیه‌سی دولت عثمانیه وسواحل شرقیه وجنوبیه‌سی یونانه تابعدر.

نارسس { ونارسیس (Narsès, Narcisse) [« نركس » ماده‌سنه مراجعت.]

نارنته { (Narenta) هرسكك الك بیوك نهری اولوب ، خطهٔ مذكوره‌نك جنوب شرقی جهتنده وقره طاغ حدودی قربنده (دوموش پلانینه) طاغندن نبعانله ، شمال غربی‌یه طوغری بر طاقم صرب بوغاز ودره‌لرك ایچنده جریان ایده‌رك ، قونیچه اوكنده كارگیر بر كوپرینك آلتندن مرور، وبرقاج چای اخذ ایتدكدن صكره، هرسك ایله بوسنه حدودینه واصل اولنجه، غربه وبعده جنوبه طوغری دونه‌رك، موستارك ایچندن ورومالیلردن قالمه تك كمرلی جسیم بر كوپرینك آلتندن مرورله، صاغدن (پاسیتچه) و صولدن (بونه) چایلرینی اخذ ایدر ؛ و دلماچیه حدودینه واصل اولنجه ، غربه طوغری دونه‌رك ، قلیق لیمانینك شمالنده و (سابیونچلو) نام اوزون وطار آطه‌نك قارشیسنده آدریاتیق دكیزینه دوكیلور. مجراسی ٢٦٠ كیلومتره اوزونلغنده وحوضه‌سی ٩١٠٦ مربع كیلومتره وسعتنده‌در . اسلاوجه (نرنوه) تسمیه اولنور.

ناروه { (Narva) روسیه‌نك پترسبورغ ایالتنده وپترسبورغك ١٤٠ كیلومتره جنوب غربیسنده اوله‌رق همنامی اولان نهرك اوزرنده ومنصبندن ١٣ كیلومتره یوقاریده مستحكم بر قصبه اولوب، ٨٦١٠ اهالیسی واردر. اسوج قرالی اون ایكنجی شارل بوراده ٩٠٠٠ عسكرله روسیه‌نك ٦٠٠٠٠ عسكرینی مغلوب ایتمشدی. ناروه نهری (پیپوس) كولندن چیقه‌رق، ١٠٠٠ كیلومتره‌لك جریاندن و برقاج شلاله‌دن صكره فینلانده كورفزینه دوكیلور.

نازكی { ایران شعراسندن ایكی كشینك مخلصی اولوب، برنجیسی استرابادلیدر. شو بیت اونكدر:

باغبان از گل حدیثی گفت و از گلزار خویش
خار خش دید وپشیمان گشت از گفتار خویش

— ایكنجیسی تبریزلی اولوب، شو بیت اونكدر:

داغ بر دست خود آن سیم بدن می سوزد
داغ او می نهد اما دل من می سوزد

نازللی { آیدین ولایت وسنجاغنده وآیدینك ٤٠ كیلومتره شرقنده بیوك مندرسه تابع بر چایك ودمیر یول خطنك اوزرنده واقع قضا مركزی بر قصبه اولوب، ٢١٦٧٩ اهالیسی، بول میاه جاریه‌سی، كوزل باغ وباغچه‌لری، فرح فزا منظره‌سی، بر رشدیه و برقاج ابتدائیه وجماعات غیرمسلمه مكتبلری، ٤ جامع شریفی، ١٠

مسجدی، بر مدرسه‌سی، بر روم وبر ارمنی کلیساسیله
بر خاوره‌سی ، ۳ حمامی ، ٦ خانی ، ۲۵۰ دکانی
حاوی چارشیسی، هفته‌ده بر پنجشنبه کونلری قو-
ریلور بازاری، ٦ باغخانه‌سی، ۲ پاموق فابریقه‌سی
و ۱۲ چشمه‌سی واردر. بری یکی ودیکری اسکی
اوله‌رق ایکی قسمه منقسم اولوب ، یکیسی پك
منتظمدر. دمیر یول موقعی ایکیسی آره‌سنده‌در.
مرکز لوادن صکره سنجاغك اك بیوك معموره‌سیدر.

— نازللی قضاسی آیدین سنجاغنك شمال
شرقی قسمندن عبارت اولوب، غرباً نفس آیدین ،
جنوباً بوزطوغان قضالریله ، شرقاً دکزلی ، شمالاً
دخی صاروخان وازمیر سنجاقلریله محدوددر .
مساحهٔ سطحیه‌سی ۲۰٤۰ مربع کیلومتره اولوب،
۸۳۵ کیلومتره‌لکی طاغلق اراضیٔ خالیه‌دن، ۸۰۰
کیلومتره‌لکی اراضیٔ مزروعه‌دن، ۲۰۵ کیلومتره‌لکی
اورمان و ۲۰۰ کیلومتره‌لکی مرعادن عبارتدر .
قیوجق، سلطان حصاری، آتچه وقره‌صو اسملریله ٤
ناحیه و۹۳ قریه‌یی حاوی اولوب، ٦۲٦۱٦ اهالی
ایله مسکوندر، که بونلرك مرکزده بولنان ۱۸٦۲
روم و ۲۷٤ ارمنی ایله ۱۲۰ یهودیدن ماعداسی
کاملاً مسلم وترکدر. بیوك مندرس قضایی شق
ایدوب، میاه جاریه‌سنی جمع ایدر . طوپراغی پك
منبت اولوب، اووه‌لریله طاغ اتکلری مزروعدر.
باشلیجه محصولاتی : بغدای، آرپه، یولاف، مصر،
سیسام وسائر حبوباتله پاموق ، انجیر ، زیتون
وسائره‌در . انجیری پك چوق وجنسی پك ایی
اولدیغی کبی ، زیتونی‌ده چوق اولوب، سنوی
زیتونك بدل عشری ۳۰۰۰۰۰ غروشدن زیاده
طوتار. قضا داخلنده برچوق مدن قدیمه خرابه‌لری
موجوددر.

نازیانزه { (Nazianze) آناطولیده قبادوقیه خطهٔ قدیمه‌سنك جنوب
جهتنده اسکی برقصبه ایدی .

ناسلیچ { یاخود لاپچیشته (Lapcichta) مناسترولایتنك سرفیجه سنجاغنده
وسرفیجه‌نك ٦۰ کیلومتره غرب شمالیسنده اوله‌رق
اینجه قره‌صویه دوکیلن برکوچك چایك اوزرنده
قضا مرکزی برقصبه اولوب، ۲۵۰۰ اهالیسی، ۳
جامعی، ۱ کلیساسی ، بر رشدیه وبر ابتدائیه ایله
برروم مکتبی، ۲ حمامی و٦ خانی واردر .

— ناسلیچ قضاسی شرقاً قوزانه، جنوباً کره‌بنه
قضالریله، غرباً وشمالاً دخی کوریجه سنجاغیله
محدود اولوب، سچشته و ژوپان اسملریله ۲ ناحیه
و۹۳ قریه‌یی حاویدر . اراضیسی عارضه‌لی اولوب،
پندوس سلسلهٔ جبالنه مربوط برچوق طاغلر قضا
داخلنده تشعب ایدیور. اینجه قره‌صو قضایی شمال
غربیدن جنوب شرقی‌یه طوغری شق ایله ، صاغ
وصولدن بر چوق چایلر آلیر. انهار مذکوره وا-
دیلرنده دوز و منبت اراضیسی‌ده واردر . باشلیجه
محصولاتی بغدای، آرپه، چاودار، مصر، فاصولیه
وسائره‌در. اورمانلری چوقدر. حیوانات اهلیه‌سی
باشلیجه قیون وکچیدن عبارتدر. اهالی یوکدن
شیاق، ولنجه ، کلیم، چوراب کبی شیلر نسج واعمال
ایدرلر. اهالیٔ قضا ۲٦۳۱۳ کشی اولوب، ٤۳٤۸ ی
اسلام وقصوری روم واولاخدن مرکبدر. قضانك
واردات سنویه‌سی ۲۵۰۰۰ ومصارف محلیه‌سی
۲۵۰۰ لیرا راده‌لرنده‌در .

ناسو { (Nassau) [« همسه ناسو » ماده‌سنه
مراجعت بیوریله.]

ناشویل { (Nashville) ممالك مجتمعه‌ده
واشینغتونك ۹۳۰ کیلومتره
غرب جنوبیسنده و (کومبرلاند) نهری اوزرنده
اوله‌رق بونهرك (اوهیو) یه قاریشدیغی محلدن
۳۲۰ کیلومتره‌یوقاریده (تنسه) جمهوریتنك مرکزی
واك بیوك شهری اولوب ، ٤۹۱۸۰ اهالیسی،
مکاتب عالیه و اعدادیه و ابتدائیه‌سی ، جمعیات
علمیه‌سیله مؤسسات خیریه‌سی، دائمی سرکی‌یه مخصوص
جسیم برداره‌سی، کوزل کارکیر ابنیه‌سی ونهرك
اوزرنده ایکی کوپریسی واردر .

ناشی الصغیر { (ابوالحسن علی بن عبدالله .
الحلاء) مشاهیر شعراء عربدن
اولوب، ۲۷۱ تاریخنده طوغمش، و۳٦٦ ده بغدادده
وفات ایتمشدر . شیعی المذهب اولوب ، اهل بیت
نبوی حقنده برچوق قصائدی وبعض تصانیفی دخی
واردر . سیف الدوله بن حمدانك یاننه حلبه کیدوب،
چوق احسانلرینه نائل اولمشیدی . ۳۲۵ تاریخنده
کوفه‌یه کیدوب، شهرك جامع کبیرنده اشعارینی املا
ایتمکله، اووقت کنج بولنان متنبی دخی صاحب
ترجمه‌نك اشعارینی یازوب، ازبرلمشیدی.

ناصح الدین { (قاضی ابوبکر احمد بن محمد الارجانی) مشاهیر شعرادن اولوب، ٤٦٠ تاریخنده طوغمش، و٥٤٤ ده وفات ایتمشدر. اصفهانده‌کی مدرسهٔ نظامیه‌یه دوام ایدوب، مشهور نظام الملکه انتسابی وارایدی. فقهده دخی ید طولی صاحبی اولوب، طول مدت تستره وعسکر مکرمده نیابت ایتمشدر. مولدی فارسك (ارجان) قصبه‌سی اولوب، تستره ویا عسکرمکرمده مدفوندر. اشعاری پك کوزل اولوب، مرتب دیوانی واردر. شو قطعه جملهٔ اشعارندن اولوب، ایکنجی بیتی ترسنه دخی اوقونور:

احب المرء ظاهره جمیل
لصاحبه و باطنه سلیم
مودته تدوم لکل هول
وهل کل مودته تدوم

ناصحی { (جمال خان بدایونی) شعراء فرسدن اولوب، اکبرشاه رجالندن میر محمد خان غزنوینك مقربانندن ایدی. شو بیت اونکدر:

بشنو این نکتهٔ سنجیده ز پروردهٔ عشق
که به از زندهٔ بی عشق بود مردهٔ عشق

ناصر { (ملك — ناصر الدین محمد بن قلاون) مصر وشامده حکومت سورن ممالیك بحریه‌نك طقوزنجیسی وبنی قلاونك اوچنجیسی اولوب، ٦٩٣ تاریخنده، برادری ملك اشرف صلاح الدین خلیلك قضاءً وفاتی اوزرینه، چوجق ایکن تخته قعود ایتمش؛ ودفعات ثلثه‌ده جمعاً ٤٣ سنه حکم سوروب، ٧٤١ ده وفات ایتمشدر. مدت حکومتنده اوچ دفعه حجه کیدوب، حرمین اهالیسنه پك چوق احسانلر ایتمشیدی. برنجی دفعه‌ده پدری قوللرندن ملك عادل زین الدین کتبغا واوندن صکره ملك منصور حسام الدین لاچین بش سنه قدر حکم سورمش؛ و٦٩٨ ده صاحب ترجمه ثانیاً قعود ایتمش ایدی. ایکنجی اسقاطی ٧٠٨ ده وقوع بولوب، یرینه ملك مظفر رکن الدین بیبرس نصب اولنمش؛ و١١ آی صکره ٧٠٩ ده صاحب ترجمه خروج ایدوب، مرقومك قضاءً وفاتنه مبنی، تختنی ضبط ایتمشدی. مقتدر وعادل وعالم بر حکمدار اولوب، ممالکنی ملطیه وعنه‌یه قدر توسیع ایتمش؛ ونیلك جدوللرینی تکثیر ایده‌رك، زراعت وصنایع وثروت عمومیه‌نك تزییدینه خدمت ایتمش؛ وجنس فرسك اصلاحی مقصدیله یاریشلر ایجاد ایلمشیدی. فن فروسیت وبیطره حقنده نافع بر تألیفی دخی واردر، که دوقتور پرون طرفندن فرانسزجه‌یه ترجمه اولنه‌رق، ١٨٥٣ ده متن عربیسیله برابر نشر اولنمشدر. اولادی چوق اولوب، طقوزی تخته کچمشلرسه‌ده، چوغی آنجق برقاچ آی بقا بوله‌بیلمش؛ ویالکز ناصر الدین حسن دفعتینده اون سنه قدر حکم سورمشدر.

ناصر { (ملك — شهاب الدین احمد) مصر وشامده حکومت سورن ملوك بحریه‌نك اون بشنجیسی اولوب، آنف الترجمه ملك ناصر ناصر الدین محمد بن قلاونك اوغلیدر. ٧٤٣ تاریخنده برادری ملك اشرف علاء الدین کوچکك اسقاطی اوزرینه، تخته اقعاد اولنمش ایسه‌ده، آنجق اوچ آی حکم سوروب، ٧٤٣ اواتلنده اسقاط وحبس اولنه‌رق، دیکر برادری ملك صالح عماد الدین اسماعیل اقعاد اولنمشدی.

ناصر { (ملك —) مصر وشامده حکومت سورن ممالیك چراکسه‌دن دخی اوچ کشینك لقبیدر:

برنجیسی (ابوالسعادات فرج) ملوك مذکوره‌نك ایکنجیسی اولوب، برنجیلری اولان ملك ظاهر سیف الدین برقوقك اوغلیدر. ٨٠١ تاریخنده، پدرینك وفاتی اوزرینه، ١٠ یاشنده ایکن، تخته اقعاد اولنه‌رق، ٨٠٣ ده تیمورلنك دمشق وحلب شهرلرینی ضبط وتخریب ایتمش؛ وبعده امراء چراکسه بیننه نفاق وفساد دوشمکله، اوکنی آلمه مقتدر اوله‌میوب، ٨٠٨ ده اختفایه مجبور اولمش؛ وامرا برادری ملك منصور عبدالعزیزی اقعاد ایتمشلرسه‌ده، اوچ آی صکره ظهورله، حکومتی استرداد ایتمش؛ وبودفعه دخی آلتی بچق که جمعاً اون سنه ایله اوچ بچق آی حکومت سوردکدن صکره، ٨١٥ تاریخنده بعض امراسیله دمشق قربنده ایتدیکی محاربه‌ده تلف اولمش؛ وخلفاء عباسیه نسلندن مستعین بالله ابوالفضل عباس تخت حکومته اقعاد اولنمشدی. جور وتعدی ایله متصف بر شخص ایدی.

— ایکنجیسی (خوشقدم الناصری) ملوك

مذکورەنڭ اون‌دردنجیسی اولوب، دردنجیلری اولان ملك مؤید شیخ محمودینڭ آزادلیلرندن اولدیغی حالدە، اون‌اوچنجیلری اولان ملك مؤید شهاب‌الدین احمدڭ اتابکی بولنمغلە، ٨٦٨ دە موسی‌الیهڭ اسقاطی اوزرینە، تخته اقعاد اولنەرق، آلتی‌بچق سنه حکم سورمش؛ و٨٧٣ دە وفات ایتمشدر. خیراتە مائل عادل برذات ایدی.

— اوچنجیسی (ابوالسعادات محمد) ملوك مذکورەنڭ اون‌سکزنجیسی اولوب، ٩٠١ اواخرندە وفات ایدن پدری ملك اشرف قایتبایڭ یرینە تخته قعود ایلە، اوچ سنەیە قریب مدت حکومت سوردکدن صکرە، ٩٠٤دە قاهره خارجندە قضاءً وفات ایتمشدی. غدار وسفیه برآدم ایدی.

ناصر { (ملك — ابوالمفاخر صلاح‌الدین داود بن الملك المعظم عیسی بن الملك العادل سیف‌الدین ابی‌بکر بن ایوب) بنی ایوب ملوك متفرقەسندن اولوب، ٦٠٣ تاریخندە دمشقدە طوغمش، و٦٥٦ دە وفات ایتمشدر. شاعر وادیب وکتب نفیسە جمعنه حریص اولوب، آنجق عشرتە مبتلا اولمغلە برابر، سرخوشلغندە دیوانەجە بعض حرکاتدە بولنورمش. شو قطعه جملهٔ اشعارندندر:

لوعاینت عیناك حسن معذبی
مالمتنی ولکننت اول من عذر
عین الرشا قد القنا ردف النقا
شعرالدجی شمس‌الضحی وجه القمر

ناصر { فرس شعراسندن بروجە آتی آلتی کشینڭ اسم ومخلصیدر:

برنجیسی بخارالی اولوب، بخارا امیری عبدالعزیز خانڭ قاضیٔ عسکری ایدی. آتی‌الترجمه مشهور (ناصر بخاری) بشقەدر. شوبیت اونکدر:

قدی چوسرو ورخی همچو ارغوان داری
مروبباغ که در خانه کلستان داری

— ایکنجیسی مهنه مشایخندن وشیخ ابوسعید ابوالخیر احفادندن اولوب، شوبیت اونکدر:

زلفت که بهر حلقهٔ مشکین قمری داشت
مانند شب وروز مبارك سحری داشت

— اوچنجیسی (سید عطاءالله) دهلیلی ومیر ابوالفیض مغنی شاکردانندن ایدی شوبیت اونکدر:

ازخود آن سروسهی کلکون قبا یوشم برد
مصرع موزون ورنکین از سر هوشم برد

— دردنجیسی (سید محمد — خان بن محمد سعید خان طباطبائی) هندستانڭ بنارس شهرندن ایدی. شوبیت اونکدر:

کرمیٔ شوق نکر کزدم تیغ فرهاد
در دل سنك هم آخر شرری پیدا شد

— بشنجیسی (ملاابراهیم شیرازی) ائمهٔ اثنا عشر مدحندە برچوق قصیدەلر سویلمشدر. شو بیت اونکدر:

بزیر تیغ بیدادش مکن تغییر رنك ای دل
مبادا برسر رحم آوری آن بیمروت‌را

— آلتنجیسی (محمد — خان بن محمد قاسم خان) بنکاله نوابی قاسم علیخانڭ دامادی اولوب، بعدە فرح آباددە اختیار اقامت وعزلت ایتمشیدی. برلیلی ومجنون منظومەسی واردر. شو بیت اونکدر:

هرسرکه ز عشق باخبر نیست
هان برسرسنك زن‌که سرنیست

ناصرالدوله { (ابومحمد حسن بن ابی‌الهیجاء عبدالله بن حمدان) موصل و جوارلرندە حکم سورن بنی تغلب ملوکندن مشهور سیف‌الدوله بن حمدانڭ بیوك برادریدر. برخیلی وقت پدرینه نیابةً موصلدە حکومت سوردکدن صکرە، ٣٢٤دە پدرینە خلف اولمش؛ و٣٣٠دە خلیفهٔ بغدادی متقی بالله طرفندن کندیسنە (ناصر الدوله) وبرادرینە (سیف الدوله) عنوانلری ویرلمش ایدی. مشار الیه سیف الدوله ایلە پك زیادە سویشوب، ایکیسی دخی ادیب وشاعر اولمغلە، بینلرندە منثور و منظوم بعض مکاتبات دخی جریان ایتمشدر. حتی سیف الدولەنڭ وفاتندە حزن وکدرڭ تأثیریلە صاحب ترجمەنڭ احوالنه تغیر طاری اولوب، ٣٥٦ تاریخندە اوغلی غضنفر طرفندن (حصن السلامه) نام قلعەیە اقامت ایتدیریلوب، ایکی سنه صکرە اورادە وفات ایتمشدر.

ناصرالدین { (ملك سعید —، ملك کامل — وملك ناصر —) [«سعید، کامل وناصر» مادەلرینه مراجعت بیوریله.]

ناصرالدین بن النقیب { (حسن بن شاور بن طرخان الکنانی النفیس) مشاهیر شعرادن اولوب، مصرده یاشامش؛ و٦٨٧ده وفات ایتمشدر. «منازل الاحباب ومنازه الالباب» عنوانیله بر تألیفی ومرتب دیوانی واردر. شو قطعه جملهٔ اشعارندندر:

یا من ادار بریقه مشمولة
وحبابها الثغر النقی الاشنب
تفاح خدك بالعذار ممسك
لکنه بدم القلوب مخضب

ناصرالدین خلجی { هندستانك مالوه خطه‌سنده حکومت سورن خلجیان ملوکندن اولوب، ٩٠٦ تاریخنده پدری غیاث الدین خلجی یه خلف اولمش؛ و١١ سنه حکومت سوردکدن صکره، ٩١٧ده وفات ایتمشدر.

ناصرالدین شاه { الیوم ایرانده حکمفرما اولان قاجار سلاله‌سنك دردنجی حکمداری وحالا مسندنشین شاهی اولان مظفرالدین شاهك پدری وسلفیدر. محمد شاه بن عباس میرزا بن فتح علیشاهك اوغلی اولوب، ١٢٤٧ تاریخنده دنیایه کلمش؛ و١٢٦٤ده پدرینه خلف اولمشدر. تام اللی سنه حکومت سوروب، ممالك ایرانیه‌جه خیلی اصلاحات وترقیات اجراسنه موفق اولمش؛ و١٢٩٠ده آوروپایه سیاحت ایدوب، درسعادته دخی کله‌رك، جنتمکان سلطان عبدالعزیز خان حضرتلری ایله ملاقات ایلمشیدی. ١٣١٤ده تخت شاهی‌یه قعودینك اللنجی سنهٔ دوریه‌سی رسمنی اجرا ایتمك اوزره ایکن، قضاءً وفاتی وقوع بولمشدر. ادبیات فارسیه‌دن بهره‌سی و نظم ونثره اقتداری اولوب، آوروپایه اولان سیاحتنی بالذات وبر طرز دلنشینده قلمه آلمشدر. بو اثری هندستانك بمبای شهرنده طبع ونشر اولنمشدر. (ناصر) تخلصیله بر خیلی اشعاری واردر.

ناصرالدین عسقلانی { (شافع بن علی الکنانی) مشاهیر ادبا وشعرادن اولوب، ٦٤٩ تاریخنده طوغمش، و٧٣٣ ده وفات ایتمشدر. مصرده خدمت انشا ایله مشغول اولوب، ٦٨٠ تاریخنده حمصده بر محاربه‌ده اوق اصابت ایتمکله، ایکی کوزندن کور اولدقدن صکره، اختیار عزلت ایتمشدی. جمع کتبه پك چوق مراق اولوب، کتب نفیسه ایله مملو ١٨ خزانه‌سی وار ایدی. کثرت مطالعه‌سی و فوق العاده قوهٔ حافظه‌سیله هر کتابك خزانهٔ کتبنده‌کی محلی ذهننده مصور اولوب، همان النی اوزاده‌رق آلیر؛ وکوزی کورمدیکی حالده، کتابلرندن هر خانغیسنی الینه آلوب یوقلاسه، بوفلان کتابدر، دیر ایمش. وفاتنده زوجه‌سی کتابلری صاتمغه باشلایوب، آلتی سنه‌ده آنجق صاته بیلمش ایدی. برچوق رسائل ومنشآت واشعاری واردر. شو قطعه جملهٔ اشعارندندر:

قال لی من رأی صباح مشیبی
عن شمالی من لمتی و یمینی
ای شئ هذا فقلت مجیباً
لیل شك محاه صبح یقینی

ناصرالدین قباجه { هندستانده سند وملتان جهتی ملوکندن اولوب، عن اصل شهاب الدین غوری امراسندن اولدیغی حالده، ٦٠٠ تاریخنده اورایه والی تعیین اولنمش؛ وبعده کسب استقلال ایدوب، ٢٢ سنه حکومت سورمش؛ و بعده دهلی حکمداری شمس الدین التمش اوزرینه عسکر سوق ایدنجه، عائله‌سنی وخزینه‌سنی آلوب، ساحل قربنده بر جزیره‌یه قاچمش؛ و اوراده وفات ایتمشدر.

ناصرالدین محتشم { امرادن ونصیرالدین طوسی معاصرلرندن اولوب، حکیم مشارالیه «اخلاق ناصری» عنوانلی کتابنی بونك نامنه یازمشدر.

ناصرالدین محمود { دهلی حکمدارلرندن اولوب، شمس الدین التمشك اوغلیدر. ٦٤٤ تاریخنده یکنی سلطان علاءالدین مسعود شاهه خلف اولوب، ٢١ سنه دهلیده حکومت سورمش؛ و ٦٦٥ده حبس اولنه‌رق، محبسده وفات ایتمش؛ وغیاث الدین بلبان خلفی اولمش ایدی.

ناصرالدین محمود بغراخان { هندستانده بنکاله ملو-

کندن اولوب ، دهلی حکمداری بولنان پدری غیاث الدین بلبان طرفندن بنکاله والیلکنه نصب اولنمش؛ وپدرینك وفاتنده یاننده بولنان توروني یعنی صاحب ترجمه‌نك اوغلی معزالدین کیقباد تختی ضبط ایتمکله، ناصرالدین والیلکده قالمش ایسه‌ده، متعاقباً ٧٢٥ تاریخنده سلطان غیاث الدین تغلق دهلی‌یی ضبط ایتدکدن صکره، بنکاله اوزرینه یوریدیکنده، صاحب ترجمه هدیه‌لرله اوکنه چیقمغله، مشارالیه کندیسنی بنکاله حکومتنده ابقا ایتدکدن بشقه، استقلال وحکمدارلق عنوانني دخی ویرمش ایدی . سلطان محمد تغلق شاه زماننده وفات ایتمشدر.

ناصر بخاری { مشاهیر شعرادن درویش مشرب ولاابالی بر آدم او-لوب، (درویش ناصر) دینمکله معروفدر. بر کچه کلاه وبر اسکی خرقه وجیبنده برکهنه کتابله دائما سیاحت ایدردی. علائق دنیویه‌دن بری ایدی. خواجه سلمان ساوجی ایله بغدادده دجله کنارنده ملاقات ایدوب، بینلرنده معارفه حاصل اولمازدن اول، خواجه سلمانك:

دجله را امسال رفتاری عجب مستانه بود

بیتنه جواباً بر بدیهه:

پای در زنجیر وکف بر لب مکر دیوانه بود

بیتنی سویلدیکی مشهوردر. ٧٧٩ تاریخنده وفات ایتمشدر.

ناصر خسرو { اعاظم شعرای ایراندن اولوب ، اصفهانلی و امام علی رضا (رضه) نسلندندر. علوم حکمیه وفلسفیه‌یه دخی وقوفی و اقوال حکیمانه‌سی اولمق مناسبتیله (حکیم) عنوانني حائزدر . رئیس الحکماء ابو علی سینا ایله معاصر اولوب ، کندیسیله صحبتی دخی اولدیغی مرویدر. وطنندن کیلان ورستمداره کیدوب، بر مدت اقامتدن صکره، اورانك علماسیله واقع اولان مباحثه‌لری اوزرینه، بونلر تکفیرینه قالقیشوب، حیاتنی‌ده تهلکه‌ده کوردیکندن، اورادن خراسان جانبنه عزیمتله، اثنای راهده شیخ همدانی ابوالحسن خرقانینك درکاهنه اوغرایه‌رق، شیخ مشارالیهدن اخذ انابت، و بر مدت درکاهنده اقامتله، تصفیۀ باطن ایتدکدن صکره، خراسانه واصل اولمش ایسه‌ده، اورانك دخی جهلای علماسی کندیسنه تجاوزاتده بولندقلرندن، قاضی القضاة ابو سهل صعلوکینك اخطاری اوزرینه، بلخ جانبنه عزیمتله، بقیۀ عمرینی بدخشان کوهستاننده کچیرمش؛ و اورا خلقی عندنده پك چوق حرمت و اعتباره مظهر اولمش ایدی. دولتشاه تذکره‌سنده تاریخ وفاتنی ٤٣١ کوسترمش ایسه‌ده، «تقویم التواریخ» ده ٤٨١ ده وفات ایتدیکی بیان اولنیور. ترجمۀ حالنده شام و مصر و حجاز جهتلرینه سیاحتندن بحث او-لنیورسه‌ده، ٤٣٤ دن ٤٤١ تاریخنه‌دك ایران و شام و فلسطین ومصر و جزیرة العرب جهتلرینه ایتدیکی سیاحته‌کی مشهوداتنی ضبط وتحریر ایدوب، بو سیاحتنامه‌سی اخیراً مستشرقیندن موسیو شفر طرفندن فرانسزجه‌یه ترجمه، ومتن فارسیسیله برابر پارسده طبع ونشر اولنمشدر. بوندن بشقه «کنز-الحقایق» عنوانیله منثور و «روشنایی نامه» و «سعادتنامه» عنوانلریله منظوم اثرلری وبیوك دیوان اشعاری‌واردر. اعتقادینه دخل‌وقوع‌بولوب، بعضلری موحد وبعضلری دهری عد ایتمشلردر . «آتشکده» ده بر رسالۀ غریبه‌سندن نقلاً بیان اولندیغنه کوره، کندیسی مصرده وبعده بغدادده وزارته نائل اولوب ، بعده جانب خلیفه‌دن ملاحدۀ اسماعیلیه نزدینه مأموراً اعزام اولندقده، رئیس ملاحده جانبندن کندیلرینك ذکر ومذهبنه کوره برتفسیر یازمغه اجبار ایدلمش؛ وکویا کرها یازدیغی بوتفسیرك انتشارندن الحادینه حکم اولنه‌رق، اوندن‌صکره‌هرنره‌یه کیتمش ایسه، تعقیب اولنمش؛ ونهایت کندیسنه دائمارفاقت ایدن برادری‌ابوسعید ایله برابر بدخشانده برمغاره‌یه چکلمش ؛ واوراده برخیلی مدت انزاودن‌صکره وفات ایدوب، داخل مغاره‌ده دفن اولنمشدر . مذکور رساله‌ده «اکسیراعظم»، «قانون‌اعظم»، «دستوراعظم»، «زادالمسافرین» وفقهده «المستولی» عنوانلی تألیفاتندن دخی بحث اولنیور. هرحالده احواللری معما قبیلندن اشخاص غریبه‌دن اولدیغی، وطلسم ونیرنجات کبی محالات ادعالریله دخی اوغراشدیغی آکلاشیلیور.

شوایکی بیت عقـل وروحك مدحنه دائر سویلدیکی بر قصیدۀ مشهوره‌سندندر:

بالای هفت طاق مقرنس دوگوهر ند
کز کائنات هرچه دروهست برترند
پروردگان دایهٔ قدسند در قدم
گوهر نید اگرچه باوصاف گوهرند الخ

ناصر شاه پوربی { هندستانده بنگاله حکمدارانندن او.
لوب، ٨٣١ دن ٨٦٣ تاریخنه‌دك ٣٢ سنه حکم سورمش؛ واوغلی باربك خانی اولمشدر.

ناصر عبدالباقی افندی { شعرادن ومشایخ
مولویه‌دن اولوب، یکی‌قپو مولویخانه‌سی شیخی ایدی. شیخ سابق عثمان افندی مرحومك پدری وشیخ ابوبکر افندینك اوغلی اولوب، برادری شیخ علی نطقی افندینك مشیختی زماننده خانقاه مذکورك نزن باشیسی ایدی. ١٢١٩ ده خانقاه مذکور پوستنه چکوب، ١٢٣٦ ده ارتحال ایتمشدر. بعض ترجه وشرحلری ودیوان اشعاری اولدیغی کبی، فن موسیقیده دخی مهارت فوق‌العاده‌سی اولمغله برخیلی بسته‌لری واردر. شو مطلع جمله اشعارندندر:

کوکل باقوب رخ جانانه مست اولوب قالمش
مثال آیینه بی‌دست وپا اولوب قالمش

ناصر لدین الله { (احمد بن المستضیء بنور الله حسن) خلفاء عباسیه‌نك
اوتوز دردنجیسی اولوب، ٥٥٣ تاریخنده طوغمش؛ و ٥٧٥ ده وفات ایدن پدری یرینه چکوب، خلفاء عباسیه‌نك جمله‌سندن زیاده اوله‌رق، ٤٧ سنه مقام حکومتده قالدقدن صکره، ٦٢٢ تاریخنده وفات ایتمشدر. مقتدر وعادل بر ذات اولوب، مدت حکومتنده توسیع حدود ایتمکله برابر، برچوق مساجد ومدارس وسائر خیرات بنا ایتدیرمش ایدی. سلطان محمد خوارزمشاه خلیفهٔ مشارالیهه قارشی عسکر سوق نیتنده بولنمش ایسه‌ده، او صره‌ده چنکیزك ظهور ایدوب، ماوراء النهر وخوارزم جهتلرینه مسلط اولمغله، سلطان مشار الیه کندی باشنك چاره‌سی غائله‌سنه دوشمشیدی. ادبیاتدن بهره‌سی وطبیعت شعریه‌سی دخی اولوب، شو بیت جمله اشعارندندر:

بلیت حتی بادنی الناس من جلدی
یرید موتی و بالارواح افدیه

ناصر مطرزی { (ابو الفتح — بن ابی المکارم عبد السید)
مشاهیر فقهاء حنفیه‌دن اولوب، خوارزملی ایدی. ادبیاتده ونحو ولغتده دخی یدطولی صاحبی ایدی. ٥٣٨ تاریخنده دنیایه کلوب، مملکتنده تحصیل علم ایتدکدن صکره، ایفای حج شریف ایچون، جانب حجازه کیدوب، عودتنده ٦٠١ ده بغداده اوغرایوب، برخیلی وقت اوراده افاده وتدریسله مشغول اولمش؛ و ٦١٠ تاریخنده خوارزمده وفات ایتمشدر. «مقامات حریری» یی مختصر ولکن غایتله مفید اوله‌رق شرح ایتمش؛ وفقهده «المغرب» عنوانیله بك نافع برکتاب یازمشدر. مذهب شافعیده ازهری نصل ایسه، مذهب حنفیده دخی (ناصر مطرزی) اویله‌در. مع‌هذا اعتقادده سنی المذهب اولمیوب، ائمهٔ معتزله‌دن ایدی. اکثر اشعارنده جناس استعمال ایدردی. شو قطعه جمله اشعارندندر:

تعامی زمانی عن حقوق وانه
قبیح علی الزرقاء تبدی تعامیا
فان تنکروا فضلی فان رغاء
کفی لذوی الاسماع منکم منادیا

ناصر نجفی { (شیخ —) ایران شعراسندن اولوب، عن‌اصل نجفلی اولدیغی
حالده، اصفهانده نشأت ایتمش؛ وکنج یاشنده صاحب «آتشکده» ایله صحبت ایتمش ایدی. شو بیت اونکدر:

همی کریم به بزم او چو شمع و اوهمی‌خندد
چه سازم چون کنم تامن تکریم او نمی‌خندد

ناصره { (Nazareth) بیروت ولایتنك عکا سنجاغنده وعکانك ٤٠
کیلومتره شرق جنوبیسنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، ٢٠٠٠ ی مسلم وقصوری جماعات مختلفهٔ نصرانیه‌دن عبارت اولمق اوزره، ٧٠٠٠ اهالیسی، متعدد کلیسا ومناستریله طوائف رهبانه مخصوص مکانبی، کوزل دوشنمش سوقاقلری واطرافنده بول میاه جاریه‌سیله باغچه‌لری واردر. حضرت عیسی (عم) طول مدت بوقصبه‌ده اقامت ایتمکله، بین النصارا اماکن مقدسه‌دن معدود اولوب، پك چوق زوار طوپلانیر.

— ناصره قضاسی لوانك شرق جهتنده واقع اولوب، شرقاً طبریه، شمالاً صفد ونفس عکا،

غرباً بنه عكا وحيفا قضالريله، جنوباً نابلس سنجاغيله شرقاً دخی سوریه ولایتیله محدوددر . اراضیسی مارضه‌لی اولوب، اووه‌لری آ زدر. باشلیجه انهاری حلاذیه ایله مقطع‌در . باشلیجه محصولاتی: بغدای، آرپه، داری، نخود، مرجك، بقله، سیسام، توتون، زیتون، انجیر، اوزوم وساٸره‌دن عبارتدر. حیوانات اهلیه‌سی برنجی درجه‌ده قیون وایکنجی درجه‌ده کچی وساٸره‌در . قضا ۲۷ قریه‌دن مرکب اولوب، ۱۲۱۲۴ اهالی ایله مسکوندر، که بونلرك نصفندن زیاده‌سی مسلم و قصوری جماعات مختلفه‌یه منسوب خرستیاندر. قضا داخلنده ۱۰ جامع ومسجد و ۲۰ کلیسا موجوددر .

ناصری { (میرزا محمد ناصر) ایران شعراء سندن وسلطان بایسنغر میرزانك احفادندن اولوب، ۹۰۶ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

آمد بهار و دل شدهٔ را که یارنیست
پروای لاله‌زار و هوای بهارنیست

ناطق { فرس شعراسندن اوچ کشینك مخلصیدر:

برنجیسی اصفهانلی اولوب، شو بیت اونکدر:

فرصت غنیمت است حریفان درین چمن
فرداست همچو گل همه برباد رفته ایم

— ایکنجیسی (خواجه رحمة الله) لاهورلی اولوب، دهلیده نشو ونما بولدقدن صکره، تورانه سیاحت ایتمش؛ و برمدت فرح آباده اقامتدن صکره، آکهنوده توطن ایدوب، اوراده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

بو الهوس را بلبان تو هوس آمد ورفت
بر سرقند مکرر چو مکس آمد ورفت

— اوچنجیسی دهلیلی و اکبر شاه دوری شعراسندن اولوب، شو بیت اونکدر:

جنونم نالهٔ زنجیر را افسانه میداند
دلم سرکشتکی را گردش پیمانه میداند

ناطقی { فرس شعراسندن ایکی کشینك مخلصی اولوب ، بری استرابادلی اولدیغی حالده ، هندستانه رحلتله ، اکثر ممالك هندی گزدکدن صکره، بنارسده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

آتشم ای باغبان سوی گلستا نم مبر
تا نظر در بوستانت میکنم خاکسترست

— دیکری قزوینلی اولوب، شو بیت اونکدر:

ای گل شده‌ئی همدم هرخار چه حاصل
باهر خس وخاری شده ئی یار چه حاصل

ناظر { فرس شعراسندن ایکی کشینك مخلصیدر:

برنجیسی (سید ناصر دهلوی) جدی شیرازلی اولدیغی حالده ، کجراته هجرت ایتمش ؛ و پدری مدینهٔ منوره‌ده معتکف ایکن، کندیسی اوراده طوغوب، کجراته عودتدن صکره، دهلی‌یه عزیمتله، شاهجهانه انتساب ایتمش ایدی . شاه مشارالیه طرفندن کندیسنه معاش ومعینات تخصیص اولنمش ایکن ، جمله‌سنی فقرایه تصدق ایده‌رك ، کندیسی صحرادن اودون طاشیه‌رق، صاتار، واثمانیله کفاف نفس ایدر ایمش. معیت شاهیده کابله کیدرکن ، یولده وفات ایدوب ، نعشی دهلی‌یه نقل و دفن اولنمشدی. شو رباعی جملهٔ اشعارندندر:

کر میل یکانکی و طاق ست ترا
می نوش ز دست آنکه ساقی ست ترا
ای عاشق صبح خیز عرفان ذکر است
از ظلمت شب هنوز باقی است ترا

— ایکنجیسی مشهدلی اولوب، شو بیت اونکدر:

سحر ز هاتف غیبم بکوش هوش رسید
که هر که بدنکند هیچ بد نخواهد دید

ناظم { هند شعراسندن ایکی ذاتك مخلصی اولوب ، برنجیسی (نواب نصیر الدوله ناظم الملك جین قلیج بهادر ظفر جنك) دکن صوبه‌داری ایدی، و میرزا محمد حسن قتیل ایله مشاعره‌لری واردر. شو بیت اونکدر:

بحرف مدعی کفتم مریز ای سنکدیل خونم
که بعد از کشتنم سودی ندارد لب کزیدنها

— ایکنجیسی (میرزا محمد شفیع) عن اصل کرمانلی اولوب، لکهنوده ساکن اولمشیدی. میرزا کوچك دینمکله معروف ایدی . اون اوچنجی قرن هجری اواسطنه دك برحیات ایدی . شو بیت اونکدر :

ساقی بکردش آر ایاغ شراب را
در ساغر هلال بریز آفتاب را

ناظم هروى { ایران شعراسندن وهراتده حکم سورن شاملو امرا- سنك مداحلرندن اولوب ، بر دیوانی وبر «یوسف وزلیخا» منظومه‌سی واردر. ١٠٥٨ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو ایکی بیت منظومهٔ مذکوره‌سندندر:

مصر کاهان که فرزندان انجم
شدند از چشم یعقوب فلك کم
فلك ترکانه قصد این حشم کرد
دی کرکی نمود وکله رم کرد

ناغاره { (Nagara) بحر سفید بوغازینك آناطولی ساحلنده وقلعهٔ سلطانیه‌نك شمالنده اوله‌رق مایدوسك قارشیسنده بر برون اولوب، زمان قدیمده اوزرنده (آبیدوس) قصبه‌سی بولنیوردی. الیوم بعض استحکاماتله تحکیم اولنمشدر.

نافع { صحابه‌دن برقاج ذاتك اسمی اولوب، اك معروفلری بروجه آتیدر: (نافع بن بدیل بن ورقاء) که پدری وبرادرلریله برابر متعینان صحابه‌دن اولوب، بئر معونه وقعه‌سنده شهید اولمشدر. — (نافع بن عبدالحارث الخزاعی) که فتح مکه‌ده اسلامه کلوب، هجرت ایتمکسزین، مکهٔ مکرمه‌ده قالمش؛ وخلافت جناب فاروقیده مکهٔ مکرمه والیلکنه تعیین بیورلمش ایدی.

نافع { (ابو عبد الله) مشاهیر تابعیندن اولوب، دیلمی الاصل اولدیغی حالده، حضرت عبد الله بن عمر (رضهما) نك آزادلیسی ایدی. مشارالیهدن مروی اولان احادیث شریفه‌نك چوغی صاحب ترجه‌دن مروی اولوب، روایتنده موثوقدر. ١١٧ وبر روایتده ١٢٠ تاریخنده ارتحال ایتمشدر.

نافع { (ابو رویم — بن عبدالرحمن الشجعی) مشاهیر قراءدن و ایکنجی درجه‌ده تابعیندن اولوب، مدینهٔ منوره‌ده تعلیم قرآن کریم ایله مشغول اولدیغی حالده، ١٦٩ تاریخنده ارتحال ایتمشدر.

نافع { ایران شعراسندن اولوب، (قم) لیدر. ابتدا آشجیلقله مشغول ایدی. شو بیت اونکدر:

باهرکه حرف دوستی اظهار می کنم
خوابیده دشمنی ست که بیداری کنم

ناقسوس { (Naxos) یونانه تابع کیقلاده جزایرینك اك بیوکی اولوب، شیره‌نك ٤٩ کیلومتره جنوب شرقیسنده واقعدر. ٣٧° عرض شمالی خط مفروضی قسم جنوبیسنی شق، و ٢٣° طول شرقی خطی دخی ساحل غربیسی قربندن مرور ایدر. شمالدن جنوبه بویی ٣٤ واك کنیش یرنده اکی ٢٢ کیلومتره اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ٤٤٨ مربع کیلومتره و اهالیسی ١٢٠٠٠ کشیدر. اراضیسی عارضه‌لی اولوب، ١٠٠٠ متره ارتفاعلرینه قدر طاغلری وبك کوزل بایر ووادیلریله میاه جاریه‌سی واردر کیقلاده جزایرینك اك کوزلی واك منبتی اولوب، بك چوق زیتون آغاجلریله پورتقال، لیمون، جوز، بادم وسائر اشجار مثمره‌سی واردر. هواسی دخی معتدل وبك لطیفدر. شمال غربی ساحلنده واقع اولوب مرکزی بولنان (ناقسوس) قصبه‌سنك تقریباً ٢٠٠٠ اهالیسی وکوزل لیمانی واردر. غرب جهتنده بولنان (پاروس) وآنتیپاروس آطه‌لریله واطرافنده کائن بر طاقم جزایر صغیره ایله برابر بر قضا تشکیل ایدوب، ٢٠٥٨٢ اهالی ایله مسکوندر.

ناکپور { (Nagpour) هندستانك کالکته اداره‌سنه تابع (سنترال‌پروونس) یعنی «ایالات مرکزیه» حکومتنك وهمنامی اولان ایالتك مرکزی بر شهر اولوب، (کوداوری) ایرماغنه تابع (ناك) نهری اوزرنده وکالکته‌نك ٩٧٠ کیلومتره غرب جنوبیسنده اوله‌رق ٢١° ٩′ ٣٠″ عرض شمالی ایله ٧٦° ٤٧′ طول شرقیسنده واقعدر. بیوك وتجارتکاه برشهر اولوب، ١٤٠٠٠ ی مسلم اولملق اوزره، ٩٨٣٠٠ اهالیسی، بیوك بازاری، برقاج جامع شریفی، متعدد بتخانه‌لری، انکلیزلر طرفندن تأسیس اولنمش بیوك بر خسته‌خانه‌سیله، مسکینخانه‌سی، تیمارخانه‌سی و حبسخانهٔ عمومیسی، پاموق باصمه‌لریله سائر منسوجات ومعمولاتی وخیلی صیجاق اولمقله برابر صاغلام هواسی واردر. — ناکپور ایالتی «ایالات مرکزیه» نامیله برلکده اداره اولنان درت ایالتك بری اولوب، شمالاً نرباده وجبلپور، غرباً برار ایالتلریله، جنوباً نظام حکومت ممتازهٔ اسلامیه‌سیله، شرقاً دخی (بستار) حکومت ممتازه‌سیله و (چانسکر) ایالتیله محدوددر. شمالدن جنوبه بویی ٤٨٠ و اك کنیش یرنده اکی ٢٨٥ کیلومتره اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی

دولت علیهٔ عثمانیه ایله عقد ایتمش اولدیغی صلح معاهده‌سنی نقض ایده‌رك، محاربه‌یه كیریشمش؛ و ١١٤٥ ده شاه طهماسبی اسقاطله، ٨ آیلق اوغلنی شاه عباس ثالث نامیله تختـه اقعاد ایده‌رك، بونك نامنه عادتا كندیسی اجرای حكومته باشلامش ایدی. ١١٤٨ تاریخنـده دولت عثمانیه ایله عقد مصالحه ایتدكدن صكره، وفات ایدن شـاه عباسك یرینـه كندیسی كچوب، (نادر شـاه) نامنی آلمش؛ وبیوك بر اردو بالتشكیل، شرقه طوغری یوریه‌رك، افغانستان وبلوجستان جهتلرینی كاملاً ایرانه الحاق ایتدكدن صكره، ١١٥٢ ده هندستانه دخول ایله، ملوك كوركانیه‌نك عسكرینی مغلوب ایده‌رك، دهلی‌یی ضبط، وحسابسز اموال وخزینه‌لر اخذ ایله ایرانه عودت ایتمشدی. بومظفریتیله ایرانی احیا ایدوب، اسكی قدر و قوتنی اعاده‌یه مقتدر اولدیغی حالده، مظفریته رفاقتی شرط اولان عدالت وحسن اداره قاعده‌سـنه رعایت ایتمه‌مش اولدیغندن، ١١٦٠ ده عصیان ایتمش اولان بعض قبائل اكرادك اوزرینه سفر ایتمكده ایكن، قضاءً وفات ایتمشدر. مدت حكومتی ٢٠ سنه‌در. مرقوم علی (عادلشاه) نامیله یرینه كچمش ایسه‌ده، تورونی شاهرخ بوكا قارشی خروج ایدوب، كندیسنی اله كچیره‌رك، كوزلرینه میل چكمش؛ وعادلشاهدن صكره برادری ابراهیم دخی برقاچ آی حكومت سورمش ایسه‌ده، نهایت ١١٦٢ ده مرقوم شاهرخ تختی ضبط ایدوب، بودخی یالكز بر سـنه حكم سورمش؛ وصكره اسماعیل بن سـید مصطفی حكومتی ضبط ایدوب، بوندن صـكره ایران زند خاندانـنه منسوب كریم خانه و اوندن الیوم حكومت سـورن قاچار خاندانـنه كچمشدر.

نادری { (محمد — چلبی بن عبـد الغنی) اوتنجی قرن هجری عثمانلی شعرا-
سندن اولوب، شو مقطع اونكدر:

جهانك نعمتندن كندو آب ودانه‌مز یكدر
ایلك كاشانه‌سندن كوشـهٔ ویرانه‌مز یكدر

نادری { فرس شعراسـندن دخی بش كشینك مخلصیدر:
برنجیسی سمرقندلی اولوب، همایون شاه زماننده هندستانه سیاحت، و٩٦٦ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

وه چـه خرامست قد یار را
بنده شوم آن قد و رفتار را

— ایكنجیسی هندستانده لاهور مضافاتندن سیالكوت قصبه‌سندن اولوب، شو رباعی اونكدر:

من بودم دوش ویار سیمین تن من
جمی ز نشاط وعیش پیرامن من
ایشان همه صبحدم پراكنده شدند
جز خون جكركه ماند بر دامن من

— اوچنجیسی شوسترلی اولوب، شـو بیت اونكدر:

ساقی بیاكه بی می لعلت چو لاله‌ها
بر سنـنك میزنند حریفـان پیاله‌ها

— دردنجیسی مشـهدلی اولوب، شـو بیت اونكدر:

بنـاخن میكشایم عقد های موی ژولیـده
سیه بختم چه سازم درخور موشانه‌گی سازم

— بشنجیسی هراتلی اولوب، معماده مهارتی وار ایدی. شو بیت اونكدر:

چو آب زندكی هرسوكه آن آرام جان كردد
سر راهی چـوكیرم از ره دیكر روان كردد

ناربونه { (Narbonne) فرانسه‌نك جنوب جهتنده پارسـك ٧٨٣ كیلومتره جنوبنده وقارقاسونه‌نك ٥٨ كیلومتره‌شرقنده اوله‌رق آق دكیزله اختلاط ایدن جدولك اوزرنده (اوده) ایالتنك مركزی برقصبه اولوب، ١٨٦٥٠ اهالیسی، هندسهٔ مائیه مكتبی، زراعت جمعیتی، موزه‌سی، مشهور بالی و ذخیره ایله زیتون یاغی وسائره تجارتی واردر. وقتیله بونك اسمنه نسبتله (نار-بونزه) دینلن برخطه‌نك مركزی ایدی.

نارده { (Arta) آرناؤدلغك منتهای جنوبنده‌اولوب، برلین‌قونغرانسنك قراریله مقدما یونانه ترك اولنمش و، آنجق برقضا تشكیل ایده‌جك قدر ملحقاتی اولدیغی حالده، یونان حكومتی طرفندن آیریجه برایالتك مركزی اتخاذ ایدلمش برقصبه اولوب، یانیه‌نك ٦٠ كیـلومتره

جنوبنده وهمنامی اولان نهرك صول كنارنده اوله‌رق بونهرك نارده كورفزینه اولان منصبندن ۲۰كیلومتره یوقاریده ودولت علیهٔ عثمانیه‌یه قالان منبت پاووه‌نك كنارنده واقع و ۸۰۰۰ قدر اهالی‌یی جامعدر. نارده ملحقاتیله برابر تقسیمات جغرافیه‌جه آرناؤدلقدن معدود اولوب، پورتقال ولیمون باغچه‌لری وار ضیٔ مزروعه‌سی نهرك صاغ طرفنده وبناءً علیه دولت علیهٔ عثمانیه طوپراغنده بولنیور. خط حدود یرینی طوتان نهر مذكور اوزرینه كارگیر بركوپریسی واردر. یونانه ترك ایدلمزدن اول اهالیسنك برثلثی مسلم اولوب، تركندن صكره ممالك عثمانیه‌یه هجرت ایتمشلردر. نارده اسكی برمعموره اولوب، قدیماً (آمبراكیه) اسمیله یونانیلردن قورنته‌لیلرك مهجری تجارتگاه برشهرایدی. اهالیسی اطرافنده‌كی بلاسجلره دیركی ویررلردی.

— نارده نهری بری زاغور ناحیه‌سنده ودیكری مچووه قربنده نبعان ایدن ایكی چایدن ترکب ایدوب، بونلر (بالدومه) نامیله برلشدكدن صكره، جنوبه طوغری جریان، وبرخیلی مسافه‌ده یونان حدودینی تحدید ایله، همنامی اولان قصبه‌نك یانندن بالمرور، نارده كورفزینه دوكیلور. مجراسنك طولی ۱٤۰ كیلومتره‌یه قریبدر.

— نارده ونام دیكرله آمبراكیه كورفزی (Golfe d'Arta, Ambracique) حدود یونانیه‌نك منتهای غربنده آرناؤدلقله یونان آره‌سنده بركورفز اولوب، غرب جهتنده‌كی پروزه بوغازندن آق‌دكیزه ملحق یونان دكیزیله اختلاط ایدر. ساحل شمالیسنده پروزه قصبه‌سی بولنان بوآغزدن منتهای شرقیسنه قدر بویی ۳٦ كیلومتره‌در. سواحلنده گوزل قویلری واردر. مذكور بوغاز صیغجه اولوب، بالكز ٤ متره صو چكن كمیلر كیره‌بیلیر. سواحل شمالیه‌سی دولت عثمانیه وسواحل شرقیه وجنوبیه‌سی یونانه تابعدر.

نارسس { ونارسیس (Narsès, Narcisse) [«نركس» ماده‌سنه مراجعت.]

نارنته { (Narenta) هرسكك اك بیوك نهری اولوب، خطهٔ مذكوره‌نك جنوب شرقی جهتنده وقره طاغ حدودی قربنده (دوموش پلانینه) طاغندن نبعانله، شمال غربی‌یه طوغری بر طاقم صرب بوغاز ودره‌لرك ایچنده جریان ایده‌رك، قونیچه اوكنده كارگیر بركوپرینك آلتندن مرور، وبرقاچ چای اخذ ایتدكدن صكره، هرسك ایله بوسنه حدودینه واصل اولنجه، غربه وبعده جنوبه طوغری دونه‌رك، موستارك ایچندن وروماللیردن قالمه تك كمرلی جسیم بركوپرینك آلتندن مرورله، صاغدن (یاسینچه) وصولدن (بونه) چایلرینی اخذ ایدر؛ ودالماچیه حدودینه واصل اولنجه، غربه طوغری دونه‌رك، قلیق لیماننك شمالنده و (سابیونچلو) نام اوزون وطار آطه‌نك قارشیسنده آدریاتیق دكیزینه دوكیلور. مجراسی ۲٦۰ كیلومتره اوزونلغنده وحوضه‌سی ۹۱۰٦ مربع كیلومتره وسعتنده‌در. اسلاوجه (نرتوه) تسمیه اولنور.

ناروه { (Narva) روسیه‌نك پترسبورغ ایالتنده وپترسبورغك ۱٤۰ كیلومتره جنوب غربیسنده اوله‌رق همنامی اولان نهرك اوزرنده ومنصبندن ۱۳ كیلومتره یوقاریده مستحكم برقصبه اولوب، ۸٦۱۰ اهالیسی واردر. اسوج قرالی اون ایكنجی شارل بوراده ۹۰۰۰ عسكرله روسیه‌نك ٦۰۰۰۰ عسكرینی مغلوب ایتمشدی. ناروه نهری (پیپوس) كولندن چیقه‌رق، ۱۰۰۰ كیلومتره‌لك جریاندن وبرقاچ شلاله‌دن صكره فینلانده كورفزینه دوكیلور.

نازكی { ایران شعراسندن ایكی كشینك مخلصی اولوب، برنجیسی استرابادلیدر. شو بیت اونكدر:

باغبان از گل حدیثی گفت و از گلزار خویش
خار ضش دید وپشیمان گشت ازگفتار خویش

— ایكنجیسی تبریزلی اولوب، شو بیت اونكدر:

داغ بر دست خود آن سیم بدن می سوزد
داغ او می نهد اما دل من می سوزد

نازللی { آیدین ولایت وسنجاغنده وآیدینك ٤۰ كیلومتره شرقنده بیوك مندرسه تابع برچایك ودمیر یول خطنك اوزرنده واقع قضا مركزی برقصبه اولوب، ۲۱٦۷۹ اهالیسی، بول میاه جاریه‌سی، گوزل باغ وباغچه‌لری، فرح فزا منظره‌سی، بر رشدیه وبرقاچ ابتدائیه وجماعات غیرمسلمه مكتبلری، ٤ جامع شریفی، ۱۰

مسجدی، بر مدرسه‌سی، بر روم وبر ارمنی کلیساسیله بر خاوره‌سی، ٣ حمامی، ٦ خانی، ٢٥٠ دکانی حاوی چارشیسی، هفته‌ده بر پنجشنبه کونلری قو- ریلور بازاری، ٦ باغخانه‌سی، ٢ پاموق فابریقه‌سی و ١٢ چشمه‌سی واردر. بری یکی ودیکری اسکی اوله‌رق ایکی قسمه منقسم اولوب، یکیسی پك منتظمدر. دمیر یول موقفی ایکیسی آره‌سنده‌در. مرکز لوادن صکره سنجاغك اك بیوك معموره‌سیدر.

— نازللی قضاسی آیدین سنجاغنك شمال شرقی قسمندن عبارت اولوب، غرباً نفس آیدین، جنوباً بوزطوغان قضالریله، شرقاً دکزلی، شمالاً دخی صاروخان وازمیر سنجاقلریله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ٢٠٤٠ مربع کیلومتره اولوب، ٨٣٥ کیلومتره‌لکی طاغلق اراضیٔ خالیه‌دن، ٨٠٠ کیلومتره‌لکی اراضیٔ مزروعه‌دن، ٢٠٥ کیلومتره‌لکی اورمان و ٢٠٠ کیلومتره‌لکی مرعادن عبارتدر. قیوجق، سلطانحصاری، آتچه وقره‌صو اسملریله ٤ ناحیه و٩٣ قریه‌یی حاوی اولوب، ٦٢٦١٦ اهالی ایله مسکوندر، که بونلرك مرکزده بولنان ١٨٦٢ روم و ٢٧٤ ارمنی ایله ١٢٠ یهودیدن ماعداسی کاملاً مسلم وترکدر. بیوك مندرس قضایی شق ایدوب، میاه جاریه‌سنی جمع ایدر. طوپراغی پك منبت اولوب، اووه‌لریله طاغ اتکلری مزروعدر. باشلیجه محصولاتی: بغدای، آرپه، بولاف، مصر، سیسام وسائر حبوباتله پاموق، انجیر، زیتون وسائره‌در. انجیری پك چوق وجنسی پك ایی اولدیغی کبی، زیتونی‌ده چوق اولوب، سنوی زیتونك بدل عشری ٣٠٠٠٠٠ غروشدن زیاده طوتار. قضا داخلنده برچوق مدن قدیمه خرابه‌لری موجوددر.

نازیانزه (Nazianze) آناطولیده قبادوقیه خطهٔ قدیمه‌سنك جنوب جهتنده اسکی برقصبه ایدی.

ناسلیچ یاخود لاپجیشته (Lapcichta) مناستر ولایتنك سرفیجه سنجاغنده وسرفیجه‌نك ٦٠ کیلومتره غرب شمالیسنده اوله‌رق اینجه قره‌صویه دوکیلن برکوچك چایك اوزرنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، ٢٥٠٠ اهالیسی، ٣ جامعی، ١ کلیساسی، بر رشدیه وبرابتدائیه ایله برروم مکتبی، ٢ حمامی و٦ خانی واردر.

— ناسلیچ قضاسی شرقاً قوزانه، جنوباً کره‌بنه قضالریله، غرباً وشمالاً دخی کوریجه سنجاغیله محدود اولوب، سچشته و ژوپان اسملریله ٢ ناحیه و٩٣ قریه‌یی حاویدر. اراضیسی عارضه‌لی اولوب، پندوس سلسلهٔ جبالنه مربوط برچوق طاغلر قضا داخلنده تشعب ایدیور. اینجه قره‌صو قضایی شمال غربیدن جنوب شرقی‌یه طوغری شق ایله، صاغ وصولدن بر چوق چایلر آلیر. انهار مذکوره وا. دیلرنده دوز و منبت اراضیسی‌ده واردر. باشلیجه محصولاتی بغدای، آرپه، چاودار، مصر، فاصولیه وسائره‌در. اورمانلری چوقدر. حیوانات اهلیه‌سی باشلیجه قیون وکچیدن عبارتدر. اهالی یوکدن شیاق، ولنجه، کلیم، چوراب کبی شیلر نسج واعمال ایدرلر. اهالیٔ قضا ٢٦٣١٣ کشی اولوب، ٢٤٣٤٨ ی اسلام وقصوری روم واولاخدن مرکبدر. قضانك واردات سنویه‌سی ٢٥٠٠٠ ومصارف محلیه‌سی ٢٥٠٠ لیرا راده‌لرنده‌در.

ناسو (Nassau) [« هسه ناسو » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

ناشویل (Nashville) ممالك مجتمعه‌ده واشینغتونك ٩٣٠ کیلومتره غرب جنوبیسنده و (کومبرلاند) نهری اوزرنده اوله‌رق بونهرك (اوهیو) یه قاریشدیغی محلدن ٣٢٠ کیلومتره بوقاریده (تنسه) جمهوریتنك مرکزی واك بیوك شهری اولوب، ٤٩١٨٠ اهالیسی، مکاتب عالیه و اعدادیه و ابتدائیه‌سی، جمعیات علمیه‌سیله مؤسسات خیریه‌سی، دائمی سرکی‌یه مخصوص جسیم بردائره‌سی، کوزل کارکیر ابنیه‌سی ونهرك اوزرنده ایکی کوپریسی واردر.

ناشی الصغیر (ابوالحسن علی بن عبدالله. الحلاء) مشاهیر شعراء عربدن اولوب، ٢٧١ تاریخنده طوغمش، و٣٦٦ ده بغدادده وفات ایتمشدر. شیعی المذهب اولوب، اهل بیت نبوی حقنده برچوق قصائدی وبعض تصانیفی دخی واردر. سیف الدوله بن حمدانك یانته حلبه کیدوب، چوق احسانلرینه نائل اولمشیدی. ٣٢٥ تاریخنده کوفه‌یه کیدوب، شهرك جامع کبیرنده اشعارینی املا ایتمکله، اووقت کنج بولنان متنبی دخی صاحب ترجمه‌نك اشعارینی یازوب، ازبرلمشیدی.

ناصح الدین { (قاضی ابوبکر احمد بن محمد الارجانی) مشاهیر شعرادن اولوب، ٤٦٠ تاریخنده طوغمش، و ٥٤٤ ده وفات ایتمشدر. اصفهانده کی مدرسهٔ نظامیه‌یه دوام ایدوب، مشهور نظام الملکه انتسابی وار ایدی. فقهده دخی ید طولی صاحبی اولوب، طول مدت تستره وعسکر مکرمده نیابت ایتمشدر. مولدی فارسك (ارجان) قصبه‌سی اولوب، تسترده ویا عسکر مکرمده مدفوندر. اشعاری پك کوزل اولوب، مرتب دیوانی واردر. شو قطعه جملهٔ اشعارندن اولوب، ایکنجی بیتی ترسنه دخی اوقونور :

احب المرء ظاهره جمیل
لصاحبه و باطنه سلیم
مودته تدوم لکل هول
وهل کل مودته تدوم

ناصحی { (جمال خان بداونی) شعراء فرسدن اولوب، اکبر شاه رجالندن میر محمد خان غزنوینك مقربانندن ایدی. شو بیت اونکدر :

بشنو این نکتهٔ سنجیده ز پروردهٔ عشق
که به از زندهٔ بی عشق بود مردهٔ عشق

ناصر { (ملك — ناصر الدین محمد بن قلاون) مصر و شامده حکومت سورن ممالیك بحریه‌نك طقوزنجیسی و بنی قلاونك اوچنجیسی اولوب، ٦٩٣ تاریخنده، برادری ملك اشرف صلاح الدین خلیلك قضاءً وفاتی اوزرینه، چوجق ایکن تخته قعود ایتمش؛ ودفعات ثلثه‌ده جمعاً ٤٣ سنه حکم سوروب، ٧٤١ ده وفات ایتمشدر. مدت حکومتنده اوچ دفعه حجه کیدوب، حرمین اهالیسنه پك چوق احسانلر ایتمشیدی. برنجی دفعه‌ده بدری نولرندن ملك عادل زین الدین کتبغا واوندن صکره ملك منصور حسام الدین لاچین بش سنه قدر حکم سورمش؛ و ٦٩٨ ده صاحب ترجمه ثانیاً قعود ایتمش ایدی. ایکنجی اسقاطی ٧٠٨ ده وقوع بولوب، یرینه ملك مظفر رکن الدین بیبرس نصب اولنمش؛ و ١١ آی صکره ٧٠٩ ده صاحب ترجمه خروج ایدوب، مرقومك قضاءً وفاتنه مبنی، تختنی ضبط ایتمشدی. مقتدر وعادل وعالم بر حکمدار اولوب، ممالکنی ملطیه وعنه‌یه قدر توسیع ایتمش؛ ونیلك جدوللرینی تکثیر ایده‌رك، زراعت وصنایع وثروت عمومیه‌نك تزییدینه خدمت ایتمش؛ وجنس فرسك اصلاحی مقصدیله یاریشلر ایجاد ایلمشیدی. فن فروسیت وبیطره حقنده نافع بر تألیفی دخی واردر، که دوقتور پرون طرفندن فرانسزجه‌یه ترجمه اولنه‌رق، ١٨٥٣ ده متن عربیسیله برابر نشر اولنمشدر. اولادی چوق اولوب، طقوزی تخته چیقمشلرسه‌ده، چوغی آنجق برقاچ آی بقا بوله‌بیلمش؛ ویالکز ناصر الدین حسن دفعتینده اون سنه قدر حکم سورمشدر.

ناصر { (ملك — شهاب الدین احمد) مصر وشامده حکومت سورن ملوك بحریه‌نك اون بشنجیسی اولوب، آنف الترجمه ملك ناصر ناصر الدین محمد بن قلاونك اوغلیدر. ٧٤٣ تاریخنده برادری ملك اشرف علاء الدین کوچك اسقاطی اوزرینه، تخته اقعاد اولنمش ایسه‌ده، آنجق اوچ آی حکم سوروب، ٧٤٣ اوائلنده اسقاط وحبس اولنه‌رق، دیکر برادری ملك صالح عماد الدین اسماعیل اقعاد اولنمشدی.

ناصر { (ملك —) مصر وشامده حکومت سورن ممالیك چراکسه‌دن دخی اوچ کشینك لقبیدر :

برنجیسی (ابو السعادات فرج) ملوك مذکوره‌نك ایکنجیسی اولوب، برنجیلری اولان ملك ظاهر سیف الدین برقوقك اوغلیدر. ٨٠١ تاریخنده، پدرینك وفاتی اوزرینه، ١٠ یاشنده ایکن، تخته اقعاد اولنه‌رق، ٨٠٣ ده تیمورلنك دمشق وحلب شهرلرینی ضبط وتخریب ایتمش؛ وبعده امراء چراکسه بیننه نفاق وفساد دوشمکله، اوکنی آلمغه مقتدر اوله‌میوب، ٨٠٨ ده اختفایه مجبور اولمش؛ وامرا برادری ملك منصور عبد العزیزی اقعاد ایتمشلرسه‌ده، اوچ آی صکره ظهورله، حکومتی استرداد ایتمش؛ وبو دفعه دخی آلتی بچق که جمعاً اون سنه ایله اوچ بچق آی حکومت سوردکدن صکره، ٨١٥ تاریخنده بعض امراسیله دمشق قربنده ایتدیکی محاربه‌ده تلف اولمش؛ وخلفاء عباسیه نسلندن مستعین بالله ابو الفضل عباس تخت حکومته اقعاد اولنمشدی. جور وتعدی ایله متصف بر شخص ایدی.

— ایکنجیسی (خوشقدم الناصری) ملوك

مذكوره‌نك اون‌دردنجيسى اولوب، دردنجيلرى
اولان ملك مؤيد شيخ محمودينك آزادليلرندن اولديغى
حالده، اون‌اوچنجيلرى اولان ملك مؤيد شهاب الدين
احمدك اتابكى بولنمغله، ٨٦٨ ده مومى اليهك اسقاطى
اوزرينه، تخته اقعاد اولنه‌رق، آلتى بچق سنه حكم
سورمش؛ و٨٧٣ ده وفات ايتمشدر. حيراته مائل
عادل برذات ايدى.

— اوچنجيسى (ابو السعادات محمد) ملوك
مذكوره‌نك اون‌سكزنجيسى اولوب، ٩٠١ اواخرنده
وفات ايدن پدرى ملك اشرف قايتبايك يرينه تخته
قعود ايله، اوچ سنه‌يه قريب مدت حكومت
سوردكدن صكره، ٩٠٤ ده قاهره خارجنده قضاءً
وفات ايتمشدى. غدار وسفيه برآدم ايدى.

ناصر { (ملك — ابو المفاخر صلاح الدين
داود بن الملك المعظم عيسى بن الملك
العادل سيف الدين ابى بكر بن ايوب) بنى ايوب ملوك
متفرقه‌سندن اولوب، ٦٠٣ تاريخنده دمشقده
طوغمش، و٦٥٦ ده وفات ايتمشدر. شاعر واديب
وكتب نفيسه جمعنه حريص اولوب، آنجق عشرته
مبتلا اولمغله برابر، سرخوشلغنده ديوانه‌جه بعض
حركاتده بولنورمش. شو قطعه جمله اشعارندندر:

لو عاينت عيناك حسن معذبى
مالمتنى ولكنت اول من عذر
عين الرشا قد القنا ردف النقا
شعر الدجى شمس الضحى وجه القمر

ناصر { فرس شعراسندن بروجه آتى آلتى
كشينك اسم ومخلصيدر:
برنجيسى بخارالى اولوب، بخارا اميرى عبد العزيز
خانك قاضىء عسكرى ايدى. آتى الترجمه مشهور
(ناصر بخارى) بشقه‌در. شو بيت اونكدر:

قدى چو سرو ورخى همچو ارغوان دارى
مرو بباغ كه در خانه گلستان دارى

— ايكنجيسى مهنه مشايخندن وشيخ ابو سعيد
ابو الخير احفادندن اولوب، شو بيت اونكدر:

زلفت كه بهر حلقهٔ مشكين قرى داشت
مانند شب وروز مبارك سحرى داشت

— اوچنجيسى (سيد عطاء الله) دهليلى ومير
ابو الفيض مغنى شاگردانندن ايدى شو بيت اونكدر:

ازخود آن سروسهى كلگون قبا پوشم برد
مصرع موزون وردلكين از سر هوشم برد

— دردنجيسى (سيد محمد — خان بن محمد
سعيد خان طباطبائى) هندستانك بنارس شهرندن
ايدى. شو بيت اونكدر:

گرمىء شوق نكر گزدم تيغ فرهاد
در دل سنك هم آخر شررى پيدا شد

— بشنجيسى (ملا ابراهيم شيرازى) ائمهٔ
اثنا عشر مدحنده برچوق قصيده‌لر سويلمشدر.
شو بيت اونكدر:

بزير تيغ بيدادش مكن تغيير رنك اى دل
مبادا برسر رحم آورى آن بيمروترا

— آلتنجيسى (محمد — خان بن محمد قاسم خان)
بنكاله نوابى قاسم عليخانك دامادى اولوب، بعده
فرح آبادده اختيار اقامت وعزلت ايتمشيدى.
برليلى ومجنون منظومه‌سى واردر. شو بيت
اونكدر:

هرسركه ز عشق باخبر نيست
هان برسرسنك زن كه سرنيست

ناصر الدوله { (ابو محمد حسن بن ابى الهيجاء
عبد الله بن حمدان) موصل
و جوارلرنده حكم سورن بنى تغلب ملوكندن
مشهور سيف الدوله بن حمدانك بيوك برادريدر.
برخيلى وقت پدرينه نيابةً موصلده حكومت سور.
دكدن صكره، ٣٢٤ ده پدرينه خلف اولمش؛
و٣٣٠ ده خليفهٔ بغدادى متقى بالله طرفندن
كنديسنه (ناصر الدوله) وبرادرينه (سيف الدوله)
عنوانلرى ويرلمش ايدى. مشار اليه سيف الدوله
ايله پك زياده سويشوب، ايكيسى دخى اديب وشاعر
اولمغله، بينلرنده منثور و منظوم بعض مكاتبات
دخى جريان ايتمشدر. حتى سيف الدوله‌نك وفاتنده
حزن وكدرك تأثيريله صاحب ترجمه‌نك احوالنه تغير
طارى اولوب، ٣٥٦ تاريخنده اوغلى غضنفر
طرفندن (حصن السلامه) نام قلعه‌يه اقامت
ايتديريلوب، ايكى سنه صكره اوراده وفات
ايتمشدر.

ناصر الدين { (ملك سعيد —، ملك كامل
— وملك ناصر —) [«سعيد»،
كامل وناصر» ماده‌لرينه مراجعت بيوريله.]

ناصرالدين بن النقيب { (حسن بن شاور بن طرخان الكنانی النفيس) مشاهير شعرادن اولوب، مصرده بولنمش؛ و ٦٨٧ده وفات ايتمشدر. «منازل الاحباب ومنازه الالباب» عنوانيله بر تأليفی ومرتب ديوانی واردر. شو قطعه جمله اشعارندندر:

يا من ادار بريقه مشمولة
وحبابها الثغر النقی الاشنب
تفاح خدك بالعذار ممسك
لكنه بدم القلوب مخضب

ناصرالدين خلجی { هندستانك مالوه خطه سنده حكومت سورن خلجيان ملوكندن اولوب، ٩٠٦ تاريخنده پدری غياث الدين خلجی يه خلف اولمش؛ و ١١ سنه حكومت سوردكدن صكره، ٩١٧ده وفات ايتمشدر.

ناصرالدين شاه { اليوم ايرانده حكمفرما اولان قاجار سلاله سنك دردنجی حكمداری وحالا مسندنشين شاهی اولان مظفرالدين شاهك پدری وسلفيدر. محمد شاه بن عباس ميرزا بن فتح عليشاهك اوغلی اولوب، ١٢٤٧ تاريخنده دنيايه كلمش؛ و ١٢٦٤ده پدرينه خلف اولمشدر. تام اللی سنه حكومت سوروب، ممالك ايرانيه جه خيلی اصلاحات و ترقيات اجراسنه موفق اولمش؛ و ١٢٩٠ده آوروپايه سياحت ايدوب، درسعادته دخی كلرك، جنتمكان سلطان عبدالعزيز خان حضرتلری ايله ملاقات ايلمشيدی. ١٣١٤ده تخت شاهی يه قعودينك اللنجی سنهٔ دوريه سی رسمنی اجرا ايتمك اوزره ايكن، قضاءً وفاتی وقوع بولمشدر. ادبيات فارسيه دن بهره سی و نظم ونثره اقتداری اولوب، آوروپايه اولان سياحتنی بالذات وبر طرز دلنشينده قلمه آلمشدر. بو اثری هندستانك بمبای شهرنده طبع ونشر اولنمشدر. (ناصر) تخلصيله بر خيلی اشعاری واردر.

ناصرالدين عسقلانی { (شافع بن علی الكنانی) مشاهير ادبا وشعرادن اولوب، ٦٤٩ تاريخنده طوغمش، و ٧٣٣ده وفات ايتمشدر. مصرده خدمت انشا ايله مشغول اولوب، ٦٨٠ تاريخنده حمصده بر محاربه ده اوق اصابت ايتمكله، ايكی كوزندن كور اولدقدن صكره، اختيار عزلت ايتمشدی. جمع كتبه پك چوق مراق اولوب، كتب نفيسه ايله مملو ١٨ خزانه سی وار ايدی. كثرت مطالعه سی و فوق العاده قوهٔ حافظه سيله هر كتابك خزانهٔ كتبنده كی محلی ذهننده مصور اولوب، همان الی اوزاده رق آلير؛ وكوزی كورمديكی حالده، كتابلرندن هر خانكيسنی الينه آلوب يوقلاسه، «بو فلان كتابدر» دير ايمش. وفاتنده زوجه سی كتابلری صاتمغه باشلايوب، آلتی سنه ده آنجق صاتوب بيتيره بيلمش ايدی. بر چوق رسائل ومنشآت واشعاری واردر. شو قطعه جمله اشعارندندر:

قال لی من رأی صباح مشيبی
عن شمالی من لمتی و يمينی
ای شیء هذا فقلت مجيباً
ليل شك محاه صبح يقينی

ناصرالدين قباچه { هندستانده سند وملتان جهتی ملوكندن اولوب، عن اصل شهاب الدين غوری امراسندن اولديغی حالده، ٦٠٠ تاريخنده اورايه والی تعيين اولنمش؛ وبعده كسب استقلال ايدوب، ٢٢ سنه حكومت سورمش؛ و بعده دهلی حكمداری شمس الدين التمش اوزرينه عسكر سوق ايدنجه، عائله سنی وخزينه سنی آلوب، ساحل قربنده بر جزيره يه قاچمش؛ و اوراده وفات ايتمشدر.

ناصرالدين محتشم { امرادن ونصيرالدين طوسی معاصريندندن اولوب، حكيم مشاراليه «اخلاق ناصری» عنوانلی كتابنی بونك نامنه يازمشدر.

ناصرالدين محمود { دهلی حكمدارلرندن اولوب، شمس الدين التمشك اوغليدر. ٦٤٤ تاريخنده يكنی سلطان علاء الدين مسعود شاهه خلف اولوب، ٢١ سنه دهليده حكومت سورمش؛ و ٦٦٥ده حبس اولنه رق، محبسده وفات ايتمش؛ وغياث الدين بلبان خلفی اولمش ايدی.

ناصرالدين محمود بغراخان { هندستانده بنكاله ملو-

کندن اولوب ، دهلی حکمداری بولنان پدری غیاث الدین بلبان طرفندن بنکاله والیلکنه نصب اولنمش؛ وپدرینك وفاتنده یاننده بولنان توروننی یعنی صاحب ترجمه‌نك اوغلی معزالدین کیقباد تختی ضبط ایتمکله، ناصرالدین والیلکده قالمش ایسه‌ده، متعاقباً ۷۲۵ تاریخنده سلطان غیاث الدین تغلق دهلی‌یی ضبط ایتدکدن صکره، بنکاله اوزرینه یوریدیکنده، صاحب ترجمه هدیه‌لرله اوکنه چیقمغله، مشارالیه کندیسنی بنکاله حکومتنده ابقا ایتدکدن بشقه، استقلال وحکمدارلق عنواننی دخی ویرمش ایدی . سلطان محمد تغلق شاه زماننده وفات ایتمشدر.

ناصر بخاری { مشاهیر شعرادن درویش مشرب ولاابالی برآدم اولوب، (درویش ناصر) دیمکله معروفدر. بر کچه کلاه وبر اسکی خرقه وجیبنده برکهنه کتابله دائما سیاحت ایدردی. علائق دنیویه‌دن بری ایدی. خواجه سلمان ساوجی ایله بغدادده دجله کنارنده ملاقات ایدوب، بینلرنده معارفه حاصل اولمازدن اول، خواجه سلمانك:

دجله را امسال رفتاری عجب مستانه بود

بیتنه جواباً بر بدیهه:

پای در زنجیر وکف بر لب مگر دیوانه بود

بیتنی سویلدیکی مشهوردر. ۷۷۹ تاریخنده وفات ایتمشدر.

ناصر خسرو { اعاظم شعرای ایراندن اولوب ، اصفهانلی و امام علی رضا (رضه) نسلندندر. علوم حکمیه وفلسفه‌یه دخی وقوفی و اقوال حکیمانه‌سی اولمق مناسبتیله (حکیم) عنواننی حائزدر. رئیس الحکماء ابو علی سینا ایله معاصر اولوب ، کندیسیله صحبتی دخی اولدیغی مرویدر. وطنندن کیلان ورستمداره کیدوب، بر مدت اقامتدن صکره، اورانك علماسیله واقع اولان مباحثه‌لری اوزرینه، بونلر تکفیرینه قالقیشوب، حیاتنی‌ده تهلکه‌ده کوردیکندن، اورادن خراسان جانبنه عزیمتله، اثنای راهده شیخ همدانی ابوالحسن خرقانینك درکاهنه اوغرایه‌رق، شیخ مشارالیهدن اخذ انابت، وبر مدت درکاهنده اقامتله، تصفیهٔ باطن ایتدکدن صکره، خراسانه واصل اولمش ایسه‌ده ، اورانك دخی جهلای علماسی کندیسنه تجاوزاتده بولندقلرندن، قاضی القضاة ابو سهل صعلوکینك اخطاری اوزرینه، بلخ جانبنه عزیمتله، بقیهٔ عمرینی بدخشان کوهستاننده کچیرمش؛ و اورا خلقی عندنده پك چوق حرمت و اعتباره مظهر اولمش ایدی. دولتشاه تذکره‌سنده تاریخ وفاتی ۴۳۱ کوسترمش ایسه‌ده، «تقویم التواریخ» ده ۴۸۱ ده وفات ایتدیکی بیان اولنیور. ترجمهٔ حالنده شام و مصر و حجاز جهتلرینه سیاحتندن بحث اولنیورسه‌ده، ۴۳۴ دن ۴۴۱ تاریخنه‌دك ایران و شام و فلسطین ومصر و جزیرة العرب جهتلرینه ایتدیکی سیاحتده‌کی مشهوداتنی ضبط وتحریر ایدوب، بو سیاحتنامه‌سی اخیراً مستشرقیندن موسیو شفر طرفندن فرانسزجه‌یه ترجمه، ومتن فارسیسیله برابر پارسده طبع ونشر اولنمشدر. بوندن بشقه «کنز الحقایق» عنوانیله منثور و «روشنایی نامه» و «سعادتنامه» عنوانلریله منظوم اثرلری وبیوك دیوان اشعاری واردر. اعتقادینه دخل وقوع بولوب، بعضلری موحد وبعضلری دهری عد ایتمشلردر. «آتشکده» ده بر رسالهٔ غریبه‌سندن نقلاً بیان اولندیغنه کوره، کندیسی مصرده وبعده بغدادده وزارته نائل اولوب ، بعده جانب خلیفه‌دن ملاحدهٔ اسماعیلیه نزدینه مأموراً اعزام اولندقده، رئیس ملاحده جانبندن کندیلرینك فکر ومذهبنه کوره برتفسیر یازمغه اجبار ایدلمش؛ وکویا کرها یازدیغی بوتفسیرك انتشارندن الحادینه حکم اولنه‌رق، اوندن صکره هرنره‌یه کیتمش ایسه، تعقیب اولنمش؛ ونهایت کندیسنه دائمارفاقت ایدن برادری ابوسعید ایله برابر بدخشانده برمغاره‌یه چکلمش ؛ واوراده برخیلی مدت انزوادن صکره وفات ایدوب، داخل مغاره‌ده دفن اولنمشدر . مذکور رساله‌ده «اکسیراعظم»، «قانون اعظم»، «دستوراعظم»، «زادالمسافرین» وفقه‌ده «المستولی» عنوانلی تألیفاتندن دخی بحث اولنیور. هرحالده احوالری معما قبیلندن اشخاص غریبه‌دن اولدیغی، وطلسم ونیرنجات کبی محالات ادعالریله دخی اوغراشدیغی آکلاشیلیور.

شو ایکی بیت عقل وروحك مدحنه دائر سویلدیکی بر قصیدهٔ مشهوره‌سندندر:

بالای هفت طاق مقرلس دوکوهر ند
کز کائنات هرچه دروهست برترند
پروردکان دایهٔ قدسند در قدم
کوهر نید اکرچه باوصاف کوهرند الخ

ناصر شاه پوربی { هندستانده بنكاله حكمدارانندن او. لوب، ٨٣١ دن ٨٦٣ تاریخنه‌دك ٣٢ سنه حكم سورمش؛ واوغلی باربك خانی اولمشدر .

ناصر عبدالباقی افندی { شعرادن ومشایخ مولویه‌دن‌اولوب، یکی‌قپو مولویخانه‌سی شیخی‌ایدی. شیخ سابق عثمان افندی مرحومك پدری وشیخ ابوبكر افندینك اوغلی اولوب، برادری شیخ علی نطقی افندینك مشیختی زماننده خانقاه مذكورك نژن باشیسی ایدی . ١٢١٩ ده خانقاه مذكور پوستنه كچوب، ١٢٣٦ ده ارتحال ایتمشدر. بعض ترجمه وشرحلری ودیوان اشعاری اولدیغی كبی، فن‌موسیقیده دخی مهارت فوق‌العاده‌سی اولمغله، برخیلی بسته‌لری واردر. شومطلع جملهٔ اشعارندندر:

كوكل باقوب رخ جانانه مست اولوب قالمش
مثال آیینه بی دست وپا اولوب قالمش

ناصر لدین الله { (احمد بن‌المستضیء بنورالله حسن) خلفاء عباسیه‌نك اوتوز دردنجیسی اولوب، ٥٥٣ تاریخنده طوغمش؛ و ٥٧٥ ده وفات ایدن پدری یرینه كچوب، خلفاء عباسیه‌نك جمله‌سندن زیاده اوله‌رق ٤٧ سنه مقام حكومتده قالدقدن صكره، ٦٢٢ تاریخنده وفات ایتمشدر . مقتدر وعادل بر ذات اولوب، مدت حكومتنده توسیع حدود ایتمكله برابر، برچوق مساجد ومدارس وسائر خیرات بنا ایتدیر. مش ایدی. سلطان محمد خوارزمشاه خلیفهٔ مشارالیهه قارشی عسكر سوق نیتنده بولنمش ایسه‌ده، او صره‌ده چنكیز ظهور ایدوب، ماوراء النهر وخوارزم جهتلرینه مسلط اولمغله، سلطان مشار الیه كندی باشنك چاره‌سی غائله‌سنه دوشمشیدی . ادبیاتدن بهره‌سی وطبیعت شعریه‌سی دخی اولوب، شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

بلیت حتی بادنی الناس من جلدی
یرید موتی و بالارواح افدیه

ناصر مطرزی { (ابو الفتح — بن ابی المكارم عبد السید) مشاهیر فقهاء حنفیه‌دن اولوب، خوارزملی ایدی. ادبیاتده ونحو ولغتده دخی یدطولی صاحبی ایدی. ٥٣٨ تاریخنده دنیایه كلوب، مملكتنده تحصیل علم ایتدكدن صكره، ایفای حج شریف ایچون، جانب حجازه كیدوب، عودتنده ٦٠١ ده بغداده اوغرا. یوب، برخیلی وقت اوراده افاده وتدریسله مشغول اولمش؛ و ٦١٠ تاریخنده خوارزمده وفات ایتمشدر. «مقامات حریری» یی مختصر ولكن غایتله مفید اوله‌رق شرح ایتمش؛ و فقهده «المغرب» عنوانیله پك نافع بر كتاب یازمشدر. مذهب شافعیده ازهری نصل ایسه، مذهب حنفیده دخی (ناصر مطرزی) اویله‌در. مع‌هذا اعتقادده سنی المذهب اولمیوب، ائمهٔ معتزله‌دن ایدی. اكثر اشعارنده جناس استعمال ایدردی. شو قطعه جملهٔ اشعارندندر:

تعامی زمانی عن حقوق وانه
قبیح علی الزرقاء تبدی تعامیا
فان تنكروا فضلی فان رغاء
كفی لذوی الاسماع منكم منادیا

ناصر نجفی { (شیخ —) ایران شعراسندن اولوب، من‌اصل نجفلی اولدیغی حالده، اصفهانده نشأت ایتمش؛ وكنچ یاشنده صاحب «آتشكده» ایله صحبت ایتمش ایدی . شو بیت اونكدر:

همی كریم به بزم او چو شمع و اوهمی‌خندد
چه سازم چون كنم تامن نكریم او نمی‌خندد

ناصره { (Nazareth) بیروت ولایتنك عكا سنجاغنده وعكانك ٤٠ كیلومتره شرق جنوبیسنده قضا مركزی برقصبه اولوب، ٢٠٠٠ ی مسلم وقصوری جماعات مختلفهٔ نصرانیه‌دن عبارت‌اولمق اوزره، ٧٠٠٠ اهالیسی، متعدد كلیسا ومناسترله طوائف رهبانه مخصوص مكانبی، كوزل دوشنمش سوقاقلری واطرافنده بول میاه جاریه‌سیله باغچه‌لری واردر. حضرت عیسی (عم) طول مدت بوقصبه‌ده اقامت ایتمكله، بین‌النصارا اماكن مقدسه‌دن معدود اولوب، پك چوق زوار طوپلانیر .

— ناصره قضاسی لوانك شرق جهتنده واقع اولوب، شرقاً طبریه، شمالاً صفد ونفس عكا ،

غرباً بنه عکا وحیفا قضالریله، جنوباً نابلس سنجاغیله شرقاً دخی سوریه ولایتیله محدوددر . اراضیسی عارضه‌لی اولوب، اووه‌لری آزدر. باشلیجه انهاری حلاذیه ایله مقطع‌در . باشلیجه محصولاتی: بغدای، آربه، داری، نخود، مرجمك، بقله، سیسام، توتون، زیتون، انجیر، اوزوم وسائره‌دن عبارتدر. حیوانات اهلیه‌سی برنجی درجه‌ده قیون وایکنجی درجه‌ده کچی وسائره‌در . قضا ۲۷ قریه‌دن مرکب اولوب، ۱۲۱۲۴ اهالی ایله مسکوندر، که بونلرك نصفندن زیاده‌سی مسلم و قصوری جماعات مختلفه‌یه منسوب خرستیاندر. قضا داخلنده ۱۰ جامع و مسجد و ۲۰ کلیسا موجوددر .

ناصری { (میرزا محمد ناصر) ایران شعراء سندن وسلطان بایسنغر میرزانك احفادندن اولوب، ۹۰۶ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

آمد بهار و دل شدهٔ راکه یار نیست
پروای لاله‌زار و هوای بهار نیست

ناطق { فرس شعراسندن اوچ کشینك مخلصیدر:
برنجیسی اصفهانلی اولوب، شو بیت اونکدر:

فرصت غنیمت است حریفان درین چمن
فرداست هیچو گل همه برباد رفته ایم

— ایکنجیسی (خواجه رحمة الله) لاهورلی اولوب، دهلیده نشو ونما بولدقدن صکره، تورانه سیاحت ایتمش؛ و برمدت فرح آباده اقامتدن صکره، لکهنوده توطن ایدوب، اوراده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

بو الهوس را بلبان تو هوس آمد ورفت
بر سرقند مکرر چو مگس آمد ورفت

— اوچنجیسی دهلیلی و اکبر شاه دوری شعراسندن اولوب، شو بیت اونکدر:

جنونم نالهٔ زنجیر را افسانه میداند
دلم سرگشتکی را گردش پیمانه میداند

ناطق { فرس شعراسندن ایکی کشینك مخلصی اولوب، بری استرابادلی اولدیغی حالده، هندستانه رحلتله، اکثر ممالك هندی گزدکدن صکره، بنارسده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

آتشم ای باغبان سوی گلستانم مبر
تا نظر در بوستانت میکنم خاکسترست

— دیکری قزوینلی اولوب، شو بیت اونکدر:

ای گل شده‌ئی همدم هرخار چه حاصل
باهر خس وخاری شده‌ئی یار چه حاصل

ناظر { فرس شعراسندن ایکی کشینك مخلصیدر:
برنجیسی (سید ناصر دهلوی) جدی شیرازلی اولدیغی حالده، گجراته هجرت ایتمش؛ و پدری مدینهٔ منوره‌ده معتکف ایکن، کندیسی اوراده طوغوب، گجراته عودتدن صکره، دهلی‌یه عزیمتله، شاهجهانه انتساب ایتمش ایدی . شاه مشارالیه طرفندن کندیسنه معاش ومعینات تخصیص اولنمش ایکن، جمله‌سنی فقرایه تصدق ایده‌رك، کندیسی صحرادن اودون طاشیه‌رق، صاتار، واثمانیله کفاف نفس ایدر ایمش. معیت شاهیده کابله گیدرکن، یولده وفات ایدوب، نعشی دهلی‌یه نقل و دفن اولنمشدی. شو رباعی جمله اشعارندندر:

گر میل یگانگی و طاق ست ترا
می نوش ز دست آنکه ساقی ست ترا
ای عاشق صبح خیز عرفان ذکر است
از ظلمت شب هنوز باقی است ترا

— ایکنجیسی مشهدلی اولوب، شو بیت اونکدر:

سحر ز هاتف غیبم بگوش هوش رسید
که هرکه بدنکند هیچ بد نخواهد دید

ناظم { هند شعراسندن ایکی ذاتك مخلصی اولوب، برنجیسی (نواب نصیر الدوله ناظم الملك جین قلیچ بهادر ظفر جنك) دکن صوبه‌داری ایدی، و میرزا محمد حسن قتیل ایله مشاعره‌لری واردر. شو بیت اونکدر:

بحرف مدعی گفتم مریز ای سنگدیل خونم
که بعد از کشتنم سودی ندارد لب گزیدنها

— ایکنجیسی (میرزا محمد شفیع) عن اصل کرمانلی اولوب، لکهنوده ساکن اولمشیدی. میرزا کوچك دیمکله معروف ایدی. اون اوچنجی قرن هجری اواسطنه دك برحیات ایدی. شو بیت اونکدر:

ساقی بگردش آر ایاغ شراب را
در ساغر هلال بریز آفتاب را

ناظم هروی { ایران شعراسندن وهراتده حکم سورن شاملو امرا-
سنك مداحلرندن اولوب، بر دیوانی وبر «یوسف
وزلیخا» منظومه‌سی واردر. ۱۰۵۸ تاریخنده وفات
ایتمشدر. شو ایکی بیت منظومهٔ مذکوره‌سندندر:

معر کاهان که فرزندان انجم
شدند از چشم یعقوب فلك کم
فلك ترکانه قصد ابن حشم کرد
دمی ککرکی نمود وکله رم کرد

ناغاره { (Nagara) بحر سفید بوغازینك آناطولی ساحلنده وقلعهٔ سلطانیه‌نك
شمالنده اوله‌رق مایدوسك قارشیسنده بر برون
اولوب، زمان قدیمده اوزرنده (آبیدوس) قصبه‌سی
بولنوردی. الیوم بعض استحکاماتله تحکیم اولنمشدر.

نافع { صحابه‌دن برقاچ ذاتك اسمی اولوب، اك معروفلری بروجه آتیدر: (نافع
بن بدیل بن ورقاء) که پدری وبرادرلریله برابر
منبئان صحابه‌دن اولوب، بئر معونه وقعه‌سنده
شهید اولمشدر. — (نافع بن عبدالحارث الخزاعی)
که فتح مکه‌ده اسلامه کلوب، هجرت ایتمکسزین،
مکهٔ مکرمه‌ده قالمش؛ و خلافت جناب فاروقیده
مکهٔ مکرمه والیلکنه تعیین بیورلمش ایدی.

نافع { (ابو عبد الله) مشاهیر تابعیندن او- لوب، دیلمی الاصل اولدیغی حالده،
حضرت عبد الله بن عمر (رضهما) نك آزادلیسی
ایدی. مشارالیهدن مروی اولان احادیث شریفه‌نك
چوغی صاحب ترجمه‌دن مروی اولوب، روایتنده
موثوقدر. ۱۱۷ وبر روایتده ۱۲۰ تاریخنده
ارتحال ایتمشدر.

نافع { (ابو رویم — بن عبدالرحمن الشجعی) مشاهیر قراءدن و ایکنجی درجه‌ده
تابعیندن اولوب، مدینهٔ منوره‌ده تعلیم قرآن کریم
ایله مشغول اولدیغی حالده، ۱۶۹ تاریخنده ارتحال
ایتمشدر.

نافع { ایران شعراسندن اولوب، (قم) لیدر. ابتدا آشجیلقله مشغول ایدی. شو
بیت اونکدر:

باهرکه حرف دوستی اظهار می کنم
خوابیده دشمنی ست که بیداری کنم

ناقسوس { (Naxos) یونانه تابع کیقلاده جزایرینك اك بیوکی اولوب،
شیره‌نك ۴۹ کیلومتره جنوب شرقیسنده واقعدر.
۳۷° عرض شمالی خط مفروضی قسم جنوبیسنی
شق، و ۲۳° طول شرقی خطی دخی ساحل غربیسی
قربندن مرور ایدر. شمالدن جنوبه بویی ۳۴
و اك کنیش برنده ایکی ۲۲ کیلومتره اولوب،
مساحهٔ سطحیه‌سی ۴۴۸ مربع کیلومتره و اهالیسی
۱۲۰۰۰ کشیدر. اراضیسی عارضه‌لی اولوب،
۱۰۰۰ متره ارتفاعلرینه قدر طاغلری وبك کوزل بایر
ووادیلریله میاه جاریه‌سی واردر کیقلاده جزایرینك
اك کوزلی و اك منبتی اولوب، پك چوق زیتون
آغاجلریله پورتقال، لیمون، جوز، بادم وسائر
اشجار مثمره‌سی واردر. هواسی دخی معتدل وبك
لطیفدر. شمال غربی ساحلنده واقع اولوب مرکزی
بولنان (ناقسوس) قصبه‌سنك تقریباً ۲۰۰۰
اهالیسی وکوزل لیمانی واردر. غرب جهتنده بولنان
(پاروس) و آنتیپاروس آطه‌لریله واطرافنده کائن
بر طاقم جزایر صغیره ایله برابر بر قضا تشکیل
ایدوب، ۲۰۵۸۲ اهالی ایله مسکوندر.

ناکپور { (Nagpour) هندستانك کلکته اداره‌سنه تابع (سنترال پروونس)
یعنی «ایالات مرکزیه» حکومتنك وهمنامی اولان
ایالتك مرکزی بر شهر اولوب، (کوداوری)
ایرماغنه تابع (ناك) نهری اوزرنده و کلکته‌نك
۹۷۰ کیلومتره غرب جنوبیسنده اوله‌رق ۲۱° ۹'
۳۰" عرض شمالی ایله ۷۶° ۴۷' طول شرقیسنده
واقعدر. بیوك وتجارتکاه برشهر اولوب، ۱۴۰۰۰ ی
مسلم اولمق اوزره، ۹۸۳۰۰ اهالیسی، بیوك
بازاری، برقاچ جامع شریفی، متعدد بتخانه‌لری،
انکلیزلر طرفندن تأسیس اولنمش بیوك بر خسته
خانه‌سیله، مسکینخانه‌سی، تیمارخانه‌سی و حبسخانهٔ
عمومیسی، پاموق باصمه‌لریله سائر منسوجات ومعمو-
لاتی وخیلی صیجاق اولمغله برابر صاغلام هواسی واردر.
— ناکپور ایالتی «ایالات مرکزیه» نامیله
برلکده اداره اولنان درت ایالتك بری اولوب،
شمالاً نربادہ وجبلپور، غرباً برار ایالتلریله، جنوباً
نظام حکومت ممتازهٔ اسلامیه‌سیله، شرقاً دخی
(بستار) حکومت ممتازه‌سیله و (چاتسکر) ایالتیله
محدوددر. شمالدن جنوبه بویی ۴۸۰ و اك کنیش
برنده ایکی ۲۸۵ کیلومتره اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی

٩٦٠٨٨ مربع كيلومتره واهاليسى ٢٩٥٤٣٠٤ كشيدر، كه بونلردن ٨٤٥٩٥ ى مسلمدر . ايالت ٥ بيوك قضا ويا سنجاغه منقسمدر . كوداورى ايرماغنه تابع (پناهيته) نهرى حدود جنوبيه سنى آيرديغى كبى، ينه مذكور ايرماق تابعلرندن (وانيه) نهرى دخى ايالتى شمالدن جنوبه شق ايله ، ايكى طرفدن بر چوق چايلر آلير . حدود غربيه سنى دخى (وارده) وحدود شرقيه سنى شرقدن كله رك جنوبه دونن (ايندراواتى) نهرلرى تحديد ايديور. بونلرك جمله سى (كوداورى) ايرماغنه دوكلكله، ايالت كاملاً بنكاله كورفزى مائله سنده بولنيور؛ واراضيسى عموميت اوزره شمالدن جنوبه مائلدر . طاغلرى (بالاكات) تسميه اولنان و (كات) سلسله عظيمه سنه مربوط اولان بر سلسله نك شعباتندن عبارت اولوب ، اك يوكسكلرى ١٠٠٠ متره لك ارتفاعى آنجق تجاوز ايديور . انهارك مجرالرنده سدلر و بندلر ياپيله رق ، صنعى كوللر وجوده كتيرلمشدر ، كه بونلر واسطه سيله اراضيسى سقى وارواء اولنيور. باشليجه محصولاتى : پاموق، پرنج، شكر قامشى، توتون و سائره اولوب، هله پاموق اخراجاتى چوقدر. هواسى صيجاق اولوب، ميزان الحراره درجه سى يازين ٢٤ ايله ٤٦ وقيشين ٨ ايله ٢٩ آره لرنده در.

ناكور { (Nagôr) هندستانده راجپوتانه خطه سنك جودپور حكومت ممتازه سنده وجودپورك ١٢٥ كيلو متره شمال شرقيسنده تجارتكاه برشهر اولوب ، ٤٠٠٠٠ اهاليسى وجوارلرنده كثرتله يتيشديريلن حيوانات اهليه تجارتى واردر .

نالان { (ميرزا محمد رضا) هندستان شعراسندن وميرزا قتيلك شاكر- داننددن اولوب، لكهنويه تابع جايس قصبه سندن اولديغى حالده، كلكته وهوكلى وعظيم آباده برر مدت اقامت، وكنج ياشنده وفات ايتمشدر. شو بيت اونكدر :

تا كى بشب فراق سازم
اى بخت دمى ز خواب برخيز

نالوت { طرابلس غرب ولايتنك جبل غربى سنجاغنده برقضادر .

ناله { (ملا محمد افندى) متأخرين شعرادن اولوب، عن اصل بغدادلى اولديغى حالده، درسعادتده نشأت ايله، بعض مناصبده بولندقدن صكره، بعض اسبابه مبنى هندستانه رحلت ايده رك، ١٢٣٧ ده لكهنويه واصل اولمش؛ وبر مدت اقامتدن صكره، بغداده عودت ايتمشدر، ديه «صبح كلشن» ده محرر، وشو بيتى مسطوردر :

خواهم كه چو بامن بصد انداز نشينى
برخيزى وكويم بنشين ناز نشينى

نامدين { (Nam - Dinh) تونكينده (هانوى) نك ٧٧ كيلو متره جنوب شرقيسنده و (سونغ كوى) ايرماغنه دوكيلن همنامى اولان جدولك اوزرنده وملتقاسندن ٤ كيلومتره يوقاريده ٢٠°٢٥′٢٩″ عرض شمالى ايله ١٠٣°٤٨′٢٧″ طول شرقيده ايالت مركزى برشهر اولوب، ٥٠٠٠٠ اهاليسى، كنيش وكوزل دوشنمش سوقاقلرى، پك ايشلك تجارتى وپاموق، ايپك قوزه سى، پرنج، جيويت وسائر محصولاتله صدف قاقه لى معمولات اخراجاتى واردر . ايالتى تونكينك اك منبت ومحصولدار يريدر .

نامق { اديب شهير كمال بك مرحومك مخلصى اولوب ، اشعارنده بونكله تخلص ايدردى.

نامروان { ارضروم ولايت وسنجاغنده وارضرومك شمال جهتنده برقضا اولوب، مقدما تورتوم قضاسنه ملحق برناحيه ايكن، اخيراً بالتفريق ، آيريجه برقضا تشكيل اولنمشدر .

نامق پاشا { (محمد —) متأخرين مشيران دولت عليهٔ عثمانيه دن اولوب، عساكر منتظمه نك اوائل تشكيلنده اكمال تحصيل ايچون، آوروپايه اعزام ايله، فرانسز لسانى وفنون عسكريه يى اوكرنمش؛ وعودتنده مهم مأموريتلرده استخدام اولنه رق، آز وقتده قطع مراتب ايده رك، جنتمكان سلطان عبد المجيد خان حضرتلرى زماننده مشيريت رتبه سنه نائل اولمشيدى. جنتمكان سلطان عبد العزيز خان حضرتلرينك جلوسلرى سنه سى وبعده ١٢٨٤ و ١٢٩٢ ده اوچ دفعه سرعسكر و ١٢٨٩ و ١٢٩٢ ده ايكى دفعه بحريه ناظرى اولمش؛ واردو

مشيرلكلرنده، والىلكلرده ومجالس عاليه وقوميسيونلر رياستلرنده بولنه‌رق، استقامتله شهرت بولمشدر. قواى بدنيه‌سى برنده اوله‌رق چوق وقت معمر اولوب، ١٣١٠ سنه‌سى صفر الخيرينك يكرمى ايكنجى چارشنبه كيجه‌سى طقسان ياشنى متجاوز اوله‌رق وفات ايتمشدر.

نامور { (Namur) بلجيقه‌ده بروكسلك ٥٦ كيلومتره جنوب شرقيسنده ومزه ايله سامبره نهرلرينك ملتقاسنده ايالت مركزى برشهر اولوب، ٢٧٥٤٠ اهاليسى، متعدد دميريوللرى، بش كوپريسى، دمير وكمور معدنلرى، كوزل مرمر اوجاقلرى، متعدد ومختلف فابريقه‌لرى ومذكور ايكى نهرده ايشلر سفائنيله ايشلك تجارتى واردر.

— نامور ايالتى بلجيقه‌نك ايالات جنوبيه‌سندن اولوب، شرقاً لوكسمبورغ، شمالاً ليژه وبرابانت، غرباً هاينو ايالتلريله، جنوباً دخى فرانسه حدوديله محدوددر. ٤٩°٤٧′ ايله ٥٠°٣٩′ عرض شمالى و ٤°٥٤′ ايله ٣°١٢′ طول شرقى آره‌لرنده ممتد اولوب، مساحهٔ سطحيه‌سى ٣٦٦٠ مربع كيلومتره واهاليسى ٣٣٣٧٦١ كشيدر. جمله‌سى فرانسز لسانيله متكلمدرلر. اراضيسى عارضه‌لى اولوب، موزه ايرماغيله بوكا تابع اولان سائر انهارينك واديلرى آوروپانك اك كوزل يرلرندندر. طوپراغى پك منبت اولوب، بولاف وسائر ذخايرله ميوه وسبزه‌لرك انواعى حاصل اولور. كمور ودمير معدنلرى پك چوق اولوب، بو ايكى ماده‌نك كثرتى صنايعك ترقيسنى موجب اولمشدر. باقير، قورشون وسائر معدنلريله مرمرلرى وبلور وچينى اعمالنه يارار طوپراقلرى دخى واردر. شرق جنوبى جهتلرنده اورمانلرى چوقدر. مرعا وچايرلرى‌ده چوق اولوب، خيلى حيوانات اهليه يتيشديريلير، وهله قيونلريله بيكيرلرى مشهوردر. ايالت ٣ قضايه منقسم اولوب، ٣٣ ناحيه‌يى حاويدر.

نامى { [« ابو العباس نامى » ماده‌سنه مراجعت.]

نامى { اونجى قرن هجرى عثمانلى شعراسندن بش ذاتك مخلصيدر:

برنجيسى سلطان مراد خان ثالث زماننده رتبهٔ وزارته نائل اولمش اولان نشانجى محمد پاشادر، كه پيراحمد چلبينك اوغلى اولوب، ابتدا طريق علميه سالك بولنمشدى. شوقطعه جملهٔ اشعارندندر:

كنج غم اولدى مقر چون بودل ناشاده
كلدى ارباب محن باكه مبارك باده
دوستلق كيدن اومارسك سكا دشمنلك ايدر
اختلاط ايتمه صاقين كيمسه ايله دنياده

— ايكنجيسى اسكوبلى اولوب، بكلى‌مى ديمكله مشهور ايدى. شو بيت اونكدر:

خاتم لعل خطيله آلدى دل اقليمنى
لشكر موريله بوفتحى سليمان ايلمز

— اوچنجيسى (جعفر افندى) ديار حميددن وزمرهٔ قضاتدن ايدى. شو بيت اونكدر:

كشى‌يه هرطرفدن روزكار الويرمك اولمزمش
نصيب اولمايجق شاهم مقصوده ايرمك اولمزمش

— دردنجيسى استانبول ساداتندن وزمرهٔ مدرسيندن اولوب، مولانا اميرك اوغلى ايدى. شو بيت اونكدر:

چكدم بلاسنى ديو اوما وفاسنى
دكه بلا ايله اوسكا ايلمز وفا

— بشنجيسى ينه استانبوللى اولوب، شو بيت اونكدر:

آيينه وش جمالكه قلسهم نوله نظر
كلمز افندى عاشق ديداردن ضرر

نامى { فرس شعراسندن دخى بش كشينك مخلصيدر:

برنجيسى (مرتضى قليخان) اصفهانلى اولوب، شاه عباس ماضى زماننده نشأت ايله، اكبر شاه زماننده هندستانه سياحت ايتمشيدى. شو بيت اونكدر:

كرغبار كلشن كويت بچشم مارسد
پنبهٔ مژكان زند كل برسر دستار ما

— ايكنجيسى (مولانا صدر محمد) ابهر خطه‌سندن وشاه عباس صفوى زمانى شعراسندن اولوب، شو بيت اونكدر:

چه ميكنم بديارى كه نيست يار آنجا
كجاست خاك رهش تاشوم غبار آنجا

— اوچنجیسی (میرزا محمدصادق) اجدادی فارسدن اولدقلری حالده ، بیوك پدری ملوك صفویه‌نك بری طرفندن اصفهانه جلبله، طبابتده‌کی مهارتنه بناءً، حکیم باشیلق خدمتنه تعیین اولنمش، واولاد واحفادی بوخدمتده توارث ایلمشلردی. بووجهله صاحب‌ترجمه اصفهانده تولد ونشأت، ونادر شاه زماننده وفات ایتمشدر . « لیلی ومجنون » ، « خسرو وشیرین » و« وامق وعذرا » عنوانلریله منظومه‌لری واردر . شو بیت « خسرو وشیرین » منظومه‌سندندر :

چه خوش بودی که بعد از آشنایی
نبودی درمیان رسم جدایی

— دردنجیسی ینه اصفهانلی اولوب ، شعر مذکوره اکمکجیلکله کچینیردی . شو رباعی اونکدر :

درعشق توام کشته‌دل وجان دشمن
ای درطلبت پای بدامان دشمن
دردست مرا دشمن ودرجان دشمن
وزدست تودستم بکریبان دشمن

— بشنجیسی (عبدالغنیٔ بدابونی) هندستان شعراسندن اولوب، جبلپور ایالتنده انکلیزحکومتنك خدمتنده بولنمشدر . شوبیت اونکدر :

درتاب اکر شود سر زلفت ز آه ما
نبود عجب ز طالع بخت سیاه ما

نانته { (Nantes) فرانسه‌نك غرب شمالی جهتنده پارسك ۳۳۰ کیلومتره غرب جنوبیسنده و (لوآره) ایرماغنك صاغ کناریله برقاچ آطه‌سی اوزرنده « آشاغی لوآره » ایالتنك مرکزی برشهر اولوب ، ۱۱۵۸۳٤ اهالیسی ، ایکنجی درجه‌ده طب مکتبیله تجارت، رسم، هندسهٔ ماثیه مکتبلری، متعدد مکاتب اعدادیه ورشدیه‌سی، مکمل موزه‌سی، کتبخانه‌سی، تاریخ طبیعی نمونه‌خانه‌سی، نباتات باغچه‌سی، رصدخانه‌سی، غرس اشجار جمعیتی، بانقه‌سی، بورسه‌سی، بیوك تیاتروسی، کنیش سوقاقلی ومنتظم برقاچ یکی محله‌سی، واسع میدانلری، مصنع برکلیساسی، کوزل ریختملری، نهرك اوزرنده سیر ایدر سفائنی، (برست) ه قدر برجدولی ، بوك وپاموق منسوجاتله زراعت آلتلری وسائر مواد معدنیه وشکر، اسپیرتو، صابون، جام، چینی وسائره فابریقه‌لری، دوکمخانه ودمیرخانه‌لری، دباغخانه‌لری، سفائن اعمالنه مخصوص دستکاهلری وبیوك تجارت بحریه‌سی واردر .

نانده دوی { (Nanda -Devi) هیمالایه سلسلهٔ جبالنك اك یوکسك ذروه‌لرندن اولوب ، ۳۳″ ۲۳′ ۳۰° عرض شمالی ایله ۳۵″ ٤۰′ ۷۷° طول شرقیده واقع و۷۷۹۸ متره مرتفعدر .

نانسی { (Nancy) فرانسه‌نك شمال شرقی جهتنده وپارسك ۲۸۰ کیلومتره شرقنده و(مورته نهری اوزرنده وقتیله لورنه خطه‌سنك وشمدی (مورته مع موزله) ایالتنك مرکزی برشهر اولوب، ٦۹٤٦٥ اهالیسی ، پاپاسلره مخصوص بیوك مکتبیله اوکا مربوط دوائری، آقادمیاسی، فنون وادبیات وطب وحقوق شعبه‌لرینی حاوی مکتب عالیسی، فن صیدلانی مکتبی، مربی ومربیه‌لر یتیشدیرمکه مخصوص دارالمعلمین ودارالمعلمات، داخلی مکتب اعدادیسی ، ذکور واناث ایچون آیری آیری مکتب صنایعلری ، اورمان مکتبی ، زراعت مکتبی، نباتات باغچه‌سی ، موزه‌سی، تاریخ طبیعی نمونه‌خانه‌سی ، ۷۰۰۰۰ جلدی حاوی کتبخانه‌سی، زراعت، غرس اشجار ، فن صیدلانی، طب، جغرافیا، فنون ، آثار عتیقه وسائره جمعیات علمیه‌سی، جوارلرنده واسع دمیر معدنلری، زراعت ماکینه‌لریله سائر دمیره متعلق آلات وادوات ومواد مختلفه فابریقه‌لری وایشلك تجارتی واردر . اسکی ویکی شهر اسملریله ایکی قسمه منقسم اولوب، یکیسی دها بیوك وکوزل ابنیه وآثار سائره ایله مزیندر .

نان شان { (Nan -Chan) آسیاده آلتون طاغ سلسلهٔ عظیمه‌سنه مربوط بربیوك طاغ اولوب، چینك غرب جهتنده غوبی صحرای کبیریله تیبت آره‌سنده (قان‌سو) ایالتنده‌کی (لانچئوفو) شهرندن (ساچئو) شهرینه‌دك شرق جنوبیدن غرب شمالی‌یه طوغری اوزانیور . شرق جهتنده آلچاقجه اوچ قولدن مرکب اولوب ، برلشدکدن صکره ، کیتدکجه یوکسله‌رك، سرمدی قارلر درجه‌سنه واریر . بعده ینه برقاچ قوله آیریله‌رق، بونلرك آره‌لرنده (هوآنغ هو)

نهر عظیمك منابعی بولنیور. اورالرده خیلی آلچالدقدن صکره، ایکی قوله برلشوب، آره‌لرنده ٤٠ کیلومتره وسعتنده بر یایله تشکل ایله، ٤٢٦٧ متره ارتفاعنی بولور. دها غرب جهتنده آوروپالیلر طرفندن (هومبولد) اسمیله تسمیه اولنان شمال غربی‌یه طوغری ١٠٠ کیلومتره اوزونلغنده برقول آیریلوب، بونك ذروه‌لری ٥٧٠٠ متره‌یه قدر چیقار. نان‌شان سلسله‌سی عمومیت اوزره پك صرب وبیانی اولوب، اورمانلری یوق کبیدر. بچید وبرر بعض بوغازلری واردر. قسم اعظمی مغولستان ایله چین وتیبت آره‌سنده خط حدود برینی طوتار.

نانغاساکی { یاخود ناغاساکی (Nangas-saki, Nagassaki) جا- پونیه‌ده کوسو جزیرهٔ کبیره‌سنك (هیزن) ایالتنده وتوکیونك ١٠٠٠ کیلومتره غرب جنوبیسنده بر شهر واسکله اولوب، ٤٠٩٥٠ اهالیسی، صاغلام وکنیش لیمانی، ایشلك تجارتی وفناری واردر.

نانك { (یاخود نانهك) هندستانده (سیخ) اسمیله متعارف جماعتك مذهبنی ایجاد وهیئتلرینی تشکیل وتأسیس ایتمش برآدم اولوب، ٨٧٤ تاریخنده طوغمش؛ وذخیره تجارندن بر هندونك اوغلی اولدیغی حالده، سید حسین نام ذاتدن تحصیل علوم ایدوب، دین اسلام ایله براهمه مذهبنك مزجندن متحصل بر اعتقاد پیدا ایتمش؛ وهم قرآن کریمه هم (بید) کتابنه تابع اولمش ایدی. بروقت کندی فکر ومسلکنجه زهد وتقوی ایله اوغراشدقدن صکره، مذهبنی نشر ایچون، هندستانده سیاحته چیقوب، اثنای سیاحتنده بابر شاهك حضورینه چیقارلمغله، مذهبنی بر طلاقت فوق‌العاده ایله مدافعه ایتمشیدی. ٩٤٦ تاریخنده ٧٢ یاشنده وفات ایتمشدر. کندیسندن صکره بربری آرقه‌سنده کلن خلفلری سیخلر جماعت ومذهبنی تنظیم وتوسیع ایله اوغراشوب، بونلردن (کورو ارجون) ١٠١٥ تاریخنده اکبر شاهك فرمانیله قتل اولنمغله، بو وقعه اوزرینه سیخلر اووقته قدر التزام ایتدکلری سکون واطاعتی ترك ایله، وادیٔ مخالفته صاپه‌رق، برچوق وقوعات تاریخیه‌یه میدان ویرمشلردر. مرکزلری لاهور قربنده (امارتسیر) بلده‌سیدر. صاحب ترجمه طرفندن یازلمش برکتابلری اولوب، اخلاقی دخی بعض رسائل وحواشی ضمیله اعتقادلرینی تفصیل ایتمشلردر.

نانکین { یاخود نانکینغ (Nankin) چینك شرق جهتنده پکینك ١٠٧٥ کیلومتره جنوب شرقیسنده و قانتونك ١٢٢٠ کیلومتره شمال شرقیسنده (کانغ‌سو) ایالتنك مرکزی بر شهر اولوب، ١٢٠٠٠٠ اهالیسی، سوری، خیلی ایشلك صنایع وتجارتی ومکتب ومدرسه‌لری واردر. وقتیله چینك پایتختی اولوب، ایکی بچق قرن مقدم مرکز پکینه نقل اولندقدن صکره دخی بر ملیونه قریب اهالیسی وار ایکن، قرن حاضر میلادی اواسطنده ظهور ایدن عصیان صره‌سنده بسبتون خراب اولوب، بعده یکیدن اعمار اولنمشدر. اهالیسی بیننده ٥٠٠٠٠ قدرده چینلی مسلمان بولنوب، بونلرك شهرده خیلی نفوذ واهمیتی واردر.

ناواره { (Navarre) اسپانیه‌نك شمال جهتنده بر خطه وایالت اولوب، شمالاً فرانسه حدودیله یعنی پیرنه سلسلهٔ جبالیله، غرباً باسق خطه‌سنك کیپوزقوآ وآلاوه ایالتلریله، جنوباً (ابره) نهراسنك آیردیغی لوغرینو، جنوب شرقی جهتندن و شرقاً سراغوسه، شرق شمالی طرفندن دخی هوئسقه ایالتلریله محدوددر. همان مربع الشکل بر یر اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ١٠٤٧٨ مربع کیلومتره واهالیسی ٣٠٤١٨٤ کشیدر. اراضیسی شمال جهتنده طاغلق اولوب، پیرنه سلسله‌سی اتکلرندن وجنوبده اووه‌لق اوله‌رق (ابره) وادیسندن عبارتدر. اك یوکسك طاغلری ٢٠٠٠ متره ارتفاعنی آنجق تجاوز ایدیور. میاه جاریه‌سی چوق اولوب، غرب شمالیدن شرق جنوبی‌یه طوغری جریانله قسم جنوبیسنی شق ایدن ابره ایرماغنه شمالدن جنوبه اینن برچوق انهار منصب اولور، که اك بیوکلری (اغا) ایله (آغره) نهرلریدر. هواسی ارتفاعه کوره مختلف اولوب، طاغلق جهتنده زیاده‌جه صوغوق ایسه‌ده، ینه تحت‌الصفر ٥ درکه‌دن آشاغی نادر اینر. آلچق جهتلرنده ایسه چوق صیجاق اولوب، میزان‌الحراره‌نك ٤١ درجه‌یه قدر چیقدیغی اولور. طاغلق جهتنده اورمانلریله مرعالری ومعادنی چوق اولوب، کمور ودمیر معدنلرینك کثرتی صنایعك استقبالنی تأمین ایدیورسه‌ده، شمدیکی

حالده پك آزی جیقاریلوب ، اهالیسی باشلیجه چو. بانلقله کچیرلر . اووه جهتی ایسه پك منبت اولدیغی حالده، بحق استفاده اولنمق ایچون، یالکز جدوللر حفریله سقی و ارواسنه احتیاج واردر . حالبوکه الیوم اکثر طرفلری بطال و اهالیسی پك فقیردر. باشلیجه محصولاتی : ذخایر متنوعه ایله زیتون ، اوزوم و میوه و سبزه‌لرك انواعندن عبارتدر. طاغلق جهتنك اهالیسی باسق جنسیتنه منسوب اولوب، الیوم کندی لسانلرینی سویله‌دکلری حالده، آلچق طرفلرینك اهالیسی قاستیلاندر . ایالت ٥ قضایه منقسم اولوب، ٢٦٩ ناحیه‌یی حاویدر.

اندلس اهل اسلامی ناواره‌یی چوق وقت تحت حکملرنده طوته‌میوب ، تا ٨٥٧ تاریخ میلا. دیسنده اوراده برخرستیان حکومتی تشکل ایتمش؛ وبعده برآره‌لق آراغون قراللغیله برلشوب، صکره ینه آیرلمش؛ و١٢٨٥ده فرانسه‌یه الحاق اولنوب، ١٣٢٨ده بتکرار کسب استقلال ایتمش؛ ونهایت ١٥٨٩ده اسپانیه‌یه الحاق اولنمشدر. ناواره خطه‌سی پیره‌نه‌نك شمالنده یعنی فرانسه طوپراغنده دخی ممتد اولوب، الیوم فرانسه‌یه تابع اولان قسمی «آشاغی پیرنه» ایالتنه ملحق و باشلیجه باسق اهالی ایله مسکوندر .

ناوارین { یاخود آوارین (Navarin) یونانك موره شبه جزیره‌سنده واقع مسنیه ایالتنده و قالاماته‌نك ٤٣ کیلومتره جنوب غربیسنده قضا مرکزی برقصبه واسکله او. لوب، ٢٠٠٠ اهالیسی وبرقلعه‌سی واردر. یونان عصیانی صره‌سنده ١٨٢٧ تاریخ میلادیسنده روسیه ایله فرانسه وانکلتره دول متفقه‌سنك بو موقعده عثمانلی دونتماسنی غرق واحراق ایتملری وقعه‌سیله شهرت بولمشدر. قربنده (بیلوس) بلده‌ٔ قدیمه‌سنك خرابه‌لری بولنوب ، اوکا (پالئو قاسترون) یعنی «اسکی قلعه» وشمدیکنه (نئو قاسترون) یعنی «یکی قلعه» دینلیور.

ناوپاقتوس { (Naupacte, Naupactus) [«ولپانتی» ماده‌سنه مراجعت.]

ناوپلیه { (Nauplie) یونانده موره شبه جزیره‌سنك ساحل شرقیسنده وقورنته‌نك ٤٤ کیلومتره جنوب غربیسنده وبر واسع کورفزك ایچنده آرغولیده مع قورنتیه ایالتنك مرکزی برقصبه و اسکله اولوب، ١٢٠٠٠ اهالیسی ، مکتب اعدادیسی ، صاغلام لیمانی ، متین استحکاماتی و ذخیره، شراب، زیتون یاغی وسائره تجارتی واردر . یونانك استقلالی متعاقب آتنه‌دن اول برقاچ سنه یونانك پایتختی اولمشیدی . اداره‌ٔ عثمانیه زماننده (آناپولی) تسمیه اولنوردی.

ناوٴمبورغ { (Naubourg) پروسیه‌ده صاقسه ایالتنك مرسبورغ سنجاغنده و٢٧ کیلومتره جنوب غربیسنده و (ساله) نهری ساحل یمیننده ٣ کیلومتره‌لك مسافه‌ده واقع قضا مرکزی برقصبه اولوب، ١٧٨٧٠ اهالیسی، بر سرایی، بر یتیمخانه‌سی ، بر قاچ خسته‌خانه‌سی ، اعدادیه و رشدیه مکتبلری ، فیل دیشی طرافیله فورچه و سائره فابریقه‌لری و جوارلرنده حاصل اولان ذخیره، شراب وسائره تجارتی واردر.

ناویغاتور { (Ils des Navigateurs) یعنی (بحریون جزایری) بحر محیط کبیرده‌کی (ساموآ) جزایرینك نام دیکریدر. [«ساموآ» ماده‌سنه مراجعت بیورله.]

ناهه { (Nahe) آلمانیه‌نك غرب جهتنده رین ایرماغنه تابع بر نهردر، که (بیرکنفلد) پرنسلکنده (سلباخ) قربنده نبعانله، شمال شرقی‌یه طوغری منبت وباغلری چوق بروادی ایچنده جریان ایده‌رك، برآره‌لق پروسیه ایله هسه حدودینی تفریق ایله، ١٤٠ کیلومتره‌لك جریاندن. صکره صولدن (رین) ایرماغنه دوکیلور . مجراسی اوزرنده برقاچ معموره‌لر واردر . قسم اعظمی سیرسفاینه صالحدر .

نایاده { (Naïades) یونان قدیم اساطیرنده انهاره موکل برطاقم پریلر اولدقلری زعم اولنوب، سازدن تاجلرله مکلل وآغزندن صو دوکر بردستینك اوزرینه اکلمش صورتده تصویر ایدیلیردی .

نائب { ایران شعراسندن ایکی ذاتك مخلصی اولوب، بری (محمدرضا) اصفهانلی وشیخ محمدحزین لاهیجانینك معاصرینندن ایدی . شوبیت اونکدر :

ناله پنداشت که درسینهٔ ماجا تنك است
رفت وبرکشت سراسیمه که دنیا تنك است

— دیکری همدان ساداتندن اولوب، شو بیت اونکدر :

آبی از جوی مروت هیچ کس مارا نداد
خضر این سرچشمه پنداری ز دنیا رفته است

نایساچ { (Neusatz) مجارستانك (باقس) ایالتنده ورزبنشتادك ۹ کیلومتره جنوبنده و (پتروارادین)ك قارشیسنده اوله‌رق طونه‌نك اوزرنده برقصبه اولوب، ۲۰۰۰۰ اهالیسی، ایکی مکتب اعدادیسی، ممالك عثمانیه ایله ایشلك تجارتی، شراب، بال، بالمومی، بیاغی وکراسته اخراجاتی واردر.

نایسوهل { (Neusohl) مجارستانده (شمنیج)ك ۳۵ کیلومتره شمال شرقیسنده (سوهل) ایالتنك مرکزی برقصبه اولوب، ۱۲۰۰۰ اهالیسی، مکتب اعدادی ورشدیسی، خسته‌خانه‌سی، دمیروباقر دوکمخانه‌لری وسائر بعض فابریقه‌لری واردر.

نایشتاد { (Nenstadt) «یکیشهر» دیمك اولان بواسمله آلمانیه‌ده برچوق قصبه‌لر بولنوب، اك بیوکلری : باویره‌نك (رین) ایالتنده و (اسپیره)نك ۲۶ کیلومتره شمال غربیسنده اوله‌رق ۱۱۰۰۰ اهالیلی جامع اولانیله آوستریانك آشاغی آوستریا ایالتنده وویانه‌نك ۵۳ کیلومتره جنوبنده اوله‌رق ۷۰۰۰ اهالی ایله مسکون اولانیدر.

نائله { جاهلیت زماننده مکهٔ مکرمه‌ده مروه تپه‌سی اوزرنده مرکوز برصنم ایدی. کویا صفا تپه‌سی اوزرنده مرکوز اولان (اساف) هیکلیله برابر بری قادین ودیکری ارکك ایکی شخص اولوب، جوار کعبه‌ده ارتکاب زنا ایتدکلریچون، طاشه تحویل اولنمش دیه اعتقاد، وبوحال ایله برابر کندیلرینه عبادت ایدرلردی.

نائله بنت الفرافصه { حضرت ذی‌النورین (رضه)ك ازواجندن اولوب، بنی کلب قبیله‌سنه منسوب ایدی. حضرت مشارالیه خلیفه ایکن، کوفه والیسی بولنان سعید بن العاص صاحبهٔ ترجمه‌نك همشیره‌سنی تزوج ایدوب، حضرت عثمان (رضه) ایله واقع اولان مخابره‌سی وزوجه‌سندن اظهار ممنونیت ایتمسیله مشارالیهك تکلیفی اوزرینه، بالدیزی اولان صاحبهٔ ترجمه‌یی دخی خلیفه‌یه نکاح ایتدیرمش ایدی. عقل وفطانت وفصاحتی جهتیله، جناب ذی‌النورینك محبتی قزانوب، کندیسی دخی اودرجه‌ده وفادار قالمشیدی، که یوم الدار وقعهٔ مؤلمه‌سنده کندی بدننی مشارالیهه سپر ایتمش؛ واوصره‌ده ایکی پارمغی کسلمش ایدی. شهادت جناب ذی‌النوریندن صکره حضرت مشارالیهك قانلی کوملکیله برابر معاویه‌یه مفصل برمکتوب دخی یازوب، بونده حضرت علی المرتضی (رضه) افندمزی تسامحله اتهام، ومعاویه‌یی اخذثاره تحریص ایده‌رك، اعظام فتنه‌یه سبب اولمشدر. مکتوب مذکور «اغانی» ده و «مشاهیرالنسا» ده عیناً منقولدر. طبیعت شعریه‌سی دخی اولوب، کلین اوله‌رق مدینه‌یه کیدرکن قوم وقبیله‌سندن مفارقتی حقنده شکایت آمیز برقصیده‌سی اولدیغی کبی، زوج مکرمنك شهادتنده دخی مرثیه‌لری اولوب، شو ایکی بیت اونکدر :

الا ان خیرالناس بعد ثلثة
قتیل التجیبی الذی جاء من مصر
ومالی لاابکی وتبکی قرابتی
وقدغیبوا عنافضول ابی عمرو الخ

نائلی { [«عبدالله پاشا (نائلی —)» و «مصطفی نائلی پاشا» ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

نایی { (شیخ عثمان — افندی) شعرادن ومشایخ مولویه‌دن اولوب، غلطه مولویخانه‌سنده خیلی زمان نیزن‌باشی اولدقدن صکره، ۱۱۰۹ده خانقاه مذکور مشیختنه کچمش؛ و۱۱۴۲ده ارتحال ایتمشدر. فن موسیقیده ونیزنلکده‌کی مهارتی جهتیله (نایی) مخلصنی اختیار ایتمشدی. شو مقطع اونکدر :

آکلامزسك نغمهٔ ذوق میی سن زاهدا
مست ایکن نایی آنی اکلاربیلوربیلمزلنور

نباره { طرابلس غرب قصبه‌سنك ویا بر قسمنك اسم اصلیسی اولدیغی بعض کتب فتوحدن آکلاشیلیور.

نبراسقه { (Nebraska) ونام دیکرله پلاته (Platte) آمریقای شمالیده ممالك مجتمعه‌نك و طرلنده میسوری نهر عظیمنه تابع بر بیوك نهر اولوب، قیالی طاغلردن اینن

و ٤١° عرض شمالی ایله ١٠٣ طول غربیده (پلاته سیتی) قصبه‌سنده برلشن (شمالی پلاته) ایله (جنوبی پلاته) نهرلرندن بالتشکل ، ابتدا شرق جنوبی‌یه، بعده شرق شمالی‌یه ونهایت شرقه طوغری جریانله ، صولدن (میدله‌لوپ) ، (نورت‌لوپ) و (الخورن) چایلرینی اخذ، وهمنامی اولان حکومتی غربدن شرقه شق ایتدکدن صکره، حدود شرقیه‌سنده صاغدن مذکور میسوری‌یه دوکیلور. مذکور ایکی نهرك محل اجتماعندن آشاغی مجراسی ٥٥٠ واوندن یوقاری (شمالی پلاته) نك کی ٩٠٠ وجنوبینك کی ٦٠٠ کیلومتره اولوب ، ك اوزوننك منبعندن میسوری‌یه قاریشدیغی محله‌دك بتوننك مجراسی ١٤٥٠ کیلومتره‌در. مانتقاسی قربنده ١٦٠٠ متره وسعتی واردر. حوضه‌سی ٢٣٢٠٠٠ مربع کیلومتره وسعتنده اولوب، ٢٦٥٠٠٠ اهالی ایله مسکوندر. صوبی آز اولوب، سنه‌ده طقوز اون آی سورن قوراقلق موسمنده اکثر یرلرنده چکیدویرر.

نبراسقه (Nebraska) آمریقای شمالیده ممالك مجتمعه‌نك جماهیر وسطیه‌سندن اولوب ، ایچنده جریان ایدن آنف البیان نهرك اسمیله تسمیه اولنمشدر. شرقدن غربه ممتد بر مستطیل شکلنده اولوب، یالکز غرب جنوبی کوشه‌سی زاویهٔ مستقیمه صورتنده کسیك اوله‌رق قولورادویه عائددر . شرق وشرق شمالی حدودی میسوری مجراسیله آیریلوب، حدود سائره‌سی خطوط مفروضهٔ مستقیمه‌دن عبارتدر. شمالاً داقوته، غرباً ویومینغ وقولورادو، جنوباً ینه قولورادو وقانساس، شرقاً دخی میسوری وایووه حکومتلریله محدوددر. ٤٠° ایله ٥٠′ ٤٢° عرض شمالی و ٩٨° ایله ١٠١° ٢٠′ طول غربی آره‌لرنده ممتد اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ١٩٧٣١٩ مربع کیلومتره و اهالیسی ٤٥٢٤٠٢ کشیدر . اراضیسی عمومیت اوزره اووه‌لق اولوب، غربدن شرقه مائلدر. قسم شرقیسنك صولری دها چوق اولمغله ، عمرانه قابلیتی زیاده اولوب ، قسم غربیسی بیانی وقبا اوزون اوتلرله مستور پایانسز چایرلردن وقوملق چوللردن عبارت وآغاجدن خالیدر. آنجق زراعت وغرس اشجار غربه طوغری ایلریلدکجه، اورالرینك دخی یاغمورلری چوغالوب ، زراعته کسب استعداد ایتمکده‌در . هواسی یازین خیلی صیجاق و قیشین او نسبتده صوغوق اولدیغی کبی، کوندوز ایله کیجه آره‌سنده‌کی تفاوت دخی پك بیوك و تحولاتی چوق وسریعدر. آنجق پك یابس اولدیغندن، صحته پك نافع وصاغلامدر. اورمانلری اراضیسنك آنجق یوزده بش آلتیسی نسبتنده ایسه‌ده، دیکیلان آغاجلر قولای طوتوب چابق بیودیکندن ، بو صوك سنه‌لرده بهر سنه ملیونلرجه اشجار مثمره وغیر مثمره دیکیله‌رك ، اورمانلر تکثیر اولنمقده‌در . ك چوق بولنان آغاجلری: میشه، جوز، قواق، سکود، قره آغاج، کورکن وسائره‌در. اراضیٔ مزروعه‌سی دخی هنوز پك آز ایسه‌ده، کیتدکجه توسع ایتمکده اولوب، برنجی درجه‌ده مصر و ایکنجی درجه‌ده بغدای، یولاف، آربه، بتاته، توتون وسائره حاصل اولور. وقتیله پایانسز چایرلرینی طولدیران یبان اوکوزی سوریلری آزالمش ایسه‌ده، الآن بونلردن وآیی، قورت، کیبیك انواعی وسائر حیوانات وحشیه‌دخی بولنمقده‌در. حیوانات اهلیه‌سی برنجی درجه‌ده طوموز، ایکنجی درجه‌ده صیغیر، اوچنجی درجه‌ده خرکله‌دن عبارت اولوب، قیونلری آزدر. زراعت اهالیٔ موجوده‌سنك بر قاچ مثلی اشغال ایده بیله‌جکندن، هنوز صنایعله اشتغاله او قدر احتیاج یوغیسه‌ده ، ینه احتیاجات داخلیه‌یه کوره مواد مختلفهٔ صناعیه وجوده کتیره‌جك فابریقه‌لری‌ده کیتدکجه چوغالمقده‌در. بحر محیط آطلاسیدن بحر محیط معتدله قدر ممتد اولان بیوك دمیر یول خطلرینك بری مملکتی بوینه شق ایتمکله برابر ، شرق جهتنده بر قاچ قوله دخی آیریله‌رق ، موارداتِ تجاریه‌سنی تسهیل ایدیور. انهارنده سیرسفائن ممکن ایسه‌ده ، بر آز زحمتلیدر. اهالیسی بیننده زنجیلرله اصل آمریقالیلر پك آزدر . مرکزی (اوماهه) قصبه‌سی اولوب ، مملکتك ٩٠ سنجاق ویا قضایه منقسمدر. ٣٣ اعضادن مرکب بر هیئت اعیانیله ٩٨ اعضادن عبارت بر مجلس مبعوثانی واردر. عمومی قونغره‌یه ٣ مبعوث انتخاب ایتمك و رئیسك انتخابنده ٥ رأی ویرمك حقنی حائزدر.

نبط (Nabathéens) جزیرة العرب ایله عراق وشام آره‌لرنده وعلى الخصوص

زت واديسنك آشاغى طرفلرنده ساكن بولنمش بر قوم اولوب، بنى اسرائيل كنديلرينه عرب نظريله باقدقلرى، وبنى اسماعيلدن عد ايتدكلرى حالده، عربلر بونلره سريانى وياكلدانيلرك بر شعبه‌سى نظريله باقارلردى، وچوق دفعه كلدانى وسريانيلره بو اسمى ويررلردى. بناءً عليه بو اسمك مدلولى مبهم بر حالده اولوب، عرب وكلدانى ايله سريانى جنسلرندن مركب وملز بر قوم بولنمش اولمسى دخى محتملدر. «الفلاحة النبطية» عنوانيله عربى‌يه ترجمه اولنمش بر كتاب مشهور واردر، كه كرك فن زراعت وكرك نبط قومى حقنده معلومات نافعه‌يى جامع اولديغندن، اولجه بعض آوروپا مستشرقينى طرفندن نشرى نيت اولنمش ايسه‌ده، اجرا اولنه‌ميوب اولنمديغى مجهولدر. شهرمزك بعض كتبخانه‌لرنده موجوددر.

نبك { سوريه ولايتنك شام سنجاغنده ودمشقك ٧٠ كيلومتره شمال شرقيسنده اوله‌رق جبل الشيخك اتكنده قضا مركزى بر كوچك قصبه اولوب، ٢٠٠٠ اهاليسى، اطرافنده كوزل باغچه‌لر ايله مياه جاريه‌سى، يازين پك صوغوق بر كوزل صويى، روم قتوليكلرينه مخصوص بر مناسترى، خراب حالنده بر اسكى خانى وآمريقا ميسيونرلرينه مخصوص مكتبى واردر.

— نبك قضاسى سنجاغك منتهاى شمال شرقيسنده واقع اولوب، شمالاً حما سنجاغيله، غرباً بعلبك، جنوباً نفس دمشق و دوما قضالريله، شرقاً دخى برالشام ايله محدوددر. قضا ٣٠ قريه ايله ٣ مزرعه‌دن مركب اولوب، ١٨٠٠٠ قدر اهاليسى واردر، كه جمله‌سى لسان عربى ايله متكلمدرلر. اراضيسى خيلى منبت اولوب، ذخيره وسائره‌يه متعلق محصولاتى واردر.

نبو { (Nebo) بحر لوطك شرق جهتنده ومؤابيلر مملكتنده بر طاغ اولوب، بنى اسرائيلك روايتنه كوره، حضرت موسى (عم) اورادن ارض مقدسى كورمش ايسه‌ده، داخل اولمسى مقدر اولمديغندن، اوراده ارتحال ايتمشدر.

نبيل { (محمد — بك) متأخرين شعرا وقضاتدن اولوب، شيخ الاسلام عاشر افنديك حفيدى و وقعه‌نويس نورى افنديك اوغلى ايدى. ١٢٢٤ده مصر مولويتنه نصب اولنمش، و١٢٣٥ده قاهره‌ده وفات ايتمشدر. ديوانچه‌سى واردر. شيخ غالب ده‌نك وفاتى تاريخنه دائر اولان شو مقطع جمله اشعارندندر:

ديدى تاريخنى بو دمده نى كلك نبيل
كوچدى غالب دده ياهو ديوب اهل حاله

نبى موسى { فلسطينده قدسك ٢٠ كيلومتره شرقنده بر موقع اولوب، حضرت موسى (عم) ك مدفنى اولديغى مظنون اولمغله، زيارتكاه بر جامع شريفى واردر. بو موقع بنى اسرائيلك روايتنه كوره نبى مشار اليهك محل ارتحال ودفنى اولان آنفاً البيان (نبو) طاغندن چوق اوزاقدر.

نپال { (Nepal) هندستانك شمالنده هيمالايه سلسلهٔ جبالى قسم وسطيسنك جنوبى مائلنده وانكلتره‌يه تابع اود وبهار خطه‌لريله چينه تابع تيبت آره‌سنده دولت مستقله صورتنده اداره اولنور بر يردر. ٢٦° ٢٥′ ايله ٣٠° ١٧′ عرض شمالى و ٧٧° ٤٦′ ايله ٨٠° ٥٤′ طول شرقى آره‌لرنده غرب شماليدن شرق جنوبى‌يه طوغرى ممتد بر ير اولوب، بو استقامتده بويى ٨٥٠ و وسطى اكى ١٤٠ كيلومتره‌در. شمالاً تيبتله يعنى چين حدوديله و سائر طرفلردن انكلتره‌يه تابع هند ممالكيله محدوددر. مساحهٔ سطحيه‌سى تقريباً ١٥٧٠٠٠ مربع كيلومتره اولوب، اهاليسنى انكليزلر ٢٠٠٠٠٠٠ قدر تخمين ايتمشلرسه‌ده، نپال حكومتى ٥٦٠٠٠٠٠ مقدارينه بالغ اولديغنى ادعا ايديور. نپالك اراضيسى حدود شماليه‌سنده‌كى هيمالايه صرتندن باشلايه‌رق حدود جنوبيه‌سنده (ترايى) بتاقلقلرينه‌دك اوچ منطقه‌يه منقسمدر: برنجى منطقه‌سى ٣٠٠٠ متره‌يه‌دك يوكسك اولان وذروه‌لرى ٨٠٠٠ متره‌يه قدر يوكسلن اراضىٔ مرتفعهٔ شماليه‌در، كه بسبتون نباتاتدن خالى واكثر يرلرى سرمدى قارلرله مستوردر؛ ايكنجيسى ١٢٠٠ ايله ٣٠٠٠ متره آره‌لرنده بر ارتفاعده بولنان اراضىٔ وسطيه‌در، كه هواجه معتدل اولوب، نباتات ومحصولاتجه دخى اقاليم معتدله‌يه تابعدر؛ اوچنجيسى ٣٠٠ ايله ١٢٠٠ متره آره‌لرنده بر ارتفاعده بولنان يرلردر، كه هوا ومحصولاتجه اقاليم حاره‌دن معدود اولوب، اكثر يرلرى بتاقلق وسازلق ياخود اورمانلقدر. بو

اوچنجی طبقه‌نك هواسی پك آغیردر . بو وجهله نپال ١٤٠ کیلومتره‌لك بر وسعتده قطب شمالیدن خط استوایه قدر اولان یرلرك بتون هوالرینی جمع ایدوب، بو تحولات دخی عرضه دكل، صرف ارتفاع درجاتنه تابعدر . میاه جاریه‌سی چوق اولوب، جمله‌سی شمالدن جنوبه جریانله، مملکتك خارجنده یعنی هندستانده کنك ایرماغنه دوکیلورلر. اك بیوکلری : حدود غربیه‌یی آیران (سارده) ، بونك شرقنده آقان (کرنك)، بتون مملکتك قسم وسطیسی میاهنی جمع ایدن (کندك) ، قسم شرقیده غربدن شرقه آقان وبعده تبتك ایچندن کلن بر بیوك نهری دخی اخذ ایله جنوبه دونن (کوسی) نهرلریدر .

طوپراغی پك منبت اولوب ، درجهٔ ارتفاعیله وضعیتی مساعد اولان یرلرك مختلف محصولاتی واردر . هرنه قدر زراعت پك اسکی اصولده و ناقص آلتلرله اجرا اولنیورسه‌ده ، اهالینك برنجی مشغولیتی زراعت اولوب، اراضی‌یی سقی واروا خصوصنه دخی زیاده اهمیت ویردکلرندن، محصولات ارضیه‌سی احتیاجات محلیه‌دن زیاده اولور. اك باشلی محصولاتی: پرنج، بغدای، آرپه، یولاف ، داری، آفیون، صفران، توتون، شکرقامشی، پتاته، چای، جنجفیل، پورتقال، لیمون، قایصی، نار، الما، آرمود، جوز، طوت وسائر میوه‌لرك انواعیله سبزه یرینه مستعمل نباتات مختلفه و نباتات طبیه‌نك انواعندن عبارتدر . اورمانلری چوق اولوب، چامك انواعیله، میشه، آق‌چه‌آغاج ، قره‌آغاج ، کورکن وسائر اشجار یتیشیورسه‌ده ، وسائط نقلیه‌نك فقداننـدن طولایی استفاده اولنمیور . دمیر، باقیر، کوکورت معدنلریله مرمر، یشم ، بلور وسائر احجاری چوق ایسه‌ده، بونلردن دخی تمتع اولنه‌میور . حیوانات وحشیه‌سی چوق اولوب، قپلان، پارس، فیل، کرکدان، میمون وطیورك پك کوزل نوعلری ویلان وسائر حشراتك انواعی بولنور . حیوانات اهلیه‌دن اك چوق بولنانی قیون اولوب ، جثه‌لری ایری ویاغیلری یموشاقدر . اهالیسی برچوق قبائله منقسم اولوب، باشلیجه (خاص) یاخود (کورخا) و (نوار) اسملریله ایکی بیوك صنفه آیریلیور . اساساً امم آریانیه‌دن معدود اولوب، سویلدکاری لسان دخی اسکی سانسکری لساننـدن منشعب ایسه‌ده، مغول جنسیتیله قاریشمش اولدقلری دخی سیمالرندن آکلاشیلیور ، که ازمنهٔ سالفه‌ده تبتدن اقوام تورانیه‌نك هیمالایه‌یی تجاوزله، مملکتی دفعاتله ضبط ایتمش اوله‌جقلرینه دلیلدر . مذهبجه همان نصفیت اوزره براهما وبودا دینلرینه منقسم اولوب، یالکز بعض اقوام سفلیه بودا دیننك تبت ومغولستانده مرعی اولان لاما شعبه‌سنه تابعدرلر. بعض مرتفع جهتلرنده دخی هندك اك اسکی اهالیسی اولان ویك اسمر چهره‌لی بولنان درویدیان عرقنه منسوب نیم وحشی قبائل صغیره بولنیور . نپال اهالیسنك کندیلرینه مخصوص برنوع مدنیتلری اولوب، قرائت وکتابت بینلرنده خیلی منتشردر، واولدقجه کوزل خانه‌لریله پك مصنع و جسیم بتخانه‌لری واردر . هندستانده اسکیدن بری مرعی اولان صنوف اهالی قاعده‌سی نپالده چوق مرعی اولوب ، اهالینك صنوف مختلفه‌سی بیننده‌کی فرق وتفاوته چوق رعایت اولنور، وبینلرنده اختلاط وقوع بولماز . اسارت دخی عندلرنده مرعی اولوب ، اغنیانك برچوق کوله وخلایقلری واردر . رسم ونقره چوق رعایتلری اولوب، بیوکلرینك سرایلریله معبدلری پارلاق بویالرله ترسیم اولنمش رسملر وتخته وطاش ومعدن اوزرینه حك اولنمش تصویرلرله مزیندر . هند وچین اصولنده هیکللری دخی واردر . پاموقدن ویوکدن بعض منسوجاتله باقیر، تونج ودمیردن اوانئ مختلفه یاپارلر . کرك بو معمولاتدن وکرك محصولات ارضیه‌دن برطرفدن هیمالایه بوغازلرندن تبته وبر طرفدن دخی هنده اخراج ایدرلر. هند جهتنده‌کی حدود قربنده انکلیز حکومتی برچوق بازارلر وبنابرلر تأسیس ایتمشدر، که نپاللیلر اورایه کندی محصوللرینی کتیروب ، مقابلنده کرك داخلده قوللانمق وکرك تبته کوتوروب صاتمق ایچون هند وآوروپا امتعه‌سندن آلیرلر . بو وجهله نپال هند ایله تبت آره‌سنده بر واسطهٔ تجارتدر. آنجق وسائط نقلیه پك ناقص اولوب، علی‌الخصوص هیمالایه بوغازلرنده اشیایی انسانلره ویا کچی وقیونلره یوکلدیرلر. نپالك هندستان ایله ایتدیکی تجارت سنوی ٥٥ ملیون فرانق راده‌لرنده اولوب ، بونك ٣٥ ملیونی اخراجات و ٢٠ ملیون قدری ادخالاتدر.

بوجهله اخراجاتی ادخالاتندن فضله اولمغله، مملکت اولدقجه زنکیندر.

نپال برمهراجه‌نك تحت حکمنده ایسه‌ده، اصل مملکتی اداره ایدن برنوع امیرالامرالق منصبی حائز برآدمدر، که مملکتك کبارندن مرکب برمجلسه ریاست ایدر. بومسنده کبرادن بتون ارباب نفوذ واقتدارك کوزی اولدیغندن، اکثریا سرکرده بولنان ذاتك جبراً برینی ضبط ایدرلر. یاالکز (بهادرجنك) اسمنده بری ۳۰ سنه بومقامی محافظه ایده‌بیلمشدر. قوهٔ عسکریه‌سی صلح زماننده ۱۷۰۰۰ عساکر منتظمه‌و ۱۳۰۰۰ عساکر غیرمنتظمه‌دن عبارت اولوب، حرب زماننده الی سلاح طوتان بتون نپاللیلر سلاح آلتنه آلنیر. معاش وتعیینات یرینه اسکی سپاهیلر کبی اراضی اوزرینه برحصه ویررلر. مملکتك واردات سنویه‌سی ۲۵ ملیون فرانق‌راده‌لرنده اولوب مهراجه‌نك کلیتلی اراضیسی وسائر واردات مخصوصه‌سی دخی واردر. مملکت غیرمساوی ۹ ایالته منقسمدر. پایتختی وسطلرنده بولنان (خاتماندو) شهریدر.

نپتون { ویونانجه پوسیدن (Neptune , Poseidon) اساطیرقدیمهٔ یونانیه‌ده دکزالهی زعم اولنوب، زمان الهی زعم اولنان ساتورن (ونام دیکرله خرونوس) ایله بلوطه‌دن کنایه اولان (ریا) نك اوغلی ومشتریك برادری اولدیغنه اعتقاد ایدرلردی. دکیز اوزرینه حاکم اولوب، بحرین بالخاصه بوکاعبادت، وکندیسندن استمداد ایدرلردی. کویا مشتری‌یه بدری ساتورنی اسقاط ایتمده و (تیتان) تعبیر اولنان جنلره قارشی اولان محاربه‌سنده یاردیم ایتمش؛ وبعده کونشدن کنایه اولان (آپولون) ایله برلشوب، مشتری‌یی اسقاط ایتمك ایستدیکندن، ایکیسی‌ده مشتری طرفندن سمادن طرداولنه‌رق، تروا حکمداری (لاؤمدون)ك یانیده مقصده اولدیغی استحکاماتده عملهلك ایتمش؛ وحکمدار موی‌الیه اجرتنی ویرمدیکیچون، سواحلنه بحری بر جانور مسلط ایدوب، ممالکنی خراب ایتمش؛ وتروا محاصره‌سنده کویا یونانیلرك طرفنی التزام ایتمش. بونك کبی حقنده برچوق اساطیر منقولدر. بریلردن برچوق اولادی اولدیغنه دخی ایناتیرلردی. کندیسنی کمی تکنه‌سی شکلنده ودکیز آیغیرلری

قوشلمش برآربه‌یه اونورمش و النده بریابه طوتار واطرافنی دکیز پریلری آلمش اولدیغی حالده تصویر ایدرلردی.

نپوس { (Népos) روما غرب امپراطوری. لرندن اولوب، ٤٧٤ تاریخ میلادیسنده (غلیکریوس) ی مغلوب ایده‌رك، امپراطورلغی ضبط ایتمش؛ و(اوریته) یی ویره‌رك، ویسیغوتلرله مصالحه ایتدکدن صکره، پطریق (اورست) ٤٧٥ ده کندیسنی مغلوب ایده‌رك، کندی اوغلی (آغوست) ی اقعاد ایتمکله، صاحب ترجه مملکتی اولان دالماچیایه چکیلوب، بش سنه صکره اوراده قضاءً وفات ایتمشدر.

نثاری { ایران شعراسندن ایکی کشینك مخلصی اولوب، بری تبریزلی وجهاندیده برآدم ایدی. شو بیت اونکدر:

> فغان از آن که برم ناشسته طعنهٔ غیر
> بیادش آید و بی اختیار بر خیزد

— دیکری اصفهانلی اولوب، اکبرشاه زماننده هندستانه سیاحتله، پك چوق انعامه نائل اولمش ایدی. شو بیت اونکدر:

> دست وشمشیر ومژه غرقهٔ خون می آید
> عالمی کشته به بینید که چون می آید

— «چهار کلزار» عنوانیله برمنظومه یازمش برنثاری دخی وار ایسه‌ده، بو ایکی ذاتك بری‌می یوقسه بشقه‌میدر، آکلاشیله‌مدی.

نجابت { هندستان شعراسندن ایکی ذاتك مخلصیدر:

بری (میر—) لاهورلی اولوب، میرسیادتك کوچك برادری ایدی. شو بیت اونکدر:

> مادرین باغ نهال چمن تصویریم
> هست درخامهٔ نقاش رك وریشهٔ ما

— دیکری (میر نجیب علی) بهونکام قصبه‌سندن اولوب، شو بیت اونکدر:

> شام غریبی دل من تیره کرد
> پرتو صبح وطنم آرزو ست

نجات { (عبدالعالی) مشاهیر شعراء ایراندن اولوب، اصفهان ساداتندندر. سلطان حسین صفوی زماننده یاشایوب، کتبخانه‌سنه مأمور ایدی. لطائفه متعلق بر چوق اشعاری

اولوب، اك زياده بو مسلكده شهرت قزانمشيدى. شو بيت اونكدر:

من كيستم وكناه من چيست
تا در خور رحمت تو باشد

نجاتى { (نوح -) مشاهير شعراء عثمانيه‌دن اولوب، عن اصل ادرنه‌لى اولديغى حالده، قسطمونيده نشأت ايتمشدر. ابوالفتح سلطان محمد خان زماننده درسعادته كلوب، پادشاه مشاراليهك مدحنده برخيلى اشعار سويلمشدر. بعده جنتمكان سلطان بايزيد خان ثانى حضرتلرينه انتساب ايدوب، شهزادكان معالمكانه نصب اولنمش؛ وبونلردن سلطان عبداللهك معيتلرنده سنجاغه كيدوب، شهزادهٔ مشاراليهك وقوع ارتحالنده بعض مؤثر مرثيه‌لر سويلمش؛ و درسعادته عودت ايدوب، مؤخراً نشانجيلقله ينه سنجاغه كيتمش؛ و شهزادهٔ مشاراليهك دخى وقوع وفاتيله، آرتق بر تقاعد معاشيله كوشهٔ قناعته چكلمش؛ و ٩١٤ده وفات ايتمشدر. مرتب ديوانى واردر. اشعارى وعلى الخصوص مرثيه‌لريله بهاريه كبى قصائدى ضررسز اولوب، شو مطلع مشاراليه سلطان محمودك ارتحالنه سويلديكى مرثيه‌سندندر:

دنيا اوى مشقت ورنج وعنا ايمش
صحن صفا ديدكلرى ماتم سرا ايمش

— ينه اونبجى قرن هجرى عثمانلى شعراسندن سلانيكلى بر نجاتى دخى اولوب، شو بيت اونكدر:

كنج عشق ايله دل ويرانكى مسرور طوت
ظاهرك ويرانه اولسون باطنك معمور طوت

نجاكث { ماوراء النهرك شاش خطه‌سنده وبناكتدن ٢ فرسخلق مسافه‌ده بر قصبه اولوب، مشاهير فقهادن (فقيه العراق) ديمكله معروف (ابوالمظفر محمد بن الحسن النجاكثى) نك وطنيدر.

نجد { جزيرة العربك قسم داخليسنك بتون شمال وغرب جهتندن عبارت واسع بر بر اولوب، غرباً وغرب جنوبى طرفندن حجاز و يمن طاغلريله، شمالاً وشمال شرقى طرفندن نود چوليله، جنوباً وجنوب شرقى جانبندن دخى دهنا صحراى واسعيله محدوددر. بووجهله اوچ طرفدن چول ايله محاط اولوب، يالكز بر طرفدن حجاز ويمنه مربوطدر؛ بناءً عليه، قسم اعظم شماليسنه (نجد حجاز)، وقسم اصغر جنوبيسنه (نجد يمن) دخى ديرلر. شمالاً وشمال شرقى طرفندن شام وعراق والحسادن نجدى آيران نفود چولى پك واسع اولمدقدن بشقه، بسبتون ناقابل سكنى دخى اولمديغندن، نجدك اوجهتله اختلاطى قولاى ايسه‌ده، بحر محيط هندى سواحلنده‌كى عمان وشحر وحضرموتدن دهنا دينلن قوم درياسيله آيرلمش اولديغندن، اقطار مذكوره ايله آنجق الحسا ويمن طرفيله اختلاط ايده‌بيلير. اصل نجد اسميله شهرت بولان نجد حجاز ٢٤° ايله ٢٨° عرض شمالى و ٣٨° ايله ٤٦° طول شرقى آره‌لرنده ممتد اولوب، نجد يمن دخى ٢٤° خط مفروضندن اعتباراً كيتدكجه طارلاشه‌رق، برمثلث صورتنده ١٧° عرض شمالى واده‌لرينه قدر اوزار. نيز. اسمى دخى دلالت ايتديكى اوزره، نجد مرتفع بر يايله‌دن عبارت اولوب، حذاى بحردن ارتفاعى ١٠٠٠ ايله ١٢٠٠ متره آره‌لرنده‌در. بناءً عليه شمال جهتنده واقع جبل اجأك حذاى بحردن ١٨٠٠ متره ارتفاعى وار ايكن، اطرافندن پك آز فرقلى كورينور. جبل شمر ايله جبل سلمى دخى جهت شماليه‌ده وجبل تويق ايله جبل حطام دخى جنوب جهتنده كسب ارتفاع ايدوب، آره‌لرنده (وادى رمه) اسميله بيوك بر وادى بولنيور، كه حجاز حدودنده خيبر ناحيه‌سندن باشلايه‌رق، شرق وبعده شرق شماليه طوغرى اوزانير. نجدك برچوق كوچك واديلرى دخى بو وادئ عظيمه منتهى اولور. عسير جهتندن باشلايان (وادى نجاسه) ايله (وادى دواسير) دخى شرق شماليه طوغرى اوزانه‌رق، برلشدكدن صكره، بحرينه طوغرى ممتد اولور. بووجهله نجدك عموميت اوزره ميلانى شرق شماليه طوغريدر. طاغلرينك چوغى غرانيت ويا كلسدن عبارت اولوب، ذروه‌لرى صرب ايسه‌ده، اتكلرى بهارده اوتله ستر اولنه‌رق، كوزل مرعالر تشكيل ايدر. واديلر ايسه يالكز ياغمور ياغديغنده سيل كبى آقوب، فقط بوسيللر هيچ بر وقت دكيزه قدر واصل اولماز.

اطرافنده‌كى چوللره باقيله‌رق جزيرة العربك بتون ايچ طرفى چول ظن اولنمش ايسه‌ده، نجد كوزل وقابل عمران بربردر. ارتفاعنه مبنى هواسى چولدن

وسواحلدن چوق دها سرین اولوب، فصول اربعه تماميله حكملرینی اجرا ايديور ؛ وهواسی پك يابس اولمق سايه‌سنده چوق صاغلامدر . انهاری پك آز ابسه‌ده، قيناقلری وقيولری پك چوقدر، وقيولرينك صولری چوق درين دكلدر . واديلری وآلچقجه اولان يرلری رطوبتی محافظه ايدوب، پك كوزل مرعالری واردر؛ وقصبه وقريه‌لری چوق وصيق اولوب، جمله‌سی خرماالقلرله وباغ وباغچه‌لر وتارله‌لرله محاطدر. بعض جهتلرنده آلچقجه برجنس ميشه آغاجلری دخی يتيشيور. واديلرده بغدای، آرپه، پرنج، مصر، داری، دوره وسائر ذخاير حاصل اولور. يوكسك يرلری ايسه مرعالق اولوب، اهالينك خيلی مقدار حيوانات اهليه‌لری واردر . دوه‌اصل نجدك حيوانی اولوب، وقتيله يبان حالنده دخی بولنيوردی. شمدی يبانيلری بولنميه‌ده، مونسلرينك انواعی چوقدر. آتلرك اك كوزل جنسی بومملكته مخصوص اولوب، اصل عرب آتلری نجددن چيقار. آنجق بوصوك زمانلرده نجدك يتيشديرديكی آتلر مقدارجه چوق تدنی ايتمشدر . قيونلری ايری قويروقلی اولوب، ياغيلری مرينوسدن دها ايیدر. حيوانات وحشيه‌سی بقرالوحش تعبير ايتدكلری برجنس غزال ايله آو حيواناتنك وقوشلرك انواعندن عبارتدر. آرسلان وسائر يرتيجی حيوانلری دخی واردر .

نجدك مقدار اهاليسی تماميله معلوم اوله‌ميوب، اوجنی كزمش اولان سياح شهير (پالغراو) يالكز شمر عشيرتنك ساكن اولديغی قسم شماليسی داخل اولمقسزين، اهاليسی برمليوندن زياده تخمين ايتمش اولديغی حالده، ديكر بعضلری بوقطعهٔ واسعه‌يه آنجق ياريم مليون قدر اهالی ويرمك ايستيورلر . اهاليسنك قسم اعظمی متمكن اولوب، يالكز چوللرك قربنده وآز منبت اولان يرلرنده خيمه نشين قبائل بولنيور. كويلرده ساكن اولانلری زراعتله وباغچوانلقله وقصبه‌لرده ساكن اولانلری‌ده بعض صنايعله وتجارتله مشغول اولورلر. خيمه نشين اولانلرينك مشغوليتی ايسه رعی حيوانات اولوب ، جلس قصراقلری ، دوه‌لری وقويونلری واردر . ذاتاً بونلری كوچيه حالنده ياشامغه سوق ايدن سبب حيوانلرينه موسمه كوره مرعا بولمق قائله‌سيدر . علی العموم نجد اهاليسی وبالخاصه ساكن اولانلری فصيح عربجه سويليوب ، نجده يبانجيلر پك نادر كيرديككندن، لسانلری اسكيدن بری خالص حالنده قالمش، واصلا كلمات اجنبيه ايله قاريشمامشدر. مذهبجه اهالينك قسم اعظمی وهابيدر . صنايع محليه پاموق بز ويوكدن عربلرك كيدكلری اينجه برنوع عبا ومشلح كبی شيلر نسجيله باقيرجيلق ، دميرجيلك ، قيومجيلق كبی احتياجات عاديه‌يه عائد صنعتلردن عبارتدر. بصره وبغدادله، شامله، مكه ايله ومسقطله آليش وويريش ايدوب، بعض محصوللرينك فضله‌سنی وحيوانات ودوه قوشی تويی وسائره اخراج، ومحتاج اولدقلری بعض امتعه وسائره ادخال ايدرلر. مقدما نجد ادارهٔ واحده تحتنده ايكن ، وارداتی ۳٦۰۰۰۰ رياله بالغ اولوری . اووقتدن بری الحسا جهتی ممالك عثمانيه‌يه الحاق اولنديغی كبی، شمر (يعنی شمال جهتی) دخی آيريجه بر عشيرت تشكيل ايتمش؛ وقصيم نجد عشيرتنی طانيورسه‌ده، اداره‌جه آيرلمشدر . اصل نجدك يعنی وهابی عشيرتنك مركزی نجدك شرق جهتنده واقع (رياض) وشمر عشيرتنك مركزی‌ده شمال جهتنده واقع (حيل) قصبه‌لريدر. (عنيزه) و (بريده) قصبه‌لری‌ده اك معمور يرلرندن اولوب، وادی رمه داخلنده‌در. خيمه‌نشين اهاليسی قبائله منقسم اولوب، بونلرك بعضلری اون اون بش بيك مسلح آدم چيقاره بيلير حالده‌در ، وبعضيلری تاريخجه معلوم قبائل مشهوره‌دندر.

نجد، يوقاريده ديلديكی كبی، چوللرله محاط بر ير اولوب، اهاليسی دخی پك جسور و جنكاور اولمغله برابر ، زنكين بر ير دخی اولمديغندن ، اسكيدن بری مجهول برحالده قالمشيدی. حتی جغرافيون اسلام آثارنده دخی نجد حقنده تفصيلات بولنميور؛ وخلفاء عباسيه زماننده دخی نجدك دائرهٔ انضباطه آلنمسنه اهميت ويرلمه‌مشيدی. او وقتلردن بری نجدك هر بر طرفی بر شيخ واماملك تحت اداره‌سنده قالوب، بونلر اكثريا كنديی بينلرنده محاربه‌لرله امرار وقت ايدرلردی. نهايت بوندن يوز اللی سنه اول مذهب وهابينك ظهوری نجدك ادارهٔ واحده‌يه آلنمسنی موجب اولمشدر. [« وهابيلر» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

نجد { سنجاغی. بصره ولایتنی ترکیب ایدن
درت سنجاغك بری و اك جنوبیسی
اولوب، جزیرة العربك شمال شرقی قسمنی تشکیل
ایدن (الحسا) و نام دیکرله (بحرین) خطه‌سندن
عبارتدر. بحر فارسك یعنی بصره کورفزینك غرب
جنوبی ساحلی بوینجه تقریباً ٢٩° دن ٣٠´ ٢٤°
عرض شمالی‌یه یعنی مدار سرطانه قدر ممتد اولوب،
غرباً دهنا صحراسنه مربوط نفوده چولیله نجددن
آیرلمش اولمغله، اصطلاح جغرافیجه نجددن معدود
اولدیغی حالده، مقدما ممالك عثمانیه‌یه الحاقنده،
رسماً نجد سنجاغی نامی ویرلمشدر. شمالاً
بصره مرکز سنجاغیله و برالشام ایله، غرباً
مذکور چول ایله، جنوباً عمان یعنی مسقط
امامتیله، شرقاً دخی بصره کورفزیله محدود
اولدیغی حالده، مساحهٔ سطحیه‌سی تقریباً ٥٠٠٠٠
کیلومتره واهالیسی ٢٥٠٠٠٠ کشیدر. اراضیسی
عمومیت اوزره قوملق ایسه‌ده، بعض وادیلری
وبر طاقمی صیجاق میاه معدنیه‌دن اولمق اوزره
بر خیلی قایناقلری اولدیغی کبی، هر نره‌سی قازلسه،
نهایت ٣ متره درینلکنده صو چیقوب، قیولری
بول اولدیغندن، طوپراغی صولانجه، سنه‌ده ایکی
دفعه محصول ویره‌جك درجه‌ده منبتدر. بو قوهٔ
انباتیه‌سنه واهمیت تجاریه‌سی معلوم اولان بصره
کورفزی ساحلنده بولنمسنه بناءً، ازمنهٔ سالفه‌ده
معمور بر یر ایدی؛ وهر طرفنده مشهود اولان
شهر وقصبه ویرانه‌لری بوکا شاهددر. اهالیٔ
حاضره‌سنك بر قسمی متمکن و زراعت و صنعت
وتجارتله مشغول، و برطاقمی‌ده خیمه‌نشین وحیوانات
رعیبله متوغلدر. بو ایکنجی طاقمك یغمایه دخی
میل طبیعی والفتلری اولوب، بوحال اهالیٔ متمکنه‌نك
امنیتنی سلب ایتمکله، مملکتك اسکی معموریتنك
استردادینه مانع اولمقده‌در. اهالینك قسم اعظمی
سنی و بر قسمی شیعی المذهب اولمق ادعاسنده بو.
لنیورسه‌ده، اساساً همان جمله‌سی وهابی المذهب
اولوب، بو مذهبلرینی یالکز منتهای جنوبده واقع
قطر قضاسنك اهالیسی اظهار ایتمکده‌در. مملکتك
اك برنجی محصولی خرما اولوب، سنوی بر بچق
ملیون طونیلاته‌یی متجاوز خرما آلنیر؛ و اهالینك
برنجی معیشتی بو محصولدن اولدقدن بشقه، بحرین
طریقیله هندستان وآوروپایه دخی کلیتلی اخراج
اولنه‌رق، بو اخراجاتك یوزده سکزدن کمرك رسمی
سنوی ١٢٠٠٠ لیرایه بالغ اولیور. ایکنجی
درجه‌ده محصولی پرنج اولوب، قطیف قضاسنك
بعض محللرنده سنوی ٩٠٠٠ طونیلاته قدر پرنج
حاصل اولیورسه‌ده، اهالی بو محصولدن چوق استهلاك
ایتدکلرندن، بصره وهنددن دخی خیلی مقدار ادخال
اولنور. بغدای وآرپه ایله دوره وسائر ذخایر آز
مقدارده یتیشوب، احتیاجات محلیه‌یه کفایت ایتمز.
قصبه وکویلرك اطرافنده باغچه‌لر چوق اولوب،
بونلرده انجیر، نار، جنسی پك کوزل شفتالی وسائر
میوه‌لر یتیشدیریلیر. حیوانات اهلیه‌لری: قیون،
دوه، آت، مرکب و صیغیردن عبارت اولوب،
بونلرك سنوی تولداتی تقریباً ٢٥٠٠٠٠ قیون،
٥٠٠٠٠ دوه، ٤٠٠٠٠ مرکب، ٣٨٠٠٠ آت
و ٢٥٠٠٠ صیغیره بالغ اولور. حیوانات وحشیه‌سی:
آرسلان، صرتلان، قورت، بیبان مرکبی، دوه
قوشی وسائره‌دن عبارتدر. صنایع محلیه بر جنس
اینجه وپك مقبول اولان عبا انواعیله چادیرلق چکه
واهالینك کیدکلری برجنس ظریف نعلین وکتفیه
کبی شیلرله باقیر ودمیردن اوانی وکومشدن بعض
قادین تزییناتی اعمالندن عبارت اولوب، عبا ونعلیندن
اخراجات دخی اولور. سواحل اهالیسی بالیقچیلق
واینجی اخراجی ایله دخی اشتغال ایدوب، کرك
تازه وکرك قورو بالیق دخی اهالینك باشلیجه مدار
تعیشی اولان موادن معدوددر. محصولات
ومعمولاتلری فضله‌سنك اخراجیله محتاج اولدقلری
ذخایر وسائره‌نك ادخالی واینجی صیدی اولدقجه
بر تجارتی منتج اولوب، بو تجارتك مرکزی ایسه
قطر ایله قطیف و هفوف قضالری آره‌سنده واقع
کورفزك داخلنده بولنان (بحرین) جزیره‌سیدر.
یرلی تجار ماللرینی مذکور آطه‌یه کوتوروب، اوراده
امتعه ومواد سائره ایله مبادله ایدرلر. بو وجهله
بحرین آطه‌سی نجد سنجاغیله بصره، بندر بوشهر،
مسقط وبمبای آراسنده اجرا اولنان تجارتك مرکزی
اولوب، کرك بو جهتجه وکرك اینجی صیدندن طولایی
اهمیتی زیاده اولدیغی، وموقعاً بو سنجاغه ملحق
بولندیغی حالده، شیخی بولنان آدمك مجرد منفعت

شفصبه سیجون انکلتره نك حمايه سی آلتنه كيرمسی شايان تأسفدر. قسم شماليسنك سواحلی نسبةً دوز وارا. ضيسی دها قورو اولوب، اك معمور بری مذكور كورفزك اطرافنده اولان قسم جنوبيسيدر. مركز لوا ايله شمال جهتنده بولنان قطيف قضاسی تماميله مضبوط اولوب، اهاليسی دخی حكومت سنيه يه ايصينمش ايسه ده، جنوب جهتنده واقع و باشليجه مذكور كورفزی تشكيل ايدن اوزون برشبه جزيره دن عبارت اولان قطر قضاسی اليوم بر قائممقاملقدر. (هفوف) شهرينك ٤٢٠٠٠ اهاليسی اولديغی كبی، قضا مركزلری اولان قطيفك دخی ١٨٣٠٠ وقطرك ٩٣٠٠ اهاليسی واردر. بو معموره لرك خانه لری كاركير واولدقجه كوزل اولوب، بو اوچ مركزده بر رشديه مكتبی واردر. اهالينك كنديلرينه مخصوص مساجده مربوط مكتبلری ده بولنوب، بونلرده يالكز قرآن كريم حفظ وبرآز قرائت وكتابت تعليم ايديلير. داخل لواده ٣٠ قدر مدرسه دخی بولنوب، نحو وفقه اوقونور. يالكز مراكزده سنيلره مخصوص برقاچ مناره لی جامع بولنوب، وهابيلره مخصوص وتقريبا ٤٠٠ عددينه بالغ اولان معابد ايسه، مذهبلری اقتضا. سنجه، مناره سز مساجددن عبارتدر. سنجاغك هواسی صيجاق ايسه ده، عموميت اوزره يابس وصاغلام اولوب، يالكز قطيف قصبه سی قربنده بر بتاقلق وبرنج تارله لری بولنديغندن، اورانك هواسی رطوبتلی وصيتمه ليدر. بصره دن هجين پوسته سی ايشليور. لوا بر وجه مذكور ٣ قضايه منقسم اولوب، اك واسع و اك معموری اولان مركز يعنی هفوف قضاسی: مبرز، جفر، عجير، زياره، عديده اسملريله ٥ ناحيه يی دخی حاويدر.

نَجْران { يمنك شمال شرقی كوشه سنده ودهنا صحرای كبيرينك كنارنده بر بر اولوب، بونك اهاليسی اسكيدن بری دين عيسوی يی قبول ايتمشلردی. حتی موسوی المذهب بولنان ملوك يمندن ابو نواس بونلری كندی دينه دعوت ايدوب، قبول ايتمدكلرندن، ايچلرندن يكرمی بيك كشی قتل ايتمكله، آيت كريمه ده اشبو مقتولين «اصحاب الاخدود» اسميله مذكوردر. وقت سعادتده نجرانليلر مبعوثلر كوندروب، صلحاً تابع اولمشلردر. بعده خلافت جناب فاروقيده عموم جزيرة العربدن غير مسلم اولانلر اخراج اولنديغی صره ده بونلر دخی جيقاريله رق، واراضی واملاككلرينك بدلی ويريله رك، كوفه قربنده ينه نجران تسميه ايتدكلری برمحله انتقال ايتمشلردی. شمديكی اهاليسی قرامطه مذهبنه تابع شيعيلردر.

— حورانده دخی بو اسمله بر قصبه وار ايدی، كه اليوم بيوك برقريه حالنده اولوب، درزی وخرستيان اهالی ايله مسكوندر.

نَجَف { بغداد ولايتنك كربلا سنجاغنده وكربلانك ٧٠ كيلومتره جنوب شرقيسنده بغدادك ده ١٥٠ كيلومتره جنوبنده وكوفه خرابه لرينك برساعت قدر شمالنده اوله رق فراتدن آيريلان (هنديه) جدول طبيعيسنك بالتوسع تشكيل ايتديكی كولك كنارنده قضا مركزی برقصبه اولوب، علی المرتضی (رضه) افندمزك تربهٔ شريفه سنی حاوی اولمغله مشهور وبومناسبتله (مشهد علی) ديمكله دخی معروفدر. كوفه نك معموريتی زماننده نجف شهرمذكورك قبرستانی اولوب، ياقوت حموی زماننده دخی عمراندن عاری وخالی بربر ايكن، بعده زوارك ترددانی مناسبتيله اعمار اولنمشدر. برسورله محاط اولوب، ٣ قپوسی، ٥٠٠٠ اهاليسی، ٤ بيوك مدرسه سی، ١٧ مكاتب ابتدائيه سی وزوارك يادكار اولمق اوزره، آلدقلری سجاده، كفن، عبا كبی معمولاتی واردر. حضرت مشارالیهك تربه سی پك مزين ومكمل اولوب، اطرافنده سرداب حالنده قات قات مزارلغی واردر، كه ايراندن كل يوم كلن جنازه لر دفن اولنور. اهاليسی همان كاملاً شيعی المذهب اولوب، باشليجه تربهٔ شريفه نك زوارك

وكلوب دفن اولنان جنازه‌لرك خدمتلريله كچينيرلر .
يانده‌كى كوك صويى طوزليجه اولديغندن ، اهالى
هنديه جدولندن كتيرمك مجبوريتنده ايكن، مقدما
هند اغنياسندن برقادين يكرمى بيك انكليز ليراسى
صرفيله مذكور جدولدن قصبه‌يه تحت‌الارض صو
اساله ايتمشدر .

— نجف قضاسى كربلا سنجاغنك منتهاى
جنوبنده واقع اولوب، شمالاً هنديه قضاسيله ،
شرقاً حله سنجاغيله، جنوباً وغرباً دخى برالشام‌ايله
محدوددر . مساحهٔ سطحيه‌سى تقريباً ٨٤٠٠ مربع
كيلومتره اولديغى حالده ، آنجق ١٠٠٠٠ اهالى
ايله مسكوندر . مع هذا كوفه، رحبه وناجيه‌اسملريله
٣ ناحيه‌سى دخى واردر . هواسى صاغلام اولوب،
آنجق زوارك ازدحامى وعلى‌الخصوص دفن اولنمق
اوزره كتيريلن جنازه‌لر جيادت هوايى اخلال
ايتمكده اولديغندن حكومت سنيه‌جه لازم‌كلن تدابير
صحيه اتخاذ بيوريله‌رق رفع محذور ايدلمكده‌در .
قضا اراضيسنك آنجق ٢٠٠ ده برى يعنى ٣٨
مربع كيلومتره‌لك يرى مزروع اولوب، باشليجه
محصولاتى : خرما، برنج، بغداى، آرپه وسائره‌در.
حيوانات اهليه‌سى يعنى قيون وصيغير ايله خركله
سوريلرى چوقجه ايسه‌ده ، مرعالرينك وسعت
واستعدادينه نسبتله جزئياتدن عبارتدر . قضا
داخلنده مشهور كوفه‌شهرينك خرابه‌لرى بولنوب،
بوويرانه‌لرك اورته‌سنده ناحيه مركزى بركوچك
قريه ايله اون‌قدرطلبه‌سى بولنان برمدرسه‌بولنيور.
رحبه ناحيه‌سنده واسع محله‌لر واردر .

نجف { فرس شعراسندن اوچ كشينك مخلصيدر :
برنجيسى اصفهانلى اولوب، شوبيت اونكدر :

آنچه شد تقدير نتواند كسى تدبير كرد
دردلم خون كشت هرخونى كه مادر شير كرد

— ايكنجيسى (شيخ عبدالكريم) هندستانك
لكهنو شهرندن اولوب، شوبيت اونكدر :

ناله خيزد ز دلم كاهى وآهى كاهى
چون بخاطر كذرد يادنكاهى كاهى

— اوچنجيسى(مولوى — عليخان)هندستانك
شاهجهان آباد مضافاتندن اولوب، اكثر علومه‌واقف
اولمغله، بعض مناصبه نائل اولمش؛ وبر خيلى كتابلر
يازمشدر . مكملجه بر تاريخى اولديغى كبى ،
«دساتير» ى فارسى‌يه ترجمه، و نوراتى دخى نظماً
لسان مذكوره نقل ايتمشدر . «هفت پيكر»
و«قصهٔ هيروررانجهه» عنوانلريله ايكى منظومه‌سى
دخى واردر . قرن سابق هجرى اواخرينه‌دك
برحيات ايدى. شوبرايكى بيت‌تورات ترجمه‌سندندر:

اكر ژرف نكريم لختى بهوش
بكفتار دانا كذاريم كوش
بيك رهمه پاكذاريم ما
دكر كونكيها نداريم ما
كه يزدان دانا توانا يكى ست
همه ناشناسيم ودانا يكى ست

نجفى { فرس شعراسندن ايكى ذاتك مخلصى اولوب، برنجيسى هندستانك اله آباد
شهرندن ايدى؛ و ١٢ ياشنده ايكن تكميل علوم
ايده‌رك، شعره شروع ايتمش؛ و ١٦ ياشنده ايكن،
١١٧٠ ده وفات ايتمشدر . شوبيت اوطفل كاملك
جملهٔ اشعار استادانه‌سندندر :

غنچهٔ باغ اميدم نشكفت
عمرچون باد خزان‌رفت‌وكذشت

— ايكنجيسى(سيدمحمد —) نجف‌ساداتندن
اولوب، هندستانه وبعده ايرانه سياحت ايتمشيدى .
شو رباعى اونكدر:

اى ياد توام سلسله جنبان جنون
دور از تو وبزم تو چونم وچون
چون شمع ستاده تابزانو در اشك
چون جام نشسته تابكردن در خون

نجم‌الدين { [ملك افضل — ايوب بن شادى‌وملك صالح — ايوب]
[«ايوب» ماده‌لرينه مراجعت بيوريله .]

نجم‌الدين { (ابويوسف يعقوب بن صابر المنجنيقى) مشاهير شعرادن
اولوب، ٥٥٤ تاريخنده حرانده دنيايه‌كلش؛ وتحصيل
علمدن‌صكره ، بغدادده سلك عسكرى‌يه دخول
ايله ، منجنيق آتمق خدمتنده استخدام اولنه‌رق،
بوفنده اكتساب ايتديكى مهارت فوق‌العاده اوزرينه،
منجنيقى لقبيله شهرت بولمش ايدى. سائر خدمات
عسكريه وملكيه‌ده دخى قوللانيله‌رق، كرك اشعار
وتأليفاتيله وكرك عسكرلكده و اداره‌ٔ مملكتده‌كى

اقتدارىله كسب اشتهار ايتمشدى . فن حرب، تعبية الجيش، فتح ثغور، استحكامات ، احوال فروسيت ، احوال محاصره، رياضت ميدانيه (؟)، حيل حربيه، انواع اسلحه وادوات حرب وآلتك صنوف واوصافى حقنده « عمدة السالك فى سياسة الممالك » عنوانيله فصول عديده‌يه منقسم مفصل ومكمل بركتاب تأليف ايتمشدر ، كه اكالنه موفق اوله‌مديغى حالده، بنه بك قيمتدار بر اثر اوله‌جغى آكلاشيليور. اواخر عمرنده، پير فانى اولديغى حالده، بك ظريف ومجلس آرا برذات اولوب، خليفهٔ عباسى ناصرلدين الله وسائر امرا وكبرا عندنده قدر واعتبارى زياده ايدى. بك چوق اشعار لطيفه ومصنعه‌سى واردر. ٦٢٦ تاريخنده وفات ايتمشدر. آخر عمرنده سويلمش اولديغى شو قطعه جملهٔ اشعارندندر:

اذاما بات من ترب فراشى
وصرت مجاور الرب الرحيم
فهنونى اصيحابى وقولوا
لك البشرى قدمت على الكريم

نجم الدين { (ابوالحسن على بن داود القهقرى) مشاهير فقهاء حنفيه‌دن اولوب، ٥٦٨ تاريخنده بصره جوارنده دنيايه كلمش؛ ودمشق شامده فقه ايله اشتغال، وزهد وتقوى ايله شهرت بولمش ايدى. ٦٤٥ تاريخنده دمشقده وفات ايتمشدر. زبير بن عوام (رضه)ك نسلندن اولديغى مرويدر .

نجم الدين بن اللبودى { [« ابن اللبودى » ماده‌سنه مراجعت.]

نجم الدين بن المنفاخ { (ابوالعباس احمد بن ابى الفضل اسعد بن حلوان) مشاهير اطبا وحكماء اسلامدن اولوب، ٥٩٣ تاريخنده دمشقده دنيايه كلمش ؛ ووالده‌سى شهر مذكورده (بنت دهين اللوز) اسميله شهرت بولمش عالمه بر قادين اولديغندن، (ابن العالمه) دينمكله دخى متعارف اولمش ايدى . ادبياتده دخى يدطولاسى اولوب، شعر وانشاده وقتنك فريدى ايدى . عود چالمده وحسن خطده دخى مهارتى وار ايدى . آمد صاحبى ملك مسعودك خدمت طبابتنده ووزارتنده بولنوب، برچوق احسانلرينه نائل اولدقدن صكره، غضبنه اوغرايه‌رق ، اموالى مصادره اولنمغله، دمشقه عودت، وبرمدت دخى حمص صاحبى ملك اشرف بن ملك منصوره خدمت ايلمشيدى. كنديسندن بك چوق آدملر تعلم واستفاده ايتمشلردى . اسمر بكزلى ونحيف البدن برآدم اولوب، حدت مزاجنه بناءً كيمسه‌يه مدارا ايتمزدى. ٦٢٣ تاريخنده وفات ايتمشدر . باشلجه تأليفاتى : « كتاب التدقيق فى الجمع والتفريق »، « كتاب هتك الاستار فى تمويه الدخوار »، « شرح احاديث نبوية تتعلق بالطب »، « كتاب المهملات فى كتاب الكليات »، « كتاب المدخل الى الطب »، « كتاب العلل والاعراض»، « كتاب الاشارات المرشدة فى الادوية المفردة » وسائره‌در . بوكتابلرك اهميتى عنوانلرندن دخى آكلاشيلوب، برنجيسنده بربرينه بكزين امراضك علائم فارقه‌سندن وتفريق وتشخيصلرى اصولندن بحث ايدبور .

نجم الدين رازى { اعاظم شعراى ايراندن وكبار متصوفيندن اولوب، شيخ نجم الدين كبرى مريدانندندر. جنكيزك خروجنده جانب رومه سياحت ايدوب، قونيه‌يه كلمش؛ ومولانا جلال الدين رومى وصدرالدين قونوى ايله كوريشمش ايدى . « كشف الحقايق وشرح الدقائق » عنوانيله برتأليفى و « بحرالحقائق » عنوانلى بر اثرى دها واردر . ٦٥٤ تاريخنده بغداده ارتحال ايدوب، جنيد بغدادى قربنده مدفوندر. شو ايكى بيت جملهٔ اشعار مرشدانه‌سندندر.

دشمن مارا سعادت يار باد
در جهان از عمر برخوردار باد
هركه خارى مينهد در راه ما
خار ما در راه او كلزار باد

نجم الدين زركوب { ايران مشاهير شعراسندن اولوب ، ضرورتله ياشامش ، وشو قطعه‌يى كندى حالنه مناسب سويلمشدر :

منم ز ركوب ومحصولم ز صنعت
بجز فريادى وبانكى نباشد
هميشه درميان زر نشينم
وليكن هركزم دانكى نباشد

نجم الدين سمنانى { شعراى ايراندن اولوب ، شورباعى جملهٔ اشعارندندر :

بامن فلكا چرا چنين در كينى
هر لحظه براى من غمى بگزينى
بر خاسته‌ئى براى من ميدانم
تا نفكنيم زپا دمى ننشينى

نجم‌الدين كاشى { (على بن عمر) مشاهير علمادن اولوب، حكمت ومنطق وسائر علومده تصنيفات عديده‌سى واردر. ٦٧٥ تاريخنده وفات ايتمشدر. منطقه دائر «العين» و «الشمسيه» عنوانلريله ايكى كتابى و «جامع الدقايق» و «حكمة العين» عنوانلريله ديگر ايكى تأليفى و علوم رياضيه وطبيعيه‌يه دائر ديگر بر اثرى دخى واردر.

نجم‌الدين كُبرى { (ابو الجناب احمد بن عمر الخيوق) مشاهير صوفيوندن واعاظم شعرادن اولوب، خوارزمليدر. اثناى تحصيلنده مناظره ومباحثه‌يى چوق سووب، دائما غلبه چالديغنـدن، (التامة الكبرى) ديمكله شهرت بولمش، وكثرت استعمال ايله (طامه) لفظى حذف اولنه‌رق، (كبرى) كنديسـنه لقب اولمش ايدى. بابا فرج تبريزى، شيخ اسماعيل قصرى، عمار ياسر وشيخ روزبهان مصرى كبى كبار مشايخدن اخذ طريقت وتصوف ايدوب، درجات عاليه‌يه نائل اولمش؛ ونجم‌الدين رازى، مجدالدين بغدادى، سعدالدين حموى، سيف‌الدين باخرزى، كمال خجندى وشيخ رضى‌الدين على لالا كبى مشاهير جمله مريدا-نندن بولنمشدر.

نجم‌الدين كرمانى { ايران شعراسندن اولوب، برخيلى تصنيفاتى واشعارى واردر. شو رباعى اونكدر:

خبر حادثه هرگز طلبم كس نكند
يك پرسش كرم جز تعبم كس نكند
ورجان بلب آمدم بجز مردم چشم
يك قطرهٔ آب برلبم كس نكند

نجم ثانى { (ميرزا يار احمد) شاه‌اسماعيل صفوينك وزيرى اولوب، ٩١٨ تاريخنده عبدالله خان اوزبكك الينه اسير دوشه‌رك، تلف اولنمشدر.

نجمى { اوننجى قرن هجرى عثمانلى شعرا-سندن ايكى ذاتك مخلصى اولوب، ايكيسى دخى علم هيئت ونجوم ايله اشتغاللرندن طولايى بومخلصى اختيار ايتمشلردى. برى جانيكلى اولوب، سلطان بايزيد خان ثانى دورنده وفات ايتمشدر. شو بيت اونكدر:

فلك ايلر كشى‌يه طالع بد
اختر سعد ايلزسه مدد

— ديگرى بروسه‌لى اولوب، پدرى ايراندن اورايه گلمشيدى. سلطان سليمان خانك شهزاده‌ايكن دفتردارى بولنان سنان چلبى‌يه انتساب ايدوب، معيتنده ازوورنيق ويكيپازاره كيده‌رك، مشارالبهك يكيپازارده بنا ايتديكى مدرسه مدرسلكنه نصب اولنمش؛ وبعده ابوالسعود افندى توسطيله درسعادته جلب اولنه‌رق، ابا ايوب انصاريده بر مدرسه‌يه تعيين اولنمش؛ و ٩٧٨ده وفات ايتمشـدر. شو بيت اونكدر:

اولمسه فرش منقش دامن صحرا يتر
بولمسام سقف مقرنس كنبد مينا يتر

نجمى { ايران شعراسندن اولوب، اصفهانلى وعلم نجوم ايله مشغول ايدى. شو بيت اونكدر:

درپيش دوست تحفهٔ جان بس محقرست
در خاك پاى يار سر از خاك كمترست

نجيب { ايران شعراسندن ايكى كشينك مخلصى اولوب، برى اصفهانلى ايدى. شو بيت اونكدر:

مايم نخل ايمن ماداممر نبا شد
جز لمعهٔ تجلى چيزى دگر نبا شد

— ديگرى (نجيب‌الدين بن ابى بكر) ترمذلى اولوب، خطاطلقده دخى مهارتى وار ايدى. اكثر اشعارى ربا عيادن عبارتدر.

نجيبا { ايران شعراسندن اولوب، استرابادلى اولديغى حالده، شاه سليمان صفوى

زماننده اصفهانده نشأت اتمشدر. شو بيت اونكدر:

غباردراه كشتم سرمه كشتم توتيا كشتم
بچندين رنك كشتم تا بچشمت آشنا كشتم

نجيب افندی { متأخرين شعراء عثمانيه‌دن ايكی ذاتك اسميدر :
برنجيسی (صو يولجی زاده محمد —) خطاطلقله دخی مشهور اولوب ، « دوحة الكتاب » عنوانيله بر تذكرهٔ خطاطينی واردر. طريق عليه سالك اولوب ، ١١٧١ ده وفات اتمشدر . شو مطلع اونكدر :

يارك كوربجه آهوی چشم رميده‌سن
نركس چمنده حيرت ايله آچدی ديده‌سن

— ايكنجيسی مورهٔ‌نك مركزی بولنمش اولان طرابلچه خاندانندن ومشايخ خلوتيه‌دن اولوب ، وزرادن عبدالرحمن سامی پاشا مرحومك پدريدر. ١٢٣٦ تاريخنده يونان عصيانده شهيداً ارتحال اتمشدر . شو مطلع جملهٔ اشعارندندر :

يد بيضای تجليدن آلور فر مهتاب
مه تولد ايدر الكشتنی انور مهتاب

نجيب الدين سمرقندی { (ابو حامد محمد بن علی) مشاهير اطبادن اولوب ، فخرالدين رازی بن الخطيب ايله معاصر ايدی . چنكيز عسكرينك هجومنده هراتده تلف اولمشدر. « كتاب اغذية المرضی » ، « كتاب الاسباب والعلامات » ، « كتاب الاقرابادين الكبير » و « كتاب اقرابادين الصغير » عنوانلی آثارك صاحبيدر .

نُجَير { يمنده حضرموت حدودنده متين بر قلعه اولوب ، ١٢ نجی سال هجريده اشعث بن قيسك رياستيله ارتداد ايدن اهل ردّه ، جانب صديق اكبر (رضه) دن مأمور بيوريلان زياد بن لبيد البياضی طرفندن صيقيشدرلدقده ، بو قلعه‌يه تحصن اتمشلردی . بعده تسليم اولنوب ، قلعه فتح اولنمشدی.

نُجَيرَم { بصره قربنده وساحل بحرده واقع بر تپه‌نك اوزرنده بر قصبه وبصره داخلنده بر محله ايدی .

نجيرمی { (ابو يعقوب يوسف بن يعقوب بن خرزاد) مشاهير لغويوندن اولوب ، ٣٤٥ تاريخنده بصره‌ده طوغمش ؛ ومصرده نشأت ايدوب ، ٤٢٣ ده اوراده وفات اتمشدر . علم لغتده واشعار واخبار عربده يد طولی صاحبی ايدی. قدمای شعرانك ديوانلرينی استنساخ ايدر ؛ وحسن خطی اولمامغله برابر ، يازديغی نسخه‌لر ، محققلرندن طولايی ، آغر بها ايله صاتيليرايمش .

نحاس { [« ابو جعفر نحاس » ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

نحيفی { (سليمان — افندی) مشاهير شعراء عثمانيه‌دن اولوب ، استانبولليدر . بعض خدمات دولتده بولندقدن صكره ، ١١٠٠ تاريخلرنده محمد پاشا معيتنده جانب ايرانه و ١١٣٠ ده دخی ابراهيم آغا معيتنده مجارستانه سفر اتمش ؛ وبعده شق ثانی دفترداری اولمش ايدی. ١١٥٠ ده وفات ايدوب ، طوپ قپو خارجنده مدفوندر . اشعاری متين وسليس اولوب ، مثنوی شريفی نظماً تركجه‌يه ترجمه ، وبر چوق نعوت شريفه ايله سائر اشعار و « حلية الانوار » عنوانلی بر مجموعه ايله مولد جناب رسالتپناهی‌يی متضمن بر منظومه ترك اتمشدر. ترجمهٔ مثنويسی متن فارسيسيله برابر مصرده پك دلنشين تعليق حروفاتله طبع ونشر اولنمشدر . شو ايكی بيت جملهٔ اشعارندندر :

حساد عصرك ايتمه نظر كفت وكوسنه
شير التفات ايدرمی كلابك غلوسنه
لازم دكل عنايتی اهل تكبرك
بخش ايلدم عطاسی وجه عبوسنه

— اونجی قرن هجری عثمانلی شعراسندن برنجيبی دخی بولنمشدر ، كه اسمی محمد اولوب ، حميد ديارندن وزمرهٔ قضاتدن ايدی. شو بيت اونكدر :

عرض قامت ايتمينجه دل آلنمز كوردی يار
صكره‌دن قامت كتوردی اول نكار شيوه‌كار

نخاو { (Néchao) مصر قديم فراعنه‌سندن ايكی كشينك اسميدر : برنجيسی قبل الميلاد سكزنجی قرنك اواخرنده حكم سورمش ؛ وحبش حكمداری (سباقون) ايله ايتديكی محاربه‌ده مقتول اولوب ، (پسامتيك) اسميله بشيكده بر چوجغی قالمش ايدی . — ايكنجيسی برنجينك

تورونی ومرقوم پسامتیكك اوغلی اولوب، قبل المیلاد ٦١٧ دن ٦٠١ تاریخنه دك حكم سورمش؛ وآق دكز ایله بحر احمر آره سنده بر طریق اختلاط آچمق اوزره، نیلدن بحر احمره بر جدول كشادینه تشبث ایتمش ایدی. یهود حاكمی یوشع علیهنده حرب ایدوب، آثور حكمداری نابو پولاصری دخی مغلوب ایتمش ایسه ده، متعاقباً ایكنجی بختنصر طرفندن قرقسیه ده مغلوب اولوب، آلدیغی یرلری تركه مجبور اولمشیدی. آفریقا قطعه سنی دور ایتمك اوزره، بر هیئت بحریه یه سیر وسیاحت ایتدیردیكی دخی مرویدر.

نخچوان (Nakhitchévan) روسیه نك ماوراء قافقاس ایالاتندن اریوان ایالتنده و اریوانك ١٣٧ كیلو متره جنوب شرقیسنده قضا مركزی بر قصبه اولوب، قسم كلیسی تاتار وبر مقداری ارمنی اولمق اوزره، ٥٣٩٠ اهالیسی، دباغخانه لری، طوغله وچناق چوملك كارخانه لری، قربنده سنوی درت بچق ملیون كیلو محصول ویرر قیا طوزی، دكرمن طاشلری وایرانله ایشلك تجارتی واردر. پك اسكی بر شهر اولوب، ارمنیلر حضرت نوح (عم) ك تأسیس كرده سی اولدیغنه ونبی مشارالیهك مرقدی بونده بولندیغنه معتقددرلر. — قضاسنك مساحهٔ سطحیه سی ٤٣٦٥ مربع كیلومتره واهالیسی ٦٦٧٧٥ كشی اولوب، قسم اعظمی تاتاردر.

نخچوان یاخود ناچواز (Nakhitchévan, Natchévan) روسیه ده یقاترینوسلاو ایالتنك روستوف قضاسنده وروستوفك ٢ كیلو متره شمال شرقیسنده اوله رق (دون) ایرماغنك صاغ كنارنده وبو نهرك آزاق دكزینه دوكلدیكی محلدن ٤٠ كیلو متره یوقاریده بر قصبه اولوب، ١٩ ٤٥٥ اهالیسی، ایج یاغی، موم، طوغله وسائره فابریقه لری وصید ماهیسی واردر. یكی بر قصبه اولوب، ١٧٨٠ ده بعض ارمنی مهاجرلری طرفندن تأسیس اولنمش؛ واكثر اهالیسی بو جنسیته منسوب بولنمشدر.

نخشب ماوراء النهرده واقع (نسف) بلده سنك اسم دیگریدر. [«نسف» ماده سنه مراجعت بیوریله.]

نخشبی (سید ضیاء الدین بدایونی) مشاهیر شعرادن اولوب، عن اصل ماوراء النهرك نخشب یعنی نسف قصبه سندن اولدیغی حالده، هندستانده یاشامش؛ و ٧٥٠ تاریخنده دهلیده وفات ایتمشدر. شیخ نظام الدینك مریداننددن ایدی. «سلك السلوك»، «عشرهٔ مبشره» و«طوطی نامه» عنوانلی كتابلرك مؤلفیدر. شو بیت جمله اشعارندندر:

لاله یك داغ بدل دارد و عالم داند
من كه صد داغ بدل دارم وكس محرم نیست

نخعی [«ابراهیم نخعی» و «شریك النخعی» ماده لرینه مراجعت بیوریله.]

نخلی ایران شعراسندن اولوب، بخارالیدر. شو بیت اونكدر:

هنوز لب بدعا ناكشوده از صدجا
رسیده مژده كه درهای آسمان بستند

نخوم مصرده بر قصبه اولدیغی كتب عربیه ده مذكوردر.

نخیله كوفه نك خارجنده بر یر ایدی، كه حضرت علی (رضه) افندمز انبارده عاملنك قتلنی ایشیدنجه، اورایه چیقه رق، كوفه لیلر علیهنده بر خطبهٔ بلیغه ایرادیله: «اللهم انی لقد مللتهم وملونی فارحنی منهم» بیورمش، و چوق چكمه دن شهید اولمشلردی.

ندائی ایران شعراسندن درت كشینك مخلصیدر:

برنجیسی (حافظ —) سلطان حسین بایقرا دوری شعراسندن اولوب، هراتلیدر. شو مطلع اونكدر:

كاش دوزد همدمی چاك گریبان مرا
كاشكی دل می نماید سوز پنهان مرا

— ایكنجیسی نیشابورلی اولوب، یزدده یاشامشدر. شو بیت اونكدر:

نزدیك اینچنینم دور آنچنان كه گفتم
نی تاب وصل دارم نی طاقت جدایی

— اوچنجیسی (شیخ محمد صالح) سمرقندلی اولوب، شو مطلع اونكدر:

جوز وجفا مكن بكن مهر و وفا نگار من
خندهٔ خود مبین ببین گریهٔ زار زار من

— دردنجیسی گیلانلی وملا خیالینك اقرانندن ایدی. شو بیت اونکدر:

چو بینم که از دور ماهی بر آید
مرا بی تو از سینه آهی بر اید

ندرومی { [«ابو عبدالله ندرومی» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

نُدهه { طوران ایله مکران وسند آره‌سنده ومهران (یعنی سند) نهرینك غرب جهتده برخطه اولوب، ایکی اورکوجلی دوه‌لریله وبرنج، موز، نار وسائر محصولاتنك کثرتیله مشهوراولدیغی جغرافیون عرب آثارنده‌مسطوردر.

ندیم { (احمد — افندی) عثمانلی شعراسنك سرآمدانندن اولوب، استانبوللیدر. سلطان ابراهیمك اواخر سلطنتلرنده قاضیعسکر بولنمش اولان مصطفی افندینك تورونی اولوب، طریق قضایه سالك اولمغله، محمود پاشا محکمه‌سنده حاکم بولنمشیدی. سلطان احمد خان ثالث دورنده صدراعظم داماد ابراهیم پاشانك کتابجیسی وندیمی ایدی. مرتب دیوانی واردر. «صحائف الاخبار»ی ترکجه‌یه ترجمه ایدوب، «منجم باشی تاریخی» عنوانیله شهرت بولمشدر. ۱۱۴۳ تاریخنده وفات ایتمشدر.

— محمود ندیم بك اسمنده متأخرین شعرادن بری دخی اولوب، سرای همایوندن چیقمش، ودخان گمرکی امانتنده وقپوکتخدالق مأموریتنده بولنمش؛ و ۱۲۵۳ ده وفات ایتمشدر. شو مقطع اونکدر:

خمار کیف وصلت چکمزم دیردی ندیم اما
شراب شیوهٔ عشقکله مخمور اولدی کیتدکجه

— [«محمود ندیم پاشا» ماده‌سنده مراجعت بیوریله.]

ندیم { فرس شعراسندن دخی بش ذاتك مخلصیدر.

برنجیسی (مولانا —) تذکرهٔ دولتشاهده مذکور شعرادن اولوب، هجو وهزله مائل ایدی. قلمزنلر حقنده اولان شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

بیك دست شمشیر ودست دگر
قلمزن لکهدار وشمشیر زن

— ایکنجیسی (میرزا زکی) عن‌اصل مشهدلی اولوب، اصفهانده نشأت، وشاه حسین صفوی‌یه انتساب ایتمش ایدی. بعده نادر شاهه انتساب ایدوب، بونك شدت وغضبندن لرزان اولدیغی حالده، مشارالیهك بغدادی محاصره‌سنده، زیارت نجف ایچون مساعده استحصال ایده‌رك، ۱۱۵۲ ده اوبقعهٔ مبارکه‌ده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

کسی بحال کس از بیکسی نمی سوزد
بعدمای دل روزگار می سوزم

— اوچنجیسی (ملا محمد — روضه خوان) اصفهانلی اولوب، هندستانه رحلتله، لکهنوده نواب وزیر علی خانه انتساب ایتمشیدی. آصف الدوله بهادر حقنده اولان شو تاریخ جملهٔ اشعارندندر:

نقشبند کاف ونون برترتب آصف نوشت
هاهنا روح وریحان وجنات نعیم

— دردنجیسی (میرزا علی بیك) دهلی ملوکی ندماسندن اولوب، شو بیت اونکدر:

ازتو دل مهرو وفا میخواهد
سادکی بین که چها میخواهد

— بشنجیسی (شیو غلام) آکهنو بت پرستانندن اولوب، اود حکمداری محمد علی شاهك دامادی نواب محسن الدوله‌یه منسوب ایدی. شو بیت اونکدر:

ما ومجنون همنشین بودیم در ایوان عشق
او بصحرا رفت ومادرکو چها رسوا شدیم

ندیم موصلی { (ابو اسحق ابراهیم بن ماهان) [«ابراهیم موصلی» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

ندیمی { ایران شعراسندن ایکی ذاتك مخلصی اولوب، بری اصفهانلیدر، وایکنه‌جیلکله تعیش ایدرمش. شو بیت اونکدر:

ندیم بزم بلا جان ناتوان من است
فروغ شمع غم ازمغز استخوان من است

— دیکری بلخلی اولوب، شو بیت اونکدر:

دل بمحرومیٔ دیدار نهم به که زدور
همچوحسرت زدکان آیم ونظاره کنم

ندری { ایران شعراسندن ایکی کشینك مخلصی اولوب، بری شاملو طائفه‌سی امرا-

سندن اولدیغی حالده ، عراقده بعض کبرانك خد.
متنده بولنمشدر. شو بیت اونکدر:

نذری که بیزم وصل ساغر میزد
لاف همه یاری بتو ستمکر میزد

— دیکری کاشانلی اولوب، شو بیت اونکدر :

نمیدانم چه بی دردیست یارب ناصح مارا .
که چاك سینه‌را از چاك پیراهن نمیداند

نذیر { فرس شعراسندن ایکی کشی اولوب ، بری (محمد —) لکهنولی ایدی. شو بیت اونکدر:

حیف برطالع واژون که شباب آمد ورفت
دولتی بودکه درعالم خواب آمد ورفت

— دیکری (محمد طیب) اود خطه‌سنك خیر آباد قصبه‌سندن ایدی . شو بیت اونکدر :

اقلیم دلم تمام بکرفت
زلف توزهی دراز دستی

نرباده { یاخود نرماده (Nerbada, Narmada) هندستانك انهار عظیمه‌سندن اولوب ، ایالات وسطیه دینلن واسع مملکتك قسم شمالیسنده ٤١′ ٢٢° عرض شمالی ایله ٢٩′ ٧٩° طول شرقیده نبعانله ، غربه طوغری جریان ایده‌رك، (جبلپور) شهری ایچندن مرور ، وبعده مذکور ایالات وسطیه ایله راجپوتانه ممالك ممتازه‌سی آره‌سنده خط حدودی تشکیل ، وصکره ممالك مذکوره‌نك ایچنه دخول ایدر؛ ونهایت بمبای اداره‌سنه کیروب ، (کمبی) کورفزینك ساحل شرقیسنه و (سورات) اسکله‌سنك شمالنده اوزون برخلیج تشکیل ایده‌رك، بحرعمانه منصب اولور. مجراسی خط مستقیم اوزره ، وطولا مباجلری حساب اولنمقسزین ، ٩٦٠ کیلو متره اولوب ، حوضه‌سی ٩٤ ٢٧٦ مربع کیلومتره‌در. یاز موسمنده واقع فیضاننده ٧٠ ٠٠٠ مکعب متره صو دوکدیکی حالده ، قوراقلق موسمی اولان قیش اثناسنده صویی نسبةً پك آزدر . مجراسنك یالکز آشاغی قسمی سیر سفائنه صالحدر.

نرس { کوفه جوارنده فراتدن آیرلمش بر جدول اولوب ، ساسانیاندن نرسی بن بهرام طرفندن حفر ایدلمش اولمغله ، بو اسمله تسمیه اولنمشدی. اطرافنده برچوق قرا بولنوب ، ناحیه‌سنه دخی(نرس)نامی ویریلیردی . بوناحیه‌دن (نرسی) نسبتیله متعارف برچوق علما وسائر مشاهیر یتیشوب ، اك مشهورلری (ابی) لقبیله معروف (ابوالغنائم محمد بن میمون النرسی) در ، که ٤٢٤ ده دنیایه کلوب ، ٥١٠ ده وفات ایتمش؛ وحدیث وتفسیر وسائر علومده‌کی وسعت معلوماتیله وقوه حافظه‌سنك شدتیله شهرت بولمشدر .

نرسس { سنت — (Sᵗ Nersès) ارمنیلرك عزیزلرندن اولوب، اشکانیان سلاله‌سندن وارمنی مذهبنك مؤسسی اولان سنت غرغورك احفادندن ایدی. ٣٦٤ تاریخ میلادیسنده پطریق انتخاب اولنوب ، بعض قوانین مذهبیه وضع، وبرچوق خسته خانه وبتیمخانه‌لر تأسیس ایتمش ایدی . سوء احوالنی تنقید ایتدیکی حاکم مملکت طرفندن مسموماً ٣٨٣ ده وفات ایتمشدر. — ارمنیلرك برمنظوم تاریخیله دیکر بعض آثار صاحبی اولان دیکر برسنت نرسس دخی اولوب ، اونك ایکنجی قرن میلادیده پطریق بولنمشدر .

نرسی { (Narsès) ایران ملوکندن ساسانیان سلاله‌سنك یدنجی حکمداری اولوب، ایکنجی بهرامك اوغلیدر. ٢٩٦ تاریخ میلادیسنده برادری بهرام ثالثه خلف اولوب ، اوسنه روما-لیلرله ایتدیکی محاربه‌ده بعده ایمپراطور اولان (غالریوس ماقسیمیانوس) ی مغلوب ایده‌رك ، جزیره‌یی ضبط ایتمش ایسه‌ده ، مؤخراً مرقوم غالریوسك غلبه چالمسیله ، نرسی جزیره‌یی رد ایتدکدن بشقه ، دجله‌نك اوته‌سندن دخی بش ایالت ویرمکه مجبور اولمش ایدی. ٣٠٣ تاریخنده فراغت ایده‌رك ، تختی اوغلی هرمزه ترك ، وآز مدت صکره وفات ایتمشدر .

نرکس { (Narcisse) اساطیر یونانیه‌ده بر شخص موهومدر ، که کویا (کفیس) نهریله (لیریوپه) نام برینك اوغلی اولوب، حسن وآنیله مشهور ایدی. کویا کندیسنه تعشق ایدن (اقو) یاخود (ایخو) یعنی « عکس صدا » یی رد ایده‌رك، صویه انعکاس ایدن کندی صورتنه عاشق اولمش ؛ وبو دلبر موهومنه نائل اوله‌مدیغی ایچون ، اونی کوردیکی صوبك ایچنده بوغلمش ایدی . بوشخص موهومك نرکس چیچکندن کنایه اولدیغی آکلاشیلیور.

نركسی (ایران مشاهیر شعراسندن اولوب، (ابهر) شیخ زادكاننددن اولدیغی حالده ، هراتده یاشامش ؛ وبناءً علیه علیشیر نوا- یینك تذكره‌سنده هراتلی یازلمشدر . ابتدا آهی مخلص ایدرمش . دولتشاه تذكره‌سنده بو ذاتك بكندیكی اشعاری بنسه‌مك عادتی اولدیغنی بیان ایدیور . هراتده برآره‌لق محتسب بولنمش ؛ و۹۳۸ تاریخنده ۷۰ یاشلرنده قندهارده وفات ایتمشدر . « مخزن‌الاسرار » ه نظیره اوله‌رق، بر منظومه‌سی ومرتب دیوانی واردر . شو بیت اونكدر :

یاد صفحهٔ رخسار اوكر نه فزون آمد
كشادم فال مصحف سورهٔ یوسف برون آمد

نركسی ((محمد — افندی) عثمانلی منشیا- ننك اك مشهورلرندن اولوب، آثاری طرز قدیم انشانك برتمثال‌مبالغه‌كارانه‌سیدر . معنا- دن زیاده لفظه اهمیت ویرمك اسكی منشیانك عادتیدر؛ لكن بسبتون معنایی لفظه فدا ایدوب عادتا معناسز طمطراقلی الفاظدن عبارت مهملات یازمق صاحب ترجمه‌یه مخصوص بر طرزدر . « خمسه » سی بوكا شاهددر . حسن خطی دخی اولوب ، بعض آثاری كتبخانه‌لرده موجوددر . عن اصل بوسنه‌لی اولوب، ۱۰٤٤ تاریخنده درسعادتده‌وفات‌ایتمكله، ایوب جوارنده مدفوندر.

نروا ((Nerva) روما ایمپراطورلرندن اولوب، ۲۵ تاریخ میلادیسنده (نارنیه) ده طوغمش ؛ و ۹٦ تاریخنده دومیتیاندن صكره ایمپراطور انتخاب اولنوب ، ایكی سنه كمال سكونت واسایشله حكومت سورمش؛ وهر خصوصده‌مجلس اعیانله استشاره ایدوب ، اوغللغه قبول ایتدیكی (ترایان) ی دخی مشاور اتخاذ ایتمشدی. ۹۸ ده وفات ایدوب، مرقوم ترایان خانی اولمشدر.

نرون ((Néron) روما ایمپراطورلرینك یعنی قیاصره‌نك بشنجیسی اولوب ، ۳۷ تاریخ میلادیسنده (آنتیوم) ده طوغمش ؛ وسردارلرندن (جرمانیقوس) ك قیزی بولنان والده‌سی (آغریپینه) نك حیل و دسایسی سایه‌سنده اوكی پدری ایمپراطور (قلاودیوس) طرفندن بیوك اوغلی (بریتانیقوس) ه بدل وارث‌حكومت اتخاذاولنه‌رق، قیزی اوقتاویه‌یی دخی تزوجله دامادی اولمش‌ایدی. ٥٤ تاریخنده، قلاودیوسك وفاتی اوزرینه، تخته چیقوب، ابتدا والده‌سنك وصایت و معاونتیله حسن حركتده بولنه‌رق، تبعه‌سنی ممنون ایتمش ایسه‌ده، بعده والده‌سنی تبعیدله، بونك تخته چیقرمق ایستدیكی اوكی برادری بریتانیقوسی تلف‌ایتمش؛ وجور وسفا- هتك انواعنی ارتكابه باشلایوب، ترتیب ایتدیكی بر طاقم اشعار ورساله‌لری بالذات سسله اوقومق واجرا ایتمك اوزره، علی ملأ الناس تیاتروصحنه‌سنه چیقار، وجانبازخانه‌لرده كورشور، ودها بونك كبی حال و موقعنه یاقیشمیه‌جق برطاقم حركاتده بولنور ایدی. حتی ٦٤ تاریخنده (تروآ) شهرینك‌احراقنی مصور اوله‌رق ترتیب ایتمش اولدیغی بر منظومه‌یی بر قله‌نك اوستندن اوقومق ایچون، رومایه آتش ویره‌رك، شهرك بر بیوك قسمنی یاقمش؛ و بونیده خرستیانلره عزو ایده‌رك ، بو بیچاره‌لری دهشتلی اشكنجه‌لرله اتلاف ایتمش ایدی . والده‌سی یاننه جلب ایدوب، بركوله‌سنه تلف ایتدیردكدن صكره، سفاهتنی بر قات دها آرتیره‌رق ، ذكور و اناثدن ناموسسز اشخاصله احاطه اولنمشدی. زوجه‌سی اوقتاویه‌یی بعد التطلیق تلف ایتدیرمش، و اوندن صكره تزوج ایتدیكی (پوپه) یی بر تكمه ایله اولدیرمشیدی . (پیزون) اسمنده اسافلدن بری طرفندن اسقاطی‌ایچون اولنان تشبثدن وقتیله خبر آله‌رق، بو وسیله ایله مرقومی ودها بر چوق اشراف ایله حسابسز خلقی دهشتلی اشكنجه‌لرله اتلاف ایتمشدی . موزیقه‌جیلق وآقتورلقده‌كی مهارتنی كوسترمك ایچون ، ٦٦ تاریخنده یونانه بر سیاحت ایدوب ، علی اولیونلرده ۱۸۰۰ چیچك اكلیلی طوپلایه‌رق‌عودت ایتمشدی نهایت غالیا واسپانیه‌ده كندیسنه قارشی قیاملر ظهور ایله، هیئت اعیان دخی كندیسنه دشمن وطن نظریله باقلسنه قرار ویرمكله، فراره مجبور اولوب ، بر مغاره‌یه اختفا ایتمش؛ واله دوشه‌جكنی آكلاینجه، بر قما ایله اتلاف نفس‌ایتمك ایستمش‌ایسه‌ده، جسارت ایده‌مدیكندن، یاننده بولنان كاتبی (اپافرودیت) قوللی ایته‌رك ٦۸ تاریخنده اتلاف ایتمشدر. جان ویرركن « دنیا بر بیوك هنرور غائب ایدیور » دیه باغردیغی متوا- تردر. اسمی جور وسفاهتده مثل حكمنه چكمشدر.

— بو اسمله آنف الترجمه‌دن اول رومادہ ایکی کشی دها کلوب، بری سردارلردن ایدی. میلاددن ۲۱۲ سنه اول (سنك) لردن صکره اسپانیه‌یه کوندریله‌رك، (اسدروبعل) ك رجعتنه میدان ویر-مش؛ و ۲۰۷ تاریخنده خصم جانی اولان (لیویوس سالیناتور) ایله مشترکاً قونسلوس اولوب، ایکیسی‌ده بربرینه قارشی اولان حسیاتلرینی فراموشله، دشمن وطن اولان قارتاجلیلره قارشی متحداً چالیشه‌رق، آنیبالی مغلوب، وبرادری اسدروبعلی قتل ایتمشدی.

— دیکری ایمپراطور (تیبریوس) ك پدری اولوب، یولیوس قیصرك رجالندن ایدی؛ و بونك وفاتندن صکره بروتوس وقاسیوسك طرفنی التزام ایده‌رك، سیچیلیه‌یه قاچمش؛ و بعده حکومت طرفنی ترکله، رومایه عودت ایتمشدی. اوقتاو بونك زوجه‌سی (لیویه) یه تعشق ایتمکله، اونی بالتطلیق، عاشقنه ترك ایتمش؛ و اوقتاو ایمپراطور اولنجه، بونك اوغلی (تیبریوس) ی اوغللغه قبول ایده‌رك، وارث حکومت اتخاذ ایتمش ایدی.

نَریز { آذربیجانده اردبیل مضافاتندن برقصبه اولوب، بعض مشاهیرك مسقط‌رأسی بولنمشدر.

نریمان { اساطیرله ممزوج اولان تاریخ قدیم ایرانده اباعن‌جدٍ قهرمانلقله مشهور اولان وسیستانده حکومت سورن سردارلردن اولوب، رستم زالك جدی اولان (سام) ك پدری ایدی.

نرئوس { (Nérée, Néreus) اساطیر یونا-نیه‌ده دکیز آلهه‌سندن زعم اولنه-رق، (اوقیانوس) ایله (تتیس) ویا «ارض» ك اوغلی اولدیغنه وهر وقت تبدیل شکل وصورت ایتدیکنه اینانیر، واکثریا ماوی صقاللی براختیار صورتنده تصویر ایدرلردی.

نرئیده { (Néréides) اساطیر یونانیه‌ده گویا آنف‌البیان نرئوس‌ایله (دوریس) دن متولد بر طاقم موهوم پریلر اولوب، بونلر ۵۰ عددنده اولدقلری حالده، تهلکه‌ده بولنان بحریونه معاونت ایتدکلرینه اینانیر؛ ودکیز اوتلریله ودکیز بوجقلریله طونانمش کوزل قیزلر صورتنده تصویر ایدرلردی.

نزار { (محمد —) [«قائم بامرالله» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

نزاریٔ قهستانی { (حکیم —) ایران مشاهیر شعراسندن اولوب، ذوق واکلنجه وعشرته مائل بولنمش اولدیغی مرویدر. چوق سیاحت ایدوب، شیخ سعدیٔ شیرازی ایله دخی کورشمش؛ و ۷۲۰ تاریخنده وفات ایتمشدر. بیوك دیوانی وایکی مثنویسی واردر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

آوازه در افتادکه تائب شدم ازمی
بهتان صریحست من وتوبه کجا کی

نزهت { هند شعراسندن ایکی کشینك مخلصیدر:

بری (خواجه نورالله) کشمیرلی اولوب، میرزا عبدالغنینك شاکردانندن ایدی. ۱۱۴۰ ده کنج یاشنده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

دویدم تابتحصیل کمال از دور بینیها
چو پروین صاحب خرمن شدم ازخوشه‌چینیها

— دیکری (مولوی برهان‌الدین بن‌مولوی سرفراز علی) لکهنو مضافاتندن (وبوه) قصبه-سندن اولوب، آبا واجدادی کبی متحیزان علمادن ایدی. اشعاری کربه شتر قبیلندندر. شو بیت اونکدر:

بمقصدکی رسی زاهد بزهد خشك حیرانم
نمی یابد کهر غواص تا باشد بساحلها

— دامغانلی (محمدعظیم) اسمنده برشاعرك دخی مخلصی اولوب، مرتب دیوانی اولدیغی و ۱۱۳۷ ده وفات ایتدیکی (ویلیام بیل) ك تراجم احوالنده مسطوردر.

نزهت افندی { متأخرین شعراء عثمانیه‌دن ورجال دولتدن اولوب،

الیوم شهر امینی بولنان رضوان پاشا حضرتلرینك پدریدر. «مغنی‌الکتاب» عنوانیله معانی وبیاندن باحث برکتابی وبرخیلی اشعاری واردر. ۱۲۴۴ تاریخنده درسعادتده دنیایه کلوب، ۱۳۰۰ تاریخلرنده وفات ایتمشدر. مطبوعات مدیری ایکن محرر فقیر قلم مذکورده معیتلرنده بولندیغم مناسبتله، برخیلی اشعار لطیفه‌سنی ایشیتمش ایدم.

نزهون { اندلسك اك مشهور ادیبه‌لرندن اولوب، کنیه‌سی (بنت القلاعی) در. بشنجی قرن هجریده غرناطه‌ده نشأت ایتمشدر. عصری وزرا وادباسندن ابوبکر بن سعید ایله برچوق مطایباتی منقولدر. مشارالیهك بر بیتنه جواباً یازمش اولدیغی شوقطعه جملهٔ اشعارندندر:

حللت ابابکر محلا منعته
سواك وهل غیر الحبیب له صدر
وان كان لی کم من حبیب فانما
یقدم اهل الحق حب ابی بکر

نزیب { حلب ولایتنك اورفه سنجاغنده واورفه‌نك ۹۸ کیلومتره غرب جنوبیسنده اوله‌رق فراتك ساحل یمیننده ۶ کیلومتره‌لك مسافه‌ده واقع برکوچك قصبه اولوب، ابراهیم پاشانك قوماندهسی آلتنده مصر عسکریله عساکر عثمانیه آره‌سنده وقوع بولان بیوك برمحاربه‌نك میدان وقوعی اولمغله مشهوردر.

نژاد { (محمد علیخان) ایران شعراسندن اولوب، کرجی الاصل اولدیغی حالده، محمد شاه زماننده ایران جانبندن سفارتله دهلی‌یه عزیمت ایتمشدی. شوقطعه اونکدر:

کر رفیق منی ای درد وبلا بسم الله
سفر وادی عشق است بیا بسم الله
ای اجل چند چنین درد سرم کردانی
فارغم میکنی از درد بیا بسم الله

نسا { خراسانده سرخسدن ۲، مرودن ۵، ابیوردن ۱، نیشابوردن دخی ۶ ویا ۷ کونلك مسافه‌ده بر قصبه اولوب، برچوق علما ومشاهیرك مسقط رأسی بولنمش اولمغله مشهوردر. هواسی آغیر وصیته‌لی اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور. شمدی خراب اولسه کرکدر.

نسائی { [«ابو عبدالرحمن نسائی» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

نسائی { ایرانك اك مشهور شاعره‌لرندن اولوب، خراسانك نسا قصبه‌سندن ایدی. شوبیت اونکدر:

مه جمال تو و آفتاب هر دو یکیست
خط عذار تو ومشکناب هر دو یکیست

نسبتی { ایران شعراسندن اولوب، مشهدلی اولدیغی حالده، آذربیجانده یاشامش، واردبیلده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

غائب ز دیده ناشده جان داد نسبتی
بیچاره تاب هجر ازین بیشتر نداشت

نسترو { مصرده دمیاط ایله اسکندریه آره‌سنده برجزیره اولوب، اهالیسی اطرافده‌کی کولده صرف ایتدکلری بالیقله یاشادیغی جغرافیون عرب آثارنده محرردر.

نستوس { (Nestus) ماکدونیه ایله تراکیه خطهٔ قدیمه‌لری آره‌سنده آقان قره صویك اسم قدیمی اولوب، بوندن غلط اوله‌رق، شمدی‌ده (مسته) اسمیله دخی تسمیه اولنیور.

نسطور { (Nestorius) خرستیانلغك الیوم نسطوریه دینلن مذهبنك موجدی اولوب، ۴۲۸ده کنج تئودوسیوس طرفندن قسطنطینیه بطریقلکنه نصب اولنمش؛ وآریوسك مذهبیله سائر مذاهبی رد ایتمش ایسه‌ده، متعاقباً کندیسی دخی بریکی مذهب ایجاد ایتدیکندن، ۴۳۱ده اجتماع ایدن آیاثلوغ مجلس روحانیسی طرفندن عزل وتنفینه قرار ویرلمش؛ ومصر چوللرینه چکیلوب، ۴۳۹ده اوراده وفات ایتمشدر. تألیفاتی احراق اولنه‌رق، یالکز بعض نطقلریله مکتوباتی موجوددر. مذهبی جزیره وعراق ایله هندده انتشار ایدوب، الیوم نسطوریلر بولنیور.

نسف { (یاخود نخشب) ماوراء النهرك اك بیوك معموره‌لرندن اولوب، الیوم (قارشی) اسمیله معروفدر. مشاهیر علماء اسلامدن برچوق ذواتك مسقط رأسی بولنمشدر. [«قارشی» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

نسفی { (نجم الدین ابو حفص عمر بن محمد) مشاهیر علمادن اولوب، اك مشهور تألیفی «عقائد نسفی» دینلکه معروف اولان کتابیدر، که علم عقائدده یازیلان کتابلرك اك معتبری اولوب، علامهٔ تفتازانی و سائر مشاهیر طرفندن شرح اولنمشدر. وفاتی ۳۵۷ تاریخنده واقع اولمشدر.

نسفی { (ابو البرکات حافظ الدین عبدالله بن احمد) مشاهیر فقهادن اولوب، نسف

شهرنده نشئت، و ٧١٠ تاریخنده وفات ایتمشدر. اك مشهور تألیفی «الوافی» عنوانلی کتاب معتبری اولوب، بوکا «الکافی» عنوانیله بر شرح دخی یازمشدر. «کنز الدقائق» عنوانیله دخی مشهور بر تألیفی واردر، که اجلهٔ علمادن بر چوق ذوات طرفندن شرح وتحشیه اولنمشدر.

نسیبا { عثمانلی شاعرلرندن اولوب، جده والیسی بولنمش اولان شریف پاشا زاده سعید بکك قیزی ایدی. شو مطلع اونکدر:

کیر لنکهك ایلدی اوز جانمه تأثیر
جانا بوکا لنکشلك ایله پیر اولهسك پیر

نسیبه بنت کعب { (ام عماره) صحابیاتدن اولوب، اهل مدینهدن ومازن بن نجار اولادندندر. صحابهدن وانصاردن زید بن عاصم (رضه)ك زوجهسی ایدی. هجرتدن مقدم عقبهده سیدالانام (صلعم) افندمزه بیعت ایتمش؛ واحد غزاسنده زوجی واوغللری حبیب وعبدالله ایله برابر حاضر بولنوب، محاربهده مردانه اظهار غیرت وشجاعت ایتمشدی.

نسیمی { (عمادالدین) مشاهیر شعرا واهل تصوفدن اولوب، بغدادك نسیم ناحیهسندن ایدی. دور بلاد ایدوب، سلطان مراد خان اول زماننده دیار رومه دخی کلمشیدی. حلبه ورودنده، قضاءً وفات ایتمشیدی. فارسی وترکی دیوانی واردر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

کافر کورنجه زلف ورخك دیدی ای نکار
آمنت بالذی خلق اللیل والنهار

شو بیت دخی اشعار فارسیهسندندر:

سنبلش کفت ملك حسن مراست
کج نشسته است وارست می کوید

نسیمی { ایران شعراسندن ایکی ذاتك مخلصیدر:

برنجیسی عن اصل نیشاپورلی اولوب، مشهدده مکتب خواجهلکیله کچینمش؛ وخطوط متنوعه تحریریله صنعت تذهیب وسائرهده مهارت صاحبی بولنمشدر. شو بیت اونکدر:

برلب بام آمد آن مه کفت باید مردنت
کآفتاب عمرت اینك برلب بام آمده است

— ایکنجیسی هراتلی اولوب، مرتب دیوانی واردر. شو بیت اونکدر:

مدام خانهٔ چشمم ز آب دیده خراب است
خراب چون نشود خانهٔ که بر سر آب است

نشاء { ایران شعراسندن ایکی کشینك مخلصیدر:

برنجیسی (میرزا زین العابدین عبدالرزاق) عن اصل مشهدلی وجهانشاه ترکمان اولادندن اولوب، اصفهانده نشأت، وعلوم ریاضیهدهکی معلوماتیله کسب شهرت ایتمش؛ ونهایت تبریزده توطن ایدوب، ١١٨٠ ده اورادهٔ وفات ایتمشدر. ایکی بیك بیتی حاوی دیوانی واردر. شو بیت اونکدر:

نی همین روز بود حال من آشفته چو زلف
شب هم ازبخت سیه خواب پریشانی هست

— ایکنجیسی (میرزا محمد صالح) سمرقندلی اولوب، شو بیت اونکدر:

قدت بالا کند قدر قبای شهریاری را
لبت شیرین کند برتلخکامان زهرخواری را

نشابی { [«مجدالدین نشابی» مادهسنه مراجعت بیوریله.]

نشأت { (خواجه سلیمان — افندی) متأخرین شعراء عثمانیهدن اولوب، ١١٤٨ ده ادرنهده طوغمش؛ ودرسعادته ورودیله لسان فارسی‌یی لایقیله تحصیل ایدهرك، ملا کورانیده لسان مذکور ادبیاتندن و مثنویٔ شریفدن درس ویرمکده ایکن، ١٢٢٢ ده وفات ایتمشدر. زعمادن ایدی. شو مطلع اونکدر:

ای آه سرد بر اثرك یوقیدر سنك
ای اشك کرم برهنرك یوقیدر سنك

نشاط { (میرزا معتمدالدوله عبدالوهاب) ایران شعراسندن اولوب، اصفهانلیدر. ملوك صفویه زماننده بعض مراتب عالیهیه نائل اولمش ایکن، بعده جملهسنی ترکله، دنیادن چکیلهرك، فقرا ودرویشانك صحبتنه مائل اولمش؛ ونادر شاه زماننده اون ایکنجی قرن هجری‌نك اواخرنده وفات ایتمشدر. خوش طبع واهل دل برذات اولوب، کوزل اشعاری واردر. شو بیت اوجملهدندر:

غم نمی خواهی مجو شادی نشاط
هرکه او شادی نخواهد بی غم است

—١١٧٢ تاریخنده شیرازده وفات ایتمش (میرزا زین العابدین نشاط) اسمنده دیکر برشاعر دخی «آتشکده» ده مذکوردر.

نشاطی { فرس شعراسندن اوچ کشینك مخلصیدر:

برنجیسی (حاجی محمد) دماوندلی اولوب، شو بیت اونکدر:

چند مشغول نوا سنجیٔ بلبل باشی
آنچنان باش که بر خاك توکل سجده کند

—ایکنجیسی دهلیلی اولوب، اکبر شاه دوری شعراسندندر. شو بیت اونکدر:

مرا چه کار بوصل تو بود واین همه غوغا
چرا نمردم و این آرزو بخاك لبردم

— اوچنجیسی شوسترلی اولوب، شو بیت اونکدر:

درپیش دست فیض رسان تو گاه جود
بحر محیط را نبود قطرهٔ وجود

نشانی { قدماء شعراء عثمانیه‌دن ایکی ذاتك مخلصیدر:

برنجیسی قرەمان دیارندن ومولانا جلال‌الدین رومی حضرتلری احفادندن اولوب، ابتدا طریق تدریسه سالك ایکن، بعده ابوالفتح سلطان محمد خان حضرتلرینه طغراکش اولوب، بومناسبتله نشانی مخلصیله تخلص ایتمش؛ وکیده‌رك رتبهٔ وزارته نائل اولمش ایدی. انشاده شهرتی اولوب، بعض اشعاری دخی واردر.

— ایکنجیسی (جلال زاده مصطفی چلبی) طوسیه‌لی اولوب، قوجه نشانجی دیمکله معروفدر. ابتدا ابراهیم پاشانك کاتب دیوانی اولوب، بونك مصر والیلکنده مستشار خاصی ایدی. ٩٤١ تاریخنده قانونی سلطان سلیمان خانك بغداد سفری اثناسنده نشانجی اولوب، ٩٦٤ ده تقاعدله ایوبده یاپدیرمش اولدیغی باغده اقامت ایتمکده ایکن، ٩٧٤ ده مجارستان سفری اثناسنده ثانیاً نشانجی اولمش؛ و٩٧٤ ده وفات ایتمشدر. محلهٔ مذکوره‌ده جامع وحمامی واردر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

ای جبینی محو ایدن ماه منیرك پرتوین
روشن ایله مهر رخسارکله کل کوکلم اوین

نشانی { (علی احمد) هندستان شعراسندن اولوب، دهلیلیدر. طائفهٔ درویشاندن اولوب، جلادت طبعیله مشهوردر. شو بیت اونکدر:

مرا هر شب چو دزدان خواب کرد چشم ترکردد
دلمرا باغمت بیدار بیند باز برکردد

نشری { عثمانلی مورخلرینك اك مشهورلرندن اولوب، سلطان بایزید خان ثانی دوری مدرسلرندن ایدی. وپادشاه مشارالیه طرفندن تاریخ عثمانی ضبط وتحریرینه مأمور اولوب، دولتك ابتدای تأسسندن پادشاه مشارالیه زمانه‌دك جریان ایدن وقوعاتی حاوی برتاریخ یازمشدر، که عباره‌سی ساده وسلیس ومندرجاتی پك طوغریدر. «جهانما» عنوانیله برتاریخ عمومیسی دخی اولوب، بونده ترك وتاتار اقوامنك احوال ماضیه‌سندن دخی تفصیلاتلیجه بحث ایدیور. آثاری موجود اولان عثمانلی مورخلرینك اك اسکیلرندندر. بعض اشعاری دخی وار ایسه‌ده، دسترس اولنه‌مدی.

نشوی { نخجوانك جغرافیون عرب آثارنده مستعمل نام دیکریدر.

نصر { (بن احمد بن اسماعیل سامانی) دولت سامانیانك اوچنجی حکمداری اولوب، ٣٠١ تاریخنده پدری احمدك شهادتی اوزرینه، ٨ یاشنده اولدیغی حالده، تخته جلوس ایده‌رك، ٣٠ سنه کمال عدالت ورویتله اجرای سلطنتله، علوم ومعارفی حمایه، وبرچوق مدارس وابنیهٔ خیریه تأسیس ایتدکدن صکره، ٣٣٠ تاریخنده سل الرئه علتندن وفات ایتمش؛ واوغلی نوح خلفی اولمشدر. شاعر شهیر رودکی بونك زمانده کسب اشتهار ایتمشدر.

نصرآباد { نیشابورده برمحله اولوب، برچوق علمانك منشئ بولنمشدر.

نصرالدین { (خواجه —) ظرفادن ومظنه‌دن برذات اولوب، حاجی بکتاش ولی ایله معاصر بولنمش اولدیغی مروی ایسه‌ده، دها اسکی اولوب، سلجوقیلر زماننده یاشامش اولمسی محتملدر. هرحالده تفصیل احوالی مجهول اولوب، لطائفه اولان میل طبیعیسندن طولایی، برچوق لطائف ونوادر کندیسنه اسناد اولنه‌رق، اسمی بوخصوصده مثل حکمنه کچمشدر.

آقشهر قربنده درت طرفی آچیق و بیوك بركلیدله كلیدلنمش بر بر اولوب، خواجهٔ مشارالیهك تربه‌سی اولدیغی مرویدر. بعضلری‌ده تیمورلنك زماننده برحیات اولدیغنی التزام ایده‌رك، جهانكیر مشارالیه ایله بعض ماجرالرینی نقل ایدرلر.

نصرالله { (ابو الفتوح — بن‌عبدالله القاضی الأعز) [«ابن قلاقس» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

نصرالله { (حمید الدین — بن عبد الحمید) مشاهیر شعراء ایراندن اولوب، شیرازلیدر. ملكشاه سلجوقی زماننده یاشایوب، هر نه سببه مبنی ایسه، پادشاه مشارالیهك غضبنه اوغرایه‌رق حبس اولنمش؛ ومحبسده یازوب تقدیم ایتدیكی بر قطعه عكسنه تأثیر ایتمكله، قتل اولنمشدی. بهرام شاه غزنوی‌یه دخی ملاقی اولوب، بونك نامنه «كلیله ودمنه» یی فارسی‌یه نقل ایتمشدی. كتاب مذكور دفعاتله و اخیراً تبریزده بر طرز دلنشینده طبع اولنمشدر. نصیر دخی تخلص ایدر ایدی.

— هندستانك متأخرین شعراسندن بر نصرالله دخی واردر، كه بر مدت انكلیز حكومتی خدمتنده وبعده دكنده حیدرآباد نظامنك خدمت وزارتنده بولنوب، دائما ارباب فضل و هنرك صحبتنه مائل بولنمش؛ ونهایت ترك جاه ومنصب ایده‌رك، مملكتی اولان شكاربورده كوشهٔ انزوایه چكلمش ایدی. شو بیت اونكدر:

ناصحا وعظ تو تأثیر نكرد
ما حدیث تو شنیدیم عبث

نصرالله خان { بخارا خانلرندن اولوب، ١٢٧٧ تاریخنده وفات ایتمشدر.

نصر بن عاصم { (اللیثی) اعاظم ادبا وفقهادن اولوب، نحوك مؤسسی اولان و اك اول قرآن كریمی حركاتله یازوب اعرابنی ضبط ایدن مشهور ابو الاسود الدولینك تلمیذیدر. مشارالیه ابو الاسود دخی بوعلمی جناب مرتضی (رضه)دن اخذ ایتمش اولمغله، صاحب ترجمه بالواسطه حضرت مشارالیهك تلمیذیدر. ٨٧ تاریخنده بصره‌ده وفات ایتمشدر. ابتدا خوارجه تابع بولنوب، بعده اونلرك مذهبنی ترك ایتمش اولدیغی دخی مرویدر.

نصر بن منصور { (ابو المرهف — النمیری الضریر) مشاهیر شعراء عربدن اولوب، ٥٠١ تاریخنده رقه‌ده طوغمش؛ وچوجق ایكن بغداده كیدوب، فقه وحدیث وتفسیر وسائر علومی تحصیل ایتمكده ایكن، ١٤ یاشنده چیچك علتنه اوغرایه‌رق، ایكی كوزندن اعمی اولمش ایدی. او سندن شعر سویلمكه باشلایوب، خلفا وسائر اكابری مدح، واك زیاده وزیر ابن هبیره‌یه انتساب ایتمشیدی. ٥٨٨ تاریخنده بغدادده وفات ایتمشدر. مرتب دیوان اشعاری اولوب، شو برایكی بیت جملهٔ اشعارندندر:

ترى يتألف الشمل الصديع
وآمن من زمان ما يروع
وتأنس بعد وحشتنا بنجد
منازلنا القديمة والربوع الخ

نصرت { (نصرةالله خان دهلوی) شعرادن اولوب، عن‌اصل ایراندن ومیرزا عبداللطیف تنها تلامذه‌سندن اولدیغی حالده، هندستانه رحلتله، عالمكیرك احفادندن شاهزاده رفیع الشانه انتساب ایتمشیدی. شوبیت اونكدر:

یارب كه در چراغ مزار كسی مباد
آن قطره روغنی كه زمنت چكیده است

نصرت افندی { (خواجه —) شعرای عثمانیه‌دن اولوب، نور عثمانی كتبخانه‌سنده حافظ كتب ایدی. ادبیات فارسیه‌دن بهره‌سی وار ایدی. ١٢٠٨ده وفات ایتمشدر.

نصرةالدین { (احمد بن یوسف شاه) لر بزركده حكومت سورن اتابكانك یدنجیسی اولوب، ٦٩٦ تاریخنده، برادری افراسیابك قتلی اوزرینه، غازان خانك فرمانیله حاكم لرستان اولمش؛ وكندیسی عادل ونیكسیرت بر ذات اولمغله، برادری زماننده خراب اولان مملكتی اعماره موفق اولوب، ٣٨ سنه كمال عدالتله حكومت سوردكدن صكره، ٧٣٣ده وفات ایتمشدر.

نصرت شاه { (بن فتح خان بن فيروز شاه تغلق) تيمورلنكك بعدالفتح هندستانى تركله ماوراء النهره عودتى صره‌سنده ٨٠٢ تاريخنده دهلى‌يى ضبط ايده‌رك، ١١ آى حكومت سوردكدن صكره، عم زاده‌سى اقبال‌خان بن ظفر خان كنديسنى مغلوب ايده‌رك، ملكى‌الندن آلمشيدى.

نصر الخبزارزى { (ابو القاسم — بن احمد) مشاهير شعراء عربدن اولوب، بصره‌ليدر. امى بر آدم اولديغى حالده، برنج اككى اعمال وطبخيله اشتغال ايدردى؛ وفروننده اشعارينى قرائت واملا ايتديكيچون، هر كون باشنه بر چوق خلق طوپلانوب، اشعارينى استماع وضبط وتحريره تهالك كوسترىرلردى. شعرادن ابن لنكك ديمكله معروف ابوالحسين محمد بن محمد صاحب ترجمه‌نك اشعارينى جمله، ديوانى زنيب ايتمشدى. بعده بغداده رحلت ايده‌رك، خيلى وقت اوراده اقامت، ومشاهير عصريله صحبت ايتمشدى. حقنده‌بك چوق نوادر منقولدر. ٣١٧ده، وخطيب بغدادينك روايتنه باقيليرسه، ٣٢٥ دن صكره وفات ايتمشدر. شو قطعه جمله‌ٔ اشعارندندر:

وكان الصديق يزور الصديق
لشرب المدام وعزف القيـان
فصار الصديق يزور الصديق
لبث الهموم وشكوى الزمان

نصوح { اوننجى قرن هجرى عثمانلى شعراسندن اولوب، ادرنه‌ليدر. ابتدا عطارلق ايدوب، بعده طبابت ادعاسنه قالقيشمشيدى.

نصوح پاشا { دور سلطان احمد خان اولده مسند صدارت عظمايه كچن وزرادن اولوب، كوملجنه‌ليدر. سراى همايونده بالطه‌جيلر زمره‌سنه داخل اولوب، چاوشلقله طشره چيقمش؛ وبرخيلى وقت زبله وبووده‌سى بولندقدن صكره، قپوجيلر كتخداسى و ١٠٠٨ ده رتبهٔ وزارتله حلب واليسى اولمش؛ و بغداده مسلط اولان طويل اوغلنه قارشى سوق اولنان عسكرك سردارلغى دخى عهده‌سنه احاله، وبعده ديار بكر واليلكنه نقل اولنمش؛ واوراده بولنديغى مدنجه بك چوق اموال وثروت قزانمش ايدى. ١٠٢٠ تاريخنده مهر صدارته دسترس اولمغله برابر، عايشه سلطانك تزوجيله مصاهرت شهريارى شرفنه دخى نائل اولمش؛ وايرانله مصالحه وآناطولى وكردستانجه اسايشى اعاده ايتمك اوزره، بر سنه قدر ديار بكرده قالدقدن صكره، درسعادته عودت ايتمشدى. عاقل ومدبر بر وزير ايديسه‌ده، بك طمعكار وحديد المزاج اولوب، رقيبلرينى اورته‌دن قالديرمقدن چكنمديكى كبى، اتباعى دخى انواع مظالم ارتكاب ايتدكلرندن، اوچ سنه ايله اوچ آى اجراى وكالتدن صكره، ١٠٢٣ده غضبه اوغرايوب، اعدام اولنمشدر. اوق ميداننده ابراهيم پاشا يانده مدفوندر.

نصيب { ايران شعراسندن درت ذاتك مخلصيدر:

برنجيسى (— خان قزوينى) تذكره صاحبى دولتشاهك احفادندن اولوب، اكبر شاه زماننده هندستانه سياحتله، شاه مشار اليهك مقربيندن اولمشيدى. شو رباعى اونكدر:

دارم صنمى چهره بر افروختهٔ
راه وروش عاشقى آموختهٔ
او عاشق ديكرى ومن عاشق او
من سوختهٔ سوختهٔ سوختهٔ

— ايكنجيسى (شاه نصيبا) ديمكله معروف اولوب شو بيت اونكدر:

هر ذره زخاكستر من مشهد برقى است
با خاك من سوخته بازى نتوان كرد

— اوچنجيسى سبزوار ساداتندن اولوب، شو بيت اونكدر:

درشبستان دلم قنديل عرش آويخته
آن دركوشى كه، زير زلف پنهان كرده

— دردنجيسى اصفهانلى اولوب، ١١٨٢ ده وفات ايتمشدر. شو بيت اونكدر:

پيرانه سر دل از پى آن نوجوانم ميرود
دل رفت ازدنبال او دانم كه جانم ميرود

نصيبى { فرس شعراسندن درت كشينك مخلصيدر:

برنجيسى (بابا —) من اصل كيلانلى اولوب، تبريزده حلواجيلقله چنمكده ايكن، بابا فغانىٔ شيرازى طرفندن سلطان يعقوب تركمانه تقديم اولنه‌رق،

ندماسی صره‌سنه كچمش؛ وتبريزده وفات ايتمشدر. شوبيت اونكدر:

وقت کشتن دامن قاتل بدست آمد مرا
آخر از عمر آرزوی دل بدست آمد مرا

— ايكنجيسی (اسعدالحق) يزد وياری ساداتندن اولوب، شيرازلی ملاجلال الدين دوانيدن تحصيل علوم ايتمش؛ وعلامهٔ مشارالیهك وفاتندن صكره وطننه عودتله، ديوان اشعارينی جمع وترتيبله مشغول اولمش؛ و ٩١٤ تاريخنده وفات ايتمشدر. شوبيت اونكدر:

كفتم كه بوسهٔ بنصيبم نميدهی
خنديد زير لب كه چه كويم يانصيب

— اوچنجيسی (ميرزا محمد خان بن موسی بيك) كرمانشاه اكرادندن اولوب، فتح عليشاه طرفندن فخرالشعرا عنوانله مظهراولمش؛ وغازی الدين حيدر زماننده لكهنويه كيدوب، نائل التفات اولمش؛ و ١٢٦٠ تاريخلرينه‌دك برحيات بولنمشدر.

— دردنجيسی شيرازلی اولوب، كاتب شيرازی ديمكله دخی معروفدر. شوبيت اونكدر:

بی روی دلفروزت مارا سر طرب نيست
باما شبی بسركن يك شب هزار شب نيست

نصيبی { (طاهر دده) شعرادن وطريقت بكتاشيه ددكانندن اولوب، آرناوودلقده محرر فقيرك مسقط رأسی اولان (فراشر) قريه‌ليدر. برخيلی وقت سياحت وزيارت مقامات عاليه ايتدكدن صكره، قريهٔ مذكوره‌يه عودتله، بر زاويه تأسيس ايتمشدی، كه او وقتدن كيتدكجه كسب عمران ايده‌رك، اليوم بيوك بر دركاهدر. ١٢٥٠ تاريخلرنده ارتحال ايدوب، خانقاهی يانده تربه‌سی زيارتكاهدر. آرناود لساننده بر چوق اشعاری اولدقدن بشقه، تركجه وفارسی دخی بر خيلی غزلياتی واردر. وطننه عودتی اثناسنده لسقوويك قصبه‌سنه اوغراديغنده، اورا مشايخی كنديسنی امتحانه چكمك ايستدكلرنده، برقصيده سويلمشدی.

نصيبين { (Nisibin, Nisibis) دياربكر ولايتنك ماردين سنجاغنده وماردينك ٦٠ كيلومتره جنوب شرقيسنده اوله‌رق، خابوره تابع (جغجغه) چايی اوزرنده ٣٧°١′ عرض شمالی ايله ٣٨°٥٥′ طول شرقيسنده واقع قضا مركزی برقصبه اولوب، نصفی مسلم ونصف ديكری مذاهب ثلثه‌يه منقسم ارمنی ايله كلدانی وسائره اوله‌رق خرستيان اولمق اوزره، ١٠٠٠٠ اهاليسی، برجامع شريفی، ٥ مسجدی، ٥ كليساسی، ١ حمامی، ١٠٠ دكانی، طار وقالدريمسز سوقاقلری، اكثری يرله برابر برقاتدن عبارت وصمانله اورتيلی خانه‌لری واردر. كرك نهرك وكرك طاغدن اينن صولرك وقتيله مكمل خندقلری اولوب، قصبه وجوارلرنده صولر حسن صورتله تقسيم، واراضی سقی واروا اولنوركن، شمدی خندقلر مسدود اولمغله، صولر بريكوب بر طاقم بتاقلقلر تشكيل ايتديكندن، قصبه‌نك هواسی دخی آغرلاشمشدر. نصيبين ازمنهٔ قديمه‌ده بيوك برشهر اولوب، سلفكيلر طرفندن ميقدونيه (يعنی جغجغه) آنطاكيه‌سی واطرافنده‌كی چيچكلی چايرلرك كثرتندن طولايی (آنتموسيه) تسميه اولنوردی. اشكانيان دولت ايرانيه‌سنك برشعبه‌سی طرفندن مركز اتخاذ اولنمش، وصكره روماليلرك وساسانيلرك ضبطنه كچوب، ١٧ سال هجريه‌ده عياض بن غنم جانبندن صلحاً فتح، وممالك اسلاميه‌يه الحاق اولنمشدر. اوائل دور اسلامده دخی معمور وآبادان اولوب، برچوق مشاهير علمانك منشئی بولنمشدر. آنجق جغرافيون عرب دخی خارجنی وباغ وباغچه وچايرلرينی مدح ايدوب، داخلنی ذم ايدرلر؛ واو وقتلردن هواسنك آغرلغيله وعقربلرك كثرتيله مشهور ايمش. هرحالده، جدول وخندقلری كشاد وتعمير ايديله‌جك اولسه، اسكی معموريتی اعاده ايله برابر هواسنك دخی تصحيح اولنه‌جغی شبهه‌سزدر. قصبه‌نك داخلنده واطرافنده معموريت قديمه‌سندن قالمه بر چوق خرابه‌لر وسائر آثار موجوددر.

— نصيبين قضاسی ماردين سنجاغنك قسم جنوبيسندن عبارت اولوب، غرباً نفس ماردين، شمالاً مديات، شرقاً جزره قضالريله، جنوباً دخی

موصل ولایتی‌وزور مستقل متصرفلغیله محدوددر. ایکی ناحیه و۲۴۳ قریه‌یی‌حاوی اولوب، ۳۰۰۰۰ اهالی ایله مسکوندر . اهالیسنك ثلثانی عرب ، کرد، ترکمان وچرکس‌اوله‌رق مسلم وبرثلثی خرستیاندر ، که بونلرك ده نصفی مذاهب ثلثه‌یه منقسم ارمنی ونصف دیکری کلدانی، سریانی ویعقوبیدن مرکبدر . اراضیٔ فضا ۶۱۶۰ مربع کیلومتره وسعتنده اولوب، یالکز ۸۸۰ کیلومتره‌لکی طاغلق وطاشلق وباقیسی کاملاً قابل زرع وعمراندر . میاه جاریه‌سی چوق‌ایسه‌ده، زراعته نافع اولمق ایچون اسکی جدول وخندقلرینك کشاد واعمارینه احتیاج واردر . محصولاتی حبوبات متنوعه ایله جلبی اعلا پرنج ، پاموق وتوتوندن عبارتدر . کوزل چایرلری ومرعالری دخی اولوب، کلیتلی قیون وسائر حیوانات اهلیه یتیشدیریلیر. باغ وباغچه‌لری ومیوه وسبزه‌سی دخی چوقدر. یاقوت حموی نصیبین ایله جوارنده‌کی قرانك ۴۰۰۰۰ بوستانی اولدیغنی روایت ایدیور .

نصیبین { (یاخود نصیبین‌الروم) آنف. البیان معموره‌دن بشقه فرات اوزرنده وآمددن درت ویا اوچ کونلك مسافه‌ده وحراندن دخی او قدر اوزاق اوله‌رق حراندن بلاد رومه کیدن طریق اوزرنده بیوك بربلده اولدیغی «معجم البلدان» ده مسطوردر .

نصیر { فرس شعراسندن بروجه آتی یدی ذاتك مخلصیدر :

برنجیسی (حمیدالدین نصرالله بن عبدالحمید شیرازی) [«نصرالله» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

— ایکنجیسی (خواجه نصیرالدین بن خواجه قطب‌الدین) سرخسلی اولوب، محمد عوفی ایله معاصر ایدی . شو رباعی اونکدر :

از مهرچه شد اکر افزون آید ماه
پیش رخ تو زار وزبون آید ماه
کر زانکه رخ تو در چمن عکس دهد
از شاخ بجای کل برون آید ماه

— اوچنجیسی (خواجه نصیرالدین بن خواجه مسعود بیك یزد جردی) اجدادی ایرانك بعض جهتلرنده حکمفرما اولدقدن صکره، همدانده ساکن اولمشلردی؛ وکندیسی طالعنك ناسازلغندن ترك وطنله، هندستانه عزیمت ایده‌رك ، برمدت اکبر شاهك بارکاهنه ملازمتدن صکره، دکنه رحلتیله قطب شاهه انتساب ایتمشدی . اون برنجی قرن هجری اوائلنده برحیات بولنمشدر . شو بیت اونکدر :

نصیر از بیکسی شد همدم غم
به از غم بیکسانرا همدمی نیست

— دردنجیسی (میرزا اسدالدین) کشمیرلی اولوب، شو بیت اونکدر :

فرنکی جلوه آذر سوز تر سازاده بیرحمی
که کردد تشنهٔ خون مسیحا چشم بیمارش

— بشنجیسی (نصیرالدین بن غریب شاه) دهلیلی اولوب، اکثر اشعاری اردو لساننده‌در . اواخر عمرنده دکنده‌کی حیدر آباده کیدوب ، اوراده ۹۰ یاشلرنده وفات ایتمشدر . شو مقطع اونکدر :

از ازل ما محیط مواجیم
دورتر ای نصیر ساحل ماست

— آلتنجیسی (میرزا — بن میر عبدالله طبیب) علوم عقلیه‌ده وطبیعیات وریاضیات وحکمتده ید طولی وفن طبابتده حذاقت کامله صاحبی اولمغله برابر، ادبیات عربیه وفارسیه‌دن دخی بهره‌سی‌وار ایدی. بعض تذکره‌لرده مخلصی (نصیری) صورتنده مقیددر . ۱۱۹۲ ده وفات ایتمشدر. «بی‌نظیر» عنوانیله بر مثنویسی ورباعیات وغزلیات وسائر اشعاری واردر . شو بر ایکی بیت مذکور مثنوی‌یسندندر:

مشو غافل که ایام بهار است
سراسر کوه وصحرا لاله زار است
جهان رشك نکارستان چین است
صبا مشك ختن در آستین است

— حکیم شهیر خواجه نصیرالدین طوسینك دخی اشعارنده مخلصی (نصیر)در.

نصیرالدوله { (ابو المظفر معین الدین محمد علی شاه) هندستانك اود خطه‌سی حکمدارانندن اولوب، ۱۲۵۳ تاریخنده یکنی نصیرالدین حیدره خلف اولمشدی.

— دکنده حیدرآباد نظاملرندن برنصیرالدوله دخی اولوب ، ۱۲۴۵ تاریخنده پدری سکندر جاهه خلف اولمش ؛ و۱۲۷۴ ده وفات ایدوب، اوغلی نواب فضل الدوله یرینه کچمشدر.

نصیرالدین حیدر { (سلیمان جاه —) هندستانده اود
خطه‌سی حکمدارانندن اولوب، ۱۲۴۳ تاریخنده
پدری غازی الدین حیدره خلف اولمش؛ واون
سنه حکومت سوردکدن صکره، ۱۲۵۳ده وفات
ایتمشدر.

نصیرالدین طوسی { (محمد بن فخر الدین محمد رازی) اعاظم
حکماء اسلامدن اولوب، کافهٔ علوم وفنونده ولاسیما
علم هیئتده تفرد ایتمشدر. آبا واجدادی عن اصل
(قم) شهری مضافاتندن (جهرود)لی اولوب،
صاحب ترجمه ۵۹۷ تاریخنده طوسده دنیایه کلمش؛
وکمال الدین بن یونس موصلی ایله معین الدین سالم
بن بدران مصریدن وابن سینانک تلامذه‌سندن
بهمن یاردن وسائر مشاهیردن تحصیل علوم وفنون
ایتدکدن صکره، عمرینی مطالعه وتدقیقات فنیه
وتالیفله کچیرمشدر. اعتقادده معتزله‌دن وشیعی
المذهب ایدی. ملاحدهٔ اسماعیلیه‌دن علاء الدین
محمدک اسارتنه دوشوب، خیلی وقت محبوس قالمش؛
و۶۵۴ تاریخنده هلاکو خان قهستانی ضبط ایتد
یکنده، کندیسنی قید حبس واسارتدن تخلیص
ایده‌رک، ذاتاً صیت وشهرتی ایشیتمش اولمغله،
مشاور خاص اتخاذ ایتمش؛ ورأینه اعتماد وامنیت
ایدوب، کیده‌رک سوزندن چیقمامغه باشلامشیدی.
نصیرالدین بو نفوذ واعتبارندن بالاستفاده، هلاکویی
ترقیٔ علوم ومعارف ایچون کلیتلی اوقاف وخزائن
صرف وتخصیصنه اقناع ایتمش؛ ومراغه‌ده او وقته
قدر مثلی نا مسبوق بر رصدخانه یاپدیروب،
۴۰۰۰۰۰ مجلدی متجاوز کتب نفیسهٔ فنیه دخی
جمع ایله، بر مکمل کتبخانه تأسیس، وارباب علم
وهنری هر طرفدن جلبله، کندیلرینه مخصصات تعیین
ایتدیره‌رک، بیوک بر آقادمیه تشکیل ایله، علم
هیئتک وسائر علوم وفنونک ترقیسنه چوق خدمت
ایتمشدر. بو رصدخانه‌نک وصاحب ترجمه‌نک مساعی
وجهدینک ثمره‌سی اولان «ازیاج ایلخانیه» علم
هیئتجه پک اهمیتلی بر خدمت اولوب، ۱۶۵۲ تاریخ
میلادیسنده لوندره‌ده نشر اولنان «طول وعرض
جدوللری» دخی نصیر الدین طوسینک «ازیاج
ایلخانیه»سندن مأخوذدر. هلاکویی بغدادک ضبطیله
خلافت عباسیه‌یه ختام ویرمکه سوق وتشویق ایدن
صاحب ترجمه اولدیغی مظنون اولوب، بو حال صحیح
ایسه، مکارم اخلاقیله نا قابل توفیقدر. ۶۷۲
تاریخنده واباقا خان زماننده بغدادده ارتحال ایدوب،
وصیتی اوزره، امام موسی کاظم (رضی الله عنه)ک
تربه‌سی یاننه دفن اولنمشدر. تألیفاتی چوق ومتنوع
اولوب، بطلیموسک «مجسطی» سنی شرح وتصحیح ایتدیکی
کبی، منطقده «التجرید»، تصوفده «اوصاف
الاشراف»، کلامده «التخلیص» و«قواعد العقائد»،
اخلاقده قهستان حاکمی ناصر الدین نامنه یازدیغی
«اخلاق ناصری»، علوم ریاضیه وهیئتده «کتاب
المتوسطات بین الهندسة والهیئة»، «مقدمة فی الهیئة»،
«جامع الحساب فی التخت والتراب والکرة والاسطر
لاب»، «المفطیات والمناظرات»، «تعدیل المعیار
فی بعض تنزیل الافکار»، «بقاء النفس بعد بوار
البدن»، «الجبر والمقابلة»، «اثبات العقل الفعال»،
«شرح مسئلة العلم»، «رسالة الامامة»، «رسالة
الی نجم الدین الکاشی فی اثبات واجب الوجود»،
«رسالة فی معرفة التقویم» وسائره. ابن سینانک
حکمتده‌کی «اشارات» نی شرح و«قانون» نه
حاشیه‌لر تحریر، وعروضده وفرائضده دخی بر
کتاب تألیف ایتمشدر. اکثر تألیفاتی عربی وبعضیسی
فارسیدر. (نصیر) مخلصیله بر چوق اشعار فار
سیه‌سی دخی اولوب، شو رباعی جملهٔ اشعارندندر:

موجود بحق واحد اول باشد
باقی همه موهوم ومخیل باشد
هر چیز جزاو که آید در نظرت
نقش دومین چشم احول باشد

نصیرالدین محمود { هندستانجه مشاهیر مظنهٔ کرامدن اولوب،
(چراغ دهلی) دینمکله معروفدر. شیخ نظام الدین
اولیانک مریدی وخلفی اولوب، ۷۵۷ تاریخنده
ارتحال ایتمشدر. تربه‌سی دهلیده معمور وزیارتکا
هدر. «خیر المجالس» عنوانیله بر تألیفی واردر.

نصیرالحمامی { شعرادن اولوب، مصرده حامجیلقله کچینیردی. ۷۱۲ده
وفات ایتمشدر. شو قطعه اشعارندندر:

لا تقل ما حییت الا بخیر
لیکن الجواب خیراً لدیکا
قد سمعت الصدی وذاک جماد
کل شیٔ تقول رد علیکا

نصیر خان { هندستانڭ سند خطه‌سی حا. كملرینڭ اخیری اولوب ، ۱۲٦۰ ده برادری میرنور محمد خانه خلف اولمش؛ و ۱۲٦۱ ده انكلیز عسكریله ایتدیكی محاربه‌ده مغلوب واسیر اولوب، ایكی سنه صكره كلكته‌ده وفات ایتمشدر.

نصیری { قدماء شعراء ایراندن اولوب ، شیرازلیدر . شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

ای اهل عبادت همه درعشق بكوشید
كز سبحه وتسبیح خدارا نشناسید

نُصَیریلر { شامڭ جهت شمالیه‌سنده وعلی‌الخصوص لاذقیه جوارلرنده و(جبل نصیریه) دینلن طاغڭ اتكلرنده ساكن بر قوم اولوب، لسان عربی ایله متكلم وظاهراً مسلم اولدقلری حالده، بونلر دخی درزیلر ویزیدیلر كبی بر طاقم اعتقادات باطلهٔ غریبه‌یه تابعدرلر. قرق بیڭ نفوس قدر اولدقلری تخمندر.

نضار { اندلسڭ اڭ مشهور ادبه‌لرندن او. لوب، لسان تركینڭ صرف ونحوینی ضبط وتحریر ایتمش اولان ابوحیانڭ قیزی ایدی. ۷۰۲ تاریخنده طوغوب، ۷۳۰ ده وفات ایتمشدر. پدرینڭ صاحبهٔ ترجمه‌نڭ وفاتی حقنده بر چوق مرثیه‌لری ومخصوص بر رساله‌سی واردر.

نَضر { (بن الحرث بن كلدة الثقفی) عهد جناب نبویده بنی عبد الداردن او. لوب، پدری كبی چوق سیاحت ایتمش؛ وروم ویهود علما وحكماسیله كوریشوب، خیلی معلومات استحصال ایتمشدی. علمنه افتراراً نبوت جناب سید‌المرسلینی تصدیق ایتمیوب، ابوسفیانله برلكده اول حضرتڭ علیهنده چوق بغض وكین وحسد ابراز ایدر، وتكذیب واستخفافه جرأت ایلردی. بدر غزاسنده ایادیء مسلمینه اسیر دوشنلردن اولوب، بدردن اثنای عودتده صفراء نام محلده امر جناب نبوی ایله حضرت علی بن ابی طالب (رضه) طرفندن قتل اولنمشدر. فخر كائنات علیه اكمل التحیات افندمز حضرتلرینڭ تیزه‌لرینڭ اوغلی ایدی. همشیره‌سی (قتیله بنت الحرث) مرقومڭ قتلنی ایشیدنجه، بڭ فصیح ومؤثر بعض ابیات سویلیوب، حضور نبوی‌یه كوندرمش؛ ورسالتپناه افندمز حضرتلرینڭ بو شعری تقدیراً: اكر قتلندن اول كوره ایدم، قتل ایتدیرمزدم، بیورمشیدی. شعر مذكورڭ باشلانغیجی شودر:

یا راكباً ان الاثیل مظنة
من صبح خامسة وانت موفق
ابلغ به میتاً بان تحیة
ما ان تزال بها النجائب تعنق

نضر بن شُمیل { (ابوالحسن — التمیمی المازنی) مشاهیر ادبادن اولوب، ادبیات عربیه‌ده وفقه وحدیثده ید طولی صاحبی ایدی. بصره‌ده نشأت ایدوب، تابعیندن بر چوق ذواتدن استماع ایتمش؛ وضیق معیشته بناءً بصره‌یی تركله، خراسانه انتقال ایده‌رك، مروده توطن، ونیسابوره دخی دفعاتله سیاحت ایده‌رك، علوم ادبیه وفقه وحدیثده افاده وتدریسله كلیتلی ثروته نائل اولمش؛ ومأمون خلیفه خراسانده بولندیغی مدتجه صحبت ومسامراتنده بولنه‌رق، احسانلرینی كورمش ایدی. ۲۰٤ تاریخنده وفات ایتمشدر. تألیفاتی چوق اولوب، باشلیجه‌لری: «كتاب الصفات» ، «كتاب السلاح» ، «كتاب خلق الفرس»، «كتاب الانواء»، «كتاب المعانی»، «كتاب غریب الحدیث»، «كتاب المصادر»، «كتاب المدخل الی كتاب العین للخلیل بن احمد» و سائره‌در.

نُصَیر { (بن الحرث بن كلدة الثقفی) صحابه‌دن ومؤلفة قلوبدن اولوب، آنف الترجمه نضر بن الحرثڭ برادریدر. فتح مكه كونی اسلامه كلمش؛ واسلامده ثبات وحسن حركت ایدوب، ۱۵ نجی سال هجریده فتوح شامده شهید اولمشدر.

نَضیر { وقت سعادتده مدینهٔ منوره‌ده بو. لنان یهود قبیله‌لرندن برینڭ اسمیدر، كه وادی بطحانده وبویره ده ساكن ایدیلر. فخر كائنات صلی الله تعالی علیه وسلم افندمز دردنجی سال هجریده بنی نضیره قارشی غزا ایدوب، ضبط ایتدیكی یرلری كندی ذاتلرینه مال ایده‌رك، ایرادندن ازواج مطهره‌یه وحضرت ابا بكر وعبد الرحمن بن عوف (رضهما) ایله سائر مهاجرینه اعطا بیورمشلردی.

نطقی { (بزاز زاده حسین افندی) اونجی قرن هجری عثمانلی شعراسندن وزمرهٔ قضاتدن اولوب، استانبولیدر.

— اون ایکنجی قرن هجری شعراسندن وطریقت مولویه ده‌کانندن بوسنه‌لی علی نطقی اسمنده دیکر بر شاعر دخی اولوب، ١١٤٠ ده ارتحال ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

خیال وآرزوی خال ورخسارکله صحراده
درون لاله هردم هیچوانکر داغ اولمشدر

— یکی قپو مولویخانه‌سی مشایخندن نطقی علی دده دخی شعرادن اولوب، شیخ ابو بکر افندینك اوغلی وخلفیدر. ١٢١٩ ده ارتحال ایتمشدر. شو مقطع اونکدر:

نطقی کوره‌بیلسه‌ك نه ویررسك بکا یاری
زیرا کورینورسه بکا یار سکا نهاندر

نطقی { ایران شعراسندن دخی ایکی کشینك مخلصی اولوب، بری (خواجه غازی) تبریزلیدر. شو بیت اونکدر:

زخود روم چو بیاد آورم خیال ترا
کجاست تاب که بینم مه جمال ترا

— دیکری شروانلی اولوب، سلطان مراد خان ثالث دورنده درسعادته ورودله، قصه خوانلقله شهرت بوله‌رق، مقبول اکابر زمان، ونائل مصاحبت جناب پادشاهی اولمشیدی. شو بیت اونکدر:

مجنون که دل زنالهٔ اوجوش میکرفت
کری شنید نالهٔ من کوش میکرفت

نظام { (Nizamat, État du Nizam) هندستانك وسطلرنده ودکن قطعه‌سنك قسم شمالیسنده انکلتره دولتنه تابع بیوجك بر دولت اولوب، حکمدارینك عنوانندن مأخوذ اولان بو اسمله یاد اولندیغی کبی، پایتختك اسمیله (حیدر آباد دولتی) دخی دینلیر. بو دولت ایکی قسمدن عبارت اولوب، برقسمی (برار) ویا (حیدر آباد) قضالری نامیله بر انکلیز مفتشك تحت اداره‌سنده‌در، وواردانتك یالکز فضله‌سی نظامه ویریلیر؛ ودیکر قسمی طوغریدن طوغری‌یه نظامك تحت اداره‌سنده‌در. برنجی قسمی ٤٥ ٨٨٨ مربع کیلومتره وسعتنده و ٢ ٨٩٧ ٤٩١ اهالی ایله مسکوندر. بو قسم حقیقتده هندك انکلیز حکومتنه تابع یرلرندن معدود اولمغله، شوراجقده یالکز فعلاً ومادةً نظامك تحت اداره‌سنده بولنان یرلردن بحث اولنه‌جقدر. نظام دولتی ١٠´ ١٥° ایله ٤٠´ ٢٠° عرض شمالی و ٢٠´ ٧٢° ایله ١٠´ ٧٩° طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ٢١٤ ١٧٩ مربع کیلومتره واهالیسی ١١ ٥٣٧ ٠٤٠ کشیدر، که هر مربع کیلومتره باشنه ٤٦ کشیدن زیاده‌جه دوشیور. مرکز وپایتختی حیدرآباد شهری اولوب، ٢٠ ٣٩٧ شهر وقصبه وقریه‌لری واردر.

نظام دولتی دکنك ایچ طرفلرنده‌کی یایله داخلنده اولوب، ارتفاع وسطیسی ٣٨٠ متره‌در. کات سلسلهٔ جبالنك (بالاکات) تعبیر اولنان بر قولی غرب جهتندن مملکته داخل اولوب، شرق جنوبی‌یه طوغری اوزانه‌رق، برقاچ قوله انقسام ایدر، که بونلرك اك باشلیلری دولت آباد واورنك آباد قوللری اولوب، بونلرك‌ده اك یوکسك ذروه‌لری ٧٢٥ متره ارتفاعنی تجاوز ایتمیور. بو طاغلر نظامك اك بیوك حوضه‌سنی بربرندن آیروب، شمالده (کوداوری) وجنوبده (کریشنا) ایرماقلرینك حوضه‌لری قالیور. کوداوری ایرماغی غرب شمالی جهتندن نظامه داخل اولوب، شرقه طوغری جریانله صاغ وصولدن برچوق انهار آلدقدن صکره، حدود شرقیه‌یه واصل اولنجه، مملکتك حدود شمالیه‌سنی آیره‌رق کلن (پاین کنك) ونام دیکرله (پرانهیتا) تسمیه اولنان بیوك بر نهرله برلشه‌رك، اونك استقامتنه تابع اولور، یعنی جنوب شرقی‌یه طوغری دونر؛ وبرخیلی مسافه‌ده نظامك شرق شمالی حدودینی بالتفریق، بنکاله کورفزینه منصب اولمق اوزره، مدراس اداره‌سنه داخل اوله‌رق، اووه‌یه دوشر. (کریشنا) ایرماغی ایسه غرب جنوبی کوشه‌سنده نظامه داخل اولوب، شرق شمالی‌یه طوغری جریانله صولدن کندیسندن چوق دها اوزون اولان (بهیما) نهرینی آلدقدن صکره، شرق جنوبی‌یه طوغری دونه‌رك، مملکتك حدود جنوبیه‌سنه واصل اولدقده، بو حدودی آیره‌رق کلن وینه کندیسندن بیوك اولان (تونکابهادره) نهریله برلشیر؛ واونك استقامتنه تابع اوله‌رق، شرق شمالی‌یه طوغری جریانله، حدود جنوبیه‌سنی آیرمقده دوام

ایدر ؛ وصولدن برخیلی چایلر بعدالاخذ، ینه مذکور کورفزه‌دوکلك اوزره، مدراس‌اداره‌سنه کیرر. کوداوربنك نظام دولتی داخلنده مجراسی ۱۱۳۰ کیلومتره‌اوزون‌اولوب، ۳۰۰ کیلومتره‌لکی حزیراندن شباطه قدر سیر سفائنه صالحدر. کریشنانك نظامده مجراسی ایسه ۵۵۵ کیلومتره اوزونلغنده‌در. کوللری پك چوق اولوب، جمله‌سی ۱۸۲۰۰ عددینه بالغ اولیورسه‌ده، هپسی کوچکدر.

هواسی عمومیت اوزره صاغلام اولوب، میزان‌الحراره اکثریا ٢٤ ایله ٣٤ درجه‌لری آره‌لرنده بولنورسه‌ده، حزیرانده ٤١ درجه‌یه قدر چیقدیغی وقیشین ۱۱ درجه‌یه قدر ایندیکی دخی اولور. یاغمورلری ومیاه جاریه‌سی چوق اولوب، راجپوتانه وپنجاب کبی شدت حرارتلرینه طیانلمیه‌جق چوللری یوقدر. طوپراغی خیلی منبت‌اولوب، پرنج، پاموق، شکرقامشی، چیویت، بغدای، مصر، آرپه، داری‌نك انواعی، برمقدار توتون وسائره حاصل اولور. میوه‌لری چوق‌اولوب، خرمانك انواعیله، هندستان جوزی، آناناس، پورتقال، اوزوم واقالیم حاره‌یه مخصوص میوه‌لرك انواعی یتیشیر. حیدر آبادك قاوُن وآناناسیله ناکپورك پورتقالی ودولت آبادك پك ایری ولعل رنك برنوع اوزومی مشهوردر. اورمانلری چوق اولوب، اخشابی قیمتلی اشجار متنوعه‌سی واردر. بونلرك بعضیسندن ضمغ ورچینه ایله ورنیکلرك انواعی چیقار. اورمانلرده بیبان حالنده بولنان ایپك بوجکلرینك چیقاردقلری برجنس ایپکله ینه بوحالده بولنان آریلردن آلنان بال وبال‌مومی دخی چوقدر. صنایع محلیه باقیر وقورشون وقلایدن مرکب برمعدن خلیطه‌سندن معمول وکومش وآلتونله مزین انواع تزیینات نسائیه ایله صیرمه‌لی دوز ایپك قماشلر، سختیان، اعلا جنسندن کاغد انواعی‌وسائره‌دن عبارت اولوب، کرك بومعمولاتدن وکرك پاموق وسائر محصولات ارضیه‌دن خیلی اخراجاتی وایشلك تجارتی واردر. اخراجات وادخالات برابر اوله‌رق تجارت سنویه‌سی ۲۵۰ ملیون فرانغه بالغ اولور. بمبایدن مدراسه کیدن بیوك دمیریول خطی نظام دولتنك جنوب غربی کوشه‌سنی شق ایده‌رك، حیدرآباده برشعبه دخی اوزادلمش ؛ وبتون دمیریوللری ۷۱۰ کیلومتره‌یه بالغ اولمشدر. بووجهله تجارتی بمبای ومدراس اسکله‌لرندن اجرا اولنور.

نظام دولتی ٦ ایالته و ۱۹ سنجاغه منقسم اولوب، ۲۰۳۹۸ شهر وقصبه وقریه‌یی حاویدر، که بونلردن ٤ ی ۲۰۰۰۰ دن زیاده، ۱۱ ی ۱۰۰۰۰ ایله ۲۰۰۰۰ آره‌سنده، ٤٥ ی دخی ۵۰۰۰ ایله ۱۰۰۰۰ بیننده نفوسی جامعدرلر. اك بیوکلری اولان مذکور ٤ معموره‌سی: حیدرآباد، سکندر آباد، اورنك آباد وکلبرکه‌در. حیدرآباد ایله قرینده‌بولنان سکندرآبادك برلکده ۳٥٤۹٦٢ اهالیسی واردر. نظامك اهالیسی‌همان نصفیت اوزره آریانی ودراویدیانی جنسیتلرینه‌منقسم اولوب، بوایکی زمره‌یه منسوب مختلف السنه ایله متکلمدرلر. مذهبجه قسم‌کلیسی براهمانی اولوب، یالکز برملیون قدری مسلم، ۱٤۰۰۰ قدری خرستیان، ۳٦۰۰ ی سیخ، ٦۵۰سی زردشتی و۵۰۰ سی یهودیدر. مسلمانلر اقلتیلریله برابر ملت حاکمه‌اولوب، لسان رسمی‌دخی بونلرك سویلدکلری هندوستانی ونام دیکرله اردو لسانیدر. داخل مملکتده ۷۰۰۰ قدر عرب، ۵۰۰ ایرانی وجزئی مقدارلرده‌سائر اجانبدن آدملر بولنوب، علی‌الخصوص حیدر آباد السنهٔ کثیره سویلنیر بربابلدر. واردات سنویه‌سی ۷۵ ملیون فرانق راده‌لرنده اولوب، اعشار وکمرك رسمندن‌عبارتدر. عساکر منتظمه‌سی ۱۲۷۷۵ پیاده، ۱٤۰۰ سواری، ۵۵۱ طوبجی و٦٥٤ صنوف سائره‌دن مرکب وانکلیز ضابطان وامراسی قوماندەسی آلتنده بولنور برفرقه‌عساکر منتظمه ایله حرب زماننده طوپلانیلان برچوق عساکر غیرمنتظمه‌دن عبارت اولوب، انکلیزحکومتی بوفرقه‌نك اداره‌سی بهانه‌سیله اساساً نظامك اراضیسندن اولان (برار) خطه‌سنك وارداتنی ضبط ایتمشدر. نظام حکمدار عنوانی حائزاولوب، کندی نامنه سکه دخی ضرب ایدر. (کادوال) راجه‌سی نظامه تابع اولوب، سنوی ۱۱۵۰۰۰ روبیه‌دن عبارت مقطوع بورکی ویرر.

نظام مملکتی داخل بولندیغی دکن قطعه‌سیله برابر سکزنجی قرن هجری اوائلده دهلی حکمدارلرندن خلجیانك وبعده بنی تغلقك ضبطنه کچه‌رك،

اداره‌ٔ اسلامیه تحتنه کیرمش ؛ وقرن مذکور اواسطنده والی بولنان ذات فرصت بولوب، کسب استقلال ایتمکله، بهمنیان دولتنی تأسیس ایتمشدی. بعده دکنك بش حکومت اسلامیه تشکل ایدوب، بعضلری برلکده ومختلف محللرده وبعضلری بربرینی متعاقب حکومت سوردکدنصکره، اون برنجی قرن هجری اواسطنده دهلی حکمداری آل تیموردن شاهجهان دکنی ضبط ایتمش ایسه‌ده، متعاقبا ینه دهلی دولتنك الندن چیقوب، بعده ۱۱۲۵ ده اورنك زیب زماننده مملکتك یکیدن ضبطنه‌غیرت ایدن چین قلیج خان اسمنده برترکمان (نظام الملك آصف جاه) عنوانیله دکن والیسی تعیین اولنمش ؛ ومتعاقباً دهلیده ظهور ایدن وقایعدن بالاستفاده، اعلان استقلال ایتمش ایسه‌ده، بعض راجه‌لرك‌دخی باش قالدیرمسی اوزرینه، بتون دکنی محافظه ایده‌میوب، همان شمدیکی نظام مملکتیله ساحل شرقیدن عبارت بردولتله قناعت ایتمش ؛ واستقلالندنصکره دخی کندیسیله اخلافی (نظام الملك) واختصاراً (نظام) عنوانی محافظه ایتمشلردر . بعده ورثه بینده‌ظهور ایدن اختلافات انکلیزلرك مداخله‌سنی ونهایت برار خطه‌سنك انکلتره‌نك الینه کچمسیله برابر، نظام دولتنك دخی انکلیزلره تابعیتی، ومحافظهٔ اسایش بهانه‌سیله، مملکتك قوه‌ٔ عسکریه‌سنك انکلیزلرك النده قالمسی منتج اولمشدر. نظام عنوانیله بومملکتده حکم سورن سلاله افرادی بروجه آتیدر :

نظام الملك آصف جاه	۱۱۳۰
ناصر جنك میراحمد بن آصف جاه	۱۱۶۱
مظفر جنك حفید آصف جاه	۱۱۶۴
صلابت جنك بن آصف جاه	۱۱۷۴
نظام علی بن آصف جاه	۱۱۷۶
میرزا سکندر جاه بن نظام علی	۱۲۱۸
میر فرخنده علی خان بن سکندر جاه	۱۲۴۵

نظام { فرس شعراسندن بروجه آتی برقاچ ذاتك مخلصیدر :

برنجیسی وزیر شهیر نظام الملکدر [« نظام الملك » ماده‌سنه مراجعت بیوریله .]

— ایکنجیسی شیخ نظام الدین اولیاءدر . [« نظام الدین اولیاء » ماده‌سنه مراجعت بیوریله .]

— اوچنجیسی (حکیم نظام الدین علی) کاشانلی اولوب، طبابتده‌کی مهارتیله‌دخی مشهوردر. اوغلی (حکیم رکن الدین مسیح) شاه طهماسب صفوینك اطباسندن ایدی . شو رباعی جمله‌ٔ اشعارندندر :

جانی که بود قابل انوار کجاست
وان دل که بود محرم اسرار کجاست
کیرم که زرخ پرده کشاید معشوق
چشمی که تواندید رخ یار کجاست

— دردنجیسی (قاضی نظام الدین عثمان) الجایتوخان ویاارغون خان زماننده قزوین شهرنده قاضی ایدی . شومقطع اونکدر :

هست نظام از آن تو بنده‌ٔ تو بجان تو
قاضیٔ عاشقان تو کرد سجـل قباله را

— بشنجیسی (نظام الدین هروی) علیشیرنوایی معاصرلرندن اولوب، سلطان حسین بایقرا زماننده هرات قاضیسی ایدی. شو بیت اونکدر:

بدور روی توام بت پرست میکوینـد
چه کویم ای بت من هرچه هست میکویند

— آلتنجیسی شیراز ساداتندن اولوب، (نظام دست غیب) دیمکله معروفدر . اجدادندن برندن منکرك بری شجره‌ٔ نسبنی طلب ایتمکله، کندیسنه بر دست غیبدن بویله بر شجره کوسترلمکله، اباً عن جدٍ بو لقبله تلقب ایتمشلردی. شو بیت اونکدر:

کر فلك با من هم آغوشش نماید دور نیست
باغبـان بر چوب بنـدد کلبن نوخیز را

— یدنجیسی استرآبادلی اولوب ، مدح اهل بیت نبوی حقنده بر چوق قصائدی و « سلیمان وبلقیس » عنوانیله برمنظومه‌سی واردر. ۹۲۱ ده وفات ایتمشدر. شو بیت جمله‌ٔ اشعارندندر:

بهم بود غم وشـادی اسیر دنیارا
مکس دودست بسرپای در شکر دارد

— سکزنجیسی (نظام طباطبائی) عن اصل ایرانلی اولوب، بغداده ساکن اولمشیدی . شو بیت اونکدر:

از بس که داد عکس رخت روشنی بدل
حاجت نمی شـود بچراغ دکـر مرا

— طقوزنجیسی ساداتدن اولوب ، اشعارینه مغرور اولدیغی ایچـون (غره) لقبیـله شهرت بولمشیدی .

— اون‌یدنجیسی (خواجه نظام الدین احمد دهلوی) اکبر شاهك مقربیندن اولوب، بعض صوبه‌دارلقلرده بولنمش؛ و مشارالیهك نامنه «طبقات اکبری» عنوانیله هندك مکمل بر تاریخ عمومیسنی یازمشدر. پدری خواجه محمد مقیم عن‌اصل هراتلی اولوب، همایون شاهك معیتنده بولنمش، و بعده کجراتده اقامت ایتمشدی. صاحب ترجمه ۱۰۰۳ تاریخنده ۴۰ یاشنده وفات ایدوب، لاهورده مدفوندر. شو بیت جمله اشعارندندر:

نظام کار من افتاده با شوخی پری رویی
که یاد کاکاش فرزانه را دیوانه میسازد

— اون برنجیسی (قاضی نظام الدین) کاشانلی اولوب، شو بیت اونکدر:

کر شود از پی تو دشمن من خلق جهان
ترك جان کیرم واز مهر تو دل بر نکنم

— اون ایکنجیسی (نصیر الدین ابو توبه) علمادن اولوب، شو رباعی اونکدر:

در آب نشسته تشنه حلقی دارم
افکنده بزیر خویش داقی دارم
کرینده کسی نیست مرا در غربت
کرینده بشهر خویش خلقی دارم

— اون اوچنجیسی (نظام الدین اصفهانی) اباقا خان زماننده یاشایوب، لطائف و نصایحه دائر برخیلی اشعاری واردر. شو بر ایکی بیت برحکایهٔ منظومه‌سندندر:

بیا بشنو که خوش خوش ماجراییست
میان آب و سرو جویباری
بدو میکفت سرو ای بیوفا یار
چه لرزم بر سرت از دوستداری الخ

— اون دردنجیسی (نظام الدین اعرج) شو بیتك قائلیدر:

دلم فدای غمت کرد جان دکر چه کند
که در جهان دل مسکین من همین دارد

— اون بشنجیسی (نظام الدین قمری) اصفهانلی وکمال الدین اسماعیلك معاصرلرندن اولوب، اون بیك بیته بالغ کلیاتی واردر. شو قطعه جمله اشعارندندر:

بخدایی که دست قدرت او
آرد از شاخ خشك میوهٔ تر
که مرا بی وخش شراب وطعام
نیست جز آب چشم وخون جکر

نظام { (شیخ —) هندستان مشاهیر فقهاسندن اولوب، بتون هندستانجه دستورالعمل اولان «فتاوی عالمکیری» نك مؤلفیدر. ۱۰۶۷ تاریخنده عالمکیر شاهك امریله بوکتابك تألیفنه باشلامشیدی. شاه مشارالیهك قیزی زیب‌النسا) کتاب مذکوری عربیدن فارسی‌یه ترجمه ایتدیرمشیدی.

نظام‌الدین اولیاء { (خواجه — بن خواجه محمد) هندستا. نجه شهرتکیر مشایخ کرام ومظنه‌دن اولوب، اجدادی بخارالی اولدیغی حالده، هندستانه رحلتله، بدایون قصبه‌سنده ساکن اولمش؛ وصاحب ترجمه ۶۳۳ تاریخنده اوراده دنیایه کلوب، تحصیل علومه قویلمش؛ ومباحثه ایله کثرت اشتغالندن طولایی، (بحاث) و (محفل شکن) لقبلریله تلقیب اولنمش ایدی. یکرمی یاشنده ایکن، اعاظم مشایخدن شیخ فریدالدین کنجشکره انتساب ایله، مریدانی زمره‌سنه داخل اولمش؛ واونلرك اشارتیله دهلی شهرینك غیاث‌پور محله‌سنه کیدوب، ارشاده باشلامش؛ و۷۲۵ تاریخنده ارتحال ایدوب، امیرخسرو دهلوی قربنده دفن اولنمشدر. تربه‌سی الی یومنا هذا زیارتکاهدر. (نظام) و (ترکی) مخلصلریله برخیلی اشعار عارفانه‌سی واردر. شوبیت اوجمله‌دندر:

مرغ باغ قدسیم باقدسیان بودم بسی
چندکاهی‌شد که هست‌این‌فرش‌خاکی مسکنم

نظام‌الدین بغدادی { [«ابن الهباریه» ماده‌سنه مراجعت.]

نظام‌الملك { (خواجه — قوام‌الدین ابو علی حسن بن علی) ایران سلجوقیلرندن آلب آرسلان واوغلی ملکشاهك وزیری اولوب، طوس جوارنده (رادکان) ناحیه‌سنده وبرروایتده طوسك نوقان محله‌سنده ۴۰۸ تاریخنده دنیایه کلمش؛ وفقه وحدیث وسائر علومی بعدالتحصیل، بلخ حاکمی علی بن شاذانك خدمت کتابتنه کیرمش؛ وآنجق مرقوم بهرسنه اموالنی مصادره ایتدیکندن، خدمتنی ترکله، داود بن میکائیل سلجوقینك یانه کیتمش؛ وموی‌الیه عقل وتدبیر وخدمتندن پك ممنون اولمغله، وصیتنده‌اوغلی

آلب آرسلانه توصیه ایتمشدی . آلب آرسلان
زماننده وزارت وصدارت منصبنه نائل اولوب ،
مدت سلطنتنده یکرمی سنه اموردولتی کمال درایت
وعدالتله اداره ایتمش؛ وآلب آرسلانک وفاتنده
وراثت خصوصنده اولادی بیننده اختلاف دوشمکله،
نظام الملک ملکشاهی تخته اقعاد ایده‌رک ، نظام
واسایشک محافظه‌سنه موفق اولمش؛ وملکشاه کافهٔ
امور دولتی صاحب ترجمه‌نک یدینه براقوب، رأی
وتدبیرندن سرمو انحراف ایتمه‌مکله، نظام الملک عقل
وتدبیر وعدالتی سایه‌سنده ملکشاهک زمان سلطنتی
دولت سلجوقیه‌نک اک پارلاق واک شانلی دوری
اولمشیدی . کندیسی عالم وادیب وقدرشناس برذات
اولمغله، دائره‌سی مجمع علما و ادبا وهنروران اولوب،
ارباب علم وهنر وشعرا وصوفیونه پك چوق اکرام
والتفات واحسان ایدر ایدی . برچوق جوامع
ومساجد ومدارس وسائر ابنیهٔ خیریه تأسیس ،
وکلیتلی اوقاف تخصیص ایتمشدی . خیراتنک اک
مشهوری بغدادده یاپدیردیغی (مدرسهٔ نظامیه)
در، که جسیم وبرنبا اولوب، ایچنده کافهٔ علوم وفنون
تدریس اولنوردی ؛ وابواسحاق شیرازی کبی عصرک
اک بیوك علماسی بو مدرسه‌ده تدریسله موظف
ایدی . اصفهانده دخی بنه نظامیه اسمیله بیوك
بر مدرسه بنا ایتدیرمشیدی . خلیفهٔ عباسی
دخی کندیسنه فوق العاده حرمت ایدوب، مجلسنده
اوتورتوردی . ٤٨٥ تاریخنده ملکشاهک معیتنده
اصفهانه کیدرکن، نهاوند قربنده حسن صباحك
آدملرندن درویش قیافتنه کیرمش بری طرفندن
بیچاقله اوریله‌رق، متأثراً وفات ایتمشدر . خلفی
اولان تاج الملک ابوالغنائمک سعایتیله ملکشاه طرفندن
قتل ایتدیرلدیکی دخی مظنوندر . ملکشاه کندیسندن
صکره آنجق ٣٥ کون یاشامشدر. نظام الملک
فارسی وعربی اشعاری اولوب، زیرده‌کی ابیاتی مجروح
اولدقده ملکشاهه خطاباً واوغلنی مقامنه قایرمق
التماسیله سویلمشدر :

یکچند با قبال تو ای شاه جوان بخت
کرد ستم از چهرهٔ ایام ستردم
آمد ز قضا مدت عمرم نود وشش
در حد نهاوند بیك كارد بمردم
بکذاشتم آن خدمت دیرینه بفرزند
اورا بخدا و بخداوند سپردم

بوشعرده ٩٦ یاشنده اولدیغنی ذکر ایتدیکنه
باقیلیرسه ، ولادتی ٣٨٩ ده اولمق اقتضا ایدر .
شو قطعه دخی اشعار عربیه‌سی جمله‌سندندر :

بعد الثمانين ليس قوة   قد ذهبت شرة الصبوة
كأنني والعصا بكفي   موسى ولكن بلا نبوة

نظام الملک (محمد بن علی سید جنیدی) دهلی حکمدارانندن شمس-
الدین آلتمشك وزیری اولوب ، ٦٢٢ تاریخلرنده
برحیات ایدی . « جامع الحکایات » کتابی بونك
نامنه یازلمشدر .

نظام الملک (آصف جاه — چین قلیج خان بن غازی فیروز جنك) هند-
ستانك دکن قطعه‌سنده الیوم نظام ویا حیدر آباد
دولتی نامیله موجود حکومتك مؤسسی اولوب ،
عن اصل ترکمان جنسندن ودهلی ملوك کورکانیه-
سندن عالمکیرك امراسندن ایدی . فرخ سیر زما-
ننده مراد آباد وبعده مالوه حکومتنه نصب اولنه‌رق،
حسدلرینی جلب ایتدیکی بعض ارباب نفوذك سعایتیله
بعده دکن حدودینه تبعید اولنمشدی . لکن کندیسی
بونکبتدن مأیوس اولمیوب ، ١١٣٠ تاریخندن
اعتباراً دکنك بعض راجه‌لقلرینی ضبط ایله، ایالتنه
الحاق ایتمکه باشلامشیدی . محمد شاه زماننده
دهلی‌یه دعوت اولنه‌رق ، وزراته نصب اولنمش
ایسه‌ده ، دام غدره دوشمك قورقوسیله، وزارتی
ترکله ، دکنه فرار ایده‌رك ، اعلان استقلال ایله ،
٣٠ سنه قدر حکم سورمش؛ و١١٦١ ده وفات
ایتمشدر . نادر شاهی دخی هندستانه دعوت ،
ودهلی دولتنه قارشی کندیسنه معاونت ایتمشدی .
کندیسندن صکره اولاد واحفادی حکم سوروب،
الیوم بری حکمفرمادر . [« نظام » ماده‌سنه
مراجعت بیوریله .]

نظام الملک بحری (هندستانك دکن جهتنده حکم سورمش اولان
نظامشاهان دولتنك مؤسسی بولنان نظامشاهك
پدری اولوب ، عن اصل برهمنی المذهب اولدیغی
حالده ، کنج ایکن اهتدا ، وتحصیل علوم ایدوب ،
دکن ملوك بهمنیه‌سندن سلطان محمد شاه ثانی ومحمود
شاه ثانی زمانلرنده وزیر بولنمش ؛ و٨٩١ ده
اعدام اولنمش ایدی .

نظامشاهان { هندستانده دکن قطعه‌سنك واحد نکر جهتنده حکومت سورمش بر دولت اولوب، مؤسسی اولان احمد نظام شاه اوراده والی ایکن، ۸۹۱ تاریخنده وزیر بولنان پدرینك اعدام اولنمسی اوزرینه، بهمنیلر دولتنه قارشی عصیان ایدوب، برقاچ محاربه قزانمغله، ۸۹٦ ده اعلان استقلال، و ۹۰۰ تاریخنده احمد نکر شهرینی تأسیس ایله، پایتخت اتخاذ ایتمشیدی. کندیسیله برابر سلاله‌سندن ۱۱ کشی حکم سوروب، نظامشاهان دولتی ۸۹۱ دن ۱۰۱٦ تاریخنه‌دك ۱۲۵ سنه دوام ایتمشدر. نظامشاهانك اسامیسیله تاریخ قعودلری بروجه آتیدر:

احمد نظامشاه اول	۸۹٦	برهان نظامشاه ثانی	۹۹۹
برهان نظامشاه	۹۱٤	ابراهیم نظامشاه	۱۰۰۳
حسین نظامشاه اول	۹٦۱	احمد نظامشاه ثانی	۱۰۰۳
مرتضی نظامشاه	۹۷۳	بهادر نظامشاه	۱۰۰٤
میران حسین نظامشاه	۹۹٦	مرتضی نظامشاه ثانی	۱۰۰۷
اسماعیل نظامشاه	۹۹۸	الی	۱۰۱٦

نظامشاه بهمنی { هندستانك دکن جهتنده حکومت سورن بهمنیان ملوکندن اولوب، ۸٦۵ تاریخنده ۸۰ یاشنده اولدیغی حالده، والده‌سنك وصایتیله پدری همایون شاهه خلف اولمش؛ وبالکز ایکی سنه ایله برآی حکومتدن صکره، ۸٦۷ تاریخنده زفاف کیجه‌سی بغتةً وفات ایتمشدر.

نظامی { ایران شعراسندن ایکی ذاتك مخلصیدر:

برنجیسی (شیخ ابو محمد الیاس بن یوسف بن مؤید) من اصل قم مضافاتندن اولوب، آذربیجانك (گنجه) قصبه‌سنده نشأت ایتمکله، (نظامی گنجوی) دیمکله معروفدر. ایرانك اعاظم شعراسندن اولوب، مشهور ومتداول اولان «پنج گنج» دخی دینیلن خمسه‌سی ادبیات فارسیه‌نك ارکانندندر. دنیادن چکلمش اهل قناعت حکیم وصالح برذات ایدی. حتی زمانسنك ملوك واکابری کندیسنه زیاده حرمت ورعایت ایتدکلری حالده، سائر شعرا کبی کیمسه‌یی مدح ایتمه‌مشدر. ۵۹۱ وبر روایتده ٦۰٦ تاریخنده ۸٤ یاشنده وفات ایتمشدر. خمسه‌سی: «مخزن الاسرار»، «لیلی ومجنون»، «خسرو وشیرین»، «هفت پیکر» و «اسکندر نامه» منظومه‌لرندن مرکبدر. بونلردن بشقه یکرمی بیك بیته بالغ قصاید وغزلیات وسائر اشعاری اولدیغی مروی ایسه‌ده، اکثری نابوددر. خمسه‌سی ایرانده وهندده طبع اولنوب، موسیو شارموی طرفندن فرانسزجه‌یه‌ده ترجمه، و ۱۸٤۵ ده پترسبورغده نشر اولنمشدر. شو برایکی بیت جمله‌ٔ اشعارندندر:

گر همه جلاب باشد آب جوی کس مخور
ور همه تسبیح باشد نقش نان کس مخوان
چونکه آب دیده داری از ضعیفی پاك نیست
زانکه مرواریدرا باریك بهتر ریسمان

— دیکری سمرقندلی اولوب، (نظامی عروضی) دیمکله معروفدر. امیر معزی شاکردانندن اولوب، ملکشاه سلجوقی زماننده یاشامش؛ و «ویسه ورامین» عنوانیله برمنظومه ایله «چهار مقاله» عنوانیله اخلاقه دائر برکتاب یازمشدر. شو برایکی بیت جمله‌ٔ اشعارندندر:

دلی دارم که در فرمان من نیست
تو پنداری که آن دل زان من نیست
مرا مادر دعا کرده است گویی
که از تو دور بادا هرچه جویی

نظامی { عثمانلی شعراسندن دخی ایکی کشینك مخلصیدر:

برنجیسی قره‌مانلی اولوب، ابوالفتح سلطان محمد خان زماننده یاشامش؛ وپادشاه مشارالیه طرفندن دعوت اولنه‌رق، درسعادته کلدکده ایکن، کنج یاشنده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

داغ غمك که مهر محبت نشانیدر
سینه‌مده صاقلارم که سعادت نشانیدر

— ایکنجیسی آرناودلغك آبدونات قصبه‌سندن وزمرهٔ قضاتدن اولوب، ۱۱۰۸ ده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

فلکده مهر ومهله جستجولر هپ سنکیچوندر
زمینده زار وگریان آبرولر هپ سنکیچوندر

نظمی { عثمانلی شعراسندن ایکی کشینك مخلصیدر:

برنجیسی ادرنه‌لی اولوب، قانونی سلطان سلیمان خان زماننده زمرهٔ سپاهیاندن ایدی. شعراء عصرینك اشعارینه نظیره سویلردی. اشعاری مصنع ایسه‌ده، پك لطیف دکلدر. شو مقطع اونکدر:

صالشدم نظميا براوزكه درده
دواسين بولمدم عالمده دردا

— ايكنجيسى (شيخ محمد بن رمضان) مشايخ خلوتيه‌دن اولوب، ١٠٣٢ده دنيايه كلمش؛ و١٠٦٥ده استانبولده بواشجه محمد آغا زاويه‌سنده پوست نشين اولوب، والده سلطان جامع شريفى وعظيه‌سى دخى عهده‌سنه احاله اولنمشدى. ١١١٢ ده ارتحال ايتمشدر. مشايخ خلوتيه تراجمنى جامع «معيارالطريق» عنوانيله برتأليفى ومرتب ديوانى واردر. شو مقطع جملهٔ اشعارندندر:

غم دكل كشت كلستان ايلسه‌م بلبل كبى
اكسك اولماسون همان دستمده ساغركل كبى

نظمى { فرس شعراسندن دخى ايكى ذاتك مخلصيدر:

برنجيسى خراسانلى اولوب، سلطان حسين بايقرا زماننده ياشامشدر. شو بيت اونكدر:

شد خاك در وفا سر ارباب دين همه
خوبان هنوز بر سر آزاد وكين همه

— ايكنجيسى بلخلى اولوب، اورا حاكمى محمد خانك دائره‌سى ملازملرندن‌ايدى. جهانكيرزماننده هندستانه سياحت، ووطننه عودت ايتمشيدى. شو بيت اونكدر:

باميدى كه بالعل لبت خواهد مشرف شد
مى از كام صراحى رفته در پيمانه مير قصد

نظيرى { (محمد حسين) ايران مشاهير شعراسندن اولوب، نيشابورليدر. تجارتله آذربيجانه كيدوب، بعده هندستانه رحلتله، خان خانان عبدالرحيم خانه انتساب، و١٠١٢ده ايفاى حج شريفله، عودتنده خان مشاراليهى بعدالزياره، كجراتده‌كى احمدآباده‌توطن، و١٠٢٢ده اوراده وفات ايتمشدر. شو بيت اونكدر:

وادىٔ يثرب كجاست آه ز حرمان او
دامن دل ميكشد خار مغيلان او

نظيف { اون‌اوچنجى قرن هجرى عثمانلى شعراسندن درت كشينك اسم ومخلصيدر:

برنجيسى (مصطفى — افندى) استانبوللى اولوب، اندرون همايوندن خروجله، بعض‌امانتلرده استخدام اولندقدن‌صكره، ١٢٤٠ تاريخنده ازميده كراستة ناظرى، ايكن وفات ايتمشدر. شو مقطع اونكدر:

اى كمان ابرو نظيف بيچاره‌يه جور ايله
بينوادر تير آهى الحذر چالاك اولور

— ايكنجيسى (احمد — بك) ينه استانبوللى اولوب، ١٢٤٠دن صكره‌جه جانب مصره عزيمتله، سلك عسكري‌يه بالدخول، ميرالايلق رتبه‌سنى بعدالاحراز، ١٢٥٨ ده وفات ايتمشدر. بعض شعرانك اشعار منتخبه‌سنى جامع «منتخبات نظيف» عنوانيله برمجموعه‌سى واردر.

— اوچنجيسى (شيخ الحاج حسن — افندى) يكيشهرلى‌اولوب، ١٢٠٩ده طوغمش؛ وبعدالتحصيل ايفاى حج، وكراراً قونيه‌يه عزيمتله، طريقت‌مولويه‌يه انتساب ايده‌رك، وطننده كوستم نهرى ساحلنده مجدداً بردركاه مولوى ونهرك اوزنده بركوپرى تأسيس ايتمش؛ وبعده بشكطاش مولويخانه‌سى مشيختنه نقل اولنمشدى. شومطلع اشعارندندر:

تجلى ايليوب اولدمده كيم ديدار كوسترمش
خطك تكشيف ايدوب برهان ايچون انوار كوسترمش

— دردنجيسى (احمد — افندى) استانبوللى اولوب، طريق قضايه سالك اولمغله، ١٢٦٨ ده مكهٔ‌مكرمه مولويتنه نصب اولنمشدى. منثوراوله‌رق «رياض‌النقبا» قپودانان‌دريا تراجمنى حاوى «سفينة‌الوزراء»، «ترجمهٔ نصاب‌الاحتساب»، «ترجمهٔ نخبة الفكر»، «ترجمهٔ تلخيص المعانى»، «ترجمهٔ رسالهٔ كواكبى»، «ترجمهٔ تعليم‌المتعلم»، «ترجمهٔ طبقات شرنوبى»، «ترجمهٔ شرح قصيدهٔ لاميه»، «لغات‌قافيه»، منظوم‌اوله‌رق دخى «سرآغازحجاز»، «سور نامهٔ‌مسرت علامه» عنوانلى اثرلرك‌صاحبيدر. شومطلع برنعتندندر:

يارسول‌الله روضه‌ك خلد جنتدر سنك
نطق جان بخشك سراسر خير وحكمتدر سنك

نعتى { شعراى عثمانيه‌دن ايكى ذاتك مخلصيدر:

برنجيسى استانبوللى اولوب، اونتجى قرن هجريده سليمان پاشانك كتابتى خدمتيله مصره كيده‌رك، اوراده وفات ايتمشدر. «قرخ‌وكلرخ»

عنوانیله برمنظومه‌سی واردر . شو ایکی بیت جمله‌ٔ اشعارندندر :

قانی اولدم کیم بزم ذوق وصفانڭ وار ایدی
بزمزده ایکی یار اولسه بری دلدار ایدی
آه کیم ویردی فنا بیلنه آخر روزکار
بر زماندی کرچه نعتی خاك پای یار ایدی

— ایکنجیسی (مصطفی —) جنتمکان سلطان سلیمان خان ثانی حضرتلری زماننده دفتردار اولان حسن پاشانڭ اوغلی اولوب، اندرون همایونده تربیه اولنمش؛ وسلطان احمد خان ثالث زماننده طشره‌یه چیقوب، بعض مأموریتلرده قوللانلمش؛ و۱۱۳۰ ده وفات ایتمشدر . قصیدهٔ آمالیه تخمیسی واردر، وجوری افندینڭ ناتمام براقدیغی «حلیهٔ عشرهٔ مبشره» یی اکمال ایتمشدر. برچوق نعت شریفلری دخی اولوب، بومناسبتله (نعتی) تخلص ایتمشدی. شورباعی جملهٔ اشعارندندر:

ای وحدتنك شاهد عدلی عالم
وی قدرتنك مشبق ترتیب حکم
افکارمی اذکارمی توحیدك ایدوب
مهجور رضاك ایتمه خدایا بردم

نعللو خان { آنقره ولایت وسنجاغنده وآنقره‌نڭ ۱۲۰ کیلومتره غرب شمالیسنده وایکی طاغ آره‌سنده قضا مرکزی کوچك برقصبه اولوب، همان نصفیت اوزره اسلام وارمنیدن مرکب ۱۵۰۰ اهالیسی واردر. هواسی آغیردر . قصبه‌نڭ غرب جنوبی جهتنده بر شهر قدیمك خرابه‌لری موجوددر، که ازمنهٔ قدیمه‌ده (غوردیوم) اسمیله معمور وتجارتکاه بر شهر اولوب، اسکندردن صکره ظهور ایدن طوائف ملوك محاربانده خراب اولمغله ، بعده روماییلر زماننده (یولیوپولیس) اسمیله یکیدن اعمار اولنمشدی.

— نعللو خان قضاسی آنقره سنجاق وولایتنڭ منتهای غرب شمالی کوشه‌سندن عبارت اولوب ، شرقاً بکبازاری، جنوباً سیوریحصار قضالریله، غرباً خداوندکار، شمالاً دخی قسطمونی ولایتلریله محدوددر. ۵۹ قریه‌دن مرکب اولوب، ۱۸۳۱۳ اهالی ایله مسکوندر، که مرکزده اولان ارمنیلردن ماعداسی کاملاً مسلم وترکدر . اراضیسی ۲۲۳۸۵۹ دونمدن عبارت اولوب، ۱۰۳۰۵۹ دونمی اراضیٔ مزروعه ، ۱۵۱۵ دونمی باغ ، ۱۲۶۷ دونمی باغچه ، ۲۱۵ دونمی طوتلق و۱۲۰۸۰۰ دونمی‌ده اراضیٔ خالیه‌در. اڭ کثرتلی محصولاتی پرنج ایله آفیون اولوب، ذخایر متنوعه ایله میوه وسبزه‌لرڭ انواعی وبرمقدار پاموق وپتاته دخی حاصل اولور. ایپك بوجکی دخی یتشدیریلوب، خیلی مقدار ایپك قوزه‌سی چیقار. صقاریه ایرماغنه تابع نعللو خان نهری قضانڭ حدود شمالیه‌سنده‌کی آلا طاغندن نبعانله ، قضایی شق ، وبر خیلی اراضیسنی ارروا ایدر. داخل قضاده ٤۰ جامع، ۲۷ مسجد، ۱ کلیسا، ۲ مدرسه ، بر رشدیه و۶۵ صبیان مکتبی، ۱۰۹ دکان، ۱۰ خان، ۲ حمام ، ۲۵ صو دکرمنی و۱۰ پرنج دینکی موجوددر . قضانڭ واردات سنویه‌سی ۲۰ بیك لیرا راده‌لرنده‌در.

نُعَم { صحابیاتدن ومشاهیر شاعرات عربدن اولوب، مداح جناب نبوی حسان بن ثابت (رضه) ڭ کریمه‌سی وصحابه‌دن (شماس بن عثمان المخزومی) نڭ زوجه‌سی ایدی . شعر وفصاحتده‌کی اقتداری بر درجه‌ده ایدی، که پدری بر کون بر مصراع سویلیوب، اوقافیه‌ده ایکنجیسنی کتیره‌مه‌مکده اولدیغی حالده، صاحبهٔ ترجمه بداهة مصراع ثانیسنی ایراد ایتمکله، جناب حسان صاحبهٔ ترجمه‌یی شعرده کندینه ترجیح وتقدیم ایتمشدی . شو بر ایکی بیت زوجنڭ احد غزاسنده واقع شهادتنده سویلدیکی مرثیهٔ بلیغه‌سندندر:

یا عین جودی بدمع غیرابساس
علی کریم من الفتیان لباس
اقول لما خلت منا مجالسه
لا یبعد الله منا قرب شماس

— بو اسمده شاعر شهیر (نابغة الذبیانی) نڭ برمحبوبه‌سی ومأمون خلیفه‌نڭ مغنیه بر جاریه‌سی دخی بولنمشدر.

نُعمان { صحابه‌دن برقاچ ذاتڭ اسمی اولوب، اڭ معروفلری بروجه آتیدر: (ابو عبدالله نعمان بن بشیر بن ثعلبة الانصاری الخزرجی) که هجرت نبویه‌دن سکز سنه ایله بدی آی صکره تولد ایدوب، وپدری ووالده‌سی (عمره بنت رواحه) دخی صحبته نائل اولمشلردی. بنی سفیانڭ طرفنی طوتوب، معاویه ویزید زمانلرنده حمص وکوفه والیسی بولنمشیدی. معاویه بن یزیدك وفاتنده، مروان بن

حكمك مقام خلافته كچمسنی تنسیب ایتمیه‌رك، والیسی بولندیغی حمص شهرنده خلق عبدالله بن الزبیرك بیعتنه دعوت ایتدیكندن، بنی امیه طرفدارلغنده پك متعصب اولان حمصلیلر اوزرینه هجوم ایدوب، فراره مجبور، وآرقه‌سندن یتیشوب قتل ایتمشلردر. جسور، فصیح وسخی برآدم ایدی. — (نعمان بن العجلان الانصاری الزرقی) كه فصحا وشعراء صحابه‌دن اولوب، جناب حمزه بن عبد المطلب (رضه)ك شهادتندن صكره زوجه‌سی (خوله بنت قیس)ی تزوج ایتمشدی. خلافت جناب مرتضویده بحرین والیلكنه نصب بیورلمه‌رق، بنی رزیقدن كندیسنه مراجعت ایدنلره چوق احسانلر ایدردی. قریشه قارشی انصار نامنه مباهاتی حاوی برقصیده‌سی واردر، كه شو بیتلرله باشلار:

فقل لقریش نحن اصحاب مكة
ویوم حنین و الفوارس فی بدر
واصحاب احد و النضیر وخیبر
ونحن رجعنا من قریظة بالذكر الخ

(نعمان بن عدی بن نضلة القرشی العدوی) كه پدریله برابر حبشه هجرت ایدوب، پدری اوراده وفات ایتمش، وصاحب ترجمه اسلامده برنجی اوله‌رق وارث اولمشدی. خلافت جناب فاروقیده میسان والیلكنه نصب اولنمش؛ واوراده سویلدیكی بر شعرك:

لعل امیر المؤمنین یسوءه
تنادمنا فی الجوسق المتهدم

بیتی مسموع جناب فاروق اولدقده، همان عزل ایتمش؛ ومدینه‌یه عودتنده، ابدی عشرت ایتمدیكنی، وآنجق شعرك سیاقی اویله كلدیكنی ایراد ایتمكله، حضرت عمر (رضی الله عنه افندمز حضرتلری): ایناینورم، لكن مادام كه بو سوزی سویلدك، هیچ بر وقت بنم عاملم اوله‌مازسك، بیورمش ایدی. خلیفهٔ مشارالیه كندی قبیله‌سندن صاحب ترجمه‌دن بشقه كیمسه‌یی مأموریته نصب ایتمه‌مشلردی. نعمان بعده بصره‌ده ساكن اولوب، وفاتنه‌دك غزالرده بولنوردی. — (ابوعمرو نعمان بن مقرن المزنی) كه یدی برادریله ومزینه قبیله‌سندن دورتیوز سواری ایله نزد جناب نبوی‌یه كله‌رك، شرف اسلامله مشرف اولمش؛ وفتح مكه‌ده مزینه لواسنی حامل بولنمشدی. بعده بصره‌یه نازل اولوب، نهایت كوفه‌ده ساكن اولمش؛ وقادسیه‌نك فتحی صره‌سنده مدینهٔ منوره‌یه كیدوب، جانب فاروقیدن قیادتله فرس محاربانته مأمور بیورلمش؛ و۲۱ تاریخنده نهاوند محاربه‌سنده شهید اولمشدر. خبر شهادتی واصل اولدقده، حضرت عمر (رضه) منبره چیقوب، آغلایه‌رق بوخبری اعلان بیورمش ایدی.

نعمان { سلطان احمد خان ثالثك اولادندن اولوب، برادرلری سلطان مصطفی خان ثالثك عهد سلطنتلرنده ۱۱۷۷ده قرق یاشلرنده ارتحال ایتمشدر.

نعمان بن ثابت { ونعمان بن ابی عبد الله. [«ابوحنیفه» و«ابوحنیفة المغربی» ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

نعمان پاشا { [«كوپریلی زاده» ماده‌لرینك اوچنجیسنه مراجعت بیوریله.]

نعمانیه { بغداد ایله واسط آره‌سنده بر قصبه اولوب، اهالیسی شیمیلكده‌كی مبالغه‌لریله مشهور اولدیغی، وكرك بوقصبه‌ده كرك بواسمله مصرده موجود برقریه‌ده چوق كیل چیقه‌یغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

نعمت { فرس شعراسندن اوچ كشینك مخلصیدر:

برنجیسی (سید نعمة الله خان بن نواب روح الله خان) ایرانك ملوك صفویه سلاله‌سندن اولدیغی حالده، هندستانده بعض مناصبده بولنوردی. شو بیت اونكدر:

روز حشر آزادیم از آتش دوزخ بجاست
بر خط پیشانیٔ من مهر خاك كر بلاست

— ایكنجیسی (سید نعمة الله نارنولی) شاهجهان وعالمكیر زماننده یاشایوب، ۱۰۷۷ده وفات ایتمشدر: درویش مشرب برآدم ایدی. شو رباعی اونكدر:

ماییم كه از مخزن راز آمده ایم
در خلعت فقر سر فراز آمده‌یم
دانای حقیقتیم و بینای مجاز
مقصود حقیقت ومجاز آمده‌یم

— اوچنجیسی تبریزلی اولوب، آخوند عبد الحسنك شاكردانندن ایدی. شو بیت اونكدر:

سرموی طمع تا درمتاع این وآن داری
مرام خوبشرا دائم بدست این وآن بینی

نعمت افندی { شعراء عثمانیه‌دن اولوب، ١١١٢ تاریخنده درسعا- دتده طوغمش؛ وطریق تدریس وقضایه سلوك ایله استانبول قاضیلغنه‌قدر چیقدقدن‌صکره، ١١٨٦ده اردوی همایون قاضیسی ایکن، شمنیده وفات ایتمشدر. برچوق تاریخلری واردر. آت بازاری چشمه‌سنه تاریخ اوله‌رق سویلدیکی شو مصراع جملهٔ اشعارندندر:

آب حیوان طولی دیزکین کیردی آت بازارینه

نعمة‌الله { (شاه — ولی) مشاهیر مشایخ قادریه‌دن واعاظم صوفیوندن اولوب، نسل‌پاك جناب موسی کاظم (رضی‌الله عنه) افندمز حضرتلرندندر. آبا واجدادی عن‌اصل بخارالی اوله‌رق‌لری حالده، کندیسی کرمانك (ماهان) قصبه‌سنده دنیایه کلمشدر. ابتدا امام ابو عبدالله یافعینك مریدانی سلکنه داخل او- لوب، بعده طریقت قادریه‌یه سالك اولمشدی. صیت کمالات و فضائلی جهانکیر اولوب، اعاظم وامرا هر طرفدن درکاهنه مراجعت، وارشاد ودعاسنه عرض افتقار ایدرلردی. ٨٣٤ وبر روایتده ٨٢٧ تاریخنده ٧٥ یاشنده ارتحال‌ایدوب، تربه‌سی قصبهٔ مذکوره‌ده زیارتکاه انامدر. شاهرخ میرزانك دخی صاحب ترجمه‌یه اعتقاد بلیغی اولوب، دفعاتله زیارتنه کیتمشدی. برخیلی اشعار وآثار عارفانه‌سی اولوب، شو بیت اوجمله‌دندر:

دل کشتی خداست بدر یای معرفت
لطف خدا سزدکه بود ناخدای دل

نعمة‌الله { (خواجه —) «تاریخ افغانی» عنوانیله مکمل ومعتبر برتاریخك صاحبیدر.

نعمت خان علی { هندستان مشاهیر شعراسندن اولوب، (دانشمند خان) اسمیله دخی معروفدر. عالمکیر وشاهجهان زمانلرنده یاشایوب، ١١٢٠ده وفات ایتمش؛ و «حسن وعشق» عنوانیله برمنظومه ایله عصرینك وقایعنی حاوی «وقایع نعمت‌خان» عنوانیله مشهور برکتاب وطباخته متعلق «خوان نعمت» عنوانیله مقبول براثر براقمشدر. اشعارینه دسترس اوله‌مدق.

نعمت علی خان { هندستان شعراسندن اولوب، هند ملوکنك احوالنی مبین بر «شاهنامه»سی واردر.

نعمتی { ایران شعراسندن اولوب، کاشانلیدر. شو بیت اونکدر:

هلال عید را میلی است با ابروی زیبایش
که بربام فلك خم کشته از بهر تماشایش

نعیم { صحابه‌دن بر قاچ ذاتك اسمی اولوب، اك معروفلری بروجه آتیدر: (نعیم بن عبدالله النحام القرشی العدوی) که قدماء صحابه‌دن اولوب، اسلامه کلنلرك برروایتده اون‌برنجیسی وبرروایتده اوتوز طقوزنجیسیدر. ابتدا اسلامنی کتم واخفا ایدردی. کندیسی صاحب ثروت وکریم بر ذات اولوب، قبیله‌سندن برچوق فقرا وایتام وارامل کچیندیردیکیچون، مدینهٔ منوره‌یه هجرت ایتمك ایستدیکی وقت، قبیله‌سی مانع اولوب: «ایستدیکك دینده اول، لکن کیتمه، بز جمله‌مز هلاك اولمدقجه، سکا کیمسه ضرر ایراث ایده‌مز» دیمشلر- دی. بعده هجرت نبویه‌نك آلتنجی سنه‌سی مدینهٔ منوره‌یه هجرت ایدوب، جانب نبویدن کمال مسرتله قبول بیورلمش؛ وبرروایتده خلافت جناب صدیقیده ١٣ نجی سال هجریده اجنادین وقعه‌سنده بر روایتده‌ده خلافت‌فاروقیده ١٥ نجی سال هجریده یرموك وقعه‌سنده شهید اولمشدر. — (نعیم بن مقرن المزنی) که سالف الترجمه نعمان بن مقرنك برادری اولوب، نهاوند محاربه‌سنده معیتنده وسائر ایران فتوحنده بولنمشدر.

نعیم { اون ایکنجی قرن هجری عثمانلی شعراسندن وزمرهٔ مدرسیندن اولوب، (صاری نائب) دیمکله معروف ایدی. ١١٠٦ده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

کلستان جهانده بر دونم باغ محبتدر
مقیم کوی عشقه زاد ورد در حلقهٔ توحید

نعیما { (مصطفی —) مورخین عثمانیه‌نك سربلندی اولوب، حلبلیدر. بعد- التحصیل، سرای عتیق تبردارانی زمره‌سنه داخل اولوب، بعده کروه کتابه التحاقله، قلایلی احمد پاشایه انتساب ایده‌رك، مشارالیهك صدارتنده آناطولی محاسبه‌جیلکنه نصب اولنمشدی. مؤخراً

كاه منصب واقبال وكاه ادبارده اولوب، برآره‌لق موره‌يه مأمور اولمش، و١١٢٨ده وفات ايتمشدر. تاريخ عثمانيسی مشهور ومتداول اولوب، عباره‌سی ساده وصورتا قبا كورينورسه‌ده ، وقايعی تصويرده‌كی مهارت واصابتی حقيقةً حيرت افزادر . اشعارنده دخی كنديسنه مخصوص برطور واداسی واردر. ديكر بعض آثاری دخی اولديغی مرويدر. وزرادن برذاتك قوناغنده كوروب بكنديكی بر احرامی طلب معرضنده سويلديكی شو قطعه جمله‌ء اشعارندندر :

صفای قلبله سعيم بوای دستور صائب‌نام
مركب آستانك ايليم تقبيل واستيلام
حريم كعبهٔ كويك طوافه ايلدم نيت
مثال حاجی عريانم عنايت ايله براحرام

نعيمان { (ابو عمرو — بن عمروالنجاری) صحابه‌دن اولوب ، مزاحه اولان ميل والفتيله مشهوردر . حق حضور جناب نبويده سويلديكی لطائفله وحركات مزاحكارانه‌سيله‌هروقت سيدالانام صلی الله عليه وسلم افندمزی كولديرمش. سويبط بن حرمله‌نك محب ورفيقی اولوب، اكثر مزاحلرينی‌ده بونك حقنده ايدرمش. شرب خمردن وازكچه‌ميوب ، سرخوش بولندقجه، حضورنبوی‌يه كتيريله‌رك ، جانب نبوی واصحابدن نعلين ايله ضرب اولنوردی. اوصره‌ده صحابه‌دن بری كنده‌يسنه لعنك الله ديجه، فخركائنات عليه اكمل التحيات افندمز حضرتلری «اوبله ديمه، زيرا كنديسی اللهی ورسولنی سونلردندر» بيورمشيدی .

نعيمی { اوننجی قرن هجری عثمانلی شعرا سندن ايكی ذاتك مخلصی اولوب ، ايكيسی‌ده استانبولليدر . بری سلطان سليمان خان قانونی زماننده رئيس الكتاب بولنمشدر.

— ديكری (چشمی زاده نعمة الله) تاج زاده سعدی افنديينك قسام ونائبی اولوب، برچوق كتب ورسائل نفيسه جمع ايله، نهايت برمدرسلكله قناعت ايده‌رك ، مطالعهٔ كتبه حصر اوقات ايتمشيدی . ٩٧٤ ده وفات ايتمشدر، شو بيت اونكدر:

آستانكدر شها دركاه اعلامز بزم
حق بيلور يوق غيری قاپودن تمنامز بزم

نعيمی { ايران شعراسندن دخی ايكی ذاتك مخلصی اولوب ، برنجيسی هراتلی وسلطان حسين بايقرا زمانی شعراسندن ايدی. شو بيت اونكدر:

من كه باشم كه تمنای وصال تو كنم
مكر از دور تماشای جمال تو كنم

— ايكنجيسی (سيد فضل الله) تبريز ساداتندن وعرفای مشايخدن ايدی. شو بيت اونكدر:

در آرزوی تو كشتم بهر نشيب وفراز
نديدم از تو نشانی ورفت عمر دراز

نَغر { سندده وكابلدن ٦ كونلك مسافه‌ده بر قصبه اولديغنی ياقوت حموی بيان ايديور.

نغرپونت { (Négrepont) آوروپاليلرك آغريبوز جزيره و قصبه‌سنه ويردكاری اسمدر. [«آغريبوز» ماده‌سنه مراجعت.]

نغرو { ريو — (Rio Negro) يعنی «قره صو» آمريقای جنوبيده (آمازون) ايرماغنه تابع بيوك بر نهر اولوب، قولومبيه حكومتنده ٣° عرض شمالی ايله ٤´ ٧١° طول غربيده آند سلسله‌ء جبالنك شرق اتكلرندن نبعانله، لانوس تعبير اولنان وسيع ومجهول صحرالر وبالطه كورمه‌مش اورمانلر ايچندن شرق وشرق جنوبی‌يه طوغری جريان ايده‌رك، برآز مسافه‌ده قولومبيه ايله اقوآدور حكومتلرينك حدودنی بعدالتفريق ، همان خط استوانك آلتنده برازيليه ممالك مجتمعه‌سنك آمازون حكومتنه بالدخول، صولدن ونزوئلا حدودندن كلن ايزانه ، غوآينيا، ماراثوبه، ماراری ونهايت جمله‌دن بيوك اولان (ريوبرانقو) يی وصاغدن دخی برطاقم كوچك چايلر وآمازون ايرماغيله اختلاطی موجب بعض طبيعی جدوللر بعدالاخذ، (ماناثوس) قصبه‌سنك اوست طرفنده ´٣°٥ عرض جنوبی ايله ˝١٤ ´٢٠ °٦٢ طول غربيده (آمازون) ايرماغنه قاريشير . مجراسنك طولی ٢٥٠٠ كيلومتره‌دن زياده اولوب، قولومبيه‌ده‌كی قسم اعلاسی (اوآپه) اسميله دخی معروفدر . بعض محللرنده وسعتی ١٠ وحتی ١٥ كيلومتره‌يه بالغ اولوب ، ملتقاسندن يوقاری، طارلاشمش اولديغی حالده، قوراقلق موسمنده اكی ٣٥٠٠ متره ودرينلكی ٣٠ متره‌در . منابع ومجراسنك اطرافنده يك

كلبتلى ياغمور ياغمقله، صوبى چوقدر ؛ آنجق شربه غير صالح اولوب، باليغى دخى آزدر ؛ ويالكز بر نوع تمساحيله جسيم ييلانلرى و صو سمورى وسائر حيوانات مائيه‌سى چوقدر . بوقاريلرده بعض شلاله‌لرى وارايسه‌ده، مجراسنك نصف اسفلى بيوك واپورلر ايچون سيره صالح اولوب ، شلاله‌لردن بوقارى ينه درينلك ١٥ مترەدن آشاغى اولمديغندن، سفائن سير ايده بيله‌جكدر . آنجق هنوز اورالرى هان خالى واسباب مدنيتدن محرومدر .

نغرو { ربو — (Rio Negro) آمريقاى جنوبينك آرجنتين حكومتنده وپاتاغونيه‌نك قسم شماليسنده بر ايرماقدر، كه آند سلسلهٔ جبالنك شرق اتكلرندن وشيلى حدودى قربندن نبعانله، برى شرق جنوبى‌يه وديكرى شرق شمالى‌يه طوغرى آقان (ربونوكن) ايله (ربوليماى)ك همنامى اولان ايالتك حدودنده و ´١٠ °٣٩ عرض جنوبيده واقع اجتماعندن بالتشكل، «بيوك يابله» دينلن واسع برلرده شمال جهتنده آقان (ربولورادو) ايله متوازياً شرق جنوبى‌يه طوغرى جريانله ، (سان‌ماتياس) كورفزينك شمالنده بحرمحيط آطلاسى‌يه دوكيلور . محل اجتماع وتشكلدن آشاغى اولان مجراسى خط مستقيم اعتباريله ٥٧٥ كيلومتره اولوب، يتاغنك اكى ايكى اوچيوز وبعض يرلرنده ٤٠٠ متره راده‌لرنده‌در .

نغرو { ربو — (Rio Nagro) آمريقاى جنوبيده (اوروغوآى) حكومتنك اك بيوك نهرى اولوب ، مملكت مذكوره‌نك شمال شرقى حدودى قربنده نبعان ايدن ايكى چايدن بالتشكل، غرب جنوبى‌يه طوغرى جريان ، وصاغ وصولدن برقاچ چاى اخذ ايله ، ٧٠٠ كيلومتره‌لك بك طولامباجلى برجرياندن صكره (اوروغوآى) ايرماغنك منصبنده تشكيل ايتديكى خليجه دوكيلور. ياغمورلر موسمنده صوبى چوق وجريانى سرعتلى اولوب، قوراقلق موسمنده ايسه هريرده كچيلەبيلەجك درجه‌ده آزالير .

— بواسمله آمريقاى جنوبيده بر چوق انهار صغيره دخى بولنور .

نغريتو { (Negritos) آسيانك جنوبنده‌كى ملائيه جزايرينك بعضيله فيليپينه جزايرنده ويكى كينه جزيره‌سنده وهندك قسم جنوبيسنك بعض طرفلرنده وحشى حالنده بولنان وكيتدكجه انقراض ايتمكده اولان برعرق مخصوصه ويريلن اسمدر . علم البشر علماسنك ظننه كوره بتون هندستان ايله ملاقه شبه‌جزيره‌سى وآسيا جزايريله يكى كينه منحصراً اشبو نغريتو عرقيله مسكون ايكن، بعده آسيانك وسطلرندن اقوام آريانيه وتورانيه اينه‌رك، كنديلرينه غلبه چالمغله، بوبيچاره‌لر ذاتاً پك آشاغى وكرى برحالده بولندقلرندن، برطاقلرى محو وپريشان اولمش، وياقوام غالبه‌نك تحت اسارتنه كيره‌رك، اونلره قاريشمش؛ وبر طاقلرى‌ده تعقيب اولنه‌ميه‌جق صرب طاغلره وبيانى اورمانلره چكيله‌رك، اورالرده طيانه بيلمشلردر . نغريتولر عموميت اوزره سياه رنكلى، قيوبرجق صاچلى، قيصه بويلى، جيليز، بالدبرلى، قورو ، آياقلرى ايرى وباش پارمقلرى آچيق، بناق الماجقلرى چيقنتيلى ، آلت چكه‌لرى ايچرى‌يه چكلمش، قفا كميكلرى طار والحاصل نوع بشرك اك آشاغى دركه‌سنده بولنوب ، آنجق طوداق وبرون وصاچ وسائره‌جه وهيئت عموميه‌جه آفريقا زنجيلرندن فرقليدرلر . مع‌هذا بونلرك پك آزى خالص حالنده قالوب، اكثرى درجات مختلفه‌ده اقوام واجناس وسائره ايله مخلوط وسيمالرى‌ده اوكا كوره مختلفدر .

نفتالى { (Nephtali) حضرت يعقوب (عم)ك اولادينك ٦ نجيسى اولوب، اسباط اثنا عشردن برينك جد اعلاسيدر . قومى اردن مجراسنك غربنده اسباط سائره‌نك اك شمالنده ساكن اولوب، باشليجه قصبه‌لرى : نفتالى، اسور، بفيا، قدشى وكفر نعوم ايدى.

نفته { (Nefté) اسكى مصريلرك معبوده‌لرندن اولوب، (تيفون)ك همشيره‌سى وزوجه‌سى زعم اولنوردى . ارواح مضره‌دن اوله‌رق سمايه قارشى ارضدن ويا وادئ نيلك اراضئ منبته‌سنه قارشى باديه‌نك غيرمنبت اراضيسندن كنايه عد اولنوردى.

نفزاوه { افريقيه‌ده قيروانك ٦ كون غربنده (ودها طوغريسى جنوب غربيسنده) وقابسدن ٣ كونلك مسافه‌ده بر بلده اولوب، طاشدن سورى، ٦ قپوسى، جامعى ، حمامى ، كوزل

دوشمش سوقاقلری، اطرافنده کثرتلی میاه جاریه.
سیله باغ وباغچه‌لری واشجار مثمره‌سی وجوارنده
قدیم بر شهرك خرابه‌لری موجود اولدیغی ، وبو
قصبه‌نك اوته‌سی غدامسه قدر چول بولندیغی
والحاصل بلد جریده زاب کبیر ناحیه‌سندن معدود
اولدیغی بکریدن روایةً یاقوت حموی بیان
ایدیور. — شمدیکی خریطه‌لره مراجعت اولندقده
(شط الجرید) دینلن کولك جنوب شرقیسنده بو
اسمله بربر کوریلیورسه‌ده، شهر وقصبه اولمیوب ،
برطاقم واحه‌لردن عبارت اولدیغی آکلاشیلیور.

نفزه { اندلسده برقصبه اولوب، بعض مشا-
هیر علمانك مسقط رأسی بولنمشدر.

نَفطَویه { (ابو عبد الله ابراهیم بن محمدالاز-
دی)مشاهیرنحاة وادبادن اولوب،
٢٤٤ تاریخنده واسطده طوغمش؛ وبغداده‌رحلتله،
طول مدت سیبویهك کتابنی و سائر نحو وادبیات
کتابلرینی تدریسله وکتب عدیدهٔ ادبیه تألیفیله
مشغول‌اولمش؛ و٣٢٣ده وفات ایتمشدر. شوقطعه
جملهٔ اشعارندندر:

قلبی علیك ارق من خدیك
وقوای اوهی من قوی جفنیك
لم لا ترق لمن یعذب نفسه
ظلما و یعطفه هواك علیك

نَفطه { افریقیه‌ده زاب کبیر اعمالندن‌معدود
وتوزردن بر ونفزاوه‌دن ایکی مر-
حله‌لك مسافه‌ده واقع بر قصبه اولوب، اهالیسی
خوارج اباضیه‌دن شریر آدملر اولدیغی جغرافیون
اسلام آثارنده مسطوردر. قصبهٔ مذکوره الیوم
تونسك جنوبنده جرید کولنك ساحل غربیسنده
وتوزرك ٢٦ کیلومترو غرب جنوبیسنده موجود
و ٨٠٠٠ اهالی ایله ٤٠ جامع و ١٠ زاویه‌یی وخرما
ایله پورتقال، لیمون، نار وسائر میوه‌دار آغاجلری
شامل کوزل باغچه وباغلری حاویدر.

نفعی { (عمر —) اعاظم شعراء عثمانیه‌دن
اولوب ، ارضروم مضافاتندن حسن
قلعه‌ده دنیایه کلمش؛ وجنتمکان سلطان احمد
خان اول دورنده درسعادته کلوب ، بعده
سلطان مراد خان رابعه انتسابله، شرف مصاحبتنه
نائل‌اولمشدر. قصائدی پك کوزل اولوب، اشعاری
سنجیده ومتیندر . غزلیاتی ایکنجی درجه‌ده‌در.
« سهام قضا » عنوانیله برمجموعهٔ هجویاتی‌دخی واردر.
شوقطعهٔ فخریه‌سی جملهٔ اشعارندندر:

نکتهٔ عالم حریف اولماز بکا کویا بنم
هرنه سویلرسم جواب لن ترانیدر سوزم
هرنه سویلرسم قضا مضمونی اثبات‌ایدر
آنی بیلمز کیم خطاب امتحانیدر سوزم

نفود { جزیرة العربك قسم شمالیسنك وسطلر-
نده بر چول اولوب، نجدك شمالنده
شمر ایله جوف آره‌سنده ٣٠َ ٢٧° ایله ٣٠° عرض
شمالی و ٣٧° ایله ٤٢° طول شرقی آره‌لرنده ممتد
اولدقدن بشقه، شرق جهتنده بوندن طار بر قول
آیریلارق، الحسا حدودینه یعنی همان ٤٥ طول
شرقی‌یه قدر وارر؛ وبعده الحسا ایله نجدآره‌سنده
جنوب شرقی‌یه طوغری اوزانه‌رق، دهنا صحرای
کبیرینه منتهی اولور. بوقوله (کوچك نفود)نامی
ویریلیور. بوچول اینجه برقومدن عبارت اولوب،
شرقدن غربه ممتد بنه قومدن طالغه کبی برقاچ
صره تپه‌لری وآت نعلی رسمنده غریب بر طاقم
چقورلری واردر . نفود بسبتون صوسز اولوب،
پك سیرك اولان قیولری‌ده چوق درین ایسه‌ده ،
یاغمور یاغدیغی وقت درحال اوتلرله ستراولنه‌رق،
حیوانات بو اوتی اوتلارکن صویه محتاج اولمازلر؛
وبرطاقم کوچك آغاج وچالیلری‌ده واردر، که
دوه‌لر یاپراقلرینی چوق سورلر.

نفوسه { (جبل —) طرابلس غربك غرب
جهتنده وجبل غربی سنجاغنده بر
طاغدر، که شرق شمالیدن غرب جنوبی‌یه طوغری
ممتد اولوب ، شرقا غریان طاغیله وغرباً تونسك
(جبل دوبرات) نام طاغیله کسب التصاق ایدر .
ارتفاعی چوق دکل ایسه‌ده، چوق کنیش اولوب،
وادیلرنده پك چوق قرا واردر . اهالیسی بربر
اولوب ، یاقوت حموی خوارج اباضیه ووهبیه‌دن
عاصی ومتمرد آدملر اولدقلرینی بیان ایدیور. مؤلف
مشار الیهك زماننده بری (سروس) ودیکری

(جادو) اسملريله ايكى قصبه‌سى اولوب، برنجيسى آربه اككنك لذتيله مشهور ايدى. ايكنجيسى اليوم موجوددر.

نفيسه (ست — بنت الحسن بن زيد بن الحسن بن على بن ابى طالب) زهد وتقواسيله وكرم وسخاوتيله مشهوره اولوب، ١٤٥ تاريخنده مكهٔ مكرمه‌ده دنيايه كلمش؛ وامام جعفر الصادق (رضى الله عنه) ك اوغلى اسحاق المؤتمن حضرتلرينه واروب، قاسم وام كلثوم اسملريله ايكى سبط مكرم دنيايه كتيرمشدر. بعده زوجى واولاديله برابر مصره انتقال ايده‌رك، مصرجه صيت وفضائل ومكارمى آفاق كير اولمش ايدى. ٢٠٨ تاريخنده ارتحال ايدوب، زوج مكرملرى نعشلرينى، بقيعده دفن ايتمك اوزره، جانب مدينه‌يه نقل ايتمك ايستمش ايسه‌ده، عموم اهالينك رجا وابرامى اوزرينه، مصرده دفننه راضى اولمشدى. تربه‌سى الى يومنا هذا زيارتكاه انامدر. بيوايكانك وعلى الخصوص خسته‌لرك امدادينه يتيشمك بك ملتزملرى ايدى. (طاهره) و(كريمة الدارين) لقبلريله ملقبدر. امام شافعى حضرتلرى صاحبهٔ ترجمه‌نك مجلسنه دوام، وكنديلرندن احاديث شريفه استماع ايدردى. وفاتنده دخى امام مشار اليهك جنازه‌سى سيده نفيسه‌نك خانه‌سنه كوتوريلوب، نمازى مشار اليها طرفندن قلندقدن صكره، مدفننه كوتورلمشيدى.

نفيسه سلطان (خداوندكار غازى حضرتلرينك كريمه‌سى اولوب، ٧٨٧ تاريخنده قرمان اوغلى على بكه تزويج ايدلمش؛ وبرسنه صكره زوجى نقض عهد واظهار عصيان ايتدكده، مغلوب اولدقده، صاحبهٔ ترجمه‌نك شفاعتيله مظهر عفو اولمش ايدى.

نقابى (عثمانلى شعراسندن اولوب، ازنيقليدر. ٩٤٠ تاريخنده كشان قاضيسى ايكن، قطاع طريق طرفندن قتل اولنمشدر. شو بيت اونكدر:

خاك پاى بار ايچون طورمز يپلر باد سحر
كندويى كوسترمز اما سرمه‌يى كوزدن سلر

نقابى (ايران شعراسندن اولوب، عن اصل بدخشانلى اولديغى حالده، تبريزده ياشامشدر. تبريزك بيوك بر زلزله‌سى حقنده بر مثنويسى واردر، كه شو برايكى بيت اوندندر:

سواد دلنشين پاك تبريز
شد از فرط تزلزل وحشت الكيز
ز دهشت لرزه بر مردم درآويخت
كه رنك سرمهٔ چشم بتان ريخت

نقاد (هندستان شعراسندن اولوب، عن اصل كشمير بت برستاننن اولديغى حالده، لكهنوده طوغمش؛ وكلكته‌ده ياشامشدر. ميرزا قتيلك تلامذه‌سندن ومحمد صادق اخترك آشنالرندن ايدى. شوبيت اونكدر:

حريف شعلهٔ عشق توكى تواند شد
كسى كه از خس وخار هوس جدا نشود

نقار ((Neckar) آلمانيه‌ده (رين) ايرماغنه تابع نهردر، كه (وورتمبرغ) ك منتهاى جنوب غربيسنده نبعانله، شماله طوغرى جريان ايده‌رك، طوغريدن پروسيه‌يه تابع (هوهنزولرن) مملكتنك منتهاى غربى كوشه‌سنى شق ايتدكدن صكره، ينه وورتمبرغه دخول ايله، شرق شمالى‌يه طوغرى دونر؛ بعده صاغدن (فيلس) چاينى آلنجه، بردن غرب شمالى‌يه طوغرى دونوب، همنامى اولان ايالته كيرر: واستوتغارد شهرى قربنه واصل اولنجه، شماله طوغرى دونوب، صاغ وصولدن (امس) و(انز) كبى برقاچ چاى آله‌رق، بك طولامباجلى بر جرياندن صكره، (باده) بيوك دوقه‌لغنه داخل اولور؛ وبومملكتى‌ده شق ايله (هسه) حدودينه واصل اولنجه، غرب جنوبى‌يه، وصولدن (السنز) چاينى آلدقدن صكره، ينه غرب شمالى‌يه طوغرى دونر، و(مانهايم) شهرى ياننده صاغدن (رين) ايرماغنه دوكيلور. مجراسى ٣٩٧ كيلومتره طولنده وحوضه‌سى ١٢٤١٦ مربع كيلومتره وسعتنده اولوب، مجراسنك ٢١٩ كيلومتره‌لكى سير سفائنه صالحدر. واديسى اوروپانك اك منبت واك كوزل يرلرندن اولوب، ذخيره محصولاتيله اوزومى وميوه‌لرينك انواعى مشهوردر.

— وورتمبرغ قراللغنك منقسم بولنديغى درت ايالتك برى دخى ايچندن جريان ايدن بو نهرك اسميله تسميه اولنمشدر. وورتمبرغك شمال غربى قسمندن عبارت اولوب، شرقاً ياقست، شرق جنوبى

جهتندن طونه، جنوباً اشوارجوالد ایالتلریله، غرباً وشمالاً دخی باده بیوك دوقه‌لغیله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۳۳۲۷ مربع کیلومتره‌واهالیسی ۶۳۹۴۰۰ کشیدر. اراضیسی آز عارضه‌لی اولوب، ۵۰۰ متره ارتفاعی کچمز تپه‌لری‌واردر. طوپراغی پك منبت وزراعتی پك ایلری اولوب، ذخیره، باغ چیقارمغه یارار حبوبات، اوزوم‌ومیوه‌لرك انواعی حاصل اولور. حیوانات اهلیه‌سی چوقدر. شهرلرنده صنایع وتجارت پك ایلریدر.

نقاش { [«ابو بکر نقاش» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

نقجوان { [«نخجوان» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

نقش { (میر علی) هندستان شعراسندن اولوب، عن اصل دهلیلی اولدیغی حالده، لکهنوده یاشامش؛ و اون اوچنجی قرن هجری اواسطنده وفات ایتمشدر. «باغ معانی» عنوانیله برکتابی وفردوسینك شاهنامه‌سنه تقلیداً بر «شاهنامه‌سی» واردر. شو ایکی بیت اوندندر:

دکر آسمان رفت برکار خویش
اجل باز شد کرم درکار خویش
فلك باز هنکامه آرای شد
ز دست یلان فتنه بر پای شد

نقشبند { [«بهاء الدین نقشبند» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

نقشی { عثمانلی شعراسندن اوچ ذاتك مخلصیدر:

برنجیسی (احمد افندی) اونبجی قرن هجریده استانبولده یاشایوب، ابتدا نقاشلقله مشغول اولمش؛ و بعده علم هیئته میل ایده‌رك، سلیمانیه جامع شریفنده موقت اولمشیدی. شو بیت اونکدر:

چاك ایتمه سینه‌ك ای دل اول کاهذاره قرشو
آچلق اولمز ایکن اول بهاره قرشو

— ایکنجیسی (شیخ ابراهیم افندی) ۱۰۵۱ ده استانبولده دنیایه کلوب، بعدالتحصیل طریقته انتسابله، بعض جوامع شریفه وعظیه‌سی عهده‌سنه احاله، و بعده اسکدارده عتیق والده سلطان مشیختنه نصب اولنمشدی. ۱۱۰۴ ده وفات ایتمشدر. بر چوق الهیانی وسائر اشعاری واردر. شو بیت اوجمله‌دندر:

داغ یاقمش شرحه چکمش سینه‌سن چاك ایلمش
بویله‌در عالمده نقشی حال مشتاقان عشق

— اوچنجیسی طریقت مولویه مشایخندن اولوب، ادرنه‌لی اولدیغی حالده، مصره عزیمتله ۱۲۵۴ تاریخنده اورا مولویخانه‌سنده پوست‌نشین اولمشیدی.

نقشی { (مولانا حسین دهلوی) هندستان مشاهیر شعراسندن اولوب، ۹۸۸ تاریخنده وفات ایتمشدر. اوغلی (محمد علی احمد مهرکن) دخی شعرادن ایدی. شو بیت صاحب ترجمه‌نکدر:

شکر خداکه عمر عزیزم تلف نشد
در یاد زلف وروی تو شد صبح وشام ما

نقی { [«علی نقی» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

نقی { فرس شعراسندن بروجه آتی اوچ کشینك مخلصیدر:

برنجیسی (میرزا علی — خان) هندستان کبراسندن اولوب، لاهورده دنیایه کلمش؛ وعظیم آباده نشأت ایتمشدر. محمد عوض جونپوری وشیخ علی حزین لاهیجانیدن تحصیل شعر و ادب ایتمشدی. بعض اشعارنده ده (لسانی) تخلص ایتمشدر. کلیاتی اون بیك بیته بالغ اولور. شو بیت اونکدر:

تبسم ریزئ لعل تو ظالم میکشد مارا
نمیدانم که کشتن کرد تعلیم این مسیحارا

— ایکنجیسی (محمد — بن شاه کل) شیخ احمد سهرندینك حفیدی اولوب، شو بیت اونکدر:

ملوث کی کند اسباب دنیا اهل عرفانرا
کجا آلوده سازد آب زر دامان قرآنرا

— اوچنجیسی (— نیازی) اصفهانلی اولوب، عطارلق صنعتیله مشغول ایدی. اکبر شاه زماننده هندستانه رحلت ایتمش ایسه‌ده، محروم اوله‌رق عودت ایتمشیدی. شو بیت اونکدر:

دست وشمشیر و مژه غرقه بخون می آید
عالمی کشته ببینید که چون می آید

نقیب { ایران شعراسندن ایکی کشینك مخلصی اولوب، بری (میرزا سلیم) اصفهانلیدر. شو بیت اونکدر:

اجر محنتهای عاشق هم نصیب مدعیست
مزدرا خسرو کرفت وکارها فرهاد کرد

— دیکری (— خان) قزوینلی اولوب، اکبر شاه زماننده هندستانه رحلتله، امراء دولتی صره‌سنه کچمشیدی. شو رباعی اونکدر:

دارم صنمی چهره بر افروختهٔ
راه وروش عاشقی آموختهٔ
او عاشق دیکری ومن عاشق او
من سوختهٔ سوختهٔ

نقیع { حجازده مکه ایله مدینه آره‌سنده بر وادیدر، که سیلی مدینهٔ منوره جهته آقار. حرمین شریفین بیننده‌کی طریقی بووادینك ایچندن کچر. بووادینك (حمی النقیع) تعبیر اولنور برمحلی وار ایدی، که اورمانلق وچایرلق اولوب، مدینهٔ منوره‌دن ۲۰ فرسخلق مسافه‌ده واقع اولدیغی حالده، جانب نبویدن کندی آتلرینه تخصیص بیورلمش؛ و(مقمل) اسمیله معروف برمسجد شریف نبوی بولنمش ایدی. بعده خلافت جناب فاروقیده حمی النقیع مجاهدین اسلامك آتلرینه تخصیص بیورلمشیدی. بوچایرك بویی برمیل واکی بربرید اولوب، ایچنه کیرن سواری حیوانیله برابر نظردن ناپدید اوله‌جق صورتده براورمانی اولدیغی بعض کتبده مسطوردر.

نکاتی { عثمانلی شعراسندن ایکی کشینك مخلصیدر:
برنجیسی (احمد —) ادرنه‌لی اولوب، شهر مذکورك نوبهار جامعنده امام بولنمش؛ و ۱۰۰۰ تاریخنده وفات ایتمشدر. شوبیت اونکدر:

چاك چاك اولدی دلم شانه‌کبی صد پاره
خط برآورده بتم تازه جوانم دیه‌رك

— ایکنجیسی (علی —) استانبوللی اولوب، طریق قضایه سالك بولنمش؛ و ۱۱۲۷ ده وفات ایتمشدر. شوبیت اونکدر:

کورنسه روی لیلی بند ایدردی روزن چشمن
کوزندن صاقنوردی سودیکن قیس بلادیده

نکاری { عثمانلی شعراسندن اولوب، غلطه‌لیدر. ابتدا نقاشلق ومصورلکله مشغول اولوب، بعده کیمیاکه سلوك ایتمش؛ ونهایت جنتمکان سلطان سلیم خان ثانی‌یه ندیم ومصاحب اولمشیدی. ۹۸۰ تاریخلرنده وفات ایتمشدر.

نکاهی { عثمانلی شعراسندن ایکی کشینك مخلصیدر:
برنجیسی آیدینلی اولوب، ابتدا طریق علمی‌یه سالك ایکن، بعده کتابته سلوك ایتمشیدی. اونجی قرن هجریده یاشامشدر.
— ایکنجیسی تسالیه یکی شهرندن اولوب، قره مصطفی پاشا صدارتنده بیوك تذکره‌جی اولمشیدی. ۱۰۹۵ تاریخنده واقع بچ سفرنده عسکره اختیار تقاعدله، وطننده عزلت کزین ایکن، ۱۱۰۳ ده الحاج علی پاشانك صدارتنده ثانیاً بیوك تذکره‌جی وباش روزنامه‌جی اولوب، ۱۱۰٤ ده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

کتمز خیال عارضی چشم پر آبدن
خالی دکل بوشیشهٔ برنم کلابدن

نکاهی { ایران شعراسندن دخی ایکی کشینك مخلصی اولوب، بری ابرقوهلی ویاهراتلیدر. شوبیت اونکدر:

چون نمایی زپرده آن رخسار
جانب عاشقان خود بکذار

— دیکری نیشابورلی اولوب، اوباش ورندان طائفه‌سندن ایدی. شوبیت اونکدر:

شبی که پیش نظر شمع روی یار ندارم
بسان شعلهٔ آتش دمی قرار ندارم

— (ویلیام بیل)ك «تراجم احوال شرقیون» عنوانلی کتابنده کاشان مضافاتندن اران قصبه‌سندن بر (نکاهی) دخی مذکور اولوب، فردوسینك شاهنامه‌سی وزننده اوتوز بیك بیتی حاوی «مختارنامه» عنوانیله برمنظومه‌سی و«مهر ومشتری» عنوانیله‌ده برمثنویسی اولدیغی بیان اولنیور. آذرك «آتشکده» سنده ایسه جرفادقانلی (شیخ علی نقی) اسمنده برشاعر ذکر اولنیور. ایکیسنك براولمسی ملحوظدر. شوبیت اونکدر:

منال بوردرش ازکثرت رقیب نقی
ببلبلی نتوان داد یك کلستانرا

نکتانبو { (Nectanébo) مصر قدیم حکمدارانندن ایکی کشینك اسمیدر: برنجیسی قبل المیلاد ۳۷۵ دن ۳۶۳ تاریخنه‌دك حکم سوروب، اوزرینه سوق اولنان ۲۰۰۰۰ یونانلی ایله ۲۰۰۰۰۰ ایرانی‌یه غالب کلمش ایدی. — ایکنجیسی برنجینك تورونی وخلفی

اولوب، قبل‌الميلاد ٣٦٣ دن ٣٥٠ تاريخنه‌دك حكم سورمش؛ وممالكتنده ظهور ايدن عصياني آجيسلاسك امداديله باصديرمش ايسه‌ده، مؤخراً ايران طرفندن سوق اولنان عسكره مغلوب اولوب، حبش جهتنه فرار ايتمش ايدى.

نكوبى { ايران شعراسندن اولوب، هراتليدر. حلواجيلقله مشغول ايدى. شو بيت اونكدر:

مكركه پر شدى ذوق عاشقيت نماند
شراب كهنهٔ ما مستىٔ دكر دارد

نكهت { فرس شعراسندن اوچ كشينك مخلصيدر:

برنجيسى شيرازلى اولوب، هندستانه سياحت ايتمشيدى. شو بيت اونكدر:

هزار حيف كه آن سرو ناز پرور ما
كذشت عمر ونينداخت سايه بر سرما

— ايكنجيسى (محمد بيك) كرمانلى اولوب، نادرشاه طرفندن ناحق يره قتل اولنمشدر. شو بيت اونكدر:

بخضر رشك مبر كاب زندكى دارد
باو حلال كه او تاب زندكى دارد

— اوچنجيسى (ملا مليحا) سمرقندلى اولوب، ١٠٨٢ ده وفات ايتمشدر. شو بيت اونكدر:

ترسم كه بعشوه سنبلى خوان سازد
مرغان چمن را عمل كيسويش

نكيدا { قيساريه‌دن اوچ كونلك مسافه‌ده كوچك اكن قديم بر قصبه اولديغنى ياقوت حموى بيان ايدوب، (نيكده) اوله‌جغى آكلاشيليور.

نكينى { (محمد —) عثمانلى شعراسندن اولوب، يكيچرى آغاسى مصطفى آغانك مهردارى بولنمش؛ و ١١٣٤ ده وفات ايتمشدر. شو بيت اونكدر:

نكينى دل سراپا زخم خوار تيغ هجراندر
سبب بوانشراح قلبه نقش نام جاناندر

نلسون { (Nelson) انكلتره اميراللرندن اولوب، بيوك ناپوليون زماننده فرانسه دونانمه‌سنه قارشى اولان محارباتيله شهرت قزانمش؛ و ١٨٠٥ ده فرانسه ايله اسپانيه دونانمالرينى مغلوب ايتمش ايسه‌ده، اومحاربه‌ده قتل اولنمشدر.

نمر { (بن تولب العكلى) صحابه‌دن ومشاهير شعراء عربدن اولوب، پك ياشلى اولديغى حالده، نزد جناب نبوى‌يه وروديله، شرف اسلام‌ايله مشرف اولمشيدى. شو ايكى بيت جمله اشعارندندر:

تدارك ما قبل الشباب وبعده
حوادث ايام تمر واغفل
يود الفتى طول السلامة جاهداً
فكيف يرى طول السلامة يفعل

نمرود { (بن كوش بن كنعان بن حام بن نوح) بابلك مؤسسى وحكمدارى اولوب، الك اول تسلطن وتجبر ايدن بو اولديغى مرويدر. عبدهٔ اصنامدن اولمغله، حضرت ابراهيم (عم) ك دعوتنه اجابت ايتميوب، كنديسنى آتشه آتمش ايسه‌ده، حضرت ابراهيم بحكمته تعالى يانمامش؛ ومع هذا نمرود ايمانه كليوب، بعده من طرف‌الله مسلط اولان بر طاقم سيورى سينكلر طرفندن اتلاف اولنمش ايدى. نمرودك بولنديغى زمان مجهول ومشوش اولوب، ميلاد عيسادن ٢٦٤٠ سنه اول بولنديغى مظنوندر. بو اسمك برشخصه مخصوص اولميوب، فرعون كبى بتون بابل حكمدارلرينه ياخود برسلاله‌يه عنوان اولمسى دخى ملحوظدر. توراتده حضرت ابراهيم (عم) ك نمروده اولان ماجراسندن ونبى مشاراليهك آتشه آتلسندن بحث اولنميور.

نمرى { (ابو عبد الله —) قدماء ادبادن اولوب، «كتاب فى اسماء الذهب والفضة» و«كتاب فى مشكلات الحماسة» عنوانلريله ايكى تأليفى واردر.

نمنكان { تركستانك فرغانه ايالتنده (يعنى ملغى خوقند خانلغنده) وخوقندك ٨٠ كيلومتره شمال شرقيسنده اوله‌رق سيحون واديسنك يوقارى جهتنده قضا مركزى مستحكم بر قصبه اولوب، ١٦٠٠٠ اهاليسى، ١٠٠٠ دكانى حاوى ايشلك چارشيسى، پاموق ايپك فابريقه‌لرى، سنوى اوچيوز بيكى متجاوز قيون صاتيلان ايشلك حيوانات بازارى وجوارلرنده اشجار مثمرهٔ متنوعه‌يى حاوى باغچه‌لريله نفت وكوكورد معدنلرى واردر. بتون اوجهت قبائلنك مركز تجارتى اولوب، محصولات ارضيه وصناعيه‌سنى نهرده صاللرله دخى

ایندیررلر. روسلر طرفندن ضبطی اثناسنده طوپ
ایله تخریب اولنان براسلام محله‌سی یرینه شمدی بر
روس محله‌سی تشکیل اولنمقده‌در. نمنکان اسکی بر
قصبه اولوب، فردوسی رستم زالک شاه نمنکانه
مسافر اولدیغنی، وقیزینه ملاقی اولوب، بوندن
(سهراب)ک طوغدیغنی بیان ایدیور.

نوا { (ظهور الله خان) هندستان شعراسندن
اولوب، بدایونلی اولدیغی حالده، فتح
علی شاه زماننده ایرانه سیاحتله، شاه مشار الیهک
ملازمانی زمره‌سنه داخل اوله‌رق، (سعدی هند)
دینلکله شهرت بولمشیدی. بعده هندستانه عودتله
(فرح آباد)ده اقامت ایتمشدی. شو بیت اونکدر:

یار در خواب وشب آخر شد ودل کام طلب
مصلحت چیست که بیدار کنم یا نکنم

نوا { (Neva) روسیه‌نک شمال غربی جهتنده
کنیش بر ایرماقدر، که (لادوغا) نام
واسع کولک آیاغی اولوب، بوکولک جنوب غربی
کوشه‌سندن چیقه‌رق، ابتدا غرب جنوبی‌یه وبعده
غرب شمالی‌یه طوغری جریانله، بر قوس تشکیل
ایتدکدن صکره، پترسبورغ شهرینی اورته‌سندن
شق ایله بالطبع دکیزینه مربوط (فینلانده) کور-
فزینه دوکیلور. مجراسی آنجق ٦٠ کیلومترو ایسه‌ده،
صویی چوق اولوب، براق ولذیذدر. برقاچ جدول
واسطه‌سیله وولغا ایله اختلاط ایدوب، بالطبع
دکیزیله بحر خزر آره‌سنده بر طریق مائی تشکیل
ایدر. آنجق تشرین اولدن نیسانه قدر صولری
طوکمش حالنده بولنور. قیصه مجراسنده صولدن
(نوسنه) چایله دیکر بر چای آلیر.

نوا { حورانده برقصبه ویاحورانک مرکزی
بولندیغی « معجم البلدان » ده
مسطوردر.

نواب { (میر — بن حکیم سید علیخان)
هندستان شعراسندن اولوب،
مرشدآبادلی اولدیغی حالده، بنارسده یاشامشدر.
شو بیت اونکدر:

ماقبله جز آن ابروی خمدار نداریم
با مسجد و بتخانه سروکار نداریم

نواده { سیرا — (Sierra Nevada) اسپا-
نیه‌نک جنوب جهتنده برسلسلهٔ جبال
اولوب، اک یوکسک ذروه‌سی یرینه سلسله‌سنک اک
مرتفع ذروه‌سندن ١٥٢ مترو یوکسک اولمغله،
اسپانیه وپورتکیز شبه جزیره‌سنک اک مرتفع
طاغیدر. آندالوسیا خطه‌سنک غرناده والمریا
ایالتلرنده غربدن شرقه ١٥٠ کیلومترولک مسافه‌ده
ممتد اولوب، اکی ٣٠ ایله ١٥ کیلومترو آره‌سنده-
در. ذروه‌لری سرمدی قارلرله مستور اولوب،
اسمی دخی « قارلی » معناسنی افاده ایدر. تپه‌لری
آفریقا سواحلندن کوزیکور. اک یوکسک ذروه‌لری
غرناطه شهر شهیرینک جنوبنده اولوب، لطافتیله
مشهور اولان (شنیل) نهری دخی اورادن ایثر.
اک یوکسک ذروه‌سی اولان (مولی حسن)
تپه‌سنک ٣٥٠٤ مترو ارتفاعی واردر. وقتیله
اورمانلرله مستور ایکن، چوبانلرله زراع واودونجی
وکورجیلر اورمانلرینک چوغنی بیهوده یره تلف
ایتمکله، میاه جاریه‌سی دخی آزالمشدر. نباتات
واشجاری ارتفاعه کوره مختلف اولوب، علی الخصوص
جنوبی اتکلری شمال روزکارلرندن محفوظ اولمغله،
بونلرک آشاغیلرنده شکرقامشی وخرما دخی یتیشیر.

نواده { سیرا — (Sierra Nevada)
آمریقای شمالیده ممالک مجتمعه‌نک
غرب جهتنده بیوک برسلسلهٔ جبالدر، که (قاسقادرا-
نجه) یعنی « شلاله‌لر سلسله‌سی »نک آلت طرفی
حکمنده اولوب، مذکور سلسله‌دن (قلامات)
نهرینه کچید ویرن بربوغازله آیرلمش اولدیغی حالده،
٤٢° دن ٣٥° عرض شمالی‌یه قدر شمالدن جنوبه
ممتد اولور. بحر محیط معتدل ساحلندن ایکی اوچیوز
کیلومترولک مسافه‌ده اولوب، دکیزدن « ساحل
سلسله‌سی » تعبیر اولنان آلچق برصره طاغلرله
آیرلمشدر. بوسلسله کاملاً قالیفورنیه حکومتی
داخلنده بولنیور. بویی ٩٥٠ کیلومترو اولوب،
اک یوکسک ذروه‌سی اولان (ویتنی) طاغنک
٤٥٧٥ مترو ارتفاعی واردر. کچید ویرن بوغازلری
٢٠٠٠ ایله ٣٦٠٠ مترو آره‌لرنده‌در. شرق
اتکلری همنامی اولان حکومتک ایچنه ممتد قورو
ویک وحشی یرلردن عبارت اولوب، غربی اتکلرینک
ایسه میاه ونباتاتی چوقدر؛ وبونلرک آلتنده واسع
براووه ممتد اولور، قسم شمالیسنده (ساقرامنتو)،
وقسم جنوبیسنده (سان جوآکیم) نهرلری بربرینه

قارشی آقوب وسطنده بالاجتماع سان فرانسیسقو
قوینه دوکیلور . « قارلی سلسله » دیمك اولان اسمی
اسپانیوللر طرفندن کندی مملکتلرندهکی نوادهیه
تشبیهاً ویریلوب ، بوقسه قارله مستور اولدیغی
وقتلر پك آز ونادردر . اورمانلری چوقدر .
— آمریقای جنوبیده دخی بو اسمله بر قاچ
طاغ واردر .

نواده { (Nevada) آمریقای شمالیده
ممالك مجتمعهنك غربی حکومتلرندن
بری اولوب ، حدود غربیسنده بولنان آنف البیان
سلسلهٔ جبالك اسمیله مسمادر . شمالاً ایداهو
واورغون ، غرباً وغرب جنوبی طرفندن قالیفورنیه ،
شرقاً دخی آریزونه واوتاه حکومتلریله محدوددر .
یالکز حدود شرقیهسنك قسم جنوبیسی (قولورادو)
مجراسیله آیریلوب ، سائر طرفلردن حدودی خطوط
مفروضهٔ مستقیمهدن عبارتدر . مملکت برصابی
تختهسی شکلنی آکدیروب ، سیوری طرفی جنوبه
معروضدر . مساحهٔ سطحیهسی ۲۷۶۷۰۰ مربع
کیلومتره اولوب ، آنجق ۵۴۷۶۱ اهالی ایله
مسکوندر . مرکزی (قورسون) قصبهسیدر .
اراضیسی نواده سلسلهسیله قیالی طاغلر شعبانندن
(واهساج) سلسلهسی آرهسنده ممتد مرتفع برییالهدن
عبارت اولوب ، ارتفاع وسطیسی ۱۲۰۰ ایله ۱۳۰۰
متره آرهلرندهدر . ایچنده شمالدن جنوبه ممتد
برچوق طاغلری بولنوب ، اك بیوکلری هومبولد
وشوشونه طاغلریدر . اك یوکسکلری اولان
(چارلستون) طاغنك ایسه ۳۲۶۲ متره ارتفاعی
واردر . منتهای شمالیسی (قولومبیا) ومنتهای
جنوبیسی (قولورادو) ایرماغنه تابع اولوب ، بونلرك
برنجیسی بحر محیط معتدله ، وایکنجیسی مکسیقه
کورفزینه دوکیلور . برنجیسنه (فروس ریور) ،
سالمون واوویهی نهرلری وایکنجیسنه (ویرجین)
نهری دوکیلور . بو انهارك جملهسی وعلی الخصوص
قولورادو ایله ویرجین ایکی طرفی دیوار کبی دیك
ودرین دهشتلی وادیلرك ایچنده آقارلر ، که بو قبیلدن
وادیلره اسپانیوللر (قانیون) نامنی ویرمشلردر .
مملکتك قسم اعظم وسطیسی ایسه مخرجسز داخلی
برحوضه تشکیل ایدوب ، شرقدن غربه میلانی
اولمغله ، نواده سلسلهسنك اتکلرنده اولان قسم
اسفلنه صولر بریکوب ، درینلکی آز برطاقم واسع
کوللر وبتاقلقلر تحصل ایدر . بو حوضهده جریان
ایدن انهارك اك بیوکی (هومبولد) نهریدر ، که
مجراسنك طولنه نسبتله صویی پك آز ایسهده ،
هیچ برموسمده بسبتون قورومیوب ، بعض یرلرك
سقی واحیاسنه یارایور . نهایت ینه (هومبولد)
اسمیله تشکیل ایتدیکی کوله منتهی اولور . بو کولك
جنوبنده (قارسون) و (والر) اسملریله ایکی کول
بولندیغی کبی ، شمال غربی جهتندهده (بلاق روق)
یاخود (مودلاق والی) اسمیله پك واسع وبرقاچ شعبهیه
منقسم برکول بولنیور ، که هر بری برویا برقاچ چایك
صولرندن تحصل ایدیور . اراضیسی عمومیت اوزره
قیالق واکثر طرفلری باقلاوه دیلیملری کبی درین
خندقلرله آیرلمش دهشتناك برحالده بولنوب ، اشجار
ونباتاتدن عاری وپك قورودر ؛ ویالکز آلتون
معدنی تحریسی طمعنده بولنانلر بو وحشی یرلره
صوقلمغه جسارت ایده بیلیرلر . صولری پك آز
اولمغله برابر ، چایلری دخی بویله درین وقیالق
خندقلرك ایچنده جریان ایتدیکندن ، قابل اعمار
واسکان ونباتات واشجاری حاوی یرلری پك آزدر .
اك ایی یری مذکور هومبولد وادیسیله کوللرك
بولندقلری شمال وغرب شمالی قسمی اولوب ، ایکی
بحر محیط آرهسنه ممتد اولان دمیریول خطوط
کبیرهسنك اك بیوك بوقسمی بریاندن بریانه شق
ایدیور . هواسی پك یابس وکرك قیش ایله یازکرك
کیجه ایله کوندوز آرهسندهکی فرق بیوك اولوب ،
شمالدن جنوبه دخی بیوك فرق واردر . شمال
جهتنده میزان الحرارهنك درجهٔ وسطیهسی ۸ ایکن ،
جنوب جهتنده ۲۲ درجهیه قدر چیقار . هواسی
وطوپراغی محصولاته غیر مساعد اولوب ، آنجق ارواء
اراضی قوتیله برمقدار آرپه ، بولاف واوت
بتیشدیرله بیلیر . قیون ، آت وصیغیردن عبارت اولان
حیوانات اهلیهسی دخی آز اولوب ، مملکتك ثروتی
کومش وآلتون ایله برمقدار باقیر ودمیر معدنلرندن
عبارتدر . آنجق بونلرك دخی جنسی تدنی ایتمشدر .
چیقان کومش وآلتون معدنلری سنوی یوز ملیون
فرانق قیمتنه بالغ اولیور . اورمانلری پك آز
وسیرکدر . حیوانات وحشیهسی : کیك ، جیلان ،
آیی ، تیلکی وسائرهدن عبارتدر . ۴۰ اعضادن

مرکب برمجلس مبعوثانیله ۲۰ اعضادن عبارت بر هیئت اعیانی اولوب، واشینغتون قونغره‌سنه بر مبعوث کوندرمك ورئیسك انتخابنده ۳ رأی ویرمك حقنی حائزدر.

نوارق (Newark) ودیکر بو قبیلدن یعنی انکلیزجه «یکی» دیمك اولان (New) کله‌سندن مرکب اسملر ایچون «نیوآرق» وسائر «نیو» ترکیباتنه مراجعت بیوریله.

نوائی [«علیشیر نوائی» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

نوائی ایران شعراسندن اوچ کشینك مخلصی اولوب، برنجیسی (باباسلطان) قملی وشاه‌عباس ماضی ملازملرندن ایدی. شو بیت اونکدر:

نوائی نیست شاد از وصل امروز
چو هجران خواهدش آزرد فردا

— ایکنجیسی (ملاشمس‌الدین محمد) کاشانلی اولوب، شو بیت اونکدر:

ای دل مکوکه آن کل بوی وفا ندارد
دارد وفا ولیکن نسبت بما ندارد

— اوچنجیسی (میر محمد شریف) کربلالی اولوب، قدسی کربلائینك برادری اولدیغی حالده، هندستانه رحلتله، اکبر شاهك ملازمتنه نائل اوله‌رق، اکبر آبادده توطن واوراده وفات ایتمشدر. شوبیت اونکدر:

منم نشسته بکنجی ز بیوفائی تو
قرار داده بخود محنت جدائی تو

نوبه (Nubie) خطهٔ مصریه‌نك جهت جنوبیه‌سنده ووادیٔ نیلك ایکی طرفنده ممتد برمملکت واسعه اولوب، شمالاً اسوان شلاله‌سی حذاسندن خطهٔ مصریه‌دن آیرلدیغی حالده، حدود جنوبیه‌سی پك‌ده معین اولمیوب، او جهتدن نره‌لره قدر اوزاندیغی مبهم ایسه‌ده، حبشدن کلن (اتباره) نهرینك نیله قاریشدیغی محله‌قدر اعتبار اولنه‌رق، محل مذکورك جنوبنده (مروه) خطه‌سی وسائر ممالك سودان بولنیور. نیلك بوایکی نقطه‌سی آره‌سنده وبحر احمر ساحلیله لوبیه چولی بیننده نوبیه ۲٤° ایله ۱۷°۳۰′ عرض شمالی و۲۷° ایله ۳٥° طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی تقریباً ۲٥۰۰۰۰ مربع کیلومتره واهالیسی ۱۰۰۰۰۰۰ کشی راده‌لرنده‌در. اراضیسی مصر ماده‌سنده مفصلاً تعریف اولنان صعید مصره مشابه اولوب، شوقدروار، که طاغلری دها چوق ودها یوکسکدر. قوملق تپه‌لرله قاریشیق اولان و۲٤۰۰ متره‌یه قدر مرتفعلری بولنان طاغلق وقیالق طاغلری مختلف وضعیتلرده امتداد ایده‌رك، نیل نوبه‌نك وسطلرنده غربه طوغری اینکله، بو نهر عظیمك وادیسی بو مملکت داخلنده پك طولاً مباجلی بولنور؛ وبر قاچ یرده قیالردن آشاغی‌یه صارقوب، مشهور شلاله‌لری تشکیل ایدیور. مصردن برفرق دخی وادیٔ نیلك پك طار اولمسیدر؛ حتی بعض یرلرده ایکی طرفدن قیالق طاغ اتکلری صوبك کنارینه قدر ممتد اولوب، بوغاز تشکیل ایدرلر. طارلغیله برابر وادیٔ نیلك ینه نوبه‌نك یکتا معمور ومحصولدار یریدر. زیرا هواسی پك یابس ویاغمورلری پك سیرك اولدیغندن، سائر طرفلرنده آقار صولری هیچ یوقدر، وقیولری پك درینددر. حتی نیله منتهی اولان بر چوق وادیلری عادتا صحرای کبیر ودهنا وادیلری کبی قوب قورو اولوب، یالکز پك سیرك اولان یاغمورلرده ایچلرنده سیل آقار. بحر احمرده سواحلی (برنیکه) شهرقدیمنك خرابه‌لرینی حاوی اولان (ام‌الکتف) قوینندن سواکنك آلت طرفنه قدر ممتد اولوب، بو ساحل دخی طاغلق وقوملقدر، وسواکندن بشقه اسکله‌سی یوقدر. ساحل بوینجه (اتبای) طاغلری ممتد اولوب، (جبل شکر) دینلن بیوك بر طاغ دخی شرقدن غربه طوغری اوزانیر. نوبه‌نك حدود جنوبیه‌سی بکیلنجه میاه جاریه چوغالمغه باشلایوب، نیله حبش طاغلرندن بر چوق چایلر کلمکه باشلار. محصولانجه دخی صعید مصردن فرق اولمیوب، وادیٔ نیلده حبوبات متنوعه ایله کثرت اوزره خرما فرنك انجیری وباغچه‌لرده آق دکیز سواحلنه مخصوص میوه‌لرك انواعی حاصل اولیورسه‌ده، میوه‌لرك چوغی مبخوشجه اولور. باغلری دخی واردر. وادیٔ نیلك خارجنده‌کی سیرك اشجار آقاسیا ومیموزه انواعندن عبارتدر. حیوانات وحشیه‌سی: آرسلان، قپلان، صرتلان، کیك،

قارشی آقوب وسطنده بالاجتماع سان فرانسیسقو
قوینه دوکیلور . « قارلی سلسله » دیمك اولان اسمی
اسپانیوللر طرفندن کندی مملکتلرنده‌کی نواده‌یه
تشبیهاً ویریلوب ، یوقسه قارله مستور اولدیغی
وقتلر پك آز ونادردر . اورمانلری چوقدر .
— آمریقای جنوبیه‌ده دخی بو اسمله برقاچ
طاغ واردر .

نواده { (Nevada) آمریقای شمالیه‌ده ممالك مجتمعه‌نك غربی حکومتلرندن
بری اولوب ، حدود غربیسنده بولنان آنف‌الیان
سلسلهٔ جبالك اسمیله مسمادر . شمالاً ایداهو
واورغون ، غرباً وغرب جنوبی طرفندن قالیفورنیه ،
شرقاً دخی آریزونه واوتاه حکومتلریله محدوددر .
یالکز حدود شرقیه‌سنك قسم جنوبیسی (قولورادو)
مجراسیله آیریلوب ، سائر طرفلردن حدودی خطوط
مفروضهٔ مستقیمه‌دن عبارتدر . مملکت برصابی
تخته‌سی شکلنی آکدیروب ، سیوری طرفی جنوبه
معروضدر . مساحهٔ سطحیه‌سی ۲۷٦۷۰۰ مربع
کیلومتره اولوب ، آنجق ٥٤٧٦١ اهالی ایله
مسکوندر . مرکزی (قورسون) قصبه‌سیدر .
اراضیسی نواده سلسله‌سیله قیالی طاغلر شعباتندن
(واهساج) سلسله‌سی آره‌سنده ممتد مرتفع بریایله‌دن
عبارت اولوب ، ارتفاع وسطیسی ۱۲۰۰ ایله ۱۳۰۰
متره آره‌لرنده‌در . ایچنده شمالدن جنوبه ممتد
برچوق طاغلری بولنوب ، اك بیوکلری هومبولد
وشوشونه طاغلریدر . اك یوکسکلری اولان
(چارلستون) طاغنك ایسه ۳۲٦۲ متره ارتفاعی
واردر . منتهای شمالیسی (قولومبیا) ومنتهای
جنوبیسی (قولورادو) ایرماغنه تابع اولوب ، بونلرك
برنجیسی بحرمحیط معتدله ، وایکنجیسی مکسیقه
کورفزینه دوکیلور . برنجیسنه (فروس ریور) ،
سالمون واوویهی نهرلری وایکنجیسنه (ویرچین)
نهری دوکیلور . بوانهارك جمله‌سی وعلی‌الخصوص
قولورادو ایله ویرچین ایکی طرفی دیوار کبی دیك
ودرین دهشتلی وادیلرك ایچنده آقارلر ، که بوقبیلدن
وادیلره اسپانیوللر (قانیون) نامنی ویرمشلردر .
مملکتك قسم اعظم وسطیسی ایسه مخرجسز داخلی
برحوضه تشکیل ایدوب ، شرقدن غربه میلانی
اولمغله ، نواده سلسله‌سنك اتکلرنده اولان قسم
اسفلنه صولر بریکوب ، درینلکی آز برطاقم واسع
کوللر وبتاقلقلر تحصل ایدر . بوحوضه‌ده جریان
ایدن انهارك اك بیوکی (هومبولد) نهریدر ، که
مجراسنك طولنه نسبتله صویی پك آز ایسه‌ده ،
هیچ برموسمده بسبتون قورومیوب ، بعض یرلرك
سقی واحیاسنه یارایور . نهایت ینه (هومبولد)
اسمیله تشکیل ایتدیکی کوله منتهی اولور . بوکولك
جنوبنده (قارسون) و (والر) اسملریله ایکی کول
بولندیغی کبی ، شمال غربی جهتنده‌ده (بلاق‌روق)
یاخود (مودلاق والی) اسمیله پك واسع وبرقاچ شعبه‌یه
منقسم برکول بولنیور ، که هربری بوریا برقاچ چابك
صولرندن تحصل ایدیور . اراضیسی عمومیت اوزره
قیالق واکثر طرفلری باقلاوه دیلیملری کبی درین
خندقلرله آیرلمش دهشتناك برحالده بولنوب ، اشجار
ونباتاتدن عاری ویك قورودر ؛ ویالکز آلتون
معدنی تحریسی طمعنده بولنانلر بووحشی یرلره
صوقلمغه جسارت ایده بیلیرلر . صولری پك آز
اولمغله برابر ، چایلری دخی بویله درین وقیالق
خندقلرك ایچنده جریان ایتدیکندن ، قابل اعمار
واسکان ونباتات واشجاری حاوی یرلری پك آزدر .
اك ایی یری مذکور هومبولد وادیسیله کوللرك
بولندقلری شمال وغرب شمالی قسمی اولوب ، ایکی
بحرمحیط آره‌سنه ممتد اولان دمیریول خطوط
کبیره‌سنك اك بیوك بوقسمی بریاندن بریانه شق
ایدیور . هواسی پك یابس وکرك قیش ایله یازکرك
کیجه ایله کوندوز آره‌سنده‌کی فرق بیوك اولوب ،
شمالدن جنوبه دخی بیوك فرق واردر . شمال
جهتنده میزان‌الحراره‌نك درجهٔ وسطیه‌سی ۸ ایکن ،
جنوب جهتنده ۲۲ درجه‌یه قدر چیقار . هواسی
وطوپراغی محصولاته غیرمساعد اولوب ، آنجق ارواء
اراضی قوتیله برمقدار آرپه ، یولاف واوت
یتیشدیریله بیلیر . قیون ، آت وصیغیردن عبارت اولان
حیوانات اهلیه‌سی دخی آز اولوب ، مملکتك ثروتی
کومش وآلتون ایله برمقدار باقیر ودمیر معدنلرندن
عبارتدر . آنجق بونلرك دخی جنسی تدنی ایتمشدر .
چیقان کومش وآلتون معدنلری سنوی یوزملیون
فرانقی قیمتنه بالغ اولیور . اورمانلری پك آز
وسیرکدر . حیوانات وحشیه‌سی : کیك ، جیلان ،
آیی ، تیلکی وسائره‌دن عبارتدر . ٤٠ اعضادن

مركب برمجلس مبعوثانيله ٢٠ اعضادن عبارت بر
هيئت اعيانى اولوب ، واشينغتون قونغره‌سنه بر
مبعوث كوندرمك ورئيسك انتخابنده ٣ رأى
ويرمك حقنى حائزدر .

نوارق { (Newark) و ديكر بو قبيلدن
يعنى انكليزجه « يكى » ديمك اولان
(New) كله‌سندن مركب اسملر ايچون « نيو آرق »
وسائر « نيو » تركيباتنه مراجعت بيورله.

نوائى { [« عليشير نوائى » ماده‌سنه
مراجعت بيوريله .]

نوائى { ايران شعراسندن اوچ كشينك
مخلصى اولوب ، برنجيسى (باباسلطان)
قملى وشاه عباس ماضى ملازملرندن ايدى . شو بيت
اونكدر :

نوائى نيست شاد از وصل امروز
چو هجران خواهدش آزرد فردا

— ايكنجيسى (ملاشمس الدين محمد) كاشانلى
اولوب ، شو بيت اونكدر :

اى دل مكوكه آن كل بوى وفا ندارد
دارد وفا وليكن نسبت بما ندارد

— اوچنجيسى (مير محمد شريف) كربلالى
اولوب ، قدسئ كربلائينك برادرى اولديغى حالده ،
هندستانه رحلتله ، اكبر شاهك ملازمتنه نائل
اوله‌رق ، اكبر آباده توطن واوراده وفات
ايتمشدر . شو بيت اونكدر :

منم نشسته بكنجى ز بيوفايئ تو
قرار داده بخود محنت جدايئ تو

نوبه { (Nubie) خطهٔ مصريه‌نك جهت جنو-
بيه‌سنده ووادئ نيلك ايكى طرفنده
ممتد برمملكت واسعه اولوب ، شمالاً اسوان شلا-
له‌سى حذاسندن خطهٔ مصريه‌دن آيرلديغى حالده ، حدود
جنوبيه‌سى پك ده معين اولميوب ، او جهتدن نره‌لره
قدر اوزانديغى مبهم ايسه ده ، حبشدن كلن (اتباره)
نهرينك نيله قاريشديغى محله قدر اعتبار اولنه‌رق ،
محل مذكورك جنوبنده (مروه) خطه‌سى وسائر
ممالك سودان بولنيور . نيلك بوايكى نقطه‌سى آره-
سنده وبحر احمر ساحليله لوبيه چولى بيننده نوبيه
٢٤° ايله ١٧°٣٠′ عرض شمالى و ٢٧° ايله ٣٥°
طول شرقى آره‌لرنده ممتد اولوب ، مساحهٔ سطحيه-
سى تقريباً ٢٥٠٠٠٠ مربع كيلومتره واهاليسى
١٠٠٠٠٠٠ كشى راده‌لرنده‌در . اراضيسى مصر
ماده‌سنده مفصلاً تعريف اولنان صعيد مصره
مشابه اولوب ، شوقدرووار ، كه طاغلرى دها چوق
ودها يوكسكدر . قوملق تپه‌لرله قاريشيق اولان
و ٢٤٠٠ متره‌يه قدر مرتفعلرى بولنان طاغلق
وقيالق طاغلرى مختلف ووضعيتلرده امتداد ايده‌رك ،
نيل نوبه‌نك وسطلرنده غربه طوغرى اينكله ، بو
نهر عظيمك واديسى بو مملكت داخلنده پك طولا-
مباجلى بولنور ؛ وبر قاچ يرده قيالردن آشاغى‌يه
صارقوب ، مشهور شلاله‌لرى تشكيل ايديور . مصر-
دن برفرق دخى وادئ نيلك پك طار اولمسيدر ؛
حتى بعض يرلرده ايكى طرفدن قيالق طاغ اتكلرى
صويك كنارينه قدر ممتد اولوب ، بوغاز تشكيل
ايدرلر . طارلغيله برابر وادئ نيلك ينه نوبه‌نك
يكتا معمور ومحصولدار يريدر . زيرا هواسى پك
يابس وياغمورلرى پك سيرك اولديغندن ، سائر طر-
فلرنده آثار صولرى هيچ يوقدر ، وقيولرى پك
دريندر . حتى نيله منتهى اولان بر چوق واديلرى
عادتا صحراى كبير ودهنا واديلرى كبى قوب قورو
اولوب ، يالكز پك سيرك اولان ياغمورلرده ايچلر-
نده سيل آقار . بحر احمرده سواحلى (برنيكه)
شهرقديمنك خرابه‌لرينى حاوى اولان (ام الكتف)
قويندن سواكنك آلت طرفنه قدر ممتد اولوب ،
بو ساحل دخى طاغلق وقوملقدر ، وسواكندن
بشقه اسكله‌سى يوقدر . ساحل بوينجه (اتباى)
طاغلرى ممتد اولوب ، (جبل شكر) دينلن بيوك
بر طاغ دخى شرقدن غربه طوغرى اوزانيور . نو-
به‌نك حدود جنوبيه‌سى يكيلنجه مياه جاريه چوغالمغه
باشلايوب ، نيله حبش طاغلرندن بر چوق چايلر
كلمكه باشلار . محصولاتجه دخى صعيد مصردن
فرقى اولميوب ، وادئ نيلده حبوبات متنوعه ايله
كثرت اوزره خرما فرنك انجيرى وباغچه‌لرده آق
دكيز سواحلنه مخصوص ميوه‌لرك انواعى حاصل
اوليورسه ده ، ميوه‌لرك چوغى مغشوشجه اولور .
باغلرى دخى واردر . وادئ نيلك خارجنده‌كى سيرك
اشجار آقاسيا وميموزه انواعندن عبارتدر . حيوانات
وحشيه‌سى : آرسلان ، قپلان ، صرتلان ، كيك ،

جیلان ، زرافه ، دوه قوشی وبعض میمونلردن عبارت اولوب، فیل وكركدان وصو آیغیری بولنمیور.

نوبه‌نك اسكیدن بری مركزی واك بیوك معموره‌سی نیلك ساحل غربیسنده واقع دمقله (دونغوله) قصبه‌سیدر. اهالیسی اصل نوبه‌لیلرله عرب وزنجی وسائره‌دن مركبدر . اصل نوبه‌لیلر برابره دینلن وشرق بربرلری اسمیله مغرب بربرلرندن فرق اولنان جنسدن اولوب ، بونلر زیاده اسمر وقیورجق صاچلی ایسه‌لرده، قافقاسی الجنس اولوب ، طوداق وبورونلری دوزكوندر . بونلر مصرك فلاحلری كبی پك چالیشقان وناموسلی آدملر اولوب ، ساقیه‌لر وطولابلر یاردیمیله طوپراغی ایشلدكدن بشقه ، اراضیلرینك عدم كفایتندن طولایی، بر خیلیسی‌ده مصره اینه‌رك، خدمتچیلك وسائر ایشلرده بولنورلر؛ وهمان جمله‌سی عربی اوقویوب یازمق بیلدكلرندن، مصرجه سائرلرینه ترجیح اولنورلر. نیلك ساحل شرقیسیله ساحل بحر آره‌سنده (بجا) یاخود بشاری وعبابده ووادیٔ نیلك غربنده (كبابش) قبائلی اغنام وخركله ودوه‌لریله بدویت حالنده یاشارلر. بو بدویلرك مجموعی ایكی اوچیوز بیك قدر تخمین اولنیور.

نوبه اسكیدن بری كاه كاملاً وكاه قسماً مصره تابع اولوب، نوبه‌لیلرك مصره غلبه چالدقلری دخی اولمشدر. اسكی یونانیلرك جغرافیونی عندنده حبشله برابر (اتیوپیا) اسمیله معروف ایدی. ظهور اسلامده نوبه‌لیلر خرستیانلغك یعقوبیه مذهبنده اولوب، خلافت جناب ذی النورینده صلحاً عرض اطاعت ایتمشلردی.

نوتو { (Noto) سیجیلیه‌ده سیراقوسه‌نك ٢٤ كیلومتره جنوب غربیسنده وهمنامی اولان نهرك منصبنده برقصبه اولوب، ١٢٠٠٠ اهالیسی وشراب، ذخیره ، پاموق وكمور معدنی اخراجاتی واردر.

نوتینغهام { (Nottingham) انكلتره‌ده لوندره‌نك ١٧٥ كیلومتره شمال غربیسنده و(ترنت) نهرینك ساحل یسارنده ایالت مركزی بیوك بر شهر اولوب ، ٢١٣٨٧٧ اهالیسی ، دار الفنونی، متعدد مكاتبی، اختیارلره ، یتیملره وكورلره مخصوص آیری آیری دارالعجزه‌لری، بیوك خسته خانه‌سی، ایكی مكمل موزه‌سی، تاریخ طبیعی وفنون سائره نمونه خانه‌لری، رصدخانه‌سی، ٤٠٠٠٠ جلدی حاوی كتبخانه‌سی، متعدد مصنع كلیسالری، متنوع فابریقه‌لری، هر طرفه تشعب ایدر دمیر یوللری وایشلك تجارتی واردر.

— نوتینغهام قونتلغی یعنی ایالتی شمالاً وشمال غربی جهتندن یورق، غرباً دربی، جنوباً لیجستر، شرقاً وشرق شمالی جهتندن دخی لینقولن ایالتلریله محدود اولوب ، مساحهٔ سطحیه‌سی ٢١٣٥ مربع كیلومتره واهالیسی ٣٩١٨١٥ كشیدر. اراضیسی قوروجه وقوملق اولوب، پك منبت دكل ایسه‌ده، ینه اكثر طرفلری ایشلنمش ، ویا چایر واورمانه تحویل اولنمشدر. كمور معدنی چوقدر.

نوح { (Noë) انبیاء مرسلیندن اولوب ، روایته كوره، رحلت حضرت آدمدن ١٧٤٢ سنه صكره دنیایه كلمش ؛ واللی یاشنده ایكن بعث ووحیه نائل اولوب، كفر وشركه طالمش اولان قومنی ایمانه دعوت ایتمش ایسه‌ده، اجابت ایتمدكلرندن، عمرینك بشیوزنجی سنه‌سی اهل وعیالنی وحیواناتدن برر چفت آلمق اوزره، برسفینه اعمالنه من طرف الله مأمور اولمش؛ وذاتاً طوغرامه‌جیلق صنعتیله مشغول اولدیغندن، بوكمی‌یی انشا، وزوجه‌سیله سام، یافث وحام نام اوچ اوغلنی وبونلرك زوجه‌لرینی وبرر جفت حیوان آله‌رق، ایچنه كیرنجه قرق كون وقرق كیجه متمادیاً شدتلی یاغمورلر یاغوب، یریوزینی صولر اورتمش؛ ویوز اللی كون یریوزی صو آلتنده قالوب، بتون مخلوقات غرق وهلاك اولدقدن صكره، طاغلرك تپه‌لری كورنمكه باشلامش ؛ وسفینهٔ نوح جودی، وتوراته كوره آغری (ونام دیكرله آرارات) طاغی تپه‌سنه طورمشیدی . نوع بشر یكیدن وحضرت نوحك اوچ اوغلندن تورمكه باشلایوب ، سامدن عرب، سریان، نبط وعبرانی وسائر امم سامیه دینلن امتلر؛ حامدن زنجیلرله بربر، قبط، حبش و، كنعانیلر ونمرود وسائره؛ یافثدن دخی عجم وروم وترك وسائر امم تولد ایتمشدر. حام حضرت نوحك بددعاسنه مظهر اولدیغیچون، نسلی سیاه ویا پك اسمر چهره وبدنلی اولدیغی جملهٔ روایاتندر. حضرت نوح ٩٥٠ سنه یاشامش.

غربیدرکه کرۀ ارضك اسکی بر زمانده بر طوفان عمومی‌یه دوچار اولمسیله، یالکز برمرد صالح عائله‌سنك غرقدن قورتلمش اولمسی اکثر اقوام و امم اعتقاداتنده و حتی اقوام وحشیه اساطیرنده دخی موجوددر. عصرمز ارباب فضیلتندن رشدی افندی حضرتلری «مسئلۀ طوفان» عنوانلی رساله‌ده طوفانك، آیات قرآنیه‌یه کوره، بتون کرۀ ارض و نوع بشره عائد اولمیوب، یالکز قوم نوحه یعنی فرات ودجله وادیلرینه منحصر اولدیغنی بیان ایتمشدر. نوع بشرك حضرت نوح (عم) ك اوچ اوغلی نسلندن متسلسل اولمسی حقنده تورانك تقسیمی علم البشر علماسنك فکر ورأینه توافق ایتمیور. چونکه زنجیلرله قبطیلر وکنعانیلر ونمرود حام اولادندن وترکارله عجملر وروملر یافث اولادندن عد اولنیور؛ حالبوکه زنجیلر بسبتون بشقه برعرقدن اولدقلری حالده، کنعانیلر ونمرود قومی امم سامیه‌دندر؛ وعجملرله ترکار بر نسلدن اوله‌ماز. بو خصوصده زردشتك نوع بشری فریدونك ایرج، تور وسلم نام اوچ اولادندن متولد عد ایتمسی علم البشره دها موافق اولوب، بو اعتقاده کوره، ایرج امم آریانیه‌نك، تور امم تورانیه‌نك، سلم دخی امم سامیه‌نك جدی اولور.

نوح { ملوك سامانیه‌دن بروجه آتی ایکی کشینك اسمیدر:

برنجیسی (امیر — بن نصر بن احمد بن اسماعیل سامانی) سلالۀ مذکوره‌نك دردنجی حکمداری اولوب، ۳۳۱ تاریخنده پدرینه خلف اوله‌رق، خراسان و ماوراء النهر حکمداری اولمش؛ وعمی ابراهیم ایله طول مدت منازعه ایدوب، ۱۲ سنه حکومت سوردکدن صکره، ۳۴۳ ده وفات ایتمش؛ و اوغلی عبدالملك خلفی اولمش؛ و وندن صکره دیکر اوغلی منصور دخی حکم سورمشدر.

— ایکنجیسی (امیر ابوالقاسم — بن منصور بن نوح سامانی) برنجینك تورونی وملوك مذکوره‌نك یدنجیسی اولوب، ۳۶۵ تاریخنده پدرینه خلف اولمش؛ وزماننده خراسانده عصیان ظهور ایدوب، سبکتکین واوغلی محمود خطۀ مذکوره‌یی استیلا ایتمکله، ممالکی وقوت ودولتی آزالمش؛ و ۲۲ سنه حکومت سوردکدن صکره، ۳۸۷ ده وفات ایدوب، اوغلی منصور خلفی اولمش؛ ودیکر اوغلی عبدالملکده دولت سامانیان ختام بولوب، ممالکی آل سبکتکینه کچمشدر.

نوحی { اوننجی قرن هجری عثمانلی شعراسندن اولوب، برشته‌لیدر. جنتمکان قانونی سلطان سلیمان خان حضرتلری شهزاده‌لرندن سلطان محمدك کتابتنده اولوب، شهزادۀ مشارالیهك ارتحالنده کتاب دیوان همایونه الحاق، ووان سفرنده رکاب همایون معیتنده اولدیغی حالده، وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

صاف دل کبی کلوب مجلس رندانه صفا
اغزی صوین آقیدر کورلب جانانه صفا

نوذ { سرندیبده حضرت آدم (علیه السلام) ك مهبطی اولان طاغك اسمی اولدیغی جغرافیون اسلام آثارنده مسطوردر.

نوذر { ایران قدیمك اساطیرله قاریشیق اولان اسکی زمانلری حکمدارلرندن اولوب، پیشدادیانك سکزنجیسی عد اولنور. (منوچهر بن ایرج بن فریدون) ك اوغلی اولوب، پدرینه خلف اولمش؛ ویدی سنه حکومت سوردکدن صکره، توران حکمداری افراسیاب طرفندن قتل، وبتون ملکی ضبط اولنه‌رق، برخیلی وقت ایران تورانه ملحق قالمش؛ ونهایت قارن وکشواد نام قهرمانلرك غیرتیله ایرانیلر بواسارتدن قورتلوب، زاب وکرشاسبی مشترکاً تخته اجلاس ایتمشلر؛ وبونلردن صکره نوبت حکومت کیانیان سلاله‌سنه کچمشدر.

نور { (Nord) یعنی «شمال». فرانسه‌نك الك شمالی ایالتی اولوب، شمال شرق جهتندن بلچیقه حدودیله، جنوباً اسنه وسومه، غرباً پادوقاله ایالتلریله، شمالاً دخی شمال دکیزیله محدوددر. مساحۀ سطحیه‌سی ۵۶۸۱ مربع کیلومترو واهالیسی ۱۷۳۶۳۴۱ کشیدر. اراضیسی دوز ومیاه جاریه‌سی چوق اولوب، سیر سفائن ایچون ۲۰ جدولی واردر. زراعتی وصنایع وتجارتی پك ایلریدر. کومور ودمیر معدنلریله مرمر وسائر احجار واتربه‌سی چوقدر. حیوانات اهلیه‌سی ده کثرتلیدر. مرکزی (لیله) شهری اولوب، ایالت ۷ قضایه منقسم و ۶۱۰ ناحیه ایله ۶۶۲ دائره‌یی حاویدر.

نور { (Nevers) فرانسه‌ده پارسك ٢١٣ كيلومتره جنوب شرقيسنده ولو آره ايله نيوره نهرلرينك ملتقاسنده نيوره ايالتنك مر- كزى برقصبه اولوب، ٢٠٩٣٥ اهاليسى، اعداديه مكتبى، دارالمعلمينى، مكتب صنايعى، موزه‌سى، تاريخ طبيعى نمونه خانه‌سى، ٢٠٠٠٠ جلدى حاوى كتبخانه‌سى، جمعيت علميه‌سى، دوكمخانه‌سى، زراعت ماكينه‌لرى، صاقسى وسائره فابريقه‌لرى وخيلى ابنيه وسائر آثار عتيقه‌سى واردر. آنجق سوقاقلرى غيرمنتظم ومنظره‌سى ناخوشدر.

نور { (Nor) اسقانديناو تاريخ قديمنه‌كوره نوروج دولتنك مؤسسى اولوب، مملكت مذكوره بونك اسمنه نسبتله (نوروج) تسميه اولنمشدر.

نور { فرس شعراسندن آلتى كشينك مخلصيدر:

برنجيسى (قطب عالم بن علاء الحق) هندستان مشايخندن اولوب، بنكاله‌ليدر. ٨٤٨ تاريخنده وفات ايدوب، تربه‌سى مرشد آباد قربنده زيارتكاهدر. شوبيت اونكدر:

كرديم بسى سپيد سيمى
اما نشد اين سيه كليمى

— ايكنجيسى (قاضى نور الله) ساوه‌لى او- لوب، قاضى عيسانك برادر زاده‌سى ايدى. شوبيت اونكدر:

بيمار توام سوى من آخر قدمى نه
زان پيش كه آيى ونيابى اثر ازمن

— اوچنجيسى (محمد نورالدين) كيلانلى وحكيم ابو الفتحك برادرى اولوب، ايكيسى‌ده دهلى‌ده رحلت ايتمشلردى. شوبيت اونكدر:

مدت بيكانكيها يافت چندان امتداد
كز ضميرم رفت ياد آشناييهاى تو

— دردنجيسى (مولانا محمد نور الله) بنكاله- ده مراد آباد مضافاتندن (بچهروان) قصبه‌سنده نشأت ايدوب، مولوى عبدالرحمانك حلقهٔ مريدانينه داخل اولمش؛ واكهنوده مرشدينك تربه‌سنه مدا- ومت ايدوب، «كلمة الحق» عنوانلى تأليفنه «نور مطلق» عنوانيله بر شرح يازمش؛ و ١٢٥٠ تا- ريخلرنده وفات ايتمشدر. شوبيت اونكدر:

مسكين كسى كه وصل ترا آرزو كند
با خاطر شكسته بجور تو خوكند

— بشنجيسى (مير نورالله) رى قصبه‌سندن اولوب، شاه طهماسب ماضى زماننده ياشامشدر. شوبيت اونكدر:

دست رقيب داشت بدست آن نكار مست
خندن بمن كذشت مرا كريه داد دست

— آلتنجيسى (نور عليشاه) اصفهانلى او- لوب، شاه معصوم دكنى مريداندن اولديغى حالده، كريم خان زند زماننده شيرازه كيده‌رك، ارشاده باشلامش؛ ومريدانى پك زياده تكثر ايتديككندن، اورانك حاكمى كنديسنى ترك مملكته اجبار ايتمكله، مريدانيله برابر عراق عربه كلمش ايدى. شوبيت اونكدر:

برخاست ز صحراى عدم كنج معانى
چون بحر وجود ازلى موج فشان شد

نورالحق { هندستان ادباسندن ايكى ذاتك اسمى اولوب، برى (شيخ — بن شيخ عبدالحق مشرق) عن اصل اجدادى بخارالى اولديغى حالده، دهليده ياشامش، و١٠٧٣ده وفات ايتمشدر. «زبدة التواريخ» عنوانيله برتأليفى وصحيح بخارى ومسلمه شرحلرى واردر.

— ديكرى (— منعم) بريلى قاضيسى اولوب، پك چوق قصايد عربيه وفارسيه‌سى ومنظوم برتفسير شريفى واردر. ١٢٠٠ تاريخلرنده برحيات ايدى.

نورالدين آرسلان { موصل وجزيره جوارلرنده حكومت سورن اتابكان دولتنك آلتنجى حكمدارى اولوب، (عزالدين مسعود بن قطب الدين مودود بن عماد- الدين زنكى) نك اوغليدر. ٥٨٩ده پدرى عزالدين مسعوده خلف اولوب، تزلزله يوز طوتمش اولان اجدادى فر ودولتنى تجديد وتقويه‌يه صرف مساعى ايله، اقرباسندن هربرى برطرفده حاكم بولنانلرى كنديسنى طانيمغه مجبور ايتمش؛ و ١٨ سنه كمال عدالت ورويتله حكومت سوردكدن صكره، ٦٠٧ تاريخنده وفات ايتمشدر. — اوغلى وخلفى اولان عزالدين مسعود ثانينك دخى بو اسمله مسمى براوغلى اولوب، پدرينك وفاتنده، صبى اولديغى حالده، اسماً سلطنتى اعلان اولنمش ايسه‌ده، وصيسى ومدبر امورى اولان بدرالدين لؤلؤ حكومتى ضبط ايتمشدى.

نور الدين زنكى { و نور الدين شهيد [« نور الدين محمود » مادهسنه مراجعت بيوريله .]

نور الدين على { (الملك الافضل —) صلاح الدين ايوبينك اولادندن اولوب، ٥٦٥ ده طوغمش؛ وبدرى زماننده دمشق وفلسطين حاكمى اولوب، صلاح الدينك وفاتنده برادرى ملك عزيز عماد الدين عثمان مصرده تخت نشين اولديغى كبى ، عمجهسى ملك عادل سيف الدين ابو بكر دخى شام وفلسطينى ضبط ايتمكله، صاحب ترجمه آچيقده قالمش ايدى.

— مصرده حكومت سورن مماليك بحريهنك دخى ايكنجيسنك اسميدر. [« منصور (ملك —) » مادهسنه مراجعت بيوريله .]

نور الدين عوفى { « جامع الحكايات » عنوانلى كتاب مشهورك مؤلفى اولوب، بونى دهلى حكمدارلرندن شمس الدين آلتمشك امراسندن نظام الملك محمودك نامنه ٦٢٨ تاريخنده يازمشدر.

نور الدين محمود { (الملك العادل ابو القاسم — بن عماد الدين زنكى بن اقسنقر) موصل وجزيره جهتلرنده حكم سورن اتابكان دولتنك مؤسسى اولان عماد الدين زنكينك ايكنجى اوغلى اولوب، ٥١١ تاريخنده دنيايه كلمش؛ و ٥٤١ ده، پدرينك وقوع وفاتيله، بيوك برادرى سيف الدين غازينك موصل تختنه جلوسى اوزرينه، كنديسى حلبى بنى ارتقدن ضبط ايدهرك، اوراده مسند نشين حكومت اولمش؛ وكيدهرك حما، حمص، بعلبك ودمشقى ضبط ايله، عادتا بر دولت تشكيل ايدهرك، برطرفدن روملردن وبرطرفدنده شامك جنوب جهتلرينه وفلسطينه مسلط اولان اهل صليبدن برچوق يرلر وازآن جمله مرعش، بهسا، رقه ، بانياس وساٸر بلادى دخى فتح والحاق ايلمشيدى . نهايت درجهده جسور وموفق وعادل ومحب علما وادبا وصاحب خيرات وحسنات بر پادشاه اولمغله، صيت وشهرتى عالمكير اولوب، حتى دشمنلرى اولان اهل صليب فرنكلرى دخى عدالت واقتدارينه حيران اولمشلردى. حلبده، دمشقده، حماده، حمصده، بعلبكده، منبجده وساٸر محللرده جسيم مدرسهلر، دار الحديثلر، جوامع شريفه وساٸر مبرات تأسيس ، واوقاف عظيمه تخصيص ايلديكى كبى ، دمشقده « بيمارستان كبير » ناميله مكمل بر خستهخانه ياپديرمشيدى، كه عصرينك اك مشهور اطباسى بو بيمارستانده خدمت ايتمشلردر. صلاح الدين ايوبى وعمى شيركوه صاحب ترجمهنك امراسندن ايكن، مصردهكى ملوك فاطميهنك استمدادى اوزرينه، مشار اليهما صاحب ترجمه طرفندن عساكر امداديه ايله ايكى دفعه مصره اعزام اولنمش؛ ونهايت اوراده قالوب، دولت ايوبيهيى تشكيل ايتمشلردى . الحاصل صلاح الدين ايوبى بهدخى نور الدين محمودك مكتب عدل ومدنيتنك شاكردى نظريله باقيله بيلير. يكرمى سكز سنه كمال عدالت وموفقيتله اجراى حكومتدن صكره، ٥٦٩ تاريخنده خناقدن وفات ايدوب، ١١ ياشندهبولنان اوغلى ملك صالح عماد الدين اسماعيلى خلف براقمش ايسهده، يالكز حلب بونك النده قالوب ، ساٸر ممالك شام صلاح الدين ايوبينك الينه چكمش؛ ومومىاليهك وفاتنده حلب دخى ايوبيلرك الينه چكوب، صاحب ترجمهنك قورديغى دولت دوام ايدهمهمشدر.

نوربانو { جنتمكان سلطان سليم خان ثانينك قادينلرندن اولوب ، سلطان مراد خان ثالثك والدهسيدر، كه پادشاه مشار اليه زماننده اك اول (مهد عليا) لقله كسب اشتهار ونفوذ واعتبار ايتمشدر. اسكداراده (عتيق والده سلطان) دينمكله معروف جامع شريفك بانيهسيدر.

نورتامپتون { (Northampton) انكلترهنك وسطلرنده ولوندرهنك ١٠٠ كيلومتره شمال غربيسنده ايالت مركزى بر شهر اولوب ، ٦١٠١١ اهاليسى، متعدد مكتب وخستهخانهلرى، حيوانات وذخاير تجارتى وبيوك دباغخانهلريله قوندره وساٸره فابريقهلرى واردر.

— نورتامپتون ايالتى ٢٠٤٩ مربع كيلومتره وسعتنده اولوب، ٢٧٢٥٥٥ اهاليسى واردر. اراضيسى كوزل تپهلرله اووهلردن عبارت وطوپراغى پك منبت اولوب، اورمان وچايرلريله اشجار مثمرهسى دخى چوقدر . هواسى معتدلدر. دمير معدنلرى چوقدر. ايالت ٢٠ قضايه منقسم اولوب ، ٣٥٦ ناحيهيى حاويدر.

— آمريقاى شماليده ممالك مجتمعهنك مساچوست جمهوريتنده وبوستونك ١٢٥ كيلومتره جنوبندهدخى

بواسمله برقصبه اولوب، ١٢١٧٠ اهالیسی، قیزلره مخصوص بیوك مكتبلری، ١٨٠٠٠ جلدی حاوی کتبخانه‌سی وبرچوق فابریقه‌لریله خیراتی واردر.

نورتومبرلاند { (Northumberland) نفس انكلتره‌نك اك شمالی ایالتی اولوب، شمالاً اسقوچیه ایله، شرقاً بحر شمالی ایله، جنوباً دورهام، غرباً دخی كومبرلاند ایالتلری ایله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ٥٢٢١ مربع كیلومتره اولوب، ٤٣٤٠٨٥ اهالی ایله مسكوندر. اراضیسی عارضه‌لی وهواسی صوثوق ایسه‌ده، طوپراغی منبت ومكمل صورتده مزروعدر. حیوانات اهلیه‌سی چوقدر. كمور، قورشون ودمیر معدنلری كثرتلیدر. مركزی (نیوقاستله) شهری اولوب، ایالتك اكثر فابریقه‌لری بوشهرده‌در.

نورجهان بیكم { مشاهیر شاعراتدن اولوب، هندستان ملوك كوركانیه‌سندن جهانكیرك زوجه‌سی ووزیر اعتماد الدوله‌نك قیزی ایدی. زوجی زمانده حائز اولدیغی نفوذ واقتداری خیره صرف ایدوب، برچوق خیرات ومبرات براقشدر. جهانكیرك وفاتندن صكره دخی نفوذ واعتبارینی محافظه ایدوب، كلیتلی مخصیصاتله لاهورده اقامت ایتمش؛ و ١٠٥٥ ده ٧٢ یاشنده وفات ایدوب، بك مكمل ومطنطن بر تربهٔ مخصوصه‌یه دفن اولنمشدر. اشعار فارسیه‌سی متین وكوزل اولوب، شوبیت اوجمله‌دندر:

نام توبردم وزدم آتش بجان خویش
در آتشم چو شمع ز دست زبان خویش

نوردكوپینغ { (Nordkœping) اسوجك لینكوپینغ ایالتنده واستوقهولمك ١٥٠ كیلومتره جنوب غربیسنده اولەرق بالطیق دكیزی ساحلنده برشهر اولوب، ٢٧٢٠٠ اهالیسی، دمیرخانه‌لری، سفائن اعمالنه مخصوص دستكاه وحوضلری، دباغخانه‌لری، یوك منسوجات وسائره فابریقه‌لری ومعدن صولری واردر.

نوردلاند { (Nordland) نوروجك شمال جهتنده برخطه اولوب، °٦٥ ایله °٦٩ عرض شمالی آره‌سنده وساحل ایله اسوج حدودینی آیران طاغلر صرتی بیننده ممتد اولور. مساحهٔ سطحیه‌سی ٣٧٩٦٥ مربع كیلومتره واهالیسی ١١٣٥٠٠ كشیدر. ساحلی پك كیرنتیلی چیقنتیلی اولوب، حسابسز برون وقیالری قارشیلرنده برچوق آطه‌لری واردر، كه جمله‌نك مساحهٔ سطحیه‌لرینك مجموعی ٦١٣٧ مربع كیلومتره‌یه بالغ اولور. اراضیسی طاغلق اولوب، شمالدن جنوبه ممتد اولور برقاچ صره طاغلری واردر. ارتفاع وسطیسی ٨٠٠ ایله ١٠٠٠ متره آره‌سنده اولوب، قله‌كی یوكسلیر طاغ وتپه‌لری‌ده واردر. سواحلنده هواسی عرضنه نسبةً معتدل اولوب، وسطی درجهٔ حرارتی ٤ در. ایچ طرفلری ایسه قیشین پك صوثوقدر. یازین وادیلرنده میزان الحراره ٢٥ درجه‌یه قدرچیقوب، اورتەلق كوزل چابرلره اورتیلیر. برمقدار آرپه، چاودار وبولاف دخی اولور. باقر وكومش معدنلری واردر. لكن اصل اهالیسنك مدار تعیشی بالقچیلقدر. ادارةً (ترومسو) ایالتنه ملحق برقضا تشكیل ایدوب، ٤ ناحیه‌یه منقسمدر.

نوردن { (Norden) دانیمارقه مشاهیر سیاحیننده اولوب، ١٧٠٨ده غلوقستادده طوغمش؛ و١٧٤٢ ده وفات ایتمشدر. مصر ونوبه‌یه سیاحت ایدوب، مفصل برسیاحتنامه ایله مصرك طیبه شهر قدیمنك آثار عتیقه‌سی حقنده بركتاب براقشدر.

نوردهاوزن { (Nordhausen) پروسیه‌ده صاقسه ایالتنك (ارفورت) سنجاغنده وارفورتك ٦٢ كیلومتره شمال غربیسنده قضا مركزی برشهر اولوب، ٢٦٢٠٠ اهالیسی واسپرتو، مسكرات، بیره، توتون وسائره فابریقه‌لری واردر.

نورس { عثمانلی شعراسندن ایكی ذاتك اسم ومخلصیدر:

برنجیسی (عبدالرزاق — افندی) كركوكلی اولوب، (نورس قدیم) دینمكله معروفدر. درسعادته ورودله، موالی دوریه صنفنه داخل اولدقدن صكره، زباندرازلق تهمتیله ١١٧٥ ده بروسه‌یه نفی اولنه‌رق، اوراده وفات ایتمشدر. مرتب دیوانی وكندینه مخصوص اداسی واردر.

— ایكنجیسی بغداد والیسی علی رضا پاشانك عتقاسندن اولوب، افندیسنك وفاتندن صكره درسعادته ورودله، برمدت خارجیه تحریرات اوطه‌سنه

بعد الدوام، بغداده عودت ایتمشیدی. اکثر اشعاری فارسیدر.

نورفولق (Norfolk) انکلتره‌نك ایالات شرقیه‌سندن اولوب، شرقا وشمالاً بحر شمالی ایله، غرباً واچ کورفزی ولینقولن ایالتیله، جنوباً دخی سوفولق ایالتیله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ٥٤٨٧ مربع کیلومتره اولوب، ٤٤٤٧٥٠ اهالیسی واردر. هواسی پك صوغوق واراضیسی آز منبت اولوب، صولاق یرلری چوق اولمغله برابر، زراعتی پك ایلریدر. مرعالری وحیوانات اهلیه‌سی چوقدر. صنایعی وتجارت بحریه‌سی پك ایلریدر. مرکزی (نوروج) شهریدر.

نورفولق (Norfolk) ممالك مجتمعه‌نك ویرجینیه جمهوریتنده و(ریچموند)ك ١٣٤ کیلومتره شرق جنوبیسنده اوله‌رق (جامس) خلیجنده والیزابت نهرینك ساحل یمیننده بر شهر واسکله اولوب، ٢١٩٦٥ اهالیسی، صاغلام وکنیش لیمانی، آقادمیاسی، متعدد مکتبلریله مؤسسات خیریه‌سی، ماسونلره مخصوص بیوك بر معبدی وایشلك تجارت بحریه‌سی واردر.

نورفولق (Norfolk) بحر محیط کبیرده یکی زلانده ایله یکی قالدونیه آره‌سنده ٢٩°١' عرض جنوبی ایله ١٦٥°٥٠' طول شرقیده واقع بر جزیره اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ٤٣ مربع کیلومتره‌در. مشهور قپودان قوق طرفندن کشف اولنه‌رق، ابتدا غیر مسکون ایکن، بعده انکلیزلر بعض جانیلره منفی اتخاذ ایتمش؛ وصکره بر طاقم مهاجرلر دخی یرلشه‌رك، زراعت وحیواناتله چکنمکه باشلامشلردر.

نورمان (Normands, Northmans) «شمال آدملری» دیمك اولان بو اسم قرون وسطاده اوروپای غربی‌یه واك زیاده، انکلتره ایله فرانسه‌یه مسلط اولان اسقاندیناو (یعنی اسوج، نوروج، دانیمارقه) قورصانلرینه ویریلیردی. بونلر بدنجی وسکزنجی قرن میلادیده بیوك برتانیه جزایرینی و شارلمانك وفاتندن صکره فرانسه‌نك شمال جهتنی یغما ایتدکدن صکره، طقوزنجی قرن میلادیده بالاجتماع بیوك قوتله هجوم ایله، بر طاقم حکومتلر تشکیل ایده‌رك، یرلشمش؛ وریئسلری قونت ودوقه عنوانلرینی آلمشلردی. فرانسه‌ده تشکیل ایتدکلری حکومتلرك اك بیوکی الیوم نورماندیه نامنی محافظه ایدن ومانشه ساحلنده بولنان بر ایدی. اوراده اونجی قرن میلادیده دین عیسوی‌یی دخی قبول ایتمش؛ ولسانلرینی دخی دکیشدیروب، فرانسزلرله بالاختلاط، فرانسزلاشمشلردی. لکن سفائنله اوته‌یه بری‌یه صارقندیلق ایتمکدن واز کچمیوب، اون برنجی قرن میلادیده انکلتره‌یی وسیجیلیه ایله آدریاتیق ساحلنده بعض یرلری ضبط ایده‌رك، آیری آیری حکومتلر تأسیس ایتمشلردی. انکلیز لساننه فرانسزجه‌دن بر چوق کلمه‌لرك دخولی نورمانلرك انکلتره‌یه حاکم بولندقلری زمانده واقع اولمشدر. آمریقایه وساتر طرفلره دخی سیاحت ایده‌رك، بر چوق یرلر کشف، ومهاجرلر تأسیس ایتمشلردی. نورمانلر اوزون بویلی، تندرست، توانا، جسور، اسفار بحریه‌ده جری وماهر وآنجق یغماکر ومرحمتسز آدملر ایدی.

نورماندیه (Normandie) فرانسه‌نك تقسیمات قدیمه‌سنده شمال غربی جهتنده ومانشه ساحلنده بیوك برخطه اولوب، شمالاً مانشه دکیزیله، شرقاً پیقاردیه و «فرانسه آطه‌سی» دینلن خطه، جنوباً اورلیانه ومنه، غربا دخی برتانیه خطه‌لریله محدود ایدی. مساحهٔ سطحیه‌سی ٣٠٤٠٠ مربع کیلومتره اولوب، شمدیکی تقسیماتده: آشاغی سینه، اوره، قالوادو، اورنه ومانشه اسملریله ٥ ایالته منقسمدر. مرکزی (روئن) شهری ایدی. اراضیسی اولدقجه منبت اولوب، مرعالری وقیون وصیغیر وساتر حیوانات اهلیه‌سی چوق وکندینه مخصوص برجنس آتلری مشهوردر. پنیر ویاغی کرك پارسده وکرك انکلتره‌ده پك مقبولدر. طاغ المالری پك چوق اولوب، بوندن (سیدره) تعبیر ایتدکلری برنوع شرابدن کلیتله یاپارلر. نورماندیه‌لیلر چالیشقان وذکی آدملر اولوب، یالکز زراعت وحیواناتله وکمیجیلکله قناعت ایتمکسزین، اك زیاده روئنده بر چوق فابریقه‌لر دخی تأسیس ایتمش؛ وصنایعی ایلریلتمشلردر. معهذا بو مملکتده فقر وضرورت فرانسه‌نك ساتر طرفلرندن زیاده اولوب، نفوسی دخی تدنیده‌در.

اولوب، قبل الميلاد ٣٦٣ دن ٣٥٠ تاريخنه‌دك حكم سورمش؛ وممالكتنده ظهور ايدن عصيانى آجيسلاسك امداديله باصديرمش ايسه‌ده، مؤخراً ايران طرفندن سوق اولنان عسكره مغلوب اولوب، حبشه جهتنه فرار ايتمش ايدى.

نكوبى { ايران شعراسندن اولوب، هراتليدر. حلواجيلقله مشغول ايدى. شوبيت اونكدر:

مكركه پر شدى ذوق عاشقيت نماند
شراب كهنهٔ ما مستىٔ دكر دارد

نكهت { فرس شعراسندن اوچ كشينك مخلصيدر:

برنجيسى شيرازلى اولوب، هندستانه سياحت ايتمشيدى. شوبيت اونكدر:

هزار حيف كه آن سرو ناز پرور ما
كذشت عمر ونينداخت سايه بر سرما

— ايكنجيسى (محمد بيك) كرمانلى اولوب، نادرشاه طرفندن ناحق يره قتل اولنمشدر. شو بيت اونكدر:

بخضر رشك مبر كاب زندكى دارد
باو حلال كه او تاب زندكى دارد

— اوچنجيسى (ملا ملبجا) سمرقندلى اولوب، ١٠٨٢ ده وفات ايتمشدر. شو بيت اونكدر:

ترسم كه بعشوه سنبلى خوان سازد
مرغان چمن را عمل كيسويش

نكيدا { قيساريه‌دن اوچ كونلك مسافه‌ده كوچك آكن قديم بر قصبه اولديغنى ياقوت حموى بيان ايدوب، (نيكده) اوله‌جغى آكلاشيليور.

نكينى { (محمد —) عثمانلى شعراسندن او. لوب، يكيچرى آغاسى مصطفى آغانك مهردارى بولنمش؛ و ١١٣٤ ده وفات ايتمشدر. شو بيت اونكدر:

نكينى دل سراپا زخم خوار تيغ هجراندر
سبب بوانشراح قلبه نقش نام جاناندر

نلسون { (Nelson) انكلتره آميراللرندن اولوب، بيوك ناپوليون زماننده فرانسه دونتماسنه قارشى اولان محارباتيله شهرت قزانمش؛ و ١٨٠٥ ده فرانسه ايله اسپانيه دونتمالرينى مغلوب ايتمش ايسه‌ده، اومحاربه‌ده قتل اولنمشدر.

نمر { (بن تولب العكلى) صحابه‌دن ومشاهير شعراء عربدن اولوب، پك ياشلى اولديغى حالده، نزد جناب نبوى‌يه وروديله، شرف اسلامله مشرف اولمشيدى. شوبر ايكى بيت جملهٔ اشعارندندر:

تدارك ما قبل الشباب وبعده
حوادث ايام تمر واغفل
يود الفتى طول السلامة جاهداً
فكيف يرى طول السلامة يفعل

نمرود { (بن كوش يابن كنعان بن حام بن نوح) بابلك مؤسسى وحكمدارى اولوب، الك اول تسلطن وتجبر ايدن بو اولديغى مرويدر. عبدهٔ اصنامدن اولمغله، حضرت ابراهيم (عم)ك دعوتنه اجابت ايتميوب، كنديسنى آتشه آتمش ايسه‌ده، حضرت ابراهيم بحكمته تعالى يانمامش؛ ومع هذا نمرود ايمانه كليوب، بعده من طرف الله مسلط اولان بر طاقم سيورى سينكلر طرفندن اتلاف اولنمش ايدى. نمرودك بولنديغى زمان مجهول ومشوش اولوب، ميلاد عيسادن ٢٦٤٠ سنه اول بولنديغى مظنوندر. بو اسمك برشخصه مخصوص اولميوب، فرعون كبى بتون بابل حكمدا. رلرينه ياخود برسلاله‌يه عنوان اولمسى دخى ملحوظدر. توراتده حضرت ابراهيم (عم)ك نمروديله اولان ماجراسندن ونبى مشاراليهك آتشه آتلسندن بحث اولنميور.

نمرى { (ابو عبد الله —) قدماء ادبادن اولوب، «كتاب فى اسماء الذهب والفضة» و«كتاب فى مشكلات الحماسة» عنوانلريله ايكى تأليفى واردر.

نمنكان { تركستانك فرغانه ايالتنده (يعنى ملغى خوقند خانلغنده) وخوقندك ٨٠ كيلومتره شمال شرقيسنده اوله‌رق سيحون واديسنك يوقارى جهتنده قضا مركزى مستحكم بر قصبه اولوب، ١٦٠٠٠ اهاليسى، ١٠٠٠ دكانى حاوى ايشلك چارشيسى، پاموق ايپلك فابريقه‌لرى، سنوى اوچيوز بيكى متجاوز قيون صاتيلان ايشلك حيوانات بازارى وجوارلرنده اشجار مثمرهٔ متنو. عه‌يى حاوى باغچه‌لريله نفت وكوكرد معدنلرى واردر. بتون اوجهت قبائلنك مركز تجارتى اولوب، محصو. لات ارضيه وصناعيه‌سنى نهرده صاللرله دخى

ایدیورلر. روسلر طرفندن ضبطی اثناسنده طوپ
ایله تخریب اولنان براسلام محله‌سی یرینه شمدی بر
روس محله‌سی تشکیل اولنمقده‌در. تمکنان اسکی بر
قصبه اولوب ، فردوسی رستم زالك شاه تمکنانه
مسافر اولدیغنی ، وقیزینه ملاق اولوب ، بوندن
(سهراب)ك طوغدیغنی بیان ایدیور.

نوا { (ظهور الله خان) هندستان شعراسندن اولوب، بدایونلی اولدیغی حالده ، فتح
علی شاه زماننده ایرانه سیاحتله، شاه مشار الیهك
ملازمانی زمره‌سنه داخل اوله‌رق، (سعدیٔ هند)
دینلکه شهرت بولمشیدی . بعده هندستانه عودتله
(فرح آباد)ده اقامت ایتمشدی. شو بیت اونکدر:

یار در خواب وشب آخر شد ودل کام طلب
مصلحت چیست که بیدار کنم یا نکنم

نوا { (Neva) روسیه‌نك شمال غربی جهتنده کنیش بر ایرماقدر، که (لادوغا) نام
واسع کولك آیاغی اولوب، بوکولك جنوب غربی
کوشه‌سندن چیقه‌رق، ابتدا غرب جنوبی‌یه وبعده
غرب شمالی‌یه طوغری جریانله، بر قوس تشکیل
ایتدکدن صکره ، پترسبورغ شهرینی اورته‌سندن
شق ایله بالطبیق دکیزینه مربوط (فینلانده) کورفزینه دوکیلور. مجراسی آنجق ٦٠ کیلومترهٔ ایسه‌ده،
صوبی چوق اولوب، براق ولذیذدر. برقاچ جدول
واسطه‌سیله وولغا ایله اختلاط ایدوب ، بالطبیق
دکیزیله بحر خزر آره‌سنده بر طریق مائی تشکیل
ایدر . آنجق تشرین اولدن نیسانه قدر صولری
طوکش حالنده بولنور . قیصه مجراسنده صولدن
(توسنه) چاییله دیکر بر چای آلیر.

نوا { حوراننده برقصبه ویاحورانك مرکزی بولندیغی « معجم البلدان » ده
مسطوردر .

نواب { (میر — بن حکیم سید علیخان) هندستان شعراسندن اولوب ،
مرشدآبادلی اولدیغی حالده، بنارسده یاشامشدر .
شو بیت اونکدر :

ماقبله جز آن ابروی خمدار نداریم
با مسجد و بتخانه سروکار نداریم

نواده { سیرا — (Sierra Nevada) اسپا . نیه‌نك جنوب جهتنده برسلسلهٔ جبال
اولوب، اك یوکسك ذروه‌سی پیرنه سلسله‌سنك اك
مرتفع ذروه‌سندن ١٥٢ متره یوکسك اولمغله ،
اسپانیه وپورتکیز شبه جزیره‌سنك اك مرتفع
طاغیدر . آندالوسیا خطه‌سنك غرناده والمریا
ایالتلرنده غربدن شرقه ١٥٠ کیلومترهٔ لك مسافه‌ده
ممتد اولوب، اکی ٣٠ ایله ١٥ کیلومترهٔ آره‌سنده‌
در. ذروه‌لری سرمدی قارلرله مستور اولوب ،
اسمی دخی « قارلی » معناسنی افاده ایدر . تپه‌لری
آفریقا سواحلندن کوزیکور. اك یوکسك ذروه‌لری
غرناطه شهر شهیرینك جنوبنده اولوب ، لطافتیله
مشهور اولان (شنیل) نهری دخی اورادن ایغر.
اك یوکسك ذروه‌سی اولان (مولی حسن)
تپه‌سنك ٣٥٥٤ متره ارتفاعی واردر . وقتیله
اورمانلرله مستور ایکن، چوبانلرله زراع واودونجی
وکورجیلر اورمانلرینك چوغنی بیهوده یره تلف
ایتمکله، میاه جاریه‌سی دخی آزالمشدر . نباتات
واشجاری ارتفاعه کوره مختلف اولوب، علی الخصوص
جنوبی اتکلری شمال روزکارلرندن محفوظ اولمغله،
بونلرك آشاغیلرنده شکر قامشی وخرما دخی یتیشیر.

نواده { سیرا — (Sierra Nevada) آمریقای شمالیده ممالك مجتمعه‌نك
غرب جهتنده بیوك برسلسلهٔ جبالدر ، که (قاسقادرا.
نجه) یعنی « شلاله‌لر سلسله‌سی » نك آلت طرفی
حکمنده اولوب ، مذکور سلسله‌دن (قلامات)
نهرینه کچید ویرن بربوغازله آیرلمش اولدیغی حالده،
٤٢° دن ٣٥° عرض شمالی‌یه قدر شمالدن جنوبه
ممتد اولور. بحر محیط معتدل ساحلندن ایکی اوچیوز
کیلومترهٔ لك مسافه‌ده اولوب، دکیزدن « ساحل
سلسله‌سی » تعبیر اولنان آلچق برصره طاغلرله
آیرلمشدر . بوسلسله کاملاً قالیفورنیه حکومتی
داخلنده بولنیور . بویی ٩٥٠ کیلومتره اولوب،
اك یوکسك ذروه‌سی اولان (ویتنی) طاغنك
٤٥٧٥ متره ارتفاعی واردر . کچید ویرن بوغازلری
٢٠٠٠ ایله ٣٦٠٠ متره آره‌لرنده‌در . شرق
اتکلری همنامی اولان حکومتك ایچنه ممتد قورو
وپك وحشی یرلردن عبارت اولوب، غربی اتکلرینك
ایسه میاه ونباتاتی چوقدر ؛ وبونلرك آلتنده واسع
براووه ممتد اولور، قسم شمالیسنده (ساقرامنتو)،
وقسم جنوبیسنده (سان جوآکیم) نهرلری بربرینه

قارشی آقوب وسطنده بالاجتماع سان فرانسیسقو
قوینه دوکیلور . « قارلی سلسله » دیمك اولان اسمی
اسپانیوللر طرفندن کندی مملکتلرنده‌کی نواده‌یه
تشبیهاً ویریلوب ، بوقسه قارله مستور اولدیغی
وقتلر پك آز ونادردر . اورمانلری چوقدر .
— آمریقای جنوبیه‌ده دخی بو اسمله برقاچ
طاغ واردر .

نواده { (Nevada) آمریقای شمالیه‌ده ممالك مجتمعه‌نك غربی حکومتلرندن
بری اولوب ، حدود غربیسنده بولنان آنفالیان
سلسلهٔ جبالك اسمیله مسمادر . شمالاً ایداهو
واورغون ، غرباً وغرب جنوبی طرفندن قالیفورنیه ،
شرقاً دخی آریزونه واوتاه حکومتلریله محدوددر .
یالکز حدود شرقیه‌سنك قسم جنوبیسی (قولورادو)
مجراسیله آیریلوب ، سائر طرفلردن حدودی خطوط
مفروضهٔ مستقیمه‌دن عبارتدر . مملکت برصابی
مخمنه‌سی شکلنی آکدیروب ، سیوری طرفی جنوبه
معروضدر . مساحهٔ سطحیه‌سی ٢٧٦٧٠٠ مربع
کیلومتره اولوب ، آنجق ٥٤٧٦١ اهالی ایله
مسکوندر . مرکزی (قورسون) قصبه‌سیدر .
اراضیسی نواده سلسله‌سیله قیالی طاغلر شعباتندن
(واهساج) سلسله‌سی آره‌سنده ممتد مرتفع برپایله‌دن
عبارت اولوب ، ارتفاع وسطیسی ١٢٠٠ ایله ١٣٠٠
متره آره‌لرنده‌در . ایچنده شمالدن جنوبه ممتد
برچوق طاغلری بولنوب ، اك بیوکلری هومبولد
وشوشونه طاغلریدر . اك یوکسکلری اولان
(چارلستون) طاغنك ایسه ٣٢٦٢ متره ارتفاعی
واردر . منتهای شمالیسی (قولومبیا) ومنتهای
جنوبیسی (قولورادو) ایرماغنه تابع اولوب ، بونلرك
برنجیسی بحر محیط معتدله ، وایکنجیسی مکسیقه
کورفزینه دوکیلور . برنجیسنه (فروس ریور) ،
سالمون واوویهی نهرلری وایکنجیسنه (ویرچین)
نهری دوکیلور . بونهارك جمله‌سی وعلی‌الخصوص
قولورادو ایله ویرچین ایکی طرفی دیوارکبی دیك
ودرین دهشتلی وادیلرك ایچنده آقارلر ، که بوقبیلدن
وادیلره اسپانیوللر (قانیون) نامنی ویرمشلردر .
مملکتك قسم اعظم وسطیسی ایسه مخرجسز داخلی
برحوضه تشکیل ایدوب ، شرقدن غربه میلانی
اولمغله ، نواده سلسله‌سنك اتکلرنده اولان قسم
اسفلنه صولر بریکوب ، دریاکی آز برطاقم واسع
کوللر وبتاقلقلر تحصل ایدر . بوحوضه‌ده جریان
ایدن انهارك اك بیوکی (هومبولد) نهریدر ، که
مجراسنك طولنه نسبتله صوبی پك آز ایسه‌ده ،
هیچ برموسمده بسبتون قورومیوب ، بعض یرلرك
سقی واحیاسنه یارایور . نهایت ینه (هومبولد)
اسمیله تشکیل ایتدیکی کوله منتهی اولور . بوکولك
جنوبنده (قارسون) و (والر) اسملریله ایکی کول
بولندیغی کبی ، شمال غربی جهتنده‌ده (بلاق‌روق)
یاخود (مودلاق والی) اسمیله پك واسع وبرقاچ شعبه‌یه
منقسم برکول بولنیور ، که هربری برویا برقاچ چابك
صولرندن تحصل ایدیور . اراضیسی عمومیت اوزره
قیالق واکثر طرفلری باتلاوه دیلمیلری کبی درین
خندقلرله آیرلمش دهشتناك برحالده بولنوب ، اشجار
ونباتاتدن عاری ویك قورودر ؛ ویالکز آلتون
معدنی تحریسی طمعنده بولنانلر بووحشی یرلره
صوقلمغه جسارت ایده بیلیرلر . صولری پك آز
اولمغله برابر ، چایلری دخی بویله درین وقیالق
خندقلرك ایچنده جریان ایتدیکندن ، قابل اعمار
واسکان ونباتات واشجاری حاوی یرلری پك آزدر .
اك ایی یری مذکور هومبولد وادیسیله کوللرك
بولندقلری شمال وغرب شمالی قسمی اولوب ، ایکی
بحر محیط آره‌سنه ممتد اولان دمیریول خطوط
کبیره‌سنك اك بیوکی بوقسمی برباندن بریانه شق
ایدیور . هواسی پك یابس وکرك قیش ایله یازکرك
کیجه ایله کوندوز آره‌سنده‌کی فرق بیوك اولوب ،
شمالدن جنوبه دخی بیوك فرق واردر . شمال
جهتنده میزان‌الحرارهٔنك درجهٔ وسطیه‌سی ٨ ایکن ،
جنوب جهتنده ٢٢ درجه‌یه قدر چیقار . هواسی
وطوبراغی محصولاته غیرمساعد اولوب ، آنجق ارواء
اراضی قوتیله برمقدار آربه ، بولاف واوت
یتیشدیریله بیلیر . قیون ، آت وصیغیردن عبارت اولان
حیوانات اهلیه‌سی دخی آز اولوب ، مملکتك ثروتی
کومش وآلتون ایله برمقدار باقیر ودمیر معدنلرندن
عبارتدر . آنجق بونلرك دخی جنسی تدنی ایتمشدر .
چیقان کومش وآلتون معدنلری سنوی یوزملیون
فرانق قیمتنه بالغ اولیور . اورمانلری پك آز
وسیرکدر . حیوانات وحشیه‌سی : کیك ، جیلان ،
آیی ، تیلکی وسائره‌دن عبارتدر . ٤٠ اعضادن

مركب برمجلس مبعوثانيله ٢٠ اعضادن عبارت بر مبنٔ اعيانى اولوب، واشينغتون قونغره‌سنه بر مبعوث كوندرمك ورئيسك انتخابنده ٣ رأى ويرمك حقنى حائزدر.

نوارق { (Newark) وديكر بو قبيلدن يعنى انكليزجه «يكى» ديمك اولان (New) كله‌سندن مركب اسملر ايچون «نيوآرق» وسائر «نيو» تركيباتنه مراجعت بيوريله.

نوائى { [«عليشير نوائى» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

نوائى { ايران شعراسندن اوچ كشينك مخلصى اولوب، برنجيسى (باباسلطان) قلى وشاه‌عباس ماضى ملازملرندن ايدى. شو بيت اونكدر:

نوائى نيست شاد از وصل امروز
چو هجران خواهدش آزرد فردا

— ايكنجيسى (ملاشمس‌الدين محمد) كاشانلى اولوب، شو بيت اونكدر:

اى دل مكوكه آن كل بوى وفا ندارد
دارد وفا وليكن نسبت بما ندارد

— اوچنجيسى (مير محمد شريف) كربلالى اولوب، قدسىٔ كربلائينك برادرى اولديغى حالده، هندستانه رحلتله، اكبر شاهك ملازمتنه نائل اوله‌رق، اكبر آباده توطن واوراده وفات ايتمشدر. شو بيت اونكدر:

منم نشسته بكنجى ز بيوفائىٔ تو
قرار داده بخود محنت جدائىٔ تو

نوبه { (Nubie) خطهٔ مصريه‌نك جهت جنوبيه‌سنده ووادىٔ نيلك ايكى طرفنده ممتد برمملكت واسعه اولوب، شمالاً اسوان شلاله‌سى حذاسندن خطهٔ مصريه‌دن آيرلديغى حالده، حدود جنوبيه‌سى پكده معين اولميوب، او جهتدن نره‌لره قدر اوزانديغى مبهم ايسه‌ده، حبشدن كلن (اتباره) نهرينك نيله قاريشديغى محله‌قدر اعتبار اولنه‌رق، محل مذكورك جنوبنده (مروه) خطه‌سى وسائر ممالك سودان بولنيور. نيلك بوايكى نقطه‌سى آره‌سنده وبحر احمر ساحليله لوبيه چولى بيننده نوبيه ٢٤° ايله ١٧°٣٠′ عرض شمالى و٢٧° ايله ٣٥° طول شرقى آره‌لرنده ممتد اولوب، مساحهٔ سطحيه‌سى تقريباً ٢٥٠٠٠٠ مربع كيلومتره واهاليسى ١٠٠٠٠٠٠ كشى راده‌لرنده‌در. اراضيسى مصر ماده‌سنده مفصلاً تعريف اولنان صعيد مصره مشابه اولوب، شوقدر وار، كه طاغلرى دها چوق ودها يوكسكدر. قوملق تپه‌لرله قاريشيق اولان و٢٤٠٠ متره‌يه قدر مرتفعلرى بولنان طاغلق وقيالى طاغلرى مختلف وضعيتلرده امتداد ايده‌رك، نيل نوبه‌نك وسطلرنده غربه طوغرى اكيلكله، بو نهر عظيمك وادىسى بو مملكت داخلنده پك طولامباجلى بولنور؛ وبر قاچ يرده قيالردن آشاغى‌يه صارقوب، مشهور شلاله‌لرى تشكيل ايديور. مصردن برفرق دخى وادىٔ نيلك پك طار اولمسيدر؛ حتى بعض يرلرده ايكى طرفدن قيالق طاغ اتكلرى صوبك كنارينه قدر ممتد اولوب، بوغاز تشكيل ايدرلر. طارلغيله برابر وادىٔ نيلك ينه نوبه‌نك يكتا معمور ومحصولدار يريدر. زيرا هواسى پك يابس وياغمورلرى پك سيرك اولديغندن، سائر طرفلرنده آثار صولرى هيچ يوقدر، وقيولرى پك دريندر. حتى نيله منتهى اولان بر چوق واديلرى عادتا صحراى كبير ودهنا واديلرى كبى قوب قورو اولوب، يالكز پك سيرك اولان ياغمورلرده ايچلرنده سيل آقار. بحر احمرده سواحلى (برنيكه) شهرقديمنك خرابه‌لرينى حاوى اولان (ام‌الكتف) قورينه‌دن سواكنك آلت طرفنه قدر ممتد اولوب، بو ساحل دخى طاغلق وقوملقدر، وسواكندن بشقه اسكله‌سى يوقدر. ساحل بوينجه (اتباى) طاغلرى ممتد اولوب، (جبل شكر) دينلن بيوك بر طاغ دخى شرقدن غربه طوغرى اوزانيور. نوبه‌نك حدود جنوبيه‌سى كچيلنجه مياه جاريه چوغالمغه باشلايوب، نيله حبش طاغلرندن بر چوق چايلر كلمكه باشلار. محصولاتجه دخى صعيد مصردن فرق اولميوب، وادىٔ نيلده حبوبات متنوعه ايله كثرت اوزره خرما فرنك انجيرى وباغچه‌لرده آق دكز سواحلنه مخصوص ميوه‌لرك انواعى حاصل اولورسه‌ده، ميوه‌لرك چوغى ميخوشجه اولور. باغلرى دخى واردر. وادىٔ نيلك خارجنده‌كى سيرك اشجار آقاسيا وميموزه انواعندن عبارتدر. حيوانات وحشيه‌سى: آرسلان، قپلان، صرتلان، كيك،

جیلان ، زرافه ، دوه قوشی وبعض میمونلردن
عبارت اولوب، فیل وکرکدان وصو آیغیری بولنمیور.
نوبه‌نك اسکیدن بری مرکزی واك بیوك معمو-
ره‌سی نیلك ساحل غربیسنده واقع دمقله (دونغوله)
قصبه‌سیدر. اهالیسی اصل نوبه‌لیلرله عرب وزنجی
وسائره‌دن مرکبدر . اصل نوبه‌لیلر برابره دینلن
وشرق بربرلری اسمیله مغرب بربرلرندن فرق اولنان
جنسدن اولوب ، بونلر زیاده اسمر وقیورجق صا-
چلی ایسه‌لرده، قافقاسی الجنس اولوب ، طوداق
وبورونلری دوزکوندر . بونلر مصرك فلاحلری کبی
پك چالیشقان وناموسلی آدملر اولوب ، ساقیه‌لر
وطولابلر یاردیمیله طوپراغی ایشلدکدن بشقه ،
اراضیلرینك عدم کفایتندن طولایی، بر خیلیسی‌ده
مصره ایته‌رك، خدمتجیلك وسائر ایشلرده بولنورلر؛
وهمان جمله‌سی عربی اوقویوب یازمق بیلدکلرندن،
مصرجه سائرلرینه ترجیح اولنورلر. نیلك ساحل
شرقیسیله ساحل بحر آره‌سنده (بجا) یاخود بشا-
ری وعبابده ووادیٔ نیلك غربنده (کبابش)
قبائلی اغنام وخرکله ودوه‌لرله بدویت حالنده یاشارلر.
بو بدویلرك مجموعی ایکی اوچیوز بیك قدر تخمین
اولنیور.

نوبه اسکیدن بری که کاملاً وکاه قسماً مصره
تابع اولوب، نوبه‌لیلرك مصره غلبه چالدقلری دخی
اولمشدر. اسکی یونانیلرك جغرافیونی عندنده حبشله
برابر (اتیوپیا) اسمیله معروف ایدی. ظهور اسلا-
مده نوبه‌لیلر خرستیانلغك یعقوبیه مذهبنده اولوب،
خلافت جناب ذی النورینده صلحاً عرض اطاعت
ایتمشلردی.

نوتو { (Noto) سیجیلیه‌ده سیراقوسه‌نك ٢٤
کیلومتره جنوب غربیسنده وهمنامی
اولان نهرك منصبنده برقصبه اولوب، ١٢٠٠٠
اهالیسی وشراب، ذخیره ، پاموق وکوکورد معدنی
اخراجاتی واردر.

نوتینغهام { (Nottingham) انکلتره‌ده
لوندره‌نك ١٧٥ کیلومتره شمال
غربیسنده و(ترنت) نهرینك ساحل یسارنده ایالت
مرکزی بیوك بر شهر اولوب ، ٢١٣٨٧٧ اها-
لیسی ، دار الفنونی، متعدد مکاتبی، اختیارلره ،
یتیملره وکورلره مخصوص آیری آیری دارالعجزه-
لری، بیوك خسته خانه‌سی، ایکی مکمل موزه‌سی،
تاریخ طبیعی وفنون سائره نمونه خانه‌لری، رصد
خانه‌سی، ٤٠٠٠٠ جلدی حاوی کتبخانه‌سی، متعدد
مصنع کلیسالری، متنوع فابریقه‌لری، هر طرفه
تشعب ایدر دمیر یوللری وایشلك تجارتی واردر.
— نوتینغهام قونتلغی یعنی ایالتی شمالاً وشمال
غربی جهتندن یورق، غرباً دربی، جنوباً لیچستر،
شرقاً وشرق شمالی جهتندن دخی لینقولن ایالتلریله
محدود اولوب ، مساحهٔ سطحیه‌سی ٢١٣٥ مربع
کیلومتره واهالیسی ٣٩١٨١٥ کشیدر. اراضیسی
قوروجه وقوملق اولوب، پك منبت دکل ایسه‌ده،
ینه اکثر طرفلری ایشلنمش ، ویا چایر واورمانه
تحویل اولنمشدر. کومور معدنی چوقدر.

نوح { (Noé) انبیاء مرسلیندن اولوب ،
روایته کوره، رحلت حضرت آدمدن
١٧٤٢ سنه صکره دنیایه کلمش ؛ واللی یاشنده
ایکن بعث ووحیه نائل اولوب، کفر وشرکه طالمش
اولان قومنی ایمانه دعوت ایتمش ایسه‌ده، اجابت
ایتمدکلرندن، عمرینك بشیوزنجی سنه‌سی اهل وعیالنی
وحیواناتدن برر چفت آلمق اوزره، برسفینه اعماله
من طرف الله مأمور اولمش؛ وذاتاً طوغرامه‌جیلق
صنعتیله مشغول اولدیغندن، بوکمی‌یی انشا، وزو-
جه‌سیله سام، یافث وحام نام اوچ اوغلنی وبونلرك
زوجه‌لرینی وبرر جفت حیوان آله‌رق، ایچنه کیرنجه
قرق کون وقرق کیجه متمادیاً شدتلی یاغمورلر
یاغوب، یر یوزینی صولر اورتمش؛ ویوز اللی کون
یر یوزی صو آلتنده قالوب، بتون مخلوقات غرق
وهلاك اولدقدن صکره، طاغلرك تپه‌لری کورنمکه
باشلامش ؛ وسفینهٔ نوح جودی، وتوراته کوره
آغری (ونام دیکرله آرارات) طاغی تپه‌سنه
طورمشیدی. نوع بشر یکیدن وحضرت نوحك
اوچ اوغلندن توره‌مکه باشلایوب ، سامدن عرب،
سریان، نبط وعبرانی وسائر امم سامیه دینلن امتلر؛
حامدن زنجیلرله بربر، قبط، حبش و، کنعانیلر
ونمرود وسائره؛ یافثدن دخی عجم وروم وترك وسائر
امم تولد ایتمشدر. حام حضرت نوحك بددعاسنه
مظهر اولدیغیچون، نسلی سیاه ویا پك اسمر چهره
وبدنلی اولدیغی جمله‌ٔ روایاتدندر. حضرت نوح ٩٥٠
سنه یاشامش.

فريبدركه كرۀ ارضك اسكى بر زمانده بر طوفان عمومی‌يه دوچار اولمسيله، يالكز برمرد صالح عائله‌سنك غرقدن قورتلمش اولمسى اكثر اقوام و امم اعتقاداتنده و حتى اقوام وحشيه اساطيرنده دخى موجوددر. عصرمز ارباب فضيلتندن رشدى افندى حضرتلرى « مسئلۀ طوفان » عنوانلى رساله‌ده طوفانك، آيات قرآنيه‌يه كوره، بتون كرۀ ارض و نوع بشره عائد اولميوب، يالكز قوم نوحه يعنى فرات ودجله واديلرينه منحصر اولديغنى بيان ايتمشدر. نوع بشرك حضرت نوح (عم) ك اوچ اوغلى نسلندن متسلسل اولمسى حقنده توراتك تقسيمى علم البشر علماسنك فكر ورأينه توافق ايتميور. چونكه زنجيلرله قبطيلر وكنعانيلر ونمرود حام اولادندن وتركارله عجملر ورومليلر يافث اولادندن عد اولنيور؛ حالبوكه زنجيلر بسبتون بشقه برعرقدن اولدقلرى حالده، كنعانيلر ونمرود قومى امم ساميه دندر؛ وعجملرله تركلر بر نسلدن اوله‌ماز. بو خصوصده زردشتك نوع بشرى فريدونك ايرج، تور وسلم نام اوچ اولادندن متولد عد ايتمسى علم البشره دها موافق اولوب، بو اعتقاده كوره، ايرج امم آريانيه‌نك، تور امم تورانيه‌نك، سلم دخى امم ساميه‌نك جدى اولور.

نوح { ملوك سامانيه‌دن بروجه آتى ايكى كشينك اسميدر:

برنجيسى (امير — بن نصر بن احمد بن اسماعيل سامانى) سلالۀ مذكوره‌نك دردنجى حكمدارى اولوب، ٣٣١ تاريخنده بدرينه خلف اوله‌رق، خراسان و ماوراء النهر حكمدارى اولمش؛ وعمى ابراهيم ايله طول مدت منازعه ايدوب، ١٢ سنه حكومت سوردكدن صكره، ٣٤٣ ده وفات ايتمش؛ واوغلى عبدالملك خلفى اولمش؛ وبوندن صكره ديكر اوغلى منصور دخى حكم سورمشدر.

— ايكنجيسى (امير ابوالقاسم — بن منصور بن نوح سامانى) برنجينك toruنی وملوك مذكوره‌نك بدنجيسى اولوب، ٣٦٥ تاريخنده بدرينه خلف اولمش؛ وزماننده خراسانده عصيان ظهور ايدوب، سبكتكين واوغلى محمود خطۀ مذكوره‌يى استيلا ايتمكله، ممالكى وقوت ودولتى آزالمش؛ و ٢٢ سنه حكومت سوردكدن صكره، ٣٨٧ ده وفات ايدوب، اوغلى منصور خلفى اولمش؛ وديكر اوغلى عبدالملكده دولت ساماييان ختام بولوب، ممالكى آل سبكتكينه كچمشدر.

نوحى { اوننجى قرن هجرى عثمانلى شعراسندن اولوب، برشته‌ليدر. جنتمكان قانونى سلطان سليمان خان حضرتلرى شهزاده‌لرندن سلطان محمدك كتابتنده اولوب، شهزادۀ مشار اليهك ارتحالنده كتاب ديوان همايونه التحاق، وروان سفرنده ركاب همايون معيتنده اولديغى حالده، وفات ايتمشدر. شو بيت اونكدر:

صاف دل كبى كلوب مجلس رندانه صفا
اغزى صوين آقيدر كوراب جانانه صفا

نوذ { سرنديبده حضرت آدم (عليه السلام)ك مهبطى اولان طاغك اسمى اولديغى جغرافيون اسلام آثارنده مسطوردر.

نوذر { ايران قديمك اساطيرله قاريشيق اولان اسكى زمانلرى حكمدارلرندن اولوب، پيشداديانك سكزنجيسى عد اولنور. (منوچهر بن ايرج بن فريدون)ك اوغلى اولوب، بدرينه خلف اولمش؛ وبدى سنه حكومت سوردكدن صكره، توران حكمدارى افراسياب طرفندن قتل، وبتون ملكى ضبط اولنه‌رق، برخيلى وقت ايران تورانه ملحق قالمش؛ ونهايت قارن وكشواد نام قهرمانلرك غيرتيله ايرانيلر بواسارتدن قورتلوب، زاب وكرشاسبى مشتركاً تخته اجلاس ايتمشلر؛ وبونلردن صكره نوبت حكومت كيانيان سلاله‌سنه كچمشدر.

نور { (Nord) يعنى « شمال ». فرانسه‌نك اك شمالى ايالتى اولوب، شمال شرق جهتندن بلجيقه حدوديله، جنوباً اسنه وسومه، غرباً پادوقاله ايالتلريله، شمالاً دخى شمال دكيزيله محدوددر. مساحۀ سطحيه‌سى ٥٦٨١ مربع كيلومتره واهاليسى ١٧٣٦٣٤١ كشيدر. اراضيسى دوز ومياه جاريه‌سى چوق اولوب، سير سفائن ايچون ٢٠ جدولى واردر. زراعت وصنايع وتجارتى پك ايلريدر. كمور ودمير معدنلريله مرمر وسائر احجار واتربه‌سى چوقدر. حيوانات اهليه‌سى ده كثرتليدر. مركزى (ليله) شهرى اولوب، ايالت ٧ قضايه منقسم و ٦١٠ ناحيه ايله ٦٦٢ دائره‌يى حاويدر.

نور { (Nevers) فرانسه‌ده پارسك ٢١٣ كيلومتره جنوب شرقيسنده ولوآره ايله نيوره نهرلرينك ملتقاسنده نيوره ايالتنك مركزى برقصبه اولوب، ٢٠٩٣٠ اهاليسى، اعداديه مكتبى، دارالمعلمينى، مكتب صنايعى، موزه‌سى، تاريخ طبيعى نمونه خانه‌سى، ٢٠٠٠٠ جلدى حاوى كتبخانه‌سى، جمعيت علميه‌سى، دوكمخانه‌سى، زراعت ماكينه‌لرى، صاقسى وسائره فابريقه‌لرى وخيلى ابنيه وسائر آثار عتيقه‌سى واردر. آنجق سوقاقلرى غيرمنتظم ومنظره‌سى ناخوشدر.

نور { (Nor) اسقانديناو تاريخ قديمنه كوره نوروج دولتنك مؤسسى اولوب، مملكت مذكوره بونك اسمنه نسبتله (نوروج) تسميه اولنمشدر.

نور { فرس شعراسندن آلتى كشينك مخلصيدر:

برنجيسى (قطب عالم بن علاء الحق) هندستان مشايخندن اولوب، بنكاله‌ليدر. ٨٤٨ تاريخنده وفات ايدوب، تربه‌سى مرشد آباد قربنده زيارتكاهدر. شوبيت اونكدر:

كرديم بسى سپيد سيهى
اما نشد اين سيه كليمى

— ايكنجيسى (قاضى نور الله) ساوه‌لى اولوب، قاضى عيسانك برادر زاده‌سى ايدى. شوبيت اونكدر:

بيمار توام سوى من آخر قدمى نه
زان پيش كه آيى ونيابى اثر ازمن

— اوچنجيسى (محمد نورالدين) كيلانلى وحكيم ابو الفتحك برادرى اولوب، ايكيسى‌ده دهلى‌ده رحلت ايتمشلردى. شوبيت اونكدر:

مدت بيكانكيها يافت چندان امتداد
كز ضميرم رفت ياد آشنائيهاى تو

— دردنجيسى (مولانا محمد نور الله) بنكاله‌ده مراد آباد مضافاتندن (بجهروان) قصبه‌سنده نشأت ايدوب، مولوى عبدالرحمانك حلقهٔ مريدانه داخل اولمش؛ واكهنوده مرشدينك تربه‌سنه مداومت ايدوب، «كلمة الحق» عنوانلى تأليفنه «نور مطلق» عنوانيله بر شرح يازمش؛ و ١٢٥٠ تاريخلرنده وفات ايتمشدر. شوبيت اونكدر:

مسكين كسى كه وصل ترا آرزو كند
با خاطر شكسته بجور تو خو كند

— بشنجيسى (مير نورالله) رى قصبه‌سندن اولوب، شاه طهماسب ماضى زماننده ياشامشدر. شوبيت اونكدر:

دست رقيب داشت بدست آن نكار مست
خندن بمن كذشت مرا كريه داد دست

— آلتنجيسى (نور عليشاه) اصفهانلى اولوب، شاه معصوم دكنى مريدانندن اولديغى حالده، كريم خان زند زماننده شيرازه كيده‌رك، ارشاده باشلامش؛ ومريدانى پك زياده تكثر ايتديكندن، اورانك حاكمى كنديسنى ترك مملكته اجبار ايتمكله، مريدانيله برابر عراق عربه كلمش ايدى. شو بيت اونكدر:

برخاست ز صحراى عدم كنج معانى
چون بحر وجود ازلى موج فشان شد

نورالحق { هندستان ادباسندن ايكى ذاتك اسمى اولوب، برى (شيخ — بن شيخ عبدالحق مشرق) عن اصل اجدادى بخارالى اولديغى حالده، دهليده ياشامش، و ١٠٧٣ ده وفات ايتمشدر. «زبدة التواريخ» عنوانيله برتأليفى وصحيح بخارى ومسلمه شرحلرى واردر.

— ديكرى (— منعم) بريلى قاضيسى اولوب، پك چوق قصايد عربيه وفارسيه‌سى ومنظوم برتفسير شريفى واردر. ١٢٠٠ تاريخلرنده برحيات ايدى.

نورالدين آرسلان { موصل وجزيره جوارلرنده حكومت سورن اتابكان دولتنك آلتنجى حكمدارى اولوب، (عزالدين مسعود بن قطب الدين مودود بن عمادالدين زنكى) نك اوغليدر. ٥٨٩ ده پدرى عزالدين مسعوده خلف اولوب، تزلزله يوز طوتمش اولان اجدادى فر ودولتنى تجديد وتقويه‌يه صرف مساعى ايله، اقرباسندن هربرى برطرفده حاكم بولنانلرى كنديسنى طابعيه مجبور ايتمش؛ و ١٨ سنه كمال عدالت ورويتله حكومت سوردكدن صكره ٦٠٧ تاريخنده وفات ايتمشدر. — اوغلى وخلفى اولان عزالدين مسعود ثانينك دخى بو اسمله مسمى براوغلى اولوب، پدرينك وفاتنده، صبى اولديغى حالده، اسماً سلطنتى اعلان اولنمش ايسه‌ده، وصيسى ومدبر امورى اولان بدرالدين لؤلؤ حكومتى ضبط ايتمشدى.

نورالدين زنكى { و نور الدين شهيد [« نورالدين محمود » مادهسنه مراجعت بيوريله .]

نورالدين على { (الملك الافضل —) صلاح الدين ايوبينك اولادندن اولوب، ٥٦٥ ده طوغمش؛ وپدرى زماننده دمشق وفلسطين حاكمى اولوب، صلاح الدينك وفاتنده برادرى ملك عزيز عماد الدين عثمان مصرده تخت نشين اولديغى كبى، عمجهسى ملك عادل سيف الدين ابو بكر دخى شام وفلسطينى ضبط ايتمكله، صاحب ترجمه آچيقده قالمش ايدى.

— مصرده حكومت سورن مماليك بحريهنك دخى ايكنجيسنك اسميدر. [« منصور (ملك —) » مادهسنه مراجعت بيوريله .]

نورالدين عوفى { « جامع الحكايات » عنوانلى كتاب مشهورك مؤلفى اولوب، بونى دهلى حكمدارلرندن شمس الدين آلتمشك امراسندن نظام الملك محمودك نامنه ٦٢٨ تاريخنده يازمشدر.

نورالدين محمود { (الملك العادل ابوالقاسم — بن عمادالدين زنكى بن اقسنقر) موصل وجزيره جهتلرنده حكم سورن اتابكان دولتنك مؤسسى اولان عمادالدين زنكينك ايكنجى اوغلى اولوب، ٥١١ تاريخنده دنيايه كلمش؛ و٥٤١ ده، پدرينك وقوع وفاتيله، بيوك برادرى سيف الدين غازينك موصل تختنه جلوسى اوزرينه، كنديسى حلبى بنى ارتقدن ضبط ايدهرك، اورادهمسند نشين حكومت اولمش؛ وكيدهرك حما، حمص، بعلبك ودمشقى ضبط ايله، عادتا بر دولت تشكيل ايدهرك، برطرفدن روملردن وبرطرفدن ده شامك جنوب جهتلرينه وفلسطينه مسلط اولان اهل صليبدن برچوق يرلر وازآن جمله مرعش، بهسا، رقه، بانياس وسائر بلادى دخى فتح والحاق ايلمشيدى. نهايت درجهده جسور وموفق وعادل ومحب علما وادبا وصاحب خيرات وحسنات برپادشاه اولمغله، صيت وشهرتى عالمگير اولوب، حتى دشمنلرى اولان اهل صليب فرنكلرى دخى عدالت واقتدارينه حيران اولمشلردى. حلبده، دمشقده، حماده، حمصده، بعلبكده، منبجده وسائر محللرده جسيم مدرسهلر، دارالحديثلر، جوامع شريفه وسائر مبرات تأسيس، واوقاف عظيمه تخصيص ايلديكى كبى، دمشقده « بيمارستان كبير » ناميله مكمل بر خستهخانه ياپديرمشيدى، كه عصرينك اك مشهور اطباسى بو بيمارستانده خدمت ايتمشلردر. صلاح الدين ايوبى وعمى شيركوه صاحب ترجمهنك امراسندن ايكن، مصردهكى ملوك فاطميهنك استمدادى اوزرينه، مشار اليهما صاحب ترجمه طرفندن عساكر امداديه ايله ايكى دفعه مصره اعزام اولنمش؛ ونهايت اورادهقالوب، دولت ايوبيهيى تشكيل ايتمشلردى. الحاصل صلاح الدين ايوبى يه دخى نورالدين محمودك مكتب عدل ومدنيتنك شاكردى نظريله باقيله بيلير. يكرمى سكز سنه كمال عدالت وموفقيتله اجراى حكومتدن صكره، ٥٦٩ تاريخنده خناقدن وفات ايدوب، ١١ ياشنده بولنان اوغلى ملك صالح عمادالدين اسماعيلى خلف براقمش ايسهده، يالكز حلب بونك النده قالوب، سائر ممالك شام صلاح الدين ايوبينك الينه كچمش؛ وموى اليهك وفاتنده حلب دخى ايوبيلرك الينه كچوب، صاحب ترجمهنك قورديغى دولت دوام ايدهمهمشدر.

نوربانو { جنتمكان سلطان سليم خان ثانينك قادينلرندن اولوب، سلطان مراد خان ثالثك والدهسيدر، كه پادشاه مشار اليه زماننده اك اول (مهد عليا) لقبله كسب اشتهار ونفوذ واعتبار ايتمشدر. اسكداردهكى (عتيق والده سلطان) ديمكله معروف جامع شريفك بانيهسيدر.

نورتامپتون { (Northampton) انكلترهنك وسطلرنده و لوندرهنك ١٠٠ كيلومتره شمال غربيسنده ايالت مركزى بر شهر اولوب، ٦١٠١١ اهاليسى، متعدد مكتب وخستهخانهلرى، حيوانات وذخاير تجارتى و بيوك دباغخانهلريله قوندره وسائره فابريقهلرى واردر.

— نورتامپتون ايالتى ٢٥٤٩ مربع كيلومتره وسعتنده اولوب، ٢٧٢٥٥٥ اهاليسى واردر. اراضيسى كوزل تپهلرله اووهلردن عبارت وطوپراغى پك منبت اولوب، اورمان وچايرلريله اشجار مثمرهسى دخى چوقدر. هواسى معتدلدر. دمير معدنلرى چوقدر. ايالت ٢٠ قضايه منقسم اولوب، ٣٥٦ ناحيهيى حاويدر.

— آمريقاى شماليده ممالك مجتمعهنك ماساچوست جمهوريتنده وبوستونك ١٢٥ كيلومتره جنوبنده دخى

بو اسمله برقصبه اولوب، ١٢١٧٠ اهالیسی، قیزلره مخصوص بیوك مكتبلری، ١٨٠٠٠ جلدی حاوی كتبخانه‌سی وبرچوق فابریقه‌لریله خیراتی واردر.

نورتومبرلاند { (Northumberland) نفس انكلتره‌نك اك شمالی ایالتی اولوب، شمالاً اسقوچیه ایله، شرقاً بحر شمالی ایله، جنوباً دورهام، غرباً دخی كومبرلاند ایالتلری ایله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ٥٢٢١ مربع كیلومتره اولوب، ٤٣٤٠٨٥ اهالی ایله مسكوندر. اراضیسی عارضه‌لی وهواسی صوغوق ایسه‌ده، طوپراغی منبت ومكمل صورتده مزروعدر. حیوانات اهلیه‌سی چوقدر. كومور، قورشون ودمیر معدنلری كثرتلیدر. مركزی (نیوقاستله) شهری اولوب، ایالتك اكثر فابریقه‌لری بوشهرده‌در.

نورجهان بیكم { مشاهیر شاعراتدن اولوب، هندستان ملوك كوركانیه‌سندن جهانكیرك زوجه‌سی ووزیر اعتماد الدوله‌نك قیزی ایدی. زوجی زماننده حائز اولدیغی نفوذ واقتداری خیره صرف ایدوب، بر چوق خیرات ومبرات براقمشدر. جهانكیرك وفاتندن صكره دخی نفوذ واعتبارینی محافظه ایدوب، كلیتلی مخصیصاتله لاهورده اقامت ایتمش؛ و ١٠٥٥ ده ٧٢ یاشنده وفات ایدوب، پك مكمل ومطنطن بر تربهٔ مخصوصه‌یه دفن اولنمشدر. اشعار فارسیه‌سی متین وكوزل اولوب، شوبیت اوجمله‌دندر:

نام تو بردم وزدم آتش بجان خویش
در آتشم چو شمع ز دست زبان خویش

نوردكوپینغ { (Nordkœping) اسوجك لینكوپینغ ایالتنده واستوقهولمك ١٥٠ كیلومتره جنوب غربیسنده اوله‌رق بالطیق دكیزی ساحلنده برشهر اولوب، ٢٧٢٠٠ اهالیسی، دمیرخانه‌لری، سفائن اعمالنه مخصوص دستكاه وحوضلری، دباغخانه‌لری، یوك منسوجات وسائره فابریقه‌لری ومعدن صولری واردر.

نوردلاند { (Nordland) نوروجك شمال جهتنده برخطه اولوب، °٦٥ ایله °٦٩ عرض شمالی آره‌سنده وساحل ایله اسوج حدودینی آیران طاغلر صرتی بیننده ممتد اولور. مساحهٔ سطحیه‌سی ٣٧٩٦٥ مربع كیلومتره واهالیسی ١١٣٥٠٠ كشیدر. ساحلی پك كیرنتیلی چیقنتیلی اولوب، حسابسز برون وقیالری قارشیلرنده برچوق آطه‌لری واردر، كه جمله‌نك مساحهٔ سطحیه‌لرینك مجموعی ٦١٣٧ مربع كیلومتره‌یه بالغ اولور. اراضیسی طاغلق اولوب، شمالدن جنوبه ممتد اولور برقاچ صره طاغلری واردر. ارتفاع وسطیسی ٨٠٠ ایله ١٠٠٠ متره آره‌سنده اولوب، قله‌كی یوكسلیر طاغ وتپه‌لری‌ده واردر. سواحلنده هواسی عرضنه نسبةً معتدل اولوب، وسطی درجهٔ حرارتی ٤ در. ایچ طرفلری ایسه قیشین پك صوغوقدر. یازین وادیلرنده میزان الحراره ٢٥ درجه‌یه قدر چیقوب اورته‌لق كوزل چایرلرله اورتیلیر. برمقدار آرپه چاودار وبولاف دخی اولور. باقر وكومش معدنلری واردر. لكن اصل اهالیسنك مدار تعیشو بالقجیلقدر. ادارهٔ (ترومسو) ایالتنه ملحق برقضا تشكیل ایدوب، ٤ ناحیه‌یه منقسمدر.

نوردن { (Norden) دانیمارقه مشاهیر سیاحیننده اولوب، ١٧٠٨ ده غلوقستادده طوغمش؛ و١٧٤٢ ده وفات ایتمشدر. مصر ونوبه‌یه سیاحت ایدوب، مفصل بر سیاحتنامه ایله مصرك طیبه شهر قدیمنك آثار عتیقه‌سی حقنده بركتاب براقمشدر.

نوردهاوزن { (Nordhausen) پروسیه‌ده صاقسه ایالتنك (ارفورت) سنجاغنده وارفورتك ٦٢ كیلومتره شمال غربیسنده قضا مركزی برشهر اولوب، ٢٦٢٠٠ اهالیسی واسپرتو، مسكرات، بیره، توتون وسائره فابریقه‌لری واردر.

نورس { عثمانلی شعراسندن ایكی ذاتك اسم ومخلصیدر:

برنجیسی (عبدالرزاق — افندی) كركوكلی اولوب، (نورس قدیم) دینمكله معروفدر. درسعادته ورودله، موالی دوره‌یه صنفنه داخل اولدقدن صكره، زباندرازلق تهمتیله ١١٧٥ ده بروسه‌یه نفی اولنه‌رق، اوراده وفات ایتمشدر. مرتب دیوانی وكندینه مخصوص اداسی واردر.

— ایكنجیسی بغداد والیسی علی رضا پاشانك عتقاسندن اولوب، افندیسنك وفاتندن صكره درسعادته ورودله، برمدت خارجیه تحریرات اوطه‌سنه

بعد الدوام، بغداده عودت ایتمشیدی. اکثر اشعاری فارسیدر.

نورفولق { (Norfolk) انکلتره‌نك ایالات شرقیه‌سندن اولوب، شرقا وشمالاً بحر شمالی ایله، غرباً واج کورفزی ولینقولن ایالتیله، جنوباً دخی سوفولق ایالتیله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ٥٤٨٧ مربع کیلومتره اولوب، ٤٤٤٧٥٠ اهالیسی واردر. هواسی پك صوغوق واراضیسی آز منبت اولوب، صولاق یرلری چوق اولمغله برابر، زراعتی پك ایلریدر. مرعالری وحیوانات اهلیه‌سی چوقدر. صنایعی وتجارت بحریه‌سی پك ایلریدر. مرکزی (نورویچ) شهریدر.

نورفولق { (Norfolk) ممالك مجتمعه‌نك ویرجینیه جمهوریتنده و(ریچموند)ك ١٣٤ کیلومتره شرق جنوبیسنده اوله‌رق (جامس) خلیجنده والیزابت نهرینك ساحل یمیننده بر شهر واسکله اولوب، ٢١٩٦٥ اهالیسی، صاغلام وکنیش لیمانی، آقادمیاسی، متعدد مکتبلریله مؤسسات خیریه‌سی، ماسونلره مخصوص بیوك بر معبدی وایشلك تجارت بحریه‌سی واردر.

نورفولق { (Norfolk) بحر محیط کبیرده یکی زلانده ایله یکی قالدونیه آره‌سنده ٢٩°١' عرض جنوبی ایله ١٦٥°٥٠' طول شرقیده واقع بر جزیره اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ٤٣ مربع کیلومتره‌در. مشهور قپودان قوق طرفندن کشف اولنه‌رق، ابتدا غیر مسکون ایکن، بعده انکلیزلر بعض جانیلره منفی اتخاذ ایتمش؛ وصکره بر طاقم مهاجرلر دخی یرلشه‌رك، زراعت وحیواناتله چیفتجیلگه باشلامشلردر.

نورمان { (Normands, Northmans) «شمال آدملری» دیمك اولان بو اسم قرون وسطاده اوروپای غربیه واك زیاده، انکلتره ایله فرانسه‌یه مسلط اولان اسقاندیناو (یعنی اسوج، نوروج، دانیمارقه) قورصانلرینه ویریلیردی. بونلر یدنجی وسکزنجی قرن میلادیده بیوك برتانیه جزایرینی و شارلمانك وفاتندن صکره فرانسه‌نك شمال جهتنی یغما ایتدکدن صکره، طقوزنجی قرن میلادیده بالاجتماع بیوك قوتله هجوم ایله، بر طاقم حکومتلر تشکیل ایده‌رك، یرلشمش؛ وریئسلری قونت ودوقه عنوانلرینی آلمشلردی. فرانسه‌ده تشکیل ایتدکلری حکومتلرك اك بیوکی الیوم نورماندیه نامنی محافظه ایدن ومانشه ساحلنده بولنان بر ایدی. اوراده اوننجی قرن میلادیده دین عیسوی‌یی دخی قبول ایتمش؛ ولسانلرینی دخی دکیشدیروب، فرانسزلرله بالاختلاط، فرانسزلاشمشلردی. لکن سفائنله اوته‌یه بری‌یه صارقندیلق ایتمکدن واز کچمیوب، اون برنجی قرن میلادیده انکلتره‌یی وسیجیلیه‌یی ایله آدریاتیق ساحلنده بعض یرلری ضبط ایده‌رك، آیری آیری حکومتلر تأسیس ایتمشلردی. انکلیز لساننه فرانسزجه‌دن بر چوق کلمه‌لرك دخولی نورمانلرك انکلتره‌یه حاکم بولندقلری زمانده واقع اولمشدر. آمریقایه وسائر طرفلره دخی سیاحت ایده‌رك، بر چوق یرلر کشف، ومهاجرلر تأسیس ایتمشلردی. نورمانلر اوزون بویلی، تندرست، توانا، جسور، اسفار بحریه‌ده جری وماهر وآنجق یغماکر ومرحمتسز آدملر ایدی.

نورماندیه { (Normandie) فرانسه‌نك تقسیمات قدیمه‌سنده شمال غربی جهتنده ومانشه ساحلنده بیوك بر خطه اولوب، شمالاً مانشه دکیزیله، شرقاً بیقاردیه و «فرانسه آطه‌سی» دینلن خطه، جنوباً اورلیانه ومنه، غرباً دخی برتانیه خطه‌لریله محدود ایدی. مساحهٔ سطحیه‌سی ٣٠٤٠٠ مربع کیلومتره اولوب، شمدیکی تقسیماتده: آشاغی سینه، اوره، قالوادو، اورنه ومانشه اسملریله ٥ ایالته منقسمدر. مرکزی (روئن) شهری ایدی. اراضیسی اولدقجه منبت اولوب، مرعالری وقیون وصیغیر وسائر حیوانات اهلیه‌سی چوق وکندینه مخصوص بر جنس آتلری مشهوردر. پنیر ویاغی کرك پاریسده وکرك انکلتره‌ده پك مقبولدر. طاغ الملری پك چوق اولوب، بوندن (سیدره) تعبیر ایتدکلری بر نوع شرابدن کلیتله یاپارلر. نورماندیه‌لیلر چالیشقان وذکی آدملر اولوب، یالکز زراعت وحیواناتله وکمیجیلکله قناعت ایتمکسزین، اك زیاده روئنده بر چوق فابریقه‌لر دخی تأسیس ایتمش؛ وصنایعی ایلرولتمشلردر. مع هذا بو مملکتده فقر وضرورت فرانسه‌نك سائر طرفلرندن زیاده اولوب، نفوسی دخی تدنیده‌در.

نورمبرغ { (Nuremberg) باویره نك وسطى فرانقونیه ایالتنده و (آنسباخ)ك ٤٠ كیلومتره شمال شرقیسنده قضا مركزی بیوك برشهر اولوب، ١١٤٨٩٠ اهالیسی، متعدد مكاتبی، جمعیات علمیه‌سی، كتبخانه‌لری، موزه‌سی، تیاتروسی، برجلری، اسكی بر سرایی، طار وطولاشیقلی سوقاقلری، متعدد ومتنوع فابریقه‌لری وایشلك تجارتی واردر. كاغد، ساعت، اویون كاغدلری وتفنك فابریقه‌لری الك اول بو شهرده یاپلمشدر.

نوروج { (Norvége) آوروپانك منتهای شمالنده واقع اسقاندیناو شبه جزیره‌سنك قسم غربی وغرب شمالیسندن عبارت بر مملكت اولوب، شبه جزیرهٔ مذكوره‌نك قسم باقیسندن عبارت اولان اسوج ایله برلكده بردولت متحده تشكیل ایدیور.

موقعی، حدود ومساحه‌سی. — نوروجك یوقاریسی یعنی شمال طرفی طار اولوب، آشاغی طرفی كیتدكجه كنیشلیه‌رك بیضی الشكل بر صورت آلمغله، برپاره كیسه‌سی شكلی ابراز ایدیور؛ ومنتهای جنوبنده بر بیوك كورفزله اسوجدن آیریله‌رق، آیریجه بر شبه جزیره صورتنی آلیور. ٧١°١٠′ ایله ٥٧°٥٩′ عرض شمالی و ٢°٣٠′ ایله ٢٨°٢٠′ طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولور. شرق وشماله طوغری بوقدر امتدادی طار وهمان بوش اولان قسمندن طولانی اولوب، یوقسه اصل معمور ومسكون اولان وبیضی الشكل بولنان قسمی ٥٤° عرض شمالی ایله ١١° طول شرقیه قدر آنجق ممتد اولیور. شمالاً بحرمنجمد شمالی ایله، غرباً بحرمحیط آطلاسی وبوكا ملحق بحر شمالی ایله، جنوباً (اسقاكر راق) دكیز ویا بوغازیله، شرقاً وشرق جنوبی جهتندن دخی اسوجله وفینلانده وروسیه ایله محدوددر. قره‌ده‌كی حدودی ٢٥٤٠ كیلومتره اوزونلغنده اولوب، بونك ١٦٧٠ كیلومتره‌لكی اسوج و ٨٧٠ كیلومتره‌لكی فینلانده وروسیه حدودندن عبارتدر. مساحهٔ سطحیه‌سی ٣٢٢٣٠٤ مربع كیلومتره اولوب، ١٩٨٨٦٧٤ اهالی ایله مسكوندر، كه بهر مربع كیلومتره باشنه ٦ كشی دوشیور.

حال طبیعیسی، جبال وانهاری. — برچوق وقت نوروج ساحل بحردن اسوج حدودینه طوغری كیتدكجه یوكسلیر برماثله‌دن عبارت واوجدن اوزون برطاغ صرتیله آیرلمش ظن اولونور ایدی. حالبوكه بویله ولمیوب، ساحل بحردن بردن بره یوكسلیر قیالق برونلردن باشلایه‌رق شرقه طوغری ارتفاع وسطیسی ٦٠٠ ایله ٩٠٠ متره آره‌لرنده بولنان بك عارضه‌لی برپایلادن عبارتدر، كه‌اوته‌سنده بریسنده غیرمنتظم برصورتده ٢٠٠٠ و ٢٣٠٠ متره ارتفاعلرینه قدر یوكسلیر طاغلری وار ایسه‌ده، بو جبالی سلسله تشكیل ایده‌جك صورتده بر صره‌ده دكلدر. الك یوكسك طاغلری مملكتك الك كنیش محلی اولان جنوب جهتنده واقع (دووره‌فیلد) ایله (لانكه‌فیلد) جبالیدر. بوایكی طاغك برنجیسی قسم مذكورك شمال طرفنده بر دائره تشكیل ایدوب، الك یوكسكلری اولان (كولنی) طاغنك ٢٥٦٠ متره ارتفاعی واردر. بونك اطرافنده سنهاته، روندانه، ایمس، یونوند، سونته طاغلری بولنیور، كه جمله‌سنك ارتفاعلری ٢٠٠٠ متره‌یی متجاوزدر. (لانكه‌فیلد) ایسه بوكومه‌دن آیریله‌رق برسلسله وبرتقسیم میاه خطی تشكیل ایده‌جك صورتده جنوبه طوغری ممتد اولور. بونك الك یوكسك محلی اولان (یوقولن)ك ١٩٦٨ متره ارتفاعی واردر.

جبال مذكوره‌نك شرقنده اسوج حدودینه طوغری مائل (اوپلاند) اسمیله بر یایله ممتداولیور، كه نوروجك الك بیوك انهاری بونده آقوب. بونلرك الك بیوكلری: (غلومن) ایله (درامس) نهرلریدر، كه ایكیسی‌ده برحوضه داخلنده آقوب، برنجیسی ٥٦٧ وایكنجیسی ٢٠٠ كیلومتره‌لك جریاندن، وبرچوق چایلرك صولرینی جمع ایله، بر طاقم كوللر تشكیل ایتدكدن صكره، (اسقاكر راق) دكیزینه دوكیلورلر. بونلرك شمال شرقیسنده (قلار) نهری (فوموند) كولندن خروجله؛ نوروجده ١٣٠ كیلومتره‌لك جریاندن صكره، اسوجه داخل اولور. ذكراولنان ایكی ایرماق حوضه‌سنك جنوب غربیسنده ینه (اسقاكرراق)ه منصب اولملق اوزره، (لانكه فیلد) طاغلرندن ایغر برقاج نهر بولنوب، الك بیوكلری (لاكن) ایله (نیسر) نهرلریدر. طلیش

دكيزنه دوكيلن انهاره گلنجه، او جهتدن طاغلر
ساحله قريب اولوب، مسافه آز اولديغندن، وسا.
حلدن تا مملكتك ايچنـه قدر نفوذ ايدر (فيورد)
تعبير اولنور برطاقم طار، اوزون وپك طولاشيقلى
ودالى خليجلر بولنديغنـدن، اوجهتك انهـارى بو
خليجلره دوكيلور برطـاقم قيصه چايلر وسـيللردن
عبـارتدر. بناءً عليه، او جهتدن انهـار يرينه بو
خليجلرى صايمق اقتضا ايدر. بونلرك باشليجـه‌لرى
جنوبدن‌باشلايه‌رق: بوقه‌فيورد، هاردانگرفيورد،
هپسندن اوزونى اولان سونيه‌فيورد، ايزه‌فيورد،
ايچريسى ايچ ايچه برقاچ كول تشكيل ايدن‌تروندبس
فيـورد ، فولدن فيورد، سـالتن فيورد، اوفوتن
فيورد واك‌شمالده‌كى پورسانگرفيورد،لاقسه‌فيورد
وتانافيورددر. كوللرى دخى چوق ايسه‌ده،اسوچ
وفينلانده‌يه نسبةً آز واكثرى انهارك توسعندن
منشكل و وسعتلرينه نسبةً پك دربندر. جمله‌سنك
مساحهٔ سطحيه‌لرينك مجموعى ٧٦٠٠ مربع كيلو.
متره‌در. اك بيوكلرى: ميوسـن ، فوموند، راند
سفيورد، تيريفيورد واورن كوللريدر.

سواحل وجزايرى . — نوروجك سـواحلى
كيرتى وچيقنتيلر حساب اولنمازسه، ٢٨٠٠ كيلو.
متره‌دن عبارت اولديغى حالده، كيرتى وچيقنتيلرى
اوقدر چوقدر،كه بونلر دخى داخل حساب‌اولنجه،
سواحلنك بويى ٢٠٠٠٠ كيلومتره‌يه بالغ اولور.
بوسواحل پك اويمه‌لى بردانته شكلنى ابرازايتدكدن
بشقه، حسابسز برون وخليجلرى قارشيلرنده بيوك
كوچك برچوق جزاير دخى بولنيور. كرك بوآطه.
لرك آره‌لرنده وكرك هرطرفه تشعب‌ايدن خليجلرك
ايچنده دكيز برچوق طار بوغازلر تشكيل ايديور.
على‌الخصوص مذكور خليجلرك برطاقمى ايكى‌طرفدن
٨٠٠ متره‌يه‌قدر يوكسلير ديوار كبى قيالق‌طاغلرله
محاط اولدرق، يوسدلرك اوقدر مرتفع تپه‌لرندن
بردن‌بره ويا قياره چارپه‌رق برچوق شلاله‌لربياض
بركوپوك حالنده دكيزه دوشيور؛ وبعضيسى هواده
بخاره‌قلب اولنه‌رق، اشعهٔ شمسك انعكاسندن‌كوزل
قـوس قزحلر اراٸه ايدرلر. بر طـاقلريده ايكى
جهتدن ياز موسمنده زمرد آسا چايرلر وچام اور.
مانلريله‌مزيندر. هرايكى صورتده نوروجك‌سواحلى
كرهٔ ارض اوزرنده امثالسز اولوب، بركره كورن
سياح عمرى اولدقجه، خاطره‌سى ذهنندن چيقماز.
بونلردن چـوغنك آغزلرى طار ونسبةً صيغ
اولوب، ايچ طرفلرى كنيشلنمكله برابر درينلشير.
ايچلرينه‌دوكيلن سيللرك كثرتندن بعضلرينك‌صولرى
عادتا طـاتلى اولوب ، بونلر قيشين طوكارسـه‌ده،
صولرى طـوزلى اولانلر طوكماز. مدوجذر دخى
ايچلرنده چوق حس اولنور. بعضلرينك آره‌لرنده
(ايد) تعبير اولنور برطاقم طبيعى جدوللربولنوب،
بونلر واسطه‌سيله آره‌لرنده اختلاط اولنور.

نوروجك آطه‌لرينك مجموع مساحهٔ سطحيه‌سى
٢١٩٠٠ مربع كيلومتره‌اولوب، ٢٢٠٠٠٠ اهالى
ايله مسكوندرلر. بوآطه‌لرك تعدادى پك اوزون
اولوب، جنوبدن باشـلايه‌رق يالكز اك بيوكلرينى
ذكر ايده‌جكز: قارمو، دولمو، استوردو،
اسمولن، هتيرن، فيورن، ويفتنو، الكو، وكنو،
دونو، موسكنه، لوفوندن‌طاقمى، دستراللن طاقمى،
سنين، قوالو، ريغوادسو، واندو، آرنو، سـورو
وسائره.

اقليم وهواسى. — نوروجك مساحهٔ سطحيه.
سنك برثلثى قطب شمالى دائره‌سى داخلنده اولوب،
برثلثى دخى ٣١٠ متره‌دن يوكسك اولديغنـدن،
عرض ايله ارتفاع هوانك برودت وسرتلكنى موجب
اولمق اقتضـا ايدركن، مكسيقه كورفزندن كلن
(غولف استريم) نام مشهور صيجاق آقـنديك
تأثيريله، نوروجك هواسى بواقتضـاى طبيعيـدن
چوق دها ملايم اولوب، هله سـواحلنده قيشين
ميزان‌الحراره اك شمالى نقطه‌لرنده دخى تحت‌الصفر
١٠ درجه‌دن آشـاغى اينمز؛ ويازين دخى، دكيز
ملتملرينك تأثيريله صفردن يوقارى ٩ ايله ١٤
درجـه‌لرى آره‌لرنده اولوب، نادراً ٢٥ درجه‌يه
چيقـار. نوروج ايله بحرمحيط آطلاسينك اوبر
ساحلنده ينه اوعرضده بولنان يرلر آره‌سنده پك
بيوك برفرق واردر؛ غروئنلاند وايسلانده‌ده
سرمدى قارلر وبوزلرله مستور يرلرده هيچ برآغاج
يتشمديكى حالده، نوروجك سواحلنده جسيم اورمانلر
بولنوب، الما، آرمود، اريك، كراز آغاجلرى پك
كوزل‌ميوه ويريور. نوروجك رطوبتى، ياغمورلرى

وسیسلری چوق اولوب، قیشین اکثریا جنوب غربی روزکاری اسمیده هواسنك عرضنه نسبةً ملایمتنی موجب اولیور. آنجق ساحلدن آیریلوب، ایچری‌یه طوغری کیدلدکجه، بو تأثیرك قوتی آزالوب، دکیزدن اوزاق اولان ایچ طرفلرنده عرضك حکمی جاری اولمغله، اورالرده قیشین میزان الحراره تحت الصفره ٤٥ درکه‌یه قدر اینر؛ ویازین دخی، کونشك پك آز غیبوبت ایتمسندن طولایی، صفردن یوقاری ٣٥ درجه‌یه قدر چیقار.

نباتات ومعادنی، محصولات وحیوانات ومنابع ثروتی. — نوروج اورمانلریله معروف براولوب، وقتیله سواحل وجزایرینك دخی اورمانلرله مستور بولنمش اولدیغی آثار ارضیه ایله مثبت اولدیغی حالده، شمدی اورالری چیلاق ایسه‌ده، سواحلدن برآز آیریلنجه، واسع اورمانلره تصادف اولنوب، مساحهٔ سطحیه‌سنك ٦٤٠٠٠ مربع کیلومتره‌لکی یعنی مساحهٔ عمومیه‌سنك برخمسی اورمانلرله مستوردر. اکثر اشجاری چام وچیرا اولوب، جنوب جهتلرنده کورکن وشماله طوغری مختلف عرضلره قدر قاین آغاجی، آنجه آغاج وسکود دخی بولنور. اورمانلر ١٠٠٠ متره‌لك ارتفاعلره قدر چیقار. سائر نباتاتی عرض وارتفاع ووضعیت اراضی‌یه کوره نباتات قطبیه وآطلاسیه صنوفنه منقسمدر.

محصولات کلنجه: بغدای $64°30'$، چاودار وبولاف $69°$ وآربه $70°$ عرض شمالی‌یه قدر وپتاته ایسه نوروجك هرطرفنده حاصل اولور. ذخیره وپتاته اکیلن اراضیٔ مزروعه‌سی ٢٥٠٠٠ مربع کیلومتره‌یه بالغ اولیور. الما $65°$، کراز $66°$ عرض شمالی‌یه قدر یتیشوب، آیوه، شفتالی، زردالی، بادم، جوز وسائر بعض میوه‌لر دخی یالکز جنوبده ویاساحله قریب یرلرده کماله ایره‌بیلیور. شماله آرقه‌سنی ویرمش دیوارلره سرلمش آصمه‌لرك اوزومی صیجاق سنه‌لرده یتیشوب، پك لذیذ وطاتلی اولور. دیکر بعض اشجار مثمره دخی بوصورتله یتیشدیریلیر. کتن، کنویر، توتون وشربنجی اوتی دخی زرع اولنور. شمال جهتلرنده درجهٔ عرضه کوره کونشك هیچ غروب ایتمدیکی برایکی آی ظرفنده اکیلوب بیچیلیر بعض محصولاتی‌ده واردر. هوا وطوپراغك عدم مساعده‌سیله برابر، اراضینك دخی پاشلیجه بیوك چفتلکلر حالنده اولوب، عموم اهالی بیننده منقسم اولمامسی کبی احوال نوروجده زراعتك ترقیسنه مانع اولوب، ایچ طرفلرینك اهالیسی اورمانلردن کراسته ایندیرمکی وسواحل اهالیسی‌ده بالیقچیلغی دها فائده‌لی بوله‌رق، ترجیح ایتدکلرندن، زراعته چوق اهمیت ویرلمیور؛ واکثر یرلرنده صبان بیله قوللانلمیوب، قازمه وبل ایله ایشلرلر. هله شمال جهتلرنده زراعت پتاته‌یه منحصردر. مع هذا برملیونه قریب نوروجلی زراعت وحیواناتله مشغولدرلر. ذخایر محصولاتنك مجموعی سنوی حد وسطی اوزره ١٣ وپتاته ٧ ملیون بکی قنطار راده‌لرنده اولوب، احتیاج محلی‌یه کفایت ایتمه‌مکله، خارجدن $2\frac{1}{2}$ ملیون قنطارقدر ذخیره جلب وادخاله احتیاج واردر.

حیوانات اهلیه یتیشدیرمك ویاغ وپینیر چیقارمق ایشلری نوروجده زراعتدن دها ایلری اولوب، حزیراندن ایلول نهایتنه‌دك طاغلرده ویوکسك یایله‌لرده مرعالر برچوق صیغیر وقیون وخرکله سوریلری بسلرلر. قیشین حیوانات سواحلده واقع اولوب نادراً قارله ستر اولنان آلچق تپه‌لردن عبارت قیشلاقلره ایندیریلوب، اکثریا ینه آچیقده طوتیلیر. وآنجق آخوره ادخاللرینه مجبوریت الویردیکنده، اوت قیت اولدیغندن، بالق باشی، بالینه اتی، آغاج قبوغی کبی شیلرله بسلمکه مجبور اولوب، خیلی زحمت چکرلر. صیغیرلری برملیوندن، قیونلری بریچق ملیوندن زیاده، کچیلری ٣٢٣٠٠٠ آتلری ١٥٢٠٠٠، طوموزلری ١٠٠٠٠٠ و(رن) تعبیر اولنور مونس صیغینلری ٩٧٠٠٠ رأس راده‌لرنده‌در. کرك صیغیر وکرك قیونلری کوچك جثه‌لی اولوب، ات ویاغیجه چوق استفاده‌لی دکللرسه‌ده، سوتلری چوق اولوب، کلیتلی یاغ وپینیر چیقار. مذکور رنلر شمال جهتنده لاپونلرك دوه‌لری حکمنده اولوب، جنوب جهتنده ایسه یبانی حالنده بولنیور. حیوانات وحشیه‌سی چوق ایسه‌ده، جنسلری آز اولوب، آیی، قورت، تیلکی، صاکسار، قوندوز، وشاق وسائر پوستلری کورك اعمالنه یارار حیوانات صغیره ایله کییك وسائره‌دن عبارتدر. تیلکینك برنوع ماوی تویلیسی واردر، که کورکی پك مقبولدر.

قره‌قوش، قرتال، شاهین، چاقر وسائر ییرتیجی قوشلرله آو طیوری وصو قوشلری پك چوق اولوب، هله سواحل قیالرله آطه‌لر صو قوشلریله مستوردر؛ وبونلردن بعضلرینك دووه‌لرینی ویمورطه‌لرنی کلیتله طوپلایوب، استفاده ایدرلر. سواحلده بالیغی پك چوق اولوب، نورروجلیلرك اك برنجی مدار تعیشلری بالیقجیلقدر. مورینه بالیغی اك چوق بولنان یرلردن اولوب، بالیق یاغی دنیانك هرطرفنه نورروجدن کیدر. بالینه دخی بولنور.

معادنی چوق ایسه‌ده، اکثری اخراج اولنه‌میه‌جق ویا اخراجلرندن چوق استفاده ایدیله‌میه‌جك صورتده‌در. اك برنجیسی کومش معدنی اولوب، متعدد یرده چیقارلمقده‌در. آلتون معدنلری دخی متعدد ایسه‌ده، هپسی جزئیاتدن عبارتدر. دمیر معدنلری چوق اولدیغی کبی، باقیر، نیکل، قوبالت وسائر معادن دخی موجوددر.

معارف وصنایع وتجارتی. — نورروج خیلی وقتدن بری دائرهٔ مدنیته داخل اولوب، بوطرفده چوق ترقی ایتمش؛ وهله معارفه اوته‌دنبری زیاده اهمیت ویرمشدر. تدریسی مجاناً ومجبوری اولوب، هرچوجق ۸ یاشندن ۱۵ یاشنه‌دك برمکتبه دوام ایتمکه ویا اونده تحصیله اجبار اولنور؛ واولرنده تحصیل ایدنلر بهرسنه معارف اداره‌سی طرفندن امتحان اولنه‌رق، تحصیللری بولنده کورلمزسه، برمکتبه دخوله اجبار ایدیلیر. مکاتب ابتدائیه رؤساء روحانیه‌نك النده اولوب، اسکی مناستر وارداتی وسائر اوقاف بومکاتبك اداره‌سنه تخصیص اولنمشدر. کویلرك بعضیسی کوچك وخانه‌لری پك سیرك اولدیغندن، اسوجده اولدیغی کبی، نورروجده دخی سیار معلملر واردر؛ بوقبیلدن کویلرك چوجقلری سنوی اوچ آی تحصیله اجبار اولنور. مکاتب رشدیه واعدادیه طوغریدن حکومتك تحت اداره‌سنده اولوب، خصوصی مکتبلر دخی واردر. قریستیانیه‌ده بر دارالفنون اولوب، ٤٦ معلمی، ۱۰ معلم معاونی و۸۳۱ طلبه‌سی واردر؛ وطب، حقوق، عقائد، ادبیات وفنون شعبه‌لرینه منقسمدر. دارالفنونك تخصیصاتی ٦۱٥٥۰۰ وعمومیت اوزره معارف مصارفی ۸ ملیون فرانقدر.

نورروجك اك برنجی صنایعی وباشلیجه منابع ثروتی کراسته‌جیلك ایله بالیقجیلقدر. کراسته اورمانلرده قطع اولنه‌رق، حاضرلنیر، وقارلر اریوب، نهرلر طاشنجه، صوایله ساحله ایندیریلیر. سنوی حد وسطی اوزره ۷۰ ملیون فرانق قیمتنده کراسته آوروپای شمالی وغربیه‌یه اخراج اولنور. بالیقجیلق کراسته‌جیلکدن‌ده دها استفاده‌لی اولوب، هر سنه کلیتلی مورینه وطرخون بالیقلری صید اولنور؛ وموری‌نه‌نك جکرینك یاغی اخراج اولندیغی کبی، اتلری دخی صالاموره ویا باصدیرمه حالنده کلیتله اخراج اولنه‌رق، مملکتك اك باشلی منبع ثروتنی تشکیل ایدیور. سائر بالقلرکده انواعی صید اولنه‌رق، هم داخلده صرف، هم ممالك اجنبیه‌یه اخراج اولنور. یاغلری ودریلری ایشه یارایان آیی بالغیله سائر حیوانات بحریه دخی صید اولنور. بوبالیقلرك باشلریله جکروباغرصاق وسائره‌سی داخل مملکتده حیواناته یدیرلدیکی کبی، کوبره مقامنده قوللانلق اوزره، آلمانیه وسائر طرفلره دخی اخراج اولنور. نورروجك سائر صنایعی اوفق تفك شیلردن عبارت اولوب، فابریقه‌لری پك آزدر.

تجارتی همان کاملاً بحراً اجرا اولنوب، اخراجاتی ۱۳٥ وادخالاتی ۲۲۰ ملیون فرانق راده‌لرنده‌در. باشلیجه اخراجاتی بروجه مذکور کراسته، بالیق، حیوانات، قطران، طون و بالیق یاغی وسائره‌دن، ادخالاتی‌ده ذخیره ایله قهوه، چای، شکر کبی مواددن وامتعه ومعمولات صناعیه‌دن عبارتدر. کمیجیلك نورروجلیلرك اك باشلی مشغولیتلرندن اولوب، نورروجك علی العموم سفائنی ۷۳۱۲ پاره‌دن عبارت اولدیغی حالده، ۸٥۹ ی وابور و ٦٤٥۳ ی یلکن کمیسیدر. مجموعی ۱٥۹۹۱۱۷ طونیلاته استیعابنده‌در. لیمان واسکله‌لری چوق اولوب، خلیجلرینك قره‌لرك پك ایچریلرینه قدر اوزانمسی‌ده اختلاط وتجارتی تسهیل ایدیور. دمیر یوللری ۱۷۹٥ کیلومتره اوزونلغنده اولوب، باشلیجه مملکتك جنوب شرقی قسمنده بولنیور؛ وایکی یرده اسوج خطوطیله اختلاط ایتدکلری کبی، برخطی‌ده شماله طوغری بالامتداد تروندهیم خلیجی ایچنده واقع (تروندهیم) اسکله‌سنه منتهی اولور.

اهالیسی ، جنسیت و لسان و مذهبلری. — نوروجده اوج جنسیته منسوب اهالی بولنوب ، اهالیٔ عمومیه‌نك یوزده ۷۷ یسی اسقاندیناو جنسیتنك نوروج شعبه‌سنه منسوبدر. اسقاندیناو جنسیتی جرمان جنسنك بر فرعی اولوب، دانیمارقه، اسوج ونوروج شعبه‌لرینه منقسمدر . بونلردن دانیمارقه‌لیلرله اسوجلیلر اوته‌دن بری کندی لسانلرینی لسان ادبی حالنه قویه‌رق ، اوقویوب یازمقده اولدقلری حالده، نوروجلیلر سویلدکلری لسانی قبا عد ایدوب، اوته‌دن بری تحت حکمنده بولندقلری دانیمارقه‌لیلرك لسانی لسان ادبی و تحریری اتخاذ ایتمشلردر. آنجق بو صوك زمانلرده کندی لسانلرینی لسان ادبی حالنه قویه‌رق، دانیمارقه لسانی ترك ایتمکه چالیشیورلر . مملکتك منتهای شمالنده ۱۸ ۵۰۰ قدر لاپون ایله ۶۵۰۰ فینو آ و ۵۵۰۰ فینو آ ایله لاپوندن ملز اهالی بولنیور . فینوآلر فینلانده‌دن کلمه اولوب، لاپونلر ایسه ، اونلر دخی اقوام تورانیه‌دن اولدقلری حالده، وقتیله اسقاندیناو شبه جزیره‌سنك یکتا اهالیسی بولندقلری حالده، بعده قره دکیز وطونه سواحلندن کلن اسقاندیناولر طرفندن کیتدکجه شماله طوغری ایتلمکده‌درلر . ۱۶۵۰ نفوسلری الیوم منتهای شمالده واقع (فینمارق) ده خیمه ایله کوجبه حالنده یاشایورلر. مذهبجه نوروجلیلرك قسم کلیسی پروتستانلغك (لوتر) مذهبنده اولوب، ۲۴۰۰۰ قدری دیکر شعبه‌لره منسوب پروتستان ، ۱۰۰۴ ی قتولیك، ۲۱۴ ی اسرائیلی و ۵۰۰۰ کسوری دینسزدر .

تقسیماتی، شهر وقصبه وقریه‌لری. — نوروج مقدما ۶ ایالته وبونلر دخی ۲۰ سنجاغه منقسم اولوب، بعده ایالتلر لغو ایله، سنجاقلر مستقل قالمش ایسه‌ده، ایالتلر ادارهٔ روحانیه تقسیماتی دخی تشکیل ایتدکلرندن ، واسکیدن آلیشلدیغندن، جغرافیه‌جه ینه اوصورتله ۶ خطه‌یه منقسم عد اولنور.

خطه	سنجاق	مربع کیلومتره	مقدار اهالی
قریستیانیا	ساماآلننه	٤ ١٤٣	١٢٠ ٨٦١
	آکرسهوس	٥ ٣٢١	١٠٠ ٤٢٧
	قریستیانیا شهری	١٧	١٤٨ ٢١٣
	بوسکرود	١٤ ٩٩٧	١٠٥ ٢٠٨
	یارلسبرغ ولورویغ	٢ ٣٢١	٩٧ ٧٤٥
حمار	هدمارغ	٥٧ ٥٥٨	١٢٠ ٣٨٦
	قریستیانس	٢٥ ٣٦٢	١٠٨ ٥٧٩
قریستیانساند	براتسبرغ	١٥ ١٨٩	٩١ ٤١٠
	ندلس	٩ ٣٤٨	٧٧ ٣٥٢
	لیسترومانداL	٧ ٢٦٤	٧٦ ٢١٣
	استاوانکر	٩ ١٤٧	١١٤ ٢٢٣
برکن	سوندره برکنهوس	١٥ ٦٠٧	١٢٧ ٦٧٨
	برکن شهری	١٤	٥٢ ٨٠٣
	نوردره برکنهوس	١٨ ٤٧٢	٨٧ ٨٣٩
تروندهیم	رومسدال	١٤ ٩٩٠	١٢٧ ٦٦٣
	سوندره تروندهیم	١٨ ٦٠٦	١٢٣ ٧٥٠
	نوردره تروندهیم	٢٢ ٧٦٨	٨١ ٥٢٩
ترومسو	نوردلاند	٣٧ ٥٩٩	١٣٢ ٤٤٧
	ترومسو	٢٦ ٢٤٦	٦٥ ٠٠٩
	فینمارق	٤٧ ٣٨٥	٢٩ ٣٤١
جمعاً نوروج		٣٢٢ ٣٠٤	١ ٩٨٨ ٦٧٤

مرکز اداره‌سی قریستیانیا شهری اولوب ، ۱۰۰۰۰ دن زیاده نفوسی اولان شهر وقصبه‌لری ومقدار نفوسلری دخی بروجه آتیدر:

شهر	نفوس	شهر	نفوس
قریستیانیا	١٤٨ ٢١٣	قریستیانساند	١٢ ٥٤٣
برکن	٥٢ ٨٠٣	فردریقستاد	١٢ ٢٩٢
تروندهیم	٢٨ ٧٩٢	فردریقسهالد	١١ ١٥٩
استاوانکر	٢٢ ٤٨٣	لارویق	١٠ ٩٣٣
درامن	٢٠ ٤٣٧	قریستیانسوند	١٠ ١٣٥

اهالیسنك همان بر ربعی شهر وقصبه واوج ربعی قرا اهالیسندن اولوب ، کویلرینك چوغی کوچك وخانه‌لری پك سیرکدر . هر کویلینك اوی بر پارمقلق ویا چیتلرله محاط بر قاچ قلبه‌دن مرکب برچفتلك اداره‌سی حالنده‌در. نوروجلیلر بو وجهله تنها یاشامغی سورلر.

اصول اداره‌سی، قوهٔ مالیه وعسکریه‌سی. — نوروج ۱۸۱٤ دن بری اسوجله بر دولت ثنائیه تشکیل ایدوب، برشبه جزیره‌نك ایکی قسمندن عبارت اولان بو یرلر بر قرالك تحت حکمنده وامور عسکریه و سیاسیه‌لری مشترك اوله‌رق، خارجاً برتك دولت تشکیل ایدیورلرسه‌ده ، داخلاً هر بری تماميله مستقل اولوب ، قانون اساسیلری، بودجه‌لری ، مجلس مبعوثانلری، هیئت وکلالری و ادارهٔ ملکیه‌لری بسبتون آیریدر . قرال اکثریا اسوجده استوقهولم شهرنده وبعضا نوروجده قریستیانیاده اقامت ایدر . ایکی مملکتدن منتخب اعضادن مرکب بر شورای دولت امور

مشترکه خصوصنده قرالك هیئت مشاوره‌سی مقا. منده‌در. قوهٔ بریه وبحریه‌نك قوماندانلغی وحرب وصلحه قرار ویرمك خصوصی قراله عائددر. قرالق (برنادوت) خاندانندہ ارثاً انتقال ایدیور. ۲۱۱ اعضادن مرکب برمجلس منتخبی اولوب، بونلرکندی بینلرندن بر ثلثی یعنی ۷۴ اعضا انتخابیله مجلس اعیانی تشکیل ایدرلر. مبعوثان طوغریدن طوغری‌یه اهالی طرفندن انتخاب اولنمیوب، بونلرك انتخاب ایتدکلری منتخبلر واسطه‌سیله یعنی ایکنجی درجه‌ده انتخاب اولنور. بعض خصوصات مهمه‌ده بو ایکی مجلس برلشه‌رك، برلکده انعقاد ایدرلر. واردات ومصارفی ۵۷ ملیون قورون راده‌لرنده اولوب، هر قورون ۱ فرانق ایله ۳۹ سانتیم قیمتنده‌در. خدمت عسکریه ۲۳ یاشندن ۳۶ یاشنه‌دك مجبوری اولوب، بو مدتك ۵ سنه‌لکی نظامیه، ٤ سنه‌لکی ردیف و ٤ سنه‌لکی مستحفظ خدمتیدر. آنجق صلح زماننده عساکر نظامیه یالکز تعلیملرینی اجرا ایچون، صنفلرینه کوره سنه‌ده برقاچ آی سلاح آلتنده طوتیلیر. بوندن ماعدا ۱۸ یاشندن ۵۰ یاشنه‌دك اولوب بالفعل خدمت عسکریه‌ده بولنمیانلر دخی عساکر ملیه‌دن معدوددر. شمال اهالیسی بعض معافیتلره مظهردر. وقت حضرده قوهٔ بریه‌سی ۱۷۰۰ ارکان وامرا وضابطان ایله ۱۸۰۰۰ نفردن عبارت اولوب، حرب زماننده بو مقدار ایکی قاته ابلاغ اولنه‌بیلیر. قوهٔ بحریه‌سی ۵۵ قطعه سفینه‌دن عبارت اولوب، مجموعی ۲٤۵۰۲ طونیلاته استیعابنده و ۲۳٤۵۰ بیکیر قوتنده و ۲۰۳ طوپی حاویدر. عساکر بحریه‌سی ۹۷ ارکان وامرا وضابطان ایله ۳۰ ضابط نامزدی، ۳٤ مأمور و ٤۲۰ افراددن عبارت اولوب، خدمت بحریه‌یه آیرلمش اولان افراد ۲٦۰۰۰ کشی‌یه بالغ اولیور.

احوال تاریخیه‌سی. — نوروج اسوجله برابر اك اسکی زمانلرده نیم وحشی ورن سوریلریله ویالیقچیلقله یاشار لاپونلرله مسکون اولوب، بعده آسیای وسطیدن کله‌رك آوروپایی استیلا ایدن امم آریانیه‌دن جرمانلرك برشعبه‌سی اولان اسقاندیناولر قره دکیز سواحلندن شماله طوغری چیقه‌رق، دانیمارقه‌دن اسوج ونوروج شبه جزیره‌سنه کچمش؛ ولاپونلری شماله طوغری یوسکورده‌رك، شبه جزیره‌نك قسم جنوبیسنی وسواحلنی ضبط ایتمشلردی. بونلر اشبو وطن جدیدلرینك حال وموقعی اقتضاسنجه، کمیجیلکه سلوك ایدوب، ذاتاً طبیعتلرنده یغماکرلك حسی اولدیغندن، قورصانلقله دکیزلرده طولاشمغه وآوروپانك شمال وغرب سواحلنه وعلی‌الخصوص بیوك برتانیه جزایریله فرانسه وفلمنك سواحلنه صارقندیلق ایتمکه باشلامش؛ وآوروپاجه «شمال آدملری» دیمك اولان (نورمان) اسمیله شهرت بولمشلردر. [«نورمان» ماده‌سنه مراجعت.] اسقاندیناولرك نوروجه ورودلری دمیر دورینه تصادف ایدوب، اوندن اول طونج وحجر مجلا دورلرنده لاپونلرله مسکون بولنمش اولدیغی آثارباقیه‌دن آکلاشیلیور. نورمانلر معاشله عسکرالکه دخی کیدوب، بیزانتیون ایمپراطورلرینك وروسیه دوقه‌لرینك خدمتنده بولنمشلردی. نوروج ایسه برچوق رؤسا بیننده منقسم اولوب، بینلرنده وقوع بولان لاینقطع منازعات برطاقلرینی اختیار سفر وغربته مجبور ایدردی. نهایت ۸۷۲ تاریخنده (هارالد هارفاکر) نام رئیس دیکرلرینه غلبه چالوب، برنجی دفعه اوله‌رق، نوروجی ادارهٔ واحده‌یه جمع ایله، بر دولت تشکیل ایتمش ایسه‌ده، مرقومك وفاتیله، بودولتینه کوچك پارچه‌لره انقسام ایتمش؛ و ۹۹۵ تاریخنده (اولاف تریغواسون) ثانیاً دولتی تشکیل ایتمش؛ وبرایکنجی انقسامدن صکره نوروج دولتی نوروجلیلرجه اعزه‌دن معدود اولان (اولاف) طرفندن قطعیاً تأسیس اولنمشدر. اوندن اول انکلیزلر معرفتیله ادخال ایدلمش اولان خرستیانلق بونك زماننده نوروجده تعمیم ایدوب، رسماً قبول اولنمشدر. ۱۰۲۸ تاریخنده دانیمارقه قرالی مشهور (قانوت) نوروجی سنت اولافدن ضبطله، ایکی سنه صکره استرداد مملکته قیام ایدن مرقوم اولافی قتل، ونوروجی دانیمارقه‌یه الحاق ایتمش ایسه‌ده، ۱۰۳۵ ده نوروجلیلر قیام ایله، مرقوم اولافك اوغلی (مانیوس)ی باشلرینه جلب ایده‌رك، دانیمارقه‌لیلری اخراج ایتمشلردی. او وقتلرده بر قاچ پسقپوسلغه منقسم اولوب، شمدیکی قریستیانیانك موقعنده (اولو) وتروندهیم موقعنده (نیداروس) قصبه‌لریله برکن، تونسبرغ وسائر معموره‌لر وبر چوق مناسترلر تأسیس اولنمش؛ ورؤسای روحانیه

بیوك بر نفوذ قزانوب، قراللرك اقتدارلرنی چوق تحدید ایتمشلردی. کیدەرك مملکت درت بیوك قسمه منقسم اولوب، قراللری بر ایدیسەدە، هر برینك حکومتی آیری ایدی. ١٣١٩ تاریخنده قرال (هاقون مانیوسون)ك وفاتنده بونك قیزینك اوغلی بولنان اسوج قرالی (اریق) وارثی اولمغله، نوروج اسوجه الحاق اولنمش؛ وبونك وفاتنده ایکی اوغلندن بری اسوج ودیکری نوروج قرالی اولوب، یکیدن آیرلمش ایسەدە، بونلردن (هاقون) ١٣٦٢ تاریخنده بتکرار برلشدیرمش؛ ومتعاقباً اسوجیلر مکلمبورغ پرنسی (آلبرت)ی قراللغه قبول ایتمکله، نوروج یکیدن آیرلمش ایدی. چوق کچمەدن دانیمارقه قرالنك قیزی ومرقوم (هاقون)ك زوجەسی (مارکریته) اوغلی (اولاف)ی هم دانیمارقه هم نوروج قراللغنه تعیینله، نوروجی دانیمارقه ایله برلشدیرمش؛ واوغلنك وفاتنده کندیسی حکم سوروب، مرقوم آلبرتی اخراجله، اسوجی دخی دولتنه الحاق ایتمشیدی. «قالمار اتحادی» نامیله معروف اولان بواتحاد ١٣٩٧ دە وقوع بولمشدر. مرقومەنك وفاتندن صکره بواتحاد چوق دوام ایدەمیوب، ١٤٦٨ دە دانیمارقەلیلرله نوروجیلر اولدنبورغ پرنسی (قریستیان)ی قراللغه قبول ایتدکلرندە، اسوجیلر موافقت ایتمیوب، آیرلمشلردی. او صرەدە نوروجیلر تحت ضبطلرنده بولنان (اورقاده) و(شتلاند) جزایر مجتمعەسنی اسقوچیەیه ترك ایتمکه مجبور اولمشلردی. او وقتدن اعتباراً نوروج دانیمارقه وآلمانیەلی قراللرك تحت ادارەسنده قالوب، بودور محکومیتده نوروج دره‌بکلری وایلری کلنلری آلمانلرك معاملات جبریەسندن پك متضرر اولمشلرسەدە، کویلیلر واهالینك آشاغی صنفلری زادکانك ظلمندن قورتلوب، راحت یاشامغه، وبو سایەدە تجارت وصنایع وثروت مملکت وعلی الخصوص کمیجیلك وسفائن تجارەلری چوق ترقی، ونفوسی تکثر ایتمش ایدی. آنجق نوروجیلر حسب الجنسیه آلمانلردن ممنون اولمیوب، اسوجه تمایل کوسترمکده ایدیلر. نهایت ١٨١٤ دە عقد اولنان (کیل) معاهدەسی نوروجك اسوجه الحاقنه قرار ویروب، اسوج قراللغنه دسترس اولمش اولان فرانسز (شارل ژان برنادوت)ی اسوج ونوروج قرالی طانیمش ایسەدە، نوروجیلرك برطاقی مخالفت ومقاومت ایدوب، الیوم حکمفرما اولان قانون اساسی‌یی وضع، ودانیمارقه قرالی یدنجی فردریقك ذاتاً نوروج والیسی بولنان اوغلی (فردریق قریستیان)ی قراللغه انتخاب ایتمشلرسەدە، دول معظمه مشارالیه (شارل ژان)ە نوروجی ضبط ایتمکه مساعده ایتدکلرندن، اسوج عسکری نوروجه داخل اولمش ایسەدە، غالبیته دسترس اولەمدیغندن، نوروجیلرك قرارلشدیرمش اولدقلری قانون اساسی‌یی ونوروجك ادارۀ داخلیەجە تمامیله استقلالنی تصدیق ایله، یالکز قراللغك وامور حربیه وسیاسیەنك مملکتین بیننده مشترك اولمسنی کندیلرینه قبول ایتدیرمش؛ وبووجهله الی یومنا هذا مشارالیهك ذریتنك قراللغی تحتنده دوام ایتمکده اولان اسوج نوروج دولت متحدەسی وجوده کلمشدر.

نوروجده حکم سورن حکمدارانك اسامیسیله تاریخ قعودلری بروجه آتیدر:

١. اینلینغ خاندانی

برنجی هارالد	٨٦٣
برنجی اریق	٩٣٣
برنجی هاکین	٩٣٦
ایکنجی هارالد	٩٦٠
» هاکین	٩٦٢
اولاف	٩٩٤
دانیمارقه قرالی سوئنون	١٠٠٠
ایکنجی اریق	١٠٠٠
» اولاف (سنت)	١٠١٥
دانیمارقه قرالی ایکنجی سوئنون	١٠٣٠
مانیوس	١٠٣٦
اوچنجی هارالد	١٠٤٧
ایکنجی مانیوس واوچنجی اولاف	١٠٦٦
اوچنجی اولاف (یالکز)	١٠٦٩
اوچنجی مانیوس	١٠٨٧
دردنجی اولاف، ایستاین وبرنجی سیغورد	١١٠٣
برنجی سیغورد (یالکز)	١١٢٢
دردنجی مانیوس ودردنجی هارالد	١١٣٠
دردنجی هارالد (یالکز)	١١٣٥
هینغو	١١٣٦
ایکنجی سیغورد	١١٣٦
» ایستاین	١١٤٢
بشنجی مانیوس	١١٤٢
اوچنجی هاکین	١١٦١
اوچنجی سیغورد	١١٦٢
آلتنجی مانیوس	١١٦٣
اسور	١١٨٥
دردنجی هاکین	١٢٠٢
کوتورم	١٢٠٤
ایکنجی هینغو	١٢٠٥
بشنجی هاکین	١٢١٧
بن	١٢١٨
دردنجی سیغورد	١٢٢٠
آلتنجی هاکین	١٢٤٧
یدنجی مانیوس	١٢٦٣
ایکنجی اریق	١٢٨٠
یدنجی هاکین	١٢٩٩

٢. فولکونغ خاندانی

سکزنجی مانیوس (اسوجده ایکنجی)	١٣١٩
سکزنجی هاکین	١٣٥٠
بشنجی اولاف	١٣٨٠
ایکی سنەلك فترت	١٣٨٧

٣. مختلف خاندانلره منسوب

والد مارلی مارکریته ایله پومرانیەلی اوچنجی اریق	١٣٨٨
قالمار اتحادی	١٣٩٧
اوچنجی اریق (یالکز)	١٤١٢
دانیمارقەیه الحاق	١٤٣٩
اسوجله اتحاد	١٨١٤

[آلت طرفیچون «اسوج» مادەسنه مراجعت بیورلە]

نورویچ { (Norwich) انكلتره‌نك شرق جهتنده ولوندره‌نك ١٦٠ كیلومتره شمال شرقیسنده (نورفولق) ایالتنك مركزی برشهر اولوب، ١٠٠٩٧٠ اهالیسی، بیوك نشاسته، خردال، بیره، سركه، آیاق قابی، چوخه وسائره فابریقه‌لریله دمیرخانه ودوكمخانه‌لری، متعدد بیوك كلیسالری، مكمل بركتبخانه ایله تاریخ طبیعی نمونه‌خانه‌سنی ومتعدد جمعیات علمیه دائره‌لرینی حاوی بیوك برموزه‌سی، ٢٢٠ یتاقلق خسته‌خانه‌سی، تیمارخانه‌سی ومتعدد مؤسسات خیریه‌سی واردر. پك اسكی برشهردر.

— بواسمله ممالك مجتمعه‌نك قونكتیقوت جمهوریتنده و (هارتفورد) ك ٥٨ كیلومتره شرق جنوبیسنده دخی برقصبه اولوب، ٢١١٤٥ اهالیسی، كاغد، حروفات، اسلحه، طباعت وسائره ماكنه‌لری، یوك وپاموق منسوجات وسائره فابریقه‌لری وایشلك تجارتی واردر.

نوره { (Nora) قونیه ولایتنك نیكده سنجاغنده واقع (بور) قصبه‌سنك اسم قدیمی اولوب، قپادوقیه خطه‌سندن معدود ایدی. قبل المیلاد ٣٢١ تاریخنده (اومن) بو قصبه‌ده آنتیغونه قارشی طول مدت تحصن ومقاومت ایدوب. نهایت دشمن عسكری ایچندن چیقوب كیتمك طریقنی بولمشیدی.

نوره‌قوب { (Nevrekop) سلانیك ولایتنك سیروز سنجاغنده وسیروزك ٥٠ كیلومتره شمال شرقیسنده وپریم طاغنك شرق اتكنده اوله‌رق كوزل بروادیده ومسته‌دخی دینلن قره‌صویك شق ایتدیكی براووه‌نك كنارنده‌واقع قضا مركزی برقصبه اولوب، ٧٥٩٠ اهالیسی، ٥٩٨ دكانی، ٢١ خانی، ١٢ جامعی، ٥ مسجدی، ٧ تكیه‌سی، ٢ كلیساسی، ٧ مسلم و٢ غیرمسلم مكتبی، قیشله‌سی، عسكری خسته‌خانه‌سی، دپوسی، ١٢ دباغخانه‌سی و٣ كرمیتخانه‌سی واردر.

— نوره‌قوب قضاسی لوانك منتهای شمال شرقی قسمندن عبارت اولوب، شمال شرقی طرفندن شرقی روم‌ایلی‌وادرنه ولایتی، جنوباً درامه سنجاغی، جنوب‌غربی طرفندن نفس سیروز، غرباً تیمورحصار ومنلك، غرب شمالی جانبندن دخی رازلق قضالریله محدوددر. اراضیسی طاغلق وعارضه‌لی اولوب، شمال شرقی حدودنده دوسپات، غرب جهتنده پریم، جنوب طرفنده قره‌طاغ وبوزطاغ كبی جبال مرتفعه بولنوب، بونلرك اتكلری وقوللری قضانك هرطرفنه یایلمله، یالكز مركز قضانك اوكنده‌كی نوره‌قوب وجنوب جهتنده استاجسته اووه‌لری نامیله ایكی اووه بولنور، واراضیء سائره‌سی طاغ وبایر ودره‌لردن عبارتدر. میاه جاریه‌سی چوق اولوب، بتون طاغلرك وادیلرندن برچای‌اینه‌رك، جمله‌سی مذكور قره‌صو ونام دیكرله مسته ایرماغنه طوپلانیر، كه اودخی آطه‌لر دكیزینه دوكلمك اوزره، جنوب شرقی‌یه طوغری آقار. انهار مذكوره‌نك باشلیجه‌لری: قانه، بولانق، طولچه وسائره‌در. اراضیسی منبت اولوب، طاغلرینك اكثری كراسته‌یه یارار كوزل اشجاری حاوی اورمانلرله مستور اولدیغی كبی، قابل زراعت یرلری‌ده چوق اولوب، بغدای، آرپه، چاودار، مصر، بولاف وسائر حبوباتله كتن، كنویر، توتون، پتاته ومیوه وسبزه‌لرك انواعی حاصل اولور. باغلری دخی چوق اولوب، سنوی ٢٠٠٠٠ قیه قدر شراب اعمال اولنور. برخیلی مقدار طوت آغاجلری دخی بولنوب، ایپك چیقاریلیور. حیوانات اهلیه‌سی وعلی‌الخصوص قیون وكچیلری چوق اولوب، خیلی مقدار یوك، قیل، یاغ، پنیر وسائره چیقار. قضا داخلنده اولرده قادینلر معرفتیله پاموقدن بزویوكدن عبا، شیاق وكیه كلیتله اعمال اولنوب، محلنده‌صرف اولناندن‌بشقه، اطرافه وصربیه وبلغارستانه دخی اخراج اولنور. نوره‌قوب قصبه‌سنده وقضانك دیكر محلرنده سنه‌ده برقاچ پنایر قوریلوب، خیلی آلیش وویریش ایدیلور. قضا ١٢٨ قریه وچفتلكدن مركب اولوب، ٥٤٧٧٣ اهالی ایله مسكوندر، كه بونلرك ٣٠٠٠٠ قدری اسلام ٢١٠٠٠ قدری بلغار وقصوری روم، یهودی وقبطیدن عبارتدر. قضانك واردات سنویه‌سی ٤٥٠٠٠ لیرا واده‌لرنده‌در.

نوری { عثمانلی شعراسندن برقاچ كشینك مخلصی اولوب، شایان ذكر اولانلری بروجه آتیدر:

برنجیسی ابوالفتح سلطان محمد خان ثانی زماننده

قضاتندن اولوب، قسطمونيلى وا بوده مدفون عرب
چلبينك پدريدر .

— ايكنجيسى آناطوليده‌كى آقسرايدن وزمرهٔ
قضاتدن اولوب ، شهرت واقتدارجه برنجى عد
اولنمغه شاياندر . مشهور يحيى بكك « گنجينهٔ راز »
ينه ذيل مقامنده « سبعهٔ سياره » عنوانيله ٢٠٠٠
بيتى شامل برمنظومه‌سى واردر، كه مبدئى شودر:

حمد ايله اولسه اكر نظم كلام
بسمله ايله بولور اول طرز نظام

— اوچنجيسى شاعر شهير باقينك قوللرندن
اولوب، مشاراليه طرفندن رستم پاشايه پيشكش
ويرلديكى حالده، بونك تقديرينه مظهر اوله‌مامغله،
مصرده ايكن قهرندن وفات ايتمشدر . خيرالدين
پاشانك يابديرديغى جبيبلى حمامه برچوق تاريخلر
سويلمشدر، كه حمام مذكورك ديوارلرنده محكوكدر.

— دردنجيسى (السيد الشيخ حسن — افندى)
١٠٢٩ ده دنيايه گلوب، ١٠٧٤ ده بلاطده واقع
كتخدا زاويه‌سنده پوست‌نشين اولمش؛ و ١١٠٠ ده
ارتحال ايتمشدر . آنى الترجمه (وحى)نك پدريدر.
متصوفانه اشعارى وبعض الهياتى واردر . شو بيت
جملهٔ اشعارندندر :

سنك اسرارى كشف ايده بردل
اودلى ذوالفقار ايله ايكى دل (يعنى ديل)

— بشنجيسى (نومن زاده — افندى)
موره‌ده‌كى آنابوليدن اولوب، ١١٧٢ ده اوراده
ارباب عصيان النده شهيد اولمشدر . شو قطعه
اونكدر :

گلگونه دان عارض يار اولدى غنچه ليك
قزدى قزاردى غنچه كه يوزلر قزارتمدى
يوزلر آغرديرم دير ايكن سايه بخش اولوب
سنبل آچلدى زلفنه يوزلر آغارتمدى

آلتنجيسى (— بابا) آنقره‌لى وحاجى بيرام
ولى سلاله‌سندن اولوب، عزيز مشاراليهك طريقنه
سالك ملاميوندن برذات اولديغى حالده، ١٢٠٢ ده
وفات ايتمشدر . شو بيت اونكدر :

نكهت زلفك دلارا شم ايدن شيدالنور
غمى مجنون اولسه عالم كاكلك ليلالنور

— يدنجيسى (وقعه نويس خليل — بك)
عبدالله نائلى پاشانك حفيدى اولوب، سلك كتابه
سالك اولمغله ، تذكره‌جيلك ، روزنامچه‌جيلك
وآمدجيلك كبى مناصبده بولنه‌رق، وقعه نويسلك
خدمتنه تعيين اولنمش؛ و ١٢١٣ ده وفات ايتمشدر.
ديوانى وتاريخى واردر .

— سكزنجيسى (— پاشا) عينتابلى اولوب،
١١٧٣ ده طوغمش؛ ويكرمى ياشنده ايكن اكمال
علوم ايدوب، رشد وذكاسيله اكتساب شهرت
ايتمكله، رتبهٔ ميرميرانى ايله عينتاب متصرفلغنه تعيين
اولنمش؛ و ٢٨ ياشنده بعض ولاتك افترا وسعايتيله
اعدام اولنمشدر . مرتب ديوانى وبرچوق شرقيلرى
واردر .

— طقوزنجيسى (عثمان — پاشا) دياربكرلى
اولوب، بودخى رتبهٔ ميرميرانى ايله بعض متصرفلقلرده
بولنمشدر . شو مطلع اونكدر :

بك نادمم افشاى ملال ايلديكمدن
اول غنچه‌يى دلتنك مقال ايلديكمدن

نورى { فرس شعراسندن دخى بروجه آتى برقاچ كشينك مخلصيدر :

برنجيسى (قاضى نورالله) شوستر ساداتندن وعلماء
اماميه‌دن اولوب، اكبر شاه زماننده هندستانه
رحلتله، لاهور قاضيسى اولمش؛ ومذهب اهل سنته
« مجالس المؤمنين » و« احقاق الحق » عنوانلريله ايكى
كتاب يازمش ايدى . جهانگير بركون كنديسنه
مذهبنى صورمغله، « سنى‌يم » جوابنى آلنجه، «يلان
سويلين قاضينك جزاسى نه‌در ؟ » ديمش ؛ و« عزل
وتعزيرى اقتضا ايدر » جوابنى آلدقده، ديكنلى
برقيرباجله ضربنى امر ايتمش ؛ وبيچاره اوچنجى
ضربه‌ده بايلوب، ١٠١٩ ده متأثراً وفات ايتمشدر.
شومقطع اونكدر :

خوش پريشان شدهٔ باتو نكفتم نورى
آفتى اين سر و سامان تو دارد درپى

— ايكنجيسى (ميرزا —) اصفهانلى اولوب،

هرات شیخ‌الاسلامی ایدی. شو بیت اونکدر :

ز شرم وعده خلاف مکن کنار از من
نیامدن ز تو و ذوق انتظار از من

— اوچنجیسی ینه اصفهانلی اولوب، مختصر لکن کوزل اشعاری حاوی دیوانی واردر. شو بیت اونکدر :

باز ای دل باکه میباشی که بامانیستی
در کجایی چند روزی شد که پیدا نیستی

— بو مخلصله مولد جناب نبوی حقنده بر منظومه صاحبی اولوب ۸۸۷ تاریخنده وفات ایتمش بر و ۱۰۰۰ تاریخنده وفات ایتمش اصفهانلی دیکر برشاعر بولندیغی بعض تراجم کتابلرنده کوریلوب، شعرلرینه دسترس اولنه‌مدی. — کذلک بری تبریزلی، بری نیساپورلی وبرده لاهورلی بو مخلصله اوچ شاعر بولنمشدر.

نوریق { (Norique) روما دولتی زماننده باویره ایله نفس آوستریانک بر قسمیله استیریه‌دن مرکب بیوک برخطه اولوب، غرباً رتیه، جنوباً ایتالیا، شرقاً پانونیه مملکتلریله شمالاً دخی طونه مجراسیله محدود ایدی. باشلیجه معموره‌لری: یوودوروم، لاوریاقوم، اوویلابیس ونوریا ایدی. طاغلق بریر اولوب، کومش وآلتون معدنلریله مشهور ایدی. روماللر آوغستوسک زماننده بوخطه‌یی ضبط ایتمشلردی. — آلپ سلسلهٔ جبالنک بوخطه داخلنده امتداد وتشعب ایدن قسمنه (آلپ نوریق Alpes Noriques) نامی ویریلیور. [«آلپ» ماده‌سنه مراجعت.]

نوس { (Neuss) — یاخود نویس — پروسیه‌نک رین ایالتنده ودوسلدورفک ٦ کیلومتره جنوب غربیسنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، ۱٦۰۰۰ اهالیسی وبرقاچ فابریقه‌سیله ایشلک تجارتی واردر. اسکی برقصبه اولوب، وقتیله دها بیوک ایدی.

نوستریه { (Neustrie) فرانقلرک وقتیله تأسیس ایتدکلری اوچ دولتک بری اولوب، غالبا یعنی اسکی فرانسه‌نک شمال غربی قسمنده واقع وغرباً برتانیه، جنوباً لوآره، شرقاً شامپانیه خطه‌لریله، شمالاً دخی موزه مجراسیله محدود ایدی. مرکزی پاریس ایدی. دول ثلثهٔ مذکوره‌نک دیکر ایکیسی: مرکزی مچ شهری اولان (آوستراسیا) ایله مرکزی اورلئان شهری بولنان (بورغونیه) ایدی. بواوچ دولت بینلرنده‌کی محاربات غیرمنقطعه ایله کاه بری وکاه دیکری غالب کله‌رک، نهایت قارلوونجیان سلاله‌سنک اوائل حکومتنده جمله‌سی بر حکومتده جمع وتوحید اولنمش ایسه‌ده، دها برخیلی وقت ممالک مذکوره‌یه بواسملر ویرلمکده دوام ایتمش؛ ونهایت نوستریه‌نک شمال غربی قسمی (نورماندیه) تسمیه اولنمشدر.

نوسی‌به { (Nossi-Bé) مداغسقارک شمال غربی ساحلی قارشیسنده و ۱۲ کیلومتره آچیقده فرانسه‌یه تابع بر آطه اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۲۹۳ مربع کیلومتره واهالیسی ۹۵٤۰ کشیدر. اراضیسی عارضه‌لی وبرکانی‌الاصل اولوب، میاه جاریه‌سی دخی اولمغله، پک منبتدر. باشلیجه محصولاتی: پرنج، مصر، بتاته، موز، مانیوق، شکر قامشی، وانیله، چیویت، قهوه وساٸره‌دن عبارتدر. هواسی مداغسقارک کینه مشابه اولوب، آنجق دها صاغلامدر. اهالیسی باشلیجه مداغسقارک (سقالاو)لرندن اولوب، تجارتی ایسه عرب وهند مسلمانلرینک النده‌در. صاغلام لیمانی وبرمقدار دمیر یولی واردر.

نوشاتل { (وآلمانجه نایننبورغ Neucha-tel, Neuenburg) اسویچره‌نک غرب جهتنده برنه‌نک ٤١ کیلومتره غربنده اوله‌رق جوره طاغنک اتکنده وهمنامی اولان واسع بر کولک غرب شمالی ساحلنده همنامی اولان ناحیه یعنی جمهوریتنک مرکزی برشهر اولوب، ۱۸۵۱۰ اهالیسی، کوزل موقعی، فرحفزا تفرجکاهلری، ذکور واناث ایچون متعدد مکاتب عالیه‌سی، ۱۰۰۰۰۰ جلدی حاوی کتبخانه‌سی، مکمل موزه‌سی، آقادمیاسی، شهرک خارجنده رصدخانه‌سی، متعدد جمعیات علمیه‌سی، برچوق مؤسسات خیریه‌سی، ساعت، کاغد، چوقلاته، حصیر شاپقه وساٸره فابریقه‌لری.

نوشاتل { (ناحیه‌سی Canton de Neu-chatel) اسویچره جماهیر متفقه‌سنی ترکیب ایدن نواحینک غرب طرفنده بولنانلرندن اولوب، غرب شمالی جهتندن فرانسه حدودیله، شمالاً وشمال شرقی طرفندن برنه، جنوباً (وود)

ناحیه‌لریله ، شرق جنوبی طرفندن دخی همنامی اولان کول ایله محدوددر. شمال شرقیدن جنوب غربی‌یه بویی ٥٥ و وسطی اکی ٢٠ کیلومتره اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ٨٠٨ مربع کیلومتره و اهالیسی ١٠٨١٥٣ کشیدر، که بهر مربع کیلومتره باشنه ١٣٥ کشی دوشر . اراضیسی فرانسه حدودندن کولك کنارینه‌دك اوزانه‌رق بر سطح مائل تشکیل ایدن جوره سلسلهٔ جبالنك اتکاریله قوللرندن عبارت اولوب، بو قوللر ١٢٠٠ متره ارتفاعلرینه قدر یوکسلیر. میاه جاریه‌سی کوله دوکیلوب، کولك فضلهٔ میاهی دخی (بینه) کولنه واورادن (رین) ایرماغنه دوکلمك اوزره ، شمال شرقی‌یه طوغری آقار . طبیعت اراضی وهواجه اوچه تقسیم اولنه. بیلیر : برنجیسی کولك سواحلی قربنده‌کی آلچق یرلریدر ، که بونلرده بر مقدار ذخیره ایله کلیتلی اوزوم ومیوه‌لرك انواعی حاصل اولور ؛ ایکنجیسی وسطی ارتفاعده اولان بایر ودره‌لردر، که بونلرده دخی جزئی مقدار ذخیره حاصل اولورسه‌ده، اصل چایرلری چوقدر ؛ اوچنجیسی طاغلق ومرتفع یرل. یدرکه ، آنجق مرعالری حاوی اولوب ، اورانك اهالیسی باشلیجه صنایع محصوله چکینیرلر. حیوانات اهلیه‌سنك اك کثرتلیسی صیغیردر . زفت، آلچی وسائر بعض اتربه واحجار نافعه چیقار . اهالیسنك اوچ ربعی فرانسز وقصوری آلمان وجزئی مقداری ایتالیان وسائره‌در . مذهبجه قسم کلیسی پروتستان و ١١٦٠٠ ی قتولیك، ٦٠٠ قدری‌ده یهودیدر. حکومتی جمهوریت مفرطه اولوب ، اهالینك بهر ١٠٠٠ نفوسی برمبعوث انتخاب ایتمکله تشکل ایدن مجلس عمومی طاغلدیغی وقت، ٣ سنه مدتله ایچلرندن انتخاب ایتدکلری ٥ اعضادن مرکب برمجلس دائمی ادارهٔ مملکت ایدر.

نوشاتل کولی (Lac de Neuchatel) اسویچره‌نك اك بیوك کوللرندن اولوب، غرب جهتنده شمال شرقیدن جنوب غربی‌یه طوغری ممتد طار واوزون برشکل ابراز ایدیور. قسم اعظم شمالیسی غرباً همنامی اولان ناحیه‌ایله، شمال شرقی طرفندن برنه ، شرقاً فریبورغ ناحیه. لریله ، قسم جنوبیسی هر اوچ طرفدن (وود) ناحیه‌سیله محاطدر . بویی ٣٩ کیلومتره اولوب ، اکی ٣ ایله ٨ کیلومتره آره‌لرنده‌در. محیط دائره‌سی ٩٣ کیلومتره ومساحهٔ سطحیه‌سی ٢٤٠ مربع کیلو. متره‌در. وسطی عمقی ٧٥ واك درین محلنده ١٥٣ متره‌در. ایچنه برچوق چایلر دوکیلور. فضلهٔ میاهی (تیله) تسمیه اولنان آیاغی واسطه‌سیله (بینه) کولنه منصب اولوب، اوراده دخی (آر) نهری واسطه‌سیله رین ایرماغنه دوکیلور . مذکور آیاغی ثانیه‌ده حد وسطی اوزره ٥٢ مکعب متره صو دوکوب، ایکی کول آره‌سنده برسیر سفائن طریقی تشکیل ایدیور. سواحل غربیه‌سی باغلرله وکوزل کویلرله مستور اولوب ، سائر طرفلری او قدر معمور دکلدر. بالیغی چوقدر.

نوشتکین خوارزمشاهان ملوکنك جدی اولوب، ملکشاه سلجوقی امرا. سندن بیلکاتکینك آزادلیسی ایدی . افندیسنك وفاتنده ملکشاهك فرمانیله اونك یرینه خوارزم والیسی اولمش ؛ ور مدت اجرای حکومتدن صکره، ٤٩١ تاریخنده وفات ایدوب، اوغلی قطب. الدین محمدخانی اولمش؛ وابتدا خوارزمشاه عنوانتی بوذات آلمشدر.

نوشجان فارسده بربلده وترکستانك ایلر. یسنده چین حدودی قربنده علیا وسفلی صفتلریله ایکی قصبه اولدیغی جغرافیون اسلام آثارنده مسطوردر.

نوشهر قونیه ولایتنك نیکده سنجاغنده ونیکده‌نك ٧٥ کیلومتره شمالنده قیصریه‌نك‌ده ٦٥ کیلومتره غربنده وقزیل ایرماغه تابع بر چایك اوزرنده واقع قضا مرکزی بر شهر اولوب، ١٧٠٠٠ اهالیسی، ١٨ جامع شریفی، ١ مسجدی، ٦ مدرسه‌سی، رشدیه مکتبی، ٢ حمامی، ١٤ خانی، ١٠٧٦ دکانی ، بول میاه جاریه‌سی، باغ وباغچه‌لری وکوزل منظره‌سی واردر . قیصریه وبغداد جاده‌سی اوزرنده واقع اولوب ، اهمیت موقعیه وتجاره‌سی واردر. بعض آوروپالی سیاحلر اهالیسنك باشلیجه روملردن عبارت اولدیغنی، وهله تجارتك بونلرك یدانحصارنده بولندیغنی بیان ایتمشلر. سه‌ده، نوشهرده یالکز ٣٠٣٩ روم و ٢٣٤ ارمنی بولنوب، قصور اهالی کاملاً اسلام بولندیغی وخر. ستیانلرینك دخی لسان ترکی ایله متکلم بولندقلری معلومدر.

— نوشهر قضاسی شرقاً اورکوب، جنوباً نفس نیکده، غرباً آقسرای قضالریله، شمالاً دخی آنقره ولایتیله محدود اولوب، ۳٤ قریه‌دن مرکب و۱۹۱ ۳۸ اهالی ایله مسکوندر، که بونلرك‌ده ۸۵۲۸ ی روم، ٤٦۹ ی ارمنی وقصوری مسلم اولوب جمله‌سی لسان ترکی ایله متکلمدرلر. محصولاتی ذخایر متنوعه ایله جنسلری نفیس میوه وسبزه‌لرك انواعندن عبارت اولوب، اراضیسی خیلی محصولات ویرمکه مستعد ایسه‌ده، هرطرفدن اسکله‌لرك بعدی وطرق ومعابرك فقدانی حسیله احتیاج محلیدن زیاده اکلیور. قضا داخلنده بز وآلاجه ایله عبا وسائره نسج اولنور. حدود شمالیه‌سنی قزیل ایرماغك مجراسی تشکیل ایدوب، بتون میاه جاریه‌سی اورایه دوکیلور؛ یعنی قره دکیز مائله‌سنده واقعدر. قضا داخلنده ۷۵ جامع شریف، ۷ مسجد، ۹ دکرمن، ۹ فرون، ۹ خان و۱۰۹۱ دکان موجوددر.

نوشهر { نیشابورك نام دیکری اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

نوشیروان { (یاخود نوشینروان) ایران قدیم ملوکندن ساسانیان سلالەسنك یکرمنجیسی اولوب، عربلرجه (کسری) وروملرجه (Chosroës) اسمیله معروفدر. وبو اسم قیصر اسمی کبی اخلافنه دخی تعمیم اولنمشدر. ساسانیانك آب روبی اولوب، عدل ودادیله شهرت بولمش؛ ودولتنك حدودینی پك زیاده توسیع ایدوب، بحق «بیوك» لقبنه مظهر اولمشدر. قبادك اوغلی اولوب، میلادك ۵۳۱ تاریخنده پدرینه خلف اولمش؛ وروملرله، تورانیلرله هندلیلرله وسائر قومشولرله ایتدیکی محاربات عدیده‌ده غالب کلوب، جزیره وشام وانبار جهتلرینی وقافقاسیه‌یی ضبطله، ایران دولتنك حدودینی آق دکیز وقره دکیز سواحلنه‌دك توسیع، وماوراءالنهر جهتندن دخی برخیلی یرلر استیلا ایتمشیدی. روم ایمپراطوری یوستنیانوسی ۵٦۲ تاریخ میلادیسنده کلیاً منهزم ایدوب، الی سنه مدتله بهر سنه اوتوز بیك آلتون جزیه اعطاسنه مجبور المشیدی. ٤۸ سنه کمال عدالت وسطوتله حکم سورروب، ۵۷۹ تاریخ میلادیسنده وفات ایتمش؛ واوغلی دردنجی هرمز خانی اولمشدر. بزرجمهر اسمنده حکیم بروزیری وسائر عقللی مشاورلری اولوب، ارباب حکمت وهنری هر طرفدن جمع وتلطیف ایدردی. قلعه وکوپری وسائره کبی بر چوق ابنیه وسائر آثاری باقیدر. فخر کائنات (صلی الله علیه وسلم) افندمز نوشیروانك زماننده دنیایه کلوب: «ولدت فی زمن السلطان العادل» حدیث شریفیله صاحب ترجمه‌نك عدالتیله افتخار بیورمشلردر، که بوشرف نوشیروانك عدلنی وعلی‌الاطلاق عدالتنی تبجیل ایچون کافیدر. پدری زماننده ظهور ایتمش اولان مزدك زنادقه‌سنی تنکیل ایتمش؛ وخرستیانلر حقنده دخی برآز شدت کوسترمشدر.

نوشیروان کرمانی { ادبادن اولوب، «ارذی ویراف نامه» کتاب قدیمی زند لساندن فارسی‌یه نقل ایتمشدر. بوکتابك بری منظوم وبری منثور دیکر ایکی ترجمه‌سی‌ده واردر. انکلیزجه‌یه دخی ترجمه، و۱۸۱٦ده لوندره‌ده نشر اولنمشدر.

نوعی { اونجی قرن هجری عثمانلی شعراسندن ومدرسیندن اولوب، مرتب دیوانی واردر.

— ایران شعراسندن دخی بومخلصله متخلص بری اولوب، خبوشانلیدر. شوبیت اونکدر:

ز دوست غیر خیالی ندیده ام ترسم
که دوست بینم وکویم بدوست مانند است

نوعی زاده { [«عطایی» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

نوغای { تاتار اسم سقیمیله تسمیه ایتدیکمز شرق ترکلرندن بر قوم اولوب، بحر خزرله بحرسیاه آره‌سنده وقوبان ایله ترك وادیلرنده ساکندرلر. عن‌اصل اوجهتلره مستولی اولمش اولان خزر وپچنك قوملرینك احفادندن اولوب، چنکیزدن صکره دشت قپچاق دولتی زماننده شرقدن کلن قالموق مغوللرینك تحت حکمنه کچمش؛ وبونلر دخی دین اسلامی قبول ایدنجه، کندیلریله قاریشوب، نوغای قومنی وجوده کتیرمشلردر. قپچاق دولتنك درت خانلغه انقسامنده بونلرك اك جنوب شرقیده حکم سورنی نوغای خانی نامنی آلمش ایدی. نوغایلر اوندن صکره جنوب وغربه طوغری یاییله‌رق، (دنیستر) مجراسنك

بری طرفنه قدر انتشار ایتمش؛ وبرطاقلری دولت عثمانیه‌نك تحت تابعیتنه گیروب، بعضلریده قریمده یرلشمشلر ایدی. شمالاً دخی وولغا مجراسنه‌دك توسع ایتمشلردی. روسلر مذکور درت خانلغك یر یر وجودلرینی قالدیرمغه باشلادقلرنده، نوغایلرله دخی برچوق وقت محاربه ایدوب، نوغایلر مردانه مقاومت ایتمشلرسه‌ده، ١٧٧٠ده ناب وتوانلری قالمیوب، مملکتلری روسلرك ضبطنه گچمش؛ واو وقت اکثریسی ممالك عثمانیه‌یه وسائر اقطار اسلامیه‌یه هجرت ایده‌رك، محو وپریشان اولمش؛ وچرکستانك ضبطنده چرکسلرله برابر نوغایلرك ممالك عثمانیه‌یه برایکنجی هجرتلری وقوعبولمشدر. الیوم روسیه‌ده بولنان نوغایلر آنجق ٢٥٠٠٠ نفوس راده‌لرنده‌در. شرق ترکجه‌سیله متکلم، چالیشقان وناموسلی آدملردر.

نوفل { (ابوالحارث — بن الحارث بن عبد المطلب القرشی الهاشمی) صحابه‌دن ورسول‌الله (صلی الله علیه وسلم) افندمزك عم زاده‌لرندن اولوب، بدر غزاسنده مشرکین میاننده ایادیٔ مسلمینه اسیر دوشمش؛ وفدیه ایله کندینی قورتاردقدن صکره، اسلامه گلوب هجرت ایتمش؛ واوندن صکره‌کی غزوتده معیت جناب نبویده بولنوب، ١٥نجی سال هجریده مدینه‌ده وفات ایتمشدر.

نوقاهیوه { (Nouka-Hiva) بحر محیط کبیرده فرانسه‌یه تابع (مارکیزه) جزایرینك اڭ بیوکی اولوب، ٨°٤٥′ ایله ٩° عرض جنوبی آره‌سنده و ١٤٢°٢٢′ طول شرقی آلتنده واقعدر. مساحهٔ سطحیه‌سی ٤٨٢ مربع کیلومترو واهالیسی ١٢١٥ کشیدر.

نول { مغربك جنوب جهتنده قبائل بربردن لمطه قبیله‌سنك مرکزی برقصبه اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

نوله { (Nola) ایتالیانك (تره‌دی لابور) ایالتنده قازرته‌نك ٢٣ کیلومترو شرق جنوبیسنده وناپولینك اوقدر شرق شمالیسنده بك اسکی برقصبه اولوب، ٧٤٦٠ اهالیسی واردر.

نوماپومپیلیوس { (Numa Pompilius) اسکی روماليلرك ایکنجی حکمداری اولوب، سابینلردن اولدیغی حالده، قرق یاشنده ایکن، میلاد عیسادن ٧١٤ سنه اول رومایه جلبله تخته اقعاد اولنمش؛ وبرچوق قوانین ملکیه ومذهبیه وضع ایدوب، بونلری قبول ایتدیرمك ایچون، کندیسنه الهام اولندیغنی ادعا ایدر ایمش. جسمی اولمیوب، قانوندن کنایه برشخص موهوم اولدیغی دخی مظنوندر.

نومریانوس { (Numérien, Numerianus) روما امپراطورلرندن اولوب، میلادك ٢٨٤ تاریخنده برادری (قارین) ایله برابر پدری (قاروس)ه خلف اولمش؛ وبنه اوسنه ایران سفرندن عودتنده قاین پدری (آپر) طرفندن قتل اولنمشدی.

نومیدیه { (Numidie) مغربك عربلرجه مغرب اوسط والیوم جزایر دینلن مملکتنه رومالیلر طرفندن ویریلن اسم اولوب، شرقاً قارتاج وغرباً ماوریتانیه ایله محدود ایدی. [«مغرب» و«جزایر» ماده‌لرینه مراجعت.]

نوواره { (Novare) ایتالیانك پیامونته خطه‌سنده وتورینونك ٨٧ کیلومترو شرق شمالیسنده ایالت مرکزی برقصبه اولوب، ١٥٢٣٠ اهالیسی، بوك وایپك منسوجات فابریقه‌لری وذخیره وسائر تجارتی واردر.

— نوواره ایالتی پیامونته‌نك منتهای شمال شرقی قسمندن عبارت اولوب، شمالاً اسویچره حدودیله، شرقاً میلان، جنوباً آلکساندریه، غرباً تورینو ایالتلریله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ٦٦١٤ مربع کیلومترو اولوب، ٦٧٥٩٢٥ اهالی ایله مسکوندر. قسم جنوبیسی (پو) ایرماغنه آقدیغی اووه‌ده اولوب، قسم شمالیسی طاغلقدر. اراضیسی پك منبت اولوب، ذخیره، پرنج، کتن، اوزوم وسائر محصولاتی واردر. طاغلق یرلرنده حیوانات اهلیه‌سی چوق اولوب، یاغ، پنیر وسائره چیقار. برخیلی مقدار ایپك دخی چیقوب، بوك وایپکدن منسوجات اعمال اولنور.

نووغورود { (Novgorod) روسیه‌نك شمال غربی جهتنده وپترسبورغك ١٦١ کیلومترو جنوب شرقیسنده اوله‌رق (لادوغه) گولنه دوکیلن (وولخوف)

نهرینك ایکی کنارنده واقع ایالت مرکزی برشهر اولوب، ٢٣٩٨٠ اهالیسی، آیاصوفیه اسمیله بیوك برکلیساسی، ١٢ کمر اوزرنده متین بر کارکیر کوپریسی وبعض استحکاماتی واردر. پك اسکی برشهر اولوب، وقتیله آیریجه اداره اولنوردی؛ واهالیسی ٤٠٠٠٠٠ کشی‌یه بالغ ایدی. بواسمله اولان دیکر ایکی بلده‌دن تفریق ایچون بوکا «بیوك نووغورود» دیرلر؛ حالبوکه دیکرلرندن بری شمدی بوندن بیوکدر.

— نووغورود ایالتی غرباً وغرب شمالی جهتندن پترسبورغ، شمالاً اولونج، شرقاً وولوغده وياروسلاف، جنوب شرقی طرفندن وجنوباً تور، جنوب غربی طرفندن دخی پسقوف ایالتلریله محدوددر. ٥٧° ایله ′١٥ °٦١ عرض شمالی و°٢٨ ایله ′٣٥ °٣٧ طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ١٢٢٣٣٩ مربع کیلومتره واهالیسی ١٣٠٢٦١٤ کشیدر. اراضیسی دوز وآلچق اولوب، روسلرك «آلاؤن طاغلری» ویا «والدای یایله‌سی» تسمیه ایتدکلری بر صره آلچق تپه‌لری‌ده واردر. قسم اعظمی بتاقلق اولوب، کوللرینك‌ده مجموعی ٢٣٣٦ مربع کیلومتره وسعتنده‌در. بونلرك اك بیوکلری غرب جهتنده‌کی (المن) ایله شرق طرفنده‌کی (بلواوزرو) در. (لادوغه) نام واسع کول دخی حدود شمالیه‌سنده بولنیور. میاه جاریه‌سنك چوغی بوکوله منصب اولوب، بونك آیاغی اولان (نوا) واسطه‌سیله بالطیق دکیزینك فینلانده کورفزینه دوکیلور. انهارینك اك بیوکلری مذکور (المن) کولنك آیاغی اولان (وولهووو) ایله (سیاس) در. (بلو اوزرو) نك آیاغی (ویتکرا) کولنه دوکیلوب اوطریقله بحرمنجمد شمالینك آق دکیزینه کیدر. مذکور (سیاس)، تابع (مولوغه) نهری برجدول واسطه‌سیله وولغا ایله اختلاط ایدر. اراضیسنك تقریباً نصفی اورمان ونصف دیکرینك ایکی خمسی اراضیٔ مزروعه، برخمسی چایر ومرعا، ایکی خمسی‌ده اراضیٔ خالیه‌دن عبارتدر. هواسی صوغوق سرت ورطوبتلیدر. محصولاتی کتن ایله بر مقدار چاودار، یولاف، آرپه‌دن وبتاته‌دن عبارتدر. طوپراغنك قوهٔ انباتیه‌سی پك آز وهواسی محصولاتك یتیشمه‌سنه غیر مساعددر. حیوانات اهلیه‌سی‌ده آزدر. اهالیسنك باشلیجه مدار تعیشی اورمانلردن کراسته قطعیله آو، بالیقچیلق، کمیجیلك ودمیر معدننك اخراجی کبی شیلردن عبارتدر. دمیرخانه‌لری ودیکر بعض فابریقه‌لری‌ده واردر. ایالت ١١ قضایه منقسمدر.

نووغورود { نژنی — [«نیژنی نووغورود» ماده‌سنه مراجعت.]

نووغورود سیورسیك { (Novgorod-Sieversk) روسیه‌نك چرنیقوف ایالتنده وچرنیقوفك ١٤٨ کیلومتره شرق شمالیسنده اوله‌رق (دینپر)، تابع (دسنا) نهری اوزرنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، ٨٨٩٠ اهالیسی کوزل برکتبخانه‌یی حاوی مکتبی، خسته‌خانه‌سی، دباغخانه‌لری، صابون فابریقه‌لری وایشلك تجارتی واردر.

نووی { (ابو ذکریا یحیی بن شرف) مشاهیر علما ومؤلفیندن اولوب، ٦٧٦ تاریخنده وفات ایتمشدر. برچوق تألیفاتی اولوب، اك مشهورلری: رجال حدیثك اسامیسنی مبین وحروف هجا ترتیبیله مرتب «تهذیب الاسماء» عنوانلی بیوك کتابیله «عیون المسائل المهمة» عنوانلی اثری وفتاویسیدر.

نووی { (Novi) ایتالیانك جنوه ایالتنده وجنوه‌نك ٤٠ کیلومتره شمالنده مستحکم بر قصبه اولوب، ١٠٥٠٠ اهالیسی واردر.

نووی بازار { (Novi-Bazar) [«یکی بازار» ماده‌سنه مراجعت.]

نوه‌برده { اسکوب ایله پرشتنه آره‌لرنده برقریه اولوب، اثنای فتحده متین استحکاماتیله مشهور ایدی. بعده استحکاماتی هدم اولنمغله، اهمیتی قالمامشدر.

نوید { فرس شعراسندن ایکی ذاتك مخلصی اولوب، بری (میرزا محمد حسین) اصفهانلی ومیرمشتاقك همشیره زاده‌سی اولدیغی حالده، کشمیره نقل وطنله، ١١٨٢ ده اوراده وفات ایتمشدر.

— دیکری (نورالدین) دهلیلی اولوب، هندستانده بعض صوبه‌دارلقلرده بولنمش؛ واون ایکنجی قرن هجری اواسطنده وفات ایتمشدر.

نویری { (شهاب‌الدین احمد) مشاهیر علما ومورخیندن اولوب، مصرك (نویره) ناحیه‌سنده نشأت، و٧٣٢ تاریخنده‌وفات ایتمشدر. اشهر تألیفاتی «نهایة‌الارب فی‌فنون‌الادب» عنوانلی کتاب معتبریدر.

نویی { (Neuilly) فرانسه‌نك سینه‌ایالتنده وپارسك قربنده اوله‌رق سینه‌نك صاغ کنارنده وبولونیه اورمانی اتصالنده ناحیه مرکزی برقصبه‌اولوب، ١٩٤٠٠ اهالیسی، کوزل برطاش کوپریسی وبعض فابریقه‌لری واردر.

نهاری { اونجی قرن هجری عثمانلی شعراسندن اولوب، برزرینلیدر. شو بیت اونکدر:

صورمه نه‌در دهان ومیانکله حالمز
چوق یوق نتیجه هیچه کچرقیل وقالمز

نهالی { اونجی قرن هجری عثمانلی شعراسندن ایکی کشینك مخلصی اولوب، برنجیسی بروسه‌لی ایدی. طریق قضایه سالك اولوب، هجوه میل والفتی اولدیغندن، دلگیر ایتدیکی ذواتك سعایتیله، دفعاتله ادباره اوغرامش؛ وعیش وعشرتله دخی شهرت بولمش ایدی.

— ایکنجیسی مدرسیندن اولوب، ترکجه وفارسی اشعاری واردر. شومطلع اونکدر:

خدنك کبی بر برك کل تر اله کیرمز
قدك کبی بر شاخ صنوبر اله کیرمز

— فرس شاعره‌لرندن دخی سمرقندلی بر قادینك مخلصی اولوب، مشفقی ایله بعض ملاطفه‌لری کچمشدر. شوبیت اونکدر:

هلال نیست که بر اوج چرخ چاکرده
فلك بکشتن من تیغ برهوا کرده

نهانی { اونجی قرن هجری عثمانلی شعراسندن ایکی کشینك مخلصیدر:
برنجیسی مدرسیندن اولوب، جانب حجازه عزیمتله، ایفای حجدن صکره ٩٢٥ ده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

لاله‌لر چیقدی قزل تاجیله شاهیلر کبی
چکدی سوسن خنجرین سف سپاهیلر کبی

— ایکنجیسی جنتمکان قانونی سلطان سلیمان خان دوری علما واعیانندن اولوب، (طوراق‌چلبی) دینمکله مشهور ایدی. ایرانه قاچان شهزاده بایزیددن طولایی، سفارتله شاهك نزدینه مأمور اولوب، بعدالعوده، ٩٧٠ تاریخنده خصماسنك عزوپانی اوزرینه، اعدام اولنمشدی.

نهانی { فرس شاعره‌لرندن بروجه آتی درت قادینك مخلصیدر:
برنجیسی سلطان حسین بایقرا خاتونلرندن اولوب، عن‌اصل اصفهانلی‌ایدی. شوبیت اونکدر:

از هردو طرف مطلب ما زلف نکارست
در مذهب ما سبحه وزنار نباشد

— ایکنجیسی بنه مشارالیه سلطان حسین بایقرانك خواجهٔ دیوانی افضل کرمانینك همشیره‌سی ایدی. شوقطعه اونکدر:

آه زین شاعران نادیده ‌ که ندارند نور دردیده
قدخوبان بسرو میخوانند ‌ رخ ایشان بماه تابیده
ماه قرصیست ناتمام عیار ‌ سرو چوبیست ناتراشیده

— اوچنجیسی شیرازلی اولوب، مولانا عبدالرحمن جامیدن آز صکره یاشامش؛ ومشارالیهك اشعارینه نظیره‌لر سویلمشدر. شو بیت اونکدر:

شدم دیوانه تا در خواب دیدم آن پری رورا
چه باشد حال کربیند ببیداری کسی اورا

— دردنجیسی اکبر شاه رجالندن محمدجعفر اکبر آبادینك والده‌سی اولوب، شوبیت اونکدر:

روز غم شب درد بی‌آرام پیدا کرده ام
درد مندیها درین ایام پیدا کرده ام

— بریسی (قاش) لی ودیکری شاه سلیمان صفوینك والده‌سنك مصاحبه‌سی اولمق اوزره، بومخلصله دیکر ایکی شاعره دخی وار ایسه‌ده، اشعارلرینه دسترس اولنه‌مدی.

نهاوند { ایرانك عراق العجم خطه‌سنده وهمدانك ٦٠ کیلومتره جنوبنده

وکرخه ایرماغنه تابع بر نهرك اوزرنده اوله‌رق ١٧٨٠ مترهلك ارتفاعده بر قصبه اولوب، ٥٠٠٠ اهالیسی، اطرافنده کوزل چایر ومرعالری وازمنهٔ قدیمه‌دن قالمه بعض آثاری واردر. مرمردن برابلیق وبراوکوز هیکلی اولدیغی ونهردن سیم سیاه ولوله‌جی چاموری مقامنده مستعمل کوزل بر چامور واطرافنده بعض نباتات طبیه چیقدیغی جغرافیون اسلام آثارنده مسطوردر. وقتیله بیوك بر شهر اولوب، بعده تدنی ایتمشدر. حضرت عمر بن الخطاب (رضی الله عنه) زماننده ١٩ نجی سال هجریده مجاهدین اسلام ایله عسکر یزدجرد آره‌سنده ایران قدیم دولتنه ختام ویرن محاربهٔ عظیمه وقطعیه بو شهرده وقوع بولوب، ایرانیلرك ١٥٠٠٠٠ سواری عسکرندن عبارت وفیروزانك قوماندهسی آلتنده اولان اردوی عظیمنه قارشی نعمان بن المقرنك تحت قیادتنده بر سریهٔ مسلمین سوق بیورلمش؛ ومشارالیه ایلك حمله‌ده شهید اولمغله، قیادتی حذیفه بن الیمان آلوب، مظفریته نائل اولمش؛ وبو محاربهٔ قطعیه ایله ایرانك بو قدر بیك سنه‌لك دولت عظیمه‌سنه ختام ویرلمشدر.

نهر ابراهیم } شامده بر نهردر، که جبل لبنانك بر مغاره‌سندن نبعانله، غربه طوغری جریان ایده‌رك، جبیلدن ٦ کیلومترهلك مسافه‌ده آق دکزه دوکیلور. اسکی فنیکه‌لیلر عندنده (آدونیس) یعنی (تموز) معبود کاذبنك اسمیله مسمی اولوب، فیضاننده سورو کلدیکی قرمزی چامورلردن برخیلی مسافه‌ده دکز قرمزی اولمغله، بو حال تموزك قاننه حمل اولنوردی. او اعتقادلرك بقیه‌سی اوله‌رق، الیوم اهل اسلام ویهودیلر عندنده دخی مقدس عد اولنه‌رق، بو قدسیت حضرت ابراهیم (علیه السلام) ه اولان منسوبیتنه اسناد اولنیور.

نهر الکبیر } (النهر الکبیر) ساحل شامه دوکیلن ایرماقلرك بری اولوب، جبل لبنانك منتهای شمالنده‌کی جبل عکارك شرق اتکلرندن نبعانله، جبل مذکورك شمالی اتکلرینی طولاشه‌رق، وبر قاچ چای دخی اخذ ایله، طرابلس شامغنك وسطلرنده غربه طوغری جریان ایده‌رك، دکزه دوکیلور. اوساحلده‌کی انهارك اك بیوکی اولوب، صویی بولدر.

نهر الکلب } ساحل شامده بر نهردر، که جبل لبنانك بر مغاره‌سندن خروجله، قیالق بر وادینك ایچنده جریان، وبر طاقم شلاله‌لر وتحت الارض مجرالر تشکیل ایده‌رك، بیروتك شمالنده دکزه دوکیلور. صوینك بر مقداری بر جدول واسطه‌سیله بیروت شهرینه آقیدلمشدر.

نَهرَوان } بغداد ایله واسط بیننده بیوك بر ناحیه اولوب، حضرت علی المرتضی (رضی الله عنه) ك خوارجه قارشی واقع بر مظفریت عظیمه‌سنك محل وقوعی اولمغله مشهوردر. دجله‌دن آیرلمش بر بیوك جدولك صوییله احیا اولنمش اراضی وقراء کثیره‌یی حاوی اولوب، اك معروف معموره‌لری جرجرایا، اسکاف وصافیه ایدی. یاقوت حموی بو ناحیه‌نك وقتیله پك معمور بولنمش، وبعده سلجوقیلرك منازعات ومحارباتی صره‌لرنده جدول بوزلمغله، خراب اولوب، معموره‌لری تپه‌لر ودیوارلر صورتنده خراب بر حالده قالدیغنی، وجدولك اعمارینه تشبث ایدن یاشاماز کبی بر اعتقاد جاهلانه شیوعیله، کیمسه‌نك اعماره جسارت ایده‌مدیکنی بیان ایدیور. اعلی، اوسط واسفل دینمکله معروف اوچ قسمه منقسم ایدی.

نهم } زمان جاهلیتده مزینه قومنك عبادت ایتدکلری بر صنم اولوب، قوم مذکوردن (خزاعی بن عبد نهم) بونی کسرله، نزد جناب نبوی‌یه کیده‌رك، شرف اسلامله مشرف اولمش؛ واثنای کسرنده شو شعری سویلمش ایدی:

ذهبت الی نهم لاذبح عنده
عتیرة نسك کالذی کنت افعل
فقلت لنفسی حین راجعت عقلها
اهذا اله آبکم لیس یعقل
ابیت فدینی الیوم دین محمد
اله السماء الماجد المتفضل

نهوذ } مغربده زاب ناحیه‌سنده بر قصبه اولدیغی «معجم البلدان» ده مسطوردر.

نهیا } مصرك جیزه ناحیه‌سنده بر قصبه اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

نی } (Ney) بیوك ناپولیونك اك مشهور جنراللرندن اولوب، ١٧٦٩ ده (سارلویی) ده طوغمش؛ و ١٨ یاشنده ایکن عسکره کیروب، جمهوریت زماننده‌کی محاربانده ابراز شجاعت

بيوك بر نفوذ قزانوب، قراللرك اقتدارىنى چوق تحديد ايتمشلردى . كيدەرك مملكت درت بيوك قسمە منقسم اولوب، قراللرى بر ايديسەدە، هر برينك حكومتى آيرى ايدى . ١٣١٩ تاريخندە قرال (هاقون مانيوسون)ك وفاتندە بونك قيزينك اوغلى بولنان اسوج قرالى (اريق) وارثى اولمغلە، نوروج اسوجە الحاق اولنمش؛ وبونك وفاتندە ايكى اوغلندن برى اسوج وديكرى نوروج قرالى اولوب، يكيدن آيرلمش ايسەدە، بونلردن (هاقون) ١٣٦٢ تاريخندە بتكرار برلشديرمش ؛ ومتعاقباً اسوجليلر مكلمبورغ پرنسى (آلبرت)ى قراللغە قبول ايتمكلە، نوروج يكيدن آيرلمش ايدى . چوق كچمەدن دانيمارقە قرالنك قيزى ومرقوم (هاقون)ك زوجەسى (ماركريتە) اوغلى (اولاف)ى هم دانيمارقە هم نوروج قراللغنە تعيينلە ، نوروجى دانيمارقە ايلە برلشديرمش؛ واوغلنك وفاتندە كنديسى حكم سوروب، مرقوم آلبرتى اخراجلە، اسوجى دخى دولتنە الحاق ايتمشيدى . «قالمار اتحادى» ناميلە معروف اولان بو اتحاد ١٣٩٧دە وقوع بولمشدر. مرقومەنك وفاتندن صكرە بو اتحاد چوق دوام ايدەميوب، ١٤٦٨ دە دانيمارقەليلرلە نوروجليلر اولدنبورغ پرنسى (قريستيان)ى قراللغە قبول ايتدكلرندە، اسوجليلر موافقت ايتميوب، آيرلمشلردى. او صرەدە نوروجليلر تحت ضبطلرندە بولنان (اورقادە) و(شتلاند) جزاير مجتمعەسنى اسقوچيەيە ترك ايتمكە مجبور اولمشلردى . او وقتدن اعتباراً نوروج دانيمارقە وآلمانيەلى قراللرك تحت ادارەسندە قالوب، بردورمحكوميتدە نوروج درەبكلرى وايلرى كلنلرى آلمانلرك معاملات جبريەسندن پك متضرر اولمشلرسەدە، كويليلر واهالينك آشاغى صنفلرى زادكانك ظلمندن قورتلوب، راحت ياشامغە، وبو سايەدە تجارت وصنايع وثروت مملكت وعلى الخصوص كمىجيلك وسفائن تجاريەلرى چوق ترقى ، ونفوسى تكثر ايتمش ايدى. آنجق نوروجليلر حسب الجنسيە آلمانلردن ممنون اوليميوب ، اسوجە تمايل كوسترمكدە ايديلر. نهايت ١٨١٤دە عقد اولنان (كيل) معاهدەسى نوروجك اسوجە الحاقنە قرار ويروب، اسوج قراللغنە دسترس اولمش اولان فرانسز (شارل ژان برنادوت)ى اسوج ونوروج قرالى طانيمش ايسەدە، نوروجليلرك برطاقى مخالفت ومقاومت ايدوب، اليوم حكمفرما اولان قانون اساسى‌يى وضع ، ودانيمارقە قرالى يدنجى فردريقك ذاتاً نوروج واليسى بولنان اوغلى (فردريق قريستيان)ى قراللغە انتخاب ايتمشلرسەدە، دول معظمە مشاراليە (شارل ژان)ە نوروجى ضبط ايتمكە مساعدە ايتدكلرندن، اسوج عسكرى نوروجە داخل اولمش ايسەدە، غالبيتە دسترس اولەمديغندن، نوروجليلرك قرارلشديرمش اولدقلرى قانون اساسى‌يى ونوروجك ادارۀ داخليەجە تماميلە استقلالنى تصديق ايلە، يالكز قراللغك وامور حربيە وسياسيەنك مملكتين بيننده مشترك اولمسنى كنديلرينە قبول ايتديرمش؛ وبو وجهلە الى يومنا هذا مشاراليهك ذريتنك قراللغى تحتندە دوام ايتمكدە اولان اسوج ونوروج دولت متحدەسى وجودە كلمشدر.

نوروجدە حكم سورن حكمدارانك اساميسيلە تاريخ قعودلرى بروجە آتيدر:

١. اينلينغ خاندانى

برنجى هارالد	٨٦٣
برنجى اريق	٩٣٣
برنجى هاكين	٩٣٦
ايكنجى هارالد	٩٦٠
» هاكين	٩٦٢
اولاف	٩٩٤
دانيمارقە قرالى سوئون	١٠٠٠
ايكنجى اريق	١٠٠٠
» اولاف (سنت)	١٠١٥
دانيمارقە قرالى ايكنجى سوئون	١٠٣٠
مانيوس	١٠٣٦
اوچنجى هارالد	١٠٤٧
ايكنجى مانيوس واوچنجى اولاف	١٠٦٦
اوچنجى اولاف (يالكز)	١٠٦٩
اوچنجى مانيوس	١٠٨٧
دردنجى اولاف، ايستاين وبرنجى سيغورد	١١٠٣
برنجى سيغورد (يالكز)	١١٢٢
دردنجى مانيوس ودردنجى هارالد	١١٣٠
دردنجى هارالد (يالكز)	١١٣٥
هينغو	١١٣٦
ايكنجى سيغورد	١١٣٦
» ايستاين	١١٤٢
بشنجى مانيوس	١١٤٢
اوچنجى هاكين	١١٦١
اوچنجى سيغورد	١١٦٢
آلتنجى مانيوس	١١٦٣
اسور	١١٨٥
دردنجى هاكين	١ ٠٢
كوتورم	١٢٠٤
ايكنجى هينغو	١٢٠٥
بشنجى هاكين	١٢١٧
بن	١٢١٨
دردنجى سيغورد	١٢٢٠
آلتنجى هاكين	١٢٤٧
يدنجى مانيوس	١٢٦٣
ايكنجى اريق	١٢٨٠
يدنجى هاكين	١٢٩٩

٢. قولكونغ خاندانى

سكزنجى مانيوس (اسوجدە ايكنجى)	١٣١٩
سكزنجى هاكين	١٣٥٠
بشنجى اولاف	١٣٨٠
ايكى سنەلك فترت	١٣٨٧

٣. مختلف خاندانلرە منسوب

والد مارلى ماركريتە ايلە پومرانيەلى اونجى اريق	١٣٨٨
قالمار اتحادى	١٣٩٧
اونجى اريق (يالكز)	١٤١٢
دانيمارقەيە الحاق	١٤٣٩
اسوجلە اتحاد	١٨١٤

[آلت طرفيچون «اسوج» مادەسنە مراجعت بيورلە]

نورويچ (Norwich) انكلتره‌نك شرق جهتنده ولوندره‌نك ١٦٠ كيلومتره شمال شرقيسنده (نورفولق) ايالتنك مركزى برشهر اولوب، ١٠٠٩٧٠ اهاليسى، بيوك نشاسته، خردال، بيره، سركه، آياق قابى، چوخه وساٸره فابريقه‌لريله دميرخانه ودوكمخانه‌لرى، متعدد بيوك كليسالرى، مكمل بركتبخانه ايله تاريخ طبيعى نمونه‌خانه‌سنى ومتعدد جمعيات علميه داٸره‌لرينى حاوى بيوك برموزه‌سى، ٢٢٠ يتاقلق خسته‌خانه‌سى، تيمارخانه‌سى ومتعدد مؤسسات خيريه‌سى واردر. بك اسكى برشهردر.

— بواسمله ممالك مجتمعه‌نك قونكتيقوت جمهوريتنده و(هارتفورد)ك ٥٨ كيلومتره شرق جنوبيسنده دخى برقصبه اولوب، ٢١١٤٥ اهاليسى، كاغد، حروفات، اسلحه، طباعت وساٸره ماكنه‌لرى، يوك وپاموق منسوجات وساٸره فابريقه‌لرى وايشلك تجارتى واردر.

نوره (Nora) قونيه ولايتنك نيكده سنجاغنده واقع (بور) قصبه‌سنك اسم قديمى اولوب، قپادوقيه خطه‌سندن معدود ايدى. قبل الميلاد ٣٢١ تاريخنده (اومن) بو قصبه‌ده آنتيغونه قارشى طول مدت تحصن ومقاومت ايدوب. نهايت دشمن عسكرى ايچندن چيقوب كيتمك طريقنى بولمشيدى.

نوره‌قوب (Nevrekop) سلانيك ولايتنك سيروز سنجاغنده وسيروزك ٥٠ كيلومتره شمال شرقيسنده وپريم طاغنك شرق اتكنده اوله‌رق كوزل بروادیده ومسته‌دخى دينلن قره‌صويك شق ايتديكى براووه‌نك كنارنده واقع قضا مركزى برقصبه اولوب، ٧٥٩٠ اهاليسى، ٥٩٨ دكانى، ٢١ خانى، ١٢ جامعى، ٥ مسجدى، ٧ تكيه‌سى، ٢ كليساسى، ٧ مسلم و٢ غيرمسلم مكتبى، قيشله‌سى، عسكرى خسته‌خانه‌سى، دبوى، ١٢ دباغخانه‌سى و٣ كرميتخانه‌سى واردر.

— نوره‌قوب قضاسى لوانك منتهاى شمال شرقى قسمندن عبارت اولوب، شمال شرقى طرفندن شرق روم‌ايلى وادرنه ولايتى، جنوباً درامه سنجاغى، جنوب غربى طرفندن نفس سيروز، غرباً تيمورحصار وملنك، غرب شمالى جانبندن دخى رازلق قضالريله محدوددر. اراضيسى طاغلق وعارضه‌لى اولوب، شمال شرقى حدودنده دوسپات، غرب جهتنده پريم، جنوب طرفنده قره‌طاغ وبوزطاغ كبى جبال مرتفعه بولنوب، بونلرك اتكلرى وقوللرى قضانك هرطرفنه يايلمغله، يالكز مركز قضانك اوكنده‌كى نوره‌قوب وجنوب جهتنده استاجسته اووه‌لرى ناميله ايكى اووه بولنور، واراضئ ساٸره‌سى طاغ وباير ودره‌لردن عبارتدر. مياه جاريه‌سى چوق اولوب، بتون طاغلرك واديلرندن برچاى اينه‌رك، جمله‌سى مذكور قره‌صو ونام ديكرله مسته ايرماغنه طوپلانير، كه اودخى آطه‌لر دكيزينه دوكلمك اوزره، جنوب شرقيه طوغرى آقار. انهار مذكوره‌نك باشليجه‌لرى: قانه، بولانق، طولچه وساٸره‌در. اراضيسى منبت اولوب، طاغلرينك اكثرى كراسته‌يه يارار كوزل اشجارى حاوى اورمانلرله مستور اولديغى كبى، قابل زراعت يرلرى‌ده چوق اولوب، بغداى، آرپه، چاودار، مصر، يولاف وساٸر حبوباتله كتن، كنوير، توتون، پتاته و ميوه وسبزه‌لرك انواعى حاصل اولور. باغلرى دخى چوق اولوب، سنوى ٢٠٠٠٠ قيه قدر شراب اعمال اولنور. برخيلى مقدار طوت آغاجلرى دخى بولنوب، ايبك چيقاريليور. حيوانات اهليه‌سى وعلى الخصوص قيون وكچيلرى چوق اولوب، خيلى مقدار يوك، قيل، ياغ، پنير وساٸره چيقار. قضا داخلنده اولرده قادينلر معرفتيله پاموقدن بز ويوكدن عبا، شياق وكپه كليتله اعمال اولنوب، محلنده صرف اولناندن بشقه، اطرافه وصربيه وبلغارستانه دخى اخراج اولنور. نوره‌قوب قصبه‌سنده وقضانك ديكر محلرنده سنه‌ده برقاچ پناير قوريلوب، خيلى آليش ويريش ايديلور. قضا ١٢٨ قريه وچفتلكدن مركب اولوب، ٥٤٧٧٣ اهالى ايله مسكوندر، كه بونلرك ٣٠٠٠٠ قدرى اسلام ٢١٠٠٠ قدرى بلغار وقصورى روم، يهودى وقبطيدن عبارتدر. قضانك واردات سنويه‌سى ٤٥٠٠٠ ليرا راده‌لرنده‌در.

نورى عثمانلى شعراسندن برقاچ كشينك مخلصى اولوب، شايان ذكر اولانلرى بروجه آتيدر:

برنجيسى ابوالفتح سلطان محمد خان ثانى زماننده

قضاتدن اولوب، قسطمونیلی وابوبده مدفون عرب چلبینك پدریدر.

— ایکنجیسی آناطولیده‌کی آقسرایدن وزمرهٔ قضاتدن اولوب، شهرت واقتدارجه برنجی عد اولنمغه شایاندر. مشهور یحیی بکك «گنجینهٔ راز» ینه ذیل مقامنده «سبعهٔ سیاره» عنوانیله ۲۰۰۰ بیتی شامل برمنظومه‌سی واردر، که مبدئی شودر:

حمد ایله اولسه اگر نظم کلام
بسمله ایله بولور اول طرز نظام

— اوچنجیسی شاعر شهیر باقینك قوللرندن اولوب، مشارالیه طرفندن رستم پاشایه پیشکش ویرلدیکی حالده، بونك تقدیرینه مظهر اوله‌مامغله، مصرده ایکن قهرندن وفات ایتمشدر. خیرالدین پاشانك یاپدیردیغی جبیلی حمامه برچوق تاریخلر سویلمشدر، که حمام مذکورك دیوارلرنده محکوکدر.

— دردنجیسی (السید الشیخ حسن — افندی) ۱۰۲۹ ده دنیایه کلوب، ۱۰۷٤ ده بلاطده واقع کتخدا زاویه‌سنده پوست‌نشین اولمش؛ و ۱۱۰۰ ده ارتحال ایتمشدر. آنی الترجه (وحی)نك پدریدر. متصوفانه اشعاری وبعض الهیاتی واردر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

سنك اسرار کی کشف ایده بردل
اودلی ذوالفقار ایله ایکی دل (یعنی دیل)

— بشنجیسی (نومن زاده — افندی) موره‌ده‌کی آناپولیدن اولوب، ۱۱۷۲ ده اورداده ارباب عصیان النده شهید اولمشدر. شو قطعه اونکدر:

کلکونه دان عارض یار اولدی غنچه لیك
قزدی قزاردی غنچه که یوزلر قزارتمدی
یوزلر آغردیرم دیر ایکن سایه بخش اولوب
سنبل آچلدی زلفنه یوزلر آغارتمدی

آلتنجیسی (— بابا) آنقره‌لی وحاجی بیرام ولی سلاله‌سندن اولوب، عزیز مشارالیهك طریقنه سالك ملامیوندن برذات اولدیغی حالده، ۱۲۰۲ ده وفات ایتمشدر. شوبیت اونکدر:

نکهت زلفك دلارا شم ایدن شیدالنور
غمی مجنون اولسه عالم کاکلك لیلالنور

— یدنجیسی (وقعه نویس خلیل — بك) عبدالله نائلی پاشانك حفیدی اولوب، سلك کتابه سالك اولمغله، تذکره‌جیلك، روزنامه‌جیلك وآمدجیلك کبی مناصبده بولنه‌رق، وقعه نویسلك خدمتنه تعیین اولنمش؛ و ۱۲۱۳ ده وفات ایتمشدر. دیوانی وتاریخچی واردر.

— سکزنجیسی (— پاشا) عینتابلی اولوب، ۱۱۷۳ ده طوغمش؛ ویکرمی یاشنده ایکن اکمال علوم ایدوب، رشد وذکاسیله اکتساب شهرت ایتمکله، رتبهٔ میرمیرانی ایله عینتاب متصرفلغنه تعیین اولنمش؛ و ۲۸ یاشنده بعض ولاتك افترا وسعایتیله اعدام اولنمشدر. مرتب دیوانی وبرچوق شرقیلری واردر.

— طقوزنجیسی (عثمان — پاشا) دیاربکرلی اولوب، بودخی رتبهٔ میرمیرانی ایله بعض متصرفلقلرده بولنمشدر. شو مطلع اونکدر:

بك نادم افشای ملال ایلدیکمدن
اول غنچه‌یی دلتنك مقال ایلدیکمدن

نوری { فرس شعراسندن دخی بروجه آتی برقاچ کشینك مخلصیدر:

برنجیسی (قاضی نورالله) شوشترساداتندن وعلماء امامیه‌دن اولوب، اکبرشاه زماننده هندستانه رحلتله، لاهور قاضیسی اولمش؛ ومذهب اهل سنتده «مجالس المؤمنین» و «احقاق الحق» عنوانلریله ایکی کتاب یازمش ایدی. جهانگیر برکون کندیسنه مذهبنی صورمغله، «سنیم» جوابنی آلنجه، «یلان سویلین قاضینك جزاسی نه‌در؟» دیمش؛ و «عزل وتعزیری اقتضا ایدر» جوابنی آلدقده، دیکنلی بر قیرباجله ضربنی امر ایتمش؛ وبیچاره اوچنجی ضربه‌ده بایلوب، ۱۰۱۹ ده متأثراً وفات ایتمشدر. شومقطع اونکدر:

خوش پریشان شدهٔ باتو نکفتم نوری
آفق این سر و سامان تو دارد دریغ

— ایکنجیسی (میرزا —) اصفهانلی اولوب،

هرات شیخ الاسلامی ایدی . شو بیت اونکدر :

ز شرم وعده خلاف مکن کنار از من
تیامدن ز تو و ذوق انتظار از من

— اوچنجیسی ینه اصفهانلی اولوب ، مختصر لکن کوزل اشعاری حاوی دیوانی واردر . شو بیت اونکدر :

باز ای دل با که میباشی که بامانیستی
در کجایی چند روزی شد که پیدا نیستی

— بو مخلصله مولد جناب نبوی حقنده بر منظومه صاحبی اولوب ۸۸۷ تاریخنده وفات ایتمش بر ۱۰۰۰ تاریخنده وفات ایتمش اصفهانلی دیکر برشاعر بولندیغی بعض تراجم کتابلرنده کوریلوب، شعرلرینه دسترس اولنه مدی . — کذلک بری تبریزلی، بری نیسابورلی وبرده لاهورلی بو مخلصله اوچ شاعر بولنمشدر .

نوریق { (Norique) روما دولتی زماننده باویره ایله نفس آوستریانک بربر قسمیله استیریه دن مرکب بیوک برخطه اولوب، غرباً رتیه، جنوباً ایتالیا، شرقاً پانونیه ممالکتلریله شمالاً دخی طونه نهریله محدود ایدی . باشلیجه معموره لری : بوبودوروم، لاوریاقوم ، اوویلابیس ونوریا ایدی . طاغلق بریر اولوب ، کومش وآلتون معدنلریله مشهور ایدی . روماليلر آوغستوسك زماننده بوخطه یی ضبط ایتمشلردی . — آلپ سلسله جبالنک بوخطه داخلنده امتداد وتشعب ایدن قسمنه (آلپ نوریق Alpes Noriques) نامی ویریلیور . [« آلپ » ماده سنه مراجعت .]

نوس { (Neuss) — یاخود نویس پروسیه نک رین ایالتنده ودوسلدورفک ٦ کیلومتره جنوب غربیسنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، ۱۶۰۰۰ اهالیسی وبرقاچ فابریقه سیله ایشلک تجارتی واردر . اسکی برقصبه اولوب، وقتیله دها بیوک ایدی .

نوستریه { (Neustrie) فرانقلرك وقتیله تأسیس ایتدکلری اوچ دولتك بری اولوب، غالبا یعنی اسکی فرانسه نک شمال غربی قسمنده واقع وغرباً برتانیه، جنوباً لوآره، شرقاً شامپانیه خطه لریله ، شمالاً دخی موزه نهراسیله محدود ایدی . مرکزی پارس ایدی . دول ثلثه مذکوره نك دیکر ایکیسی : مرکزی متز شهری اولان (آوستراسیا) ایله مرکزی اورلئان شهری بولنان (بورغونیه) ایدی . بو اوچ دولت بینلرنده کی محاربات غیرمنقطعه ایله گاه بری وگاه دیکری غالب کله رك، نهایت قارلوونجیان سلاله سنك اوائل حکومتنده جمله سی بر حکومته جمع وتوحید اولنمش ایسه ده، دها برخیلی وقت ممالك مذکوره یه بو اسملر ویرلمکده دوام ایتمش ؛ ونهایت نوستریه نك شمال غربی قسمی (نورماندیه) تسمیه اولنمشدر .

نوسی به { (Nossi-Bé) مداغسقارك شمال غربی ساحلی قارشیسنده و ۱۲ کیلومتره آچیقده فرانسه یه تابع بر آطه اولوب، مساحهٔ سطحیه سی ۲۹۳ مربع کیلومتره واهالیسی ۹۵٤۰ کشیدر . اراضیسی عارضه لی وبرکانی الاصل اولوب ، میاه جاریه سی دخی اولمغله ، پك منبتدر . باشلیجه محصولاتی : برنج ، مصر ، بتاته ، موز ، مانیوق، شکر قامشی، وانیله، جیویت، قهوه وسائره دن عبارتدر. هواسی مداغسقارك کینه مشابه اولوب، آنجق دها صاغلامدر. اهالیسی باشلیجه مداغسقارك (سقالاو)لرندن اولوب، تجارتی ایسه عرب وهند مسلمانلرینك الندهدر. صاغلام لیمانی وبرمقدار دمیر یولی واردر.

نوشاتل { (Neuchatel, Neuenburg) وآلمانجه نایئبورغ اسویچره نك غرب جهتنده برنه نك ٤١ کیلومتره غربنده اوله رق جوره طاغنك اتکنده وهمنامی اولان واسع بر برکولك غرب شمالی ساحلنده همنامی اولان ناحیه یعنی جمهوریتنك مرکزی برشهر اولوب، ۱۸۵۱۰ اهالیسی ، کوزل موقعی ، فرحفزا تفرجگاهلری، ذکور واناث ایچون متعدد مکاتب عالیه سی ، ۱۰۰۰۰۰ جلدی حاوی کتبخانه سی ، مکمل موزه سی، آقادمیاسی، شهرك خارجنده رصدخانه سی، متعدد جمعیات علمیه سی، برچوق مؤسسات خیریه سی، ساعت ، کاغد، چوقلاته ، حصیر شابقه وسائره فابریقه لری .

نوشاتل { ناحیه سی (Canton de Neuchatel) اسویچره جماهیر متفقه سنی ترکیب ایدن نواحینك غرب طرفنده بولنانلرندن اولوب، غرب شمالی جهتندن فرانسه حدودیله، شمالاً وشمال شرق طرفندن برنه، جنوباً (وود)

ناحیه‌لریله ، شرق جنوبی طرفندن دخی همنامی اولان کول ایله محدوددر. شمال شرقیدن جنوب غربی‌یه بویی ٥٥ ووسطی اکی ٢٠ کیلومتره اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ٨٠٨ مربع کیلومتره واهالیسی ١٠٨١٥٣ کشیدر، که بهر مربع کیلومتره باشنه ١٣٥ کشی دوشر . اراضیسی فرانسه حدودندن کولك کنارینه‌دك اوزانه‌رق بر سطح مائل تشکیل ایدن جوره سلسلهٔ جبالنك اتکاریله قوللرندن عبارت اولوب، بو قوللر ١٢٠٠ متره ارتفاعلرینه قدر یوکسلیر. میاه جاریه‌سی کوله دوکیلوب،کولك فضلهٔ میاهی دخی (بینه) کولنه واورادن (رین) ایرماغنه دوکلك اوزره ، شمال شرقی‌یه طوغری آقار . طبیعت اراضی وهواجه اوچه تقسیم اولنه. بیلیر : برنجیسی کولك سواحلی قربنده‌کی آلچق یرلریدر ، که بونلرده بر مقدار ذخیره ایله کلیتلی اوزوم ومیوه‌لرك انواعی حاصل اولور ؛ ایکنجیسی وسطی ارتفاعده اولان بایر ودره‌لردر، که بونلرده دخی جزئی مقدار ذخیره حاصل اولورسه‌ده،اصل چایرلری چوقدر ؛ اوچنجیسی طاغلق ومرتفع یرلر. یدر که ، آنجق مرعالری حاوی اولوب ، اورانك اهالیسی باشلیجه صنایع محصولیله کچینیرلر. حیوانات اهلیه‌سنك اك کثرتلیسی صیغیردر . زفت، آلچی وسائر بعض اتربه واحجار نافعه چیقار . اهالیسنك اوچ ربعی فرانسز وقصوری آلمان وجزئی مقداری ایتالیان وسائره‌در . مذهبجه قسم کلیسی پروتستان و ١١٦٠٠ ی قتولیك، ٦٠٠ قدری‌ده یهودیدر. حکومتی جمهوریت مفرطه اولوب ، اهالینك بهر ١٠٠٠ نفوسی برمبعوث انتخاب ایتمکله تشکل ایدن مجلس عمومی طاغلدیغی وقت، ٣ سنه مدتله ایچلرندن انتخاب ایتدکلری ٥ اعضادن مرکب برمجلس دائمی ادارهٔ مملکت ایدر.

نوشاتل { کولی (Lac de Neuchatel) اسویچره‌نك اك بیوك کوللرندن اولوب، غرب جهتنده شمال شرقیدن جنوب غربی‌یه طوغری ممتد طار واوزون برشکل ابراز ایدیور. قسم اعظم شمالیسی غرباً همنامی اولان ناحیه‌ایله، شمال شرقی طرفندن برنه ، شرقاً فریبورغ ناحیه. لریله ، قسم جنوبیسی هر اوچ طرفدن (وود) ناحیه‌سیله محاطدر . بویی ٣٩ کیلومتره اولوب ، اکی ٣ ایله ٨ کیلومتره آره‌لرنده‌در. محیط دائره‌سی ٩٣ کیلومتره ومساحهٔ سطحیه‌سی ٢٤٠ مربع کیلو. متره‌در. وسطی عمقی ٧٥ واك درین محلنده ١٥٣ متره‌در. ایچنه برچوق چایلر دوکیلور. فضلهٔ میاهی (تیله) تسمیه اولنان آیاغی واسطه‌سیله (بینه) کولنه منصب اولوب، اوراده دخی (آر) نهری واسطه‌سیله رین ایرماغنه دوکیلور . مذکور آیاغی ثانیه‌ده حد وسطی اوزره ٥٢ مکعب متره صو دوکوب، ایکی کول آره‌سنده برسیر سفائن طریقی تشکیل ایدیور. سواحل غربیه‌سی باغلرله وکوزل کویلرله مستور اولوب ، سائر طرفلری او قدر معمور دکلدر. بالیغی چوقدر.

نوشتکین { خوارزمشاهان ملوکنك جدی اولوب، ملکشاه سلجوقی امرا. سندن بیلکاتکینك آزادلیسی ایدی . افندیسنك وفاتنده ملکشاهك فرمانیله اونك برینه خوارزم والیسی اولمش ؛ وبر مدت اجرای حکومتدن صکره، ٤٩١ تاریخنده وفات ایدوب، اوغلی قطب الدین محمدخانی اولمش؛ وابتدا خوارزمشاه عنوانی بوذات آلمشدر.

نوشجان { فارسده بربلده وترکستانك ایلر یسنده چین حدودی قربنده علیا وسفلی صفتلریله ایکی قصبه اولدیغی جغرافیون اسلام آثارنده مسطوردر.

نوشهر { قونیه ولایتنك نیکده سنجاغنده ونیکده‌نك ٧٥ کیلومتره شمالنده قیصریه‌نك‌ده ٦٥ کیلومتره غربنده وقزیل ایرماغ تابع بر چایك اوزرنده واقع قضا مرکزی بر شهر اولوب، ١٧٠٠٠ اهالیسی، ١٨ جامع شریفی، ١ مسجدی، ٦ مدرسه‌سی، رشدیه مکتبی، ٢ حمامی، ١٤ خانی، ١٠٧٦ دکانی ، بول میاه جاریه‌سی، باغ وباغچه‌لری وکوزل منظره‌سی واردر . قیصریه وبغداد جاده‌سی اوزرنده واقع اولوب ، اهمیت موقعیه وتجاریه‌سی واردر. بعض آوروپالی سیاحلر اهالیسنك باشلیجه روملردن عبارت اولدیغنی، وهله تجارتك بونلرك یدانحصارنده بولندیغنی بیان ایتمشلر سه‌ده، نوشهرده یالکز ٣٠٣٩ روم و ٢٣٤ ارمنی بولنوب، قصور اهالی کاملاً اسلام بولندیغی وخر. ستیانلرینك دخی لسان ترکی ایله متکلم بولندقلری معلومدر.

— نوشهر قضاسی شرقاً اورکوب، جنوباً نیکده، غرباً آقسرای قضالریله، شمالاً دخی آنقره ولایتیله محدود اولوب، ٣٤ قریه‌دن مرکب و ١١٩١ ٣٨ اهالی ایله مسکوندر، که بونلرکده ٨٥٢٨ ی روم، ٤٦٩ ی ارمنی وقصوری مسلم اولوب جمله‌سی لسان ترکی ایله متکلمدرلر. محصولاتی انواع متنوعه ایله جنسلری نفیس میوه وسبزه‌لرك انواعندن عبارت اولوب، اراضیسی خیلی محصولات ویرمکه مستعد ایسه‌ده، هرطرفدن اسکله‌لرك بعدی وطرق ومعابرك فقدانی حسیله احتیاج محلیدن زیاده اکلبور. قضا داخلنده بز وآلاجه ایله عبا وسائره نسج اولنور. حدود شمالیه‌سنی قزیل ایرماغك مجراسی تشکیل ایدوب، بتون میاه جاریه‌سی اورایه دوکیلور؛ یعنی قره دکیز مائله‌سنده واقعدر. قضا داخلنده ٧٥ جامع شریف، ٧ مسجد، ٩ دکرمن، ٩ فرون، ٩ خان و١٠٩١ دکان موجوددر.

نوشهر { نیشابورك نام دیکری اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

نوشیروان { (یاخود نوشینروان) ایران قدیم ملوکندن ساسانیان سلاله‌سنك یکرمنجیسی اولوب، عربلرجه (کسری) وروملرجه (Chosroës) اسمیله معروفدر. وبو اسم قیصر اسمی کبی اخلافنه دخی تعمیم اولنمشدر. ساسانیانك آب رویی اولوب، عدل ودادیله شهرت بولمش؛ ودولتنك حدودینی پك زیاده توسیع ایدوب، «بیوك» لقبنه مظهر اولمشدر. قبادك اوغلی اولوب، میلادك ٥٣١ تاریخنده پدرینه خلف اولمش؛ وروملرله، تورانیلرله هندلیلرله وسائر قومشولرله ایتدیکی محاربات عدیده‌ده غالب کلوب، جزیره وشام وانبار جهتلرینی وقافقاسیه‌یی ضبطله، ایران دولتنك حدودینی آق دکیز وقره دکیز سواحلنه‌دك توسیع، وماوراءالنهر جهتندن دخی برخیلی یرلر استیلا ایتمشیدی. روم ایمپراطوری یوستنیانوسی ٥٦٢ تاریخ میلادیسنده کلیاً منهزم ایدوب، اللی سنه مدتله بهر سنه اوتوز بیك آلتون جزیه اعطاسنه مجبور المشیدی. ٤٨ سنه کمال عدالت وسطوتله حکم سوروب، ٥٧٩ تاریخ میلادیسنده وفات ایتمش؛ واوغلی دردنجی هرمز خلفی اولمشدر. بزرجمهر اسمنده حکیم بروزیری وسائر عقللی مشاورلری اولوب، ارباب حکمت وهنری هر طرفدن جمع وتلطیف ایدردی. قلعه وکوپری وسائره کبی بر چوق ابنیه وسائر آثاری باقیدر. فخر کائنات (صلی الله علیه وسلم) افندمز نوشیروانك زمانندە دنیایه کلوب: «ولدت فی زمن السلطان العادل» حدیث شریفیله صاحب ترجمه‌نك عدالتیله افتخار بیورمشلردر، که بوشرف نوشیروانك عدلنی وعلی الاطلاق عدالتنی تبجیل ایچون کافیدر. پدری زماننده ظهور ایتمش اولان مزدك زنادقه‌سنی تنکیل ایتمش؛ وخرستیانلر حقنده دخی بر آز شدت کوسترمشدر.

نوشیروان کرمانی { اد بادن اولوب، «اردی ویراف نامه» کتاب قدیمی زند لساندن فارسی‌یه نقل ایتمشدر. بوکتابك بری منظوم وبری منثور دیکر ایکی ترجمه‌سی ده واردر. انکلیزجه‌یه دخی ترجمه، و١٨١٦ ده لوندره‌ده نشر اولنمشدر.

نوعی { اونجی قرن هجری عثمانلی شعراسندن ومدرسیندن اولوب، مرتب دیوانی واردر.

— ایران شعراسندن دخی بومخلصله متخلص بری اولوب، خبوشانلیدر. شوبیت اونکدر:

ز دوست غیر خیالی ندیده ام ترسم
که دوست بینم وکویم بدوست مانند است

نوعی زاده { [«عطائی» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

نوغای { تاتار اسم سقیمیله تسمیه ایتدیکمز شرق ترکلرندن بر قوم اولوب، بحر خزرله بحرسیاه آره‌سنده وقوبان ایله ترك وادیلرنده ساکندرلر. عن اصل اوجهتلره مستولی اولمش اولان خزر وبچنك قوملرینك احفادندن اولوب، چنکیزدن صکره دشت قبچاق دولتی زماننده شرقدن کلن قالموق مغوللرینك تحت حکمنه کچمش؛ وبونلر دخی دین اسلامی قبول ایدنجه، کندیلریله قاریشوب، نوغای قومنی وجوده کتیرمشلردر. قبچاق دولتنك درت خانلغه انقسامنده بونلرك اك جنوب شرقیده حکم سورنی نوغای خانی نامنی آلمش ایدی. نوغایلر اوندن صکره جنوب وغربه طوغری یاییله‌رق، (دنیستر) مجراسنك

بری طرفنه قدر انتشار ایتمش؛ وبرطاقلری دولت عثمانیه‌نك تحت تابعیتنه کیروب، بعضلری‌ده قریمده یرلشمشلر ایدی. شمالاً دخی وولغا مجراسنه‌دك توسع ایتمشلردی. روسلر مذکور درت خانلغك یرر برر وجودلرینی قالدیرمغه باشلادقلرنده، نوغایلرله دخی برچوق وقت محاربه ایدوب، نوغایلر مردانه مقاومت ایتمشلرسه‌ده، ١٧٧٠ده تاب وتوانلری قالمیوب، مملکتلری روسلرك ضبطنه کچمش؛ واو وقت اکثریسی ممالك عثمانیه‌یه وسائر اقطار اسلامیه‌یه هجرت ایده‌رك، محو وپریشان اولمش؛ وچرکستانك ضبطنده چرکسلرله برابر نوغایلرك ممالك عثمانیه‌یه برایکنجی هجرتلری وقوع بولمشدر. الیوم روسیه‌ده بولنان نوغایلر آنجق ٢٥٠٠٠ نفوس راده‌لرنده‌در. شرق ترکجه‌سیله متکلم، چالیشقان وناموسلی آدملردر.

نوفل { (ابوالحارث — بن الحارث بن عبد المطلب القرشی الهاشمی) صحابه‌دن ورسول‌الله (صلی الله علیه وسلم) افندمزك عم زاده‌لرندن اولوب، بدر غزاسنده مشرکین میاننده ایادیٔ مسلمینه اسیر دوشمش؛ وفدیه ایله کندینی قورتاردقدن صکره، اسلامه کلوب هجرت ایتمش؛ واوندن صکره‌کی غزوتده معیت جناب نبویه‌ده بولنوب، ١٥نجی سال هجریه‌ده مدینه‌ده وفات ایتمشدر.

نوقاهیوه { (Nouka-Hiva) بحر محیط کبیرده فرانسه‌یه تابع (مارکیزه) جزایرینك اڭ بیوکی اولوب، ٨°٤٥′ ایله ٩° عرض جنوبی آره‌سنده و ١٤٢°٢٢′ طول شرقی آلتنده واقعدر. مساحهٔ سطحیه‌سی ٤٨٢ مربع کیلومتره واهالیسی ١٢١٥ کشیدر.

نول { مغربك جنوب جهتنده قبائل بربردن لمطه قبیله‌سنك مرکزی برقصبه اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

نوله { (Nola) ایتالیانك (ترەدی لابور) ایالتنده قازرته‌نك ٢٣ کیلومتره شرق جنوبیسنده وناپولینك اوقدر شرق شمالیسنده پك اسکی برقصبه اولوب، ٧٤٦٠ اهالیسی واردر.

نوماپومپیلیوس { (Numa Pompilius) اسکی روما‌لیلرك ایکنجی حکمداری اولوب، سابینلردن اولدیغی حالده، قرق یاشنده ایکن، میلاد عیسادن ٧١٤ سنه اول رومایه جلبله تخته اقعاد اولنمش؛ وبرچوق قوانین ملکیه ومذهبیه وضع ایدوب، بونلری قبول ایتدیرمك ایچون، کندیسنه الهام اولندیغنی ادعا ایدر ایمش. جسمی اولمیوب، قانوندن کنایه برشخص موهوم اولدیغی دخی مظنوندر.

نومریانوس { (Numérien, Numerianus) روما ایمپراطورلرندن اولوب، میلادك ٢٨٤ تاریخنده برادری (قارین) ایله برابر پدری (قاروس)ه خلف اولمش؛ وبنه اوسنه ایران سفرندن عودتنده قاین پدری (آپر) طرفندن قتل اولنمشدی.

نومیدیه { (Numidie) مغربك عربلرجه مغرب اوسط والیوم جزایر دینلن مملکتنه روما‌لیلر طرفندن ویریلن اسم اولوب، شرقاً قارتاج وغرباً ماوریتانیه ایله محدود ایدی. [«مغرب» و«جزایر» ماده‌لرینه مراجعت.]

نوواره { (Novare) ایتالیانك پیامونته خطه‌سنده وتورینونك ٨٧ کیلومتره شرق شمالیسنده ایالت مرکزی برقصبه اولوب، ١٥٢٣٠ اهالیسی، بوك وایپك منسوجات فابریقه‌لری وذخیره وسائر تجارتی واردر.

— نوواره ایالتی پیامونته‌نك منتهای شمال شرقی قسمندن عبارت اولوب، شمالاً اسویچره حدودیله، شرقاً میلان، جنوباً آلکساندریه، غرباً تورینو ایالتلریله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ٦٦١٤ مربع کیلومتره اولوب، ٦٧٥٩٢٥ اهالی ایله مسکوندر. قسم جنوبیسی (پو) ایرماغنه آقدیغی اووه‌ده اولوب، قسم شمالیسی طاغلقدر. اراضیسی پك منبت اولوب، ذخیره، پرنج، کتن، اوزوم وسائر محصولاتی واردر. طاغلق یرلرنده حیوانات اهلیه‌سی چوق اولوب، یاغ، پنیر وسائره چیقار. برخیلی مقدار ایپك دخی چیقوب، بوك وایپكدن منسوجات اعمال اولنور.

نووغورود { (Novgorod) روسیه‌نك شمال غربی جهتنده وپترسبورغك ١٦١ کیلومتره جنوب شرقیسنده اوله‌رق (لادوغه) کولنه دوکیلن (وولخوف)

نهرینك ایکی کنارنده واقع ایالت مرکزی برشهر اولوب، ۲۳۹۸۰ اهالیسی، آیاصوفیه اسمیله بیوك برکلیساسی، ۱۲ کز اوزرنده متین بر کارکیر کوپریسی وبعض استحکاماتی واردر. پك اسکی برشهر اولوب، وقتیله آیریجه اداره اولنوردی؛ واهالیسی ۴۰۰۰۰۰ کشی‌یه بالغ ایدی. بواسمله اولان دیکر ایکی بلده‌دن تفریق ایچون بوکا «بیوك نووغورود» دیرلر؛ حالبوکه دیکرلرندن بری شمدی بوندن بیوکدر.

— نووغورود ایالتی غرباً وغرب شمالی جهتندن پترسبورغ، شمالاً اولونچ، شرقاً وولوغده ویاروسلاف، جنوب شرقی طرفندن وجنوباً تور، جنوب غربی طرفندن دخی پسقوف ایالتلریله محدوددر. ۵۷° ایله ۶۱°۱۵′ عرض شمالی و۲۸° ایله ۳۷°۳۰′ طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۲۲۳۳۹ مربع کیلومتره واهالیسی ۱۳۰۲۶۱۴ کشیدر. اراضیسی دوز وآلچق اولوب، روسلرك «آلاؤن طاغلری» یا «والدای یایله‌سی» تسمیه ایتدکلری بر صره آلچق تپه‌لریده واردر. قسم اعظمی بتاقلق اولوب، کوللرینك‌ده مجموعی ۲۳۳۶ مربع کیلومتره وسعتنده‌در. بونلرك اك بیوکلری غرب جهتنده‌کی (المن) ایله شرق طرفنده‌کی (بلواوزرو) در. (لادوغه) نام واسع کول دخی حدود شمالیه‌سنده بولنیور. میاه جاریه‌سنك چوغی بوکوله منصب اولوب، بونك آیاغی اولان (نوا) واسطه‌سیله بالطیق دکیزینك فینلانده کورفزینه دوکیلور. انهارینك اك بیوکلری مذکور (المن) کولنك آیاغی اولان (وولهوو) ایله (سیاس) در. (بلواوزرو) نك آیاغی (ویتکرا) کولنه دوکیلوب اوطریقله بحرمنجمد شمالینك آق دکیزینه کیدر. مذکور (سیاس) ه تابع (مولوغه) نهری برجدول واسطه‌سیله وولغا ایله اختلاط ایدر. اراضیسنك تقریباً نصفی اورمان ونصف دیکرینك ایکی خمسی اراضیٔ مزروعه، برخمسی چایر ومرعا، ایکی خمسی‌ده اراضیٔ خالیه‌دن عبارتدر. هواسی صوغوق سرت ورطوبتلیدر. محصولاتی کتن ایله بر مقدار چاودار، یولاف، آرپه‌دن وپتاته‌دن عبارتدر. طوپراغنك قوهٔ انباتیه‌سی پك آز وهواسی محصولاتك یتیشمه‌سنه غیر مساعددر. حیوانات اهلیه‌سی‌ده آزدر. اهالیسنك باشلیجه مدار تعیشی اورمانلردن کراسته قطعیله آو، بالیقچیلق، کمیجیلك ودمیر معدننك اخراجی کبی شیلردن عبارتدر. دمیرخانه‌لری ودیکر بعض فابریقه‌لری‌ده واردر. ایالت ۱۱ قضایه منقسمدر.

نووغورود { نژنی — [«نیژنی‌نووغورود» ماده‌سنه مراجعت.]

نووغورود سیورسیك { (Novgorod-Sieversk)

روسیه‌نك چرنیقوف ایالتنده وچرنیقوفك ۱۴۸ کیلومتره شرق شمالیسنده اوله‌رق (دینپر) ه تابع (دسنا) نهری اوزرنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، ۸۸۹۰ اهالیسی کوزل برکتبخانه‌یی حاوی مکتبی، خسته‌خانه‌سی، دباغخانه‌لری، صابون فابریقه‌لری وایشلك تجارتی واردر.

نووی { (ابو ذکریا یحیی بن شرف) مشاهیر علما ومؤلفیندن اولوب، ۶۷۶ تاریخنده وفات ایتمشدر. برچوق تألیفاتی اولوب، اك مشهورلری: رجال حدیثك اسامیسنی مبین وحروف هجا ترتیبیله مرتب «تهذیب الاسماء» عنوانلی بیوك کتابیله «عیون المسائل المهمة» عنوانلی اثری وفتاویسیدر.

نووی { (Novi) ایتالیانك جنوه ایالتنده وجنوه‌نك ۴۰ کیلومتره شمالنده مستحکم بر قصبه اولوب، ۱۰۵۰۰ اهالیسی واردر.

نووی بازار { (Novi-Bazar) [«یکیبازار» ماده‌سنه مراجعت.]

نوه‌برده { اسکوب ایله پرشتنه آره‌لرنده برقریه اولوب، اثنای فتحده متین استحکاماتیله مشهور ایدی. بعده استحکاماتی هدم اولنمغله، اهمیتی قالمامشدر.

نوید { فرس شعراسندن ایکی ذاتك مخلصی اولوب، بری (میرزا محمد حسین) اصفهانلی ومیرمشتاقك همشیره زاده‌سی اولدیغی حالده، کشمیره نقل وطن‌ایله ۱۱۸۲ ده اوراده وفات ایتمشدر.

— دیکری (نورالدین) دهلیلی اولوب، هندستانده بعض صوبه‌دارلقلرده بولنمش؛ واون ایکنجی قرن هجری اواسطنده وفات ایتمشدر.

نویری { (شهاب‌الدین احمد) مشاهیر علما ومورخیندن اولوب، مصرك (نویره) ناحیه‌سنده نشأت، و٧٣٢ تاریخنده وفات ایتمشدر. اشهر تألیفاتی «نهایة الارب فی فنون الادب» عنوانلی کتاب معتبریدر.

نویی { (Neuilly) فرانسه‌نك سینه‌ایالتنده وپارسك قربنده اوله‌رق سینه‌نك صاغ کنارنده وبولونیه اورمانی اتصالنده ناحیه مرکزی برقصبه‌اولوب، ١٩٤٠٠ اهالیسی، کوزل برطاش کوپریسی وبعض فابریقه‌لری واردر.

نهاری { اونبجی قرن هجری عثمانلی شعراسندن اولوب، بروزینلیدر. شو بیت اونکدر:

صورمه نه‌در دهان ومیانکله حالمز
چوق یوق لتیه هیچه کچرقیل وقالمز

نهالی { اونبجی قرن هجری عثمانلی شعراسندن ایکی کشینك مخلصی اولوب، برنجیسی بروسه‌لی ایدی. طریق قضایه سالك اولوب، هجوه میل والفتی اولدیغندن، دلکیر ایتدیکی ذواتك سعایتیله، دفعاتله ادباره اوغرامش؛ وعیش وعشرتله دخی شهرت بولمش ایدی.

— ایکنجیسی مدرسیندن اولوب، ترکجه وفارسی اشعاری واردر. شومطلع اونکدر:

خدك کبی بر بوك کل تر اله کیرمز
قدك کبی بر شاخ صنوبر اله کیرمز

— فرس شاعرلرندن دخی سمرقندلی بر قادینك مخلصی اولوب، مشفقی ایله بعض ملاطفه‌لری کچمشدر. شوبیت اونکدر:

هلال نیست که بر اوج چرخ جاکرده
فلك بکشتن من تیغ برهوا کرده

نهانی { اونبجی قرن هجری عثمانلی شعراسندن ایکی کشینك مخلصیدر: برنجیسی مدرسیندن اولوب، جانب حجازه عزیمتله، ایفای حجدن صکره ٩٢٥ ده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

لاله‌لر چیقدی قزل تاجیله شاهیلر کبی
چکدی سوسن خنجرین سی سپاهیلر کبی

— ایکنجیسی جنتمکان قانونی سلطان سلیمان خان دوری علما واعیانندن اولوب، (طوراق‌چلبی) دینمکله مشهور ایدی. ایرانه قاچان شهزاده بایزیددن طولایی، سفارتله شاهك نزدینه مأمور اولوب، بعدالعوده، ٩٧٠ تاریخنده خصماسنك عزویاتی اوزرینه، اعدام اولنمشدی.

نهانی { فرس شاعرلرندن بروجه آتی درت قادینك مخلصیدر:

برنجیسی سلطان حسین بایقرا خانونلرندن اولوب، عن‌اصل اصفهانلی‌ایدی. شوبیت اونکدر:

از هردو طرف مطلب ما زلف نکارست
در منهب ماسبحه وزنار نباشد

— ایکنجیسی ینه مشارالیه سلطان حسین بایقرانك خواجهٔ دیوانی افضل کرمانینك همشیره‌سی ایدی. شوقطعه اونکدر:

آه زین شاعران نادیده — که ندارند نور دردیده
قدخوبان بسرو میخوانند — رخ ایشان بماه تابنده
ماه قرصیست ناتمام عیار — سرو چوبیست ناتراشیده

— اوچنجیسی شیرازلی اولوب، مولانا عبدالرحمن جامیدن آز صکره یاشامش؛ ومشارالیهك اشعارینه نظیره‌لر سویلمشدر. شو بیت اونکدر:

شدم دیوانه تا در خواب دیدم آن پری رورا
چه باشد حال کربیند بیبداری کسی اورا

— دردنجیسی اکبر شاه رجالندن محمدجعفر اکبر آبادینك والده‌سی اولوب، شوبیت اونکدر:

روز غم شب درد بی‌آرام پیدا کرده ام
درد مندیها درین ایام پیدا کرده ام

— بریسی (قاش) لی ودیکری شاه سلیمان صفوینك والده‌سنك مصاحبه‌سی اولمق اوزره، بومخلصله دیکر ایکی شاعره دخی وار ایسه‌ده، اشعارلرینه دسترس اولنه‌مدی.

نهاوند { ایرانك عراق العجم خطه‌سنده وهمدانك ٦٠ کیلومتره جنوبنده

وکرخه ایرماغنه تابع بر نهرك اوزرنده اوله‌رق ١٧٨٠ متره‌لك ارتفاعده بر قصبه اولوب ، ٥٠٠٠ اهالیسی، اطرافنده کوزل چایر ومرعالری وازمنهٔ قدیمه‌دن قالمه بعض آثاری واردر. مرمردن بر بالیق وبر اوکوز هیکلی اولدیغی ونهرندن سیم سیاه ولوله‌جی چاموری مقامنده مستعمل کوزل بر چامور واطرافنده بعض نباتات طبیه چیقدیغی جغرافیون اسلام آثارنده مسطوردر . وقتیله بیوك بر شهر اولوب، بعده تدنی ایتمشدر . حضرت عمر بن الخطاب (رضی الله عنه) زماننده ١٩ نجی سال هجریده مجاهدین اسلام ایله عسکر یزد جرد آره‌سنده ایران قدیم دولتنه ختام ویرن محاربهٔ عظیمه وقطعیه بو شهرده وقوع بولوب، ایرانیلرك ١٥٠٠٠٠ سواری عسکرندن عبارت وفیروزانك قوماندەسی آلتنده اولان اردوی عظیمنه قارشی نعمان بن المقرنك تحت قیادتنده بر سریهٔ مسلمین سوق بیورلمش ؛ ومشار الیه ایلك حمله‌ده شهید اولمغله، قیادتی حذیفه بن الیمان آلوب، مظفریته نائل اولمش ؛ وبو محاربهٔ قطعیه ایله ایرانك بو قدر بیك سنه‌لك دولت عظیمه‌سنه ختام ویرلمشدر .

نهر ابراهیم { شامده بر نهردر، که جبل لبنانك بر مغاره‌سندن نبعانله، غربه طوغری جریان ایده‌رك، جبیلدن ٦ کیلومتره‌لك مسافه‌ده آق دکزه دوکیلور . اسکی فنیکه‌لیلر عندنده (آدونیس) یعنی (تموز) معبود کاذبنك اسمیله مسمی اولوب، فیضاننده سوروکله‌دیکی قرمزی چامورلردن بر خیلی مسافه‌ده دکز قرمزی اولمغله، بو حال تموزك قاننه حمل اولنوردی . او اعتقادلرك بقیه‌سی اوله‌رق، الیوم اهل اسلام ویهودیلر عندنده دخی مقدس عد اولنه‌رق، بو قدسیت حضرت ابراهیم (علیه السلام) ه اولان منسوبیتنه اسناد اولنیور .

نهر الکبیر { (النهر الکبیر) ساحل شامه دوکیلن ایرماقلرك بری اولوب، جبل لبنانك منتهای شمالنده‌کی جبل عکارك شرق اتکلرندن نبعانله، جبل مذکورك شمالی اتکلرینی طولاشه‌رق، وبر قاچ چای دخی اخذ ایله، طرابلس سنجاغنك وسطلرنده غربه طوغری جریان ایده‌رك، دکزه دوکیلور . اوساحلده‌کی انهارك اك بیوکی اولوب، صویی بولدر .

نهر الکلب { ساحل شامده بر نهردر، که جبل لبنانك بر مغاره‌سندن خروجله، قیالق بر وادینك ایچنده جریان، وبر طاقم شلاله‌لر وتحت الارض مجرالر تشکیل ایده‌رك، بیروتك شمالنده دکیزه دوکیلور . صوینك بر مقداری بر جدول واسطه‌سیله بیروت شهرینه آقیدلمشدر .

نهروان { بغداد ایله واسط بیننده بیوك بر ناحیه اولوب، حضرت علی . المرتضی (رضی الله عنه) ك خوارجه قارشی واقع بر مظفریت عظیمه‌سنك محل وقوعی اولمغله مشهوردر. دجله‌دن آیرلمش بر بیوك جدولك صوییله احیا اولنمش اراضی وقراء کثیره‌یی حاوی اولوب، اك معروف معموره‌لری جرجرایا، اسکاف وصافیه ایدی . یاقوت حموی بو ناحیه‌نك وقتیله پك معمور بولنمش، وبعده سلجوقیلرك منازعات ومحاربات صره‌لرنده جدول بوزلمغله ، خراب اولوب ، معموره‌لری تپه‌لر ودیوارلر صورتنده خراب بر حالده قالدیغنی، وجدولك اعمارینه تشبث ایدن یاشاماز کبی بر اعتقاد جاهلانه شیوعیله، کیمسه‌نك اعماره جسارت ایده‌مدیکنی بیان ایدیور . اعلی ، اوسط واسفل دینلکله معروف اوچ قسمه منقسم ایدی .

نهم { زمان جاهلیتده مزینه قومنك عبادت ایتدکلری بر صنم اولوب ، قوم مذکوردن (خزاعی بن عبد نهم) بونی کسرله ، نزد جناب نبوی‌یه کیده‌رك، شرف اسلامله مشرف اولمش ؛ واثنای کسرنده شو شعری سویلمش ایدی:

ذهبت الی نهم لاذبح عنده
عتیرة نسك کالذی کنت افعل
فقلت لنفسی حین راجعت عقلها
اهذا اله آبکم لیس یعقل
ابیت فدینی الیوم دین محمد
اله السماء الماجد المتفضل

نهوذ { مغربده زاب ناحیه‌سنده بر قصبه اولدیغی « معجم البلدان » ده مسطوردر .

نهیا { مصرك جیزه ناحیه‌سنده بر قصبه اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور .

نی { (Ney) بیوك ناپولیونك اك مشهور جنراللرندن اولوب ، ١٧٦٩ ده (سارلوبی)ده طوغمش ؛ و١٨ یاشنده ایکن عسکره کیروب، جمهوریت زماننده‌کی محارباتده ابراز شجاعت

ایتمکله، ۱۷۹۶ ده میرلوا، ۱۷۹۹ ده فریق،
۱۸۰٤ ده مشیر اولمش؛ و ۱۸۰۷ ده الشینکن
دوقه‌سی، ۱۸۱۲ ده دخی موسقووه پرنسی عنوانی
احراز ایتمشیدی. پروسیه وروسیه‌یه قارشی اولان
محاربانده واسپانیه ویورتکیزده بیوك بر جسارت
ومهارت کوستروب، فرانسز عسکرینی دفعاتله ورطهٔ
هلاکدن قورتارمش ایدی. ۱۸۱٤ ده ناپولیونی
فراغته تشویق ایدنلردن اولوب، اون سکزنجی
لویی طرفندن حسن قبول کورمش؛ واعیان هیئتنه
وخاصه اردوسی قوماندانلغنه نصب اولنمش؛
و ۱۸۱۵ ده ناپولیون البه آطه‌سندن فرانسه‌یه
عودت ایتدیکنده، مقابله‌یه مأمور اولان اردونك
قوماندانی اولدیغی حالده، اسکی افندیسنه التحاق
ایتمشیدی.

نئاپولیس { (Néapolis) یعنی «یکی شهر» ایتالیاده‌کی ناپولی وفلسطینده‌کی
نابلس ایله دیکر بعض مدن قدیمه‌نك اسم اصلی
یونانیسیدر.

نئارق { (Nearque) بیوك اسکندرك بحریه رئیسی اولوب، بحر عمانده
ایتمش اولدیغی سیاحتله شهرت بولمشدر. یازدیغی
سیاحتنامه نابود اولوب، یالکز بعض فقره‌لری
آریانوسك تاریخنده منقول اولمغله، بوندن اثرك
اهمیتی آکلاشیلیور.

نیاز { هندستان شعراسندن ایکی کشینك مخلصی اولوب، بری (جمال الدین —)
دهلیلی ایدی. شو بیت اونکدر:

سوختم از عشق وخواهد هجر دیکر سوختن
همچو الکشت است دریختم مکرر سوختن

— دیکری (موهن لال) لکهنو براهمه‌سندن
اولوب، اود حکمدارلرینك اخیری اولان واجدعلی
شاهك منشیسی ایدی. مرتب دیوانی و «میزان التاریخ»
و «بحر عرفان» عنوانلریله ایکی اثری واردر. شو
بیت واجد علی شاه مدحنده سویلمش اولدیغی
بر قصیده‌سندندر:

نظیر فکر والایت بخاقانی چسان کویم
توخاقان ابن خاقانی کدایی بود خاقانی

نیازی { عثمانلی شعراسندن برقاچ ذاتك مخلصیدر:

برنجیسی سبروزلی اولوب، جنتمکان یلدیرم
سلطان بایزید خان زماننده یاشامش؛ وپادشاه
مشارالیهك مدحنده برچوق قصائد سویلمشدر.
مرتب دیوانی واردر. احمد پاشا اکثریا بونك
اشعارینه نظیره سویلمشدر. شو بیت اونکدر:

آهوی فلك کوردی سحر شیر لواکی
خون جکرندن دم صبح اولدی دم آلا

— ایکنجیسی اسکوبلی اولوب، جنتمکان قانونی
سلطان سلیمان دورنده خیالی‌یه رغماً ایاس پاشا
طرفندن زمرهٔ سپاهه آلنمشیدی. فن موسیقیده
دخی مهارتی اولوب، کندی بسته‌لدیکی بعض شرقیلر
برچوق وقت، متداول بولنمشدر. شو مطلع
اونکدر:

کوشهٔ غمده خیال یاردر اکلنجه‌مز
بلبل عشقز دلا کلزاردر اکلنجه‌مز

— اوچنجیسی (عبدالرحیم) مؤید زاده‌لردن
شیخی افندینك اوغلی اولوب، شو مطلع اونکدر:

زلف ورخی خیالدن لیل ونهارده
سیرم همیشه سنبل وکلدر بهارده

— دردنجیسی (شیخ محمد — افندی) کبار
صوفیوندن ومشایخ خلوتیه‌دن اولوب، کندینه
منسوب بر طریقت قولی دخی واردر. عن اصل
آناطولیده صوغانلی قریه‌سندن اولوب، مصرده
تحصیل واخذ انابت ایتدیکیچون، (مصری) لقبیله
دخی معروفدر، وبعض اشعارنده بویله تخلص
ایتمشدر. اون ایکنجی قرن هجری اوائلنده وسلطان
احمد خان ثانی دورنده شریف سعد معیتنده
درسعادته کلوب، بعده بروسه‌ده اقامت ایتمکده
ایکن، بعض اقوال تصوف کارانه‌سی اوزرینه، وانی
افندینك سعایتیله مدللی‌یه نفی اولنمش؛ وبعده اطلاق
اولنه‌رق، درسعادته ورودله، ادرنه‌یه عزیمت
ایتدیکی حالده، متعاقباً بنه توقیف، وبروسه‌یه تبعید
اولنوب، ۱۱۰۵ ده ارتحال ایتمشدر. اشعاری
یالکز حقایق تصوفیه‌یی متضمن اولمق نقطهٔ نظرندن
مقبولدر. شو بیت اوجمله‌دندر:

مشکلی چوقدر نیازینك بری‌ده کیم لیمون
زاهدك آرتدیجه علمی زهدینه کلور کساد

— فطین تذکره‌سنده بری قونیه‌لی، بری

قره‌حصارشرقیلی، بری ده‌قره‌حصار صاحبلی اوله‌رق
لوج نیازی مسطور ایسه‌ده، شعرلری شایان
نقل کورلمدی.

نیازی { فرس شعراسندن دخی درت ذاتك مخلصیدر :

برنجیسی (نواب احمد میرزا بن میرزا سید
مرتضی) شاه طهماسب ثانئ صفوینك دامادی
اولوب، پدری دخی شاه حسین صفوینك دامادی
ووزیری ایدی. ١١٨٧ ده اصفهانده وفات
ایتمشدر. شوبیت اونکدر :

یك کرشمه زلیخاوشی دل مارا
چنان ربود که یوسف دل زلیخارا

— ایکنجیسی (ملا شمس‌الدین) استرابادلی
اولوب، شو رباعی اونکدر :

یك نان بدو روزکر شود حاصل مرد
وز کوزهٔ بشکسته دمی آبی سرد
مأمور کم از خودی چرا باید بود
یا خدمت چون خودی چرا باید کرد

— اوچنجیسی من اصل بخارالی اولوب،
پدری هندستانه رحلتله، کندیسی دهلیده دنیایه
کلمش؛ وشیخ علی حزین هندستانه واردیغنده،
صاحب ترجمه کندیسنه انتساب، وکمالاتندن استفاده
ایتمش ایدی. شوبیت اونکدر :

مردم ونشست ازپا آه نمناکم هنوز
دود می‌خیزد چوشمع کشته ازخاکم هنوز

— دردنجیسی هرات امیرزادکانندن اولوب،
شو رباعی اونکدر :

ای دل حشم وحشمت سلطان کذرد
روز و شب درویش پریشان کذرد
می نوش وغمین مشوکه هرکارکه هست
آسان چو بخویش کیری آسان کذرد

نیاس { (Nias) سوماتره جزیره کبیره‌سنك ساحل غربیسی قارشیسنده
٨٠ کیلومتره‌لك مسافه‌ده واقع بیوجك برآطه
اولوب، ٣٤′ ١° ایله ٣٤′ ٠° عرض شمالی
و ٤١′ ٩٤° ایله ٣١′ ٩٥° طول شرقی آره‌لرنده
ممتد اولدیغی حالده، مساحهٔ سطحیه‌سی ٦٧٥٠
مربع کیلومتره واهالیسی ٢٥٠٠٠٠ کشی راده‌
لرنده‌در. اراضیسی آز عارضه‌لی اولوب، سواحلی
آلچق و بتاقلقدر. برخیلی قوی ولیمانلری واردر.
یاغمورلری و میاه جاریه‌سی پك چوقدر. هواسی
صیجاق ورطوبتلیدر. طوپراغی پك منبت ایسه‌ده،
اهالیسی تنبل اولدیغندن، پك آز یری ایشلنیور.
باشلیجه محصولاتی: پرنج، پاموق، توتون، هندستان
جوزی وسائره‌در. اصل اهالیسی سوماتره‌نك‌ده
اهالئ قدیمه‌سی اولان (باتا) جنسیتنه منسوب او-
لوب، بونلرك غریب آیین و مذهبلری واردر.
تجارت آچینلی، ملایی و عرب اوله‌رق جزیره‌یه
یرلشمش اولان مسلمانلرك النده‌در. اورمانلری
چوق اولوب، کمور و دیکر بعض معدنلر دخی
بولندیغی مظنوندر. تمساحلری وبالیغی چوقدر.

نیاسه { یاخود نیانزه (Niassa, Nianza) آفریقای جنوبینك قسم شرقیسنده
بیوك برکول اولوب، منتهای شمالیسی «آلمانیه
آفریقاسی» نامنی آلان زنکبار مملکتی حدودنده
ویا داخلنده اولدیغی حالده، قسم دیکری اسماً
پورتکیزك مستعمراتندن عد اولنان موزامبیق
ممالکندن محدوددر. شمالدن جنوبه ممتد طار
واوزون برکول اولوب، ٣٠′ ٩° ایله ٢٥′ ١٤°
عرض جنوبی آره‌سنده و ٣٢° طول شرقی خطی
آلتنده اوزانیور. بوبی ٥٧٠ واك کنیش محلنده
اکی ١٠٠ کیلومتره‌در. منتهای جنوبندن آیاغی
اولان (شیره) نهری چیقوب، جنوبه وبعده جنوب
شرقیه طوغری آقه‌رق، دالیه‌سندن آز یوقاری
(زامبز) نهر عظیمنه قاریشیر. کولك مساحهٔ
سطحیه‌سی ٣٠٠٠٠ مربع کیلومتره وسطحنك
حذای بحردن ارتفاعی ٤٨٠ متره قدردر.
اطرافنده ٣٠٠٠ و ٣٥٠٠ متره‌یه قدر ارتفاعی
اولان برطاقم طاغلر وبعض تپه‌لر بولنوب، اکثرینك
اتکلری کولك ساحلنه دك اوزانیور.

نیاغارا { (Niagara) آمریقای شمالیده (اریه) ایله (اونتاریو) کوللری
آره‌سنده برنهر اولوب، عظمت وغرابتده مثلی
اولمیان شلاله‌سیله مشهوردر. (بوفالو) شهری
یاننده (اریه) کولندن خروجله، شرق طرفنده
ممالك مجتمعه‌نك (نیویورق) جمهوریتی و غرب
جهتنده قناده‌نك اونتاریو ایالتی اولدیغی حالده، شماله
طوغری جریان ایده‌رك، ٢ و ٣ کیلومتره‌یه قدر
توسع ایدن بر بتاغك ایچنده ٣٠ کیلومتره‌لك مسافه
قطع ایتدکدن صکره، ٥٠ متره ارتفاعی اولان

قیالق بر سددن بردن بره و تصویر وتعریفی محال
برصدای مهیب وطرز غریب ایله آشاغی‌یه دوکیلوب،
درین ویوقاریکی مجرایه نسبةً طار وقیالرله مملو بر
دره‌نك ایچنه دوشدکده، اورادن بر بخارقالقه‌رق،
اشعهٔ شمسك انعکاس و انکسارندن بر طاقم علائم
سمائی غرابت افزای ناظرین اولور. سدك اوزرنده
بولنان بر جزیرهٔ نهری ایکی‌یه آیرمغله، شلاله ایکی
بلوکه منقسم بولنیور. سد دیك اولوب، صو ایسه
خیز ایله ایلری قیرلایه‌رق آقدیغندن، دوشن صو
ایله سدك قاعده‌سی آره‌سنده بوش بر محل بولنیور،
که کورلدی ومنظره‌نك دهشتنه طیانه بیلنلر اورادن
کچه‌بیلیرلر. ممالك مجتمعه جهتنده‌کی ساحلدن مذکور
جزیره‌یه برکوپری تمدید اولنـدیغی کبی، جزیره‌ده
قیو کبی درین بر دلیك آچیلوب، اورادن مردبونله
اینیله‌رك، دوشن صو ایله سدك آره‌سنده‌کی آره‌لقه
جیقیلیر. صو کرك سدك وکرك جزیره‌نك قیالرینی
متمادیاً دوشورمکده اولمغله، شلاله سنه‌ده بر متره
نسبتنده نهرك کلدیکی طرفه طوغری ایلریله‌مکده‌در.
نهرك بتون مجراسی ٥٤ کیلومتره اوزونلغنده‌در.
شلاله‌ده ثانیه‌ده ١١٠٠٠ مکعب متره صو دوکر.
کرك شلاله‌دن یوقاری وکرك اوندن آشاغی اولان
قسمی سیر سفائنه صالح اولوب، بر دمیریول خطی
دخی ساحل شرقیسی بوینجه امتدادله، شلاله‌دن
٢٠٠ متره آشاغیده صویك حذاسندن ٥٧ متره
یوکسك برآصمه کوپریدن اوبر ساحله چکر. نیاغاره‌دن
یوکسك شلاله‌لر وار ایسه‌ده، بوقدر چوق صو
دوکنی یوقدر.

نیام نیام { (Niam-Niam) وتعبیر عامیا-
نه‌جه (یام یام) آفریقای وسطیده
وسودان شرقیده دارفورك جنوب غربیسنده ونیل
ایله قونغو نهر عظیملریله چاد کولی حوضه‌لرینك
آره‌سنده‌کی اراضیٔ مرتفعه‌ده برقوم اولوب، اصل
اسملری (زانده) در. بونلرك غربه طوغری نره-
لره قدر منتشر بولنـدقلری پك معلوم اولمیـوب،
قونغو حکومت مستقله‌سی وفرانسز قونغوسی ایچلرنده
دخی بولندقلری مظنوندر. بعض سیاحینك تخمینه
کوره ساکن اولدقلری بر ١٠٠٠٠٠ مربع
کیلومتره وسعتنده واهالیسی ٢ ملیون راده‌لرنده‌در.
نیام نیاملر اورته بویلی، سیاه وآزبجق باقر رنکنه
چالار رنکلی، قیوریجق و اوزون صاچلی، بادم
کوزلی، پك کوچك آغزلی، آز باصیق بورنلی،
قالین طوداقلی، کنیش آلنلی آدملر اولوب، عرق
زنجینك اك کوزل جنسی حکمنده‌درلر. کندیلری
جسور ومحارب آدملر اولوب، آنجق مردمخوارلقله
اوقدر شهرتلری واردر، که اسملری سودانجه
و بتـون عالمجه مردمخوار معناسیله قوللانیلیور.
کندیلری اك زیاده آوله مشغول اولوب، زراعت
ایشلرینی قاریلرینه ترك ایدرلر. دریدن آنجق ستر
عورت ایده‌جك قدر بر پارچه باغلایوب، یالکز
رئیسلری اثواب کییر. مردمخوارلقلری حقنده‌کی
شهرتلریله برابر، مملکتلرینی کزن آوروپالی سیاحلرك
هیچ بری کندیلرنده بویله بر حال کورمه‌مش؛
ویالکز بری محاربه‌ده طوتیلان بر دشمنی پاره‌لایوب
یدکلرینی کورمش ایسه‌ده، بو دخی صرف حرص
انتقام ایله اولمشدر. بعضلری بو عادت مکروهه‌نك
یالکز بعض قبیله‌لرینه مخصوص اولدیغنی التزام
ایتمشلردر. دیشلرینی اکه ایله سیوریلتمك عادتلریدر.

نیانزه { [«آلبرت نیانزه» و «ویقتوریه
نیانزه» ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

نیبوهر { (Niebuhr) دانیمارقه مشاهیر
سیاحیندن اولوب، ١٧٣٣ده
لودینغسـوورنده طوغمش، و ١٨١٥ده وفات
ایتمشـدر. دیکر درت کشی ایله برلکده جزیرة
العربه ایتدیکی و ٦ سـنه سورن سیاحتیله مشهور
اولوب، بو سیاحته وجزیرة العربك احوالنه دائر
ایکی کتاب یازمشـدر، که پك معتبر اولوب،
فرانسزجه‌یه وسائر السنه‌یه دخی ترجمه اولنمشدر.

نیپس { (Niepce) فطوغرافیانك موجد.
لرندن اولوب، ١٧٦٥ده (شالون
سورساؤنه) ده طوغمش، و١٨٣٣ده وفات ایتمشدر.
محکوك لوحه‌لری معدن و جام لوحه‌لری اوزرینه
نقل ایتمك طریقنی کشفه چالیشوب، فطوغرافیانك
اساسنی بولمش؛ و (هلیوغرافیا) تسمیه ایتدیکی بو
فنی ایلریلتمك اوزره، ١٨٢٩ده (داکر) ایله
عقد شرکت ایتمش ایدی.

نیپون { (Nippon) جاپونیه‌یی ترکیب ایدن
درت بیوك جزیره‌نك اك بیوکی
اولوب، (یسو) ایله (کیوسو) جزیره‌لری بیننده ٣٣°

ايله ٤٢° عرض شمالى و١٢٨° ايله ١٤٠° طول شرقى آره‌لرنده شمال شرقيدن جنوب غربى‌يه طوغرى بر بيوك هلال صورتنده اوزانيور. بويى ١٤٠٠ كيلومتره واكى ١٠٠ ايله ٤٤٠ كيلومتره آره‌لرنده‌در. مساحهٔ سطحيه‌سى ٢٢٤٧٣١ مربع كيلومتره اولوب، ٣٢٠٢٩١٧٤ اهالى ايله مسكوندر. بو جزيره جاپونيه‌نك قسم اعظمى ديمك اولمغله، حقنده ويريله‌جك معلومات «جاپونيه» ماده‌سنده سبق ايتمش اولديغندن، تكرارينه حاجت يوقدر.

نيتوقريس { (Nitocris) يونانيلر طرفندن بختنصرك زوجه‌سنه ويريلن اسم اولوب، بو قادين، قوجه‌سى عته كتيردكدن صكره، بابلده حكم سورمش؛ وفراتك اوزرنده بيوك بر كوپرى ياپدرمشيدى. تربه‌سنك جسامت وزينتيله دخى مشهوره‌در.

نيجر { ونام ديكرله ديوليبه ياخود قواره (Niger, Dhioliba, Kouara) آفريقا قطعه‌سنك درت بيوك ايرماغندن برى اولوب، قطعهٔ مذكوره‌نك غرب جهتنده جريانله، بحر محيط آطلاسى‌يه تابع كينه كورفزينه دوكيلور. آقديغى يرلرده‌كى اقوامك هربرى طرفندن بشقه بر اسمله تسميه اولنه‌رق، جغرافيون عرب (نيل الغربى) و (نيل العبيد) وآوروپا جغرافيونى «قره‌لر نهرى» معناسيله (نيجر) تسميه ايتمشلردر. بو نهر عظيم سودان غربينك غرب جنوبى سواحلنه متوازياً ممتد اولان جبالدن (دارو) طاغنك (توراتقو) ديلن برشعبه‌سندن نبعانله، شماله وبعده شمال شرقى‌يه طوغرى جريان ايده‌رك، سودان غربينك مركزى حكمنده اولان (سغو) شهرى يانندن بعد المرور، بنه غرب جنوبيدن كلن (باخوى) نهرينى اخذ ايله، صحراى كبيرك كنارنده بولنان (تمبكتو) قريبنه دك او استقامتده دوام ايدر؛ واورادن شرقه بعده جنوب شرقى‌يه طوغرى دونه‌رك تقريباً ١٠°٣٠' عرض شماليده حوصه حدودينه واصل اولور؛ وجنوبه بعده شرقه طوغرى دونه‌رك خطهٔ مذكوره ايله سوقوتونك حدودينى بالتفريق، شرقدن كلن بيوجك ايكى نهر آلير؛ صكره ينه جنوبه طوغرى دونه‌رك، ينه صولدن (بتوئه) اسميله بيوك بر نهر اخذ ايله، برقات دها توسع ايده‌رك، انكلتره‌نك مستعمراتندن معدود (بنين) مملكتنه كيرر؛ ونهايت بر چوق قوللره انقساميله، دكزك ايچنه اوزانمش بر بيوك داليه تشكيل ايده‌رك، (بنين) ايله (بيافره) قويلرى آره‌سنده دكزه منصب اولور. نيجرك مجراسى تقريباً ٤٠٠٠ كيلومتره اوزون اولوب، منبعيله منصبى آره‌سنده‌كى مسافه ايسه آنجق ١٨١٠ كيلومتره‌دن عبارتدر. نهر شماله طوغرى بيوك بر قوس قطع ايتمكله، اوقدر اوزانيور. جريان ابتديكى يرلر منطقهٔ حاره داخلنده اولوب، ياغمورلرى چوق اولمغله، (بتوئه) نهريله برلشديكى يرده ثانيه‌ده تقريباً ٣٠٠٠٠ مكعب متره صو دوكر.

نيّر { هندستان شعراسندن اوچ كشينك مخلصيدر:

برنجيسى (مهدى عليخان) هندستانك حيدرآباد شهرندن اولوب، شو بيت اونكدر:

طپش دل مرا خبر كرده است
نير امروز يار مى آيد

— ايكنجيسى (مير زين العابدين) دهليلى اولوب، پدرى نواب سادات ذوالفقار جنك محمد شاه زماننده مازندراندن هندستانه رحلت ايتمشيدى. شو بيت اونكدر:

در پرسش من بروز هجران
غير از شب تار ما نيامد

— اوچنجيسى (نواب ضياءالدين خان بهادر بن فخر الدوله نواب احمد بخش خان بهادر رستم جنك) ينه دهليلى وكبرادندر. شو مطلع اونكدر:

هر نفس تازه سپاسى بزبان مى آيد
كه همى تازه نوازندهٔ جان مى آيد

نيرنك { (شيخ محمد محسن) هندستان شعراسندن اولوب، دهليليدر. آفيون وبنك حقنده برمنظومه‌سى اولوب، شوبيت اونندر:

افيون وبنك باهم دارند طرفه جوشى
خضرى سياه مستى هندوى سبز پوشى

نيّريز { ايرانك فارس خطه‌سنده وشيرازك ٢٦٠ كيلومتره شرق جنوبيسنده اوله‌رق همنامى اولان كولك منتهاى جنوب شرقى ساحلنده وكرمان حدودنده بر قصبه اولوب، ٣٥٠٠ اهاليسى، مفرح موقع ومنظره‌سى واطرافنده

كوزل باغ وباغچه‌لرى، خشخاش تارله‌لرى و يوكسك كستانه آغاجلرندن عبارت اورمانلرى واردر. وقتيله چوق دها بيوك اولوب، بابى مذهبنك محل ظهورى اولمغله، بابيلرك تعقيبى صره‌سنده تخريب اولنمشدر.

— نيريز كولى (و نام ديكرله بختكان) ايرانك فارس خطه‌سنده بيوك بركولدر، كه ١٥٥٥ مترە‌لك ارتفاعده غرب شماليدن شرق جنوبى‌يه طوغرى ١٣٠ كيلومترە‌لك مسافه‌ده اوزانيور؛ الك كنيش يرنده اكى‌ده ٢٠ كيلومترە‌در. شمال غربى كوشه‌سندن بو كوله (بند امير) نهرى دوكيلور، كه (كور) ايله (پلوار) چايلرينك برلشمسندن حاصل اولور. كولك درينلكى پك آز اولوب، يازين صو آنجق ديزه قدر كلير. صويى طوزلى اولوب، حتى الك قوراقلق موسمنده طوز كتله‌لرى اوستنده يوزر. كنارلرنده برچوق اسكى معموره‌لر خرابه‌لرى وبرطاقم سكود وسائره آغاجلرى بولنيور. اوردكلرله سائر طيور مائيه‌سى‌ده چوقدر.

نيژنى نووغورود (Nijnii-Novgorod) روسيه‌نك وسطلرنده

پترسبورغك ٨٤٠ كيلومترە شرق جنوبيسنده و موسقووه‌نك ٣٩٧ كيلومترە شرق شماليسنده و وولغا ايله اوقه‌نك ملتقاسنده ايالت مركزى بر شهر اولوب، ٧٠ ٤٧٨ اهاليسى، استحكاماتى، حربيه مكتبى، مكتب اعداديسى، زادكان قيزلرينه مخصوص مكتبى، متعدد مصنع كليسا ومناسترلرى وبونلرك ايچنده بركتبخانه ايله برچوق آثار مشهورە‌سى، ٢ جامع شريفى، بر حاورە‌سى، بر بيوك تياترو‌سى، ٣ خسته‌خانه‌سى، تموزك ٢٥ ندن اعتباراً هر سنه بر بچوق آى دوام ايدن و ٢٠٠٠٠٠ كشى قدر طوپلانان بيوك بر پنايرى، صابون، موم، مسكرات، آرابه، ماكينه وسائره فابريقه‌لرى وايشلك تجارتى واردر.

— نيژنى نووغورود ايالتى شمالاً قوستورومه، ويانقه، قزان وسيمبيرسق، جنوباً پنزا وتامبود، غرباً دخى ولاديمير ايالتلريله محدوددر. مساحهٔ سطحيه‌سى ٥١ ٢٧٤ مربع كيلومترە اولوب، ١ ٥٨٠ ٦٣٥ اهالى ايله مسكوندر. اراضيسى شمال جهتنده آلچق وبتاقلقلر وصيق اورمانلرله مستور اولوب، جنوب جهتنده دها مرتفعجه‌در. طاغلرى اولميوب، آنجق برطاقم قوملق تپه‌لرى واردر. وولغا ايرماغى شمالدن ايالته كيروب، شرقه طوغرى بر قوس تشكيل ايله، مملكتى ايكى‌يه بولر؛ مركز ايالتده صاغدن (اوقه)، ايالتك حدود شرقيه‌سنده ينه صاغدن (سوره) ودها آشاغيده صولدن (وتلوغه) نهرلرينى آلير. بو وجهله بتون ايالت (وولغا) حوضه‌سنده وبحر خزر مائله‌سنده واقعدر. كوللرى ٣٥٠ قدر ايسه‌ده، هپسى كوچك وآز درين اولوب، بتاقلق حالنده‌در. هواسى پك صوغوق ورطوبتلى اولوب، بعض طرفلرى صيتمه‌ليدر. اراضيسندن ٣ مليون يكى دونمى متجاوز قسمى اراضئ مزروعه، ١ ٨٠٠ ٠٠٠ دونمى اورمان، ٥٠٠ ٠٠٠ دونمى مرعا و ٤٠٠ ٠٠٠ دونمه قريب مقدارى اراضئ خاليه‌دن عبارتدر. طوپراغى پك آز منبت اولوب، آنجق ايكى سنه‌ده بر اكيله بيلير. ذخايرينك يوزده يتمش بشى چاودار وبولاف وقصورى بغداى، آرپه ومصردن عبارتدر. بتاته، كنوبر، كتن، پك عادى برجنس توتون وبعض ميوه وسبزه‌لر دخى حاصل اولور. اورمانلرينك اكثر اشجارى چام انواعندن عبارت اولوب، ميشه، اوخلامور، كوركن وسائره دخى بولنور. معادنى يوق كبيدر. حيوانات اهليه‌سى‌ده آزدر. بعض طرفلرنده آرى قوغانلرى چوقدر. صنايعى خيلى ايلرى اولوب، باقير وتونچ دوكمخانه‌لريله سائر فابريقه‌لرى ٥٠٠ عددينه وسنوى معمولاتلرى ٥٠ مليون فرانق قيمتنه قريبدر. دباغخانه‌لريله معمولات سراجيه‌لرى وكچه وسائره معمولاتى‌ده چوقدر. كويليلر كراسته‌جيلكله وآغاجدن مواد مختلفه اعماليله دخى اشتغال ايدرلر. ايالت ١١ قضايه منقسم اولوب، ١٣ شهر وقصبه‌سى و ٥ ٧٠٠ قريه‌سى واردر. اهاليسى بيننده ٣٣ ٠٠٠ مسلم تاتار بولنيور.

نيسابور [«نيشابور» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

نيسابورى (ابو على حسين بن على صايغ) اعاظم علما وائمهٔ حديثدن

اولوب، ٢٧٧ تاريخنده نيشابورده طوغمش؛ ومملكتنده تحصيل علم ايتدكدن صكره، استماع احاديث شريفه مقصديله هرات، رى، اصفهان،

بغداد، واسط، کوفه، دمشق، قاهره ومکهٔ مکرمه‌یه
سیاحت ایتمش؛ و ٣٣٧ تاریخنده نیشابورده بر مجلس
املا آچوب، ائمهٔ حدیثدن برچوق ذوات کندیسندن
استفاده ایلمش ایدی . ٣٤٩ تاریخنده وطننده
وفات ایتمشدر . حدیثده وسائر علومده برخیلی
تألیفاتی اولوب، فخر کائنات صلی الله تعالی علیه وسلم
افندمزله چاریارکزین رضوان الله تعالی علیهم
اجمعین حضراتنک وبعض ملوک ایرانک امثال وحکمیات
قبیلندن اقوالی برکوچک مجلده جمع ایتمشدر .

نیستن { (Nysten) بلچیقه مشاهیر اطباسندن اولوب، فن طب، فن
جراحی وعلم نباتاته متعلق یازدیغی قاموسله شهرت
بولمشدر . ١٧٧١ ده (لیژه) ده طوغوب،
١٨١٨ ده وفات ایتمشدر . کتاب مذکور کندیسنک
وفاتندن صکره دخی بشقه‌لری واز آن جمله لیتره
طرفندن توسیع وتصحیح اولنه‌رق، دفعاتله نشر
اولنمشدر .

نیسه { (Nice) فرانسه‌نک جنوب شرقی جهتنده پاریسک ٦٩٥ کیلومتره
جنوب شرقیسنده وبحر سفید ساحلنده « دکیز
آلپلری » ایالتنک مرکزی برشهر اولوب، ٨٨٢٧٣
اهالیسی، ذکور واناثه مخصوص داخلی اعدادیه
مکتبلری، دارالمعلمین، رهبانه مخصوص ایکی
مدرسه‌سی، موزه‌سی، تاریخ طبیعی نمونه خانه‌سی،
نباتات باغچه‌سی، ٦٠٠٠٠ جلدی حاوی کتبخانه‌سی،
ادبیات وعلوم وفنون جمعیتی، صاغلام لیمانی، چیچک،
پورتقال، لیمون، رچل، شکرلمه‌لر، زیتون ونفیس
زیتون یاغی اخراجاتی ومرانغوزلغه متعلق اثاث بیتیه
ایله مرمر معمولاتی واردر . پوبراز جهتندن آلپ
طاغلریله محفوظ ولدوسه معروض برقویک ایچنده
واقع اولمغله، هواسی قیشین پک ملایم وصاغلام
اولوب، تبدیل هوا ایله قیشی کچیرمک ایچون آوروپانک
هرطرفندن آدملر کیدر . پک اسکی برشهر اولوب،
فنیکه‌لیلر طرفندن تأسیس اولنمش ایسه‌ده، آثار
عتیقه‌سی یوقدر . مقدما ساردنیه قراللغنه ملحق بر
قونتلغنک مرکزی ایدی .

نیسه { (Neisse) پروسیه‌ده (اودر) ایرماغنک صول تابعلرندن ایکی نهر
اولوب، بری سیلزیه‌ده آوستریا حدودی داخلنده
نبعانله، شماله طوغری آقه‌رق، همنامی اولان قصبه‌نک
ایچندن کچر . دیکری چهستانده نبعانله، شماله
طوغری آقه‌رق، سیلزیه‌نک غربی کوشه‌سنی شق
ایتدکدن صکره، براندبورغه کیرر . برنجیسنک مجراسی
١٩٥ وایکنجیسنککی ٢٢٥ کیلومتره اولوب،
یالکز اون بشر کیلومتره‌لک قسملری سیر سفائنه
صالحدر .

نیسه { (Neisse) پروسیه‌یه تابع سیلزیه‌نک (اوپلن) سنجاغنده واوپلنک ٤٦
کیلومتره غرب جنوبیسنده اوله‌رق همنامی اولان
نهرک اوزرنده قضا مرکزی مستحکم برقصبه اولوب،
٢٠٥٠٠ اهالیسی، حربیه مکتبی، پک منتظم مکاتب
ابتدائیه‌سی، خسته‌خانه‌لریله سائر مؤسسات خیریه‌سی،
هفته‌لق بازاری وبعض فابریقه‌لری واردر .

نیسه { (Nysse) آسیای صغیرک قپادوکیه خطهٔ قدیمه‌سنده (هالیس) یعنی
قزیل ایرماق قربنده ومازاقه یعنی قیصریه‌نک غرب
جهتنده برقصبه ایدی .

نیش { (Nich, Nissa) صربستانک جنوب جهتنده بلغرادک ٢١٥ کیلومتره
جنوب شرقیسنده وموراوه‌یه تابع نیشاوه چایی
اوزرنده ودرسعادت خطیله سلانیک خطنک نقطهٔ
التصاقنده اوله‌رق طاغلرله محاط براووه‌ده لوا
مرکزی برقصبه اولوب، ٢١٠٤٩ اهالیسی،
استحکاماتی، متعدد جوامع شریفه‌سی، قراله مخصوص
سرایی، اسقوپچینه یعنی مجلس مبعوثان دائره‌سی
وتل کاری کومش معمولاتی واردر . ١٨٧٨ ده
صربیه‌یه ترک اولنه‌رق، بلغرادن صکره اک بیوک
معموره‌سی اولمغله، ایکنجی پایتخت اتخاذ اولنمشدر .
ادارهٔ عثمانیه زماننده اکثریت اوزره بولنان
اهالئ اسلامیه‌سی ممالک عثمانیه‌یه هجرت ایتمشلردر .
اسکی برشهر اولوب، اسم قدیمی (نیسوس) در .
روم ایمپراطورلرندن قسطنطینک وطنیدر .

نیشابور { (ومعربی نیسابور) ایرانک خراسان ایالتنده ومشهدک ٩٠
کیلومتره غرب جنوبیسنده ١٢٧٨ متره ارتفاعی
اولان کوزل برموقعده واقع قضا مرکزی برقصبه
اولوب ١١٠٠٠ اهالیسی، زمان معموریتندن قالمه
جسیم ومصنع برجامع شریفی، ٨ حمامی، متعدد

كاروانسرايلرى، خراب برقلعه‌سى، چارشى وبازارى، اطرافنده كوزل ميوه‌لر ويرر باغچه‌لريله ذخيره وپاموق تارله‌لرى وبول مياه جاريه‌سى واردر. نيشابور پك اسكى برشهر اولوب، بيوك اسكندر طرفندن بعدالتخريب شاپور ذوالاكتاف طرفندن اعمار وتجديد اولنمغله، كندى اسمنه اضافتله (نوشاپور) ويا (نى شاپور) تسميه اولنديغى ادعا اولنيورسه‌ده، شهرك اسكيدن اسمى (نيشاور) ياخود (نشاوور) اولديغى، واسكى يونانيلر عندنده (نيسا) ويا (نيسوس) اسميله معروف اولوب، حتى يونانلرك شراب وعشرت الهى زعم ايتدكلرى (باقخوس) معبود موهومنه «نيشاپورالهى» معناسيله (ديونيسوس) نامنى ويردكلرى معلومدر. خلافت جناب فاروقيده احنف بن قيس يديله فتح اولنه‌رق، بعده اهاليسى عصيان ايتمكله، حضرت عثمان (رضى الله عنه) ك زمان خلافتنده عبدالله بن عامر بن كريز طرفندن استرداد، وجامع كبيرى بنا اولنمش ايدى. بنى ليث زماننده ودها صكره‌لرى دفعاتله پايتخت وكرسىٔ حكومت اولوب، پك زياده توسع وكسب عمران ايتمش؛ وعالم اسلامك اك پارلاق مراكز مدنيتندن اولوب، پك چوق علما وادبا يتيشديرمش؛ وعلوم ومعارف فوق العاده ترقى ايدوب، مدرسه‌لرله طولمش ايدى. ٥٤٨ تاريخنده بعض تغيراته اوغرايه‌رق وبعض اهالى طوپلانه‌رق، شمديكى حالى بولمشدر. اطرافنده‌كى اووه ايرانك اك منبت برى اولوب، هواسى‌ده، قيشين بر آز زياده صغوق اولمغله برابر، پك صاغلام اولديغندن، يكيدن كسب عمران وتوسع ايتمسى مأمولدر.

نيف { (Nymphis) آيدين ولايتنك ازمير سنجاق وقضاسنده وازميرك ٢٨ كيلومتره شرقنده ناحيه مركزى بر كوچك قصبه اولوب، ٢٦٠٠ اهاليسى، كوزل باغ و باغچه‌لريله سيركاهلرى، مشهور كرازى وبعض آثار عتيقه‌سى واردر. — نيف ناحيه‌سى شرقاً ازمير، جنوباً بايندر قضالريله، شرقاً وشمالاً دخى صاروخان سنجاغيله محدود اولوب، ٣٦ قريه‌دن مركب و ١٦٦٩٧ اهالى ايله مسكوندر. اراضيسى طارضه‌لى اولوب، اورمانلرى وباغلريله زيتونلق وانجيرلكلرى وذخيره وسائر محصولاتى واردر.

نيقاراغوا { (Nicaragua) آمريقاى وسطينك بش جمهورتندن برى اولوب، جمله‌نك اك واسع اولديغى حالده، اك آز مسكونيدر. آمريقانك كشفنده حكمدارى بولنمش اولان آدمك اسميله مسمادر.

موقعى، حدود ومساحه‌سى. — آمريقاى وسطى ديدلن بيوك برزخك اك كنيش محلنك قسم جنوبيسندن عبارت اولوب، اساسى شمالده ورأسى جنوبده اولمق اوزره غير منتظم بر مثلث شكلنى ابراز ايتديكى حالده، شمالاً هوندوراس، جنوباً قوسته‌ريقه حكومتلريله، شرقاً آنتيل دكيزيله، غرباً دخى بحر محيط معتدل ايله محدوددر. ١٠°٤٥′ ايله ١٥° عرض شمالى و ٨٥°٣٠′ ايله ٩٠° طول غربى آره‌لرنده ممتد اولوب، مساحهٔ سطحيه‌سى ١٢٣ ٩٥٠ مربع كيلومتره واهاليسى ٣٥٠ ٠٠٠ كشيدر.

حال طبيعيسى، جبال وانهارى، سواحلى. — نيقاراغوا محدودى اولان ديكر ايكى حكومتدن دها دوز وآلچق اولوب، قسم شرقيسى اووه‌لق ايسه‌ده، قسم غربيسى ينه طاغلق وطارضه‌ليدر. حدود شماليه‌سنده (شيله) طاغلرى اسميله غربدن شرقه بر سلسلهٔ جبال اوزانيور، كه وسطى ارتفاعى ١٠٠٠ متره راده‌لرنده‌در. بو سلسله‌يه مربوط ديكر بر سلسله (لاسى تابلاس) ودها جنوبده (سيرا ده يولانيه) اسميله جنوب شرقيه طوغرى اوزانه‌رق، حدود جنوبيه‌سنه‌دك مملكتى بوينه شق، وشرقه طوغرى بر چوق قول واتكلر تمديد ايله، آنتيل دكيزينه قدر اوزون بر سطح مائل تشكيل ايديور. بوسلسله دخى ١٦٠٠ متره ارتفاعى تجاوز ايتميور. بحر محيط معتدل ساحلى بوينجه سلسلهٔ

مذكوره ايله متوازياً جنوبدن شماله (سيرا ده مارا. بيوس) اسميله ديكر برسلسله ممتد اولوب، بونك ذروه‌لرى بركانلردن عبارتدر. ١٤ عددنده اولان بو بركانلرك دردى الآن آتش افشاندر. بونلردن (تليقه) نك ٢١٨٣، (مومونومبو) نك ١٨٣٠ و (اومتيه) نك ١٥٣٠ متره ارتفاعى واردر. (قوسغوينه) بركانى ١٨٣٥ تاريخنده دهشتلى بر صورتده پاتلايوب، پوسكورديكى توزلردن ٤٣ ساعت متمادياً كيجه اولمش، وسسى ١٣٠٠ كيلو. متره‌لك مسافه‌يه قدر ايشيدلمشدر. بو ايكى سلسله آره‌سنده حاصل اولان چقوره صولر بريكوب، (نيقاراغوآ) و (مانغوآ) اسملريله ايكى واسع كول تشكل ايديور.

نيقاراغوآنك شرق جهتنده يعنى آنتيل دكيزينه تابع اولان مائله‌سى دها واسع اولمغله برابر، ياغمور. لرى‌دخى زياده اولديغندن، انهارينك چوغى بوطرفه آقار. بونلرك اك بيوكى هوندوراس حدودينى آيران (سغوويا) ونام ديكرله (قوقو) نهريدر، كه مجراسى ٦٥٠ كيلومتره طولنده اولوب، ٢٣٠ كيلومتره‌لكى سير سفائنه صالحدر. بونك جنوبنده همان متوازياً جريانله موسكيتولر اووه‌لرينى شق ايدر بر چوق انهار بولنوب، باشليجه‌لرى : سيسين ونام ديكرله هوئزو، وايه، وونته، والپاسيقه، ريوغرانده‌ده ماتاغاليه، بلوفيلدس، ميقو، رامه، ريوايندبو ونهايت حدود جنوبيه‌يى آيران سان جوان نهرلريدر. بو صوك نهر ذكر اولنان نيقاراغوآ كولنك آياغى اولوب، مذكور كوله دخى (مانغوآ) كولنك آياغى دوكيليور. بحر محيط معتدله يالكز بر طاقم سيللر وبوتاريده ذكر اولنان ايكى سلسلهٔ جبالك آره‌سنده‌كى واديلك قسم شماليسنده جريانله (فونسقه) قوينه دوكيلان ايكى نهر منصب اولور. مذكور نيقاراغوآ كولى سرسره دكيزى وسعتنده اولوب، ايچنده برقاچ آطه دخى بولنيور.

آنتيل دكيزنده‌كى سواحلى ٥٥٠ كيلومتره بوينده اولوب، انهار كثيره‌سنك منصبلرندن اكثرى قوى وليمان حالنده ايسه‌ده، نهرلرك دوكدكلرى قوملردن همان جمله‌سنك آغزلرى مسدوددر. بوجهتده اك بيوك اسكله‌سى (بلوفيلدس) اولوب، بونك شمالنده‌كى بيوجك قويك ايچنده دخى برايكى اسكله وار ايسه‌ده، اورالرى (موسكيتو) دينلن قوم وحشى ايله مسكون ومعمورندن محرومدر. ساحل مذكورك منتهاى جنوبنده دخى همنامى اولان نهرك منصبنده (سان جوان) اسكله‌سى بولنيور. بحر محيط معتدله‌كى سواحلى ٣٥٠ كيلومتره بوينده اولوب، بو جهتدن طاغلرك اتكلرى يك‌دييك اوله‌رق دكيزه اينمكله، ساحل يوكسك اولوب، برطاقم كوزل قوى وليمانلرى حاويدر. بو جهتدن اك بيوك ليمانى (قورينتو) در، كه لئون قصبه‌سنه بر دمير يول خطيله مربوطدر. منتهاى شمالنده‌ده آمريقاى وسطينك اوج جمهوريتى آره‌سنده مشترك اولان (فونسقه) بيوك قويى بولنوب، بونك برشعبه‌سى جنوبه طوغرى نيقاراغوآ اراضيسى ايچنه كيرر.

اقليم وهواسى، طبيعت اراضيسى. — نيقاراغوآ منطقهٔ حاره‌ده اولديغى حالده، هواسى هر طرفنده عرضنه كوره صيجاق اولميوب، ارتفاع و وضعيت اراضيه‌يه تابعدر. شرق جهتنده ساحلدن خيلى ايلرى‌يه قدر ممتد اولان واسع وآلچق اووه‌لرده هوا صيجاق ورطوبتلى اولوب، شكر قامشى، قهوه وخرما انواعى يتيشديكى حالده، شمال جهتنده ١٠٠٠ متره ارتفاعلرنده اولان يايله‌لرده عادتا صغوق اولوب، مواسمى يوق كيبيدر، و چام آغاجنك انواعى بولنور. بو ايكى مختلف يرلر آره‌سنده اورته ارتفاعده بولنان بايرواتكلرده ايسه هوا معتدل اولوب، بغداى ومصر حاصل اولور. اك كوزل ومعتدل هواسى ذكر اولنان ايكى سلسلهٔ جبال آره‌سنده‌كى بيوك كوللرك اطرافنده اولوب، ميزان الحراره‌نك وسطى درجه‌سى دائمى صورتده ١٩ راده‌لرنده‌در. بو يرلر بحق بر يوزنده جنت عد اولنوب، مملكتك اك معمور ومسكون يرلرى دخى اوراده‌در.

نباتات ومحصولات وحيواناتى. — نيقاراغوآنك ينار طاغلرله مملو اولان جهت غربيه‌سنده طوپراغى پك منبت اولوب، شكرقامشى، قهوه، پرنج، مصر، قاقائو، پاموق، وانيله، توتون وسائره حاصل اولور. مقدما اوراده مخصوص برنوع چيويت دخى كليتله حاصل اولورديسه‌ده، بعده اهمال اولنمشدر. مصرده بره بشيوز قدر ويروب، بر سنه‌ده اوج وودرت دفعه زرع اولنور. اهالينك اك برنجى

مدار تعیشی مصردر . اشجار مثمره‌سی باشلیجه پورتقال، لیمون، موز، آناناس وسائره‌دن عبارتدر. اورمانلرنده آقاژو، دمیرآغاجی، کل آغاجی کبی مرانغوزلغه الویریشلی قیمتدار اشجار ویاپراقلری بش آلتی متره وآلتون رنکنده چیچکلری برمتره اوزونلغنده اولان (قوبول) تعبیر اولنور برنوع کوزل آغاج بولنور . قاؤچوق، ورنیك، صمغ وبویه ویرر اشجاری‌ده چوقدر. قاقاؤچوقلاته‌سندن دها لذیذ چوقلاته ویرر برنوع آغاجی دخی واردر. حیوانات وحشیه‌سی چوق اولوب، آمریقا قپلانی، آمریقا تمساحی، بیلانلرك انواعی وپك زهرلیلری وعقرب وسائر حشراتی بولدر. حیوانات اهلیه‌سنك اك چوق بولنانی صیغیردر. کومش وآلتون معدنلری چوق اولوب، برقاچ محلده اخراج اولنمقده‌در.

صنایع وتجارتی . — نیقاراغوآ مدنیتجه هنوز پك کری اولوب، علی‌الخصوص زحتسز وخدایی نابت صورتنده یتیشیر بونجه قیمتدار محصولاتی وارایکن، اهالیسنك معیشتلرینی زحتلی صنعتلرده آرامیه‌جقلری ظاهردر. بناءً علیه، صنایع محلیه آنجق ضروری اولان اوفق تفك شیلره متعلقدر. تجارتی سنوی ٦ ملیون دولار راده‌لرنده اولوب، ٣ ½ ملیونی اخراجات و ٢ ½ ملیونی ادخالاتدن عبارتدر . باشلیجه اخراجاتی : قهوه، قاؤچوق، آلتون توزی، کراسته، کومش مسکوکات، صیغیر، حیوانات وحشیه دری وپوستی، شکر، چیویت ودها آز مقدارده پنیر، یاغ، مصر، فاصولیه، باقم، روم، قرمز، قاقائو، پاموق، صدف وسائره‌در . اك بیوك تجارتی انکلتره، آلمانیه، ممالك مجتمعه وفرانسه ایله اولور . دمیریوللری هنوز ١٤٣ کیلومتره‌دن عبارت ایسه‌ده، بونك برقاچ مثلنك انشاسی‌ده تحت قراره آلنمشدر . آنتیل دکیزنده‌کی منصبندن سان جوان نهرندن واپور نیقاراغوآ کولنه چیقوب، بوواسع کولك کنارلرنده‌کی معموره‌لری بربرینه وجمله‌سنی بحرمحیط معتدل ساحلنده‌کی (قورنته) اسکله‌سنه ربط ایدر بر دمیر یول خطی دخی بولنمغله، ایکی بحرمحیط آره‌سنده بر طریق اختلاط واردر .

اهالیسی، جنسیت ولسان مذهبلری . — نیقاراغوآنك اهالیسی اصل یرلی اقوام ایله کشفندن اول مملکتی ضبط ایتمش اولان (آزتك) قومی احفادندن و (موسکیتو) دینلن برقوم ایله آنتیل جزیره‌لرینك اهالیٔ اصلیه‌سی اولان (قرائب) افرادندن واسپانیول فاتحلرینك احفادیله بونلرك تحت اسارتنده کتیرمش اولدقلری زنجیلردن عبارتدر . اقوام اصلیه دخی باشلیجه : پالنقه، تونغه، قارقه، رامه قوملرندن مرکبدر . بواقوام مختلفه‌دن بر طاقلری خالص حالنده قالمش ایسه‌ده، اکثری بربرلریله وعلی‌الخصوص اسپانیوللرله قاریشه‌رق، ملز برخلق وجوده کلمشدر . خالص قالمش اولان یرلیلرك برطاقمی آزچوق دائرهٔ مدنیته داخل اولمشلرسه‌ده، برطاقلری‌ده الآن وحشی حالنده یاشامقده، ونیقاراغوآ حکومتنی طانیورلرسه‌ده، برکونه ویرکی ویرمیوب، کندی ایشلرینه حکومتی قاریشدیرمامقده‌درلر . شرق جهتنده منتشر بولنان واك کثرتلی اولان موسکیتولر بوقبیلدندر . حال وحشیتده یاشایانلر دخی ساکن آدملر اولوب، کیمسه‌یه ضررلری طوقنمیورسه‌ده، پك تنبل آدملر اولوب، آوجیلق وبالیقجیلقله یاشایور، وزراعت ایشلرینه ومدنیته یناشمیورلر . اسپانیوللر قالبجه (یعنی جلیقه) مهاجرلرندن اولوب، (لادینوس) اسمیله تسمیه اولنیورلرسه‌ده، خالص حالنده قالانلری یوق حکمنده اولوب، جمله‌سی یرلیلر وزنجیلرله قاریشمشدر . لسان رسمی وعمومی اسپانیولجه‌در.

اصول اداره‌سی، قوهٔ مالیه وعسکریه‌سی، تقسیماتی . — نیقاراغوآ جمهوریت صورتنده اداره اولنوب، رئیس ومعاونی ٤ سنه مدتله طوغریدن طوغری‌یه اهالی طرفندن انتخاب اولنور. ١٢ ایالته منقسم اولوب، بهر ایالتدن ٢ کشی انتخاب اولنمق اوزره، ٢٤ اعضادن مرکب بر مجلس مبعوثانی وبرهیئت اعیانی واردر . واردات ومصارفی یدی سکز ملیون فرانق راده‌لرنده اولوب، وارداتی باشلیجه کمرك وتوتون ومسکرات رسملرندن عبارتدر. قوهٔ عسکریه‌سی نظامیه وردیف وعساکر ملیه‌دن مرکب اولوب، ١٨ دن ٣٥ یاشنه قدر اولان اهالیٔ ذکور نظامیه، ٣٦ دن ٤٥ یاشنه‌دك اولانلر ردیف، ٤٦ دن ٦٥ یاشنه‌دك اولانلر دخی عساکر ملیه افرادندندر. صلح زماننده عسکری ٣٥٠٠ مقدارینی تجاوز ایتمز . بحریه‌سی کولده بولنان برقاچ واپوردن عبارتدر.

نیقاراغوآ { آنف البیان حکومتك (ربواس) قصبه سنك نام دیکریدر . [« ربواس » ماده سنه مراجعت .]

نیقاریه { (Nikaria, Icaria) ونام دیکرله (قاربوط) جزایر بحرسفید ولایتك ساقز سنجاغنه تابع برقضا صورتنده اداره اولنور برجزیره اولوب، ساقزك جنوبنده وسیسامك ١٩ کیلومتره غربنده واقعدر . شرق شمالیدن غرب جنوبی‌یه طوغری ممتد اولوب، بواستقامتده بویی ٤٢ ووسطی اکی ١٢ کیلومتره ومساحهٔ سطحیه‌سی ٢٦٧ مربع کیلومتره‌در. اراضیسی طاغلق اولوب، جنوب جهتنده‌کی (ملیسا) طاغنك ١٠٣٣ متره ارتفاعی واردر . سواحل جنوبیه‌سی دیك وصرب اولوب، شماله طوغری طاغ اتکلری برسطح مائل وبرطاقم دره‌لر تشکیل ایدیور . اورمانلری چوق وقابل زراعت اراضیسی آزدر . یالکز ٤ قریه‌سی اولوب، ٨٠٠٠ مقدارنده اولان اهالیسی کمیجیلکله مشغولدر .

نیقوپولیس { (Nicopolis) « مدینة الظفر » دیمك اولان بو اسمله زمان قدیمده ٥ معموره وارایدی : برنجیسی مسیه خطه سنده وطونه ساحلنده اولوب ، الیوم (نیکبولی) دینلن قصبه‌در. — ایکنجیسی (پونت) خطه سنده اولوب ، الیوم (دیوریکی) اسمیله معروفدر . — اوچنجیسی (اپیر) خطه سنده یعنی جنوبی آرناوودلقده اولوب، خرابه‌لری پروزه‌نك شمالنده موجوددر . روما سردارلرندن مشهور آوغستوس قیصر، (آقتیوم) مظفریت مشهوره‌سنك نامنی تأبید ایچون ، بوشهری تأسیس وتوسیع وتزیین ایتمشیدی . — دردنجیسی فلسطینده اولوب، (وسپاسیان) طرفندن (اماوس) بلدهٔ قدیمه‌سی برینه تأسیس اولنمشدی. — بشنجیسی کیلیکیه‌ده اولوب، (ایسوس) دخی تسمیه اولنوردی. الیوم (آیاس) نامیله پك کوچك وخراب بریردر.

نیقوسیه { (Nicosie) قبرس جزیره سنك مرکزی اولان لفقوشه‌نك اسم اصلیسیدر . [« لفقوشه » ماده سنه مراجعت .]

نیقوقرئون { (Nicocréon) میلاد عیسادن ٤٠٠ سنه اول قبرسده حکم سورمش برحکمدار اولوب، مظالمیله مشهوردر .

نیقولا { (سنت — St Nicolas) خرستیانلرك اك بیوك عزیزلرندن اولوب، آسیای صغیرك لیکیه خطه سنده (میر) پسقپوسی ایدی . چوجقلغندن بیوك برزهد وتقوی کوستروب، دیوقلتیان ولیچینیوس زمانلرنده تعقیب اولنمش؛ و٣٤٢ تاریخنده وفات ایتمشدر . چوجقلرك حامیسی عد اولنوب، روسلر دخی بونك حمایه‌سنی ادعا ایدیورلر. کانون اولك ٦ سنده یورطیسی اجرا اولنور.

نیقولا { (Nicolas) پاپالردن بش کشینك اسمیدر : برنجیسی « بیوك » عنوانی حائز اولوب ، ٨٥٤ دن ٨٦٧ تاریخنه‌دك پاپالق ایتمشدر . آسرپتنی طانیمق ایستمین فرانسه پسقپوسیله اوغراشمشیدی . بونك زماننده بلغارلرك قرالی (بوغوریس) خرستیانلغی وپاپایه منسوبیت مذهبیه‌یی قبول ایتمشیدی .

— ایکنجیسی ١٠٥٨ دن ١٠٦١ تاریخنه‌دك پاپالق ایدوب، پاپالق مقامنی آلمانیه ایمپراطورلرینك مداخلاتندن تخلیصله ، پاپانك انتخابی خصوصنی برنظامه ربط ایچون مخصوص برمجلس روحانی عقد ایتمش ؛ ونورمان پرنسلرندن ریشاری قاپووه‌یه وروبرت کیسقاری پولیه وقالابریه‌یه نصب ایده‌رك، کندیلرینه تابعیتنی قبول ایتدیرمشیدی .

— اوچنجیسی ١٢٧٧ دن ١٢٨٠ تاریخنه‌دك پاپالق ایدوب ، هابسبورغلی رودولفی کندیسنه رومانیه‌دن برقاچ قصبه ترك ایتمکه وآنژولی شارلی روما پطریقلغی وطوسقانه‌ده ایمپراطور وکالتی

عنوانلرندن واز كچمكه مجبور ايتمشيدى . شرق وغرب كليسالرينى توحيده چاليشمش ايسه‌ده، موفق اوله‌مامشدى .

— دردنجيسى ١٢٨٨دن ١٢٩٢ تاريخنه‌دك پاپالق ايدوب، اهل صليب محارباتنى يكيدن اوياندرمغه چاليشمش ايسه‌ده، مقتدر اوله‌مامشدر. چينه قدر ميسيونرلر كوندرمشدى . فرانسه‌ده مونپليه دارالفنوننك مؤسسيدر .

— بشنجيسى ١٤٤٧ دن ١٤٥٥ تاريخنه‌دك پاپالق ايدوب ، آيريجه پاپالق ادعاسنده بولنان بشنجى فليكسى فراغته اجبار ايتمش ؛ واستانبولك فتحندن صكره عثمانليلره قارشى براهل صليب محاربه‌سى اوياندرمغه چاليشمش ايسه‌ده مقتدر اوله‌مامشدر. رومايى برچوق ابنيهٔ مصنعه ايله تزيين ، وواتيقان كتبخانه‌سنى، مؤسسى عد اولنمغه كسب استحقاق ايده‌جك درجه‌ده، توسيع ايتمشدر.

نيقولا { (Nicolas) دانيمارقه قراللرندن اولوب ، ١١٠٦دن ١١٣٤ تاريخنه دك ٢٨ سنه حكم سورمشدر . ايكنجى (سوئنون)ك اوغلى وبرادرى برنجى (اريق)ك خلفيدر. كوشك برحكمدار اولوب، يكنى (قانوت) ه اسلاولر قرالى عنوانيله اشلسويغ دوقه‌لغنى تركه مجبور اولمشيدى. اوغلى (مانيوس) قيصقانوب ، مرقومى قتل ايتمكله، بوحال بر قيامى منتج اولوب، نيقولايى فراغته مجبور ايتمشيدى .

نيقولا { برنجى (Nicolas 1er) روسيه ايمپراطورلرندن اولوب ، برنجى پاولونك اوچنجى اوغلى ايدى. ١٧٩٦ده طوغوب، ١٨٢٥ده ، بيوك برادرى آلكساندرك وفاتى وايكنجى برادرى قسطنطينك استنكافى اوزرينه ، روسيه تختنه قعود ايتمشيدى.

نيقولا { دمشقلى — (N. Damascène) يونان قديم علماسندن اولوب ، ميلاد عيسى (عم) دن ٧٤ سنه اول دمشق شامده دنيايه كلمش ؛ وبرقاچ هائله ومضحكه نظم ايتمكله برابر، بر تاريخ عمومى ومنطق، فلسفه وعلوم رياضيه‌يه دائر برقاچ كتاب يازمشدر. يهود حكمدارى هيرودك توجه واعتبارينه نائل ايدى. آثارندن يالكز بعض پارچه‌لر موجوددر.

نيقولايف { (Nikolaïev) روسيه‌نك خرسون ايالتنده وخرسونك ٥٩ كيلومتره شمال غربيسنده هوجه بكك‌ده ١١٠ كيلومتره شرق شماليسنده اوله‌رق، (اينغقول) ايله (بوغ) نهرلرينك ملتقاسنده برشهر واسكله اولوب، ٨٢٨٠٥ اهاليسى ، دوز وكنيش سوقاقلرى ، واسع ميدانلرى، ايكيسى قره دكيز دونغاسنه وبرى سفائن تجاريه‌يه مخصوص اوچ ليمانى، متين استحكاماتى، ترسانه دائره‌سى ، رصدخانه‌سى ؛ بحريه‌يه مخصوص ٣٠٠٠٠ جلدى حاوى كتبخانه‌سيله ديكر اوچ كتبخانه‌سى، بحريه مكتبى، داخلى مكتب اعداديسى، برى بحريه عسكرينه وديكرى بلديه‌يه مخصوص ايكى خسته‌خانه‌سى ، سفائن اعمالنه مخصوص حوض ودستكاهلريله فابريقه ودوكمخانه‌لرى، موم، توتون وسائره فابريقه‌لرى و ذخيره، حيوانات، كراسته، درى وسائره‌يه متعلق پك ايشلك تجارتى واردر . قربنده (اولبيه) شهر قديمنك خرابه‌لرى موجوددر. نيقولايف يكى بر شهر اولوب، ١٧٩١ده ايكنجى قاترينه طرفندن تأسيس، وبرنجى نيقولا طرفندن قره دكيز دونغاسنه مركز وترسانه اتخاذ اولنمشدر.

نيقوماخوس { (Nicomaque, Nicomachus) حكيم شهير آرسطونك پدرى اولوب، ماكدونيه‌نك (استاجيره) بلده‌سندن ايدى . فن طب منتسبيندن اولوب ، ماكدونيه حكمدارلرندن آمينتاسك وبعده فيليبك خدمت طبابتنده بولنيوردى. بوفنده بعض كتابلر يازمش‌ايسه‌ده، نسخه‌لرى بولنه‌مامشدر. آرسطونك بو اسمده بر اوغلى دخى اولملى ايدى ، كه بوكا خطاباً اخلاقه دائر بركتاب يازمشدر؛ زيرا پدرينه اخلاق درسى ويره‌مزدى.

— بو اسمده یونان قدیمك اك مشهور رساملرندن بری دخی اولوب، (آپل)ك معاصری ایدی. پك استادانه بعض رسملری اولدیغی مروی ایسه‌ده، زمانك تخریبندن قورتله‌مامشدر.

نیقومد { (Nicomède) بیتنیه خطهٔ قدیمه‌سنك یعنی خداوندکار وقوجه ایلی جهتلك اسکی حکمدارلرندن اوچ کشینك اسمیدر: برنجیسی قبل المیلاد ۲۸۱دن ۲۵۰ تاریخنه دك حکم سوروب، برادرلرینی قتل ایتمش؛ و سوریه حکمداری برنجی آنطیوخسك تعرضاتنه قارشی غاللری امداده دعوت ایدوب، بونلره مملکتنك شرق طرفنی ترك ایتمکه مجبور اولمشیدی، که محل مذکور بو مناسبتله (غالاتیه) اسمنی آلمشیدی. صنایع وتجارتی ایلری‌یه کوتوروب، الیوم ازمید دیدیکمز (نیقومدیه) شهرینی دخی تأسیس ایتمشیدی. — ایکنجیسی بروسیاسك اوغلی اولوب، پدری اوکی والده‌سنك تشویقیله کندیسنه قصد ایتدیکیچون، کندیسی میلاددن ۱٤۸ سنه اول پدرینه عصیان، ولدی الغلبه کندیسنی قتل ایده‌رك، ۵۹ سنه حکم سورمش؛ ورومالیلره قارشی مهردادله اتفاق ایتمش ایدی. — اوچنجیسی ایکنجینك اوغلی اولوب، قبل المیلاد ۹۰دن ۷۵ تاریخنه دك حکم سورمش؛ وپدرینك عکسنه اوله‌رق، رومالیلرله اتفاق ایدوب، مهرداد طرفندن ایکی دفعه ممالکندن اخراج اولندیغی حالده، رومالیلر طرفندن اعاده اولنمش؛ ووفاتنده ملکنی رومایه ترك ایتمش ایدی.

نیقومدیه { (Nicomédie) ازمیدك اسم قدیمیدر. [«ازمید» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

نیکبولی { (Nikopoli) بلغارستانك زشتوه سنجاغنده و زشتوه‌نك ٤۰ کیلومتره غرب شمالیسنده اوله‌رق طونه ساحلنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ٤٦۵۰ اهالیسی واردر. اسکی بر بلده اولوب، روما سردارلرندن (ترایان)، داچیایی ضبط ایتدیکنده، بو مظفریتی تأبید ایچون تأسیس ایتمشیدی. جنتمکان یلدیرم سلطان بایزید خان طرفندن فتح اولنه‌رق، مجارستان قرالی سجیسموندك عسکری واونك یاردیمنه کلمش اولان فرانسزلر کاملاً منهزم وپریشان اولمشدی.

نیکده { قونیه ولایتنده وقونیه‌نك ۱۹٦ کیلومتره شرقنده اوله‌رق الا طاغك اتکلری وآق کوله دوکیلن قزلجه صویك اوزرنده و جنوب غربی‌یه طوغری ارکلی‌یه قدر اوزانان واسع بر اووه اوستنده ۱۵۰۰ متره‌لك ارتفاعده واقع لوا مرکزی بر قصبه اولوب، بربرندن باغچه‌لرله آیرلمش اوچ قسمدن مرکب اولدیغی حالده، ۱۰۰۰۰ قدر اهالیسی، اوستنده خراب بر قلعه‌سی وسوری، بول میاه جاریه‌سی، اشجار مثمره‌یی حاوی کوزل باغچه‌لری، پك مفرح و دلنشین منظره‌سی، متعدد جوامع شریفه‌سیله ایکی روم وبر ارمنی کلیساسی، مدرسه‌لری، کتبخانه‌سی، ٦ حمامی، ٤ خانی، سلجوقیلر زماننده قالمه برطاقم تربه‌لریله سائر آثار اسلامیه‌سی واطرافنده کوزل سماق مرمرلریله میاه معدنیه‌سی واردر.

— نیکده قضاسی همنامی اولان سنجاغك شرق جهتنده اولوب، شرقاً آطنه ولایتیله، شمالاً آنقره ولایتی و نوشهر وآق سرای، غرباً بور، جنوباً ده حمید قضالریله محدوددر. مثلی، فرتك ویچیالی ناحیه‌لریله برابر ۹۱ قریه‌یی حاوی اولوب، ۵۱،٦۲۹ اهالیسی واردر، که بونلرك ۱۵۹۵۸ ی لسان ترکی ایله متکلم روم و ۷۹۰ ی ینه ترکجه سویلر ارمنی اولوب، قصوری مسلم وترکدر.

نیکده { سنجاغی. قونیه ولایتنك اك شرقی قسمندن عبارت اولوب، غرباً نفس قونیه سنجاغیله، جنوباً وشرق جنوبی طرفندن آطنه، شرق شمالی طرفندن وشمالاً دخی آنقره ولایتلریله محدوددر. آطنه ولایتندن (طاوروس) اسم قدیمیله معروف اولان بوغا (وغلطی بلغار)

طاغی والا طاغ سلسله‌سیله، آنقره ولایتندن دخی شمال جهتندن قزیل ایرماق مجراسیله آیرلمشدر . اراضیسی عارضه‌لی ومرتفع اولوب، مذکور سلسلهٔ جبالك اتك وقوللری سنجاغك ایچنده اوزانیر ؛ ومهندس طاغی، حسن‌طاغی، قوجه طاغ، آغه‌جق طاغی، صاری بولاق، بازرکان طاغی اسملریله بر طاقم جبال سنجاغك هرطرفنه یاییلوب، آره‌لرنده برچوق وادیلر واووه‌لر تشکل ایدیور. قسم جنوبیسنك صولری ارکلی قربنده بولنان مذکور آق کوله دوکیلوب ، بونلرك باشلیجه‌سی مرکز لوادن کچن قزیلجه صودر، که بر چوق تابعلری اولوب، اووه‌یه دوشدیکنده ، یاییله‌رق بر بتاقلق تشکیل ایدر. شمال شرق قسمنك میاه جاریه‌سی قزیل ایرماغه دوکیلوب ، باشلیجه‌لری (تلار صو) ایله (آغه‌جق صو) در. غرب شمالی جهتنك پك آز صولری‌ده طوز چولی دینلن قوچحصار کولنه دوکیلور . بونلرك اك بیوکی آقشهردن کچن (بیاض صو) در. هواسی معتدل وصاغلام اولوب، یازین میزان الحراره ۳۰ درجه‌دن یوقاری چیقماز ، وقیشین اك یوکسك یرلرنده دخی تحت الصفر ٥ درکه‌دن آشاغی اینمز. یالکز بعض جهتلرنده بتاقلقلردن طولایی صیتمه وبرص خسته‌لقلری وقوع بولور. طوپراغی پك منبت ایسه‌ده ، اسباب متعدده‌دن طولایی زراعت پك کریدر. باشلیجه محصولاتی ذخایر متنوعه ایله پاموق وآفیوندن ومیوه وسبزه‌لرك انواعندن عبارتدر . حیوانات اهلیه‌سی: قیون، کچی، تفتیك کچیسی، صیغیر، دوه‌وسائره‌دن عبارتدر . سنجاغك حدود جنوبیه‌سنده مشهور بلغار طاغی معدنی بولنیور ، که آلتون وکومشی حاوی برقورشون وقلای معدنی اولوب، حسن اداره اولنه‌جق اولسه، سنوی یاریم ملیون لیرا قدر تمتع براقه‌بیلیر. بونك قربنده برکتلی معدن اسمیله برقورشون معدنی دخی واردر، که سنوی ۲۰۰۰۰۰ قیه قدر قورشون چیقاریلیر. نیکده‌نك قربنده رنکارنك کوزل مرمر اوجاقلری وار ایسه‌ده، وسائط نقلیه‌نك فقدانندن طولایی، آنجق احتیاجات محلیه‌یه کوره چیقاریلیور . آناطولینك سائر طرفلری عکسنه اوله‌رق ، بوسنجاغك اورمانلری چوق وآغاجلری پك کوزل ایسه‌ده، بنه وسائط نقلیه‌نك فقدانندن طولایی، استفاده اولنه‌میور . صنایع محلیه کلیم وآلاجه نسجندن عبارتدر . اخراجاتی : پاموق، آفیون، تفتیك، ذخیره، دری، کلیم وآلاجه‌دن عبارتدر . سنجاغك واردات سنویه‌سی ۸۰۰۰۰ ومصارف محلیه ۲۶۰۰۰ لیرا راده‌لرنده‌در. سنجاق : نیکده، نوشهر، ارکوپ، آق‌سرای، بور، حمید (یاخود معدن) ومربسون اسملریله ۷ قضایه منقسم اولوب ، مرکز قضاسنه ملحق ۳ ناحیه وجمعاً ۳۸۳ قریه‌یی حاوی و ۱۹۳۰۰۰ اهالی ایله مسکوندر، که بونلرك یالکز ۱۸۰۰۰ ی ترکجه لساننه متکلم روم (؟)، ۷۷۹۱ ی ارمنی، ٤۱ ی یهودی وقصوری کاملاً مسلم وترکدر .

نیکسار { سیواس ولایتنك توقاد سنجاغنده وتوقادك ٥۰ کیلومتره شمال شرقیسنده اسکله‌سی اولان اونیه‌نك ده ۶۰ کیلومتره جنوب غربیسنده اوله‌رق کلکیت نهری اوزرنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، ۱۲٥۰ سی ارمنی و ۲٥۰ سی روم وقصوری مسلم وترك اولمق اوزره، ٤۰۰۰ اهالیسی، ۱۰ جامع شریفی، برارمنی وبرروم کلیساسی ، بررشدیه و ۳ صبیان ایله برارمنی وبرروم ابتدائی مکتبی وکوزل هواسی واردر . روماللر زماننده تأسیس ایدلمش برقصبه اولوب، اسم قدیمی (نئوکساریه) یعنی « یکی قیصریه » در. نیکسار بو اسمك غلطیدر .

— نیکسار قضاسی توقاد سنجاغنك شمال شرق کوشه‌سندن عبارت اولوب ، جنوباً نفس توقاد، غرباً اربعه قضالریله ، شرقاً قره‌حصار شرقی سنجاغیله، شمالاً دخی طربزون ولایتیله محدوددر.

۹ ناحیه و ۸۰ قریه‌یی حاوی اولوب، ۳۸۹۱ ی ارمنی، ۱۳۳٤ روم وقصوری مسلم اولمق اوزره، ۲۰۹۰۰ اهالی ایله مسکوندر ، وبونلرك جمله‌سی لسان ترکی ایله متکلمدر. حدود شمالیه‌سی طاغلق اولوب، سائر طرفلری کاکیت نهرینك شق واروا ایتدیکی کنیش وپك منبت براووه‌دن عبارتدر، که من القدیم ذخیره، اوزوم وزیتون محصولاتنك کثرتیله مشهوردر . طاغلری دخی کستانه وجوز آغاجی اورمانلریله مستوردر .

نیکشیك { (Nikchitz) قره طاغك شمال جهتنده وچتینه‌نك ۳۸ کیلومتره شمالنده قضا مرکزی مستحکم بر قصبه اولوب، ۲۰۰۰ اهالیسی واردر.

نیکفور { (Nicéphore) بواسمله قسطنطنیه روم ایمپراطورلرندن اوچ کشی کلمشدر :

برنجیسی (لوغوت) ایکن، ۸۰۲ تاریخنده ایمپراطورلق مقامنه کچمش وهارون الرشیدله ایتدیکی محاربه‌ده مغلوب و جزیه اعطاسنه مجبور اولمش ایدی.

— ایکنجیسی (فوقاس) لقبیله ملقب اولوب، بطریق بارداسك اوغلی ایدی . عسکرلکده بیوب، کوستردیکی جسارت اوزرینه، ایکنجی رومانك صباوتی زماننده سردار اولمش؛ و۹٦۳ده تختی ضبط ایدوب ، عربلرله ایتدیکی محاربانده کیلیکیه‌یی وشامك بعض جهتلریله قبریسی استرداد ایتمش ایسه‌ده، طرح ایتدیکی یکی ویرکیلرله اهالی‌یی بیزار ایدوب ، نهایت ۹٦۹ ده زوجه‌سی (تئوفانو) نك عاشقی (زیمیسکس) طرفندن قتل اولنمشدر .

— اوچنجیسی (بوتونیات) لقبیله ملقب اولوب ، آسیاده‌کی اردونك قوماندانی ایکن ، ۱۰۷۸ ده میخائیل دوقاسك مجبوری فراغتی اوزرینه، تخته کچمش؛ وایلیریه‌ده اعلان حکومت ایتمش اولان (برمان)، قارشی (آلکسیس قومنینوس) ی کوندروب، کندیسنی طوتدیرمش ایدی.

نیکفوریوس { (Nicéphorius) اسکی یونانیلر عندنده خابور نهرینك اسم قدیمیدر .

نیکفوریوم { (Nicéphorium) رقه‌نك اسکی یونانیلر ورومالیلرجه اسم قدیمیدر .

نیکوبار { (Nicobar) بحر محیط هندینك منتهای شرقنده وبنکاله کورفزینك آچیقلرنده سوماتره جزیره‌سنك شمالی اوجنك شمال غربیسنده و (آندامان) جزایرینك جنوبنده برجزایر مجتمعه هیئتی اولوب، ۶°۴۵′ ایله ۹°۱۶′ عرض شمالی و ۹۱°۳۶′۴۰″ ایله ۹۰°۲۱′۲۶″ طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولور. اك بیوکلری اولان بیوك نیکوبار اك جنوبده اولوب ، بویی ۵۰ واکی ۱۸ کیلومتره‌در. بونك شمالنده وقربنده کوچك نیکوبار، دها شمالده وخیلی آچیقده قاموزته ایله ترسا وقاچال واك شمالده کارنیکوبار جزیره‌لری وبر طاقم جزایر صغیره بولنیور. مجموعنك مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۹۰۵ مربع کیلومتره اولوب ، تقریباً ۶۰۰۰ اهالی ایله مسکوندرلر. اکثرینك اراضیسی طاغلق اولوب ، جمله‌سی صیق اورمانلرله وکراه نباتاتله مستوردر . هوالری صیجاق وآغیردر . اهالیسی ملایی جنسنه منسوب اولوب ، الآن برطاقم اعتقادات باطله‌یه تابعدرلر.

نیکی { (زین الدین مسعود) ایران شعراسندن اولوب ، اصفهانلی اولدیغی حالده ، تجارت و سیاحتله مشغول ایدی . شیخ نظامینك «مخزن الاسرار» ینه تقلیداً بر مثنویسی واردر. شو بیت جمله اشعارندندر :

جان فشانیها بخاك پای یارم آرزوست
وه که یك جان دارم و دردل هزارم آرزوست

نیکیا { یاخود نیقیه (Nicée, Nicsea) ازنیق قصبه‌سنك اسم قدیمی اولوب،

ازنيق بونك غلطيدر . [« ازنيق » ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

نيل { آفريقا قطعه‌سنك درت بيوك ايرماغندن برى اولوب، يالكز آفريقانك دكل، بلكه بتون كرهٔ ارضك، ميسيسيپى مع ميسورى‌دن صكره، اك اوزون نهرى ايسه‌ده، كثرت مياهجه آفريقانك ديكر اوچ ايرماغندن يعنى نيجر، قونغو وزامبزدن كريدر. قطعهٔ مذكوره‌نك بر ربعنى يعنى شرق شمالى قسمنى شق وارروا ايدوب، خط استوانك آلتنده آوروپاليلرك (ويقتوريه نيانزه) تسميه ايتدكلرى و مرمره دكيزينك اوچ درت مثلى وسعتنده اولان (وكروه Oukereoue) كولنك شمالندن بوكولك آياغى صورتنده خروجله ، شمال غربى‌يه و بعده غربه طوغرى آقه‌رق ، آلبرت نيانزه ودها طوغريسى (موونان نزيكه Mvoutan Nzighé) ديلن بريجيسنه نسبةً كوچك بركولك منتهاى شماليسنه دوكيلور، وكيرديكى يرك قارشيسندن چيقه‌رق، (بحر الجبل) اسميله كاه شرقه وكاه غربه تمايل ايله شماله طوغرى آقوب ، ′٣٠°٩ عرض شمالى‌يه‌واصل اولدقده، غربدن كلن (بحر الغزال) ايله برلشير . اشبو بحر الغزال دارفوردن يعنى غرب شماليدن كلن (بحر العرب) ايله آلبرت نيانزه كولندن دارفوره طوغرى اوزانان ونيل حوضه‌سنى (قونغو) ايرماغى و (چاد) كولى حوضه‌لرندن آيران وعربلرك (جبل القمر) تسميه ايدكلرى سلسله‌دن عبارت اولمسى ملحوظ اولان برصره طاغ وتپه‌لردن اينن بحرالحمر وبوكا تابع لول، دمبو، ديور وبحر تونج، بحر جاو، نامرول وسائر انهار عديده‌دن تركب و تحصل ايديور . جبال مذكوره‌دن اينن انهار اوقدر چوقدر ، كه بتون او جهته (بلاد الانهار) نامى ويريليور. مذكور كوللرك آياقلرى كشف اولنمازدن اول نيلك منابعى بو انهاردن عبارت ظن اولنيوردى . مع هذا جغرافيون عرب بو نهر عظيمك خط استوانك اوته‌سنده يعنى جنوبنده نبعان ايتديكنى بيان ايديورلر . مذكور تلاقيدن صكره نهر شرقه طوغرى دونه‌رك، (بحر ابيض) اسمنى آلير؛ وحبش جهتندن كلن (سوبات) واوكا تابع (آدوره)نك صونى‌ده آلدقدن صكره، شمال شرقى‌يه وبعده شماله طوغرى دونه‌رك، كردفانك شرق جهتنده آقار؛ و′٣٠°١٥ عرض شماليده خرطوم شهرينه واصل اولنجه، صاغدن حبشدن كلن (بحرازرق) ايله برلشه‌رك، (نيل) اسمنى آلير. اورادن شمال شرقى‌يه طوغرى صاغدن (مروه) خطهٔ قديمه‌سيله صولدن جزيره ويا (بيوده) چولى آره‌سنده جريانله ، ′٣٠°١٧ عرض شماليده صاغدن ينه حبشدن كلن وبرچوق تابعلرى بولنان (اتباره) نهرينى دخى آلنجه، شمال غربى‌يه طوغرى تمايل ايله، (بربر)دن آشاغى اك بوقارى يعنى بشنجى شلاله‌يى بالتشكيل (نوبه) مملكتى داخلنده ′٣٠°١٩ عرض شماليده (ابو حامد) قصبه‌سنه واصل اولنجه، جنوب غربى‌يه طوغرى دونر ، و°١٨ عرض شمالى‌يه قدر اينوب، بو جريانده دردنجى شلاله‌سنى‌ده بعدالتشكيل، شمال غربى‌يه و°٢٠ عرض شماليدن صكره شمال شرقى‌يه طوغرى دونه‌رك ، بربيوك قوس ابرازايدر؛ واوچنجى وايكنجى شلاله‌لرينى دخى بالتشكيل، تام مدار سرطانه وصولنده، شماله طوغرى دونر، واسوانك اوستنده برنجى شلاله‌يى دخى تشكيل ايله، صعيد مصره داخل اولور؛ واورادن آشاغى كاه شرقه وكاه غربه تمايل ايله، عموميت اوزره شماله طوغرى اولان استقامتنى محافظه ايده‌رك، °٣٠ عرض شماليدن آشاغى قاهره شهرينى كچنجه ، اوچ درت بيوك وحسابسز كوچك طبيعى وصنعى قول وجدوللره بالانقسام، دنياده امثالى اولميان ومصرى (امالدنيا) وصفنه مستحق ايدن مشهور داله‌يى بالتشكيل ، برچوق آغزلردن ودكيزله اختلاطى اولان بعض كوللردن آق دكيزه دوكيلور .

نيلك مجراسى ٦٤٧٠ كيلومتره اوزون‌اولوب، منبعى ايله منصبى آره‌سنده‌كى مسافه خط‌مستقيم اوزره ٤١٣٣ كيلومتره‌در. حوضه‌سى ٤٥٦٢٥١٢ مربع كيلومتره‌در . قوراقلق موسمنده ثانيه‌ده ٣٥٠ وفيضاننده ١٣٤٠٠ مكعب متره صو دوكر.

وبقتوریه نیانزه کولندن چیقدیغی محلك یعنی مجراسنك اك یوکسك یرینك حذای بحردن ارتفاعی ١٢٠٠، خرطومده ٤٠٠ وقاهره‌ده ١٣ متره‌در. وبقتوریه نیانزه ایله آلبرت نیانزه کوللری آره‌سنده نهر آوروپالی سیاحلر طرفندن (نیل سومرست) تسمیه اولنمشدر. مجراسنك بو قسمی ١٥٠ کیلومتره اولدیغی حالده، بو مسافه‌ده ٦٩٥ متره یعنی بهر کیلومتره‌ده ½ ٤ متره‌دن زیاده آشاغی دوشدیکندن، مجراسی پك اینیشلی وجریانی سرعتلی اولوب، ٣٥ متره یوکسکلکنده بر شلاله دخی تشکیل ایتدکله، سیر سفائنه صالح دکلدر. بعض محلری طار وطاغلر آره‌سنده اولوب، بعض یرلرده دخی زیاده توسع ایده‌رك، بر طاقم بتاقلقلر وسازلقلر حاصل ایدیور. ایکنجی کولدن بحرالغزاله‌دك بحرالجبل تسمیه اولندیغی خط مستقیم اوزره ٨٠٠ کیلومتره‌لك مسافه‌ده یتاغنك وسعتی ٥٠٠ ایله ٢٠٠٠ متره آره‌سنده ودرینلکی ٥ ایله ١٢ متره بیننده اولوب، کنارلری اورمانلر وچایرلرله مستوردر؛ وکولدن اعتباراً ٢٠٠ کیلومتره‌لك محلی هر نوع سفائنك سیرینه صالح ایسه‌ده، اورادن آشاغی بعض شلاله‌لری وسرعتلی جریانلری اولدیغی کبی، فیضانده کنارندن بعض اراضی پارچه‌لرینی اوت وآغاجلریله برابر قوپاروب، سیار آطه‌لر حالنده سوروکلدکله، سیر سفائنه مانع بر طاقم سدلر پیدا ایدیور. خدیو اسبق اسماعیل پاشا زماننده سودان مصرینك قسم جنوبیسنك مرکزی بولنان اسماعیلیه ونام دیکرله (غوندوقورو) و (لادو) قصبه‌لری اوکنده نهر عادتا بیوك بر ایرماق اولوب، اورادن یوقاری‌کیلر مرموسمده ایشلر. بحرالغزال ایله برلشمزدن ٣٠٠ کیلومتره یوقاریده صاغ طرفندن (بحرالزرافه) اسمیله بر قول آیریلوب، متوازیاً آقار، وصاغدن بعض چایلر دخی اخذ ایله، ملتقای مذکوردن آشاغی بتکرار برلشیر. بحرالغزال حسابسز تابعلریله کوکلری پك چوق وقارمه‌قاریشیق بر نباته بکزه‌یوب، کندیسنك مجراسی کنارلرنده بر چوق کوللر وبتاقلقلر دخی واردر. بحرالغزال ایله برلشدکدن صکره صویی ایکی قات اولوب، بعده صاغدن آلدیغی (سوبات) نهری دخی کلیتلی وبیاض بر صو کتیرمکله، بلکه بو سببدن بحرابیض تسمیه اولندیغی حالده، فاشوده‌دن خرطومه قدر تقریباً ٨٠٠ کیلومتره‌لك مسافه‌ده هیچ بر چای آلماز. خرطومده براقغندن ماوی کورینن بحر ازرقله برلشدیکنده بحرابیضك عادی وقتده ثانیه‌ده دوکدیکی صو ٧٥٠ وبحر ازرقك ٢٢٥ مکعب متره ایسه‌ده، فیضانده اك زیاده طاشمه‌سنی موجب اولان بحر ازرق اولوب، سیل حالنده حبش طاغلرندن اینن اوچ نهردن ترکب ایدر. خرطومدن قاهره‌یه قدر نیل (اتباره) دن بشقه هیچ بر صو آلمیوب، ٢٧٠٠ کیلومتره‌لك مسافه‌ده ایکی صره طاغ وتپه‌لرك آره‌سنده وهر ایکی طرفدن چوللر وقوری یرلرله محاط طار بر وادینك ایچنده آقار؛ وبوقاریلرده پك طار اولوب کیتدکجه کنیشلنن یالکز بو وادینك اراضیسنی صوارووا ایدوب، نهایت مصرك دالیه‌سنی احیا ایدر. خرطومدن اسوانه قدر نوبه‌ده بش شلاله‌سی یعنی قیالق اینیشلری اولوب، بونلر نیلده سیر سفائنك دوامنه مانع اولیور. فیضانی وسائر احوالی «مصر» ماده‌سنده تفصیل اولندیغیچون، تکرارینه حاجت کورمیورز. حکومت مصریه برقاج سنه‌دنبری وادی حلفایه قدر تحدید اولنمش ایکن، یکیدن بتون نیل حوضه‌سنه مالك اولوب، منابعنه قدر چیقمقده‌در.

نیلاند (Nyland) روسیه‌ده فینلانده بیوك دوقه‌لغنك ایالات جنوبیه‌سندن اولوب، غرباً آبو، شمالاً تاواستهوس، شمال شرقی طرفندن سنت میشل، شرقاً ویبورغ ایالتلریله، جنوباً دخی فینلانده کورفزیله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ١١ ٨٧٢ مربع کیلومتره واهالیسی ٢١٨ ٥٢٤ کشیدر. مرکزی (هلسینغفورس) اولوب، ایالت ٤ قضایه منقسمدر. کوللری چوقدر.

نیلکیری (Nilghiri) یعنی «کوك طاغلر» هندستانك دکن جهتنده ومیسور راجه‌لغنك جنوبنده اوله‌رق مدراس اداره‌سنده بر صره طاغلر وبر یوکسك یایله اولوب، شمالاً (کات) سلسله‌سنه مربوط اولدیغی حالده، غرباً ملیبار وجنوباً کویمباتور اووه‌لرینه حاکمدر. اك یوکسك ذروه‌سی مرکزنده بولنان (دودابتا) طاغی اولوب، ١٦٧٠ متره ارتفاعی واردر. (مویار) و (بهاوانی) اسملرنده ایکی طاغ

اتکارندن نبعان ایدوب ، (کاوری) ایرماغنه دوکلمك اوزره، شرقه طوغری جریان ، واجتماع ایدرلر .

— نیلکیری یایله‌سی مدراس اداره‌سنه تابع برسنجاق صورتنده اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۲٤۷۸ مربع کیلومتره و اهالیسی ۹۱۰۳٤ کشیدر.

نیلوفر { جنتمکان سلطان اورخان غازی حضرتلرینك زوجه‌سی وغازی سلیمان پاشا ایله خداوندکار سلطان مرادخانك والده‌سیدر. یار حصار تکفورینك قیزی اولوب، ٦٨۹ده بیله‌جك تکفورینه ویرلمك اوزره ترتیب اولنان دوکونه، سوءقصد نیت خائنانه‌سیله، غازی سلطان عثمان دخی دعوت اولنه‌رق، محبی بولنان کوسه میخال طرفندن آگاه ایدلمکله، حیله‌یه قارشی حیله استعمال ایده‌رك، بیله‌جکی ضبط، وکلینی اسیر ایده‌رك، اوغلی سلطان اورخان غازی‌یه تزویج بیورمشیدی . نیلوفرخاتون شرف اسلامله مشرف اولوب، خیراته مائله اولمغله، بروسه اووه‌سنده آقان چایك اوزرنده برکوپری یاپدیرمغله ، نهر مذکور کندی اسمیله تسمیه اولنمشدر .

نیلوفر { خداوندکار ولایتنك بروسه سنجاغنده برنهردر، که کشیش طاغندن وبروسه شهرینك اطرافندن اینن صولردن بانتشکل، بروسه اووه‌سنده شرقدن غربه جریانله، آبولونیه کولنك شمالندن کچه‌رك ، میخالیج نهرینه دوکیلور. مجراسی ۸۰ کیلومتره قدر اوزوندر .

نیلی { (ابوسهل سعید بن عبدالعزیز) مشاهیر اطبا وادبادن اولوب، « اختصار کتاب المسائل لحنین » ، « تلخیص شرح جالینوس لکتاب الفصول »، « نکت من شرح الرازی » وسائر تألیفاتی وخیلی اشعاری واردر .

نیلی { (سعد بن احمد المکی) مشاهیر ادبا وشعرادن اولوب، تشیعله مشهور ایدی، واکثر اشعاری مدح اهل بیت نبوی حقنده‌در . ۵۹۲ تاریخلرنده بغدادده طقسان یاشنی متجاوز واعمی برپیر فانی ایدی. شو بر ایکی بیت جملهٔ اشعارندندر .

قمر اقام قیامتی بقوامه
لم لایجود لمهجتی بذمامه
ملکته کبدی فاتلف مهجتی
بجمال بهجته وحسن کلامه

نیلی { عثمانلی شعراسندن ایکی کشینك مخلصیدر :

برنجیسی (لطفی بك زاده — افندی) طریق قضایه سالك اولوب، اونجی قرن هجریده ازمیر قاضیسی ایدی . شو بیت اونکدر :

داغلرکم سوزش مهرکله یقدم سینه‌یه
دلده عشقك کنجی وارمهر اوردم اول کنجینه‌یه

— ایکنجیسی (احمد — افندی) روم ایلی قاضیعسکرلکی پایه‌سنی احراز ایتدکدن صکره، ۱۱۵۱ تاریخنده وفات ایتمشدر . شو مطلع اونکدر:

هنگام وصال عاقبت اغیارەده قالمز
انجامه ایرر موسم گل خارەده قالمز

نیروز { سجستانه ویا برناحیه‌سنه ویریلن اسمدر .

نیمك { وفلمنکجه نیمکن (Nimègue, Nimegen) فلمنکك (کلدره) ایالتنده و (آرنهم)ك ۲۱ کیلومتره جنوب غربیسنده اوله‌رق (وال) نهرینك صول کنارنده قضا مرکزی برشهر اولوب، ۲٤۹۸۵ اهالیسی، برقاج فابریقه‌سی وایشلك تجارتی واردر . اسکی برشهر اولوب، شارلمان زماندن قالمه بعض آثاری واردر. استحکاماتی اخیراً هدم اولنه‌رق، تفرجگاهلره تحویل اولنمشدر.

نیمن { (Niemen) روسیه‌نك شمال غربی قسمیله پروسیه‌ده جریانله بالطیق دکیزینه دوکیلور برایرماق اولوب، روسیه‌نك (مینسك) ایالتنده بتاقلق اورمانلرده نبعانله، شمال غربی‌یه طوغری جریانله، اوسا، سولا ، بیسترایه، ایسلوچ چایلرینی اخذ، ومذکور ایالتی (ویلنو) ایالتندن تفریق ایتدکدن صکره ، مذکور ویلنو ایالتنه دخول ایله، جنوب غربی‌یه طوغری دونه‌رك، بو ایالتك غرب جنوبی کوشه‌سنی شق ایله ، صاغ وصولدن برقاج چای بعدالاخذ، غرودنو ایالتنه دخول ایدر؛ واوراده غرب شمالی‌یه طوغری دونه‌رك، صولدن برقاج چای اخذ ایله، غرودنو شهری ایچندن بعدالمرور، شماله طوغری دونوب، ویلنو ایله سووالکی ایالتلرینك حدودینی بعدالتفریق، غربه طوغری دونه‌رك ، مذکور سووالکی ایله قوونو ایالتلرینك حدودینی آیریر ، وصاغدن ویلا، نوویا، دوبیسه نهرلرینی بعدالاخذ، پروسیه‌یه کیرر؛ و(ممل) اسمیله (تیلسیت) شهرندن بعدالمرور، صولدن اوچ قول تفریق ایدر، یعنی درت آغزدن

بالطیق دکزندن بر دیل ایله آیرلش اولان (تاریشس هالف) کولنه دوکیلور. مجراسی ٧٠٤ کیلومتره اوزون اولوب، ٨٥ کیلومترهلکی بروسیه داخلندهدر. حوضهسی ٩٠٥٤٨ مربع کیلومتره وسعتندهدر. سیرسفائنه صالح اولوب، آنجق نیشین برقاچ آی طوکمش حالنده بولنیور.

نیمه { (Nimes) فرانسهنك جنوب شرقی جهتنده وپاریسك ٥٨٤ کیلومتره جنوب شرقیسنده (غارد) ایالتنك مرکزی برشهر اولوب، ٧١ ٦٢٣ اهالیسی، داخلی مکتب اعدادیسی، مربی ومربیهلر یتیشدیرمکه مخصوص دارالمعلمین ودارالمعلماتی، پروتستانلره مخصوص بیوك کلیسا ومکتبلری، آقادمیهسی، آثار عتیقه وتاریخ طبیعی موزهسی، ٥٥٠٠٠ جلدی حاوی کتبخانهسی، شال، خالی، مفروشاته مخصوص منسوجات، ایریشیم وسائره فابریقهلری، دمیرخانه ودوکمخانهلری وایشلك تجارتی واردر. اسکی برشهر اولوب، رومالیلردن قالمه برچوق آثارعتیقهسی واردر.

نینغ پو { (Ning-Po) چینك شرق جهتنده (جه کانغ) ایالتنده و (هونغ جوافو) نك ١٦٠ کیلومتره شرق جنوبیسنده سنجاق مرکزی برشهر واسکله اولوب، ٣٠٠٠٠٠ قدر اهالیسی، کوزل لیمانلری، سیرسفائنه صالح ایکی نهرایله متعدد جدوللری، استحکاماتی، پك کوزل وصاغلام هواسی واطرافنده پك منبت اراضیسی واردر. تجارت وفن حرب نقطهٔ نظرندن پك مهم بریردر.

نینغ تیاؤلئانغ { (Ning-Tiao-Leang) مغولستانك (اوردوس) ایالتنده ومشهور سدك ٢٥ کیلومتره طیشاریسنده ٤٠′ ٣٧° عرض شمالی ایله ٣٠′ ١٠٥° طول شرقیده برشهر اولوب، مقدما پك بیوك ومعمور ایکن، تونغان مسلمانلرینك قیامی صرهسنده خراب اولمشدر.

نینغ چئو { (Ning-Tcheou) چینده بواسمله اوچ شهر اولوب، بری شرق جهتنده (کانغسی)، بری شمال غربی جهتنده (قانسو)، بریده غرب جنوبی جهتنده (یون نان) ایالتندهدر.

نینغوته { (Ningouta) چینده مانجوریهنك (کیرین) ایالتنده وکیرینك ٢٦٠ کیلومتره شرق شمالیسنده اولهرق (سونغاری) نهرینه تابع (خورقه) چایی اوزرنده برشهراولوب، ٦٠٠٠٠ اهالیسی وروسیه وجاپونیه ایله تجارتی واردر.

نینغ هیا { (Ning-Hia) چینك (قانسو) ایالتنده وبیوك سدك منتهای غربیسنده برشهر اولوب، نفس چین ایله مغولستان آرهسنده ایشلك تجارتی واردر. چنکیز خان طرفندن تخریب اولنمش ایسهده، یکیدن اعمار اولنمشدر.

نینوس { (Ninus) آثور حکمدارلرندن اولوب، میلادعیسی (علیه السلام) دن ١٩٦٨ سنه اول پدری بلوس (یاخود بعل) ه خلف اولمش؛ وپدری بابلستانی ضبط ایتمش اولدیغی کبی، کندیسی دخی عربلرله بالاتفاق، مدیه یعنی ایرانك قسم شمالیسنی وبلخی ضبط ایتمش؛ وبلخك فتحنده یاردیمی اولان سردارلرندن برینك زوجهسی سمیرامیس (بلکه شاه مریم) اسمنده عاقله وشجیعه برقادینی تزوج ایتمشیدی. پایتخت اولان (نینوی) شهرینی توسیع وتزیین ایدهرك، کندی اسمنه نسبتله بواسمله تسمیه ایلمشیدی. ٥٢ سنه حکومت سوروب، قبل المیلاد ١٩١٦ تاریخنده، ظن اولندیغنه کوره، زوجهسی طرفندن مسموماً وفات ایتمش؛ ومرقومه سمیرامیس برینه تخته کچمشدر. — بونك اوغلی اولان بر ایکنجی نینوس سمیرامیسی قتل ایله، آثور تختنی ضبط ایتمش؛ و٣٨ سنه حکومت سورمشدر. کندیسی واخلافی کوشك آدملر ایدی.

نینووه { (Ninove) بلجیقهنك شرق فلاندره ایالتنده وآلوستك ١١ کیلومتره جنوبنده برقصبه اولوب، ٦٧٤٠ اهالیسی ودانتله ایله غانت وسائره فابریقهلری واردر.

نینوی { (Ninève) اسکی آثور خطهسنك مرکزی وآثور دولتنك پایتختی برشهر قدیم اولوب، دجلهنك صول کنارنده وبابلك ٤٠٠ کیلومتره شمالنده واقع ایدی. خرابهلری شمدیکی موصلك قارشیسنده قیونجق ونبی یونس علیه السلام حضرتلرینك مرقد شریفی جوارنده کشف اولنمشدر. پك قدیم برشهراولوب، میلادعیسی (عم) دن ٢٦٤٠ سنه اول (آثور) طرفندن تأسیس، وقبل المیلاد ١٩٦٨ تاریخلرنده (نینوس) طرفندن توسیع وتزیین

اولمش ایدی. معموریتی زماننده ٤٥ کیلومتره محیط دائره‌سی، ٣٠ متره ارتفاعنده سورلری و ٧٠ متره یوکسکلکنده قله‌لری اولوب، ٦٠٠٠٠٠ دن زیاده اهالی ایله مسکون ایدی. پك بیوك ومصنع سرایلر، قنادلی آرسلان وسائر حیوانات موهومه هیکللری، مرمر اوزرینه قبارتمه رسملر و «میخ یازیسی» دینلن (کونیفورم) خطیله محرر طاشلر نینونك الك باشلی آثارندن اولوب، جمله‌سنده بر آغرلق مشاهده اولنور. نینوی میلاد عیسادن ٦٢٥ سنه اول ایرانیلر طرفندن تخریب اولنوب، مع‌هذا فتوحات اسلامیه دورینه‌دك کوچك برقصبه حالنده باقی ایدی. بعده موصل شهرینك تأسس وکسب معموریت ایتمسی نینونك وجودینه حاجت براقامغله، بسبتون مفقود اولوب، آثار عتیقه‌سی طوپراغك آلتنده قالمش؛ وبوندن برقاچ تپه حاصل اولمشدر. سور ایچنده اولان شهردن بشقه اطرافنده بر طاقم معمور محله‌لری وخیلی اوزاقلرده سرایلر وسائر آثار عمرانی وار ایدی. الك اول فرانسز قونسلوسی موسیو (بوتا) ١٨٤٣ ده وبعده موسیو (پروت) ودیکرلری والك زیاده انکلتره‌نك موصل قونسلوسی موسیو (لایارد) قیوئجق دینلن تپه‌ده وخرساباده‌ده حفریات اجرا ایده‌رك، نینونك برخیلی آثارینی میدانه چیقارمشلردر.

نیوآرق { (Newark) ممالك مجتمعه‌نك (نیوجرسی) حکومتنده و (ترنتون)ك ٧٧ کیلومتره شرقنده (اسکس) قونتلفنك مرکزی بر شهر اولوب، نیویورق خلیجنك شعباتندن برینك کنارنده واقعدر. بیوك وتجارتکاه بر شهر اولوب، ١٨١٨٣٠ اهالیسی، بیوك آیاق قابی وسائره فابریقه‌لری، متعدد دمیر یول خطلریله جدوللری وپك ایشلك تجارتی واردر. نیویورقدن بر نهرله آیرلمش اولوب، ایکیسی برشهر کبیدر.

— بو اسمله ینه ممالك مجتمعه‌نك اوهیو حکومتنده واوهیو نهرینه تابع (لیکینغ) نهری ایکی قولنك محل تلاقیسنده قونتلق مرکزی بر قصبه اولوب ١٠٦١٥ اهالیسی وکمور، ذخیره وحیوانات تجارتی واردر.

نیوآرق { (Newark) انکلتره‌نك نوتینغهام ایالتنده ونوتینغهامك ٢٧ کیلومتره شرق شمالیسنده بر قصبه اولوب، ١٤٠٨٥ اهالیسی وبز، بیره، زراعت ماکینه‌لری وسائره فابریقه‌لریله دمیر وباقیر دوکمخانه‌لری و ایشلك ذخیره وکمور تجارتی واردر.

نیو بدفورد { (New Bedford) ممالك مجتمعه‌نك مساچوست حکومتنده وبوستونك ٨٠ کیلومتره جنوبنده (بریستول) قونتلفنك مرکزی بر شهر اولوب، ٢٦٨٧٥ اهالیسی، ٢٥ مکتبی، ٣٠٠٠٠ جلدی حاوی کتبخانه‌سی، متعدد فابریقه‌لری و بالینه صیدینه مخصوص سفائنی واردر.

نیو برونسویق { (New Brunswik) ممالك مجتمعه‌نك (نیوجرسی) حکومتنده و ترنتونك ٤٠ کیلومتره شمال شرقیسنده میدلسکس قونتلفنك مرکزی بر قصبه اولوب، ١٧١٦٥ اهالیسی، فلمنك پروتستانلرینه مخصوص مکتبیله بوکا ملحق ٣٠٠٠٠ جلدی حاوی کتبخانه‌سی، ١٢٠٠٠ جلدی حاوی دیکر بر کتبخانه‌سی ومختلف فابریقه‌لری واردر. — [«برونسویق (یکی —)» ماده‌سنه دخی مراجعت بیوریله.]

نیوبورغ { (Newburg) ممالك مجتمعه‌نك نیویورق حکومتنده و (آلبانی)نك ١٣٠ کیلومتره جنوب غربیسنده (اورانژ) قونتلفنك مرکزی بر قصبه اولوب، ١٨٠٥٠ اهالیسی وبر چوق فابریقه‌لریله ایشلك تجارتی واردر.

نیوبوری { (Newbury) انکلتره‌نك (برکس) قونتلفنده و (ریدینغ)ك ٢٥ کیلومتره غرب جنوبیسنده برقصبه اولوب، ٧٠١٥ اهالیسی واردر.

نیوبوری پورت { (Newburyport) ممالك مجتمعه‌نك مساچوست حکومتنده وبوستونك ٥٣ کیلومتره شمال شرقیسنده اوله‌رق و (مریماق) نهری اوزرنده (اسکس) قونتلفنك مراکزندن بر قصبه اولوب، ١٤٥٣٥ اهالیسی، نهر مذکورده لیمانی، متعدد فابریقه‌لری وموره‌یه آوینه مخصوص سفائنی واردر.

نئوپتولم { (Néoptolème) اپیر خطهٔ قدیمه‌سنك حکمدارلرندن ایکی کشینك اسمی اولوب، برنجیسی قبل المیلاد ٨٦١ تاریخنده

مرکاره‌کلمش؛ ومشهوره اولیمپیاسك بدری بولنمشدر.
— ایکنجیسی مشهور پیروسك فیبویتنده مختی
غصب ایدوب، قبل المیلاد ۲۹۵ تاریخنده مرقوم
طرفندن قتل اولنمشدر.

نیوپورت { (Newport) یعنی «یکی لیمان» ممالك مجتمعه‌نك کنتوکی حکو-
متنده وفرانقفورتك ۱۰۶ کیلومتره شمال شرقیسنده
اوله‌رق اوهیو نهری کنارنده و (لیکینغ) نهرینك
ملتقاسنده قونتلق مرکزی بر قصبه اولوب،
۲۰ ٤۳۵ اهالیسی، قارشیلرنده‌کی (سینسیناتی)
و(قووینغتون) شهرلریله اختلاطنی موجب مذکور
ایکی نهرك اوزرنده ٤ کوپریسی و بیوك معادن
دوکمخانه‌لری واردر. مذکور ایکی شهر ایله برابر
حقیقتده برشهر حکمنده اولوب، برلکده ۲۲۵۰۰۰
اهالیسی واردر.
— ینه ممالك مجتمعه‌نك (رودایسلاند) حکو-
متنده و (پرووبدانسه) نك ٤۰ کیلومتره جنوب
شرقیسنده دخی بو اسمله قونتلق مرکزی بر قصبه
اولوب، ۱۵ ٦۹۵ اهالیسی، کوزل لیمانی، صاغلام
هواسی ۲۰۰۰۰ و ۱۵۰۰۰ جلدی حاوی ایکی
کتبخانه‌سی واستحکاماتی واردر.

نیوپورت { (Newport) انکلتره‌نك (مونموت) قونتلغنده ومونموتك
۳۲ کیلومتره جنوب غربیسنده اوله‌رق (اوسق)
نهری اوزرنده وبونك (سورن) ه دوکلدیکی محلدن
۷ کیلومتره یوقاریده بر قصبه اولوب، ۱۰ ٤۲۵
اهالیسی، دمیرخانه‌لری ودمیر، قلای وکوراخراجاتی
واردر.
— بو اسمله انکلتره‌ده وممالك مجتمعه‌ده برقاچ
کوچك قصبه دخی واردر.

نیوتون { (Newton) انکلتره‌نك وبتون عالمك اك بیوك علماء ریاضیوننددن
اولوب، ۱٦٤۲ ده غرانتهام قربنده (وولستروپه)
قصبه‌سنده طوغمش، و ۱۷۲۷ ده وفات ایتمشدر.
۱٦٦۰ ده قامبریج دار الفنوننه کیروب، دوقتور
(پاروو) دن علوم ریاضیه‌یی تحصیل ایتمش؛ وچوق
کچمه‌دن بو فنونده معلمی کچوب، ۲۳ یاشنه وارمه-
دن، بیوك کشفیاته موفق اولمش ایدی. ۱٦٦٦ ده
وبا سببیله قامبریجی ترکله، مسقط رأسی اولان
چفتلکنه چکیلوب، اوراده بر المآ آغاجنك آلتنده
اوتوروركن، بر المانك دوشدیکنی کورمکله، هیئت
جدیده‌نك اساسی حکمنده اولان (جاذبهٔ عمومیه)
قاعده‌سنی کشف ایتمشدی. ۱٦٦۷ ده قامبریج
دار الفنونی مجلسی اعضالغنه و ۲ سنه صکره وفات
ایدن معلمی یرینه دارالفنونده علم البصر معلملکنه
نصب اولنه‌رق، اثنای تدریسده کندی کشفیاتنی
دخی نشر ایدردی. ۱٦۷۲ ده لوندره جمعیت
علیه‌سی اعضالغنه قبول اولنه‌رق، کشفیاتنی بیدرپی
بوجمعیته یازمغه باشلامش ایسه‌ده، رقیب وحسود-
لری ورفیق بولنمش اولان (هوق) اعتراضندن
خالی قالمدقلرندن، نهایت اختیار سکوته مجبور اولمش
ایدی. قامبریج دارالفنونی طرفندن ایکی دفعه
پارلمنتو اعضالغنه انتخاب اولنمش ایسه‌ده، امور
سیاسیه‌ده بر کونه فوق العاده‌لك کوسترمه‌مشدر.
۱٦۹۲ ده حریقزده اولوب، بر چوق اوراق یانمغله،
بوندنمی یوقسه کثرت مشاغل ذهنیه‌دنمی شعورینه
بر آز رخاوت کلمش؛ وفیمابعد یالکز اولکی کشفیاتنی
نشر ایله مشغول اولمشدر. ۱٦۹٦ ده ضربخانه
مدیریتنه نصب اولنوب، ۱۷۰۳ ده لوندره جمعیت
علیه‌سی طرفندن رئیس انتخاب اولنمش؛ ووفاتنه‌دك
بو ریاستی محافظه ایتمش ایدی. پاریس آقادمیاسی
طرفندن دخی اعضالغه قبول اولنمشدی. ضیانك
حلی ورؤیتك قواعد اساسیه‌سی دخی نیوتونك جمله
کشفیاتندندر. کندی اسمیله یاد اولنور بر دوربینك
دخی موجدیدر. بو کشفیاته نصل موفق اوله‌بیلدیکنی
صورانلره: «دائماً دوشونمکله» جوابنی ویرمشیدی.
علوم ریاضیه‌یه، هیئته، فن بصره وسائر فنونه دائر
لاتین وانکلیز لسانلرنده متعدد تألیفات عظیمه
ومعتبره‌سی واردر. بعض کشفیات حقنده آلمانیه
حکماسندن (لیبنیج) ایله خیلی معارضه‌لری اولمشدی.

نیو جرسی { (New Jersey) ممالك مجتمعه‌نك جماهیر شرقیه‌سندن اولوب،
شمالاً وشمال شرقی طرفندن نیویورق، غرباً
پانسیلوانیه، غرب جنوبی طرفندن دلاواره حکو-
متلریله، شرقاً دخی بحر محیط آطلاسی ایله محدوددر.
۳۸° ۵٦′ ایله ٤۱° ۲٤′ عرض شمالی و ۷٦° ۱٤′
ایله ۷۷° ۵۳′ طول غربی آره‌لرنده ممتد اولوب،
مساحهٔ سطحیه‌سی ۲۰۲٤۰ مربع کیلومتره واها-
لیسی ۱٤٤٤۹۳۳ کشیدر، که بهر مربع کیلومتره
باشنه ۷۱ کشی دوشر. مرکزی (ترنتون) ایسه‌ده،
اك بیوك شهرلری (نیوآرق) ایله (جرسی-سیتی) در.

اراضیسی دوز و آچیق اولوب، یالکز منتهای شمالنده ۳۰۰ ونهایت ۴۵۰ مترهلك ارتفاعه قدر یوکسلن بعض تپه‌لری وساحلده قیالق سدلر تشکیل ایدر آلچق طاغلری واردر. (دلاوار) ایرماغی مملکتك حدود شرقیه‌سنی تفریق ایدوب، منصبنده آچیلان واسع واوزون خلیج دخی جنوبدن (نیو جرسی)‌یی تحدید ایتدیکندن، ایچ طرفلردن دیکر انهار بو مملکته کله‌میوب، یالکز داخل مملکتده نبعانله شرقه طوغری آقه‌رق بحر محیط آطلاسی‌یه دوکیلور بعض کوچك انهار واردر. هواسی معتدل اولوب، مسافه‌سنك آزلغیله برابر، شمال جهتیله جنوب جهتنك هواسی آره‌سنده ایکی درجه فرق بولنیور. جنوب جهتنده بتاقلقلر زیاده‌جه اولمغله، شمال طرفنك هواسی دها صاغلامدر. طوپراغی قوماق وآز منبت ایسه‌ده، زراعتك فنه تطبیقاً اجراسی سایه‌سنده خیلی محصولات آلنوب، باشلیجه‌لری برنجی درجه مصر، ایکنجی درجه‌ده بولاف ایله بتاته، اوچنجی درجه‌ده دخی بغدای، چاودار و آز مقدارده آرپه ایله توتون، اوت وساره‌دن عبارتدر. حیوانات اهلیه‌سی برنجی درجه‌ده صیغیر، ایکنجی درجه‌ده طوموز واوچنجی درجه‌ده قیون وساره‌دن عبارتدر. اورمانلری چوق اولوب، اك کثرتلی آغاجلری چام وایکنجی درجه‌ده میشه، جوز و ساره‌در. الما وشفتالی ایله سائر میوه‌لری چوق اولوب، میوه وسبزه باغچه‌لری اهالیسنك اك زیاده مشغول اولدقلری شیلردندر. معادنی دمیر، چنقو وساره‌دن عبارتدر. صنایعجه مملك مجتمعه‌نك اك ایلری بولنان یرلرندن اولوب، اك زیاده معادنه متعلق دوکمخانه ودمیرخانه‌لرله ماکینه فابریقه‌لری وایکنجی درجه‌ده شکر و منسوجات مختلفه فابریقه‌لریله باصدیرمه وساره اعمالخانه‌لری بولنیور. بالیقچیلق وکمیجیلك دخی اهالئ مملکتك اك زیاده اشتغال ایتدکلری شیلردن اولوب، مملکتك جمعاً ۱۶۲۱۰۴ طونیلاته استیعابنده ۱۷۰۲ سفینه‌سی واردر. تجارتی بالطبع محصولات زرعیه و صناعیه‌سنه تابع اولوب، پك ایشلکدر. سواحلی چوق اولدیغی کبی، دلاوار نهری دخی مملکتك آرقه‌سندن تا یوقاری‌یه قدر سیر سفائنه صالح اولمغله برابر، دمیر یوللری دخی چوق وهر طرفه منشعب اولوب، وسائط نقلیه‌سی مکملدر. اهالیسنك قسم کلیسی بیوك برتانیه مهاجرلرینك احفدندن عبارت (یانکه) جنسنه منسوب

اولوب، ۴۰۰۰۰ قدر زنجی دخی واردر. حکومت ۲۱ قونتلق یعنی سنجاغه منقسم اولوب، ۴۰۰۰دن زیاده اهالیلی جامع ۲۸ شهر و قصبه‌سی واردر. اوچ سنه مدتله انتخاب اولنور ۲۱ اعضادن مرکب برهیئت اعیانیله بهر سنه انتخاب اولنور ۶۰ اعضادن مرکب مجلس مبعوثانی واردر. ممالك مجتمعه‌نك مجلس عمومیسنه ۷ اعضا کوندرمك ورئیسك انتخابنه ۹ رأی ویرمك حقنی حائزدر.

نیورت (Niort) فرانسه‌ده پارسك ۳۶۰ کیلومتره جنوب غربیسنده « ایکی سوره » ایالتنك مرکزی برقصبه اولوب، ۱۹۷۵۰ اهالیسی، داخلی مکتبی، دار المعلمانی، موزه‌سی، ۳۰۰۰۰ جلدی حاوی کتبخانه‌سی، علوم و فنون جمعیتی، کوزل عمومی باغچه‌سی، مشهور فدانلقلریله سبزه باغچه‌لری ودباغخانه‌لریله خانت فابریقه‌لری واردر.

نیورنه (Nivernais) فرانسه‌نك وسطلرنده برخطۀ قدیمه اولوب، شمالاً شامپانیه، غرباً بری، جنوباً بوربونه، شرقاً دخی بورغونیه ایله محدود ایدی. شمدیکی (نیوره) ایالتندن عبارت ایدی. [« نیوره » ماده‌سنه مراجعت بیورله.]

نیوقاستله (Newcastle) یعنی « یکی قلعه » انکلتره‌ده لوندره‌نك ۴۰۰ کیلومتره شمال غربیسنده (تینه) نهری اوزرنده وشمال دکیزی ساحلندن ۱۲ کیلومتره‌لك مسافه‌ده (نورتومبرلاند) قونتلغنك مرکزی برشهر اولوب، ۱۸۶۳۰۰ اهالیسی، اسکی برقلعه‌سیله برچوق کلیسالری وسائر جسیم ابنیه‌سی، طب، علوم طبیعیه، فنون، معادن مکتبلری، صاغر ودیلسزلره مخصوص مکتبلری، متعدد خسته‌خانه ودار العجزه‌لری، نهرك اوزرنده آلتلرندن کیلر دیرکلریله برابر یکه‌بیله‌جك درجه‌ده یوکسك اوچ آصمه کوپریسی، اطرافنده کلیتلی کومور معدنی، اك بیوك کیلرك دخی سیرینه مساعد اولان نهرك کنارلرنده کوزل رختملری، دوکمخانه‌لری، دمیرخانه‌لری، جام، پورسلن وساره فابریقه‌لری وپك ایشلك تجارتی واردر.

— بو اسمله آوسترالیه‌نك یکی جنوبی والس مهجرنده و (سیدنی)‌نك ۱۲۲ کیلومتره شمال شرقیسنده دخی بواسمله برقصبه اولوب، ۹۶۰۰۰ اهالیسی وکلیتلی معدن کموریله ذخیره اخراجاتی واردر.

— دیکر انکلیز مستملکاتنده دخی بو اسمله بعض کوچك قصبه‌لر بولنیور.

نیوس { وانکلیزجه‌نویس (Nieves, Nevis) آنتیل جزایر صغیره‌سندن انکلتره‌یه تابع اولان (لیوارد ایسلاند) ونام‌دیکرله «روزکار آلتی» آطه‌لرینك بری اولوب، ١٧° ٧′٥٢″ عرض شمالی ایله ٦٤°٥٧′٤٣″ طول غربیده واقعدر. همان دائروی‌الشکل اولوب، قطری ١٠ کیلومتره ومساحهٔ سطحیه‌سی ١١٨ مربع کیلومتره‌در. ١٠٥٢ متره یوکسك برکانی. الاصل برطاغی واردر. ساحل غربیسنده (چارلستون) نامیله برکوچك اسکله‌سی ولیمانی واردر. طوپراغی پك منبت ومیاه جاریه‌سی چوق اولوب، کلبتلی شکرقامشی وسائره حاصل اولور. حیوانات اهلیه‌سی دخی واردر. اهالیسی ١٢٠٢٦ کشیدر.

نیوله { (Nivelle) بلچیقه‌نك جنوبی برابانت ایالتنده و بروکسلك ٣٤ کیلومتره جنوبنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ١٠٠٠٠ اهالیسی وپاموق منسوجات ایله دانته وسائره فابریقه‌لری واردر.

نیو هامپشیر { (New Hampshire) ممالك مجتمعه‌نك شرق شمالی جهتنده‌کی جماهیرندن اولوب، شرقاً منه جمهوریتیله، شرق جنوبی جهتندن بحر محیط آطلاسی ایله، جنوباً ماساچوست، غرباً ورمونت جمهوریتلریله، شمالاً دخی قناده ایله محدوددر. ٤٢°٤٠′ ایله ٤٥°٢٥′ عرض شمالی و ٧٣° ایله ٧٤°٥٠′ طول غربی آره‌لرنده ممتد اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ٢٤١٠٠ مربع کیلومتره واهالیسی ٣٧٦٥٣٠ کشیدر، که هر مربع کیلومتره باشنه ١٦ کشی‌دوشر. اراضیسی عمومیت اوزره طاغلق و قیالق اولوب، یالکز دکیزه قریب اولان جنوب شرق قسمی دوزدر. سواحلی قوملق وقیالق اولوب، قویلریله برون وشبه جزیره‌لری چوقدر. جبالندن شمال جهتنده‌کی واشینغتون طاغنك ١٩١٧، وجنوب جهتنده‌کی (مونادنوق) طاغنك ١١٣٣ متره ارتفاعی واردر. کوللری‌ده چوق اولوب، بونلرك بیله دیبلری قیادن عبارتدر. بیوجکلری ٤٠٠ وپك کوچکلری ٦٠٠ راده‌لرنده اولوب، اك بیوکلری (وینیپیسوجی) کولیدر. میاه‌جاریه‌سی چوق اولوب، (قونکتیقوت) ایرماغی حدود غربیه‌سنی آیریور، و (پیسقاتاقوآ) نهری حدود شرقیه‌سنده آقیور، (مریماق) ایرماغی‌ده مملکتك اورته‌سندن آقوب، مذکور بیوك کولك‌ده برآیاغنی آلیور. هواسی سرت وسریع‌التحول اولوب، حرارت ٣٧ درجه‌یه قدر چیقار، وبرودت جیوه طونه‌جق درکه‌یه قدر اینر. طوپراغی یالکز بعض وادیلرده جزئی‌صورتده منبت اولوب، باشلیجه پتاته وایکنجی درجه‌ده بولاف، مصر وپك آز مقدار بغدای، آرپه وسائر حبوبات حاصل اولور. اوتی وسبزه‌سی زیاده‌جه‌در. طاغلرده حال طبیعیده اوله‌رق اورمانلر چوق اولوب، باشلیجه اشجاری چام انواعندن ویالکز آلچق یرلرده میشه، کورکن، جوز، فندق وسائره‌دن عبارتدر. آلتون، کومش، باقیر، دمیر، قورشون کبی معادنی وار ایسه‌ده، چیقاریلانلری اوقدر اهمیتلی دکلدر. حیوانات اهلیه‌سی همان مساوی مقدارده صیغیر ایله قیوندن وآز مقدارده سائر حیواناتدن عبارتدر. صنایعی پك ایلری اولوب، اك زیاده پاموق ویوك قاریشیق منسوجات اعمالندن عبارتدر. مرکزی مریماق نهری اوزرنده‌کی (قونقورد) بلده‌سی ایسه‌ده، اك بیوك وتجارتکاه شهری ینه نهر مذکور اوزرنده واقع (مانچستر) شهریله (پورچوت) اسکله‌سیدر. ١٢ اعضادن مرکب هیئت اعیانیله برمجلس مبعوثانی اولوب، کرك بونلرك اعضاسی وکرك رئیس حکومت معاونی ومجلس اداره‌یی ترکیب ایدن ٥ اعضا ایله محاکم اعضاسی هرسنه طوغریدن طوغری‌یه اهالی طرفندن انتخاب اولنور. عمومی مجلسه ٢ اعضا انتخاب ایتمك ورئیسك انتخابنه ٤ رأی ویرمك حقنی حائزدر.

نیوهاون { (New Haven) ممالك مجتمعه‌نك قونکتیقوت حکومتنده وهارتفوردك ٥٦ کیلومتره جنوب غربیسنده اوله‌رق اوچ کوچك نهرك دوکلدیکی برخلیجك ایچنده سنجاق مرکزی برشهرواسکله اولوب، ٨١٢٩٨ اهالیسی، کنیش وقره‌آغاجلر وچنارلرله مزین سوقاقلری، واسع میدانلری، شهری شق ایدن اوچ نهرك اوزرنده کوزل کوپریلری، ریختملری، ١٠٦ معلمی و١٠٣٠ شاکردی اولان اسکی بردارالفنونی، علم‌الارض، علم معادن وتاریخ طبیعی نمونه‌لرینی دخی حاوی مکمل موزه‌سی، بیوك کتبخانه‌سی وپك ایشلك تجارتی واردر.

نیویورق (New York) ممالك مجتمعه‌نك وبتون آمریقانك اك بیوك شهری اولوب، لوندره وپاریسدن صكره كرهٔ ارضك اوچنجی شهریدر . همنامی اولان حكومتك ساحلنده واقع (مانهاتان) شبه جزیره‌سی اوزرنده مؤسس اولوب، غرباً (هودسون) ایرماغیله (هوبوكن) و (جرسی سیتی) وبونلرك آرقه‌سنده (نیوآرق) قوبی ایچنده بولنان (نیوآرق) و (الیزابت) شهرلرندن، شرقاً وجنوباً دخی (ایست ریور) بوغازیله (لونغ ایسلاند) جزیره‌سی اوزرنده بولنان (بروقلین) شهرندن آیرلمشدر . بو آلتی شهرك همان هربری آیری برحكومته تابع ایسه‌لرده ، آنجق نهر مجراسیله وطار بربوغازله بربرلرندن آیرلمش اولوب، امور ومعاملات تجاریه‌لری مشترك اولدیغندن ، وبینلرنده‌كی مسافه وآیریلق نفس استانبول ایله غلطه واسكدار وقاضی‌كوی آره‌سنده‌كندن دخی آز اولدیغندن، جمله‌سنك وهله‌دردینك یعنی نیویورق ، بروقلین، جرسی‌سیتی وهوبوكنك برشهر عد اولنمسی اقتضا ایدر . نفس نیویورقك ١ ٥١٥ ٣٠١ ، مذكور اوچ شهرله برلكده ٢ ٥٥٦ ٤٢٤ وآلتیسی برابر ٢ ٧٦٣ ٢٥٤ اهالیسی واردر . مركزی ٤٠° ٤٢′ ٤٤″ عرض شمالی ٧٦° ٢٠′ ٣٨″ طول غربیده اولوب، همان مادرید وناپولینك عرضنده واقعدر . شهرك جنوبنده هودسون نهریله ایست ریور بوغازی برلشوب ، كسب توسع ایده‌رك ، كنیش برقوی تشكیل ایتدكدن صكره، ینه طارلاشه‌رق، قره ایله لونغ ایسلاند آطه‌سی آره‌سنده قویك مدخلی اولان و ١٢ كیلومتره وسعتی بولنان بوغازی تشكیل ایدیور. بوقویك غرب جنوبی جهتنده برطاربوغازله ایچدن ایچه واقع (نیوآرق) قوینه كچیلیر، كه بوكاده سیرسفائنه صالح برچوق جدوللر منتهی اولیور . بووجهله نیویورقك ایچدن ایچه برقاچ بیوك وصاغلام لیمانی اولوب، هودسون نهری دخی تا یوقاریلره قدر بیوك سفائنك‌ده سیرینه صالح اولدیغندن، بوشهر تجارت بحریه‌جه دنیاده امثالسزدر، وبوسایه‌ده برعصر ظرفنده جسامتجه دنیانك اوچنجی وتجارتجه لوندره‌دن صكره اوله‌رق ایكنجی شهری حكمنه كچمشدر. لیمانك اطرافنده‌كی ریختملری ٤٠ كیلومتره طولنده‌در . شرق جهتی یعنی لیمان طرفی تجارت یری اولوب ، مغازیلرله بانقه و بورسه كبی دوائری حاوی اولدیغی حالده، تجارتك وسعت و جسامتنه نسبةً موقعی طار كلمكله، بتون ابنیه‌سی آلتی یدی قاتلیدر . غرب طرفی اقامته مخصوص محله‌لری حاوی اولمغله، اوجهتك سوقاقلری دها كنیش اولوب، واسع میدانلری وعمومی باغچه‌لری واردر. نیویورق ایله (بروقلین) آره‌سنده ایكی كیلومترویه قریب بویی اولان برآصمه كوپری مواردانی تسهیل ایدیور . هودسون نهری ایسه كوپری تمدید اولنه‌میه‌جق درجه‌ده كنیش اولدیغندن ، نهرك آلتندن ایكی تونل حفر اولنمشدر . ٦٤ كیلومتره‌لك مسافه‌ده بولنان (قروتون) كولندن دمیر كونكلرله شهره صوارآقه ایدیلوب، هرطرفنه یتیشدیرلمشدر. نیویورقك مؤسسات تجاریه‌سی پك مكمل اولدیغی كبی، مؤسسات علمیه وخیریه‌سی دخی پك ایلری اولوب، بری رسمی وبری خصوصی ایكی بیوك دارالفنونی، آیریجه طب، حقوق وهندسه مكتبلریله سائر مكاتب عالیه‌سی، دارالمعلمین ودارالمعلماتی، پك منتظم مكاتب اعدادیه وابتدائیه‌سی، یتیم وفقیر چوجقلرك تعلیم وتربیه‌سنه مخصوص متعدد مؤسسات خیریه‌سی، آقادمیالری ، مختلف جمعیات علمیه‌سی، عمله‌یه وارنجه‌یه‌قدر اصناف اهالی‌یه مخصوص قرائتخانه‌لریله عمومی درسخانه‌لری، متعدد كتبخانه‌لری، تاریخ طبیعی وعلم الارض وسائر فنونله آثار عتیقه‌یه مخصوص موزه‌لری، نباتات باغچه‌سی، رصدخانه‌سی، (سیتی‌هال) اسمیله تكمیل مرمردن یاپلمش جسیم بربلدیه دائره‌سی ، لیمانده برآطه اوزرنده كمرك وقرانتنه دائره‌لری، دیكر بركوچك آطه اوزرنده حریت نامنه برجسیم هیكلیله الندہ طوتدیغی بربیوك فناری، بری نیویورق حكومتنه ودیكری عموم ممالك مجتمعه‌یه عائد ایكی ترسانه‌سی، استحكاماتی، ایچلرندن بری ٣٠٠٠ سیرجی استیعاب ایدر ٣٠ قدر تیاتروسی و سائر اكلنجه یرلری واردر . مطبوعاتی پك ایلری اولوب ، پك چوق مطبعه‌لری وبوزلرجه غزته وعلمی وفنی رسائل موقوته ومجموعه‌لری واردر . صنایع وتجارتی پك ایلری اولوب، فابریقه‌لری ١٥٠٠٠ ، ایچلرنده ایشلین عمله ٢٥٠٠٠٠ وسنوی محصولات صناعیه‌سی ٢ ١/٢ ملیار فرانق راده‌لرنده‌در . بتون ممالك مجتمعه تجارتنك نصفی بو شهرده اجرا اولنوب ، ادخالات

واخراجاتنك مجموعى ٤ ½ مليار فرانق راده‌لرنده‌در. آنجق ياشايش پك بهالى اولوب ، فقراسى تعيشده خيلى زحمت چكر ؛ وهواسى صاغلام ايسه‌ده، ازدحامك كثرتندن وفقرانك سفالتندن طولايى خسته‌لقلرى چوقجه‌در . نيويورق شهرى ١٦٢١ده فلمنكليلر طرفندن تأسيسله (يكى آمستردام) تسميه اولنمشيكن، ١٦٦٤ ده انكليزلرك الينه كچوب، شمديكى اسميله تسميه اولنمش ؛ و١٧٨٣ ده ممالك مجتمعه ارباب قيامنك ضبطنه كچه‌رك، همنامى اولان جمهوريتك وبتون ممالك مجتمعه‌نك كرسىٔ حكومتى اتخاذ اولنمش ايكن، ١٧٩٠ ده مركزيت عموميه واشينغتونه ونيويورق حكومتنك مركزيتى آلبانى شهرينه نقل اولنه‌رق، نيويورق صنايع وتجارته سربست براغلمش ؛ واووقتدنبرى سنه‌دن سنه‌يه باعث حيرت برصورتله بيومكه دوام ايتمشدر .

نيويورق ⎨ حكومتى (État de New York) ممالك مجتمعه‌يى تركيب ايدن جماهيرك شرق شمالى جهتنده بولنانلرندن اولوب، اڭ بيوك معموره‌سى اولان ومقدما مركزى بولنان شهر عظيمك اسميله تسميه اولنمشدر. شرقاً ورمونت، ماساچوست وقونكتيقوت حكومتلريله يعنى وقتيله يكى انكلتره دينلن خطه ايله، شرق جنوبى طرفندن بحرمحيط آطلاسى ايله، جنوباً نيوجرسى وپانسيلوانيه حكومتلريله، غرب شمالى جهتندن مملكتى ايريدن ايران اريه واونتاريو كوللريله، بونلرك آره‌سنده‌كى نياغاره نهريله وآياقلرى اولان سنت‌لوران ايرماغيله، شمالاً دخى قناده‌نك كبك حكومتى اراضيسيله محدوددر. ′٣٠°٤٠ ايله °٤٥ عرض شمالى و°٧٤ ′١١ ايله ″٢٠′٦°٨٢ طول غربى آره‌لرنده ممتد اولوب ، مساحهٔ سطحيه‌سى ١٢٧٣٥٠ مربع كيلومتره واهاليسى ٥٩٩٧٨٥٣ كشيدر، كه هر مربع كيلومتره باشنه ٤٧ كشى دوشر . اراضيسى عموميت اوزره دوز وآز عارضه‌لى اولوب، مع‌هذا (آلغانى) سلسلهٔ جبالنه مربوط برصره كوچك طاغلر جنوب غربيدن شمال شرقى‌يه طوغرى اوزانه‌رق، برتقسيم مياه خطى تشكيل ايدر؛ ومملكتك شرق شمالى طرفنده‌دها زياده يوكسه‌رك، (مارسى) طاغى نامنى آلير، كه ارتفاعى ١٦٣٩ متره‌در . بوسلسله‌نك برشعبه‌سى اولمق اوزره، نياغاره‌يه طوغرى دخى برصره تپه‌لر اوزانيور . مياه جاريه‌سى وكوللرى چوق اولوب . شرق شمالى حدودنده بولنان وهربرى بردكيز وسعتنده اولان اريه واونتاريو كوللريله بونلرك آره‌سنده اولوب، دنيانك اڭ مشهور شلاله‌سنى تشكيل ايدن نياغاره نهرندن وبتون اوبيوك كوللرك فضلهٔ مياهنى دكيزه كتورن سنت لوران ايرماغندن بشقه، نيويورق حكومتنك مذكور تقسيم مياه خطيله آيرلمش ايكى طاقم انهارى اولوب ، برطاقمى واڭ بيوكلرى شرق جنوبى‌يه طوغرى جريانله بحرمحيط آطلاسى‌يه، وكثرتلى اولدقلرى حالده جمله‌سى كوچك اولان ايكنجى طاقم غرب شمالى‌يه طوغرى جريانله مذكور بيوك كوللره وسلت لوران ايرماغنه، كه هر ايكى جهتدن بحرمحيط آطلاسى‌يه دوكيلور . يالكز بركوشه‌سنك مياه جاريه‌سى مكسيقه كورفزينه دوكيلن ميسيسيپى‌يه تابع اوهيو نهرينه دوكلمك اوزره، جنوبه طوغرى آقار. اڭ بيوك انهارى برنجى يعنى [illegible] بحرمحيط آطلاسى مائله‌سنده اولوب ، [illegible] (هودسون) نهريدر، كه صوبى چوق وبير سفائنه صالح اولوب ، مركز حكومت اولان (آلبانى) شهرندن وديكر برچوق معموره‌لرك اوكندن بعدالمرور، نيويورق شهرينه واصل اوله‌رق، خليجى دنيانك اڭ كوزل ليمانى تشكيل ايديور . تابعلرندن اڭ مهمى (موهاوق) نهريدر. (دلاوار) ايله (سوكهانه) ايرماقلرى دخى اڭ بيوكلرندن ايسه‌ده، مجرالرينك يالكز برقسملرى بوجمهوريتده اولوب ، بعده پانسيلوانيه‌يه كيررلر. كوللرك مائله‌سنده‌كى نهرلردن يالكز (بوفالو) اريه كولنده‌كى منصبنده همنامى اولان شهرك مؤسس اولديغى محلده تشكيل ايتديكى بيوك ليماندن طولايى ذكره شاياندر . حدودده‌كى مذكور بيوك كوللردن ماعدا داخل مملكتده برچوق كوللر بولنوب ، اڭ بيوكلرى (اونيده) و (قايوغه) در .

هواسى پك سرت وسريع التحول اولوب، يالكز ساحلده‌كى كوشه‌سى دها معتدلدر . سائرطرفلرنده يازين ميزان الحراره‌نك ٣٩ درجه‌يه قدر چيقديغى وقيشين تحت الصفر ٢٢ درجه‌يه قدر ايتديكى اولور . قيشلرى اوزون وسرت اولوب، بوفالو ليمانى آيلرجه بوزلرله محاط بولنور . شمال وغرب

جهتلرینك هواسی دها سرتدر . اراضیسی پك اوقدر زراعته الویریشلی دکل ایسه‌ده ، زراعتك فنه تطبیقاً اجراسی سایه‌سنده ممالك مجتمعه‌نك اك محصولدار یرلری صره‌سنه چکمشدر . یقین وقتلره کلنجه‌یه قدر مملکتك نصفی بالطبع کورمه‌مش بیوك اورمانلرله مستور ایکن ، ابنیه وسفائن انشاسیله دباغت ایچون کسیلن آغاجلردن شمدی مساحهٔ سطحیه‌سنك آنجق بر ربعی اورمانلرله مستور قالمشدر . آغاجلرینك چوغی چام انواعندن اولوب ، میشه ، کورکن ، قره آغاج ، جوز ، قواق وسائر اشجار دخی بولنور . اراضیسنك اوچ ربعی ، تماميله مزروع دکل ایسه‌ده ، اراضئ زرعیه عدادینه داخل اولمشدر . اك برنجی محصولاتی : بولاف ایله پتاته اولوب ، ایکنجی درجه مصر ، شربنجی اوتی ، اوت ، سبزه واوچنجی درجه‌ده بغدای ، آرپه ، داری ، چاودار وتوتوندن عبارتدر . حیوانات اهلیه‌سندن اك چوق بولنانی صیغیر اولوب ، مجموعی ٢ ١/٢ ملیونه قریبدر . ٢ ملیونه قریب [illegible]نی ، یا ملیوندن زیاده بیکیر وصرکی وبراوقدر دخی واردر . حیوانات اهلیه‌سنك مجموعی ٦ ملیون ایدر . حیوانات وحشیه‌سی آیی وقوردك انواعیله [illegible] کچیسی ، بیان کدیسی ، ودریلری کورك اعماله یار حیواناتله انواع کثیره‌سیله طیور وصو قوشلرینك اجناسندن عبارتدر . کومش وآلتون معدنلری مفقود اولوب ، کمور دخی یوغیسه‌ده ، دمیر معدنلری پك چوق اولوب ، سائر بعض معادنی دخی واردر . بونلرك سنوی ٨ ملیون فرانق قیمتنی متجاوز محصولنه مرمر وسائر احجار واتربه ایله مملحه‌لرینك محصولی منضم اولنجه ، مجموعی سنوی ٤٠ ملیون فرانغه تقرب ایدر . صنایع و تجارتی پك ایلری اولوب ، هان هرنوع مصنوعات ومعمولات فابریقه‌لری واردر . ١٨٨٠ سنه‌سی استاتستیقنه کوره ، تاریخ مذکورده بو جمهوریت داخلنده ٤٤ بیك قریب فابریقه بولنوب ، ایچلرنده ٥٢٣ ٠٠٠ عمله ایشلر ، وسنوی ٥ ١/٢ ملیار فرانق قیمتنده معمولات چیقاردی . جمله‌سنك قوهٔ محرکه‌سی ٤٥٥ ٠٠٠ بیکیر قوتنده اولوب ، نصفندن آز زیاده‌سی بخارله ونصفنه قریب مقداری صوایله دونردی . آمریقاده صنایعك ترقیات فوق‌العاده‌سنه نظراً ، بو مقدارلر شمدی‌یه قدر تضاعف ایتمش اولسه کرکدر . طرق ومعابر ووسائط نقلیه‌سی باعث حیرت اوله‌جق درجه‌ده چوق اولوب ، اکثر انهاری سیر سفائنه صالح اولدقدن وبرچوق جدوللر بولندقدن بشقه ، دمیریوللری دخی مملکتی بر آغ صورتنه قویه‌جق درجه‌ده چوق وترامواي‌لری بوندن‌ده زیاده‌در . بری نیویورقدن بروقلینه ودیکری نیاغاره نهری اوزرنده وشلالهٔ مشهوره‌نك آلت طرفنده اولمق اوزره ، عجائب عالمدن صایلمغه شایان ایکی بیوك آصمه کوپریسی واردرکه ایکیسی دخی ایکی قاتلی اولوب ، اوست قاتلرنده دمیریول ترنلری و آلت قاتلرنده آرابه‌لر و یایا و سواریلر [illegible] . تجارتی‌ده بو نسبتده ایلری وپك ایشلك [illegible]وص نیویورق شهرنده ممالك [illegible]میه‌سنك نصفی مقدارینه قریب [illegible] اولنور . کیجیلك وبالقجیلق دخی [illegible]وب ، اهالینك برقسم عظیمی دخی [illegible]نیر . اهالیسنك قسم کلیسی یانکه دینلن [illegible]جر بنی احفادندن اولوب ، آلمان مهاجر[illegible] . یارم ملیونه قریب مقدارده‌درلر . سائر [illegible] ملل مهاجرلر آزدر . زنجیلردخی ١٠٠ ٠٠٠ دن دون مقدارده واصل یرلیلرایسه برقاچ یوزدن عبارتدر . مرکزی ٩٥ ٠٠٠ اهالی‌یی حاوی اولان آلبانی شهری اولوب ، نیویورق ، بروقلین و بوفالو شهرلری بوندن چوق دها بیوکدر . ١٠ ٠٠٠ دن زیاده اهالیسی اولان شهروقصبه‌لری ٤١ عددنده‌در . جمهوریت ٦٠ قونتله منقسمدر . ٣٢ اعضادن مرکب برهیئت اعیانیه ١٢٨ اعضادن مرکب مجلس مبعوثانی واردر . مجلس عمومی‌یه ٣٢ مبعوث کوندرمك و رئیسك انتخابنه ٣٦ رأی ویرمك حقنی حائزدر .

(حرف النونك صوکی)

و

(باب الواو — فصل الالف الخ)

واباش { (Wabash) ممالك مجتمعه‌ده بر نهردر، كه اوهيو جمهوريتنك غرب جهتنده نبعانله، ابتداينه جمهوريتنه دخول، وبونكله (ايلينوآ) جمهوريتي حدودينى تفريقله، و بنسنه‌يه يكه‌رك، ٧٠٠ كيلومتره‌لك جريانىدن صكره، صاغ كناروندن (اوهيو) نهرينه دوكيلور.

واتر { (Vater) آلمانيامشاهير مستشرقيندن اولوب، ١٧٧١ ده صاقسه‌نك آلتبورغ بلده‌سنده طوغمش، و١٨٢٦ ده وفات ايتمشدر. هاله‌ده السنهٔ شرقيه معلمى بولنمش؛ وعربى، عبرانى، سريانى وكلدانى لسانلرينك صرف كتابلرينى و بتون عالمك خطلرينى جامع بركتاب يازمشدر.

واترفورد { (Waterford) ايرلانده‌نك مونسترخطه‌سنده و(سوير) نهرينك صاغ كنارنده اوله‌رق منصبندن ٨ كيلو متره يوقاريده و دوبلينك ١٢٥ كيلومتره جنوب غربيسنده قونتلق مركزى برشهر واسكله اولوب، ٢٤٠٠٠ اهاليسى، كوزل ليمان وريختملرى، ياتروسى، منسوجات، جام و سائره فابريقه‌لريله دميرخانه‌لرى وتجارت بحريه‌سى واردر.

— واترفورد قونتلغى غرباً غورق، شمالاً كيلكنى وتيبرارى، شرقاً وكسفورد قونتلقلريله، جنوباً دخى بحر محيط آطلاسى ايله محاط اولوب، مساحهٔ سطحيه‌سى ١٩٠٠ مربع كيلومتره و اهاليسى ١٢٥٠٠٠ كشيدر.

واترلو { (Waterloo) بلجيقه‌نك جنوبنده برابانت اياتنده و بروكسلك ١٨ كيلومتره جنوبنده برقريه اولوب، بيوك ناپوليونك ١٨١٥ ده دول متفقه عسكرينه قارشى ايتديكى صوك محاربه‌ده‌كى مغلوبيت قطعيه‌سنك موقعى اولمغله، كسب اشتهار ايتمشدر.

واتيقان { (Vatican) روماشهرنده پاپالره مخصوص اولان جسيم سرايك مبنى اولديغى تپه‌نك اسمى اولمغله، مذكور سرايه و پاپالق دائره‌سنه دخى بواسم ويريليور.

واثق { شعراء عثمانيه‌دن اوچ كشينك مخلصيدر:

برنجيسى (احمد —) استانبوللى اولوب، حسن خطى دخى اولمغله، برچوق كتابلر ورقعه‌لر يازمش؛ ونهايت جنونه مبتلا اولوب، ١١٠٣ تاريخنده بيمارستانده وفات ايتمشدر. شو بيت اونكدر:

اولمه ترانه سنج كل اى عندليب زار
عشق اهل درده مانع كفت وشنود اولور

— ايكنجيسى (محمد —) بنه او عصر مدرسيننددن اولوب، شو بيت اونكدر:

بيلور كيفيتى ارباب عشقك بنه سالكلر
نه‌بيلسون تابش مهرى اوكيم تحقيق اعمادر

— اوچنجيسى (ابراهيم —) بنه خطاطيندن اولوب، ١١٦٨ ده وفات ايتمشدر. شو مقطع برنعت شريفندندر:

رجاى مغفرتله يوز سوروب كلدم بودركاهه
سيه رو واثق آشفته حالم يارسول الله

واثق بالله { (هارون بن المعتصم بالله محمد بن هارون الرشيد) خلفاء عباسيه‌نك طقوزنجيسى اولوب، ١٩٦ ده طوغمش؛ و٢٢٧ تاريخنده، پدرينك وفاتى اوزرينه، تخت خلافته قعود ايدوب، بش سنه ايله بدى آى حكومت

سوردكدن صكره، ٢٣٢ ده ٣٦ ياشنده استسقا مرضندن (سرمن رأى) ده وفات ايده‌رك، اوراده دفن اولنمشدر. زمان خلافتنده افريقيه‌ده‌كى بنى اغلب امراسى يدىله صقليه يعنى سيجيليه جزيره‌سى فتح اولنه‌رق، خلافت اسلاميه‌يه الحاق ايدلمشيدى. برادرى متوكل خلفى اولمشدر. محمد اسمنده براوغلى بعده مهتدى بالله لقبيله تخت خلافته چقوب، خلفاء عباسيه‌نك اون دردنجيسى اولمش؛ وذريتندن بشقه كيمسه حكومت سورمه‌مشدر.

— مصرده اسماً حكومت سورن خلفاء عباسيه‌دن دخى ايكى كشينك لقبى اولوب، برنجيسى (ابراهيم بن الحاكم بامرالله احمد) ٧٤٢ ده برادرى مستكفى بالله سليمانه خلف اولمش؛ وبش سنه مقام خلافتده قالدقدن صكره، ٧٤٩ ده اسقاط اولنمشدر. — ايكنجيسى (عمر بن ابراهيم) ٧٨٧ ده متوكل على الله محمده خلف اولوب، ٧٩١ تاريخنه‌دك درت سنه مقام خلافتده قالمشدر.

واثقى { فرس شعراسندن ايكى كشينك مخلصى اولوب، برى نيشابورلى اولديغى حالده، ٤٠ سنه نجف اشرفده مجاورت ايتدكدن صكره، تبريزه عودت ايدوب، ٩٤٠ ده اوراده وفات ايتمشدر. شو بيت اونكدر:

خوبان غم عشق ودل بيداد چه دانند
بيداد گران قاعدهٔ داد چه دانند

— ديكرى (شيخ حيدر على كبو) هندستانك لكهنو شهرندن ونواب شهباز خان كبو احفادندن اولوب، شو بيت اونكدر:

آنان كه صيد دل بنگاه وفا كنند
اى كاش يك نگاه كهى سوى ما كنند

واج دود { همدان ايله قزوين آره‌سنده بر موقع اولوب، ٢٩ تاريخ هجريسنده بوراده نعيم بن مقرنك تحت قيادتنده بولنان عساكر مسلمين ايله‌بيننده نهاوند محاربه‌سنه مماثل بيوك وقطعى بر محاربه اولمش؛ وغزاة مسلمين مظفر اولمشلردى.

واحات { چولك اورته‌سنده صولى ونباتاتى حاوى بر يرديمك اولان (واح)ك جمعى اولوب، فرانسزلرك (oasis) ديدكلرى شيئك مقابلى اولديغى حالده، بوصورتله جمع صيغه‌سنده خطهٔ مصريه‌نك غرب جهتنده واقع داخله، خارجه وبحريه واحلرينه علم اولمشدر. [بو اسملره مراجعت بيوريله.]

واحد { ايران شعراسندن اوچ كشينك مخلصيدر:

برنجيسى اصفهان فضلاء ساداتندن اولوب، طول مدت كيلان ومشهدده قاضى بولنمش؛ وعدالت واستقامتله شهرت بولمش ايدى. شو بيت اونكدر:

اى نور ديده رفتى بى نور ديده ماند
مژگان چو آشيانهٔ مرغ پريده ماند

— ايكنجيسى كرمانلى اولوب، بر هجويه‌ده هر بيتده (اقتلوا) كلمهٔ عربيه‌سنى تكرار ايتمكله، (واحد اقتلوا) ديمكله شهرت بولمشيدى. شو بيت اونكدر:

بركريهٔ من خندهٔ آن بسته دهن بين
درخندهٔ آن لب شكر وكريهٔ من بين

— اوچنجيسى (محمد على اكبر) قم شهرندن اولديغى حالده، اصفهانده نشأت ايتمشدر. شو بيت اونكدر:

تابستان ازنقش پا كل برمزارم ريختند
شاخ كل برسر ملائك ازغبارم ريختند

واحدى { (ابوالحسن على بن احمد المتوى) مشاهير ادبا ومفسريندن اولوب، «البسيط»، «الوسيط» و «الوجيز» عنوانلريله پك مقبول ومعتبر اوچ تفسير شريف يازمش؛ وابوالطيب متنبينك ديوانى شرح ايتمشدر. بو شرح ديوان مذكورك شروح عديده‌سنك جمله‌سنه مرجحدر. ٤٦٨ تاريخنده نيسابورده وفات ايتمشدر.

— ايران شعراسندن دخى برينك مخلصى اولوب، اكبر شاه زماننده هندستانه رحلت ايتمش ايسه‌ده، حالاً عودت ايتمشيدى. شو بيت اونكدر

درضمير من نمى گنجد بغير ازدوست كس
هر دوعالم را بدشمن ده كه مارا دوست بس

واحدى { عثمانلى شعراسندن ايكى كشينك مخلصى اولوب، برنجيسى (عبد الواحد افندى) قره داود زاده سليمان چلبينك اوغليدر. ابتدا طريق علميه‌يه منسوب ايكن بعده طريقته سلوكله، كوشهٔ زهد وقناعته چكلمشيدى. اونجى قرن هجرى شعراسندندر. شو مطلع اونكدر:

ايتديرور خنده‌لرك لؤلؤ لالا سيرين
كوستر لعل لبك ساغر صهبا سيرين

— ایکنجیسی (ابراهیم —) روم ایلنده‌كی حاجی اوغلی بازارندن اولوب، درسعادته ورودله، دور مدارسی ایتدکدن صکره، حلب قاضیسی اولمش؛ و بومأموریتدن عودتنده ١١٢٦ ده وفات ایتمشدر. ابن خلکانك وفیاتی اختصار، ومطولك ابیاتی شرح ایتدیکی کبی، شعراء عربك حروف هجا ترتیبیله بوندکره‌سنی ترتیب، و بوکا برچوق حواشی علاوه ایتمشدر. (وجدی) مخلصیله دخی بعض اشعاری واردر. شو بیت اونکدر:

باشلدی بلبل فغانه غالبا نوروزدر
ایلدی عشاقدن عرض نوا نوروزدر

وادی الحجارة { اسپانیه‌ده (غوآدالاجاره) شهرینك اسم صحیح عربیسی اولوب، الیوم اسپانیوللرجه مستعمل اولان اسم مذکور بونك غلطیدر. [«غوآدالاجاره» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

وادی حلفا { صعید مصرك منتهای جنوبنده و نوبه حدودنده اوله‌رق اسنانك ٣٨٤ کیلومتره جنوب غربیسنده و نیلك صاغ کنارنده اوله‌رق ایکنجی شلاله‌دن ٢ کیلومتره آشاغیده برقصبه اولوب، ٣٤٤٥ اهالیسی وجوارلرنده کلیتلی حلفا اوتی واردر، که بوندن وقتیله کوزل بر جنس حصیر یاپیلیردی؛ شمدی ایسه الیافی منسوجاتده قوللانلمق اوزره، آوروپا فابریقه‌لرینه کیدر.

وادی الرمل { (Roumel) جزایرك قسنطینه ایالتنده برایرماق اولوب، مجراسنك بعض قسملری بشقه اسملرله وحتی منصبنه قریب اولان قسم اسفلی (الوادی الکبیر) اسمیله دخی مسمادر. سطیفك ٣٥ کیلومتره شرق شمالیسنده ١٣٠٠ متره قدر ارتفاعی اولان و قسنطینه‌یه قدر امتداد ایدن فرجوه طاغندن نبعانله، ابتدا شرق جنوبی‌یه و بعده شرق شمالی‌یه جریان ایده‌رك، عبدالنور اووه‌سی ایچندن وصکره برطاقم طار وصرب بوغازلردن مرور، و برچوق چایلرك صولرینی اخذ ایتدکدن صکره، قسنطینه شهرینه واصل اولور؛ و اوراده (ابومرزوق) نهریله دخی برلشه‌رك، صویی خیلی چوغالمش اولدیغی حالده، ٢٠٠ متره قدر درین غریب بر خندقك ایچنه کیروب، بومحلده ٢٠ و ٢٥ و ١٥ متره یوکسکدن دوشن اوچ شلاله تشکیل ایدر. اوزرنده ١٠٥ متره یوکسك بردمیر کوپری و بر جسرطبیعی یعنی قیادن کمرلر بولنیور. قسنطینه‌نك آلت طرفنده برطاقم میاه حارهٔ معدنیه دخی آلدقدن صکره، شمال غربی‌یه طوغری دونوب، منصبنه‌دك طار بوغازلردن کچر. مجراسی ٢٥٠ کیلومتره اوزون اولوب، حوضه‌سنك مساحهٔ سطحیه‌سی ٩٠٤٠ مربع کیلومتره‌در. قسنطینه‌نك اوست طرفنده برچوق اراضی‌یی سقی واحیا ایتمك اوزره، بونهره بر بند یاپمق فرانسز حکومتجه متصوردر.

— اسپانیه‌ده‌كی (غوآدارامه) نك دخی اسم صحیح عربیسیدر. [بواسمه مراجعت.]

وادی السباع { بصره‌دن مکهٔ مکرمه‌یه کیدن طریق اوزرنده وبصره‌دن ٥ میللك مسافه‌ده بر وادی اولوب، وقعهٔ جمله زبیر بن العوام (رضه) بووادیده شهید اولمشدی.

وادیٔ شرق { و وادیٔ غربی و وادیٔ عتبه (الوادی الشرقی والوادی الغربی) فزانده اوچ ناحیه‌در.

وادی العجم { سوریه ولایتنك شام سنجاغنده ودمشق شامك غرب جهتنده اوله‌رق جبل الشیخك شرقی اتکلرنده وبردی نهری اطرافنده واقع بر قضا اولوب، ٨٢ قریه و ٢٣ مزرعه‌دن مرکبدر. مرکزی دمشق شامك ٤ ساعت غرب جنوبیسنده واقع (قطنا) قصبه‌سیدر. اهالیسی ٣٣٦٦٠ کشی اولوب، ٢٥٠٠ قدری روم مذهبنده خرستیان، ٢٢١٢ سی درزی و قصوری مسلمدر. جمله‌سی لسان عربی ایله متکلمدرلر. اراضیٔ مزروعه‌سی ٤٠٣٣١ قطعه‌یه منقسم اوله‌رق ٤١٧١٦٠ دونمدن عبارت اولوب، طوپراغی منبت ومیاه جاریه‌سی چوق اولمغله، محصولاتی بغدای، آرپه، مرجمك، نخود، بقله، سیسام، زیتون، اوزوم، بادم، قایسی، نار، الما وسائر نفیس میوه‌لردن عبارتدر. صنایع محلیه: یموق چارشف، بز، عبا، سجاده، حصیر وسائره اعمالندن عبارتدر.

صیدادن دمشقه قدر تمدید اولنان شوسه بو قضا
ایچندن مرور ایتمکله ، موارادات وتجارتی تسهیل
ایدیور . قضا داخلنده ٦٠ جامعشریف ، ١٩
مسجد، ٥ مدرسه ، ١٢ کلیسا، ١ اصول جدیده
اوزره ابتدائیه و١٢ صبیان‌مکتبی ، ٣٣٧ دکان،
١٠ خان ، ٥٤ دکرمن ، ٣٦ یاغخانه ، ٢ فرون
و١٢ حمام موجوددر . بعض آثار عتیقه وخرابه.
لری دخی واردر .

وادی القری { مدینهٔ منوره ایله شام بیننده واقع و مدینه
اعمالندن معدود قراسی چوق معمور بر وادی
اولوب ، وقت سعادتده یهود اهالی ایله مسکون
اولدیغی حالده ، یدنجی سال هجریده خیبرفتحندن
عودت نبویده صلحاً فتح بیورلمش؛ وحضرت عمر
بن‌الخطاب زماننده، حجاز اهالیٔ غیرمسلمه‌دن تخلیه
ایتدیرلدیکی صره‌ده، وادی‌القری دخی تخلیه‌اولنمش؛
وبر روایتده حجازدن معدود اولمامغله ، تخلیه
ایدلمامش ایدی .

وادی کبیر { (الوادی‌الکبیر) اسپانیه . ده‌کی (غوادالکیویر)
ایرماغنك اسم صحیح عربیسیدر . [« غوادالکیویر »
و « وادی‌الرمل » ماده‌لرینه مراجعت بیوریله .]

وادی موسی { بیت‌مقدسك جنوب‌جهتنده وفلسطین ایله حجاز بیننده
زیتون آغاجلری چوق بردره اولدیغی جغرافیون
اسلام آثارنده مذکور اولوب ، وادی‌العقبه‌نك
عینی‌اولسه گرکدر . — بووادینك شرق‌طرفنده‌کی
طاغلك اتکنده واقع (حجر) شهر قدیمنك خرابه.
لرینه دخی بواسم و بریلیور . [« حجر » ماده‌سنه
مراجعت بیوریله .]

وادیین { (یاخود وادیان) حجازك شما. لنده‌کی حجرخطه‌سنده ومدائن
قربنده جبل سراة اوزرنده بربلده و یمنده زبید
اعمالندن واردانی چوق برناحیه اولدیغنی یاقوت
حموی بیان ایدیور .

وار { (Var) فرانسه‌نك جنوب شرقی جهتنده برنهردرکه بحری آلپ سلسله‌سنك
(غارت) طاغندن نبعانله ، جنوبه طوغری جریان
ایده‌رك ، ١٠٠ کیلومتره‌لك مسافه قطع ایتدکدن
صکره ، نیسه ایله آنتیبه آره‌سنده آق دکیزه
دوکیلور . گنیش لکن آز درین برنهر اولوب،
سیل کبی آقار . نیسه‌نك فرانسه‌یه الحاقندن اول
بو دولت ایله ساردنیه قرالغی آره‌سنده خط
حدودی تشکیل ایدردی .

وار { ایالتی (Dép. du Var) فرانسه‌نك جنوب‌شرقی جهتنده‌کی ایالاتندن‌اولوب،
شرقاً بحری آلپ، شمالاً آشاغی آلپ، غرباً رونه
آغزی ایالتلریله جنوباً دخی آق دکیزله محاطدر.
مساحهٔ سطحیه‌سی ٦٠٣٦ مربع کیلومتره واهالیسی
٢٨٨٣٣٦ کشیدر. مرکزی « دراکینیان »
قصبه‌سی اولوب ، ایالت ٣ قضایه منقسم و ٢٨
ناحیه ایله ١٤٥ دائره‌یی حاویدر (هیره)
ایله (لرین) آطه‌لری‌ده بوایالته ملحقدر .
اراضیسی و علی‌الخصوص قسم شرقیسی پك طاغلق
اولوب‌سواحلی‌ده صرب‌و برچوق قویلری حاویدر.
ایالته نامنی ویرن (وار)دن بشقه (آرژان) اسمیله‌بر
نهری وبرطاقم‌کوچك چایلری دخی واردر . طوپراغی
قورو وقوملق‌اولوب، ذخیره محصولاتی آزایسه‌ده،
باغلریله زیتون ، پورتقال، طوت ، عناب، گل،
یاسمین وسائره آغاجلری، نباتات طبیه‌سی، منطار.
لری، صفرانی وسائرمحصولاتی واردر. اورمانلری
دخی چوق اولوب، خیلی کراسته چیقار. معدن
کموریله، مرمر، آلچی، غرانیت طاشی وسائر احجار
واتربه‌سی‌ده چوقدر. صیغیرلری آز اولوب،قیونلری
دها زیاده‌در . آریلریله ایپك و قرمز بوجکلری
چوقدر. صابون، یاغ، قونیاق و سائر مسکرات،
چیچك صویی وانواع عطریات، قبا چوخه ، قورو
یمش ورچل وشکرلمه فابریقه‌لریله دباغخانه‌لری‌واردر.
صاردلیه وسائر بالیق صلاموره‌سی دخی چیقار.

وارادین { (Varadin) آوستریه‌ومجارستان دولتنك خرواتستان خطه‌سنده
وآغرامك ٧٢ کیلومتره شمال شرقیسنده اوله‌رق
(دراوه) نهرینك صاغ کنارنده قومیتاته یعنی ایالت
مرکزی بر قصبه اولوب ، ١٢٠٠٠ اهالیسی ،
قلعه‌سی، قابلیجه‌لری ومقبول شرابی واردر.
— وارادین ایالتی شمال شرقی جهتندن مجا.
رستانله ، شمال غربی طرفندن استیریه ایله، جنوباً

آفرام، جنوب شرقی طرفندن دخی قروج ایالتلریله محدوددر. بویی ۷۲ واکی ۲۸ کیلومتره اولوب، ۱۷۶۰۰۰ اهالی ایله مسکوندر.

— مجارستانده وطمش نهری اوزرنده اوله‌رق (پانسوده) نك ۳۲ کیلومتره شمال غربیسنده دخی و اسمیله بر کوچك قصبه اولوب، ۳۰۰۰ اهالیسی واردر.

وارادین { بیوك — (Grand Varadin, Gros Wardein) مجارستانده بوده‌نك ۳۱۰ کیلومتره شرقنده وکورروس نهری اوزرنده (بهار) ایالتنك مرکزی بر شهر اولوب، ۲۰۰۰۰ اهالیسی، مکتب اعدادیسی، آقادمیه‌سی، ایلك منسوجات و پورسلن فابریقه‌لری، کوزل مرمرلری وکوکوردلی وچلیکلی قابلیجه‌لری واردر.

واران { (Varane) یونان قدیم مورخلرینك ایران ملوکندن بهرام اسمنده او. لانلره بوندن غلط اوله‌رق ویردکلری اسمدر.

وارته { (Warthe, Warta) آوروپای شرقیده بر بیوك نهردر، که آوستریه‌نك قراقوویه خطه‌سنك حدود جنوبیه‌سنده قارپات سلسله‌سی جبالندن نبعانله، شماله طوغری آقه‌رق، مذکورخطه‌یی شق ایتدکدن، وصولدن پروسیه‌نك حدودینی آیره‌رق کلن (ویستوله) چاینی اخذله، برخیلی مسافه‌ده دها تفریق حدود ایتدکدن صکره، لهستانه دخول ایله، کاه شرقه وکاه غربه میل ایده‌رك، شماله طوغری آقه‌رق، لهستانك غرب شمالی جهتنده (قوله) قصبه‌سنه واصل اولنجه، غربه طوغری دونر، وپروسیه‌یه بالدخول، برخیلی مسافه‌ده غربه وبعده شماله طوغری جریانله، (پوزن) شهرندن بعدالمرور، شمال غربی‌یه و نهایت ینه غربه طوغری دونه‌رك، (پوزن) ایالتنك قسم شمالیسنی شق ایله، (براندبورغ) ایالتنه کیرر؛ وصاغدن برصنعی جدول واسطه‌سیله (ویستوله) ایرماغیله اختلاط ایدن (نتچه) نهرینی اخذ ایله، (لاندبرغ) دن بعدالمرور، غرب جنوبی‌یه طوغری دونه‌رك، فرانقفورتك آلت طرفنده (اودر) ایرماغنه قاریشیر. مجراسی ۷۵۰ کیلومتره طولنده اولوب، قسم اعظمی سیر سفائنه صالحدر، وبالقلری چوقدر.

وارث { هندستان شعراسندن ایکی کشینك مخلصی اولوب، بری (شیخ محمد —) اله آبادلی وقطب الدین مصیبك مریدانندن اولدیغی حالده، ۱۱۰۶ ده ایفای حج ایچون، جانب حجازه عزیمت ایتمش؛ و عودتنده وطننده اختیار عزلت ایتمش ایدی. شو بیت اونکدر:

چون عندلیب کرچه بود ناله کار ما
آکه نشد کلی ز غم روزکار ما

— دیکری لاهورلی اولوب، شو قطعه جمله اشعار معنیدارندندر:

الهی از کرم عنقا صفت کردان نشانم را
همای قدس اکر جوید نیابد استخوانم را
زبانم را بوحدت آنچنان حمد آشنا کردان
که هفتاد ودوملت آید وبوسد دهانم را

واردار { (Vardar) روم ایلینك اك بیوك ایرماقلرندن اولوب، آرناوودلقده قوصوه ولایتنك قالقاندلن قضاسنده (شار) طاغنك شرقی اتکلرندن نبعانله، سلسلهٔ مذکوره‌نك قار. شیسنده‌کی (سوهاغوره) طاغلرندن اینن برطاقم چایلری دخی آله‌رق، کوزل بر اووه ایچنده شماله طوغری جریان ایدر؛ وقالقاندلنك شرق طرفنه واصل اولنجه، برچوق قوللره آیریله‌رق، صولدن قصبهٔ مذکوره‌نك ایچندن کچن قالقاندلن چاینی دخی اخذله، شرقه طوغری دونر وطاغلر آره‌سنده برطاقم طار بوغازلردن مرور، وصاغ وصولدن برقاچ چای اخذ ایده‌رك، اسکوب اووه‌سنه دوشنجه، صولدن قچانیق بوغازندن کلن (لیپانیچ) نهرینی وبرطاقم کوچك چایلر دخی آلوب، خیلی بیومش اولدیغی حالده، اسکوب شهرینك یانندن کچر، وجنوب شرقی استقامتنی آله‌رق، اسکوب اووه‌سندن چیقنجه، ینه طاغلر آره‌سنده طار بروادیده جریانه باشلایوب، سلانیك ولایتنه کیرر؛ کوپریلینك آلت طرفنده صاغدن (توپولقه) وبابونه، وبعده صولدن (برغالیچه) وینه صاغدن مناستر اووه‌سندن کلن وهپسندن بیوك اولان (قره‌صو) یی آلیر؛ وواردن آشاغی اهمیتلی برچای آلمیه‌رق، برطاقم طار اووه‌لردن کچر، ونهایت سلانیك اووه‌سنه دوشوب، صاغدن ینیجه کولنك آیاغی اولان (قره‌اصمق) نهرینی آلیر؛ وبرقاچ قول دخی صالوب، جنوب غربی جهتنده‌کی اینجه‌قره‌صوایله‌ده بعدالاختلاط، سلانیك کورفزینه دوکیلور. مجراسی تقریبا ۳۰۰ کیلومتره اولوب، فیضاننده جریانی پك شدتلی اولمغله، سلانیك اووه‌سنه

شمدیکی حالده فائده‌دن زیاده ضرری طوقنیور؛ وتشکیل ایتدیکی بتاقلقلرله وودکدیکی صفوق وعفونتلی روزکارله سلانیکک هواسنی اخلال ایدیور. مع‌هذا فیضانه قارشی سدلر یاپیله‌رق، اراضی‌یی باصمه‌سنه وبتاقلقلر تشکیلنه میدان ویرلمیه‌جک، سقی اراضی ایچون جدوللر آچیله‌جق وآغزی تمیزلنوب، قسماً اولسون سیرسفائنه صالح برحاله قونیله‌جق اولسه، هروجهله باعث استفاده اوله‌جغنده شبهه یوقدر. اسکوبده، کوپریلیده، سلانیک اووه‌سنده وسائر موقعلرنده کوپریلری واردر. سلانیکدن اسکوبه کیدن و اورادن صربیه طریقیله آوروپا خطوطنه قاوشان دمیریول خطی واردار وادیسنی تعقیب ایدیور.

وارزه { (Varèse) ایتالیانک لومباردیه خطه‌سنده همنامی اولان کولک قربنده واولونه نهری اوزرنده اوله‌رق میلانک ۵۳ کیلومتره شمال غربیسنده برقصبه اولوب، ۸۵۰۰ اهالیسی وبرمشهور زیارتکاهی واردر.

وارسته { فرس شعراسندن بروجه آتی درت کشینک مخلصیدر:

برنجیسی (ملا امام قلی بیک) چکنی طائفه‌سی رؤساسندن اولوب، شوبیت اونکدر:

آنکه برجستیم کم دیدیم درکار است ونیست
درحقیقت نیست جز السان که بسیار است ونیست

— ایکنجیسی لاهورلی اولوب، اصطلاحات فارسیه‌نک تحقیقی ایچون ایرانه عزیمتله، ۳۰ سنه اوراده سیاحت، و «مصطلحات الشعرا» و «صفات کائنات» عنوانلریله ایکی کتاب تألیف ایلمش ایدی. شیخ علی حزین لاهیجانی ایله محبق اولوب، خان آرزونک شیخ مشارالیهک آثاری طلبهنده یازدیغی «تنبیه الغافلین» عنوانلی کتابه «رجم الشیاطین» عنوانیله بردیه یازمشیدی. ۱۱۸۰ تاریخلرنده برحیات ایدی. «جنک رنکارنک» عنوانیله براثری دخی واردر. میرزا محمد حسن قتیل بونک یکنیدر.

— اوچنجیسی (نواب حفیظ الله خان) دهلیلی اولوب، نواب عبدالصمد خانک محبی ایدی. شوبیت اونکدر:

دلم قربان زخم ناوک او
که صیاد من آن ابروکان است

— دردنجیسی (شیخ قاسم) هندستانک فرخ آباد شهرنده نشأت ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

کی احتراز زچشمت دل خراب کند
چه کونه مست زمیخانه اجتناب کند

وارشووه { وارسوویه (Varsovie, War-szava) لهستانک مرکزی برشهر اولوب، ویستوله ایرماغنک صول کنارنده وپترسبورغک ۱۲۶۰ کیلومتره جنوب غربیسنده واقعدر. بیوک برشهراولوب، ۴۱۶ ۴۹۰ اهالیسی، (پراغه) اسمیله نهرک اوبریاقه‌سنده بربیوک محله‌سی، متین قلعه‌سی، بربیوک سرایی، متعدد مصنع کلیسالری، متعدد میدانلری، قرال اوچنجی سجیسموند ایله قوپرنیقک هیکللری، بری لهجه وبری فرانسزجه اویونلره مخصوص ایکی بیوک تیاتروسی، سوبیسکینک هیکلنی حامل برکوزل طاش کوپریسی، داخلی مکتب اعدادیسی، پاپاسلره مخصوص بیوک مدرسه‌سی، عسکری آقادمیاسی، زادکان اولادینه مخصوص مکتبیله صنایع، اورمان، موسیقی مکتبلری، رصدخانه‌سی، بیوک برکتبخانه‌سیله تاریخ طبیعی نمونه‌خانه‌سی وموزه‌سی اولان برجمعیت علمیه‌سی، زراعت، طب وفنون طبیعیه جمعیتلری، یوک وپاموق منسوجات، کاغد، فانت، بویا، مسکرات، آلات موسیقیه، آرابه، شاپقه وسائره فابقه‌لری وایشلک تجارتی واردر. دارالفنونی دخی وارایکن، ۱۸۳۲ ده لغو اولنمشدر. اهالیسنک بربیوک قسمی یهودیدر.

— وارسوویه‌بیوک دوقه‌لغی ۱۸۰۷ تاریخنده بیوک ناپولیون طرفندن تشکیل اولنه‌رق، روسیه وپروسیه لهستانک قسم اعظمنی حاوی ایدی. ولهستانک حکمداری ایکنجی آوغوستک حفیدی اولان صاقسه قرالی فردریق آوغوست بیوک دوقه‌لغنه نصب اولنمشدی. ۱۸۱۵ ده ناپولیونک سقوطیله برابر لغو اولنه‌رق، مملکتی روسیه ایله پروسیه آره‌سنده مقاسمه اولنمشدر.

وارطو { بتلیس ولایتنک موش سنجاغنده وسنجاغک منتهای شمال شرقیسنده برقضا اولوب، شرقاً بولانق، جنوباً نفس موش قضالریله، غرباً کنج سنجاغیله، شمالاً دخی ارضروم

ولايتيله محدوددر . مركزى وسطلرنده واقع كومكوم قريه‌سيدر . ٢ ناحيه ايله ٨٩ قريه‌دن مركب اولوب، ٩٠٠٠ى مسلم و ٧٩٩٤ى ارمنى اولمق اوزره، ١٦٩٩٤ اهالى ايله مسكوندر . اراضيسى عارضه‌لى اولوب، بيك كول طاغنك اتكلرى شمال غربيدن جنوب شرقيه طوغرى يايليور . فراتك ايكى قولندن برى اولان مراد چايى قضانك جنوب شرقى كوشه‌سنى شق ايدوب، صاغدن بتون قضانك مياه جاريه‌سنى جمع ايدن كومكوم نهرينى آلير . طوپراغنك قوهٔ انباتيه‌سى متوسط حالده اولوب، باشليجه محصولاتى : بغداى، آرپه، دارى، مرجك، نخود وسائره‌در . بيك كول طاغنك اتكلرنده برجنس چاى دخى چيقار. اهاليسى زراعتدن زياده حيواناتله وعلى‌الخصوص قيونله مشغول اولوب، بيك كول يايلەلرنده يازين كليتلى قيون سوريلرى رعى اولنه‌رق، قيشين حلب وشام ودياربكر طرفلرينه سوق اولنور. اورمانلرى اولميوب، يالكز صو كنارلرنده بعض سكودوقواق آغاجلريله بك سيرك قره آغاجلرى واردر. صنايع محليه باشليجه كردلرك ياپدقلرى كليم، سجاده، مكبه كبى شيلرله آت رختلرى اعمالندن عبارتدر. وارطو قريه‌سى قربنده مختلف خطلرى حاوى برچوق آثار عتيقه مشهوددر . اهالئ مسلمه‌سنك قسم اعظمى كرد اولوب، جبرانلى، لولان، حوزومك وقره‌باش عشيرتلرينه منقسمدر . حچين، لزكى وقره‌بولاق مهاجرلرى دخى واردر . قضانك صوتوق وخوشكوار صولرى ومياه معدنيه‌سى چوق اولوب، برقاچ كوچك كولى‌ده واردر .

وارك (Varègues) جرمان اقوامندن اسكى برقوم اولوب، بالطيق سواحلنده ساكن اولدقلرى حالده، روسيه‌نك نووغورود اهاليسى طرفندن مملكتلرينى فينوآلره قارشى مدافعه ايچون ياردیمه دعوت اولنه‌رق، رئيسلرى بولنان (روريق) بوندن بالاستفاده، نووغورودى ضبطله، ٨٦٢ ده بيوك پرنس عنوانينى آلوب، روسيه دولتنك اساسنى وضع ايتمشدى . اوصره‌ده بوقومك ديكر افرادى (كيف)ده وايسلانده‌ده يرلشمشلردى .

وارنه (Varna) بلغارستانك شرق جهتنده وقره دكيزك ساحل غربيسنده واقع برقويك ايچنده اولەرق سلستره‌نك ١١٥ كيلومتره جنوب شرقيسنده وپراوادى نهرينك منصبنده سنجاق مركزى، تجارتكاه برشهر واسكله اولوب، ٢٨١٧٤ اهاليسى واردر . جنتمكان سلطان مراد خان ثانينك مجارستان قرالى بشنجى لاديسلاس ايله متفقلرينى كلياً مغلوب ايده‌رك قزانديغى مظفريت عظيمه ايله مشهوردر . چوق يمورطه يمورطلار طاوقلرى مشهور اولوب، كليتلى طاوق ويمورطه اخراجاتى واردر . اسكى بربلده اولوب، وقتيله (اودسا قوستانتيه) دخى دينليردى.

— وارنه سنجاغى بلغارستانك منتهاى شرق شماليسنده اولوب، غرباً سلستره وشمنى، جنوباً شرقى روم‌ايلينك برغوس سنجاقلريله، شرقاً قره دكيزله، شمالاً دخى رومانيه حدوديله محدوددر .

وارونه (Varouna) هندولرك اساطيرنده دكيز الهى زعم اولنوب، انهار وكوللرك حاميلرى عد اولنان پريلر بونك تحت رياستنده عد اولنور.

وارويق (Warwick) انكلتره‌ده لوندره‌نك ١٥٠ كيلومتره شمال غربيسنده و (آوون) نهرى كنارنده واقع برتيه‌نك اوزرنده قونتلق مركزى برقصبه اولوب، ١١٠٠٠ اهاليسى، مستحكم براسكى دره‌بكلك سرايى، موزه‌سى، صو ايله اداره اولنور ايپليك وسائره فابريقه‌لرى ودوكمخانه‌لرى واردر.

— وارويق قونتلغى شمال شرق طرفندن ليچستر، شمال غربى جهتندن استافورد، غرباً وورچستر، جنوباً اوقسفورد وغلوچستر، جنوب شرق طرفندن دخى سوتامپتون قونتلقلريله محدود اولوب، شمالدن جنوبه بويى ٧٧ ووسطى اكى ٥٤ كيلومتره و اهاليسى ٦٣٥٠٠٠ كشيدر . كمور ودمير معدنلريله تباشيرى چوقدر . صنايعى پك ايلرى اولوب، فابريقه‌لرينك كثرتيله مشهور اولان بيرمينغهام شهرى‌ده بوايالت داخلنده‌در .

وارناس (Warinas) آمريقاى جنوبيده ونزوئلا جمهوريتنك (اورنوق) ايالتنده وقاراقاسك ٣٦٠ كيلومتره جنوب شرقيسنده سنجاق مركزى برقصبه اولوب، ١٠٠٠٠ اهاليسى وتوتون محصولاتى واردر .

واستو { (Vasto) ایتالیانك (آبروچه چیتربوره) ایالتنده و (كتی) نك ٧٠ كیلومتره جنوب شرقیسنده اوله‌رق آدریاتیق ساحلی قربنده بر قصبه اولوب، ١٣٠٠٠ اهالیسی، واسع بر میدانی، كوزل برچشمه وسرایی، ایشلك تجارتی، قربنده میاه معدنیه‌سی وكوزل هواسی واردر.

واسط { عراقك وسطنده بصره ایله كوفه آره‌سنده ودجله‌دن فراته كیدن (شط‌الحی) جدول طبیعیسنك، بعده برلشوب بر بیوك جزیره تشكیل ایتمك اوزره، ایكی قوله آیرلدیغی محلده و بغدادك تقریباً ١٠٠ كیلومتره جنوب شرقیسنده، بصره‌نك‌ده ١٢٠ كیلومتره شمال غربیسنده بیوك بر شهر اولوب، ٨٣ نجی سال هجریده حجاج بن یوسف ثقفی طرفندن تأسیس اولنمشدی. عراقك تام مركزنده و بصره ایله كوفه كبی ایكی بیوك شهرك تام وسطنده وفرات ایله دجله‌یی برلشدیرن برنهرك اوزرنده بولنمسی‌حسبیله آز مدت ظرفنده پك زیاده بیوبوب، مدنیت ومعارف اسلامیه‌نك اك‌مشهور مراكزی صره‌سنه چكمش ایدی. بغدادك تأسیسندن صكره اوچ بیوك شهرك اورته‌سنده قالوب، اهمیتی برقات دها آرتمشیدی. مشاهیر علمادن برچوق ذواتك‌مسقط رأسی بولنمشدر. خلافت عباسیه‌نك سقوطی صره‌سنده هلاكو طرفندن تخریب اولنه‌رق، شمدی و برانه‌لری آره‌سنده برچوق ستونلر، كرلر، وسائر ابنیهٔ مصنعه انقاضی و بونلر میاننده جامع شریف اولمسی ملحوظ اولان پك ظریف بر بنا مشهود اولمقده‌در. و برانه‌لرك آره‌سنده یالكز برقاچ بالیقجی قلبه‌سی بولنیور. — بونك ٣٥ كیلو متره جنوبنده ومذكور جزیره‌نك اورته‌سنده واسط‌الحی اسمیله برقریه دخی واردر.

— بو اسمله بری‌جزیره‌ده و بری یمامه‌ده اولمق اوزره دیكر ایكی قصبه و برچوق‌قرا دخی‌بولندیغنی یاقوت بیان ایدیور. — اندلسده‌دخی قبره اعمالندن برقصبه اولوب، (واسط قبره) دینلیردی.

واسقوده‌غامه { (Vasco de Gama) پورتكیزك اك بیوك بحریوندن اولوب، ١٤٦٠ تاریخلرنده (اسپنیس) اسكله‌سنده طوغمش؛ وكنجیلكله سلوكله، ١٤٩٧ ده قرال امانوئل طرفندن (بارتلمی‌دیاز)ك كشف ایتمش اولدیغی امید برونی طولاشه‌رق هنده طوغری برطریق بحری كشفنه مأمور اولمش؛ و بوسیاحتنده برچوق مخاطره‌لره دوچار اولدقدن صكره، ١٣٩٨ ده هندستانك ساحلنده‌كی (قالیقوت) لیماننده دمیر آتمش ایدی. ایرتسی سنه پورتكیزه عودتنده پارلاق براستقباله نائل اولوب، كندیسنه قونتلق رتبه‌سیله برابر هند آمیرالی عنوانی و برلمشیدی. ١٥٠٢ ده ١٩ پاره كمی ایله ینه اوطرفه اعزام اولنه‌رق، آفریقانك سواحل شرقیه‌سنده موزامبیق و سفاله‌كبی برطاقم برلرله هندستانده بعض اسكله‌لری پورتكیز دولتی نامنه ضبط، وبعض راجه‌لرله عقد اتفاق‌ایتمشیدی. پورتكیزه عودتنده، حسودلرك ستمنه اوغرایوب، ٢١ سنه كوشهٔ بطالتده براغلمش؛ و ١٥٢٤ ده قرال اوچنجی جوان طرفندن هندستان خدیوی عنوانیله او جهته كوندرلمش ایسه‌ده، وصولی متعاقب (قوشین) اسكله‌سنده وفات ایتمشدر. سیاحتلرینی (باروس) یازمش؛ وشاعر (قاموئن) سلك نظمه چكمشدر.

واسقون { (Vascones) باسق قومنه اسكی‌رومالیلر طرفندن ویریلن اسمدر. [«باسق» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

واسیل { (Basile) قسطنطنیه روم ایمپراطورلرندن ایكی كشینك اسمیدر:

برنجیسی ماكدونیه‌لی اولوب، فقیر بر عائله‌یه منسوب اولدیغی حالده، ایمپراطور اوچنجی میخائلك سایسی ایدی. آتلری آلیشدیرمقده‌كی مهارتندن طولایی، مرقوم میخائلك توجهنی قزانمش؛ وكندیسنی خصم جانی اولان پطریق (برداس) دن تخلیص ایتدیكنه مكافاةً، ٨٦٦ تاریخنده حكومته تشریك ایدلمش ایدی. واسیل بونعمته‌نائل اولدیغی حالده، میخائلك كندیسنی امحا ایتمك فكر ونیتنده بولندیغنی حس ایتمكله، ینه اوسنه مرقومی اتلاف ایده‌رك، تختی بسبتون ضبط ایتمش؛ واظهار اقتدار ولیاقت ایدوب، سوء استعمالاتك اوكنی آلمغله برابر، امور عدلیه‌یی بولنه قویمش؛ سیجیلیه‌یی بنی‌اغلبدن استرداد ایله، عباسیلرك مهاجماتنه قارشی طوره.

بیلمشدی . یکرمی سنه حکومت سوردکدن صکره ، ٨٨٦ ده وفات ایتمشدر . اوغلی لئونه خطاباً « اصول حکومت » عنوانیله بر تألیفی وناتمام براقوب اوغلنك اکمال ایتدیکی برکلیات قوانینی واردر . بو اثرلری موجود ومطبوعدر .

— ایکنجیسی « کنج » لقبیله ملقب اولوب ، ایکنجی رومانك اوغلیدر . ٩٥٥ ده طوغوب ، ٩٦٣ ده ، پدرینك وفاتی اوزرینه ، تخته چیقه‌جق ایکن ، آنجق ٩٦٩ ده ، (زیمیسکیس)ك وفاتندن صکره ، حکومته نائل اوله‌بیلوب ، برادری قسطنطین ایله مشترکاً حکم سورمش ؛ و بعض عصیانلری تسکین ایله ، ١٠١٣ ده بلغارلری و ١٠١٦ ده خزرلری دفع ، و بلغارستانی دولتنه الحاق ایتمشیدی . اون بش بیك بلغار اسیر طوتوب ، مملکتلرینه اعاده ایتمشیدی . ١٠٢٥ ده ، عربلره قارشی محاربه‌یه حاضرلانمقده ایکن ، وفات ایتمشدر .

واسیل { سنت — (St Basile) خرستیانلرك اك بیوك حزبلرندن ومؤلفیندن اولوب ، ٣٢٩ تاریخنده قیصریه‌ده طوغمش ؛ و ٣٧٩ ده وفات ایتمشدر . قسطنطینیه‌ده وآتنه‌ده تحصیل ایدوب ، بعده وطننده منطق معلمکی ودعوی وکالتی ایتمش ؛ ٣٥٧ ده ترك دنیا ایده‌رك یشیل ایرماق وادیسنده برمناستر تأسیسله ، زهدوعبادته قویلمش ؛ و ٣٧٠ ده قیصریه باش پسقپوسی اولوب ، دائرهٔ روحانیه‌سی داخلنده نشرمعارفه چالیشمشدر . قاتولیکلر حزیرانك ١٤ نده و روملر کانون ثانینك برنده یورطیسنی اجرا ایدرلر . خرستیانلقده یونان قدیم لسانتی اك ایی یازان صاحب ترجمه ایله (ذهبي الفم) لقبیله ملقب (یانی) اولوب ، سنت واسیلك امور مذهبیه‌یه ، اخلاقه و فلاسفهٔ یونانیه آثاری‌نك خرستیانلغه منافی اولمدیغنه دائر برخیلی آثاری واردر .

واسیلی { (Vasili) روسیه‌ده برچوجه آتی بو اسمله ٥ کشی حکم سوروب ، دردی بیوك پرنس و بشنجیسی چار عنوانی حائز بولنمشدر :

برنجیسی (یاروسلاویچ) ایکنجی یاروسلاوك اوغلی اولوب ، ١٢٧٠ ده تاتار خانك امدادیله ، برادری اوچنجی یاروسلاوه خلف اولمش ؛ وتاتارلرك لیتوانیه‌یه تجاوزلرنده معیتلرنده بولنمغه مجبور اولمشیدی . ٦ سنه حکم سورمشدر .

— ایکنجیسی (دمترویچ) دردنجی دمترینك اوغلی وخلفی اولوب ، ١٣٨٩ ده رأس حکومته چکمش ؛ ولیتوآنیه بیوك دوقه‌سی (ویتولد) ایله اوغراشمش ایدی . تیمورلنكك سردارلرندن بری طرفندن موسقووه‌ده محاصره اولنه‌رق ، ١٤٠٨ ده ٣٠٠٠ روبله اعطاسیله محاصره‌یی فك ایتدیره بیلمشیدی . ١٤٢٥ ده وفات ایتمشدر .

— اوچنجیسی (واسیلویچ) ایکنجینك اوغلی و خلفی اولوب ، اون یاشنده ایکن تخته چکمش ؛ وغالیچیه پرنسی (یوری دمترویچ) طرفندن اسقاط اولنه‌رق ، بونك وفاتنده ینه رأس حکومته اعاده اولنمش ؛ ومتعاقباً قزان خانك النده مغلوب واسیر اولوب ، ١٤٤٦ ده فدیهٔ نجات ایله قورتارلمش ایسه‌ده ، موسقوویه ورودنده ، حکومتی ضبط ایتمش اولان مرقوم (یوری) نك اوغلی طرفندن طوتیلوب ، مرقومی طرد ایله ، واسیلی مرکز حکومته اعاده ایتمشلردی . بیوك اوغلی اوچنجی (ایوان) ی حکومته تشریك ایدوب ، ١٤٦٢ تاریخنه‌دك حکم سورمشدر .

— دردنجیسی مرقوم اوچنجی ایوانك اوغلی وخلفی اولوب ، ١٥٠٥ ده موقع اقتداره چکمش ؛ وبرنجی اوله‌رق (اوتوقرات) یعنی « حاکم مستقل » عنوانی آلوب ، نووغورود ایله پسقوف شهرلرینك جمهوریتنی لغو ، واهالیسنك بر قسمنی موسقوویه نقل ایله ، اسمولنسکی دخی ضبط ایتمش ایسه‌ده ، متعاقباً پایتخت اولان موسقووه قریم و قزان تاتار- لرینك ضبطنه کچمکله ، طول مدت بونلره جزیه ویرمکه مجبور اولدقدن صکره ، غلبه چالوب ، بوجزیه‌دن قورتلمش ، و بعض یرلر دها ضبط ایتمش ایدی .

— بشنجیسی (شویسکی) بیوك ولادمیرك نسلندن اولوب ، ١٦٠٥ ده ایکنجی (فدور)ك صباوتنده وصی بولندقدن صکره ، بونك دوزمه دمتری اسمنده بری طرفندن اسقاطی اوزرینه ، صاحب ترجمه عسکر تدارکیله ، مرقوم غاصبی طرد

ایتمش، واهالی طرفندن روسیه چاری طانینمش ایدی. ظهور ایدن دیکر ایکی دوزمه دمتری‌یه اسوج قرالی طقوزنجی شارلك امدادیله مقابله ایتدکدن‌صکره، ١٦٠٩ده لهستان‌قرالی سیجیسموند طرفندن مغلوب اولمغله، موسقوه‌لیلر طرفندن تسلیم اولنه‌رق، وارشووه‌ده تحت اسارنده وفات ایتمشدر.

واشجرد { ماوراء النهرده و ترمذ قربنده اوله‌رق جیحون وادیسنده و (وخش) نهرینك اوته‌سنده برقصبه اولدیغنی اصطخری بیان ایدیور.

واشینغتون { (Washington) آمریقاده ممالك مجتمعه حکومتنك مؤسسلرندن اولوب، ١٧٣٢ده ویرجینیه‌نك (بریج فریق) قصبه‌سنده طوغمش، و ١٧٩٩ده وفات ایتمشدر. ابتدا مهندس‌اولوب، بعده‌انکلیزلرك قناده‌ده‌کی فرانسزلره قارشی اولان محاربه‌لرنده عسکره دخول ایله، اظهار شجاعت ولیاقت‌ایده‌رك، میرالایلق رتبه‌سنه نائل اولدقدن‌صکره، خدمت عسکریه‌یی ترك ایتمشیدی. آمریقاده‌کی انکلیز مهاجرلرینك قیامنده ١٧٧٤ ده ویرجینیه اهالیسی طرفندن بوستونه کوندریلن یدی مبعوثك میاننده بولنمش؛ وایرتسی سنه اهل قیام عسکرینك قوماندەسنی درعهده ایده‌رك، ارزاق ومهماتك نقصانیله برابر، انکلیز جنراللرندن برقاچنه قارشی طوروب، برقاچ محاربه قزانمش؛ ونهایت ١٧٨١ده بونلردن (قورنوولیس)ی (یورق‌توون) ده محاصره وتسلیمه مجبور ایتمکله، وطننك استقلالنی تأمین ایدوب، ١٧٨٣ ده ورسایل مصالحه‌سنی وآمریقا استقلالنك انکلتره طرفندن تصدیقنی موجب اولمشدر. بوموفقیتی متعاقب، عسکرینی کورلتیسزجه طاغیده‌رق، سردارلق عنوانىی ترکله، مملکتنده‌کی چفتلکنه چکیله‌رك، راحت یاشامقده ایکن، ١٧٨٩ده آمریقاده برحکومت منتظمه تشکل ایدنجه، اتفاق آرا ایله و ٤ سنه مدتله ریاسته انتخاب اولنمش؛ و ١٧٩٣ ده ثانیاً رئیس انتخاب اولنه‌رق، آوروپانك، فرانسه وقوماتندن طولایی، قارمه قاریشیق اولدیغی برزمانده، کافهٔ دول ایله حسن مناسباتی وفرانسه ایله انکلتره محاربه‌سنده بیطرفلغی محافظه ایتمش؛ وآنجق بعض افکار مفرطه‌یه قارشی طورمغله، بردرجه‌یه قدر موقتاً توجه عمومیدن دوشمش ایدی. ١٧٩٧ ده استعفا ایدوب، ایکی‌سنه صکره وفات ایتمشدر. حکیم، مستقیم، قناعتکار وپك خیرخواه وحمیتلی برآدم ایدی. وفاتنه بربیوك ضایعات نظریله باقیله‌رق، بتون ممالك‌مجتمعه اهالیسی‌برآی ماتم طوتمشلردی. مرکز عمومیده هیکلنك رکزینه وبومرکزك کندیسنك اسمیله تسمیه‌سنه رسماً قرار ویرلمشیدی. ترجمهٔ حالی وبعض محرراتی ضبط ونشر اولنمشدر.

واشینغتون { (Waschington) ممالك مجتمعه‌نك مرکز عمومیسی اولان بیوك برشهر اولوب، شرقی ویرجینیه ایله ماریلاند حکومتلری آره‌سنده واقع مشترك قضانك داخلنده وپوتوماق نهرینك صاغ کنارنده اوله‌رق ٣٨°٥٤′ عرض شمالی‌ایله ٧٩°٢٢′ طول‌غربیده واقعدر. جسامتجه ممالك مجتمعه‌نك ١٤ نجی‌شهری اولوب، ٢٣٠٣٩٢ اهالیسی، فوق‌العاده دوز، کنیش ومنتظم سوقاقلری، عمومی مجلس مبعوثانك اجتماعنه مخصوص تکمیل مرمردن بیوك ومصنع بردائره‌سی، رئیسه مخصوص سرایی، بیوك دوائر حکومتی، مکمل ترسانه وطوبخانه‌سی، متعدد قیشله‌لری، کوزل دائرهٔ بلدیه‌سی، بیوك‌تیاترولری، نهره حاکم متین برقلعه‌سی، نهرك اوزرنده ١٤٠٠ متره اوزونلغنده اخشاب کوپریسی، بش دائره‌یه منقسم عمومی دارالفنونی، (قولومبیان قولج) اسمیله‌بیوك‌برمکتبی، بیوك کتبخانه‌سی، رصدخانه‌سی، آقادمیه‌سی، طب، نباتات، زراعت وسائره جمعیات علمیه‌سی، دوربین وکوزلك ایله کاغد وسائره فابریقه‌لری‌واردر. ١٧٩٢ ده تأسیس اولنه‌رق، آنف‌الترجمه ذاتك اسمیله تسمیه اولنمش؛ و ١٨٠٠ ده نیویورقه بدل ممالك مجتمعه‌نك مرکز عمومیسی اتخاذ اولنمشدر. ١٨١٤ ده انکلیزلر طرفندن ضبط اولنه‌رق، (قاپیتول) تعبیر اولنان مذکور مجلس مبعوثان دائره‌سی احراق اولنمش ایسه‌ده، ایرتسی سنه دها مکمل صورتده بنا اولنمشدر.

واشینغتون { (Waschington) ممالك مجتمعه‌نك اك غرب شمالی کوشه‌سنده بولنان حکومتی اولوب، غرباً بحرمحیط

معتدل ایله، شمالاً دومینیون حدودیله، شرقاً
ایداهو، جنوباً دخی نواده وقالیفورنیه حکومتلریله
محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۷۹۱۷۰ مربع
کیلومتره اولوب، ۳۴۹۳۹۰ اهالی ایله مسکوندر.
اراضیسی مرتفع اولوب، قسم غربیسنده ۴۴۰۰
متره‌یه قدر ارتفاعی اولان (قاسقادرانجه) یعنی
«شلاله‌لر سلسله‌سی» وشمال جهتنده قیالی طاغلر
سلسله‌سنه مربوط «آلتون طاغی» ممتد اولدیغی
کبی، ساحل بویجه‌ده (قوست‌رانجه) یعنی «ساحل
سلسله‌سی» اوزانوب، منتهای شمال غربیسنده‌کی
شبه‌جزیره‌ده (اولیمپیق) طاغنه قاوشور. بوایکی
سلسله‌نك آره‌سنده بروادی تشکل ایدوب، شمالده
(فوقه) اسمیله قرمزلق ایچنده بك ایلری‌یه قدر
دخول وبرچوق قوللره تشعب ایدن کورفزه منتهی
اولور. شرق جنوبی قسمی دوز ومرتفع بریایله‌دن
عبارت اولوب، جنوبه طوغری مائل برحوضه
تشکیل ایدیور. دومینیونك بعض کوللرینك
آیاقلرندن تشکل ایدن (قولومبیه) ایرماغی بعض
بوغازلردن بویایله‌یه دخول ایله، ابتدا جنوبه طوغری
آقه‌رق، شرقدن کلن برنهری بعدالاخذ، غربه
طوغری دونر، وینه دومینیوندن کلن (اوکیناقان)
نهریله برلشدکدن صکره، ینه جنوبه طوغری
دونوب، صاغدن (قاسقادرانجه) نك شرقی اتکلرندن
اینن متعدد انهاری آلیر؛ وبعده صاغدن قیالی
طاغلردن کلن وتابعلرینك اك بیوکی اولان (اسناکه)
نهرینی وبعده دیکر برچای اخذ ایله، غربه طوغری
دونه‌رك، ومملکتك حدود جنوبیه‌سنی آیره‌رق،
صولدن (جون‌داپس) وقروکد وصاغدن دخی
برنهر آلدقدن صکره، (قاسقادرانجه) سلسله‌سنك
بربوغازندن مرورله، جنوبدن کلن بیوجك برنهر
دخی آلیجه، شماله وصکره ینه غربه طوغری
دونر، وساحل سلسله‌سنك کنیش بربوغازندن بالمرور،
بك اوزون برخلیج تشکیل ایده‌رك، بحرمحیط
معتدله دوکیلور. بووجهله حکومتك همان بتون
میاه جاریه‌سی بوایرماغه طوپلانیر. مذکور
(فوقه) کورفزینه دوکیلور برقاچ نهری دخی
وارایسه‌ده، بونلر بك اوفقدر. هواسی عرضنه
نسبةً معتدل اولوب، بحرمحیط معتدل ساحلنك
صیجاق آقنتیلری تأثیریله قیشلری ملایم، وارتفاعك
تأثیریله یازلری سربندر. بناءً علیه، ممالك مجتمعه‌نك
ایچ طرفلری کبی یاز ایله قیش آره‌سنده بك
فرقلی وسریع التحول هواسی اولمیوب، فرقی وتحولاتی
بك آزدر. غرب جهتی دها معتدل وطوپراغی دها
منبت اولوب، یاغمورلری دخی دها زیاده اولمغله،
عمرانه استعدادی زیاده‌در. غرب جهتنده‌کی یایله
بواعتدال واستعداددن بك اوقدر حصه‌دار اولمیوب،
اورانك هواسی دها یابس ودها سرتدر؛ وطوپراغی
بك او قدر منبت دکلدر. اهالیسی دخی هنوز لایقیله
چوغالمیوب، یکی اسکان واعمارینه باشلانمشدر.
مرکزی (فوقه) کورفزینك منتهای جنوبنده واقع
اولیمپیاس قصبه‌سیدر. تا بحرمحیط آطلاسی ساحلندن
کلن بربیوك دمیریول خطی مملکتك شرق جنوبی
قسمنی شق ایله برخیلی مسافه‌ده قولومبیا مجراسنی
تعقیب ایده‌رك، بو اسکله‌یه منتهی اولور؛ وجنوبه
طوغری سانفرانسیسقویه قدر ممتد اولور برقول
اوزاتیر.

واصف { سالم تذکره‌سنده بومخلصله دورت
شاعر ذکر اولنوب، برنجیسی
(عبدالله — افندی) بعض وزرانك دیوان
کتابتنده بولنمش، و۱۱۲۹ ده وفات ایتمشدر. —
ایکنجیسی (احمد — افندی) بروسه‌لی اولوب،
تجاردن برینك اوغلی ایدی. — اوچنجیسی
(حسین — افندی) استانبوللی اولوب، ۱۱۰۴ ده
وفات ایتمشدر. — دردنجیسی مدرسیندن اولوب،
ارثاً طبابته دخی سالك ایدی.
— فطینك تذکره‌سنده دخی بومخلصله اوچ
شاعر بیان اولنوب، برنجیسی رئیس الکتاب بولنمش
اولان بغدادلی (احمد — افندی) در، که عثمانلی
تاریخنك برقسمنی یازمش، و۱۲۲۱ ده وفات
ایتمشدر. — ایکنجیسی (اندرونی عثمان — بك)
بوستانجی باشی آرناؤد خلیل پاشانك اوغلی اولوب،
اندرون همایوندن تقاعداً چراغ اولدقدن صکره،
۱۲۴۰ ده وفات ایتمشدر. — اوچنجیسی بروسه‌لیدر.
شعرلرینك عدم نقلنده بأس کورلمدی.

واصل بن عطا { (ابوحذیفه — الغزال
المعتزلی) اعاظم علما
وائمهٔ متکلمیندن اولوب، اعتزالك موجدی
ومعتزله‌نك امامیدر. ۸۰ تاریخنده مدینهٔ منوره‌ده

طوغوب، بصره‌ده حسن بصری (رضی الله عنه)دن تحصیل علوم ایتمش ایدی. حسن بصری حضرتلری «قد اعتزل واصل عنا» بیورمش؛ و واصل اوندن صکره‌ده ساﺋﺮ مسائلده اهل سنتدن آیریلوب، کندینه مخصوص بر طریق ومذهب طوتمش، که مشارالیهك کلامندن اخذاً بو مذهبه اعتزال، وکیندکجه تکثر ایدن سالکلرینه معتزله نامی ویرلمشدر. (ر) حرفنی تلفظ ایده‌میوب، (غ) کبی سویلدیکندن، بو نقصانی بللی ایتدیرمه‌مك ایچون، (ر) لی کلمه‌لر استعمالندن اجتنابله، اونلرك یرینه بشقه کلمه‌لر بوله‌رق، (ر) سز مفصل نطقلر ایراد ایدرمش. بو حالی بین الادبا مشهوردر. شاعر شهیر بشار بن برد ایله منافرتی اولوب، بینلرنده بر چوق معارضه‌لر چکمشدر. ١٣١ تاریخنده وفات ایتمشدر. باشلیجه تألیفاتی بروجه آتیدر: «کتاب اصناف المرجئة»، «کتاب فی التوبة»، «کتاب المنزلة بین المنزلتین»، راسز اولان «کتاب الخطبة»، «کتاب معانی القرآن»، «کتاب الخطب فی التوحید والعدل»، کندیسیله عمرو بن عبید آره‌سنده جریان ایدن مباحثاتی حاوی کتاب، «کتاب السبیل الی معرفة الحق»، «کتاب فی الدعوة»، «کتاب طبقات اهل العلم والجهل».

واصه (Wasa یاخود Vasa) بر حکمدار خاندانی اولوب، افرادندن یدی کشی اسوجده و اوچ کشی لهستانده حکم سورمشدر. باشلری اسوجی دانیمارقه‌لیلردن قورتاران کوستاو واصه‌در. استوقهولمك قربنده واقع بر دره بکی سراینك اسمندن مأخوذدر. [«کوستاو» اریق، «سیجیسموند» و «قریستینه» ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

واعظ (میرزا رفیع الدین) مشاهیر شعراء ایراندن اولوب، قزوینلیدر. «ابواب الجنان» عنوانیله مشهور بر کتابی و ٧٠٠٠ بیته بالغ دیوان اشعاری واردر. شو بیت اونکدر:

بزمین برد فرو خجلت محتاجانم
بی زری کرد بمن آنچه بقارون زر کرد

— [«حسین واعظ» ماده‌سنده‌ده مراجعت بیوریله.]

واعظ واسطی (شمس الدین محمد بن القاسم) مشاهیر شعرادن اولوب، ٧٤٤ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو برابکی بیت جمله اشعارندندر:

بدا البرق من حزوی فهاج حنینه
وهبت صبا نجد فزاد انینه
و غنی له الحادی بایام حاجر
ففاضت بامطار الدموع جفونه

واغ (Waag) مجارستانده بر نهردر، که لیپتاو ایالتنده قارپات طاغلرندن اینن قره واغ ایله آق واغك برلشمسندن پاتتشکل، غربه و بعده جنوبه طوغری جریان ایده‌رك، تقریباً ٤٠٠ کیلومتره‌لك جریاندن صکره، (کومورن) قربنده صول طونه‌یه دوکیلور. صولدن (نیتره) وصاغدن (آروه) ایله (توروقس) چایلرینی دخی آلیر.

واغرام (Wagram) آوستریاده ویانه‌نك ١٠ کیلومتره شمال شرقیسنده بر قریه اولوب، ١٨٠٩ تاریخنده بیوك ناپولیونك آوستریایه قارشی اوراده قزاندیغی بیوك وقطعی غالبیتله مشهوردر.

واقد صحابه‌دن بر قاچ ذاتك اسمی اولوب، اك معروفلری بروجه آتیدر: (واقد بن عبدالله التمیمی الحنظلی الیربوعی) که رسول الله (صلی الله علیه وسلم) افندمزك دارالارقمه دخوللرندن اول اسلامه کلوب، بعده جناب نبویدن عبدالله بن جحش ایله برابر، احوال قریشدن خبر آلمق اوزره نخله‌یه اعزام بیوریله‌رق، شهر حرامده بولندیغی جهتله قتاله مأمور اولمدیغی حالده، اموال تجاریه ایله کچن قریشدن بر قاچ کشی اوزرینه تعرضله، عمرو بن الحضرمی‌یی قتل ایتمش؛ وبونك اوزرینه «یسئلونك عن الشهر الحرام قتال فیه قل قتال فیه کبیر» آیت کریمه‌سی نازل اولمشیدی. اسلامده اك اول قتل ایدن مسلم اشبو واقد واهل اسلام طرفندن اك اول قتل اولنان مشرك مرقوم عمرو بن الحضرمی اولمشدر. واقد بدر واحد غزالرنده وساﺋﺮ غزواتده حاضر بولنمش؛ و خلافت جناب فاروق ایامنده ارتحال ایتمشدر.

واقدی { (ابو عبدالله محمد بن عمر بن واقد المدنی) مشاهیر مورخیندن اولوب، ۱۳۰ تاریخ هجریسنده مدینهٔ منوره‌ده طوغمش، و ۲۰۷ ده بغدادده وفات ایتمشدر. مالك بن انس ثوری کبی مشاهیردن تحصیل واستماع ایدوب، خلیفه مأمون طرفندن بغدادك (عسکر مهدی) نام دیگرله رصافه دینلن قسم شرقیسی قاضیلکنه نصب اولنمشدی. فتوحه دائر برقاچ کتاب یازوب، علی الخصوص فتوح الشامی مفصل یازمشدر. «کتاب الردة» عنوانیله بر تألیفی واردرکه ارتحال جناب نبویدن صکره ظهور ایدن طلیحه بن خویلد الازدی ایله مسیلمة الکذاب و سائره‌نك خروجیله عربلرك ارتداد واقعه‌لرندن باحثدر. حدیثده او قدر موثوق دکلدر. مأمون عندنده قدر واعتباری زیاده اولوب، بیوك احسانلرینه نائل اولمشیدی.

واقف { شعراء عثمانیه‌دن ایکی کشینك مخلصی اولوب، بری (محمد — افندی) بروسه‌لی وزمرهٔ مدرسیندن ایدی. ۱۱۳۱ ده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

سکا شفقت ایدرمی عجب او مهپاره
دل ستم دیدهٔ بی قرار آکلدقجه

— دیگری (سید یحیی افندی) استانبول ساداتندن اولوب، بنه شعرادن سید عبدالرحیم افندینك اوغلی ایدی. طریق قضایه سالك اولوب، استانبول قاضیسی دخی اولمشیدی. ۱۱۵۰ ده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

ایتمیوب هیچ اثر آه سحرگاه سکا
مگر انصاف ویره حضرت الله سکا

واقفی { ایران شعراسندن ایکی کشینك مخلصی اولوب، برنجیسی (خواجه علی) مشهدلی وخواجه محمد جان قدسینك برادری ایدی. علم تفسیره انتسابی وار ایدی. امامتله مشغول اولوب، شوربایسی بوصفتنه تعلق ایدیور:

این پیش نمازیم نه از روی ریاست
حق میداندکه از ریا مستثنا ست
اینك خوشم افتاده که دروقت نماز
پشتم بخلایق است و رویم بخدا

— ایکنجیسی (شاه قاسم دولادی) عراق ساداتندن اولوب، شو بیت اونکدر:

باغبان عشق را پیش از بهار آرزو
میوهٔ درد والم برشاخ حرمان میرسد

واقوصه { شامك حوران جهتنده بر وادی اولوب، خلافت جناب صدیقیده بو وادیده عسکر مسلمین کلیتلی روم عسکرینه قارشی ثبات کارانه مقاومتله، برچوق ضایعات و برمشلرسه‌ده، مظفر اولمشلردر.

واکفیلد { (Wakefield) انکلتره‌نك یورق ایالتنده و (لیدس) ك ۱۶ متره جنوبنده برشهر اولوب، ۲۹۰۰۰ اهالیسی، تیمارخانه‌سی، حبسخانه‌سی، بیوك منسوجات، فانله وسائره فابریقه‌لری، بویاخانه‌لری وکمور معدنی واردر.

والا { (محمد علی میرزا) ایران شعراسندن وقاجار خاندانی افرادندن اولوب، فتحعلی شاهك اوغلیدر. شجاعت و سخاوت وفصاحتیله وادبیانه اولان انتسابیله مشهور ایدی.

من ازدل ودل از من دیوانه کریزان
دیوانه نه دیدم که ز دیوانه کریزد

والادولید { (Valladolid) اسپانیه‌نك اسکی قستیله خطه‌سنده و مادریدك ۱۵۴ کیلو متره شمالنده اوله‌رق (پویسرغه) ایله (اسغوئوه) نهرلرینك ملتقاسنده واقع ایالت مرکزی بر شهر اولوب، ۶۲۰۱۲ اهالیسی، دارالفنونی، مشهور حقوق مکتبی، صنایع نفیسه مکتبیله سائر مکاتبی، علوم و فنون آقادمیه‌سی، موزه‌سی، قراله مخصوص سرایی، مصنع کلیسالری، کاغد، قوردله، شاپقه وسائره فابریقه‌لری واردر. فردیناند ایله ایزابلانك رسم تزوجی بوشهرده اجرا اولنمش؛ وقرستوف قولومب بونده وفات ایتمشدر.

— والادولید ایالتی شمالاً لئون وپالنسیه، شرقاً بورغوس، شرق جنوبی طرفندن سغوویه، جنوباً آویلا وسالامانقه، غرباً دخی زاموره ایالتلریله محدود اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۷۵۶۹ مربع کیلومتره و اهالیسی ۲۶۷۱۴۸ کشیدر. اراضیسی یوکسك بر یایله‌دن عبارت اولوب، دورو ایرماغی شرقدن غربه جریانله، صاغ و صولدن

برقاج نهر آلیر . هواسی سرت و یابس اولوب ، اراضیسی یالکز انهارك واديلرنده منبتدر . حيوانات اهليه‌سی و علی الخصوص قيون وكچی سوريلری زياده‌جه‌در .

— مكسيقه‌نك مشوآقان جمهوريتنده و مكسيقونك ۱۹۰ كيلومتره غربنده و حذای بحردن ۲۰۰۰ متره ارتفاعی اولان كوزل بر وادی ایچنده دخی بواسمله برشهر اولوب ، ۲۵۰۰۰ اهاليسی ، بيوك بر صويولی و مصنع بر كليساسی واردر .

والپارايزو (Valparaiso) آمريقای جنوبیده شيلی دولتنك سانتياغو ايالتنده و سانتياغونك ۱۳۵ كيلومتره شمال غربيسنده اوله‌رق بر قويك ايچنده برشهر واسكله اولوب ، ۱۰٤۹۵۲ اهاليسی ، ليمانی ، استحكاماتی ، دميريولی ، ترسانه‌سی وايشلك تجارتی واردر .

والتر (Walter) آلمانيه‌نك اك مشهور تشريح علماسندن اولوب ، ۱۷۳٤ده كونيغسبرغده طوغمش ، و ۱۸۱۸ده وفات ايتمشدر . برلينده تشريح معلمی اولوب ، ۸۰۰ دن زياده تشريح آچمش ؛ وموخراً پروسيه قرالنك ٤۰۰۰۰۰ فرانغه صاتين آلديغی برتشريح موزه‌سی وجوده كتيرمش ايدی .

والتراسقوت [« اسقوت » ماده‌سنه مراجعت بيوريله .]

والته (Vrlette) آق دكيزده واقع وانكلتره‌يه تابع اولان مالطه جزيره‌سنك ساحل شرقيسنده جزيره‌نك مركزی برشهر اولوب ، ٤۰۰۰۰ اهاليسی ، ايچدن ايچه برقاچ قسمه منقسم پك صاغلام وواسع ليمانی ، متين استحكاماتی ، ترسانه‌سی ، قرانتنه‌خانه‌سی ، اسكی برسرايی ، مصنع بركليساسی ، تحت الارض بربيوك صويولی ، آقادميه‌سی ، ايكی كتبخانه‌سی ، موزه‌سی ، نباتات باغچه‌سی وپك ايشلك تجارتی واردر . برسطح مائلده مؤسس اولمغله ، اسكله‌دن يوقاری‌يه چيقان سوقاقلری مردبونلی اولوب ، طولاشيقلی بعض آرابه يوللری‌ده واردر . شهرنفس والته ايله فلوريانه ، وبتوربوزه ، سانغليا وبارموله اسملريله ٥ قسمدن مركب اولوب ، خيلی واسع كوربنور .

والخرن (Walcheren) فلنكده (اسقو) ايرماغنك منصبنده كنيش برآطه اولوب ، (بولاندسوند) جزيره‌سندن (اسلوئه) جدوليله آيرلمشدر . بويی ۱۸ و انكی ۱٤ كيلومتره اولوب ، ۳۰۰۰۰ اهالی ايله مسكوندر . باشليجه معموره‌لری ميدلبورغ ايله فلسينكه‌در . سطحی حذای بحردن آلچق اولوب ، كوزل سدلر وربختملرله دكيزك تجاوزندن حفظ اولنور . طوپراغی پك منبت اولوب ، پك كوزل دخی ايشلنيورسه‌ده ، هواسی پك آغيردر .

والدبورغ بارونلغی (Baronnie de Waldebourg) آلمانيانك اسكی حكومات صغيره‌سندن اولوب ، اليوم (وورتمبرغ) قراللغنه ملحقدر .

والدك (Waldeck) آلمانيای شماليده پرنسلك صورتنده اداره اولنور بريراولوب ، اليوم پروسيه‌يه ملحق اولان (هسه) خطه‌سی داخلنده واقعدر . شكلی غيرمنتظم اولوب ، مساحهٔ سطحيه‌سی ۱۱۲۱ مربع كيلومتره واهاليسی ۵۷۷٦٦ كشيدر ، كه بهرمربع كيلومتره باشنه ۵۱ كشی دوشر . ارثی بر پرنسك تحت حكمنده اولوب ، دها شمالده و (ليپه) پرنسلكنك شرقنده واقع پيرمونت قونتلغی ، ناميله بركوچك بر دخی بوكا ملحقدر . ۳ی مذكور پيرمونت پرنسلكندن منتخب اولمق اوزره ، ۱۵ اعضادن مركب برمجلس مبعوثانی واردر ، كه بونلر ۳۰ ياشنی كچكين اولمق شرطيله ، ۲۵ ياشنی متجاوز اهالی طرفندن ۳ سنه مدتله وايكنجی درجه‌ده انتخابله انتخاب اولنورلر . مركز اداره‌سی (قورباخ) وپرنسك مقری ۲۷٦۸ اهاليسی اولان (آرولسن) قصبه‌سی اولوب ، پرنسلكه نامی قزانديران (والدك) ايسه ۹۰۰ نفوسلی برقريه‌در . اراضيسی طاغلق وآزمنبت اولوب ، دمير ، قورشون ، باقير معدنلريله مرمر وآلچيی ومياه معدنيه‌سی چوقدر . (وسر) ايرماغنك حوضه‌سی داخلنده اولوب ، مملكتك قسم جنوبيسنی شق ايدن (ودر) نهری بوايرماغه دوكيلور . واردات ومصارف سنويه‌سی بربچق مليون مارقه قريبدر .

والدمار (Valdemar) بواسمله دانيمارقه‌ده درت حكمدار كلمشدر :

برنجيسى « بيوك » عنوانني حائز اولوب، وثنلر حكمدارى (قانوت‌لاوارد) ك اوغلى واوچنجى (اريق)ك تورونى ايدى . ١١٤٧ ده بشنجى اريقك وفاتنده وراثت ادعاسنده بولنانى اوچ شخصك برى بولنمغله، برچوق منازعاتدن‌صكره ١١٥٧ ده رقيبلرينه غلبه چالەرق، دانيمارقه‌قرالى اولمش؛ ومكلمبورغ پرنسلرينى دانيمارقه قراللغنه اولان ادعاى حقوقدن واز كچمكه اجبار ايتمش ؛ وبالطبع قورصانلرينك حقندن كلوب، (روكن) جزيرەسنى دخى ضبط، واسكيدن قالمش بعض مذاهبى رفع، وبرچوق نظامات وقوانين وضع ايلمش ايدى. نوروج قرالى دخى مغلوب، وايستديكى كبى برمعاهدەيى امضايه مجبور ايتمشدى. ١١٨١ ده وفات ايتمشدر .

— ايكنجيسى برنجينك اوغلى اولوب، «مظفر» عنوانني حائزدر . ١٢٠٢ ده بيوك برادرى آلتنجى (قانوت)ه خلف اولوب، هولشتاينى ضبط ايتمش؛ و(ايدر) ايله (البه) نهرلرينك شرق وجنوبنده واقع اولان اسلاو ممالكنه اولان حاكميت حقنى آلمانيه ايمپراطورينه تصديق ايتديروب، اسوج ونوروجده‌ايتديكى محاربه‌لرده مظفراولمش؛و١٢١٩ ده پروسيه‌يى وبعده استونيەنك برقسمنى ضبط ايلمش؛ واووقتلرده امثالى‌مسبوق اولميان و١٤٠٠ سفينەدن مركب بولنان بيوك بردونمايه مالك‌اولمش ايدى . آنجق ١٢٢٣ ده اشورين قونتى هنرينك الينه اسير دوشوب، ايكى سنه صكره وآغر شرطلرله قورتله بيلمشدى . ١٢٤٠ ده بعض قوانينى تعديل واصلاح ويكى نظامات وضع ايتمش؛ وبرنجى اولەرق، دانيمارقەده تعداد نفوس اجرا ايتديرمشدر .

— اوچنجيسى ايكنجينك اوغلى اولوب، پدرى طرفندن حكومته نوعما تشريك اولنمش؛ واونك حياتنده ١٢٣١ ده وفات ايتمشدر .

— دردنجيسى ايكنجى قريستوفك اوغلى اولوب، ١٣٣٤ ده پدرى وفات ايتديكنده، باويرەده بولنمغله، دانيمارقەده ظهور ايدن حادثاتدن‌طولايى برقاچ سنه مملكته عودت ايدەمەمش ؛ وآنجق ١٣٤٠ ده باويرەلى وسوآبدن مركب برعسكرله كلوب، ملك موروثنك اشلسويغ ايله سيلاندكى بعض برلرينى‌ضبط ايتمش؛ وبعضلرينى اسوج‌ونوروج قرالى ايكنجى مانيوسه ترك مجبور اولوب ، استونيه‌يى دخى (اوردرتوتونيق) دينلن هيئته فروخت ايدەرك، آلديغى مبلغله برچوق املاك مبايعه ايتمشيدى . زادكان طاقمى بونك اقتدارندن متوهم اولوب، مكلمبورغ ايله صاقسه لاينبورغ دوقەلرينك امداديله قيام ايتمكله، برقاچ‌سنه صكره ١٣٦٠ ده بوقياملرى باصديره بيلمش؛ واسوجه ترك ايتمش اولديغى برلرى استرداد ايدوب ، بعض آطەلر دخى ضبط ايتمشيدى . اسوج ونوروج بعض آلمانيه پرنسلريله اتفاق ايتدكلرندن، نوروج قرالنه قيزى‌ماركريته‌يى ويرەرك، بواتفاقى بوزمش؛ وبعده ١٣٦٨ ده تشكل ايدن اتفاقه قارشى‌آلمانيه ايمپراطورينك اتفاقنى طلب ايتمش ايسەده ، موفق اولەميوب، مملكتنى قورتاره بيلمك ايچون، بيوك فدا كارلقلره مجبور اولمشدى . ١٣٧٥ ده وفات ايدوب، اركك اولادى اولمامغله، قيزندن تورونى اولان نوروج‌قرالى ايكنجى‌اولوف وارثى اولمشدر.

والدمار { (Valdemar) اسوج‌قراللرندن اولوب، فولقونجيان سلالەسنك برنجيسيدر . ١٢٥٠ تاريخنده، دايسى اون‌برنجى اريقك وفاتى اوزرينه، قراللغه انتخاب اولنەرق، ابتدا پدرى مشهور قونت (بيرلر) ايله مشتركاً حكم سورمش ايسەده ، مؤخراً ١٢٧٢ تاريخنده، برادرى (مانيوس) ى بالتوكيل ، قدس زيارتنه‌عزيمت ايتمش؛ و١٢٧٦ ده عودتنده برادرينك تشويقيله عليهنده برقيام ظهورينى كورەرك، داخلى محاربه‌يه كيريشمش ؛ ومغلوب اولمغله، يالكز (فونيه) دوقەلغيله قناعت ايدەرك، فراغت ايتدكدن صكره يكيدن سلاحه صارلقله، بتكرار مغلوب اولوب ، ١٢٧٨ ده دانيمارقه‌يه قاچمش؛ واوراده اخذ وتوقيف‌اولنەرق، بش سنه صكره محبسده وفات ايتمشدر .

والدنبورغ { (Waldenburg) آلمانيه‌نك وورتمبرغ قراللغنده و(الوانكن)ك ٤٥ كيلومتره شمال غربيسنده (هوهنلوهه والدنبورغ) پرنسلكنك مركزى بر قصبه‌جق اولوب، ١٠٥٠ اهاليسى واردر .

— سیلزیه خطه‌سنك برسلاو ایالتنده وبرسلاوك ۷۰ كیلومتره جنوب غربیسنده دخی بو اسمله برقصبه اولوب، ۱۲۰۰۰ اهالیسی وكور معدنی واردر .

والریانوس (Valérien, Valerianus) (روما ایمپراطورلرندن اولوب، میلادك ۱۹۰ تاریخلرنده طوغمش؛ وعسكرلكده قطع مراتب ایدوب، ۲۴۳ ده امیلیانه قارشی امدادینه كیتمكده اولدیغی ایمپراطور غالوسك وقوع وفاتی اوزرینه ، آلتمشلق اولدیغی حالده ، غالیا وجرمانیه اردولری طرفندن ایمپراطور انتخاب اولنمش؛ واوغلی (غالیانوس) ی حكومته بالتشریك، (غوت)لرك تجاوزاتنه مقابله ایتمش، برطاقم عصیانلری باصدیرمش؛ وبعده ایران شاهی شاپوره قارشی عسكر سوق ایده‌رك ، ابتدا بعض محاربه‌لر قزانمش ایسه‌ده ، ۲۶۰ ده اورفه قربنده مغلوب وتسلیمه مجبور اولوب ، اثنای اسارتنده چوق تحقیراته دوچار اولمش ؛ واسارت تحتنده جان ویرمشدر . والریانوس خرستیانلره قارشی تعقیباتده بولنمشدی .

والریوس پوبلیقولا (Valerius Publicola) روما حكومتنك مؤسسلرندن اولوب ، میلاد عیسادن ۵۰۹ سنه‌اول قونسلوسلقده بروتوسك رفیقی ایدی . عوام اهالینك فوق العاده محبی وحقوقلرینك حامیسی اولمغله شهرت بولمشدر .

والس (Galles, Wales) نفس انكلتره‌نك قسم غربیسندن عبارت بیوك بر خطه اولوب ، انكلتره‌نك سواحل غربیه‌سنك قسم وسطیسنده و ایرلانده‌نك قارشیسنده ایرلانده دكیزیله بریستول كورفزی آره‌سنده كنیش برشبه جزیره صورتنده اوزانیور . شرقاً نفس انكلتره ایله، شمالاً ایرلانده دكیزیله، غرباً سنت‌جورج بوغازیله، جنوباً دخی بر یستول كورفزیله محدود اولوب ، ۵۱° ۲۳′ ایله ۵۳° ۲۵′ عرض شمالی و ۵° ۳′ ایله ۷° ۴۱′ طول غربی آره‌لرنده ممتد اولور. مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۹۱۰۷ مربع كیلومتره واهالیسی ۱۴۱۷۱۳۵ كشیدر. سواحلی پك كیرنتیلی جیقنتیلی اولوب، شمال غربی وجنوب غربی كوشه‌لرنده بر اوزون شبه جزیره‌سی ، شمال غربی كوشه‌سی قارشیسنده قربه بردمیر یول كوپریسیله مربوط (آنغلس) اسمیله بر بیوك جزیره‌سی وپك چوق كورفز وقوی ولیمانلری واردر . اراضیسی نفس انكلتره‌یه نسبةً یوكسك وطاغلق اولوب، (قامبریان) اسمیله بر بیوك سلسلهٔ جبال ساحل ایله متوازیاً جنوبدن شماله ممتد اولدیغی كبی، (كری) اسمیله بر قولی ودیكر برقاچ شعبه‌سی دخی شرقه طوغری اوزانیور. اك یوكسك ذروه‌لری ۱۰۸۸ و ۱۰۵۵ و ۱۰۰۰ متره ارتفاعلرنده و اوندن آشاغیدر. بوجبالك اتكلرندن برچوق انهار آقوب، اك بیوكلری (سورن) نهریدر، كه سلسلهٔ مذكوره‌نك شرقی مائله‌سندن نبعانله، شماله طوغری بر بیوك قوس چیزدكدن صكره ، جنوبه دونوب ، بریستول كورفزینك منتهاسنده اوزون بر خلیج تشكیل ایدیور. (تمه) نهری بو ایرماغه دوكلدیكی كبی، (لوغ) و (اوسق) نهرلری‌ده سلسلهٔ مذكوره‌دن اینه‌رك ، مذكور ایرماغك خلیجنه منصب اولورلر. (نووی) نهری ایسه ینه سلسلهٔ مذكوره‌نك شرقی اتكندن اینديكی حالده، جنوب غربی‌یه طوغری آقوب ، بریستول كورفزینك مدخلنه دوكیلور. سلسلهٔ مذكوره‌نك شمال طرفندن دخی (دی) اسمیله بر نهر اینوب، همنامی اولان خلیجدن ایرلانده دكیزینه دوكیلور. جبال مذكوره‌نك غربی اتكلرندن اینن انهار ایسه چوق دها قیصه اولوب، اك بیوكلری جنوب جهتنده‌كی (تیفی) نهریدر . اراضیسی آز منبت اولوب، زراعته‌ده آنجق بو صوك زمانلرده اهمیت ویرلمكه باشلادیغندن ، محصولاتجه نفس انكلتره‌دن كریدر . آنجق معادنی چوق اولوب، برنجی درجه‌ده ثروت عمومیه‌سی كور معدنندن عبارتدر. بریستول كورفزی حوضه‌سنك كوری توكنمز درجه‌ده‌در . دمیر معدنیله مرمری وسائر احجاری‌ده چوقدر. كورك بودرجه‌ده كثرتی صنایعك ترقیسنی موجب اولوب ، علی الخصوص دمیرخانه‌لری ومعادن سائره دوكمخانه‌لری پك چوقدر . یوك منسوجات وقماله وسائره فابریقه‌لری‌ده واردر. سواحل اهالیسی كمیجیلكله مشغولدر . قابل زراعت اولمیان یوكسك یرلرنده خیلی صیغیر و قیون بسلنیر. مملكت شمالی وجنوبی

اولەرق ایکی قسمە، و هر بری ٦ کە جمعاً والس خطەسی ١٢ قونتلفە منقسمدر، کە برآز اسکی اولان بر استاتستیقە کورە، اسملریلە مساحۀ سطحیە ومقدار نفوسلری بروجە آتیدر:

قونتلق	مربع کیلومترە	اهالی	مرکزی
(شمالی والس)			
فلینت	٧٤٨	٧٦ ٣١٢	مولد
دنبیغ	١٥٦٢	١٠٥ ١٠٢	روتن
کرناروون	١٤٩٨	١٠٦ ١٢١	کرناروون
آنغلسی	٧٨٣	٥١ ٠٤٠	بوماریس
مرونت	١٥٥٩	٤٦ ٥٩٨	دولجلی
مونتغومری	١٩٥٦	٦٧ ٦٢٣	مونتغومری
(جنوبی والس)			
رادنور	١١٠١	٢٥ ٤٣٠	پرستیغ
برکنوق	١٨٦٢	٥٩ ٩٠١	برکنوق
قاردیغان	١٧٩٤	٧٣ ٤٤١	قاردیغان
پمبروق	٣٦٢٥	٩١ ٩٩٨	هاورفوردوست
کرمارتن	٢٤٥٤	١١٥ ٧١٠	کرمارتن
غلامورغان	٢٢١٥	٣٩٧ ٨٥٩	قاردیف

والسك اهالیسی کلت جنسیت قدیمەسنە منسوب اولوب، هرنەقدر شهر وقصبەلردەکوندن کونە لسان قدیملرینی فراموشلە انکلیزلشمکدە ایسەلردە، کویلردە وطاغلردە الیوم لسان اصلیلرینی محافظە ایتمکدەدرلر. بوخطە واساساً بوندن معدود ایکن سیاسةً نفس انکلترەیە ملحق اولان (مونموتشیر) ایالتندە ٥٠٨٠٣٦ کشی یالکز کلتجە و ٤٠٢٢٥٣ کشی دخی کلتجە وانکلیزجە تکلم ایتمکدەدرلر. بو وجهلە کلت لسانی بیلنلر بر ملیونە قریبدر.

والس { یکی جنوبی — (Nouvelle Galles du Sud, New South Wales)

آوستورالیەنك منقسم بولندیغی بش مهجرك بری اولوب، قطعۀ مذکورەنك جنوب شرق جهتندە واقعدر. شرقاً بحر محیط کبیرلە، جنوباً ویقتوریە، غرباً جنوبی آوستورالیە، شمالاً دخی قوینیسلاند مهجرلریلە محدوددر. مساحۀ سطحیەسی ٢٢٩١٠٢ مربع کیلومترە و اهالیسی ٣٥٠٠٠٠٠ کشیدر، کە بهر مربع کیلومترە باشنە آنجق بربچق کشی دوشیور. ٢٨° ایلە ٣٨° عرض جنوبی و ١٣٩° ایلە ١٥٢° طول شرقی آرەلرندە ممتد اولور. قسم شرقیسی طاغلق ومرتفع اولوب، ساحل ایلە متوازیاً آوستورالیە آلپلری نام عمومیسیلە معروف برسلسلۀ جبال ممتد اولور، کە اك مرتفع محللری (قوسیوسقو) طاغی ٢١٨٧ مترە ارتفاعندە اولوب، بتون آوستورالیە قطعەسنك اك یوکسك نقطەسیدر؛ وسرمدی قارلر درجەسنە وارمیورسەدە، سنەنك اکثر آیلرندە تپەسی قارلە مستوردر. قورروق رانجە، ماوی طاغلر، لیورپول رانجە، نیوانغلاند رانجە طاغلری بوسلسلەنك اقسامندندر. بونلرك برچوق قول وشعبەلری اولوب، غربە طوغری اتکلری تدریجاً کسب انحطاط ایدەرك واسع اوەلرە منقلب اولور، کە اونلركدە آرەلرندە بعض منفرد طاغلر بولنیور. بوجبالك شرق اتکلرندن اینن انهار بالطبع قیصە اولوب، غربی اتکلرندن اینلر ایسە چوق اوزون لکن صولری آز اولمغلە، اکثری یولدە قورور، وبعضیسی برلشوب، آوستورالیەنك اك بیوك نهری اولان (موری) ایرماغنە تابع (دارلینغ) نهرینی تشکیل ایدییورلر. ویقتوریە مهجرندن صکرە آوستورالیەنك اك کوزل واك قابل عمران یری اولوب، علی الخصوص قسم شرقیسنك یاغمورلری چوقدر. سواحلندە هواسی معتدل ویك لطیف اولوب، طاغلرك اوزرندە بزم یازمزە مصادف اولان قیش موسمندە قار یاغار، و میزان الحرارە تحت الصفر ٨ درکەیە قدر اینر. ایچ طرفلرینك ایسە هواسی پك یابس وصیجاق اولوب، اینجە توزی حامل اولان چول روزکاری اسدیکی وقت میزان الحرارە ٥٠ درجەیە قدر چیقار. اوجهتدە یاغمورلری سیرك ایسەدە، یاغدیغی وقت سیل کبی کثرتلە یاغوب، برچوق بتاقلقلر وجودە کتیریر. مملکتك برنجی منبع ثروتی قیونلری اولوب، بوندن ٢٠ سنە اول بومهجردە ٢٦ ملیونە قریب قیون وار ایدی. شمدی یە قدر بومقدارك تضاعف ایتمش اولەجغندە شبهە یوقدر. یپاغیلری پك مقبول اولوب، دری، باصدیرمە، ایچ یاغی وسائر محصوللری دخی اخراج اولنور. صیغیر، آت وطوموزلری دەکیتدکجە چوغالمقدەدر. ایکنجی درجەدە منبع ثروتی آلتون معدنی اولوب، خیلی مقدار اخراج اولنمقدەدر. ادارەجە مستقل کبی اولوب، انکلترە قرالیچەسی طرفندن نصب اولنان بر والی ٦ کشیدن مرکب برهیئت مدبرانە و ٣٦ اعضاء منصوبەدن مرکب برهیئت اعیان و ٧٣ اعضاء منتخبەدن مرکب برمجلس

مبعوثانك قرارلری وجهله اداره ممالکت ایدر . مرکزی (سیدنی) شهریدر . برقاچ دمیریول خطی جنوب وشماله وداخله طوغری ممتد اولوب، کیتدکجه تکثیر وتمدید ایدلمکده‌در . معارف وصنایعی دخی محیر عقول برصورتله ترقی ایتمکده‌در .

والکیری { (Valkiries) اسکی اسقاندناو اساطیرنده برطاقم پریلردر، که محاربه‌لرده جنکاورلرك رشتهٔ حیاتنی قطع ایله، روحلرینی (والهاله) دیدکلری جنته کوتوروب ، اوراده کندیلرینه سرنکبین وبیره صوندقلرینه معتقد ایدیلر .

والمیکی { (Valmiki) هندك اك اسکی واك مشهور شاعری اولوب، سانسکری لساننده ۱۲۰۰۰ قدر بیتدن مرکب اولان مشهور (رامایانه) منظومه‌سنك ناظمیدر. بومنظومه‌ده قهرمانلقلرینی نقل ایتدیکی (راما) نك معاصری اولوب، میلاد عیسادن ۱۵۰۰ سنه قدر اول یاشادیغی مظنوندر.

والنتین { (Valentin) خرستیانلقده مذهب موجدلرندن اولوب، ایکنجی قرن میلادیده نشأت، و ۱۶۱ ده وفات ایتمشدر. بری جسمانی وبری معنوی ایکی عالم بولندیغنه قائل اولوب، افلاطونك فلسفه‌سنی خرستیانلقله قاریشدیره‌رق، غریب برطاقم اعتقادات ایجاد ایتمشیدی.

— بو اسمله کیمیای کاذب ویا سیمیاده شهرت بولمش آلمانیه‌لی برآدم دخی واردر، که اکسیر اعظمی بولمغه چبالارکن فن کیمیاومعادن وصیدلانی‌یه خدمت ایدوب، بعض شیلر کشف ایتمشدر. برقاچ تألیفاتی واردر. ترجمهٔ حالی مجهول اولوب، اون بشنجی قرن میلادیده یاشادیغی ویا براسم مستعاردن عبارت بولندیغی ملحوظدر.

والنتینیانوس { (Valentinien, Valentinianus) روما ایمپرا-طورلرندن اوچ کشینك اسمیدر :

برنجیسی آفریقه قونتی فراتیانوسك اوغلی اولوب، ۳۲۱ تاریخ میلادیسنده (پانونیه) ده طوغمش ؛ و یولیانوس ایله یوویانوس زمانلرنده عسکرلکده خدمت ایدوب، بونك وفاتی اوزرینه، ۳۶۴ ده (نیکیه) یعنی ازنیقده عسکر طرفندن ایمپراطورلغه انتخاب اولنمشدی. برادری (والنس)ی بالتشریك، اوکا شرقی ترکله، کندیسی غربی انتخاب ایده‌رك ، درحال (آلمانی) نام قوم وحشینك تجاوزاتنی دفع ایچون، عسکرینی غالیایه کوندرمش؛ ودرعقب کندیسی دخی او طرفه کیده‌رك، سائر اقوامك دخی حقندن کلدکدن صکره، ایتالیایه عودت، و اورادن ایلیریایه کچه‌رك، (قاد) قومنی مغلوب ایتمش؛ و بونلرك وکیللریله مصالحه شرائطنی مذاکره ایدرکن، ۳۷۵ ده کمال حدت وشدتندن کندی کوکسنده بر بوصوروق اوره‌رق، بر شریانی پاتلامغله ، درحال وفات ایتمشدر .

— ایکنجیسی برنجینك اوغلی اولوب، پدرینك وفاتنده پك کوچك اولدیغی حالده ، ایلیریه‌ده‌کی اردوطرفندن آوغستوستلغی اعلان اولنمش؛ وپدری حیاتنده حکومته تشریك ایدلمش اولان بیوك برادری فراتیانوس طرفندن بو صفتی تصدیق اولنه‌رق، ایتالیا حکومتی کندیسنه تخصیص ایدلمش ایدی . بو وجهله ابتدا والده‌سی (یوستینه) نك وصایتیله میلانده حکم سورمکه باشلامشیدی . مؤخراً فراتیانوسی قتل ایدن (ماقسیم) بوکا دخی قصد ایتمش ایسه‌ده ، سردارلردن (تئودوسیوس) مانع اولمشدی. بعده ۳۹۲ تاریخنده غالیاده فرانقلره قارشی حرب ایتمکده ایکن ، (آربوغاست) اسمنده بری طرفندن ۲۰ یاشنده قتل اولنمشدر. حسن اخلاق صاحبی ومرحمتلی برآدم ایدی.

— اوچنجیسی بعده اوچنجی قونستانس اسمیله ایمپراطور اولان سردار قونستانسك اوغلی اولوب، ۴۱۹ تاریخنده راونه‌ده طوغمش؛ و شرق ایمپراطورلغی عسکری طرفندن ۴۲۴ ایتالیا یعنی غرب ایمپراطورلغی تختنه اقعاد اولنمغله، ابتدا بوکا وصایةً والده‌سی پلاچیدیه حکم سورمش ؛ و او اثناده آفریقاده‌کی ممالك قونت بونیفاس طرفندن واندالره تسلیم اولنه‌رق، فوت ایدلمش ایدی. سن رشده واصل اولدقدن صکره آتیلایه قارشی مقاومتله ممالکنی محافظه ایتمش اولان (آئتیوس)ك نفوذی تحتنده بولنوب، بعده بونی چکه‌میه‌رك قتل ایتمسیله، آتیلا اوزرینه هجوم ایدوب، ایتالیانك بتون قسم شمالیسنی ضبط ایتمشدر .

والنتیه { (Valentia) ایرلانده‌نك غرب جنوبی ساحلی قارشیسنده (کری)

نوتلنه ملحق برکوچك آطه‌نك شرق شمالی کوشه‌سنده برکوچك قصبه اولوب، آوروپا ایله آمریقا آره‌سنده الك اول تمدید اولنان تلغراف حبلی اورادن بدأ ایتمشدر.

والنس (Valens) روما ایمپراطورلرندن اولوب، آفریقه‌قونتی (فراتیان)ك اوغلی اولدیغی حالده ۳۲۸ تاریخ میلادیسنده ایلیره‌نك (سیبالیس) قصبه‌سنده طوغمش؛ و ۳۶۴ تاریخنده بیوك برادری والنتینیانوس طرفندن حکومته تشریك اولنه‌رق، حصه‌سنه شرق دوشمش؛ وقسطنطینیه‌یی مقر اتخاذ ایتمش ایدی. (پروقوپ)ك واقع اولان عصیاننی باصدیروب، ایرانیلره قارشی دخی غالبانه حرب ایتمشدی. هونلردن قاچان غوتلری ممالکنه قبول ایدوب، آشاغی مسیه یعنی بلغارستانده اقامتلرینه مساعده ایتمشیکن، مؤخراً آریانوسلك مذهبنه تابع اولوب، سائر خرستیانلره قارشی تضییقاته بولنمشدر.

والنسه (Valence) اسپانیه‌نك شرق جهتنده و مادریدك ۲۵۰ کیلومتره شرق جنوبیسنده اوله‌رق (غوآدالاویار) ایرماغنك صاغ کنارنده و آق دکیز ساحلندن ۲ کیلومتره‌لك مسافه‌ده واقع همنامی اولان ایالت وخطه‌نك مرکزی بربیوك شهر اولوب، ۱۷۰۷۶۳ اهالیسی، دار الفنونی، علوم وفنون آقادمیه‌لری، چاوش یتیشدیرمکه مخصوص مکتب عسکریسی، بیوك کتبخانه‌سی، رسم موزه‌سی، پك بیوك و مصنع برکلیساسی، بورسه‌سی، برقاچ سرایی، کوزل ریختملری، مفرح تفرجکاهلری، ایپك اقمشه، قطیفه، بوك وپاموق منسوجات وسائره فابریقه‌لری، قیومجیلکه و مرانغوزلغه متعلق معمولاتی و میری‌یه عائد بیوك توتون فابریقه‌سی واردر. پك اسکی برشهر اولوب، رومالیلرك الینه کچدکدن صکره خیلی بیومشیدی. اندلس اهل اسلامی زماننده (بلنسیه) نامیله معموریتی درجهٔ نهایه‌یه واروب، عربلر بو شهرده دخی صنایعی و جوارلرنده زراعتی پك ایلری‌یه کوتورمشلردی. اندلس دولت امویه‌سی منقرض اولدقدن صکره، ظهور ایدن اسلام طوائف ملوکندن بو شهرده دخی برحکومت مستقله تشکل ایتمشدی. ۱۲۳۸ تاریخ میلادیسنده آراغون قرالی طرفندن ضبط اولندقدن صکره دخی اهالیٔ مسلمه‌سی قالوب، بعده غرناطه اسپانیوللرك یدضبطنه کچدیکنده، اورادن دخی برچوق مسلمانلر بلنسیه‌یه هجرت ایتمش؛ وشهرك صنایعی و اساس معموریتی بونلرك النده اولمغله، ایکنجی فیلیپ زماننده اسپانیه‌دن مسلمانلرك اخراج اولنماسی خرستیان اهالیسی طرفندن استدعا ایدلمش ایدی.

— والنسه ایالتی همنامی اولان خطه‌نك اورته‌سندن عبارت اولوب، شمالاً (قاستلون)، جنوباً (آلیقانته) ایالتلریله، شمال غربی جهتندن آراغون، غرباً یکی قستیله، غرب جنوبی جهتندن مورسیه خطه‌لریله شرقاً دخی آق دکیزله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۰۷۵۱ مربع کیلومتره و اهالیسی ۷۳۳۹۷۸ کشیدر. اراضیسی داخلده عارضه‌لی وسواحل قربنده اووه‌لق اولوب، پك منبت وادیلری دخی واردر. آق دکیز مائله‌سنده واقع اولوب، یاغمورلری چوق وهواسی معتدلدر. (غوآدالاویار) و جوقار (یاخود شقر) ایرماقلری غربدن شرقه آقوب، عربلرك زماننده یونهرلر حسابسز جدوللریله اطرافده‌کی اووه‌لری سقی وارووا ایدر؛ و اراضی پك کوزل ایشلنوب، کلیتلی محصولات آلنیر؛ وپك چوق ایپك دخی یتیشدیریلیردی. بعده اسپانیوللرك تسبیبیله تدنی ایتمش ایسه‌ده، شمدی یکیدن ترقی‌یه باشلامشدر.

— والنسه خطه‌سی استقلالنی غائب ایتدکدن صکره دخی اسپانیه‌نك سائر خطه‌لری کبی، قراللق عنوانینی محافظه ایدوب، الی الیوم اویله تسمیه اولنقده‌در. اسپانیه سواحل شرقیه‌سنك قسم وسطیسندن عبارت اولوب، شمالاً قتالونیه، شمال غربی طرفندن آراغون، غرباً قستیله، غرب جنوبی جهتندن مورسیه خطه‌لریله، شرقاً دخی آق دکیزله محدود ایدی. شمالدن جنوبه برطاقم طاغلر اوزانوب، شرقه طوغری قول واتکلرینی اوزادیرلر: وبونلرك آره‌لرنده آزچوق کنیش وادیلر واووه‌لر آچیلیر، که بونلرك الك واسعی والنسه شهرینك اطرافنده‌کی اووه‌در. جنوب جهتنده طاغلرده بیوك اولوب، دکیزه طوغری دهازیاده اوزانمغله، بربیوك برون تشکیل ایدیور. غوآدالاویار وجوقار ایرماقلری قستیله‌دن کله‌رك، خطه‌یی شق ایتدکلری کبی خطه

داخلنده دخی برچوق انهار طاقلردن نبعانله شرقه
طوغری آقەرق، دکزەدوکیلور. والنسەاسپانیه.
نڭ اڭ کوزل واڭ منبت یرلرندن اولوب، ذخیره،
پرنج، زیتون، پورتقال: لیمون، طوت وسائر
اشجار مثمرەسیله پك کوزل میوەلری و باغلری
واردر. زیتون یاغی و شراب محصولاتیله ایکی
اسکیدن بری مشهوردر. صنایعی و علی الخصوص
ایپك منسوجاتی اعمالی دخی خیلی ایلریدر.
رومالیلردن صکره غوتلرك و اونلردن عربلرك
ضبطنه کچوب، بشیوز سنەدن زیاده حکومت
اسلامیه ادارەسنده بولنمش؛ واووقت زراعت
وصنایعی پك ایلری‌یه وارمش ایدی. اسپانیوللرك
الینه کچدکدن صکره، تدنی‌یه یوز طوتوب، آنجق
بوصوك زمانلرده یکیدن برآز ترقی‌یه باشلامشدر.
تقسیمات جدیده: والنسه، قاستلون وآلیقانت
اسملریله ٣ ایالته تقسیم اولنمشدر.

والنسه { یاخود والانس (Valence) فرانسەنڭ جنوب شرقی جهتنده
و پاریسك ٥٦١ کیلومتره جنوب‌شرقیسنده اولەرق
(رونه) ایرماغنك صاغ کنارنده (دروم) ایالتنك
مرکزی برقصبه اولوب، ١٩٧٧٦ اهالیسی، داخلی
مکتب اعدادیسی، دارالمعلمینی، طوپجی مکتبی،
کتبخانەسی، نباتات باغچەسی، موزەسی، آصمه کوپریسی،
کوزل تفرجکاهلری، مصنع برکلیساسی، قلعەسی،
خانت ایله بز وابریشیم فابریقەلری، شراب، قونیاق،
زیتون یاغی، میوه، بیاغی وددری اخراجاتی وایشلك
تجارتی واردر. اسکی برقصبه‌در.

والنسیا { (Valencia) آمریقای جنوبیده ونزوئلا جمهوریتنده (پورتو
قابالو) نڭ ٣٠ کیلومتره جنوب‌شرقیسنده (قارابوبو)
ایالتنك مرکزی برقصبه اولوب، ١٦٠٠٠ اهالیسی
اطرافنده پاموق وچیوبیت تارلەلری وایشلك تجارتی
واردر. یاننده واسع برکول بولنیور.

والنسیانه { (Valenciennes) فرانسەنڭ (نور) یعنی «شمال» ایالتنده
ولیلەنڭ ٥٢ کیلومتره جنوب شرقیسنده اولەرق
(اسقو) ایله (رونله) ملتقاسنده قضا مرکزی بر
قصبه اولوب، ٢٣٨٢٦ اهالیسی، استحکاماتی،
داخلی مکتب اعدادیسی، موزەسی، کتبخانەسی،
رسم آقادمیەسی، تصدقات جمعیتی، منسوجات
مختلفه ایله مواد سائره فابریقەلریله ایشلك تجارتی
واردر.

والون { (Valons) بلجیقەنڭ برنوع فرانسزجەایله متکلم بولنان اهالیسنه ویریلن
اسم اولوب، فرانسەنڭ اسکی اهالیسی اولان
(غال) اسمنك دیکر کونه تلفظندن حاصل اولمش
بر اسمدر.

واله { فرس شعراسندن درت کشینك مخلصیدر:
برنجیسی (خواجه نوراللّه) کشمیرلی اولوب،
شو بیت اونکدر:

ببوی زلف یار ای دل بدنبال صبا رفتی
برنك نکهت کل درهوایش تا کجا رفتی

— ایکنجیسی (جالا) شیرازلی اولوب،
(شمسا) نڭ برادری ایدی. خطاطلقده دخی
مهارتی اولوب، میر عماده پیرولك ایدردی.
شاهجهان زماننده هندستانه کیدوب، بقیهٔ عمرینی
اوراده کچیرمشدر.

فصل کل داد فراغت زمی تاب دهید
نخل عشرت بنشانید و زمی آب دهید

— اوچنجیسی (سید محمد) «دستورالنظم»
عنوانلی کتابك صاحبیدر.
— دردنجیسی (علی قلیخان) داغستانلی
اولوب، «ریاض الشعرا» عنوانیله ٢٥٠٠ شاعرك
تراجمنی حاوی برتذکرة الشعراسی واردر. خاندان
صفوی منسوبیننددن ایکن، ١١٤٧ ده هندستانه
کیدوب، ١١٦١ ده اوراده کتاب مذکوری
یازمش؛ و ١١٧٠ ده وفات ایتمشدر. اشعاری
پك عادی اولوب، شو بیت اوجملەدندر:

حسن زهرجا کشد دامن ناز برزمین
عشق بپای او نهد روی نیاز برزمین

واله { (Valais) اسویچره جماهیر متفقەسنی ترکیب ایدن نواحینك غرب جنوبی
جهتنده بولنانلرندن اولوب، شمالاً (وود) وبرنه،
شرقاً (اوری) وتسین ناحیەلریله، جنوباً ایتالیا،
غرباً دخی فرانسه حدودیله محدوددر. مساحهٔ
سطحیەسی ٥٢٤٨ مربع کیلومتره و اهالیسی
١٠١٩٨٥ کشیدر، که هر مربع کیلومتره باشنه
آنجق ١٩ کشی دوشر. منتهای غرب شمالیسندن

ماعدا هرطرفدن حدودی یوکسك طاغلر صرتلریله
قسیم میاه خطوطندن عبارت اولوب ، بیوك بر
وادی وحوضه تشکیل ایدیور،که (رونه) ایرماغی
حوضه‌سنك یوقاری قسمیدر. جبالی (آلب) سلسله‌
سندن اولوب، اك یوکسکلری جنوب جهتنده یعنی ایتالیا
حدودنده کیلردر . بونلردن (مونت روزه) یعنی
« بنبه طاغ » ك ٤٦٣٥ ، (سرون) ك ٤٥٠٥
وفرانسه ایله ایتالیا واسویچره حدودینك محل
اجتماعنده واقع اولان وبتون آلب سلسلهٔ جبالنك
اك یوکسك ذروه‌سی بولنان (مونت بلان) یعنی
« آق طاغ » ك ٤٧١٠ متره ارتفاعی واردر .
حدود شمالیه‌سنده‌کی طاغلرك اك یوکسکی اولان
(فنیستر آرهورن) ك ٤٢٧٥ متره‌دن ودیکرلرینك
٣٣٠٠ و برطاقنك‌ده ٢٤٥٠ متره‌دن آشاغی
ارتفاعلری واردر. غرب شمالی‌یه طوغری اراضیسی
کسب انحطاط ایدوب ، (جنو) کولنه منتهی اولور.
مذکور رونه ایرماغی ناحیه‌نك منتهای شرق
شمالیسنده نبعانله ، غرب جنوبی‌یه طوغری جریان،
وصاغ وصولدن وعلی الخصوص صولدن برچوق
چایلر اخذ ایدر ؛ ونهایت شمال غربی‌یه طوغری
دونوب ، واله ایله (وود) ناحیه‌لرینك حدودینی
آیره‌رق، بعده خروج،وفرانسه‌یه دخول ایتمك اوزره،
(جنو) کولنه دوکیلور. حدودده‌کی طاغلری اکثر
مواسمده مستور اولوب، میاه جاریه‌سی چوق ووادیلری
پك کوزلدر . رونه‌وادیسی همان هرطرفدن یوکسك
طاغلرله روزکارلرك شدتندن محفوظ اولملغله ، هواسی
نسبةً معتدل و طوپراغی پك منبت اولوب ،
ذخیره، سبزه، پك لذیذ میوه، جلبی مقبول اوزوم،
صفران وسائر محصولاتی، مشهور شرابلری ،
کوزل مرعالری، کثرتلی آو حیواناتی، کلیتلی صیغیر،
قیون وسائر حیوانات اهلیه‌سی ، آلتون ، کموش ،
دمیر، باقیر، قورشون وسائر معدنلریله کور
ومرمری واردر . اهالیسی فرانسز ایله آلماندن
ومذهبجه قتولیك وپروتستاندن مرکبدر . ٢ سنه
مدتله منتخب اعضادن مرکب مجلس مبعوثانیله بو
مبعوثان طرفندن ینه ٢ سنه مدتله انجلرندن منتخب
بش اعضادن مرکب دائمی برمجلس اداره‌سی
واردر . مرکزی ٣٦٠٠ اهالیسی اولان (سیون)
قصبه‌سیدر .

والهاله { (Valhala) اسکی اسقاندیناولرك جنتی اولوب، ایچی صوبه‌لرله
تسخین اولنمش کوزل برسرای صورتنده تخییل
اولنور ؛ ویالکز حربده اوریلان جنکاورلره
مخصوص اولوب، بونلرك والهاله‌ده دخی هرکون
حرب وضربله مشغول بولندقلرینه، و (والکیری)
دیدکلری موهوم برطاقم حوریلر طرفندن کندیلرینه
سرنکبین و بیره اکرام اولندیغنه اینانیرلردی .
جهنملری ایسه بالعکس سرمدی بوزلر وقارلردن
عبارت ایدی .

والهی { اوتنجی قرن هجری عثمانلی شعراسندن اوچ کشینك مخلصیدر:
برنجیسی جبرارکنه‌لی اولوب، مدرسیندن
ایکن، طریقته سلوك ایتمشدی . شوبیت اونکدر:

نثار ایتمك دیلردی پاینه اول سر وبالانك
کوزم یاشی ایله جاندن آرتق والهی تنم وار

— ایکنجیسی (احمد — افندی) اسکوبلی
اولوب، ادرنه‌ده برمدت مدرسلك ایتدکدن صکره،
طریق قضایه سالك اولمشیدی . شوبیت اونکدر:

علاقه ایلمك عشق خدادن غیره زائددر
جمال لایزاله عاشقم الله شاهددر

— اوچنجیسی (قورت زاده) ادرنه‌لی اولوب،
ابتدا طریق قضایه سالك وعشرته مائل ایکن،
بعده طریق تصوفه سلوکله، جوامع شریفه‌ده
اجرای وعظ ونصیحتله مشغول اولمش ؛ وفصاحت
وطلاقتیله وسوزینك تأثیریله شهرت بولمش ایدی.
شوبیت اونکدر :

نای اجوف اثر علت افغانمدر
سرو ناقص روش کبك خرامانمدر

والهی { فرس شعراسندن دخی بروجه‌آتی اوچ کشینك مخلصیدر :
برنجیسی (خواجه عطا) بخارالی اولوب، علم
وفضلیله ممتاز ایدی . شوبیت اونکدر :

زچاك سینه بناخن دل حزین کندم
جدا چو کشتم از آن مه دل اینچنین کندم

— ایکنجیسی (قصاب) لقبیله ملقب ایدی.
— اوچنجیسی شوبیتك صاحبیدر :

سوخت ما را غم عشق تو چنان کز حیرت
دوزخ انکشت کزد برسر خاکستر ما

والی { عثمانلی شعراسندن ایکی ذاتك مخلصیدر :

برنجیسی (عبدالرحمن —) بکیبازارلی اولوب،
اونجی قرن هجریده یاشامشدر . بعض منظومه‌لریله
برچوق معمالری وسائر اشعاری واردر . شو بیت
اونکدر :

ایرمکدرر او قامتی بالایه نیتم
افتاده‌یم ولیك بلند اولدی همتم

— ایکنجیسی (سید عبدالرحمن —) آنقره
ساداتندن اولوب، مملکتنده تحصیل علوم ایتدکدنصکره، درسعادته کله‌رك، دور مداوسله
١٠٩٩ ده نقیب‌الاشراف وبعده استانبول قاضیسی
وآناطولی وبعده روم‌ایلی قاضیعسکری اولمش ؛
و ١١٠٧ ده وفات ایتمشدر . شو بیت اونکدر :

نه‌دم فرط غممدن اولسه‌کر سوز درون پیدا
خروش اشك چشممدن اولور سیلاب خون پیدا

والی (نجف قلیخان) ایران شعراسندن اولوب، شو بیت اونکدر :

بربوسهٔ اوتشنهٔ بوس دکرم کرد
فریادکه این آب تمك تشنه ترم کرد

والیا (Vallia) ویسیغوتلر حکمدارلرندن اولوب، میلادك ٤١٥ تاریخندن
٤١٩ سنه‌سنه‌دك ٤ ییل حکومت سورمش ؛
وهونوریوس ایله بالاتفاق، ویسیغوتلرك غالیاده
غائب ایتمش اولدقلری یرلری استردادله، بوکامقابل
سوآولر، آلانلر ووانداللره قارشی غالبانه محاربه
ایتمش ایدی .

والیس (Wallis) انکلتره مشاهیر بحریوننندن اولوب، ١٧٦٦
تاریخندن اعتباراً ایکی سنه بحرمحیط کبیرده سیاحت
ایده‌رك، قومودور (بایرون) ك کشفیاتنه دوام ایتمش؛
وکندی اسمیله تسمیه اولنان جزایر مجتمعه ایله
دها برخیلی یرلر بولمش ایدی . سیاحتنامه‌سی
ضبط ونشر اولنمشدر .

والیس آطه‌لری (Iles Wallis) بحرمحیط کبیرك (پولینسیه) قسمنده وفیجی
جزایرینك شمال شرقی جهتنده ١٣°١٨′ عرض
جنوبی ایله ١٧٩° طول غربیده واقع ١٢ کوچك
آطه اولوب، اك بیوکلری (اووه آ) ایله
(نوتوآتیا) در . جمله‌سنك مساحهٔ سطحیه‌سی
٩٦ مربع کیلومتره وبونلرك همان ایکی مثلی وسعتنده
اولان (فوتونه) و (آلوفی) آطه‌لریله برابر
اهالیسی ٥٠٠٠ کشی راده‌لرنده‌در . ١٨٤٢ ده
فرانسه ایله عقد ایتدکلری تجارت معاهده‌سندن
سررشته آله‌رق، دولت مشارالیها بو آطه‌لری
تحت حمایه‌سنده بولنان یرلردن عد ایتمکده‌در .

وامبا (Vamba) ویسیغوتلرك حکمدارلرندن اولوب، ٦٧٢ ده موقع
اقتداره چکمش ؛ وادهای حکومت ایدن (پاولو)
اسمنده بر روملوبونی التزام ایدن سپتیمانیه‌زادکانیله
اوغراشه‌رق، ٨ سنه حکم سوردکدنصکره، پك
چوق ایلکلربنی کورمش اولان قونت (اروبج)
طرفندن اسقاط اولنه‌رق، برمناستره حبس اولنمش؛
و ٣ سنه سکره اوراده وفات ایتمشدر . مجاهدین
اسلام طرفندن اسپانیه‌یه ایلك تجاوز بونك زماننده
وقوع بولمش ایسه‌ده، برحسن نتیجه‌یه مقارن
اوله‌مامشدی .

وامق « وامق وعذرا » عنوانلی حکایهٔ مشهوره‌سنك قهرمانی اولان بر
شخص موهوم اولوب، عذرانك عاشقی ایدی .
بوحکایه برچوق شعرا طرافندن سلك نظمه چکیلوب،
اك مشهوری فرخارینك‌کیدر .

وامق (محمداخلاص خان) هند مشاهیر شعراسندن اولوب، عن اصل
عبده اوثاندن ایکن، بعده شرف اسلامله مشرف
اولمش؛ و اورنك زیب عالمکیرك امراسی صره‌سنه
چکمش؛ و ١١٤٣ ده وفات ایتمشدر . کنجلکنده
شعر ایله نوغل ایدوب، بعده علوم وفنونه حصر
مساعی ایتمشدی . شو بیت اونکدر :

ازتپش آسودن دل شاهد مرك دل است
نبض از جنبش چو آساید رك خواب فناست

وان کردستانك شمال شرقی جهتنده وهمنامی اولان واسع برکولك ساحل
شرقیسنده ٣٨°٢٧′ عرض شمالی ایله ٤١° طول
شرقیده کولك حذاسندن ٨٠ وحذای بحردن
١٧٣٠ متره‌لك ارتفاعی اولان برقیالق تپه‌نك
اوزرنده واطرافنده واقع ولایت مرکزی برشهر
اولوب، تقریباً ١٦٠٠٠ ی مسلم، ١٣٥٠٠ ی
مذاهب ثلثه‌یه منقسم ارمنی و ٥٠٠ ی یهودی
اولمق اوزره، ٣٠٠٠٠ اهالیسی واردر. مذکور
تپه‌نك اوزرنده‌کی قسمی قلعه ایچنده اولوب، بوبی
٦٠٠ و اکی ٣٠٠ متره‌در . قلعه‌نك خارجنده

بولنان وواسع باغچه‌لرله محاط اولان محله‌لریله برابر شهرك بویی ٣ واکی تقریباً ١ کیلومتره‌دره. قلعه‌نك ایچنده برچوق ابنیهٔ قدیمه ومیخ یازیسی دینلن (قونیفورم) خطوط عتیقه‌سی، قیالك ایچنه اویلمش غریب برقپوسی، قلعه‌نك داخل وخارجنده ١١ جامع شریفی، ١٢ کلیساسی، واسع برقشله‌سی، بیوك بر دیوی، ٤ چارشیسی، برقاچ خانی، حماملری، رشدیه مکتبی، ارمنیلره وآمریقا پروتستان میسیونرلرینه مخصوص متعدد مکتبلری، بول میاه جاریه‌سی، میوه‌لرینك نفاستیله مشهور باغچه‌لری، اوزوملری یه مقبول شراب اعمالنه یارار کوزل باغلری، معتدل و صاغلام هواسی وکوز کوره‌بیلدیکی قدر اوزانان کول ایله اطرافنده‌کی اووه‌لره طوغری کوزل منظره‌سی واردر. وان پك اسکی برشهر اولوب، میلاد عیسی (علیه السلام) دن ١٩٠٠ سنه اول آثور ملکه‌سی مشهوره شاه مریم (سمیرامیس) طرفندن بنا، وکندی اسمنه اضافتله، (شاهمریمکرد) تسمیه اولنمشدی. بعده کیانیانك اواخر دورنده (وان) اسمنده بری طرفندن توسیع وتزیین اولنه‌رق، بونك اسمنی آلمش؛ وچوق کچمه‌دن بیوك اسکندرك ضبطنه کچمشیدی. خلافت عباسیه زماننده وانك پك پارلاق برشهر بولنمامش، ومدنیت اسلامیه‌دن چوق بهره‌سی اولمامش اولدیغی اوزمانلر تواریخنده اسمنه پك آز تصادف اولنمسیله استدلال اولنور.

— وان قضاسی همنامی اولان ولایت وسنجاغك مرکز قضاسی اولوب، کولك ساحل شرقیسنده واقع اولمغله، غرباً مذکور کول ایله، شمال شرق طرفندن بارکیری، جنوب غربی جهتندن کواش قضالریله، شرق جنوبی جانبندن‌ده حکاری سنجاغیله محدوددر. اراضیسی عارضه‌لی، وذاتا اووه‌لری دخی حذای بحردن ١٥٠٠ متره‌دن زیاده یوکسك اولمغله، عمومیت اوزره مرتفعدر. شرق جنوبی حدودنده صوسز طاغ اوزانوب، بونك اتکلری وشهرك قربنده‌کی (ورله طاغی) کبی بعض جبال دخی قضانك ایچنده تشعب ایدر. شمال جهتنده (مرمید) وجنوب طرفنده (انکل) نهرلری ودیکر برطاقم چایلر قضانك اراضیسنی سقی ایله، وان کولنه دوکیلور. باشلیجه محصولاتی: حبوبات متنوعه ایله، بتته، میوه‌لرك انواعی، اوزوم وسائره‌در. قضا ١٧ ناحیه‌یه منقسم اولوب، ١٦٤ قریه‌یی حاویدر. اهالیسی ٣٥٥٠٠ کشی اولوب، ٢١٥٠٠ ی مسلم، ١٣٥٠٠ ی ارمنی و ٥٠٠ ی یهودیدر.

وان ولایتی. ممالك عثمانیه‌نك آسیا ولایاتندن اولوب، شرق شمالی جهتنده واقع اولمغله، شمالاً ارضروم، غرباً بتلیس، غرب جنوبی طرفندن دیاربکر، جنوباً موصل ولایتلریله، شرقاً دخی ایران حدودیله محدوددر. تقریباً ٣٧° ایله ٣٩° ٢٠′ عرض شمالی و ٣٩° ٤٠′ ایله ٤٢° ٢٠′ طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ٤٧٧٠٠ مربع کیلومتره و اهالیسی ٤٣٠٠٠٠ کشیدر. اهالیسندن ٢٤١٠٠٠ ی مسلم، ١٧٨٠٠٠ ی خرستیان، ٥٠٠٠ ی اسرائیلی، ٥٤٠٠ ی یزیدی و ٦٠٠ ی چنکانه‌در. اهالیٔ مسلمه‌سنك قسم کلیسی یعنی ٢١٠٠٠٠ ی کرد، ٣٠٥٠٠ ی ترك و ٥٠٠ ی چرکسدر. خرستیانلرینك‌ده ٧٩٩٨٠ ی ارمنی، ٩٢٠٠٠ ی نسطوری و ٦٠٠٠ ی کلدانی قتولیکدر. ارمنیلردن یالکز ٧٠٨ ی قتولیك و ٢٩٠ ی پروتستاندر. ولایت نفس وان وحکاری اسملریله ایکی سنجاغه منقسم اولوب، ١٥ قضا و ١٠٣ ناحیه ایله ١٥٨٠ قریه‌یی حاویدر.

اراضیسی عمومیت اوزره مرتفع اولوب، اك آلچق یری اولمسی لازم کلن وان کولنك سطحی حذای بحردن ١٦٥٠ متره ارتفاعی واردر. جنوب شرقی قسمی کاملاً طاغلق اولوب، اك یوکسك ذروه‌لری ٤٠٠٠ متره ارتفاعنی کچن (جلو) طاغلرینك شعبه‌لری هر طرفنه اوزانیور. جنوب غربی حدودی قربنده واقع اولوب، سفینهٔ نوحك محل توقفی اولمغله مشهور اولان (جودی) طاغنك دخی ارتفاعی ٤٠٠٠ متره‌دن زیاده‌در. ولایتك شمال غربی حدودنده بولنان (سیپان) طاغنك ٣٩٥٠، حدود شمالیه‌سنده‌کی (الاطاغ) و خوری طاغنك ٣٥٠٠، ولایتك وسطلرنده‌کی (ورق) طاغنك ٢٩٠٠ و (چوخ) طاغنك‌ده ٣٥٥٠ متره ارتفاعی واردر. الحاصل اراضیسی طاغلق ومرتفع اولوب، ایکی سنجاق آره‌سنده ممتد اولان طاغلر

ولايتی ایکی حوضه‌یه تقسیم ایدیور . نفس وان سنجاغنك قسم اعظمیله حكاری سنجاغنك محمودی قضاسی وان كولنك ، و حكاری سنجاغنك قسم اعظمیله وان سنجاغنك مكس و استان قضالری دجله ایرماغنك حوضه‌سنه داخلدر . برنجی حوضه‌نك اك بیوك نهرلری جنوبدن باشلایه‌رق : انكل، خوشاب، مرمید، بندماهی، حیدر بك ، اورانه وایرشان نهرلریدر ،كه بونلرك ایلك دردی شرقدنغربه وصوك اوچی شمالدن جنوبه طوغری آقه‌رق، وان كولنه دوكیلورلر . بوحوضه مواقعی داخلنده (محلمجك) اسمیله خیلی بیوك دیكر برنهرده‌ها واردر،كه شرقدنغربه طوغری آقه‌رق (آرفاج) نامیله وان شهرینك شرق شمالیسنده واقع بیوجك بركوله دوكیلور . ایكنجی حوضه‌ده‌كی انهار دها بیوك اولوب، برنجیسی (زاباعلا) و (زاباكبر) دینلن نهر مشهوردر ،كه دجله‌نك اك بیوك تابعی اولوب، ایران حدودینك برآز ایچریسندن كله‌رك، حكاری سنجاغنی ابتدا شمال شرقیدن جنوب غربی‌یه وبعده شمال غربیدن جنوب شرقی‌یه طوغری شق ایله، صاغ وصولدن برچوق چایلر آله‌رق ، خیلی بیودكدن صكره ، دجله‌یه منصب اولمق اوزره ، موصل ولایتنه كیرر. ایكنجیسی (بهتان) صوییدر،كه حكاری سنجاغنده جولمرك قصبه‌سی قربنده‌نبعانله وان سنجاغنك ایكی جنوبی قضاسنی شق، و بعده ایكی سنجاغك حدودینی تفریق ایده‌رك، وصاغ وصولدن بعض دره‌لر آله‌رق، غربه‌طوغری‌جریان، وبنه‌دجله‌یه‌دوكلمك اوزره‌بتلیس ولایتنه‌دخول‌ایدر. ممالك عثمانیه‌ده‌كی كوللرك‌اك بیوكی اولان‌وان‌كولنك قسم‌اعظمی بوولایت داخلنده اولوب، یالكزمنتهای غربیسی بتلیس ولایتی داخلنده‌در . زیرده ماده مخصوصه سنده‌تعریف اولنه‌جق‌اولان بوبیوك‌كولدن بشقه وان ولایتنده بش كول بولنوب، بشی‌ده نفس‌وان سنجاغنده‌در . بونلرك اك بیوكی یوقاریده ذكراولنان آرفاج كولیدر،كه خیلی‌بیوك اولوب، صویی طوزلیدر . دیكر دردی كشیش كولی ، آق كول ، دیل كولی و آغری كول اولوب ، بونلرك صویی طاتلیدر .

بوولایتی تركیب ایدن ایكی سنجاق بیننده هیچ برجهتجه اشتراك ومشابهت یوقدر . اقلیم وهواجه دخی بو مخالفت مشاهده اولنه‌رق ، وان سنجاغنك هواسی عمومیت اوزره صفوق وقیشلری شدتلی واوزوندر ، وچوق قار یاغار . اكثریا هوا آچیق‌اولوب، كوندوزین كونشك حرارتی برودتی تعدیل ایدرسه‌ده ، كیجه‌لری آیاز زیاده اولور ، وصباحلین میزان‌الحراره تحت‌الصفر ١٦ و ٢٠ درجه‌یه قدر اینر . یازلری سرین اولوب، اك صیجاق محلی اولان وان‌شهرنده تموزواغستوسده میزان‌الحراره آنجق ٣٣ درجه‌یه قدرچیقار . حكاری سنجاغنك یوكسك یرلرنده كلیتلی قار یاغارسه‌ده ، آلچق طرفلرینك قیشلری دها معتدل وآنجق یازلری دخی صیجاقدر . وان سنجاغنك هواسی ، برنج اكیلن بعض محللری مستثنا اولدیغی حالده، صاغلام، حكاری سنجاغنك ایسه هواسی آغرجه‌در .

مساحهٔ سطحیه‌سی تشكیل ایدن ٤٧٧٠٠ مربع كیلومتره‌دن یالكز ٢١٥٠٠ كیلومتره‌سی قابل زراعت ، ١٤٣٥٠ سی طاغلق و طاشلق اوله‌رق اراضئ خالیه ، ٦٣٥٠ سی اورمانلق ، ٥٤٥٠ سی كول و ٢٠ مربع كیلومتره‌اكی‌ده بتاقلقدر . طوپراغی اولدقجه منبت اولوب ، وان سنجاغنده اك زیاده بغدای و آرپه و حكاری سنجاغنده باشلیجه داری ، مصر و برنج حاصل اولور . فاصولیه، نخود، بقله و سائر سبزه‌لرك انواعیله الما، آرمود ، زردالی ، شفتالی ، اریك، كراز، ویشنه وجنوب‌جهتلرنده‌انجیر، نار، بادم‌وسائر میوه‌لرحاصل‌اولور. باغلردخی‌هرایكی سنجاقده‌چوق اولوب، خیلی شراب یاپیلیر،وقورو اوزوم چیقار . آلتیوز بیك كیلو قدر توتون دخی حاصل اولوب، ثلثانی‌حكاریده یتیشیر. برمقدار كتن دخی اولور. اورمانلری وقتیله پك چوق ایكن ، شمدی وان سنجاغنده آنجق صبان وسائر آلات زراعیه‌اعمالنه كفایت ایده‌جك قدر قره‌آغاج ودیش بوداق بولنوب، هان بتون طاغلری چیلاقدر، واودونیله كراسته‌سی ایراندن‌جلب اولنور . حكاری سنجاغنده الآن اورمانلر بولنوب، باشلیجه میشه آغاجلرینك انواعی یتیشیر . صوجرالریله وان كولنك‌كنارلرنده قواق آغاجلری‌ده چوق اولوب ، بونلر دخی كراسته‌یه قوللانیلیر . وقتیله پك كلیتلی بولنان‌جوز آغاجلرندن دخی یالكز حكاری‌سنجاغنده برمقدار

قالشدر . مرعالری پك چوق وپك كوزل اولوب، بهارده قارلردن قورتلنجه، بتون طاغلری كوزل اوتلرله اورتیلیر . حیوانات اهلیه‌سی چوق اولوب، قیونلرینك كرك اتی وكرك یاغ وپنیر ویغوردی مشهوردر . صیغیرلریله بیكیرلری كوچك ایسه‌ده، قوتلی وطیانیقلیدر. ولایتك شمال غربی وغرب جنوبی جهتلرنده تفنیك كچیلری دخی واردر . حیوانات اهلیه تولدات سنویه‌سی ٨٠٠٠٠٠! قیون، ٢٧٥٠٠٠ كچی، ١٠٠٠٠٠ صیغیر، ٤٩٠٠٠ بیكیر، ٣٠٠٠٠ مركب و ١٨٠٠٠ استر، كه جمعاً ٤٠٤٥٠٠ رأس راده‌لرنده‌در . طاغلرده حیوانات وحشیه‌سی چوق اولوب، باشلیجه: آیی، قورت، طوموز، تیلكی، طاوشان، وشق، یبان كچیسی وجنوب جهتلرنده‌صرتلان ایله برجنس كوچك قپلان ویا یبان كدیسی و سائره بولنور . ییرتیجی قوشلریله ككلیك وسائر طیور انواعی وكوللرده صو قوشلرینك اجناس مختلفه‌سی واردر . هر طرفده وعلی‌الخصوص جنوب جهتنده ییلانلرله عقربلر وسائر حشرات وسیوری سینكلر چوقدر. آریلری چوق اولوب،كرك یبان حالنده طاغلرده وكرك قوغانلرده خیلی بال چیقار، كه اهالی قیشین صغوقده طوكدیر‌دكدن صكره ، اویله طوكمش حالنده صاتارلر . ولایتك معادنی چوق اولوب، وان‌شهرینك قربنده وسائر طرفلرده پك زنكین كومرمعدنلری بولندیغی كبی، سیملی ومادی قورشون ایله ، باقیر، قلای، بورافس معدنلری و پترول، تبشیر، آلچی وبعض طاشلرموجود ایسه‌ده، پك آزی اخراج‌اولنمقده‌در. بالكز ارجیش سنجاغنده برمملحه بولنوب، سنوی ١٢٠٠٠٠ كیلو قدر طوز چیقار. ینه مذكور قضاده وجولمرك قربنده كوكوردلی وباش قلعه قربنده چلیكلی ایلیجه‌لر بولندیغی كبی، زاب‌وادیسنده دخی برچوق بیقار بوناتلی صغوق معدن صولری واردر.

ولایتك صنایع محلیه‌سی وان بزی دینلن بر نوع پاموق بزله مانوسه، شیاق، عبا، كلم، خالی، سجاده ، تفتیكدن شال، ایپكدن جانفس و قطیفه نصیله چوراب اورمسندن وكومشدن تلكاری شیلرله سائر قیومجیلغه متعلق معمولات ، مواد سراجیه ، دستی و چناق چوملك كبی طوپراقدن آوانی اعمالندن وكتن یاغی وشراب اعمالیله كولدن بالیق اخراجندن عبارتدر. صنایعك برنجی‌مركزی وان شهری اولوب ، منسوجات مذكوره باشلیجه قادینلر طرفندن خانه‌لرده یاپیلیر . ولایتك بتون معمولات صناعیه‌سی‌سنوی تقریباً ٦٠٠٠٠ عثمانلی لیراسی قیمتنه بالغ اولوب، بونك همان ثلثی اخراج، وثلثانی محلنده صرف اولنور. بونلردن بشقه حیوانات، یاغ، یپاغی، تفتیك، دری، بزر یاغی، كتن تخمی، توتون، مازی ، جوز ایچی، قورو اوزوم وسائره‌یه متعلق خیلی اخراجاتی اولوب، علی‌العموم اخراجاتی ١٦٥٠٠٠ لیرا راده‌لرنده‌در . آنجق قره‌ده آرابه یوللری وكولده واپور بولنمامسندن تجارتی پك‌طورغون اولوب، ذخیره‌یه متعلق اخراجاتی یوقدر . محصولاتنك كثرتیله برابر ادخالاتی اخراجاتندن ٦٠٠٠ لیرا قدر زیاده‌در . واردات ولایت ١٢٨٠٠٠ ومصارف محلیه ٦٨٠٠٠ لیرا راده‌لرنده‌در .

وان ولایتنك تقسیماتی بروجه‌آتیدر:

سنجاق	قضا	مقدار نواحی	مقدار قرا
وان	وان	١٧	١٥٤
	قارچكان	٥	٧٩
	شتاق	٦	١٦٧
	كواش	٥	٥٩
	عادلجواز	٥	٤٤
	ارجیش	٦	١٢٢
	باركیری	٤	١٢١
	مكس	٣	٨٣
حكاری	حكاری	١	١٦٥
	الباق	٨	١٤٤
	كوار	٦	١٨٤
	شمدینان	٤	١٢٩
	محمودی	٥	٨٣
	معمورة الحمید	٢	٣٤
	بیت الشباب	٥	٣١
جمعاً		١٠٣	١٥٨٠

وان { سنجاغی. آنف‌البیان وان ولایتنی تركیب ایدن ایكی سنجاغك بری یعنی مركز سنجاغی اولوب، ولایتك شمال غربی‌قسمندن عبارت اولدیغی حالده ، جنوباً حكاری سنجاغیله، شرقاً ینه بوسنجاقله وایران حدودیله، شمالاً ارضروم، غرباً دخی بتلیس ولایتلریله محدوددر . مساحهٔ سطحیه‌سی ٢٢٧٠٠ مربع كیلومتره‌دن عبارت اولوب ، بونك نصفی قابل زراعت، بر ربعی كول ودیكر ربعنك بر خمسی اورمان وقصوری اراضیٔ

خالیه‌دن عبارتدر . اهالیسی ۱۳۰۰۰۰ کشیدن عبارت اولوب، بونلرك ۶۱۰۰۰ ی کرد وترك وجزئی چرکسدن مرکب مسلم، ۶۶۰۰۰ ی ارمنی وبیك قدری کلدانیدن مرکب خرستیان، ۱۰۰۰۰ ی یهودی، ۱۴۰۰ ی یزیدی و ۶۰۰ ی چنکانه‌در. تقسیماتی واحوال سائره‌سی ماده آنفه‌ده وهر قضانك اسمنده دخی مذکور اولدیغندن، تکرارینه حاجت یوقدر.

وان { کولی. ممالك عثمانیه‌نك اك بیوك کولی اولوب، آسیاده‌کی ممالك عثمانیه‌نك شرق شمالی جهتنده و وان ایله بتلیس ولایتلری آره‌سنده واقع، و ساحل شرقیسنده بولنان شهرك اسمیله مسمادر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۶۳۰۰ مربع کیلومتره اولوب، محیط دائره‌سی ۶۰ ویا ۸۰ ساعتده دور اولنه بیلیر. سطحنك حذای بحردن ارتفاعی ۱۶۵۰ متره اولوب، دریندلکی سواحل قربنده دخی ۱۰۰ متره‌دن زیاده‌در. ۳۸° ۲۷′ ایله ۳۹° عرض شمالی و ۴۰° ایله ۴۱° ۱۰′ شرق آره‌لرنده ممتد اولور. هر طرفدن پك یوکسك طاغلرله محاط اولوب، ایچنه برچوق انهار دوکلکله، تبخراتی آلدیغی صولردن آز اولدیغندن، کیتدکجه یوکسلوب، توسع ایتمکده، وسواحله قریب صو آلتنده بعض آثار عمران کورلمکده‌در. بو کولك ایچنده درت کوچك جزیره بولنوب، اك بیوکلری اولان و ٤ کیلومتره محیط دائره‌سی بولنان (آختمار) جزیره‌سنده ارمنیلرك بر بیوك قتوغیغوسلرینك مقری بولنان اسکی وجسیم بر مناستر واردر. صوبی آجی اولوب، (بورات دو سود) دینلن ملحی حاوی اولمغله، بوملحك اخراجندن سنوی ۲۰۰۰۰ وصید ماهیسندن دخی ۸۰۰۰۰ غروش رسم آلنیر. کولك ایچنده ایشلر ۸۷ قدر یلکن کیمیسی بولنوب، هنوز واپور ایشلدلمکه موفق اولنه‌مامشدر.

واند { (Wendes) اسکی اسلاو اقواممندن بر بیوك قوم اولوب، بالطیق سواحلندن آلپ جباله‌دك جرمانیه‌نك مختلف محللرنده وعلی الخصوص پروسیه وپومرانیه‌ده ساکن ایدیلر؛ و دفعاتله خارجه ایلغار ایده‌رك، تخریب ممالك ایتمشلردی.

واندال { (Vandales) جرمان اقوام قدیمه‌سندن وحشی ویغماکر برقوم اولوب، اسلاو اقواممندن (واند) لرله دخی مناسبتلری بولنمش اولدیغی اسملرندن آکلاشیلیور. واندالر ابتدا بالطیق دکیزی ساحلنده (ویستوله) ایله (اودر) نهرلری آره‌سنده ساکن ایکن، بعده (اودر) ایله (البه) ایرماقلری آره‌لرینه وایکنجی قرن میلادیده دها جنوبه ونهایت دردنجی قرنده (داچیه) نك غرب جهتنده یعنی شمدیکی طمشوار طرفلرینه انتقال ایتمشلردی. اوراده (آلان) لر و(سوآو) لرله برلشه‌رك، ٤٠٦ تاریخنده رین نهراسنی تجاوزله، فرانسه‌یه دخول، وبرچوق وقت اوراده اجرای تخریبات ایتدکدن صکره، ٤٠٩ ده اسپانیه‌یه تجاوزله، برمدت یغماکرلکله مشغول اولدقدن صکره، اسپانیه‌نك (بتیقه) دینلن قسم جنوبیسنی ضبطله، اوراده برحکومت تشکیل ایتمشلردی، که اسملرینه نسبتله (واندالوسیه) تسمیه اولنوب، (آندالوسیه) وبونك معربی اولان (اندلس) دخی بوندن مأخوذدر. ٤٨٨ تاریخنده ویسیغوتلرله سوآولر طرفندن صیقیشدیریله‌رق، اسپانیه‌یی ترکه مجبور اولمغله، آفریقایه کچوب، اوراده ضبط ممالکه ویغماوتخریبه قویله‌رق، ٤٣٩ ده قارتاج شهرینی دخی ضبط، وپایتخت اتخاذ ایتمشلردی. اورادن سیچیلیه، ساردنیه، قورسیقه وبالئار جزایرینی دخی ضبط ایتمشلردی. ٤٥٥ ده اوچنجی والنتیانوسك طول قاریسی (اودوقسیه) طرفندن (پترون ماقسیم) ه قارشی امداده دعوت اولنمغله، رومایه کیروب، ١٤ کون یغما ایتدکدن صکره، ایستریه، دالماچیه، اپیر، ویونانی دخی غارت وتخریب ایتمش؛ وبو تخریباتله ناملری وحشیلك ویغماکرلکده مثل حکمنه کچمشدر. نهایت ٥٣٤ تاریخنده شرق ایمپراطورینك سرداری (بلیزاریوس) طرفندن مغلوب وکلیاً محو وپریشان اولوب، بردها ناملری ایشیدلمه‌مشدر. آریوسك مذهبنی قبول ایدوب، سائر خرستیانلره قارشی تعقیباتده بولنورلردی. کرك اسپانیه وکرك آفریقاده حکمدارلری بروجه آتیدر :

غوندجیسیل	٤٠٦	غونداموند	٤٨٤
غوندریق	٤٠٦	تراسیموند	٤٩٦
جنسریق	٤٢٧	هیدریق	٥٢٣
هونریق	٤٧٧	جیلیمر	٥٣٠ الی ٥٣٤

واندومه { (Vendôms) فرانسه‌نك (لوآر معشر) ایالتنده و (بلوآ) نك

٣٢ کیلومترە شمال غربیسندە اولەرق (لوآر) نهری اوزرندە و بونك تشکیل ایتدیکی آطەلر اوزرندە قضا مرکزی برقصبە اولوب، ٨٣٥٢ اهالیسی ، داخلی مکتب اعدادیسی ، کتبخانەسی وپاموق منسوجات فابریقەلری واردر .

واندە { (Vendée) فرانسەنك ایالات غربیە- سندن اولوب، ایچندە جریان ایدن کوچك برنهرك اسمیلە مسمادر . غاسقونیە کورفزی ساحلندە اولوب، شمالاً آشاغی لوآرە ایلە منەمع لوآرە، شرقاً ایکی سورە، جنوباً آشاغی شارنتە ایالتلریلە، غرباً دخی غاسقونیە کورفزیلە محدوددر. مساحۀ سطحیەسی ٦٧٠٣ مربع کیلومترە واهالیسی ٤٤٣٣٠٠ کشیدر . شرق جهتندە اراضیسی عارضەلی ودکیز قربندە آلچق و بتاقلق اولوب، هواسی دخی مرتفع یرلرندە صفوق وآلچق طرفندە رطوبتلی وصیتمەلیدر . محصولاتی: حبوبات متنوعە ایلە کتن، کنویر ومیوە وسبزەلرك انواعندن عبا- رتدر . باغلری وار ایسەدە، شرابی عادیدر . اورمانلری وصنعی چایرلری چوقدر . بیکیرلر ایلە استر ، مرکب، صیغیر، قیون کبی حیوانات اهلیەسی چوق وجنسلری ضررسزدر. صنایعی پك ایلری دکلدر . صید ماهیسی وعلی الخصوص ساردلیەسی زیادەدر . تجارتی پك ایشلکدر . ایالت ٣ قضایە منقسم اولوب، ٣٠ ناحیە و٢٩٩ دائرەیی حاویدر. مرکزی (لاروش سوریونە) قصبەسیدر .

وان دیمن { (Van Diemen) ونام دیکرلە تاسمانیە (Tasmanie) اوقیانیەدە آوستورالیەنك جنوبندە بیوك برجزیرە اولوب، ویقتوریەمهجرندن تقریبا ٢٠٠ کیلومترە اکلی اولان (باس) بوغازیلە آیرلمشدر . رأسی جنوبە متوجە برمثلث شکلندە اولوب، ٤٠°٣٣' ایلە ٤٣°٣٩' عرض جنوبی و ١٤٢°١٩' ایلە ١٤٦°٢' طول شرقی آرەلرندە ممتد اولور . مساحۀ سطحیەسی ٦٧٨٩٤ مربع کیلومترە واهالیسی ١٥٧٤٥٦ کشیدر . اراضیسی عارضەلی وطاغلق ایسەدە، پك یوکسك جبالی اولمیوب، اك مرتفعلری اولان (فرادلە مونتن)ك ١٥٤٦ و(بن لوموند)ك ١٥٢٨ مترە ارتفاعی واردر . میاە جاریەسی چوق اولوب، اك اوزون نهری اولان (دروِنت)ك مجراسی ٢٠٨ کیلومترە اوزونلغندەدر . بوندنصکرە اك بیوکلری (تامار) و(آرتور) اولوب، بونلرك برنجیسی بربیوك مسافەدە سیر سفائنە صالحدر. کوللری دخی چوق اولوب، اك بیوکلری اولان (غربت لاقە) ١١٦٥ مترە ارتفاعندە بولنیور. سواحلی خیلی کیرنتیلی چیقنتیلی اولوب، کوزل لیمان وقویلری واردر. باشلیجەلری: ساحل غربیدەکی (پورت دوای)، شمالدەکی (پورت سورل) وجنوبدەکی « فرطونەلر » و « امید » لیمانلریدر . هواسی معتدل وپك صاغلام اولوب، یازین وسطی درجۀ حرارتی ١٦ وقیشین ٨ در . یاغمورلری چوقدر . بوندن ١٣ سنە اولکی استاتستیقە کورە تاریخ مذکوردە بهر کیلومترە باشنە آنجق ٢ ½ یکی دونم یعنی اراضی عمومیەسنك یوزدە ایکی بچغی مزروع اولوب، باشلیجە محصولاتی ذخایر ایلە میوەلرك انواعندن عبارتدر . مرعالری پك چوق وپك کوزل اولوب ، تاریخ مذکوردە ١٦٥٠٠٠٠ قیونی وار ایدی . اك کثرتلی معدنلری قلای ایلە آلتوندر . اورمانجە دنیانك اك زنکین واك کوزل یری اولوب ، طاغلری اشجار ونباتات کوناکون ایلە امثالسز باغچەلر شکلنی ابراز ایدیور . صنایعی کیتدکجە ترقیدە اولوب، تاریخ مذکوردە ٣٬٣٣٠ فابریقەسی وارایدی . مع هذا ادخالاتی ٤٤ واخراجاتی ٣٣ ملیون فرانق رادە- لرندە ایدی. آنجق اووقتدن بری اهالیسی خیلی تزاید، وزراعت وصنایعی ترقی ایدوب ، مملکت انکلترە فابریقەلرینە جزیە کذار اولمسنی موجب قوانین پابندندن دخی قورتلمش اولمغلە، شمدییە قدر اخراجاتی خیلی تزاید وادخالاتی تناقص ایتمش اولسە کرکدر . تاریخ مذکوردە ٤٨٨ کیلومترەلك دمیریول خطلری ایشلمکدە و٢٢٢ کیلومترەلکی دە دردست انشا ایدی . ملبورنە واو واسطە ایلە هرطرفە تحت البحر برتلغراف حبلیلە مربوطدر . اك بیوك معمورەلری ٣٠٠٠٠ اهالیسی اولان (هوبارت) ایلە ٢٠٠٠٠ نفوسی بولنان (لونجستون) در . شمدیکی اهالیسی باشلیجە انکلیز مهاجرینی اولادندن اولوب، اهالئ اصلیەسنك صوك فردی اولان برقوجە قاری برقاچ سنە اول لوندرەدە صوك نفسنی ویرمشدر . بوجزیرە ١٦٤٢ دە فلمنك بحریوننەدن تاسمان طرفندن کشف

اولنەرق، قلمنك مستملکاتی والیسی بولنان (وان‌دیمن)ك وبعده کاشفنك اسمیله تسمیه اولنمشدر. ١٨٠٤ ده انکلیزلره کچوب، اسکان واعمارینه بدأ اولنمش؛ و١٨٥٤ده ادارۀ مختارەیه مالك سربست برممهجر صورتنه کیروب، ١٨ قونتلغه یعنی ایالتە تقسیم اولنمشدر.

وامرنشیلش } تلمسان ایله ملیانه آرەسنده یعنی جزایر ایله مغرب اقصی حدودنده برطاغ اولدیغی جغرافیون عرب آثارنده مسطوردر.

وانقوور } (Vancouver) انکلترە مشاهیر بحریوننددن اولوب، ١٧٥٠ تاریخنده طوغمش؛ و١٧٩٨ ده قپودان قوقك معیتنه کیروب، ایکنجی واوچنجی دورعالم سیاحتلرنده رفاقتنده بولنمش؛ و١٧٩٠ ده آمریقانك شمالنده بحرمحیط اطلاسی ایله بحرمحیط کبیر آرەسنده برطریق بحری تحریسنه مأمور اولوب، ١٧٩٢ ده اسپانیەلی (قادره) ایله برابر و١٧٩٣ ده یالکز اولەرق اوجهته سیاحت ایتمش؛ وآرادیغی یولی بولەمامش ایسەده، آمریقای شمالینك سواحل غربیەسنی ایجه کشف وتحقیق ایدوب، کندی اسمیله تسمیه اولنان جزیرەیی دخی بولمشدر. ١٧٩٥ ده انکلترەیه عودت ایدوب، ١٧٩٨ ده وفات ایتمشدر. سیاحتنامەسی نشر، وفرانسزجەیه دخی ترجمه اولنمشدر.

وانقوور } (Vancouver) آمریقای شمالینك ساحل غربیسی قارشیسنده انکلترەیه تابع (دومینیون) قطعەسنك «انکلیز قولومبیەسی» حکومتنه تابع وبونك منتهای غرب جنوبیسی قارشیسنده واقع بیوك واوزون برجزیره اولوب، قرەدن طار، طولاشیقلی وکوچك آطەلرله مملو اولان (قرالیچه شارلوته) ونام‌دیکرله (جورجیه) بوغازیله آیرلمشدر. تقریباً ٤٨°٢٥′ ایله ٥٠°٣٠′ عرض شمالی و ١٢٥°٣٠′ ایله ١٣٠°٤٠′ طول غربی آرەلرنده ممتد اولوب، جنوب شرق جهتندەکی اوجی دومینیون ایله ممالك مجتمعه آرەسندەکی بیوك کورفزك ایچنه کیرمکله، بوکورفزی هرطرفده طار بوغازلر براقه‌جق صورتده طولدیریور. بویی ٤٠٠ واك کنیش برنده اکی ١٣٥ کیلومترەدر. اراضیسی طاغلق اولوب، وسطلرنده واقع اولان (ویقتوریه) طاغنك ٢٢٥٠ متره ارتفاعی واردر. سواحلی پك کیرتیلی چیقنتیلی اولوب، قویلری طولاشیقلی وخلیجلری چوقدر. هواسی پك صوثوق اولوب، مع‌هذا تابع اولدیغی انکلیز قولومبیەسنك اك معموریبدر. مرکزی جهت جنوبیەسنده واقع (ویقتوریه) قصبەسی اولوب، ایکی سنجاغه منقسمدر. اورمانلری ومعادنی چوقدر. اهالیسی هنوز ٥٠٠٠٠ رادەلرندەدر.

وازقولی } [«وانی» مادەسنه مراجعت بیوریله.]

وانه } (Vannes) فرانسەنك غرب جهتنده وپارسك ٤٥٠ کیلومتره غربنده اولەرق همنامی اولان نهرك اوزرنده وبونك منصبیله موربیهان کورفزی قربنده (موربیهان) ایالتنك مرکزی برقصبه اولوب، ١٤٥٦٤ اهالیسی، لیمانی، داخلی مکتب اعدادیسی، هندسۀ مائیه مکتبی، ترقی معارف وزراعت جمعیتلری، کوزل ریختمی، تفرجکاهلری، سفائن اعمالنه مخصوص حوض ودستکاهلری، دانتله فابریقەلری وایشلك تجارتی واردر.

وانی } (محمد بن مصطفی) سلطان مراد خان ثالث دوری مشاهیر علماسندن اولوب، فقهده یدطولی صاحبی اولدیغی کبی، لغت وادبیاتدن دخی بهرەسی وار ایدی. دورمدارس ایتدکدن وبعض قضالرده ومولویتلرده بولندقدن صکره، ١٠٠٠ تاریخنده، مدینۀ منوره منلاسی ایکن، اوبقعۀ مبارکەده ارتحال ایتمشدر. (وان‌قولی) دیمکله متعارف ایدی. لغتده صحاح جوهری‌یی ترکجەیه ترجمه ایدوب، کندی اسمیله شهرت بولمشدر. غزالینك «کیمیای سعادت»نی دخی ترجمه، «غرر» و «درر»ه حاشیەلر تحریر وفقهده بعض رسائل دخی تألیف ایتمشدر. صحاح ترجمەسی طباعتك قبولنده اك اول طبع اولنان کتابلردن اولوب، بعده تکرار تمثیل اولنمشدر. طبیعت شعریەسی دخی اولوب، شو قطعه جملۀ اشعارندندر:

بودر آیین عرب بر قومك اولسه سیدی
آز اولور کیم قبری اوزره بنده آزاد اولمیه
سن‌که شاه مرسلین و سید کونین سك
حاش لله قبرکه یوز سورن آزاد اولمیه

— سلطان محمدخان رابع دورنده پاشا اولوب، وعظیله شهرت بولمش وامام سلطانی وخواجهٔ شهزادکان دخی بولنمش اولان دیکر بر (وانی محمد افندی) دخی واردر، که ملل سائره یه و ارباب تصوفه قارشی اولان تعصبیله مشهور اولوب، ۱۰۹۶ ده وفات ایتمشدر.

واوا { (ابو الفرج محمد بن احمد الغسانی) مشاهیر شعرادن اولوب، دمشقده نشأت ایتمشدر. ۳۹۰ تاریخلرنده وفات ایتمشدر. حریری طرفندن مقاماتنک برینه مبنی علیه اتخاذ اولنان شو بیت جملهٔ اشعار رائقه سندندر:

و امطرت لؤلؤا من نرجس وسقت
ورداً و عضت على العناب بالبرد

واهال { یاخود وال (Wahal, Waal) رین ایرماغنک منقسم اولدیغی قوللرک اک جنوبیسی اولوب، فلمنک حدودینه کیرنجه، مذکور ایرماقدن آیریله رق، غربه طوغری جریانله (نیمغ) وبعده (تیل) قصبه لری اوکندن بعدالمرور، موزه ایله برقیصه جدول واسطه سیله اختلاط ایدر؛ وایکیسی آره سنده بیوجک برجزیره بعدالتشکل، مذکور (موزه) ایرماغیله برلشه رک، رینک اوبر قوللریله برچوق جدوللرله بعدالاختلاط، فلمنک خلیج ایله نهر آره سنده اولان و بر برینه کرفت بولنان کنیش جدوللرینه دوکیلور. موزه ایله برلشنجه یه قدر مجراسی ۸۰ کیلومتره اولوب، سیر سفائنه صالحدر.

واهو { (Vahou) بحر محیط کبیرده کی، ساندویچ ونام دیکرله هاوای جزائرندن بری اولوب، (مولوقای) ایله (قاوای) جزیره لری آره سنده واقعدر. کوچک ایسه ده، جزایر مذکوره نک اک اهمیتلیسی اولوب، مرکزی اولان (هونولولو) قصبه سی بو جزیره ده و ۲۱° ۱۷′ ۵۵″ عرض شمالی ایله ۱۶۰° ۱۳′ ۲۷″ طول غربیده واقعدر. جزیره نک مساحهٔ سطحیه سی ۱۶۸۰ مربع کیلومتره اولوب، ۲۸۰۶۸ اهالی ایله مسکوندر.

وایچن { (Waitzen) مجارستانک پشته ایالتنده وبوده نک ۳۶ کیلومتره شمالنده اوله رق طونه نک ساحل یسارنده بر قصبه اولوب، ۱۳۱۰۰ اهالیسی، مکتب اعدادیسی وصاغر ودیلسزلره مخصوص مکتبی واردر.

وایسنفلس { (Weisenfels) پروسیه نک صاقسه ایالتنده ومرسبورغک ۱۷ کیلومتره جنوبنده اوله رق (ساله) نهری اوزرنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ۱۷۰۰۰ اهالیسی، دارالمعلمینی، صاغر و دیلسزلره مخصوص مکتبی وایپک واقمشه ایله قطیفه وباصمه فابریقه لری واردر.

وایغاچ { (Vaïgatch) روسیه نک بحر محیط شمالیده وآرخانکل ایالتنده یکی زملیا ایله قره آره سنده وساحلدن همنامی اولان بر بوغازله آیرلمش بر آطه اولوب، بویی ۱۵۰ واکی ۱۰۰ کیلومتره ایسه ده، برودت وقارلرینک کثرتندن یالکز بر قاچ (ساموید) عائله سیله مسکوندر.

وائل { (بن حجر بن ربیعة الحضرمی) صحابه دن اولوب، حضر موتلی و ابنای ملوکدن اولدیغی حالده، نزد جناب نبوی یه کله رک، شرف اسلامله مشرف اولمش؛ و جانب نبویدن فوق العاده اکرام والتفاته مظهر اولوب، کندیسنه مقاطعهٔ بر یر ویرلمشیدی. بعده کوفه ده ساکن اولوب، صفین محاربه سنده معیت جناب مرتضویده بولنمشیدی. جناب امام حسن (رضی الله عنه) ک ارتحالندن صکره معاویه نک یانه کیدوب، سریرک اوزرنده یانته اوتوردلمش، وحقنده چوق اکرام اولنمشدی.

وائل الخزاعی { مشاهیر شعرادن اولوب، هارون الرشید و مأمون زماننده یاشامشدر. باشلیجه معشوقه سی سلمی حقنده کی غزللردن مرکب دیوان اشعاری واردر.

وایمار { (Weimar) آلمانیاده (صاقسه وایمار) بیوک دوقه لغنک مرکزی بر قصبه اولوب، (ایلم) نهری کنارنده و برلیندن فرانقفورته کیدن دمیر یول خطی اوزرنده واقعدر. ۱۸۰۰۰ اهالیسی، کوزل وواسع باغچه سی اولان دوقه یه مخصوص سرایی، مصنع کلیساسی، تیاتروسی، مکتب اعدادیسی، دارالمعلمینی، رسم مکتبی، موزه سی، بیوک کتبخانه سی، جغرافیا جمعیتی، خیرات جمعیتی، متعدد مطبعه لرله صحافخانه لری، آز فابریقه لری وذخیره

ایله یباغی تجارتی واردر . [بیوك دوقه‌لق ایچون « صاقسه‌وایمار » ماده‌سنه مراجعت بیوریله .]

وای‌هو { ونام دیکرله داویس ویا پاسقالیه آطه‌سی (Vaï-Hou, Davis, Ile de Pâques) بحر محیط کبیرك پولینسیه قسمنده ۲۷° عرض جنوبی ایله ۱۱۲° طول غربیده منفرد برآطه اولوب، محیط دائره‌سی ۲۵ کیلومتره واهالیسی ۲۰۰۰ کشیدر. بونلر متناسب‌الاعضا وذکی آدملردر.

وبار { یمنك شرق جهتنده ونجران ایله حضر موت وشحر ومهره آره‌لرنده واسع بربر اولوب، نسناسلر وجسیم قپلانلرله مسکون اولدیغی، ووقتیله قوم عاد اوطاننندن معمور بربرایکن قهرالهی‌یه دوچار اولدیغی کتب عربیه‌ده مسطوردر. دهنانك جنوب غربی قسمندن عبارت اولدیغی آکلاشیلیور . حقنده پك چوق خرافات منقولدر.

وتر { (Vetter) اسوجده (غوتیه) خطه‌سنك قسم شمالیسنده و (وتر) کولنك ۳۵ کیلومتره جنوب شرقیسنده اوله‌رق لینکوپینغ، اسقارابرغ، یونکوپینغ، واوربرو ایالتلری آره‌سنده برکول اولوب، بویی ۱۱۰ واکی ۳۰ کیلومتره‌در. فضله میاهی آیاغی اولان (موتاله) نهری واسطه‌سیله بالطبع دکیزنه دوکیلور . (وتر) کولیله دخی (کونا) جدولی واسطه‌سیله اختلاط ایدر.

وثیمه { (ابویزید — بن موسی بن الفرات الوشاء) مشاهیر مورخیندن اولوب، بودخی واقدی کبی خلافت جناب صدیقیده طار ارتدادی ارتکاب ایدن اهل ردەنك احوالنی مفصلاً یازمش؛ وبوکتابی پك مقبول ومعتمد فیه اولوب ، بیوك بر شهرت قزانمشدر. فارسك (فسا) شهرندن اولوب، (وشی) دینلن ابریشمدن معمول اثواب تجارتیله مشغول اولدیغندن، وشاء لقبیله شهرت بولمشدر . تجارت طریقیله وطننندن بصره‌یه واورادن مصره، بعده اندلسه کیده‌رك ، ینه مصره عودت، و۲۳۷ تاریخنده اوراده وفات ایتمشدر .

وجودی { عثمانلی شعراسندن ایکی کشینك مخلصی‌اولوب، برنجیسی (محمد —) دیار قرەمانده‌کی دارنده‌لیدر. اوتنجی قرن هجریده ظهور ایدوب، ابتدا طریق تدریسه سالك ایکن، بعده زمانتله شامه عزیمت ایتمشدی. « خیال یار » عنوانیله برمنظومه‌سی واردر، که شو بیت اوندندر.

> ینه اول خالق زمین وزمان
> قلدی باغ جهانی حشر نشان

— ایکنجیسی (مصطفی —) استانبولده استنیه‌لی اولوب، یکیچری قلمنه مداوم ایدی. آفیون تریاکیلکنه مبتلا اولوب، ۱۱۳۰ ده ۱۸ یاشنده ایکن، طاعوندن وفات ایتمشدر . شو بیت اونکدر :

> نی کبی دستنده نالان ایلر الساقی اجل
> تکیهٔ دنیاده عریان ایلر الساقی اجل

وجیه‌الدین مسعود { سربداران ملوکنك ایکنجیسی اولوب، خواجه فضل‌الله اوغلی و مؤسس دولت اولان خواجه عبدالرزاقك برادریدر . ۷۳۸ تاریخنده برادرینی قتل ایله، ملکنی ضبط ایدوب، طغا تیمور خانله ایتدیکی جنکده غالب کلکله، توسیع ممالك ایتمش‌ایسه‌ده، بعده کرت ملوکندن معزالدین حسین طرفندن مغلوب اولمش ایدی . ۷٤٥ ده رستمدار وفیروز کوهی ضبط ایتمش ایسه‌ده، بومحاربه‌دن اثنای معاودتنده رستمدار عسکرینك پوصیسنه دوشوب، عسکرینك قسم اعظمیله برابر اتلاف اولنمشدی . مدت حکومتی ٦ سنه ایله ٤ آی اولمشدر .

وحدت { (جمال‌الدین) شیخ محمد حزینك جد اعلاسی علما وادبادن برذات اولوب، برچوق تألیفاتی واردر ، باشلیجه‌لری بروجه آتیدر : « معراج‌نامه »، ابن سینانك کلیات قانونه فارسی شرح ، فارابینك فصوصنه شرح ، دیوان منشآت ، ۲۰۰۰ بیتی حاوی دیوان اشعار .

وحشی { (مولانا —) ایران شعراسندن اولوب، یزدلیدر. ۹۹۲ده وفات ایتمشدر . « ناظر ومنظور » و « خسرو وشیرین » عنوانلریله ایکی منظومه‌سی و دیکر بعض آثاری واردر .

وخاب { بلاد ترکدن (ختل)ك اوته‌سنده و (بست) قربنده برمملکت اولوب، مسك ایله کومش وآلتون معدنلرینك کثرتیله مشهور اولدیغی جغرافیون عرب آثارنده مسطوردر. پامیرده وبدخشانك شرق جهتنده‌واقع

اولوب، شمدیکی خریطه‌لرده (وخان) اسمیله مقید اولان خطه‌نك عینی اولسه کرکدر.

وخش { آسیای وسطیده پامیرك شمال غربی جهتنده جهونك صاغ تابعلرندن
بر نهردر، که ٤٠٠٠ متره قدر ارتفاعی اولان موز طاغندن ترکستان شرقی‌یه طوغری آقان (تاریم) منابعندن ایکی اوچ کیلومتره‌لك مسافه‌ده نبعانله، غربه طوغری آقه‌رق، بعده (قزیل صو) ونهایت (سرخ آب) اسملرینی آلیر. مجراسی تقریباً ٧٠٠ کیلومتره اوزونلغنده اولوب، هیچ برطرفی سیرسفائنه صالح دکلدر. وادیسی پك منبت اولوب، نهرك صویی حاوی اولدیغی آلتون توزیله مشهوردر. — یاقوت حموی بو اسمله بلخ نواحیسنده واقع ختلان ناحیه‌سنده بر بلده اولدیغنی بیان ایدیور. نهرمذکورك کنارنده بولنمش اولسه کرکدر.

وداعی { [«کاتب بن وداعه» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

ودان { آفریقای غربیده صحرای کبیرك غرب جنوبی جهتنده ٥° ٢١ عرض
شمالی ایله ٣٠′ ١٣° طول غربیده و (اضرار) جبالنك شرقنده منبت بر وادی داخلنده واقع بر قصبه اولوب، ٥٠٠٠ قدر اهالیسی ومشهور خرماسی واردر. ٢٣ تاریخ هجریسنده عمرو بن العاص طرفندن بسر بن ارطاة مأمور اولوب، ودانی فتح ایتمش ایکن، بعده اهالیسی نقض عهد ایتمکله، ٤٦ ده نافع بن عقبه کیده‌رك، یکیدن فتح ایتمشیدی. بکری بو بلده‌نك (دلباك) و (بوصی) اسملریله ایکی قصبه‌دن مرکب وسهمیون وحضرمیون اسملریله عربدن ایکی قبیله ایله مسکون اولدیغنی، وبو ایکی قبیله آره‌سنده مخاصمات اکسیك اولمدیغنی بیان ایدیور.

ودای { سودان وسطیده چاد کولنك شرقنده بیوك برخطه وبر امارت
اسلامیه اولوب، شرقاً دارفورله، جنوباً نیام نیام مملکتیله، غرباً چاد کولیله وقانم مملکتیله شمالاً دخی بورکور ویا تیبستی دیارلریله محدوددر. ٨° ٢٠′ ایله ٢٠° ١٨ عرض شمالی و ٢٠′ ١٣° ایله ٣٠′ ١٩° طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولور. حدودی تماميله معین اولمدیغندن، مساحهٔ سطحیه‌سنك تماميله تعیینی ممکن دکل ایسه‌ده، ٤٤٥٠٠٠ مربع کیلومترهٔ قدر تخمین اولنوب، ٢٦٠٠٠٠٠ اهالی ایله مسکون اولدیغی مظنوندر. شمال طرفلری قورو اولوب، یاغمورلری سیرك و میاه جاریه‌سی همان مفقود اولدیغی کبی، قسم جنوبیسی دخی قانم و بورنو کبی منبت ومعمور اولمیوب، باشلیجه اوچ نهری واردر. بونلردن (بحر الغزال) حدود غربیه‌سنی بالتفریق چاد کولنه، (باطه) نهری (فیتری) کولنه، بحر السلامه دخی نفس ودای ایله بوکا تابع (دار رونغه) آره‌سنده آقه‌رق (ایرو) کولنه دوکیلور. شرق شمالیدن غرب جنوبی‌یه طوغری آقان بو انهارك اوجی‌ده یالکز یاغمور موسمنده آقیورلرسه‌ده، سائر موسملرده دخی وادیلرنده طوپراق یاریم ونهایت بربچق متره قازیلنجه، صو چیقار. بو قوراقلقدن طولایی طوپراغی بالطبع پك منبت اولمیوب، باشلیجه داری حاصل اولور. قیون، کچی وصیغیر کبی حیوانلریله دوه‌لری چوقدر. بیکیرلرینك جنسی پك عادیدر. فیللری، ایکی بوینوزلی کرکدانلری ودوه قوشلری چوق اولوب، بونلرك دیش وبوینوز وتویلرندن خیلی اخراجاتی واردر. اهالیسنك برقسم عظیمی خالص و یا ملز حالنده عرب وقصوری قبائل مختلفه‌یه منسوب زنجیلردر. تجارت عربلرك النده اولوب، نیل اسکله‌لریله واطرافده‌کی ممالکله خیلی آلیش وریش ایدرلر. طرابلس غرب و بنغازی کاروانلری دخی ودایه آمدشد ایدرلر. حکومت باشنده نوبه‌لی برسلاله‌یه منسوب برآدم اولوب، برمجلس مشورتی واحکام شرعیه‌یی اجرایه مأمور علماسی و ٧٠٠٠ عسکری دخی واردر. کافهٔ اهالیسی مسلم اولوب، صلابت دینیه ایله متصف اولدقلرندن، سودانده نشر اسلام خصوصنده چوق غیرتلری وقوع بولمقده‌در. مرکزی (آبشر) قصبه‌سی اولوب، واره، میدوغو، قانفه، قودوغوس، دوناس اسملریله برقاچ معموره‌سی دخی واردر.

ودین { (Vidin) بلغارستانك شمال غربی جهتنده وصوفیه‌نك ١٦٠ کیلومتره
شمالنده اوله‌رق طونه‌نك ساحل یسارنده وقلفاتك قارشیسنده سنجاق مرکزی بر قصبه اولوب، ١٣٧٤٠ اهالیسی، بلغارستان امارتنك تشکلنده هدم ایدلمش اسکی استحکاماتی و ذخیره و شراب وسائره‌یه متعلق ایشلك تجارتی واردر. مقدما دها

بیوك اولوب، اهالیء مسلمه‌سندن چوغنك هجرتی اوزرینه، نفوسی آزالمشدر. — ودین سنجاغی بلغارستانك الك شمال غربی سنجاغی اولوب، شمال غربی جهتندن، غرباً وغرب جنوبی طرفندن صربیه حدودیله، شرقاً لوم‌پلانقه سنجاغیله، ینه شرقاً وشرق شمالی طرفندن دخی بلغارستانی رومانیه‌دن آیران طونه مجراسیله محدوددر.

وراتیسلاس { (Vratislas) بواسمله چهستانده ایکی کشی حکم سوروب، برنجیسی ۹۱۵ دن ۹۳۰ تاریخنه‌دك چهستان دوقه‌سی وخرستیان دوقه‌لرینك برنجیسی بولنمشدر. — ایکنجیسی ۱۰۶۱ ده ینه دوقه عنوانیله، چهستان تختنه چیقمش ایسه‌ده، ایمپراطور دردنجی هنری‌یه ایتدیکی امداده مکافاةً ۱۰۷۶ ده قرال عنواننی آلمش، وایمپراطوره داماد اولمشدی. ۱۰۹۲ ده وفات ایتمشدر.

وَرّاده { مصر ایله شام بیننده قوملره بتاقلقلر آره‌سنده وقتیله معمور وبیوك بر قصبه اولوب، مصره مکتوب کوتورمکه مخصوص اولان معلم کوکرجینلریله مشهور ایکن، بعده خراب اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

وَرّاق { (ابوالمعالی سعد بن علی الانصاری الخزرجی الحظیری) مشاهیر ادبادن اولوب، (دلال الکتب) لقبیله ملقبدر. بغداد قربنده‌کی (حظیره) ده دنیایه کلمش، و ٥٦٨ ده وفات ایتمشدر. باخرزینك «دمیة القصر» عنوانیله ثعالبینك «یتیمة الدهر» ینه یازدیغی ذیله «زینة الدهر وعصرة اهل العصر» عنوانیله برذیل یازوب، برچوق شعرانك احوال واشعارینی درج ایتمشدر. «لمح الملح» عنوانیله برکتاب معتبری وکندیسنك دخی برچوق اشعاری واردر.

وَرّاق { (ابو الحسن محمد بن عبدالله) مشاهیر نحویوندن اولوب، جرمینك «مختصر» ینه «کتاب الفصول فی نکت الاصول» عنوانیله بر بیوك و «کتاب الهدایة» عنوانیله برده کوچك شرح یازمشدر. (ابن الوراق) دینمکله معروف اولان مشاهیر نحویون وقراء ومفسریندن (ابو الحسن محمد بن هبة الله) دخی صاحب ترجمه‌نك طورونیدر.

وراقروز { (Vera-Crus) مکسیقه‌نك ساحل شرقیسنده ومکسیقونك ۳۷۰ کیلومتره شرقنده اوله‌رق همنامی اولان جمهوریتده بر قصبه و اسکله اولوب، ۱۰۰۰۰ اهالیسی، قارشیسنده بر آطه‌نك اوزرنده متین استحکاماتی، پك صیجاق وآغر هواسی و پك ایشلك تجارتی واردر.

— وراقروز جمهوریتی مکسیقه کورفزی ساحلنده ممتد طار واوزون بر یر اولوب، شمالاً آماولیپاس، غرباً سان‌لوئیز پوتوزی، هیدالغو وپوئبلا، جنوباً اوآیاق، غرباً دخی شیاپه وتاباسقه جمهوریتلریله ومکسیقه کورفزیله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۷۰۹۳۲ مربع کیلومتره و اهالیسی ۸۵۵۹۷۵ کشیدر. اراضیسی عارضه‌لی اولوب، ساحل بوینجه اوزانان طار براووه‌دن اعتباراً درجه درجه کسب ارتفاع ایدر. الك بویوك طاغلری وراقروز قصبه‌سنك اوستنده یعنی شمال غربیسنده بولنیور. انهاری پك چوق اولوب، آنجق منبعلری قریب ومجرالری قیصه‌در. هواسی ارتفاعه تابع اولوب، تهامه‌سی حکمنده اولان ساحلدن جبالك صرتنه‌دك بتون هوالره تصادف اولنور. طوپراغی پك منبت اولوب، ارتفاع و هواسنه کوره مختلف محصولات و اشجار و اثمار ویریور. هواسنك آغرلغیله برابر مکسیقه‌نك الك کوزل واك زنکین یری اولوب، سواحلنده برقاچ قوی ولیمانی وبرقاچ دمیریول خطی دخی واردر. مرکزی (چالاپه) قصبه‌سیدر.

وَرالیز { بلخ ایله خلم بیننده و بلخدن اوچ، خلمدن ده ایکی کونلك مسافه‌ده برقصبه اولدیغنی «معجم البلدان» ده مسطوردر.

وَرامین { ری ایله اصفهان آره‌سنده وریدن ۳۰ میل مسافه‌ده برقصبه ایدی.

وَراوی { آذربیجان طاغلرنده اربیل ایله تبریز آره‌سنده صولری وخیراتی چوق بر قصبه‌جق اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

وَرتَنیس { بلاد بربردن وافریقیه ناحیه‌سندن بحر جنوبده بر قصبه اولوب، صنهاجه قبائلندن (مداسه) قبیله‌سنك مملکتی اولدیغی

دخی «معجم البلدان» ده مسطوردر. بوتعریفه کوره بحر محیط آطلاسی ساحلنده بولنمش اولسه کرکدر.

ورتومنه (Vertumne) اسکی رومالیلر واتروسقلر عندنده نباتات وباغچه‌لر الهی زعم اولنوب، میوه‌لر الهه‌سی زعم اولنان (پومونه) نك زوجی عد اولنوردی. اوتلرله مکلل والنده میوه‌لر طوتار برکنج صورتنده تصویر ایدرلردی.

ورثان آذر بیجانك بتونته ویا بر قسمنه ویریلن اسمدر.

ورجلان افریقیه ایله بلاد جرید بیننده خرماسی وعمارتی چوق برمملکت اولدیغی جغرافیون اسلام آثارنده مسطوردر.

ورچلی (Verceil, Vercelli) ایتالیانك نوواره ایالتنده و تورینونك ٧٦ کیلومتره شمال شرقیسنده برقصبه اولوب، ١٩٠٠٠ اهالیسی، نباتات باغچه‌سی، خسته خانه‌سی وایپك منسوجاتی واردر. اسکی بربلده‌در.

وردون (Verdun) فرانسه‌نك موزه ایالتنده وپارسك ٢٤٤ کیلومتره شرقنده اوله‌رق موزه‌نهری اوزرنده قضامرکزی برقصبه اولوب اولوب، ١١٤٦٨ اهالیسی، استحکاماتی، داخلی مکتبی، موزه‌سی ومسکرات، رچل وسائره فابریقه‌لری واردر.

وردان (Vardane) ایرانك اشکانیان ملوکندن اولوب، ٤٤ تاریخ میلادیسنده پدری اوچنجی اردوانه خلف اولمش؛ وبکنی کودرز ایله محاربه ایدوب، غالب اولدقدن صکره، ٤٧ تاریخنده کندی ضابطلرندن بری طرفندن قتل اولنمشدر. عراقده سلفکیه شهرینی ضبط، و (طیسفون) شهرینی تأسیس ایتمشیدی. — ساسانیان زماننده دخی بو اسمله اشکانیان بقایاسندن برامیر قافقاسیه جهتنده ٤١٥ تاریخ میلادیسندن ٤٤٢ تاریخنه‌دك حکم سورمش؛ وتاریخ مذکورده ملکی ایرانیلرك ضبطنه کچمکله، کندیسی خرستیانلغی ترکله، دین زردشته رجوع ایتمشدر.

ورسای یاخود ورسالیه (Versailles) فرانسه‌ده پارسك ٢٣ کیلومتره جنوب غربیسنده (سینه‌مع‌اوآزه) ایالتنك مرکزی برشهر اولوب، ٥١٦٧٩ اهالیسی، داخلی مکتب اعدادیسی، دارالمعلمینی، طوپجی مکتبی، موزه اتخاذ اولنمش جسیم ومصنع برسرایی وبونك اوکنده واسع تعلیمخانه‌سی، باغچه‌لری مکمل دیکر ایکی سرایی، پك واسع وصنعی کوللرله اورمانلری متعدد استادانه هیکللری حاوی روضه‌سی، پك مزین بر عمومی لیمونلغی، کنیش سوقاقلری، کوزل ابنیه‌سی، اسلحه، ساعت، شال، وسائره فابریقه‌لریله دوکمخانه‌لری وفدانلقلری واردر. وقتیله آوجیلرك محل ملاقاتی اولوب، اون دردنجی لویی طرفندن شهر حالنه قونیله‌رق، توسیع وتزیین اولنمشدر. برچوق وقایع سیاسیه‌نك محلی اولوب، ١٨٧١ دن ١٨٧٨ تاریخنه‌دك فرانسه مجلس مبوثانی اوراده انعقاد ایتمش؛ و فرانسه پروسیه محاربه‌سنی متعاقب آلمانیه ایمپراطورلغی ورسایده رسماً اعلان اولنمشدر.

وَرَقه (بن نوفل بن اسعد بن عبد العزی بن قصی القرشی) ام المؤمنین خدیجة الکبری (رضها) نك عمزاده‌سی اولوب، اسلامنده اختلاف واردر. کندیسی دین عیسی (عم) ه تابع اولوب، انجیل شریفی عربی‌یه ترجمه ایتمش اولدیغی دخی مرویدر. فخر کائنات (علیه اکمل التحیات) افندمز حضرتلرینك جبریل امین کورمکه باشلامغله، حضرت خدیجه‌یه بیان حال بیوردقلرنده، حضرت مشار الیها، کتب مقدسه حقنده‌کی معلوماتیله مشهور اولان بوذاته مراجعتله، استیضاح مسئله ایتمش؛ و ورقه جبریل امین اوله‌جغنی تبشیر ایلمش ایدی. بو وجهله نبوتلرینی تصدیق ایتمش ایسه‌ده، اظهار دعوت بیورلدقده، برحیات دکلیدی. مع هذا ایمانی حقنده بعض احادیث شریفه مروی اولمغله، صحابه‌دن عد اولنه کلمشدر.

ورموت (Vearmouth) انکلتره‌نك دورهام ایالتنده (ور) نهرینك منصبی قربنده وایکی کنارنده برشهر اولوب، ٢٢٠٠٠ اهالیسی واردر.

ورمونت (Vermont) ممالك مجتمعه‌نك شمال شرقی جهتنده‌کی جماهیرندن اولوب، شرقاً نیوهامپشیر، جنوباً مساچوست، غرباً نیویورق حکومتلریله، شمالاً دخی قناده حدودیله محدود اولدیغی حالده، شمالدن جنوبه ممتد

طار و اوزون بر بردر، وجنوبه طوغری کیتدکجه طارلاشیر. مساحۀ سطحیه‌سی ٢٤٧٧٠ مربع کیلومتره واهالیسی ٣٣٢٤٢٢ کشی اولوب، هر مربع کیلومترهیه ١٣ کشی دوشر. (فرین مونتن) یعنی «یشیل طاغ» اسمیله بر جبل شمالدن جنوبه ممتد اولوب، مملکتك اسمی دخی بو طاغك فرانسزجه اسمندن مأخوذدر. بونك اك یوکسك محلی ١٣٥٠ متره ارتفاعنده‌در. (قونکتیقوت) ایرماغی حدود شرقیه‌سنی آیره‌رق جنوبه طوغری آقفله، جبل مذکورك شرق اتکلرندن اینن چایلر بوکا، وغربی اتکلرندن اینلر نیویورق حکومتنده‌کی نهر وکوللره دوکیلور. هواسی صغوق ایسه‌ده، صاغلامدر. طوپراغنك قوۀ انباتیه‌سی اورته حالده اولوب، مرعالری و اورمانلری دها زیاده‌در. محصولاتی بغدای، آرپه، مصر، پتاته وسائره‌دن عبارتدر. حیوانات اهلیه‌سی چوقدر. اك کثرتلی معدنلری دمیر ایله قورشون اولوب، مرمر، یشم وسائر احجار اوجاقلری‌ده چوقدر. تجارتی پك ایشلك اولوب، مخرجی نیویورق‌شهریدر. سیرسفائنه صالح انهار و جدوللری وجنوبدن شماله بوینه ممتد ایکی بیوك دمیریول خطیله برخیلی‌شعبه‌لری واردر. مرکزی (مونپلیه) در.

ورمیو ریو — (Rio Vermejo) آمریقای جنوبیده بر نهردر، که بولیویه‌نك قسم جنوبیسنده (قوردیلیره اینتربور) سلسلۀ جبا. لندن نبعانله، جنوب شرقیه طوغری جریان، وآرجنتین جمهوریتنه دخول ایله، بیوك شاقو تعبیر اولنان صحرای کبیری شق، ومتعدد قوللره‌بالانقسام، برطاقم واسع بتاقلقلر تشکیل، وجنوبدن کلن (مادر. یون) نهرینی اخذ ایله، ١١٠٠ کیلومتره‌لك مسافه قطع ایتدکدن صکره، (پارانا) ملتقاسنك اوست طرفنده ٢٦° ٣′ عرض جنوبیده (پاراغوآی) ایرماغنه قاریشیر. قوراقلق موسمنده صویی آز اولوب، فیضاننده مجراسی اطرافنده‌کی اووه‌لری باصار.

ورنه (Vernet) بو اسمله بابا، اوغل و تورون اوله‌رق فرانسه‌ده اوچ مشهور رسام کلمشدر: برنجیسی ١٧١٤ ده اوورنیه‌ده طوغوب، ١٧٨٩ ده وفات ایتمشدر. ایکنجیسی ١٧٥٨ ده بوردوده طوغوب، ١٨٣٦ ده متوفی اولمشدر. اوچنجیسی ١٧٨٩ ده پارسده طوغوب، ١٨٦٥ ده فوت اولمشدر. بر چوق آثار استادانه‌لری باقیدر.

وروس (Verus) روما ایمپراطورلرندن اولوب، مارق آورل ایله برابر آنطونینك اوغلقلرندن اولمغله، اشبو آخرت قرداشنك قعودنده حکومته تشریك ایدلمش، ودامادی اولمش ایدی. ایرانه قارشی عسکر سوق ایدوب، طیسفونی ضبط ایتمش، وبعده ١٦٩ تاریخ میلادیسنده ٣٩ یاشنده فجأةً وفات ایتمشدر.

ورونه (Vérone) ایتالیانك وندیك‌خطه. سنده و وندیکك ١٠٨ کیلومتره غربنده اوله‌رق (آدیج) نهری اوزرنده ایالت مرکزی برشهر اولوب، ٧٠٠٠٠ اهالیسی، استحکا. ماتی، کوزل برمیدان وباغچه‌سی، خیلی آثارعتیقه‌سی، بر قاچ سرایی، بر طاق ظفری، رومالیلردن قالمه بر تیاتروسی، علوم و فنون جمعیتی، رسم وزراعت آقادمیه‌لری، داخلی مکتب اعدادیسی، لسان یونا. نی‌یه مخصوص مکتبی، ایپك اقمشه، چوخه، بز، خات فابریقه‌لری ودباغخانه‌لری واردر. موقعی پك کوزل ایسه‌ده، شهرك ایچی قسوت انکیزدر. پك اسکی برشهر اولوب، بر چوق مشاهیرك مسقط رأسی بولنمشدر.

— ورونه ایالتی وندیك خطه‌سنك منتهای غربنده واقع اولوب، شرقاً ویچنجه وپادووه، جنوباً فراره، جنوب غربی طرفندن مانتووه، غرباً برشیه ایالتلریله شمالاً دخی اسوپچره‌حدودیله محدوددر. شمالدن جنوبه بویی ٩٣ و اکی ٤٠ کیلومتره اولوب، ٣٧٠٠٠٠ اهالی ایله مسکوندر. اراضیسی عارضه‌لی اولوب، شمال جهتنده آلپ طاغلرینك اتکلری ممتد اولور. (آدیج) نهری ایالتی بوینه شق ایدوب، اکثر میاه جاریه‌سنی جمع ایدر. (مینچو) نهری‌ده حدود غربیه‌سنده‌کی (غارده) بیوك کولندن چیقوب، برآز مسافه‌ده حدودنی آیریر. طوپراغی منبت اولوب، ذخیره وسائر محصولاتی واردر. حیوانات اهلیه‌سی وآری چوق اولوب، کولده ونهرلرده بالیغی چوقدر. باقیر وکومور

معدنلريله مرمرلري، آلچيسي و اورايه مخصوص
بشيل بر لولهجي چاموري واردر.

ورويه { (Verviers) بلچيقهنك (ليژه) ايالتنده وليژهنك ٣٢ كيلومتره
شرقنده برشهر اولوب، ٢٤٠٠٠ اهاليسي، داخلي
مكتبي، مشهور چوخه و يتاق قاپلهسيله صابون
وسائره فابريقهلري واردر.

وزول { (Vesoul) فرانسهده پارسك ٣٦٣ كيلومتره جنوب شرقيسنده
يوقاري ساؤنه ايالتنك مركزي بر قصبه اولوب،
٧٨١٠ اهاليسي، مكتب اعداديسي، دارالمعلميني،
كتبخانهسي، زراعت جمعيتي، نمونه فدانلغي، كوزل
تفرجكاهلري، بعض فابريقهلري وجوارلرنده مياه
معدنيهسيله بر طاقم غريب مواقعي واردر.

وزوو { (Vésuve) ايتالياده نابولينك ٨ كيلومتره جنوب شرقيسنده مشهور
بر بركان يعني ينار طاغ اولوب، ارتفاعي ١١٩٠
متره و محيط دائرهسي ٤٠ كيلومترهدر. آغزي
١١٥ متره درينددر. بري (سومه) و ديكري
(اوتويانو) اسملريله ايكي تپهسي واردر. پك صرب
ايسهده، ١٨٨٠ تاريخندن بري ديشلي بر دمير
يول ايله چيقيلير. اتكلرينك آشاغيلري مزروع
اولوب، فوق العاده منبتدر. (لاقريما قريستي)
اسميله مشهور اولان نفيس شرابك ياپلديغي اوزوم
دخي اوراده يتيشير. تاريخك ضبط ايتديكي زمانلر
دن بري الك اول ٧٩ نجي سال ميلاديده دهشتلي
برصورتله آتش پوسكورتمكه باشلايوب، هركولانوم،
پومپي وستابيه شهرلري لاولرينك آلتنده قالهرق،
محو ونابديد اولمش؛ و او وقتدن بري ٥٠ دفعه
پاتلامشدر. دائمي صورتده دخي آغزندن طومان
چيقار. (وزوو) ك نابولي كورفزي وشهريله برابر
ابراز ايتديكي منظره پك لطيف اولوب، رساملره
سرمايه اوله كلمشدر.

وزير { (شيخ علي بن قاضي معين الدين) هندستان شعراسندن اولوب،
بلكراملي وصديقي النسبدر. شو بيت اونكدر:

من سجده وتسبيح وعبادت نشناسم
از ياد تو غافل نشوم طاعتم اينست

وزيرالنساء { هندستان شاعرهلرندن اديبه و عالمه بر قادين اولوب،
شاهجهان آباديدر؛ و قادينلره تدريس علومله
مشغول بولنمشدر. وزير تخلص ايدردي. شو بيت
جملهٔ اشعارندندر:

دلم از كوچهٔ آن زلف دوتا باز آمد
رفته بود آنچه زما باز بجا باز آمد

وزيركوپريسي { [«كوپري» مادهسنه مراجعت بيوريله.]

وزيره { يمنده تعز قربنده بربلده اولوب، مشاهير فقها و مؤلفيندن عبدالله
بن اسعد الوزيرينك وطني بولنمشدر.

وسپاسيان { (Vespasien) روما ايمپرا طورلرندن اولوب، نرون
زماننده آفريقا واليسي ايكن، فلسطينك ضبطنه
مأمور اولمش؛ وقدس شهرندن ماعداسني فتح ايتمش
اولديغي حالده، منحل قالان ايمپراطورلغي،
كنديسي بركونه تشبثده بولنمقسزين، ٦٩ تاريخ
ميلاديسنده عسكري طرفندن اعلان اولنمش؛
واوغلي فلسطينك ضبطنه دوام ايتمكه بالتوكيل،
بلا ممانعت رومايه داخل اولمش؛ وغاليا و برتانيه
جهتلرنده اعادهٔ اسايشله برابر، آسياي صغيرده
بعض يرلر ضبط المش ايدي. فعال برآدم اولوب،
«روما ايمپراطوري آياقده جان ويرمليدر» ديردي؛
و ٧٩ تاريخنده خستهلنوب، جان ويرهجكني حس
ايدنجه، آياغه قالقمش ايدي.

وسپريم { (Vesprim) مجارستانده بودهنك ٩٨ كيلومتره جنوب غربيسنده
و (سد) نهري اوزرنده ايالت مركزي برقصبه
اولوب، ١٢٠٠٠ اهاليسي، مكتب اعداديسي
ورهبانه مخصوص مدرسهسي واردر. دفعاتله عثمانليلرك
ضبطنه كچمشيدي.

— وسپريم ايالتي طونهنك اوتهسنده وراب،
كومورن، استول وايسمبورغ، شومك وآيزنبورغ
ايالتلريله محاط اولوب، بويي ١١٠ و اكي ٨٠ كيلو
متره واهاليسي ٢٣٨٠٠٠ كشيدر. بالاتون كولي
حدودنده بولنيور.

وستا { (Vesta) اساطير يونانيهده زمان الهي زعم اولنان زحل ايله (ريا) نك قيزي
برمعبودهٔ موهومه اولوب، خانهلرك اوجاغنه وارضك
داخلي آتشنه وعلي الاطلاق ارضه مؤكله زعم
اولنوردي. ايران اساطيرندن مأخوذ اولديغي

مظنون اولان بو بربنك عبادتی بلاسجلر وروماليلرله
يونانيلرجه مرعی اولوب، خانه‌لرده وعائله‌لرداخلنده
عبادتی اجرا اولنوردی . ابتدای امرده هيكلی
اولميوب، بونك نامنه آتشه طاپارلری . بعده‌گوزل
لكن جدی بر قادين صورتنده تصوير اولنه‌رق،
النده برعصا ويانده آتش ترسيم اونوردی .
رومادەوستانك علاقی اولان آتش آتشكده‌لرك كی
كبی اصلا سونديرلمزدی .

وستفاليه { (Westphalie) آلمانيه‌ده پروسيه قراللغنك ايالات غربيه‌سندن
اولوب، شمالاً هانووره، شرقاً بنه هانووره ايالتيله
و برونسويق دوقه‌لغی وهسه ايله جنوباً والدك
برنسلكيله وناسوايله، غرباً رين ايالتيله، غرب‌شمالی
طرفندن دخی فلمنك حدوديله محدوددر . مساحهٔ
سطحيه‌سی ٢٠٢٠٦ مربع كيلومتره اولوب ،
٢٧٠٠٢٥٠ اهالی ايله مسكوندر، كه بهر مربع
كيلومتره باشنه ١٣٢ كشی دوشر . جنوب جهتی
طاغلق اولوب، شمال طرفی دوزدر . طاغلری آز
مرتفع‌اولوب، اك بيوكلری جنوب‌غربی كوشه‌سنده
واقع (روتار) طاغيدر . جنوب قسمی (رين)
وشمال جهتی(امس) و (وسر) ايرماقلرينك حوضه .
لری‌داخلنده اولوب، رين‌ايرماغنه دوكيلن انهارينك
باشليجه‌لری : (رور) واوكا تابع (موهنه) و(لنه)
ايله (ليپه) نهرلريدر . (امس) ايرماغی ايالتك‌شمال
شرق قسمی‌جنوب شرقيدن شمال غربيه طوغری
شق ايله برقاچ چای آلدقدن صكره ، هانووره‌يه
كيرر. (وسر) ايرماغی ايسه بروقت حدودشرقيه .
سنی‌تفريق ايتدكدن صكره ، ايالتك ايچنه كيروب،
بعض چايلرينی آلير. غرب‌جهتنده برقاچ كوچك‌چای
دخی(ايسل) ايرماغنه دوكلك اوزره، فلمنكه‌كيرر.
بووجهله مياه جاره‌سی چوق ايسه‌ده ، طوپراغی،
بتون آلمانيای شماليه‌نك‌كی كبی، قوملق وآرمنبتدر .
برمقدار ذخيره‌ايله پتاته، تونون، يونجه وسائره
حاصل‌اولور. كوروباقير معدنلری چوقدر. صنايعی
پك ايلری اولوب، بزوسائر پاموق منسوجاتيله‌جام،
كاغد، مواد دباغيه وسائر معمولاتی و طوموز
پاصديرمه‌سی چوقدر . ايالت : مونستر، ميندن
وآرنسبرغ اسملريله‌اوچ بيوك سنجاغه منقسم‌اولوب،
مركز ايالت (مونستر) شهريدر . مقدما دوقه‌لق
و قونتلق عنوانلريله برقاچ حكومته منقسم اولوب،
پروسيه دخی بر پارچه‌سنه مالك‌ايكن ، ناپوليونك
غالبيق صره‌سنده اونی‌دخی‌غائب ايده‌رك، وستفاليه
قراللغی تشكيل اولنمش ايسه‌ده ، ناپوليونك سقو .
طنده بتونی پروسيه‌يه ترك اولنمشدر .

وستمورلاند { (Westmoreland) انكلتره ايالاتندن اولوب، شمالاً
دوورهام وقومبرلاند ، شرقاً يورق ، جنوباً وغرباً
لانقاستره ايالتلريله، غرب جنوبيدن دخی ايرلانده
دكيزيله محاطدر . بوبی ٦٤ واكی ٤٠ كيلومتره
اولوب، ٦٠٠٠٠ اهالی ايله مسكوندر . مركزی
(آپنبی) در . مشهور كوللری واردر . هواسی
رطوبتليدر. معدن كوريله، تباشير، آلچی وپلومبا.
ژين معدنلری چوق اولوب، كليتلی قورشون قلملر
اعمال اولنور .

وستمينستر { (Westminter) لوندره‌نك محلاتندن‌اولوب، (تاميسه)نك
صاغ كنارنده واقعدر . وقتيله آيری برشهرايدی.
اهاليسی ٢٠٠٠٠٠ كشيدن زياده‌در . اسكی بر
مناستريله‌مشهور اولوب، پارلمنتو دائره‌سی بومناسترك
قربنده‌در. مشهور برمكتبی‌دخی واردر. اداره‌سی
آيری اولوب ، پارلمنتويه ايكی اعضا كوندرمك
حقنی حائزدر .

وسر { ياخود وزر (Weser) آلمانيه‌نك غرب شمالی جهتنده برايرماقدر، كه
باويره حدودنده نبعان ايدوب (موندن) قربنده
برلشن (ورا) ايله (فولده) دن بالترکب، بونلرك
ايكنجيسنه (ادر) نهری دخی قاريشمش اولديغی
حالده، بعدالاجتماع (وسر) ايرماغی(هسه)داخلنده
وبعده وستفاليه ايله برونسويق آره‌سنده و نهايت
(هانووره) داخلنده شماله‌طوغری پك‌طولاماجلی
برمجراده جريان‌ايده‌رك، (اولدنبورغ)ك حدود
شرقيه‌سنه واصل اولور ؛ وبو حدودی تعقيب‌ايله،
(البه) و (امس) منصبلری آره‌سنده بحرشمالينك
برخليجنه‌دوكيلور . مجراسی ٥٢٠ كيلومتره اولوب،
باشليجه تابعلری صاغدن (آلر) ايله (وومه)
وصولدن (دلمه) ايله (هونت) نهرلريدر. منصبنه
چوق قوم دوكر .

وسل { ياخود وزل (Wesel) پروسيه‌نك رين‌ايالتنده (قاوه)نك ٤٠ كيلو

منزه جنوب شرقیسنده و (لیبه) ایله (رین)ك ملتقاسنده مستحکم برقصبه اولوب، ۲۰۰۰۰ اهالیسی، رینك اوزرنده کوپریسی وخالی و بوك منسوجات پارچه‌لریله دباغخانه‌لری واردر .

وسلی { (Wesley) انکلتره مشاهیرندن اولوب، (متودیسم) تعبیر اولنان مذهب مخصوصك موجدیدر. ۱۷۰۳ ده (لیقولن) نوتلفنك (اپوورت) قصبه‌سنده طوغمش؛ وقتولیك مذهبنده طریق رهبانه داخل اولوب، کتب مذهبیه مطالعه‌سیله مشغول اولمشیدی . اوقسفورد‌ده برادریله براکده اون بش کنجك تعلیم وتربیه‌سنی درعهده ایدوب، بونلری هرساعتلرینی بروظیفه‌یه حصر ایده‌جك صورتده منتظم بر عمر سورمکه آلیشدیردیغندن، کندیلرینه اسم مذکور تخصیص اولنمشدی . ۱۷۲۹ ده آمریقایه کیدوب، مذهبنی نشره چالیشمش؛ وطقوز سنه صکره انکلتره‌یه عودت ایدوب، مذهبنك اصول و قواعدینی تعیین، و «مجمع» اسمیله برطاقم عبادتخانه‌لر تأسیس ایلمش؛ و۱۷۹۱ ده وفات ایتمشدر . مذهب مذکوره وطب وتاریخ طبیعی‌یه دائر برخیلی تألیفاتی اولوب، کلیات آثاری ۳۲ جلد تشکیل ایدیور . مذهبی انکلتره وآمریقاده خیلی منتشردر .

وسیم { (شافعی زاده سید احمد افندی) اون ایکنجی قرن هجری شعراسندن اولوب، اسکوبلیدر. شو بیت اونکدر :

بالمز اولدی دل مجروحه چشم سیهك
رشتهٔ انفق کسدی کبی تیغ نکهك

وشقه { اسپانیه‌ده‌کی (هوئسقه) شهرینك اسم عربیسیدر .

وصاف { (ملارشید الدین فضل الله شیرازی) مشاهیر ادبا ومورخیندن اولوب، سکزنجی قرن هجریده یاشامش؛ وملوك ایلخانیه‌دن سلطان محمد خدابنده‌نك منظوری بولنمشدر . سلالهٔ جنکیزیه‌نك تاریخنی یازمشدر، که «تاریخ وصاف» دیمکله مشهور اولوب، فصاحت و بلاغتندن طولایی پك مقبولدر .

وصاف { [«عبدالله افندی (وصاف —)» ماده‌سنه مراجعت بیوریله .]

وصال { (میرزا کوچك) ایران متأخرین شعرا و ادباسندن اولوب، اکثر علومدن وفن موسقیدن دخی بهره‌سی وار ایدی. شیرازلیدر. بعض فرنکلر شهر مذکوردن کچرکن، علم وفضلنی بکنه‌رك، کندیسنی برابرلرنده آلوب، بندر بوشهره قدر کوتورمشلرسه‌ده، شهزاده‌لر خبر آلنجه، کندیسنی اعاده ومکمل معاش تخصیص ایتمشلردی . ۱۲۶۲ ده وفات ایتمشدر . شو بیت اونکدر :

شبم بمحنت وروزم بصد جفا کذرد
ببین‌که بیتو چسان روزکار ماکذرد

وصالی { (قاضی محمد) ایران شعراسندن اولوب، وطنی اولان (ری) ده قاضی ایدی . ۹۳۲ ده وفات ایتمشدر .

— بسطاملی دیکر برشاعرك دخی مخلصیدر.

وصالی { اونجی قرن هجری عثمانلی شعرا سندن ایکی کشینك مخلصی اولوب، برنجیسی آیدینلی اولدیغی حالده، سلطان بایزیدخان ثانی وسلیم خان دورلرنده ادرنه‌ده سرای همایون غلمانلك معلمی ایدی . مرتب دیوانی واردر. شو ایکی بیت اونکدر :

کوزلرین کوزلر ایکن اولدی کوزی کوزمه دوش
کوز اوجیله کوزدرکن کوزه کوز اولدی فتن
کوزلرك اتدی وصالی کوزینی کوزدن دور
دیمدکمی کوزه اویوب کوزکی کوزلمه سن

— ایکنجیسی نیکده‌لی اولوب، طریق علمی‌یه سالك ایدی . برچوق معمالری واردر .

وصفی { اونجی قرن هجری عثمانلی شعرا سندن ایکی کشینك مخلصی اولوب، بری سیروزلیدر . شو بیت اونکدر :

عکسی رخسارك سنك بو دیدهٔ خونابده
کوییا برك کل تردر شراب نابده

— دیکری (مصطفی —) تذکره صاحبی قنالی حسن چلبینك عم زاده‌سی اولوب، طریق قضایه سالك ایدی . شو بیت اونکدر :

کشتهٔ خنجر خونریزك ایدرسك سونی
ای کل باغ لطافت سون اولسون می سنی

— اون اوچنجی قرن هجری شعراسندن صوفیه‌لی (رستم وصفی) اسمنده بری دخی واردر.

وصفی { (سید عبدالله) هندستان شعراسندن اولوب، دهلی ویا اکبر آباد‌ده ظهور ایتمش؛ واجدادی ترمذ ساداتندن وشاه نعمة الله ولی احفادندن بولنمش ایدی. اکثر خطوطی

كوزل يازمغله ، اكبر شاه وجهانكير زمانلرنده (مشكين قلم) عنوان رسميسنه نائل اولمشدی. بش مثنويسی ومرتب ديوانی واردر. ١٠٣٥ ده وفات ايتمشدر. شو بيت اونكدر:

نى حرف باكسى ونه كوشى بحرف كس
برهم زدى شعار سؤال وجواب را

وصولى { اونتجى قرن هجرى عثمانلى شعرا. سندن اوچ كشينك مخلصيدر:

برنجيسى منلا چلبى دينمكله معروف محمد افنديدر، كه پدرى جنتمكان سلطان سليم خان ثانينك شهزاده. لكلرنده قپوجى باشيلرى بولنمغله، صاحب ترجمه پادشاه مشارأليهك جلوسلرنده بروسه و بعده اوچ دفعه استانبول قاضيسى اولمشيدى. ٩٩٨ ده وفات ايتمشدر. امام طرسوسينك «السراج الوهاج» عنوانلى كتابنى ترجمه، وبعض رسائل تأليف ايتمشدر. شو بيت جمله اشعارندندر:

ده فرقتده وصولى هر دم
رعد آهمله فلكلر اكيلر

— ايكنجيسى (محمد بك) بجيالى اوجاغنه منسوب جسور وجنكاور وكريم برذات ايدى. مرتب ديوانى واردر. شو بيت اونكدر:

طرز باقى يه وصولى يوردى اويدر شعرك
ايده كور قاعدهٔ آب حياتى اجرا

— اوچنجيسى (حمزه بك) طريق تدريسه سالك اولوب، شو بيت اونكدر:

يوز سوروب آيغكه آغلسه بو ديدهٔ تر
تر دوشر كوزلرمه خاك رهك اى كل تر

وضاح اليمن { (عبدالرحمن بن اسماعيل بن عبد كلال الحميرى) مشاهير شعرادن اولوب، دولت بنى اميه زماننده يمنده شعريله وحسن وجماليله مشهور ايدى. عمر بن عبد العزيز حضرتلرينك قيزى و وليدك زوجه سى (ام البنين) حجه عزيمت ايتديكنده، مقام خلافتده بولنان زوجى شعرايه مشاراليها حقنده شعرسويلمكى شديداً منع ايتمش ايكن، مكهٔ مكرمه ده بولنان وام البنينك نظر تحسين و محبتنه مظهر اولان صاحب ترجمه كنديني طوته ميوب، مشاراليها حقنده غزللر سويلمكه باشلامش؛ وبينلرنده حسيات عشقيهٔ متقابله پيدا اولمغله، وضاح اليمن شامه كيدوب، اوراده محبت وجرأتى ظاهر اولوب، مقدما يمنده (روضه) اسمنده برمحبوبه يه علاقه سى اولوب، حقنده برچوق اشعارى واز آن جمله مكالمه صورتنده بر قصيدهٔ مشهوره سى واردر، كه باشلانغيجى شودر:

قالت الا لا تلجن دارنا
ان ابانا رجل غائر
قلت فانى طالب غرة
وان سيفى صارم باتر الخ.

وطواط { [«رشيدالدين وطواط» ماده سنه مراجعت بيوريله .]

وغليا { (Veglia) دالماچيه ساحلى قارشيسنده بولنان جزايردن اولوب، قارنرو كورفزى داخلنده واقعدر. بويى ٣٥ واكى ٢٢ كيلومتره اولوب، ٢٠٠٠٠ اهالى ايله مسكوندر. جنوب غربى ساحلنده بنه بو اسمله براسكله سى اولوب، ٣٠٠٠ اهاليسى واردر.

وفا { (شيخ مصلح الدين مصطفى بن احمد الصدرى) اعاظم مشايخدن و مظنهٔ كرامدن اولوب، عن اصل قونيه لى اولديغى حالده، ابوالفتح سلطان محمد خان ثانى وبايزيد خان ثانى زمانلرنده درسعادتده زهد وتقواسيله ووعظ وارشاديله شهرت بولمش؛ و ٨٩٦ ده ارتحال ايدوب، سليمانيه جامع شريفى جوارنده اليوم اسمليه ياد اولنان ميدانه متصل زاويه سى يانندهٔ دفن اولنمغله، تربه سى الى يومنا هذا زيارتكاهدر. بحر احمه عزيمتلرنده ردوس شواليه لرينك الينه اسير دوشوب، قرمان اوغلى طرفندن فديه ايله قورتارلديغى مرويدر.

وفائى { فرس شعراسندن برقاچ ذاتك مخلصى اولوب، اك مشهورلرى: (شيخ زين الدين خافى اكبرآبادى) در، كه هندستانده همايون شاه دورى امراسندن اولوب، علم تاريخه وقوف و انتسابى اولمغله، هندستانك فتوحنى مبين مفصل ومعتبر برتاريخ كتابى يازمش؛ واكبرآباده جمنه نهرينك اوبر ياقه سنده برمسجد ومدرسه بنا ايتمش؛ و ٩٤٠ ده وفات ايدوب، مدرسهٔ مذكوره حظيره سنه دفن اولنمشدر. شو بيت جملهٔ اشعارندندر:

اى كريبانم ز شوقت تا بدامن چاك چاك
بى تو پادر دامن وسردر كريبان چون كشم

وفيق پاشا { (احمد —) متأخرين وزراء عثمانيه دن اولوب، دور جليل پادشاه زماننده ايكى دفعه باش وكالت مسندينه چكمش؛ وسفارت، مفتشلك ووالبلك كبى منصبلرده بولنمشدر.

فرانسز لسانته وبعض فنونه واقف اولوب، مولیرك مضحكه‌لرنی فوق‌العاده تقدیر وتحسین ایدنلردن اولمغله، بونلرك برقاچنی تركجه‌یه ترجمه ایتمشدر. مشهور «تلماق» حكایه‌سنی دخی كامل پاشا مرحومك طمطراقلی ترجمه‌سنه قارشی ساده برصورتده لسانمزه نقل ایلمشدر. اك بیوك ونافع اثری «لهجۀ عثمانی» عنوانلی لسان تركی لغت كتابی اولدیغی حالده، كرك بونك وكرك اوزبكلر شیخی مرحوم سلیمان افندی تامنه نشر اولنان جغتای لغتنك كندی تألیفاتندن اولدیغنی «لغات عثمانیه» مؤلفی مشهور (رت هاوس) ادعا ایتمكده‌در. صاحب ترجمه‌نك كندینه مخصوص غریب حاللری وارایدی. ٢٢ شعبان ١٣٠٨ تاریخنده وفات ایتمشدر.

وقش { اندلسده طلیطله اعمالندن برقصبه اولوب، مشاهیر علماء اسلامدن بعض ذواتك مسقط رأسی بولنمشدر. اسپانیوللرك الیوم (اوقانیه) دیدكلری قصبه اولسه كوكدر.

وقعی { (تفسیری زاده عطاءالله افندی) شعراء عثمانیه‌دن اولوب، طریق قضاده استانبول قاضیلغنه قدر چیقمش؛ و ١١٢٩ ده، پك یاشلی اولدیغی حالده، وفات ایتمشدر. شوربا‌عی اونكدر:

برگون اسر نسیم بهار صباح فیض
عزلت نشین كنج غمه فتح باب ایدر
البته روزكار ایله وقعی غبارمز
برآستان عدله واریر انتساب ایدر

وقف كبیر { طرابزون ولایت وسنجاغنده وطرابزونك غربنده اوله‌رق سنجاغك وسطلرنده برقضا اولوب، شرقاً آقچه آباد، غرباً كوره‌له قضالریله، جنوباً كموشخانه سنجاغیله، شمالاً دخی قره دكیزله محدوددر. مركزی طرابزونك ٣٥ كیلومتره غربنده وساحلده واقع (فول) قریه‌سی اولوب، قضا ٥٥ قریه‌دن مركب و ٣٢٠٠٠ اهالی ایله مسكوندر. اراضیسی آز منبت اولوب، ذخیره و سبزه ومیوه‌دن عبارت اولان محصولاتی آنجق احتیاجات محلیه‌یه كفایت ایده‌جك مقدارده‌در.

وكسفورد { (Wexford) ایرلانده‌نك لینستر خطه‌سنده ودوبلینك ٩٧ كیلو متره جنوبنده اوله‌رق (اسلانی) نهرینك منصبنده و (سنت جورج) جدولی اوزرنده قونتلق مركزی برقصبه واسكله اولوب، ١٢٠٠٠ اهالیسی ودكیز حماملری واردر. — وكسفورد قونتلغی شمالاً ویقلوو، غرباً كیلكنی وقارلوو قونتلقلریله، جنوباً وشرقاً دخی سنت جورج جدولیله محدود اولوب، بویی ٩٠ ووسطی اكی ٣٢ كیلومتره و اهالیسی ١٣٣٠٠٠ كشیدر. كوزل مرعالری و صید ماهیسی واردر.

وَلّاده { اندلس ملوكندن (مستكفی بالله محمد بن المستظهر) ك قیزی اولوب، اندلس ادیبه‌لرینك اك مشهوره‌لرندندر. پدری فوت وملكی زائل اولدقدن صكره ادبا وظرفای عصریله همبزم اولمغه باشلایوب، علم وادبی وحسن وجمالی حسبیله، كندیسنه تعشق ایتمشلردی. مشاهیر ادبادن ابوالولید ابن زیدون ایله ابوعامر بن عبدون زمرۀ عشاقندن اولوب، بینلرنده بوندن طولایی رقابت حاصل اولمش؛ ومشهور «رسالۀ ابن زیدون» بورقابتك محصولی اولمشدر. ولاده چوق یاشادیغی حالده قوجه‌یه وارمامش؛ و ٤٨٠ ویا ٤٨٤ ده وفات ایتمشدر. تاجنده صرمه‌لی نقش ایله یازیلی اولدیغی مروی اولان شوقطعه جملۀ اشعارندندر.

انا والله اصلح للمعالی — وامشی مشیتی واتیه تیها
وامكن عاشقی من صحن خدی — واعطی قبلتی من یشتهیها

ولادیسلاس { (Vladislas) لهستان وچهستان ومجارستان قرال وپرنسلرندن برقاچ كشینك اسمیدر:

لهستانده حكم سورنلرك برنجیسی برنجی قازیمیرك ایكنجی اوغلی اولوب، ١٠٨١ ده برادری ایكنجی بولسلاسه خلف اولمش، و ١١٠٢ تاریخنه‌دك دوقه عنوانیله حكومت ایتمشدر. — ایكنجیسی اوچنجی بولسلاسك اوغلی اولوب، ١١٣٨ ده لهستان قرالی عنوانیله پدرینه خلف اولمش؛ و ١١٤٦ ده اسقاط اولنه‌رق، ١١٥٩ ده دیار اجنبیه‌ده وفات ایتمشدر. — اوچنجیسی اوچنجی میچیسلاسك اوغلی اولوب، ١٢٠٢ ده یالكز بیوك لهستان ایالتنه وارث اولمش ایكن، (بیاض له) ك فراغتی اوزرینه، بتون لهستانه قرال انتخاب اولنمش ایسه‌ده، مظالمندن طولایی تبعه‌سی بنه (بیاض له) ی تختنه اعاده ایتمكله،

ولادیسلاس بنه بیوك لهستان حاكمكنده قالمش؛ ومتعاقباً اورادن دخی طرد اولنه‌رق، ۱۲۳۳ ده منفاده وفات ایتمشدر. — دردنجیسی اوچنجینك یكنی وفره‌لیك برادری اولوب، بونك وفاتنده وراثت دعواسنه قالقیشان بش‌كشینك بری اولمغله، ۱۳۰٤ تاریخنده حكومته نائل اولمش؛ وپومرانیه ایله سیلزیه‌یی ضائب ایدوب، لیتوآنیه، براندبورغ و چهستانله وعلی‌الخصوص توتونیا شوالیه‌لریله طول مدت حرب ایتمش؛ و ۱۳۳۳ ده فوت اولمشدر.

— بشنجیسی یاكلون عائله‌سنه منسوب اولوب، ابتدا لیتوآنیه دوقه‌سی ایكن، لهستان قراللغی وارثه‌سی (هدویجه) یی تزوج ایتمكله، ۱۳۸٦ ده لهستان قرالی اولمش؛ ولیتوآنیه‌یی لهستانله برلشدیرمش ایدی. توتونیه شوالیه‌لرینه غالب كلمش؛ وكندیسنه تكلیف اولنان چهستان قراللغنی رد ایتمشدی. ۱٤۳٤ تاریخنه‌دك حكم سورمشدر.

— آلتنجیسی بشنجینك اوغلی اولوب، ۱٤۳٤ دن ۱٤٤٤ تاریخنه‌دك حكم سوردكدن صكره، مجارستان قراللغنه انتخاب اولنه‌رق، لادیسلاس نامنی آلمشدر. — یدنجیسی اوچنجی سیژیسموندك اوغلی اولوب، شجاعت و جسارتله قزاندیغی شهرته بناءً، ۱٦۱۰ ده روسلرك بر طاقمی طرفندن چارلغه انتخاب اولنمش‌ایسه‌ده، فرقهٔ مخالفه روسیه صندالیٔ حكومته قعودینه ممانعت‌ایتمش؛ و۱٦۳۲ ده لهستان قرالی اولوب، چار رومانوفله و قریم تاتارلری وعثمانلیلرله محاربه ایتمش؛ وقزاقلرك قیامنی وسیله اتخاذ ایده‌رك، لهستان قراللرینك مربوط بولندقلری قیودی شكست ایله، توسیع دائرهٔ اقتداره چالیشمش ایسه‌ده، بوكا نائل اوله‌جغی وقت ۱٦٤۸ ده وفات ایتمشدر.

— چهستانده حكم سورنلرندن برنجیسی ۱۱۰۹ دن ۱۱۲۵ تاریخنه‌دك مملكت مذكوره دوقه‌سی اولوب، اولكابی برادری (بورزبووغ) ایله مقاسمه ایتمشیدی. — ایكنجیسی برنجینك اوغلی اولوب، عمی برنجی (سوبیسلاس) ك وفاتندن‌صكره ۱۱٤۷ ده تختنه نائل اوله بیلمش؛ و ایكنجی اهل صلیب محاربه‌سنه طرف‌آلوب، برچوق قیاملره دخی مقابله ایتدكدن صكره، ۱۱۷۳ ده عم‌زاده‌سی ایكنجی سوبیسلاس طرفندن اسقاط اولنه‌رق، او سنه وفات ایتمشدر. — اوچنجیسی اوچنجی برزیسلاسك اوغلی اولوب، ۱۱۹۸ ده پدرینه خلف اولمش ایسه‌ده، بش آی صكره حكومتی بیوك برادری (برزمیسلاس اتوقار) ه تركله، (موراویه) ایله قناعت ایتمشیدی.

— مجارستانده حكومت سورنلر بو اسمك مجارجه صورت تلفظی اولان (لادیسلاس) اسمیله معروف اولدقلرندن، (لادیسلاس) ماده‌سنده ذكر اولنمشلردر.

ولادیقاوقاز (Wladikawkaz) روسیه‌ده قافقاسیه‌نك (ترك) ایالتنده وترك نهری اوزرنده برقصبه اولوب، ۶۰۰۰ اهالیسی وروسیه‌نك اچ طرفلرینه مربوط دمیر یولی واردر.

ولادیمیر (Vladimir) روسیه‌ده موسقووه‌نك ۲۱۰ كیلومتره شرق شمالیسنده و (قلیازمه) نهری اوزرنده ایالت مركزی بر شهر اولوب، ۲۰۰۰۰ اهالیسی ومكتب اعدادیسی واردر.

— ولادیمیر ایالتی شمالاً تور، یاروسلاو وقوستروه، شرقاً نیژنی نووغورود، جنوباً تامبوف، جنوب غربی جهتندن دخی ریازان وموسقووه ایالتلریله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۷۱ ۸۵۳ مربع كیلومتره واهالیسی ۱ ۵٤٤ ۷۳٤ كشیدر. اراضیسی دوز اولوب، (اوقه) نهری جنوب شرقی قسمنی و (قلیازمه) ایالتك اورته‌سنی شق ایله، حدود شرقیه‌سی خارجنده برلشوب، (وولغا) یه دوكیلورلر. هواسی صوغوق ایسه‌ده صاغلام اولوب، طوپراغی اولدقجه منبتدر. اورمانلری و بتاقلقلری چوقدر. صنایعی خیلی ایلری اولوب، یوك وكتن منسوجاتله صابون كاغد و مواد دباغیه اعمال اولنور.

— بو اسمله روسیه‌نك (وولهینیه) ایالتنده وژیتومیرك ۳۵۷ كیلومتره غرب شمالیسنده دخی قضا مركزی برقصبه اولوب، ۱٦۰۰۰ اهالیسی وبز، باصمه، ایپك اقمشه، جام وسائره فابریقه‌لری واردر. اهالیسنك قسم كلیسی یهودیدر.

ولادیمیر (Vladimir) روسیه‌ده بو اسمله ایكی كشی حكم سوروب،

برنجیسی بیوك پرنس عنوانی حائز اولدیغی حالده، «بیوك» و «عزیز» دینمکله معروفدر. برنجی اسویاتوسلاوك اوغلی و (اولغ) ك برادری اولوب، ٩٧٣ تاریخنده واقع پدرینك وفاتنده یالکز نوو. غورودە ارثاً مالك اولمش ایسەده، چوق کچمەدن مرکز دولت اولان (کیف) ی ضبطله، ٩٨٠ دە پدرینك بتون مالکنه متصرف اولمش؛ ولهستاندن غالیچیەیی آلدقدن صکره، بالطیق دکیزینه وفینلاندەیه قدر توسیع ممالك ایدەرك، شرق بلغارلرینی وولغا وادیسنده مغلوب ایتمش؛ وخرسون جمهوریتنی دخی ممالکنه الحاق ایلمشیدی. قسطنطنیه روم ایمپراطورلرندن ایکنجی واسیل ایله یدنجی قسطنطینی همشیرەلرینی کندیسنه ویرمکه اجبار ایدەرك، بو مناسبتله خرستیانلغی دخی قبول ایتمش، و تبعەسنەده قبول ایتدیرمکه چالیشمشیدی. برطاقم نظامات وضع وعلوم وصنایعك ترقیسنه جهد ایتمشدر. اون ایکی اولاد براقوب، ملکی بینلرنده تقسیم ایتمش ایسەده، جملەسنی کیفده حکم سورەجك بیوك پرنسك تحت تابعیتنه قومشیدی. روسلر کندیسنی اعزەدن عد ایدوب، تموزك ١٥ ندە یورطیسنی اجرا ایدرلر. ١٠١٥ دە وفات ایتمشدر.

— ایکنجیسی برنجینك حفید زادەسی اولوب، ١١١٣ دە بیوك دوقه عنوانیله رأس حکومته کچمش؛ و اوغللرینی شرق بلغارلرینه قارشی حرب ایتمکه کوندروب، کندیسی، دامادی بولنان لئونك انتقامنی آلمق اوزره، آلکسیس قومنینوسه قارشی سوق عسکرله، ادرنەیی محاصره ایتمش ایسەده، ایمپراطورك هدیەلرینه قارشی طیانەمیوب، عودت، و ١١٢٥ دە وفات ایتمشدر.

ولاسته (Vlasta) چهلی قهرمان برقادین اولوب، ٧٣٥ تاریخ میلادیسنده قادینلرك ارککلره حکم وتفوق ایدەجکلری بر دولت تشکیلنه چالیشمش؛ و (ویدوولە) طاغنی مرکز اتخاذ ایدوب، اورادن قادینلردن مرکب اولان اوردوسی اطرافندەکی اووەلر وکویلرك اوزرینه هجومله، نهب وغارت ایتمکه باشلامشیدی. بو وجهله سکز سنه چهستانه دهشت انداز اولدقدن، و ار. ککلرك قادینلره تابعیت ومحکومیتنی موجب برطاقم قوانین وضع ایتدکدن صکره، چهستان قرالی (ویدوولە) قلعەسنی هجومله آلمش؛ و ولاسته سلاح بدست اولەرق میدان حربده اورلمشدر.

ولاشجرد همدان ایله کرمانشاهان بیننده برقصبه اولوب، بعض مشاهیرك مسقط رأسی بولنمشدر.

ولایت (میر شاه ولایة الله) هندستان مشاهیر شعراسندن وکبار مشا. یخدن اولوب، الهآبادلیدر. مدح اهل بیت حقنده برچوق رباعیاتی وبعض لطائفی واردر. بداهةً شعر سویلمکەده مقتدر ایمش. شو بیت مستزاد جملۀ اشعارندندر:

من سنیم و بچه‌ار یارم سوداست — باهر یك یك
اماچه کنم علی امت یك قبلهٔ راست — بی شبهه وشك

ولتری (Velletri) ایتالیای وسطیده رومانك ٣٤ کیلومتره جنوب شر. قیسنده بر قصبه اولوب، ١٣٥٠٠ اهالیسی وایکی سرایی واردر. اسکی بر بلدەدر.

ولچترین (Vulcitrin) قوصوه ولایتنك پرشتنه سنجاغنده وپرشتنەنك ٢٧ کیلومتره شمال غربیسنده اولەرق قوصوه اووەسنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ٤٠٠٠ قدر اهالیسی، ١٤ جامع ومسجدی، ٢ مدرسەسی، رشدیه وابتدائیه مکتبلری، خراب بر قلعەسی، اوکندن کچن سیتنیچه نهری اوزرنده یوکسك بر کارکیر کوپریسی ویارم ساعتلق مسافەده دمیر یول موقفی واردر.

— ولچترین قضاسی شرقاً وشرق جنوبی جهتندن نفس پرشتنه قضاسیله، غرباً ایپك سنجاغیله، شمال غربی جهتندن مترووبجه قضاسیله، شمال شرقی طرفندن دخی صربیه حدودیله محدود اولوب، ٣٢٥ قریەدن مرکب و ٢٥٠٠٠ اهالی ایله مسکوندر، که بونلرك ٥٠٠٠ قدری خرستیان وقصوری کاملاً مسلمدر. جملەسی آرناود لسانیله متکلمدرلر. اراضیسی پك منبت اولوب، ذخایر متنوعه ایله نفیس الماء آرمود، اریك، شفتالی وسائر میوەلرله قاربوز حاصل اولور. اورمانلری چوق اولوب، کراستەیه الوریشلی اشجاری واردر. هواسی قیشین زیاده صغوق ایسەده، یازین پك ایبدر.

ولد (سلطان —) [«بهاءالدین ولد» مادەسنه مراجعت بیوریله.]

ولز مالاغه { (Velez-Malaga) اسپانیه‌نك مالاغه ایالتنده و مالاغه‌نك ۳۰ کیلومتره شرقنده اوله‌رق آق دکیز ساحلندن ۳ کیلومتره‌لك مسافه‌ده واقع بر قصبه اولوب، ۱۵۰۰۰ اهالیسی، قلعه‌سی، قورو اوزوم وسائر میوه‌لرله شکر قامشی، قرمیز، ایپك، شراب وسائره اخراجاتی واردر.

ولستین { (Velestino) تسالیاده غلوصك تقریباً ۲۰ کیلومتره غربنده اوله‌رق غلوصدن ترحاله‌یه کیدن دمیریول خطندن یکیشهر شعبه‌سنك آیرلدیغی محل قربنده بیوك بر قریه اولوب، صوڭ یونان محاربه‌سنده بو قریه‌ده بیوك بر جنك وقوع بولمشدر.

ولی الدین { (ابو عبدالله محمد بن عبدالله الکاتب) مشاهیر علمادن اولوب، حدیثه بغوینك «مصابیح» ینه «مشکوة المصابیح» عنوانیله یازدیغی شرح معتبریله شهرت بولمشدر. بونی ۷۳۷ تاریخنده اکمال ایتمشدر.

ولی الدین افندی { (الحاج —) جنتمکان سلطان مصطفی خان ثالث حضرتلرینك دورنده ایکی دفعه مقام مشیخت اسلامیه‌یه کچمش علمادن اولوب، استانبوللیدر. علی الاصول دور مدارسله حلب، غلطه، مصر ومدینهٔ منوره مولویتلرندن صکره ۱۱۶۹ ده آناطولی و۱۱۷۱ ده روم ایلی قاضیعسکری اولمش؛ وبر مدت مغنیساده منفیاً اقامتدن صکره، عفو اولنه‌رق، درسعادته عودتله، ۱۱۷۳ ده مفتی الانام اولوب، برچوق سنه‌یی متجاوز زمان امور فتوایی اداره ایتمش؛ و۱۱۷۵ ده معزول اولنه‌رق، ایفای حج ایچون جانب حجازه عزیمتنه مساعده اولنمش؛ بعدالعوده ۱۱۸۰ ده ثانیاً شیخ الاسلام اولمش؛ وبو دفعه دخی برچوق سنه‌یی متجاوز زمان مسند فتواده بولندقدن صکره، پك یاشلی اولدیغی حالده، ۱۱۸۲ ده ارتحال ایتمشدر. خط تعلیقده بیوك مهارتی اولوب، برچوق رقعه‌لری واردر. جنتمکان سلطان بایزید خان حضرتلرینك جامع شریفی داخلنده کتب نادره‌یی حاوی بر کتبخانه تشکیل و وقفنی تخصیص ایدوب، بعده اوغلی رئیس العلما محمد امین افندی دخی بر خیلی کتب معتبره علاوه ایتمشدر. چربجی چایری قربنده‌کی تنزهکاهده الیوم اسمیله مسما برچشمه دخی یاپدیرمشیدی.

ولی الله { هندستان علماسندن ایکی ذاتك اسمی اولوب، برنجیسی (شاه — دهلوی) «فتح الرحمن»، وایکنجیسی (مولوی — حسینی) «نظم الجواهر» عنوانلریله برر تفسیر شریف یازمشلردر. ایکنجیسنك تاریخ اکمالی ۱۲۳۶ سنه‌سیدر.

ولید { صحابه‌دن برقاچ ذاتك اسمی اولوب، الك معروفلری بروجه آتیدر: (ولید بن عبد شمس بن المغیرة القرشی المخزومی) که اشراف قریشدن اولوب، ابوجهلك ابن عمی ودامادی ایدی. فتح مکه وقعه‌سنده ایمانه کلمش؛ ویمامه وقعه‌سنده دیکر ابن عمی خالد بن الولید حضرتلرینك لواسی تحتنده شهید اولمشدر. — (ابووهب بن عقبة القرشی الاموی) که والده‌سی طرفندن حضرت عثمان بن عفان (رضی الله عنه) ك برادری اولوب، بو دخی فتح مکه کونی برادری خالدله برابر اسلامه کلمش؛ وخلافت جناب ذی النورینده سعد بن ابی وقاص (رضی الله عنه) ك اوزرینه کوفه والیلکنه نصب، وصکره شرب خمردن طولایی عزل اولنمش ایدی. ظرافت وحلم وشجاعتله متصف اولوب، طبیعت شعریه‌سی دخی وار ایدی. حضرت عثمان ذی النورین (رضی الله عنه) افندمزك شهادتی وقوعاتنه طرف آلمامش ایسه‌ده، بعده معاویه معیتنده صفینده بولندیغی، وکندیسی مکتوبلریله واشعاریله حضرت علی (رضی الله عنه) افندمزه قارشی تحریص ایلدیکی مرویدر. صکره رقه‌ده ساکن اولوب، اوراده وفات ایتمشدر. — (ولید بن الولید القرشی المخزومی) که خالد بن ولید حضرتلرینك برادری اولوب، بدر محاربه‌سنده مشرك اولدیغی حالده، عبدالله بن جحشك الینه اسیر دوشمش؛ وبرادری طرفندن فدیه ایله تخلیص اولنه‌رق، مکهٔ مکرمه‌یه عودتندن صکره اسلامه کلمش؛ وبوندن طولایی کفار قریش طرفندن حبس اولنوب، اذا وجفایه دوچار اولدقدن صکره، خلاص بولوب، مدینهٔ منوره‌یه هجرت ایتمش ایدی. فتح مکه‌دن صکره برادری خالد بن ولید (رضی الله عنه) ك نزد جناب نبوی‌یه کلوب شرف اسلامله تشرفنه بوذات سبب وواسطه اولمشدر.

ولید { بنی امیه‌دن ایکی کشینك اسمی اولوب، برنجیسی (ولید بن عبدالملك بن مروان بن حکم) ملوك امویه‌نك آلتنجیسی وآل مروانك

اوچنجیسیدر. ٤٨ تاریخ هجریسنده دنیایه کلوب، ٨٦ تاریخنده پدرینه خلف اوله‌رق، دمشق شامده مسند حکومته قعود ایتمش؛ وزماننده اندلس یعنی اسپانیه وپورتکیز ایله ترکستان جهتلرندن برچوق یرلر فتح اولنه‌رق، ممالک اسلامیه خیلیدن خیلی‌یه توسیع اولنمش ایدی. مدینهٔ منوره‌ده حرم شریفی وقدسده مسجد اقصایی تعمیر وتوسیع ایتدیکی کبی، دمشق شامده مبالغ کلیه صرفیله جامع اموی‌یی تأسیس ایتمشدر. ٩ سنه ایله ٨ آی حکومت سوردکدن صکره، ٩٦ تاریخنده وفات ایدوب، برادری سلیمان خلفی اولمشدی.

— ایکنجیسی (ولید بن یزید بن عبدالملک بن مروان بن الحکم) ملوک مذکوره‌نک اون برنجیسی اولوب، ٨٤ تاریخنده طوغمش؛ و ١٢٥ تاریخنده عمی هشام بن عبدالملکه خلف اولوب، غدار وبدکردار برشخص اولمغله، ١٤ آیلق حکومتدن صکره، کندی عسکری النده مقتول اولوب، عم زاده‌سی یزید بن ولید خلفی اولمشدر.

ولید بن طریف { (الشیبانی الشاری) رؤساء خوارجدن اولوب، هارون‌الرشید زماننده نصیبین وخابور جهتلرنده خروج ایتمش؛ و١٧٩ تاریخنده ابوخالد یزید بن مزید الشیبانی یدیله قتل اولنمشدر.

ولیلی { مغرب اقصاده طنجه قربنده برقصبه اولوب، ادریسیلرک جدی اولان (ادریس بن عبدالله بن الحسن بن علی بن ابی طالب) هارون‌الرشید زماننده بوقصبه‌یه چکیله‌رک، وفاتنه‌دک اوراده یاشامش ایدی.

ولینغتون { (Wellington) انکلتره قوماندانلرندن اولوب، بیوک ناپولیونه قارشی اسپانیه وپورتکیزده واک نهایت (واترلو) محاربهٔ قطعیه‌سنده‌کی مهارت عسکریه‌سیله شهرت بولمش؛ ومحاربهٔ مذکوره‌ده بتون آوروپا عساکر متفقه‌سنک باش قوماندانی بولنمشدر. ١٧٦٨ده ایرلانده‌نک (دونغان قاستله) قصبه‌سنده طوغمش؛ و ١٨٥٢ده وفات ایتمشدر. دها اول هندستانده دخی بولنمش، ودوقه عنوانی احراز ایتمش ایدی.

ونت { (Vénètes) اسلاو اقوام قدیمه‌سندن اولوب، ایتالیانک شمال شرقی قسمنی ضبط ایتمکله، خطهٔ مذکوره الی یومنا هذا بونلرک اسمنه نسبتله ونتیا یاخود ونجیا (یعنی وندیک) تسمیه اولنمقده‌در. بالطبع ساحلنده ساکن بولنمش اولان (وند) لرله فرانسه‌نک لیون جهتنده وآسیای صغیرک پافلاغونیه (یعنی قسطمونی) جهتنده بولنمش اولان (ونت) لرک دخی بونلرله همجنس اولملری ملحوظدر.

ونچسلاس { (Venceslas) چهستانده بو اسمله آلتی کشی حکومت سوروب، برنجی وایکنجیلری دوقه و دیکرلری قرال عنوانی حائز بولنمشلردر: برنجیلری ٩٠٧ دن ٩٣٥ تاریخ میلادیسنه‌دک حکم سورمش؛ واک اول خرستیان اولوب، بودینی چهستانده نشر ایتمکله، امرء صره‌سنه چکیلمشدر. — ایکنجیسی ١١٩١ده یالکز اوچ آی حکومت سورمش، و ١١٩٤ده محبوساً وفات ایتمشدر. — اوچنجیسی ١٢٢٦ده پدری طرفندن حکومته تشریک اولنه‌رق، ١٢٣٠ده پدرینه خلف اولمش؛ وبرخیلی وقت آوستریا دوقه‌سیله وچهستانی پایمال ایدن مغوللرله اوغراشدقدن صکره، ١٢٥٣ده وفات ایتمشدر. — دردنجیسی ١٢٨٣ده چهستان و ١٣٠٠ده لهستان قرالی انتخاب اولنوب، ١٣٠١ده مجارستان قراللغی دخی تکلیف اولنمش ایسه‌ده، بوکا اوغلی بشنجی ونچسلاسی تعیین ایتمش؛ وکندیسی ١٣٠٥ده وفات ایتمشدر. — بشنجیسی دردنجینک اوغلی اولوب، ١٣٠١ده مجارستان قراللغنه انتخاب اولنمش؛ و ١٣٠٥ده چهستانده پدرینه خلف اولمغله، مجارستانی باویره پرنسی دردنجی اوتونه براقمش؛ ولهستان تختنه ادعای وراثت ایتمکده ایکن، ١٣٠٦ده قضاءً وفات ایتمشدر. — آلتنجیسی آلمانیا ایمپراطوری دردنجی شارلک اوغلی اولوب، پدرینک وفاتی اوزرینه، ١٣٧٨ده لهستان قراللغیله برابر آلمانیه ایمپراطورلغنه انتخاب اولنمش؛ و انواع سفاهاته طالمغله، نهایت برادری (سجیسموند) وعم زاده‌سی موراویه پرنسی (یوسه) طرفلرندن حبس، وبعده آلمانیه مجلس منتخبی طرفندن تخلیص اولنمش ایسه‌ده، ١٤٠٠ده ایمپراطورلقدن استعفا ایله یالکز چهستان قراللغنده اجرای حکومتده دوام، و ١٤١٩ده وفات ایتمشدر.

وندە { (Vénède) [«ونت» مادەسنە مراجعت بیوریلە.]

وندیك { (Venise, Venezia, Venetia) ایتالیانك شمال شرق جهتندە وآدریاتیق دکیزینك ساحلندە همنامی اولان ایالت وخطەنك مرکزی بیوك برشهر اولوب، ۱۵۵٤۲۸ اهالیسی، سربست لیمانی، سنت مارق اسمیلە بر بیوك ودیکر بر قاچ میدانی، طار لکن کوزل دوشنمش سوقاقلری، متعدد مصنع کلیسالری وایچلرندە بر چوق آثار نفیسەسی، اسکی و مصنع بر سرایی، اسکی زماندن قالمە بر طاقم دهشتلی زندانلری، عمومی باغچەلریلە تفرجکاهلری، بدی تیاتروسی، کوزل ریختملری، طوبخانە و ترسانەسی، مکتب اعدادیسی، قیزلرە مخصوص بر بیوك مکتبی، بحریە وصنایع نفیسە مکتبلری، رهبانە مخصوص مدرسەسی، (آتنە) اسمیلە بر دارالمعارفی، آقادمیاسی، ال یازیسیلە یازلمش پك چوق کتابلری حاوی بیوك بر کتبخانەسی، دوشوك تجارت وصنایعی ومع هذا بوك واییك منسوجاتلە جام، صابون، پیانو وسائرە فابریقەلریلە کراستە، یاغی، صاردلیە، استریدیە وسائرە اخراجاتی واردر. وندیك پك غریب بر شهر اولوب، دکیز جدوللریلە آیرلمش ۷۰ آطەنك اوزرندە مؤسس اولمغلە، بونلرك آرەلرندە ۳۲۹ کوپری ایلە اختلاط اولنور. اك بیوك کوپریسی ۲۸ مترە اوزونلغندە وبر تك کمر اوزرندەدر. جدوللردە ۹۰۰۰ قدر صندال ایشلیور. ابنیەسی کارکیر ومتین ایسەدە، اکثری آغر وکار قدیمدر. هواسی خیلی رطوبتلیدر. ٤٥۲ تاریخ میلادیسندە آتیلادن قاچان بعض (ونت) لر طرفندن تأسیس اولنمش؛ و ٦۹۷ دە جمهوریت صورتندە برحکومت مخصوصە ایلە ادارە اولنمغە باشلامشیدی.

وندیك { خطەسی (Vénétie) ایتالیانك منتهای شمال شرقیسندە وآدریاتیق دکیزینك شمال غربی ساحلندە بیوك بر خطە اولوب، غرباً لومباردیە، جنوباً میلانزە خطەلریلە، جنوب شرق طرفندن آدریاتیق دکیزیلە، شرقاً آوستریا، شمالاً وشمال غربی طرفندن دخی آوستریانك قارنیولە، قارینتیە وتیرول خطەلریلە محدوددر. مساحهٔ سطحیەسی ۲٤٥٤۸ مربع کیلومترە واهالیسی ۳۰۸۰۱۵۳ کشیدر، کە بهر مربع کیلومترە باشنە ۱۲۵ کشی دوشیور. اراضیسی شمال جهتندە طاغلق اولوب، آلپ سلاسلك اتکاری ممتد اولور. جنوب و شرق جهتی ایسە دوز وسواحلی آلچقدر. مذکور آلپ جبالندن بر چوق انهار اینوب باشلیجەلری: تالیامنتو، پیاو، برنتو، آدیج وبو ایرماقلریدر. طوپراغی پك منبت و محصولدار اولوب، ذخیرە، پرنج و سائر محصولاتی واردر. طاغلرندە اورمانلری چوق اولوب، خیلی کراستە چیقار. شمدیکی تقسیمات ملکیەدە: وندیك، روویغو، اودینە، بلونە، ترویزو، پادووە، ویچنچە و رونە اسملریلە ۸ ایالتە منقسمدر.

وندیك { جمهوریتی (Rép. de Wénise) آوروپادە خیلی وقت سورمش بر دولتدر کە، مرکزی همنامی اولان شهر اولمق اوزرە، ٦۹۷ تاریخ میلادیسندە (دوج) عنوانی حائز بر رئیسك تحت ریاستندە آزبجە بر حکومت صورتندە تشکل ایتمش؛ وابتدا شرق ایمپراطورلغنك صورتا تحت تابعیتندە بولنمش ایسەدە، اوننجی قرن میلادیدە بسبتون اعلان استقلال ایتمش؛ و ۹۹۷ دە ایستریە و دالماچیە اسکلەلرینی ضبط، و اون برنجی و اون ایکنجی قرندە بر قات دها توسیع ممالك ایدەرك، سفائنی جنوە و پیزەنك کیلرە اجرای رقابت ایتمکە باشلامشلردی. اهل صلیب زمانلرندە بونلری نقل ایدن باشلیجە وندیك سفائنی اولوب، اجرت مقابلندە اکثریا قصبەلر و مملکتلر آلیرلردی. قسطنطینیەنك اهل صلیب فرنکلری طرفندن ضبطندە، وندیكلیلر دخی سفائنلە بو سفرە مشترك بولندقلرندن، شهر مذکورك بر قسمیلە آق‌ییوز، کرید ودیکر برچوق جزایرلە مورەنك بر خیلی اسکلەلری وندیك جمهوریتی الینە کچمشیدی. اون دردنجی قرن میلادی اوائلندە جنوە جمهوریتی دخی شرقدە اجرای نفوذە و وندیك جمهوریتنە رقابتە باشلادیغندن، همجنس اولان بو ایکی دولت بحریە بینندە برچوق شدتلی محاربەلر وقوع بولمش؛ و بونلرك بری اوزرینە وندیك جمهوریتی ایتالیادە قرەدە اولان ممالکندن واز کچمکە مجبور اولمش ایسەدە، بعدە بونلرك بر طاقمنی یکیدن ضبط ایتمشیدی. استانبولك عثمانلیلر طرفندن فتحی وممالك

عثمانیه‌نك توسیعی صره‌لرنده وندیكلیلر قارشی طوره‌مغه چالیشمشلرسه‌ده، مقتدر اوله‌میوب، موره اسكله‌لریله آغریبوزی ودیكر جزایرك چوغنی فوت ایتمشلردی. اسكندر بكك وقتنده آرناؤدلقك بعض اسكله وقلعه‌لرینی و (قارینه قورنارو) نك وصیتیله قبریسی ضبط ایتمش ایسه‌ده، سلطان سلیم ثانی زماننده قبریس ایله سائر جزائر بحرسفید وسلطان محمد خان رابع زماننده قبریس دولت عثمانیه‌نك ضبطنه چكمش؛ و وندیكلیلرك پك ایلری كوتورمش اولدقلری تجارت دخی آمریقانك وامید برونی طریقنك كشفی اوزرینه، چوق تدنی ایدوب، برآره‌لق وندیك بسبتون اسپانیه‌نك الینه چكه‌جك اولمشیدی. بیوك بوناپارت محاربتنده وندیك جمهوریتی بیطرف قالمش ایسه‌ده، ۱۷۹۷ ده ناپولیون بو مملكتی، ضبط ایتدیكی میلانه‌یه و رین حدودینه مقابل، آوستریایه تسلیم ایتمشیدی. بو وجهله تاریخ مذكورده وندیك استقلالنی غائب ایدوب، وندیك جمهوریتی ختام بولمش؛ و ۱۸۰۵ ده ناپولیون تشكیل ایتدیكی ایتالیا قرالغنه آوستریادن استرداد ایتدیكی وندیكی دخی الحاق ایتمش ایسه‌ده، ۱۸۱٤ ده ناپولیونك سقوطی اوزرینه، وندیك آوستریایه اعاده اولنمش؛ و ۱۸٤۸ ده وندیكلیلر قیامله، اعلان جمهوریت ایتمشلرسه‌ده، بر سنه‌لك مقاومتدن صكره تسلیمه مجبور اولمشلر؛ ونهایت ۱۸٦٦ ده وندیك دخی ایتالیا قرالغنه الحاق اولنمشدر.

وندیك كورفزی { (Golfe de Venise) آدریاتیق دكیزینك منتهای شمال غربیسنده ایتالیانك (پو) منصبیله آوستریانك (ایستریه) شبه جزیره‌سنك اوجی آره‌سنده بر كورفز اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی تقریباً ۶۰۰ مربع كیلومتره‌در. سواحلی بتاقلق وآغر هوالیدر. — لسانمزده بتون آدریاتیق دكیزینه دخی بعضاً وندیك كورفزی ویا دكیزی نامی ویریلیر. [« آدریاتیق » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

وندیه { (Vindhya) هندستان وسطینك غرب جهتنده برسلسلهٔ جبالدر، كه « هند وسطی » مملكتنك جنوب جهتنده و (وربادە) وادیسنك شمالنده (ماهی) سلسله‌سندن « ایالات وسطیه » حدودینه‌دك غربدن شرقه ۱۳۵۰ كیلو. متره‌لك مسافه‌ده ممتد اولوب، بیوك بر تقسیم میاه خطی تشكیل ایتمكله، شمالی اتكلرندن اینن صولر (كنك) ایرماغی واسطه‌سیله بنكاله كورفزینه، وجنوبی اتكلرندن ایننلر مذكور وربادە نهری واسطه‌سیله بحر عمانك كبی كورفزینه دوكیلور.

ونر { یاخود ونرن (Vener, Venern) اسوجك اك بیوك كولی اولوب، ۵۸° ۲۵′ ایله ۵۹° ۲۰′ عرض شمالی و ۱۰° ایله ۱۱° ۲۵′ طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولور. شمال شرقیدن جنوب غربی‌یه بویی ۱٤۵ و وسطی اكی ۷۵ كیلومتره‌در. (كرتا الف) دینلن آیاغی واسطه‌سیله فضله میاهی (قاتغات) بوغازینه دوكیلور؛ و (ونر) كولیله ۱۸٤٤ ده آچیلان (ترولاته) جدولیله اختلاط ایدر. كنارلرنده برچوق معموره‌لر بولنوب، هر طرفنه دمیر یول خطلری تمدید اولنمشدر.

ونزوئلا { (Vénézuéla) آمریقای جنوبینك شمالنده جماهیر متفقه صورتنده اداره اولنور بردولت مستقله‌در.

حدود ومساحه‌سی. — ونزوئلا شمالاً آنتیل دكیزیله، شمال شرق جهتندن بحر محیط آطلاسی ایله، شرقاً غویانه‌نك انكلتره‌یه تابع قسمیله، جنوباً برازیلیا ممالك مجتمعه‌سنك (آمازوناس) مملكتیله، غرباً دخی قولومبیا ایله محدوددر. غیر منتظم بر شكلده اولوب، ۱۰° ۲۰′ ایله ۱۸° ۰′ عرض شمالی و ۶۸° ایله ۷۵° ۵۰′ طول غربی آره‌لرنده ممتد اولدیغی حالده، مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۰٤۳۹۰۰ مربع كیلومتره و اهالیسی ۲۳۲۳۵۲۷ كشیدر.

حال طبیعیسی، جبال و انهاری، سواحل وجزایری. — برازیلیه وغویانه جهتنده یعنی جنوب وشرق حدودنده خط تقسیم میاه تشكیل ایدر طاغلر بولنوب، بونلرك اك بیوكی اولان (سیرا پاقاریما) غربدن شرقه امتدادله، غویانه حدودنده (بوراثیما) اسمیله شماله طوغری دونر، كه دوندیكی یرده ارتفاعی ۲٤۰۰ متره‌در. اوبراوجنده یعنی غرب جهتنده‌ده جنوبه طوغری دونر (سیرا پاریما) نامنی آلیر. حدود تشكیل ایدن بو سلسله‌لردن آیریله‌رق شماله طوغری ممتد اولور برچوق قوللر وشعبه‌لر بولنوب، اك بیوكلری شرق جهتنده‌كی (سیرادی رینجته) ایله غرب طرفنده‌كی (سیرا مایتفالیده) در. بو برلرینه

مربوط اولان بو جبالدن بشقه (قوردیلیره‌دی‌میریده) اسمیله بر بیوك طاغ (آند) سلسلهٔ جبال عظیمه‌سنك شرق قولندن آیریله‌رق، (ماراقایبو) کورفزینك آلتندن شمال شرقی‌یه طوغری امتدادله ، ساحله تقرب ایتدیکنده ، شرقه طوغری دونه‌رك، ساحل ایله متوازیاً (ترینیداد) جزیره‌سی قارشیسنده‌کی (پن‌ده‌پاریا) برونه قدر واصل اولور. بو سلسله‌نك اك یوکسك طاغی اولان (سیرانوادە) نك ٤٥٨٠ متره ارتفاعی واردر . بعده کسب انحطاط ایدوب ، برنهرك جریانه کچید ویردکدن صکره ، منتهاسی قربنده و ساحلك اوستنده (پیونیا) طاغنده ٢٠٤٨ متره‌یه قدر یوکسلیر . بو ایکی جبال طاقی آره‌سنده ونزوئلانك قسم عظیمی برتك و واسع حوضه تشکیل ایدیور ، که اوده (اورنوق) دینلن عظیم ایرماغك حوضه‌سیدر . بو ایرماق ونزوئلانك اك جنوبی طاغلرندن نبعان ایدن برچوق انهاردن بالتشکل، شمال غربی‌یه طوغری جریانله، صولدن (قاریقو آره) وصاغدن (ونتوآری) نهرلرینی بعدالاخذ ، صولدن قولومبیادن کلن (ریوغوآیاوررو) یی آلنجه، جنوبه و صکره جنوب شرقی‌یه طوغری آقه‌رق، دها آشاغیده ویساده آراؤقه ونهایت بورتوغوئزه‌یی آلیر؛ واورادن شرقه طوغری دونوب، صاغدن قاؤره، قارانی و یوروآری نهرلرینی وایکی طرفدن دها برچوق انهار صغیره اخذ ایله، واسع برخلیجدن وبرچوق آغزلردن بحر محیط آطلاسی‌یه دوکیلور . مجراسی ٢٣٧٠ کیلومتره اوزون و دالیه‌سی ٢٥٣٠٠ مربع کیلومتره کنیشدر. آمازون ایرماغنه تابع (ریونغرو) نهریله (قازیکاره) نام تابعندن اختلاط ایدیور. بو وجهله (اورنوق) یالکز ونزوئلانك دکل، قولومبیه‌نك دخی قسم شرقی شمالیسنك میاه جاریه‌سنی طوپلایور . بو حوضه خارجنده قالان ونزوئلا اراضیسی مذکور (قوردلیره‌مریده) ایله قولومبیا حدودی آره‌سنده قالان یرله ساحل بو یـنجه سلسلهٔ مذکوره‌نك صرتیله دکیز آره‌سنده‌کی طاریردر . بونك میاه جاریه‌سی مذکور (ماراقاییبه) کورفزینه ویا طوغریدن طوغری‌یه آنتیل دکیزینه دوکیلور . اورنوق وادیسی وعلی الخصوص قسم اعلاسی اطرافنده آمریقای جنوبیه‌ده (لانوس) تعبیر اولنان جلسدن واسع صحرالر ممتد اولیور . سواحلی خیلی کیرنتیلی چیقنتیلی اولوب ، منتهای غربنده (ماراقایبو) اسمیله ایچ ایچه جفته بر کورفز و بونك آغزی قارشیسنده (پاراغوآنه) اسمیله اوزون و قره‌یه طار بر برزخله مربوط بر شبه جزیره بولنیور . شرق جهتنده واقع (پاریا) شبه‌جزیره‌سنك غربنده (قاریاقو) وشرق طرفنده ینه (پاریا) کورفزی بولنوب ، ایکنجیسنك اوکی انکلتره‌یه تابع (ترینیداد) جزیره‌سیله قپالیدر . بونلردن واورنوق منصبندن بشقه سواحلده برچوق کوچك قویلر و لیمانلر موجوددر . سواحلك آچیقلرنده برچوق آطه‌لر بولنوب، اك بیوکلری : مارکریته، بوئن آیروس، کوراساؤ ، اوروبن وسائره‌در.

اقلیم وهواسی، محصولات ونباتاتی، حیوانات ومعادنی. — سواحلده هواسی پك صیجاق و آغر اولوب، ٧٠٠ ایله ٢٢٠٠ متره آره‌لرنده‌کی ارتفاعلرده بولنان یرلرك هواسی معتدل واوندن یوکسك اولان یرلرده سرینجه‌در . سواحلده‌کی آلچق یرلرله بعض وادی و بایرلرك اراضیسی مزروع، اورنوق حوضه‌سنك یوقاریلری و غرب جهتنده کنارسز لانوسلر مرعالق و یوکسك یرلری اورمانلقدر . معتدل هوالی یرلری هرنوع محصولات نافعه یتشدیرمکه مساعد اولوب، اك چوق قهوه، قاقاؤ، شکرقامشی، توتون، پاموق، چیویت، وانیله، قاؤچوق، رچینه، قینه‌قینه، نباتات تلوینیه و صناعیه، ضمغ وسائره حاصل اولور. ذخایر ٢٩٠٠ متره‌لك ارتفاعلره قدر پك کوزل حاصل اولوب، کیتدکجه، زرعلری تکثیر اولنمقده‌در . اورمانلری کراسته‌جیلکه و مرانغوزلغه یارار پك کوزل آغاجلری و نباتات طبیه وسائره‌یی حاویدر . معدنلری چوق اولوب، شمدیلك آلتون و باقر معدنلری مختلف محلرنده اخراج اولنمقده‌در . صیغیر، قیون وسائر حیوانات اهلیه‌سی‌ده چوق وکیتدکجه چوغالمقده‌در .

صنایع و تجارتی . — ونزوئلالیلرك بوصوك وقتلرده‌کی جهد وغیرتلریله برابر، مملکت مذکوره‌ده صنایع هنوز پك کری و آنجق محصولات ارضیه‌نك استحضارندن و احتیاجات عادیه‌یه متعلق شیلردن عبارتدر. تجارتی محصولات زرعیه وطبیعیه فضله‌لرینك اخراجیله امتعه وفابریقه معمولاتی کبی شیلرك ادخالندن و بوایکی نوع اشیا بیننده‌کی مبادله‌دن عبارت اولوب ، اخراجاتی : ٨٥ وادخالاتی ٦٥

مليون فرانق راده‌لرنده‌در . ونزوئلا اسكله‌لری آره‌سنده اجرا اولنان داخلی تجارت دخی ٦٠ مليون فرانقه بالغ اولور . سفائن تجاريهٔ محليه ٨ واپور ايله ١٤ يلكن كيسندن عبارتدر . اك بيوك اسكله‌لری اولان (كوآيره) ايله (پوئرتو قابلو) يه انكليز، فرانسز، آلمان وممالك مجتمعه پوسته واپورلری منتظم صورتده اوغرايورلر . ايشلمكده اولان دمير يوللری آنجق ٦٥٠ كيلو متره طولنده اولوب، مملكتك وسعتنه نسبةً لاشیٔ حكمنده‌در. مركزی اولان قراقاسده ومربدا شهرنده بردار الفنون تأسيس اولنمشدر .

اهاليسی، جنسيت ولسان ومذهبلری . — اهاليسندن يارم مليون قدری بياض يعنی خالص اسپانيول جنسندن اولوب، قصوری اصل يرلی ايله زنجيلردن وبونلرله اسپانيوللردن مركب مختلف درجاتده ملزلردن عبارتدر . يرليلردن ٥٠٠٠٠ قدری اليوم وحشی ومستقل حالنده ياشايورلر. مذهب عمومی قتوليكلك ولسان رسمی اسپانيولجه اولوب ، يرليلرك بعضلری اليوم لسان مخصوص قديملرينی قوللانمقده‌درلر .

تقسيماتی ، شهر وقصبه‌لری . — ونزوئلا ٩ جمهوريت ، ١ ايالت ، و ٢ مهجر ايله ١ قضاء مشتركدن مركب اولوب، بونلرك مقدار نفوسلريله مركزلری و مركزلرينك مقادير اهاليسی بروجه آتيدر :

	نفوسی	مركزی	نفوسی
قضاء مشترك	٨٩١٣٣	قاراقاس	٧٢ ٤٢٩
برموندز جمهوريتی	٣٠٠ ٥٩٧	بارسلونه	١٢ ٧٨٥
بوليوار »	٧٨ ٦٨١	جوداد بوليوار	١١ ٦٨٦
قارا بوبو »	١٩٨ ٠٢١	والنسيه	٣٨ ٦٥٤
فالقون »	١٣٩ ١١٠	قورو	٩ ٤٥٢
لاره »	٢٤٦ ٧٦٠	باركيز يموتو	٣١ ٤٧٦
لوس آندس »	٣٢٦ ١٤٦	مريدا	١٢ ٠١٨
ميرانده »	٤٨٤ ٥٠٩	قوره	١٢ ١٩٨
زاموره »	٢٤٦ ٦٧٦	غوآناره	١٠ ٨٨٠
زوليه »	٨٥ ٤٥٦	ماراقايبو	٣٤ ٢٨٤
كمازوناس ايالتی	٤٥ ٠٩٧	سان‌فرناندو	جزئی
داليه مهجری	٧ ٢٢٢	توتو پيته	»
غوآياجير »	٦٥ ٩٩٠	پاراغوآپويه	»

اصول اداره‌سی ، قوهٔ ماليه وعسكريه‌سی . — ونزوئلا جماهير متفقه صورتنده اداره اولنوب، هر جمهوريت ايچون ٣ كشی و ٤ سنه مدتله انتخاب اولنمش ٢٧ كشيدن مركب برهيئت اعيانيله اهاليدن هر ٣٥٠٠٠ كشی باشنه بركشی وبنه درت سنه مدتله منتخب ٦٣ كشيدن مركب برمجلس مبعوثانی واردر . اعيانه انتخاب اولنه‌جقلرك ٣٠ ومبعوث اوله‌جقلرله انتخابده رأی ويره‌جكلرك ٢١ ياشنی طولدبرمش اوللری شرطدر . رئيس جمهور ايله ٨ كشيدن مركب اولان مجلس اداره‌بنه ٤ سنه مدتله انتخاب اولنور . هيئت وكلابی، هربری ايشندن مسئول اولمق شرطيله، رئيس جمهورك تكليفی اوزرينه باش وكيل اوله جق آدم تشكيل ايدر . واردات ومصارف سنويه‌سی ٤٠ مليون فرانق راده‌لرنده اولوب، باشليجه وارداتی كمرك وانحصار رسومندن عبارتدر. نظاميه عسكری هر طابوری ٦ بلوكدن وهر بلوك ٦٠ كشيدن مركب اولمق اوزره ، ١١ طابوردن يعنی ٣٩٦٠ نفردن عبارت اولوب، حرب زمانده بونلره ٩٠٠٠٠ عساكر مليه دخی الحاق اولنور. قوهٔ بحريه‌سی ٥ قطعه سفينه‌دن عبارتدر .

احوال تاريخيه‌سی . — ونزوئلا اسپانيوللرك كشف ايتدكلری يرلردن اولوب ، اثنای كشفنده (ماراقايبو) كولنده كوريلن يرليلرك بعض قصبه‌لری ونديكه بكزه‌دلكله ، «كوچك ونديك» ديمك اولان بواسمله تسميه اولنمشدی . اسپانيول حكومتی زماننده (قاراقاس) ايالتنك قسم غربيسنی تشكيل ايدوب ، ١٨١١ ده اكتساب استقلال ايتمش ؛ و١٨١٩دن ١٨٣١ تاريخنه دك قولومبيا ايله براكده بولنوب، تاريخ مذكورده آيرلمشدر .

ونسان { سنت — (St Vincent) قتوليكلرك بواسمله برقاچ عزيزلری اولوب، اك مشهورلری ١٦٦٠ ده وفات ايدن وبرچوق خيرات تأسيسنه سبب وواسطه اولان (سنت ونسان دو پول) در.

ونسنه { (Véncennes) فرانسه‌نك سينه ايالتنده و پارسك ٦ كيلومتره شرقنده بر قصبه اولوب ، ١٣٩٢٠ اهاليسی ، قلعه‌سی، قوروديله‌رق روضه ونزهتكاه اتخاذ اولنمش كوللری و مياه جاريه‌يی حاوی كوزل بر اورمانی وطوبجی مكتبی واردر .

ونوس { (Venus) اسكی يلاسج اساطيرنده زهره سياره‌سندن كنايه برمعبوده‌ٔ

موهومه اولوب، حسن وجمالك پریسی زعم اولنوردی.
یونانیلرجه (آفرودیتی) اسمیله معروفه ایدی.
بر روایتده گویا مشتری ایله (یونه) نام پریدن
و بر روایتده دکیز کوپوکندن متولد اولمش؛ وگویا
مشتری طرفندن سمایه نقل اولنمشدی. ینه بونك
طرفندن معبودۀ کاذبه‌نك اك چركینی اولان (وولقان)ه
تزویج ایدیلوب، زوجنی کندینه دنك کورمه‌مكله،
برچوق وفاسزلقلرده بولنه‌رق، مشتری ایله، مریخ
ایله، عطاردله و سائرلریله اولاد پیدا ایتمشیدی.
حتی گویا برکره وولقان کندیسنی مریخله برلکده
بولوب، اولدقلری حالده برآغك ایچنه احاطه ایتمکله،
مجلس آلهۀ کاذبه‌یه کوتوره‌رك، خندۀ عمومی‌یه
عرض ایتمش. بو اجتماعلر شبهه‌سز زهره‌نك
سائر سیاره‌لرله اولان قراندن کنایه‌در.
گویا تروا محاربه‌سنده یونانیلره قارشی تروآلیلرك
طرفنی التزام ایتمشیدی، که بوده تروآلیلرك
یونانیلردن دها یاقیشقلی بولنمش اولدقلرینه
دلالت ایدیور.

ونون { (Venone) اشکانیان ملوکندن دردنجی فرهادك اوغلی اولوب،
۱٤ نجی سال میلادیده پدری طرفندن رهن
طریقیله رومایه کوندرلمش؛ وبعده آوغستوس
طرفندن ایران تختنه اقعاد اولنمش ایسه‌ده، کندیسنك
رومالیلر میاننده طول مدت اقامتندن طبیعتنده نزاکت
وملایمت حاصل اولدیغندن، تبعه‌سی خوشلانمیوب،
یرینه اوچنجی اردوانی اقعادله، کندیسنی تبعید
ایتدکلرنده، ینه روما طوپراغنه دونوب، قالاتیه‌نك
(پومپیوپولیس) قصبه‌سنه اقامته مأمور اولمش؛
وبرمدت صکره اورادن قاچمق ایستمکله، اثنای
فرارنده قضاءً وفات ایتمشدی.

وَنّی { (ابو عبدالله حسین بن محمد) مشاهیر علما و محدثیندن اولوب، حساب
وفرائضده‌کی قوت ووفرت معلوماتیله مشهوردر.
٤٥١ تاریخنده واقع بساسیری فتنه‌سنده بغدادده
شهیداً وفات ایتمشدر. فرائضده برچوق تألیفات
معتبره‌سی واردر.

ووآرون { (Voiron) فرانسه‌نك (ایزره) ایالتنده وغرنوبله‌نك ۲۵ کیلومتره
شمال غربیسنده اوله‌رق (مورژه) نهری اوزرنده
ناحیه مرکزی برقصبه اولوب، ۱۳۰ ۱۰۹ اهالیسی
وکتان بزیله قانت، حصیر شاپقه، کاغد وسائره
فابریقه‌لری واردر.

ووتیاق { (Votiahs) اقوام نورانیه‌دن فینوآ قومنه منسوب بر قوم اولوب،
۱۰۰۰۰۰ قدر افراددن عبارت اولدقلری
حالده، روسیه‌نك ویاتقه واورنبورغ ایالتلرنده
ساکندرلر.

ووچانغ { (Wou . Tchang) چینده (هوپه) ایالتنك مرکزی بر شهر اولوب،
(یانغ چه کانغ) نهری اوزرنده، ایکی کولك آره‌سنده
و ۳۰°۳٤ عرض شمالی ایله ۱۱۱°۲۰′ طول
شرقیده واقع و ۶۰۰۰۰۰ قدر اهالی‌یی جامعدر.
نهر مذکورك اوزرنده انکلیزلرك تجارتنه آچیق
اولان اسکله‌لردن اولوب، نفیس چای، کاغدی
وایشلك تجارتی واردر.

وود { (Vaud) اسویچره جماهیر متفقه‌سنی ترکیب ایدن نواحینك غرب جنوبی
جهتنده کیلرندن اولوب، شمالاً نوشاتل وفریبورغ
شرقاً واله ناحیه‌لریله، جنوباً ینه واله ناحیه‌سیله،
فرانسه حدودیله و جنو ناحیه‌سیله، غرباً دخی
فرانسه حدودیله محدوددر. حدود جنوبیه‌سنی
رونه ایرماغی وجنو کولی، حدود غربیه‌سنده
جوره سلسلۀ جبالی آییرور. جنو کولنك اسویچره‌یه
عائد سواحلنك قسم اعظمی یعنی بتون سواحل
شمالیه‌سی بو ناحیه داخلنده بولنیور. مساحۀ
سطحیه‌سی ۳۲۲۳ مربع کیلومتره واهالیسی
۲٤۷۶۵۵ کشیدر، که هر مربع کیلومترو باشنه
۷۸ کشی دوشیور. جنوب شرقی جهتی آلپ
سلسله‌سنه مربوط بویوك طاغلردن عبارت اولوب،
حدودده طاغلرك ارتفاعی ۳۰۰۰ متره‌یی متجاوزدر.
غرب شمالی طرفی ایسه (جورا) سلسله‌سنك
اتکلرندن اولوب، ارتفاعلری ۱۰۰۰ متره‌دن
آشاغی ویاکثر حدودده ۱۶۰۰ متره‌راده‌لرنده‌در.
بوجهتده کوزل وادی واووه‌لریله شایان تصویر
مواقعی واردر. ناحیه‌نك بوینجه ممتد اولان مذکور
جنو کولندن بشقه شمال جهتنده دخی نوشاتل
کولنك قسم جنوبیسی بو ناحیه داخلنده‌در؛ وبو
وجهله ناحیه‌نك اراضیسی ایکی کولك آره‌سنده

اولوب، برقسمنك مياه جاريه‌سی برنجی و دیكرینك كيلر ايكنجى كوله دوكيلور . (سانه) و (برويه) نهرلری ایسه يالكز منتهای شرقنده برآز يرلرينی صولادقدن صكره، رين ابرماغنه دوكلك اوزره، شماله طوغرى آقارلر . هواسى كولك كنارلرنده و آلچـق يرلرنده معتـدل وطو پراغی پك منبت اولوب، ذخاری آز ايسـه‌د، كتن ، كنوبر، ياغ اخراجنه يارار حبوبات، كوزل شراب اعمالنه يارار اوزوم و ميوه‌لرك انواعى حاصـل اولور. حيوانات اهليه‌سی وعلى الخصوص صيغيرلری چوقدر . معادنی : دمير ، كمور ، كوكورت ، آسفالتو ، قيا طوزی وساٸره‌دن عبارت اولوب، مياه معدنيه‌سی وغريب الشكل مغاره‌لری‌ده واردر. معمولات صناعيه‌سی: چوخه ، سختيان، ساعت وساٸره‌دن عبارت اولوب، ترانسيت تجارتی پك ايشلكدر . معارفی پك ايلری اولوب، مكمل مكتبلری واردر. اهاليسنك قسم اعظمی پروتستان اولوب، يالكز ۱۰۰۰۰ قدر قتوليك واردر . (ولش) تعبير اولنور فرانسزجه‌يه مشابه ولاتينجه‌دن مشتق بر لسانله متكلمدرلر . مركزی جنو كولنك ساحل شماليسنده واقع (لاۋزانه) بلده‌سی اولوب، اورادن بری شرقه وبری غربه اوله‌رق كول كنارنجه ايكی و شماله طوغری دخی ديكر ايكی دميريول خطی ممتد اولور.

وودينه { (Vodina) سلانيك ولايت وسنجاغنده وسلانيكك ۸۰ كيلومتره شمال غربيسنده اوله‌رق سلانيك اووه‌سی كنارنده كوزل برسدك اوزرنده واقع قضا مركزی برقصبه اولوب ، ۷٤٥۰ اهاليسی، ۱۲ جامع شريفی، ۲ مدرسه‌سی ، ۷ تكيه‌سی، ۳ كليساسی، بر رشديه و ٤ اسلام ايله ۳ خرستيان مكتب ابتدائيسی، ۱٤ خانی ، ٦٤٤ دكانی ، ۷ دكرمنی، بر صابون و بر پاموق فابريقه‌سی، كثرتلی مياه جاريه‌سی وبر ايليجه‌سی واردر. سلانيكدن مناستره كيدن دمير يول خطنك كذركاهی اوزرنده‌در. پك اسكی برمعموره اولوب ، (ادسه) اسميله اسكی ماكدونيه‌نك ايكی مركزندن بری ايدی. ديكری (پلا) شهری ايدی. (ادسه) ودها طوغريسی (اذيسه) اسمی اسكی ماكدون وشمديكی آرناۋد لساننده «كچينككی» ديمك اولوب، بومحلده مرمردن بركچی هيكلی مركوز اولديغندن، وكچی‌يه متعلق بعض اساطيره اعتقادلرندن طولايی، بو اسمله تسميه ايتمشلردی . ماكدونيه‌ليلر اورفه‌يی ضبط ايتدكلرنده، مياه جاريه‌سنك كثرتندن وطنلرينك پايختنه بكزتدكلريچون، اوكا دخی (ادسه) اسمنی اطلاق ايتمشلردی.

— وودينه قضاسی قره‌جه آباد واستروه ناحيه‌لريله برابر ۸۰ قريه‌دن مركب اولوب، قسم غربيسی كوزل اورمان و مرعالری حاوی اوله‌رق طاغلق وقسم شرقيسی اووه‌لق وپك منبتدر. اراضئ قضا ٥٦٢٦٥۰ دونم اولوب، ۱٤٤٢۳۱ دونمی مرعا، ۸۸٤٥۰ دونمی اورمان ، ٦۱۰ دونمی چاير ، ۲۰۷۷۲ دونمی باغ وباغچه، ٤٤۱۰۰ دونمی‌ده تارله‌در. برنجی درجه‌ده محصولی مصر، ايكنجی درجه‌ده بغدای ايله آرپه وچاودار، اوچنجی درجه‌ده دخی يولاف وداری وساٸره‌در . پرنج، پاموق، توتون، كتن، كنوبر، سيسام وساٸره دخی حاصل اولور. سنوی ۷۰۰۰۰۰ قيه شراب اعمال اولنور. ايپك بوجكاريله آريلری‌ده چوقجه اولوب ، خيلی مقدار قوزه وبال ايله بال مومی آلنير. قضاداخلنده ٥۰ قدر دستكاه اولوب، شاياق نسج اولنور . برقاچ اون، صابون، پاموق وساٸره فابريقه‌سی دخی واردر . اهاليسی ۲۹۳٥۷ كشی اولوب، بونك نصفی مسلم ونصف ديكری روم، بلغار واولاخدن مركب خرستياندر.

وورتمبرغ { (Wurtemberg) آلمانيه ايمپراطورلغنی تركيب ايدن قراللقلرك بری اولوب، آلمانيه‌نك جنوبنده واقعدر.

حدود ومساحه‌سی. — وورتمبرغ قراللغی شرقاً وشرق شمالی و جنوبی جهتلرندن باويره قراللغيله، غرباً وغرب شمالی وجنوبی جهتلرندن دخی باده بيوك دوقه‌لغيله محاط ومحدود اولوب، يالكز جنوب جهتندن برآز يرده (قونستانسه) كولی وورتمبرغ ايله اسويچره آره‌سنده خط حدود يرينی طوتيور؛ وبرده طوغريدن طوغری‌يه پروسيه‌يه تابع اولان هوهنزولرن مملكتی جنوبدن شماله وورتمبرغك ايچنه برشبه جزيره كبی كيريور. ′۳٥ °٤۷ ايله ′۳٤ °٤۹ عرض شمالی و ′٥۲ °٥ ايله ′۸ °۸ طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولوب، مساحهٔ سطحيه‌سی ۱۹٥۱۷ مربع كيلومتره واهاليسی ۲۰۸۰۸۹۸ كشيدر.

حال طبیعیسی، جبال و انهاری. — وورتمبرغ آلمانیای جنوبیده یعنی یوقاری آلمانیاده آلپ وجوره سلاسل جبالنك شماله طوغری اوزاندقلری اتکلرده واقع اولمغله، هر نه قدر ۱۰۰۰ مترهلك ارتفاعی کچر برلری یوغیسهده، آلمانیای شمالی‌یه نسبةً اراضیسی یوکسك اولوب، علی‌الخصوص قسم جنوبیسی حذای بحردن ۵۰۰ مترهدن زیاده مرتفعدر. ارتفاعنك آزلغیله وطاغ دینه‌جك ارتفاعلری اولمیوب، بونلرك بر طاقم تپه‌لردن عبارت اولمسیله برابر، وورتمبرغ ایکی بیوك حوضه آره‌سنده واقع اولوب، جنوب شرقی جهتنده قره دکیزه منصب اولان طونه آقدیغی حالده، سائر طرفلرنده رین ایرماغنه یعنی بحر شمالی‌یه تابع اولان (نقار) نهری طولامباجلی جریانیله مملکتك بتون قسم غربیسنی طولاشیور، و قسم شمالیسنی شق ایدن (یاغست) نهرینی دخی آلیور. بو انهاره دوکیلور پك چوق چایلری اولوب، میاه جاریه‌سی چوقدر. اراضیسنك میلانی اولدیغندن، بیوك کوللری یوغیسه‌ده، کوچکلری چوقدر.

اقلیم وهواسی، محصولات وحیوانات ومعادنی. — هواسی یازین سرین وپك لطیف اولوب، قیشین برودتی زیاده‌جه‌در. طوپراغی خیلی منبت وزراعتی پك ایلری اولوب، حبوبات متنوعه‌ایله سبزه ومیوه‌لرك انواعی حاصل اولور. مرعالری چوق وکوزل اولوب، کلیتلی صیغیر وسائر حیوانات اهلیه بسلنیور. آوروپانك اك بیوك واك کوزل اورمانی اولان قره اورمانك نصف شمالیسی بو مملکت داخلنده اولدیغی کبی، دیکر طاغلرینك دخی اورمانلری چوقدر. دمیر وکمور معدنلری کثرتلی اولدیغی کبی، مرمر، آلچی، شاب، کیرج طاشی، تباشیر، صاقسی اعمالنه مخصوص طوپراقلر و سائره دخی بولنور. میاه معدنیه‌سیله قاپلیجه‌لری وطوزله‌لری‌ده چوقدر.

صنایع وتجارتی. — صنایعی پك ایلری اولوب، چوخه، بز، مواد دباغیه، فانت، باصمه، کاغد، ساعت، مجوهرات، قاشیق بیچاق طاقملری، اویونجقلر، صاقسونیه، آینه، جام و سائره فابریقه‌لری ودمیرخانه‌لری چوقدر. اهالیسنك بر قسم عظیمی صنعتله کچینیرلر. معارفی پك ایلری اولوب، هر طرفنده مکمل صورتده مکتبلر و سائر مؤسسات علمیه موجوددر. توبینکه‌ده مکمل بر دارالفنون دخی بولنیور. زراعت وصنایعك ترقیاتی بالطبع تجارتك دخی ترقیسنی موجب اولمغله، کرك داخلی وکرك خارجی تجارتی پك ایشلکدر.

اهالیسی، جنسیت ولسان و مذهبلری. — وورتمبرغك اهالیسی آلمان اولوب، مجموعنك برربعندن زیاده‌جه‌سی یعنی ٦٦١ ٦٠٩ ی قتولیك، ١٢٦٣٩ ی اسرائیلی وقصوری پروتستاندر.

تقسیماتی، شهر وقصبه‌لری. — وورتمبرغ: نقار، یاغست، اشوارچوالد (یعنی قره اورمان) و دوناؤ (یعنی طونه) اسملریله ٤ بیوك ایالته منقسم اولوب، بونلر سنجاق وقضالره تقسیم اولنیور. بو درت ایالتك مساحهٔ سطحیه‌لریله مقدار نفوسلری بروجه آتیدر:

ایالت	مربع کیلومتره	اهالی
نقار	۳۳۳۰	٦٩٧ ٢٩١
یاغست	٥١٤١	٣٩٨ ٥١٦
قره اورمان	٤٧٧٩	٤٨٨ ٤٨٦
طونه	٦٢٦٧	٤٩٦ ٦٠٥
جمعاً وورتمبرغ	١٩٥١٧	٢ ٠٨٠ ٨٩٨

نقار ایالتی دها مسکون اولوب، اوراده بهر مربع کیلومتره باشنه ۲۰۹، قره اورمان ایالتنده ۱۰۲، طونه‌ده ۷۹ ویاغستده دخی ۷۷ کشی دوشیور. پایتخت (استوتغارد) شهری اولوب، باشلیجه معموره‌لریله مقدار نفوسلری دخی بروجه آتیدر:

استوتغارد	١٥٨ ٣٧٨	لودویغسبورغ	١٩ ٣١٦
اولم	٣٩ ٣٠٣	غموند	١٧ ٢٨٢
هایلبرون	٣٣ ٤٦٣	کوپینکن	١٦ ١٨٦
اسلینکن	٢٣ ٩١٨	توبینکن	١٣ ٩٨٩
قانستات	٢٢ ٥٩١	رادلسبورغ	١٢ ٧٠٥
روتلینکن	١٩ ٨٣٠	توتلینکن	١١ ٦٧٣

اصول اداره‌سی، قوهٔ مالیه وعسکریه‌سی. — وورتمبرغ مشروطیتله اداره اولنور بر قراللق اولوب، قراللق ارثا وورتمبرغ خاندانندە انتقال ایدر. ۱۸۷۰ ده بو قراللق هیئتیله آلمانیا ایمپراطورلغنه التحاق ایدوب، شمدی امور داخلیه‌ده بسبتون مستقل اولدیغی حالده، امور سیاسیهٔ خارجیه‌سیله عسکری برلیندن اداره اولنور. ۲۹ اعضادن بر هیئت اعیانیله ۹۳ اعضادن مرکب بر مجلس مبعوثانی واردر. انتخاب ٦ سنه مدتله اولوب، انتخاب ایتمك

حتی ٢٥ وانتخاب اولنمق حتی دخی ٣٠ یاشنی متجاوز اولمقله مشروطدر . برلین مجلس عمومیسنه ٤ اعضا کوندرمك حقنی حائزدر . واردات ومصارفی ٧٠ ملیون مارق یعنی ٣½ ملیون آلمان لیراسی راده‌لرنده‌در. عسکری آلمانیه اردوسنك ١٣نجی قول اردوسنی تشکیل ایدوب، عموم آلمانیه عسکری نظامنجه اداره وتعلیم اولنور .

احوال تاریخیه‌سی. — وورتمبرغ اصل مملکتك اسمی اولمیوب، اوراده حکومت سورن خاندانك اسمیدر، که قاتستاد قربنده واقع ومقر قدیملری بولنمش اولان بر قلعه‌نك اسمندن مأخوذدر . وخاندان تا فرانقلر زماندن قالمه اولوب، برنجیلری قلوویسك مدبر اموری بولنمش اولدیغی مرویدر. بونلر ابتدا (قونت) عنوانیله کوچك دره‌بکلری اولوب، مرور زمانله توسیع املاك ایده‌رك، ١٤٩٥ده همان شمدیکی مملکتنه مالك اولمش؛ و (دوقه) عنوانی آلمش ایدیلر . ١٨٠٦ ده بیوك ناپولیون وورتمبرغ دوقه‌سی (فردریق)ه قراللق عنوانی ویرمکله برابر، ممالکنی توسیع ایتمشیدی . اووقتدن قراللق عنوانی قالوب، ١٨١٦ ده مشار الیه فردریقه ١٨١٦ ده ویلهلم ، اوکا دخی ١٨٦٤ده شارل و بوکاده ١٨٩١ ده ایکنجی ویلهلم خلف اولمشدر .

وورچستر { (Worcester) انکلتره‌ده لوندره‌نك ١٧٥ کیلومتره شمال غربیسنده وبریستول طریقی اوزرنده‌اوله‌رق (ساورنه) نك صول کنارنده ایالت مرکزی برشهر اولوب، ٣٣٥٠٠ اهالیسی و مشهور چاقسونیه فابریقه‌لری واردر .

— وورچستر ایالتی استافورد ، وارویق ، غلوچستر، هرفورد واشروب ایالتلریله محاط اولوب، بویی ٥٥ و اکی ٣٠ کیلو متره اولدیغی حالده ، ٣٤٠٠٠٠ اهالی ایله مسکوندر. هواسی معتدل وصاغلام وطوپراغی منبت اولوب، زراعتی وصنایع وتجارتی پك ایلریدر . صنعی بر جدول ایالتی شق ایدیور .

وورمس { (Worms) آلمانیه‌نك هسه دارمستاد بیوك دوقه‌لغنده ودارمستادك ٣٤ کیلومتره جنوب غربیسنده‌اوله‌رق (رین) ك صول کناری قربنده برقصبه اولوب ، ١٦٦٠٠ اهالیسی، بعض استحکاماتی، لوترك هیکلی، مشهور شرابی ، باغچه‌لری وبرقاچ مصنع کلیسالری واردر .

وورونژ { (Voronèje) روسیه‌ده موسقوه‌نك ٥٢٠ کیلومتره جنوبنده‌وپتره سبورغك ١٢٩٠ کیلومتره جنوب شرقیسنده‌اوله‌رق (دون) ایرماغنه تابع همنامی اولان نهرك اوزرنده ایالت مرکزی برشهر اولوب، ٥٦١٠٧ اهالیسی، متعدد کلیسالری، مکتبلری، کتبخانه‌سی، چوخه، صابون، ایچ یاغی فابریقه‌لری، دباغخانه‌لری وطوپ دوکمخانه‌لری واردر .

— وورونژ ایالتی شمالاً تامبوف ، غرباً قورسق واورل‌ینه ، جنوباً یقاترینوسلاو ، ایالتلریله شرقاً دخی دون قزاقلری اراضیسیله محدوداولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ٦٥٨٩٥ مربع کیلو متره واهالیسی، ٢٧١٦٥٧٧ کشیدر . اراضیسی دوز وکنیش اووه‌لردن عبارت اولوب، هواسی معتدل وطوپراغی منبتدر ؛ یالکز قسم جنوبیسنك قوهٔ انباتیه‌سی آزدر . دون ایرماغی وبوکا تابع بعض چایلر اراضیسنی سقی ایدر . مرعالری کوزل وحیوانات اهلیه‌سی چوق اولوب، صید ماهیسی دخی بولدر .

ووسژه { (Vosges) آوروپای غربیده‌بیوك برسلسلهٔ جبالدر، که‌فرانسه‌نك شرق شمالی قسمیله بلجیقه‌نك شرق جنوبی جهتی وپروسیه‌نك رینك اوته‌سنده واقع یرلرینی اتکاریله طولدیریور. اصل ووسژه سلسله‌سی جوره سلسله‌سندن(والدبو) دینلان بلفور بوغازیله آیرلمش اولدیغی حالده، رین وادیسیله موزله وادیسی آره‌سنده شمال شرقی‌یه طوغری ممتد اولوب، موزله مجراسنك اوته‌سنده هارت، هونسروق وآردله جبالیله دخی کسب ارتباط ایدر. شرق جهتندن دیك اولوب، غرب طرفندن قوللر و اتکار اوزاتمغله برسطح مائل تشکیل ایدر . تپه‌لری قبه شکلنده اولمغله، چوغی بالون تسمیه اولنور . بونلرك اك یوکسکلری ١٤٦٦ متره ارتفاعی اولان (کبوبلر) ایله ، ١٤٢٨ متره یوکسك اولان آلساس بالونی و١٤٠٠ متره‌مرتفع بولنان(سروانسه) طاغلریدر.

موزله، ساره، مورته، موزه، ساوئه وساٸر انهار
بو جبالدن نبعان ايدر. كوزل اورمانلرله مستور
اولوب، چام وادريس آغاجلری چوقدر. باقير،
دمير، قورشون، كمور، قيا طوزی وساٸر
معدنلری‌ده بولدر.

ووسژه { ايالتی (Dép. des Vosges) فرا-
نسه‌نك ايالات شرقيه‌سندن اولوب،
شمالاً مورته مع موزله وموزه، غرباً يوقاری مارنه،
جنوباً يوقاری ساوئه ايالتلريله، شرقاً دخی آلساس
ايله محدوددر. مساحهٔ سطحيه‌سی ٥٨٦٤ مربع
كيلومتره واهاليسی ٤١٠١٩٦ كشيدر. همنامی
اولان جبال ايله مستور اولمغله، اراضيسی طاغلق
اولوب، بعض كوزل وادی و بايرلری‌ده واردر.
يوكسك محللرنده هوا صوغوق وقيشلر اوزون اولوب،
آلچق يرلرنده معتدلدر. اراضيسی مختلف اولوب،
همان نصفی اورمانلرله مستوردر. طاغلرده مرعا-
لری‌ده چوقدر. اراضیٔ مزروعه‌سی آز اولوب،
باشليجه محصولاتی: ذخيره، پتاته، ميوه، كتن،
كنوير، شالغم، شربتجی اوتی وساٸره‌دن عبارتدر.
معادنی: دمير، كمور، آنتيمون ايله مرمر وچينی
وچام وساٸره اعمالنه يارار ترابه واحجار مختلفه‌دن
عبارتدر. مياه معدنيه‌سی وايليجه‌لری‌ده چوقدر.
حيوانات اهليه‌سی باشليجه قيون، كچی، طوموز
وبيگيردن عبارتدر. صنايعی خيلی ايلری اولوب،
غرویر اصولنده پينير ايله كراز راقيسی كبی معمو-
لاتدن بشقه، بز، دانتله، كاغد، آلات موسيقيه،
مشهور كاغد، صاقسونيه، چينی، چام، تربنتينه وساٸره
فابريقه‌لريله جسيم دميرخانه‌لری دخی واردر. ايالت
٥ قضايه منقسم اولوب، ٢٩ ناحيه و٥٣١ داٸره‌يی
حاويدر. مركزی (اپينال) قصبه‌سيدر.

ووقلوزه { (Vaucluse) فرانسه‌نك جنوب
شرقی جهتنده‌كی ايالاتندن
اولوب، شمالاً درومه، غرباً غارد، جنوباً رونه
آغزی، شرقاً دخی آشاغی آلپ ايالتلريله محدوددر.
مساحهٔ سطحيه‌سی ٣٥٤٨ مربع كيلومتره واهاليسی
٢٣٥ ٤١١ كشيدر. اراضيسی طاغلق اولوب،
شرقدن غربه ميلانی واردر. حدود غربيه‌سنی
(رونه) ايرماغی، وحدود جنوبيه‌سنی دخی بوكا تابع
(دورانسه) نهری آيروب، ديگر برچوق انهار
دخی ايالتی شرقدن غربه شق ايله مذكور ايرماغه
دوكيلورلر. ياغمورلری آز اولديغی حالده، يورملری
صيق وپك شدتليدر. اورمانلريله مرعالری ومزرو-
عاتی آز اولوب، ميوه‌لری چوق وپك لذتليدر.
صفران وزيتونی چوقدر. كمور معدنيله لوله‌جی
چاموری ومياه معدنيه‌سی بولدر. حيوانات اهليه‌سی
آزدر. ايپك بوجكلريله آری قوفانلری چوق
اولوب، خيلی ايپك و بال چيقار. صنايعی خيلی
ايلری اولوب، قالمه يورغان، چينی، قونياق، رچل
وشكرلمه وساٸر مأكولات ياپيلير، وايپك ايشلنير.
دميرخانه‌لری‌ده واردر. مركزی (آوينيون) اولوب،
٤ قضايه منقسم و ٢٢ ناحيه ايله ١٥٠ داٸره‌يی
حاويدر. برمغاره‌نك ايچندن چيقار كوزل برصويی
اولان برقريه‌نك اسميله تسميه اولنمشدر، كه بو اسم شاعر
شهير پترارقك اشعاريله تأبيد اولنمشدر.

ووكرا { (Voghera) ايتاليا‌ده لومبارديه
خطه‌سنك پاويه ايالتنده وپاويه‌نك
٢٥ كيلومتره جنوب غربيسنده برقصبه اولوب، ١٢٠٠٠
اهاليسی وايپك منسوجاتی واردر.

وولتا { (Volta) آفريقای غربيده بربيوك
ايرماقدر، كه منابعی ومجراسنك يوقا-
ريلری مجهول اولديغی حالده، آشانتی مملكتنك
حدود شرقيه‌سنی آيره‌رق، كينه كورفزينك (بنين)
قوينه دوكيلور.

وولتا { (Volta) حكمت طبيعيه مشاهير
علماسندن اولوب، الك زياده الكتريق
بحثيله اوغراشمش؛ وبرچوق كشفياته موفق اولوب،
اسميله تسميه اولنور برطاقم آلات دخی ايجاد ايتمشدر.
١٧٥ ده ايتاليانك (قومه) قصبه‌سنده طوغوب،
ابتدا مكتبنده معلملك وبعده ٣٠ سنه پاويه دارالفنو-
ننده حكمت طبيعيه معلملكی ايتمشدر. بوناپارت ايتاليايی
ضبطنده كنديسنی قونتلق عنوانيله ايتاليا هيئت
اعيانه وايتاليا آقادميه‌سی اعضالغنه نصب ايتمشيدی.
فرانسه آقادميه‌سنك ذاتاً اعضای مخابره‌سندن ايدی.
منسوب اولديغی فن حقنده برچوق تأليفاتی واردر.
١١٢٧ ده وفات ايتمشدر.

وولتر { (Voltaire) متأخرين حكمانك
اعاظمندن اولوب، آوروپا افكار
جديده‌سنك موجدی عد اولنمغه شاياندر. ١٦٩٤ ده

پارس قرنده (شاتی) ده طوغمشدر. پدری (فرانسوا آروئه) اسمنده بر نوتر ووالده‌سی (مار. کریت دومار) اصیل زاده‌لردن ایدی. اووقت جزوئیتلرك تحت اداره‌سنده بولنان (بیوك لویی) مکتبنده پك پارلاق بر صورتده تحصیل علوم ایدوب، مکتبدن چیقدیغنده امور عدلیه‌یه سلوك ایتمش ایسه‌ده، میل طبیعیسی شعر وادبیات طرفنه چکمش؛ وتا چوجقلقدن شعره اولان استعدادی (نینون) نام ادیبه‌نك جالب نظر دقتی اولمغله، بو قادین کندیسنه، کتاب آلمق اوزره، ۲۰۰۰ فرانق ویرمشیدی. صاقدیجی بولنان (آبه دوشاتونوف) طرفندن کبرا وادبا وعلی الخصوص کندیسی کبی اعتقادسزلقله متصف ذوات مجالسنه سوق اولنه‌رق، اووقتدن سربست دوشونوب بیان مطالعه‌یه کیریشمکله اکتساب شهرته باشلامشیدی. ۲۱ یاشنده ایکن، قرال اون دردنجی لویی حقنده نشر اولنان بر هجویه کندیسنه اسناد اولنه‌رق، مشهور باستیله زندانه آتیلوب، برسنه محبوس قالمش؛ ومحبوسیتدن چیقدیغنده کندی عائله اسمنی ترکله، والده‌سنك بر کوچك ملکی اسمندن مأخوذ اولان (وولتر) اسمنی قبول ایدوب، بونکله اشتهار ایتمشدر. بو محبوسیتنده (هنریاده) منظومه‌سنه بدأ، و(اودیب) عائله‌سنی نظم ایتمش؛ ومذکور عائله ۱۷۱۸ ده اجرا اولنه‌رق، فوق العاده رغبت عامه‌یه مظهر اولمش ایدی. بعده برقاچ عائله ومضحکه دخی یازمش ایسه‌ده، اصل شهرتی موجب اولان اوصره‌ده اکمال ونشر ایتدیکی مذکور (هنریاده) منظومه‌سیدر. بو اشتهاری آره‌سنده تحقیرینه دوچار اولدیغی بر شوالیه‌دن ترضیه ایستینجه، جواب مقامنده کندیسنی یکیدن باستیله زندانه آتدیرمغله، ۱۷۲۶ ده ٦ آی دها محبوس قالمش؛ ونهایت فرانسه‌یی ترك ایتمك شرطیله محبسدن چیقارلمش ایدی. انکلتره‌یه کیدوب، اوچ سنه اقامتله، انکلیز لسان و ادبیاتنی لایقیله تحصیل، و اورادا افکار منوره اصحابیله کوروشوب، افکار حکیمانه‌سنی بر قات دها تعمیق وتوسیع ایلمشیدی. بعده خفیاً فرانسه‌یه عودت ایدوب، بعض امور صرافیه‌یه تشبثله، خیلی ثروت قزانمش؛ وبرچوق منظومه‌لر، تاریخلر وافکار حکیمانه‌یی حاوی مکاتبات نشر ایده‌رك، شهرتی عالمکیر اولمغه باشلامشیدی. ۱۷۳۰ ده نشر ایتدیکی واولجه کندیسی طرفندن لوندره‌ده انکلیزجه نشر ایدلمش اولان مذکور مکاتبانده مذهبه واووقتکی اصول حکومته طوقنور بعض افکار بولندیغندن، بو اثری طوپلانوب، احراق اولنمش، وکندیسی فراره مجبور اولمش ایدی. اووقت شامپانیه‌نك (سیری) کوشکنه چکیله‌رك، فنونله اولان کثرت توغلیله شهرت قزانمش اولان بو کوشکك صاحبه‌سی مارکیزه (دوشاتله)نك یاننده بش سنه قالمش؛ وبومدت اثناسنده مومی الیها ایله برلکده فنونله اشتغال، وبرقاچ منظومه وتألیفات حکمیه وازان جمله: «نیوتون فلسفه‌سنك اساسی»، «انسان حقنده نطق»، «امملك اخلاق وافکاری حقنده مطالعات»، «اون دردنجی لوینك عصری» عنوانلی کتابلری یازمشیدی. ۱۷٤۰ ده آثارینی اك زیاده بکننلردن اولان پروسیه قرالی ایکنجی فردریقك دعوتی اوزرینه، برلینه کیدوب، عودتندن صکره، اووقته‌دك دائما علیهلرنده بولنمش اولان فرانسز حکومتی کندیسنی بر مأموریت مخصوصه ایله برلینه کوندرمکه محتاج اولوب، ۱۷٤۳ ده بو مأموریتی کمال موفقیتله اجرا ایتمکله، عودتنده حکومتك خوشنه کیده‌جك بعض آثار ادبیه نشر ایده‌رك، حامیه‌سی کسیلن مادام (دوپومپادور)ك التماسیله دولتك وقعه نویسی اولمش؛ وعهده‌سنه رتبه‌لر توجیه اولنه‌رق، ۱۷٤٦ ده آقادمیه اعضالغنه‌ده قبول اولنمشیدی. آنجق بو اقبالی چوق دوام ایتمیوب، کندیسنك قدرینی تنزیل ایچون، کمبنده اولمیان بعض شعرا ترجیح وتقدیم اولنمغله، وولتر اونلره تفوقنی فعلاً اثبات ایتمش ایسه‌ده، ینه حقی تسلیم اولنمامش؛ وپروسیه قرالی ایسه دعوتدن کری قالمدیغندن، نهایت محبه‌سی اولان مارکیزه (دوشاتله)نك وفاتی اوزرینه، ۱۷۵۰ ده برلینه کیدوب، فردریقك سراینده کندیسنه دائره ویکرمی بیك فرانق تخصیصات تعیین اولنمش؛ وقدر واعتباری زیاده اولمش ایسه‌ده، خلقی اولان طور مستهزیانه‌سیله وبعض هجویه‌لریله برطاقم ارباب نفوذی دلکیر ایتدیکندن، نهایت بونلر قرال ایله کندیسی آره‌سنده‌کی مناسباتی تغییر ایتمکله، ۱۷۵۳ ده برلینی ترك ایده‌رك، برمدت صاقسه وایمار دوشسه‌سنك یاننده وبعده استراسبورغ، قولمار، لیون وفرانسه‌نك

دیکر بعض شهرلرنده وجنوجوارلرنده اقامت ایتمش؛ وپارسه کیره‌میوب، حالبت ١٧٥٨ده (فرنی) ده یرلشوب، اوراده برخانه وبرمعبد بنا ایتدیرمش؛ وعمرینک صوک یکرمی سنه‌سنی بومحلده کچیروب، زمانتی تألیفاتله، او جوارلر اهالیسنه ایلک ایتمکله وهرطرفدن کلن مشاهیر زواری قبول ایلمکله کچیردی . محاکمک عدالتسزلکنه و یاخلقک غضب تعصبنه اوغرایان بیچاره‌کانی مدافعه ایتمکی دخی وظیفه ایدینوب، ایشی کوچنی ترکله بونلرله کمال جدیتله اوغراشیردی. دنیانک بتون کبرا وحکماسیله مخابره‌ده بولنوب، پارسده (آنسیقلوپدیه) یعنی «دائرة المعارف» عنوانلی مجموعهٔ مشهوره‌یی یازان حکمایه مقاله‌لر کوندریر، وکندیلرینی تشجیع ایدردی . خرستیان مذهبی علیهنده امضاسز ویاساخته امضا ایله برچوق کتابلر ورساله‌لر ومکتوبلر یازوب، برنجی سلاحی‌ده استهزا ایدی . ١٧٧٨ده، ٨٤ یاشنده بریبرقانی اولدیغی حالده، کندیسنی اداره ایدن یکنی (مادام دنیس)ک ابرامیله ، صوک اثرلرندن اولان (ایرنه) اویوننک اجراسنی تماشا ایتمک اوزره، پارسه برسیاحت ایدوب، مثلی نامسبوق برحرمت وشعشعه ایله قبول اولنمش؛ وبوشرفک وبردیکی هیجانک تأثیریله اوچ آی صکره مارکیزه (ده‌ویلته)نک قوناغنده وفات ایتمشدر . هیئت روحانیه جنازه‌سنی قالدیرمق ایستمدیکندن، یکنی آبه (مینیوت)ک تحت اداره‌سنده بولنان (سلیر) مناسترینه نقل ودفن اولنمش؛ و١٧٩١ده کمیکلری چیقاریلوب، پارسک (پانتئون) معبد مشهورینه نقل اولنمشدر. نثرونظمده‌کی طرز افاده‌سی واقتدارشاعرانه ومنشیانه‌سی افکارحکیمانه‌سیله وذکاوت خارقة العاده‌سیله متناسب بر دها ایدی. کلیات آثاری ٧٠ وزیاده جلد اوزره دفعاتله نشر اولنمش، واولمقده‌در. آوروپانک قرون وسطی ظلمت جهالت وتعصبندن قورتلوب طریق تمدن وترقی‌یه سلوکی یولنی آچان باشلیجه وولتردر. محققک بری بک ایی سویلنشدر،که بوکون آوروپانک متدین اولدیغی دین خرستیانلق دکلدر، وولترک دینیدر.

وولترا (Volterra) ایتالیانک شمال جهتنده (پیزه)نک ٤٥ کیلومتره جنوب شرقیسنده مستحکم برقصبه اولوب، اتروسقلردن قالمه آثارمخصوص موزه‌سیله وبونلرک تقلیدلرینک اعمالیله مشهوردر. بعض مشاهیر هنرورانک مسقط رأسی بولنمشدر .

وولغا (Volga) روسیه‌نک وبتون آوروپانک اک بیوک ایرماغی اولوب، بالطیق دکیزی قربنده اولان (تور) ایالتنک شمال غربی حدودنده واقع ایکی کولدن نبعانله، جنوب شرقی و بعده شرق شمالی‌یه طوغری آقه‌رق، (تور) ایالتنک شمال غربی حدودنده واقع ایکی کولدن نبعانله، جنوب شرقی وبعده شرق شمالی‌یه طوغری آقه‌رق، (تور) شهرنده صولدن (تورچا) نهرینی ودها برچوق چایلر اخذ ایله، (یاروسلاول) ایالتنه کیرر؛ و (مولوغه) قصبه‌سنده کندیسنی برجدول واسطه‌سیله بالطیق دکیزینه ربط ایدن (مولوغه) نهرینی آلدقدن صکره، جنوب شرقی‌یه طوغری دونوب، قوستروموه ونیژنی نووغورود ایالتلرینی شق ایدر؛ وبوصوک ایالتنده صاغدن قلازمه، موسقوه وموقشه چایلرینی جمع ایدن (اوقه) نهرینی آلوب، برقات دها بیوه‌رک، شرقه طوغری دونر؛ وقزان ایالتنه کیررکن صاغدن (سوره) وصولدن (وتلوغه) نهرلرینی اخذ ایله، قزان‌شهرینه واصل اولنجه، جنوبه طوغری دونر، ودها آشاغیده صولدن تابعلرینک اک بیوکی اولان و(اورال) سلسلهٔ جبالندن اینن برچوق انهاری جمع ایدن (قامه) نی آلیر . دها آشاغیده شرقه طوغری (ساماره)یه قدر کاف بوریسی شکلنده برطولامباج تشکیل ایتدکدن صکره، جنوب غربی‌یه طوغری آقار ؛ وآزاق دکیزینه دوکیله‌جک کبی، (دون) وادیسنه خیلی تقرب ایتدکدن صکره، بردنبره شرق جنوبی‌یه طوغری دونه‌رک، آلچق براووه‌نک ایچنده برقاچ قوله آیریلیر ؛ ونهایت (اژدرهان)ه واصل اولنجه ، حسابسز قوللره بالانقسام دکیزک ایچنه اوزانمش آلچق وبتاقلق بردالیه تشکیل ایله، برچوق آغزلردن بحر خزره دوکیلور . مجراسی ٣٤٠٠ کیلومتره اوزونلغنده اولوب ، هرطرفی سیر سفائنه صالحدر . بالطیق دکیزینه و شمالی آق دکیزه دوکیلن برقاچ نهرایله وولغانک تابعلری آره‌سنده صنعی جدوللر بولنوب، بوایکی دکیزله بحر خزر آره‌سنده سیرسفائن طرقی آچلمش ایسه‌ده، قره‌دکیزله هنوز اختلاط ایتمیوب،

ادارهٔ عثمانیه زماننده (وولغا) ایله (دون) نهرلری آره‌سنده کشادی متصور بولنمش اولان جدول الیوم آچیله‌مامشدر. بونهرك اسم قدیمی (را) اولوب، جغرافیون اسلام آثارنده و، آکلاشلدیغنه‌کوره، نهراسنك آشاغیلرنده ساکن اولان اتراك عندنده اسمی (اتل) در.

وولف { (Wolf) آلمانیه مشاهیر حکماسندن اولوب، ١٦٧٩ ده برسلاوده طوغمش، و ١٧٥٤ ده وفات ایتمشدر. دقارت ولیبنیج کبی اعاظم حکمادن استفاده ایدوب، خیلی زمان (هاله) ده معلم بولنمش؛ وفنون حکمیه‌یی توحید وتنظیم ایتمکی درعهده ایدوب، اکثر فنونی جامع اوله‌رق ٢٤ جلددن مرکب بر بیوك فلسفه کتابی وسائر بعض آثار یازمشدر. عمرینك بر قسمنی نفی وادبارده چکیرمشدر.

وولقان { (Vulcain, Volcanus) اسکی پلاسج اساطیرنده آتش و بنار طاغلر پریسی زعم اولنوب، مشتری ایله (یونون)ك اوغلی اولدیغنه اعتقاد ایدرلردی. یونانیلر (هفستوس) دیرلردی. گویا بك چرکین اولدیغندن، پدری ویا والده‌سی طرفندن گوکدن آشاغی آتیله‌رق، لمنی جزیره‌سنه دوشمش؛ وآیاغی قیریلوب، طوپال قالمش ایدی. گویا لیپاری آطه‌لرنده و (اتنا) طاغنك آلتنده دمیرخانه‌لر قوروب، کیقلوب تعبیر ایتدکلری موهوم جنلرك یاردمیله مشتریك آتدیغی یلدیرملری یاپاردی. چرکینلکیله برابر حسن پریسی زعم اولنان زهره‌یی تزوج ایتمشیدی. [«ونوس» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

وولقانو { (Volcano) سیجیلیه‌نك شمالنده واقع لیپاری جزائرینك الك جنوبیسی اولوب، محیط دائره‌سی ١٦ کیلومتره‌در. ابصز اولوب، دائما کوکورت پوسکورنور ٨٠٠ متره ارتفاعنده بربنار طاغی واردر.

وولنی { (Volney) فرانسه مشاهیر علماسندن اولوب، ١٧٥٧ ده قراؤنده طوغمش و١٨٢٠ ده وفات ایتمشدر. طبابتی تحصیل ایچون پاریسه کیدوب، بعده سائر علومه انتساب ایتمش؛ و١٧٨٢ ده شرقه برسیاحت ایدوب، اوچ سنه جبل لبنانده برمناسترده اقامتله، لسان عربی‌یی اوکرنمش؛ وبعده شام ومصری کزه‌رك، عودتنده ١٧٨٧ ده بادیٔ شهرتی اولان سیاحتنامه‌سنی نشر ایتمشیدی. فرانسه انقلابلرنده ایشه قاریشوب، محکوم دخی اولمش ایسه‌ده، قورتلوب، آمریقایه برسیاحت ایتمش؛ وعودتنده تاریخ معلمکنه نصب اولنمشدی. مذکور سیاحتنامه‌سندن بشقه مذاهبه تعلق ایدر افکار حکمیانه وتاریخه دائر بعض آثاری دخی واردر. السنهٔ شرقیه خطوطنك اصلاحی حقنده چوق اعمال فکر ایدوب، بونك ایچون برمکافاة دخی براقمشیدی. تدمر خرابه‌لری اوزرنده اولان بر نطق بلیغی مشهوردر.

وولو { (Volo) [«غولوس» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

وولوجس { (Vologès) اسکی روم مورخلری بواسمله اشکانیاندن بش حکمدار صاییورلرسه‌ده، بوشکلده فارسی براسمه بکزه‌مدیکیچون، خانقی اسمدن محرف اولدیغی آکلاشیله‌مدی.

وولورهامپتون { (Wolverhampton) انکلتره‌نك استافورد ایالتنده واستافوردك ٢٥ کیلومتره جنوبنده برشهر اولوب، ٨٢٦٦٢ اهالیسی، جسیم دمیرخانه‌لری، چلنکیرلکه متعلق مصنوعاتی وجوارنده دمیروکومور معدنلری واردر.

وولوغده { (Vologda) روسیه‌نك شمال جهتنده وپترسبورغك ٧٣٠ کیلومتره جنوب شرقیسنده ایالت مرکزی برشهر اولوب، ٢٠٠٠٠ اهالیسی، متعدد معابد ومکاتبی، یالکن بزی وقبا چوخه فابریقه‌لری، دباغخانه‌لری وپترسبورغ وآرخانکل وسیبریه ایله ایشلك تجارتی واردر.

— وولوغده ایالتی غرباً نووغورود، شمال غربی جهتندن اولونج، شمالاً آرخانکل ایالتلریله، شرقاً سیبریه ایله، جنوباً دخی پرم، ویاتقه، قوستروم وپاروسلاول ایالتلریله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ٤٠٢٧٣٣ مربع کیلومتره واهالیسی ١٣١٤٠٠٠ کشیدر، که بهر کیلومتره باشنه ٣ کشی دوشیور. اراضیسی دوز وواسع اووه‌لردن عبارت اولوب، یالکز حدود شرقیه‌سنده اورال سلسلهٔ جبالی بولنیور.

شرق جهتنده (بجوره) نهری شماله، وقسم وسطی وغر بیسنده (دوینه) ایرماغی غربه وغرب شمالی‌یه طوغری آقه‌رق بتون ایالتـك پك كثرتلی اولان میاه جاریه‌سنی جمع ایله، ایكیسی‌ده بحر منجمد شمالی‌یه دوكیلور. حـدود جنوبیه‌سـنه قریب محللر بنك صولری‌ده جنوبه طوغری اینر. هواسی پك صغوق وسرت ایسه‌ده، صاغلامدر. طوپراغی پك آز منبت وهواسی اكثر محصولاته غیرمساعددر. اورمانلری چوقـدر. قـورت وآیی ایله دریلری كورككه یارار حیوانات وحشیه‌سی چوقـدر. معادنه متعلق باقیر، دمیر وسائره بولنور.

وولویچ { (Woolwich) انكلتره‌نك (كنت) ایالتنده ولوندره‌نك ١٤ كیلومتره شرقنده اوله‌رق (تامیسه) نهرینك صاغ كنارنده برشهر اولوب، ٣٥٠٠٠ اهالیسی، ترسانه‌سی، طوپجی مكتبی، بحریه خسته خانه‌سی وطوپ دوكمخانه‌سی واردر.

وولهینیه { (Volhynie) روسیه‌نك جنوب غربی جهتی ایالاتندن اولوب، غربا آوستریانك غالیچیه خطه‌سیله ولهستانه، شمالاً غرودنووومینسك، شرقاً كیف، جنوباً دخی پودولیه ایالتلریله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ٤٨٨٥٧ مربع كیلومتره واهالیسی ٢٤٩٢٨٠٥ كشیدر. مركزی (ژیتومیر) شهریدر. هواسی معتدل وطوپراغی شمال جهتنده بتاقلق ایسه‌ده، سائر طرفلرده پك منبت اولوب، ذخیره، سبزه، میوه، كتن، وسائر محصولاتی‌وواسع اورمانلری واردر. اورمانلرندن كلیتلی زفت وقطران چیقـار. حیوانات اهلیـه‌سی وآو حیواناتی چوقدر. معـادنی: دمیر، كهرچله، تباشیر وسائره‌دن عبارتدر. صنایعی خیلی ایلریدر. وقتیـله لهستانه ملحق اولوب، ١٧٩٣ دن بری روسیه‌یه ملحقدر.

وونیچه { (Vonitza) یونانك آقارنانیه خطه‌سنده و نارده كورفزی سـاحل جنوبیسنده اوله‌رق سالاخوره‌نك قارشیسنده برقصبه واسكله اولوب، آنجق ٢٠٠٠ اهالیسی واردر.

ووی { (Vevey) اسوچك (وود) ناحیه‌سنده وجنو كولنك شمال شرقی ساحلنده اوله‌رق (لوزانسه) نك ٢٠ كیلومتره شرق جنوبیسنده كوزل برقصبه اولوب، ٨٠٠٠ اهالیسی، لیمانی، كوزل برمیدانی، مرمر ستونلی بر ذخیره بازاری، داخلی مكتبی، كتبخانه‌سی، شراب، پنیر وكراسته تجارتی وجوارلرنده كوزل موقعلریله شایان تماشا براكی سرایی واردر.

وهابی { (عبدالوهاب افندی) اونجی قرن هجری عثمانلی شعراسندن اولوب، صاحب تذكره قنالی زاده حسن چلبینك حمیدر. كول حصارده قاضی ایكن سویلمش اولدیغی شو بیت جمله اشعارندندر.

شهـا تا مسكنم سنسز دیار كول حصـار اولدی
كول اولدی كوزلرم یاشی بكا اول كول حصار اولدی

وهابیلر { جزیرة العربك ایچ طرفـلرنده وعلی الخصوص نجدده منتشر بر مذهب جدیده تابع آدملردر. بومذهب قرن سابق هجری ابتـدالرنده محمد بن عبد الوهـاب طرفندن ایجاب اولنمشدر. بو مذهب ابتدای ظهورنده چوق انتشـار ایدوب، وهابیلر حرمین شریفینه ومصر، شام وعراق جهتلرینه دخی تجاوزه باشلادقلرندن، جنتمكان سلطان محمودخان ثانی حضرتلری طرفندن مصر والیسی محمد علی پاشا مرحوم تنكیللرینه مأمور اولمغله، ابتدا بالـذات و بعده اوغلی ابراهیم پاشـا مرحوم عسكر سوقیله، كندیلرینی تنكیل ورئیسلری بولنان عبدالله بن سعودی كرفت ایده‌رك، درسعادته اعزام اتلمش ایدی. او وقتدن وهـابیلك ترقی وتوسع ایده‌میوب، نجده وجزیرة العرب چوللرینه منحصر قالمشـدر. مع هذا بتون نجد وبحرین وعسیر ویمنك ایچ طرفلری اهالیسی وهابی اولوب، مقدارلری ایكی اوچ ملیونه بالغ اولسه كركدر.

وهب { (بن عبد منـاف بن زهره بن كلاب بن مره بن كعب بن لؤی القرشی الزهری) ام سـید المرسلین (صلی الله تعالی علیه وسـلم) آمنه حضرتلرینـك پدری اولوب، فخر كائنـات (صلی الله تعالی علیه وسلم) افندمز حضرتلرینك جد مادریلریدر. ولادت سنیهٔ نبویه‌دن اول ارتحال ایتمشیدی. — صحابه‌دن دخی بو اسمده

برقاچ ذات اولوب، اك معروفلری وهب الخیردر.
[«ابو جحیفه» مادەسنه مراجعت بیوریله.]

وهبی { عثمانلی شعراسندن برقاچ کشینك مخلصی اولوب، شایان تذکار اولانلری بروجه آتی ایکی ذاتدر:

برنجیسی (السید حسین — افندی) استانبوللی اولوب، طریق تدریس و قضایه سالك اولمغله، دور مدارس ایتدکدن صکره، حلب مولویتنده بولنمش؛ وجانب حجازه عزیمتله، ابقای حج شریف المش ایدی. ١١٤٩ ده وفات ایتمشدر. بر «سورنامه» سی و مرتب دیوانی واردر. فائضینك ناتمام براقش اولدیغی لیلی مجنون مثنویسنی دخی اتمام ایتمشدر. شو مقطع اونکدر:

وهبی زاری لطفکله ایله ای الله
جور عدو ومنت احبابدن خلاص

— ایکنجیسی (سنبل زاده — افندی) مرعشلی اولوب، درسعادتده مواصلتله، طریق تدریسه سلوك ایدەرك، روم ایلی وآناطولیده بعض قضالرده بولندقدن صکره، تبدیل طریقله، خواجکان سلکنه کیرەرك، سفارتله ایرانه عزیمت ایتمش؛ و بعده ینه طریق قضایه رجوع، و١٢١٤ ده وفات ایتمشدر. «تحفه» و «نخبه» عنوانلریله بری فارسی ودیکری عربی ایکی لغت منظومەسی، اوغلی لطف اللهك نامنه «لطفیه» عنوانیله منظوم برنصیحتنامەسی و «شوق انکیز» عنوانیله برمنظومۀ لطیفەسیله مرتب دیوانی واردر. شو مطلع اونکدر:

کالۀ وصلتی بزکز لوبه آلدق صاتدق
بو بازارلقده رقیباسی پك آلداتدق

— هندستان شعراسندن (عمر خان شاهجهان پوری) اسمنده برینك دخی مخلصی اولوب، ١٢٢٠ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

نشنیدی که یکی قطره بمنصور چه کرد
وهبی این بادۀ عشق است بتدریج بنوش

وَهران { (Oran) جزایرك الیوم منقسم اولدیغی ٣ ایالتدن اك غربیسنك مرکزی بر شهر و اسکله اولوب، نفس جزایرك ٣٦٠ کیلومتره غرب جنوبیسنده و تلمسانك ١٢٠ کیلومتره شمال شرقیسنده اولەرق آق دکیزك بر قورفزی ایچنده و ٤٤َ ٣٥° عرض شمالی ایله ٢° ٦٠َ طول غربیسنده واقعدر. غرب جهتی طاغ وشرق طرفی اووه اولمق اوزره، کوزل برشهر اولوب، ٦٧٦٨١ اهالیسی، غرب جهتنده اوزاقده (المرسی الکبیر) اسمیله بر طبیعی لیمانی، استحکاماتی وبعض کوزل ابنیەسی واردر. ٢٩٠ تاریخ هجریسنده اندلس اهل اسلامندن محمد بن ابی عون ومحمد بن عبدون و بونلره منسوب بر جماعت طرفندن تأسیس، وبعده دفعاتله تخریب، ویکیدن اعمار اولنمشدی. جغرافیون اسلام آثارنده کوچك براسکله صورتنده تعریف اولنیور. بعده ١٥٠٥ تاریخ میلادیسنده اسپانیوللرك ضبطنه کچوب، بونلر طرفندن توسیع وتزیین اولنمش؛ و١٧٠٨ ده اهل اسلام طرفندن استرداد اولنمش، آنجق زلزلەدن خراب اولمشدر.

— وهران ایالتی جزایر مملکتنك قسم غربیسندن عبارت اولمغله، شرقاً نفس جزایر ایالتیله، جنوباً صحرای کبیر اراضئ غیرمضبوطەسیله، غرباً مغرب اقصی حدودیله، شمالاً دخی آق دکیزله محدوددر. مساحۀ سطحیەسی ١١٥٥٨٥ مربع کیلومتره واهالیسی ٩٤٤٠٦٦ کشیدر. ایالت مسکره، مستغانم، سیدی بن العباس وتلمسان اسملریله ٤ سنجاغه منقسم اولوب، برقسمی ادارۀ ملکیه وبر قسمی ادارۀ عسکریه تحتندەدر. احوال طبیعیەجه جزایرك سائر طرفلرندن فرقی اولمامغله، «جزایر» مادەسنده سویلدیکمزك تکرارینه حاجت کورمیوب، اورایه مراجعتی اخطارله اکتفا ایدرز.

ویاتقه { (Viatka) روسیەنك شرق جهتنده پترسبورغك ١٤٦٠ کیلومتره جنوب شرقیسنده و(ویاتقه) ایله (قلینووقه) نهرلرینك ملتقاسنده، ایالت مرکزی برشهر اولوب، ٢٠٠٠٠ اهالیسی، مکتب اعدادیسی، رهبانه مخصوص مدرسەسی، سوریله قلەلری، بیوك کلیساسی وایشلك تجارتی واردر.

— ویاتقه ایالتی شمالاً وولوغده، شرقاً پرم، جنوباً اوفه وقزان، غرباً دخی نیژنی نووغورود وقوسترومه ایالتلریله محدود اولوب، مساحۀ سطحیەسی ١٥٣٦٥٨ مربع کیلومتره واهالیسی ٣٠٥٠٦٠٠

کشیدر. شرق شمالی جهتنده برایکی طاغ بولنوب، سائر طرفلری دوزدر. (قامه) نهری مذکور طاغلردن نبعانله، شماله طوغری آقه‌رق، پرم ایالتی داخلنده برچوق طولاشدقدن صکره، دونوب ایالتك شرق جنوبی حدودینی آیریور، وویاتقه ایله قلازوونه وسائر چایلرك اجتماعندن حاصل اولان نهری آلیر. بو وجهله ایالت کاملاً بحر خزر حوضه‌سی داخلنده‌در. هواسی شمال جهتنده پك صغوق وجنوب طرفلرنده معتدلجه‌در. طوپراغی اولدقجه منبت اولوب، ذخیره، کتنوبر، سبزه وسائر محصو- لاتیله واسع اورمانلری واردر. حیوانات اهلیه‌سی وانهارده بالیغی چوقدر. باقیر، دمیر وکومور معدنلری متعدد یرلرنده چیقارلمقده‌در. صنایعی خیلی ایلریدر.

ویارجو { (Viareggio) ایتالیاده طوسقانه خطه‌سنك ملغا (لوقه) دوقه‌لغنده ولوقه‌نك ۲۳ کیلومتره شرقنده برقصبه واسکله اولوب، ۱۲۲۵۰ اهالیسی واردر.

ویازمه { (Viazma) روسیه‌نك اسمولنسك ایالتنده ودنیپر ایرماغنه تابع ویازمه نهری اوزرنده اوله‌رق اسمولنسکك ۱۶۰ کیلومتره شرق شمالیسنده برقصبه اولوب، ۱۵۰۰۰ اهالیسی وذخیره تجارتی واردر.

ویانه { (Vienne, Wien) آوروپانك اك کوزل شهرلرندن اولوب، آوستریا ومجارستان دولتنك پایتختی وآشاغی آوستریا خطه- سنك مرکزیدر. طونه‌نك صاغ یعنی غربی کناری قربنده وبوا ایرماغه دوکیلن ویانه نهریله طونه‌نك برصنعی جدولی اوزرنده اوله‌رق ′۱۲ °٤۸ عرض شمالی ایله ′۲ °۱٤ طول شرقیده واقعدر. غرب وغرب شمالی ایله جنوب جهتلری طاغلر وتپه‌لرله محاط وشرق شمالیه طوغری اوکی دوز وآچیق اولوب، ۱۳٦٤٥٤۸ اهالیسی، طب قسمی پك مشهور دارالفنونی، السنهٔ شرقیه مکتبی، (ترزیانوم) اسمیله جسیم برمکتب عالیسی، مکاتب عسکریه وبیطاریه‌سی، موسیقی مکتبی، بش مکتب اعدادیسی، متعدد مکاتب صنایعی، فنون وصنایع نفیسه آقاد- میه‌لری، برقاچ مزین سرایی، متعدد مصنع وبیوك کلیسالری، کوزل ابنیهٔ امیریه وعمومیه‌سی، بربیوك ودیکر متعدد تیاترولری، پك واسع برخسته‌خانه‌سی، میری‌یه عائد برچینی فابریقه‌سی، برقاچ کوزل کوپریسی، واسع میدانلری، کوزل باغچه وتفرجکاهلری، مصنع برقاپوسی، رصدخانه‌سی، متعدد بیوك کتبخانه‌سی، واسع موزه‌سی، طوپخانه‌سی واسلحه موزه‌سی، اسلحه، پورسلن، آیینه، بلور، اقمشهٔ مختلفه، قطیفه، باصمه، دانتله، قورده‌له، صنعی چیچك، آرابه، آلات موسیقیه، مجوهرات وسائره فابریقه‌لری، جسیم مطبعه‌لری وپك ایشلك تجارتی واردر. خیلی اسکی برشهر اولوب، (وند) قومی طرفندن تأسیس اولنمش ایسه‌ده، داخل اولدیغی پانونیه خطه‌سیله برابر آوغستوس طرفندن ضبط اولندیغنده، آنجق برقریه حالنده ایدی. اهمیت موقعیه‌سنه بناءً رومالیلر طرفندن اردوکاه اتخاذ اولنمشدی. آوستریا مارکیسی برنجی هنری ۱۱۵۱ تاریخ میلادیسنده ویانه‌یی قصبه حالنه قویوب، اوچنجی لئوپولد ۱۱۹۸ ده تحکیم ایتمشدی. ۱۲۷۷ ده هابسبورغلی برنجی رودولف ویانه‌یی مقر اتخاذ ایدوب، اووقتدن بری هابسبورغ خاندانانك پایتختی بولنمقده‌در. جنتمکان قانونی سلطان سلیمان خان حضرتلری دورنده ۹۳٦ ده عساکر عثمانیه طرفندن محاصره اولنوب، ۲۰ هجوم وقوع بولمش، وفتحنه رمق قالمش ایکن، شارل کینت طرفندن قورتارلشیدی. جنتمکان سلطان محمد خان رابع حضرتلری دورنده ۱۰۹٤ ده ثانیاً محاصره اولنه‌رق، بودفعه لهستان قرالی سوبیسکی فتحنه مانع اولمشدر. تواریخ عثمانیه‌ده مجارجه اسمیله (بچ) تسمیه اولنیور.

ویانه { (Vienne) فرانسه‌نك (ایزره) ایالتنده وغرنوبله‌نك ۹۱ کیلو متره شمال غربیسنده اوله‌رق (ژره) ایله (رونه) نك ملتقاسنده قضا مرکزی برشهر اولوب، ۲٤٦٥٦ اهالیسی، داخلی مکتبی، اسکی برطاق ظفری، اسکی تیاترو، معبد وصوبولی خرابه‌لری، کتبخانه‌سی، تشریح نمونه خانه‌سی، جوخه، کاغد، ایپ وسائره فابریقه‌لریله دمیر وقورشون دوکمخانه‌لری واردر. اسکی بربلده اولوب، رومالیلر زماننده اورالرك مرکزی ایدی.

ویانه { (Vienne) فرانسه‌ده برنهردر، که (قورزه) ایالتنده (میل واش) طاغندن نبعانله، شمال غربی‌یه طوغری جریان ایده‌رك، یوقاری ویانه وویانه وایندره مع لوآره ایالتلرینی شق ایتدکدن، وقروزه نهرینی‌ده آلدقدن صکره، لوآره

ایرماغنه دوکیلور . مجراسی ٤١٠ کیلومتره اوزون اولوب، (شاتلرو) دن آشاغیسی سیرسفائنه صالحدر.

ویانه { ایالتی (Dép. de la Vienne) فرانسه‌نك ایالات غربیه‌سندن اولوب، شرقاً ایندره ، جنوباً یوقاری ویانه وشارنته ، غرباً ایکی سوره، شمالاً دخی ایندره مع لوآره ایالتلریله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ٦٩٧٠ مربع کیلومتره واهالیسی ٣٥٥ ٤٤٢ کشیدر . اراضیسی اوفق طاغلر وتپه‌لری حاوی وآزطارضه‌لی اولوب، اووه‌لری قیراچ وچایلقلری زیاده‌در. محصولاتی: ذخیره، سبزه، میوه، پتاته، کستانه، پك مقبول کتن، کنویر وسائره‌دن عبارت اولوب، دمیر وکور معدنلریله مرمر ، لیطوغرافیا ودکرمن طاشی اوجاقلری ومیاه معدنیه‌سی دخی واردر. مرعالری کوزلدر. آری قوغانلری چوق اولوب، خیلی مقدار بال چیقار. باغلری وشرابی‌ده چوقدر. قیونلرینك جنسی کوزل اولوب، آت واستردخی یتشدیریلیر. صنایعی خیلی ایلری اولوب، یوکدن قاتله یورغان وسائره ایله کاغد ، بچاق طاقلری، عادی دانتله وسائره اعمال اولنور. مرکزی (پوآتیه) اولوب، ایالت ٥ قضایه منقسم و٣١ ناحیه ایله ٣٠٠ دائره‌یی حاویدر.

ویانه { یوقاری — (Haute Vienne) فرانسه‌نك ایالات غربیه‌سندن اولوب، شرقاً قروزه ، جنوباً قروزه ودوردونیه ، غرباً شارنته، شمالاً دخی ویانه وایندره ایالتلریله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ٥٥١٧ مربع کیلومتره واهالیسی ٨٧٨ ٣٧٢ کشیدر. جنوب ووسط جهتلری طاغلق اولوب، انهاری وکوللری چوق وهواسی رطبیدر. طوپراغی آزمنبت اولوب، ذخیره‌سی کافی اولمدیغندن، کوبیلیر پك کثرتلی اولان کستانه‌لرله بسلنیرلر. سبزه، شالغم، کتن، کنویر وسائر محصولاتی‌ده واردر. اوتی چوقدر. دمیر، قورشون، قالای ، آنتیمون معدنلریله مرمر وسماق وسائره چیقار. آتلرینك جنسی کوزل اولوب، قیون، طوموز وسائر حیوانات اهلیه‌سی‌ده چوقدر. آری قوغانلری‌ده کثرتلیدر . اهالیسنك بربیوك قسمی دیوارجی، دولکر واوراقجی اوله‌رق غربتده کزرلر. مرکزی (لیموژه) شهری اولوب ، ایالت ٤ قضایه منقسم و ٢٧ ناحیه ایله ٢٠٣ دائره‌یی حاویدر.

ویبورغ { (Viborg) روسیه‌نك فینلانده بیوك دوقه‌لغنده و پترسبورغك ١٤٠ کیلومتره شمال غربیسنده اوله‌رق فینلانده کورفزینك بر قویی ایچنده ایالت مرکزی بر قصبه اولوب، ١٢٠٠٠ اهالیسی، استحکاماتی و طوپخانه وترسانه‌سی واردر.

— ویبورغ ایالتی فینلانده‌نك منتهای جنوبنده اولوب، شمالاً سنت میخائل، غرباً نیلاند ایالتلریله، جنوباً فینلاند کورفزیله ، جنوب شرقی طرفندن روسیه‌نك پترسبورغ ایالتیله ، شرقاً دخی لادوغه کولیله محدوددر . مساحهٔ سطحیه‌سی ٤٣٠٥٥ مربع کیلومتره واهالیسی ٣٧٢٠١٥ کشیدر . اراضیسی دوز اولوب، کوللری وبتاقلقلری چوقدر. اك بیوك نهری مملکتی غربدن شرقه شق ایله لادوغه کولنه دوکیلن (ووقسن) در.

ویتبسك { (Vitebsk) روسیه‌نك شمال غربی جهتنده و پترسبورغك ٦٣٠ کیلومتره جنوبنده اوله‌رق (دونه) نهری اوزرنده ایالت مرکزی بر شهر اولوب، ٢٥٠٠٠ اهالیسی، مکتب اعدادیسی، اورتودوقس وقتولیك کلیسالریله خاوره‌سی وایشلك تجارتی واردر.

— ویتبسك ایالتی شمالاً پسقوف ولیوونیه، غرباً قورلاند وقوونو، جنوباً ویلنو، مینسك وموهیلف، شرقاً دخی اسمولنسك ایالتلریله محدود اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ٤٥١٦٧ مربع کیلومتره و اهالیسی ١٣٩٦١٦٨ کشیدر. اراضیسی دوز اولوب، (دونه) ونام دیکرله (جنوبی دوینه) ایرماغی شرق و جنوب جهتلرینی طولاشه‌رق، ایالتی شق ایدیور. هواسی معتدل وصاغلام وطوپراغی منبت اولوب، ذخیره، سبزه وپك مقبول کتن محصولاتی و واسع اورمانلری واردر.

ویتربه { (Viterbe) ایتالیای وسطیده روماك ٨٥ کیلومتره شمال غربیسنده و (چیمینو) طاغنك اتکنده بر قصبه اولوب، ٢٠٦٧٦ اهالیسی، کنیش سوقاق ومیدانلری وبعض کوزل ابنیه‌سیله فابریقه‌لری واردر.

ویتریق { (Viteric) اسپانیه‌ده حکم سورن ویسیغوتلر حکمدارلرندن اولوب،

٦٠٣ تاريخ ميلاديسنده آريوسك مذهبنى التزامله، قتوليكلرى تعقيب ايتمش؛ وبدى سنه‌لك حكومتدن صكره، ٦١٠ ده قضاءً وفات ايتمشدى.

ويتمبرغ (Wittemberg) پروسيه‌نك صاقسه ايالتنده ومرسبورغك ٩٠ كيلومتره شمال شرقيسنده اوله‌رق (البه) ايرماغى اوزرنده قضا مركزى بر قصبه اولوب، ١٣٠٠٠ اهاليسى، اسكى دارالفنونى و لوترك بر بيوك هيكلى واردر.

ويتهاون (Whitehaven) انكلتره‌نك كومبرلاندا ايالتنده و(قارليسله)نك ٥٥ كيلومتره جنوب غربيسنده اوله‌رق ايرلانده دكيزى ساحلنده برقصبه واسكله اولوب، ١٥٠٠٠ اهاليسى، صاغلام ليمانى، كوزل رنختملرى، كوزل تياتروسى، سفائن اعمالنه مخصوص دستكاهلرى، يلكن بزى وخلاط فابريقه‌لرى و جوارنده كومور معدنى واردر.

ويتيجس (Vitigès) ايتالياده حكم سورن اوستروغوتلر حكمدارانندن اولوب، برنجى تئودوريقك اك دكرلى سردارلرندن اولديغى حالده، ٥٣٦ تاريخ ميلاديسنده نا اهل اولان (تئودات) ك يرينه قرال انتخاب اولنمغله، ايتالياده اسباب مدافعه‌يى استكماله چاليشمش ايسه‌ده، روماى شرق ايمپراطورى يوستينيانوسك سردارى (بليزار)ه قابديرمش؛ وايتاليانك سائر طرفلرنده ظهور ايدن قياملرى باصديره‌مامشيدى. ميلانى استرداد ايدوب، بتون اهالىء ذكورينى قتل عام ايتمش؛ ونهايت بليزارك الينه اسير دوشوب، قسطنطينيه‌يه سوق اولنمش؛ ومع هذا ايمپراطور طرفندن حسن معامله كوروب، پطريق عنوانيله تلطيف ايدلمش؛ و ٥٤٣ ده شهر مذكورده وفات ايتمشدر.

ويتيزا (Vitisa) اسپانيه ويسيغوتلرى حكمدارانندن اولوب، ٦٩٦ تاريخ ميلاديسنده پدرى (اجيزا) طرفندن حكومته تشريك ايدلمش؛ و٧٠١ دن اعتباراً يالكز حكم سورمكه باشلامشيدى. بونك زماننده موسى بن نصير باليار آطه‌لرينى فتح ايتمشدى. ٧١٠ ده رودريق طرفندن اسقاط اوله‌رق، كوزلرينه ميل چكلمش؛ وآز مدت صكره وفات ايتمشدر.

ويجوانو (Vigevano) ايتاليانك نواره ايالتنده وتورينونك ١١٠ كيلو متره شرقنده اوله‌رق (موره) نهرى اوزرنده بر قصبه اولوب، ١٩٠٠٠ اهاليسى، اسكى برقلعه‌سى ومقارنه وسائره فابريقه‌لريله ايپكخانه‌لرى واردر.

ويجيل (Vigile) پاپالردن اولوب، ٥٣٧ تاريخ ميلاديسنده، سلفى سيلوستر صاغ اولديغى حالده ، ايمپراطوريچه تئودوره‌نك التزاميله انتخاب اولنمش؛ وبرسنه صكره سيلوسترك وفاتنده عموماً تصديق اولنمشدى. ابتدا ايمپراطوريچه‌يه مماشات ايده‌رك (آكفال)ك مذهبنه مساعد بولنمش ايسه‌ده، بعده بونلرى محكوم ايتديكندن، ٥٤٧ ده بونك امريله بوغازينه براپ چكيله‌رك، قسطنطينيه سوقاقلرنده سورولكندكدن صكره ، زندانه القا اولنمش ؛ و ٥٥٥ تاريخنده ، رومايه كيدركن، سيراقوسه‌ده وفات ايتمشدر.

ويجنجه (Vicence, Vicenza) ايتاليانك ونديك خطه‌سنده وونديكك ٧٥ كيلو متره غربنده ايالت مركزى برشهر اولوب ، ٣٨٠٠٠ اهاليسى ، داخلى مكتب اعداديسى ، پاپاسلره مخصوص مدرسه‌سى، برقاج سرايى، كوزل تياتروسى ، كوزل برميدانده طاق ظفرى، زراعت آقاديميه‌سى ، كتبخانه‌سى، نباتات باغچه‌سى ، ايپك اقمشه ايله چوخه، شاپقه، چينى، پورسلن، طلومبه وسائره فابريقه‌لرى واردر. اسكى بربلده‌در.
— ويجنجه ايالتى شرقاً بلونه ، ترويزه وپادووه، جنوباً ينه پادووه، غرباً ورونه ايالتلريله، شمالاً دخى آوستريا حدوديله محدود اولوب، بويى ١٤٠ واكى ٥٢ كيلومتره اولديغى حالده، ٣٦٥٠٠٠ اهالى ايله مسكوندر. قسم شماليسى طاغلق ومرتفع وسائر طرفلرى اووه اولوب ، هواسى پك كوزل وصاغلامدر. طوپراغى منبت اولوب ، ذخيره، برنج ، كنوير وسائر محصولاتى وپك چوق باغلريله طوتلقلرى واردر. بحق ايتاليانك باغچه‌سى ديلنمشدر. كومش ودميرمعدنلريله مرمر اوجاقلرى ومياه معدنيه‌سى ده چوقدر.

ويرانشهر (آناطوليده بو اسمله برچوق كوچك قصبه‌لر وقريه‌لر بولنوب‌ه

حاوی اولدقلری آثار عتیقه‌دن طولایی بو اسمله تسمیه اولنمشلردر.

ویرجیل (Virgile) لاتین شعراسنك اك بیوكلرندن اولوب، میلاد عیسادن ٧٠ ویا ٦٩ سنه اول مانتووه جوارنده (آنده) قریه‌سنده طوغمش؛ و (قرمونه) ده تحصیل ایدوب، اكمال تحصیل ایچون میلان وناپولی‌یه دخی كیتمش؛ ولسان یونانی‌یی مكمل صورتده اوكرنوب، شعراء یونانیه‌نك آثارینی تتبع ایتمشیدی. چوبانلق وچفتجیلك حقنده ایكی كوزل منظومه‌سی وامیروسك ایلیاده‌سی طرزنده «انئیده» عنوانیله مشهور بر منظومه‌سی واردر. آثاری كندی حیاتنده دخی تقدیر وتحسین عمومی‌یه مظهر اولوب، قدر و اعتبارینی اعلا، وكبرانك احسانلرینه نائلیتنی ایجاب ایتمشیدی. كندیسی فوق العاده حسن اخلاق وفضائل صاحبی ایدی. یونانه سیاحت ایدوب، مفارده‌ده خسته‌لانمغله، وطننه عودت ایدركن، میلاد عیسادن ١٩ سنه اول برندیسیده وفات ایتمشدر. مذكور اوچ منظومه‌سی موجود اولوب، دفعاتله طبع ونشر، واكثر السنه‌یه ترجمه اولنمشدر.

ویرجینیوس (Virginius) [مادهٔ آتیه‌یه مراجعت بیوریله.]

ویرجینیه (Virginie) اسكی روما شهرنده حسن و جمالیله مشهوره بر قیز اولوب، ویرجینیوس اسمنده بر عسكرینك قیزی ایدی. اوصره‌ده رومایی اداره ایدن اون كشیدن مركب هیئت افرادندن بولنان (آپیوس قلاودیوس) ویرجینیه‌یی كورمكله، نفسنده اویانان حرص شهوت انكیزه مقاومت ایده‌میوب، كندیسنی قاپمش؛ وآزادلیلرندن برینه جاریه‌سی اولدیغنی دعوی ایتدیره‌رك، كندیسنه تسلیم ایتمك اوزره ایكن، پدری یوشوب، قیزینی قولندن طوته‌رق بر طرفه چكمش؛ والنه كچن بر قصاب بچاغنی یوركنه صاپلایوب، اتلاف ایتمكله عاروذلتدن قورتارمش ایدی. میلاددن ٤٤٩ سنه اول جریان ایدن بو وقعه خلقك هیجان وقیامنی واون كشیلك هیئت حكومت اصولنك لغونی انتاج ایتمشدی. آوروپا مشاهیر شعراسی بو فاجعه‌یی دفعاتله سلك نظمه چكمشلردر.

ویرجینیه (Virginie) آمریقای شمالیده ممالك مجتمعه‌نك شرق جهتنده بیوك بر خطه اولوب، ویرجینیه وغربی ویرجینیه اسملریله ایكی جمهوریت صورتنده اداره اولنیور. برنجیسی شرقاً بحر محیط آطلاسی ایله، شمالاً ماریلاند، غرب شمالی طرفندن غربی ویرجینیه وكنتوكی، جنوباً دخی تنسه وشمالی قارولینه ایله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ١٠٩٩٤٠ مربع كیلومتره اولوب، ١٦٥٥٩٨٠ اهالی ایله مسكوندر. قسم غربیسنده آلغانی سلسلهٔ جبالی ایكی اوچ صره اوله‌رق ممتد اولمغله، اوجمق طاغلق وبوكسك وقسم شرقیسی اووه‌لق وآلچقدر. جبال مذكوره‌دن برچوق انهار ینبوب، آتلانتیق دكیزینه دوكیلور، كه بونلرك باشلیجه‌لری شمالدن باشلایه‌رق: حدودی آیران پوتوماق، جنوبدن شماله آقه‌رق یوكا دوكیلن شناندوآ، اونك جنوبنده اوزون بر خلیج تشكیل ایدن راپا هانوق، كذلك بر خلیج تشكیل ایدن یورق، آپوموتاقس، ناتاوای، مهرین واستاونون‌دور. صوكك اوچنك منصبلری بو جمهوریتك خارجنده‌در. جنوب جهتنده حدودی آلغانی سلسله‌سنی كچه‌رك، اوبر مائله‌یه دخی ایتمكله، او طرفدن (هولستون) نهری مكسیقه كورفزینه دوكیلن انهاره قاریشمق اوزره، جنوب غربی‌یه طوغری آقار. هواسی مرتفع یرلرده سرین وآلچق جهتلرنده صیجاق اولوب، عمومیت اوزره اعتدالسز وسریع التحولدر. طوپراغی منبت اولوب، ذخیره، پاموق، توتون وسائر محصولاتیله واسع اورمانلری وآلتون، دمیر، قورشون، باقیر وسائر معدنلری واردر. حیوانات اهلیه‌سی چوقدر. صنایعی پك ایلری اولوب، منسوجات مختلفه ایله اسلحه، ماكینه انواعی، شكر، كهرچله، طوز، باروت وسائره فابریقه وتصفیه خانه‌لری ودوكمخانه‌لری چوقدر. تجارتی پك ایشلكدر. مركزی (ریچموند) شهریدر.

ویرجینیه غربی — (Virginie Occidentale) آمریقای شمالیده ممالك مجتمعه‌یی تركیب ایدن جماهیرك بری اولوب، ویرجینیه خطه‌سنك غرب شمالی قسمندن عبارت وآلغانی سلسلهٔ جبالنك غربنده واقعدر. شمالاً ماریلاند وپانسیلوانیه، غرباً اوهیو، جنوب غربی طرفندن كنتوكی، جنوب شرقی جهتندن وشرقاً دخی ویرجینیه جمهوریتلریله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ٦٤١٨٠ مربع كیلومتره اولوب، ٧٦٢٧٩٤ اهالی ایله مسكوندر.

قسم شرقیسی مذکور سلسلهٔ جبالك اتکلرندن واقسام سائرهسی واسع اووهلردن عبارتدر. (اوهیو) نهر عظیمی حدود غربیهسنی تفریق ایدوب، جبال مذکورهدن اینن بتون میاه جاریهسنی جمع ایدر. یالکز اك شمالده آقان (یوغروکن) نهری (اریه) کولنه دوکلمك اوزره، شماله طوغری آقار. دیکر-لرینك باشلیجهلری: لیتله قاناوفه، الك، قاناوفه، کویاندوتهدر. هواسی عمومیت اوزره سریع التحول وحرارت وبرودتی زیادهاولوب، مع هذا صاغلامدر. طوبراغی پك منبت اولوب، ذخیره، پاموق وسائر محصولاتی چوقدر، و اهالیسی چوقالدقجه، ثروت ومعموریتی ترقی ایتمکدهدر. اورمانلریله معادنی وحیوانات اهلیهسیده چوقدر. مرکزی (ویلینغ) شهریدر.

ویزو { (Viseu) پورتکیزك بیراخطه سنده وقوییمرهنك ٨٠ کیلومتره شمال شرقیسنده ایالت مرکزی برقصبه اولوب، ٩٠٠٠ اهالیسی و ایلولده قوریلور بیوك بنایری واردر.
— ویزو ایالتنك مساحهٔ سطحیهسی ٤٩٧٣ مربع کیلومتره واهالیسی ٥٧٣ ٣٧١ کشیدر.

ویزو { (Viso) آلپ سلسلهٔ جبالنك فرانسه ایله ایتالیا آرهسنده واقع برطاغی اولوب، ٣٨٤٠ مترهارتفاعی واردر. (پو) ایرماغی اورادن نبعان ایدر.

ویزه { ادرنه ولایتنك قرق کلیسا سنجاغنده وقرق کلیسانك ٥٢ کیلومتره شرق جنوبیسنده اولهرق استرانجه طاغنك غرب جنوبی اتکنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، ٤٠٠٠ قدر اهالیسی، ٣ جامعی، ٢ تکیهسی وبرقاچ دکان وخان وسائرهسی واردر.

— ویزه قضاسی سنجاغك منتهای شرق جنوبیسنده اولوب، شرق شمالی طرفندن مدیه، شمالاً طرنوه، غرباً نفس قرق کلیسا ولوله برغوس قضالریله، جنوباً تکفور طاغی، شرقاً دخی چتالجه سنجاقلریله محدوددر. حاصبوغه، اورنجك، سرای وبکیجه اسملریله ٤ ناحیه و ٤٦ قریهیی حاوی اولوب، ٢٣ ٩٨٦ اهالی ایله مسکوندر، که بونلرك ١٠ ٩٢٣ ی اسلام، ١١ ٩٧٢ سی روم، ١٠٣٧ سی بلغار و ١٥٤ ی چنکانهدر. اراضیسی منبت اولوب، نصفندن زیادهسی مزروعدر. محصولاتی حبوبات متنوعه ایله سبزه ومیوه انواعندن عبارتدر. داخل قضاده ٤٨ جامع، ١٦ ذکور و ٦ اناث مکتبی، ١٨٤ دکان ومغازه، ٢٨ خان، ٢ حمام، ٣١ فرون، ٤٢ دکرمن، ٥ شیاق دولابی، ٦ تخته بچقیسی و ١ یاغخانه موجوددر.

ویزیغوت { (Visigoths) یعنی «غربی غوتلر» غوت قومنك برشعبهسی اولوب، قوم مذکور سارماتیهده ساکن ایکن، بونلردنیرك غرب جهتنده اقامت ایدرلردی. هونلرك تجاوزندن قورقهرق، ٣٧٦ تاریخ میلادیسنده روم ایمپراطورینك مساعدهسیله طونهنك صاغ طرفنه کچوب یرلشمشلرسهده، بعده ایمپراطورك سوزنده طورمدیغنی ادعا ایله، فریتیکرن و آلاویوسك قوماندهسیله تراکیهیه تجاوز ایدهرك، ادرنهده روم عسکرینه غلبه چالمغله، قسطنطینیهنك طیش محلاتنی استیلا و یغما ایتمشلردی. بعده تئودوسیوس طرفندن طونهیه طوغری یوسکوردلمش ایسهده، اوندن صکره یکیدن تراکیه وماکدونیه وایلیریهیه تجاوزله یغما کرلکه قویلمش؛ و ٤١٠ تاریخنده آلاریقك قوماندهسیله ایتالیایه کچوب، رومایی ضبط ویغما ایتمشلردی. ایمپراطور (هونوریوس) ایله عقد ایتدکلری معاهده اقتضاسنجه، آلاریقك خلفی (آتاولف)ك قوماندهسیله ٤١٢ده غالیانك جنوب جهتنه انتقال ایدهرك، لوآره مجراسیله پیرهنه جبالی آرهلرنده یرلشمشلری. اووقت (تولوزه) مرکزلری ایدی. ٤١٥ده اوراده حکمدارلری اولان (والیا)نك قوماندهسیله اسپانیهیه کچوب، مملکت مذکورهنك قسم شمالی ووسطیسنی ضبط ایله، (تولده)یی مرکز اتخاذ ایتمش؛ وکیندکجه توسیع ممالکه باشلامشلردی. فرانسهدهکی مالکلرینی متعاقباً غائب ایتمشلرسهده، اسپانیهده فتوحات اسلامیهیه قدر حکم سورمشلر؛ و ٧١١ده اخیرلری اولان رودریق مغلوب ومقتول اولمغله، اسپانیه اهل اسلام الینه کچوب، ویزیغوتلردن یالکز (آستوریه) طاغلرنده برکوچك ویزیغوت حکومتی قالمش ایدی. وقتیله خرستیانلغی قبول ایدوب، آریوسك مذهبنه تابع اولمشلردی. بعض قوانین ونظامات حکیمانهلری

وارايدى. قالان افرادلرى اسپانيوللرله قاريشوب، جنسيتلرى محو اولمشدر.

ويسبادن { (Wiesbaden) پروسيه‌نك (هسه ناسو) ايالتنده ومايانسه‌نك ٩ كيلو مترە شمال غربيسنده سنجاق مركزى برشهراولوب، ٧٤١٢٢ اهاليسى، ايكى قلعه‌سى، اسكى دوقه‌لره مخصوص سرايى، كتبخانه‌سى، رياضيه وصنايع نفيسه‌يه مخصوص مكتبى، متعدد مطبعه‌لرى، چوقلاته، مرموى، اثاث بيتيه وساٸره فابريقه‌لريله دباغخانه‌لرى، قابليجه‌لرى، اطرافنده كوزل موافعى وآثارعتيقه‌سى واردر.

ويستوله { (Vistule) آوروپاى وسطى ايرماقلرندن اولوب، آوستريانك سيلزيه خطه‌سنده (اسقالچه) طاغندن نبعانله، شماله بعده غرب شمالى‌يه صكره ينه شماله طوغرى آقه‌رق، غاليچيه ولهستان وپروسيه‌يى شق ايله، بالطق دكيزينك دانچيغ كورفزينه دوكيلور. تابعلرى چوق اولوب، غاليچيه‌ده صاغدن (سان)، لهستانده صولدن (بيليقه) وصاغدن (ويپرز) و(بوغ) ايله اوكا تابع (ناروه) و(وكره)، پروسيه‌ده دخى صولدن (براهه) نهرلرنى آلير؛ وبرقاچ جدول واسطه‌سيله دنيپر، نيمن و(اودر) ايرماقلريله اختلاط ايدر. مجراسى ١١٠٠ كيلومترە اوزوندر. منصبنده اوچ قوله آيريلوب، برى دانچيغ شهرى ايچندن كچر.

ويسدلو { (Visdelou) فرانسه مشاهير سياحيننده برجزويت باباسى اولوب، ١٧٠٦ تاريخندن اعتباراً چينده ايتديكى سياحتله و٤ جلد اوزره نشر ايتديكى تاتارستان تاريخيله شهرت بولمشدر.

ويسقونسن { (Wisconsin) آمريقاى شماليده ممالك مجتمعه‌نك جماهيرشماليه‌سندن اولوب، شمالاً ميشيغان جمهوريتيله وسوپريور كوليله، غرباً مينزوته وايووه، جنوباً ايلينوا جمهوريتلريله، شرقاً دخى ميشيغان كوليله محدوددر. مساحهٔ سطحيه‌سى ١٤٥١٤٠ مربع كيلومترە واهاليسى ١٦٨٦٨٨٠ كشيدر. اراضيسى دوزاولوب، ميسيسيپى ايرماغى حدود غربيه‌سنى آيريور، و(ويسقونسن) ايله (قليبوه) و(روق) نهرلرى شمال شرقيدن جنوب غربى‌يه طوغرى آقه‌رق مذكور ايرماغه دوكيلورلر. (وولف ريور) نهرى ايسه شمال شرقى جهتندن آقوب، اوجهتده ميشيغان كولنك (غرين بى) يعنى «يشيل خليج» قوينه دوكيلور. حدود شماليه وشرقيه‌سنده‌كى واسع كوللردن بشقه داخلنده دخى كرك انهارينك مجرالرنده وكرك آيريجه برچوق كوچك كوللرى واردر. هواسى افراط وتفريطلى اولوب، كرك حرارت وكرك برودتى زياده‌در. بوايسه محصولاتنك كثرت وتنوعنه سبب اولوب، طوپراغى دخى منبت اولمغله، بغداى، آرپه، پرنج، شكرقامشى وساٸره حاصل اولور. قورشون وباقير معدنلرى چوقدر. ١٨٣٦ده ايالت صورتنده اداره اولنمغه باشلايوب، ١٨٤٧ده جماهيرصره‌سنه ادخال اولنمشدر. هيئت اعيان ومبعوثانى و٢ سنه مدتله انتخاب اولنور رئيسى يعنى واليسى واردر.

ويسمار { (Wismar) آلمانيه‌نك مكلمبورغ اشورين بيوك دوقه‌لغنده واشورينك ٤٠ كيلومترە شمالنده اوله‌رق بالطق دكيزى ساحلنده برقصبه اولوب، ١٤٥٠٠ اهاليسى، ايشلك تجارت بحريه‌سى وسفاٸن اعمالنه مخصوص دستكاهلرى واردر.

ويسو { شمالده بلغار مملكتنك اوچ آى اوته‌سنده برمملكت اولوب، اوراده يازين برخيلى وقت كيجه وقيشين كوندوز اولمديغنى ياقوت حموى بيان ايديور. بوتعريفه كوره قطب شمالى داٸره‌سنده‌كى ممالكدن اوله‌جغى آكلاشيليور. سه‌ده، نره‌سى اولديغى معلوم اوله‌مدى.

ويسى { (اويس افندى بن محمد) مشاهير شعرا وادباء عثمانيه‌دن اولوب، الاشهرلى برقاضينك اوغلى وشاعر (مقالى)نك همشيره زاده‌سى ايدى. طريق قضايه سالك اولوب، يدى دفعه اسكوب قاضيلغنه نصب اولنه‌رق، ١٠٣٧ ده اوراده حاكم ايكن، ٦٨ ياشنده اولديغى حالده، اوراده وفات ايدوب، اسكوبده مدفون اولمغله، اكثر ارباب تذكره طرفندن اسكوبلى ديه قيداولنمشدر. انشاسى شعرندن دها مقبول ومشهور اولوب، آنجق اصطلاحات عربيه وفارسيه ايله طمطراق الفاظه چوق رعايت ايتديكندن، آثار منشيانه‌سى كوچلكله آكلاشيلير. «درة التاج فى سيرة صاحب المعراج» عنوانيله بركتاب

سیری واردر، که « سیرویسی » دینمکله معروفدر. « واقعه نامه » عنوانیله ضمناً احوال زمانه‌یی منقد براثری، مسوده‌حالنده قالمش بر « فتوح مصر » ی ومرتب دیوان اشعاریله مجموعهٔ منشآتی واردر. « سیر » ی مطبوعدر. هجویاتی دخی چوقدر. علم لغتده وقوفی اولوب، صاحب « قاموس » ك جوهری‌یه اولان تعریضاتنه جواب طرزنده بر رساله‌سی ونوادر لغات عربیه حقنده دیگر براثری دخی واردر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

زلال نظم راحت بخشمه آلدانمسون دشمن
مذاق جانته گلخاب شروشور اولور برکون

— فرس شعراسندن دخی ایکی کشینك مخلصی اولوب، بری سلطان حسین بایقرا زماننده خراسانده، و دیگری هایون شاه زماننده هندستانده یاشامشدر.

ویسیفوت [« ویزیفوت » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

ویشنو (Vichnou) هندولرك، بری خلق وایجاد، بری محافظه، بری‌ده‌افنا واتلاف ایتمك قوتلرندن عبارت اولملق‌اوزره، اعتقاد ایندکلری اقانیم ثلثه‌نك بری‌اولوب، محافظه قوتندن کنایه زعم اولنوردی. طقوز دفعه انسان وحیوان صورتنه تمثل‌ایتمش اولدیغنه، وآخرزمانده براوننجی دفعه تمثل ایده‌جکنه اینانیرلر. مشهور (رامایانه) منظومه‌سی بو تمثلرك بر حکایه‌سی و (هاربوانسه) منظومه‌سی جمله‌سی مصوردر. اقانیم ثلثه‌نك دیگر ایکیسی (براهما) و (سیوا) در.

ویشی (Vichy) فرانسه‌نك آلیه‌ایالتنده وپالیسه‌نك ٢١ کیلو متره جنوب غربیسنده اوله‌رق آلیه نهرینك صاغ کنارنده برقصبه اولوب، ٦٢٥٦ اهالیسی، مشهور میاه معدنیه‌سی، پك مکمل بانیه‌لری وگوزل روضه‌سیله تفرجگاهلری واردر. بانیه‌موسمنده صنوف‌منتخبه‌دن پك چوق خلق طوپلانیر.

ویغان (Wigan) انکلتره‌نك لانقاستره ایالتنده ومانچسترك ٢٦ کیلومتره شمال غربیسنده‌برشهر اولوب، ٥٥٠١٣ اهالیسی، فنون‌مکتبی، کومور معدنی وبعض فابریقه‌لری‌واردر.

ویغت (Wight) مانشه دکزنده انکلیز ساحلندن٣ کیلومتره‌لك بربوغازله آیرلمش برآطه اولوب، سوتامپتون ایالتنه ملحقدر. بویی ٣٥ واکی ٢٠ کیلومتره اولوب، ٣٥٠٠٠ اهالی ایله مسکوندر. هواسی معتدل وطوپراغی منبت اولوب، ذخیره محصولاتی، گوزل چایرلری وکلیتلی حیوانات اهلیه‌سی واردر.

ویق (Wick) اسقوچیه‌نك ساحل شرقیسنده‌وادیمبورغك ٣٥٠ کیلومتره شمالنده اوله‌رق همنامی اولان نهرك منصبنده (کتنس) ایالتنك مرکزی برقصبه‌اولوب، ١١٠٠٠ اهالیسی، ایکی لیمانی وکلیتلی طرخون بالیغی صیدی واردر.

ویقتور (Victor) بواسمه‌درت پاپا گلمشدر: برنجیسی١٩٣دن ٢٠٢ تاریخنه‌دك پاپالق ایدوب، حضرت عیسی (علیه‌السلام)ك حاشا الوهیت صفتنی انکار ایدن بیزانسلی تئودوری کلیساسدن طرد ایتمش؛ وپاسقالیه‌نك گوننی تعیین ایلمشدر. (سپتیم سور) زماننده قتل اولنوب، اعزه صره‌سنه چکیرلکله، تموزك ٢٨ نده یورطیسی اجرا اولنور. — ایکنجیسی ١٠٥٥ دن ١٠٥٧ تاریخنه‌دك پاپالق ایتمشدر. — اوچنجیسی ١٠٨٦ دن ١٠٨٧ یه قدر پاپالق ایدوب، آفریقا اهل اسلامنه قارشی بر اهل صلیب سفری اعلان، وایمپراطوردردنجی هنری‌یی کلیسادن طرد ایتمشیدی. — دردنجیسی ١١٥٩ ده برفرقه طرفندن‌انتخاب اولنه‌رق، فرقهٔ مخالفین طرفندن انتخاب اولنان آلکساندرایله اوغراشمش، ونهایت ١١٦٢ ده‌غالب گلمش ایسه‌ده، اوصره‌ده وفات ایتمشدر.

ویقتور آمده (Victor . Amédée) بو اسمله‌ساووا و ساردنیه‌ده اوچ کشی حکومت سورمشدر:
برنجیسی برنجی شارل امانوئلك اوغلی‌اولوب، ١٦٣٠ ده ١٣ یاشنده ساووآ دوقه‌سی اولمش؛ وقاینی بولنان فرانسه قرالی اون اوچنجی شارل‌ایله برقاچ‌دفعه حرب ایدوب، غالب‌گلمش؛ وبعده آوستریایه قارشی ایتالیایه سوق اولنان فرانسز عسکرینك سرداری اولوب، ١٦٣٧ ده بر غالبیت عقیبنده وفات ایتمشدر.
— ایکنجیسی ١٦٧٥ ده پدری ایکنجی شارل‌امانوئله خلف اوله‌رق، والده‌سنك وصایتیله،

ساووآدوقه‌سى اولمش؛ وفرانسه قرالى اون‌دردنجى
لوينك يكنى اورليانه‌لى آنه‌يى تزوج ايتمش ايسه‌ده،
اوصره‌ده وقوع بولان محاربات ومناقشاتده اكثريا
آوستريانك طرفنى التزام ايتمش ايدى . ١٧٠٣
و ١٧٠٦ ده‌كى محاربه‌لرده اكثر ممالكنى غائب
ايدوب، جنوه‌يه چكلمش ايسه‌ده، ١٧٩٣ ده
(اوترخت) معاهده‌سى غائب ايتديكى ممالكى كنديسنه
اعاده ايتمكله برابر، سيچيليه‌يى وميلانه‌نك برقسمنى
دخى ويرمشيدى. اووقت قرال عنوانى آلمش؛
و ١٧٢٠ ده سيچيليه‌يى آوستريايه ويره‌رك، مقابلنده
ساردنيه‌يى آلمغله، ساردنيه قرالى دينلمكه باشلا-
مشيدى. ١٧٣٠ ده فراغت ايدوب، ايكى سنه
صكره (مونتقاليرى) قلعه‌سنده وفات ايتمشدر.
قيزى (آدلاييده) بورغونيه دوقه‌سنه وارمش
اولمغله، فرانسه قرالى اون بشنجى لوينك والده‌سى
اولمشدر.

— اوچنجيسى ١٧٧٣ ده پدرى اوچنجى
شارل امانوئله خلف اوله‌رق ساردنيه قرالى اولمش؛
وبرچوق اصلاحات ملكيه وعسكريه اجرا ايدوب،
تورينو دارالفنوننى دخى تأسيس ايتمشيدى. فرانسه
اختلال كبيرنده فرانسز مهاجرلرينى قبول، وجمهو-
ريتك سفيرينى رد ايدوب، بعده ايتاليا محاربه‌سى
آچلدقده، ١٧٩٦ ده بوناپارت طرفندن مغلوب
اولوب، قره‌ده‌كى ممالكندن فراغتنى مصدق اولان
تورينو معاهده‌سنى امضايه مجبور اولمش؛ وبش
آى صكره وفات ايتمشدر.

ويقتور امانوئل { بواسمله ساردنيه وايتاليا { (Victor Emanuel)
قراللرندن ايكى كشى كلمشدر:

برنجيسى ايكنجى ويقتور آمده‌نك ايكنجى اوغلى
اولوب، ١٨٠٢ ده فراغت ايدن بيوك برادرى
دردنجى شارل امانوئلك يرينه ساردنيه قرالى
اولمش؛ وساووآ ايله پياموته اووقت فرانسزلرك
ضبطنده اولمغله، يالكز ساردنيه جزيره‌سنده حكم
سورمكه باشلامش ايسه‌ده، ١٨١٤ ده ممالك
مذكوره كنديسنه اعاده اولنمغله برابر، ١٨١٥ ده
جنوه وديكر بعض يرلر دخى ويرلمش ايدى.

— ايكنجيسى پياموته قرالى شارل آلبرتك
اوغلى اولوب، ١٨٢٠ ده طوغمش؛ و ١٨٤٩ ده
آوستريايه قارشى اولان محاربه‌ده پدرينك معيتنده
بولنمغله، نوواره جنكنده فوق العاده جسارت
كوستردبكندن، محاربه‌نك عقيبنده پدرى فراغت ايدوب،
صندالىٔ حكومتى كنديسنه ترك ايتمشيدى. رئيس وكلاسى
بولنان قونت (قاوور)ك معاونتيله رؤساء روحانيه‌يه
قارشى دولتك حقوقنى مدافعه، و مكاتبى بونلرك
يد انحصارندن تخليص ايتمشدى . ١٨٥٥ ده
روسيه‌يه قارشى اولان اتفاق دوليه‌يه داخل اولوب،
قريم محاربه‌سنه عسكر كوندرمش؛ وقيزى قلوتيلده‌يى
پرنس ناپوليونه تزويج ايده‌رك، فرانسه ايله اولان
مناسباتنى تقويه ايتمكله، آوستريايه قارشى اولان
محاربانده فرانسه‌نك مظاهرتنه مظهر اولوب،
١٨٥٩ ده لومبارديه‌يى وبعده طوسقانه، پارمه،
مودنه ورومانيه‌يى اخذ والحاق ايده‌رك، بونلره مقابل
فرانسه‌يه نيسه ايله ساووآيى ترك ايتمش ايدى .
غاريبالدينك سيچيليه و ايتاليانك جنوبيه اولان
سفرلرينى ابتدا خفياً وبعده آچيقدن تقويه ايده‌رك،
ممالك مذكوره‌نك ورومامشهريله جوارلرندن بشقه
پاپالق ممالكنك اهاليسنى جلب ايتمكله، بونلرك آراء
عموميه‌سنه مراجعت اولندقده، جمله‌سى لهنده بولنه-
قلرندن، ١٨٦٠ ده ايتاليانك اتحادى وكنديسنك
ايتاليا قراللغى اعلان اولنه‌رق، فلورانسه‌يى پايتخت
اتخاذ ايتمشيدى. ١٨٦٦ ده پروسيه ايله بالاتفاق
آوستريايه اعلان حرب ايدوب، براً وبحراً مغلوب
اولمغله برابر، ونديك خطه‌سنى دخى ممالكنه الحاق
ايتمشدر. ١٨٧٠ ده، اووقته‌دك غاريبالدى طائفه-
سنه قارشى پاپالى مدافعه ايدن اوچنجى ناپوليونك
مغلوبيتى فرصتنى قاچيرميه‌رق، رومايه دخول ايله،
شهر مذكورى پايتخت اتخاذ ايتمش؛ وپاپا واتيقانده
قپانمشدر. بو وجهله بتون ايتاليانلرك منوىٔ
ضميرنجه ايتاليانك اتحادينى وجوده كتيروب، كمال
عدالت وسربستى ايله وپياموته‌ده‌كى سربست قانون
اساسى ايله ادارهٔ مملكت ايتمكله، كافهٔ تبعه‌سنك
محبتنى قزانمشدى. ١٨٧٨ ده وفات ايدوب،

اليوم حكم سورمكده اولان بيوك اوغلى برنجى اومبرت خلق اولمشدر .

ويقتور هوغو { [« هوغو » ماده‌سنه مراجعت بيوريله .]

ويقتوريه { (Victoria) انكلتره مستملكاتندن آوستراليه‌نك منتهاى جنوب شرقيسندن عبارت برمهجر اولوب، قطعهٔ مذكوره‌نك اك معمور واك مسكون بريدر. شمال شرقى جهتندن يكى جنوبى والس، غرباً جنوبى آوستراليه مهجرلريله، جنوباً وجنوب شرقى طرفندن دخى بحر محيط كبيرله وتاسمانيه‌يى آيران (باس) بوغازيله محدوددر. مساحهٔ سطحيه‌سى ٢٢٩٠٧٨ مربع كيلو متره و اهاليسى ١١٧٩٩٠٤ كشيدر، كه بهرمربع كيلو متره باشنه ٥ كشى دوشيور . ٣٤° ايله ٣٩° عرض جنوبى و ١٤١° ايله ١٥٠° طول شرقى آره‌لرنده ممتد اولوب، حدود شماليه‌سنك قسم اعظمى (مورى) ايرماغنك مجراسندن وحدود غربيه‌سى برخط مستقيم موهومدن عبارتدر. حدود شرقيسنده (مونيون رانجه) اسميله برسلسلهٔ جبال جنوبدن شماله طوغرى ممتد اولوب، ذروه‌لرى ٢٢٤٠ متره‌يه قدر يوكسلير . اورادن (دبوبدينغ رانجه) اسميله ديكر برسلسله آيريلوب، غربه طوغرى اوزانه‌رق ، مملكتى اورته‌سندن يارار ، وذروه‌لرى ٢٠٥٧ و ١٨٦٠ و ١٧٤٣ متره‌يه قدر چيقار. غرب جهتنده دخى (ويليام) طاغى بولنوب، ١٦٧٧ متره ارتفاعى واردر. بوطاغلرك جنوبى اتكلرى ساحله وشمالى اتكلرى‌ده مذكور (مورى) واديسنه طوغرى ممتد اولوب، بووجهله ايكى مائله‌سى واردر. وهرايكى طرفدن برچوق انهار آقار. مذكور (مونيون رانجه) نك شرق طرفنده يكى جنوبى والسدن كلن (استووى) ايرماغى جريان ايدر. بونك غرب جهتنده (دبوبدينغ) سلسلهٔ جبالندن دكيزه اينن انهارك اك بيوكلرى يان‌يانه دوكيلن (ميچل) ايله (ساله) اولوب، منتهاى غربنده‌ده (غلنلغ) نهرى آقيور. بونك مجراسندن باشلايه‌رق صنعى برجدول برطرفدن ملبورن كورفزينه وبرطرفدن آدلابيده‌يه قدر تمديد اولنمش، وسفائنك اوسواحلك مخاطراتنه معروض اولمقسزين سيرينى تسهيل ايتمشدر . هواسى معتدل وپك لطيف اولوب ، اورانك يازى اولان كانونلرده وسطى درجه‌سى ٢٠ وحزيران وتموزده ١٠ در. ياغمورلرى چوق اولوب، هوا وكثرت مياهجه بتون آوستراليه‌نك اك كوزل بريدر. آوروپا محصولاتنك اكثريله ممالك حاره‌وجنوبيه‌يه مخصوص نباتاتك برطاقمى بتيشديكى كبى، مرعالرى دخى فوق‌العاده اولوب، كليتلى قيون بتيشير، وبياغيلرى پك يموشاق وايجه‌در. آلتون معدنلرينك كثرتيله دخى مشهور اولوب ، بتون آوستراليه‌ده چيقان آلتونك ثلثانندن زياده‌سى بومهجرده چيقار. مهجرك مركزى ساحل جنوبيده بربيوك قويك ايچنده واقع (ملبورن) شهريدر. اورادن باشلايه‌رق، شمال وغرب وشرقه طوغرى برقاچ دمير يول خطى امتداد وتشعب ايديور. بومهجر آوستراليه‌نك اك اول اعمار اولنان يرى اولوب، ابتدا يكى جنوبى والسه تابع ايكن، ١٨٥١ ده بالتفريق، آيريجه برحكومت تشكيل ايتمش؛ وانكلتره قراليچه‌سنك اسميله تسميه اولنوب، او وقتدن پك زياده ترقى ايتمكه باشلامشدر . [« آوستراليه » ماده‌سنه‌ده مراجعت بيوريله.]

ويقتوريه { (Victoria) چينك انكلتره‌يه تابع (هونغ قونغ) جزيره‌سنك ساحل شماليسنده بوآطه‌نك وچينده‌كى بتون انكليز مستملكاتنك مركزى برشهر اولوب ، ١٠٠٠٠ ى آوروپالى اولمق اوزره، ١٢٠٠٠٠ اهاليسى وايشلك تجارتى واردر.

ويقتوريه ارضى { (Terre Victoria) قطب جنوبيده ٧٠° ايله ٧٩° عرض جنوبى و ١٦٣° ايله ١٧٠° طول شرقى آره‌لرنده ممتد برير اولوب ، قار وبوزلرله مستور ، و برچوق ينار طاغلرى حاويدر، كه اك يوكسلرى ٣٧٨١ متره ارتفاعى اولان (اربوس) بركانيدر.

ويقتوريه نيانزا { (Victoria Nyanza) آفريقانك اك بيوك كولى اولوب، ٠°٢٠′ عرض شمالى ايله ٣° عرض جنوبى و ٢٩°٢٠′ ايله ٣٢°٣٥′ طول شرقى آره‌لرنده ممتد اولور. نصف جنوبيسنك سواحلى بوندن مقدم زنكبار حاكميتى اراضيسندن اولوب، اليوم قسم جنوبيسى « شرقى آلمان آفريقاسى » وقسم شماليسى دخى « شرقى انكليز آفريقاسى » نامنى حائزدر . آنجق بواسملر يالكز خريطه‌لرده كوريلوب، حقيقتده كولك اطرافى كيمسه‌يه تابع اولميان اقوام زنجيه ايله مسكوندر. نيل ايرماغى بوكولك ساحل شماليسندن چيقمغله، بوجهتجه خدويت

مصره‌نك سودان ممالكی بوكوله تقرب ایتمكده‌در. مساحهٔ سطحیه‌سی ٨٣٣١٠ مربع كیلومتره اولوب، سطحی حذای بحردن ١٢٠٠ متره یوكسكدر. شمال غربی جهتنده (آره) وجنوب شرقی طرفنده (اوكروه) اسملریله ایكی بیوك وسواحلی قربنده برخیلی كوچك آطه‌لری واردر. جوارلری اهالیسی عندنده اسمی (كروه) اولوب، ١٨٦٢ ده اسپكه وغرانت و١٨٧٧ ده استانلی طرفندن كشف ودور اولنمغله، بونلر طرفندن انكلتره قرالیچه‌سنك اسمیله تسمیه اولنمشدر.

ویق‌دوزونه (Vic d'Ozona) اسپانیه‌نك بارسلونه ایالتنده وبارسلونه‌نك ٦٢ كیلومتره شمالنده برقصبه اولوب، ١٣٠٠٠ اهالیسی وجوارنده باقر وكوور معدنلریله كوزل بلور وسائر ذی‌قیمت طاشلری واردر.

ویقسبورغ (Vicksburg) ممالك مجتمعه‌نك میسیسیپی جمهوریتنده وجانسونك ٧٠ كیلومتره غربنده اوله‌رق میسیسیپی نهری اوزرنده برقصبه اولوب، ١٠٠٠٠ اهالیسی وپك ایشلك پاموق وسائره تجارتی واردر.

ویقو (Vico) ایتالیا مشاهیر علماسندن اولوب، تاریخ حقنده كندینه مخصوص برفلسفه‌سی ونوع بشرك احوال تاریخیه‌سی حقنده بعض كشفیاتی واردر. ١٦٦٨ ده ناپولیده طوغوب، ١٧٤٤ ده وفات ایتمشدر. ناپولی دارالفنوننده ٤٠ سنه تاریخ معلملكی ایدوب، مجهول وفقیر برحالده یاشامش؛ ووفاتندن چوق صكره قدری اكلاشلوب، آثاری جمع ونشر اولنمشدر.

ویلفرانشه (Villefranche) فرانسه‌ده بو اسمله برقاچ قصبه اولوب، اك بیوكلری (رونه) ایالتنده ولیونك ٢٩ كیلومتره شمالنده اولانیله (آویرون) ایالتنده (روده)نك ٢٧ كیلومتره غربنده بولنانیدر. ایكیسی‌ده قضا مركزی اولوب، برنجیسنك ١١٨٨٩ وایكنجیسنك ٩٦٤٣ اهالیسی واردر.

ویلمینغتون (Wilmington) ممالك مجتمعه‌نك (دلاوار) جمهوریتنده وفیلادلفیانك ٥٠ كیلومتره جنوبنده اوله‌رق دلاوار نهرینك منصبنده وصاغ كنارنده برشهر اولوب، ٦١٤٣١ اهالیسی وعموم ممالك مجتمعه‌یه عائد ترسانه‌سی واردر.

ویلنا (Vilna) روسیه‌نك لیتوآنیه خطه‌سنده وپترسبورغك ٩٢٧ كیلومتره جنوب غربیسنده و(ویلیا) نهری اوزرنده ایالت مركزی برشهراولوب، ١٠٩٣٦٣ اهالیسی، دارالفنونی، طب وفن جراحی، فنون بحریه، عقائد، فنون طبیه، تشریح مكتبلری، دارالمعلمین، كتبخانه‌سی، نباتات باغچه‌سی، رصدخانه‌سی، موزه‌سی، متعدد كلیسالریله سائر ابنیهٔ مصنعه‌سی وپك ایشلك تجارتی واردر.

— ویلنا ایالتی شمالاً ویتبسك وقوونو، غرباً سووالقی، جنوباً غرودنو ومینسك، شرقاً ینه مینسك وویتبسك ایالتلریله محدود اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ٤٢٥٣٠ مربع كیلومتره واهالیسی ١٣٧٣٤١٦ كشیدر. اراضیسی دوز وآلچق اولوب، كوللریله بتاقلقلری چوقدر. (نیمن) ایرماغی حدود غربیه‌سنی آیروب، بوكا تابع (ویلیا) نهری ایالتی شرقدن غربه شق، واكثر میاه جاریه‌سنی اخذایدر. هواسی صفوق، رطوبتلی وصیسلی ایسه‌ده، طوپراغی اولدقجه منبت اولوب، ذخیره، كتن، شربنجی اوتی وسائر محصولاتی وواسع اورمانلری واردر.

ویلهلم (Wilhelm, Guillaume) پروسیه قراللغنه آلمانیه ایمپراطورلغنی ضم والحاق ایدن اسبق ایمپراطور اولوب، اوچنجی فردریق ویلهلمك ایكنجی اوغلیدر. ١٧٩٧ ده طوغوب، پك كنج ایكن خدمت عسكریه‌یه كیرمش؛ وپومرانیه ورین ایالتلری والیلكی كبی بعض ملكیه مأموریتلرنده‌ده بولنمشدی. بیوك برادری دردنجی فردریق ویلهلمك زماننده ظهور ایدن ١٨٤٨ وقوعاتنده، حكومت مطلقه طرفدارلغنده‌كی شهرتندن طولایی، پروسیه‌یی تركله، بر مدت انكلتره‌ده اقامته مجبور اولمش؛ ووطننه عودتنده مبعوث انتخاب اولنمش ایسه‌ده، مجلس مبعوثانه اصلا كیرمه‌مش ایدی. برادری خسته‌لندیكنده، ١٨٥٧ ده وكیل نصب اولنه‌رق، ١٨٦١ ده، برادرینك بلا ولد وفاتی اوزرینه، پروسیه قراللغی تختنه چكمش؛ وقوهٔ بریه وبحریه‌نك تزییدوتنسیقی مقصدیله تخصیصات عسكریه‌نك تكثیری مسئله‌سنی درمیان ایدوب، مجلس مبعوثانله وهیئت وكلانك سربستی طرفدارلریله برخیلی اوغراشدقدن صكره، ١٨٦٢ ده پارس سفیری بولنان موسیو

دوبیسمارق باش وکالته نصبله ، بونڭ مهارت
واقتداریله کافهٔ موانعه غلبه چالوب، ارکان حربیه
ریاستنه نصب ایتدیکی موسیو مولتکه نڭ دخی امدادیله
عسکرینی آرزوسی وجهله تنسیق ایتمش؛ وآوستریایه
امدادایدوب، آلمانیا حکوماتنه اولان حاکمیت وحمایه
حقنی دولت مشارالیها ایله مقاسمه ایتدکدن صکره،
آلمانیه نڭ برچوق مستقل شهرلرینی وکوچك حکو-
متلرینی الحاق، ونهایت شمالی آلمانیه هیئت متفقه سنی
تشکیل ایله، برآلمان عسکری اتفاق وجوده کتیر-
مشیدی . اوچنجی ناپولیون ایله برقاچ دفعه ملاقات
ایدوب، اوجهته امین اولدقدن صکره، ایتالیا ایله
بالاتفاق، ۱۸۶۶ ده آوستریایه اعلان حرب ایتمش؛
وسادووه مظفریتنه نائل اولمغله، آوستریا دولتنی
آلمانیه حکوماتنه مداخله وحق حمایه دن آیره رق،
آلمانیه یی کندی ایچون حاضرلدقدن صکره، کیزلجه
تدارکات حربیه ده و آلمانیه حکوماتیله مذاکراتده
بولنه رق، آلمانیه اتحادینی حاضرلامش؛ و ۱۸۷۰ ده
اوچنجی ناپولیونی اعلان حربه مجبور ایدوب، بتون
آلمانیه عسکریله ونوظهور اسلحهٔ فائقه ایله فرانسه
اوزرینه هجوم ایده رك غالب کلمکله، آلساس ولورنی
ضبط ایتمکله برابر، آلمانیه ایمپراطورلغنی دخی اعلان
ایتمشدر . بوجسیم ایشلرده ویلهلم پرنس بیسمارق
و مارشال مولتکه ایله مشترکا حرکت ایدوب ،
کندیسنڭ اقتدارینه اصابت ایدن حصه نڭ درجهٔ
اهمیتی معلوم دکل ایسه ده ، هر حالده طوتدیغی
مسلکده کی ثبات ومتانتی شایان تقدیردر. اوتاریخدن
اعتباراً ویلهلمڭ مساعیسی تنسیقات عسکریه واستحکا-
مات وسائره یه و آوستریا وروسیه ایله وآیریجه ایتالیا
ایله حسن مناسباتده بولنمغه منعطف اولوب، روسیه
و آوستریا ایمپراطورلریله دفعاتله ملاقات ایتمش ؛
وعثمانلی وروس محاربه سنده بیطرف قالمغله برابر،
روسیه یه تمایل کوسترمش ایکن، محاربه دن صکره
دولت عثمانیه یه میلان کوسترمشدر . ۱۸۸۸ ده
۹۱ یاشنده وفات ایدوب، اوغلی اوچنجی فردریق خلفی
اولمش؛ واودخی خسته بولنمغله آنجق برقاچ آی حکومت
سوروب ، تورونی شمدیکی ایمپراطور ایکنجی ویلهلم
حضرتلری صندالیٔ ایمپراطوری یه کچمشدر .

ویلیام { (William, Guillaume) انکلتره-
ده بو واسمله ٤ حکمدار کلمشدر :
برنجیسی « بیج » و « جهانکیر » لقبلریله ملقب
اولوب، نورماندیه دوقه سی، « شیطان » روبرڭ
ولد غیر مشروعیدر. ۱۰۲۷ ده طوغوب، پدری
طرفندن ولد مشروع کبی تربیه اولنمشدی .
۸ یاشنده ایکن پدری وفات ایدوب ، نورماندیه
دوقه لغنه وراثتی ادعاسنده بولنانلرله بر
خیلی وقت اوغراشدقدن صکره، اوراسنی تأمین
ایتمش؛ و ۱۰۶۶ ده بلا وارث وفات ایدن واقربا-
سندن بولنان انکلتره قرالی (ادوآرد)ڭ تختنی
وصیتله کندیسنه ترك ایتدیکنی ادعا ایده رك، انکلتره یه
عسکر سوق، وغالب کلمکله، اوراڭ تختنی ده ضبط
ایتمشدی . موقعنی تأمین ایچون صاقسونیه لی دره
بکلرینڭ املاکنی ضبطله، نورمان زادکانه توزیع،
وبتون مأموریتلره نورماندلری نصب ایده رك، اهالینڭ
سلاحلرینی جمع ، وویرکیلرینی تزیید، وکندیلرینی
فرانسزجه تکلمه اجبار ایتمش ایدی. لوندره اهالیسنه
قارشی شهر مذکورڭ قله سنی یاپدیرمشیدی. اسقو-
چیه قرالی مالقولم ایله حرب ایدوب، کندیسنی عرض
اطاعته مجبور ایتمشیدی. بعده نورماندیه یی کندیسندن
فك ایتمك ایستین وفرانسه قرالی برنجی فلیپ طرفندن
تقویه اولنان کندی اوغلی روبرت ایله محاربه یه
طوتیشوب، اون بش سنه اوغراشمش؛ ونهایت فرانسه
قرالنه اعلان حرب ایدوب، ۱۰۸۷ ده (مانته)
محاصره سنده وفات ایتمشدر .

— ایکنجیسی « قوله » لقبیله ملقب اولوب ،
برنجینڭ اوغلیدر. پدری طرفندن بیوك برادری
روبرت نورماندیه وکندیسی انکلتره جه وارث حکومت
اتخاذ اولنمش؛ وپدرینڭ وفاتنده ۱۰۸۷ ده انکلتره
قرالی اولوب ، برادری بعض کبرانڭ یاردیمیله
انکلتره یی دخی ضبطه چالیشمش ایسه ده ، مقتدر
اوله میوب ، نهایت اهل صلیب محاربه سنه کیتمك
ایچون ، صاحب ترجمه دن استقراض ایتدیکی
۱۰۰۰۰ آلتون مارقه مقابل نورماندیه یی دخی
ترهین ایتمکله ، ویلیام اوراسنی ده تحت اداره سنه
آلمش ؛ وفرانسه قرالی برنجی فیلیپڭ تشویقیله
ظهور ایدن عصیانلری باصدیرمغله اوغراشمشیدی.
مظالمیله تبعه سنڭ نفرتنی قزانوب، نهایت ۱۱۰۰
تاریخنده آو اثناسنده وفات ایتمشدر.

— اوچنجیسی (اورانژ) پرنسی ایکنجی (ویلهلم
ناسو) ایله انکلتره قرالی برنجی شارلڭ قیزی (هنریته
ماریه استوآرت) اوغلی اولوب، ۱۶۵۰ ده (لاهای)ده

طوغمش ؛ و ١٦٧٢ده فلمنك حكومتى رياستنه انتخاب اولنه‌رق، اون دردنجى لويى ايله محاربه‌ده بولنان فلمنك اردوسنه قوماندە ايتمشيدى. بو محاربه‌لرده ابراز شجاعت و درايت ايدوب ، شهرت قزانمغله، قاين پدرى بولنان انكلتره قرالى ايكنجى جاق قتوليك مذهبنه اولان ارتباط و تعصبندن طولايى انكليزلرى كندندن تبريد ايتمش اولديغندن، ويليام ١٦٨٨ده برمقدار عسكرله انكلتره ساحلنه چيقنجه، مخالفين كروهى اطرافنى آلمغله، قرال جاق فرانسه‌يه چكلمكه مجبور ايتمش؛ وفلمنك رياستنى‌ده محافظه ايله برابر، انكلتره تختنه اوتورمش ايدى. قاين پدرى فرانسه قرالى اون دردنجى لويينك امداديله تختنى استرداده چاليشمش ايسه‌ده، مغلوب اولمش؛ وصاحب ترجمه فرانسزلرله برقاچ محاربه‌دن صكره، اون دردنجى لويى‌يى دخى كنديسنى تصديقه مجبور ايتمش ؛ وداخلاً اسايشى تأمين ايتدكدن صكره، ١٧٠٢ده آتندن دوشوب تلف اولمش ؛ وبالديزى (آنه) خلفى اولمشدى.

— دردنجيسى اوچنجى جورجك اوچنجى اوغلى اولوب ، ١٧٦٥ده طوغمش ؛ و بحريه‌ده خدمت ايدوب، آميرال رتبه‌سنى احراز ايتمشيدى. ١٨٣٠ده، برادرى دردنجى جورجك وفاتى اوزرينه، انكلتره تختنه چيقوب، ابتدا ويق وبعده تورى طرفنى‌ممنون ايتمكه چاليشمش ايسه‌ده، زماننده ١٨٣٢ده پارلمنتو اصولى قبول اولنمشدى. ١٨٣٧ده وفات ايدوب، اولادى اولمامغله ، يكنى بولنان والحالةهذه حكم سورمكده بولنان ويقتوريه خلفى اولمشدر.

ويموت (Weymouth) انكلتره‌نك (دورست) ايالتنده ومانشه دكيزى ساحلنده اوله‌رق (وى)‌ك منصبنده و (دورچستر)‌ك ١٦ كيلومتره جنوبنده برقصبه اولوب ، ١٣٠٠٠ اهاليسى، نهر مذكورك اوزرنده كوپريسى ودكيز حمامى واردر.

وَيمه رى ايله طبرستان بيننده جبال اوزرنده بركوچك قصبه اولوب ، كورديكنده خرابه يوزطوتمش اولديغنى ، ويمنده دخى زبيد قربنده بواسمله برقلعه بولنديغنى ياقوت حموى بيان ايديور.

ويناروز (Vinaroz) اسپانيه‌نك والنسه ايالتنده وبنيسقوله‌نك ١٤ كيلومتره شمالنده اوله‌رق آق دكيز ساحلنده برقصبه اولوب، ١٠٠٠٠ اهاليسى واردر.

وينترتور (Winterthur) اسويچره‌نك زوريخ ناحيه‌سنده وزوريخك ١٩ كيلومتره شمال شرقيسنده برقصبه اولوب ، ١٠٠٠٠ اهاليسى ، داخلى مكتبى، كتبخانه‌سى ، موزه‌سى، منسوجات، ساعت، اجزاء كيميويه وسائره فابريقه‌لرى واردر.

وينچستر (Winchester) انكلتره‌نك سوتامپتون ايالتنده وسوتامپتونك ٢٠ كيلومتره شمال شرقيسنده برقصبه اولوب ، ١٦٥٠٠ اهاليسى ومتعدد معبدلريله قتوليك رهبان مكتبى واردر.

ويندسور (Windsor) انكلتره‌نك (برسق) ايالتنده ولونده‌نك ٣٢ كيلومتره غربنده اوله‌رق تاميسه‌نك صاغ كنارنده برقصبه اولوب ، ١٢٠٠٠ اهاليسى ، انكلتره قراللرينه مخصوص استحكامات وخندقله محاط بيوك برسرايى، پك يوكسك برقله‌سى وكنيش براورمانى واردر.

ويندوبونه (Vindobona) ويانه شهرينك اسم قديميدر.

وينيپك (Winipeg) آمريقاى شماليناك دومينيون قطعه‌سنده و (سوپريور) كولنك شمال غربيسنده ٣٠′ ٥٠° ايله ٥٤° عرض شمالى و ٩٨° ايله ٣٠′ ١٠١° طول غربى آره‌لرنده بركول اولوب ، بويى ٥٠٠ واكى ١٠٠ كيلومتره‌در. فضلهٔ مياهى (سورن) نهرندن هودسون كورفزينه دوكيلور، وكوزل برشلاله تشكيل ايدر.

ويوسه (Voïoussa) آرناودلقده برايرماقدر، كه پندوس طاغندن نبعانله، شمال غربى‌يه طوغرى جريان ايده‌رك، قونيچه ، برمدى وتپه‌دلندن بعدالمرور، آولونيه‌نك شمالنده آدرياتيق دكيزينه دوكيلور. مجراسى درين اولديغندن، هيچ بريرده سقى اراضى ايده‌ميوب، منصبى قربنده بعض بتاقلقلر تشكيل ايديور. مجراسى تقريباً ٢٠٠ كيلومتره اوزوندر.

(حرف الواوك صوكى)

هـ

(باب الهاء فصل الالف الخ)

هابسبورغ { (Habsbourg) الیوم آوستریا ومجارستان دولتنده حکمفرما اولان خاندان حکمداریدر، که آلمان جنسیتنه منسوب اولوب، اسویچره‌نك بو اسمله مسمی برکوچك قریه‌سندن یدنجی قرن میلادیده ظهور ایتمشدر. مؤسسی ٦٢٦ تاریخلرنده طوغوب ٦٩٠ ده وفات ایدن آلساس دوقه‌سی (اتیفو) اولدیغی مروی ایسه‌ده، اصل شهرت واهمیت قزانان ٩١٧ دن ٩٥٤ تاریخنه‌دك آلساس قونتی بولنان « زنکین » (غونتران) در. بونك تورونی (رادبو) ١٠٢٠ ده هابسبورغ سرای مستحکمنی تأسیس ایتمشدی. بونك احفادندن اوچنجی آدالبرت برنجی اوله‌رق آلساس لاندغراوی عنوانی آلمشیدی. بونك اوغلی ایکنجی رودولفك ١٢٣٢ ده واقع وفاتنده هابسبورغ خاندانی ایکی قوله آیریلوب، (آوستریه هابسبورغی) تسمیه اولنانك رئیسی دردنجی آلبرت، و (لاوفنبورغ هابسبورغی) نامنی آلان قولنك رئیسی‌ده برادری اوچنجی رودولف اولمشدر. برنجیسنك حصه‌سنه هابسبورغ سرایله آرغوویه قونتلغی وآلساس تیمارلری دوشوب، جهازطریقیله (کیبورغ) قونتلغنی دخی قزانمشیدی. اوغلی دردنجی رودولف اسویچره طرفندن حدودینی خیلی توسیع، آلمانیه‌ده دخی آوستریه دوقه‌لغنی ضبط، ومنسوب اولدیغی خاندانك شاننی اعلا ایده‌رك، ١٢٧٣ ده آلمانیه ایمپراطورلغنه انتخاب اولنمش؛ وایمپراطور اوله‌رق برنجی رودولف اسمیله ١٢٩١ تاریخنه‌دك حکم سوروب، اوغلی آلبرت دخی ١٢٩٧ ده ایمپراطورلق صندالیٔ حکومتنه چکمش ایدی. بونك زماننده اسویچره‌لیلر قیام ایدوب، هابسبورغ خاندانی طول مدت بوقیامی باصدیرمغه چالیشمقله ضعفه دوچار اولمش؛ وعاقبت اسویچره‌ده‌کی وبرچوق املاکی الدن چیقارمشدی. ١٤٣٨ ده دخی آوستریه هابسبورغی خاندانندن ایکنجی آلبرت ایمپراطورلغه انتخاب اولنوب، او تاریخدن ١٧٤٠ سنه‌سنه‌دك آلمانیه ایمپراطورلغی ارثاً وبلا فاصله بوخاندانده قالمشدر. بعده بوخاندانك یکتا وارثه‌سی (ماریه ترزه) لورنه خاندانه منسوب برآدمه وارمغله، حکمدارلق بونك نسلنه چکوب، الیوم حکم سورن (لورنه هابسبورغی) شعبه‌سی ظهوره کلمشدر. [«آلمانیا» و« آوستریا» ماده‌لرینه مراجعت.]

— ایکنجی شعبه‌سنك حصه‌سنه‌ده لاوفنبورغ، والدشوت، ثانی هابسبورغ و (قاکفاو) املاکی دوشمشیدی. بوشعبه‌نك رئیسی اولان اوچنجی رودولفك وفاتنده بوشعبه یکیدن ایکی قوله آیریلوب، بری اسمی محافظه، ودیکری کیبورغ قونتلغی نامنی اخذ ایتمشدی. برنجیسی ١٥ نجی قرن میلادیده منقرض اولمشدر. ایکنجیسی ایسه دها اول منقرض اولوب، املاکی دیکرینه چکمشیدی.

هاتف { (سیداحمد) ایران مشاهیر شعراسندن واصفهان ساداتندن اولوب، اون ایکنجی قرن هجری اواخرنده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

ندیدم زان کل بیخار جز مهرو وفا اما
زیاران وفادل کندم واز اصفهان رفتم

هاتفی { اونجی واون ایکنجی قرن هجری عثمانلی شعراسندن درت کشی اولوب، بری ادرنه‌لی، بری آنقره‌لی، بری نیکده‌لی، وبری‌ده بروسه‌لیدر.

هاتفی { (مولانا عبدالله —) مشاهیر شعراء ایراندن اولوب ، جامی ومولانا عبدالرحمن جامی حضرتلرینك همشیره زاده‌سیدر . هرنوع شعرده وعلی‌الخصوص مثنوی نظمنده مهارتی مسلمدر. لیلی ومجنون وخسرو وشیرین کبی یوزلرجه دفعه‌لر یازلمش حکایاتی حاوی برخمسه‌سی، « هفت منظر» عنوانیله برمنظومه‌سی و « اسکندرنامه » یه تقلیداً بر « تیمورنامه » سی واردر، که تیمورلنكك محارباتنی مصور اولوب، بونك برچوق یرلرینی مکرراً محو واثباتله تصحیح ایده‌رك، قرق سنه‌ده اکمالنه موفق اوله‌بیلمشدر. منظومه‌لری مقبول ایسه‌ده، عجب وغروری اولوب ، فردوسی ونظامی کبی اعاظم شعرانك آثارینی تزییفه جرأت ایتدیکی مرویدر. وطنی اولان جامده برباغ یاپدیروب، اواخر عمرینی اوراده حالت انزواده کچیرمش؛ و٩١٨ ده وفات ایتمشدر . شو بر ایکی بیت « ظفرنامه » عنوانلی مثنویسندندر:

پس آنکه‌بسی کاومیشان تر
بزنجیر بستند بر یکدیگر
که‌در پیش خندق فصیلی بود
وزو هر یکی منع فیلی بود

هاجر { (Agar) حضرت ابراهیم (علیه‌السلام) ك ازواجندندر. منٔ اصل حلیله‌ٔ جناب ابراهیم اولان سارهٔنك جاریه‌سی اولوب ، مشارالیهایه دخی فرعون طرفندن هبه ایدلمش اولدیغی مرویدر . هر حالده حضرت سارهٔنك اولادی اولمدیغندن ، هاجر کندیلری طرفندن حضرت ابراهیم (علیه‌السلام) ه اوطه‌لق اوله‌رق ویرلمش ؛ وکندیسندن حضرت اسماعیل (علیه‌السلام) دنیایه کلمشدر . بعده حضرت ساره قیصقانمغله، هاجری اوغلیله برابریاننده طرد ایدوب، حضرت ابراهیم کندیلرینی اخذله، ارض حجازه نقل، والیوم مکهٔ مکرمه‌نك بولندیغی موقعده جرهم قبیله‌سی ایچنده اسکان ایتمشدر . هاجر ساره‌دن اول وفات ایدوب، حضرت اسماعیل حجازده قالمش؛ وعرب مستعربه‌نك پدری اولمشدر .

هادی { (موسی‌الهادی بن محمدالمهدی بن ابی جعفرالمنصور) خلفاء عباسیه‌نك دردنجیسی اولوب، ١٤٥ تاریخنده دنیایه کلمش ، و ١٦٩ ده پدرینه خلف اولمش؛ وآنجق ١٤ آیه قریب مدت اجرای حکومت ایتدکدن صکره، موصل اعمالندن عیسی آباده‌ طنه کوره‌ قضاءً وفات ایدوب، اوراده دفن اولنمشدر . برادری هارون‌الرشید خلفی اولمشدر .

هادی { ایران شعراسندن برقاچ کشینك مخلصی اولوب، اك مشهوری میر محمدهادی‌ٔ یزد جردیدر، که کاشانده نشأت ایدوب، طبابتله مشغول بولنمش، و ٩٥٠ ده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر :

بجان رسید دل ازمحنت جهان مارا
اجل کجاست‌که منت نهد بجان مارا

هارالد { (Harald) بواسمله اوننجی واون برنجی قرن میلادیده دانیمارقه ونوروجده برقاچ قرال کلوب، احواللری تماميله معلوم دکلدر .

هاربورغ { (Harbourg) پروسیه‌ده‌ها- نووره ایالتنك لونبورغ سنجا- غنده وهامبورغك ١١ کیلومتره جنوب غربیسنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، ١٩٠٧٥ اهالیسی وبرخیلی فابریقه‌لریله ایشلك تجارتی واردر .

هارتفورد { (Hartford) ممالك مجتمعه‌ده نیویورقك ١٦٥ کیلومتره شمال شرقیسنده و قونکتیقوت نهری اوزرنده قونکتیقوت جمهوریتنك مرکزی بر شهر اولوب، ٥٣٢٣٠ اهالیسی، قارشیسنده‌کی (است‌هارتفورد)له اختلاط ایتدیرر کوپریسی، دارالفنونی، صاغر ودیلسزلره مخصوص مکتبی، چینلیلره مخصوص بر مکتبی، کتبخانه‌لری، موزه‌سی، تاریخ جمعیتی، دوز وکنیش سوقاقلری، دمیر یوللریله‌ نهرده ایشلر سفائنی وبك چوق فابریقه‌لریله ایشلك تجارتی واردر .

هارتلپول { (Hartlepool) انکلتره‌نك دورهام ایالتنده ودورهامك ٢٧ کیلومتره جنوب شرقیسنده برقصبه واسکله اولوب، ١٣١٦٥ و (وست‌هارتپول) ایله برابر ٣٨٣٠٣ اهالیسی ، سفائن اعمالنه مخصوص جسیم فابریقه‌لری، کلیتلی معدن کوری اخراجاتی وایشلك تجارتی واردر .

هارج { (Harz) آلمانیانك شمال جهتنده برطاغدر، که برونسویق دوقه‌لغیله هانووره وصاقسه ایالتلری آره‌سنده جنوب شرقیدن شمال غربی‌یه ممتد اولوب، بویی ٩٦ ، اکی ١٥ الی

٣٣ كيلومتره، ارتفاع وسطيسى ٦٣٠ واك يوكسك برى ١١٤٠ مترهدر. كومش، قورشون و دمير معدنلرى چوقدر. بعض اورمانلرى‌ده واردر.

هارلم { (Haarlem) فلنكك شمالى هولانده ايالتنده وآمستردامك ١٨ كيلومتره قربنده قضا مركزى بر شهر اولوب، ٥٩٦٥٤ اهاليسى، استحكاماتى، آقادميه‌سى، نباتات باغچه‌سى، رصدخانه‌سى، پك مكمل موزه‌سى، متعدد جمعيات علميه ومؤسسات خيريه‌سى واردر. آمستردامه دمير يول ايله وبرسير سفائن جدوليله مربوطدر.

هارلينكن { (Harlingen) فلنكك (فريزه) ايالتنده و (لوواردن) ك ٢٥ كيلومتره قربنده اوله‌رق بحر شمالى ساحلنده بر قصبه اولوب، ١١٠٤٥ اهاليسى وخيلى فابريقه‌لريله انكلتره ايله ايشلك تجارتى واردر.

هارمونيه { (Harmonie) «آهنك» ديمك اولان بو اسمله اساطير يونانيه‌ده ايكى موهوم قادين اولوب، برى گويا مريخ ايله زهره‌نك قيزى وقادموسك زوجه‌سى ايدى؛ ويونانه فن موسيقى‌يى ادخال ايتمشيدى. — ديكرى گويا هرمسك زوجه‌سى اولوب، (كبير) اسميله معروف آلهۀ كاذبۀ ساميه زمره‌سندن اولديغى حالده، موازنۀ عالمدن كنايه ايدى.

هارولد { (Harold) بو اسمله انكلتره‌ده ايكى قرال گلمشدر: برنجيسى دانيمارقه‌لى بيوك قانوتك اوغلى اولوب، ١٠٣٦ ده پدرينه خلف اولمش؛ وبرادرى (هاردى قانوت) له برمدت اوغراشوب، بعده انكلتره‌نك قسم جنوبيسنى اوكا ترك ايده‌رك، اوبوشمشلرسه‌ده، متعاقباً حيله ايله وقونت غودوينك يارديميله اوراسنى‌ده ضبط ايده‌رك، اوچ سنه حكومت سورديكدن صكره، ١٠٣٩ ده وفات ايتمشدر.

— ايكنجيسى ارباب نفوذ واقتداردن قونت غودوينك اوغلى وقرال ادوآردك قاينى اولوب، ١٠٦٦ ده، اينشته‌سنك وفاتنده صندالئ حكومتى ضبط ايتمش؛ وبرمدت برادريله اوغراشدقدن صكره، نورمانديه دوقه‌سى پيج ويليام طرفندن مغلوب اولوب، حربده تلف اولمشدر.

هارون { (Aaron) انبياى بنى اسرائيلدن اولوب، لاوى سبطنه منسوب وحضرت موسى (عم) ك بيوك برادريدر. ميلاد عيسى (عم) دن ١٥٧٤ وبرروايتده ١٧٢٨ سنه اول مصرده دنيايه گلمش؛ وحضرت موسى (عم) ك بنى اسرائيلى فراعنه‌نك ظلمندن تخليص ايچون واقع اولان تشبثات وحركاتنده ياردم ايدوب، امامت ورياست روحانيه‌يه نائل اولمشيدى. حضرت موسى پلتك اولديغى حالده، حضرت هارون فصيح اللسان اولمغله، اكثريا نبى مشاراليهك يرينه نطق وموعظه ايراد ايدردى. حضرت موسانك طورده بولنديغى اثناده يهوديلر كنديسنى تضييق ايتمكله، مصريلرك (آپيس) اوكوزينه تقليداً آلتوندن بر عجل دوكدروب، اوكا عبادت ايتملرينه مساعده ايتمكه مجبور اولمش ايسه‌ده، بوخطاسى عفو بيورلمشيدى. حضرت موسادن اوچ سنه اول وارض مقدسه قبل الوصول، ١٢٣ ياشنده ارتحال ايتمشدر.

هارون { خلفاء عباسيه‌دن ايكى ذاتك اسميدر. [«هارون الرشيد» و «واثق بالله» ماده‌لرينه مراجعت.]

هارون { (ابوموسى — بن ابى الجيش خمارويه بن احمد بن طولون) مصرده اجراى امارت ايدن بنى طولونك دردنجيسى اولوب، ٢٨٣ ده برادرى ابو العساكره خلف اولمش؛ و ٢٩٠ ده شامه مستولى اولان قرامطه‌يه قارشى عسكر سوق ايده‌رك مغلوب اولديغى كبى، ٢٩١ ده دخى سواحل مصره مسلط اولان محمد بن سليم الكاتبه قارشى چيقارديغى دونتما دخى مغلوب اولمش؛ واوسنه عمى شيبان طرفندن تلف اوله‌رق، موقعى ضبط اولنمشيدى.

هارون { (خواجه —) صاحب ديوان ديمكله شهير وزرادن خواجه شمس الدينك اوغلى اولوب، مشاهير شعرادندر. شو رباعى جمله اشعارندندر:

قيمت مردم از هنر باشد
نه ز دينار واز گهر باشد
مرد بايدكه دانش آموزد
تا ز هركس شريف تر باشد

هارون بن موسى { (ابوعبدالله القارى) مشاهير نحويوندن اولوب، حديث وتفسيرده دخى يدطولى صاحبى

ایدی . من اصل یهودی المذهب اولوب، شرف اسلامه مشرف اولمش؛ و بصره‌ده یاشامشدر . اصمعی موثوقیتنه شهادت ایتمشدر.

هارون بن موسی { اندلس مشاهیر اطباسندن اولوب، اشبونه (یعنی لیزبونه) لی ایدی. ناصر و مستنصرك خدمت طبابتنده بولنمشدر.

هارون الرشید { (بن محمد المهدی بن ابی جعفر المنصور) خلفاء عباسیه‌نك بشنجیسی وجله‌نك آب رویی اولوب، ۱٤۸ تاریخنده طوغمش؛ و ۱۷۰ ده بیوك برادری موسی هادینك یرینه بغدادده مقام حکومته قعود ایتمشدر. قبل القعود پدری زماننده روملره قارشی آناطولیده ایتدیکی محاربه‌ده ابراز شجاعت ودرایتله کسب شهرت ایتمش؛ و اسکداره قدر کلمش اولدیغی کبی، زمان حکومتنده دخی اوچ دفعه روم ایمپراطوری نیکفوره قارشی حرب وغزا ایدوب، بیوك مظفریتلره نائل اولمغله، ارکلی‌یه قدر نیجه ممالکی ضبط، وروم ایمپراطورینی سنوی مقنن جزیه تأدیه‌سنه مجبور ایتمش ایدی. دیکر بش غزا دخی ایدوب، ممالکنی خیلی توسیع ایتمش؛ وطقوز دفعه ایفای حج ایدوب، حرمین اهالیسنه پك چوق احسانلر ایلمش ایدی . علوم ومعارف وصنایعك ترقیسنه چالیشوب، ارباب علم وهنری حمایه ایدردی . عدل وحقانیتی دخی التزام ایدوب، دائما تبدیل کزه‌رك، احوال تبعه‌یی تفتیش ایدردی . آنجق غضبی دخی پك زیاده اولوب، علی الخصوص زماننده او قدر نفوذ واعتبار قزانمش ومناوبه ایله وزارتی وظیفه‌سنی ایفا ایده‌رك، او قدر نعم و احسانلرینه نائل اولمش اولان برمکیلر حقنده‌کی معامله‌ء غدریه‌سیله نامنی لکه‌دار ایتمشدر. دارات ودبدبه‌سی وایتدیکی احسانلر حقنده برچوق نوادر وحکایات مرویدر. یکرمی اوچ سنه ایله اوچ آیه قریب مدت کمال سطوت و شوکتله اجرای حکومت ایتدکدن صکره، ۱۹۳ تاریخنده طوس شهرنده وفات ایدوب، شهر مذکورك قربنده دفن اولنمشدر. تربه‌سی مشهدده الیوم موجوددر . فرانقلر ایمپراطوری مشهور شارلمان ایله مناسبات دوستانه‌ده بولنوب، کندیسنه برچوق هدیه‌لر کوندرمشیدی، که بونلرك میاننده صو ایله ایشلر بر ساعت دخی بولنوب، آوروپالیلرك نظر حیرت وتعجبنی جلب ایتمشدی. اوغلی محمد امین خلفی اولمشدر.

هارونیه { مرعش قربنده برقصبه اولوب، ۱۸۳ تاریخنده هارون الرشید طرفندن بنا، وسور وقلعه‌لرله ودمیر قپولرله تحکیم اولنمش، وبعده روملرك الینه کچوب، سیف الدوله جانبندن استخلاص اولنمشدی.

هاستینغ { (Hastings) انکلتره‌نك سوسکس ایالتنده ولوندره‌نك ۸٦ کیلومتره جنوب شرقیسنده بر شهر اولوب، ۲٦ ٥٥٥ اهالیسی، سفائن اعمالنه مخصوص فابریقه‌لری وصید ماهیسی واردر.

هاسلت { (Hasselt) بلجیقه‌نك شمال شرقی جهتنده وبروکسلك ۷۲ کیلومتره شرق شمالیسنده لیمبورغ ایالتنك مرکزی برقصبه اولوب، ۱۱ ٤٦۰ اهالیسی، برچوق تقطیرخانه‌لری وبونلرك پوصه‌لریله بسلنن حیوانات تجارتی واردر.

هاشم { (بن عبد مناف بن قصی بن کلاب بن مره بن کعب بن لوی) فخر کائنات (صلی الله علیه وسلم) افندمزك جدی عبدالمطلبك پدری وبنی امیه‌نك جدی اولان عبدشمسك برادری اولوب، بو ذاته نسبتله رسالتپناه افندمزله عم پاکلرینك اولاد واحفادلرینه (بنی هاشم) و (هاشمی) اطلاق اولنور .

هاشم { (ابوعمر — بن عتبه بن ابی وقاص القرشی الزهری) صحابه‌دن اولوب، عشره‌ء مبشره‌دن سعد بن ابی وقاص (رضی الله عنه) ك برادر زاده‌سی ایدی . شجعان و فضلادن اولوب، فتح مکه کونی اسلامه کلمش؛ یرموك غزاسنده بر کوزی سقطلنمش؛ وبلاد فرسدن جلولایی فتح ایلمشیدی. صفین محاربه‌سنده، معیت جناب مرتضویده اولدیغی حالده، شهید اولمشدر .

هاشمی { عثمانلی وایران شعراسندن برقاچ ذاتك مخلصی اولوب، اکثریسا داتدندر . اك معروفلری هاشمیء کرمانیدر، که شیخ نظامینك «مخزن الاسرار» ینه تقلیداً «مظهر الانوار» عنوانیله بر منظومه‌سی واردر . ۹٤۸ ده مدینهء منوره‌ده وفات ایتمشدر .

هاشمیه { عراقده کوفه جوارنده و انبار شهر قدیمی خرابه‌لری یاننده بر

قصبه اولوب، خلفاء عباسیه‌نك برنجیسی اولان ابوالعباس سفاح طرفندن بنا، ومقر حكومت اتخاذ اولنمش؛ و ابوجعفر منصور دخی اوراده قعود ایتمش ایسه‌ده، بعده بغدادك تأسیسیله هاشمیه‌ترك اولنه‌رق، چوق وقت دوام ایتمكسزین، خراب اولمشدر.

هاقنی { (Hackney) انكلتره‌نك میدلسكس ایالتنده ولوندره‌نك ٥ كیلومتره شمال شرقیسنده بربیوك قریه‌اولوب، لوندره‌نك محلاتندن معدوددر. ١١٥١١٠ اهالیسی وفداانلقلری واردر.

هاكناو { (Haguenau) پروسیه‌یه تابع آلساس لورن ایالتنك آشاغی آلساس سنجاغنده واستراسبورغك ٢٨ كیلومتره شمالنده برقصبه اولوب، ١١٧٨٥ اهالیسی، كتبخانه‌سی، جوارنده واسع براورمانی واطرافنده كلیتلی شربنجی اونی محصولاتی واردر.

هاكین { (Haquin) نوروج قراللرندن بر قاچ كشینك اسمی اولوب، الك معروفلری ٩٣٦ دن ٩٥٨ تاریخنه‌دك حكمسورن برنجیسیله ١٢٤٧ دن ١٢٦٣ تاریخنه‌دك قراللق ایدن آلتنجیسی و ١٣٥٠ دن ١٣٦٣ تاریخنه‌دك حكومت ایدن یدنجیسیدر. برنجیسی خرستیانلغی مملكتنه ادخال ایتمكه چالیشوب، بو سببدن تلف ایدلمشدی. آلتنجیسی ایسلانده و غروئنلاندی و شتلاند ایله اورقاده جزایرینی ضبط، و برطاقم قوانین وضع ایتمشدی. یدنجیسی اسوجی دخی ممالكنه الحاق ایتمش ایسه‌ده، اسوجلیلری ممنون ایده‌مدیكلندن، اسقاط اولنه‌رق، یرینه مكلمبورغلی آلبرت نصب اولنمشدی. دانیمارقه قرالنك قیزی بولنان زوجه‌سی ماركریته بعده اسوج ونوروج ایله دانیمارقه‌یی توحید ایتمشدر.

هال { (Hal) بلجیقه‌نك برابانت ایالتنده وبروكسلك ١٤ كیلومتره جنوب غربیسنده برقصبه اولوب، ٨٨٣٠ اهالیسی وبعض فابریقه‌لری واردر.

هال { (Hall) آوستریانك تیرول خطه‌سنده و اینسبروقك ١٠ كیلومتره شرقنده و (این) نهری اوزرنده برقصبه اولوب، ٥٠١٠ اهالیسی واردر.

— آلمانیه‌ده وورتمبرغ قراللغنك (یاغست) ایالتنده و (الوانكن) ك ٣٤ كیلومتره شمال غربیسنده دخی بواسمله برقصبه اولوب، ٨٤٣٠ اهالیسی واردر.

هالبرستاد { (Halberstad) پروسیه‌نك صاقسه ایالتنده ماغدبورغ سنجاغنه تابع وماغدبورغك ٤٣ كیلومتره جنوب غربیسنده واقع قضامركزی برقصبه‌اولوب، ١٧٧٦٠ اهالیسی وبز، یوك منسوجات، غانت، ماكنه، كاغد، شكر، یاغ وسائره فابریقه‌لری ودباغخانه‌لری واردر.

هالمستاد { (Halmstad) اسوجك (كوتلاند) خطه‌سنده واستوقهولمك ٣٩٠ كیلومتره جنوب غربیسنده (هالاند) ایالتنك مركزی برقصبه اولوب، ٨٠٠٠ اهالیسی واردر.

هاله { (Halle) پروسیه‌نك صاقسه‌ایالتنده (مرسبورغ) سنجاغنه‌تابع ومرسبورغك ١٥ كیلومتره شمالنده (ساله) نهری اوزرنده واقع برشهر اولوب، ٦٠٥٠٠ اهالیسی، واسع مملحه‌لری، لنكیت معدنی، مختلف اقمشه، موم، كاغد وسائره فابریقه‌لریله مطبعه وصحافخانه‌لری‌واردر.

هالیاقمون { (Haliacmon) ماكدونیه‌ده‌كی اینجه قره صو نهرینك اسم قدیمیدر.

هالیس { (Halys) آناطولیده‌كی قزیل ایرماغك اسم قدیمیدر.

هالیفاقس { (Halifax) انكلتره‌نك یورق ایالتنده‌و یورقك ٥٧ كیلومتره جنوب غربیسنده برشهر اولوب، ٨٩٨٣٢ اهالیسی، دمیر وكومور معدنلری، پاموق وایپك منسوجات‌وعلی‌الخصوص چوخه‌فابریقه‌لری‌واردر.

— آمریقای شمالیده دومینیون قطعه‌سنك یكی‌اسقوچیه ایالتنده دخی‌بواسمله ایالت‌مذكوره‌نك مركزی برشهر اولوب، ٤٤° ٣٩′ ٣٨″ عرض شمالی ایله ٦٥° ٥٥′ ٢٦″ طول غربیده واقعدر. واسع وصاغلام برلیمان تشكیل‌ایدن برقویك ایچنده مؤسس كوزل ومنتظم برشهر اولوب، ٣٨٦٥٥ اهالیسی، پك ایشلك تجارتی و برخیلی فابریقه‌لری واردر.

— ممالك مجتمعه‌ده دخی بو اسمله برقاچ قصبه واردر .

هالیقارناسه (Halicarnasse) آناطولینك ساحل غربیسنده‌واقع (بودروم) قصبه‌سنك اسم قدیمیدر. [« بودروم » ماده‌سنه مراجعت بیوریله .]

هام (Hamm) پروسیه‌ده وستفالیه ایالتنك (آرنسبرغ) سنجاغنده وآرنسبرغك ۳۷ کیلومتره شمال غربیسنده اوله‌رق (لیپه) نهری اوزرنده برقصبه اولوب، ۸۸۸۰ اهالیسی، دمیر دوکمخانه‌لری و زراعت ماکینه‌لریله اجزاء کیمیویه فابریقه‌لری واردر .

هاماکر (Hamaker) فلمنك مشاهیر مستشرقیندن اولوب، ۱۷۸۹ ده آمستردامده طوغمش؛ و ۱۸۳٤ ده وفات ایتمشدر. عربی، عبرانی، سریانی، فارسی، سانسکری لسانلرینه وسائر السنه‌یه واقف اولوب، طول‌مدت لیده‌ده السنهٔ شرقیه معلملکی ایتمش؛ وشهرمذکور کتبخانه‌سنده‌کی کتب شرقیه‌نك دفترینی تنظیم ونشر ایلمشدر .

هامبورغ (Hambourg) آلمانیای شمالیده برلینك ۲۸٦ کیلومتره غرب شمالیسنده والبه ایرماغنك صاغ کنارنده‌اوله‌رق بوك منصبندن ۱۱۰ کیلومتره یوقاریده سربست بر بیوك شهر اولوب، ٦٢٥ ٥٥٢ اهالیسی، نهرده بیوك سفائنك دخی کیرمسنه مساعد اسکله‌سی، متعدد جدوللری ، دمیر یوللری، اسکی قسمنده طاروطولاشیقلی لکن یکیسنده کنیش ومنتظم سوقاقلری، متعدد مصنع کلیسا و خاوره‌لری، دارالعجزه‌لری، بیوك بانقه و بورسه‌سی، جسیم بررصدخانه‌سی، کتبخانه‌سی ، موزه‌سی ، ایکی بیوك تیاتروسی ، ترسانه‌سی، بحریه مکتبی، صاغر ودیلسزلره‌مخصوص مکتبی، متعددمکاتب اعدادیه‌وسائره‌سیله مؤسسات خیریه‌سی، بك ایشلك تجارت بحریه‌سی، بتون آوروپا وآمریقا اسکله‌لرینه ایشلر وابور شرکتلریله بالینه ومورینه وسائره بالیقلری صیدینه مخصوص سفائنی وبیره، شکر وسائره فابریقه‌لری واردر. آلمانیه‌نك برلیندن صکره اك بیوك شهریدر.

— هامبورغ شهری جوارلریله برابر آلمانیه ایمپراطورلغنه داخل برجمهوریت تشکیل ایدیور، که مساحهٔ سطحیه‌سی ٤١٥ مربع کیلومتره واهالیسی ٦٨١ ٦٣٢ کشیدر. ۱۸ کشیدن مرکب برهیئت اعیانی واردر، که حکومت بوهیئتك النده اولوب، انتخاب ایتدیکی ایکی شهر امینی معرفتیله اجرای حکومت ایدرلر . ۱٦۰ کشیدن مرکب برمجلس مبعوثانی دخی واردر. آلمانیه هیئت اتفاقیه‌سی مجلسنه بر وآلمانیه عمومی مجلس مبعوثانه اوچ اعضا کوندرمك حقنی حائزدر . واردات ومصارفی ۷۲ ملیون مارق راده‌لرنده‌در .

هامپشیر (Hampshire,Southampton) و نام دیکرله سوتامپتون انکلتره‌نك ایالات جنوبیه‌سندن اولوب ، جنوباً مانشه دکیزیله ، غرباً دورست ویلتس ، شمالاً برکس ، شرقاً دخی سوری و سوسکس ایالتلریله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ٤٣٣١ مربع کیلومتره اولوب، ٥٤٤ ٦٨٥ اهالی ایله مسکوندر. مرکزی وینچستر شهریدر. اراضیسی آز عارضه‌لی اولوب، ایچین ، آوون وآنتون نهرلری ایالتی شمالدن جنوبه شق ایدرلر . طوپراغی منبت وزراعتی بك ایلریدر. میاه‌معدنیه‌سی ودکیزحماملری مشهوردر. صنایعی بك ایلری دکلدر. اك بیوك شهری پورچموتدر.

هامر (Hammer) آوستریا مشاهیر مستشرقیندن اولوب، ۱۷۷٤ ده غراچده طوغمش، و ۱۸٥٦ ده وفات ایتمشدر. طول مدت استانبولده سفارت معیتنده وبرمدت مصرده بولنوب، برچوق آثار شرقیه جمع، والسنهٔ شرقیه‌یی تحصیل ایتمش؛ و ۱۸ جلد اوزره برعثمانلی تاریخیله براشعار عثمانیه تاریخی، « دولت عثمانیه‌نك اصول اداره واحوال سیاسیه‌سی » عنوانیله براثری، ملاحدهٔ اسماعیلیه تاریخی، ملوك اسلامیه فهرستی، دشت قبچاق دولتی تاریخی، تاریخ ایلخانیان ، تاریخ ادبیات عربیه وسائر آثاری واردر. تاریخ عثمانیسنده ترجمه وعربی اسماء و تعبیراته ویردیکی معانی بك یاکلش اولدیغندن ، السنهٔ شرقیه‌ده‌کی معلوماتی بك ناقص اولدیغی آکلاشیلیور ؛ مع هذا خیلی تحقیقات اجرا ایتمشدر . اکثر آثاری فرانسزجه‌یه دخی ترجمه اولنمشدر. بارون رتبه‌سنی حائز ایدی.

هاملت (Hamlet) دانیمارقه‌نك اساطیرله قاریشیق اولان تاریخ قدیمنده

یوتلاند حکمداری (هوروندیل)ك اوغلی اولوب، میلاد عیسادن تقریباً ایکی قرن اول پدرینی کندی برادری (فنغو) تلف، و ملکنی ضبطله، زوجه‌سنی تزوج ایتدیکنده، صاحب ترجمه‌یلاندن تجنن ایده‌رك قورتله بیلشیدی. انکلیز شاعر شهیری (شکسپیر) بو حکایه‌یی بر هائله صورتنده سلك نظمه چکمشدر.

هاملن { (Hameln) پروسیه‌نك هانووره ایالت وسنجاغنده وهانووره‌نك ٤٠ کیلومتره جنوب غربیسنده برقصبه اولوب، ٩٥٢٠ اهالیسی ومختلف منسوجاتله کاغد فابریقه‌لری واردر.

هامیلتون { (Hamilton) اسقوچیه‌نك لانارق ایالتنده ولانارقك ٢٠ کیلومتره شمال غربیسنده اوله‌رق قلیده خلیجنك صول کنارنده برقصبه اولوب، ١١٥٠٠ اهالیسی وکمور معدنیله خیلی فابریقه‌لری واردر. هامیلتون خاندانینه مخصوص سرایی الیوم موجوددر.

— آمریقای شمالیده دومینیون مهجرینك اونتاریوحکومتنده واونتاریوکولنك ساحلنده دخی بواسمله برشهر اولوب، ٢٧٠٠٠ اهالیسی وایشلك تجارتی واردر.

— ممالك مجتمعه‌ده دخی بو اسمله برچوق معموره‌لر بولنوب، اك بیوکلری (اوهیو) جمهوریتنده واقع و ١١٠٨٠ اهالی‌یی جامع اولانیدر.

هامیلتون { (Hamilton) اسقوچیه‌لی مشهور برخاندان اولوب، افرادندن بر چوق مشاهیر کلمشدر که بونلرك بری‌ده تألیفات واشعاریله شهرت بوله‌رق، ١٧١٧ده وفات ایتمشدر.

هاناو { (Hanau) پروسیه‌ده هسه‌ناسو ایالتنك (قاـل) سنجاغنده وقاسلك ١٤٠ کیلومتره جنوب غربیسنده اوله‌رق (ماین) نهری اوزرنده قضا مرکزی برشهراولوب، ٢٢٤١٠ اهالیسی، کنیش وتمیز سوقاقلری، کوزل باغچه وتفرجگاهلری وایپك قماشلرله خانت، چوراب وسائره فابریقه‌لری واردر.

هانغ‌چئو { (Hang-Tchéou) چینك شرق جهتنده (چان‌تانغ‌کانغ) نهرینك صول کنارنده وبونك تشکیل ایتدیکی خلیجك منتهاسنده اوله‌رق ٣٠°١٢′ عرض شمالیده واقع (چه‌کانغ) ایالتنك مرکزی برشهر واسکله اولوب، ٨٠٠٠٠٠ اهالیسی، ١٨ کیلومتره محیط دائره‌سی اولان سوری، قلعه‌سی، کوزل ریختملری، طار لکن کوزل دوشنمش سوقاقلری، مصنع بتخانه‌لری، طاق ظفرلری، طقوز قاتلی ٤ قله‌سی، پك چوق ایپك اقمشه دستکاهلری، نهرده ومتعدد جدوللرنده ایشلر سفائنی، پك ایشلك تجارتی واطرافنده پك منبت وکوزل اراضیسی واردر.

هان‌قاو { (Han-Kao) چینك وسطلرنده (هوپه) ایالتنك (هان‌یانغ) سنجاغنده وهان‌کانغ نهرینك صول کنارنده و بونهر ایله (یانغ چه‌کانغ)ك ملتقاسنده اوله‌رق ٣٠°٣٢′٥١″ عرض شمالی ایله ١١١°٥٩′٤٥″ طول شرقیده واقع بیوك برشهر اولوب، مذکور ایکی نهرك برنجیسیله (هان یانغ فو)، و ایکنجیسیله مرکز ایالت اولان (اوچانغ فو) شهرندن آیرلمش اولمغله، بو اوچ شهر ٣ ملیونه قریب اهالی ایله مسکون برتك شهرعظیم عد اولنه‌بیلیر. نهرده سفائن شهره قدر چیقمغله، پك ایشلك تجارتی واردر، وآوروپالیلره‌دخی آچیقدر. تونغان قیامنده چوق تخریب اولنمشدر.

هان‌کانغ { (Han-Kiang) چینك وسطلرنده بیوك برنهراولوب، (یانغ چه‌کانغ)ك یعنی «کوك ایرماغ» ك اك باشلی تابعلرندندر. (شن‌سی) ایالتنك حدود غربیه‌سنده‌کی طاغلردن نبعانله، شرقه طوغری جریان ایده‌رك، ایالت مذکوره‌یی بوینه شق، وصولدن برچوق چایلر اخذ ایتدکدن صکره، (هوپه) ایالتنه دخول ایله، بروقت شرقه طوغری دوامدن صکره جنوبه صکره ینه شرقه طوغری آقه‌رق، وبرطاقم قوللره بالانقسام، بعض کوللر دخی بعدالتشکیل، هان‌قاو شهرنده (یانغ چه‌کانغ) ایرماغنه دوکیلور. مجراسنك طولی ٥٠٠ کیلومتره قدراولوب، بوقاریلری سرعتلی وانیشلی ایسه‌ده، آشاغیلری سیر سفائنه صالحدر. حوضه‌سی ٥٨٠٠٠ مربع کیلومتره اولوب، وادیسی پاموق، پرنج وسائره تارله‌لرینی حاویدر.

هانون { (Hanon) قارتاجه‌ده برخاندان اولوب، افرادندن برقاچ کشی رومالیلره قارشی اولان محاربانده وسائر وقایعده تمیز ایتمشلردر.

— قارتاج مشاهیر بحریوننده دخی بو اسمده

بری اولوب ، سبته بوغازی خارجنده آفریقانك سواحلی بوینجه برسیاحت بحریه ایتمش، وسیاحتنامه‌سنی فنیکه لساننده یازمشیدی . بوسیاحتنامه‌نك لسان یونانی‌یه مترجم برخلاصه‌سی موجود اولوب ، طبع ونشر، وآوروپا لسانلرینه ترجمه اولنمشدر. هانونك میلاد عیسادن نه قدر اول بولنمش اولدیغی معلوم اولمیوب، ٥٠٠و١٠٠٠ سنه اول بوسیاحتی اجرا وآفریقا قطعه‌سنی دور ایتمش اولدیغی مظنون ایسه‌ده، پك شبهه‌لیدر.

هانووره (Hanovre) آلمانیانك شمال غربی جهتنده و برلینك ٢٥٥ کیلومتره غربنده مالقا هانووره قراللغنك وشمدی پروسیه‌یه تابع همنامی اولان ایالت واسعه‌نك مرکزی بربیوك شهر اولوب، ٢٠٩ ٥٦٠ اهالیسی ، یکی قسمنده منتظم سوقاقلریله کوزل ابنیه‌سی، اسکی قراللره مخصوص متعدد سرایلری و بونلره مربوط باغچه وموزه‌کبی آثاری ، ١٥٠٠٠٠ جلدی حاوی کتبخانه‌سی، مکمل مکتب صنایعی، حربیه مکتبی، مکتب فنونی ، مصنع کلیسالری ، متعدد میدانلریله بونلرده هیکل وستونلری ، ملسوجات، ماکنه ، اسلحه، پیانو و سائره فابریقه‌لری، پك ایشلك تجارتی وبرچوق مطبعه‌لریله صحافخانه‌لری واردر.

— هانووره ایالتی آلمانیه‌نك منتهای شمال غربیسنده واسع بریر اولوب، شمالاً بحر شمالی ایله، غرباً فلمنك حدودیله، جنوباً وستفالیه، هسه ناسو وصاقسه ایالتلریله، شرقاً ینه صاقسه و براندبورغ ایالتلریله، شرق شمالی طرفندن دخی مکلمبورغ وهامبورغله واشلسویغ هولشتاین ایالتیله محدوددر . بوحدود داخلنده ٥١°١٧′ ایله ٥٣°٤٢′ عرض شمالی و ٤°١٩′ ایله ٩°١٦′ طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولوب، شرقدن غربه بویی ٣١٠ واکی ٢٩٠ کیلومتره اولدیغی حالده، داخلنده (اولدنبورغ) دوقه‌لغنك قسم اعظمی، (لیپه) برنسلکی، برونسویق دوقه‌لغی، (برمه) مستقل شهری وهامبورغ مستقل شهرینك برقسمی وهسه ناسو ایالتنك (رینتلن) قضاسی دخی بولنمغله، هانووره‌نك مساحهٔ سطحیه‌سی آنجق ٣٨ ٤٧٤ مربع کیلومتره واهالیسی ٢ ٤٢٢ ١٧٤ کشیدر . اراضیسی دوز واووه‌لق اولوب ، بعض منفرد تپه‌لری دخی ١٧٠ متره‌لك ارتفاعی تجاوز ایتمیور. یالکز جنوب شرق جهتنده (هارج) سلسلهٔ جبالی بولنیور، که اك مرتفع محلری هانووره‌نك خارجنده اولوب ، بو ایالت داخلنده اولان یرلری ٦٣٠ متره‌یه قدر چیقار . (البه) ایرماغی شمال شرق جهتندن حدودینی تشکیل ایتدیکی کبی، وسر وامس ایرماقلری دخی هانووره‌نك اراضیسنی شق ایده‌رك، ایالت داخلنده برچوق انهار آلیرلر. اکثر طرفلری وعلی‌الخصوص قسم غربیسی آلچق وبتاقلق اولوب، دربندکی آزاولان حسابسز وکنیش کوللر ینك دیبنده (تورب) تعبیر اولنان ومحروقات یرینه قوللانیلان نباتات چوروکندن متشکل برجلس سیاه طوپراق بولنور. بوبتاقلقلر کوندن کونه قوروربلوب ، تارله‌یه تحویل اولنمقده ایسه‌ده، الیوم برچوق یرلرینی ضبط ایدوب، عمرانه مانع اولمقده‌درلر. سائر طرفلردن اکثرینك طوپراغی قومه‌لق اولوب ، بعض جهتلرده قوم بشقه اتربه ایله قاریشیق اولمغله ، اولدقچه منبت ایسه‌ده ، بعض جهتلرده دخی متحرك حالنده وغیرمنبتدر. سواحلی کیدیجه آلچلمقده اولوب، دکیزقره‌دن قزانیورسه‌ده، برطرفدن دخی فلمنکده اولدیغی کبی، سدلر واسطه‌سیله دکیزدن یرلر قزانیله‌رق ، قره‌یه تحویل اولنمقده، وبونلردن انهارك منصبلری قربنده بولنانلرینك طوپراغی پك منبت بولنمقده‌در. هواسی مختلف اولوب ، هارج طاغنده پك سرت، غرب شمالی طرفلرنده خیلی معتدل وملایم وسواحل ایله انهار وادیلرنده زیاده رطوبتلیدر. شمال غربی روزکارلری پك شدتلیدر. بتاقلقلری اراضیٔ عمومیه‌سنك یوزده ایکیسی نسبتنده اولوب، قومه‌لق وچالیلق یرلری ده چوق اولمغله برابر، زراعته ویریلن اهمیت سایه‌سنده وخندقلر حفری قوتیله خیلی محصولات یتیشدیریلوب، باشلیجه‌لری: چاودار، یولاف، آرپه، بغدای، کتن، توتون، وسر وادیسنده مصر، جنوب جهتنده پتاته وسائره‌دن عبارتدر. مرعا وچایرلریله اورمانلری ده چوقدر. بیکیر، صیغیر، قیون، کچی، وسائر حیوانات اهلیه‌سی چوقدر. هارج طاغلرنده قورشون، دمیر، آلتون، کومش، باقیر، ومنغانز وسائر طرفلرده کومور معدنلری بولنیور. محله‌لریله پترولی وچلیکلی معدن صولری ده واردر. سواحلنده کهربا وبرنوع اینجی بولنیور.

اهالیسی شمالی آلمان لسانیله متکلم اولوب ،

لسانلرینك فلمنکجه‌یه مشابهتی واردر. غرب شمالی جهتنده (فریزون) وصرف فلمنك جنسیتنه منسوب برمقدار اهالی ایله شرق طرفنده (واند) دینلن براسلاو قوم صغیری بولنیور. عموم اهالینك یوزده ۸۲سی (لوتر) مذهبنه تابع اولوب، قصوری سائر پروتستان مذاهبنده ویهودی وسائره‌در. معارفی پك ایلری اولوب ، (کوتینکه) شهرنده پك مکمل بردارالفنون ومرکزایله سائرشهرلرده مختلف مکاتب عالیه وهرطرفنده مکاتب اعدادیه ورشدیه وابتدائیه واردر. کتبخانه، موزه، رصدخانه، نباتات باغچه‌سی کبی مؤسسات علمیه وجمعیات فنیه‌سی دخی متعدددر. اك ایلری بولنان صنایعی دمیرجیلك ایله کتن وکتنو برك ایشلمسی اولوب، صنایع سائره‌سی احتیاجات محلیه‌یه کوره‌در. تجارت بریه وبحریه‌سی پك ایشلك اولوب، اکثر انهاری سیرسفائنه صالح اولدیغی کبی ، دمیر یوللری وسائرطرق ومعابری دخی مکملدر . بازار وپنایرىده چوق اولوب، اك زیاده ذخیره وحیوانات اخذ واعطاسی اجرا اولنور. هانووره اوته‌دن بری مستقل اولوب ، دوقه‌لق ومارقراولق عنوانیله اداره اولنمش؛ و۱۸۱٤ده قراللغه تحویل اولنمشدی. ۱۸٦٦ده پروسیه‌یه قارشی آوستریانك طرفنی التزام ایتمکله، سادووه غالبیتی اوزرینه ، پروسیه‌یه الحاق اولنه‌رق، نفس هانووره، هیلدسهایم ، لونبورغ، استاده، اوسنابروق وآوریخ اسملریله ٦ سنجاغه وجمعاً ۳۷ قضایه تقسیم اولنمشدر.

هانووره { (Nouveau Hanovre) یکی — اوقیانوسیه‌نك یکی برتانیه جزایر مجتمعه‌سندن بری اولوب، منتهای شمالیسی ۲°۲۲´ عرض شمالیده واقعدر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۱٤۷٦ مربع کیلومتره اولوب ، داخلی طاغلق وسواحلی منبت واورمانلرله مستوردر. اهالیسی پاپو جنسیتنه منسوب اولوب، ماهرکمیجیلردر.

هانوی { (Hanoï) هند چینینك (آنام) مملکتنده (سونغ قوی) نهری اوزرنده وبونك منصبندن ۱۷۵ کیلومتره یوقاریده ایالت مرکزی برشهر اولوب ، ٤۰۰۰۰دن زیاده اهالیسی، نهرده ایشلر سفائنی واستعداد تجاریسی واردر.

هاوانه { (La Havane) آمریقاده آنتیل جزایرینك اك بیوکی اولان قوبه جزیره‌سنك مرکزی برشهر اولوب، جزیره‌نك قسم غربیسنك ساحل شمالیسنده واقع و۲۰۰٤٤۸ اهالی‌یی جامعدر. مهم وتجارتکاه براسکله اولوب ، کوزل لیمانی، مشهورتوتون ایله‌شکروقهوه اخراجاتی، دارالفنونی، صنایع مکتبی، پاپاسلره مخصوص مکاتب مختلفه‌سی ، رصدخانه‌سی، متعدد یتیمخانه‌لریله سائر مؤسسات خیریه‌سی وکوزل تفرجکاهلری واردر.

هاوای { (Havaï) بحرمحیط کبیرك پولینسیه قسمنده وبحرمذکور جزایرینك منتهای شرق شمالیسنده‌واقع (ساندویچ) جزایرمجتمعه‌سنك اك بیوکی اولوب، ۱۸°٥۳´ ایله ۲۰°۱۹´ عرض شمالی و۱٥۷°۹´ ایله ۱٥۸°۳۰´ طول غربی آره‌لرنده ممتد اولدیغی حالده ، مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۱۳٥٦ مربع کیلومتره واهالیسی آنجق ۲٦۷٥٤ کشیدر. حالبوکه بونك اونده بری وسعتنده بولنان (اوآهو) جزیره‌سنك بوندن زیاده نفوسی واردر. اراضیسی طاغلق اولوب. ٤۰۰۰ متره‌یی متجاوز ارتفاعلرده برکانلری واردر. مشهور قپودان قوق بوجزیره‌ده قتل اولنمشدر.

— بتون (ساندویچ) جزایر مجتمعه‌سنه‌ده بعضاً (هاوای) نامی ویریلیر. [« ساندویچ » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

هاوره { (Le Havre) فرانسه‌نك آشاغی سینه ایالتنده و(روئن)ك ۸۹ کیلومتره غربنده اوله‌رق سینه ایرماغنك منصبنده تشکیل ایتدیکی خلیجك ساحل شمالیسنده ومانشه دکیزنده بربیوك شهر واسکله اولوب، ۱۱٦۳۷۰ اهالیسی، صاغلام وواسع لیمانی، دنیانك هرطرفنه وعلی‌الخصوص آمریقایه آمدشد ایدر واپورلری ، داخلی مکتب اعدادیسی ، هندسهٔ مائیه مکتبی ، مختلف مکاتب صنایعی، هندسه‌خانه‌سی، تجارت مکتبی، ۳۰۰۰۰ جلدی حاوی کتبخانه‌سی ، موزه‌سی، علوم وفنون ، زراعت وفرش اشجار جمعیتلری، دکیز حماملری، کوزل کوشکلری، سفائن اعماله مخصوص حوض ودستکاهلری، معادن دوکمخانه‌لری، مختلف فابریقه‌لری وپك ایشلك تجارتی واردر. پارسله هم سینه نهرنده سفائنله هم دمیریول ایله اختلاط ایدر.

هايتى { (Haïti) ونام ديكرله سنت دومينغ ياخود سانتو دومينغو (Saint-Domingue, Santo-Domingo) آمريقاده كى آنتيل جزايرينك جسامت وكثرت نفوسجه ايكنجيسى يعنى قوبه‌دن صكره اك بيوكى اولوب، ١٧° ٣٩′ ايله ١٩° ٥٧′ ٣٠″ عرض شمالى و ٧٠° ٤٠′ ايله ٧٦° ٣٩′ طول غربى آره‌لرنده ممتد اولديغى حالده، مساحهٔ سطحيه‌سى ٧٧٢٥٠ مربع كيلومتره واهاليسى ١٦٢٧٦٢٥ كشيدر. سواحلى پك كيرنتيلى چيقينتيلى اولوب، قويروغى كسيلك برعقرب شكلنى ابراز ايديور. باش طرفنى تشكيل ايدن غرب جهتنده ايكى اوزون شبه جزيره آره‌سنده (غونايووس) اسميله بيوك بركورفز وبونك داخلنده (غوناوه) اسميله بر آطه بولنيور. ساحل شمالى و جنوبيسنده دخى برچوق كوچك قوى وبرونلر و ساحلك قارشيسنده برطاقم كوچك آطه‌لر واردر. اراضيسى طاغلق اولوب، بتون آنتيل جزايرينك اك يوكسك طاغلرى بو جزيره‌ده‌در. جزيره‌نك بويندجه غربدن شرقه درت صره طاغلر ممتد اولوب، اك يوكسك محللرى ٢٧١٥ متره و ديكرلرى ٢٠٠٠ متره ارتفاعلرنده‌در. ساحل شمالى ايله متوازياً ممتد اولان سلسله اوطرفه طوغرى اينن انهارك شماله طوغرى آقسنه مانع اولوب، بونلرك باشليجه‌لرى اولان (ربوياقو) ايله (ربوده سامانو) غرب وشرقه طوغرى آقه‌رق، ايكى كورفزه دوكيلور. ساحل غربيده‌كى كورفزه (آرتيبونيته) اسميله بر بيوك و برقاچ كوچك وساحل جنوبيده‌ده متعدد كوچك انهار منصب اولور. جبال مذكوره‌نك آره‌لرنده وعلى الخصوص انهارك واديلرنده طار واوزون برطاقم اووه‌لر وبعض كوللر دخى بولنور.

هواسى مرتفع محللرنده معتدل اولوب، حرارت ٢٤ درجه‌يى تجاوز ايتمز، وبعضاً تحت الصفر بردرجه‌يه قدر اينر. آلچق يرلرنده ايسه حرارت ٣٧ درجه‌يه قدر چيقار. برى كانون ثانيدن مارده وديكرى حزيراندن ايلوله قدر دوام ايدر ايكى قوراقلق وبونلرك خارجنده ايكى ياغمور موسمى اولوب، بناءً عليه سنه‌ده ايكى دفعه محصول ويرر. ياغمورلرى مقنن اولوب، موسملرنده هركون برايكيشر ساعت ياغار. قرطونه‌لرى پك شدتليدر. صارى صيتمه بعضاً مستولى اولوب، على الخصوص يبانجيلرجه كليتلى تلفاتى موجب اولور. نباتاتى پك چوق اولوب، اكثر يرلرى اورمانلرله مستور وكراسته ومرانغوزلغه الويريشلى ميشه، چام وسائر اشجارى حاويدر. موز، خرما، آناناس و سائر اشجار مثمره‌سى‌ده چوقدر. اك چوق محصولى قهوه اولوب، جنسى پك مقبولدر. ديكر محصولاتى: قاقاؤ، شكر، پاموق، توتون، مصر وسائره‌در. معادن مختلفه‌سى وچليكلى وكوكوردلى مياه معدنيه‌سيله مرمر ويشم كبى احجارى پك چوق و زلزله‌لرى پك صيق اولوب، دفعاتله تخريبنى موجب اولمشدر.

جزيره اهاليسنك اونده طقوزى زنجى واونده برى زنجى ايله آوروپاليدن متولد ملز اولوب، بو آوروپاليلر آطه‌نك غرب جهتنده فرانسز وشرق طرفنده اسپانيول جنسيتنه منسوب بولنمغله، برنجى قسمده فرانسز وايكنجيسنده اسپانيول لسانى مستعمل اولوب، آنجق ايكيسى دخى غلط برصورتده تكلم اولنيور. قسم غربيسى (هايتى) وقسم شرقيسى (سنت دومينغ) اسملريله ايكى مستقل جمهوريته منقسم اولوب، برنجيسنك مساحهٔ سطحيه‌سى ٢٨٦٧٦ مربع كيلومتره واهاليسى ١٢١٠٦٢٥ كشى، وايكنجيسنك مساحهٔ سطحيه‌سى ٤٨٥٧٧ واهاليسى ٤١٧٠٠٠ كشيدر. يعنى برنجيسى چوق دها كوچك اولديغى حالده، دها معمور ومسكوندر. هايتينك مركزى كورفزك ايچنده‌كى (پورت او پرنس) وسنت دومينغك‌كى ساحل جنوبيده واقع (سنت دومينغ) در. هايتينك ٩٥ اعضادن مركب برمجلس مبعوثانيله ٢٩ اعضادن مركب برمجلس اعيانى وسنت دومينغك يالكز ٢٤ اعضادن مركب برمجلس مبعوثانى واردر. برنجيسنك واردات و مصارفى ٣٥ اخراجاتى ٦٥ و ادخالاتى ٣٠ مليون فرانق؛ ايكنجيسنك ايسه واردات و مصارفى ٨ وادخالات و اخراجاتى دخى ½٨ مليون فرانق راده‌لرنده‌در. باشليجه وارداتلرى كمرك رسمندن عبارتدر. هايتينك صلح زماننده ٧٠٠٠ نفره قريب عسكرى و ٥ قطعه‌دن مركب دونانماسى، وسنت دومينغك ايكى اوچ طابور عسكرى وايكى كميسى واردر.

بو جزيره آمريقانك تا ابتداى كشفنده قريستوف قولومب طرفندن كشف اولنه‌رق، (اسپانيوله)

تسميه اولنمشدی . اووقت (قرائب) جنسندن بر مليونه قريب اهاليسی واردی . غايتله ساكن وحليم اولان بو آدملر آز مدت ظرفنده اسپانيولرك ظلميله امحا اولنه‌رق، ١٧٥٠ ده كنديلرندن هيچ بر فرد قالمامشيدی . اووقت اسپانيولر آفريقادن زنجی اسيرلر جلبنه مجبور اولمغله، اسرای زنجيه‌سی چو . قالمغه باشلامشيدی . اون يدنجی قرن ميلاديده سائر جزائردن برطاقم فرانسزلر جزيره‌نك غرب جهتنه يرلشوب، ينه زنجی اسرا يدله اراضيی ايشلتمكه باشلامشلردی؛ وبو مناسبتله فرانسه دواق جزيره‌يی ضبط ايتمشدی . قرن حاضر ميلادی اوائلنده جزيره اهاليسی فرانسه‌ده اعلان اولنان مساواتدن بهره‌مند اولمق طلبيله قيام ايدوب، (توسن‌لوورتور) اسمنده برزنجی برحكومت مستقله تشكيل ايتمشدی . بعده فرانسه دنماتله جزيره‌يی استرداد ، واسپانيه وانكلتره دخی مداخله ايدوب، نهايت جزيره اهاليسی بونلرك جمله‌سنی اخراجله، جزيره‌نك استقلالنی تأمين ايتمشلر . بعده، داخلی برطاقم تفرقه‌لر ظهورايدوب، عاقبت ١٨٤٤ ده جزيره‌نك اهاليسی اسپانيولجه سويلين قسم شرقيسی آيريله‌رق ، كندی باشنه برجمهوريت تشكيل ايتمشدر .

هايدلبرغ { (Heidelberg) آلمانيه‌ده بادە بيوك دوقه‌لغنك مانهايم ايالتنده ومانهايمك ١٩ كيلومتره جنوب شرقيسنده اوله‌رق (نقار) نهری اوزرنده بر شهر اولوب، ٣٥١٤٠ اهاليسی،واسع بركتبخانه ايله نمونه‌خانه‌لری وعمليا تخانه‌لری حاوی مكمل دارالفنونی، ديكر متعدد مكاتبيله مؤسسات علميه‌سی، خراب لكن شايان تماشا برقلعه‌سی، ايكی كوزل كوپريسی ، پك دلنشين منظره‌سيله فرح فزا جوارلری وايشلك تجارتی واردر. كتبخانه‌سی ٣٠٠٠٠٠ جلد كتب مطبوعه‌يی وكليتلی ال يازيسيله يازلمش آثاری حاويدر . آلمانيه‌نك اك كوزل شهری اولمغله مشهوردر . پك جسيم بر فوچيسی دخی سياحينك تماشاسنه معروضدر .

هايغ { (Haïg) ارمنيلرك اساطيرله ممزوج تاريخ قديملرنده ارمنی قومنك جد اعلاسی اولمق اوزره مذكور برشخص موهوم اولوب، يافث بن نوحك نسلندن اولديغی ، وبابل قله‌سنك انشاسنده حاضربولنوب، بعده بلوس (ياخود بعل) ه تابع اولمق ايستمديكندن، ٣٠٠ توابعيله وانكولی سواحلنه كيتديكی ، واوراده مذكور بلوس ايله محاربه ايدوب، كنديسنی قتل ايتديكی مرويدر . ٤٠٠ سنه ياشاديغنه وميلاد عيسادن ٢٢٦٥ سنه اول وفات ايتديكنه قائلدرلر .

هايلبرون { (Heilbronn) آلمانيه‌ده‌وور. تمبرغ قرالغنك نقار ايالتنده ولودويغسبورغك ٢٩ كيلومتره شمالنده اوله‌رق نقار نهری اوزرنده برقصبه اولوب، ٣٣٤٦٣ اهاليسی، شكر وكاغد فابريقه‌لری، مجوهراته متعلق معمولاتی ، معادن دوكمخانه‌لری ، شامپانيه‌سی، كليتلی فدان وچيچك چيقارير باغچه‌لری وايشلك تجارتی واردر .

های‌نان { (Haï-Nan) چينك ساحل جنوبيسی قارشيسنده و تونكين كورفزينك مدخلنده بر بيوك جزيره اولوب، (قوآنغ تونغ) ايالتنك جنوبنه طوغری ممتد برشبه جزيره‌سندن ٢٨ كيلومتره كنيشلكنده بربوغازله آيرلمش اولديغی حالده، ايالت مذكوره‌يه ملحقدر . شمال شرقيدن جنوب غربی‌يه بويی ٢٠٠ كيلومتره ومساحهٔ سطحيه‌سی ٣٦١٩٥ مربع كيلومتره اولوب ، ٢٥٠٠٠٠٠ اهالی ايله مسكوندر . مركزی شمال شرقی جهتنده واقع (كيونغ چئو) شهريدر. كرك بوشهر وكرك اسكله‌سی اولان (هوی هو) انكليزلرك تجارتنه آچيقدر. اراضيسی طاغلق اولوب، قسم وسطی و جنوبيسی دها يوكسكدر . طاغلرك آره‌لرنده وقسم شماليسنده برچوق اوومه‌لر دخی ممتد اولور . وسطلرنده بولنان (اوجی‌شان) يعنی «بش پارمق» طاغلرينك ٢٠٠٠ متره‌دن زياده ارتفاعی واردر. طاغلری بالطه كورمه‌مش پك صيق اورمانلرله مستور اولوب، بوطاغلردن برچوق انهار اينه‌رك،اووه‌لريی سقی ايله سواحلندن دكيزه دوكيلور. اووه‌لرنده برنج، شكرقامشی، توتون، سيسام وسائره حاصل اولور. طاغلرده فيل، كركدان، بيوك كيكلر ميمونك انواعی واورانغ اوتانغه بكزر برجنس نسناس، يلانك انواعی وپك چوق حشرات بولنور. آريلری چوق اولوب، كليتلی بال وبال مومی چيقار ، وپك چوق موم يايبلوب، اخراج اولنور . سواحلنده اينجی وصدف ايله باغه چيقار . انهارينك صولری آلتون

ریزه‌لرنی سوروكلمكله، چامورلرنده طوپلارلر. هواسی معتدلدر. سواحل اهالیسی چینلی اولوب، طاغلرده نیم وحشی حالنده یرلی برقوم بولنیور. چینلیلر برملیون قدردر.

هاینكن { (Heinecken) آلمانیه‌نك (لوبك) شهرنده ١٧٢١ ده طوغمش خارق‌العاده برچوجق اولوب، برقاچ آیلق ایكن لقردی سویلر، بر یاشنده ایكن تاریخ انبیایی وایكی یاشنی بیتره‌مه‌دن مكمل صورتده جغرافیا وتاریخی بیلیردی. اوچ یاشنده ایكن فرانسزجه ولاتینجه آكلار وسویلر ایدی. یالكز سوت نینه‌سنك سودیله بسلنوب، بش یاشنده ایكن، ممه‌دن كسمكه چالیشلمشلرسه‌ده، بشقه‌شی یمكه آلیشه‌میوب، وفات ایتمشدر.

هاینو { (Hainaut) بلچیقه‌نك ایالتندن اولوب، شمالاً غربی وشرقی فلاندره، شمال شرقی جهتندن برابانت، شرقاً نامور ایالتلریله، جنوباً وجنوب غربی جهتندن دخی فرانسه حدودیله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ٣٧٢٢ مربع كیلومتره واهالیسی ١٠٩٠٢٥٠ كشیدر. مركزی (مونس) شهریدر. اراضیسی آز عارضه‌لی اولوب، اسقو وموزه حوضه‌لرینه منقسم اولدیغی حالده، ایكی حوضه آره‌سنده‌كی خط تقسیم میاه ٣٥٠ متره‌دن آلچق تپه‌لردن عبارتدر. مذكور ایكی ایرماغه دوكیلور انهاری چوقدر. ذخیره وسائر محصولات یتیشیرسه‌ده، الك زیاده پنجار، توتون وسائر صنایعده مستعمل نباتات یتیشدیریورلر. اورمانلری وچایرلری چوق اولوب، كلیتلی بیكیر وصیغیر بسلنیر. كومور معدنلری پك چوق اولوب، مرمر وسائر احجار انواعی دخی چیقار. صنایعی پك ایلری اولوب، دمیرخانه‌لری، دوكمخانه‌لری، مختلف منسوجات ونفیس دانتله، جام وسائره فابریقه‌لری پك چوقدر. اكثر انهاری سیرسفائنه صالح اولدیغی كبی، دمیر یوللری‌ده پك زیاده‌در. ایالت ٦ قضادن مركب اولوب، ٣٣ ناحیه و ٤٣٥ دائره‌یی حاویدر.

هبار { (بن الاسود بن المطلب القرشی) صحابه‌دن اولوب، قبل الاسلام حضرت زینب بنت رسول‌الله (رضی‌الله‌عنها) زوجی ابوالعاص طرفندن مكه‌دن مدینه‌یه كوندرلدیكنده، سفهاء قریشدن برقاچ كشی‌ایله یولده مشارالیها حضرتلرینك اوكنه چیقه‌رق، تهدید ایتمكله، وضع حمل ایتملرینی موجب اولمش؛ و رسالتپناه افندمز جانبلرندن قانی هدر بیورلمش ایكن، فتح مكه‌دن صكره نزد نبوی‌یه كله‌رك، طلب عفو ایله قبول اسلام ایتمش؛ وعفو جناب نبوی‌یه مظهر اولوب، فیمابعد اسلامده ثبات وحسن حركت ایلمشدر. —(هبار بن سفیان بن عبد الاسد القرشی المخزومی) دخی قدمای صحابه‌دن وحبش مهاجرینندن اولوب، مؤته ویا اجنادین محاربه‌سنده شهید اولدیغی مرویدر.

هبروس { یاخود هبره (Hébre, Hébrus) مریچ ایرماغنك اسم قدیمیدر.

هبریده { (Hebrides) اسقوچیه‌نك ساحل غربیسی قارشیسنده بحر محیط آطلاسیده واقع برطاقم آطه‌لر اولوب، ایرلانده ایله اسقوچیه آره‌سنده‌كی (قانتیر) بوغازندن اسقوچیه‌نك شمال غربی اوجنده واقع (ورات) برونی حذاسنه‌دك ممتد اولورلر. ایكی‌یه منقسم اولوب، آچیقده وغرب شمالی جهتنده بولنانلره اصل هبریده یاخود (وستر ایسلاند) یعنی «جزایر غربیه» و ساحله دها قریب اوله‌رق شرق جنوبی جهتنده كیلره (اینر هبریده) یعنی «داخلی هبریده» نامی ویریلیور. برنجی طاقم ٥٤′ ٥٦° ایله ٣٠′ ٥٨° عرض شمالی آره‌سنده ممتد اولورلر؛ وساحلدن بعدلری ٢٤ الی ٤٨ كیلومتره‌در. ایكنجی طاقم ٣٥′ ٥٥° ایله ٤٢′ ٥٧° عرض شمالی آره‌سنده ممتد اولوب، اكثری ساحله پك قریبدرلر. الك بیوكلرینك اسملریله مساحهٔ سطحیه‌لری بروجه آتیدر:

لویس	١٩٣٨	مربع كیلومتره
اسكیه	١٣٩٦	» »
مول	٨٥٦	» »
ایسلی	١٤٢	» »
جورا	٢٠٧	» »
سوت اوئیست	٣٢٩	» »
نورت اوئیست	٣٠٦	» »

اراضیسی قیالق و طاغلق اولوب، مع هذا هیچ بر یرلری ١٠٠٠ متره ارتفاعنی تجاوز ایتمیور. ساحللری پك كیرنتیلی چیقنتیلی ونوروج ساحلی كبی قره‌لرك ایچنه پك درین كیرمش خلیجلرله دكیزك ایچنه اوزانمش اوزون برونلردن عبارتدر. اكثر طرفلری چیلاق وحزن انكیزدر. هوالری صغوق وسرتدر. محصولاتلری یوق كبی اولوب، منابع

ثروتلری دكز قوشلرینك تویلریله سوده، دمیر، قورشون، كومش، بالیق وساثره‌دن عبارتدر. قبل التاریخ ازمنه‌دن قالمه برچوق مغاره وساثر اثرلری واردر. بیوك كوچك جمله‌سی ۳۰۰ قدر اولوب، ۸٦ سی مسكوندر. اهالیسی ۱۱۰۰۰۰ قدر اولوب، جمله‌سی كلت لسان قدیمندن قالمه (غائلیق) لسانیله متكلمدرلر.

هبریده { یكی — (Nouvelles Hébrides) بحر محیط كبیرك (ملانسیا) قسمنده برجزایر مجتمعه طاقمی اولوب، سالومون جزایرینك جنوب شرقیسنده ویكی قالدونیه‌نك شمال شرقیسنده اوله‌رق، ′٤ °١٣ ایله ′١٥ °٢٠ عرض جنوبی و′١٠ °١٦٤ ایله ′٣٠ °١٦٧ طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولورلر. جمله‌سی ۲۱ آطه اولوب، مساحهٔ سطحیه‌لری ۱۳۲۲۷ مربع كیلومتره ونفوسلری ۷۰۰۰۰ كشیدر. الك بیوكلری: مالیقولو، تانه، سنت بارتلمی، اوورو، پنتاقوت، اورومانغه، ابریصلر آطه‌سی و مونوماندر. اهالیسی وحشی ایسه‌ده، برآز زراعت و صنعتله اشتغال ایدرلر، و مهمان نوازلقلری واردر. سیاحه پك چركین آدملردر. آطه‌لرك طوپراغی پك منبت اولوب، شكر قامشی، موز، هندستان جوزی، اككك آغاجی، پورتقال، انجیر وساثره حاصل اولور. حیوانانی كچی، طوموز وصیچاندن عبارتدر. الك اول قپودان كیروس طرفندن ۱۵۰٦ ده كشف اولنوب، بعده بوكنویل و قپودان قوق طرفندن زیارت، وبونك طرفندن بو اسمله تسمیه اولنمشلردر.

هبل { جاهلیتده بنی كنانه قبیله‌سنك عبادت ایتدیكی برصنم اولوب، قریش عندنده دخی عبادتی مرعی ایدی. كعبه داخلنده قرمزی عقیقدن معمول بر تمثالی اولوب، بر قولی قیریق اولمغله، آلتوندن یاپمشلردی. فتح مكه‌ده ساثر اصنامله برابر كسر بیورلمشیدی.

هبه { (Hébé) اساطیر یونانیه‌ده كنجلك معبودهٔ موهومه‌سی زعم اولنوب، مشتری ایله یونونك قیزی اولدیغنه اینانیرلردی. كویا الههٔ كاذبه‌یه ساقیلق ایدوب، بركون بو وظیفه‌یی ایفا ایتمكده ایكن، دوشدیكندن، حجابندن بردها مجلسه كیرملك ایستمه‌مش، و وظیفه‌سی مشتری طرفندن (غانیمد) اسمنده كوزل بر دلیقانلی‌یه احاله اولنمش ایدی. كویا هركول سمایه چیقدیغنده (هبه) یی تزوج ایتمشیدی. قورنته‌ده بونك عبادتنه مخصوص بیوك بر عبادتخانه وار ایدی.

هجر { جزیرة العربك الحسا و بحرین دینلن شمال شرقی قسمنده یعنی بحر فارس ساحلنده مشهور بربلده اولوب، وقتیله خطهٔ مذكوره‌نك مركزی اولمغله، خطه‌یه دخی بعضا بواسم ویریلیردی. شمدی خراب حالنده‌در. — حضرموتده دخی بواسمله ایكی قصبه ویمنك ایچ طرفنده برمعموره وار ایدی. عبری وعرب حاره لساننده بواسم «قریه» دیمك ایدی.

هجری { اوننجی قرن هجری عثمانلی شعراسندن اولوب، استانبول قاضیسی ایكن وفات ایتمشدر. شوبیت اوننكدر:

یمه هجران غمین ای دل اجلدن اوكدین اولمش یوق
یترچك غصهٔ خطین یازلمشده یولمش یوق

— فرس شعراسندن دخی برقاچ كشینك مخلصی اولوب، الك معروفی (ری) لی محمد شریف هجریدر، كه مولانا امیدینك اقرباسندن اولوب، اصفهانده وزارت خدمتنده بولنمشدر. سلامی وكلامی مخلصلریله معروف ایكی برادر هركون صاحب ترجمه حقنده بر شعر سویلیه‌رك، جائزه امیدیله سلامنه طوردقلرندن، بوحاله مناسب شوبیتی سویلمشدر:

دو چیزاست بدتر زتیغ حرامی
كلام سلامی سلام كلامی

هجسیاس { (Hégésias) یونان قدیم مورخلرندن اولوب، میلادعیسادن ۳۰۰ سنه اول برقه‌ده كندینه مخصوص برفلسفه تدریس، ودنیاده آجیلرك لذایذه غلبه‌سنی وسیله اتخاذ ایله، اتلاف نفسی توصیه ایدردی. طلبه‌سندن برقاچ كشینك بونصیحتی اجرا ایتملری اوزرینه، بطلیوس طرفندن مدرسه‌سی تعطیل، وكندیسی نفی اولنمشدی.

هجل { (Hetzel) آلمانیا مشاهیر مستشرقیننده اولوب، ۱۷۵٤ ده كونیكسبرغده طوغمش؛ و۱۸۲۹ ده وفات ایتمشدر. طول مدت آلمانیه مكاتبنده السنهٔ شرقیه معلملكی ایتمش؛ وعبرانی، سریانی، كلدانی وعربی لسانلرینك تحصیلنی

تسهیل ایده‌جك بر خیلی كتابلر ترتیب ایله، توراتی ترجمه ایلمشدر.

هدایی { عثمانلی شعراسندن ایکی ذاتك مخلصیدر : برنجیسی (مصطفی — افندی) اوتنجی قرن هجری علماسندندر.

— ایکنجیسی شیخ‌الاسلام (اخی زاده حسین افندی) در، كه ترجمهٔ حالی «حسین افندی» ماده‌سنده سبق ایدوب، شوراده شو بیتنی ذكر ایله اكتفا ایدیورز:

شاید وفاایده دیو اول یار پرجفا
صبر ایلرایدم ایلسه عمرم اكر وفا

هدایی { [« عزیز محمود افندی » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

هدویجه { (Hedwige) مجارستان قراللرندن (لویی) نك قیزی ووارثه‌سی اولوب، ١٣٨٦ ده لیتوآنیه دوقه‌سی (یاكلون)ه وارمش؛ و بونك بشنجی (ولادیسلاس) اسمیله لهستان قرالی اولمسی اوزرینه، لهستان ایله لیتوآنیه برلشمش ایدی. لیتوآنیه‌ده خرستیانلغك نشر وتعمیمنه خدمت ایتمش؛ و ١٣٩٩ ده وفات ایلمشدر.

هرا { [« معاذالهرا » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

هرات { افغانستانك شمال غربی جهتنده ٢٢َ ٣٤° عرض شمالی ایله ٤٩َ ٥٩° طول شرقیده و (هری رود) ك ساحل شرقیسنده قدیم و مشهور بر شهر اولوب، وقتیله خراسان خطهٔ واسعه‌سنك كرسیسی والیوم بر درجه‌یه قدر ممتاز بر خانلغك مركزیدر. اهالیٔ حاضره‌سنك مقداری ٥٠٠٠٠ ایله ١٠٠٠٠٠ آره‌لرنده تخمین اولنیور. صنعی بر صرتله وسور وخندقله محاط اولوب، برقلعه‌سی دخی واردر. ایكی اوزونلی چارشی شهرك طول وعرضنجه ممتد اولوب، وسط شهرده تقاطع ایتدكلری یرده یوكسك وكنیش بر قبه بولنیور. اكثر سوقاقلری طار و اوزتیلی اولوب، چنكیز زماننده بعدالتخریب یكیدن اعمار اولنمش والحالة هذه ینه مشرف‌خراب اولان جامع كبیردن بشقه اسكی آثار عمرانندن برشیٔ قالمامشدر، وذكره شایان ابنیه‌سی یوق كیبدر. یالكز دیوان نامیله خانلرك اقامتكاهی اولان بیوك بر قوناغی، و امام رضا (رضی الله عنه) ك مقامی نامیله بر زیارتكاهی واردر. اطرافی بر قاچ ساعتلق مسافه‌یه قدر غایتله منبت ومحصولدار وكوزل اولوب، هر طرفدن صولر نبعان وجریان ایدر؛ و هریروددن صنعی جدوللرله صولراووه‌لرده طاغیله‌رق، اراضی‌یی سقی واحیا ایتمكله، فرح فزا باغچه‌لر وجوده كلمشدر؛ ولذتده امثالسز میوه‌لرك انواعی حاصل اولور. هواسی صاغلام اولدیغی كبی، هریرودك صوبی ودیكر میاه جاریه‌سی‌ده پك براق و خفیفدر. ایران ایله تركستان وهند وچین یوللرینك برلشدیكی برنقطه‌ده واقع اولمغله، اهمیت تجاریه‌سی دخی پك بیوكدر؛ و اوورالره مدنیت كیردكده، پك بیوك وتجارتكاه برشهر اولوب، اسكی معمورینی عودت ایده‌جكنده شبهه یوقدر. پك اسكی برشهر اولوب، اسم قدیمی (آریا) یاخود (هری) در. بیوك اسكندرطرفندن توسیع وتزیین اولنه‌رق (آلكساندریاآریانه) تسمیه اولنمشدی. دور اسلامده چوق ترقی ایدوب، جغرافیون اسلام مدح وتعریفنده اطرا ایدیورلر. مدنیت اسلامیه‌نك اك پارلاق مراكزندن اولوب، مدارس وسائرمؤسسات علمیه ایله مملو ایدی، وپك چوق علما وادبانك منشئ بولنمشدر. نسبتنده (هروی) دینلیر. شمدیكی اهالیسی ایرانی، افغانی، ترك، هندی وسائراقوام اسلامیه ایله برمقدار یهودیدن مركبدر. شهرده پك نفیس خالیلر ایله قوزی دریسندن قلپاق وسائره اعمال اولنور. هراتك جوارلری (اهم آریه) نك وطن اصلیسی و مبدأ و منشئی اولدیغی مظنوندر.

هراقلیت { (Héraclite) یونان قدیم حكماسندن اولوب، میلاد عیسادن ٥٠٠ سنه اول (افس) یعنی آیاثلوغده یاشامشدر. حزن وكدره میل طبیعیسی اولوب، نهایت دنیادن نفرت ایده‌رك، بر طاغه چكلمش؛ و اوراده قصداً آج قاله‌رق تلف اولمشدر. كائناتك اساسی آتشدن عبارت عد ایدوب، آهنك عمومی وتضاددن عبارت ایکی قوهٔ مخالفه‌نك حكم سوردیكنه معتقد ایدی. آثارندن یالكز بر قاچ فقره بولنمشدر.

هراقلید { (Héraclide) یونان قدیم حكماسندن اولوب، قبل المیلاد

دردنجی قرنده قره دکیز ارکلیسنده ظهور ایتمش؛ وآتنه‌یه کیدوب، افلاطوندن وبعده آرسطودن درس آلمش ایدی. آثارندن یالکز بعض فقره‌لر باقیدر.

هراقلید { (Héraclides) یونان قدیمك هرکول ویا هراقلیس دیدکلری قهرمان موهوملری نسلندن زعم ایتدکلری برطاقم حکمداران سلاله‌لری اولوب، مورەده و سائر طرفلرده حکم سورمشلردر.

هراقلیس { (Héraclès) [«هرکول» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

هراقلیوس { (Héraclius) قسطنطینیه روم ایمپراطورلرندن ایکی کشینك اسمی اولوب، برنجیسی آفریقا اکسارخلرندن برینك اوغلی اولدیغی حالده، ٦١٠ تاریخنده ظالم فوقاسی اسقاطله، یرینی ضبط ایتمش؛ وابتدا آوروپاده آوارلر وآسیاده ایرانیلر ممالکنی ضبط ایدوب، کندیسنك حکمی قسطنطینیه‌یه منحصر قالمش ایسه‌ده، بعده ایرانیلره غلبه چاله‌رق، فرات قدر اولان یرلری استرداد، وآوارلری دفع ایتمش؛ وصکره غزاة اسلام شام وفلسطین وجزیره ومصری فتح ایتمکله، ینه ملکی تدنی ایدوب، مسائل مذهبیه ایله اشتغاله باشلامش ایدی. وفاتنده هراقلیوس قسطنطین وهراقلیوناس اسملریله ایکی اولاد براقوب بونلر مشترکاً حکم سورمشلردر.

— ایکنجیسی (هراقلیوس قسطنطین) برنجینك اوغلی اولوب، پدرینك وفاتنده ٦٤١ ده برادری هراقلیوناس ایله مشترکاً تخته قعود ایتمش ایسه‌ده، برقاچ آی صکره اوکی والده‌سی طرفندن مسموماً وفات ایتمشدر.

هراقلیوناس { (Héracleonas) قسطنطینیه روم ایمپراطورلرندن اولوب، ٦٤١ تاریخنده برادری هراقلیوس قسطنطین ایله مشترکاً صندالیٔ حکومته چیقمش؛ وبعده برادرینك مسموماً وفاتی اوزرینه، یالکز قالوب، مظالمنه بناءً، برقاچ آی صکره اسقاط، وبورنی قطع اولنه‌رق، نفی اولنمش؛ ومنفاده وفات ایتمشدی.

هراقلیه { (Héraclée) ازمنهٔ قدیمه‌ده هراقلیس ویا هرکول نام قهرمان موهومه منسوب عد اولنور برقاچ شهر وقصبه اولوب، الیوم موجود اولانلری (ارکلی) نامیله معروفدرلر.

هربلو { (D' Herbelot) فرانسه مشاهیر مستشرقیننداولوب، ١٦٢٥ ده پارسده طوغمش، و ١٦٩٥ ده وفات ایتمشدر. عربی، عبرانی، سریانی وفارسی لسانلرینه آشنا اولوب، «کتبخانهٔ شرق» عنوانیله حروف هجا ترتیبیله امم وممالك شرقیه‌نك جغرافیه وتاریخنه متعلق احوالندن باحث بیوك برکتابی واردر، که بعده بشقه‌لری طرفندن ذیلاً اکمال اولنمشدر.

هرسك { (Herzégovine) بوسنه‌نك جنوب غربی کوشه‌سندن عبارت اولوب، اکثریا بوسنه ولایتنه ملحق برسنجاق وبر آره‌لق آیریجه بر ولایت اتخاذ اولنمشدی. شرقاً وشمالاً بوسنه، غرباً دالماچیه، جنوباً دخی قره‌طاغ ایله محدود اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ٩١١٩ مربع کیلومتره واهالیسی ٢١٩ ٥١١ کشیدر. مرکزی (موستار) قصبه‌سیدر. اراضیسی طاغلق وطاشلق اولوب، هرطرفی کلسی قیالردن عبارت ویك صربدر. الك مرتفع جهتی جنوب شرقی طرفی اولوب، ٢٦٠٠ متره ارتفاعی اولان (دورمیتور) طاغی شمدی قره‌طاغ حدودی داخلنده ایسه‌ده، اوجهتده قاچقو قربنده واقع (وولویاق) طاغنك ٢٢٦٠ وحدود شرقیه‌سنده واقع (ترسقاویجه) نك ٢١٢٨ وفوچه قربنده واقع (للیا) طاغنك ٢٠٧٠ متره ارتفاعی واردر. سائر طاغلری ١٠٠٠ ایله ٢٠٠٠ متره آره‌لرنده‌در. یالکز شرق جهتنده آز بر برینك میاه جاریه‌سی (دربنه) نهرینه دوکیلوب، طونه یعنی قره دکیز حوضه‌سنده وسائر طرفلری (نارنته) ونام دیکرله (نرتوه) نهری حوضه‌سی داخلنده یعنی آدریاتیق مائله‌سنده‌در. نهر مذکور قره‌طاغ حدودنده نبعان ایدوب، ابتدا شمال غربیه طوغری جریانله، حدود شمالیه‌سنه واصل اولنجه بوسنه‌دن کلن برچای اخذ ایده‌رك، جنوبه وبعده جنوب غربیه طوغری دونه‌رك، دالماچیه‌یه کیرنجه، غربه طوغری دوتوب، نارنته کورفزنده آدریاتیقه دوکیلور. سائر چایلری کاملاً بو نهره دوکیلور. بوچایلرك چوغی سیل کبی شدتله وچاغلیانلر تشکیل

ایدەرك، وبرچوق یرلردە برك آلتنه طالوب صکره ینه ظهور ایدەرك آقار. اك بیوك واك غربیلری (نرینیه) در. اراضیسنك ثلثانی طاشلق وطاغلق اولەرق اراضیٔ خالیەدن و قالان ثلثنك ۲۲۰۰ مربع کیلومترەلکی اراضیٔ مزروعه، ۲۲۰۰ کیلو مترەلکی اورمان و ۱۶۰۰ کیلومترەلکی مرعادر. محصولاتی بغدای، مصر، آرپه وسائر حبوبات ایله سبزه ومیوەدن عبارت اولوب، ذخیرەسی احتیاجات محلیەیه کفایت ایتمز. قیون، صیغیر وسائره اولەرق برمقدار حیوانات اهلیەسی اولوب، اخراجاتی بیاغی ودریدن عبارتدر. صنایع وتجارتی الآن پك کریدر. اهالیسی بوشناقلر وقره طاغلیلرله همجنس اولوب، مذهبجه همان مساوی مقدارلردە مسلم، اورتودوقس وقتولیکدن مرکبدر. آنجق صرب جنسیتنه منسوب اسلاولردن سیما واخلاق واطوارجه برآز فرقلی اولوب، اوزون بویلی و جسور آدملردر، وسو-یلدکلری لسان دخی دها درشت وسرتدر، که بوده اورالرك اهالیٔ قدیمەسی بولنمش اولان آرناؤدلرله دها زیادە قاریشمش اولدقلرینه دلیلدر. هرسك بوسنه وهرسك ولایتنی ترکیب ایدن ٦ سنجاغك بری اولوب، ۱۰ قضایه منقسمدر.

هرسك زاده [«احمد پاشا (هرسك زاده —)» مادەسنه مراجعت بیوریله.]

هرشل (Herschell) اعاظم هیئتشناساندن اولوب، ۱۷۳۸ دە آلمانیەنك هانووره شهرندە طوغمش، و۱۸۲۲ دە وفات ایتمشدر. برماهر موزیقەجینك اوغلی اولوب، کندیسی دخی ابتدا بوصنعته سلوك، و ۱۷۵۹ دە انکلترەیه انتقال ایدەرك، ویردیکی چالغی درسلرندن آلدیغی اجرتله پك فقیرانه یاشامقدە، و بوش وقتلرینی علوم ریاضیه وهیئت کتابلرینك مطالعەسنه صرف ایتمکدە ایدی. کیدەرك هیئتله جدی صورتدە اشتغاله باشلایوب، دوربین وسائر آلات لازمەنك مبایعەسنه کیسەسی مساعد اولمدیغندن، محتاج اولدیغی آلتلری کندی الیله یاپمغه مجبور اولمش؛ و٤ سنەلك سعی واهتمامله وجودە کتیردیکی ۱۲ مترە اوزون بر دوربین اووقت موجود دوربینلرك اك مکملی بولنمش ایدی. بو آلاتله استناداً تدقیقات وتحریات فلکیه: «بولنەرق، ۱۷۸۱ دە (اورانوس) سیارەسنی، ۱۷۸۷ دە بونك ییکلرینی و۱۷۸۹ دە زحلك یکیدن ایکی ییکنی کشف ایتمشدی. منظومهٔ شمسك ثابت اولمیوب، هرکول سیارەسنه طوغری حرکتدە بولندیغنی، وسحیبەلرك حسابسز نجومدن مرکب اولمسیله بونلردن اطرافدە بولنانلرك مرکزدە کیلرك اطرافنه دوراتدیکنی کشف ایدەرك، علم هیئته بریکی دورنرق آچمشدی. قرال اوچنجی جورج بومساعی وخدمات فنیەسنی تقدیرایله، کندیسنی تحت حمایەسنه آلەرق، (وبندسور) سرایی یاننده برخانه اعطا، وتخصیصات کافیه تعیین ایتمکله، هرشل اك بیوك کشفیات فنیەسنی اوراده اجرا ایتمشدر. دوربین وسائر آلاتك اعمالندە برادری آلکساندر وهمشیرەسی قارولینه دخی کندیسنه معاونت ایتمشلردر. لوندره جمعیت علمیەسیله پارس آقادمیەسی طرفلرندن اعضالغه قبول اولنمشدی. هیئت ونجوم وفن بصر وآلات رصدیه حقندە برچوق تالیفات وخاطراتی اولوب، جملەسی جمع ونشر اولنمشدر. — اوغلی جون هرشل (که ۱۷۹۲ دە طوغمشدی) پدرینك علم وفننه وآلات رصدیه وبصریه حقندەکی سرائرینه وارث اولوب، فن هیئت وبصره خیلی خدمتلر ایتمشدر.

هرفورد (Hereford) انکلترەنك غرب جهتندە غلوچسترك ۳۵ و لوندرەنك ۲۰۰ کیلومترە غرب شمالیسندە قونتلق مرکزی برقصبه اولوب، ۱۸۳۵۰ اهالیسی، مصنع برکلیساسی، کتبخانەسی، تیاتروسی، ذخیره وسائره تجارتی واطرافندە باغچه وفدانلق وچایرلرله مستور کوزل اراضیسی واردر.

— هرفورد قونتلغی غرباً برقنوق ورادمور، شمالاً اشروپ، شرقاً وورچستر، شرق جنوبی طرفندن غلوچستر، جنوباً مونموت قونتلقلریله محدود اولوب، مساحهٔ سطحیەسی ۲۱٦٤ مربع کیلومترە واهالیسی ۱۲۵۳۷۰ کشیدر. (سورن) خلیجنه دوکیلن (وبن) نهری ایالتی شق ایدوب، بتون میاه جاریەسنی جمع ایدر. اراضیسی عارضەلی اولوب، اك یوکسك محلی ۸۱۰ مترە ارتفاعندەدر. طوپراغی پك منبت وزراعتی پك ایلریدر.

هرفورد (Herford) پروسیەیه تابع وستفالیه ایالتنك (میندن)

سنجاغنده ومیندنك ٢٨ كیلومتره جنوب غربیسنده برقصبه اولوب، ١١٩٧٠ اهالیسی و پاموق وكتن بز وابیلیك فابریقه‌لری واردر.

هركند { اقصای بلاد هندده وهند ایله چین آره‌سنده بردكیز اولوب، سرندیب جزیره‌سنك‌ده بونده اولدیغی یاقوت حموی بیان ایدیور. تعریفك قسم اولنه‌كوره چین دكیزی وقسم اخیرینه‌كوره‌ده بنكاله كورفزی اولمق اقتضا ایدر.

هركول { (Hercule) اساطیر یونانیه‌ده موهوم برقهرمان اولوب، كویا یونان قراللرندن برینك زوجه‌سی (آلقمنه) نك ابوالآلهه زعم ایتدكاری مشتری ایله اولان اختلاط غیرمشروعندن (تبه) شهرنده طوغمش؛ ومشترینك زوجه‌سی (یونون) قیصقانوب، كندیسنی یمك ایچون ایكی ییلان كوندرمش ایسه‌ده، هركول، چوجق اولدیغی حالده، بوییلانلری الیله بوغمش؛ وبیودكجه فوق‌العاده برقوت وجسارت پیدا ایدوب ، طبق رستم زالك « شاهنامه » ده مذكور «خوان»لری كبی برطاقم خارق عاده قهرمانلقلرده بولنه‌رق، آرسلان واژدرها كبی برطاقم جانورلری اتلاف ایتمش، وبر چوق جباره‌نك حقندن كلمش. مشروع وغیرمشروع صورتده برچوق قادینلرله مناسباتندن برچوق اولادی اولدیغنه ایانیر؛ وبرطاقم حكمدارلر هركولك نسلندن اولمق ادعاسنده بولنورلردی . نهایت (یوله) اسمنده قاپدیغی برقیزله ازدواجی صره‌سنده زوجه‌سی (دیانیره) قیصقانوب، كندیسنی كندینه جلب ایتمك اعتقادیله ، بوقهرمانك اولدیرمش اولدیغی (نسوس) اسمنده برغریب جانورك قانیله ملمع بركوملك كوندرمش؛ وهركول بوكوملكی كیینجه، بدنی پارلنوب، آجیسنه تحمل ایده‌مدیكندن ، كندینی آتشه آته‌رق، اتلاف نفس ایتمش. كویا مشتری كندیسنی سمایه نقل ایله، (ابه) نام بری ایله تزویج ایتمش؛ وتعبیر آخرله برجله كوكبیه‌یه علم اولمشدر. هركولك سبته بوغازینی و برچوق قوی ولیمانلر وسائره آچدیغنه ایناندقلریچون، سبته بوغازینك ایكی ساحلنده‌كی طاغلره «هركولك ستونلری» دیرلردی، ودیكر برچوق یرلری‌ده بونك اسمنه اضافتله تسمیه ایدرلردی.

هركولانوم { (Herculanum) ایتالیانك قامپانیه خطه‌سنده وناپولی قربنـده اوله‌رق (وزوو) بركانك اتكنده برشهر قدیم اولوب، میلادك ٧٩ تاریخنده بركان مذكوردن آقان لاولرك آلتنده قاله‌رق، پومپی ایله برابر خراب اولمشدر. ١٧١١ ده برقسمی كشف اولنوب، برچوق آثارعتیقه چیقمشدر. الیوم محلنده (پوتیچی) و (رزینه) اسملریله ایكی قریه واردر.

هركه { (Haraka) شهرامانتنه ملحق ككبوزه قضاسنده وككبوزه‌نك ٥ كیلومتره شرقنده آناطولی دمیریول خطنك شمالنده برقریه اولوب، جسیم برافقشه وخالی وسائرمنسوجات ایله چینی فابریقهٔ همایونیله مشهوردر.

هركه { یاخود هركیت (Charki) جزایر بحرسفیدده ردوسك غربنده و ١٠ میل قدر آچیقلرنده بركوچك آطه اولوب ، ساحل جنوبیسنده برقریه‌سی واردر . مركز ولایته ملحق برناحیه صورتنده اداره اولنور. اطرافنده برطاقم ایصسز كوچك آطه‌لردخی واردر.

هرمافرودیت { (Hermaphrodite) اساطیر یونانیه‌ده كویا هرمس (یعنی عطارد) ایله آفرودیتی (یعنی زهره) نك اوغلی اولوب، بركون بردره‌ده یقانیركن دره‌له موكل اولان (نایاده) تعبیر اولنور پریلردن بری كندیسنی كوره‌رك، تعشق ایتمكله، كندیسیله بروجود اوله‌جق صورتده ملاقات ووصالنی آلههٔ كاذبه‌دن رجا ایتدیكندن، بوآرزوسی قبول اولنوب، ایكیسی برلشه‌رك ، هم اركك هم دیشی برشخص موهوم تحصل ایتمش.

هرمانستاد { (Hermanstadt) مجارستانك ترانسیلوانیه خطه سنده وطمشوارك ٢٣٠ كیلومتره شرقنده سنجاق مركزی برقصبه اولوب، ١٩٠٠٠ اهالیسی ، ایكی مكتب اعدادیسی، دارالمعلمینی، عمومه آچیق بركتبخانه ایله برچوق رسم وسائر آثاری حاوی موزه‌سی بولنان برسرایی وبعض فابریقه‌لری واردر.

هرمز { یاخود هرمزد (Hormisdas) ایرانك ساسانیان سلاله‌سنه منسوب ملوكندن درت كشینك اسمیدر: برنجیسی سلالهٔ مذكوره‌نك اوچنجی حكمداری اولوب، ٢٧١ تاریخ میلادیسنده پدری شاپور بن آردشیره خلف اولمش؛ وآنجق

برسنه حكومت سوروب، مشهور (مانی) نك مذهبنی التزام وحمایه ایتمش ایدی . — ایكنجیسی ملوك مذكوره‌نك سكزنجیسی اولوب ، ٣٠٣ تاریخ میلادیسنده پدری نرسی یه خلف اولمش؛ و ٣١١ده وفات ایتمشدر. — اوچنجیسی ساسانیانك اون آلتنجیسی اولوب، ٤٥٧ تاریخنده پدری یزدكردك یرینه ایران شاهی اولمش؛ واوچ سنه حكومت سوردكدن صكره، بیوك برادری (فیروز) ٤٦٠ده آنك یرینه چكمشدر. — دردنجیسی ساسانیلرك یكرمی برنجیسی اولوب ، مشهور نوشیروان عادلك اولادندندر. ٥٧٩ تاریخ میلادیسنده پدرینه خلف اولوب، پدرینك مسلكی عكسنه اوله‌رق سلوك ایتدیكندن، ١١ سنه حكومت سوردكدن صكره، ٥٩٠ تاریخ میلادیسنده تبدیل اولنمشدر.

هُرمُز { بحر فارس یعنی بصره كورفزی ایله عمان كورفزی آره‌سنده واقع همنامی اولان بوغازك شمال جهتنده وكرمان ساحلی قربنده اوله‌رق طوپله ونام دیكرله كیش جزیره‌سنك شرق شمالیسنده و بندر عباسك شرق جنوبیسنده بركوچك آطه اولوب، ٢٠ كیلومترو محیط دائره‌سی اولدیغی حالده قیالق اراضیسی و شمال طرفنده قوملق بر اووه‌سی واردر. دین اسلامك انتشارنده ایرانك پارس وكبر دینان زردشتیلری بو آطه‌یه واورادن كجراته چكمكله، كسب اهمیت ایتمكه باشلا. یوب ، مذكور اووه‌ده تجارتكاه بر معموره پیدا اولمشیدی. اوننجی قرن هجریده بو جزیره‌ده ایرانك وجزیرة العربك اوراپه قریب جهتلرینه حاكم بر كوچك دولت تشكل ایتمشیدی. بعده پورتكیزلیلرك الینه كچوب ، نهایت ایرانیلر انكلتره‌نك معاونتیله جزیره‌یی ضبط ایتدكلرنده قصبه و قلعه‌یی هدم ایتمشلردر . مذكور بوغازه بو جزیره مناسبتیله بو اسم ویرلمشدر.

هرمس { (Hermès) عطاردك اسم یونا. نیسی اولوب، اساطیر یونانیه‌ده نطق وفصاحتك مربیسی عد اولنوردی .

— بو اسمله بر شخص موهوم دخی مروی اولوب، مصریلرجه (طوت) اسمیله معروف ایدی. حساب وهندسه وفن معماری وموسیقی وطب وسائر كافهٔ علوم و فنونك موجدی زعم اولنوردی . شرقیون بونی انسان عداید‌ه‌رك، قبل الطوفان صعید مصرده یاشادیغنه، وحضرت ادریس (علیه السلام) ایله بر اولدیغنه اینانیرلر . برهرمس ثانینك دخی بعدالطوفان بابلده یاشایوب، علوم وفنونی ایجاد ایتدیكنی، وبرهرمس ثالثك ده ینه بعدالطوفان مصرده یاشایوب، طب وحیوانات ونباتات حقنده بعض منظوم كتابلر یازدیغنی دخی روایت ایدیورلر. كیمك طرفندن یازلدقلری مجهول بویله برطاقم كتابلر حقیقة موجود اولوب، آوروپالیلر طرفندن كشف وطبع وترجمه اولنمشدر . بو هرمسلر جمع صیغه‌سیله (هرامسه) نامیله معروفدرلر . برنجیسی (تریسمجیست) یعنی «اعظم» لقب یونانیسیله دخی ملقبدر .

هرمند { اصفهان مضافاتندن واصفهاندن اوچ كونلك مسافه‌ده واقع برقصبه اولدیغی «معجم البلدان» ده مسطوردر .

هرموپولیس { (Hermopolis) مصر قدیمده ماكدونیه‌لیلر وروماليلر طرفندن ایكی شهره ویریلن اسم اولوب، بری صعید مصرده (اخیم) ودیكری مصر سفلاده (دمنهور) شهرندن عبارت ایدی .

— یونانك شیره جزیره‌سنك مركزی اولان قصبه‌نك دخی اسمیدر . [«شیره» ماده‌سنه مراجعت بیوریله .]

هرموس { (Hermus) صاروخان سنجا. غنده‌كی كدیز نهرینك اسم قدیمیدر.

هرود { (Hérode) روماليلرك تحت تابعیتنده اوله‌رق فلسطینده حكم سورن یهود حكامندن برقاچ كشینك اسمی اولوب، اك معروفلری «بیوك» و (عسقلانی) لقبیله مشهور اولانیدر، كه حكامدن (حرفان) ك وزیری بولنمش اولان آنتیپا ترك اوغلی اولوب، میلاد عیسی (علیه السلام) دن ٧٢ سنه اول عسقلانده طوغه‌رق، ابتدا روماليلرك خدمتنده بولنمش؛ ومحاربات داخلیه‌ده آنطوآنك طرفنی التزام ایدوب، بونك انهاسیله سناتو طرفندن یهود حاكلكنه نصب اولنمش ایسه‌ده، مملكتی حرباً وتدریجاً ضبط ایتمكه مجبور اولمش؛ وقبل المیلاد ٣٧ تاریخنده قدسه داخل اوله‌بیلمش؛ واوقتاو طرفندن دخی ابقا اولنمشیدی. حضرت عیسی (علیه السلام) ك ولادتندن بر سنه صكره وفات ایتمشدر . — بونك

اوغللری هرود آنتیپاس ایله هرود فیلیب فلسطینك بعض جهتلرنده والیلك، و تورونی برنجی هرود آغریپا ایله اونك اوغلی ایکنجی هرود آغریپا قدسده حاکملك ایتمش؛ و بونلردن برنجیسی حضرت یحیی (علیه السلام) ی و اوچنجیلری حواریوندن یعقوب و شمعونی (یعنی پطروس) ی شهید ایتمشدر.

هرودوت { (Hérodote) یونانك اك مشهور مورخلرندن اولوب، کندیسندن اولکی مورخیندن اکثرینك آثاری نابود اولدیغندن، «ابو المورخین» تلقیب اولنمشدر. میلاد عیسی (علیه السلام) دن ٤٨٤ سنه اول هالیقارناسه (یعنی بودروم) شهرنده طوغمش؛ و کنج ایکن، یونانه، مصره و آسیایه سیاحت ایدهرك امم مختلفهنك احوال تاریخیهسنی اوکرنمش ایدی. وعودتنده تاریخنی یازوب، اولیمپ اویونلرنده قرائت ایتدیکنده، تحسین عمومی یه مظهر اولهرق، آتنهلیلر طرفندن تقریباً ٢٥٠٠ لیرایه معادل اولان اون تالانت مکافاتنه نائل اولمشدی. بعده ایتالیانك (توریوم) بلدهسنه چکیلوب، قبل المیلاد ٤٠٦ تاریخنده اوراده وفات ایتمشدر. تاریخنك افادهسی پك سلیس ولطیف اولوب، آنجق مسموعاتنی عینیله یازمق عادتی اولمغله برابر، غریب احوال نقلنه دخی میل ایتمشدر. مع هذا امم مختلفهنك احوال قدیمهسی حقنده پك قیمتدار معلوماتی حاویدر. بوآثاری موجود اولوب، دفعاتله طبع ونشر، واکثر آوروپا السنهسنه ترجمه اولنمشدر.

هرول { (Herules) جرمان اقوامندن وحشیلك و یغماکرلکیله مشهور بر قوم اولوب، اوچنجی قرن میلادیده قره دکیزك ساحل شمالیسنده ظهور ایتمش؛ بعده غوتلرك تحت تحکمنه کیروب، بونلردن قورتلنجه، طونهنك ساحل جنوبیسنده یعنی شمدیکی بلغارستانده یرلشمش؛ و اورادن ایتالیایه چکهرك، ٤٧٦ ده غرب ایمپراطورلغنی باتیروب، رومانی ضبط ایتمشلرسهده، متعاقباً اوستروغوتلر طرفندن اورادن اخراج اولنهرق، شرق ایمپراطورینك مساعدهسیله ایلیریانك بعض طرفلرینه یرلشمشلرسهده، یغماکرلکلرندن طولایی اورادن دخی طرد اولنهرق، یدنجی قرن میلادیده جرمانیهیه عودت ایتمشلر؛ وبردهاناملری ایشیدلمهمشدر.

هرولت { (Hérault) فرانسهنك جنوب جهتنده بر نهردر، که فارد ایالتنده (سونه) طاغلرندن نبعان، ١٣٠ کیلومترهلك جریاندن صکره، (آغده) لیماننده آق دکیزه دوکیلور.

هرولت { (Dép. de l'Hérault) ایالتی فرانسهنك ایالات جنوبیهسندن اولوب، شرقاً فارد، شمالاً ینه فارد و آویرون، غرباً تارن و اوده، جنوباً دخی ینه اوده ایالتلریله وآق دکیزله محدوددر. مساحهٔ سطحیهسی ٦١٩٨ مربع کیلومتره اولوب، ٤٦١٦٥١ اهالی ایله مسکوندر. مرکزی (مونپلیه) شهریدر. ایالته اسمنی ویرن نهردن بشقه (لز) و (اوربه) نهرلری وبرقاچ صنعی جدولی دخی واردر. اراضیسی آز عارضهلی وطوپراغی منبت اولوب، ذخایری آز ایسهده، باغلری، میوهلری، زیتونلقلری، پورتقال، لیمون و نار باغچهلری، طبیعی وصنعی چایرلری واورمانلری چوقدر. چیچکلریله نباتات طبیهسی وبوهلریده کثرتلیدر. معدنکورلیله مرمر، آلچی وسائر احجار واتربهسی وایلجهلریله میاه معدنیهسی وملحهلریده بولدر. قیونلری چوق وجنسلری پك مقبول اولدیغی کبی، آریلری وبالیقلریده چوقدر. صنایعی خیلی ایلری وتجارتی ایشلکدر. مرکزینك مؤسسات علمیهسی چوق اولوب، مکمل طبیه مکتبی دخی واردر. ایالت ٤ قضایه منقسم اولوب، ٣٦ ناحیه و ٣٣٦ دائرهیی حاویدر.

هرون { (Héron) یونان قدیمك اك مشهور ریاضیونندن اولوب، قبل المیلاد ١٢٠ تاریخلرنده اسکندریهده یاشامش؛ وصوویله دونر بر چوق دولابلر و ماکنهلر ایجاد ایتمشدر. یازدیغی آثار کثیرهدن آنجق بعض فقرهلر بولنهبیلمشدر.

هرون { [«هارون» مادهلرینه مراجعت بیوریله.]

هرون المنجم { (ابو عبدالله — بن علی البغدادی) مشاهیر ادبادن اولوب، ٢٨٨ تاریخنده کنج یاشنده وفات ایتمشدر. شعراء مولدینك احوالنی و منتخبات اشعارینی جامع «البارع» عنوانیله پك معتبر برتألیفی وقادینلرك احوال واشعارینی حاوی «کتاب النساء» عنوانیله

براثری واردر . جدی ابومنصور مجوسیدن دونمه اولوب، خلیفه ابوجعفر منصورك منجم‌باشیسی بولنمش؛ وبومناسبتله منجم لقبی عائله‌سنده قالمش ایدی .

هروی { [« ابوعبیدهروی »، « ابوعاصم عبادی » و« علی الهروی » ماده‌لرینه مراجعت بیورله .]

هریستال { یاخود هرستال (Héristal, Herstal) بلجیقه‌نك (لیژه) ایالت وقضا وناحیه‌سنده ولیژه‌نك ٦ کیلومتره شمال شرقیسنده اوله‌رق موزه نهری اوزرنده برقصبه اولوب، ۱۱۱۲۲ اهالیسی، اسکی برقلعه‌سی، کومور معدنی ودمیرخانه‌لریله اسلحه فابریقه‌لری واردر .

هزار اسپ { خوارزمده و خوارزمدن اوچ کونلك مسافه‌ده واسع براووه‌ده هرطرفدن صو ایله محاط ویالکز برطرفدن کچیدی‌اولان مستحکم وکوزل برقصبه‌اولوب، ایشلك چارشیلری وبزازلریله اهل ثروتدن اهالیسی‌اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور .

هزار اسف { لربزرکده حکومت سورن اتابکانك ایلنجیسی اولوب ، دولت مذکوره‌نك مؤسسی اولان ابوطاهرك اوغلیدر . ٥٥٠ تاریخنده بدرینه خلف اولوب، اصفهان قربنه‌دك توسیع ممالك، وفارس اتابکانیله مکرراً حرب ایده‌رك، غالب کلکله، تکله سلغری کندیسنه قیزینی تزویج ایده‌رك، طلب صلحه مجبور اولمشدی . عادل ونیکوسیرت برحکمدار اولوب ، مملکتنی اعمار ایتمشیدی . اسمنك (هزاراسب) دن معرب اولمسی محتملدر .

هزارپاره { [« احمد پاشا (هزار پاره —)» ماده‌سنه مراجعت بیورله .]

هزارغراد { (Razgrad) بلغارستانك شمال شرقی جهتنده و وارنه‌دن روسچقه‌کیدن دمیریول خطی قربنده اوله‌رق روسچقك ٦٠ کیلومتره جنوب شرقیسنده وآق‌لوم اوزرنده سنجاق مرکزی برقصبه اولوب، قسم اعظمی مسلم اولمق اوزره، ۱۱۰۳٥ اهالیسی ، جوارلرنده بعض خرابه‌لری، اطرافنده محصولدار اراضیسی و ایشلك تجارتی واردر . اسمی (رازغراد) دن غلط اولوب، بلغارجه « ویرانه » دیمکدر . — هزارغراد سنجاغی شمال غربی جهتندن روسچق، شمال شرقی طرفندن سلستره، شرق جنوبی جانبندن شمنی، جنوب غربی یاننده‌ده طرنوی سنجاقلریله محدود اولوب ، ۱۲۱٤۱۲ اهالی ایله مسکوندر .

هسپر { (Hesper) غرب دیمك اولان بوکلمه اساطیر یونانیه‌ده یافثك اوغلی وآطلاسك برادری اولان برشخص موهومك اسمی اولوب، کویا بو آدم آفریقادن برادری طرفندن طرد اولنه‌رق، ایتالیایه کلمش؛ وبو مناسبتله ایتالیا (هسپریه) تسمیه اولنمشدی . زهره سیاره‌سنه دخی مغربده ظهورینه بناءً بو اسم ویریلیردی .

هسپریده { (Hespérides) اساطیر یونانیه‌ده مغربده آلتون الما یعنی پورتقال آغاجلرینی حاوی برمشهور باغچه‌یه مالك اوچ پری‌یه ویریلن اسم اولوب، بونلرك آطلاسك قیزلری اولدقلرینه معتقد ایدیلر .

هسپریه { (Hespérie) مغرب دیمك اولان بو اسم الك اول اسکی یونانیلر طرفندن ایتالیایه وبعده اسپانیه‌یه ویرلمشیدی .

هسه { (Hesse) آلمانیه‌نك غرب جهتنده ورین ایرماغی حوضه‌سی داخلنده بربیوك خطه اولوب، شمدیکی حالده برقسمی (هسه بیوك دوقه‌لغی) ویا (هسه دارمستاد) اسمیله بر حکومت ممتازه وقسم دیکری (هسه ناسو) اسمیله پروسیه‌نك برایالتی صورتنده اداره اولنور . رین ایله وسر ومایٔن نهرلری آره‌سنده واقع اولوب، شمالاً هانووره ، شمال غربی جهتندن وستفالیه، غرباً رین پروسیه‌سی، جنوباً پالاتینات، وورتمبرغ وباویره، شرقاً دخی صاقسه ایله محدوددر . مساحهٔ سطحیه‌سی ۲۳۳۷٥ مربع کیلومتره واهالیسی ۲۷۹٥۹٤۲ کشیدر .

هسه { بیوك دوقه‌لغی (Grand-duché de Hesse) ونام دیکرله هسه‌دارمستاد (Hesse Darmstadt) آلمانیانك وسطینك غرب جهتنده آلمانیه ایمپراطورلغنی ترکیب ایدن حکومات متفقه‌نك بری‌اولوب، پروسیه‌یه تابع هسه ناسو ایالتنك اراضیسیله بربرندن آیرلمش ایکی پارچه‌دن مرکبدر . جنوبی پارچه‌سی (رین) مجراسیله بنه‌ایکی‌یه آیریلوب، قسم شرقیسی (استارکنبورغ) وقسم غربیسی (رین‌هسه‌سی) نامیله‌برر ایالت تشکیل ایتدیکی کبی، آیری‌اولان شمالی پارچه‌سی‌ده (یوقاری

هسه) نامیله بر اوچنجی ایالت تشکیل ایدیور . بووجهله قسم شمالیسی هرطرفدن پروسیه ممالکیله، وقسم جنوبیسی شمالاً وغرباً بنه پروسیه، جنوباً پالاتینات و وورتمبرغ، شرقاً دخی باویره ایله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ٧٦٨٢ مربع کیلومتره واهالیسی ١٠٣٩٣٨٨ کشیدر . اراضیسی آز عارضه‌لی اولوب، شمالی قسمنده ٧٧٢ متره‌یه قدر یوکسلن (ووکلسبرغ) اسمیله برکانی ومنفرد برطاغ وقسم جنوبیسنده (اورنوالد) اسمیله اوندن آلچق اورمانلرله مستور بر جبل واردر . ووکلسبرغك اتکلرندن هرطرفه برطاقم چایلر اینوب، برقسمی جنوبه طوغری آقه‌رق (رین)ه وبرطاقمی‌ده شماله طوغری جریان ایدوب (وسر) ایرماغنه دوکیلور. اك بیوکلری رینه تابع (ناوه) نهریدر. قسم جنوبیده ایسه (رین) ایرماغی جنوبدن شماله طوغری آقه‌رق، ایکی ایالتی آیردقدن صکره، حدود شمالیه‌سنه واصل اولنجه، صاغدن حدود شمالیه‌یی آیره‌رق کلن (ماین) نهرینی اخذ ایله ، غربه دونه‌رك، حدود شمالیه‌یی تفریق ایدر ؛ ومملکتك شمال غربی اوجنه واصل اولنجه حدود غربیه‌سنی آیره‌رق اینن (ناهه) نهرینی‌ده آلیر . مذکورطاغلرده هواسی خیلی صغوق وسرت اولوب، رین و ماین وادیلرنده و آلچق جهتلرنده معتدل اولمغله، اوزوم وساٸر محصولات یتیشدیرمکه الویریشلیدر . مذکور وادیلر هسه‌نك باغچه‌سی حکمنده اولوب، باغلری وسبزه ومیوه باغچه‌لری چوقدر. بغدای وآرپه ایله ساٸر ذخایری آزایسه‌ده، پتاته، کتن، پنجار، توتون وساٸر محصولاتی دها زیاده‌در . شمالی قسمنده حیوانات اهلیه‌سی چوق اولوب، اهالیسی باشلیجه چوبانلقله یاشارلر . طاغلرده دمیر، باقیر، قورشون، مانغانز وطوز معدنلری چوقدر. صنایعی باشلیجه معادن مذکوره‌نك ایشلنمسنه متعلق اولوب، دوکمخانه ودمیر خانه‌لری چوقدر . منسوجات، کاغد، اسپیرتو وساٸره فابریقه‌لریله دباغخانه‌لری ایکنجی درجه‌ده‌در . رین ایله ماین وساٸر انهارینك سیر سفاٸنه صلاحیتی ودمیر یوللرك کثرتی تجارتنی تسهیل ایدیور . ممالکت‌ارثی بربیوك دوقه‌نك تحت حکومتنده اولوب، مشروطیتله اداره اولنور. برمجلس اعیانیله برمجلس مبعوثانی واردر . واردات و مصارفی ½ ٢٧ ملیون مارق راده‌لرنده اولوب، عسکری آلمانیه اون برنجی قول اردوسنك یکرمی بشنجی فرقه‌سنی تشکیل ایدیور . مرکزی ٧٧٠٠٠ اهالیسی اولان (ماینسه) شهری اولوب، دارمستاد، اوفنباخ اوورمس وکیسن دخی اك بیوك معموره‌لریدر . اوچ ایالته منقسم اولوب، مساحهٔ سطحیه‌لریله نفوسلری بروجه آتیدر :

استارکنبورغ	٣٠١٩	مربع کیلومتره	٤٤٤٥٦٣	اهالی
رین هسه‌سی	١٣٧٥	«	٣٢٣١٣٥	«
یوقاری هسه	٣٢٨٨	«	٢٧١٦٩٠	«

اهالیسنك تقریباً ثلثانی پروتستان وبرثلثی قتولیك اولوب، ٢٥٥٠٠ ی‌ده اسراٸیلیدر .

هسه‌ناسو { (Hesse-Nassau) پروسیه‌نك ایالات غربیه‌سندن اولوب ، هسه خطه‌سنك ١٨٦٦ تاریخندن صکره بودولت طرفندن ضبط اولنان یرلرندن یعنی (هسه‌قاسل) وهسه‌هومبورغ پرنسلکلریله ناسودوقه‌لغندن تشکیل اولنمشدر . شمالاً هانوور، و وستفالیه ایالتلریله و (والدك) پرنسلکیله ، غرباً رین ایالتیله ، جنوباً هسه بیوك دوقه‌لغنك بیوك پارچه‌سیله ، جنوب شرقی طرفندن باویره ایله، شرقاً دخی صاقسه وایمار دوقه‌لغیله محدود اولوب، هسه دوقه‌لغنك (یوقاری هسه) دینلن کوچك پارچه‌سنی دخی هرطرفدن احاطه ایدیور. مساحهٔ سطحیه‌سی ١٥٦٩٣ مربع کیلومتره اولوب، ١٧٥٦٥٥٤ اهالی ایله مسکوندر. اراضیسی عمومیت اوزره طاغلق ایسه‌ده، باویره حدودنده‌کی (واسرقوپه) طاغنك ٩٥٠، ممالکتك جنوبنده‌کی (تاونوس) سلسله‌سنك ٨٨٠ وشمال غربی جهتنده‌کی (وسروالد)ك ٦٦٧ متره ارتفاعی اولوب ، هیچ بریرنده ارتفاعی ١٠٠٠ متره‌یه وارماز. شمال شرقی قسمی وسر و جنوب غربی طرفی رین ایرماقلری حوضه‌لرینه تابع اولوب، بوایکی ایرماغك برنجیسنه دوکیلن انهارك اك بیوکی (فولدا) و (رین) ایرماغنه تابع اولانلرینك باشلیجه‌سی‌ده (لاهن) نهریدر. میاه جاریه‌سی چوق ایسه‌ده، طوپراغی چوق منبت اولمیوب ، مرعالریله چایرلری و بناءً علیه حیوانات اهلیه‌سی چوقدر. اورمانلری ومعادنی دخی چوقدر. ایالت قاسل وویسبادن اسملریله ایکی سنجاغه منقسم اولوب ، مرکزی (قاسل) شهریدر. بوایکی سنجاق ٣٥ قضایه منقسمدر.

هسیود { (Hésiode) یونان قدیمك اك اسكی
واك بیوك شعراسندن اولوب، هرودوتك روایتنه كوره، اومیروس ایله معاصر
ایدی، كه اوتقدیرده میلاد عیسی (عم) دن طقوزنجی
اول یاشامشدر. دیكر بر تخمینه كوره اومیروسدن
برقرن صكره ظهور ایتمشدر. آناطولینك (ائولیا)
خطهٔ قدیمه‌سنده و چاندارلی كورفزی داخلنده بولنمش
اولان (قومه) شهرقدیمنده نشأت ایتمش؛ وعن‌اصل
یونانده (بئوتیا) خطه‌سنك (آسقره) قریه‌سندن
اولوب، یاخود اوراده برمدت اقامت ایتدیكندن،
«آسقره شاعری» دینمكله شهرت بولمشدر. اشعارندن
اوچ منظومه باقی اولوب، بونلردن بری (تئوغونیا)
نامیله اساطیری یعنی یونان قدیم آلههٔ كاذبه‌سنك
احوالنی، بری «كونلر وایشلر» عنوانیله زراعك
حالنی وكویلیلرك یاشایشنی، بری‌ده «هركولك سپری»
عنوانیله برحكایه‌یی حاویدر. بومنظومه‌لر ساده‌لكله
واوصاف وتعریفاتك كوزللكیله مشهوردر. بعض منقدلر
بومنظومه‌لرك یالكز ایكنجیسی هسیودك اولوب،
دیكر ایكیسینك دها صكره بشقه‌لری طرفندن یازلمش
اولمسی احتمالنده بولنمشلردر. مذكور منظومه‌لر
دفعاتله طبع ونشر وشرح وترجمه اولنمشدر.

هشام { صحابه‌دن برقاچ ذاتك اسمی اولوب،
اك معروفلری بروجه آتیدر: (هشام
بن ابی حذیفة المخزومی) كه قدماء صحابه‌دن اولوب،
حبشه هجرت، واهل سفینه ایله مدینهٔ منوره‌یه عودت
ایتمش ایدی. — (هشام بن حكیم بن خرام بن خویلد
القرشی الاسدی) كه ام المؤمنین حضرت خدیجه
(رضها) نك برادر زاده‌سنك اوغلی اولوب، فتح مكه
كونی پدریله برابر اسلامه كلمش؛ وشام وجزیره
فتوحنده عیاض بن غنم حضرتلری معیتنده بولنه‌رق،
پدرندن اول وفات ایتمش، ویاشهید اولمشدر. امر
بالمعروف ونهی عن المنكرده زیاده مبالاة ایدوب،
حتی حضرت عمر (رضه) مكروه برشی ایشیدوب
كوردیكنده «بن وهشام بن حكیم صاغ اولدقجه،
بوایش اولمازه» بیورور ایمش. — (هشام بن العاص
بن وائل القرشی السهمی) كه مشهور عمرو بن العاصك
برادری اولوب، قدیماً اسلامه كلمش؛ وحبشه
هجرت ایدوب، هجرت نبویه‌دن صكره مكهٔ مكرمه‌یه
عودتنده قریش مدینه‌یه هجرتنه مانع اوله‌رق،
كندیسنی حبس ایتمشلردی. خندق وقعه‌سندن صكره
هجرت ایده‌بیلمش؛ واجنادین محاربه‌سنده شهید
اولمشدر. — (هشام بن العاص بن هشام بن المغیرة
القرشی المخزومی) كه ابوجهلك برادر زاده‌سی وخالد
بن ولید حضرتلرینك همشیره زاده‌سی اولوب، فتح
مكه كونی الی فخر كائنات (صلعم) افندمزك خاتم
نبوتنه وضع ایتمسیله مشهوردر.

هشام { (بن عبد الملك بن مروان بن حكم الاموی)
بنی امیه ملوكنك اونجیسی وآل
مروانك یدنجیسی اولوب، ٧٢ تاریخنده دنیایه كلمش؛
و ١٠٥ تاریخنده برادری یزید بن عبد الملكدن صكره
تخت سلطنته چیقوب، ٢٠ سنه‌یه قریب مدت حكومت
سوردكدن صكره، ١٢٥ تاریخنده وفات ایتمشدر.
زماننده آناطولی جهتنده روملردن برخیلی یرلر
آلنمش، وسائر حدود ممالك اسلامیه‌ده بعض فتوحات
میسر اولمش ایدی.

— اندلسده حكومت سورن بنی امیه‌دن دخی
بواسمله اوچ حكمدار كلمشدر: برنجیسی (ابوالولید
هشام بن عبد الرحمن بن معاویه بن هشام بن عبد الملك
بن مروان) ملوك مذكوره‌نك ایكنجیسی اولوب،
١٧٢ تاریخنده قرطبه تختنده پدرینه خلف اولمش؛
ویدی سنه كمال عدل وحقانیتله حكم سوردكدن
صكره، ١٨٠ تاریخنده وفات ایدوب، اوغلی حكم
خلفی اولمشدر. اوائل سلطنتنده بیوك برادرلری
سلیمان وعبدالله ایله برزمان اوغراشمش؛ واسایش
داخلی‌یی تأمین ایتدكدن صكره، آستوریه وپیرنه
جهتنده توسیع حدوده باشلایه‌رق، فرانسه طوپراغنده
ناربونه وژیرونه‌یی فتح ایتمشدی. قرطبه‌ده پدرینك
باشلامش اولدیغی جامع كبیری اتمام، وشهر مذكوری
توسیع وتزیین ایله معارف وصنایع وتجارتك ترقیسنه
چوق خدمت ایتمشدر. (الراضی) لقبیله ملقب ایدی.

— ایكنجیسی (مؤید بالله هشام بن حكم بن
عبد الرحمن) ملوك مذكوره‌نك اونجیسی اولوب،
٣٦٦ تاریخنده وفات ایدن پدرینه خلف اوله‌رق،
١١ یاشنده اولدیغی حالده، والده‌سی صبحه‌نك
وصایتیله قرطبه تختنه جلوس ایتمش؛ ووزیری (محمد
بن عبدالله بن ابی عامر المنصور) ك درایت واقتداریله
٢٢ سنه كمال شان وشوكت وموفقیتله حكم سورمش
ایسه‌ده، ٣٩٢ تاریخنده مشار الیه منصورك ومتعاقباً

والده‌سی صبحه‌نك وفاتی و اسپانیه خرستیانلرینك دخی قوت بولمسی اوزرینه، هشام بو احواله مقاومت ایده‌میوب، دولت امویه تزلزله باشلامغله، ٣٩٩ده متغلبه‌دن محمد بن عبدالجبار کندیسنی اسقاطله، حکومت اندلسی ضبط ایتمش؛ و بوندن دخی حکومت سلیمان بربرینك ید غصبنه کچمشیدی. بعده اهالی قیامله، کندیسنی ثانیاً موقع اقتداره کتیرمشلرسه‌ده، بنه ضبط وربط وادارهٔ مقتدر اوله‌میوب، ٤٠٤ده سلیمان بربرینك خروجیله، واقع اولان محاربه آره‌سنده تلف ونابدید اولمشدر.

— اوچنجیسی (هشام بن محمد بن عبدالجبار) ٤١٧ تاریخنده متغلبه‌دن یحیی بن علی بن حمودك محاربه‌ده قتل اولنمسی اوزرینه، بولندیغی کوشهٔ عزلتدن قرطبه‌یه جلبله، آرزوسی خلافنه اوله‌رق، صندالیٔ حکومته اقعاد اولنمش؛ ودشمنلرك تعرضات وتجاوزاتنه ختام وبروب، حدودی تأمین ایتدکدن صکره، بعض اصلاحات وترفیاته دخی موفق اولمش ایسه‌ده، بعض احوالك الجاسیله اولاد وعیالنی آله‌رق، حکومتی ترکله، ٤٢٢ تاریخنده کوشهٔ فراغته چکلمش؛ و٤٢٨ ده وفات ایتمشدر. بونکله اندلس دولت امویه‌سی ختام بولوب، حکومت طوائف ملوکك الینه کچمشدر.

هشام بن عروه (ابو المنذر — بن الزبیر بن العوام القرشی الاسدی) عشرهٔ مبشره‌دن جناب زبیر (رضی الله عنه)ك حفیدی وعلماء تابعیندن اولوب، ٦١ تاریخنده مدینهٔ منوره‌ده دنیایه کلمش؛ وعمی عبدالله بن الزبیر وعبدالله بن عمر (رضی الله عنهم) ایله سائر صحابه و تابعیندن استماع و روایت احادیث شریفه ایتمشدر. خلیفه منصورك زماننده بغداده کلوب، حرمت وتعظیم کورمش؛ و ١٤٦ تاریخنده اوراده وفات ایتمشدر.

هشام الضریر (ابو عبدالله — بن معاویه) مشاهیر نحویوندن اولوب، کوفه‌لیدر. مشهور کسائینك طلبه‌سندندر. نحوده «کتاب الحدود»، «المختصر» و «القیاس» عنوانلریله اوچ تألیفی و سائر آثاری واردر. ٢٠٩ ده وفات ایتمشدر.

هشام الکلبی [«ابن الکلبی» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

هفترك مکرانك اك بیوك معموره‌لرندن اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

هفستیوس (Héphestios) اساطیر یونانیه‌ده (وولقان)ك اسم یونانیسیدر. [«وولقان» ماده‌سنه مراجعت.]

هفستیون (Héphestion) بیوك اسکندرك اك عزیز دوستی اولوب، بزمندن آیرلمامش؛ وجهانکیر مشارالیه کندیسنه دارانك قیزلرندن برینی تزویج ایتمشیدی. همدانده وفات ایتدیکنده، جنازه‌سنی بیوك برآلایله قالدیرمش ایدی.

هفه سواد عراقده شاپور ذوالاکتاف طرفندن بنا و منفا اتخاذ اولنمش براسکی قصبه اولوب، خرابه‌لری باقی اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

هکاریه کردستانده الیوم (حکاری) نامیله وان ولایتنه ملحق برسنجاق تشکیل ایدن برك ودها طوغریسی اورالرده ساکن برکرد عشیرتنك اسم اصلیسیدر. بوکا نسبتله (هکاری) لقبیله ملقب بعض علما وسائر مشاهیر بولنمشدر، که اك معروفلری سالف الترجمه (عدی بن المسافر) ایله عتبه بن ابی سفیانك نسلندن اولان زاهد شهیر (شیخ الاسلام ابوالحسن علی بن احمد) وصلاح الدین ایوبی عندنده صاحب نفوذ واعتبار عظیم بولنمش اولان وامام حسن بن علی (رضیهما) نسلندن بولنان فقیه (ابو محمد عیسی بن محمد) در.

هکتور (Hector) تروا محاربهٔ مشهوره‌سنده اك زیاده جسارت وشجاعت کوسترمش برقهرمان اولوب، تروا حکمداری پریام ایله هکوبه‌نك اوغلی ایدی. نهایت آخیلاوس طرفندن قتل اولنه‌رق، تروا آیلر مغلوب اولمشدی.

هکل (Hégel) آلمانیانك اك مشهور حکماسندن اولوب، ١٧٧٠ده استوتغاردده طوغمش، و١٨٣٠ده وفات ایتمشدر. توبینکه وبعده ینا دارالفنونلرنده تحصیل ایدوب، ابتدا بو ایکنجی دارالفنونده خواجه‌سی بولنمش اولان (فیخت)ك وبعده برنجیسنده آرقداشی بولنمش اولان (شلینغ)ك فلسفه‌سنی التزام ایتمش ایسه‌ده، مؤخراً

كندينه مخصوص بر مذهب فلسفى اتخاذ ايدوب، طول
مدت پيشا، نورمبرغ، هايدلبرغ وبرلينده فلسفه
تدريسيله مشغول بولنمشدر. حكمت وفلسفه‌يه متعلق
برچوق تأليفاتى واردر.

هكلا { (Hécla) ايسلانده‌نك غرب جنوبى
كوشه‌سنده بريانار طاغ اولوب، اك
يوكسكى ١٥٥٧ متره ارتفاعنده اولان اوزره، اوچ
ذروه‌سى واردر. ١٠٠٤ تاريخ ميلاديسندن برى
٢٢ دفعه آتش افشان اولوب، صوڭ پاتلامه‌سى
١٨٤٥ ده واقع اولمشدر.

هكوبه { (Hécube) تروا حكمدارى
پريامك زوجه‌سى و١٩ اولادك
والده‌سى اولوب، بونلرك اك كوچكى اولان (پوليدور)
تروا محاربه‌سى اثناسنده پدرى طرفندن تراكيه
حكمدارى (پوليمنستور) ه كوندرلمش، و بونك
طرفندن خائنانه قتل اولنمشدى. تروا يونانيلرك
ضبطنه كچديكنده، بتون اولادى قتل اولندقدن
صكره، (اوليس) طرفندن اسير ايديله‌رك، مرقوم
(پوليمنستور) ه صاتلمش؛ وبونك كوزلرينى چيقاروب
ايكى اوغلنى‌ده اتلاف ايتمكله اوغلنك انتقامنى آلمش؛
وكويا ديشى كوپكه تحويل اولنمشدى. يونان مشاهير
شعراسندن (اوريپيد) بو حكايه‌يى بر فاجعه‌سنه
مبنى عليه اتخاذ ايتمشدر.

هلاده { ياخود هلاس (Hellade, Hellas)
يونانيلر طرفندن يونانه ويريلن
اسم اولوب، عن اصل (فتيوتيده) نك بر كوچك
خطه‌سنك اسمى ايدى. — مذكور فتيوتيده خطه‌سنده
غربدن شرقه جريانله (ترموپيله) قربنده زيتون
كورفزينه دوكيلان نهره اليوم دخى بو اسم ويرلمكده‌در.

هلاكو { جنكيز خانك تورونى و تولى‌خانك
اوغلى اولوب، ايرانده حكومت
سورن دولت ايلخانيه‌نك برنجى حكمداريدر.
(ايلخان) ديمكله دخى معروفدر. ٦٥١ تاريخنده
تخت جنكيز خانيده بولنان برادرى منكوقاآنك
فرمانيله ايران جهتلرينك ضبطنه مأمور اولوب،
جيحونى تجاوزله، ملاحدۀ اسماعيليه دولتنى استيصال
ايتمش؛ وبونلرك زندانده محبوس بولنان حكيم شهير
نصير الدين طوسى‌يى قورتاره‌رق، خدمتنه آلمش
ايدى. بتون ايران وآذربيجانى ضبط ايتدكدن
صكره، قسطنطنيه اوزرينه يورومك نيتنده ايكن،
وزيرى ومستشار خاصى اولمش اولان مشاراليه
نصير الدينك اخطاريله، ابتدا بغدادى الده ايتمكه
قرار ويروب، اوزون بر محاصره‌دن صكره، ٦٥٦
تاريخنده خليفۀ عباسى مستعصمى اولاد وعياليله
و ٨٠٠٠٠٠ كشى‌يه بالغ اولان بغداد اهاليسنى
قتل عام ايده‌رك، دنياده امثالى كورولمه‌مش مظالم
وتعدياته ارتكاب ايتمشدى. او صره‌ده منكوقاآنك
وقوع وفاتيله، يرينه كچمك ايچون، تاتارستانه عودته
متهيئ عزيمت ايكن، سردارلرندن برينك شامده
مماليك مصر عسكرى طرفندن مغلوب اولمسى او.
زرينه، ايرانده قالمغه مجبور اولوب، اعلان استقلال
ايتمكله قناعت ايده‌رك، مراغه‌يى پايتخت اتخاذ ايتمش؛
و ٦٦٣ ده اوراده وفات ايتمشدر. سلاله‌سى ايلخانيان
ناميله ايرانده حكومت سوروب، احفادى دين اسلامى
قبول ايتمشلردر. [«ايلخانيان» ماده‌سنه مراجعت.]

هلاكى { اونجى قرن هجرى عثمانلى شعرا.
سندن اولوب، قره‌مانلى واماملقله
مشغول ايدى. شو بيت اونكدر:

لب ميكون وار ايكن آكه خط ژنكارى
كل كبى باده طورودركن نيده‌لم اسرارى

— ايرانك دخى قرن مذكور شعراسندن بو
مخلصه برى اولوب، همدانليدر. بهرام ميرزاى
صفوينك خدمتنده بولنمش؛ وبر منظومه يازمشدر.
شو بيت اونكدر:

نكه بجانب من هرگز از حيا نكنى
حياكى ز من و شرم از خدا نكنى

هلال { (ابو الحسن — بن المحسن الصابى
الحرانى) مشاهير ادبادن اولوب،
ابو اسحق صابينك حفيديدر. آبا واجدادى صابئين
دينلنده اولدقلرى حالده، كنديسى بعده شرف
اسلامله مشرف اولمشيدى. «كتاب الاماثل والاعيان
ومنتدى العواطف والاحسان» عنوانيله حكايات
غريبه ولطائفى حاوى بر اثرى واردر. ٣٥٩ ده
طوغوب، ٤٤٨ ده وفات ايتمشدر. اوغلى ابو الحسن
محمد بن هلال دخى مشاهير مؤلفيندن اولوب،
بر تاريخ كبيرى وديكر آثارى واردر.

هلالى { اونجى قرن هجرى عثمانلى شعرا.
سندن ايكى كشيدر: برنجيسى

استانبوللى اولوب، ٩٥٠ ده وفات ايتمشدر. كليله ودمنه‌يى منثور و منظوم اوله‌رق تركجه‌يه ترجمه ايتمشدر. مرتب ديوانى دخى واردر.

— ايكنجيسى بروسه‌لى اولوب، اشعارى متروك ومنسيدر.

هلالى { ايران مشاهير شعراسندن اولوب، عن اصل اولاد اتراكدن اولديغى حالده، استراباده طوغمش، و هراتده ياشامش؛ وعليشير نوايى ايله دخى كورشمش ايدى. «شاه ودرويش»، «صفات العاشقين» و «ليلى ومجنون» عنوانلريله اوچ منظومه‌سى ومرتب ديوانى واردر. شيعيلر ميانده سنيلكله مشهور اولديغى حالده، عبد الله خان اوزبك هراتى ضبط ايتديكنده يعنى ٩٣٦ تاريخنده كنديسنى شيعيلك بهانه‌سيله قتل ايتمشدر. شو بيت جمله اشعارندندر:

اى كه ميپرسى ز من كان ماه را منزل كجاست
منزل او در دلست اما ندانم دل كجاست

— شيرازلى ديكر برهلالى دخى اولوب، اوده عن اصل اولاد اتراكدن ايدى. شو بيت اونكدر:

تيغ جفا كشيده بخونريز عاشقان
آمد ازآن ميانه مرا آزمود و رفت

هلدر { (Helder) فلمنك شمالى هولانده ايالتنده وآلقمارك ٣٦ كيلومتره شمالنده برقصبه واسكله اولوب، ١٨٧٥٠ اهاليسى، دباغخانه و باروتخانه‌لرى، ايشلك تجارتى و اهميت عسكريه‌سى واردر.

هلس { جزيره‌نك روم يعنى آناطولى حدودنده ارمنيلرله مسكون بر قصبه اولديغى «معجم البلدان» ده مسطوردر.

هلسينغبورغ { (Hel-ingborg) اسوجك (مالمو) ايالتنده ومالمونك ٧٥ كيلومتره شمال غربيسنده و سوند بوغازينك مدخلنده بر قصبه واسكله اولوب، ١٠٩٨٥ اهاليسى، بر اسكى قلعه‌سى، ايلجه‌سى وايشلك تجارتى واردر.

هلسينغفورس { (Helsingfors) وفينلاندجه (هلسينكى Helsinki) روسيه‌يه تابع فينلانده بيوك دوقه‌لغنك ونيلاند ايالتنك مركزى بر شهر اولوب، پترسبورغك ٤١٣ كيلومتره غربنده وفينلانده كورفزينك ساحل شماليسنده بر ديلك اوزرنده اوله‌رق ٦٠° ٩′ ٤٢″ عرض شمالى ايله ٢٢° ٣٧′ ٣٤″ طول شرقيده واقع اولديغى حالده، ٧٠٩٨٤ اهاليسى، دارالفنونى، ١٢٠٠٠٠ مجلداتى حاوى كتبخانه‌سى، رصدخانه‌سى، متعدد مكتبليله جمعيات علميه‌سى، فينو آ و اسوج لسانلرنده نشر اولنور يكرمى اوتوز غزته‌سى، نباتات باغچه‌سى، تفرجگاه اتخاذ اولنمش براورمانى، كوزل ابنيه‌سى، منتظم سوقاقلرى، استحكاماتى وايشلك تجارتى واردر.

هلمند { (ودها طوغريسى هندمند) افغانستانك اك بيوك ايرماغى اولوب، كابلك غرب جهتنده كوه بابا ايله هندوكوه سلسله‌لرينك قاوشدقلرى محلده ٣٥٠٠ متره‌لك ارتفاعده نبعانله، كوه بابا ايله كاكوه سلسله‌لرى آره‌سنده صرب بر وادى ايچنده و طاربوغازلر آره‌لرنده غرب جنوبى‌يه طوغرى جريان ايدرك، صاغدن كورومه، خود وتيرين چايلرينى آلدقدن صكره، دها دوز اولان (زميندارور) واديسنه دوشوب، بنه صاغدن (سياه كوه) دن اينن (موسى بكران) نهرينى اخذ ايله، (كيريغ) قصبه‌سنك آلتنده يكيدن طار وصرب بربوغازدن بعد المرور، اووه‌يه دوشر؛ وصولدن قندهار وغزنه جهتلرينك بتون مياه جاريه‌سنى جمع ايدن واك بيوك تابعى اولان (اركنداب) ى آله‌رق، بر خيلى مسافه‌ده جنوبه طوغرى آقدقدن صكره، كرمسير صحراى واسعى ايچنده غربه ونهايت شمال غربى‌يه طوغرى دونه‌رك سيستانه كيرر؛ و (هامون) ياخود (نيزار) ديلن واسع كول ويا بتاقلغه دوكيلور. منصبنده حذاى بحردن ارتفاعى ٥٠٠ متره‌در. مجراسى تقريباً ١١٠ كيلومتره اوزونلغنده وحوضه‌سنك مساحهٔ سطحيه‌سى ٥١٨٠٠٠ مربع كيلومتره وسعتنده‌در. صولرى صنعى جدوللرله برچوق اراضى سقى واحيا ايدوب، برخيلى دكرمنلر دخى دوندريرور. آنجق اسكى زمانلرده سيستان صحراسنى بر باغچه حالنه وضع ايله بو خطه‌نك معموريتنى موجب اولان جدوللر چنكيز و تيمورلنك

عسکری و عسکره کلن مخربلر طرفندن مخرب اولنه‌رق، او صحرای واسعه چوله دونمشدر.

هلن { (Hellen) اساطیر یونانیه‌ده صاحب طوفان زعم اولنان (دوقالیون) ایله (پیرا)نك اوغلی اولوب، میلاد عیسادن ۱۵۰۰ سنه اول (فتیوتیده) خطه‌سنده حکم سورمشدی. ائولوس، دوروس و اکسوتوس اسملریله اوچ اوغلی اولوب، اوچنجیسنك یون وآخیوس اسملریله ایکی اوغلی وار ایدی. بونلردن هر برینه یونان اقوامندن برینك وکندیسنه بتون یونانیلرك جدی نظریله باقیله‌رق، اقوام مذکوره بونلرك اسملریله تسمیه اولنمشدر. [«یونان» ماده‌سنه مراجعت.]

هلنه { (Hélène) یونان قدیمده حسن وآنیله مشهور بر قادین اولوب، گویا قاز صورتنه گیرمش اولان مشتریك اسپارته حکمداری (تیندار)ك زوجه‌سی (لدا) ایله اولان اختلاطندن طوغمش، و (منلاس)ه تزویج اولنمش ایدی. منلاس قائن پدرندن صکره اسپارطه حکمداری ایکن، تروآ حکمداری پریامك اوغلی حسن وجمالیله مشهور (پارس) بر ایش ایچون اسپارته‌یه گیتدیکنده، هلنه ایله بینلرنده معاشقه حاصل اولمغله، کندیسنی قاپوب گوتورمش؛ وبوحال بتون یونانیلرك ناموس ملیلرینه طوقنمغله جمله‌سی بالاتفاق تروآ اوزرینه کلیتلی عسکر سوق ایده‌رك، شاعر اومیروسك (ایلیاده) منظومه‌سیله تأیید ایتمش اولدیغی مشهور (تروآ) محاربه‌سی وقوع بولمشدر. پارسك تروآ محاربه‌سنده مقتول اولمسی اوزرینه، هلنه بونك برادری (دیفوب)ه وارمش؛ وتروآنك یونانیلر طرفندن ضبطنده بونی خائنانه دشمنلرینه تسلیم ایله، اسکی قوجه‌سنك گوکلنی ایده‌رك، اسپارته‌یه عودت ایتمش؛ ومنلاسك وفاتنده ردوسه چکیله‌رك، اوراده حکم سورن (پولیقسو) تروآ محاربه‌سنده اورلمش اولان قوجه‌سنك انتقامنی اومحاربه‌یه سببیت ویرمش اولان بوقادیندن آلمق ایچون، کندیسنی صلب ایتدیرمش ایدی.

هلنه { (Hélène) قسطنطنیه‌روم ایمپراطوری وبوشهرك بانیسی اولان بیوك قسطنطینك والده‌سی اولوب، زوجی قونستانس قلور طرفندن تطلیق اولنمش ایکن، اوغلنك ایمپراطورلغی زماننده ایمپراطوریچه عنوانه و بیوك نفوذ و اقتداره نائل اولوب، اوغلیله برابر خرستیانلغی قبول، وقدسی زیارتله، مدفن عیسی (عم) زعم اولنان محلده‌کی بیوك کلیسانی بنا؛ و بونك تمللرینی حفر ایدرکن صلیب آغاجنی کشف ایتمش ایدی. ۳۲۸ تاریخ میلادیسنده وفات ایدوب، خرستیانلرجه اعزه‌دن معدود اولمغله، آغستوسك ۱۸ نده یورطیسی اجرا اولنور.

هلوتیوس { (Helvétius) مشاهیر حکمادن اولوب، ۱۷۱۵ده پارسده طوغمش؛ و۱۷۷۱ده وفات ایتمشدر. پدری عن اصل آلمانیه‌نك پالاتینات خطه‌سندن اولوب، فرانسه‌ده طبابتده شهرت بولمش، و اون دردنجی لوینك چوق احسانلرینه نائل اولمش ایدی. صاحب ترجمه ابتدا امورمالیه ایله مشغول اولوب، برخیلی ثروت قزاندقدن صکره، فلسفه‌یه انتسابله، ۱۷۵۸ده «فکر» عنوانیله برکتاب نشر ایتمشدی،که بونده انسانك قوهٔ مفکره‌سی حقنده عقائده مخالف بعض افادانده بولنمغله کتابی احراق، وکندیسی فرانسه‌دن طرد اولنه‌رق، برمدت آلمانیه وانکلتره‌ده سیاحت ایتمش؛ وبعده فرانسه‌یه عودت ایدوب، زوجه‌سی طرفندن اداره اولنان سالونی مجمع علما وحکما اولمشیدی. وفاتنده نشر اولنمامش برخیلی آثاری بولنوب، ۱٤ جلد اوزره نشر اولنمشدر.

هلوتیه { (Helvétie) اسویچره‌نك لاتینجه اسمیدر.

هلوئیزه { (Héloïze) حسن وجمال وعلم وتربیه صاحبه‌سی برقیز اولوب، معلمی بولنان (آبلار)له اولان معاشقه‌سیله شهرت بولمشدر. کندیسیله خفیاً تزوج ایتدکدن صکره، پدرینك (آبلار)ه ایتدیکی معامله وحشیانه اوزرینه، برمناستره چکیلوب، بقیهٔ عمرینی عاشقیله مخابره‌لشمکله چکیرمش؛ و۱۱٦٤ده وفات ایتمشدر. [«آبلار» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

هلیسپونت { (Hellespont) بحرسفید بوغازینك اسم قدیم یونانیسیدر. [«داردانله» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

هلیقون { (Hélicon) یونانده فوکیده ایله بئوتیه خطه‌لری آره‌سنده الیوم

(زاغوره) دینلن برطاغ اولوب، قدیما (موزه)
نامیله علوم وصنایع نفیسه مربیه‌لری زعم اولنان
پریلره مخصوص عد اولنمغله، بونلرك ومشاهیر شعرا
وهنرورانك هیكللریله مزین ایدی.

هلیوپولیس { (Héliopolis) یعنی «مدینة الشمس» مصر سفلاده
وقاهره‌نك ١١ كیلومتره شمال شرقیسنده بولنمش
برشهر عظیم یونانیلر وماكدونیه‌لیلر طرفندن ویریلن
اسم اولوب، اصل قبطیلرجه اسمی (اون) ایدی.
شمسدن كنایه اولان براوكوز صورتنده تصویر
اولنان (منویس)ك عبادتنه مخصوص معبد جسیمیله
مشهور ایدی. عربلرجه (عین شمس) اسمیله معروف
اولوب، الیوم خرابه‌لری (مطریه) قریه‌سی یاننده
مشهوددر.

— بعل معبود موهومی دخی شمسدن كنایه
اولمغله، اسكی یونانیلر بعلبك شهر شهیرینه‌ده بواسمی
ویررلردی.

هلیوغابال { (Héliogabale) روما امپراطورلرندن اولوب، (قاراقاله)
ایله عم زاده‌سی وسناتور (واریوس مارسلوس)ك
زوجه‌سی بولنان (یولیه سونمیس)ك ولد نامشروعی
ایدی. دها چوجق ایكن سوریه‌نك حمص شهرنده
(بعل)ك عبادتنه مخصوص بربیوك معبدك باش راهبی
اولمش؛ و٢١٧ تاریخ میلادیسنده واقع پدرینك
وفاتنده حمص فرقهٔ عسكریه‌سی طرفندن امپراطور
انتخاب اولنمش؛ وسفاهت ومظالمك انواعنی ارتكاب
ایدوب، بعلك عبادتنی رومالیلره قبول ایتدیرمكه
قالقیشمش؛ وبونك طاشدن جسیم برهیكلنی سوریه‌دن
رومایه نقل ایتدیرمش ایدی. قادینلردن مركب
برمجلس اعیان تشكیل ایدوب، والده‌سنی رئیسه
نصب ایتمشدی. بش سنه بوكبی حركات مجنونانه‌ده
بولنه‌رق حكم سوردكدن صكره، ٢٢٢ تاریخنده
مقتولاً وفات ایتمشدر.

هما { (یاخود همای) ملوك ایراندن كیانیانك
بدنجیسی اولان برقادین اولوب، بهمن
بن اسفندیارك قیزی وزوجه‌سی ایدی. بوندن حامل
اولمغله، بهمن وفات ایده‌جكی وقت تاجی بونك قارنی
اوزرینه وضع ایده‌رك، طوغه‌جق چوجغی ولیعهد
وكندیسنی وصیه براقدیغنی ایما ایتمش؛ و بووجهله
هما ایران تختنه جلوس ایدوب، برقاچ آی صكره
طوغان چوجغنی، حرص جاهله، برصندیغه قپایه‌رق
نهره آتمش؛ وصندیق بردكرمنجینك النه كچمكله،
چوجق اونك طرفندن بیودلمش، وداراب تسمیه
اولنمشدی. اوتوز یاشنی كچدكدن صكره، هما برمناسبتله
كندیسنك برحیات بولندیغنی خبر آلوب، ایتدیكنه
پشیمان اولمغله، كندیسنی جلب ایده‌رك، تاجی كندی
باشندن رفع ایله، اونك باشنه قویه‌رق، ترك حكومت
ایتمشدی. ایران تواریخنده مسطور اولان بوحكایه
مصاله بكزدیكیچون، درجهٔ صحتی مشكوكدر.

— ایران قدیم تاریخنده كشتاسبك قیزی اولمق
اوزره، دیكر برهما دخی مذكوردر، كه همشیره‌سی
(به آفرین) ایله برابر توران حكمداری ارجاسبك
النه اسیر دوشوب، برادرلری اسفندیار طرفندن
تخلیص اولنمشدی.

همام { (كمال الدین محمد بن عبد الوهاب السیواسی) مشاهیر علما وساداتدن اولوب،
«هدایه»یه برشرح یازمش؛ و٨٦١ده وفات ایتمشدر.

همام تبریزی { (خواجه همام الدین) مشاهیر شعراء ایراندن اولوب،
نصیرالدین طوسینك شاكردانندن و قطب الدین
شیرازینك درس آرقداشلرندندر. شیخ سعدی
شیرازی ایله دخی معاصر اولوب، بینلرنده ملاقات
وبعض ملاطفات وقوعی دخی مرویدر. اصحاب
ثروت وساماندن اولوب، كبرا ایله صحبت ومناسبتی
وار ایدی. ٧١٣ده تبریزده وفات ایتمشدر. برچوق
رباعیاتی وسائر اشعاری واردر. شو مطلع اونكدر:

خانه امروز بهشت است كه رضوان اینجاست
وقت پروردن جان است كه جانان اینجاست

همامی { طقوزنجی قرن هجری عثمانلی شعراسندن اولوب، ازنیقلیدر. «هنرنامه»
عنوانیله برمنظومه‌سی واردر. شو مطلع اونكدر:

الا ای سروقد ولاله پیكر
مبارك طالع وفرخنده اختر

همامیه { واسط نواحیسنده، وواسط ایله خوزستان آره‌سنده برقصبه اولوب،
دجله‌دن مفرز برجدولی اولدیغنی یاقوت حموی
بیان ایدیور.

همانیه { بغداد ایله نعمانیه آره‌سنده ودجله کنارنده برقصبه اولدیغی « معجم البلدان » ده مسطوردر .

همایون { (میرزا نصیرالدین محمد) هندستانده حکومت سورن سلالهٔ کورکانیه‌نك ایکنجی حکمداری اولوب ، دولت مذکوره‌نك بانیسی اولان وجلال‌الدین امیرانشاهك احفادندن بولنان میرزا بابرك اوغلیدر. ۹۱۳ تاریخنده کابلده دنیایه کلوب، ۹۳۷ده هندستانك (اکره) شهرنده پدرینه خلف اولمش؛ وبرادری میرزا کامرانی کابل، قندهار، غزنه وپنجاب جهتلرینه حاکم نصب ایتمشیدی. ۹۴۶ و۹۴۷ده افغانستانده ظهور ایدن شیرخان ایله ایتدیکی محاربه‌لرده مغلوب اولمغله، هندستانی ترکله، ایرانه التجا ایتمکه مجبور اولمشدی. بونك غیابنده ۱۵ سنه ظرفنده دهلیده شیرخان ایله برابر بش حکمدار حکم سورمشدی. همایون شاه طهماسب صفوی طرفندن حسن قبول کوروب ، اورادن آلدیغی عسکرله ۹۶۲ده هندستانه عودتله، مذکور افغانیلرك اخیری اولان سکندرشاهی کلیاً مغلوب ایدوب ، دهلی‌یه داخل اولمش ؛ وسلطنتنی تأمین ایتدکدن صکره ، ۹۶۳ده وفات ایدوب ، اوغلی مشهور جلال‌الدین اکبرشاه خلفی اولمشدر. همایون شاهك دهلیده تربه‌سی پك بیوك ومصنع ومزیندر. طبیعت شعریه‌سی دخی اولوب، شو برایکی بیت ایرانه التجاسنده شاه طهماسبه خطاباً سویلدیکی بر قصیده‌سندندر:

دشمنم شیرست عمری پشت برمن کرده بود
ایندم ازراه عداوت روی برمن کرده است
دارم اکنون التماس از شاه تاباًمن کند
آنچه باسلمان علی دردشت ارژن کرده است

همایون { ایران مشاهیر شعراسندن اولوب، اسفراینلی اولدیغی حالده، تبریزده وبعده کاشانده یاشامش ؛ وسلطان یعقوبك التفاتنه مظهر اولوب، ۹۰۲ ده وفات ایتمشدر . برآره‌لق دردعشقله مجنون اولوب، تیمارخانه‌یه دوشمش اولمغله، شو بیتی اوحالنه مناسب سویلمشدر :

بزنجیرم چوکرد از بیقراری دلستان من
دل‌زنجیر شد سوراخ سوراخ ازفغان من

همایون شاه بهمنی { دکنده حکومت سورن بهمنیان سلاله‌سنك اون برنجی حکمداری اولوب ، ۸۶۲ تاریخنده پدری سلطان علاءالدین ثانی‌یه خلف اولمش؛ وغایتله ظالم وبدکردار برآدم اولمغله، اوچ بچق سنه حکومت سوردکدن صکره، ۸۶۵ ده صبی بولنان اوغلی سلطان نظام شاه خلفی اولمشدر .

هَمَدان { ایرانك جبال یعنی عراق عجم خطه‌سنده وکردستان ایالتنك شرق جهتنده اوله‌رق کرمانشاهك ۱۲۵ کیلومتره شرق شمالیسنده والوندکوهك ۱۸۷۷ متره ارتفاعی اولان شمالی اتکنده مشهور وقدیمی برشهر اولوب، ۳۵۰۰۰ اهالیسی، خراب قلعه وسوری، بازار، جامع، حمام، کاروانسرای کبی خرابه یوز طوتمش برخیلی آثاری، اطرافنده مفرح ودلنشین مواقعی، برچوق مشاهیر تربه‌لریله زیارتکاهلری و بیوك و پاموق منسوجاتیله خالی دستکاهلری ودباغخانه‌لری واردر . قپوسنده مرمردن برجسیم آرسلان هیکلی بولندیغی جغرافیون اسلام آثارنده مسطور اولوب، بوکا طلسم نظریله باقرلردی . هواسی یازین وهله ایلك بهارده پك لطیف اولدیغی حالده ، قیشین پك سرت اولوب ، شعرای عرب وایران بوحالنی برچوق هجویه‌لرله تعریف ایتمشلردر . همدان پك اسکی برشهر اولوب، قدیماً ایرانك پایتختلرندن بولنمشدر . جغرافیون یونان آثارنده (اکباتانه Ecbatane) اسمیله مذکوردر . دور اسلامده دخی معموریتی درجهٔ قصواده اولوب، برچوق مشاهیر علما وادبانك مسقط رأسی ودول اسلامیه‌دن برقاچنك پایتختی بولنمشدر. تیمورلنك طرفندن بعدالتخریب، صفویلر زماننده اسکی معموریتی قسماً اعاده اولنمش ؛ و صکره دولت عثمانیه ایله ایران آره‌سنده‌کی محاربات وافغانیلرك تجاوزاتی صره‌لرنده یکیدن خراب اولمش ایدی . عربیده ذال معجمه ایله (همذان) یازیلوب، همدان قبیله‌سندن تفریق اولنور .

همدان { یمن جهتنده قبائل عربدن بیوك برقبیله اولوب، بوقبیله‌ده صحابه وتابعین وعلما وشعرادن برچوق مشاهیر یتیشمشدر.

همدانی { [« بدیع‌الزمان همدانی » و « ابو ذر همدانی » و « ابن تیمان » ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

همدانی { (ابومحمد عبدالوهاب بن جریش) مشاهیر نحویوندن وامام کسائینك شاکردانندن اولوب، یمن اصل امرایدن اولدیغی

حالده، بغداده ورودله، تحصیل علم، وعلی الخصوص
معانی واعراب قرآنده تفرد ایتمشیدی .

هموس { بالقان سلسلهٔ جبالنك (Hémus) اسم قدیمیدر .

هند { صحابه‌دن بروجه آتی برقاچ ذاتك اسمیدر : (هند بن حارثة الاسلمی) كه
یدی برادریله برابر بیعت رضوانده حاضر بولنمشدر؛
وبونلردن اسماء بن حارث ایله برابر هروقت خدمت
جناب نبوی‌یه دوام ایدردی . — (هند بن ابی
هالة التمیمی) كه ام المؤمنین حضرت خدیجة الكبری
(رضی الله عنها) نك برنجی زوجندن متولد اوغلی
وحضرت رسول الله (صلی الله علیه وسلم) افندمزك
اوكی اوغللری اولوب، جمل وقعه‌سنده معیت جناب
مرتضویده شهید اولمشدر . پدرینكده اسمی هند
اولدیغی مروی اولدیغی كبی، ینه بو اسمده براوغلی
دخی وار ایدی ، كه صحبتی مروی اولوب، مصعب
بن زبیرك معیتنده شهید اولمش؛ ورروایتده بصره‌ده
طاعوندن وفات ایدوب، عقبی قالمامشدر .

هند { صحابیاتدن دخی برقاچ خاتونك اسمی اولوب، ك معروفه‌لری بروجه آتیدر:
(هند بنت اثاثة القرشیة المطلبیة) كه شاعرات‌دن اولوب،
احد وقعه‌سنده وسائر احوالده شاعرات قریشدن
(هند بنت ربیعه) و (هند بنت عتبه) وسائرلرینه
جواباً برخیلی اشعاری واردر . — (هند بنت ابی
امیة القرشیة المخزومیه) كه ازواج مطهرهٔ جناب
نبویه‌دن وامهات مؤمنیندن اولوب، ام سلمه كنیه‌
سیله دها معروفه اولدیغندن ، اوراده ذكر
اولنمشدر . — (هند بنت عتبه بن ربیعه بن عبد
شمس بن عبد مناف القرشیة العبشمیه) كه ابوسفیان
بن حربك زوجه‌سی ومعاویه‌نك والده‌سی اولوب،
ابوسفیاندن اول فاكه بن المغیرة المخزومی‌یه وار‌
مشیدی . قبل الفتح اسلامه قارشی بغض وكینی زیاده
اولوب ، احد غزاسنده كفار قریشی برطاقم
اشعار ایله تهییج و تشجیع ایدردی ؛ فتح مكه‌ده
زوجندن بركون صكره ، فخر كائنات (صلی الله
علیه وسلم) افندمزه بیعت ایدوب، اسلامه كلمش؛
وفیما بعد اسلامده ثبات و حسن حركت ایتمش
ایدی . عقل ورأی وتدبیر صاحبه‌سی برقادین ایدی .
یرموك غزاسنده زوجیله برابر حاضر بولنوب، اهل
اسلامی رومله قارشی تهییج ایدردی . خلافت
جناب فاروق زماننده حضرت ابابكر صدیقك پدری
ابوقحافه ایله بركونده وفات ایتمشدر .

هند { یاخود هندوستان (Inde, Hindoustan) آسیا قطعه‌سنك جنو‌
بنده جسیم برشبه جزیره تشكیل ایدر بیوك بر یردر.
بو اسم اساساً بوشبه جزیره‌نك شمال غربی قسمنده
جریان ایدن (سند) نهرینك وبونك حوضه‌سندن
عبارت اولان جهت مذكوره‌نك اسمی اولوب،
ایرانیلر عادتلری اوزره (ه) یی (س)ه تبدیل ایله
نهره (سند) دیدكلری حالده، مماكته بو اسمك
هندولردن ایشیتدكلری شكل اصلیسنی تخصیص
ایتمشلردی . مرور زمانله شبه جزیره‌نك شرق
و جنوب جهتلری‌ده معلوملری اولنجه، بو اسمك
مدلولی اوراره قدر توسیع ایتمش؛ وعربلر دخی
بو اسمی ایرانیلردن آلمشلردر . كشفیات اخیرهٔ
جغرافیه‌ده بوشبه جزیره‌نك شرق طرفنده وچینك
جنوبنده دیكر بربیوك شبه جزیره بولندیغی دخی
معلوم اولنجه، آوروپالیلر طرفندن (هند) اسمنك
مدلولی اوراره قدر توسیع اولنه‌رق، تفریق ایچون،
بوكا (هند چینی) ویا (هند شرقی) دینلمشدر .
حتی بو ایكنجی شبه جزیره‌نك جنوب شرقیسنده
كشف اولنان جزائر كثیره و كبیره‌یه‌ده بو اسم
تعمیم اولنه‌رق، آوروپا لسانلرنده (هند) جمع
صیغه‌سنده اوله‌رق (Les Indes) صورتنده قوللا‌
نلمغه باشلامشدر . بوقدر تعمیم كافی دكلمش كبی،
قریستوف قولومب، غرب جهتندن هنده كیتمك
طریقنی بولمق مقصدیله یوله چیقه‌رق ، آمریقایه
وصولنده، هنده واصل اولمش ظننده بولندیغندن،
بوقطعه‌یه بونامی ویرمش؛ وبونك هنددن چوق اوزاق
وآیریجه برقطعه اولدیغی آكلاشلدقدن صكره دخی،
آمریقایه (هند) نامی ویرلمكه دوام ایدوب، تفریق
ایچون، بوقطعه‌یه (هند غربی) دینلمشدر. هندوستان
هندك اهالیسی اولان (هندو) لره نسبتله حاصل
اولمش بر اسم ایسه‌ده ، « هندستان » لفظی
« حبشستان » كبی فاحش برتعبیردر.

حدودومساحه‌سی . — مثلث الشكل اولوب،

اساسی آسیانك وبتون كرهٔ ارضك اك یوكسك
طاغلری اولان هیمالایه سلسلهٔ جبالنه طیانمش اولدیغی
حالده ، ضلعلرینی تشكیل ایدن ایكی ساحلندن
بهری تقریباً ٣٠٠٠ كیلومتره اوزوندر. ′٤ °٨
″٢٠ ایله °٣٦ عرض شمالی و ′١٨ °٦٤ ایله
°٩٥ طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولور . شمال
شرقی طرفندن چینه تابع تبت مملكت واسعه‌سیله،
شرقاً هند چینی ایله، شرق جنوبی جهتندن بنگاله
كورفزیله ، منتهای جنوبده‌كی بروندە بحر محیط
هندی ایله، غرب جنوبی طرفندن بحر عمانله، غرب
شمالی جانبندن دخی بلوجستان وافغانستانله محدوددر.
شمالدن جنوبه بوبی ٣٥٢٠ و°٢٥ عرض شمالیده
واقع اك كنیش یرنده ا ی ٢٨١٢ كیلومتره اولوب،
سرندیب وسائر جزایر ملحقه‌سیله برابر مساحهٔ سطحیه‌سی
٣٨٣٧٨٧٩ مربع كیلومتره و اهالیسی، ١٨٨١
سنه‌سی استاتستیقنه كوره ، ٢٥٧٤٥٤١٠٠
كشیدر . یعنی وسعتجه بیوك برتانیه‌نك ١٢ مثلی
اولوب ، بتون نوع بشرك برسدسیله مسكوندر!

شكل طبیعیسی، جبال وانهاری. — هندك اراضیسی
وسعتنه كوره مختلف اولوب، اك یوكسك طاغلردن
اك آلچق اووه‌لره و اك منبت وادیلردن اك قورو
چوللره وارنجه‌یه قدر هر نوع اراضیسی واردر. شمال
جهتندن كرهٔ ارضك اك یوكسك طاغلرینه طیایوب،
(هیمالایه) سلسلهٔ جبالی آسیانك ایچ طرفلریله هند شبه
جزیره‌سی آره‌سنده برسد وطبیعی بر استحكام حالنده‌در.
بوسلسلهٔ عظیمه‌نك اك یوكسك محلی هندك الیوم
مستقل اولان (نپال) مملكتنده واقع (غوریسنكار)
طاغیدر، كه ٨٨٤٠ متره ارتفاعی واردر. مملكت
مذكوره‌ده بوسلسله‌نك ٨٠٠٠ متره‌لك ارتفاعی
متجاوز دها ٦ طاغی واردر. سلسلهٔ مذكوره‌نك
ایكنجی درجه‌ده بولنان و٨٦١٥ متره ارتفاعی
اولان (دپسنك) طاغی دخی كشمیرده بولنوب ،
اوراده قره‌قروم و دیارمیر طاغلری دخی ٨٠٠٠
متره‌دن زیاده مرتفعدرلر. هیمالایه شرق جهتندن
(براهماپوتره) نهر عظیمنه كچید ویره‌جك صورتده
اكلدكدن صكره، چین وهند چینی طاغلرینه اولا.
شدیغی كبی ، غرب طرفندن دخی آسیای وسطی
جبالنه قاوشور . هندك غرب شمالی یعنی افغانستان
ایله بلوجستان حدودی دخی سلیمان كوه كبی ایكنجی
درجه‌ده مرتفع برطاقم طاغلرله آیرلمشدر. كرك
هیمالایه سلسله‌سنك وكرك حدود تشكیل ایدن دیگر
طاغلرك هندك ایچریسنه ممتد اهمیتلی قوللری اولمیوب،
اتكلری تدریجاً آلچاله‌رق، ویك واسع براووه‌لر
منطقه‌سنه منتهی اولور، كه قسم غربیسی (سند) وقسم
وسطی وشرقیسی (كنك) ایرماقلرینك وادیلرینی حاوی
اولوب، ایكیسنك حوضه‌سی آره‌سنده‌ده (طار)
ویا (تهار) چولی بولنیور. كنك حوضه‌سنك جنوب
غربی جهتنده اراضی یكیدن كسب ارتفاعه باشلایوب،
برطاقم طاغلر حصوله كلیور، كه پنجه شكلنده برنقطه‌دن
آیریلوب، شرق شمالی‌یه طوغری اوزانانی (ویندیه)،
شمال غربی‌یه طوغری ممتد اولانی آراوالی وماهی،
شرق جنوبی‌یه طوغری امتداد ایدنی‌ده سادپوره
(یاخود صدپوره) اسملریله معروفدر. بونلرك اك
یوكسك محللری ١٧٢٣ متره ارتفاعنی تجاوز ایتمیور.
بوطاغلر وشرقه طوغری كیتدكجه آلچاله‌رق اوزانان
قوللری كنك حوضه‌سنی ونفس هندوستانی اصل
شبه جزیره اولان و (دكن) دینلن هندك قسم
جنوبیسندن آیریور. جبال مذكوره‌دن دیگر اهمیتلی
برقول دخی (كات) اسمیله شبه جزیره‌نك ساحل
غربیسی بوینجه تاقومورین برونه قدر اوزاندیغی كبی،
اشبو (غربی كات) ك قارشیسنده شبه جزیره‌نك ساحل
شرقیسیله متوازیاً وآنجق ساحلدن بر آز دها اوزاقجه
(شرقی كات) نامیله دها آلچق برصره طاغلر اوزانیور.
بوایكی صره طاغلرك ساحله طوغری اولان یوزلری
دیك ویك اینیشلی اولدیغی حالده ، ایچ طرفه باقان
یوزلری پك آز میلانلی برسطح مائل ابراز ایتمكله،
ایكیسی آره‌سنده ٤٠٠ ایله ١٠٠٠ متره آره‌لرنده
ارتفاعی اولان بریایله تشكل ایدیور. بووجهله دكن
قطعه‌سی مثلث الشكل ومرتفعجه بریایله‌دن عبارتدر، كه
عموم هندك ٣٠٠ متره انحطاطی فرض اولنسه، كنك
وسند حوضه‌لرندن عبارت اولان نفس هندوستانك
صویك آلتنده قالمسیله، اشبو دكن قطعه‌سنك مثلث.
الشكل بیوك برجزیره حالنده قالمسی اقتضا ایدر.
مذكور كات سلسله‌لرینك وبتون دكن قطعه‌سنك اك
یوكسك محلی جنوبنده‌كی (نیلكیری) و (آناماله)
طاغلری اولوب ، برنجیسی ٢٦٧٠ وایكنجیسی
٢٦٩٧ متره‌یه قدر چیقار. سرندیب جزیره‌سنك اك
یوكسك طاغی‌ده ٢٥٢٤ متره‌سی اولان (پدروناالكاله)

طاغی اولوب ، بوندن دها مشهور اولان « آدم تپه‌سی » نك‌ده ۲۲٦۲ متره ارتفاعی واردر.

هندك میاه جاریه‌سی چوق اولوب، اك بیوك نهری (كنك) ایرماغیدر، كه هندك نیلی حكمنده اولمغله ، اورانك اهالیسی اسكیدن بری بوكا بر قدسیت نظریله باقه‌رق، عادتا عبادت ایتمك، وجنازه‌لرینی صو و چامورنده چوروتمكی باعث سعادت اخرویه عد ایلمكدن كندیلرینی منع ایده‌مه‌مشلردر. بو نهر عظیم كشمیر ایله نپال آره‌سنده هیمالایه‌دن نبعانله، جنوب شرقی‌یه وبعده شرقه طوغری آقه‌رق، صاغدن ینه هیمالایه‌دن اینن وآنجق جنوبدن ویندیه طاغلرندن كلن (جمبال) و (بتوه) نهرلرینی دخی آلان (جنه) نهر عظیمنی و (سونه) یی وصولدن دخی (ككره) و (كنده) كبی هیمالایه‌دن اینن برچوق انهاری آلدقدن صكره، پك واسع ودرین اولدیغی حالده، هندك اك واسع، اك منبت و اك معمور یری اولان پایانسز بر اووه‌یی سقی و احیا ایله ، بنكاله خطه‌سنده جنوب شرقی‌یه طوغری دونه‌رك، حسابسز قوللره بالانقسام، واسع دالیه‌سنی تشكیل ایتدیكی یرده اك باشلی و اك شمالی قولی هیمالایه‌نك اوبر طرفندن و تیبت مملكتنی شق ایله بو سلسله‌یی طولاشه‌رق كلن وكنكدن آز اهمیتلی اولمیوب بلكه بوندن بیوك اولان (براماپوتره) نهر عظیمیله دخی برلشیر. سند ایرماغی ایسه هیمالایه‌نك اوبر یوزنده نبعانله بر خیلی وقت تیبت داخلنده جریاندن صكره، هنده دخول ایله ، افغانستان حدودینه تقرب ایده‌رك، اورانك‌ده قسم شرقیسی میاه جاریه‌سنی و ازان جمله كابل نهرینی آلیر؛ وبعده پنجابه كیروب ، بو خطه‌نك سبب تسمیه‌سی اولان دیكر درت نهرینی یعنی جلم، چیناب، راوی وسدلج صولرینی طوپلایه‌رق، (سند) خطه‌سنه دخول ایله، خیلی واسع بر دالیه بالتشكیل بحر عمانه دوكیلور. دكن قطعه‌سنك حدود شمالیه‌سنده، نفس هندوستانك بو ایكی بیوك ایرماغی صورتنده اوله‌رق، بری شرقه و دیكری غربه طوغری آقار ایكنجی درجه‌ده بیوك ایكی ایرماق واردر، كه ایكیسی‌ده (ویندیه) طاغلرندن وبر برینه قریب محلده نبعان ایدوب ، بونلردن (مهانادی) بنكاله كورفزینه و (نربادە) بحر عمانه منصب اولور. بونلرك جنوبده ودكن داخلنده غربه طوغری جریانله عمان دكیزینه دوكیلن انهار برطاقم قیصه وسیل حالنده صولردن عبارت اولوب، سواحل غربیه قربنده نبعان ایتدكلری حالده، شرقه طوغری جریانله دكن یایله‌سنی شق ایتدكدن صكره، شرق كات بوغازلرندن چیقه‌رق بنكاله كورفزینه دوكیلن انهار ایسه خیلی بیوك اولوب ، شمالدن باشلایه‌رق اسملری : كوداوری، كریشنا، پنار ، كاوریدر . اوچنجی درجه‌ده ذكره شایان انهاری‌ده آراوالی و ویندیه طاغلرندن نبعانله عمان دكیزینك (كچ) و (كمبی) كورفزلرینه دوكیلن (لونی) و(ماهی)در.

هندده ذكره شایان كول اولمیوب، راجپوتانه خطه‌سنده‌كی (سمبهار) كولنك چیقان كلیتلی طوزدن وكشمیرده‌كی حسابسز كوچك كوللرك آنجق اطرافلرینك ومنظره‌لرینك كوزللكندن طولایی اهمیتلری واردر. سواحل شرقیه‌سنده دخی كولار، چیلكه وپالیكات اسملریله اوچ كول بولنیور . آنجق اكثر شهر وقصبه وقریه‌لرك صنعی كوللری و واسع حوضلری اولوب، انهار و یاغمور صولرینی قوراقلق موسملری ایچون بونلرده جمع وحفظ ایدرلر.

سواحل وجزایری، لیمانلری. — هندك بحر محیط هندیده تقریباً ۰۰۰ ه كیلومتره‌لك سواحلی اولوب، بونك همان نصفی بحر عمانده ونصف دیكری بنكاله كورفزنده‌در. بو سواحلك هر ایكی اوجنده ایكی بیوك نهرك یعنی كنك ایله سندك دالیه‌لری بولنوب، بو ایكی دالیه آره‌سنده‌كی سواحل آفریقا وآوسترالیا سواحلی كبی دوزدر. یالكز غرب شمالی جهتنده بجرات خطه‌سنه مربوط (كتیوار) شبه جزیره‌سی بولنوب ، بونك شمالنده (كچ) قوی و جزیره‌سی وجنوبنده (كمبی) كورفزی بولنیور. آنجق بو ایكی قویدن دخی برنجیسی بعضاً آنجق بر ایكی قاریش صو ایله اورتیلور، وبعضاً بسبتون قورور . اورادن منتهای جنوبیده‌كی (قوموری) برونه‌دك ساحل كات جبالنك اتكلریله محدود طار بر تهامه‌دن عبارت اولوب، انهارك آغزلرندن بشقه قوی ولیمانلری وساحلك قارشیسنده جزایری یوق كبیدر. یالكز (بمبای) شهرینك مؤسس اولدیغی بر جزیره و بو جزیره‌نك داخل اولدیغی بر قوی و دها جنوبده پورتكیزك النده بولنان (غوه) قویی بولنیور. سواحل شرقیه‌سی بوقدر دوز دكل

ایسه‌ده، او جهتدن دخی سیر سفائنجه استفاده
اولنه‌جق قوی ولیمانلری آز اولوب، یالکز انهارك
منصبلری ودالیه‌لری دها اهمیتلیدر. هندك شرق
جنوبی ساحلی قارشیسنده (سرندیب) جزیرهٔ کبیره‌سی
بولنیور، که ٦٤٠٠٠ مربع کیلومتره مساحهٔ
سطحیه‌سی و ٢٦٠٠٠٠٠ اهالیسی واردر. بو
جزیره ایله ساحل آره‌سنده برطاقم کوچك آطه‌لر
وصیغلر (آدم کوپریسی) نامیله معروف اولوب،
بونکله ساحل وجزیره آره‌سنده (منار) کورفزی
تشکل ایدیور. هر ایکی ساحلده دکیزدن طار
وصیغ دیلرله آیرلمش کول ایله کورفز آره‌سنده
برطاقم صیغ یرلر دخی واردر. غرب جنوبی ساحلی
قارشیسنده آچیقلرده (لاکدیب) و (مالدیب) اسملریله
حسابسز کوچك آطه‌لر دخی هنده مربوط عد
اولنور. اك بیوك اسکله‌لری ساحل غربیده بمبای،
کراچی، سورات، قالیقوت وسائره، ساحل شرقیده
دخی (کنك ایرماغی اوزرنده) کلکوته، مدراس
ناکپاتام وسائره‌در.

تقسیمات جغرافیه وطبیعیه‌سی. — هند وسعتی
جهتیله بر چوق ممالکه منقسم اولوب، اکثرینك
احوال طبیعیه وتاریخیه‌سی آیریدر. ابتدا نفس
هندوستان ایله دکن اسملریله ایکی بیوك قسمه آیرلدیغنی
سویلدی ایدك. نفس هندوستان سند وکنك حو-
ضه‌لرندن عبارت اولوب، سند حوضه‌سی اك شمالده
کشمیر، اونك آلتنده پنجاب و اك جنوبده سند
اسملریله اوچ بیوك خطه‌یی حاویدر. کنك حوضه‌سنك
اك شمالنده هیمالایه اتکلرنده الیوم مستقل اولان
(نپال) ایله (بهوتان) و دها جنوبده دوآب،
اود، بهار، آسام، بنکاله، چوتانکپور، راجپوتانه
خطه‌لری بولنیور. سند ایله کنك حوضه‌لرینك
خارجنده اولوب‌ده نفس هندوستانه تابع بولنان دیکر
ایکی بیوك خطه دها واردر، که بری ساحل غربیده
واقع (کجرات) ودیکری ساحل شرقیده بولنان
(اوریسا) خطه‌لریدر. دکنك ساحل غربیسی ملیبار
وبرقسمی کناره وساحل شرقیسی قوروماندل اسملریله
معروف اولدیغی کبی، ایچ طرفنك‌ده جهت شمالیه-
سنده (برار) و جهت جنوبیه‌سنده (میسور)
خطه‌لری بولنیور.

اقلیم و هواسی. — هندك دکن دینلن قسم
جنوبیسی منطقهٔ حاره ونفس هندوستان دینلن قسم
شمالیسی منطقهٔ معتدله داخلنده ایسه‌ده، عرضجه
اولان فرقنك هوانك حرارت وبرودتندن زیاده
صیجاق ایله صغوق آره‌سنده‌کی تفاوته تأثیری واردر.
بو تفاوت جنوبدن شماله و ساحلدن ایچری طرفه
کیتدکجه آرتوب، مثلا اك جنوبده وخط استوایه
قریب اولان سرندیب جزیره‌سنده یاز ایله قیشك وسطی
درجه‌لری آره‌سنده آنجق ٢، مدراس وبمبایده ٦،
کلکته‌ده ١٠، بنارسده ١٧، لاهورده ٢٢ ودرا اسما-
عیلخانده ٢٥ درجه فرق واردر. مدراسده میزان الحراره
نهایت ٤٢ درجه‌یه چیقار، و١٧ درجه‌دن آشاغی
اینمز. پنجابده ایسه یازین صیجاق ٥٢ درجه‌یه قدر
چیقدیغی حالده، قیشین صفره قدر اینوب، صولر
طوکار، وقار یاغار. عرضك اقتضاسندن اولان
فرقدن بشقه ارتفاعه وموضعك صیجاق ویا صغوق
روزکاره معروض بولنمسنه کوره دخی هوا مختلف
ایدر. حزیراندن ایلوله قدر جنوب غربی وجنوب
شرقی وبعضاً جنوب روزکاری اسوب، جنوب غربی
جهتندن اسن بحر محیطك بخارلرینی حامل اولمغله،
بوروزکاره معروض سواحل غربیه جوارلری بنك
یاغمورلری پك چوقدر. جنوب شرقی جهتندن اسن
روزکارك رطوبتی ایکنجی درجه‌ده اولوب، بودخی
مدراس جوارلرینه و بنکاله ایله هندك سائر شمال
شرقی جهتلرینه وهیمالایه سلسله‌سنك جنوبی مائله‌سنه
خیلی یاغمور یاغدیریر. دکن یایله‌سیله هندك شمال
غربی قسمنك ایسه یاغمورلری آزاولوب، چوق
دفعه قوراقلق قحط وغلایی منتج اولور. کنك ایله
سائر بیوك انهارك فیضانلرنده صولری اووه‌لری
باصوب، تطهیرلری ناقابل برچوق بتاقلقلر حاصل
ایتدکلرندن، وهندولرك طهارت ونظافته عدم
مبالاتلریله برابر، جنازه‌لرینی کنك ایرماغنه آتمه‌لری
انکلیز حکومتی طرفندن شدیداً منع اولنمش ایسه‌ده،
فرصت بولدقجه، خفیاً آتمقدن کری طورمدقلرندن،
واکثر شهر وقصبه‌لرك لغم وچرکفلری سوقاقلك
اورته‌سنده آقوب، بوکبی عادات قبیحه‌دن بردرلو
وازکچه‌مدکلرندن، هندك اکثر طرفلرنده وعلی-
الخصوص اساساً هواری آغر اولان کلکته و بمبای
کبی شهرلرده قولره و وباکبی علل ساریه ومستولیه

اكسيك اولميوب، بونلر اورانك امراض بلديه سندن
عد اولنه بيلير.

محصولاتی، نباتات وحيوانات ومعادنی. — هندك
عموميت اوزره طوپراغی منبت اولوب، نباتات
ومحصولاتی باشليجه ياغمورلرك كثرتنه واراضی‌يی
اروا ايده‌جك انهار وجداولك كثرتنه تابعدر. آنجق
بوممالكتك برخاصه‌سی واردر، كه اوده نباتاتنك
فوق‌العاده كثرتيله برابر، كنديسنه مخصوص نباتاتی
پك آز اولمسيدر. شمال شرقی جهتی نباتاتجه چينه، شمال
غربی طرفی ايران وعربستانه، جنوب وشرق
جهتلری‌ده ملايی جزايرينه تابع اولوب، مع هذا
هرطرفنده بومختلف ممالكه مخصوص نباتاتك انواعی
يتيشير، كه بوده نباتات ومحصولاتی انواعنك كثرتی
موجبدر. ياغمورلری آز اولان جهتلرده انهارك
صولرينی صنعی جدوللرله تقسيم وتوزيع، هندليلرجه
مجهول بولنمش اولان برچوق نباتات ومحصولاتك
مخملرينی جلب وتعميم، يكی آلات وادوات زراعيه
استعمالنی اهاليه تعليم، ياغموری آز اولان جهتلرده
انهارك صولرينی صنعی جدوللرله تقسيم، وهرحالده
زراعتی فنه تطبيق ايده‌رك، كرك حكومت وكرك
بيوك شهرلرك اكثرنده متشكل اولان زراعت
وغرس اشجار جمعيتلری هندك محصولاتنی كيتدكجه
تكثير، وزراعتنی اصلاح ايتمكده‌درلر. جدوللرله
اروا اولنان اراضيسی ۱۸۸۰ تاريخنده ۱۲۰۰۰۰
مربع كيلومترويه قريب ايدی. اك برنجی محصولی
پرنج اولوب، انواع كثيره‌سی يتيشديريلن بومحصول
هندليلرك برنجی مدار تعيشی اولمغله، داخلده كليتله
صرف اولندقدن بشقه ۱۵۰ مليون روپيه قيمتنده
اخراجات دخی اولور. ايكنجيسی پاموق اولوب، بوندن
دخی كليتلی اخراجات اولمغله برابر، برخيلی مقداری
دخی محلنده ايشلنه‌رك، بز وباصمه ياپيليور. اورايه
مخصوص برنوع كنوير دخی اك كثرتلی محصولاتندن
اولوب، بونك صابی قناواچه نسجنه ياراديغی كبی،
عصاره‌سی، ياپراغی، تخمی وساٸر قسملری دخی
مختلف صورتلرده استعمال اولنه‌رق، چوق استفاده
اولنور؛ واخراجاتی چوقدر. بغدای، داری، آرپه
وساٸر حبوبات دخی كثرتله حاصل اولور. ساٸر
محصولاتی: آفيون، چيويت، چای، توتون، قهوه،
خرما، هندستان جوزی وساٸر ميوه وسبزه‌لرله
بهارات ونباتات طبيه‌نك انواعندن عبارتدر. اورما-
نلری وقتيله پك چوق اولوب، سوء استعمالاتدن
خيلی آزالمش ايسه‌ده، ينه اراضیٔ عموميه‌سنك
برثلثی اورمانلرله مستوراولوب، صندل، آبنوس،
ساج، تمرهندی كبی، اخشابی قيمتلی اشجاری چوقدر.
هيمالايه‌ده چامك انواع كثيره‌سی وپك بيوك وگوزللری
يتيشير. حيوانات اهليه‌سی صيغير، آت، قيون، كچی،
طومبوز، فيل وساٸره‌دن عبارت اولوب، مانده‌لری
چوق واوكوزلرينك بعض جنسلری پك گوزلدر.
آتلری ايكی جنس اولوب، برجنسی اورايه مخصوص
اوله‌رق پك كوچك وديكری عادی ايسه‌ده، حكومت
اصلاحنه چاليشوب، عربستان وايراندن آيغير جلبيله
حاره‌لر تأسيس ايتمكده‌در. ايپك بوجكلری‌ده چوقجه
اولوب، خيلی مقدار قوزه چيقاريله‌رق، محلنده
ايشلنمكده‌در. حيوانات وحشيه‌سی چوق ومتنوع
اولوب، فيل، كركدان، كيك انواعی، يبان مانده
واوكوز وكچيسی، قورت، آيی، يبان اشكی، ميمونك
انواعی وساٸره بولنور. قوشلری ملايی جزايرنده
اولدقلری قدر كثرتلی وگوزل دكل ايسه‌ده، ينه
چوق اولوب، پپاغانك برقاچ نوعی، طوغان وشاهينك
انواعی وساٸر طيور هواٸيه وماٸيه واردر. حشراتی
وعقرب ويلان كبی سمليلری‌ده چوقدر. انهارده
تمساحك برقاچ نوعيله باليغك انواع كثيره‌سی بو-
لنيور. معادننك اك بول بولنانلری كومور، دمير
وطوز اولوب، كومور معدنی اك زياده كنك ايله
نبراده واديلری آره‌سنده وديكر متفرد درت بش
محلده بولنيور. دمير هر طرفنده منتشر ايسه‌ده،
الآن چيقاريلانلری آزدر. قورشون وباقير معدنلريله
قورشونله قاريشيق كومشی دخی بولنور. بعض
انهارينك توزلرنده آلتون ريزه‌لری موجوددر.
هند اسكيدن بری ذی‌قيمت طاشلرك كثرتيله مشهور
ايسه‌ده، بونلردن يالكز الماس هندده چيقوب،
او دخی مرور زمانله پك آزالمشدر.

صنايع وتجارتی، معارف ومدنيتی. — هند
اسكيدن بری صنايع محلی اولوب، اليوم او صنايعك
چوغی دوام ايتمكده، وال دستگاهلرنده خانه‌لرده
ياپيلان معمولات آوروپا فابريقه‌لرينك محصولاتنه
قارشی رقابت ايده‌رك، كرك محلنده وكرك آسيانك
ساٸر طرفلرنده الآن رواجلرينی محافظه ايتمكده‌در.

اك برنجی درجه‌ده پاموق ايليكيله پاموقدن معمول بز وباصمه وسائره اعمالی اولوب، هندك هرطرفنده بومنسوجاته مخصوص حسابسز دستكاهلر بولندقدن بشقه، آوروپاكاری برخيلی فابريقه‌لر دخی آچلمشدر. ايكنجی درجه‌ده ايپك قماشلری اولوب، كرك ساده وكرك صرمه قلابدانله قاريشيق كوزل قماشلر ياپيلير. كشميرده اورا تفتيكندن مشهور شاللر و پنجابده وسندده دوه توينكدن كوزل قماشلر اعمال اولنور. آلتون وكومشدن تزييناته متعلق قيوجيلق معمولاتيله كومش ويا قلای قاقه‌لی باقير وتونجدن اوانئ مختلفه، قامشدن شكر وبعض نباتاتدن مختلف عصاره اخراجيله سائر محصولات زرعيه‌نك استحضاری و باليقلرك قورودلمسی كبی صنايع دخی هنديلرك مشغوليتلری جمله‌سندندر. تجارتی پك ايشلك اولوب، اخراجاتی سنوی ۱۱۵۰۰۰۰ و ادخالاتی ۹۰۰۰۰۰ روپيه راده‌لرنده‌در. اك باشلی اخراجاتی: پرنج، كنوير، آفيون، پاموق، چای، پاموق ايليكی، باصمه وسائر پاموق منسوجات، دری، حبوبات، ذخيره، قهوه، سيسام، ياغی وسائره‌دن عبارتدر. تجارتنك قسم اعظمی بحراً وانكلتره ايله اولوب، آسيای وسطی، تبت وسائر او طرفلرله برا دخی بعض معاملات وقوع بوليور. اسكله‌لرينه آمد شد ايدن سفائنك دخی چوغی انكليز وبرلی اولوب، اجنبی بيراغی حامل اولانلری ايكنجی درجه‌ده‌در. كرك داخلدن اسكله‌لره محصولاتك ايندرلمسی وكرك داخلده‌كی ممالك آره‌سنده‌كی مناسبات تجاريه‌يی تسهيل ايتمك اوزره، متعدد دمير يول خطلری تمديد اولنه‌رق، كلكته، مدراس وبمبايدن بدأ ايله بربرلرينه قاوشان دمير يول خطلری داخلده تشعب ايده‌رك، بر چوق قوللر صالدقلری كبی، شمال غربی جهتندن تا حدود قربنده بولنان پيشاوره، و بلوجستان ايچندن مرورله افغانستان داخلنده قندهاره قدر چيقار وكراچی اسكله‌سنه اينر قوللری واردر. بو خطوطك اك زياده تشعب ايتدكلری برلر كنك واديسيله دكن خطه‌سی اولوب، بونك شرق و غرب ساحللرنده‌كی اسكله‌لرينك باشليجه‌لری بربرلرينه ربط اولنمشدر. ۱۸۹۵ ده ايشلمكده اولان دمير يول خطوطنك مجموعی ۳۰۳۴۴ كيلومتره طولنده ايدی. بوندن ماعدا شوسه‌لری دخی مكمل اولوب، بر طرفدن‌ده كرك دمير يوللر وكرك شوسه‌لر تكثير اولنمقده‌در. انهارينك اكثری‌ده سير سفائنه صالح اوله‌جق حاله وضع اولنوب، بوكا مانع طبيعيلری اولانلرك‌ده بومانعلری صنعی جدوللر واسطه‌سيله برطرف ايدلمكده‌در.

هند بر بری اوزرينه قونمش اوچ مدنيتك آثارينی حاوی اولوب، بونلرك اك اسكيسی براهما نيلرك يعنی اسكی هندولرك تابع اولدقلری براهما مدنيتيدر. ازمنۀ قديمه‌ده هنديلرك حكمت وفلسفه‌ده وطب و هندسه كبی فنونده‌كی مهارتلری مشهور ايدی. حتی مصريلر وكلدانيلر كبی امم قديمۀ معروفه‌نك مدنيت وعلومی هنديلردن اخذ ايتمش اولدقلری ملحوظدر. عربلر هارون الرشيد ومأمون زمانلرنده يونانيلرك كتب فنيه‌سنی عربی‌يه ترجمه ايتدكلری صره‌ده، هنديلری دخی اونوتميوب، بر قاچ هندلی عالم وحكيم بغداده جلب ايتمش؛ واسكی هند آثارندن بر قاچ كتابی ايرانيلر واسطه‌سيله عربی‌يه ترجمه ايتديرمشلردی. او مدنيتك آثارندن شمدی موجود اولانلری سانسكری لسان قديمنده محرر (مهابراته)، (رامايانه) و (بيد) كبی بر طاقم بيوك و ناقابل تقليد منظومه‌لردر. براهما دينينه تابع بولنان هنديلرك قسم اعظمی اليوم او مدنيتدن آيرلمق ايستميورلر ايسه‌ده، اسكی زمانلرك جهالتنه نسبةً مكمل عد اولنان هند قديم مدنيتی بوكون ترقيات مدنيه‌يه نسبةً عادتا بر بدويت درجه‌سنده قاليور؛ و او مدنيت منقرضه‌نك ذاتاً مؤخر اولان برطاقم جسيم بتخانه‌لرله پك قبا وچوجقجه بعض رسم وهيكللردن وسانسكری ادبياتندن بشقه آثاری كورنميور. ايكنجيسی مدنيت اسلاميه‌در، كه سلطان محمود غزنوی واوندن صكره هندده حكم سورن دول اسلاميه وعلی الخصوص ملوك كوركانيه طرفندن ادخال اولنان علوم وادبيات عربيه و فارسيه ايله عجم وروم وعرب طرزلرنده ظريف اصول معماری

وسائر آثار اسلامیه‌در، که مؤخر اولمق حسبیله، هند مدنیت قدیمه‌سنه غالب‌کلوب، حکومت اسلامیه زماننده یالکز مسلمانلر دکل، براهمانیلر دخی قسماً بو مدنیته تابع اولمشلردی؛ وحالا بوکون دخی مدنیت وادبیات اسلامیه‌یه تابع اولوب، حتی نعت شریف و فاجعهٔ کربلا مرثیه‌سی سویلمکه اوزنیر براهمائی المذهب هند شاعرلری واردر. هندک بتون بیوک شهرلری آثار اسلامیه‌دن اولان ظریف جوامع شریفه و جسیم تربه‌لر و سرایلر و چارشی وکاروانسرایلرله مزیندر. برطرفدن هندولر رامایانه‌یی ازبرلمکله مشغول اولدقلری کبی، بر طرفدن دخی اسلام طلبهٔ علومی حسابسز مدرسه‌لرده تفسیر وحدیث وادبیات عربیه وفارسیه اوکرنمکده‌درلر. بو ایکی مدنیت عتیقه هندده یان یانه کورنمکده‌در. اوچنجیسی انکلیزلرک ادخال ایتدکلری مدنیتدر. هندولرک ومسلمانلرک کندیلرینه مخصوص طرز قدیم اوزره بعض مکتب و مدرسه‌لری و طرز جدید اوزره هنوز پک آز مکتبلری وار ایسه‌ده، انکلیزلر هندک بیوک شهرلرندن اکثرنده دارالفنونلر، علوم و فنون مختلفه‌یه مخصوص مکتبلر، اعدادیه‌لر و السنهٔ شرقیه مکتبلریله جمعیتلری، جغرافیه جمعیتلری، رصدخانه‌لر، موزه‌لر، علوم طبیعیه نمونه‌خانه‌لری و سائر مؤسسات علمیه یاپمشلردر. حروفات و اک زیاده طاش مطبعه‌لری چوق‌اولوب، کرک انکلیزجه وکرک فارسی وعربی و اردو لسانلرنده وسانسکری وسائر هند لسانلرنده پک چوق کتب ورسائل وبیکی متجاوز غزته‌لر طبع ونشر اولنمقده‌در.

اهالیسی، جنسیت ولسان ومذهبلری. — هندک اهالیسی یوقاریده دیدیکمز کبی ۲۵۷ ملیون کشی اولوب، مختلف جنسیت و مذهبلره تابعدرلر. بو قطعه‌نک اک اسکی اهالیسی جزایر بحر محیطده دخی وحشی حالنده بولنان و (نغریتو) نامیله معروف اولان بر جنس زنجیلردن عبارت ایدی، که بونلرک بعض افرادی خالص ویا ملمز حالنده الآن دکنک بعض جهتلرنده بولنمقده در. بعده تبت جهتندن عرق اصفره منسوب بر قوم هیمالایه‌نک شرق اتکلرینی طولاشه‌رق، آسام جهتندن هنده دخول ایله، اهالیٔ اصلیه‌یی جنوبه طوغری پوسکورده‌رک، و طاغلق محلره چکلمکه مجبور ایده‌رک، هندک همان هر طرفنی ضبط، و بعض جهتلرده نغریتولرله اختلاط و امتزاج ایده‌رک، (دراویدیان) اسمیله معروف برصنف اهالی تشکیل ایتمشلردر. برمدت صکره هندک شمال غربی جهتندن (آریا) دینلن واساساً بلخ و هرات طرفلرنده نشأت ایدن دیکر بر قوم مهاجرلری فوجا فوج هندوستانه کیروب، هر طرفه یایلمغه، و اورالرده بولدقلری دراویدیانلرک بر طاقنی جنوبه طوغری پوسکورده‌رک، وبرطاقیله امتزاج واختلاط ایده‌رک، هند اهالیسنک قسم اعظمنی وهله صنوف عالیه‌یی بونلر تشکیل ایتمشلردر. بو وجهله هندک اسکی اهالیسی بری عرق زنجیه، بری عرق اصفره و بری‌ده عرق ابیضه منسوب اولمق اوزره، اوچ مختلف قومدن مرکب اولوب، بونلر قسماً بربریله قاریشه‌رق، ملمز بر صنف اهالی تشکیل ایتمش؛ وقسماً خالص قالوب، آیری آیری یاشامشلردر. بونلرک اک مستعد وذکیلری شبهه‌سز آریالر اولوب، براهما مذهبنی و سانسکری دینلن لسان قدیملرینک ادبیاتنی ایجاد وتنظیم، واهالیی صنوفه تقسیم ایدنلر بونلردر. هند دنیانک سائر یرلرندن آیری ومفرز بر حالده بولندیغندن، اهالیسی اسکیدن بری زراعت و صنایعه طالوب، جنکاورلکه رغبت ایتمه‌مش اولدقلرندن، کثرت نفوسلریله برابر، بو حاللری معلوم اولنجه، بیوک اسکندردن باشلایه‌رق، جهانکیرلر هنده سفر ایتمکدن کری قالمامشلردر. سلطان محمود سبکتکین وتیمورلنک فتوحاتنده هنده برچوق ایرانیلر، ترکلر، مغوللر، عربلر وسائر اقوام اسلامیه افرادی هجرت ایتمش؛ و فارسی وعربی لسانلری دین اسلامله برابر هندک هرطرفنه انتشار ایتمشدر. اساساً هندک اهالیسی الیوم مذکور اوچ جنسیندن یعنی نغریتو، دراویدیان وآریا جنسلرندن عبارت بولنمقده، وسائر برچوق اقوام دخی بولنیورسه‌ده، بونلر منفرد وکوچک برطاقم کومه‌لر تشکیل ایتمکده درلر.

اك زياده منتشر اولانلر آريا جنسى اولوب، بونلر ١٨٠ مليونى متجاوزدرلر. اسكى لسانلرى اولان سانسكرى مرور زمانله تبدل ايدەرك، بوندن ١٤ لسان وجوده كلمشدر. بونلرك اك مشهور ومستعملى (هندوستانى) و (اردو) اسميله معروف اولان لساندر، كه هندك لسان عموميسى حكمندە اولوب، هيمالايەدن قومورن برونه قدر كافهٔ اقوام واجناس طرفندن آكلاشلمقده؛ و اخيراً خط عربى ايله يازلمغه باشلايوب، اولدقجه مكمل بر ادبياته مالك اولمقدەدر. ديكرلرى: بنكالى، كشميرى، پنجابى، سندى، كجراتى، آسامى، اوريا، نپالى، مهراتى، سنغالى وسائرەدر. دراويديان جنسيتنه منسوب اولان اقوام دكن خطەسندە ٤٦ مليون قدر اولوب، بنه ١٤ قومه منقسم و ٣٠ قدر شعبەيه آيريلان ١٤ لسانله متكلمدرلر. بر لسان واحددن متشكل اولان بو السنەنك اك منتشرى واك دوزكونى (تامل) لسانيدر، كه بر طاقم ادبيات واشعار قديمەيه دخى مالك اولوب، سائر دراويديان اقوامى‌ده بونده اوقويوب يازيورلر. بو لسانلر اساساً السنهٔ الصاقيەدن ايسەلرده السنهٔ تورانيه ايله ويا چينجه وتيبتجه ايله بركونه مناسبتلرى اولديغى هنوز تحقق ايدەمەمشدر. دراويديان وآريان اقوامنك هجرتندن اول هندده ساكن بولنمش اولان اقوام قديمهٔ اصليەدن قالمه برطاقم كوچك اقوام دخى كنديلرينه مخصوص مختلف لسانلرله متكلم اولەرق، دكنك بعض طرفلرندە آز مقدارلرده بولنيورلر. بو السنهٔ محليەدن بشقه هندوستانده ادبيات دائرەسى داخلنده بعض لسانلر بولنيور. هندولر يعنى براهمانيلر اك زياده اسكى سانسكرى و اوندن مؤخر اولان (پالى) و (پاركريت) لسانلرينى، دكندەكى دراويديانلر وعلى الخصوص بودا مذهبنه تابع اولانلر اسكى (تامل) لسانينى، مسلمانلر دخى (اردو) لسانيله برابر فارسى وعربى‌يى تحصيل ايدەرك، اوقويوب يازمقدەدرلر. اسكى ايران آتش پرستلرندن دخى (پارسى) اسميله برمقدار اهالى بولنوب، بونلر لسان ادبى ومذهبى اولەرق (پهلوى) يى استعمال ايديورلر.

مذهبجه هنديلرك قسم اعظمى براهمانى اولوب، سنى وشيعيلره منقسم اولان مسلمانلر اقليتده ايسەلرده، يقين وقته كلنجەيه قدر بونلر هرطرفده ملت حاكمه بولندقلرندن، نفوذ و اهميتلرى زيادەدر. مذهبجه اهالئ هند وجه آتى اوزره منقسمدرلر:

براهمانى	٢٠٧ ٧٣١ ٧٢٢	طاغلرده نيم وحشيلر	٩ ٢٨٠ ٤٦٧
مسلم	٥٧ ٣٢١ ١٦٤	خرستيان	٢ ٢٨٤ ٣٨٠
بودا مذهبنه تابع	٨ ٥٤٨ ٠٠٠	سيخ	١ ٩٠٧ ٨٣٣

تقسيمات ملكيەسى، اصول ادارەسى، شهرلرى، احوال ماليەسى. — هندك هنوز مستقل اولان شمالدەكى نپال وبوتان مملكتلرندن ماعداسى طوغريدن طوغرى‌يه ويا حمايه وجزيەكذارلق صورتيله انكلتره دولتنه تابع اولوب، هند چينيك قسم غربيسيله وآنداماك آطەلريله وعدن، سقطره، پريم، مسقط امامتى، بلوجستان وسائره ايله برابر انكليزلرك هندوستان ايمپراطورلغنى تشكيل ايديور. وآنجق سرنديب جزيرەسى بو ايمپراطورلغه ملحق اولميوب، طوغريدن انكلترەيه تابعدر. سرنديب اخراج ومذكور يرلر ضم اولنديغى حالده، هندستان ايمپراطورلغنك مساحهٔ سطحيەسى ٥ ١٤٧ ٣٤٠ واهاليسى ٢٩١ ٣٨١ ٠٠٠ كشى‌يه بالغ اولور.

هندك طوغريدن طوغرى‌يه انكليزلر طرفندن اداره اولنان يرلرينك ادارەسى ايكى درلو اولوب، برطاقمنك والى ويا متصرفلرى تحت رياستنده برقاچى حكومت طرفندن منصوب و برقاچى اهاليدن منتخب اعضادن مركب مجلس ادارەلر واردر؛ وقنادە وآوستراليەنك ادارەسنه بكزر بر اداره آلتنده بولنورلر. بر طاقمى‌ده مستثنى صورتده وادارهٔ عسكريه آلتندەدرلر. حكومات ممتازه صورتنده اداره اولنان يرلر دخى كذلك ايكى طاقم اولوب، بر طاقمنك امتيازاتى ومختاريت ادارەلرى پك سطحى واعتبارى اولديغى حالده، بر طاقلرى عادتا نيم مستقل دولتلر صورتنده اداره اولنورلر. عموم هند ايمپراطورلغنك مركزى دهلى شهرى اولوب، لوندرەدن تعيين اولنان ايمپراطوريچه وكيلى وياخديو هندك رسمى اقامتكاهى اوراسيدر. طوغريدن

انکلیز حکومتنك اداره‌سی آلتنده بولنان اوچ بیوك اداره ایله آیریجه برقاچ ایالته منقسم اولوب، مذکور اداره‌لر دخی ایالاته و ایالتلر سنجاقلره، سنجاقلر دخی قضالره آیریلیور. کرك ایالات وکرك سنجاقلرك وسعتلری پك مختلف اولوب، بعضلری پك بیوکدر. تقسیمات مذکوره بروجه آتیدر:

(طوغریدن انکلیزلرك اداره‌سنده بولنان)

ایالت	مربع کیلومتره	اهالی
کلکته اداره‌سی: بنکاله، بهار، چوته‌نا کپور، اوریسا	٣٩٢ ٤٨٠	٧١ ٣٤٦ ٩٨٧
بمبای اداره‌سی: نفس دکن، کولکان، کجرات، سند	٣٢٣ ٩٠٣	١٨ ٨٥٧ ٠٤٤
مدراس اداره‌سی	٣٦٥ ٦٦٥	٣٥ ٦٣٠ ٤٤٠
شمال غربی ایالاتی واود	٢٧٨ ٤٧١	٤٦ ٩٠٥ ٠٨٥
پنجاب	٢٨٦ ٦١٦	٢٠ ٨٦٦ ٨٤٧
آسام	١٢٦ ٩١٥	٥ ٤٧٦ ٨٣٣
آجیروصرواره	٧ ٠٢١	٥٤٢ ٣٥٨
ایالات وسطیه	٢٢٤ ٠٢٧	١٠ ٧٨٤ ٢٩٤
برار	٤٥ ٨٨٨	٢ ٨٩٧ ٤٩١
کورك	٤ ١٠٠	١٧٣ ٠٥٥

(حکومات ممتازه)

	مربع کیلومتره	اهالی
بنکاله اداره‌سنه ملحق	٩٢ ٨٠٦	٣ ٢٩٦ ٣٧٩
شمال غربی ایالاتنه »	١٣ ٢٣٢	٧٩٢ ٤٩١
پنجاب ایالتنه »	٩٩ ١٩٠	٤ ٢٦٣ ٢٨٠
مدراس اداره‌سنه »	٢٢ ٨٨٦	٣ ٧٠٠ ٦٢٢
بمبای » »	١٧٨ ٨١٩	٨ ٠٥٩ ٢٩٨
ایالات وسطیه‌یه »	٧٦ ٢٣٤	٢ ١٦٠ ٥١١
راجپوتانه حکوماتی	٣٣٧ ٢٨٠	١١ ٩٧٢ ٣٨٦
هند وسطی	٢٠١ ٥١٤	١٠ ٣١٨ ٨١٢
باروده	٢١ ٣٠٤	٢ ٤١٥ ٣٩٦
حیدرآباد نظاملغی	٢١٤ ١٧٩	١١ ٥٣٧ ٠٤٠
میسور راجه‌لغی	٧٢ ٣٥١	٤ ٩٤٣ ٦٠٤
کشمیر	٢٠٩ ٥٠٠	٢ ٥٤٣ ٩٥٢
سیخیم	٨ ٠٠٠	٣٠ ٤٨٥
مانیپور	١٢ ٥٠٠	٢٢١ ٠٠٠
آسام قبائل شرقیه‌سی	٢٩ ١٠٠	١٢٠ ٠٠٠

هندك ساحل شرقیسنده فرانسه‌نك شاندرنانکور، نیاون، پوندیشری، قاریقال اسملریله درت وساحل غربیسنده (ماهه) اسمیله برکه جمعاً بش کوچك مهجری اولوب، جمله‌سنك مساحهٔ سطحیه‌سی ٥٠٨ مربع کیلومتره و اهالیسی ٢٧٦ ٦٤٩ کشیدر. پورتکیز دولتنك دخی هندك ساحل غربیسنده غوا، دامان ودیو اسملریله اوچ کوچك مهجری اولوب، مساحهٔ سطحیه‌لری ٣٣٥٥ مربع کیلومتره و اهالیسی ٤٤٤ ٩٨٧ کشیدر.

هندك جسیم ومصنع جوامع شریفه و بتخانه‌لر وسائر ابنیهٔ عظیمه ایله مزین شهرلری چوق اولوب، ٥٠ ٠٠٠ دن زیاده نفوسلری اولانلری بروجه آتیدر:

شهر	نفوس	شهر	نفوس
بمبای	٨٢١ ٧٦٤	فراح آباد	٧٨ ٠٣٢
کلکته	٨١٠ ٧٨٦	رامپور	٧٦ ٧٣٣
مدراس	٤٥٢ ٥١٨	مولتان	٧٤ ٥٦٢
حیدرآباد	٤١٥ ٠٣٩	میسور	٧٤ ٠٤٨
لکهنو	٢٧٣ ٠٢٨	روالپیندی	٧٣ ٧٩٥
بنارس	٢١٩ ٤٦٧	داربهانکه	٧٣ ٥٧١
دهلی	١٩٢ ٥٧٩	مراد آباد	٧٢ ٩٢١
مندلی	١٨٨ ٨١٥	بهوپال	٧٠ ٣٣٨
کوانپور	١٨٨ ٧١٢	بهاکلپور	٦٩ ١٠٦
بنکالور	١٨٠ ٣٦٦	آجیر	٦٨ ٨٤٣
لاهور	١٧٦ ٨٥٤	بهاراتپور	٦٨ ٠٣٣
الهآباد	١٧٥ ٢٤٦	سالم	٦٧ ٧١٠
اکره	١٦٨ ٦٦٢	جلندر	٦٦ ٢٠٢
پاتنه	١٦٥ ١٩٢	قالیقوت	٦٦ ٠٧٨
پونه	١٦١ ٣٩٠	کوراخپور	٦٣ ٦٢٠
جایپور	١٥٨ ٩٠٥	سهرانپور	٦٣ ١٩٤
احمد آباد	١٤٨ ٤١٢	شلاپور	٦١ ٩١٥
امربهار	١٣٦ ٧٦٦	جود پور	٦١ ٨٤٩
برلی	١٢١ ٠٣٩	علیکر	٦١ ٤٨٥
میرات	١١٩ ٣٩٠	مطره	٦١ ١٩٥
سرنیاکر	١١٨ ٩٦٠	بلاری	٥٩ ٤٦٧
لکپور	١١٧ ٠١٤	لکاپتام	٥٩ ٢٢١
هووره	١١٦ ٦٠٦	حیدرآباد (سند)	٥٨ ٠٤٨
بارودە	١١٦ ٤٢٠	بهناکر	٥٧ ٦٥٣
سورات	١١٦ ٢٢٩	چاپره	٥٧ ٣٥٢
کراچی	١٠٥ ١٩٩	مونکیر	٥٧ ٠٧٧
کوالور	١٠٤ ٠٨٣	بیکانر	٥٦ ٢٥٢
ایندوره	٩٢ ٣٢٩	پتیاله	٥٥ ٨٥٦
تریشینوپولی	٩٠ ٦٠٩	ماولماین	٥٥ ٧٨٥
مادوره	٨٧ ٤٢٨	سیلکوت	٥٥ ٠٨٧
جبلپور	٨٤ ٤٨١	تانجوره	٥٤ ٣٩٠
دکه	٨٢ ٣٢١	کمباکونام	٥٤ ٣٠٧
کایه	٨٠ ٣٨٣	ایهالس	٥٣ ٧٧٩
امباله	٧٩ ٢٩٤	هوبلی	٥٢ ٥٩٥
فیض آباد	٧٨ ٩٢١	الوار	٥٢ ٣٩٨
شاهجهانپور	٧٨ ٥٢٢	فیروز پور	٥٠ ٤٣٧

هندك واردات سنویه‌سی ٩٥٠ ومصارف محلیه‌سی ٩٤٤ ملیون روپیه راده‌لرنده اولوب، مصارفی میاننده مخصصات عسکریه‌سی ٢٥٠، امور

نافعه تخصیصاتی ۳۲، معارف تخصیصاتی‌ده ۲۰ ملیون روپیه‌در. عسکری ٤ قول اردو اوزره مرتبدر.

احوال تاریخیه‌سی. — هندك كرك اك اسكی اهالیسی اولان نغریتولرك وكرك اوندن صكره مملكتی ضبط ایدن عرق اصفرك زماننده‌كی احوالی مجهول اولوب، دها صكره هنده كیرن (آریا) لرك زمانی بونلرك (بید) تعبیر ایته‌كلری برطاقم الهیاتی جامع قدیمی منظومه‌لرندن بردرجه‌یه قدر معلوم اولیور. آریالر هنده دخوللرنده خیمه نشین اولدقلری حالده، كنك وادیسنه دوشوب، اوكوزل اراضی‌یه مالك اولنجه، بدویانه یاشایشلرینی تركله، توطن ایتمشلردی. بونلر رهماین، جنكاوران و زراع اوله‌رق اوچ صنفه بالانقسام، مغلوبلری اولان اهالیء قدیمه‌یی‌ده محقرطوتدقلری دها آشاغی برطاقم صنفلر اعتبار ایتمشلردی. اسكی هند آریالرینك احوال سیاسیه‌لرندن زیاده احوال مذهبیه‌لری معلوم اولوب، بونلردخی همجنسلری اولان پلاسجلر كبی احوال طبیعته الوهیت صورتنی ویره‌رك، ۳۳ آلهۀ كاذبه‌یه عبادت ایدرلردی، كه بونلرله اسكی یونان و روما اساطیری بیننده چوق مشابهت وار ایدی. برچوق وقت صكره، (دوا) یاخود (دیو) تعبیر ایته‌كلری بو آلهۀ كاذبه‌نك عبادتنی محافظه ایله برابر، بری خلق، بری محافظه، بری‌ده اتلاف واعحا قوتلرندن عبارت براهما، ویشنو وسیوا اسملریله اوچ اله كاذب اعتقادینی ایجاد ایدوب، بونلرك اك بیوكی اولان براهمایه نسبتله براهمانی نامنی آلمشلردر. آنجق كندیلری بوشرك صوری ایله برابر وحدانیته‌ده معتقد اولوب، تصوفه قریب برفلسفه‌لری وار ایدی؛ وهند حكماسنك افكاری بتون فلسفه‌لرك اساسی بولنمشدر. میلاد عیسادن ۷ قرن اول (ساكیامونی) اسمنده بر حكمدار زاده ترك دنیا ایده‌رك، برمدت مغاره‌لرده یاشادقدن صكره، برمذهب جدید ایجاد ایله، براهما مذهبی رؤساء روحانیه‌سنك جبروتنی وانسانلرك صنوفه تقسیمنی رد ایتدیكندن، خلق بومذهب جدیدی قبوله رغبت كوسترمش؛ و (بودا) نامنی آلان موجدینك تلامذه‌سی هندك هرطرفنه وبعده هند چینی وچین وجزایر برمحیط جهتلرینه یاییله‌رق، بومذهب جدیدی نشر ایتمشلردر.

مع هذا امم غربیه نظرنده ینه مجهول قالوب، آنجق بیوك اسكندرك فتوحاتندن صكره معلوم اولمغه باشلامشدر. بوجهانكیرك وفاتیله برابر هندده‌كی حكمی دخی زائل اولوب، اوجهتده وارثی اولان سلفقوس كندینی هندده طانیتدیره‌مامشدی. آنجق اوندن صكره آسیانك تاتار ومغوللری مكرراً هنده تجاوزله، برطاقم حكومتلر تشكیل ایتمش؛ وبونلرله یرلیلر بیننده محاربات اكسیك اولمامغه باشلامش ایدی. حضرت عثمان ذی النورین رضی الله تعالی عنه افندمز حضرتلرینك زمان خلافتنده غزاة اسلام غرب شمالی جهتندن هنده دخول ایله، سند وقنوج جهتلرنده بوكوچك حكومتلردن برایكیسنك ممالكنی ضبط، وعبدالملك بن مروان اموی زماننده حجاج بن یوسف هندك اوجهتنده بعض فتوحات ایتمشلرسه‌ده، چوق وقت محافظه ایده‌مه‌مشلردی. دردنجی قرن هجری اواخرنده سلطان محمود سبكتكین هندده بیوك فتوحات ایده‌رك، كجراته قدر ایلریلمش، ومشهور سومنات معبدینی ییقمش ایدی. مشارالیه هندده دین اسلامی نشر ایله، برچوق بتخانه‌لری جوامع شریفه‌یه تحویل، وقادینلرك دیری دیری قوجه‌لرینك جنازه‌لریله احراقی كبی برطاقم عادات غدارانه وجاهلانه‌یی منع ایتمش ایدی. اخلافی برمدت هندك شمال غربی قسمنی اداره ایتدكدن صكره، آلتنجی قرن هجریده اورانك حكومتی غوریلره كچوب، بونلر شرقاً بنكاله‌یه وكنكك مناصبنه‌دك توسیع حدودله، اورالرینی دخی ممالك اسلامیه دائره‌سنه ادخال ایتمشلردی. بونلردن صكره افغانلی وترك امراسندن قطب شاهیلر، خلجیلر وبنی تغلق دهلیده حكومت سوروب، بعده تیمورلنك خروجله، هندك ایچندن بركچسیله اورته‌لغی قان وآتش ایچنده براقمش؛ وبرخیلی مدت صكره احفادندن بابر اونجی قرن هجری ابتداسنده دهلی‌یی ضبطله، اوروپالیلرجه (مغول ایمپراطورلغی) نامیله معروف دولت كوركانیه‌یی تشكیل ایتمش؛ وبونك اخلافی وعلی الخصوص اوچنجیلری اولان جلال الدین اكبر شاه توسیع حدودله دكن قطعه‌سنی دخی ضبط ایده‌رك، هندك همان هرطرفنه مالك اولمشلردی. آنجق بوجمعیت چوق وقت سورمیوب، كیده‌رك، دكنده، كجراتده وسائر جهتلرده‌كی ولاة اعلان استقلال ایتمش؛ ومهراته وسائر برهمنی اقوامی عصیان ایده‌رك، آیریجه

حکومتلر تشکیل ایلمشلردی. برطرفدن دخی آوروپالیلر هند سواحلنه بناشمغه باشلایوب، پورتکیزلیلر چوقدن بعض اسکله‌لری ضبط ایتمش اولدقلری کبی، فرانسزلر دخی بعض یرلر آلمش؛ وانکلیز و فلمنکلی بحریون وتجاردن مرکب ایکی شرکت دخی هند سواحلنده برچوق یرلر وتجارتکاهلر ایدنمشلر ایدی. انکلیز شرکتی کیده‌رك، دیکرلرینه غلبه چالمش؛ ودهلی حکمدارلرندن برچوق امتیازاته نائل اولمشلردی. بوشرکت انکلیز دولتنك حمایه‌سی تحتنده اولدیغی حالده، بر خیلی وقت فرانسزلرله اوغراشدقدن صکره، بونلره غالب کله‌رك، قرن حاضر میلادی ابتداسنده سواحلدن ایچری‌یه توسیع ممالکله، ابتدا مهراته‌لرك یرد برد یرلرینی ضبط ایتمکه وکوچك دولتلر وامرا بیننده‌کی نفاق وتفرقه‌لره قاریشه‌رق، هرحالدن استفاده ایلمکه باشلامشلردی. ١٨٤٩ده سیخلری مغلوب ایدوب، پنجابی و١٨٥٦ده اود خطه‌سنی آلدقدن صکره، ١٨٥٨ده سپاهیلرك قیام عظیمنه مدخلی اولان سلاله‌ء کورکانیه‌نك اخیرینی طوتوب، بودولته ختام ویرمشلردر. بووجهله انکلیزلر همان بتون هند قطعهٔ واسعه‌سنه حاکم اولنجه، شرکتی لغو ایدوب، بویرلری دولت تحت اداره‌سنه آلمش؛ و١٨٧٧ده انکلتره قرالغنه علاوةً هند ایمپراطورلغی اعلان اولنمشدر.

هندال (میرزا —) هندستانده حکم سورن سلاله‌ء تیموریه دولتنك مؤسسی اولان بابرك اوغلی وهمایونك برادری اولوب، برادرینك زمان حکومتنده ٩٥٨ تاریخنده افغانلیلره قارشی ایتدیکی محاربه‌ده اتلاف، وکابلده پدری تربه‌سنه دفن اولنمشدر. قیزی رضیه سلطان همایون طرفندن اوغلی جلال الدین اکبر شاهه تزویج اولنمشدی. طبیعت شعریه‌سی اولوب، شورباعی اونکدر:

زان قطرهٔ شبنم که نسیم سحری
از ابر جدا کرد بصد حیله کری
تا بررخ کل چکاند ای رشك پری
حقا که هزار بار پاکیزه تری

هند چینی (Indo-Chine) آسیا قطعه‌سنك جنوبه طوغری اوزانان اوچ بیوك شبه جزیره‌سنك اك شرقیسی اولوب، اسکیدن مجهول بولنمش، وبرطرفدن هنددن برطرفدن دخی چیندن تفریق ایدیله‌مه‌مش اولدیغندن، اسمی دخی بولنیکن، آوروپا جغرافیونی طرفندن متصل بولندیغی بو ایکی مملکتك اسملری ترکیبندن متشکل اولان بو اسمله تسمیه اولنمشدر. «ماوراء کنك» معناسیله Inde Transgangétique دخی دیرلر.

حدود ومساحه‌سی. — هند چینی ذاتاً شبه جزیره اولدیغی حالده، ساحل جنوبیسندن بعده برآز کنیشلین طار برشبه جزیره قاز بیونی وقفاسی شکلنده جنوبه وصکره جنوب شرقی‌یه طوغری اوزانه‌رق، اوجی خط استوایه تقرب ایدر. بووجهله شمالدن جنوبه بویی ٢١٧٥ واك کنیش یرنده اکی ١٦٢٠ کیلومتره اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی تقریباً ٢١١٤٠٠٠ مربع کیلومتره واهالیسی ٣٣٦٢٥٠٠٠ کشیدر. شمالاً چین، شمال غربی جهتندن هند، غرباً بنکاله کورفزی وبحر محیط هندی ومالاقه بوغازی، جنوباً سینغاپور بوغازی وسیام کورفزی وچین دکیزی، شرقاً دخی ینه چین دکیزی وتونکین کورفزیله محاط ومحدوددر.

شکل طبیعیسی، جبال وانهاری. — هند چینی شمال غربیدن جنوب شرقی‌یه طوغری همان متوازیاً ممتد برقاچ صره طاغلردن عبارت اولوب، بوطاغلرك آره‌لرنده برچوق نهرلر آقیور. طاغلرك پك آز یرلری ٢٠٠٠ متره‌لك ارتفاعی متجاوز اولوب، اکثری پك صیق اورمانلرله مستور ووادیلری درین وطار اولدیغندن، اوره‌دن بری سائر طرفلردن آدملر کلوب اسکان ایتمکه رغبت ایتمه‌مش، وبونك ایچون هندوستانه نسبتله اهالیسی پك آز قالمشدر. طاغلرینك باشلیجه‌لری غربدن باشلایه‌رق: آراقان یوما (٢١٦٤ متره)، پغو یوما (٦٠٠ متره)، شان یوما (٣١٩٤ متره) وسائره‌در. بو صکره‌کی سلسله مالاقه شبه جزیره‌سنده دوام ایدوب، برقاچ یرده پك زیاده آلچالدیغی حالده، ینه ٢٠٠٠ متره‌یه قدر یوکسلیر، وشبه جزیره‌نك اوجنه قدر واصل اولور. بونك شرق طرفنده و(منام) ایرماغنك واسع وادیسی اورته‌سنده ١١٦٠ متره ارتفاعی اولان (یاساق) سلسله‌سی جبال عمومیه‌نك استقامتی خلافنه اوله‌رق غربدن شرقه اوزانوب، مقونغ وادیسنه قدر واصل اولور. منتهای شرقنده دخی شمالدن جنوبه ساحل ایله متوازیاً برسلسلهٔ جبال اوزانوب، ارتفاعی بعض یرلرده ٢٠٠٠ متره‌یی کچر. چینه

حدودی قربنده همان مجهول اولان یرلری یوکسك
و بر یرلرینه کرفت و اورمانلرله مستور طاغلردن
عبارتدر.

اڭ بیوك نهرلری غربدن باشلایه‌رق: ایراوادی،
سیلونغ، سالوئن، منام، مقونغ وسونغ‌قوی (یعنی
قزیل ایرماق) در. ایلك اوچی برمانده، دردنجیسی
سیامده، بشنجیسی سیام ایله آنام آره‌سنده و بعده
قامبوج وقوشنشینده، بشنجیسی‌ده تونکینده جریان
ایدر. اکثری چین داخلندن کلوب، یالکز سیلونغ ایله
منام داخل مملکتده نبعان ایدرلر. بونلرك جمله‌سی
پك کنیش، درین، صولری چوق وفیضانلری شدتلی
ایرماقلر اولوب، عددلری آز ایسه‌ده، هرطرفدن
کلیر تابعلری پك چوق اولمغله، مملکتك میاه جاریه‌سی
بولدر. غربی شمالی ساحلنه (آراقان یوما) طاغلرندن
برچوق انهار اینوب، بونلرك مجرالری قیصه اولدیغی
حالده، بر یرلرینه قاریشه‌رق، کرفت برطاقم جدوللر
ودالیه‌لر تشکیل ایدرلر. مالاقه شبه جزیره‌سنده
دخی برقاچ نهر واردر. اڭ بیوك کولی سیام ایله
قامبوج آره‌سنده واقع (تونله‌ساپ) در.

سواحل وجزایری. — سواحلی عمومیت اوزره
قیالق ویوکسك اولوب، خیلی کیرنتیلی چیقنتیلیدر.
یالکز بیوك انهارك منصبلری جوارلرنده بونلرك
دوکدکلری چامورلردن متشکل دوز وآلچق ساحللر
واردر. ساحل غربیه‌سی کیتدکجه یوکسلمکده‌در.
بوسواحل چیقنتیلرله وقوی وبورونلری قارشیلرنده‌کی
جزایرك کثرتیله ورن سواحلی آکدیرور. جزایر
مذکوره‌نك اڭ بیوکلری ساحل غربینك شمال
طرفنده‌کی (رامری) و(چدوبه) آطه‌لری، تناسریم
ساحلنده‌کی (مارکی) جزایر مجتمعه‌سی، مالاقه شبه
جزیره‌سنك غربنده‌کی ترونو، لانقاره، پولوپینانغ
وسیام کورفزی ایچنده‌کی (شانغ) و (ترون) جزیره‌
لریدر. مارتابه، سیام وتونکین کورفزلری هندچینی
سواحلنده بولنیور.

اقلیم وهواسی. — هند چینینك هواسی ممالك
حاره‌یه مخصوص بولده اولوب، بر یاغمور و برده
قوراقلق موسمی واردر. مایسدن ایلوله قدر جنوب
غربی ملتملری اسوب، کثرتله یاغمور یاغدیریر؛
وایلولدن مارده قدر شمال شرق روزکاری اسوب،
قوراقلق حکم سورر. بوایکی موسمك آره‌سی اولان
مارت ونیسان ایله مایس آرالقنده هوا پك زیاده صیجاق
اولور. جنوب جهتلرنده حرارت زیاده ایسه‌ده،
صیجاق ایله صغوق آره‌سنده‌کی فرق آنجق برایکی
درجه‌دن عبارت اولدیغی حالده، شمال جهتنده واقع
طرفلرده میزان الحراره ۷ درجه‌یه قدر ایندیکی
حالده، ۳۵ درجه‌یه قدرده چیقار. یاغمورلری
چوق ایسه‌ده، مساوی صورتده اولمیوب، یاغمور
کتیرن روزکاره معروض اولان یرلرده پك زیاده،
واو روزکاردن محفوظ اولان جهتلرده پك آز یاغار.

محصولاتی، نباتات وحیوانات ومعادنی. — نباتات
وحیواناتجه هند چینینك غرب جهتی هنده، شرق
طرفی چینه، جنوبده‌کی مالاقه شبه جزیره‌سی‌ده ملایی
جزایرینه دها مشابه اولوب، اورمانلرنده ساج،
صندال، عود آغاجلری وورنیك ویرر اشجاریله
آقاسیانك انواعی بولنور. محصولاتنك اڭ باشلیسی
واهالیسنك مدارتعیشی پرنج اولوب، علی الخصوص
بیوك انهارك دالیه‌لرنده حاصل اولور. ایکنجی
درجه‌ده دخی پاموق، توتون، مصر، چای وسائره
یتیشدیریلیر. حیوانات وحشیه‌سی فیل، کرکدان،
یبان مانده‌سی، قپلان، میمونك انواعی، نسناس
وسائره‌دن عبارت اولوب، حیوانات اهلیه‌سی صیغیر،
فیل، آت، قیون وسائره‌در. طاغلرنده معادن چوق
اولوب، دمیر، قورشون، باقیر، قلای، کومش
وآلتون معدنلری بولنیورسه‌ده، چیقاریلانی پك
آز اولوب، یالکز مالاقه شبه جزیره‌سنده کلیتلی
قلای وتونکینده بوصوك سنه‌لرده کومور اخراج
اولنیور. آراقان یوما طاغلرنده پترول غازی دخی
بولنمشدر.

صنایع وتجارتی، وسائط نقلیه‌سی. — ال ایله
وال دستکاهلرنده خیلی شیلر یاپیلوب، اهالیسنك
صنعته استعدادلری واردر. کومش وآلتوندن
وفیل دیشندن بعض کوزل واویمه‌لی وقاقمه‌لی شیلرله
ایپکدن آغر قاشلر اعمال اولنور. تجارتی خیلی
ایشلك اولوب، باشلیجه اخراجاتی پرنج ایله ایپك
قماشلر ومرانفوزلغه واویمه جیلغه یارار قیمتلی کراسته‌دن
عبارتدر. ادخالات واخراجات سنویه‌سی ایکی میلیار
فرانق قدر تخمین اولنه بیلیر. بیوك نهرلرینك همان
جمله‌سی سیر سفائنه صالح حالده وضع اولنه بیلیرسه‌ده،
شمدیکی حالده بعضلرینك آغزلرنده وبعضلرینك یوقا
ریلرنده مانعلری اولوب، بوموانعی برطرف ایده‌جك
عملیات اجرا اولنمامشدر. غرب جهتنده انکلیزلر

خیلی اوزون ایکی وتونکینده فرانسزلرقیصه بردمیر یول خطی انشا ایتمشلرسه‌ده، مملکتك وسعتنه نسبةً بونلرلاشیٔ حکمنده اولوب، یوللری ووسائط نقلیه‌سی پك کری برحالده بولنیور.

نقسیمات جغرافیه وسیاسیه‌سی، شهروقصبه‌لری. — هند چینی بوندن مقدم برمان، سیام وآنام اسملریله ۳ دولت مستقله‌یه منقسم ایکن، اخیراً بونلرك برنجیسنی انکلتره ضبط، وهند ایمپراطورلغنه الحاق ایتدیکی کبی، فرانسه دخی آنام دولتندن ابتدا قوشنشینی، بعده قامبوجی و نهایت تونکینی ضبط ایتمکله برابر، نفس آنامی دخی تحت حمایه‌سنه آلمش؛ و بو وجهله یالکز وسطده‌کی سیام ایله بوکا ملحق اولان مالقه شبه جزیره‌سنك برقسمی مستقل قالمشدر. بوشبه جزیره‌نك جنوبی جهتنك قسم اعظمنی انکلتره آلوب، بعض کوچك حکومتلر دخی الیوم استقلاللرینی محافظه ایتمکده‌درلر. شمدیکی حالده منقسم بولندیغی یرلرك مساحهٔ سطحیه‌لریله مقدار نفوسلری بروجه آتیدر:

مملکت	مربع کیلومتره	اهالی
انکلتره‌یه تابع برمان مع تناسریم	٧٦٧ ٠٠٠	٨ ٠٢٥ ٠٠٠
سیام دولتی	٧٢٦ ٨٠٠	٥ ٧٠٠ ٠٠٠
فرانسه‌یه تابع آنام، تونکین وقوشنشین	٤٣٠ ٠٠٠	١٨ ٣٠٠ ٠٠٠
فرانسه‌یه تابع قامبوج	١٠٠ ٠٠٠	٩٠٠ ٠٠٠
ملاقه حکومات صغیرهٔ مستقله‌سی	٨١ ٥٠٠	٣٠٠ ٠٠٠
انکلتره‌نك سینغاپور مهجری	٣ ٧٠٠	٤٠٠ ٠٠٠
جمعاً هند چینی	٢ ١١٤ ٠٠٠	٢٣ ٦٢٥ ٠٠٠

سیام دولتی شمال شرقی جهتنده واقع اولوب، نیم مستقل بولنان (لاؤس) مملکتنی‌ده حاویدر. اڭ مسکون یرلری بیوك انهارك وادیلریله بعض سواحلی اولوب، ایچ طرفلرینك وملاقه شبه‌جزیره‌سنك اهالیسی پك سیرکدر. شهرلرندن ٢٠٠٠٠دن زیاده نفوسی اولانلر بروجه آتیدر:

(برمانده)	
مانداله	٦٥ ٠٠٠
رانغون	١٣٤ ٠٠٠
ماولمین	٢٥ ٠٠٠
(سیامده)	
بانغوق	٦٠٠ ٠٠٠
آیوتیه	٥٠ ٠٠٠
(لاؤسده)	
لاخون	٢٥ ٠٠٠
قسینغ‌مای	٥٠ ٠٠٠
(قامبوجده)	
پنوم پنه	٣٠ ٠٠٠

(قوشنشینده)	
سایغون	٦٥ ٠٠٠
(آنام وتونکینده)	
هانوی	١٠٠ ٠٠٠
هوئه	٥٠ ٠٠٠
نام‌دینه	٥٠ ٠٠٠
های جونولغ	٥٠ ٠٠٠
(ملاقه شبه جزیره‌سنده)	
سینغاپور	١٠٠ ٠٠٠
جورج‌توون	٦٠ ٠٠٠
ملاقه	٢٠ ٠٠٠

اهالیسی، جلسیت ولسان ومذهبلری. — هند چینی اهالیسنك قسم اعظمی عرق اصفره منسوب اولوب، چینلیلره مشابه وآنجق اونلردن دها اسمردرلر. هند وملایی جنسلریله دخی قاریشمش اولدقلری سیمالرندن و لسانلرندن آکلاشیلیور. برمانلیلرك هندولرله وتیبتلیلرله اختلاطلری زیاده اولمشدر. برمان، سیام، آنام، لاؤس وتونکین اهالیٔ مدنیه‌سی بوجنسیته منسوب اولوب، لسانلری آره‌سنده خیلی فرق وار ایسه‌ده، سویلدکلری لسانلرك جمله‌سی برنوع قواعد واصوله تابعدر. قامبوج اهالیسی (خمر) اسمیله معروف آیری بر جلسیت تشکیل ایدوب، بونلرك هندلیلرله مناسبتلری زیاده‌در. ملایی جنسی ملاقه شبه جزیره‌سنك باشلیجه اهالیسی اولمغله برابر، هند چینینك دیکر طرفلرنده دخی کثرت اوزره بولنوب، تجارت وکمیجیلکك برقسم مهمی بونلرك النده‌در. مذکور شبه جزیره‌نك طاغلرنده الیوم وحشی حالنده یاشار بر طاقم نفربتولر دخی وار ایسه‌ده، بونلر کوندن کونه ملایبلره قاریشمقده‌درلر. سیام وسائرطرفلرك طاغلرنده نیم وحشی برحالده یاشایان برچوق قبائلك ایسه جنسیتلری وبینلرنده جنسیت ولسانجه نه درجه‌یه قدر اتحاد ویا مشابهت بولندیغی هنوز معلوم اوله‌مامشدر. چینلیلر دخی بو ممالکده کیتدکجه چوغالمقده‌در. برمانلیلرله سیاملیلر لسانلرینی بودا مذهبیله برابر هنددن آلمش اولدقلری (پالی) خطنك برنوعیله یازدقلری حالده، آناملیلر چین خطنی استعمال ایدیورلر. برمانلیلرله سیاملیلر بودا مذهبنه تابع ایسه‌لرده، اوندن‌اول متدین بولندقلری براهما دینندن دخی بعض اعتقادات واڭ اسکی اساطیرلرندن بر طاقم عادات محافظه ایتمشلردر. آناملیلر دخی صورتا بودا دیننه تابع ایسه‌لرده، حقیقتده عوام کندی اجدادلرینك ارواحنه وجن وپریلره عبادت ایدرلر؛ وکبار صنفلری قونفوچیوسك مذهبنه رعایت ایدرلر. ملایبلرك جمله‌سیله (تیان) ویا (شان) دینلن بعض قبائل ایسه مسلم وسنی المذهبدرلر.

احوال تاریخیه‌سی. — هند چینینك احوال قدیمه‌سی مجهول اولوب، یالکز میلادعیسادن ٢١٤ سنه‌اول چینلیلرك آنام مملکتنه کیرمش اولدقلری؛

و بنه اوصره‌لرده برمانه براهما مذهبنك دخولی ؛ ٤٣٢ تاریخ میلادیسنده بودا مذهبنك سرندیبدن (پغو) یه کنیرلوب ، اورادن تدریجاً هند چینی‌یه نشر اولندیغی ؛ وسکزنجی قرن میلادیده (خمر) قومنك قوتلی بر دولت تأسیس ایتمش اولدیغی معلومدر . اسکی یونانیلرله رومالیلرك هند چینینك وجودندن اصلا خبرلری یوغیدی . چینلیلرك بو مملکت حقنده‌کی معلوماتلری‌ده غرب عالمنجه مجهول ایدی . الك اول عربلر هندك قسم شمالیسنی ضبط ایتدکدن صکره هند چینینك دخی وجودینی خبر آلمش ؛ وعدن ومسقطدن حرکت ایدن اسلام تجار وبحریونی بو مملکتك سواحلنه‌دك ایلریلمشلردی . الك اول بو مملکت حقنده مفصل معلومات و یرن سیاح شهیر ابن بطوطه‌در . اون آلتنجی قرن میلادیده پورتکیز واونلردن صکره دیکر آوروپا بحریونی هندچینینك سواحلنی زیارت ، وکیده‌رك هرطرفنی کشف ایتمشلردر . ١٨٢٤ تاریخ میلادیسندن اعتباراً انکلیزلر غرب وفرانسزلر شرق طرفندن بو شبه جزیره‌یه صوقیلوب ، برعصر اوله‌دن مملکتك برر ثلثنی ضبط ایتمش ؛ وسیامی اورته‌یه آلوب ، اونك دخی استقلال وموجودیتنی بیوك تهلکه‌یه قویمشلردر .

هندمند { [« هلمند » ماده‌سنه مراجعت بیوریله .]

هندوان { خوزستان ایله ارجان آره‌سنده برنهر اولوب ، حوضه‌سنه دخی جواسم و برلکه ، اورادن نشأت ایتمش برچوق علما (هندوانی) نسبتیله معروفدرلر .

هندوستان { [« هند » ماده‌سنه مراجعت بیوریله .]

هندوسطی { (Inde Centrale) هندك غرب جهتنده بر حکومت ممتازه اولوب ، شمالاً وشمال غربی جهتندن راجپوتانه حکومات ممتازه‌سیله ، غرباً کجرات خطه‌سیله ، جنوباً بمبایه تابع نفس دکن ایالتیله ، جنوب شرقی طرفندن وشرقاً ایالات وسطیه ایله محدوددر . مساحهٔ سطحیه‌سی ٢٠١ ٥١٤ مربع کیلومتره اولوب ، ١٠ ٣١٨ ٨١٣ اهالی ایله مسکوندر . مرکزی (بهوپال) شهریدر . (وبندیه) سلسلهٔ جبالی مملکتك قسم جنوبیسنده غربدن شرقه ممتد اولوب ، بونك شمالی اتکلرندن اینن برچوق انهار اراضیسنی سقی وارووا ایتدکدن صکره ، کنك حوضه‌سنده جنه‌یه تابع (چمبال) نهرینه منصب اولدیغی حالده ، حدود جنوبیه‌سنی آیران ناربوده ایرماغی کبی کورفزینه دوکلمك اوزره شرقدن غربه آقار . بووجهله مملکت ایکی ماٌئله آره‌سنده واقع اولوب ، میاه جاریه‌سی چوق واراضیسی پك منبت اولمغله ، پرنج ، پاموق وسائر محصولاتی چوقدر . اهالیسنك بر بیوك قسمی مسلم اولوب ، حکومتی دخی حکومت اسلامیه‌در .

هندوکوه { آسیای وسطیده بر بیوك طاغدر ، که تیبت حدودنده (قره قروم) سلسله‌سندن آیریله‌رق ، پامیر مملکتنك جنوب جهتنده ابتدا (واخان) ایله داردستان وبعده بدخشان ایله کافرستان آره‌سنده غرب جنوبی‌یه طوغری اوزانیر ؛ و جیحون حوضه‌سنی سند ایرماغنه تابع کابل نهری حوضه‌سندن تفریقله ، کابل شهرینك شمال غربی جهتنده ایکی قوله آیریلیر ، که بری (کوه بابا) و بعده (کوه سیاه) اسملریله هراته ، و دیکری (کل کوه) اسمیله قندهاره طوغری اوزانیر . بویی ٦٥٠ کیلومتره اولوب ، سرمدی قارلرله مستور اولان ذروه‌لرینك الك یوکسکی ٧٦٠٠ متره ارتفاعنده‌در . ٦٠٠٠ متره ارتفاعلرنده برچوق تپه‌لری‌ده اولوب ، سائر طرفلری ٤٠٠٠ و ٣٦٠٠ متره‌یه قدر اینر . اتکلری چیلاق واراضیسی برکانی وفرانیتدن عبارت اولوب ، زمرد ، یاقوت ، وسائر ذی‌قیمت طاشلرینك کثرت ونفاستیله مشهوردر .

هندی { بحر محیط — (Océan Indien) کرهٔ ارضك بیوك دکیزلرندن اولوب ، آسیانك جنوبنده ، آفریقانك شرقنده وآوسترالیه ایله ملایی جزایرینك غربنده اوله‌رق ، °٢٥ عرض شمالیدن °٣٥ عرض جنوبی‌یه قدر ٦٠ درجهٔ جغرافیه‌ده یعنی ٦٦٦٠ کیلومتره‌ده ممتد اولور . بوحساب عمان کورفزینك منتهاسندن آفریقا ایله آوسترالیه‌نك اوجلری آره‌سنه چکیله‌جك بر خط موهومه قدر اعتبار اولندیغنه کوره اولوب ، بحر عمانك شعبه‌لری اولان بحر احمر و بصره کورفزی منتهالرندن بحر منجمد جنوبی حدودینه یعنی قطب

جنوبی مداربنه‌دك اعتبار اولنورسه ، بوبی ۸۰ درجهٔ جغرافیه یعنی ۸۸۸۰ کیلومتره‌یه بالغ اولور. شرقدن غربه اکی ایسه اك طار محلنده یعنی هندك قوموورون‌برونی حذاسنده ۵۲۰۰ واك کنیش‌برنده یعنی آفریقا ایله آوسترالیه‌نك اوجلری آره‌سنده ۱۱۹۰۰ کیلو متره‌در . مساحهٔ سطحیه‌سی ۷۳۳۲۵۸۷۲ مربع کیلو متره یعنی بتون کرهٔ ارض دکزلرینك برخمسندن زیاده‌جه‌در . بربیوك کورفزشکلنده اولوب، جنوب جهتنده‌شرقاً بحرمحیط کبیرله وغرباً بحر محیط آطلاسی ایله برلشدیکی کبی، ملایی جزایری آره‌لرنده برقاچ بوغازدن دخی بحر محیط کبیرله و سویش جدولندن ینه بحرمحیط آطلاسی‌یه تابع بحرسفیدله اختلاط ایدیور . شمال جهتنده بحرعمان وبنکاله کورفزی اسملریله هندشبه جزیره‌سیله بربرندن آیرلمش ایکی کورفزی اولدیغی کبی، بحرعمانك‌ده ایکی‌اوجنده جزیرة العرب‌ایله‌بربرندن آیرلمش عمان وعدن کورفزلری و بونلرك ایچنده بحرفارس (یعنی بصره کورفزی) وبحر احمر (یعنی شاب دکیزی) اسملریله دیکرایکی کورفزی‌واردر. غربلر عمومنه بحرعمان دیرلر. اك‌بیوك جزیره‌لری مداغسقارایله سرندیب‌اولوب، مداغسقارك‌اطرافنده وهند ایله جزیرةالعربك سواحلی قارشیسنده‌برقاچ طاقم کوچك آطه‌لری دخی واردر . بو دکیزه آفریقادن زامبز، آسیادن شط‌العرب، سند، نربادە، کریشنا، کوداوری، کنك، براهماپوتره، ایراوادی، سالوئن‌وسائر انهاردوکیلور. یالکز بنکاله‌کورفزیله هندك سواحلی صیغجه اولوب ، سائر طرفلری پك درین‌در . شمدی‌یه‌قدر اسقاندیل اولنان جهتلرنده ۵۵۲۳ متره‌یه قدر درینلك بولنمشدر . وسطی عمقی ۳۳۴٤ متره اولدیغی تخمندر. بحرمحیط‌هندینك ایکی آقنتیسی واردر، که ایکیسی‌ده صنوق‌اوله‌رق قطب جنوبیدن کلوب، بری آوسترالیه‌نك سواحل شرقیه‌سنی‌یالادقدن صکره، شرقه طوغری‌دونه‌رك، و، خط استوایه تقرب ایتدیکندن ، ایصینه‌رق ، صیجاق اولدیغی حالده، موزامبیق سواحلی‌اوکندن مرورله، امید برونندن بحرمحیط آطلاسی‌یه کچر . بو آقنتی اك طارمحلنده ساعتده ۷ کیلومتره قطع ایدر . دیکری مدارجدیه قدر چیقمه‌دن غربه طوغری دونوب ، امیدبرونك آلتندن کچر، وبو وجهله بحر محیط هندینك یالکز کنارینه طوقنور، سواحلده ملثم روزکارلرندن حاصل اولمش برطاقم کوچك آقنتیلر دخی واردر . اك‌زیاده اسن‌موسم روزکارلری جنوب غربی وشمال‌شرقی وبعضاً جنوب شرقی روزکارلریدر . بهارك اواخریله یازك ابتدالرنده فرطونه‌لری پك شدتلی اولوب ، قیشین دها ساکندر .

هندیه { بغداد ولایتنك کربلا سنجاغنده وکربلانك ۱۸ کیلومتره جنوب شرقیسنده اوله‌رق فراتدن آیریلان هندیه جدولی اوزرنده قضا مرکزی برقریه اولوب، ثلثانی شیعی وبرثلثی سنی اولمق اوزره، ۱۷۰۰ اهالیسی ، بر قصری ، یکی وکوزل ۲۰۰ خانه‌سی ، برخانی و۲ مکتبی واردر .

— هندیه قضاسی شمالاً نفس‌کربلا، جنوباً نجف قضالریله ، شرقاً حله سنجاغیله، غرباً دخی برالشام ایله محدود اولدیغی حالده ، ۸۶۰۰ مربع کیلومتره وسعتنده و ۸۹۰۰۰ ی شیعی، ۵۵۰۰ ی سنی و ۵۰۰ ی اسرائیلی اولمق اوزره، ۹۵۰۰۰ اهالی‌ایله مسکون اولوب، (کفل) نامیله برناحیه‌یی دخی‌حاویدر. اهالیسی برنج زرعیله و مانده یتشدیرمکله مشغولدرلر. اخیراً خرماآغاجاری دیکمکه دخی باشلامشلردر . بر مقدار بغدای وآرپه دخی یتشدیررلرسه‌ده ، کندیلری برنج اککی و پلاوله بسلنیرلر. قضانك اراضیسی سقی واروا اولمق شرطیله‌پك‌منبت ایسه‌ده ، یالکز اون بشده برقسمی مزروعدر .

هنری { (Henri) بواسمله آوروپاده برچوق حکمدارلر کلمشدر:

۱ — آلمانیا حکمدارلری .

برنجیسی صاقسه دوقه‌سی اوتونك اوغلی اولوب، ۹۱۹ده جرمانیه قرالی انتخاب اولنمش ؛ وباویره ایله سوآبه‌یی تحت اطاعتنه آلوب، فرانسه‌دن‌لورنه‌یی دخی ضبط، ودانیمارقه‌لیلری، اسلاولری، مجارلری وهونلری مغلوب ایتمشدی. برقاچ قصبه تأسیس، وبرطاقم نظامات وضع ایتمشدر. صاقسه خاندانك مؤسسی اولوب ، نسلندن ٤ ایمپراطور کلمشدر.

٩٣٦ده وفات ایدوب، اوغلی اوتون خانی اولمشدر. «قوشجی» لقبیله ملقبدر.

— ایکنجیسی «طوپال» لقبیله ملقب اولوب، برنجینك تورونیدر. برمدت صاقسه‌ده حکومت سوردکدن صکره، ١٠٠٢ده جرمانیه قرالی و١٠١٤ده آلمانیا ایمپراطوری اولوب، خرستیانلغی نشر ایچون چوق اوغراشمش؛ وبودینی قبول ایدن مجارستان ولهستانی قرالق ایدوب، چهستانی آلمانیایه الحاق ایلمشدی. ١٠٢٤ده وفات ایدوب، اعزه صره‌سنه کچیرلمشدر.

— اوچنجیسی «قره» لقبیله ملقب اولوب، فرانقونیه خاندانه منسوب ایکنجی قونرادك اوغلیدر. ١٠٣٩ده تخته چیقمش؛ وچهلیلرله مجارلری مغلوب ایدوب، بربرینی متعاقب اوچ آلمان پاپا انتخاب، ونورمانلره قالابره وپولیه‌نك تصرفنی تصدیق، وباویره دوقه‌لغنی غصبله، کندی اوغلنه اعطا ایتمش؛ و١٠٥٦ده اسلاولره مقاومت ایتمکده ایکن وفات ایتمشدر.

— دردنجیسی اوچنجینك اوغلی اولوب، ١٠٥٦ده، ٦ یاشنده ایکن، کندیسنه خلف اولمش؛ واقرباسندن اولان صاقسه وباویره دوقه‌لری والده‌سنی وصایتدن چیقاروب، ممالکنی یغمایه باشلامشلر سه‌ده، سن رشده واصل اولنجه، بونلره اعلان حربله غلبه چاله‌رق، حقوقنی استرداد ایتمش ایسه‌ده، حرکات غیر لایقه‌سیله، صاقسونلر عصیان ایدوب، مغلوب اولدقلرنده، پاپا یدنجی غرغواره مراجعت ایتمش؛ وبودخی ایمپراطوری رومایه دعوت ایلمشیدی. هنری اجابت ایتمدکدن بشقه، غرغواری اسقاطله، دیکر بر پاپا انتخاب ایتدیرمش ایسه‌ده، پاپا کندیسنی کلیسادن طرد ولعنتله ایتدیکندن، نهایت کمال تذلل ایله پاپانك آیاغنه کیدوب، عفوینی استحصال ایتمشدی. آنجق متعاقباً بوندن رجوع ایله، اوچنجی قلمان نامیله بردیکر پاپا انتخاب ایتدیرمش؛ وکندیسی یرینه سوآبه‌لی رودولفی ایمپراطور انتخابنه قالقیشان آلمانیه پرنسلریله وکندی اوغللریله اوغراشمش؛ ونهایت ١١٠٥ده بیوك اوغلی قونراد کندیسنی مابنسه مجلسی معرفتیله اسقاط وحبس ایتمکله، حبسدن فرار ایدوب، برسنه صکره (لیژه)ده سفالت ایچنده وفات ایتمش؛ وکلیسادن مطرودیتی سببیله، بش سنه جنازه‌سی دفن اولنه‌مامشدی.

— بشنجیسی «کنج» لقبیله ملقب اولوب، دردنجینك ایکنجی اوغلیدر. ١١٠٦ده پدرینه قارشی عصیان ایدوب، پاپا ایکنجی پاسقالك تقویه‌سیله ایمپراطور اولمش؛ ومتعاقباً پاپالرك نصب مسئله‌سندن طولایی پاپا ایله بوزیشوب، رومایه حرباً دخول ایله، پاپایی اسیر ایده‌رك، کندیسنی تتویج ایتمکه وپاپالرك نصب حقنی کندیسنه ترکه اجبار ایلمش ایسه‌ده، پاپا اسارتدن قورتلنجه، کرهاً قبول ایتدیکی بو تکلیفك علیهنه اقامهٔ حجت ایله، کندیسنی آفروس ایتمشدی. بونك اوزرینه آلمانلر کندیسی علیهنه قالقیشمغله، هنری بتکرار رومایه هجوم ایدوب، او صره‌ده پاپا ایکنجی پاسقال وفات ایتمکله، خلفیله اوغراشه‌رق، دیکرینی انتخابه قالقیشمش؛ ونهایت ١١٢٢ده عقد اولنان (وورمس) معاهده‌سیله بو اختلاف برطرف اولمش؛ وهنری بو اختلافاتده پاپایی التزام ایتمش اولان فرانسه‌یه اعلان حرب ایده‌رك، محاربه‌یه کیریشه‌جکی وقت ١١٢٥ده وفات ایتمشدر.

— آلتنجیسی «تیران» لقبیله ملقب اولوب، باربروس برنجی فردریقك اوغلیدر. ١١٩٠ده ایمپراطورلقده پدرینه خلف اولوب، آلمانیه داخلنده بعض محارباتدن صکره، قاریسی قونستانسه‌نك وارثه‌سی اولدیغی سیچلتین حقنده‌کی مدعیاتنی حرب ایله استحصال ایتمشیدی. «آرسلان یورکی» لقبیله معروف ریشارد حقنده‌کی معامله‌سیله وسیچلیه‌لیلره ایتدیکی غدارلغه مبنی، ١١٩٧ده، اهل صلیب سفرینه حاضرلنیرکن، ظن اولندیغنه کوره، قضاءً وفات ایتمشدر.

— یدنجیسی لوکسمبورغ دوقه‌سی ایکن، ١٣٠٨ تاریخنده ایمپراطور انتخاب اولنه‌رق، ایتالیا اوزرینه دخی ایمپراطورلغك حقوقنی استرداد ایتمکه قالقیشمش؛ وناپولی قرالیله قانلی بر محاربه‌دن صکره، حرباً رومایه کیروب، جبراً کندینی تتویج ایتدیرمش؛ وبو محاربات آره‌سنده ١٣١٣ده وفات ایتمشدر.

٢ — فرانسه قراللری.

برنجیسی روبرتك اوغلی وهوغ قاپتك تورونی اولوب، کوچك برادرینی اقعاد ایتمك ایستین والده

سیله زادکانه غلبه چالەرق، ۱۰۳۱ ده پدری برینه مسند حکومته چکمش؛ وبرادرینی بورغونیه دوقه‌لغنه نصب ایتمش؛ وروسیه بیوك دوقه‌سی یاروسلاوك قیزی (آنه) یی تزوج ایلمشدی. ۱۰۶۰ ده وفات ایتمشدر.

— ایکنجیسی برنجی فرانسوانك اوغلی اولوب، ۱۵٤۷ ده پدرینه خلف اولمش؛ ومشهور شارل کینت ایله برچوق وقت اوغراشوب، شارلدن صکره دخی اسپانیوللرله برقاچ محاربه ایتمش؛ وپروتستانلره قارشی بیوك برکین وخصومت کوستروب، آیینلرینی اجرا ایدرکن طوتیلان پروتستانلرك اعدامنی نظام اتخاذ ایتمش ایدی. ۱۵۵۹ ده وفات ایتمشدر. مدیچیس خانداننه منسوب قاترینه‌یی تزوج ایدوب، ۱۰ اولادی اولمش، و بونلردن اوچی قراللق ایتمشدر.

— اوچنجیسی ایکنجینك اوغلی اولوب، ابتدا آنژودوقه‌سی اولمغله، بعض محاربانده ابراز شجاعت ودرایت ایتدیکندن، ۱۵۷۳ ده لهستان قراللغنه انتخاب اولنمش؛ و برسنه صکره لهستانی ترکله، فرانسه‌یه عودت ایدەرك، طقوزنجی شارله خلف اولمش ایدی. کیزه دوقه‌سنه قارشی پروتستانلری حمایه ایدوب، کندیلرینه بعض مساعداتده بولندیغندن، قتولیکلر مرقوم دوقەنك تشویقیله برهیئت اتفاقیه تشکیل ایتمکله، ۱۵۸۸ ده پارسده بیوك برفتنه ظهور ایتمسی اوزرینه، کیزه دوقه‌سنی دعوت ایدوب، تلف ایتدیرمش؛ و ناواره قرالی هنری ایله برابر ۱۵۸۹ ده پارسی محاصره ایدوب، ضبط ایتمك اوزره ایکن، تلف اولنمشدر. (والوآ) خاندانك صوك حکمداری اولوب، کوشك وسفیه وغربده امثالی نادر اولان محبوب دوستلق رذالتنی مرتکب ایدی.

— دردنجیسی « بیوك » دینمکله معروف اولوب، سنت لوینك آلتنجی اوغلی قلرمونت دوقه‌سی روبرتك نسلندن ناواره قرالیچه‌سی (ژانه والبرت)ك اوغلی اولمغله، والوآ خاندانی منقرض اولنجه، فرانسه صندالیٔ حکومتنه حق وراثتی وارایدی. ۱۵۷۲ ده وفات ایدن والده‌سی یرینه ناواره قرالی اولوب، کندیسی پروتستان اولمغله، فرانسه قرالنك قاتبی اولدیغی حالده، مشهور بارتلمی قتل عامنده آنجق قتولیك اوله‌رق کندینی قورتاره‌بیلمش؛ و ۱۵۷۵ تاریخنه دك تحت نظارتده بولندیریلوب، تاریخ مذکورده فرارله، پروتستان مذهبنی اظهار ایتمش؛ وپروتستانلرك باشنه کچوب، پاپا طرفندن آفروس اولندیغی حالده، شجاعت وسخاوت وسائر اوصاف حسنه‌سیله جمله‌نك حرمت ومحبتنی قزانمش ایدی. پارس فتنه‌سندن صکره قرال اوچنجی هنری طرفندن امداده دعوت اولنه‌رق، پارس محاصره‌سنده قرالك تلف اولنمسی اوزرینه، صاحب ترجه عسکرك برقسمی طرفندن فرانسه قرالی طانینمش؛ وآنجق قتولیك هیئت اتفاقیه‌سی کندیسنی طانیمیوب، بوربون قاردینالنی اونجی شارل نامیله انتخاب ایتمشدی. پارس محاصره‌سی وقتولیکلرك مقاومتی خیلی وقت سوروب، نهایت هنری ۱۵۹۳ ده پروتستانلغی ترکله، قتولیك اوله‌رق، پارسه کیروب، قراللغی عموم طرفندن قبول اولنمش؛ ومع هذا ایرتسی سنه اعلان ایتدیکی « نانته قرارنامه‌سی » ایله پروتستانلرك حریت مذهبیه‌لرینی تأمین، وکندیلرینه برچوق مساعدات وامتیازات اعطا ایتمش؛ وآوستریه واسپانیه‌یه قارشی فرانسه‌نك نفوذ وحیثیتنی محافظه واعلا ایدەرك، امور مالیه، معارف، صنایع، تجارت وسائر شعبات اداره‌جه پك چوق اصلاحاته موفق اولوب، تبعه‌سنه اولان محبت وخیرخواهلغنی اثبات ایلمش ایدی. ۱۶۱۰ ده برمتعصب قتولیك طرفندن تلف اولنوب، اوغلی اوچنجی لویی خلفی اولمشدر. برقاچ محبوبه‌سی اولوب، احوال ووقایع عشق آمیزیله دخی مشهوردر. حکیم شهیر وولتردرنجی هنرینك ترجمهٔ حالنی (هنریاده) عنوانیله سلك نظمه چکمشدر.

۳ — انکلتره قراللری.

برنجیسی «جهانکیر» ویلیامك اوچنجی اوغلی اولوب، ابتدا نورماندیه دوقه‌سی ایکن، ۱۱۰۰ تاریخنده، برادری «قوله» ویلیامك یرینه صندالیٔ حکومته چکمش و ۲۵ سنه ماهرانه حکومت سوردکدن صکره، ۱۱۳۵ ده وفات ایدوب، قیزی (ماتیلده) یی وارثهٔ حکومت نصب ایتمش ایکن، یکنی (اتیان) بونك حقنی غصب ایتمشدر.

— ایکنجیسی (آنژو) قونتی جوفروی ایله آنف البیان برنجی هنرینك قیزی ماتیلده‌نك اوغلی اولوب، ۱۱۵٤ ده، اتیانك وفاتنده، انکلتره

قرالی اولمش؛ و ایرلانده‌نك برقسمنی ضبطله، اسقوچیه‌یی دخی تحت اطاعتنه آلمش ایدی. فرانسه داخلنده پدرندن و زوجه‌سندن کندیسنه انتقال ایدن برچوق یرلره‌مالك اولدقدن بشقه برتانیه‌یی‌ده ضبط ایتمشدی. رؤساء روحانیه ایله بوزیشوب، بوندن طولایی باشنه‌برچوق بلالرکلمش؛ و ١١٨٩ ده بوغوائلك تأثیریله وفات‌ایدوب، «آرسلان یورکی» لقبیله مشهور ریشار خانی اولمشدر.

— اوچنجیسی «اراضیسز» لقبیله معروف ژانك‌اوغلی‌اولوب، ١٢١٦ ده، ٩ یاشنده‌اولدیغی حالده، پمبروق دوقه‌سنك وصایتیله پدرینه خلف اولمش؛ و ١٢١٩ ده بالذات حکومت سورمکه باشلایوب، فرانسه‌ده‌کی ممالك موروثه‌دن پدرینك فوت ایتمش اولدیغی یرلری استردادە چالیشمش ایسه‌ده، فرانسه قرالی سنت‌لویی طرفندن مغلوب اولمش؛ و پاپانك کندیسنه ویردیکی سیجیلیه‌یه وضع ید ایتمکه چالیشدیغی حالده، موفق اوله‌مامش ایدی. ویرکیلری آغرلاشدیرمغله، بعض امتیازات ومساعدات طلبنه چالیشان بارونلرله خیلی‌وقت‌اوغراشوب، نهایت اوغلی ادوآردك بونلره غلبه‌سیله بوغوائلدن قورتله‌رق، ١٢٧٢ ده وفات ایتمشدر.

— دردنجیسی اوچنجی ادوآردك اولادندن لانقاستره دوقه‌سنك اوغلی اولوب، ایکنجی ریشار طرفندن طرد ونفی ایدلمش‌ایسه‌ده مؤخراً صندالیٔ حکومته چکمش؛ وفرانسه واسقوچیه‌یه قارشی حرب ایتدکدن صکره، ١٤١٣ ده وفات ایتمشدر.

— بشنجیسی دردنجینك‌اوغلی‌اولوب، ١٤١٣ ده پدرینه‌خلف اولمش؛ وفرانسه‌ده‌کی فتن‌داخلیه‌دن بالاستفاده، اعلان حربله، آزنیقورت غالبیتنه‌نائل اولمش؛ و ١٤٢٠ ده عقد ایتدیکی (ترویه) معاهده‌سیله آلتنجی شارلك قیزی قاترینه‌یی تزوج ایدوب، فرانسه صندالیٔ حکومتنه حق وراثت قزانه‌رق، همان بتون فرانسه‌یه مالك اولمش؛ و١٤٢٢ ده وفات ایتمشدر.

— آلتنجیسی بشنجینك‌اوغلی اولوب، پدرینك وفاتنده ١٤٢٢ ده، ٨ آیلق اولدیغی حالده، هم انکلتره هم فرانسه قرالی‌اولمغله، اقرباسندن بدفورد دوقه‌سی وفرانسه‌ده غلوچستر دوقه‌سی انکلتره‌ده وصیسی اولمش ایدی. بدفورد دوقه‌سی فرانسه قرالی یدنجی شارلی مغلوب ایده‌رك، ١٤٣١ ده آلتنجی هنری‌یه فرانسه قراللغی تاجنی کیدیرمش ایسه‌ده، ١٤٣٥ ده شارل غلبه‌چالوب، انکلیزلری فرانسه‌دن‌اخراج ایتمش؛ وصاحب ترجه‌احق‌اولمغله، بیودکدن صکره دخی وصایتدن قورتله‌مدیغندن، انکلتره‌ده دخی ارباب نفوذ و اقتداردن یورق دوقه‌سی علیهنه قالقیشوب، بینلرنده وقوع بولان محاربانك برنده یورق دوقه‌سی تلف اولنمش‌ایسه‌ده، اوغلی ادوآرد مخالفتده دوام ایدوب، نهایت ١٤٦٤ ده غالب کله‌رك، هنری‌یی اسقاط ولوندره قله‌سنه‌حبس ایده‌رك، صندالیٔ حکومتی‌ضبط ایتمش؛ و١٤٧٠ ده برآره‌لق (وارویق) ك دسیسه‌سیله تخته اعاده اولنمش ایسه‌ده، درعقب ینه اسقاط وحبس اولنه‌رق، محبسده، ظن اولندیغنه کوره، قضاءً وفات ایتمشدر.

— یدنجیسی (تودور) خاندانك رئیسی اولوب، (یورق) خاندانك رئیسی اولان آنف‌البیان دردنجی ادوآرد طرفندن انکلتره‌دن نفی اولنمش ایکن، ١٤٦٥ ده عودت‌ایدوب، انکلتره‌صندالیٔ حکومتنه اولان حق‌وراثتنی‌ادعایه باشلامش؛ و(یورق) خانداننك وارثه‌سی (الیزابته) یی تزوج ایدوب، واقع‌اولان محاربه‌ده‌غالب کلمکله، انکلتره صندالیٔ حکومتنی ضبط ایتمش؛ وظهور ایدن اوچ مدعینك حقندن کلوب، اوندن‌صکره کمال‌سکونله حکم سورمکه باشلامش؛ و١٥٠٩ ده وفات‌ایتمشدر. پك خسیس اولوب کلیتلی ثروت‌طوپلامش؛ وامور بحریه‌یی وکشفیات سیاحتلرینی التزام وحمایه ایدوب، بونك زماننده قناده کشف اولنمشدی. بیوك قیزی مارکریته اسقوچیه قرالی دردنجی ژاقه‌وارمقله، بوصهریت مؤخراً استوآرد خاندانك انکلتره صندالیٔ حکومتنه کچمسنه سبب اولمشدر.

— سکزنجیسی یدنجینك اوغلی اولوب، ١٥٠٩ تاریخنده پدرینه خلف اولمش؛ و ابتدا ایشلری کاملاً باش وکیلی (وولسی) ك الینه براقوب، ذوق واکلنجه‌سنه دوشمش ایکن، بونك طرفندن فرانسه

ایله حربه سوق اولنه‌رق، برخیلی وقت اوغراشدقدن صکره، اون ایکنجی لویی ایله صلح ایدوب، همشیره‌سی ماری‌یی‌ده اوکا تزویج ایتمش؛ وبرنجی فرانسوا ایله ملاقات ایلمش ایسه‌ده، ینه باش وکیلی طرفندن شارل کینت طرفنه سوق اولنمش؛ وآنجق پاویه محاربه‌سندن صکره، مرقوم ایمپراطورك قوتندن متوهم اولوب، فرانسه‌نك اتفاقنه طالب اولمش ایدی. آراغون قرالیچه‌سنك معیتنده بولنان (آنه‌بولین) ه علاقه ایدوب، اونی تزوج ایچون، قاریسنی برافترا ایله تطلیق ایتمك ایستدیکندن، پاپا ایله بوزیشوب، او وقته قدر متعصب قتولیك اولدیغی، وکندیسی دخی لوترك علیهنده برکتاب یازدیغی حالده، پرو. تستانلرك حامیسی کسلمش؛ وبرقاچ قاری آلوب، برطاقنی تطلیق، وبرطاقنی قتل ایلمش ایدی. پاپا ایله بوزیشدقدن صکره فرانسه قرالی برنجی فرانسوا ایله حسن مناسباتی محافظه ایتمش ایسه‌ده، شارل کینتك سوقیله ۱۵۴۴ده کندیسنه اعلان حرب ایدوب، بولونیه‌یی ضبط، وبعده ینه صلح ایتمشیدی. ۱۵۴۷ده وفات ایدوب، براركك وایكی قیز اولاد براقشدر، که اوچی‌ده حکومت سورمشلردر.

٤ — قاستیله حکمدارلری.

برنجیسی ۱۲۱۴ده، ۹ یاشنده ایکن، پدری طقوزنجی آلفونسه قاستیله قراللغنده خلف اولمش، و۱۲۱۷ده وفات ایتمشدر. حکم واقتداری همشیره‌سی برنجره ایله لاره قونتنك اللرینه ویرمشیدی.

— ایکنجیسی اون برنجی آلفونسك ولدغیر مشروعی اولوب، (ترانستاماره) قونتی ایکن، برادری «تیران» پدرو ایله برخیلی اوغراشه‌رق، کندیسنی ۱۳۶۹ده مغلوب، وبینلرنده واقع بر ملاقاتده خائنانه قتل ایله، قاستیله قراللغنی ضبط ایتمش؛ وپورتکیز، ناواره وآراغون قراللریله ایتدیکی محاربه‌لرده غالب کلمش ایدی. ۱۳۷۹ده وفات ایتمشدر.

— اوچنجیسی قاستیله قرالی برنجی جوانك اوغلی اولوب، ۱۳۹۰ده، ۱۱ یاشنده اولدیغی حالده، کندیسنه خلف اولمش؛ وعمجه‌لرینك وصا. یتندن قورتلوب، کندیلرینی مغلوب ایده‌رك، عفو ایله معامله ایتمش؛ وپورتکیزلیلری دخی مغلوب ایتدکدن صکره، ۱۴۰۶ده وفات ایتمشدر.

— دردنجیسی قاستیله قرالی ایکنجی ژانك اوغلی اولوب، ۱۴۵۴ده پدرینه خلف اولمش؛ وآراغون ایله برمحاربه ایتدکدن صکره، قیزی ژانه‌نك حکومته وارث اولمسنی قبول ایتمین تبعه‌سیله اوغراشمش؛ وصکره عربلرله حرب ایدوب، جبل طارقی ضبط ایلمش ایدی. کندیسی سفیه اولدیغی کبی، زوجه‌سنك سفاهتنه مساعده ایتدیکیچون، نفرت وتحقیر عمومی‌یه مظهر اولدیغی حالده، ۱۴۷۴ده وفات ایتمشدر.

٥ — پورتکیز پرنس وقراللری.

پورتکیزده دخی بو اسمله اوچ کشی حکم سوروب، برنجیسی بورغونیه دوقه‌سی برنجی روبرتك اوغلی اولدیغی حالده، پورتکیز خاندان حکمدارینك جد اعلاسیدر. قاستیله قراللرینك خدمت عسکریه‌سنه کیروب، عربلره قارشی ایتدیکی محاربانده قزانمغله، ۱۰۹۵ده ضبط ایتدیکی پورتکیزك قونتلغنه نصب اولنمش؛ و۱۱۱۲ده عربلرله ایتدیکی محاربه‌ده تلف ایدلمشدی. اوغلی برنجی آلفونس قرال عنوانی آلمشدر.

— ایکنجیسی (ویزو) دوقه‌سی اولوب، پورتکیز قرالی برنجی جوانك دردنجی اوغلی ایدی. کمیجیلکده ماهر اولوب، بر بحریون جمعیتی تشکیل، وبالذات برچوق سیاحتلره چیقه‌رق، آفریقا سواحل غربیه‌سنده برچوق یرلر کشف ایتمشیدی. عربلردن اوکرنوب الك اول اسطرلاب قوللانان کندیسیدر. ۱۴۶۳ تاریخلرنده وفات ایتمشدر.

— اوچنجیسی قرال امانوئلك اوچنجی اوغلی اولوب، باش پسقپوس ایکن، یکنی سباستیانك بلا ولد وفاتی اوزرینه، ۱۵۷۸ده پورتکیز تختنه دعوت اولنمش؛ وکوشك وموسوس برآدم اولمغله، برایشه موفق اوله‌مقسزین، ایکی سنه حکم سوردکدن صکره، بلاوارث وفات ایتدیکنده، اسپانیه قرالی پورتکیزی ضبط ایتمشدی.

هوآلاغه (Huallaga) پروده آمازون نهر عظیمنك یوقاری قسمی اولان (مارانیون) نهرینه دوکیلیر برچای اولوب، مجراسی ۱۰۰۰ ایله ۱۲۰۰ کیلومتره آره‌سنده وبرقسمی سیرسفائنه صالحدر.

هوآنغ هاى (Hoang-Hai) [«صارى دكز» ماده‌سنه مراجعت.]

هوآنغ هو (Hoang-Ho) يعنى «صارى ايرماق» چينك اك بيوك ايرماقلرندن اولوب، تيبت ياﻳﻼلرينك اك شرقى اتكلرندن نبعانله، شرقه طوغرى آقه‌رق، (قانسو) ايالتنه كيرر، وبعده شمال شرقى‌يه طوغرى دونوب، بو ايالتى شق ايتدكدن صكره، مغولستانه دخول ايله، شماله، بعده شرقه صكره جنوبه طوغرى عودتله، نفس چينه كيروب، (شن‌سى) ايله (شان‌سى) ايالتلرينك حدودينى بعدالتفريق، شرقه طوغرى دونوب، هونان ايالتنى اورته‌سندن شق ايدر ؛ وبو ايالتك شرق جهتنده، پچيلى كورفزينه دوكلك اوزره، شرق شمالى‌يه طوغرى اولان اسكى مجراسنى تركله، جنوب شرقى‌يه طوغرى آقه‌رق، نغان‌هوئى ايالتنه كيرر، واوراده شرقه طوغرى دونوب، كانغ‌سو ايالتنه كچر، وبو ايالتده بربرى آرقه‌سنده برقاچ بيوك كولك ايچندن مرورله، بر طاقم قوللره آيريله‌رق، چين دكيزينه دوكيلور. تابعلرى چوق ايسه‌ده، جمله‌سى نسبةً كوچك انهاردن عبارتدر. مجراسى تقريباً ٤٧٠٠ كيلومتره اوزونلغنده وحوضه‌سى ١٥٠٠٠٠٠ مربع كيلومتره وسعتنده‌در. صويى نيلك دوكديكى صويه معادلدر.

هوايى اونجى قرن هجرى شعراسندن وادبيات فارسيه منتسبلرندن اولوب، بروسه‌ليدر. سعدينك كلستان و بوستاننى شرح ايدوب، شمعى وسرورى‌يى جرح وتزييف ايتمشدر. صدرالشريعه‌يه دخى بر حاشيه‌سى واردر. شو بيت اونكدر :

حسرت آب عنب كيدى هوايى جانه
چاره نه باده ايچون بزده كچندن كچه‌لم

— ايران شعراسندن ده برقاچ كشينك مخلصيدر.

هوبارت توون (Hobart-Town) آوستراليه‌نك جنوبنده‌كى تاسمانيه جزيرهٔ كبيره‌سنك جنوب شرقى ساحلنده واكثريا قارله مستور اولان ولينغتون طاغنك اتكنده اوله‌رق ٤٢°٥٣′١٢″ عرض جنوبى ايله ١٤٥°٠′٢٢″ طول شرقيده واقع جزيرهٔ مذكوره‌نك مركزى كوزل ومنتظم برشهر اولوب، ٢٨٦٤٨ اهاليسى، دوزوكنيش سوقاقلرى، مصنع ابنيه ودوائر رسميه‌سى متعدد مكاتبيله سائر مؤسسات عاليه‌سى، مكمل كتبخانه‌سى، منبت ومفرح جوارلريله كوزل باغچه وتفرجكاهلرى، صاغلام ليمانى، ايشلك تجارتى وجزيره‌نك ساحل شماليسنده واقع (لونچستون) اسكله‌سنه‌دك ممتد بر دميريول خطى واردر. ١٨٠٤ده تأسيس اولنمشدر.

هوتنتوت (Hottentots) وكندى‌لرنجه (قوى Koï) ياخود (قنوى Knoï) آفريقانك منتهاى جنوب غربيسنده اميد برونيله جنوب غربى آلمانيه آفريقاسى مستعمره‌لرينك ايچ طرفلرنده وقالاهارى چولى جهتلرنده ساكن برقوم اولوب، آيريجه برعرق تشكيل ايديور. دها شمال وشرقه طوغرى زامبز وقونغومنا بعنه وخط استوا يقينلرينه‌دك منتشر اولان بازوتو، بانتو وبوشمان دينلن اقوامله قرابت جنسيه‌لرى وار ايسه‌ده، احوال واشكال طبيعيه‌لرينه ايجه دقت اولنورسه، كندى باشلرينه برعرق تشكيل ايتدكلرى آكلاشيلير. آوروپاليلرك ورودنده سواحله قدر منتشر اولوب، بعده آوروپا مهاجرلرى طرفندن ايچرى‌يه پوسكوردلمش، ودها ايلرى‌يه‌ده پوسكوردلمكده‌درلر. اميد برونى سواحلنه قريب محلرده بولنان (نامانه) قومى‌ده هوتنتوت جنسيتى شعباتندندر. اليوم هوتنتوتلرك بولندقلرى يرلرك ٨٠٠ كيلومتره بوى و ٢٠٠ كيلومتره اكى واردر. شمديكى حالده ٢٠٠٠٠ قدر تخمين اولنوب، آوروپاليلرك ورودندن اول بوندن چوق زياده بولنمش اولدقلرى ملحوظدر. هوتنتوتلر صارى‌يه مائل سياه بكزلى وقيصه بويلى آدملر اولوب، الماجق كميكلرى زياده چيقنتيلى، چكه‌لرى سيورى وايچرى‌يه چكلمش، آغزلرى بيوك، طوداقلرى قالين وصارقيق، ديشلرى كوزل، برونلرى ياصى وباصيق وكوزلرينك قويروقلرى يوقارى‌يه مائل، آلنلرى طار وبومرى، قفالرى كوچك وبووارلق، قولاقلرى بيوك وقولاق توزلرى بلليسز، ال وآياقلرى كوچك، بدنلرى ملحمجه وبجاقلرى قورودر. نوع بشرك اك آشاغى دركه‌لرنده اولوب، استعدادلرى پك آزدر. قارىلرينك ايكى غريب خاصه‌لرى واردر : صاغريلرى چوجقلرينى باغلامقسزين اوستنده طورديره‌جق قدر

وبرشاهنشين صورتنده چيقنتيلى اولوب، قاسيقلرندن
آشاغىده ستر عورت ايده‌جك صورتده اويلقلرينك
اوزنه‌لرينه قدر صارقار طبيعى يعنى درى وشحمدن
عبارت براوكاكلرى واردر! بو ايكى خاصه هوتنتوتلرى
برعرق مخصوص حالنه قويمغه كافيدر. هوتنتوتلرله
فلمنكلى مهاجرلردن مركب بعض ملزجنسلريده
واردر.

هوتينكر { (Hottinger) مشاهير مستشر-
قيندن اولوب، عربى، عبرانى،
سريانى وكلدانى لسانلرينه ودين اسلامله امم ساميه‌نك
احوال تاريخيه‌سنه دائر برقاچ كتاب يازمشدر.
١٦٢٠ ده زوريخده طوغوب، برقاچ دارالفنونده
السنهٔ شرقيه معلملكى ايتمش؛ و١٦٦٧ ده اوچ
اولادیله برابر قضاءً بركولده بوغلمشدر.

هود { (بن عبدالله بن رباح بن جاوب بن
عاد بن عوض بن ارم بن سام بن
نوح) قدماء انبيادن اولوب، يمن وحضرموت جهتلرنده
ساكن بولنمش اولان عرب عاربه‌دن قوم عاد
اولادندن اولديغى حالده، شرك وكفره صاپمش
اولان قومنه بعث بيورله‌رق، دين حقه دعوت
ايتمش ايسه‌ده، قوم عاد ايمانه كليوب، كفر وعصيانده
اصرار ايتدكلرندن، جناب حق بونلرى هلاك،
ومعموره‌لرينى خراب ايده‌جكنده، حضرت هود
(عليه‌السلام) آلديغى امر الهى اوزرينه، ايمانه كلن
صحابه‌سيله برابر مكهٔ مكرمه‌يه هجرت ايده‌رك،
اوراده ارتحال ايتمشدر. ياشاديغى زمان تاريخك
ضبط ايده‌مديكى ظلام مجهوليت ايچنده‌در.

هودرسفيلد { (Hudersfield) انكلتره‌نك
يورق ايالتنده و(ليدس)ك
٢٢ كيلومتره جنوب غربيسنده برشهر اولوب،
٩٥ ٤٢٠ اهاليسى وچوخه، شال وسائر يوك
منسوجات فابريقه‌لرى ومعبرلرله ايشلك تجارتى
اولديغى حالده، پك چركين برشهردر.

هودسون { (Hudson) انكليز مشاهير
بحريوننددن اولوب، ١٦٠٩
و١٦١٠ و١٦١١ ده برانكليز تجار شركتى نامنه
آمريقانك شمالندن آسيايه برطريق بحرى كشف
ايتمك اوزره، برقاچ سفر ايتمش؛ وصوك سفرنده
كمينك ارزاق توكنمكله، طائفه‌سى عصيان ايدوب،
كنديسنى واوغلنى وبر ايكى صادق كيمجيى برصنداله
بينديره‌رك، مجهول دكيزلرده ترك ايتمشلردى. برده
نام ونشانى طوبلامامشدر. اسمى كشف ايتديكى بر
بيوك كورفز وسائره‌يه علم اولمشدر.

هودسون { قويى ويا دكيزى (Baie, Mer
d' Hudson) آمريقانك شمال
غربى جهتنده بحر محيط آطلاسى‌يه تابع بيوك بر
كورفز ويا دكيز اولوب، ٥١° ايله ٦٤° عرض
شمالى و٨٠° ايله ٩٨° طول غربى آره‌لرنده ممتد
اولور. شمال غربيدن جنوب شرقى‌يه بويى تقريباً
١٥٠٠ واك كنيش يرنده اكى تقريباً ٨٠٠
كيلومتره‌در. هر طرفدن دوميلويون قطعه‌سنك اراضئ
بارده‌سيله محاط اولوب، شمال شرقى جهتنده‌كى
آچيقلق دخى شمالى سوتامپتون جزيره‌سيله ودها
كوچك برقاچ آطه ايله برطاقم طار بوغازه آيريليور؛
واورادن شرقه دونن و٩٠٠ كيلومتره بويى اولان
هودسون بوغازندن بحر محيط آطلاسى ايله اختلاط
ايدييور. شماله طوغرى اوزانان (فوقس) جدولندن
واونك اوته‌سنده بولنان برچوق طولكش بوغازلردن
دخى بحر محيط شمالى ايله اختلاط ايدييور. مساحهٔ
سطحيه‌سى ١ ٠٦٩ ٥٧٨ مربع كيلومتره‌در. سواحلى
برطاقم كورفز وقويلردن عبارت اولوب، بونلرك
اك بيوكى منتهاى جنوب شرقيده واقع وبويى ٤٥٠
اكى ده ٢٦٠ كيلومتره اولان (جامس) قويى‌در.
وسطى عمقى ١٣٠ متره اولوب، مدخلنه طوغرى
كيتدكجه آرتار. سواحلى قيالق ويوكسك اولوب،
انهارك منصبلرندن بشقه ليمانلرى يوق كيبيدر،
وبونلردن دخى يالكز (چورچيل) نهرى بيوجك
كيلرك سيرينه مساعددر. شمال غربى جهتنده (جستر
فيلد) اسميله پك اوزون برخليج واردر. بودكيزه
دوكيلن انهار پك چوق اولوب، اكثرى ساحلدن
آز چوق اوزاق بولنان كوللرك آياقلريدر، ويا بر
برينى متعاقب برقاچ كولنك ايچندن كچرلر. سنه‌نك
اكثر مواسمنده دكيزك صولرى طوك حالنده بولند-
يغندن، يلكن كيلرى يازين آنجق ٦ هفته ووابورلر
نهايت اوچ آى ايشليه‌بيلير. سواحلنك جوارلرى
اراضئ خاليه ووحشيه‌دن عبارت اولمغله، يالكز
كورك تجارتيچون مؤسس اولان برانكليز شركتنك
آچمش اولديغى برايكى اسكله بولنيور، كه اك مهمى [

(و بنبیك) كولك آیاقی اولان (نلسون) نهرینك منصبنده بولنان (بورق‌فاقتوری) در.

هودسون { بوغازی (Détroit d'Hud-son) آمریقای شمالیده آنفاً بیان اولنان هودسون دكیزیله بحر محیط آطلاسی آره‌سنده اختلاطی موجب كنیش و بیوك بر بوغاز اولوب، جنوباً دومینیون ممالك واسعه‌سنك لابرادور خطه‌سیله شمالاً (بافن) اراضیٔ خالیه‌سی بیننده شرقدن غربه اوزانیور. ۳۰َ ۶۰° ایله ۶٤° عرض شمالی و ۲۰َ ۶۷° ایله ۸۲° طول غربی آره‌لرنده ممتد اولوب، بویی ۹۰۰ كیلومتره واكی ۱۹۰ ایله ۷۰ كیلومتره آره‌لرنده‌در. كرك بحر محیط آطلاسیده وكرك هودسون دكیزنده‌كی مدخلنده ایكیشر آطه بولنوب، مدخلی اوچر بوغازه آیریلور. ایچنده آنجق تموزك اوائلندن ایلولك اواسطنه‌دك سیر سفائن ممكن اوله بیلوب، سائر موسملرده بوزلرله مسدود اولور.

هودسون { قویی اراضیسی (Territoire de la baie d'Hudson) آمریقای شمالیده الیوم (دومینیون) اسمیله معروف اولان ممالك واسعه‌دن قناده‌نك شمال غربیسنده ممتد اراضیٔ واسعهٔ خالیه‌یه مقدما ویریلن اسم اولوب، بوكون قسم اعظمی «شمال غربی اراضیسی»، «شمال شرقی اراضیسی» و (كیواتین) اسملریله تسمیه اولنیور. [«دومینیون» ماده‌سنه مراجعت.]

هودسون { ایرماغی (Hudson) ممالك مجتمعه‌نك نیویورق جمهوریتنده برایرماقدر، كه حكومت مذكوره‌نك شمال جهتنده ۱۳۰۰ متره ارتفاعی اولان (آدیروینداق) طاغندن نبعان ایدن ایكی چایدن بالتركب، ۸۰۰ و ۱۰۰۰ متره ارتفاعلرنده اولان بر طاقم كوللرك وینه او طاغدن اینن برطاقم چایلرك براق وصغوق صولرینی جمع ایله، بعض شلاله‌لر و سرعتلی اینیشلر تشكیل ایتدكدن صكره، خیلی بیوك اولدیغی حالده، اووه‌یه اینه‌رك، جنوبه طوغری آقار؛ وجمهوریتك مركزی اولان (آلبانی) شهریله دیگر بر قاچ معموره‌نك ایچندن بعد المرور، (نیویورق) شهر عظیمیله (جرسی سیتی) آره‌سندن چكه‌رك، نیویورق قویینه و اورادن بحر محیط آطلاسی‌یه دوكیلور. مجراسی تقریباً ۵۰۰ كیلومتره اوزونلغنده اولوب، ۱۹۰ كیلومتره‌لكی بیوك سفائن ایچون دخی سیره صالح وبیوك بر طریق تجارتدر. برقاچ برنده توسیع ایدوب، بش آلتی كیلومتره وسعتنده كوللر تشكیل ایدر. نیویورق اوكنده اكی بر كیلومتره‌در.

هودسون { (Hudson) بو اسمله ممالك مجتمعه‌ده بر قاچ معموره اولوب، الك بیوكلری نیویورق جمهوریتنده وآلبانینك ۵۰ كیلومتره جنوبنده نیویورقك‌ده ۱۹۰ كیلومتره شمالنده وهمنامی اولان نهرك صول كنارنده واقع اولانیدر، كه ۹۹٤۰ وقارشیسنده‌كی (آتنه) ایله برابر ۱۲۸۸۰ اهالیسی واردر.

هوراس { یاخود هوراتیوس (Horace, Horatius) الك مشهور لاتین شعراسندن اولوب، میلاد عیسی (علیه السلام) دن ۶٤ سنه اول (آپولیه) نك (ونوسیه) قصبه‌سنده طوغمش؛ وروما وآتنه‌ده ادبیات تحصیل ایدوب، قیصرك وفاتندن صكره ظهور ایدن فتن داخلیه‌یه قاریشمغله، مالملكی مصادره اولنه‌رق، یاشامق ایچون، بركوچك مأموریت استحصالنه مجبور اولمش ایدی. بعده شاعر شهیر (ویرجیل) ایله كسب مناسبات ایدوب، بونك طرفندن آوغستوسه تقدیم اولنمغله، برمأموریت ویرلمكله برابر، مصادره اولنمش املاكی اعاده اولنمش؛ و جاه و رتبه توجیهی دخی مراد ایدلمش ایسه‌ده، كندیسی فیلسوف مشربلی وقناعتكار برآدم اولدیغندن، قبول ایتمیوب، آز ایله اكتفا، ومالك اولدیغی بركوچك جفتلكه چكیله‌رك، اوراده شعر سویلمكله اشتغال ایتمشیدی. میلاد عیسادن ۷ سنه اول ۵۷ یاشنده وفات ایتمشدر. ساكن، حلیم، خیرخواه وحسن اخلاق صاحبی برآدم ایدی. برخیلی غزلیات، هجویات، لطائف وسائر اشعاریله «صنعت شعر» عنوانیله بر تألیفی واردر.

هورن { (Hoorn) فلنكك شمالی هولانده ایالتنده وآمستردامك ۳۸ كیلومتره شمال شرقیسنده اوله‌رق (زویدرزه) كورفزی ساحلنده قضا مركزی بر قصبه اولوب، ۸۹۰۵ اهالیسی وبك ایشلك حیوانات و پنیر تجارتی واردر. وقتیله دها بیوك اولوب، كیتدكجه تدنی ایتمكده واوكنده دكیز طولمقده‌در.

هورن { (Hoorn) بحر محیط معتدلده فیجی جزایر مجتمعه‌سنك شمال شرقیسنده

ایکی آطه‌دن مرکب برطاقم اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ١١٥ مربع کیلومتره واهالیسی ٢٥٠٠ کشیدر.

هورن { برونی (Cap Horn) آمریقای جنوبینك منتهای جنوبنده بربرون اولوب، ٤٠″ ٥٨′ ٥٥° عرض جنوبی ایله ٦٩° ٣٠″ ٣٤′ طول غربیده واقعدر. آتش ارضی ترکیب ایدن آطه‌لرك اك جنوبیسی اولان قیالق وآز مرتفع برآطه‌نك اوجندن عبارتدر.

هورون { (Huron) آمریقای شمالیده ممالك مجتمعه ایله دومینیون آره‌سنده برصره تشکیل ایدن بش بیوك کولك بری واورته‌ده بولنانی اولوب، شمالاً، شرقاً وشرق جنوبی طرفندن دومینیونك اونتاریو حکومتیله، جنوب غربی جهتندن وغرباً دخی ممالك مجتمعه‌نك میشیغان جمهوریتیله محاطدر. ٣٠′ ٨٣° ایله ٨٧° عرض شمالی و٤٣° ایله ٤٦° طول غربی آره‌لرنده ممتد اولوب، بویی ٤٧٠ واکی ٢٣٠ کیلومتره ومساحهٔ سطحیه‌سی تقریباً ٤٠٠٠٠ مربع کیلومتره‌در. سطحی حذای بحردن ١٧٣ متره یوکسك اولوب، عمقی جنوب جهتنده ٩٥ وشمال طرفنده ٢٢٥ متره‌در. صوینك اك زیاده چوغالدیغی آی تموز واك زیاده آزالدیغی وقت شباط آییدر. منتهای غرب شمالیسنده بولنان ایکی بوغازك شمال طرفنده‌کندن یعنی (سنت ماریه) بوغازندن (سوپریور)، وجنوبده‌کندن یعنی (ماکیناو) بوغازندن (میشیغان) کولنك فضلهٔ میاهنی آلوب، کندیسنك فضله میاهی ده منتهای جنوبنده واقع (سنت قلر) بوغازندن (اریه) کولنه دوکیلور. شدتلی جریانلری حسبیله نهردینلن بو بوغازلرك ایلك ایکیسی برطاقم آطه‌لری حاوی اولوب، اوچنجیسنك ایسه اورته‌سنده ینه (سنت قلر) اسمیله برکول واردر. شمال طرفنده سنت جوزف، دروموند، قوقبورن ومانیتولینه اسملریله برقاچ آطه بولنوب، دردنجیلری خیلی بیوکدر. ایکیسی جنوب وبری شرق طرفنده اوله‌رق اوچ بیوك قویلری واردر. سواحلدن کوله برچوق انهار دوکیلور. — هورون اسمی او جوارلرده ساکن بولنمش اقوام اصلیهٔ وحشیه‌دن برینك اسمندن مأخوذدر.

هوشنك { ایرانك اساطیر ایله ممزوج اولان تاریخ قدیمنه کوره پیشدادیان طبقهٔ قدیمه‌سنك ایکنجی حکمداری اولوب، سیامکك اوغلی وکیومرثك تورونی ایدی. پدری کیومرثك حیاتنده وفات ایتمکله، صاحب ترجمه جدینه خلف اولوب، ٤٠ سنه حکومت سورمش؛ و وفاتنده اوغلی طهمورث دیوبند خلفی اولمشدر. «جاویدان خرد» عنوانیله برکتابی بوکا اسناد ایدرلر. بوکتابی حسن بن سهل عربی‌یه ترجمه ایتمشدی. زردشتیلردن قالمه وپهلویجه‌دن مترجم نصایحی حاوی برکتاب اولسه کرکدر.

هوشنك شاه { هندستانده‌کی مالوه خطه‌سنك ایلك مسلم حکمداری اولوب، اصل اسمی (آلب خان بن دلاور غوری) در. پدری دهلی حکمدارانندن محمد شاه بن فیروز شاه تغلق طرفندن خطهٔ مذکوره‌ده والی ایکن، صاحب ترجمه ٨٠٨ تاریخ هجریسنده پدرینه خلف اولمغله برابر، اعلان استقلال ایتمش؛ و٣٠ سنه حکومت سوردکدن صکره، ٨٣٧ ده وفات ایدوب، اوغلی محمد شاه خلفی اولمش؛ وبوسلاله‌دن جمعاً ٦ حکمدار کلوب، بعده مملکت بجراته الحاق اولنمشدر.

هوغ { (Hugues) اسکی فرانق رؤسا وحکمدارانندن بابا اوغل ایکی کشی اولوب، «بیوك» ویا «آق» لقبیله ملقب اولان برنجیسی پارس قونتی روبرتك اوغلی اولدیغی حالده، پارس قونتی وفرانسه دوقه‌سی عنوانی حائز ایدی. قرالدن دها قوتلی اولوب، اونکله دائما محاربه‌ده بولنوردی. ٩٥٦ ده وفات ایتمشدر. — اوغلی (هوغ قاپت) دیمکله معروف اولوب، قرال عنوانی آلمش؛ وفرانسه قراللرینك اوچنجی طبقه‌سی اولان (قاپتیان) سلاله‌سنك برنجیسی ومؤسسیدر. پدری کبی پارس قونتی وفرانسه دوقه‌سی ایکن، ٩٨٧ ده، بشنجی لوینك وفاتی اوزرینه، کندی قراللغنی اعلان، وبرسنه صکره، اوغلی قاپتی دخی حکومته تشریك ایتمش؛ و٩٩٦ ده وفات ایدوب، اوغلی روبرت خلفی اولمشدر.

هوغو { ویقتور — (V. Hugo) فرانسه‌نك اك بیوك شعرا وسیاسیونندن اولوب، ١٨٠٢ تاریخنده (بزانسون) ده طوغمشدر. پدری جنرال هوغو بوناپارت زمانی امراء عسکریه‌سندن اولوب، اسپانیه وایتالیاده فرانسز عسکرینه قومانده ایتمش، وچوق جسارت ودرایت کوسترمشیدی. ویقتور چوجق ایکن پدریله اسپانیه و ایتالیاده

سياحت ايدوب ، بدرينك نكبتى زمانلرنده دخى
والده‌سنك يانندە متروك برحالده وضرورتله ياشامش؛
وعلوم رياضيه وسائره تحصيلنه سوق اولنمش ايسه‌ده،
شعر وادبياته اولان ميل طبيعيسنه مقاومت ايده‌
ميوب، ١٥ ياشنده ايكن برطاقم منظومه‌لر وسائر
بعض اشعار سويلمش؛ وآقادميه‌نك بعض تكليفات
عموميه‌سنه جواب يازوب، مكافاته نائل اولمشيدى.
١٧ ياشنده ايكن « ايسلانده خانى » عنوانلى مشهور
حكايه‌سنى وبرخيلى اشعارنشر ايتمشيدى. شاتو بريانه
كسب معارفه والفت ايدوب، بونك طرفندن « عالى
چوجق » صفتيله توصيف اولنمشدى. مشاراليه ايله
ولامارتينله برابر شعر وادبياتده (رومانتيسم) تعبير
اولنان براصول جديده اتخاذ ايدوب، (قلاسيق)
تعبير اولنان طرزقديمه مخالفت ايتدكلرندن، اوطرز
قديمك طرفدارلرندن برچوق حقسز تعريضات
وتحقيراته دوچار اولمشيدى. لكن بربرينى ولى ايدن
آثار منظومه ومنثوره‌سى شهرتنك كيتدكجه عالمكير
اولمسنى موجب اولوب، هله تياتروده اجرا اولنان
هائله وفاجعه‌لرى عمومك اوقدر رغبت وتحسيننه
مظهر اولمشيدى،كه حسودلرى كمال كين وغضبله
كوشهٔ سكوته چكلمكه مجبور اولمشلردى. ديندار
وزادكانه منسوب اولان والده‌سنك تربيه‌سى سائقه‌
سيله ويقتورهوغو كنجلكنده امور سياسيه‌ده اسكى
افكارى التزام ايدوب ، اوننجى شارل ولويى فيليب
طرفندن چوق حرمت والتفات كورمش؛ وا كثرينى
رد ايتديكى برخيلى تخصيصاته نائل اولمش ايسه‌ده،
١٨٣٠ وقوعاتندن صكره افكار جديده‌يه ميل
ايدوب ، بوتدريجى تبديل مسلكى حقنده عمومك
برقات دها ميل ومحبتنى جلب ايتمشيدى. فرانسه
آقادميه‌سى ويقتور هوغونك مسلكنك پك عليهنده
بولنمش ايكن ، عموم نظرنده‌كى بيوكلكنه قارشى
الى‌النهايه طيانه‌ميوب، ١٨٤١ده كنديسنى اعضالغه
قبوله مجبور اولمشيدى . ١٨٤٥ده لويى فيليب
طرفندن اعيان مجلسنه نصب اولنه‌رق ، ويرديكى
رأيلرده دائما اعتدالى ومخالفين بيننده اوبوشمق
طريقنى التزام ايدردى. ١٨٤٨ وقوعاتندن صكره
بسبتون تبديل مسلكله، صول طرفه التحاق ايتمش؛
وكرك اعضالغنه انتخاب اولنديغى مجلس منتخبده‌كرك
تأسيس ايتمش اولديغى « وقايع » غزته‌سنده پك
سربست افكارى حاوى نطقلر ومقاله‌لر ايراد ونشرينه
باشلامشيدى. ١٨٥٢ده اوچنجى ناپوليون بغتةً
ايمپراطورلغنى اعلان ايتديكنده ، ويقتور هوغو
عليهنده پك شدتلى برمقاله يازوب، حياً وميتاً دردستى
امر اولنمغله، برقاچ كون احباسندن برقادينك يانندە
بعدالاختفا، ايكى اوغليله وبعض طرفدارلريله برابر
بلجيقه‌يه واورادن انكلتره‌يه تابع بولنان (جرسى)
آطه‌سنه وبرآره‌لق لوندره‌يه كيدوب ، ناپوليونك
سدانده پروسيه‌ليلره تسليم اولنديغى كونه قدر فرانسه
خارجنده قالمش؛ وناپوليونك عليهنده برطاقم شدت آميز
كتابلر وبوآره‌لقده ديكر برچوق آثاردها يازمشيدى.
ناپوليونك سقوطندن صكره وطننه عودت ايدوب،
حكومت جديده‌نك تنظيم وتأسيسنه قاريشمش ايسه‌ده،
التزام ايتديكى مسلك صلح جويانه ومعتدلانه‌يى قبول
ايتديره‌ميوب، مجلس منتخبده بعض متعصبينك تحقير آميز
اعتراضاتنه دخى اوفراديغندن، استعفاسنى ويروب،
امور سياسيه‌دن كف يدله، ادبيات كوشه‌سنه چكلمش؛
ونوع بشره الندن كلديكى قدر خدمت ايتمكه چاليشوب،
فقرايه، چوجقلره، قادينلره ومجرملره اولان شفقت
ومرحمتيله شهرت بولمشدر. پيرانه سرله يازديغى
آثار خلق طرفندن قاپيشه قاپيشه آلنوب اوقونور ،
واوبونلر بنك اوينانديغى تياترولرده اوتوره‌جق بر
بولنمازدى. ٨٠ ياشنه باصديغى كون پارسده وبتون
فرانسه‌ده اجرا اولنان شنلكلرك امثالى سبق ايتمه‌
مشيدى. حياتنده بوقدر شان وشرف وحرمته نائل
اولمق كيمسه‌يه ميسر اولمامشدر. نهايت ١٨٨٤ده وفات
ايدوب، هرنه قدر فقرا مزار عموميسنه دفننى وصيت
ايتمش ايسه‌ده، ايچنه آدم دفنى قانون اساسى ايله
ممنوع اولان پانتئونه استثنا صورتيله دفن اولنمشدر.
بنه وصيتى وجهله جنازه‌سى هيچ برآيين مذهبى اجرا
اولنمقسزين وپاپاس بولنمقسزين قالديرلمشدر. وفاتنده
عموم فرانسه‌ده كونلرجه ماتم طوتلمش ، وآوروپانك
هرطرفندن جنازه‌سنه وكيللر كوندرلمشدى. عائله‌جه
بيچاره بدبخت اولوب، كندى حياتنده يتيشمش ايكى
اوغلنك بربرينى متعاقب وفاتنى كورمش ؛ وبرقيزى
تأهلنك هفته‌سنده قوجه‌سيله برابر (سينه) نهرنده
بوغيلوب، ديكر برقيزى‌ده، كنديسنك رضا وموافقتنى
استحصال ايتمكسزين، برانكليز ضابطنه واروب،
برابر هندستانه كيتمش اولديغى حالده، اوراده شعورينه
خلل كلوب ، برزنجيه رفاقتنده آوروپايه اعاده ايله،
برتيمارخانه‌يه قونمشيدى. هب بومصائبه بدل اختيار.

لقلنده بر اوغلندن قالمش اولان بری ارکك و بری قیز ایکی تورونیله متسلی اولوردی . ویقتورهوغو خرستیانلق اعتقادات وعاداتنه تابع اولمدیغی حالده، موحد اولوب ، خالق کائنات بر الهك وجودینه معتقددر. « سفیلر » عنوانلی براثرعظیمی محرر فقیر طرفندن قسماً ترکجه یه ترجمه اولنمشدر. — ایکی اوغلندن فرانسوآ ویقتور هوغو انکلیزجه دن شکسپیرك منظومه لرینی ودیکر بعض آثار ترجمه ایتمشدر.

هوف (Hof) باویره نك یوقاری فرانقونیه ایالتنده و (بایروت) ك ٤٠ کیلومتره شمال شرقیسنده و (ساله) نهری اوزرنده اوله رق صاقسه وچه ستان حدودی قربنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، ٢٠ ٩٩٥ اهالیسی وچوخه، بز، باصمه، ایپلیك وسائره فابریقه لری واردر.

هوکلی (Hougli) هندستانك بنکاله ایالتنه تابع (بوردوان) سنجاغنده وکالکوته نك ٤٠ کیلومتره شمالنده اوله رق همنامی اولان نهرك صاغ کنارنده قضا مرکزی برشهر اولوب، ٣٤ ٧٦٠ اهالیسی واردر. بوشهر ١٥٣٧ده پورتکیزلیلر طرفندن تأسیس اولنمش؛ و ١٦٢٠ده شاهجهان طرفندن ضبط اولنوب ، ١٦٤٠ده انکلیزلر یرلشمشلردر.

— هوکلی نهری کنك ایرماغنك اك غربی قولی اولوب، کنکدن آیریله رق ، جنوبه طوغری جریانله ، مرشدآباد ، برهانپور ، هوکلی وسائر برچوق معموره لرك ونهایت کالکته نك اوکندن بالمرور ، اوراده اکی ٩٠٠ متره اولدیغی حالده ، کوزل برلیمان واسکله تشکیل ایده رك، نهایت واسع واوزون برخلیجدن بنکاله کورفزینه دوکیلور. صاغدن نکپور طاغلرندن کلن برقاچ چای آله رق صوبی ایکی قات اولور.

هول (Hull) انکلتره نك یورق ایالتنده ویورقك ٥٠ کیلومتره جنوب شر. قیسنده برشهر واسکله اولوب، ١٠٤ ٢٥٠ اهالیسی، قلعه سی ، قیشله لری ، نباتات وحیوانات باغچه سی ، متعدد جمعیات علمیه سی ، سفائن اعمالنه مخصوص حوض ودستکاهلری، یاغ، پاموق، صابون، توتون، خلات، شکر، بیره وسائره فابریقه لری وایشلك تجارتی واردر. سوقاقلرینك اکثری طار وپیسدر.

هولانده ویکی هولانده . [« فلمنك » و « آوستورالیه » ماده لرینه مراجعت بیوریله.]

هولانده (Hollande) فلمنكك بتونینه دخی اطلاق اولنان بو اسم اصل ممالکت مذکوره نك غرب جهتنده زویدرزه کورفزیله موزه خلیجی آره سنده ساحل بوینجه ممتد اولان قسمنه مخصوص اولوب ، بو خطه اداره جه شمالی وجنوبی هولانده اسملریله ایکی ایالته منقسمدر. بتوننك مساحهٔ سطحیه سی ٥٧٩٢ مربع کیلومتره واهالیسی ١ ٩٨١ ٣٣٩ کشیدر. شمالی هولانده نك مساحهٔ سطحیه سی ٢٧٧٠ واهالیسی ٩١٩ ٥١١، وجنوبی هولانده نك ده مساحهٔ سطحیه سی ٣٠٢٢ واهالیسی ١ ٠٦١ ٨٢٨ کشیدن عبارتدر. برنجیسنك مرکزی هارلم وایکنجیسنککی لاهایدر. اراضیسی دوز وپك آلچق اولوب، اکثر یرلری حذای بحردن آشاغی اولمغله، سدلرله دکیز صولرینك هجومندن حفظ اولنیور؛ وحسابسز جدوللرله کول وبتاقلقلری قورودیلور. مع هذا جنوب جهتنده خیلی طورغون صولر واردر. مذکور جدوللر اراضی یی قوروتمغله برابر، سیر سفائنه وسقی واروایه دخی یارایورلر. بعض یرلرنده و هله شمالی هولانده ده بو جدوللر پك واسع شطرنج شکللرینی ابراز ایدیورلر . شمالیسنده کی جدوللرك مجموعی ٣٥٨ وجنوبیسنده کیلرك بتونی ٢٧٧ کیلومتره یه بالغ اولور. جنوب جهتنده موزه ایله رن ایرماغی منصبلرندن یوقاری دفعاتله برلشوب آیریله رق، و جدوللرله اختلاط ایده رك، بر چوق آطه لر تشکیل ایدیورلر، که اك بیوکلری: ایسلونده، بیرلاند، هوقشه وارد، وورنه و اوورفلاکه در . جنوبی هولانده نك سیر سفائنه صالح ٣٧٥ کیلومتره لك انهاری واردر. شمالی هولانده نك ایسه آچیق دکیزده کی سواحلی آلچق وقوملق اولوب، سواحل غربیه سنده هیچ برلیمان واسکله سی یوقدر. شرق جهتنده زویدرزه کورفزنده کی سواحلی ایسه خیلی کیرنتیلی و چیقنتیلی اولوب، او جهتده بر قاچ اسکله سی و ازجمله آمستردام اسکله سی واردر، که اك بیوك سفائنك دخی سیرینه صالح بیوك برجدول ایله آچیق دکیزه دخی مربوطدر. طوپراغی پك آز

منبت وهواسی پك صوغوق ورطوبتلی اولوب، مع‌هذا
اهالیسنك فوق‌العاده چالیشقانلغی و زراعتك فنه
تطبیقی سایه‌سنده خیلی محصولات آلنیر. باشلیجه‌لری:
بغدای، کتن، توتون، کوك بویا و سائره‌در.
اورمانلری یوق کبیدر. میوه‌لری ده آزدر. چیچکلری
پك چوقدر. معادنی اولمیوب، یالکز تورب دینلن
و محروقات کبی قوللانیلان کول چامورلری کثرتله
چیقاریلیر. مرعالری پك چوق وپك کوزل اولوب،
صیغیر، قیون، آت وسائر حیوانات اهلیه‌سی کثرتلیدر،
وکلیتلی یاغ وپنیر چیقار. آری قوغانلری ده چوقدر.
سواحلنده ونهرلریله کوللرنده بالیقلری و قیشین
کوللرده یبان قاز واوردکلری پك بولدر. صنایعی
خیلی ایلری اولوب، طوغله، کرمیت، خلات، یالکن
بزی، اینجه بز، کاغد و سائره فابریقه‌لریله شکر
وطوز تصفیه‌خانه‌لری وسفائن اعماله مخصوص حوض
ودستکاهلری واردر. تجارتی پك ایشلك اولوب،
بحر محیط کبیره‌کی فلانك مستعمراتنه آمد وشد
ایدر بیوك سفائنی واردر.

هولباخ (بارون — (B. de Holbach) اك مشهور مادیوندن اولوب، ۱۷۲۳ده
پالاتیناتك هیلدسهایم شهرنده طوغمش، و۱۷۸۹ده
وفات ایتمشدر. کنج ایکن پارسه کیدوب، کافهٔ فنونی
تحصیل وتعمیق ایتمش؛ وخرستیانلغه قارشی واخلاق
عمومیه ایله سائر مواد حقنده برچوق کتابلر یازمشدر.
اك مشهوری مادیونك دستورالعلمی حکمنده اولان
« اصول طبیعت » عنوانلی کتابیدر.

هولستاین (Holstein) آلمانیه‌نك شمال جهتنده یقین وقته کلنجه‌یه
قدر دانیمارقه دولتنه تابع ایکن، بوکون شمالنده‌کی
اشلسویغ خطه‌سیله برابر پروسیه‌نك اشلسویغ هولستاین
ایالتنی تشکیل ایدر برخطه اولوب، ایالت مذکوره‌نك
نصف جنوبیسندن عبارتدر. شمالاً مذکور اشلسویغ
خطه‌سیله، شرقاً بالطیق دکیزیله، جنوب شرقی
جهتندن اولدنبورغ ولوبك پرنسلکاریله ومکلنبورغ
بیوك دوقه‌لغیله، جنوباً هانووره ایالتیله، غرباً
دخی بحر شمالی ایله محدوددر. ۲۲´ ۵۳° ایله
۳۳´ ۵٤° عرض شمالی و ۳۰´ ۶° ایله ۹° طول
شرقی آره‌لرنده ممتد اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی
۸٤۷۰ مربع کیلومتره واهالیسی ٥٤٤٤۲۰ کشیدر.
اك بیوك معموره‌لری (کیل) ایله (آلتونه) در.
اراضیسی دوز وآلچق وبتاقلقلری چوق اولوب،
آنجق ۱۰۰ ونهایت ۱۶۰ متره ارتفاعنده بعض
تپه‌لری واردر. (لبه) ایرماغی جنوب غربی حدودینی
تشکیل ایدوب، بونك خلیجندن بالطیق دکیزنده‌کی
(کیل) خلیجنه‌دك بیوك سفائنك دخی ایشلمسنه مساعد
اخیراً برجدول آچلمشدر. هرایکی دکیزه دوکیلور
برخیلی کوچك انهاری دخی واردر. هواسی اطرادسز
ایسه‌ده، صاغلام وطوپراغی منبت اولوب، کرك
ذخیره وسائر محصولاتی وکرك چایر ومرعالریله
اورمانلری چوقدر. وکوپلیلری عمومیت اوزره
رفاهله کچینوب، کلیتلی حیوانات بسلرلر، وانکلتره‌یه
اخراج ایدرلر. اهالینك زراعت وحیواناتله اشتغالندن
طولایی، صنایعی پك ایلری دکل ایسه‌ده، تجارتی
پك ایشلکدر. معارف پك منتشر اولوب، دارالفنونی،
دارالمعلمینی وسائر مکاتبی مکملدر. اهالیسی آلمان
وپروتستاندر. [« اشلسویغ هولستاین » ماده‌سنده
مراجعت بیوریله.]

هومبر (Humber) انکلتره‌ده برایرماقدرکه (اوزه) ایله (ترنت)ك
اجتماعندن بالتشکل، یورق ایله لنقولن ایالتلری
آره‌سنده آقه‌رق، (هول) شهرندن بعدالمرور،
شمال دکیزینه دوکیلور. مجراسی ۶۰ کیلومتره
اوزون اولوب، مذکور ایکی چایك محل اجتماعنده
اکی ۱۶۰۰ متره ومنصبنده‌کی خلیجك وسعتی ۱۰
کیلومتره‌در.

هومبولد (ویلهلم — Guil. de Humbolde) پروسیه سیاسیون
وعلماسندن اولوب، دفعاتله باش وکیل وقرالك
باش مابینجیسی ومشاورخاصی بولنمشدر. ۱۷۶۷ده
پوچدامده طوغمش؛ و۱۸۳۵ده وفات ایتمشدر.
السنه بیننده‌کی مناسباتك تدقیقیله اوغراشوب،
علم اللسان حقنده اهمیتلی کشفیات اجرا ایتمش؛
وبوبابده برقاچ کتاب یازمشدر.
— بونك برادری (آلکساندر هومبولد) دخی
اعاظم طبیعیوندن اولوب، ۱۶۷۹ده برلینده
طوغمش؛ و۱۸۵۹ده وفات ایتمشدر. فنی برسیاحت
ایتمکی تاکنجلکندن قوروب، اسبابنی تهیئه مقصدیله
پارسه کیتمش؛ و۱۷۹۹ده (بونپلان) ایله برابر
آمریقای جنوبی‌یه کیده‌رك، اورانك هرطرفنی
کزمش، قایقله نهرلرنده یوزمش، بنار طاغلرینك

آخرلرینه قدرچیقمش؛ والحاصل هرطرفنی سیر ایدوب، بعده قوبه ومکسیقه‌یی دخی طولاشمش؛ و١٨٠٤ده پارسه عودت ایدوب، بوسیاحتنده‌کی مشهودات وتحقیقاتنی ٦ جلد اوزره نشر ایده‌رك، ٢٠ سنه‌ده اکمال ایتمشدر. ١٨٢٨ده روسیه‌ایمپراطورینك تشویق وحمایه‌سیله و(روز) و(اهرنبرغ) ایله برلکده روسیه‌ده وآسیای وسطیده برسیاحت ایدوب، بونك دخی نتایجنی ١٨٣٧ دن ١٨٤٣ تاریخنه‌دك ٦ سنه‌ده پارسده نشر ایتمشدر. بعده برلینه دونوب، آلمان لساننده (قوسموس) یعنی «جهان» عنوانیله کرهٔ ارضك احوال طبیعیه‌سنه دائر مفصل ومکمل براثر یازمشدر، که درعقب فرانسزجه‌یه دخی ترجمه ایله ٤ بیوك جلد اوزره نشر اولنمشدر. دیکر برخیلی آثاری دخی واردر. پروسیه قرالی وسائر کبراء عصری طرفندن چوق حرمت وتعظیم کورمش؛ وچوق معمر اولوب، آخر عمرینه‌دك قوای بدنیه‌سنی محافظه ایتمشدر.

— آمریقاده ودنیانك سائر طرفلرنده برچوق طاغلر، نهرلر، قویلر وسائره بوعلامه‌نك اسمیله تسمیه اولنوب، اك مشهوری ممالك مجتمعه‌نك نواده جمهوریتنده آقان و ٥٠٠ کیلومتره‌دن زیاده مجراسی اولوب، ینه‌بواسمله برکوله دوکیلن هومبولد ایرماغیدر.

— قطب جنوبیدن کلوب، آمریقای جنوبینك سواحل غربیه‌سنی یالایه‌رق، پرویی کچدکدن صکره یکی زلاندیه‌یه طوغری دونن بربیوك آقنتی‌یه‌ده بونام ویریلیور.

هومر [«اومیروس» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

هون (Huns) اقوام تورانیه‌دن اسکی برقومدر، که دردنجی قرن میلادی اوائلنده مغولستاندن خروجله، غربه طوغری یاییله‌رق، برطاقمی ماوراءالنهر وخوارزم جوارلرنده یرلشمش وبرطاقلری‌ده اورال ووقافقاس طاغلرینه طوغری ایلریلیوب، اورالرده قالدقدن صکره، ٣٧٦ تاریخندن اعتباراً آوروپایه طوغری هجوم ویغماکرلکلریله شهرت بولمغه باشلامشلردر. ابتدا (بالامیر) نام حکمدارلرینك قیادتیله آزاق دکیزینك بوزلری اوزرندن کچه‌رك، وآلانلرله غوتلرك جمعیتلرینی پریشان ایده‌رك، روم ایمپراطورلغنك حدودینه یناشمش؛ وقسطنطینیه‌یی تهدید ایتمکه باشلامغله، ایمپراطورلر دفع بلا ایچون جزیه اعطاسنه مجبور اولمشلردی. ایکنجی تئودوسیوس کندینی بوذلتدن قورتارمغه تشبث ایدنجه، هونلر ٤٤٦ تاریخنده حدودی تجاوزله، تراکیه وایلیریایی ضبط ایدوب، ایمپراطوری کندیلرینه طونه‌نك سواحل جنوبیه‌سنی ترکه مجبور ایتمشلردی. حکمدارلرندن (آتیلا) نك زماننده حکملری بحر خزردن رین مجراسنه‌دك جاری اولوب، نیچه اقوام واممی کندیلرینه رام، وضبط ایتدکلری یرلری بیقوب یاقه‌رق تخریب ایتمشلردی. نهایت غالیا (یعنی فرانسه) یه تجاوزلرنده، پطریق (آئتیوس) فرانقلری وویسیغوتلرله بورغونیه‌لیلری دخی یاردیمنه دعوتله، کندیلرینه شدتلی برمقاومت ترتیب ایدوب، ٤٥١ده رجعته مجبور ایتمشدی. اورادن ایتالیایه هجومله آکیلیه وونه‌دیکی یغما وتخریب ایتدکدن صکره، رومایه تسلطه حاضرلنمقده ایکن، پاپا لیوننك رجالرینه وایمپراطور والنتینیانوسك هدیه‌لرینه طیانه‌میه‌رق، ایتالیایی ترکه راضی اولمشلردی. ٤٥٣ده آتیلانك وقوع وفاتیله اوغللری آره‌سنده تفرقه وشقاق ظهور ایتدیکندن، بیوندروقلری آلتنده بولنان اقوام فرصت بولوب، تابعیتلرینی ترك، وبرطاقلری آیریجه دولتلر تأسیس ایتدکلرندن، آتیلانك اوغللرندن (دینکیجیك) کندی طائفه‌سیله مجارستانه قناعت ایده‌رك، اوراده طیانمش؛ وبرادری (ایرماق) قومنك قسم اعظمنی جمع ایله، آسیایه عودت ایدوب، برطاقم قبائلی‌ده طونه وقره دکیز سواحلنده وقافقاس جهتلرنده یرلشه‌رك، قالمشلردی. اورالرده جوغی (هونیغار) و(هونوغور) کبی (هون) لفظنك داخل بولندیغی اسملرله یاد اولنمشلردر. (خزر) قومنكده بونلرك بقیه‌لرندن بولندیغی مظنوندر. (هونغار) ویا (هونغور) تسمیه اولنان مجارلرك ایسه بونلرك اسمیله مسمی اولدقلری ظاهر ایسه‌ده، بواسم هونلرك اوراده حاکم بولندقلری زماندن قالوب، مجارلرك ایسه صکره اورال جهتلرندن کلمش اولملری احتمالی دها قویدر. زیرا هونلر مغول وتاتار جنسندن اولدقلری حالده، مجارلر وبلغارلر عرق تورانینك (فینو) شعبه‌سندندرلر. لکن هرحالده کرك مجارلرك وکرك بلغارلرك طمارلرنده هون قانی دخی جولان ایتمکده اولدیغنده شبهه

بوقدر. هونلر چادیرده اقامت ایدر، آت اوزرنده عمرلرینی کچیریر، جنکاور، یغماکر، مرحمتسز وچهرهجه فوق‌العاده چرکین برقوم ایدی. ماوراء‌النهر وخیوه طرفلرینه کیدن هونلره ایسه روم مورخلری (افتالیت Ephtalites) نامنی ویرمشلردر. تواریخ اسلامیه‌ده (هیاطله) اسمیله ذکر اولنانلر اولسه کرکدر. کرك بونلر وکرك بعده قافقاس جهتنه عودت ایدنلر ایرانك ساسانیان ملوکیله خیلی اوغراشمشلردی؛ ونوشروان بونلره قارشی باب‌الابواب دیدکلری دربندده برطاقم متین استحکامات تأسیس ایتمشدی. دها اول چینه هجوملە چینیلری مشهور سدی یاپمغه مجبور ایدنلر دخی هونلر اولدیغی ومع هذا چینی ضبطله ۹۰ سنه قدرحکم سورمش اولدقلری دخی مظنوندر.

هونان (Hou-Nan) چینك قسم جنوبیسی ایالاتندن اولوب، شمالاً هوپه، شرقاً کانغ‌سی، جنوباً قوآنغ تونغ وقوآنغ‌سی، غرباً قوئی‌چئو وسه‌چوئن ایالتلریله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۲۱۶۰۰۰ مربع کیلومتره واهالیسی ۲۱۰۰۰۰۰۰در. ۹ سنجاغه منقسم اولوب، مرکزی (چانغ‌شا) شهریدر. اراضیسی طاغلق اولوب، حدودینك اکثری تقسیم میاه خطوطیله آیرلمشدر؛ وانهارینك چوغی کندی حدودی داخلنده نبعانله، شمال شرق جهتنده واقع اولان واك آلچق یرینی تشکیل ایدن (تونغ‌تینغ) نام واسع کوله طوپلانیر. اوجهتدن حدودی اووه‌ده اولمغله، کولك آیاغی تاپانندن کچن وخط حدودی تشکیل ایدن (یانغ‌چه‌کانغ) نهرعظیمنه دوکیلور. مذکورکوله دوکیلن انهارك اك بیوکلری سیانغ، یوآن وچو نهرلریدر: اراضیسی پك منبت اولوب، کلیتلی پرنج، پاموق، ذخیره، چای، غایتله لذیذ میوه‌لر وکوزل پورتقال ولیمون وسائره حاصل اولور. طاغلری اورمانلرله مستور اولوب، ورنیك وضمغك انواعنی وکوزل کراسته ویرر اشجاری وکلیتلی نباتات طبیه‌سی واردر. کافور دخی حاصل اولور. آنجق بعض طرفلرنده اورمانلر مفقود اولوب، محروقات ایچون زحمت چکیلیر. قوراقلق دخی چوق وقت قحط وغلاپی موجب اولور. آلتون، کومش، دمیر، باقیر وسائر معدنلرله بلور وسائره‌سی چوق اولوب، آنجق آلتون وکومشك اخراجنه حکومت مساعده ایتمدیکندن، یالکز دمیردن کوزل چلیك چیقاریرلر؛ وانهارك طوپراقلرنده‌کی آلتون ریزه‌لرینی طوپلامغله اکتفا ایدرلر. حیوانات اهلیه‌سی، آریلری، بالیقلری وآو حیواناتی چوقدر. ایالت داخلنده بز، کاغد، هزاراندن معمول شیلر وچلیکدن آلات مختلفه یاپیلیر. تجارتی پرنج وسائر حبوباتله چای اخراجندن عبارتدر. ۵۶۰۰۰ مربع کیلومتره وسعتنده بر کمور معدنی اولوب، نهرك مجراسنه‌ده قریبق جهتیله پك سهولتله اخراج اولنه بیلیر. شمدیکی حالده ۶۰۰۰۰۰ طونیلاته قدر چیقاریلیور.

هونان (Ho-Nan) چینك ایالات وسطیه‌سندن اولوب، شمالاً شان‌سی وپچیلی، شرقاً شان تونغ، کانغ‌سو و نغان‌هوئی، جنوباً هوپه، غرباً دخی شن‌سی ایالتلریله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۷۶۰۰۰ مربع کیلومتره واهالیسی ۲۲۱۰۰۰۰۰ کشیدر. مرکزی (خای فونغ‌فو) شهری اولوب، ایالت ۹ سنجاغه و ۹۷ قضایه منقسمدر. غرب جنوبی جهتندن (فونیوشان) اسمیله بر بیوك طاغ ایالته کیروب، هرطرفنه قول واتکلرینی اوزاتیور. شمال غربی حدودنده دخی دیکر برطاقم طاغلر ممتد اولیور. بو ایکی طاقم طاغلر آره‌سنده (هوآنغ‌هو) وادیسی بولنیور، که شرقه طوغری اوزاندقچه، توسع ایدوب، ایالتك قسم شرقیسی اووه‌لقدر. مذکورطاغلردن برچوق انهار اینوب، اکثری مذکور هوآنغ‌هو، وجنوب طرفنده‌کیلر (یانغ چه کانغ) ایرماغنه دوکیلور. اورمانلری یوغیسه‌ده، هواسی پك لطیف و طوپراغی پك منبت اولوب، میاه جاریه‌سی وصنعی جدوللری پك چوق اولمغله، بحق چینك باغچه‌سی تسمیه اولنمشدر. محصولاتی شمال جهتنده باشلیجه بغدای، آرپه، داری وسائر حبوبات وجنوب طرفنده اك زیاده پرنجدن عبارت اولوب، میوه وسبزه‌لرده چوقدر. زراعتدن صکره اهالینك مدار تعیشی ایپکجیلك اولوب، صوبنده ییقانان ایپکه کوزل برجلا ویرر برکولی اولمغله، بوکولك اطرافنده پك چوق ایپکخانه‌لر قورلمشدر. (کین) اسمیله معدنلری چوق برطاغی اولوب، باقیر اخراج اولنور.

هوندوراس (Honduras) آمریقای وسطیده بو اسمله ایکی مملکت اولوب، بری واك بیوکی آمریقای وسطینك

مستقل اولان جماهیر خمسه‌سندن برینی تشکیل ایدیور؛ ودیگری انکلتره‌یه تابع اولوب، «انکلیز هوندوراسی» دینمکله تفریق اولنور.

برجمهوریت مستقله صورتنده اداره اولنان اصل هوندوراس جماهیر خمسهٔ مذکوره‌نك الك شرقی شمالیسی اولوب، شرق شمالی جهتندن وشمالاً آنتیل دکیزیله، غرب شمالی طرفندن غواتماله، غرب جنوبی جهتندن سالوادور جمهوریتی وفونسقه کورفزی، جنوب شرقی جانبندن دخی نیقاراغوآ جمهوریتیله محدوددر. بو وجهله آنتیل جزایرنده ٦٥٠ وبحر محیط معتدلده مذکور کورفزده آنجق ١٠٠ کیلومتره‌لك ساحلی و برقاچ جزیره‌سی واردر. مساحهٔ سطحیه‌سی ١١٩٨٢٠ مربع کیلومتره اولوب، ٣٩٦٠٤٨ اهالی ایله مسکوندر. مرکزی ١٢٠٠٠ اهالیسی اولان (تغوسیغالپن) قصبه‌سیدر. اراضیسی عمومیت اوزره طاغلق و مرتفع اولوب، ارتفاع وسطیسی ١٠٠٠ متره راده‌لرنده اولان واسع بر یایله‌دن عبارتدر. بونك بعض طرفلرنده وعلى الخصوص غرب جهتنده ٣٠٠٠ متره ارتفاعلرینه قدر یوکسلیر طاغلری دخی اولوب، باشلیجه‌لری: میسوقو، سیرا ده جوان، مونسیلوس، اوپالاقه، اوموآ، قونفرهوی و سائره‌در. آنتیل دکیزی مائله‌سی چوق دها واسع اولمغله برابر، بو طرفك یاغمورلری زیاده اولدیغندن، اکثر انهاری بو جهتده اولوب، باشلیجه‌لری: حدود جنوبیه‌یی تشکیل ایدن ومنابعی نیقاراغوآده اولان سغوویا، مملکتك بتون نصف شرقیسنی شق ایله یایله‌نك اکثر میاه جاریه‌سنی جمع ایدن (پاتوقه) و قسم غربینك اکثر میاهنی طوپلایه‌رق ساحل شمالی‌یه اینن (اولوآ) ایرماقلریدر. ساحل شمالی‌یه برطاقم قیصه ایرماقلر دخی دوکیلور. بحر محیط معتدل مائله‌سنده یالکز ایکی ایرماغی واردر، که بونلرك اك بیوکی مرکزی اولان تغوسیغالپه‌دن واشاغیده همنامی اولان قصبه‌دن کچه‌رك فونسقه کورفزینه دوکیلن (شولوتقه) ایرماغیدر. هوندوراس ١٣° ایله ١٦° عرض شمالی آره‌لرنده اولوب، اقالیم حاره‌دن اولمق اقتضا ایدرسه‌ده، اراضیسنك ارتفاعیجه اولان تخالفی هواسنك دخی تخالفنی موجب اولوب، سواحلنده وآلچاق وادیلرنده هواسی پك صیجاق و یوقاری چیقلدقجه دها سرین اولمغله، یایله‌نك اوسطی دنیانك اك ایی هواسیله ممتازدر.

آلچاق یرلرنده وانیله، چیویت و سائر ممالك حاره‌یه مخصوص محصولات متنوعه و یوکسك طاغلرنده ممالك بارده‌یه مخصوص چاملرك انواعیله سائر اشجار بیتیشیر. هوندوراس آمریقای وسطینك اك کوزل و اك مستعد عمران یری اولوب، شمدی‌یه قدر اهالیسنك چوغالمسی اقتضا ایدرکن، مجرد خلقك قیمتلی معادنه انهماکیله اصل ثروت مملکت اولان زراعته اهمیت ویرمه‌مسندن وطرق ومعابر ووسائط نقلیه‌نك فقدانندن طولایی، هنوز پك کری وخالی بولنیور. آلتون وکومش معدنلرندن وقتیله سنوی ١٥ ملیون فرانق قدر چیقارلمقده ایکن، شمدی بو دخی ٣ ملیونه قدر تنزل ایتمشدر. آلتون انهارك صولرنده دخی ریزه حالنده بولنیور. کومش دخی قورشون، باقیر، دمیر وآنتیمون وسائره ایله قاریشیق بولنور. محصولاتنك اك کثرتلیسی اهالیسنك باشلیجه مدار تعیشی اولان مصر ایله چیویت، وانیله، قهوه، موز، پورتقال، لیمون، هندستان جوزی توتون وسائره‌در. منابع ثروتنك اك مهملرندن بری ده اورمانلر اولوب، کرك کراسته‌یه و کرك مارانغوزلغه و بویاجیلغه یارار پك چوق آغاجلر وازآن جمله آقاژو، کل آغاجی و سائره وقاوچوق، صمغ وسائر مواد کثرتله اخراج اولنور. مرعالری ده چوق اولوب، کلیتلی حیوانات اهلیه سوریلری بسلنیور. وسائط نقلیه‌نك فقدانیله برابر محصولات ارضیهٔ مذکوره ایله کراسته، حیوانات، دری، آلتون، کومش وسائره‌دن سنوی ٢٥٠٠٠٠ انکلیز لیراسی قدر اخراجاتی و اوندن زیاده‌جه ادخالاتی واردر. اهالیسی بتون آمریقای وسطینك کیلر کبی مملکتی ضبط ایدن اسپانیوللرك احفادیله یرلی اقوام اصلیه اولادندن مرکب اولوب، بوراده یرلیلر غالبدر، وبونلرك چوغی خالص حالنده قالوب، لسان ومذهب وعادتلرینی محافظه ایتمشلردر. بناءً علیه مدنیتجه دیکرلرندن کریدرلر. مع هذا لسان رسمیلری اسپانیولجه‌در. حکومتی جمهوریت مفرطه اولوب، مطبوعات و جمعیتلر تماميله سربستدر. واردات ومصارفی ٣٥٠٠٠٠ انکلیز لیراسی راده‌لرنده‌در. وقت حضرده عساکر موظفه‌سی ٥٠٠٠ وعساکر ملیه‌سی ٢٠٠٠٠ کشیدن عبارتدر. ایشلکده اولان دمیر یوللری ٩٠ کیلومتره‌دن عبارتدر.

—انکلیز هوندوراسی (Honduras Brita-nique) مستقل هوندوراسدن بسبتون آیری اوله‌رق غوآتماله ایله مکسیقه‌نك یوقاتان خطه‌سنه متصلدر. غرباً بو ایکی مملکته بیتشیك اولدیغی حالده، شرقاً آنتیل دکیزینه معروضدر؛ وحدود شمالیه وجنوبیه‌سی قسماً یوقاتان وغوآتماله اراضیسیله وقسماً مذکور دکیزك بو محیطك ایکی اوجنه کیرمش اولان (شتومال) و (آمانیق) کورفزلریله معیندر. غیر منتظم بر مستطیل صورتنده اولوب، تقریباً ۱۵° ۰´ ایله ۱۸° ۳۰´ عرض شمالی آره‌لرنده ممتد اولور. و ۹۱° طول غربی خطی سواحل جهتی قطع ایدیور. مساحهٔ سطحیه‌سی ۲۱٤۷۵ مربع کیلومتره واهالیسی ۳۲۸۹۹ کشیدر. مرکزی (بلیزه) اسکله‌سیدر. سواحل جهتی آلچاق وبتاقلق اولوب، قسم وسطیسنك ایچ طرفلرنده ۱۲۰۰ متره‌یه قدر یوکسلیر برطاقم طاغلری‌واردر. میاه جاریه‌سی چوق اولوب، اك بیوك ایرماغی غرب شمالی حدودینی آیران هوند نهریدر. مرکزی یاننده دکیزه منصب اولان (بلیزه) نهرینك ۲۵۰ کیلومتره‌لکی کوچك سفائنك سیرینه صالحدر. هواسی پك رطیب ایسه‌ده، صاغلامدر. طوپراغی منبت اولوب، چیویت، مصر، پاموق، برنج، قهوه وسائر ممالك حاره‌یه مخصوص محصولات متنوعه ایله اورمانلرنده اشجارك انواعی بولنور. مع‌هذا اهالیسی پك آز اولوب، اکثر طرفلری هنوز خالی وعمراندن بریدر. واردات ومصارفی بر ملیون فرانقدن زیاده‌جه‌در. ادخالاتی اخراجاتنه غالبدر. اداره‌جه ٤ قسمه منقسم اولوب، متصرفی جامایقه والیلکنه تابعدر؛ واعضاسنك نصفی حکومتدن منصوب ونصفی منتخب اولان برمجلس اداره استشاره‌سیله ادارهٔ مملکت ایدر. اهالیسی اسپانیول ایله برلیدن مرکب اولوب، انکلیزلر بر طاقم کراسته تجارندن عبارتدر.

هونغ قونغ (Hong-Kong) چینك ساحل جنوبیسنده قانتون قوینك مدخلنده وساحلدن ۲ ۱/۲ کیلومتره آچیقده انکلتره‌یه تابع بر جزیره اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۷۹ مربع کیلومتره واهالیسی ۲٤٦۰۰٦ کشیدر. مرکزی ساحل شمالیسنده واقع ویقتوریه اسکله‌سیدر. اراضیسی طاغلق وطاشلقدر. ۱۸٤۱ ده چین دولتی طرفندن انکلتره‌یه ترك اولندقده آنجق ۲۰۰۰ اهالیسی وار ایکن، ویقتوریه اسکله‌سی سربست لیمان اولمغله، آز مدت ظرفنده بیوك وتجارتكاه برشهر حالنی آلمغله برابر، دیکر برچوق قصبه‌لر وکویلر دخی وجوده کاوب، چین ایله آوروپا آره‌سنده بیوك بر تجارتك مرکزی اولمشدر.

هونوریوس (Honorius) روما غرب امپراطورلرندن اولوب، تئودوسیوسك ایکنجی اوغلیدر. ۳۹۵ تاریخ میلادیسنده، پدرینك وقوع وفاتنده، ۹ یاشنده‌اولدیغی حالده، برادری آرقادیوس ایله ملك موروثنی مقاسمه ایدوب، حصه‌سنه غرب امپراطورلغی دوشمشیدی. وصیی وقائم پدری اولان (استیلیقون) ك درایتیله برمدت اقوام وحشیه‌نك مهاجاتنه مقاومت اولنمش ایکن، ٤۰۸ ده بوندن متوهم اولوب، کندیسنی تلف ایتدیرمکله، غوتلر حکمداری آلاریق رومایی ضبط ویغما ایتمش؛ ودیکر اقوام وحشیه بیوك برتانیه وغالیه واسپانیه‌یی استیلا ایتمشلردی. هونوریوس کوشك وعاجز بر آدم اولوب، آنجق آلاریقك وفاتی سایه‌سنده قورتله‌رق، رومایه عودت ایده‌بیلمش؛ و ٤۲۳ ده ۳۸ یاشنده وفات ایتمشدر.

— بو اسمله درت پاپا دخی کاوب، برنجیسی ٦۲۵ دن ٦۳۸ تاریخنه‌دك پاپالق ایتمشدر. خرستیانلر کندیسنی توحیدده قائل اولمغله اتهام (!) ایتمك ایستیورلر. — ایکنجیسی ۱۱۲٤ دن ۱۱۳۰ تاریخنه قدر حکم سوروب، لوترك امپراطورلغنی تصدیق ایتمشیدی. — اوچنجیسی ۱۲۱٦ دن ۱۲۲۷ تاریخنه قدر پاپالق ایتمش؛ بشنجی اهل صلیب سفرینی حاضرلامش؛ وپارسده حقوق ملکیه تعلیمنی منع ایتمش ایدی. — دردنجیسی ۱۲۸۵ دن ۱۲۸۷ تاریخنه‌دك پاپا اولوب، حکومت روحانیه‌یه تابع یرلری خیدودلردن تطهیر ایتمشیدی.

هونیاد (Hunyade) ترانسیلوانیه یعنی اردل وویووده‌سی اولوب، عثمانلیلره قارشی اولان محاربه‌لرده بولنمش اولمغله، ۱٤٤۰ تاریخنده مجارستان ولهستان قرالی ولادیسلاس طرفندن مذکور وویووده‌لغه نصب اولنمش؛ و ۱٤٤٤ ده مرقوم قرالك وفاتیله برینه کچن صبی بشنجی ولادیسلاسه وصیلك ایتمك اوزره، مجارستانه دعوت اولنمش؛ و ۱٤٤۸ ده قوصوه اووه‌سنده

عثمانلی عسکرینه مقاومت ایده بیلدیکی کبی، ١٤٥٦ تاریخنده دخی بلغرادده مقاومت ایتمش؛ و اوراده آلدیغی جریحه‌دن متأثراً او سنه وفات ایتمشدر.

هوهنزولرن { (Hohenzollern) آلمانیه حکمدار خاندانلرینك الك اسکیلرندن اولوب، اونبجی قرن میلادیدن بری معروف وسوآبه‌ده (سیغماربنکن) قربنده (زولرن) نهری اوزرنده واقع بر دره‌نك سرابنك اسمیله مسمادر. بو قصر قرن عاشرده (زولرن) قونتلرندن بری طرفندن تأسیس اولنوب، بونك نسلندن اولان ایکنجی رودولفك اون ایکنجی قرن میلادیده فردریق وقونراد اسملریله ایکی اوغلی وارایدی، که مذکور خاندانك منقسم اولدیغی ایکی شعبه‌نك رئیسلری بولنمشلردر. برنجی شعبه (هوهنزولرن) اسمیله سوآبه‌ده وایکنجیسی فرانقونیه‌ده دره‌بکلکی ایدوب، بوندن نورمبرغ بورغراولریله براندبورغ الکتورلری چیقمشدر، که بونلر مرور زمانله پروسیه قرالی واخیراً آلمانیه ایمپراطوری عنوانی آلمشلردر. سوآبه‌ده قالان اصل هوهنزولرن شعبه‌سی دخی ١٥٧٦ ده ایکی قوله آیریلوب، برینه (هوهنزولرن هشینکن) و دیکرینه (هوهنزولرن سیغماربنکن) نامی ویرلمشدر. بونلرك حکم سوردکلری برلر اخیراً صاحبلری طرفندن پروسیه قراللغنه ترك اولنه‌رق، وورتمبرغ قراللغی داخلنده پروسیه‌نك (هوهنزولرن) سنجاغنی تشکیل ایدیورلر، که مساحۀ سطحیه‌سی ١١٤٢ مربع کیلومتره واهالیسی ٦٧٥٢٥ کشیدر. [هوهنزولرن خاندانی حکمدارلریچون «پروسیه» و «آلمانیه» ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

هوهنستاوفن { (Hohenstaufen) آلمانیه‌نك سوآبه خطه‌سنده دوقه‌لق ایتمش بیوك برخاندان اولوب، افرادندن ٦ کشی آلمانیه ایمپراطورلغنه انتخاب اولنمشدر، که بونلردخی: اوچنجی قونراد، باربروس دینلن برنجی فردریق، آلتنجی هنری، فیلیپ، ایکنجی فردریق ودردنجی قونراددر. [بواسملرینه مراجعت.]

هوهنلوهه { (Hohenlohe) آلمانیه‌نك اسکی خاندانلرندن اولوب، وقتیله فرانقونیه‌نك جنوب غربیسنده برحکومت ممتازه‌یه مالك ایکن، ١٨٠٦ ده ملکلرینك قسم اعظمی وورتمبرغ و برقسمی باویره قراللغنه الحاق اولنمش؛ وشعبات عدیده‌یه منقسم اولان بوخاندانك افرادی پروسیه‌جه خدمات و مراتب عالیه‌ده بولنمشلردر.

هوی { (Huy) بلجیقه‌نك لیژه ایالتنده ولیژه‌نك ٢٧ کیلومتره جنوب غربیسنده اوله‌رق موزه‌نك ایکی ساحلنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، ١١٧٧٥ اهالیسی، کوزل برکوپریسی، پك مفرح جوارلری، باغ وباغچه‌لری، کاغد وسائره فابریقه‌لری وایشلك تجارتی واردر.

هوئسقه { (Huesca) اسپانیه‌نك آراغون خطه‌سنده و سراغوسه‌نك ٧٣ کیلومتره شمال شرقیسنده ایالت مرکزی برقصبه اولوب، ١١٤١٥ اهالیسی، دارالفنونی، اسکی روماليلردن وعربلردن قالمه بعض آثاری واوکنده پك کوزل ومنبت برواسع اووه‌سی واردر. عربلرجه (وشقه) اسمیله معروفدر.

— هوئسقه ایالتی آراغون خطه‌سنی ترکیب ایدن اوچ ایالتك بری واك شمالیسی اولوب، شمالاً پیرنه صرتیله یعنی فرانسه حدودیله، غرباً ناواره، جنوب غربی طرفندن سراغوسه، شرقاً دخی قتالونیه‌نك ترافونه ولریده ایالتلریله محدوددر. مساحۀ سطحیه‌سی ١٥١٤٩ مربع کیلومتره واهالیسی ٢٥٥١٣٧ کشیدر. قسم شمالیسی پیرنه سلسلۀ عظیمه‌سنك اتکلرندن عبارت اولمغله، طاغلق اولوب، جنوب جهتنده مذکور طاغلردن اینن متعدد انهارله اروا اولنورکنیش ومنبت اووه‌لری واردر. جمله‌سی ابره ایرماغنه دوکیلن انهار مذکوره‌نك الك بیوکلری: آره، غالغو، سینقه و اوکا تابع آلقنادره (یعنی القنطره) نهرلریدر. جنوب جهتنده‌کی اووه‌لری اروا اولندقلری ویا یاغمور یاغدیغی وقت پك منبت اولوب، ذخیره، اوزوم، زیتون، میوه‌لرك انواعی وسائره حاصل اولور. شمال جهتنك مرعا واورمانلری چوق اولوب، کلیتلی حیوانات سوریلری بسلنر. معارف وصنایع وطرق ومعابری هنوز پك کری اولوب، آنجق قسم جنوبیسنده بردمیریول خطی واردر. ایالت ٨ قضا و٢٦٣ ناحیه‌یه منقسمدر.

هوئلوه { (Huelva) اسپانیه‌نك آندلوسیه خطه‌سنده وسویلیه‌نك ١١٠ کیلومتره غرب جنوبیسنده و (اودیل) نهری خلیجنده ایالت

مركزی برقصبه واسكله اولوب، ١٢٦٣٠ اهالیسی وایشلك تجارت بحریه‌سی واردر.

— هوئلوه ایالتی اسپانیه‌نك اك جنوب غربی ایالتی اولوب، غرباً پورتكیز حدودیله، جنوباً بحر محیط آطلاسینك قادیس كورفزیله، شرق جنوبی طرفندن قادیس، شرقاً سویله شمالاً دخی باداپوز ایالتلریله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ١٠١٣٨ مربع كیلومتره و اهالیسی ٢٥٤٨٣١ كشیدر. اراضیسی طاغلق اولوب، شمال جهتنده (آروشه) و(آراسنه) طاغلری وسائر جهتلرنده برطاقم طاغلر وتپه‌لر بولنیور. سواحلنه قریب برلری دوز وآلچق واكثر برلری قوملقدر. اورته‌سندن آقان مذكور اودیل نهرندن بشقه حدود غربیه‌سنده (شانزه) وشرق جهتنده (تینتو) نهرلری وسائر انهاری واردر. اراضیسی اروا اولمغی شرطیله منبت اولوب، اوحالده خیلی ذخایرله اوزوم، زیتون، پورتقال، لیمون، انجیر وسائر میوه‌لرك انواعی حاصل اولور. میشه آغاجلرینی حاوی اورمانلری، سرطاری ومعادنی دخی چوقدر. ایالت ٦ قضا و٧٧ ناحیه‌یه منقسمدر.

هوئه { (Hué) هند چینینك شرق طرفنده (تونقن تین) نهری اوزرنده ومنصبندن ١٥ كیلومتره قدر یوقاریده فرانسه‌نك حمایه‌سی آلتنده بولنان (آنام) حكومتنك پایتختی برشهر واسكله اولوب، ٥٠٠٠٠ اهالیسی، سوری، ایچ قلعه‌سی، متعدد جسیم بتخانه وسرایلری وایشلك تجارتی واردر. فرانسه‌نك بوشهرده بربولتیقه مأموریله محافظه‌سنه مأمور بربلوك عسكری وپوسته‌خانه‌سی واردر.

هیبرنیه { (Hibernie) اسكی رومالیلرك ایرلانده‌یه ویردكلری اسمدر.

هیپارق { یاخود هیپارخوس (Hipparque, Hipparchus) و عربلرجه (ابرخس) یونان قدیمك اك مشهور ریاضیون ومنجمیندن اولوب، میلاد عیسادن ٢ قرن اول ازنیقده ظهور، واكثر تدقیقات فنیه‌سنی قبل‌المیلاد ١٢٨ و١٢٧ تاریخلرنده ردوسده اجرا ایتمشدر. مثلثاتی وسائر حقایق فنیه كشف وایجاد ایدوب، اك اول هندسه‌یی هیئته تطبیق ایله، شمس وقمر وسیاراتك صورت حركتلرینی وجرملرینك جسامتیله مسافه‌لرینی بردرجه‌یه قدر تعیین، واسطرلابی كشف ایده‌رك، بروج اثنا عشرك صورتنی تصویر، وكله‌جك ٦٠٠ سنه‌لك ازیاجی تنظیم ایتمشیدی. علوم ریاضیه وهیئته متعلق برچوق تألیفاتی اولوب، آنجق یالكز اك اهمیتسزلرندن برایكیسی موجوددر.

هیپوقرات { (Hippocrate) [«بقراط» ماده‌سنه مراجعت.]

هیت { بغداد ولایت وسنجاغنك دیلم قضاسنده وبغدادك تقریباً ١٠٠ كیلومتره غربنده فراتك صاغ كنارنده ناحیه مركزی برقصبه اولوب، وقتیله خیلی معمور وبرچوق علمانك منشئی بولنمش ایكن، شمدی بیوجك برقریه حالنده‌در. جوارنده معطه‌لری ونفت قیولری واردر.

هیثم بن عدی { (ابوعبدالرحمن — الطائی الثعالی البحتری) مشاهیر ادبادن اولوب، اشعار واخبار عربیه ولغات عربیه‌نك دقایقنه واقف ایدی. پدری واسطه‌ده برلشمش، وكندیسی ١٣٠ تاریخندن اولجه دنیایه كلوب، كوفه‌ده تحصیل ایتمكله، كوفیون مذهبنه تابع اولمش ایدی. ٢٠٦ تاریخنده وفات ایتمشدر. اخبار وروایاتی چوق اولوب، حقنده برچوق نوادر دخی منقولدر. خارجی المذهب اولدیغی وعربك احوالنی نقل واظهاره میلی بولندیغی مرویدر. تألیفات معروفه‌سی بروجه آتیدر: «كتاب المثالب»، «كتاب المعمرین»، «كتاب بیوتات العرب»، «كتاب بیوتات قریش»، «كتاب هبوط آدم وافتراق العرب ونزولها منازلها»، «كتاب نزول العرب بخراسان والسواد»، «كتاب نسب الطی»، «كتاب مدیح اهل الشام»، «تاریخ العجم وبنی امیه»، «كتاب من تزوج من الموالی فی العرب»، «كتاب الوفود»، «كتاب خطط الكوفة»، «كتاب ولاة الكوفة»، «كتاب تاریخ الاشراف الكبیر»، «كتاب تاریخ الاشراف الصغیر»، «طبقات الفقهاء والمحدثین»، «كتاب كنی الاشراف»، «كتاب خواتم الخلفاء»، «كتاب قضاة الكوفة والبصرة»، «كتاب المواسم»، «كتاب الخوارج»، «كتاب النوادر»، «كتاب التاریخ علی السنین»، «كتاب اخبار الحسن بن علی بن ابی طالب رضی الله عنه ووفاته»، «كتاب اخبار الفرس»، «كتاب عمال الشرط لامراء العراق» وسائره.

هيد (Hyde) انكلتره مشاهير مستشرقلرندن اولوب، ١٦٣٦ده (بيلينفسلى) ده طوغمش، و١٧٠٣ده وفات ايتمشدر. اوقسفورد دارالفنوننده لسان عربى وعبرانى معلمى وبودليانه كتبخانهٔ مشهورينك حافظ كتبى بولنمشدر. اولغ بكك ثوابتك طول وعرضى جدوللرينى ترجمه، ومذكور كتبخانه دفترينى نشر ايتمش، وايرانك دين مجوسنك تاريخنى وسائر بعض آثار يازمشدر.

هيداسب (Hydaspe) اسكى يونان جغرافيونى طرفندن سند تابعلرندن (جلم) نهرينه ويريلن اسم اولوب، بيوك اسكندر بونهرك كنارنده فورهندى يى مغلوب ايتمش، و٢٠٠ كمى ايله بحرعمان ساحلنه دك ايتمش ايدى.

هيدره (Hydra) يونانده موره شبه جزيرهسنك ساحل شرقيسى قربنده و آرغوليده شبه جزيرهسنك منتهاى جنوب شرقيسنده قورنتيه مع آرغوليده ايالتنه ملحق برآطه اولوب، ساحلدن ٦ كيلومترهلك بربوغازله آيرلمشدر. بويى ٢٠ واكى ٤ و نهايت ٥ كيلومتره اولوب، مساحهٔ سطحيهسى ٥٢ مربع كيلومتره واهاليسى ١٧٣٠٠ كشيدر. ساحل شماليسنده ينه بو اسمله ٧٣٨٠ اهاليلى جامع برقصبهسى واردر. اراضيسى طاغلق و طاشلق اولوب، زرعه مستعد اراضيسى واورمانلرى يوقدر. اهاليسى آرناؤدلقدن اورايه هجرت ايدوب، اليوم آرناؤدجه سويلمكدهدرلر. بونلر پك ماهر كميجى و تجار اولوب، وقتيله برآز قورصانلق دخى ايدرلردى. يونان استقلالندن اول جزيرهنك اهاليسى ٤٠٠٠٠ كشى‌يى متجاوز اولوب، عصيان زماننده چوق غائب ايتمشلر؛ واوندن صكره جزيرهلرى اهميت تجاريهسنى فوت ايتمشدر. اليوم عساكر بحريهسنك اك منتخب قسمى هيدرهليلردن عبارتدر. وقتيله چام اورمانلرى اوللى ايدى، كه ادارهٔ عثمانيه زماننده (چاملجه) اسميله معروف ايدى.

هيرشبرغ (Hirschberg) پروسيهده سيلزيهنك لينيچ ايالتنده ولينيچك ٤٥ كيلومتره جنوب غربيسنده قضا مركزى برقصبه اولوب، ١٢٩٥٥ اهاليسى و برخيلى فابريقهلرى واردر.

هيرقانيه (Hyrcanie) يونان قديم جغرافيونى طرفندن ايرانك طبرستان وجرجان جهتلرينه ويريلن اسمدر. بسطام قربنده بولنمش اولان (خرقان) ايله مناسبتى اولسه كركدر.

هيروماقس (Hiéromax) يرموكك اسم يونانيسيدر.

هيرون (Hiéron) سيجليهدهكى سيراقوسه شهر قديمنده حكومت سورمش ايكى حكمدارك اسمى اولوب، برنجيسى قبل الميلاد ٤٧٨ تاريخلرنده برادرى جلونه خلف اولمش؛ و١١ سنه حكومت سوروب، توسيع ممالك ايتمش؛ وابتدا بعض مظالمده بولنمش ايسهده، بعده عدل ومرحمتله وعلما وشعرايى حمايه ايله شهرت بولهرق، پيندار واسكيل وسائر شعرايى سراينه جمع ايتمش؛ و (اوليمپ) مسابقتلرنده مكافاته نائل اولمش ايدى. — ايكنجيسى جلونك نسلندن اولوب، ميلاددن ٢٦٩ سنه اول (مامرتين) لرى مغلوب ايدهرك تخت ضبط ايتمش؛ وبونلرك روماليلرى امداده دعوتلرى اوزرينه، قارتاجليلرله اتفاقه مجبور اولوب، روماليلرله قارتاجليلر بيننده وقوع بولان ايلك محاربهيه سببيت ويرمشدر. جسارتيله برابر ٢٦٤ ده مغلوب اولوب، سيراقوسهده تحصن ايتمكله، تسليمه مجبور اولمش؛ واوندن صكره حكمران اولديغى ٥٠ سنه مدتجه روماليلرك اتفاقندن آيرلميوب، ٢١٥ ده وفات ايتمشدر. مشهور (آرشيمد) ك حاميسى ايدى.

هيرونيم (Hiéronyme) اسكى سيراقوسه حكمدارلرندن آنف الترجمه ايكنجى هيرونك تورونى وخلفيدر. ٢١٥ ده موقع اقتداره گچوب، پدرينك روماليلرله اولان معاهدهٔ صلحيهسنى نقض ايتمش؛ و١٥ آيلق حكومتدن صكره عائلهسيله برابر تلف اولنمشدى.

هيستاسپ (Hystaspe) كيانيان ملوكندن (كشتاسب) ه يونان قديم مورخلرينك ويردكلرى اسمدر.

هيغلاند (Highland) اسقوچيهنك طاغلق ومرتفع اولان شمال جهتنه ويريلن اسمدر.

هيقسوس ياخود هكس (Hycsos) اسكى مصريلرك قبل الميلاد ٢٣١٠ تاريخلرنده مماكتلرينى ضبطله ١٧ نجى سلالهيى

بالتشكيل، ٢٦٠٠ سنه حكم سوردكدن صكره، فراعنه‌دن (ميسفراموتوزيس) و (طوتموزيس) طرفندن طرد واخراج اولنان عرب وعمالقه قبائل رؤسا. سنه ويردكلرى اسمدر . بونلرك مصره دخوللرى تاريخجه بك اهميتلى برمسئله‌در . [«مصر» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

هيلدبراند (Hildebrand) ايتاليا‌ده حكومت سورن لومبارد حكمدارلرندن اولوب، ٧٣٦ ده تخته چيقه‌رق، ابتداءسى (لويتبراند) ايله مشتركاً حكم سورمش؛ و٧٤٤ دن اعتباراً يالكز حكومت ايتمكه باشلايوب، مظالميله تبعه‌سنى دلكير ايتمكله، اوسنه اسقاط اولنوب، يرينه (فريول) دوقه‌سى (راشيس) انتخاب اولنمشدى.

هيلدسهايم (Hildesheim) پروسيه‌نك هانووره ايالتنده وهانووره‌نك ٣٠ كيلومتره جنوب شرقيسنده برقصبه اولوب، ٢٢٥٨٠ اهاليسى، مختلف منسوجات فابريقه‌لرى، دوكمخانه‌لرى وايشلك مجاورنى واردر .

هيلمار (Hielmar) اسوجك جنوب جهتنده (سودرمانلاند) ايله (اوربرو) ايالتلرى آره‌سنده طار واوزون بركول اولوب، شرقدن غربه بويى ٧٥ كيلومتره ومساحهٔ سطحيه‌سى ٤٨٠ مربع كيلومتره‌در . فضلهٔ مياهى (ملر) كولنه دوكيلور ؛ وبرجدول واسطه‌سيله سير سفائنه صالح اولان (آربوغه) نهريله اختلاط ايديور . ساحل غربيسنده (اوربرو) شهرى بولنيور .

هيمالايه (Himalaya) آسيا قطعه‌سنك جنوب جهتنده بيوك برسلسلهٔ جبال اولوب، كرهٔ ارضك اك يوكسك طاغنى حاويدر . آسياى وسطيده تبيت، تركستان، افغانستان وهند آره‌سنده برنقطه‌يه جمع اولان آلتون طاغ، قره قروم، آلا طاغ وهندو كوه جبالندن آيريله‌رق، تبيت ايله هند آره‌سنده شرق جنوبى‌يه طوغرى بر بيوك قوس تشكيل ايديور؛ و منتهاى شرقنده چين وهندچينى طاغلرينه اولاشير. ٧٠° ايله ٩٥° طول شرقى آره‌لرنده ممتد اولوب، بويى ٢٢٥٠ كيلومتره‌در . اك يوكسك يرى شرق جنوبى جهتنده واقع (غوريسنكار) طاغى اولوب، ٨٨٤٠ متره ارتفاعى واردر . اوندن صكره اك يوكسكلرى : غرب جهتنده كى ديسنك (٨٦١٥ متره) ، كنجينجنكه (٨٤٨٠ متره)، داوالكيرى (٨١٧٠ متره) ، نانددوى (٧٧٣٣ متره) وساٸره‌در . بوسلسلهٔ عظيمه‌نك كچيدويرن بوغازلرينك ده چوغى ٥٠٠٠ متره‌دن يوكسك اولوب، آنجق اورايه مخصوص برطاقم كچيلره بنيله‌رك كچيله بيليور. سرمدى قارلرى ٤٠٠٠ متره‌لك ارتفاعلره قدر اينوب، بوز دره‌لرى ده چوقدر. قارلرك آلتنده جنسلرى ارتفاعه كوره مختلف ابدر اشجار كثيره بولنوب، اورمانلرى وكنديسنه مخصوص برچوق چام وفستيق وكستانه وساٸره آغاجلرى واردر. جنوبى مائله‌سنك ياغمورلرى وبناءً عليه اشجار و نباتاتى وحرارتى زياده اولوب، شمالى مائله‌سى دها قورو، دها چيلاق ودها صغوقدر . بغداى، آرپه و دارى زرعى ٣٥٠٠ وبعض محللرده ٤٠٠٠ متره‌لك ارتفاعلره قدر ممكن اوله بيلوب، صو آلتنده بولنان دها آلچق يرلرنده سنه‌ده ايكى دفعه محصول آلنير. دها آلچق اتكلرنده ميوه‌دار آغاجلرك وساٸر اشجارك انواع كثيره‌سيله مختلف محصولات يتيشوب، انكليزلر طرفندن چاى واوروپانك برچوق محصولاتى دخى ادخال اولنمشدر. حيوانات وحشيه‌سى و على الخصوص كيك انواعيله يبان اوكوز وكچيلرى ومسكون اولان يرلرنده حيوانات اهليه‌سى چوقدر. شمدى‌يه قدر كشف اولنان معادنى: دمير ، باقير ، قورشون، آنتيمون وكور اولوب، بعض انهارينك صولرنده آلتون ريزه‌لرى دخى بولنمقده‌در .

(حرف الهانك صوكى)

ی

(باب الياء فصل الالف الخ.)

يابره { اندلسك غرب جهتنده بر قصبه اولوب، بعض علماء اسلامك مسقط رأسى بولنمشدر.

يابسه { اسپانيه‌يه تابع بالئاره جزايرينك جسامتجه اوچنجيسى اولان (ايويسه) آطه‌سنه عربلر طرفندن ويريلن اسم اولوب، صوينك ندرتندن بويله تسميه ايدلمش اولمسى خاطره وارد اولورسه‌ده، مياه جاريه‌سى چوق اولمغله برابر، اسكى روماليلر عندنده اسمى (ابوسوس) اولديغنه باقيليرسه، بو اسمك عربى اولميوب، بوندن مأخوذ اولديغى آكلاشيلير. [«ايويسه» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

ياپت { (Yapet) اساطير يونانيه‌ده اورانوس يعنى «سما» ايله خرونوس يعنى زحل ويا زمانك اوغلى ويونانيلرك جد اعلاسى زعم اولنوب، تساليه‌ده حكم سوردكنه، وآطلاس ايله پرومتيوس واپيتيوسك جملهٔ اولادندن بولنديغنه اينانيرلردى. يافث بن نوح (عليه السلام) اسمندن مأخوذ اولديغى آكلاشيليور.

ياپود { (Iapodes) اسكى ايليريا اقوامندن اولوب، دالماچيه‌ده ساكن ايديلر؛ وميلاددن ١٢٩ سنه اول روماليلره رام اولمشلردى.

ياپوره { (Yapura) آمريقاى جنوبيه‌ده بر بيوك نهردر، كه قولومبيه‌نك جنوب جهتنده آند سلسلهٔ جبالندن نبعان ايله، شرق جنوبى‌يه طوغرى آقه‌رق، اقوآدور جمهوريتنى شق ايتدكدن صكره، برازيليه‌يه دخول ايله، شرقه طوغرى آقه‌رق، ١٤٠٠ كيلومترهلك جريانندن صكره صولدن آمازون ايرماغنه دوكيلور.

يادكار { (ميرزا — محمد بن ميرزا سلطان محمد بن ميرزا بايسنغر بن معين الدين شاهرخ بن تيمور) ٨٧٣ تاريخنده سلطان ابوسعيدك قتلنده، اوزون حسنك ياردميله خراسان حاكمى اولوب، ايكى سنه حكم سوردكدن صكره، ٨٧٥ ده سلطان حسين بايقرا ايله ايتديكى محاربه‌ده هراتده مقتول اولمشدر. — هند ملوك كوركانيه‌سنك برنجيسى اولان بابر شاهك دخى بو اسمده بر برادرى وار ايدى.

يارپوز { حلب ولايتنك مرعش سنجاغنه تابع البستان قضاسنده والبستانك غرب جهتنده بر كوچك قصبه اولوب، وقتيله (آرابيسوس) اسميله مشهور بر معموره ايدى.

ياركند { (ياخود يارقند) چينه تابع تركستان شرقيده وكاشغرك تقريباً ١٠٠ كيلومتره جنوب شرقيسنده اوله‌رق همنامى اولان نهرك صول كنارنده، واسع بر اووه‌ده وقتيله خانلق مركزى بولنمش بر شهر اولوب، ٦٠٠٠٠ قدر نفوسى، واسع چارشيسى، مدرسه‌لرى واسكى خانه وچين واليسنه مخصوص سرايلرى واردر.

— ياركند نهرى قره‌قروم سلسله‌سنه مربوط كوه بلوردن نبعان ايله، صاغدن قره‌قروم اتكلرندن اينن برچوق انهار آله‌رق، شرق شمالى‌يه طوغرى جريان، ومجراسى اوزرنده‌كى اووه‌لرى سقى ايده‌رك، ٤٠٠ كيلومترهيه قريب جريانندن صكره، كاشغر نهرينه دوكيلور.

یارموت { (Yarmouth) انکلترهنك (نورفولق) ایالتنده و (نورویچ)ك ٢٨ کیلومتره شرقنده اولهرق شمال دکیزی ساحلنده و (یار) نهرینك منصبنك ایکی کنارنده برشهر و اسکله اولوب، ٤٢٠٠٠ اهالیسی، کوزل ریختملری، ترسانهسی، استحکاماتی و اینك تجارت بحریهسی واردر. اسکی برشهر اولوب، رومالیلردن قالمه بعض آثاری واردر.

یاروسلاو { (Iaroslav) روسیه بیوك دوقهلرندن اولوب، برنجی ولادیمیرك اوغلیدر. ١٠١٩ تاریخنده مغلوب ایتدیکی برادرندن ملکی نزع ایله، ١٠٥٤ تاریخنهدك حکم سورووب، لهستان قرالنه وروم ایمپراطورلرینه قارشی ایتدیکی محاربهده غالب کلمش؛ وبرقاچ عصیانی باصدیروب، اسایشی تأمین ایله، برطاقم نظامات وقوانین وضع ومکاتب وفن معماری وسائر صنایعك ترقیسنه خدمت ایتمشدر.

یاروسلاو { (Yaroslav) روسیهنك وسطلرنده موسقوهنك ٢٥٧ کیلومتره شمال شرقیسنده وپترسبورغك ٧٠٠ کیلومتره شرق جنوبیسنده اولهرق (وولغا) نهری اوزرنده ایالت مرکزی برشهر اولوب، ٢٦٤٣٠ اهالیسی، ملسوجات واقمشهٔ مختلفه، کاغد وسائره فابریقهلری، بیوك بویهخانهلری، دوکمخانهلری، دکرمنلری وقیومجیلغه متعلق معمولاتی واردر. آنف‌الترجمه بیوك دوقهنك تأسیس کردهسیدر.

— یاروسلاو ایالتی شمالاً نووغورود و وولوغده، شرقاً قوسترومه، جنوباً ولادیمیر، غرباً دخی تور ایالتلریله محدود اولوب، مساحهٔ سطحیهسی ٣٥٦١٣ مربع کیلومتره و اهالیسی ١٢١٠٠٢٨ کشیدر. اراضیسی آلچق وقوملق یاباتقلق اولوب، وولغا ایالت داخلنده ابتدا شمال شرقی‌یه وبعده جنوب شرقی‌یه طوغری آقهرق بردیرسك تشکیل، وصاغ وصولدن برقاچ چای اخذ ایدر. طوپراغی آز منبت اولوب، مع هذا اهالیسی زراعتله چوق اشتغال ایدهرك، ٣١٢٥ مربع کیلومترهلك اراضیسنده چاودار، آرپه وبغدای وسائر طرفلرنده بتاته، کنویر وکتن یتیشدیررلر. ذخیرهسی احتیاجات محلیهیه کافی دکلدر. اورمانلری چوق ایسهده، اشجاری عادیدر. حیواناتدن یالکز آت جنسنه اهمیت ویررلر. انهارنده بالغی چوقدر. صنایع وتجارتی خیلی ایلری اولوب، کیتدکجه ایلریلمکدهدر. ایالت ١٠ قضایه منقسمدر.

یاروق { (ابن آرسلان الترکانی) امراء اتراکدن اولوب، قوم وقبیلهسیله حلبك خارجنده قویق نهری اوزرنده کوزل خانهلر وکوشکلر بنا ایدهرك، بومحل (یاروقیه) نامیله خیلی زمان باقی قالمش، وحلبك مسیرهسی حکمنه کچمشیدی. ٥٦٤ده وفات ایتمشدر.

یازیجی اوغلی { (شیخ محمد بیجان) جنتمکان سلطان مرادخان ثانی دوری علما ومشایخندن وحاجی بیرام ولی (قدس سره)نك خلفاسندن اولوب، طبیعت شعریهسی دخی وار ایدی. کلیبولی خارجنده زاویهٔ مخصوصهسنده عبادتله مشغول اولوب، ٨٥٥ده ارتحال ایتمشدر. تربهسی اورادهالی‌الیوم زیارتکاهدر. ٨٥٣ تاریخنده اکمال ایتمش اولدیغی «محمدیه» عنوانلی منظومهسی اسکی ترکجه برلسانده یازلمشدر. محی‌الدین عربینك «فصوص»نی دخی شرح ایتمشدر. برادری احمد بیجان دخی مشاهیر مشایخ وادبادن اولوب، «انوارالعاشقین» عنوانلی کتابك مؤلفیدر.

یاسر { (ابوعمار — بن عامر العبسی) قدمای صحابهدن اولوب، مشهور عمار بن یاسر (رضه)ك پدریدر. عن اصل یمندن اولوب، مکهٔ مکرمهده (ابوحذیفه بن المغیرة المخزومی)نك تحت حمایهسنه کیرمشیدی. بعده اوغلی مشارالیه عمارله وزوجهسی (سمیه) ایله برابر اسلامه کلوب، بوسببدن بنی‌مغیره طرفندن پك چوق عذاب واذیت کوردکلری حالده، صبرودین حقده ثبات ایتمش وحق زوجهسی سمیه حضرتلری اشکنجه آلتنده جان ویروب، رتبهٔ شهادته نائل اولمشدی.

یاش { (Yassy) رومانیهده ملغی بغدان وبوودهلغنك مقری وشمدی ایالت مرکزی برشهر اولوب، بکرشك ٣٢٥ کیلومتره شمال شرقیسنده و (پروت) نهرینه تابع (باهلوبی) چایی اوزرنده واقعدر. رومانیهنك ایکنجی شهری

اولوب، ٧٢٩٠٠ اهالیسی، دارالفنونی، ایکی مکتب اعدادیسی، ایکی داخلی رشدیه‌سی، موزه‌سی، ایکی کتبخانه‌سی، صنایع نفیسه مکتبی، ٥١ کلیساسی، ٥٨ خاوره‌سی، ٦ خسته خانه وداوالعجزه‌سی، برتیاترو-سی، نباتات باغچه‌سی، روسیه و آوستریا وممالك عثمانیه ایله ایشلك تجارتی واطرافنده پك منبت اراضیسی واردر.

— یاش ایالتنك بویی ٦٠ واکی ٨٠ کیلومتره اولوب، ١٨١٧٨٠ اهالی ایله مسکوندر. ارا-ضیسی اووه وتپه‌لردن عبارت اولوب، پروت حدود شرقیه‌سنی آییریور، وبوکا دوکیلن برقاچ چای ارا-ضیسنی سقی ایدیور. طوپراغی منبت اولوب، ذخیره محصولاتی واوزوم وشرابی چوقدر.

یافا { (وزبانزدی یافه) ساحل شامك جنوب جهتنده قدس مستقل متصرفلغنده وقدء-سك ٥٥ کیلومتره غرب شمالیسنده اوله‌رق عکا ایله غزه آره‌سنده قضا مرکزی برقصبه واسکله اولوب، ١٠٠٠٠ اهالیسی، اطرافنده کوزل پورتقال، لیمون، نار، انجیر، بادم، قایصی، شفتالی وساٸره باغچه‌لری، جنسی امثالسز اولان پورتقاللرندن خیلی اخراجاتی، برآز تجارتی و قدسك اسکله‌سی اولمق مناسبتیله برآز اهمیتی وار ایسه‌ده، لیمانی اولمیوب، سوقاقلری دخی طار وقراکلق اولدیغندن، داخلاً هیچ برلطافتی یوقدر. یافه پك اسکی اولوب، اسکی جغرافیون یونان آثارنده (یوپه) و توراتده (یافو) اسمیله مذکوردر. نسبتنده (یافونی) دیرلر.

— یافا قضاسی برناحیه ایله ١٢٦ قریه‌یی حاویدر.

یافث { حضرت نوح (علیه السلام) ك اوچ اولادندن بری اولوب، امم سامیه وحامیه‌نك غیری اولان کافهٔ امم عالمك وعلی الخصوص امم آریه‌دن اولان ایران، روم، صقلاب کبی اممله امم تورانیه‌دن اولان ترك، مغول و ساٸره‌نك جد اعلاء مشترکی عداولنیور. بوایکی طاقم امم آره‌سنده نسلاً کلی فرق بولنوب، آیری آیری عرقلره منسوب بولندقلرندن، یافثك ذریتی حقنده مورخلر طرفندن برآز تشویشات وقوعی ملحوظدر.

یافعی { (عبدالله بن اسد) مشاهیر علمادن اولوب، ٧٥٥ ده وفات ایتمشدر. طول مدت مکهٔ مکرمه‌ده اقامت جهتیله (قطب مکه) و (نزیل الحرمین) دینمکله‌دخی معروفدر. باشلیجه تألیفاتی: «الدر النظیم فی فضائل القرآن العظیم» «روضة الریاضین فی حقایق الصالحین» «خلاصة المفاخر فی مناقب الشیخ عبدالقادر»، «مرآت الجنان فی حوادث الزمان» وساٸره‌دردر.

یاقسارت { یونان قدیم آثارنده ماوراء النهر-ده‌کی سیحون نهرینه ویریلن اسمدر.

یاقست { یاخود یاغست (Yaxt, Yagst) آلمانیه‌نك وورتمبرغ قراللغنده-دین ایرماغنه تابع (نقار) نهرینك صاغ کنارینه دوکیلور برچای اولوب، همنامی اولان ایالتده باویره حدودنده برکولدن خروجله، بادن حدودینه قدر شمال غربی‌یه طوغری آقار، و اورادن بردن‌بره جنوب غربی‌یه طوغری دونه‌رك، ١٩٥ کیلومتره‌لك جریاندن صکره، نهر مذکوره دوکیلور.

— یاقست ایالتی وورتمبرغ قراللغنك منقسم اولدیغی درت ایالتك شرقی شمالیسی اولوب، غرباً نقار، جنوباً دوناو ایالتلریله، شرقاً وشرق شمالی طرفندن باویره قراللغیله، شمال غربی جهتندن‌ده باده بیوك دوقه‌لغیله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ٥١٤١ مربع کیلومتره و اهالیسی ٣٩٨٥١٦ کشیدر. مرکزی (الوانکن) اولوب، ١٤ قضایه منقسمدر. [احوال ساٸره‌سیچون «وورتمبرغ» ماده‌سنه مراجعت بیوریله]

یاقوت { (Yakuts) سیبریه‌نك شرق شمالی جهتنده (خاتانغا) ایله (لنا) ایر-ماقلری آره‌لرنده ودها شرق جهتلرده (یانه) ایله (ایندیکیرقه) وادیلرنده ساکن اقوام ترکیه‌دن بر قوم اولوب، نفوسی ٢١٠٠٠٠ راده‌لرنده‌در. برطاقمی متمکن وبرطاقمی خیمه‌نشین اولوب، جمله‌سی تجارت وصنعتله مشغولدرلر؛ وپك ذکی و حیله‌کار آدملر اولدقلرندن، برلکده ویا جوارلرنده یاشایان (تونغوز) و (چوقچی) وساٸراقوامی وحتی روسلری دخی معاملات تجاریه ایله صوییمقده ماهر اولوب، اکثری رفاهله کچینیرلر، قومشولری اولان ساٸراقوام مغولیه کبی چرکین وقباسیمالی اولمیوب، هرنه‌قدر الماجق کیکلری برآز چیقیق، صقاللری سیرك وکوزلرینك اوجلری یوقاری‌یه مائلجه ایسه‌ده، چهره‌لری اولدقجه دوزکون، رنکلری علی الخصوص قادین وچوجقلرنده

بیاض وبویلری اورته اولوب ، مغولدن زیاده قیر.
غیزلره بکزبورلر. سویلدکلری لسان عادتا ترکجه
اولوب، حتی ترکجه‌نك اك خالص وصافی وفصیحی
بونلرك سویلدکلری لسان اولدیغی علمای لسانیونجه
متفق علیهدر. بوکا باقیله‌رق عموم ترك امتنك اوجهتدن
یعنی قطب شمالی دائره‌سی بوزلرندن چیقمش اولدیغنه
ذاهب اولنق ایستینلر بولنمش ایسه‌ده، یاقوتلرك او
اقطار قطبیه‌نك اصل یرلیسی اولمیوب ، بایقال کولی
جوارلرندن اورایه هجرت ایتمش اولدقلری بعده تحقق
ایتمشـدر . یاقوتلر بوهجرتلرینی اباً عن جد روایت
ایده‌رك، الیوم درخاطر ایدبورلر . یاقوتلر اسماً
خرستیان ارلشلرسه‌ده، اساساً اسکی اعتقادلرندن
وازکچمیوب، اوته‌دن بری ایناندقلری جن وپریلره
وروسـلردن آلدقلری آی نیقوله‌یی ودیکر بر طاقم
عن بزلری دخی علاوه، واسملرینی غریب برصورتده
تلفظ ایتدکلری روس ولهلی اسملرینه تحویل ایتمشلردر.

یاقوت حموی { (ابوعبدالله شهاب الدین — الرومی) مشاهیر مؤلفیندن
اولوب، قیمتدار تألیفات نافعه‌سیله مشهوردر . عن
اصل روم اولادندن اولوب ، چوجق ایکن اسیر
طوتیله‌رق، بغدادده حالی برتاجره صاتلمش؛ وبونك
یازیسی اولمدیغندن، دفترلرینی طوتمق، وسائر تجارت
ایشلرینی یازمق وزره، کندیسنی یازی اوکرتمکه سوق
ایتمشیدی . بومنـاسبتله تحصیل علوم ایدوب، حسن
خطه مالك اولمش ؛ وافندیسـنك ایشلریچون عمـان
وکیش وسائر اوطرفلره دفعاتله سفرایتمشیدی. نهایت
٥٩٦ تاریخنده برسببدن طولایی افندیسی کندیسنی
آزاد ایدوب، اذن ویرمکه ، کچینمك ایچون اجرتله
کتاب استنساخنه مجبور اولوب، بومناسبتله بك چوق
کتابلر مطـالعه ایتمشیدی . بعده افندیسی کندیسنی
معاشله خدمتنه آلوب، تجارتدن برحصه دخی ویرمکله،
آز مدت ظرفنـده اولدقجه سرمایه حاصـل ایتمش ؛
و افندیسـنك وفاتنده بوسرمایه ایله کتـاب وسائره
تجارتنه قویلشیدی. خوارجه مخصوص بعض کتـابلر
مطالعه‌سندن حضرت علی (رضی الله عنه) افندمز حقنده
برسوء فکر حاصل ایدوب، ٦١٣ تاریخنده تجارتله
دمشق شامده بولندیغی صره‌ده ، بغدادلی برعلوی
ایله واقع مباحثه‌سنده بوفکری اظهار ایتمکله، خلق
باشنه اوششوب، اتلافنه رمق قالدیغی حالده، اورادن
حلبه وبعده موصله، اربله ونهایت خراسانه کیده‌رك،
تجارتله بالاشتغال، بر خیلی مدت (مرو) ده اقامت ،
وصکره نسا وخوارزمه انتقال ایتمشیدی، چنکیزخانك
خروجنده ٦١٦ده اوراده بولنمغله ، فرار ایده‌رك،
کوچ حال ایله جانی قورتاره‌بیلمش ؛ وآج وچپلاق
موصله جان آتوب، بعده سنجاره ونهایت حلبه انتقال
ایله، بوشهرك خارجنده برخانده اقامت ایتمکده ایکن،
٦٢٦ تاریخنده ٥٢ یاشنده وفات ایتمشدر. مروده
اقامتی اثنـاسنده اوراده پك واسـع ومکمل اولان
کتبخانه‌لرندن چوق استفاده ایدوب، بك چوق کتابلر
مطـالعه ، واکثر تألیفاتنی اوراده تحریر ایتمشـدر.
باشلیجه مؤلفـاتی بروجه آتیدر: «معجم البلدان» که
حروف هجا ترتیبیله مرتب مفصل ومکمل برجغرافیه
لغتیدر، «معجم الادباء» و «ارشاد الالباء الی معرفة
الادباء» که ایکیسـنك براولمسی ملحوظ اولوب، بنه
حروف هجـا ترتیبیله مرتب ٤ بیوك جلددن مرکب
مکمل براثردر، «معجم الشـعراء» که بنه اوترتیب
اوزره اسکی ویکی شعراء عربك اسـامیسیله بعض
اشـعارینی حاویدر، «کتاب المشترك وضعاً والمختلف
صقعاً» که بوده جغرافیا لغاتنه عائددر، تاریخه دائر
«کتاب المبدأ والمآل»، بنه تاریخه دائر «کتاب الدول»،
انساب عرب حقنده «المقتضب فی النسب» ، «کتاب
اخبار المتنبی» ، «عنوان کتـاب الاغانی» ، «مجموع
کلام ابی علی الفارسی» وسائره . معجم البلدانی ١٨٦٩
تاریخ میلادیسنده مشاهیر مستشرقیندن (ووستنفلد) ك
همتیله لیبسیقده ٤ بیوك جلد اوزره وبرجلد حواشی
و جداول ایله نشر اولنمشدر. «ارشاد الالباء فی معرفة
الادبا» سنك کوپریلی کتبخانه‌سـنده بربیوك جلدی
موجوددر، که یالکز عین حرفندن اولوب، کتابك
جسامت واهمیتنه شاهددر. کافهٔ آثاری نشره شایان
کتب نافعه‌دندر.

یاقوت رومی { (ابوالدر مهذب الدین — بن عبدالله) مشاهیر شعرا-
دن اولوب، عن اصل روم اسراسندن اولدیغی حالده،
بغدادده تجاردن ابومنصور جیلی طرفندن اشترا ،
وتحصیله سوق اولنه‌رق، ادبیاتده وحسن خطـده
کسب مهارت ایتمشدی. کوزل شعر سویلیوب، اکثر
اشعاری شرق مقامنده افواه ناسده تداول ایدردی.
مدرسهٔ نظامیه‌ده مقیم اولدیغی کتب تراجده مذکور

ایسه‌ده، معلم‌ی متعلم‌ی بولندیغی آکلاشلیور. ٦٢٢
تاریخنده بغدادده منزلنده میت بولنمشدر. شو مطلع
جمله‌ء اشعارندندر :

الا مبلغ وجدی بها وغرامی
و مهد الی دارالسلام سلامی

یاقوتسق { (Yakoutsk) سیبریه‌نك شرق شمالی جهتنده برایالت اولوب،
ایچنده ساکن بولنان یاقوت قومنك اسمنه نسبتله
روسلر طرفندن بویله تسمیه اولنمشدر . شمالاً
بحرمنجمد شمالی ایله، شرقاً وشرق جنوبی طرفندن
«ساحل»، جنوباً آمور، ماوراء بایقال وایرقوتسق،
غرباً دخی یکیسیسك ایالتلریله محدوددر. مساحهٔ
سطحیه‌سی ٣٩٧١٤١٤ مربع کیلومتره واهالیسی
٢٦٣٧٤٣ کشیدر . کرك بو وکرك غربنده‌کی
یکیسیسك ایالتی متصرفله اداره اولنوب، والی بونلرك
جنوبنده‌کی ایرقوتسق ایالتنده اقامت ایدر، وبناءً
علیه اوچی برایالتك سنجاقلری عد اولنه بیلیرلر .
مرکزی همنامی اولان قصبه اولوب، بش قضایه
منقسمدر . قسم جنوبیسنده برصره طاغلر بولنوب،
سائر طرفلری توندره تعبیر اولنان دوز ، آلچق
و بتاقلقلری حاوی واسع اووه‌لردن عبارتدر. انها.
رینك اك بیوکی (النا) ایرماغیدرکه ایرقوتسق
ایالتنده بایقال کولی اطرافنده‌کی طاغلردن نبعانله ،
شرق شمالی‌یه طوغری آقه‌رق، صاغدن برقاچ چای
ونهایت اك بیوکلری اولان (آلدان) نهرینی اخذ
ایله، شماله طوغری دونر، وصولدن بتون ایالتك
قسم غربیسی صولرینی طوپلایان (ویلیئوی) نهرینی
دخی آلیر، ونهایت بیوك برداليه تشکیل ایده‌رك،
بحرمنجمد شمالی‌یه دوکیلور. بونك غرب جهتنده
(اولنك) وشرق طرفنده بربری آرقه‌سنده (لانه)
ایندیکیرقه ، قولیما ودها کوچك برطاقم ایرماقلر
متوازیاً جریانله بحر مذکوره منصب اولورلر .
جمله‌سنك نابعلری یعنی مملکتك میاه جاریه‌سی چوقدر.
جنوبده‌کی طاغلرنده بعض اورمانلر ومعدنلر بولنوب،
شمالده‌کی اووه‌لرك طوپراغی قوملق وزراعته غیر
مساعد اولدیغی کبی، درت بش هفته دوام ایدن
یازینك حرارتی‌ده آنجق برقاچ سانتیمتره عمقنده
طوپراغك بوزلرینی اریدوب، آلت طرفی ینه منجمد
قالدیغندن، برکونه محصولات یتیشدیرمك ممکن دکلدر.
دریلری کورك امرانه یارار حیواناتك آوبله بالیقچیلق
اهالینك مدار تعیشیدر . — مرکزی اولان یاقو.
تسق قصبه‌سی (لنا) نك صول کنارنده ٦١° ١' ١٥"
عرض شمالی ایله ٢٠" ٢٤' ١٢٧° طول شرقیده
واقع اولوب، ٤٨٣٠ اهالیسی واردر .

یاقوت مستعصمی { اعاظم خطاطیندن اولوب، خلفای عبا.
سیه‌دن مستعصمك کوله‌سی ایدی . بیك قدر مصحف
شریف یازدیغی مروی اولوب، شهرمز جوامع
وکتبخانه‌لرنده برقاچ نسخه‌سی موجوددر . ٦٦٧ده
بغدادده وفات ایتمشدر . حضرت عبدالقادر کیلانینك
صاحب ترجمه حقنده « ان لی یده سراً من اسرارالله »
بیوردیغی مشهوردر .

یاقوت ملکی { (ابوالدر امین‌الدین — بن عبدالله الموصلی) مشاهیر
ادبا وخطاطیندن اولوب، ملکشاه سلجوقی‌یه نسبتله
ملکی لقبنی اختیار ایتمشیدی. برچوق کتب استنساخ
ایدوب، علی‌الخصوص صحاح جوهریدن بك چوق
نسخه‌لر یازه‌رق، بهرینی یوز آلتونه صاتاردی.
٦١٨ ده موصلده وفات ایتمشدر .

یاقوه { (Diakova) قوصوه ولایتنك ایپك سنجاغنده وایپکك ٣٠ کیلومتره
جنوب شرقیسنده پرزرینك ده ٣٠ کیلومتره
شمال غربیسنده طاغلرله محاط براووه کنارنده
وآق‌درینه دوکیلن رقه نهری اوزرنده قضا مرکزی
برقصبه اولوب، ١٧٠٠٠ اهالیسی، ١٦ جامع شریفی،
٢ مدرسه‌سی، بررشدیه وبرقاچ صبیان مکتبی، بر
کتبخانه‌سی، اورتودوقس ولاتین ملتلرینه مخصوص کلیسا
ومکتبی، ١٠٠٠ قدر دکانی وخان وحمام کبی ابنیه‌سی
واردر . اهالیسی خشونت طبعله مشهور اولوب،
عادات قدیمه‌لرینی محافظه‌ده تعصبلری ومع هذا
تجارت وصنایعه میل واستعدادلری واردر. آنجق
یاپدقلری اثواب، قیطان، ابریشم، سختیان، آیاق‌قابی
وسائره‌نك رواجی کیتدکجه آزالمقده‌در .

— یاقوه قضاسی ١٤٩ قریه‌دن مرکب
اولوب، اکثری مالیسیا تعبیر اولنان طاغ جهتلرنده
واقع اولمغله، اهالیسی جسور و سلاحشوردر .
نفوسلری دخی هنوز تماميله معلوم دکل ایسه‌ده

... ٢٥٠٠٠ کشی قدر تخمین اولنمشلردر. مالیساده برخانه درونـنـده یالکز الی سلاح طوتار قرق الی کشی بولنمق نادراتدن اولمدیغنه باقیلیرسه، قضانک اهالیسی بو تخمینک چوق مافوقنده اولسه کرکدر. آنجق برخمس ویا سدسلری لاتین واورتودوقس اولەرق خرستیان وقصوری کاملاً مسلمدر. شهر اهالیسی ایچندن هر وقت مشهور علما یتیشیر؛ ومدرسلری ضروسز اولدیغی کبی، اکمال تحصیل ایچون درسعادته کلنلری دەچوقدر. اووه و وادیلری منبت اولوب، بغدای، آرپه، بولاف، چاودار، مصر، فاصولیه ومیوه وسبزەلرک انواعی حاصل اولور. طاغلرنده مرعالری چوق اولوب، خیلی قیون، کچی وسائر حیوانات اهلیه بسلرلر.

یاکلون { (Jagellons) وقتیله لتیوآنیه، لهستان، مجارستان و چهستانده حکم سورمش برخاندان اولوب، برنجیلری لیتوآنیه بیوک دوقەسی (یاکل) در، که ١٣٨٦ دە مجارستان ولهستان قرالی بولنان (لویی) نک قیزی (هدویج) ی تزوج ایتمکله، بو قیزک ارثاً مالک اولدیغی لهستانک قرالی اولمش؛ واولاد واحفادندن بعضیسی لهستانده و دیکرلری لتیوآنیەدە حکم سوروب، بونلردن آلکساندر یاکلون ١٥٠١ دە بو ایکی مملکتی کندی ادارەسنه آلەرق، توحید ایتمشدی. ١٥٧٢ تاریخنده ایکنجی سجیسموندک بلا ولد وفاتی لهستانده یاکلون حکومتنه ختام ویرمشدر. بعده چهستانده ومجارستانده بو خاندانن برقاچ قرال انتخاب اولنمش ایدی.

یالوه { ازمید مستقل سنجاغنک قرەمرسل قضاسنده و بوز برون طاغنک شمالی اتکنده ناحیه مرکزی برکوچک قصبه اولوب، طاغ حمامی دینلن کوکوردلی قابلیجەسیله مشهوردر، بو حمام قصبه ایله ساحل آرەسنده واقع اولوب، اخیراً خزینهٔ خاصه طرفندن اعمار واصلاح اولنمغله، موسمنده، خیلی خستەلر طوپلانمقدەدر.

یانبولی { (Yanboli) شرقی روم ایلینک اسلیمیه سنجاغنده و ٢٥ کیلومتره جنوب شرقیسنده اولەرق طونجه نهری وطرنویدن برغوسه کیدن دمیر یول خطی اوزرنده برقصبه اولوب، ٣٠٠٠ اهالیسی واردر.

یانغ چه کانغ { (Yang-Tché-Kiang) چینک اک بیوک ایرماغی اولوب، تبتک حدود شمالیەسندەکی طاغلرک شمالی اتکلرندن مغولستانک (کوک نور) ایالتنده ابتدا شرق شمالی‌یه وبعده شرق جنوبی‌یه طوغری جریان ایدەرک، نفس چینک (سه‌چوئن) ایالتنه کیرنجه، جنوبه آقغه باشلایەرق، (یوننان) ایالتنـه دخی دخول، وبرخیلی مسافه قطع ایتدکدنصکره، شرقه طوغری دونەرک، بر وقت ایالت مذکورەنک حدود شمالیەسنی تفریق ایدر، وشمال شرقی‌یه طوغری انحرافله، ینه (سه‌چوئن) ایالتنه دونەرک، وبوایالتده صولدن برچوق انهار آلدقدن صکره، شرقه وشرق جنوبی‌یه طوغری دونەرک، (هوپه) ایالتنه کیرر؛ وبورادە ینه صولدن برچوق انهار میاننده خیلی بیوک اولان (هان هونغ) نهرینی وصاغدن (تونغ تینغ) کولنک آیاغنی اخذ ایله، (نغان هوئی) ایالتنه کچر، وشمال شرقی‌یه طوغری جریانله، بو ایالتی‌دە شق ایتدکدن صکره، نهایت (کانغ سو) ایالتنه داخل اولور، وینه شرقه طوغری دوندکدنصکره، (چونغ مینغ) آطەلری قارشیسنده چینک ساحل شرقیسنده اوزون برخلیج تشکیل ایدەرک، چین دکیزینه دوکیلور. مجراسی ٥٠٨٢ کیلومتره اوزون اولوب، بتون آسیانک اک اوزون نهریدر. یتاغی اکثر طرفلرنده ٢ کیلومترەدن کنیش اولوب، مد وجذر دخی منصبندن ٦٥٠ کیلومتره یوقاری‌یه قدر حس اولنور؛ ومجراسنک آشاغی ١٠٠٠ کیلومترەلکی سیر سفائنه صالحدر. آوروپا سفائننه بو نهره دخوله مساعده اولندیغندن، مختلف محللرنده انکلیزلرک تجارتخانەلری واردر. کندیسنک وتابعلرینک وادیلرنده پک واسع پرنج تارلەلری بولنوب، کلیتلی پرنج حاصل اولور.

یانکه { (Yankees) (آنغله) یعنی انکلیز کلەسنک آمریقا وحشیلری طرفندن صورت تلفظندن مأخوذ اولان بو اسم استهزا طریقیله ممالک مجتمعه اهالیسی اولان انکلیزلره ویریلیور.

یانوس { (Janus) اساطیرده ایتالیانک اک اسکی حکمداری اولوب، کویا شمسدن کنایه اولان آپولون ایله آتنه حکمدارینک

قیزندن متولد اولدیغی حالده، ایتالیانك وحشی اهالیسنی دائرهٔ مدنیته ادخال ایله، کمال اسایشله حکم سورمشیدی. رومادە بونك عبادتنه مخصوص بر معبد تأسیس اولنەرق، صلح زماننده قپالی وحرب اثناسنده آچیق طوتیلیردی.

یانی { (Jean) اصلی عبرانیجه (یوحنا) اولان یونانی روملر حضرت یحیی (عم)ه ویردکلری کبی، بواسمله برقاچ عزیزلری دخی اولوب، بونلر «ژان، یوحنا و خریسوستوم» مادەلرنده مذکوردر.

یانی { (Jean) قسطنطینیه روم ایمپراطورلرندن بواسمله سکز کشی کلمشدر:

برنجیسی (زیمیسکیس) لقبیله ملقب اولوب، عسکر یلردن اولدیغی حالده، ٩٦٣ده ایکنجی رومان طرفندن نیکفور فوقاسی قتله مأمور اولدیغی حالده، مرقومی تلف ایتمدکدن بشقه، صندالیٔ حکومته اقعاد، و ٦ سنه صکره ایمپراطوریچه تئوفانه ایله بالاتفاق، مرقومی تلف ایله، صندالیٔ حکومتی ضبط ایتمش؛ و روسلری مغلوب ایدوب، بلغارستانی استرداد، وبعده قدسدن ماعدا فلسطینی استیلا ایتمش؛ وعودت ایدرکن، ٩٧٥ ده کیلیکیەده وفات ایتمشدر.

— ایکنجیسی قومنینوس خاندانیه منسوب اولوب، ١١١٨دن ١١٤٣ تاریخنەدك ایمپراطورلق ایدوب، سلجوقیلر وصربلیلرله محاربه ایتمش، وفرانسزلردن آنطاکیەیی ضبط ایتمکه چالیشمش ایدی.

— اوچنجیسی ١٢٢٢دن ١٢٥٥ تاریخنەدك، قسطنطینیه فرنکلرك النده ایکن، ازنیقده حکومت سورمش؛ وفرانسزلری آسیادن اخراجله، تراکیه وماکدونیەیی استرداد ایدوب، روم ایمپراطورلغنك یکیدن احیاسنی تهیئه ایتمشیدی.

— دردنجیسی (لاسقاریس) لقبیله ملقب اولوب، چوجق ایکن، ١٢٥٩ده ازنیقده صندالیٔ حکومته اقعاد اولندیغی حالده، وصیسی اولان میخائل پالئولوغ کندیسنك کوزلرینه میل چکەرك، صندالیٔ حکومتی ضبط ایتمش؛ وصاحب ترجمه ١٢٨٤ده وفات ایتمشدر.

— بشنجیسی پالئولوغ خاندانیه منسوب اولوب، ١٣٤١دن ١٣٩١ تاریخنەدك حکم سورمش؛ وقعودنده چوجق اولمغله، یانی قانتاقوزن ادارهٔ اموری الینه آلمش اولدیغندن، ابتدا یالکز اسماً ایمپراطورلق ایدوب، ١٣٥٥ده بونك فراغتیله، حکومت سورمکه باشلامش؛ و اواثناده عثمانلیلر بتون تراکیه خطەسنی ضبط ایدوب، کندیسی آوروپادن استمداد ایتمش ایسەده، فائده کورمدیکندن، جنتمکان حضرت خداوندکار غازی حضرتلری ایله عقد معاهدەیه مجبور اولمشیدی.

— آلتنجیسی آنفاً بیان اولنان یانی قانتاقوزندر، که بشنجی یانی پالئولوغك صباوتنده وصیسی اولدیغی حالده، ١٣٤٧ده بو حکمداری کندیسنی حکومته تشریك ایتمکه قاندیرمش؛ وبعده بواشتراکك تولید ایتدیکی فتندن اوصانلغله، ١٣٥٥ده فراغت ایدەرك، برمناستره چکلمشیدی. قسطنطینیەیی محاصره ایدن عثمانلیلره، بلغارلره وجنوزلره قارشی مقاومت ایتمشیدی. شرق ایمپراطورلغنك ١٣٢٠دن اعتباراً ٣٧ سنەلك تاریخنی یازمشدر.

— یدنجیسی پالئولوغ خاندانیه منسوب اولوب، (مانوئل)ك یکنی اولمغله، جنتمکان یلدیرم سلطان بایزید خان حضرتلری قسطنطینیەیی محاصره آلتنه آلمش اولدیغی حالده، ١٣٩٩ده کندیسنی حکومته تشریك ایتمکه عمجەسنی قاندیرمش ایسەده، آنقره وقعەسندن صکره، ١٤٠٢ده مانوئل کندیسنی مدللی‌یه نفی ایتمشیدی.

— سکزنجیسی ینه پالئولوغلردن مانوئلك اوغلی اولوب، ١٤١٩ده پدری طرفندن حکومته تشریك اولنمش؛ و١٤٢٥ده یالکز قالوب، ١٤٤٨ تاریخنەدك حکومت سورمش؛ وعثمانلیلرك مهاجماتنه قارشی فرنکلردن استمداد ایتدیکنده، مقابلنده کلیسالرك توحیدی تکلیفنی آلوب، بودخی فلورانسەده عقد اولنان مجلس مخصوص روحانیده قرارلاشمش ایسەده، تبعەسی رضا ویرمدکلرندن، آنجق جزئی برامداده نائل اولمشیدی.

یانیه { (Yanina) اشقودره ولایتنك جنوب جهتنده استانبولك ٧٠٠ وسلانیكك ٢١٠ کیلومترە غرب جنوبیسنده، همنامی اولان کولك ساحل غربیسنده و ٣٩°٤٧′ عرض شمالی ایله ١٨°٤١′ طول شرقیده، همنامی اولان ولایتك مرکزی بر شهر اولوب، ٣٥٠٠٠ اهالیسی، ٣٠ جامع شریفی، ٦ کلیساسی، ٢ حاورەسی، ٣ تکیەسی، متعدد

مدارسی، برکتبخانه‌سی، براعدادیه وبرابتدائیه ایله برقاچ صبیان مکتبی، روملره مخصوص (زوسیما) اسمیله مکمل بر مکتب اعدادیسیله متعدد صبیان وبرانات مکتبی، اولاخلره مخصوص مکتب رشدیسی، روملرك فقرا ویتیملره مخصوص دارالعجزه‌لریله خسته‌خانه‌سی، اخیراً انشا اولنان بلدیه‌یه عائد بر خسته‌خانه‌سی، کوزل چارشیسی، متعدد خان وحاملری، کولك ایچنه اوزانمش و برخندقله کسلمش برشبه جزیره‌نك اوزرنده تپه‌دلنلی علی پاشادن قالمه مکمل برقلعه‌سی، اطرافنده بعض طوبراق تبیه‌لری، شهرك جوارلرنده باغلریله منبت اراضیسی، دباغخانه‌لری، صرمه‌کشلکه و سراجیه‌یه متعلق معمولاتی ومهمجه تجارتی واردر. یانیه روم ایمپراطورلغنك تدنیسی زمانلرنده اوراده ظهور ایدن برنسلردن (یانی) اسمنده بری طرفندن تأسیس اولنوب، جنتمکان یلدیرم سلطان بایزید خان حضرتلری زماننده صلحاً تسلیم اولنه‌رق، بعده الدن چیقمغله، ٨٣٥ تاریخنده جنتمکان سلطان مراد خان ثانی حضرتلری زماننده قطعیاً فتح اولنمش؛ بعده اوراده تفرد ایتمش اولان تپه دلنلی علی پاشا طرفندن چوق اعمار وتزیین اولنه‌رق، اووقت اهالیسی چوق دها زیاده بولنمشدر.

— یانیه قضاسی همنامی اولان ولایت وسنجاغك وسطنده واقع اولوب، زاغور وقورندوس اسملریله ایکی ناحیه‌سیله برابر ٢٢٣ قریه‌یی حاوی و ٨٧٢٥٦ اهالی ایله مسکوندر. اراضیسی مختلف اولوب، منبت اوه‌لریله مرعالری و بعض اورمانلری واردر. قراسنك اکثر اهالیسی خرستیان اولوب، روم واولاخدن مرکبدر.

یانیه { ولایتی. روم ایلی ولایاتندن اولوب، طوسقه‌لغك نصف جنوبیسنك قسم اعظمندن عبارت و جغرافیای قدیمده (اپیر) دینلن خطه‌یی حاویدر. ٣٨° ٥٦′ ایله ٤١° عرض شمالی و ١٧° ایله تقریباً ١٩° طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ١٨٢٠٠ مربع کیلومتره واهالیسی ٦٥٠٠٠٠ کشیدر. شمالاً اشقودره، شرق شمالی جهتندن مناستر ولایتلریله، شرق جنوبی طرفندن یونان حدودیله، جنوباً نارده کورفزیله، غرب جنوبی جانبندن یونان دکیزیله، غرباً دخی آدریاتیق دکیزیله محدوددر. اراضیسی عارضه‌لی ومختلف اولوب، شرق جهتنده روم ایلینك اك یوکسك جبالندن اولان (پند) سلسله‌سی شمالدن جنوبه ممتد اولدیغی کبی، اونك غربنده دخی (غراموس) طاغی اوزانیور. برات قربنده (تومور) اسمیله برجبل منفرد بولنوب، ولایتك ایچ طرفلرنده زیهشینه، نمرچقه، لونغاره، اولیچقه، سولی وسائر اسملرله بر خیلی طاغلر واردر. بونلرك آره‌لرنده آزچوق کنیش برطاقم اوه‌لر ووادیلر وقسم جنوبینك سواحلنه قریب محللرده بر طاقم کوزل تپه‌لر وشمال غربی جهتنده موزا که نامیله واسع براووه بولنیور. ولایتك بتونی آدریاتیق ویونان دکیزلری مائله‌سنده اولوب، اك بیوك نهرلری (ویوسه) و (سمان) در. برنجیسی ولایتك شرق جنوبی جهتنده پند طاغندن نبعانله، شمال غربی‌یه طوغری آقه‌رق، آولونیه‌نك شمالنده آدریاتیقه دوکیلور. سمان ایسه (دوول) ایله برات نهرندن ونام دیکرله (اوسون) ك برلشمسندن حاصل اولوب، بونلرك ایکیسی ده غراموسدن نبعانله، غرب شمالی‌یه طوغری آقه‌رق، موزاکه اووه‌سنه دوشنجه، برلشه‌رك، غرب جنوبی‌یه طوغری دونر، و ویوسه‌نك شمالنده بحر مذکوره دوکیلور. ایکنجی درجه‌ده دخی یونان حدودینی آیره‌رق نارده کورفزینه دوکیلن (نارده) ایله ینه بو کورفزه منصب اولان (لورروس)، یونان دکیزینه دوکیلن (وو وو Vouvo) و نام دیکرله (ماوروپوتامو) و قورفه بوغازینه منصب اولان (قالاماس) ایله (پیستریچه) و (پالوه) نهرلریدر. ویوسه‌نك تابعلرندن بعضلری ده خیلی بیوك اولوب، اك بیوکلری صاغدن (لنغاریچه) وصولدن (درینو) نهرلریدر. کوللر بینك اك بیوکی یانیه کولی اولوب، موزاکه اووه‌سنده دخی (تربوف) و (لورروس) کوللری بولنیور. سواحلده دکیزله اختلاط ایدر برقاچ کول ویاباتاقلق بولنوب، موزاکه‌ده (قراواستا) سولی وآولونیه، قورفه قارشیسنده بوتربنتو ونام دیکرله (ویواری) و نارده کورفزی ساحلنده (سالاخوره) کوللری بوقبیلدندر. طاغلری قیشین قارله مستور اولوب، مرتفع محللرنده هواسی صغوق ایسه‌ده، آلچق وادیلرله سواحلده هواسی معتدل ولطیف اولوب، قیشین نادراً قار یاغار. طوبراغی

منبتدر. برنجی درجه‌ده مصر و ایکنجی درجه‌ده بغدای، آرپه، یولاف، چاودار و سائر حبوباتله برنج، توتون، آزمقدارده پاموق، کتن وسائر محصولاتی احتیاجات محلیه‌یه کفایت ایتدکدن صکره خیلی مقداری‌ده اخراج اولنور. سواحله قریب محللرنده زیتون کلیتله حاصل اولوب، بعض جهتلری‌ده یبانی زیتون آغاجلریله مستوردر. پروزه جهتنده پورتقال، لیمون، مندلینه وپارغه‌ده پك مقبول آغاج قاوونی حاصل اولور. باغلری‌ده چوق اولوب، خیلی محصول اخراج اولنور. اشجار مثمره‌سی‌ده چوق اولوب، میوه‌لرك انواعی بتیشیر. طوت آغاجلری‌ده چوق اولوب، بعض طرفلرنده ایپك چیقاریلیر. اورمانلری پك چوق دکل ایسه‌ده، کرك کراسته وکرك محروقاتجه احتیاجات محلیه‌یه کفایت ایده‌جك مقداردن زیاده اولوب، اك زیاده چام ومیشه ایله سائر اشجارك انواعی‌ده بولنور. کرك یایله‌لرده وکرك قیشلق محللرنده مرعالری چوق اولوب، قیون وکچی سوریلری چوقدر. اینکلری آز وجنسلری کوچك وعادی اولدیغی کبی، بیکیرلری‌ده موزاکه اووه‌سنده یتشدیریلن کوچك جثه‌لی بر جنسدن عبارتدر. موزاکه جهتنك پك ایری اولان هندیلری واونه‌سی کوزل خروسلری مشهوردر. یانیه کولنك برقاچ جنس بالیغی وعلی الخصوص بیلان بالیغی مشهور اولدیغی کبی، پروزه و بوترینتوده دخی بالیغك انواعی ونفیس بالیق یمورطه‌سی چیقار. معادنه متعلق هنوز هیچ برکونه تحریات وکشفیات اولمیوب، برچوق یرلرنده کوکوردلی، چلیکلی وسائر ترکیباتلی وبعض امراضه نافع ایلیجه‌لر بولنیورسه‌ده، بونلردخی حال طبیعیلرنده بولنیورلر. اهالیسنك ثلثانی مسلم وبرثلثی خرستیان اولوب، مسلمانلرك جمله‌سی آرناؤد اولدیغی کبی، خرستیانلرك‌ده قسم اعظمی بوجنسیته منسوب اولوب، یالکز نفس یانیه سنجاغنده کیلرك بر مقداری اولاخ و رومدر. خرستیان آرناؤدلر کندی لسانلرنده اوقویوب یازمق هوسنه دوشوب، روملق دعواسندن واز کچمکده‌درلر. صنایع محلیه یوکدن شیاق وعبا ایله ولنجه و چوراب وپاموق وایکدن نفیس بزوبرونجك ایله یانیه شهرنده یاپیلان صیرمه وایپك ایشله‌لی آرناؤد اثوابی وچاریق وسائره‌دن عبارت اولوب، پارغه طرفلرنده اسمر برجنس صابون، پك نفیس انفیه، قونیچه جهتنده آرناؤد پنیری دینمکله مشهور برجنس مقبول پنیر، وسائر پنیرلرله ساده یاغ یاپیلیر. کرك ذخیره وکرك حیوانات، دری، یباغی، پلاموط، سوماق وسائره‌دن تریسته وایتالیا ویونانه خیلی اخراجاتی اولوب، ادخالاتنه غالبدر. ولایتك رسومات ودیون عمومیه ورثیدن ماعدا، واردات سنویه‌سی ۳۰۰۰۰۰ و مصارف محلیه‌سی ۸۰۰۰۰ لیرا راده‌لرنده‌در. ولایت بروجه‌آتی ٤ سنجاغه منقسم اولوب، ۱۹ قضا، ۶۰ ناحیه و۱۵۹۷ قریه‌یی حاویدر:

سنجاق	قضا	ناحیه	مقدار قرا
یانیه	یانیه	زاغور قورندوس	۲۲۳
	لسقویك	•	٤۹
	قولیچه	•	۳٤
	مجوه	•	۳
	آیدونات	•	٦۲
	فیلات	•	٦۸
پروزه	پروزه	•	۳٦
	لوروس	جرنیك	٦۸
	مارغلیج	پارغه فنار	۷۱
ارکری	ارکری	•	٦٤
	دلوینه	سراندوز	۹۲
	پوغون	•	۳۸
	پرمدی	فراشر	۹۹
	تپه دلن	•	٦۳
	قورولش	خیماره	۲۲
برات	برات	ملقامره	۲۱۸
	آولونیه	•	۷۱
	لوشنه	فیر	۲۱۵
	غوستهقه (اسقراپار)		۱۰۱

یانیه سنجاغی. همنامی اولان ولایتك مرکز سنجاغی اولوب، شرق جنوبی طرفندن یونان حدودیله، شرق شمالی جهتندن مناستر ولایتیله، غرب شمالی طرفندن ارکری سنجاغیله، غرباً یونان دکیزیله، جنوباً دخی پروزه سنجاغیله محدوددر. یوقاریکی جدولدن آکلاشلدیغی اوزره، ٦ قضا و۲ ناحیه‌دن مرکب اولوب، ٤۳۹ قریه‌یی حاوی و ۱٦٦٦۹۱ اهالی ایله مسکوندر. یالکز نفس یانیه قضاسیله مجوه و قونیچه قراسنك اهالیسی اسلام و اولاخ و روم و دیکر اوچ قضانك اهالیسی کاملاً آرناؤد واکثریت اوزره اسلامدر.

[سائر احوالیچون ماده‌ٔ آنقره‌یه وهر قضانك اسمنه مراجعت بیوریله.]

یانیه کولی { روم ایلیده همنامی اولان ولایتده‌ویانیه‌شهرینك‌اوکنده بركول اولوب، شهرك شرق جنوبی جهتنده جنوب شرقیدن شمال غربی‌یه بویی ٨ واك كنیش یرنده اكی ٤ كیلومتره‌در. قیشین صولری آرتدقجه‌شماله طوغری اوزانوب، طار بر قویروق پیدا ایدر،كه بوده اوجنده كنیشلیه‌رك، اورادن تحت‌الارض بر یولی‌اولوب، ولچیشته‌ده ویا دلوینه قربنده یردن‌یره یردلیكدن چیقان‌نهرك بوصودن اولدیغی مظنوندر. كذلك جنوب طرفندن بویله تحت‌الارض بر یولی اولوب، تسالیایه چیقدیغی‌ده ظن اولنمشدر. وسطی عمقی ١٠ متره اولوب، سطحنك حذای بحردن ارتفاعی ٥٢٠ متره‌در. شرق‌طرفنده میچكل‌طاغنك صرب وچیلاق اتكلری بولنوب، سائر طرفلردن سواحلی‌اووه اولمغله، خندقلرله اروا اولنه‌رق، سبزه باغچه‌لرینه تحویل اولنمشدر. كولك ایچنده كیرمش اولان یانیه قلعه‌سنك قارشیسنده محیط دائره‌سی ٣ كیلومتره اولان طاشلق برآطه اولوب، ساحل‌شرقیسنده اهالیسی كاملاً قایقچی وبالیقچی اولان بر قریه وتپه‌دلنلی علی پاشانك اوراده محلی سیر ایتدیرلن بر مناستر واردر. بونك قارشیسنده ساحلده سازلرك آره‌سنده كولك صویی آلتنده پك صفوق وخوشگوار برصو نبعان ایتمكله، یازین اوراسی و آطه تنزهگاه اتخاذ اولنور. بعض شدتلی قیشلرده كولك صویی طونوب، اوستندن یول اولور.

یاوز { جنتمكان سلطان سلیم خان اول حضرتلرینه وصدوردن علی پاشایه لقب اولمشدر. [«سلیم خان اول» و «علی پاشا» (یاوز —)» ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

یایلاق آباد { یالوه‌نك و یالوه حاملرینك اسكی اسمیدر.

یبان آباد { آنقره ولایت وسنجاغنده و ولاینك منتهای شمالنده برقضا اولوب، شرقاً وشمالاً قسطمونی ولایتیله، غرباً بكبازاری وایاس، جنوباً زیر، جنوب‌شرقی‌طرفندن دخی چبوق آباد قضالریله محدوددر. مركزی ٦٦٠ اهالیسی اولان شوربا قریه‌سی اولوب، قضا ١٧٥ قریه‌دن مركب و، جمله‌سی مسلم اولمق اوزره، ٤٨٢٥٠ اهالی ایله مسكوندر. اراضیسنك برثلثی مزروع اولوب، باشلیجه محصولاتی: بغدای، آرپه، چاودار، بولاف، پرنج، مصر، مرجمك، نخود، آفیون وسائره ایله میوه وسبزه‌لرك انواعندن عبارتدر. حیوانات اهلیه‌دن اك چوق بولنانی تفنك چكیسیدر. اورمانلری چوق اولوب، كراسته‌یه الویریشلی آغاجلری واردر. صقاریه‌یه منصب اولمق اوزره برقاچ چایی، ٣ كولی وبرقاچ ایلیجه‌سی واردر. قضانك برقاچ یرنده بازار وپنایر قوریلور. درون قضاده ١٣٠ جامع، ١٥ مسجد، ٨ مدرسه، ١ رشدیه، ١ ابتدائیه، ١٥٠ صبیان مكتبی، ٧٢ دكان، ٣ كوپری و ١٩٠ دكرمن موجوددر.

یبرود { شامده حمص‌ایله بعلبك آره‌سنده بر قصبه اولوب، برك ایچنه باتان پك صفوق برصو بیله وبعض مشاهیرعلمانك مسقط رأسی بولنمغله مشهورایدی. جمله‌ٔ منسوبیننده بری ابوالفرج جورجس بن یوحنا ایدی. [«جورجس بن یوحنا» ماده‌سنه مراجعت.]

یتیم { اونجی قرن هجری‌عثمانلی شعراسندن اولوب، اسمی علیدر، واستانبوللیدر. پدری‌طورونه‌جی باشی اولوب، كندیسی دخی‌یكیچری اوجاغنه ملسوب ایكن، بعض مشایخه انابت ایده‌رك، ایشدن چكلمش؛ و اهل وعیال صاحبی اولوب، ضرورتده قالمغله، بر وظیفه طلبیچون بر رساله‌ٔ منظومه یازه‌رق، جنتمكان قانونی سلطان سلیمان خان حضرتلرینه تقدیم ایتمش ایسه‌ده، سفر هنگامی اولمغله، مطلوبی اسعاف اولنه‌میه‌رق، محروم قالمش ایدی. برآره‌لق دونمای همایونه الحاق، وقپودان دریا سید علی چلبی طرفندن مشارالیهك فتوحات بحریه‌سنی سلك نظمه چكمكه مشارالیه طرفندن مأمور اولمش ایسه‌ده، اونك وقوع وفاتیله بومنظومه‌سی ناتمام قالمشدر. مثنویلری ساده وسلیسدر. شو قطعه‌ٔ مشهوره جمله‌ٔ اشعارندندر:

صویی برداقده دیشلر كبی كاغدده
یزدن اول بوجهان سیرین ایدن اهل‌وقوف
عالم بری قویوب بحر هواسنده یلن
بو علی ایسه دخی عقلنه ادراكنه یوف

— فرس شعراسندن دخی ایكی كشینك مخلصی اولوب، بری همدانلی ودیكری لاهورلیدر.

يَثرِب { مدينهٔ منوره‌نك اسم اصليسى او. لوب، بعد الهجره سيد الانبيا
افندمز حضرتلرى جانب نبوتپنآبلرندن (طيبه) تسميه بيورلمش؛ وآنجق (مدينة النبي) ديمكله شهرت بولوب، بعده اختصار طريقيله (مدينه) دينه‌رك، بواسم عام بو بلدهٔ مباركه‌يه علم اولمشدر. [«مدينه» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

يَحموم { مصرده قاهره‌نك شرق طرفنده بولنان طاغلرك بيرينه ويريلن اسم
اولوب، جمله‌سنه جمع صيغه‌سيله (يحاميم) اطلاق اولنور.

يحيي { (بن زكريا بن ازن) متأخرين انبيادن اولوب، والده‌سى (اليسام)
كه بين النصارى (اليسابت) ديمكله معروفه‌در، حضرت مريم (عليها السلام) ك عمزاده‌لرى ايدى. پدرى حضرت زكريا (عليه السلام) حضرت داود (عليه السلام) ك نسلندن ايدى. حضرت زكريا وزوجه‌سى خيلى ياشلى اولدقلرى حالده، اولادلرى اولمامغله، نبى مشاراليه اولادى اولديغنى آرزو ايدنجه، بحكمته تعالى او ياشده زوجه‌سى حامل قالوب، حضرت يحيي دنيايه كلمش؛ وتا طفوليتندن زهد وتقوى ايله زمرهٔ صالحينه داخل اولوب، اكثريا عبادت و وحدت و مراقبه ايچون صحرالره چكيله‌رك، بيوك بر رياضتله ياشامغه باشلامشيدى. شهره دخولنده وعظ ونصيحتله خلقى طريق حقه دعوتدن كرى طورماز؛ وتوراتده خبر ويريلن مسيحك ورودينى خبر ويروب، حضرت عيسى (عليه السلام) ى تصديق ايدردى. فلسطين حكمدارى بولنان وجوريله مشهور اولان هرود شريعت موسى (عليه السلام) ده نكاحى دوشمين يقين اقرباسندن برقاريى تزوجه قالقيشديغنده، حضرت يحيي (عليه السلام) شريعتى التزام ايله، بونك تحريمندن بحث ايده‌رك، شدتلى لسان قوللانديغندن، هرود مرقومه‌نك ابراميله نبى مشار اليهى ٣٠ ياشلرنده ايكن وحضرت عيسى (عليه السلام) ك رفعندن صكره‌جه شهيد ايتمشدر. حضرت عيسايى اردن نهرنده تعميد ايتديكى مناسبتله خرستيانلرجه «معمد» ديمكله مشهوردر. قدسده سبطيه‌ده مدفون اولوب، رأس مباركلرى دمشقده جامع اميه داخلنده و بر الىده بيروتده مدفون اولديغى مروى اولمغله، زيارتكاه مقاملرى واردر.

يحيي { (شاه — بن مظفرشاه بن اميرمبارز الدين بن مظفر) فارسده حكومت
سورن آل مظفرك دردنجيسى اولوب، عمى شاه شجاعك زماننده يزد واليسى اولديغى حالده، ٧٨٦ تاريخنده وفات ايدن عمى مشاراليهك وصيتيله اوغلى سلطان زين العابدين فارسده، وصاحب ترجمه يزدده مستقلاً حاكم اولمشيدى. ٧٩٠ ده تيمورلنك كنديسنه فارسى دخى ويرمش ايسه‌ده، متعاقباً شستر حاكمى بولنان كوچك برادرى شاه منصور اوزرينه عسكر سوق ايتدكده، مقابله ايتميه‌رك، ينه يزده چكلمش؛ و ٧٩٥ ده تيمور ثانياً كلوب فارسى قطعياً ضبط ايتديكنده، عموم آل مظفر صره‌سنده صاحب ترجمه‌يى دخى تلف ايتمشدى.

يحيي { (اميرخواجه —) سربدارانك بدنجيسى اولوب، ٧٥٣ ده خواجه على شمس.
الدينك تلفى اوزرينه، موقع اقتداره كله‌رك درت سنه حكومت سوردكدن صكره، قاينى علاء الدوله طرفندن تلف اولنمشدر. غدار وانسانيتسز برآدم اولوب، طغا تيمورخانله صلح ايتمش ايكن، كنديسنى حيله ايله دوزاغه چكوب، تلف ايتمشيدى.

يحيي { (ابوزكريا) موحدين دولتى امراسندن اولوب، بونلر طرفندن افريقيه‌ده
والى اولديغى حالده، ملوك موحدينك قوتى زائل اولوب، كندى حاللريله مشغول اولدقلرى صره‌ده صاحب ترجمه دخى اعلان استقلال ايله، كافهٔ تبعه‌سنك امور ومصالحنى رؤيت، محكمه‌لرك حكم وقرارلرينى بالذات تفتيش، جملهٔ شكايات ومعروضاتى استماع، كيجه‌لرى تبديل كزه‌رك، احوال اهاليه كسب وقوف، مستحق اولان فقرا ومحتاجينه توزيع ارزاق، علما وحكما واطبا وارباب هنرى حمايه، وبونلرله عقد مجلس مذاكره ايدردى؛ ومع هذا عبادت واكلنجه‌يه مخصوص ومعين ساعتلرى دخى وار ايدى. حقنده بك چوق نوادر منقولدر. (معموده) نام بر برقبائلندن ايدى. خيلى وقت حكم سوروب، تبعه‌سنك ادعيه وشكرانه مظهر اولمش؛ و ٦٤٧ تاريخنده وفات ايتمشدر.

يحيي { فرس شعراسندن برقاچ كشينك اسمى اولوب اكثر معروفلرى (يحياى نيشابورى)

در، که شاهرخ میرزا زماننده یاشایوب، «شبستان خیال»، «دهنامه»، «اسرار» و «خمار» عنوانلریله منظومه‌لری واردر. ۸۰۲ ده وفات ایتمشدر. — ۹۰۱ده وفات ایدن (یحیای قزوینی) دخی سلاطین وعلما وسائر مشاهیرك ولادت ووفاتی تواریخنی جامع «لب‌التواریخ» عنوانلی کتابك صاحبیدر. ۱۰٦٤ده وفات ایدن (یحیای کاشی) هندستانه عزیمتله، شاهجهانك تقدیرینه مظهراولوب، حافظ‌کتبی اولمشدی. — دیکرلرینك بری کیلانی، بری لاری، بری لاهوری وسائره‌در.

یحیي افندی { (زکریا زاده —) جنتمکان سلطان عثمان خان ثانی و مصطفی خان اول و مراد خان رابع حضرتلری دورلرنده اوچ دفعه مسند مشیخت اسلامیه‌یه کچمش علمادن وقرن حادی عشر شعراسندن اولوب، ۱۰۰۰ تاریخنده شیخ‌الاسلام ایکن ارتحال ایدن آنقره‌لی زکریا افندینك اوغلیدر. درسعادتده دنیایه کلوب تحصیل علوم ایتدکدن صکره، طریق قضایه سلوك ایله، حلب، شام وادرنه ملاسی و۱۰۱۲ ده استانبول قاضیسی وچوق کچمه‌دن آناطولی وروم ایکی قاضیعسکری اولمش؛ وجنتمکان سلطان عثمان خان حضرتلری وقعه‌سنده ۱۰۳۱ده مقام فتوایه نصب ایدلمش ایدی. برسنه ایله بش آی امور فتوایی کمال درایت وحقانیتله اداره ایتدکدن صکره، صدر اعظم کمانکش علی پاشانك خلاف واقع عرضی اوزرینه، ۱۰۳۲ده جنتمکان سلطان مراد خان رابع دورنده عزل اولنه‌رق، ۱۰۳٤ده ثانیاً مقام فتوایه عودت ایتمش؛ وبودفعه دخی یدی سنه‌یه قریب مدت بومقام عالیده قالدقدن صکره، ۱۰٤۰ده متقاعد اولوب، ۱۰٤۳ ده خلفی اخی زاده حسین افندینك شهادتی اوزرینه؛ ثالثاً مفتیٔ انام اولوب، بودفعه دخی اون سنه ایله بش آی اداره‌ٔ امور شرعیه ایتدکدن، ومعیت حضرت پادشاهیده روان وبغداد سفرلرنده بولندقدن صکره، ۱۰۵۳ده ارتحال ایدوب، پدری تربه‌سنه دفن اولنمشدر. خانه‌سی اوکنده برمدرسه بنا ایتمشیدی. محسن قیصرینك فرائض منظومه‌سنه شرحی و برخیلی اشعار رائقه‌سی واردر. شومطلع جمله‌ٔ اشعارندندر:

کوکل اوصر لیعه دمدرکه یار غمخوارین
اولورسه لطف‌الهی کورور بوکون یارین

—[«منقاری زاده» ماده‌سنده مراجعت.]

یحیي البرمکی { [«برمکیلر» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

یحیي بك { اوننجی قرن هجری عثمانلی شعراسنك اك کزیده‌لرندن اولوب، آرناوددر. دوشرمه طائفه‌سندن اولوب، یکیچری اوجاغنه دخول ایله، بعده تولیت سمتنه کچه‌رك، زعامتله قناعت ایتمشیدی. صاحب سیف وقلم وقناعت وحسن اخلاق صاحبی ایدی. ۹۹۰ تاریخنده وطننده وفات ایتمشدر. «کنجینهٔ راز»، «شاه‌وکدا»، «کلشن‌انوار»، «یوسف‌وزلیخا» و «اصولنامه» عنوانلریله بش منظومه‌دن مرکب خمسه‌سی وقصائد وغزلیاتی حاوی دیوانی واردر. اشعاری میاننده بعض کوزل سوزلره تصادف اولنور. شو بیت جمله‌ٔ اشعارندندر:

صید ایتمك ایچون اول ملکی ایدوب اهتمام
آهم فلککلر اوزره قورار حلقه حلقه دام

یحیي بن احمد الحلی { امامیه مشاهیر فقهاسندن اولوب، ٦٧۹ ده وفات ایتمش؛ «جامع‌الشرایع» و «مدخل در اصول فقه» عنوانلریله ایکی معتبر تألیف براقمشدر.

یحیي بن اکثم { (ابومحمد — التمیمی الاسدی المروزی) اعاظم فقها وادبادن واصحاب جناب شافعیدن اولوب، فقهده و سائر علومده‌کی وسعت معلوماتی حسبیله مأمون خلیفه‌نك عندنده قدر واعتباری پك عالی ایدی. خلیفهٔ مشارالیه کندیسنی قاضی‌القضاة تعیین ایتمش اولمغله، کافهٔ امرا ورجال دولت کندیسنه طانیشه‌رق، رأیني استئصاله مجبور ایدیلر. بعده متوکل زماننده عزل، واموالی مصادره اولنه‌رق، ایفای حج ایچون، مکهٔ مکرمه‌یه عزیمتله، عودتنده ۲٤۲ تاریخنده مدینهٔ منوره قربنده (ربذه) قریه‌سنده وفات ایتمشدر. حقنده پك چوق نوادر وبعض ذمائم اخلاق منقول اولوب، و بر طاقم اشعاری روایت ایدیلن بوحصلت ذمیمه‌سنه دلالت ایدیور.

یحیي بن عدی { (ابو زکریا —) مشاهیر حکما واطبادن اولوب، منطقده وسائر علومده دخی یدطولی صاحبی ایدی. یعقوبیه

مذهبنه تابع نصارادن اولوب، حکیم شهیر فارابیدن و (ابوبشر متی) دن اخذ وتحصیل علوم ایتمشیدی. باشلیجه تألیفاتی : « تفسیر کتاب طوبیقا لارسطو. طالیس » ، « مقالة فی البحوث الاربعة » ، « مقالة فی سیاسة النفس » ، « مقالة فی ابنیة صناعة المنطق وماهیتها » ، « مقالة فی المطالب الخمسة للرؤس الثمانیة » ، « کتاب فی منافع الباه ومضاره وجهة استعماله بحسب اقتداح الشریف ابی طالب ناصر بن اسماعیل صاحب السلطان المقیم فی القسطنطینیة ». حسن خطلی ده اولوب، پك چوق کتب نادره وتفسیر طبریدن ایکی نسخه وکتب متکلمیندن پك چوق آثار استنساخ ایتمش؛ وبرکونده بوز یاپراق یازارایمش! سریانیجه دن عربی یه برچوق کتابلر دخی ترجمه ایتمشیدی.

یحیی بن عمر { ملثمین یعنی مرابطین دولتنك برنجی حکمداری اولوب ،

قبائل بربردن برینه منسوب اولدیغی حالده، صاحب خروج و دعوت اولان عبدالله بن یاسینك مریدا. نندن اولمغله، مومی الیه طرفندن بونك قیادتیله عسکر ترتیب اولنه رق، ٤٤٠ تاریخندن ٤٤٧ تاریخنه دك قیادت وامارت ایتدکدن صکره ، تاریخ مذکورده وفات ایدوب، برادری ابوبکر برینه کچمش؛ وبوده نصراسلام ایچون صحرای کبیر وسودانه صوقیلوب، بردها ظهور ایتمدیکندن ، مغربده وکیل براقمش اولدیغی عم زاده سی یوسف بن تاشفین اصل دولت تشکیلیله اجرای حکومته نائل اولمشدر . مع هذا برنجیلری یحیی بن عمر صاییلیور.

یحیی بن معاذ { (ابو زکریا) کبار مشایخ و واعظیندن اولوب، (ری)

لی ایدی ؛ ونیشاپورده وعظ ونصیحت و ارشادله مشغول اولدیغی حالده، ٢٥٨ ده وفات ایتمشدر. تقوی ونصیحته دائر برچوق اقوال حکیمانه سی مشهوردر .

یحیی بن معین { (ابوزکریا — المرالبغدا. دی) ائمۀ محدثیندن اولوب،

امام شافعی حضرتلرندن وسائر مشاهیردن روایت ایتدیکی کبی ، کندیسندن دخی صحیحین صاحبلری بخاری ومسلم حضراتی روایت ایتمشلردر . امام حنبل ایله دخی صحبتی و برلکده حدیثله اشتغاللری وار ایدی . روایتده پك موثوق اولوب، نقل ایتدیکی

بیکلرجه احادیث شریفه دن هیچ برینك صحتنه شبهه اولنمیور. ٢٣٣ تاریخنده حجدن عودتنده مدینۀ منوره ده ارتحال ایتمشدر . انبار قربنده (تقیای) قریه سندن ایدی .

یحیی بن یحیی { (ابومحمد — بن وسلاس اللیثی) اعاظم فقهاء مالکیه .

دن واندلسك کبار علماسندن اولوب، عن اصل (مصموده) نام بربر قبیله سندن ایدی . قرطبه ده طوغوب ، اوراده تحصیل علوم ایتدکدن صکره، شرقه رحلتله ، امام مالك حضرتلرندن « موطا » یی استماع ایتدکدن صکره، مکه و مدینه ومصرده اصحاب مالکدن وسفیان بن عیینه وسائر ائمۀ فقهدن استفاده ایله، وطننه عودت ایدوب، اورا علماسنك رئیسی اولمش؛ وسلاطین وامرا نزدنده قدرواعتباری پك عالی اولوب، موطایی اك اول مغربده تدریس ایدن و مذهب مالکینك انتشارینه سبب اولان بوذاتدر . ملوك امویه دن عبدالرحمن بن حکمك زماننی عدل و حقانیتیله تنویر ایدوب ، ٢٣٤ تاریخنده وفات ایتمش ؛ و قرطبه خارجنده دفن اولنمش ایدی .

یحیی بن یعمر { (ابو سلیمان — العدوانی الوشقی) قدمای اباذن وتا.

بعیندن اولوب، عبدالله بن عمر وعبدالله بن عباس (رضی الله عنهما) ایله کورشمشیدی. نحوی موجدی اولان ابوالاسوددن اخذ ایدوب، عربیده زمانك افصحی ایدی. حجاج بن یوسف ایله نحو وقرائت حقنده بعض منازعه لری وقوع بولمشدر . شیعیلرك معتدللرندن اولوب، بوندن طولایی دخی حجاجك عتابنه دوچار اوله رق، خراسانه نفی، واورا والیسی یزید بن المهلب طرفندن قاضیلقده استخدام، وبعده نبیذ شربنی اعترافندن طولایی عزل اولنمش ؛ و ١٢٩ ده وفات ایتمشدر . مسقط رأسی و ملجئی بصره در.

یحیی المستعلی { (بن محمد الناصر) مغربده حکومت سورن موحدینك

سکزنجی حکمداری اولوب، ٦٢١ تاریخنده عبدالله العادله خلف اوله رق، یالکز بر سنه حکومت سورمشدر .

يحيى النحوى { (الاسكندرانى) يونان قديمك اسكندريه‌ده يتيشن حكماسنك اك مؤخرلرندن اولوب، دور اسلامه يتيشمش، وفاتح مصر عمرو بن العاصك حرمت والتفاتنه مظهر اولمشيدى. يونانيلرجه و آوروپاجه يوآنيس فيلوپونوس (ژان فيلوپون Jean Philopon) اسميله معروفدر. اووقتك بتون علماسى كبى لسان يونانينك نحو وفصاحتيله مشغول اولوب، مع هذا طب، منطق، فلسفه، حكمت، علوم رياضيه و سائره ايله دخى اوغراشه‌رق، آرسطونك وسائر حكماء سالفه‌نك برچوق تأليفاتنى شرح وتحشيه ايتمشيدى. همان كافهٔ تأليفاتى عربى‌يه مترجم اولوب، ابن ابى اصيبعه‌نك طبقات الاطباسنده تعدادلرى برقاچ صحيفه ضبط ايديور. كنديسى رؤساء روحانيه‌دن اولديغى حالده، تثليثه قائل اولميوب، كنديسنه مخصوص براعتقاد پيدا ايتمشيدى. بوندن طولايى محكوم اولمش ايسه‌ده، مجرد علم وفضلنه اولان احتياج عمومى‌يه بناءً، اوحكم اجرا اولنميوب، مجازات گورمه‌مشيدى. ٦٦٠ تاريخ ميلاديسنده وفات ايتمشدر. بعض آثارى آوروپاده طبع اولنمشدر.

يحيى النديم { [(ابن المنجم) ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

يربعام { (Yeroboam) حضرت سليمان (عليه السلام) ك رجالندن اولوب، نبى مشار اليه قارشى اسباطدن بعضلرينى قالديرمغه چاليشدقدن صكره، مصره قاچمشيدى. رحبعم بن سليمان زماننده يهودا وبنيامين سبطلرندن ماعداسنى كندى طرفنه چكه‌رك، ميلاددن ٩٦٢ سنه اول نابلسده رأس حكومته چكمش؛ وآلتوندن ايكى بوزاغى يابديروب، خلقى بونلرك عبادتنه اجبار ايتمش ايدى. بركون بونلره عبادت وقربانلر ذبح ايتمكده ايكن، علماء بنى اسرائيلدن برذات كنديسنه نصح وپند ايله بوكفردن وازگچمسنى اخطار ايتديكندن، توقيفنى امر ايتمك اوزره، الينى قالديرديغنده، الى قوروپوب، اويله‌جه قالمش.

يرموك { شامده‌نهر اردنه واورادن بحر لوطه منتهى بروادى اولوب، حضرت ابابكر صديق (رضى الله عنه) افندمز زماننده اوراده وقوع بولان بيوك برغزا ايله مشهوردر. ابوعبيده بن الجراح، يزيد بن ابى سفيان، شرحبيل بن حسنه وعمرو بن العاص برر سريه‌يه قوماندە ايتدكلرى حالده، روملرك عسكر مسلمينك برقاچ مثلى مقدارنده اولان بيوك براوردوسنه مقاومت ايتمكده ايديلر. خالد بن وليد حضرتلرى دخى عمومنه قوماندان اولوب، غيرت ايتمكده‌لر ايكن، حضرت ابابكرالفاروق (رضى الله عنه) افندمزك ارتحاليله حضرت عمر (رضى الله عنه) افندمزك وقوع خلافتى وخالد بن وليدك عزليله ابو عبيده‌نك عموم قوماندانلغنه نصبى خبرينى گتيرن بريد مخصوص واصل اولمش ايسه‌ده، حضرت خالد (رضى الله عنه) بوخبرى كتم واخفا ايله، حربه دوام ايدوب، روملرى كلياً منهزم وپريشان ايتدكدن صكره، ابوعبيده حضرتلرينك يانه گيده‌رك، باش قوماندانلغنى تبريك ايلمشيدى. يرموك غزاسى فتوح الشامك فاتحه‌سيدر.

يره پتره { كريدك لاشيد سنجاغنده وساحل جنوبيسنده قضا مركزى برقصبه اولوب، قضاسى ١٦ قريه‌دن مركبدر.

يريم { يمنك صنعا سنجاغنده وصنعانك ٢٥ ساعت جنوب غربيسنده قضا مركزى برقصبه اولوب، ٦٠٠٠ قدر اهاليسى، سورى، ٤ جامعى، ١٢٠٠ دكانى، ٣ خانى، برباغچه‌سى، برحمامى وجنوبنده (عين اليريم) اسميله واديسى مسيره اتخاذ اولنان برصويى واردر.

— يريم قضاسى شمال شرقى طرفندن ذمار، جنوب شرقى جهتندن رداع، جنوب غربى جانبندن اب، غرب شمالى جهتندن دخى عدين قضالريله محدود اولوب، صولرى عدن كورفزينه دوكيلن داخلى مائله‌ده واقعدر. اراضيسى مرتفع وعارضه‌لى اولوب، هواسى معتدل ومياه جاريه‌سى چوق اولمغله، طوپراغى منبت اولوب، بغداى، آرپه، دوره وسائر حبوباتله قهوه وسائره حاصل اولور. حيوانات اهليه ووحشيه‌سى ده چوق اولوب، جنس آتلرى واهاليده قيصراق بسليوب، طاى يتيشديرمك مراق واردر. وقتيله يمنك مركزى بولنمش اولان (ظفار) شهرينك خرابه‌لرى بوقضا داخلنده ويريم قصبه‌سنك ٢ ساعت جنوبنده بولنيور. قضا ١٩٠ قريه‌دن مركب اولوب، ٣٩٥٠٠ اهالى ايله مسكوندر.

يزد { ايرانك فارس ايله عراق عجم وكرمان خطه‌لرى آره‌سنده اصفهانك ٢٣٠

کیلومتره شرق جنوبیسنده، شیرازك ٢٩٠ کیلومتره
شمال شرقیسنده وکرمانك ٣٢٥ کیلومتره غرب
شمالیسنده وشیرکوه اتکنده واقع برشهر اولوب،
٤٠٠٠٠ اهالیسی، اصفهان ومشهد وکرمانله ایشلك
تجارتی، صیرمه‌لی ایپك وپاموق ویوك منسوجاتی،
دوه توبندن شاللری، قلیج وسائر اسلحهٔ جارحه‌سی
وسائر معمولاتی واردر. وقتیله چوق دها معمور
ودها بیوك اولوب، شمدی برقسمی خرابدر. اهالینك
برمقداری کبر یعنی زردشتیدر. تفت دینلن تپه‌لرنده
باغلری چوق واوزومیله سائر میوه‌لری پك لذیذدر.
هواسی صیجاغه مائل اولوب، اوستنده‌کی طاغدن
اینن صولر جداول واسطه‌سیله اداره اولنه‌رق، سقی
اراضیده قوللانیلیر.

یزدجرد { (یاخود یزدکرد) ایرانك ساسانیان ملوکندن اوچ کشینك اسمیدر:
برنجیسی ملوك مذکوره‌نك اون اوچنجیسی اولوب،
دردنجی بهرامك اوغلیدر. میلادك ٣٩٩ تاریخندن
٤٢٠ تاریخنه‌دك ٢١ سنه حکومت سوروب، غدار
وبدکردار برآدم ایدی. خرستیانلغی تصاحب ایده‌رك،
زردشتیلری دلگیر ایتمشیدی. نهایت برآتك تکمه‌
سندن وفات ایتمشدر. — ایکنجیسی ملوك مذکوره‌نك
اون بشنجیسی اولوب، ٤٤٠ دن ٤٥٧ تاریخ میلا-
دیسنه‌دك حکم سورمش؛ وخرستیانلغك رفعیله
دین زردشتك نشری مقصدیله قافقاسیه اقوامیله محاربه
ایدوب، او صره‌ده ارمنیلر عصیانه جرأت ایتمش
ایسه‌ده، ینه رام ایتمشیدی. بیوك اوغلی فیروزی
سیستانه والی ایدوب، کوچك اولان هرمزی ولی
عهد ایتمشیدی. بوکا (یزدجرد اثیم) دیرلر. —
اوچنجیسی ساسانیانك یکرمی طقوزنجی وصوك
حکمداری اولوب، خسرو پرویزك توروندر.
٦٣٢ تاریخ میلادیسنده فرخ زاده خلف اولوب،
داخل مملکتده اسایشی اعاده ایتمش؛ وعرب اهل
اسلامی طرفندن واقع اولان تجاوزاته ابتدا (رستم)
اسمنده برسردارینك جسارتیله مقاومت ایده‌بیلمش
ایسه‌ده، بعده حضرت عمر (رضی الله عنه) افندمزك
سعد ابن ابی وقاص (رضی الله عنه) ك قیادتیله غزایه
مأمور بیوردیغی عساکر مسلمینك شدتلی مهاجماتنه
تاب آور مقاومت اوله‌میوب، قادسیه ایله نهاوند
محاربهٔ قطعیه‌لرینی غائب ایتدکدن صکره، جانی
قورتارمق اوزره، فرار واختفا ایتمش ایسه‌ده،
بردکرمنده بولنوب، قتل اولنمشدی. یکرمی سنه
حکومت سوروب، بونك سقوطیله ایران استقلال
وحکومتنی للابد فوت ایدوب، خلافت اسلامیه‌یه
الحاق اولنمش؛ وبعده گاه بیوك دولتلرك برجزئی
وگاه دول متعددهٔ صغیره‌یه منقسم بولنه‌رق اکثریا
ترکلرك وسائر اقوامك تحت حکمنده بولنمشدر.
یزدجرد ثالثك قعودی بروقت ایرانیلرجه مبدأ تاریخ
اتخاذ اولنمشدی.

یزو { (Yéso) جاپونیه‌یی ترکیب ایدن دورت بیوك جزیره‌نك بری واك شمالیسی
اولوب، بونلرك اك بیوکی اولان وجنوبنده بولنان
(نیپون) جزیره‌سندن (جوغار) بوغازیله آیرلمشدر.
غرب جنوبی کوشه‌سنده مذکور جزیره‌یه طوغری
ممتد (اوشیما) اسمیله اوزون ومعوج برشبه جزیره‌سی
اولدیغی کبی، شمال غربی کوشه‌سی‌ده روسیه‌نك
(ساخالین) جزیرهٔ طویله‌سنه، وشمال شرقی
کوشه‌سی‌ده جاپونیه‌نك (قوریله) نامیله براووننك
تشکیل ایدن جزایر مجتمعه‌سنه طوغری اوزانیور.
بویی ٥٦٠ واکی ٤٥٠ کیلومتره اولوب، ملحقی
اولان مذکور قوریله جزایر صغیره‌سیله برابر مساحهٔ
سطحیه‌سی ٦٠٩٥ مربع کیلومتره واهالیسی ٤٢٢٣٠٠
کشیدر، که بهر مربع کیلومتره باشنه ٥ کشی دوشوب،
جاپونیه‌نك سائر طرفلرینه نسبةً پك آز مسکوندر.
٤١°٢٠′ ایله ٤٥°٣٠′ عرض شمالی آره‌لرنده
ممتد اولوب، عرضاً اقالیم بارده‌دن اولدیغی کبی،
اراضیسی‌ده یوکسك اولوب، قاره مستور طاغلری
اولدیغندن، هواسی صغوق واراضیسی زراعته غیر
مساعد اوله‌رق، اکثر طرفلری خالیدر. اك مسکون
ومعمور یری مذکور اوشیما شبه جزیره‌سی اولوب،
اك بیوك شهری اولان (هاقوداته) در، که ٦٦٣٣٣
اهالیسی واردر. برقاچ برکانی‌ده واردر.
سواحلی یوکسك وقیالقدر. انهاری پك چوق
ایسه‌ده، اکثری قیصه اولوب، اك اوزونلری
ساحل شرقی وغربیسنه دوکیلن (توقاچی) و(ایسهاری)
ایله شمال غربی کوشه‌سنده منصب اولان (تسیهو)
نهرلریدر. مذکور قوریله جزایریله برابر جاپونیه‌نك
منقسم بولندیغی ٦ ایالتك برینی تشکیل ایدیور.

یزید { بنی امیه ملوکندن اوچ کشینك اسمیدر:

برنجیسی سلالهٔ مذکورهنك ایکنجیسی وبانیٔ حکومت اولان معاویه بن ابی سفیانك اوغلی اولوب، ٢٦ نجی سال هجریده طوغمش؛ و ٦٠ تاریخنده معاویهنك وفاتی اوزرینه ، دمشق شامده مقام حکومته قعود ایتمشدر . زمان حکومتنده جریان ایدن وقوعات مؤثره تواریخ و سیرده مسطور اولدیغندن بوراده تفصیلنه حاجت کورلهمامشدر .

— ایکنجیسی سلالهٔ مذکورهنك طقوزنجیسی وآل مروانك آلتنجیسی اولوب، عبد الملك بن مروان بن حکمك اوغلیدر . ٧٦ تاریخنده دنیایه کلوب، ١٠١ تاریخنده عمر بن عبدالعزیز حضرتلری یرینه تخته قعود ایتمش؛ وذوق واکلنجهسیله مشغول اولوب، بوندن بشقه برایش کورمهمش ایسهده، زماننده اندلسدن غزاة مسلمین فرانسهیه کچوب، ناربونه و تولوزهیهدك فتح ممالك ایتمشلردی . آناطولی جهتندن دخی کماح وقونیه طرفلرنده روملردن بعض یرلر آلنمشدی . ٤ سنه ایله برآی حکومت سوردکدن صکره، ١٠٥ تاریخنده وفات ایتمشدر .

— اوچنجیسی ملوك مذکورهنك اونایکنجیسی اولوب، ولید بن عبدالملك بن مروانك اوغلی ایدی. ٨٦ تاریخنده طوغوب، ١٢٦ تاریخنده عمزادهسی ولید بن یزیده خلف اولمش؛ ویالکز ٥ آی حکومت سوردکدن صکره ١٢٧ ده طاعوندن وفات ایتمشدر .

یزید بن ابی سفیان { (ابوخالد — القرشی الاموی) صحابهدن اولوب ، سفیانیلرك اصلحی اولمغله ، (یزیدالخیر) دینمکله دخی معروف ایدی. معاویه ایله بروالدهدن متولد اولمیوب، بونك والدهسی بنی کنانهدن (ام الحکم زینب بنت نوفل) ایدی. فتح مکهکونی اسلامه کلمش؛ وحنین غزاسنده حاضر بولنوب ، غنائمدن حصه آلمشیدی. خلافت جناب صدیقیده شامه اعزام اولنان عسکر قائدلری میاننده بولنوب، عمروبن العاص، ابوعبیده بن الجراح وشرحبیل بن حسنه ایله برابر خالدبن ولید حضرتلرینك معیتنده بولنمش؛ وفلسطینده اجنادینده روملره قارشی حرب ایدوب ، غالب کلمشلردی . بعده خلافت جناب فاروقیده ابوعبیده بن الجراح عموم شام عسکری قائدی اولدقده، صاحب ترجمهیی فلسطین فتوحنه مأمور ایتمش؛ وابوعبیدهدن صکره باش قائد اولان معاذ بن جبلك وفاتنده یزید بن ابی سفیان باش قیادنه نصب اولنمش؛ و ١٩ نجی سال هجریده قیساریه فتحندن صکره طاعوندن وفات ایدوب ، برادری معاویهیی وکیل براقمش ؛ و بونك مأموریتی جانب حضرت فاروقیدن تصدیق بیورلمش؛ وکیدهرك اوراده تفرد ایتمشیدی . یزید بن ابی سفیانك ذریتی قالمامشدر.

یزید بن الجراح { صحابهدن اولوب، عشرهٔ مبشرهدن ابو عبیده جنابلرینك برادریدر.

یزید بن الطثریه { (ابوالمکشوح — بن سلمه) مشاهیر شعرادن اولوب ، اشعاری « حماسه » و « اغانی » ده مذکوردر ؛ ودیوانی ابوالفرج اصفهانی طرفندن جمع وترتیب اولنمشدر. منسوب اولدیغی قشیر قبیلهسی بیننده حیثیت واعتبار صاحبی سخی وشجیع وحسن وجماله مالك برآدم ایدی . ١٢٦ تاریخنده مندلث بن ادریس الحنفی معیتنده تلف اولمشدر . شو برایکی بیت جملهٔ اشعارندندر:

الا بابی من قدیری الجسم حبه
ومن هو موموق الی حبیب
ومن هو لایزداد الا تشوقا
ولیس یری الا علیه رقیب الخ.

یزید بن القعقاع { (ابوجعفر —) مشاهیر قراءدن وکبار تابعیندن اولوب، عبدالله بن عیاش بن ابی ربیعهنك وبرروایتده ام المؤمنین ام سلمهنك آزادلیسی ایدی. قرائتی عبدالله بن عباس (رضی الله عنهما) دن وافندیسندن وابوهریره (رضی الله عنه) دن اخذ، وعمید بن عمر بن الخطاب (رضی الله عنهما) دن دخی احادیث شریفه روایت ایتمشیدی . حره وقعهٔ مؤلمهسندن اول مدینهٔ منورهده تعلیم قرائت ایله مشغول ایدی. ١٣٢ تاریخنده ارتحال ایتمشدر.

یزید بن مزید { (ابوخالدوابوالزبیر — بن زائدة الشیبانی) جودوکرم وشجاعتیله مشهور اولوب ، هارون الرشید زماننده یاشامشدر. زمانتك شعراسی حقنده بك چوق مدحیهلر سویلیوب، کلیتلی جائزهلرینی آلمشلردی. بنه کرمیله مشهور معن بن زائدهنك برادر زادهسیدر. هارون الرشید طرفندن خوارجدن ولید بن طریفك تنکیلنه

مامور اولوب، کندیسنی تلف ایتمشدی. ١٨٥ تاریخنده وفات ایتمشدر. مکارمی حقنده پك چوق نوادرمنقولدر.

یزید بن المهلب { (ابو خالد — بن ابی صفرة الازدی) حجاج بن یوسفه نیابةً طول مدت خراسان والیسی بولنمش اولان مهلبك اوغلی وحجاجك قاینی اولوب، ٨٣ تاریخنده وفات ایدن پدری یرینه خراسان والیسی اولمش؛ وبعده حجاج طرفندن عزل ومالی مصادره ایله، حبس ایدلدیکی حالده، فرارله فلسطینده بولنان سلیمان بن عبدالملك یاننه التجا ایتمش؛ وبونك التماسیله برادری ولید بن عبدالملك طرفندن عفو اولنه‌رق، مشارالیه سلیمانك یاننده کمال عزت واحترامله یاشامش؛ ومشار الیهك مقام حکومته قعودندن صکره ٩٦ تاریخنده وفات ایتمش اولان حجاجك یرینه عراقین والیلکنه نصب اولنمش؛ و ٩٨ ده عراقده بر وکیل ترك ایله، خراسان والیلکنه نصب اولنه‌رق، جرجان، طبرستان ودهستان کبی برچوق ممالك ضبط ایتمش؛ و ٢٥ ملیون درهمی حامل اوله‌رق عزیمتنی مبین سلیمان بن عبدالملکه برمکتوب یازدیغی حالده، خراساندن شامه حرکت ایتمش ایسه‌ده، اواثناده سلیمان وفات ایدوب، عمر بن عبد العزیز مقام حکومته کچمکله، مذکور مکتوب مشارالیهك یدینه کچدیکندن، تبعه‌دن بغیرحق آلنمش اولان بو آقچه‌نك تسلیمی ایچون، کندیسنی حبس وتضییق ایتمش؛ وایکی سنه محبوس قالدقدن صکره، ١٠١ ده عمر بن عبدالعزیزك خسته‌لندیغنی خبر آلنجه، یرینه کچه‌جك یزید بن عبدالملك کندیسنه بغض وخصومتی اولدیغنی بیلدیکیچون، محبسدن فرارله، بصره‌یه کیده‌رك، کندیسنك بادئ عزل ونکبتی اولان والئ عراقین (عدی بن ارطاة) ی عزل وحبس، ویزید بن عبدالملك اسقاطنی اعلان ایله، خلقی کندی بیعتنه دعوت ایتمکه باشلامشیدی. یزید بن عبدالملك برادری مسلمه‌نك قیادتیله اوزرینه عسکر کوندرمکله، صاحب ترجمه برادری مفضل واوغلی معاویه وسائر افراد خاندانیله مقابله‌یه چیقوب، برخیلی قانلی محاربه‌لر وقوعندن صکره، یزید بن المهلب مسلمه‌نك الینه کچوب، ١٠٢ تاریخنده ٤٩ یاشنده اتلاف، ورأس مقطوعی شامه ارسال اولنمش؛ واقرباسیله قبیله‌سی برمدت دها مقاومتدن صکره، کرمانه چکیلوب، مؤخراً اورایه دخی عسکر سوقیله، اتلاف اولنمشلردی. عباسیلر زماننده برامکه نصل ثروت وسامانه نائل اولمش، وجود وکرمله شهرت بولمشلرسه، بنی امیه زماننده دخی آل مهلب اومقامی احراز ایتمشلردی. جود وکرملری حقنده پك چوق نوادرمنقولدر. آنجق عمر بن عبدالعزیز حضرتلری بونلرك اوضاعنی تقدیر ایتمدیکی کبی، حسن بصری دخی جبابره‌دن عد ایدوب، حال وحرکتلرینه تعریضدن خالی طورمازدی. حقنده شعرای معاصرینك سویلدکلری قصائد ومراثینك حد وحسابی یوقدر.

— بونك حفیدی (ابو خالد یزید بن حاتم بن قبیصه بن المهلب الازدی) خلفاء عباسیه‌دن ابوجعفر منصور زماننده ١٤٤ تاریخنده مصر والیلکنه نصب اولنه‌رق، اورادن افریقیه‌ده ظهور ایدن خوارجی تنکیله مامور اولمغله، ١٥٥ ده قیروانه داخل اولمش؛ وآخر عمرینه‌دك مغرب والیلکنده قالوب، ١٧٠ ده قیروانده وفات ایتمشدر. بودخی جود وکرم وشجاعتیله مشهوردر.

یزید بن هبیره { (ابو خالد — بن المثنی الفزاری) آخر ملوك امویه‌ اولان مروان حمارك رجالندن اولوب، ابا مسلم خراسانی‌یه قارشی بیوك برغیرتله حرب ایتمش؛ ودولت امویه منقرض اولنجه، خلیفهٔ عباسی سفاحك برادری ابوجعفر منصوره التجا ایدوب، حمایه‌سی آلتنه کیرمش؛ وعندنده پك زیاده حیثیت واعتبار قزانمش ایکن، عبدالله بن الحسن بن الحسن بن علی بن ابی طالب (رضی الله عنهم) ایله خفیاً مخابره‌ده بولنه‌رق، سفاحی اسقاطله، مشارالیهی تخت خلافته اقعاد فکرنده بولندیغی ابامسلم طرفندن درمیانله، قتلی سفاحه مصرانه اخطار، واونك طرفندن دخی ابو جعفر منصوره تکلیف اولنمغله، منصور بر چوق وقت ممانعتله، کندیسنی التزامده اصرار ایتمش ایسه‌ده، نهایت ١٣٢ ده اوغلی داودله وکاتبیله برابر قتلنه مجبور اولمشدی.

یزیدی { کردستانده اسماً مسلم وحقیقتده عقائد اسلامیه‌یه بسبتون مغایر اعتقاداته تابع برطائفه اولوب، بونلر قدرنده وخلقت عالمده جناب حقه حاشا شیطانی تشریك ایده‌رك،

بومك مطرودك كيندكجه قوت وقدرتی تزايدده بولنديغنه اينانيرلر ؛ وملك طاوس تسميه ايتدكلری ابليسه عبادت ايدرلر . بوغريب اعتقاد باطلر بنك موجدی اولان شيخ يزيدك نامنه نسبتله بويله تسميه اولنورلر . كردستان يوجزيرهنك بعض طرفلرنده طاغنيق بر حالده بولنوب ، مجموع نفوسلری ۲۰۰۰۰۰ ی تجاوز ايتميور . بونلرك مذهب و اعتقادلری جهالت اساسی اوزرينه مؤسس اولديغندن ، سايهٔ ديانتوايهٔ حضرت خلافتپناهيده معارفك انتشار و ترقيسی اعتدالرينی منتج اولهجغی دركاردر .

يزيدی { مشاهير ادبادن درت كشينك لقبيدر :

برنجيسی (ابو محمد يحيی بن المبارك بن المغيرة العدوی) قرائتده ونحو ولغتده يد طولی صاحبی اولوب ، قرائتده ابوعمرو بن العلانك تلميذی وخلفی ايدی ؛ وبصرهده مشار اليهدن صكره قرائتده امامت كنديسنه انتقال ايتمشيدی . بعده بغداده كيدهرك ، خليفه مهدينك طايسی (يزيد بن منصور الحميری) نك اولادينه مربيلك ايتمكله ، بوكا نسبتله تلقب ايتمشيدی . مؤخراً هارون الرشيده انتساب ايدوب ، مأمونك مربيلكنه تعيين اولنمشيدی . لغتده اصمعينك « نوادر » ينه تقليداً « كتاب النوادر » ، نحوده « كتاب المقصور والممدود » ، « كتاب النقط والشكل » وسائر بعض كتابلر تأليف ايتمشدر . طبيعت شعريهسی دخی اولوب ، مرتب ديوان اشعاری واردر . مشاهير نحاتدن كسائی و خليل وسائرلريله بعض ماجرالری منقولدر . مأمون خليفهنك معيتنده خراسانه سياحت ايدوب ، ۲۰۲ تاريخنده (مرو) ده وفات ايتمشدر . كسائی وامام محمدك وفاتلری حقنده مرثيهلری اولوب ، شو بيت اوندندر :

تصرمت الدنيا فليس خلود
وما قد ترى من جهة سيبيد

— ايكنجيسی (ابو عبد الله محمد بن ابی محمد) آنف الترجمهنك اوغلی اولوب ، لغت وقرائتده يد طولی صاحبی وشعرده مهارتی وار ايدی . معتصم خليفهنك معيتنده مصره كيدوب ، اورادهوفات ايتمشدر . شو قطعه جملهٔ اشعارندندر :

الهوى امر عجيب شانه
تارة يأس و احيانا رجا
ليس فيمن مات منه عجب
انما يعجب ممن قد نجا

— اوچنجيسی (ابواسحاق ابراهيم بن ابی محمد) بودخی برنجينك اوغلی اولوب ، اديب وشاعر برذات ايدی . ابو زيد انصاريدن واصمعيدن اخذ واستماع ايتمشيدی . « كتاب ما اتفق لفظه واختلف معناه » عنوانيله ۱۷ ياشنده باشلايوب ۶۰ ياشنده بيتيرديكی بركتابی و « كتاب مصادر القرآن » ، « كتاب فی بناء الكعبة واخبارها » وسائر آثاری وبرخيلی اشعاری دخی واردر .

— دردنجيسی (ابو عبد الله محمد بن العباس بن ابی محمد) برنجينك حفيدی اولوب ، نحو وادبده ونوادر واخبار عربده يد طولی صاحبی ايدی . سن شيخوختنده ، استدعاسی اوزرينه ، خليفه مقتدر بالله اولادی مربيلكنه نصب اولنمشدی . ۳۱۰ تاريخنده ۸۲ ياشنده وفات ايتمشدر . باشليجه تأليفاتی بروجه آتيدر : « كتاب الخيل » ، « مناقب بنی العباس » ، « اخبار اليزيديين » ، نحوده مختصر بر متن وسائره .

يزيديه { شروانك مركزی اولان شماخينك نام ديكريدر .

يسره { قدماء شعراء عربدن و مخضرميندن لبيدك قيزی اولوب ، شاعره وفصيحه برقيز ايدی . شو ايكی بيت پدرينك امريله سويلمش اولديغی بر قصيدهٔ جوابيهسندندر :

اذا هبت رياح ابی عقيل
دعونا عند هبتها الوليدا
اشم الانف اصيد عبشميا
اعان على مروآته لبيدا

يشيل ايرماق { آناطوليهده برايرماقدر ، كه سيواس ولايتنك شمالنده شرقدن قره حصار شرقی ايله نيكساردن كلن كلكيت ايله غربدن يعنی آماسيه جهتندن كلن طوزانلی صولرينك اجتماعندن بالتشكل ، شمالهطوغری جريانله طربزون ولايتنك جانيك سنجاغنه دخول ايدر ؛ و صامسون قوينك شرقی جهتنده صامسونك قار- شيسنده قره دكيزه دوكيلور . منصبندن يوقاريده نهردن برقاچ قول آيريلوب ، منصبك صاغ طرفنده دوكيلورلر . محل اجتماعندن يعنی يشيل ايرماق نامی

آلدیغی یردن اعتباراً مجراسی ۹۵ کیلومتره قدردر. اسم قدیمی (ابریس) در.

یشیل برون { (Cap Vert) آفریقانك اك غربی برونی اولوب ، ۲۰° طول غربیده ومتقدمین عنده مبدأ طول اولان جزایرخالدات حذاسنده و ′۴۴ °۱۴ عرض شمالیده واقعدر. فرانسه مستعمراتندن سنغابیه داخلنده‌در.

— یشیل برون جزایرمجتمعه‌سی (Iles du Cap Vert) بحرمحیط آطلاسیده آفریقا ساحلی آچیقلرنده ویشیل برونده ۵۰۰ کیلومتره‌لك مسافه‌ده پورتکیز دولتی مستعمراتندن برطاقم آطه‌لر اولوب، °۱۵ ایله °۱۷ عرض شمالی و °۲۴ ایله °۲۷ طول غربی آره‌لرنده واقعدرلر. بوآدیسته، ساوآنتاؤ، سال (یعنی طوز آطه‌سی)، ساؤنیقولاؤ، ساؤتیاغو، مایو، فوغو، براوه، سانته‌لوسیه، ساؤوینسان اسملریله مختلف درجاتده ۱۰ آطه‌دن مرکب اولوب، مجموعنك مساحهٔ سطحیه‌سی ۳۸۵۱ مربع کیلومتره واهالیسی ۱۱۰۹۲۶ کشیدر. اراضیلری برکانی وعارضه‌لی اولوب، اولدقجه منبتدر. هوالری صیجاق وآغردر. مرکزلری ساؤتیاغوجزیره‌سنده واقع و ۴۰۰۰ اهالیی جامع اولان (لاپایه) اسکله‌سیدر. ساؤوینسان جزیره‌سنده ۴۲۰۰ اهالی ایله مسکون اولان (میندلو) اسکله‌سی‌ده خیلی تجارتگاهدر. بوآطه‌لر ۱۴۵۶ ده پورتکیز بحریوندن (قاؤموستو) طرفندن کشف اولنمشدر.

یطرو { (Jéthro) توراتده حضرت شعیب (علیه السلام)ه ویریلن اسمدر.

یعقوب { بن اسحق بن ابراهیم (Jacob) انبیاء عظامدن اولوب، ابوالانبیاء حضرت ابراهیم (علیه السلام)ك حفیدیدر. برادری عیصو (یاخود عیص) ایله ایکیز طوغوب، آنجق عیصو دها اول طوغمغله، دها بیوك عد اولنور ایدی. بناءً علیه حضرت اسحق (علیه السلام) دعاسنی ونبوت حقنی عیصویه ویرمك ایستدیکی حالده، کوزی کورمدیکندن، والده‌لری حیله ایدوب، اونك یرینه دها چوق سودیکی حضرت یعقوبی اوکنه کتیرمکله، نبوتی حضرت مشارالیهه ویرمشیدی. بوسببدن حضرت یعقوب (علیه السلام) خصومتدن امین اوله‌مدیغندن، وذاتاً پدری کنعانیوندن قیز آلمیوب حرانده طایسی (لابان) ك قیزلرندن برینی آلمسنی وصیت ایتمش اولدیغندن، حضرت یعقوب حرانه کیده‌رك، طایسنك کوچك قیزی (راحیل) ی ایسته‌مش؛ و لابان بوكا مقابل یدی سنه خدمت ایتمسنی شرط قویوب، بو خدمتی اکمالنده ایسه، بیوك قیزی (لایا) یی ویرمش؛ و یعقوب کوچکنی بکنمش اولدیغندن، او وقتك شریعتجه اونی دخی ویرمك ایچون یدی سنه دها چوبانلق ایتمسنی شرط قومغله، بو ایکنجی شرطی یرینه کتیرنجه، راحیلی دخی کندیسنه تنکیح اولنمش؛ وبونلرك ایکیسی‌ده کندیسنه بر ر اوطه‌لق ویرمشلردی. لایادن روبیل، یهودا، شمعون ولادی وراحیلدن حضرت یوسف ایله بنیامین و جاریه‌لرك هر برندن‌ده اوچ که جمعاً ۱۲ اولادی دنیایه کلمشدر. حضرت یعقوب بعده اهل وعیالنی و قائن پدرندن آلدیغی سوری واموالی طوپلایه‌رق، ارض کنعانه عودتله، وبردیکی هدایا وابندیکی حسن معامله ایله عیصونك کوکلنی آلمشیدی. بعده اوغللری کندیسنك حضرت یوسف (علیه السلام) ی جهه‌دن زیاده سودیکنی چکه‌میوب، آوه کوتورمك بهانه‌سیله بر قیویه آتملریله، مشارالیه برکاروان طرفندن قوقه ایله چیقاریلوب، مصرده صاتلمش؛ واوراده، تفصیلاتی «یوسف» ماده‌سنده بیان اولندیغی وجهله، فرعونك وزیری اولمشیدی. حضرت یعقوب ایسه حضرت یوسف ایچون آغلایه آغلایه ایکی کوزندن علیل اولمشیدی. نهایت بر قحط وغلا وقوعنده اوغللری ذخیره آلمق ایچون مصره کیتدکلرنده، حضرت یوسف کندیلرینی طانیوب، بنیامینی آلیقویه‌رق، حضرت یعقوبی دخی اورایه کوتورمکه مجبور ایتمش؛ وبو وجهله حضرت یعقوب اون ایکی اولادیله مصرده بولنوب، فرعون طرفندن کندیلرینه اراضی تخصیص اولنمشیدی. اولاد واحفادی مصرده قالوب، بالآخره حقارته دوچار اولملغه، نهایت حضرت موسی (علیه السلام) طرفندن تخلیص، وارض مقدسه اعاده ایدلمشلردر. حضرت یعقوبه «عبدالله» معناسیله (اسرائیل) دخی دینلدیکندن، احفاد وذریتنه (بنی اسرائیل) نامی ویریلوب، بونلر آیریجه بر امت تشکیل ایتمشلردر. اون اولادیله حضرت یوسفك افرایم

ومنشا نام ایکی اوغلندن اسباط اثناعشر تسلسل ایدوب، بونلرك هر بری ارض مقدسه‌ده بر رخطه‌یه مالك اولمش؛ و (لاوی) نك ذریتنه ایسه ریاست روحانیه‌یه چکمك حقی ویریلوب، اراضی ویرلمیه‌رك، دیکرلرینك ذکاتی بونلره عائد ایدی. حضرت یعقوبك میلاد عیسادن ٢٢٠٦ سنه اول دنیایه کلوب، ١٤٧ سنه یاشادیغی مظنوندر.

یعقوب بك { (یاخود سلطان یعقوب ترکانی بن حسن طویل)

آق قیونلی دولتنك اوچنجی حکمداری وبشون ملوك ترکانك آب رویی اولوب، دولت مذکوره‌نك بانیسی اولان اوزون حسنك اوغللرندندر. پدرینك زماننده دیاربکر والیسی اولوب، برادری وفاتنده سلطان خلیله بیعت ایتمیه‌رك، اوزرینه عسکر سوق ایتمکله، سلماس جوارنده وقوع بولان محاربه‌ده سلطان خلیل آتندن دوشه‌رك تلف اولدقده، ٨٨٤ ده پدرینك ملك موروثی ضبطله، تبریزده رأس حکومته کچوب، ١٢ سنه حکومت سوردکدن صکره، ٨٩٦ ده وفات ایتمش؛ وصبی بولنان اوغلی بایسنغر میرزا خلفی اولمشدر. بونك زماننده شیخ حیدر بن شیخ جنید اردبیلی شروان جهتنده خروج ایتمکله، اوزرینه عسکر کوندروب، تلف ایتدیرمشیدی. محب علما وحامیٔ علوم بر ذات اولوب، کندیسنك ادبیاتدن بهره‌سی و طبیعت شعریه‌سی وار ایدی. شوریاعی جملهٔ اشعارندندر:

دنیا که در آن ثبات کم می بینم
درهر فرحش هزار غم می بینم
چون کهنه رباطی است که از هر طرفش
راهی به بیابان عدم می بینم

یعقوب بن اسحق { (ابو محمد — الحضرمی البصری) مشاهیر

قراءدن اولوب، قراء عشره‌نك سکزنجیسی عد اولنور. ادبیات عربیه‌ده واخبار عربده دخی ید طولاسی وار ایدی. حرمین و عراق وشام خلقی بونك قرائتنه تابع اولمشلردی.
— [«کندی» ماده‌سنه‌ده مراجعت بیوریله.]

یعقوب بن الربیع { شعرا وادبادن اولوب، فضل بن الربیعك براد- ری وابو جعفر منصورك حاجبی ایدی.

یعقوب بن سقلاب { (موفق الدین —) مشاهیر اطبادن

اولوب، نورالدین شهیدك خدمت طبابتنده بولنمشدر. نصرانی المذهب اولوب، قدسده نشأت ایتمش؛ ولسان یونانی‌یه دخی واقف اولمغله، جالینوسك تألیفاتیله چوق اشتغال ایلمش ایدی. ٦٢٥ ده وفات ایتمشدر.

یعقوب بن السکیت { [«ابن سکیت» ماده‌سنه مراجعت.]

یعقوب بن لیث الصفار { خراسان جهتنده حکومت سورن

بنی لیث دولتنك مؤسسی وبرنجی حکمداری اولوب، پدری عن اصل باقیرجی ایکن، بعده قطاع طریقلغه سلوك ایله، جرأتله کسب شهرت و قوت ایتدکدن صکره، والیٔ خراسان درهم بن نصرك سرعسکری اولمشیدی. لیثك وفاتنده صاحب ترجمه یعقوب سرعسکر اکده خلفی اولمش؛ ودرهم بن نصر وفات ایتدکدن صکره، اوغللری نصر و صالحك اوزرینه خروج ایده‌رك، سیستانه چکلمش؛ و٢٥٣ تاریخنده سیستانی تکمیل ضبط ایدوب، اعلان استقلال ایتمش؛ وبعده خراسانه عسکر چکه‌رك، مرقوم نصر وصالحی قتل ایله، اوراسنی دخی ضبط ایلدکدن صکره، فارسه سوق عسکرله، اوراسنی‌ده حاکم بولنان علی بن مستعین الندن نزع ایتمش؛ وبونك اوزرینه خلیفه معتز جانبندن خلعت ومنشور کوندریله‌رك، حکومتی تصدیق اولنمشیدی. اورادن مازندرانه کیده‌رك، اوراسنی‌ده بعد التسخیر، ٢٦٢ ده عراقك اوزرینه سوق عسکر ایدوب، واسط قربنده خلیفه معتمد علی الله طرفندن کوندریلن برادری موفق بالله ایله حرب ایتدیکنده، مغلوب ومجروح اولوب، عودت ایتمش؛ و ٢٦٥ ده یکیدن عسکر سوق ایده‌رك، خوزستانه وصولنده قولنج علتندن وفات ایتمشدر. مدت حکومتی ١٢ سنه‌در. برادری عمرو بن لیث خلفی اولمشدر.

یعقوب بن متمسك { مصرده اسماً خلافت ایدن عباسیلرك اخیری

اولوب، جنتمکان سلطان سلیم خان حضرتلری مصری فتح ایتدیکنده، کندیسنی استانبوله کتیرمشیدی. بوراده وفات ایدوب، ابا ایوب انصاری جوارنده مدفوندر.

یعقوب بن یوسف { (ابو یوسف — بن عبدالمؤمن) مغربده حکومت سورن ملوک موحدینک اوچنجیسی ومؤسس دولت اولان عبدالمؤمنک تورونی اولوب، ٥٨٠ تاریخنده وفات ایدن پدری یرینه کندیسنه منصور لقبیله بیعت اولنمش؛ وکندیسی پدری زماننده وزارت خدمتنده بولنمغله، امور کلیه وجزئیه‌یه معلومات کافیه استحصال ایتمش اولدیغندن، کرک مغرب اقصاده وکرک اندلسده حسن اداره واجرای عدالت ایله بر خیلی ممالک ضبط ایتمش؛ ودفعاتله اندلسه عسکر سوقیله فرنکلرله محاربه ایتمش ایدی. موحدینک اک پارلاق وقتی بونک زمانی اولوب، معارف وصنایع وسائر اسباب مدنیتک ترقیسنه دخی چوق خدمت ایتمش؛ وادبا وشعرایی حمایه و تشویق ایلمشیدی. صلاح الدین ایوبینک معاصری اولوب، مشار الیه کندیسنی اهل صلیبه قارشی امداده دعوت ایتمش ایسه‌ده، کوندردیکی نامه‌ده مستعمل بعض القاب وعنوانی صاحب ترجمه امید ایتدیکی درجه‌ده تعظیم واحترامده بولنه‌مامش اولدیغندن، کوجنوب، جواب ویرمه‌مشیدی. ٥٩٥ ده وفات ایدوب، اوغلی محمد الناصر خلفی اولمشدر.

یعقوب بن یوسف { مغربده حکومت سورن بنی مرین ملوکندن اولوب، بودخی (المنصور) لقبیله ملقبدر. ٦٥٦ تاریخنده برادری ابو بکره خلف اوله‌رق فاسده تخت حکومته قعود، ومراکشی دخی ضبط ایله، غرناطه حاکمی محمدک دعوتی اوزرینه، اوچ دفعه اسپانیه‌یه چیقه‌رق، قستیله قرالی اونجی آلفونسه قارشی حرب ایتمش ایسه‌ده، بعده قرطبه وغرناطه حکومت اسلامیه‌لرینه قارشی بونلکله اتفاق ایتمش؛ و ٦٨٥ ده جزیرة الخضراده وفات ایلمشدر.

یعقوب چلبی { جنتمکان خداوندکار غازی حضرتلرینک اولادندن او. لوب، بدرشوکت کسترلری زماننده برخیلی محاربانده بولنه‌رق، اظهار شجاعت وغیرت ایتمشیدی. پادشاه مشارالیه حضرتلرینک شهادتنده یاننده بولنمش ومؤخراً ارتحال داربقا ایتمشیدی.

یعقوب السامری { (ابو یوسف — بن غنائم) مشاهیر اطبا وحکماء اسلامدن اولوب، طبابتده وامر مداواتده‌کی مهارتیله وعلوم حکمیه‌ده‌کی وسعت معلوماتیله مشهور ایدی. دمشق شامده تولد ونشأت، و ٦٨١ ده وفات ایتمشدر. باشلیجه تألیفاتی بروجه آتیدر: «شرح کلیات القانون لابن سینا»، «حل شکوک نجم الدین ابن المنفاخ علی الکلیات»، «کتاب المدخل الی علم المنطق والطبیعی والالهی».

یعقوب ساوجی { (شیخ نجم الدین بن — قاضی مسیح الدین عیسی) ایران مشاهیر شعراسندن اولوب، اوزون حسنک و اوغلی سلطان یعقوبک منظوری بولنمش؛ و وزرا. لری صره‌سنه کچمشیدی. سلطان یعقوبک وفاتندن صکره، انزوایه چکیلوب، امور دنیایه قاریشمامش ایدی. شو بیت اونکدر:

برو با هر که میخواهد دلت کشت چمن میکن
اکر خاری بکیرد دامنت را یاد من میکن

یعقوب الماجشون { (ابو یوسف — بن ابی سلمة القرشی التیمی) فقهاء تابعیندن اولوب، عبدالله بن عمر (رضهما) دن وسائرلرندن روایت ایتمش؛ وعمر بن عبد العزیز مدینه والیسی ایکن، کندیسیله چوق صحبت والفت پیدا ایلمش ایدی. ١٦٤ تاریخنده بغدادده وفات ایدوب، جنازه نمازینی خلیفه مهدی قیلمشیدی.

یقاترینبورغ { (Jékatérinenbourg) روسیه‌نک (پرم) ایالتنده و پرمک ٢٦٠ کیلومتره جنوب شرقیسنده بر شهر اولوب، ٢٤٠٠٠ اهالیسی، استحکاماتی، طوبخانه‌سی، طوپ وتفنک فابریقه‌لری، معادن مکتبی و ضربخا. نه‌سی واردر.

یقاترینوسلاو { (Jékatérinoslaw) رو. سیه‌نک جنوب جهتنده وپترسبورغک ٩٥٠ کیلومتره جنوبنده اوله‌رق (دنیپر) نهری اوزرنده ایالت مرکزی بر شهر اولوب، ٢٠٠٠٠ اهالیسی، پاپاسلره مخصوص مدرسه‌سی، نباتات باغچه‌سی وبیاغی وچوخه مجارتی واردر.

— یقاترینوسلاو ایالتی غرباً خرسون، شمالاً پولتاوه وخارقوف ایالتلریله، شرقاً دون قزاقلری اراضیسیله، جنوباً ده آزاق دکیزیله و تاوریده

ایالتیله محدود اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۶۳۳۹۵ مربع کیلومتره و اهالیسی ۱۸۵۲۳۶۳ کشیدر. اراضیسنك قسم عظیمی اوزون وقبا اوتلرله مستور خیرسز اووه‌لردن وبتاقلقلردن عبارت اولوب، قسم شمالیسی دها منبتدر. باشلیجه محصولاتی ذخیره وکنور ایله میوه‌دن وجزئی اوزومدن عبارتدر. اورمانلری پك آزدر. حیوانات اهلیه‌سی وخرکه‌لری چوقدر. آری قوفانلری‌ده چوق اولوب، خیلی بال چیقار. کور معدنیه طوزلی صولری‌ده چوقدر.

یکن محمد پاشا { [«محمد پاشا» ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

یکیبازار { (Novibazar) بوسنه ایله قوصوه ولایتی آره‌سنده بر خطه اولوب، شرقاً صربیه وغرباً قره طاغ ایله محدوددر. شمدیکی حالده قوصوه ولایتنه ملحق یکیبازار وطاشلیجه اسملریله ایکی سنجاق تشکیل ایدیور. مقدما بوسنه ولایتنه ملحق برسنجاق ایدی. مساحهٔ سطحیه‌سی ۷۳۵۰ و اهالیسی ۱۵۳۰۰۰ کشیدر. بونلرهان نصفیت اوزره اسلام وخرستیاندن مرکب اولوب، اسلامی بوشناق وآرناوددر، وایکی لسانله تکلم ایدرلر. اراضیسی عارضه‌لی واکثریت اوزره طاشلق اولوب، غرب جهتنده (موقره) و (سوخا) وشرق طرفنده (یاوور) و (روغوزنه) طاغلری بولنیور. اك بیوك نهری (ایبار) در، که غرب جنوبی جهتنده نبعان ایدوب، متروبچه قصبه‌سنه‌دك شرقه طوغری آقدقدن صکره، اوراده جنوبدن کلن (ستنیچه) چایی اخذله، بونك استقامتنه بالتبعیه شماله طوغری دونه‌رك، طونه‌یه تابع (موراوه) نهرینه دوکلك اوزره، صربیه‌یه کیرر. ایکنجیسی (لیم) نهریدر، که فوسینه وپلاوه جهتندن کلوب، خطه‌نك قسم غربیسنی جنوبدن شماله شق ایده‌رك، ینه طونه‌یه تابع (درینو) نهرینه دوکلك اوزره، بوسنه‌یه کیرر. طوپراغی منبت ایسه‌ده، قابل زراعت یرلری آز اولدیغندن، ذخیره محصولاتی احتیاجات محلیه‌یه هر وقت تقابل ایده‌منز. باشلیجه محصولاتی: آرپه، یولاف، مصر، بغدای، پتاته وساٸره‌در. اشجار مثمره‌سی چوق اولوب، علی الخصوص اشلیوه دینلن وبرنوع مسکر اعمالنه‌ده یارایان اریکی مشهوردر. اورمانلری چوق اولوب، چام، میشه، کورکن وساٸر اشجاری واردر. مرعالری دخی چوق اولوب، حیوانات اهلیه یتیشدیرلمسی اهالینك اك باشلی مدار تعیشلرندندر. حیوانات وحشیه‌سی وعلی الخصوص دریلری کورك اعمالنه یارار آوحیوانلری‌ده چوقدر. معادنك انواعندن بعض آثار کوریلوسه‌ده، چیقاریلانی یوقدر. اهالیسی اوزون بویلی، تندرست، شجیع وحمیتلی آدملردر. خطه‌نك اسم قدیمی (راشیه) در.

یکیبازار { همنامی اولان سنجاقده ومرکز لوا اولان سنیجه قصبه‌سنك ۴۳ کیلومتره شرق جنوبیسنده متروبچه‌نك‌ده اوقدر شمال غربیسنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، ۱۳۰۰۰ اهالیسی، متعدد جوامع شریفه‌سی، رشدیه وابتداٸیه مکتبلری، استحکاماتی وقربنده چلیکلی وکوکوردلی برقاپلیجه‌سی واردر.

— یکیبازار قضاسی همنامی اولان سنجاغك شرق جنوبی قسمندن عبارت و ۳۶۴ قریه‌دن مرکب اولوب، ۳۴۰۰۶ اهالی ایله مسکوندر. [احوال ساٸره‌سیچون ماده‌ٔ آتفه‌یه مراجعت بیوریله.]

یکیبازار { سنجاغی. همنامی اولان خطه‌نك قسم اعظمندن یعنی شرق وجنوب جهتلرندن عبارت اولوب، مرکز قدیمنك اسمیله مسمی ایسه‌ده، شمدیکی مرکزی سنیجه قصبه‌سیدر. سنجاق: سنیجه، یکیبازار، قولاشین زیر، یکی واروش، آقوه اسملریله ۵ قضادن مرکب اولوب، ۷ ناحیه و ۶۸۶ قریه‌یی حاویدر. [احوال ساٸره‌سیچون ایلك «یکیبازار» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

یکیجه { سلانیك ولایت وسنجاغنده وسلانیکك ۲۷ کیلومتره غرب شمالیسنده اوله‌رق واردار مجراسنك صاغ یعنی غرب جهتنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، ۸۲۸۱ اهالیسی، ۱۰ جامعی، ۲ مدرسه‌سی، بررشدیه و۶ ابتداٸیه وروم وبلغارلره مخصوص بررمکتبی، ۵۲۰ دکانی، ۳۵ خانی، ۳ حمامی، ۲ عمارتی وبربیوك قیشله‌سی واردر. هواسی کوزلدر. مشهور غازی اورنوس بك ایله بعض اولاد واحفادینك تربه‌لری بوقصبه‌ده اولوب، بعض اوقاف وخیراتلری دخی واردر. ادرنه ولایتنده‌کی یکیجه‌دن تفریق ایچون بوکا (واردار یکیجه‌سی) وتعبیر سقیمیله (یکیجهٔ واردار) دیرلر. وقتیله دها معمور اولوب، برچوق علما وشعراء عثمانیه‌نك منشئی بولنمشدر.

— یکیجه قضاسی شرقاً نفس سلانیك وعورتحصار، شمالاً کوکیلی، غرباً ووده‌نه، جنوباً دخی قره‌فریه قضالریله محدود اولوب، قره‌جه آباد ناحیه‌سیله برابر ۸۹ قریه‌یی حاوی و ۴۰۳۹۴ اهالی ایله مسکوندر. اهالیسنك قسم اعظمی مسلم وترك اولوب، قصوری روم وبلغاردر. اراضیسی همان کاملاً اووه اولوب، تقریباً یوز بیك دونمی مزروعدر. باشلیجه محصولاتی: بغدای، چاودار، بولاف، آرپه، داری، مصر، پرنج، پاموق، توتون وسائره‌در. باغلری چوق اولوب، سنوی خیلی محصول آلنور. ایپك بوجکلری چوقجه اولوب، ۱۰۰۰۰۰ قیه قدر قوزه چیقاریلیر. آری قوغانلری‌ده واردر. اورمانلری آزدر. حیوانات اهلیه‌سی وعلی‌الخصوص قیونلری چوقدر. قضانك واردات سنویه‌سی ۴۰۰۰۰ لیرادن زیاده‌در.

یکیجه { ادرنه ولایتنك کوملجنه سنجاغنده اسکیجه قضاسنه تابع ناحیه مرکزی برقصبه اولوب، کوملجنه‌نك ۲۶ کیلومتره غربنده واقعدر. آنجق ۲۶۰۰ اهالیسی ومشهور توتونی واردر. سلانیك ولایتنده‌کی یکیجه‌دن تفریق ایچون، قره‌صو مجراسندن خیلی اوزاق اولمسیله برابر، (قره صو یکیجه‌سی) و بعضاً ده (توتون یکیجه‌سی) دینلیر.
— یکیجه ناحیه‌سی ۳۳ قریه‌دن مرکب اولوب، اراضیسی اووه‌در. اك اهمیتلی محصولی توتون اولوب، ممالك عثمانیه‌نك اك نفیس توتونی بوناحیه‌ده چیقار.

یکیچری { دولت عثمانیه‌نك مشهور برصنف عسکریدر، که جنتمکان سلطان اورخان غازی حضرتلرینك زماننده ترتیب وتشکیل اولنه‌رق، کبار اولیاء اللهدن حاجی بکتاش ولی حضرتلرینك دعاسنه مظهر اولمشیدی. ابتدا ۶۰۰۰ کشیدن مرکب ایکن، بعده مقداری یوز بیکدن زیاده‌یه ابلاغ اولنمشیدی. بونلر پیاده عسکرندن عبارت اولوب، محاربه‌ده طوپیلان ودین اسلامده تربیه اولنان کنجلردن آلنیردی. برچوق زمان حسن انتظام واطاعتلریله دولته پك بیوك خدمتلر ایدوب، جسارت وشجاعتلریله عالمی حیرتده براقمش ایکن، بعده نظام واطاعتلرینه خلل کلوب، خارج ازوظیفه ایشلره قاریشمغه، و بعض حرکات ناسزایه جرأتله برابر، دولتجه ضروری القبول اولان نظامات جدیده و اصلاحات نافعه‌یه مانع اولمغه جرأت ایتدکلرندن، جنتمکان سلطان سلیم خان ثالث حضرتلری نظام جدید عساکر منتظمه‌سنی ترتیبله یکیچریلرك رفعنه تشبث ایتمشلرسه‌ده، موفق اوله‌مامش؛ وآنجق جنتمکان سلطان محمود خان ثانی حضرتلری همت مشکلات براندازانه‌لریله یکیچری اوجاغنك لغویله دولتك بربیوك بلادن تخلیصنه موفق اولمشلردر. (وقعهٔ خیریه) نامیله مشهور اولان بوموفقیت عظمیه ۱۲۴۱ تاریخنده وقوع بولوب، یکیچری عسکری ۵۰۰ سنه‌دن زیاده دوام ایتمشدر.

یکی زاغره { شرق روم ایلینك اسکی زاغره سنجاغنده و ۳۱ کیلومتره شرق شمالیسنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، ۲۰۰۰ اهالیسی واردر.

یکیسی { یاخود یکی چای (Jénessei) سیبریه‌نك اك بیوك ایرماقلرندن بری اولوب، مغولستانك غرب شمالیسنده واقع (قوبدو) ایالتنده‌کی طاغلردن نبعان ایدن (اولوکم) و (بك کم) ایله (کمچك) دن بالتشکل، ابتدا غربه طوغری جریانله، (سایلوکن) و (سایان) سلسله‌لری آره‌سنده‌کی بوغازدن کچه‌رك، سیبریه‌یه داخل اولور؛ واورادن صاغدن (آنغاره) ونام دیکرله (بوقاری تونغوسقه) نهرینی وهرایکی طرفدن دها برچوق چایلر ونهایت صاغدن هپسندن بیوك اولان (آشاغی تونغوسقه) نهرینی اخذ ایله، شماله طوغری آقه‌رق، ۷۰° عرض شمالی ایله ۸۰° طول شرقی خطلرینك تقاطع ایتدیکی محلك اوت طرفنده قره‌لرك ایچنه پك زیاده اوزانمش وبرچوق آطه‌لری حاوی اولان اوزون برخلیجدن بحر منجمد شمالی‌یه منصب اولور. مجراسی تقریباً ۴۳۰۰ کیلومتره اوزون اولوب، حوضه‌سی ۲۹۵۰۰۰۰ مربع کیلومتره وسعتنده‌در. هرطرفنده وعلی‌الخصوص منصبی قربنده بالیغی پك چوق ایسه‌ده، بوجهتجه (اوبی) دن کریدر. کندیسیله تابعلرندن ۸۰۰۰ کیلومتره‌لك قدر بری سیرسفائنه صالحدر.

یکیسیسق { (Jénisseisk) سیبریه‌نك منقسم اولدیغی ایالاتك بری اولوب، ایرقوتسق ویاقوتسق ایالتلریله برابر برادارهٔ عمومیه تشکیل ایدیور. چین حدودندن یعنی آلتون طاغ سلسله‌سندن بحر منجمد شمالی ساحلنه‌دك ممتد

اولوب، شمالاً بحرمنجمد كورفزله ، غرباً توبولسق
وتومسق، شرقاً مذكور ياقوتسق و ايرقوتسق
ايالتلريله، جنوباً چين حدوديله محدوددر. مساحهٔ
سطحيه‌سی ٢٥٥٦٧٥٦ مربع كيلومتره و اهاليسی
٤٧٨٧٨٦ كشيدر. ايچندن جريان ايدن نهرك
اسميله مسمی اولوب، اكثرمياه جاريه‌سی بوايرماغه
دوكيلور؛ وياالكز شمال شرقی جهتندن (خاتانغه)
نهری آقوب، آيريجه بحرمنجمد شماليه دوكيلور.
ياالكز منتهای جنوبنده آلتون طاغ سلسله‌سنك
اتكلری بولنوب، سائرطرفلری سيبريه‌نك (توندره)
تعبير اولنان واسع صولی چوللرندن عبارتدر.
[احوال ارضيه وطبيعيه‌سيچون «سيبريه» ماده‌سنه
مراجعت بيوريله.]

— بو اسمله ايالت مذكوره‌ده ويكيسی ايرماغنك
صول كنارنده وآنغاره ملتقاسنك آلت طرفنده
قضا مركزی برقصبه دخی اولوب، ٧١٨٠ اهاليسی
واردر.

يكيشهر { خداوندكار ولايتنك ارطغرل سنجاغنده وبيله جكك ٣٥ كيلومتره
غرب شماليسنده بروسه‌نك‌ده ٤٥ كيلومتره شرقنده
واسع ومنبت بركوزل اووه‌ده واقع قضا مركزی
برقصبه اولوب، ٤٨٥٤ اهاليسی، ٦ جامعی، ٥
مسجدی، ٤ مدرسه‌سی، ٢ كتبخانه‌سی، بررشديه
وبرقاچ صبيان مكتبی، ٣ تكيه‌سی، ٣ كليساسی، ٦
حمامی، ١٢ خانی، ٢٥٥ دكانی و٨ دباغخانه‌سی
واردر. بوقصبه جنتمكان سلطان عثمان خان غازی
حضرتلری دورنده وبروسه‌نك فتحندن اول برآز
وقت پايتخت دولت‌عثمانيه اولوب، پادشاه مشاراليه
حضرتلرينك سراينك بعض خرابه‌لری اليوم موجوددر.

— يكيشهر قضاسی ارطغرل سنجاغنك شمال
غربی قسمندن عبارت اولوب، شرقاً بيله جك يعنی
مركز لوا، جنوباً اينه‌كول قضاسيله، غرباً بروسه
سنجاغيله، شمالاً دخی ازميد مستقل متصرفلغيله
محدوددر. ازنيق ناحيه‌سيله برابر ٨٥ قريه‌دن
مركب اولوب، ٥٨٢٠٢ اهالی ايله مسكوندر.
اراضيسنك قسم اعظمی يكيشهر اووه‌سندن عبارت
اولوب، غرب شمالی جهتنده ازنيق كولی بولنيور.
سقاريه ايرماغی حدود شرقيه‌سنك قسم شماليسنی
آيروب، طومانيچ طاغلرندن نبعانله، مركز قضادن
بكچن برچای دخی مذكور اووه‌يی شق ايله بو ايرـ
ماغه دوكيلور. طوپراغی پك منبت اولوب، محصولاتی
ذخاير متنوعه و سبزه وميوه‌لرك انواعيله نفيس
توتوندن عبارتدر. جنوب جهتنده بعض اورمانلری
واردر. مرعالری چوق اولوب، خيلی حيوانات
اهليه‌سی واردر.

— بو اسمله آناطولينك سائر بعض طرفلرنده
دخی بر طاقم كوچك قصبه‌لر و قريه‌لر بولنوب، الك
معروفی بيغا سنجاغنده تروآ خرابه‌لری قربنده وقلعهٔ
سلطانيه‌نك ٣٤ كيلومتره جنوب شرقيسنده واقعدر.

يكيشهر { ونام ديكرله لاريسا (Larisse) يونانك تساليه خطه‌سنده وآتنه‌نك
٢١٥ كيلومتره شمال غربيسنده اوله‌رق كوستم
(يعنی سالامبريه) نهرينك صاغ كنارنده وقتيله بتون
تساليه خطه‌سنك وشمدی بوخطه‌نك منقسم اولديغی
ايكی ايالتدن برينك مركزی بر قصبه اولوب،
١٣١٧٠ اهاليسی، متعدد جوامع شريفه‌سيله،
مدارس وتكاياسی، نهر مذكور اوزرنده كوزل
بركوپريسی، اطرافنده پك چوق باغ و باغچه‌لريله
منبت اووه‌لری، بيوك چارشيسی وبرخيلی استحكاماتی
واردر. ادارهٔ عثمانيه زماننده اهاليسی ٢٥٠٠٠
مقدارينی متجاوز اولوب، اكثريت اوزره بولنمش
اولان اهالئ اسلاميه‌دن بر قسم كلينك هجرتندن
طولايی ياری ياری‌يه تنزل، و شهر معموريت
وتجارتجه تدنی ايتمشدر. پك اسكی بر شهر اولوب،
پلاسجلرك بنا كرده‌سيدر؛ وبرچوق وقايع تاريخيه‌يه
ميدان اوله كلمشدر. آناطوليده‌كی يكيشهردن تفريق
ايچون، قربنده بولنان (فنار) قصبه‌سی اسمنه
اضافتله، بوكا (يكيشهرفنار) ديرلردی.

— يكيشهر ايالتی تساليه‌نك يونانه الحاقندن
صكره تقسيم اولنديغی ايكی ايالتك بری اولوب،
خطهٔ مذكوره‌نك نصف شرقيسندن عبارت اولديغی
حالده، مساحهٔ سطحيه‌سی ٦٥٤٠ مربع كيلومتره
و اهاليسی ١٦٨٠٣٤ كشيدر. ايالت : يكيشهر
(لاريسا)، طرنوه، ايبآ، غلوس (وولو)، ارميه
(آرميرو) ودومكه مع چتالجه (فارساله) اسملريله ٦
قضادن مركبدر. دولت عليه ويونان محاربهٔ اخيره‌ـ
سنده عساكر نصرت مآثر حضرت پادشاهيده كرك
يكيشهرده وكرك سنجاق ونواحئ سائره‌سنده احراز

اتمش اولدقلری مظفریات عظیمه وحرکات اعتدا . آکارانه وعدالت کسترانه صحائف تاریخ عثمانی‌یی بحق تزیین ایده‌جك موفقیات جلیله‌ٔ عصریه‌دندر. ١٣١٤ سال هجری. [احوال طبیعیه وسائره‌سیچون « تسالیه » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

يكى قلعه { قريمك منتهاى شرقنده وآزاق دكيزيله قره‌دكيز آره‌سنده‌كى بوغاز ساحلنده اوله‌رق كرچك ١١ كيلومتره شرقنده كوچك ومستحكم برقصبه‌در . بومناسبتله مذكور بوغازه دخى (يكى‌قلعه بوغازى) نامى ويريليور.

يكى كوى { درسعادتده بوغاز ايچنك روم ايلى ساحلنده واستنيه ايله طرابيه آره‌سنده بركوى اولوب، صاغلام و يازين سرين هواسى وكوزل ياليلرى واردر.

يكى واروش { (Novo-Varosch) قوصوه ولايتنك يكيبازار سنجاغنده وسنجاغك منتهاى شمالنده اوله‌رق صربيه حدودى قربنده قضا مركزى برقصبه اولوب، ٦٥٠٠ اهاليسى واردر.

— يكى واروش قضاسى يكيبازار سنجاغنك منتهاى شمالى كوشه‌سندن عبارت اولوب، شرق شمالى طرفندن صربيه حدوديله، شمالاً بوسنه ايله، غرباً طاشليجه سنجاغيله، جنوباً دخى مركزلوا اولان سنيجه قضاسيله محدوددر. ١٩ قريه‌دن مركب اولوب، آنجق ١٥٠٠٠ قدراهالى ايله مسكوندر. اراضيسى طاغلق وطاشلق اولوب، قابل زرع يرلرى آزدر. اورمانلرى چوق اولوب، ميشه، چام، قاين وسائر اغاجلرى واردر. حيوانات اهليه ووحشيه‌سى چوقجه‌در.

يلتونسقوئه { (Jeltonskoe) روسيه‌نك (ساراتوف) ايالتنده و(ولغا) نهرى ساحل يسارندن ١٠٠ كيلومتره‌لك مسافه‌ده واقع برطوزلى كول اولوب، اون بيك عمله طوزينك اخراجيله مشغول اولورلر.

يلواج { قونيه ولايتنك حميد سنجاغنده واسپارته‌نك ٨٠ كيلومتره شمال شرقيسنده قضا مركزى برقصبه اولوب، ٥٠٠٠ قدراهاليسى، ٨ جامعى، ١٠ مسجدى، ٩ مدرسه‌سى، برشديه و٨ صبيان مكتبى، ٣٠٧ دكانى، ٢ خانى، ٢ حمامى، ٢ دباغخانه‌سى، ١٠ دكرمنى، برقاچ بز دستكاهى، لطيف هواسى واطرافنده كوزل باغ وباغچه‌لريله منبت اراضيسى واردر.

— يلواج قضاسى حميد سنجاغنك شمال شرقى كوشه‌سندن عبارت اولوب، اكردير كولنك شرقى جهتنده واقع اولديغى حالده، غرباً اولوبورلو قضاسيله ومذكور كول ايله، جنوباً قره‌آغاج قضاسيله، شرقاً قونيه مركز سنجاغيله، شمالاً دخى خداوندكار ولايتيله محدوددر. خويران ناحيه‌سيله برابر ٣٦ قريه‌دن مركب اولوب، تقريباً ٢٠٠٠٠ اهالى ايله مسكوندر. اراضىٔ مزروعه‌سى ٢٥٧٥٠٩ واراضىٔ خاليه‌سى ٢٨٥٥٠ دونمدن عبارت اولوب، باشليجه محصولاتى: ذخائر متنوعه ايله سبزه وميوه‌لرك انواعندن عبارتدر. اراضيسى مختلف اولوب، اووه‌لرى منبت وجبالنك اكثرى اورمانلرله مستوردر.

يلووستونه { (Yelow-Stone) ممالك مجتمعه‌ده برنهردركه قيالى طاغلر سلسله‌سنك شرق اتكلرندن نبعان ايله، شمال شرقى‌يه طوغرى آقه‌رق ١٥٠٠ كيلومتره‌لك جرياندن صكره، ٤٨° عرض شمالى ايله ١٠٦° طول غربيده (ميسور) نهرعظيمنه دوكيلور.

يليساوتوپول { ياخود يليزاوتپول (Yélisavetopol, Yélizavetpol) روسيه‌نك آسياده واقع ماوراء قافقاس مملكتنده وتفليسك ١٧٠ كيلومتره جنوب شرقيسنده اوله‌رق كور ايرماغنه تابع كنجه چايى اوزرنده همنامى اولان ايالتك مركزى برقصبه اولوب، بين الاسلام اوته‌دن برى (كنجه) اسميله معروفدر. خانه‌لرى طوپراقدن وپنجره‌سز ومع‌هذا باغچه‌لرله محاط برقصبه اولوب، ١٦١٦٥ اهاليسى، شاه عباس صفوينك ياپديرمش اولديغى واليوم خراب اولان مصنع برجامع شريفى، مشهور ميوه‌لرى، برايكى منسوجات فابريقه‌سى وجوارلرنده پاموق وتوتون مزروعاتيله طوت آغاجلرى واردر.

— يليساوتوپول ايالتى قافقاس سلسله‌ٔ جبالنك صرتيله ايران حدودى آره‌سنده ممتد اولوب، كور واديسنده غربه طوغرى خيلى توسع ايديور. جنوباً حدود ايرانيه ايله، شرقاً باكو، شمالاً داغستان، غرباً دخى تفليس واريوان ايالتلريله محدود اولوب، مساحهٔ سطحيه‌سى ٤٤١٣٦ مربع كيلومتره واهاليسى ٧١٠٩٩٨ كشيدر. منتهاى شمالنده قافقاس سلسله‌سى ٤٥٠٠ متره‌يه قدر

بوکسلدیکی کبی، جنوب غربی جهتنده دخی ٣٥٠٠ متره ارتفاعلرینه قدر چیقان برصره طاغلر ممتد اولیور . بوایکی سلسله‌نك اوزاندقلری اتکلر آره‌سنده‌کی اووه‌نك ایچنده (کور) ایرماغی غرب شمالیدن شرق جنوبی‌یه طوغری ممتد اولوب ، هر ایکی طرفدن وعلی‌الخصوص جنوبدن برچوق انهار آلیور . آراس نهری ایسه ایالتك حدود جنوبیه‌سنی تفریق ایده‌رك، شرق شمالی‌یه طوغری جریانله، کور ایرماغنه قاریشمق اوزره باکو ایالتنه کیرر. طوپراغی منبت اولوب ، ذخیره ، پاموق ، توتون وسائره ایله سبزه ومیوه‌لرك انواعی حاصل اولور. باغلری‌ده چوق اولوب، کلیتلی شراب چیقار. کور بحراسنك شمالنده‌کی جهتده اورمانلر چوق اولوب ، جنوب جهتنده ایسه بیهوده یره اتلاف اولنمغله، آزالمشدر. فندق آغاجلریله سائر اشجار مثمره‌سی‌ده چوقدر. مرعالری پك کوزل اولوب ، قیون وخرکه‌لریله سائر حیوانات اهلیه‌سی کثرتلیدر. معادنی قافقاس جبالنده چیقان برمقدار دمیر وباقیر ایله، بعض انهارك قوملرنده بولنان آلتون ریزه‌لرندن عبارتدر. اهالیسنك قسم اعظمی تاتار وقصوری ارمنی، کرد، لزکی وسائر قافقاس اقوامیله برمقدار روس، آلمان و یهودی مهاجرلرندن عبارتدر . زراعتله اوغراشانلر باشلیجه ارمنیلر اولوب، تاتارلر حیوانات بتیشدیرمکله مشغول اولورلر . ایالت ٨ قضایه منقسمدر . بوایالت روسلرك ایراندن ضبط ایتدکلری یرلردندر.

یَمامه { جزیرة العربك نجد ایله بحرین آره‌سنده واقع بربیوك خطه‌سی اولوب، مسیلمة الکذاب اوراده ظهور ایتمش؛ وخالد بن ولید حضرتلرینك بوکا قارشی اولان غزوه‌سی یمامه وقعه‌سی دیمکله شهرت بولمشدر . یمامه‌یه (جو) دخی دیرلردی. الیوم بواسم متروك اولدیغندن، حدودینك تماميله تعیینی مشکلدر.

یَمَن { جزیرة العربك جنوب غربی قسمندن عبارت بیوك برولایت اولوب، جنوباً عدن کورفزیله وغرباً بحر احمرله محاط اولدیغی حالده، داخلاً دهنا چوللنه‌دك ممتد اولور. آنجق سواحل قربنده یعنی معمور اولان یرلرده شمالاً وشرقاً نره‌لره قدر اوزاندیغی وبوایکی حدودی تماميله معین دکلدر ؛ زیرا شمال طرفندن عسیر وشرق جهتندن حضرموت خطه‌لرینی یمندن عد ایدنلر اولدیغی کبی، بونلری آیری اعتبار ایدنلر دخی واردر. الحاصل ، یمنك بری عام وبری خاص اوله‌رق ایکی مدلولی اولوب، مدلول خاصی اعتباریله یالکز شبه جزیره‌نك کوشه‌سندن عبارت اوله‌رق، شمالاً عسیر وشرقاً حضرموت خطه‌لریله ، ومدلول عامی اعتبارلیه‌ده شمالاً حجاز وشرقاً عمان ویا اوکا تابع شحر مملکتلریله محدوددر. لکن بز بوایکی مدلولك آره‌سنی آلوب، شمدیکی ادارهٔ سیاسیه‌یی دخی نظر اعتباره آله‌رق، حضرموتی یمندن خارج براقدیغمز حالده، عسیری یمندن عد ایده‌جکز . اسکی جغرافیون ومورخین اسلامك تعریفاتنه دخی باقیلیرسه، عسیر دائما یمندن عد اولندیغی حالده، حضرموت اکثریا آیری اعتبار اولنمشدر . بواعتبارله ٣٠´ ٢١° ایله ٢٠° عرض شمالی و ٣٣° ایله ٤٣° طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولوب ، شمالدن جنوبه بویی ٧٥٥ وشرقدن غربه اك کنیش محلنده‌کی اکی ٣٥٠ کیلومتره‌در. مساحهٔ سطحیه‌سی ٢٠٠٠٠٠ راده‌لرنده اولوب، مقدار اهالیسی حقنده ایسه تخمینلر اوقدر مختلف‌الفدرکه ایچلرندن صحته قریب اولانی بولمق خیلی مشکلدر. احوال داخلیه‌سنه واقف اولانلرجه خطهٔ یمانیه‌نك جزیرة‌العربك هریرندن زیاده مسکون اولدیغی مسلم ایسه‌ده ، کثرت نفوسنك نه‌درجه‌لره قدر واردیغنی کسدیرمك اوقدر قولای دکلدر . بعضلری یمن اهالئ عمومیه‌سنك ٥ ملیون راده‌لرنده اولدیغنی ادعا ایتدکلری حالده، مشهور غوته سالنامه‌سنده آنجق ٧٥٠٠٠٠ کوستریلیور، که بوتقدیرده بهرمربع کیلومتره باشنه آنجق ٤ کشی دوشدیکندن، یمنك زیاده مسکون دکل، عادتا خالی عد اولنمسی اقتضا ایده‌جکدی . هرحالده حقیقتك بوایکی مخالف تخمین آره‌سنده اولمسی قریب‌الاحتمال اولوب، یمن اهالیسی ٣ ملیون راده‌لرنده تخمین اولنه‌بیلیر . بونلرك جمله‌سی عرب ومسلم اولوب ، ینه لسان عربی ایله متکلم جزئی مقدار اسرائیلیلر دخی واردر. مذهبجه قسم اعظمی زیدی اولوب، شهرلرده وسواحلده شافعی ویاحنفی المذهب برمقدار سنی وعسیر جهتنده وهابیلر دخی بولنیور.

یمن جزیرة‌العربده مستثنی بریر تشکیل ایدوب،

اسکیدن بری «مسعود» معناسیله جغرافیون یونان
طرفندن (اوذمون) وآوروپالیلرجه Heureuse
وصفیله تفریق اولنه کلمشدر. بو دخی یوکسک طاغلری
حاوی اولمغله، بونلرك مواسم مخصوصه سنده بلوطلری
جلب ایتمسی، و بو سایه ده میاه جاریه سی زیاده اولمغله
برابر، ارتفاعدن هواسنك دخی کسب اعتدال
ایلمسی، وصو وهوانك یاردیمیله مختلف نباتات
ومحصولات یتیشمه سی سایه سنده در. جزیرة العربك
شمالندن کله رك ساحل ایله متوازیا جنوب شرقی یه
طوغری اوزانان (سرا) سلسلهٔ جبالی عسیر ویمنه
کلنجه، دها زیاده ارتفاع کسب ایده رك، ٣٠٠٠
مترهیه قدر یوکسلمکله برابر، برچوق قوللره دخی
بالتشعب، غرباً دها دیك اوله رق ساحل بوینجه
اوزانان تهامه یه اینر؛ وشرقاً برسطح مائل صورتنده
نجد ونجران یایلهلرینه قاریشیر. یمن کاملاً منطقهٔ
حاره داخلنده اولمغله، طاغلری بو منطقه ده بولنان
ممالکك جمله سنده حاصل ایتدکلری حالی ایراث
ایدوب، هواسی ارتفاعه تابع برحاله قویيور. یمنك
طاغلری بحر عمان واحمرك تبخراتنه معروض اولمغله،
یاغمورلری بولدر؛ وبو طاغلرك هر ایکی مائله سندن
برچوق انهار نبعان ایده رك، برطاقمی براحمره
دوکلك اوزره، تهامه یه اینر؛ وبرطاقلری عدن
کورفزینه ودهنا چولنه طوغری آقار. آنجق بونلرك
اکثری یالکز یاغمور موسملرنده دکیزه قدر واصل
اولوب، سائر موسملرده صولری سقی اراضیده
صرف ارلنه رق، ویاحرارت شمسدن تبخر ایده رك،
یاری یرده قورور. بحر احمره منصب اولانلرینك اك
بیوکلری شمالدن باشلایه رق شونلردر: قنفده قربنده
دوکیلن وادی کانون ایله وادی مشرف، حلی اسکله‌
سنه اینن وادی عاشور، حدیده قربنده انصباب
ایدن وادی سهام، تعزدن کچن وادی هندان، مخا
قربنده دوکیلن الوادی الکبیر وسائره در. عدن
کورفزینه دوکیلنلرینك اك برنجیسی عدن اسکله سی
قربنده منصب اولان (وادی میدان) در. چوله
طوغری آقانلر بنك ده باشلیجه لری جنوبدن
باشلایه رق: صنعا قربندن مرورله بری مآربدن
ودیکری معین خرابه لرندن آقان وادی داما ووادی
شارد، دها شمالده وادی نجران، عسیرده کی
وادی بیشه وسائره در.

یمنك سواحلی، حجازك کیلرله برابر، تهامه
اسمیله معروف اولوب، جبال سرانك اتکلرندن
لب دریایه قدر نهایت ١٥٠ کیلومتره وسعتنده قوملق
براووه ممتد اولور، که یاغمور موسملرنده جابجا وادیلرله
قطع اولنه رق: بونلرك چوغی ده تهامه یه اینجه
طوپراغك آلتندن آقمغله، اکثر یرلرنده بر ایکی
متره قازیلنجه صو چیقدیغندن، یالڭز ده چول دینمکه
مستحق دکل ایسه ده، هواسی فوق العاده صیجاق
وآغر وبعض یرلرینك ده قوراقلق موسمنده صوبی
قیت اولوب، اشجار ونباتاتی بسبتون مفقود اولد.
یغندن، ینه چول حکمنده در. تهامه دن طاغ اتکلرنده
یوقاری چیقلمه باشلانجه، هرنه قدر بو اتکلرك ده
چوغی طاشلق وقورو اولوب، چیلاق قیالردن
عبارت مخوف بوغازلری وار ایسه ده، هوا کیتدکجه
سربنلنه رك، صولر دخی چوغالمغله، تدریجاً معموریت
آرتوب، اشجار ونباتات مختلفه یه تصادف اولنمغه
باشلار؛ هله جبالك اوستنه چیقلنجه، عادتا معتدل
هوالی ومواسم اربعه نك حکملرینی اجرا ایتدکلری
یرلرده بولنیلور.

هرنه قدر یمنك یوکسك یرلرنده موسمنده
یاغمور یاغارسه ده، صرف یاغمورله زراعت اجرا
اولنه میوب، کرك انهارك وکرك یاغمور وسیل
صولرینك جمع وحفظیله قوراقلق موسمنده استعمالی
اوته دن بری یمن اهالیسنك اك زیاده اعتنا ایتد.
کلری بر ایش اولوب، قوم عاد اسمیله معروف
اولان اسکی یمنلیلرك وحمیریلرك یاپمش اولدقلری
سدلر وبندلرك آثار باقیه سی الیوم چشم حیرتله
کورلمکده در. بناءً علیه، یمنك معموریتی اهالیسنك
وادارهٔ مملکت ایدنلرك سعی وغیرتی درجه سیله
متناسبدر. طاغلرده اشجار مختلفه یی حاوی اورمانلر
بولنوب، دها آشاغی جهتلرده دخی خرما، تمرهندی،
طلق، پورتقال، لیمون، طاتلی لیمون، آغاج قاوونی،
تورنج، ماندلینه، زیتون، موز، بادم، جوز، نار،
انجیر، فرنك انجیری، طوت، شفتالی، قایسی، الما،
آرمود، اریك، زردلی وسائر اشجار مثمره یتیشیر.
محصولات زرعیه یه کلنجه: یوکسك محلرنده محصو.
لاتك اك مبذولی دوره تعبیر ایتدکلری برنوع داری
اولوب، اهالیسنك برنجی مدار تعیشی بو محصولدر.
ایکنجی درجه ده بغدای، آرپه، مرجك، فاصولیه،
سیسام، مصر بغدایی، بقله وسائر حبوباتله، پاموق،

چیویت، توتون، خشخاش، قات، سبزه‌لرك انواعی، قاوُن، قاربوز وسائره حاصل اولور. باغلری‌ده چوق اولوب، کوزل اوزوملر اولور. یمنك محصولات مخصوصه‌سنك اك مهمی قهوه‌در، که یمنك اکثر طرفلرنده حاصل اولوب، دنیانك اك کوزل قهوه‌سی بوخطه‌ده حاصل اولور؛ وذاتاً قهوه اك اول اوراده ظهور ایتمشدر. کرك قهوه‌نك وکرك چیویت وسائر بعض قیمتدار محصولاتك تکثریله ایلری‌یه کوتورلمسی جزئی برهمته محتاج اولوب، آنجق اهالی هنوز فن زراعتدن بحق استفاده بولنی بیلیور کذلك زیتون آغاجلری یبانی حالنده کثرت اوزره بولنوب بونلرك آشیلانمسی تقدیرنده، کلیتلی زیتون یاغی چیقه‌بیلیر. الحاصل، یمنك منابع طبیعهٔ ثروتی پك چوق اولوب، بحق باقیله‌جق اولسه، برایکنجی هندوستان اوله‌جغنده شبهه یوقدر. یمنك اسکیدن بری معموریتی مشهور اولوب، قرون وسطاده‌کی احوال فوق‌العاده‌دن تدنی ایده‌رك، خرابه یوزطوتمش اولدیغندن، یکیدن اعماری خیلی همته محتاجدر. یمن هند وچین وآوستralیه ایله مصر وآوروپا آره‌سنده مهم برموقعده اولمغله، اسکیدن بری اهمیت تجاریه‌سی زیاده بولنمشدر. کندی محصولاتنك اخراجیله یمن واورادن ایچری اولان جزیرة‌العرب اهالیسنك محتاج اولدقلری شیئلرك ادخالی بیوك برتجارت تشکیل ایتدکدن بشقه، یمنك اسکه‌لری هند واقصای شرق ایله مصر وآوروپا آره‌سنده بیوك برترانسیت تجارتنه دخی واسطه اوله‌بیلیر. آنجق تجارتك بو استعداد طبیعیسی نسبتنده ترقیسی لیمانلرك وطرق ومعابرك مکملیتنه وابسته‌در. اك بیوك اسکله‌سی (حدیده) اولوب، ایکنجی درجه‌ده قنفده، بیت‌الفقیه، لحیه وسائر بعض اسکله‌سی دخی واردر. جمله‌سنك اك مهمی اولان (مخا) ایسه‌ده یمنك اهمیت تجاریه‌سنی اك زیاده (عدن) اسکله‌سی جذب ایتمشدر. حیوانات اهلیه‌سی: قیون، کچی، صیغیر، آت، مرکب، دوه وسائره‌دن عبارتدر. وقتیله بعض معدنلر اخراج اولندیغی کبی، معدن صولرینك وجودی دخی یمنده معادن مختلفه بولندیغنه دلالت ایدیورسه‌ده، هنوز بو بابده برکونه تحریات وکشفیات فنیه اجرا اولنمامشدر.

یمن اسکیدن بری عرب عاربه ایله مسکون اولوب، قدیما یمن وحضرموت جهتلرنده ساکن اولان عربلر قوم عاد نامیله معروفدر. قوم عاد، بولندیغی مملکتك استعدادی حسیله، سائر اقوام عربدن چوق ایلری اولوب، فن معماری وسائر شعبات مدنیتده خیلی ترقی ایتمش؛ وخیمه نشینلك وسائر احوال بدویه‌دن چوقدن قورتلمشیدی. قوم عاد مدنیتنك برنجی علامتی متین وجسیم ابنیه تأسیسی اولوب، الیوم «شدادانه» تعبیریله مشهور ابنیه وجوده کتیرمشلردی. بونلرك اك اسکی حکمدارلری (شداد) و(شدید) در. اوندن صکره (حمیریلر) و(تبابعه) اسمیله معروف بردولت تشکل ایدوب، (مأرب) و(سبا) ده حکومت سورمشلردر. اك اول لسان عربی‌یه خط اویدیروب، ابنیه وسائر آثارده برطاقم کتابه‌لر براقانلر بونلر اولوب، استعمال ایتدکلری یازی‌یه (خط مسند) دیرلر، که صاغدن صوله یازیلیر حروف مقطعه‌دن مرکب ایدی. آنجق حمیریلرك وبلکه قوم عادك دخی قوللاندقلری لسان بیلدیکمز فصیح عربی اولمیوب، هرحالده عبرانیجه، کلدانیجه، سریانیجه کبی السنهٔ سامیه‌دن عربیء فصیحه چوق دها یقیندر. بو لسانك بقیه‌سی اوله‌رق شحر وحضرموت جهتنده بعض قراده قبا برلسان سویلنیور ایسه‌ده، الیوم بو بابده تدقیقات فنیه اجرا اولنمامشدر. حمیریلر خیلی مکنت وسطوت پیدا ایدوب، آکلاشلدیغنه کوره، تاریخك ضبط ایده‌مدیکی بر زمانلرده بحر احمری تجاوزله حبشی ضبط ایتمش؛ واورادن بلکه وادیء نیلی تعقیبله، مصره دخی ایتمشلردر. لکن بونلردن (افریقس) اسمنده بر جهانکیرك بتون افریقای شمالی‌یی، و ذوالقرنین اسمنده دیکر بریله دها برایکیسنك شرقه طوغری اجرای فتوحاتله، ایران و هندی ضبط ایده‌رك، چینه قدر واردقلری حقنده‌کی روایات مبالغه‌دن عبارتدر؛ زیرا امم سائره تواریخنده یمن ملوکندن بویله برجهانکیر ظهورندن اصلا بحث اولنمیور؛ و(ذوالقرنین) لقبنك شکل عربی ویمانیسیله برابر ماکدونیه‌لی مشهور اسکندرك لقبی اولدیغی معلوم ومحققدر. تبابعه بیننده بر (ذوالقرنین) بولنمسی ممکندر، لکن هر ذوالقرنینك جهانکیر اولمسی لازم کلمز. اسم مخصوصلرنده ذکر وتعدادلری سبق ایدن تبابعه زماننده خیلی یمن ترقی وتمدن ایدوب،

بونلردن (بلقیس) نام ملکه حضرت سلیمان (علیه السلام) ایله مخابره ومناسبتده بولنه‌رق، او وقتدن بنی اسرائیلك وسائر اقوام مجاوره‌نك یمنله مناسبات تجاریه‌لری چوغالمغه باشلامشیدی. مرور زمانله حمیریلرك قوت وسطوتنه خلل طاری اولوب، حبشیلر بحر احمری تجاوزله یمنی ضبط ایتمش؛ و فاتح یمن اولان اریاطك خلفی ابرهه الاشرم ولادت سنیهٔ جناب نبویدن اولجه حجازك ضبطنه وکعبهٔ شریفه‌نك هدمنه تصدی ایدوب، مشهور وقعهٔ فیل وابابیل وقوعه کلمش؛ وحبشیلر مغلوباً یمنه چکلمشلردی. یمنلیلر حبشیلرك جورلرینه طول مدت طاقت کتیره میوب، بونلرك بیوندروغندن قورتلق ایچون، ایران دولتنه التجا ایله، کسری طرفندن عسکر کوندریله‌رك، حبشلیلر یمندن اخراج، و خطهٔ یمانیه ایرانك تحت تابعیتنه ادخال اولنه‌رق، ایراندن بر والی تعیین اولنمشیدی. وقت سعادتده یمن بو حالده بولنوب، اوصره‌ده اسودعنسی دخی ظهور ایله، ادعای نبوت ایتمش ایسه‌ده، نهایت بونك قتلیله، یمنلیلردین اسلامی قبول ایدوب، ارتحال جناب نبویده‌کی ارتدادلرینه‌ده همت صدیقانه ایله سهولتله ختام ویریله‌رك، یمن تماميله دائرهٔ اسلامه و خلافت اسلامیه‌نك تحت تابعیتنه آلنوب، خلفاء راشدین و دولت امویه زمانلرنده یمنده برکونه وقوعات مهمه اولمامش؛ وخلافت عباسیه زماننده نیم مستقل بعض حکومتلر ظهور ایدوب، نهایت آلتنجی قرن هجریده بنی ایوبك ضبطنه کچمکله، بونلردن بر شعبه تشکل ایتمش؛ وبو وده‌ها صکره‌لری یمن بر طاقم قبائل رؤساسیله وشیخلر اللرنده متفرق قاله‌رق، اوننجی قرن هجری اواخرنده ابتدا سنان پاشا یمنی فتح، وممالك عثمانیه‌یه علاوه ایتمش؛ و بر خیلی وقت یمن درسعادتدن منصوب والیلر معرفتیله اداره اولنوب، بعده نصلسه برطاقم مشایخ کسب تفرد ایتمش؛ و یالکز سواحل واسکله‌لرك اداره‌سی محافظه اولنمشدی. نهایت جنتمکان سلطان عبدالعزیز خان حضرتلرینك عهد همایونلرنده ١٢٨٧ ده عسکرسوقیله خطهٔ یمانیه وعسیریکیدن فتح اولنه‌رق، ٤ سنجاغه منقسم بر ولایت اتخاذ اولنمشدر.

یمن ولایتی بروجه‌آتی ٤ سنجاق ایله ٣١ قضا و ٧٣ ناحیه‌یه منقسمدر:

سنجاق	قضا	مقدار نواحی	مقدار قرا
صنعا	صنعا	٩	١٥٠
	جبل حراز	٣	٣٩
	کوکبان	٢	٣١
	آنس	٣	٥٧٩
	حجه	٤	٣٩
	ذمار	١	٣١
	یریم	٠	١٩٠
	رداع	٢	١١
	عمران	١	١٢
تعز	تعز	٤	١٦١
	اب	١	٥١
	عدین	١	٧١
	قعطبه	٣	٥٢
	حجریه	٢	١٠٨
	مخا	٠	٣
حدیده	حدیده	٢	٠٠
	زبید	٣	٠٠
	لحیه	١	٠٠
	زیدیه	١	٠٠
	جبل ریمه	٣	٠٠
	حجور	٦	٠٠
	بیت الفقیه	٠	٠٠
	باجل	٢	٠٠
	ابو عریش	١	٠٠
عسیر	ابها	٤	١٠٩
	محائل	٠	٠٠
	رجال المع	٠	٠٠
	قنفده	٢	٥٠
	بنی شهر	٧	٦١
	غامد	٣	٤٩
	صبیا	٢	٢٤

بعض قضا ونواحینك اهالیسی غیر مسکون قبائل وعشایردن اولمغله، بونلرك قراسنك مقداری کوستریله‌مه‌مشدر.

یمن سواحلنك قارشیلرنده برخیلی آطه‌لر دخی وار ایسه‌ده، جمله‌سی کوچك وطاشلق اولوب، یالکز صدف وایخجی آوندن طولایی بر آز اهمیتلری واردر. بونلرك اك بیوکلری فرسان آطه‌لریله قمران جزیره‌سیدر.

یموت بن المزرع { (محمدالعبدی) مشاهیر ادبادن اولوب، مشهور جاحظك همشیره زاده‌سیدر. ٣٠٤ تاریخنده وفات ایتمشدر.

ینا (Jena) آلمانیای وسطیده صاقسه وایمار بیوك دوقه‌لغنك (وایمار) ایالتنده و وایمارك ۲۰ کیلومتره شرقنده اوله‌رق (ساله) نهرینك صول کنارنده بر قصبه اولوب، ۹۰۲۰ اهالیسی، بیوك دارالفنونی، کوزل کتبخانه‌لری، تاریخ طبیعی موزه‌سی، نباتات باغچه‌سی، رصدخانه‌سی، تشریحخانه‌سی، سریریات دائره‌لری، بیطر مکتبی، تاریخ طبیعی ومعادن وسائره جمعیات فنیه‌سی وسائر مؤسسات علمیه‌سی واردر. آلمانیه‌نك اك بیوك حکما وعلماسی ینا دارالفنوننده معلملك ایتمشلردر.

ینبع (یاخود ینبع البحر) حجاز ساحلنده مدینهٔ منوره سنجاغنده ومدینهٔ منوره‌دن ۵۴ ساعتلق مسافه‌ده واقع بقعهٔ مبارکهٔ مذکوره‌نك اسکله‌سی وقضا مرکزی برقصبه اولوب، ۵۰۰۰ اهالیسی، لیمانی، سوری، ۳ جامع شریفی، ۳۰۰ دکانی وخیلی صیجاق هواسی واردر. منابعنك کثرتندن بو اسمله تسمیه اولنوب، ۱۷۰ قابناغی اولدیغی بعض کتب عربیه‌ده مسطور اولدیغی حالده، شمدی آثار صولری وحتی قویولری دخی اولمیوب، اهالینك ایچدکلری صوصهرنجلردن ایمش. قضاسی قصبه ایله جوارلرندن عبارتدر.

ینیسی [وینیسیق [«یکیسی» و «یکیسیسق» ماده‌لرینه مراجعت.]

یواش (Joas) یهود حاکملرندن اولوب، احزیانك اصغر اولادی اولدیغی حالده، عثلیانك قتل عامندن قورتاریله‌رق، رئیس کهنه یویازع طرفندن معبدده بیودلمش؛ وبدی یاشنه کلنجه، قبل المیلاد ۸۷۷ ده کندیسنه بیعت ایتدیریله‌رك، عثلیا اسقاط اولنمش؛ و وصیسی اولان کاهن مرقوم صاغ اولدیجه حسن حرکتده بولنوب، بونك وفاتنده عبادت اوثانه وظلم وسفاهته دوشه‌رك، بونك اوغلی زکریایی اشکنجه آلتنده تلف ایتمشدی. حزائل طرفندن مغلوب اولوب، متعاقباً ۸۳۷ ده مقتولاً وفات ایتمشدر.

— دیکر بر یواش دخی اسرائیل دولتی حکمدارلرندن اولوب، یهوحازك اوغلی وخلفی ایدی. سوریه حکمداری بن هدادی و یهود حاکمی اماسیایی مغلوب ایتمشدی.

یواطان (Joathan) یهود ملوکندن اولوب، عوزیانك اوغلیدر. پدری برص علتنه مبتلا اولدیغنده، وکالة وبعده قبل المیلاد ۷۵۶ دن ۷۳۷ تاریخنه‌دك اصالة حکومت ایدوب، احکام کتب موسویه‌یی تقویه، و قدس شریفی تعمیر وتحکیم ایتمشیدی.

یواقیم (Joachim) یهود ملوکندن اولوب، قبل المیلاد ۶۰۸ دن ۵۹۸ تاریخنه‌دك حکم سورمش، و وعظ ونصیحت ایدن ارمیا نبی‌یی تعذیب ایتمش؛ ونهایت بخت نصر طرفندن اسقاط اولنه‌رق، تبعه‌سیله برابر تحت اسارتده بابله کوتورلمشیدی. ابتدا یهوحاز طرفندن تخت موروثی غصب اولنمغله، فراعنهٔ مصردن (نخاؤ) طرفندن اقعاد اولنمشدی.

— حضرت مریمك پدرینك دخی اسمیدر.

یوپیتر [«ژوپیتر» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

یوتلاند (Jutland) دانیمارقه‌نك قره قسمندن عبارت اولوب، آلمانیه‌نك اشلسویغ هولستاین ایالتنه بیتشیك بیوك بر شبه جزیره‌دن عبارتدر، که ایالت مذکوره ایله برابر قدیماً (سیمبریه) ویا (کیمبریه) شبه جزیره‌سی دینلن واسوج ایله نوروج ساحللری آره‌سنده‌کی قاتغات دکیزینه‌دك اوزانان شبه جزیره‌یی تشکیل ایدیور. اشلسویغدن دها کنیش اولوب، منتهای شمالیسی سیوری غریب برشکل ابراز ایدیور. غرباً بحر شمالی، غرب شمالی طرفندن اسقاکراق، شرق شمالی جهتندن قاتغات، شرقاً دانیمارقه آطه‌لرینی آیران (بلت) بوغازلریله، جنوباً دخی اشلسویغ خطه‌سیله محدوددر. ۵۵° ۱۷′ ایله ۵۷° ۴۵′ عرض شمالی و ۵° ۴۵′ ایله ۸° ۳۵′ طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولوب، جنوبدن شماله بویی تقریباً ۳۰۰ و شرقدن غربه اك کنیش اکی ۱۸۰ و اك جنوبی یری یالکز ۶۰ کیلومتره‌در. مساحهٔ سطحیه‌سی ۲۵۲۴۲ مربع کیلومتره واهالیسی ۹۴۲۱۲۰ کشیدر، که بهر مربع کیلومتره باشنه ۳۷ کشی دوشیور. اراضیسی دوز وآلچق اولوب، ایکی دکیز آره‌سنده‌کی تقسیم میاه خطی ساحل شرقی‌یه دها قریب اولدیغی حالده، ۱۰۰ متره ارتفاعلرنده بر صره تپه‌لردن عبارتدر. بوصرندن برقاچ نهر نبعان ایدوب، مائلهٔ غربیه‌ده آقانلرینك باشلیجه‌لری: وارده، اون واوکا تابع اسکرن و وورغود، آآه

اسكيوه ولان استوربدر. مائلاً شرقيه‌ده كيلرك‌ده
اك بيوكلرى : غودن ، هرسون ، كر ، وارس
وسائره‌در. بوتلاند انهارينك جمله‌سى برطاقم اوزون
خليجلره منتهى اولور. ساحل غربيسنده دكيزدن
طار ديلرله آيرلمش و بعض آغزلردن دكيزله
اختلاط ايدر برطاقم طوزلى كوللر بولنوب، بونلره
دانيمارقه‌ليلر (فيورد) نامنى ويريورلر . بونلردن
(ليم فيورد) ديتلن برى ايچدن ايچه برطاقم كنيش
كوللر وآطه‌لر آره‌لرنده بوغازلرله اختلاط ايده‌رك
ايكى ساحل آره‌سنده اوزون برطريق بحرى تشكيل
ايدر ؛ و مملكتك شمال غربى قسمنى قسم آخرندن
مفرز برآطه حالنه قويار. هواسى عرضنه نسبتله
معتدل ايسه‌ده، دانيمارقه آطه‌لرينك هواسندن دها
سرت و حرارت و برودتى آره‌سنده‌كى فرق دها
بيوكدر. اك زياده غرب روزكارى اسوب، فرطونه‌لرى چوقدر. طوپراغى قوملق ايسه‌ده، زراعتى
خيلى ايلرى اولوب ، هله حيوانات يتيشديرمك
صنعتى اهالينك برنجى مدار تعيشيدر. اينكلرى ايرى
اولوب، چوق سوت ويرمكله مشهوردر. حيواناتك
سميزلدلمسى صنعتى‌ده پك منتشر اولوب ، چوق بسلى
حيوانلر اخراج اولنور. باشليجه معموره‌لرى ساحل
شرقيسنده‌كى خليجلرده واقعدر . ادارهٔ ٤ ايالت
اعتبار اولنوب ، ٩ سنجاغه منقسمدر. [«دانيمارقه»
ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

يوحنا { يحيى اسمنك اصل عبرانيسيدر. [« يحيى، ژان، جواز ويانى» ماده‌لرينه مراجعت.]

يوحنا بن بختيشوع { دولت عباسيه زماننده يتيشن
وطبك لسان عربى‌يه نقلنه خدمت ايدن اطباء
سريانيه‌دن اولوب ، خليفه متوكل على‌اللهك اوغلى
و برادرى معتمدك مدبرالملكى موفق باللهك طبيب
خصوصيسى ومعتمدى ايدى. لسان سريانى ويونانى‌يه
واقف اولوب، چوق كتابلر ترجمه‌سنه همت ايتمشدر.
اك معروف تأليفى «كتاب فيما يحتاج اليه الطبيب من
علم النجوم » عنوانلى اثريدر.

يورق { (York) انكلتره‌ده لوندره‌نك ٣٢٠ كيلومتره شمال غربيسنده و (اوزه)
ايله (فوس) نهرلرينك ملتقاسنده ايالت مركزى
برشهر اولوب، ٦٧٠٠٤ اهاليسى، بيوك ومصنع
بركليساسى، اسكى برقرال سرايى، بيوك حبسخانه‌سى،
كتبخانه‌سى، رصدخانه‌سى، تاريخ طبيعى نمونه‌خانه‌سى،
عقائد مكتبى ، فلسفه جمعيتى واردر. نفوسجه ديكر
چوق شهرلردن كرى ايسه‌ده ، رسماً انكلتره‌نك
لوندره‌دن صكره ايكنجى شهرى عد اولنور.

— يورق ايالتى شمالاً دورهام ، غرباً
وستمورلاند ، جنوباً لينقولن ايالتلريله شرقاً دخى
بحر شمالى ايله محدود اولوب ، مساحهٔ سطحيه‌سى
١٥٠٠٠ مربع كيلومتره و اهاليسى ٢٥٠٠٠٠٠
كشيدر. اراضيسى مختلف اولوب، طاغلرى، تپه‌لرى،
اووه‌لرى و بتاقلقلرى واردر. هواسيله طوپراغى
دخى مختلف اولوب ، آنجق زراعتى پك ايلريدر.
حيوانات اهليه‌سى چوق اولوب، جنسلرى اصلاح
اولنمشدر. طوموز باصديرمه‌لرى مشهوردر. شرق
جهتى اك زياده زراعته مخصوص اولوب ، غرب
جهتنده ايسه صنايع ايله اشتغال اولنه‌رق ، پك
چوق ومختلف فابريقه‌لرى واردر. چوخه وسائر
يوكلى منسوجاتله ايپليك وبيچاق وسائره اك باشلى
معمولات صناعيه‌سندندر.

—[يكى يورق ايچون « نيويورق » ماده‌سنه
مراجعت بيوريله.]

يوزغاد { آنقره ولايتنده وآنقره‌نك ١٦٥ كيلومتره شرق جنوبيسنده
اوله‌رق يوكسك بر يايله‌نك اوزرنده واقع سنجاق
مركزى بر قصبه اولوب، ١٥٠٠٠ اهاليسى، ١٨
جامع ومسجدى، ٥ مدرسه‌سى، ٢ كوچك كتبخانه‌سى،
١ رشديه و ٣ ابتدائيه مكتبى، ١٩٢ دكانى، ٤
خانى و ٨ حمامى واردر. هر سنه حزيرانده (كهنه
پنابر) ناميله بيوك بر پنابر قوريلوب، كليتلى حيوانات
تجارتى اجرا اولنور. يوزغاد پك يكى برقصبه اولوب،
قرن سابق اوائلنده چپان اوغلى دره بكلرندن احمد
پاشا طرفندن تأسيس، و بونك اوغلى سليمان بك
طرفندن اكمال وتوسيع اولنمشدر . اولدقجه منتظم
وكوزل باغچه‌لرى حاوى بر معموره‌در.

— يوزغاد قضاسى شرق شمالى طرفندن سيواس
ولايتيله، شرق جنوبى جهتندن معدن و بوغازليان
قضالريله، جنوب غربى جانبندن قير شهرى، شمالاً
دخى چوروم سنجاقلريله محدود اولوب، قزل قوجه
و صورقون ناحيه‌لريله برابر ٢٢٧ قريه‌دن مركب

و ٨٢ ٥ ٩٥ اهالی ایله مسکوندر. قزیل ایرماغه تابع دلیجه ایرماق قضاسنك غرب جنوبی حدودینی آیروب، میاه جاریه‌سی آلیر. اراضیسی طاغ ویایلالرله اووه‌لردن مرکب اولوب، طوپراغی پك منبت اولوب، اراضیسنك بر ثلثی مزروعدر. محصولاتی ذخایر متنوعه ایله میوه و سبزه‌لرك انواعندن عبارت اولوب، هله قاپصیلری مشهوردر. مرعالری چوق اولوب، یازین افشار عشیرتی سوریلرینی یوزغاد یایلالرنده اوتلادیر. حیوانات اهلیه‌سنك اك کثرتلیسی کچی اولوب، عادی کچیلری ٤٠٠٠٠ و تفتیك کچیلری ٦٢٠٠٠ رأس راده‌لرنده‌در. قضانك واردات سنویه‌سی ٣٨٠٠٠ لیرا راده‌لرنده‌در.

یوزغاد سنجاغی. آنقره ولایتی ترکیب ایدن بش سنجاغك بری و اك شرقیسی اولوب، شرقاً سیواس ولایتیله، شمالاً چوروم، غرباً قیر شهری، جنوباً دخی قیصریه سنجاقلریله محدوددر. یوزغاد، آق طاغ معدنی وبوغازلیان اسملریله ٣ قضادن مرکب اولوب، ٣ ناحیه و ٥٠٠ قریه‌یی حاوی و ١٧٢٢٥٠ اهالی ایله مسکوندر، که بونلردن ٢٠٠٠٠ قدری ارمنی و ٢٥٠٠ قدری روم اولوب، قصوری کاملاً مسلم وترکدر. اراضیسی عارضه‌لی وبوکسك اولوب، آق طاغ اتکلری لوانك اورته‌لرینه قدر ممتد اولور، واکثر میاه جاریه‌سی قزیل ایرماغه تابع دلیجه ایرماغه دوکیلن قوناق صوینی تشکیل ایدیور؛ ویالکز قسم شرقیسنك صولری یشیل ایرماغه تابع چیقرق صوینه دوکیلور. طوپراغی منبت ایسه‌ده، اسکله‌لردن بعد مسافه‌سی حسبیله اراضیسنك آنجق بر ثلثی زرع اولنوب، بغدای، آرپه، مصر، چاودار، نخود، مرجك، بورچاق، داری، برنج و سائر حبوباتله آفیون، چریش ومیوه وسبزه‌لرك انواعی حاصل اولور. باغلری دخی چوق اولوب، سنوی برملیون قیه‌دن زیاده اوزوم چیقار. آق طاغ قضاسنده اورمانلری چوق اولوب، دیکر ایکی قضانك اورمانلری پك آزدر. اشجاری چام، میشه، آردیچ، آلیچ، اخلاط وسائره‌در. حیوانات اهلیه‌سی برنجی درجه‌ده کچی وتفتیك کچیسی وایکنجی درجه‌ده قیون وصیغیر ایله سائر حیواناتدن عبارتدر. مخرجی صامسون اسکله‌سی و دمیر یول خطنك کشادندن بری آنقره اولوب، بوایکی شهره برشوسه ایله مربوطدر. باشلیجه اخراجاتی تفتیك و بیاغی ایله آفیون، قورو اوزوم وسائره‌در.

یوستین (Justin) بو اسمله روم ایمپراطورلرندن ایکی کشی اولوب، «قوجه» لقبیله ملقب اولان برنجیسی ابتدا چوبان وبعده عسکر نفری اولدیغی حالده، لئونك ایمپراطورلغی زماننده ضابط رتبه‌سنی احراز ایتمش؛ وآناستاسك وفاتنده، والی ایکن، ٥١٨ تاریخنده بردسیسه ایله تخته اقعا اولنمش؛ و٩ سنه اعتدال اوزره حکومت سوروب، محافظهٔ اسایشه غیرت ایتدکدن صکره، ٥٢٧ ده وفات ایتمشدر. — «کنج» لقبیله ملقب اولان ایکنجیسی یوستینیانوسك یکنی اولوب، ٥٦٥ ده اوکا خلف اولمش؛ وابتدا حسن اداره‌یه موفق اولوب، ایرانیلره مقاومت ایتمش ایسه‌ده، بعده سفاهته طالوب، امور حکومتی زوجه‌سی صوفیه‌نك الینه براقمغله، بونك طرفندن چوق سوء استعمالات ارتکاب اولنمشدی. عمرینك اواخرنده شعورینه خلل کلوب، ٥٧٨ ده وفات ایتمشدر. وفاتندن ٤ سنه اول دامادی تیبر قسطنطینی حکومته تشریك ایتمشدی.

یوستینیانوس (Justinien) روم ایمپراطورلرندن ایکی کشینك اسمی اولوب، برنجیسی مسیه یعنی صربیه ویا بلغارستانده برچفتجی اوغلی و برنجی ویوستینك یکنی اولدیغی حالده، عمجه‌سی طرفندن اوغللغه قبول اولنمش؛ و٥٢٧ تاریخنده کندیسنه خلف اولوب، برطاقم قوانین ونظامات وضع، آیاصوفیه‌یی ثانیاً ویکیدن بنا، وآتنه‌ده‌کی فلسفه مکتبنی لغو ایتمشدر. بونك سردارلرندن (بلیزاریوس) آفریقاده واندالری مغلوب ایده‌رك، اورالرنی استرداد ایتدیکی کبی، ایران عسکرینی دخی مغلوب ایده‌رك، بیوك خدمتلر ایتمش ایکن، یوستینیانوس تقدیر ایتمه‌مشدی. تئودوره اسمنده کوزللکی نسبتنده سفیهه برقادینه چوق یوز ویرمکله دخی نامنی لکه‌دار ایتمشدر. — ایکنجیسی «کسیك بورونلی» معناسیله (رینوتمیت) لقبیله ملقب اولوب، ٦٨٥ تاریخنده پدری (قسطنطین پوغونات) ه خلف اولمش؛ و٩ سنه صکره تبعه‌سی عصیان ایدوب، بورنی کسدکدن صکره کلیبولی شبه جزیره‌سنه نفی ایتمشلردی. ٧٠٥ ده

جلفـار قرالی (تریبلیوس) طرفنـدن یکیدن تخته اقعاد اولنەرق، ٧١١ دە تلف اولمشدر.

یوستینیانه { (Justiniana) روم ایمپرا - طورلرندن یوستینیانوسڭ بنـا
ویا توسیع ایتدیکی ایکی شهر قدیمڭ اسمی اولوب ، بری اسکوب ودیکری کوستندیلدر.

یوسف { بن یعقوب بن اسحق بن ابراهیم (Joseph) انبیاء عظامدن اولوب،
میلاد عیسادن ١٧٤٥ سنه اول حرانده راحیلدن طوغمش ؛ وپدریله برابر کنعانه انتقال ایتمشیدی. قرآن عظیم‌الشان وتفاسیر شریفه‌ده بحثی تفصیلاً مندرج بولنمشدر.

یوسف { [« مستنجد، صلاح‌الدین ایوبی ، ناصر (ملك —) وعزیز (ملك —) »
ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

یوسف { غرناطه‌ده حکم سورن بنی احمر ملوکنـدن اوچ کشی اولوب ،
برنجیسی (ابوالحجاج) ٧٣٣ ده تخته چیقمش؛ وقستیله قرالیله سلفنڭ عقد ایتمش اولدیغی صلح معاهده‌سنی ادامه ایله، اصلاحات داخلیه‌یه وعلی‌الخصوص امور عدلیه‌نڭ حسن انتظامنه حصرهمت، وناتمام اولان (الحمرا) سرای مشهورینی اکمال ایتمشدر. ٢٢ سنه حکومت سوردکدن صکره ٧٥٥ ده غرناطه جامع کبیرنده نمـازقیلدقده ایکن ، برمجذوبڭ خنجرغدریله شهید اولمشدر. — ایکنجیسی (ابوعبدالله) ٧٩٤ ده محمد خامسـه خلف اولوب ، بودخی قستیله قرالیله صلح ومسالمتی محافظه ایله ترقیات داخلیه ایله اوغرا- شـدیغی حالده ، ایکنجی اوغلی پدرینـڭ بوخالنی خرستیانلره طرفدارلغه وضعف وکوشکالکه حمل واسنادله، متعصبین اهالینڭ سبلمنزاتنی قاندیره‌رق، برعصیان چیقـارمش؛ وبونڭ اوزرینه ، کندیسی حربه مجبور اولمش ایسه‌ده ، بوندن برحسن نتیجه استحصال اولنه‌میوب، ٧٩٩ ده وفات ایتمشدر. — اوچنجیسی ایکنجی یوسـفڭ بیوك اوغلی اولوب ، پدرینڭ وفاتنده‌کوچك برادری محمد رأس حکومته چیقه‌رق ، صـاحب ترجمه‌یی بر قلعه‌یه حبس اتمش ؛ و٨١١ ده ، تخته قعود، و١٥ سـنه کمال اعتـدال ایله ادارۂ امور ایتدکدن صکره، ٨٢٦ ده وفات ایتمشدر.

یوسف { مغربده حکومت سـورن ملوك موحدیندن ایکی کشینڭ اسمیدر:
برنجیسی (ابو یعقوب) ملوك مـذکوره‌نڭ ایکنجیسی اولوب، مؤسس‌دولت اولان عبدالمؤمنڭ اوغلی‌وخلفیدر. ٥٥٨ تاریخنده پدرینڭ‌وفاتنده‌فضل وعرفان وجسارتله شهرتی اولدیغندن، رأس‌حکومته چیقمشدر. بووجهله حکمدار اولوب، مغربده‌کی امور دولتی یولنه قوردقدن صکره، ٥٦٦ ده یوز بیك سواری ایله اندلسه کچوب، اشبیلیه‌ده اقامت ایتمکده ایکن ، مرسیه خطه‌سنڭ اندلسڭ بتون قسم شر- قیسنڭ صـاحبی اولان ابن مردنیش وفات ایتمکله، اقاربی صـاحب ترجمه‌یه التجا وملکلرینی تسلیم ایتمشلردی. قستیله قرالیله محـاربه ایدوب، طلیطله قپوسـنه‌دك ایلریلدکدن صکره ، مراکشه عودت ایتمش؛ و٥٧٥ ده افریقیه جهتنه عسکرسوقیله بعض بلاد ضبط ، و٥٨٠ ده ثانیاً اندلسـه مروریله ، غرب یعنی پورتکیزجهتنده برخیلی یرلرفتح ایده‌رك، (شنترین) قصبه‌سنی محاصره ایتمکده ایکن، خسته- لنوب وفات ایتمش؛ واوغلی یعقوب خلفی اولمشدر. — ایکنجیسی برنجینـڭ توروني اولان محمد النـاصر بن یعقوبڭ اوغلی اولوب، ٦١٠ تاریخنده پدرینه خلف اولمش ؛ و٦٢٠ سنه‌سنه‌دك اون سنه حکومت سـوروب ، وفاتنده اوغلی عبدالواحد خلفی اولمشدر.

یوسف { (شیخ —) هندوستانڭ ملتـان جهتنـده ایلك حکومت مستقلۂ
اسلامیه‌نڭ بانیسی اولوب، ٨٤٧ تاریخنـده حکومته نائل اولمش ؛ وبر ایکی سـنه حکومت سـوردکدن صـکره وفات ایدوب ، (لنکا) لقبیله ملقب اولان اخلافی ٩٠٨ تاریخنه‌دك حکومت ایتمشلردر.

یوسف { (Joseph) آلمانیه ایمپراطورلرندن ایکی کشـینڭ اسمی اولوب ،
برنجیسی برنجی لئوپولدڭ اوغلیـدر. ١٦٨٩ ده مجارستان قرالی اولوب، ١٦٩٠ ده رومانیه قرالغی دخی علاوه، و ١٧٠٥ ده آلمانیه ایمپراطـورلغنه انتخاب اولنمش؛ واسپانیه تختنڭ وراثتی مسئله‌سنده اون دردنجی لوئینڭ تورونه‌قارشی برادری شارلڭ حقوقنی محافظه ایتمکله ، فرانسه ایله محاربه‌یه طو- توشوب، پرنس (اوژن) ڭ قوماندہ ایتدیکی عسکری

برقاچ خالیته نائل اولمش ایسه‌ده، او صره‌ده یعنی ۱۷۱۱ ده یوسف وفات ایتمکله، تتبعه‌سی کوره‌مه‌مشدر.

— ایکنجیسی لورنه‌لی برنجی فرانسوا ایله آوستریه‌لی ماریه ترزه‌نك اوغلی اولوب، ۱۷٦٤ده رومانیه قرالی، وبرسنه صکره وفات ایدن پدری یرینه آلمانیه ایمپراطوری اولمش ایسه‌ده، والده‌سی صاغ اولدقجه، برایشه قاریشه‌میوب، ۱۷۸۰ ده ماریه ترزه‌نك وفاتی اوزرینه، اداره‌ٔ اموری الینه آله‌رق، افکار ترقی پرورانه‌سنی اجرایه چالیشمش ایسه‌ده، مقتضیات زمانه‌یه و تبعه‌سنك عاداتنه رعایت ایتمدیکندن، موفق اوله‌مامش؛ وعثمانلیلره قارشی ایکنجی قاترینه ایله بالاتفاق، محاربه‌یه کیریشدیکنده، بالانفراده‌ولوغوشده مغلوب اولمش؛ وعثمانلی عسکرینك ممالکنك کوبکنه قدر ایلریلدیکنی کورمشیدی. فرانسه قاریشیقلغنده همشیره‌سی (ماریه آنطوآنته)‌نك حیاتی مخاطره‌ده اولمغله، بو وقوعاتدن برحزن وکدره دوشوب، ۱۷۹۰ ده وفات ایتمشدر.

— [سائر آوروپا مشاهیریچون «ژوزف» و «جوزپ» ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

یوسف { یهود مشاهیرمورخیلندن اولوب، میلادك ۳۷ تاریخنده قدسده طوغمش؛ و فلسطینك روماليلره قارشی اولان عصیانلرینی اداره ایتدکدن صکره، وسپاسیان وتیتوسه تسلیم اولنه‌رق، رومایه سوق اولنمش؛ و ۹۵ تاریخنده اوراده وفات ایتمشدر. لسان یونانی‌یه واقف اولوب، زمانك احوال ووقوعاتنی حاوی بر قاچ تاریخ یازمشدر، که قرون قدیمه‌نك اك اهمیتلی آثار تاریخیه‌سندندر.

یوسف امری { مشاهیر شعراء ایراندن اولوب، شاهرخ میرزا و اوغلی بایسنغرك زمانلرنده یاشامش، وبونلرك مدحنده برخیلی قصیده‌لر سویلمشدر.

یوسف برهان { شعراء ایراندن اولوب، شیخ احمد جامینك اقرباسندن ایدی. فن موسیقیده مهارتی اولوب، اکثر اشعارینی کندیسی بسته‌لردی. صاحب تذکره دولتشاه فن موسیقی‌یی بو ذاتدن اوکرندیکنی بیان ایدیور.

یوسف بن تاشفین { (ابو یعقوب) مغربده حکومت سورن ملثمین ونام دیکرله مرابطین دولتنك اوچنجی و اك قوتلی حکمداری اولوب، ٤٧٨ تاریخنده تخت حکومته چکمش؛ و مراکش شهرینی تأسیسله، پایتخت اتخاذ ایده‌رك، مغربده دولتنی تأمین، وبیوك بر اردو تشکیل ایتدکدن صکره، اندلس طوائف ملوکندن اشبیلیه صاحبی محمدالمعتمد بن عبادك دعوتی اوزرینه، ٤٧٩ ده سبته بوغازینی تجاوزله، قستیله قرالی آلتنجی آلفونسه قارشی (ذلاقه) مظفریت عظیمه‌سنه نائل اولوب، اسپانیه‌نك برچوق یرلرینی حکومات اسلامیه‌یه یکیدن قزاندیردقدن صکره، مراکشه عودت ایتمش؛ و ٤٨١ ده ینه اندلس ملوکی طرفندن امداده دعوت اولنه‌رق، ثانیاً اسپانیه‌یه چکمش ایسه‌ده، بو دفعه اندلس طوائف ملوکی بیننده‌کی اختلاف ونشئتله بر ایش کوریله‌میه‌جکنی، وبوحالك اورا حکومت اسلامیه‌سنك محونی منتج اوله‌جغنی درك ایله، ابتدا بونلرك وجودینی قالدیروب، بتون اندلسك بر تك حکومت قویه‌نك ید اداره‌سنده بولنمسنه لزوم مبرم کوردیکندن، مراکشه عودتنده سیدبن ابی بکرك قیادتیله مکمل بر اردو ترتیب و سوق ایده‌رك، اندلس طوائف ملوکنی برر برر اسقاط ایدوب، بتون اندلسی ممالکنه ضم ایتمش؛ و ٤٩٦ ده بالذات اندلسه مرورله، قرطبه‌ده اوغلی علی‌یه رسماً بیعت ایتدیرمش؛ و ۵۰۰ تاریخنده وفات ایدوب، اوغلی مشارالیه علی بن یوسف بن تاشفین خلفی اولمشدر. کندیسی امی ولسان عربی‌یی دخی آکلاماز بر بربری ایدیسه‌ده، جسور، مدبر وعادل برحکمدار ایدی.

یوسف بن زیری { [«بلکین» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

یوسف بن السیرافی { (ابو محمد — بن ابی‌سعید) مشاهیر ادبادن اولوب، مشهور ابو سعید حسن سیرافینك اوغلیدر. نحو ولغت وسائر علوم ادبیه‌ده عصرینك فریدی اولوب، پدرینك وفاتنده یرینه کرسیٔ تدریسه چکمش؛ واونك ناتمام براقدیغی «کتاب الاقناع»ی اتمام ایله، مشهور بعض متنلرده سند

مقامده ایراد اولنان ابیاتك شرحنی متضمن برتاج کتاب یازمش؛ و ۳۸۵ده ۵۵ یاشنده وفات ایتمشدر.

یوسف بن حسدای { (ابوجعفر) اندلس مشاهیر اطباسندن

اولوب، شرقه رحلتله، ملوك فاطمیه‌دن آمر باحكام الله زماننده بونك وزیری اولان ابوعبدالله محمد المأمونك طبیب خصوصیسی اولمش؛ وحذاقت ومهارتیله مصرجه شهرت بولمشیدی. بقراط وجالینوسك کتابلریله چوق اوغراشوب، بونلرك بعضیسنی شرح ایتمشدر. باشلیجه تألیفاتی: «الشرح المأمونی لکتاب الایمان لابقراط»، «شرح مقالة الاولی من کتاب الفصول لابقراط»، «کتاب الاجمال فی المنطق»، «شرح کتاب الاجمال» وبرچوق حواشی وتعلیقات وسائره‌در.

یوسف بن عمر الثقفی { (ابو یعقوب) دولت امویه

امراسندن اولوب، مشهور حجاج بن یوسفك یکننك اوغلیدر. بودخی طول مدت عراق والیسی اولوب، حجاج قدر شدت کوسترمش، وتعدیات اجرا ایتمش ایدی. آنجق حجاج کبی عاقل وفصیح اولمیوب، غباوتله ومع هذا جود وکرمله مشهوردر. ۱۲۵ تاریخنده حبس، و۱۲٦ده دمشقده اتلاف اولنمشدر.

یوسف پاشا { جنتمکان سلطان احمد خان ثالث عصرنده مسند صدارت

عظمایه واصل اولان وزرادن اولوب، کرجی الاصلدر. یکیچری اوجاغنده نشأت ایدوب، ۱۱۲۲ تاریخنده یکیچری آغاسی اولمش؛ و متعاقباً رتبهٔ وزارتی احرازله، روسیه سفرنده آثار شجاعتی کورلدیککندن، ۱۱۲۳ ده مسند صدارته نصب اولنمش؛ وآنجق کندیسی جسور وغیور برذات اولمغله برابر، یکیچری اوجاغندن بشقه خدمتده قوللانلمیوب، امور ملکیه وسیاسیه‌دن بیخبر وحتی ترکجه دوزکون تکلمه دخی غیر مقتدر اولمغله، بر سنه ایله اون کون مقام عالئ مذکورده قالدقدن صکره، ۱۱۲٤ ده عزل، وردوسه نفی اولنه‌رق، اوراده قضاء وفات ایتمش. استانبولده بر مکتب وچشمه‌سی واردر.

یوسف پاشا { جنتمکان سلطان عبدالحمید خان اول وسلیم خان ثالث

حضرتلری زمانلرنده مسند صدارته کچن وزرادن اولوب، بودخی کرجی الاصلدر. کوله‌لکدن یتیشمه اولوب، افندیسنك ترسانه‌یه منسوبیتنه بناء، کندیسی دخی ترسانه امورنده قوللانیلوب، ۱۱۹۹ ده رتبهٔ وزارتله موره محصلقنه نصب، و ۱۲۰۰ ده اورادن جلبله، مهر صدارت عهده‌سنه احاله اولنمش ایدی. اوچ بچق سنه‌یه قریب مدت مسند عالئ مذکورده قالوب، روسیه وآوستریه‌یه قارشی اولان محاربه‌دن برحسن نتیجه استحصال ایده‌مه‌مش اولمغله، مشارالیه جنتمکان سلطان سلیم خان حضرتلرینك جلوسلرندن ایکی آی صکره عزل، و سیواس ولایتیله ودین سرعسکرلکنه، و۱۱۲٤ده قپودان دریا منصبنه نصب اولنمش ایسه‌ده، درسعادتده طوردیرلیوب، ینه ودین سرعسکرلکنه، وبعده قره‌مان، کوستندیل ونهایت بوسنه والیلکنه نقل، و۱۱۲۵ده اورادن جلبله، ثانیاً مهر وکالت عهده‌سنه احاله اولنمش؛ وینه روسیه سفری آچلمش اولمغله، شمنی اردوکاهنده مهرهمایونی اخذ، وهر نصلسه بوسفره‌ده ختام ویره‌رك، ۱۱۲٦ده لواء شریف ایله درسعادته داخل اولمش؛ وبودفعه دخی برسنه ایله اوچ آیه قریب مدت بومقامده قالدقدن صکره، عزل، وآنابه محافظلغنه نصب، وبرسنه صکره جده ایالتیله مدینهٔ منوره محافظلغنه نقل اولنه‌رق، اوراده وفات ایتمشدر.

— بری جنتمکان سلطان ابراهیم خان حضرتلری زماننده ۱۰۵٤ دن ۱۰۵۵ تاریخنه‌دك بوسنه، ودیکری جنتمکان سلطان احمد خان ثانی حضرتلری دورنده ۱۱۰۳دن ۱۱۰٦یه قدر ایکی بچق سنه قپودان پاشالق ایتمش ایکی یوسف پاشا دخی واردر.

یوسف الحواری { حضرت عیسی (علیه السلام)ك تلامذه‌سندن

وافرائیم سبطنه منسوب ایدی. خرستیانلرك اعتقادنجه نبی مشار الیهك صلبندن صکره مبارك بدنلرینی آلوب، کندی باغچه‌سنه دفن ایتمشدی.

یوسف شاه { لر بزرك اتابكانك بشنجیسی اولوب، پدری شمس الدین

آلب آرغونه خلف اولمش ایسه‌ده، کندیسی ابقاخانی برتهلکه‌دن قورتارمش اولدیغندن، اونك یانندن آیرلمیوب، مملکتی وکیل ایله اداره ایتدیروردی.

بعده آرغون خان ايله احمد خان آره‌سنده جنك وقوعنده احمد خانك طرفنى التزام ايتمش ؛ واحمد خانك مغلوبيتنده عذرخواه اولوب ، آرغون خانك عفوينى استحصال ايله، لرستانه كيدوب ، ٦٨٠ده اوراده وفات ايتمشدر.

يوسف شاه پوربى { بنكاله ملوكندن اولوب ، ٨٨٧ده

پدرى باربك شاهه خلف اولمش، و ٨ سنه حكم سورمشدر.

يوسف ضيا پاشا { (ياخود ضياء الدين يوسف پاشا) جنتمكان

سلطان سليم خان ثالث وجنتمكان سلطان محمود خان ثانى حضرتلرى دورلرنده ايكى دفعه مسند صدارت عظمايه كچمش وزرادن اولوب ، كرجى‌الاصلدر . ميرآخور مصطفى پاشانك كوله‌سى اولوب ، بونك اوغلى ابراهيم بكك اداره‌سنده تربيه، وبعده اعتاق اولنه‌رق، بعض وزرانك خدمتنده بولنمش، ونهايت معدن امانتنه و ١٢١٣ ده بوامانته علاوةً رتبهٔ وزارتله ارضروم واليلكنه نصب اولنمش ؛ وبنه اوسنه فرانسزلرك مصره دخوللرى اوزرينه ، درسعادته جلبله، مهرصدارت عهده‌سنه بالتوديع ، سردارلقله جانب مصره اعزام ؛ وبومسئله ايله اوغراشه‌رق، يدى سنه‌يه قريب مدت مسند وكالت مطلقه‌ده قالدقدن صكره ، ١٢٢٠ده كندى رضا واختياريله معدن مالكانه‌سنه اعاده ؛ ومتعاقباً روسيه محاربه‌سى آچلنجه، ارضروم واليلكى وشرق سرعسكرلكى دخى عهده‌سنه احاله اولنمشيدى . جنتمكان سلطان مصطفى خان حضرتلرينك جلوسندن صكره بغداد واليلكنه نصب اولنه‌رق، عزيمت ايتمزدن اول ، جنتمكان سلطان محمود خان ثانى حضرتلرى زيور افزاى تخت عثمانى اولنجه، ١٢٢٤ده ثانياً مسند صدارت عظمايه نصب ، ودرسعادته جلب ايله، يكيدن روسيه سفرى آچلدقده سردارلقله روم ايلى جانبنه عزيمت ايتمش؛ وبودفعه دخى ايكى سنه‌يه قريب مدت ادارهٔ امور دولت ايتدكدن صكره، ١٢٢٦ده عزل ايله ديمتوقه‌يه وبعده ردوسه اقامته مأمور اولمش ؛ وصكره آقربوز محافظلغنه نصب وبرسنه مرورنده ساقزه نقل اولنه‌رق ، اوراده اقامته مأمور ايكن ، ١٢٣٤ ده وفات ايتمشدر. كاتب وشاعر وعاقل بروزير ايديسه‌ده ، امورحربيه‌ده تجربه‌سى وطيلتنده شجاعت وجسارتى اولمديغندن ، كرك مصرده وكرك آناطولى وروم ايلنده موفق اوله‌مامشدى.

يوسف عادلشاه { هندوستانك بيجاپور شهرنده حكومت سورن

عادلشاهان دولتنك مؤسسى اولوب ، عن اصل يوسف عادلخان اسميله ذكر حكمدارى محمد شاه بهمنينك رجالندن ايكن ، بونك خلفى سلطان محمود ثانى زماننده نكبته دوشمكله ، كندينى بيجاپور واليلكنه نصب ايتديره‌رك ، اوراده ٨٩٥ده اعلان استقلال ايله ، كندى نامنه خطبه اوقوتمش؛ و٢١ سنه حكومت سوردكدن صكره، ٩١٦ تاريخنده ٧٥ ياشنده وفات ايتمشدر . اتراك طائفه‌سندن اولوب، سلاله‌سى كنديسيله برابر ٩ كشيدن عبارت اولوب، اسملريله ابتداى حكومتلرى بروجه آتيدر:

يوسف عادلشاه	٨٩٥
اسماعيل عادلشاه بن يوسف	٩١٦
ملو عادلشاه بن اسماعيل	٩٤١
ابراهيم عادلشاه بن اسماعيل	٩٤٢
على عادلشاه بن ابراهيم	٩٦٥
ابراهيم عادلشاه ثانى بن طهماسب بن على	٩٦٧
محمد عادلشاه بن ابراهيم ثانى	١٠٣٦
على عادلشاه ثانى بن محمد	١٠٧١
اسكندر عادلشاه	١٠٨٣

يوسف المستنصر { مغربده حكومت سورن موحد بنك بشنجيسى

اولوب ، محمد الناصرك اوغلى وخلفيدر . ٦١٠ تاريخنده، ١٦ ياشنده اولديغى حالده، متوفى پدرى يرينه تخت نشين اولوب، هواوهوسنه تابع اولمغله، امور دولتى حاجبى بولنان ابن جامع ايله موحدين مشايخندن برقاچ كشينك النده براقمش ؛ وزماننده كرك آفريقا وكرك اندلسده‌كى ممالك هرومرج اولوب ، واليلر دائرهٔ اطاعتدن خروجله ، تفرد واستقلال داعيه‌سنه دوشمشلردى . اون سنه بووجهله حكومت ايتدكدن صكره، ٦٢٠ تاريخنده وفات ايتمشدر.

یوسف النجار { حضرت مریم (علیها السلام) ك نشانلیسی ویازوجی اولوب ، حضرت داود (علیه‌السلام) ك نسلندن ایدی. خیلی یاشلی اولدیغی حالده، حضرت مشار الیهایی نکاح ایدوب ، هنوز تقرب وقوع بولمه‌دن حملی کورنجه، تطلیقه قالقیشمش ایسه‌ده ، بوحملك من‌طرف‌الله ومجرد برنفخ ربانی ایله وقوعی کندیسنه جبریل امین جانبندن الهام اولنمغله ، حضرت مریمی تجاوزات مفتریاندن محافظه وحمایه ، وحضرت عیسی (علیه‌السلام) دنیایه کلدکلرنده ، کندیلرینی اوغللغه قبول ایله ، من‌طرف‌الله واقع اولان اشارت اوزرینه ، حضرت مریم وعیسایی آله‌رق مصره‌کونورمشیدی. کد یدیله تعیش ایدردی. خرستیانلرمارتك ۱۹ نده یورطیسنی اجرا ایدرلر.

یوسف همدانی { (ابو یعقوب بن ایوب) اعاظم مشایخ وفقهادن اولوب ، همدان قربنده (بوزنجرد) قریه‌سنده ٤٤٠ تاریخلرنده دنیایه کلمش؛ وبغداده انتقال ایله، ابو اسحق شیرازی وامثالی اعاظم فقهادن تحصیل فقه واستماع احادیث شریفه ایده‌رك ، اصفهان وسمرقنده دخی رحلتله، تحصیلی اکمالدن صکره ، زهد وتقوی ومجاهدهٔ نفسله اشتغال ایده‌رك ، بغداده عودتنده برخیلی زمان مدرسهٔ نظامیه‌ده وعظ وتدریسله مشغول اولمش ؛ وبعده مرو وهراتده امرار اوقات ایدوب ، نهایت ٥٣٥ ده هراتدن مروه کیدرکن ، یولده وفات ایدوب ، جنازه‌سی مروه نقل ودفن اولنمشدر . کرامات ومقاماتی متواتردر.

یوشع { (Josué) انبیاء بنی اسرائیلدن اولوب ، مصرده دنیایه کلمش ؛ وحضرت موسی (علیه‌السلام)ك معیتنده بحراحمری تجاوزله تیه‌صحراسنده‌کی اقامت معلومه‌دن صکره، میلاد عیسی (علیه‌السلام) دن ۱٦۰٥ سنه اول ارتحال ایدن حضرت موسی (علیه‌السلام)ك یرینه بنی اسرائیلك ریاستنه کچوب، بونلری ارض مقدسه ادخال ایتمش ؛ وقارشی طوران بعض ملوك سریان وکنعانی معجزات ایله مغلوب ایدوب، ارض مقدسی ضبطله، اون ایکی سبطه تقسیم ایلمشیدی. اریحاده محاربه ایدرکن کونشی طوردیردیغنه اینانیلیور. میلاددن ۱٥٨۰ سنه اول ۱۱۰ یاشنده ارتحال ایدوب، نابلس قربنده مدفون اولدیغی مظنوندر. استانبولده بکقوزك اوستنده مقامی زیارتکاهدر .

یوشفاط { (Josaphat) یهود ملوکندن اولوب، قبل المیلاد ۹۰٤ دن ٨٨۰ تاریخنه‌دك ۲٤ سنه حکم سورمش؛ وشریعت موسی (علیه‌السلام) ی وقایه وتقویه ایتمکله، موآبیلره وآمونیلره قارشی طورمغه موفق اولمشیدی. — قدسك شرق طرفنده واقع بر وادی‌یه بونك اسمی ویریلوب، اشبو (وادی یوشفاط) یهودیلرجه محشرده عرصات میدانی اوله‌جقدر.

یوغورطه { (Jugurtha) آفریقای شمالیده قدیماً (نومیدیه) تعبیراولنان مغرب اوسط یعنی جزایر جهتنك اسکی بربر حکمدار. لرندن اولوب ، قبل المیلاد ۱۱۹ تاریخنده وفات ایدن عمی (میسیپسا) ملکنی ایکی اوغلی ایله بونك بیننده تقسیم ایتدیکی حالده ، یوغورطه یالکز حکومت سورمك ادعاسیله، عمزاده‌لرندن برینی تلف ایتدیر. مش؛ ودیکری اولان (آذربعل) ی (سرت) ده محاصره ایتمکله ، بونك رومالیلردن استمداد ایتمسی اوزرینه، رومادن یوغورطه‌نك اوزرینه بربرینی متعاقب برقاچ سریه کوندرلمش ایسه‌ده، صاحب ترجه قوماندانلرینی رشوتله کندی طرفنه چویرمش؛ و (آذربعل)ك وفاتندن صکره رومایه جلب او. لنه‌رق ، اوراده دخی رقیبی (ماسیوا) یی تلف ایتدیرمکله برابر، محاکمه‌سنه مأمور محکمه اعضاسنه رشوت اعطاسیله ، قورتلوب ، مملکتنه عودت ایتمشیدی. مع هذا روما جمهوریتی کندیسنه اعلان حربله ، اوزرینه متلوس وماریوسی کوندروب، بونلر ایکی دفعه کندیسنی مغلوب ایتمشلردی. نهایت میلاددن ۱۰٦ سنه اول قائن پدری بولنان ماوریتانیه (یعنی مغرب اقصی) حکمداری (بوقخوس) طرفندن تسلیم اولنه‌رق، زندانه آتلمغله، اوراده آجلقدن وفات ایتمشدر.

یوقاتان { (Yucatan) آمریقای وسطیده مکسیقه‌نك منتهای شرقنده

جنوبدن شماله ممتد بيوك وكنيش بر شبه جزيره اولوب، قوبه جزيره‌سى قارشيسنه قدر اوزانمقله، مكسيقه كورفزينى شرق جنوبى جهتندن قپايور. جنوباً آمريقاى وسطى حكوماتندن غوآتماله وانكليز هوندوراسى، شرقاً آنتيل جزايرى،. شمالاً وغرباً مكسيقه كورفزى، غرب جنوبى جهتندن دخى مكسيقه‌نك (تاباسقو) جمهوريتيله محدوددر. مساحهٔ سطحيه‌سى ١٤٢٢٨٩ مربع كيلومتره و اهاليسى ٣٩٣٩٦٥ كشى اولوب، سياسةً ايكى‌يه منقسمدر: غرب جنوبى قسمى (قامپش)، شرق شمالى جهتى دخى (يوقاتان) اسميله مكسيقه ممالك مجتمعه‌سنى تركيب ايدن جماهيرك ايكيسنى تشكيل ايديور. — يوقاتان جمهوريتنك مساحهٔ سطحيه‌سى ٨٥٨٢٧ مربع كيلومتره واهاليسى ٢٩٧٥٠٧ كشى اولوب، شبه جزيره‌نك ديكر قسمندن چوق دها مسكون ومعمور اولديغى آكلاشيليور. اراضيسى دوز وآلچق اولوب، يالكز قسم غربيسنده آز يوكسك بعض طاغلرى واردر. ياغمورلرى آز وهواسى صيجاق وياپس ايسه‌ده، صاغلامدر. مياه جاريه‌سى پك آز اولوب، بعض كوللرى واردر. طوپراغى منبت اولوب، مصر بغدايى، مانيوق، چيويت وسائره حاصل اولور. اورمانلرى چوق اولوب، صرانغوزلغه و بوياجيلغه يارار اشجارك انواعى بولنور. اسكى (تولتك) لردن قالمه بر چوق اقوام اصليه وآثار عتيقه‌سى واردر. مركزى (مريده) قصبه‌سى او. لوب، اورادن (پروغرسو) اسكله‌سنه وايچرى‌يه طوغرى برقاچ قيصه دمير يول خطى واردر. يوقاتان شبه‌جزيره‌سى ١٨٢١ ده اسپانيه‌نك تابعيتندن چيقوب، ١٨٢٤ ده مكسيقه حكومات متفقه‌سى هيئتنه داخل اولمش؛ و ١٨٢٩ ايله ١٨٤٦ ده موقتاً آيريلوب، بعده برچوق محاربات داخليه‌يه ميدان اولدقدن صكره، ١٨٦١ ده بروجه مشروح مكسيقه جماهيرندن معدود ايكى جمهوريته منقسم اولمشدر.

يوقاتان بوغازى { (Canal de Yucatan) آمريقاى وسطيده آنتيل دكيزيله مكسيقه كورفزى بيننده اختلاطى موجب وهمناى اولان شبه جزيره ايله قوبه جزيره‌سنك منتهاى شرقنده‌كى (سان آنطونيو) بورنى آره‌سنده بر بوغاز اولوب، ١٦٠ كيلومتره وسعتنده‌در. صيجاق بر آقنتى بو بوغازدن كيروب، قوبه جزيره‌سنك منتهاى شرقنى طولاشه‌رق، فلوريده بوغازندن چيقار.

يولقوس { (Jolcos) تساليه‌ده‌كى غلوص شهرينك اسم قديمى اولوب، اسكيدن تجارتكاه براسكله ايدى.

يوليانوس { (Julien, Julianus) روما ايمپراطورلرندن اولوب، قو. نستانسك اوغلى وقسطنطينك عم زاده‌سى ايدى. ٣٣١ تاريخ ميلاديسنده قسطنطينيه‌ده طوغوب، پاپاس اولملق اوزره، آناطوليده اقامته مأمور ايكن، ٣٥٥ ده ايكنجى قونستانس طرفندن قيصر عنوانيله غاليا (يعنى فرانسه) واليلكنه نصب اولنمش؛ وشمديكى پارسك موقعنده بولنمش اولان (لوتچ) قصبه‌سنى مقر اتخاذ ايده‌رك، جرمانلره قارشى قزانديغى غالبيتلرله شهرت آلمشيدى. ٣٦٠ ده عسكرينك برمقدارينى شرقه كوندرمك اوزره، قونستانس طرفندن امر آلدقده، عسكرى بوكا رضا ويرميه‌رك، كنديسنك ايمپراطورلغنى اعلان ايتمشلر؛ وقونستانس همان اوزرينه عسكر سوق ايتمش ايسه‌ده، يولده وفات ايتمكله، يوليانوس ٣٦١ ده بتون روما دولتنك ايمپراطورى اولمش؛ وهمان خرستيانلغى ترك ايله، اجدادينك دينى اعاده واحياسنه تشبث ايده‌رك، قسطنطينيه‌يه عودتنده، بعض نظامات نافعه وضع ايتمش؛ وايران دولتنه اعلان حرب ايده‌رك، جزيره‌يى ضبطله، دجله‌يى كچه‌رك، مداينه مظفرانه داخل اولمش؛ وآنجق اثناى عودتنده ٣٦٣ ده مجروح اولوب، متأثراً وفات ايتمشدر. عاقل وحكيم برآدم اولوب، برخيلى كتابلر يازمغله، برطاقى اليوم موجوددر.

—[« ديديوس يوليانوس » ماده‌سنده مراجعت بيورله.]

یولیوس { (Jules) مشهور قیصرك اصل اسمیدر. [« قیصر » ماده‌سنه مراجعت بیوریله]

— بو اسمله اوچ پاپا دخی کلوب، برنجیسی ۳۳۷ دن ۳۵۲ تاریخ میلادیسنه‌دك پاپالق ایتمشدر. اعزه‌دن معدود اولوب، نیسانك ۱۲ سنده یورطیسی اجرا اولنور. — ایکنجیسی ۱۵۰۳ دن ۱۵۱۳ تاریخنه‌دك پاپالق ایدوب، ابتدا وندیك جمهوریتنه قارشی فرانسه واسپانیه قراللریله وآلمانیه امپراطوریله بالاتفاق، وندیكدن برخیلی یرلر آلمش؛ وبعده فرانسه قرالی اون ایکنجی لویی‌یه قارشی وندیك و اسپانیه و انکلتره ایله اتفاق ایده‌رك، بوندن‌ده استفاده ایتمش؛ وحرب اثناسنده وفات ایتمشدر. میکل آنجلو ورافائلی وسائر ارباب علم وهنری‌ده حمایه وتشویق ایدردی. — اوچنجیسی ۱۴۸۷ دن ۱۵۵۷ تاریخنه‌دك پاپالق ایتمشدر.

یونان { (Grèce) آوروپانك منتهای شرق جنوبیسنده بر مملکت وکوچك بر دولت اولوب، آوروپا قطعه‌سنك جنوبه طوغری اوزانان اوچ بیوك شبه جزیره‌سندن اك شرقیسی اولان بالقان شبه جزیره‌سنك اوجندن عبارتدر. اصل یونان مملکتی یعنی من القدیم بو اسمله معروف اولان یر ایله بوکونکی یونان دولتی، یعنی بو اسمك مدلول جغرافیسیله مدلول سیاسیسی بیننده عموم وخصوص جهتندن فرق اولوب، جغرافیه اصطلاحنجه یونان ۳۹° عرض شمالیده نارده کورفزیله زیتون کورفزی آره‌سنده اولان کنیش بر برزخله بالقان شبه جزیره‌سندن آیریله‌رق، اورادن یوقاری چیقمدیغی حالده، مقدما تسالیه خطه‌سیله اپیر خطه‌سنك برقسمی دخی یونان دولتنه الحاق اولنمغله، سیاسةً یونان شماله طوغری توسع ایتمشدر. اصل لسان محلیده اسمی (هلاس) ویا (هلاده) اولوب، اسکی لاتینلرجه (غراجیه) اسمیله یاد اولنوردی، که الیوم آوروپاجه مستعمل اولان (غرس) اسمی بوندن مأخوذدر. السنهٔ شرقیه‌ده مستعمل اولان (یونان) اسمی ایسه یونان قدیمك مهجرلرندن اوله‌رق آسیای صغیر سواحلنك برمقداروندن وباشلیجه ازمیر جهتندن عبارت اولان (یونیه) اسمندن مأخوذ اولسه‌ کرکدر. بناءً علیه، یافث بن نوحك اولاد و احفادندن یونان اسمنده برشخص تخیل ایتمکده حاجت یوقدر.

حدود ومساحه‌سی. — شمدیکی حدود سیاسیه‌سیله یونان شمالاً وشمال غربی جهتندن ممالك عثمانیه ایله (یعنی معلوم اولان روم ایلی ولایات شاهانه‌سیله) وسائر جهتلردن دکیزله یعنی غرباً یونان دکیزیله، جنوباً آق دکیزله، شرقاً دخی آطه‌لر دکیزیله محدوددر. ۳۵°۵۰′ ایله ۴۰° عرض شمالی و ۱۶°۵۵′ ایله ۲۳°۴۴′ طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۶۵۱۱۹ مربع کیلومتره و اهالیسی ۲۱۸۷۲۰۸ کشیدر، که هر مربع کیلومتره باشنه ۳۴ کشی دوشیور.

شکل طبیعیسی، جبال و انهاری، سواحل وجزایری. — خریطه‌یه برنظر آتیلیرسه، یونانك دکیزك ایچنه اوزانمش وسرپلش دلیك دشیك برشکل ابراز ایده‌جك صورتده برچوق شبه جزیره‌لر وجزیره‌لردن عبارت اوله‌رق هر طرفنه دکیزلر کیرمش اولدیغی کوریلور. یونان قره جهتیله موره شبه جزیره‌سندن وبرچوق جزایردن مرکب اولوب، قره جهتی‌ده نفس یونان (ونام دیکرله روم ایلی) وبونك شمالنده‌کی تسالیه واپیر پارچه‌سندن عبارتدر. موره شبه جزیره‌سنی قره‌یه ربط ایدن (قورنته) برزخی اخیراً آچیلوب، جدوله تحویل اولندیغندن، شمدیکی حالده موره‌دخی بیوك برجزیره عد اولنه‌بیلیر. عمومیت اوزره اراضیسی طاغلق اولوب، یونان جبالی (پیندوس) و(شار) سلسله‌لری واسطه‌سیله آلپ طاغلری زمره‌سنه مربوطدر. مذکور پیندوس سلسله‌سی یونانه داخل اولنجه، حدود جدیده بوینجه (خاصیا) اسمیله شرقه طوغری برقول اوزاتیور، که دکیز قربنده حدود عثمانیه داخلنده بولنان (اولیمپوس) جبل مشهوریله کسب التصاق ایدر. تسالیه‌نك جنوبنده اسکی حدود بوینجه (اوتریس) اسمیله بر ایکنجی قول آیریلوب، آغریبوزك قارشیسنه منتهی اولور. اسکی حدوددن

پندوس سلسله‌سنك آرقه طرفی اولمق اوزره ولوخی، اوته (یاخود قاتاووتره)، پارناسوس، هلیقون اسملریله وسائر اسملرله قورنته برزخنه قدر قدر برصره طاغلر اوزانوب، مذکور برزخدن موره شبه جزیره‌سی جبالنه کسب التصاق ایدرلر. بوشبه جزیره برپنجه شکلنده اولمغله، طاغلری دخی پارمقلرك کبی وطمارلری صورتنده اوجلرینه طوغری اوزانیور، وبربرلرینه اوقدر کرفتلك پیدا ایدیور، که تفریقلری خیلی مشکلدر. باشلیجه‌لری شمال غربیدن باشلایه‌رق: وویدیه، سانتامری، اولونوس، آووآن، فاورپاس، آراخنیون، مالوو، دیافورتی، تایجت ولیقودیمو طاغلریدر. بونلرك اکثری ١٥٠٠ ایله ٢٥٠٠ متره آره‌لرنده اولوب، بوایکنجی ارتفاعی تجاوز ایدن طاغی یوقدر. بوحالده یونان بك مرتفع بریر اولمیوب، آنجق طاغلرینك اکثری چیلاق، قیالق ووحشت انکیز برشکل وصورتده اولدیغندن، هیئت عمومیه‌سی بك طاغلقدر. بوطاغلرك آره‌لرنده وعلی‌الخصوص حسابسز کورفزلرینه منتهی اولان انهارك وادیلرنده آز چوق کنیش ومنبت اووه‌لری وبعض کوزل دره وبایرلری دخی وار ایسه‌ده، اصل اووه دنیله‌جك بری تسالیه قطعه‌سنده اولوب، کوستم وادیسنده‌کی ترخاله ویکیشهر اووه‌لری بك واسع ومنبتدر.

یونانك وسعتی بیوك انهار جریانه مساعد اولمیوب، انهار موجوده‌سنك اك بیوکلری (آسپرو پوتامو) ایله کوستم (ونام دیکرله سالامبریا ویا پنیوس) ایرماقلریدر، که ایکیسی‌ده حدود عثمانیه قربنده پندوس طاغندن نبعان ایله، برنجیسی جنوبه طوغری طاغلق وصرب یرلر ایچندن جریان ایده‌رك، مسولونکینك بتاقلقلی اووه‌سنی شق ایله پاتراس کورفزینك خارجنه دوکیلور؛ ایکنجیسی ایسه شرقه طوغری جریانله، تسالیه‌نك ابتدا ترحاله وبعده یکیشهر اووه‌لرینی شق ایله، سلانیك کورفزینك خارجنه منصب اولور. هرایکیسنك برچوق تابعلری واردر. ایکنجی درجه‌ده اولان انهارینك برنجیسی (آرته) ویا نارده نهریدر، که اپیر خطه‌سنده حدود عثمانیه‌یی آیره‌رق، نارده قصبه‌سی ایچندن بعدالمرور نارده کورفزینه دوکیلور. زیتون کورفزینه منصب اولان (هلاده)، ایله قورنته کورفزینه دوکیلن (فیداریس) و (مورنوس) دخی قره قسمنك باشلیجه انهارندندر. موره شبه جزیره‌سنك ایسه باشلیجه انهاری: ساحل غربی‌یه اینن (فاستونی) ایله (روفیا) وجنوبده‌کی کورفزلره دوکیلن (پیرناچه) و (اپری) ونام دیکرله (اوروناس) نهرلریدر. طوغریدن طوغری‌یه دکیزه دوکیلور انهار صغیره‌سی دخی بك چوقدر.

یونانك اك بیوك کولی بئوتیه خطه‌سنده واقع قوپایس (ونام دیکرله توپولیاس) کولی اولوب، آقارنانیه‌ده دخی (تریخونیس) و (ربوس)، تسالیه‌ده غلوسك شمالنده (قارپاس)، دومکه جوارنده (تزرو)، موره‌نك قورنتیه خطه‌سنده‌ده (قوپنه) کوللری ذکره شایاندر.

یونانك سواحلی اوقدر کیرینتیلی چیقنتیلیدر، که مساحهٔ سطحیه‌سنه نسبةً سواحل چوقلغی خصوصنده بومملکت کرهٔ ارضك هرطرفندن ایلری اولوب، سواحلی ٤٠٠٠ کیلومتره‌یی متجاوزدر. ساحل غربینك اك شمالنده ممالك عثمانیه ایله مشترك اولان نارده کورفزی بولنیور، که نصفندن زیاده‌سی یونانه عائد اولوب، ایچنده (وونیچه) و (کروانسرای) اسکله‌لری واردر. بونك جنوبنده (پاتراس) کورفزی بولنوب، بونك ساحل جنوبیسنده همنامی اولان اسکله، وبوکورفزدن ایچریك قورنته کورفزی واردر، که نفس یونان ایله موره شبه جزیره‌سی آره‌سنده اوزون وبیوك برکورفز اولوب، منتهای شرقیسنده اخیراً جدوله تحویل اولنان قورنته اسکله‌سی وشمالی وجنوبی سواحلنده برچوق کوچك اسکله‌لر بولنیور. بوایکی کورفزك مدخلی جنوبنده وموره شبه جزیره‌سنك ساحل غربیسنده آرقادیه کورفزی نامیله واسع وآچیق برقوی و بونك‌ده جنوبنده آوارین قویی واسکله‌سی واردر. موره‌نك ساحل جنوبیسی اوچ اوزون شبه جزیره آره‌سنده واقع (قورون) و (لاقونیه) کورفزی نامیله ایکی بیوك کورفزدن عبارت اولدیغی کبی، ساحل شرقیسنده دخی (ناوپلیه) کورفزی بولنیور. بوجهتدن دخی نفس یونان ایله موره آره‌سنده اکینه کورفزی نامیله بیوك برکورفز بولنوب، مذکور قورنته جدولندن قورنته کورفزیله اختلاط ایدیور؛ وایچنده

پیره اسکله‌سی وفالرو لیمانی دخی بولنیور . نفس
یونانك قسم شرقیسی ذاتاً شرق جنوبی‌یه طوغری
اوزانمش اوزون برشبه جزیره صورتنده اولوب ،
شمالیٔ شرقی ساحلی قارشیسنده متوازیاً آغریبوز
جزیره‌سی اوزانیور ؛ وآره‌لرنده آغریبوز بوغازیله
(آتالانتی) و (زیتون) کورفزلری وجزیره‌ٔ
مذکوره‌نك ساحل شمالیسیله تسالیه آره‌سنده
(تریکری) بوغازی وبونك ایچنده شماله طوغری
توسع ایدن ۆلوس کورفزی وبونك ایچنده‌ده ینه
بواسمله مسمی اولان مشهور اسکله بولنیور . بو
کورفزلردن هربرینك ایچنده متعدد کوچك قویلر
ولیمانلر واردر . یونان جزایرندن اکثری دخی
قوی ولیمانلری حاویدر . یونانك اسکیدن بری
وآوروپانك هربرندن اول تمدن وترقیسی اك زیاده
تجارت بحریه‌یه اولان بو استعداد طبیعیسنه مبنی
بولنمشدر .

یونانك جزایری پك چوق اولوب، هان هرطرفدن
آطه‌لرله محاطدر . یونانلرك اك بیوکی نفس یونانك
شمال شرقی ساحلیله متوازیاً شمال غربیدن جنوب
شرقی‌یه طوغری ممتد اولان آغریبوز (ونام دیکرله
اوبه) جزیره‌سیدر. بو بیوك جزیره ایله سواحل
قربنده وکورفزلرك ایچنده بولنان کوچك آطه‌لردن
بشقه یونان جزایری اوچ طاقمه منقسم اولوب،
یونیان جزایری ونام دیکرله جزایر سبعه، کیقلاده
(یعنی جزایردائره‌یه)واسپوراده (یعنی جزائرمتفرقه)
اسملریله معروفدر. برنجی طاقم یونان دکیزنده یعنی
یونانك غرب جهتنده واقع اولوب ، قورفه، آیا
ماوره (نام دیکرله لوقاده)، کفالونیه، زانطه‌وسریغو
اسملریله ٥ بیوك و(ایتاکی) اسمنده ایکنجی درجه‌ده
بر آطه ایله برچوق کوچك جزایردن مرکبدر، که
بونلردن (پاقسوس)ك دخی داخل حساب اولمسیله
جزایر سبعه اولمشدر . کقیلاده جزایری یونانك
شرق جنوبی جهتنده آطه‌لر دکیزی داخلنده‌وعثمانلی
جزایر بحر سفیدی قربنده واقع‌اولوب، بیوکلری:
آندروس، تینوس، میقونوس، اولوس، پاروس،
ناقسوس، آمورغوس، نیوس، آنافی، سانتورین،
میلوس ، سیفنوس، سریقوس، ترمیا، شیره، زیا
اسملریله ١٦ قدر اولوب، بونلرك آره‌لرنده برچوق
کوچك آطه‌لر دخی واردر. اسپوراده آطه‌لری دخی
آغریبوزك شمال شرقیسنده وفلوس کورفزی
مدخلنك خارجنده واقع اولوب ، اك بیوکلری
(اسکیروس) اولمق اوزره، اسکیاتوس، اسقوپلوس،
خلیدرومیا، ساراکینو، پلاغونیسی، کوره وبیری
اسملریله ٨ آطه ایله برطاقم آطه‌جقلردن عبارتدر.
اکینه کورفزی داخلنده‌کی اکینه، سالامینه (ونام
دیکرله قولوری)، پوروس وآرغولیده شبه جزیره‌
سنك اوجنده هیدره، اسپچه ودوقوس آطه‌لری
دخی شایان تذکاردر.

اقلیم وهواسی ، نباتات ومحصولاتی ، حیوانات
ومعادنی . — یونانك عرض ایله هواسی دکیشه‌جك
قدر وسعتی اولمیوب ، مع‌هذا پك مختلف هوالری
واردر . بواختلاف ارتفاعه ومواقعك وضعیت
ومعروضیتنه تابعدر. یوکسك وشمال شرقی‌یه معروض
اولان یرلرنده هوا یازین خیلی سرین اولوب ،
قیشین دخی آیلرجه قار یاغار ؛ حالبوکه آلچق اووه
لرده ، سواحلده وجنوبه معروض ویا شمال روز.
کارندن محفوظ اولان یرلرنده یازین میزان‌الحراره
٣٠ درجه‌لرنده بولنوب ، بعضاً ٤٠ درجه‌یه قدر
دخی چیقار ؛ وقیشین نادراً صفره اینوب ، قار
یاغدیغی وقت دخی درعقب اریوب ، یرده قالماز .
یونانك سرمدی قارلرله مستورهیچ برطاغی یوقدر،
وتشرینلردن اول ونیساندن صکره هیچ بریرنده
قار کورولمز . مع‌هذا طاغلق ویوکسك یرلری چام
آغاجلریله آوروپای وسطی‌یی آکدیردیکی حالده ،
سواحلیله آلچق وادیلری زیتون آغاجلریله پورتقال
ولیمون باغچه‌لریله وبعض یرلری میوه ویرمز خرما
آغاجلریله آفریقای شمالی‌یه بکزیور. یونانك شمالی
یرلرندن اولان قورفه جزیره‌سنك شباطده چیچکلرله
مزین عمومی بر باغچه حالنده بولنمسی بومملکتده
عرضك هوایه مدخلی اولمدیغنه بردلیل کافیدر .
یازین اکثریا شمال شرقی ملتملری اسوب ، هوانك
حرارتنی خیلی تعدیل ایدر. آنجق بوموسمده یاغمور
پك نادر یاغار . غرب جنوبی سواحلیله بوجهته
معروض اولان یرلره آق دکیزدن وبحر محیط
آطلاسیدن کلن رطوبتلی روزکارلر اسمکله ،
اوجهتك یاغمورلری وبناءً علیه اشجار ونباتاتی
وسربتلکی دها زیاده ، وآنجق قرطونه‌لری دخی
دها صیقدر .

هوانك اعتدالدن تباعد ایتمین بو تخلفاتی بالطبع نباتات ومحصولاتك تنوعنی موجب اولمغله برابر، یونانك اراضیسی طاغلق اولدیغی حالده، خیلی منبت اولدیغندن، بو مملکتك اولدقجه زنكین اولمسی اقتضا ایدركن، ایشلیه‌جك قوللرك آزلغی وسرمایه ایله وسائط نقلیه‌نك فقدانی عكسنی ایجاب ایتمكده‌در. واقعا میاه جاریه‌سنك ندرتیله موجود اولانلرینكده سقی اراضیه پك یارامامسی وقورو طاغلرله شوره‌زار محللرینك كثرتی دخی غیر منكر ایسه‌ده، ینه اراضیٔ عمومیه‌سنك نصفندن استفاده اولنه‌بیلیردی. حالبوكه شمدیكی حالده آنجق بر سدسندن استفاده اولنه‌بیلوب، قصوری اراضیٔ خالیه‌دن عبارتدر. بغدای، آرپه، مصر، یولاف، نخود، بقله وسائر حبوبات اك باشلی محصولاتندندر. پرنج وپاموق دخی بعض محللرنده حاصل اولور. توتونی چوق ایسه‌ده، جنسی عادیدر. آنجق یونانك اك برنجی منبع ثروتی اوزوم وزیتوندر. باغلری پك چوق اولوب، هر طرفنده وعلی‌الخصوص بعض آطه‌لرنده كلیتلی شراب یاپیلور، كه یاپمق صنعتنی بر آز دها ایی اوكرنسه‌لر، ورچینه قاریشدیروبده طلوملره قومسه‌لردی، چوق اخراجاتی اوله‌بیله‌جكدی. قورنته كورفزی جوارلرنده چكردكسز بر اوزوم یتیشیور، كه قورودیلوب، سنوی اللی آلتمش ملیون كیلو اخراج اولنور، وبوندن مملكته اوتوز قرق ملیون فرانق كیرر. زیتون یاغی كرك یمك وكرك تنویر ایچون داخلده چوق قوللانیلوب، بو قیمتدار محصولدن چوق اخراجات دخی اوله‌بیلدیكی حالده، ینه فنا یاپیلوب آغر بر قوقوسی اولدیغندن، خارجده رغبت اولنمیور. آنجق یونانده یبانی زیتون آغاجلری واسع اورمانلر تشكیل ایتدیكندن، بونلرك آشیسنه ویاغ چیقارمق اصولنه دقت اولنه‌جق اولسه، بو محصول یونانك ثروت طبیعیه‌سنی تضعیفه كافیدر. میوه آغاجلری‌ده چوق ومیوه‌لری لذیذ اولوب، باشلیجه‌لری: انجیر، پورتقال، لیمون، نار، بادم، قایصی، اریك وسائره‌در. طوت آغاجلری‌ده چوق اولوب، خیلی ایپك چیقاریلیرسه‌ده، بو محصول دخی استعداد طبیعیه‌سنك پك مادوننده‌در. اورمانلری نافله یرده اتلاف اولنمغله برابر، ینه بعض طرفلرنده چام، میشه وسائر اشجارك انواعنی حاوی خیلی اورمانلری وار ایسه‌ده، وسائط نقلیه‌نك فقدانندن طولایی بونلردن دخی استفاده اولنه‌میوب، كراسته خارجدن كلیر، ویالكز پلاموط اخراجندن فائده كوریلور. بتون اورمانلری ٥٠٠٠٠٠ یكی دونم وسعتنده‌در. مرعالری ایكی ملیون یكی دونمه قریب اولوب، بو حسابه داخل اولمیان تساليه مرعالری پك ایی ایسه‌ده، نفس یونان وموره‌نك كیلر آنجق كچی سوریلریله بر مقدار قیون بسلكه الویریشلیدر. بناءً علیه یونانك حیوانات اهلیه‌سی آز اولوب، اك كثرتلیسی كچی جنسیدر. هله صیغیرلری پك آز اولوب، تساليه‌نك بیله حیوانات اهلیه‌سی آز اولدیغندن، مرعالری قیشین آرناؤدلقدن ایندیریلن كلیتلی قیون سوریلری اصحابنه كرالنیور. حیوانات وحشیه‌سی‌ده چوق اولمیوب، آیی وطوموز كبی بیوك حیوانلری كیتدكجه ندرت بولمقده، ویالكز طاوشان وتیلكی كبی كوچكلریله طیوری واردر. بالیغی‌ده چوق ایسه‌ده، یونانیلرك بالقجیلغه چون میللری یوقدر.

یونانده معادنك كشف وتحریسی یولنده هنوز بركونه اجراآت جدیه اولمیوب، موجود معادن بیلنمدیكی كبی، اخراج اولنانلری‌ده پك آز اولوب، اك مهمی اولان (لاوریون) دینلان سیملی قورشون معدنیدر، كه بوندن سنوی ١٠٠٠٠ طونیلاته قورشون وبرخیلی مقدار كومش چیقاریلیور. بعض محللرده كومور معدنی بولندیغی آكلاشلمشدر. كیقلاده جزایرینك بعضنده كوزل مرمرلر وسائر طاشلرله آتش‌بویه‌سی وصنایعده مستعمل اتربه‌نك انواعی چیقار.

معارف وصنایع وتجارتی. — معارفجه یونان آوروپانك خیلیجه مترقی بولنان یرلرندن اولوب، كرك حكومت وكرك اهالی نشر وترقیٔ معارف یولنده پك چوق فداكارلق ایدیورلر. مكتب ابتدائیسی اولمیان هیچ بركوی یوقدر، وبو مكتبلره چوجقلرك دوامی مجبوری ومجاناً‌در. مكاتب رشدیه واعدادیه دخی چوق اولوب، كوندن كونه دخی تكثیر اولنمقده‌در. اناث مكاتبنه آیریجه ودها زیاده دقت اولنمقده‌در. اوتوز یاشندن آشاغی اولان اهالی میاننده اوقویوب یازمق بیلمین افراد یوق حكمنده‌در. آتنه‌ده عقاید، فنون وادبیات، طب وحقوق اوله‌رق ٤ شعبه‌یه منقسم بر دارالفنون ایله حربیه، بحریه، زراعت، صنایع نفیسه، فنون ریاضیه وسائره مكتبلری،

برکتبخانهٔ عمومی ایله دارالفنونه مخصوص دیگر برکتبخانه، بر رصدخانه، بر نباتات وحیوانات باغچه‌سی، بر موزه، بر تاریخ طبیعی نمونه خانه‌سی، بر آقادمیه ومتعدد جمعیات علمیه موجوددر. برمطبعه‌سیله برغزته‌سی اولمیان قصبه یوق کبیدر. آنجق یونانیلرك معارفی الڭ زیاده آووقات، معلم، طبیب ومأمور یتیشدیره‌جك یولده اولوب، مکاتبدن چیقانلرك چوغی مأموریت آرقه‌سنه دوشدیکندن، وزراعت وصنایع جهتنه اوقدر اهمیت ویرلمدیکندن، معارف یولنده اولان فداکارلقلردن تزیید ثروت مملکت خصوصنجه بحق استفاده اولنه‌میور. صنایع هنوز کری اولوب، مع هذا کمرك اصولنك سربستلکی سایه‌سنده پیره، آتنه، شیره، پاطراس، غلوص وسائر محللرده برخیلی فابریقه‌لر یاپیلوب، ایپلیك، بز، ایپك قماشلر، جام وطبق وسائره اعمال اولنیور. بخار دکرمنلریله یاغ ویاموق فابریقه‌لری‌ده کیتدکجه چوغالمقده‌در. لاوریون معدنلرینك اذابه واعماله مخصوص (ارغاستیریا) اسمیله واسع برفابریقه دخی واردر. پیره ایله شیره، پاطراس وقالاقسیدی لیمانلرنده برخیلی سفائن اعمال اولنور. یونانك تجارتی تجارت بحریه‌دن عبارت اولوب، ١٨٧٦ تاریخنده سفائن تجاریه‌سی ٥٤٤٠ ومجموعنك استیعابی ٢٩٧٤٢٤ طونیلاته وطائفه‌لری ٢٦٧٦٠ کشیدن عبارت ایدی. یونانك لیمانلریله آق دکیزك بتون شرق جهتنده وقره دکیزده ایشلین یلکن کیلرینك عددی شمدی‌یه قدر آرتمش اوله‌جغی کبی، (پانلینیون) نامیله برواپور شرکتی دخی تشکل ایدوب، یونانك شرق اسکله‌لرینه ایشلر جمعاً ١١٢ واپوری واردر. کرك نفس یونان وموره‌ده وکرك آطه‌لرده برچوق لیمانلر تطهیر وتعمیق، وصنعی لیمانلر و ریختملر انشا اولنه‌رق، تجارت بحریه زیاده‌سیله تسهیل اولنمشدر. آنجق داخلدن اسکله‌لره اینن یوللر هنوز مکمل اولمیوب، موجود اولان دمیریوللر هنوز محدود ومجموعی آنجق ١٤٠٠ کیلومتره قدردر. باشلیجه خطوطی پیره وآتنه‌دن بدأ ایله قورنته برزخنی کچدکدن صکره: برقولی پاطراسه واورادن ساحلی تعقیبله اولیمپیایه ودیکری ناوپلیه‌یه منتهی اولان خط ایله، تساله‌ده غلوصدن بدأ ایدرك برقولی یکیشهره ودیکری قالاباقه‌یه منتهی اولان خطلردر. سنوی ادخالاتی ١٠٠ ملیون دراهمی‌یی متجاوز اولدیغی حالده، اخراجاتی ٧٥ ملیونی تجاوز ایتمیوب، بودخی باشلیجه: قورو اوزوم، لاوریون معدنی، شراب، زیتون یاغی، قورو اینجیر، توتون، ایپك، سونکر، زیتون، قونیاق، یمش وسائره‌دن عبارتدر.

اهالیسی، جنسیت ولسان ومذهبلری. — مقداری یوقاریده ذکر اولنان یونان اهالیسی باشلیجه ایکی جنسیته منقسمدر: اکثریت بالطبع روم دیدیکمز ویونان قدیم اهالیسنك احفادیله بو مملکتی اسکیدن بری چیکنیوب کچمش اولان ماکدونیه‌لی، رومالی، آوار، اسلاو، آرناوود وسائر اقوام افرادینك اختلاطندن متولد اولان روم جنسیتنه منسوب اولوب، آرناوود جنسیتنه منسوب والیوم آرناوود لسانیله متکلم اولان اهالی دخی اهالئ عمومیه‌نك هیچ اولمازسه بر ربعنی ویابلکه برثلثنی تشکیل ایدیورلر. (آتیقه) خطه‌سنك همان بتون اهالیسی آرناوود اولوب، یونانك استقلالی زماننده آتنه‌نك ایچنده آرناوودجه‌دن بشقه لسان سویلنمزدی. موره‌نك برچوق یرلریله آطه‌لرك برطاقمی دخی صرف آرناوودلرله مسکوندر. آنجق بو آرناوودلر شمدی‌یه قدر لسان وجنسیتلرینی محافظه ایده‌بیلمشلرسه‌ده، بوندن صکره دها چوق وقت ایده‌جکلری مأمول اولمیوب، یونان حکومتی مکتب واسطه‌سیله بونلری روملاشدیرمغه ولسان مخصوصلرینی اونوتدیرمغه چوق سعی وغیرت ایتمکده‌در. اوچنجی درجه‌ده دخی اولاخ جنسیتی کلوب، بو جنسیته منسوب برمقدار اهالی دخی بولنمقده‌در. هله تسالیه‌نك ترحاله وآسپرو پوتامو جهتی وطاغلق یرلری کاملاً اولاخلرله مسکوندر. بونلر ایسه شمدی‌یه قدر روملاشمق هوسنده بولنمشلرسه‌ده، اخیراً کندی جنسیتلرینی محافظه غیرتنه دوشمشلردر. تسالیه‌ده وعلی الخصوص یکیشهرله چتالجه ودومکه طرفلرنده برمقدار ترك اهالی دخی بولنوب، هرنه قدر چوغی ممالك عثمانیه‌یه هجرت ایتمشلرسه‌ده، برمقداری‌ده یرلرنده قالوب، بونلر ترکجه لسانیله متکلمدرلر. یونانك لسان عمومی ورسمیسی رومجه اولوب، ایکنجی درجه‌ده آرناوودجه واوچنجی درجه‌ده بروجه مذکور اولاخجه وترکجه دخی سویلنیور. مذهبجه اهالینك قسم کلیسی خرستیان واورتودوقس اولوب، آطه‌لرده وبعض اسکله‌لرده

اسکی ونجان وجنوبزلردن قالمه بعض روم قتولیکلر واغریبوزده وتسالیه‌ده بر مقدار مسلمانلر وعموم یونانده برقاچ بیك یهودی دخی بولنیور.

تقسیمات ملکیه‌سی، شهر وقصبه‌لری. — یونانك تقسیمات جغرافیه وطبیعیه‌سندن یوقاریده بحث ایتدك. اداره‌جه ایسه یونان دولتی ۱۶ سنجاق ویا ایالته، هر ایالت درت بش قضایه وهر قضا نواحی‌یه منقسمدر. ایالاتك اسامیسیله وسعت ونفوسلری بروجه آتیدر:

ایالت	مربع کیلومتره	اهالی
آتیقه مع بئوتیه	۶۳۰۶	۲۵۷ ۷۶۴
فتیوتیده مع فوکیده	۶۰۸۴	۱۳۶ ۴۸۰
آقارنانیه مع اتولیه	۷۴۸۹	۱۶۲ ۰۲۰
لاریسا (یکیشهر)	۶۴۵۰	۱۶۸ ۰۳۴
تریقاله (ترخاله)	۵۸۷۰	۱۴۳ ۱۴۳
آرته (نارده)	۱۳۹۰	۳۲ ۷۹۰
قورنتیه مع آرغولیده	۵۲۴۴	۱۴۴ ۸۳۶
آخائیا مع الیده	۵۰۷۵	۲۱۰ ۷۱۳
حسنیه	۳۳۴۱	۱۸۳ ۲۳۲
آرقادیه	۴۳۰۱	۱۴۸ ۲۸۵
لاقونیه	۴۱۴۰	۱۲۶ ۰۸۸
آغریبوز مع اسپوراده	۴۱۹۹	۱۰۳ ۴۴۲
کیقلاده جزایری	۲۶۹۵	۱۳۱ ۵۰۸
قورفه	۱۰۹۲	۱۱۴ ۵۳۵
کفالونیه	۸۱۵	۸۰ ۱۷۸
زالطه	۴۳۸	۴۴ ۰۷۰
جمعاً یونان	۶۵۱۱۹	۲ ۱۸۷ ۲۰۸

پایتخت آتنه شهری اولوب، ۱۰۰۰۰ دن زیاده نفوسی اولان شهر وقصبه‌لری‌ده بروجه آتیدر:

آتنه	۱۰۷ ۸۴۶	ترخاله	۲۴ ۸۲۰
پیره	۳۴ ۵۶۹	یکیشهر	۱۳ ۶۱۰
پاطراس	۳۳ ۵۳۹	پیرغوس	۱۲ ۶۴۷
قورفه	۲۸ ۳۲۸	غلوص	۱۱ ۰۲۹
هرموپولیس	۲۲ ۱۰۴	تریپولیچه	۱۰ ۶۹۷
زالطه	۱۶ ۶۰۳	قالاماته	۱۰ ۶۹۶

اصول اداره‌سی، قوهٔ مالیه وعسکریه‌سی. — یونان حکومتی مشروطیتله اداره اولنور قراللق اولوب، قرالی هولستاین عائله‌سنه یعنی دانیمارقه خاندان حکمدارینه منسوبدر. بهراون ایکی بیك اهالی باشنه برمبعوث اعتباریله و ۴ سنه مدتله طوغریدن طوغری‌یه انتخاب اولنمش ۲۰۷ اعضادن مرکب برمجلس مبعوثانی اولوب، مبعوث انتخاب ایتمك حقی ۲۱، وانتخاب اولنمق صلاحیتی ۳۰ یاشنی طولدیرمش اولمغله مشروطدر. واردات ومصارفی یعنی بودجه‌سی ۹۵ ملیون فرانق یعنی ۴ ملیون عثمانلی لیراسی راده‌لرنده‌در. عذردن سالم اولان اهالئ ذکور ۲۱ یاشندن ۵۰ یاشنه‌دك سن عسکریده بولنوب، نظامیه خدمتی ۲، ردیفلك ۸، عساکر ملیه وظیفه‌سی ۸، یونانده ردیفلکی ۱۰ سنه‌در. صلح زماننده قوهٔ بریه‌سی ۱۸۸۰ ارکان وامرا وضابطان ایله ۲۳ ۴۵۳ نفر و ۳ ۲۹۴ آتدن عبارتدر. حرب زماننده ایسه ۸۲ ۱۲۵ نفر ایله ۱۴ ۴۴۱ حیوان و ۱۸۰ طوب علاوه اولنور. قوهٔ بحریه‌سی‌ده، مجموعی ۲۷ ۴۹۳ طونیلاتو استیعابنده و ۳۵ ۸۳۴ بیکیر قوتنده اولمق اوزره، ۶۹ سفینه‌دن عبارت اولوب، عساکر بحریه‌سی ارکان وامرا وضابطانله برابر ۳ ۱۶۵ کشیدن مرکبدر.

احوال تاریخیه‌سی. — یونانك تاریخ قدیمی پك پارلاق اولوب، آنجق بوپارلاقلق قوت وسطوت جهتنجه دکل، بلکه مجرد مدنیت و معارف جهتنجه اولمشدر. هرنه قدر مصریلر، کلدانیلر، هندلیلر وسائر امم شرقیه یونانیلردن اول تمدن ایلمشلرسه‌ده، اومدنیتلرك هربری منجهةٍ اولوب، هیچ بری یونان مدنیتی قدر مکمل بولنمامشدر. مدنیت هرنصلسه یونانده مساعد زمین بوله‌رق، فوق‌العاده پارلامش ایدی. ازمنهٔ ماضیه‌ده یونان هیچ بروقت بوندن مقدم (یعنی تسالیه‌نك الحاقندن اول) کی حدودی تجاوز ایده‌جك قدر بیوك بولنمامش؛ وبوممالکت صغیره دخی هیچ بروقت برتك حکومت تشکیل ایده‌میوب، دائما برچوق حکومتلره منقسم بولنمشدر. یونانك الك اسکی اهالیسی (پلاسج) قوم قدیمی ایدی. بعده (هلن) اسمیله بننه اقوام آریه‌دن دیکر بر قوم قافقاس وتراکیه طریقیله آسیای وسطیدن یونانه کلوب، سواحلی طوتمش؛ وپلاسجلرك برطاقی طاغلره چکیلوب، برطاقی ایتالیایه کچمش؛ بر مقدارلری‌ده هلنلره قاریشه‌رق، یونانیلری تولید ایتمشلر ایدی. هلنلر یونیان، ائولیان، دوریان وآخائیان اسملریله ۴ شعبه‌یه منقسم اولوب، هرشعبه یونانك بر طرفنه یرلشمش ایدی. میلاد عیسادن

تقريباً ٢٠٠٠ سنه اول فنيكه يعنى بلاد كنعاندن
ومصردن بر طاقم مهاجرلر كلوب ، يونانك بعض
طرفلرينه برلشمش ، وآرغوس شهرينى تأسيس ايله ،
يونانيلره قاريشوب ، بونلره خطى وكيمييك ومعمارلق
كبى بعض صنايعى اوكرتمشلردى . بو اختلاط سايه .
سنده يونانيلر پلاسجلردن چوق ايلرى كيدوب ،
طريق ترقى وتمدنه كيرمش ؛ ولسانلرينى اوقويوب
يازمغه باشلايوب ، اووقتدن يونانجه يه السنهٔ ساميه دن
مأخوذ بر چوق كلمه لر قاريشمشدر . يونانليلر او وقت
بر چوق دول صغيره تشكيل ايدوب ، بونلرك
الك مشهورلرى آتنه ، طيبه ، اسپارته ، آرغوس
وسائره حكومتلرى بولنمشدر . بونلر ابتدا بعض
حكمدارلرك تحت امرنده ايكن ، بعده برر برر
جمهوريته قلب اولنمشلردى . تجارت ومدنيت رفاه
وثروتى ، رفاه دخى تزايد نفوسى منتج اولمغله ،
يونانيلر ايلريلدكجه مملكتلرينه صيغه مامغه باشلايوب ،
تجارت ايچون كيلرله كيتدكلرى آق دكيز وقره دكيز
سواحلندن بكندكلرى برلرده مهاجرلر تأسيس
ايتمكه باشلامشلردى ، كه بونلرك برطاقى يونانده كى
حكومتلرك مالكى بولنمش ايسه ده ، برچوغى ده آيريجه
حكومتلر تأسيس ايتمشلردى . بو مهاجرلرك الك بيوك
ومعمورلرى آسياى صغيرك يعنى آناطولينك سواحل
غربيه سنده وايتاليانك جنوبنده كيلر ايدى . الك اول بلا .
جلرده وظن اولنديغنه كوره تراكيه ده ظهور ايدن
شعر ، اساطيرله برابر يونانيلره كچنجه ، نظام وقاعده آلتنه
آلنه رق وتزيين واصلاح اولنه رق ، هسيود واو .
ميروس كبى اثرلرى اليوم حيرت افزا شاعرلر
وكيده رك هرصنفده علما وحكما دخى ظهور ايتمكه
باشلامشيدى . بونلردن چوغنك منشئ ذكر اولنان
مهاجرلر بولنمشدر . يونان قديم حكومانى اكثريا
بينلرنده محاربه ومنازعه ايله وقت كچيروب ، الك
مشهور وقوعات قديمه لرى اساطيرله قاريشيق اولان
تروآ محاربه سيله ايرانه قارشى اولان محاربه لرى
وبره پلوپونس (يعنى موره) محاربه سى ناميله معروف
اولان جنك داخليدر . ايران جهانكير شهيرى كيخسرو
آسيانك اكثر طرفلرينى ضبط ايتديكى صره ده

آناطولى سواحلنده كى يونان مهاجرلرينى دخى استيلا
ايتمكله ، مؤخراً يونان حكومانى مذكور مهاجرلرك
عصيانه معاونت ايتدكلرندن ، ايران شاهلرندن برقاچى
يونانه كليتلى اوردولر ودونمالر سوق ايتدكلرى حالده ،
ماراتونه وسالامينه وترموپيله محاربه لرنده برآوج
يونانيلر طرفندن مغلوب اولدقلرينى هرودوت
وسائر يونان قديم مورخلرى كمال تفخرله يازيورلر .
سه ده ، مورخين يونانك الك محقق اولان (توكيديد)
بو محاربانك تصنيع ومبالغه دن عبارت اولد .
يغنى ايما ايديور . يونان مدنيتى (پريقلس)
دورنده يعنى ميلاددن درتيوز كسورسنه اول اوج
بالاى كماله ايروب ، الك بيوك حكما وارباب فن وهنر
دخى اووقت ظهور ايتمشدر . سقراط واونك شا .
كردى افلاطون ايله بونك تلميذى آرسطو علوم
وفنون يونانيه يه قپاقتو يمشلردر . بعده ماكدونيه .
ليلر قوت بولمغه باشلايوب ، فيليپ يونانى چوق
ضعيفلاتمش ، واوغلى اسكندر بسبتون ضبط ايتمشدر .
اووقت يعنى ميلاددن اوچيوز كسورسنه اول يونان
استقلالنى فوت ايتمش ايسه ده ، ماكدونيه ليلر كندى
لسانلرينى يازميوب ، تحريرده ينه يونانجه يى قوللا .
ندقلرندن ، مدنيت يونانيه بوندن برشى غائب ايتميوب ،
بالعكس اسكندريه ده بطالسه نك وآسيانك بعض
طرفلرنده سائر ماكدونيه امراسنك حمايه سى تحتنده
دها زياده پارلامغه وهرطرفه يايلمغه باشلامشيدى .
روماليلر يونانى برقات دها چيكنيوب ازمشلرسه ده ،
بونلر دخى يونان مدنيت ولسان وادبياتنه خلل كتير .
ميوب ، محافظه ايتمشلردى . يونان روما دولتنك بر
ايالتى حكمنده قالوب ، اصلا اهميتى قالمديغى حالده ،
حكما وادباسنك آثارى ينه معتبر ايدى . بونلرى
بطال ايدوب ، يونانى مدنيتيله برابر مغاك نسيانه
آتان خرستيانلقدر . بودينك ظهوريله روما ممالك
واسعه سنك هرطرفنده انتشارى وشرق ايمپرا .
طورلغنك برخرستيان دولتى حالنه كچمسيله ، تعصب
وجهالت حكم سورمكه باشلاينجه ، مدنيت
يونانيه يه وحكما وادباء يونانيه نك آثارينه علامات
كفر وشرك نظريله باقلمه باشلانه رق ، بسبتون ترك

واهمال اولنمش؛ وآنجق ظهور اسلامدن صكره علماء اسلام طرفندن يكيدن احيا وضياعدن محافظه اولنه‌رق، آوروپايه يتيشديريله بيلمشدر.

يونان روما دولتی وشرق ايمپراطورلغی زماننده اهميتسز برويا برقاچ ايالت تشكيل ايدوب، اوصره‌لرده شمالدن هجوم ايدن اقوام وحشيه و بونلردن قاچان آرناؤدلر ومؤخراً بلغارلر وساٸر اقوام دخی قوجا قوج يونانه داخل اولوب، يونانيلر اجناس مختلفه‌دن متشكل برخلق صورتنه كيرمش؛ ومكمليتيله دنياده مشهور اولان لسان يونانی السنهٔ مختلفهٔ اجنبيه ايله قاريشمقدن، بسبتون فصاحتنی غائب ايده‌رك، اليوم روجه ديديكمز قبا وقاعده‌سز برلسان ناقص حالنی كسب ايتمشدی. شرق ايمپراطورلغنك ضعفی صره‌لرنده يونانك بعض سواحل وجزايری ونديكليلرله جنوبزلرك وايمپراطورلغك بعض شعبه‌لرينك الينه كچمشيدی. دولت عليهٔ عثمانيه‌نك ظهورندن صكره استانبولك فتحندن اول يونانه كيريلوب، تا جنتمكان يلديرم سلطان بايزيدخان حضرتلری زماننده آتنه وساٸر بعض بلاد يونان فتح ايله، ممالك عثمانيه‌يه الحاق اولنمش؛ وجنتمكان سلطان مراد خان ثانی حضرتلری زماننده موره‌يه كچيلوب، جنتمكان ابوالفتح سلطان محمد خان ثانی و سلطان بايزيد خان ثانی حضراتی زمانلرنده يونانك هرطرفی ضبط ايدلمش ايدی. او وقتلردن ممالك عثمانيه‌دن معدود اولوب، ايكی اوچ ايالته منقسم بولنمش؛ واهالیٔ اسلاميه‌سی دخی خيلی چوغالوب، ممالك اسلاميه عدادينه كچمش ايكن؛ قرن سابق هجرينك ربع اولنده يونانيلرده فساد و مختلف محللرده عصيان ايدوب، عصيانلری باصديرلمش، وصلح واسايش اعاده ايدلمش اولديغی حالده، آوروپا دولنك مداخله‌سيله استقلال ويريلوب، برطاقم حكومات موقته تشكيل اولنمش؛ وداخلی فتنه وفسادلر اكسيك اولمامغه باشلامشيدی. ١٨٣٢ ده باويره قرالنك اوغلی (اوتون) يونان قرالی انتخاب اولنمش؛ و ١٨٦٢ ده استعفايه مجبور اولمغله، حكمدارلق شمديكی قراله يعنی دانيمارقه قرالنك ايكنجی اوغلی يوركی حضرتلرينه ويرلمشدر.

اووقتدن بری يونانده اولدقجه اسايش حكم سوروب، آنجق توسيع ممالك هوسندن واز كچلمه‌مكله، هرنه‌وقت دولت عثمانيه‌نك برغائله‌سی بولنمش ايسه، حربه حاضرلانه‌رق، بربيوك قوتی بطال طوتمغه مجبور ايتمش؛ ومع‌هذا صوك روسيه محاربه‌سنده بيطرف قالمش اولمق ادعاسيله برلين قونفرانسی طرفندن تساليه ايله ايپيرك برقسمی يونانه ترك اولنمشدر. دها اول آفريبوز دخی ترك اولنمشدی. اخيراً كريد مسئله‌سندن طولايی تجاوزاته ودولت عليهٔ عثمانيه ايله حربه كيريشمكه جرأت ايدوب، همان اصلا مقاومت ايتمكسزين مغلوب اولمش؛ وتساليه كاملاً فتح واسترداد اولنه‌رق، آنجق وآوروپا دولنك مداخله‌سيله ودرت مليون ليرا تضمينات وشرائط ساٸره مقابلنده تخليه ايدلمشدر.

يونان دكيزی { (Mer Jonienne) آق دكيزك برقسمی اولوب، جنوباً بحر مذكوره وشمالاً اوترانته بوغازندن آدرياتيق دكيزيله اختلاط ايتديكی حالده، شرق شمالی جهتندن يونان وآرناؤدلق، غرب شمالی طرفندن دخی ايتاليا وسيچيليه ايله محدوددر. جنوب جهتی آچيق وكنيش اولوب، شماله طوغری كيتدكجه طارلاشير. منتهای جنوبيه‌سی ٧٠٠ ومنتهای شماليسی ٧٢ كيلومتره وسعتنده‌در. شمال غربی جهتنده ايتاليا ساحلنده (تارنته)، ساحل شرقيسنده‌ده (زارده) و (پاطراس) واوندن ايچری (قورنته) كورفزلری بولنيور. غرباً مسينه بوغازندن (تيرنيان) وشرقاً قورنته جدول صنعيسندن آطه‌لر دكيزيله اختلاط ايديور.

يونانستان { يونان يرينه قوللانيلير بر تعبير سقيم وفاحشدر.

يونس { بن متی (Jonas) انبياء بنی‌اسرائيلدن اولوب، موصل قربنده‌كی نينوی شهر قديمی اهاليسنی دين حقه دعوت ايچون بعث بيورلمش؛ وتفصيلات ساٸره‌سی قرآن كريمده وتفاسير شريفه‌ده مفصلاً مسطور بولنمشدر.

يونس { (Jonès) اسكی نينوی اهاليسنك باطل معبودلرندن اولوب، مرمردن معمول جسيم برباليق هيكلندن عبارت ايدی.

یونس امره { مظنهٔ کرامدن اولوب ، بولیلی اولدیغی حالده ،
بورسق نهرینك سقریه‌یه قاریشدیغی محلده برزاویه وچله خانه ایدینوب ، عبادت وریاضتله مشغول اولمش ؛ ومقاماتی شهرت بولوب ، ٨٤٣ ده وفات ایتمشدر. زاویه‌سی قربنده واقع تربه‌سی زیارتکاهدر. امی اولدیغی حالده ، صوفیانه واهل دلانه الهیلری واردر .

یونس بن حبیب { (ابوعبدالرحمن) اعاظم ادبادن اولوب ٩٠ تاریخنده طوغمش ؛ ونحو ولغت وامثال واخبار عربده وسائر علوم ادبیه‌ده تفرد ایدوب ، سیبویه وکسائی وفراء کبی اعاظم ادبا کندیسندن استماع وروایت ایتمشلردر . ١٨٢ تاریخنده وفات ایتمشدر. باشلیجه تألیفاتی : « کتاب معانی القرآن الکریم » ، « کتاب اللغات » ، « کتاب الامثال » ، « کتاب النوادر الصغیر » وسائره‌در. کندیسی اصلا شعر سویلدیکی حالده ، شعراء عربك آثارینی تنقید وجمع وروایت ایتمه‌ده فوق العاده مهارتی وار ایدی .

یونس بن عبدالرحمن { مذهب شیعیده اك مشهور محدثیندن اولوب ، دفعاتله حج وعمره ایفاسنه موفق اولمش ، و ٢٠٨ تاریخنده مدینهٔ منوره‌ده وفات ایتمشدر . کندی الیله ١٠٠٠ کتاب یازدیغی مروی اولوب ، اك باشلی تألیفاتی‌ده : « علل الحدیث » ، « اختلاف الحدیث » و « الجامع الکبیر » در .

یونس پاشا { جنتمکان یاوز سلطان سلیم خان حضرتلری دوری صدور عظامندن اولوب ، سلطان بایزید خان ثانی زماننده ینکیچری آغاسی ایکن ، آناطولی بکلر بکیسی اولمش ؛ وجنتمکان سلطان سلیم خان حضرتلری دورنده رتبهٔ وزارته نائل اولوب ، ٩٢٢ ده پادشاه مشار الیهك مصره عزیمتلرنده ، آلدیغی امر اوزرینه اون بش بیك دوه ایله اوتوز بیك قربه تدارك وسریعاً سوق ایتدیکندن ، نظر پادشاهی‌یه کیروب ، ٩٢٣ ده سنان پاشا شهید اولدقده ، یرینه صدر اعظم اولمش ؛ و ٨ آی بومقامده قالدقدن صکره ، شامه انثای عزیمتنده قضاءً وفات ایتمشدر. عاقل ومدبر بروزیر ایدی .

یونس الصدفی { (ابوموسی — بن عبد الاعلی) اعاظم فقهاء شافعیه‌دن وامام شافعی حضرتلرینك اصحابندن اولوب ، مصرلیدر . امام مشار الیهدن فقه وحدیث وسائر علومی اخذ ایدوب ، موثوقیتله روایت ایتمشدر. علم قرائتده دخی یدطولی صاحبی ایدی. ١٧٠ ده طوغوب ، ٢٦٤ ده وفات ایتمشدر. « صدفی » ماده‌سنده ذکری سبق ایدن (ابو سعید عبدالرحمن بن احمد الصدفی) مصرك مشاهیر مورخیننددر.

یونغ فراو { (Jung-Frau) یعنی « کنج قادین » اسویچره‌ده (برنه) ایله (واله) ناحیه‌لری آره‌سنده آلپ سلسلهٔ جبالنك مرتفع برطاغی اولوب ، ٤١٨٠ متره ارتفاعی واردر .

یونغ لینغ { (Youn-Ling) تبت ایله چین آره‌سنده برسلسلهٔ جبال اولوب ، بونك برقولی اولان (یه‌لینغ) چینك (هوآنغ هو) ایله (یانغ چه کانغ) حوضه‌لری ودیکر قولی اولان (نان لینغ) مذکور (یانغ چه کانغ) حوضه‌سیله نفس چین آره‌سنده ممتد اولور .

یون نان { (Yun-Nan) یاخود یونتان ویایونان چینك اك جنوب غربی ایالتی اولوب ، غرباً تبت ایله وانکلتره‌یه تابع برمان ایله جنوباً فرانسه‌یه تابع تونکین ایله ، شرقاً (قوآنغ سی) و (قوئی چئو) ، شمالاً دخی (سه چوئن) ایالتلریله محدوددر . ٤٠ ´ ٢١° ایله ٢٨° عرض شمالی و ٩٦° ایله ١٠٣° طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولوب ، مساحهٔ سطحیه‌سی ٣٨٠ ٠٠٠ مربع کیلومتره واهالیسی ١١ ٧٢٢ ٠٠٠ کشیدر . اراضیسی طاغلق ومرتفع اولوب ، تبتدن کلن برچوق طاغلر متوازیاً جنوبه طوغری اوزانیرلر ، وآره‌لرنده برطاقم بیوك انهار آقوب ، هند چینی‌یه کیررلر . هواسی معتدل وطوپراغی منبت ومحصولدار اولوب ، کتان ، صمغ ، نباتات طبیه ، وسائر محصولاتیله آلتون ، باقیر ، قلای ، کبی معدنلری وزمرد ، پروزه ،

عقیق، مرمر وسائر احجاربله عنبر وسائره اخرا-
جاتی واردر. اهالیسنك قسم اعظمی مسلم اولوب
بونلر ١٢٩٠ تاریخنده چین حکومتنه قارشی قیامله
مفتیلری بولنان ذاته (شاه سلیمان) نامیله بیعت
ایتمش؛ وتصدیق ایتدیرمك ایچون، آوروپایه ومركز
خلافت اسلامیه‌یه برهیئت سفارت کوندرمشلرسه‌ده،
هیئت مذکوره‌نك عودتنده چینلیلر مملکتی باصوب
قتل عام ایتمشلردی. احوال داخلیه‌سنه هنوز
تماميله وقوف کسب ایدیله‌مه‌مشدر.

یونون { (Yunon) اسکی یونانیلرله روما-
لیلرجه دخی مرعی اولان پلاسج
اساطیر قدیمه‌سنده ابوالآلهه زعم اولنان مشترینك
همشیره‌سی وزوجه‌سی وزمان الهی زعم اولنان زحل
ایله (ریا) نك قیزی زعم اولنوردی. حقنده
برچوق غریب مصالر منقول ایدی.

یونه { (Yonne) فرانسه‌ده بر نهردر، که
(نیوره) ایالتنده (بلیرشه) کولندن
خروجله شمال غربی‌یه طوغری آقه‌رق، ایالت
مذکوره‌یی و همنامی اولان ایالتله سینه مع مارنه
ایالتنك برقسمنی شق ایده‌رك، ٣٨٠ کیلومتره‌لك
جریاندن صکره، سینه ایرماغنه دوکیلور.

یونه { ایالتی (Dép. de Yonne) فرانسه‌نك
ایالات وسطیه‌سندن اولوب، شمال
شرقی طرفندن اوبه، شمال غربی جهتندن سینه مع
مارنه، غرباً لوآره، جنوباً نیوره، جنوب شرقی جانبندن
قوت دور ایالتلریله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی
٧٤٢٨ مربع کیلومتره واهالیسی ٣٤٤ ٦٨٨ کشیدر.
مرکزی (اوقزره) در. اراضیسی طاغلق اولوب،
کوللری چوقدر. محصولاتی حبوبات و سبزه
ومیوه‌لرك انواعیله کنوبر، اوزوم و سائره‌دن عبا-
رتدر. حیوانات اهلیه‌سی وآو حیوانلریله کوللرده
وانهارده بالیغی چوقدر. صنایعی خیلی ایلری
اولوب، برچوق فابریقه‌لری واردر. ایالت ٥
قضایه منقسم اولوب، ٣٧ ناحیه و ٤٨٥ دائره‌یی
حاویدر.

یونیان { (Joniens) اسکی یونانیلرك منقسم
اولدقلری ٤ شعبه‌نك بری اولوب،
اسکیدن نفس یونانك آتیقه خطهٔ شرقیه‌سیله موره‌نك
آخائیا خطهٔ شمالیه‌سنده ساکن اولدقلری حالده،
بعده آخائیاده‌کیلر دوریانلر طرفندن طرد اولنمغله،
آتیقه‌یه کیتمشلرسه‌ده، اوراده بوش بر بوله‌مد-
قلرندن، آقریبوزه، اکثر اسپوراده آطه‌لرینه
و آسیای صغیرك بونلره نسبتله (یونیه) تسمیه
اولنان ازمیر وافس جهتلرینه هجرت و برچوق
مهجرلر پیدا ایتمشلردی. بعده آتنه‌لیلرك تأسیس
مهجرلر دخی طبیعی یونیانلرله مسکون ایدی.
لسانلری سائر شعبه‌لرك کیلردن اینجه اولوب، اومیروس
وهرودوت بولسانده یازمشلردر.

یونیه { (Jonie) بواسم آنف البیان یونیان
قومیله مسکون یرلرك جمله‌سنه اطلاق
اولنمش ایسه‌ده، الك زیاده آسیای صغیرك ساحل
غربیسنك قسم وسطیسنه یعنی ازمیر شهری موقعندن
منتشا ساحلنه‌دك اولان یرلره تخصیص اولنمشدی.
بوخطه مدنیت ومعموریتده پك ایلری واروب،
فوکیه (فوچه)، زمیرنی (ازمیر)، قلازومنه،
اریتره، تئوس، لبدوس، قولوفون، افس، میلت
وسائر معموره‌لری وار ایدی؛ وبونلرك هربرنده
برچوق علما وحکما وسائر مشاهیر یتیشمشدر. یونیه
میلاد عیسادن ١١٤٠ سنه اول یونانیلر طرفندن
اسکان اولنوب، هر بر شهر آیریجه بر حکومت
صورتنده اداره اولنورکن، بعده کیخسروك ضبطنه
کچوب، ایرانیلردن اسکندره وخلفلری اولان
طوائف ملوکه وبعده رومالیلره کچمشیدی.

یوونال { (Juvénal) اسکی لاتین شعرا-
سندن اولوب، هجویات وهزلیاتیله
مشهوردر. میلادك ٤٢ تاریخنده طوغوب، ٨٠
یاشنی متجاوز اوله‌رق وفات ایتمشدر.

یووه { (Yowa) آمریقای شمالیده ممالك
مجتمعه‌نك جماهیر وسطیه‌سندن او-
لوب، شمالاً مینزوته، غرباً جنوبی داقوته ونرا-
سقه، جنوباً میسوری، شرقاً دخی ایلینوآ
و ویسقونسن جمهوریتلریله محاطدر. مساحهٔ سطحیه‌سی
١٤٥١٠٠ مربع کیلو متره واهالیسی ١ ٩١١ ٨٩٦
کشیدر. حدود شرقیه‌سی میسیسیپی وحدود
غربیه‌سی میسوری واوکا تابع (سیو) نهرلریله

آیرلمش اولوب، شمال وجنوب حدودی ایسه خطوط مستقیمهٔ مفروضه‌دن عبارتدر. میسیسیپی‌یه تابع اوله‌رق ایچندن آقان برنهرك اسمیله مسمی اولوب، مذکور ایکی بیوك نهره دوکیلور دها بر چوق انهاری واردر. اراضیسی دوز وپایانسز چایرلردن عبارت اولوب، میسیسیپی مائله‌سنده‌کی قسمی دها منبتدر. هواسی دخی معتدل اولمغله، ذخیره ومیوه‌لرك انواعی حاصل اولور. کمور معدنی پك چوق اولوب، باقر وچنقو دخی بولنور.

یهود { بنی اسرائیل قومنه ونام دیکرله عبرانیلره ویریلن اسم اولوب، حضرت یعقوبك اکبر اولادی اولان یهودا اسمندن مأخوذدر. عربیده اسم جنس اولمغله ، مفردی یاء نسبتله یهودی اولور. — عبرانیلرك ایکی دولت تشکیلرنده برینه اسرائیل ودیکرینه یهود نامی ویرلمشیدی. [«عبرانیلر» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

یهودا { (Juda) حضرت یعقوب (علیه السلام)ك اکبر اولادی اولوب، لایادن متولد ایدی. حضرت داود وملوك بنی اسرائیل ایله حضرت عیسی بونك نسلندن کلمشدر. — اسباط اثنی عشردن یهودانك نسلندن اولان سبطه وبوکا مخصوص مملکته دخی بو اسم ویریلیوردی، که بو مملکت فلسطینده قدسك جنوبنده و بحرلوطك غربنده اولوب، شمالاً بنیامین، غرباً شمعون سبطلریله، جنوباً جزیرة العربله، شرقاً دخی بحرلوطله محدود ایدی.

والحمدلله علی التمام

فی ۳ شوال ۱۳۱٦
وفی ۲ شباط رومی ۱۸۹۹

ش. سامی

اخطار

اون برسنه‌لك غیرمنقطع دواملی واقداملی برسعی وامكك ثمره‌سی اولان «قاموس الاعلام» بوكون بتوفیقه تعالی ختـامه ایردی . پك چوق مأخذلره مراجعتله و بعضاً مأخذ ومرجع فقداندن خیلی مشكلاتله جمع وتألیف اولنان بوقدر واسع مندرجاتی ایچنده حسب البشریه سهوونسیان آثارینه تصادف اولنمامق دائرهٔ امكانك خارجنده اولمغله ، بوبابده ارباب مطالعه‌یه عرض اعتذارله برابر ، بعنایته تعالی تكمیلی بركوزدن كچیریلوب ، ایجاب ایدن كتب تاریخیه وسائره‌یه‌دخی یكیدن وفراغت ذهنله بالمراجعه ، واقع اولان قصور ونقصانلرك اكمال وتصحیحی وتحریرندن صكره وقوعه كلن وفیات مهمه‌نك دخی ضمی مقصدیله ذیل اوله‌رق بر جلدك علاوه‌سی مصممدر . قارئین كرامدن دخی « قاموس الاعلام » ه درج اولنمغه شـایان تراجم احوال اخطار وتبلیغنه همت بیوره‌جق ذواتك اخطارلری مع التشكر نظر اعتباره آلنه‌جق ، وآنجق بونلرك مسلك متخذه موافق صورتده بیطرفانه ومدح وذمدن عاری اولمسنه دقت اولنه‌رق كرك مندرجات وكرك عبـاره وصورت افاده‌لری كتـابك طرز عمومیسـنه توفیق اولنه‌جغندن ، واقع اوله‌جق تبلیغاتك ایجابی حالنده تبدیلندن ویا درج وعدم درجندن طولایی اصحابنك اسباب استفسارینه حق وصلاحیتلری اولمیه‌جقدر .